

Stanford University Libraries

105 120 740 175

LELAND • STANFORD • JUNIOR • UNIVERSITY

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANNO 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIE SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM
DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUIUS
MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET
TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATE-
RIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO
AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;
DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS,
STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE,
LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆ-
SERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO,
QUIDQUONIAM SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM
OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ
SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM
SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO
GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.
EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM
NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER
SIMILIS, PRETHI EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM
IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE
PERTINENTIBUS COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE GRÆCÆ
A S. BARNABA AD BESSARIONEM

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXL.

NICETRE AMBO. GEORG. ACROPOLITA. THEOD. DUCAS. ALEXANDER PAPA IV. ALII.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES
IN VIA DICTA: AVENUE DU MAINE, 189, OLIM CHAUSSÉE DU MAINE, 127.

1887

Clichy. — Ex typis PAUL DUPONT, 12, viâ dictâ Bac-d'Asnières. 17.4.87.

BR60

P4

v. 140

TRADITIO CATHOLICA BYZANTINA
SÆCULUM XIII. ANNI 1203-1270.

Ν Ι Κ Η Τ Α

ΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ
ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

**NICETÆ CHONIATÆ
OPERA OMNIA,**

NEC NON FRATRIS EJUS

MICH. ACOMINATI CHONIATÆ

ATHENIENSIS ARCHIEPISCOPI

*QUÆ ÆTATEM TULERUNT SCRIPTA VEL SCRIPTORUM FRAGMENTA ;
INSUNT PRÆTEREA*

GEORGI ACROPOLITÆ ANNALES BYZANTINI

ET

*ALEXANDRI PAPÆ IV, THEODORI DUCÆ IMP. NICÆNI,
GERMANI II, NICEPHORI, ARSENI, CPOLITANORUM PATRIARCHARUM ;
NICEPHORI CHUMNI, METHODII MONACHI*

OPUSCULA, DIPLOMATA, EPISTOLÆ ;

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,
BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

NICETÆ TOMUS POSTERIOR. CÆTERORUM TOMUS UNICUS.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,

IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 189, OLIM CHAUSSÉE DU MAINE, 127.

1887

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM III. ANNI 1205-1270.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXL CONTINENTUR

NICETAS CHONIATA.		
(OPERUM CONTINUATIO.)		
NICETÆ CHONIATÆ EX LIBRIS THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI.		
Ex libro VI. <i>De Mæcedonio.</i>	9	
Ex libro VIII. <i>De Nestorio.</i>	33	
Ex libro IX. <i>De Eutychete.</i>	37	
Ex libro X. <i>De quinta synodo.</i> 67	67	
Ex libro XII. <i>De Aphantodocetarum hæresi.</i>	75	
Ex libro XV. <i>De sexta synodo.</i>		
Ex libro XVII. <i>De hæresibus Armeniorum.</i>	89	
Ex libro XX. <i>De superstitione Agarenorum</i>	105	
<i>De receptione eorum qui ab Agarenis ad rectam fidem accedunt.</i>	123	
<i>Formula altera in Sylburgii notis.</i>	125	
Ex libro XXIII. <i>De erroribus Eustratii, Nicæni metropolitæ.</i>	135	
Ex libro XXIV. <i>Synodus Græcæ Ecclesiæ de dogmate circa illa verba: « Tu es qui offers et qui offerens et qui recipis, » quod ventilatum fuit sub Manuele Comneno imp. contra Soterichum Antiochenum electum. Præsit Soterichi de sua falsa doctrina dialogus cum Philone.</i>	137	
Ex libro XXV. <i>Synodus habita propter illud dictum: « Pater meus major me est. » Præmittitur Editoris Romani Monitum.</i>	201	
Ex libro incerto. <i>De Lixicorum hæresi.</i>	281	
<i>Recensio codicis Medicei XXIV, Thesaurum Nicetæ continens in libros XXVII digestum.</i>	283	
CPOLITANI AD INNOCENTIUM III.		
Græcorum ad Innocentium III, Pontificem Romanum, Epistola, scripta post captam a Latinis Cpolin, regnante Henrico (Ἐπιπέτῳ, sire Henry) imperatore.	293	
MICHAEL ACOMINATUS CHONIATA, ATHENIENSIS ARCHIEPISCOPUS, NICETÆ FRATER.		
<i>Michaelis Acominati vita, res gestæ, scripta, ex D. Adolph. Ellisen, « Michael Acominatos von Chonez, Erzbischof von Athen. » — 1. Varia Athenarum medio ævo fortune usque ad finem sæculi XII. — 2. Michaelis ejusque fratris pueritia Chonis et Cpoli acta. — 3. Michael Athenarum archiepiscopus, Græciz miserrimus status. — 4. Michael cum Leone Sgurro certamen inuit, fratre ipsius Niceta referente, 305. — 5. Quæ Athenis post Michaelis tempora acciderunt. — 6. Michaelis senectus et obitus. — 7. Scriptorum Michaelis catalogus in bibliotheca Florentina secundu[m] Bandinium, Præmittitur Anonymi ad eadem scripta Præfatio encomiastica.</i>	299	
MICHAELIS ACOMINATI SCRIPTA.		
Oratio habita in die festo Palmarum.	323	
Epistolæ ad Eustathium Thessalonicensem archiepiscopum.	329	
Monodia in eundem defunctum.	337	
Monodia in funere fratris habita.	361	
Hypomnesticon ad imp. Alexium Comnenum. De fisci exactionibus.	377	
Iambi de pristina urbis Athenarum dignitate.	383	
APPENDIX. Laudatio SS. archangelorum Michaelis et Gabrielis.	1221	
THEODORUS ALANIÆ EPISCOPUS.		
Alanicus, sive de itinere suo per Alaniam.	385	
Ejusdem ex inedito opusculo ad fratrem natu[m] minorem.	413	
THEODORUS ANDIDENSIS EPISCOPUS.		
De divinæ Liturgiæ symbolis ac mysteriis.	417	
MANUEL MAGNUS RHECTOR CPOLITANUS.		
De processione Spiritus Sancti. Disputatio cum fratre Francisco, ordinis Fratrum Prædicatorum.	467	
PANTALEO DIACONUS CP.		
Contra errores Græcorum.	483	
Narratio miraculorum Michaelis archangelii.	573	
MANUEL CHARITOPULUS CP. PATRIARCHA.		
Solutiones quarundam questionum de jure patronatus et de translatione episcoporum.	591	
GERMANUS II, CPOLITANUS PATRIARCHA.		
<i>Notitia duplex. 1. Ex Oriente Christiano. 2. Ex Bibliotheca Fabricii.</i>	593	
Epistolæ ad Gregorium IX papam et ad cardinales de unione Ecclesiarum, cum Gregorii responso duplici; Definitio apocrisiariorum Pontificis quod Spiritus sanctus a Patre Filioque procedat æqualiter, cum Germani responso; item Acta concilii Nymphææ in Bithynia pro unione habiti.	601	
Epistola prima ad Cyprios.	601	
Epistola II ad eosdem.	613	
Homiliæ.	621	
Decreta synodalia.	757	
MICHAEL CHUMNUS, THESSALONICENSIS METROPOLITA.		
De gradibus cognitionum	759	
THEODORUS DUCAS LASCARIS.		
<i>Notitia ex Leonis Allatii Diatriba De Theodoris.</i>		
THEODORI SCRIPTA.		
De nominibus divinis. Præmittitur Editoris Romani Monitum.	761	
Canon exhortatorius, ad SS. Deiparam.	771	
De communicatione naturali libri sex: Latine ex editione Basileensi, Græcæ ex cod. mss. Gr. Paris.	1259	
METHODIUS MONACHUS.		
De schismate vitando. Præmittitur Editoris Romani Monitum.	779	
NICEPHORUS CPOLITANUS PATRIARCHA.		
Contra eos qui dicunt mortuos sacro oleo ungentos esse.	805	
CONSTANTINUS ACROPOLITA.		
Sermo in S. Joannem Damascenum.	811	
Sermo in sanctam Theodosiam.	887	
ARSENIUS AUTORIANUS CPOLITANUS PATRIARCHA.		
Anacreonticon in Dominicam Resurrectionis.	935	
Privilegium pro monasterio SS. Deiparæ Macrinitissæ.	939	
Testamentum.	941	
GEORGIUS ACROPOLITA.		
Annales, a capta anno 1201 a Latinis Cpoli usque ad eandem anno 1261 a Michaelæ Palæologo recuperatam.	969	
NICEPHORUS CHUMNUS, CANICLEO PREFECTUS, Post assumptum monachalem habitum, NATHANAEL MONACHUS		
<i>Notitia ex Bibliotheca Fabricii ed. Harles.</i>	1397	
Antitheticus adversus Plotinum De anima ex Fred. Creuzeri editione post Plotinum De pulchritudine.	1399	
Sermo consolatorius ad filiam suam imperatricem ob viduitatis ejus mœrorem cum decimum sextum ætatis annum ageret.	1437	
De miraculo in Cana facto.	1451	
De petitione Elisæi ad Eliam.	1453	
Testamentum.	1463	
De festo Dormitionis S. Mariæ.	1498	
<i>(Omnia ex interpretatione nostra.)</i>		
ALEXANDER PAPA IV.		
Constitutio Cypria, qua ecclesiasticæ hierarchiæ historia medio ævo in Orientis partibus obtinentis mire illustratur.	1541	

256446

NICETÆ CHONIATÆ

EX LIBRO VI

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

(Græce apud Maium, *Spicil Rom.* t. IV.)

Περὶ Μακεδονίου.

De Macedonio.

α'. Ἐντεῦθεν δὲ τὴν περὶ τὸν πνευματομάχον Μακεδόνιον τῷ λόγῳ δοῦναι προθέμενος ἀρχὴν, ἀναγκαῖον καὶ ταῦτα, προδιηγήσασθαι οἶμαι, ὡς ἱεῖα τοῦ ἐπίστασθαι τοῖς φιλιότοισι, μηδὲ τοῖς ῥηθσομένοις ἐπίπαν ἀσυναφῆ. Ὁ γὰρ τοι πολλὰ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν δηλωθεῖς λόγοις Εὐσέβιος ὁ Νικομηδείας, πάντα τρόπον τοῖς ὀρθοδόξοις ἀντιτεθειμένος, πρῶτον μὲν ἐπεβούλευσεν, ὡς εἰρήκαμεν, Εὐσταθίῳ τῷ Ἀντιοχείας, καὶ καθέτελε τούτου ἐκ διαβολῆς Ἀλεξάνδρου δὲ τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας μετὰ μῆνας πέντε τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου πρὸς Θεὸν ἐκδημήσαντος, διεδίξατο τὰ ποιήτρια Ἀθανασίος. Ἐπειράθησαν οὖν ὁ τοῦ Εὐσέβιου χορὸς δι' ἐπιστολῶν κείθεν αὐτὸν ἐν εἰς κοινωνίαν δέξεται τὸν Ἄρειον ὡς δ' οὐκ εἶχε τοῖς παρακλήσεσι τοιόνδε τι μηχανῶνται. Μελίτιος ὁ τῆς Λύκων ἐπίσκοπος, ὃν ἐν Νικαίᾳ κατέκρινε σύνοδος, ἐκλείπων τὸν βίον, Ἰωάννην τινὰ τῶν αὐτῶ συνήθων ἀν' ἑαυτοῦ κατέστησεν ἐπίσκοπον παρὰ τὸ δόγμα τῶν ἐν Νικαίᾳ. Τούτοινοι τὰ Ἰωάννου φρονούντας ὑπελάθοντες οἱ περὶ Εὐσέβιον, ἔπεισαν Ἀθανασίου κατηγορησάιν καὶ κατηγορήσαν ὡς οὐ κανονικῶς ἐχειροτονήθη, καὶ ὡς χιτωνίων λιπῶν φόρον Αἰγυπτίους ἐπέβαλε, καὶ γύναιον ἐρθεῖρε, καὶ τῷ κρατοῦντι ἐπιβουλεύων, Φιλουμένῳ τινὶ τῶν βασιλικῶν θεραπόντων ἐπεμψε λάρνακα χρυσοῦ, καὶ τὴν ἐξ Αἰγύπτου σιτοπομπίαν ἐκάλυψε, καὶ Ἀρσενίου τινὸς ἐκτεμῶν τὴν χεῖρα γοητείας εὖκεν εἶχεν.

β'. Διὰ ταῦτα τοῖνοι ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης σύνοδον ὁ βασιλεὺς ἀθροισθῆναι προσέταξεν. Ἀθανασίου δὲ ἀναβαλλομένου, διὰ τὸν Εὐσέβιον τὸν Παμφίλου τῆδε ἐπισκοποῦντα φίλον εἶναι καὶ οὐνεργὸν Εὐσεβίῳ τῷ Νικομηδείας, πάλιν οἱ Μελιτιανοὶ κατηγορήσαν αὐτοῦ ὡς μυστικὸν ποτήριον ἐν τῷ Μαρτυρῆ συνέτριψε, καὶ ἐπισκοπικὸν καθέτελε θρόνον, καὶ ἑτερά τινὰ ἐργάσατο τῶν ἀπειρημένων. Ἐπέτριψε τοῖνοι ὁ βασιλεὺς ἐν Τύρῳ γενέσθαι σύνοδον, καὶ γενομένης αὐτῆς, Ἀθανασίος ἐνίκησε κατα κράτος. Οἱ δὲ τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ ἐπίσκοποι μᾶλλον αὐτοῦ κατεψήφισαντο· εἶτα καὶ εἰς τὸν Μαρτυρῆν ἐπεμψαν, χώραν τινὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπωνυμῶν Μαρρείας τῆς λίμνης ἦσαν δὲ οἱ πεμφθέντες Θεόγνης ὁ Νικαίας, καὶ Μάρις ὁ Καλκηδόνος, Θεόδωρος Περίθου ἦτοι Ἡρακλείας Νάρκισσος Νερωνιάδος, Οὐάλης Μούρσης, Οὐρσάκιος Σιγγηδό-

1. Jam de Macedonio, Spiritus sancti impugnatore, sermonem incipere statuens, necessarium puto hæc prius edisserere, tanquam digna quæ ab historicis cognoscantur, neque omnino ab iis quæ dicentur abhorrentia. Qui enim in prioribus sæpius exhibitus est Eusebius Nicomediæ episcopus, omni modo orthodoxis oppositus primo quidem insidiatus est, ut diximus, Eustathio Antiocheno, et eum calumniis depressit; Alexandro autem Alexandriæ episcopo quinto post Nicænam synodum mense ad Deum profecto, primam sedem accepit Athanasius. Tentaverunt autem Eusebii assecleæ illi persuadere ut Arium in communionem acciperet; cum autem illorum precibus non annuisset, aliquid tale machinati sunt. Melitius Lyciorum urbis episcopus, quem Nicæna synodus damnavit vitam relinquens, Joannem quemdam ex suis familiaribus pro se episcopum constituit contra Nicænae synodi decretum. Eos igitur qui pro Joanne stabant, circumvenientes Eusebiani, iis persuaserunt ut accusarent Athanasium, et revera eum accusaverunt quod non canonicè ordinatus esset, quod Ægyptiis linearum tunicarum tributum imposuisset, quod mulierculam corrupisset, quod ad Philomenum quemdam ex regis servis, imperatori insidiaturus, arcam auro refertam misisset, quod frumenti ex Ægypto transmissionem impedivisset, et Arsenii cujusdam manum magicis artibus rescuisset.

2. Quamobrem Cæsaream Palæstinæ convenire concilium jussit imperator. Cum autem renuisset Athanasius eo quod Eusebius Pamphili hujus urbis episcopus amicus et adjutor esset Eusebii Nicomediæ, rursus Meletiani eum accusaverunt quod mysticum calicem Mareotæ contrivisset sedemque episcopalem evertisset et nonnulla alia facinora admisisset. Concessit igitur imperator synodum in urbe Tyro fieri, et ea congregata, victoriam præstantissimam retulit Athanasius; inimici autem veritatis episcopi eo magis eum damnare; ac deinde Mareotam miserunt, in quamdam Alexandriæ regionem quæ suum nomen a Marea palude duxit. Erant autem qui missi sunt Theognis Nicææ, Maris Chalcedonis, Theodorus Perinthi seu Heracleæ, Narcissus Neroniadiis, Vales Mursæ, Ursacius Singedonis, Macedonius Mopsuestæ; qui postquam de

sacro calice inquisierunt et de episcopalis sedis A
eversione, vera quidem prætermiserunt, falsa au-
tem ipsi imaginati sunt, deprecanturque, ut cre-
debant, Athanasium, ejus loco ipsum Arsenium
accipientes, cujus manum amputatam esse dice-
bant; qui prius Meletianorum superstitionis epis-
copus, postea apud ipsos ut Hypseletorum urbis epis-
copus contra Athanasium subscripsit.

3. Interea vero perfecto Hierosolymis templo
prope eum calvarii locum qui magnum testimo-
nium vocatur, jussit imperator episcopos qui Tyri
aderant Hierosolymam venire et hoc templum con-
secrare. Tunc autem occasionem invenientis Aria-
norum fautores tentaverunt ut Hierosolymis syn-
odus fieret et communio Ario et Euzoio conce-
deretur. Imperatori igitur illud per ipsius soro-
rem Constantiam quemdamque hujus mulieris
familiarum presbyterum arianum persuasere et
curavere ut Arium Euzoiumque videret, quos
postquam vidit censuitque fere ut Nicænos Patres
credere, eos ad episcopos Hierosolymis congrega-
tos misit, scribens ut de illis benignum ferretur
suffragium, si recte credere viderentur. Occasio-
nem igitur arripientes Ariani eos exceperunt, im-
peratorique et universis episcopis scripsere eos
orthodoxos esse.

4. His ita actis, Athanasius Tyro fugiens Con-
stantinopolim venit; cujus precibus annuens impe-
rator dicentis se non juste damnatum esse, scripsit
episcopis tunc Tyri congregatis ut ad ipsum de-
scenderent, ut coram ipso Anathasii causa exami-
naretur. Postquam igitur advenerunt, Eusebius
Nicomedie contendebat justam in Athanasium
latam esse sententiam; testes præstitit Theognim
et Marium et Theodorum et Valentem et Ursacium.
Imperator autem sive crederet vera quæ dice-
bantur, sive consentire suspicaretur episco-
pos ut e medio tolleretur Athanasius, mandavit
ut is Treverim abduceretur, quæ est urbs occiden-
tialium Gallorum; abductusque est Athanasius ibi-
que mansit usque ad mortem Constantini.

5. Arius autem post habitam Hierosolymis syn-
odum in Ægyptum venit. Cum illo autem non
communicante Alexandrinorum Ecclesia, rursum
Constantinopolim rediit. Atque ita adimpletæ sunt
sancti Alexandri preces. Post hæc autem manifeste
cæperunt innovare Eusebiani circa episcoporum
Nicææ congregatorum expositionem et scripto con-
substantialia rejicere. Synodum igitur Constanti-
nopolim convenire curarunt, deposueruntque et in
exilium mitti studuerunt consubstantialis præ-
cones, Asclepium Gazæ episcopum, Climatium
Antaradi, alterum Climatium Palti, Ephratiem
Balani Cyrum Berroæ, Domnionem Sirmii, Ella-
neum Tripolis, Arium Petrarum Paleonæ, et Aste-
rium Petrarum Arabiæ, Olympium Æni, Theodulum
Trajanopolis, Vincentium Capuæ, Ephratam Agrip-
piæ, Eutropium Adrianopolis, cui successit Lucius,

νοσ, Μακεδόσιος Μοψουεστίας, οἱ καὶ ζητήσαντες τὰ
περὶ τῆς τοῦ μυστικοῦ ποτηρίου συντριβῆς, καὶ τῆς
καθαίρεσως τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου, τὰ μὲν ἀληθῆ
παρήλθον, ἐπλάσαντο δὲ καὶ αὐτοὶ τὰ ψευδῆ, καὶ
καθῆρσαν, ὡς ἐνόμισαν, Ἀθανάσιον, διεξάμενοι καὶ
αὐτὸν Ἀρσένιον, οὗ ἔλεγον ἐκκεκῶθαι τὴν χεῖρα·
ὅς, πρότερον τῆς Μελιτιανῶν θρησκείας ἐπίσκοπος
ᾧν, τῆνικαῦτα παρ' αὐτοῖς, ὡς τῆς Ὑψηλετητῶν ἐπί-
σκοπος πόλεως ὑπέγραψε κατὰ Ἀθανασίου.

γ. Ἐν τούτῳ δ' ἐξεργασθέντος τοῦ ἐν Ἱεροσολύ-
μοις ναοῦ περὶ τὸν τοῦ κρανίου χώρον ὃς μέγα
προσαγορεύεται μαρτύριον, ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς
τοὺς ἐν Τύρῳ συνελθόντας ἐπισκόπους καταλα-
βεῖν τὴν Ἱεροσόλυμα, καὶ τὸν τοιοῦτον καθιερώσαι
ναόν. Τῆνικαῦτα δὲ καιρὸν εὐρόντες οἱ ἀρειανόφρο-
νες ἐσπούδασαν ἐν Ἱεροσολύμοις γενέσθαι σύνοδον,
καὶ κοινωνίας μεταδοῦναι Ἀρείῳ καὶ Εὐζώϊῳ πείσαν-
τες τοῖνυν τὸν βασιλεα διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἀδελφῆς
Κωνσταντίας καὶ τοῦ προσωκλειωμένου ταύτῃ πρι-
σβυτέρου ἀρειανοῦ, παρασκευάσαν αὐτὸν θεάσασθαι
Ἀρειὸν καὶ Εὐζώϊον, οὓς ἰδὼν καὶ ὑπολαβὼν παρα-
πλησίως τοῖς ἐν Νικαίᾳ δοξάζειν, ἐπεμφε πρὸς τοὺς
ἐν Ἱεροσολύμοις συνελθόντας, γράψας φιλόνηρον
ἐπ' αὐτοῖς ἐνεχθῆναι ψῆφον, εἰ ὀρθῶς φανείεν δόξά-
ζοντες· καιροῦ τοῖνυν δραξάμενοι οἱ Ἀρειανοὶ ἰδέξαν-
το τούτους, καὶ αὐτῷ βασιλεῖ καὶ τοῖς ἀπανταχοῦ
ἐπισκόποις ἔγραψαν ὀρθοδόξους ὑπάρχειν αὐτούς.

δ. Τούτων οὕτω πραττομένων, Ἀθανάσιος ἐκ
Τύρου φυγὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἦλθεν· οὗ τῆς
δέσσης ἀκούσας ὁ βασιλεὺς μὴ δίκαιως κριθῆναι
λέγοντας, ἔγραψε τοῖς ἐν Τύρῳ συναθροισθεῖσι τῆ-
νικαῦτα καταλαβεῖν πρὸς αὐτὸν, ὡς ἂν ἐπ' ὄψειν
αὐτοῦ δοκιμασθεῖν τὰ κατὰ Ἀθανασίου. Καταλα-
βόντων οὖν αὐτῶν, Εὐσέβιος ὁ Νικομηδείας ἰσχυρί-
ζετο δικαίαν τὴν ἐπὶ Ἀθανάσιον γενέσθαι ψῆφον,
μάρτυρας παρήγε Θεόγνιν καὶ Μάριον καὶ Θεόδωρον
καὶ Οὐάλεντα καὶ Οὐρσάκιον. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἶτε
ἀληθῆ πιστεύσας εἶναι τὰ λεγόμενα, εἶτε ὁμοουσίαν
ὑπονοήσας τοὺς ἐπισκόπους, ἐν ἐκποδῶν γένοιτο Ἀθα-
νάσιος, προσέτατε ἀπηγχθῆναι τούτων εἰς Τριδερὸν
τῶν πρὸς δύσιν Γαλατῶν, καὶ ὁ μὲν ἀπήχθη, καὶ ἦν
ἐκεῖ ἕως τῆς Κωνσταντινου τελευτῆς.

ε. Ὁ δὲ Ἀρειὸς μετὰ τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις σύ-
νοδον, ἦκεν εἰς Ἀἴγυπτον· μὴ κοινωνούσης δὲ αὐτῷ
τῆς Ἀλεξανδρίων Ἐκκλησίας, πάλιν ἀνηλθεν εἰς Κων-
σταντινούπολιν· καὶ οὕτως ἔργον ἐγένετο τῆς Ἀλε-
ξάνδρου τοῦ ἱεροῦ προσευχῆς. Μετὰ δὲ ταῦτα νεωτε-
ρίζειν φανερώς οἱ περὶ Εὐσέβιον ἤρξαντο περὶ τὴν
ἐκθεσιν τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων, καὶ ἐκαλλεῖν
ἐγγράφως τὸ ὁμοούσιον· σύνοδον οὖν ἀθροισθῆναι
παρασκευάσαντες ἐν Κωνσταντινουπόλει καθέλωσαν
καὶ πεμφθῆναι πρὸς ὑπερορίαν ἐσπυσαν τοὺς τοῦ
ὁμοουσίου κήρυκας, Ἀσκληπᾶν ἐπίσκοπον Γάζης,
καὶ Κλιμάτιον Ἀνταράδου, ἕτερον Κλιμάτιον Πολ-
του, Ἐφρατίωνα Βαλανίων, Κύρον Βερρόϊας, Δομ-
νίωνα Σίρμιου, Ἑλλάγιον Τριπόλεως, Ἀρειὸν Πετρῶν
τῆς Παλαιόνης, καὶ Ἀστίριον Πετρῶν τῆς Ἀρα-
βίας, Ὀλύμπιον Αἰνῶν, Θεόδουλον Τραικουπόλεως,
Βινκέντιον Καπύης, Ἐφράταν Ἀγριπνῆς, Εὐ-

τρόπιον Ἀδριανουπόλεως, οὗ διαιδοχος, Λουκιος, καὶ Ἀ ἐπὶ πᾶσι τὸν εἰρημένον Μάρκελλον τῆς Ἀγκύρας καθήρησαν· ὑπερφυῶς γὰρ ἐχάλειπνον αὐτῶ, οἷα μῆτε ἐν τῇ κατὰ Φοινίκην συνόδῳ τοῖς ὑπ' αὐτῶν ὀρισθεῖσι κατὰ Ἀθανασίου συνθεμένῳ, μῆτε τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπὶ Ἀρείῳ, μῆτε τῆς καθιερώσεως τοῦ μεγάλου μαρτυρίου μετασχόντι δι' ἀποφυγῆν τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας· καὶ ταῦτα μὲν ἔτι τοῦ μεγάλου περιόντος Κωνσταντίνου.

ζ'. Τελευτήσαντος δι' ἐκείνου, καὶ τῆς ἀνὰ τὴν ἰω βασιλείας εἰς Κωνσταντίνου περιστάσεως, ἴσχε μᾶλλον ἐπίθεσιν τὰ τῶν Ἀρειανῶν· ὁ γὰρ τοι πρεσβύτερος ἐκείνος ἐν ἄρειανόφρονα ὄντα Κωνσταντίνου συνέστησεν ἢ αὐτοῦ ἀδελφῆ, γέγονε καὶ Κωνσταντίνου κεχαρισμένος οἷα τὰς τοῦ Κωνσταντίνου διαθήκας ἀποδώσας αὐτῷ· συνήθης οὖν ἐντεῦθεν Β καὶ τῇ βασιλείᾳ γενόμενος καὶ τοῖς ἐν δυνάμει θαλαμηπόλοις ἐννεύχοις, ὧν Εὐσέβιος ὁ ἐπαινήτης Ἀρείου προεστῆκε, σφόδρα συνακρότε τοὺς Ἀρειανούς. Ἐν τούτῳ δὲ Ἀθανάσιος ἐκ τῶν Γαλλίων ἐπανῆλθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἐπιτρέψαντος αὐτῷ τὴν κάθιστον, καὶ γράμματα δόντος πρὸς τοὺς Ἀλεξανδρεῖς Κωνσταντίνου τοῦ ὁμωνύμου τῷ μεγάλῳ Κωνσταντίνῳ παιδὸς αὐτοῦ, ὃς ἔρχε τῶν πρὸς ἰσπίρων Γαλατῶν.

ζ'. Κατὰ δὲ τούτου τὸν χρόνον Εὐσέβιου τοῦ Παμφίλου τὸν βίον λιπόντος, διεδέξατο τὴν ἐν τῇ Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης ἐπισκοπὴν Ἀκάκιος· οὐκ εἰς μακρὸν δὲ καὶ Κωνσταντίνος ὁ βασιλεὺς, πόλεμον ἀπαγγαγὸν τῷ ἰδίῳ ἑδελφῷ Κωνσταντίνῳ κτείνεταί C κατὰ τῶν ἐκείνου στρατηγῶν ἐν Ἀκυλίᾳ. Τότε δὲ καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως τελευτήσαντος, προεδλήθησαν παρὰ τῶν Ἀρειανῶν Μακεδόνιος, παρὰ δὲ τῶν ὀρθοδόξων Παῦλος, παρὰ γνώμην τοῦ Νικομηδείας ἐπισκόπου Εὐσέβιου, καὶ Θεόδωρου τοῦ τὴν ἐν Θράκῃ Ἡρακλείας, οἷς ὡς γάτοσιν ἢ χειροτονία διέφερον. Ἐπὶ τούτοις οὖν ὀργισθεὶς Κωνσταντίνος, παραγγέλλων εἰς Βυζάντιον, ἔν γὰρ ἀπόδημος τανικᾶδε, καὶ σύνοδον καθίσας, παρέδωκεν Εὐσέβιῳ τῷ Νικομηδείας τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον, δευτέραν αὐτῆν μετατεθέντι μετὰθεσιν· ἐπὶ τούτου συνηθροίσθησαν εἰς Ἀντιόχειαν τὴν μεγάλην ἐνανήκοντα καὶ ἑπτὰ ἐπίσκοποι, ὧν εἰσι καὶ οἱ φερόμενοι κανόνες· ἠθροίσθησαν δὲ D προφάσει μὲν ἐπὶ καθιερώσει τῆς ἐκεῖ νεουργηθείσης ἱεραρχίας δὲ Κωνσταντίνος· ὡς δὲ τὸ ἀποδὸν ἰδεῖεν ἐκκλησίας ἢν ἤρξατο μὲν οἰκοδομεῖν Κωνσταντίνος, ἐπὶ μεταποιήσει τῶν ἐν Νικαίᾳ δοξάντων.

η'. Ἦγούντο δὲ τῆς συνόδου ταύτης Εὐσέβιος Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἀπὸ Νικομηδείας μετατεθείς, Ἀκάκιος Καισαρείας τῆς κατὰ Παλαιστίνην, Πατρόφιλος Σαυτοπόλεως, Θεόδωρος Περίνθου, Εὐδόξιος Γερμανικίας, Διάκσιος Καισαρείας Καππαδοκίας, καὶ Γεώργιος Λαοδικείας τῆς παρὰ Σύρου· Μαξιμὸς δὲ ὁ μετὰ Μακάριον Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος γεγωνὸς ἐπίτηδες ἀποφυγε ταύτην τὴν σύνοδον, μεταπελόμενος καθότι ἀπατηθείς ἐγένετο σύμφηρος τοῖς Ἀθανασίον καθιλύουσιν ἐν Τύρῳ. Ἰπὸ τούτων οὖν τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ συνεληλυθότων πρὸς τῇ διαστροφῇ τοῦ δόγματος Ἀθανασίου καταψηφισαμένων, προεδλήθη Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος Εὐσέβιος ὁ εἴ

et imprimis Marcellum Ancyrae deposuerunt. Valde enim illi indignabantur, utpote qui neque in synodo apud Phœnices habita iis quæ contra Athanasium decretæ sunt adhæserit, neque iis quæ Hierosolymis de Ario, neque magni testimonii consecrationi se admoverit, propter eorum communionis detestationem. Et hæc quidem vivente adhuc Constantino Magno.

6. Illo autem mortuo, et Orienti imperio ad Constantium deveniente, res Arianorum incrementum acceperunt. Ille enim presbyter quem Arii partes tenentem Constantino ipsius soror conciliaverat, fuit et Constantio charus, utpote qui illi Constantini testamentum detulerit. Inde igitur imperatrici familiaris factus et eunuchis regii cubiculi potentissimis, quibus præerat Eusebius, Arii fautor, Arianos fovebat. Interea vero Athanasius ex Galliis Alexandriam redierat, reditum illi permittente litterasque ad Alexandrinos dante Constantino Constantini Magni filio, qui ad occidentem Galliæ imperabat.

7. Hoc autem tempore Eusebio Pamphili e vita profecto, Cæsareæ in Palæstina episcopatum suscipit Acacius. Nec longo post tempore Constantinus imperator qui proprio fratri Constanti bellum indixerat, Aquileiæ ab ejus ducibus interficitur. Tunc autem et Alexandro Constantinopolitano mortuo, electi sunt ab Arianis Macedonius, ab orthodoxis vero Paulus, contra mentem Nicomediæ episcopi Eusebii, et Theodori Hieracleæ in Thracia episcopi, ad quos ut vicinos pertinebat ordinatio. Ideo iratus Constantius Byzantium venit (tunc enim aberat); et synodo convocata Eusebio Nicomedensi Constantinopolitanum thronum tradidit qui hanc secundam translationem accepit. Interea Antiochiam magnam convenere nonaginta septem episcopi, convenerunt autem ut recenter ædificatam ecclesiam consecraturi, quam ædificare inceperat Constantinus; reipsa vero, ut eventus probavit, Nicæna decreta mutaturi.

ἐκκλησίας ἢν ἤρξατο μὲν οἰκοδομεῖν Κωνσταντίνος, ἐπὶ μεταποιήσει τῶν ἐν Νικαίᾳ δοξάντων.

8. Ducebant autem hanc synodum Eusebius Constantinopolitanus qui Nicomedia translatus fuerat, Acacius Cæsareæ in Palestina, Patrophilus Scythopolis, Theodorus Perinthi, Eudoxius Germaniciæ, Diausius Cæsareæ in Cappadocia, et Georgius Laodiceæ apud Syros. Maximus qui post Macarium Hierosolymæ episcopus factus erat, de industria synodum vitaverat; eum enim poenitabat quod deceptus suffragium tulisset cum iis qui Tyri Anathasium deposuerant. Ab iis qui igitur Antiochiæ conversabantur et præter dogmatis perversionem Athanasium condemnaverant, electus est Alexandriæ episcopus Eusebius, Edessa,

Orosenorum urbe oriundus, factus vero deinceps Emesæ episcopus, qui partem astronomiæ auguralem dictam exercuisse arguebatur. Recusante vero Alexandriam Eusebio, suffectus est Gregorius Tarbæ episcopus, qua de re indignantes Alexandrini, ecclesiam Dionysii hujus urbis episcopi nomine dictam incenderunt; et Athanasius quidem fugiens Romam venit.

9. Paulo post mortuo Eusebio, contenderunt rursus de Constantinopoli Paulus et Macedonius. Quod ubi cognovit Constantius Antiochiæ, Hermogeni exercitus duci qui in Thraciam missus erat, mandavit, ut iter pergeret ad expellendum Paulum ex ecclesia. Cum illuc advenisset, militarique manu uteretur, insurrexit populus, eumque rapatum interfecerunt. De eo certior factus Constantius, Constantinopolim venit, et Paulum quidem expulit, urbem vero punivit, frumenti eam quod pater præstabat, quadraginta mensurarum millibus et ultra eam privavit. Octoginta enim millia prius dabantur civibus singulis annis ex tributis Ægyptiaco populo impositis. Macedonium autem non statim urbis episcopum fecit; sed sivit illum adversus Paulum in prædicta ecclesia concilium facere in qua et ordinatus est; atque ita ipse Antiochiam reversus est; Paulus vero Romam descendit.

10. Ea vero quæ Alexandriæ facta sunt aliter narrat Theodoretus. Dicit enim Gregorium post Athanasii fugam episcopatum gessisse usque ad Sardiæ habitam synodum. Post hanc autem synodum Gregorium ab Alexandrinis depositum esse, rediisse tunc Athanasium in propriam sedem per Constantis litteras, qui tunc Romæ regnabat. Postquam autem Constans mortuus fuit, rursus fugisse Athanasium, et electum esse ab Arianis Georgium Cappadocem, eumque sexcenta mala Athanasii fautoribus machinatum esse, in exiliumque misisse nonnullos Ægypti Lybiæque episcopos, Caium Parætonii, Agathum Phragonis et partis Elearchiæ Ægypti, Ammonium Pachnemonis et reliquæ Elearchiæ partis, Agathodæmonem Schedæ et Menelaiti, Dracontium Hermopolis minoris, Adelphium Onuphis, Paphnutium Sais, cujus meminit magnus Athanasius in sua de ipsius fuga Apologia; et præter illos alterum Ammonium, Moium, Philonem, Hermem, Plinium, Psensirim, Agamphum, Marcum, Nilammonem, Marcum alterum, Athenodorum, et presbyteros Hieracem et Dioscorum. Atque ita quidem Theodoretus. Socrates autem et Sozomenus narrant Arianos statim post Pauli expulsionem et reditum imperatoris Antiochiam, deposuisse Gregorium tanquam Alexandrinis non gratum et negligenter proprii dogmatis propugnationem; cujus in locum Georgium misere qui ex Cappadocia oriundus, sibi famam in Ariana superstitione acquisiverat.

A Ἐδέσσης μὲν τῆς Ὀσροηνῶν ὑπάρχων, γενόμενος δὲ ὑστερον Ἐμίσης ἐπίσκοπος, ὃς καὶ διεβάλλετο ἀσκηθῆναι τῆς ἀστρονομίας τὸ ἀποτελεσματικὸν καλούμενον μέρος· παραιτησαμένου δὲ τοῦ Εὐσεβίου τὴν Ἀλεξανδρείαν, ἐπετρέπη ὁ Γρηγόριος τῶν Ταρβασθηῶν, ἐφ' ᾧ χαλεπήσαντες οἱ Ἀλεξανδρεῖς, τὴν ὁμωνυμον Διονυσίου τοῦ τῆδε ἐπισκοπήσαντο, ἐκκλησίαν ἐνέτησαν· καὶ Ἀθανάσιος μὲν φυγὼν εἰς Ῥώμην ἀφίκετο.

θ'. Μετ' οὐ πολὺ δὲ τελευτήσαντες Εὐσεβίου, ἐντεποιήσαντο πάλιν τὴν Κωνσταντινουπόλεως Παῦλος καὶ Μακεδόνιος. Κωνσταντῖος δὲ, τοῦτο μαθὼν ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐπέτρεψεν Ἐρμογένει τῷ στατηλάτῃ πρὸς τὰ Θράκια πεμπομένῳ μέρει, ὁδοῦ πάρεργον ποιῆσαι τὸ ἐξωθῆσαι Παῦλον τῆς ἐκκλησίας· οὐ παραγενομένου καὶ στρατιωτικῆ χειρὶ χρῆσαμένου, ἵστασάσθε τὸ πλῆθος, καὶ αὐτὸν σύρακτες ἀπέκτειναν. Πυθόμενος δὲ τὸ γεγονός Κωνσταντῖος, κατέλαβε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν μὲν Παῦλον ἐξέλασε, τὴν δὲ πόλιν ἐζημίωσεν, ἀφελὼν τοῦ σιτηρεσίου τοῦ παρασχεθέντος ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὑπὲρ τὰς τίσσασκας μυριάδας· ὁκτώ γὰρ ἑγγὺς μυριάδες ἐχορηγοῦντο πρότερον σίτου τοῖς πολιταῖς ἐκάστου ἔτους ἐκ τῶν κομιζομένων ἀπ' Αἰγύπτου τῷ δήμῳ φέρων. Μακεδόνιον δὲ τῆς πόλεως τῶς ἐπισκοπον οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ' εἶασεν αὐτὸν ἐν τῇ λεγομένῃ ἐπὶ Παῦλον ἐκκλησίᾳ συνάγειν, ἐν ᾗ καὶ ἐχειροτονήθη· καὶ οὕτως αὐτὸς μὲν ἀνέστρεψεν εἰς Ἀντιόχειαν· Παῦλος δὲ τὴν Ῥώμην κατέλαβεν.

ι'. Περὶ δὲ τῶν κατ' Ἀλεξανδρείαν συμβεβηκότων Θεοδώριτος μὲν ἄλλως ἱστορεῖ. Φησὶ γὰρ μετὰ τὴν Ἀθανασίου φυγὴν ἐπισκοπήσαντι Γρηγόριον ἄχρι τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου, μετὰ δὲ τὴν σύνοδον ταύτην, τὸν μὲν Γρηγόριον ἀναίρεθῆναι παρὰ τῶν Ἀλεξανδρίων, ἐπανελθεῖν δὲ πάλιν τὸν Ἀθανάσιον εἰς τὸν οἰκίον θρόνον διάγραμματων Κωνσταντος τοῦ ἐν Ῥώμῃ βασιλεύοντος. Ἐπεὶ δὲ Κωνσταντὸς ἐτελεύτησεν, αὐθις φυγεῖν Ἀθανάσιον, καὶ προβεβῆσθαι παρὰ τῶν Ἀρειανῶν Γεώργιον τὸν Καππαδόκην, μυρία κακὰ τοῖς τὰ Ἀθανασίου φρονούσιν ἐνδείξασθαι, καὶ τινὰς τῶν ἀπ' Αἰγύπτου καὶ Λιβύης ἐπισκόπων ἐξορίσαι, Γάϊον Παραιτονίου, Ἀγαθὸν Φραγώνεως καὶ μέρους Ἐλεαρχίας τῆς Αἰγύπτου, Ἀμμωνίων Παχνημόνεως καὶ τοῦ λοιποῦ μέρους τῆς Ἐλεαρχίας, Ἀγαθοδαίμονα Σχεδιάς καὶ Μενελαΐτου, Δρακόντιον Ἐρμουπόλεως μικρᾶς, Ἀδελφίον Ὀνούφρεως, Παφνούτιον Σάεως, ὧν καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῇ ὑπὲρ τῆς φυγῆς αὐτοῦ ἀπολογίᾳ μίμνηται· καὶ πρὸς τούτοις Ἀμμωνίων ἕτερον, Μώιον, Φίωνα, Ἐρμῆν, Πληνιον, Ψενίεριν, Ἀγαφον, Μάρκον, Νειλάμμωνα, Μάρκον ἕτερον, Ἀθηνόδωρον, καὶ πρεσβυτέρους Ἱερακὰ καὶ Διόσκορον. Οὕτως μὲν εὖν Θεοδώριτος· Σωκράτης δὲ καὶ Σωζόμενός φασιν ὅτι αὐθις μετὰ τὸ ἐκβῆθῆναι Παῦλον, καὶ ἀναξεύξαι Κωνσταντίον εἰς Ἀντιόχειαν, οἱ ἀρειανίζοντες μετέστησαν ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας Γρηγόριον, ὡς οὔτε Ἀλεξανδρεῖσι καταθῆμιον, καὶ ὡς ἀμελεῖ πρὸς σύστασιν τοῦ οἰκίου δόγματος· ἀντὶ δὲ τούτου, Γεώργιον ἐπεψαν, ὃς ἐκ Καππαδοκίας μὲν ὤρματε, δόξαν δὲ περὶ τὴν ἀρειανὴν θρησκίαν ἐπέκτετε.

ια'. Ἐν τούτῳ δὲ τὴν Ῥώμην, ὡς ἔφαμεν, κατέλαβον Ἀθανάσιος καὶ Παῦλος, ἀλλὰ καὶ Μάρκελλος ὁ Ἀγκύρας, καὶ Ἀσκληπᾶς ὁ Γάζης, ὃν οἱ Ἀρειανοὶ, διαβαλόντες ὡς θυσιαστήριον καταστρέψαντα, καθείλον, καὶ ἄντ' αὐτοῦ Κεντιανὸν ἐχειροτόνησαν· πρὸς δὲ καὶ Λούκιος ὁ Ἀδριανουπόλεως ἐπ' ἄλλῳ τινὶ κατηγορηθείς. Ὁ δὲ Ῥώμης ἐπίσκοπος Ἰούλιος, ὁμονοῦντας τούτους εὐρών τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ, εἰς κοινωνίαν προσήκατο, καὶ τοῖς ἑκείνῳ τὴν Ἐὼ πᾶσιν ἐπισκόποις ἔγραψεν ἀποδοῦναι μὴ αὐτοῖς τοὺς ἴδιους θρόνους, πῦμψαι δὲ τινὰς εἰς ῥητὴν ἡμέραν τοὺς ἐλέγοντας αὐτοῦς δικαίως ἐκδιελημένους. Τούτοις θαρρήσαντες τοῖς γράμμασιν οἱ ἄμφι τὸν Ἀθανάσιον, ἕκαστος τὸν ἑαυτοῦ κατέλαβε θρόνον. Οἱ δὲ τὰς ἐπιστολάς δεξιμένοι, χαλεπῶς ἤνεγκαν· καὶ συλλεγόντες, εἰς Ἀντιόχειαν, Ἰουλίῳ μὲν ἀντέγραψαν ὡς οὐ δεῖ κανονίζεσθαι παρ' αὐτοῦ τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους, εἰ βούλοιντο τινὰς ἐξελάνειν τῶν ἐκκλησιῶν, ὅτι μηδὲ οἱ τῆς Ἀνατολῆς ἀντεῖπον, ὅτε Ναυάτον ἐξήλασαν οἱ τῆς Δύσεως. Κωνσταντίον δὲ παρώτρυναν κατὰ Ἀθανασίου καὶ Παύλου· καὶ ὃς ἔγραψεν ἄπ' Ἀντιοχείας τῷ ἐπάρχῳ Κωνσταντινουπόλεως Φιλίππῳ Παῦλον μὲν ἐξελᾶσαι τῆς πόλεως Μακεδονίῳ δὲ παραδοῦναι τὴν ἐκκλησίαν· ὁ μὲν οὖν Παῦλος εὐθύς ἐξῆλάθη· Φίλιππος δ' ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἠπέιγετο, σύνθρονον ἐπὶ τοῦ ὀχήματος ἔχων τὸν Μακεδόνιον· παρείπετο δὲ τούτοις καὶ χεῖρ στρατιωτικῆ ἱερέας· πλήθους δὲ πολλοῦ παρόντος, καὶ τῷ ἐπάρχῳ καὶ τῷ Μακεδονίῳ παρόδου μὴ γινομένης, ὑπέλαβον οἱ στρατιῶται τοὺς ὄχλους ἀνθίστασθαι· καὶ λοιπὸν πολλοὺς μὲν αὐτοὶ τοῖς ξίφεσιν ἀνείλον, πολλοὶ δὲ καὶ ὑπ' ἄλλῶν συνεπατήθησαν· καὶ ἀπέθανον, ὡς λέγεται, περὶ τοὺς ἑκατὸν καὶ πενήκοντα καὶ τρισχιλίους. Ἐπὶ τοιοῦτοις μὲν οὖν κατορθώμασι Μακεδόνιος παρὰ τοῦ ἐπάρχου ἐνεθρονίσθη.

ιβ'. Ἀθανάσιος δὲ τὴν ἐπιβουλήν Κωνσταντίου δείσας, θανάτῳ γὰρ ζημιῶν αὐτὸν ἠπειλήσεν, εἰς τὴν Ῥώμην ἀφίκετο· καὶ Παῦλος εἰς τὴν Θεσσαλονικίαν ἀπενεχθεὶς, ὅθεν καὶ τοὺς προγόνους ἔχειν ἐλάετο, καὶ τὴν μὲν Ἐὼ φεύγειν ἐπιτραπείας, Ἰλλυρικῆς δὲ καὶ τῆς ἐπέκεινα γῆς ἐπιβαίνειν οὐ κωλυθείς, ἀπαίρειν εἰς Κόρινθον προεφασίστατο, καὶ τὴν Ῥώμην κατέληψε καὶ αὐτός. Ἀναδιδάξαντος οὖν Ἰουλίου τὸν βασιλεῖα Κωνσταντα τὰ περὶ αὐτῶν, ἔγραψεν ἑκείνος τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίῳ πῦμψαι τινὰς τῶν ἐπισκόπων ἀπολογησομένους περὶ τῆς τούτων καθαιρέσεως. Ἐπέμψθησάν οὖν Νάρκισσος Εἰρηνοπούλεως, Θεόδωρος ὁ Ἡρακλείας, Μάρκος ὁ Χαλκηδόνος, καὶ Μάρκος ὁ Ἀρεθούσης· οἱ τὴν μὲν ἐν Ἀντιοχείᾳ παρ' αὐτῶν ἐκτεθείσαν ἀπέκρυψαν πίστιν, ἑτέραν δ' ἐκάττυσαν ἀπάδουσαν ὅλως τῇ ἐν Νικαίᾳ· καὶ ταύτην τῷ βασιλεῖ Κωνσταντί δειδώκοις, καὶ περὶ ὧν ἐβούλοντο μηδὲν ἀνύσαντες, ὑπέστρεψαν ἀπρακτοί. Μετὰ δὲ τριετῆ χρόνον ἑτέραν οἱ τῆς Ἐὼ συντάξαντες πίστιν, ἣν καὶ μακρόστιχον ἔθεσαν ὀνόμασαν, ἔπεμψαν τοῖς ἑκείνῳ τὴν Δύσιν δι' Εὐδοξίου τοῦ Γερμανικῆς καὶ Μακεδονίου τοῦ Μοφουεστίας, ἐν ᾗ μνήμην μὲν οὐσίας οὐκ ἐποίησαντο Θεοῦ, ἀπέκρυξαν δὲ τοὺς ἐξ οὐκ ὄντων λέ-

11. Interea autem Romam, ut diximus, venerant Athanasius et Paulus, sed et Marcellus Ancyrae, et Asclepius Gazæ quem Ariani deposuerant, falso eum criminantes quod aram evertisset, et cujus loco Centianum ordinaverant; ac præter illos Lucius Adrianopolis alio crimine accusatus. Romæ vero episcopus Julius eos fidei Nicænæ consentientes in suam communionem admisit, atque omnibus Orientis episcopis scripsit ut iis proprias sedes redderent, mitterentque dicta die qui eos probarent juste depositos esse. His litteris confidentes Athanasii fautores receperunt singuli proprias sedes. Qui autem has litteras acceperunt, ægre tulerunt; convenientesque Antiochiam, Julio responderunt non oportere ab illo regi Orientis episcopos, si quos ex ecclesiis vellent expellere; quia neque Orientis episcopi restiterint, quando Novatum expulere Occidentis episcopi. Constantium autem excipulere in Athanasium et Paulum; isque Antiochia scripsit ad Constantinopolis præfectum Philippum, ut Paulum quidem ex urbe pelleret, Macedonio autem traderet ecclesiam. Paulus igitur statim expulsus est. Philippus vero ad ecclesiam evectus est, consedentem in curru Macedonium habens; quos sequebatur militaris manus gladiis armata. Cum autem ingens adesset multitudo neque præfecto et Macedonio iter præberent, crediderunt milites velle turbam resistere; multosque gladiis interfecerunt, multi autem alii ab aliis conculcati sunt. Mortui sunt, ut dicitur, quasi tria millia centum et quinquaginta. Tali igitur successu Macedonius a præfecto in episcopali sede constitutus est.

12. Athanasius autem Constantii insidias formidans (ei enim mortem minatus erat) Romam abiit. Et Paulus Thessalonicam delatus, unde proavi orti dicebantur, cum Orientem relinquendi permissionem accepisset, neque Illyricum et quæ ultra est regionem petere prohiberetur, Corinthum se proficisci prætexuit, Romamque et ipse venit. Cum autem Julius monuisset imperatorem Constantem de eorum conditione, scripsit ille ad imperatorem Constantium ut episcopos mitteret qui eorum depositionem defenderent. Missi sunt igitur Narcissus Irenopolis, Theodorus Heracleæ, Maris Chalcedonis et Marcus Arethusæ; qui quidem a seipsis Antiochiæ expositam fidem celavere, alteram autem struxerunt omnino Nicænæ repugnantem. Eamque postquam imperatori Constanti tradidere neque quidquam eorum quæ volebant perfecissent, reversi sunt nihil operati. Post autem tres annos, Orientis episcopi alteram composuerunt fidem quam μακρόστιχον ἔθεσαν (longi ordinis expositionem) nominavere, eamque ad Occidentis episcopos misere per Eudoxium Germanicæ et Macedonium Mopsuestiæ; in qua quidem nullam de Dei essentia mentionem faciebant, excommunicabant autem eos

interfectus est qui Romæ imperaverat Magnentius, et tyrannus alter, Silvanus nomine. Magna igitur securitate in veterem Romam profectus est Constantius jussitque synodum Mediolani fieri.

17. Interea, ut narrat Sozomenus, cum Antiochiam convenissent Narcissus Irenopolis, et Theodorus Heracleæ, et Eugenius qui Theognidi Nicæna successerat et Petrophilus Scythopolis, et Menophantus Ephesi et alii prope triginta, universis episcopis contra Athanasium scripsere. Conveniunt autem Mediolanum pauci quidem ex Oriente, aliis prætextentibus, ut verisimile est, senectutem aut morbum aut itineris difficultatem; ex Occidente autem congregati sunt ultra trecentos. Orientalibus igitur dignum existimantibus communem ferri contra Athanasium sententiam, restiterunt quidam ex occidentalibus qui et in exilium missi sunt, ut Liberius Romæ, Paulinus Treveris in Galliis, Dionysius Albæ in Italia, Eusebius Vercellensis in Liguria, Lucifer Carallorum in Sardinia, et Hilarius Pictaviensis in secunda Aquitania.

18. Soluta autem infecta re synodo, Eudoxius Germaniciæ cum didicisset mortuum esse Leontium Antiochiæ in Syria, postulavit ab imperatore ut redire posset Roma Germaniciam, quæ ipsius reditum cupiebat. Quod cum obtinuisset, sortitus est Antiochiam, et Arianorum favore, præsertim vero regionum eunuchorum, sibi hujus urbis episcopatum assecutus est. Cæterum rediit ad Aetii doctrinam dissimilem Patri Filium docentem, una cum Acacii Cæsareæ, et Uranii Cyri episcopi fautoribus. Georgius autem Laodiceæ de hac Eudoxii innovatione monuit Basilium Ancyrae, Macedonium Mopsuestiæ, et Necropæum Nicomediæ; qui, Eustathio Sebastæ, et Eleusio Cyzici juncti imperatori quod accidisset indicavere; rogantes ut ea fides prævaleret quæ dicit Filium non consubstantialem, sed similem natura Patri, sive non consubstantialem; et ut ii qui consubstantialem dicerent, deponerentur. His precibus annuens imperator, quas cæteroqui ab aliis episcopis laudatas reperiebat, nempe a Valente Mursæ, Ursacio Sigidonis, Germano Sirmii, Auxentio Mediolani, Demophilo Berroæ in Thracia, decrevit celebrandam esse Nicæna synodum. Recusantibus autem iis qui imperatorem circumdabant, eo quod olim in eadem urbe de doctrina quæstiones agitatæ fuissent, placuit illam Nicomediæ fieri. Cum autem terre motus eam vastavisset, rursus decretum est ut Nicæna fieret synodus. Imperator autem mutavit sententiam, et Seleuciam in Isauria eam voluit congregari.

19. Considerantes autem ii qui Eudoxii partes tenebant fore ut non possent omnibus episcopis una congregatis persuadere ut dissimile acciperent, sy-

α φωτεινοῦ συνόδου γεγονυίας, ἐν τῷ μεταξὺ καθηρήθη παρὰ τῶν αὐτοῦ στρατηγῶν ὁ τυραννίσκας Ῥώμης Μαγνέντιος, καὶ ἕτερος τύραννος ᾧ Σιλβανὸς ὄνομα· κατὰ πολλὴν τοίνυν ἀδειαν ἐπὶ τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην ὁ Κωνσταντῖος ὁρμήσας, ἐκέλευσεν ἐν Μεδιολάνῳ γενέσθαι σύνοδον.

ιζ'. Ἐν τούτῳ, καθά φησιν Σωζόμενος, εἰς Ἀντιόχειαν συνελθόντες Νάρκισσος ὁ Εἰρηνοπόλειος, καὶ Θεόδωρος Ἡρακλείας, καὶ Εὐγένιος ὁ διάδοχος Θεόγνιδος τοῦ Νικαίας, καὶ Πατρόφιλος Σκυθοπόλειος, καὶ Μηνόφαντος ὁ Ἐφέσου, καὶ ἄλλοι ἄμφι τριάκοντα, ἔγραψαν τοῖς πανταχοῦ ἐπισκόποις κατὰ Ἀθανασίου· συνῆλθον δὲ εἰς τὸ Μεδιόλανον ὀλίγοι μὲν ἐκ τῆς Ἑω, τῶν ἄλλων, ὡς εἰκός, προφασισαμένων γῆρας ἢ νόσον ἢ ὀδαιοπρίαν μακρὰν· ἐκ δὲ τῶν Ἑσπερίων ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους. Ἀξιοῦντων οὖν τῶν ἀνατολικῶν κοινῇ ἐκφέρεισθαι κατὰ Ἀθανασίου ψῆφον, ἀντίστησάν τινες τῶν ἑσπερίων οἱ καὶ πρὸς ὑπερορίαν ἐπέμφθησαν, οἷον Λιβέριος ὁ Ῥώμης, Παυλῖνος ὁ Τριβέρως τῆς ἐν Γαλλίαις, Λιονύσιος ὁ Ἄλβης τῆς ἐν Ἰταλίᾳ, Εὐσέβιος ὁ Βερκελλῶν τῆς Λιγυρίας, Λουκίφερ ὁ Καραλλῶν τῆς Σαρδανίας, καὶ Ἰλᾶριος ὁ Πικτάδων ἢ Ποτάμων τῆς δευτέρας Ἀκυιτανίας.

ιη'. Ἀπράκτου δὲ τῆς συνόδου ταύτης διαλυθείσης, Εὐδόξιος ὁ Γερμανικείας τελευτῆσαι μαθὼν Λόντιον τὸν Ἀντιόχειας τῆς κατὰ Συρίαν, ἐδέσθη τοῦ βασιλέως ἰκανελεῖν ἀπὸ Ῥώμης εἰς Γερμανικείαν, ὡς χρηζούσης αὐτοῦ τῆς τοιαύτης πόλεως· ἐπιτραπέις οὖν τούτο, κατέλαχε τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ σπουδῆ τῶν Ἀρειανῶν, μάλιστα δὲ τῶν βασιλικῶν εὐνούχων, περιποήσας ἑαυτῷ τὴν ἐνθάδε ἐπισκοπὴν· καὶ λοιπὸν ἐπαύησε τὸ Ἀετίου δόγμα τὸν Ἰὼν ἀνόμοιον τῷ Πατρὶ δοξάζον, ἅμα τοῖς ὁμόφροσιν Ἀκακίῳ τῷ Καισαρείας καὶ Οὐρανίῳ τῷ Τύρου. Γεώργιος δὲ ὁ Λαοδικείας ἐπίστευε περὶ τῆς τοιαύτης Εὐδοξίου νεωτεροποιίας Βασιλεῖω τῷ Ἀγκύρας, καὶ Μακεδονίῳ τῷ Μοψουεστίας, καὶ Νεκροποιῷ τῷ Νικομηδείας· οἱ, προσλαβόντες Εὐστάθιον τὸν Σεβαστείας καὶ Ἐλευσίον τὸν Κυζίκου, τῷ βασιλεῖ τὸ γεγονός ἐδήλωσαν, αἰτούντες ἐκείνην κρατεῖν τὴν πίστιν ἢ λέγει τὸν Ἰὼν οὐχ ὁμοούσιον, ἀλλ' ὅμοιον τῷ Πατρὶ κατ' οὐσίαν εἴτε ἀνομοούσιον· τοὺς δὲ λέγοντας ὁμοούσιον καθαιρεῖσθαι. Διεξάμενος δὲ τὴν αἴτησιν τούτων ὁ βασιλεὺς, καὶ εὐρών ταύτην συνεπαινουμένην καὶ παρ' ἑτέρων ἐπισκόπων, οἷον Οὐάλεντος Μούρτης, Οὐρσακίου Σιγηδόνης, Γερμίνου Σιρμίου, Αὐξεντίου Μεδιολάνων, Δημοφίλου Βερβοίας τῆς Θράκης, ἔκρινεν ἐπιτελέσαι σύνοδον ἐν Νικαίᾳ. Παρατησαμένων δὲ τῶν ἄμφι τὸν βασιλεῖα διὰ τὸ καὶ παλαι ἐνθάδε τὴν περὶ τοῦ δόγματος σύμβηται ζήτησιν, ἔδοξε ταύτην ἐν Νικομηδείᾳ γενέσθαι· σειςμοῦ δὲ αὐτῇ ἐνσκήψαντος, πάλιν ἐκρίθη γενέσθαι τὴν σύνοδον ἐν Νικαίᾳ· μεταβουλευσάμενος δ' ὁ βασιλεὺς, ἐν Σελευκείᾳ τῆς Ἰσαυρίας αὐτὴν ἠθέλησεν ἀθροίσθαι.

ιβ'. Λογισάμενοι δὲ οἱ περὶ Εὐδόξιον ὡς, ἀπάντων ὁμοῦ τῶν ἐπισκόπων ἀθροισομένων, οὐκ ἂν αὐτοὺς δυνηθεῖεν πείσαι τὸ ἀνόμοιον παραδέξασθαι, μερι-

σθείσης δὲ τῆς συνόδου ῥᾶν πείσουςι τοὺς ὀλίγους, A
 παρεσκύασαν, συμπραττότων αὐτοῖς τῶν εὐνούχων,
 δύο γενέσθαι τὰς συνόδους, τῶν μὲν ἰσπερίων ἐπισκό-
 πων ἐν Ἀριμίνῃ τῆς Ἰταλίας, τῶν δὲ ἰσίων ἐν Σελου-
 κείᾳ τῆς Ἰσαυρίας· καὶ ἕνα τὰ πολλὰ συντίμων, τοῦ
 τῆς μακαρίας λήξεως Παύλου τὸν τῆς ὁμολογίας στέφα-
 νον εὐληφότες, ἀντιστάγεται Μακεδόνιος, ὡς ἂν τις
 εἶπη σκότος ἡμέρας διάδοχον· Ἦν δὲ τὰ μὲν πρῶτα
 συμφερόμενος τοῖς περὶ Ἀκάκιον τὸν Καισαρείας τῆς
 Παλαιστίνης, καὶ οὔτε ὁμοιούσιον τῷ Πατρὶ ἔλεγε τὸν
 Υἱόν, ἀλλ' ὁμοιον· μετὰ δὲ τὸ καθαιρεθῆναι πρὸς
 ἐκείνων ἀποχρησαμένων τῇ κατ' αὐτοῦ ὀργῇ τοῦ βασι-
 λέως Κωνσταντίου, οἷς τὸν νεκρὸν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ
 Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου παρεκίνησε, καὶ τῶν
 ἐντεῦθεν σφαγῶν ἀνεφάνη αἰτίας, περὶ δὲ τούτων εἰπεῖν
 ἐβόησεν, διέτριβε μὲν εἰς τι περὶ Πύλας τῆς Βιθυνίας B
 χωρίον, ἐνθα καὶ ἐτελεύτησε· πρὸς δὲ τοὺς τοῦ ἐτέρου
 μέρους ἦτοι τοὺς Ἠμιρεῖους, φημὶ δὲ τοὺς ἀμφὶ
 Γεώργιον τὸν Λαοδικείας καὶ Βασίλειον τὸν Ἀγκύ-
 ρας, ἀπέκλινε, καὶ τὸν Υἱόν κατ' αὐτοὺς ἐδογματίζεν
 ὁμοιούσιον.

κ'. Αἰρεσιάρχης δὲ φιλοτιμηθεὶς ἀναρρήθῃναι, και-
 νοτερόν τι προσπειρόησε, καὶ σφοδρότερον ἐλύττησε
 κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· τοῦτο γὰρ καὶ οἱ τὸ
 ὁμοιούσιον εἰσάγοντες, καὶ οἱ τὸ ὁμοιον ληροῦντες τῆς
 οὐσίας χωρὶς, καὶ ἀπλῶς οἱ ἀπὸ Ἀρειανῶν πάντες
 κτίσμα μὲν ἔλεγον καὶ τοῦ Υἱοῦ καταδείκτοντες, ὁμοῦ,
 δ' οὖν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι συνηριθμοῦν· οὗτος δὲ ὁ κατὰ
 ρατος εἰς τὴν Τριάδος αὐτὸ θεολογίαν συναναλαμβάνειν
 ἐξέκλινεν, ἀμοίρων εἶναι λέγων τῶν τοιούτων πρεσβείων, C
 διακονῶν τε καὶ ὑπηρέτην καλῶν, καὶ ὅσα περὶ ἀγγελῶν
 τις λέγων οὐκ ἂν ἀμάρτοι· ὅθεν αὐτὸς τε καὶ ἡ αὐτοῦ
 συμμορία πνευματομάχοι παρὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐκλή-
 θησαν. Ἠύξησεν δὲ μάλιστα τὴν αἵρεσιν ταύτην
 Μαραθῶνιος ὁ Νικομηδείας, ἀπ' οὗν καὶ Μαραθῶ-
 νικοὶ πρὸς τιμῶν οἱ Μακεδονικοὶ ὠνομάσθησαν, καὶ
 Ἐλεύσιος ὁ Κυζίκου. Ἰουλιανοῦ δὲ βασιλεύσαντος,
 ἀδείας τῇ Κωνσταντίου τελευταίᾳ λαβόμενοι οἱ πνευ-
 ματομάχοι, ὧν ἦν Βασίλειος ὁ Ἀγκύρας, Σιλβανὸς
 ὁ Ταρσοῦ, Εὐστάθιος ὁ Σεβαστίας, Ἐλεύσιος ὁ
 Κυζίκου, Πανσίνικος ὁ Ζήλων, Λεόντιος ὁ Κωμά-
 νων, Καλλίστρατος ὁ Καλλιουπόλεως, Θεόφιλος ὁ Κασ-
 ταβάλων, Σωφρόνιος ὁ Πομπηίουπόλεως, καὶ οἱ τού-
 των ὁμόφρονες, εἰς ἴδιον σύστημα διεκρίθησαν, καὶ D
 Μακεδονικοὶ καλεῖσθαι φανερώς ἤρξαντο, συν-
 ὁδοὺς τε τινὰς ποιησάμενοι, τοὺς ἀμφὶ Ἀκάκιον
 ἀπεκλήρυξαν.

κα'. Ἰουλιανῷ δὲ τῆς βασιλείας ἐπιβατεύσαντος,
 βιβλίον αὐτῷ δεήσεως ἔδωκεν, ἀξιοῦντες ἐξωθεῖσθαι
 τῶν ἐκκλησιῶν τοὺς τὸ ἀνόμιον δογματίζοντας,
 ἀντιπράξασθαι δὲ ἑαυτοὺς ὡς τὸ ὁμοιούσιον κηρύτ-
 τουστας. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀναποκρίτους αὐτοὺς ἀπ-
 ἐπέμφε, μόνον τοῦτο ἐπιφθεγγάμενος, μισεῖν μὲν
 φιλονεικίαν, ἀγαπᾶν δὲ τοὺς τῇ ὁμοιοῖα προστρέ-
 χοντας. Τηνικαῦτα δὲ ὁ φιλονεικὸς τρόπος τῶν περὶ
 Ἀκάκιον ἐξηλέγχθη, καὶ ὡς εἶπεν ἄσι πρὸς τοὺς
 κριτεῦντας ἀποκλίνοντες. Συνελθόντες γὰρ ἐν Ἀν-

nodo autem dissociata facilius fore ut paucis per-
 suaderent, curaverunt ex eunuchorum auctoritate
 ut duæ synodi fierent, occidentalium episcoporum
 Ariminii in Italia, orientalium autem Seleuciæ in
 Isauria. Atque ut brevissime dicam, beatæ condi-
 tionis Paulo confessionis coronam adepto suffici-
 tur Macedonius, ut ita dicam, quasi post lucem
 tenebræ. Erat autem primum Acacii Cæsareæ in
 Palæstina asseclis consentiens neque Filium Patri
 in substantia similem esse dicebat, sed tantum si-
 milem; postquam autem depositus est ab iis qui
 Constantis imperatoris ira abhatebantur in eum
 indignantis eo quod Constantini patris cadaver
 loco moverat et recentis cædis causa fuerat (de his
 diximus antea), aliquandiu prope Pylas Bithyniæ
 locum commoratus est, ubi et mortuus est. Ad
 eos vero qui alteram partem constituebant, Semia-
 rianos nempe, Georgii Laodiceæ, Basilii Ancyræ
 fautores declinavit, et Filium, sicut et ipsi, in sub-
 stantia Patri similem esse docuit.

20. Hæresiarcha autem renuntiari peroptans
 novum aliquid excogitavit, et in quamdam violenti-
 orem rabiem contra Spiritum sanctum incidit.
 Illum enim et qui Filium substantia similem finxe-
 rant et qui similem esse dicendo deliraverant,
 excepta substantia, utque uno verbo dicam, quot-
 quot Arianas partes tenebant, creaturam Spiritum
 dicebant, Filioque minorem, illum tamen in
 sancta Trinitate connumerabant, ille autem sce-
 lestus in Triadis theologia eum comprehendere
 renuit, talis dignitatis non participem esse dicens,
 ministrumque et servum eum vocans, iisque utens
 nominibus quibus ne angeli quidem nuncuparentur.
 Unde ipse et ejus consocii Spiritus sancti adver-
 sarii ab orthodoxis appellati sunt. Auxerunt autem
 hanc hæresim Marathonium Nicomedie, a quo et
 Marathoniani a nonnullis Macedoniani nominati
 sunt, et Eleusius Cyzici. Juliano autem imperante,
 securitatem ex Constantii morte adepti pneumato-
 machi, ex quorum numero erant Basilii Ancyræ,
 Silvanus Tarsi, Eustathius Sebastie, Eleusius Cy-
 zici, Pausinicus Zelarum, Leontius Comanæ, Cal-
 listratus Calliopolis, Theophilus Castabali, So-
 phronius Pompeiopolis, eorumque asseclæ, in
 quoddam proprium collegium discreti sunt, et Ma-
 cedoniani vocari manifeste cœperunt. synodosque
 facientes, Acacii fautores excommunicavere.

21. Joviano ad regiam dignitatem evecto, librum
 illi rogatorium dederunt, postulantes ut ab eccle-
 siis arcerentur qui Filium non similem esse doce-
 bant, ipsi vero introducerentur, ut consubstantia-
 lem proclamantes. Imperator autem illos absque
 sententia dimisit, illud tantum addens, se rixa-
 rum cupidus odisse, diligere vero eos qui ad con-
 cordiam properarent. Tum rixarum studium apud
 Acacii fautores reprehendebatur, simulque eis
 objurgabatur quod semper ad potentiores declina-

rent. Convenientes enim Antochism Syriæ, in colloquium cum Meletio venere, qui consubstantiale docebat. Atque ita egerunt, postquam eum honoratum videre ab imperatore ibi tunc temporis degente. Communi igitur sententia concilium septem et viginti episcoporum convocare, libelloque composito, consubstantiale confessi sunt; et Nicœnam fidem confirmantes illum imperatori tradidere. Præerant huic synodo Meletius Antiochiæ, Kusebius Samosatæ, Acacius Cæsareæ, Pelagius Laodicæ in Syria, Athanasius Ancyræ.

22. Ubi autem Valentinianus et Valens imperare cœperunt, omnes Macedoniani deputarunt pro se legatum ad Valentinianum Hypatum Perinthi episcopum, rogantes ut sibi liceret convenire ad corrigendam doctrinam. Respondit autem Valentinianus « Mihi non licet in populi ordine posita talia agitare; sacerdotes vero quibus de his rebus cura est, per seipsos quocumque voluerint, conveniant. Statim igitur illi Lampsacum convenere, duosque menses deliberationem habuere, et decreverunt irrita esse quæ Antiochiæ ab ipsis facta fuerant et melius esse Filium Patri substantia similem esse opinari. His definitis, redeunti ex Thracia Valenti (cum fratre enim Romam proficiscente aliquantum itineris fecerat), Heracleæ occurrerunt. Qui quidem iis suasit ne ab Eudoxio dissentirent. Hic autem Macedonio successerat, Eunomioque et ejus fautoribus consentiebat. Cum autem renuissent, eos in exsilium ire jussit. Postea vero Eleusium reduxit, coegitque ut eum Eudoxio in fide consentiret. Ac principio ille restitit; deinde vero exsilium et expulsionem reformidans, quod jussus erat, fecit; at statim eum pœnituit. Cyzicum enim rediens peccatum suum in ecclesia confessus est, suosque hortatus est ut sibi alium episcopum eligerent, eo quod ipse necessitate compulsus propriam doctrinam abnuisset. Cyziceni autem suo erga eum amore victi illius hæresim non admisere, mansere vero postea sub illius gubernatione; quo audito, Eudoxius Eunomium in Cyzici episcopatum proposuit

23. Expulsi sunt ab Eudoxio Constantinopolis episcopo et Valente imperatore non modo qui consubstantialem Filium profitebantur, sed jam et ipsi Macedoniani; qui injuriam non ferentes, statuerunt ad imperatoris fratrem et ad Liberium Romæ episcopum confugere, eorum fidem amplecti quam cum Eudoxio communicare præferentes. Mittunt igitur Eustathium Sebastiae et Silvanum Tarsi, et Theophilum Castabali in Cilicia; qui postquam Liberium adiere, Arium condemnant et similiter eos qui Ario consentiebant ejusque doctrinam docebant, rejiciunt autem omnem hæresin fidei Nicæne contrariam; et consubstantiale solummodo recipiunt, in eo sensu quod hæc vox substantia similem significaret. Hanc eorum confessionem scriptam accipiens Liberius, cum illis causam egit; litterisque ab illo acceptis, in Siciliam navi-

Α τιοχεία τῆς Συρίας, εἰς λόγους ἔρχονται Μελετίου πρεσβύτεου τὸ ὁμοούσιον· τοῦτο δὲ ἐποίησαν, ἐπειδὴ τιμώμενον ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἑώρων ἐκεῖ τότε διαγενοτος· κοινῇ οὖν γνώμῃ σύνεθον ἀθροίσαντες ἐπισκόπων ἑπτὰ καὶ εἴκοσι, βιβλίον συντάττουσι, καθομολογούσι τε τὸ ὁμοούσιον· καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ κυρωσάντες πίστιν, τῷ βασιλεῖ τοῦτο δεδώκασι· ἠγοῦντο δὲ τῆς συνόδου τούτης Μελέτιος Ἀντιοχείας, Εὐσέβιος Σαμοσάτων, Ἀκάκιος Καισαρείας, Παλάγιος Λαοδικείας τῆς κατὰ Συρίαν, Ἀθανάσιος Ἀγκύρας.

κβ'. Ἄμα δὲ τῷ βασιλεῦσαι Οὐάλεντιανὸν καὶ Οὐάλεντα, πάντες οἱ Μακεδονιοὶ προεβόλοντο ὑπὲρ ἱκανῶν πρέσβυν πρὸς Οὐάλεντιανὸν Ἰπάτιον τὸν Περίνθου ἐπίσκοπον, ἀξιοῦντες ἐπιτραπῆναι συναλθεῖν ἐπὶ διερωθῶσι τοῦ δόγματος. Ὁ δὲ Οὐάλεντιανὸς ἔφη· Ἐμοὶ οὐ θέμις μετὰ λαοῦ τεταγμένων τὰ τοιαῦτα πολεπραγμαίνειν· οἱ δὲ ἱερεῖς εἰς τούτων μέλει, καθ' ἑαυτοὺς ὅσα βούλονται συνίτωσαν. Εὐθύς οὖν ἐκείνοι συναλθόντες εἰς Λαμψακόν, καὶ δύο βουλευσάμενοι μῆνας, ἐψηφίσαντο ἄκυρα εἶναι τὰ ἐν Ἀντιοχείᾳ παρ' αὐτῶν πεπραγμένα, καὶ κρατεῖν τὸ ὅμοιον δοξάζειν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν κατ' οὐσίαν· ταῦτα ὀρίσαντες ἐπανιώντι τῷ Οὐάλεντι ἐκ τῆς Θράκης (ἦν γὰρ ἀποδημοῦντι τῷ ἀδελφῷ εἰς Ῥώμην μέχρι τινὸς συναπελθῶν), ἐν Ἡρακλείᾳ περιέτυχον. Ὁ δὲ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς μὴ διαφέρεισθαι πρὸς Εὐδόξιον· ἦν δὲ οὗτος διαδεχόμενος Μακεδόνιον καὶ σύμφρων Εὐνομίῳ καὶ τοῖς κατὰ τοῦτον. Ἐπεὶ δὲ ἔπειπον, ἐκέλευσεν αὐτοὺς ὑπερορισθῆναι· μετέπειτα δὲ ἠγκυῶν Ἐλεῦσιον ἐδικάζειτο κοινωμένῳ Εὐδόξιῳ τῆς πίστεως. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀντίτεινεν· εἶτα ὑπερορίας φυγὴν καὶ δήμευσιν δευλιάσας, τὸ προσταχθῆν ἐποίησεν· καὶ εὐθύς μετεμελετο, ἐπανελθὼν γὰρ εἰς Κυζικόν, τὴν ἁμαρτίαν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ἐξῆγγειλε, καὶ ζητεῖν ἑαυτοῖς ἕτερον ἐπίσκοπον ἐπέτρεπε, διότι αὐτὸς ἀνάγκη τὸ οἰκεῖον ἠρνήσατο δόγμα. Κυζικηνοὶ δὲ, τῆ περι τοῦτον φιλοστοργίᾳ κρατούμενοι, τῆς μὲν οικείας αἵρέσεως οὐ μετετίθεντο, ἔμεινον δὲ ὅμως ὑπ' αὐτῷ ταπτόμενοι· ὅπερ μαθὼν Εὐδόξιος προεβόλατο Εὐνόμιον εἰς τὴν Κυζίκου ἐπισκοπὴν.

κγ'. Ἠλαύνοντο δὲ παρὰ Εὐδόξιου τοῦ Κωνσταντινου πόλεως ἐπισκόπου καὶ Οὐάλεντος τοῦ βασιλέως οὐχ οἱ τὸν ὁμοούσιον πρεσβύοντες μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ αὐτοὶ οἱ Μακεδονιοὶ· οἱ καὶ, μὴ φέροντες τὴν ἐπάρευσιν, δεῖν ἐγνωσαν καταφυγεῖν ἐπὶ τὸν τοῦ βασιλέως ἀδελφόν, καὶ ἐπὶ Λιβέριον τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον, ἀσπάζεσθαι μᾶλλον ἐλόμινοι τὴν ἐκείνων πίστιν ἢ κοινωμένῳ τοῖς περὶ Εὐδόξιον· πέμπουσιν οὖν Εὐστάθιον τὸν Σιδασταίας, καὶ Σιλβανόν τὸν Ταρσοῦ, καὶ Θεόφιλον τὸν Κασταβάλων τῆς Κιλικίας· οἱ καὶ, πρὸς Λιβέριον παραγεγονότες, καταγενοσκούσι μὲν Ἀρείου καὶ τῶν ὁμοίων αὐτῷ φρονούντων καὶ διδασκόντων· ἀπακηρύττουσι δὲ πᾶσαν αἵρεσιν ἐναντιουμένην τῇ πίστει τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου· καὶ τὸ ὁμοούσιον μόνον δέχονται, ὡς τῷ ὁμοίῳ κατ' οὐσίαν ταυτὸν σημαῖνον. Ταύτην αὐτῶν τὴν ὁμολογίαν ἐγγράφον λαβὼν ὁ Λιβέριος, ἐποι-

ώνησεν αὐτοῖς· καὶ γράμματα παρ' αὐτοῦ λαβόντες, ἄπλευσαν εἰς Συκελίαν· συνόδου δὲ κακῆ συναχθείσης, καὶ τὰ αὐτὰ ψηφισμάτων τῶν τῆδε ἐπισκόπων, ἱκανῆθον.

κδ'. Κατ' ἐκείνο δὲ καιροῦ σύνοδον ἄγοντων ἐν Τυάνοις Εὐσεβίου τοῦ Καισαρείας Καππαδοκίας, Ἀθανασίου Ἀγκύρας, Πελαγίου Λαοδικείας τῆς Συρίας, Ζήνωνος Τύρου, Παύλου Ἐμέσης, Ὀτρηίου Μελετινῆς, Γρηγορίου Ναζιανζοῦ, καὶ πολλῶν ἄλλων, οἵ καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ τὸ ὁμοούσιον ἐψηφίσαντο ἐπὶ τῆς Ἰοδικοῦ βασιλείας, ἀνεγνώσθη τὰ Λιβέριου καὶ τῶν ἐνὰ τὴν δύσιν γράμματα· καὶ περιχαρεῖς ἐπὶ τούτοις γενόμενοι, ἔγραψαν πάσαις ταῖς κατὰ τὴν Ἀσίαν Ἐκκλησίαις ἐντυχεῖν τοῖς τοιούτοις γράμμασι, καὶ ἐτι ἦρος ὄντος, εἰς Ταρσὸν συναλθεῖν. Ἦδη δὲ συνίστασθαι μαλλούσης τῆς ἐν Ταρσῷ συνόδου, τριάκοντα καὶ τέσσαρες Ἀσιαστικῶν ἐπισκοποῦν, συνελθόντες ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Καρίας, τὴν μὲν ἐπὶ τῇ ὁμοιοῖα τῶν Ἐκκλησιῶν σπουδὴν ἐπήρουν, παρηγοῦντο δὲ τὸ τοῦ ὁμοουσίου. Οὐάλης δὲ ὁ Βασιλεὺς Εὐδοξίου σπουδῆ τὴν ἐν Κιλικίᾳ προσδοκώμενην σύνοδον ἔλυσεν· οἱ δὲ Μακεδονικοὶ ἀδιάφορον ἕως τινὸς χρόνου τὴν κοινωνίαν ἐποιούντο ἐν Ἐκκλησίᾳ τὰς ἐν ἐκάστη πόλει, ἀλλήλοισι τε ἐπιμιγνύμενοι καὶ τοῖς εἰ ἀρχῆς πρεσβύτοις τὸ ὁμοούσιον.

κε'. Ἐπεὶ δὲ Οὐάλητος τελευτήσας Ἐρατιανὸς ἐνομοθέτησε μετὰ ἀδείας ἐκείστου θρησκείῃν ὡς βούλωνται καὶ ἐκκλησιάζειν, πλὴν Μανιχαίων καὶ τῶν τῆ Φωτεινοῦ καὶ Εὐνομίου φρονούντων, πάλιν οἱ πλείους ἐδογματίσθησαν ἐκτρέπασθαι τὴν τοῦ ὁμοουσίου φωνήν. Ὁ δὲ Βασιλεὺς Θεοδοσίος ὁ Μέγας τοῦ ὁμοουσίου σπουδαστῆς ὢν, σύνοδον ἐπισκόπων ὁμοῦ δόξων ἑαυτῷ συνεκάλεσε βεβαίως ἐνεκα τῶν ἐν Νικαίᾳ δοξάντων ὑπολαβῶν δὲ δύνασθαι συντάξει τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ τοὺς καλουμένους Μακεδονικοὺς, συνεκάλεσε καὶ τοὺς συναλθόντων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ τῶν ὁμοούσιων τὴν Τριάδα δοξαζόντων ἀμφὶ ἑκατὸν καὶ πενήκοντα, ἐν οἷς ἦν Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὁ Νύσσης Γρηγόριος (1), Ἀμφιλόχιος τε καὶ ἕτεροι τῶν ἐπιστήμων τότε Πατέρων, οἱ δὲ πάντες εἶδόντο τῶν Μακεδονικῶν ἐπιγνώσκει τὸ ὁμοούσιον, ἀναμνησκόντες αὐτοὺς τῆς πρεσβείας καὶ ὁμολογίας ἣν εἶπτον πρὸς Λιβέριον τὸν Ῥώμης διὰ Εὐσταθίου καὶ Σιλβανοῦ καὶ Θεοφίλου. Οἱ δὲ μηδέποτε ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν ἀναφανδὸν δοξάζειν εἰπόντες, εἰ καὶ ἐναντία ταῖς πρὸς Λιβέριον ὁμολογίαις ἐροῦσιν, ἀπηλλάγησαν· οἱ δὲ τοῦ ἑτέρου μέρους ἐπιμένοντες καὶ τὸ Πνεῦμα το ἁγίου, Κύριον καὶ ζωοποιόν καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ τῷ Πατρὶ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον δογματίσαντες, ὡς καὶ ἐν τῷ βίῳ συμβόλῳ ἔγκειται, καὶ τὸν Μακεδόνιον καθυποβαλόντες ἀναθέματι, ὡσπύτως καὶ τοὺς τὸ ὁμοούσιον καὶ ὁμοιον ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ δοξάζοντας, καὶ μετὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον, δευτέραν ταύτην εὐσεβῆ συστασάμενοι, ἀλλὰ καὶ κανόνας ἐκθέμενοι περ

A gaverunt; synodoque ibi congregata, eadem decreverunt ac hujus insulæ episcopi, et reversi sunt.

24. Hoc autem tempore Tyani synodum agentibus Eusebio Cæsareæ in Cappadocia, Athanasio Ancyrae, Pelagio Laodiceæ in Syria, Zenone Tyri, Paulo Emesæ, Otrio Meletinæ, Gregorio Nazianzi et multis aliis, qui et Antiochiæ consubstantialiam Filium decreverant, Joviano imperante, lectæ sunt Liberii et occidentalium litteræ. Quibus læstantes, ad omnes Asiæ Ecclesias scripserunt ut his litteris concordarent, et, dum adhuc ver esset, Tarsum convenirent. Cum autem jam in eo essent ut synodum Tarsi haberent episcopi, quatuor et triginta asiatici episcopi Antiochiæ in Caria congregati ad Ecclesiarum concordiam ardorem laudavere, sed rejecere consubstantialiam. Imperator autem Valens Eudoxii machinationibus synodum quæ in Cilicia fieri debebat, dissolvit. Macedoniani vero indifferenter cum aliis in singularum urbium ecclesiis aliquantum temporis communicabant, alii aliis immisti iisque qui ab initio consubstantialiam professi erant.

25. Postquam autem, Valente mortuo, Gratianus legem tulit ex qua secure quisque ut vellet, Deum coleret et concionaretur, exceptis Manichæis iisque qui Photino et Eunomio consentiebant, rursum plerique docuerunt exstirpandam esse vocem *Consubstantialis*. Imperator autem Theodosius Magnus, Consubstantialis fautor, synodum episcoporum sibi consentientium convocavit, ad confirmanda ea quæ Nicææ decreta erant; possibile autem fore putans catholicæ Ecclesiæ Macedonianos apponere, eos quoque convocavit. Convenerunt igitur Constantinopolim ex iis qui consubstantialiam Trinitatem confitebantur centum et quinquaginta circiter, in quibus erat Gregorius Theologus, et Gregorius Nyssenus, Amphilocheusque et alii ex celeberrimis hujus temporis Patribus, qui quidem omnes a Macedonianis petiere ut consubstantialiam agnoscerent, in memoriam iis revocantes legationem et confessionem quas ad Liberium Romæ per Eustathium et Silvanum et Theophilum miserant. Illi autem se nunquam Patri consubstantialiam esse Filium aperte docuisse dicentes, etsi contrarium in sua ad Liberium confessione dixerint, dimissi sunt. Cæteri vero partium aliarum remanserunt, et postquam decreverunt Spiritum sanctum Dominum esse vivificantem et ex Patre procedere et cum Patre adorari et glorificari ut in divino symbolo scriptum est, Macedoniamque eosque qui Filium substantia similem vel simpliciter similem docebant anathemate percusserunt, eamque secundam piam sy-

(1) Hac fortasse occasione S. Gregorius Nyssenus scripsit illos adversus Arium Macedonium-

que tractatus, quos ego ex Vaticano codice edidi in Collectionis Vaticanæ tomo VIII.

nodum esse post Nicænam constituerunt, canonesque de diversis ecclesiasticis quæstionibus composuere, deliberationem habuerunt, quem in sede Constantinopolitana statuerent. Imperator autem qui Gregorium Theologum admiratione prosequebatur, hoc episcopatu eum dignum esse decrevit; consenserunt hujus synodi plerique. Ipse autem intelligens nonnullos obsistere præsertimque Ægyptios, aliquanto post recusavit. Diodoro igitur teste, Nectarius Tarsensis, nondum baptizatus, eligitur et baptizatur, baptismalique adhuc veste indutus Constantinopolitanus episcopus ordinatur.

26. Post hæc autem convenientes Nectarius et alii Nicænam fidem confirmarunt et omnem hæresim excommunicaverunt, decreveruntque omnes ecclesias administrandas esse juxta veteres canones, et episcopos in propriis ecclesiis manere debere: neque ad externas procedere neque non vocatos se peregrinis ordinationibus injicere, ut prius fiebat, et sæpius accidebat, male habitata catholica Ecclesia; ea autem quæ acciderent apud uniuscujusque nationis concilium administranda, ut optime fieri posset. Post Romæ episcopum, præsentiam habere Constantinopolis episcopum, quippe qui novæ Romæ thronum occuparet. Confirmaveruntque rursus Nicænam fidem, et patriarchas constituerunt distribuentes provincias, ita ut episcopus ultra suam diocesim ad externas ecclesias non accederent. Sortitur vero imperatoriam urbem et Thraciam Nectarius; patriarchatum autem Ponticæ dioceseos Helladius Cæsareæ, et Gregorius Nyssæ, et Otreius Melitenæ, Asiaticam sortiantur Amphilocheus Iconii et Optimus Antiochiæ in Pisidia, Ægypti vero regiones Timotheo Alexandriæ commissæ sunt. Orientalium autem ecclesiarum administrationem Pelagio Laodicæ, et Diodoro Tarsi tradidere, salva Antiochenæ ecclesiæ dignitate, quam Meletio, qui aderat, dedere. Definivit autem synodus provinciæ synodo, si opus esset, ea quæ per singulas provincias contingerent, curanda esse. Examini quoque subjecta sunt quæ ad Maximum spectabant, quem Alexandrinum genere, cynicumque ratione vivendi philosophum, ardentem vero Nicænae doctrinæ fautorem clam Ægyptii tum congregati ordinarant, episcopumque Constantinopolis constituerant, Gregorio Theologo hanc sedem adhuc tenente. Et decretum est nunquam illum fuisse episcopum, neque esse, neque clericos ab ipso ordinaros, sed manere irrita quæ de illo et ab illo facta fuerant.

A διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, ἰβουλεύσαντο τίνι δέοι τὴν ἐπισκοπὴν Κωνσταντινουπόλεως ἐπιτρέψαι. Ὁ δὲ βασιλεὺς, θαυμάζων τὸν Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, τῆς ἐπισκοπῆς ἀξίον ἐψηφίζετο ταύτης· συνήθουν δὲ καὶ τῆς συνόδου οἱ πλείονες. Ἄλλ' αὐτὸς, αἰσθόμενός τιςας ἀνταίρειν, καὶ μάλιστα τοὺς ἐπ' Αἰγύπτου, παρητήσατο μετὰ καιρὸν· Διοδώρου τοίνυν μαρτυρία Νεκτάριος συγκλητικὸς ὁ Ταρσεὺς ἀμύητος ὡν ψηφίζεται καὶ μυείται, καὶ τὴν μυστικὴν ἐπιθήματα ἡμμερισμένως χειροτονεῖται Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος.

καί. Μετὰ δὲ ταῦτα συνελθόντες Νεκτάριος καὶ οἱ ἄλλοι, τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν ἐκύρωσαν, καὶ πᾶσαν αἵρεσιν ἀπεκήρυξαν, καὶ διοικεῖσθαι τὰς πανταχοῦ διέταξαν Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς παλαιοὺς κανόνας, καὶ τοὺς ἐπισκόπους ἐπὶ τῶν ἰδίων μένειν Ἐκκλησιῶν, καὶ μὴ ταῖς ὑπερορίοις προβαίνειν, μήτε ἀκλήτους χειροτονίας ἄλλοτρίαις ἑαυτοῦς ἐπιβάλλειν, καθὰ πρότερον, ὡς ἔτυχε πολλάκις καὶ συνέβη, διοικεμένης τῆς καθολοῦ Ἐκκλησίας· τὰ δὲ παρ' ἐκάστην συμβαίνοντα τὴν τοῦ ἔθνους σύνοδον, ὡς ἂν ἀρίστα φανεῖται, διοικεῖν· μετὰ δὲ τὸν Ῥώμης, τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον τὰ πρεσβεία ἔχων, ὡς τὸν θρόνον ἐπισκοπεύοντα τῆς νείας Ῥώμης· ἰδουβαίωσάν τε αὐθις τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, καὶ πατριάρχας κατέστησαν διανεμιάμενοι τὰς ἐπαρχίας· ὥστε τοὺς ὑπὲρ διοικήσιν ἐπισκόπους ταῖς ὑπερορίοις Ἐκκλησίαις μὴ προβαίνειν. Κληροῦται δὲ τὴν μὲν βασιλίδα πόλιν καὶ τὴν Θράκην Νεκτάριος· τὴν δὲ τῆς Ποντικῆς διοικήσεως πατριαρχίαν Ἑλλάδιος **C** ὁ Καισαρείας, καὶ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, καὶ Ὁτρήτιος ὁ Μελετινῆς· τὴν Ἀσιακὴν δὲ λαγχάνουσιν Ἀμφιλόγιος ὁ Ἰκονίου, καὶ Ὀπτιμος ὁ Ἀντιοχείας τῆς κατὰ Πισιδίαν· τὰ δὲ κατὰ τὴν Αἰγύπτου Γεμοθίω τῷ Ἀλεξανδρείας, προσεμεμήθη· τῶν δὲ κατὰ τὴν ἀνατολὴν Ἐκκλησιῶν διοικήσιν ἐπέτρεψαν Πελαγίω τῷ Λαοδικείας, καὶ Διοδώρῳ τῷ Ταρσοῦ, φυλάξαντες τὰ πρεσβεία τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀντιοχείων, ὅπερ ἔδοσαν τῷ Μελετίῳ παρόντι. Ὄρισε δὲ ὥστε, εἰ χρεία καλίστοι, τὰ καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν τὴν τῆς ἐπαρχίας σύνοδον διοικεῖν. Ἐξητήθη δὲ καὶ τὰ κατὰ Μάξιμον, ὃν Ἀλεξανδρεία τὸ γένος ὄντα, κυνικὸν τε φιλόσοφον τὸ ἐπιτήδευμα, σπουδαῖον δὲ περὶ τὸ δόγμα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, κλέψαντες τὴν χειροτονίαν οἱ τότε ἐξ Αἰγύπτου συνελλυθέντες, **D** ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως κατέστησαν, ἐπὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τὸν θρόνον τοῦτον διεπόντος· καὶ ψήφισθη μήτε γεγενῆσθαι τοῦτον μήτε εἶναι ἐπίσκοπον μήτε κληρικούς τοὺς παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας, ἀλλὰ μένειν ἀκυρα τὰ ἐπ' αὐτῷ καὶ παρ' αὐτοῦ πεπραγμένα.

NICETÆ CHONIAΤÆ

EX LIBRO VIII

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

Περὶ Νεστορίου.

A

De Nestorio.

α'. Νεστόριος ὄρητο μὲν ἐν Γερμανικῶν πολίχνῳ, οὐκ οἶδα ποταποῖς τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐκτεθραμμένος ἐπιτηδεύμασιν, ἄλλῃ δὲ ἐξ ἄλλης ἀμείβων χώρῳ, καθάπερ Δίγυπτιακῆ τις μάστιξ, τῇ μεγάλῃ τῶν Ἀντιοχείων ἐνέσκηψε πόλει. Ἐν ταύτῃ λόγων ἐλευθερίῳ μετρίως μετεσχηκῶς, φωνῆν τε ὅτι καλλίστην καὶ μεγίστην ἀσκήσας, τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ προσιῶν εἰσεφάρη, καὶ τῷ καταλόγῳ τῶν πρεσβυτέρων ἐναριθμῶς γεγωνῶς, τὸν τε τοῦ Θεοῦ λαὸν διδάσκειν πεπιστευμένους, εἰδείξεν εὐθύς ἐν προσιμίοις οἷος παρὰ πάντα τὸν βίον γενήσεσθαι· οὐ γὰρ τὸν εὐγενῆ καὶ γόνιμον, καὶ γεωργῆσαι ψυχᾶς ἀνθρώπων δυνάμενον ἐξήλωσε χαρακτῆρα τῶν λόγων, ἀλλὰ πρὸς τὸ δημωτεπίς ἀποκλίνας, καὶ τῶν εἰς ἄρα λυομένων κρότων θηρευτῆς εἰ καὶ τις ἄλλος γενόμενος, τὸ συρρετώδες καὶ ἀστάθμητον πλῆθος πρὸς τὸν οἰκίον ἐξεκαλέσατο πάθον, φαῖον περιβεβλημένος ἱμάτιον, ἐστυννακῶς βαδίζων, τοὺς ἀγοραίους ἐκκλίνων θυρόδους, ὠχρότητι σώματος τὸ δοκεῖν ἐγκρατευτῆς εἶναι θηρώμενος, οἴκει τὰ πολλὰ βιβλίους προσανέχων, καὶ καθ' ἡσυχίαν ἐκωτῶ συγγινόμενος, τοιοῦτοις σχήμασι καὶ πλάσμασι τοὺς πολλοὺς δαλεάζων, μέχρι πύρρον προήλθε τῆς ἡλικίας, τὸ δοκεῖν Χριστιανὸς εἶναι πρὸ τοῦ εἶναι διώκων, καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ δόξης τὴν ἑαυτοῦ προτιμῶν.

β'. Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸ εἰρημένον τῷ Δεσπότῃ, οὐδὲν κρυπτόν ὃ οὐ γνωσθήσεται, οὐδὲ ἀπόκρυφον ὃ οὐ μὴ εἰς φανερόν ἔλθῃ, καὶ τὰ καλὰ ἔργα πρόδηλά ἐστι, καὶ τὰ ἄλλως ἔχοντα κρυβῆναι οὐ δύναται, κατὰ τὴν ἀνεξιχνίαστον τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων ἀβυσσον, καὶ Νεστόριος ψήφῳ τῶν περὶ τὰ βασιλείω καὶ τοὺς θρόνους, καὶ αὐτοῦ τηλικαῦτα τῆς οἰκουμένης τὰ σκηπτρα δεικνόντος, τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν τῶν ὀρθοδόξων καθολικῆς Ἐκκλησίας τὴν προστασίαν πιστεύεται, οὐδὲν δὲ ἤττον καὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης. Ὡς δὲ τὸν μέγιστον ἐκείνον κατέλαβε θρόνον, καθάπερ τινὰ τυραννίδα τῆς ἀρχιερωσύνης τὴν προστασίαν ἀρπάσας, οὐκέτι κατέχειν ἐν ἑαυτῷ τὴν ὡδίνα τῆς ἀσθείας οἷος τ' ἦν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐξουσίας προσλαβὼν ἀμαθῆ παρρησίαν, εἰς μέσον ἄγει καὶ προτίθησιν ἅπασιν, ἣν πάλαι συνέλαβε κατὰ τὸν Μονογενοῦς βλασφημίαν, καὶ πόλεμον ἀντικρυς κατὰ τῶν ἀποστολικῶν αἰρεῖται δογμάτων· καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων, ἀφ' οὗ κατηγγέλη τὸ Εὐαγγέλιον τῆς τῶν ὀρθοδόξων καθηγουσαμένων πίστεως, ἐκβάλλειν πειρᾶται τοὺς λόγους,

1. Nestorius ortus erat ex Germaniæ oppido, nescio quibus ab initio disciplinis eruditus; de loco autem in locum migrans, tanquam quoddam Ægyptiacum flagellum, in magnam Antiochenorum urbem irruit. Ibi mediocriter bonarum artium particeps effectus, vocemque pulcherrimam ac optimam exercitio adeptus, in Dei Ecclesiam irrepit et catalogo presbyterorum adscriptus, Deique populum docendi curam sortitus, ab initio exhibuit qualis per totam vitam futurus esset. Non enim ingeniosum et nobilem et animis excellentis aptum sectatus est orationum characterem, sed ad populi adulationem proclivis plausuumque in aerem dissipatorum ut qui maxime amator, vilem et instabilem plebeculam suo desiderio imbebat, fusco indutus pallio, tristis incedens, fori tumultum evitans, corporis pallore temperans videri cupiens, domi plerumque libris incumbens et per otium secum conversans, tali habitu et forma multitudinem captans, ad multam etatem processit, Christianus videri potius quam esse peroptans, et Christi gloriæ propriam gloriam anteponens.

2. Cum autem, ut a Domino dictum est, nihil sit secretum quod non sciatur, nihil obscurum quod non reveletur, et bona opera manifesta sint et mala nequeant occultari, juxta investigabilem judiciorum Dei abyssum, et Nestorius eorum suffragio qui regiis et thronis assident et ipsius qui temporis orbis universi sceptrata tenebat, orthodoxorum catholicæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ præficitur, nec minus quam universo terrarum orbi. Ubi autem in maximam illam sedem ascendit rapuitque præidentiam tanquam tyrannidem quamdam episcopatus, non jam in se cohibere valuit impietatis partum, sed ex sua potentia inauditam concipiens audaciam, in medium adducit præfertque cunctis quam jam dudum imaginatum esset in unigenitum blasphemiam, et bellum palam adversus apostolica dogmata suscitavit; et sanctorum Patrum, ex quo annuntiatum est Evangelium orthodoxorum ducum fidei, expellere conatur voces, turbans quidem regis civitatis Eccle-

niam, turbans et orbem universum. Neque a divi- A
no Paulo clamante conversus : *Qui vos turbat, ju-
diciū feret, quicumque sit* ; sed super candela-
brum divinæ episcoporum cathedræ non veritatis
lumen, sed impietatis tenebras ponit.

3. Fit autem illi primum innovationis tentamen
non oportere sanctissimam Virginem Dei Verbi
secundum carnem matrem Dei matrem confiteri,
sed tantum Christi, dum contra vetustissimi Ec-
clesiæ præcones, secundum apostolicam traditio-
nem, Dei Matrem eam nominandam esse docerent
et Domini Matrem credendam. Age vero, et blas-
phemam hanc verborum artem nemini prius no-
tam observa : « Christi appellatio, inquit, duas na-
turas significat, Unigeniti nempe divinitatem et
humanitatem ; *Dei autem sejuncta vox simplicem
et incorporealem Dei Verbi substantiam præbet ;
vox autem homo solam humanam ostendit natu-
ram* : ideo Christi genitricem, inquit, non autem
Dei, Virginem confiteri necesse est, ne forte no-
bis accidat ut Dei Verbum principium existendi
ex sancta Virgine acceperit ; atque ita prius geni-
tam esse matrem quam ille qui ex ea natus est,
confiteri cogamur. »

4. Ne autem videamur vanis injuriis sic homi-
nem persequi, eum ipsum per ea quæ dixit, prop-
riæ impietatis testem faciemus. Suis enim cogita-
tionibus omnem apostolicarum doctrinarum memo-
riam transgressus et cujuslibet sancti, in ortho-
doxorum ecclesia multas istiusmodi proclama-
vit voces : « Non peperit, o optime, Deum Maria,
sed hominem peperit divinitatis instrumentum.
Et in aliis rursus nugatoriis irreprehensibilem
Matrem gentium diis assimilat. Judaicam enim
sententiam amplexus, non Verbo carnem factum
esse absolute dicebat, sed in quodam homine in-
habitasse, ut in aliquo prophetarum et sibi hunc
propriū peculiari amore fecisse ; et esse quidem
aliū Filium, aliū vero dici, neque esse genui-
num Filium, sed adoptivum qui hoc nomine di-
cebatur, Jesum Christum. Inde dictum esse duos
esse Filios, neque unum tantum. Itaque synodali
suffragio et regia voluntate episcopatu expellitur ;
et Oasim inhabitare jussus, futuræ impiorum pœ-
næ præludium accepit, sua propria dementia ab-
sumptus et in se adimplens illud Apostoli oraculum :
*Quorumdam hominum culpæ manifeste ducunt ad
damnationem*. Suscitavit enim in illum Deus spiri-
tum Cyrilli Alexandriæ patriarchæ ; qui ad ipsum
Nestorium scripsit, eum in orthodoxorum fidem
impellens et hortans ut Dei Matrem sanctissimam
Mariam nominaret ac crederet. Cum autem precibus
non cederet, alteram rursus misit epistolam ;
contradicente autem illo, convocatur postea Ephe-

ταράττων μὲν τῆς Βασιλίδος πόλεως τὴν Ἐκκλησίαν,
ταράττων δὲ καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν· οὐδὲ τοῦ θεο-
πιστοῦ Παύλου κεκραγότες ἐπιστρεφόμενοι. Ὁ δὲ
ταράττων ὑμᾶς βαστάσει τὸ κρίμα, ὅστις ἀν ἡ-
ἄλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν τοῦ θεοῦ τῶν ἀρχιερίων βήματος
οὐ τὸν λυχνὸν τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ ζῶπον τίθησι τῆς
ἀσθεΐας.

γ'. Γίνεται δὲ αὐτῷ πρῶτον τῆς καινοτομίας
ἐγχείρημα τὸ μὴ δεῖν τὴν ἁγίαν Παρθένον τὴν τοῦ
θεοῦ Λόγου κατὰ σάρκα μητέρα Θεοτόκον ὁμολο-
γεῖν Χριστοτόκον δὲ μόνον, τῶν παλαιῶν καὶ τῶν προ-
παλαιῶν τῆς Ἐκκλησίας κηρύκων, κατὰ τὴν ἀποστο-
λικὴν παράδοσιν, Θεοτόκον δεξαζόντων ὀνομάζειν καὶ
πιστεῖν τὴν τοῦ Κυρίου Μητέρα. Φέρε μοι λοιπὸν
καὶ τὴν βλάβημον τεχνολογίαν παρατήρησον, οὐ-
δενὶ πρότερον ἐγνωσμένην. Ἡ τοῦ Χριστοῦ προση-
γορία, φησὶ, τῶν δύο φύσεων σημαντικὴ, τῆς τε
θεότητος τοῦ Μονογενοῦς καὶ τῆς ἀνθρωπότητος·
ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ ἀπολύτως λεγομένη φωνὴ τὴν ἀπλῆν
καὶ ἀσώματον τοῦ Θεοῦ Λόγου περίστυξεν οὐσίαν·
ἡ δὲ τοῦ ἀνθρώπου μόνην τὴν ἀνθρωπίαν ὑποδεί-
κνυσι φύσιν· διὰ τοῦτο Χριστοτόκον, φησὶν, ἀλλ'
οὐ Θεοτόκον τὴν Παρθένον ὁμολογεῖν ἀνεγκλίαν,
μήποτε λάθωμεν ἀρχὴν τοῦ εἶναι λέγοντες τὸν Θεὸν
Λόγον ἐκ τῆς ἁγίας εὐληφότα Παρθένου· καὶ οὕτω
προγενεστέραν τὴν μητέρα τοῦ γέννηθέντος ἔξ
αὐτῆς, κατὰ τὸ ἀκόλουθον, ὁμολογεῖν βιασθώ-
μεν.

δ'. Ἴνα δὲ μὴ δόξωμεν λοιδορίας κακὰς ταῦτα
τοῦ ἀνδρός κατηγορεῖν, αὐτὸν ἐκεῖνον οἷς εἶπε τῆς
οἰκείας δυσσεβείας ποιήσομαι μάρτυρα. Τῶν γὰρ
ἀποστολικῶν διδαγμάτων καὶ πιστῶν ἁγίου μνήμων
τῆς ἑαυτοῦ διανοίας ὑπερησίας, ἐν τῇ τῶν ὀρθοδό-
ξων Ἐκκλησίᾳ πολλὰς τοιαύτας ἐξέδοξε φωνάς·
« Οὐκ ἔτεκεν, ὦ βέλτεστε, Μαρία θεόν, ἀλλ' ἔτεκεν
ἄνθρωπον θεότητος ὄργανον. » Καὶ ἐν ἑτέροις πάλιν
φληνάφοις ἀνέγκλητον μητέρα Ἑλλήνων θεοῖς ἐπει-
σάγων. Ἰουδαϊκὸν γὰρ ἀναδεικνύμενος φρόνημα, οὐ
τὸν Λόγον σαρκα ἀτρέπτως γεγενῆσθαι ἔλεγεν, ἀλλ'
εἰ, τινὰ ἄνθρωπον ἐνοικῆσαι, ὡς εἰς ἓνα τῶν προ-
φητῶν, καὶ ἰδιοποιεῖσθαι τοῦτον ἐξαιρέτω ἀγαπήσει·
καὶ εἶναι μὲν ἄλλον υἱόν, ἄλλον δὲ λέγεσθαι μὲν, μὴ
εἶναι δὲ γνήσιον, θετὸν δὲ υἱὸν τὸν λεγόμενον Ἰη-
σοῦν Χριστόν· ἐνταῦθεν δύο Υἱοὺς, καὶ μὴ ἓνα,
λέγεσθαι εἶναι. Ὅθεν τῆς ἀρχιερωσύνης ἐκβάλλεται
ψῆφῳ [συνοδικῆ] καὶ βασιλικῷ νεύματι· καὶ τὴν
Ἄσασιν καταδικασθεὶς οἰκεῖν τῆς μελλούσης τῶν
ἀσεβῶν κολάσεως εἰδέξατο τὰ προείμια, παρανά-
λωμα τῆς οἰκείας φρενοβλαθείας γενόμενος, καὶ
ἐφ' ἑαυτῷ πληρώσας τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο λόγιον,
ὅτι Τινῶν ἀνθρώπων αἱ ἀμαρτίαι πρόθυλοι εἰσι,
προάγονσαι εἰς κρίσιν. Ἐξήγηται γὰρ ὁ Θεὸς κατ'
αὐτοῦ τὸ πνεῦμα Κυρίλλου πατριάρχου Ἀλεξαν-
δρείας, καὶ γράφει πρὸς αὐτὸν Νεστόριον, εἰς τὴν
ὀρθόδοξον ἐμβιδιάζων πίστιν, καὶ Θεοτόκον τὴν ἁγίαν
Μαρίαν παρακαλῶν ὀνομάζειν τε καὶ φρονεῖν. Ὡς
δὲ οὐκ ἐνεδίδου, ἔτερα πάλιν ἐπέμψε γράμματα·
ἀντιλέγοντος δὲ αὐτοῦ, καὶ πρὸς ταῦτα σύνθετος ἐν

Ἐφῶσιν συγκροτεῖται, καὶ παραπέμπεται ἐκείσε Ἀ sum synodus et ad veniendum invitatur Nestorius ab civitatis achiepiscopo et multis aliis.

ἰ. Θεοδοσίος δὲ ὁ νέος τὰς ἡλικίας τότε τῆς βασιλείας ἐνεχέριστο· καὶ προήδρευεν ἐν ταύτῃ τῇ τρίτῃ συνόδῳ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, Κελεστίνος Ῥώμης (1), Ἰουδανάλιος Ἱεροσολύμων, Ἀκάκιος Μελιτηνῆς. Καὶ καθαιρεῖται μὲν Νεστόριος, κυροῦνται δὲ καὶ αἱ προγενέστεραι δύο σύνοδοι, τέλειόν τε αὐτὸν καὶ ἕνα Υἱὸν ἐν θεότητι, καὶ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι ὁμολογοῦσι, καὶ ἕνα καὶ οὐ δύο Υἱούς, ὡς δηλοῖ ὁ παρ' αὐτῶν ἔκφωνηθεὶς ὄρος· καὶ οὕτως ἡ σύνοδος ἀπολύεται, Ἰωάννου δὲ τοῦ τῆς Ἀντιοχείας, καὶ Θεοδορήτου Κυρίου ἀνθισταμένων τῷ μακαρίῳ Κυρίλλῳ, κατὰ πρόφασιν τοῦ δοκεῖν χωρὶς αὐτῶν ἐκφωνηθῆναι τὸν ὄρον, καίτοι γε τοῦ μεγάλου Κυρίλλου ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐκδεχόμενον αὐτοῦς, τῇ δὲ ἀληθείᾳ ἐριστικῶς πρὸς αὐτὸν καὶ οὐκ ὀρθῶς διακειμένον, μετέβαινον καὶ αὐτοὶ ἀσύμφωνοι πρὸς τὰ ἴδια, πολλὰ μεταξὺ θορυβήσαντες· ὡς καὶ Θεοδορήτον κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων Κυρίλλου ἑτέρα δώδεκα συντάξει κεφάλαια· καὶ πάλιν αὐτὸν Κύριλλον πρὸς ταῦτα ἀπολογήσασθαι, καὶ δούτως τὰ ἴδια συστήσαι κεφάλαια. Θεοδοσίου δὲ βασιλέως ταῦτα ἐπερωχότες, καὶ κινήσαντες καὶ καθ' ἑκάτερον μὲν, μάλιστα δὲ κατὰ Κυρίλλου τοῦ ἐν ἁγίοις, πέμπεται ἐνταῦθα Ἀκάκιος ὁ Μελιτηνῆς ἀνὴρ θεοσεβῆς καὶ λόγιος, εἰς ἄκρον ἠλιακῶς εὐλαθείας, καὶ τὰ τῆς συνόδου ἐμφανίζῃ τῷ βασιλεῖ, καὶ τὸν τούτου καταστῆσαι θυμὸν· καὶ τὰ ἐκφωνηθέντα τὸ κύρος λαμβάνουσι· καὶ Κύριλλος εἰς τὴν ἴδιαν ἐκαίσει πόλιν· καὶ ἔνωσιν οἱ διεστώτες δέχονται.

(1) Perversus ordo.

NICETÆ CHONIATÆ EX LIBRO IX THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

Περὶ Εὐτυχοῦς.

α. Ἐν τῷ χρόνῳ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ νέου ἦν τις κατὰ τὴν βασιλίδα πόλιν ἀρχιμανδρίτης, ὀνομαζόμενος μὲν Εὐτυχῆς, ἡγούμενος δὲ μοναστηρίου, ὃ πρώην μὲν ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ ἰεδόμενου ἦν, καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔξω δέκνυτο, καὶ τοῦ Ἰωὸ ἐκπέλεγτο, νῦν δὲ ἐντὸς αὐτῆς ὀραῖται, καὶ τῷ τοῦ ἁγίου Μωκίου νεῷ συνομορεῖ· καὶ τιμῶνται ἐν αὐτῷ Φαῦστος καὶ Δαλμάτιος σὺν Ἰσακίῳ, ὡς δεξαμένης ἐς ὑστερον πλατυσμένη τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τοῦ αὐτοῦ Θεοδοσίου, ὅφ' οὗ καὶ τὰ χειρῶν αἰτίχῃ τῆς αὐτῆς φασιν πόλεως δὲ ἡμερῶν

5. Theodosius vero junior tunc temporis imperii habenas tenebat; et huic synodo præfuerunt Cyrillus Alexandriæ, Coelestinus Romæ, Juvenalis Hierosolymæ, Acacius Melitenæ. Et deponitur quidem Nestorius, confirmantur duæ priores synodi, perfectumque ipsum et unum Filium in divinitate et perfectum in humanitate confitentur, et unum neque vero duos Filios esse, ut manifestat proclamata ab illis definitio. Atque ita solvitur synodus. Joannes vero Antiochiæ, et Theodoretus Cyri beato Cyrillo resistentes sub eo prætextu quod sine ipsis proclamata esset definitio, dum tamen magnus Cyrillus eos per multos dies expectasset, re ipsa vero contentiose nec recte erga illum se habentes, abierunt et ipsi discordes ad proprios sensus, multum interea tumultum excitantes; ita ut Theodoretus contra duodecim Cyrilli capita alia duodecim capita composuerit, et rursus ipse Cyrillus ad ea se defenderit, commodeque propria stabilierit capita. Postquam autem imperator de his monitus est, in eos, præsertim vero in sanctum Cyrillum iratus est. Quapropter ad eum missus est, Acacius Melitenæ, vir pius ac doctus, in summam provectus prudentiam, qui acta synodi regi declaravit ejusque animum composuit; et quæ proclamata fuerant, vim accipere. Cyrillus vero in propriam rediit civitatem; et qui discordabant unitatem receperunt.

D

De Eutyche.

1. Regnante Theodosio juniore, in urbe regia versabatur quidam archimandrita, Eutyche nomine, monasterio autem præfectus, quod quidem prius in septimi finibus erat et extra Constantinopolim jacebat et de Jobi nomine dicebatur: nunc autem intra urbem videtur et sancti Mocii templo confine est; et honorantur in eo Faustus et Dalmatius cum Isaaco. Recepit enim postea ab ipso Theodosio extensionem Constantinopolis, a quo, ut aiunt, terrestria urbis hujus mœnia intra dies sexaginta erecta sunt. An vera sit hæc fama

non accurate scio. Improbus igitur Eutyches blasphemans dicebat se scire Dominum nostrum Jesum Christum ex duabus constituisse naturis ante unionem, ex unica vero post unionem; et sanctissimam quidem Virginem consubstantialiorem nobis esse; qui autem ex ea carnem receperat, Deum Verbum non nobis esse consubstantialiorem. Corpus enim, inquit, Christi corpus dico, non jam est corpus hominis. Illius amicus et familiaris Eusebius Dorylæus episcopus sæpius illum hortatus est ut talia dogmata rectæ fidei contraria non diceret; cum autem illum immutabilem cerneret, Flaviano tunc temporis Constantinopolis patriarchæ denuntiavit.

2. Qui cum Eutychen ad se vocasset, et rem unam ibi versante episcoporum synodo examinasset, Eutyches se condemnatum videns, cuidam Nomo nomine, et tunc temporis consuli et Chrysapho cubiculario cognomento Zymbæ ipsi consentientibus persuasit ut imperatorem de iis quæ ad ipsum spectabant, certiore facerent, a patriarcha male haberi virum pium et justum. Quo facto, Florentius patricius a consulibus et proconsulibus missus est sessurus in Flaviani synodo Eutychemque injuria vexari non permissurus. Secundo igitur statuto examine, magis etiam quam prius malæ doctrinæ convictus est Eutyches et sacerdotio depositus est. Sed Nomus et Chrysaphius, levi imperatoris animo abusus, eum adduxere ut synodum juberet fieri Ephesi et judicari sanctissimum Flavianum cum Eutyche deposito, judicante Dioscuro Alexandriæ cum Eutyche consentiente, præsentem et Barsumo presbytero et archimandrita cujusdam in Oriente monasterii, qui ut orthodoxus habebatur vitæque irreprehensibilis, cum tamen alius esset Eutyches quoad hæresim; præesse autem synodo Dioscorum Alexandriæ, Juvenalem Hierosolymæ, Thalassium Cæsariæ, Eusebium Ancyræ in Galatia, Basilium Seleuciæ in Isauria, Eustathium Beryti: omnemque auctoritatem et dominationem Dioscorum habere; adesse et Flavianum Constantinopolis, et Eusebium Dorylæum, nihil eos agere tamen aut dicere, ut non habentes judicantium ordinem sed aliorum expectantes suffragia, quoniam, inquit, ea quæ ab iis decisa sunt, nunc judicantur.

ὡς μὴ δικαστῶν ἐπέχοντας τάξιν, ἀλλὰ τὴν τῶν ἄλλων κερκίμια νῦν δοκιμάζεται.

3. Synodo igitur congregata, ingressus est Flavianus tanquam reus, et sædit quintus; vicarii autem Leonis sanctissimi Romæ Papæ, Julius episcopus et Hilarius diaconus, epistolam ejus dogmaticam ad synodum directam proferentes, ut ea legeretur petiere; Dioscorus id noluit concedere. Eutyches porro introducto, eum Dioscorus interrogavit num synodo Nicænæ et synodo Ephesinæ adhereret; qui ubi respondit se adherere, nihil amplius egit de hæresi, sed ita locutus est: Quoniam Eutyches dicit se Nicænæ et Ephesinæ synodo

Α ἠντηγερθῆναι ἐξήκοντα· εἰ δὲ καὶ ἀληθὴς ὁ λόγος οὗτος, ἀκριδῶς οὐκ ἴσημι. Οὗτος οὖν ὁ δειλαῖος Εὐτυχή; βλασφημῶν ἔλεγεν εἰδέναι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ δύο μὲν φύσεων πρὸ τῆς ἐνώσεως, μιᾶς δὲ μετὰ τὴν ἐνωσιν· καὶ τὴν μὲν ἁγίαν Θεοτόκον ὁμοούσιον ἡμῖν ὑπάρχουσαν, τὸν δὲ ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα Θεὸν Λόγον οὐχ ὁμοούσιον ἡμῖν. Σῶμα γὰρ, φησι, λέγω τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα, οὐκ εἶπε καὶ σῶμα ἀνθρώπου. Τοῦτω φίλος καὶ γνώριμος ὢν Εὐσέβιος ὁ Δορυλαίου ἐπίσκοπος, πολλάκις παρήγεσε μὴ τοιαῦτα λέγειν ἄλλότρια τῆς ἁγίας δόγματα πίστεως· ὅρων δὲ ἀμεταθέτως ἔχοντα, Φλαβιανῶ προσηγγεῖλε τὸ τανικαῦτα πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως.

Β Οὐ μετακαλεσαμένου τὸν Εὐτυχή, καὶ μετὰ τῆς ἐνδημούσης τῶν ἐπισκόπων συνόδου τὸ πρᾶγμα ζητήσαντος, ἰδὼν Εὐτυχή κατακρινόμενον ἑαυτὸν, Νόμον τινὰ καλούμενον καὶ ὑπατον ὄντα κατ' ἐκείνου καιροῦ, πρὸς δὲ καὶ Χρυσάφιον κουδικουλάριον τὸν ἐπίκλην Τζούμβαν ὡς ὁμόφρονος, ἐπέισε τῷ βασιλεῖ γνωρίσαι τὰ κατ' αὐτὸν, ἀδικεῖσθαι παρὰ τοῦ πατριάρχου λέγοντας ἀνδρα θεοσεβῆ καὶ δίκαιον· εὐγεγονότος, ἐπετρέπη Φλωρέντιος πατρικίος ἀπὸ ὑπάτων τε καὶ ἐπάρχων συνιδρῦσαι τὴν κατὰ Φλαβιανὸν συνόδον, καὶ μὴ περιιδεῖν ἀδικούμενον Εὐτυχή. Ζητήσεως τοιγαροῦν προβάσεως δευτέρας, μᾶλλον ἢ πρότερον Εὐτυχής ἠτέγηθη κακοδοξῶν, καὶ αὐτὸν Φλωρέντιον ἐσχηκῶς καταψηφίζόμενον, ἔξεπέισε τῆς ἱερωσύνης. Ἄλλ' οἱ περὶ τὸν Νόμον καὶ τὸν Χρυσάφιον, ἀποχρησάμενοι τῆ τοῦ βασιλέως κούφότητι, κειλεύσαι παρεσκεύασαν αὐτὸν ἐν Ἐφέσῃ γενέσθαι σύνδοτον, καὶ κριθῆναι τὸν ἁγιώτατον Φλαβιανὸν μετ' Εὐτυχοῦς τοῦ καθηρημένου, δικάζοντος Διοσκοροῦ τοῦ Ἀλεξανδρείας ὁμοδόξου τῷ Εὐτυχεῖ, παρόντος δὲ καὶ Βαρσουμᾶ πρεσβυτέρου καὶ ἀρχιμανδρίτου τινὸς τῶν κατὰ τὴν Ἐσω μοναστηρίου, ὀρθοδόξου μὲν ὑπονοουμένου καὶ ἀπειλήτου τὸν βίον, ἄλλου δὲ τὴν αἵρεσιν Εὐτυχοῦς ὑπάρχοντος· προεδρεύοντας μὲν εἶναι τῆς συνόδου Διοσκορον τὸν Ἀλεξανδρείας, Ἰουβιανὸν τὸν Ἱεροσολύμων, Θελάσιον τὸν Καισαρείας, Εὐστάθιον τὸν Ἀγκύρας τῆς Γαλατίας, Βασίλειον τὸν Σελευκείας τῆς Ἰσαυρίας, Εὐστάθιον τὸν Βηρωτοῦ· τὴν δὲ πᾶσαν αὐθεντίαν καὶ κυριότητα τὸν Διόσκορον ἔχειν· παρεῖναι δὲ καὶ Φλαβιανὸν τὸν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Εὐσέβιον τὸν Δορυλαίου, ἡσυχάζειν μόντοι καὶ λέγειν μηδὲν ἐκδεχομένους ψῆφον, ἐπειδὴ τὰ παρ' αὐτῶν φησι,

Γ. Τῆς συνόδου τοίνυν ἀθροισθείσης, εἰσῆλθε Φλαβιανὸς ὡς κατάκριτος, καὶ ἐκαθέσθη πέμπτος. Οἱ δὲ τοποτηρηταὶ Λέοντος τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ρώμης, Ἰούλιος ἐπίσκοπος καὶ Ἰάριος διάκονος, ἐπιστολὴν αὐτοῦ δογματικὴν τῇ συνόδῳ πεμφθεῖσαν πρόφεροντες, ἤξιον ἀναγνωσθῆναι ταύτην· ἀλλ' οἱ περὶ Διόσκορον οὐ συνεχώρησαν. Εὐτυχοῦς δ' εἰσυχθέντος, ὁ Διόσκορος ἤρατο τοῦτον εἰ συντίθεται τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ καὶ τῇ ἐν Ἐφέσῃ σὺν ταύτῃ. Τοῦ δὲ εἰπόντος συντίθισθαι, περὶ τῆς αἰρέσεως οὐδὲν ἠπολυπραγμύνησε πλέον, ἀλλὰ διελέχθη

οὕτως· Ἐπειδὴ Εὐτυχὴς ἀκολουθεῖν φησι τοῖς ἐν Α
 Νικαίᾳ καὶ τῇ ἐν Ἐφέσῳ συνόδῳ, ὁρθόδοξον αὐτὸν
 ἠγοῦμεθα, καὶ τῆς ἱεροσύνης ἀξίον καὶ τῆς ἀρχῆς
 καὶ τοῦ ἰδίου μοναστηρίου. Ταῦτα διαλαλήσας παρ-
 ουσκίνας ὑπογράψαι τῇ Εὐτυχοῦς ἀθωώσει πάντας
 καὶ αὐτὸν Βαρσοῦμᾶν· εἶτα πάλιν ἐξηφώνησεν·
 Ἐπειδὴ ἢ τί ἐν Νικαίᾳ σύνοδος; καὶ ἢ ἐνταῦθα
 πρῶτη ἐτύπωσαν μεθεὶ ἐξῆναι πίστιν ἑτέραν ἐπι-
 θεῖσθαι, ἢ ζητεῖν, ἢ καινοουργεῖν τι, ἢ ὄλωσ' ἀνακι-
 νῆν πρὸς τῆς ἐναγῶς ἡμῶν θρησκείας, φαίνονται
 οἱ φλαβιανός, ὁ Κωνσταντινουπόλιος, καὶ Εὐσέβιος·
 ὁ Δουλαίου σκευδαλιῶν καὶ ταραχῆς, γενοῦτος
 πρόφασις ταῖς Ἐκκλησίαις, ἀλλοτρίους αὐτοῦς
 παντὸς ἰσρατικοῦ καὶ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος κερρι-
 καὶν εἶναι. Ταῦτα ἐκρηγῆσαι, ἠνάγκασε τοὺς
 ἐπισκόπους εἰς ἄγορᾶν ὑπογράψαι χάσταν καὶ
 ὕστερον οἴαν ἰθὺλτὸ καθήκοντι φλαβιανοῦ καὶ
 Εὐσεβίου γράψαι, ὑπέγραψεν αὐτὴν τε καὶ Βαρσοῦ-
 μᾶς· φλαβιανὸς δὲ εἰπόντος πρὸς Διόσκορον ὅτι
 Παραιτούμαι σε, λέξ' ἑκεῖνος· ἐνταῦθα κατ' αὐτοῦ,
 καιρὸν τε παύσαι, ἀρχὴν τῷ θανάτῳ παροίσχεσθαι.
 Ἐπεισοὶ δὲ φασιν ὅτι Βαρσοῦμᾶς, αὐτὸν παροικηρῶς
 ἐπὶ τῷ ὑπεροίσει πρὸς τὰ τῆς Ἐσθ' μέρη, κατὰ
 τὴν ὁδὸν ἀποσπρήσθαι παροισκίνας. Καθίει δὲ
 Διόσκορος καὶ Θεωδώρητον Κύρου, καὶ Ἰβᾶ τῆς
 Ἐδέσσης, καὶ Ἀδμυν τῆς Ἀντιοχείας, καὶ ἑτέροις
 τῶν ἀνατολικῶν, πάντας ἀπόντας· ἐχειροτόνησε δὲ ἀντὶ
 ἐκείνων, εἰς Ῥώμην ἔχει πρὸς Λίοντα τὸν Μέγαν ἐν τοῖς

δ. Ἄλλ' ἐν τούτῳ λιπόντος Θεοδοσίου τὸν βίον, C
 Μαρκιανὸς τε καὶ Πουλχερία πρὸς Λίοντα τὸν ἱερώ-
 τατον ἐγράψαν καὶ ἤρουν ἀθροισθῆναι τὴν σύνοδον
 ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τοῖνον καὶ συνῆλθον ἐν τῷ
 κατὰ τὴν Χαλκηδὸνα σιπῶ νῆῳ τῆς ἁγίας μαρτυ-
 ρος Εὐφημίας ἐκ μὲν τῶν ἐνδοξοτάτων ἀρχόντων
 Ἀνατόλιος πατριεὶς ἀπὸ ὑπάτων καὶ στρατελάτης,
 Παλλάδιος ἐπαρχὸς προαιτωρίων, Τατιανὸς ἐπαρχὸς
 πόλεως, Βηρόμαλλος μέγιστος τῶν θείων ὀφρι-
 κίων, Μαρτινίος μέγιστος, Σποράδιος κόμης τῶν
 δομυστικῶν, καὶ Γενήλιος κόμης πριβάτων· ἐκ δὲ
 τῶν ἐνδοξῶν συγκλητικῶν Φλωβέντιος πατριεὶς
 ἀπὸ ἐπαρχῶν, καὶ ὑπάτων, σενάτωρ ἀπὸ ὑπάτων καὶ
 πατριεῶν, Πρωτογένης ἀπὸ ἐπαρχῶν πόλεως,
 Ἀπολλωνίος ἀπὸ ἐπαρχῶν, Ῥωμαῖος ἀπὸ ποαιπο-
 σίτων, καὶ Ἰλλυριεὶς ἀπὸ ἐπαρχῶν Ἰλλυρικῶν.
 Τούτων οὖν τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν συγκλητικῶν
 καθεστῆέντων ἐν τῷ μίσῳ πρὸ τῶν καγκέλλων τῷ
 ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ ἐκ μὲν τοῦ ἐναντίου μεσοῦς
 ἐκάθισαν οἱ τοποτηρηταὶ τοῦ Ῥώμης, καὶ Ἀνατό-
 λιος ὁ Κωνσταντινουπόλιος, καὶ Μάξιμος ὁ Ἀντιο-
 χείας, καὶ Θαλάσιος ὁ Καισαρείας, καὶ Στέφανος
 ὁ Ἐφέσου, καὶ οἱ λοιποὶ τῆς ἀνατολικῆς καὶ Πον-
 τικῆς καὶ Ἀσιακῆς καὶ Θρακικῆς διοικήσεως ἀνε-
 τῶν Παλαιστίνων· ἐκ δὲ τῶν δεξιῶν Διόσκορος ὁ
 Ἀγριπποδονείας, καὶ Ἰουβενάλιος ὁ Ἰεροσολύμων, Κύν-
 τύλλος ὁ τοποτηρῶν Ἀνατασίῳ τῷ Θεσσαλονίκης
 Πέτρος ὁ Κορινθοῦ, καὶ οἱ λοιποὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς
 καὶ τοῦ Ἰλλυρικῶν καὶ τῆς Παλαιστίνης. Ἦσαν δὲ
 τοποτηρηταὶ τοῦ Ῥώμης Πασχάσιος καὶ Λουκινσιος
 ἱεσκόποι, καὶ Βουφάτιος πρισβύτερος. Παρῆν δὲ καὶ

obsequi, orthodoxum eum habemus et sacerdotio
 propriique monasterii gubernatione dignum esse
 censemus. Hæc locutus curavit ut omnes et ipse
 Barsumas ejus innocentie subscriberent. Deinde
 rursus verbum fecit: Quoniam Nicæna synodus et
 quæ prius Ephesi habita erat desinierunt neminẽ
 licere aliam fidem exponere aut quærere et inno-
 vare quidquam aliud, aut omnino suscitare de
 nostra sancta religione; videntur autem Flavianus
 Constantinopolis et Eusebius Dorylææ scandalũ tur-
 barumque ecclesiis causa fuisse, eos omni sacer-
 dotali et episcopali dignitate defectos esse judica-
 mus. Postquam sic locutus est coegit episcopos in
 non scripta charta subscribere; ac deinde qualem
 voluit Flaviani et Eusebii depositionem scripsit;
 cui et subscripsit Barsumas. Cum autem Flavianus
 dixisset Dioscoro, Recuso te, calce eum ille ferit,
 quo lethali vulnere principium ejus morti præstitit;
 alii vero dicunt Barsumam, cum eum assumpsisset
 in exsilium ad orientales regiones abducturus, in
 itinere eum trucidari jussisse. Deposuit quoque
 Dioscorus Theodoretum Cyri et Ibam Edessæ et
 Domnum Antiochiæ et alios orientales qui omnes
 aberant. Ordinavit autem pro Domino Maximum,
 Eusebium autem Dorylææ, inde fugiens Roman ven-
 nit ad Leonem in Italicis regionibus maximum.

Λόμνον Μάξιμον. Εὐσέβιος δὲ ὁ Δουλαίου, διαφυγὼν
 τῆς Ἰταλίας.

4. Hoc autem tempore cum Theodosius ex hac
 vita migrasset, Marcianus et Pulcheria ad sanctis-
 simum Leonem scripsere; et jussit synodum Con-
 stantinopolim convocari. Tunc igitur Chalcedonem
 in venerandum sanctæ martyris Euphemie tem-
 plum convenere ex illustrissimis quidem præfectis
 Anatolius patricius e consulibus et exercitus dux,
 Palladius prætorii præfectus, Tatianus urbis præ-
 fectus, Vicomallus divinorum officiorum magister,
 Martialis magister, Sporadius domesticorum comes,
 et Genethlius privatorum comes; ex illustribus au-
 tem senatoribus Florentius patricius ex præfectis
 et consulibus, senator ex consulibus et patriciis,
 Protogenes ex urbis præfectis, Apollonius e præ-
 fectis, Romanus e præpositis, et Olygius ex Illyrici
 præfectis. His igitur præfectis et senatoribus in
 medio ante sacri altaris cancellos, a sinistris quidem
 sederunt Romani papæ vicarii, et Anatolius Con-
 stantinopolis et Maximus Antiochiæ et Thalassius
 Cæsareæ et Stephanus Ephesi, cæterique orientalis
 et Ponticæ et Asiaticæ et Thracicæ diocesis, absque
 Palæstinis: a dextris vero Dioscorus Alexandriæ,
 Juvenalis Hierosolymæ, Cynthius Anastasii Thessa-
 lonicæ vicarius, Petrus Corinthi cæterique ex Egi-
 pto et Illyrico et Palæstina. Vicarii autem Romani
 papæ erant Paschasius et Lucinius episcopi, et
 Bonifacius presbyter. Aderat et Theodoretus Cyri.
 Illic enim ut Nestorianus habitus eo quod contra
 duodecim beati Cyrilli capita scripsisset, a Dio-
 scoro depositus est; cum autem Leonem Romæ
 papam adlisset et propriam fidem enuntiasset, ut

thodoxus agnitus est; cumque ab eo litteras ad imperatorem Theodosium retulisset, episcopatum recepit; jussus est autem huic soli vacare. Sub Marciono vero preces obtulit eos accusans qui non recte eum ut heterodoxum excommunicaverant.

Βασιλῆα Θεοδοσίον, ἀπέλαβε τὴν ἐπισκοπὴν ἐκείνουθε δε μόνη ταύτῃ σχολάζειν ἐπὶ δε Μαρκιανοῦ δεήσεως ἐπιδήσας κατηγορῶν τῶν οὐκ εὐλόγως αὐτὸν ἀποκηρυξάντων ὡς ἑτεροδόξων.

5. Omnibus igitur, ut dictum est, congregatis, Romani papæ vicarii, præloquentes, censuerunt synodo non considerare debere Dioscorum. Cum autem præfecti dixissent non oportere illum, antequam condemnaretur, a sessione expelli, Eusebius Doryleæ illum accusaturus assurgit; atque ita præfectis jubentibus, in medio constitutus est Dioscorus. Et flagitante Eusebio ut sua contra Dioscorum petitiō regi tradita legeretur, præfecti censuerunt illum in medio statuendum, petitiōnemque legendam; quæ exponebat quomodo non canonice deposuisset Flavianum Dioscorus et cæteros orthodoxos, innocentem autem declaravisset hæreticum Eutychem. Deinde recitatæ sunt quæ ab imperatore Theodosio ad Dioscorum missæ fuerant, litteræ. Et cum mentionem facerent, de Theodoretō, stantibus ipsi non ad secundam Ephesi habitam synodum eundem esse, nisi omnibus convenientibus episcopis placeret, dixerunt præfecti: Ingrediatur et Theodoretus consessurus cum synodo, quoniam restituit illi episcopatum sanctissimus Leo.

6. Repugnantibus autem Dioscōro et ejus fautoribus, præsidēs inter se collocati sunt permiseruntque ut ingrederetur tantum ut accusator et statueretur in medio. Accusatus igitur est Dioscorus a Romani papæ vicariis, et Eusebio Doryleæ episcopo, quod sanctissimi papæ Leonis epistolam non legisset, cum septies eam selecturum jurasset. Et inde damnatur, ut perjurus; et quod sanctum Flavianum statim ut damnatum retulisset, neque ut se defenderet permisisset, sed non dicta causa eum deposuisset. Dioscorus vero de his apologiam præstans, dixit: Non mihi soli judicium reliquit imperator, sed et Juvenali et Thalassio et cæteris, nostræque sententiæ universa synodus consensit. Orientales vero episcopi exclamavere: Nemo consensit, vis adhibita est, depositionem nobis minati sunt, nobis instabant cum baculis et gladiis militibus, et ictibus pressi in charta non scripta subscripsimus.

7. Cum Basilius Seleuciæ vehementius Dioscorum reprehenderet, et recte contra Eutychem opinaretur, illum interrogaverunt præsidēs: quare nunc recte opinans, depositioni Flaviani subscripsisti? Ille autem vim a Dioscōro adhibitam prætendit. Cum autem hic dixisset: Non oportebat te homines reformidare ita ut reprehensionem incurreres et caderes; respondit: Si ante præsidēs stetissem, protestatus essem; a te autem judicatus, ut a patre justo, non ausus sum, *Filius enim, inquit, a pa-*

A Θεοδώρητος ὁ Κύρου· οὗτος γάρ, ὡς Νιστορικῶς λογίζομαι, διὰ τὸ γράψαι κατὰ τῶν τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐβ' κεφαλαίων, καθηρέθη παρὰ Διοσκόρου· προσελθὼν δε Λέοντι τῷ πάπῃ Ῥώμης, καὶ τὴν ἰδίαν ἀπαγγέλλας πίστιν, ἐπεγνωσθῆ ὀρθόδοξος· καὶ γράμματα κομισάμενος ἐκείνου πρὸς τὸν Βασιλῆα Θεοδοσίον,

δε μόνη ταύτῃ σχολάζειν ἐπὶ δε Μαρκιανοῦ δεήσεως ἐπιδήσας κατηγορῶν τῶν οὐκ εὐλόγως αὐτὸν ἀποκηρυξάντων ὡς ἑτεροδόξων.

ε'. Πάντων οὖν, ὡς εἶρηται, συναθροισθέντων, οἱ τοποτηρηταὶ Ῥώμης, προλογίσαντες, ἤξιον μὴ συνεδριάσαι τῇ συνόδῳ Διοσκόρον. Τῶν δε ἀρχόντων εἰπόντων ὡς οὐ δεῖ αὐτὸν πρὸ καταδικῆς ἐξωθεῖσθαι τοῦ συνεδρίου, Εὐσέβιος ὁ Δουρυλαίου κατηγορήσων αὐτοῦ ἀνίστη· καὶ οὕτως κελυσάντων τῶν ἀρχόντων, ἐκαθέσθη Διοσκόρος ἐν τῷ μέσῳ, καὶ τοῦ Εὐσεβίου αἰτήσαντος ἀναγνωσθῆναι τὴν παρ' αὐτοῦ δεθείσαν τῷ βασιλεῖ κατὰ Διοσκόρου δεήσιν, οἱ ἀρχοντες προστάξαν αὐτὸν μὲν ἐν τῷ μέσῳ καθεσθῆναι, τὴν δεήσιν δε ἀναγνωσθῆναι· ἧς διαλαμβανούσης ὡς οὐ κανονικῶς καθέλιε Διοσκόρος Φλαβιανὸν καὶ τοὺς λοιποὺς ὀρθόδοξους, ἠθώωσε δε τὸν αἰρετικὸν Εὐτυχία, κατεξῆξ ἀνεγνωσθῆ καὶ τὸ παρὰ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου πεμφθῆν πρὸς Διοσκόρον γράμμα· καὶ ἐπὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐμίμητο καὶ Θεοδώρητος, διαλαμβάνων μὴ ἔλθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν ἐν Ἐφέσῳ δευτέραν σύνοδον, ἐὰν μὴ πᾶσι δοξῇ τοῖς συνελθούσιν, οἱ ἀρχοντες εἶπον, Εἰσὶτω καὶ Θεοδώρητος κοινωνήσων τῇ συνόδῳ, ἐπὶ καὶ ἀποκατέστησεν αὐτῷ τὴν ἐπισκοπὴν ὁ ἁγιωτάτος Λέων· καὶ ὁ θειότατος βασιλεὺς παρεῖναι τοῦτον ἐκέλευσεν.

B

ς'. Ἐνισταμένου δε Διοσκόρου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, οἱ ἀρχοντες διελάλησαν εἰσελθεῖν τίως αὐτὸν ἐν τάξει κατηγοροῦ, καὶ καθεσθῆναι εἰς τὸ μέσον. Κατηγορεῖτο τοίνυν ὁ Διοσκόρος παρὰ τε τῶν τοῦ Ῥώμης τοποτηρητῶν, καὶ Εὐσεβίου τοῦ ἐπισκόπου Δουρυλαίου, ὅτι, τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Λέοντος ἐπίτακτι ἐπὶ πάντων ὁμόσας ἀναγιώσκων, οὐκ ἀνέγνω· καὶ ἐντεῦθεν κρίνεται ὡς ἐπιπορος· καὶ ὅτι τὸν ἐν ἁγίοις Φλαβιανόν, ὡς κατακρίτον εὐθύς εἰσήγαγε, καὶ οὐδ' ἀπολογία ἤξιωσεν ἀλλ' ἀκριτῶς οὕτως καθέλιεν αὐτόν. Ὁ δε Διοσκόρος ἀπολογούμενος ἐπὶ τούτοις ἔλεγεν· Οὐκ ἐμοὶ μόνῳ τὴν κρίσιν ὁ βασιλεὺς ἐπέτρεψεν, ἀλλὰ καὶ Ἰουβενάλιῳ καὶ Θαλασσίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς, καὶ ἐπὶ τοῖς κερμιμένοις πᾶσα συνήνεσεν ἡ συνόδος· οἱ δε ἀνατολικοὶ ἐπισκοποὶ ἐξέβησαν· Οὐ τίς συνήνεσε, βία ἐγένετο, καθάρσεις ἡμῖν ἠπειλήθη, στρατιῶται μετὰ βάλαν καὶ ξιφῶν ἐφίστατο, καὶ μετὰ πληγῶν εἰς ἄγραφον χάρτην ὑπεγράψαμεν.

ς'. Βασιλείου δε τοῦ Σελευκειᾶς σφοδρότερον ἐλέγχοντος Διοσκόρον, καὶ ὀρθῶς κατὰ Εὐτυχεὺς δογματιζόντος, ἠρώτησαν αὐτόν οἱ ἀρχοντες· Διὰ τί, νῦν ὀρθῶς δεξιάζων, ὑπέγραψας τότε τῇ καθαιρέσει Φλαβιανού; Ὁ δε τὴν ἐκ Διοσκόρου προεδάλτο βίαν· Ἐκείνου δε εἰπόντος, Οὐκ εἶδε σε ἀνθρώπους ἐντραπῆναι εἰς κατάγνωσιν καὶ εἰς πτώσιν σου, ἀπεκρίνετο· Εἰ πρὸς ἀρχοντας εἶχον, ἐμπετύρασα ἂν, παρὰ σοῦ δε, κρινόμενος, ὡ, παρὰ πατρός δικαίου, οὐκ ἐχρώμην· Παῖς γάρ, φησί, πατρὶ δικαία

λέγων τεθνάτω. Εὐσεβίου δὲ τοῦ Δορυλαίου λέγοντος ὅτι, Φλαβιανοῦ τοῦ καθελόντος Εὐτυχή κρινομένου, ἐγὼ ὁ κατηγορῶν Εὐτυχοῦς εἰσελθεῖν οὐ συνεχωρήθη· καὶ τῶν ἀρχόντων αἰτιωμένων Διόσκορον ὡς τῶν κανόνων παραβάτην, αὐτὸς ἔφη· Καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε, Θεοδώρητον ἀφέντες εἰσελθεῖν εἰς τὴν σύνοδον. Οἱ δὲ εἶπον· Κατηγορήσωμεν ἡμῶν εἰσελθόντων ὁ δὲ, Καὶ διὰ τί, ἔφη, καθίξεται ὡς ἐπίσκοπος; Οἱ δὲ ἀρχόντες; Καλῶς, ἔφησαν, ὡς Εὐσεβίος καὶ Θεοδώρητος ἐν τάξει κατηγορῶν καθίξονται, διότι καὶ ὑμεῖς ἐν τάξει κατηγοροῦμενων ὄντες καθίξεσθε.

η'. Πάντων δὲ ἐπὶ τούτοις ἀναγνωσθέντων τῶν τε ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ Φλαβιανοῦ πεπραγμένων εἰς τὴν Εὐτυχοῦς καθαιρέσιν, καὶ τῶν ἐν Ἐφέσῳ τῷ δευτέρῳ παρὰ Διόσκορου προχθέντων ἐπὶ τῇ Φλαβιανοῦ καθαιρίσει, ζητούμενης· τε τῆς ὁρθῆς καὶ ἀληθοῦς δόξης, καὶ Φλαβιανοῦ μὲν εὐρεθέντος ἔτι ἐκ δύο φύσεων καὶ δύο φύσει· ἔλεγε τὸν Χριστὸν, Διόσκορον δὲ φάσκοντος· ὅτι· Τὸ ἐκ δύο δέχομαι, τὸ δύο οὐ δέχομαι· μετὰ τὴν ἕνωσιν δύο φύσεις οὐκ εἰσὶν οἱ ἀρχόντες καὶ ἡ σύγκλητος· εἶπον· Περὶ μὲν τῆς ὁρθῆς πίστεως ἀκριβεστέρως ἐξέτασιν τῇ ὑστεραίᾳ οὖν γενέσθαι συνωμάμεν· ἐπεὶ δὲ Φλαβιανὸς καὶ Εὐσεβίος ἐκ τε τῆς τῶν πεπραγμένων ἀναγνωσεως καὶ τῆς φωνῆς τινῶν ἐξάρχων τῆς καθαιρέσεως αὐτῶν δέκνυνται μηδὲν περὶ τὴν πίστιν σφαλέντες, ἀλλὰ μάτην καθαιρέθεντες, φαίνεται ἡμῖν κατὰ τὸ Θεῷ ἀρίστον δίκαιον εἶναι, εἰ παραστήμεν τῷ θεοπάτῳ ἡμῶν βασιλεῖ Διόσκορον τὸν Ἀλεξανδρίαν, καὶ Ἰουδηνάλιον τὸν Ἱεροσόλυμον, καὶ Θαλάσσιον τὸν Καισαρείαν, καὶ Εὐσεβίον τὸν Ἀγκύρας, καὶ Εὐστάθιον τὸν Βηριτοῦ, καὶ βασιλείον τὸν Σελευκαίας, τοὺς ἐξάρχοντας τῆς τότε συνόδου τῷ αὐτῷ ἐπιτιμίῳ ὑποκείσθαι, καὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος ἀλλοτριωθῆναι· Ἀγίμους, λέγimus, τουτίστων ἀνέγνωμεν. Ἰστίον γὰρ ὅτι διαλαλιᾷς οἷα· δήποτε γνωμῆνης ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, καὶ παρὰ τῶν ὑπερεπουμένων νοταρίων ἀπογραφομένης, ὑπεγράφε τις αὐτῶν τὸ ἀνέγνωμεν πρὸς τὸ εἶναι βεβαίαν τὴν διαλαλίαν, καὶ μηδεμίαν ἐμπέπτειν ὑπόνοιαν, ὡς ἐκακουρηθῆ τε παρὰ τῶν ὑπογραφῶν. Καὶ τὰ μὲν τῆς πρώτης πράξεως τοιοῦτον ἔσχε τὸ τέλος.

Sequuntur in codice reliquarum actionum synodi summaria, quæ nos prætermittimus.

θ'. Χρῆν δὲ εἶδέναι ὡς, τῆς ἀγίας πύτης συνόδου καθαιρέσει Διόσκορον ὑποβαλοῦσης τὸν γενόμενον Ἀλεξανδρίας ἐπίσκοπον, οἱ τούτου ἀντιλαμβανόμενοι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπίστησαν, καὶ διακρινόμενοι ἀνόμασαν ἑαυτοὺς ἐκ τοῦ μὴ συντίθεσθαι τοῖς δογματισθεῖσι παρὰ τῶν ἐν Χαλκηδόνι συμπλήθοντων Πατέρων, καὶ εἰς δώδεκα διεκρίθησαν τμήματα (1), ὧν οἱ μὲν Εὐτυχανιστὰς λέγονται Εὐτυχία καὶ Διόσκορον δέχονται, οἱ καὶ λέγουσι τὸν ἀσπέντην Χριστὸν ὁμοούσιον μὲν τῷ Πατρὶ, οὐκ ἔτι δὲ καὶ ἡμῖν, διὰ τὸ μὴ κατὰ θεοθεῖαι

(1) Animadvertite duodecim sectas hæreticorum descenditium a concilio Chalcedonensi. Fuit enim illud Orientalium schismatum fatale tempus. Vi-

A tre justa repossens, moriatur. Eusebius vero Dorylææ dixit sibi, dum judicaretur Flavianus qui Eutychem deposuerat, non licuisse ut Eutychem accusatori in synodum intrare. Et præsidibus Dioscorum ut canonum transgressorem arguentibus: Et vos, inquit, canones transgredimini, Theodoretum sinentes in synodum intrare. Qui dixere, Vos accusaturus introivit: Et quare, inquit, sedet ut episcopus? Et præsides: Bene, inquit, Eusebius et Theodoretus in accusantium ordine sedent eo quod et vos in reorum ordine sedetis.

8. Postquam deinde lecta sunt quæ Constantinopoli a Flaviano in Eutychem depositionem facta fuerant, et quæ Ephesi rursus a Dioscoro ad Flaviani depositionem acta fuerant, cumque recta et vera opinio quæreretur, et Flavianus dixisset reperiretur Christum ex duabus naturis et duas naturas esse, Dioscorus vero diceret se ex duabus naturis recipere, non autem duas naturas; duas naturas post unionem non esse, præsides et concilium dixere: De recta fide accuratius examen postera die fieri oportere intelligimus; cum autem Flavianus et Eusebius ex eorum quæ ab iis acta sunt lectione, et quorumdam eorum depositionis auctorum voce, non in fide erravisse exhibeantur, sed absque causa depositi sint, nobis videtur juxta Dei beneplacitum justum esse, si divinissimum imperatorem certiores fecerimus Dioscorum Alexandriæ, Juvenalem Hierosolymæ, et Thalassium Cæsareæ, et Eusebium Ancyræ, et Eustathium Beryti, et Basilium Seleuciæ, illius synodi auctores eidem pænæ subjectos fuisse et a dignitate episcopali decidisse: Legimus, legimus. Sciendum enim est præsidium quemdam, ubi tandem sententia ab ipsis pronuntiata esset et a ministrantibus notariis transcripta, subscribere solitos esse illud: *legimus*, ut firma esset sententia, neque quævis suspicio assurgeret quidquam ab amanuensibus adulteratum fuisse. Et talem quidem finem habuit prima actio.

9. Scire oportet, Dioscori fautores, postquam hæc sancta synodus eum Alexandriæ factum episcopum deposuit, a catholica Ecclesia excessisse et seipsos *disceptantes* nominavisse ex eo quod hæc quæ a Patribus Chalcedone congregatis decretaverant, non adhæsere, et in duodecim sectas divisione esse; quorum quidem ii qui Euthychiani dicuntur, Eutychem et Dioscorum accipiunt, qui et Dominum Christum Patri consubstantialem dicunt, non autem nobis, quia non credunt servari in Christo humanæ naturæ veritatem; qui autem vo-

desis etiam Ebediesum de ver. ch. rel. a nobis editum Coll. Vat. t. X, lib. III, 4.

cantur acephali non receperunt enoticum Zenonis imperatoris, quia in illo non anathematizatur Chalcedonensis synodus. Acephali autem vocati sunt, eo quod non habent episcopos. Unde apud ipsos deficientibus episcopis, non faciunt baptismum iuxta ecclesiasticum canonem, sed sanctæ Epiphaniæ festo aquas hauriunt, easque reservantes in iis baptizant; sed neque collationem faciunt: communionem vero habentes ex pristinis temporibus custoditam, ex ea per festum Paschæ tenuissimas partes convenientibus porrigunt.

40. Alii Julianistæ, aut Cainitæ dicuntur qui Domini Christi corpus creatum quidem dicunt incorruptibile autem ex ipsa incorruptibili assumptione. Alii autem dicunt ex illa assumptione non modo incorruptibile esse, sed et increatum; utrique Julianistæ appellati sunt ex Juliano quodam Halicarnasseo hujus doctrinæ auctore; Cainitæ a Caino eorum papa Alexandriæ facto, et Juliani successore ejusque dogmatum fautore; quos qui adversarii Phantasiastas et Manichæos vocant. Hi vero adversarios suos Phartolatrias (corruptionis cultores) et Ctenolatrias (interfecti cultores) nominant; Severiani et Agnoetæ, qui dicunt Deum Verbum omnia noscere, unitam vero ipsi personaliter humanitatem nulla ignorare; qui quidem ex sua doctrina Agnoetæ ab adversariis nominati sunt, sunt autem et Severiani, Contobabditæ, qui dicunt unum Deum numero esse, non autem per omnia simili æqualitate et eundem Patrem et Filium et Spiritum sanctum dicentes, qui Contobabditæ nominati sunt a suis adversariis, quia in his Constantinopolis partibus quæ Contobabdon dicebatur detestandum quoddam conclavæ habebant eoque si qui talia sentiebant, solebant convenire. Qui vero dicebantur Contobabditæ et qui vocabantur Agnoetæ, prius quidem vocabantur Theodosiani ut Theodosium Alexandriæ episcopum recipientes. Anathemate autem ab illo percussi, Agnoetæ quidem propter ignorantiam doctrinam, Contobabditæque eo quod non reciperent de sancta Trinitate veritatem ab ipso repositam, deinceps non jam Theodosiani vocantur a suis adversariis, ex quo non recipiunt Theodosium, ut dictum est. Sed alii ex doctrina sua Agnoetæ, alii eo loco Contobabditæ. Et concordant quidem in suis de Patre et Filio et Spiritu sancto sermone ut unam doctrinam tenentes, discrepant vero, per ignorantiam doctrinam. Severumque recipiunt utriusque Antiochiæ factum episcopum, quapropter et Severitæ nominali sunt.

¶ Alii Severitæ, Theodosiani et Paulianistæ, qui prædictos Severum et Theodosianum accipiunt et cum illis Paulum Melanum cognomina qui in sua de Patre et Filio et Spiritu sancto doctrinam Contobabditæ consentirent, discrepant autem

αὐτοὺς σώζεσθαι ἐν Χριστῷ τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀνθρώπινης φύσεως· οἱ δὲ καλούμενοι Ἀκέφαλοι οὐκ ἐδέξαντο τὸ ἐνωτικὸν τοῦ βασιλέως Ζήνωνος, διὰ τὸ μὴ ἀναθεματισθῆναι ἐν αὐτῷ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον. Ἀκέφαλοι δὲ ἐκλήθησαν ἐκ τοῦ μὴ ἔχειν ἐπισκόπους· ὅθεν, ἐκλειπόντων τῶν παρ' αὐτοῖς ἱερέων οὐδὲ βάπτισμα ποιοῦσι κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα, ἀλλ' ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν ὑψίων Θεοφανίων ἀρύνονται ὕδατα, καὶ ταῦτα φυλάττοντες, βαπτίζουσι ἐν αὐτοῖς· ἀλλ' οὐδὲ προσκομιδὴν ποιοῦσιν· ἔχοντες δὲ κοινωνίαν ἐκ παλαιτέρων χρόνων πεφυλαγμένην, ἐξ αὐτῆς κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα μικροτάτας μερίδας τοῖς συνοῦσι διδόνασιν.

¶ Ἄλλοι Ἰουλιανισταὶ, ἤθουν Γαϊανίται, λέγονται, οἵτινες τὸ σῶμα τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ λέγουσι κτιστὸν μὲν, ἀρθρατον δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρθήρου συλλήψεως· ἴτεροι οἱ λέγοντες τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ οὐ μόνον ἀρθρατον ἐξ αὐτῆς συλλήψεως, ἀλλὰ καὶ ἀκτιστον· ἑκάτεροι δὲ Ἰουλιανισταὶ ἐκλήθησαν ἀπὸ Ἰουλιανοῦ τινος Ἀλικαρνασίου κατάρξαντος τοῦ δόγματος αὐτῶν· Γαϊανίται δὲ ἀπὸ Γαϊανῆ τοῦ γενομένου αὐτῶν πάπα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ διαδεξαμένου Ἰουλιανόν, καὶ τὰ δόγματα αὐτοῦ· οὓς οἱ ἐναντίοι αὐτῶν φαντασιαστίαι καὶ Μανιχαῖοι καλοῦσι· καὶ οὗτοι δὲ τοὺς ἐναντίους αὐτῶν φαρτολάτρας καὶ κτηνολάτρας ὀνομάζουσι· Σεβηρίται δὲ οἱ καὶ Ἀγνοῆται, οἱ λέγοντες μὲν τὸν Θεὸν λέγον πάντα γινώσκειν, τὴν δὲ ἠνωμένην αὐτῷ κατ' ὑπέστασιν ἀνθρωπότητα πολλὰ ἀγνοεῖν· οἵτινες ἀπὸ τοῦ δόγματος Ἀγνοῆται ὀνομάσθησαν ὑπὸ τῶν ἐναντίων αὐτοῖς· ἴτεροι δὲ Σεβηρίται, οἱ καὶ Κοντοβαδδίται, οἱ λέγοντες ἓνα Θεὸν εἶναι τῷ ἀριθμῷ, καὶ οὐχὶ τῇ ἀπαράλλακτῃ ἰσότητι, καὶ τὸν αὐτὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα φέροντες, οἵτινες Κοντοβαδδίται ὀνομάσθησαν ὑπὸ τῶν ἐναντίων αὐτῶν, διὰ τὸ ἐν τοῖς λεγομένοις Κοντοβαδδῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔχειν τι μυστηρὸν συνακτήριον, κακῆ συνάγεσθαι τοὺς τὰ τοιαῦτα φρονούντας. Οὗτοι δὲ οἱ λεγόμενοι Κοντοβαδδίται, οἱ καὶ καλούμενοι Ἀγνοῆται, πρῶτον μὲν ἐκαλοῦντο Θεοδοσιακοί, ὡς Θεοδόσιον δεχόμενοι τὸν γενομένον πάπαν Ἀλεξανδρείας· ἀναθεματισθέντες δὲ παρ' αὐτοῦ οἱ μὲν Ἀγνοῆται διὰ τὸ δόγμα τῆς ἀγνοίας, οἱ δὲ Κοντοβαδδίται διὰ τὸ μὴ δεῖξασθαι τὸν περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος Λόγον τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἐκτεθέντα, λοιπὸν οὐκέτι Θεοδοσιακοί καλοῦνται ὑπὸ τῶν ἐναντίων αὐτῶν, ἐπειδὴ οὐ δέχονται ἔτι Θεοδόσιον, ὡς εἰρηται, ἀλλ' οἱ μὲν ἐκ τοῦ δόγματος Ἀγνοῆται, οἱ δὲ ἐκ τοῦ τόπου, Κοντοβαδδίται· καὶ συμφωνοῦσι μὲν ἀλλήλοις· ἑκάτεροι εἰς τὸν περὶ Πατρός καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος λόγον, ὡς ἐν δόγμα ἔχοντες, διαφωνοῦσι δὲ εἰς τὸ περὶ τῆς ἀγνοίας δόγμα· Σεβηρίται δὲ δέχονται δὲ ἑκάτεροι τὸν γενομένον Ἀντιοχείας ἐπίσκοπον· διὸ καὶ Σεβηρίται ὀνομάσθησαν.

¶ Ἄλλοι Σεβηρίται, οἱ καὶ Θεοδοσιακοὶ καὶ Παυλιανισταὶ, οἱ δεχόμενοι Σεβηρίον καὶ Θεοδόσιον τοὺς εἰρημένους, καὶ σὺν αὐτοῖς Παῦλον τὸν ἐπίκλην Μελανόν, οἵτινες ἐν μὲν τῷ περὶ Πατρός καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος δόγματι συμφωνοῦσιν· τοῖς

δικυνοῦσι δὲ πρὸς λαίλους ἐν τῷ Α
 Θεοδοσίῳ καὶ Παύλῳ ἐπὶ ἐπισκοπῶν.
 Ἴτις ἀφορτοῦσι ἀποβαλλεῖσθαι ἄλλοι
 καὶ Θεοδοσιανοὶ καὶ Ἀγγεῖται, καὶ
 δειχόμενοι Σιδῆρον καὶ Θεοδοσίῳ τοῦ
 καὶ Δαμιανὸν σὺν αὐτοῖς, οἷτινες λέγου-
 σιν τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον τὸν Υἱόν, καὶ
 ἄλλο πνεῦμα καὶ ἄγιον, μὴ εἶναι δὲ
 τὸν καὶ ἑκατόν φύσει, καὶ ἕχον κοινὴν
 θεότητα ἰσοπαροῦτον, καὶ ταύτης μετέχον-
 τος, καὶ Θεὸν ἑκάστον· καλοῦσι δὲ τὸν
 καὶ τὸν Υἱόν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα μίαν
 φύσιν καὶ κοινὴν αὐτῶν Θεὸν οὐσίαν καὶ φύσιν·
 ἀλλ' ἔλαβον ὑπὸ τῶν ἰσοπαρῶν αὐτῶν ἐκ
 τῶν οὐστῶν καλουμένων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐν ᾗ
 ἔχοντες οἱ τὰ πρῶτα ἐν αὐτοῖς μένοντες·
 καλοῦσι δὲ αὐτοὺς οἱ ἑκατοὶ αὐτῶν Σα-
 βελιανιστῶν· οἱ αὐτοὶ δὲ καὶ Δαμιανιστῶν ὠνομάσθησαν ἀπὸ Δαμιανοῦ ἐπισκόπου αὐτῶν. Οὗτοι
 ἀδύχοντες τὸν μητροπολίτην Παύλον ἐπὶ ἐπισκοπῶν, ὕστερον δὲ τοῦτον ἀπέβλησαν, διὰ τὸ κοινῶν καὶ
 καθολικῆ καὶ ἀποστολικῆ Ἐκκλησίᾳ, καὶ οὐκ ἔξασθαι τὸν ἅγιον ἐν Χαλκεδόνι σύνοδον.

12. Ἄλλοι Σιδῆριται, ἔχον Θεοδοσιανοί, οἱ καὶ
 οἱ περὶ τὸν ἴσχατον Πέτρον ἐπὶ ἐπισκο-
 πῶν, δεχόμενοι Θεοδοσίῳ καὶ Σιδῆρον καὶ
 Δαμιανὸν οὐ προσδέχονται, οὐδὲ Παύλον,
 ἀλλὰ τὰ δογματὰ ἑκατέρων· ὁμολογοῦσι γὰρ Θεὸν
 ἑκάστον, καὶ οὐσίαν, καὶ φύσιν, ἑκάστον καθ'
 τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα
 τρεῖς, οὐκ ἑνὴν, ἀλλὰ τῆ ἀπαρἀλλάκτῳ οὐσιότητι
 ἢ Ἀγγεῖται (11a cod.) καὶ οἱ Παυλιανιστῶν
 ἔτις ὀνομάζονται· καὶ οὗτοι πάλιν ἐκείνους ποτὶ
 σαβελιανιστῶν, ποτὶ δὲ Τετραδίτας· ἄλλοι Σιδῆρι-
 τῶν Θεοδοσιανοί, οἱ καὶ Κωνωνῖται, οἱ δεχόμενοι
 τὸν καὶ Σιδῆρον, καὶ σὺν αὐτοῖς Κόνωνα ἐπισκο-
 πῆτιναι, καὶ αὐτοὶ ὁμολογοῦσι Θεὸν εἶναι κατὰ
 φύσιν, καὶ φύσιν, καὶ οὐσίαν ἑκάστον, τὸν Πατέρα
 καὶ τὸν Υἱόν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἶτι γε μὴν
 καὶ τρεῖς ὑποστάσεις τὴν ἁγίαν Τριάδα, καὶ τρία
 καὶ τρεῖς δὲ τινὰς τῷ ἀριθμῷ οὐσίας καὶ φύσεις
 ἰσοπαροῦσας κατὰ τὴν θεότητα λέγοντες μίαν
 φύσιν, ἔχον φύσιν, καὶ μίαν θεότητα, ἔχον Θεόν,
 ἑκάστον καὶ ἑμπεύσιον Τριάδα ὁμολογούντες, οὐκ
 ἑνὴν, ἀλλὰ τῆ ἀπαρἀλλάκτῳ θεότητι, πρὸς θεοὺς ἡ
 τρεῖς λέγειν περαιρουμένηται.

ab iis, ipsi quidem recipientes Theo losium et Pau-
 lum ut episcopos, Contobablitis vero utrumque
 rejicientibus : alii Severitæ, Theodosiani et Ange-
 litæ et Damianistæ, qui memoratos Severum et
 Theodosianum accipiunt, cum iis Damianum, qui
 dicunt alium quidem esse Patrem, et alium Filium
 et alium Paracletum sanctum Spiritum, neque
 esse unumquemque eorum per se naturam, sed
 habere communem Deum, nempe deitatem in
 ipsis contentam, ejusque non separatim partici-
 pem sic esse quemque Deum : vocant autem Pa-
 trem et Filium et Spiritum sanctum unicam per-
 sonam ; communem autem eorum Deum essentiam
 et naturam. Angelitæ autem vocati sunt a suis ad-
 versariis ex quodam loco Alexandriae sic dicto, in
 quo conclave habentes qui prima inter ipsos tene-
 bant, convenire solebant.

12. Alii Severitæ, nempe Theodosiani qui et Pe-
 tritæ, accipientes ultimum Petrum ut episcopum,
 qui Theodosium et Severum et Petrum accipien-
 tes, Damianum non accipiunt neque Paulum,
 utriusque dogmata criminantes. Confitentur enim
 Deum in veritate et essentia et natura, unum-
 quemque per seipsum, Patrem et Filium et Spi-
 ritum sanctum dicentes, non numero, sed per omnia
 simili natura ; quos Angelianitæ et Paulianistæ Tri-
 theitas nominant, atque illi rursum eos nunc Sa-
 bellianistas, nunc Tetraditas. Alii Severitæ, nempe
 Theodosiani qui et Cononitæ, recipientes Theo-
 dosium et Severum et cum iis Cononem episcopum
 qui et ipsi confitentur Deum esse in veritate et
 natura et essentia unumquemque, Patrem dicentes
 et Filium et Spiritum sanctum, adhuc dicunt et
 tres hypostases sanctam Trinitatem et tres perso-
 nas, tres vero numero essentias et naturas æqua-
 les et secundum divinitatem per omnia similes di-
 centes. Unam autem essentiam nempe naturam,
 et unam divinitatem, nempe Deum, sanctam et
 consubstantialiam Trinatem confitentem, non nu-
 mero, sed simillima Divinitate, tres deos aut divi-
 nitates dicere arguuntur.

Καὶ οὗτοι δὲ Σιδῆρον καὶ Θεοδοσίῳ δεχόμε-
 οὐτὲ Δαμιανόν, οὐτὲ Παύλον, οὐτὲ τὸν ἴσχατον
 οὐ δεχονται. Καλοῦσι δὲ καὶ τούτους οἱ ἐκ Δα-
 μιανῶν καὶ Παύλου Τριθεΐτας, καὶ οὗτοι δὲ ἐκείνους
 ὀνομάζονται ποτὶ μὲν Σαβελιανούς καὶ Ἀρτεμωνί-
 τῶν, ποτὶ δὲ Τετραδίτας· δίστανται δὲ καὶ ἀπὸ
 ἰσχατοῦ τοῦ ἴσχατου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ· διότι ἐκείνοι
 μὲν παρακαλοῦνται τρεῖς λέγειν Θεοὺς, ἔχον θε-
 οτητα τρεῖς, τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν καὶ τὸ ἅγιον
 Πνεῦμα, παρακαλοῦνται καὶ τὸ λέγειν τρεῖς τῷ ἀρι-
 θμῷ οὐσίας ἴσας καὶ ἀπαρἀλλάκτους· οὗτοι δὲ τὸ
 λέγειν τρεῖς Θεοὺς, ἔχον θεότητας, παρακαλοῦ-
 νται τρεῖς δὲ τῷ ἀριθμῷ οὐσίας, ἔχον φύσεις τινὰς
 ἴσας, ὁμολογούσιν· οἱ δ' ἀπὸ Κόνωνος πρότερον δε-

13. Atque ii Severum et Theodosium recipientes,
 neque Damianum neque Paulum, neque ultimum
 Petrum recipiunt. Nuncupant autem eos Damiani
 et Pauli fautores Tritheitas ; atque illi eos nomi-
 nant nunc quidem Sabellianos et Artemonistas,
 nunc autem Tetraditas. In eo autem a Petro ulti-
 mo et ejus fautoribus dissentiunt, quod illi qui-
 dem renuentes dicere tres deos, nempe tres divi-
 nitates, Patrem et Filium et Spiritum sanctum,
 nolunt et dicere tres numero essentias æquales ac
 per omnia similes ; ii autem tres deos dicere ;
 nempe divinitates abnuunt ; tres vero numero
 essentias, nempe naturas quasdam æquales con-
 fitentur. Qui a Conone dicti sunt, prius Joannias

Alexandrini grammatici opera recipientes, cognomine Philoponi, in gentiles scripta cum aliis ejusdem scriptis ipsumque demum rejecerunt, et ejus opera. Prædictus enim grammaticus Joannes in suis ad Græcos libris et in aliis suis scriptis docuerat hæc omnia corpora sensibilia secundum materiam et formam ex nihilo ad existentiam a Deoeducta esse, corruptibiliaque hæc esse facta et materia et forma corrumpi, ac pro his alia corpora his visibilibus meliora et incorruptibilia et æterna a Deo creanda esse; consummationemque dicebat visibilis mundi transitum esse et novi mundi generationem; resurrectionem autem mortuorum definiebat esse rationalium animarum cum corruptibili corpore unionem indissolubilem.

14. Conon igitur et ejus fautores, ut diximus, prius accipientes scripta in quibus hæc docebat et ipsum Philoponum viventemque et post mortem beatificantes, tandem ipsum illum et ejus scripta rejecerunt; sermonesque scriptos ediderunt in quibus dicunt corpora hæc sensibilia ac visibilia quoad materiam non corrumpi, sed manere eadem et visibilia perpetuo neque corrupta, quoad formam autem solum corrumpi et rursus reformari, eadem materia meliorem formam recipiente incorruptibilem; generationem enim visibilis mundi quoad materiam et formam existisse dicunt illius autem corruptionem, transitum nempe, quoad solam formam. Materiam enim, ut diximus, semper permanere contentur eandem; resurrectionem autem mortuorum definiunt esse corporis hujus cum rationali anima secundam unionem indissolubilem.

15. Alii Severitæ, nempe Theodosiani, qui et Philoponiaci, qui accipientes Severum et Theodosium ut episcopos, accipiunt etiam ut magistrum Philoponum Joannem et ejus scripta, eumque sequuntur non modo in ipsius de Trinitate sententiis, sed etiam in ejus doctrina de visibilis mundi consummatione et visibilis ac futuri generatione et mortuorum resurrectione. Ii vero neque Damianum, neque Paulum neque ultimum Petrum accipiunt. Cumque prius Cononem accepissent, deinde eum rejecerunt, eo quod ipse Joannem Philoponum et ejus scripta rejecisset; et in suis de Trinitate sententiis cum Cononitis consentiunt, et Tritheitæ nominantur ab Angelianistis et Paulianistis: quos et ipsi nominant nunc quidem Sabellianistas, nunc vero Tetraditas. De visibilis mundi consummatione et mortuorum resurrectione manifeste iis opponuntur. Ipsi quidem Cononitæ Philoponiacos vocant Sadducæos et Simonianos et Græcos et Valentinos et Marcionitas, et Manichæos et Hermogenistas. Et Philoponiaci hæc nomina Cononitis aptant, eo quod dicant visibilis hujus mundi materiam incorruptibilem permanere. Cononitæ vero iisdem nominibus Philoponiacos

χόμενοι τὰ συγγράμματα Ἰωάννου Ἀλεξανδρείως γραμματικῆς, τοῦ ἐπίκλην Φιλοπόνου, τὰ καθ' Ἑλλήνων αὐτῶ γεγραμμένα μετὰ καὶ ἄλλων αὐτοῦ συγγραμμάτων, αὐτὸν τε ἔσχατον ἀπεβάλλοντο, καὶ τὰ τούτου συγγράμματα· ὁ γὰρ εἰρημένος γραμματικὸς Ἰωάννης ἐν τοῖς πρὸς τοὺς Ἕλληνας βιβλίοις καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ συγγράμμασιν ἐπέγαγε τὰ σώματα τὰ αἰσθητὰ ταῦτα πάντα καὶ τὰ ὁρώμενα κατὰ τε ὕλην καὶ εἶδος· ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραχθῆναι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, φθαρτα τε ταῦτα γενέσθαι καὶ φθεῖρεσθαι κατὰ τε ὕλην καὶ εἶδος, καὶ ἀντὶ τούτων ἕτερα σώματα κρείττω τούτων τῶν ὁρωμένων ἀφθαρτα καὶ αἰώνια ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργεῖσθαι· συντελεῖν τε ἔργα τοῦ ὁρωμένου κόσμου, ἦγον παρελθεῖν καὶ καινοῦ κόσμου γένεσιν· ἀνάστασιν δὲ νεκρῶν ὁρίσατο εἶναι τὴν τῶν λογικῶν ψυχῶν πρὸς τὸ σῶμα φθαρτὸν ἔνωσιν ἀδιάλυτον.

ἰδ'. Κόνων δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ὡς εἶπομεν, πρότερον δεχόμενοι τὰ συγγράμματα ἐν οἷς ταῦτα ἰδογματίσει, καὶ αὐτὸν τὸν Φιλόπονον ζώντᾳ τε καὶ μετὰ τελευτῆν μακαρίζοντες, τελευταῖον αὐτὸν τε ἐκείνον καὶ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ ἀπεβάλλοντο· λόγους ἐγγράφους ἐκδεδωκότες. ἐν οἷς λεγουσὶν ὅτι τὰ σώματα τὰ αἰσθητὰ ταῦτα καὶ ὁρώμενα κατὰ μὲν τὴν ὕλην οὐ φθείρεται, ἀλλὰ μένουσι τὰ αὐτὰ καὶ ὁρώμενα εἰσαεὶ καὶ μὴ φθειρόμενα, κατὰ δὲ τὸ εἶδος μόνον φθείρεται, καὶ πάλιν ἀναυροῦνται, τῆς αὐτῆς ὕλης κρείττον εἶδος δεχομένης ἀφθαρτον· γίνεσιν μὲν γὰρ τοῦ ὁρωμένου κόσμου λεγουσὶ κατὰ τε ὕλην καὶ εἶδος, φθορὰν δὲ αὐτοῦ, ἦγον παρελθεῖν, κατὰ μόνον τὸ εἶδος· τὴν γὰρ ὕλην, ὡς εἶπομεν, αἰεὶ διαμένειν ὁμολογοῦσι τὴν αὐτὴν· ἀνάστασιν δὲ νεκρῶν ὀρίζονται εἶναι τὴν τοῦ σώματος τούτου πρὸς τὴν λογικὴν ψυχὴν δευτέραν ἔνωσιν ἀδιάλυτον.

ἰε'. Ἄλλοι Σεβηρίται, ἦγον Θεοδοσιανοὶ, οἱ καὶ Φιλοπονιακοὶ, οἱ καὶ δεχόμενοι τὸν Σεβήρον καὶ Θεοδοσίον ἐπίσκοπους, δεχόμενοι δὲ εἰς διδασκαλὸν καὶ τὸν Φιλόπονον Ἰωάννην καὶ τὰ τούτου συγγράμματα, καὶ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ οὐ μόνον ἐν τοῖς περὶ Τριαδος λόγοις, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς περὶ συντελείας τοῦ ὁρωμένου κόσμου καὶ γένεσεως τοῦ τε ὁρωμένου καὶ τοῦ μέλλοντος, καὶ νεκρῶν ἀναστῶσεως. Οὗτοι δὲ οὔτε Δαμιανόν, οὔτε Παῦλον, οὔτε τὸν ἔσχατον Πέτρον δεχονται· πρότερον δὲ δεχόμενοι Κόνωνα, ὕστερον αὐτὸν ἀπεβάλλοντο, διὰ τὸ ἀποβαλλεῖσθαι ἐκείνον Ἰωάννην τὸν Φιλόπονον καὶ τὰ τούτου συγγράμματα· καὶ ἐν μὲν τοῖς περὶ Τριαδος λόγοις συνάθουσι τοῖς Κωνωνίταις· καὶ Τριθεῖται ὀνομάζονται ὑπὸ τῶν Ἀγγελιανιστῶν (ἴτα συνδ.) καὶ Παυλιανιστῶν· ὀνομάζουσι δὲ καὶ αὐτοὶ ἐκείνους ποτὲ μὲν Σεβηριανιστῆς, ποτὲ δὲ Τετραδίτας· ἐν δὲ τῷ περὶ συντελείας τοῦ ὁρωμένου κόσμου καὶ νεκρῶν ἀναστάσεως ἐναντιοῦνται φανερώς αὐτοῖς. Καὶ οὗτοι μὲν οἱ Κωνωνίται τοὺς Φιλοπονιακοὺς ἅπαντας καλοῦσι Σαδδουκαίους, καὶ Σιμωνιανούς, καὶ Ἕλληνας, καὶ Οὐαλεντινιανούς, καὶ Μαρκιωνιστῆς, καὶ Μανιχαίους, καὶ Ἐρμογενιστῆς ἀποκαλοῦντες· καὶ οἱ μὲν Φιλοπονιακοὶ τὰ ὀνόματα ταῦτα τοῖς Κωνωνίταις προσάπτου-

σι, διὰ τὸ λέγειν αὐτοὺς τὴν ὕλην τοῦ αἰσθητοῦ τοῦ
του κόσμου διακρίνειν ἀτελεύτητον · οἱ δὲ Κοινωνῖται
τὰ αὐτὰ ὀνόματα τῶν φιλοπονιακῶν κατηγοροῦσι,
διὰ τὸ μὴ λέγειν αὐτοὺς τῶν σωμάτων τούτων ἀνά-
στασιν. Πρὸς τούτοις δὲ ἑκάτεροι, οἱ τε φιλοπονια-
κοὶ καὶ οἱ Κοινωνῖται, Ὀριγηνιαστὰς ἑλλήλους ὀνο-
μάζουσιν· εὐρηκότες γὰρ οἱ φιλοπονιακοὶ τὸν Ὀρι-
γένην λέγοντα ὅτι αὐτὴ ἡ ὕλη ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι
ἀναμορφοῦται, καὶ διὰ τοῦτο τῶν αὐτῶν σωμάτων
γίνεται ἡ ἀνάστασις, ἐκάλεσαν τοὺς Κοινωνῖτας
Ὀριγηνιαστὰς· πάλιν δὲ οἱ Κοινωνῖται, εὐρόντες τὸν
Ὀριγένην λέγοντα ἄλλων σωμάτων ἀνάστασιν, πα-
λιμβολοὺς γῆρ ὁ ἀνήρ, ὠνόμασαν τοὺς φιλοπονιακοὺς Ὀριγηνιαστὰς. Δέχονται δὲ οἱ φιλοπονιακοὶ ἐπίσκοπὸν τινα
Ὀριγένην ὀνόματι καὶ τοὺς λόγους τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντας.

15. Ἄλλοι Σεβήριται, ἦγουν Θεοδοσιανοὶ, οἱ καὶ Β
Νιοβῖται, οἵτινες Σεβήρον καὶ Θεοδοσίον δεχόμενοι
καὶ Στέφανον τὸν σοριστὴν τὸν ἐπίκλην Νίοβον·
οὗτοι δὲ ἐν μὴν τοῖς περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ
καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγοις συμφωνοῦσι τοῖς
Κοντοβαθδίταις καὶ τοῖς Ἀγνοήταις, ἐν δὲ τοῖς λό-
γοις τοῖς περὶ τῆς οἰκουμένης διαφωνοῦσιν οὐ μόνον
πρὸς τούτους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἅπαντας·
πάντες γὰρ δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστη-
ρίου μετὰ τὴν ἔνωσιν οὐδεὶ λόγῳ ἀνέχονται εἰπεῖν·
τὴν μέντοι διαφορὰν τῶν φύσεων ὁμολογοῦσι καὶ
μετὰ τὴν ἔνωσιν· οὗτοι δὲ, δύο φύσεις μετὰ τὴν
ἔνωσιν παραιτούμενοι ὁμολογεῖν, οὐδὲ τὴν διαφορὰν
τῶν φύσεων μετὰ τὴν ἔνωσιν σώζεσθαι βούλονται
λέγειν.

16. Τίνα μὲν οὖν τούτων τὰ σχίσματα, καὶ πόσα C
τυγχάνει, καὶ τίνες τούτων ὀνομασίαι, καὶ τί τὸ
ἐκάστου σχίσματος δόγμα τῶν ἑαυτοὺς καλοῦντων
διακρινόμενους, διὰ τῶν εἰρημῶν συντόμως εἰδη-
λώσωμεν· οὗτοι δὲ πάντες τὰ ἐπιτηδεύματα Ἀρείου
τε καὶ τῶν ἐκείνου μαθητῶν ζηλώσαντες, ὁμοίως
ἐκείνοις ἔξω τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἑαυτοὺς περιβόλων
ἐποίησαν· κάκεινοι γὰρ μυρίας μηχανὰς ἐπεδεί-
ξαντο. ἔξωθῆσαι τῆς Ἐκκλησίας σπουδάσαντες τὴν
ἁγίαν καὶ οἰκουμένην ἐν Νικαίᾳ σύνοδον· καὶ
οὗτοι δὲ ὁμοίως πολυτρόπους μαγγανείας καὶ λογο-
μαχίας ἐπετήδευσαν ἐξελάσαι τῆς Ἐκκλησίας προ-
θυμούμενοι τὴν οἰκουμένην καὶ ἁγίαν ἐν Χαλκη-
δόνι σύνοδον. Ἄλλ' ὅπερ κατὰ τῶν ἁγίων Πατέρων
ἐβουλεύσαντο, εἰς αὐτοὺς ἡ θεία περιέστησε ψῆφος,
ἔξω που τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοὺς καταστήσασα D
περιβόλων· ἠκόνησαν γὰρ τὴν γλώτταν αὐτῶν,
κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὥστε ὄφρα· ἐντέτειναν τόξον
αὐτῶν πᾶν πικρὸν τοῦ κατατοξεύσαι ἐν ἀπεκρύ-
φοις ἄνωμον, ἐκραταίωσαν αὐτοῖς λόγον πονηρὸν,
δεικνύσαντο τοῦ κρύψαι παγίδα· εἶπαν, τίς ὄφρα
αὐτοὺς; ἐξηρεύσαν ἀνομίας, ἐξέλιπον ἐξερευνών-
τες ἐξερευνήσεις· ἀλλὰ κατὰ τὸν θεῖον λόγον, βέλος
νεπίων ἐνετέθησαν αἱ πληγαὶ αὐτῶν, καὶ ἐξησθίνη-
σαν ἐπ' αὐτοὺς αἱ γλώσσαι αὐτῶν· καὶ διεσχίσθη-
σαν, καὶ οὐ κατενόγησαν· ἠυφράθη δὲ ἡ τοῦ Θεοῦ
Ἐκκλησία, τὴν τῶν ἁγίων Πατέρων ἐκδίχησιν θεω-
ρήσασα· καὶ ὑψώθη ὁ Θεὸς τῆς ἀληθείας, τῶν ἐκκλη-

A appellant eo quod horum corporum resurrectionem
non confiteantur. Præterea utrique et Philo-
poniaci et Coconitæ Origenistas se invicem appel-
lant. Cum enim reperissent Philoponiaci Origenem
dixisse ipsam materiam in futuro sæculo reformari,
ac propterea eorumdem corporum fieri resurrec-
tionem, Cononitas vocavere Origenistas. Rursum
cum Cononitæ reperissent Origenem aliorum cor-
porum resurrectionem dixisse (inconstans enim
erat vir ille), nominaverunt Philoponiacos Orige-
nistas. Accipiunt autem ut episcopum quemdam
nomine Origenem ac libros ab illo editos.

16. Alii Severitæ, nempe Theodosiani, qui et
Niobitæ, qui Severum et Theodosium recipientes,
recipiunt etiam Stephanum Sophistam, Niobum
cognomine: ii vero in suis de Patre et Filio et
Spiritu sancto sententiis concordant cum Conto-
babbditis et Agnoetis, in sua autem de Providentiâ
doctrina dissentiunt non modo ab illis, sed et ab
aliis omnibus; omnes enim duas naturas in Chri-
sti mysterio post unionem nulla ratione dicere
volunt; distinctionem tamen naturarum confiten-
tur et post unionem; ii autem duas naturas post
unionem confiteri nolentes, neque differentiam
naturarum post unionem servari dicere volunt.

17. Quænam sint igitur eorum sectæ et quot
reperiantur, et quæ eorum cognomina et quod-
nam uniuscujusque dogma eorum qui seipso
discrepantes nominant, iis breviter dictis indica-
vimus. Illi autem omnes Arii ejusque discipulorum
instituta æmulantes, quemadmodum et ii, seipso
extra ecclesiasticum sinum fecere. Atque illi sex-
centa machinati sunt ut ex ecclesia repellere con-
arentur sanctam et œcumenicam Nicænam syno-
dum; et ii similiter multiples præstigias et logoma-
chias adhibuere ut ab ecclesia ardentem repellerent
œcumenicam et sanctam Chalcedonensem syno-
dum. Sed quod in sanctos Patres machinati sunt, in
illos divina convertit sententiâ, eos extra ecclesi-
asticum gyrum constituens. Acuerunt enim linguam
suam, ut dictum est, sicut serpentis; intenderunt
arcum suum, rem amaram, ut sagittarent in abs-
conditis irreprehensibilem corroboraverunt sibi
verbum malum, narraverunt ut absconderent ten-
dunculam, dixerunt: Quis aspiciet nos; perscru-
tati sunt iniquitates, defecerunt perscrutantes
perscrutationes; sed juxta divinum sermonem:
« Telum infantium factæ sunt plagæ eorum et
infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum! » di-
visi sunt et non sunt compuncti². Lætata est
autem Dei Ecclesia, dum sanctorum Patrum ul-
tionem contempleretur. Et glorificatus est Deus
veritatis, dum ecclesiastica dogmata incommuta-

¹ Psal. LXXIII, 8, 9. ² Psal. XXXIV, 16.

bilem acciperent firmitatem ac soliditatem. Sancta igitur et œumenica Chalcedonæ habita synodus breviter eorum meminit quæ dicta sunt ab iis qui unam in Christo naturam compositam docent. Eam porro, ut ex multis pauca dicam, mentem exhibent quæ in proprii dogmatis defensionem impie proponunt.

Expositio nonnullorum capitum a Monophysitis propositorum.

18. Utrum ex duarum in Christo naturarum unione factum est aliquid unum, annon? Si igitur non sit factum aliquid unum, quomodo et unitas fuisse eas dicemus? Quid enim est aliud uniri quam unum fieri? Non enim per illuminationem, ut de prophetis, unionem consistemur. Si autem ex duarum naturarum unione unum aliquid factum est, quid igitur est aliud unum? Utrum nomen vanum, an res? Si igitur nomen solummodo vanum esset sine re, non essent unitæ naturæ, quemadmodum et videreus canis et terrestris, per solum nomen unitatem habentes, non unii sunt per naturas, neque realis homo et qui inscriptus est: si igitur naturæ in quantum sunt uniantur, et ideo ex earum unione, nempe compositione, unum aliquid factæ sunt, non id est vanum nomen, sed res. Si autem res, utrum id natura est, nempe essentia, esse aliquid ex substantiæ accidentibus? Igitur si per ipsum esse naturæ unitæ sunt, et ideo unum aliquid ex earum unione perficitur, neque vanum nomen est, neque substantiæ quoddam accidens et consequens, concludendum est illud esse essentiam, aut naturam; supponimus nunc per utramque vocem idem significari, per essentiam nempe et naturam. Si igitur unum illud ex duarum naturarum, perfectum unione natura est, scilicet essentia, recte ergo unam esse naturam Domini Christi, post unionem consistemur, quanquam non simplicem, sed compositam eam, esse dicimus. Nomen enim Christus non potest utriusque naturæ indicativum esse. Si enim non esset aliquid unum, quod ex duarum naturarum unione perficitur, impossibile esset sive de anima et corpore unum hominis nomen appellari, sive de Christi divinitate et humanitate, nisi ex iis unum quid factum sit, Christi nomen utrique dari.

Actia Monophysitarum propositio.

19. Si Christi naturæ unitæ duæ sunt vel, quod idem sonat, essentia (essentiæ enim sunt divina et humanæ præfulubilio, ex quibus naturarum duplicitalis nomen inferrih), utrum alterquam ejus naturæ Christus est, ad seipsum ac ejus naturæ? Si igitur alter est ac ejus naturæ Christus, quis est, ut alter esse possit? Sed nihil alterum est ac ejus natura aut essentia. Si enim hominis natura, essentiam dico, in eo consistit quod est animal rationale mortale (definitiones enim rerum earum essentias indicant), si homo quid diversum sit a sua essentia, non pro-

σιατικῶν δογμάτων ἀρραγῆ λαβόντων βεβαιώσιν τε καὶ παγιότατα. Ἡ ἁγία δ' οὖν καὶ οἰκουμένη συνόδος ἢ ἐν Χαλκηδόνι συστάσα διὰ βραχίων ἐμνήσθη τῶν λεγομένων ὑπὸ τῶν μίαν ἐπὶ Χριστοῦ δοξαζόντων φύσιν συνθετὴν· εἰσὶ δὲ, ὡς ἐκ πολλῶν ὀλίγα εἰπεῖν, τοιαύτης ἐνοίας ἐχόμενα, ἅπαντα εἰς συνηγορίαν τοῦ ῥιζίου δογματος ἀσθεῶς προτιθέσθαι.

Ἐκθεσις τινῶν κεφαλαίων προβαλλομένων παρὰ τῶν Μονοφυσιτῶν.

α'. Πότερον ἐκ τῶν ἐπὶ Χριστοῦ λεγομένων δύο φύσεων ἐνώσεως γέγονε τι ἐν, ἢ οὐ; Εἰ μὲν οὖν μὴ γέγονε τι ἐξ αὐτῶν ἐν, πῶς καὶ ἠνώσθη ὅλως αὐτὰς ἐρούμεν; Τί γὰρ ἄλλο ἐστὶ τὸ ἠνώσθαι ἢ τὸ ἐν γεγοῦναι; οὐδὲ γὰρ κατ' ἑλλαμψιν, ὡς ἐπὶ προφητῶν, ὁμολογοῦμεν τὴν ἐνωσιν· εἰ δ' ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων ἐν τι γέγονε, τί ποτε ἄρα τοῦτο ἐστὶ τὸ ἐν; Πότερον ὄνομα μόνον ψιλόν, ἢ πρᾶγμα; Εἰ μὲν οὖν ὄνομα μόνον ψιλόν εἶναι πρᾶγμα-τες χωρὶς, οὐκ ἂν εἶεν αἱ φύσεις ἠνωμέναι· ὡς οὐδὲ ὁ ἀστράτης κύων καὶ ὁ χιρσαίτης, κατὰ ψιλόν μόνον τὸννομα τὸ ἐν ἔχοντες, ἠνωμένοι κατὰ τὰς φύσεις τυγχάνουσι, οὐδ' ὁ ἀληθινὸς ἀνθρώπος καὶ ὁ γεγραμμένος· οὐκοῦν εἰ αἱ φύσεις καθὸ τὸ εἶναι ἔχουσι ἠνώθησαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐκ τῆς ἐνώσεως αὐτῶν, ἤγουν συνθέσεως, ἐν τι γέγονεν, οὐκ ἄρα ψιλόν ὄνομα τοῦτο ἐστίν, ἀλλὰ πρᾶγμα· εἰ δὲ πρᾶγμα, πότερον φύσις ἐστὶ τοῦτο, ἤγουν οὐσία, ἢ τῶν περὶ τὴν οὐσίαν τι συμβεβηκότων; Οὐκοῦν εἰ κατ' αὐτὸ τὸ εἶναι φύσις ἠνώθησαν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἐν τὸ ἐκ τῆς ἐνώσεως αὐτῶν ἀποτελέσθην αὐτῆς ψιλόν ἐστὶν ὄνομα, ὅτε συμβεβηκός· τι καὶ παρακολούθημα φύσεως, λείπεται ἐξ ἀνάγκης, οὐσίαν εἶναι τοῦτο, ἢ φύσιν· κείσθω γὰρ νυνὶ δι' ἑατέρου ταυτὸν σημαίνεσθαι, διὰ τῆς οὐσίας, φημί, καὶ τῆς φύσεως· εἰ δὲ τὸ ἐν τὸ ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων ἀποτελεσμένον φύσις ἐστίν, ἤγουν οὐσία, καλῶς ἄρα μίαν εἶναι τὴν φύσιν τοῦ δεσπότου Χριστοῦ μετὰ τὴν ἐνωσιν ὁμολογοῦμεν, εἰ καὶ μὴ ἀπλῆ, ἀλλὰ συνθετὸν εἶναι ταύτην φαμέν· τὸ γὰρ Χριστὸς ὄνομα τῶν φύσεων ἀμοτέρων εἶναι δεικνύειον αὐτὸ δυνατόν· εἰ γὰρ μὴ εἴη τι ἐν τὸ ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων ἀποτελεσμένον, ἀδύνατον ἢ ἐπὶ ψυχῆς καὶ σώματος ἐν τὸ τοῦ ἰσθῶπου καταγορεῖσθαι ὄνομα, ἢ ἐπὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ θεότητος τε καὶ ἀνθρωπότητος, μηθενὸς ἐξ αὐτῶν ἐνός γενομένου, τὴν Χριστοῦ λίγεσθαι προσηγορίαν ἐπ' ἀμφοῖν.

Ἐτερον πρόβλημα τῶν Μονοφυσιτῶν.

β'. Ἐπεὶ αἱ τοῦ Χριστοῦ φύσεις ἐνωθεῖσαι δύο τυγχάνουσι, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν οὐσία, οὐσία γὰρ δῆπουθεν ἢ τε θεία· καὶ ἢ ἀνθρώπιος, ἐπ' ὧν τὸ τῆς δυνάμεως τῶν φύσεων φέρουσι ὄνομα, πότερον ἕτερος τυγχάνει τῶν ἐκτουσῶν φύσεων ὁ Χριστὸς, ἢ ταυτὸν ἐπὶ ταῖς αὐτοῦ φύσιν; Εἰ μὲν οὖν ἕτερός ἐστι τῶν αὐτοῦ φύσεων ὁ Χριστὸς, τίς ὧν, ἕτερος αὐτῶν τυγχάνει; Ἄλλ' οὐδὲν τῶν ὄντων τῆς αὐτοῦ φύσεως ἢ οὐσίας ἕτερόν ἐστιν· εἰ γὰρ ἢ τοῦ ἀνθρώπου φύσις, ἢ τοῦ οὐσίας, τὸ ζῶον λογικὸν ὄντων ἐστίν, εἰ γὰρ ὀρισμοὶ τῶν πραγμάτων τῆς οὐσίας

αὐτῶν εἰσι δηλωτικοί, ἕτερον δὲ εἶη ὁ ἄνθρωπος τῆς A οὐσίας αὐτοῦ, ἕτερος ἂν εἴη τοῦ ζώου λογικοῦ θητόν. Ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ζῶον λογικὸν θητόν· οὐκοῦν εἰ καὶ ὁ Χριστὸς τῶν αὐτοῦ φύσεων, ἔχων οὐσιῶν, ὑπάρχει ἕτερος, τὸ δὲ εἶναι ἐκάστῳ κατὰ τὴν φύσιν ἦτοι οὐσίαν αὐτοῦ ἐστίν, ὡς εἰδείξαμεν, αὐτὸς ἄρα ἑαυτοῦ ὁ Χριστὸς ἕτερος ἐστίν, ὅπερ πρὸς τῷ ἁπατῶν καὶ τὸ γαλοῖον ἔχει· οὐκ ἄρα ἕτερος ἐστὶν ὁ Χριστὸς τῶν ἑαυτοῦ φύσεων· εἰ δὲ μὴ ἕτερος, ταυτὸν ἄρα Χριστὸν τε εἰπῆν καὶ τὰς αὐτοῦ φύσεις· ἐπιὶ καὶ οἱ τάναντία ὑμεῖς λέγοντες τῶν δύο φύσεων δηλωτικὸν εἶναι φατε τὸ Χριστὸς ὄνομα εἰ δὲ ταυτὸν ὁ Χριστὸς ταῖς αὐτοῦ φύσιν, ὡς ἄνθρωπος· τῆ ἀνθρώπου φύσει ταυτὸν, τουτῆστι τῷ ζῷῳ λογικῷ θητῷ, δύο δὲ τυγχάνουσιν αἱ τοῦ Χριστοῦ φύσεις καὶ οὐ μία, δύο ἄρα καὶ οἱ Χριστοὶ ἐσονται, καθὼς Νεστορίῳ δοκεῖ, καὶ οὐχ εἰς B κατὰ τὰς Γραφάς. Εἰ οὖν εἰς κατὰ ἀληθειαν ὁ Χριστὸς ὀνοματῆ τε καὶ πράγματι, καὶ κατ' οὐδὲνα τρόπον ἐπι τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως δύο λέγειν Χριστούς ἐνδέχεται, ταυτὸν δὲ ὁ Χριστὸς τῆ αὐτοῦ φύσει, ἔχων οὐσίαν, ἐπι καὶ τῶν ἄλλων ἐκάστῳ, μία δὴλονότι καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ φύσις ἐξ ἀνάγκης ἐστίν.

Ἔτερον πρόβλημα τῶν αὐτῶν.

κ'. Ὅσπερ εἰ καὶ πλείους ἐν τῷ ἡλίῳ φυσικῶν δυνάμειων θεωροῦνται διαφοραὶ, εἰς ἑνὸς εἰπῆν τὸ φωτιστικὸν αὐτοῦ καὶ τὸ θερμαντικόν, εἶτι δὲ τὸ τριχῆ διαστατόν, καὶ τὸ σφαιρικόν, καὶ κυκλοφορικόν, καὶ εἰ τι τυγχάναι τοιοῦτον ἄλλο, οὐκ ἔδη καὶ πλείονας τὰς τοῦ ἡλίου φύσεις λέγειν ἀνάγκη· οὐδὲν γὰρ καθ' ἑαυτὸ τῶν τοιοῦτων ἡλίου φύσιν ἐργάζεται, ἀλλὰ τὸ ἐκ πάντων ἅμα C τῶν εἰρημένων σύγκριμα, ἐν καὶ πλείονα τυγχάνον, εἶνα τὸν ἡλιον καὶ μίαν αὐτοῦ τὴν φύσιν ἐργάζεται· οὕτω καὶ ἐπι τοῦ θεανθρώπου Χριστοῦ, καὶ αἱ τῆς θεότητος ἐν αὐτῷ καὶ ἀνθρωπότητος θεωρῶνται διαφοραὶ, οὐκ ἀνέχονται δύο λέγειν αὐτοῦ τὰς φύσεις· οἱ κρίνουν ἀμυγήτη (ita codices duo) τὴν τῶν πραγμάτων ὁρθῶς φύσιν δυνάμενοι· οὐδὲν γὰρ ἐκείνων καθ' ἑαυτὸ Χριστὸς ἂν εἴη, οὔτε τὸ θεῖον αὐτοῦ φημι, οὔτε τὸ ἀνθρώπινον· ἀλλὰ τὸ ἐξ ἀμφοῖν σύγκριμα, ἐν δὴπουθεν τυγχάνον, καὶ οὐ δύο, καὶ ἐν ἑνὲν τῶν ἄλλων ἐπιθεωρούμενον ἕτερον, εἶνα τὸν Χριστὸν, καὶ μίαν αὐτοῦ τὴν φύσιν ὁμολογεῖν ἡμᾶς ἐκ πάσης ἀνάγκης παρασκευάζει.

Ἔτερον πρόβλημα.

κα'. Εἰ ἡ δυὰς τῆς ἐκ μονάδος πρώτης διασκέψεως ἐστὶ δηλωτικῆ, ἡ δὲ διαφορῆσι ἀντικειμένως ἔχει πρὸς τὴν ἑνωσιν, διὰ τοῦτο ἅμα τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ αὐτὸ ἠνώσθαι τε καὶ διερῆσθαι ἀμύχρον, οὐδεμία ἄρα δύναται τε καὶ διερῆσθαι ἀμύχρον, οὐδεμία ἄρα δύναται, καθὼς ἐστὶ δυὰς, κατὰ τοῦτο λέγοιτ' ἂν ἠνώσθαι, διερῆσθαι δὲ μάλλον καὶ ἐπι τοῦ Χριστοῦ τοίνυν, εἰ δύο εἶναι αἱ τοῦτου φύσεις, καὶ οὐχί μία, πᾶσα δὲ δυὰς, καθὼς δυὰς ἐστὶ, διχᾶς τις οὐσα διερῆται κατ' ἐκείνη, κατ' οὐχ ἠνώσθαι, καὶ αἱ τοῦ Χριστοῦ ἄρα δύο φύσεις κατ' αὐτὸ τὸ εἶναι δύο φύσεις τυγχάνουσαι καὶ οὐχί μία, κατ' αὐτὸ τοῦτο διερῆται ἂν εἶναι, καὶ οὐχ ἠνώσθαι, καὶ Νεστορίου τὸ δόγμα εἰσάγεται.

inde esset animal rationale mortale. Homo nihil aliud est quam animal rationale mortale; si igitur Christus alter est ac ejus naturæ, essentias dico, et esse rei cuilibet per suas naturas, nempe essentias inest, ut ostendimus, ipse a se diversus erit Christus, quod stolidum et ridiculum est. Non differt igitur Christus a suis naturis, si porro non differt, idem igitur est dicere Christum et ejus naturas; cum et vos qui nobis contraria dicitis duarum esse naturarum indicativum Christi nomen fateamini. Si autem Christus idem sit cum ejus naturis, ut homo idem est cum hominis natura, id est animal rationale mortali, duæque sint Christi naturæ nec una tantum, duo igitur Christi erunt, ut Nestorio videtur, neque unus secundum Scripturas. Si igitur secundum veritatem Christus nomine et re unus est, neque ullo modo de Domini Incarnatione duos Christos dicere fas est, idem autem est Christus cum ejus natura, nempe essentia, quemadmodum et aliorum omnium, una erit necessario et evidenter Christi natura.

Alia eorumdem propositio.

20. Quemadmodum quamvis plures in sole physice vires diversæ animadvertantur, ut verbi gratia, lumen et calor, tres dimensiones, spherica forma, motus circularis et alia hujusmodi; nec tamen ideo necesse sit ut plures esse solis naturas dicatur (nihil enim per se horum solis naturam constituit, sed ex his omnibus coagulum, quod simul unum et plura est, unum solem et unam ejus naturam constituit); ita et de Christo Deo homine, etsi animadvertantur apud eum divinitatis et humanitatis differentie, non audebunt duas ejus naturas dicere, qui quodammodo rerum naturam recte æstimare possunt (nihil enim horum per se Christus esset, neque ejus divinitas, neque ejus humanitas); sed ex ambabus coagulum, unum scilicet, nec duo nec in ullo alio animadvertsum, unum Christum et unam ejus naturam confiteri omnino cogit.

B

Alia expositio.

21. Si dyas considerationis post monadem primam indicativa sit, divisio autem unitati sit opposita, ob id ipsum simul uniri et dividi idem secundum se impossibile est. Nulla igitur dyas, in quantum est dyas, secundum id potest dici uniri sed potius dividi. Et de Christo igitur si duæ sunt ejus naturæ, neque una, omnis autem dyas, prout est dyas, duplex existens, secundum id dividitur, nec unitur, Christi igitur duæ naturæ, si secundum esse ipsum duæ sint et non una tantum, secundum id ipsum essent divisæ neque unitæ, et Nestorii doctrina inducitur.

Alia propositio.

22. Et de continuis sæpe numerum afferimus, ut, verbi gratia duobus cubitis longum esse quoddam lignum dicimus. Sed potentia tantum duo unum esse dicimus, non re; eo quod divisionem subire potest et duo fieri, lignum illud duobus cubitis esse dicimus.

Alia propositio.

23. Si Christus unus est nomine et re, omnis autem definitio unam naturam indicat, nisi sit ambigua; Christi numerus igitur unius naturæ est indicativus; si autem secundum nos duæ Christi naturæ duas habent definitiones non idem significantes, et Christus igitur, cum unus sit, duas definitiones non idem significantes habebit. Si autem id impossibile est (omnis enim rei unius existentis unica est definitio), non igitur duas habebit definitiones Christus. Si ita est, neque duæ erunt ejus naturæ; singulæ enim definitiones unam naturam significant, sive simplices sive compositæ.

Alia.

24. Si nomen Christus non substantiæ indicativum est, sed cujusdam naturæ accidentium ex unione eorum, naturarum quæ duæ factæ sunt, indicativum est. Hoc autem nihil aliud est quam naturarum relativus habitus. Duæ autem naturæ vel unitæ remanent in Christo; secundum igitur vanum solummodo habitum naturarum alterius cum altera facta est unio; ut dicitur de choro et domo, et urbe et lapidibus et lignis quibus constat ædificium, quemadmodum et Nestorius docuisse reperitur.

Alia.

25. Si quæ uniuntur unum fiunt, quæ non fiunt unum omnino non uniuntur; si igitur duæ nec una sunt Christi naturæ, dyas autem, cum duplicitas sit, divisionis indicativa est, si, quæ divisa sunt, non sunt unita, non igitur unitæ sunt Christi naturæ; si igitur, eo quod non immistæ sint, duas esse Christi naturas censent, necesse est, propter unionem, ut unam ejus naturam dicant.

Alia.

26. Non quot cujuscunque rei sunt proprietates, D tot et hujus sunt naturæ. Vel enim nihil eorum quæ propriam habent existentiam, unius erit naturæ, cum plures proprietates differentes in uno quoque animadvertantur; sed eorum omnium quæ suppositum constituunt coagulum, natura est. Ignis enim lumen et levitas proprietates sunt, sed non lumen aut levitatem ignis esse naturam dicimus, ut et aeris proprietates sunt caloris carentiæ et personatio; ut et aliorum elementorum videre est alias proprietates. Sed nemo audebit dicere multis unumquodque naturis esse eo quod multas habeat proprietates; si et de Christo divinitate et

A

Ἐτερον πρόβλημα.

κβ'. Καὶ ἐπὶ τῶν συνεχῶν πολλάκις φέρομεν τὸν ἀριθμὸν δύο φέρι εἰπεῖν πᾶσι τὸ ξύλον λέγοντες· ἀλλὰ δυνάμει δύο φαμέν εἶναι τὸ ἐν, οὐκ ἐνεργείᾳ. τῷ δὲ δύνασθαι τομὴν ὑπομένειν, καὶ δύο γενέσθαι, ταύτη φαμέν αὐτὸ δύο τινῶν πᾶσι εἶναι,

Ἐτερον πρόβλημα.

κγ'. Εἰ ὁ Χριστὸς εἰς ἐστὶν ὀνόματί τε καὶ πράγματι, πᾶς δὲ ὀρισμὸς εἰς ὧν, εἰ μὴ ὁμώνυμος εἴη, μιᾶς φύσεως δηλωτικὸς ἐστὶ· καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ ἄρα ἀριθμὸς μιᾶς τῆς αὐτοῦ φύσεως δηλωτικὸς ἐστὶν. Εἰ δὲ καθ' ἑμᾶς αἱ τοῦ Χριστοῦ δύο φύσεις δύο ἔχουσιν ὀρισμούς, οὐ ταυτὸ δηλοῦντας, καὶ ὁ Χριστὸς ἄρα, εἰς ὧν, δύο ὀρισμούς ἔξει οὐ ταυτὸ δηλοῦντας· εἰ δὲ τοῦτο ἄδυνατον (παντὸς γὰρ πράγματος ἐνὸς ὄντος εἰς ἐστὶ καὶ ὀρισμὸς), οὐκ ἄρα δύο ἔξει καὶ ὀρισμούς ὁ Χριστὸς· εἰ δὲ τοῦτο, εὐδὲ δύο ἴσονται αὐτοῦ αἱ φύσεις· ἕκαστος γὰρ ὀρισμὸς μιᾶς φύσεως ἐστὶ δηλωτικὸς, εἴτε ἀπλοῦς, εἴτε σύνθετος.

Ἐτερον.

κδ'. Εἰ τὸ Χριστὸς ὄνομα οὐκ οὐτίας δηλωτικόν, ἀλλὰ τῶν περὶ τὴν οὐσίαν τινῶν τῶν ἐκ τῆς ἐνώσεως, τῶν δύο φύσεων γενόμενων δηλωτικόν ἐστὶ· τοῦτο δὲ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἡ τῶν φύσεων πρὸς ἀλλήλας σχέσις· δύο δὲ φύσεις καὶ ἐνωθεῖσαι μεμενῆκασι ἐν Χριστῷ· κατὰ μόνην ἄρα σχέσιν ψιλὴν ἢ τῶν φύσεων πρὸς ἀλλήλας γέγονεν ἐνωσις· ὡς ἐπὶ χοροῦ, καὶ εἰκίας, καὶ πόλεως, καὶ λίθων, καὶ ξύλων ἐν οἷς τὸ οἰκοδομούμενον, καθὼς καὶ Νεστόριος δογματικῶν εὐρίσκεται.

Ἐτερον.

κε'. Εἰ τὰ ἠνωμένα ἐν γίνονται, τὰ μὴ γενόμενα ἐν οὐχ ἠνωται ἐξ ἀνάγκης· εἰ οὖν δύο καὶ οὐ μία τυγχάνουσιν αἱ τοῦ Χριστοῦ φύσεις, ἢ δὲ δυὰς, διχᾶς τε οὐσα, διαιρέσιώς ἐστὶ δηλωτικῆ, τὰ δὲ διερρημένα οὐχ ἠνωται, οὐκ ἄρα ἠνωμένοι εἰσὶν αἱ τοῦ Χριστοῦ φύσεις· εἰ τοίνυν διὰ τὸ ἀσύγχυτον δύο εἶναι τὰς τοῦ Χριστοῦ φύσεις φύσεις ἀξιοῦσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐνωσιν μιαν αὐτοῦ τὴν φύσιν λέγειν ἀναγκασθήσονται.

Ἐτερον.

κς'. Οὐχ ὅσαι πράγματος ἕκαστου ιδιότητες τοσαῦται καὶ φύσεις τούτου εἰσὶν· ἢ γὰρ ἂν οὐδὲν τῶν ἐχόντων ἰδίαν ὑπαρξιν μιᾶς ἐσται φύσεως, πλειόνων ιδιοτήτων ἦτοι διαφορῶν ἐν ἕκαστῳ θεωρουμένων, ἀλλὰ τὸ ἐκ πάντων σύγκριμα τῶν συμπληρουμένων, τὸ ὑποκείμενον φύσις ἐστὶ· πυρὸς μὲν γὰρ τὸ φωτιστικόν, καὶ τὸ κοῦφον ἴδιον· ἀλλ' οὐ φύσιν πυρὸς τὸ φωτιστικόν, ἢ τὸ κοῦφον εἶναι φαμέν· ὡσπερ καὶ ἄερος ιδιότητες τὸ ἀχρωμάτιστον, τὸ διηχέει· ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων στοιχείων ἐστὶν ἰδεῖν ἑτέρας ιδιότητας· ἀλλ' οὐδεὶς τολμήσει διὰ τὸ πολλὰς ἕκαστον τούτων ιδιοτήτας ἔχειν, οὕτω καὶ πολλῶν εἰπεῖν εἶναι φύσεων· οὕτω τοίνυν καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ

συνεστῶτες ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, εἰ μὴν Ἀ λέγοιεν δύο τὰς αὐτοῦ φύσεις, ἢ ἐν δύο φύσεσιν αὐτὸν θεωρεῖσθαι, ὡσπερ καὶ τὸ ὅλον ἐν τοῖς μέρεισι θεωρεῖσθαι λέγομεν, ἢ καὶ τοσαῦτα εἶναι τὰ τοῦ λόγου μέρη, τὸ ἐν τὸ ἐκ τῆς πάντων ἐνώσεως ἀποτελεσμένον γινώσκοντες, ὡς εἰ καὶ τὸ τρίγωνον ἐν τρισὶν εὐθείαις ὑπεστάται λέγοι τις, αὐτοῦ τοῦ τριγώνου σχήματος ἐνὸς ἑνὸς τοῦ ἐκ τῆς συναφῆς τῶν τριῶν εὐθειῶν ἀποτελεσμένου, καὶ εἶτι τὴν οἰκίαν ἐν λίθοις εἶναι καὶ ξύλοις, ἐνὸς πάλιν τοῦ τῆς οἰκίας εἶδους ὑπάρχοντος, ὡσπερ ἐκ τῆς ἐκείνων συνθέσεως γέγονεν, ἴσως ἂν τις συγχωρήσειε τῷ λόγῳ· εἰ γὰρ τὰ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς δύο, ἴσον ἂν εἴη τὸ τε ἐκ δύο φύσεων τὸν Χριστὸν εἶναι λέγειν, καὶ τὸ ἐν δύο φύσεσιν, καὶ τὸ τρίγωνον ἐν τρισὶν εὐθείαις, καὶ ἐκ τριῶν, καὶ τὸ λοιπὸν τῶν εἰρημένων ἕκαστον, ὡς περὶ μόνων τῶν λέξιν, καὶ μὴ περὶ τὸ ἐκ τῆς λέξεως νοούμενον, τὴν διαφορὰν εἶναι· ὡς ἐξῆναι μίαν τὴν τοῦ συνθέτου φύσιν λέγειν, ἐν δύο ταῖς ἀπλάσι; τὸ εἶναι ἔχουσαν, ὡσπερ ἐν τοῖς μέρεισι πολλοῖς εἶσι μίαν τὴν ὁλότητα εἶναι φαμεν. Εἰ δὲ μετὰ τοῦ μίαν τοῦ ὅλου τῶν φύσιν σύνθετον δηλονότι φασι, καὶ ἡμεῖς τὴν ἐν δύο φωνῆν ὑποπέποιμεν δικαιοσύνην· καὶ οὕτε διὰ τὸ ἕνα εἶναι τὸν Χριστὸν ἀρνούμεθα τὰ ἐξ ὧν τὸ ἐν τοῦτο συνέστηκεν, οὐ· αὐτὸ πάλιν διὰ τὸ δύο γνωρίζειν τὰς εἰς ἑνωσιν συνελθούσας φύσεις· τὸ ἐν τὸ ἐκ τούτων ἀποτελεσθῆναι οὐχ ὁμολογῶμεν· ὡσπερ εἰτε φύσιν μίαν καλεῖν τινι φιλόν, εἴτε ὑποστασιν, εἴτε Χριστὸν ἕνα, οὐ διαφερόμεθα· δεῖ ἐκάστου γὰρ ἐξ ἀνάγκης καὶ τὰ λοιπὰ συνιστάγεται.

Ἀντιρρήσεις μία, οὐδ' ἀποκρίθη καὶ αὐτῇ ἐπιθεῖσαι, πρὸς τὰς καταστρωθείσας ἀνωθεν δοξᾶς τῶν Μονοφυσιτῶν.

κζ'. Τοιαῦτα μὲν οὖν, ὡς ἐκ βραχείων ἐστὶ γινώσκαι, οἱ μίαν ἐπὶ Χριστοῦ φύσιν δοξάζοντες ἐπισημῶς ἄαν καὶ τὸ ὅλον ἀνευδέτως φασι, ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων καὶ καθ' ἡμᾶς ἐπιχειρημάτων συνιστῶν πειρώμενοι τὰ θεοπρεπῆ· ὃ δὲ καὶ πρότερον εἶρηκα, τοῦτο καὶ νῦν φημι, ὡς διήρηται ἢ τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκόρου δοξᾶ καὶ τῶν συμφορῶν αὐτοῖς, οὐδὲ μία τις ἐστὶ καὶ σύντροχος· αὐτὸς μὲν γὰρ Εὐτυχῆς τοῦ σώματος ἠρνήθη τὴν πρὸς τὴν ψυχὴν λέγων ἀνθρώπειον τὸν Θεὸν Λόγον ἐκ τῆς Παρθένου λαβεῖν, ἀλλὰ αὐτὸν ἀτρέπτως τραπέυτα καὶ σάρκα γενόμενον τὴν πάροδον μόνην διὰ τῆς Παρθένου ποιήσασθαι· καὶ τῷ σταυρῷ προσηλωθῆναι καὶ προαπαλῆναι τὴν ἀπερίγραφον καὶ ἀπερίοριστον καὶ ἀχώριστον θεότητα τοῦ Μονογενούς, καὶ ταύτην, τῷ τάφῳ παραδοθείσαν, τιτυχηθῆναι τῆς ἀναστάσεως· Ὑπερημάτας γὰρ πρὸς τὴν τῶν ἑναντίων σύνθετον, καὶ μὴ ἀποβαρῆσας πρὸς τὴν συνάφειαν, προεβλήθησαν τὸν Λόγον ἀπὸ γεννήσεως ἰδογμάτισαι καὶ μὴ ἐν ἀληθείᾳ σῶμα ἐνδεδύσθαι, ἀλλὰ φαντάσαι τὴν οἰκονομίαν ὡς ἐντεῦθεν πλασματώδη πάντα τὰ σωματικὰ ἐλέγχεσθαι τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐκ τῆς μητρικῆς γαστρὸς προεβλευσιν, τὴν σπαργάνωσιν, καὶ ἀπλῶς τὴν ὅλην τῆς οἰκονομίας περίοδον, καὶ οἶον τὸν Λόγον.

κη'. Οἱ δὲ Μονοφυσῖται λεγόμενοι, ὡσπερ Εὐτυχῆς

humanitate constante, si dicerent duas esse ejus naturas, vel eum in duabus naturis videri, quem admodum et totum in partibus videri dicimus, vel tot esse Verbi partes, unitatem ex omnium unione perfectam agnoscentes, ut et si triangulum tribus rectis lineis constare aliquis diceret, ipsius trianguli cum una sit forma ex trium linearum rectarum conjunctione constituta; et domum lapilibus et ligno constitui, cum una quoque sit domus species quæ ex eorum compositione effecta est, forsitan huic rationi consentiretur. Si enim ea ex quibus Christus est duo sunt, in idem recideret dicere Christum ex duabus naturis esse, et in duabus naturis, et triangulum in tribus rectis, et ex tribus, et cætera quæ diximus, ita ut sit differentia in sola dictione, non autem in his quæ ex dictione cogitamus; ita ut liceat dicere unam compositi naturam, in duabus simplicibus existentem, quemadmodum in multis partibus unum totum esse dicimus. Si vero unam totius naturam compositam dicere omnino nolint, nos merito quoque vocem in duabus suspicabimur. Et neque eo quod unus est Christus, negamus ea quibus illud unum, constat, neque eo quod duas agnoscimus, naturas in unum convenientes, ex iis unum aliquid perfectum esse non confitebimur; quod si quis unam naturam vocare velit, sive hypostasim, sive unum Christum, non contendemus: per singula enim et reliqua adducuntur.

C. *Responsio unica, neque longius eadem exposita ad constrasatas supra Monophysitarum opiniones.*

27. Talia igitur sunt, ut ex paucis videre est, quæ unam in Christo naturam esse docentes, periculose nimis et intolerabiliter omnino dicunt, ex humanis et terrestribus experimentis constituere tentantes divina: quod prius dixi, nunc et dico, nempe divisam esse Eutyctis et Dioscori opinionem et eorum qui iis consentiunt, neque una est et concurrens. Ipse quidem Eutyctes corporis assumptionem negabat, dicens nihil humani divinum Verbum ex Virgine accepisse, sed illud immutabiliter mutatum et carnis factum solum transitum per Virginem fecisse; et cruci affixam esse, et alligatam esse in circumscriptam et infinitam et incomprehensam divinitatem Unigeniti, eamque sepulcro traditam resurrectionem adeptam esse. Vertigine ad contrariorum viam pulsus, neque in eorum conjunctione confidens, prodiisse Verbum absque generatione docuit neque in veritate corpus induisse, sed sic rerum ordinem disposuisse ut inde omnia quæ ad corpus attinent fictitia esse crederentur Dei esse, ex matris ventre egressum, mamillarum tutorem, et omnem providentiæ ordinem, et quasi umbram imaginemque nostræ naturæ sibi univisse Verbum.

κβ'. Οἱ δὲ Μονοφυσῖται λεγόμενοι, ὡσπερ Εὐτυχῆς

28. Qui vero Monophysitæ dicuntur, quemad-

modum Eutyches suppositio vultu et fictio Verbum incarnationem simulasse docuit, sic et illi alia via procedentes, unam naturam de Christo dicere ausi sunt. Uham quidem et post unionem permanisse personam dicunt, non autem conjunctas naturas puras et inconfusas in suis proprietatibus servantem, sed post unionem ambas unum aliquid factas esse, confusas in sua immistione. Et aliud commune ex mistione apparuisse, quemadmodum et corpora ex quatuor elementis commistionem sortita, aliud quiddam post mistionem sunt. Neque ferum neque nostrum corpus aut ignis aut aer aut aliquid ex elementis pura sunt; sed ex eorum mistione formata sunt, et post mistionem aliquid aliud effecta sunt. Hic autem non res ita se habet. Sed postquam divina forma, nempe natura in una ex suis personis humanæ naturæ integræ conjuncta est, non aliud quiddam facta est ex ineffabili hac mistione et unione, sed post unionem naturæ inconfusæ permanent.

29. Ut autem ad exemplum quoddam vertamus oculos, hominem individuum supponamus; in cuiusdam personam pervenere ejus corpus et anima; sed non aliud quiddam ultra est particularis homo. Hucusque modo stet exemplum. Si enim ulterius progrediamur, multam inveniemus differentiam. De particulari enim homine, proprie corpus et anima dicuntur, neque anima corpus appellaretur, neque corpus anima nominaretur. De Dei autem inter nos persona, et Deum securè dicemus hominem, et hominem Deum, mutatis vicissim et vicissim datis nominibus, secundum ineffabilem coherentiam. Et particularium hominum communis est species; unde secundum hanc individualitatem per omnia similes dicuntur. Singulatim enim homines, characteribus differentes, similitudinem omnimodam secundum speciem habent. Divinæ autem illius naturarum hypostasis, non est aliquid commune nomen Christus appellatum, quemadmodum de nobis vocabulum homo, quia non sunt multi Christi, sed unus Patris terminus et Verbum quod divinitate unxit humanitatem.

30. Si quis autem cum Eutychē consentiens occurrerit et objecerit hominem duabus naturis constare, hunc autem a Deo assumptum esse, qui altera ultra hominem natura est, ita ut ex tribus naturis efformatum esse Christum credere oporteat, duabus quidem hominis, anima nempe ac corpore, una autem propria, hoc illi responderetur unita esse aliqua ex continuis dici, sed non ex distantibus. Cur enim ipse non dicis hominem ex quinque componi, vel quod verius esset, ex septem, una quidem anima, quatuor autem corporis elementis, et adhuc materia et forma, quæ longius sunt? Et nos igitur Christum duabus naturis constare dicentes, tanquam unam naturam hominem accipimus, ad continuum attendentes neque ad naturas quibus ille constat.

ὑποθετικῶς προσώπων καὶ φασκαλοῦ τὸν Λόγον ὑποκρίνασθαι τὴν σάρκασιν ἰδοματίεσσι, οὕτω δὲ καὶ οὗτοι, τὴν ἐναντίαν αὐτῷ τροπόμενοι, μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ τετολημάκει λέγειν· ἐν μὲν γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν μετενηκέαι φασὶ πρόσωπον, οὐ σῶζον δὲ τὰς συνελλυθῦτας φύσεις καθαρὰς καὶ ἀσυγχύτους ἐν τοῖς ἰδίους ἰδιώμασιν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἔνωσιν ἀφεστέρας ἐν τῇ γένεσιν, συγχυθείσας ἐν τῇ παρ' ἑλλήλας ἀνακράσει· καὶ τοῖ κοινῶν ἑτέρου ἐκ τοῦ μέγματος φαίνεαι, ὡσπερ καὶ τὰ σώματα ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων εὐλαχότα τὴν κράσιν ἄλλο τι παρ' ἑκείνα τυγχάνει· ὅτε μὴν ὁ σίδηρος, ὅτε τὸ ἑμψύρον σῶμα, ἢ πῦρ ἐστὶ καθαρὸν, ἢ ἄηρ, ἢ εἰ τῶν ἄλλων στοιχείων, ἀλλ' ἐξ ἑκείνων μὲν συνεκράθη, ἄλλο δὲ τι μετὰ τὴν σύγκρασιν γίγνεται. Τὸ δὲ εὐχ οὕτως ἔχον ἐστὶν· ἀλλὰ τῆς θείας μορφῆς ἕτοι φύσει; ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων τῇ ἀνθρώπινῃ οὐσίᾳ ἀτομωθείσῃ συνελλυθείσας, οὐκ ἄλλο τι γίγνεται ἀπὸ τῆν ἀόρατου ταύτης μίξεως, τι καὶ κράσεως, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἔνωσιν καὶ φύσει τὸ ἀσύχυτον ἔχουσιν.

κθ'. Ἴνα δὲ καὶ πρὸς τὸ παράδειγμα βλιψώμεν, ὁ καθέκαστον ὑποκρίσθω ἀνθρώπος, εἰς οὗτους ὑπόστασιν σῶμα διελλυθε καὶ ψυχὴ· ἀλλ' οὐκ ἄλλο τι παρὰ ταῦτα ὁ μερικὸς ἀνθρώπος. Πλὴν μέχρι τούτου στήτω ἡμῖν τὸ παράδειγμα· προσωτέρω γὰρ χωρούμεν, πολλὴν τὴν διαφορὰν εὐρήσομεν· ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ μερικοῦ ἀνθρώπου, ἰδιαζόντως τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ λέγονται, καὶ οὐδ' ἡ ψυχὴ σῶμα ἢ κληθείη ποτε, ὅτε τὸ σῶμα ψυχὴ προσαγορευθείη· ἐπὶ δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ καθ' ἡμᾶς ὑποστάσεως, καὶ τὸν Θεὸν θαρρόντως ἢν εἰποῖμεν ἀνθρώπον, καὶ τὸν ἀνθρώπου Θεὸν, μεταχωρούμεν ἀλλήλους τῶν ὀνομάτων καὶ ἀντιθετομένων, κατὰ τὴν ἀόρατον συμφύσιν. Καὶ τῶν μὲν μερικῶν ἀνθρώπων ἐστὶ τὸ κοινὸν εἶδος· διὸ ἀπαράλλακτοι κατὰ τοῦτο τὸ μερικὸν λέγονται· οἱ γὰρ κατὰ μέρος ἀνθρώποι, τοῖς χαρακτηρισί διεισθηκότις, τὴν ἀπαρραλλάξιαν κατὰ τὸ εἶδος ἔχουσι· τῆς δὲ θείας ἐκείνης τῶν φύσεων ὑποστάσεως οὐκ ἐστὶ τι κοινὸν ὄνομα Χριστὸς ὀνομαζόμενον, ὡσπερ ἐφ' ἡμῶν ἀνθρώπων, ὅτι μηδὲ πολλοὶ οὕτως Χριστοὶ, ἀλλ' εἰς ὁ τοῦ Πατρὸς ὄρος καὶ Λόγος τῇ θεότητι χρίσας τὴν ἀνθρωπότητα.

λ'. Εἰ δὲ τις τὰ Εὐτύχους φρονῶν ἀπαντήσῃ καὶ προβαλεῖται ὡς ὁ ἀνθρώπος ἐκ δύο συνίσταται φύσεων, τούτων δὲ ὁ Θεὸς προσελάβετο, ἑτέρα φύσει παρὰ τούτων τυγχάνων, ὡστε ἐκ τριῶν φύσεων δοξάζειν χρεῶν τὸν Χριστὸν, δύο μὲν τῶν τοῦ ἀνθρώπου, ψυχῆς λέγω καὶ σώματος, μίας δὲ τῆς οἰκείας ἐκείνου πρὸς αὐτὸν λέγοιτο, ὅτι τὰ ἐνούμενα ἐκ τῶν προσεχῶν ἐνούσθαι λέγεται, ἀλλ' οὐχὶ τῶν πόρρω· διὰ τί γὰρ αὐτὸς μὴ τὸν ἀνθρώπον ἐκ πέντε λέγει συγκεῖσθαι, ἢ τὸ γε ἀληθέστερον ἐξ ἑπτὰ, μίας μὲν τῆς ψυχῆς, τεσσάρων δὲ τῶν στοιχείων τοῦ σώματος, καὶ ἐπὶ ὕλης καὶ εἶδους, τῶν πόρρωτέρω; Καὶ ἡμεῖς γοῦν τὸν Χριστὸν ἐκ δύο φύσεων δογματίζοντες, ὡς μίαν φύσιν τὸν ἀνθρώπον προσελαβόμεν, πρὸς τὸ προσεχὲς ἀφορώντες, καὶ οὐ πρὸς τὰς φύσεις, ἐξ ὧν ἐκείνου συνίσταται.

λα'. Εἰ δὲ καὶ πρὸς ταύτην λυτῶ τὴν ἐπιλυσιν, καὶ ἄ
 ἐτίσαν προσθήσομεν· ὡς ὁ ἄνθρωπος ἢ μερικὸς ἐστὶν
 ἢ καθόλου· ἡμεῖς δὲ φαμεν τὸν καθόλου ἄνθρωπον,
 τουτίστικον ἀνθρωπιαν φύσιν, εἰληφέναι τὸν Κύριον,
 ἥτις δὴ καὶ ἀσύνητος ἐστὶ, καὶ διὰ τοῦτο μία φύσις
 λέγεται. Ἐπεὶ γοῦν τοῦτον κοινὸν τῆς ἀνθρωπίνης
 φύσεως λόγον ἀνέλαβεν, ἀπομάσας ἐν τῇ προσλήματι,
 διὰ τοῦτο ἐκ δύο συνίσταται τὸν Κύριον δογματίζομεν
 φύσεων· ἐν δὲ πρόσωπον καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν λέγομεν,
 ὁ δὲ καὶ Θεὸς ἐστὶ καὶ ἄνθρωπος· τέλειος διὰ τὴν
 καινοπρεπεστάτην ἀντίθεσιν· μὴ γὰρ τὰς φύσεις πα-
 ραχαιῶτας τὰ ἐξ ὧν ἐν οἷς ἄπειρο πένυκε σωζῶν ἐστὶν·
 ἐκ τε γὰρ δύο ὑρέστηκε φύσεων, καὶ ἐν ταύταις ταῖς
 φύσεσι πένυκε, μᾶλλον δὲ οὐδὲν ἕτερον παρὰ ταύτας
 ἐστὶν, ἀλλὰ τοῦτο αὐτὸ ἐστὶ, δύο φύσεις, Θεὸς τέλειος
 καὶ ἄνθρωπος τέλειος· οὐ γὰρ εἰ τι ἐξ ὧν ἐστὶ, τοῦτο
 δὴ αὐτὰ τυγχάνει τὰ ἐξ ὧν ἐστὶν· ἐκ πυρὸς γὰρ καὶ
 γῆς οὐρανὸς κατὰ Πλάτωνα συνίσταται· ἀλλ' οὐχ ἄπειρο
 ἕκαστα, ὁ οὐρανὸς πένυκε· ὁ δὲ Χριστὸς ἐξ ὧν συ-
 νίσταται, ἕκαστα τυγχάνει, οὐκ ἄλλο τι ποιησάσης τῆς
 μίξεως. Ἐκ δύο γοῦν φύσεων ὁ Χριστὸς καὶ ἐν ταύταις
 ταῖς φύσεσι. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παραδείγματος, εἰς μὲν
 ἐστὶν ὁ ἥλιος, φύσις δὲ ἐν αὐτῷ δύο, ἡ μὲν τοῦ φωτός,
 ἡ δὲ τοῦ ἡλιακοῦ σώματος· καὶ ὁ Χριστὸς εἰς ἐστὶ,
 φύσεις δὲ δύο, ἡ μὲν ὑπὲρ ἡμᾶς, ἡ δὲ ἡμετέρα· ἐν
 γὰρ τῷ αὐτῷ καὶ ἐν ὀνόματι ἐκατέρων τῶν πραγμάτων
 σημασία δεικνύται, θεοτάτος λέγω καὶ ἀνθρωπότητος·
 διὸ καὶ ἄνθρωπος λέγεται ὁ Χριστὸς, καὶ Θεὸς λέγεται
 ὁ Χριστὸς· Ἡμεῖς καὶ τοῦ σώματος τυπομένου παρὰ
 τοῦ ὑπερήτου, ὡς αὐτὸς πάσχων ἔλεγε, Τί με δαίρεις;
 καὶ ἀψαύστος ὢν τὴν φύσιν, ὅμως ἔλεγε, Τὸν κατὰ
 μου ἔδωκα εἰς μάστιγας· ἀ γὰρ τὸ ἀνθρώπινον ἔπασχε
 τοῦ Λόγου, ταῦτα συνὼν αὐτῷ ὁ Λόγος εἰς ἑαυτὸν
 ἀνέφερε· διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἥλιος, ὅρων τὸν δημιουργὸν
 αὐτοῦ ἐν τῷ ὑβρίζοντι σώματι ἀνεχόμενον, τὰς κλινας
 συνίσταται, καὶ ἐσκότισε τὴν γῆν.

λβ'. Καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος οὕτω φησι· Τοῦτο ἡ
 κενωθεῖσα θεότης, τοῦτο ἡ προσληφθεῖσα σὰρξ, οὐ τῆ
 πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον ἔνωσι κατὰ τὴν ἀνάγκασιν συγ-
 χυθεῖσα, καὶ εἰς μίαν οὐσίαν ἀποτελετηθεῖσα, οὐ γὰρ
 συρμόν ἢ ἀνάγκασιν ὁ Λόγος πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα
 ἔπαθεν, ἢ μετέστασιν τὴν εἰς ὅπερ οὐκ ἦν, ἀλλὰ,
 σκηνώσας ἐν ἡμῖν, οὐ μεθῆκε τὸ ἴδιον· μετένηκε δὲ
 ὅπερ ἦν, καὶ καθ' ἔνωσιν φυσικὴν νοεῖται ὡς ἕτερον ἐν
 ἕτερον· τουτίστικον ἢ θεῖα φύσις ἐν ἀνθρωπότητι, μὴ
 παθοῦσα κατὰ ὅποιον ἢ τῶν ὑγρῶν ἔνωσις· εἰ γὰρ
 κείραται αἱ φύσεις, εἰς μίαν μίξιν ἕτεροοῦσαι συγ-
 χάνουσαι, οὐδ' ὁποτέρω σωζέται, ἀλλ' ἀμφοτέρω
 συγχυθεῖσαι ἐφανίσθησαν· καὶ οὔτε χωρισμὸν ἀπ'
 ἀλλήλων, οὔτε διαίρεσιν ἐπιδέχονται κειραμεῖναι.
 Ἠνώθησαν δὲ ἄρα τῶν καὶ ὑπὸ λόγῳ, καὶ τῶν
 ἀπλῶν ἐκατέρων ἐν τῷ συνθέτῳ τὸν τῆς ἰδίας φύσεως
 σώζει λόγον· ἐπεὶ καὶ ὢν ὁ λόγος οὐχ εἰς τοῦτων οὐδὲ
 ἢ φύσις μία, πρὸς οὐδὲν ὑπὸ τῆς πρὸς ἀλλήλα συν-
 δραμῆς καὶ ἐνώσεως μειομένης αὐτῶν τῆς φυσικῆς

31. Et si ad hanc solutionem rabe exardescat,
 et aliam adducemus, nempe Hominem esse vel in
 individuo, vel in universo. Nos autem dicimus
 hominem in universo, id est humanam naturam
 Dominum assumpsisse, quæ certe et incomposita
 est et ideo una natura dicitur. Quoniam igitur hanc
 communem humanæ naturæ rationem assumpsit,
 eam non dividens in illa assumptione, ideo duabus
 naturis constare Christum docemus. Unam autem
 personam et post unionem dicimus, quæ quidem
 est Deus et homo perfectus ob hanc insolitam com-
 munionem. Cum autem non adulteraverit naturas,
 ea ex quibus et in quibus est quæ est servat. Duabus
 enim naturis consufuitur, et est in his naturis imo
 vero nihil aliud est extra eas, sed hoc ipsum est.
 duæ naturæ, Deus perfectus et homo perfectus. Si
 quid enim ex quibus est, non est ea ex quibus
 est; igne enim et terra cælum constat, juxta Pla-
 tonem; sed non quod ea sunt, cælum est. Christus
 vero est illa quibus constat, nihil aliud commistione
 efficiente; ex duabus igitur naturis Christus et in
 his duabus naturis. Sed et exempli gratia, unus
 quidem est sol, naturæ autem quæ in illo sunt,
 duæ, luminis quidem et solaris corporis. Et Christus
 unus est, naturæ autem duæ, una quidem supra
 nos, et nostra. In eodem epim et uno nomine,
 utriusque rei significatio ostenditur, divinitatis
 dico et humanitatis. Ideo et homo dicitur Christus,
 et Deus dicitur Christus. Nimirum et quando
 corpus ejus a servo verberatur, tanquam ipse
 passus dicebat: « Quid me eandis? » Et cum na-
 tura tangi non posset, dicebat tamen: « Dorsum
 meum dedi percutientibus ». Quæ enim huma-
 nitas Verbi patiebatur, hæc cum ea conjunctum
 Verbum in se referebat. Idcirco sol, cernens suum
 Creatorem in corpore male habito sustententem,
 radios coercuit et terram tenebris contegit.

32. Et Gregorius Theologus sic loquitur: Hoc
 privata Divinitas, illud assumpta caro, non per
 suam cum Deo Verbo unionem permistione con-
 fusa, et in unam substantiam terminata; (non
 enim mistionem aut confusionem Verbum cum
 humanitate passus est, aut in id quod non erat
 conversionem, sed habitans in nobis, non reliquit
 quod sibi proprium erat. Permansit autem quod
 erat, et secundum naturalem unionem concipitur
 ut alterum in altero; id est divina natura in hu-
 manitate, non permistionem sustinens qualem li-
 quidorum unio. Si enim permistæ essent naturæ,
 in una mistura dissimilibus substantiis veratis,
 neutra servatur, sed ambæ confusæ evanescunt.
 Et neque separationis neque divisionis capaces
 sunt permistæ. Unitæ sunt ineffabili et indicibili
 ratione, et simpliciū utrumque in compositio pro-
 priæ naturæ rationem servat; quorum enim non
 est una ratio, eorum non est una natura, nihil

3 Joan. xvii, 23. 4 Isa. l, 6.

Imminuta, per aliorum cum aliis concursum et unionem, eorum naturali perfectione; ut videre est de unione aeris et luminis. Manifesta enim utrinque permansit naturalis proprietas, nihil per unionem læsa. Neque enim lumen aliquid suæ naturæ amisit cum aere permistum, neque rursus aer in propria substantiæ suæ ratione quidquam passus est, eo quod lumen acceperit. Unde et dicimus passum esse Emmanuelem in ea natura quæ pati poterat, et permansisse impassibilem in impassibili Divinitatis substantia; quia aliud et aliud sunt ea ex quibus Christus; et patitur quidem humane propter carnem, in quantum est homo; divine autem est impassibilis, ut Deus. Non alius autem est et alius, ut volebat Nestorius, lucusque delirans: qui ad patiendum natus erat, passus est; qui impassibilis erat, non passus est, ut Deus.

NICETÆ CHONIATÆ

EX LIBRO X

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI.

De quinta synodo, quæ quartam synodum confirmavit et stabilivit, convocata sub imperio Justiniani.

1. De his quæ evenerunt statim post Dioscori et Eutychis depositionem et post lectam in synodo et traditam sanctissimi papæ Romani Leonis epistolam. Chalcedoneusis sacra et divina quarta synodus sancivit se ita credere et confiteri Dominum nostrum Jesum Christum in Divinitate perfectum et in humanitate perfectum, in duabus naturis cognitum inconfuse et indivise, et unum eundem Filium confiteri ut ante incarnationem, sic post incarnationem. Naturarum differentia minime post unionem sublata, servata autem potius et concurrente in unam personam et unam hypostasim; unde Patrum unusquisque multa precati imperatori Marciano in proprias provincias rediere.

2. Classis autem quæ Alexandria Constantinopolim descendebat eum Dioscoro hujus urbis episcopo et chorepiscopis qui sub ejus potestate erant seditione excita multas operatur cædes eorum qui sui episcopi Dioscori depositioni et exilio consenserant, suis actibus confirmans violentiorem igne esse navalem inobedientiam. Sed et Palæstinæ episcopis Constantinopoli commorantibus, monachi quidam Theodosium quemdam auctorem secuti, Ecclesiæ corpus scindere cœperunt, et indivisibilem ejus tunicam diffingere, et epis-

Α Περι τῆς πέμπτης συνόδου, ἧτις τὴν τετάρτην σύνοδον ἐπεκύρωσε καὶ ἐκράτυνε, συγκαταθείσα ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ.

α'. Περὶ τῶν συμβάντων μετὰ τὴν καθάρσειν αὐτίκα τοῦ Διοσκοροῦ καὶ Εὐτυχοῦς καὶ τὴν ἐπὶ συνόδου ἀνάγνωσιν καὶ παράδοσιν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ῥώμης Λέοντος. Ἡ μὲν οὖν ἐν Χαλκηδῶνι ἱερά καὶ θεία τετάρτη σύνοδος κεκύρωκεν οὕτω δοξάζειν καὶ ὁμολογεῖν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν θεότητι τέλειον καὶ ἐν ἀνθρωπότητι τέλειον, ἐν δύο φύσει γνωριζόμενον ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαίρετως, καὶ ἕνα τὸν αὐτὸν υἱὸν ὁμολογεῖν ὡς πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν· τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς οὐδαμῶς ἀνηρημένης μετὰ τὴν ἔνωσιν, σωζομένης δὲ μᾶλλον καὶ συντρέχουσας εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν· ὅθεν καὶ τῶν Πατέρων ἕκαστος πολλὰ τοῦ βασιλέως ὑπερευξάμενοι Μαρκιανοῦ, εἰς τὰς οἰκείας ἐπαρχίας ἀπέτρεχον.

β'. Τὸ δὲ ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας ναυτικὸν ὁ καθ' ἑρην εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄμα Διοσκορῶ τῷ τῆς πόλεως ταύτης ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς ὑπὸ τὴν ἐπικρατίαν αὐτοῦ χωρπισκόποις στασιάζον πολλοὺς ἐργάζεται φόνους τῶν τῆ καθάρσει καὶ ἔξορᾷ συναεισεσάντων τοῦ ἱερώς σφῶν τοῦ Διοσκοροῦ, ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ πιστούμενοι δραστηκωτέρων εἶναι κურὸς ἀπειθεσίαν τὴν ναυτικὴν. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκ Παλαιστίνης ἱερέων ἐνδιατριβόντων ἐπὶ τῇ Κωνσταντινουπόλει, τινὲς τῶν μοναχῶν, ἔχοντίς τινα Θεοδοσίον ἐξάρχον αὐτῶν, ἤρξαντο τὸ τῆς Ἐκκλη-

σίας σώμα διαστῆν, καὶ ἄλλον αὐτῆς χιτῶνα δε-
 ἀρρηγνύειν, καὶ τοὺς ἐν τῇ συνόδῳ ἐπισκόπους
 ἀναθεματίζειν, καὶ ἑτέρους χειροτονεῖν ἐντ' αὐτῶν
 φημιζόντες ὡς ἡ σύνοδος ἐκύρωσε καὶ ἀνεκαίνισε
 τὸ Νεστορίου δόγμα, προσάσει τῆς δουλικῆς φωνῆς
 τῶν φύσεων τοῦτο τερατευόμενοι· ὁθεν κατέλαβον
 πᾶσαι τὴν Παλαιστίνην καὶ Αἴγυπτον, καὶ τὰ ἐν
 τῇ ἐρήμῳ μοναστήρια καὶ τὰ πλείστα τούτων πα-
 ρέβρισαν μὴ δέχσθαι τὰ κυρωθέντα παρὰ τῆς τετάρ-
 τῆς συνόδου.

γ. Διέλαμπε δὲ τοῖς ἐκείσε τότε μέρεσιν ὁ ἐπ-
 ὰνυμμος ἐπ' ἀρετῇ Πατὴρ ἡμῶν Εὐθύμιος, ὁς καὶ
 τῆς κακοδοξίας τῶν πλείστων ἀπίστη μετὰ καὶ
 τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν· δεξιόμενος γάρ τὸν ἐν τῇ
 συνόδῳ ἐκφρανεθέντα ὄρον, συνέειχεν αὐτοὺς καὶ
 παντοίως ἐπεχείρει πείθειν ὡς ἔνομον ἡ σύνοδος
 καὶ ὀρθὴν ἐποιήσατο τὴν τῶν δύο φύσεων ἐκφώνη-
 σιν, καὶ πολλοὺς ἀπέλειπε καὶ παρυσκεύαζεν οὕτω
 φρονεῖν. Ὡς δὲ τὸ κακὸν πλεον ἐπεπέμπετο, χειρὶ
 τῆς βασιλίσσης Εὐδοκίας μάλιστα κρατυνόμενον
 ἐκείσε περὶ τοὺς ἁγίους τόπους διατριβούσης, συν-
 ταξάμενος καὶ παραγγείλας τοῖς ἱκανοῦ μοναχοῖς
 μὴ κοινωνῆσαι τῇ κακοδοξίᾳ Θεοδοσίου, ἀπεδήμη-
 σεν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Μετ' οὐ πολὺ δὲ γνωρίσαντος αὐ-
 τοῦ τῇ Εὐδοκίᾳ τὴν φανερωθεῖσαν αὐτῷ ἐκ Θεοῦ
 μεταστάσιν αὐτῆς ἐκ τοῦ σώματος, ἐκείνης τε
 ἀνωμένης διὰ τὰ συμβαίνοντα ἐν Ῥώμῃ θεινὰ τῶν
 αὐτῆς συγγενῶν ἐκείσε αἰχμαλωτισθέντων, καὶ ταυτα
 λέγοντος αὐτοῦ διὰ τὴν αἰρέσεως κοινωνίαν ἐπι-
 εχθῆσαι αὐτῇ κατὰ θεῖαν συγχώρησιν, κάκιστην τε
 τῆς τοιαύτης ἀπίστη αἰρέσεως, καὶ τοῖς κυρωθεῖσιν
 ὑπὸ τῆς συνόδου ἰστοίχησε, καὶ τὰ τοῦ Θεοδοσίου
 ἀνεθεμάτισε δόγματα, μίαν φύσιν τοῦ Λόγου καὶ τῆς
 σαρκὸς δογματίζοντος, καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύν-
 ὀδον ἐξοστρακίζοντος· καὶ πολλοὶ τῶν ἀποσχιστῶν
 αὐτῇ ἐκοινωνήσαν, καὶ τὰ τῆς ὀρθοδοξίας ἠσπάσαντο
 δόγματα.

δ'. Ταράχου δὲ πάλιν οὐ τοῦ τυχεύοντος τὴν Ἐκ-
 κλησίαν κατέχοντος. Λέων ὃ τὸ ἐπὶ ὠνυμμο Μακελ-
 λης, μετὰ Μαρκιανὸν βασιλεὺς ἀνακηρυχθεὶς, ἐβού-
 λητο μὲν καὶ αὐτὸς σύνοδον συγκαροτῆσαι περὶ τού-
 των γνοὺς δὲ ὡς οὐ πρὸ πολλοῦ ἢ ἐν Χαλκηδόνι
 συνέθροιστο, καὶ μὴ θέλων αὐθις τοὺς ἐπισκόπους
 ταῖς συχναῖς ἀποδημίαις καὶ μεταδιβάσει κατα-
 τρύχισθαι, τοῖς καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόποις
 κελύσεις ἀπέστειλε, δηλώσας δι' αὐτῶν, ποῖον
 ἔχουσι φρόνημα περὶ τῆς ἐκ Χαλκηδόνι συστάσεως
 συνόδου, παραστήσαι οἱ διὰ τάχους οὗ γεγονότος,
 πλείους ἢ χιλιοὶ ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν καὶ τὴν σύν-
 ὀδον ἐπέκυρωσαν. Τοῦ δὲ Λέοντος τὸν βίον μετ'
 ἑλλησπότης, Ζήνωνός τε καὶ Ἀναστασίου μετ' ὀλίγον
 βασιλευσάντων, παρήρῃσιαν τοῦ λέγειν αὐθις κατὰ
 τῆς συνόδου οἱ δι' ἐναντίας ἐλάμβανον, καὶ τὸ τῶν
 Ἰακωβιτῶν καὶ Θεοδοσιανῶν ἐκώμασε πλήθος,
 μίαν φύσιν τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς προσθεύον-
 τῶν, καὶ τὴν σύνοδον ἀναθεματίζοντων. Οἱ δ' αὐτοὶ
 ἐπειρώντο καὶ τὸν τέμον ἀνατρέψαι τοῦ ἐν ἁγίοις
 Λέοντος πάπα Ῥώμης· ἀλλ' Εὐλόγιος ὁ ἐν ἁγίοις

scopos qui synodo adfuerant anathematizare et
 alios pro illis ordinare; divulgantes synodum
 confirmasse et renovasse Nestorii doctrinam, du-
 plieis naturarum vocis prætextu hoc fingente;
 unde astrinxere totam Palæstinam et Egyptum et
 quæ in deserto erant monasteria; et plerisque per-
 suaserunt ne reciperent ea quæ a quarta synodo
 sancita erant.

3. Illuxit autem suis partibus vir qui ex sua
 virtute cognominatus est Euthymius, Pater no-
 ster, qui et ex hac mala doctrina cum suis mo-
 nachis declinavit. Postquam enim accepit decla-
 ratam a synodo definitionem, eos congregavit
 et omni modo illis persuadere tentavit synodum
 legitimam et rectam hanc definitionem pronun-
 tiasset, et multos præmunivit induxitque ut sic
 crederent. Cum autem illud malum invalesceret,
 ab imperatrice Eudoxia præsertim roboratum tunc
 temporis illic prope loca sancta degente, præcep-
 tit suis monachis eosque hortatus est ne malæ
 Theodosii doctrinæ communicarent, recessitque in
 desertum. Paulo post autem cum Eudoxiæ ex di-
 vina revelatione ipsius migrationem eo corpore,
 brevi futuram declarasset, illaque tristitia afficeretur
 propter propinquorum mala qui Romæ bello
 capti erant, diceretque ea propter ejus cum hæreticis
 communionem, Deo permittente. accidisse, illaque
 ex hac hæresi abstinit, et ad dogmata a
 synodo confirmata rediit, et Theodosii dogmata
 anathematizavit, qui unicum Verbi et carnis na-
 turam docebat et Chalcedonensem synodum pro-
 scribebat; et multi ex schismaticis ipsi adhæse-
 runt, et orthodoxorum dogmata amplexi sunt.

4. Turbata autem valde Ecclesia rursus Leo cui
 cognomen Macelles, post Marcianum imperator
 electus, volebat quidem ipse synodum de his
 convocare. Cum autem didicisset Chalcedonensem
 non multo ante habitam esse, nolletque rursus
 episcopus continuis itineribus et translationibus
 vexare, singularum provinciarum episcopis misit
 mandata, quibus postulabat ut suam de Chalce-
 donensi synodo sententiam sibi quam citissime
 notatum facerent. Quibus acceptis mandatis, plu-
 res quam mille episcopi rescripserunt, synodum-
 que confirmarunt. Postquam autem mortuus est
 Leo, Zenoque et Anastasius paulo post regnum
 adepti sunt, rursus contra synodum adversarii lo-
 qui ausi sunt et Jacobitarum Theodosianorumque
 commissata est multitudo, unamque Verbi et car-
 nis naturam prædicabant synodumque anathema-
 tizabant. Iidem porro conabantur sancti papæ
 Romani Leonis tomum evertere. Sed Eulogius
 tomum hunc explicavit, ostendit eum recta in-
 cedere nihilque obliquum et ab orthodoxa fide

alienum illo inferri omnibus dilucide monstravit. Attamen et sic diutius in oblivionem incidit syhdus, et unusquisque quod sibi jucundum esset principium arripuit, et quoniam singuli ad sibi acceptam fidem confugiebant, magna haereticorum et schismaticorum multitudo recevit. Anastasius igitur, magnae Antiochiae antistes pro synodo instituit, et dogmaticos canones scripto deposuit; ipsamque synodum bene omnia definivisse contendit, et plena esse pietate ejus dogmata demonstrat.

πλήρη θεοσεβείας είναι τὰ ταύτης συνίστησι δόγματα.

5. Fautores autem Caii, et Dioscori, et Jacobi ac postea Severi, et Joannis Philoponi qui et scripta multa de hac haeresi edidit intolerabilia degreque reffellenda, unicam quidem naturam, duas vero hypostasēs impuissimè docuerunt. In quibusdam tamen suorum librorum locis et ipsi duas naturas continentur, sed addendum est, ne tali sermonis oppositio decipiamur et erremus, eos partim eadem ad nos opinari, quod plerique non accurate animadvertierunt, et inde in eorum impietatem induci sunt. Quidnam igitur docent? Quando in Christo convenientes naturas, alteram ab altera separant, duas esse eas necessario continentur, quando autem utramque in Christu incarnatione uniant, tunc non duas inconfusas convenientes ponunt, sed unam naturam compositam. Nobis unam hypostasim compositam nominantibus, illi unam compositam naturam opponunt, et sic verbum ludibrio habent. Quia quemadmodum homo animam et corpus habet, et altera quidem anima, altera autem corporis natura, si quis unamquamque per se intueatur, postquam autem unites sunt, hominem efficiunt unicam naturam compositam habentem; sic etiam Christum putant duas naturis constare; post unionem vero unam esse naturam compositam.

6. Idcirco et magnus in theologia Gregorius ex quibus, et in quibus dicit et quae, de divinis naturis sermonem habens. Illud enim, ex quibus posuit, ut ex divinitate unitatem doceret; illud autem in quibus, ut naturas servaret, etiam post unionem; et ne eas per eam utriusque unionem confunderet; illud autem, quae, ne quis putet alium factum esse Christum post naturarum unionem. Ex examinanda est doctrinae accurata expositio. Ex quatuor elementis esse nostrum corpus in confesso, est igne, aere, aqua, terra, et in his elementis constitutio-

(1) Eulogii fragmenta multa legesit apud nos Coll. Vat. t. VII. itemque aliqua Classic. A.A. t. X. Eulogii ejusdem homiliam in Rámos Palmarum Habuit Hotstenius; teste ipso in epistolis, p. 209.

(2) De his Joann. Philoponi operibus, quae nos, in manibus habemus, alibi nos locuturi sumus. Porro quae in sequentibus (itemque partim in pra-

Α τὸν τε τόμον ἐξηγήσατο (1), καὶ καλῶς ἔχειν τοῦτον ἐπίδειξε, καὶ μὴδὲν σκολιὸν καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀπέχον, τοῦτω ἐμφανισθεὶς διετόνωσεν ἅπασιν. Πλὴν καὶ οὕτως ἢ τε σύνδοσις ἐπὶ πολὺ ἀνημνησμένη; ἔμεινε, καὶ πᾶς τις τὴν ἐκείνου θυμῶτος ἐπισπάτο ἀρχὴν, καὶ διὰ τὸ ὡς εἰπεῖν ἕκαστον πρός τὴν δοκοῦσαν ἑαυτῶ πιστὴν ἀποτρέχειν, πλῆθος δὲ πολὺ αἰρετικῶν ἀνεφύη καὶ ἀποσχιστῶν. Ἀναστάσιος μὲν οὖν ὁ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας πρόεδρος, ὑπὲρ τῆς συνόδου ἐπίσταται, καὶ δογματικῶν κανόνων ἐγγράφως ἐκτίθειται αὐτῆν τὴν σύνδοσιν καλῶς ἐπὶ πᾶσιν ὁρίσται παρίστησι, καὶ

εἰ. Οἱ δὲ περὶ Γαίον, καὶ Διόσκορον, καὶ Ἰακώβου, καὶ ὑστερῶν τὸν Σεβήρον, καὶ τὸν Φιλοπόνου Ἰωάννην, τὸν καὶ συγροήματα ἐξηγησάτω πλείστα περὶ τῆς τοιαύτης αἰδέσεως, δυσφροσάτα καὶ δυσέλεγκτα (1), μίαν μὲν φύσιν, δύο δὲ ὑποστάσεις ἀπειθείστα ἐδογματίσασιν πλὴν ἐναχοῦ τῶν οικειῶν βιβλίων, δύο καὶ αὐτοὶ φύσει ἀνομολογοῦσιν. Ἄλλα προσεκτικῶν ὥστε μὴ κλαπῆναι ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἐναντιολογίας, μὴδὲ ἀπατηθῆναι, ὅτι ἐν μοίᾳ καὶ αὐτοὶ τὰ ἡμῶν δοκοῦντα δοξάζουσιν, ὅπερ οἱ πολλοὶ μὴ ἀκριβοῦντες ᾤθησαν τε καὶ τροπον τινα εἰς τὴν ἀπίθειαν αὐτῶν ἀπεπέχθησαν. Τί ποτ' οὖν ἐστὶ τὸ παρ' αὐτῶν δοξαζόμενον; Ὅταν μὲν τὰς συνελθούσας τῷ Θεῷ φύσει καθ' ἑαυτὰς ἕκαστην διαστήσωσι, δύο ταύτας ἀνομολογοῦσιν ἀναγκαζόμενοι ὅταν δὲ ἀμφοτέραις ἐνωσῶσιν εἰς τὴν τοῦ Λόγου σάρκασιν, τότε οὐ δύο ἀσυγγχῆτους τὰς συνελθούσας τιθείασιν, ἀλλὰ μίαν φύσιν σύνθετον ἑμῶν γὰρ μίαν ὑπόστασιν σύνθετον ὀνομαζόντων, ἐκείνοι μίαν σύνθετον φύσιν ἀπειθείασιν, καὶ παραδειγματίζουσιν οὕτω τὸν λόγον, ὅτι, ὡσπερ ὁ ἀνθρώπος ψυχὴν ἔχει καὶ σῶμα, καὶ ἄλλη μὲν φύσις ψυχῆς, ἄλλη δὲ σώματος, εἰ τις καθ' ἑαυτὴν ἕκαστην θεωροῖη ἐπειδὴν δὲ συνελθῶσιν, ἀνθρώπον ποιήσει φύσει ἔχοντά μίαν σύνθετον οὐδὲ γὰρ δεῖ λέγειν τὸν ἀνθρώπον, φασί, δύο φύσεις, ἀλλὰ μίαν σύνθετον οὕτω

ζ'. Διὰ ταῦτα καὶ ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος ἐξ ὧν, καὶ ἐν οἷς, φησὶ, καὶ ἀπερ, περὶ τῶν θείων δογματίζων φύσεων τὸ μὲν γὰρ ἐξ ὧν τίθειαι, ἵνα τὴν ἐκ θεότητος δογματίση ἐνωσῶν τὸ δὲ ἐν οἷς, ἵνα τηρήσῃ τὰς φύσεις καὶ μετὰ τὴν ἐνωσιν καὶ μὴ συγχίη ταύτας διὰ τὸ ἐνωθῆναι ἀλλήλαις τὸ δὲ ἀπιο, ἵνα μὴ οἰσθῆ τις ὅτι ἄλλο; γέγονεν ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν τῶν φύσεων ἐνωσιν. Καὶ σκοπητικῶν τὴν ἀκρίθειαν τοῦ δογματος ἐκ τεσσάρων στοιχείων] τὸ ἡμῶν σῶμα ἀνομολογῆται, πυρὸς, αἵματος, ὕδατος, γῆς, καὶ ἐν τούτοις τοῖς στοιχείοις τὴν σύστα-

cedentibus) Nicetas noster de tot seculis Monophysitarum scribit, et saepe ad verbum exscribit Nicophorus Callistus lib. xviii; 45 et seqq. qui plius centum post Nicetam annis historiam suam athenis exuvius auxit atque exornavit. Itaque nos pleuraque omisimus.

σιν ἔχει σώζεται γούν ἐν τῷ σώματι καὶ τό, ἐξ ὧν, καὶ ἄ
τό, ἐν οἷς, οὐ μὴν τό, ἄπερ· μετὰ τὴν ἐνοίαν τῶν στοι-
χειῶν τὸ ἡμέτερον σῶμα οὔτε καθαρῶς ἐστι πῦρ, οὔτε
εἰλικρινῶς ἀήρ, οὔτε ἀνόθευτος γῆ, ἀλλ' ἕτερον τι παρὰ
τὰ τέσσαρα. Καὶ δῆλον ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως· ἕκαστον
γὰρ τῶν μερῶν τοῦ ἡμέτερου σώματος, ἄλλο τι παρὰ τὰ
στοιχεῖά ἐστιν· ἐπὶ δὲ τῆς θείας ἐνώσεως οὐκ ἄλλο τι
μετὰ τὴν συνδρομὴν τῶν δύο φύσεων γέγονεν· ἄλλ'
αὐτὸ τοῦτό ἐστι ὁ Χριστός, καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρω-
πος.

ζ. Ἡ δὲ τοιαύτη αἵρεσις γέγονε παρὰ τὰς ἄλλας
ὡσπερ ἀκριβέστερα, διὰ τὸ σχεῖν προστάτας ἀνδρας
σοφοῦς· ὁ γὰρ τοὶ Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος ὀνομαζόμενος
κατὰ μὲν τὴν ἰδέαν τοῦ λόγου οὐ τῶν πάντων ἐπαινουμέ-
νων ἐστὶ, φιλόσοφος δὲ ἀκριβέστερος καὶ περὶ τὰς ἀπο-
δείξεις θαυμασιώτατος· ὅς δὲ ὑπὸ Σεργίου τοῦ τμη-
καῦτα πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως παρακληθείς τὴν
τοιαυτὴν ἐν γράμμασι συστήσασθαι αἵρεσιν, συνεγρά-
ψατο λόγον δεινότατον, ἐπιγράφας αὐτῷ Διαιτητὴν ἢ
Περὶ ἐνώσεως, καὶ ἐν δέκα κεφαλαίοις τὴν πᾶσαν τομὴν
τῆς αἵρέσεως ἐξηφῆνατο, πᾶσαν κινήσας πρὸς τοῦτο φι-
λοσοφίαν, καὶ πᾶσαν ἀπόδειξιν ἐξακριβωσάμενος. Οὐ
μέντοι καὶ τοὺς ἐλέγχους διέδρα παρὰ τῶν μετὰ ταῦτα
λογίων καὶ πνευματικῶν τῷ ὄντι ἀνδρῶν· πολλοὶ μὲν
γὰρ ἄλλοι τοῖς δογματισθεῖσιν ἐκείνῳ ἀντίθεντο, μάλ-
ιστα δὲ Λεόντιος τις μοναχὸς ἐν τριάκοντα κεφαλαίοις
ἀνατρέψας τὴν αἵρεσιν, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς εὐσεβίαν
κατανύμενος· καὶ ὁ θαυμασιώτατος δὲ Γεώργιος ὁ Πι-
σίδης ἡλικιώτης ὢν τῷ Φιλοπόμῳ, καὶ ὡσπερ εἴωθει ἐν
μέτροις ἰαμβικαῖς πρὸς τὴν αἵρεσιν ἀντιβᾶς, εἶτα δὲ
καὶ παιδιᾶν σπουδῆ κεραυνῆς, οὕτω πῶς φησι

Ψῆψιζε θᾶττον τὴν μίαν τε καὶ μίαν.
Εἰ γὰρ μίαν τε καὶ μίαν λέγεις μίαν.
Γέλως τὸ λεχθὲν γίνεται καὶ παιδίως.

η'. Αὐτὰ δὲ ἡ συγχυσις καὶ ἡ στάσις τῆς Ἐκκλησίας
οὐδ' ὅλως ὑπέληξε, καὶ οἱ λαοὶ πρὸς τὴν κληρονομία τοῦ
θεοσαστηρίου ἰστέμενοι παῖεν ἠπέλιον τοὺς ἱερεῖς καὶ
ἀτίμως ἐξωθήσειν τοῦ βήματος, εἰ μινίαν ποιήσαιτο
τῆς ἐν χαλκηδὼνι συνόδου, καὶ καταγραφὴν ἐν τοῖς
διπτυχοῖς καὶ ἐκφώνησιν τῶν ἐκθεμένων αὐτῆν Πατέ-
ρων· καὶ ταῦτα ἐπεκράτην μέχρι τῆς Ἰουστινιανου
ἀναρρήσεως. Αὐτοῦ δὲ τὰ τῆς βασιλείας ἀνεληφότος
σκηπτρα, οἱ τῆς αἵρέσεως ταῦτες προστάται ὅσα καὶ
κνώδαλα, εἰς χηραμοῦς καὶ καταδύσεις τὰς ἐαυτῶν
ἔθεντο διατριβᾶς· σύνοδος γὰρ ἐν Κωνσταντινουπόλει
συγκροτεῖται ρεῖ' ἁγίων Πατέρων, ἐν οἷς ἦν Εὐτύχιος
Κωνσταντινουπόλεως, Βιγύλιος Ῥώμης, Ἀπολλινάριος,
Ἀλεξάνδρειας, καὶ ἕτεροι, καὶ κυροῦται ἡ ἐν Χαλκη-
δὼνι σύνοδος, τῶν αὐτῶν δογμάτων καὶ ἐν αὐτῇ ἐκφω-
νηθέντων, καὶ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως ὁμοίως ὑπα-
γορευθέντος. Ἐτι γε μὴν καθ' ἕκατέραν φύσιν θελητικόν
τε καὶ ἐνεργητικόν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν
τῆς ἡμῶν ἐνεκα σωτηρίας ὑπάρχουν ὀρίσαντες, ἀναθε-
ματίζουσι τὰ ἐξ Θεοδώριτου κεφάλαια, καὶ τὴν τοῦ Ἰβᾶ
ἐπιστολὴν, τὴν πρὸς Μάρτιν συγγραφείσαν τὸν Πέτρῳ,

PATROL. GR. CXL.

A nem habet. Servatur ergo in corpore et illud ex
quibus, et illud in quibus, non tamen illud quæ.
Post elementorum unionem nostrum corpus non
pure est ignis, neque vere aer, neque vera et
legitima terra, sed aliquid aliud ultra elementa,
quod manifestum est ex sensibus. Unaquæque
enim nostri corporis pars aliud est quam elemen-
ta; in divina unione nihil aliud effectum est post
duarum naturarum concursum; sed hoc ipsum est
Christus et Deus et homo.

B 7. Talis autem hæresis facta est aliis quasi
accuratior eo quod homines sapientes duces
habuit. Joannes enim Philoponus cognomine
non quidem ob sui sermonis speciem inter insig-
nissimos numeratus, sed doctissimus philoso-
phus et in demonstrationibus admirabilis certe
est; qui quidem a Sergio tunc temporis Constan-
tinopolis patriarcha invitatus ut scripto hæresim
componeret, librum solertissime conscripsit,
quem *Dixetelem* seu *de unione* inscripsit, et in de-
cem capitibus omnes hæresis sectiones contexuit,
omnem ad hoc agitans philosophiam, omnemque
adhibens demonstrationem. Non tamen objection-
es vitavit hominum doctorum et vere spiritua-
lium. Multi enim alii ejus dogmatibus adversa-
bantur, præsertim vero Leontius monachus in
triginta capitibus hæresim confutavit, nostram-
que piam doctrinam defendit; et tanta admira-
tionem dignus Georgius Pisides, qui eadem ac Phi-
loponus ætate erat, ut solebat, metris iambicis
C hæresim agressus est, ac deinde jocum rationi
immiscens, sic loquitur:

Saltem unamque et unam doce.
Si enim unamque et unam dicis unam,
Hæ voces risum vel pueris movebunt, etc.

ut apud Nicephorum lib. XVIII, 48.

D 8. Hæc autem confusio et conturbatio Ecclesiæ
non omnino cessavit, populique ad valvas
sanctuarii stantes ictus sacerdotibus commina-
bantur et e cathedris deturbationem, si Chalcedo-
nensem synodum commemorarent, et si inscri-
berent in diptychis et nominarent Patres qui
hujus synodi fidem exposuerant. Et hæc inva-
luerunt, usque ad Justiniani decretum. Ubi enim
ille regni sceptrum suscepit, hujus hæresis duces,
tanquam feræ, in cavernis et latibulis suam se-
dem statuerant. Synodus enim Constantinopolim
convocatur centum quinque et sexaginta Pa-
trum, in quibus erat Eutychius Constantinopolis,
Virgilius Romæ, Apollinariis Alexandriæ et alii,
et confirmatur Chalcedonensis synodus iisdem
dogmatibus rursus proclamatis, et fidei symbolo
similiter exposito. Adhuc tamen pro utraque na-
tura voluntatem et operationem habere Dominum
nostrum Jesum Christum, salutis nostræ causa
definierunt, anathematizaveruntque duodecim
Theodoretica capitula, et Ibas epistolam ad Marti-

Persam conscriptam, et Origenis opera, adhuc A vero Theodorum Mopsuestiæ, et sic ad propria redierunt.

9. Paulo post autem Acephalus Severus Ecclesiam turbare tentavit, unam esse naturam Verbi et carnis docens. Neque satis illi fuit, sed et libros protulit, et scriptas interpretationes composuit, et perperam Scripturas exposuit. Fuit autem a Menna sanctissimo Constantinopoli episcopo condemnatus, ejusque opera oblivioni tradita, auxiliantibus Agapeto Romæ, Petro Hierosolymæ et Ephraim Antiochiæ, et simul Soterico Cappadociæ. Ac rursus jucunda et splendida et pacifica victoria ecclesiasticas res recreavit.

καὶ τὰ Ὀριγένους συγγράμματα, ἐτι δὲ Θεόδωρον Μοψουεστίας· καὶ οὕτως ἐπὶ τὰ οἰκία μετέβαινον.

θ'. Μετ' οὐ πολὺ δὲ πάλιν ὁ ἀκέφαλος Σεβῆρος τὴν Ἐκκλησίαν κυκλῶν ἐπεβάλετο, μίαν φύσιν τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς δογματίζων· καὶ μηδ' ἐν τούτῳ ἰστάμενος, ἀλλὰ καὶ βίβλους προφέρων, καὶ ἐρμηνείας γραφικὰς συντιθεὶς, καὶ παρεξηγούμενος τὰς Γραφάς. Πλὴν καὶ οὗτος ὑπὸ Μηνᾶ τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κατακρίνεται, καὶ τὰ τούτου δόγματα ἀφανισμῷ παραδίδονται, συνεπαμυνόντων Ἀγαπητοῦ Ῥώμης, Πέτρου Ἱεροσολύμων, καὶ Ἐφραίμ Ἀντιοχίας, καὶ πρὸς τούτους Σωτηρίχου Καππαδοκίας· καὶ οὕτω πάλιν λευκὴ τις νίκη καὶ φαιδρὰ καὶ εἰρηναία κατάστασις τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐπεμείδιασε πράγμα-
B σιν.

NICETÆ CHONIATÆ.

EX LIBRO XII THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

De Aphtartocetarum hæresi. Et hæc actio quintæ synodo conjungitur.

1. Theodatus, Gothorum dux, cum a proprio imperio decedere victus a Belisario periclitaretur, C ad imperatorem Justinianum legatum mittit Agapetum Romanum episcopum. Qui, postquam Byzantium pervenit Justinianumque adiit, primum de Deo et de recta in eum fide disserit, et Anthimi in novæ Romæ sedem electionem in causam adducit, eo quod non canonice Trapezunte, quæ urbium in Polemoniaci Ponto sitarum metropolis est, Constantinopolim translatus esset, et perverse Severi doctrinæ particeps fuisset. Imperator autem qui imperatricis Theodoræ studio Anthimum Constantinopolica sede dignum censuerat, proprio actui inhæsit. Cum autem instaret adhuc divinus Agapetus, sæpius ei minatus respondit se posse quod vellet, dicere et facere. Irridente vero minantem imperatorem seque vel mortem libenter D subiturum dictitante, beatumque fore si tali fine dignus haberetur, hac hujus viri divina libertate obstupuit imperator, mentemque mutans de doctrina examen haberi jussit, Anthimumque ex sede destituit, cum unum modo annum ea fruitus esset, ejusque in locum substituit Menam, Alexandria quidem in Ægypto oriundum, patrem ex hujus urbis illustrissimis habentem, necnon eloquentiæ peritum, divinæque præsertim.

2. Postquam igitur sic episcopatum obtinuit divinus Menas, aut potius postquam illum episcopatus sortitus est, particularem synodum convocat una cum papa Agapeto, et anathemati subjicit

Περὶ τῆς αἰρέσεως τῶν Ἀφθαρτοδοκητῶν. Καὶ ἡ πράξις αὕτη τῇ πέμπτῃ συνήπται συνόδῳ.

α'. Θεωδάτος ὁ τῶν Γόθων ἀρχηγός, ὑπὸ Βελισσαρίου τῆς οἰκίας ἀρχῆς τέλειον ἐκπεσεῖν κινδυνεύων, στέλλει τῷ βασιλεῖ Ἰουστινιανῷ πρεσβευτὴν Ἀγαπητὸν τὸν τῆς Ῥώμης ἀρχιερέα. Ὁ δὲ, καταλαβὼν τὸ Βυζάντιον, καὶ τῷ Ἰουστινιανῷ ἐντυχῶν πρῶτον περὶ Θεοῦ καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ὀρθῆς διαλέγεται πίστεως, καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον τῆς νέας Ῥώμης ἀναγωγὴν τοῦ Ἀνθίμου ὑπ' αἰτίαν ἐπεποιήτο, ὅτι τε μὴ κανονικῶς ἐκ Τραπεζοῦντος, ἢ τῶν εἰς τὸν πολεμωνακὸν πόντον κειμένων πόλεων τυγχάνει μητρόπολις, εἰς τὴν Κωνσταντινου μετενήνεκτο, καὶ ὅτι καὶ τῆς Σεβήρου κακοδοξίας μετίσχυκεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς, σπουδῇ τῆς βασιλίδος Θεοδώρας τὸν Ἀνθιμον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καθέδρας ἤξιωκώς, τῆς οἰκίας ἀντείχετο πράξεως. Ἐνισταμένου δ' ἐτι τοῦ θεοῦ Ἀγαπητοῦ, πολλάκις αὐτῷ ἠπειλήσε κύριος εἶναι λέγειν καὶ πράττειν ὃ βούλοιο' ὡς δ' ἐπεγέλα τῷ βασιλεῖ ἀπειλοῦντι καὶ ἠδέως ἀν δέξασθαι καὶ σφαγὴν ἀντεπῆγε, καὶ μακάριος εἶναι ἔλεγεν, εἰ τοιοῦτου τέλους ἀξίωθεῖν, ἢ δέσθῃ ὁ αὐτοκράτωρ τὴν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ Θεοῦ παρρησίαν, καὶ μεταβαλὼν, ὑπὸ ζήτησιν τὸ δόγμα καθίστησι, καὶ τὸν Ἀνθιμον τοῦ θρόνου μεθίστησιν ἐν ἔτος αὐτοῦ ἀπολαύσαντα, ἀντεισήγαγε δὲ Μηνᾶν, αὐχούοντα μὲν πατρίδα τὴν κατ' Αἴγυπτον Ἀλεξανδρείαν, ἐκφύοντα δ' ἐνὸς τῶν ἐν ταύτῃ ἐπιφανῶν, καὶ λόγων οὐκ ἀνομιλήτως ἔχοντα, μάλιστα γὰρ τῶν θειωτέρων.

β'. Τῆς ἀρχιερωσύνης τοῖνον Μηνᾶς ὁ θεὸς τυχῶν, ἢ μᾶλλον αὐτῆς εὐτυχασίας τοῦτον, μερικὴν συγκροτεῖ σύνοδον σὺν τῷ πάπῃ τῷ Ἀγαπητῷ, καὶ ἀναθέμῃ καθυποβάλλει Σεβήρον καὶ Εὐτυχῆ, καὶ

Πέτρον, τὸν Ἀλικαρνάσια Ἰουλιανόν, καὶ Ζώπυρον Α [Ζωόρον], καὶ Ἀνθιμον, ὡς ἐκείνοις ὁμόφρονας· ἔτι δὲ ἐν τῷ Βυζαντίῳ διάγων ὁ ἱερώτατος Ἀγαπητὸς, τὸν βίον μετέλλαξεν. Ὁ μὲντοι Μηνᾶς, ἐπὶ δέκα καὶ ἕξ χρόνους τὴν Ἐκκλησίαν ἰθύνων, τὴν ζωὴν κατέλυσε, καὶ ἀνήχθη εἰς τὴν ἀρχιερατικὴν καθίδραν τῆς νέας Ῥώμης Εὐτύχιος, τοῦ μακαρίου Μηνᾶ ἐκ θείας προειπόντος ἀποκαλύψεως ὡς αὐτὸς εἶη ὁ τούτου διάδοχος· ἐφ' οὗ καὶ ἡ πέμπτη συνήθροιστο σύνοδος τῶν ῥεῖ ἀγίων Πατέρων, ὡς εἰπεῖν ἐβῆμεν, κατὰ τε τοῦ Ἠριγίνους καὶ τῶν ἀλλοκότων ἐκείνου δοξῶν καὶ τῶν παρεσθενόντων τὰ ἐκείνου, Διδύμου καὶ Εὐαγγρίου, οἵτινες τῶν ψυχῶν προύπαρξιν ἐδογματίζον, καὶ τέλος τῆς κολάσεως ἔλεγον, καὶ τῶν δαιμόνων εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατάστασιν, καὶ ἕτερα πλείονα· ἀλλὰ καὶ τὸν Μοψουεστίας Β Θεόδωρον τὰ Νεστορίου φρονούντα· παρόντες ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ καὶ συνευδοκούντος οἷς οἱ θεοὶ Πατέρες θεοφιλῶς ἐδογματίζον.

γ'. Ἄλλ' οὕτω συχνῶς περιπέυκει καιρὸς, καὶ ὁ τῶν ζιζανίων σπορεύς, δαίμων, τὴν εὐστάθειαν καὶ κατὰστασιν τῆς Ἐκκλησίας μηδαμῶς ὄραν ἀνεχόμενος, τοῖς σαθροῖς δόγμασιν· ὡς περ τίσι μηχαναῖς διασαλευσαι ταύτην καὶ καταβαλεῖν πειρώμενος, βλασφημεῖν τινας ἀνέπεισεν ὡς ἐν προσχήμετι εὐσεβείας, ὅτι ἡ ἐκ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας τῷ Χριστῷ προσληφθεῖσα σὰρξ πρὸ τοῦ πάθους ἄθαρτος ἦν· καὶ τοῦ βασιλέως τῇ ἀσεβείᾳ τοῦ δόγματος ὑπαχθέντος, καθαιρεται τοῦ θρόνου καὶ ἀπελάσσεται ὁ μέγας Εὐτύχιος, τὸ δυσσεβὲς τοῦ προδλήματος ἐξελέγχων. Καὶ ὁ μὲν ὑπερόριος γίνεται εἰς Ἀμασίας, ἔνθα καὶ τῆς ἀσκητοῦ ἀγωγῆς εἴχτο· ἀντισημάσθαι δὲ πατριάρχης ὁ ἀπὸ σχολαστικῶν Ἰωάννης, Ἀντιοχείας ὡν ἀποκρισιάρχης.

δ'. Λέγεται δὲ Ἰουστινιανὸς παρὰ τῶν τὰ κατ' αὐτὸν συγγραφεῶν τοσοῦτον θεοφιλῆ ἔρον εἰς τὸν Χριστὸν τρέφειν, ὁπόσος οὐδενὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ τε καὶ μετ' αὐτὸν βασιλεῖ μετὰ γε τὸν ἐν βασιλεύσει τρισμῆστον Κωνσταντῖνον ἐπιμαρτύρεται· ὥστε καὶ πολλὰ τῶν βιαιῶν δι' αὐτὸν εἰργάζετο· τοὺς τε γὰρ Σαμαρείτας τῆς οἰκίας αἰρέσεως μὴ ἄριστα μένους παντοίως ἐκάκωσε, καὶ τοὺς Ἑβραίους οὐ ξυνεχώρει τὸ ἴδιον Πάσχα πρὸ τῶν Χριστιανῶν ἐκτελεῖν, καὶ τῇ τῶν Ἀφθαρτοδοκητῶν δόξῃ προσέσχε, μὴ ἐμβαθύνων τῷ δόγματι, τῇ δὲ σημασίᾳ τῆς λέξεως δριμυσοόμενος, καὶ μηδαμῶς ἀνεχόμενος τοιοῦτόν τι περὶ Χριστοῦ ἐνωτίζεσθαι. Δωδέκατον δὲ χρόνον ἐν τῇ ὑπερορίᾳ τελίσαντος Εὐτυχίου, γίνεται μὲν ἐξ ἀνθρώπων ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς· καταλύει δὲ τὸν βίον καὶ Ἰωάννης ὁ πατριάρχης. Ἰουστινιανὸς δὲ καὶ Τιβερίου ἐπὶ τὰ σκηπτρα τῆς βασιλείας ἀναχθέντων, λαμπρῶς τῆς ἐπανόδου καὶ δεξιῶσεως παρὰ τε τῶν βασιλείων αὐτῶν καὶ τῶν ἐν τέλει πάντων τυχῶν Εὐτυχίου ἀναθήματι καθυποβάλλει τοὺς ἄθαρτον τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα πρὸ τῆς ἀναστάσεως λέγοντας· καὶ θανῶν κατετίθη ἐν τῇ θυσιαστηρίῳ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τῶν μεγάλων κατὰ τὴν κρηπίδα τῆς ἁγίας τραπέζης, ἔνθα καὶ καταλείπεται.

Severum et Eutychem, et Petrum, Julianum Haly-carnasseum et Zopyrum et Anthimum, ut cum illis concordet. Byzantii adhuc conversans sanctissimus Agapetus supremum diem obiit, Menas tamen sexdecim annos rexit Ecclesiam, et mortuus est. Tunc in episcopalem novæ Romæ sedem suffectus est Euty chius, ut divina revelatione beatus Menas prædixerat. Quo episcopatum gerente, convocata est quinta synodus, ut prius diximus, centum sex et sexaginta Patrum, contra Origenem et absurdas ejus opiniones et eos qui ejus doctrinam docent, Didymum et Evagrium, qui animarum præexistentiam prædicabant, et pœnarum finem, et dæmonum in pristinum statum restitutionem, et multa alia ; sed et contra Theodorum Mopsuestæ Nestorii doctrinam sectantem, præsentem in synodo imperatore Justiniano et doctrinis favente, quas divini Patres secundum Deum docebant.

3. Sed nondum multum effluxerat tempus, et zizaniarum seminator dæmon, felicem Ecclesiæ statum et tranquillitatem ægre ferens, corruptis dogmatibus tanquam machinis eam perturbare et evertere conatus, nonnullis persuasit ut sub specie pietatis blasphemarent dicentes eam carnem quam ex sanctissima Virgine Christus assumpserat, ante passionem incorruptibilem fuisse. Et imperatore doctrina hac impia seducto, a sua sede deponitur et expellitur magnus Euty chius, qui hujus propositionis impietatem reprehendebat. Amasiam in exsilium mittitur, ubi asceticam vitam transegit. Ejus in loco sufficit patriarcha quidam vir eruditissimus, Joannes, Antiochiæ apocrisiarius.

4. Dicitur autem Justinianus ab iis qui de eo scripserunt amorem in Christum aluisse, qualis nulli ante eum et post eum imperatori, excepto tamen maximo inter imperatores Constantino, tribuitur ; ita ut multa inde violenter operatus sit. Multis modis Samaritanos a propria heresi non recedentes male hahuit, Hebræisque vetuit ne suum Pascha ante Christianos celebrarent ; atque Aphartodocetarum hæresi adhæsit, non dogma proculcans, sed vocis significatione offensus, neque sustinens hujusmodi aliquid de Christo audire. Duodecimum jam annum exsulabat Euty chius, cum ex hominibus migravit imperator Justinianus. Excessit e vita et Joannes patriarcha. Postquam autem Justinus et Tiberius ad regiam dignitatem evecti sunt, splendide post reditum exceptus est ab imperatoribus Euty chius, anathematique subjecit eos qui incorruptibile Domini corpus ante resurrectionem esse dicebant, mortuusque depositus est in altari sanctorum magnorumque Apostolorum, prope sanctissimæ mensæ fundamentum, ubi Andree et Timothei et Lucæ sanctæ reliquiæ ja-

ἄνδρου καὶ Τιμοθέου καὶ Λουκᾶ τὰ ἅγια κατέ-

5. Erant autem Aphtartodocetæ qui a Juliano Hilaruasseo et Gaiano Alexandrino Julianitæ et Gaianitæ dicebantur; qui quidem in aliis dogmatibus cum Severo conveniunt dicentes impossibile esse naturam per se subsistere quin in indivisibili quodam subjecto consideretur. Quomodo enim esset lapidis et ligni una hypostasis, id est unicum indivisibile subjectum? Et, si nomen Christus non essentiam indicat, sed aliquid eorum quæ ex duarum naturarum unione facta sunt; hoc autem nihil aliud est quam duarum naturarum inter se habitus, si autem et duæ naturæ post unionem remanserunt, secundum igitur solum habitum facta est duarum naturarum inter se unio, ut dum agitur de choro et domo et urbe et lapidibus et lignis quibus constat ædificium, prout et Nestorius docebat.

6. Et rursum: Si quæ unita sunt, fiunt unum, quæ non facta sunt unum, non unita sunt, quod manifestum est. Si igitur duæ et una sunt Christi naturæ, dyas autem, cum duplex sit, divisionis sit indicativa, quæ divisa sunt, non sunt unita: non igitur unitæ sunt Christi naturæ. Si autem, eo quod non sunt confusæ, dignum est duas esse Christi naturas, sed propter unionem unam esse naturam dicere cogentur. Et rursum: Si dyas ex monadæ primæ divisionis indicativa est, divisio autem unitati opponitur, nulla igitur dyas, in quantum est dyas, unita esse dicitur. Atque igitur Christi naturæ, secundum suum esse si duæ essent nec una tantum, secundum id divisæ essent nec unitæ; quæ Nestorii doctrina est.

7. Et Severus talia, ut ex multis pauca excerpam, syllogisticè proponebat, unam scilicet hypostasim et unam in Christo naturam post unionem factam esse. Julianitæ vero et Gaianitæ distinctionem naturarum in Christo post unionem docentes, incorruptibile Christi corpus ex ipsa plasmatione esse dicebant; et passiones quidem Christum subire, famem dico, et sitim et fatigationem et cætera, sed ea pati non eodem modo quam nos. Nos enim ex necessitate naturaliter hæc patimur; Christus autem voluntarie omnia subibat; non enim naturæ legibus subditus erat.

8. Quibus respondemus neque nos dicere involuntarias esse Christi passiones, sed ipsum voluntarie legibus naturæ tanquam nos subjectum esse. Beatus enim Athanasius interpretans illud *Nunc anima mea turbata est*, dicit hanc vocem *nunc* significare: *quando volebat*. Non enim quod non est, ut præsens, nominabat, quasi opinione tantum dicta fierent; natura enim ac veritate omnia facta sunt. Theologus autem Gregorius rursum dicit Christum naturæ dedisse occasionem, quando volebat, propria operandi. Admirandus vero Cyrillus dixit ipsum carni permisisse ut leges naturæ se-

ε'. Ἦσαν δὲ Ἀφθαρτοδοκῆται οἱ ἀπὸ Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀλικαρνασείως καὶ Γαϊανοῦ τοῦ Ἀλεξανδρείως λεγόμενοι Ἰουλιανῖται καὶ Γαϊανῖται, οἵτινες ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις δόγμασι τῷ Σεβήρῳ συμφέρονται λέγοντες ἀδύνατον εἶναι φύσιν ὑποστῆναι καθ' αὐτὴν μὴ ἐν ἀτόμῳ τινὶ θεωρουμένην· πῶς γὰρ ἐν εἰσὶ λίθου καὶ ξύλου μία ὑπόστασις, τουτέστιν ἄτομον ἐν; Καὶ εἰ τὸ Χριστὸς ὄνομα οὐκ οὐσίας δὴλωτικόν, ἀλλὰ τῶν περὶ οὐσίαν τινὸς τῶν ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων γενομένων δηλωτικόν ἐστι· τοῦτο δὲ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἡ τῶν φύσεων πρὸς ἀλλήλας σχέσις· εἰ δὲ δύο ἐν Χριστῷ φύσεις καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν μεμενῆκασι, κατὰ μόνον ἄρα σχέσιν ψιλῆν ἢ τῶν φύσεων πρὸς ἀλλήλας γέγονεν ἔνωσις, ὡς ἐπὶ χοροῦ καὶ οἰκίας καὶ πόλεως καὶ λίθων καὶ ξύλων ἐν οἷς τὸ εἰκοδομούμενον, καθὼς καὶ Νεστόριος ἰδογματίζειν.

ζ'. Καὶ πάλιν· Εἰ τὰ ἡνωμένα ἐν γίνεται, τὰ μὴ γεγόμενα ἐν οὐχ ἡνῶνται ἐξ ἀνάγκης· εἰ οὖν δύο καὶ μία τυγχάνουσιν αἱ τοῦ χριστοῦ φύσεις, ἢ δὲ δυάς, διχάς τις οὐσα, διαιρέσεώς ἐστι δηλωτικῆ, τὰ διηρημένα οὐχ ἡνῶνται, οὐκ ἄρα ἡνωμένοι εἰσὶν αἱ τοῦ Χριστοῦ φύσεις· εἰ δὲ διὰ τὸ ἀσύγχυτον, δύο εἶναι τὰς τοῦ Χριστοῦ φύσεις ἀξιόν ἐστιν, ἀλλὰ γὰρ διὰ τὴν ἔνωσιν μίαν αὐτοῦ τὴν φύσιν λέγειν ἀναγκασθήσονται. Καὶ αὖθις· Εἴπερ ἡ δυάς τῆς ἐκ μονάδος πρώτης διαιρέσεώς ἐστι δηλωτικῆ, ἢ διαίρισις ἀντικειμένως ἔχει πρὸς τὴν ἔνωσιν, οὐδεμία ἄρα δυάς, καθὼς ἐστὶ δυάς, κατὰ τοῦτο λέγοιτ' ἂν ἡνωσθαι· καὶ αἱ Χριστοῦ τοίνυν φύσεις, κατ' αὐτὸ τὸ εἶναι δύο τυγχάνουσαι καὶ οὐχί μία, κατ' αὐτὸ τοῦτο διηρημένα ἂν εἶεν καὶ οὐχ ἡνωμένα· καὶ Νεστόριον τὸ δόγμα εἰσάγει.

ζ'. Καὶ Σεβήρος μὲν τοιαῦτα ὡς ἐκ πολλῶν ὀλίγα εἰπεῖν συλλογιστικῶς προὔρει, μίαν ὑπόστασιν, εἶτι δὲ καὶ μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ γεγονέναι φάσκων μετὰ τὴν ἔνωσιν. Οἱ δὲ Ἰουλιανῖται καὶ Γαϊανῖται, διαφορὰν φύσεων ἐπὶ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἔνωσιν δογματίζοντες, ἀφθαρτον τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα ἐξ αὐτῆς διαπλάσεως ἔλεγον γεγονέναι· καὶ τὰ μὲν πάθη τὸν Κριστὸν ὑπομῖναι, πεινᾶν φημι καὶ δίψαν καὶ κόπον καὶ τὰ ἐξῆς, οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἡμῖν ταῦτα πεπονθέναι· ἡμεῖς γὰρ ἐξ ἀνάγκης φυσικῶς ταῦτα πάσχομεν, ὁ δὲ Χριστὸς ἰκουσίως πάντα ὑπέμεινεν· οὐ γὰρ ἐδούλευε τοῖς νόμοις τῆς φύσεως.

η'. Πρὸς οὓς φάμεν ὅτι οὐδὲ αὐτοὶ λέγομεν ἀκούσια τοῦ Χριστοῦ τὰ πάθη, ἀλλ' ὅτι ἰκουσίως ἐδούλευε τοῖς νόμοις τῆς φύσεως ἐπίσης ἡμῖν· ὁ μὲν γὰρ μακάριος Ἀθανάσιος, ἐρμηνεύων τὸ, Νῦν ἡ ψυχῆ μου τετάραται, φησὶν ὅτι τὸ νῦν, τοῦτό ἐστιν ὅτι ἤθελεν· οὐ γὰρ τὸ μὴ ὄν ὡς παρὸν ἀνώμαζεν ὡς δοκῆσει γινομένων λεγομένων· φύσει γὰρ καὶ ἀληθεῖα τὰ πάντα ἐγένετο. Ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος πάλιν, ὅτι ἐδίδου τῇ φύσει καιρὸν, ὅτι ἐδούλετο ἐνεργεῖν τὰ ἴδια. Κύριλλος δὲ ὁ θαυμασίως εἴρηκεν ἐφίναται αὐτὸν τῇ σαρκὶ διὰ τῶν τῆς φύσεως ἰναι νόμων· καὶ αὖθις ἐτέρωθι ἔλεγεν ὡς ἐπιτρέπει τῷ

σώματι καὶ τῇ ἀνθρωπότητι τὰ τῇ φύσει προσόντα πάθη εἰς ἀπόδειξιν τοῦ κατ' ἀλήθειαν φορέσαι σάρκα καὶ ἄνθρωπον γενητὸν κατὰ τὰς Γραφάς. Εἰ τοίνυν κατὰ τὸν σκοπὸν τῶν θεοφόρων Πατέρων τὸν αὐτὸν ἡμῖν τρόπον ἔπασχεν, εἰ καὶ ἔκουσίως καὶ ὅτε ἤθελε, πῶς ἰδυνάμεθα τὸ πάσχον σῶμα ἀφθαρτον εἰπεῖν καὶ μὴ φθαρτὸν τῇ φύσει ὡσπερ καὶ τὸ ἡμέτερον;

θ'. Ἀνταποκρίνονται δὲ πάλιν ὅτι Ὅν τρόπον μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀφθαρτον λέγοντες τὸ σῶμα Χριστοῦ ὁμοούσιον αὐτὸ λέγετε εἶναι ἡμῖν, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς, πρὸ τῆς ἀναστάσεως ἀφθαρτον λέγοντες, ὁμοούσιον αὐτὸ ὁμολογοῦμεν εἶναι. Ἡμεῖς δὲ λέγομεν ὅτι, εἰ καὶ ἀφθαρτον αὐτὸ ὁμολογοῦμεν μετὰ τὴν ἀνάστασιν, οὐ τῇ φύσει λέγομεν τὸ ἀφθαρτον, τῇ χάριτι δέ. Εἰ δὲ εἶποιεν ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἀναστάσεως χάριτι ἀφθαρτον, λέγομεν ὅτι οὐ συγχωρεῖ τοῦτο τὰ περὶ Χριστοῦ λεγόμενα, πρὸ μὲν γὰρ τῆς ἀναστάσεως καὶ πεινῆσαι λέγεται καὶ διψῆσαι καὶ τάλλα παθεῖν, καὶ πῶς ἂν εἴη τὸ ταῦτα πεπονθὸς ἀφθαρτον; Μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν οὐδὲν τούτων ἔπαθε.

ι'. Καὶ δῆλον ὅτι πρὸ μὲν τῆς ἀναστάσεως φθαρτὸν ἦν τὸ σῶμα, μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν ἀφθαρτον· εἰ γὰρ καὶ λέγεται φαγεῖν μετὰ τὴν ἀνάστασιν, τοῦτο δὲ οἰκονομίαν ἐποίησεν· οὐχ ὡς τῶ ὄντι πεινῶν, ἀλλ' ἵνα δείξῃ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν· ὃν τρόπον καὶ τοὺς τύπους λέγεται ἐπιδειξάαι αὐτοῖς· καίτοι ἡμεῖς οὐδὲν τῶν πρὸ τῆς ἀναστάσεως παθῶν ἀνιστάμεθα ἔχοντες· ἀπαρχὴ δὲ τῆς ἐκ νεκρῶν ἡμῶν ἀναστάσεως ὁ Χριστὸς· καὶ ὁμοως αὐτὸς εὐρέθη ἔχων. Ὡς δὲ δῆλον ὅτι δι' οἰκονομίαν τοῦτο γέγονεν· ἀμέλει οὐδὲ λέγει ἡ Γραφή ὅτι ἐπεινήσεν, ἀλλ' ὅτι ἔφαγε. Δείον δὲ ἐπιστῆσαι ὅτι παραφέρουσι χρήσεις τινὰς ἀπὸ τῶν Πατέρων, ἀφθαρτὸν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ λεγούσας· ὡσπερ καὶ ἀπὸ τοῦ μακαρίου Κυρίλλου εἰπόντος ὅτι οὐχ ὑπεδέξατο φθόραν ἢ τοῦ Λόγου σαρεῖ. Ὅταν δὲ τὰς τοιαύτας παρὰ γῶσι χρήσεις, χρὴ σκοπεῖσαι τὸ τῆς λέξεως σημαίνόμενον· τὸ γὰρ τῆς φθορᾶς ὄνομα δύο σημαίνειν οἶδε, κατὰ δὲ τινὰς καὶ τρία.

A queretur, et rursus ex altera parte concessisse corpori et humanitati adjacentes naturæ dolores, ut ostenderet se veram carnem induisse et genuinum hominem secundum Scripturas. Si igitur e divinorum Patrum mente eodem modo ac nos passus est, et si libenter et quando volebat, quomodo possumus patiens corpus incorruptibile dicere, neque natura corruptibile sicut et nostrum est?

9. Respondent autem iterum: Quemadmodum incorruptibile post resurrectionem Christi corpus dicentes consubstantialia illud nobis esse dicitis, sic et nos illud ante resurrectionem incorruptibile dicentes consubstantialia tamen confitemur. Nos autem dicimus illud, etsi incorruptibile post resurrectionem confitemur, non esse incorruptibile natura, sed gratia. Si vero dicerent illud et ante resurrectionem gratia incorruptibile esse, dicimus hoc non cum eis quæ de Christo dicuntur convenire. Ante resurrectionem enim et esurire dicitur et sitire et alia pati. Et quomodo quod illa patitur, incorruptibile esset? Post resurrectionem autem, nihil horum passus est.

10. Et patet ante resurrectionem quidem corruptibile fuisse corpus, post resurrectionem vero incorruptibile. Si enim et dicitur post resurrectionem vero incorruptibile. Si enim et dicitur post resurrectionem comedisse, id per providentiam egit, non tanquam reipsa comedens, sed ut discipulis ostenderet ipsum esse qui ex mortuis surrexerat, quemadmodum dicitur iis monstrasse corporis formas. Et nos resurgemus nihil eorum patientes quæ ante resurrectionem. Primitivæ autem nostræ ex mortuis resurrectionis Christus; et similiter ipse inventus est. Ita ut manifestum sit id per providentiam factum esse. Nempe non dicit Scriptura ipsum esurivisse, sed comedisse. Oportet autem animadvertere eos quædam Patrum oracula circumferre quæ corpus Christi incorruptibile dicunt; ut beati Cyrilli dicentis non corruptionem subiisse carnem Christi. Quando vero tales voces exhibent, examinandum est quid per has significatum sit; solet enim corruptionis vox duo significare, et juxta nonnullos etiam tria.

NICETÆ CHONIAΤÆ

EX LIBRO XV THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

Περὶ τῆς ἕκτης συνόδου.

α'. Αὕτη συνέστη ἐπὶ Κωνσταντινου βασιλείως τοῦ Πρωγονάτου διὰ τὴν αἵρεσιν τῶν Μονοθελητῶν, ἀρχθεῖσαν ἀπὸ Ἡρακλείου βασιλέως, καὶ διαρκέσασαν μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγονάτου διςεγγόνου ὄντος τῷ βασιλεῖ Ἡρακλείῳ, τούτῳ γὰρ τῷ βασιλεῖ τὰ Ῥωμαίων σκήπτρα διεπόντι καὶ τὰς κατὰ Περσῶν λαμπροτάτας

D

De sexta synodo.

1. Hæc synodus Constantino Pogonato imperante habita est, propter Monothelitarum hæresim, quæ sub imperatore Heraclio cœpta erat, duravitque ad usque imperatore Constantino Pogonato, imperatoris Heraclii pronepotem. Cum enim ille Romanum imperium regeret, illustrissimasque de Persis victorias perageret, quæ septem

annos continuatæ sunt, Jacobitarum catholicus in eorum regionem pergenti ei occurrit. Quem videns imperator reprehendit quod Chalcedonensi synodo non adhereret; hortatusque eum est ut a Monophysitarum opinione recederet, proclamaretque de Christo, quemadmodum orthodoxi sentiunt, duas naturas inconfuse inter se unitas, id est, divinitatem et humanitatem, si vellet ab ipso Antiochiæ patriarcha designari. Catholicus autem sedis magnitudine captus se ex hæresi recessurum pollicitus est duasque in Christo naturas crediturum affirmavit, de voluntatibus autem dicebat se nescire num eas quoque duas opinari oporteret, et ea de re a Sergio Constantinopolis patriarcha consilium petiit. Sciebat enim eum docere in Christo unicum esse voluntatem et operationem. Scribit imperator ad Sergium de hac quæstione. Hic autem qui palam Monothelitarum doctrinam profitebatur, imperatori respondet dicitque oportere unam operationem et unam voluntatem docere. Postea vero Heraclius, cum in urbem venisset, Cyrumque Phasidis qui eum adierat, de hac doctrina interrogasset reperissetque eum cum Sergio concordem, lutosa hujus opinionis persuasione ab hic mercenariis, minime autem pastoribus imbuitur, et Monothelitarum hæresi adhæret.

2. Quo audito, Sophronius Hierosolymæ, in magnificam Constantini urbem advenit, cumque Sergium adisset, eum corrigere tentavit, dicens in idem recidere unicum in Christo naturam docere et unicum voluntatem operationemque profiteri, atque ita renovari Monophysitarum hæresim, quam Chalcedonensis synodum rejiciendam decrevit. Hortatusque est Sergium ut Ecclesiam non rursus in certamina injiceret. Cum autem Sophronius Constantinopoli recessisset, Heraclius et Sergius sibi consentientem Joannem habentes qui tunc temporis antiquæ Romæ præsidebat, unicum esse Verbi et carnis voluntatem docuere, litterasque de hac re quocumque terrarum mittentes Ecclesias discidere.

3. Postquam autem Heraclius e vita migravit tricesimo ferme imperii sui anno, et Sergius mortuus fuit, sedem illam successor accepit Pyrrhus, qui

(1) Dic *Honorium*, cujus causæ tractandæ non est hic locus; quanquam Sophronii in longissima synodica epistola silentium de Honorio, ubi tot hæreticos etiam viventes appellat, Honorii innocentiam denotare videtur. Certe Joannem papam (quartum) cum orthodoxis potius connumeravit laudavitque noster Sophronius, teste S. Maximi biographo in codice Vat. 353, p. 139 b, his verbis: 'Ἐπεὶ δὲ τὸ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ Σωφρόνιος τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις θρόνον ἐνεχειρίσθη, ἀνὴρ εὐσεβείᾳ λίμπων καὶ ἀρετῆ, συναθροίζονται περὶ τοῦτον ὅσον ἀρχιερατικὸν καὶ ὀρθόδοξον, διαβάλλον μὲν σὺν αὐτῷ καὶ ἀναθέματι προβαλλόν τούς μίαν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ φυσικὴν ἐνέργειαν, καὶ ἐν δοξάζοντας θέλημα, εὐφημοῦν δὲ καὶ ἀνακηρύττον τούς πρὸς ταῖς δύο φύσεις

Α νίκας ἀνύοντι, ἐφ' αἷς καὶ χρόνος ἐπταετῆς ἐκμεμύρηται, ὁ τῶν Ἰακωβιτῶν πρόσεισι καθολικὸς περὶ πού τῆν ἐκείνων χώραν ἀφικομένῳ ὄν ἰδὼν ὁ βασιλεὺς ἤπιάσατο, μὲ τῆν ἐν Χαλκηδόνι προσέειμνον σύνοδον· καὶ παρῆναι τῆς τῶν Μονοφυσιτῶν ἀφιστάναί δοξῆς, καὶ κηρύττειν ἐπὶ Χριστοῦ ἐπίσης τῷ ὀρθόδοξῳ συστήματι δύο φύσεις ἀσυγχύτως ἡνωμένας ἀλλήλαις, τουτέστι θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, εἶγε βούλοιο πατριάρχης Ἀντιοχείας ὑπ' αὐτοῦ προβληθῆναι. Ὁ δὲ καθολικὸς τῷ μεγαλειῷ τοῦ θρόνου ἐνηδυνθεὶς τὴν ψυχὴν ἐξ αὐτῆς τὴν μεταβολὴν τῆς αἰρέσεως ἐπαγγελάτο, καὶ δύο ἐπὶ Χριστοῦ δοξάζειν φύσεις κατέθετο· περὶ δὲ τῶν θελημάτων τῶν ἀγνοεῖν εἶλεγε, εἰ χρεῶν καὶ ταῦτα δοξάζειν διττὰ, καὶ τῆν ἐκ Σεργίου τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως διδασχὴν ἐξητέτο· ἤδει γὰρ τοῦτον δοξάζοντα τὸν Χριστὸν μονοθελητὸν τε καὶ μονοἐνέργητον. Γράφει τοίνυν ὁ βασιλεὺς τῷ Σεργίῳ περὶ τοῦδε τοῦ ῥήματος· ὁ δὲ τὰ τῶν Μονοθελητῶν καὶ παλαι πρεσβυτέρων, ἀντεπιστέλλει τῷ βασιλεῖ, καὶ χρῆναι λέγει μίαν ἐνέργειαν καὶ μίαν θέλησιν ἐπὶ Χριστοῦ δογματίζειν. Ἐς ὕστερον δὲ Ἡράκλειος, τὴν πόλιν καταλαβὼν, καὶ Κύρον τὸν Φάσιδος εἰς ὄψιν αὐτῷ ἔλθοντα περὶ τοῦτου τοῦ δογματῆς ἐρωτήσας, καὶ τῷ Σεργίῳ εὐρῶν ὁμογνώμονα, τὴν θολερὰν τῆς δοξῆς ταύτης ἀνατροπὴν ποτίζεται καὶ αὐτὸς παρὰ τῶν μισθωτῶν ἐκείνων καὶ μὴ ποιμένων, καὶ τῆ τῶν Μονοθελητῶν αἰρέσει συντίθεται.

Β. Τοῦτο δ' εἰς ὅτα δεξιάμενος ὁ Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος, εἰς τὴν Κωνσταντίνου καλλιπτολιν παραγίνεται, καὶ Σεργίῳ συγγενόμενος, πειράται τοῦτον ἐπανορθοῦν, λίθων μηδὲν τι δισηνοχέται τοῦ μίαν φύσιν λέγειν ἐπὶ Χριστοῦ τὸ δογματίζειν ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν, καὶ ὡς οὕτω παλὴν ἡ τῶν Μονοφυσιτῶν αἰρέσις ἐπεισάγεται, ἣν ἡ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος ἀπόβλητον ἔκρινε. Καὶ παρεκάλει τὸν Σεργίον, μὴ καὶ αὐθις τὴν Ἐκκλησίαν εἰς ἀγῶνας ἐμβαλεῖν. Σωφρονίου δὲ τῆς Κωνσταντίνου ἀπάρατος, Ἡράκλειος καὶ Σεργίος σύμφηρον ἔχοντες καὶ Ἰωάννην (1) τὸν τῆς παλαιτέρας Ῥώμης τμηκαῦτα προεδρον, ἐν θέλημα τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς ἐδογματίσαν, καὶ γράμματα περὶ τοῦτου πανταχοῦ διεκπέμφαντες, τὰς Ἐκκλησίας διέσπασαν.

Γ. Ἡρακλείου δὲ τὸν βί ἀπολιπόντος κατὰ τὸν τριακοστὸν πρῶτον χρόνον τῆς βασιλείας αὐτοῦ, καὶ Σεργίου τὸ ζῆν καταστρέψαντος, ὁ μὲν Πύρρος

καὶ τὰς διττὰς ἐνεργείας μετὰ τῶν ἴσων θελημάτων ὁμολογοῦντας καὶ περιέποντας. Βουλομένος δ' ὁ ἱερός οὗτος ἀνὴρ καὶ μειζῶνας διατρανώσας τὰ ἐκτεθέντα, δηλοῖ ἀνὰ μέρος περὶ αὐτῶν καὶ Ἰωάννη τῷ Ῥώμης, οὕτω γὰρ ἐκαλεῖτο ἐκεῖνος, καὶ Σεργίῳ τῷ Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ μὴν καὶ Κύρῳ τῷ Ἀλεξανδρείας, τοὺς μὲν κακίζων καὶ πολλα φαυλίζων τοῦ δογματος, τὸν δ' ὡς εἰκὸς ἐπαίνων τὸν Ἰωάννην καὶ μυρίοις καταστέφον τοῖς ἐγκωμίοις. Hoc ego perhonorificum non de Joanne papa solum, sed etiam de Sophronio, testimonium libenter hic recitavi. Adde sis Theophanem ed. Paris, p. 274, et lege quæ scribit copiose Binius Concil, Labb. t. V, p. 1756-7.

τόν τῆς ἱερωσύνης διαδέχεται θρόνον, ὁμόδοξος ὢν τῷ Σεργίῳ, τὴν δὲ βασιλείαν Κωνσταντίνος ὁ παῖς Ἡρακλείου κληροῦται. Τούτου δὲ φαρμάκῳ τὴν ζωὴν καταλύσαντος μετὰ χρόνον ἓνα τῆς μοναρχίας, εἰς Μαρτίαν καὶ τὸν Ἡρακλεωνᾶ τὸν ἐξ αὐτῆς Ἡρακλείῳ ἀποτεχθέντα ἢ βασιλεία μεταχωρεῖ· μισηθέντες δὲ ὑπὸ πάντων, διὰ τὸν τοῦ Κωνσταντίνου θάνατον, τῆς αὐταρχίας ἐκπίπτουσιν. Ἐκβάλλεται δὲ καὶ Πύρρος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ φυγὴν ἐς μέρη τὰ ἐσπέρια κατακρίνεται, ὡς συμμέτοχος Ἡρακλεωνᾶ καὶ Μαρτίνῃ τῆς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου δολοφονήσεως· καὶ εἰς μὲν τὸν βασιλεῖον θρόνον ὁ τοῦ Κωνσταντίνου υἱὸς Κώνστας ἀνάγεται, εἰς Πύρρον.

δ. Ἐπὶ τούτου βασιλέως ὁ φιλόσοφος Μάξιμος, ἀσηκρῆτις ὢν καὶ παρὰ βασιλεῦσι τιμημένος τὰ μέγιστα, πάντα παρείς, τὸ ἐν τῇ Χρυσόπολει καταλαμβάνει μοναστήριον, καὶ τὴν κοσμικὴν ἀποτίθεται τρίχα, μὴ φέρων τὴν τῶν Μονοθελητῶν αἵρεσιν παρρησιαζομένην ὄρεῖν, μηδ' ἀνεχόμενος συνδέσσειν, καὶ κοινωνεῖν ὁμιλίας βασιλεῖ καὶ πατριάρχῃ ἔχθεσμον τοιαύτην ἐπικρατύνουσιν αἵρεσιν· ἔπειτα καὶ εἰς Ῥώμην τὴν μεγάλωνυμον ἀπεισιν, ἔνθα καὶ τῷ Πύρρῳ εἰς διάλεξιν ἔλθειν ἐκείσε παραγενομένῳ μετὰ τὴν καθαίρεσιν, καὶ πείθει τὸν ἀγιώτατον τότε πάπαν Μαρτίνον τοπικὴν ἀθροῖσαι σύνοδον, καὶ δοῦναι τῷ ἀναθέματι τοὺς ἐπὶ Χριστοῦ μίαν δογματικίζοντας θέλησιν· ὁ καὶ γέγονε, συνελθόντων ἐπισκοπῶν ἑκατὸν σὺν πέτε καὶ εἰκοσιν. Ἐκ δὲ τῆς Ῥώμης ἐπανελθὼν Μάξιμος μετὰ τῶν δύο Ἀναστασίων τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, ὑπὸ τῆς συγκλήτου εὐθύνεται, καὶ κατὰ τὴν Θρακίαν φρουρᾷ παραδίδεται, εἶτα καὶ τὴν χεῖρα καὶ τὴν γλῶτταν ἐκτέμνεται μετὰ καὶ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν· ἀλλὰ καὶ Μαρτίνος ὁ ἀγιώτατος ἐκσπενδονάται τοῦ θρόνου καὶ ὑπερορία καταδικάζεται, ἐν ᾗ καὶ τὸν βίον ἀπέλιπε.

ε. Τοῦ δὲ Κωνσταντος τελευταίου ὁ τούτου παῖς Κωνσταντίνος, ὃς ἐπεκίχθητο Παυλῶντος, τὴν βασιλείαν παρέληψε· καὶ οὗτος ὁρθόδοξος ὢν ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον συνεκρότησεν, ἐνώσας τὰς Ἐκκλησίας γλιχόμενος, ἧς ἠγούντο τοποτηρηταὶ τοῦ πάπα Ῥώμης Ἀγάθωνος, Γεώργιος Κωνσταντινουπόλεως, Θεοφάνης Ἀντιοχείας· Ἀλεξανδρείας δὲ οὐκ ἦν πατριάρχης, οὔτε μὴν Ἱεροσολύμων· ὑπὸ γὰρ τῶν Σάρρακηνῶν αἱ πόλεις αὐταὶ κατεῖχοντο· καὶ κυροῦται τὸ δύο θελήσεις καὶ δύο ἐνεργίας ἐπὶ τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ καὶ λέγεσθαι καὶ πιστεύεσθαι. Καθυπεβλήθησαν δὲ ἀναθέματι οἱ προστάται τῆς τῶν Μονοθελητῶν αἵρέσεως, εἰ καὶ τὸ ζῆν προκατέλυσαν, Ὀνώριος Ῥώμης, Κύρος Ἀλεξανδρείας, Σέργιος καὶ Πύρρος, Παῦλος τε καὶ Πέτρος Κωνσταντινουπόλεως, Μακάριος Ἀντιοχείας, καὶ ὁ τούτου φοιτητῆς Στέφανος, καὶ ὁ νηπιόφων Πολυχρόνιος· ἠγωνίσαντο δὲ κατὰ ταύτην τὴν σύνοδον μέγιστα ὑπὲρ τοῦ Ἑισθεοῦς δόγματος, Στέφανος Ἡρακλείας Πόντου ἐπίσκοπος, ἀνὴρ λόγιος καὶ μικροῦ πάσαν τὴν θείαν Γραφὴν ἐπὶ στόματός φέρων, καὶ Ἰωάννης Ἀθηναῖος.

A eadem ac Sergius profitebatur, imperium vero sortitus est Constantius Heraclii filius. Quo per venenum post unum imperii annum absumpto, ad Martinam et Heracleonem, quem ex ea genuerat Heraclius imperium devenit. Cum autem omnibus ob Constantini mortem odio essent, a summa decidunt potestate. Expellitur et Pyrrhus ab ecclesia, et in occidentales partes in exsilium ire jubetur, tanquam perfidæ Constantini cædis cum Heracleone et Martina particeps, et in regiam sedem Constantini filius Constans invehitur, in episcopali vero instituitur Paulus Sergii et Pyrrhi opinionones fovens.

δὲ τὸν ἀρχιερατικὸν Παῦλος ὁμογνωμονῶν Σεργίῳ καὶ

B. 4. Quo imperante, Maximus philosophus qui erat a secretis et maximo honore ab imperatoribus colebatur, cunctis rebus abdicatis, Chrysopolim in monasterium quoddam se contulit, capitisque ornamentum comam deposuit, non sustinens Monothelitarum hæresim tanta audacia fretam videre, neque valens conversari et colloqui cum imperatore ac patriarcha hanc perversam hæresim defendentibus. Deinde in insignem urbem Romam proficiscitur, et cum Pyrrho qui illuc post suam depositionem descenderat, in colloquium venit, persuasitque sanctissimo Papæ Martino ut localem synodum convocaret anathematique subijceret eos qui unicam in Christo voluntatem esse docebant. Quæ convocata est, conveneruntque episcopi centum quinque et viginti. Postquam vero Roma rediit Maximus cum duobus Athanasiis ejus discipulis, a senatu reprehenditur, et in Thraciam relegatus custodiendus traditur, deinde et manus et lingua ipsius et ejus discipulorum amputantur. Sed et sanctissimus Martinus a sua sede deponitur, et ad exsilium damnatur, in quo et e vita migravit.

C. 5. Constante mortuo, ejus filius Constantinus qui Pogonatus cognominabatur, regiam dignitatem accepit. Qui cum orthodoxus esset, Constantinopolim synodum coegit, ecclesias adunare cupiens, cui præerant Romani papæ Agathonis vicarii, Georgius Constantinopolis, Theophanes Antiochiæ. Alexandria vero non habebat patriarcham neque Hierosolyma; a Sarracenis enim hæ urbes occupatæ erant; decerniturque duas voluntates et duas operationes in Christo esse dicendum et credendum. Subjecti autem sunt anathemati Monothelitarum hæresis principes, etsi jam vivere desierant, Honorius Romæ, Cyrus Alexandriæ, Sergius et Pyrrhus, Paulusque et Petrus Constantinopolis, Macarius Antiochiæ, et Stephanus, ejus discipulus, et insanus Polychronius. Pugnare in hac synodo pro pio dogmate imprimis Stephanus Heracleæ in Ponto episcopus, vir disertus et fere omnem divinam Scripturam in labiis ferens, et Joannes Athenarum.

Justiniani piissimi imperatoris ex epistola dogmatica ad Zoilum Alexandriae sanctissimum patriarcham

Unus est ergo Christus, non sublata naturarum differentia per ineffabilem unionem, Verbum creditus homoque visus. Nec autem unio commisionem exclusit, nec differentia substantiarum in eo scissionem aut divisionem admittit. Miracula enim Christi videntes, illius divinitatem prædicamus, infirmitates vero inspicientes, humanitatem ejus non diffitemur; nec miracula sine carne, nec absque divinitate infirmitates. Verum autem non est dicere ipsum esse passum et non passum; passus est quidem, quia proprium ejus corpus patiebatur, atque in corpore ejus inerat qui non pateretur, scilicet qui natura Deus erat, nam Verbum erat impassibile. Erat incorporeus in corpore passibili, corpusque ejus in semetipso habebat impassibile Verbum, infirmitates ipsius corporis auferens; unumquodque enim altero comitante operatur, juxta quod proprium habuerit; Verbo quod est Verbi, corpore vero quod est corporis perficiente. Sic enim docet sanctus Cyrillus, in tricesimo secundo sermone Thesauri, in Epistolam ad Romanos: Neutiquam unam esse operationem naturalem Dei et creaturæ dicemus, ita ut nec quod factum est ad substantiam divinam referamus, nec quod divinæ naturæ peculiare est in locum proprium genitis, deprimamus. Idem sanctus Pater, in his quæ ad Theodosium, nos eadem docet: Totum toti unitum fuisse nostræ humanitati Verbum de Deo dicimus: non enim forsitan, quod melius est in nobis, id est animam, nullo verbo judicasset dignum soli carni quam inhabitabat verba tradens. Istis ambabus bene mysterium œconomiae implebat; carne ut instrumento utebatur ad opera carnis, infirmitates scilicet ac quæcumque abessent a culpa; anima vero ad humana innoxiasque passiones; dicitur enim esurisse, ex longis itineribus fatigationes sustinuisse, timorem, terrorem, tristitiam, agoniam atque in cruce mortem. Namque, nemine cogente, animam suam pro nobis a seipso posuit, ut vivorum atque mortuorum dominetur⁵, carnemque suam omnium carni reddens æquale donum, animam pro anima pretium omnium faciens. Si autem iterum vita revocata fuerit, eo quod esset Deus, resurrexit; non enim certe justum esset dicere carnem, olim Verbo unitam, corruptione posse detineri, animamque divinam ipsius inferni portarum fieri captivam: *Non derelictus est in inferno*⁶, juxta quod dicit sanctus Petrus. Non autem dicendum est naturam ejus incomprehensam indisolutamque omnino fuisse morte, sed divinitatem Unigeniti in sinum terræ translata etiam fuisse dicemus; non enim est mirabile, si in inferno

⁵ Rom. xiv, 9. ⁶ Act. ii, 27.

(1) Citat hoc scriptum suum Justinianus in alio suo opusculo a nobis edito Coll. Vat. t. VII, p. 309.

Ἰουστινιανοῦ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως ἐκ τῆς πρὸς Ζωίλου τὸν ἀγιώτατον πατριάρχην Ἀλεξανδρείας δογματικῆς ἐπιστολῆς (1).

ζ'. Εἰς οὖν ἔστιν ὁ Χριστός, οὐκ ἀνημένως τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς διὰ τὴν ἀφραστον ἔνωσιν, Λόγος νοούμενος καὶ ἄνθρωπος θεωρούμενος· οὔτε γὰρ ἡ ἔνωσις σύγχυσιν ἀπειρογάσκει, οὔτε ἡ διαφορὰ τῶν ἐν αὐτῷ οὐσιῶν τομὴν αἰτεῖν διαίρεισιν ἐπιδέχεται. Βλέποντες γὰρ τοῦ Χριστοῦ τὰ θαύματα, κηρύττομεν αὐτοῦ τὴν θεότητα· ὁρῶντες αὐτοῦ τὰ πάθη, οὐκ ἀρνούμεθα αὐτοῦ τὴν ἀνθρωπότητα· οὔτε τὰ θαύματα δίχα σαρκός, οὔτε τὸ πάθη χωρὶς τῆς θεότητος. Καὶ ἔστι παράδοξόν ὅτι αὐτός ἦν ὁ πάσχων, καὶ μὴ πάσχων· πάσχων μὲν, ὅτι τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἔπασχε σῶμα· καὶ ἐν αὐτῷ τῷ σώματι ἦν μὴ πάσχων ὁ τῆ φύσει Θεὸς ὢν, ὁ Λόγος ἀπαθής ἦν. Καὶ αὐτός μὲν ὁ ἀσώματος ἦν ἐν τῷ παθητῷ σώματι· τὸ δὲ σῶμα εἶχεν ἐν ἑαυτῷ τὸν ἀπαθῆ Λόγον, ἀφανίζοντα τὰς ἀσθενείας αὐτοῦ τοῦ σώματος· ἐνεργεῖ γὰρ ἑκάτερα μορφή μετὰ τῆς θατεροῦ κοινωνίας, ὅπερ ἴδιον ἔσχηκε, τοῦ μὲν Λόγου κατεργαζομένου τοῦτο ὅπερ ἔστι τοῦ Λόγου, τοῦ δὲ σώματος ἐκτελοῦντος ἅπερ ἔστι τοῦ σώματος. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ ἐν ἀγίοις Κύριλλος ἐν τῷ λβ' λόγῳ τοῦ θησαυροῦ διδάσκει τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐρωτησίων Ἐπιστολὴν· Οὐ δῆπου μίαν εἶναι φυσικὴν τὴν ἐνεργεῖαν δώσομεν Θεοῦ καὶ ποιήματος, ἵνα μῖτε τὸ ποιηθὲν εἰς τὴν θείαν ἀναγάγωμεν οὐσίαν, μήτε μὴν τῆς θείας φύσεως τὸ ἐξαιρετόν εἰς τὸν τοῖς γεννητοῖς πρέποντα καταγάγωμεν τόπον, Ὅ αὐτός δὲ ἅγιος Πατὴρ καὶ ἐν τοῖς πρὸς Θεοδόσιον τὰ αὐτὰ ἡμᾶς ἐκδιδάσκει λέγων· « Ὅλον ὅλη συνηνώσθαι φάμεν τῇ καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητι τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον· οὐ γὰρ που τὸ ἀμεινον ἐν ἡμῖν, τοῦτέστι ψυχῆν, οὐθενὸς ἂν ἤξιώσει λόγου μόνῃ δωρούμενος τῇ σαρκὶ τῆς ἐπιδημίας τοῦς λόγους. Ἐπράττετο δὲ δι' ἀμφοῖν καλῶς τῆς οἰκονομίας τὸ μυστήριον· προστεχρήσατο καθ' ἕνα ὄργανον τῇ ἰδίᾳ σαρκὶ πρὸς τὰ σαρκὸς ἔργα τε καὶ ἀρρώστῆματα φυσικὰ καὶ ὅσα μύμου μακρῶν· ψυχῆ δ' αὐτῇ ἰδίᾳ πρὸς τὰ ἀνθρωπινὰ τε καὶ ἀνυπαίτια πάθη· πεινῆσαι γὰρ λέγεται, πόνους τε ὑπενεργεῖν τοῦς ἐκ μακρῶν ὁδοιποριῶν, ποθήσεις τε καὶ φόβους καὶ λύπην καὶ ἀγωνίαν καὶ τὸν ἐπὶ τῷ σταυρῷ θάνατον. Ἐπαναγκάζοντος γὰρ οὐθενὸς ἔθηκεν ἅψ' ἑαυτοῦ τὴν ἰδίαν ψυχὴν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ· σάρκα μὲν τὴν ἰδίαν τῆς ἀπάντων σαρκὸς ἀποτινύς ἀληθῶς δῶρον ἀντάξιον· ψυχὴν δ' ἑστὶ ψυχῆς ἀντιλυτρον τῶν ἀπάντων ποιούμενος· εἰ καὶ ἀνεβίω πάλιν ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὡς Θεός· οὐ γὰρ τοι θέμις εἰπεῖν φθορᾶ μὲν δύνασθαι κρατεῖσθαι ποτε ἐνωθεῖσιν τῷ Λόγῳ σάρκα, κάτοχον δὲ αὐταῖς ἁθροῦ πύλαις τὴν θείαν γενέσθαι ψυχὴν· Οὐκ ἐγκατελείρηθη γὰρ εἰς ἁθροῦ, καθὰ καὶ ὁ θεσπέσιος ἔφη Πέτρος. Οὐ γὰρ ἔστιν εἰπεῖν ὡς τὴν ἀλω-

Citat rursus Agatho papa in epistola ad imperatores Concil. Labb. t. VI, p. 663 b.

πτον παντελώς και ἀνάλωτον τῷ θανάτῳ φύσιν, τουτίστι Α τὴν θεότητα τοῦ Μονογενοῦς ὑπὸ χθόνα μυχῶν ἀνακεκομισθαι φήσομεν · οὐ γὰρ ἀν ἡξιώθη τὸ χρῆμα θαύματος, εἰ μετένηκεν εἰς τὸν ἄδην ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος, τῆ τῆς Θεότητος ἐνεργεῖα τε και φύσει παραδόξως τε και ὑπὲρ λόγον πληρῶν τὰ πάντα και τοῖς πᾶσιν ἐπιδημῶν. » Εἶτα προῖων τῷ λόγῳ ταῦτα παλιν φησίν · « Ἀνθρώπινον μὲν τὸ τεθνᾶναι πάθος, ἐνέργημα δὲ θεϊκόν τὸ ἀναβιῶναι · » δεικνύς ἃ δι' ἑμφοῖν γνωρίζεται καθ' ἡμᾶς τε ἅμα και ὑπὲρ ἡμᾶς ὡς Θεός. Ὅρᾳς ὅπως ὁ σεβάσιμος οὗτος Πατὴρ τὰς τῶν δύο φύσεων ἐνεργείας ἐπὶ τῆς μᾶς ὑποστάσεως ἦτοι τοῦ ἐνός προσώπου Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν παραδίδωσι; Και μετ' ὀλίγα · Εἶτα δι' ἡμᾶς ἀνθρώπος γενόμενος, ὁρατὸς και ψηλαφητὸς γέγονε · και διὰ τῶν θεῶν τε και ἀνθρωπίνων ἐνεργειῶν φανηρωθεὶς ὑπάρχειν ἐν θεότητι και ἀνθρωπότητι, δέ- B δωκεν ἡμῖν γινώσκειν ὅτι ἐν οἷς ἐγνωσθη, ἐξ αὐτῶν συνίσταται · οὕτω γὰρ και οἱ ἅγιοι Πατέρες ἀμφοτέρας τὰς φωνὰς ὁμολογούντες, τουτίστι και τὴν ἐκ θεότητος και ἀνθρωπότητος δι' ἑκατέρας αὐτῶν τὸ ἀσύγχυτόν τε και ἀδιαιρέτον τῆς οἰκονομίας τοῦ μεγάλου Θεοῦ και Σωτή- ρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παραδιδόασιν.

habitaverit de Deo Verbum, cum deitatis virtute ac natura, mirabiliter ac supra id quod dici potest, omnia impleat, atque in nobis omnibus inhabitet. Deinde pergens, hæc iterum dicit : « Humana infirmitas est mors, virtus vero divina resurrectio ; » ostendens quod his ambabus agnoscitur, scilicet inter nos esse simul et supra nos ut Deum. Videsne quomodo hic venerabilis Pater duarum naturarum virtutes in una hypostasi seu una persona Christi Dei nostri demonstrat? *Et paulo post* : Deinde, propter nos homo factus, visibilis tractabilisque factus est. Cumque divinis atque humanis virtutibus in divinitate ac humanitate esse apparuisset, nobis cognoscendum dedit se ex ipsis subsistere quibus patefactus est. Sic ergo sancti Patres has ambas voces confitentes, unam scilicet de deitate atque alteram de humanitate, ex utraque inconcretam atque individuum œconomiam magni Dei nostri Salvatoris Jesu Christi tradunt.

NICETÆ CHONIAΤÆ

EX LIBRO XVII THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI (a)

Περὶ αἰρέσεων τῶν Ἀρμενίων (1).

α'. Τὴν μίαν ἐπὶ Χριστοῦ φύσιν και μίαν ἐνέργειαν οὕτω περὶονται Ἀρμενιοὶ κρατύνειν · εἰ δύο φασὶν ἐνεργείας ἐπὶ Χριστοῦ δοίμεν, συνέβηται πάντως ταύταις και δύο θελήματα · εἰ δὲ τοῦτο, ἐξ ἀνάγκης και δύο συνεισαχθῆσονται πρόσωπα.

Πρὸς δὲ ταῦτα οὕτως αὐτοῖς ἀντίπεσον οἱ θεοφόροι Πατέρες ἡμῶν.

Τὸ φυσικὸν θέλημα οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ δύναμις τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος ὀρεκτικῆ, και τῶν ιδιωμάτων συνεχτικῆ τῶν τῆ φύσει προσόντων οὐσιωδῶς, καθ' ἣν ἔτι τῷ φύσει θελητικῷ τὸ πεφυκέναι θέλειν ἐμπέφυκεν · οὐ ταυτὸν δὲ τὸ πεφυκέναι θέλειν και θέλειν ἐστίν · ὡσπερ οὐδὲ τὸ πεφυκέναι λαλεῖν και λαλεῖν · πέφυκε μὲν γὰρ ἔτι τὸ λαλητικὸν λαλεῖν, D λαλεῖ δὲ οὐκ ἔτι · ἐπειδὴ τὸ μὲν οὐσίας ἐστὶ λόγῳ φύσειως συνεχόμενον, τὸ δὲ βουλῆς, τῆ τοῦ λαλοῦντος γνώμη τυπούμενον · ὡστε φύσειως μὲν ἔτι

(1) Contra varias hæreses Armeniorum non pauca alia præcedunt in codice, quæ idcirco nos omisimus quia ea pene ad litteram edita reperimus apud Nicephorum Callistum hist. lib. xxiii, 33. Sed quia inter alios schismaticorum Armeniorum illaudabiles ritus sacra quoque cadaverum per oleum unctio recensetur, qua super re quemdam Macarii Hierosol. incertum et fortasse spurium canonem citant (videsis Col-

Θ

De hæresibus Armeniorum.

1. Unam in Christo naturam et unam operandi facultatem Armeni hoc modo confirmare student : Si duas Christo operandi facultates attribuimus, duæ necessario voluntates stabiendæ sunt ; quod si conceditur, duæ personæ emanent necesse erit.

Ad hoc autem sic illis divini Patres nostri responderunt.

Naturalis voluntas nihil aliud est quam vis hujus quod secundum naturam est appetitum movens proprietatesque complectens quæ naturæ essentialiter insunt, ex qua semper voluntatem habenti posse velle inest. Non autem idem est posse velle et velle, quemadmodum nec idem est posse loqui, et loqui. Quod enim facultatem loquendi habet, potest semper loqui, non autem semper loquitur ; ut enim possit, in ratione naturæ comprehenditur ; ut autem velit, loquentis mente determi-

lect. Vat., t. X, fin., p. 271 et pr. p. xxii), aio me vidisse idoneam hujus rei ms. refutationem Nicephori patriarchæ Constantinopolitani hoc titulo : Περὶ τῶν λεγόντων ὅτι χρῆ και μετὰ τὸν θάνατον εὐχέλαιον ποιεῖν. Incipit : Οὐκ οἶδα ποῖαν και ἀτασθαλίαν μεστήν · *Nescio quam amentix plenam.* Videsis tamen etiam Græca apud Gangium contraria excerpta voc. Ἐλακίον ἄγιον.

(a) Hoc libro continebatur etiam secunda Disputatio Theoriani cum Nersete, quam inter opera Theoriani edidimus, tom. CXXXIII, EDIT. PATR.

minatur ita ut naturæ quidem sit posse semper loqui, ut et posse velle. Si autem posse velle et quomodocunque velle non sunt idem, sed posterius ex volentis deliberatione procedit, habebat igitur posse velle incarnatum Verbum, ut homo, sua divina voluntate motum et efformatum. Ejus enim voluntas, nihil Deo opposita, omnino deificata erat. Si autem deificabatur, patet eam deificantis coherentia deificatam esse. Deificum vero et deificatum duo certe sunt; sed non unum et idem natura; si quidem eorum, quæ sunt ad aliquid, deificans et deificatum sunt, ea vero quæ sunt ad aliquid possunt inter se uniri, alterumque per alterum concipi. Habebat igitur naturalem voluntatem, ut homo, Salvator sua divina voluntate efformatam et unificatam et non contrariam. Quod enim appetitivo in potentia motu caret, caret simul omni vitali potestate; quod autem ex natura non habet vitalem potestatem, omnino neque animam habet.

Ad eos qui dicunt se nescire alteram et alteram in Christo voluntatem, sed unam et hanc divinam, eo quod deificata fuerit caro

2. Nisi altera et altera sit secundum naturam divina et humana voluntas, manifestum est eam esse unam et eandem natura. Si ita est, natura ipsa necessaria una et eadem erit. Ubi enim non est diversitas naturalis voluntatum, neque substantiæ et naturæ illic aderit varietas. Si autem natura altera et altera voluntates sint, omnino inter se differunt. Porro si differunt, quomodo earum numerum confiteri non necesse est et quot sint inquirere? Quomodo enim possibile est esse voluntates easque non numerari? Quod enim deificata est sua cum Deo unione caro, non ideo in sua essentiali entitate, quatenus natura rationalem et mente præditam animam habet, corrumpitur. Quemadmodum neque ferrum corrumpit in propria natura summa et perfecta cum igne commistio et unio; sed proprietates ignis contrahit, si quidem ignis per unionem factum est; simul autem grave est natura et secat, quia non propriæ naturæ jacturam passum est, neque naturalem vim omnino amisit, etsi cum igne existat secundum unam et eandem hypostasim, atque simul operetur ea quæ secundum propriam naturam sunt, sectionem dico, rursusque ea quæ ex unione procedunt, nempe adustionem; ipsius autem est, quemadmodum et ignis, secandi actio propter summam mutuamque circumincessionem et communionem.

Et rursus circa idem.

3. Si omnia quæ naturæ sunt nobiscum habuit Christus communia, Patris benevolentia et Spiritus sancti cooperatione propter nostram salutem, quomodo etiam naturalem non participabat voluntatem? Peccatum enim solum non participavit Verbum incarnatum, quia neque id naturæ est, sed deflexio et lapsus mentis ultra naturæ ra-

τὸ πεφυκέναι λαλεῖν, ὡς περ καὶ τὸ πεφυκέναι θελεῖν· εἰ δὲ τὸ πεφυκέναι θελεῖν καὶ τὸ πῶς θελεῖν οὐκ ἔστι ταυτὸν, τὸ δὲ τῆς τοῦ θελοντος ὑπάρχει βουλή, εἶχεν ἄρα τὸ πεφυκέναι θελεῖν ὁ σαρκωθεὶς Λόγος, ὡς ἄνθρωπος, τῷ αὐτοῦ θεϊκῷ βουλήματι κινούμενον καὶ τυπούμενον· τὸ γὰρ ἐκείνου θελεῖν οὐδὲν ὑπεναντίον Θεῷ, θεωθὲν ὅλον· εἰ δὲ τεθέωτο, τῆ τοῦ θεοῦντος δηλονότι συμφυΐα τεθέωτο. Τὸ δὲ θεοῦν καὶ θεοῦμενον δύο πάντως, ἀλλ' οὐχ ἓν καὶ φύσει ταυτὸν, εἴπερ τῶν πρὸς τι τὸ θεοῦν καὶ τὸ θεοῦμενον, τὰ δὲ πρὸς τι πάντως ἀλλήλοισι συνεισάγεσθαι πέφυκε, καὶ θατέρω συνεπινοεῖσθαι θάτερον. Εἶχεν οὐκ θέλημα φυσικὸν ὡς ἄνθρωπος ὁ Σωτὴρ τῷ αὐτοῦ θεϊκῷ θελήματι συντυπούμενον καὶ ἐνούμενον καὶ οὐκ ἐναντιούμενον· τὸ γὰρ κατ' ἔφεσιν ὀρεκτικῆς ἐστρωτημένον κινήσεως καὶ πάσης ζωτικῆς δυνάμεως ἀμοίρον· τὸ δὲ ζωτικὴν οὐκ ἔχον ἐκ φύσεως δύναιμι πάντως οὐδὲ ψυχὴν.

Πρὸς τοὺς λέγοντας μὴ ἄλλο καὶ ἄλλο ἐπὶ Χριστοῦ εἶδεναι θέλημα, ἀλλ' ἓν καὶ τοῦτο θεϊκόν, διὰ τὸ τὴν σάρκα θεωθῆναι.

β'. Εἰ ἄλλο καὶ ἄλλο κατὰ φύσιν οὐκ ἔστι τὸ θεῖον καὶ τὸ ἀνθρώπινον θέλημα, δηλον ὡς ἓν φύσει καὶ ταυτὸν· καὶ εἰ τοῦτο, καὶ ἡ φύσις ἐξ ἀνάγκης μία καὶ ἀπαράλλακτος ἔσται· οὐ γὰρ ἑτερότης φυσικὴ θελημάτων οὐκ ἔστιν, οὐδὲ οὐσίας καὶ φύσεως τὸ παράπαν ἐκείσε παραλλαγῆ. Εἰ δὲ ἄλλο φύσει καὶ ἄλλο, διάφορα πάντως· καὶ εἰ διάφορα, πῶς τὸν ἐν ποσῷ τούτων ἀριθμὸν οὐχ ὁμολογήσει χριστιῶν; Πῶς γὰρ δυνατόν εἶναι τὰ θελήματα, καὶ μὴ ἀριθμῆσθαι; Τὸ γὰρ θεωθῆναι τῆ πρὸς τὸν Θεὸν ἐνώσει, καθὰ καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν τῆς λογικῆς τε καὶ νοερώς ἐψυχωμένης σαρκός, τῆς κατ' οὐσίαν ὄντοτητος οὐκ ἐξίστησιν, ὡς περ οὐδὲ τῆς οἰκειᾶς τὸν σίδηρον φύσεως ἢ ἄκρα καὶ διοίου πρὸς τὸ πῦρ ἀνάκρασις τε καὶ ἐνώσις· ἀλλὰ πάσχει μὲν τὰ πυρὸς, ἐπειδὴ πῦρ τῆ ἐνώσει γηγένεται· βριθεὶ δὲ πάλιν κατὰ φύσιν καὶ τίμνει, ὅτι μὴ τῆς οἰκειᾶς φύσεως λῶδην πέπονθεν, ἢ τῆς φυσικῆς ἐνεργείας ἐξέστη τὸ σύνολον, καίτοι μετὰ πυρὸς ὑπάρχων κατὰ τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ὑπόστασιν, καὶ ἀδιαστάτως δρῶν τὰ τε κατὰ φύσιν ἰδίαν, λέγω δὴ τὴν τομῆν, καὶ τὰ καθ' ἐνώσειν αὐθις ὅπερ ἔστιν ἡ καῦσις· αὐτοῦ γὰρ ἔστι, καθάπερ καὶ τοῦ πυρὸς ἡ τομῆ, διὰ τὴν ἄκραν εἰς ἄλλα περιχώρησιν καὶ ἀντίδοσιν.

Καὶ αὐθις περὶ τοῦ αὐτοῦ.

γ'. Εἰ πάντων τῶν τῆς φύσεως ἐπίσης κεκοινωνηκεν ἡμῖν ὁ Χριστὸς εὐδοκία Πατρὸς καὶ συνεργείᾳ Πνεύματος ἁγίου διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, ὅπως οὐχὶ καὶ τῆς φυσικῆς μετείχε θελήσεως; Ἄμαρτίας γὰρ μόνης οὐχὶ μετέσχεν ὁ σαρκωθεὶς Λόγος, ὅτι μὴδὲ τῆς φύσεως αὐτῆ ἔστιν, ἀλλὰ παρεκτροπὴ καὶ ὀλίσθημα γνώμης κεινημένης παρὰ

τὸν λόγον τῆς φύσεως· διαστρέλλεται γὰρ τὸ φυσικὸν ἄθλημα καὶ τὸ γνωμικὸν· τὸ μὲν γὰρ φυσικὸν δύναμις ὑπάρχει τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος ὀρεκτικῆ· τὸ δὲ γνωμικὸν αὐθαίρετος ὁρμη καὶ ζήτησις περὶ τοῦ ἀγνωστοῦ, καὶ κτίσις καὶ διαθέσις περὶ τὸ κριθὲν καὶ οὐ φύσεως χαρακτηριστικόν, ἀλλὰ τοῦ προσώπου κυρίως οὗ ἔστι καὶ τῆς ὑποστάσεως, ὡσπερ καὶ τὸ πῶς θέλει καὶ τὸ πῶς ὄραν οὐ τῆς φύσεως, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας γνώμης· καθ' ὃν λόγον καὶ ὁ ἄνθρωπολάτρης Νεστόριος γνωμῶν ἕνωσιν ἀσεβῶς ἐδογματίσεν, ἑν' ἑκατέραν δι' ἑκατέρας κυρώσῃ ὑπόστασιν, καὶ ὁ φίλος ἄνθρωπος αὐτῷ τηρηθῆ γνώμη τι καὶ αὐθαίρετῶ κινήσει πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον, καὶ αὐτὸς, φησὶ, τὴν ἕνωσιν ποιησάμενος. Ὡς ἂν τοίνυν τὸ ἐντελὲς ἀκριβῶθῃ τῆς φύσεως ἐπὶ τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ, καὶ τὸ ἀντικείμενον διαῤῥιφθῆ· τὸ μὲν φυσικὸν θέλημα ὠρίσθη ἐπὶ Χριστοῦ, τὸ δὲ γνωμικὸν οὐ κυρίως ἐρρήθη, ὡς μήτε τῇ διαίρεσει χῶρα δοθῆ τῷ στασιάζειν ἐν τούτῳ, μήτε τῇ φαντασία παρείσδυσις τῷ μὴ ὑπάρχειν ἐκεῖνο.

*Ἐπερον πρόβλημα τῶν Ἀρμενίων.

δ. Εἰ ἐπὶ τοῦ ἐνὶ Χριστοῦ δύο θελήματα καὶ δύο ἐνεργείας δῶμεν, πάντως ἀλλήλοισ ἐναντία ἔσονται ταῦ θεῖου διαμαχομένον τῷ ἀνθρωπίνῳ, καὶ ὁ αὐτὸς καὶ εἷς Χριστὸς, ἢ διαστασιάζων ἑαυτῷ εὐρεθήσεται, ἢ αἱ φύσεις διαιρηθήσονται καὶ ἰδιουπόστατοι, καὶ τὸ τοῦ Νεστορίου δόγμα παρήσιασται,

'Αντίθεσις πρὸς τοῦτο τῶν εὐσιβῶν.

ε. Εἰ μὲν τὰ δύο θελήματα, τὸ τε θεῖον καὶ τὸ ἀνθρώπινον, κατ' οὐσίαν ἀπὲρ διαφορά, εὐσεβεῖται· εἰ δὲ ἀντικείμενα, ψευδῆς ὁ λόγος· ἄλλο γὰρ θεότητος καὶ ἄλλο ἀνθρωπότητος θέλημα· ἀντικείμενα δὲ οὐδαμῶς, ὡς τοῦ ἀνθρώπινου θελήματος τῷ θεϊκῷ ἐπομένον, καὶ συντυπούμενον· οὔτε γὰρ εἰ τι διαφορῶν, πάντως τοῦτο καὶ ἀντικείμενον· διαφορά γὰρ οὐσιώδης· σύστασις ἔστι τῶν ἐν τῇ φύσει πραγμάτων, οὐ μὲν ἐναντίωσις πρὸς τὴν τούτων διάλυσιν. Ἀπαραίτητον δὲ τὸν σαρκωθέντα Λόγον φυσικῶς ἔχειν καὶ τὸ ἀνθρώπινον θέλημα πρὸς πίστωσιν τῆς νοεῖας αὐτοῦ καὶ λογικῶς ἐψυχωμένης σαρκὸς· εἴπερ τέλειος ἄνθρωπος γέγονε μηδενὸς τῶν ἡμετέρων λειπόμενος, πόλῃ μόνῃ τῆς ἀμαρτίας· πάντα γὰρ ἔχων ὅσα ἡμεῖς ἀπαραλείπτως τὰ κατὰ φύσιν συστατικὰ τῆς ἡμετέρας οὐσίας, ἢ θελε καὶ ἐνήργει ἐν ἑκατέρῃ μορφῇ μετὰ τῆς θατερόου κοινωνίας· ὦν μὲν γὰρ ἡ αὐτῆ, τούτων καὶ ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐνέργεια ἡ αὐτῆ· ὦν δὲ διάφορος ἡ οὐσία, τούτων διάφορος καὶ ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐνέργεια. Καὶ τὸ ἀνάπαλιν, ὦν ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐνέργεια ἡ αὐτῆ, τούτων καὶ ἡ οὐσία ἡ αὐτῆ. ὦν δὲ διάφορος ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐνέργεια, τούτων καὶ ἡ οὐσία διάφορος· διὸ ἐπὶ μὲν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος ἐκ τῆς ταυτότητος τῆς ἐνεργείας καὶ τοῦ θελήματος καὶ τὴν ταυτότητα τῆς φύσεως γνωσσομεν· ἐπὶ δὲ τῆς θείας οικονομίας, ἐκ τῆς διαφορῆς τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν θελημάτων καὶ τὴν τῆς φύσεως

tionem commotæ; distinguuntur enim naturalis voluntas et mentalis; naturalis quidem est vis appetitum movens hujus quod secundum naturam est; mentalis vero liber impetus et inquisitio circa aliquid ignoti, et circa id quod decretum est iudicium et dispositio; neque naturæ est character, sed proprie personæ cui inest et hypostaseos, quem admodum aliquo modo velle et aliquo modo videre non ad naturam pertinet, sed ad mentem nostram; unde et anthropolatra Nestorius mentionem unionem impie docuit, ut alteram per alteram confirmaret hypostasim, et servaretur merus homo aliqua mente et libero ad Deum Verbum motu, et ipse, inquit, homo hanc unionem perficiens. Utigitur naturæ summa in incarnato Deo assignaretur, oppositumque rejiceretur, naturalis quidem voluntas definita est de Christo, mentalis vero non proprie dicta est, ut neque divisioni locus daretur, dissensionis in hoc gratia; neque phantasie introitus, tanquam non sit illa.

Altera Armeniorum propositio.

4. Si in Christo duas esse voluntates et operationes concedamus, omnino inter se contrariæ erunt, divina voluntate adversus humanam repugnante; ac idem et unus Christus, vel a seipso dissentiens, inveniatur, vel naturæ dividuntur et singulæ propriam habebunt hypostasim; et Nestorii doctrina manifeste prædicabitur.

Ad hæc responsio orthodoxorum.

5. Si quidem duas voluntates, divinam et humanam, secundum essentiam differre dicitis, pie dicitis; si autem oppositas esse, mendaces estis. Altera enim est divinitatis et altera humanitatis voluntas; inter se tamen minime oppositæ, cum humana voluntas divinam voluntatem sequatur et ab illa efformetur. Non enim si quid differt, ideo opponitur; differentia enim est essentialis: eorum quæ in natura sunt collatio est eorum sejunctionis loco, non sane oppositio. Inevitabile autem incarnatum Verbum naturaliter humanam voluntatem habere, ut ejus intelligenti et rationali carnis animæ fides sit, si quidem perfectus homo factus est, nihil quod nostrum sit non sibi suscipiens, excepto peccato. Omnia enim quæ et nos habens, nihil non suscipiens eorum quæ secundum naturam nostræ essentialis constituta sunt, in utraque forma volebat operabaturque cum alterius communione. Quorum autem differens est essentialis, eorum quoque differens est et voluntas et operatio; quorum vero differens est voluntas et operatio, eorum quoque differens est essentialis. Ideo et in Patre et Filio et Spiritu sancto ex voluntatis et operationis identitate, et naturæ identitatem agnoscimus. In divina autem incarnationis œconomia ex operationum et voluntatum differentia, et naturæ differentiam confitemur. Duas porro voluntates naturalium esse dicimus, non personales; neque se-

parationem inducimus naturarum, sed eamdem, et in hac unione naturarum ostendimus conservationem,

6. Hoc etiam dicunt quod solo passionis tempore, quando quod nostri est perfecte in se referebat Christus et mori recusabat ut homo, duas voluntates habere visus est. Quod est inconsequens : si enim tunc habebat, et ab initio habebat ex quo factus est homo, neque id ex tempore habuit. Si autem ab initio non habebat, neque tempore passionis habuit, sed horrorem tantum simulavit, et pariter juxta illos cætera per quæ salvati sumus, lacrymas nempe, orationes, mœrorem, agoniam, crucem, mortem et sepulturam. Figurabat enim in seipso perfecte quod nostri est per naturalem secundum nos agoniam, ut et ab illa nos liberaret, et propriæ carnis naturæ fidem faceret, et œconomiam ab omni phantasia alienam efficeret; quemadmodum suæ humanæ voluntatis cum propria sui ipsius Patrisque voluntate coherenteriam et unionem, id statuens et dicens : Non mea voluntas, sed tua fiat ⁶. »

Alia Armeniorum propositio.

7. Si indivisibilis est Christus, indivisibilium vero una est operatio et voluntas, quomodo non et de Christo unam operationem in voluntatem dicemus?

Responsio.

Nihil naturalium, in quantum est indivisibile certe, sed pro hujus indivisibilis natura et essentia differentiam habet. Naturis enim non existentibus, evanescit quoque omnino quod naturis constat, compositam hypostasim dico. Si autem compositam Christi hypostasim confitemur ad quam attollitur, et contrariorum et oppositorum capax erit: mortalis enim et immortalis, visibilis et invisibilis, finita et infinita, initio carens et initium habens. Duplex quoque eorum, ut decet, erit operatio; et aliter ultra natura absque operatione esset, vel extra naturalem suam operationem? Quomodo autem possibile est ut naturalis secundum carnem virtutis experts Verbum incarnatum hominem perfectum ac simpliciter hominem seipsum nominet? Non enim est absque naturali operatione homo. Ad hoc, neque indivisibilis proprie dicitur in Christo composita persona. Nullam enim relationem habet ad eam divisionem quæ ex remotissimo genere per genera inter se subjecta ad propinquissimam speciem pervenit in eaque proprium progressum circumscribit

8. Ideo juxta sapientissimum Cyrillum nomen *Christus* non vim definitionis habet. Non enim est species de multis numero diversis prædicata, neque aliquam alicujus essentiam ostendit: non enim aliquid indivisibile est ad speciem aut genus

⁶ Luc. xxii, 42.

Α διαφοράν συνομολογούμεν· τὰ μέντοι δύο θελήματα φυσικά φαμεν, οὐχ ὑποστατικά· οὐδὲ διαίρεσιν εἰσαγάμεν τῶν φύσεων, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν, καὶ τῇ ἐνώσει δηλοῦμεν φυσικὴν συντήρησιν.

ζ. Ἐπεὶ τοῦτο φασίν, ὡς ἐν τῷ καιρῷ μόνῳ τοῦ πάθους, ἤνικα τὸ ἡμέτερον ἐτύπου πραγματικῶς ἐν ἑαυτῷ ὁ Χριστὸς καὶ παρῆταιτο τὸν θάνατον ὡς ἄνθρωπος, δύο θελήματα ἔχων ἰδεύοντο. Τοῦτο δὲ ἀποπον· εἰ μὲν γὰρ εἶχε τότε, καὶ ἀπ' ἀρχῆς εἶχε ἐξ οὗ γέγονεν ἄνθρωπος, ἀλλ' οὐχ ὑστερον ἐσχηθῆσαν. εἰ δὲ ἀπ' ἀρχῆς οὐκ εἶχε, οὐδὲ κατὰ τὸν καιρὸν εἶχε τοῦ πάθους, ἀλλὰ μόνον ἐφάντασε τὴν παραιτήσιν· κατ' αὐτοὺς δὲ καὶ τὰ λοιπὰ δι' ὧν σωσάμεθα, οἷον τὸ δάκρυον, τὴν εὐχὴν, τὴν λύπην, τὴν ἀγωνίαν, τὸν σταυρὸν, τὸν θάνατον, καὶ τὴν ταφὴν· ἐτύπου γὰρ ἐν ἑαυτῷ πραγματικῶς τὸ ἡμέτερον διὰ τῆς φυσικῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγωνίας, ἵνα καὶ ταύτης ἡμᾶς ἐλευθέρωσῃ, καὶ τῆς οἰκειᾶς σαρκὸς τὴν φύσιν πιστώσῃται, καὶ τὴν οἰκονομίαν καθάραν πάσης φαντασίας ἐργάσῃται· ὡσπερ τὴν ἀκρῶν τοῦ κατ' αὐτὸν ἀνθρωπικοῦ πρὸς τὸ οἰκεῖον αὐτοῦ καὶ πατρικὸν θελημα συμφύσιον καὶ ἑνωσιν, τῇ ἐπικρίσει τοῦτο καὶ φάσκειν· Μὴ τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ σὸν γενέσθω θελημα.

Ἐτερον πρόβλημα τῶν Ἀρμενίων.

ζ. Εἰ ἄτομος ὁ Χριστὸς, τῶν δὲ ἰσχυρῶν μία ἐνέργεια καὶ θέλησις, πῶς οὐχὶ καὶ ἐπὶ Χριστῷ μίαν ἐνέργειαν καὶ θέλησιν εἴπωμεν;

Ἀντίθεσις.

Οὐδὲν τῶν φυσικῶν εἰς τὸ ἄτομον προσηγουμένως, ἀλλ' εἰς τὴν τοῦτου φύσιν καὶ οὐσίαν ἔχει τὴν διαφοράν· φύσεων γὰρ οὐκ οὐσῶν, καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν ἀφανίζεται πάντως, ἢ σύνθετος, λέγω, ὑπόστασις. Εἰ δὲ σύνθετος ἢ ὑπόστασις ὡμολογῆται τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἣν ἀναφέρεται, καὶ δεκτικὴ τῶν ἐναντιῶν καὶ ἀντικειμένων· θνητὴ γὰρ καὶ ἀθάνατος, ὁρατὴ καὶ ἀόρατος, περιγραφτὴ καὶ ἀπερίγραφτος, ἀναρχος καὶ ὑπ' ἀρχὴν διπλῆ τούτων κατὰ τὸ εἶδος καὶ ἢ ἐνέργεια ἐστίν· καὶ ἄλλως δὲ τίς φύσις ἀνεργητος. ἢ φυσικῆς ἐνεργείας ἐκτός; Πῶς δὲ καὶ δυνατὸς ἀμοιροῦντα φυσικῆς δυνάμειος κατὰ σάρκα τὸν ἐνανθρωπήσαντα Λόγον ἄνθρωπον τέλειον ἢ ὅλως ἄνθρωπον χρηματίζειν; Οὐδὲ γὰρ διῆχα φυσικῆς ἐνεργείας ὁ ἄνθρωπος· πρὸς δὲ τούτοις, οὐδὲ ἄτομον κυρίως λέγεται τὸ κατὰ Χριστὸν σύνθετον πρόσωπον· οὐ γὰρ σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν ἐκ τοῦ γενικωτάτου γένους διὰ τῶν ὑπ' ἄλληλα καθιεμένων γενῶν πρὸς τὸ εἰδικώτατον εἶδος διαίρεσιν καὶ ἐν αὐτῷ τὴν οἰκειαν πρόσθον περιγράφουσαν.

ἢ. Διὰ τοῦτο, κατὰ τὸν σοφώτατον Κύριλλον, τὸ Χριστὸς ὄνομα οὔτε ὄρου δύνανται ἔχει· οὐ γὰρ εἶδος ἐστὶ πολλῶν ἀριθμῶν διαφερόντων κατηγορούμενον, οὔτε μὴν τὴν τινος οὐσίαν δηλοῖ· οὐ γὰρ ἄτομον πρὸς εἶδος ἢ γένος ἀγομενον ἢ κατ' οὐσίαν

ὑπὸ τούτων περιγραφόμενον, ἀλλ' ὑπόστασις σύνθετος τὴν φυσικὴν τῶν ἄκρων διαίρεσιν ἐν ἑαυτῇ κατὰ κράτος ταυτιζούσα, καὶ εἰς ἓν ἄγουσα τῇ τῶν οἰκειῶν ἐνώσει μερῶν · ἐπεὶ οὐδὲ ἐτέρωθεν τὸν αὐτὸν φύσει θεὸν ὄντα καὶ ἄνθρωπον διακρινώσκωμεν, ἢ ἐκ τῶν θεϊκῶς ἅμα καὶ ἀνθρωπικῶς χαρακτηριζόντων αὐτὸν ἐμφύτων ιδιωμάτων τῆς τε θεϊκῆς θελήσεως καὶ ἐνεργείας, καὶ τῆς ἀνθρωπικῆς τοῦ αὐτοῦ θελήσεως αἷς καὶ δι' ὧν ὁ ἦν καὶ ὁ γέγονεν, ἐπεσφράγιζε · θαυματουργῶν μὲν ὑπὲρ ἡμᾶς ὡς Θεός, πάσχων δὲ δι' ἡμᾶς ὁ αὐτὸς ἰκουσίως ὡς ἄνθρωπος · καὶ νῦν μὲν φηγεγόμενος πρὸς τὸν Φίλιππον · Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί; καὶ, Ὁ ἰσραηλῶν ἐμὴ ἰώρασε τὸν Πατέρα · καὶ, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμέν. Νῦν δὲ τί ζητεῖτέ με ἀποκτείνειν, ἄνθρωπον ὅς τὴν ἀλήθειαν λελάληκα ὑμῖν;

Ἐτέρα ἀντιθεσις Ἀρμενίων.

θ. Πᾶν ἑτεροκίνητον ἀνεϊρογνητον ἢ τοῦ Κυρίου τοῖνου σὰρξ ὑπὸ τοῦ ἐνωθέντος αὐτῇ Λόγου κινουμένη ἀνεϊρογνητος ἦν.

Ἀντιθεσις καὶ ἀπολογία πρὸς τοῦτο.

Καὶ λοιπὸν οὐ διεφέρε τῶν ἄλλων ἀγίων ἢ τοῦ Κυρίου σὰρξ · νέματι Θεοῦ κινουμένη καὶ Μωϋσῆς καὶ Δαβὶδ, καὶ ὅσοι ἄλλοι τῆς θεϊκῆς ἐνεργείας χωρητικοί · τοῦτο δὲ ἀποκτείνειν. Ἀλλ' ἐπεὶ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἀτίπτως γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ ὡς Θεὸς κατὰλλήλως τῇ αὐτοῦ θεότητι ἠθέλει τε καὶ ἐνήργει, καὶ ὡς ἄνθρωπος κατὰλλήλως τῇ αὐτοῦ ἀνθρωπότητι, τοῦ ἀνθρωπείου θελήματος οἶα καὶ θεωθέντος, τῷ θεϊκῷ βουλήματι κινουμένου καὶ τυπουμένου. καὶ μαρτυροῦσι τοῦτο τὰ εὐαγγελικὰ ῥήματα ἃ φασιν οὕτως · « Τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν ὁ Ἰησοῦς εἰσελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν · » καὶ πάλιν · « Ἐβλῶ ἵνα ὁπου εἰμι ἐγὼ, καὶ αὐτοὶ ὡσι · » καὶ αὖ · « Οὐ γὰρ ἠθέλει ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτείνειν. » καὶ ἐτέρωθεν · « Καθεῖθεν ἐξελθόντες ἐπορεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας · καὶ οὐκ ἠθέλει ἵνα τις γνῶ · » καὶ ἄλλαχου · « Καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες αὐτῷ · Πού θέλεις ἀπελθόντες ἐτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα; » Ταῦτα γὰρ πάντα καθὸ ὁ Κύριος ἄνθρωπος ἐφθέγγετο, καὶ οὐ καθὸ Θεός. Καὶ ἄλλως δὲ τὸ μὴ ἔχον ἐνέργειαν καὶ κίνησιν φυσικὴν νεκρὸν καὶ ἀψυχον ἢ δὲ τοῦ Κυρίου σὰρξ ἔννου καὶ ἑμφυχος.

Ἐτερον πρόβλημα Ἀρμενίων.

ι. Ὡς περ ἐπὶ Χριστοῦ τὴν τῶν δύο φύσεων συνδρομῆν σύνθετον φατε ὑπόστασιν, οὕτω χρεῶν καὶ μίαν σύνθετον λέγειν ἐνέργειαν.

Ἀντιθεσις.

Εἰ τὸν Χριστὸν ἐν δύο φύσεσι θεωρούμενον μίαν δάμεν σύνθετον ἔχειν ἐνέργειαν, ἢ τοιαύτη πάντως ἐνέργεια ἢ τῶν αὐτοῦ μερῶν ἐστίται, ἢ αὐτοῦ ὡς

reductum aut secundum essentiam sub illis circumscriptum, sed hypostasis composita naturalem extremorum divisionem in se commiscens et identificans, et in unum agens propriarum partium adunatione, quoniam nec aliunde eumdem natura Deum et hominem agnoscimus quam ex iis quæ divine et humane simul eum signant, innatis proprietatibus divinæ voluntatis operationisque et humanæ ejus voluntatis. Quibus et per quas quod erat et quod factus est signavit; miracula quidem supra nos operans ut Deus, patiens autem propter nos voluntarie ut homo. Et nunc quidem Philippo dicens: « Non credis quia ego in Patre et Pater in me? » Et: « Qui videt me, videt Patrem; et, « Ego et Pater unum sumus; » nunc vero: « Quid quæritis me interficere, hominem qui veritatem locutus sum vobis? »

Alia Armeniorum objectio.

9. Quod ab alio movetur, absque operatione est: Domini igitur caro quæ a Verbo sibi unito movetur, absque operatione est.

Responsio et hujus objectionis confutatio.

Cæterum non ab aliorum sanctorum carne diferebat Christi caro. Spiritu Dei movebantur et Moyses et David et quicumque alii divinæ operationis capaces fuere. Quod ad eos spectat, ridicula esset objectio: sed postquam omnium Deus absque mutatione factus est homo, et ut Deus pro sua deitate volebat et operabatur, et ut homo pro sua humanitate, humana voluntate quasi deificata, et per divinam voluntatem mota et efformata. Atque id testantur evangelica verba quæ sic se habent; « Crastina die voluit Jesus intrare in Galilæam; » et rursus: « Volo ut ibi sum ego, et illi sint; » et rursus: « Non enim volebat in Judæa ambulare, qui quærebant eum Judæi interficere. » Et alibi: « Et inde egressi perambulabant Galilæam; et nolebat ut quis eum agnosceret; » et alibi: « Et accesserunt ad eum discipuli ejus dicentes. Ubi vis paremus tibi manducare Pascha? » Hæc enim omnia, ut homo, Dominus loquebatur, non autem ut Deus. Et aliunde quod non habet operationem et motum naturalem, mortuum est et inanime. Domini autem caro mente et anima prædita erat.

Alia Armeniorum propositio.

10. Quemadmodum de Christo duarum naturarum concursum compositam hypostasim dicitis, sic dicendum est unam compositam operationem esse.

Responsio.

Si Christum in duabus naturis consideratum concedamus unam habere operationem, talis operatio vel ejus partium erit, vel ipsius est compositi. Et si quidem ejus partium sit, dividetur ad utrum-

⁷ Joan. xiv, 10. ⁸ Ibid. 9. ⁹ Joan. x, 30. ¹⁰ Joan. vii, 20. ¹¹ Joan. i, 43. ¹² Joan. xvii, 24.

¹³ Joan. vii, 1. ¹⁴ Ibid. ¹⁵ Matth. xxv, 17.

que scissa et solvetur, et simul ea quæ per ipsam uniantur solvet. Si vero compositi, ipsa erit ut contrariorum capax mortalis et immortalis, creata et increata, finita et infinita. Si quis hoc concesserit, erit Christus propriam habens operationem, existentem et non existentem, secundum possessionem et secundum privationem. Idem autem et de voluntate dicendum est. Dicunt Armenii, quemadmodum organi et illud moventis eadem est operatio, sic et divinitatis et humanitatis unam esse operationem. Si igitur inducunt organum vel coexistens, ut sunt corpus et anima, omnino juxta illos dicendum erit creaturam esse divinam naturam vel corpus increatum. Si vero artis cujusdam organum dicunt, illud anima carebit, nec semper movebitur, sed quando operanti videbitur. Cæterum Apollinario et Ario consentiunt, quorum prior absque anima, Apollinarius autem absque mente esse carnem Christi dicebat.

11. Si dicant Armenii Christum et post incarnationem unum esse Filium et sanctæ Trinitatis unum; sanctam autem Trinitatem unicam voluntatem et unicam operationem habere, atque inde Christum unicam habuisse operationem et unicam voluntatem, sic respondendum erit: Pater non ut Pater vult, sed ut Deus; et quoniam Deus est Filius, et Deus est Spiritus Sanctus, secundum id divina Trinitas unam voluntatem habet et unam operationem, Filii vero, nobiscum hominibus communicans carnis assumptione, duplicem quoque voluntatem et operationem habuit; unam quidem ut Deo et Patri consubstantialis, alteram autem ut nobis consubstantialis. Altamen non separatas dicimus operationes, neque naturas separatim operari; sed utramque una cum alterius communionem operari id quod proprium habuit. Neque enim humana humane operatus est; non enim simplex homo erat; neque divina secundum Deum tantum; non enim solummodo erat Deus. Sed duæ naturæ sunt unus Christus, et unus Christus est duæ naturæ. Et aliter: Si unam voluntatem dixerimus de Christo ut de sancta Trinitate, erit omnino una et eadem voluntas Patris et Verbi et carnis. Ad hæc quæ diximus, id forte adjicient qui ratiocinio uti volunt: Non est natura absque hypostasi seu persona; si igitur, inquit duas naturas in Christo dixerimus, duas quoque hypostases inducemus; atque ita cum Nestorio sentiemus qui duas hypostases in Christo esse docuit.

Ad id respondendum est.

12. Pia Ecclesia, quemadmodum Sabellii synæresim repudians tres personas et unam naturam sanctissimæ Trinitatis confitetur, et Arii in tres dissimiles hypostases divisionem respuens, unicam naturam divinæ Trinitatis docet, sic et Monophysitas impugnat dicentes unam esse naturam in Christo et unam esse hypostasim. Quod præsten-

Α ὅλου· καὶ εἰ μὲν τῶν αὐτοῦ μερῶν, μερισθῆσεται πρὸς ἀμφοτέρω τε μνησμένη καὶ λυθῆσεται, καὶ συνδιαλύσει τὰ κατ' αὐτὴν ἠνωμένα· εἰ δὲ τοῦ ὅλου, ἔσται ἡ αὐτὴ ὡς δεκτικὴ τῶν ἐναντίων θνητῆ καὶ ἀθάνατος, κτιστὴ καὶ ἀκτιστος, περιγραφτὴ καὶ ἀπερίγραφτος· καὶ εἰ τοῦτο δώσει τις, ἔσται ὁ Χριστὸς τὴν οἰκειάν ἔχων ἐνέργειαν, οὕσαν καὶ μὴ οὕσαν, κατὰ ἕξιν καὶ στήρησιν. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ περὶ θελήματος ἔστιν εἰπεῖν. Λέγουσιν οἱ Ἀρμένιοι ὅτι, ὡς περ ὄργανου καὶ τοῦ κινουμένου αὐτὸ μία ἐνέργεια, οὕτω καὶ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος μία ἐνέργεια. Εἰ τοίνυν εισάγουσι τὸ ὄργανον καὶ σύγχρονον ὡς περ σῶμα καὶ ψυχὴ, πάντως ἔσται κατ' αὐτοὺς ἡ κτίσμα τὴν θείαν φύσιν λέγειν ἢ τὸ σῶμα ἀκτιστον· εἰ δὲ τεχνικὸν τὸ ὄργανον λέγουσιν, ἀψυχον τοῦτο καὶ οὐκ αἰεὶ κινούμενον, ἀλλ' ὅτι τῷ ἐργαζομένῳ δόξει· καὶ λοιπὸν συμφρονούσιν Ἀπολλινάριω τε καὶ Ἀρείῳ, ὧν ὁ μὲν ἀψυχον, Ἀπολλινάριος δὲ ἀνοῦν τὴν σάρκα τοῦ Χριστοῦ ἔλεγεν.

ἰά. Εἴπερ φήσουσιν οἱ Ἀρμένιοι ὡς ὁ Χριστὸς καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν εἶναι τὸν Υἱὸς καὶ εἶς τῆς ἁγίας Τριάδος, ἡ δὲ ἁγία Τριάς μίαν θέλησιν καὶ μίαν ἐνέργειαν ἔχει, καὶ κατὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς μίαν εἶχεν ἐνέργειαν καὶ μίαν θέλησιν, ῥητέον οὐτως· ὡς ὁ Πατὴρ οὐ καθὼ Πατὴρ θέλει, ἀλλὰ καθὼ Θεός· καὶ ἐπεὶ Θεὸς ὁ Υἱὸς, Θεὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, κατὰ τοῦτο ἡ μὲν τρισυπόστατος Θεότης μίαν θέλησιν ἔχει καὶ μίαν ἐνέργειαν· ὁ δὲ Υἱὸς, ἐπικοινωνῶν καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἡμῖν τῇ τῆς σαρκὸς προσλήψει, διπλὴν καὶ τὴν θέλησιν εἶχε καὶ τὴν ἐνέργειαν. τὴν μὲν ὡς ὁμοούσιος ὧν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τὴν δὲ ὡς ὁμοούσιος ὧν ἡμῖν. Πλὴν οὐ διηρημένως φαμέν τὰς ἐνεργείας, οὐδὲ τὰς φύσεις ἐνεργουμένας καχωρισμένως, ἀλλ' ἡνωμένως ἐκάστην μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας ἐνεργούσαν τοῦθ' ὅπερ ἰδίου ἐσχηκεν· οὐτε γὰρ τὰ ἀνθρώπινα ἀνθρωπίνως ἐνήργηκεν, οὐ γὰρ ψιλὸς ἦν ἀνθρώπος· οὐτε τὰ θεῖα κατὰ Θεὸν μόνον, οὐ γὰρ ἦν μόνον Θεός· ἀλλ' αἱ δύο φύσεις εἶς ἔστι Χριστὸς, καὶ ὁ εἶς Χριστὸς δύο φύσεις ἐστί. Καὶ ἄλλως· Εἰ μίαν θέλησιν εἰπωμεν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, ἔσται πάντως μία καὶ ἡ αὐτὴ θέλησις τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς. Πρὸς οἷς εἰρήκαμεν ἔτι καὶ τοῦτο ἴσως προσθήσουσι διασκευάζοντες συλλογιστικῶς· Οὐκ ἔστι φύσεις ἀνυπόστατος ἦτοι ἀπρόσωπος· εἰ οὖν δύο, φασί, φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ εἰπωμεν, δύο καὶ ὑποστάσεις συνισθενήκαμεν· καὶ οὕτω συμφρονούντες ἐσόμεθα Νεστορίῳ δύο ὑποστάσεις ἐπὶ Χριστοῦ δογματίζοντι.

Ῥητέον δὲ πρὸς τοῦτο.

ἰβ'. Ὡς ἡ εὐσεβὴς Ἐκκλησία, ὡς περ τὴν Σαβελίου συναίρεσιν ἀποπεπομένη, τρεῖς ὑποστάσεις καὶ μίαν φύσιν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος ὁμολογεῖ, καὶ τὴν Ἀρείου εἰς ἑτερογενεῖς τρεῖς ὑποστάσεις ἀποσκυβαλίζουσα διαίρεσιν, μίαν φύσιν τρισυποστάτου Θεότητος δοξάζει, οὕτω καὶ τοῖς Μονοφυσίταις ἀπομάχεται, φάσκουσι μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ διὰ τὸ

καὶ τὴν ὑπόστασιν εἶναι μίαν. Καὶ κατασκευά-
ζουσι τοῦτο ἐκ τοῦ λέγειν μὴ εἶναι φύσιν ἀνυπόστα-
τον ἤτοι ἀπρόσωπον· οὐδὲ γὰρ ἢ ἐν Χριστῷ ἀνθρω-
πίνῃ φύσει ἀνυπόστατος οἶα τῷ Λόγῳ ἐνυποστάσα.
Προσεπάγειν δὲ καὶ ταῦτα χρεῖων πρὸς τὰ παρ' Ἀρ-
μενίων συλλογιστικῶς προτεινόμενα. Ὡσπερ αἱ δύο
γεννήσεις Χριστοῦ, τουτέστιν ἡ πρὸ αἰώνων ἐκ
Πατρὸς κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ἡ ἐπ' ἐσχάτων τῶν
χρόνων ἐκ Παρθένου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἐν τῇ
μᾶ τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑποστάσει γινόμεναι, οὐκ ἐποίη-
σαν προσθήκην ὑποστάσεως· οὕτως οὐδ' ἐκ τῶν
δύο καθ' ὑπόστασιν ἠνωμένων φύσεων προσθήκη
προσώπου ἐγένετο. Πρὸς γούν τοὺς λέγοντας μὴ
εἶναι φύσιν ἀνυπόστατον, ῥητεον ὡς οὐδὲ τέκος
ἐστὶν ἀπρόσωπος. Ἰστίον δὲ ὡς οἱ μίαν ἐπὶ Χριστοῦ
φύσιν δοξάζοντες ἢ τὴν θεότητα τραπήναι εἰς σάρκα B
δοξάζουσιν, ἢ τὴν σάρκα ὁμοούσιον τῇ θεότητι γέ-
νεσθαι, ἅπερ τῶν ἀμνηχάνων καὶ ἀδυνάτων ἐστὶν·
εἰ δὲ μηδέτερον τούτων, ἑτέρα πάντως καὶ ἑτέρα φύσις
ἐν Χριστῷ.

γ'. Ἐπι εἰ κατὰ ἀριθμὸν τῶν φύσεων διδάσκου-
σιν εἶναι καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τὸ ἑμπαλιν, καὶ τρεῖς
ἄρα φύσεις ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος εἰσενέγκωσι τρι-
υποστάτου οὐσίας· ἢ τὸ ἀνάπαλιν μίαν ὑπόστασιν
εἰπωσι διὰ τὸ ἐναδικὸν τῆς φύσεως. Δεῖ δὲ καὶ τοῦτο
εἰδέναι ὡς οἱ Ἰακωβίται καὶ οἱ Ἀρμένιοι πρὸ μὲν
τῆς ἐνώσεως δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ ὁμολογοῦσι·
μετὰ δὲ τὴν ἐνωσιν μίαν σύνθετον συγγέοντες ἀμ-
φοτέρας τῶν τε θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, καὶ διὰ
τοῦτο καὶ μίαν φύσιν ὀνομάζουσιν· ὅθεν καὶ δικαιο-
λογούμενοι πρὸς τοὺς λέγοντας εὐσεβῶς δύο φύσεις C
ἐπὶ Χριστοῦ, λέγουσι μὴ εἶναι φύσιν ἀνυπόστατον
ἤτοι ἀπρόσωπον· καὶ ὡς οἱ φάσκοντες δύο φύσεις
ἐπὶ Χριστοῦ καὶ δύο ὑποστάσεις εἰσάγουσι κατὰ τὸν
Νεστόριον, καὶ οὐλίτι τρία πρόσωπα ἤτοι τρεῖς ὑπο-
στάσεις εὐρίσκονται λέγοντες ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριά-
δος, ἀλλὰ καὶ τέσσαρας. Καὶ κατὰ τοῦτο τὴν ἐν Χαλ-
κηδόνι σύνοδον ἀναθεματίζουσιν, ὡς δὴθεν δύο ὑπο-
στάσεις ἐπὶ Χριστοῦ κυρώσασαν· οὕτω γὰρ κατὰ
τὴν αὐτῶν δόξαν τὰς φύσεις φασί. Τῷ δὲ ἁγίῳ Κυρίλλῳ
συνεργῷ τῆς αὐτῶν αἰρέσεως χρώνται ἐν οἷς φησι
μίαν φύσιν τοῦ Λόγου σεσαρκωμένην, τὴν τοιαύτην
ῥῆσιν οὐχ ὡς ἐκεῖνος ἔφησεν ἐκλαμβάνοντες, ἀλλ' εἰς
ἢ αὐτοὶ φασὶ φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ συγκεχυμένην μετὰ
τὴν ἐνωσιν, ἢ μᾶλλον μεταβληθεῖσαν εἰς θεότητα.

ιδ'. Πάλιν οἱ αὐτοὶ εὐσεβῶς νοοῦντες τὴν τοῦ
εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου φωνὴν, ἥτις φησὶ· Καὶ
ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, παράγοντες δὲ καὶ ῥῆσιν
τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου οὕτω λέγουσαν· « Ὁ Λόγος
σὰρξ ἐγένετο, ἵνα καὶ ἡ σὰρξ γένηται Λόγος· »
ἀλλὰ καὶ Γρηγόριον τὸν Θεολόγον φάσκοντα. Καὶ
θαυρῶ λέγει ὁμόθεον, καὶ γεγονὸς ὅπερ τὸ χρίσαν·
ἔτι δὲ καὶ τὸν Νυσσαῖων Γρηγόριον οὕτως διεξ-
ιόντα· Καθάπει σταγῶν ὄξους βληθεῖσα ἐν τῷ
πελάγει τῆς θαλάσσης οὐκ ἔτι ἐστὶν ἐν τοῖς
ἰδίους τοῦ ὄξους ιδιώμασιν, ἀλλὰ μετεποίηθη
κοὶ συνεκράθη εἰς τὸ τοῦ πελάγους τῶν ὑδάτων

dunt dicendo non esse naturam sine hypostasi
seu persona. Non enim quæ in Christo est
humana natura, sine hypostasi est, cum Verbo
supponatur. Hæc et opponi oportet ad ea quæ
syllogistice dicunt Armenii : Quemadmodum duæ
Christi generationes, id est, æterna ex Patre
generatio secundum divinitatem, et in fine tempo-
rum ex Virgine generatio secundum humanitatem
in una Dei Verbi hypostasi habita: non hypostasis
additionem effecere; ita neque ex duabus per
hypostasim unitis naturis personæ facta est ad-
ditio. Ad eos igitur qui dicunt non esse natu-
ram absque hypostasi, dicendum est, neque
Christi generationem absque persona esse. Scien-
dum vero eos qui unicam esse in Christo naturam
opinantur, aut opinari divinitatem in carnem
esse conversam, aut carnem divinitati consubstan-
tialē factam esse, quæ absurda et impossibilia
sunt; si porro neutrum ex his, altera omnino et
altera in Christo natura.

13. Præterea si ex naturarum numero docent
esse et personas ac vice versa, et tres igitur na-
turas sanctæ Trinitatis inducant, cum sit tribus
personis constans; vel rursus unicam hyposta-
sim dicant, cum unica sit hujus natura. Id autem
sciendum est Jacobitas quoque et Armenios ante
unionem quidem duas naturas in Christo confiteri;
post unionem vero unam compositam, ambas con-
fundentes, divinam et humanam, et ideo unam
naturam appellare. Unde sui defendendi causa iis
qui pie dicunt duas esse in Christo naturas re-
spondent non esse naturam absque hypostasi seu
persona. Et eos qui duas esse in Christo naturas
opinantur et duas hypostases, ut Nestorium, in-
ducere, et non tres personas seu tres hypostases in
sancta Trinitate dicentes reperiri, sed et quatuor.
Et inde Chalcedonensem synodum anathematizant,
utpote quæ duas in Christo hypostases esse de-
creverit: ita enim secundum suam doctrinam ap-
pellant naturas. Sancto autem Cyrillo ut suæ
hæreseos complice utuntur, eo quod dixerit uni-
cam esse naturam Verbi incarnatam, hanc vocem
non in eodem sensu quam ille usurpantes, sed
hanc naturam esse contendunt eam quam post
unionem confusam esse dicunt, imo in divinita-
tem conversam. D

14. Rursus iidem impie hanc evangelistæ
Joannis vocem adhibentes: *Et Verbum caro
factum est*; invocantesque has beati Athanasii
voces: « Verbum caro factum est, ut et caro fiat
Verbum; » sed et Gregorium Theologum dicen-
tem: « Audeo dicere Deo similem et factum quod
est Verbum inungens; » et ad hæc Gregorium
Nysseum sic eloquentem: « Quemadmodum aceti
gutta in maris pelago immersa non jam aceti
proprietas retinet, sed conversa et commista
est in maris aquarum proprietates; ita sane et
sanctissimum illud corpus commistum divinitati

non jam carnis proprietates retinet. » Atque sic ratio inantur : « Cum caro Verbum factum sit et Deo consubstantialis, et Verbo commista sit et in illud conversa, quomodo possunt dici duæ naturæ, non autem unica, quæ est divinitatis ? »

15. At quæ est respondendum : Creatæ et finitæ natura rursus et post unionem in suis naturalibus proprietatibus permansit, non omnino conversa in increatum et infinitum et in Patri coæternum. Per naturam autem invicem accessionem carnem deificatam esse, Deum hominem factum esse dicimus. Nisi enim id concedamus, juxta illos Verbi naturæ erit, non autem humanæ in Christo naturæ, incrementum, lactatio, tactus, fames, sitis, fatigatio, agonia, sputum, crucifixio, sepultura, mors. Id ita Patribus videri, quorum oracula proferunt, testantur cætera eorum scripta, naturas in Christo non confundi docentia neque conversam esse carnem in divinitatem ; sed et verba Christi discipulis de Lazaro dicentis : Mortuus est, et gaudeo propter vos, quoniam non eram ibi. Utrius reputanda est hæc vox : « Non eram ibi¹⁶ ? » Divinitatis ? Et quomodo loco circumscriptus est qui ubique adest et super omnia est ? Si vero carnis, quo modo non sunt duæ in Christo naturæ ? Et lacrymæ Lazari gratia effusæ, carnis omnino erant, neque divinitatis ; quemadmodum homini convenit illud : « Ubi posuistis eum ? »

16. Quod si id addiderint, nos, si duas naturas distinctas habuerit Christus, humanam nempe et divinam, creaturam adorare, quippe qui ante creatam naturam procidamus ; vel si minius, esse idem et unus Christus adoratus et non adoratus. Sic respondendum. Filium Dei cum Patre et sancto Spiritu adoramus, sine corpore ante incarnationem existentem ; nunc autem eundem incarnatum et citra deitatem factum hominem. Et sicut lignum tenue tactui non est inaccessible, tamen, igne addito, inaccessible fit, non quidem per se, sed quia ignis accessit. Non enim ligni natura inaccessibleis est, sed carbo, i. e. lignum adustum ; sic caro quoque pro natura sua non est adoranda, in Verbo tamen incarnato adoratur ; nec dicimus nos carnem nudam adorare, sed carnem Dei, i. e. Deum incarnatum. Sed hoc quidem in promptu et per compendium. Vir autem otio fruens multa e Scripturis sacris exempla Armeniorum hæreses aut destruentia aut reprobantia in medium proferre potuerit.

¹⁶ Joan. xi, 15.

A ἰδιώμα · οὕτω δὴ καὶ τὸ πανάγιον ἔπεινο σῶμα συνακραθῆν τῇ θεότητι, οὐκέτι ἐστὶν ἐν τοῖς τῆς σαρκὸς ἰδιώμασι. Καὶ συλλογίζονται οὕτως · ὡς Ἐπεὶ ἡ σὰρξ γέγονε Λόγος καὶ διόθεος, συνακράθη τῷ Λόγῳ καὶ μετεποιήθη, πῶς δυνατὸν δύο λέγειν φύσεις καὶ οὐχὶ μίαν καὶ ταύτην τῆς θεότητος ;

ie. Πρὸς ἅπερ ἀποκρίνασθαι δεῖ ὡς ἡ κτιστὴ καὶ περιγραφτὴ φύσις πάλιν καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν ἐπὶ τῶν ἰδίων μεμένηκε φυσικῶν ἰδιωμάτων, οὐδ' ὅπως μεταβληθεῖσα εἰς τὸ ἀκτιστον, καὶ ἀσχημάτιστον καὶ συναίδιον τῷ Πατρὶ · διὰ δὲ τὴν τῶν φύσεων εἰς ἄλλα περιχώρησιν, τὴν σάρκα θεωθῆναι · τὸν δὲ Θεὸν ἐνανθρωπήσαι φαμεν · εἰ γὰρ μὴ τοῦτο δοίμεν, ἔσται ἂν τῆς τοῦ Λόγου φύσεως κατ' αὐτοῦς, καὶ οὐχὶ τῆς ἐν Χριστῷ ἀνθρωπίνης φύσεως, ἡ αὔξησις, ἡ σπαργάνωσις, ἡ ψηλάφρσις, ἡ πείνα, ἡ δίψα, ὁ κόπος, ἡ ἀγωνία, τὸ πύσμα, ἡ ἐπὶ σταυροῦ πῆξις, ἡ ταφή, καὶ ὁ θάνατος. Ὅτι δὲ καὶ τοῖς Πατράσιν οὕτω δοκεῖ, ὡν τὰς χρήσεις παράγουσι, μαρτυροῦσι τὰ λοιπὰ τούτων ἰστορημάτων, μὴ συγκεκριθῆναι τὰς ἐν Χριστῷ φύσεις διδάσκοντα, μᾶλλον μεταποιηθῆναι τὴν σάρκα εἰς θεότητα. Ἄλλὰ καὶ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς μαθητὰς περὶ τοῦ Λαζάρου λεγόμενος ὅτι « Ἀπέθανε, καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ. » Τίνας νοητὸν τὸ ῥῆμα τὸ « οὐκ ἤμην ἐκεῖ ; Τῆς θεότητος ; Καὶ πῶς τόπω περιγραφτὸς ὁ πανταχῶ παρὼν καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν ὢν ; Εἰ δὲ τῆς σαρκὸς, πῶς οὐχὶ δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ ; Καὶ τὸ ἐπὶ Λαζάρου δὲ δάκρυον τῆς σαρκὸς πάντως ἦν, καὶ οὐχὶ τῆς θεότητος · ὡς περ ἀνθρωποπρεπὲς καὶ τὸ ἑρωτῆν α Ποῦ τεθείκατε αὐτόν ;

ic. Ἐὰν δὲ καὶ τοῦτο προσθήσουσιν ὡς, εἰ δύο φύσεις εἶχεν ὁ Χριστὸς ἀσυγχύτους, ἀνθρωπίνην καὶ θεϊκὴν, ἄρα τῇ κτίσει λατρεύομεν, ὡς κτιστῇ προσκανοῦντες φύσει · ἢ εἰ μὴ τοῦτο, εἴη ἂν ὁ αὐτὸς καὶ εἷς Χριστὸς προσκυνητὸς τε καὶ ἀπροσκυνητὸς · οὕτως ἰσχυροῦν · Τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνοῦμεν, ἀσώματον μὲν πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, νῦν δὲ τὸν αὐτὸν σισσαρκωμένον καὶ γενόμενον ἀνθρώπον μετὰ τοῦ εἶναι Θεόν · καὶ ὡς περ ξύλον ψιλὸν οὐκ ἐστὶν ἀπρόσιτον τῇ ἀφῆ, πυρὶ δὲ προσομιλήσαν, ἀπρόσιτον γίνεται οὐ δι' ἑαυτὸ, ἀλλὰ διὰ τὸ συνημμένον αὐτῷ πῦρ · καὶ οὐχ ἡ τοῦ ξύλου φύσις ὑπάρχει ἀπρόσιτος, ἀλλ' ὁ ἀσθραξ, ἥτοι τὸ φεπυρωμένον ξύλον · οὕτως καὶ ἡ σὰρξ κατὰ μὲν τὴν ἑαυτῆς φύσιν οὐκ ἐστὶ προσκυνητὴ · προσκυνεῖται δὲ ἐν τῷ σισσαρκωμένῳ Λόγῳ · καὶ ὅ φαμεν ὅτι σάρκα προσκυνοῦμεν ψιλὴν, ἀλλὰ σάρκα Θεοῦ, ἥτοι σισσαρκωμένον Θεόν. Ταῦτα ὡς ἐκ πρὸ χείρου καὶ ἐν ἐπιτόμῳ · εὐκαιρία δὲ τις χρώμασι, καὶ ἕτερα ἂν πλείω ἐκ τῶν ἱερῶν Βιβλίων ἐπισυναγάγη, τὰς τῶν Ἀρμενίων αἱρέσεις καταστρέφοντα, καὶ τὰς ἀντιθέσεις αὐτῶν διελέχοντα.

NICETÆ CHONIATÆ

EX LIBRO XX

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

(Mai, Biblioth. nov., t. IV.)

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΤΩΝ ΑΓΑΡΗΝΩΝ. A

DE SUPERSTITIONE AGARENORUM

α. Ἔστι δὲ καὶ ἡ μέχρι τοῦ νῦν κρατοῦσα λαοπλά-
νος θρησκεία τῶν Ἰσραηλιτῶν πρόδρομος τῆς ἀπι-
χρίστου. Κατὰ γὰρ τὸν δὲ ἀπὸ τοῦ Ἰσμαὴλ τοῦ ἐκ τῆς
Ἄγαρ τεχθέντος τῷ Ἀβραάμ· διόπερ Ἀγαρηνοὶ καὶ
Ἰσραηλιταὶ προσαγορεύονται. Σαρρακηνούς δὲ αὐτοὺς
καλοῦσιν ὡς ἐκ τῆς Σάρρας κενός (1), διὰ τὸ εἰρησθαι
ὑπὸ τῆς Ἄγαρ τῷ ἀγγέλω, ὅτι Ἡ Σάρρα κενὴ με ἀπέ-
λυσεν. Οὗτοι μὲν οὖν, εἰδωλολατρεῖσαστες καὶ προσκυ-
νήσαντες τῷ εἰσπρόσῳ ἀστρῶ τῇ Ἀφροδίτῃ, ἦν δὲ καὶ
Καμὲρ (2) τῇ ἐαυτῶν ἐπωνόμασαν γλῶσση, ὅπερ ση-
μαίνει μεγάλην, εἰς μὲν τῶν Ἡρακλείου χρόνων πρό-
φανῶς εἰδωλολατρεῖον· ἀπὸ δὲ Ἡρακλείου καὶ δεῦρο
ψευδοπροφήτης αὐτοὺς ἐνεφάνη Μωάμεδ· ὀνομαζόμενος,
ὃς περιετυχῶν Ἑβραίοις καὶ Χριστιανοῖς, δῆθεν Ἀρειανός
καὶ Νεστοριανός, ἀπανταχόθεν ἀρυσάμενος ἐξ Ἰουδαίων
μὲν μοναρχίας, ἐξ Ἀρειανῶν δὲ Λόγου καὶ Πνεύμα κτι-
στά, ἀπὸ δὲ Νεστοριανῶν ἀνθρωπολατρείαν, τὴν τῆς Ἰτα-
λαίων καὶ Καρινῶν Διαιτήκην ἐπέλθων, καὶ τοὺς Ἀρειανῶν
προσεμλήσας μόνιζοντι, ἰδίαν σύνεσθησεν αἰρεσιν· καὶ
προφάσει δῆθεν θεοσιβίλης τὸ εἶδος ὑποποιήσας, ἐξ αὐ-
ρανῶν γραφῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατανεχθῆναι παρ' αὐτὸν
διεθρῖλλησε· τὰ δὲ συγγράμματα ἐν τῷ τοιοῦτῳ βί-
βλιῳ διαχαράξας γλῶττος ἀξία, τὸ σίβας αὐτοῖς πα-
ρίδωκε.

β. Λέγει ἓνα Θεὸν ποιητὴν τῶν ὅλων εἶναι μήτε γεν-
νηθέντα μήτε γεγεννηκότα· λέγει τὸν Χριστὸν Υἱὸν εἶ-
ναι τοῦ Θεοῦ, καὶ πνεῦμα αὐτοῦ, κτιστὸν δὲ καὶ δούλον·
καὶ ὅτι ἐκ Μαρίας τῆς ἀδελφῆς Μωϋσέως καὶ Ἀαρὼν
ἀνευ σπορᾶς ἐτέχθη. Ὁ γὰρ Λόγος, φησί, τοῦ Θεοῦ καὶ
τὸ Πνεῦμα εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μαρίαν (3), καὶ ἐγέννησε
τὸν Ἰησοῦν, προφήτην ὄντα καὶ δούλον τοῦ Θεοῦ.
Ἰουδαῖοι δὲ παρανομήσαντες ἠθέλησαν αὐτὸν σταυ-
ρῶσαι, καὶ κρατήσαντες ἐσπαύρωσαν αὐτοῦ τὴν σκιάν.
Αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς οὐκ ἐσταυρώθη, φησί, οὔδὲ ἀπέ-
θανεν· ὁ γὰρ Θεὸς ἔλαβεν αὐτὸν εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ τὸ
φθεῖν αὐτὸν. Καὶ τοῦτο δὲ λέγει, ὅτι, τοῦ Χριστοῦ ἀνε-
λθόντος εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐπερώτησεν αὐτὸν ὁ Θεὸς λέ-
γων· Ὁ Ἰησοῦ, σὺ εἶπας τὸν λόγον τοῦτον, ὅτι Υἱὸς
εἶμι τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός; Ἀπεκρίθη, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς·

1. Perseverat usque ad hodiernam diem popu-
lorum deceptrix religio Ismahelitarum quasi Anti-
christi quidam precursor. Hi genus ducunt ab
Ismahel, quam Agar Abrahamo peperit: Sarra-
cenos autem eosdem appellant, quasi a Sarra va-
cuos, propterea quod Agar dixerit angelo, se a
Sarra vacuum dimissam. Hi ergo cultur idolola-
trico addicti, et luciferum astrum Veneris adoran-
tes, quam Chamar sua lingua nominant, quod si-
gnificat magnam, usque ad Heraclii tempora sine
dubio ethnici fuerant. Heraclio autem regnante et
deinceps. pseudopropheta exortus est ipsis Moha-
medes nomine, qui conversans cum Hebraeis, et
mox cum Christianis Arianis ac Nestorianis, un-
dique hauriens, a Judæis quidem Dei unitatem,
ab Arianis Verbum et Spiritum creaturas discens,
a Nestorianis anthropolatriciam, et vetus novumque
testamentum percurrens, et familiari usus Ariano
monacho, propriam conflavit hætesim. Moxque
religionis prætextu, subordinato populo, de caelis
ad se dimissam a Deo scripturam dicitavit: et
capitulis aliquot in eo libro exaratis risu dignis,
religiosum cultum asseclis tradidit.

2. Dicit unum rerum omnium factorem, neque
genitum neque gigantem. Dicit Christum filium
esse Dei, spiritumque ejus, sed creatum ac ser-
vum; et ex Maria Moysis atque Aaronis sorore
absque semine natum. Nam Verbum, inquit, Dei
ac spiritus introiit in Mariam, perexitque illa Jesum
prophetam servumque Dei. At Judæi contra. Has
voluerunt illum crucifigere, eoque potiti non nisi
umbram ejus crucifixerunt; nam. Deus illum in
caelum sustulit, qui eum diligebat. Hoc. etiam di-
cit, quod Christum in caelos delatum interroga-
verit Deus dicens: O Jesu, tunc dixisti, filium
Dei te esse ac Deum? Qui respondit. Propitius
esto mihi, Domine, tu scis me hoc non dixisse,
neque superba id mihi adrogare, qui servus tuus

(1) Scribendum itaque potius esset Σαρρακηνούς. Sed enim inepta videtur hæc etymologia.

(2) Ita codex. Cæterum mendum est m pro h, nam Arabice varie effertur, chabar, cabar, chobar, cubar.

PATROL. GR. CXL.

(3) Dicit hoc disertè Mohammedes sur. XXI, 91. In Mariam quæ munitam servavit vulvam suam in-
sufflavimus de spiritu nostro (inquit Deus). Et po-
suimus eam et filium ejus in miraculum omnibus
sæculis. Idem repetitur sur. LXVI, 13.

sum. At enim homines transgressores dixerunt me ita locutum, et me calumniati sunt, hique in errore versantur. Responditque, inquit, illi Deus: Scio te hunc sermonem non esse locutum. Aliaque multa monstrorum similia, risuque digna in eo libro scribens, hæc a Deo ad se demissa gloriatur.

3. Nobis vero rogantibus, Quodnam est testimonium datæ ipsi a Deo scripturæ? vel quis propheta hunc surrecturum prophetam prædixit? insuperque dicentibus, Moysen in Sina monte, universo spectante populo, in nube, igne, tenebris procellaque apparente Deo, legem recepisse; prophetasque omnes a Moyse et deinceps de Christi adventu vaticinatos, fore scilicet ut Deus Deique Filius incarnatus adveniret, crucifigeretur, moretetur atque resurgeret, eumque judicem esse vivorum ac mortuorum; mox adhuc nobis dicere pergentibus: Cur non ita propheta vester advenit, ut cæteri de eo testati antea fuissent? sed nec omnibus vobis cernentibus, ut Moysi, populo cuncto spectante, et fumante monte legem Deus dedit, Mohamedi quoque vestram hanc scripturam contraditam, ut vos quoque fundamento aliquo niteremini? Nobis, inquam, ita dicentibus Agareni respondent, quæcumque vult, Deum facere. Replicantibus nobis: Equidem id probe scimus, quærimus tamen quomodo scriptura ad prophetam vestrum venerit? respondent, eo dormiente scripturam desuper ei traditam. Atqui hoc ridiculum est, respondemus; et quia dormiens scripturam recepit, neque ejus rei sensum habuit, popularem in eo proverbium completum fuit. Cumque denuo ab iis sciscitatur, Cur Mohamede vobis mandante in hac vestra scriptura, nequid faciatis aut admittatis absque testibus, cur, inquam, non ei dixistis: At tu prior testibus approba te esse prophetam, et a Deo venire? et quænam scriptura de te testetur? tunc pudore suffusi silent. Nos autem jure meritoque illis dicimus: Quoniam uxorem ducere haud licet absque testibus, neque mercari, neque emere, et ne asinum quidem aut prædium sine testibus adquiritis; sed uxores, et prædia, et asinos, et reliqua, præsentibus testibus mancipi habetis, male profecto solam fidem atque scripturam intestatam tenetis: nam qui hanc vobis tradidit, nusquam habet firmitatem: neque ullus testis præcessit, sed librum dormiens Mohamedes recepit.

4. Appellant vero nos associantes, quia Deo, ut aiunt, socium adjungimus, dum Christum dicimus Dei Filium ac Deum. Quibus respondemus, Id scilicet a Scriptura sacra prophetisque traditum: vosque ipsi, ut certe affirmatis, prophetarum auctoritatem admittitis. Si ergo prave dicimus Christum Dei Filium, prave utique illi docuerunt

(4) Ita Choniatae codex denuo a me inspectus. At in Spicil. et retro p. 349, n. 4, mendose fuerat ommissa particula negativa οὐκ.

Α Ἰλεώς μοι, Κύριε · σὺ οἶδας ὅτι οὐκ εἶπον, οὐδὲ ὑπερφανῶ εἶναι δούλος σου · ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι οἱ παραβάται ἔγραψαν ὅτι εἶπον τὸν λόγον τούτου, καὶ ἐβέβησαν κατ' ἐμοῦ, καὶ εἰσι πεπλανημένοι. Καὶ ἀπεκρίθη, φησὶν, αὐτῷ ὁ Θεός · Οἶδα ὅτι σὺ οὐκ (ἔ) ἔλεγες τὸν λόγον τούτου. Καὶ ἄλλα πολλὰ τερατολογῶν ἐν τῇ τοιαύτῃ συγγραφῇ γέλωτος ἀξία, ταῦτα παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπ' αὐτὸν κατανεχθῆναι φρονᾶται.

γ. Ἡμῶν δὲ λεγόντων, Καὶ τίς ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν ὅτι αὐτῷ γραφὴν δέδωκεν ὁ Θεός; ἢ τίς τῶν προφητῶν προείπευ ὅτι τοιοῦτος ἀνίσταται προφήτης; καὶ τούτοις αὐθις ἐπιφαιρόντων ὅτι ὁ Μωϋσῆς κατὰ τὸ Σινᾶ ὄρος ἐπ' ὄψει παντὸς τοῦ λαοῦ ἐν νεφέλῃ καὶ πυρὶ καὶ γνόφῃ καὶ θυέλλῃ φανέντος τοῦ Θεοῦ ἐδέξατο τὸν νόμον, καὶ ὅτι πάντες οἱ προφῆται ἐπὶ Μωϋσεὺς καὶ καθεξῆς ἀρξάμενοι μερὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας προηγόρευσαν ὡς Θεὸς ὢν καὶ Θεοῦ Υἱὸς σακοκόμενος ἤξει, καὶ σταυρωθήσεται καὶ θανατωθήσεται καὶ ἀναστήσεται, καὶ ὅτι χρητὴς οὗτος ζώντων καὶ νεκρῶν ἐστὶν · εἶτα προστιθέντων ὅτι Πῶς οὐχ οὕτως ἦλθεν ὁ προφήτης ὑμῶν, ἄλλων μαρτυρούντων περὶ αὐτοῦ; ἀλλ' οὐδὲ πάντων ὑμῶν ὁρώτων ὁ Θεός, ὡς τῷ Μωϋσεὶ βλέποντος παντὸς τοῦ λαοῦ καὶ καπιζομένου τοῦ ὄρους δέδωκε τὸν νόμον, κάκινω τὴν γραφὴν ἣν φατε παρέσχεν, ἵνα καὶ ὑμεῖς τὸ βέβαιον ἔχητε; ἀποκρίνονται ὅτι ὁ Θεὸς ὅσα θέλει ποιεῖ. Λεγόντων δὲ ἡμῶν ὅτι Τοῦτο καὶ ἡμεῖς οἶδαμεν, ἀποκρίνονται ὅτι ἐν ὄσῳ ἐκοιμήθη, κατέβη ἡ γραφὴ ἐπάνω αὐτοῦ · καὶ τὸ γελοιοῦσαι, λέγομεν ἡμεῖς πρὸς αὐτούς, ὅτι, ἐπειδὴ κοιμώμενος ἐδέξατο τὴν γραφὴν, καὶ οὐκ ἦσθετο τῆς ἐνεργείας, εἰς αὐτὸν ἐπληρώθη τὸ τῆς διαμάθους παροικίας. Πάλιν ἡμῶν ἐρωτῶντων, Πῶς αὐτοῦ ἐντεταμένον ὑμῖν ἐν τῇ γραφῇ ὑμῶν μηδὲν ποιεῖν ἢ δεχέσθαι ἄνευ μαρτύρων, οὐκ εἶπατε αὐτῷ ὅτι Πρῶτος αὐτὸς ἀπέδειξεν διὰ μαρτύρων ὡς προφήτης εἶ, καὶ ἐπὶ Θεοῦ ἐξῆλθε, καὶ ποία γραφὴ μαρτυρεῖ περὶ σοῦ; σιωπῶσιν αἰδούμενοι. Πρὸς οὓς εὐλόγως φαμεν, Ἐπειδὴ γυναῖκα γῆμαι οὐκ ἐξέστιν ἄνευ μαρτύρων, οὐδὲ ἀγοράζειν, οὐδὲ κρᾶσθαι, οὕτως δὲ ὑμεῖς αὐτοὶ καταδέχεσθε ὄνον ἢ κτήμα ἁμάρτυρον ὄντα, ἀλλὰ καὶ γυναῖκας καὶ κτήματα καὶ θνους καὶ τὰ λοιπὰ διὰ μαρτύρων κτᾶσθε, κακῶς ἄρα μόνον τὴν πίστιν καὶ τὴν γραφὴν ἁμάρτυρον ἔχετε · ὁ γὰρ ταύτην ὑμῶν παραδοῦς οὐδαμῶθεν ἔχει τὸ βέβαιον · οὐδέ τις προμάρτυς αὐτοῦ γνωρίζεται, ἀλλὰ κοιμώμενος ἐδέξατο ταύτην.

δ. Καλοῦσι δὲ ἐμᾶς ἐτακριαστὰς, ὅτι, φασὶν, ἐπεὶ ὄντων τῷ Θεῷ παριστάγομεν, λέγοντες εἶναι τὸν Χριστὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεόν. Πρὸς οὓς φαμεν, ὅτι Τοῦτο ἡ γραφὴ καὶ οἱ προφῆται παραδεδώκασον · ὑμεῖς δὲ, ὡς δισχυρίζεσθε, τοὺς προφῆτας δεχέσθε. Εἰ οὖν κακῶς λέγομεν τὸν Χριστὸν Υἱὸν Θεοῦ, κακῶς ἄρα ἐκεῖνοι ἐδίδαξαν καὶ παρέδωκαν ἡμῖν. Καὶ τοὺς

τῶν φασιν, ὅτι Ὑμεῖς οἱ Χριστιανοὶ τοὺς προ- A
 ἄλληγορήσαυτες τὰ τοιαῦτα προτεθείκατε·
 ἢ, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι μισοῦντες ὑμᾶς ἐπλάνησαν,
 τὸ τῶν προφητῶν γράψαντες, ἵνα καὶ ἡμεῖς
 μεθα. Πάλιν δὲ φασιν πρὸς αὐτούς· Ὑμεῖς,
 εἰς ὅτι ὁ Χριστὸς Λόγος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ
 καὶ αὐτοῦ, πῶς λοιδορεῖτε ἡμᾶς ὡς ἐταιριαστάς;
 ὁ Λόγος καὶ τὸ πνεῦμα ἀχώριστά ἐστι τοῦ ἐν
 οὐκῶν· εἰ οὖν ἐπὶ τῷ Θεῷ ἐστὶν ὁ Λόγος αὐτοῦ,
 ὅτι καὶ Θεὸς ἐστὶν· εἰ δὲ ἐκτός τοῦ Θεοῦ ὁ Λό-
 γος ὑμᾶς, ὁ Θεὸς καὶ ἄπνοος· οὐκοῦν φεύγον-
 αἰριάζειν τὸν Θεόν, ἐκοψάτε αὐτόν. Κρείσσον
 ὑμᾶς λέγειν ὅτι ἐταῖρον ἔχει, ἢ κόπτειν αὐτόν,
 ἢ λίθον ἢ ξύλον ἢ τι τῶν ἀναισθητῶν παρεστά-
 ῶσιν· ὅστε ὑμεῖς μὲν ἡμᾶς ψευδοῦντες ἐτα-
 ρίας καλεῖτε· ἡμεῖς δὲ ἀληθεύομεν κόπτας ὑμᾶς B
 γοργύοντες τοῦ Θεοῦ.

Διαβάλλουσιν ἡμᾶς εἰδωλολάτρας προσκυνούν-
 τιν σταυρὸν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν
 ἁ ἐκεῖνοι βδελύττονται· καὶ φασιν πρὸς αὐ-
 τῶν ὡς ὑμεῖς λίθῳ προσκρίβεσθε κατὰ τὸν Γαθα-
 μῶν, καὶ φιλεῖτε τὸν λίθον τοῦτον ἄσμενοι;
 νῆς μὲν αὐτῶν φασιν ὅτι ἐπάνω τούτου Ἀβραάμ
 σίασε τῇ Ἄγαρ. ἄλλοι δὲ, ὅτι αὐτοῦ προσέδησε
 αἰμηλον μέλλον θύειν τὸν Ἰσαάκ. Καὶ πρὸς
 ἡ ἀποκρινόμεθα· Τῆς Γραφῆς λεγούσης ὅτι
 ἦν ἰσχυρὸς, καὶ ξύλα ἀφ' ὧν εἰς τὴν ὀλοκάρ-
 νου σχίσας Ἀβραάμ ἐπέθηκε τῷ Ἰσαάκ, καὶ ὅτι
 τῶν παιδῶν τὴν ὄνον κατέλιπε, πόθεν ὑμεῖν τὸ
 ; οὔτε γὰρ ἐκεῖ ξύλα δρυμῶδη κεῖνται, οὔτε
 θεοδύουσι· αἰδοῦνται οὖν. Ὅμως φασὶν εἶναι
 ἰθὺν τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἐπ' αὐτοῦ συνουσιάζει
 εἰ, καὶ ὅτι τὴν αἰμηλον αὐτοῦ προσέδησεν.
 οὐκ αἰδέεσθε, ἀλλ' ἡμᾶς εὐθύνετε ὅτι τὸν σταυ-
 ϸοῦ Χριστοῦ προσκυνούμεν καὶ τὴν εἰκόνα, δι' ὧν
 ἰσχυρὸς καὶ διαβόλου καταλύεται πλάνη;
 δὲ ὅν φασιν λίθον, κεφαλὴ τῆς Ἀφροδίτης ἐστὶν
 ἰσχυρῶν, ἣν δὴ Χαμᾶρ προσηγορεῖται· ὅφ' οὐ
 ἔρχεται νῦν ἐν γλυφίδος ἀποσκίασμα ταύτης τοῖς
 ὡς κατανοοῦσι φαίνεται.

Οὗτος τοίνυν ὁ Μωάμεθ πολλάς, ὡς εἴρηται,
 ἰσας συντάξας, ἐκάστη τούτων προσηγορίας
 ἐν (5), οἷον ἡ γραφὴ τῆς γυναικὸς. Ἐν ταύτῃ
 ἡ λεγόμενη γραφὴ τῆς γυναικὸς τέσσαρας γυ-
 ναικῶν λαμβάνειν νομοθετεῖ, καὶ παλλα-
 κῶν τις δύνηται, χιλίας, ἢ ὄσας ἢ χεῖρ αὐτοῦ
 ἔχει, ὑποκειμένους ταῖς τέσσαρασι γυναιξίν· ἣν
 ἡ βουληθῆ ἀπολύειν, καὶ κομίζεσθαι ἄλλην ἣν ἂν
 , ἐκ τῆς τοιαύτης αἰτίας ἐνομοθέτησε. Σύμπο-
 ῶ ἔχει Ζεῖδ προσαγορευόμενον· οὗτος γυναικα
 ὡ εἶχεν, ἧς αὐτὸς ἠράσθη· καθημένων οὖν
 , φησὶ πρὸς αὐτόν· Ζεῖδ, ὁ Θεὸς ἐνετελατό μοι

id, nobisque tradiderunt. Nonnulli etiam illorum
 aiunt : Vos quidem Christiani prophetas allegorice
 interpretando, hanc doctrinam intulistis. Alii di-
 cunt : Hebræi hostes vestri vos deceperunt, talia
 tanquam prophetica scribentes, ut nos quoque
 vobiscum decipiamur. Vicissim illis nos dicimus :
 Quum vos Christum Verbum Dei spiritumque ejus
 dicatis, cur nobis conviciamini tanquam adsocian-
 tibus? Verbum quippe ac spiritus separari nequeunt
 ab eo cui naturaliter hærent. Si ergo in Deo est
 Verbum ejus, Verbum quoque Deus est. Quod si
 extra Deum est, ut vos putatis, Deus certe spiritu
 caret. Igitur dum adsociare Deum devitatis, ipsum
 mutilatis. Præstat autem socium et illi adtribuere,
 quam eundem imminuere, et ceu lapidem vel li-
 gnum aut aliud quodvis insensatum inducere.
 Mentimini itaque cum nos adsociantes vocatis :
 nos contra vere dicimus, cum vos Dei cæsores
 appellamus.

5. Traducunt nos tanquam idololatrias, quia cru-
 cem adoramus, Christique et sanctorum imagines,
 a quibus ipsi abhorrent. Nos vero respondemus :
 Cur autem vos lapidi advolvimini in vestro Ga-
 batha, atque illum tam libenter osculamini? At-
 que eorum alii dicunt, supra hunc lapidem Abra-
 hamum cum Agare concubuisse: alii camelum ad
 hunc alligasse cum Isaacum esset immolaturus.
 Quibus respondemus: Quoniam Scriptura dicit
 montem illum fuisse nemorosum, scissisque lignis
 ad sacrificium Abrahamum illic imposuisse Isaac-
 um, et commendatum pueris reliquisse asinam;
 undenam istæ vobis nugæ? neque enim vestro in
 loco sunt ligna silvestria, neque transitus asino-
 rum. Ad hæc sane pudefiunt; pergunt tamen di-
 cere, lapidem illum Abrahami esse, ibique cum
 femina rem habuisse, et camelum illic alligasse.
 Age vero vos non pudet, sed objurgatis nos qui
 Christi crucem atque imaginem veneramur, qui-
 bus dæmonum potentia diabolique fraus proster-
 nitur? Hic autem, quem dicunt, lapis caput est
 Veneris, quam colunt, quamque etiam Chamar
 appellant: ex quo lapide usque ad hunc diem
 plastico opere expressa adumbratio acute obser-
 vantibus cernitur.

6. Hic igitur Mohamedes multa, uti dictum fuit,
 contumeliosa capitula consarcinans, horum sin-
 gulis titulos apposuit, veluti est capitulum
 de muliere. Porro in hoc quod diximus de
 muliere capitulo, quatuor uxores palam duci
 lege statuit, et concubinas si quis poterit etiam
 mille vel quotquot cujusque manus adquisiverit,
 quatuor uxoribus subditas: ex quibus si quam di-
 mittere voluerit, atque aliam ducere, hanc ob cau-
 sam legem tulit. Ministerii socium habebat Zei-
 dum quemdam nomine, cui cum pulchra uxor
 esset, Mohamedes in hujus amorem lapsus est

Intellige Corani suras, quas singillatim re-
 iit refutavitque in opere suo, a n. 26 ad

82, Nicetas Byzantinus, ad quem lectores able-
 gamus (tom. CV).

Sedentibus ergo illis, ait Mohamedes : Zeide, A Deus mandavit mihi, ut uxorem tuam dimittas. At ille protinus dimisit. Post paucos vero dies, rursus ait Mohamedes : Deus mandavit mihi, ut uxorem, quam tu dimisisti, mihi accipiam. Respondit ille : Legatus es, quicquid tibi mandavit Deus, confice. Tunc illa ducta Mohamedes, et mæchatus, hanc postea legem tulit: nempe ut quisquis voluerit, uxorem suam dimittat. Quod si illa post repudium, ad virum reverti voluerit, ducat alius quispiam : neque enim a priore viro recipi eam licet, nisi prius alteri nupserit. Quod si frater quispiam repudiet, ducat cam frater illius si voluerit. In eodem autem capitulo hæc quoque suadet : operare terram quam tibi Deus dedit, et deliciare in ea, et hoc ac tali modo age, Nolo enim cætera turpia, ut ille, loqui.

7. Rursus aliud capitulum inscribitur de camelo B Dei; in quo dixit, exstitisse a Deo camelum feminam quæ integrum ebibit flumen, transitque inter duos montes, ne comprehenderetur. Populos vero, inquit, in loco erat, qui priore die aquam bibit, postera autem camelus: quæ aqua potata populum aluit, lac pro aqua præbens. Sed enim consurgentes viri illi improbi, camelum occiderunt. Erat autem hujus pullus, parva camelus, quæ matre interempta, ad Deum vocem extulit, qui illam ad se recepit. Nos itaque Agarenis dicimus: Undenam camelus illa? Dicunt: A Deo. Pergimus dicere: Num alterius cameli societate usa est? Negant. Quomodo igitur, inquam, peperit? videmus enim hanc camelum vestram sine matre, sine matre, sine genealogia. Sed postquam peperit, male passa est, neque apparet quis ei vim intulerit. At parva camela sublata fuit. Vester itaque propheta, cui Deus, ut dicitis, est locutus, cur nescivit ubinam parva camela pascatur? et quinam lac ejus mulgentes nutriantur? et an ipsa etiam, æque ac mater, malo aliquo casu intercepta perierit? vel potius in paradiso vobis præcurreris introierit? ex quo lactis flumen vobis manaturum nugamini. Tria quippe flumina in capitulo vestro, quod inscribitur de paradiso, fluere dicitis aqua, vino, et lacte. Si ergo extra paradysum est præcursoria vestra camelus, ea quidem fame ac siti periit, vel alii lacte ejus fruuntur. Frustraque propheta vester gloriatur cum Deo colloqui, quandoquidem cameli mysterium non fuit ei revelatum. Quod si D forte in paradiso est, rursus aquam bibit, vosque aquæ pænuria arescitis in medio deliciarum paradisi, et aquam ex non transeunte cupitis potare; bibit enim totam camelus. Ergo merum bibentes vonas inflammabitis, ebrietati et sommo indulgebitis: gravidine autem laborantes, rursusque post somnum crapulantes vino, paradisi voluptatum obliviscemini. Cur itaque propheta vester non anto cogitavit, ne quid hujusmodi in deliciarum para-

Α ἵνα ἀπολύσῃς τὴν γυναῖκά σου. Ὁ δὲ ἀπέλυσε· καὶ μεθ' ἡμέρας τινάς φησιν· Ὁ Θεὸς ἐνετείλατό μοι τὴν γυναῖκα ἣν σὺ ἀπέλυσας λαβεῖν. Ὁ δὲ ἔφη· Ἀπόστολος εἶ· ποίησον ὅσα ὁ Θεὸς ἐνετείλατο. Εἴτε λαβὼν καὶ μοιχῶστας αὐτὴν, τοιοῦτον ἔθαυ νόμον· Ὁ βουλούμενος ἀπολυεῖ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· ἐν δὲ μετὰ τὸ ἀπολυθῆναι, πρὸς αὐτὸν ἀποστρεφῆν, γαμείτω αὐτὴν ἔτι πάλιν· οὐ γὰρ ἔξεστι λαβεῖν αὐτὴν, εἰ μὴ γαμηθῆ ὑπ' ἐτέρου. Ἐάν δὲ καὶ ἀδελφὸς ἀπολύσῃ, γαμείτω αὐτὴν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ βουλούμενος· Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ γραφῇ τοιαῦτα παραγγέλλει· Ἐργασαι τὴν γῆν ἣν ἐθήκε σοι ὁ Θεός, καὶ φιλοκαλῆσον αὐτὴν, καὶ τότε ποιήσῃς, καὶ τοιῶσδε· ἵνα μὴ πάντα λήθῃς, ὡς ἐκαίνομ, ἀίσχρῶ.

ζ'. Πάλιν ἄλλη γραφὴ ἡ τῆς καμήλου τοῦ Θεοῦ, ἐν ἣ λέγει ὅτι ἦν κάμηλος, ἕκ Θεοῦ, καὶ ἔπιεν ὅλον τὸν ποταμὸν, καὶ διερχετο μεταξὺ δύο ὄρων (6) διὰ τὸ μὴ χωρεῖσθαι. Αὐτὸς δὲ, φησιν, ἦν ἐν τῷ τόπῳ, καὶ ἦν μίαν ἡμέραν αὐτὸς ἔπιεν τὸ ὕδωρ· ἡ δὲ κάμηλος τῇ ἐξῆς· πίνουσα δὲ τὸ ὕδωρ, ἔτριπεν αὐτοῦ, γάλα παρεχόμενη ἀντὶ τοῦ ὕδατος. Ἀνίστησαν οὖν οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι πονηροὶ ὄντες, καὶ ἀπέκτειναν τὴν κάμηλον. Τῆς δὲ γέννημα ὑπήρχε μικρὰ κάμηλος, ἥτις, φησὶ, τῆς μητρὸς ἀναίρειθισης· εἰδόντες πρὸς τὸν Θεὸν· καὶ ἔλαβεν αὐτὴν πρὸς ἑαυτὸν. Πρὸς τί φαμεν· Πόθεν ἡ κάμηλος ἐκείνη; Καὶ λέγουσιν ἐπὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Καὶ φαμεν· Συνεβιβάσθη αὐτῇ ἄλλη κάμηλος; Καὶ λέγουσιν, Οὐ. Πόθεν οὖν, φαμεν, ἐγέννησεν; ὁρώμεν γὰρ ταύτην τὴν κάμηλον ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἀμῆ-τορα, ἀμῆ-τορα, ἀγενεαλόγητον. Γενήσασα δὲ, κακίαν ἔπαθε, καὶ οὐδὲ ὁ βιασάμενος φαίνεται. Ἡ δὲ μικρὰ κάμηλος ἀνελήθη. Ὁ οὖν προφήτης ὑμῶν, ὦ, καθὼς λέγετε, ἐκλήσεν ὁ Θεός, διὰ τί περὶ τῆς μικρᾶς καμήλου οὐκ ἔμαθε τοῦ βόσκειται, καὶ τίνας τῶν γάλακτι τρέφονται αὐτὴν ἀμείλιγτους; ἢ καὶ αὐτὴ μήποτε τοῖς κακοῖς ὡς ἡ μήτηρ περιτυχοῦσα ἀνηρέθη; ἢ ἐν τῷ παραδείσῳ πρόδρομος ὑμῶν εἰσῆλθεν; ἢ ὅτι ὁ ποταμὸς ὑμῶν ἔσται τοῦ γάλακτος; ὅν ληραῖτε· τρεῖς γὰρ ποταμοὶ ἐν τῇ γραφῇ ὑμῶν, τῇ περὶ τοῦ παραδείσου, φατὶ ρίειν ὕδατος, οἴνου, καὶ γάλακτος. Εἰ μὲν οὖν ἐκτός ἐστι τοῦ παραδείσου ἡ πρόδρομος ὑμῶν κάμηλος, ἐξηράνθη πείνη καὶ δίψη, ἢ ἄλλοι τοῦ γάλακτος αὐτοῦ ἀπολαύουσι. Καὶ μάτην ὁ προφήτης ὑμῶν φρονιτεται ὡς ὁμιλήσας Θεῷ· οὐ γὰρ τὸ μυστήριον αὐτῷ ἀπεκαλύφθη τῆς καμήλου. Εἰ δὲ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐστὶ, πάλιν πίνει τὸ ὕδωρ· καὶ ὑμεῖς ἀνδρῖα ξηραίνεσθε ἐν μέσῳ τῆς τρυφῆς τοῦ παραδείσου, καὶ ὕδωρ ἐκ τοῦ μὴ παραδείσου ἐπιθυμήσετε ποτοῦν· ἀπίετε γὰρ ὅλον ἢ κάμηλος· ἀκρατον οὖν πίνοντες, μέλλετε ἐκκαίεσθαι καὶ μέθαις παραπέμπισθαι, καὶ καθύστεν· καρηθαροῦντες δὲ καὶ μεθ' ὑπνον κεκραίπαληκότες ἐξ οἴνου, τῶν ἡδίστων τοῦ παραδείσου ἐπιδροσκάνεσθε. Πῶς οὖν ὁ προφήτης ὑμῶν οὐκ ἐνεσῆθη ταῦτα, μήποτε τι συμβῆ ἐν τῇ

(6) Male itaque Barth. Edessenus in opusculo contra Mohamedem alibi a nobis citato ait p. 444 : Μίσην δύο ὄρων, spatio circiter duarum horarum.

βίση τῆς τρυφῆς; οὐδὲ περὶ τῆς καμήλου πε-
κεν, ὅπως νῦν διαγεί; ἀλλ' οὐδὲ ὑμεῖς ἤρωτη-
αὐτόν, ὡς ὑμῖν περὶ τῶν τριῶν διεγόρευσε
πολούμενος ποταμῶν; Ἄλλ' ἡμεῖς σαφῶς τὴν
αστὴν ὑμῶν κάμηλον εἰς πόας ἄθου, ὅπου καὶ
μίλλετε διαγείν, ὡς κενώθει, προδρομοῦσαν
ἐπαγγελλόμεθα. Ἐχεῖσε δὲ σκότος ἐστὶν ἐξώ-
ητος, καὶ κόλασις ἀτέλει-τος, πῦρ ἤχου, σκώληξ
αἷτος, καὶ τέταρτοι δαίμονες.

Ἐναντὶ δὲ τῆ γραφῆ τῆ περὶ τοῦ παραδείσου λέ-
Μωάμεδ ἑαυτὸν εἶναι κλειδοῦχον τοῦ παραδείτου,
εἰ παραστήσει Μωυσῆς σὺν τοῖς Ἰσραηλίταις
εἰς παραβάται τοῦ νόμου τῆ κολάσει τοῦ πυρὸς
ἔσσονται· οἱ δὲ Χριστιανοί, ὡς τὸν Χριστὸν Υἱὸν
καὶ Θεὸν ἀποκαλίσαντες, καὶ σεσαρκωμένον,
ἰστασθεῖτον αὐτὸν δογματίζαντες (φασὶ γὰρ
σκαυ αὐτοῦ ἰσταυρώθη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων), τῆ
πρὸς γέννη παραδοθήσονται. Εἶτα ἑαυτὸν φησιν
ἑσοῦ κεκλησθαι, καὶ ὡς μάλα θεοσεβῆ καὶ παντὶ
ἰτῶν ἴθνη αἰτίον θεοσεβείας ὑπέδειξαντα ἱπαι-
ε, καὶ τούτου χάριν κλειδοῦχον γοημῆσαι·
ἰπιστάσθαι τοῦ ἀνοῖξαι, καὶ συνειστέλλεσθαι
ἀντιρρήτως λόγου χωρὶς καὶ διακρίσεως ἐβδο-
τα χιλιέτας. Καὶ τοὺς λιποῦς κρηθῆσθαι
ε, καὶ τοὺς μὲν δικαίους ἀναμφιβόλως τῆς τρυ-
ἀπολαύσαι, τοὺς δὲ εὐρισκομένους ἀματωλοῦς
κία φορέσαι ἐν τοῖς τραχέλοις διεδεμένα, καὶ
ἐν παράδεισον εἰσελθεῖν, καὶ τούτους ἐπονομά-
ε ἀπελευθέρους τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Μωάμεδ· τὰς
ναϊκὰς συνεῖναι μὲν αὐτοῖς ἀπαθῶς, καὶ θερα-
αυτούς, καὶ φιλοκαλεῖν αὐτῶν τὰς κόμας. Καὶ
Σαμαριίτας ἐξη εἰσέρχεται ἐν τῷ παραδείσῳ
ὅς τὸ ἀπολαύσαι, ἀλλ' ἵνα τὰ ἐκφόρια καὶ τὴν
αὐτῶν τοῦ παραδείσου ἐκβάλλωσιν, ὅπως ἂν
οἰεῖται ὁ παράδεισο· ἕκαστον δὲ ὡς ἂν ἐνταῦ-
ώσκειν εἴτε ἐν πλούτῳ, εἴτε ἐν πνείᾳ, οὕτω καὶ
ε διαγείν. Τοὺς δὲ Ἰουδαίους καὶ τοὺς Χριστιανούς
ξύλα πυρὸς γενομένους βληθήσεσθαι εἰς αὐτό.

Πάλιν ἄλλη γραφὴ ἡ περὶ τῆς τραπεζῆς, ὅτι
το ὁ Χριστὸς τράπεζαν παρὰ τοῦ Θεοῦ μετὰ τὸ
νοῆσαι αὐτόν, ὅτι οὐκ εἶπεν ἑαυτὸν υἱὸν
καὶ παρίσχετο αὐτῷ εἰπὼν οὕτως· Δίδωμά σοι
ἵαν ἀφθαρτον, ἵνα εὐφραίνῃ. Καὶ πάλιν ἄλλη
ἡ περὶ τοῦ βοειδίου, ἐν ᾗ λέγει τινὰ ῥήματα
ε ἄξτε, ἃ διὰ τὸ πλῆθος παραδραμῖν οἰομαι
Περιτέμνεσθαι δὲ αὐτούς νομοθετήσας, καὶ
σαδδαταίζειν, μήτε βαπτίζεσθαι προστάξας·
ἵαν μὲν τῷ νόμῳ ἀπηγορευμένων ἐσθίειν, τῶν
ἐχεσθαι παραδούς, οἰνοποσίαν παντελῶς ἀπη-
την ὁ πλάτος οὗτος. Πρὸς τούτοις παντὸς ἀγα-
ἡ πονηροῦ αἰτίον ὑπάρχειν τὸν Θεὸν ἐδογμα-
καὶ πᾶν ὅπερ ἐπέβη εἰς ἐπηρεάσεις τοῦ πονη-
επίου, ἐκ Θεοῦ εἶναι ἐπερατεύετο· καὶ τοὺς
καὶ φαρμακοὺς καὶ ὄσους ἂν ἐπ' ἀπηγορευ-
πράγμασιν ἀλύτους καὶ ἀναιρουμένους ἴδοι
τω, φασὶν, ἐγράψεν ὁ Θεὸς γενέσθαι, καὶ οὐ-
θανεῖν ἡθουλήθη, τύχην διορισάμενος εἶναι
καρμένην, καὶ ἄλλους πλείστους λήρους· οἷς
εληθέντες οἱ ἄθλιοι τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ὡς

A diso accideret? neque de camelo sollicitus fuit,
ubinam degat? nec vos denique eum interrogastis,
ut aliquid de trium fluminum fabula vobis nar-
raret? Cæteroqui nos sine ulla ambage præclaram
hanc camelum vestram ad inferni herbas, ubi vos
quoque incoletis, præcurrisse vobis nuntiamus.
Ibi vero tenebræ exteriores, pœna incessabilis,
ignis stridens, vermibus vigil, dæmonesque tartarei.

8. In eodem de paradiso capitulo ait Mohamedes
se esse paradisi ostiarium, ibique fore Moysem
cum Israelitis: legis autem transgressores sup-
plicio ignis traditum iri. Christianos pariter, ceu
qui Christum Dei Filium Deumque appellaverint,
et incarnatum crucifixumque affirmaverint (ipse
enim ait a Judæis umbram tantum illius cruci-
fixam), gehennæ ignem experturos. Deinde ait se
a Deo vocatum, atque ut apprime religiosum, et
universæ genti suæ religionis factum auctorem,
laude ornatum; et capropter paradisi factum
ostiarium, missumque ad aperiendum; et illuc
secum ingressuros absque obice et sine ulla con-
tradictione aut iudicio homines septuaginta mille.
De reliquis iudicatum iri ait; et justos quidem
sine dubio delicias potituros; eos autem qui in-
venti fuerint peccatores, libellos gestatos collo-
appensos; nihilominus paradisum ingressuros, et
Dei libertos ac Mohamedis vocatum iri. Mulieres
quoque cum illis futuras sine menstruis, eisdem
ministraturas, et capillos eis ornaturas. Sed etiam
Samaritanos paradisum dicit ingressuros, non ad
fruentum, sed ad illorum stercorea paradiso expor-
tanda, ne forte paradisus fœteat. Unumquemque
vero, prout in hac vita dives fuerit, aut pauper,
ita illic futurum. Postremo Judæos atque Christia-
nos ait fore tanquam ligna igni deputata, quæ in
illum projicientur.

9. Rursus aliud capitulum de mensa inscribitur;
quia nempe postulaverit Christus a Deo mensam,
postquam ei persuaserat, se filii Dei nomen non
usurpasse. Hanc illi Deus præbuit dicens: Dedi
tibi mensam perpetuam, ut ea fruaris. Adhuc aliud
capitulum est de bucula, in quo verba quedam
dicit risu digna, quæ, ne sim prolixus, omittenda
iudico. Cumque suis circumcisionis legem statue-
rit, neque sabbatum neque baptismum imperavit.
Item vetitis a lege vetere partim vesci, partim
abstinere docens, vini potu prorsus interdixit im-
postor hic. Insuper dogma sanxit boni omnis ac
mali causam Deum esse; et quidquid ex hostis
maligni dolo nobis accidit, id a Deo esse prodī-
giosa impietate dicit. Et si oculis occurrant iatro-
nes, venefici, et quilibet vetitorum facinororum
rei, atque ob ea interempti, ita, inquit, Deus heri
scripserat, et sic eos mori voluit; quo dicto for-
tunæ numen ac fatum constituit; atque alias ger-
ras plurimas; quibus infelices Agareni concepti,
æternis gaudiis ut blasphemæ impietatis excluduntur.

tur. Orta est autem hæc Ismaelitarum hæresis A
Heraclii imperantis ætate, ad quem ab orbe con-
dito anni fluxerunt VI M CXLV.

10. Ut autem prædictis adjiciamus, quod nihil
veri Mohamedes dicat, age hæc recitemus ex ejus-
dem libro excerpta. Christi mentionem faciens
atque Evangelii, ait veluti ex persona Dei : Misi-
mus postremum prophetarum omnium Jesum Mari-
æ filium, ut quæ ante eum fuerant, rata faceret,
atque ad eum demisimus Evangelium, in quo est
directio ac justitia, secundum virtutem præce-
dentis ei legis. Atqui si hæc omnia Jesu ejusque
Evangelio concessa fuerunt, quid tibi reliquum fe-
cisti, o Mohamede, quod hominibus conferres ?
Nihil aliud prorsus quam errorem, et verorum B
dogmatum perversionem. Rursus tanquam ex Dei
persona ait : Cum regionem aliquam pessum dare
voluimus, incolis ejus mandavimus, ut ibi luxu-
riose agerent : atque ita justa evasit sententia de
illorum perditione, et de illato illis decreto :
damnisque eos damnificavimus, multosque pessum
dedimus. Atqui non luxurie, inquam, neque ho-
minum exitio gaudet Deus, sed is potius qui luxu-
riari mandat diabolus.

11. Solem ac lunam equitare dicit, ignorans
miser hæc utpote inanimata haud posse equitare.
Quomodo item equi, caruncula corruptibili induti,
currus ignei vicem præstare poterunt ? Etenim
illi Helix ignei equi, haud tales natura erant, sed
equorum tantummodo speciem præ se ferebant. C
Ex hirudine genitum dicit hominem. Animalibus
omnibus vesci hortatur, præterquam sue. Come-
dite, inquit, ex iis quæ in terra sunt : etenim
munda sunt ac bona, nec Satanæ vestigia sequa-
mini ; Satanam scilicet appellans Deum, qui
munda et immunda designavit. Jam si Satanus est,
o delire, qui veterem legem tulit, cur eum alibi
Deum nominas ? De jejunio legem scribens ait :
Sufficit vobis nox jejunii ad uxorum vestrarum col-
pulam : hæc quippe sunt vobis operimentum. No-
verat enim Deus, vos animas vestras fraudaturos in
jejunio, fuitque vobis indulgens : misceamini illis
ad solatium, et comedite vespere ac bibite, donec
quod in nocte nigrum est, interdiu album appa-
reat. Quodnam genus jejunii est, o impure ac
flagitiose, vel quænam Dei lex, tota nocte epulari
et libidinari ? Tum de temperantia cum illis lo-
quens, ait : Uxores vestræ ager vester sunt : ingre-
dimini in agrum vestrum cum volueritis, et ani-
mabus vestris favete ; id est omnem animarum
vestrarum cupiditatem explete : atque utamini
libidinibus vestris utrinque, Quid, oro, his verbis
libidiniosius et execrabilius ?

12. Assecclas suos ad bellum contra nos acuens

(7) In Codex Choniatae. Reapse tamen hegira
innotuit, quæ anno mundi 6129, Christi 621, Hera-
clii imperantis undecimo.

ἀσθεῖς καὶ βλάστημοὶ ἀπαλλοτριούνται. Ἀνεφύη δὲ
ἢ τοιαύτη τῶν Ἰσμαηλιτῶν αἵρεσις ἐπὶ τῶν χρόνων
Ἡρακλίου τοῦ βασιλέως, ὡς εἶναι μέχρις αὐτοῦ
ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἑξα σραμί (?).

ι. Ἴνα δὲ προσθῶμεν τοῖς εἰρημῶν τὸ κατὰ
μᾶλλον τὸν Μωάμεδ ἄληθες λέγειν, εἰρήσεται καὶ
ταῦτα ἐκ τῆς αὐτοῦ βίβλου παρεκβεβηκτα. Ἐπι-
μνησθεὶς τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, φησὶ ὡς
ἐκ προσώπου Θεοῦ · Ἀπιστεύλαμεν ἀκόλουθε τῶν
προφητῶν πάντων Ἰησοῦν, τὸν υἱὸν Μαρίας, εἰς τὸ
ἀγαθοποιῆσαι τὰ πρὸ αὐτοῦ, καταγαγόντες πρὸς
αὐτὸν τὸ Εὐαγγέλιον, ἐν ᾧ ἴσθιν ὁδήγησις, φησὶ, καὶ
δικαιοσύνη κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ πρὸ αὐτοῦ νόμου.
Εἰ γοῦν ταῦτα πάντα τῷ Ἰησοῦ καὶ τῷ Εὐαγγελίῳ
αὐτοῦ δίδεται, σοὶ τί λείποιται, ὦ Μωάμεδ, συναει-
νεργεῖν τοῖς ἀνθρώποις ; Οὐδὲν ἕτερον πάντως ἢ
πλάνην, καὶ τῶν ἀληθῶν δογματῶν διαφθοράν. Πάλιν
λέγει ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ · Ὅταν ἐθελῶμεν
ἀπολέσαι χωρίον, ἐκλυόμενοι τοῖς ἰστώσιν ἐν αὐτῷ,
καὶ ἡσώτερον ἐν αὐτῷ · καὶ ἰδικαιοῦντο ἐπάνω αὐτῶν
ὁ λόγος ὁ τῆς ἀπωλείας αὐτῶν, καὶ τῆς κατ' αὐτῶν
ἀποφάσεως · καὶ ἰδαμάσαμεν αὐτοὺς δαμάσσει, καὶ
πολλοὺς ἀπωλέσαμεν. Οὐκ ἀσωτίαις καὶ ὀλίθροις
ἀνθρώπων χαίρει Θεός, ἀλλ' ὁ κελύων ἀσωτέων
διάβολος.

ιβ. Τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην ἐφ' ἵππους εἰσὶ
φῆσιν · οὐκ εἰδὼς ὁ ἀθλιός ὡς ἀψυχα ταῦτα ὄντα,
ἰπέσειεν οὐ δύναται. Πῶς δὲ καὶ ἵπποι, σαρκαίῳ
φθαρτὸν περικείμενοι, ὄχημα πυρὸς εἶναι ὑποστή-
σονται ; Οἱ δὲ κατὰ τὸν Ἰλίαν ἔμπροσθε ἵπποι οὐ
φύσιν, ἀλλὰ σχῆμα μόνον ἵππων περὶβαίνουσι. Ἐκ
τῆς βδελύξεως φησὶ γενέσθαι τὸν ἀνθρώπον (8) · καὶ
πάντα τὰ ζῶα βιδρώσκειν προτρέπεται, πλὴν τοῦ
χοίρου · Φάγετε γὰρ, φησὶν, ἐκ τῶν ὄντων ἐν τῇ γῆ,
καθαρὰ γὰρ καὶ καλὰ, καὶ μὴ ἐξαιουθεῖτε τοὺς
ἴχθυσι τοῦ Σατανᾶ · Σατανᾶν τὸν Θεὸν ἀποκαλῶν,
τὸν τὰ μὲν καθαρὰ, τὰ δὲ ἀκάθαρτα προσηγορευκέτα.
Καὶ εἰ Σατανᾶς, ὦ λῆρε, ὁ τὸν παλαιὸν νόμον θέμε-
νος, πῶς ἐν ἄλλοις Θεῶν αὐτὸν ὀνομάσεις ; Περὶ νη-
στείας νομοθετῶν οὕτω φησὶν · Ἐξίστην ἡμῖν ἢ νῆξ
τῆς νηστείας εἰς μῆτιν τῶν γυναικῶν ὑμῶν · αὐταὶ
γὰρ ὑμῶν εἰσι σκεπάσματα · ἔγνω γὰρ ὁ Θεός, ὅτι
παραβουλεύεσθε ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐν νηστείᾳ, καὶ
ἔλεως ὑμῖν γίνεται · μίχθητε αὐταῖς εἰς παράκλησιν,
καὶ φάγετε ἐσπέρας καὶ πίετε, ἕως τὸ τῆς νυκτὸς
μέλαν φανῆ λευκὸν διὰ τῆς ἡμέρας. Ποία νηστεία,
βδελυρὴ καὶ ἀκάθαρτε, ἢ ποῖος νόμος Θεοῦ τὸ δι-
δῆς νυκτὸς ἐσθίειν καὶ ὑπελαγίνειν ; Περὶ σωφρο-
σύνης ἀποτοῖς διαλεγόμενος, φησὶν · Αἱ γυναῖκες
ὑμῶν νεατὸς ὑμῶν · εἰσέλθετε εἰς τοὺς νεατούς ὑμῶν
ὅταν βούλεσθε, καὶ συνέλθετε ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ·
τουτίστι, πᾶσαν ἐπιθυμίαν τῶν ψυχῶν ὑμῶν πληρῶ-
σατε · καὶ χρήσαθε ταῖς γυναῖξιν ὑμῶν ἀμφοτέρω-
θεν. Τί τῶν ρημάτων τούτων ἀσελγέστερόν τε καὶ
μιαρώτερον ;

ιβ. Εἰς τὸν καθ' ἡμῶν πολεμὸν ἐπεγείρων τούτος

(8) Recole de his et aliis hujusmodi quæ dicta
sunt vel emendata in nostris ad Byzantinorum
adnotationibus.

αὐτοῦ, φησί· Φονεύσατε αὐτοὺς ὅπου ἂν ᾖ ἢ ἐν ταῖς πόσιν αὐτοῖς. Οὐ ταῦτα δὲ μόνον φησὶν, ἀλλὰ καὶ τῷ Θεῷ μισθαποδοσίαν κείσθαι τοῖς κακῶν αὐτοῦ τοῖς τῶν Χριστιανῶν αἵμασιν. καὶ τὴν κέμπτην μοῖραν τῶν αἰχμαλώτων ἄλλων σκύλων ἀνατίθεσθαι τῷ Θεῷ ὑποτίθησθαι τῷ προφήτῃ Μωάμεδ. Παραινεῖ δὲ καὶ λέγεσθαι τοῖς Χριστιανοῖς, εἰ τὴν τῶν Σαρρακενῶν ἰσχυρίαν ἱκανῶνται· καὶ εἰς ἀδελφοὺς ἀραδίχεσθαι, ἐκ τῆς ἀπερίας ἀπηνείας τὸν τῆς ἀγάπης ἱκαναιρούμενος. Ἔστι δὲ τὸ ἡμετέριον μηχανήμα ἐξομνησθαι τοὺς ἀφιλεστέρους Χριστιανῶν ὄρκια, σαινομένους τῷ περιόντι κληρονομίᾳ. Παραινεῖ τοῖς ἰδίῳις λέγων· Μὴ ἀντιλήπτορες Ἰουδαίων καὶ Χριστιανῶν ὑπερασπίζετε αὐτῶν ἐξ ὑμῶν, ὁ τοιοῦτος ὑπάρχει. Καὶ πάλιν ταλαιάζων Χριστιανῶν Ἰουδαίους λέγει· Οὐαὶ ὑμῖν, οἰκεῖοι Γραφῶν ἔσται ὑμῖν, ἕως ἂν ἐξακολουθῆτε τῷ τῷ Εὐαγγελίῳ. Καὶ κατὰ μὲν Χριστιανῶν θεγγόμενος, οὐδὲν τι κακῶν διαπραττεται ἰσῶν αὐτοῦ κατὰ κράτος· Ἰουδαίους δὲ, ὡς τομὴν ἀσπάζεται, καὶ πολλὰ τῶν ἐθίμων ἀραδίδωσι, καθ' ὄντινα λόγον ἐπιμυδριμάται ἡμεῖς;

Ἄλλιν ἰαντῶ κατασκευαζῶν τὸ ἀξιόπιστον τὸν Θεὸν μαρτυροῦντα περὶ αὐτοῦ, καὶ ἀμύμητι λέγοντα· Μα τὸ ἀσπρον τὸ θυόμενον, οὐκ ἔστι ἄσπρον ὑμῶν, οὐδὲ ἠνόμησι, καὶ οὐκ ἐκ θελήματος· ἀλλὰ καὶ Ἰησοῦν, τὸν τῆς Υἱόν, προφητεύσαι περὶ αὐτοῦ εἰπόντα· Ἐγὼ εἰμι τοῦ Θεοῦ πρὸς ὑμᾶς, ἀληθοσποσθέν μου τὰ τοῦ νόμου, εὐαγγελίζομαι ὅστωλον ἐρχόμενον μετ' ἐμῆ, ὄνομα αὐτῷ· Καὶ ποῦ τοῦτο προφητεύσει ὁ Χριστὸς, ἡ γραφὴ εἴρηκεν; Ἐν οὐδεμιᾷ πάντως· ὥστε ἴσως καὶ ἀπατῶν ὁ Μωάμεδ, μαρτυρίας ὁδὸς ἑαυτὸν τοῦ Χριστοῦ, ἅς οὐδεὶς τῶν ἡμῶν ἐπίσταται. Λέγουσιν οἱ Σαρρακενοὶ καὶ τὴν παρθένον τεκεῖν, καὶ τὸ πλάσθηναι ἐκ τοῦ χοῦ. Φαμέν δὲ ἡμεῖς, ὡς ὁ Χριστὸς παρθένου γενένηται, διὰ τὸ εἶναι Θεὸς καὶ ἐκ ταύτης προέδον· ὁ δὲ Ἄδὰμ, πλάσμα γενόμενος, καὶ μὴ ἐκ προγενεστέρων διαγενέσθαι ἐκ τῆς, ἐκ πολλοῦ διετήρησται· πολὺ τὸν Θεοῦ γεννήσεως καὶ ἀνθρώπου πλάσεως. D

Ἰσῶν οἱ Σαρρακενοὶ ὡς ὁ Μωάμεδ ἔστιν ὁ δὴ ἐν τῷ Δαυιδῷ ἀνευ χειρὸς ἐξ ἄρουρ τελεθῆναι· ἀκούουσι δὲ, ὡς Τίς μετουσία τῷ Δαυιδῷ Μωάμεδ, ὥστε περὶ αὐτοῦ τὸν προφήτην ἔγειν, κακολογούτος Μωῦσᾶ καὶ τὸν νόμον δὲ καὶ εἰκόνα ὁ Μωάμεδ ἐπάταξε καὶ ὡς ὁ Χριστὸς τὴν πολυθεῖαν, ὅς καὶ ἐγένετο μέγα, καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν; ἡμεῖς, τί ὠφέλιον ἡμᾶς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· Καὶ φάμεν ἡμεῖς ὡς τὸ τῆς Τριάδος ἀπεκαλύφθη, καὶ ἐπεγνώσθη, καὶ ἐπιπέσει κόσμῳ παντί· ἢ δὲ τῆς Ἑλληνικῆς ἀπά-

A dicit : Occidite illos, ubicunque iis occurreritis. Neque id solum dicit, sed etiam propositam esse a Deo mercedem his qui se Christianorum sanguine impiaverint. Quintam vero captivorum aliarumque manubiarum partem Deo offerri constituit ac Mohamedi prophetæ. Hortatur etiam ut reconcilientur Christianis, si Sarracenorum religionem susceperint, atque in fratrum loco habeant; a summa crudelitate ad eximiam charitatem transiens. Est autem hoc quoque artificium, ut simpliciores sacra Christianorum fœdera abjurent, fraternitatis prærogativa illecti. Cæteroque suos monet, ne sint Judæorum et Christianorum defensores. Quisquis enim, inquit, vestrum illos protegit, hic perinde ac unus illorum est. Deinde Judæos atque Christianos veluti deplorans ait : Væ vobis Scripturarum assecclis! nihil emolumenti vobis exstabit, quoad legem sequemini aut Evangelium. Sane hæc de Christianis clamitans, nihil novum agit, quia illos toto animo odit. Judæis autem, quorum circumcisionem retinet, et legalia multa observari præcipit, cur per sermones singulos gravissime interminatur?

13. Item sibi fidem concilians, Deum inducit de ipso testantem, jurantemque ac dicentem : Per sidus occiduum, non erravit sodalis vester, neque a norma discessit, neque propria voluntate locutus est. Sed et Jesum Mariæ Filium de ipso vaticinantem facit, atque dicentem : Ego sum Deilegatus ad vos, vera esse demonstrans quæ ante me exstiterunt in lege, nuutians insuper legatum post me venturum, cui nomen Mohamedes. Atqui ubinam hoc Jesus vaticinatus est, vel quanam in Scriptura hoc dixit? Plane in nulla. Quamobrem falsidicus impostorque Mohamedes, qui Christi testimonia ad se trahit, quæ nemo Christianorum novit. Aiunt Sarraceni perinde esse virginem parere, ac Adamum formari de pulvere. Nos autem dicimus Christum de Virgine natum, quia utpote Deus insolitum sibi confecit de illa progressum. At vero Adamus Dei factura, neque ex anteriore serie ortum trahens, de luto fuit conformatus. Multum itaque interest inter Dei nativitatem et hominis formationem.

14. Dicunt Sarraceni, Mohamedem esse illum a Daniele ostensum, absque manus opera ex monte divulgatum lapidem. Sed a nobis audiunt : Quenam est participatio Danielis cum Mohamede, ita ut ille de hoc talia dicat, qui Moysi maledictic ac legi? Quamnam statuam Mohamedes percussit atque comminuit, sicuti polytheismum Christus, qui et in montem magnum exerevit, atque universam terram implevit? Adhuc rogant, quid nobis profuerit Dei Filius incarnatus? Nos vero respondemus, sic revelatum fuisse et cognitum et ab universo orbe creditum Trinitatis mysterium :

ethnicum vero polytheismi errorem sublatum, divinationem item, et magiam, et diabolicas præstigias procul submotas. Baptismus vero quo adoptionem consequimur, et redemptio, atque charisma dicitur omnibus credentibus patuerunt; a solis ortu usque ad occasum Evangelium diffusum; medius maceræ paries antiquæ cum Deo inimicitie destructus, reconciliatio nobis Deo per ejus Filii intercessionem; regnum colorum patefactum, aliæque multa data hominibus dona sunt, quæ sigillatim commemorare omittimus.

15. Item aiunt: Vel volens Christus crucifixus fuit, vel nolens: si volens, insontes sunt crucifixo: si vero nolens, id ei infirmitatem atque impotentiam imputat. Porro nos respondemus, et volentem Christum crucifixum fuisse, et tamen extremam damnatione dignos esse crucifixos. Quod sponte a se passus, ostendit ipse dum ante passionem ait; *Potes aitem habeo deponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam; et nemo eam a me tollit, sed ego depono eam a me ipso*¹. Sed et sæpenumero cum in eum manus injicere Judæi vellent, non tamen iniecerunt, quia præfinitum passionis tempus nondum aderat. Patiens autem voluit ut mortem desuere, viamque ad resurrectionem ex mortuis muniret. Cur autem rei sunt crucifixo: Quia cum legem ac prophetas legerent, qui tempus adventus ejus nuntiabant, non solum non agnoverunt ipsum esse qui ob communem salutem venerat, sed et multorum beneficiorum auctorem in eum sublatum extinxerunt.

16. Item aiunt: *Si maledictus est omnis qui pendet in ligno*², sublati vobis in crucem Christus quoque fuit, sic pariter maledictus est. Quomodo autem a maledicto benedictio dabitur? Sed audiunt a nobis: quod Deus quem esset, factus est propter nos homo, et infirmitates nostras portavit, et languores pertulit, et mortem gustavit, ut nos morti ac maledicto sublevarer. Nam sententia, *Quo die ei maledixit, morte moriemini*³; et, *Maledicta terra in operibus tuis*⁴, hæc homini nostri generis prodest. Sic etiam maledictio Christus dicitur fuit, et tamen a legis maledictione nos redemit. Et sicut in Adam omnes mortui sumus, sic in Christo omnes vivemus. Licet etiam exemplo hoc demonstrare. In deserto serpentes mordebant Hebræos: serpentis autem, qui olim maledictus fuerat, facia ænea imagine Moyses, ligno eam suspendit, dixitque: *Qui a serpente morsus fuerit, ad hunc serpentem respiciat, et salvus fiet*⁵. Erat autem is serpens Christi figura.

17. Insuper illi aiunt: Vos, Christiani, ita crucem honoratis quemadmodum Christo ipsi honorem deferatis. Atqui, nos inquit, calumnia hæc manifesta est. Nam Christus a nobis honoratur ut

α τὰς πολυθεΐα ἐφάνισται, μαντεία, καὶ φαρμακεία, καὶ δαιμονιώδεις μαγικαὶ ἐπιποδῶν ὄχλοιο υἱοθεσίας δὲ βάπτισμα, καὶ ἀπολύτρωσις, καὶ διανομαι χαρισμάτων πάσι τοῖς πιστεύουσιν ἐξηπλώθησαν· ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν διεδόθη τὸ εὐαγγέλιον· τὸ τοῦ φραγμοῦ τῆς παλαιᾶς ἔχθρας θεοῦ καὶ ἀθρώπων μεσότοιχον διαλύεται, καταλλαγῆτος ἡμῖν τοῦ θεοῦ τῆ ἰδίου γιᾶς μισοειτία· καὶ ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία ἀνεῖνται, καὶ ἄλλα ἀγαθὰ τοῖς ἀθρώποις κεχαρισται, ὡς κατὰ μέρος μεμενοῦναι παρίκαμεν.

α'. Ἐπεὶ φασὶν ὡς θέλων ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη, ἢ μὴ θέλων· καὶ εἰ μὴ θέλων, ἀνεύθουνοι οἱ σταυρώσαντες· εἰ δὲ μὴ θέλων, ἀσθένεια αὐτῷ τοῦτο καὶ ἀδυναμία περιᾶπται. Ἀποκρινόμεθα οὖν ὅτι καὶ θέλων ἐσταυρώθη ὁ Χριστὸς, καὶ τῆς ἐσχάτης κατακρίσεως οἱ σταυρωταὶ ἄξιοι. Ὅτι δὲ ἐκουσίως ἐπαθεν, αὐτὸς εἰδείξει πρὸ τοῦ παθεῖν εἰρηκῶς· Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν· καὶ οὐδεὶς αἶρει αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτήν ἄνω ἐμαυτοῦ. Ἀλλὰ καὶ πολλὰκις βουλευθῆντες αὐτῷ χεῖρας ἐπιβαλεῖν Ἰουδαῖοι, οὐκ ἐπέβηλον, διὰ τὸ μήπω τὸν προωρισμένον τοῦ παθῆναι ἡγηθήναι καιρὸν. Ἡθέλησε δὲ παθεῖν ἵνα καταργήσῃ τὸν θάνατον, καὶ ὁδοποιήσῃ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν. Πῶς δὲ κατηγοροῦνται οἱ σταυρωταί; Ὅτι, νόμον καὶ προφήτας ἀναγνωσάντες, τὸν καιρὸν τῆς αὐτοῦ παρουσίας προκαταγγέλλοντες, οὐ μόνον οὐκ ἔγνωσαν αὐτὸν εἶναι τὸν εἰς κοινὴν σωτηρίαν ἐρχόμενον, ἀλλὰ καὶ πολλὰς εὐεργεσίας ἐπιδειξάμενον ἀπέβηλον σταυρώσαντες.

α'. Πάλιν λέγουσιν· Εἰ ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμνόμενος ἐπὶ ξύλου, ἀνηρηθήθῃ δὲ καὶ ὁ Χριστὸς ἐπὶ ξύλου, ἐπικατάρατος ἄρα καὶ οὗτος ἐστι. Καὶ πῶς ἀπὸ τοῦ ἐπικατάρατου εὐλογία δοθήσεται; Ἀκούουσι δὲ εἰς ἡμῶν, ὅτι ἴσταντο ὁ θεὸς ὡς γέγονε δι' ἡμῶν ἄνθρωπος, καὶ τὰς ἀθουσίας ἡμῶν ἔρε, καὶ τὰς νοσοὺς ἐδάστασε, καὶ θανάτου ἐπέστατο, ἐν ἡμᾶς καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς κατάρρας ἀλευθροσύνη· τὸ γὰρ, Ἡ δ' ὡς κρέμα φάγητε, θανάτω ἀποθανήσθε, καὶ τὸ, Ἐπικατάρατος ἢ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου, τῶν ἀθρώπων ἡμῶν ἐπιτίμιον· οὕτω καὶ κατάρρα ἔκουσε, καὶ τῆς ἐκ τοῦ νόμου κατάρρας ἡμᾶς ἐξήργασεν· καὶ ὡσπιο ἐν τῷ Ἄδίῳ πάντες ἀπεθάνατομεν, οὕτως ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζήσομεν. Ἐξίστι δὲ καὶ ἀπὸ παραδόξουματος παρουσταῖαι τοῦτο· ἐν τῇ ἐσχάτῃ οἱ ὄφεις τοὺς Ἑβραῖοὺς ἐδάκνον· εἰκόνη δὲ χαλκῆν ὄφει, ὡς ἐπικατάρατος ἔκουσε, ποιεῖσαι Μωϋσῆ, ἀνεσταύρωσέ τε τουτονί, καὶ εἶπεν· Ὁ δακνόμενος ὑπὸ ὄφειος προσηχέτω τούτῳ τῷ ὄφει, καὶ σωθήσεται. Ἦν δὲ ὁ ὄφεις οὗτος ἀπέτυπος τοῦ Χριστοῦ.

α'. Πρὸς τούτοις λέγουσιν ὡς ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ οὕτω τιμάτε τὸν σταυρὸν, καθὼς ἄρα καὶ τὸν Χριστὸν τιμάτε. Τοῦτο δὲ ἐστὶ συκοφαντία προδήλος· ὁ μὲν γὰρ Χριστὸς τιμάται παρ' ἡμῶν ὡς θεός, ὁ δὲ

¹ Joan. x, 18, 19. ² Deut. xxi, 23; Galat. iii, 13. ³ Gen. ii, 17. ⁴ Gen. iii, 17. ⁵ Num. xxi, 8.

σταυρός ὡς θείας χάριτος μετασχών διὰ τὸν ἐν αὐτῷ σταυρωθῆναι καταδείκνυμενον, ἀπ' οὗ δὴ καὶ ἐνέργηκε, καὶ καθικύστην ἐνεργεῖ πολλά θαύματα· διὰ τοῦτο καὶ τιμητός ἡμῖν ὁ σταυρός, οὐχ ὡς ξύλον, ἀλλ' ὅτι τῷ πάθει τοῦ Χριστοῦ κεχαριτάται. Ἐπὶ καὶ σὺ ἐν τῷ Μέκκι παραγινόμενος, κίχαισε τῶν τὰ δοκούντ' αἰ σοὶ θρῆκα, οὐχ' ἰσὺς λίθους καὶ τοῖς τοῖχοις ἀπονέμεις τὸ σέβας, ἀλλὰ τῷ τιμωμένῳ ἐν τῷ ἐκείσε οἴκῳ. Ἀκούομεν δὲ καὶ ὡς ἀψέμενός τις τῆς νομικῆς κειβωτοῦ τετιμώρηται· ἦν δὲ κίχαινη ἐκ ξύλων κατεσκευασμένη· πλὴν διὰ τὴν χάριν τῶν ἀποκειμένων ἐν αὐτῇ πολὺ τὸ σέβασμον εἶχεν ἀπὸ Θεοῦ.

17. Πρὸς οὓς ἀποστρέψας, ἐπεγαλοῦσεν ἡμῖν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ παρὰ τὸν ἀπὸ κακοῦ ἀποδιδούσι, καὶ μεριμνῶσι περὶ τροφῆς καὶ ἐσθῆτατος· φάμεν οὖν ὡς Οὐ παραβαίνομεν τὸν τοῦ Χριστοῦ νόμον, τοὺς ἐχθρούς ἡμῶν καὶ ταῦτα τοὺς ἀπίστους ἀμυνόμενοι, ἀλλὰ μέλλον προῦμεν τὸ δίκαιον· παρὰ τοῦτο γὰρ ὁ νόμος τοῦ ἡμεῶν αὐτῶν ἵστασθε· σὺ γὰρ οὐκ ἐπινοεῖτε, τοὺς δ' ἐπινοεῖτε ἐπινοεῖτε. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ Θεὸς ἐποίησε, κατεκέντησας φερόντων τοῖς Ἑβραίοις· τοῖς μὲν καὶ γὰρ ὁ Δαβὶδ, Νιφθακί, φησὶν, ἐν αἵματι ἀμαρτωλοῦ· ἀλλαχθῆναι ψάλλον. ἐν ἰσραηλῶν τοῖς ἀποκαθηθῆναι μοι κακά, ἐπινοεῖται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός. Ἐκείθεν τοῦ ζήλου ἐνδείξεις ἢ ἐμπόρισμα ἢ κατὰ τῶν χαριῶν τοῖς κακοῦς πράττει· τοῦτο δὲ τῶν ἐκείνων προσπαυμένων συγχωρήσεις· καὶ ἄλλως δὲ εἰπὼν· Ὁ μὲν κατὰ τὸν πόλεμον καὶ ἐσθῆτας καὶ νόμον παραβαίνει, καὶ τὴν φύσιν ἀθετεῖ ὁ δὲ κατὰ τοῦ τοιοῦτο ὀφλιζόμενος καὶ τὴν φύσιν ἀθετεῖ, καὶ κατὰ τὸ δυνάτον ἐξομοιοῦται Θεῷ, Ἐξέλθετε πτωχῶν καὶ πτωχῶν, λήγοντι, ἐκ χειρὸς ἀποστολοῦ ῥήσασθε αὐτοῦ. Τὸ δὲ, Μὴ μεριμνήσητε τροφῆς καὶ ἐσθῆτατος, τοῖς ἀποστόλοις διατίθεται, ὡς ἐν μέτε ἐν μεγάλῳ μέτε ἐν μικρῷ καταγινώσκουσιν· Ἐν γὰρ τῷ ὅλῳ μωρανοῦ, φησὶν, ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ; Πῶς οὐδὲ τὴν χάριν ἀπορρίπτει, ἀλλὰ τὰ πτωχῶν· πολλοὶ δὲ τῶν πάλαι Χριστιανῶν, καὶ τῶν σημερινῶν δὲ οὐκ οἴονται, γεγονασθαι καὶ εἶσι τῶν ὑψηλῶν τούτων καὶ μεγάλων ἐντολῶν φύλακες.

¹ Psal. LVI, 10. ² Psal. VII, 5. ³ Psal. LXXVI, 4. ⁴ Luc. XII, 22. ⁵ Matth. V, 13.

A Deus, crux autem ceu divinæ gratiæ particeps est, propter eum qui in ea configi sustinuit; per quam etiam prodigia multa effecit et quotidie efficit. Propterea nobis venerabilis est crux, non quatenus lignum est, sed quia Christi passioni inservivit. Namque et tu Meccam profectus, ibique sacrificiis pro tuo libito celebratis, nequaquam saxi murisque cultum impendis, sed ei qui in illo colitur edificio. Audimus autem hominem quoque illum, qui legalem arcem attingit, puniunt; cum tamen et illa lignis esset compacta; sed propter rerum in ea contentarum gratiam, multum ei religionis Deus contulerat.

18. Præter hæc ut dicta, imputant nobis mandatorum Christi transgressionem, quia malum pro malo reddimus, et de esca ac vestimento solliciti sumus. At enim respondemus, nequaquam nos Christi legem transgredi, dum hostes nostros et præcipue infideles ulciscimur. Monet enim lex, ut his qui nobis supplices sunt parcamus; injuste autem oppressis opem feramus. Hoc etiam Deus egit, cum Pharaonem Hebræorum hostem mari submersit. Tum etiam David: *Lavabor*, inquit, *in sanguine peccatoris*. Et tamen alibi psallens: *Si retribui*, inquit, *retribuentibus mihi mala, decedam utique ab inimicis meis inanis*. Illic zeli demonstratio et ardor erat adversus eos qui noxiis rei publicæ actibus delectantur: hic autem erga sibi supplices indulgentia. Aliter quoque hoc explanare licet. Nimirum qui belli et injuriarum initium facit, sic legem transgreditur, et naturam obolet: qui autem adversus hunc arma sumit, naturæ fert opem, et pro viribus Deo exæquatur dicentem: *Eripite pauperem et egenum; de manu peccatoris eruite illum*. Jam illud: *Ne de esca aut de vestimento solliciti sitis*, apostolis mandatum fuit, ut neque in gravibus neque in minimis condemnarentur. *Nam si sal*, inquit, *infatuetur, in quo satiatur*. Cæterum hæud usum vetat, sed superfluitatem. Multi autem Christiani veteres, neque pauci etiam hodie, celsorum hujusmodi ac magnorum præceptorum observantes fuerunt.

ΤΟΥ ΝΙΚΗΤΑ

ΤΑΞΙΣ ΓΙΝΟΜΕΝΗ ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΑΠΟ ΣΑΡΑΚΗΝΩΝ ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΥΣΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΘΑΡΑΝ
ΚΑΙ ΑΛΗΘΗ ΠΙΣΤΙΝ ΗΜΩΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ (1).

NICETÆ

ORDO QUI OBSERVATUR SUPER IIS QUI A SARACENIS AD NOSTRAM
CHRISTIANORUM PURAM VERAMQUE FIDEM SE CONVERTUNT.

(Ex Sylburgii *Saracenicis*, in-42. Coloniae Agrippinae 1595.)

Primum is qui ad rectam fidem accedit, jejuna A
nat ad duas septimanas, doceturque nobis a Do-
mino nostro Jesu Christo in divinis sanctisque
evangelii traditam precationem, et sacrum fidei
symbolum. Deinde sacerdos sacerdotalem sibi stolam
circumponens, in baptisterium, praesentibus
etiam aliis fidelibus, quotquot adesse voluerint,
arcessit illum: et ante sanctam piscinam eum
resecto capite statuens, ad ipsum ait: Tu ille qui
a Saracenis hodie ad Christianorum fidem accedis,
non vi aliqua vel necessitate, neque dolo aut si-
mulatione, sed toto animo, corde puro ac sedulo,
Christum Christique fidem amante: [dic,] Re-
nuntio toti Saracenorum religioni, anathemati-
zoque Moamedem, qui et Muchumet dicitur; quem
Saraceni ut Dei apostolum et prophetam honorant.
Illoque assentiente, eademque verba dicente, vel
per se, vel per interpretem, si ipse Graece loqui
nesciat, vel per susceptorem suum, si est puer:
rursus sacerdos infert sequentia: iterumque fit
responsio ad eundem modum. Totoque anathe-
matismo completo, diaconus ait, *A Domino petamus*:
et populus, *Domine, miserere*, et quae se-
quuntur, Et post *Amen*, eum signans dimittit; et
die insequente annumeratur catechumenis.

(1) Catechesis ista Saracenorum ad Christianam
fidem accedentium, e ms. Palatinæ bibliothecæ
libro satis vetere desumpta est: in quo multae
sunt ejusmodi constitutiones sive ordinationes, su-
per iis qui ab hæresi aliqua, gentilismo, Judaismo,
et similibus, ad Christianam religionem sese ag-
gregant: quam et Nicetæ Choniatae temporibus
sub Manuelis Comneni imperio in usu fuisse,
infra docebitur.

(2) Post πίστιν subaudiendum λέγει, vel simile
quid; sacerdos enim hic baptizando verba solemnii
more præit.

(3) In Constitutionibus illis quæ S. Apostolorum
esse perhibentur, p. 133, similis formula est. Εὐξα-
σθε, οἱ κατηχούμενοι· καὶ πάντες οἱ πιστοὶ κατὰ
δύναμιν ὑπὲρ αὐτῶν προσευχέσθεσαν, λέγοντες, Κύριε,

Προαγουμένως μὲν ὁ προσίων τῇ ὀρθῇ πίστει νη-
στεύει ἐπὶ ἑβδομάδας δύο, καὶ διδάσκειται τὴν ἐν
τοῖς θείοις καὶ ἁγίοις Εὐαγγέλιαις παραδοθεῖσαν
ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προση-
χὴν, καὶ τὸ ἐπὶ τῆς πίστεως σύμβολον· εἶτα περι-
τιθέμενος τὴν ἱερατικὴν στολὴν ὁ ἱερεὺς, ἐν τῇ
βαπτιστηρίῳ, συμπαρόντων καὶ ἑτέρων πιστῶν ὄσει
βούλονται, μετακαλεῖται τοῦτον· καὶ ἰστών πρὸ τῆς
ἁγίας κολυμβήθρας ἀπερικάλυπτον ἔχοντα τὴν κε-
φαλὴν, φησὶ πρὸς αὐτόν· Ὁ δεῖνα ὁ ἀπὸ Σαρακενῶν
σήμερον προσερχόμενος τῇ πίστει τῶν Χριστιανῶν
οὐκ ἐκ τινος βίας ἢ ἀνάγκης, οὐδὲ ἀπὸ δόλου ἢ ὑπε-
κρίσεως, ἀλλ' ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας καθαρῆς
καὶ ἀδόλου, τὸν Χριστὸν ἀγαπῶσης καὶ τὴν αὐτοῦ
πίστιν (2). Ἀποτάσσομαι πάση τῇ τῶν Σαρακενῶν
θρησκείᾳ, καὶ ἀναθεματίζω Μωάμεδ τὸν καὶ Μου-
χοῦμετ, ὃν οἱ Σαρακενοὶ τιμῶσι ὡς ἀπόστολον
θεοῦ καὶ προφήτην. Κάκεινον συντιθεμένου, καὶ
λέγοντος τὰ αὐτὰ ῥήματα ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ δι' ἑρμηνεύ-
σεως, ἐὰν αὐτὸς μὴ Γραικίζῃ, ἢ διὰ τοῦ ἀναδόχου
αὐτοῦ, εἰ παιδίον ἐστὶ, πάλιν ὁ ἱερεὺς ἐπιφέρει τὰ
ἐκόλουθα· καὶ αὐθις γίνεται ἡ ἀπόκρισις κατὰ τὸν
αὐτὸν τρόπον. Καὶ τοῦ ἀναθεματισμοῦ παντός πλη-
ρουμένου, φησὶν ὁ διάκονος, Τοῦ Κυρίου δευθώμενος·
καὶ ὁ λαὸς, Κύριε, εἰλέσον· καὶ τὰ εἰῆς. Μετὰ δὲ
τὸ Ἄμην σφραγίζων αὐτὸν ἀπολύει· καὶ τῇ εἰῆς
ἡμέρᾳ συναριθμεῖται τοῖς κατηχουμένοις (3).

εἰλέσον. Id est, *Orate catechumeni, omnesque fi-
deles animo ac mente sua pro eis precantur, di-
centes, Domine, miserere*. Et rursus, 134, b, Εὐ-
ξασθε, οἱ φωτίζομενοι: ἐκτενῶς οἱ πιστοὶ πάντες ὑπὲρ
αὐτῶν παρακαλέσωμεν· ὅπως ὁ Κύριος καταξιώσῃ
αὐτοὺς, μηθέντας εἰς τὸν τοῦ Χριστοῦ θάνατον,
συναναστῆναι αὐτῷ, καὶ μετόχους γενέσθαι τῆς βασι-
λείας αὐτοῦ· καὶ κοινωνοὺς τῶν μυστηρίων αὐτοῦ,
ἐνώση καὶ συγκαταλέξη αὐτοὺς μετὰ τῶν σωζομένων
ἐν τῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ. Σώσον καὶ ἀνάστησον
αὐτοὺς ἐν τῇ σῆ χάριτι. Id est, *Orate, illuminandi*
(h. e. baptizandi): *entire omnes fideles pro eis
obsecremus, ut Dominus eos in Christi mortem
initiatos, cum eodem resurgere, regnique ipsius
participes fieri dignetur; et in communionem mys-
teriorum ipsius receptos, uniat atque annumeret*

Ἔστι δὲ ὁ ἀναθεματισμὸς τῶν Σαρακενῶν τοιοῦ- A
τος. Ὁ δεῖνα ὁ ἀπὸ Σαρακενῶν σήμερον προσερχό-
μενος τῇ πίστει τῶν Χριστιανῶν, οὐκ ἔκ τινος βίας

is qui in sancta ipsius Ecclesia servantur. Serva
et suscita eos [Domine] in gratia tua. Additurque
hic epilogus, κασασπραγισάμενοι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ
Χριστοῦ αὐτοῦ, κλιναντες ἐλογαίσθησαν παρὰ τοῦ ἐπι-
σκόπου. Hoc est. Obsignati Deo per Christum ip-
sius, flexis genibus et cervicibus ab episcopo be-
nedicantur. Additur et eulogias formula quam
episcopus eis imprecari debeat. Multum etiam
lucis huc affert caput illud quod in eodem nostro
ms. inscribitur. Πῶς χρῆ δέχσθαι τοὺς ἀπὸ αἰρέ-
σεων τῆ ἀγίας Ἐκκλησίας προσερχομένους. Quamobrem
illud cum Latina versione hic subjungere pla-
cuit: Προηγούμενω· μῖνοι χρῆ, ἥνικα μέλλουσι προ-
σέχθῃσθαι τῇ ὀρθῇ πίστει, νηστειῶν αὐτοῦς ἡμέρας μὴ
δέκα, ἢ δεκαπέντε· καὶ σχολάζειν ταῖς εὐχαῖς, πρωίας
καὶ δεῖρας, μανθάνοντας ψαλμοὺς, ὡς καταχουμένους· B
καὶ τότε ἀξιοῦσθαι τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Ἰσῆσι δὲ
ἐκαστον αὐτῶν ὁ ἱερεὺς ἐμπροσθεν τῆς ἀγίας κολυμβή-
θρας· καὶ λέγει αὐτῷ ταῦτα· Εἰπί, Ἀνάθεμα τῷ δεῖνι,
καὶ τοῖς δόγμασιν αὐτοῦ, καὶ τοῖς συννεδοκούσιν αὐτῶ,
καὶ τοῖς φρονούσι τὰ αὐτοῦ· ἀπατάσσομαι γὰρ αὐτῶ,
καὶ παντὶ αἰσθητικῷ δόγματι· καὶ πιστεύω εἰς τὴν ἀγίαν
καὶ ὑμοῦσιον Τριάδα, κατὰ τὴν ἐκθεσιν τῶν ἀγίων
Πατέρων, τῶν ὀρθοδοξαζόντων τὸν λόγον τῆς ἀληθείας·
καὶ ἀποκρίνεται πρὸς ἐκάστην τὴν μετοχόμενον. Καὶ λοι-
πὸν ἔρωτα αὐτὸν τοῦτον ὁ ἱερεὺς, Πιστεύεις εἰς τὴν ἀγίαν
καὶ ὁμοῦσιον Τριάδα; Καὶ ἀποκρίνεται, Πιστεύω· καὶ
ἐπακλιαντος τοῦ ἐπιρχομένου τὴν κεφαλὴν ποιεῖ ὁ ἱερεὺς
εὐχὴν, λέγων οὕτως· Ὁ Θεὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὁ βουλό-
μενος πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀλη-
θείας ἔλθῃν, πρόσδεξι τὸν δούλον σου τόνδε, τὸν μόλις
ἀνανήψαντα ἐκ τῆς πλάνης, καὶ ἐπιποθήσαντα εἰς τὴν
ἐπίγνωσιν ἔλθῃν τῆς ἀληθείας. Σὺ γὰρ εἶπας, Κύριε· C
Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐτῆς ταύ-
της· κἀκεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν· καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκού-
σουσι· καὶ γενήσεται μία ποιμνῆ, εἰς ποιμνῆ. Ποίμανον
τοῖνυν αὐτὸν ἐν τῇ δόξῃ σου εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας
κατὰ τὴν ἐκθεσιν τῶν ἀγίων σου ἐνδοξῶν ἀποστόλων·
καὶ καταξίωσον αὐτὸν τῆς σφραγίδος τοῦ ἀγίου μύρου
καὶ τῆς μεταλήψεως τοῦ τιμίου σου αἵματος· καὶ ἀνά-
δειξον αὐτὸν τέλειον δούλον σου· ἵνα τῇ ποιμνῇ σου συγ-
καταριθμηθῇ καὶ αὐτὸς εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον τῆς μεγα-
λωσύνης σου. Ὅτι σου ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις
καὶ ἡ δόξα, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου
Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς [αἰῶνας τῶν αἰώνων,
Ἄμην.] Καὶ χρεῖσι αὐτὸν τῷ μύρῳ, καθὰ καὶ τοὺς νο-
ρωτίστον, τὴν αὐτὴν ἐπίρραξιν καὶ ἐπ' αὐτῷ ποιούμε-
νος· καὶ μετὰ τοῦτο πάλιν εὐχεται, λέγων οὕτως· Κύριε
ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ καταξιώσας τέλειον ἀναδείξει τὸν δού-
λον σου τόνδε, διὰ τῆς εἰς σὲ ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ
τῆς σφραγίδος τοῦ μύρου τοῦ ἀγίου σου· σὺ, Δίσποτα
τῶν ἀπάντων, τὴν εἰς σὲ πίστιν ἀληθῆ ἐν αὐτῷ διατή-
ρησον, αὐτῶν αὐτὸν ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ πᾶσι τοῖς παρὰ D
σου χαρίσμασι κατακοσμήν. Εἴθ' οὕτως κοινωνεῖ, καὶ
λαμβάνει παραγγελίαν ταῖς ἐπτά ἡμέραις ἐκείναις κοῦμα
μὴ φαγεῖν, μηδὲ νήσασθαι τὴν ὄψιν· ἄλλὰ, καθὼς οἱ
βαπτίζουσαι, οὕτω διατελεῖν· καὶ τῇ ὁγδοῇ ἡμέρᾳ
ἀπολούεται. Id est, primo lamen oportet eos, cum
ad reclam fidem adducendi sunt, jejunare dies
decem aut quindecim; et vacare precibus, mane
ac vesperi, dicentes psalmos, tanquam catechu-
menos; ac tum demum dignos haberi orthodoxa
fide. Statuit autem unumquemlibet eorum sacer-
dos ante sanctam piscinam, et dicit ei hæc: Dic
anathema illi N. et dogmatibus ejus, et illis qui
eum approbant, et idem cum eo sentiunt: re-
nuntio enim illi, et omni hæretico dogmati; et
credo in sanctam coessentialemque Trinitatem.
secundum expositionem sanctorum Patrum qui
recte nobis securerunt verbum veritatis. Et ad

Est autem anathematizatio Saracenorum, talis :
Ego ille qui a Saracenis hodie ad Christianorum
fidem accedo, non vi aliqua vel necessitate, neque

singula respondet is qui accedit. Deinde illum
ipsum interrogat sacerdos: Credis in sanctam
coessentialemque Trinitatem? et respondet, Credo.
Tum eo qui accedit. caput inclinante, sacerdos
preces facit. in hæc verba: Deus Servator noster,
qui vis omnes homines servari, et ad veritatis co-
gnitionem venire, accepta istunc servum tuum,
qui vix tandem ex errore resipuit, et ad veritatis
cognitionem venire desideravit. Tu enim dixisti,
Domine. Et alias oves habeo quæ non sunt ex cau-
la istac; etiam illas me adducere oportet: vocem-
que meam audient; et fiet unus grex, unus pastor.
Pasce igitur eum in gloria tua ad cognitionem ver-
tatis, secundum expositionem sanctorum glorio-
sorumque apostolorum tuorum: et dignare eum
signaculo sancti unguenti sumptioneque pretiosi
sanguinis tui: et redde ipsum perfectum servum
tuum, ut et ipse gregi tuo adnumeretur, ad glo-
riam laudemque majestatis tuæ. Quia tuum est
regum et potentia et gloria, Patris, Filii et Spiritus
sancti, nunc et semper, et in omnia sæcula.
Amen. Et ungit eum unguento, quemadmodum et
recens illuminatos [id est baptizatos]: et eandem
etiam super ipso addit verborum formulam. Post
hæc rursus precatur. in hæc verba: Domine Deus
noster, qui dignatus es perfectum reddere istunc
servum tuum, per orthodoxam in te fidem, et si-
gnaculum unguenti sancti tui: tu, Domine omnium,
veram in te fidem in eo conserva, augens eum in
justitia, et omnibus eum gratiæ tuæ dotibus exor-
nans. Atque ita deinde communicat, et præceptum
accipit, ne septem illis diebus carnes comedat, nec
faciem lavet, sed quemadmodum ii qui baptizan-
tur, ita perseveret: et die octava se abluit. In
eamdem sententiam quædam leguntur etiam in
supradictis Constitutionibus Apostolorum nomine
vulgatis, 113. b, nam et ibi episcopis et presbyte-
ris hoc baptizandi præceptum datur, Χρίστῳ δὲ
πρώτον ἐλαῖον ἀγίῳ· ἔπειτα βαπτίσεις ὕδατι· καὶ τελευ-
ταῖον σφραγίσαις μύρῳ· ἵνα τὸ μὲν χρίσμα μετοχῆ ἢ τοῦ
ἀγίου Πνεύματος, τὸ δὲ ὕδωρ σύμβολον τοῦ θανάτου· τὸ
δὲ μύρον, σφραγίς τῶν συνθηκῶν. Εἰ δὲ μήτε ἐλαίον ἢ,
μητε μύρον, ἀρκεῖ ὕδωρ καὶ πρὸς χρίσιν καὶ πρὸς σφρα-
γίδα, καὶ πρὸς ὁμολογίαν τοῦ ἀποθνήσκοντος ἥτοι συναπο-
θνήσκοντος. Πρὸ δὲ τοῦ βαπτίσματος νηστευσάτω ὁ βα-
πτίζομενος. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Κύριος ποῖτον βαπτισθεὶς
ὑπὸ Ἰωάννου, καὶ εἰς τὴν ἑορτὴν αὐλισθεῖς, μετέπειτα
ἐνήστειπεν. Id est, Primum vero unges oleo sancto:
deinde baptizabis aqua: et postremo signabis un-
guento: ut olei quidem inunctio sit participatio
Spiritus sancti: aqua vero, signum mortis: et
unguentum, signaculum fæderis. Si vero nec oleum
nec unguentum suppelat, aqua sufficit et ad inun-
ctionem et ad obsignationem confessionemque mor-
tis, mortis inquam [a Christo jam] obitæ, et nobis
cum [eodem] obeundæ. Ante Baptis-num vero je-
junet is qui baptizandus venit, nam et Dominus
primum a Joanne baptizatus atque in desertum
subductus. postea jejunavit. Institutionis hujus ratio
redditur etiam in quæstionibus et responsoni-
bus ad Orthodoxos, Justinii nomen præferentibus,
cap 137; in Apologia tamen Justinii, simplicior
baptismi expositio est, absque ulla olei unguenti-
que mentione, 73. 33. Mystice Paulus II Corinth. 1,
Ὁ δὲ θεοῦ ἡμᾶς συν ὑμῖν εἰς Χριστὸν, καὶ χρίσας
ἡμᾶς. Θεὸς ὁ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς, καὶ δούς τὸν ἀρ-
θάβωνα τοῦ Πνεύματος ἐν ταῖς καθάραις ἡμῶν. De quo
τῆς σφραγίδος mysterio et Clemens noster 219, 13:
Apud quem etiam aurium obsignatio per ignem
facta, 346, 49. Diabolum quoque in suis mysteriis

dolo aut simulatione, sed toto animo, corde puro ac sedulo, Christum Christique fidem amante: renuntio toti Saracenorum religioni, anathematizans Moamedem, qui et Muchumet dicitur; quem Saraceni ut Dei apostolum et prophetam honorant. Anathematizo Alim, Moamedis generum: et Chasapen Chusenemque, filios ejus; item Apupiker, qui et Cubiker dicitur: et Umar, et Talchar, et Apupacren Paducen: item Mævis, et Zupeer, et Adellan, et Zeit et Izit, et Saitem et Uthman, et reliquos omnes summistas adjutoresque ac successores Moamedis. Anathematizo Zadoze et Aise, et Zetheinop et Omkelthim, primas cæterisque scelestiores Moamedis uxores, et Phatman filiam ejus. Anathematizo cum qui Coran dicitur; summam videlicet seu scripturam Moamedis: quam fingit sibi per archangelum Gabrielem [cœlitus] delatam esse: omnemque doctrinam ac legum instituta, narrationes apocryphas, mysteria, et traditiones ac blasphemias ejus. Anathematizo paradisiu Moamediam, in quo dicit quatuor esse fluvios, ex aqua turbari nescia, lacte nativam dulcedinem non mutante, vino suavi, et melle defæcato: et venturo illo die, quem quingentis annorum millibus circumscribit, Saracenos cum mulieribus suis in eo vitam acturos, carnique et affectibus suis indulturos: et sub umbra quarumdam arborum que vocantur Sedre et Talech, comesturos carnes avium quas concupiscunt, omnisque generis fructus autumnales; ac bibituros e fonte caphura, et e fonte zingher, cui nomen Salsabila: vinumque potaturos ejus crama seu mistura hausta sit e fonte Thesnim: eorumque staturas cœlum proceritate sua lacturas, virorum pariter et mulierum: membra [genitalia] quadragenam cubitorum fore: et absque satietatis tædio coituros in conspectu Dei: propterea (inquit) quia Deus pudore non afficitur (a). Anathematizo eos qui a Moamede nomi-

hos ritus imitatum esse, scribit Tertullianus libro De prescriptionibus hæreticorum, ubi de diabo inter alia dicit, *Tinguit et ipse quosiam utique credentes et fideles suos; et sic adhuc innotuit Mithra: signat illic in fronte milites suos. Celebrat et panis oblationem, et imaginem resurrectionis inducit.*

(4) Qui Ἀπουκίξο et Κουβίξο hic dicitur, is (opinor) est, qui supra 58, 5 (b). et in Joannis Siculi Chronico ms. Βουδύχοξ· infra Ἀβουδύχοξος 101, 3: (itemque 92, 9: 96, 5, 26: 100, 3, 20: necnon in Cedreni Annalibus passim, nisi et in Constantini Thematibus a Bonaventura Vulcano editis, 28, 22) et Βουδύχοξο 97, 5, 24: 101, 4, 21: primus nempe Moamedis successor: ut Οὐμαρ qui sequitur, tertius a Moamedis princeps statuatur 102, 13. Unde et 101, 22. pro ὁ Ἄμαρξ; legendum videatur Οὐμαρξ; seu Οὐμαρξ. Sed in sequentium serie dissentit Theophanes: quippe apud quem Umari successor est Οὐθμαν· Uthmani, Μανία· Mavie. Ἰζίδ, filius ejus: Ιζίδι, Ἀβδελξ, filius Zuber: Abdelm. Μαροξ· post quem Ἀβιμείξ, et deinceps alii, ita ut Talchar et Apupacres ex symmystarum, non ex successorum numero esse videri queant, quod et de

(a) Locum hunc, qui legitur in suræ II, vers. 25, male intellexit Nicetas. Vide tom. CV, col. 711, not. 26. Edit.

(b) Id est apud Euthymium *Contra Agarenos*. Vide tom. CXXX.

ἢ ἀνάγκης, οὐδὲ ἀπὸ δόλου ἢ ὑποκρίσεως, ἀλλ' ἐξ ὅλης ψυχῆς, καὶ καρδίας καθαρᾶς καὶ ἀδόλου, τὸν Χριστὸν ἀγαπῶν καὶ τὴν αὐτοῦ πίστιν· ἀπετάσσομαι πάσῃ τῇ τῶν Σαρακενῶν θρησκείᾳ· καὶ ἀναθεματίζω Μωάμεδ τὸν καὶ Μουχούμετ· ἐν οἷς Σαρακενοὶ τιμῶσιν ὡς ἀπόστολον Θεοῦ καὶ προφήτην. Ἀναθεματίζω Ἄλιμ τὸν ἐπὶ θυγατρὶ γεμβρόν τῆς Μωάμεδ· καὶ Χασάνην καὶ Χουσίνην, τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ· καὶ Ἀπουκίπερ (6) τὸν καὶ Κουβίπερ· καὶ Οὐμαρ, καὶ Τάλχαρ, καὶ Ἀπουκίπερ τὸν Παδούκην (5)· καὶ Μαυρί, καὶ Ζουπίερ καὶ Ἀβδέλλαν, καὶ Ζίξι· καὶ Ἰζίτ, καὶ Ζάιτην καὶ Οὐθμᾶν, καὶ τοὺς λοιποὺς πάντας συμμύστας καὶ συνεργούς καὶ διὰ δόχους τοῦ Μωάμεδ. Ἀναθεματίζω Ζαδόξο καὶ Ἄισα καὶ Ζεθίνεπ καὶ Ὀμκελθίμ, τὰς πρώτας καὶ μικροτέρας τῶν γυναικῶν τοῦ Μωάμεδ· καὶ Φάτμα τὴν θυγατέρα αὐτοῦ. Ἀναθεματίζω τὸν λατρευμένον Κουράν, τὴν ὅλην ἤτοι γραφὴν τοῦ Μωάμεδ· ἣν πλάττεται διὰ τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ κατανεχθῆναι αὐτῷ· καὶ πᾶσαν τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰς νομολογίας, καὶ τὰς ἀποκρύφους διαγρήσεις, καὶ τὰ μυστήρια καὶ τὰς παραδόσεις, καὶ τὰς βλασφημίας αὐτοῦ. Ἀναθεματίζω τὸν παράδεισον τοῦ Μωάμεδ· ἐν ᾧ λέγεται τίσσαρας εἶναι ποταμοὺς, ἐξ ὕδατος ἀβολώτου, καὶ γάλακτος μὴ ἀλλέσσοντος τὸν νόστον αὐτοῦ, καὶ οἶνου ἡδέος, καὶ μέλιτος ὑλιστοῦ· καὶ κατὰ τὴν μέλλουσαν ἡμέραν, ἣν περιορίζει εἰς πεντήκοντα μυριάδας ἐτῶν, διαίειν ἐν αὐτῷ τοὺς Σαρακενοὺς μετὰ τῶν ἰδίων γυναικῶν, σαρκικῶς καὶ ἐμπροσθεν ζῶντας· καὶ ὑπὸ σκιῶν τινῶν δένδρων, ἃ καλεῖται Σίδρον καὶ Τάλχαρ, κρία τρώγοντας ὀρνέων ὧν ἐπιθυμοῦσι (6), καὶ ὀπώραν παντοίων· πίνοντας τε ἀπὸ κροφουρὰ πηγῆς, καὶ ἀπὸ ζιγγίβερο πηγῆς, ὀνομασμένης Σαλατσίβιλ· καὶ οἶνον προσηρομένους εὐ τὸ κίρασμα ἐκ πηγῆς Θετσίμ· ὧν αἱ ἡλίαι οὐρανομήκει· ἄρρῶνων τε καὶ θηλειῶν· καὶ τὰ μέρη τίσσαρόντα πήχεις (7)· συνουσιαζόντων ἀπορέστως ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· διότι Θεός (φρσίν) οὐκ αἰσχύνει

Zeite ac Saite sentire liceat; cum eorum mentio in principatus successoribus non inveniatur.

(5) Τὸν Παδούκην incertum est sitne gentile, an cognomen quoddam.

(6) Respicere videtur ad azoaram 62, in qua est. *De fructibus omnimodis vobis datis, optimoque victu comedite atque bibite: et mox, Super vestium stramenta formosissima pro modo vestro discumbite ducturi virgines decantissimas, cum oculis immensis atque pudibundis, nusquam nisi tantum ad maritos suos flectendis, et rursus, Illis fructus uti volu carnes pro sui modo multiplicaturi.* De sequentibus fontibus, azoara 36, *Ex vase camphora condito, et ex aperto fonte homines Dei potabunt.* Et paulo post, *Ibidem cum vasis vitreis et argenteis optimæ compositionis, illis potus, velut zinziber saporifer, ex fonte Zelzebit administrabitur.*

(7) Congruentis τίσσαρακονταπήχει, vel contracte τίσσαρακονταπήχε, ut non ad homines, sed ad membra eorum referatur; sic enim et præcedentium et sequentium aptior erit coherentia. Ibidem mox in ms. est συνουσιαζόντων, nihil ad rem.

ται. Ἀναθεματίζω τοὺς ὀνομαζομένους παρὰ τοῦ Α Μωάμεδ ἄγγελους, τὸν τε Ἀρώθ καὶ τὸν Μαρώθ, καὶ τὸν Τζάφα καὶ τὸν Μαρούα· οὗς ἐκ τῶν σεβασμίων εἶναι τοῦ Θεοῦ τερατεύεται· πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ τοὺς μυθουμένους ὑπ' αὐτοῦ προσήτας καὶ ἀποστόλους, εἶπουν τὸν Χούδ καὶ Τζάλιστ ἢ Σάλεχ (8), καὶ τὸν Συναίπ καὶ τὸν Ἐδρής, καὶ τὸν Δουάκιφιλ καὶ τὸν Λοκμάν. Ἀναθεματίζω πάσας τὰς μαρτυρίας τοῦ Μωάμεδ, ὅσας ἐκ τῆς παλαιᾶς δῆθεν Γραφῆς (9), διαστρέφον αὐτὴν καὶ καθύμων, καὶ μυρία καταφυσόμενος τοῦ Νώε καὶ Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ, καὶ Ἰωσήφ καὶ Ἰώδ, καὶ Μωσείως καὶ Ααρών, καὶ Δαβιδ καὶ Σολομώντος, καὶ Ἠλία καὶ Ἰωνᾶ, καὶ Ζαχαρίου τοῦ πατρὸς Ἰωάννου. Ἐτε ἀναθεματίζω ὅσα φυσιαλογεῖ βαρβάρως καὶ ἀμαθῶς περὶ τε τῶν ἄλλων τοῦ Θεοῦ ποιημάτων, καὶ περὶ τοῦ Β ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, λέγων αὐτοὺς καθέλληριους εἶναι. Ἀναθεματίζω τὴν παρὰ τοῖς Σαρακενοῖς ἀποκρυφον διδασκαλίαν καὶ ὑπόχριστον τοῦ Μωάμεδ· ἥτις φησὶ κλειδοῦχον αὐτὸν γενήσεσθαι τοῦ παραδείσου, καὶ εἰσάξειν μὲν ἐν τούτῳ εἰδομένοντα χειλέδας Σαρακενῶν δικαίων, τοὺς δὲ ἀμπρωτοὺς κοιθήσεσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ· καὶ πιττακίων εἰς τοὺς τραχέλους αὐτῶν περιτιθεμένων, οὕτως εἰσελεύσεσθαι καὶ τοῦτοις εἰς τὸν παράδεισον, ὀνομαζομένους ἀπάλυθιρον Μωάμεδ. Ἀναθεματίζω (10) τὰς νομοθετίας τοῦ Μωάμεδ, τὰς περὶ γάμων καὶ λύσεως γάμων, καὶ καθαρισμοῦ μοιχευομένων γυναικῶν, καὶ ἀριθμῶν γυναικῶν καὶ παλλακίδων· καὶ πάντα τὰ περὶ τοιούτων ἀκάθαρτα διδάγματα. Ἀναθεματίζω τὴν τοῦ Μωάμεδ βλασφημίαν τὴν λέγουσαν, ὅτι C ὁ Θεός, ὃν θέλει, πλανᾷ· καὶ ὃν θέλει, ὀδηγεῖ εἰς ἀγαθόν· καὶ ὅτι ὁ Θεός θέλει, οὐκ ἂν ἐπολέμουν ἀλλήλοις εἰ ἄνθρωποι· ἀλλ' αὐτὸς ποιεῖ ὅπερ βούλεται· καὶ πάντος ἀγαθοῦ καὶ πονηροῦ αἰτίας αὐτός ἐστι· καὶ τύχη καὶ εἰμαρμένη πάντων κρατεῖ. Ἀναθεματίζω τὴν τοῦ Μωάμεδ φλυαρίαν, τὴν λέγουσαν ὅτι ὁ Κύριος καὶ Θεός Ἰησοῦς ὁ Χριστός ἀπο Μαρίας τῆς ἀδελφῆς τοῦ Μωσείως καὶ Ἀαρών ἐγεννήθη ἀνευ σπορᾶς ἐκ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος· καὶ ἐτε νῆπιος ὢν, πετεινὰ ἐκ πηλοῦ ἐπλαστούργει· καὶ ἐμφυσῶν, ἵπποιε αὐτὰ ζῷα· καὶ τυρλοὺς ἴατο, καὶ νεκροὺς ἤγειρε· καὶ ὅτι ἐκ παρακλήσεως τῶν ἀποστόλων ἤτήσατο τὸν Θεόν, καὶ κατήνεγκεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τράπεζαν, καὶ ἐξέθερεν αὐτούς· καὶ ὅτι οὔτε ἐσταυρώθη, οὔτε κατὰ ἀλήθειαν ἀπέθανεν ὡς ἄνθρωπος· ἀλλὰ κατὰ φαντασίαν μόνον ταῦτα παρὰ τῶν Ἑβραίων ὑπέστη· καὶ ὅτι ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Θεοῦ, εἰ ἀνόμασεν ἑαυτὸν Θεόν ἐν τῷ κόσμῳ, ἠρνήσατο, λέγων ὅτι Σὺ πάντα γινώσκεις καὶ εἶδας· οὐκ ὅτι οὐκ ἠνόμασα ἑαυτὸν Θεόν ἢ Υἱὸν σου· δούλος γὰρ σου εἰμι, καὶ οὐχ ὑπερφρακίσθαι τοῦτο καλεῖσθαι. Ἀναθεματίζω τὴν δεισαχὴν τοῦ Μωάμεδ, τὴν λέγουσαν μὴ εἶναι τὸν Διδασκῆν Ἰδὴν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἀπόστολον καὶ προφήτην· καθότι (φησὶν) ὁ Θεός κτενωτὸν οὐκ ἔχει· καὶ D

(8) De prophetis istis et apostolis vide Euthymium.

(9) Post Γραφῆς desideratur προφῆταις, aut aliud

hujusmodi verbum.

(10) Plenius apud Euthymium.

vationis; imperatque ut ubicunque sint sic precantur, facies suas ad illam partem convertant. Anathematizo etiam ipsam illam precationis domum in Make: ... in cujus medio jacere aiunt lapidem magnum, Veneris effigiem in se habentem: honorari autem istum lapidem, quasi Abraham super eo cum Agare coierit; aut camelum ei alligaverit, cum Isaacum sacrificaturus erat. Eos autem qui precatum illuc eunt, alteram manum ad lapidem extendere, altera vero aurem suam tenere, atque ita in orbem sese circumagere donec e vertigine offusis tenebris concidant. Anathematizo etiam ipsum Meke, et totum ejus ambitum, et qui a Saracenis ibi contra Christianos jactantur septem lapides; omnemque ipsorum precationem, cultum ac rituum solemnia. Anathematizo Moamedis doctrinam de camelo femina; quam, cum Deo sacra esset, ab ejus temporis hominibus, occisam fuisse dicit, et Deum propterea illos ultum esse. Anathematizo eos qui matutinum sidus, sive Luciferum et Venerem adorant: quam Arabum lingua Chabar, id est *Magnam* nominant. Anathematizo omnia Moamedis instituta, in quibus probra Christianis dicens, negatores, communicatores, et sodalitarios eos nominant; ac Saracenos ad eos truculenter jugulandos concitat, bellum contra Christianos *viam Dei* nominans; et Saracenos qui in tali bello moriuntur, Dei filios et paradiso dignos vocans. Anathematizo scelestum et impurum institutum Moamedis de precibus, in quo et hoc apponit ut, si non in promptu inveniant aquam, tenuem humum capiant, eaque manus ac facies suas fricent. Anathematizo Moamedis doctrinam de fictura hominis, in qua dicit hominem ex humo, stilla, sanguisugis et materia manducata fictum esse: et cum homo fictus esset, cæteros quidem angelos omnes Dei jussu eum adorasse; at solum Belialem non obedisse ut eum adoraret. Et præter hæc omnia, anathematizo Deum Moamedis, de quo dicit eum esse unum Deum solidum, qui nec genuerit nec genitus sit, nec quempiam ei similem exstitisse.

θρώπου διδασκαλίαν τοῦ Μωάμεδ (17), ἐν ᾗ φησιν ὅτι ἐπλάσθη ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ χώματος καὶ σταγόνες,

(11) Pro futuro γενήσεσθαι requiritur præteritum D γενήσθαι aut γενίσθαι, ut apud Euthymium.

(12) Post προστάσει subaudiendum ἵνα, vel similiis particula.

(13) In archetypo est spatium vacum, duodecim circiter litterarum capacax; narratio eadem apud Euthymium.

(14) De Lucifero et Venere vide Euthym.

(15) Ἀρνητὰς Christianos appellare videtur, vel ob Petri negationem, vel ob negationem Christi, at κοινωνητὰς et ἑταιρειαστὰς, quod Christum Deo communionis socium credant, partim etiam quod sanctorum et inter se, et cum Christo capite suo, communionem profitentur. Vide Euthymium.

(16) De purificatione per humum et de fictura hominis vide Euthym.

(17) Belle huc faciunt quæ a Niceta Choniatae narrantur de Manuele Commeno imperatore Constantinopolitano, et Theodosio patriarcha, in-

Α πάντες οἱ λέγοντες αὐτῷ κοινωνόν τὸν Χριστὸν μιλῶνσι κολάζεσθαι εἰς τὴν γένθραν τοῦ πυρός. Ἀναθεματίζω τὴν μυθοποιίαν τοῦ Μωάμεδ ἐν ᾗ φησι γενήσεσθαι (11) τῷ Θεῷ οἶκον προσευχῆς παρὰ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσμαὴλ εἰς τὸ Βάκχε ἦτοι τὸ Μάκε ἢ Μάκεχ· ἐν ὀνομάζει προσκυνητήριον τοῦ παρατηρήματος· καὶ προστάσει (12), ὅπου ἐν ὧσι καὶ ἔχονται, στρέψωσι τὰ πρόσωπα αὐτῶν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Ἀναθεματίζω καὶ αὐτὸν τὸν εἰς τὸ Μάκε οἶκον τῆς εὐχῆς· . . . (13) ἐν ᾗ φησι κείσθαι μίσην λίθον μέγαν, ἐκτύπωμα τῆς Ἀφροδίτης ἔχοντα· τιμᾶσθαι δὲ τοῦτον, ὡς ἐπάνωθεν αὐτοῦ τῆ Ἄγαρ οὐκ ἐλάσαντος τοῦ Ἀβραάμ· ἢ ὡς αὐτῷ τὴν κάμηλον προσθήσαντος, ὅτι τὸν Ἰσαάκ ἐμέλλε θύειν. Τοὺς δὲ εἰς εὐχὴν ἐκεῖ ἀπύοντας τὴν μὴ μίαν ἑαυτῶν χεῖρα πρὸς τὸν λίθον ἐκτείνειν, τῆ δὲ ἑτέρα τὸ οὐς κατέχεν τὸ ἴδιον· καὶ οὕτω κυκλοτερῶς ἑαυτοὺς περιφέρουσιν, ἕως ἂν πίσωσι σκοτοδενιάσαντες. Ἀναθεματίζω δὲ καὶ αὐτὸ τὸ Μάκε, καὶ τὴν περιοχὴν αὐτοῦ πάσαν· καὶ τοὺς παρὰ τῶν Σαρακηνῶν ἐκεῖ ῥιπτομένους ἐπὶ τὸν λίθον κατὰ τῶν Χριστιανῶν· καὶ πάσαν τὴν προσευχὴν καὶ τὴν λατρείαν, καὶ τὰ ἔθιμα αὐτῶν. Ἀναθεματίζω τὴν διδασκίαν τοῦ Μωάμεδ τὴν περὶ τῆς καμήλου θηλείας, ἣν λέγει, τοῦ Θεοῦ ἱεράν εὔσαν, φρονεῖσθαι παρὰ τῶν τῆνικαῦτα ἀνθρώπων· καὶ διὰ τοῦτο ἀμύνασθαι αὐτοὺς τὸν Θεόν. Ἀναθεματίζω τοὺς τῷ πρῶτῳ προσκυνούντας ἄστρω, ἦγον τῷ ἰωσφόρῳ καὶ τῆ Ἀροδίτῃ (14)· ἦν κατὰ τὴν Ἀράβων γλώσσαν Χαθάρ ὀνομάζουσι, τουτέστι μεγάλην· Ἀναθεματίζω πάσας τὰς διατάξεις τοῦ Μωάμεδ, ἐν αἷς τοὺς Χριστιανούς ὀνειδίξων ἀρνητὰς (15) ὀνομάζει καὶ κοινωνητὰς καὶ ἑταιρειαστὰς· καὶ διηγείρει τοὺς Σαρακηνούς πρὸς τοῦτο τὸ μῦθος καὶ τὴν σφαγὴν, ὅδον Θεοῦ ὀνομάζων καὶ τὴν κατὰ τῶν Χριστιανῶν πόλεμον· καὶ τοὺς ἐν τῷ τοιοῦτῳ πολέμῳ ἀποθνήσκοντας Σαρακηνούς υἱούς Θεοῦ καὶ ἄξιους τοῦ παραδείσου καλῶν. Ἀναθεματίζω τὰς περὶ τῶν εὐχῶν διατάξεις μιὰς καὶ ἑκαθάρτους τοῦ Μωάμεδ, ἐν αἷς καὶ τοῦτο προστίθεται, ἵνα, ἵαν μὴ εὐρίσκωσιν ἐξ ἑτοίμου ὕδωρ, λαμβάνωσι χροὺν λεπτὸν (16), καὶ μετ' αὐτοῦ τρίβωσιν αὐτῶν τὰς χεῖρας καὶ τὰς ὄψεις. Ἀναθεματίζω τὴν περὶ τῆς πλάσιος τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλίαν τοῦ Μωάμεδ (17), ἐν ᾗ φησιν ὅτι ἐπλάσθη ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ χώματος καὶ σταγόνες,

signioribusque sacerdotii proceribus, 108. 21, Ἐγκείται τῷ καταχητικῷ πυκτῷ μεθ' ἑτέρων ἀφορισμῶν καὶ τὸ ἀνάθεμα τῷ Θεῷ τῷ τοῦ Μωάμεδ· περὶ οὗ λέγει ὡς οὔτε ἐγέννησεν οὔτε ἐγεννήθη, καὶ ὅτι ὀλοσφυρός ἐστι. Τὸν τοιοῦτον τοίνυν ἀναθεματισμὸν ἀπαλείψαι τῶν ὅλων καταχητηρίων βίβλων προέθετο, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ πυκτίδος ἀρχῆμενος. Καὶ ἡ πρόφασις ὡς μάλα εὐπρόσωπος. Ἐφασκε γὰρ ὡς εἰς σκανδαλον πρόκειται τῶν μετατιθεμένων Ἀγαρηῶν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς θεοσεβῆ πίστιν; τὸ βλασφημῆσθαι ὅλους Θεόν. Οὐκοῦν μετακλήτων τίθησι τὸν μέγιστον Θεοδόσιον, ὃς διεῖπε καὶ ἐκόσμη τῆνικαῦτα θρόνον τὸν πρώτιστον, καὶ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐνδημούντων ἀρχιερέων τοὺς λόγῳ καὶ ἀρετῇ διαπρίνοντας· καὶ κοινωνῆσαι τοῖς τὸ σκάμμα μετ' ὄγκρων προσηδίων τῆς ὑποθέσεως. Ἀναεύνοντας δὲ πάντας εὐρε, καὶ μεθ' ἄρκους παραδεχομένους ὡς τὰ εἰσηγημῆσα, ὡς ἀποφήμα, καὶ τῆς εἰς Θεὸν ἀληθεστάτης διέξε-

καὶ βδελῶν καὶ μασσάματος· καὶ ὅτι, τοῦ ἀνθρώπου πλασθέντος, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἄγγελοι Θεοῦ προστάξει προσκύνησαν αὐτῷ· μόνος δὲ ὁ Βελίαρ οὐκ ἐπέστη προσκυνῆσαι. Καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἀναθεματίζω τὸν Θεὸν τοῦ Μωάμεδ, περὶ οὗ λέγει ὅτι αὐτός ἐστι Θεὸς εἰς ὀλοσφυρος [ὅς] οὐκ ἐγέννησεν οὐδὲ ἐγεννήθη, οὐδὲ ἐγένετο ὁμοιος αὐτῷ τις.

Τὰ εἰρημμένα τοῖνυν ἅπαντα, καὶ αὐτὸν τὸν Μωά- A Prædicta igitur omnia, ipsumque Moamedem, μεδ, καὶ τὸν σφυρηλατὸν αὐτοῦ Θεὸν ἀναθεματίζων, et solidum ejus Deum, anathematizo, ab eoque me καὶ ἠποστασόμενος αὐτοῖς, συντάσσομαι τῷ μόνῳ ἀβηθινῷ Θεῷ τῷ Χριστῷ (18)· καὶ πιστεύω εἰς Πα- Christo, et credo in Patrem, Filium, et Spiritum τέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοσύσιον καὶ ἀχώριστον Τριάδα· καὶ τὴν ἐνσαρκον sanctum, sanctam coessentialemque et inseparabilem Trinitatem : et e divina dispensatione profectam incarnationem, atque ad homines adventum unici unigenitique sanctæ Trinitatis Filii et Verbi Dei ; qui e Patre ante omnia sæcula genitus est, et per quem omnia facta sunt : certoque persuasum habeo, hunc vere hominem factum esse, non deposita tamen divinitate sua : eundemque vere Deum esse, et vere hominem, absque ulla confusione, mutatione, alteratione, in una persona, et duabus naturis : voluntarie quoque omnia passum esse et crucifixum carne ; ita tamen ut divinitas passionis expers manserit : sepultum etiam esse ac B tertia die resurrexisse, atque sursum in celos assumptum esse : et rediturum esse in gloria ad judicandum vivos et mortuos. Ac Virginem illam quæ secundum carnem eum peperit, [nempe] sanctam Mariam Virginem, quæ et post partum virgo mansit, proprie vereque Deiparam et credo et dico, vereque Matrem Dei inter homines in humana natura versati : et propterea per [Dei] gratiam omnis creaturæ dominam heramque factam adoro et honoro. Quæque apud Christianos mystice sacrificantur, panem ac vinum ; quæ etiam in divini ritus peractione [ab eis] sumuntur : persuasum habeo, credo, et confiteor, revera Do-

ἀπάγοντα· ἐξηγουμένους δὲ θεοφιλῶς τὸ εἰς σκάνδαλον C δῆθεν καὶ πρόσκομμα κείμενον· καὶ διασαφούντας μὴ ὅλως Θεὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν καθυποβάλλεσθαι ἀναθεματί, ἀλλὰ τὸν παρὰ τῷ λῆρω καὶ δαιμονίῳ Μωάμετ ἀναπλαττόμενον ὀλοσφυρον Θεὸν, καὶ μῆτε γεννηθέντα μῆτε γενήσαντα. Παρὰ Χριστιανοῖς μὲν γὰρ δοξάζεσθαι Πατέρα Θεῶν· αὐτὰ δὲ τὰ ἀποβλήτα τοῦ Μωάμετ ληρήματα, τοῦτο ἀπαγορεύειν ὅλως καὶ ἄλλως δὲ μὴ συνίεναι ἀκριβῶς ὅποσον τί ἐστὶ τὸ ὀλοσφυρον. Id est, Hieronymo Volffio interprete, *Exstat inter cæteras catecheticæ tabulæ sanctiones, anathema in Moameti deum ; quem nec genuisse, nec genitum, sed holosphyron esse affirmat. Id anathema ex omnibus catecheticis libellis aboleri voluit, ab ipsa Magnæ ecclesiæ tabula auspicatus ; idque ratione probabili scilicet. Aiebat enim blasphemus in Deum qualibuscumque offendi Agarenos, qui ad piam nostram religionem defecerent. Proinde accersito maximo Theodosio, qui tunc principem sedem curabat atque ornabat, et primarius sacerdotibus qui tum in urbe erant, eloquentia et virtute præstantes, quæstionem cum tumido exordio proponit. Sed omnes refragabantur, nec ullo modo illa admittebant, ut absurda et a vera de Deo sententia abducentia : atque anathema illud offensionis scilicet plenum, pie explicabant. Nec enim Deum cæli et terræ conditorem ullo modo anathemate notari ; sed holosphyron illum Deum, quem delirus et furiosus Moametus nec genitum nec gignentem confingeret. Nam apud Christianos Deum Patrem celebrari ; quod detestandis Moametti nugamentis plane prohibea-*

tur. Deinde se non satis intelligere quid sit illud holosphyron. Ubi etiam nota libellum hunc appellari κατηχητικὸν πυκτίον, seu κατηχητήριον βιβλίον, nempe Catechesin eorum qui a Saracenis ad Christianam fidem sese agregant, eundemque superioribus duobus tempore non inferiorem, sed æqualem aut etiam antiquiorem esse. Quippe quod Euthymii Panoplia sub Alexio Commeno scripta sit ; hæc vero Catechesis, etiam Manuelis Comneni temporibus in usu fuerit : quadraginta circiter annis post Alexium, ut patet ex Constantinopolitanorum imperatorum catalogo, editionis nostræ 897, 29. Cæterum imperator in eo sacri ordinis responso non acquievit, sed suapte auctoritate codicillum edidit, in quo superiores imperatores atque antistites taxavit, ut qui minus considerate permisissent verum Deum anathemati subijci ; ut fusius ibidem Nicetas refert.

(18) Mallet forte aliquis Θεῷ τῶν Χριστιανῶν· D sed locutio illa, Θεῷ τῷ Χριστῷ, repetitur in archetypo nostro etiam aliquanto post, folio 105, in catechesi eorum qui a Judaismo ad Christianam fidem sese conferunt ; ubi et sequentia eisdem verbis exstant.

(19) In prædicta illa Judæorum catechesi et Judaismi anathematizatione, eodem folio 105, altera facie, aversa scilicet, brevis est, καὶ τὴν κατὰ σάρκα τούτου τεκούσαν ἁγίαν Παρθένον Μαρίαν, καὶ μείνασαν μετὰ τόκου παρθένον, *Et sanctam Virginem Mariam, quæ hunc secundum carnem peperit, et post partum virgo mansit.*

mini Jesu Christi corpus ac sanguinem esse, transmutata [videlicet] divina illius potentia : idque mente et non oculis perceptibili, omnemque naturalem cogitationem superante modo, quem ipse solus novit : atque ita et ego me illa cum cæteris sumpturum assentior, ut quæ vere caro et sanguis ejus sint, et ad animæ corporisque sanctificationem, vitam æternam, regniq[ue] cœlestis hæreditatem adipiscendam sumantur, ab illis qui ea in perfecta fide participant. Sanctumque Christi baptismam, puro seduloque animo et corde, ac fide sincera, accipere desidero ; certo ac vere persuasum habens, illud mente perceptibilem purificationem esse, animique pariter et corporis regenerationem. Sed et venerabilem crucem ejusdem veri Christi Deique nostri, ut quæ non amplius corruptionis et execrationis, sed libertatis et vitæ æternæ instrumentum, victoriaeque adversus diabolum ac mortem signum sit : præterea et venerabiles imagines, et [salutiferæ] illius Dei Verbi apud homines in carne apparitionis, et ejus quæ ineffabiliter istud peperit castæ Virginis Deique Matris, divinarumque angelorum, et sanctorum omnium, ut primitivorum symbola, et accepto, et honoro atque exosculor. Sed et ipsos sacros angelos, sanctosque omnes, qui bene Deo placere, ut servos illius, fidosque ministros, propter honorem illi habitum, honoro et veneror : atque ita toto animo et corde, veroque animi proposito, ad Christianorum fidem accedo. Si vero cum simulatione ac dolo hæc dico, et non ex solida totius C animi fide, Christumque amanti corde, sit mihi anathema et catathema, anima que mea collocetur cum Satana et dæmonibus.

Α θυσία μου νεκρῶς τε καὶ ἀοράτως, ὑπὲρ πάντων φυσικῶν ἔννοιαν, ὡς οἷδε μόνος αὐτός· καὶ οὕτω κἀγὼ μεταλήψισθαι τοῦτων συντίθεται, ὡς κατὰ ἀληθινῶν ὄντων σαρκὸς τε καὶ αἵματος αὐτοῦ, καὶ εἰς ἀγιασμόν ψυχῆς τε καὶ σώματος, καὶ ζωῆν αἰώνιον, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομίαν μεταλαμβάνομένον, τοῖς αὐτῶν ἐν πίστει τελεία μετέχουσι. Καὶ τὸ ἅγιον τοῦ Χριστοῦ βάπτισμα μετὰ καθαρῶς καὶ ἀδόλου ψυχῆς καὶ καρδίας, καὶ πίστεως εὐλακρῶν, ἐπιζητῶ δεῖξασθαι, πληροφορούμενος ἀληθῶς καθαρῶς αὐτὸ νοητὴν εἶναι, καὶ ἀγαγίνεσθαι ψυχῆς τε καὶ σώματος. Καὶ τὸν σεβάσιμον δὲ σταυρὸν τοῦ αὐτοῦ ἀληθινοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, ὡς οὐκ ἐπιφορῶς καὶ ἀορᾶς ὄραον, ἀλλ' ἐλευθερίας καὶ ζωῆς αἰώνιου, καὶ σημείον τῆς κατὰ τοῦ διαβόλου καὶ θανάτου νίκης. Ἐτι δὲ καὶ τὰς σεβασμίους εἰκόνας τῆς τε κατὰ σάρκα πρὸς ἀνθρώπους ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου, καὶ τῆς ἀρράστως αὐτὸν τεκούσας ἀγνῆς Παρθένου καὶ Θεομήτορος, καὶ τῶν θεοιδῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν ἁγίων ἀπάντων, ὡς σύμβολα τῶν πρωτοτύπων, καὶ δεχομαι καὶ τιμῶ καὶ ἀσπάζομαι. Καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς ἱεροὺς ἀγγέλους, καὶ τοὺς ἁγίους ἅπαντας, τοὺς τῷ Θεῷ εὐαριστήσαντας, ὡς δούλους ἐκείνου καὶ πιστοὺς θεράποντας, τιμῶ καὶ σέβομαι διὰ τὴν πρὸς ἐκεῖνον τιμὴν· καὶ οὕτως εἴ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας, καὶ προαιρέσεως ἀληθοῦς, προσέρχομαι τῇ πίστει τῶν Χριστιανῶν. Εἰ δὲ μεθ' ὑποκρίσεως καὶ δόλου ταῦτά φημι, καὶ οὐκ ἐκ πίστεως ἀλόγῳ καὶ καρδίας τὸν Χριστὸν ἀγαπῶσης, εἴμαι ἀνάθεμα καὶ κατάθεμα, καὶ ἡ ψυχὴ μου ταχθεῖσιν μετὰ τοῦ Σατανᾶ καὶ τῶν δαιμόνων.

NICETÆ CHONIATÆ

EX LIBRO XXIII

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

(Ap. Le Quien *Oriens Christianus* I, 649, in Eustratio Nicææ metropolita.)

Aliquanto tempore elapso, discipulus illius Joannis D Italii monachi novè alterius doctrinæ auctoris Eustratius, qui Nicææ Bithyniæ metropolis pontifex erat, cum sæpe coram imperatoris tribunali cum Latinis disputasset de azymis et de Spiritu sancto, mandare scriptis volens quæ Latinis attulerat, quæque ab eis inter disputandum audierat, non accurate, nec laudabiliter suos sensus enuntiavit. Quin etiam cum Philippopoli in audientia imperatoris cum Armenio quodam de duabus Christi naturis colloqueretur, nonnulla de Deo non consulta prorsus injecit, et nullo pudore effudit, jam olim nuncque assumptam a Verbo naturam

Χρόνου τινὸς διαγενομένου, τοῦτου (Ἰωάννου τοῦ Ἰταλοῦ) μαθητῆς Εὐστράτιος, ὃς τῆς τῶν Βιθυνῶν πόλεως Νικαίας ἀρχιερατικῶς προήδρευε, πολλὰς ἐπὶ βασιλικῷ βήματι μετὰ Λατίνων εἰς λόγους ἐλθὼν περὶ τῆς ἀζύμων καὶ τοῦ θείου Πνεύματος, καὶ θελήσας γραφῆ παραδοῦναι ὅσα εἶρηκε πρὸς τοὺς Λατίνους, καὶ οἷα παρ' ἐκείνων ἐν τῷ διαλέγεσθαι ἀκροαί, οὐκ ἀσφαλῶς, οὐδὲ ἐπαινετῶς τοῦς περὶ τοῦ Πνεύματος λόγους ἐξήνεγκε, Ἐπίστε δὲ κατὰ Φιλιππούπολιν ἐπ' αἰροῦσιν τοῦ βασιλέως ἐπ' Ἀρμενίου τινὸς περὶ τῶν δύο τοῦ Χριστοῦ φύσεων ποιούμενος τὴν διαλεξίν, οὐδέποτε καθήκοντως τῇ θεηγορίᾳ ἐπέβαλε, ἀλλ' ἀναιδῶς ἐφθέγγετο, καὶ

πρότερον καὶ νῦν τῷ Πατρὶ λατρεύειν τοῦ Κυρίου ἅ-
τὸ πρόσλημμα· οὐκ οἶδ' ὅπόθεν τὴν ἐκθέσιμον ταύ-
την τὴν φωνὴν πορισάμενος. Πρὸς δὲ τὴν αἰτοπον
ταύτην, καὶ παντάπασιν ἀσυνήθη ῥῆσιν ἐκπλαγείς
ὁ Ἀρμένιος, ὑβρίζει τὸν Εὐστράτιον ἐπλυνο, Τζυάκλιν
καλίσας. Ἀπλοῖ δὲ ἡ λέξις παρὰ Ἀρμενίοις τὸν
κτυνοβατούμενον· ἀλλὰ καὶ οἱ ἰστώτες τοῦ βασι-
λέως λόγιμοὶ ἄνδρες τῆς λέξεως ἐπιλαβόμενοι, ὡς
αἰρετίζοντι τῷ Εὐστρατίῳ ἐπίπληττον· Μικρῷ δὲ
ὑστερον καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης Εὐστράτιος καθαιρεί-
ται, ὡς γεννήτωρ νέας αἰρέσεως.

A Deo Patri servilem præstare cultum, vocis hujus
expositionem nescio quo auctore subjiciens. Qua
absona voce, ejusque insulsa explicatione audita
attonitus Armenius probris Eustratium aspersit,
Tzyaclen eum appellans, quod Armeniorum lin-
gua hominem belluino more gradientem significat.
Sed etiam qui imperatori astabant viri prudentes
et eruditi, improbato dicto, Eustratium tanquam
hæreticum increpabant. Paulo post vero Eustra-
tius tanquam novæ hæresis parens pontificatu
amovetur.

NICETÆ CHONIAΤÆ

EX LIBRO XXIV

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

—
ΣΥΝΟΔΟΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ « ΣΥ Ο ΠΡΟΣΦΕΡΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΛΕΧΟΜΕΝΟΣ, »
ΑΛΛΗΘΕΝΤΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΜΑΝΟΥΗΛ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

—
SYNODUS

GRÆCÆ ECCLESIAE

DE DOGMATE CIRCA ILLA VERBA, « TU ES QUI OFFERS, ET QUI OFFERERIS,
ET QUI RECIPIS, » QUOD VENTILATUM FUIT SUB IMP. DOMINO MANUELE
COMNENO CONTRA SOTERICUM PATRIARCHAM ANTIOCHIENUM ELECTUM.

Præit Soterichi de sua falsa doctrina dialogus cum Philone.

(Mai, Spicil. Rom, t. X.)

Βασιλεύοντος Μανουήλ, ὃς προπάτορα μὲν τὸν βα-
σιλέα ἴσχευ Ἀλέξιον, τοκία δὲ Ἰωάννην τὸν ἐν
ἀναξί περιώνυμον, ἐκινήθη δόγμα περὶ τοῦ, « Σὺ ὁ
προσφέρων καὶ προσφερόμενος καὶ προσδεχόμενος· »
καὶ οἱ μὲν μόνῳ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι τὴν
ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θυσίαν προσηνήχθαι ἔφασκον, οὐ
μὴν καὶ αὐτῷ τῷ προσενέγκαντι λόγῳ, φάσκοντες
ὡς, εἰ τοῦτο δοίη τις, εἰς δύο πρόσωπα πάντως ὁ
εἰς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς διαστήσεται, ὅποια ὁ λῆρος παρ-
ουσίας Νεστορίου· οἱ δὲ καὶ αὐτῷ τῷ Υἱῷ γενέσθαι
τὴν προσφοράν ἰσχυρίζοντο, ὡς ἐνὶ καὶ ἀχωρίστῳ τῆς
ὑπεραρχίᾳ ὄντι Τριάδος· οἱ γοῦν τότε λογιότατοι
χαίροντες τῇ προτέρᾳ προσεφύσασαν δόξῃ· ἤσαν δὲ

PATROL. GR. CXL.

B Regnante Manuele, qui avum habuit imperato-
rem Alexium, patrem vero Joannem inter reges
celeberrimum, comota est quæstio de dogmate,
« Tu es qui offers, et qui offereris, et qui recipis. »
Atque alii quidem Patri tantummodo ac Spiritui
sacrificium crucis oblatum aiebant, non tamen ipsi
quoque oblatori Verbo : dicebant enim, quod si id
concederetur, in duas omnino personas unicus Dei
Filius divisus abiret, quæ fuit nugacis sententia
Nestorii. Alii contra affirmabant ipsi quoque Filio
factam esse oblationem, utpote uni et indiviso Tri-
nitatis summæ consorti. Qui tunc igitur eloquentiæ
gloria gaudebant, priori sententiæ adhærebant.

δ

Erant autem hi : Soterichus Panteugenus, patriarcha designatus Antiochiæ Syriacæ, ejus videlicet quam Orontes alluit, et Zephyrus ventus perfluit : Eustathius Dyrrachi episcopus, Basilaces, atque Nicephorus, et Thessalonicæ episcopus Michael, qui omnes gradu suo modi fuerunt. Atque ex his partim quidem secreto mussabant, partim vero fidenter ac manifeste sententias suas enuntiabant, ac multitudinis auribus occinebant. Demum Soterichus Panteugenus dogma suum scripto tradidit, et cuique volenti noscendum obtulit, in quam videlicet ipse sententiam flecteret; ac Platonis imitatus dialogos, hujusmodi disputationem instituit.

PHILO. Compertum mihi est, nuper duos in synodo diaconos de quodam dogmate inter se contendisse; atque horum utriusque favisse aliquos ex his qui apud nos doctrinæ primatum tenent. Verum tamen cupienti mihi sermonum argumenta cognoscere, nondum licuit. Sed num tu, venerande amice, num tu, inquam, intereras?

SOTERICHIUS. Equidem interfui, mi jucundissime, et amborum orationem perquam attentè auscultavi: neque tamen his delectatus sum, quia plus contentionis quam considerationis habebant: imo hujus seditionis auctoribus subirascebar, quia cum res divinæ silentio potius transmittendæ sint, prout illarum abstrusa natura postulat, et Patrum monita suadent, hi jamdiu definita prætergrediuntur, et silentio a veteribus pressa suscitant; neque præceptum sapientis cujusdam viri in mentem revocant, qui soli et igni res divinas comparans, monebat, ne rectum contra solem visum intendamus, connivere enim atque hebescere oculos necesse est: non idcirco tamen ab hoc pulcherrimo aspectu abstinendum, sed eo caute fruendum, quantum licet: item igni non esse admodum proximandum, ne comburamur, nihilominus haud nimis procul consistendum, si certe calore frui volumus.

PHIL. Quam bene, o charum caput, de divinis judicas! Prorsus enim in his religiose agendum est, et curiosius studium omittendum. Quin adeo medicorum servanda est de hellebori usu præscriptio, quem crasso frusto sumptum purgationem facere aiunt; comminutum autem, utentem suffocare. Sed enim illorum audaciam accusare jam desinamus, qui juvenili impetu mediam lineam, ut laconice cum ipsis loquar, prætervecti sunt. Tu vero prædictorum orationem mihi narra.

SOT. Oratio, ut paucis dicam, erat hujusmodi: quod videlicet adsumpta a Verbo natura, sanguinem suum non soli Patri, verum etiam Unigeniti

(1) Soterichus dicitur adhuc diaconus in hac ipsa quam vulgamus synodo. Porro in catalogo ms. codicum Sfortianorum (cod. Vat. reg. 2099) legi ego notitiam etiam alterius operis hujus viri, qua libenter lectores impertior, nempe: *Soterichi diaconi Constantinopolitani tractatus de generatione æterna Filii Dei, et pro defensione vocabuli quo usus est beatus Basilius, qui carnem Domini*

A οὗτος ὁ Σωτήριχος (1) ὁ Παντεύγενης ὑποφύριος ὡς τῆς κατὰ Συρίαν Ἀντιοχείας, ἣν Ὀρόντης ποτίζει καὶ Ζέφυρος καταπνέει ἀνεμος· ὁ Δυρράχου Εὐστάθιος, ὁ βασιλάκης, καὶ Νικηφόρος, καὶ ὁ Θεσσαλονίκης Μιχαὴλ (2), οἱ καὶ καθήρονται πάντες. Τούτων δὲ οἱ μὲν ἄλλοι ὑπ' ὄψοντα ἐμυσσον, οὐδὲ παρρησίᾳ καὶ διαρρήδην τὰς ἑαυτῶν ἐξέφερον γνώμας, πᾶσι τοῖς τῶν πολλῶν ἐνήχουν ὡσὶν· ὁ δὲ Σωτήριχος ἢ Παντεύγενης λογογραφεῖ τὸ δόγμα, καὶ περιίστασι τοῖς βουλευμένοις ὅποια τῶν δοξῶν προσένευσεν, Πλατωνίζων τῇ διαλέξει, καὶ οὕτως τὰ γραφέντα συνθέμενος.

PHILO. Ἐπιυθόμην ὡς ἐν συνόδῳ διακόνω δὴ τῶν περὶ δόγματος διεφερέσθην, καὶ ὡς ἑκατέρωθεν τούτων συνίστησαν ἄνδρες ἐπ' ἄκρον τῆς καθ' ἡμᾶς παιδείας ἐλάσαντες. Προθυμουμένω δὲ μοι μαθεῖν τοὺς λόγους οὐκ ἐξεγένετο· παρῆς οὖν αὐτῶς, ἱερά φίλος, τότε παρῆς;

SOTERICHIOS. Παρῆν, ὦ μακάριε, καὶ τῶν ἐκαστοῖς λεγομένων ὡς ἐπιμελέστατα ἤκουον· οὐ σὺν ἡδονῇ μὲν τοὺς λόγους ἀποδεχόμενος φιλονεικῶς ἔχοντας μᾶλλον ἢ ἰσχυμένως, ἀχθόμενος δὲ καὶ τοῖς αἰτίοις ταύτης τῆς στάσεως, ὅτι δέον παρίεναι σιωπῇ τὰ θεῖα· τοῦτο γὰρ ἢ τε φύσις αὐτῶν ὡς δυσκατάληπτος ἀπαιτεῖ, καὶ ἡ πάσιτος παραινέσις ὑποτίθει· οἱ δὲ τὰ ἰσχυμένα τε ὑπερβαίνουσι, καὶ τὰ καλῶς σεσηγημένα τοῖς παλαιοῖς διακαίουσι, μηδὲ τῆς ἀνδρός τινοσ σοφοῦ μεμνημένοι παραγγελίας, ὅς ἡλίω παρίκαζε καὶ πυρὶ τὰ θεῖα, παρῆν δὲ μήτε ἀνωπεῖν ἡλίω· σκαρδαμύττει γὰρ καὶ ἀμαυροῦσθαι τὰ ὄμματα· μήτε ἀπολείπεσθαι τοῦ καλλίστου τούτου θεάματος, ἀλλ' ἀπολαύειν αὐτοῦ παρατηροῦντας ὡς οἶόν τε· τῷ τε πυρὶ μὴ πάνυ τι προσεγγίζεῖν· καίεσθαι γὰρ· ἀλλὰ μὴδ' ἀπωτάτω ἀπίστασθαι, τῆς θερμότητος βουλομένους μεταλαγχάνειν.

PHILO. Ὡς εὖ γε, ὦ φίλη μοι κεφαλῇ, περὶ τῶν θείων διανοῆ! πάνυ γὰρ ἐπὶ τούτοις εὐλαβεῖσθαι δεῖ, τὴν λεπτολόγον παραιτουμένους ἀκριβείαν· καὶ τὴν ἐφ' ἑλληβόρω τῶν ἱατρῶν κἄν τούτοις διαφυλάττειν διάταξιν, ἧ καθαίρεσθαι φασι παρελημμένω παχυμερῶς, εἰς δὲ λεπτότατα τεμνομένω τὸν χρυσάμενον ἀποπνίγεσθαι. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐκείνοισ τῆς τόλμης ἐγκαλεῖν ἀφείσθω, νεανικῇ προθυμίᾳ τὴν μέσσην [καὶ κατ' αὐτοὺς, λακωνικῶς εἰπεῖν, ὑπερβαίνουσι· σὺ δὲ μοι τὸν λόγον διέξεθι.

SOT. Ὁ μὲν λόγος, ὡς εἰπεῖν συλλήδθην, ἐκφαίνετο τὴν προσληφθεῖσαν τῷ Λογῷ φύσιν μὴτε τῷ Πατρὶ προσενηνοχῆναι μόνω, ἀλλὰ καὶ τῇ θεῷ

vocavit θεοφύρον, ad Michaelē patriarcham. Michaelē intellige secundum, qui sedem Constantinopolitanam abdicavit anno Christi MCLXVI, id est decennio ante hanc synodum quæ damnavit Soterichum.

(2) Quatuor hi, cum nonnullis diaconis, favisse Sotericho dicuntur etiam in Græco scholio quod Nicetæ Choniatæ codici appingitur.

Μονογενούς τὸ οἰκίον αἶμα. Τούτο ῥηθὲν Α
 τε ἄλλους, καὶ δὴ καὶ ἄνδρας ἀρετῆ καὶ
 κρηπίδας τεθορύθηκεν, ὡς μὴ μόνον ἂν ταῖς
 εἰς ἀρχαῖς ἀνακόλουθον, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ
 νῦν εἰσάγον διαίρεισιν· εἰ γὰρ δὴ τῶν φύ-
 σι τὸ τὴν μὲν προσάγειν, τὴν δὲ προσίσθαι,
 νόστη καὶ τὴν προσάγουσαν ὡς ἀρχιμέ-
 ταν λέγειν ὑπόστασιν, καὶ τὴν προσιεμένην
 ἢ τὰ περὶ τὴν θυσίαν ὁμοίως ὑπόστασιν.
 ἢ τὸ τοῦ Νεστορίου θωακῶδες ἀμάρτημα.

Ὡς δεινὸν τι λέγεις εἶναι τὸ τοῦ εἰπόντος;

Οὐκ οἶδα εἰπεῖν εἰτ' ἀγνόημα εἴτε παρὰ-
 εἰ γὰρ οὕτως εἶπεν ὡς ὁ Θεὸς Λόγος γενόμε-
 ρωπος αὐτὸς ὡς θύτης κατὰ τὴν προσληψὶν Β
 νοχεν, αὐτὸς ὡς θύμα κατὰ τὴν σάρκα προσ-
 αὐτὸς ὡς Θεὸς προσήκατο τὸ τυθὲν, καὶ
 νῦν τὴν ὑπόστασιν κατὰ τὰς ἐνεργείας τῶν
 παρελαμβάνου, ἦν μὲν καὶ οὕτως ὁ λόγος,
 δὲ λέγειν, οὐκ ἀσφαλῆς· τὸ δὲ τὰς φύσεις
 τα λέγειν καθ' ἑαυτὰς ἐνεργεῖν μηδαμῆ
 μέρους τῆς ὑπόστασεως, βαβαί! κινδυνώδες
 κινδῶς ἐστὶ χαλεπὸν. Ἄλλ' εὐζαίμην ἂν μήτε
 τῆ δοξῆ συνεστῆται ταύτη, μήτε τοὺς παρι-
 νος αὐτῶν· ὅθεν ὡς αὐτῶν ἀποπον καὶ μὴ
 πολλῶν δεδραμένον εἰς ἐλεγχον διὰ τὴν ἀτο-
 κῆτον, χαίρειν ἐάσθω. ὑποκειμένου δὲ τοῦ
 προσληφθεῖσαν φύσιν, ἀλλ' αὐτῶν τὸν θεῖον
 Σωτῆρα Χριστὸν τὴν σωτήριον θυσίαν προσ-
 σκεπτόν εἰ καὶ τῆ αὐτοῦ θεοτητι προσ- C
 τὸ τυθὲν.

Ἄλλὰ πρότερον αὐτὸς εἰπέ τί ἦδ' ὅσον, ὁ
 μνος τίς αὐτῶ, καὶ πόθεν ἢ τοῦ λόγου τού-
 τισκευή;

Πολλὰ ἅπαντα συνείρων, τὸν ἑαυτοῦ συνίστησι
 Ἐγὼ δὲ ὅποσα μου τὴν μνήμην ἐπέρχεται,
 ἐρῶ. Ἐπει, φησὶν, ὁ Θεὸς Λόγος θυσίαν πα-
 ραίει καὶ τελειοῖ, πῶς οὐχὶ καὶ τὴν τῆς οἰ-
 κίας θυσίαν ἡγιαξέ τε αὐτὸς καὶ τελειώ-
 ῃα ἂν δὲ ἄλλως ἡγιασεν, εἰ μὴ τῆ ἑαυτοῦ
 προσενήκατο.

Πρὸς οὖν τοῦτο πῶς ποτε ἡμᾶς διατίθεται
 ἰότερον εἰρημένον εὐ ἀποδέχισθαι τουτονὶ τὸν D

· Οὐκ, ὦ ἀγαθέ· δοξεῖ γὰρ οὗτος ὁ λόγος οὐκ
 καὶ πρὸς τοῦτον ἡμεῖς ἐκεῖνὸ φαμέν ἂν
 εἰδῆ ὁ Λόγος τῆ σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἐνω-
 τικῆ τε καὶ τελειώκεν αὐτὴν εὐθύς, τί ποτε
 πρὸς τὴν αὐτοῦ θεότητα προσαγωγῆ ταύτην
 ἐγιάζεσθαι; Τί δὲ τελειοῦν τὴν ἀνωτέρω φυ-
 σιν πάσης ἀμαρτίας προαιρετικῆς τε καὶ τῆς
 ματος φυσικῆς; Μόνως οὖν εἶδετο τῆς πρὸς
 ἑρα διὰ θυσίας προσαγωγῆ, ἦν ἁγιασμὸν
 ἢ ὁ Σωτῆρ· πρὸς γὰρ τῷ πάθει γενόμενος
 Ἐγὼ ἁγιαξῶ ἑμαυτὸν ὑπὲρ αὐτῶν· ὡς
 λον διετόν εἶναι τὸν ἁγιασμὸν· τὸν μὲν οὐ

deitati obtulerit. Dictum hoc, cum alios multos
 tum etiam aliquot virtute et doctrina pollentes vi-
 ros turbavit, quia non solum religiosis nostratium
 rudimentis alienum erat, verum etiam quia Nesto-
 rianam divisionem invehabat. Si enim ex his natu-
 ralis altera offert, altera vero excipit, prorsus ne-
 cesse est et illam quæ offert, sacerdotis et sacrificuli
 instar, appellari a nobis personam: rursusque il-
 lam naturam, quæ uti Deus victimam excipit,
 personam pariter nominari. Hoc autem est morti-
 ferum Nestorii crimen.

PHIL. Quam periculose hoc existimas ab eo
 dictum?

SOT. Utrum incitiam appellem an errorem,
 nescio. Si enim dixisset, quod Deus Verbum, factus
 homo, ipse quidem tanquam sacerdos, ratione hu-
 manitatis assumptæ, sacrificium obtulerit; idem-
 que ipse tanquam victima secundum carnem obla-
 tus fuerit; atque idem denique tanquam Deus rem
 oblatam exceperit, servata ubique persona actio-
 nibus naturalium accommodata; hoc etiam pacto
 pene dixerim, minime tutum esse sermonem hu-
 jusmodi: verum enim vero distinctas naturas dicere
 unamquamque per se operari, seposita velut per-
 sona, id demum periculosum est, et difficultate
 summa laborans. Utinam vero neque is qui dice-
 bat, neque ejus auditores sententiam hanc animo
 imbibant! Quamobrem utpote absurdam, neque
 probalam refutatione egentem, multum eam valere
 jubeamus. Verum si affirmetur, haud quidem ab
 assumpta natura, sed ab ipso theandrico Servatore
 Christo salutarem hostiam fuisse oblatam, dispi-
 ciendum superest, utrum is suæ quoque ipsius
 divinitati sacrificium fecerit.

PHIL. Tu vero apprime dic mihi, quid ille, et
 quamdiu dixerit, quis ei sit adversatus, quænam
 argumenti hujus demonstratio fuerit.

SOT. Multis ille verbis sermonem suum exorna-
 vit, quæ ego quantum memini referam. Quoniam,
 aiebat, Deus Verbum sacrificium quodvis sanctificat
 atque perficit, quidni propriæ quoque carnis sacri-
 ficium sanctificasse credendus sit? Haud porro ali-
 ter sanctificavit, quam propriæ deitati offerendo.

PHIL. Quid ergo hac super re sentiendum nobis
 est? Utrum dictis auscultandum, necne?

SOT. Minime gentium, o bone; neque enim vera
 hæc videtur oratio. Etenim nos ita potius disseri-
 mus: quandoquidem Verbum carni hypostaticæ
 unitum, ipsam sanctificavit perfectitque, cur opus
 erat ut per oblationem suæ ipsius deitati facien-
 dam, illam sanctificaret? Cur eamdem perficeret,
 quæ superne omni immunis fiebat vel voluntario
 peccato, vel ex origine naturali contracto? Hoc ei
 igitur tantummodo deerat, ut Patri ceu sacrificium
 offerretur; quam rem Servator sanctificationis no-
 mine expressit, cum passioni proximus aiebat:
Ego sanctifico me ipsum propter eos. Patet ergo

duplicem esse sanctificationem. alteram quam A ipse carni contulit cum ei hypostatice unitus est, alteram vero quam per sacrificium operatus est quod Patri obtulit.

PHIL. Atqui si carnem, dicit aliquis, unione sua jam sanctificaverat, cur altera sanctificatione vel perfectione opus fuit?

SOT. Longius a proposito meo, optime Philo, aberrare me dicendo cogis; attamen tui causa hunc laborem suscipiam. Iis qui invicem reconciliantur mos est mutui aliquid muneris, quasi conglutinatæ amicitiae arrham, impertiri. Quoniam itaque et nos, post Dei offensam, reconciliari eidem oportebat, is quidem morem suæ bonitatis minime omittens, primus ipse Deus Verbum, qui ab initio subsistebat, substantia nostras suscepta, peccatorum B reuisionem nobis largitus est, atque ex antiqua fraude eripuit, multis mirisque collatis beneficiis. Sed quia etiam Patrem, qui adoptione nos dignabatur, aliquid a nobis accipere æquum erat, nobis autem nihil purum aderat, aut Dei majestate dignum, peccato omnia commaculante, idcirco ipsum theandricum Verbum, paupertatem nostram ceu mediator supplens, humanitatis forma indutus, suum obtulit sanguinem, victimam immaculatam, salutarem hostiam, ad nos cum Patre conciliandos efficacissimam. Quam rem sæpe declarat divus Paulus: *Justificati enim, ait in, sanguine Filii, per ipsum salvi erimus*¹. Et rursus: *Qui inimici eramus, reconciliati sumus per sanguinem Filii ejus*². Quidni ergo valde sit absurdum dicere, sacrificium hoc C Deo Verbo fuisse oblatum? Quid enim ipsum necesse erat reconciliari nobis, qui jam inde ab eo tempore, quo se carni conjunxit, nobis erat reconciliatus? Cur rursus non sit insanum, per hujusmodi sacrificium sibimetipsum esse reconciliatum? Aut naturam quidem ejus ex nobis sumptam, pacem habere nobiscum; ejusdem vero deitatem humanitati unitam, oportere nobis per sacrificium reconciliari? Quasi cum Paulo dicamus: Num divisus est Christus? ita ut pars ejus, amica, pars vero alia, adversaria sit?

PHIL. At enim, si quod Patri offertur, per Deum Verbum offertur: *Nemo enim, uti scriptum est, ad Patrem venit nisi per me*³; quomodo fieri poterat ut hoc sacrificium offerretur, nisi antea ipsius D Unigeniti deitati fuisset oblatum?

SOT. Non Verbi deitas, o sodes, namque ad ipsum orationem meam converto, sed theandricum ipsummet Verbum, ceu in assumpta natura pontifex, et tunc proprium sanguinem obtulit, et nunc salvatos Patri offert, ut gratia sua deficiet: hic quippe est oblationis finis. Intelliges autem quod dicimus vel ex illo quod in figura fiebat sacrificio, Nam quatuor in figurali illo spectabantur, oblatio, consecratio, elevatio, expiatio. Offerebatur enim

τῆ σαρκὶ μετέδωκεν αὐτὸς ἑνώθει, τὸν δὲ δευτέρου ἐν εἰργάσατο διὰ θυσίαν, εἰς τὸν Πατέρα ταύτην ἀνετεχνών.

ΦΙΛ. Ἄλλ' εἶπερ ἐξ αὐτῆς ἡγάκα ταύτην ἐνώσει, φαίη τις ἂν, τί δεῖ ποτε καὶ ἐτέρου δευτέρου ἁγιασμοῦ; ποίας δὲ τελειώσεως;

ΣΩΤ. Μακρότερα μὲ καὶ τοῦ λόγου, ἀριστε Φίλων, ἀναγκάζεις λέγειν· πλὴν καὶ τούτο σὴν εἰρηται χάριν. Ἐθεο τοῖς καταλλαττομένοις ἐστὶ λαμβάνειν τι παρ' ἀλλήλων τῆς ἐμπεδωθησομένων φιλίας ἐχίγυον· ἐπεὶπερ οὖν καὶ ἡμᾶς δι' ἐχθρας γεγονότας Θεῷ ἐχρῆν καταλλάττεσθαι, τῆς θείας οὐκ ἀνασχόμενος ἀφροσύνας διαπαντός ἀγαθότητος, πρότερον αὐτὸς ὁ καὶ τὴν ἀρχὴν ὑποστήσας Λόγος τὴν ἡμεδαπὴν εἰληρῶς οὐσίαν ἀντέδωκεν ἡμῖν ἀμαρτημάτων ἀφισιν, τὴν ἐκ τῆς πλάνης ἀπαλλαγὴν, τὰς πολλὰς ἐκείνας ἐνηρηγκῆς εὐεργεσίας καὶ θαυμαστάς· ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν Πατέρα ἐχρῆν λαβόντα τι παρ' ἡμῶν τὴν υἱοθεσίαν ἀντιχαρίζασθαι, προσῆν δὲ ἡμῖν οὐδὲν καθαρὸν, οὐδὲ τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος ἀξίον, τῆς ἀμαρτίας πάντα ἐπιθολούσης, αὐτὸς ὁ θεᾶνθρωπος Λόγος, τὸ τῆς ἡμεδαπῆς ἀπορίας ἀναπληρῶν ἀτε μεσίτης, ἐν προσώπῳ τῆς ἀνθρωπότητος τὸ αὐτοῦ προσενήνοχεν αἷμα, ἀχρωστον ὄυμα, σωτήριον καλλίεργμα, τῆς πρὸς τὸν Πατέρα καταλλαγῆς ἡμῖν αἰτιώτατον· ὁ πολλαχοῦ καὶ θεσπέσιος ἀποφαίνεται Παῦλος· Δικαιωθῆντες γὰρ, φησί, ἐν τῷ αἵματι τοῦ Υἱοῦ σωθησόμεθα δι' αὐτοῦ· καὶ αὐθις· Ἐχθροὶ ὄντες καταλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. Πῶς οὖν οὐκ ἐπιεικῶς ἐστὶν ἀποποι ταύτην προσενοχθῆναι τὴν θυσίαν λέγειν τῷ Θεῷ Λόγῳ; Τίνας γὰρ ἡμῖν πρὸς τούτο εἶδει καταλλαγῆς, ὅς ἐξ αὐτῆς ἡμῖν κατήλλαττεν τῆς ἐνώσεως; Πῶς δὲ οὐκ ἐνόησαν λέγειν διὰ τῆς θυσίας ταύτης αὐτὸν ἐαυτῷ καταλλάττεσθαι; ἢ τὴν μὲν ἐξ ἡμῶν προσληφθεῖσαν φύσιν ἔχειν πρὸς ἡμᾶς οἰκειῶς, τὴν δ' ἐνώθεισαν αὐτῇ θεότητα δεῖσθαι τῆς πρὸς ἡμᾶς διὰθυσίας καταλλαγῆς; Ἡ κατὰ Παῦλον εἰπεῖν· Μεμίρισται ὁ Χριστός; ὡς εἶναι τὸ μὲν φύλον αὐτῷ, τὸ δὲ ἀντίθετον.

ΦΙΛ. Ἄλλ' εἶπερ, φησί, τὸ τῷ Πατρὶ προσαγγόμενον διὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου προσάγεται· Οὐδεὶς γὰρ, φησί, πρὸς τὸν Πατέρα ἔρχεται εἰ μὴ δι' ἐμοῦ, πῶς ἐνὲν προσενοχῆται τὴν θυσίαν ταύτην, μὴ πρότερον τῆ τοῦ Μονογενοῦς προσενοχθεῖσιν θεότητι;

ΣΩΤ. Οὐχ ἢ τοῦ Λόγου θεότης, ὡ οὔτε, πρὸς γὰρ ἐκείνον στρέφω τὸν λόγον, ἐν ταῖς πρὸς τὸν Πατέρα προσαγωγαῖς ἐμείτευσεν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἐάνθρωπος Λόγος χρηματίας κατὰ τὴν πληροφορηθεῖσαν φύσιν ἀρχιερέως, καὶ τότε τὸ οἰκεῖον αἷμα προσάγων, καὶ νῦν τοὺς σωζόμενους δι' αὐτοῦ προσάγων τῷ Πατρὶ, ἵνα θεώσῃ τῇ χάριτι· τούτο γὰρ τῆς προσαγωγῆς τὸ τέλος. Μάθοις δ' ἔτι καὶ ἐκ τῆς κατὰ τύπον θυσίας ὁ λέγομεν· τίσσεσθαι τινα

¹ Rom. vii, 9. ² Ibid. 10. ³ Joan. xiv, 6.

περὶ τὴν ἐν τύπῳ θυσίαν ἰθωρεῖτο, προσαγωγῆ, καθιέρωσις, ἀναγωγή, ἀρωσιώσις· προσήγγοτο μὲν γὰρ ὁ ἀμὸς καθιερωθῆσόμενος· καθιερωμένον δὲ οἱ τὸ αἷμα εἰς τὰ τῶν ἁγίων ἀνήγγοτο ἄγια· ἀναγμένον δὲ καὶ προσνεχθῆν, ἀρωσιώτο. Ὡσπερ οὖν οὐκ ἔστι λέγειν προσάγεσθαι τὸν [ἀρωσιωμένον] ἤδη καὶ ἡνωμένον, οὕτως οὐδὲ τὸ τοῦ Σωτῆρος αἷμα, τῆς αὐτοῦ θεότητος ἀχώριστον ὄν, ἔστι λέγειν τῆ κατ' ἀρας ἡνωμένη φύσει προσάγεσθαι.

ΦΙΛ. Ἄλλ' εἰ πῆ θεότητι, φησί, τοῦ Πατρὸς, ἡ θυσία προσάγετο, ἢ αὐτῆ δὲ θεότης κἄν τῷ Μονογενοῦ, τί κωλύει καὶ τῆ τοῦ Μονογενοῦς θεότητι λέγειν ταύτην τότε προσάγεσθαι;

ΣΩΤ. Ἡ αὐτῆ μὲν, ὡ τῶν, θεότης ἀμείριστος· ἐνθωρεῖσθαι ταῖς τριταῖς ὑποστάσεσιν ὡμολόγηται· πλὴν ὁ πολλάκις εἴρηται, καὶ νῦν οὐκ ὀκνοῦμεν λέγειν, ὡς οὐχὶ τῆ φύσει τοῦ Πατρὸς, τῆ δὲ τοῦ Πατρὸς ὑποστάσει προσήγγοτο· ὡς καὶ τὸν προσάγοντα προσάγει ὑποστατικῶς, καὶ τὸν δεχόμενον ὑποστατικῶς ὑποδέχεσθαι. Διὸ μοι διττῶς ἐξαμαρτάνειν δεκαίς, ἀπομειρίζων μὲν τὸ εἰς σὲ γε ἔχον τὴν ἀμείριστον φύσιν, κατέχων δὲ καὶ ταῖς φύσεσιν τὰ τῶν ὑποστάσεων ἰδιώματα. Πρὸς δὲ τούτοις, εἰ τῷ εἶναι κοινῆν γίνω καὶ τῷ Πατρὶ τὴν φύσιν, διὰ ταῦτα συμβαίνει κοινῆν εἶναι καὶ τὴν τῆς θυσίας ὑποδοχὴν, ἀνάγκη εἶναι λέγειν κοινῆν καὶ τὴν σάρκωσιν ἀμφοῖν· εἰ γὰρ ἡ νοῦ Λόγου θεότης σισαρκωται, ἢ αὐτῆ δὲ ἔστι θεότης καὶ ἐν Πατρὶ καὶ ἐν Πνεύματι, ἀνάγκη καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα σισαρκώσθαι λέγειν. Ὁρᾷς οὐκ σοὶ τοῦ λόγου παρ' ἡμῶν ὑποτιθέσθαι συνάγεται;

ΦΙΛ. Ἄλλὰ Βατίλειος ὁ θεὸς τοῖς παρ' ἡμῶν, φησί, λεγόμενος προσμαρτυρεῖ· κατὰ γὰρ τὴν θείαν μυσταγωγίαν ὑποφανῆ τῷ Σωτῆρι Χριστῷ μυστικώτερον, σὺ εἶ, λέγων, ὁ προσφέρων καὶ προσφερόμενος καὶ προσδέχομενος.

ΣΩΤ. Εἰ μὲν τὸν Σωτῆρα λέγεις, ὡ οὗτος, προσφέρειν μὲν τῷ Πατρὶ τοὺς δι' αὐτοῦ σωζομένους, προσφέρεσθαι δὲ τὸν αὐτὸν διὰ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας τῆς εἰς ἀνάμνησιν αὐτοῦ γενομένης, προσδέχεσθαι δὲ αὐτὸν τὰ παρ' ἡμῶν ὡς Θεὸν συνειδοκοῦμεν τῷ λόγῳ καὶ συντιθέμεθα· εἰ δὲ τὰς ἀντικειμένους ταύτας λίξεις συναπομειρίζεις ταῖς φύσεσιν, παρασιωπῶν τὴν ὑπόστασιν, καὶ λέγεις προσφέρειν μὲν τὴν προσληφθεῖσαν φύσιν τὰ τῆς σαρκὸς, προσφέρεσθαι δὲ τὴν τῆς σαρκὸς θυσίαν, προσδέχεσθαι δὲ τὴν θεότητα, σὺ μὲν τὸ ἐξ ἄμμου σχοινίον πλέκων σεαυτὸν λαθάνεις.

ΦΙΛ. Ἡμεῖς δὲ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀντιστησόμεθα γνώμης, καὶ ὁμοσε χωρήσομεν, οὐκ ἐπιέντες τῷ λόγῳ ὡς παραεξαγαγόμενοι, καὶ τῆς τοῦ Νεστορίου φρεσολαθείας ἐξηρητομένης.

ΣΩΤ. Χωρὶς δὲ τούτων τίς τῶν εὐσεβοῦντων προσεῖτε ἂν τὸ προσφέρειν ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ πάθος γενομένης θυσίας προσδέχεσθαι; τοῦ ἀποστόλου κειραγῶτος Παύλου· Ἀπαξ Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἐπέθανε· καὶ πάλιν· Τοῦτο γὰρ ἐποίησεν ἐράπαξ

agnus consecrandus, consecratus autem ejus sanguis ad Sancta sanctorum elevabatur, elevatum denique expiabat. Sicut ergo dici nequit, quod offeratur id quod jam expiatum fuerit et Deo unitum, ita ne Servatoris quidem sanguis, utpote ab ejus deitate indivisus, dici potest quod naturæ ipsimet arctissime unitæ offeratur.

PHIL. At si Patris deitati sacrificium offertur, eadem autem Unigeniti quoque est deitas, quid quæso obstat, quominus idem Unigeniti quoque deitati offerri dicatur.

SOT. Sane eandem, o bone, deitatem indivisam in tribus personis fatemur. Attamen, quod sæpe diximus, et nunc quoque repetere nos haud piget, non naturæ, sed personæ Patris facta est oblatio, ita ut et offerens personaliter obtulerit; pariterque recipiens non nisi personaliter acceperit. Quamobrem mihi dupliciter peccare videris, dum et indivisam naturam, quantum in te est, dividis; et dum naturis ea quæ sunt personarum propria attribuis. Præterea, si quia communis est Filio Patrique natura, idcirco communem quoque contingit esse receptionem, necessario sequitur, ut incarnatione quoque ambobus fuerit communis. Nam si Verbi deitas est incarnata, eadem autem deitas in Patre Spirituque est, prorsus oportet ut Patrem quoque et Spiritum incarnatos esse dicamus. Viden ad quam te absurditatem sermo a nobis expositus perducat?

PHIL. Interim tamen divus Basiliius sententiæ mee suffragatur. Etenim in sacrosancta liturgia Christo Servatori pietissime suclamatur; Tu es qui offers, et qui offereris, et qui recipis.

SOT. Siquidem Servatorem dicis offerre Patri homines qui per eum salvi fiunt, ipsummet vero offerri per incruentum sacrificium, quod in ejus commemorationem fit, denique ipsum utpote Deum recipere quæ offeruntur a nobis, assentimur sermone tuo, et pedibus in sententiam imus. Sin vero has locutiones de naturis prædicas, omissa persona, aisque assumptam quidem naturam offerre quæ carnis sunt, offerri autem carnis sacrificium, ob ipsa vero divinitate hanc recipi, incaute ignoras te funiculum ex arena contexere.

PHIL. Nos tamen in eadem sententia manebimus, et tibi adversabimur, neque sermone tuo seu adulterino cedemus, quia de Nestorii insana sententia manat.

SOT. Atqui vel his omissis, quis sano dogmate inbutus oblationem intelligat de sacrificio illo in passione peracto? cum Paulus apostolus clamet: *Semel Christus mortuus est pro nobis*⁴. Etrursus: *Hoc enim fecit semel se ipsum offerendo*⁵. Denique

⁴ Hebr. viij, 26. ⁵ Hebr. x, 10.

alibi: *Unica enim oblatione consummavit eos, qui certant in perpetuum* *. Cum ergo Apostolus dicat, *semel et unicam fuisse ejus oblationem, tu eum semel offerre quotidie affirmas?*

PHIL. Se ipsum quidem semel obtulit, offert tamen et nunc, ut diximus, eos qui per ipsum salvi fiunt. Offeritur denique per hostiam mire conversam in ejus vivificum et salutare corpus ac sanguinem. Nonne enim sacerdotes audis in singulis missis dicentes: « Immolatur Agnus?

SOT. Præclare quidem hoc ab ipsis dicitur, dum veterem illam passionem tanquam præsentem exprimunt. Quasi enim præsentia ac nova peragunt imaginando, vel potius representando ea quæ olim patrata fuere, ritus ille commemorandi, quem nos observare Servator jussit. More scilicet panegyricarum orationum, quibus præterita tanquam præsentia habentur, quocumque demum die solemnitas fiat. Hinc illas locutiones, Christus nascitur, vel baptizatur, oratorie usurpamus. Sic de passione quoque Dominica loqui solemus. Hæc, o reverende mihi ac dulcissime, viro illi refer. Et si tibi salus ejus cordi est, ut a suo dogmate recedat, suade.

PHIL. Omitte hanc, ὦ bone curam; etenim ne illum quidem diutius adversaturum opinor, sed palinodia potius cantata sententiam mutaturum, Quapropter illi ignoscendum a nobis existimo, et in gratiam redeundum.

SOT. Ego quoque tibi, clarissime, indulgeo, et respicienti dexteram porrigo: præsertim quia hæc nequaquam ex præmeditato dici solent, sed quasi ex abrupto loquentibus excidunt.

SYNODUS.

Commentarius super quæstione quæ proposita fuit in aula patriarchali, congregatis ibi multis episcopis, et ex senatu non paucis, qui omnes in hac orthodoxa sententia uno ore consenserunt, quod non Patri solum, verum etiam Filio ac Spiritui sancto, uni scilicet Deitati, pretiosus Unigeniti sanguis fuerit oblatus.

Mensis Januarii die vicesima sexta, indictione quarta, præside sanctissimo domino nostro et œcumenico patriarcha Constantinopoleos in ædibus Thome sacra, suffragium una ferente Nicolao sacratissimo Hierosolymorum patriarcha, præsentibus pansebasto sebasto et magno drungario domino Stephano, gloriosissimo et magno logotheta domino Joanne, illustrissimo a secretis domino Nicolao Zonara, illustrissimo nomophylace et domesticis præposito domino Theodoro Pantechne; consentientibus etiam sacratissimis episcopis Ephesi, Heracleæ, Ancyrae, Cyzici, Sardiæ, Claudiopoleos, Antiochiæ in Pisidia, Athenarum, Mocesii, Trapezuntis, Larissæ, Rhodi, Dyrrachii, Euchai-

* Hebr. x, 14.

ἱαυτὸν ἀνετίγκας* καὶ ἀλλαγῶ. Μία γὰρ προσφορὰ τετελείωκε τοὺς ἀγωνιζομένους εἰς τὸ δικηκίς. Οὕτω τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ἑπὰς καὶ μίαν εἶναι τὴν ἑαυτοῦ προσφορὰν, σὺ προσφέρεις ἑαυτὸν καθ' ἑκάστην λέγεις;

ΦΙΛ. Ἀλλὰ προστίθεται μὲν ἑαυτὸν ἐφάπαξ, προσφέρει δὲ καὶ νῦν τοὺς δι' αὐτοῦ σωζομένους, ὡς ἔφημεν. Προσφέρεται δὲ διὰ τῆς εἰς τὸ αὐτοῦ ζωοποιῶν καὶ σωτήριον σῶμα καὶ αἷμα μεταβάλλομένης ὑπερφυῶς θυσίας. Ἀλλὰ τῶν ἱερουργούντων, φησὶν, οὐκ ἐπαίεις καθ' ἑκάστην ἱερουργίαν λεγόντων: « Θύεται ὁ ἀμνός; »

ΣΩΤ. Λέγεται μὲν παρ' αὐτοῖς γε τοῦτο καὶ λίω καλῶς, τὸ τότε γενόμενον σωτήριον πῦθος τελοῦσα ὡς ἐπιστώς. Ὡς ἐπιστώτα γὰρ τὰ πάσαι γενομένη κακίῃ φανταστικῶς, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εἰσωνικῶς, ἢ ἀνάμνησις. ἢ ποιεῖν ἡμᾶς ἐπίταξεν ὁ Σωτὴρ· καὶ καθάπερ ὁ πανηγυρικὸς ἔχει νόμος τὰ παρωχημένα λέγειν ὡς ἐπιστώτα, καθ' ἣν ἂν πεπληθύνῃ ἡμεῖς. Διὸ καὶ, ὁ Χριστὸς γεννᾶται, καὶ βαπτίζεται, πανηγυρικῶς λέγομεν. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ σωτηρίου πάθους τελεῖν εἰσθός ἐστι. Ταῦτα, ὦ χρῆμα ἱερὸν καὶ φίλον ἔμοι, τῷ ἀνδρὶ ἐκείνῳ διάγγελλε, καὶ εἰ τί σοι μέλει τούτου, ὑφαίνας πείθει τοῦ δόγματος.

ΦΙΛ. Ἀμέλησον, ὦ γενναίε· κακίῳ γὰρ οὐκ οἶμαι μένειν εἰς ἐπὶ τὰ τῆς ἐπιστάσεως. ἀλλὰ παλιωθῆσαν ἄσιν καὶ μεθαομόσασθαι. Διὸ καὶ συγγνώμη οἱ δεῖν ἡγοῦμαι καὶ σπείσασθαι.

ΣΩΤ. Συγγνώμων, ὦ φιλότης, καὶ αὐτὸς ἰγὼ σοι, καὶ μεταμελομένῳ δίδωμι δεξιάν· καὶ μᾶλλον ἂν ἀμελετήτου γνώμης εἰρηται ταῦτα· πολλὰ δὲ τοιαῦτα συμβαίνειν τοῖς σχεδιάζουσιν εἰσθον.

ΣΥΝΟΔΟΣ.

Σχμείωμα ἐπὶ τῇ ῥηθείᾳ ὑποθέσει γεγενῆς ἐν τῷ πατριαρχίῳ πολλῶν συνελλυθῶτων ἀρχιερέων, καὶ ἐκ τῆς συγκλήτου οὐκ ὀλίγων, καὶ πάντων ἑρθεοδόξως ὁμοφωνησάντων, ὅτι οὐ μόνον τῷ Πατρὶ, ἀλλὰ δὲ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, τῷ μὲν Θεότητι, τὸ Μονογενοῦς προσπνήχθη τίμιον αἷμα.

Μηνὶ Ἰανουαρίῳ, κς' ἡμέρα, ἰνδικτιῶνι δ', προκαθημένου τοῦ ἀγιοτάτου ἡμῶν δεσπότης καὶ εἰκουμηνικοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ Θωμαίτῃ, συνδιαγωνιμονούντος αὐτῷ Νικολάου τοῦ ἱερωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ἐπὶ παρουσία τοῦ πανσεβάστου σεβάστου καὶ μεγάλου δρουγγαρίου κυροῦ Στεφάνου, τοῦ μεγαδοξοτάτου καὶ μεγάλου λογαριαστοῦ κυροῦ Ἰωάννου, τοῦ μεγακρίμασετάτου ἀσκηρῆτις κυροῦ Πικολάου τοῦ Ζωνναῖ, τοῦ μεγακρίμασετάτου νομοφύλακος καὶ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Παντεχνούς συνεδριαζόντων καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Ἀγκύρας, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Κλαυδιόπολεως, τοῦ Ἀντιοχείας Πισι-

δίας, τοῦ Ἀθηνῶν, τοῦ Μωκησοῦ, τοῦ Τραπεζοῦντος, τοῦ Ἀαρίσσης, τοῦ Ῥόδου, τοῦ Δυρραχίου, τοῦ Εὐχαι-
των, τοῦ Ῥωσίας, τοῦ Δίνου, τοῦ Ἀπαμείας, τοῦ Μεθύμ-
νης, τοῦ Παροναξίας, τοῦ Μεσημβρίας, τοῦ Βρουσίας, τοῦ
Γαθίας καὶ τοῦ Ἡρακλῆος, κατισταμένων καὶ θεοφιλε-
στάτων δεσποτῶν, ἀρχόντων, καὶ ἑτέρων οὐκ ὀλίγων.

Τοῦ μακαρίου ἀποστόλου Παύλου μνημονεύει
λέγοντος. Ἐχοντες ἀρχιερέα μέγαν διεληλυθότα
τοῦς οὐρανοῦς, Ἰησοῦν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ,
πρατῶμεν τῆς ὁμολογίας ὀφείλομεν πάντως καὶ
ἡμεῖς, οἱ τοῦ μεγάλου καὶ πρώτου ἀρχιερέως ἱερουρ-
γοὶ κατ' ἴχνη, τῆς ἀποστολικῆς ταύτης παραγγελίας
συνεπιθεῖναι, καὶ ἐπὶ πάνσι μὲν τοῖς ἄλλοις ἱεροῖς τε
καὶ θείοις δόγμασιν, οὐχ ἥκιστα καὶ ἐπ' αὐτῇ τῇ
τῆς ἱερουργίας φοικῶδει καὶ σεπτῇ τελετῇ, ἣ καὶ
πρώτιστον, ἔργον τῶν τὰ θεῖα μυσταγωγούντων
ἔγνωρισται. Ἐπεὶ οὖν οὕτω μὲν ταῦτα προσέχει,
λόγος δὲ τις παρεμπέπτωκεν, ὃν δὴ καὶ εἰς τὰς
ἀπάντων σχεδὸν ἀκοὰς διακεθρullyθῆσθαι ἤδη συμ-
βηκεν, ὡς ἄρα ἢ ἐπὶ τοῦ σωτηρίου πάθους ἐτελε-
σθεῖσα παρὰ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου θυσία,
τοῦ δεσποτικῆς φαιμεν σώματος καὶ αἵματος, προσ-
επί τούτοις δε καὶ ἡ καθ' ἡμέραν παρὰ τῶν ἱερουρ-
γούντων ἐνεργουμένη μυστηριώδης ἀγιστία πρὸς
τὴν ἐκείνου ἀνάμνησιν, οὐ καὶ τῷ Υἱῷ προσηνήχθη τε καὶ
προσάγεται, ἀλλὰ γε μόνω τῷ Πατρί.

Μέλλων δὲ ἐπὶ τούτοις καὶ ὁ ἱερώτατος μητρο-
πολίτης Ῥωσίας μακροτέρην ἀποδημίαν τὴν πρὸς τὴν
λαχοῦσαν αὐτὸν στείλασθαι, τὴν μὲν οἰκίαν γνώμην
ἀριδύλοτέρην ἡμῖν καὶ ἄλλοτε παρέστησεν, ὡς μικρῶ
κατωτέρω περὶ ταύτην ρηθῆσεται, οὐ μὲν δὲ ἀλλὰ καὶ
τὴν τῆς ἀδελφότητος περὶ τούτου δοξάν ὅπως ἔχει μα-
θεῖν διαφόρως ἐζητήσῃ, καὶ ἦν ἀναγκαῖον διὰ ταῦτα μὴ
ἐν παρέργῳ θέσθαι τοῦτο τὸ σπούδασμα, δεῖν ἔγνωσται
τῇ ἡμῶν μετριότητι μὴ μόνον τοὺς ἐνδημούντας τὸ τέως
ἐνταῦθα συλλειτουργοὺς αὐτῆς συγκαλιέσασθαι ἀπαξ
πάντας, ἀλλ' ἐν πρώτοις μὲν καὶ αὐτὸν τὸν ἀγιώτατον
ἀδελφὸν αὐτῆς καὶ συλλειτουργὸν πατριάρχην Ἱεροσο-
λύμων Νικόλαον, πρὸς δὲ καὶ τοὺς ἐν τῇ βασιλίδι ταύ-
τῃ πόλει παρατυχόντας τὸ γε νῦν ἔχον μέγα ὑπερόχους
ἄνδρας τῶ ὄντι καὶ ἔλλογιμωτέρους τῶν τῆς συγκλητι-
κῆς βουλῆς.

Καὶ δὴ γενομένου καὶ πλήρους καταστάτους τοῦ
συνεδρίου τὴν σημερινὴν ἔκ τε τῆς τοῦ ἀγιωτάτου
πατριάρχου, ὡς εἴρηται, συνελύσεως, τῶν τε τῆς
συγκλήτου, λογάδων καὶ τῆς ἱεραρχικῆς ὁμηγύ-
ρειως, ὡς διεληφται, ὁ διαληφθεὶς ἱερώτατος μη-
τροπολίτης Ῥωσίας ταῦτα καὶ πάλιν εἰς κοινὴν
ἀκρόασιν ἀπεινάτο, ὡς αὐτὸς μὲν οὕτω προ-
σέειπε, εἰ καὶ ἀραρότως ἔχει, περὶ τῆς ζωοποιού
θυσίας, μὴτ' ἀρχῆθεν, ὅτε παρὰ τοῦ σωτήρος Χρι-
στοῦ δελονότε τετέλεστο, μὴτ' αὐθις τὸ ἀπ' ἐκείνου
μέχρι καὶ σήμερον, μόνω τῷ ἀνάρχῳ τοῦ Μονο-
γενοῦς Πατρὶ ταῦτα προσῆχθαι καὶ προσάγεσθαι,
ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ ἐνανθρωπήσαντι Λόγῳ· ναὶ μὴν
μηδὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα τῆς τοιαύτης θεοπροποῦς
τιμῆς ἀπολείπεσθαι· καὶ ἀπαξιαπλῶς πρὸς τὴν ἐν

A tarum, Russiæ, Æni, Apameæ, Methymnæ, Parno-
naxiæ, Mesembriæ, Bryseos, Gothiæ et Heraclidis,
astantibus etiam Deo charissimis despotis, princi-
pibus, aliisque non paucis.

Memores beati apostoli Pauli dicentis: *Habentes pontificem magnum, qui in cælum conscendit, Jesum Dei Filium, teneamus fidei, confessionem* ¹; nos quoque omnino debemus, cum sub magno primoque pontifice sacerdotes simus, apostolicum hoc præceptum presse sequi, cum in aliis omnibus sacris divinisque dogmatibus, tum haud segniter in ipso tremendo venerandoque missæ sacrificio, quod sacerdotum munus constatesse præcipuum. Quandoquidem igitur hæc, ita se habere necesse est, et sermo quidem commotus fuit, quem ad cunctorum prope aures pervenisse jam contigit quod nempe peractum in salutari passione ab incarnato Verbo sacrificium, Dominici, inquam, corporis sanguinisque; et quod insuper quotidiana sacerdotum mystica res divina, quæ in illius commemorationem fit, haudquaquam Filio oblata fuerit vel nunc offeratur, sed Patri tantummodo.

Cum præterea deberet sacratissimus Russiæ metropolitæ longum iter ad provinciam propriam suscipere, qui suam utique sententiam alias jam aperte nobis exposuerat, nunc autem fratrum quoque suorum hac super re mentem cognoscere magnopere postulabat, sane oportuit non perfunctorio opere studio huic occurrere, visumque est mediocritati nostræ non hujus tantummodo regionis consacerdotes omnes nunc esse convocandos, sed in primis consacerdotem nostrum ac fratrem sanctissimum Hierosolymorum patriarcham Nicolaum: atque insuper quotquot sunt in hac regia urbe sublimiores ex ordine senatorio atque doctiores.

Quod cum factum fuerit, plenusque sit hodiernus consessus tum propter sanctissimi patriarchæ, ut dictum est, adventum, tum etiam aliorum ex senatu, ut diximus præcipuorum, nec non ex hierarchico coetu, memoratus antea Russiæ metropolitæ, hoc rursus cunctis audientibus pronuntiauit, se quidem ita censere, quod reapse evidenter ita se habet, nempe vivificum sacrificium neque initio cum a Servatore Christo peractum fuit, neque de novo posthinc usque ad hodiernum diem, uni æterno Unigeniti Patri oblatum fuisse vel offerri, verum etiam ipsi quoque Verbo incarnato: imo ne sanctum quidem Spiritum hujus divinæ oblationis non esse participem; ita ut omnino Deitati, quam in Trinitate personarum conjunctam et unicam

¹ Hebr. x, 23.

atque unius ejusdemque naturæ simulque immortalem esse cognoscimus, hæc mysteriorum oblatio et olim facta fuerit et nunc fiat, atque a Trinitatis potestate omni tempore perficiatur. Hoc ille aiebat se indubitanter sentire, hoc firmiter a divinis comprobari Scripturis, pro hoc demum dogmate paratum se mori.

Ita quidem confidenti animo Russus loquebatur. Cum autem res posceret, ut episcoporum quoque consessus suum singillatim ferret suffragium, sacratissimus metropolitanæ ecclesiæ Ephesi archiepiscopus, haud diutius divinis sui zeli impetum continere sustinens, se cum Russo primus sentire exclamavit, atque in hac confessione moriturum confidenter admodum affirmabat. Parem sententiam reliquis etiam episcoporum cœtus protulit, qui pariter consentientes concordisque nacti sunt quotquot erant in eo consessu ex senatu vel aliunde convocati; ante omnes vero sanctissimum patriaroham Hierosolymorum Nicolaum; quibus accedebant quotquot prædicto dogmati definite astipulabantur et adhærebant.

Oportet autem et ipsorum nomina sigillatim perscribere. Ex senatu quidem hi: pansebastus sebastus magnus drungarius dominus Stephanus Comnenus, Gloriosissimus protonotarius et magnus logotheta dominus Joannes. Illustrissimus a secretis dominus Nicolaus Zonaras. Illustrissimus nomophylax, et domesticorum præpositus Theodorus Pantechnes. Ex veneranda autem Deo chararum dignitatum caterva, reliquoque sacro senatu, magnus archidiaconus, magnus œconcmus, chartophylax, sacellarius, protonotarius, canistrarius, referendarius, ab actis, primus ostiarius, magister Evangeliorum, suggestor, primus Ecclesiarum præpositus, a supplicibus libellis, secundus ostiarius, secundus Ecclesiarum præpositus, doctissimi patriarchales notarii, secundus diaconus, alique; item non modica pars qui astant patriarchali throno doctissimorum atque piissimorum diaconorum qui firmo iudicio propositæ circa vivifici sacrificii oblationem sententiæ adeo favebant ut ne quæstionem quidem ullam cum iis habituri essent, qui huic dogmati prorsus adhærent. νοις δεδωγμένοις προσκείσθαι ζύμπαντες διετίναντο, προσέχειν ὅλως θέλουσιν.

Post hos Deo cabrissimus primus defensor Michael Thessalonicensis suam pariter sententiam proferre rogatus, ait se quamvis antea de hac re dubitasset, posthinc tamen sententiæ synodice, quæ jam dicebatur, omnino non adversaturum, imo eam secuturum spondebat.

Dyrrachiensis autem, cum et ab ipso postularetur ut sensum suum aperiret, primo quidem hanc ad verbum sententiam protulit: Domine mi sancte, vosque domini mei atque consacerdotes, magnis

A Τριάδι προσώπων ἐνιζομένην καὶ μίαν γυναιζομένην θεότητα συμφυῆ τε καὶ συναϊδίον τὴν τῶν μυσταρίων προσαγωγὴν γεγενῆσθαι τε καὶ γίνεσθαι, τελειομένην διὰ τῆς τελειοποιῦ Τριάδος ἐκάστοτε. Τοῦτο ἀνευδοιάστως φρονεῖν, τοῦτο βεβαίως καὶ ἀπὸ τῶν θείων πεπληροφορηθῆσαι Γραφῶν, τοῦτῃ καὶ συναποθνήσκειν ἰοίμως ἔχειν τὴ δόγματι.

Ὁ μὲν Ῥωσίας ταῦτα πεπαρήσιασμένῳ φρονήματι ἐξέλαλει. Ὡς δὲ ἀπῆται τὸ πρᾶγμα, καὶ τὸ τῆς κοινῆς τῶν ἀρχιερίων ἀποκαλύπτεσθαι σύνθεμα, ὁ ἱερώτατος ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Ἐπίσκου πρῶτος αὐτίκα τὴν ὡδίνα μὴ στήγειν ἔτι οἷός τε ἄν τοῦ ἑνότου τούτῃ ἑθίου ἕαλου, ὁμοφρόνως τῷ Ῥωσίας φρονεῖν ἀνεκήρυξε, συναποθανεῖν καὶ αὐτὸς τῇ τοιαυτῇ ὁμολογίᾳ μαλακὰ θάρρουντος ἰσχυριζόμενος· τὰ αὐτὰ δὲ τούτους προσθεῖν καὶ λοιπῆ τῶν ἀρχιερίων ὁμηγυρις συγκατέθετο, σύμφρονος ἐπὶ τούτοις εὐρούσα καὶ ὁμογνώμονας ὅσον τε τοῦ συλλόγου μέρος ἐκ τῆς συγκλήτου συνέδρου, καὶ ὅς ἀλλοθεν παριστηκῶς ἐγνωρίζετο· πρὸ δὲ τούτων ἀπάντων αὐτὸν τὸν ἐγνώτατον πατριάρχην Ἱεροσολύμων Νικέλαον μεθ' ἧσαν οἱ τῷ ῥηθέντι δόγματι κατὰ πάντα στοιχοῦντες τε καὶ ἰμμένοντες.

Δεῖ γὰρ κἀνταῦθα τούτων ἐπιμνησθῆναι κατ' ὄνομα. Ἐκ μὲν τῆς συγκλήτου βουλῆς οἶδε· ὁ πανσέβαστος σεβαστὸς καὶ μέγας δρουγγάριος κύριος Στέφανος ὁ Κομνηνός· ὁ μεγαδοξότατος πρωτονοτάριος καὶ μέγας λογαριαστής κύριος Ἰωάννης· ὁ μεγαεπιφανίστατος ἀσκηρῆτις κύριος Νικέλαος ὁ Ζωναράς· καὶ ὁ μεγαεπιφανίστατος νομοφύλαξ καὶ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν κύριος Θεόδωρος ὁ Παντεχνῆς· ἐκ δὲ τῆς ἐντιμοτέρας τῶν τε θεοφιλεστάτων ἀρχόντων πληθῆος καὶ τῆς ἄλλης ἱερᾶς γερουσίας οὔτοι· ὁ μέγας ἀρχιδιάκονος, καὶ ὁ μέγας οἰκονομος, ὁ χαρτοφύλαξ, ὁ σακελλάριος, ὁ πρωτονοτάριος, ὁ κανστρίσιος, ὁ ραιφερενθάριος, ὁ ὑπομνηματογράφος, ὁ πρῶτος ὀπτιάριος, ὁ διδάσκαλος τῶν Εὐαγγελίων, ὁ ὑπομνηστήσκων, ὁ πρῶτος ἀρχὼν τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων, ὁ δευτερός ὀπτιάριος, ὁ δευτερός ἀρχὼν τῶν Ἐκκλησιῶν, οἱ λογιώτατοι πατριαρχικοὶ νοτάριοι, ὁ δευτερεύων τῶν διακόνων, καὶ ἕτεροι· οὐκ ὀλίγη τε τῶν περὶ τὸ βῆμα ἰλλογιμωτέρων εὐλαβεστάτων διακόνων ἀπόμειρα, οἱ γὰρ καὶ ἀδιστάντων γνώμῃ τοῖς περὶ τῆς προσαγωγῆς τῆς ζωοποιῦ θυσίας δεειλημμένως μὴδὲ συζήτησιν οἰκονδητικὰ ἔχουσι παρὰ τοῖς

Ἐφ' οἷς ὁ θεοφιλέστατος πρωτεύδικος Μιχαὴλ ὁ τοῦ Θεσσαλονίκης, ὅπως ἔχει καὶ οὗτος φρονηματὸς περὶ τούτου διερωτώμενος, εἰ καὶ ἀπορητῶς, ἔφησε, περὶ τούτου δίκαιον πρότερον, ἀλλὰ τὸ ἀπὸ τούτου μὴ ἀντιτείνειν μὴδ' ὅλως τοῖς, δόξασιν ἤδη συνοδικῶς, ἔπεσθαι δὲ τούτοις καὶ αὐτὸς κατετίθετο.

Ὁ μόντοι Δυρράχιου, τὸν οἰκίον σκοπὸν καὶ οὗτος εἰπεῖν ἀπαιτούμενος, πρῶτα μὲν γνώμην δέδωκε κατὰ ῥῆμα ταῦτα διαλαμβάνουσα. Δίεσπότη μου ἄγιε, καὶ ὑμεῖς δεσπότη μου καὶ ἐλλειψο-

γοί, περὶ μεγάλων πραγμάτων ῥαδίως οὐ δύναμαι ἀποφαινεσθαι. Διὰ τοιοῦτο, ὅπερ καὶ ἄλλοτε πολλάκις πρὸς τὴν ὑμετέραν εἶπον ἀγωνίσθη, καὶ νῦν διὰ τῆς παρουσίας λέγω γραφῆς μου. Ἀξιῶ τῶν ὑμῶν ἀφισύνην δοῦναι μοι ἐγγράφως τὰ κινούμενα ζητήματα, καὶ τίνα ἢ ὑμῶν ἀφισύνη περὶ τούτων φρονεῖ, ὡς ἂν [ἀκριβῶς ταῦτα διασκεψάμενος, καὶ τοῖς τῶν ἁγίων συγκρούσας λόγοις, εἰ μὲν οὐμφωνα νοήσω, ἀπαλλήκω ἑμαυτὸν ἀπορίας· καὶ σύμφρων (γενόμενος, εἰ ἔτι) διαστάζω, ἐρωτῶ παλιν καὶ μανθάνω. Οὐ γὰρ αἰσχύνομαι τούτο· ἐπεὶ καὶ ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος ὁ μέγας Γρηγόριος λέγει, Βούλομαι διὰ βίου παῖς εἶναι καὶ μαθητῆς. Καί τις τῶν ἔξω σοφῶν, Ἀγαθὸν ὄν καὶ ἐν γῆρα σοφία καὶ φρόνησις πρόσσιτιν. Ἐγχωρεῖται γὰρ ἡμῖν παρὰ τῶν ἁγίων καὶ ἀπὸ τούτων ὠφελεῖσθαι. Ἡ Β ἁγία ὑμῶν εὐχὴ χαρισθῆ μοι! Ὁ εὐτέλης μετροπολίτης Δυρράχίου.

Ὡς δὲ ταῦτα περιεῖχε τὸ παρ' αὐτοῦ δεδομένον δελτάριον, καὶ ἤκουσε μετὰ τὸ ἀναγνωσθῆναι αὐτὸ διαφόρων χρημάτων γραφικῶν ἐν τῷ μέσῳ προκομιζομένων εἰς συγκροτισμὸν καὶ παράστασιν ἐναργῆ τοῦ ἀμφιβαλλομένου αὐτῷ, τοῦ συνεδρίου αὐτίκα ἐξαναστάς, ἐπιστάς ἐπὶ τοῦ μέσου, εἰ καιρὸν ἐφθην ἐξαιτήσασθαι διασκεψέως, ἐφθασεν, ἐξ ὧν γνωμοδοτήσας γέγραφα οἷα δευλαυνόμενος, ἵνα μὴ λέγω καὶ εὐλαδοῦμενος, ἐτοιμότερα περὶ τῶν τοιούτων ἀποκρισιν τίθεσθαι· ἀλλὰ γὰρ πεπεισμένος λοιπὸν ἀφ' ὧν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀκήκοα μαρτυριῶν πολλῶν γραφικῶν, σκέψεως μὲν ἀπάσης τὸ ἐντεῦθεν ἀρίσταμαι· κατατίθεμαι δὲ συμφρονεῖν ἐπὶ τῇ παρούσῃ ὑποθέσει κατὰ πάντα τῇ ἐμῇ ἀδελφότητι· ὅθεν καὶ διατόρω στόματι ἀνακηρύττω τε καὶ ὁμολογῶ πιστεύειν ὡς ἠθέως μὴ τῷ Πατρὶ μόνω, ἀλλὰ δὴ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ παναγίᾳ Τριάδι, τὸ ζωοποιῶν αἶμα καὶ σῶμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ πρώτως ἐπὶ τοῦ Δεσποτικῷ πάθους προσνευχθῆναι, καὶ ἔκτοτε τὰς ὁσημέραι τελουμένας ἐν ταῖς ἱεραῖς τελευταῖς μυστικῶς ἁγιστείας τῇ τρισυποστάτῳ πάντως Θεότητι παρὰ τῶν ταύτας ἱερουργούντων προσάγεσθαι.

Ταῦτα μὲν καὶ ὁ Δυρράχιος· ὡς δὲ ζῆλω θεῖῳ κεινήντο ξύμπαντες ἱερώτατοι ἀρχιερεῖς ἅμα τῇ ἡμῶν συμπνευσάσῃ μετριότητι, καὶ τῷ προδιαληφθέντι ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων, τοὺς τῆς κακοδοξοῦ ταύτης θρησκείας γεννήτορας, εἰ τινες ἂν καὶ εἴεν, εἰ μὲν ἐμμένοντες τῇ σφετέρᾳ καὶ ἔτι αἰρίσει, ἀναθέματι καθυπέγραφον· μετανοοῦντας δὲ οὐκ ἄλλως ἐδέχοντο, ἢ καθὼς οἱ τρεῖς θεοὶ καὶ ἱεροῦ κόνει· τὰ περὶ τούτων διακελεύονται, καὶ τῶν Πατέρων αἰ παραδόσεις· ταῦτα παρεκλήθητα τῶν ἡμετέρων σχεδარიῶν τῶν συνοδικῶν παρασημειώσων, καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι βεβαιωθέντα Ἰωάννου θεοφιλεστάτου χαρτοφύλακος τοῦ Παντεχνούς, ἐπεδόθη μηνὶ καὶ ἰνικτιῶνι τοῖς προγεγραμμένοις, ἔτι ςΧΞΔ' ἢ ὑπογραφῇ ὁ χαρτοφύλαξ Ἰωάννης Παντεχνός.

ego de rebus haud facile iudicium meum pronuntio. Idcirco, veluti et alias saepe coram vestra sanctitate dixi, nunc etiam praesenti meo scripto aio. Rogo videlicet sanctitatem vestram, ut mihi perscriptae tradantur quae nunc moventur quaestiones, et vestrae sanctitatis de his iudicium; ut his sedulo consideratis, et cum sanctorum doctrina scripta collatis siquidem haec consona agovero, memetipsum dubio expediam, vobisque sine ulla haesitatione assentiar: et post consensum, siquid insuper dubitavero, vos iterum interrogem et erudiar. Neque enim id erubesco; quandoquidem magnus etiam ille Gregorius, qui Theologi nomen sortitus est, ait velle per universam vitam tanquam puerum se gerere et discipulum. Itemque ex ethnicis quidam: Recte est, si cuiquam vel in senectute sapientia ac prudentia obtingat. Sancti enim homines ab ethnicis quaque nos discere sinunt. Sanctae vestrae preces mihi faveant! Humilis metropolita Dyrrachii.

Post ablatum huiusmodi ab eo libellum, cum eo lecto audivisset recitari publice de scriptis varias auctoritates quae favebant lucideque id confirmabant quod ab eo dubitabatur, statim in consensu surgens et in medium progressus, Si antea postulavi, inquit, tempus ad considerandum, ut scripto meo dixi, timidi id fuit ne dicam scrupulosi animi, hac super re nolentis ex abrupto respondere. Verumtamen iis jam convictus, quae recitari audivi huius dogmatis testimoniis, omnem posthinc dubitationem abjicio; aioque me prorsus subscribere vestrae fraternitatis sententiae; ideoque rotundo ore praedico atque confiteor sincere me credere, quod non Patri soli, sed etiam Filio, totique sanctissimae Trinitati, vivificus sanguis et corpus Servatoris Christi, et tunc primum in Dominica passione oblatum fuerit: et deinceps quotidianas, quae flunt in sacris mysteriis mysticas oblationes, Deitati in tribus personis subsistenti, ab iis qui sacris operantur offerri.

Hactenus Dyrrachiensis. Tunc vero universi sacratissimi antistites, suffragante mea quoque mediocritate, praedictoque sanctissimo Hierosolymorum patriarcha, divino zelo commotisunt, ut insanæ huius doctrinae auctores, si qui essent, atque in sua adhuc haeresi perseverarent, anathemati subjicerent: quod si forte resipiscerent, non aliter eos esse recipiendos quam divini sacrique canones Patrumque traditiones jubent. Haec ex Commentariis Actorum synodicorum excerpta, subscriptione et sigillo Joannis Deo charissimi chartophylacis Pantechnis firmata, edita sunt mense et indictione praedictis, anno VIMD XIV. (Christi 1456.) Subscriptio: Joannes Pantechnis chartophylax.

PATRUM AUCTORITATES.

Quod singulis diebus immolatur Agnus Dei, Patris Filius, qui tollit peccata mundi; sicuti et illi, qui mysticum quotidie sacrificium peragunt, apud se submissa voce se ita agere affirmant.

Andræ Cretensis ex sermone de ramis Palmarum.

Si igitur ita currimus, nos quoque poterimus pro nobis omnino sine eruoere immolatum (etenim in symbolicis speciebus sacrificatur) totum ipsum intra nos recipere, et substantialiter introducere, manducatum quidem ceu panem, mente tamen uti revera agnum intellectum.

Domini Leonis Bulgaricæ qui primus promotus fuit a beato Calaphate imperatore, ex ejus epistola De azymis.

Sicuti Israel, transmisso Erythræo, Pascha celebravit, immolans agnum et comedens; et paulo post: sic et nos ad terram immortalitatis per divinum baptismam pergentes, immolavimus et adhuc immolamus, cum Patris beneplicito, rationalem agnum Dominum nostrum Jesum Christum.

Theodreti ex vicesimo quarto capitulo interpretationum in obscuriores Ezodi locos, cujus est initium: Cur fugientibus mandavit Paschæ festum celebrare?

Mandavit, accepto hyssopi fasciculo, et sanguine immolatæ ovis tincto, postes ac limen ungi; ut cum exterminator ad percutiendos Ægyptiorum primogenitos veniret, viso sanguine, Hebræorum domos præterveheretur: non quod hujusmodi signis incorporea natura indigeret; sed quia per hoc symbolum oportebat et illos Dei providentiam, et nos quoque qui immaculatum Agnum immolamus, typum jamdiu descriptum agnoscere. Et paulo post: His autem omnibus mysteria nostra portendebantur. Nam et nos quoque unguimus Agni nostri immolati sanguine non tantum limen, verum etiam utrumque postem, linguam videlicet ac labra purgantes et sanctificantes. Porro intelligitur in limine quidem rationalis facultas, in duobus autem postibus iracundia et concupiscentia.

Magni Basilii, ex commentariis in Isaiam prophetam

Quæcunque de victimis et holocaustis dicuntur, ea referri videntur ad misericordiæ et charitatis rationem, quia lex quoque anversa hoc præcepto comprehenditur: *Diliges proximum tuum sicut te*

(3) Edit. Combefis. p. 81.

(4) Audeo corrigere Καλαπάτου βασιλέως. Nam Calaphates regnavit Constantinopoli anno 1041; Leo autem dicitur electus anno 1040, apud Coletum *Illyr. sacr.* t. VIII, p. 198, col. 2. Vix igitur tempora variant. Catalogus vero episcoporum Achridensium apud Lequinium *Or. Chr.* t. II, p. 292, dicit hunc primum ex Byzantino clero

A

ΠΑΤΕΡΩΝ ΧΡΗΣΕΙΣ.

Περί τοῦ ὅτι ἐκάστης ἡμέρας θύεται ὁ Ἄμνος τοῦ Θεοῦ ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς ὁ αἴρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου, καθὼς καὶ οἱ τὴν μυστικὴν ἐπιτελοῦντες καθ' ἐκάστην θυσίαν καθ' ἑαυτοὺς ὑπονοοῦσιν αὐτῶ ταῦτα ἐπιτελεῖν.

Ἀνδρίου Κρήτης ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὴν Βαίφορον.

Εἰ τοίνυν οὕτω τρέχομεν, δυνασόμεθα καὶ αὐτοὶ τὸν διὰ παντὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀθύτως θυόμενον (θύεται γὰρ ἐν ἀντιτύποις ὑπὲρ ἡμῶν συμβόλοις ἱεροθεύμενος) ὅλον αὐτὸν ἐν ἡμῖν ὑποδιξασθαι καὶ εὐσηθῶς εἰσοικίσασθαι, ὡς ἄρτον μὲν ἐσθιόμενον, ὡς ἄμνον δὲ νοούμενον (3).

Τοῦ κυροῦ Λέοντος τοῦ Βουλγαρίας τοῦ πρώτου προβλήτου παρὰ τοῦ μακαρίτου καλοῦ ἡγουμένου Βασιλείου (4) ἐκ τῆς Περί τῶν ἀζύμων ἐπιστολῆς αὐτοῦ.

Ὡσπερ ὁ Ἰσραὴλ διαβάς τὴν Ἐρυθρὰν ἐτίθει τὸ Πάσχα θύσας καὶ φαγὼν τὸν ἄμνον· καὶ μετ' ὀλίγα οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τὴν γῆν τῆς ἀπαθείας τῷ θεῷ διαβάτες βαπτίσματα, ἰθύσαμεν καὶ ἐπιθύομεν εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς τὸν νοητὸν ἄμνον τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Θεοδώρητου ἐκ τοῦ κ' κεφ. τῶν εἰς τὸ ἀπόδητον τῆς Ἐξόδου ἐπισημασμένων, οὗ ἡ ἀρχὴ· Διὰ τί διαφεύγουσιν ἐπιτελεῖσαι προστάξει τοῦ Πάσχα τὴν ἑορτὴν (5);

Παρεκλεύσατο γὰρ δέσμων ὑσώπου λαβεῖν, καὶ τῷ αἵματι τοῦ θυομένου προβάτου ἐμβαλεῖν, καὶ τοὺς σταθμούς ἐπιχρίσαι καὶ τὴν φλιάν· ἵνα, ὅταν εἰσελθῇ ὁ ὀλοθρευτὴς πατάξαι τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων, ἰδὼν τὸ αἷμα, ὑπερβῇ τῶν Ἑβραίων τὰς οἰκίας· οὐκ ἐπειδὴ τοιούτων ἰδέετο σημείων ἢ ἀσώματος φύσεως, ἀλλ' ὅτι διὰ τοῦ συμβόλου τούτου κάκεινους ἔδει μαθεῖν τὴν τοῦ Θεοῦ κηδεμονίαν, καὶ ἡμᾶς τοὺς τὸν ἄμνον ἰθύοντας γινώσκαι προδιαγραφέντα τὸν τύπον. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ταῦτα δὲ πάντα τῶν ἡμετέρων ἐστὶ μυστηρίων αἰνίγματα· χρίομεν γὰρ καὶ ἡμεῖς τῷ αἵματι τοῦ ἡμετέρου Ἄμνου θυομένου οὐ μόνον τὴν φλιάν ἀλλὰ καὶ τοὺς δύο σταθμούς, τὴν γλώσσαν καὶ τὰ χεῖλη καθαιροντές τε καὶ ἀμιάζοντες· κατὰ δὲ τὸ νοούμενον, ἀντὶ μὲν φλιάς τὸ λογικόν, ἀντὶ δὲ δύο σταθμῶν τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν.

Τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐκ τῆς εἰς τὸν προφήτην Ἠσαίαν ἐξηγήσεως (6).

Καὶ εἶπεν ὁ πᾶς περὶ θυσιῶν καὶ ὀλοκαυτωμάτων λόγος τῷ περὶ ἐλέους καὶ ἀγάπης ἐπιπεριτέχσθαι λόγῳ· ἐπεὶ καὶ ὁ νόμος ἀνα κεφαλαίουται ἐν τῷ, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν.

fuisse electum. Porro hujus epistola de azymis exstat ms. in variis codicibus. Cæterum apud Bandinium quoque *Rer. Græcar.* t. II, p. 14, legitur Βασιλείου.

(5) Edit. Sirmond. t. I. p. 90.

(6) Edit. Garner. t. I, p. 401, ubi perperam ἰορτῶν τόπος pro λόγος.

καὶ ὁ περὶ τῶν ἑορτῶν δεῖ λόγος τῷ αὐτῷ εἶδει τῆς Ἀ
ἐξηγήσεως ὑπαχθῆσεται· ὥστε καὶ τὸ Πάσχα μὴ
ἑορτάζειν ἡμᾶς ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ'
ἐν ἀζύμοις εὐλακρινείας καὶ ἀληθείας, θυομένου πρὸς
ἐσπέραν, τουτίστων ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος, τοῦ
ἀληθινοῦ προβάτου Χριστοῦ, οὗ ἡ σὰρξ ἀληθὴς ἐστὶ
βρώσις.

Τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐκ τοῦ Περί τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων
τοῦ Κυρίου μυστηρίων, κεφ. πς (7).

Οὐκ ἐστὶ τύπος ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τοῦ σώματος
καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· μὴ γίνετο! ἀλλ' αὐτὸ τὸ
σῶμα τοῦ Κυρίου τεθεωμένον· αὐτοῦ τοῦ Κυρίου
εἰπόντος· Τοῦτό μου ἐστίν, οὐκ ὁ τύπος τοῦ σώ-
ματος, ἀλλὰ τὸ σῶμα· καὶ οὐκ ὁ τύπος τοῦ αἵματος,
ἀλλὰ τὸ αἷμα· καὶ πρὸ τούτου τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι Εἰ Β
μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου,
οὐκ ἔχετε ζωὴν αἰώνιον· ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθὴς
ἐστὶ βρώσις· καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθὴς ἐστὶ πόσις·
καὶ πάλιν· Ὁ τρώγων με ζήσεται. — Καὶ μετ' ὀλίγα·
Αὕτη ἐστὶν ἡ καθαρὰ θυσία δηλαδὴ καὶ ἀναίμακτος,
ἣν ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν αὐτῷ προσ-
φέρεισθαι διὰ τοῦ προφήτου ὁ Κύριος ἔφησε· καὶ
μετ' ὀλίγα· Εἰ δὲ καὶ τινες ἀπίτυπα τοῦ σώματος
καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον
ἐκάλεσαν, ὡς ὁ θεοφόρος ἔφη Βασίλειος, οὐ μετὰ τὸ
ἀμασθῆναι εἶπον, ἀλλὰ πρὶν ἀμασθῆναι αὐτὴν τὴν
προσφορὰν οὕτω κατέλασαν.

Τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τοῦ τρίτου λόγου τοῦ Περί
ἰερωσύνης (8).

Ὅταν γὰρ ἴδῃς τὸν Κύριον τεθυμένον καὶ κείμε-
νον, καὶ τὸν ἀρχιερεῖα ἑσπεύοντα τῷ θύματι καὶ ἐπευ-
χόμενον, καὶ πάντας ἐκείνῳ τῷ θεῷ φοινισσομέ-
νους αἵματι, ἄρα εἶτε μετὰ τῶν ἀνθρώπων εἶναι
νομίζεις καὶ ἐπὶ γῆς ἐστάναι, ἀλλ' οὐκ εὐθέως ἐπὶ
τοὺς οὐρανοὺς μετακίνασαι, καὶ πᾶσαν σαρκικὴν
διάνοιαν τῆς ψυχῆς ἐκβαλὼν, γυμνῆ τῷ ψυχῇ καὶ
καθαρῷ τῷ νῷ περιβλέπεις τὰ ἐν οὐρανοῖς; Ὡ τοῦ
θαύματος! Ὡ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας! Ὁ μετὰ
τοῦ Πατρὸς ἄνω καθήμενος, κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην
ταῖς ἀπάντων κατέχεται χεροῖ, καὶ δίδωσιν αὐτὸν
τοῖς βουλομένοις περιπτύσσασθαι καὶ περιλαβεῖν καὶ
κατατροφῆσαι· ἔστανεν ὁ ἱερεὺς, οὐ πῦρ κατα-
φέρων κατὰ τὸν Ἡλιοῦ, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον·
καὶ τὴν ἰκετηρίαν ἐπὶ πολὺ ποιεῖται, οὐχ ἵνα τις
λαμπὴς ἀνθῆν ἀφθίσεια^β καταναλώσῃ τὰ προκεί-
μενα, ἀλλ' ἵνα ἡ χάρις ἐπιπέσουσα τῇ θυσίᾳ, δι'
ἐκείνης τὰς ἀπάντων ἀνάψῃ ψυχᾶς, καὶ ἀργυρίου
λαμπρότερας ἀποδείξῃ πεπυρωμένου. Ταύτης οὖν
τῆς φρικωδέστατης τελετῆς τίς μὴ μαινόμενος μηδὲ
ἐξιστατικῶς ὑπερρροῦσθαι δυνήσεται; Ἡ ἀγνοεῖς ὅτι
οὐκ ἔσσι ποτε ἀνθρωπεία ψυχὴ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τῆς
θυσίας ἐβάστασεν, ἀλλὰ ἄρδην ἀπαντες ἠφανίσθη-

ipsum⁸. Festorum quoque institutum eidem inter-
pretationi obnoxium erit : ita ut Pascha celebremus
non in fermento malitiæ et improbitatis, sed
in azymis sinceritatis et veritatis ; immolata ve-
spere, id est in sæculi fine, vera ove Christo, oujus
caro verus est cibus.

Damasceni ex capitulo LXXVI De sanctis atque
purissimi Domini mysteriis.

Panis vinumque haud sunt typi corporis et san-
guinis Christi, absit ; sed ipsum Christi corpus
est quod oculis obijcitur, ipso Domino dicente :
Hoc est, non corporis typus, sed corpus ; neque
sanguinis typus, sed sanguis⁹. Imo et antea Ju-
dæis dixerat : Nisi manducaveritis carnem Filii
hominis, non habebitis vitam æternam¹⁰. Caro
enim mea verus est cibus, est sanguis meus verus est
potus¹¹. Et rursus : Qui me manducat, vivet¹². Et
paucis interjectis : Hæc est pura victima atque
incruenta, quam ab ortu solis usque ad occasum
ipsimet oblatum iri ait per prophetam Dominus¹.
Et paulo post : Quod si qui antitypa corporis et
sanguinis Domini panem et vinum appellaverunt,
sicuti divus Basilius, haud post, sed ante sanctifi-
cationem, ita de oblatione locuti sunt.

Chrysostomi ex tertio libro De sacerdotio.

C

Cum videris immolatum Dominum et in mensa
positum, sacerdotemque hostiæ assistentem atque
orantem, cunctosque divino illo sanguine delibutos ;
num adhuc te existimas inter homines atque in
hac terrestri regione versari, et non potius te pro-
tinus in cœlos transferri, omnique carnali cogita-
tione ex animo abjecta, nudo spiritu puraque mente
cœlestia regna spectare ! O miraculum ! O Dei erga
homines charitatem ! Qui cum Patre superne se-
det, hora illa omnium manibus tenetur, seque tra-
dit amplecti, teneri, et frui volentibus. Stat sacer-
dos, haud ignem sicut Elias ferens sed sanctum
Spiritus ; precesque diu protrahit, non ut flamma
desuper accensa propositam oblationem absumat,
sed ut gratia in victimam decidens, per ipsam
omnium animos inflammet, ignitoque argento luci-
diores efficiat. Quis hoc ergo tremendum mysteri-
um, nisi plane insanit ac furit, despiciere poterit ?
An nescis, nullam humanam animam ignem hujus
sacrificii fore toleraturam, imo omnes destructum
iri, nisi validum divinæ gratiæ adesset presidium ?
Si quis enim cogitet quanti negotii sit hominem
carne adhuc et sanguine implicitum, ad beatam

⁸ Levit. xix ; Matth. xxii, 39. ⁹ Matth. xxvi, 26, 27. ¹⁰ Joan. vi, 54. ¹¹ ibid. 56. ¹² Malach. i, 11.

• Deest κατατροφῆσαι in edit. ^β Edit. ἀφθίσεια.

(7) Edit. Loquini, t. I, p. 271, 273.

(8) Edit. Montf., t. I, p. 382.

illam et incorruptam naturam proxime accedere, tunc præclare intelliget, quantum sacerdotibus honorem sancti Spiritus gratia largita sit. Per hanc enim et hæc et alia etiam his haud inferiora efficiuntur. νηθῆναι γενέσθαι, τότε εἴσεται καλῶς ὅσας τοὺς ἰσραεῖς τιμῆς ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἤξιώσει χάρις· δι' ἐκείνης γὰρ καὶ τὰυτὰ τελειοῦται, καὶ ἱτῆρα τούτων οὐδὲν ἀποδίδοντα.

Ejusdem ex sexto de sacerdotio libro.

Cum autem et sanctum Spiritum invocat, et tremendum mysterium perficit, et communem continuo Dominum contigerit, quidam oro, de sacerdote existimabimus? quantam in eo puritatem, quantam pietatem exigemus? Cogita enim quales esse debeant, quæ talia tractant manus; qualis lingua, quæ illa verba effundit; quidni purissima et sanctissima anima, quæ tantum Spiritum recipit. Tunc et angeli sacerdoti astant, et cælestibus virtutibus totum sanctuarium atque omnis circa altare locus impletur, ob eum honorandum qui illic jacet. Quod quidem facile nobis persuadere potest ipsa mysteriorum, quæ ibi fiunt, dignitas. Ego vero etiam quemdam narrantem audire memini, se a sene viro admirabili, et revelationes videre solito intellexisse, quod is nimirum visionis hujusmodi beneficio fruitus esset, ut per illud tempus multitudinem angelorum aspiceret, quantum homini liceret, vestibibus indutam splendidis, circa altare diffusam, demissis humi oculis, ceu milites videre est qui regi præsentī astant. Cui prorsus ego narrationi assentior.

Ejusdem ex libro adversus Judæos.

Portendens Deus legalis sacerdotii dissolutionem, ait per Davidem: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec*¹³, qui nequaquam legales victimas offerebat, sed preces panemque et vinum, ut sacra historia tradit. Constat autem legulem quoque politiam simul cum Aaronis sacerdotio cessasse, Melchisedeci vero sacerdotium cum conveniente sibi politia successisse.

Ejusdem ex interpretatione Evangelii secundum Matthæum.

Et sicuti prisca lex oves vitulosque habuit, ita hæc nova Dominicum sanguinem: *Hoc facite*, inquit, in meam commemorationem¹⁴. Viden ut adducit a Judaicis ritibus et abstrahit? Sicut illud faciebatis, inquit, ob commemorationem Ægyptiacorum miraculorum, ita et hoc inquit, ob memoriam mei. Illud ob primogenitorum salutem effusum fuit, hoc in remissionem peccatorum universi orbis. Quid ergo? Num etiam antiquum illud, ait, sacrificium est? Nego enim vero. Propterea enim dixit *Hoc facite*, ut ab illo abstraheret. Nam si hoc remissionem peccatorum, ut reapse fit, operatur, superest ut illud jam sit inutile.

¹³ Psal. cix. 4. ¹⁴ Luc, xxii, 19.

(9) Edit, p. 426.

σαν, εἰ μὴ πολλὴ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἔν ἢ βοήθεια; Εἰ γὰρ τις ἰννοῦσσειν ὅσον ἐστὶν ἀνθρώπων ὄντα καὶ ἐν σαρκὶ καὶ αἵματι πεπλεγμένον τῆς μακαρίας καὶ ἀκαράτου φύσεως ἐκείνης, ἐγγὺς δουλοῦ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἤξιώσει χάρις· δι' ἐκείνης γὰρ

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἑκτου περὶ ἱερωσύνης λόγου (9).

Ὅταν δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καλῆ, καὶ τὴν φρικωδιστάτην ἐπιτελῆ θυσίαν, καὶ τοῦ κοινῶ πάντων συνεχῶς ἐπάπτηται Δεσπότου, ποῦ τάξομαι, εἰπέ μοι; Πόσῃ δὲ αὐτὸν ἀπαιτήσομεν καθαρότητα, καὶ πόσῃν εὐλάβειαν; Ἐννόησον γὰρ ὁποίας τὰς ταῦτα διακονοῦμαι; χεῖρας εἶναι χρῆ· ὅποιαν τὴν γλῶσσαν τὴν ἐκείνα προχέουσαν τὰ ῥήματα· τίνας δὲ οὐ καθαρωτέραν καὶ ἁγιωτέραν τὴν τοσοῦτον πνεῦμα ὑποδεξιμένην ψυχὴν. Τότε καὶ ἄγγελοι παρεστῆκασιν τῷ ἰσραὶ, καὶ οὐρανίων δυνάμεων ἔκαστὸν τὸ βῆμα, καὶ ὁ περὶ τὸ θυσιαστήριον πληροῦται τόπος εἰς τιμὴν τοῦ κειμένου. Καὶ τοῦτο ἱκανὸν μὴ πεισθῆναι καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπιτελουμένων τότε· ἐγὼ δὲ καὶ τινος ἤκουσα διεγρομένου ποτὲ ὅτι αὐτῶ τινος προσβύτης θαυμαστός ἄνθρωπος καὶ ἀποκαλύψεις ὄρα ἰσθῶς ἔλεγεν ὄψεως ἤξιῶσθαι τοιαύτης ποτὲ, καὶ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον ἄφρων πλῆθος ἀγγέλων ἰδεῖν, ὡς αὐτῶ θύνατον ἔν, στολὰς ἀναδεδεμένων λαμπρῶς, καὶ τὸ θυσιαστήριον κυκλουντων, καὶ κάτω νεύοντων, ὡς ἂν εἰ τις στρατιώτης βασιλείως παρόντος ἰστηκότας ἴδοι· ὁ ἐγὼ πείθομαι.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς κατὰ Ἰουδαίων βίβλου (10).

Προμηνύων ὁ Θεὸς τὴν καταλύσει τῆς νομικῆς ἱερωσύνης, εἶρακε διὰ τοῦ Δαβὶδ· Σὺ εἰ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδεκ, ὃς οὐ θυσίας νομικὰς ἱερεύει, ἀλλ' εὐχὰς καὶ ἄρτον καὶ οἶνον, ὡς ἡ ἱστορία διδάσκει. Πρόδηλον δὲ ὡς τῆ μὲν ἱερωσύνης τοῦ Ἀαρῶν συνακηρέθη καὶ ἡ νομικὴ πολιτεία· τῆ δὲ τοῦ Μελχισεδεκ συνακτισθῆ ἡ πολιτεία προσήκουσα.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον ἑρμηνείας.

Καὶ ὡσπερ ἡ Παλαιὰ πρόβατα καὶ μόσχους εἶχον, οὕτως αὕτη ἡ Καινὴ τὸ αἶμα τὸ Δεσπότικόν· Τοῦτο ποιεῖτε, φησὶν, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Εἶδες πῶς ἐξάγει τῶν Ἰουδαϊκῶν ἰθῶν καὶ ἀφίστησι; Καθάπερ ἐκεῖνο ποιεῖτε, φησὶν, εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θαυμάτων, οὕτω καὶ τοῦτο εἰς τὴν ἐμὴν. Ἐκεῖνο ἐξεχύθη εἰς σωτηρίαν τῶν πρωτοτόκων, τοῦτο εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, τί οὖν; Χρῆ ποιεῖν κάκεινο τὸ παλαιόν; φησὶν. Οὐδαμῶς· διὰ γὰρ τοῦτο εἶπε, Τοῦτο ποιεῖτε, ἵνα ἐκείνου ἀπαγγῆ· εἰ γὰρ τοῦτο ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἐργάζεται, ὡσπερ οὖν καὶ ἐργάζεται, περιττὸν ἐκεῖνο λοιπόν.

(10) Confer orat. VII adversus Judæos.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἑρμηνείας τῆς πρὸς Ἑβραίους A *Ejusdem ex interpretatione Epistolæ ad Hebræos.*
Ἐπιστολῆς.

Ορα γὰρ ἕως ἔχουσι τὸν ἱερέα, ἄνω τὴν θυσίαν· τοιαύτως ἀναφέρουσι θυσίας τὰς ἐν ἐκείνῳ δυναμίνας προσφέρεισθαι θυσιαστηρίῳ.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἀπόστολον Θωμᾶν.

Οἶδα τὸν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὡς Θεὸν· οἶδα τὸν Χριστὸν τῆς δούλης αὐτοῦ καὶ μητρὸς ὡς υἱὸν φερόμενον· οἶδα τὸν Χριστὸν ὁμοούσιον τῷ Θεῷ καὶ Πατρί· οἶδα τὸν Χριστὸν ὁμοούσιον τοῖς ἀνθρώποις, ὡς ἀνθρώπον ἐξ ἀνθρώπου· οἶδα τὸν Χριστὸν ἐπουράνιον καὶ ἐπίγειον, ἀόρατον καὶ ὁρώμενον· οἶδα τὸν Χριστὸν ἀψηλάφητον, καὶ παρὰ τοῦ Θωμά ψηλαφώμενον· οἶδα τὸν Χριστὸν χιλιάδας ῥήματι θρέψαντα, καὶ νεκροὺς ἀναστήσαντα, καὶ μυρία ποιήσαντα θαύματα τῆ δυνάμει τῆς εἰκαιᾶς θεότητος· οἶδα τὸν Χριστὸν πεινάσαντα καὶ διψήσαντα καὶ ἀγωνιάσαντα καὶ κοπιήσαντα καὶ ἰδρώσαντα τῆ φύσει τῆς ἀνθρωπότητος· οἶδα τὸν Χριστὸν ἀποθανόντα σαρκί· γνωρίζων τῶν δύο φύσεων αὐτοῦ τὸ διάφορον, οὐ μερίζω τὸν ἕνα Υἱὸν εἰς δύο υἱούς (11).

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ φῶτα (12).

Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ κηδεύεσθε· Υἱὸς ὁμοούσιος, οὐχ ἑτεροούσιος· ὁμοούσιος ἐμοὶ κατὰ τὸ ἄρατον, καὶ ὁμοούσιος ὑμῖν κατὰ τὸ ὁρώμενον, χωρὶς ἀμαρτίας· οὐκ ἄλλος ἐστὶν ὁ Υἱός μου, καὶ ἄλλος ὁ Μαρίας υἱός. Μὴ διελετε τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς θεότητος αὐτοῦ· ἀχώριστα γάρ.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον ἑρμηνείας.

Ἦναικα προσέρχῃ τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ μεταλαμβάνεις τὸ αἷμα Χριστοῦ ἐκ τοῦ ποτηρίου, οὕτως νόμιζε ὅτι τὸ στόμα σου τῆ πλευρᾷ Χριστοῦ προσέθηκας, καὶ ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ πίνεις.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς ἑρμηνείας.

Ὅσπερ γὰρ Ἰουδαῖοι περιτίμνονται, ἡμεῖς δὲ βαπτίζομεθα· καὶ ὥσπερ ἐκεῖνοι τὸν Πατέρα μόνον Θεὸν ὁμολογοῦσιν, ἡμεῖς δὲ σὺν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ὥσπερ τε ἔθνον ἐκεῖνοι πρόβατον, ἦν δὲ τύπος τοῦ Χριστοῦ, ἡμεῖς οὐκίτε τὸν τύπον θύομεν πρόβατον, ἀλλὰ τὸν Χριστὸν αὐτὴν τὴν ἀλιθίσταν.

Τοῦ Θεολόγου ἐκ τοῦ λόγου τοῦ «περὶ θεολογίας καὶ καταστάσεως ἐπισκόπων.»

Κείμενον, «τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ θύματος καὶ ἀρχιερέως.» Ἐρμηνεία τοῦ ἐλαχίστου (13) Βασιλείου· Μεγάλου μὲν Θεοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ

¹¹ Matth. III, 17.

(11) Conferantur hæc cum edit. t. VIII, ubi de S. Thoma, sed aliter.

(12) De hoc argumento non semel concionatus est Chrysostomus, ut constat ex editis ejus sermonibus.

(12) Cod. μέγαλου, certo errore amanuensis de

Specta enim : superne sacerdotem habemus, superne victimam. Tales nos adducimus victimas, quæ in illo queunt altari offerri.

Ejusdem ex sermone de Thoma apostolo.

Scio Christum Dei Patris Filium tanquam Deum. Scio Christum Matris ancillæ suæ tanquam Filium manibus gestatum. Scio Christum Deo Patri consubstantialem. Scio Christum hominibus consubstantialem, uti hominem ex hominibus. Scio Christum cœlestem et terrenum, invisibilem et visibilem. Scio Christum impalpabilem, et a Thoma palpatum. Scio Christum phalangem verbo prosternentem, eundemque mortuos suscitantem, et plurima efficientem miracula suæ divinitatis virtute. Scio Christum esurientem, sitientem, agonizantem, laborantem, sudantem in humana natura. Scio Christum in carne mortuum. Et quanquam naturarum ejus differentiam agnosco, unicum Filium in duos filios non divido.

Ejusdem in sancta lumina.

*Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui*¹³. Filius consubstantialis non alius substantiæ; consubstantialis mihi quatenus invisibilis, consubstantialis vobis quatenus visibilis, sed sine peccato. Non est alius Filius meus, et alius Mariæ filius. Ne separetis humanitatem ejus ab ejusdem divinitate; sunt enim indivisibiles.

Ejusdem ex interpretatione Evangelii secundum Joannem.

Cum ad altare accedis, et Christi sanguinem ex calice hauris, existima te ad Christi latus os apponere, atque inde potare.

Ejusdem ex eadem interpretatione.

Sicuti enim Judæi circumciduntur, ita et nos baptizamur. Sicuti illi unum Deum Patrem confitentur, sic nos cum Patre Filium quoque et Spiritum sanctum. Sicut illi ovem mactabant quæ Christi typus erat, sic nos haud amplius ovem typum immolamus, sed ipsam veritatem Christum.

Theologi ex oratione de theologia et episcoporum constitutione.

Textus. « Magni Dei et hostiæ et pontificis. » Basilii minimi interpretatio. Magnum quidom Deum, Dominum nostrum Jesum Christum dicit,

magno Basilio cogitare soliti. Atqui non *magni*, sed *minimi* Basilii habentur manuscripti commentarii ad Nazianzeni orationes, a me quoque observati in codd. De his loquitur Bandinius cod. gr. Laurent, t. I., p. 536.

non tamen nunc Patrem. Hoc adnotamus adversus illos qui vocabulum *magnum* Patri tantum ascribunt, Filio autem partes secundas dant. Hostiam porro et pontificem appellant, illud quidem ob passionem et pro nostra salute oblationem; alterum autem, quia non ab alio, sed propria voluntate immolatus fuit, et ad voluntariam mortem accessit.

Sancti Maximi.

Dei Verbum semel in carne natum, his quidem qui volunt, sponte ob suam erga homines charitatem semper renascitur. Fitque infans, se ipsum virtutibus corporaliter in illis effingens, tantumque se demonstrans quantum continere valet ille qui capit; haud sane invidia aliqua suæ magnitudinis speciem minuens, sed quia trutina veluti examinat illorum qui se videre cupiunt virtutem. Sic igitur semper apparens, pro recipientium merito Dei Verbum, semper manet per mysterii excellentiam invisibile. Unde sapienter divus apostolus mysterii virtutem discernens, ait: *Jesus Christus heri et hodie, idemque in æternum* ¹⁶. Sciens semper novum esse mysterium et nulla mentis comprehensione veterascens.

Photii patriarchæ ex sermone de sancti Spiritus mystagogia.

Idcirco paulo post addit: *Ille me glorificabit* ¹⁷; ubique scilicet consubstantialitatem, et unitatem naturæ, parisque honoris dignitatem incolumem servans. Tanquam si quis diceret, supersubstantiali et gloriosissimæ Trinitati commune esse, ut se invicem ineffabili oratione dilaudent. *Et paucis interjectis*: Est illis communis dominatio, virtus, potentia: sic rursus et gloria, non ea solum quæ a nobis attribuitur, verum etiam illa mutua quam inter se invicem accipiunt.

Magni Athanasii ex sermone de Incarnatione.

Primo quidem suum a mortuis suscitavit corpus Dominus, secumque exaltavit. Deinde membra quoque corporis sui suscitabit, ut omnia illis largiatur utpote Deus, quæcunque ipse suscepit ut homo. Ipse igitur sibi impertitur vitam, ipse se sanctificat, ipse se exaltat. Cum ergo ait quod Pater ipsum sanctificavit, et resuscitavit, sibi nomen super omne nomen largitus est, vitamque donavit, satis constat, quod per ipsum omnia Pater operatur. Per ipsum itaque eundem suscitavit, per ipsum eundem sanctificat, per ipsum eundem exaltat. Et cum spiritum suum in Patris manus uti homo commendat, sibi ipsi commendat ut Deo, ut homines Deo commendat. Ipse enim Dei manus est.

¹⁶ Hebr. xiii, 8. ¹⁷ Joan. xvi, 14.

(14) In capitulis theologicis ed. Combefis. t. I, p. 512.

Χριστοῦ λέγει, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ Πατρὸς νυν. Τοῦτο σημαίουμεθα πρὸς τοὺς τὸ μεγάλου τῷ Πατρὶ μόνῃ περιγράφοντας, τῷ δ' Ἰησῷ τὰ δευτεῖα διδόντας· θύματος δὲ καὶ ἀρχιερέως τὸ μὲν ὡς σπαργισθέντος, καὶ ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας προσενεχθέντος σωτηρίας· τὸ δὲ ὡς οὐχ ὑπ' ἄλλου, ὑφ' ἑαυτοῦ δὲ ἑαυτὸν τελευτότος, καὶ εἰς σφαγὴν ἐκούσιον προθυβεκότος.

Τοῦ ἁγίου Μαξίμου (14).

Ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἐράκαξ κατὰ σάρκα γεννηθείς, αἰ γενᾶται, θέλων κατὰ πνεῦμα διὰ φιλοφροσύνην τοῖς θείουσι· καὶ γίνεται βρέφος ἑαυτὸν ἐν ἐκείνῃ σωματικῶς διακλάττων ταῖς ἀρεταῖς, καὶ τοσοῦτον φαινομενος ὅσον χωρεῖν ἐπίσταται τὸν δεχόμενον, οὐ φθονῶν σμικρύνων τοῦ οἰκείου μεγέθους τὴν ἐμφανσιν, ἀλλὰ μέτρῳ σταθμίζων τῶν ὄρων [οὐδ. ἐρῶν] ποθοῦντων τὴν δύναμιν· οὕτως αἰ φαινόμενος τοῖς τρόποις τῶν μετόχων ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, αἰ διαμένει κατὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ μυστηρίου τοῖς πᾶσιν ἀθέατος· ὅθεν σοφῶς τοῦ μυστηρίου ὁ θεῖος ἀπόστολος τὴν δύναμιν διασκοπήσας φησιν· Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας· εἰδῶς ἐπὶ καινὸν μυστήριον, καὶ μηδέποτε περιλήψει νοεὶς παιδισόμενον.

Φωτίου πατριάρχου ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος μυσταγωγίας.

Διὰ τοῦτο μετ' ὀλίγον ἐπιφέρει, ὅτι Ἐκεῖνο ἐρῶ δοξάζει· πανταχοῦ τὸ ὁμοούσιον καὶ ὁμοφύεον, καὶ τὸ τῆς ὁμοτιμίας ἀξίωμα, ἄκαρτον συντηρῶν· ὡς ἂν τις εἴπῃ, Κοινόν ἐστὶ τὸ τῆς ὑπερουσίου καὶ ὑπερδοξασιμένης Τριάδος τὸ παρ' ἀλλήλων ἀρρήτων λόγων δοξάζεσθαι. Καὶ μετ' ὀλίγα· Καὶ ἐστὶν αὐτῶν ὡσπερ κοινὸν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ τὸ κράτος· οὕτως καὶ ἡ δόξα, οὐ μόνον ἢ παρ' ἡμῶν ἀναφερομένη, ἀλλὰ καὶ ἦν αὐτοὶ δέχονται παρ' ἑαυτῶν.

Τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἐκ τοῦ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγου.

Πρῶτον οὖν τὸ ἴδιον σῶμα ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν ὁ Κύριος καὶ συνέψωσεν ἑαυτῷ· μετὰ ταῦτα ἐγειρεῖ καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἵνα χαρίσθαι αὐτοῖς τὰ πάντα ὡς Θεῷ, ὅσα αὐτὸς ὡς ἄνθρωπος ἔλαβεν. Αὐτὸς οὖν ἑαυτῷ χαρίζεται ζωὴν, καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἀγιαρίζει, καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ὑψοῖ· ὅτε οὖν λέγει ὅτι ὁ Πατὴρ ἠγάσεν αὐτόν, καὶ ἤγειρεν αὐτόν, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ζωὴν, δῆλον ὅτι δι' αὐτοῦ τὰ πάντα ποιᾷ ὁ Πατὴρ· δι' αὐτοῦ οὖν αὐτόν ἐγείρει, καὶ δι' αὐτοῦ αὐτόν ἀγιαρίζει, καὶ δι' αὐτοῦ αὐτόν ὑψοῖ, καὶ δι' αὐτοῦ τὴν ζωὴν αὐτῷ δίδωσιν· καὶ ὅτε παρατίθεται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ὡς ἄνθρωπος εἰς χεῖρας τοῦ Πατρὸς, ἑαυτῷ παρατίθεται ὡς Θεῷ, ἵνα πάντας ἀνθρώπους παραθήται τῷ Θεῷ· αὐτὸς γάρ ἐστὶν ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ Ψαλτηρίου ἰερμηνείας εἰς τὸ,
« Γενέσθω ἡ χεὶρ σου σῶσαί με. »

Ζητῶ χεῖρα τοῦ Θεοῦ περὶ ἧς εὐχεται ταῦτα λέγων·
'Ἐν χειρὶ κραταιᾷ ἐξήγαγεν ὁ Θεὸς τὸν Ἰσραὴλ ἐξ
Αἰγύπτου· Τίς δὲ αὕτη; Χριστὸς Ἰησοῦς· οὗτος γὰρ
ἐστὶ καὶ χεὶρ καὶ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ· Γενέσθω οὖν. φησὶ,
ἡ χεὶρ σου τοῦ σῶσαί με· τέχα καὶ τὸ γενέσθω
δηλοῖ τοιοῦτόν τι, οἷον, Εἰς, γένεσιν ἔλθτω ἡ χεὶρ
σου, καὶ γενέσθω ἐπὶ τοῦ σῶσαί με·

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐκ τῶν κατὰ Πνευματομάχων
ἐπιτίρητικῶν λόγων (15).

Δάκτυλον Θεοῦ καλεῖν οἶδε Γραφή τὸ Πνευμα τὸ
ἅγιον, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς εἶρηκεν· Εἰ δὲ ἐν τῷ
δάκτυλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια· ὅπερ ἄλλος B
εὐαγγελιστὴς ἐν Πνεύματι Θεοῦ εἶπεν· ὁμοίως δὲ
προσνομάζει δεξιῶν καὶ βραχίονα τὸν Υἱόν, ὡς τὸ,
'Ἔσωσεν αὐτὸν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ, καὶ ὁ βραχίον ὁ ἅγιος
αὐτοῦ· ὡπερ, οὖν ὁ βραχίον ὁμοούσιός ἐστιν
οὐ ἐστὶ βραχίον, οὕτως ὁ δάκτυλος οὐ ἐστὶ δάκτυλος·
ὁμοούσιον ἀρὰ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τὸ Πνευμα τὸ
ἅγιον.

Περὶ τοῦ, 'Ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ προσφέρων καὶ προσφε-
ρόμενος καὶ προσδεχόμενος, ὡς ἀρχιερεὺς, καὶ θυμα,
καὶ Θεός, ἤτοι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

'Ἐκ τῆς εὐχῆς τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ἧς ἡ ἀρχή·
« Οὐδαὶς ἄξιος. »

'Ἀξίωσον προσευχθῆναι σοὶ ὑπὲρ ἑμοῦ τοῦ ἀμαρ-
τωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου τὰ δῶρα ταῦτα· σὺ
γὰρ εἶ ὁ προσφέρων καὶ προσφερόμενος καὶ προσδεχό-
μενος καὶ διαδιδόμενος ὁ Θεός ἡμῶν.

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας εἰς τὸν μυστικὸν
δύπνον.

Πίνωμεν αὐτοῦ τὸ αἷμα τὸ ἅγιον εἰς ἴλασμόν τῶν
ἡμετέρων παραπτωμάτων, καὶ μέθεξιν τῆς ἐν αὐτῷ
ἀθανασίας· πιστεύοντες ἅμα ὅτι περ αὐτὸς ἱερεὺς καὶ
θυσία, αὐτὸς ὁ προσφέρων καὶ προσφερόμενος καὶ
προσδεχόμενος καὶ διαδιδόμενος· μὴ διαιρουντες εἰς
δύο προσώπα τὴν θείαν καὶ ἀδιάσπαστον καὶ πρὸς γε
τούτων ἀσύγχυτον ἑνωσιν τοῦ ἐνός c τῆς παντίμου D
Τριῆδος (16).

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων ἀπὸ τοῦ εἰς τὴν
Ἰπτακωντῆν λόγου, οὗ ἡ ἀρχή, « Χαῖρε σφόδρα. »

Ἰρέφος βλέπω, νομικὴν θυσίαν προσάγοντα ἐπὶ
γῆς· ἀλλ' αὐτὸν τὰς πάντων εὐσεβεῖς θυσίας δεχό-
μενον ἐν οὐρανοῖς, αὐτὸν ἐν θρόνῳ χερουβικῷ θεο-
πρεπῶς, αὐτὸν προσφερόμενον καὶ ἀγνιζόμενον,
αὐτὸν τὰ πάντα ἀγιάζοντα καὶ καταίροντα· αὐτὸς
τὸ δῶρον, αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς, αὐτὸς τὸ θυσιαστήριον,
ἐπὶ τὸ ἱεσάστηριον, αὐτὸς ὁ προσφέρων, αὐτὸς
ὁ ὑπὲρ κόσμου θυσία προσφερόμενος, αὐτὸς τὸ πυρ

¹⁵ Psal. cxviii, 173. ¹⁹ Luc xi, 20. ²⁰ Matth. xii, 28. ²¹ Psal. lxxxvii, 1.

c Deest in edit. του ἐνός.

(15 De hujus operis titulo a libi, ut puto, dicturi sumus.
(16). Edit. Auberti, t. V, part. II, p. 378.

A Ejusdem ex interpretatione Psalterii ad ea verba:
« Fiat manus tua ad salvandum me. »

Quæro quænam sit Dei manus pro qua sic obse-
crat dicens: In manu forti eduxit Israellem Deus
ex Ægypto. Quænam hæc est? Christus Jesus. Hic
enim est manus et dextera Dei. *Fiat igitur, ait,
manus tua ad salvandum me*¹⁹. Fortasse et verbum
fiat ita significat: Veniat manus tua ad nativitatem,
ut salvet me.

Sancti Cyrilli ex antirrheticis sermonibus contra
pneumatomachos.

Digitum Dei solet Scriptura appellare Spiritum
sanctum, sicuti Christus dixit: *Si ego in digito Dei
ejicio dæmonia*¹⁹, id quod alius evangelista in *Spi-
ritu Dei*²⁰ dicit. Sic item dexteram brachiumque
Filium appellat, ut est illud: *Servavit eum dextera
ejus, et brachium sanctum suum*²¹. Sicuti ergo
brachium consubstantiale est ei cujus est brachium,
sic digitus ei cujus est digitus. Ergo patri Filioque
consubstantialis est Spiritus sanctus.

Quod idem unusque est qui offert et qui offertur
et qui recipit, uti pontifex, hostia, Deus, nempe
Dominus noster Jesus Christus.

Ex precatone magni Basilii, cujus initium:
« Nemo dignus. »

C Dignare, ut tibi offerantur pro me peccatore et
indigno servo tuo hæc dona. Tu enim es offerens,
et oblatus, et receptor, et distributor Deus noster.

Sancti Cyrilli Alexandrini in mysticam cænam,

Bibamus sanctum ejus sanguinem, ad peccato-
rum nostrorum remissionem, et immortalitatis
cum ipso participationem; credentes simul, ipsum
esse sacerdotem et hostiam, ipsum qui offert, et
qui offertur, et qui recipit, et qui distribuit. Ne-
que idcirco in duas personas dividimus divinam
et inseparabilem atque inconfusam unionem unius
de venerabili Trinitate.

Sancti Cyrilli Hierosolymitani ex sermone in festo
de occursu Domini, cujus est initium: « *Gaude
magnopere.* »

Infantem video, qui legalem in terris hostiam
offert; sed hunc ipsum omnium pias oblationes in
cælis recipientem, eundem in cherubico throno
magnifice residentem, eundem oblatum et sancti-
ficatum, eundem omnia sanctificantem et purgan-
tem. Ipse donum est, ipse pontifex, ipse propitia-
torium, ipse offerens, ipse victima pro mundo
oblata, ipse ignis, ipse holocaustum, ipse lignum

vitæ et scientiæ, ipse agnus, ipse gladius Spiritus, ipse pastor, ipse agriculus, ipse sacrificator, ipse lex, ipse denique legem implens.

Sancti Cyrilli Alexandrini ex duodecim capitulis adversus Theodoretum.

Cum autem factus est homo, sacerdotis quoque gessit officium, haud sane ut Deo tanquam majori rem sacræ faceret, sed ut et sibi et Patri nostræ fidei confessionem exhiberet. Pudet te audientem, quod sacerdos fuerit quatenus homo? Cur deinde non miraris, quod non cæterorum sacerdotum more sacrificat, sed sibi ipsi potius ac Patri?

Ejusdem ex sermone ad reginas.

Ipse igitur fuit sacerdos quatenus homo, quantum omnium excipiebat sacrificia quatenus Deus. Ipse hostia secundum carnem, idemque peccata nostra condonans pro deitatis suæ potestate.

Ejusdem ex loco ubi de obedientia Christi.

Animadvertite quomodo sacerdotium gerit uti homo, fitque mediator Dei et hominum. Cujusvis enim sacerdotis est intercedere. Verumtamen sacrificium haud illa ratione, qua cæteri sacerdotes, id est serviliter offert; ita ut nihil ex sacrificio ad ipsum redundet: sed sibi operatur, et per se ipsum, atque in sese Deo et Patri. Et *paucis interjectis*: Igitur etiamsi sacrificare secundum humanam naturam dicitur, nihilo tamen minus hostiam ipsemet suscipit quatenus Deus; idem scilicet Deus simul atque homo.

Ex tetraevangelio, interpretatio archiepiscopi Bulgariae.

Lucas autem ait, id quoque dixisse Dominum: *Hoc facite in meam commemorationem*²². Hoc, inquit, est novum mysterium; illud vero vetus. Et illud quidem ob memoriam fiebat servatorum in Ægypto Hebraicorum primogenitorum, et illius quam Judæi adepti sunt libertatis; hoc autem in domini commemorationem fit. Per hoc enim sacrificium in memoriam nobis revocamus, quod is suum corpus morti tradiderit, suumque sanguinem fuderit; perpetuoque hoc ritu memoriam rei renovamus. Viden' quomodo a vetere sacrificio ad novum transtulit? Cur enim diutius opus erat imagine his qui prototypum jam tenebant? Porro ait Chrysostomus, Christum ipsum initium fecisse participandi ei mysterio, ut ita impelleret quominus a vescendo carne et sanguine propter rei insolentiam non abhorrent. Id quod ejus dicto satis demonstratur; *Dico enim vobis, non bibam ulterius ex hoc genimine vitis, usque ad diem illam cum illud novum vobiscum bibam in re-*

²² Luc. xxii, 19.

(17) Particula est hæc ejusdem sermonis Cyrilliani ad reginas.

ὑπάρχων, αὐτός ὀλοκαυτῶσις, αὐτός τὰ ξύλα τῆς ζωῆς καὶ τῆς γνώσεως, αὐτός ὁ ἀμὸς, αὐτός ἡ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος, αὐτός ὁ ποιμὴν, αὐτός τὸ ἄρνιον, αὐτός ὁ θύτης, αὐτός ὁ νόμος, καὶ αὐτός ὁ τὸν νόμον πληρῶν.

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ἐκ τῶν εἰς κρη, τῶν κατὰ Θεοδώρητου.

Ἐπεὶ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, κεχηρημάτικε καὶ ἱερεὺς, οὐχ ὡς μίξουσι Θεῷ προσκομιζῶν τὴν ἱερουργίαν, ἀλλ' ἑαυτῷ τε καὶ τῷ Πατρὶ, τῆς πίστεως ἡμῶν τὴν ὁμολογίαν πραγματευόμενος. Ἐρυθρίᾳς δὲ ἀκούων ὅτι κεχηρημάτικεν ἱερεὺς διὰ τὸ ἀνθρώπινον; εἶτα πῶς οὐ θεθαύμακας ὅτι μὴ κατὰ τὸ τῶν ἱερέων ἔθος ἐτέρων ποιεῖται τῆς ἱερουργίας τὸν τρόπον, ἐαυτῷ δὲ μᾶλλον καὶ τῷ Πατρὶ;

B

Τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πρὸς Βασιλίσσας λόγου.

Αὐτός οὖν ἄρα γέγονεν ἄρχιερεὺς κατὰ γὰρ τὸ ἀνθρώπινον, καίτοι παρὰ πάντων θυσίας δεχόμενος θεϊκῶς· αὐτός τὸ θῦμα κατὰ τὴν σάρκα· αὐτός ὁ ταῖς ἁμαρτίας ἰλασκόμενος ἡμῶν κατὰ γὰρ τὴν τῆς θεότητος ἐξουσίαν.

Τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ περὶ ὑπακοῆς τοῦ Χριστοῦ (17).

Ἄθρει δὲ ὅπως ἱερατεύει μὲν ἀνθρωπίνως, καὶ μεσίτης τίθειται Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· μεσιτεύει γὰρ πᾶς ἱερεὺς· τὸν δὲ τῆς θυσίας τρόπον οὐκέτι καθ' ἓνα τῶν καθ' ἡμᾶς ἱερέων προσκομιζει δουλοπραπέτῃ, μηδ' ἐν αὐτῷ ἐπικοινωνῶν τῶν εἰς τὸ λαβεῖν αὐτὴν· ἀλλ' ἑαυτῷ πραγματεύεται καὶ δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Καὶ μετ' ὀλίγα, Οὐκ οὖν κἄν ἱερατεύειν ἀνθρωπίνως λέγεται, ἀλλὰ δέχεται τὴν θυσίαν αὐτός θεϊκῶς ὁ αὐτός ὢν ὁμοῦ καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος.

C

Ἐκ τοῦ τετραευαγγέλιου ἐρμηνεία τοῦ Βουλγαρίας.

Λουκᾶς δὲ λέγει καὶ τοῦτο εἰπεῖν τότε τὸν Κύριον, ὅτι τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· τοῦτο, φησί, τὸ καινὸν μυστήσιον· καὶ μὲν ἐκεῖνο τὸ παλαιὸν· ἐκεῖνο μὲν γὰρ τὸ θυσιασμα εἰς ἀνάμνησιν ἐγένετο τῆς ἐν Αἰγύπτῳ σωτηρίας τῶν Ἑβραϊκῶν πρωτοτόκων, καὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων ἐλευθερίας· τοῦτο δὲ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Δεσπότη· διὰ τῆς τοιαύτης γὰρ θυσίας ἀναμνησκόμεθα ὅτι τὸ σῶμα αὐτοῦ παρέδωκεν εἰς θάνατον, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐξέχευε· καὶ τῇ συνεχείᾳ τὴν μνήμην ἀναμνησκόμεθα. εἶδες πῶς μετέθηκε τοὺς μαθητὰς ἀπὸ τῆς παλαιᾶς θυσίας ἐπὶ τὴν καινὴν; Ποία γὰρ εἰκόνας εἶτι χρεῖα τοῖς ἤδη τὸ πρωτότυπον ἔχουσι; φησὶ δὲ καὶ ὁ Χρυσόστομος ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς πρότερος τότε μετέσχε τοῦ μυστηρίου, ἵνα μὴ ἀηδισθῆσι σαρκὸς καὶ αἵματος μεταλαβεῖν ἐπιτροπόμενος· καὶ τούτου δὲ τεκμήριον τοῦ εἰπεῖν αὐτὸν· λέγω δὲ ὅτι οὐ μὴ πῶς ὑπάρτι ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πῖνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ

D

Πατρός μου· εἰ δὲ τοῦ ποτηρίου μετίσχει, μετέλασεν ἅρα καὶ τοῦ ἄρτου.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς ῥητὸν τῆς πρὸς Κολασσαεῖς Ἐπιστολῆς τοῦ μεγάλου Παύλου, τὸ φάσκον· « Καὶ δὲ αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰς αὐτόν. »

Δι' αὐτοῦ, τουτέστιν αὐτός ὁ ἐνεργήσας τὴν σωτηρίαν, ταύτην ἡμῖν περιποιήσατο. Ἴνα δὲ μὴ νομίσῃς, ὅτι ὑπερέτου τάξιν ἔλαβε, φησὶν εἰς αὐτόν, τουτέστιν αὐτὸς ἑαυτῷ τοὺς ἀνθρώπους κατήλλαξε. Καὶ μὴν ἀλλαχοῦ εἶπεν ὅτι τῷ Θεῷ κατήλλαξεν· ἅρα οὖν κοίνα καὶ Υἱοῦ τῆ τοῦ Πατρὸς· οὐκ εἶπε δὲ καταλλάξαι, ἀλλὰ ἀποκαταλλάξαι, τουτέστιν ἀποδοῦναι ὡς ὀφειλὴν τινα πάλαι κεχρωσθημένον.

Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῆς εἰς τὸ βασιλεῖον ἱεράτευμα.

Μελχισεδέκ τις βασιλεὺς Σαλήμ. Δύναται δὲ τοῦτο εἰρήνης, τύπος Χριστοῦ γενόμενος, οὐ μόνον ὡς ἀπάτωρ τε καὶ ἀμήτωρ, ἀλλὰ καὶ ὡς ὁ αὐτὸς τὰ τῶν βασιλείων τε καὶ ἱερέων ποιῶν, καὶ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν τυπῶν διὰ τε ἄρτου καὶ οἴνου (18)· καὶ οὕτως γούν τὸ βασιλεῖον κατέδειξεν ἱεράτευμα. Κατὰ δὲ τὴν νῦν πολιτείαν αὐτὸς Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς ἡμῖν Μελχισεδέκ, ὡς ἐπ' ἀληθείας ἀπάτωρ τε καὶ ἀμήτωρ· τὸ μὲν τὸ πρότερον, τὸ δὲ τὸ δεύτερον· καὶ ἄρχων εἰρήνης· βασιλεὺς μὲν ὡς Θεός, καὶ ἱερεὺς δὲ ὡς ἑαυτοῦ θύτης τε καὶ προσπυργύς· ὁ γὰρ αὐτὸς καὶ ἱερεὺς καὶ ἱερεῖον.

Κοσμᾶ Ἰνδικοπελεύστου ἐκ τοῦ εἰς τὸν ψαλτῆρα προοιμίου ἐξηγουμένου ὡς ἐν παρόδῳ τὸ « Ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν, » καὶ τὰ ἐξῆς (19).

Περὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ φησὶ· Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχριστί τε ὁ Θεός, ὁ Θεὸς σου ἔλαιον ἀγαλλιᾶσιως παρὰ τοὺς μετόχους σου· οὐ γὰρ ἡ θεότης διὰ τὸ ἀγαπήσαι δικαιοσύνην καὶ μισῆσαι ἀδικίαν χρίεται· οὕτε γὰρ ὅλος χρίεται, οὕτε Θεὸν ἔχει, αὐτὸ γὰρ τὸ χρίσμα Θεός ἐστιν· ἀλλ' ἡ ἀνθρωπότης αὐτοῦ χρίεται ἔλαιον ἀγαλλιᾶσιως, ἵνα εἴπῃ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ παρὰ τοὺς μετόχους αὐτῆς, τουτέστι παρὰ πάντας τοὺς Χριστοῦς· ἡ γὰρ θεότης μετόχους ἄλλους οὐκ ἔχει· εἰς γὰρ ἐστὶ Θεός, ὁ τε Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἡ δὲ ἀνθρωπότης τοῦ Χριστοῦ παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους, μάλιστα τοὺς Χριστοῦς ἔχει μετόχους· διὰ τοῦτο γὰρ εἶπεν ὅτι παρὰ πάντας ἔχρισθη ἡ ἀνθρωπότης τοῦ Χριστοῦ, χρισθεῖσα Πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει· ὅπερ οὐδὲν τῶν ἄλλων Χριστῶν ὑπῆρξεν οὕτως ἐξεπεῖν παρὰ πάντας τοὺς μετόχους σου· ὅλον δὲ αὐτὸν ψαλμὸν περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἐπὶ βασιλείας

*gno Patris mei*²⁴. Quod si calicem gustavit. utique et panem.

*Ejusdem de dicto illo Epistolæ ad Colossenses mag-
ni Pauli* : « *Et per ipsum omnia reconciliare in se ipsum*²⁵. »

Per ipsum, il est ipse qui salutem operatus est, hanc nobis contulit. Ne autem forte existimes eum famuli ordinem suscepisse, dicit de se ipso, quod ipse sibi homines reconciliaverit, cum alibi dixisset Deo eosdem reconciliasse. Est ergo id commune Filio Patrique. Haud porro dixit conciliasse, sed reconciliasse, hoc est ceu debitum quoddam jamdiu solvendum reddidisse.

Sancti Athanasii ex interpretatione quid sit regale sacerdotium.

Melchisedech quidam rex Salem. Postremum hoc vocabulum *pacem* significat, erat quippe hic homo Christi typus, non solum quia sine patre ac matre, sed quia et regum et sacerdotum officio fungebatur, et incruentum sacrificium pane ac vino portendebat. Hic ergo exhibuit in se regale sacerdotium²⁵. Secundum autem præsentem politiam Christus nobis verus est Melchisedech, utpote qui vere est sine patre et sine matre ; hoc quidem antea, illud vero postea ; et princeps pacis²⁶. Rex quidem ut Deus, sacerdos vero utpote sui ipsius sacrificator et oblator. Ipse enim et sacerdos et victima est.

Cosmæ Indicopleustæ ex ejus proœmio ad psalterium, dum enarrat tanquam in transitu verba illa, « Dilexisti justitiam et odisti iniquitatem, » et reliqua.

De sua humanitate dicit : *Dilexisti justitiam et odisti iniquitatem ; propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis*²⁷. Non enim deitas, propter justitiæ amorem et iniquitatis odium ungitur ; neque hæc ungitur, neque Deum supra se habet, ipsa enim unctio Deus est ; sed utique humanitas ejus ungitur *oleo lætitiæ*, videlicet sancto Spiritu, *Præ consortibus ejus*, id est præ omnibus unctis. Deitas enim consortem non habet ; unus est enim Deus, Pater, Filius, et Spiritus sanctus. Christi autem humanitas, præ cunctis hominibus, præcipue chrismate delibutos habet consortes. Propterea dixit, Christi humanitatem præ cunctis unctam fuisse sancto Spiritu et virtute ; quod nulli aliorum unctorum sic dicere contigit. Præ cunctis participibus, tuis. Universum vero psalmum de Christo et Ecclesia, tanquam de rege et regali sponsa dixit ad finem usque David.

²⁴ Math. xxvi, 29. ²⁵ Coloss. i, 20. ²⁶ I Petr. ii, 9. ²⁷ Psal. xlii, 8.

(18) Melchisedechi sacrificium incruentum ex pane vinoque, portendisse SS. Eucharistiam, satis communis et recta Patrum sententia est. Quod vero quidam Armenii heterodoxi hinc sumunt argumentum pro vini meri oblatione, ut ipsi faciunt, aquæ admistione exclusa, mera hæc vanitas est. Namque utrum proprie mera-

cum Melchisedechus ipse obtulerit, incertum est ; ab evangelico autem vocabulo *κράτος*, *miscens*, atque ab Ecclesiarum traditione, aquæ mistio perspicue suadet vel potius præcipitur.

(19) Exstat in *Cosmæ Topographia Christiana*, ed. Montf. p. 226-228.

Similiter et quinquagesimum nonum psalmum de eodem recitavit. Quam rem testatur ipse Dominus Judæis dicens : *Quomodo ergo David in Spiritu sancto vocat eum Dominum his verbis : Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis*²⁸? Si Filius ejus est, quomodo Dominus ejusdem est? Ergo verbis, *Dominus ejus*, Deum manifeste appellat. Tum verba, *Sede a dextris meis*, perspicue humanitati conveniunt; nam vocabulum, *sede*, de nondum sedente dicitur. Atqui deitas in sua beatitudine, honore gloriaque fundata sedet, quin ab aliquo majore ad id vocetur aut compellatur: sed utique Christi humanitas ab unita sibi inseparabiliter deitate invitatur dum audit, *Sede a dextris meis*, id est veluti in honoris mei paritate. Neque enim vel dextram vel sinistram Deus habet, utpote non circumscriptus. Dicit ergo: *Sede in honore meo, tanquam mea persona, utpote imago Dei universo mundo ostentata. Quippe ita Daniel quoque ait : Et ipsi datum est regnum, honor, potestas*²⁹, et reliqua. Quin adeo ipse Dominus dixit : *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra*³⁰. Mox vero in ejusdem psalmi progressu ait de divinitate : *Ex utero ante luciferum genui te*³¹: tanquam si Pater ad Filium ratione divinitatis dicat: Ante omnem creaturam ex utero, hoc vocabulo consubstantialitatem denotare volens; non postea assumens, sed in me ipso te habens sine principio vel fine: tanquam ex utero ex nostra substantia te genui conjunctum mihi et coexistentem. Deinde rursus illicoque de humanitate prædicat : *Juravit Dominus, et non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*³²: non enim deitas sacrificat, sed potius colitur et hostias recipit. Meminit hujus testimonii Paulus quoque apostolus in Epistola ad Hebræos sic : *Sicuti Aaron, sic et Christus nequaquam sibi sacerdotii honorem vindicavit, sed qui dixit ei : Filius meus es tu, ego hodie genui te. Sicut et alibi ait : Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*³³: videlicet omnia de humanitate intelligens.

Syllogismus magni drungarii domini Stephani.

Num universam deitatem, quæ deitas scilicet in tribus spectatur personis, Patre Filio et Spiritu sancto, offendimus nos præcepti transgressione, an potius solum Patrem? Si Patrem tantummodo offendimus, utique huic soli, juxta hos blaterones, reconciliati sumus per Filii ejus incarnati sanguinem. Quod si totam Trinitatem offendimus, utique toti Trinitati oblati fuit unigeniti Filii Dei sanguis. Sicut enim in uno eodemque Christo, qui in unica persona subsistit, agnoscitur corruptibilitas et incorruptibilitas, mortalitas et immorta-

Α νυμφίου και νύμφης βασιλίδος εξειπών ἐτίλειον. Ὁμοίως δὲ και τὸν β' ψαλμὸν εἰς αὐτὸν εἴρηκε· και μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Κύριος λέγων πρὸς Ἰουδαίους· Πῶς οὖν Δαβὶδ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ Κύριον αὐτὸν καλεῖ λέγων· Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου; Εἰ Υἱὸς αὐτοῦ ἴστιν, πῶς Κύριος αὐτοῦ ἴστι; τὸ μὲν Κύριος αὐτοῦ ὡς Θεὸν σαφῶς προειπὼν· τὸ δὲ Κάθου ἐκ δεξιῶν μου σαφῶς τῇ ἀνθρωπότητι ἀρμόζει· τὸ γὰρ κάθου τῷ μὴ καθεζομένῳ λέγει. Ἡ δὲ θεότης ἰδρυται εἰς τὴν οἰκίαν μακαριότητα τιμῆν τε και δόξαν, παρ' ἐτέρου μείζονος μὴ ἱπιτροπομένη ἢ προτροπομένη εἰς τοῦτο· ἀλλ' ἡ ἀνθρωπότης τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας αὐτῆ ἀχωρίστως θεότητος ἐπιτρέπεται ἀκούουσα, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ὡσανεὶ ἐν τῇ ἐμῇ τιμῇ· οὔτε γὰρ δεξιὰ οὔτε ἀριστερὰ ἔχει ὁ Θεὸς ἀπερίγραπτος ἰκέρχων· ἀλλὰ τοῦτο αὐτὸ λέγει, ὅτι Κάθου ἐν τῇ ἐμῇ τιμῇ, ὡσανεὶ εἰς πρόσωπον ἐμὸν, ὡς εἰκὼν Θεοῦ κατὰ τῷ κόσμῳ δεικνυμένη· οὕτω γὰρ και Δαβὶδ λέγει· Καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ βασιλεία και ἡ τιμὴ και ἡ ἐξουσία, και τὰ λοιπά. Ἀλλὰ και αὐτὸς ὁ Κύριος, φησὶν· Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ και ἐπὶ γῆς. Παρακατῶν δὲ λέγει πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ ψαλμῷ περὶ τῆς θεότητος· Ἐγαστρός πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε· ὡσανεὶ τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν κατὰ τὴν θεότητα λέγοντος ὅτι Πρὸ πάντας κτίσεως ἀπὸ γαστρός· τὸ ὁμοούσιον θείων σημεῖον· οὐχ ὕστερον προσλαβὼν, ἀλλ' ἐν ἑμαυτῷ σε ἔχω ἀνάρχως και ἀπεράντως· ὡς ἀπὸ γαστρός ἐκ τῆς ἑμετέρας οὐσίας σε ἐγέννησα συνόντα και συνυπάρχοντα. Εἶτα πάλιν εὐθείως και περὶ τῆς ἀνθρωπότητος θηλῶν φησὶν· Ὡμοσε Κύριος, και οὐ μεταμεληθήσεται, σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· οὐ γὰρ ἡ θεότης ἱερατεῖει, ἀλλὰ μᾶλλον λατρεύεται, και τὰ ἱερῆα προσδέχεται. Μένηται δὲ και τῆς χρῆσεως ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ λέγων οὕτως· Καθάπερ ὁ Ἀαρὼν, οὕτως και ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γενέσθαι ἀρχιερεὺς, ἀλλ' ὀμολογήσας πρὸς αὐτὸν, Υἱὸς μου εἰ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· καθὰ και ἐν ἐτέρῳ λέγει· Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· πάντα περὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐκλαβὼν.

Συλλογισμὸς τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου κυροῦ Στεφάνου.

Ἐν τῇ θεότητι προσκεκρούκαμεν ἡμεῖς διὰ τῆς παραβάσεως, τῇ ἐν ταῖς τρισὶν ὑποστάσεσι θεωρουμένη, Πατρός, Υἱοῦ, και ἁγίου Πνεύματος, ἢ μόνῳ τῷ Πατρί; Εἰ μὲν μόνῳ τῷ Πατρί, και αὐτῷ μόνῳ κατὰ τοὺς φληναφούντας κατηλλάγημεν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ αὐτοῦ· εἰ δὲ ἅλη τῇ Τριάδι, ὅλη τῇ Τριάδι προσηνέχθη και τὸ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ αἷμα. Ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ ἐνὶ και τῷ αὐτῷ Χριστῷ, ἦτοι τῇ μιᾷ τούτου ὑποστάσει, θεωρεῖται τὸ φθαρτὸν και τὸ ἀφθαρτὸν, τὸ θνητὸν και τὸ ἀθάνατον· οὕτω και τὸ προσάγον και τὸ

²⁸ Matth. xii, 43, 44. ²⁹ Dan. vii, 14. ³⁰ Matth. xxviii, 18. ³¹ Psal. cix, 3. ³² ibid. 4. ³³ Heb. v, 4-6.

προσδεχόμενον· ὁ αὐτὸς γὰρ ὡς ἄνθρωπος προσή-
γαγε, καὶ ὡς Θεὸς προσεδέξατο.

Εὐστρατίου τοῦ Νικαίας ἐκ τοῦ δευτέρου Περὶ τῶν
ἀζύμων λόγου (20).

Ἄλλὰ καὶ ὅτε χαριστήριον τοῦ σωτηρίου πάθους
τῷ ὑπὲρ ἡμῶν παθόντι προσφέρεται, καὶ ὅτε ὑπὲρ
ζωῆς ἡμῶν τῆς ἐν σώματι, καὶ ὅτε ἵνα ἀφεθῇ ταῖς
ψυχαῖς ἡμῶν ἃ ζῶντες ἐνταῦθα προσκρούκαμεν,
καὶ ὅτε ὑπὲρ τῶν ἐντεῦθεν οἰχομένων πιστῶν, ἀναγ-
καῖον ζυμῶ τὸν ἄρτον εἶναι τὸν προσφερόμενον,
τὸν ψυχῆς ἔχοντα σύμβολον (21) τὸ τε γὰρ δι' ἡμᾶς
κεκουθὸς σῶμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ζῶν τε καὶ
ἐμψυχον, τὰ τε ἡμέτερα ὡσαύτως, καὶ τὰ ὑπὲρ ἀφέ-
σεως σφραγμάτων, εἴτε τὸ ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐστὶ ἐνδη-
μοῦντων ζωῆ, εἴτε τῶν ἐκ ταύτης ἤδη ἀπολυθέντων
πιστῶν, ὑπὲρ ψυχῶν ἐστὶ προσφερόμενα. Οὐδὲν δέ
τι πάντως προσίσταται, εἰ χαριστήριον ποτε τῆς
ζωῆς ἡμῶν τῆς ἐν σώματι τὸν ἄρτον προσφερόμεν·
ὡς γὰρ τὸ ἡμέτερον ὁ Σωτὴρ ἑαυτῷ διὰ τῆς προσλή-
ψεως ὡκειώσατο, οὕτως καὶ τὸ ὑπὲρ ἑαυτοῦ προσ-
φερόμενον ἑαυτῷ οικειούμενος ἑαυτοῦ σῶμα ποιῆται,
καὶ ἡμῶν αὐτοῦ μεταδίδωσι.

Φωτίου πατριάρχου ἐκ τοῦ λόγου, οὗ ἡ ἀρχή. « Πῶς
θλιπτός τε καὶ ἀθελήτος τῷ Πατρὶ ὁ θάνατος λέγεται;
ἂν εἶναι τοῦ Χριστοῦ; Καὶ πῶς πάλιν ὁ αὐτὸς
συνέλθοι τῷ πονηρῷ θελήτος τε ἅμα εἶναι καὶ
ἀθελήτος (22).

Ἐπεὶ τὸ λύτρον πρὸς δύο τινα τὴν ἀναγοράν ὡς
ἐπίπαν ἔχει, ῥύσιον τε τῶν κατεχομένων εἶναι, καὶ
δῶρον ὁρᾶσθαι τῷ κατέχοντι· ὡς μὲν ῥύσιον τῶν
κατεχομένων λύτρον ἂν εἴη τὸ σωτήριον αἷμα· ὡς δὲ
δῶρον τοῦ κατέχοντος οὐδαμῶς· ἐπεὶ καὶ πολλὰ ἄλλα
τῷ κυρίως λεγομένῳ προσόντα λύτρω, τῇ ἀπράττω
ταύτῃ καὶ ὑπὲρ λόγον οὐ προσστέιν οικονομία· καὶ
γὰρ ὁ μὲν τὸ λύτρον διδούς, οὐκ ἐστὶ δυνάμενος κύ-
ριος εἶναι ὧν παρέσχε, τὴν ζημίαν ἔχει κατὰ τὸ
ἰσφαλαίτητον ἀκολουθεύσαν· κερδαίνει δ' ὁ λαθίων,
καὶ καθίσταται δεσπότης ὧν πρότερον τὴν ἐξουσίαν
οὐκ εἶχεν· ἐνταῦθα δὲ τούτων ἅπαν· ὁ μὲν κα-
ταθέμενος τὸ λύτρον (καὶ γὰρ πάντα ἐν τῇ χειρὶ
αὐτοῦ, καὶ οὐδὲ τὸ τοῦ Ἄβελ αἷμα, οὐδὲ μὲν τῶν
μαρτύρων, εἴξω τῆς αὐτοῦ καθίστασθε προνοίας καὶ
χειρὸς) οὐδὲν μὲν δηλονότι ἐζημιώται· τίς γὰρ ἂν
ὄλως εἰπεῖν ἐννοήσοι ὡς μὲν τῶν θεραπεόντων αὐ-
τοῦ, καὶ ὧν ἐκενώθησαν αἱμάτων, ἐστὶ λόγος αὐτῷ,
καὶ μετὰ θάνατον ὡς ἀθανάτων βρωόντων ἀκούει; τὸ
δὲ σωτήριον καὶ ζωοποιὸν αἷμα τοῦ κόσμου οὐκ ἐν
τοῖς ἀθανάτοις τῆς αὐτοῦ προνοίας ταμίσις συνέχει
ἐκώλεθρον αὐτῷ, καὶ φθορᾶς σωματῶν ἀνέπαρον
συνταροῦμενος; Οὐκ ἐζημιώται τοίνυν οὐ μὲν οὖν
ὁ τὸ λύτρον καταθέμενος, ἀλλὰ καὶ τοῦ γένους
ἡμῶν πτωχὸς ὁ φιλόανθρωπος προσεκίρδησε τὴν σω-
τήριον.

pretium contulit, imo universi generis nostri clemens Jesus salutem lucratus est.

(20) Non exstant hi de azymis sermones Eu-
stratii.

(21) Levem oppidohanc objectionem Græcorum
judicat Ciampinius in suo de Azymo opusculo
cap. 1. Tum cap. 3, apud eundem dissolvit eam

A litas, sic etiam oblatio et receptio. Idem enim
quatenus homo obtulit, quatenus Deus recepit.

Eustratii Nicæni ex secundo De azymis sermone.

Revera et cum salutaris passionis sacrificium,
ei qui pro nobis est passus offertur, sive pro no-
stra corporali vita, sive pro animabus nostris ut
remittantur ea quæ in vita peccavimus, sive pro
iis qui hinc migraverunt, necesse est panem illum
qui offertur esse fermentatum, quia fermentum
animæ symbolum est. Nam et Christi in passione
corpus vivum erat et animatum; et nostra simili-
liter sacrificia, pro remissione peccatorum, sive
adhuc viventium fidelium sive defunctorum, pro
animabus offeruntur. Nihil vero prorsus officit,
quod aliquando ob gratiarum actionem pro cor-
porali nostra vita, panem offerimus: sicut enim
corpus nostrum Dominus per incarnationem fecit
suum, ita panem quem pro se quisque offert, sibi
vindicans suum corpus efficit, nobisque retri-
buit.

Photii patriarchæ; ex sermone, cujus initium est:
« Quomodo et voluntaria simul et involuntaria
Patri mors Christi dici queat. Et quomodo rur-
sus accidat ut eadem mors diabolo voluntaria
simulque involuntaria fuerit. »

Redemptionis pretium duplici sub notione ge-
neratim consideratur, nimirum ut captivorum
redimiæ, atque ut captivorum domino donum
oblatum. Christisanguis, quatenus redimiarum vice
fungitur, sane pretium redemptionis dici potest:
verumtamen quatenus donum mangoni est, illo
nomine uti nequit. Et quidem alia multa redem-
ptionis proprie dicto pretio insunt, quæ arcanæ
huic et incernabili œconomix non congruunt.
Siquidem qui pretium dedit, quia rei ejus dein-
ceps dominus esse non potest, detrimentum ne-
cessarium patitur: contra qui accipit, lucro au-
getur, fitque rei dominus quæ in ejus potestate
antea non erat. Nunc omne contra est. Qui pre-
tium obtulit (quandoquidem omnia in Dei pote-
state sunt, neque ipsius Abelis neque martyrum
sanguis ab ejus providentia dominioque abfuit),
hic, inquam, nullum cepit detrimentum. Nam
quis omnino existimare velit, ab eo qui famulorum
suorum, et quorum sanguis exhaustus fuit, cu-
ram gerit, quique mortuorum tanquam viventium
clamores audit; quis, inquam, putet, salutarem
et qui orbem vivificat sanguinem, in thesauris
providentiæ suæ ab eo non fuisse incolumem con-
servatum, atque ab omni corporea corruptione
defensum? Non igitur damnum passus est qui

Græcus Gennadius, qui concludit utrumque ri-
tum sive Latinum sive Græcum recte se habere,

(22) Est hoc Photii quæstio Amphiloichiana 26.
quam nos edidimus Scrip., vet. t. I. Fragmentum
hoc legitur ibi, p. 79.

Damasceni.

Unīversorum Deus et Pater vultne quatenus Pater est, an quatenus Deus? Si quatenus Pater, alia erit voluntas ejus quam Filii; neque enim Pater idem est qui Filius. Sin vult quatenus Deus, Deus autem æque est Filius et sanctus Spiritus, utique voluntas naturæ est, id est naturalis. Ergo tu quoque similiter syllogismum instrue: Unīversorum Deus et Pater, num quatenus Pater est, sanguinem Unigeniti excepit, an quatenus Deus? Si quatenus Pater, alia erit ejus virtus et operatio quam Filii; non enim idem Pater ac Filius. Sin quatenus Deus est excepit, Deus autem æque est Filius et Spiritus sanctus, sequitur ut Unigeniti sanguinem, id est, unius de sancta Trinitate, eadem sancta Trinitas, quatenus Deus est, excepit.

Ex libro synodico qui in Magna Ecclesia legitur.

Iis qui dicunt, quod Dominus et Servator noster Jesus Christus, tempore salutaris suæ passionis, pretiosi sui corporis sanguinisque sacrificium, tanquam pontifex in humana pro nobis assumpta natura, quia et sacrificator est et victima, ut magnus ait theologus Gregorius, obtulerit quidem Deo Patri, non tamen ipse Unigenitus excepit quatenus Deus, itemque Spiritus sanctus; ita ut hac affirmatione excludant ipsum Dei Verbum, nec non consubstantialem et congloriosum Spiritum Paracletum, a divini honoris puritate ac dignitate, anathema.

Iis qui peractum quotidie sacrificium a Christi sacerdotibus divina mysteria tractantibus non concedunt sanctæ Trinitati offerri, contradicentes sanctis divinisque Patribus Basilio et Chrysostomo, quibuscum consentiunt et reliqui pleni Deo Patres in suis sermonibus atque scriptis: anathema.

Iis qui cum audiunt Servatorem in instituto a se divinatorum mysteriorum sacrificio dicentem: *Hoc facite in meam commemorationem*²⁴, haud recte intelligunt vocabulum *commemorationem*, sed dicere audent quod sacerdotes phantastice et imaginarie renovant peractum a Servatore nostro in pretiosa cruce sacrificium sui corporis atque sanguinis ob communem humanæ naturæ redemptionem ac propitiationem, dum quotidianam hostiam offerunt eo ritu quem Servator Dominusque noster tradidit; ideoque diversum esse hoc sacrificium astruunt ab illo quod Servator noster olim peregit, ad idemque non nisi phantastice et imaginarie referri; his, inquam, tanquam evacuanti- bus tremendi divinique sacrificii mysterium, per

²⁴ Luc. xxii, 19.

(23) Libri synodici Magnæ, id est Constantinopolitanæ Ecclesiæ bonas particulas, nos recitavimus ex cod. Vat. Spicileg. t. VII, in Præfatione.

A

Τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Ὁ τῶν ὄλων Θεὸς καὶ Πατὴρ καθ' ὁ Πατὴρ, θελεῖ, ἔ καθ' ὁ Θεός; Ἄλλ' εἰ μὴ καθ' ὁ Πατὴρ, ἄλλο τὸ αὐτοῦ ἔσται παρὰ τὸ τοῦ Υἱοῦ θέλημα· οὐ γὰρ Πατὴρ ὁ Υἱός· εἰ δὲ καθ' ὁ Θεός, Θεός δὲ καὶ ὁ Υἱός· καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἄρα τὸ θέλημα φύσεως, ἔγουν φυσικόν. Καὶ σὺ γοῦν κατὰ τούτον συλλογισάμενος ἐρώτησον· Ὁ τῶν ὄλων Θεός καὶ Πατὴρ καθ' ὁ Πατὴρ προσεδέξατο τὸ τοῦ Μονογενοῦς αἷμα, καθ' ὁ Θεός; Ἄλλ' εἰ μὴ καθ' ὁ Πατὴρ, ἄλλα αὐτοῦ ἔσται παρὰ τὴν τοῦ Υἱοῦ δύναμις τε καὶ ἐνέργεια· οὐ γὰρ Πατὴρ ὁ Υἱός· εἰ δὲ καθ' ὁ Θεός, Θεός ἔ καὶ ὁ Υἱός καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἄρα τὸ πᾶν Μονογενοῦς αἷμα τοῦ ἐνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος, ἢ κτὴν ἁγία Τριάς καθ' ὁ Θεός προσεδέξατο.

B

Ἐκ τοῦ συνοδικοῦ τοῦ αναγιγνωσκομένου ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ (23).

Τοῖς λέγουσιν ὅτι τὴν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ κοσμοσυνταρίου τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προσαχθεῖσαν ὑπὲρ τῆς ἡμῶν σωτηρίας παρ' αὐτοῦ θυσίαν τοῦ τιμίου αὐτοῦ σώματος τε καὶ αἵματος, ὡς ἀρχιερίως κατὰ τὸ ἀνθρώπινον δι' ἡμᾶς χρηματίσαντος, ὅτιπερ ὁ αὐτός καὶ θύτης καὶ θυμία κατὰ τὸν πολλὸν ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριον, προσήγαγε μὲν αὐτὸς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, οὐ προσδέξατο δὲ ὡς Θεός μετὰ τοῦ Πατρὸς αὐτός· τε ὁ Μονογευῆς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὡς διὰ τούτου ἀποξινούσιν αὐτὸν τε τὸν Θεὸν Λόγον καὶ τὸ ὁμοούσιον καὶ ὁμόδοξον τούτου Παράκλητον Πνεῦμα τῆς θεοπριποῦς ὁμοτιμίας τε καὶ ἁξίας, ἀνάθημα.

C

Τοῖς τὴν καθ' ἑκάστην προσαγομένην θυσίαν ὑπὲρ τῶν παραλαβόντων ἀπὸ Χριστοῦ τῶν θείων μυστηρίων ἱερουργίαν, μὴ δεχομένους τῇ ἁγίᾳ Τριάδι προσάγεσθαι, ὡς ἀντίφθεγγόμενοις ἐντεῦθεν τοῖς ἱεροῖς καὶ θείοις Πατράσι Βασιλείῳ τε καὶ τῷ Χρυσοστόμῳ, οἷς συμφωνοῦσι καὶ οἱ λοιποὶ θεοφόροι Πατέρες ἐν τοῖς οικείοις λόγοις τε καὶ συγγράμμασιν, ἀνάθημα.

D

Τοῖς ἀκούουσι μὲν τοῦ Σωτῆρος περὶ τῆς παρ' αὐτοῦ παραδοθείσης τῶν θείων μυστηρίων ἐρουργίας, λέγοντος· Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν, μὴ ἐκλαμβανόμενοις δὲ ὀρθῶς τὴν ἀνάμνησιν, ἀλλὰ τολμῶσι λέγειν ὅτι καινίζει φανταστικῶς καὶ εἰκονικῶς τὴν ἐπὶ τοῦ τιμίου σταυροῦ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν πραχθεῖσαν θυσίαν τοῦ ἰδίου σώματος τε καὶ αἵματος εἰς κοινὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως λύτρον τε καὶ ἐξέλκισμα ἢ καθ' ἑκάστην προσαγομένην θυσία παρὰ τῶν τῶν θείων ἱερουργούντων μυστήρια, καθὼς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ Δεσπότης τῶν ὄλων παρέδωκε· καὶ διὰ τοῦτο ἄλλην εἶναι ταύτην παρὰ τῆς ἐξ ἀρχῆς τῷ Σωτῆρι τετελεσμένην εἰσάγουσι, καὶ πρὸς ἐκείνην φανταστικῶς καὶ εἰκονικῶς ἀναφερομένην· ὡς κενούσι τὸ τῆς φρικτῆς καὶ θείας

ίερουργίας μυστήριον, δι' οὗ τὸν τῆς μελλούσης Α
ζωῆς ἀρράβωνα λαμβάνομεν· καὶ ταῦτα τοῦ θείου
Πατρὸς Ἰωάννου τοῦ πνεύματος καὶ χρυσορρήμονος
διατρανοῦντος τῆς θυσίας τὸ ἀπαράλλακτον, καὶ
μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εἶναι φάσκοντος ἐν πολλαῖς τῶν
τοῦ μεγάλου Παύλου ῥητῶν ἐξηγήσειν, ἀνά-
θεμα.

Τοῖς χρονικῆς διαστάσεως ἐπὶ τῆς καταλλαγῆς τῆς
ἄνθρωπινῆς φύσεως πρὸς τὴν θεῖαν καὶ μακαρίαν
φύσιν τῆς ζωαρχικῆς καὶ πανακράτου Τριάδος
ἐκποιοῦσι καὶ παρεκφέρουσι· καὶ πρότερον μὲν τῷ
μονογενεῖ λόγῳ νομοθετοῦσιν ἐξ αὐτῆς καταλλά-
χθαι ἡμᾶς τῆς προσλήψεως, ὑστερον δὲ τῷ Θεῷ καὶ
Πατρὶ κατὰ τὸ σωτήριον πάθος τοῦ Δεσπότην Χρι-
στοῦ, καὶ διαιροῦσι τὰ ἀδιαίρετα, τῶν θεῶν καὶ
μακαρίων Πατέρων διὰ τοῦ τῆς οἰκονομίας μυστη-
ρίου παντός, καταλλάξαι ἡμᾶς ἰαυτῶ τὸν Μονογενῆ
διδασκόντων, καὶ δι' ἑαυτοῦ τε καὶ αὐτῶ τῷ Θεῷ
καὶ Πατρὶ, ἀκολουθῶν δὲ πάντως καὶ τῷ παναγίῳ
καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, ὡς καινῶν ζητημάτων καὶ
ἐκφύλων ἐπιურεταῖς, ἀνάθεμα.

ΤΟ ΕΠΙ Τῷ ΑΝΑΦΥΕΝΤΙ ΛΟΓΜΑΤΙ
ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΥΓΕΝΟΥ ΣΩΤΗΡΙΧΟΥ
ΓΕΓΟΝΟΣ ΣΗΜΕΙΩΜΑ.

Μετὰ Μαίῳ, εἰς ἡμέρα, ἰὸδ ε. Προκαθημένου τοῦ
θιοστέππου ἡμῶν βασιλέως αὐτοκράτορος κυροῦ
Μανουῆλ τοῦ Κομνηνοῦ ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλα-
χερνῶν, παρισταμένων τῆ ἁγία αὐτοῦ βασιλείᾳ τῶν
περιποθῆτων ἀνεψιῶν αὐτοῦ καὶ υἱῶν, τοῦ υἱοδίου
σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ πρωτοσε-
βαστοῦ·

Καὶ πρωτοβεστιαρίου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομ-
νηνοῦ, καὶ τοῦ ἀπιδέλου αὐτοῦ κυροῦ Ἀλεξίου·

Τοῦ περιποθῆτου ἀνεψιοῦ τῆς κραταιᾶς καὶ ἁγίας
αὐτοῦ βασιλείας, κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κωνσταντι-
νου·

Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ γαμβροῦ τοῦ κρα-
ταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου τοῦ
Καντακουζηνοῦ·

Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ γαμβροῦ τῆς μα-
καριότητος πορφυρογεννήτου καὶ περιποθῆτου ἀ-
πιδέλου τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως
κυραῖς Θεοδώρας, κυροῦ Ἰωάννου Ἀγγέλου·

Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ
Κωνσταντίνου·

Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυροῦ Κωνσταντίνου
τοῦ Παλαιολόγου·

Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ
Παλαιολόγου·

Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ ἐπαρχοῦ κυροῦ
Ἀνδρονίκου τοῦ Καματηροῦ·

Τοῦ μεγαδοξοτάτου μεγάλου λογαριαστοῦ τοῦ
σεβαστοῦ καὶ πρωτονοταρίου κυροῦ Ἰωάννου·

Τοῦ μεγαδοξοτάτου πρωτονοταρίου καὶ ἐπὶ τοῦ
Κασιελίου κυροῦ Θεωδώρου τοῦ Στυπκωῖτου·

Τοῦ μεγαδοξοτάτου μυστικοῦ κυροῦ Νικηφόρου
τοῦ Βορδνοῦ·

quod futuræ vitæ arrham accipimus; præsertim
cum divus Pater et sapientissimus Joannes Chry-
sostomus perspicue docuerit nullam esse utriusque
sacrificii differentiam, unumque et idem affirma-
verit in multis magni Pauli interpretationibus :
anathema.

Iis qui temporum distantias in conciliatione hu-
manæ naturæ cum divina beataque vivificæ san-
ctissimæque Trinitatis excogitant atque invehunt ;
et primo quidem statuunt nos fuisse conciliatos
unigenito Verbo vi assumptæ ab ipso humanita-
tis, postea vero conciliatos quoque Deo Patri tem-
pore salutaris passionis Christi Domini ; atque ita
dividunt indivisibilia ; cum contra divi beatique
Patres per universum simul incarnationis myste-
rium sibi nos conciliatos ab Unigenito doceant,
et per ipsum Deo Patri, consequenterque om-
nino etiam sanctissimo et vivifico Spiritui : his,
inquam, tanquam novarum quæstionum et pere-
grinarum auctoribus, anathema.

ACTA SYNODICA
DE DOGMATE CUIUS AUCTOR FUIT
PANTEUGENUS SOTERICUS.

Mensis Maii die duodecima, indictione quinta.
Præsidente a Deo coronato imperatore potentis-
simo domino Manuele Comneno, in Blachernarum
palatio, assistentibus sanctæ majestati ejus valde
amabilibus ejusdem consobrinis, filiis illustri-
simo bastocratoris domini Andronici protosebasti ;

Protovestiario domino Joanne Comneno. ejus-
que fratre domino Alexio ;

Valde amabili consobрино potentis sanctique
imperatoris domino Alexio Contostephano ;

Pansebastro sebasto genero potentis sanctique
nostri imperatoris domino Joanne Cantacuzeno ;

Pansebastro sebasto genero beatissimæ porphy-
rogenitæ valdeque amabilis sororis potentis san-
ctique nostri imperatoris, dominæ Theodoræ, do-
mino Joanne Angelo ;

Pansebastro sebasto domino Joanne Contoste-
phano ;

Pansebastro sebasto domino Constantino Palæo-
logo ;

Pansebastro sebasto domino Alexio Palæologo ;

Pansebastro sebasto et eparcho domino Andro-
nico Camalero ;

Gloriosissimo magno logariasta sebasto et pro-
tonotario domino Joanne ;

Gloriosissimo protonotario, et Caniclei præpo-
sito, domino Theodoro Stytiota ;

Gloriosissimo mystico domino Nicephoro Βορδνοῦ,

Πλὴν ἀλλὰ ταῦτα μόνον ῥητέον, ἐφ' οἷς ἄρα τὸν Ἀ παρόντα συγκακρότηκε σήμερον σύλλογον· ὡς γὰρ ἀπόφρημά τινα καὶ τῆς ὀρθοδόμου δόξης ἀλλότρια περὶ τε τῆς παρὰ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν καιρῷ τοῦ πάθους γενομένης Ἰλαστηρίου τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων προσπαγωγῆς τοῦ ἰδίου σώματος τε καὶ αἵματος, καὶ δὴ καὶ τῆς ὁσημέραι παρὰ τῶν θεία μεταχειριζομένων ἱεροτελεστῶν γενομένης ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀγισταίαις τῶν ζωοποιῶν μυστηρίων, ὡς αὐτὸς ἐν τῷ μυστικῷ δειπνῷ κατήρξατο, ὡς ἰστοροῦσι τὰ ἱερά καὶ θεόπνευστα Εὐαγγέλια, φρονεῖν τε καὶ δογματίζειν τῶν τινος ἱερωμένων ἐπίθετο· ἀλλὰ καὶ εἰς ἑτέρους ἤδη τὴν νόσον ταύτην ὑπέρπουσαν κατεμάνθανεν, ἢν δυσίριδές τινες καὶ φιλόνοικοι ἄνθρωποι οὐκ ἴσμεν ὅπως φρονοδολαβῶς νενοσήκασιν, ἔθεντο ζῆλον ἀναλαβῶν ὁποῖος οὗτος· τὰ πρὸς εὐσεβίαν ζῆλωτης τῷ ὄντι διάπυρος· καὶ πάσαις ἄλλαις εἰπὼν ἐρρώσθαι τέως κατεπειγούσαις κοσμικαῖς ὑποθέσεσιν, ὅσατα τούτου τὸ ἔθενον κράτος ἄλλοι ἀλλήλους περιστοιχίζουσι· τοῦτο ἐκεῖνο τὸ ἐν Εὐαγγέλοις εὖ ποιῶν καὶ αὐτὸς εὐσεβίστατα συνεπράξατο· ἐξαπίστειλε τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ συγκαλίσασθαι τοὺς συλλέγοντας ἐκ τοῦ μέσου ταῦτα δῆπου τὰ σκάνδαλα καὶ τοὺς ποιούντας τὴν ἀνομίαν· διότι γνόντες τὸν Θεόν, οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, εἰτ' οὖν συλλογισμοῖς· καὶ ἰσχοτίσθη ἡ ἀσύνητος αὐτῶν καρδία, καὶ φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν.

Ἐθεν τοι καὶ ἐν ἁγίῳ συναδρουσθέντες ἅπαντες πνεύματι ὁπόσοι τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων ἐκ τῶν ἐγγιστά τε καὶ πόρρω ταύτης ἐπαρχιῶν ἐπιδεδημήκαμεν βουλῆ καὶ γνώμῃ τοῦ θεοκυβερνήτου ἡμῶν αὐτοκράτορος· προκαθημένου μὲν τοῦ ἐνθεοῦ κράτους αὐτοῦ, παρισταμένης δὲ τῆς συγκλήτου, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν τῶν πατριαρχῶν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων τῆς ὑποθέσεως τῷ κράτει τούτου συνδικαιτώντων, καὶ τοῦ ὑποψηφίου Θεουπόλεως Ἀντιοχείας συνδριαζόντος, οὐ μὴν οὐδὲ ἡμῶν τῶν ἀρχιεπισκόπων, τοῦ Βουλγαρίας, καὶ τοῦ Κύπρου, τῆς τοιαύτης ἀπολιμπανομένης συνδικαιτήσεως, αὐτὰ ἐκεῖνα καὶ νῦν ὁμοφρονεῦντες ἐπικρατούμεν ἃ καὶ τῷ γενομένῳ συνοδικῷ σημειώματι κατὰ τὴν κς' τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς τῆς ἡδὴ παρελθούσης τετάρτης ἐπινεμήσεως τοῦ ςχξδ' ἔτους, οἱ τότε συνελθόντες ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἱερώτατοι ἀρχιερεῖς καὶ λοιποὶ, εἷς καὶ τινες ἐξ ἡμῶν τῷ τότε συμπαραλήφθησαν, ὡς πρὸς ἐρώτησιν εἰσαχθεῖσαν τὸ τῆρικῆτα παρὰ τοῦ ἱερωτάτου συναδέλφου ἡμῶν καὶ μητροπολίτου Ῥωσίας Κωνσταντίνου, εὐσεβῶς ἀπεκρίναντο.

Εἰ γὰρ καὶ πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς τὸν ἐν μιᾷ τῇ Δ ὑποστάσει νοούμενον Θεόν τε καὶ ἄνθρωπον, Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ συναΐδιου τούτου Πατρὸς, τὰ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας οἰκονομήσαντα, ὡς μέγαν καὶ πρῶτον ἰσχυρίαν προσαγαγεῖν ἑαυτὸν τῷ Πατρὶ θυσίαν ζωοποιῶν καὶ κοσμοσωτήριον διεληπτῆαι καὶ ὠμολόγηται, ἀλλ' οὐχ, ὡς τινὲς φασιν, οὐδὲν ἐπικαικωνώνηκεν εἰς τὸ ταύτην λαβεῖν, οὔτ' αὐτὸς ἔ ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν προσαγαγὼν ἄμωμον ἱερεῖον ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ οὔτε μὴν τὸ ὁμοούσιον

Nunc itaque illud solum dicemus, cur praesentem synodum congregandam judicaverit. Statim ac enim intellexit, sacerdotes quosdam fovere animo ac verbis pronuntiare absurda quaedam dogmata et a recta fide abhorrentia circa illud quod Dominus Deus ac Servator noster Jesus Christus suae passionis tempore pro peccatorum nostrorum propitiatione obtulit sacrificium proprii corporis sanguisque, nec non circa illud quod fit quotidie in sacra vivificorum mysteriorum liturgia a sacerdotibus, cujus rei initium fecit ipse Jesus in sacra coena, ut sancta et a Deo inspirata Evangelia narrant; cumque ad alios quoque manare sensim morbum hunc cognovisset, quo morosi quidam contentiosique homines temere laborabant; divino statim zelo correptus, pro suo rectae fidei inflammato amore; sepositis interim quae instabant mundanis curis; his enim sanctus ejus thronus sine intermissione pulsatur; evangelicum illud exemplum recte ac religiosissime secutus est, videlicet ut angelos suos mitteret ad tollenda de medio haec scandala, et eos qui operantur iniquitatem: qui agnoscentes quidem Deum, non tamen uti Deum glorificabant, sed in cogitationibus suis syllogismisque evanuerant, quorum insipiens cor obscuratum erat; et dum sapientes se dictitabant, facti sunt stulti.

Quamobrem in sancto congregati Spiritu omnes quotquot in hac regia urbe et in proximis longinquisque provinciis versamur, sic volente ac censente a Deo gubernato imperatore nostro; praesidente sancta majestate ejus, astante senatu nobisque patriarchis Constantinopoleos, et Hierosolymorum, negotium hoc cum majestate ejus gerentibus; nec non nobis Bulgariae et Cyprae archiepiscopis cooperantibus, eademque sentientibus et firmantibus quae et in Actis synodicis die 26 Januarii, quarta jam praeterita indictione, anno MDCLXIII (Christi 1156) quotquot tunc convenerunt in sanctissima magna Ecclesia episcopi reliquique homines (quibuscum et nonnulli ex nobis fuerunt) ad propositam a sanctissimo confratre nostro Russiae metropolitano Constantino questionem orthodoxe responderunt.

Etsi enim saepe in Scriptura affirmatur et in confesso est, aeterni hujus Patris Verbum Filiumque, quem Deum simul et hominem in una persona intelligimus, quo tempore nostram salutem operabatur, ceu magnum primumque pontificem obtulisse semet Patri hostiam vivificam et mundo salutarem; nequaquam tamen, ut certe nonnulli aiunt, hostiae particeps vel ipse unigenitus Dei Filius fuit qui pro nobis se victimam immaculatam sistebat, vel etiam consubstantialis eidem vitaeque

auctor sanctus Spiritus : neque item oblatam a nobis ex ejus instituto hostiam Patri, Filius et Spiritus recipiunt. Quamquam igitur de illa oblatione sic sæpe prædicto modo locuta est Scriptura, ut constat; nusquam tamen in eadem divina Scriptura traditum quis inveniet, quod hypostatice Verbum se obtulerit, id est quod natura divina ipsa per se Patri obtulerit, ut isti nugantur, salvificam illam nostri generis victimam; neque quod illam Filius simul cum sancto Spiritu non receperit.

Ut autem scripta quoque testimonia sistamus, quæ dogmatis hujus veritatem evidentè demonstrant, age testes procedant irrefutabiles divi Patres, qui disertis verbis rem hanc ad liquidum deduxerunt. Atque in primis magnus et in divinis valde versatus Basilius, cujus vocem haud secus quam Dei vocem auscultamus, in compositæ ab eo Mystagogiæ precibus sic manifestè scribit, ubi Servatorem Christum alloquitur: Dignare, ut a me peccatore et indigno hæc tibi dona offerantur. Tu enim es qui offers, et qui offerris, et qui recipis, et qui distribuis, Christe Deus noster. Quæ verba Chrysostomus in precibus a se editæ liturgiæ admittens nullo modo immutavit. Quin etiam miraculis celeberrimus divus Gregorius in edito a se sermone super evangelico dicto: *Hic est Filius meus dilectus*³⁵, ad litteram ita ait: Hic est Filius meus et agnus, idem sacerdos ac victima, idem offerens et oblatus, idem immolans et immolatus, idem hostia factus idemque hostiam recipiens.

ἱερτεῖον, ὁ αὐτὸς προσφέρων καὶ προσφερόμενος, ὁ αὐτὸς ἱερούργων καὶ ἱερούργουμενος, ὁ αὐτὸς θυσία γινόμενος καὶ αὐτὸς τὸν θυσίαν δεχόμενος (24).

Consona his Ecclesiæ quoque Hierosolymitanæ lampas Cyrillus in eo quem de occursu Domini scripsit sermone: Idem, inquit, est sacrificator, idemque victimæ receptor. Insuper et maximus ac divus Cyrillus Alexandriæ luminare in suo de mystica cœna et lotionem sermone, diserte sic ait: Bibamus, etc. *usque ad* de venerabili Trinitate (ut col. 166). Idem in suo pariter ad reginas sermone sacerdotio Christi sæpe commemorato, sic prosequitur: Animadvertite quomodo, etc. *usque ad* Deus simul et homo (ut col. 167). Præterea sapiens Theodoretus apostolicum locum enarrans ubi dicitur: *Qui non habet necessitatem quotidie prius pro suis delictis hostiam offerre, deinde pro populi*³⁶, hæc addit: Hic autem summet obtulit corpus; idem sacerdos et victima; et quatenus Deus, cum Patre et Spiritu donum recipiens. Enarrans autem Davidicum textum: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*³⁷, sic interpretatur: Sacrificat nunc quoque Christus de Juda secundum carnem natus, etsi nihil is offert, sed offer-

³⁵ Matth. iii, 17; 17, 5. ³⁶ Hebr. vii, 27. ³⁷ Psal. cix, 4.

(24) Hic S. Gregorii Thaumaturgi locus excidisse videtur ex calce sermonis ab eo dicti de

ζωοαρχικόν τε καὶ οὐκ ὄν Πνεῦμα· οὕτε δὲ τὴν παρ' ἡμῶν τελομένην ζωοποιὸν θυσίαν προσπαρομένην κατ' αὐτὸν τῷ Πατρὶ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα οὐ συμπροσδέχονται. Εἰ γοῦν καὶ οὕτω τὰ περὶ τῆς εἰρημίνης πρώτης προσαγωγῆς πολλαχῶς, ὡς διεδόλωται, γέγραπται, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὑποστατικῶς αὐτὸν, ὡς καὶ καθ' ἑαυτὴν τῆς θείας προσαγωγῆς φύσεως κατὰ τὴν αὐτῶν ληρωδῖαν προσαγωγῆν τῷ Πατρὶ τὴν σωτήριον ἐκείνην τοῦ ἡμετέρου γένους θυσίαν, ὅπου δὴποτε τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς συμπαροδομένην ἐφεύροι τις, οὐδ' ὅτι μὴ ταύτην συμπροσδέξατο καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Ἴνα δὲ καὶ χρήσεων γραφικῶν φανότατα τὸ τῷ δόγματος ἀληθῆς παραστήσαιμεν, ἄγε καὶ μάρτυρες παρ' ἡμῶν παραγέσθωσαν ἀπαράγραπτοι θεοφόροι Πατέρες, οἱ καὶ ῥητῶς ἔδθη τὰ περὶ τούτου διαπρανώσαντες· καὶ πρώτων ὁ πολὺς τὰ θεῖα καὶ μέγας Βασίλειος, οὐ καὶ τὴν φωνὴν ὡς Θεοῦ φωνὴν κατέχουμεν ἀντικρὺς ἐν ταῖς τῆς παρ' αὐτοῦ ἐκτεθείσας Μυσταγωγίας εὐχαῖς, οὕτω γράφων σφραῖς, ἡνίκα πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ἀναφέρει τὸν λόγον· Ἀξίωσον ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου προσερχθῆναι σοὶ τὰ δῶρα ταῦτα. Σὺ γὰρ εἶ ὁ προσφέρων, καὶ προσφερόμενος, καὶ προσδεχόμενος, καὶ διαδιδόμενος, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν· ὁ δὴ-τα καὶ ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶσσαν ἐν ταῖς εὐχαῖς τῆς παρ' αὐτοῦ ἐκτεθείσας ἱεροτελεστίας δεξιόμενος οὐκ ἠλλοίωσεν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐν θαύματι περιεδότης θεῖος Γρηγόριος ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ ἐκτεθείναι λόγῳ εἰς τὸ εὐαγγελικὸν ῥητὸν, τὸ, Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, κατὰ ῥῆμα οὕτω διεξῶν, Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου καὶ ἀμνός, ὁ αὐτὸς ἱερεὺς καὶ

Συνωδῶ τούτοις καὶ ὁ τῆς Ἱεροσολύμων Ἐκκλησίας λαμπτήρ ἐφθέξατο Κύριλλος ἐν τῷ εἰς τὴν θείαν Ἰσακκῆν πονηθέντι παρ' αὐτοῦ λόγῳ· Αὐτὸς ὁ θύτης, εἰπὼν, καὶ αὐτὸς ὁ τὴν θυσίαν δεχόμενος. Ἐτι δὲ καὶ ὁ πάμμεγας καὶ θεοπέσιος Κύριλλος ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας φωστῆρ ἐν τῷ εἰς τὸν μυστικὸν δειπνὸν καὶ νηπτήρα λόγῳ αὐτοῦ, διακρῆδῆν οὕτως ἀποφαινόμενος· Πίνωμεν αὐτοῦ τὸ αἷμα etc., *usque ad* παντίμου Τριάδος. Ὁς καὶ ἐν τῷ εἰς τὰς βασιλίσσας λόγῳ αὐτοῦ, πολλαχοῦ τῆς κατὰ Χριστὸν ἱεροσύνης μνημονεύων, οὕτω διεξείπει· Ἄθραι δὲ ὅπως etc., *usque ad* ὁμοῦ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος· Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφὸς Θεοδώρητος τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν διεγούμενος τὸ λέγον, Ὁς οὐκ ἔχει καθ' ἡμέραν ἀνάγκην πρότερον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἀμαρτιῶν θυσίαν ἀναφέρειν, ἐπειτα τῶν τοῦ λαοῦ, οὕτως ἐπάγει· Καὶ ἐκείνοι μὲν ἕτερα προσέφερον θύματα, οὗτος δὲ ἑαυτοῦ προστενήνοχε σῶμα· αὐτὸς ἱερεὺς καὶ ἱερτεῖον γινόμενος· καὶ ὡς Θεὸς, μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος τὸ δῶρον δεχόμενος. Ἐξηγούμενος δὲ καὶ τὸ Δαυϊτικὸν ῥητὸν, τὸ Σὺ εἶ

Christi baptismo, ubi optime hæc verba quidem quadrant, minime tamen nunc leguntur.

ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, Α
πρὸς τῆς καθ' ἡμέραν γινομένης ἱεροτελεστίας οὐ-
τως ἐρημήνευσεν. Ἱερατεύει δὲ καὶ νῦν ὁ εἰς Ἰούδα
κατὰ σάρκα βλαστήσας Χριστός, καίτοι μηδὲν αὐτὸς προσφέρειν, ἀλλὰ τῶν προσφερόντων κεφαλὴ χρη-
ματιζῶν· σῶμα γὰρ ἑαυτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν καλεῖ· καὶ ἱερατεύει μὲν ὡς ἄνθρωπος, δίδεται δὲ τὰ
προσφερόμενα ὡς Θεός.

Ταῦτα μὲν οὖν ἐκ πολλῶν ὀλίγα παρὰ τῶν θείων
Πατέρων ἱερασιάζονται πρὸς ἐναργεῆ τῆς ἀληθείας
παράστασιν, τῇ παρούσῃ γραφῇ ἐπιτάξασιν, τὸ
μῆκος τοῦ λόγου ἐκφεύγοντες. Ἐξέστι δὲ τοῖς
βουλομένοις φιλοπονεῖν, καὶ ἐξ ἄλλων μυρίων συνα-
γεῖν τοῦ θείου δόγματος τὴν ἀκριβείαν· τῶν οὖν
θεοφόρων Πατέρων οὕτως ὁμοφρόνως εἰρηκότων τὰ
περὶ τούτου, εὐδὴλον ὡς, ὀπκινα καὶ ὁ Δεσπότης
Χριστός ἑαυτὸν ἰκουσίως ἱερεύσει, προσήγαγε μὲν
ἑαυτὸν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ὡς δὲ Θεός· καὶ αὐτὸς
συνάμα τῷ Πατρὶ καὶ Πνεύματι τὴν θυσίαν ἀνεδί-
ξατο. Ἄλλ' ἐν τούτοις μὲν τὰ τῆς ὑποθέσεως ἐφ' ἣ
καὶ πρῶτως συνήλθομεν· καὶ οὕτω δεῖ προνεῖν τοὺς
τῆς Ἐκκλησίας τροφίμους ὡς τῆς Τριᾶδος προσκυ-
νητάς· καὶ κατ' ἀρχὴν ἐπὶ τοῦ Δεσποτικοῦ πάθους
τὸν θεάνθρωπον Λόγον τὸ σωτήριον θῆμα προσεν-
εγκνῖν τῷ Πατρὶ τε καὶ ἑαυτῷ ὡς Θεῷ καὶ τῷ
Πνεύματι· παρ' ὧν κακὰ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι
παρῆχθη ὁ ἄνθρωπος· οἷς καὶ προσέπειται τὴν
ἐπιτολὴν παραδίας· οἷς καὶ διὰ τοῦ πάθους τοῦ
Χριστοῦ καταλλάγημα· ἀλλὰ καὶ νῦν ὡσαύτως τὰς
ἐκαιμάκτους θυσίας τῇ παντελείᾳ καὶ τελειοποιᾷ
Τριᾶδι προσάγεσθαι, καὶ ταύτην ταύτας προσάπο-
δέχεσθαι.

Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔν τῷ βασιλείᾳς μεγαλονοίας, οὐ
μὴν οὐδὲ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀδελφικῆς συμπονοῆς· καὶ
ἀπονοίας, τὸ μὴ καὶ τοὺς σπορίας τῶν ζιζανίων
σπεύσαι πάντα τρόπον ἐφενεθῆναι καὶ ἐλεγχθῆναι, C
τὸ φῦλον τοῦτο καὶ ἀκαυθῶδες σπέρμα τῷ καθαρόν
τῆς εὐσεβείας σίτω ἐγκαταμιζήσας, καὶ λόγοις
ἄλλοκότοις ἐπιχειροῦντας κατασκευάζειν ὅτι τῆς
Νεστορίου λύσεως ἐστὶ παραπλήρωμα τὸ παρὰ τῆς
Ἐκκλησίας ὀρθοδόξως δογματιζόμενον, ὡς εἰς δύο
Χριστούς, βαβαὶ τῆς ὑπονοίας! οἰομένους ἐντεῦθεν
διακρίσθαι τὸν θεάνθρωπον Κύριον, ἐφ' οἷς ὁ μονο-
γενῆς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ παρ' ἡμῶν κατα-
γέλλεται προσφέρειν μὲν ὡς ἄνθρωπος, ὡς δὲ Θεός
καὶ προσδέχεσθαι· ἐδέξαι λοιπὸν διὰ ταῦτα καὶ
ἡμῶν τοῦ καθ' ἑνα πυθίσθαι, ὅπως ἕκαστος ἔχει
περὶ τούτου προνήματος· ναὶ δὴ καὶ τούτων ὁπόσοι
τοῦ συλλόγου μέρος ὄντες, καὶ οὔτοι τὸ τίμιον ἐν D
διακόνους συνεξετάζονται. Ἄλλὰ τῶν μὲν ἄλλων
ἀπάντων ἐπιτίμων διακόνων ὅσοι τῷ βασιλείᾳ τούτῳ
καὶ ἱερῷ παρίστανται βήματι μιᾷ ψυχῇ καὶ γλώττῃ
συμπροσόντων καὶ συνομολογούντων τὰ δεδωμένα,
ἰ τῶν ἀποστόλων διδάσκαλος Νικηφόρος ὁ Βασιλά-
κας (25), αὐτίκα κατ' ἀρχάς τῆς ἡμῶν συνελεύσεως
εἰς μίσην τῆμερον ἑαυτὸν ἐμβαλὼν, πολὺν ἀρχῆθεν
ἐποίησατο τὸν κατὰλογον, ἐν ὑψηλῶν πάντων ὑψη-
λῶσάμενος τὸ συμπεσόν αὐτῷ αἴτιον τῆς περὶ δόγ-

(25) Basilicis hujus ethopæias seu declama-
tiones aliquot edidit Leo Allatius in suis rheto-

rentium caput est. Corpus enim suum Ecclesiam
appellat. Et sacrificat quidem ut homo, hostiam
vero recipit ut Deus.

Pauca hæc de multis ex divis Patribus decer-
pentes ad evidentem veritatis demonstrationem,
in hunc commentarium inseruimus, prolixitatem
verborum vitantes. Licebit autem lucubrare vo-
lentibus, ex aliis quoque permultis locis colligere
sacri dogmatis demonstrationes. Cum igitur pleni
Deo Patres tam concorditer de hac re loquantur,
palam est quod cum Christus Dominus se ipsum
sponte sacrificio obtulit, quatenus quidem homo
erat, se obtulit; quatenus vero Deus, ipse quo-
que cum Patre et Spiritu hostiam recepit. Atque
in hoc proposita quæstio vertitur, cuius causa su-
periore quoque tempore congregati fuimus. Sic
autem omnino credere oportet Ecclesiæ alumnos
et Trinitatis cultores: nempe et olim in Passione
Dominica Verbum theanthropum salutarem hos-
tiam exhibuisse tum Patri, tum ipsi sibi uti Deo
nec non Spiritui: a quibus ex nihilo ad existen-
dum productus est homo; quos ipse transgres-
sione sua offendit; quibus denique per Christi
passionem reconciliatus fuit. Imo nunc quoque
incruentam hostias creatrici rerum omnium et
auctrici Trinitati reapse offerri, easque ab eadem
recipi.

Quoniam vero fieri non poterat quin magnani-
mus imperator, itemque nostra concors ac fra-
terna caterva, horum zizaniorum satores omni
studio detegere atque arguere curaret, qui nempe
malum hoc spinosumque semen orthodoxiæ fru-
mento immiscuerunt; absurdisque sermonibus
ausi sunt dicere, quod rectum Ecclesiæ dogma
Nestorianæ vesaniæ additamentum sit; quia vide-
licet putant, quasi in duos Christos (hem vesa-
niam!) isto modo dividi theanthropum hominem,
dum unigenitus Filius et Verbum Dei a nobis dicitur
offerre quidem ut homo, recipere vero qua-
tenus Deus; quocirca optavit imperator, ut sin-
guli vestrum rogarentur de hac re sententiam,
necnon quicunque hujus concilii participes sunt,
si modo sint honore diaconatus præditi, interro-
gentur. Tum quidem cum reliqui omnes honora-
biles diaconi, quotquot regali huic sacroque throno
astant, uno animo ac voce dogma id confiteren-
tur eique consentirent, Nicolaus Basilices aposto-
licarum lectionum magister, statim initio nostri
congressus, et hodie etiam in medium prosiliens,
longum abs rei initio verborum ambitum orsus,
cunctis audientibus rationes exposuit quarum
causa de hoc dogmate dubitabat; omnino his
quæ dixit significans, se principem ejus disoidii

rum Excerptis. Manu scriptas ego vidi in cod.
Vat. 1409.

fuisse : ideoque id dogma a se novum existimatum, prorsus nolle admittere.

Jam vero cum nos duo patriarchæ in hoc dogmate consentiremus, necnon et nos archiepiscopi Bulgaricæ et Cypri, cæterique omnes in synodo episcopi unanimem sententiam nemine discrepante teneremus, necesse fuit etiam electum civitatis Dei Antiochiæ magnæ patriarcham Soterichum, qui nobiscum considerabat, propriam sententiam rogare. Tum vero, quod quærebatur, manifeste compertum est. Is enim modo tempus posebat considerandi ante responsum, quasi vero tanta temporis intercapedo post hujus adversus Christum blasphemie initium, ipsi haud sufficisset ad sani dogmatis cognitionem; modo autem alia atque alia parum sibi constantia respondebat. Ergo hodie interrogatus a nobis, utrum existimaret beatæ Trinitati sacrificium et olim fuisse oblatum et nunc etiam offerri, ut superior nostra explicavit oratio, an potius soli Patri fuisse oblatum; neque soli Patri respondit offerri, neque non soli. Interdum ad absurdas sententias divertebat; nam vocabulæ *offerre*, hypostaticam Filio tribuere proprietatem aiebat, nescio unde hanc doctrinam expiscatus. Recipere autem, paternæ personæ propriam quamdam affirmabat esse qualitatem, æque ac ingeniti attributum, quod unicum peculiare Patris esse attributum Ecclesia a vetere traditione accepit. Deinde nitebatur nos quoque in suam sententiam contrariis syllogismis pertrahere. Si enim, ut ipse aiebat, haud proprium paternæ personæ esset recipere, sed divinæ potius, ut nos dicimus, naturæ, absurdum quid consequeretur: esset enim Deus modo nequaquam. Non enim est sempiterna oblatio, sed et sumpta humanitate posterior, et res creata est: proptereaque receptio quoque in quodam temporis spatio fit. Hæc ille aiebat; quasi vero nos statueremus recipere instar esse cujusdam definitionis atque rationis (sive pertinere ad essentiam) incomprehensibilis et supersubstantialis deitatis; et non potius hanc proprietatem a divina dignitate arceremus. Hæc fuit Antiocheni electi summa orationis, ne singula ab eo dicta percurrentes, diutius hunc sermonem protrahamus.

Sed enim ante nos omnes sapientissimus et augusta prudentia plenus, et æque ac Salomon divinitus doctam mentem gerens, potentissimus et sanctus noster imperator, non detrectavit usque ad dialecticos sermones cum Sothericho descendere, verbisque adhortatoriis eundem diu nitebatur a sua sententia retrahere; argumentis etiam urgens pro sua ingenita regali scientia, et modo huomodo illuc adversarium contortis epichirematibus versens. Inter cætera amanter illi in mentem revocabat Pauli verba ad Corinthios, ut id ipsum videlicet

ματος τούτου ἀμφιβολίας· καὶ διὰ πάντων ἐξ ἑν. εἶπε δεικνύς ὅτι πρῶτος αὐτός ἐπὶ τούτῳ ἠγανάκτησεν, ὡς ἔφησε· τῷ τῷ καὶ ὡς καινοφανὲς αὐτὸ λογιζόμενος, ὅπως τοῦτο οὐκ ἔθελε παραδέχσθαι.

Ἐπεὶ δὲ τῶν δύο πατριαρχῶν ἡμῶν ὁμοφώνως γνωμοδοτούντων τὰ περὶ τούτου, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν τῶν ἀρχιεπισκόπων, τοῦ τε Βουλγαρίας καὶ τοῦ Κύπρου, καὶ τῆς λοιπῆς ἡμῶν τῶν ἀρχιερίων ὁμογύρωσιν εἰς μίαν γνώμην συναρχομένων, καὶ κατὰ μηδὲν τι περὶ τούτου διαφερομένων πρὸς ἀλλήλους, ἴδεν καὶ τὸν ὑποψήφιον πατριάρχην Θεοπόλων μεγάλης Ἀντιοχείας Σωτήριχον ὡς συνεδριάζοντα καὶ τοῦτον ἐρωτηθῆναι· ἐνταῦθα μᾶλλον ἦν ἰδιῶς τὸ ζητούμενον εὐρισκόμενον· νῦν μὲν γὰρ καιρὸν ἐξήτει διασκέψεως πρὸς ἀπέκρισιν, ὡς οὐ τοσούτου καιροῦ ἐξ οὗ παρσιεσθῆρα τούτου τὸ δυσσεβῶς κατὰ Χριστοῦ βλασφημούμενον μὴ ἀρχοῦντος καὶ τούτῳ εἰς διασκόπησιν τοῦ τῆς Ἱουλιανούσας δόξης φρονήματος, νῦν δὲ ἄλλ' ἅπαντα καὶ οὐ συμβαίνοντα ἑαυτῷ ἀπεκρίνατο. Ἐρωτώμενος οὖν καὶ αὐτὸς παρ' ἡμῶν τήμερον, πότερον τῆ μακαρίᾳ Τριάδι λέγα τὴν θυσίαν προσέχθαι τε καὶ προσάγεσθαι, ὡς ὁ λόγος φθάσας διετράνωσεν ἀνοιθεῖν, ἢ τῷ Πατρὶ μόνῳ, οὔτε μόνῳ ἔλεγε τούτῳ προσάγεσθαι, οὔτε οὐ μόνῳ. Ποτὲ δὲ καὶ εἰς ἀλλοκότους δόξας ἐπιπτε· τὸ μὲν γὰρ προσάγειν ὑποστατικὴν ἀπένεμε τῷ Ἰῷ ἰδιότητα, οὐκ ἴσμεν ταύτην πόθεν εὐραῖν· τὸ δὲ προσδέχσθαι τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως ἰδιῶν τι καὶ τοῦτο ἐπίθετο γνώρισμα μετὰ τῆς ἀγεννησίας, ἢ ἰδιότητα μόνου τοῦ προανάρχου Πατρὸς ἢ Ἐκκλησία παραλαβὴν ἔκπαλαι· εἴτα δὴ καὶ ἐπιπτε ἡμᾶς πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτῷ κατεσυλλογιζέσθαι· εἰ γὰρ μὴ, καθὼς αὐτὸς φησιν, ἰδιαιτάτων εἶναι τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως τὸ προσδέχσθαι, ἀλλὰ τῆς θείας, ὡς ἡμεῖς φάμεν, φύσεως, ἀποπὸν τι τάχα συμβήσεται· ἴσται καθ' ἡμᾶς ὁ Θεὸς ποτὲ μὲν Θεός, ποτὲ δὲ οὐ· οὐ γὰρ αἰδιος, φησιν, προσαγωγή, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ γεγεννημένη· διὰ δὲ τοῦτο πάντως ἐν τινι χρόνῳ καὶ τὸ προσδέχσθαι ὡσπερ ἂν εἰ τῆς ἀκαταλήπτου καὶ ὑπερουσίου θεότητος ὄρον τινὰ καὶ λόγον ἡμεῖς τὸ προσδέχσθαι ἐπιθέμεθα, ἀλλὰ μὴ τῷ θεϊκῷ ταύτην ἀφοσιούντες ἡμεῖς τοῦτ' αὐτὸ δὲ ἀξιώματι. Ταῦτα μὲν ὁ Ἀντιοχείας, ἵνα μὴ, τὸ καθ' ἕκαστον τῶν παρ' αὐτοῦ λεχθέντων ἐπιξιόντες, ἐπὶ πολὺ τὸν λόγον ἐκτείνωμεν.

Ὡς δὲ πρὸ πάντων ἡμῶν ὁ πολὺς τῆ φρονήσει καὶ γαρὰρὸς τῷ νοεῖν, ὁ θεοδίδακτον ὄντως φέρων κατὰ τὸν Σολομῶντα διάνοιαν, κράτιστος καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς, καὶ ἐς λόγους αὐτῷ συνελθεῖν διαλεκτικῶς οὐκ ἀπώκνησε, καὶ ῥήμασι παραιντηρίοις ὑπεργασθῆναι σπούδων αὐτὸν οὐ διέλιπε, καὶ τοῖς διλογίαις βαλλῶν αὐτοφῶς ὁ μεγαλοφυῆς καὶ ἐπιστημονάρχης οὐκ ἐνάρχησε, καὶ νῦν μὲν τούτο, νῦν δὲ ἐκεῖνο ποιῶν ἀγχιστρόφοις ἐπιχειρήμασι οὐκ ἀπέταμεν· ἐν οἷς ἐκεῖνα παρακαλῶν αὐτὸν ἐφελκωθροπέυστο, ἅπαντα δὴ πῶ καὶ Κορινθίους ἐπιστάλλων ὁ μέγας

Παθλος προέγραψεν, ἵνα τὸ αὐτὸ δηλονότι λέγωμεν πάντες, καὶ μὴ ἢ ἐν ἡμῖν σχίσματα· ὁ μὲν δὲ κατηρτισμένος ἐν τῷ αὐτῷ νοί καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ, εἴτ' οὖν ὁ ταράσσων τὴν Ἐκκλησίαν, αὐτὸς βασιλεύει τὸ κράτος. Ὡς οὖν οὕτω ταῦτα, ὁ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκείας ἐκστάσεως οὐ μεθίστατο, καὶ τοιοῦτόν τι φησι πρὸς αὐτόν ὁ σοφὸς τὰ θεῖα τῷ ὄντι κραταῖος καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς· Ποῖος φόβος ἐπέρχεται σκοπεῖτον τῷ λέγοντι τὴν ὁμοούσιον καὶ ἀδιάρητον Τριάδα τὴν ὑπὲρ ἡμῶν θυσίαν προσδέχεται· καὶ τίνι τῶν τριῶν ὑποστάσεων τὴν κατ' αὐτοῦ ἀναγκάτησιν ἐπενδείξασθαι οἴεται. Πότερον ὁ Πατὴρ τῷ τοιοῦτῳ ἀνθρώπῳ ἀναγκάτησιν ἐπιτὸν Υἱὸν ἰσότιμον τίθησιν; ἀπαγε. Ἄλλ' ὁ Υἱὸς ἐν τούτῳ δυσχεραίνει ὅτι τῷ ἰδίῳ Πατρὶ παρ' ἡμῶν συνοδεύεται; καὶ μὴν αὐτὸς τῆς δόξης τῆς πατρικῆς ὡς ἀκύρασμα ἐν Εὐαγγελίοις εἶπεν· Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμᾷ· καὶ ὅτι Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἴσμεν. Ἄλλὰ τὸ Πνεῦμα, ὃν συναλείων ἴσμι τούτοις καὶ σύντρονον; Οὐ μὲν οὖν· οὐδὲ γὰρ οὐδὲν τῆς Τριάδος καθίστηεν ἄτιμον. Ὡς παραλόγος ἄρα ὁ περὶ τούτου φόβος, ἵνα μὴ λέγω πάντα καὶ ἀλογώτατος.

Τοῖς γοῦν τοιοῦτοις λόγοις πολὺ μὲν ἔχουσι τὸ σοφόν, οὐχ ἤττον δὲ τούτου καὶ τὸ ἀναγκαστικόν πρὸς πειθῶν τε καὶ συγκατάθεσιν, τὸ σκληρόν τῆς τούτου ἐκστάσεως καὶ ἐκείνου καταμαλάξας ὅψι ποτε μέλις αὐτὸ μεταμῆλω χρησάμενον μεταβουλεύσασθαι πέπεικεν· ἔφ' οἷς ὁμοφρονεῖν ἡμῖν καὶ αὐτὸς συγκατέθετο τοσοῦτον, ὥστε, τῆν οἰκίαν γνώμην ἐγγράφως ἐκθέμενος, ἀναθέματι καθυποδαλεῖν τοὺς μὴ οὕτως φρονούντας, μηδὲ πιστεύοντας ὡς τῇ Ἐκκλησίᾳ δοκεῖ· ἢ δὲ γνώμην ἐν μίσῳ τοῦ βασιλείου τοῦδε καὶ ἱεροῦ συνεδρίου αὐτὸς ἀναστὰς ὑπανάγνωσεν, τὰδε πρὸς ἑπὶ διαλαμβάνουσαν. Ὁμοφρονῶ τῇ ἱερᾷ καὶ ἁγίᾳ συνόδῳ ἐπὶ τῷ τὴν θυσίαν καὶ τὴν νῦν προσαγομένην, καὶ τότε προσαχθεῖσαν παρα τοῦ μονογενοῦς καὶ ἀνθρωπίνου Λόγου, καὶ τότε προσαχθεῖσαν, καὶ νῦν παλιν προσάγεσθαι, ὡς τὴν αὐτὴν οὖσαν καὶ μίαν· καὶ τῷ μὲν οὕτω φρονούντι ἀνάθεμα· κἄν τι πρὸς ἀνατροπὴν εὐρίσκηται γεγραμμένον, ἀναθέματι καθυποβάλλω· Ἡ ὑπογραφή· Σωτήριχος Παντεύγετος.

Τούτων οὖν συνεκχθέντων, ἔδοξεν ἡμῖν δέον εἶναι, τὸ κατασκοπεῖσθαι λοιπὸν καὶ τὰ περὶ τῆς αὐτοῦ καταστάσεως, εἰ ἄρα χρὴ τούτου ἐν ἱερατικῇ καταστάσει μένειν τὸ ἀπὸ τούδε, εἴτε καὶ εἰς ἀρχιερίαν προδιεσθῆ· αὐτίκα οὖν ὁ κράτιστος καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς, τὴν περὶ τούτου ζήτησιν μὴ ἀνήκειν τῷ μεγίστῳ κράτει αὐτοῦ ἐπειπὼν, κατὰ τὸ θεοῦ ἡμῖν ἐνδεχόμενον κανονικῶς τὰ περὶ τούτου ἐπιτρέψαι διαπραξάσθαι· ἐν πᾶσι γὰρ τὴν τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων ἀκριβεστάτην συντήρησιν ἀποδεικνύειν λογίζεται. Συνδιασκεψάμενοι οὖν ἡμῖν ἐν κοινῷ περὶ τούτου, ἀπεντεύθεν πάσης ἱερατικῆς ἀξίας ἀνάξιος κέριται ὁ ὑποψήφιος Ἀνωχίας Θεουπόλεως Σωτήριχος ὁ Παντεύγετος· ἔπειτα τούτων ἐξ ἡμῶν τῶν κατωτέρω ῥηθησομένων

²⁶ 1 Cor. 1, 10. ²⁷ Joan. v, 23. ²⁸ Joan. x, 30.

A omnes dicamus, et in nobis non sint schismata²⁶; qui autem in suo proposito sententiaque perseverabit, id est Ecclesiam conturbat, ipse iudicium portabit. His auditis, cum ille nihilominus resistendo non desisteret, hæc divina doctrina instructus vere potens et sanctus imperator noster addidit: Age videamus quisnam timor impendeat dicenti, quod consubstantialis et invidua Trinitas hostiam pro nobis oblatam recipiat; et cuiusnam ex tribus personis indignationem formidare queat. Num Pater indignabitur huic homini, qui Filium æque secum honorandum statuit? apage. Num Filius ægre feret se cum suo Patre conglorificatum? Atqui ipse cum sit paternæ gloriæ splendor, in Evangelio ait: *Qui Filium non honorat, ne Patrem quidem honorat*²⁷; et: *Ego ac Pater unum sumus*²⁸. Num denique irascetur sanctus Spiritus, qui cum his sempiternus est et in eodem residens throno? Minime gentium. Nihil enim in Trinitate caret honore. Stultus igitur hæc super re timor, ac pene dixerim, stultissimus.

Hisce igitur valde doctis sermonibus persuadentibus æque et ad assensum compellentibus, contentionis suæ duritiam ac pertinaciam sero vix molliens, persuaderi sibi contrarium tandem est passus; ac per propriam sententiam scripto traditam, aliter sentientes neque Ecclesiæ doctrinam amplectentes anathemati subiecit: quam suam sententiam in medium progressus hujus regii sacrique synedrii stans legit, quæ ita ad litteram se habebat: Assentio sacræ sanctæque synodo in hoc dogmate, quod sacrificium tam quod nunc offertur, quam illud ab unigenito olim incarnato Verbo oblatum, et tunc oblatum fuerit et nunc offeratur, tanquam unum idemque. Et qui minime sic censet, eum anathematizo; et si quid contrarium reperiat scriptum, id pariter anathematizo. Soterichus Panteugenus subscripsi.

His ita compositis, visum est nobis dispiciendum quoque fore de hujus ordinatione, nempe utrum oporteret hunc deinceps in ecclesiastico statu manere, vel ad ipsum pontificatum promoveri. Statim igitur potentissimus sanctusque noster imperator, hanc quoque questionem minime esse differendam sua maxima auctoritate annuens, quidquid nobis canonice facere placuisset concessit. Putat enim sacrorum divinorumque canonum exactam observantiam in cunctis tenendam. Ergo communi consilio deliberantibus, omni in posterum sacerdotali dignitate indignus iudicatus est Soterichus Panteugenus Antiochiæ Dei civitatis electus patriarcha. Cum vero septem ex nobis infra nominandi postulassent, ut primo accuratius de

hac re dispiceremus, deinde in alia sessione sententiam quisque suam proferrent.

Ego quidem Constantinopolitanus, non admitendum ad sacerdotium aio hunc, quia jam benedictio non clam neque in angulis, sed manifeste recto dogmati contradicit, seque publicum pravæ doctrinæ fautorem defensoremque profitetur.

Ego Hierosolymitanus idem censeo quod sanctissimus dominus meus et consacerdos Constantinopolitanus de hoc proposito pie et secundum Dei voluntatem statuit.

Ego Bulgarus aio fieri non posse ut hic sacerdotium retinere sinatur, quia tantum contra Dei Ecclesiam scandalum suscitavit, et qui complures huic esse asseclas puto, nescimusque utrum ad veritatem sincero iudicio reversuri aliquando sint. Quod si juxta effatum Dominicum, homini qui minimum aliquem Christo credentem scandalizaverit, expedit ut lapide molario in ejus collum immisso præcipitetur, et in maris profunditatem jaciatur⁴⁰; qui multos circa dogma scandalizavit, quantæ erit pœnæ obnoxius? Insuper ex diversis divinis canonibus satis cognoscitur, hunc ad sacerdotium minime admitti posse, imo deponendum.

Ego quoque Cyprius aio, me utpote extraneum antea quidem non satis cognovisse quas iste vomit blasphemias adversus rectum Ecclesiæ dogma. Sed enim ex his quæ hodie ipsum audivi dicentem ante regium et ecclesiasticum thronum, non pontificatui tantummodo cum prorsus ineptum iudico, verum etiam diaconali gradu, quem hactenus tenuisse videtur, indignum, ita ut ex hoc etiam ejiciendus videatur.

Ego Cæsariensis hunc, utpote sæpe orthodoxiæ adversatum, ad sacerdotium non admitto.

Ego Corinthius iudico hunc omni sacerdotio indignum, utpote irreligiosum et blasphemias non solum mente foventem, verum etiam loquentem. Quamvis enim illis nunc anathema dixit, nihilominus sacerdotio et clero excluditur juxta magnum Athanasium Alexandrinum in Epistola ad Rufinianum episcopum, juxtaque alios divinos canones. Certe synodica sexti concilii definitio ita partim se habet: « His itaque cum omni diligentia curaque eximia a nobis constitutis, definimus nemini licere aliam fidem proferre seu conscribere, vel componere, neque aliud symbolum exponere aut docere vel tradere. » Et paucis interpositis: « Vel novum loquendi genus, seu vocabulorum inventionem invehere, ad dogmatum quæ definivimus subversionem. Quod si id faciant episcopi aut clerici, episcopatu et clericatu extorres fiant; si

Α αίτησαμένων κατασκήψασθαι πρότερον περί τούτου τὰ τελειώτερον, και ἐν ἐτέρᾳ συνελύσει τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἀπορῆνασθαι.

Ἐγὼ μὲν ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἀπαράδεκτον εἰς ἱερωσύνην τοῦτον φημι εἶναι, ὡς ἐπὶ δύο ἤδη χρόνους οὐ κρύφα οὐδ' ἐν γωνίᾳ, ἀλλὰ φανερώς κατὰ τοῦ ὀρθοῦ παρῶρησιαζόμενον δόγματος, και συνήγορον ὄντα λαμπρῆ τῆς ἀσεβείας και πρόμαχον.

Ἐγὼ δὲ ὁ Ἱεροσολύμων αὐτὰ ταῦτα και αὐτὸς γνωμητεύω ἄπειρ ὁ ἀγιώτατος ἐμοῦ δεσπότης και συλλειτουργὸς ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῇ τοιαυτῇ υποθέσει θαυρίστως ἄγαν και εὐσεβῶς ἀπεφῆνατο.

Ἐγὼ δὲ ὁ Βουλγαρίας λίγω ἀδύνατον εἶναι τὸ παραδεχθῆναι τοῦτον εἶχειν ἱερωσύνην, ὅτι τι τοιοῦτον σκάνδαλον κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐξήγησα, και ὅτι και διάφοροι τούτῳ οἶμαι συνηκολούθησαν, και ἀγροοῦμεν εἰ πρὸς ἀλήθειαν μετὰ ὀρθοῦ φρονήματος και τότε ἐπιστραφῆσονται· και εἴπερ κατὰ τα Κυριακὰ λόγια τῷ ἑνὰ τινὰ τῶν μικρῶν σκανδαλίσαντι τῶν πιστευόντων εἰς τὸν Χριστὸν συμφέρου ἐστὶν ἕνα λίθος μωλυνικός εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ κρεμασθῆ, και εἰς βυθὸν θαλάσσης ἀπορρίψῃ, ὁ πολλοὺς σκανδαλίσας ἐπὶ τῷ δόγματι, ὅποιά ἐσται τιμωρία ὑπόδικος; Ἄλλὰ και ἐκ διαφόρων θείων κανόνων τὸ ἀπαράδεκτον πρὸς ἱερωσύνην και καθηρημένον τοῦτον εἶναι διαγιγνώσκεται.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Κύπρου τοῦτό φημι, ὡς τὰ μὲν ἄλλα τοῦ ἀνδρὸς ἀπόδημος ὢν, τὸ πρότερον οὐ σύνοιδα ἀκριβῶς ὅσα και βλασφημῆσαι λέγεται κατὰ τοῦ ὀρθοῦ δόγματος τῆς Ἐκκλησίας· ἀπ' ὧν δὲ σήμερον ἐνώπιον τοῦ βασιλικου και ἱεραικου βήματος τουδε ἔκροασάμην λέγοντος τούτου, οὐ μόνον εἰς ἀρχιερωσύνην ἀπαράδεκτον εἶναι παντάπασιν ἀποφαίνομαι αὐτὸν, ἀλλὰ και αὐτοῦ του διακόνου βαθμοῦ ὃν δοκεῖ τῶς εἶχειν, ἀνάξιος πάντη καθίσταται, ὡς ἀφαιρείτου και τούτου τυγχάνοντος ἐξ αὐτοῦ.

Ἐγὼ δὲ ὁ Καισαρείας ὡς πολλὰκις κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας αὐτὸν ἐστάντα εἰς ἱερωσύνην οὐ παραδέχομαι.

Ἐγὼ δὲ ὁ Κορίνθου κρίνω τούτον πάσης ἱερωσύνης ἀνάξιον, ὡς ἀσεβῆ τε και βλάσφημα φρονήσαντα και λαλήσαντα· εἰ γὰρ και ἀναθέματι νυν καθυπέβαλεν, ἀλλὰ τῆς ἱερωσύνης και του κλήρου ἐκτέβληται, κατὰ τὸν Ἀλεξανδρείας μέγαν Ἀθανάσιον πρὸς Ρουφινιανὸν ἐπίσκοπον γράψαντα, και καθ' ἐτέρους θείους κανόνας· ὁ μὲν τοι συνοδικὸς ὅρος τῆς ἀγίας ἐκτῆς συνόδου οὕτως ἐν μέρει διεῖξει· « Τούτων τοίνυν μετὰ πάσης ἀκριβείας τε και ἐμμελείας πανταχόθεν παρ' ἡμῶν διατυπωθέντων, ὀρίζομεν ἐτέραν πίστιν μηδεὶ ἐξεῖναι προφέρειν, ἢ γουιν συγγράφειν ἢ συντιθέσθαι πίστιν ἐτέραν, ἢ προκομίζειν ἢ διδάσκειν ἢ παραδιδόναι ἕτερον σύμβολον. » Και μετὰ τινά· « Ἡ καινοφρωνία ἤτοι λέξεων ἐφεύρεσις πρὸς ἀνατροπὴν εἰσάγει τῶν νυν παρ' ἡμῶν διορισθέντων, ἐπισκόπους μὲν ὄντας ἢ κληρικούς, ἄλλοτρίους εἶναι τῆς ἐπισκοπῆς και του

⁴⁰ Matth. xviii, 6.

κλήρου· μονάζοντας δε ἢ λαϊκοὺς, ἀναθεματίζεσθαι. » Τούτω συμφθέργονται καὶ ὁ τῆς ἐν Νικαίᾳ τῷ δευτέρῳ ἀγίας συνόδου ὄρος, καὶ ἕτερος θεσμὸς τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων Πατέρων.

Ἐγὼ δὲ ὁ Ἀθηνῶν ὀψέ φημι καὶ μόλις μεταμαθόντα αὐτὸν τὴν ἀσέβειαν, καὶ ταῦτα ὑποψήφιον ὄντα πατριάρχην, εἰς ἱερωσύνην οὐκ ἂν ποτε παραδέξωμαι· ἀλλὰ κἂν τινες παραδέξωται, ἑαυτὸν ἐξ αὐτῶν ἀπορρήγνυμι.

Ἐγὼ δὲ ὁ Λαρίσσης, τῷ Ἀθηνῶν ἐς τὰ λοιπὸν συμφρονῶν, ἀπὸ τῆς τοῦ μεγάλου μᾶλλον Ἀθανασίου ἐπιστολῆς ἀποκηρύττω τοῦτον τοῦ ἱερατικοῦ παντὸς ἄξιωματος.

Ἐγὼ δὲ ὁ Ἀδριανουπόλεως τοῦτο λέγω, ὅτι, ἐκ τῶν θείων καὶ ἁγίων εὐαγγελιστῶν, καὶ τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων, οὐ δύναται τῆς ἱερωσύνης (τυγχάνειν) κἂν ἀπαξ ἐλεγχθῆ ἰαλωκῶς ἐπὶ τινὶ ἀμαρτήματι, οἷσις δὲ περιπίπτουσι ἄνθρωποι ὄντες, καὶ τὸν πλὸν τοῦτον καὶ σαρκικὸν περιείμενοι, πῶς ἔστι δυνατόν εἰς ἱερωσύνην προδιδασθῆναι τὸν ὑποψήφιον Ἀντιοχείας, ἄνθρωπον ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα ἔτη γενόμενον, δοκοῦντά τε λόγους σοφοῖς ἐνευδοκίμειν, καὶ εἰς πατριαρχικὸν θρόνον προδεδλημένον, καὶ νῦν φάντα οὐ μόνον λόγους τῆς ὀρθοδόξου ἀλλοτριύφρονος πίστεως, ἀλλὰ καὶ λόγον συγγραψάμενον πλήρη βλασφημιῶν καὶ ἀποφημιῶν δυσσεβῶν, καὶ μόλις ποτὲ μεταπεισθέντα καὶ μεταμαθόντα τὸ εὐσεβεῖς καὶ τὸ ὀρθόδοξον; Διὰ τοῦτο τοίνυν οὐδὲ αὐτὸς ἄξιον ἱερωσύνης τὴν τοιαύτην λογιζομαι.

Καὶ εἰς ἀνασκοπὴν συνελθόντες οἱ αὐτίκα τὴν κατ' αὐτὸν ψῆφον ἐκθέμενοι, ἀποφαινόμεθα τοῦτον ἱερωσύνης πάσης ἀνάξιον, οὐ διὰ τὰ σήμερον μόνον παρ' αὐτοῦ λαληθέντα μετὰ πολλῆς τῆς ἐνστάσεως, ἀλλ' ὅτι περ ἐξ ὅτου τὸ βλάσφημον τοῦτο διεθουλήθη δόγμα, καὶ λόγος ἐξέθετο τῆς καινοφανοῦς ταύτης αἰρέσεως συνήγορος· καὶ οὐ μόνον προστάτης ἔγγράφως καὶ πρόμαχος τῆς τοιαύτης ἀσεβείας ἐδείκνυτο, ἀλλὰ καὶ ἔγγράφως πλειστάκις διαλεγόμενος πρὸς τε ἄλλους πολλοὺς καὶ τινὰς ἐξ ἡμῶν, οὕτως ἀναφανδὸν ἐκύρου τὴν τοιαύτην ἀσέβειαν, καὶ τὰς τῶν Χριστιανῶν ψυχὰς ἐσκανδαλίζε. Καὶ ἡμῖν μὲν οὕτω τὴν σήμερον τοῖς πλείοσι τοῦ συλλόγου τὰ κατ' αὐτοῦ ἀποπέφανται, ἐν ᾗ καὶ ἡ τῶν ἐν Νικαίᾳ συναθροισθέντων θείων Πατέρων ὁμήγυρις ἐπὶ τῇ τοῦ μακαριόφρονος Ἀρείου καθαιρέσει, τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ ποιούσα συνέδραμε· τισὶ δὲ ἐξ ἡμῶν, ἡγουν τῷ Ἡρακλείᾳ, τῷ Κυζίκου, τῷ Σίδης, τῷ Θεσσαλονίκης, τῷ Καισαρείας, τῷ Φιλίππων, καὶ τῷ Λαοδικείας, οὐκ ἄπετυθεὶν γνωμοδοτῆσαι περὶ τοῦτον δεῖν ἐδοξεν ἀλλὰ σκοπεῖσαι, καὶ οὕτω τὸ δόξαν ἀποφύνασθαι.

Μηνὶ Μαίῳ, ἐν ἡμέρᾳ, β' ἰνδικτιῶν, προκαθημένου τοῦ θεοστέτου βασιλέως ἡμῶν καὶ αυτοκράτορος ἡμῶν Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλαχερνῶν, παρισταμένων τῇ ἁγίᾳ βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντων τῶν ἀναγεγραμμένων, ἄνευ τοῦ πρωτοστοαρίου, τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου, τοῦ πρωτασεκρητίου, καὶ τοῦ νομοφύλακος, συνεδριαζόντων αὐτῷ ἄνευ τοῦ Ἀντιοχείας ἡμῶν τῶν καὶ διαί-

A monachi aut laici, anathemate feriuntur. » Canoni huic consona secundæ quoque Nicææ synodi definitio, atque aliæ etiam sanctorum atque a Deo afflatorum Patrum auctoritates.

Ego Atheniensis hunc vix seroque a sua impietate recedentem, et quidem cum jam esset patriarcha electus, ad sacerdotium nunquam admittam. Quin si qui eum admiserint, me ab his segrego.

Ego Larissæus cum Atheniensi cæteroqui consentiens, fretus magni præsertim Athanasii epistola, huic homini omnem ecclesiasticam dignitatem abjudico.

Ego Adrianopolitanus aio, quod si jubentibus divis incorruptisque evangelistis, sacrisque et divis canonibus, haud licet sacerdotium assequi homini illi qui vel semel alicujus peccati convictus fuerit, cujusmodi accidunt hominibus hoc limo et carne circumdatis, qui liceat ad sacerdotium provehere hunc electum Antiochenum, hominem sexagenariam ætatem prætervectum, litteratura clarum, patriarchali sedi destinatum, nunc autem non modo sermonibus utentem ab orthoza fide abhorrentibus, verum etiam libelli auctorem, qui blasphemis impiisque absurditatibus scatet, vixque demum resipiscentem, et ad pietatem orthodoxiamque redeuntem? Quæ cum ita se habeant, ego quoque a sacerdotio hunc repello.

Ergo ad scrutinium convenientes, qui modo sententiam contra illum diximus, declaramus eum omni sacerdotio indignum, non ob ea tantummodo quæ is hodie multa cum pertinacia locutus est, sed quia ab ipso blasphemum hoc dogma divulgatum est, et libellus etiam perscriptus novæ hujus hæreseos assertor. Neque solum antesignamus atque defensor scripto suo hujusce impietatis existit, verum etiam absque scripto sæpe colloquens modo cum aliis multis, modo etiam cum nostrum nonnullis, sic manifeste impium hunc errorem sanciebat, et Christianorum animabus scandalo erat. Et nos ergo synodi hujus pars major in hunc hominem hoc die sententiam dicimus, quo collectum quoque Nicææ sanctorum Patrum concilium ad vesani Arii damnationem, similiter Ecclesiæ laboranti justas suppetias tulit. Attamen nonnullis nostrum nimirum Heracleensi, Cyziceno, Sidensi, Thessalonicensi, Cæsariensi, Philippensi, Laodiceno, haud visum est in præsentem de hoc decernere, sed adhuc considerandum, et tum demum sententiam ferendam.

Mensis Maii die tertia decima, indictione secunda, præside a Deo coronato imperatore nostro et domino Manuele Comneno, in Blachernarum palatio, assistentibus sanctæ majestati ejus cunctis prædictis, exceptis protonotario, magno drungario protoasecretis, et nomophylace; consistentibus nobis patriarchis, absque Antiocheno, et de hac re judicantibus; socio judicii nostri Bul-

garo, absque Cyprio qui non interfuit, nobis inquam, suprascriptis episcopis astipulantibus.

Quandoquidem hesternæ actæ quæ propter temporis augustias lecta non fuere, hodie demum legenda erant, neque aderat magnæ Dei civitatis Antiochiæ electus olim patriarcha Soterichus Panteugenus, etsi is a regia divaque circumspeditione sine dilatione comparere hodie jussus fuerat; idcirco necesse fuit illi iterum intimare notitiam, ut actorum lectioni interesset; quod si forte nollet nihilominus actorum lectionem fieri oportere. Delegati sunt igitur ad ipsum e nostris præsulibus Corinthi Theodorus, Adrianopoleos Leo, Parii Nicolaus; quibuscum missus fuit etiam iudex veli Thomas Hapluchres. Hi vero rem significantes, scriptam denuntiationem apud eum reliquerunt comparendi, uti dictum est. Scheda autem tradita ita ad litteram se habebat:

Mensis Maii die tertia decima, indictione secunda, præsentibus diacono Magnæ Ecclesiæ Bellisariota Theodoro, Georgio lectore Antiochiæ modestiæ præposito, Georgio Scutariota lectore Adrianopolitano; regali divoque et venerando jussu, licet non scripta, nos episcopi auctoritate demandata a sanctissimo domino et œcumenico patriarcha, et a sanctissimo Hierosolymorum patriarcha monacho domino Joanne, insuper etiam a sanctissimo archiepiscopo totius Bulgariæ, charissimo patruo potentis sanctique nostri imperatoris, monacho inquam, domino Joanne Comneno; nec non ad ea quæ in Blachernarum palatio convenit sancta divaque synodo; pervenimus ad venerandum Hodegorum cœnobium, atque in conspectum admissi electi olim patriarchæ Dei urbis Antiochiæ magnæ domini Soterichi Panteugeni, nuntiavimus ei quæ in mandatis habuimus, his verbis: Potentissimus et sanctus imperator noster jussit heri, ut dicta sancta synodus tuque etiam hodie conveniatis ad lectionem audiendam commentarii de rebus disputatis et actis, te audiente, hesternæ die quæ fuit præsentis mensis duodecima coram regali throno, sanctaque et divina synodo. Quoniam vero dicti sanctissimi patriarchæ cæterique antistites convenerunt in Blachernarum palatio, ac jam præside a Deo coronato imperatore, et synodi pleno numero, tu non adfuisti, missi nos fuimus, uti dictum est, ad te invitandum, ut sine mora adsis hodie lectioni actorum hesternorum. Scito enim, quod si minime id facias, vel te absente acta nihilominus legentur. Coactus enim a Deo electus sanctissimus noster imperator

(26) Περιωπή, Latine *circumspectio*, vocabulum honoris quo utitur erga cardinales Adrianus VI. PP, apud nos *Spicileg.* t. II, Præf. p. XIII.

τωντων τῆ ὑποθέσει πατριαρχῶν, συνδικαιωτῶν ὁμοίως καὶ ἡμοῦ Βουλγαρίας, ἀνευ τοῦ Κύπρου μὴ συμπαρουσιάζοντος, συνδικαιωμένουτων ἡμῶν τῶν προκαταγεγραμμένων πάντων ἀρχιερίων.

Ἐπει τὸ κατὰ τὴν χθὲς γεγονὸς σημεῖωμα μὴ φθάσαν ἀναγνωσθῆναι διὰ τὸ στενὸν τοῦ καιροῦ ἔμελλον ἀναγνωσθῆναι τὴν σήμερον, οὐ παρῆν δὲ ἰφθάσας πατριάρχης Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχίας Σωτήριχος ὁ Παντεύγεος, καὶ ταῦτα παραγγελλθεὶς παρὰ τῆς βασιλείου καὶ θείας περιωπῆς (26) παρουσιάσαι ἀνυπερθέτως τὴν σήμερον ἰδέσθαι διὰ ταῦτα καὶ πάλιν δοθῆναι αὐτῷ εἶδησι ὡς ἂν παρουσιάσῃ ἐπὶ τῆ ἀναγνώσει τοῦ τοιοῦτου σημεῖωματος· εἰ μὴ βούλοιο, καὶ ἀπόντος αὐτοῦ τὴν τοῦτου γενέσθαι ἀνάγκωσιν. Ἀπεστάλησαν οὖν πρὸς αὐτὸν ἀπὸ μὲν τῶν ἀρχιερίων ἡμῶν ὁ Κορωθεὺ Θεόδωρος, ὁ Ἀδριανουπόλεως Λέων ὁ Παρίου Νικόλαος· συνδικαιωτῆ δὲ τοῦτοις ὁ κριτῆς τοῦ βῆλου Θωμᾶς Ἀπλούχρης· καὶ διαμηνύσαντο τούτων παραγγελίαν ἔγγραφον θέμενοι πρὸς αὐτὸν, ἵνα παρουσιάσῃ, ὡς εἴρηται. Ἔσχεν τὸ παρ' αὐτῶν ἐκτεθῆν σημεῖωμα ῥητῶς οὕτως.

Μηνὶ Μαίω, τῇ ἡμέρᾳ, ἰνδικτιῶν β', παρουσίᾳ διάκονου Θεοδώρου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ Βελισσαριώτου, Γεωργίου ἀναγνώστου Ἀντιοχίας τοῦ ἐπὶ τῆς εὐταξίας, Γεωργίου ἀναγνώστου Ἀδριανουπόλεως τοῦ Σκουταριώτου, Νικολάου ἀναγνώστου τοῦ Ἀττικοῦ, καὶ Λέοντος τοῦ Ἀδριανουπολίτου ἀπὸ βασιλικῆς καὶ θείας προσκυνητῆς ἀγράφου προστάξεως, ἡμεῖς οἱ ἀρχιερεῖς ἐξ ἐπιτροπῆς τοῦ τι ἀγιωτάτου δεσποτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων μοναχοῦ κυροῦ Ἰωάννου, εἶτι δὲ καὶ τοῦ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου πάσης Βουλγαρίας καὶ περιποσθήτου θείου τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως μοναχοῦ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν τῇ παλατίᾳ τῶν Βλαχερνῶν συνδραμούσης τὴν σήμερον ἱεράς καὶ θείας συνόδου, παραβόλομεν τῆ στασμίᾳ μονῆ τῶν Ὁδηγῶν, καὶ εἰς ὄψιν ἐλθόντες τῷ φθάσαντι προβληθῆναι πατριάρχῃ Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχίας κυρῷ Σωτηρίχῳ τῷ Παντευγένῳ, ἀνηγγεῖλαμεν αὐτῷ τὰ ἐνταλθέντα ἡμῖν, εἰπόντες ὡς Ὁ κρατίστος καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς ὤρισεν κατὰ τὴν χθὲς συνελθεῖν κατὰ τὴν σήμερον τὴν ῥηθείσαν ἀγίαν σύνοδον καὶ εἰ ἐπὶ τῷ ἀναγνωσθῆναι τὰ σημειωθέντα ἐπὶ τοῖς λαληθείσι καὶ πραχθείσι ἐπ' ἀκροῦσι σου κατὰ τὴν χθὲς εἰβ' τοῦ παρόντος μηνὸς ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ βήματος καὶ τῆς ἱεράς καὶ θείας συνόδου. Ἐπει δὲ οἱ μὲν ῥηθέντες ἀγιωτάτοι πατριάρχαι καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχιερεῖς συνηλθον εἰς τὸ ἐν Βλαχερναις παλάτιον, καὶ προκαθίσαντος τοῦ θεοσιτεροῦς ἡμῶν αὐτοκράτορος καὶ τοῦ συλλόγου παντὸς πλήρους ὄντος, σὺ οὐκ ἐνεδήμισας· ἀπεστάλημεν ἡμεῖς, ὡς δεδήλωται, μετακαλίσασθαι σε, ἐφ' ᾧ ἀνυπερθέτως παρουσιάσαι τὴν σήμερον ἐπὶ τῆ ἀναγνώσει τῶν σημειωθέντων κατὰ τὴν

Equidem absque hoc synodalis scripturæ exemplo, nunquam putassem Latinos a Græcis hujusmodi titulum sumpsisse.

χθίς ὄφειλαντα εἶδέναι ὡς, εἰ μὴ τοῦτο ποιήσαις, A procedere ad paratam Deo favente militarem expeditionem, propter instantes necessariasque imperii curas, haud diutius discessum suum potest differre. Proptereaque heri mandavit, ut cuncti hodie convenirent; et nunc tota die sedet in solio tuum præstolans adventum.

καὶ σοῦ μὴ ἐνδημήσαντος ἀναγνωσθήσεται τὸ τοιοῦτον· κατεπειγόμενος γὰρ ὁ θεοπρόβλητος καὶ κράτιστος ἡμῶν αὐτοκράτωρ ἐξελθεῖν εἰς τὴν προκειμένην εὐτυχῶς σὺν Θεῷ ἐκστρατεῖαν, διὰ τὰς ἐπικειμμένας κοσμικὰς ἀναγκαῖας φροντίδας οὐκ ἔχει πλέον ἄωρτων τὴν ἐξέλυσιν· καὶ διὰ τοῦτο χθίς τε ὤρισε συνελθεῖν πάντας κατὰ τὴν σήμερον, καὶ νῦν προκάθηται πανημέριος τὴν σὴν ἀναμμένων ἐπιδημίαν.

Ὁ δὲ πρὸς ταῦτα ἀντιφθέγγετο μὴ δύνασθαι παρουσιάσαι μῆτε τήμερον μῆτε αὐριον διὰ τὸ πυρρίτειν, ὡς ἔλεγε· ἐπὶ κλίνης γὰρ ἀνάκειτο, καὶ ἀγνοεῖν εἰ ἐπιταθῆ αὐτῷ τὰ τῆς νόσου· προσθέμνος ὅτι, Ἐμοῦ ἀπόντος, ὃ αἰροῦνται ποιησάμεσαν, Ἡμεῖς δὲ καὶ αὐθις διελαλήσαμεν πρὸς αὐτόν, ὡς εἰ μὴ παρουσιάσει ἄρτι, ἀναγνωσθήσεται τὸ διαληφθὲν σήμερον, καὶ πᾶσα θύρα δικαιολογίας τούτω ἀποκλεισθήσεται. Ἀνεγνώσθη τοίνυν αὐτὸ ἐπὶ βασιλικῷ βήματι καὶ ἠρωτήθημεν οἱ παρουσιάσαντες πατριάρχαι, καὶ ὁ Βουλγαρίας, καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἡμεῖς, εἰ δεῖ λοιπὸν τὴν ἀνάγνωσιν γενέσθαι τοῦ ἐκτεθέντος κατὰ τὴν χθίς, ὡς δεδήλωται, σημειώματος· καὶ ὡς οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν ἀμφιβέλλων πρὸς τὸ ἀναγνωσθῆναι τοῦτο ἐτύγχανεν, ἀνεγνώσθη αὐτό. Ἐπεὶ οὖν συμπάρημεν καὶ οἱ κατὰ τὴν χθίς ζητήσαντες ἀρχιερεῖς σκέψασθαι περὶ τοῦ εἰ δεῖ ἐν ἱερῇ κατεστάσει τε εἶναι, εἴτε καὶ εἰς ἀρχιερεῖα προειδασθῆναι τὸν δηλωθέντα Παντεύγενον εἴτε καὶ μὴ, τῶν ἄλλων ἀκάτων εἰκόντων ἀνάξιον αὐτὸν πάσης ἱερατικῆς καταστάσεως εἶναι, εἶπομεν καὶ ἡμεῖς, ὁ Ἡρακλείας θελονότι, ὁ Κυζικίου, ὁ Σίδης, ὁ Θεσσαλονίκης, ὁ Νεοκαισαρείας, ὁ Φιλίππων, ὁ Λαοδικείας, τὰ αὐτὰ, καὶ περὶ τούτου φρονεῖν καὶ λέγειν τοῖς λοιποῖς συλλειτουργοῖς ἡμῶν, καὶ μηδὲν ἔχειν ἀμφίβολον.

Ὁ ταπεινὸς μοναχὸς Λουκάς καὶ ἑλῶ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος νέας Ῥώμης τοῖς ἐν τῷ παρόντι τόμῳ γεγραμμένοις ἐπὶ τοῦ πρὸ ἡμῶν μακαριωτάτου πατριάρχου κυροῦ Κωνσταντίνου στοιχήσας καὶ αὐτὸς καὶ ὀρίσας ὑπέγραψα.

Ὁ ταπεινὸς μοναχὸς Ἰωάννης καὶ ἑλῶ Θεοῦ πατριάρχης τῆς μητρὸς πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν ἁγίας Σιών πόλεως Ἱερουσαλὴμ ὀρίσας ὑπέγραψα.

Ὁ ταπεινὸς μοναχὸς Ἰωάννης καὶ ἑλῶ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος πρώτης Ἰουστινιανοῦ καὶ πάσης Βουλγαρίας ὁ Κομνηνὸς ὀρίσας ὑπέγραψα.

Εἰ καὶ μετὰ τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας ὑπέγραψα διὰ τὸ θεῖον καὶ ἀναγκαῖον τῆς ἐκκλησιαστικῆς, ὑποθέσεως, ἀλλ' οὖν οὐδὲν ἐκ τούτου τῷ θρόνῳ τῆς Σόφρου γενήσεται πρόκριμα ἐκ τῆς ἡμῆς ὑπογραφῆς, τὸν ἄνω τόπον, ὡς ἐγὼ λέγω, ἐκ διαφόρων δικαίων ἔχοντι· διὸ στοιχῶν καὶ ἀντιταῖς ἐν τῷ τόμῳ ὀρίσθαισι, φυλάττω καὶ ἐμαυτῷ τὸ τοῦ θρόνου δίκαιον. Ἀσπάζομαι δὲ καὶ τὰ γεγραμμένα, καὶ ταῦται ταῖς ἐνοιαῖς καὶ πίστεσι συναποθανεῖν εὐχομαι· Ὁ μοναχὸς ἐλάχιστος καὶ ἑλῶ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Ἰωάννης.

Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Καισαρείας Καππαδοκίας Στεφανὸς ὀρίσας ὑπέγραψα.

Ad hæc respondit Soterichus, haud se posse vel hodie vel cras adesse, propter febrim qua se correptum dicebat; nam et in lecto jacebat, et ignarum se num quobus augetur aiebat. Addidit tamen, ut se quoque absente, quod placitum foret decernerent. Tum nos rursus ipsi significavimus, quod nisi statim compareret, hodie legenda esset res prædicta, atque omni deinceps defensionis fores præcludendæ. Lectum fuit igitur synodale decretum coram regali throno; moxque fuimus interrogati nos patriarchæ ibi præsentis, et ego Bulgarus, cæterique nos episcopi, num reapse facienda lectio hesternorum, uti dictum est, actorum. Postquam vero nemo ex nobis quominus ea legerentur ambiguum se demonstravit, lecta fuerunt. Cum autem adessemus etiam nos alii episcopi, qui adhuc deliberandum heri censebamus, num vel in ecclesiastico statu retinendus esset vel etiam ad patriarchatum promovendus prædictus Panteugenus, necne; cæteris omnibus omni ecclesiastico statu indignum affirmantibus, nos quoque, Heraclensis scilicet, Cyzicenus, Sidensis, Thessalonicensis. Neocæsariensis, Philippensis, Laodicenus, pedibus in sententiam ivimus, neque eadem et sentire et loqui cum reliquis consacerdotibus nostris absque ulla dubitatione edidimus.

Humilis monachus Lucas, Dei miseratione archiepiscopus novæ Romæ, actis in præsentis tomo scriptis sub præcessore nostro beatissimo patriarcha domino Constantino consentiens ego quoque et definiens subscripsi.

Humililil monachus Joannes, Dei miseratione patriarcha matris omnium Ecclesiarum sanctæ Sion urbis Jerusalem, definiens subscripsi.

Humilis monachus Joannes Comnenus, Dei miseratione archiepiscopus primæ Justinianæ et totius Bulgaricæ, definiens subscripsi.

Quoniam ego post beatissimum Bulgaricæ archiepiscopum subscripsi, coactus sacra ecclesiastici argumenti necessitate, nullum hinc sedi Cypriæ fiet præjudicium; quippe qui affirmo me multos ob titulos superiorem tenere locum. Quamobrem et ipse consentiens definitis in tomo, at tamen jus sedis meæ mihi vindico. Cæteroque scripta amplector, atque in hac sententia fideque mori opto. Monachus minimus, et Dei miseratione archiepiscopus Cypri Joannes.

Vilis archiepiscopus Cæsareæ metropoleos Capadociæ Stephanus definiens subscripsi.

Vilis metropolita Heracleæ Petrus definiens A subscripsi.

Vilis metropolita Ancyrae Stephanus definiens subscripsi.

Vilis metropolita Cyzici Joannes definiens subscripsi.

Vilis metropolita Nicomediæ Theophylactus definiens subscripsi.

Metropolita Nicææ Leo, quanquam huic questioni ventilandæ non interfui, de qua in præsentī commentario agitur, nihilominus consentiens præsentī actioni et ipse subscripsi.

Vilis metropolita Chalcedonis, etsi indignus, Constantinus consentiens et ipse pariter subscripsi.

Vilis metropolita Sidæ Joannes ipse quoque B definiens subscripsi.

Vilis archiepiscopus metropoleos Thessaloniciæ Calus, ita semper per Dei gratiam sensi et sentio, docui et doceo; et sic usque ad vitæ meæ miserandæ terminum sentire et docere spondens, uti in præsentī tomo continetur, secutus ceterorum exemplum ipse quoque definiens subscripsi.

Vilis metropolita Claudiopoleos Gregorius definiens subscripsi.

Humilis episcopus sanctissimæ metropoleos Neocæsariæ definiens subscripsi.

Vilis metropolita Laodicæ Calus definiens subscripsi.

Vilis archiepiscopus metropoleos Corinthi definiens subscripsi.

Vilis episcopus metropoleos Athenarum Georgius definiens subscripsi.

Vilis metropolita Amastridis Joannes definiens subscripsi.

Vilis metropolita Mocesorum Leo definiens subscripsi.

Vilis metropolita Patrarum Constantinus, etsi hujus questionis examini nequaquam interfui, tamen consentiens præsentī actioni et ipse subscripsi.

Vilis metropolita Larissæ Georgius et ipse definiens subscripsi.

Vilis episcopus Nicopolitanæ sanctæ Dei Ecclesiæ Basilius et ipse subscripsi.

Theodorus vilis metropolita Philipporum D definiens subscripsi.

Georgius vilis metropolita Apamiæ definiens subscripsi.

Vilis metropolita Corcyrae Constantinus definiens subscripsi.

Vilis metropolita Methymæ Michael consentiens definiensque subscripsi.

Joannes vilis metropolita Paronaxiæ et ipse definiens subscripsi.

Nicolaus vilis metropolita Attaliæ definiens subscripsi.

Vilis metropolita Acardiopoleos Constantinus definiens subscripsi.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἡρακλείας Πέτρος ὄρισας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἀγκύρας Στέφανος ὄρισας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Κυζίκου Ἰωάννης ὄρισας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Νικομηδείας Θεοφύλακτος ὄρισας ὑπέγραψα.

Ὁ μητροπολίτης Νικαίας Λέων, εἰ καὶ μὴ παρῆμιν ἐπὶ τῇ ζητήσει τῆς παρουσίας ὑποθέσεως, ἐφ' ἧ καὶ τὸ παρὸν σημείωμα γέγονεν, ἀλλὰ στοικῶν τῇ παρουσίᾳ πράξει ὑπέγραψα καὶ αὐτός.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Χαλκηδόνος, εἰ καὶ ἀπέξιος, Κωνσταντῖνος στοιχήσας καὶ αὐτὸς ὁμοίως ὑπέγραψα.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Σίδης Ἰωάννης καὶ αὐτὸς ὄρισας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης Κάλος, οὕτω Θεοῦ χάριτι φρονήσας τε καὶ φρονῶ, διδάσκων τε καὶ διδάξας, καὶ ἀκριτέλους τῆς ἐλευθερίας μου ζωῆς φρονεῖν τε καὶ διδάσκειν κατατιθέμενος, ὡς ἐν τῇ παρόντι τόμῳ διειληπταί, ἀκολούθως τοῖς ἄλλοις καὶ αὐτὸς ὄρισας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Κλαυδιουπόλεως Γρηγόριος ὄρισας ὑπέγραψα,

Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Νεοκαισαρείας ὄρισας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Λαοδικείας Κάλος ὄρισας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Κορίνθου ὄρισας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐτελής ἐπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Ἀθηνῶν Γεώργιος ὄρισας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἀμαστρίδος Ἰωάννης ὄρισας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Μωκυσῶν Λέων ὄρισας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Πατρῶν Κωνσταντῖνος, εἰ καὶ μὴ παρῆμιν ἐπὶ τῇ ζητήσει τῆς παρουσίας ὑποθέσεως, ἀλλ' ἡ στοικῶν τῇ παρουσίᾳ πράξει καὶ αὐτὸς ὑπέγραψα.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Λαρίσσης Γεώργιος καὶ αὐτὸς ὄρισας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐτελής ἐπίσκοπος τῆς ἐν Νικοπολεὶ ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας Βασίλειος καὶ αὐτὸς ὑπέγραψα.

Θεόδωρος ὁ εὐτελής μητροπολίτης Φιλίππων ὄρισας ὑπέγραψα

Γεωργίος ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἀπαμείας ὄρισας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Κερκύρας Κωνσταντῖνος ὄρισας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Μηθύμνης Μιχαὴλ στοιχήσας καὶ ὄρισας ὑπέγραψα.

Ἰωάννης ὁ εὐτελής μητροπολίτης Παροναξίας καὶ αὐτὸς ὄρισας ὑπέγραψα.

Νικόλαος ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἀτταλείας ὄρισας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐτελής Ἀρχαδιουπόλεως Κωνσταντῖνος ὄρισας ὑπέγραψα.

Μιχαὴλ ὁ εὐταλὴς ἐπίσκοπος Λέμνι ὄρισας ὑπὸ ἄ-
γράφῃ.

Ὁ εὐταλὴς ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἑρακλεῶς Ἀκακίος
μοναχὸς ὄρισας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐταλὴς ἀρχιεπίσκοπος Ὑρκανίης Διονύσιος ὄρισας
ὑπέγραψα.

Ἀρχιερίων νείατος ἐνὶ [ita cod.] λόγῳ ἡδὲ τιμῇ
σκεπτῆρ νωνύμων Δαλισανδῶν Κωνσταντίνος ἰσοδριθῆ
μοι τὰ ζυγὰ τοῦ νοῦ φέρω τῷ δισπότῃ μου Σκουταριώτῃ
Σίδῃς.

Ὁ εὐταλὴς ἐπίσκοπος Πατέρων Γεώργιος ὄρισας
ὑπέγραψα.

Michael vills episcopus Lémni definiens sub-
scripsi.

Vilis archiepiscopus Heracleæ Acacius mona-
chus definiens subscripsi.

Vilis archiepiscopus Hyrcaniæ Dyonisius defi-
niens subscripsi.

Antistitum ultimus et sermone et honore, igno-
bilitium Dalisandorum excubitor, mentis meæ
lancem gero parem domino meo Scutariotæ
Sidensi.

Vilis episcopus Patarorum Georgius definiens
subscripsi.

EX LIBRO XXV

LECTORI BENIVOLO ANGELUS MAIUS.

(Script. vet. tom. IV.)

1. Ineditam Græcæ Ecclesiæ synodum, dogmatis gravitate venerabilem, patriarcharum et metropo-
litanorum numero insignem, Manuelis gloriosissimi Cæsaris præsentia et actibus cohonestatam, ex
autographo vetere, in ipsisque synodi penetralibus confecto codice, Deo favente, vulgamus. Est is
codex Græcus Vaticanus 1176, membranæus, in-4, litteris paulo grandioribus summaque sedulitate
et calligraphia scriptus; quem quidem olim vidit Leo Allatius (1), sed ubinam is latitaret, nequaquam
indicavit, nunc autem in Vaticanæ bibliothecæ pluteis quærenti mihi facile occurit. Codicem esse
autographum, docent ipsæ episcoporum postremæ subscriptiones, caractere proprio singulorum satis
vario et difficili exaratæ. Insuper hanc synodici codicis ἀθροῖα demonstrant Manuelis imper. ejusque
conjugis Mariæ, in fronte codicis auro et variis coloribus pictæ imagines, quæ nonnisi viventium
principum fieri potuerunt: mortuo quippe Manuele, rerum statim publicarum summa conversio
facta est, tyranno oborto Andronico, qui Mariam Augustam illico occidit, pauloque post Alexium
puerum, Manuelis hæredem, pari scelere exstinxit. Eadem synodus exstat etiam in recentioribus Vati-
canæ bibliothecæ codicibus, nempe Vat. 680, Reg. 67, Separatim vero dogmaticum Manuelis imp.
edictum scribitur in Ottob. 309. Jam synodi hujus historicam notitiam apud Cinnamum (2), neo non
apud Choniatham (3), atque Ephræmium (4) legere licet: cætera vero cum ex ipsa lectione synodi, quam
ego Latinam feci, perquam lucide appareant, nolui hac super re verbosius præfari.

(1) *De consens.* lib. II, 12.

(3) *Hist.* VI, 2.

(2) *Hist.* VII, 5.

(4) *Vit. Cæsar.* V. 4746 sqq.

ΣΥΝΟΔΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΗΤΟΥ, ΟΤΙ, Ο ΠΑΤΗΡ ΜΕΙΖΩΝ ΜΟΥ ΕΣΤΙΝ.

SYNODUS

HABITA PROPTER ILLUD DICTUM, QUIA, PATER MEUS MAJOR ME EST.

Ἐθεσίς τῶν πραχθέντων ἐπὶ τῇ ζητήσῃ τῆς Β
ἐξηγήσεως τοῦ ἐν τῷ ἀγίῳ Εὐαγγελίῳ ἐμπερομένου
ῤατοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ

Expositio eorum quæ gesta sunt ob controver-
siam interpretatione sententiæ, quæ in Evangelio
prolata legitur a vero Deo et Servatore nostro Jesu

Christo, videlicet *Pater meus major me est*¹. Recitatur autem quidquid antea dictum fuit ab iis qui varie sententiam illam interpretati sunt: atque in medium afferuntur sanctorum Patrum auctoritates: tum ea quæ deinde decreta fuerunt; nec non illa quæ post veram interpretationem decreto constitutam, acciderunt. Postremo potentis sanctique regis nostri Porphyrogeniti, Romanorum imperatoris, domini Manuelis Comneni, religiosissimum edictum ponitur.

ACTIO PRIMA.

1. Tertio jam et vicesimo anno imperii sceptrum tenente Manuele Comneno, quem in ipso partu purpura exceperat, sapientia ad vitale lumen protraxit, fortitudo aluit, fides veræ religionis ad perfectam ætatem perduxit; quem ut Davidem Deus elegit, quia æque mansuetissimum esse cognovit, et ad paterni diadematis obtinendam hæreditatem majoribus natu fratribus antetulit, atque ab orientalibus plagis usque ad occasum relatis de hoste tropæis condecoravit; hoc, inquam, anno quæstio per Ecclesiam coorta est, quæ vel uti ignea favilla tenui nata principio, augmentibus hinc inde contrariarum partium spiritibus, in excelsam faciem evasit; neque solum episcopales sedes corripuit, verum etiam monasticos cœtus invasit; neque hos tantummodo, sed etiam magistratus et aulicos, senatum simul et omnes qui regio in palatio versabantur. Cuncti videlicet mira pertinacia et fervore ardentissimo ad veritatis rapiebantur investigationem. Neque hactenus contentiones flamma substitit, sed ad popularem quoque turbam plebisque fecem devenit. Initium quæstionis fuit ex dicto veri Dei et Servatoris nostri Jesu Christi, quem in Passionis nocte discipulos alloquentem apud evangelistam Joannem theologum hæc dicere comperimus: *Si diligeretis me, gauderetis utique, quod dixi vobis me ire ad Patrem; quia Pater meus major me est*². Ambigebatur itaque, quam ratione quove sensu major Christo pater appellaretur.

ταῖς ὁμιλίαις παρὰ τῶν εὐαγγελιστῶν Ἰωάννη καὶ Θεολογῶν λέγων εὐρίσκειται· Εἰ ἠγαπάτε με, ἐχάρατε ἂν, ὅτι εἶπον, Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα· ὅτι ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν. Πῶς οὖν καὶ κατὰ τινα τρόπον καὶ οἶον τὴν ἐκδοχὴν μείζων αὐτοῦ ὁ Πατήρ ὠνόμασται, διεπόρητο (2).

2. Alii quidem pertinacissime verba hæc pronuntiata affirmabant, quatenus Pater causa fuit æternæ et absque principio et venerandæ Filii divinitatis in prima nativitate: et aliquem ex sanctis Patribus pro se proferebant, qui id dictum sic fuerat interpretatus: neque ferendum omnino iudicabant, sicuti aliquot ecclesiastici doctores intellexerant, Christum nempe, etiam ob suam huma-

¹ Joan. xiv, 28. ² ibid.

(1) Manuelem, inter Joannis II Comneni imp. filios natu minimum, propter majores regias dotes, prælatum fuisse testamento patris ut imperium adipisceretur, dicit præter alios historicos Ephræmius v. 4048. collect. vat. T. III. part. I. p. 100.

Α Χριστοῦ ὁ του, Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν. Ἀπλοῦσα καὶ τὰ πρότερον μὲν λαλιθῆντα παρὰ τῶν τῶ τοιοῦτον ὁρίων διακριτῶς ἐξηκηνούντων, τὰς προκομισθείσας τε χορήσις τῶν ἁγίων Πατρίων, καὶ τὰ μετὰ τοῦτο κυρωθέντα, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ τὴν κύρωσιν τῆς ἀληθείας ἐπιτηθείσας συνεκχέθησαν. Καὶ ἐπὶ τούτοις τὸ του κραταίου καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλεῶς Πορφυρογεννήτου καὶ αὐτοκράτορος Ῥωμῶν, κυροῦ Μακουῦλ τοῦ Κομνηνοῦ εὐσεβέστατον εἶδικτον.

ΠΡΑΞΙΣ Α΄.

α'. Ἦδη τὸν ἐπὶ τῷ εικοστῷ τῆς αὐτοκρατορίας τρίτον χρόνον ἀνύοντος Μακουῦλ τοῦ ἐκ Κομνηνῶν τῆς βασιλείας σκῆπτρα διέπωντος, ὃν πορφυρῶν μὲν ἐκ μητρικῶν ὠδίνων παρείλαθε, φρόνησις δὲ ἐμαίευστο, καὶ ἀνδρεία ἐπιτηνέυστο, καὶ πίστις εὐσεβείας ἠνδρωσάτο· ὃν κατὰ τὸν Δαβὶδ Θεὸς ἐβλίξαστο, ὡς κατ' ἐκείνον παρότατον κατὰ τὴν ἰαυτοῦ καρδίαν εὐράμενος, καὶ πρὸς τὴν τοῦ πατρικοῦ στίφους διαδοχὴν τῶν ἐν αὐταδέλφοις πρωτογενῶντων προέκρινε (1), καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν τοῖς κατ' ἐχθρῶν τροπαίοις ἐπέμυνε· τοπὶ δὴ τότε ζήτημά τι πρὸς μίσην Ἐκκλησίαν ἐνέπεσεν· ὃ καὶ, κατὰ τοὺς τοῦ πυρὸς σπινθῆρας ἀπὸ βραχίων ἀρχάμενον τοῖς τῶν ἐξ ἑτέρας πρὸς ἑτέραν ἀντιθέσεων πνεύμασιν, ἐπὶ πυρσὸν κατέληξεν ἰσκαίριον, καὶ οὐκέτι μόνον περὶ τοὺς ἀρχιερατικῶς σταθμοὺς ὑπακῆσται, ἀλλ' ἤδη καὶ τὸν τῶν ἱερομένων κατάλογον ἐπενόησε· καὶ οὐ τούτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσους τῶν ἐτελῶν αὐχρὶ τὰ βασιλεία, σύγκλητον τε ἅμα, καὶ τοὺς ἄλλως τὰ λαμπρὰ περιπολοῦντας ἀνάκτορα, εἰ καὶ μὴ πάντας εἶχεν ἐκτετρομένους καὶ λυομένους, ἀνθακίζομένους δὲ τινὰς μᾶλλον τῶ του τῆς ἀληθείας ἱρωτος ἐμπυρῶματι. Οὐ μέχρι δὲ τούτου τὰ τῆς φλογὸς περιέστατο, ἀλλὰ γε καὶ τὸν ἀγελαῖον ὄχλον καὶ σύμφρακα τῆς ἰαυτοῦ πυρκαϊᾶς ἐτίθετο παρίργον. Τὸ δὲ ζήτημα περὶ τῆς του ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φωνῆς ἀρχῆς ἐκ πρώτης προὔβηλητο· ἦν τῆ του πάθους νυκτὶ τοῖς μαθη-

β'. Οἱ μὲν οὖν ἐνστατικώτατα ταύτην ρηθῆναι τὴν φωνὴν ἐργωμάτεον, κατὰ μόνον αἰτίαν τῆς ἀχρόνου καὶ αἰδίου καὶ ἀξίας τῆς αὐτοῦ θεότητος, πρώτης γεννήσεως, καὶ τούδε τινὰ τῶν θεοφόρων ἁγίων εἰς μίσην παρήγον οὕτω ταύτην τὴν φωνὴν ἐκλαδομένον· καὶ οὐκ ἀνεκτὸν ὄλω; ἤγηστο, καὶ κατὰ τὸ ἐν Χριστῷ ἀνθρώπινον μείζονα παρ' αὐτοῦ τὸν Πατέρα ρηθῆναι, ὡς ἀνθρώπου τελείου ὄντος.

(2) Hanc quæstionem propositam fuisse ab ipso Manuele imp., ait Ephræmius v. 4763, quem auctorem legis narrante de concilio hoc ipso ob eam rem coacto. Adi præterea Nicetam Choniata Hist. vii, 5.

μετὰ τῆς τελείας θεότητος, καθὼς τισι τῶν ἁγίων Ἀ τᾶς Ἐκκλησίας διδασκάλων ἐξείληται. Τοῖς δὲ, καὶ κατὰ τοῦτο δὴ τὸ ἀνθρώπινον λαχθῆναι τὸ. Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν, ἴδοκει ἐρρημνεύεσθαι· ἀλλ' ὅτι μὴν κατὰ τὸ αἴτιον μόνον εἰρησθαι ταύτην ἐμάνθανον, οἱ διδόντες τὸ, καὶ κατὰ τὸ ἐν αὐτῷ ἀνθρώπινον λέγεσθαι, πολλὰ κατὰ τῶν οὕτω φρονούντων συνῆγον ἐντεῦθεν τὰ ἄτοπα· καὶ ἐξ-ἀλλήλων τούτους ἐπεχείρουν, ὡς οὐχὶ καὶ ἀνθρώπων γίλειον τὸν αὐτὸν Χριστὸν δογματίζοντας· ὡσπερ δὲ καὶ πρὸς μίαν ἀνακραθέντα φύσιν, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς μονοφυσίταις οἷον συμπνίνοντας. Ὅτε δὲ καὶ κατὰ τὸ ἐν τούτῳ ἀνθρώπινον λέγεσθαι τοῖς τῷ τοιῷδε λόγῳ προστιθεμένοις, ἐκείνοι πάλιν κατήκουον, διαίρειν αὐτοὺς τὸν ἓνα Χριστὸν ἐπιδοῶντο, καὶ τὰ Νεστορίου φρονεῖν, καὶ εἰς δύο τέμνειν υἱοὺς τὸν ἓνα καὶ ἀδιαίρετον. Καὶ τοιούτοις λόγοις καὶ ἀντιθέσει τὸ τῆς ἁγνῆς Ἐκκλησίας ἐν σῶμα καὶ ἀδιάσπαστον διελθὴ διαιεσθῆναι ἐσχίζετο, μικροῦ δὲ δεισματο. Τῷ δὲ συναπέρρωγε καὶ τὴν περὶ τὴν σύγκλητον καὶ τὸν πολὺν πάντα δῆμον, τῶν μὴν τούτοις, τῶν δ' ἐκείνοις συμφρονούντων, καὶ συν-ψδὰ φθεγγομένων καὶ ἀντικρινομένων τοῖς ἑτερο-λέγουσιν· ἁγνῆς ταῦτα εἶχον καὶ λευφόροι καὶ στενωποὶ καὶ οἴκοι, περιλαλούμενα. Ἔστι δὲ οἷς καὶ ἄλλως τὸ ῥητὸν ἐρρημνεύτο, ὡς τοῦ Σωτῆρος φῶς ὑποδυόμενον τὸ τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως πρόσωπον (3)· ἀλλὰ δὴ καὶ κατὰ μόνον τὸν τῆς κενώσεως τρόπον εἶπον συγκαταβάσεως· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡ τοῦ Κυρίου σὰρξ καθ' ἑαυτὴν νοεῖται οὕτως, ὡσπερ εἰ μὴδὲ τῇ υἱότητι ἦνωτο· καὶ ἀλλ' ἅπτα προβαλλομένοις, ἄπερ δὴ ταῦτα μετὰ τὴν ἀληθῆ τοῦ ζητούμενου γνώσιν καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἐνωσιν καθυπεβλήθησαν ἀνα-θίματι.

γ. Οὕτω δὴ τῆς Ἐκκλησίας κυμαινομένης ταῖς τοῦ κρηνοῦ πνεύματος αὔραις, φιλομικροῦντος ἐκρήξαι τὰ τῆς πίστεως πείσματα, τῆς ἀερογώνου πέτρας Χριστοῦ τοῦ τὰ δειστώτα συνάψαντος, οὐκ ἠμέλησεν ὁ τῆς κοσμικῆς μεγάλης ὀλλῆδος κυβερνήτης προδεδλημένος ἡμῶνος βασιλεὺς· οὐδ' ἐπενστάξεν οὕτως ὁ φυλάσσων τὸν νεόλεκτον Ἰσραὴλ τὸν καὶ Θεὸν ὁρῶντα τῷ τῆς σαρκὸς προβλήματι σκιαζόμενον, καὶ τῷ αὐτῷ Θεῷ καθορώμενον καὶ σωζόμενον· ἀλλ' ὡς βασιλεὺς τῆς εἰρήνης καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιστημονάρχης ἐθῶν τε καὶ πράξεων (4), φιλοπονώτερον περὶ ταῦτα καὶ φροντιστικώτερον διατίθεται. Οὐδὲν μὲν ἔττον καὶ τῶν ὀσημέραι παρεμπιπτουσῶν κατὰ τὰς ὀμβριμαίας σταγῶνας κοσμικῶν φροντίδων ἀντιποιούμενης, ὅλον δὲ ὁμῶς ἑαυτὸν συντείνας, ἐφ' ᾧ τὸ μὴ ποτε ὑγῶσαι, καὶ τὸ διαρραγεῖν ἀρτίως· καὶ πρὸς μίαν αὐθις τὰ πάντα συναγαγεῖν ὀλομέλειαν. Ἐντεῦθεν καὶ ὅσα παρὰ διαφόρων θεοφορομένων

(3) Hinc Victorinus Comm. in epist. ad Galat. cap. iv, v. 14. (Collect. Vat. t. III, part. II, p. 48) ait: *Catholicum Christus corpus ad omnem hominem habuit: omne quod passus est catholicum fecit, id est ut omnis caro in illo crucifixa sit.*

nitatem, majorem appellavisse Patrem, quando- quidem Christus perfectus simul homo Deusque est. Alii contra secundum humanam quoque natu- ram intelligenda putabant verba: *Pater meus major me est*, verumtamen iidem hi, qui etiam secundum humanam naturam dictum illud fuisse putabant, multa absurda de iis diffamabant, qui tantummodo propter vim paternam Filii causativam, sic locutum Christum docebant: eosque accusabant, ceu si Christum perfectum hominem non agnoscerent, vel ex una concretum natura crederent, ideoque cum Monophysitis conspirarent. Vicissim autem ii, qui verba illa etiam de homine intelligebant, redargui se cernebant, tanquam si unicum Christum dividerent, atque, ut Nestorio placuit, duos filios introducerent, cum unus reapse sit atque individuus. Atque his sermonibus et contradictionibus unum atque individuum castæ Ecclesiæ corpus bifariam scindebant: resque jam parum a manifesto schismate aberat. Namque inter se dissidebat senatus, plebisque multitudo, dum alii aliis adhærerent; et cum his conspirarunt, illis contradicerent: atque ita fora, viæ, vici, ædes, variis sermonibus personabant. Nonnulli etiam aliter dictum illud interpretabantur, ceu si Servator quodammodo gereret naturæ nostræ humanæ personam; solumque intelligebant extenuationis humilitatisque modum: carnem denique solam per se spectabant, ceu si ne divinitati quidem esset conjuncta, aliaque hujusmodi effutiebant, quæ post veram rei controversæ cognitionem Ecclesiæque concordiam revocatam, anathemate percussa sunt.

3. Cum hac tempestate jactaretur Ecclesia mali spiritus flabris perflantibus, nitentibusque fidei firmamentum dissolvere, id est angularem lapidem Christum qui distantia conjungit; haud socordem se præstitit rex noster mundani magni navigii delectus gubernator; neque darmitavit hic custos novi Israelis qui Deum humana carne contactum vidit, atque ab ipso Deo visitatus servatusque fuit: verum tanquam rex pacis, et ecclesiasticæ disciplinæ actionumque sapiens moderator, magno labore studioque ad id negotium incubuit. Et quanquam orbis universi curas, imbrium instar, in se quotidie ruentes sustineret, nihilo tamen minus toto animo dedit operam ut ægra sanaret, disjecta sarciret, atque ad unitatem cuncta rursus membra reduceret. Quamobrem sententias etiam complurium inspiratorum theologorumque hominum super hoc proposito scriptas colligi ordinatimque in libro disponi curavit: atque has divorum auctoritates

(4) Malle id reservatum pontificibus et episcopis, quorum istud sacrum officium et potestas est. Et quidem Græcus Ephræmius haud unum dilaudat Byzantium imperatorem, propterea quod nihil in ecclesiastica disciplina novaverant.

singulis sanctissimis patriarchis jussit, itemque aliis delectis per id tempus congregatisque in divina sacraque synodo viris, perque hos ipsos universo deinceps Ecclesie populo: Patrum igitur sententiae erant hae.

καὶ κατὰ ῥητὸν οὕτως ἔχουσι.

Sancti Joannis Damasceni.

4. Forum, quae humano more de Servatore Christo praedicantur, sive dicta, sive gesta fuerint, sex modi sunt. Quaedam enim ex illis naturaliter ratione carnis assumptae facta dictaque sunt, velut partus ex Virgine, atque retatis incrementum et profectus, fames, sitis, defatigatio, lacrymae, somnus, clavorum fixura, mors aliaque similia, quae naturales et inculpatae passiones sunt. In his enim omnibus manet quidem divinae naturae cum humana conjunctio, corporis tamen ea vere esse creduntur: quippe cum divinitas nihil horum pertulerit, sed per ea salutem nobis procurarit. Quaedam dissimulandi modo, ut cum de Lazaro quaerit: *Ubi posuistis eum*? Cum orat, et cum se subducit. His enim neque ut Deus neque ut homo opus habebat: verum humano more illud praetexebat, quod necessitas atque utilitas exposcebat. Nimirum idcirco, puta, precabatur, ut se minime Deo adversari ostenderet; utque Patrem, velut sui causam, honore afficeret. Interrogabat, non quod ignarus esset; sed ut se, quanquam Deus manebat, hominem quoque vere esse demonstraret. Haec denique ipsi causa secedendi erat, ut nos doceret pericula temere non adire, nec nos ipsos ultro prodere. Quaedam rursus dicuntur per assumptionem ut, illud: *Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti*? Item: *Ipse Filius Patri subjicietur*. Nec enim quatenus Deus nec quatenus homo, a Patre unquam derelictus fuit: nec peccatum, nec maledictum factus est, nec Patri subjici opus habet. Etenim quatenus, Deus est, aequalis est Patri, non autem adversarius, nec subjectus: quatenus autem homo, nunquam adversus Patrem contumax fuit. Ex quo sequitur, eum, nostri assumptae persona, partes nostras suspiciendo, his verbis usum esse. Quaedam autem per excogitatam mente praecisionem dicuntur. Nam si ea quae revera disjungi nequeunt, hoc est carnem a Verbo, cogitando sejunxeris, caro serva erat et ignara: verum eadem ob hypostaticam cum Deo Verbo conjunctionem id habuit, ut nec serva esset nec ignara. Eadem de causa Patrem Deum suum vocavit. Quaedam vero aiebat, ut se nobis manifestaret, nostramque firmaret fidem, veluti cum dixit: *Pater, clarifica me claritate quam habui, prius quam mundus esset, apud te*. Etenim ipse quidem et tunc clarificatus erat, et nunc clarificatur: ne-

καὶ θεολόγων ἀνδρῶν περὶ τοῦ πρόκειμένου ἁποδοῦναι συγγράψασιν, συλλεγῆναι καὶ συγγραφῆναι στοιχηθῶν διατάξασιν· καὶ δὴ καὶ τὰς τοιαύτας τῶν ἁγίων τούτων χρήσεις ἐκάστη τῶν τε ἁγιωτάτων πατριαρχῶν ἐκδόθηναί διεκλείεσθαι, καὶ μὴν καὶ τοῖς τμηκῶν συναλεγμένοις λογίσι τῆς βίαις καὶ ἱερῶν συνόδου, καὶ δι' αὐτῶν παντὶ τῷ τῆς Ἐκκλησίας πληρωμαί·

Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ (5).

δ. Τῶν ἀνθρωποπρεπῶς ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ λεγομένων εἴτε ἐν ῥήμασιν εἴτε ἐν πράγμασιν τρεῖς εἰσὶν εἶδη. Τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν κατὰ φύσιν οἰκονομικῶς πέπρακται τε καὶ λέγεται· οἷον ὁ ἐκ Παρθένου τόκος, ἡ καθ' ἑλικίαν αὔξησις τε καὶ προκοπή, ἡ πείνα, ἡ δίψα, ὁ κόπος, ὁ ὕπνος, τὸ δάκρυον, ἡ τῶν ἔλων τρῆσις, ὁ θάνατος, καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅσα φυσικὰ καὶ ἀδιάβλητα πάθη τυγχάνουσιν. Ἐν ταῦτοις γὰρ ἅπασιν μίξις μὲν ἐστὶ τοῦ θεοῦ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον· πλὴν τοῦ σώματος ἀληθῶς εἶναι πιστεύεται, οὐδὲν τούτων τοῦ θεοῦ πάσχοντος, δι' αὐτῶν δὲ τὴν ἡμῶν οἰκονομοῦντος σωτηρίαν. Τὰ δὲ κατὰ προσποιήσιν, τὸ ἱρωτᾶν τοῦ τεθείκατε Λάζαρον, ἡ προσευχὴ, τὸ ὑπαναχωρεῖν. Τούτων γὰρ οὔτε ὡς Θεός, οὔτε ὡς ἄνθρωπος ἔχρηζε· πλὴν ἀνθρωποπρεπῶς ἐσχηματίζετο πρὸς ὅπερ ἡ χάρις καὶ τὸ λυσιτέλες ἀπέπει. Οἷον τὴν προσευχὴν, διὰ τὸ δεῖξαι ὡς οὐκ ἐστὶν ἀντίθετος· καὶ ὡς αἰτία αὐτοῦ τιμῶν τὸν Πατέρα. Τὸ ἱρωτᾶν, οὐκ ἀγνοῦν, ἀλλ' ἵνα δεῖξῃ ὡς κατὰ ἀλήθειαν ἐστὶν ἄνθρωπος μετὰ τοῦ εἶναι Θεός· τὸ ὑπαναχωρεῖν, ἵνα δεῖξῃ μὴ προπετεῖσθαι μηδὲ ἑαυτοῦ προδιδόναι. Τὰ δὲ κατ' οἰκείωσιν· ὡς τὸ, Θεὸς μὲν, Θεὸς μὲν, ἱναὶ μ' ἐγκατέλιπες· καὶ τὸ, Αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγῆσθαι τῷ Πατρὶ. Οὔτε γὰρ ὡς Θεός οὔτε ὡς ἄνθρωπος ἐγκατέλειπῃ ποτὲ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς· οὔτε ἁμαρτία, οὔτε κατὰρα γέγονεν, οὔτε ὑποταγῆναι χρῆζει τῷ Πατρὶ. Καθὸ μὲν γὰρ Θεὸς ἴσος ἐστὶ τῷ Πατρὶ, καὶ οὐδὲ ἐναντίος οὐδὲ ὑποταγμένος· καθὸ δὲ ἄνθρωπος οὐδέποτε ἀνήκοος γέγονεν τοῦ Γεννητοῦτος. Τὸ ἡμέτερον τοῖνυν οἰκειούμενος πρόσσωπον, καὶ μὴ τῶν ἡμῶν τάσεων ἑαυτὸν, ταῦτα ἔλεγε. Τὰ δὲ διὰ τὴν κατ' ἐπίνοιαν διαίρεσιν. Ἐάν γὰρ τῆ ἐπινοίᾳ διέλθῃς τὰ τῆ ἀληθείᾳ ἀχώριστα, ἦγον τὴν σάρκα ἐν τοῦ Λόγου, ἡ σὰρξ δούλη ἦν καὶ ἀγνοῦσα· ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον, ὃν καθ' ὑπόστασιν ἐνωσιν οὔτε δούλη ἦν, οὔτε ἄγνοε. Οὕτω καὶ Θεὸν ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα ἐκάλεσε· τὰ δὲ διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς φανέρωσιν τε καὶ πίστιν. Ὡς τὸ, Πάτερ, δόξασόν με τῆ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί. Αὐτὸς γὰρ δεδοξασμένος ἦν τε καὶ ἐστίν· ἀλλ' ἡμῖν οὐκ ἦν φανερωθεῖσθαι καὶ πιστωθεῖσθαι ἡ δόξα αὐτοῦ· τὰ δὲ, κατὰ τὴν τοῦ Ἰουδαίου προσώπου οἰκείωσιν. Καὶ μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἀριθμῶν ἑαυτὸν· ὡς πρὸς τὴν Σαμαριτίνην φησιν· Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς

* Joan. xi, 34. † Matth. xxvii, 46. ‡ I Cor. xv, 28. § Joan. 17, 5.

(5) *De fide orthodoxa*, lib. iv, cap. 18, edit. Lequienii, t. I, p. 286. Carptum tamen haec desumi excerptorum auctor,

προσκυνούμεν ὃ εἶδαμεν· ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν.

tur, tanquam Judæorum personam adscivisset, se in eorum numerum ascribendo; ut cum Samaritanæ ait: *Vos adoratis quod nescitis; nos adoramus quod scimus: quia salus ex Judæis est*¹.

Του ἁγίου Γρηγορίου του Θεολόγου ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου τοῦ περὶ Υἱοῦ (6).

ε. Τὸ γὰρ δὴ λέγειν ὅτι του κατὰ τὸν ἄνθρωπον νοουμένου μείζων, ἀληθὲς μὲν, οὐ μέγα δέ. Τί γὰρ τὸ θαυμαστόν, εἰ μείζων ἀνθρώπου Θεός;

Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἐκ τοῦ διαλεκτικοῦ λόγου, ὃν ἐποιήσατο ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν ἁγίᾳ πρώτῃ μεγάλῃ συνόδῳ πρὸς τὸν Ἄρειον (7).

ζ. Ἀθανάσιος εἶπε· Τίνες οὖν κοπιῶσι, ἄνθρωποι ἢ ἄγγελοι; Ἄρειος εἶπεν· Ἄγγελοι ἀσώματος τυγχάνουσι, πρὸς τὸ διακονοῦντας αὐτοῦ; καμῆτον πείραν μὴ λαβεῖν· ἄνθρωπου δὲ τὸ κάμνειν ἴδιον διὰ τὴν τοῦ σώματος βαρείαν ὀλκῆν. Ἀθανάσιος εἶπεν· Ὁ οὖν Κύριος πῶς ἐκοπίασε; Γέγραπται γὰρ· Ἰησοῦς δὲ κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοποιρίας, ἐκαθίστητο. Ἄρειος εἶπεν· Συνήγαγίς με, ὡς ἐθέλησας. ἐκ του παραδείγματος τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅτι οὐχ ὡς Θεός Λόγος ἐκοπίασεν, ἀλλ' ἵνα φανῇ ὅτι σάρκα, ἣν οὐκ εἶχε πρότερον ὁ Λόγος καὶ Θεός, ταύτην ἐνέλαθεν· διὰ τοῦτο τῇ σαρκὶ συνεχώρησε πάσχειν τὰ ἴδια, ἵνα φανῇ ὅτι σὰρξ ἐστίν. Ἀθανάσιος εἶπε· Μένεισθε ὅτι προωμολόγηται ὅτι παντάχου παρέσπεν ὁ Λόγος καὶ Θεός. Ἄρειος εἶπεν· Ἀραρότως. Ἀθανάσιος εἶπεν· Εἰ οὖν πανταχοῦ παρέσπεν, τίνας ἐνεκεν ἔφρασκεν, Ὁ Πατήρ μου ὁ πέμψας με μείζων ἐστίν; Ἄρειος εἶπεν· Παρακαλῶ σε, μὴ ὀκνήσῃς ἀποκαλύψαι τὸ κάλυμμα ἀπὸ του γράμματος ἐν τάχει. Λίαν γὰρ ἀνωμαί. Ἀθανάσιος εἶπεν· Τίς ἐστίν ὁ κεκοπιακῶς, ἄνθρωπος, ἢ ὁ Θεός Λόγος; Ἄρειος εἶπεν· Ἄνθρωπος. Ἀθανάσιος εἶπεν· Οὐκ οὖν σὸν ἐστὶ τὸ νοῆσαι λοιπόν, Ἄρειος εἶπεν· Κατελαβόμεν σου τὸν νοῦν ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ. ἔτι, τοῦ Θεοῦ Λόγου πανταχοῦ παρόντος, δῆλον ὅτι διὰ τὴν σάρκα εἶπεν, Ὁ Πατήρ μου ὁ πέμψας με μείζων ἐστίν, τὴν βαδίζουσαν καὶ κοπιῶσαν, καὶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἕτερον πορευομένην. Ἀληθῶς ὀρθῶς ἔχει τοῦτο.

Τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου ἐκ του κατὰ Ἀρειανῶν λόγου (8).

ζ. Διὰ τοῦτο γὰρ πῆ μὲν ἀνηγμένους, πῆ δὲ ταπεινοὺς φθέγγομαι λόγους· ἵνα διὰ μὲν τῶν ὑψηλῶν του ἐνοικουνο; λόγου ἀποδείξω τὴν εὐγένειαν, διὰ δὲ τῶν ταπεινῶν τῆς ἐνοικουμένης σαρκὸς γνωρίσω τὰ ἀσθενῆ. Καὶ πάλιν· Πῆ μὲν ἑαυτὸν ἴσον λέγω τῷ Πατρὶ, πῆ δὲ μείζονα τὸν Πατέρα· οὐ μαχόμε-

¹ Ioan. iv, 22. ² ibid. 6.

(6) Edit. Maurin. t. I, orat. 30, § 7.

(7) Edit. Maurin. t. II, p. 210. Porro vides Græcam sæculi XII synodum agnovisse ut genuinum Athanasii opus, quod postea Maurini aliique critici inter Spuria Athanasiana confidenter collocaverunt.

A quaquam tamen nobis claritas ejus patefacta comprobataque erat. Postremo interdum ita loquebatur, tanquam Judæorum personam adscivisset, se in eorum numerum ascribendo; ut cum Samaritanæ ait: *Vos adoratis quod nescitis; nos adoramus quod scimus: quia salus ex Judæis est*¹.
Sancti Gregorii Theologi ex oratione secunda de Filio,

5. Dicere autem, quod Pater major Christo sit, quatenus hic modo intelligitur; verum id quidem est, haud tamen magnum. Quid enim mirum, si Deus homine major est?

S. Athanasii ex disputatione quam habuit in sancta prima Nicæna magna synodo adversus Arium.

6. Athanasius dixit: Quinam igitur fatigantur; hominesne, an angeli? Arius dixit: Angeli incorporei sunt, ut cum ipsi ministrant, nullum lassitudinis experimentum percipiant. At hominis proprium est fatigari, propter gravem nempe corporis molem. Athanasius dixit: Quomodo ergo fatigatus est Dominus? Scriptum enim est: *Jesus vero fatigatus ex itinere, sedebat*². Arius dixit: Ut veluisti, eo me, angelorum hominumque exemplo, adduxisti, ut fatear Verbum non ut Deum fatigatum esse, sed ut appareret carnem hanc, quam antea Verbum et Deus non habebat, assumpsisse: idcirco carni quæ sibi erant propria pati permisit, ut carmen esse evidens fieret. Athanasius dixit: Memor sis, concessum jam esse Verbum et Deum ubique existere. Arius dixit. Recte admodum. Athanasius dixit: Si igitur ubique præsens est, quam de causa ait: *Pater meus, qui misit me, major me est*? Arius dixit: Obsecro te, ne graveris velum a littera quam cito detrahere. Valde enim angor animo. Athanasius dixit: Quis fatigatus est, homine, an Deus Verbum? Arius dixit: Homo. Athanasius dixit: Tuum igitur jam est intelligere. Arius dixit: Percipio quid tuo hoc responso intelligas, nempe cum Deus Verbum ubique adsit, prorsus constare ipsum propter carnem dixisse: *Pater meus qui misit me, major me est*. Caro enim gradiebatur et fatigabatur, et a loco in locum migrabat. Certe id recte se habet.

S. Amphiloehii ex sermone adversus Arianos.

7. Idcirco nunc sublimi, nunc humili oratione utor; nempe ut sublimi, inhabitantis Verbi nobilitatem demonstrarem; humili autem, comitantis carnis infirmitatem significem. Et iterum: Modo me Patri æqualem, modo Patrem majorem dico: neque ipse mihi repugno, sed me Deum homi-

(8) In S. Amphiloehii reliquiis apud Combefisium p. 149 citatur idem hic titulus; sermo vero ipse periit: ita tamen ut particula quædam Vaticani hujus fragmenti occurrat etiam apud prædictum Combefisium, p. 146, cum titulo: *In illud, « Pater major me est. »*

neque demonstro; Deum, sublimitate sermonis; hominem, humilitate. Neque tamen cor vestrum turbetur, quia dixi vobis: *Pater meus major me est*; major enim est illo qui ad eum vadit, non illo qui in ipso est; nam quatenus Deus sum, in Patre sum; quatenus autem homo, ad Patrem vado. Illo igitur major Pater est, qui ad ipsum vadit; non illo qui semper in ipso est. Atque ut verba ad compendium conferam, major simul est atque æqualis: major sciscitante: *Quot panes habetis*? æqualis populum universum quinque panibus saturanti: major interrogante: *Ubinam Lazarum posuistis*? æqualis Lazarum jussu suscitanti: major dicente: *Quis me tetigit*? æqualis perpetuum hæmorrhoidsæ fluxum sistenti: major dormiente in puppe, æqualis mari increpanti: major eo quem damnavit Pilatus; æqualis ei qui mundum damnatione liberat: major eo qui alapam crucemque sustinuit cum latronibus; æqualis ei qui latronem gratis justificavit: major eo qui veste nudatus fuit, æqualis ei qui animam ornat: major eo cui propinatur acetum; æqualis ei qui proprium sanguinem ex vino facit: major eo qui dissolutionem templi (id est corporis sui) passus est; æqualis ei qui suum templum (id est corpus) suscitavit; illo, inquam, major, huic æqualis. Et iterum. Haud pluribus verbis vos morabor. Cernis, hæretice, quonam major sit Pater, eo nimirum qui ait: *Jam plura vobiscum non loquar*; non eo qui dicit: *Non relinquam vos orphanos*; etenim *vobiscum sum cunctis diebus usque ad sæculi consummationem*. — *Venit princeps hujus mundi, neque in me quidquam invenit*. Cernis quonam sit major; ille scilicet qui coram principibus damnatus fuit, non eo qui mundum fecit. *Surgite eamus hinc*. Quonam major est Pater? nempe dicente: *Eamus*; non dicente, *Habitabo vobiscum et inambulabo*. — *Ego sum vitis vera*; cernis quonam major sit Pater nimirum dicente: *Ego sum vitis*; non dicente: *Ego veram vitem plantavi*.

S. Cyrilli ex homilia in Ramos Palmarum.

8. Sed quamvis rationalis natura nostra personalter Verbo unita fuit, non tamen est æquata. Qui enim fieri potest, ut temporale exæquetur æterno; id quod habuit initium, ei quod sine initio est? Et paulo post, Quomodo inquit: *Ego et Pater, unum sumus*? ob cœlestem scilicet ante sæcula nativitatem. Quomodo *Pater meus major me est*? ob terrenum ex Virgine ortum,

Ejusdem ex sermone ad reginas.

9. At quomodo is angelis minor evasit, qui ab illis adoratur, unaque cum Patre regni solium ob-

⁹ Matth. xv. 34. ¹⁰ Joan. xi. 34. ¹¹ Marc. v, 31. ¹² Joan. xiv, 30. ¹³ ibid. 31. ¹⁴ Levit. xxvi,

(9) Notemus de eucharistica transsubstantiatione testimonium catholicum ecclesiastici Patris valde nobilis, qui sæculo quarto post Christum

nos ἐμαυτῶ, ἀλλὰ δεικνύς ὡς Θεός εἰμι καὶ ἄνθρωπος· Θεός μὲν ἐκ τῶν ὑψηλῶν, ἄνθρωπος δὲ ἐκ τῶν ταπεινῶν. Ἀλλὰ μὴ ταρτασίσθω ὑμῶν ἡ καρδία, ὅτι εἶπον ὑμῖν, Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστὶ· μείζων γὰρ ἐστὶ τοῦ πορευομένου πρὸς αὐτὸν, οὗ τοῦ ὄντος ἐν αὐτῷ· ὡς γὰρ Θεός εἰμι ἐν τῷ Πατρὶ· ὥστε ὡς ἄνθρωπος πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα· Ἐκείνου οὖν μείζων ὁ Πατήρ, τοῦ πορευομένου πρὸς αὐτὸν, οὗ τοῦ αἰε ὄντος ἐν αὐτῷ· καὶ ἵνα συντόμως εἶπω, μείζων ἐστὶ καὶ ἴσος· ἴσος τοῦ ἐκ πάντα ἄρτων δῆμον ὀλόκληρον κορινθίους· μείζων τοῦ ἱεροῦ τῶντος, Που τὸν Λάζαρον τεθείκατε; ἴσος τοῦ τῶν Λάζαρον ἀνιστάμενος λόγῳ· μείζων τοῦ λέγοντος, Τίς μου ἤφατο; ἴσος τοῦ τὰς ἀκρωτίδας πηγὰς τῆς αἰμορροῦσης ἤρᾶνατος· μείζων τοῦ καθευδόντος ἐπὶ τῇ πρύμνῃ· ἴσος τοῦ ἐπιτιμῶντος τῇ θελάσῃ· μείζων τοῦ κρινομένου ἐπὶ Πιλάτου· ἴσος τοῦ καίσεως ἐλευθεροῦντος τὸν κόσμον· μείζων τοῦ βαπτίζομένου· μείζων τοῦ συσταυρουμένου λησταίς· ἴσος τοῦ τὴν ληστὴν δικαιούντος θωρακῶν· μείζων τοῦ γυμνουμένου τὴν ἐσθῆτα· ἴσος τοῦ στολιζόντος τὴν ψυχὴν· μείζων τοῦ ποτιζομένου ὄξος· ἴσος τοῦ τὸ εἰκεῖον οἶνοχοῦντος αἶμα (9)· μείζων τοῦ λυομένου νκου· ἴσος τοῦ καὶ μετὰ τὴν λύσιν τὸν οἰκεῖον ἐγείραντος νῶν· ἐκείνου μείζων, τούτου ἴσος. Καὶ πάλιν· Οὐκέτι πολλὰ λαλήσω μεθ' ὑμῶν. Ὁρᾶς, αἰρετικὴ, τίνας μείζων ἐστὶν ὁ Πατήρ, τοῦ λέγοντος· Οὐκέτι πολλὰ λαλήσω μεθ' ὑμῶν· οὗ τοῦ λέγοντος· Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὄρφανούς· μεθ' ὑμῶν γὰρ εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντέλειας. — Ἐρχεται ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου καὶ ἐν ἐμοὶ εὐρήσει οὐδέν. Ὁρᾶς τίνας ἐστὶ μείζων, τοῦ κρινομένου ἐπ' ὄψεσιν ἀρχόντων, οὗ τοῦ ποιῆσαντος τὴν οἰκουμένην· Ἐγείρεσθε, ἀγῶμεν ἐντευθεν· ὄρᾶς τίνας ἐστὶ μείζων ὁ Πατήρ, τοῦ λέγοντος Ἀγῶμεν· οὗ τοῦ λέγοντος· Ἐνοικήσω ἐν ὑμῖν καὶ ἐμπεριπατήσω· — Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπέλος ἡ ἀληθινή· Ὁρᾶς τίνας ἐστὶ μείζων ὁ Πατήρ, τοῦ λέγοντος· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπέλος· οὗ τοῦ λέγοντος, Ἐγὼ ἐφύτευσα ἀμπέλον ἀληθινήν.

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐκ τοῦ εἰς τὰ Βαΐα λόγου (10).

α'. Ἐμῶς, εἰ καὶ ἠνώθη καθ' ὑπόστασιν τῷ Λόγῳ ἡ λογικὴ ἡμῶν φύσις, ἀλλ' οὐκ ἰσώθη· Πῶς γὰρ ἰσώθησεται τῷ προαιωνίῳ τὸ πρόσφατον; ἢ πῶς ὁμοιωθήσεται τῷ ἀνάρχῳ τὸ ἐναρχον; Καὶ μετ' ὀλίγα· Πῶς φησὶν· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμέν; τῇ αὐτῇ πρὸς αἰῶνων γεννήσει, Πῶς, Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστὶ; τῇ κάτω ἐκ Παρθένου γεννήσει.

Του αὐτοῦ ἐκ τοῦ εἰς τὰς βασιλίτσας λόγου (11).

β'. Πῶς οὖν ἡλάττωται παρὰ τοὺς ἀγγέλους ὁ πρὸς αὐτῶν φροσκυνούμενος, ὁ σύνθερος Πατρί;

¹² Joan. xiv, 30. ¹³ ibid. 48. ¹⁴ Matth. xxviii, 12. ¹⁵ Joan. xv, 1.

florebat.

(10) Edit. Paris, t. V, part. II, p. 497, 498.

(11) Edit. cit. t. v, part. II, p. 133. D.

ἴσθι σαφῆς ἢ πρόφασις· καθίκετο γὰρ ἐν τοῖς τῆς A
 τότετος μέτροις, καὶ τὸ ἀποθνήσκαι πεφυκὸς
 λαβῶν, ἴδιόν τε αὐτὸ ποιησάμενος, ἐν αὐτῷ πέ-
 ἐκῶν, καὶ ταῖς ἀνωτάτω δοξαῖς στεφανούται διὰ
 λος, ὡς δὲ αὐτοῦ καταργήσας τὸν θάνατον, καὶ
 του ἀποφύνας τὴν φθοράν· αἵτε δὲ καὶ ὑπάρχων
 τία καὶ ζωῆ. Ὅταν οὖν Ἰησοῦν ὀνομάξῃ, καὶ
 ἰσθαι λέγει περὶ τοῦ ἀγγέλου αὐτοῦ, οὐκ
 που ἀνὰ μέρος καὶ ἰδικῶς, ἀλλ' αὐτὸν νοσοῦμεν
 νοσηνῆ, παραχωροῦντα τοῦ προῦχεν οἰκονομικῶς
 ἰοῖς ἀγγέλοις· ὅτι ἀληθεῖα γίνουσι ἀνθρώπος ὁ
 ἴνων ὑπεροχῆς ἡττώμενος· τὰ δὲ τῆς ὑπεροχῆς
 ἰοῖς ἀγγέλοις, ὅτι καὶ ἔξω σαρκὸς, καὶ τοῦ τιθνά-
 ἱττους εἶπὶ· γεγονότος ἐν τοῦτοις τοῦ Υἱοῦ διὰ
 οὔσιον κένωσιν. Ἀλλ' ὁ βραχὺ παρ, ἀγγέλου
 μένος, διὰ γε τὸ τῆς ἀνθρωπότητος μέτρον, ἐν B
 ἢ θεότητος ὄν, προσκυνεῖται παρ' αὐτῶν, καὶ
 καὶ ἡρώκοις, οὓς περιεστᾶσιν ἐκείνοι δοξολογούντες
 ἰ τῶν δυνάμεων αὐτῶν ὀνομάζοντες· Κύριον.

tinet? In promptu est responsio: Nam corpore,
 quod mori posset, assumpto, ad humanæ naturæ
 infirmitates se ipsum demisit, in eoque veluti pro-
 prio spontaneam mortem sustinuit. Ob eam porro
 mortem et passionem, summæ gloriæ coronam
 promeruit; quippe qui ipsa vita et incorruptio est,
 et mortem abolevit, et corruptionem omni vi spo-
 liavit. Cum Jesum ergo nominat, et angelis mino-
 rem prædicat, non simpliciter nos hominem, seor-
 sumque ac per se positum, mente concipere
 oportet; sed ipsummet Unigenitum propter in-
 carnationis ordinem potiores partes angelis defe-
 rentem. Nam qui excellentiæ illorum cedere præ-
 dicatur, is vere homo factus dignoscitur. Illa
 autem sanctorum angelorum eminentia in hoc
 præcipue posita est, et quod carne sunt immunes,
 et quod morti non sunt obnoxii: his autem infir-
 mitatibus propter voluntariam exinanitionem sub-
 jectus fuit Filius. Verum enimvero, qui propter
 næs naturæ conditionem paululum infra angelos minoratus dicitur²⁰, is in deitatis excellentia
 ns, ab illis adoratur, considetque in iis majestatis thronis, quos illi venerabundi undequaque
 t, indefesso laudum præconio illum extollentes, ac virtutum Dominum appellantes.

ου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου κατὰ Ἀρσίου, καὶ
 οὐ Εὐαγγελιστοῦ, οὗ ἡ ἀρχὴ, « Τῆ προτέρα Κυ-
 ρίου » (12).

S. Joannis Chrysostomi contra Arium, et in An-
 nuntiationem Deiparæ, homilia quæ incipit:
 Præcedente Dominica. »

ἴαν εἶπη· Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν
 ἴμου ἀκούετε· ἐάν εἶπη· Ὁ ἐνορακῆς ἐμὲ ἐνόρακε
 τίφα, αὐτοῦ ἀκούετε· οὐ γὰρ δὴ ψεύδεται ἢ C
 εἶπη· Ὁ πᾶμφας με Πατὴρ μεῖζων μου
 οὔτο μὴ θροῦσθε· οὐ γὰρ θεότητα πρὸς θεότητα
 ἀλλ' ὅτι θεότης τῆς ἀνθρωπότητος μεῖζων· πρὸς
 οὐ τὸ ἑλαττον ἀρμολύεται.

40. Si dixerit: Ego et Pater unum sumus, ipsum
 audite. Si dixerit: *Ego in Patre et Pater in me
 est*, ipsum audite. Si dixerit: *Qui vidit me, vidit
 Patrem*, ipsum audite; Veritas enim non menti-
 tur. Si dixerit: *Qui misit me Pater, major me est*,
 id vos ne terreat: neque enim divinitatem divini-
 tati opponit; sed ait divinitatem majorem huma-
 nitate; res minor ad majorem refertur.

οὐ ἐκ τῶν ἐρμηνειῶν τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστο-
 λῆς (13).

Ejusdem ex interpretatione Epistolæ ad Hebræos.

Τὸν δὲ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλου ἡλαττωμένον,
 ἴλεπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου.
 ρηστὰ πάλιν, Δόξη καὶ τιμῆ ἐστεφανωμένον.
 πῶς αὐτῷ πάντα ἤρμοσε; Τὸ γὰρ βραχὺ τίμι ὄν
 ἀρμολύεται μᾶλλον τῷ τοῖς ἡμερᾶς ἐν ᾗδῃ γε-
 νόνα; Ἀλλ' οὐχ ἡμῖν τοῖς ἐπιπολύ φθειρομέ-
 τα πάλιν παρακατιῶν λέγει· Εἰ γὰρ ὁ προσκυ-
 ῖν ὑπ' ἀγγέλων, φασίν, ἡνέσχετο βραχὺ τι παρ' D
 ἔχειν διὰ σὲ, πολλῷ μᾶλλον σὺ, ὁ τῶν ἀγγέλων
 πάντα φέρειν ὀφείλεις.

41. Aliquantulum infra angelos minoratum vi-
 denus, inquit, Jesum propter mortis passionem²¹.
 Deinde rursus bona adjecit: *Gloria et honore co-
 ronatum*²². Viden' ut cuncta ad hominem accom-
 modavit? Nam illud *aliquantulum*, cuienam magis
 quam ei congruerit qui tres tantummodo dies in
 inferis mansit? Certe nobis haudquaquam qui ad
 longum tempus corrumpimur. Deinde progrediens
 ait: Nam si is qui adoratur, inquit, ab angelis,
 sustinuit quiddam minus habere quam angeli prop-
 nullo magis tu qui es minor angelis, debes omnia propter ipsum perferre.

ὁμιλίας τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου ἐπισκόπου
 οὐ εἰς τὸ· « Ὁ ἀποστείλας με Πατὴρ μεῖζων
 στί » (14).

Ex homilia sancti Amphiloicii episcopi Iconien-
 sis in illud: « Qui misit me Pater, major me
 est. »

ἰπὲ κατὰ τοῦτον λόγον λέγεις τὸν Πατέρα μεῖζονα

12. Dic mihi quonam sensu ais Patrem Filio

ib. II, 9. ²¹ ibid. ²² ibid.

Hanc homiliam inter Spurias collocat
 Iconius, t. XI, p. 858. At Græci certe sub
 Comneno genuinam existimabant.
 dit. Montf. t. XII, homil. IV, p. 41 A.
 tulus hic exstat apud Combefisium, p. 145.

Verum ipsa materia codicis Vaticanæ est inedita.
 Imo verò idem sermo videtur, qui supra dicitur
 contra Arianos. Etenim locus apud nos (col. 209)
 citatus dicitur apud Combefisium ex sermone in
 illud: *Pater major me est*.

majozem? Haud ego, inquit, dico, sed dicenti A
credo. Ipsemet enim ait : *Qui misit me Pater, ma-
jor me est.* Si dicenti credis, jam tu a contentione
desiste, et ego quoque linguam cohibebo. ipsique
Filio permittamus proprii sermonis interpretatio-
nem. Ain ergo, Domine, cur modo dicis : *Ego et
Pater unum sumus*; modo autem : *Qui misit me
Pater, major me est*? Si major, quomodo æqualis?
si æqualis, quomodo major? Ego, inquit, utrum-
que affirmo : nam et major me est, et mihi æqua-
lis : nempe secundum divinitatem, æqualis ; se-
cundum incarnationem, major. Ego æqualis illi
sum, quatenus ab eo genitus : major ille me est,
quatenus ego ex Virgine natus sum.

*Ex epistola S. Leonis papæ Romani, quæ dicitur
columna rectæ fidei.*

13. Ita non ejusdem naturæ est dicere : *Ego et
Pater unum sumus*; et dicere : *Pater major me est.*
Quamvis enim in Domino Jesu Christo Dei et ho-
minis una persona sit ; aliud tamen est, unde in
utroque communis est contumelia, aliud unde
communis est gloria. De nostro enim illi est minor
Patre humanitas ; de Patre illi est æqualis cum
Patre divinitas.

*S. Anastasii capitulum septimum ex sexdecim ad-
versus Monophysitas.*

14. Qui philosophice vel potius insipienter ajunt
carnem factam esse divinam æquatamque Dei
Verbo, dicant nobis utrum haud contrectabilis
quoque, invisibilis, et incircumscripita post con-
junctionem cum Dei Verbo caro evaserit. Quod si
ita est, incarnatio quidem nihil aliud nisi phanta-
sia spectrumque est. Sin vero has qualitates non
habet, quomodo æquata est incircumscripito atque
invisibili?

*S. Gregorii Nysseni ex sermone de divinitate Filii
sanctique Spiritus, et de Abrahamo.*

15. Cum igitur Verbum dicit, *se non posse fa-
cere*, perspicuum est non deitati unigeniti Filii
impotentiam attribuire ; sed imbecillitatem nostræ
naturæ impotentem esse testari. Infirma autem
caro est, quemadmodum scriptum est : *Spiritus
quidem promptus est, caro autem infirma*¹⁵. Ergo
per utraque verum dicit divina Scriptura, dum et
majorem Patrem confitetur, et æqualem Filium
non negat ; nam ubi Verbum humanam spectat
naturam, eum qui non cernitur, majorem eo dicit
esse qui per carnem cernebatur : sed ubi mentem
ad divinitatem ducit, desinit hæc majoris et mino-
ris comparatio : proque his unitas prædicatur :
Ego et Pater unum sumus. At ea quæ per inæ-
qualitatem variant, unum esse non possunt.

¹⁵ Matth. xxvi, 41.

(15) Edit. Ballerin, t. I, p. 823.

(16) His sæpe similia sunt in *Hodego* apud Ana-

του Υιού ; Οὐκ ἐγώ, φησι, λέγω, ἀλλὰ τῶ λέγοντι πεί-
θομαι· οὕτως γὰρ ἔστιν ὁ εἰπών· Ὁ ἀποστείλας με Πατήρ
μείζων μου ἔστιν. Εἰ τῶ λέγοντι πείθη, πεύσον καὶ σὺ
τὴν μάχην καγὼ συσταλῶ τὴν γλῶσσαν· καὶ δῶμο
τῶ Υἱῶ τὸν οἰκεῖον λόγον ἱρμηνεύσαι. Εἰπέ γοῦν, λέ-
ποτα, διατί ποτὲ μὲν λέγεις· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕ
ἴσμεν, ποτὲ δὲ, Ὁ ἀποστείλας με Πατὴρ μείζων μὴ
ἔστιν ; Εἰ μείζων, πῶς ἴσος ; εἰ ἴσος, πῶς μείζων ; Τὴ
δύο λέγω· ἐπειδὴ καὶ μείζων μου ἔστι καὶ ἴσος· κατὰ
τὴν θεότητα ἴσος, κατὰ τὴν οἰκονομίαν μείζων. Ἦτος
αὐτοῦ εἰμι, ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ ἐγεννήθην· μείζων
ἔστιν, ἐπειδὴ ἐκ τῆς Παρθένου ἐγεννήθην.

*Ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Λέοντος πάππα Ῥώμας
τῆς λεγομένης στήλης ὀρθοδοξίας (13).*

γ'. Οὕτως οὐ τῆς αὐτῆς ἑστὶ φύσεως τὸ λέγειν· Ἐγὼ
καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἴσμεν· καὶ τὸ λέγειν· Ὁ Πατὴρ μὴ
μείζων μου ἔστιν· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ ἐν τῷ δευ-
πότῃ Ἰησοῦ Χριστῷ, τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἕ
ἑστὶ πρόσωπον, ὁμῶς ἕτερον ἔστιν ἕκαστο ἐξ αὐτῶ
ἑκατέρῳ κοινὸν ἔστι τὸ τῆς ὑβρεως· καὶ ἕτερον, ἐξ αὐ-
κοινὸν τὸ τῆς δόξης καθίστηκεν· ἐξ ἡμῶν μὲν γὰρ ἔστω
αὐτῷ ἡ ἐλάσσων τοῦ Πατρὸς ἀνθρωπότης· ἀπὸ δὲ τοῦ
Πατρὸς ἔστιν αὐτῷ ἡ μετὰ τοῦ Πατρὸς ἴση θεότης.

*Ἐκ τῶν δεκαεὶ κεφαλαίων τῶν κατὰ τῶν Μονοφυσικῶν
τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου τὸ ἕβδομον.*

δ'. Οἱ φιλοσόφως, μᾶλλον δὲ ἀσώφως λέγοντες ὅτι
ἀπεθώθη καὶ ἰσώθη ἡ σὰρξ τῷ Θεοῦ Λόγῳ, εἰπῶσαι
ἡμῖν εἰ ἄρα καὶ ἀφληλάφητος καὶ ἀόρατος καὶ ἀπεριγύ-
ραπτος μετὰ τὴν ἔνωσιν ἡ σὰρξ τῷ Θεῷ Λόγῳ. Εἰ δὲ
τοῦτο, φαντασία πάντως καὶ δόκτικὴ ἢ οἰκονομία·
εἰ δ' οὐ ταῦτα ἔσχεν ἡ σὰρξ, πῶς ἰσώθη τῷ ἀπεριγύ-
ραπτῳ (16) ;

*Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Νύσσης ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ
τοῦ περὶ θεότητος Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος καὶ εἰς
τὸν Ἀβραάμ (17).*

ε'. Ὅταν οὖν ἀποφαίνηται ὁ λόγος ὅτι οὐ δύναται
ποιεῖν, δῆλον ὅτι οὐχὶ τῇ θεότητι τοῦ Μονογενοῦς τὴν
ἀδυναμίαν προστίθησιν, ἀλλὰ τῇ ἀσθενείᾳ τῆς ἡμετέρας
φύσεως προσμαρτυρεῖ τὸ ἀδύνατον. Ἀσθενὴς δὲ ἡ σὰρξ,
καθὼς γέγραπται, ὅτι· Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ
σὰρξ ἀσθενὴς· οὐκ οὖν δι' ἀμποτέριον ἀληθεύει ἡ θεία
Γραφή, καὶ τὸ μείζων ὁμολογοῦσα, καὶ τὸ ἴσον μὴ
ἀρνούμενη· ὅταν γὰρ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ὁ λόγος
βλέπη, μείζονα ὁμολογεῖ τοῦ διὰ σαρκὸς ὁραμένου τὸν
μὴ ὁράμενον· ὅταν δὲ πρὸς τὸ θεῖον χειραγωγῇ τὴν
διάνοισιν, ἀργεῖ τοῦ μείζονος καὶ τοῦ ἐλάττονος ἢ συγ-
κρητικῆ αὐτῇ ἀντιπαράθεσις· καὶ ἀπὸ τούτου ἐνόησε
κηρύττεται· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἴσμεν. Τὰ δὲ παρ-
ηλλαγμένα κατὰ τὸ ἀνίσον, ἐν εἶναι οὐ δύναται.

stasium, præsertim cap. 13.

(17) Edit. Paris, t. III, p. 471 C.

ram Sapientiam dicamus secundum terrestrem A
nativitatem ; Filium autem secundum primam
magisque incomprehensibilem ?

*S. Joannis Damasceni ad eos qui rogant, sitne
Christi persona creata, an increata.*

22. Dei Verbi persona, ante carnem assumptam
simplex erat, nec composita. corpore expers, et
increata. Ex quo autem carnem suscepit, carni
quoque persona facta est, compositaque evasit ex
divinitate, quam nunquam non habuit, et ex carne
quam assumpsit : geritque adeo duplicis naturæ
proprietas, utpote quæ in duabus naturis noscitur.
Quo fit ut una eademque persona et divinitatis
ratione increata sit, et creata ratione humani-
tatis ; visibilis simul et invisibilis. Nam alioqui in
eas angustias adducemur, ut vel unum eundem-
que Christum dividamus, duas personas asse-
rendo ; vel naturarum distinctionem inficientes,
conversionem aut confusionem inducamus.

Ejusdem capitulum CVI, de naturarum proprietatibus.

23. Eundem porro Dominum nostrum Jesum
Christum, et perfectum Deum, et perfectum homi-
nem prædicantes, hoc profitemur, eundem et
omnia habere, quæ pater habet, excepta ingeni-
tate ; ei omnia item, quæ primus Adam,
excepto solo peccato, hoc est, corpus et animam
ratione et intelligentia præditam : quin habere
etiam eum, uti duabus naturis consentaneum est,
duplices naturarum duarum naturales proprieta-
tes ; hoc est, duas naturales voluntates, divinam
et humanam : duas item naturales operationes,
divinam et humanam ; duas naturales arbitrii li-
bertates, divinam et humanam : ac denique sapien-
tiam et scientiam duplicem, divinam et humanam.
Nam cum ejusdem ac Pater substantiæ sit, libere
vult et agit ut Deus : rursus cum consubstantialis
sit nobis, libere item vult et agit, ut homo. Ipsius
enim miracula sunt, ipsius quoque passionēs.

*Ex secunda S. Leonis papæ Romani ad Leonem
imperatorem epistola, cujus est inscriptio : « Glo-
riosissimo et tranquillissimo filio Augusto Leoni,
Leo episcopus. »*

24. In vero Dei atque hominis Filio, Verbi et carnis
una persona est, quæ inseparabiliter atque indivise
communes habet actiones. Intelligendæ tamen sunt
ipsorum operum qualitates, et sincere fidei con-
templatione cernendum est, ad quæ provehatur
humilitas carnis, et ad quæ inclinatur altitudo dei-
tatis : quid sit quod caro sine Verbo non agit, et
quid sit quod Verbum sine carne non efficit ? Sine
Verbi enim potentia nec conciperet Virgo nec pa-
reret ; et sine veritate carnis obvoluta pannis in-
fantia non jaceret. Sine Verbi potentia non ad-
orarent Magi puerum, stella indice declaratum ; et

τὴν Σοφίαν κατὰ τὴν κάτω γέννησιν, γέννημα δὲ
κατὰ τὴν πρώτην καὶ πλῆρον ἀληπτον ;

Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λαμασκηνοῦ πρὸς τοὺς λέγον-
τας, ἡ ὑπόστασις τοῦ Χριστοῦ κτιστὴ, ἢ ἀκτιστος ·
Κεφ. ρκζ' (22).

κβ'. Ἡ ὑπόστασις τοῦ Θεοῦ Λόγου πρὸς τῆς σα-
κώσεως ἀπλή ἦν καὶ ἀσύνθετος καὶ ἀσώματος καὶ
ἀκτιστος. Σαρκωθεῖσα δὲ αὐτῇ γέγονε καὶ τῇ σαρκὶ
ὑπόστασις · καὶ γέγονε σύνθετος ἐκ θεότητος, ἧς
εἶχεν αἰ, καὶ ἐξ ἧς προσείληπε σαρκός · καὶ φέρει
τῶν δύο φύσεων τὰ ἰδιώματα, ἐν δύο γνωριζήσι-
ταις φύσεσιν. Ὡστε καὶ αὐτὴ μία ὑπόστασις, ἀπ-
στος τὴν θεότητι, καὶ κτιστὴ τῇ ἀνθρωπότητι,
ὁρατὴ τε καὶ ἀόρατος. Ἐπεὶ ἀναγκάζομεθα διαίρειν τὸν
ἕνα Χριστὸν, δύο τὰς ὑποστάσεις λέγοντες, ἡ τῶν
φύσεων ἀρνεῖσθαι διαφορὰν · καὶ τροπὴν εἰσάγειν καὶ
σύγχυσιν.

Τοῦ αὐτοῦ κεφάλαιον ρς' περὶ τῶν ἰδιωμάτων τῶν
φύσεων (23).

κγ'. Τέλειον δὲ Θεὸν ὁμολογοῦντες τὸν αὐτὸν
Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τέλειον ἀνθρω-
πον, φημὶν τὸν αὐτὸν πάντα εἶχειν ὅσα ὁ Πατὴρ,
πλὴν ἀγεννησίας · καὶ πάντα εἶχειν ὅσα ὁ Ἀδάμ ὁ
πρῶτος δίχα μόνος τῆς ἀμαρτίας · ἀτινά ἐστι σῶμα
καὶ ψυχὴ λογικὴ τε καὶ νοερά · εἶχει δὲ αὐτὸν κα-
λλήλως ταῖς δύο φύσεσιν διπλᾶ τὰ τῶν δύο φύσεων
φυσικὰ ἰδιώματα · δύο θελήσεις φυσικὰς, θεῖαν τε
καὶ ἀνθρωπίνην · καὶ ἐνεργείας δύο φυσικὰς, τῶν τε
θεῖαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην · καὶ αὐτεξούσια δύο φυσικὰ,
θεῖον τε καὶ ἀνθρώπινον · καὶ σοφίαν καὶ γνῶσιν, θεῖαν
τε καὶ ἀνθρωπίνην. Ὁμοούσιος γὰρ ἂν τῷ Θεῷ καὶ Πα-
τρὶ, αὐτεξουσίως θέλει καὶ ἐνεργεῖ ὡς Θεός · ὁμοούσιος
δὲ καὶ ἡμῖν, αὐτεξουσίως θέλει καὶ ἐνεργεῖ ὡς ἀνθρω-
πος ὁ αὐτός. Αὐτοῦ γὰρ τὰ θαύματα, αὐτοῦ καὶ τὰ
παθήματα.

Ἐκ τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Λέοντος
πάππα Ῥώμης πρὸς Λέοντα τὸν βασιλέα, ἧς ἡ
ἐπιγραφή, « Τῷ ὑπερευδοξοτάτῳ καὶ γαληνοτάτῳ υἱῷ
Ἀγούστῳ Λέοντι, Λέων ἐπίσκοπος (24). »

κδ'. Τῷ ἀληθεῖ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου Υἱῷ τοῦ
τε Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς ἐν ὑπάρχει πρόσωπον,
ὅπερ ἀχωρίστως καὶ ἀδιαίρετως κοινὰς εἶχει τὰς
πράξεις. Δεῖ νοεῖν ὅμως αὐτῶν τῶν ἔργων τὰς
ποιότητας · καὶ τῇ κατανοήσει τῆς εἰλικρινούς πι-
στεως δεῖ καθαροῦν, ἐπὶ ποῖα μὲν ἡ τῆς σαρκὸς
προάγειται ταπεινότης, ἐπὶ ποῖα δὲ τὸ ὕψος τῆς θεότη-
τος ἐπικλίνεται · καὶ τί μὲν ἐστίν, ὅπερ σὰρξ οὐ
πράττει δίχα τοῦ Λόγου · τί δὲ εἴη ὅπερ ὁ Λόγος
χωρὶς τῆς σαρκὸς οὐκ ἐργάζεται. Δίχα μὲν γὰρ τῆς
τοῦ Λόγου δυνάμεως οὐδ' ἂν ἡ Παρθένος συνελθεῖν,
οὐδὲ ἔτεκεν · δίχα δὲ τῆς ἀληθείας τῆς σαρκὸς οὐκ

(22) Edit. Lequien. *De fide orth.* lib. iv, cap. 3.
(23) *Oper. cit.* lib. II, cap. 13.

(24) Edit. Ballerin. t. I, p. 1366.

ἀν κακαλυμμένα τοῖς ῥώμασιν ἔκειτο νεπίότης. Καὶ ἄ
 δίχα μὲν τῆς τοῦ Λόγου δυνάμεως οὐκ ἂν προσεκύ-
 νησαν οἱ Μάγοι τὸ παιδίον, τὸ ὑπὸ τοῦ μηνύον-
 τος ἀστέρος δηλούμενον· δίχα δὲ τῆς ἀληθείας τῆς
 σαρκὸς οὐκ ἂν ἐκλείετο τὸ παιδίον εἰς Αἴγυπτον
 μεταφέρεισθαι, καὶ τοῦ κατὰ τὸν Ἡρώδην ὑπεξ-
 ἄγεσθαι διωγμοῦ. Καὶ δίχα μὲν τῆς τοῦ Λόγου δυνά-
 μειως οὐκ ἂν ἔλεγεν ἡ φωνὴ τοῦ Πατρὸς, ἐξ
 οὐρανῶν ἀφειθεῖσα, Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ
 ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠδόκησα· δίχα δὲ τῆς ἀληθείας
 τοῦ σώματος οὐκ ἂν προσεμαρτύρητο ὁ Ἰωάννης·
 Ἦθε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἰῶν τῶν ἀμαρτιῶν
 τοῦ κόσμου. Καὶ δίχα μὲν τῆς τοῦ Λόγου δυνά-
 μειως οὐκ ἂν ἐγένετο τῶν τε ἀσθενούντων ἢ ῥώσις
 καὶ τῶν τεθνεώτων ἢ ζωοποιήσις· δίχα δὲ τῆς ἀλή-
 θειας τῆς σαρκὸς οὐτε τροφὴ τῶ νεστεύοντι, οὐτε
 μὴν ὑπὸς ἀναγκαῖος ὑπῆρχεν τῶ κοπιᾶσαντι. Καὶ
 τὸ δὴ πέρας δίχα μὲν τῆς τοῦ Λόγου δυνάμεως οὐκ
 ἂν αὐτὸν ὁ Κύριος ἴσον τῶ Πατρὶ τυγχάνοντα
 ὡμολόγηι· δίχα δὲ τῆς ἀληθείας τοῦ σώματος οὐκ
 ἂν ὁ αὐτὸς ἔλεγε μείζονα εἶναι αὐτοῦ τὸν Πατέρα·
 ὁπότε καὶ ἡ καθολικὴ πίστις ἐκότερον δέχεται, καὶ
 ἐκότερον ἐκδικεῖ, ἧτις κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ μα-
 καρίου ἀποστόλου Πέτρου, ἕνα Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ
 Θεοῦ τοῦ ζώντος, καὶ ἀνθρώπου πιστεύει καὶ Λόγον. Εἰ καὶ τὰ
 μάλιστα τοῖνυν ἐξ ἐκείνης τῆς ἀρχῆς, ἀγ' ἡ ἐν τῇ
 γαστρὶ τῆς Παρθένου ὁ Λόγος γένη σάρξ, τοῦτ' ἐστὶ
 σάρκα ἔλαθεν, οὐδ' ὅτι οὖν ἦν διαιρίτως μεταξὺ τῆς ἐκα-
 τήρας μορφῆς· καὶ δι' ἀπάτης αὐξήσεως σωματικῆς. ἐνὸς
 προσώπου αἱ του παντός χρόνου πράξεις γέγονασιν·
 ὁμοῦς αὐτὰ ταῦτα, ἄπει ἀχωρίστως γέγνηται, κατ' οὐδέμια
 ἐπιμιξίαν συγχύομεν· ἀλλὰ ποίας εἶπ μορφῆς, ἐκ τῆς
 τῶν ἔργων ποιότητος αἰσθανόμεθα.

Ἀθανασίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας τοῦ ὁμολογη-
 του (25).

καί. Ὅσαι τοῖνυν ταπειναὶ λέξεις καὶ ἔργα, εἰς
 τὸ σῶμα τοῦ Υἱοῦ γεγραμμένα νοεῖ· ὅσα δὲ ἐνδοξα
 γράμματα, εἰς τὴν τοῦ Λόγου θεότητα. Ὅταν πεινᾷ
 μετὰ νό νεστεύσαι, τοῦ σώματος ἐλάττωμα· ἔνικα
 δὲ ἐκ πάντε ἀρτων τοὺς πεντάκις χιλίους ἀνδρας
 χωρὶς παιδίων καὶ γυναικῶν τρέφει, καὶ δώδεκα
 κοφίνους ἐλίβρις κλασματῶν περισσεύει, τῆς θεό-
 τος τοῦ Λόγου τὸ ἔργον. Ἦνικα δὲ ἐπὶ τὸ προσ-
 κεφαλαῖον ἐν τῶ πλοῖῳ κοιμᾶται, ἀναπαύσας· σω-
 ματικῆς ἔργον· ὅταν περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης
 ἀπειλῆ τοῖς κυμασι καὶ τοῖς ἀνέμοις, Σιώπη, περι-
 μωσο, εὐθύς ἀκούει παρὰ τῶν ἐν τῶ πλοῖῳ μεθ-
 ὄρων ὁμολογούντων, Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱός εἰ. Ὅταν
 ἐστῶς πρὸς τῶ μνήματι Λαζάρου θαυρῶν, καὶ
 ὀπηνίκα πᾶσχειν ἐμελλε, λέγη· Περίλυπός ἐστιν ἡ
 ψυχὴ μου ἕως θανάτου, καὶ ἀθημονῆ· καὶ τὸ μὲν
 πνεῦμα τῆς θεότητος πρόθυμον εἰς πᾶσαν οἰκονομίαν λέ-
 γη, τὴν δὲ σάρκα ἀσθενῆ, τοῦ σώματος ἀσθένεια, τὸ
 λυπεῖσθαι καὶ ἀθημονεῖν· ὅταν κελουσιτικῶς λέγη,
 Λέξαρ, θεῦρο ἔξω, καὶ ἀνέστη ζῶν ὁ νεκρός τετρα-
 μρος ἡδὴ λείλυτος (ὃ οὐκ ἐγένετο ἀπ' ἀρχῆς τῆς κτί-
 σως), τῆς θεότητος τὸ σημεῖον.

²¹ Matth. in, 17; xviii, 5. ²² Joan. I, 29. ²³ Marc. iv, 39.

(25) Sequentibus similia legebam etiam in spu-
 no, ut dicitur, opere S. Athanasii de fide sua,
 quod exstat Latine in edit. Maurin. t. II, p. 629.

A sine veritate carnis non juberentur in Ægyptum
 transferri puer, et ab Herodis persecutione sub-
 duci. Sine Verbi potentia non diceret vox Patris
 missa de celo: *Hic est Filius meus dilectus, in quo
 mihi bene complacui*²¹; et sine veritate carnis non
 protestaretur Joannes: *Ecce Agnus Dei, ecce qui
 tollit peccata mundi*²². Sine Verbi potentia non
 fieret redintegratio debilium, et vivificatio mor-
 tuorum; et sine veritate carnis nec cibus jejunii,
 nec somnus esset necessarius fatigato. Postquam
 sine Verbi potentia non se Dominus Patri profi-
 teretur æqualem; et sine veritate carnis non idem
 diceret Patrem se esse majorem: cum catholica
 fides utrumque suscipiat, utrumque defendat, quæ
 secundum confessionem beati apostoli Petri, unum
 Christum Dei vivi Filium, et hominem credit et
 Verbum. Quamvis itaque ab illo initio, quo in
 utero virginis Verbum caro factum est, nihil un-
 quam inter utramque formam divisionis exstiterit,
 et per omnia incrementa corporea unius personæ
 fuerint totius temporis actiones; ea ipsa tamen,
 quæ inseparabiliter facta sunt, nulla permistione
 confundimus; sed cujus formæ sil, ex operum
 qualitate sentimus.

S. Athanasii episcopi Alexandrini confessoris.

25. Cunctas igitur humiles dictiones de Filii cor-
 pore scriptas existima: gloriosas autem dictiones
 ad Verbi divinitatem refer. Cum esurit post jeju-
 nium, corporis est infirmitas; cum autem quin-
 que panibus virorum quinque millia, absque pue-
 ris mulieribusque, saturat, et duodecim cophinos
 fragmentis implet, hoc a Verbi divinitate procedit.
 Cum in navi capite reclinato dormit, id corpora-
 lis requiei proprium est: cum autem ambulans
 supra mare fluctibus ventisque imperans ait: *Sile,
 obmutesce*, statim audit navis socios cum sacra-
 mento affirmantes: *Vere Filius Dei es*²³. Cum se-
 pulcro Lazari astans lacrymatur; et cum passioni
 proximus dicit: *Tristis est anima mea usque ad
 mortem atque tædiat*; et divinitatis quidem spiri-
 tum ad omne opus incarnationis paratum ait, car-
 nem autem infirmam; hæc est videlicet corporis
 infirmitas, quæ tristatur atque tædiat; cum vero
 imperative dicit: *Lazare, veni foras*, surgitque
 redivivus qui quatruiduanus jam fœtebat (cujus-
 modi res ab orbe condito nunquam acciderat), hæc
 divinitatis demonstratio est.

Item paria habet Nicetas Aquileiensis in opusculo
De ratione fidei a me divulgato.

S. Cyrilli ex libro nono operis de adoratione in A Τὸ ἅγιον Κυριλλου ἐπὶ τοῦ ἐνάτου λόγου τοῦ περὶ τῆς ἐν πνεύματι λατρίας. Κεφ. β' (26).

26. Non igitur æquare poterit divinitatis excellentiam humana natura; in eam fieri minime potest. Itaque, ut qui nōstici similis factus esset, talisque intelligere dicitur, dicebat: *Pater major me est, cum tamen idem ex natura divinitatis æqualis sit, et nihil inferior excellentia Genitoris.*

S. Cyrilli.

27. Nonne de ipso scriptum est inferiorem esse, quod ad humanitatem attinet, præstante angelorum natura; infraque horum gloriam paulo minoratum? Ita est. Dixit enim Paulus: *Eum autem qui modico quam angeli minoratus est, videmus Jesum, propter passionem mortis, gloria et honore coronatum.* At quid causæ sit, cur licet præstantiorem naturam nacti supernæ civitatis incolæ, et certissima atque indubitata prorsus Dei cognitione præditi, illum qui natura inferior est, et ipsorum gloriæ cedit, adorandum fecerint, expone, quæso. Equidem tuæ jam sunt hæc partes. Igitur, si est idem et inferior simul, et incomparabiliter excellens, facile tribuemus humanitati id quod inferius est, quod in eam congrue cadit (multum enim distat ab angelis natura hominis): deitati vero omnia superanti, supereminere et attolli supra res creatas, et ultra omnem rationalem substantiam et omne nomen quod nominatur, substantialiter excedere concedemus. Sin autem etiam absque carne, et nondum humanitati velut insertum Verbum ipsis quoque angelis inferius esse censeatur, mirus quidem erit ipsum suis creaturis, ac præterea adorator; nec ei jam succurret aut patrocinabitur demum nostra defensio. Quod si hæc dicere ac sentire impium est simul ac fallacissimum, minor autem est, quoniam et homo est; utique sequetur id esse cogitandum, scilicet adoretorem esse, quatenus homo est.

Ejusdem.

28. Cum autem apostolico dicto insultent, perinde ac si ad vulgarem aliquam hominem referretur, age totam sententiam ab initio repetamus, quatenus ad institutum sermonem pertinet. Scriptum itaque est: *Eum autem qui modico quam angeli minoratus est, videmus Jesum propter passionem mortis gloria et honore coronatum. Et paulo infra.* Ecce enim, et quidem apertissime cum dicat minoratum infra angelos propter passionem mortis, atque ob id coronatum esse gloria et honore, manifeste illum ostendit de quo verba fecit, nimirum Unigenitum: participem enim ait factum esse carnis et sanguinis perinde ac nos.

(26) Edit. cit. t. I, p. 317 D.

(27) *De Trinitate*, dialog. IV, t. V, part. 1, p. 624 D.

κζ'. Οὐκοῦν οὐκ ἰσοσταθῆσει τῆς θεότητος ὑπεροχῆς τὸ ἀνθρώπινον· πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Τοιγαῖτοι καὶ ἔρασκον ὡς καθ' ἡμᾶς γεγονώς καὶ νοούμενος· Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἔστι, καίτοι κατὰ φύσιν θεότητος ἰσομέτρως ἔχων, καὶ τῆς τοῦ τέκοντος ὑπεροχῆς οὐχ ἠτώμενος.

Τοῦ ἁγίου Κυριλλου (27).

κζ'. Ἡ γὰρ οὐχὶ γέγραπται περὶ αὐτὸν ὡς ὑπερῆσιν ἂν κατὰ γε τὸ ἀνθρώπινον καὶ τὴν ἀπῶν φύσιν, τουτίεστι τὴν εὐαγγελικὴν, καὶ τῆς ἐκείνου εὐκλείας νοοῖ· ἂν ἠττάσθαι βραχύ; Ἀληθές. Ἐπὶ γὰρ ὁ Παῦλος· Τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου, δόξῃ καὶ τιμῇ ἰστεφανωμένον. Εἶτα τί παθόντες, εἰπέ μοι, καίτοι τὴν ἀμείνων φύσιν λαχόντες οἱ τὴν ἀνω τριβόντες πόλιν, καὶ ἀπλανῆ που πάντως καὶ ἀπαραλόγιστον τὴν ἐπὶ Θεῷ γνώσιν πεπλουτηκότες, τὸν ἐν μίῳ φύσει καὶ κατόπιν ἤκουτα τῆς ἐνοῦσας εὐκλείας αὐτοῖς, ἐπεϋόντο προσκυνητόν, φράσαι; ἂν, ὦ ἰταῖρε. Καὶ μὴ καὶ τοῦτο γέ ἐστιν ἤδη σόν. Οὐκοῦν, εἴπερ ἔστιν ὁ αὐτὸς ἐλάττων τε ἅμα καὶ ἐν τοῖς ἀσυγκρίτως ὑπερκειμένοις, ἀπονεμαῶμεν εὐκρινῶς τῇ μὲν ἀνθρωπότητι τὸ χωροῦν ἐπ' αὐτῇ πρεπόντως, τὸ ἐλάττων (παρὰ πολὺ γὰρ ἀγγέλων ἀνθρώπου φύσις)· τῇ δὲ ὑπὲρ πάντα θεότητι τὸ ὑπερκεῖσθαι τε καὶ ὑπεραδιδεῖν τὰ γενητὰ καὶ πάσης ἐπέκεινα λογικῆς οὐσίας καὶ παντὸς ὀνόματος διάττειν οὐσιωδῶς. Εἰ δὲ δὴ καὶ δίχα σαρκὸς, καὶ οὕτω τοῖς καθ' ἡμᾶς ὄντων συμπλακεῖς ὁ Λόγος, τὸ γε ἐν ἐλάττωσι κεῖσθαι καὶ αὐτῶν ἀνεκρίτως ἀποφέροιο τῶν ἁγγέλων, μείων μὲν ἔστι τῶν ἰδίων κτισμάτων, καὶ πρὸς γε τούτω προσκυνητῆς, οὐδὲν ἐπαμύνοτος ἢ ὑπερδικούτος ἔτι τοῦ παρ' ἡμῖν λόγου. Εἰ δὲ δὴ ταυτὶ φάσι τε καὶ φρονεῖν δυσσεβῆς τε ἅμα καὶ σφαλερώτατος· μείων δὲ, ὅτι καὶ ἀνθρώπος· εἴμεται που πάντως ἐκείνο νοεῖν· προσκυνητῆς γὰρ ἔστι, ὅτι καὶ ἀνθρώπος.

Τοῦ αὐτοῦ (28).

κη'. Ἐπειδὴ δὲ τὴν ἀποστολικὴν κατεξῆκεν σῆμα ῥῆσιν, ὡς ἐπ' ἀνθρώπου κοινουῦ προσενηγμένην, φέρε λέγωμεν ἐλόντες ἀπ' ἀρχῆς τῶν γεγραμμένων μέχρι καταλήξεως τῆς ἀποχρώσεως τῷ λόγῳ. Γέγραπται τοίνυν· Τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δόξῃ καὶ τιμῇ ἰστεφανωμένον. — Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἰδοὺ γὰρ, ἰδοὺ καὶ μετὰ σαφῆς ἠλαττώσθαι λέγων αὐτὸν παρὰ τοὺς ἀγγέλους διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου, κατεστήθαι γε μὴν δι' αὐτὸ τιμῇ τε καὶ δόξῃ, καθίστησιν ἐμφανῆ τὸν ἐφ' ᾧ ποιεῖται τοὺς λόγους· δῆλον δὲ ὅτι τὸν Μονογενῆ· μετῆσχηκίνας γὰρ φησιν αὐτὸν αἵματος καὶ σαρκὸς κακοπλησίως ἡμῖν.

(28) *Dialog. Quod unus est Christus*, t. V, part. 1, p. 763 B.

Τοῦ Χρυσοστόμου (29).

κθ'. Ἀλλὰ καὶ περιφέρων τὴν σάρκα, ἀφίτην αὐτὴν τῆς φύσεως ἐλαττώματα ὑπομεῖναι, καὶ δεψῆσαι, καὶ καθισθῆναι, καὶ κοπιᾶσαι· τέλος δὲ καὶ ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἔρχόμενος, ἀφίτην αὐτὴν τῆς σαρκὸς παθεῖν· διὰ τοῦτο καὶ κρουνοὶ ἰδρώτων κατεφέροντο ἐξ αὐτῆς· καὶ ἄγγελος κῆρύσσας αὐτὴν διακρατῶν· καὶ λυπεῖται, καὶ ἀθρονεῖ· καὶ γὰρ προηὶ ταῦτα εἶπεν, φησὶν, Ἡ ψυχὴ μου τετάραται· καὶ, Περιλυπὸς ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου.

Τοῦ αὐτοῦ.

λ'. Ὁ δὲ Χριστὸς σῶμα καθαρὸν ἀμαρτημάτων εἶχεν, οὐ φυσικῶν ἀναγκῶν ἀπαλλαγμένον· ἐπεὶ οὐδὲ σῶμα ἔν.

Τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου (30).

λα'. Ὡς ἄνθρωπος οὖν ἐνδοιάζει, ὡς ἄνθρωπος ἐταραττεῖται· οὐ ταράττεται γὰρ ἡ δύναμις οὐδὲ ἡ θεότης αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ ψυχὴ ταράττεται καὶ σπαράττεται κατὰ τὴν τῆς ἀνθρωπίνης σαθρότητας πρόληψιν.

Τοῦ αὐτοῦ (31).

λβ'. Ὁ οὖν ἴσος ἐν τῇ Θεοῦ μορφῇ ἐλάσσω ἐν τῇ προσλήψει τῆς σαρκὸς, καὶ τῷ πάθει τοῦ ἀνθρώπου· πῶς γὰρ ἢ δύνατο ἡ αὐτῆ φύσεως ἐλάττων εἶναι καὶ ἴση; Πῶς δὲ, ἴση ἐλάττων ἐστὶ, τὰ αὐτὰ ποιεῖ ὁμοίως ἄπερ ὁ Πατὴρ ποιεῖ; Καὶ γὰρ τίνα τρόπον ἡ αὐτῆ ἐνέργεια διαφόρου ἐστὶ δυνάμεως; Μὴ τι οὕτως δύναται ἐνεργεῖν ὁ ἦτων, καθ' ὃν τρόπον ὁ μείζων; ἢ μία ἐνέργεια δύναται εἶναι, ὅπου διάφορος οὐσία ἐστὶ; Τοίνυν λάβε τὸν Χριστὸν κατὰ τὴν θεότητα μὴ δύνασθαι ἐλάττονα λέγεσθαι.

Τοῦ ἁγίου Ἀγάθωνος (32).

λγ'. Καὶ ἐν ὅσῳ δεῖκνυσιν ὁ μέγας Ἀμβρόσιος μὴ δύνασθαι διαφόρου δυναμείως μίαν ἐνέργειαν ὑπάρχειν, μηδὲ τὴν ἐλάσσω δύνασθαι ἐνεργεῖν τὰ τῆς μείζονος, οὔτε ὅπου διάφορος οὐσία ἐστὶ, μίαν δύνασθαι νοεῖσθαι τὴν ἐνέργειαν, ἀποδείκνυσιν φανεροῖς μὲνύμασι τὸ μὴ δύνασθαι μίαν φυσικὴν ἐνέργειαν εἶναι τὴν θεότητα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ· εἰ καὶ ἐνὸς προσώπου εἶναι γινώσκωμεν, καὶ μετὰ τῆς ἀλλήλων κοινωνίας ἐνεργεῖν θεωροῦνται· Ὅπου τοίνυν μέγαν καὶ ἐλάττων ἐνεργεῖα λέγεται, οὐ περὶ μιᾶς, ἀλλὰ περὶ δύο φυσικῶν τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ ἐνεργειῶν φανεροῦται (33). — Καὶ ταῦτα μὲν εἶπεν ἐπικυροῦσα ἡ ἐκτὴ σύνοδος τὰ παρὰ τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου γραφέντα· ἡ δὲ γε πέμπτη σύνοδος ταῦτα ἐξερῶνθη περὶ αὐτῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων τῶν τότε συνελθόντων, ὅτι δεχόμεθα πάντα τὰ παρ' αὐτῶν περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως εἰς κατέκρησιν τῶν αἰρετικῶν ἐκτεθέντα· Καὶ μετὰ τῶν· Καὶ εἰ τις ἑαυτὸν τῆς ἐν αὐτοῖς κοινωνίας

(29) Sequentium apud Chrysostomum verborum sedem vestigandam per otium eruditus permitto.

(30) Ex oper. *De fide*, lib. II, cap. 7, n. 56.

(31) Lib. cit. cap. 8, n. 70.

Chrysostomi.

29. Sed carne assumpta, sinit eam naturæ infirmitates perferre, videlicet et sitire, et requiescere, et laborare: denique ad crucem deveniens, sinit carnem quæ sunt propria ejusdem perpeli. Proptereaque et sudoris rivi ex ea defluebant, et angelus apparuit illam confortans; et tristatur et mœsta est. Nam et antequam hæc diceret: *Anima*, inquit, *mea turbata est*. Item: *Tristis est anima mea usque ad mortem*.

Ejusdem.

30. Christo autem corpus erat peccatis purum, non tamen naturalibus necessitatibus alienum. Alioqui corpus non fuisset.

Sancti Ambrosii.

31. Ut homo ergo dubitat, ut homo turbatur. Non turbatur ejus virtus, non turbatur ejus divinitas; sed turbatur anima: turbatur secundum humanæ fragilitatis assumptionem.

Ejusdem.

32. Æqualis ergo in Dei forma, minor in susceptione carnis et hominis passione. Nam quomodo eadem posset minor esse æqualisque natura? Quomodo autem si minor est, eadem similiter facit quæ Pater facit? Nam quemadmodum eadem operatio diversæ esset potestatis? Numquid sic potest minor, quemadmodum major operari? aut una operatio potest esse, ubi diversa substantia est? Itaque accipe Christum secundum divinitatem, minorem non posse dici.

Sancti Agathonis.

33. Et dum ostendit magnus Ambrosius, non posse diversæ potestatis unam operationem existere, nec minorem posse operari quod magnam; nec ubi diversa substantia est, unam posse operationem intelligi, demonstrat manifestis indicibus, quod non possit unam naturalem operationem habere divinitas et humanitas Christi, licet unius personæ esse noscantur, et alterum cum alterius communionem operari cernantur. Ubi itaque major et minor dicitur operatio, non de una sed de duabus naturalibus unius Christi operationibus intimatur. — Atque hæc quidem sexta synodus decreto firmavit, quæ videlicet sanctus Ambrosius scripserat. Quinta vero synodus tum huic sententiæ tum reliquis sanctorum Patrum congregatorum sic acclamaverat: *Recipimus cuncta, quæ ab ipsis circa rectam fidem prolata sunt ad hæreticorum condemnationem. Et paulo post. Et si quis ab hominum consensu semet abstrahit, contraria sentiens,*

(32) Ex concil. ur Constantinop., ed. Coleti, t. VIII, p. 686 D.

(33) Hactenus exstat textus apud citatum concilium.

hic quoniam recta fide se abalienat hæreticisque A
 connumerat, merito a sancta Dei Ecclesia damnatur atque anathemati subjicitur.

Ex synodicalis quæ Romam misit sanctus Pater noster Saphronius patriarcha Hierosolymorum, de dominica incarnatione, et quod sit unus ex Trinitate Jesus Christus Filius Dei et Dominus noster.

34. Nos unum Christum et Filium incarnatum, nempe Verbum, asserimus; et unicam ejus substantiam compositam dicimus, et duas ejus confitemur naturas, voluntates atque operationes. Duas quoque ejusdem Verbi Dei natiuitates credimus, unam quidem ex Deo Patre quam intemporalem et sempiternam scimus; ex Deipara matre alteram, B
 quam et nuperam et temporalem cognoscimus. Et naturarum proprietates seruari dicimus, duas nempe physicas voluntates, et duas physicas operationes. Et quatenus Deus est, consubstantialiam ipsum Patri affirmamus: Matri autem nobisque consubstantialiam, quatenus homo est, eundem pronuntiamus; visibilem puriter et invisibilem, creatum et increatum, corporeum et incorporeum, contrectabilem et incontrectabilem, circumscriptum et incircumscrip-
 tum, terrenum et celestem, carne cum rationali anima præditum et simul diuinitate, nuperum et sempiternum, humilem et excelsum, et quæcumque duplicis inseparabiliter reperiuntur naturæ. Et sublimia quidem is semper habuit, utpote sempiterna natura præditus; humilia vero propter nos extremis temporibus immutabiliter ascivit, propter assumptam humanam naturam. Quare unus simul esse deprehenditur atque duo: unus quidem secundum subsistentiam atque personam, duo vero secundum ipsas naturas ac naturales earum proprietates, videlicet voluntatis et operationis. Utraque enim forma cum mutua C
 communionem operatur quod proprium sui est: ita ut Verbum operetur quod Verbi proprium est cum corporis communionem; corpus autem quæ sunt propria peragit, non sine Verbi cooperatione. Porro ex his unum prodigiis coruscat, alterum contumelias perpetitur.

S. Basilii in illud: « Ego sum vitis. »

35. Hic me invadunt hæretici, aiuntque: Si vitis est Servator, nos palmites, agricola autem Pater; rursus si palmites ejusdem naturæ sunt, cujus vitis, vitis autem non est agricolæ consubstantialis; Filius quidem ejusdem est naturæ cujus nos sumusque nos ipsius pars: non autem Filius ejusdem est naturæ cujus Pater, sed omnino alienus. Quibus respondebimus, vocatos nos esse non deitatis illius palmites, sed carnis; secundum eum qui dixit; *Nos enim sumus corpus Christi et membra ex*

χωρίσει τὰ ἐναντία φρονῶν, ὁ τοιοῦτος, ἐαυτὸν ἀλλοτριῶν καὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τοῖς αἱρετικοῖς συνερθεύων, δικαίως ὑπὸ τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας κατακοίνοῦται καὶ ἀναθεματίζεται (34).

Ἄπὸ τῶν συνοδικῶν ὧν ἐπευψεν ἐν Ῥώμῃ ὁ ἐν ἀγίοις Πατὴρ ἡμῶν Σαφρόνιος πατριάρχης Ἱεροσολύμων περὶ τῆς εὐτάκτου οἰκονομίας τοῦ ἐνὸς τῆς ἀγίας Τριάδος Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Κυρίου ἡμῶν.

λδ'. Ἡμεῖς ἓνα Χριστὸν καὶ Υἱὸν τὸν ἐκπαθῆντα Λόγον προσβεβόμεν· καὶ μίαν αὐτοῦ τὴν ἰσχυράσιν λέγομεν σύνθετον· καὶ ἐν δυσὶν αὐτὸν ὁμολογούμεν ταῖς φύσεσι, θελήμασι τε καὶ ἐνεργείαις· καὶ δύο τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ Λόγου γεννήσεις πιστεύομεν· μίαν μὲν τὴν ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἣν ἀχρονον καὶ αἰδίον οἶδαμεν· καὶ δευτέραν τὴν ἐκ τῆς Θεοτόκου μητρὸς, ἣν καὶ πρόσφατον καὶ χρονικὴν ἐπιστάμεθα· καὶ τὰ τῶν φύσεων φάσκομεν συσθεσθαι ἴδια· τουτέστι δύο φυσικὰ θελήματα, καὶ δύο φυσικὰ ἐνεργείας· καὶ ὁμοούσιον ὡς Θεὸν τῷ Πατρὶ τὸν αὐτὸν ἀναγράφομεν· καὶ ὁμοούσιον τῇ μητρὶ καὶ ἡμῖν τὸν αὐτὸν ὡς ἄνθρωπον φάσκομεν· ὁρατὸν αὐτὸν καὶ ἀόρατον· κτιστὸν τὸν αὐτὸν ὡσαύτως καὶ ἀκτιστον· σῶμα τὸν αὐτὸν καὶ ἀσώματον· ἄπτον τὸν αὐτὸν καὶ ἰσχυράσιν περιγραφτὸν τὸν αὐτὸν καὶ ἀπερίγραφτον· ἐπίγειον τὸν αὐτὸν καὶ οὐράνιον· σάρκα τὸν αὐτὸν ἐψυχωμένον λογικῶς καὶ θεότητα· πρόσφατον τὸν αὐτὸν καὶ αἰδίον· ταπεινὸν τὸν αὐτὸν καὶ ὑπέροχον· καὶ ὅσα διὰ τῆς ἀμερίστως εὐρίσκεται φύσεως. Καὶ τὰ μὲν ὑψηλὰ ὑπῆρχεν αἰεὶ, ὡς φύσιν ἔχων αἰδίον· τὰ δὲ ταπεινὰ δι' ἡμᾶς ἐν χρόνῳ ἐσχάτῳ ἀτρέπτως ἐγένετο, ὡς φύσιν προσλαβὼν τὴν ἀνθρώπιον. Καὶ ἴσθιν ἐν καὶ δύο ὁ αὐτὸς γνωριζόμενος· ἐν μὲν κατὰ τὴν ὑπόστασιν καὶ τὸ πρόσωπον, δύο δὲ κατὰ τὰς φύσεις αὐτὰς καὶ τὰς φυσικὰς αὐτῶν ιδιότητας, λέγω δὲ θελήματος καὶ ἐνεργείας· ἐνεργούσης ἑκατέρας μερῆς μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας, ὅπερ ἴδιον ἐσχάτως τοῦ μὲν Λόγου καταραζομένου τοῦ ὅπερ ἐστὶ τοῦ Λόγου μετὰ τῆς κοινωνίας τοῦ σώματος, τοῦ δὲ σώματος ἐκετελοῦντος ὅπερ ἐστὶ τοῦ σώματος, κοινωνοντος αὐτῷ τοῦ Λόγου τῆς πράξεως. Καὶ τὸ μὲν αὐτῶν διαλάμπει τοῖς θαύμασι, τὸ δὲ ταῖς ὕβρεσιν ὑποπέπτωκε.

Τοῦ ἀγίου Βασιλείου εἰς τὸ, « Ἐγὼ εἶμι ἢ ἄμπελος (35). »

λε'. Ἐνταυθὰ μοι ἐπισκήπτουσιν οἱ αἱρετικοὶ καὶ φασιν· Εἰ ἄμπελος μὲν ὁ Σωτὴρ, κλήματα δὲ ἡμεῖς γεωργὸς δὲ ὁ Πατὴρ, τὰ δὲ κλήματα ὁμοφυῆ τῇ ἄμπελῳ, ἢ δὲ ἄμπελος οὐχ ὁμοφυῆς τῷ γεωργῷ· ὁμοφυῆς ἄρα ἡμῖν ὁ Υἱὸς, καὶ μέρος ἡμεῖς αὐτοῦ· οὐχ ὁμοφυῆς δὲ τῷ Πατρὶ ὁ Υἱὸς, ἀλλὰ κατὰ πάντα ἀλλότριος. Πρὸς οὓς ἰρουμεν· Οὐ τῆς θεοπότητος αὐτοῦ, ἀλλὰ τῆς σαρκὸς εἴρηκεν ἡμᾶς ὁ Χριστὸς κλήματα· κατὰ τὸν εἰπόντα· Ἡμεῖς γὰρ ἔσμεν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους. Καὶ καί-

(34) Ex concil. cit. t. VII, p. 897-899.

(35) *Adversus Eunomium*, lib. IV ed. Garnerii, t. I, p. 291.

ὅκ οἰδατε ὅτι τὰ σώματα ἡμῶν μέλη Χριστοῦ **A**
 Οὐκ εἰς τὴν θεότητα οὖν τοῦ Λόγου, ἀλλ' εἰς
 ἰθροπίνην αὐτοῦ παρουσίαν ἀναφέρω τὸ, Ἐγὼ ἡ
 ος· ἡμεῖς γὰρ κατὰ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου συγγε-
 μιν· καὶ αὐτὸς διὰ τοῦτο εἶπεν· Ἀπαγγέλω τὸ
 σου τοῖς ἀδελφοῖς μου· καὶ ὡσπερ ἐστὶ τὰ
 τα ὁμοούσια τῆς ἀμπέλου καὶ ἐξ αὐτῆς, οὕτω
 μεῖς, ὁμογενῆ τὰ σώματα ἔχοντες τῷ σώματι τοῦ
 υ, ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ λαμβανόμεν· κάκεινο
 ἔχομεν εἰς τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν σωτηρίαν.
 Πατὴρ εἶρηται ὁ γεωργός· αὐτὸς γὰρ εἰργάσατο
 τὸν Λόγον τὴν ἀμπέλον, ἥτις ἐστὶ τὸ ἀνθρώπινον
 κτήρος· καὶ αὐτὸς δι' αὐτοῦ τοῦ Λόγου τὴν εἰς
 ἡμῶν ὁδὸν ἠτοιμάσεν.

Χρυσοστόμου ὁμιλία κς εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην
 ἁγίου Εὐαγγέλιον (36).

Εἰ τὰ ἐπίγραμμα εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύ-
 πώς, ἰὰν εἶπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια, πιστεύ-
 Καί, Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν,
 ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ Υἱὸς τοῦ
 που ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ. Υἱὸν δὲ ἀνθρώπου
 α οὐ τὴν σάρκα ἐκάλεισεν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς
 νος οὐσίας ὅλου ἑαυτοῦ, ἵ' οὕτως εἶπω,
 σε νῦν· καὶ γὰρ τοῦτο ἔθος αὐτῷ, πολλάκις μὲν
 ἢ καλεῖν.

Ἐρ' ἱκανὸν δὲ τῆς τῶν τοιούτων χρήσεων
 ἀφῆς κατεξτάσκει, καὶ πρότερον μὲν πολ-
 ὁ φιλοθεάτατος οὗτος ἡμῶν βασιλεὺς συν-
 οπεῖτο περὶ τοῦ πράγματος· ὅτι μὲν τισι
 ν, ὅτι δ' ἐκείνων, διομιλούμενος· ἐστὶ δ' οὐ
 κοιῆ τῶν τινας περὶ τούτων διαγερόμενων
 αλούμενος, καὶ τῆς ὀρθοτομουμένης καὶ εὐ-
 ρμηκείας ἀντιποιούμενος, ἦν ἐκ χειλέων
 ἔρχεν αὐτίκα τοῖς λεγομένοις οὕτως ἐπιβλήων
 ρώτης τῆς τοῦ ζητηματος ἀκροάσεως· ὥστε
 καὶ τοῦδε τῷ ἐπιχειρήματι χολήσασθαι. Ἐπει-
 τισιν ἐδόκει κατὰ τὸ τῆς κοιῆς τῶν ἀνθρώπων
 ως προσωπων τὴν τοιαύτην φωνὴν ἐκλαμβά-
 νει, τότε δὴ οὗτος ὁ θεόσοφος βασιλεὺς τῷ
 ῶφ καὶ θεολογικωτάτῳ Ἀθανασίῳ προετυχῶν
 γομένῳ πρὸς Ἀρειον, καὶ τούτου ἀνατρέπειν
 δάξοντι, εἰς ἀίσιους φύσεις τὴν ὁμοούσιον
 διακρούοντα Τριάδα, καὶ δευτερεύοντα τοῦ
 ὅς τὸν μονογενῆ Υἱὸν εἶναι λέγοντα, καὶ ταύτη
 ἢ φωνῆ πρὸς παράστασιν τῆς οικείας αἰρέσεως
 ρώμενον, τὰς ἐκείνου συλλαβὰς εἰς μέσον
 γει, πρὸς Ἀρειον λέγοντος (37)· « Τίς ὁ
 πικαῖος; ἄνθρωπος ἢ Θεὸς Λογος; Ἀρειος
 ἢ Ἀνθρωπος. Ἀθανάσιος εἶπεν· Οὐκοῦν σὸν
 τὸ νοῆσαι λοιπόν. Ἀρειος εἶπε· Κατελαθόμεν
 τὴν σοῦν ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ· ὅτι, τοῦ Θεοῦ
 ῶν καταχοῦ παρόντος, δηλον ὅτι διὰ τὴν σάρκα
 », Ὁ Πατὴρ ὁ πέμψας μεῖζων μου ἐστὶ,
 βαδίζουσαν καὶ κοπιῶσαν καὶ ἀπὸ τόπου εἰς

A parte²¹. Et rursum: *Nescitis quod corpora vestra, membra Christi sunt*²²? Non igitur ad Verbi divinitatem, sed ad humanum ejus adventum verba refero: *Ego sum vitis*²³. Nos enim secundum corpus cognati sumus Domini. Et ipse propterea dixit; *Nuntiabo nomen tuum fratribus meis*²⁴. Et sicut palmites consubstantiales sunt viti ex eaque procedunt, sic et nos homogenea corpora habentes corpori Christi, ex ejus plenitudine accipimus; idque habemus veluti radicem resurrectionis atque salutis. Pater vero dicitur agricola; ipse enim per Verbum excoluit vitem, quæ est ipsius Servatoris humanitas; ipse demum per idem Verbum viam nobis ad regnum munit.

B *Chrysostomi ex homilia 27 in sanctum Joannis Evangelium.*

36. *Si terrena dixi vobis, et non creditis; quomodo si dixerō vobis cælestia, credetis*²⁵? Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit. Filius hominis qui est in cælo²⁶. Filium hominis hic non carnem vocavit, sed a minore substantia se totum, ut ita dicam, nominavit. Solet enim sæpe a divinitate, sæpe item ab humanitate se totum vocare. ἀπὸ τῆς θεοτετος, πολλάκις δὲ ἀπὸ τῆς ἀνθρωπότητος

37. Postquam satis hæ Patrum auctoritates pensæ fuerunt, in primis quidem ac sæpenumero Deo dilectissimus noster rex hoc negotium cum cæteris expendebat, modo hos modo illos alloquens. Interdum vero et gregatim aliquot qui sententiis dissidebant convocans, rectam religiosamque interpretationem defendebat; quam ipse ore suo statim illis significabat, quia vix audito controversiæ initio, sic rem ipse sibi persuaserat. Quare aliquando sic etiam argumentatus est. Cum enim nonnullis videretur ad generale hominum naturam trahenda esse evangelici dicti interpretatio, Cæsar autem superno lumine instructus in magni summique theologi Athanasii dialogum cum Ario habitum incidit, ob illum coarguendum qui sanctam consubstantialemque Trinitatem in naturas impares dividebat, inferioremque Patri unigenitum Filium dicebat, atque hoc ipso evangelico dicto ad suæ hæreseos propugnationem abutebatur. Athanasii ergo ipsa verba Cæsar in medium attulit, adversus Arium disputantis: « Qui fatigatus est, homone an Deus Verbum? Arius dixit. Homo. Athanasius dixit: Tuum igitur jam est intelligere. Arius, inquit: Percipio quid tuo hoc responso intelligas; nempe, cum Deus Verbum ubique adsit, palam esse ipsum propter carnem dixisse: *Pater meus, qui misit me, major me est*. Hæc enim gradiebatur et fatigabatur, et a loco in locum migrabat. Certe id recte se habet. »

¹ I Cor. xii, 27. ²² I Cor. vi, 15. ²³ Joan. xv, 5. ²⁴ Psal. xxi, 23. ²⁵ Joan. iii, 12. ²⁶ ibid. 13.

6) Edit. Montfauc. t. VIII, p. 153, 154. (37) Recole supra not. 7.

Atque ita Athanasius interpretabatur, non secundum divinam substantiam hæc Christum passum fuisse, sed secundum quam induerat carnem naturalibus sine peccato obnoxiam passionibus. Hæc in his consentientem Arium, concedentemque majorem dici Patrem Christo quatenus homo est. Aquæ hinc valide invictæque concludat Cæsar, nequaquam ad generalem hominum naturam retulisse magnum Athanasium Christi dictum: *Pater major est*. Qui enim fieri poterat, ut adversarius Arius in his rebus acutissimus, et in sermonibus ventilandis solertissimus, pateretur magnum hunc virum de alio individuo loqui, eoque Patrem dicere majorem: dum ipse de Christo quæreret, atque hoc Unigenito diceret secundum suam naturam Patrem majorem? Tunc enim idem evenisset ac si illi, qui falces petunt, audiuntque sibi ligones denegari, minime id ægre ferrent. Sed neque aliter Nicænæ primæ synodi Patres, Arii hujus adversus unigenitum Verbum hæresim, quæ ab eo nomen contraxit, refutassent (is enim Verbo secundum divinam ejus substantiam accommodabat dictiones: *Creavit me, et Fidelem ei qui se fecit, et Apostolum ac pontificem confessionis nostræ*); nisi ejusmodi locutiones ad Christi humanitatem retulissent. Nam de divina natura scriptum pronuntiarunt: *In principio erat Verbum*; et: *Ego et Pater unum sumus*, et quæ his sunt similia.

ἀπένειμαν· πρὸς γὰρ τῆς θείας φύσεως τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ἰσμεν· καὶ ὅσα τούτοις παρόμοια.

38. Huic optimo ac tantopere demonstrativo argumento. aliam quoque adjecit mirificus Cæsar confirmationem, restringendo scilicet ac subtiliter explicando sanctorum dicta, ut opportune, prout par erat intelligerentur. Sic enim aiebat. Cum aliqui occurrunt Ecclesiæ defensores Patres dictum illud explicantes secundum quod Pater causa est cælestis nativitatæ, hi tunc de unigeniti Filii Dei persona theologice id dicunt, ut adversariorum ora occludant, qui differentiam in unam eandemque naturam invehunt; ipsi autem Patres affirmant haud differre a paterna Filii naturam; neque in gradu majore Patrem versari, quasi substantiæ seu naturæ habeat differentiam. Sed quamvis Pater dicatur major a Filio, id tamen dictum sempiternam originem causamque, id est ad ineffabilem inexplicabilemque generationem, referunt, veluti de unigenito Filio Dei personaliter eloquentes; et sic unice tunc intelligendam dictionem aiunt. Cum autem unigeniti Verbi incarnationem spectant, atque ad conjunctas inconfuse naturas sermonem convertunt, earumque differentiam definire volunt, tunc Christi quoque humanitati hanc locutionem accommodant. Magnus igitur theologus Gregorius hic in medium proferebatur, qui post priorem interpretationem secundum causam divinæ generationis, hanc quoque adjecit: Nam dicere quod

(39) Zenob. proverb. 1, 83.

Ἄ τόπον ἕτερον πορευομένην. Ἀληθῶς ἑρθεὶς ἔχου τοῦτο. Καὶ οὕτω μὴ κατὰ τὴν θείαν οὐσίαν ταῦτα παθεῖν τὸν Χριστὸν ἐρμηνεύοντος, ἄλλὰ καθ' ἢν ἐφόρεισε σάρκα τοῖς φυσικοῖς καὶ ἀδιακλήτοις ὑποκειμένην πάθει, καὶ τοῦτον δὴ τὸν Ἄρειον συνιέντα τῶν λεγομένων ἔχοντος, καὶ τὸ μείζονα λέγεσθαι τὸν Πατέρα ὡς ἀνθρώπου τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ συντιθέμενον· κἀντεῦθεν ἀναμφιλύπτως καὶ ἰσχυρῶς ἐπεπείραινε μὴ κατὰ τὴν κοινὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων λέγειν τὸν μέγαν Ἀθανάσιον εἰρηθεῖσθαι παρὰ τοῦ Χριστοῦ τὸν Πατέρα μείζονα· πῶς γὰρ ἂν καὶ ὁ ἀντικαθιστάμενος Ἄρειος τῶν πρὸς ταῦτα τε τυγχάνων θειῶν, καὶ ἀκριβολογεῖν εἰδὼς τὰ λεγόμενα, τὸν μέγαν τοῦτον ἄνδρα εἰδέξατο πρὸς ἑτέρου ἀτόμου διαλεγόμενον, κάκεινου λέγοντα τὸν

Β Πατέρα μείζονα, ὁ περὶ Χριστοῦ συζητῶν; καὶ τοῦτου ὡς μονογενοῦς Υἱοῦ κατὰ τὴν φύσιν λέγειν εἶναι τὸν Πατέρα μείζονα; Ταῦτόν γὰρ ἂν ἐν τοῖς κατὰ τὴν παροιμίαν ἁμας μὴ ἐκζητούσθαι, ἀπαρνομένας διὰ τὰς σκάφας μαθησάουσι (38), καὶ μὴ πρὸς τὴν ἀπόκρισιν δυσχεραίνουσι· οὐ μὴν ἄλλ' οὐδὲ ἄλλως οἱ τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου τῷ Ἀρείῳ τούτῳ τὴν ἐπωνυμίαν κατὰ τοῦ μονογενοῦς Λόγου μανίαν ἐναπεκρούσαντο (τῇ τοῦτου ὑποστάσει κατὰ τὴν θείαν οὐσίαν προσάπτοντος τὴν τοῦ, Ἐκτίσθαι με, φωνὴν, καὶ τὴν τοῦ, Πιστὸν τῷ ποιήσαντι αὐτόν, καὶ τὴν τοῦ, Τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμεῖς)· εἰ μὴ τὰς τοιαύτας φωνὰς τῷ τοῦ Χριστοῦ ἀνθρωπίνῳ ὁ Λόγος, παρήγαγον· καὶ τὸ, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν

Γ λη'. Ἐπὶ δὲ τῷ τοιοῦτῳ ἀριστῷ καὶ ἀποδεικτικῷ τοῦ λόγου ἐπιχειρήματι καὶ ταύτην ὁ θεοτότατος ἐπήγαγε βασιλεὺς τὴν ἐπὶ τοῖς προκειμένοις συγκρότησιν· καταλεπτόνων οἶον καὶ ἰσχυρολογῶν τὰς τὸν ἄγλιον φωνὰς ὅπως κατὰ καιρὸν ὡς εἶδε περὶ ἐλαμβάνοντο. Ὅτε, γὰρ, ἐφασκεν, εὐρίσκονται τινες τῶν τῆς Ἐκκλησίας ὑπομαχῶν Πατέρων τὴν ταύτην φωνὴν κατὰ τὸ αἷτιον τῆς ἀνωτάτω γεννήσεως ἐξηγουμένοι, τότε δὴ περὶ τῆς τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὑποστάσεως θεολογούντες τοῦτο διδάσκουσι, τοὺς ἑτεροδοξοῦντας ἐπιστομιζόντες, διαφορὰν ἐπὶ τῆς μιᾶς αὐτῆς εισάγοντας φύσεως· καὶ ἀποδείξει βουλόμενοι μηδὲν τι κατὰ φύσιν τοῦ Πατρὸς δίστασθαι τὸν Υἱόν, μηδὲ τὸν μείζονα κληρὸν ἐπέχον τὸν Πατέρα διὰ τὸ τῆς οὐσίας εἶτον φύσεως ἐν ταῦτοις διαφέρειν. Ἄλλ' εἰ καὶ ἑαυτοῦ μείζονα εἴρηται παρὰ τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατὴρ, πρὸς ἀναρχὸν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν, τουτέστι τὴν ἀρρήτων γέννησιν, τὸ τοιοῦτο βῆμα ἀναφέρουσι, ὡς περὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὑποστατικῶς τὸν λόγον ἐκφέρουσι· οὐ μέντοι διὰ καὶ κατὰ ταύτην μόνην ἐπάγουσιν αὐτὴν ἐλαμβάνεσθαι. Ὅτε δὲ τὸν μονογενῆ Λόγον σεσαρκωμένον θεωρεῖν ἔχουσι καὶ πρὸς τὰς ἐν αὐτῷ ἠνωμένας ἀσυγχύτως φύσεις χειραγωγεῖν τὸν λόγον ἐπιχαρούσι καὶ διευκρινεῖν τὸ ἐν ταύταις διαφέρειν, τότε καὶ τῇ ἐν τῷ Χριστῷ ἀνθρωπότητι τὴν τοιαύτην φωνὴν προσαρμόζουσι. Ὁ μέγας, οὖν ἐν θεολογίᾳ

Γρηγόριος ἐντεῦθεν εἰς μίσην παρήγετο μετὰ τὴν προτί-
 ραν κατὰ τὸ αἴτιον τῆς θείας γεννήσεως ἰομνησίαν, ἐπι-
 γων καὶ ταῦτα · « Τὸ γὰρ δὴ λέγειν ὅτι τοῦ κατὰ τὸν
 ἀνθρώπου νοουμένου μείζων ἀληθὴς μὲν, οὐ μίγα δέ. Τί
 γὰρ τὸ θαυμαστόν, εἰ μείζων ἀνθρώπου Θεός; » Ἐπιζη-
 δεῖ καὶ ὁ τῆς παλαιτέρας Ῥώμης ἀγιώτατος πάππας Λέων,
 τὰδε διαλαμβάνων · « Δίχα μὲν τῆς τοῦ Λόγου δυνά-
 μεις οὐκ ἂν ἔλεγεν ἡ φωνὴ τοῦ Πατρὸς ἐξ οὐρανῶν ἀρε-
 θεῖσα Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγκαπητός, ἐν ἡ
 κήσῃ · δίχα δὲ τῆς ἀληθείας τοῦ σώματος οὐκ ἂν προε-
 μάρτυρο Ἰωάννης, Ἴδε ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ ὁ αἶρων τῶν
 ἀμαρτιῶν τοῦ κόσμου · καὶ αὖθις ἕκαστος τῶν ἀνωτέρω
 καταγεγραμμένων Πατέρων, ὡς οἷα τοῦ βασιλείως ἐπι-
 γλώσσης ὡσπερ ἐγγεγραμμένα τὰ ῥήματα φέροντος.

λθ'. Οὐκ ἔρακετο τοῦτοις ὁ ἀκάμας καὶ σῶμα καὶ νοῦν
 βασιλεύς, ἀλλὰ καὶ ἑτερόν τι ποριζόμενος ἐπεθύμημα,
 τοῖς προλαβοῦσιν ἐπήγει διατρανοῦν τῶν ἐν τῷ Χριστῷ
 ἠνωμένων φύσεων τὸ ἀδικαίτη ὑποτάσει σισωσμένων
 διαφόρων. Τὸ γὰρ καταπλουτήσαι τὴν ἀγίαν τοῦ Κυρίου
 σάρκα τὰ τῆς προσλαβούσης αὐτὴν θεότητος ἀρχήματα
 προσλαμβανόμενων τινῶν, καὶ ταύτη προσκοπτει κινδύ-
 νουμένων, ὡς καὶ περὶ τὰ φυσικὰ καὶ ἀδιάβλητα πάθη
 καιστομεῖν τοὺς λόγους, καὶ ἀποστῆλθαι λέγειν πα-
 θητὴν εἶναι τὴν προσληφθεῖσαν τῷ Κυρίῳ σάρκα κατὰ
 τὴν τῶν σαρκῶν φύσιν, καὶ τῷ ἐκουσίως τὸν Χριστὸν
 παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τοῦτο ἀποχωρούμενων, καὶ ἀπο-
 διστώντων αὐτὴν τοῦ κατὰ φύσιν πάθους καὶ τῆς νε-
 κρώσεως · οὗτος καὶ τὴν λεηθησομένην ἐπαγωγὴν τῆς
 ἐνοίας προήνεγκε · περὶ γὰρ ἰδιωμάτων καὶ ἀρχήμα-
 τῶν φιλοσοφῆτας καὶ τῷ δικαιοκριτῶν τῶν ὑποκειμένων
 λόγῳ χορηγούμενος τίνα μὲν τὰ ἰδιώματα, τίνα δὲ τὰ
 ἀρχήματα διετρώσε · τὰ μὲν οὖν ἰδιώματα φύσεως
 εἶναι, τῶν ὁμολογουμένων ἐπίθετο. Καὶ γοῦν τῆς θείας
 καὶ μακαρίας ἐν τῇ μοναρχικῇ Τριάδι φύσεως ἰδιώμα-
 τα τὸ ἀπειράγαπτον εἶπε, τὸ ἀκτιστον, τὸ αἰώνιον, καὶ
 τὰλλα δὴ τὰ τούτοις ὁμοιοειχεῖ ἀρχήματα δὲ ταύτης,
 τοῖς ἀπεριθημένοις ἰδιώματι παρετόμενα, τὸ παντο-
 δυνάμων, τὸ ζωοποιόν, καὶ ὅσα ταύτης τῆς τάξεως.
 Ἐντεῦθεν καὶ προσεπήγε τὴν τοῦ Κυρίου σάρκα τῶν μὲν
 ἀρχημάτων πάντως μεταχεῖν τοῦ προσλαβόμενου ταύ-
 ταν μονογενοῦς Θεοῦ, ἅτι καὶ ζωοποιόν τε καὶ παντο-
 δυνάμων, οὐ μέντοι γε τῶν ἰδιωμάτων τῆς θείας αὐτοῦ
 φύσεως · οὐδὲ γὰρ ἀπειράγαπτός ἐστιν, οὐδὲ ἀκτιστος,
 οὐδὲ αἰώνιος διὰ τὰ ἀρχήματα. Οὐλοῦν, ἐπιπέτρ ἕκα-
 τισα τῶν φύσεων ἐπὶ τῶν οἰκείων ἰδιωμάτων ἀσύγχυτος
 ἔμενε, τί τὸ προσιστάμενον ἐντεῦθεν τὸ μείζον παρὰ
 τοῦτοις ἐνθεωοῖν · καὶ τοῖς τῆς θείας φύσεως ἰδιώματι
 τὸ ὑπερέχον ἀπονέμειν, τῇ πρὸς τὰς τῆς σαρκὸς ιδιότη-
 τας παραθέει ἐπίμενον.

μ'. Ταῦτα μὲν οὖν τοῦ βασιλικῆς νοός, ἢ μᾶλλον εἰ-
 πείν, τοῦ τῶν ἀνθρώπων νοῦν βασιλείως πορίσματα
 καὶ γενήματα, καὶ τῆς ὑπερχύουσης γλώττης γλυκίω
 μέλιτος ἀπαγγέλιμα. Ἐπει δὲ πολλὰς μὲν νύκτας ἀύ-
 πνου, πολλὰς δ' ἡμέρας ἐμφρόντιδας ἐξέτελεσε, καὶ
 δὶν ἔκρωε τὸ εὐσεβὲς διατρανωθῆναι τῆς ἐξηγήσεως,

PATROL. GR. CXL.

A Christo, quatenus homo intelligitur, pater major est; verum id quidem, sed non magnum. Quid enim mirum, si major homine Deus est? Præterea senioris quoque Romæ sanctissimus papa Leo de hoc dicto edisserens: Sine Verbi, inquit, potentia non diceret vox Patris missa de cælo *Hic est Filius meus dilectus in quo mihi bene complacui* Et sine veritate carnis non protestaretur Joannes: *Ecce Agnus Dei qui tollit peccatum mundi...* Et sic ex ordine uniusquisque Patrum. quorum auctoritates supra sunt perscriptæ. in ore Cæsaris erat, tanquam si impressa verba eorum mente haberet.

39. Neque tamen hic substitit indefessus corpore ac mente Cæsar, sed alium quoque protulit cogitatum suum, quo explicaret naturarum in Christo conjunctarum, salva unica individua persona, differentiam. Nam quia sancta Domini caro, postquam assumpsit eam divinitas, gloriosius dotibus instructa fuit; ea re nonnulli non sine periculo erroris utebantur; ita ut de naturalibus sine peccato passionibus Domini novos sererent sermones; minimeque auderent affirmare passibilem fuisse assumptam a Christo carnem secundum carnium ipsam naturam; abuterenturque ad id argumento illo, quod Christus sponte pro nobis passus est; ita ut ipsam naturali passione ac mortalitate eximerent; his, inquam, Cæsar excogitatam a se sententiam, quam jam dicentis, opposuit. Nam de idiomatibus et de gloriosis dotibus disputans, atque utramque rem accurate distinguens, quænam sint idiomata, quænam item gloriosæ dotes, perspicue enucleabat. Et idiomata quidem propria esse naturæ, extra dubitationem ponebat. Ac divinæ et beatæ, in monarchica Trinitate, naturæ idiomata esse dicebat, ut infinita sit, increata, sempiterna aliisque hujusmodi proprietatibus prædita: dotes autem gloriosas prædicta idiomata comitantes, omnipotentiam, vivificandi virtutem, atque alia ornamenta ejusmodi. Deinde concludebat, Domini carnem omnino præditam fuisse gloriosis dotibus divini Unigeniti a quo est assumpta, virtute scilicet vivificandi et omnipotentia; non tamen divinæ naturæ idiomatibus. Nam etiamsi habet gloriosas dotes, non idcirco tamen infinita est caro, vel increata, vel ante tempora. Igitur quoniam utraque natura in propriis idiomatibus inconfusa manet; hinc cognoscere, inquit, licet quonam pertineat illud epithetum *major*, de quo nunc controversia fit: oportetque divinæ naturæ idiomatibus gradum sublimiorem attribuere, consentaneum comparationi cum carnis proprietatibus.

40. Hæc igitur regalis mentis, vel potius humanarum mentium regis, propositiones atque conclusiones erant, linguæque aureæ dulciora melle effata. Postquam autem complures noctes insomnes multosque dies in harum rerum meditatione consumpsit, existimans oportere orthodoxam

dicti evangelici interpretationem ad liquidum deduci; ne ob ejus ambiguitatem corda infirmiorum perturbarentur: ad extremum sanctissimos patriarchas sacramque et divinam congregavit synodum, ad quam senatores quoque convenerunt, præsentibus etiam illustrissimorum omnium monasteriorum abbatibus. Et Cæsar quidem residabat in regio throno, qui est in conclavi mare versus magni palatii nuper ab ipso Cæsare exstructi, quod occidentali urbis muro imminet, habetque id conclave ad ipso Manuele nomen: quo in loco innumerabiles imperatoris victorias brevi gyro comprehensas ars pictoria, aureis lapillis varios interserens colores, prout fieri potuit, descripsit. Hic fuit consistorii locus; ibique definita sunt quæ infra ponemus, consentientibus inter se sanctissimis patriarchis, sacratissimisque archiepiscopis, reliquoque sacerdotali cœtu, et senatoribus universis; sic favente pacis Deo, necnon religiosi nostri a Deo coronati imperatoris zelo. De his autem tomus quoque conscriptus fuit, in quo ad litteram sequentia continentur.

ACTIO II.

Mensis Martii die secunda, indictionis XIV die quarta.

1. Præsidente a Deo coronato sancto nostro rege et imperatore domino Manuele Comneno, in tropico conclavi meridiem versus, nempe in magni palatii porphyromanuelico triclinio; astantibus sanctæ majestati ejus, amabilibus consobrinis, filiis inclyti sebastocratoris domini Andronici, scilicet protosebaste et protovestiario domino Joanne Comneno, ejusque fratre domino Alexio Comneno; amabili consobрино potentis sanctique nostri regis, domino Andronico Comneno, filio pansebasti celsissimi domini Theodori Batatzæ; fratre ejus et amabili consobрино potentis sanctique nostri regis domino Alexio Comneno, amabili patruele potentis sanctique nostri regis, nato ex amabili patruo potentis sanctique nostri regis, pansebaste celsissimo domino Constantino Angelo, domino, inquam, Joanne Duca; fratre ejusdem, amabili nepote potentis et sancti nostri regis, domino Andronico Duca; genero potentis et sancti nostri regis sebaste domino Joanne Cantacuzeno; genero potentis et sancti nostri regis domino Constantino Duca; sebaste domino Gudelio Tzicandile; sebaste et magno hetæriarcha domino Georgio Palæologo; sebaste domino Joanne Duca; sebaste et domestico vestiario potentis et sancti nostri regis domino Alexio Petralipha; sebaste et domestico vestiario potentis et sancti nostri regis domno Isaacio Duca; sebaste et domestico vestiario potentis et sancti nostri regis domino Alexio Rogerio; sebaste et domestico vestiario potentis et sancti nostri regis et chrtulario domino Andronico Lombardo; proto-

να μὴ τῷ ἀδελφῷ ταύτης αἰ τῶν ἐκκαρτέρων παρὸν διαταρτῶντο· τέλος τοὺς ἀγιωτάτους πατριάρχας καὶ τὴν ἱερὰν καὶ θείαν συνήθροισι σύνοδον· ἀλλ' εὐδὲ οἱ τῆς συγκλήτου βουλῆς ἀπελείποντο· παρῆσαν δὲ καὶ οἱ τῶν ἐπισκοπῶν πασῶν μόνων καθυγούμενοι· καὶ τὸν μὲν ὁ βασιλικὸς εἶχε θρόνος ἐν τῷ πρὸς θάλατταν ὑπερώῳ τοῦ ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ νεουργηθέντος οἴκου τῆ βασιλείᾳ τοῦ δυτικωτέρου τείχους ἐρύκθηθεν, φερώνυμην τὴν κλήσιν ἐκ τῆς τοῦ Μανουὴλ προσηθέως φέροντος· ἐν ᾧ καὶ τῶν δυσπροσημῶν καπορθωμάτων τοῦ αυτοκράτορος βραχί' ἄττα παραλαβοῦσα ἡ ζωγράφος τέχνη ἐκ καταχρύσων ψηφίδων ποικιλοχρῶσις ἐτέρας ἐπιγεγραμμένων, ὡς εἶχεν, ἐνδιεγράψατο· ἐνταῦθα μὲν δὲ τῆς συνελύσεως· κυροῦνται δὲ τὰ ὑποτεταγμένα, ἡρωμωμονεσάντων ἀλλήλοις, τῶν τε ἀγιωτάτων πατριάρχων, τῶν ἱεροτάτων ἀρχιερίων, τοῦ ἱερατικοῦ λοιποῦ καταλόγου, καὶ ξυμπάντων τῶν τῆς συγκλητικῆς γερουσίας, εὐδοκίᾳ τοῦ τῆς εἰρήνης Θεοῦ καὶ διακτύρου ζήλου τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν καὶ θεοσεβοῦς αυτοκράτορος· ἰσθ' δὲ τούτοις καὶ τόμος ἐκτίθεται, τάδε κατὰ ῥῆμα διεξῶν.

ΠΡΑΞΙΣ Β΄.

Μηνὶ Μαρτίῳ δευτέρα, ἡμέρα τετάρτη, ἡδικοτιώνας ἰδ'.

α'. Προκαθημένου τοῦ θεοσεβίτου ἀγίου ἡμῶν βασιλέως καὶ αυτοκράτορος κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ἐν τῇ ὑπερώῳ τροπικῇ τῇ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ πορφυρομανουηλάτου τρικλίνου, παρισταμένων τῇ ἀγίᾳ βασιλείᾳ αὐτοῦ τῶν περιποθῆτου ἀνεψιῶν αὐτοῦ καὶ υἱῶν τοῦ αἰοδιμένου σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἀνδρονίκου, τοῦ πρωτοσεβαστοῦ καὶ πρωτοβεστιάριου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ τοῦ ἀυταδέλφου αὐτοῦ κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ· τοῦ περιποθῆτου ἀνεψιοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως, κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ πανσεβαστοῦ περτάτου κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Βατάτζου· τοῦ ἀυταδέλφου αὐτοῦ καὶ περιποθῆτου ἀνεψιοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως, κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ· τοῦ περιποθῆτου ἐξαδέλφου τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως, τοῦ υἱοῦ τοῦ περιποθῆτου θεῖου τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως, τοῦ πανσεβαστοῦ περτάτου κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ἀγγελίου, κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Δούκα· τοῦ ἀυταδέλφου αὐτοῦ, τοῦ περιποθῆτου ἐξαδέλφου τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως, κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Δούκα· τοῦ γαμβροῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως, τοῦ σεβαστοῦ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ· τοῦ γαμβροῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως, κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα· τοῦ σεβαστοῦ κυροῦ Γουδελίου τοῦ Τζικανδίλη· τοῦ σεβαστοῦ καὶ μεγάλου ἐταιριάρχου κυροῦ Γεωργίου τοῦ Παλαιολόγου· τοῦ σεβαστοῦ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Δούκα· τοῦ σεβαστοῦ καὶ οἰκείου βεστιαριτοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως, κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Πετραλίφα· τοῦ σεβαστοῦ καὶ οἰκείου βεστιαριτοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως, κυροῦ Ἰσαακίου τοῦ Δούκα· τοῦ σεβαστοῦ καὶ οἰκείου βεστιαριτοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ

ἰὼν βασιλεύς, κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Ῥογήρη· τοῦ καὶ οἰκείου Βασιλαίου τοῦ κραταίου καὶ ἰὼν βασιλεύς, καὶ χαρτουλαρίου κυροῦ Ἀνδρονίου Λαμπαρδά· τοῦ πρωτονωδελιστίμου καὶ βασιλείου τοῦ Καματάρου· τοῦ πρωτονωδελιστίμου Ἰσακίου τοῦ Ἀκολούθου· τοῦ νοδελιστίμου ἱμακρίου τῶν βαρδαραιωτῶν Βασιλείου τοῦ ἰου· καὶ ἑτέρων οὐκ ὄλγων.

Συνεδριαζόντων τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Θεουπολεως Ἀντιοχείας κυροῦ Ἀθανασίου· καὶ τοῦ ἰου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυροῦ Νικη- περισταμίνων καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, Ἰρακλείας Μιχαὴλ, τοῦ Ἀμασειᾶς Νικήτα, ελιτηνῆς Νικήτα, τοῦ Γαγγρῶν Ἰωάννου, τοῦ Χριστοφόρου τοῦ Κορίνθου Θεοδώρου, τοῦ Νικολάου, τοῦ Μωκησοῦ Λουκά, τοῦ Κρήτης Νου, τοῦ Τραπεζούντος Μιχαὴλ, τοῦ Λαρίσσης Νου, τοῦ Φιλιππουπολεως Βασιλείου, τοῦ Ῥόδου Νου, τοῦ Φιλίππων Ἰωάννου, τοῦ Ἀδριανουπό- ντος, τοῦ Ἱεροπόλεως Γεωργίου, τοῦ Μιτυλή- νου, τοῦ νέων Πατρῶν Εὐθυμίου, τοῦ Εὐχμίτων Πρίστίνου, τοῦ Ἀμάστριδος Ἰωάννου, τοῦ Θηβῶν Νου, τοῦ Σιδήρων Θεοδώρου, τοῦ Αἰνου Ἰωάννου, Ἰστρας Αἰούτου, τοῦ Κερκύρας Κωνσταντίνου, Ἰδίου Μιχαὴλ, τοῦ Μηθύμνης Νικολάου, τοῦ Αἰμωνίας Νικήτα, τοῦ Μεσημερίας Θεοδώρου, Ἰαλίου Νικήτα, τοῦ Μαρωνίας Νικήτα, τοῦ Ἱεροπόλεως Κωνσταντίνου, τοῦ Παρίου Νικο- τοῦ Προικονήσου Ἰσακίου, τοῦ Σελυβοῖας Θεοδούλου, τοῦ Δέρκου Ἰωάννου, καὶ τοῦ Ἀγγιαίου Στεφάνου· ἰσταμίνων καὶ τῶν θεοφιλεστάτων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων.

Ἐπεὶ πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἐβασε λαληθῆναι C παρὰ τινῶν περὶ τοῦ ὅπως νοεῖται τὸ, Ὁ μου μείζων μου ἐστὶ, συνήλθον προστάξει πασιλείας μου σήμερον οἱ ἐνδοκίμοι τῆ πόλεως ἀρχιερεῖς, καὶ ἠρωτήθησαν ὅπως νοεῖ- ὲ τοιαῦτον εὐαγγελικὸν ῥητόν. Πρῶτος τοίνυν κλήσις ἐρωταθείς εἰ τὸ Ὁ Πατὴρ μου μείζων τιν. εἶρηται παρὰ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ τὴν ἐν τριστῆν φύσιν καθ' ἣν καὶ πέπουθε, δέδωκε τρεὶ καὶ κατὰ τοῦτο το μείζων· καὶ τὰς λοιπὰς ἴσο τῶν ἁγίων Πατέρων ἐξηγήσει· εἰπὼν νοεσθαι. Ὁ Κυζίκου τῆς αὐτῆς εἶπε γνώμησ ῶ Ἰρακλείας. Ὁ Νικομηδείας εἶρη ὡς, Ἐπεὶ καὶ ἀδιαίρετον τὸν Χριστόν, καὶ μετὰ τὴν τὸν σάρκωσιν ἐν δυσὶ φύσει θεωρῶ ἀτρέ- και ἀτρυγχῦτοις, ακτίστῳ τε καὶ κτιστῷ, ἀπα- και παθητῷ, ἐκλαβάνομαι τὸ εὐαγγελικὸν τὸ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστὶ, καὶ ἦτο ἐν αὐτῷ κτιστῶν τε καὶ παθητῶν φύσιν· χάρμα; καὶ τὰς ἄλλας περὶ τοῦ τοιούτου ῥητοῦ εἰς, ἃς εἰ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες εἰρηκασι. Ἰτὰ ἀπαρallάκτως λέγειν τῷ Νικομηδείας καὶ πασιλείας ἐφθέγγετο, Ὁ Μελιτηνῆς εἶπεν ὅτι κας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγοντος Εὐαγγελίως Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστὶ, οὗτο εἰρηκέναι αὐτόν καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ

nobilissimo et eparcho Basilio Camatero ; proto- nobilissimo Isaacio Acolutho ; nobilissimo et pri- micerio bardariotarum Basilio Tripsycho et non paucis aliis,

2. Considentibus sanctissimis patriarchis, nempе sanctissimo et œcumenico patriarcha domino Luca, sanctissimo patriarcha urbis Dei magnæ Antiochiæ domino Athanasio, et sanctissimo patriarcha Hierosolymitano Domino Nicephero: præsentibus etiam sacratissimis episcopis, Heracleæ Michaelе, Cyzici Basilio, Nicomediæ Michaelе, Amasæe Niceta, Melitenes Niceta, Gangrorum Joanne, Myrorum Christophoro, Corinthi Theodoro, Athenarum Nicolao, Mocesi Luca, Cretæ Joanne, Trapezuntis Michaelе, Larissæ Joanne, Philippopoleos Basilio, Rhodi Leone, Philipporum Joanne, Hadrianopoleos Leone, Hierapoleos Georgio, Mitylenes Potho, Neopatrarum Euthymio, Euchaitarum Constantino, Amastridis Joanne, Theborum Joanne, Serrarum Theodoro, Ani Joanne, Dristræ Leone, Coreyre Constantino, Abydi Michaelе, Methymnæ Nicolao, Lacedæmonia Niceta, Arcadiopoleos Constantino, Parii Nicolao, Præconnesi Isaacio, Selybria Theodulo, Derci Joanne, Anchiali Stephano : astantibus etiam Dei amantissimis ecclesiasticis præpositis.

3. Quoniam ante aliquoi dies sermo a nonnullis commotus fuit, quomodo intelligenda sint verba *Pater meus major me est*, convenerunt jussu majestatis meæ hodie, qui erant in magna urbe pontifices, rogati que sunt quinam sensus sit evangelici hujus dicti. Primus ergo Heracliensis rogatus sententiam, an verba *Pater meus major me est*, dicta fuerint a Domino et Deo et Servatore nostro Jesu Christo etiam secundum suam creatam naturam in qua et passus est ; concessit Patri epithetum *major* ; et cæteras quoque effati hujus sanctorum Patrum interpretationes se admittere dixit. Cyzicenus in eadem sententia se esse dixit, quam Heracliensis protulerat Nicomediensis dixit : Ego de unius et individui Christi, etiam post ineffabilem incarnationem, duabus naturis inconvertibilibus et inconfusis, increata scilicet et creata, impassibili et passibili. intelligo evangelicum dictum, *Pater meus major me est* ; nempе etiam ad creatam ipsius passibilemque naturam id refero : recipioque simul alias quoque hujus dicti interpretationes, quas Ecclesiæ illuminatores pronuntiaverunt. In Nicomediensis sententiam pedibus se ire Amasenus dixit. Melitensis ait : Ego audiens Dominum nostrum Jesum Christum in Evangelii dicentem : *Pater meus major me est*, aio hoc dici etiam de creata ejusdem natura. Gangrensis dixit : Ego au-

diens Dominum dicentem: *Pater meus major me est*, aio id ab eo dici etiam secundum assumptam humanam naturam. Myrensis dixit: Ut interpretantur sanctus Basilius, et theologus Gregorius, et Chrysostomus, sic et ego hoc effatum interpretor et accipio: et quoniam alii quoque complures sancti dixerunt, œconomice id a Christo dictum, quatenus nemp̄ homo est, ne his quidem contradico.

4. Corinthius ait: Majorem Patrem Christus dixit, etiam quatenus exinanivit se, et usque ad corpus se demisit sponte qui erat altissimus, sustinuitque carnem suscipere inconfuse, inconvertibiliter, indivisibiliter, ejusdemque recipit œconomice passiones sine peccato; mortem denique nobis salutarem et causam nostræ resurrectionis, cujus antea spe carebamus. Atheniensis dixit: Servator noster Deus, ineffabili misericordia factus etiam perfectus homo, quandoquidem theanthropum Verbum est, una hypostasis, unaque persona, propter summam duarum naturarum conjunctionem; ego quidem a sanctis disco, quod quatenus est hypostasis, neque Patri cohæret neque Spiritui, neque matri vel nobis. Secundum igitur humanitatem, qua matri nobisque communicat, existimo ipsum dixisse Patrem majorem. Amplector autem sanctorum quoque de hoc dicto sententias. Mocesinus dixit: Majorem Patrem appellat Christus, sicuti sanctæ synodi sanctusque affirmat Apostolus. Aio igitur majorem dixisse Patrem, quatenus Filius carnem nostræ similem sibi ascivit ac sanguinem, et quatenus creatam naturam habet, in qua etiam passus est. Cretensis dixit: Ego cunctas sanctorum sententias super effato: *Pater meus major me est* recipiens, ne illam quidem repudio quæ id intelligit dictum secundum humanitatem id est, secundum Christi creatam naturam, in qua etiam passus est: consentioque et suffragor confratri meo Heracliensi, et synodorum sententias amplector. Secundum verba Cretensis dixit sententiam etiam Trapezuntius. Larissæus dixit: Verba *Pater meus major me est*, deprehendimus a sanctis theologo Gregorio, magno Basilio, et a Chrysostomo intellecta secundum qualitatem causativam honoremque patris, et quasi ob discipulorum solatium [dicta fuerint. Sed quia [novi a nonnullis sanctis affirmari, sic locutum fuisse Dominum etiam propter humanitatem, ad quam se demisit, atque ut humanæ suæ naturæ fidem faceret, hanc ego quoque amplector sententiam.

5. Rhodiensis dixit: Quoniam scio theanthropum Verbum secundum œconomiam multa dixisse, veluti illud *de die autem illa atque hora nemo scit, neque angeli neque Filius*; aio ipsum dixisse item *Pater major me est* œconomice, id est secundum creatam suam naturam: accedoque sanctorum etiam hujus dicti interpretationibus,

κτιστὴν φύσιν. Ὁ Γαγγρῶν εἶπεν ὅτι, Ἀπορίσκει τὸ Κυρίου λόγοντος, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστὶ λέγων τοῦτο εἰσηκέναι αὐτὸν καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τὴν παρ' αὐτοῦ προσληφθεῖσαν. Ὁ Μύρων εἶπεν ὡς, Καθὼς ἐρμηνεύει τοῦτο ὁ ἅγιος Βασίλειος καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος καὶ ὁ Χρυσόστομος, ἐμμενῶ τοῦτο κήρῳ καὶ δέχομαι ἐπεὶ δὲ καὶ ἴσμεν πολλοὶ τῶν ἁγίων εἶπον οἰκονομικῶς τοῦτο λεχθῆναι παρ' αὐτοῦ Χριστοῦ καθὼ γέγονεν ἀνθρώπων, οὐδὲ τοῦτοις ἐναντιοῦμαι.

δ. Ὁ Κορινθῶν εἶπεν ὅτι Μείζονα τὸν Πατέρα εἶρηκε, καὶ καθόσον ἐκίνωσεν ἑαυτὸν, καὶ κατέβη μὲχρι καὶ σώματος ἰκῶν ὁ Ὑψιστος, καὶ ἠέωχετο σάρκα προσλαβεῖν ἀσυγγύτως, ἀρίπτως, ἀμωπῶς· καὶ τὰ τοιαῦτα ἀδιάβλητα πάθη κατέβητο οἰκονομικῶς· καὶ θάνατον σωτήριον ἡμῖν καὶ ἰουστᾶσιως πρόξενον, ἧς οὐκ εἶχομεν ἐλπίδα πρότερον. Ὁ Ἀθηναῖος εἶπεν· Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Θεός, γενόμενος δι' ἄρκτου ἔλεον καὶ ἀνθρώπος τέλειος, ἐκινήθη ἀνθρώπων ὡς Λόγος μία ὑπόστασις ἐστὶ καὶ ἡ πρόσωπον διὰ τὴν ἄρκην ἐνωσιν τῶν δύο φύσεων· καὶ ἀπὸ τῶν ἁγίων ὅτι, ὡς μὲν ὑπόστασις οὕτε τῷ Πατρὶ συνάπτεται καὶ τῷ Πνεύματι, οὕτε τῇ μητρὶ καὶ ἡμῖν κατὰ γονὴν τὴν ἀνθρωπότητα καθ' ἣν ἐπικοινωνεῖ τῇ μητρὶ καὶ ἡμῖν νομίζω εἰρηκέναι αὐτὸν μείζονα τὸν Πατέρα· ἀσπάζομαι δὲ καὶ τὰ περὶ τοῦ τοιοῦτου ῥητοῦ τῶν ἁγίων ῥήματα. Ὁ Μωκῆστος εἶπεν ὅτι Μείζονα ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα καλεῖ, καθὼς αἱ ἅγιοι σύνοδοι καὶ ὁ ἅγιος Ἀπόστολος εἶπον. Λέγων οὖν μείζονα εἰρηκέναι αὐτὸν τὸν Πατέρα καθὼ κικονιώνηκε παραπλασίως ἡμῖν σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν φύσιν καθ' ἣν καὶ πέπονθεν. Ὁ Κρήτης εἶπεν· Ἐγωγε πάσας τὰς ῥήσεις τῶν ἁγίων τὰς περὶ τοῦ Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, ἀποδεχόμενος οὐδὲ τὸ κατὰ τὰ ἀνθρώπινον εἶναι μείζονα ἀσπάζομαι, ἤτοι κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ κτιστὴν φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέπονθε· συμφρονῶν καὶ συμφθγγόμενος τῷ συναδελφῷ μου τῷ Ἡρακλείῳ καὶ τὰ λεχθέντα παρὰ τῶν συνόδων κατασπαζόμενος. Τὰ αὐτὰ τῷ Κρήτης εἶπε λέγειν καὶ ὁ Τραπεζούντης. Ὁ Λαρίσσης εἶπε· Τὸ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μὲν ἐστίν, εὐρίσκω ἀπὸ τῶν ἁγίων, τοῦ τε Θεολόγου Γρηγορίου, τοῦ μεγάλου Βασιλείου καὶ τοῦ Χρυσόστομου, καὶ κατὰ τὸ αἴτιον καὶ διὰ τὴν τιμὴν, καὶ πρὸς παρηγορίαν τῶν μαθητῶν ἐκλαμβανόμενον. Ἐπεὶ δὲ εὐρίσκω τινὰς τῶν ἁγίων λέγοντας εἰρηκέναι τοῦτο τὸν Κύριον καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, καθὼ ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν ὡς θελὼν πιστώσασθαι τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν τὴν ἐν αὐτῷ, ἀσπάζομαι τοῦτο καὶ αὐτός.

ε. Ὁ Ῥόδου εἶπεν· Ἐπεὶ εὐρίσκω τὸν θεῖον ἄνθρωπον Λόγον οἰκονομικῶς λέγοντα πολλὰ, ἐξ ὧν ἐστὶ καὶ τὸ, Περὶ τῆς ἡμέρας ἰκείνης· καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν οὐδὲν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι οὐδὲ ὁ Υἱός, λέγων εἰρηκέναι αὐτὸν καὶ τὸ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, οἰκονομικῶς, τουτέστι κατὰ τὴν κτιστὴν φύσιν τὴν ἐν αὐτῷ προστεθήμενος καὶ

ipsum Pater fecit et sæcula ; idcirco Filium Patri **A** æqualem censeo. Sed quoniam dixit : *Pater meus major me est*, propositumque pridie fuit ut disquireretur quænam hac de re nonnullorum sanctorum mens fuisset ; censeo id dictum fuisse a Christo etiam secundum humanitatem et humiliationem miramque demissionem ad humanam quam assumpsit naturam, in qua non secus atque nos carni et sanguini participavit. Serrensis dixit : Quoniam evangelicum hoc dictum : *Pater meus major me est*, sancti Patres alii aliter interpretati sunt ; et quoniam horum nonnulli etiam secundum humanitatem hoc fuisse prolatum affirmarunt, recipio amplectorque cunctas sanctorum Patrum locutiones, unaque hanc quæ dictum refert ad humanitatem. Porro humanitatem intelligo creatam in Christo **B** naturam, in qua æque ac nos carni et sanguini communicavit.

7. *Ænensis* dixit : Domini et Dei et Servatoris nostri Jesu Christi sermones, modo humanitatem spectant, modo sententiam ad divinitatem dirigunt. Cum igitur humanitatem respiciebat, tunc Servator majorem Patrem confitebatur, ut veræ incarnationis fidem faceret. Hoc autem sic affirmo, ut cæteras non respuam sanctorum opiniones. *Dristensis* primo quidem dixerat se cum *Atheniensi* metropolita consentire : deinde audita reverendissimi et magni *œconomi* sententia, ait se ab *Atheniensis* mente discedere, atque ad reverendissimi sententiam accedere eamque sequi. *Corcyrensis* dixit : Comperimus in evangeliiis a Domino **C** Patrem majorem dici, et Deum quoque suum. cum ait : *Deum meum et Deum vestrum* ³¹. Existimo autem utriusque dictionis parem esse vim. Quoniam vero *Damascenus*, ait, humanitas cum mentali distinctione *Deum suum* dictum esse Patrem a Domino ; eadem ratione censeo, *majorem* quoque appellatum fuisse. Et simul recipio cunctas hac super re sanctorum Patrum sententias, qui dictum id etiam ad humanitatem retulerunt. *Abydenus* dixit : Ego hanc Domini dictionem sciens a sanctis Patribus et *Ecclesiæ* doctoribus varie explicatam, aio sic dixisse Christum etiam ut hominem, quatenus æque ac nos carni et sanguini communicavit. Sequor autem *Heraclensis* quoque et *Nicomediensis* sententiam. *Methymnæus* dixerat, **D** sequi se *Corcyrensis* sententiam : postea tamen, auditis patriarcharum judiciis, mutata mente ait se discedere a *Corcyrensis* sententia, atque illis sanctissimorum patriarcharum adherere.

γνώμη · ἀκροασάμενος δὲ μετὰ ταῦτα τῶν πατριαρχικῶν γνώμῶν, μεταβαλὼν εἶπεν ἀφίστασθαι μὴ τῆς τοῦ Κερκίρων γνώμης, στοιχεῖν δὲ ταῖς τῶν ἁγιοτάτων πατριαρχῶν.

8. *Lacedæmonius* dixit : Verborum *Pater meus major me est* interpretationes SS. Patrum *Gregorii* theologi, *Basilii Magni*, et *Chrysostomi* veneror recipioque : aio insuper carnem ratione et anima præditam susceptam a Domino nostræ salutis causa

³¹ Joan. xx. 17.

ἔχω τούτου τῷ Πατρὶ. Ἐπεὶ δ' εἶπεν ὅτι Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, καὶ ἐτυπώθη τῇ προτερῆ κατεξιστασθῆναι πῶς τινες τῶν ἁγίων προσέθεντο· καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον νοῶ τούτο εἰρησθαι πρὸ αὐτοῦ διὰ τὴν ταπεινώσειν καὶ τὴν ἀκραν συγκατάθεσιν πρὸς τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων ἣν προηλάβετο, καθ' ἣν παραπλησίως ἡμῖν σαρκὸς καὶ αἵματος κοινοῦνηκεν. Ὁ Σερρών εἶπεν ὅτι Τὸ εὐαγγελικὸν τοῦτο ῥητὸν τὸ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, διάφοροι τῶν ἁγίων Πατέρων διαφόρους ἐρῶσιν· ἐπεὶ δὲ τινες τούτων καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον εἶπον εἰρησθαι, ἀποδέχομαι μὲν καὶ ἐπέχομαι πάσας τὰς τῶν ἁγίων Πατέρων φωνάς, ἀλλὰ δὴ καὶ ταύτην τὴν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον λέγουσαν. Ἀνθρώπινον δὲ λέγω τὴν ἐν αὐτῇ τῷ Χριστῷ κτιστὴν φύσιν, καθ' ἣν παραπλησίως ἡμῖν σαρκὸς καὶ αἵματος κοινοῦνηκεν.

ζ. Ὁ Αἰνίου εἶπεν· Οἱ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λόγοι ποτὲ μὴ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ἀφαιρῶν, ποτὲ δὲ πρὸς τὸ θεῖον ἐχειραγῶν τὴν διάνοιαν. Ὅτε γοῦν πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ἀπετίθεντο, τότε ὁ Σωτὴρ ἁμολόγησεν τὸν Πατέρα μείζονα ἑαυτοῦ, πιστούμενος τὴν εἰκονομίαν. Λέγω δὲ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ὧν οἱ ἅγιοι λέγουσιν. Ὁ Δρίστρας πρῶτα μὲν εἶπεν ἁμαρτανῶς φρονεῖν τῷ ματροπολίτῃ Ἀθηνῶν· ἐπεὶ δὲ ὑπερόν ἠκροάσατο τῆς γνώμης τοῦ ὑπερίμου καὶ μεγάλου εἰκονομοῦ, μεταβαλὼν εἶπεν, ἀφίστασθαι μὴ τῆς τοῦ Ἀθηνῶν γνώμης, προστίθεσθαι δὲ τῇ τοῦ ὑπερίμου γνώμῃ, καὶ ταύτῃ στοιχεῖν. Ὁ Κερκίρων εἶπεν· Εὐρίσκειται ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος καὶ μείζονα ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα λέγων, καὶ Θεὸν αὐτοῦ ἐν τῷ λέγειν καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν. Ἦγούμαι δὲ ἀμφότερα τὰ ὀνόματα ἰσοδύναμα εἶναι· ἐπεὶ γοῦν φησὶν ὁ Δαμασκηνὸς ἀνθρωποστροφῶς διὰ τὴν κατ' ἐπίνοιαν διαίρεσιν Θεὸν αὐτοῦ εἰρηκέναι τὸν Πατέρα, τὸν Κύριον φημι· καὶ μείζονα ἑαυτοῦ οὕτως ἐξείπεν· ἀποδέχομαι καὶ πάσας τὰς περὶ τούτων τῶν ἁγίων Πατέρων φωνὰς τῶν καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον εἰρησθαι τοῦτο λεγόντων. Ὁ Ἀθύδου εἶπεν· Ἐγὼ, τὴν τοῦ Κυρίου ταύτην φωνὴν τὴν λέγουσιν, ὅτι Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, εἰδὼς τοὺς ἁγίους Πατέρας καὶ διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας κατὰ διαφόρους ἐξηγησάμενους ἐπιβαλὼν, λέγω εἰρηκέναι τὸν Κύριον καὶ ὡς ἀνθρωπον, καθ' ὃ παραπλησίως ἡμῖν σαρκὸς καὶ αἵματος κοινοῦνηκε· στοιχῶ δὲ καὶ τῇ γνώμῃ τοῦ τε Ἡρακλείου καὶ τοῦ Νικομηδείου. Ὁ Μηθύμνης εἶπε μὲν στοιχεῖν τῇ τοῦ Κερκίρων φωνῇ, ἀποδέχομαι δὲ καὶ τὴν τοῦ Ἡρακλείου καὶ τοῦ Νικομηδείου.

η. Ὁ Λακεδαιμόνιος εἶπεν ὅτι Τὰς περὶ τοῦ Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν ἐρμηνείας τῶν ἁγίων Πατέρων, ἤγουν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Βασιλείου τοῦ μεγάλου, καὶ τοῦ Χρυσόστομου, προσκυνῶ καὶ ἀποδέχομαι· λέγω δὲ σάρκα ἕνου

καὶ μψυχον ἀειληφέναι τὸν Κύριον διὰ τὴν ἡμε-
 τήραν σωτηρίαν· καὶ κατὰ ταύτην λέγειν ἑαυτοῦ
 μείζονα τὸν Πατέρα. Ὁ Μεσημβρίας εἶπε τῇ τοῦ
 Ἡρακλείας γνώμῃ στοιχεῖν. Ὁ Μιλήτου εἶπε τὸ,
 Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν, οὕτω νοῶ καὶ
 κατὰ τὸ ἐν τῷ Χριστῷ ἀνθρώπινον ἐκλαμβάνεσθαι,
 οὐ κατὰ δόξαν, οὐ κατὰ τιμὴν, οὐ κατὰ ἀξίαν, οὐ
 κατὰ δύναμιν, οὐ κατὰ ἐξουσίαν, οὐ κατὰ τι ἕτερον,
 ὅσα τῆς θείας δόξης τε καὶ μεγαλειότητος· ἀλλὰ
 κατὰ τὸ ἐν αὐτῷ κτιστον, καθὼ καὶ πέπονθεν.
 Ἐπεὶ δὲ καὶ τῆς γνώμης τοῦ συναδέλφου μου τοῦ
 Νικομηδείας ἠεροσέλιου, ὡς καλῶς ἐχρῆσθη καὶ
 ταύτην ἔποιμαι κατὰ πάντα. Ὁ Μαρωνίας εἶπεν·
 Ἐπεὶ εὐρίσκω τὸν μέγαν Βασιλεῖον, τὸν Θεολόγον
 Γρηγόριον, τὸν Χρυσόστομον, καὶ τὸν ἅγιον Ἰσι-
 δωρον λέγοντας, τὸν μὲν διὰ τιμὴν, τὸν δὲ κατὰ τὸ
 αἰτίου, τὸν δὲ διὰ παραμυθίας τῶν μαθητῶν. δέχο-
 μαι τούτους καὶ ἀσπάζομαι· ναὶ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς
 εἰπόντας εἰρηθεῖαι τοῦτο παρὰ τοῦ Κυρίου οἰκονο-
 μῶς, ἥτοι κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, δηλονότι κατὰ τὴν
 ἐν αὐτῷ Χριστῷ παθητὴν καὶ κτιστὴν φύσιν, καθ' ἣν
 καὶ πέπονθεν.

θ. Ὁ Ἀρκαδιουπόλιος εἶπεν· Ὅπως μὲν εἶπε
 τὸ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν, ὁ Κύριος
 καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐκεῖνος οἶδεν αὐτός
 ὁ γινώσκων καὶ πῶς ἐνηθρώπησε· καθόσον δὲ καὶ
 τῶν θεοκενύτων ἁγίων Πατέρων ἰκάστω χάρις
 ἐπεμετρήθη ἀνοθεῖ, τὸ ῥητὸν θεοκινήτως ἠρμή-
 νευσε· καὶ καθ' ὅσους ἂν τρόπους ἠρμήνευσαν,
 οὐδένα τούτων κατ' εὐθεῖαν λόγον ἀποβάλλομαι·
 ἀλλὰ πάντες σχεδὸν καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ
 εἰρηκίνας τοῦτο εἶπον τὸν Κύριον· καὶ ἀσπάζομαι
 καὶ τοῦτο καὶ ἀποδέχομαι. Ἐπεὶ δὲ βλέπω αὐτὸν
 ἓκ καὶ τὸν αὐτὸν ὄντα κατὰ τὴν ὑπόστασιν, δύο δὲ
 κατὰ τὴν ἕτερότητα ἐν αὐτῷ δύο φύσεων, κατανοῶ
 εἰπεῖν τὸν Κύριον μείζονα αὐτοῦ τὸν Πατέρα κατὰ
 τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν τῆς σαρκὸς φύσιν, καθ' ἣν καὶ
 πέπονθεν. Ὁ Παρίου εἶπεν· Ἐπεὶ εὐρίσκω τινὰς
 τῶν διδασκαλῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐρμηνεύοντας τὸν
 Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν, κατὰ διαφόρους
 τρόπους, ναὶ μὴν καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἀσπάζομαι
 πάντας· λέγω δὲ ἀνθρώπινον τὴν ἐν αὐτῷ
 σάρκα ἣν ἐξ ἡμῶν προσελάβετο. Ὁ Προικονήσου
 εἶπε μὲν στοιχεῖν τῇ γνώμῃ τοῦ Ἀθηνῶν· ἀερο-
 σέλιμος δὲ τῶν γνώμων τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν
 μεταβαλὼν εἶπεν ἀφίστασθαι μὲν τῆς γνώμης τοῦ
 Ἀθηνῶν, στοιχεῖν δὲ ταῖς γνώμαις τῶν ἁγιωτάτων
 πατριαρχῶν. Ὁ Σαλυβρίας εἶπεν· Ἐντυγχάνων τῇ
 εἰς τὸ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν, ἐρμηνεία
 τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, καὶ εὐρίσκων αὐτὸν τοῦτο
 λέγοντα, « Πῶς φησι, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν ;
 τῇ αὖτε πρὸ αἰῶνων γεννηθεῖ· πῶς Ὁ Πατὴρ μου
 μείζων μου ἔστι ; τῇ κάτω ἐκ Παρθένου γεννηθεῖ,
 στοιχῶ τῇ τοῦ ἁγίου διδασκαλίᾳ· ἐποδεχόμενος καὶ
 τὰς τῶν ἁγίων φωνάς· ὡς ἐκ τοῦ αὐτοῦ
 καὶ ὁὗς πνεύματος ἐκφανθηθεῖσας· νοῶν ἐξ αὐτῶν
 καὶ κατὰ τὸ ἐν τῷ Χριστῷ ἀνθρώπινον, ἦγουν τὴν

A fuisse : et propter hanc, dictum ab eo Patrem ma-
 jorem. Mesembriensis dixit se Heracliensis judicio
 subscribere. Milesius dixit : Verba *Pater meus ma-
 jor me est* dicta intelligo etiam secundum Christi
 humanitatem : non secundum gloriam, honorem,
 dignitatem, virtutem, potestatem, vel aliud quodvis
 divinæ gloriæ et magnitudinis ornamentum ; sed
 secundum naturam ejus creatam in qua passus
 est. Altaman postquam et confratris mei Nicome-
 diensis sententiam intellexi recte se habentem,
 huic etiam prorsus subscribo. Maroniensis dixit :
 Quoniam comperio magnum Basiliam, theologum
 Gregorium, Chrysostomum : et sanctum Isidorum
 retulisse verba illa, alium quidem ad bonorem,
 alium ad qualitatem causativam, alium ad disci-
 pulorum solatium, recipio hos atque approbo.
 Insuper et eos qui censent, dictum id a Christo
 fuisse œconomice, id est, humanitus, ut signifi-
 caret passibilem creatamque naturam suam, in qua
 reapse passus est.

9. Arcadiopolitanus ait : Quonam sensu dixerit,
Pater meus major me est, Dominus et Deus noster
 Jesus Christus, ipse scit, qui etiam quomodo
 factus sit homo, novit. Sancti autem Patres, prout
 unicuique gratia superne data fuit, ita hoc dictum
 interpretati sunt : quarum ergo explicationum
 nullam excludo. Verumtamen plerique omnes
 etiam secundum humanitatem sic locutum Domi-
 num affirmaverunt, quam et ego sententiam probo
 recipioque. Quoniam vero video Christum esse
 unum secundum personam, duplicem autem se-
 cundum duarum in eo naturarum diversitatem,
 existimo dictum a Domino *Patrem majorem* se-
 cundum creatam suam naturam, in qua etiam
 passus est. Parius dixit : Quia comperio nonnullos
 Ecclesiæ doctores interpretatos esse verba : *Pater
 meus major me est* alio alios modo, et quidem
 etiam secundum humanitatem, ego omnes laudo
 sententias : dico autem humanitatem, carnem ejus
 quam ex nobis ascivit. Præconnesius dixerat sec-
 tari se Atheniensi sententiam : verum auditis
 sanctissimorum patriarcharum judiciis, respiciens
 ait recedere se ab Atheniensi, sequi vero sanctis-
 simos patriarchas. Selybriensis dixit : Cum verbo-
 rum *Pater meus major me est* interpretationem
 legerim sancti Cyrilli, compererimque ipsum
 dicentem : Quomodo ait. *Ego et Pater unum su-
 mus*²⁵ ? videlicet secundum æternam nativitatem.
 Quomodo ait. *Pater meus major me est* ? scilicet
 secundum terrestrem ex Virgine nativitatem : se-
 quor sancti viri doctrinam ; ita tamen ut cætero-
 rum locutiones probem, tanquam ex eodem uno-
 que spiritu profectas ; ex his cognoscens, etiam
 secundum humanitatem, id est creatam Christi
 naturam, in qua et passus pro nobis est, dictum

²⁵ Joan. ix, 30.

fuisse *Pater meus major me est*. Dercensis dixit, A
ire se pedibus in sententiam Cretensis. Similiter
etiam Anchiolensis dixit se prorsus cum suffragio
Cretensis conspirare.

10. Reverendissimus et magnus œconomus ait :
Multa quidem dicere haberem, quamobrem existi-
mum dictum a Domino Patrem majorem ob suam
etiam humanitatem ; contentus tamen ero apo-
stolico brevitatis causa effato *ex uno omnes, tum
qui sanctificat, tum sanctificati* ; utque hac verbi
uno interpretatione, quod nempe communis om-
nium Pater est Deus, ut factor atque creator ; et
quidem etiam ipsius Christi, quatenus homo est.
Nihilque absonum, si secundum hanc rationem
majorem Patrem se homine dixit. Magnus Scero-
phylax dixit : Nondum in apostolis plena firmaque
erat de Servatore fides ; proptereaque majorem
curam postulabat horum infirmitas, quam divinæ
gloriæ magnitudinisque demonstratio. Quare cum
Judæis parem Deo se facere visus est, lapides ad-
versus eum sustulerunt. Igitur ut paritatem cum
Deo subtraheret, exilitatem suam demissionem-
que et humilitatem aperte asserens, humanita-
tisque modulum non indignans, congruentesque
extenuationi locutiones non repudians, opportuno
tempore majorem Patrem appellavit, quatenus ipse
servi formam acceperat. Magnus sacellarius dixit :
Unigenitum Verbum Dei et Patris, prosper nostram
salutem exinanitum, atque ad incarnationem
usque demissum, ait in Evangeliiis, *Pater meus ma-
jor me est*, videlicet etiam propter incarnationem,
ac naturam humanam quam comitem habebat
passibilem creatamque, quæ reapse passa est.
Chartophylax dixit : Quoniam unigenitus Filius
Dei. Patri consubstantialis honoreque par, perfec-
tus Deus, homo quoque perfectus propter nostram
salutem factus est, æque ac nos carnis sangui-
nisque participans, idcirco majorem Patrem ap-
pellavit, etiam secundum creatam naturam suam,
in qua et passus est. Canstrisius dixit : Ego quo-
que scio, inter exegeticas sanctorum Patrum ex-
plicationes effati hujus, nonnullos affirmare, dictum
id fuisse etiam de humanitate : humanitatem
autem intelligo quatenus homo factus est. Imo
etiam dictum intelligo secundum substantialem
physicamque rationem humanitatis quæ in ipso
est, cujus creatam substantiam hypostatice increa-
tæ substantiæ unitam et deificatam ob summam
conjunctionem, non inconfuse solum et inconverti-
biliter, verum etiam immobiliter, unica admiratione
veneramur et colimus in increato Verbo :
Deusque perfectus in propria inconvertibilitate mirabiliter est et nominatur.

11. Referendarius dixit : Cum diu super evan-
gelico dicto *Pater meus major me est* quæstio agi-
taretur, utrum etiam secundum Domini divinitatem
a sanctis sacerdotibus nostris divisque Patri-
bus illud intellectum fuerit ; cumque ejus effati
sensem considerassem, prout de eo pronuntiatum
est : deque eodem collocutus non semel fuissem

ἐν αὐτῷ κτιστῆν φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέπονθεν δι' ἡμᾶς,
ιερέσθαι τὸ Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν, Ὁ
Δόκτωρ εἶπεν ἐπιτεῖναι τῇ γνώμῃ τοῦ Κρήτης ἐν ἀπασι
ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος εἶπε τῇ τοῦ Κρήτης γνώμῃ
ἐν πάσι στοιχείῳ.

Ἔ, Ὁ ὑπέρτιμος καὶ μέγας οἰκονόμος εἶπε·
Ἐἶχον μὲν πολλὰ εἰπεῖν ὅπως νοῦ εἰρηκέναι τῷ
Κύριον μείζονα τὸν Πατέρα καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπι-
νον ἀρκοῦμαι δὲ τῷ ἀποστολικῷ ῥητῶν διὰ βραχυ-
λογίαν τῷ οὕτως λέγοντι, ὡς Ἐξ ἑνὸς πάντες, ὁ
τε ἀγαθῶν καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι· καὶ τῷ ἱερουργούν-
τι τὸ ἐξ ἑνός, ὅτι κοινὸς πάντων πατὴρ ἔστι ὁ
Θεός, ὡς κτίστης καὶ δημιουργός, καὶ αὐτοῦ δι
τοῦ Χριστοῦ διὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ. Καὶ εὐδὴ
ἀπεικὸς εἰ κατὰ τὸν λόγον τοῦτον μείζονα τὸν Πα-
τέρα εἶρηκε καὶ ὡς ἄνθρωπος. Ὁ μέγας σκευοφυλάξ
εἶπεν· Οὕτως τὰ τῆς πληροφορίας τῆς περὶ τοῦ
Σωτῆρος τοῖς ἀποστόλοις ἦν βίβαια· καὶ διὰ τοῦ
πλείονος φροντίδος ἤξιοστο ἢ τούτων ἀσθένεια, ἢ
ἢ τῆς θείας δόξης καὶ μεγαλειότητος ἀνάδειξι.
Ὅτε γοῦν ἰσάθειον αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ὄλως ἐνόμισαν
λέγεσθαι, λίθους ἔραν ἐπ' αὐτὸν· διὸ τὸ ἀνθρώπι-
ντος οὐκ ἀτιμάζων μέτρον, τοὺς τῇ κενώσει πρί-
ποντας οὐκ ἀποσιμώμενος λόγους, ἐν τῷ πρίπτοντι
καιρῷ μείζονα εἶπε τὸν Πατέρα, ὅτι μορφῆν θεοῦ
λαβὼν. Ὁ μέγας σακελλάριος εἶπεν· Ὁ μονογενὴς
Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν
σωτηρίαν κενωθείς καὶ ὑπὸ σύνθεσιν ἰδθῶν, εἶπε
ἐν Εὐαγγελίοις, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστι,
καὶ διὰ τὴν σύνθεσιν, ἤγουν διὰ τὸ φορέσαι τὴν
ἀνθρώπινον φύσιν τὴν παθητὴν καὶ κτιστὴν, ἥτις
καὶ πέπονθεν. Ὁ χαροφυλάξ εἶπεν· Ἐπειὶ ὁ μο-
νογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ καὶ
ὁμοτιμος, Θεὸς τέλειος ὢν, καὶ ἄνθρωπος γέγονε
τέλειος, διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν παραπλησίως
ἡμῖν μετασχὼν αἵματος καὶ σαρκός, μείζονα τὸν
Πατέρα εἶπεν ἑαυτοῦ καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστῆν
φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέπονθεν. Ὁ καστρούσιος εἶπεν·
Οἶδα μὲν καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς περὶ τοῦ τοιοῦτου ῥητοῦ
ἐξηγητικαῖς ὑπαγορεύσεις τοῦ ἁγίου Πατρῶν, καὶ
ὡς ἄνθρωπον εἰρηκέναι τοῦτο τὸν Κύριον λέγοντάς
τεις· οὕτω δὲ νοῦ τὸ, ὡς ἄνθρωπον. καθὼ γέγονε
ἄνθρωπος οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν οὐσιώδη καὶ
φυσικὸν δηλονοτεῖ λόγον τῆς ἐν αὐτῷ ἀνθρωπότητος,
ἧς τὸ κτιστὸν ὑποστατικῶς ἐνώθη τῷ ἀκτίστῳ καὶ
θεωτῶν ἐξ ἄρας ἐνωσεως, οὐκ ἀσυγγύτως μόνον
καὶ ἀμιταβλήτως, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀδιαστάτως, μὴ
προσκυνησὶ προσκυνεῖται ἐν τῷ ἀκτίστῳ Λόγῳ·
καὶ Θεὸς τέλειος μετα τῆς οἰκειᾶς ἀρεψίας ὑπε-
φῶς ἔστι· τε καὶ ὀνομάζεται.

D
Deusque perfectus in propria inconvertibilitate mirabiliter est et nominatur.

11. Referendarius dixit : Cum diu super evan-
gelico dicto *Pater meus major me est* quæstio agi-
taretur, utrum etiam secundum Domini divinitatem
a sanctis sacerdotibus nostris divisque Patri-
bus illud intellectum fuerit ; cumque ejus effati
sensem considerassem, prout de eo pronuntiatum
est : deque eodem collocutus non semel fuissem

φόρως τῶ ἀγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῳ, καταλαβόμεν τῆν μεγάλην ἀγιωσύνην αὐτοῦ ἀκολουθῶν τοῖς ἀγίοις Πατράσιν διερμηνεύουσαν τὸ ρητόν· καὶ ἐμμένω τῇ τῆς μεγάλης ἀγιωσύνης αὐτοῦ γνώμῃ. Ὁ ὑπομνηματογράφος εἶπεν ὅτι Ἀκροασάμενος τῶν γνώμων τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν, ἔπoui ταῦταις. Ὁ ἱερομνήμων εἶπεν· Ἐπoui καὶ αὐτὸς ταῖς γνώμαις τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν. Ὁ ἐπι τῶν γονάτων εἶπε καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ λέγειν. Ὁ διδάσκαλος εἶπεν· Εἰς ἡμῶν ἐστὶ διδάσκαλος καὶ καθηγητὴς ὁ Χριστὸς· τούτου μαθητὴν ὀρθόφρονα γενώσκων τῶν ἀγιωτάτων ἡμῶν δεσπότην καὶ οἰκουμεικὸν πατριάρχην, στοιχῶν τῇ τούτου γνώμῃ. Ὁ ὑπομνηματῶν εἶπεν ὡς Εἰδὼς Χριστοῦ χάριτι τὸν ἀγιωτάτων ἡμῶν δεσπότην ὀρθῶς φρονούντα, καὶ κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν θείων Πατέρων, ἔπoui καὶ αὐτὸς τοῖς παρ' αὐτοῦ λαληθείσιν. Τὰ αὐτὰ τούτω εἶπε καὶ ὁ πρῶτος ἀρχιεπίσκοπος τῶν ἐκκλησιῶν. Ὁ μάλιστα τῶν ῥητόρων εἶπε· Τὸ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον εἰρημένον παρὰ τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων Πατέρων, οὕτω μοι νοεῖσθαι κατελεγγύεται· ἐνὶ μὲν λόγῳ, ὅτι ὁ Πατὴρ ἔμεινεν ἐν οἷς ἦν αἰεὶ· ὁ δὲ Υἱὸς τὴν ἐκούσιον ὑπομείνας κένωσεν ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ κατέβη· ἐτίρω δ' αὐτὸ κατὰ τὸν ὄρον καὶ λόγον τῆς προσληφθείσης αὐτῷ ἀνθρωπίνης κτιστῆς καὶ θνητῆς φύσεως. Ὁ δεύτερος ὁστικῆρος εἶπε ταῖς γνώμαις τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν στοιχέειν.

ιβ'. Ὁ ἀγιωτάτος ἡμῶν δεσπότης καὶ οἰκουμεικὸς πατριάρχης εἶπεν ὅτι Ἐμοὶ δοκοῦσιν ὅσοι εἶπον τῶν ἀρχιεπίσκοπων καὶ τῶν ἀρχόντων κατὰ τὸ ἐν τῷ Χριστῷ ἀνθρώπινον εἰρηθεῖν τὸ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστὶν· ἔγουν κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἀνθρωπίνην κτιστὴν φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέπονθεν, ὀρθῶς καὶ ἀπροσκόπως καὶ πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἀποκρίνεσθαι· οἱ δὲ ἄλλως εἰρηκότες, ἀσαφῆ ποιησάμενοι τὴν ἑπεκρίσιν, καὶ μᾶλλον πρὸς ἀλλήλους μὴ συμφωνήσαντες, οὐδὲ πρὸς τὴν ἐρώτησιν δοκοῦσι μοι ἀποκρίνεσθαι, Ὁ ἀγιωτάτος πατριάρχης Θεουπόλειως μεγάλης Ἀντιοχείας εἶπεν εἰρηθεῖν τὸ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστὶν, παρὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ κτιστὸν τε καὶ παθητόν. Ὁ ἀγιωτάτος πατριάρχης Ἱεροσολύμων εἶπεν· Ἐφθάσε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστὶν, ἐρμηνεύσαι διὰ τῶν ἁγίων καὶ μεγάλων φωστῆρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν συνόδων· δέχομαι γοῦν πάσας τὰς ἐκδοχὰς καθ' ἃς ἡρμηνεύσαν αὐτό· ἐπειδὴ εἰρηκάσιν ὅτι ὡς Θεὸς τέλειος καὶ ὡς ἄνθρωπος τέλειος εἴρηκεν ὁ αὐτὸς Χριστὸς τὸ τοιοῦτον ῥητόν, ἔγουν ὡς ἔγουν ἐν ἑαυτῷ τὴν κτιστὴν φύσιν καὶ παθητὴν, καθ' ἣν καὶ πέπονθε, λέγω καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ καὶ οὐ δύναμαι ἀρνεῖσθαι.

εγ'. Τούτων οὕτω γνωματευθέντων παρὰ τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν, ἤρωτήθησαν οἱ ἀσαφῶς γνωματεύσαντες εἰπεῖν, εἰ ταῖς τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν γνώμαις στοιχοῦσιν, εἴτε καὶ μὴ. Καὶ αὐτίκα ὁ Μύρων εἶπε ταῦταις στοιχεῖν. Ὁ Κορίνθου εἶπε καὶ αὐτὸς ταῦταις στοιχεῖν, μὴδὲ ἐν τῇ γνώμῃ

A cum sanctissimo Domino et œcumenico nostro patriarcha : cognovi, magnam sanctitatem ejus haud aliter quam sanctos Patres id effatum interpretari. Maneo igitur in magne sanctitatis ejus sententia. Qui est a commentariis dixit : Sequor quas audivi sententias sanctissimorum patriarcharum. Hieronemon dixit : Sequor et ego sanctissimorum patriarcharum sententias. Minister a genibus dixit, se quoque in id conspirare. Præceptor dixit : Unus est præceptor noster et antecessor (Christus : cujus cum noverim orthodoxum esse discipulum sanctissimum nostrum dominum et œcumenicum patriarcham, ad hujus sententiam accedo. Monitor dixit : Quoniam favente Deo sanctissimum nostrum Dominum recte sentientem novi, retinentemque divorum Patrum traditiones, sequor et ipse doctrinam ejus. Idem dixit etiam prius præpositus ecclesiarum. Magister rhetorum dixit : Quod sancti divique Patres dictum illud ad humanitatem retulerunt, id mihi sic intelligendum videtur ; partim quidem quia Pater in suis dotibus semper permansit ; at Filius voluntariam subiens exinanitionem ad servi formam descendit : partim vero secundum circumscriptionem rationemque assumptæ ab eo humanæ creatæ mortalisque naturæ. Secundus Ostiarius dixit sanctissimorum patriarcharum sententiis sese adherere.

12. Sanctissimus noster dominus et œcumenicus patriarcha dixit : Mihi videtur quotquot episcopi ac præpositi de Christi humanitate dicta affirmarunt verba : *Pater meus major me est*, id est secundum ejus creatam humanam naturam in qua et passus est, recte et inoffense atque ad propositum respondisse : qui autem aliter dixerunt, obscure respondisse videntur, imo inter se discordes neque ad propositum collineantes. Sanctissimus patriarcha urbis Dei magnæ Antiochiæ ait, dictum fuisse *Pater meus major me est* a Christo etiam secundum incarnationem creatamque ejus naturam ac passibilem. Sanctissimus patriarcha Hierosolymitanus dixit : Jam sanctus Spiritus verba *Pater meus major me est* explicavit per sanctos magnosque illuminatores Ecclesiæ, sacrosanctasque synodos. Recipio igitur cunctas traditiones secundum quas illa verba intellecta sunt. Quoniam vero affirmarunt Patres, dictum hoc a Christo fuisse tum quatenus verus Deus est, tum etiam quatenus verus homo, qui nempe creatam passibilemque naturam habet, in qua etiam passus est ; aio id ipsum ego quoque, neque inficias ire queo.

13. Postquam hæ sententiæ a sanctissimis patriarchis dictæ fuerunt, interrogati sunt ii qui subobscurè sententiam dixerant, utrum ad sanctissimorum judicia accederent, necne. Primusque Myrensis dixit consentire. Corinthius dixit se quoque his suffragari, neque contrarium quidquam

in sua sententia protulisse; quippe qui dixerat Christum passiones sine peccato œconomicè, id est vere, recepisse. Atheniensis dixit se quoque sanctissimorum patriarcharum sententias sequi. Similiter Larissensis, Rhodiensis, Philippensis, easdem sectari confirmarunt. Neopatrensis autem dixit postremo sententiæ suæ vocabulo addere se, *assumpta carne creata passibilique. in qua et passus est*. Ænensis dixit: se quoque post sententiæ suæ verba, *ut incarnationis fidem faceret*; itemque ante verba. *hoc autem sic affirmo ut cæteras non respuam sanctorum opiniones*, supperaddere sententiæ suæ, *utpote qui carnem assumpserat mortalem passibilemque, in qua videlicet et passus est*. Cocyræus dixit recedere se prorsus a sententia sua, atque ad illas patriarcharum accedere. Magnus scævophylax interrogatus et ipse, utrum sanctissimorum patriarcharum sententiis assentiretur, ait se ad postremam sententiæ suæ dictionem, *quatenus ipse servi formam acceperat*, adjicere verba *carnemque visibilem contrectabilem creatam circumscriptam et passibilem assumpserat, in qua reapse et passus est*. Subdiditque se patriarcharum quoque sententiis adherere. Magnus item sa-cellarius ait sequi se sanctissimorum patriarcharum sententias. Canstrisius dixit se pariter patriarcharum iudiciis acquiescere. Denique etiam magister rhetorum cum iisdem conspirare se ait. Cum ergo omnes consensissent, nec quisquam ambiguus jam superesset, facta est a cunctis fausta acclamatio, mense et indictione supra-scriptis, anno 6674.

ACTIO TERTIA

Mensis Martii die sexta, indictionis XIV, die prima.

1. Præsidente a Deo coronato potentissimo sanctoque nostro rege et imperatore domino Manuele Comneno in eodem tropico conclavi; assidentibus sublimes majestati ejus, despota amabili genero sanctæ majestatis ejus domino Alexio, sanctissimo et œcumenico patriarcha domino Luca; sanctissimo patriarcha urbis Dei magnæ Antiochiæ domino Athanasio; sanctissimo patriarcha Hierosolymorum domino Nicephoro; astantibus potenti sanctoque nostro regi amabilibus nepotibus ejus, filiis inclyti fratris majestatis suæ, porphyrogeniti et sebastocratis domini Andronici, id est protovestiario domino Joanne, et domino Alexio Comnenis; amabili patruale potentis sanctique nostri regis domino Joanne Duca, filio inclyti Porphyrogeniti et sebastocratoris domini Andronici, amabilis patris sanctæ majestatis ejus; amabili consobrino potentis et sancti nostri regis domino Andronico, Cæsaris filio; amabilibus consobrino sancti

(39) Pag. 44.

(40) Pag. 45.

αὐτοῦ αὐταῖς ἐναντιωθεὶς ὡς εἰπὼν ἐν αὐτῇ τῇ πάθῃ τὰ ἀδιάβλητα οἰκονομικῶς, εἶπεν ἀληθῶς, τὸν Χριστὸν καταδείξασθαι. Ὁ Ἀθηναῖος καὶ αὐτὸς ταῖς γνώμαις τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν εἶπε στοιχεῖν. Ὁ Λαρίσης εἶπε καὶ αὐτὸς ἐπεσθαι ταύταις. Ὁμοίως καὶ ὁ Ῥόδου ταύταις εἶπε στοιχεῖν. Καὶ ὁ Φιλίππων καὶ αὐτὸς εἶπε ταύταις ἐπεσθαι. Ὁ δὲ Νέων Πατρῶν προστιθεὶς εἶπε τῷ τελευταίῳ ῥήματι τῆς γνώμης αὐτοῦ (39), σάρκα λαβὼν κτιστὴν καὶ καθητὴν, καθ' ἣν καὶ πέποιθε. Καὶ ὁ Αἰνου δὲ καὶ αὐτὸς μετὰ τὸ ἐν τῇ γνώμῃ αὐτοῦ γεγραμμένον (40), τὸ, πιστούμενοι τῆς οἰκονομίας καὶ πρὸ τοῦ. Ἄγω δὲ τοῦτο μετὰ καὶ τῶν ἄλλων ὧν οἱ ἅγιοι λέγουσι, προστιθεὶς εἶπε τῇ γνώμῃ αὐτοῦ τὸ, ὡς καὶ σάρκα λαβὼν θνητὴν καὶ παθητὴν, καθ' ἣν δὴ καὶ πέποιθεν. Ὁ δὲ γε Κερκύρων εἶπεν ἀρίστασθαι καθελὼν τῶν περ' αὐτοῦ γνωματευθέντων ἐπεσθαι δὲ ταῖς γνώμαις τῶν πατριαρχῶν. Ὁ μέγας σευερόφυλαξ, ἐρωτηθεὶς καὶ αὐτὸς εἰ ταῖς γνώμαις τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν εἶπε προστιθεὶς μὲν καὶ τῷ τελευταίῳ ῥήματι τῆς γνώμης αὐτοῦ (41) μορφὴν δούλου λαβὼν, τὸ, καὶ σάρκα ὁρατὴν καὶ ἀπτήν καὶ κτιστὴν καὶ περιγραπτὴν καὶ παθητὴν, καθ' ἣν δὴ καὶ πέποιθεν. Εἶπε δὲ καὶ ταῖς τῶν πατριαρχῶν γνώμαις στοιχεῖν. Καὶ ὁ μέγας σακελλάριος καὶ αὐτὸς εἶπεν ἐπεσθαι ταῖς γνώμαις τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν. Ὁ καυστρισιος εἶπε καὶ αὐτὸς στοιχεῖν ταῖς γνώμαις τῶν πατριαρχῶν. Καὶ ὁ μαῖιστωρ δὲ τῶν ῥητόρων καὶ αὐτὸς ταύταις στοιχεῖν εἶρηκεν. Ὡς οὖν ἅπαντες ὡμοφώνησαν καὶ οὐδεὶς ὑπελείφθη διχονοῶν, γέγονε καὶ παρὰ πάντων ἡ εὐφροσύνη καὶ ἰδικτιῶνι τοῖς προφηγεγραμμένοις ἔτους σχοδ'.

ΠΡΑΞΙΣ Γ'.

Μηνὶ Μαρτίῳ ἕκτη, ἡμέρα πρώτη ἰνδικτιῶνος εἰδ'.

α'. Προκαθημένου τοῦ θεοσιτίτου κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως καὶ αυτοκράτορος κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ἐν τῇ αὐτῇ ὑπερῷα τροπικῇ συνεδριαζόντων τῷ ἐνθάδε κράτει αὐτοῦ τοῦ δεσπότητος καὶ περιποθῆτου γαμβροῦ τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμηνικοῦ πατριαρχῶν κυροῦ Δουκᾶ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας κυροῦ Ἀθανασίου καὶ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυροῦ Νικηφόρου παρισταμένων τῷ κραταίῳ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ τῶν περιποθῆτων ἀνεψιῶν αὐτοῦ, τῶν υἱῶν τοῦ αἰοιδίμου ἀγαθὸφροῦ τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας πορφυρογεννήτου καὶ σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἀνδρονίκου, τοῦ τε πρωτοσεβαστοῦ καὶ πρωτοβεστιάριου κυροῦ Ἰωάννου, καὶ τοῦ κυροῦ Ἀλεξίου τῶν Κομνηνῶν τοῦ περιποθῆτου ἐξαδελφοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Δουκᾶ, τοῦ υἱοῦ τοῦ αἰοιδίμου πορφυρογεννήτου καὶ σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ περιποθῆτου θείου

(41) Pag. 49.

τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας· τοῦ περιποθῆτου ἀνεψιῦ Α
 του κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Ἀνδρο-
 νίκου τοῦ υἱοῦ τοῦ Καίσαρος· τῶν περιποθῆτων ἀνεψιῶν
 τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου, τῶν Κοντοστεφάνων, τοῦ
 τε κυρίου Ἰωάννου καὶ τοῦ κυροῦ Ἀλεξίου· τῶν περι-
 ποθῆτων ἀνεψιῶν τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου, τῶν
 υἱῶν τοῦ μακαρίτου περιποθῆτου γαμβροῦ τῆς ἁγίας
 αὐτοῦ βασιλείας τοῦ πανσεβαστοῦπερτάτου κυροῦ Θεο-
 δώρου τοῦ Βατάτζου, τοῦ τε κυροῦ Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ
 κυροῦ Ἀλεξίου· τοῦ περιποθῆτου ἐξαδέλφου τοῦ βασι-
 λέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου, κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Δούκα τοῦ
 υἱοῦ τοῦ ἀοιδίμου Καίσαρος τοῦ Βρυεννίου· τοῦ περι-
 ποθῆτου ἐξαδέλφου τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου,
 κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ πανσεβασ-
 τῶν περιποθῆτων ἐξαδέλφων τοῦ βασιλέως
 ἡμῶν τοῦ ἁγίου, τῶν υἱῶν περιποθῆτου θεοῦ τῆς ἁγίας Β
 αὐτοῦ βασιλείας τοῦ πανσεβαστοῦπερτάτου κυροῦ Κων-
 σταντίνου τοῦ Ἀγγέλου, τοῦ τε κυροῦ Ἰωάννου, τοῦ
 κυροῦ Ἀλεξίου, τοῦ κυροῦ Ἀνδρονίκου, καὶ τοῦ κυροῦ
 Ἰσαακίου· τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ καὶ γαμβροῦ τοῦ
 κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου τοῦ
 Καντακουζηνοῦ· τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ καὶ γαμ-
 βροῦ τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου κυροῦ Κωνσταν-
 τίνου τοῦ Δούκα· τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ καὶ γαμ-
 βροῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, κυροῦ
 Ἰωσὴρ τοῦ Βρυεννίου· τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ καὶ
 γαμβροῦ τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου κυροῦ Ἰωάννου
 τοῦ Ἀρβαντινοῦ· τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ κυροῦ Ἀλε-
 ξίου τοῦ Βρακᾶ· τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ κυροῦ
 Γουδελίου τοῦ Τζικανδῆ· τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ C
 κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ· τοῦ πανσεβαστοῦ σε-
 βαστοῦ καὶ μεγάλου ἑταιριάρχου κυροῦ Γεωργίου τοῦ
 Παλαιολόγου· τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ καὶ ἀτα-
 δέλφου αὐτοῦ κυροῦ Κωνσταντίνου· τοῦ πανσεβαστοῦ
 σεβαστοῦ κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Παλαιολόγου· τοῦ πανσε-
 βαστοῦ σεβαστοῦ καὶ μεγάλου δρουγγαρίου κυροῦ
 Ἀνδρονίκου τοῦ Καματηροῦ· τοῦ πανσεβαστοῦ σε-
 βαστοῦ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κοντοστεφάνου· τοῦ πανσε-
 βαστοῦ σεβαστοῦ καὶ πρωτονοταρίου κυροῦ Βασιλείου
 τοῦ Καματηροῦ· τοῦ πρωτονωβελισσιμοῦπερτάτου κυροῦ
 Μιχαὴλ τοῦ Ἀγγέλου· τοῦ πρωτονωβελισσιμοῦπερτάτου
 λογοθέτου τοῦ δρόμου καὶ ὀφρανοτρόφου κυροῦ Μιχαὴλ
 τοῦ Ἀγιοθεοδώρου· τοῦ πρωτονωβελισσιμοῦπερτάτου
 ἐπὶ τοῦ Κανικαλίου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Καματηροῦ· τοῦ
 μεγαλειπφανεστάτου πρωτοεπιστηκλήτου τοῦ Μακροβουλι-
 του· τοῦ πρωτονωβελισσίου καὶ ἐπάρχου Βασιλείου D
 τοῦ Καματηροῦ· τοῦ πρωτονωβελισσίου ἐπὶ τῶν δεή-
 σιων καὶ φύλακος Μιχαὴλ τῷ Καματηροῦ· τοῦ πρωτο-
 νωβελισσίου Ἰσαακίου τοῦ Ἀκολούθου· τοῦ νωβελισ-
 σίου καὶ πριμικηρίου τῶν βαρδαραιωτῶν Βασιλείου τοῦ
 Τριψύχου· τοῦ νωβελισσίου καὶ κειαιστωρας Γεωρ-
 γίου τοῦ Μαγγάνη· τοῦ μεγαλειπφανεστάτου δικαιοδό-
 του καὶ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν Θεοδώρου τοῦ Παντεχνῆ· τοῦ
 πρωτοκουροπαλάτου Γεωργίου τοῦ Σκυ-
 λίτῃ· τοῦ πρωτοκουροπαλάτου καὶ ἐπὶ τῶν κρίσεων Ἰωάννου
 τοῦ Καρανίτου· τῶν κουροπαλάτων
 καὶ κριτῶν τοῦ Βήλου καὶ ἐπὶ τοῦ ἵπποδρόμου Γεωργίου
 τοῦ Σπληνιαρίου, καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεσαρι-
 του· τῶν κριτῶν τοῦ Βήλου καὶ ἐπὶ τοῦ ἵπποδρόμου
 Θωμᾶ τοῦ Ἀπλούχειρος καὶ Λέοντος τοῦ Μονασ-
 τηριώτου.

nostri regis Contostephanis, domino Joanne et do-
 mino Alexio; amabilibus consobrinis sancti
 nostri regis, filiis beati et amabilis generi sanctæ
 majestatis ejus, pansebasto celsissimo domino
 Theodoro Vatatzæ, et domino Andronico, et
 domino Alexio; amabili patruæ sancti nostri
 regis domino Joanne Duca filio inelyti Cæsaris
 Bryennii; amabili patruæ sancti nostri regis,
 domino Alexio Comneno filio pansebasti celsissi-
 mi; amabilibus patruelibus sancti nostri re-
 gis, filiis amabilis patruæ sanctæ majestatis ejus,
 pansebasti celsissimi domini Constantini Angeli,
 domino Joanne, domino Alexio, domino An-
 dronico, et domino Isaacio; pansebasto sebasto
 et genero potentis sanctique nostri regis domino
 Joanne Cantacuzeno; pansebasto sebasto et ge-
 nero sancti regis nostri domino Constantino
 Duca; pansebasto sebasto et genero potentis
 regis nostri domino Josepho Bryennio; panse-
 basto sebasto et genero sancti regis nostri do-
 mino Joanne Arbantino; pansebasto sebasto
 domino Leone Camytere; pansebasto sebasto
 domino Alexio Brana; pansebasto sebasto do-
 mino Nicephoro Bryennio; pansebasto sebasto
 domino Gudelio Tzicandile; pansebasto sebasto
 domino Alexio Comneno; pansebasto sebasto
 et magno hetæriarcha domino Georgio Palæolo-
 go; pansebasto sebasto fratre ejus germano
 domino Constantino; pansebasto sebasto domino
 Alexio Palæologo; pansebasto sebasto et magno
 drungario domino Andronico Camatero; pan-
 sebasto sebasto domino Joanne Contostephano;
 pansebasto sebasto et protonotario domino Ba-
 silio Camatero; protonobilissimo celsissimo do-
 mino Michaele Angelo; protonobilissimo celcissi-
 mo logotheta cursus et orphanotropho demino
 Michaele Hagiotheodorita; protonobilissimo cel-
 sissimo Caniclei præside domino Joanne Cama-
 tero; magno et illustrissimo protoasecretis Ma-
 crembolita; protonobilissimo et eparcho Basilio
 Camatero; protonobilissimo a supplicibus li-
 bellis et custode Michaele Camatero; protono-
 bilissimo Isaacio Acolutho; nobilissimo et pri-
 micerio bardariotarum Basilio Tripsycho; no-
 bilissimo et quæstore Georgio Mangane; magno
 et illustrissimo dicæodota rerum domesticarum
 Theodoro Pantechne; protocuropalata Georgio
 Scylitze; protocuropalata et judiciorum præ-
 side Joanne Carianita; curopalatis et judicibus
 Beli et hippodromi præsidibus Georgio Splenia-
 rio et Constantino Mesarita; judicibus Beli et
 hippodromi præsidibus Thoma Hapluchire et
 Leone Monasteriota.

2. Astantibus etiam sacratissimis episcopis, A Heracleæ Michaele, Cyzici Basilio, Nicomedie Michaele, Amasæ Niceta, Melitenes Niceta, Gangrorum Joanne, Myrorum Christophoro, Corinthi Theodoro, Athenarum Nicolao, Moces Luca, Cretæ Joanne, Trapezuntis Michaele, Larissæ Joanne, Philippopoleos Basilio, Rhodi Leone, Philipporum Joanne, Hadrianopoleos Georgio, Mytlenes Potho, Neopatrarum Euthymio, Euchaitarum Constantino, Amastridis Joanne, Thebarum Joanne, Serrarum Theodoro, Æni Joanne, Dristræ Leone, Corcyræ Constantino, Abydi Michaele, Methymnæ Nicolao, Lacedæmonæ Niceta, Mileti Niceta, Maroneæ Niceta, Arcadiopoleos Constantino, Parii Nicolao, Præconnesi Isaacio, Selybriæ Theodulo, Derci Joanne, Anchiiali B Stephano.

3. Astantibus etiam Dei amantissimis dominis præpositis, reverendissimo et magno œconomō Alexio, magno scevophylace Joanne, magno saccellario Stephano, chartophylace Joanne, canstrisio Samuele, referendario Michaele, a commentariis Constantino, hieromnemone Georgio, ministro a genibus Constantino, magistro sanctorum Evangeliorum Nicolao, monitore Constantino, protopræposito ecclesiarum Theodoro, magistro Basilio, et secundo ostiario Myrone.

4. Majestas mea subscriptura die secunda præsentis Martii decreto condito et lecto circa interpretationem evangelici dicti: *Pater meus major me est*, voluit subscriptionem suam non sine additamento peragere, quod palam lectum fuit, atque ita ad litteram se habet. Sequor sententias sanctissimorum patriarcharum sacræque et divæ synodi, aioque ipsam Domini carnem, vi conjunctionis ipsius exaltatam, supraque omnem honorem collocatam (ita ut hoc eximio nexu deificata sit) immutabiliter, invariabiliter, inconfuse, inconvertibiliter, hypostaticæ conjunctionis gratia inseparabilem indivisibilemque manentem, simul cum assumente ipsam Deo Verbo, pari honore coli et adorari, unica adoratione, regioque et divino in solio ad Patris dexteram residere; utpote quæ gloriosas divinitatis dotes adepta est salvis naturarum proprietatibus.

5. Postquam igitur probabile sanctissimis patriarchis sacræque et divæ synodo visum est hoc additamentum, cui et ipsi consonabant, prout ipsemet sententiæ demonstrant quæ in decreto scriptæ sunt (etsi non ita late in iis hac super re perscriptum est, quia de ea minime sermo fuit), subscripsit majestas mea cum hoc additamento. Erat autem rubricatis litteris sic.

β'. Περισταμένων και ιερωτάτων αρχιερέων, του Ἡρακλείας Μιχαήλ, του Κυζίκου Βασιλείου, του Νικομηδείας Μιχαήλ, του Ἀμασσίας Νικήτα, του Μελιτηνῆς Νικήτα, του Γαγγρῶν Ἰωάννου, του Μύρων Χριστοφόρου, του Κορίνθου Θεοδώρου, του Ἀθηνῶν Νικολάου, του Μωκησού Λουκά, του Κρήτης Ἰωάννου, του Τραπεζούντος Μιχαήλ, του Λαρίσσης Ἰωάννου, του Φιλιππουπόλεως Βασιλείου, του Ῥόδου Λέοντος, του Φιλίππων Ἰωάννου, του Ἀδριανουπόλεως Λέοντος, του Ἱεραπόλεως Γεωργίου, του Μιτυλήνης Πόθου, του Νέων Πατρῶν Εὐθυμίου, του Εὐχαιτών Κωνσταντίνου, του Ἀμάστριδος Ἰωάννου, του Δοίστρας Λέοντος, του Κερκύρας Κωνσταντίνου, του Ἀβύδου Μιχαήλ, του Μεθύμνης Νικολάου, του Λακεδαιμονίας Νικήτα, του Μιλήτου Νικήτα, του Μαρωνίας Νικήτα, του Ἀρκαδιουπόλεως Κωνσταντίνου, του Παρίου Νικολάου, του Πραικονήσου Ἰσαακίου, του Σηλυβρίας Θεοδούλου, του Δέρκου Ἰωάννου, και του Ἀγχιάλου Στεφάνου.

γ'. Συμπαρισταμένων και τῶν θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων, του υπερτίμου και μεγάλου οἰκονόμου Ἀλεξίου, του μεγάλου σκευοφύλακος Ἰωάννου, του μεγάλου σακελλαρίου Στεφάνου, του χαρτοφύλακος Ἰωάννου, του κανστρισίου Σαμουήλ, του ραιφερενδαρίου Μιχαήλ, του ὑπομνηματογράφου Κωνσταντίνου, του ἱερομνήμονος Γεωργίου, του ἐπὶ τῶν γονάτων Κωνσταντίνου, του διδασκάλου τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων Νικαίου, του ὑπομιμησκότου Κωνσταντίνου, του πρώτου ἀρχοντος τῶν ἐκκλησιῶν Θεοδώρου του μάλιστα τῶν ῥητόρων Βασιλείου, και του δευτέρου ὀστιαρίου Μύρωνος.

δ' Ἡ βασιλεία μου, μέλλουσα ὑπογράψαι ἐν τῷ κατὰ τὴν δευτέραν του παρόντος Μαρτίου μηνὸς γεγονότι και ἀναγνωσθέντι σημειώματι ἐπὶ τῇ ἐρμηνείᾳ του εὐαγγελικοῦ ῥητοῦ του, Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἔσται, ἤθελῆσε μετὰ προσθήκης ποιήσασθαι τὴν οἰκίαν ὑπογραφήν, ἣ και ἀνεγνώσθη εἰς ἐπήκουον, ἔχουσα ἐπὶ λέξεων οὕτως· Στοιχῶ ταῖς γνώμαις τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν και τῆς ἱερᾶς και θείας συνόδου, και λέγω, ὅτι αὐτὴ ἡ σὰρξ του Κυρίου ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως ὑπερυψωθείσα και ἀνωτάτω πάσης τιμῆς ὑπερκειμένη, ὡς ἐξ ἄκρας ἐνώσεως ὁμόθετος γνωμένη, ἀμεταβλήτως, ἀελωιώτως, ἀσυγχύτως και ἀτρέπτως διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἐνωσιν, και ἀχώριστος και ἀδιάσπαστος μένουσα τῷ προσλαβομένῳ αὐτὴν Θεῷ Λόγῳ, ἰσοκλειῶς αὐτῷ τιμᾶται και προσκυνεῖται μιᾷ προσκυνήσει· και τοῖς βασιλικοῖς και θείοις ἐγκαθίδρυσται θώκοις ἐκ δεξιῶν του Πατρὸς, ὡς τὰ τῆς θεότητος ἀυχήματα καταπλουτήσασα, σωζομένων τῶν ἰδιοτήτων τῶν φύσεων.

ε'. Ὡς οὖν ἀρεστὴ τοῖς τε ἁγιωτάτοις πατριαρχαῖς και τῇ ἱερᾷ και θείᾳ συνόδῳ ἴδοξεν, ὡς οὕτω και αὐτοῖς φρονούσι, καθὼς και ἀπὸ τῶν γνώμων αὐτῶν ἐμφαίνεται, τῶν ἐν τῷ δηλωθέντι σημειώματι ἀναγεγραμμένων (καὶ μὴ πλατύτερον τὰ περὶ τούτου ἐν αὐταῖς ἐγράφη, διὰ τὸ μηδὲ τοιοῦτον λόγον εἰσαχθῆναι), ἀπεγράφη παρὰ τῆς βασιλείας μου μετὰ και τῆς τοιαύτης προσθήκης· εἶχε δὲ και δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων.

Ἰ. Μανουὴλ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς Ἀ Πορφυρογέννητος καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Κομνηνὸς στοιχῶ ταῖς γνώμας τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν καὶ τῆς θείας ἱερᾶς συνόδου, καὶ λέγω ὅτι αὕτη ἡ σάξ τοῦ Κυρίου ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως ὑπερῦψωθείσα, καὶ ἀνωτάτω πάσης τιμῆς ὑπερκειμένη, ὡς ἐξ ἀκρας ἐνώσεως ὁμόθετος γενομένη, ἀμεταβλήτως, ἀαλλουώτως, καὶ ἀτρέπτως, διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἑνωσιν, καὶ ἀχώριστος, καὶ ἀδιάσπαστος μένουσα τῷ προσλαβομένῳ αὐτῆν Θεῷ Λόγῳ, ἰσοκλιῶς αὐτῷ τιμᾶται καὶ προσκυνεῖται μίᾳ προσκυνήσει· καὶ τοῖς βασιλικοῖς καὶ θείοις ἐγκριθένται ὁσώματα ἐκ θεϊῶν τοῦ Πατρὸς, ὡς τὰ τῆς θεότητος αὐχέματα καταπλουτήσασα, σωζομένων ἰδιοτήτων τῶν φύσεων.

Αἱ ὑπογραφαὶ τῶν πατριαρχῶν.

ζ. Ὁ ταπεινὸς μοναχὸς Λουκᾶς καὶ ἱεὺς Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νίκης Ῥώμης ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἀθανάσιος ἱεὺς Θεοῦ πατριάρχης Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας ὁρίσας ὑπέγραψα.

Νικηφόρος ἱεὺς Θεοῦ πατριάρχης τῆς μητρὸς πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν ἁγίας Σιών πόλεως Ἱερουσαλὴμ ὁρίσας ὑπέγραψα.

Αἱ ὑπογραφαὶ τῶν μητροπολιτῶν.

η. Στέφανος ἱεὺς Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Καισαρείας Καππαδοκίας ὁρίσας ὑπέγραψα.

Μεγαλὴ μητροπολιτὴς Ἡρακλείας ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος ἱεὺς Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Κυζίκου Βασίλειος ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος ἱεὺς Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Νικομηδείας Μεγαλὴ ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος ἱεὺς Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Νικαίας Γεώργιος ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος ἱεὺς Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Χαλκηδόνος Κωνσταντίνος ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος ἱεὺς Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Ἀμασείας Νικήτας ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος ἱεὺς Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Μελιτηνῆς Νικήτας ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος ἱεὺς Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Γαγγρῶν Ἰωάννης ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος ἱεὺς Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Μύρων Χριστοφόρος ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος ἱεὺς Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Καρίας Λέων ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος ἱεὺς Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Κορίνθου Θεόδωρος ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος ἱεὺς Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Ἀθηνῶν Νικόλαος ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος ἱεὺς Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Μωκησσοῦ Λουκᾶς ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος ἱεὺς Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Κρήτης Ἰωάννης ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος ἱεὺς Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Τραπεζοῦντος Μεγαλὴ ὁρίσας ὑπέγραψα.

6. Manuel in Christo Deo fidelis rex Porphyrogenitus et Romanorum imperator Comnenus, sequor sententias sanctissimorum patriarcharum sacraeque et divae synodi, aique ipsam Domini carnem vi conjunctionis ipsius exaltatam, supraque omnem honorem collocatam (ita ut hoc eximio nexu deficata sit) immutabiliter, invariabiliter, inconfuse, inconvertibiliter, hypostaticae conjunctionis gratia inseparabilem indivisibilemque manentem, simul cum assumente ipsam Deo Verbo, pari honore coli et adorari, unica adoratione, regioque et divino in solio ad Patris dexteram reside, utpote quae gloriosas divinitatis dotes adepta est, salvis naturarum proprietatibus.

B *Subscriptiones patriarcharum.*

7. Humilis monachus Lucas et divina miseratione archiepiscopus Constantino- poleos novae Romae definiens subscripsi.

Athanasius divina miseratione patriarcha urbis Dei magnae Antiochiae definiens subscripsi.

Nicephorus divina miseratione patriarcha matris omnium Ecclesiarum Sionis urbi Jerusalem definiens subscripsi.

Subscriptiones metropolitaram.

8. Stephanus miseratione Dei archiepiscopus metropoleos Caesariae Cappadociae definiens subscripsi,

Michael metropolita Heracleae definiens subscripsi.

Humilis metropolita Cyzici Basilius definiens subscripsi.

Humilis metropolita Nicomediae Michael definiens subscripsi.

Humilis metropolita Nicæe Georgius definiens subscripsi.

Humilis metropolita Chalcedonis Constantinus definiens subscripsi.

Humilis et indignus et vilis metropolita Amasæ Nicetas definiens subscripsi.

Humilis metropolita Melitenes Nicetas definiens subscripsi.

Humilis metropolita Gangrorum Joannes definiens subscripsi.

D Humilis metropolita Myrorum Christophorus definiens subscripsi.

Humilis metropolita Cariae Leo definiens subscripsi.

Humilis archiepiscopus Corinthi Theodorus definiens subscripsi.

Humilis episcopus Athenarum Nicolaus definiens subscripsi.

Humilis metropolita Mocesii Lucas definiens subscripsi.

Archiepiscopus metropoleos Cretae Joannes definiens subscripsi.

Humilis metropolita Trapezuntis Michael definiens subscripsi.

- Humilis metropolita Larissæ Joannes definiens A** Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Λαρίσσης Ἰωάννης ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis metropolita Philippopoleos Basilius maximus definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως Βασίλειος ὁ μέγιστος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis metropolita Rhodi Leo definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ῥόδου Λέων ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis metropolita Philipporum Joannes definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Φιλίππων Ἰωάννης ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Minimus archiepiscopus Hadrianopoleos Leo definiens subscripsi.** Ὁ ἐλάχιστος ἐπίσκοπος Ἀδριανουπόλεως Λέων ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis metropolita Hierapoleos Georgius definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἱεραπόλεως Γεώργιος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis metropolita Dyrrachii Michael definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Δυρραχίου Μιχαὴλ ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Constantinus humilis metropolita Smyrnæ definiens subscripsi.** Κωνσταντῖνος ὁ εὐτελής μητροπολίτης Σμύρνης ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis metropolita Mitylenes Pothus definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Μιτυλήνης Πόθος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis episcopus metropoleos Neopatrarum Euthymius definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής ἐπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Νέων Πατρῶν Εὐθύμιος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Constantinus humilis metropolita Euchaitarum definiens subscripsi.** Κωνσταντῖνος ὁ εὐτελής μητροπολίτης Εὐχαιτῶν ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis metropolita Amastridis Joannes definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἀμαστρίδος Ἰωάννης ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis metropolita Thebarum Joannes definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Θεβῶν Ἰωάννης ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis episcopus metropoleos Serrarum Theodorus definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής ἐπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Σερρών Θεόδωρος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Indignus servus Christi et Dei mei Leo metropolita Dristræ definiens subscripsi.** Ὁ ἀνάξιος δούλος τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ μου Λέων μητροπολίτης Δρίστρας ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis metropolita Æni Joannes definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Αἰνίου Ἰωάννης ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis metropolita Corcyræ Constantinus definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Κορκυρῶν Κωνσταντῖνος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis metropolita Abydi Michael definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἀβύδου Μιχαὴλ ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis metropolita Methymnæ Nicolaus definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Μεθύμνης Νικόλαος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis metropolita Lacedæmonis Nicetas definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Λακεδαιμονίας Νικήτας ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis metropolita Paronaxiæ Constantinus definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Παροναξίας Κωνσταντῖνος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis metropolita Miletī Nicetas definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Μιλήτου Νικήτας ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis archiepiscopus Bizyæ Theodorus definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Βιζύης Θεόδωρος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis archiepiscopus Maronæ Nicetas definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Μαρωνείας Νικήτας ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis archiepiscopus Arcadiopoleos Constantinus definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Ἀρκαδιουπόλεως Κωνσταντῖνος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis archiepiscopus Parīi Nicolaus definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Παρίου Νικόλαος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis archiepiscopus Præconnesi Isaacius definiens subscripsi.** Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Προικονήσου Ἰσαάκιος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis archiepiscopus Selybriæ Theodulus definiens subscripsi.** Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Σηλυβρίας Θεόδουλος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis archiepiscopus Nicæ Demetrius definiens subscripsi.** Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Νίκης Δημήτριος ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐταλὴς ἀρχιεπίσκοπος Δέρκου Ἰωάννης ὀρί-
σας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐταλὴς ἀρχιεπίσκοπος Γοθίας Ἰωάννης ὀρί-
σας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐταλὴς ἀρχιεπίσκοπος Ἀγχιάλου Στέφανος ὀρί-
σας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐταλὴς μητροπολίτης Νεοκαισαρείας Βασι-
λειος, ἀπαιτούμενος ἀπὸ τοῦ προσόντος δικαίου τῆ
λαχούση με ἀγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ ἄνωθεν τοῦ Μύρων
ὑπογράψαι, διὰ τὸ συντελεσθῆναι καὶ ὑπογραφῆναι
τὸν θείωτατον τοῦτον τόμον πρὸ τοῦ χειροτονηθῆναι
με, ὀρίσας ἐνταῦθα ὑπέγραψα.

Ὁ εὐταλὴς μητροπολίτης Ἰκονίου Ἰωάννης ἀπαι-
τούμενος ἀπὸ τοῦ προσόντος δικαίου τῆ λαχούση με
ἀγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ ἄνωθεν τοῦ Κορίνθου ὑπογρά-
ψαι, διὰ τὸ συντελεσθῆναι καὶ ὑπογραφῆναι τὸν
θείωτατον τοῦτον τόμον πρὸ τοῦ χειροτονηθῆναι με,
ὀρίσας ἐνταῦθα ὑπέγραψα.

ΠΡΑΞΙΣ Δ.

α'. Ἐγγὺς δὲ τῆ Κυριωνύμου ταρσιελαυνούσης
ἡμέρας, καθ' ἣν τὰ περὶ τῆς τῶν ἁγίων εἰκόνων
ἀναστρωλώσεως ἐπ' Ἐκκλησίας συνοδικὰ διαλαλεῖται
συγγράμματα, καὶ τὰ τῆς ὀρθοδοξίας ἀνακαρῶνται,
ἐπιτίθενται μὲν κεφάλαια τέτταρα, τῷ δὲ συν-
οδικῷ βιβλίῳ ἐγκαταγράφονται· καὶ αὐτοῦ δὲ βασι-
λῆως τὸ αὐτοκρατορικὸν περιθεμένου διαδήμα, καὶ
τοῖς ἀγιωτάτοις πατριάρχαις καὶ τοῦ ἱερωτάτων
πάντων ἀρχιεπίσκοποις χοροῦ τὰς ἱεράς συνεισελθόντος
κτιχλίδας, ὁ συνταξιόμενος τόμος, ὡς εἰρηται, τῆ
ἀπρωσιμῶν τούτου καλὰ μὴ φερόμενος, παρὰ τὴν
μυστικὴν καὶ εὐρασίαν ἰσχυρίζεται τράπεζαν· καὶ τὰ
συντεθέντα κεφάλαια τοῖς προλαβόντως ἐγγεγραμ-
μένοις συνεκφρονούνται, καὶ τοῖς συνέλθοσι γνωρί-
ζονται ἅ καὶ ἐπὶ λέξεων οὕτω διαλαμβάνουσι.

Α'. — β'. Τοῖς μὴ ὀρθῶς τὰς τῶν ἁγίων διδασκα-
λῶν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας θείας φωνῆς ἐκλαμ-
βανομένοις, καὶ τὰ σαφῶς καὶ ἀριθύνως ἐν αὐταῖς
διὰ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτος εἰρημίνα
περριμνεύειν τε καὶ περιστρέφειν πειρωμένοις, ἀνά-
θημα.

Β'. — γ'. Τῶν παραδεχομένων τὴν τοῦ ἀληθινοῦ
Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φωνὴν τὴν,
Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, ληγεσθαι σὺν ταῖς
λοιπαῖς ἐρμηνείαις τῶν ἁγίων. Πατέρων, καὶ κατὰ
τὴν ἐν αὐτῷ ἀνθρωπότητα καθ' ἣν καὶ πέπονθε,
καθὼς διαῤῥήθη ἐν πολλοῖς τῶν θεοπνεύστων λόγων
αὐτῶν οἱ ἅγιοι Πατέρες ἀνακαρῶντουσιν· ἔτι δὲ καὶ
λεγοντων τὸν αὐτὸν Χριστὸν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ σάρκα
παθεῖν αἰωνία μνήμη.

Γ'. — δ'. Τοῖς νοοῦσι καὶ φθραγγόμενοις τὴν θέω-
σιν τοῦ προσλήμματος μετὰ μείψιν τῆς ἀνθρωπίνης
φύσεως εἰς θεότητα· καὶ μὴ φρονούσι ἐξ αὐτῆς
ἐκείνης, θείας μὲν ἀξίας καὶ μεγαλειότητος μετα-
σχῆν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, καὶ προσκυνεῖσθαι μὲν
προσκυνεῖσαι ἐν τῷ προσλαβομένῳ αὐτῷ Θεῷ Λόγῳ,
καὶ εἶναι ὁμότιμον, ὁμόδοξον, ζωοποιόν, ἰσοκλῆς τῷ
Θεῷ καὶ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι, καὶ ὁμό-
θρονον· μὴ μέντοι γε γενέσθαι ὁμοούσιον τῷ Θεῷ.

Humilis archiepiscopus Derci Joannes definiens
subscripsi.

Humilis archiepiscopus Gothiæ Joannes defi-
niens subscripsi.

Humilis archiepiscopus Anchiali Stephanus de-
finiens subscripsi.

Humilis metropolita Neocæsareæ Basilius, exi-
gente jure sanctissimæ Ecclesiæ meæ, ut supe-
rius ante Myrensem subscriberem, quia hic vene-
rabilis tomus absolutus fuit eique subscriptum,
ante quam ego consecrarer episcopus, idcirco
hic definiens subscripsi.

Humilis metropolita Iconii Joannes, exigente
jure sanctissimæ Ecclesiæ meæ, ut superius ante
Corinthium subscriberem, quia hic venerabilis
tomus absolutus fuit eique subscriptum, ante-
quam ego consecrarer episcopus, idcirco hic de-
finiens subscripsi.

ACTIO QUARTA.

1. Appropinquante Dominica die, qua recitan-
tur decreta synodica prædicaturque orthodoxa
sententia de restaurato sanctorum imaginum
cultu, proposita fuerunt capitula quatuor syno-
dicoque in libro prescripta : ipsoque rege impera-
toria redimito corona, et sanctissimis patriarchis
sacratissimoque omnium episcoporum cætu intra
sacros cancellos se recipientibus ; compositus,
uti dictum est. tomus invicta regis manu delatus,
super mystica cœlestique ponitur mensa : et con-
cinnata capitula cum præcedentibus scriptis ap-
probantur congregatoque cœli præleguntur,
quæ adamussim hæc erant.

I. — 2. Iis qui haud recte sanctorum doctorum
Ecclesiæ Dei venerabiles locutiones excipiunt ;
quæque aperte manifesteque ibi per sancti Spiritus
gratiam dicta sunt, perversa interpretatione
pessumdare nituntur, anathema sit.

II. — 3. Eorum qui veri Dei et Servatoris nostri
Jesu Christi dictionem *Pater meus major me est*
intelligant, cum reliquis SS. Patrum interpretatio-
nibus, etiam de Christi humanitate, in qua et
passus est, sicuti disertè in multis a Deo inspiratis
sermonibus suis sancti Patres deprædicant ; in-
super eorum qui affirmant eumdem Christum in
sua carne revera fuisse passum ; æterna memoria
sit.

III. — 4. Iis qui incarnationis deificationem
existimant aiantque esse humanæ naturæ in divi-
nitatem conversionem ; neque credunt ob ipsam
conjunctionem corpus quidem Domini divina di-
gnitate et honorificentia frui, unicaque adoratione
adorari in assumente illud Deo Verbo ; adeoque
esse simul honorabile, gloriosum, vivificum, parum
cum Deo Patre sanctissimoque Spiritu honoris, in
eodemque throno sedere ; non tamen consub-

stantiale Deo, ita ut physicas rei creatæ proprietates amittat, nempe circumscriptionem, et cætera quæ in Christi humana natura cernuntur; sed putant humanitatem conversam fuisse in divinitatis substantiam; ita ut hinc concludant vel phantasticam fuisse atque haud veram Domini incarnationem et passionem, vel Unigeniti divinitatem passam fuisse; anathema sit.

IV. — 5. Eorum qui dicunt, carnem Domini vi conjunctionis ipsius exaltatam, supraque omnem honorem collocatam (ita ut hoc eximio nexu deificata sit) immutabiliter, invariabiliter, inconfuse, inconvertibiliter, hypostaticæ conjunctionis gratia inseparabilem, indivisibilemque manentem simul cum assumente ipsam Deo Verbo, pari honore coli et adorari, unica adoratione, regioque et divino in solio ad Patris dexteram residere; utpote quæ Divinitatis dotes gloriosas adepta est, salvis naturarum proprietatibus: sic dicentium, inquam, æterna memoria sit.

6. Hæc quotannis eadem die Dominica cum antea dictis esse profitenda decretum est. Imo vero, cum per id tempus ordinandus esset Neocæsareæ episcopus, ad cætera quæ ob explorandam mentis orthodoxiam descripta erant, hoc etiam tunc imperatum est recitari his adamussim verbis.

7. Etiam amplector et profiteor ea quæ de effato Dominico in sanctis Evangeliiis: *Pater meus major me est* tradita sunt a sanctis Patribus, declarata autem in religioso tomo, qui compositus est nutu divinitus inspirati potentis sanctique nostri regis Porphyrogeniti et imperatoris domini Manuelis Comneni: nempe quod locutionem hanc protulit Dominus et Deus noster Jesus Christus etiam secundum suam creatam circumscriptionemque naturam in qua et passus est. Recipio autem de locutione hac cæteras quoque sanctorum Patrum interpretationes. Atque hæc a cunctis consecrandis deinceps episcopis profitenda esse constitutum est.

8. His actis, unius Dei Ecclesia in unum corpus rediit et unita est; exclamavitque cum magno Paulo: *Christus est pax nostra, qui fecit utraque unum*³⁵; et eum, qui æque ac Salomon sapientia infusa præditus erat, apprime pacificum et vere unctum Domini regem magnificavit.

ACTIO QUINTA.

1. Neque tamen interim dormitabat is qui zizanium in religionis tritico serere molitur; neque porro demoratus est, neque malitiam diu distulit. sed rumores iterum insonuerunt, qui persanatum nuper Christianitatis corpus exulcerare tentabant: denuoque obloquebantur quidam, conditum to-

³⁵ Ephes. II, 14.

ως ἐκστῆναι τῶν φυσικῶν ἰδιότητων τοῦ κτιστοῦ, τοῦ περιγραπτοῦ, καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐν τῇ ἀνθρωπιᾷ φύσει τοῦ Χριστοῦ θεωρουμένων· μεταμφιθεῖν δὲ εἰς τὴν θεότητος οὐσίαν, ὡς ἐκ τούτου εἰσάγειν ἢ φαντασία καὶ οὐκ ἀληθεία γεγονέναι τὴν ἐνανθρωπήσιν τοῦ Κυρίου καὶ τὰ πάθη, ἢ τὴν τοῦ Μονογενοῦς θεότητα παθεῖν, ἀνάθεμα.

Δ'. — ε'. Τῶν λεγόντων ὅτι ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως ὑπερυψωθείσα, καὶ ἀνωτάτων πάντας τιμῆς ὑπερκειμένη, ὡς ἐξ ἄκρας ἐνώσεως ὁμοθως γενομένη, ἀμεταβλήτως, ἀναλλοιώτως, ἀσηχγῆτως καὶ ἀτρέπτως, διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν, καὶ ἀχώριστος καὶ ἀδιάσπαστος μένουσα τῷ προλήβοντι αὐτὴν Θεῷ Λόγῳ, ἰσοκλιῶς αὐτῷ τιμᾶται καὶ προσκυνεῖται μὲν προσκυνήσει, καὶ τοῖς βασιλείαις καὶ θεοῖς ἐγκαθίδρυται θάκοις ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ὡς τὰ τῆς θεότητος ἀρχήματα κατακλυθέντα, σωζομένων τῶν ἰδιοτήτων τῶν φύσεων, αἰωνία ἡ μνήμη.

ς'. Ταῦτα δὲ καὶ ἐτησίως κατὰ ταύτην τὴν κυριώτατον συνεκφωνεῖσθαι τοῖς προγραφείοις κελεύρωται· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ τρικαῦτα τότε χειροτονηθέντα μέλλοντος ἀρχιερέως τῆς Νεοκαισαρείου πόλεως, τοῖς παρὰ τοῦ πρότερον πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ ἑαυτῶν φρονήματος γραφομένοις καὶ ταῦτα συνεξησφάλισται πρὸς ἑπος οὕτω διαλαμβανοντα·

ς'. Ἐτι κατασπάζομαι καὶ ὁμολογῶ τὰ περὶ τῆς ἐν τοῖς ἁγίοις Εὐαγγελίοις Δεσποτικῆς φωνῆς τῆς, Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν, παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων παραδοθέντα καὶ διατρανωθέντα, ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς τόμου τοῦ ἐκτεθέντος θεοκινήτου νεύματι τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως Πορφυρογενήτου καὶ αὐτοκράτορος κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ· ἤγουν ὅτι τὴν φωνὴν ταύτην εἰρηται ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν καὶ περιγραπτὴν φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέπονθε. Δέχομαι δὲ καὶ τὰς περὶ τοῦ τοιοῦτου ῥητοῦ ἐτίρας ἐρμηνείας τῶν ἁγίων Πατέρων. Ἄπειρ καὶ ἐφεξῆς οἱ χειροτονεῖσθαι μέλλοντες πάντες ἀρχιεροὺς ὠρίσθησαν ἀσφαλίζεσθαι.

η'. Γέγονε ταῦτα· καὶ ἡ τοῦ ἐνός Θεοῦ Ἐκκλησία πρὸς ἐν συνήγεται καὶ συνήνωτο· καὶ κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον· Χριστός ἐστίν ἡ εἰρήνη ἡμῶν ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρω ἐν, ἀνακέραγε· καὶ τὸν κατὰ Σολομώντα τὸ τῆς φρονήσεως χύμα πλουτήσαντα καὶ εἰρηνικώτατον ἀληθῶς τὸν Χριστὸν Κυρίου βασιλεία προσμεγαλυνεν.

ΠΡΑΞΙΣ Ε'.

α'. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἦν ἀμελεῖν τὸν ἀγρυπνον τῶν ζιζανίων σπορέα τῷ τῆς εὐσεβείας σίτω ἐπιδουλεύοντα· οὐκ οὐκ οὐδ' ἀνιβάλετο, οὐδὲ τὴν κακίαν ἐπὶ μακρὸν ὑπερέθετο· ἀλλ' ὑποτονθορυσμοὶ τινες πάλιν ἐπανηχούοντο, τὸ συνουλωθῆν ἤδη τοῦ τῶν Χριστιανῶν σώματος ἀναξίαν ἀποπειρώμενοι· καὶ

ὅθεν τὸν ἐπιτεθέντα τόμον τῆς ἀσφαλείας ἔπει-
 ε, καὶ παρερμηνεύσει τὰς ἐγκαταγεγραμμένας
 ἐπιχειροῦντες, καὶ ἀναστατοῦν τινὰς βιαζόμενοι·
 ἢ καὶ συνοδικῆς γενομένης κατεξέτασις,
 ἐπείθη καὶ τὸ περι τούτων λυθῆναι περι-
 νόμων· καὶ γούν ἐγγραφοὺς συντείθη καὶ
 λίαν συνοδοῦ μίσην ἐξελάλθη, τοιῶσδέ τινος ὅν
 ἴψως.

Στοιχῶ τῇ γνώμῃ τοῦ κρατίστου καὶ θεοσι-
 ἄγιου ἡμῶν βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος, καὶ
 γιωτάτου μου δεσπότου καὶ οἰκουμηνικοῦ πα-
 ρου, καὶ τῶν ἐτέρων ἀγιωτάτων πατριαρχῶν,
 εὐσεβοῦς μεγαλῆς Ἀντιοχείας, καὶ τοῦ
 λόμων, καὶ τῆς ἱερᾶς καὶ θείας συνοδοῦ· καὶ
 τὸν μὴ ταῦταις ἀμεταθέτως καὶ μετὰ καθαρᾶς
 ἐθέσαντα συνειδήσεως, ἢ ἐναντία φρονήσαντα, B

τὸ κῦρος αἰ τοιαῦται γνώμαι εὐτέρασεν, ἢ
 ἴσου φρονήσαντα, ἀναθέματι καθυποβάλλω, καὶ
 ὃν δὲ, εἰ μὴ οὕτως ἔγω. Ἐπί δὲ σκάνδαλον
 ἐν, ὅτι τινὲς μὲν τὰς τοιαύτας γνώμας κωρο-
 νισοῦσι, λέγοντες μὴ νοεῖσθαι τὴν τοῦ ἀληθινοῦ
 καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φωνὴν τῆν,
 τῆρ μου μίζων ἐστὶ, καθώσπερ κατὰ διαφό-
 ρηγήσεις παρὰ τῶν θεοφόρων ἀγίων Πατέρων
 εὔθη, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐν τῷ αὐτῷ Χριστῷ
 πίνεν κτιστῆν καὶ περιγραπτῆν φύσιν, καθ' ἣν
 ἦν τότε οὖσαν καὶ πίπυθη, μόνη δὲ τῇ κενώ-
 ῃ τοιαύτη φωνὴν προσαρμόζουσι· τινὲς δὲ
 τῇ κατὰ ψιλὴν ἐπίνοιαν διαίρειται τὴν τοιαυτην
 Κυρίου φωνὴν ἐπιπέμνουσι, λέγοντες· προσαρμό-
 γαύτην, ὅποτε ἡ τοῦ Κυρίου σάρξ νοεῖται καθ' C
 κεχωρισμένη τῆς θεότητος, ὡσπερ εἰ μὴ δὲ
 καθ' ὃν τρόπον καὶ δοῦλη καὶ ἀγνοοῦσα λέ-
 γεται· καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὴν κατὰ ψιλὴν ἐπίνοιαν
 τῶν, ὡς εἶρηται, λέγουσι τὴν φωνὴν ταύτην
 καὶ, ἦν ὁ αὐτὸς Χριστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν εἶρηκε
 τὴν ἐν αὐτῷ ἀνθρωπίνην κτιστὴν καὶ περι-
 ἦν φύσιν, καθ' ἣν καὶ πίπυθεν· ἢ καὶ ὅτι τὸ
 οὐδὲ φύσει ὑποδύμενος πρόσωπον τοῦτο
 καθ' ὃν τρόπον λέγεται καὶ ἡ ἐγκατάλειψις,
 ἐστὶ τοῖς θεηγόροις Πατράσι πρόσωπον τῆς
 τῶν ἀνθρώπων φύσεως ἐκλαμβανομένη· καὶ
 αὐτοῦ καθυποβάλλω τῷ ἀναθέματι.

Αἱ μέντοι γνώμαι· ἔγουν ἡ μὲν τοῦ κρατίστου
 τοῦ ἀγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος ἔχει οὕτως· D
 ὅ ταις γνώμαις τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν
 εὐσεβοῦς καὶ ἱερᾶς συνοδοῦ· καὶ λέγω ὅτι αὕτη
 εἰς τοῦ Κυρίου, εἰς αὐτῆς ἐνώσεως ὑπερφω-
 καὶ ἀνωτάτω πάσης τιμῆς ὑπερκειμένη, ὡς
 καὶ ἐνώσεως ὁμοθεοῦ γενομένη, ἀμεταβλήτως,
 ὡς ἴσως, ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως, δια τὴν καθ'
 ἡμῶν ἐνώσειν, καὶ ἀχώριστος καὶ ἀδιάσπαστος
 ἐν τῷ προσλαβομένῳ αὐτῆν Θεῷ Λόγῳ, ἰσο-
 αὐτῷ τιμᾶται καὶ προσκυνεῖται μὴ προσκυ-
 καὶ τοῖς βασιλικοῖς καὶ θείοις ἐγκαθίδρυται
 ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ὡς τὰ τῆς θεότητος

A mum synodicum obscuritatis insimulantes, scri-
 ptarum ibi sententiarum sensum pervertentes,
 sectamque sibi conflare conantes. Quam rem cum
 synodus considerasset, necessarium esse judicavit
 rumores hujusmodi comprimere. Quamobrem for-
 mula composita mediaque in synodo recitata fuit,
 cujus continentia hæc.

2. Sequor sententiam potentissimi a Deo coro-
 nati sancti nostri regis et imperatoris, nec non
 sanctissimi mei domini et œcumenici patriarchæ.
 et aliorum sanctissimorum patriarcharum, nempe
 urbis Dei magnæ Antiochiæ, ac Hierosolymorum,
 sacræque et divinæ synodi. Et quicumque his fir-
 miter et cum pura conscientia non adhæserit, vel
 contraria senserit, postquam hæc doctrinæ definitæ
 fuerunt vel in posterum sentiet, eum ego anathe-
 mati subijcio, meque adeo ipsum, nisi sic cradi-
 dero. Quoniam vero scandalum incidit, propterea
 quod nonnulli has sententias prava interpretatione
 pessumdant, dicentes non intelligi veri Dei et Ser-
 vatoris nostri Jesu Christi locutionem *Pater meus
 major me est*, sicuti juxta diversas sanctorum et
 inspiratorum Patrum interpretationes explicata
 fuit, etiam secundum humanam Christi creatam
 circumscriptamque naturam, in qua tum passibilis
 reapse passus est: sed uni exinanitioni hujusmodi
 dictionem ipsi accommodant: quidam vero etiam
 secundum unam ac simplicem distinctionem
 mentalem hæc verba intelligunt; dicentes recte
 se habere locutionem, si per mentis præcisionem
 caro Domini ipsa per se et absque divinitate cogi-
 tetur, tanquam ne unita quidem esset; juxta quam
 rationem et serva et inscia dicitur; proptereaque
 secundum simplicem mentis distinctionem verba
 hæc prolata affirmant, quæ reapse idem Christus
 Deus noster dixit secundum suam humanam crea-
 tam circumscriptamque naturam, in qua etiam
 passus est: vel etiam dicunt Christum sic locutum,
 quatenus communis naturæ personam repræsen-
 tabat; secundum quam rationem dicitur etiam
 derelictio in cruce, quam Deo inspirati Patres de
 communis hominum naturæ persona arciipiunt;
 hos etiam, inquam, sic opinantes anathemati
 subijcio.

3. En autem ipsas sententias. Et quidem poten-
 tissimi a Deo coronati sancti nostri imperatoris sen-
 tentia ita se habet. Sequor sententias sanctissimo-
 rum patriarcharum et divinæ sanctæque synodi,
 aioque ipsam Domini carnem conjunctione cum
 Verbo exaltatam, supraque omnem honorem collo-
 catam, (ita ut hoc eximio nexu deficata sit) immu-
 tabiliter, invariabiliter, inconfuso, inconvertibili-
 ter, hypostaticæ conjunctionis gratia inseparabilem
 indivisibilemque manentem, cum assumente ipsam
 Deo Verbo, pari honore coli et adorari, unice ad-
 oratione, regioque et divino in solio ad Patris
 dexteram residere, utpote quæ Divinitatis dotes

gloriosas adeptæ est, salvis naturarum proprietatibus.

4. Sanctissimi autem nostri domini œcumenici patriarchæ sententia talis fuit. Mihi videntur quotquot episcopi ac præpositi de Christi humanitate dicta affirmarunt verba: *Pater meus major me est*, id est secundum ejus creatam humanam naturam in qua et passus est, recte et inoffense atque ad propositum respondisse: qui autem aliter dixerunt, obscure respondisse videntur, imo inter se discordes neque ad propositum collineantes. Sanctissimi autem urbis Dei magnæ Antiochiæ patriarchæ, hæc fuit. Sanctissimus patriarcha urbis Dei magnæ Antiochiæ ait, dictum fuisse a Christo: *Pater meus major me est*, etiam secundum incarnationem creatamque suam naturam ac passibilem. Sanctissimi denique Hierosolymorum patriarchæ ejusmodi sententia fuit. Sanctissimus Hierosolymorum patriarcha dixit: Jam sanctus Spiritus verba, *Pater meus major me est*, explicavit per sanctos magnosque illuminatores Ecclesiæ, sacrosanctasque synodos. Recipio igitur cunctas traditiones, secundum quas illa verba intellecta sunt. Quoniam vero affirmarunt *Patres*, dictum hoc a Christo fuisse tum quatenus verus Deus est, tum etiam quatenus verus homo, qui nempe creatam passibilemque naturam habet, in qua etiam passus est, aio id ipsum ego quoque, neque inficias ire queo. His autem sententiis sigillatim subscriptum fuit; œsque lectæ sunt audiente sanctissimo œcumenico Patriarcha divinaque et sacra synodo, per Dei amatissimum magnum scevophylacem Joannem pantechnem. Denique adjectum est decretum synodicum, cujus continentiam in consequentibus damus.

ACTIO SEXTA.

Mensis Martii die vicesima, indictionis decimæ quartæ, die prima.

1. Præsidente sanctissimo nostro domino œcumenico patriarcha domino Luca in occidentali catechumeneo; considentibus Cæsariensi, Nicomediensi, Melitenensi, Gangrensi, Larissensi, Cretensi, Philippopolitano, Euchaitensi, Philippensi, Hierapolitano, Serrensi, Abydeno, Paronaxio, Milesio, Arcadiopolitano, Pario, Præconnesio, Selybriensi, Anchialensi; astantibus dominis præpositis; Dei amatissimum magnum scevophylax Joannes Pantechnes, ut se omni suspicione purgaret, sicuti palam fit ex progredientibus synodi decretis, sistens se hodie legit ex libello continentiam ejus. Postquam igitur hæc lecta sunt publice coram nostra mediocritate sacraque synodo, in hac schedula nomen suum subscripsit, seque omni suspicione purgavit, ita ut superiora synodi decreta nihil ad ipsum jam attinerent. Deinde exaratum in eadem schedula scriptum hujusmodi, eique per complures dies subscriperunt alii quoque episcopi, quia non-

(42) Vide col. 250.

Α ἀρχήματα κατακλυθήσασα, σωζομένων τῶν ἐκείνην τῶν φύσεων.

δ'. Ἡ δὲ τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου οὕτως (42)· ὅτι Ἐμοὶ δοκοῦσιν ὅσοι εἶπον τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ἀρχόντων κατὰ τὸ ἐν τῷ Χριστῷ ἀνθρώπινον εἰρησθαι τὸ Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἴστω, ἦγουν κατὰ τὴν ἐκ αὐτῷ ἀνθρωπίνῃ κτιστῆν φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέπονθεν, ὀρθῶς καὶ ἀπροσκόπτως καὶ πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἀποκρίνασθαι· οἱ δὲ ἄλλως εἰρηκότες, ἀσπῆ ποιησάμενοι τὴν ἀπόκρισιν, καὶ μᾶλλον πρὸς ἀλλήλους μὴ συμφωνήσαντες, οὐδὲ πρὸς τὴν ἐρώτησιν δοκοῦσι μοι ἀποκρίνασθαι. Ἡ δὲ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας οὕτως. Ὁ ἁγιωτάτος πατριάρχης Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας εἶπεν εἰρησθαι τὸ· Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου παρὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ τὴν ἐκ ἀνθρωπίνῃ καὶ το ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ κτιστὸν τε καὶ παθητὸν. Ἡ δὲ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων οὕτως· Ὁ ἁγιωτάτος πατριάρχης Ἱεροσολύμων εἶπεν· Ἐφθασε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἴστω, ἐρμηνεύσαι διὰ τῶν ἁγίων καὶ μεγάλων φωστῆρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν συνόδων· δέχομαι γοῦν πάσης τᾶς ἐκδοχᾶς καθ' ἃς ἠρμήνευσαν αὐτό. Ἐστὶ δὲ εἰρηκασιν ὅτι καὶ ὡς Θεὸς τελειός, καὶ ὡς ἄνθρωπος τελειός εἶρηκεν ὁ αὐτὸς Χριστὸς τὸ τοιοῦτον ῥῆμα, ἦγουν ὡς ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὴν κτιστὴν φύσιν καὶ παθητὴν καθ' ἣν καὶ πέπονθε· λέγω καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ καὶ οὐ δύναμαι ἀρνεῖσθαι· ὃ καὶ ὑπογράφη, ὑναγνωσθε ἐν ἐπηκόῳ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου καὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου μεγάλου σκευοφύλακος Ἰωάννου τοῦ Παντεχνῆ. Ἐπὶ δὲ τούτῳ καὶ σημεῖωμα συνοδικῶν ἐξετίθη, ταῦτα καὶ αὐτὸ ῥητῶς διεγούμενον.

ΠΡΑΞΙΣ ς'.

Μηνὶ Μαρτίῳ κ', ἡμέρᾳ πρώτη ἰνδικτιῶνος ιδ'.

α'. Προκαθημένου τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ Λουκᾶ ἐν τοῖς δυτικοῖς κατηχομενείοις· συνεδριαζόντων, τοῦ Καισαρείας, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Μελιτηνῆς, τοῦ Γαγγρῶν, τοῦ Λαρίσης, τοῦ Κρήτης, τοῦ Φιλιππουπόλεως, τοῦ Εὐχαίτων, τοῦ Φιλίππων, τοῦ Ἱεροπόλεως, τοῦ Σερῶν, τοῦ Ἀβύδου, τοῦ Παροναξίας, τοῦ Μιλήτου, τοῦ Ἀρκαδιουπόλεως, τοῦ Παρίου, τοῦ Προικοννήσου, τοῦ Σηλυβρίας, καὶ τοῦ Ἀρχιεῖλου· περισταμένων καὶ δεσποτικῶν ἀρχόντων· ὁ θεοφιλέστατος μέγας σκευοφύλαξ Ἰωάννης ὁ Παντεχνῆς, ἑαυτὸν ἀπαλάττων πάσης ὑποψίας, καθὰ θαλοῦται τοῖς προδᾶσι συνοδικῶν σημεῖωμᾶσι, παρῆστας τὴν σήμερον, ἀνέγνω ἀπὸ εἰληταρίου τὰ ὑπογεταγμένα· ὡς οὖν ἀνέγνω ταῦτα ἐπὶ κοινοῦ καὶ ἐνώπιον τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου, ἐν τῷ τοιοῦτῳ χαρτίῳ ὑπέγραψεν, ἑαυτὸν πάσης ὑποψίας ἀπέλλαξεν, ἀπρακτεῖν ὀφειλόντων ὅσων ἐπ' αὐτῷ καὶ τῶν προγεγονότων συνοδικῶν σημεῖωμᾶ-

των (43) ἔπειτα ἐγκαταστρωμένον ἦν ἐν αὐτῷ τὸ τοιοῦτον Α
ἔγγραφο· ἐπὶ δὲ τῷ προγραφέντι ἔγγραφῳ, κατὰ
διαφόρους ἡμέρας ὑπέγραψαν καὶ ἕτεροι ἀρχιερεῖς
διὰ τὸ σκανδαλισθῆναι τινὰς τῶν ἀρχιερέων καὶ ἐπ'
αὐτοῖς· καὶ θέλει καὶ τούτους μηδὲν ὑποψίας ἰνδαίμα
κατ' αὐτὸν, παρ' οἰωδῆται σωζέσθαι. οἱ καὶ ἦσαν·
ὁ Μύρων Χριστοφόρος, ὁ Λαρίσσης Ἰωάννης, ὁ Ῥόδου
Λέων, ὁ Ἀδριανοπόλεως Λέων, ὁ Νέων Πατρῶν
Εὐθύμιος, ὁ Θηβῶν Ἰωάννης, καὶ ὁ Μαρωνείας Νικῆτας· ὧν ἐπ' ἐκάστου ὑπογραφή καὶ σημείωμα, συνοδικῶς
ἔξεσθητο, τῆς αὐτῆς ὄντα δυνάμεως.

β. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ἕτερον προέβη συνοδικὸν ση-
μείωμα, αὐτολεὶ οὕτως περιέχον,

Μηνὶ Ἀπριλίῳ ε' ἡμέρᾳ δ' ἰνδακτιῶνος ιδ'.

Προκαθημένου Λουκᾶ τοῦ ἀγιωτάτου ἡμῶν δεσπό-
του καὶ οἰκουμένου πατριάρχου ἐν τοῖς δεξιῶς
ἀλεξιακοῖς κατηχευμένοις συνειριζόντων τῇ με-
γάλῃ ἀγιωσίῃ αὐτοῦ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Β
Καίσαρειας, τοῦ Νικομηθείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Με-
λετηνῆς, τοῦ Γαγγρῶν, τοῦ Καρίας, τοῦ Ἰκονίου,
τοῦ Κορίνθου, τοῦ Μωκνησοῦ, τοῦ Κρήτης, τοῦ Τρα-
πέζουντος, τοῦ Φιλίππων, τοῦ Ἰεραπόλεως, τοῦ Με-
τυλήνης, τοῦ Θηβῶν, τοῦ Σαρδῶν, τοῦ Δρίστρας,
τοῦ Κερκύρας, τοῦ Ἀδύδου, τοῦ Μιλήτου, τοῦ Μα-
ρωνείας, τοῦ Παρίου, τοῦ Σηλυβρίας, τοῦ Νίκης,
καὶ τοῦ Ἀρχιελεῦ· παρισταμένων καὶ θεοφιλεστά-
των δεσποτικῶν ἀρχόντων· ὁ θεοφιλέστατος διάκο-
νος καὶ καστρισιὸς τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγά-
λης ἐκκλησίας Σαμουὴλ, πάσης ὑποψίας ἑαυτὸν
ἀπαλλάττων, κατὰ τὴν τετάρτην τοῦ παρόντος Ἀπρι-
λίου μηνὸς ἐπὶ τοῦ μέσου σταῖς, καὶ τὸ διαφόρως
πρὸς τινος ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ θεοφιλεστά-
των ἀρχόντων ἀναγνωσθῆν καὶ ὑπογραφῆν εὐλη-
C τῆριον ἀπὸ χειρᾶς λαβῶν, εἰς ἐπιχοῦν τοῦ ἱεροῦ
συνεδρίου ἀνέγνω τὰ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα μετὰ καὶ
προσθήκης, προσθεθείσης αὐτῷ, διὰ τὸ εὐρεθῆναι χάριτη,
αὐτῶν ἐπὶ λέξων οὕτω.

γ. Ἐπει δὲ καὶ χαρτίον ἐνεφανίσθη ἔχον οὕτως ἐν
καπαρχαῖς· Ἐκαὶ εἰδύλασαν φόβον οὐ οὐκ ἦν
φόβος, ἐν προσήταις Προφήταις ἅμα καὶ βασιλεῖς,
ἐρησί που ψάλλον ἐν πνεύματι, παρατούμενον δὲ
κατὰ τὸ τέλος ἐν τούτοις· εἰ γοῦν ἀπερέχειν φασὶν
αἱ Γραφαὶ τοῦ Χριστοῦ τὸν Πατέρα (44), καθὸ τίως
οὕτως οὐκ ἐνεθρόνησεν, οὐδὲν καινὸν εἰ καὶ τὸ
μειζον ἔχειν τοῦ ἐν αὐτῷ ἀνθρωπίνου διανοητικῶς
φαστασθήσεται τισὶ καὶ ῥηθήσεται. Ὡστε δὲ καὶ τοῖς
πρὸς τῶν ἁγίων ῥηθείαις ὁμοφώνως ἔχοντα δεῖξαι
ταῦτα τὰ δεδογμένα, ἡμῖν λεγέτωσαν οὗτοι, καὶ
ἡμεῖς σιωπήσομεν· ἐν δὲ τῷ τοιοῦτῳ χάριτι μετὰ
καὶ ἄλλων τινῶν ἀπεμφαινόντων καὶ ἀπαθόντων
πρὸς τὰ τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστο-
λικῆς Ἐκκλησίας ὀρθότατα δόγματα, καὶ ταῦτα D
ἀπαμφαικτικῶς εἰόμεν γὰρ λέγειν Ἀμφιλοχίου καὶ

²⁶ Psal. XIII, 5.

(43) Vide col. 262.

(44) Nimirum, ut nonnulli explicant, quatenus
auctor est Filii Pater, ut in præcedentibus dictum

nulli scandalum de aliis sumpserant; qui nolue-
runt ullam suspicionis speciem de se apud quem-
libet superesse. Erant autem hi: Myrorum Chri-
stophorus, Larissæ Joannes, Rhodi Leo, Hadriano-
poleos Leo, Neopatrarum Euthymius, Thebarum
Joannes, Maronæ Nicetas: de quorum singulo-
rum subscriptionibus condita sunt decreta syno-
dica tenoris ejusdem.

2. Post hæc aliud quoque prodiit synodicum de-
cretum hisce verbis.

*Mensis Aprilis die sexta, quarta indictionis de-
cimæ quartæ.*

Præsidente Luca sanctissimo nostro domino et
œcumenico patriarcha in dextro alexiano catechu-
meneo; considentibus cum magna sanctitate ejus
sacratissimis episcopis, Cæsariensi, Nicomediensi,
Nicæno, Melitenensi, Gangrensi, Cario, Iconiensi,
Corinthio, Mocesino, Cretensi, Trapezuntio, Phi-
lippensi, Hierapolitano, Mitylenæo, Thebano, Ser-
rensi, Dristrensi, Corcyræo, Abydeno, Milesio, Ma-
roneensi, Pario, Selybriensi, Nicensi, Anchialensi;
astantibus Dei amantissimis dominis præpositis;
Dei amantissimus diaconus et canstrisius sanctis-
simæ Dei magnæ Ecclesiæ Samuel, omni suspi-
cione semet liberans, quarta die præsentis Aprilis
in medio consistens, et jam multipliciter a nonnul-
lis sacratissimis episcopis Deique amantissimis
præpositis lectum et subscriptum libellum præ-
manibus tenens, audiente sacro synedrio legit
continentiam ejus, itemque additamentum ipsi
subnexum. Causa ejus rei fuerat, quod inventa
charta fuerat ea continens quæ in additamento
perscribentur, his videlicet verbis.

τοιαῦτα διαλαμβάνοντα οἷα ἡ προσθήκη περιείχεν· ἢ καὶ

3. Quoniam schedula apparuit, cujus initium est
hoc: *Ibi expaverunt timore ubi non erat timor* ²⁶,
Propheta summus idemque rex inspiratus dixit in
Psalmo, id quod modo ad exitum deductum est.
Etenim si Patrem extollunt supra Christum Scri-
pturæ, quo tempore nondum venerat ad incarna-
tionem, nil profecto novi est, quod majorem Pa-
trem humanitate Christi quidam nunc imaginantur
atque affirmant. Verumtamen isti si certe nobis
demonstrabunt dicta sua cum sanctorum quoque
sententiis conspirare, tum demum silentium nobis
imponent. In eadem autem schedula, præter alia
quædam abhorrentia et dissona a sanctæ Dei ca-
tholicæ et apostolicæ Ecclesiæ rectissimis dogma-
tibus, hæc quoque continebantur. Mitto enim Am-
philochium, Ambrosium, aliosque haud paucos in-

fuit; quæ tamen res nihil Filio detrahit, neque in-
feriorem Patri constituit.

spiratos viros, quorum alii audacter de hoc dogmate locuti sunt, quantum certe ipsa verba sonant: alii ipsum aperte præ se tulerunt. Et infra: *Mente quidem Christum, prout homo est, separatim imaginari; atque ita majorem ipso Patrem cogitare; atque hanc schedulam, quatenus scilicet præter orthodoxam pietatem loquitur; et hæc ipsa sanctis Patribus nostris verba injuriosa; et confingere sibi distinctam veluti Christi humanitatem; atque ita majorem ipso Patrem judicare; hæc, inquam, manifesto subjecio anathemati; itemque eum qui sic credat vel scribat, vel scripturus sit aut crediturus, quisquis sit, sive ego sive alius quispiam.*

4. Postquam igitur hæc legit, et coram nostra mediocritate, sacraque considerente fraternitate, huic libello subscripsit; decretum est hodie quidem ipsum, his peractis, pergere porro et ulterius prægredi, sicuti et alios qui cæteris libellis subscripserant, versarique nobiscum et officio fungi cum nostra mediocritate et cum sancta divinaque synodo. Visum insuper est, præter capitula, nuper constituta, synodico tomo, qui in orthodoxiæ festo die legendus esset, hæc esse adjicienda. — *lis qui respuunt sanctorum Patrum locutiones, quæ ad rectorum Ecclesiæ Dei dogmatum confirmationem dictæ sunt, Athanasii, Cyrilli, Ambrosii, Amphilo- chii, inspirati a Deo Leonis Papæ veteris Romæ, aliorumque; nec non repudiantibus œcumenicarum synodorum actus, quartæ, inquam, et sextæ anathema sit.*

5. His omnibus, tanquam domui super petram fundatæ, pulcherrimum tectum accessit, quam petram esse Christum magnus Paulus docuit³⁷; et tanquam fonti orthodoxiam aquam fundenti sigillum sacrum et genuinum; denique tanquam horto lignum vitæ habenti porta inexpugnabilis accessit potentissimi sanctique nostri regis edictum, quod ita se habet.

6. Manuel in Christo Deo fidelis rex Porphyrogenitus, etc.

(Manuelis edictum jam edidimus in tomo nostro CXXXIII, cum aliis ejusdem imperatoris constitutionibus ecclesiasticis).

Erat autem hoc religiosissimum edictum sub- signatum rubris litteris manu propria potentissimi et sancti nostri imperatoris, mense Aprili, indictione XIV; sigilloque aureo munitum.

ACTIO SEPTIMA.

1. Post hoc lectum venerabile edictum regium, prodiit synodicum decretum verbis his:

³⁷ I Cor, x, 4.

(45) Videlicet ob metum Nestoriani erroris.

Ἀμβροσίου καὶ ἑτέρων οὐκ ὀλίγων πνευματοφόρων ἀνδρῶν· ὧν οἱ μὲν τολμηρὰ περὶ τοῦ τοιοῦτου δόγματος ἀπεφθέγγαντο, ὅσον κατὰ τὸ τῶν λέξεων πρόχειρον οἱ δὲ καὶ ἐνέφηναν τοῦτο. Καὶ κατωτέρω· Σκιαγραφεῖν μέντοι τῶ νῶ τὸ κατὰ Χριστὸν ἀνθρώπινον, καὶ οὕτω μείζονα τὸν Πατέρα διανοεῖσθαι καὶ τὸν τοιοῦτον χάρτην, καθόσα δηλαδὴ παρὰ τὸ ὀρθὸν τῆς εὐσεβείας διεξιέσι λόγον, καὶ αὐτὰ δὴ ταῦτα τὰ περὶ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν ἀπόφραμα ῥήματα, καὶ τὸ σκιαγραφεῖσθαι τὸ κατὰ τὸν Χριστὸν ἀνθρώπινον, καὶ οὕτω μείζονα τὸν Πατέρα τοῦτου διανοεῖσθαι, λαμπρῶ καθυπεβάλλω τῷ ἐκθέματι (45)· καὶ τὸν ταῦτα φρονούντα καὶ γράφοντα, εἴτε ποτὲ γράφοντα ἢ φρονήσοντα, ἀποίως ὦν καὶ εἴη, εἴτε ἐγὼ εἴτε ἕτερος.

δ'. Ὡς οὖν ἀνεγνώ ταῦτα καὶ ἐπ' ὄψει τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς συνδριαζούσης ἱερᾶς ἀδελφότητος ἐν τῷ τοιοῦτῳ εὐλαταρίῳ ὑπέγραψεν, ὡρίσθη τὴν σήμερον αὐτὸν μὲν ἀκολούθως προκόπτειν καὶ προσδεῖν ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν ὡσπερ καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς ἐν τοῖς ἑτέροις εὐλαταρίοις ὑπογράψαντας καὶ τῇ ἡμῶν συνέρχεται καὶ συλλειτουργεῖν μετριότητι, καὶ τῇ ἱερᾷ καὶ θεῖᾳ συνόδῳ προστεθῆναι δὲ καὶ τοῖς ἐναγχοῖς ἐντεθείσι κεφαλαίοις τῆ κατὰ τὴν ἰορτὴν τῆς ὀρθοδοξίας ἀναγνωσκομένη συνοδικῆ καὶ ταῦτα. — Τοῖς ἀποβαλλομένοις τῆς τῶν ἁγίων Πατέρων φωνᾶς, τῆς ἐπὶ συστάσει τῶν ὀρθῶν τῆς τοῦ Θεοῦ Εκκλησίας δογματικῶν ἐκφρασεῖς, Ἀθανασίου, Κυρίλλου, Ἀμβροσίου, Ἀμφιλοχίου, τοῦ θεηγόρου Λέοντος πάππας τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ τῶν λοιπῶν· εἴτε δὲ καὶ τὰ τῶν οἰκουμηνικῶν συνόδων πρακτικᾶ, τῆς τετάρτης τέ φημι καὶ τῆς ἕκτης μὴ κατασπαζομένοις, ἀνάθεμα.

ε. Τούτων ἀπάντων, ὡς μὲν οἰκίας ἐπὶ τὴν πέτραν θεμελιωμένης περικαλλίστατος ὄροφος, ἦν πέτραν εἶναι τὸν Χριστὸν ὁ μέγας Παῦλος ἰδίδαξεν ὡς δὲ πηγῆς τὸ τῆς εὐσεβείας ὕδωρ ἀναδιδοῦσης, σφραγίς ἱερὰ καὶ ἀνόθευτος ὡς δὲ κήπου τὸ τῆς ζωῆς ξύλου ἔχοντος πύλη ἀκαταμάχητος, τὸ τοῦ κρατιστοῦ ἡμῶν καὶ ἁγίου βασιλέως γέγονεν ἰδικτον, οὕτως ἐπ' αὐτῶν διαξαμβάνον τῶν λέξεων.

ζ'. Μανουὴλ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς κ. τ. λ.

Ἦν δὲ τὸ τοιοῦτον εὐσεβίστατον ἰδικτον ὑποσημασμένον τῇ αὐτοχειρῷ ἐρυθρογράφῳ ὑπογραφῇ τοῦ κρατιστοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος κατὰ μῆνα Ἀπριλλίου ἰνδικτικῶνα ἰδ', καὶ χρυσοῦ σφραγιδα ἐπιφερόμενον.

ΠΡΑΞΙΣ Ζ'.

α'. Τοῦ δὲ τοιοῦτου βασιλικῆ καὶ θεῖου ἰδικτου ἀνεγνωσθέντος, σημεῖωμα προῖθη συνοδικόν, τάδε κατὰ ῥῆμα διεῦξίον·

Ἰντὴ Ἀπριλίῳ δ', ἡμέρα δευτέρα ἰνδικτιῶνος ιδ'. A Mensis Aprilis die quarta, indictionis decimæ quartæ die secunda.

Προβαθμῆνου τοῦ Λουκᾶ τοῦ ἀγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη καὶ εὐσεβεστικῶν πατριάρχου ἐν τοῖς δεξιῶν ἀλεξάνδριαις καταχουμμενείοις· συνεδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Κυζικίου, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Μελιτενῆς, τοῦ Γαγγρῶν, τοῦ Νεοκαισαρείας, τοῦ Μύρων, τοῦ Καρίας, τοῦ Ἰκονίου, τοῦ Κορίνθου, τοῦ Μικασίου, τοῦ Ἀθηνῶν, τοῦ Φιλίππων, τοῦ Ἀδριακωπόλεως, τοῦ Σμύρνης, τοῦ Εὐχαιτών, τοῦ Ἀμάστριδος, τοῦ Θεδῶν, τοῦ Αἰῶνου, τοῦ Κερκύρων, τοῦ Ἀβύδου, τοῦ Παροναξίας, τοῦ Μιλήτου, τοῦ Μαρωνείας, τοῦ Ἀρκαδιοπόλεως, τοῦ Παρίου, τοῦ Προικονήσου, τοῦ Σηλυβρίας καὶ τοῦ Νίκης· παρισταμῆνων καὶ θεορλιεστάτων δισποτικῶν ἀρχόντων.

β'. Ὅδοι ζωῆς, διανοήματα τῶν συνετῶν· καὶ ἐν καρδίᾳ ἀνδρῶς ἀγαθῆ σοφία Θεοῦ· ταῦτά φησὶ περὶ ἐν Παροιμίαις ὁ Σολομῶν· αὐτοῖς δὲ πράγμασιν ὁ θεοδίδακτος ἡμῶν αὐτοκράτωρ ἰφ' ἑαυτῷ τετελεσμένα ὑπέδειξε, τὰς εἰς τὴν ἀληθῆ ζωὴν καὶ ἀνώλεθρον ἀπαγούσας ὁδοὺς τοῖς αὐτοῦ θεοκυβερνήτοις διανοήμασι καὶ νόημασι, καὶ τοῖς τῆς θεοκινήτου γλώττης αὐτοῦ ῥήμασι πᾶσιν ἐτοιμασάμενος· ἅτι μὴ μόνον τὰ ἐν μίσθῳ πώλα περιαιρῶν καὶ προσκόμματα, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῖς πολλοῖς προσάντη καὶ δυσνόητα ἰξομαλίζων, καὶ εὐθέα τοῖς συνιωσι καὶ εὐρίσκουσι ἴσως, ἀπεργαζόμενος· καὶ γὰρ τὰ κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ προσεχῶς παρελθόντος Μαρτίου μηνὸς προσχθέντα, καὶ ταυκαῦτα μὲν τὸ κύρος τῆς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ ταῖς τῶν ἐτέρων ἀγιωτάτων πατριαρχῶν καὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου γνώμαις δεξιᾶ, κατὰ δὲ τὴν ἕκτην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, καὶ τῆ αὐτοκρατορικῆς ἀγίας χειρὶ ἐρυθρογραφέντα, τοῖς ἀνὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν καὶ νῆσον καὶ ἡπειρον δῆλα γοῖσθαι βουλόμενος, ἵνα πάντες καὶ κατὰ τὴν τοιαύτην δογματικὴν κύρωσιν ὀρθοδοξεῖν ἔχωσι· καὶ μὴ ταῖς τῆς πλάνης ἀνοδίας συμπεριφέρονται, θύσαν προσκυνητῶν ἐξέθετο ἰδικτον, καὶ πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα, καὶ τὴν ἱεράν καὶ θείαν ἐξαπέστειλε σύνθετον· ὁ καὶ ἀπεγνωσθῆ ἐπὶ κοινοῦ, ἔχον ἐπὶ λέξεων οὕτω·

γ'. Μανουὴλ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς, Πορφυρογέννητος, Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ, εὐσεβέστατος, ἀεισέβαστος, Αὐγουστος, Ἰσαυρικός, Κιλικικός, Ἀρμενικός, Δαλματικός, Οὐγγρικός, Βοσθνικός, Χροβατικός, Λαζικός, Ἰβηδικός, Βουλγαρικός, Σερβικός, Ζαχτικός, Χαζαρικός, Γοθικός, θεοκυβερνήτης, κληρονόμος τοῦ στέμματος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ ψυχῆ νεμόμενος πάντα τὰ τοῦτου διακία· ὡς τινῶν ἀποστατησάντων τοῦ κράτους ἡμῶν, τοῖς τοῦ φιλοχρίστου ἡμῶν παντὸς λαοῦ τῆς ὑψηλῆτος ἡμῶν βασιλίδος πόλεως, ἔτι δὲ καὶ πᾶσι τῶν ὑπὸ τὴν τῆς ἡμετέρας βασιλείας ἐξουσίαν χωρῶν ἡπειρωτικῶν τε καὶ θαλαττίων οἰκητόρων.

δ'. Εἰ μακαρίζει Πέτρον Χριστὸς τὸν ἐν ἀποστό-

Præsidente Luca sanctissimo nostro domino et œcumenico patriarcha in dextero alexiano catechumeneo; assidentibus magnæ sanctitati ejus sacratissimis episcopis, Cyziceno, Nicomediensi, Nicæno, Melitenensi, Gangrensi, Neocesariensi, Myrensi, Cario, Iconiensi, Corinthio, Mocesino, Atheniensi, Philippensi, Hadrianopolitano, Smyrneni, Neopatrensi, Euchaitensi, Amastridensi, Thebano, Ænensi, Corcyrensi, Abydeno, Paronaxio, Milesio, Maronensi, Arcadiopolitano, Pario, Præconnesio, Salybriensi, Nicensi; astantibus etiam Dei amantissimis dominis præpositis.

B 2. *Vix vitæ, cogitatio prudentium; et in corde bono viri, sapientia Dei*⁸⁸. Hoc ait in proverbii Salomon; re autem vera, a Deo doctus noster imperator in se perfectum demonstravit; dum ad veram immortalemque vitam ducentes semitas suis a Deo rectis cogitatibus et consiliis, suisque a Deo motæ linguae verbis cunctis hominibus præparavit: quippe qui non solum impedimenta de medio sustulit et offendicula, verum etiam ea que multis ardua erant atque aspera et intellectu difficilia explanavit, faciliaque reddidit iis qui inveniunt comprehenduntque eruditionem. Etenim ea, que die secunda proxime præteriti Martii mensis peracta fuerant, e tunc confirmationem a nostra mediocritate atque a cæterorum sanctissimorum patriarcharum sacreque synodi suffragiis acceperant; sanctæ vero ejusdem mensis die imperatoris sanctæ manus rubris litteris subscripta fuerant; cum omnibus urbibus, regionibus, insulis, continenti, palam fieri vellet, ut cunctis homines secundum hanc dogmaticam definitionem recta fide uterentur, neque in errores impervios deferrentur, divinum venerandumque proposuit edictum, atque ad nostram mediocritatem sacramque et divinam misit synodum; quod et coram omnibus lectum fuit, atque ita se habet:

3. Manuel in Christo Deo fidelis rex Porphyrogenitus, Romanorum imperator, piissimus, semper sebastus, Augustus, Isauricus, Cilicicus, Armeniacus, Dalmaticus, Ungaricus, Bosthnicus, Chrovaticus, Iazicus, Ibericus, Bulgaricus, Servicus, Zechicus, Chazaricus, Gothicus, a Deo directus, hæres coronæ magni Constantini, animo gestans cuncta hujus jura, quanquam nonnulli a nostro imperio defecerunt; universo nostro philochristo populo regis nostræ a Deo custodite urbis, cunctisque imperio nostro subjectis terrestrium maritimarumque regionum incolis.

4. Si beatum prædicat Petrum Christus aposto-

⁸⁸ Prov. vi, 23; xiv, 33.

lorum summum apicem, propterea quod omnes præcessit fervore amoris, et ipsum testatus fuit esse Christum, Dei viventis Filium; utpote a Deo Patre mysterium de illo edoctus; quidnam aliud beatus erit. — Sequebatur deinde universum supra a nobis scriptum edictum. Postremo hæc addebantur verba. — Postquam igitur palam venerandum hoc edictum lectum fuit, consueta ab omnibus facta est acclamatio, invictæ majestati ejus stabilitatem vitam incolumitatemque diutinam comprecantibus.

5. Hæc igitur ita gesta sunt atque absoluta. Verumtamen non cessavit tentator, quominus Ecclesiæ moliretur perturbationem; neque se victum, quamvis per supra dicta gesta fugatus, fassus est: verum quibus actibus primitivam ipse gloriam amisit, iisdem maxime adversus homines struere solet insidias: læva quidem semper parte hostiliter aggrediens; dexteræ autem simulatione fraudem obtegens, esca scilicet hamum, mortiferas herbas mellis perunctione. Sic ergo iste sacratissimum quoque Nicææ metropolitam parum absuit quin in fatale projiceret periculum, ita ut ne sacram quidem personam stationemve huic reliquam faceret, profundis aquis merso, unde prorsus enatare non posset. Is enim gloriosum sibi existimavit si præfracte in divinis rebus resisteret; ignorans videlicet zelum, qui secundum scientiam non est, divina Scriptura teste, ab Ecclesia esse respuendum. Quod autem hæc ita se habeant, decretum synodi jussu conditum palam faciet, quod est hujusmodi.

ACTIO OCTAVA.

Mensis Maii die sexta, indictionis decimæ quartæ die sexta.

1. Præsidente Luca sanctissimo nostro domino et œcumenico patriarcha in dextero alexiano catechumeneo; assidentibus magnæ sanctitati ejus sacratissimis episcopis Cæsariensi, Heracliensi, Cyziceno, Nicomediensi, Melitenensi, Gangrensi, Cario, Mocesino, Cretensi, Trapezuntio, Philip-pensi, Mitylenensi, Neopatrenci, Euchaitensi, Amastridensi, Serrensi, Thebano, Ænensi, Arcameenssi, Abydeno, Lacedæmonio, Paronaxio, Arcadiopolitano, Pario, Selybriensi, Nicensi, Brysensi, Dercensi; astantibus etiam Dei amantissimis dominis præpositis.

2. *Tempus tacendi et tempus loquendi*, sapiens Ecclesiastes dicit⁹⁹; his verbis sobrium cordatumque auditorem admonens ne quid inconsulte loquatur neque intemperanter labiis effutiat, verum ut antea exploret discernatque quod mente revolvit, sæduloque consideret, ne vitiosus sermo ex ore nostro procedat, sed contra si quis est bonus et salutaris, atque alienæ œdificationi idoneus. Hæc

⁹⁹ Ecc. Ιηθ, 7.

λοιοι κορυφαίωτατον, ἐπεὶ προφθάει πάντας τῶ ἀπαίρω τῆς ἀγαπῆσεως, καὶ τοῦτον εἶναι τὸν Χριστὸν διακρίνεται τὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος Υἱὸν, ἅτε παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀποκαλυφθεὶς τὸ κατ' ἐκείνον μυστήριον, τι δὴ ποτ' ἂν εἴη μακαριστότερον; — Καὶ ἐφεξῆς περιεῖχε κατὰ ῥῆμα τὸ προγραφὴν ἅπαν ἰδιόκτον· καὶ μετὰ τοῦτο, ταῦτα ῥητῶς. — Ὡς οὖν εἰς ἐπέκθοον τὸ τοιοῦτον προσκυνητὸν ἰδιόκτον ἀνεγνώσθη, ἡ συνήθης παρὰ πάντων γέγονεν εὐφημία, συμφώνως ἐπευξαμένων τῷ ἀκατήγητο κρᾶτει αὐτοῦ διαμονῆν καὶ ζωὴν καὶ ὑγιάν μακράϊωνα.

ε. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ἤνυστο καὶ τέλειστο· Ἀλλὰ γὰρ οὐδὲ πάλιν ἀπέστη ὁ πειραστής, τὸν ἐκκλησιαστικὸν διαμελετώμενος τάραχον· οὐδὲ εἰς τὴ ὀπίσω πεμφθεὶς, ἀπὸ τῶν προλαβόντων τὴν ἔτιτω προσωμολόγησεν· ἀλλ' οἷς αὐτὸς τῆς πρωτοθέτου δόξης ἐκπτώσειν κατάκεκριται, τούτοις καὶ μάλλον τὴν κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπιβουλήν συγκατασκευάζεται· ἐκ τῶν ἀριστέρων μὲν πάντα τε καὶ πάντως προσβάλλων· τῇ δὲ τῶν δεξιῶν φαντασίᾳ περικλιπτοῦν τὸ σκαιωρούμενον· ὡς δεῖσθαι φάναι τὸ ἄγιστρον, ἢ τὰς θανασίμους πόας τῇ περιχρίσει τοῦ μέλιτος· οὕτω γοῦν οὕτω καὶ τὸν ἱερωτάτων μητροπολίτην Νικαίας, μικροῦ δεῖν, εἰς ἀνυπεξάλυκτον κατήνεγκεν κίνδυνον, ὡς μηδὲ ὑπόστασιν τούτῃ περιλειφθῆναι, βαθίων μέχρις ὑδάτων κατενεχθέντι, καὶ ἀνανήξασθαι τέλος οὐκ ἔχοντι· ἅτε δὴ νομίζοντι κάλλιστον εἶναι τὴν ἐπὶ τοῖς θεοῖς οὐκ ἐμύνησθαι ἐνστασι· ἀγροοῦντι δὲ ὁμῶς ὡς ὁ μὴ κατ' ἐπίγνωσιν ζῆλος παρὰ τῇ θεῖᾳ Γραφῇ, τῆς Ἐκκλησίας ἀπόβλητος. Ὅτι δὲ ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, τὸ συνοδικῶς ἐκτεθεὶν παραδηλώσει σημεῖωμα· ἔχει γὰρ οὕτω.

ΠΡΑΞΙΣ Η'.

Μηνὶ Μαΐω ς', ἡμέρᾳ ς' ἰνδικτιῶνος εἰδ'.

α. Προκαθημένου Λουκᾶ τοῦ ἀγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου καὶ οἰκουμηνικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς δεξιούσις ἀλεξιακοῖς κατηχομηνείοις· συνεδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιοσύνη αὐτοῦ ἱερωτάτων ἀρχιερέων τοῦ Καισαρείας, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Καρίας, τοῦ Μωκησοῦ, τοῦ Κρήτης, τοῦ Τραπεζοῦντος, τοῦ Φελίππων, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Νέων Πατρῶν, τοῦ Εὐχαιτών, τοῦ Ἀμάστριδος, τοῦ Σερρών, τοῦ Θεβῶν, τοῦ Αἰνίου, τοῦ Ἀπαμείας, τοῦ Ἀβύδου, τοῦ Λακεδαίμονιας, τοῦ Παροναξίας, τοῦ Ἀρκαδιοπόλεως, τοῦ Παρίου, τοῦ Σηλυβρίας, τοῦ Νίκης, τοῦ Βρύσεως, τοῦ Δέρκου· παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

β. Καιρὸς τοῦ σιγᾶν καὶ καιρὸς τοῦ λαλεῖν, ὁ σοφὸς Ἐκκλησιαστής ἀναφθέγγεται· διὰ τῶν ῥημάτων τούτων παιδεύων ἀκρατῆν τὸν νηφάλιον καὶ ἀοσίφρονα, μὴ ἀδασανίστως τι φθέγγεσθαι, μηδ' ἀσυντηρήτως τῶν χειλέων προφέρειν ἑκτός, ἀλλὰ δοκιμάζειν καὶ κρίνειν πρῶτα τὸ διακουόμενον ἐνδοθεν ἐν ψυχῇ καὶ συνοροῦν ἡμεριμῶς, ἵνα μὴ σκπρὸς λόγος ἐκ τοῦ στόματός ἡμῶν ἐκπορεύηται,

εις ἐγθεός και σωτήριος και πρὸς οἰκοδομήν
 και ἐπιστήριξεν ταῦτα τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ τὰ
 εἰ μὴ κατὰ νοῦν θέματος ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης
 εἰς Γεωργίος, μηδὲ τοῦ Σιράχ λόγον ἐνωτισάμενος,
 θέμενος τὸν μὴν εἰδοῦτα λαλεῖν και παρρησιαίσεισθαι·
 : μὴ εἰδοῦτα τιθέναι τὴν χεῖρα ἐπὶ στόματι, ἀνοιξας
 ἴμα εὐχ εἰλκυσε πρώτα πνεῦμα· και οὕτω μετὰ
 πνεύματος, ἤρπυξαστο τὰ τοῦ πνεύματος, ἀλλ' ἀσυν-
 ως προήνεγκε· καθὼς θελοι τὸ κατὰ τὴν ἔκτῃν
 κελθόντες Ἀπριλλίου μηνὸς τῆς ἐνεστῶσης τεσσα-
 ρεκάτης ἐπιμεμήσεως ἐκτεθῆν συνοδικὸν σημείω-
 μα· τοι και κατὰ τὸ τοιοῦτον συνοδικὸν σημείωμα
 παδὶκῃ ἐνομίσθη εἶναι ὑπεύθυνος.

Ὁθεν και πρὸς τὴν ἀνεξάντητόν τοῦ ἐλέους πη-
 ἴλλον δε θαρρόντως εἰπεῖν, τῆς συμπαθείας τὴν
 ν, τὸν θεοσεπῆ κραιατότατον ἅγιον ἡμῶν αὐτο-
 ια καταπέφυγε· και θερμοῖς τὴν φιλοικτον αὐτοῦ
 ἰαν ψυχὴν πρὸς εἰκτον ἐγκαλίσαστο δάκρυσεν· ὡς
 ἴνυμα θεῖον προσκυνητὸν ἐκείθεν πρὸς τὴν ἡμῶν
 ἰτητα και τὴν ἱεράν καταπεμφθῆναι σύνδοον, διὰ
 αλεπιφανιστάτου πρωτοκουροπαλάτου τοῦ βασι-
 ραμματικοῦ κυροῦ Γεωργίου τοῦ Σκυλίτζη· κα-
 κατὰ τὴν εἰδ' τοῦ παραδραμόντος Ἀπριλλίου
 τῆς τεσσαρεσκαίδεκάτης ἡδικτιώνος ἐκτεθῆν ἐπὶ
 τοῦτου βασιλικῆ και θεῖου μηνύματος πρὸς
 διαπορθμεύσει συνοδικὸν σημείωμα παριστῆ.
 ρων και σήμερον πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλικῆ
 ματικοῦ ἀναγγέλιε τῆ ἡμῶν μετριότητι και τῆ ἱερα-
 εἶα συνόδῳ ὡς οὐ προστακτικῶς, ἀλλ' ὡς ἐν εἰδει
 νλῆς ὁ κρᾶτιστος ἡμῶν ἅγιος βασιλεὺς φιλανθρω-
 ο διατεθῆναι περὶ τὸν Νικαίας ἡμῖν ὑποτίθησι,
 τῶν κανόνων σωζομένων, ἡ μετριότης ἡμῶν συ-
 τῆ ἱερα ἀδελφοτητι, ἀναγνωσθέντος τοῦ κατὰ τὴν
 παρελθόντος Ἀπριλλίου μηνὸς τῆς ἐνεστῶσης εἰδ'
 ὰνος γενομένου συνοδικῆ σημειώματος, ἐν ᾗ
 κταδὶκῃ ὑπεύθυνος ὁ Νικαίας εἶναι ἐνομίσθη,
 θῆναι δεῖν ἐγνώ, ὅποια τις τῶ Νικαίας ἐκ τῶν
 η καταδὶκῃ ἐπάγεται· τοῦτο γὰρ ἦν τὸ ἐτι λειπό-
 τὸ και τὴν ποιότητα τῆς ἐπαγομένης αὐτῶ κατα-
 διαγνωσθῆναι· ὅτι γοῦν οὐ καθαιρέσις εἶναι διε-
 ; τούτω τὸ ἐπιτίμιον, ἀφορισμῶ τούτου ἀλειτουρ-
 ἐπὶ διετία ὑπέβαλλε, πρὸς τὸ φιλανθρωπότερον
 σασα· Ὅτι δε πολλοῖς ἐπὶ πολλαῖς ταῖς ὥραις ὁ
 ες, κατὰ γῆς ἐκτὸν ῥέψας, τὸ ἱερόν τοῖς δάκρυσι
 εχεν ἑδάφος, και σκεναγμοῦς ἐκ βάλους ἀνέπεμ-
 ρς και σύμπαν εἰς οἰκτον τὸ ἱερόν συνέδριον προ-
 ἰσθαι, και συγκλησκει πάντας εἰς δάκρυα, ὡς
 ; ττον ἐκείνου παρακαλεῖν εἰς ἔλεον τὴν ἡμῶν με-
 τα, ἡ μετριότης ἡμῶν συνάμα τῆ ἱερα ἀδελφοτητι
 και μόνον ἐναντιὸν τὰ τῆς ἀλειτουρησίας αὐτῶ
 τε, ἐπὶ τοσοῦτον αὐτῶ και τὴν ἐπὶ ταῖς ψήφοις
 οσει ἀποκλείσασα· Ὡς οὖν οὐ μόνον κανονικῆ,
 και φιλανθρωπος ἡ τοιαύτη πᾶσιν ἑδοξεν ἐπιτί-
 ;, ἐπιθῆ αὐτῶ αἰτήσαντι και το παρὰ διαφόρων
 πρὶν εἰλητόριον· και ὑπέγραψε και αὐτὸς ἐν

Ecclesiastæ dicta minima secum reputans sacra-
 tissimus Nicææ metropolita Georgius ; et ne Sira-
 cidis quidem audito monito, suadentis ut sapiens
 loqui audeat, insipiens autem super os ponat ma-
 num suam ⁴⁰ ; is igitur, resoluta ore, haud antea
 contraxit spiritum ; atque ita cum spiritu erucla-
 vit quæ erant spiritus, sed inconsiderate profu-
 dit ; sicuti palam fit in synodico decreto sexta die
 præteriti Aprilis mensis condito præsentis indic-
 tionis quartæ decimæ ; quo synodi decreto reus
 pænæque obnoxius judicatus est.

3. Quamobrem ad inexhaustum misericordiæ
 fontem, imo ut confidentius dicam, ad clementiæ
 abyssum, id est ad coronatum a Deo fortissimum
 sanctumque nostrum imperatorem confugit ; fer-
 vidisque mitem ejus divumque animum ad mise-
 ricordiam commovit lacrymis : ita ut divum quo-
 que venerandum rescriptum ad nostram medio-
 critatem inde missum fuerit sacramque synodum,
 per magnum atque illustrissimum protocuro-pala-
 tam regium scribam dominum Georgium Scy-
 litzen ; sicuti narratur in synodico decreto, quod
 die 14 præteriti Aprilis mensis, præsentis decimæ
 quartæ indictionis, ob hujus regii diique rescripti
 ad nos missionem conditum fuit. Quia vero hodie
 quoque per eundem regium scribam denuo sig-
 nificavit mediocritati nostræ sacræque et divæ
 synodo, non imperative quidem sed quasi sua-
 dens, præstantissimus noster sanctusque rex, ut
 clementius erga Nicænum nosmet geramus, salvis
 tamen canonibus, mediocritas nostra cum sacra
 fraternitate, post lectum synodicum diei sextæ
 præteriti Aprilis mensis præsentis decimæ quartæ
 indictionis, decretum quo pænæ obnoxius judica-
 tus Nicænus fuit ; quærendum censuit, quamnam
 canonicam mereretur Nicænus pœnam ; id enim
 definendum supererat, nempe ut de infligendæ
 pœnæ qualitate judicium ferretur. Cumque pœna
 canonica non esset comperta depositio, Nicæno
 per biennium ministerio interdixit, clementiæ ra-
 tione habita. Cum autem ad complures horas Ni-
 cænus humi stratus sacrum permultis lacrymis
 pavementum rigaret, suspiria profundo pectore
 mittens, ita ut ad misericordiam synedrium uni-
 versum cieret, lacrymasque cunctis eliceret ;
 nostramque adeo mediocritatem ad clementiam
 æque commoveret ; nostra, inquam, mediocritas
 cum sacra fraternitate uno tantummodo anno Ni-
 cænum ministerio prohibuit, itemque suffragiis
 conventiciis. Quæ cum pœna non solum cano-
 nica verum etiam mitis omnibus visa esset ;
 traditus ipsi quoque petenti libellus fuit a com-
 pluribus jam subscriptus, eidemque et ipse
 suscripsit.

cceli. v, 14.

4. Hunc Deus finem suprascriptis rebus imposuit; sic magna Ecclesiæ tempestas sedata est; sic regii sceptri dignus moderator, ab universali gubernatore Deo impulsus atque directus, traditos sibi subditos custodivit, nemoque omnino, periit, nemo in profundum hæretici cordis mare projectus fuit; imo lucente velut speculari face ducti ad rectæ fidei portum cuncti pervenerunt. Sic nunc etiam Dei sapientia, novellum alterum sibi habitaculum in hoc rege ædificavit, septemplici divini Spiritus munere exornatum: cumque Patre adveniens, mansionem sibi in eo effecit, ut in Evangelio promittitur: et scientiæ poculo eidem tradito, cunctis inde haurire insatiabiliter concessit; qua gratia reapse repleti, veræ vitis palmites cuncti evaserunt, in hac videlicet manentes et fructificantes, vinumque propinantes quod orthodoxa corda lætificat. Hæc est nimirum præteritorum imperatoris meritorum coronis; hoc est incomparabilem tropæorum ejus culmen; hæc est futurorum ejusdem maximorum facinorum arrha. Sic Deus imitatore suum regem, ut cum magno Jeremia loquamur, quasi munitam urbem in omne tempus statuit, et quasi columnen cuncti regnatoribus terræ atque potentibus, et sacerdotibus, atque populo orbis. Quare etiam ea quæ sequuntur ibi, confidenter prædicare licet; nunquam scilicet fore ut adversus eum quisvis hostis prævaleat, quia Dominus cum ipso est. Huic igitur maximo imperatori nostro (qui in eo quoque similitudinem cum Deo servat, quod aliud nullum ex usitatis nomen est, prærogativis ejus mentis, animi, manus, atque prudentiæ convenientius) nemo prorsus debitas referre gratias poterit. Attamen effusis ex imo corde precibus cuncti huic favemus atque plaudimus: et cum rege Davide canimus, Ponat Deus thronum ejus sicut dies cæli, atque in sempiternum præparet semen ejus, omnesque cordis ejus petitiones compleat; cunctæ gentes serviant ei; et ejusdem fructus supra Libanum exaltetur, et rex nunquam appellari desinat: donec ex hoc terrestri, post longos solis anfractus, ad cæleste immortale regnum commigret.

Sequuntur subscriptiones autographæ.

Humilis monachus Lucas miseratione Dei archiepiscopus Constantinopoleos novæ Romæ.

Humilis archiepiscopus metropoleos Cæsareæ Cappadociæ Stephanus.

Sanctissimæ metropoleos Ephesi archiepiscopus humilis Nilus.

Humilis metropolita Heracleæ Michael.

Humilis metropolita Cizici Basilus.

Humilis metropolita Nicomedie Michael.

Humilis metropolita Nicææ Georgius.

δ. Τοιοῦτον Θεὸς τὸ πέρας τοῖς προτιθείσιν ἐπισηκεν· οὕτως ἡ μεγάλη ζῆλον τῆς Ἐκκλησίας ἐγκαταστήσεται· οὕτως ὁ τῶν βασιλικῶν σκήπτρων οἰκοστροφὴς ἐπάξιος, τῷ τοῦ παντὸς κυβερνήτῃ Θεῷ κινούμενος καὶ οἰκονομούμενος, τοὺς αὐτῷ δεδωμένους καὶ ἀρχομένους ἐρύλαξε, καὶ οὐδεὶς τῶν πάντων ἀπώλιτο· οὐδὲ εἰς βάθος καρδίας ἑτεροδόξου θαλάσσης ἀπέριπται· ἀλλ' ὡς πύργῳ φρουκτωροῦντι τούτῳ καθοδηγούμενοι τοῖς τῆς ὀρθοσθείας λιμῆσι πάντες ἐγκαθωρμίσθησαν· οὕτως καὶ νῦν ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία καινότερον ἕτερον τρόπον εἶκον ἑαυτῆ τὸν βασιλεῖα τοῦτον ἀνωκοδόμησι· τοῖς ἐπισημαίοις τοῦ θείου Πνεύματος πεπυκασμένον χάρισμασι· καὶ μετὰ τοῦ Πατρὸς ἐλθούσα τὴν μονὴν ἐν αὐτῷ ποιῆται, κατὰ τὴν ἐν Εὐαγγελίοις ὑπόσχεσιν· καὶ τὸν τῆς γνώσεως κρατῆρα τούτῳ χειρίσασα, πᾶσιν ἀπαντλεῖν ἐκένωτα δίδωσιν· οὐ καὶ χάριτος κλήματα τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου πάντες εὐρέθησαν, ἐν ταύτῃ μείναντα καρποδοτήσαντα, καὶ τὸν τὰς ὀρθοδόξους καρδίας εὐφραίνοντα τῆς εὐσθείας οἶνον πηγάζοντα· τοῦτο τῶν προλαβόντων κατορθωμάτων τοῦ αυτοκράτορος ἀριστον ἀεροθίνιον· τοῦτο τῶν ἀπαραιμιλλῶν αὐτοῦ τροπαίων μέλιτον ἐγκαλλώπισμα· τοῦτο μελλόντων μειζόνων μεγαλοσυρημάτων ἐχέγγυον· οὕτω Θεὸς τὸν αὐτοῦ μιμητὴν βασιλεῖα, κατὰ τὸν μέγαν Ἰερεμίαν εἰπεῖν, ὡς πῶτεν ὄχυρὸν ἐν παντὶ καιρῷ τίθεικε· καὶ ὡς στύλον ἄπασιν τοῖς κρατοῦσι τῆς γῆς, καὶ τοῖς ἀρχουσι, καὶ τοῖς ἱερέυσι καὶ τῷ λαῷ τῆς γῆς· ὡς ἐντεῦθεν θαρρόντως καὶ τὰ εἴης ἀναφθέγγεσθαι· οὐ μὴ δύνωνται πρὸς αὐτὸν πάντες οἱ ἀντικείμενοι· διότι Κύριος μετ' αὐτοῦ ἐστίν. Τοῦτον δὲ τὸν μέγιστον ἡμῶν αυτοκράτορα τὸν καὶ τούτῳ τῆν πρὸς Θεὸν ἐμφέριαν σώζοντα, ὅτι μηδὲν ἐστὶ κοινόν τι προσαρμολύμενον ὄνομα (46) τοῖς κατὰ νοῦν καὶ ψυχῆν καὶ χεῖρα καὶ σύνεσιν αὐτοῦ προτερήμασιν, ἑτέρῳ μὴ οὐδενὶ πᾶντως ἀμειψέσθαι τρόπῳ τῶν τις ἀπάντων δυνήσεται· εὐχαῖς δὲ ζύμπαντες ἐγκαρδίως καὶ υγγιεχομέθα καὶ συνδεξιόμεθα· μετὰ τοίνυν τοῦ βασιλέως Δακιδ, Θεῖο Κυρίου, ἄδμεν, τὸν θρόνον αὐτοῦ ἕως τῆς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ· καὶ εἰς αἰῶνα ἐτοιμάσθαι τὸ σπέρμα αὐτοῦ· καὶ πληρῶσαι πάντα τὰ τῆς αὐτοῦ καρδίας αἰτήματα· καὶ πάντα τὰ ἔθνη δουλεύουσιν αὐτῷ· καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ ὑπεραρθεῖ ὑπὲρ τὸν Λίβανον· καὶ τέλος τῆς βασιλικῆς προσωνομίας τούτῳ μὴ γένοιτο· ἐκ τῆς ἐπιγείου ταύτης μετὰ μακροῦς ἡλίου κύκλους, ἐπὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀκατάλυτον βασιλείαν μεταχωρήσαντι.

Ὁ ταπεινὸς μοναχὸς Λουκάς καὶ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμας.

Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Καισαρείας Καππαδοκίας Στέφανος.

Ὁ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἐφέσου ἀρχιεπίσκοπος ταπεινὸς Νίλος.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἡρακλείας Μιχαὴλ.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Κυζίκου βασιλείος.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Νικομηδείας Μιχαὴλ.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Νικαίας Γεώργιος.

(46) Emmanuel significare Deus nobiscum nemo ignorat.

Ὁ μητροπολίτης Ἀμασειᾶς Λέων (47).
 Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Γαγγρῶν Ἰωάννης.
 Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Κλαυδιουπόλεως Ἰωάννης.
 Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Μωκασσοῦ Λουκάς.
 Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς μετροπόλεως Κρήτης Ἰωάννης.
 Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Πατρῶν Θεών.
 Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Φιλιπποῦ Ἐπιφάνιος (48).
 Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἱεραπόλεως Γεώργιος.
 Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Δυρραχίου Μιχαήλ.
 Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Αἰνῶν Ἰωάννης.
 Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἀπαμειᾶς Ἰσαάκιος.
 Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ναζιανζοῦ, εἰ καὶ ἀνάξιος.
 Νικηφόρος.
 Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἀβύδου Μιχαήλ.
 Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Μηθύμνης Νικόλαος.
 Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Λακιδαιμονίας Νικήτας.
 Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Μιλήτου Νικήτας.
 Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Παρίου Νικόλαος.
 Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Προκοννήσου Ἰσαάκιος.
 Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Σελυβρίας Θεόδουλος.
 Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Κίου Μιχαήλ.
 Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Ἄπ. . . . (49).
 Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Κυψέλλων Ἰωάννης.
 Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Βρύσεως Κωνσταντῖνος.
 Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Γοθίας Κωνσταντῖνος (50).
 — (Reliquæ subscriptiones desunt propter extrema folia e codice abscissa).

(47) Atqui in præcedentibus, Amasæe metropolitæ dicitur *Nicetas*; et sic alia quoque in his autographis subscriptionibus nonnulla nomina a suprascriptis differunt. Videtur igitur concilii amœnuensis mendose interdum scripsisse; neque enim ipsi episcopi nomina propria ignorabant; neque tam brevi synodi intervallo mutatos episcopos reor.

(48). Retro *Joannes*.

A Humilis metropolita Amasæe Leo.
 Humilis metropolita Gangrorum Joannes.
 Humilis metropolita Claudiopoleos Joannes.
 Humilis metropolita Mocesii Lucas.
 Archiepiscopus metropoleos Crætæ Joannes.
 Humilis metropolita Patrarum Theon.
 Humilis metropolita Philipporum Epiphanius.
 Humilis metropolita Hierapoleos Georgius.
 Humilis metropolita Dyrrachii Michael.
 Humilis metropolita Aini Joannes.
 Humilis metropolita Apamæe Isaacius.
 Humilis metropolita Nazianzi, quanquam indignus. Nicephorus.
 Humilis metropolita Abydi Michael.
 Humilis metropolita Methymnæ Nicolaus.
 B Humilis metropolita Lacedæmonis Nicetas.
 Humilis metropolita Miletii Nicetas.
 Humilis archiepiscopus Parii Nicolaus.
 Humilis archiepiscopus Præconnesi Isaacius.
 Humilis archiepiscopus Selybriæ Theodulus.
 Humilis archiepiscopus Cii Michael.
 Humilis archiepiscopus. . . .
 Humilis archiepiscopus Cypsellorum Joannes.
 Humilis archiepiscopus Bryseos Constantinus.
 Humilis archiepiscopus Gothiæ Constantinus.

(49) Urbis hujus episcopique nomina ex tachygraphica nota informi ac perdifficili explicare nequeo. Legebam tamen Ἄπ... cum leni spiritu accentuque in prima syllaba acuto.

(50) Retro in codice nostro est *Joannes*. Sed tamen *Constantinus* Gothiæ episcopus sub *Manuele Comneno* occurrit etiam apud *Allatium de Consens.* p. 685.

NICETÆ CHONIATÆ

EX LIBRO INCERTO

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

(Mai Spicil. Rom. t. IV, 498).

Περὶ τῆς καινοφανοῦς αἰρέσεως τῶν Λιζικιανῶν. D

De recenti Lizicinorum heræsi.

Ἰστίου ὅτι, καθά φησι Γρηγόριος ἀρχιεπίσκοπος Ἰακίνας, ὁ τὸν βίον τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μεθοδίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως συγγραψάμενος, ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαήλ καὶ Θεοδώρας τῆς αὐτοῦ μητρὸς ἦν τις ἀσκηρῆτις, ᾧ τὸ ἐπώνυμον

Notandum, secundum quod dicit Gregorius, archiepiscopus Siciliæ, qui vitam sancti Patris Methodii, patriarchæ CP., conscripsit, sub regno Michaelis et Theodoræ matris ipsius virum quemdam a secretis, cui nomen Licix, exatitisse. Hic

Manichæorum hæresim amplexus, crucem venerabilem stultitiam arbitratus esse, Deum et Dominum nostrum Jesum Christum creaturam nominando etsanctissimam ejus matrem Deiparam esse negando. Idem mysteriorum tremendorum communionem irrisit, et cum asseclas invenisset non paucos, Lizicinorum secta originem inde traxit. Hunc virum sanctus Methodius ad fidem orthodoxam cum reduxisset, id effecit ut alii quoque ejus exemplum sequerentur. Hos die aliquo festo solemniter sacro unguente delibutos et candidis vestibus ornatos postquam faces in eorum manibus posuisset, orthodoxorum choro immiscuit.

Α Λιζιζ, ὅς, τὰ Μανιχαίων φρασησας, τὸν προσευνητὸν σταυρὸν μωρικῶν ἠγαστιο, καὶ τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὀνομαζῶν κτίσμα, τὴν πόναγον αὐτοῦ μητέρα Θεοτόκον οὐκ ἔλεγε· ἔγλεα δὲ πρὸς τούτους καὶ τὴν τῶν φρικτῶν καὶ θείων μυστηρίων μεταληψιν. Πολλῶν δὲ αὐτῷ καὶ ἄλλων ἀκολουθησάντων, ἐντεῦθεν ἢ τῶν λεγομένων Λιζικιανῶν αἵρεσις συνίστη. Τοῦτου τοίνυν ὁ ἅγιος Μεθόδιος πείσας μεταβίσθαι πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, συνέπεισε δι' αὐτοῦ καὶ τοὺς ἄλλους· καὶ παρασκευάσας ἐν ἐπισήμῳ ἡμέρῃ θριαμβῶσαι τὴν οἰκίαν αἵρεσιν, χρίσας τε μύρῳ ἁγίῳ, καὶ λευκοῖς κοσμήσας ἱμφωτείσι, λαμπάδας κατήχοντας τοῖς ὀρθοδόξοις συνίστησεν.

RECENSIO CODICIS MEDICEI XXIV,

PLUT. IX.

(Ex Ang. Mariæ Bandinii fasciculo rerum Græcarum. Florentiæ 1763).

Continet hic codex Nicetæ Choniatæ *Thesaurum orthodoxæ Fidei*, in libros XXVII digestum, quem ipse in gratiam amici, qui capta a Latinis Constantinopoli, solum vertere secum coactus fuerat, in exsilio conscripsit, ubi post expositam salutarem doctrinam, omne genus hæresum seclarumque ad suam usque ætatem persequitur, et testimoniis veterum Ecclesiæ doctorum, vel propriis argumentis refellit. Cum vero totum hoc opus propter molem hactenus lucem, quam meretur, haud viderit, quoniam duo facile volumina in folio compleret, librorum argumenta, quorum index præcurrit, ac primas duas codicis paginas occupat, subjicere animus erat; sed cum jam prolata fuerint, et a Fabric. *B. G. t. VI, p. 420 seqq.* et a Montefalconio *Palæogr. Græc. p. 327 seqq.*, nos iis omissis, quæ cum diolig editionibus concordare comperimus, argumentum tantummodo libri IV, quod aliquantum ab iis differt, proferimus, quod ita habet:

Τόμος τέτατος. Ἐν τούτῳ κείνται πᾶσαι αἱ παλαιαὶ αἱρέσεις αἱ ἀναφανίσσαι μέχρι τῆς Ἀρείου αἱρέσεως. Ἐγγραφή δὲ πρώτη ἢ τοῦ Σίμωνος, καὶ ἡ ἐπ' αὐτῷ ἀντιρρήσις, ἐν ἣ θηλοῦται καὶ ὅπως ὁ Σίμων κακῶς ἐξέβηξε τὴν ψυχὴν· δευτέρα ἢ τῶν Νικολαϊτῶν· τρίτη ἢ τῶν Καρποκράτηνῶν· τετάρτη ἢ τοῦ Βαλεντίνου, ἐν ἣ εἰρήκαμεν καὶ περὶ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως· πέμπτη ἢ τοῦ Πτολεμαίου· ἕκτη ἢ τοῦ Μάρκου· ἑβδόμη ἢ τῶν Ἀσκοδρουγῶν ἔθνα καὶ περὶ τῆς σκηνης τοῦ μαρτυρίου καὶ ἄλλα τινὰ τοῦ παλαιοῦ νόμου ἐρρήθησαν· ὄγδοη ἢ τοῦ Καλοδάρσου· ἐνάτη ἢ τῶν Ὀφιτῶν, ἐν ἣ καὶ περὶ τοῦ, πῶς ἐκλήθη φρονιμος ὁ ὄφις, καὶ περὶ αἰώνων, καὶ περὶ τοῦ φυτοῦ τῆς γνώσεως, καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ παραδείσου ἐκβολῆς τοῦ Ἀδάμ· δεκάτη ἢ τοῦ Προδίκου, ὅς κοινὰς εἶναι τὰς γυναῖκας παραδείδου ἀκολούθως τῷ Πλάτωνι. Ἐνδεκάτη ἢ τῶν Καϊνῶν· δωδεκάτη ἢ τῶν Σηθιανῶν· τρισκαδεκάτη ἢ τῶν Ἀρχοντικῶν· τεσσαρεσκαιδεκάτη ἢ τοῦ Κίρωνος καὶ Μαρκίωνος, ἐν ἣ καὶ περὶ τῆς ὕλης. Πεντεκαδεκάτη ἢ τοῦ Λουκιανοῦ· ἑξκαιδεκάτη ἢ τοῦ Ἀπελλῆ· ἑπτακαιδεκάτη ἢ τοῦ Σεθριανοῦ· ὠκτάκαιδεκάτη ἢ τοῦ Τατιανοῦ· ἑννακαιδεκάτη ἢ τῶν Ἐγκρατητῶν· εἰκοσιῆ ἢ τῶν Ἀσκοδρουγιτῶν· εἰκοστή πρώτη ἢ τῶν Κυντιλιανῶν καὶ Πρισκελιανῶν καὶ Πηπουριτῶν, καὶ Ἀρτοτυριτῶν· εἰκοστή δευτέρα ἢ τῶν Τεσσαρεσκαιδεκατικῶν, ἐν ἣ καὶ περὶ τῶν θείων μυστηρίων· εἰκοστή τρίτη ἢ τῶν Ἀλόγων· εἰκοστή τετάρτη ἢ τῶν Ἀδαμιανῶν· εἰκοστή πέμπτη ἢ τῶν Σαμφαίων καὶ Ἐλκισαίων, ἐν ἣ καὶ περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου· εἰκοστή ἕκτη ἢ τῶν Θεοδοτιανῶν, ἐν ἣ καὶ τὸ, πῶς νοεῖται, τῷ δὲ εἰς τὸ Πνεῦμα βλασφημήσαντι οὐκ ἀφεθήσεται· εἰκοστή ἑβδόμη ἢ τοῦ Νοήτου καὶ τοῦ Ναδάτου· εἰκοστή ὄγδοη ἢ τοῦ Σαβελλίου· εἰκοστή ἐνάτη ἢ τοῦ Μαρκέλλου· τριακοστή ὡ τῶν Οὐαλησιῶν· τριακοστή πρώτη ἢ τοῦ Ἰριγίνου, ἐν ἣ καὶ διάφοροι δόξαι Ἑλληνικαὶ περὶ ψυχῆς, καὶ ἱερμηνεία τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ, ὁ φησιν, Ἐκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι τὸ πῦρ δοκιμάσει. » Τριακοστή δευτέρα ἢ Παύλου τοῦ Σαμοσατίως· τριακοστή τρίτη ἢ τῶν Μανιχαίων καὶ Κουθρίκων, ἐν ἣ καὶ ἐξηγήσις τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ λέγοντος, « Ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου φανῆναι τὸν Κύριον, καὶ σχήματι εὑρεθῆναι ὡς ἀνθρώπον· » τριακοστή τετάρτη ἢ τῶν Ἰερατικῶν· τριακοστή πέμπτη ἢ τῶν Κόλλυριδικῶν· τριακοστή ἕκτη ἢ τῶν Μασσαλιανῶν, ἐν ἣ καὶ τὰ κεφάλαια τῆς αἱρέσεως αὐτῶν ἀνατέττονται, καὶ διάφοροι κατ' οὐτῶν ἀντιρρήσεις· τριακοστή ἑβδόμη ἢ τῶν Κηρινθιανῶν· τρια-

κατὰ ὀργάνη ἢ τῶν Ἰκετῶν· τριακοστὴ ἐνάτη ἢ τῶν Γνωσιμῶν· τεσσαρακοστὴ ἢ τῶν Θνητοφύλων· τεσσαρακοστὴ πρώτη ἢ τῶν Χριστολυτῶν· τεσσαρακοστὴ δευτέρα ἢ τῶν Ἐθνοφρόνων, ἐν ἧ καὶ διάγραμμα περὶ ἀστρονομίας· τεσσαρακοστὴ τρίτη ἢ τῶν Παρερμηνητῶν· τεσσαρακοστὴ τετάρτη ἢ τῶν Μελιτικῶν. Ex argumento vero libri XXV desunt in nostro codice ultima verba, 'Ἡμεῖς γὰρ ταῦτα, κ. λ.

Indicem argumentorum sequitur inscriptio totius operis, hoc pacto: Συλλογὴ τῶν ὄλων σχεδὸν δοξῶν καὶ αἰρέσεων, καὶ ἱστορία τῶν ἀποτεκόντων αὐτάς ἀνδρῶν· ἔτι δὲ καὶ ἀποτρήσεις ἐπ' ἐνιαῖς τούτων, καὶ μάλιστα ταῖς παλαιτέραις· καὶ ἕτερα τινὰ χρήσιμα τοῖς εὐσεβεῖσι, πενήθιντα παρὰ τοῦ σεβαστοῦ Νικητῆ τοῦ Χωνιάτου, τοῦ δὲ γεγονότος κριτοῦ τοῦ Βήλου, ἐπὶ τῶν κρίσεων ἐφόρου, γενικοῦ ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος (1), ἔπειτα δὲ καὶ μεγάλου λογοθέτου τῶν σακρατῶν. *Collectio omnium fere opinionum et hæreseum, et historia hominum qui illas instituerunt; insuper contradictiones adversus quasdam earum, et maxime antiquiores; et alia quædam piis hominibus utilia, elaborata a venerabili Niceta Choniata, electo iudice Beli, judiciorum ephoro, ac generali imperialis fisci præfecto, deinde vero etiam magno secretorum logotheta (2).* Deinde Proemium, cujus initium, p. 3: Θεῶ καὶ θεογέστον ἀνθρώποις τις ἂν ἀξία προσαγωγὴ γένοιτο; Ὁ μὲν γὰρ τὸ ἀκατοστον ὦν ἀπάντων τῶν ἐφετῶν οὐδένα τῶν ὄντων ἐπίσταται. Finis: Ὅπως μίαν ἀνελίττων βίβλον τῷ πολυειδέῃ τοῦ συγγράμματος χαιότης, καὶ τούτου ἐραυλῆ πανάκεια τοῖς ἀσθενοῦσι ἀντίμαχον δόγμασιν· ἐνθὲν τοι καὶ τοῦ λέγειν, ἐνθὲν δὲ ἀρξῆσαι. Tum liber primus pag. 3 b. inc. Ἀδάμ πρῶτος κτισθεὶς ἀπὸ γῆς ὑπὸ Θεοῦ, καὶ λαβὼν τὸ ζωογόνον ἐμφύσημα ἔσχεν ἐκ μιᾶς τῶν αὐτοῦ πλευρῶν Εὐσὴν ἰκαντῶ ὁμοίαν· βιώσας δὲ Ἀδάμ ἔτη ἐνακὸςία τριάκοντα, γέγονκε Κάιν μετὰ παραθήσει τῆς ἐντολῆς, καὶ τὴν ἐκ τοῦ παραδείσου ἀπέπεμψεν. Liber ultimus des. Ἀ δὴ πάντα ἐμύρακεν ἢ τῆς μιᾶς θεοστος ἐν τρισὶν ὑποστάσει δύναμις τῆ χάριτι καὶ ἀπλότητι τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος.

II, p. 362, b, *Nicetae Thesaurum* excipit pars posterior Historiarum ejus, in libros duos divisa, quæ cum ab editionibus non modo quoad librorum distinctionem, sed etiam in phrasi, et in ipsis quoque rebus, libro præsertim posteriore, discrepet, digna profecto esset quæ, si nova pararetur hujus scriptoris editio, cum editis conferretur. Præcedit titulus: Ἐνταῦθα ἢ ἀλωσις τῆς πόλεως, καὶ τινὰ τῶν μετὰ ταῦτα συμβάντων. *Hic captivitas urbis, et quædam ex iis quæ postea acciderunt.* Liber primus incipit a cap. 8 lib. III Alexii Comneni, edit. Paris. pag. 345, Genev. p. 582, a verbis: Ἀλλὰ μέχρι μὲν δὴ τούτων εὐδρομος ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ διὰ λείας φέρων ὁδοῦ. Des. τῶν δ' ἠλικιότων ἐπὶ Κύριον τῆ παιδεία σύνδρομος ἢ παράλλησις τε καὶ ἐπανόλησις. Liber secundus pag. 372 incipit a verbis capitis primi lib. de Constantinopolis statu edit. Paris. pag. 377, Genev. pag. 634, nimirum: Εἶχε μὲν οὕτω ταῦτα, καὶ ἡ Κωνσταντινὸν καλλιπῆς τὸ κοινὸν ἀπάντων ἰθύνων ἐνυρρήματ' τε καὶ περιλάλημα, κ. λ. Des. Ὅς καὶ δίκαιον ἐπ' ἀσπίδα καὶ βασιλείαν δεικνύουσιν ἐπιβαίνοντα, καὶ λιόντα καταπατούντα καὶ δρῶντα. Ubi notandum ex hoc posteriore libro fragmentum satis longum, in quo de urbis direptione, et de status ac monumentis post captam per Latinos CPolim eversis et conflatis agitur, utpote quod in impressis desideratur, a Fabricio referri loc. cit. a pag. 405 ad p. 418.

Tandem pro recensitionis hujus coronide, cum Fabricius l. c. pag. 435. Indicem scriptorum, a Niceta Choniata in Historia Byzantina laudatorum exhibeat, nos quoque illius exemplum secuti, alium SS. Patrum et aliorum auctorum catalogum, quorum in ejusdem Nicetae Thesaurο referuntur loca atque sententiæ, in medium proferre volumus, qui sequens est:

Agatho, p. 343.

Ambrosius Mediol. pag. 233, b. 343. Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ κατὰ Ἀπολλινάριον, p. 178 b. Ἐκ τῆ πρὸς Γρατιανὸν τὸν βασιλέα. Ibid.

Amphilochius Iconiensis Ἐκ τῆς πρὸς Σελεύκιον ἐπιστολῆς, p. 178 b. Ἐκ τοῦ κατὰ Ἀρειανῶν λόγου, pag. 340. Ἐκ τῆς ὁμιλίας εἰς τὸ, « Ὁ ἀποστείλας με Πατὴρ μεζῶν μου ἔστιν. » Pag. ead. b.

Anastasius Sinaita ἐν τῆς βιβλίου τῆς λεγομένης Ὁδηγοῦ, p. 177 b, 178, 188 b, 233 b. Ἐκ τῶν εἰς κεφαλαίων τῶν κατὰ Μονοφυσιτῶν τὸ ζ', p. 341 b.

Andreas Crentensis ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὴν Βασιφόρον, p. 330.

Athanasius pag. 342 b, 341 b. Εἰς τὸ, « Οὐκ αἶ ἦν Υἱός, » pag. 105 b. Κατὰ τῶν εἰσαγόντων τὸ ὁμοιωσίον, pag. 107 b. Ἐκ τοῦ περὶ πίστεως λόγου, pag. 178 b. Χρήσεις κατὰ Θεοπασχιστῶν, pag. 187 b. Πρὸς τοὺς λέγοντας, Ἐπαθεν ὁ Θεός ὡς ἤθελεν, pag. 188. Ἐκ τοῦ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγου, pag. 332. Ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῆς εἰς τὸ βασιλικὸν ἱεράτευμα, pag. 333. Ἐκ τοῦ διαλεκτικοῦ λόγου, ὃν ἐποίηστο πρὸς τὸν Ἄρειον, pag. 340.

Augustinus, p. 341 b. (3).

Basilus Magnus, pag. 104 b, 107 b, 108, 122, 190. Ἐκ τῆς πρὸς Γρηγόριον τὸν ἀδελφὸν ἐπιστολῆς, pag. 11 b, 240. Εἰς τὸ, « Ἀεὶ ὁ Θεός Πατὴρ, » pag. 104 b. Ἐκ τῆς πρὸς Σωζοπολίτας ἐπιστολῆς, pag. 178 b.

(1) Κοιτῶν apud Græcos medii et infimi ævi, pro fisco, seu domo ærarii imperialis accipitur.

(2) Duo ejusdem operis exemplaria habentur in Biblioth. Regis Christianiss. et aliud in Biblioth.

Baluziana, ut videre est in Palæograph. Græc. Montisfalconii loc. cit.

(3) A multis retro sæculis non pauca S. Augustini opera Græca fuere versa.

'Εκ τοῦ πρὸς Εὐνόμιον πρώτου λόγου, pag. 234. 'Εκ τοῦ κατὰ Ἀρείου λόγου, *ibid.* 'Απὸ τῶν πρὸς Ἀμφιλόχιον τὸν Ἰκονίου τριάκοντα κεφαλαίων, pag. 245 b. 'Εκ τῆς εἰς τὸν προφήτην Ἠσαΐαν ἐξηγήσεως, pag. 330 b. 'Εκ τῆς εὐχῆς, ἧς ἡ ἀρχὴ, Οὐδεὶς ἀξίος, κ. λ., pag. 332. Εἰς τὸ, « Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπέλος, » pag. 344. »

Cosmas Indopleustes ἐκ τοῦ εἰς τὸν ψαλτῆρα προεμίου ἐξηγουμένου ὡς ἐν παρόδῳ τὸ, « Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν, » καὶ τὰ ἐξῆς, pag. 333.

Cyrillus Alexandrinus, pag. 105, 106 a, 106 b, 107 a, 107 b, 109 b, 147 b, 190 b. 'Εκ τοῦ λόγου, οὗ ἡ ἐπιγραφή, Ἀπόδειξις διὰ τῶν ἀρχῆθεν γεγεννημένων θείων χρησμάτων τοῖς θεοπρεπίαισι πατριάρχαις κατὰ τῆς ἀμείψεως καὶ μεταπίσεως τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἰθῶν, pag. 18. Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι εἰς τρεῖς θεοὺς πιστεύομεν. P. ead. b. Κατὰ τῶν εἰσαγόντων τὸ πλαττον τῷ Υἱῷ ἐκ τοῦ τὸν Χριστὸν λέγειν ἐν Εὐαγγελίῳ, « Ὁ Πατὴρ μου μεζῶν μου ἐστίν, » pag. 108. Περὶ τῆς προκοπῆς τοῦ Χριστοῦ, pag. 111 b. 'Εκ τῶν κατὰ τῶν Πνευματομάχων ἀντιρρητικῶν λόγων, pag. 123 b, 124, 125, 126. Ὅτι ἡ Μενοεινῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐνανθρωπήσας ψυχὴν μετὰ σώματος ἐλάβεν, » pag. 131 b. Κατὰ Νεστορικῶν ἐκ τῶν σχολίων τῶν περὶ ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ, pag. 133 b. 'Εκ τῆς πρὸς Ἀκάκιον ἐπιστολῆς, pag. 134, 135 b. 'Εκ τῆς ὁμιλίας τῆς περὶ ἐνὸς Υἱοῦ, pag. 134 b, 135. 'Εκ τοῦ περὶ ἐνανθρωπήσεως λόγου, p. 135 b. 'Εκ τοῦ κατὰ πύσιν καὶ ἀπόκρισιν λόγου, pag. 136, 137 b, 138 b. 'Εκ τῆς πρώτης ὁμιλίας τῆς, Ὅτι οὐ χρὴ λέγειν ἄνθρωπον θεοφόρον, ἀλλὰ Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα, pag. 140 b. 'Εκ τῆς πρὸς Νεστόριον ἐπιστολῆς, pag. 141. 'Εκ τῆς ὁμιλίας τῆς, Ὅτι εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, pag. 141 b. 'Εκ τοῦ πρὸς τὴν εἰσεδιστάτην βασιλίδαν προσφωνητικοῦ, pag. 141 b. 'Εκ τοῦ λόγου τοῦ πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ μοναχοὺς, pag. 142, 143, 146 b. 'Εκ τοῦ εἰς τὰς δεσποίνας προσφωνητικοῦ, pag. 143. 'Εκ τοῦ ἐκτεῦ ἀναθεματισμοῦ, *ibid.* 'Εκ τοῦ ἐβδόμου ἀναθεματισμοῦ, *ibid.* 'Εκ τῆς πρὸς Σούκνεσον ἐπιστολῆς, pag. 179. 'Εκ τοῦ πρὸς Ἀλεξανδρεῖς προσφωνητικοῦ λόγου, *ibid.* 'Εκ τῆς ἐρμηναίας τῆς πρὸς Ἐκραίου ἐπιστολῆς, *ibid.* 'Εκ τῶν κατὰ Νεστορίου, pag. 188 b. 'Εκ τοῦ κατὰ Ἀρειανῶν τετάρτου λόγου, pag. 204. 'Εκ τοῦ τρίτου βιβλίου τῶν κατὰ Ἰουλιανου δογματῶν, *ibid.* 'Εκ τῆς ἐρμηναίας βιβλίου ὀγδοῦ, pag. ead. b. Πρὸς Ἐρμείαν περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος κατὰ πύσιν καὶ ἀπόκρισιν, pag. 233. 'Εκ τῆς πρὸς Ἐπίκτητον ἐπιστολῆς, pag. 234. 'Εκ τοῦ πρὸς Θεοδόσιον προσφωνητικοῦ, *ibid.* Εἰς τὸ μυστικὸν δαίπνον, pag. 332 b. 'Εκ τῶν ἐβ' κεφαλαίων τῶν κατὰ Θεοδώρητου, *ibid.* Ἀπὸ τοῦ πρὸς βασιλίδας λόγου, *ibid.* et pag. 340 b. Ἀπὸ τῶν περὶ ὑπακοῆς τοῦ Χριστοῦ, pag. 332 b. 'Εκ τοῦ εἰς τὰ Βαῖα λόγου, pag. 340 b. 'Εκ τοῦ α' βιβλίου τῶν Θησαυρῶν, ἐν τοῦ ια' κεφαλαίου, pag. 342. Ἀπὸ τοῦ θ' λόγου τῆς ἐν πνεύματι λατρείας δύο pag. ead. b.

Cyrillus Hierosolymitanus ἀπὸ τοῦ εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν λόγου, οὗ ἡ ἀρχὴ, Χαῖρε σφόδρα, κ. λ. pag. 322 b.

Dionysius Areopagita ἐκ τοῦ δευτέρου κεφαλαίου τοῦ περὶ ἠνωμένου καὶ διακεκριμένου, pag. 11. 'Εκ τοῦ ιγ' κεφαλαίου τοῦ περὶ τοῦ τελείου καὶ ἐνός, pag. ead. b. Περὶ Θεοῦ, pag. 15. 'Εκ τοῦ πρώτου κεφαλαίου τῆς περὶ θείων ὀνομάτων, pag. 59 b. 'Εκ τῆς πρὸς Γαίον τὸν θεραπευτὴν ἐπιστολῆς, *ibid.* 'Εκ τῶν θεολογικῶν στοιχειώσεων τοῦ ἁγίου Ἱεροθίου, pag. 40.

Τοῦ ἁγίου Ἐρραῖμ ἀρχιεπισκόπου Ἀντιοχείας, ἐξ ἧς ἐκοιήσατο ἀπολογίας ὑπὲρ τῆς ἐν Χαλκηδῶ εὐνοῦθεν, καὶ τοῦ τόμου τοῦ ἁγίου Λέοντος, pag. 207 b.

Eustratius metropolita Nicænus ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ πρὸς Γροσολάνον ἐπίσκοπον Μεδιολάνων περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως, pag. 266. 'Εκ τοῦ αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν ἐπίσκοπον Μεδιολάνων δευτέρου λόγου, pag. 268 b. 'Εκ τοῦ αὐτοῦ ἰτέρου λόγου, pag. 273 b. Τον αὐτοῦ κεφάλαια ἐπιστημονικὰ δι' ὧν δεικνύνται ἀδύνατον εἶναι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύσθαι, pag. 275. 'Εκ τοῦ δευτέρου περὶ τῶν Ἀζύμων λόγου, pag. 333 b.

Εὐθυμίου μοναχοῦ Ζιγαβηνοῦ κατὰ τῶν τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, ἧτοι Ἱταλῶν, κεφάλαια ἐβ' δηλοντα, ὡς οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, pag. 296.

Gregorius Nazianzenus ἐκ τοῦ περὶ Υἱοῦ πρώτου λόγου, pag. 12, 105, 108 b, 109, 342. 'Εκ τοῦ περὶ Υἱοῦ δευτέρου λόγου, pag. 40 b, 106 b, 109 b, 110, 178 b, 190, 340. 'Εκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ δόγματος καὶ καταστάσεως ἐπισκόπων, pag. 12. 'Εκ τοῦ λόγου τοῦ πρὸς Ἀρειανούς, καὶ εἰς ἑαυτὸν, pag. 12 b. 'Εκ τοῦ μεγάλου ἀπολογητικοῦ, pag. 16. 'Εκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὰ γενέθλια, pag. 40. 'Εκ τοῦ εἰς τὰ Φῶτα λόγου, pag. ead. b. 'Εκ τοῦ πρὸς Κληδόνιον δευτέρου λόγου, *ibid.* 'Εκ τοῦ εἰς τὸ Πάσχα δευτέρου λόγου, *ibid.* 'Εκ τοῦ λόγου τοῦ προτρεπτικοῦ εἰς τὸ βάπτισμα, *ibid.* 'Εκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὴν τῶν ρν' ἐπισκόπων παρουσίαν, pag. 107. 'Εκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ ἀκαταλήπτου γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ, pag. 108. Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, pag. 121, 122, 123. 'Εκ τοῦ πρὸς Κληδόνιον πρώτου λόγου, pag. 127 b. 198.

Gregorius Nyssenus, pag. 105 b. Περὶ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως ἐκ τοῦ κατηχητικοῦ λόγου, pag. 40 b. 246. 'Εκ τοῦ λόγου τοῦ πρὸς Θεόφιλον Ἀλεξανδρείας, pag. 129. 'Εκ τοῦ πρὸς Ἀπολλινάριον ἀντιρρητικοῦ λόγου, pag. ead. b. 130, 131, 179. 'Εκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ θεότητος Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, καὶ εἰς τὸν Ἀβραάμ, pag. 341 b.

Ἡστίς ἀποκαλυφθεῖσα τῷ ἁγίῳ Γρηγορίῳ τῷ Θευματουργῷ, ὡς ἐν διδαχῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

καὶ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, pag. 28. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς κατὰ μέρος πίστεως ῥήσεις περὶ τῶν δύο τοῦ Χριστοῦ φύσεων, pag. 178 b.

Ignatius S. apostolus, episcopus Antiochenus, pag. 188 b.

Joannes Chrysostomus, pag. 343. Ἐκ τῆς βίβλου τῆς περὶ ἀκαταλήπτου, p. 16 b. Ἐκ τῆς πρὸς Ἀκίχιον ἐπιστολῆς, p. 179. Ἐκ τῆς ξΐ ὁμιλίας τῶν ἱερικηνῶν τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, p. 204. Ἐκ τῆς ζ' ὁμιλίας τῆς πρὸς Ἐφείους ἐπιστολῆς, pag. 233 b. Ἐκ τοῦ κατὰ Ἀρείου, καὶ εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν ὁμιλίας, ib. et p. 340 b. Ἐκ τοῦ τρίτου λόγου τοῦ περὶ ἱερωστίνης, p. 330 b. Ἐκ τῆς κατὰ Ἰουδαίων βίβλου, p. 331. Ἐκ τῆς εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον ἱερικηνίας, ibid. Ἐκ τῆς ἱερικηνίας τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς, pag. 331 b, 340 b. Εἰς τὸν ἀπόστολον Θωμά, pag. 331 b. Ἐκ τοῦ εἰς τὰ Φῶτα, ibid. Ἐκ τῆς κζ' ὁμιλίας εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην ἅγιον Εὐαγγέλιον, pag. 344.

Joannes Damascenus, pag. 106, 107 b, 109 b, 112, 146 b, 147 b, 173 b, 174 b, 175, 186 b, 201 b, 202, 334, 339 b. Ἐκ τοῦ περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος διακεκριμένη ἅμα καὶ ἠνωμένη θεολογία, pag. 13. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ διαφόρων Πατέρων, pag. ead. b. Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, pag. 19 b. Περὶ τῆς συλλήψεως τοῦ Χριστοῦ, pag. 34 b. Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀντιδόσεως, pag. 42. Ὅτι πάντα ἡ θεία φύσις ἐν μιᾷ τῶν ἰαυτοῦ ὑποστάσεων ἠνώθη τῇ ἀνθρωπινῇ φύσει, καὶ οὐ μέρος μίρει, pag. ead. b. Περὶ τῆς ἐν εἶδει καὶ ἀτόμῳ θεωρουμένης ὑποστάσεως καὶ διαφορᾷ ἐνώσεως καὶ σαρκώσεως, pag. 43. Περὶ φυσικῶν καὶ ἀδιαβλήτων καθῶν, pag. ead. b. Περὶ τοῦ Τρισκαγίου, pag. 189. Περὶ τῆς θεανδρικῆς ἐνεργείας, pag. 202 b. Πρὸς τοὺς λέγοντας, εἰ δύο φύσεων καὶ ἐνεργειῶν ὁ ἄνθρωπος, ἀναγκη ἐπὶ Χριστοῦ τοῖς φύσεσι λέγειν, καὶ τοσαύτας ἐνεργείας, pag. 235. Ἐκ τοῦ περὶ τῶν ἁγίων καὶ ἄχραντων τοῦ Κυρίου μυστηρίων κεφαλαίου πς', p. 330 b. Πρὸς τοὺς λέγοντας, ἢ ὑπόστασις τοῦ Χριστοῦ κτιστὴ, ἢ ἀκτιστος, κεφαλ. ρκζ pag. 342. Περὶ τῶν ἰδιωμάτων τῶν φύσεων, κεφαλ. ρυί. *Idem.*

Ἰωάννου Ἱεροσολύμων ἐπιστολὴ καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων πρὸς Ἰωάννην τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ἐπικυροῦσα τὰ κατὰ Σεβήρου πραχθέντα, pag. 167. b.

Isidorus Pelusiota ἐκ τῆς πρὸς Θεωνᾶν ἐπιστολῆς, p. 236.

Julius Romæ, p. 188 b.

Justinianus imperator ἐκ τῆς πρὸς Ζωῖλον τὸν ἀγιώτατον πατριάρχον Ἀλεξανδρείας δογματικῆς ἐπιστολῆς, pag. 208. Διῆκξις κατὰ Ἀνθίμου, Σεβήρου, Πέτρου, καὶ Ζωόρα, pag. 166. Ἐκ τοῦ ιδίκετου, οὐ μένηται καὶ Ἀγάθων ὁ ἀγιώτατος πάπας Ῥώμης ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ σταλιση ἐπιστολῇ πρὸς τοὺς ἀοιδίμους βασιλεῖς Ἡράκλειον καὶ Τιθέριον, τῇ καὶ κειμένη ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐκτῆς συνόδου, pag. 236.

Justinus philosophus et martyr ἐκ τοῦ περὶ πίστεως λόγου pag. 178 b.

Leo papa ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς λεγομένης στήλης ὀρθοδοξίας, pag. 341 b. Ἐκ τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς πρὸς Λέοντα βασιλέα, ἧς ἡ ἐπιγραφή, Τῷ ὑπερνοδοξοτάτῳ καὶ γαληνοτάτῳ υἱῷ αὐτοῦ Λέων ἐπίσκοπος, pag. 342.

Τοῦ κυρίου Λέοντος τοῦ Βουλγαρίας τοῦ πρώτως προβλη.... παρὰ τοῦ μακαρίτου βασιλέως κυρίου Βασιλείου ἐκ τῆς περὶ τῶν Ἀζύμων ἐπιστολῆς αὐτοῦ, pag. 330 b.

Ἐκ τῶν κεφαλαίων Λεοντίου τῶν κατὰ Σεβήρου, pag. 180, 181.

Γράμμα τοῦ βασιλέως κυρίου Μανουὴλ πρὸς τὸν καθολικὸν τῆς Ἀρμενίας, pag. 216 b.

Maximus, pag. 168, 169, 170, 194, 196 b, 197, 199, 331 b. Περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος διακεκριμένη ἅμα καὶ ἠνωμένη θεολογία, p. 13. Περὶ Θεοῦ κοινῶς, pag. 16. Περὶ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως ἀπὸ τῆς ἐχθέσεως τοῦ περὶ τῆς ὁμολογίας λόγου, pag. 41 b. Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ, ὅτι ὁ ἀριθμὸς οὔτε διαιρεῖ, οὔτε διαιρεῖται, pag. 168 b. Ὅτι οὐχ, ὡς ἔλεγεν ὁ Πύρρος, νεύματι τοῦ ἐνωθέντος Λόγου ἢ σὰρξ ἐκινεῖτο, pag. 199 b. Ἐκ τῆς πρὸς Πύρρον διαλέξεως, pag. ead. et 200 et 205 b. Ἐκ τῆς πρὸς Νίκανδρον ἐπιστολῆς, pag. 201. Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι μίαν Χριστοῦ χορὴν λέγειν τὴν ἐνεργεῖαν κατ' ἐπικράτειαν, ibid. Πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι ὡσπερ ὄργανον καὶ τοῦ κινούντος μία ἐνεργεῖα, οὕτω καὶ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος μία ἐνεργεῖα, ibid. Πρὸς τοὺς λέγοντας μίαν σύνθετον ἐπὶ Χριστοῦ ἐνεργεῖαν, p. ead. b. Ἐκ τοῦ πρὸς Ἀπολλινάριον τὸν αἰρετικὸν ἀντιρρητικὸν λόγου, pag. 188 b.

Melito Sardensis, pag. 188 b.

Nicephorus patriarcha CPolitanus. *Vide infra in voce Photius.*

Nicolaus Methonensis episcopus, p. 307. Ἐκ τοῦ κατὰ Λατίνων ὑπὲρ τοῦ Πνεύματος λόγου, pag. 262. Κεφαλαίωδες ἐλεγχοὶ τοῦ παρὰ Λατίνοις καινοφανοῦς δόγματος, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται, συνοψισθέντες παρ' αὐτοῦ ἐκ τῶν διὰ πλάτους ἐν διαφόροις λόγοις γεγραμμένων, pag. 286 b.

Photius patriarcha CPolitanus ἐκ τῆς περὶ τοῦ Πνεύματος ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, ἐν ἣ ἀιτιᾶται τοὺς Λατίνους, ὡς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται λέγοντας, pag. 288. Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος μυσταγωγίας, pag. 332. Ἐκ τοῦ λόγου, οὐ ἡ ἀρχὴ, Πῶς θελητὸς τῷ Πατρὶ ὁ θάνατος λέγοιτ' ἀν εἶναι τοῦ Χριστοῦ, κ. λ., pag. 334. Χρήσεις κατὰ Εἰκονομάχων ἐκ τῶν συγγραμμάτων, Νικηφόρου καὶ Φωτίου τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, pag. 210.

Πράκτου χρήσεις, pag. 235 b.

Sophronius patriarcha Hierosolymitanus ex τῆς συνοδικῆς ἐπιστολῆς, p. 206 b, 343 b.

Συλλογισμὸς τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου κυρίου Στεφάνου, pag. 333 b.

Ἐκ τοῦ συνοδικοῦ τοῦ ἀναγιγνωσκομένου ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, pag. 334.

Ἐκθεσις Σωτηρίχου τοῦ παντευγενεστάτου παριστώσα, ὅπως ἐφρόνει περὶ τοῦ δόγματος, ὃ φησι, Σὺ εἶ ὁ προσφέρων, καὶ προσφερόμενος, pag. 327 b. Τὸ ἐπὶ τῷ ἀναφύοντι δόγματι κατὰ τοῦ παντευγενεστάτου Σωτηρίχου γεγενὸς σημείωμα, pag. 334 b.

Theodoretus Ἐκ τοῦ κδ' κεφαλαίου τῶν εἰς τὰ ἀπόρρητα τῆς Ἐξόδου ἐρμηνειῶν, οὗ ἡ ἀρχὴ, Διατί φεύγουσα ἐπιτελεῖσαι προστάξει τοῦ Πάσχα τὴν ἰερτὴν, pag. 330 b.

Ἐκ τοῦ περὶ τῶν Ἀζύμων καὶ τοῦ Πνεύματος λόγου του. κυρου Θεοδώρου Συμφαίου, pag. 293 b.

Theodorus Studita. Vide supra in voce Photius.

Theophylactus archiepiscopus Bulgaris ex τῶν περὶ τοῦ Πνεύματος, pag. 275. Ἐκ τῆς του Τετρακηνγίλου ἐρμηνείας, pag. 332 b. Εἰς τὸ ῥητὸν τῆς πρὸς Κολοσσαίς Ἐπιστολῆς τοῦ μεγάλου Παύλου τὸ φάσκον, «Καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰς αὐτὸν,» pag. 333.

Ex synodis afferuntur, prima generalis pag. 178 b. Synodus iv Chalcedonensis pag. 152 b, et synodus sexta pag. 193.

III. In ultima tandem pagina iambici quidam versus leguntur, quibus instar tituli hæc præcedunt: Του Θεσσαλονικικοῦ Μεσοποταμίτου τινὸς διαλθόντος τὴν βιβλὸν ἑτοίμου στιχηρὸν προσφώνημα ὡς ἐν εἰδῆ ἐπιγράμματος. (4). Του φιλοπότηστος τὴν συνθήκην τῆς βιβλίου προκειμένης, δεκτὴν πραγματείαν, τὴν τε προαχθεῖσαν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, καὶ τὴν πρὸς τὸ τέλος. Thessalonici Mesopotamitæ cujusdam in librum, quem legerat, extemporanea ex iambis acclamationis instar epigrammatis. in qua studuit hujusce libri compositionem, duplitemque tractationis scopum exprimere, videlicet præpositam historiam ecclesiasticam, et quæ in fine.

Iambici vero versus ita habent :

Εὐαγγελικὸς ἄλλος οἰκοδεσπότης

Θησαυροφυλάκιον ἄνοιχθη στόμα·

Ἐξάγεται δὲ καὶ παλαιὰ καὶ νέα,

Ἀρχαῖα δόγματα καὶ καινοὶ λόγοι.

Ἡ βιβλιακὴ σύνθετος διαρτία

Ἀνθρωπικὸν σύγκριμα μικτὸν δεικνύει,

Ψυχὴ δοκεῖ καὶ σῶμα, γνῶσις καὶ φθίσις,

Κἂν οὐρανὸς πρὸς ὕψος, ἀν δὲ γῆ κάτω,

Κόσμου μίμημα δέλτος ἢ προκειμένα,

Τὰ θεῖα πρῶτον, ὕστερον τὰ πρακτικά.

Καὶ μετρικὸν μὲν γράμμα τὴν Ἰλιάδα

Σμαραγδογλυφῆς ἐνθαλαμῶνι θίβη·

Ἄλξιάνδρου καὶ τουτοῦ τῆς εὐψυχίας,

Βασιλικῆς γνώρισμα φιλοδοξίας,

Ἀνακτορικῆς δείγμα λαμπρῆς καρδίας,

Χλωρὰ λίθος, βιάστημα λευκῶκος λόγου,

Σαφῆς δίοπτρα τοῦ πρὸς Ὅμηρον πόθου.

Ἵλη δὲ τις καλύπτρα ταύτης πυκτίδος·

Τῆς καρδιακῆς πτύχας ἐξανοικτίου,

Καὶ τὴν μεταξὺ χώρων ὑπαπλωτόου.

Κλίονη Σολομώντειον εὐτυχησάτω

Τοιοῦτος οἶκος ἄξιος ταύτης τόπος,

Ζωῆς ἔμαθον βιβλίου, ἀλλ' ἰδοὺ βλεπω,

Τὰ ζωτικὰ ῥήματα γράμματα φέρει,

Κἂν θνητὰ, μικτὰ τοῖς ἀθανάτοις λόγοις,

Προφητικῆς πλήρωμα θεσπιφθίας,

Τῆς ἐπτάδος μέρος καὶ τῆς οκτάδος,

Εἰ μὴ τις ἄλλην ἄλλος ἐπτάδα λέγει

Τὴν ἐπτάκαυλον συνοδικὴν λυχνίαν,

Ἦτις ὠψῆεν ὡς σωστικὸν σέλας.

Codex Græcus chartaceus ms. in fol. sœc. XIII, in oujus ultima pagina, codicis integumento affixa, ab eadem, ut videtur, manu notatum legitur : Βιβλίον του πατρὸς κυρίου Μάρκου του πνευματικοῦ. Constat foliis scriptis 385.

(4) Ubi puncta illa interposita vides, ibi verba tineis corrosa sunt ac mutilata.

Evangelicus alter paterfamilias

Os adaperuit thesaurum continens ;

Proferuntur autem nova et vetera,

Antiqua dogmata, et nova oracula.

Hæc libri bene digesta compositio

Humanam representat mixtam fabricam,

Anima videtur et corpus, cognitio, et corruptio,

Ac si cælum sursum, terra vero deorsum,

Vera mundi imago est præsens libellus,

In quo divina primum, et deinde humana.

Ac metricum quidem illud opus Iliados

Recubuit in arcula smaragdina :

Quod Alexandri ostendit animi præstantiam,

Et regis fuit magnificentis indicium,

Regalis et vere splendidi cordis testimonium,

Vivens lapis, germen prati, ut est sermo,

Lucida dioptra in Homerum affectus.

Sed quædam abscondita materies est hujus libri;

Cordisque sunt evolvendæ paginæ,

Totusque medius explicandus locus.

Bene ei lectus Salomonis convenit :

Hæc ejus digna domus, hic dignus locus.

Vitæ librum perlegi, et ecce video.

Vitæ verba continent litteræ,

Licet mortalia, mixta dictis immortalibus,

Propheticis implementum vaticinationis,

Septenarii divisionem, et octenarii,

Nisi quis alius alium malit septenarium dicere,

SeptemPLICEM illam synodicam lampadem,

Quæ super nos accendit ita salutare lumen.

GRÆCORUM

AD INNOCENTIUM III PONTIFICEM ROMANUM

EPISTOLA

SCRIPTA POST CAPTAM A LATINIS CONSTANTINOPOLIM, REGNANTE HENRICO IMPERATORE.

(Ex Joan. Bapt. Cotelerii Monum. Eccl. Græcæ, tom. III).

Δέσποτα, εἰ μὴ τὴν τοῦ μέλλοντος θείου Σαββά- A
του Παρασκευῆν τὴν παρούσαν ζωὴν ἐγνωσόμεν,
γοηράν ἂν ἐπλήξαμεν πρὸς σε τραγωδίαν, καὶ
θρήνοις μακροῖς τοῦ νίου λαοῦ τὴν ἄλωσιν ὠδυ-
ράμεθα. Ἐπεὶ δὲ καλῶς ἐπιστεύσαμεν, ὡς πάντοτε
συμπαρῶν ἡμῖν ὁ Χριστὸς, τὴν φθαρτὴν ἡμῶν ταύ-
την ζωὴν πρὸς τὴν ἀφθαρτον ἐκείνην μεταπλάττει
καὶ κρείττωνα, ἰσοῦ συντριβόμενοι διὰ τὴν εἰς τὸ
κρείττον ἀνάκλασιν χαίρομεν· εὐχαριστοῦμεν δὲ
καὶ αὐτῷ τῷ μετ' ἡμῶν, καὶ πάλιν ὑπὲρ ἡμῶν
παθεῖν ἐλομένην Χριστῷ· οὐ γὰρ ἀρπαγμὸν ἠγή-
σατο τὸ προσκυνεῖσθαι ἴσα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ· ἀλλὰ
καὶ πάλιν ἐκείνῳ παρεδόθη, καὶ σὺν ἡμῖν ἀλούς
ἐσκυλεύθη καὶ ἀπηνέχθη καὶ παρεδόθη, καὶ τὸ
σῶμα αὐτοῦ καὶ τὸ αἷμα πρὸς τὴν γῆν πεσόν καὶ B
ῤῥῖ ἐν ἐκατόηθι, καὶ πάντα ὑπέμεινεν, ἵνα τοὺς δύο
συνάψῃ λαοὺς, ἀποκτείνας τὴν ἔχθραν, ἣ μᾶλλον τὸ
εἰς δύο σχισθῆν αὐτοῦ σῶμα, ἐνώσῃ πάλιν εἰς ἓν·
« Τίς σοφός, καὶ φυλάξει ταῦτα. Τίς ἱκανός, »
καὶ τὴν εἰς ἡμᾶς θαυμάσεται θείαν προμήθειαν;
Ἐπειθὲν ἡμῖν γλυκὺ τὸ ἀλώναί, ἡδὺ τὸ παθεῖν,
καὶ τὸ αἰχμαλωτισθῆναι φίλον καὶ χάριεν. Ἠὼς γὰρ
ἐμέλλομεν τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν ἐνώσθηναι, οἷς οὐδὲ
προσομιλῆσαι πρὶν ἠνεσχόμεθα; Ἀλλὰ δεινὰ τὰ
εἰς ἡμᾶς γεγονότα; Ναὶ πάνυ δεινὰ, ὡς τῶν Λα-
τίνων μὲν τὰς ψυχὰς λυμηνάμενα, τῶν δὲ Ῥωμαίων
τὰ σώματα. Πλὴν ὁ παρακύβας εἰς τὰ θεία μυστή-
ρια ὄψεται τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ, ἀμέτροτον ἀβυσσον.
Πολλοὶ πατριάρχαι καὶ βασιλεῖς ἐπεθύμησαν ἰδεῖν
τὴν ἡμέραν ταύτην, ἀλλὰ τὴν χάριν ταύτην οὐκ ἔλαβον.
Ὡς, δέσποτα, μετὰ πολλὰς γενεὰς ἠξιώθης ταύτης τῆς C
χέρτης, ἐνώσαι τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν, καὶ ἀπό-
στιας τρισκαίδέκατος γενεῖσθαι καὶ ὀνομάζεσθαι.
dignus habitus es, ut Orientem ac Occidentem
mineris.

Οἶδας δὲ, τίμιε δέσποτα, τὸ παρὰ Θεοῦ δοθῆναι
τοῖς ἀνθρώποις φρόνημα, καὶ ὅτι βουλομένων, οὐ

Domine, nisi sciremus præsentem vitam esse
futuri divini Sabbati Parasceven, lugubrem ad te
tragœdiam concinnassemus, longisque lamentatio-
nibus novi populi captivitatem deflevissemus. Quia
vero bene credidimus. Christum, qui nobis sem-
per adsistit, mortalem hanc nostram vitam ad
immortalem illam et præstantiorem transformare;
ecce contriti, propter reformationem in melius,
ecce contriti, propter reformationem in melius,
lætamus; sed et agimus gratias ipsi Christo, qui
nobiscum est. iterumque pro nobis pati voluit.
Non enim rapinam arbitratus est adorari æqualiter
cum Deo et Patre; verum iterum sponte traditus
est; et nobiscum captus, spoliatus est¹, abductus
ac proditus, ipsiusque corpus et sanguinem in
terram dejecerunt ac effuderunt, atque conculca-
verunt; necnon cuncta sustinuit, ut duos populos
connecteret, interficiens inimicitias², seu potius
corpus suum in duo scissum rursus in unum con-
jungeret et adunaret: « Quis sapiens, et custodiet
hæc³? Quis idoneus⁴, » et divinam erga nos
providentiam admirabitur? Dehinc nobis dulce est
captos fuisse, suave pati, in captivitatem duci
carum et gratum. Quo enim modo cum fratribus
nostris unionem fecissemus, cum quibus ne vel
colloqui antea sustinebamus? Sed gravia sunt quæ
adversus nos acta fuere? Profecto plane gravia, ut
quæ Latinorum quidem animas, Romanorum vero
seu Græcorum corpora labefactarint. Verum qui
in divina secreta introspexerit, judicia Dei, im-
mensam abyssum conspexit. Multi patriar-
chæ et imperatores diem hunc videre desiderave-
runt, sed eam gratiam non sunt consecuti. Tu,
domine, post multas generationes hac gratia
unias, et decimus tertius apostolus fias ac no-

Nosti autem, honorande domine, quis sensus
hominibus a Deo datus fuerit, quodque volentium,

¹ Philipp. II, 6. ² Ephes. II, 15, 16. ³ Psal. CVI, 43. ⁴ II Cor. II, 16.

non tyrannicam vim passorum sit pietatis sacramentum. Hoc enim si ita non esset, ipsos quoque Judæos baptizaremus invitos. Quia igitur in dogmatibus pœnam quidem irrogare et cogere absurdum est, facillimum quippe, ac potentis cujuslibet; persuadere autem, dogmatum principiis utendo, boni viri est et colentis veritatem; electurusne es, domine, nobis vim absque examine adhibere, tanquam brutis animantibus, ut mutemur, an potius sermones nostros admittere, et rationem orationemque nobis impertiri, quo divinarum rerum veritas expendatur et cognoscatur. Scito namque, a nobis posterius probari et quæri, quod illi divinitus tradito verbo obtemperemus: « Scrutamini Scripturas³. » Per violentiam autem nemo nostrum capi potest; sed cuncti quasi pro Christo periclitabimur. Porro existimamus admodum verisimiliter, spiritum sapientiæ tuæ jure merito nos ea in re laudatum. Laudabilis enim est quicumquæ ad synodicum judicium, illincque procedentem sententiam appellat.

Itaque quandoquidem exiguum interstitium Latinos inter et Græcos est, quod unius Ecclesiæ continuitatem solvit, statuesynodum œcumenicam congregari, et majestatis tuæ vicarios mittito, fiatque colloquium, omniumque controversorum solutio. Si tu quoque, juxta magnum apostolum Paulum⁴, Dei fueris adjutor, prompti sumus, domine, nos quoque a diœcesi Constantinopolitana discedere, atque migrationem in Orientem vel Occidentem suscipere. Sed et putamus dominum habere imperatorem nostrum Sirerrim, atque sub ejus umbra vivere, mercede servire, agros colere, pascere, mare navigare: absque nobis autem non implebitur area, neque torcular, non comedetur panis, non caro, non piscis, non olus; sed nec stabit vita et conversatio humana. Et hæc quidem elaboramus fratribus nostris Latinis, atque conferimus, ex deteriori vitæ nostræ portione, mortali nimirum illa et dissolvenda; cupimus autem etiam juxta potiore eadem sentire, tum quandiu vivimus, tum post mortem, ut qui membra simus unius corporis immortalis: ideoque scribimus quotidie ad Occidentales per regionem fratres nostros, comministros et coepiscopos, paratos esse ad Constantinopolim convenire. Quin etiam in quacumque provincia positus suggerimus, ut in locum defunctorum pontificum, alios juxta canonum præscripta ordinent; maximeque præ omnibus, in urbe regia. Oportet enim cunctos in synodo considerare, tum nostrum patriarcham, tum metropolitam, aliosque pontifices, nihilque mutilum imperfectumque inveniri apud nos.

Opus autem nobis est etiam ante synodum patriarcha ejusdem sententiæ ac vocis, qui doceat

³ Joan. v, 39. ⁴ I Cor. iii, 9.

(1) Σιρρέριμ. Scribo Συρερρήν, aut Σιρερρήν, Σιρερρήν, Sire Henry. Est enim Έρρής seu Έρής, Henricus,

A τυραννουμένῳν τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο, καὶ αὐτοὺς τοὺς Έβραίους οὐκ ἔκόντας ἂν ἐβαπτίσασαμεν. Ἐπεὶ τοιγαροῦν τὸ μὴ ἐπιτιμᾶν ἐν τοῖς δόγμασι καὶ βιάζεσθαι ἄτοπον· ῥᾶστον γὰρ καὶ τοῦ δυναμένου παντός· τὸ δὲ πείθειν χρώμενον ταῖς τῶν δογμάτων ἀρχαῖς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ σίβοντος τὴν ἀλήθειαν· πότερον ἴλοι, δέσποτα, τὸ βιάζεσθαι ἡμᾶς ἀνεξετάστως, ὡς ἄλογα, πρὸς μεταθεσιν, ἢ προσδέξασθαι τοὺς ἡμετέρους λόγους καὶ μεταδοῦναι λόγον ἡμῖν, ὡς γυμνασθῆναι καὶ γνωσθῆναι τὴν τῶν θείων πραγμάτων ἀλήθειαν; Ἴσθι γὰρ ὅτι τὸ μὴ δεύτερον ἐπαινοῦμεν καὶ ζητούμεν, τῷ θεοπαροδοῶ ἔπει πειθόμενοι, λέγοντι· « Έρευνᾶτε τὰς Γραφάς. » τῇ βίᾳ δὲ οὐδὲς ἔξ ἡμῶν ἀλωτός· ἀλλὰ πάντες ὡς ὑπὲρ Χριστοῦ κινδυνεύσομεν. Οἰόμεθα δὲ καὶ λίαν εὐστόχως, ὅτι καὶ τὸ πνεῦμα τῆς σῆς σοφίας δικαίως ἐπὶ τούτου ἡμᾶς ἐπαινέσεται. Ἐπαινετός γὰρ ἅπας ὁ συνοδικὴν ἐπικαλούμενος κρίσιν καὶ τὴν ἐκείθεν διάγνωσιν.

Τοῖνον ἐπεὶ μικρόν ἴσθι τὸ μεταξύ τῶν Λατίνων καὶ τῶν Ῥωμαίων μεταίχιμον, ὃ λύει τὴν τῆς μιᾶς Έκκλησίας συνεχίαν, θέλησον σύνοδον οἰκουμένην ἀθροισθῆναι, ἐξαποστειλῆς δὲ τοποτηρητὰς τῆς σῆς μεγαλειότητος, καὶ λαληθῆτω, καὶ λυθῆτω πᾶν τὸ ἀμφισβητούμενον. Ἐὰν εἷς καὶ αὐτός συνεργός Θεοῦ, κατὰ Παῦλον τὸν μέγαν ἀπέστollen, εὐχερῶς ἔχομεν, δέσποτα, καὶ αὐτοὶ ἀπᾶραι τῆς διοικήσεως Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μετοικίαν σταλῆναι πρὸς τὴν ἀνατολήν, ἢ τὴν δύσιν. Ἀλλὰ γε οἰόμεθα αὐθέντην ἔχειν τὴν βασιλείαν ἡμῶν Σιρρέριν (1), καὶ ὑπὸ τὴν σκιάν τούτου ζῆν, καὶ θητεύειν καὶ γηπονεῖν, καὶ ποιμαίνειν, καὶ πλείην θάλασσαν· χωρὶς δὲ ἡμῶν οὐ πληρωθήσεται ἄλως, οὐδὲ ληνός οὐδὲ βρωθήσεται ἄρτος, οὐ κρέας, οὐκ ἰχθύς, οὐδὲ λάχανον· ἀλλ' οὐδὲ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ καὶ πολιτείᾳ σταθήσεται. Καὶ ταῦτα μέντοι ποιοῦμεν τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν τοῖς Λατίνοις, καὶ συγκομιζόμεν, κατὰ τὸ χεῖρον τῆς ζωῆς ἡμῶν μέρος, τὸ θνητὸν καὶ λυόμενον· ἐθέλομεν δὲ καὶ κατὰ τὸ κρεῖττον ὁμοφρονῆσαι καὶ ζῶντες, καὶ μετὰ θάνατον, ὡς μέλη σώματος ἐνός ἀθανάτου τυγχάνοντες· καὶ διὰ τοῦτο γράφομεν καθεκάστην καὶ πρὸς Δυτικούς τῆς χώρας ἀδελφούς ἡμῶν καὶ συλλειτουργούς καὶ συνεπισκόπους, ἐτοιμούς εἶναι συνελθεῖν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ καὶ τοῖς κατὰ πᾶσαν ἵπαρχίαν ὑποτιθιάμεν, ἀντὶ τῶν τελευτησάντων ἄρχιερέων, ἑτέρους χειροτονῆσαι κανονικῶς· καὶ μάλιστα γε πρὸ πάντων εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν. Δεῖ γὰρ πάντος ἐν τῇ συνόδῳ συνεδρεῖσθαι, καὶ τὸν ἡμέτερον πάτριάρχην, καὶ τοὺς μητροπολίτας, καὶ τοὺς ἄλλους ἄρχιερεῖς, καὶ μηδὲν ἡμῖν ἐλλείπει εὐρεθῆναι.

Χρεία δὲ ἡμῖν καὶ πρὸ τῆς συνόδου ὁμογνώμονος πατριάρχου καὶ ὁμοφώνου, διδάξαντος τὰ συνήθη

Errius, Herricus, Erius. Γίρικος in Hist. concil. Florent., p. 20, 40.

καὶ μεταδώσαντος, καὶ ὑποδεξαμένου τὰς ἡμετέρας ἑξαρχορίας. Διὰ ταῦτα γὰρ καὶ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἐνός ῥηγός ὄντος, δύο ἦσαν ἀρχιερεῖς, καὶ εἰς τοὺς Ῥωμαίους, καὶ εἰς τοὺς Λατίνους, ὁμογλώμων αὐτοῖς καὶ ὁμόγλωττος, αὐτοῖς πάλιν ὁμοῖος. Οὐδὲ γὰρ ἦν θεμιτὸν, δι' ἰσμενίως πρὸς ἐπιγλωσσου πατριάρχην ἐξομολογησθαι τινὰ τὰ κρίματα, καὶ ἴσως καὶ ὁμογλωσσόντι παρῆν. Χορὴ τοιγαροῦν ταῦτα μέχρι τῆς ἐνώσεως καὶ εἰς ἡμᾶς φυλαχθήναι. Ἐβέλομεν γὰρ καὶ εὐχολογηθῆναι τὴν οἰκίαν αὐθεντίαν ἔχειν πάλιν τὰ ἀποστολικὰ καὶ συνοδικὰ καὶ βασιλικὰ καὶ νομικὰ διατάγματα, ὅσον τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐκάστης ἀρχιερεῖς παρὰ τοῦ πρώτου τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ἐκλεγῆσθαι καὶ χειροτονεῖσθαι διακλιούνται. Αἰτούμεθα δὲ καὶ τὸ σὸν ἀρχιερατικὸν μεγαλεῖον προσδεῖξασθαι τὸ παρὸν τῆς ἡμῶν ἐπιτελείας γραμματίου, καὶ θεῆσαι σύνοδον οἰκουμένην συναχθῆναι, ὥστε διαγνωσθῆναι τὴν τῶν θεῶν δογματικὴν ἀλήθειαν. Ἀδύνατον γὰρ ἀληθεῖν ἀμφὺ τὰ μέρη κατὰ τὸ φρόνημα ὅτι μηδὲ τῶνακτία, ταυτά. Γεωμετρικαῖς γὰρ ἀνάγκαις εἰς ἀκρογωνιαῖος λίθος, συνδέεται τῶν πλαγίων εὐρίσκειται, καὶ μία ἐστὶν ἡ ὀρθὴ γωνία, μὴ παραδεχομένη μῆτε τὸ μᾶλλον μῆτε τὸ ἐλάττω. Ἐκτοκαπίσα μὲν γὰρ πρὸς τὸ μᾶλλον, ἐστὶν ἀμβλία ὁ πρὸς δὲ τὸ ἐλάττω, ἐστὶν ὀξεία ὁ ἐλάττω δὲ τούτων, ἀοριστος.

Ἐπει δὲ ὁ θεωροβλήτος καὶ φιλόχοιτος ἡμῶν βασιλεὺς ὑπέθετο ἡμῖν, τὴν ἀνήκουσαν τιμὴν εὐμενῶς προσνεῖμαι τῷ ὕψι σου, ἡδίστημεν τῆς ἡμερότητας αὐτοῦ τὸ ἐπίταγμα, καὶ κατετιθέμεθα τιμὴν σοι νεύμα, δέσποτα, προπούσαν, ἥτις ἐστὶν εὐρημία, ταῖς βασιλικαῖς εὐρημίαις ἰσοῦστος, ὅπως ἐπὶ λέξῃς ἔχουσα. « Ἰννοκετίου δέσποτου πάππα τῆς πρεσβυτέρως Ῥώμης, πολλὰ τὰ ἔτη » ὀρεῖται λέγεσθαι παρὰ ἡμῶν μετὰ τὴν τελευταίαν εὐχὴν τῶν συναξίμων, μέχρις ἂν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον σύνοδον συναχθῆναι, καὶ μυσταγωγῆσθαι ἡμῖν τοῦ δόγματος τὴν ἀκρίβειαν. Τότε γὰρ γυνὴ τῆ κεφαλῆ ἐπὶ ἀμβλωτος, καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀναφορᾶς, οὐ μόνον ἡμεῖς, ἀλλ' Αἰθίοπες, ἄμα καὶ Λίβυες, Αἰγύπτιοι τε καὶ Σύροι, Ῥῶτοι, Ἀλανοί, Γότθοι, Ἴβηρες, καὶ πάντα τὰ ἔθνη τὰ τοῖς δόγμασιν ἡμῶν ὑποκειμένα, τὸ σὸν ἀνακρούξουσιν ὄνομα, καὶ πρὸ γε πάντων, αἰτὸς ὁ Χριστὸς ταῖς ἀγίαις βίβλοις ἐγγράφεται ὅς εἰς μάστιγος ἡμῖν, ὅτι οὐ νικῆσαι ποθοῦμεν, ἀλλ' ἡττηθῆναι ὡς χορὴ χαρησόμεθα ὁ μόνον εἰ τὴν ἡμέραν ἀθροίσαιμεν. Ὁ γὰρ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ οὐκ ἀσφαλὴς ἐν τοῖς δόγμασιν οἰσται θεῶν τὴν ζημίαν, πῦρ καὶ σκοτος κληρονομήσας, ἐπὶ ὧν τὸ φῶς οὐκ ἔγνωρίσει. Ταύτην μὲν οὖν ἐπιτὴν τὴν ζημίαν προὑποθίντες, καὶ ἐλεήσαντες τὰς ψυχὰς μεριμνάδας τῶν ἀπολλυμένων ἀνθρώπων, γράψαμεν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἐπιφωτιστικῶς πρὸς τὴν σὴν ἀγιότητα ἵνα τάχιον φροντιστῆς σύνοδον οἰκουμένην ἀθροισθῆναι, πρὸς τὸ συμφέρον τῶν Χριστιανῶν, καὶ σωτηρίαν τῆς ἀγίας ψυχῆς σου.

A consueta et impertiat, nostrasque suscipiat confessiones. Eapropter namque Hierosolymis et Antiochiae, cum unus rex esset, duo erant pontifices. Romæis, alter, alter Latinis, ejusdem cum iis opinionis et linguae, adhucque ipsis consimilis. Neque enim fas est ut quispiam per interpretem occulta confiteatur patriarchæ alterius linguae, quamvis forsans sententiarum consensus adsit. Oportet igitur hæc usque ad unionem erga nos observari quoque. Volumus siquidem et optamus, ut iterum sua auctoritate potiantur apostolicæ, synodicæ, imperatorum legumque constitutiones, quatenus præcipiunt uniuscujusque provinciæ pontifices a primo ejusdem provinciæ eligi atque ordinari. Petimus etiam a tua pontificali magnificentia, ut præsens tenuitatis nostræ epistolium admittat, velitque synodum generalem cogi, quo divinorum dogmatum veritas dijudicetur. Cum fieri nequeat utramque partem in vera esse sententia; quoniam quæ contraria sunt, non sunt eadem. Geometrica enim necessitate unus invenitur lapis imus angularis, obliquorum connexor, unusque existit rectus angulus, qui neque majus neque minus admittit. Siquidem in majus mutatus, erit obtusus, in minus vero, acutus; atque horum uterque indefinitus.

Cæterum quoniam a Deo promotus et Christi studiosus imperator noster præcepit nobis, ut convenientem honorem celsitudini tuæ benevole tribuamus, reveriti sumus clementiæ ejus edictum, et constituimus tibi, domine, congruum honorem deferre, qui est laudatio et acclamatio imperatoris laudibus acclamationibusque æqualis, ita ad verbum: « Innocentii domini papæ veteris Romæ, multis annos; » quæ a nobis proferri debeat post ultimam collectarum orationem; donec Spiritus sanctum concilium coegerit, nosque ad sacri dogmatis perfectam duxerit cognitionem. Tunc enim nudo capite, ex ambone, inter ipsam sacram oblationem, non solum nos, sed Æthiopes simul ac Libyæ, Ægyptii et Syri, Russi, Alani, Gotthi, Iberi, omnesque gentes quæ doctrinæ nostræ subiciuntur, tuum nomen proclamabunt; necnon aute cunctos ipse Christus sanctis libris inscribet; qui nobis testis sit, quod vincere non gestiamus, sed prout oportet victi, gavisuri simus; dummodo lucem conspexerimus. Nam qui in hacce vita erga dogmata cautus tutusque non est, damnum in morte feret, ignem ac tenebras in hæreditatem accepturus, pro eo quod lumen non agnoverit. Hoc nos igitur damno præsupposito, multaue hominum pereuntium dena millia miserati, ad sanctitatem tuam in sancto Spiritu cum exclamatione scribimus; ut citius universale concilium congregari cures, ad utilitatem Christianorum, sanctæque animæ tuæ salutem.

ANNO DOMINI MCCXX

MICHAEL ACOMINATUS CHONIATA ATHENIENSIS ARCHIEPISCOPUS

NOTITIA.

MICHAELIS ACOMINATI VITA, RES GESTÆ, SCRIPTA*.

Græciæ per medium ævum historia tenebris obruta tandiu fuit, donec vir cel. Ducangius decimo septimo sæculo, isque fere solus, lumen ei aliquod aspersit; novissimis autem temporibus Villemani, Fallmeyereri, Tafelii, Zinkeisenii, Paparrhigopuli, et præsertim Buchonii, ejusce generis studiis præmatura morte erepti, utilem operam experta est. Sic igitur noctem dies exceperit, et operæ pretium erit de viris ingenio aut virtute claris mentionem facere, quantum per coævorum testimonia vel aliter licebit. Melius enim de populi alicujus indole, ingenio judicabimus, ubi unius mores, agendi rationem ante oculos habemus. Quocirca operæ pretium me facturum arbitror, si de nobilissimorum aliquo mediæ ævi Græcorum verba fecero, probe gnarus hocce meum opusculum tantorum, quos nominavi, virorum auctoritate minime dignum esse. In quo tamen id mihi assumo dicere, libellum quem litterarum cultoribus offerro, majus aliquid præstiturum fuisse, si in bibliotheca Florentina ac Parisiensi codices Michaelis Choniatae manuscriptos oculis lustrare mihi contigisset. Sed tum temporis (cur enim dicere erubescam quod mihi cum viris doctioribus commune fuit?) hujus scriptoris ne nomen quidem noveram.

Nostris quidem temporibus Tafelius, prof. universitatis Tubing., reipublicæ litterariæ egregie consuluit opere cui titulus: *Dissertatio de Thessalonica ejusque agro, quam in usum convertimus nostrum, ut et plura alia quæ huc spectant opera.*

§ I. *Varia Athenarum, durante medio ævo, fortuna usque ad finem sæculi XII.*

Athenæ Cecropia civitas, quam Theseus Atticæ metropolim, Solon orbis antiqui legislatricem, Themistocles marium Græcorum dominam constituerant; quæ ex ruinis quas a bello Persico traxerat, Periclis et sociorum opera splendidior resurrexerat; cujus favorem post Lysandri ac Philippi victoris tempora magnus hujus filius ambire non erubuerat, quam posteriores e Macedonia domini, quam Ptolemæi libertate ultro oblata et splendidis ædificiis honorabant; cujus civibus contumacibus consul Rom. victor, paternæ gloriæ habita ratione, veniam dabat; cui Hadrianus et Julianus imperatores, uterque Athenis educatus, magnam pristinæ gloriæ partem restituerant; quæ porro Gallieno regnante, Dexippo duce, Gothorum invasionem repulerat, et quæ Alarici tempore classibus Byzantinis commodum præbuerat refugium, quæ solidioris doctrinæ et morum puriorum gloria inter urbes Orientis refulerat, donec Justinianus philosophorum scholas claudi jussit in Pallædis urbe quæ, paganismus imbuta ac nutrita, diutius quam cæteræ Græciæ urbes Christianismi introductoribus restitit: illæ Athenæ antiquæ quæ per viginti sæcula in varia fortuna, si non potentiam ac libertatem, saltem indolem particularem et nationis robur servaverant, Justiniani illustris tempore Slavorum ferro et igne ubique grassantium invasionibus occubuerant. At quidem, ut Persarum tempore, ante 1000 annos, Athenienses contra hostium furorem in vicina Salamina insula refugium quærebant, sed vario eventu. Tum enim in mari

* Michaelis Acominati vitam et res gestas egregie illustravit ejusque scripta recensuit Dr Adolf Ellisson in libro Gottingæ anno 1846 vernaculo sermone edito cui titulum fecit: *Michael Acominatos von Chona, Erzbischof von Athen. Nachrichten über sein Leben und seine Schriften, mit Beifügung der letztern, soweit sie bekannt sind, im Original und in deutscher Übersetzung, ein Beitrag zur politischen und literarischen Geschichte Athens im Mittelalter.* Is est fons sane uberrimus ex quo sequentia Latinitate donata in usum nostrum derivavimus.

victoriam, libertatis et cultus præcipuam causam vidit; postea autem exigua eadem insula idringentos annos exsilii locum dabat, per quos custodes Acropolis Byzantini non impediabant quo minus Atticam in desertum, Athenas autem in desolationis abominationem mutaverint. acie quoque Salaminis in urbe dum morarentur Athenienses, res gravissimas passi sunt: iram atoris, dein anathema, quod una cum *Ægæi* maris insulis imperatoribus *Isauricæ* domus *Icono-resistere* ausi fuerant. Huc accedit quod morbis, fame, piratis, ignibus subterraneis, qui *cam-Attica* terra fœde vastabant, mirum in modum vexarentur. Post ubi exsulum Athenienisum recum aliis imperii colonis patriam desertam repeterent, novas e ruinis domus excitaturi, pau-rum urbem qualis et quanta fuerat circa Acropolim restituere non valuit. Athenienses ad sua tes (sæc. X et ineunte XI) dura a *Bulgaris* rapacibus, Atticam imo totam Græciam ferro et igne ibus, perpassi sunt. Ea tempestate annus 1019 in Annalibus Atticis aliquantisper refulget, silius II imperator, *Βουλγαροκτόνος* cognominatus, debellatis ad Achridam hostibus, *Deiparæ* Athenis dona splendidissima obtulit (1).

um gens septentrionalis quæ, Constantino X Duca, anno 1065, Macedoniam et Græciam sep-invasit, utrum Atticam populata sit, apud Jo. Scylitzen Curop. altum silentium. Ut ut est, rum municipium Byzantinum XI et XII sæculis tristem faciem præbuisse et majore jure quam i tempore *δέρμα πάλαι ποτὶ ζῶου* præsentasse videtur. Vid. Synes. ep. 133. Cf. Zygomalas et M. *Turco-Græcia*.

is aureum (ita enim Athenas appellitaverim) quo tempore Crucigeris, novo Argonautarum ge-iccumbere videbatur, *dynastis* Byzantinis non restituendum, imo barbarorum Asianorum ferro idum, in ipsa Athenarum urbe virum obvium habemus qui, licet alienigena, adeo de Athenis ut inter medii ævi Athenienses memoratu dignos, una cum Irene imperatrice, quæ et ipsa *Ἀ-ζαϊωλῶν* familia oriunda. præcipuum locum occupare dignus sit; de Michaelæ Choniate ar-xopo loquimur.

§ II. *Michaelis ejusque fratris pueritia Chonis et Constantinopoli acta.*

nadmodum fratres Michael et Nicetas Acominati dum vivebant mutua pietate, qualis inter-xam et discipulum esse debebat, et intellectuali commercio juncti erant, ita alter alterius vitam lia in lucem edendo hoc novo vinculo uniti videntur, ut in hoc nostro tractatu de Michaelæ non nus Nicetæ vilam silentio præterire, quippe qui in opere de rebus quæ post Cpolin per Latinos a *evenerunt* fratris cum merita laude mentionem facit, qui ipse superstes fratrem defunctum graphia et panegyri debitis elogiis honoravit.

ael Acominatus circa quadragesimum sæculi XII annum, initio regni Manuelis Comneni Chonis ossis Phrygiæ urbe natus est, quam frater ejus Nicetas (*Hist.* ed. Par. p. 115) opibus divitem inibus frequentem vocat (3). Patre eumdem usum fuisse opulento, nulli dubitamus. Qui enim yzantium in artibus liberalibus ibi misisset educandos? qua dein ratione iidem ad imperii tes nisi pecunia aulæ corruptibili data, evecti fuissent? Affinitatis quodam splendore non ca-t, siquidem Nicetas clericum aliquem Choniatem, cujus Manuel imperator utilem operam in ontra Turcos expertus est, consobrinum appellat et urbis metropolitano patre spirituali usus est. a tantum de ineunte Michaelis relate comperta habemus, eaque in sola parentatione in fratris ti memoriam dicta hæc in verba exposita: « Pater meus, qui litteras non minus quam liberos ligebat, me adolescentulum qui in grammatica et poetica satis provectus eram, ex Asia Hy-a traductum artium liberalium et philosophiæ magistris instituendum tradidit. » Horum ma-um in numero Joannes et Isaac Tzetzæ fuerunt, quorum vita in 1130-1160 incidit. Michael a fratrem utroque parente *κασιγνήτων* germanum sibi novennem ea lege traditum a patre esse nutritoris, institutoris, imo patris loco ei esset. Michael ipse affirmat cum majore se, quam i decet, pietate, triplex illud officium explevisse. Pietatis et animi grati certamen inter fratres debat, ita tamen ut Michael archiep. Athen. factus pro modestia sua se fratri ad altissimas dis *evecto* multorum in se collatorum beneficiorum debitorem evasisse asserat. Est etiam ubi l fratri quoad ingenii dotes, se inferiorem fatetur, ubi de communibus ipsorum studiis men-facit. Dum enim ipse ad *μαθήματα* animum attenderet, Nicetam inde a puero rerum majorum ationi ac studiis deditum eo pervenisse, ut audaciori volatu in regiones τῶν θεωρημάτων evolave-nt, proprio Marte meditatus sit.

καὶ ἐν Ἀθήναις γενόμενος καὶ τὰ τῆς νίκης στήμα τῆ Θεοτοκῆ δούξ, καὶ ἀναθήμασι λαμπροῖς καὶ πολυτέλεισι κοσμήσας τὸν ἱεστρεῖον εἰ. Κωνσταντινούπολιν. Georg. d. Par. p. 717. Templum Minervæ, Erich-natris, Parthenon illud in S. Virginis ac m ecclesiam est mutatum, ut et Thesei m ecclesiam sancti Georgii qui draconem it, locum cessit.

(2) Chonarum nomini postea Colossarum sub-stitutum esse urbis Phrygiæ, quæ præsertim Pauli ad Christianos ejus civitatis epistola innotuit, citra dubium est. In lexico Mich. Pselli geographico quod P. Morellus citat, legimus: *Κολοσσαί, πόλις Φρυγίας, αἱ νῦν λεγόμεναι Χῶναι*, et Nicetas ipse dicit in *Thesaurο fidei orthodox.* IV, 22: Ὡς ὁ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς τοὺς πατριώτας μοι Κολοσσαίς Ἐπιστολῇ θεολογεῖ κτλ.

Quo tempore Nicetas ὑπογραμματίως βασιλικῷ titulo aut sub Manuele Comneno ante a. 1180, ab Alexio II regnante, usque ad a. 1183 ad rerum administrationem accessit, ubi postea ad maximos honores proventus est, Michaeli, minus prospera uso fortuna, archiepiscopus tantummodo Athenarum ut fieret contigit. Sed ut nominis Attici gloriam prætereamus, archiepiscopus Atheniensis e numero præcipuorum inde a ix sæculo metropolitanorum diœcesis Illyriæ erat, et decem quidem episcopi Aulonis in Phocide, Dauliæ et Coroneæ in Bœotia, Orei, Euripi, Porthmi, Carysti in Eubœa, et insularum Seyri, Andri et Syriæ ei ut suffraganei subjecti erant. (Cf. Le Quien, *Oriens Christiana* II, p. 167 sqq.)

§ III. *Michael Athenarum archiep.*—*Byzantium rerum statum permutat; legum per Græciam abolitio.*

Michael, si asserit se per triginta annos munere sacerdotali functum esse, sub finem (1175) sæc. XII sub Charitone patriarcha munus iniisse videtur. Casim. Oudinus (*Comment. de scriptor. eccles.* p. 1336 et 1712) duos in XII sæculo metropolitans Athenienses, Michaelis nomine designatos memorat quorum priorem anno 1170 assignat, et Const. Manassis et Simeonis Metaphrastæ contemporaneos facit; quo errore Harlesius quoque obstringitur (Fabricii *Bibl. Gr.* ed. nov. XI, p. 188, not.), quamvis opera ab Oudino majori Michaeli attributa, nostro Michaeli Acominato, idque jure, ascribit. Inter ista opera orationem habes Athenis muneris initi die habitam, et cujus verba introductoria sola apud Baudinium (*Epist. de Michaele Acominato*), Τὸν μὲν δὲ προσήκοντα, et ultima: Ἴνα καὶ αὐτοὶ ναὸς Θεοῦ εἴημεν ἐν αὐτῷ Χριστῷ, etc., legitur. Michael licet antiquo more educatus, in ista phrasi divina ut et in cæteris omnibus quæ scripta reliquit, orthodoxiam ex oculis non amittit, quæ καλοκαγαθίας; antequam loco Græci cujuslibet supremam laudem constituit. Quodsi Michaelem nostrum Atticis innutritum artibus et litteris Athenis quæ templis, stauis abundabant, Periclei ævi monumenta inspirabant, idem, qua Christianus ac sacerdos, divini quasi ætheris flamina experiebatur. Ante eum D. Paulus Atheniensibus in Areopago pacem, et in templo Dei incogniti Deum in Christo manifestatum annuntiaverat; et ibidem Dionysius Areopagita primus episcopus memoratur, idem martyr Græcus, quem Gallia quoque apostolum et patronum suum venerata est eo tempore, quo ipsa novi Evangelii apostolos per omnem orbem, præsertim in eam regionem emisit, unde præter Christianismum perantiqua libertatis civilis traditio ei venerat, in Græciam dico (1).

Michael Athenas sacras oratione celebrat in Leonidem martyrem et socios habita; heroici ejusdem civitatis ævi, in allocutione ad prætorem Demetrium Drimetem, Athenas reducem, meminit: Τὸν Θεοῦ φασὶν ἐκείνον. Eustathii postea archiepiscopi Thessalon., interpretis cel. carminum Homeri, quo familiarissime utebatur, mors profanarum æque ac Christianarum meditationum ansam præbuit; ejus memoriam oratione funebri honoravit, cujus initium: Ὡ στυγρὸς αἰὼν, ὦ τλήμων ἡμεῖς γενεά, finis καὶ λατρεύοντες. Pauca hæ voces de monodiæ pretio statuere non permittunt; at hocce sæculum et nostrum genus accusare licebit negligentiae, cui solus Tafelius remedium apportavit, qui in *Dissertatione De Thessalonica ejusque agro* etiam Monodiam in Eustathium publici juris fecit.

Eustathii Thessalon. (a. 1198) sex annis catastrophem antecessit, quæ Michaeli occasionem dedit ostendendi se non solum bonum ovium pastorem pacis tempore esse, sed qui, urgente necessitate, lupum Argolicum fortiter a grege repellat, licet mox feris occidentalibus cedere coactus fuerit.

Atque hoc quidem loco dicendum est qui fuerit Acominatorum sermo justo magis metaphoricus (2). Cujus rei ut majorem fidem faciamus, Nicetæ verba quibus in Michaelis fratris Vita utitur, repetamus, usurpationem antea memorantes imperii Byzantini per Alexium III Angelum (a. 1195), quam octo annis postea expeditio Itatorum Gallorumque Constantinopolin versus, et post redintegrationem Isaacii cæcati cum filio ejus Alexio IV impotentemque Alexii V Ducæ Murzuphli dominationem, secunda Cpolis expugnatio per Francos (12 Ap. 1204) et imperii Latini fundatio secuta est. Nicetæ Acominati Historiæ libri v ultimi (xvii-xxi) et J. Villharduini Annales Gallice conscripti magnam circa eas res auctoritatem habent. Nicetas quidem usque ad a. 1206 progreditur, quamvis in fine libri xix dicat: Οὐκ ἂν ἄσκαιμην τὰ βαρβάρων αὐτῶς, οὐδ' ἰσοίμην πάραπέμπων τοῖς ἐπιτετα προῖξιν πολεμικῶς, ἐν αἷς μὲν νικῶσιν Ἕλληνας. Οἱ γὰρ ξάρβυροι κατὰ τὸν ἐμπροσάκτα τὸν ἐν Ἐπίσῳ ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος οἰχίσθησαν αἵτες τε καὶ ἄπυστοι, μηδὲ προσρήματος γούνονος, ὑφ' ἡμῶν ἀξιοῦμενοι, εἰς οὗ παρέλθοι ἡ ἀνομία καπὶ τοῖς δούλοις αὐτοῦ

(1) Contra Gregorium Turon., Bedam et quosdam alios Dionysium Gallicum ab Atheniensi distinguendum et tertio demum post Christum natum sæculo accensendum esse arbitrantes, auctoritati Sim. Metaphrastæ et Mich. Syngeli, abb. Hilduini et multorum virorum sine dubio orthodoxorum et doctorum obtemperamus, qui unum Dionysium agnoscunt. Persuasum enim habemus criticam quam vocant historicam ad Acta sanctorum haud impune applicari.

(2) Nicetæ quidem dictio obscurissima est in

Præfatione ad Historiam ubi maxime monet nullibi magis quam hic claritate et simplicitate opus esse. Inde versus sequentes ad marginem cod. Fugger. scripti et a Wolfio Alexandro Charophylaci attributi:

Οὐκ οἶδα τί φης ἐνθάδε, Χωνειάτα,
Σοφὸν τὸ σαφὲς συγγράφων εἶναι λέγεις,
Εἶτα γυιφῶδῃ καὶ βαρβάρῳδῃ γράφεις.

Nescio, Choniata, quid dicere vellis.

Dictionis claritudinem virtutem dicis.

Et nihil tu ipse nisi per ampullas componis.

ἢ ὅθεν παραλαβήσεται. Absit ut ego res gestas Barbarorum decantem, aut ea bella memorizæ posterorum prodam, in quibus non vincunt Græci. Imo illi, ut is qui Ephesiz Dianæ templum incendit, pre-reant ignoti et obscuri; nec ullo verbo quisquam nostrum eos dignetur, donec transierit iniquitas et Deus servos suos clementer respexerit. Nicetas fusius refert ea quæ ipse post captam Cpolin passus sit, ac memorat se virginem quamdam e barbari alicujus manibus, asserendo eam sibi nuptam esse eripuisse, repetente idem Michaelē (1), non sine laudibus justo majoribus, siquidem fratrem Herculi et Theseo, Abrahamo, Isaaco ac Levi, Simeoni, Davidi ac Danieli præponit, imo cum Christo comparat, qui pro Ecclesia, sponsa sua, mortuus est.

Nicetas postquam de rebus abominandis quarum capta Cpolis testis fuit, retulit, de provinciis a Latinis expugnatis ac inter duces exercitus distributis loquitur. Dein ad regnum Thessalonicense Bonifacio Monteferratensi (ὁ Μόντης Φεράντης μαρκήσιος Βονιφεράτιος) sub conditionibus feudi traditum, et ea quæ ipse contra Græciam conatus est facere procedit. Ibi enim, rebus jam dudum turbatis adjuti in fine regni Alexii III in multis urbibus usurpatores Græci surrexerant qui contra Francos non minus pertinaciter quam contra imperatorem Græcum libertatem suam defendebant. Ex his in Ætolia et in Epiro australi circa Nicopolin et Epidamnum nothus aliquis ex familia Ducæna oriundus regnabat; dux Græcus quidam in Dolopiæ montibus; in Messenia Theod. Melissenus e gente Comnenorum; in Laconia Leon Chamaretus non minus tyrannice quam Nabis ipse: in Argolide et Corinthi Leo Sgurus sæviebat. Hujus cum Atheniensibus sub Mich. Acominato, et cum Francis sub marchione Monteferratensi pugnas Nicetam fusius narrantem hinc inde introducimus (Hist., ed. Paris, p. 390 seq.)

§ 4. Michael cum Leone Sguro certamen init, fratre ipsius Niceta referente.

« Leo Sgurus, Nauplio ortus, aliquandiu vi magis quam voluntate popularium principatum tenuit
 « a patre susceptum, ad cujus imitationem non sine sanguine inperavit. Sed confusione rerum auc-
 « tus, et turbulenti temporibus, ut torrentes imbribus et turbidibus undæ, tumefactus, e parvo ma-
 « gnus exstitit. Argos dolo, Corinthum latrocinio cepit: et grassando subinde progressus ipsas Athe-
 « nas cum bellicis navibus et exercitu per Isthmum traducto est adortus, ea spe se arcis facile po-
 « titurum, aut machinis adductis imbelles præsidium facile territorum. Cæterum ea agitabat animo et
 « frustra conabatur, quæ ad exitum perducere non poterant. Nam Athenarum summus pastor Michael
 « Choniates, frater meus (meus inquam: nam laudi mihi duco cognationem ejus, et ei me sanguine
 « propinquum esse gaudeo, licet a virtute et eloquentia ejus remotissimus), cum sui muneris esse
 « intelligeret consilio et precibus rem publicam juvare, Sguri castris visis, pie cum eo agere instituit,
 « an hominem, præsertim non ignotum sed sæpe collocutum, amovere posset. Itaque ex urbe tan-
 « quam superiore loco monitorum sagittas ejaculatur, et pastorali funda divina verba jacit. Ali-
 « quando etiam spiritualibus minis tanquam arietibus animum illius sternere instituit. Non enim
 « decere eum qui Christianus sit et inter Romanos nomen suum profiteatur, Romanos bello petere
 « nisi forte solis labiis Christianum agat, ut et veste et lingua duntaxat Romanum, corde vero a Chris-
 « tianis sit remotissimus. Quam vero causam habeat oppugnandi Athenas? nam Argivis ob vicini-
 « tatem posset forsitan aliquid crimini dare, quo illorum expugnatio excusetur, quemadmodum et
 « Corinthiis nuper archiepiscopi eorum crebras insidias objecerit, unde Romanum exercitum Nau-
 « plium accurrere et naves hostiles appellere nunquam recusavit, et suavitate orationis ejus magis
 « afficiatur quam mellis dulcedine, eaque semper frui cupiat, hic vero ipsum in spiritualium libero-
 « rum numerum retulerit. Ac hujusmodi armis usus Michael precabatur ut inde recederet. Sgurus
 « vero non dissimulanter præterens se vim posse facere, et tempora intueri jubens quæ pro viri-
 « bus quemque agere monerent, cum omnium urbium princeps afflictissima esset, denique postulabat
 « ut quidam adolescens ad necem sibi dederetur. Quem etsi alius aliquis etiam non petenti libentis-
 « sime deditisset, ut semen unicum et multis auctorem interitus, pessima quæque et manu et
 « consilio contra patriam machinari solitum, ille apertum patriæ persecutorem et spiritualis nutricis
 « Ecclesiæ violatorem et insidiatorem, cujus violento conatus sæpius et ipse expertus erat, in eorum
 « numero habuit quos evangelice diligeret, neglectoque Sguro supplicem defendit. Sed cum leonem
 « illum sapientibus hisce monitis placare non posset, aspedit in morem ultro aures obturantem et
 « omnis generis tela in arcem conjicientem, orato Deo ut in nefarium hominem et subnascentium
 « malorum auctorem cladem omnem converteret, machinas et ipse in mœnibus disponit, ibidemque
 « sagittarios et funditores collocat. Nam quid ille ad propulsandos hostes non effecisset, vir omni doc-
 « trina sacrarum et profanarum litterarum perpolitus summaque facundia ornatus? qui si voluisset,
 « igni pluere super temerarios aut crabrones in exercitum immitere potuisset, aut aliquid aliud eis

(1) In *Monodia*, infra, col. 373.

« perniciosum divinitus impetrare. Neque enim cunctatus esset Deus, si manus ille sustulisset aut labia ad invocationem numinis aperuisset. Sed a tali vel cogitatione, nedum facto, eum abduxit is qui filio tonitruum compescuit, ne ignem celo elicerent, cum diceret : « An nescitis cujus spiritus sitis ? »

« Sgurus autem, desperata victoria, adversarii aciei instruendæ tam periti, tam disertis, tam incomparabili virtute præditi, et irrita oppugnatione rupium arcis intellecta, iram suam contra eam urbem exstimulat cujus arcem expugnare non poterat, villas incendit, greges armenta que rapit. Et post dies aliquot soluta obsidione Thebas oppugnat ; quibus primo impetu captis, ulterius contendit, ac Thermopylis superatis per Ætam montem descendendo Larissæ cum Alexio imperatore se conjungit. Is enim a septentrionalibus lateribus avulsus et urbe imperatrice excussus in Thessalica Tempe pervenerat. Ac filiam illius Eudociam uxorem ducit, quæ prius Stephano Triballorum duci nupta, ab eoque repudiata et Byzantium reversa, post captam urbem et desertam, Alexio Ducæ cognomento Murzuflo, qui Romanum imperium postremus invasit, nupsit. Sed ne is quidem illam ad senectutem usque tenuit. Nam Eudociæ pater Alexius, haud scio qua re impulsus, dolo eum comprehensum luminibus orbavit, erro errone infestissimus, et imperio dejectus simili calamitate conflictato inimicissimus. Neque multo post excæcationem a Latinis comprehensus Ducas Byzantium reducit, et ob dominum et imperatorem suum comprehensum et laqueo enectum in judicium adductus, pro sui defensione attulit, illum patriæ proditorem existisse et dignas suo scelere dedisse pœnas. Neque se unum id fecisse, sed et reliquos illius cognatos. Verum illi, sprete ejus oratione, et iis quæ adjungere cupiebat plane repudiatis, capitis hominem condemnant, novum et violentissimo supplicii genere. Nam in altissimam columnam, quæ in Teuro stat, perductum præcipitant. Is vero aliquandiu in pedes descendens, deinde in caput subversus et humi allisus miserabiliter interiit. Sgurus autem ducta Eudocia, marchione in Græciam transituro, ut paulo ante dixi, Thermopylarum angustias et altum montem eis imminens, cætera que loca quæ Græcia aditum intercludunt, accurate custodiebat. Verum nihilominus ille iis locis facillime potitus est ob nostrorum ignaviam ac degeneres abjectosque animos, subinde potentiores colere volentium ; idque cum non magnum adduceret exercitum nec inter se consentientem, sed plerisque in rebus, quippe ex multis urbibus collectum, dissidentem. Et cum ipsam Bœotiam invaderet, tam cupide susceptus est quam quisquam qui ex longinqua et diuturna peregrinatione domum revertitur. Progressus etiam Attica potitur et arci præsidium imponit. Cum autem idem archiepiscopus, ut pridem Sgurum, ita et tunc marchionem propulsare posset, tamen tempus a resistendo alienum esse ratus, quippe urbe imperatrice expugnata et tam Orientalibus quam Occidentalibus provinciis Latinæ hæc tæ umbram subeuntibus, citra dimicationem munitione cedit. Postremo Eubœa quoque, ommissa defensione, supplices ad marchionem manus tendit, et exercitui Euripo concitatiore pontem subternit ; et in ipso freto castellum ædificatum, in eoque sedentem exercitum cernit. a quo mutabiles insularium animi et callida consilia a defectione coercerentur. Sed quid meam orationem barbari antvertunt et historiæ cursum occupant, nec ab ullo adversario destinantur ? nam hæc ut Thebis spoliatis et Athenis occupatis in Eubœam transierint, adhuc refert : illi vero, non ut pedes, sed ut aeris volucres, alis supra historiam evecti, ad Isthmum tendunt, oppositum ibi Romanum exercitum profligant, urbem in Isthmo sitam locupletem olim Corinthum intrant. Unde Argos transeunt ; Laconiam pervagati impetum in Achiam faciunt. Inde Methonem petunt ; ad Pylum Nestoris, patriam contendunt. Ad Alpheum etiam accessuros arbitror, ex eoque potos et lotos veterem jucundam fabulam audituros, fluvium eum Arethusæ fontis Siculi, quem Italorum filii bibunt, amorem liquescentem vereri ne suæ aquæ successus Latinorum et res quas contra Græcos gesserint inscriptas ad populares eorum perferre cogatur. Verum, o Græce fluvie Alpheæ, latex per salsuginem manans potabilis, res auditu mira, amoris incendium, cave Græcorum calamitates Siculis barbaris explices, aut commemores quantas res populares eorum contra Græcos gesserint, ne choreæ ducantur, ne pœanes cantentur, ne plures hostes appellant. Paulisper exspecta. Multæ sunt belli vices ; tessere instar volvuntur res mortalium. Nunc his, nunc illis favet victoria ; ne Alexandro quidem ferunt omnia successisse ex sententia, nec Cæsaris fortuna caruit offensionibus. Per ipsam Arethusam te obtestor. »

Huc usque Nicetas, ex cujus narratione traditio de regionibus Græcis a Latinis expugnatis per 41 iambos trimetros in chronicum metricum ab Angelo Maio an. 1828 editum transit ; compositum autem est chronicum illud ad Ephraim, monacho Byzantino, qui Thermophylas in municipium Atticæ convertit, et certamen ducem Naupliotam inter et archiepiscopum Atheniensem in hocce tetrastico absolvit :

Τὸς προσαδράσσει δὲ καὶ ταῖς Ἀθήναις
Ἄλλ' ἀποκοουσθεὶς ἀρχιεπιμῆνος λόγοις
Τοῦ Χωνιαίου Μιχαὴλ τοῦ πανσόφου,
Θήβαις ἰσορμᾶ ταχίως ἑπταπύλοις.

Postremo Athenas ipsas adoritur.
Sed repulsus sapientissimi antistitis
Michaelis Choniatae eloquentia,
Thebas confestim Bœotias invadit.

Brevius dein de Atticæ et regionum vicinarum expugnatione :

Μαρκίσιος δὲ τὴν Βοιωτίαν φθάσας,
 Ταύτην παρεστήσατο ταῖς στρατηγίαις
 Κρατεῖ πρώτων Ἀττικῆς σὺν Εὐβοίᾳ.

§ V. *Quæ Athenis post Michaelis tempora acciderunt.*

Niceta auctore Sgurus post cladem ad Thermopylas acceptam Acrocorinthum se recepit, ubi ut bella in antro se abdedit, corpusque contra Latinos defendit. Athenas deinde (unde Michael excesserat, et ejus arx a multis Francorum copiis custodiebatur) et Bœotiam Bonifacius, rex Thessaloniciæ, eminentissimo e consiliariis suis, Ottoni de Rupe gubernanda tradidit; utriusque autem provinciæ sicut Eubææ et Bodonitzæ dominium Guillelmo de Champlitte cessit, quia ex Achaia et Elide profectus Peloponnesum subjugare cœperat.

Καὶ ἐκεῖνος γὰρ ὡς εὐγενῆς καὶ ῥέγας ὅπου ἔτον,
 Τοῦ ἔδωκε καὶ ἔχρησεν τῆς Ἀθηνῶν τὸ ὁμάχιον.
 Μέγαν Κύρην τὸν ἔλεγε, οὕτως τὸν ἠνομαζῶσαν
 Ἐκεῖνον ὅπου αὐθέντευεν ἰσότητι τῆν Ἀθήνας.
 Ἐκ τῶν Ἑλλήνων τὸ ἔχρησε τὸ ὄνομα γὰρ ἐκεῖνο.
 Ὄσαυτως γὰρ τοῦ ἔδωκε τρία ὁμάχια τοῦ Εὐρίπου,
 Τῆς Πονδωνίτζας ἁλλὰ δὲ, τὸ ἐκράτησεν ὁ Μαρκιζῆς,
 Νὰ τὰ κρατοῦσιν ἀπ' αὐτὸν καὶ αὐθέντη γὰρ τὸν
 [ἔχουν.
 Ὁ αὐθέντης δὲ τῆς Ἀθηνῶν ἀπὸ Βουργουνίαν ἔτον,
 [κτλ. (1)

Ille autem generosus ut rex erat,
 In homagium ei dedit Athenas;
 Ut Magnus Dominus sultani nomen accepit,
 Qui illo tempore Athenas imperio rexit;
 Nomen autem a Græcis mutuati sunt.
 Item tria homagia super Euripum
 Et super Bodonitzam, concessit marchio lege sanc-
 [ciens ut incolæ
 Eum pro domino suo agnoscerent.
 Oriundus autem erat Athenarum gubernator ex
 [Burgundia, etc.

Ab Ottono de Rupe (Ὁθωνντί λα Ῥώτζε), Burgundione. Athenarum moderatore, cujus nepoti ac successori Ludovicus sanctus, rex Franciæ, principis Achaïæ dignitatem concessit, i. e. anno 1205, series incipit principum Francorum qui per ducentos quinquaginta annos ad 1453 usque Athenas regerant, qua in urbe inde a Codro et Pisistratinis rex nullus sederat, et ubi quinque sæculis post illum Burgundionem, alteri cuidam Ottoni, Germani sanguinis, reservatum erat, ut magnam Græciæ partem cum dignitate et honore leni sceptro subjecerit.

Una cum domino sæculari eoque usurpatore Athenarum, Michaelis expulsi sedem archiep. Romanus, nomine Berardus occupavit, quem non nisi ex epistolis quas Innocentius III PP. ei scripsit, novimus. In notis quas editor Fr. Bosquetius adjecit (ed. Tolos., not. p. 9) Michaelis Choniatiæ mentionem facit ita durissime scribens: « Græcis rerum dominis Atheniensi Ecclesiæ præerat Michael Choniates, qui captus Athenis a marchione Montisferrati urbe cessit, ut narrat ejus frater Nicetas, qui eum nobis Græca fide et fraterno affectu sanctum prædicat. » Nihilominus idem alio in loco, hunc Michaellem cum archiepiscopo Romano confundere videtur, ad quem Innocentius litteras scripsit. Ex istarum epistolarum una patet, ut Schlosserus quoque (*Hist. exped. Crucig.* II, p. 63) declarat, a Latinis e pluribus diocesis, civitatibus, etc., expulsos fuisse Græcos eadem inclementia, qua postea a Turcis (2). Videre etiam e duobus aliis epistolis Papæ ad archiep. Thebanum (l. I, ep. 110) et archiep. Amyclæensem (l. IV, ep. 98), Ottonem in certaminibus sæcularibus et ecclesiasticis anathema incurrisse, cujus rei pertæsus, dignitate abdica, anno 1221 nepotem Guidonem sibi succedere voluit et in Franciam reversus est.

§ VI. *Michaelis senectus et obitus.*

Michael exsul non minus tragice quam Nicetas aulicus, totius imperii Romæorum miserimum statum, gregis custodiam ereptam et exsilium deplorat (3): « Lamentationis copiosa mihi materia adest tum ob communem calamitatem tum propter meam ipsius, eapropter quod templum illustre, opulentum, proh Deum immortalem! quod majores nostri Deiparæ consecrarant, cujus altare meæ custodiæ creditum erat, ante oculos meos ab hominibus sacrilegis spoliatum vastatumque est. Ipse autem post triginta annos quos ibidem peregeram, ut truncus aridus, inutilis, vi ventorum e sacrario Domini ereptus, contra ripas, contra rupes, in imum mare abreptus vix jam vivo. Ecce exsilio damnatus, sine sacerdotio, sine festorum solemnitate, sine urbe, sine civibus, bubonis instar de calamitate omnium et in eo ipsius infortunio amare lamento. » Ex inscriptione porro nonaginta, quas codex Bibl. Laur. servat, epistolarum videmus, insulam Ceon pro refugio eum habuisse: τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολαὶ ἅς ἔγραψεν ἐπὶ τῆς νήσου τῆς Κέων. Id quod tenore epistolarum confirmatur, siquidem P. Morellus monasterium S. Prodromi in ista insula ut asylum ejus designat.

Hoc in loco senem exulem annuntiata fratris mors mirum in modum afflixit quem sibi superstitem

(1) Βιβλίον τῆς κοινῆς τῆς νῆσου Ῥωμανίας καὶ τοῦ Μωσαιῶς, p. 59. Ed. Buchon. Paris, 1845.

(2) « Dilectus filius Otto de Roca, dominus Atheniensis, per litteras vestram petiit providentiam admoneri, ut in castris suis et villis in quibus

duodecim Latini abundantes certas habuerint mansiones, proprios sacerdotes, quibus integræ a Latinis laicis decimæ persolvantur, instituire curaretis, » etc. Πρωτ. III, *Epist.* lib. XIII, ep. 418.

(3) Vide infra, col. 371.

fore desideraverat. Nicetas Acominatus, post captam Cpolim, ut omnes ii qui ingenio, virtutibus, in patriam amore excelluerant, cum uxore et liberis Nicæam Bithyniæ se recepit, ubi apud Theodorum Lascarin imperatorem non minus quam apud Comnenos auctoritate valebat, id semper agens ut civibus Bizanti exsilibus auxilio ac præsidio, fratri autem seni exsuli solatio foret. Michael quidem in *Monodia* hæcce dicit: « Licet procul a me viveret, quoties eum vivere ac valere nuntii attulissent, quasi novo spiritu afflatum me sensi. Et ut David animæ suæ solamen reperiri non posse dicit, exhilarari autem ubi primum Dei memoria ipsi in mentem venerit; ita ego quoque ubi præsentium ærumnarum pondere molestarer, mirum solamentum sensi ubi fratrem valere accepi. Quotiescumque itaque epistola fraterna manu signata afferebatur, vultus ac sermonis ejus intime memor caput et manus tangere et osculari mihi videbar; et extemplo atra cura ex animo excessit et gaudio novo locum dedit. » Hæc cum legeris amoris fere plus quam fraterni testimonia, jam non miraberis, si idem dicit se umbra mortis obstringi ob gubernaculum vi ipsi ereptum morte fratris Nicetæ, qui Michaeli et Joanni consobrinis æque flebilibus Romæorum imperio in morte successerit. « Si tanti viri obitus, Michael adjicit, Europam et Asiam æquo dolore ac desiderio afflixit, adeo ut mortem tuam, o anima charissima, ferre non sustineant, quis tandem nostrarum lacrymarum ac gemituum modus erit? » Sequitur de luctu communi gentis Acominatorum per Europam et Asiam disseminatæ, cujus individui defuncti splendore illustrarentur, et qui ejus auxilium multifariam experti sunt. Deinceps de dolore viduæ loquitur, nepte magni Belisarii, quam uxorem ducturus Nicetas, sicut in omnibus gravioribus rebus fratris consilium expetierat; de luctu liberorum teneræ ætatis, e quibus unus errabundus vagabatur; de proprio suo luctu et plaga irremediabili quam fratris mors acerba inflixit. Jam sibi lacrymas præ doloris magnitudine deesse queritur, unde sibi calamitates vitæ futuras siccis oculis ferendas fore, donec ipse in remoto terræ angulo aut in medio mari projectus, senex juniori fratri successerit. Vir pius cum esset, Deo ipsi diem dicit, adeo dolor mentem occæcarat: « Dolor adeo me stimulat ut voces proferam quæ impietati ac temeritati forte dabuntur. Cur enim ego canum caput et annis gravis, inutile tandem terræ pondus ac ulcus diutius in hoc carcere retineor? »

In promptu non est dicere quo anno Michael vinculis corporis liberatus decesserit; jam enim vita otiosa in monasterio transigenda graviter incommoda sub finem esse debebat. Eum tamen anno 1215 in vivis fuisse epistola quam ad Manuelem patriarcham dedit probare videtur: ad alium neminem enim scripta esse potest nisi ad Manuelem Charitopolium illo ipso anno ad patriarchatum evectum. (V. Le Quien. *Oriens Christ.* t. 1, p. 278). Hæc eadem epistola et plures aliæ quas in Ceo insula composuit probare possunt Michaellem, quamvis solitarium, ut ipse quidem dicit nihilominus sub finem vitæ præstantissimis imperii viris per litteras saltem conjunctum fuisse, ipsumque Lascarin imperatorem in ejus amicorum numero fuisse. Sed quare non orthodoxi hujus et amici principis domum habitavit? Cur non Nicææ vivere maluit prope Phrygiam, ubi frater dilectissimus cum suis vixit et in medio populo demortuus est, quam in Ceo insula petrosa Ægæi maris, hæreticisque vicinus occidentalibus, de quibus in epistola ad Euthymium scripta queritur? Ad hanc is fere quætionem respondebit qui in patria Bacchylidis ac Simonidis Hymettum et Brilessum sub auroram coruscantes vidit; qui Michaellem in Thesei urbe per generationem pedum Dionysii Areop. manibus portasse et postremo Dexippi gladium non sine gloria strinxisse meminerit.

§ VII. *Scriptorum Michaelis catalogus, in bibliotheca Florentina secundum Bandinium. Præfatio.*

Scripta a Michaele opera, non minus quam ossa in Cei ripis, in Occidentis bibliothecis oblivioni data esse videbantur. Huc usque non nisi orationum satis multarum summaria, tractatus, epistolæ, carmina quorum pauca aliqua Græce, duo maximi momenti Latine tantum a Michaele Choniata supersunt.

Anno 1767 bibliothecæ Laurentianæ quæ Florentiæ est, custos, A. M. Bandinius Academiæ Parisiensi libellum misit sub titulo *Epistola de Michaele Acominato ejusque scriptis*, quem anno sequenti in catalogo codicum Græcorum bibliothecæ Laurentianæ reproduxit. Nos catalogum collectionis Michaelis scriptorum integræ, quorum summum jam Montfauconius in *Bibliotheca bibliothecarum manuscriptorum*, I. p. 355 seqq. dedit, e Bandiniano catalogo extractam, nulla habita titulorum Latinorum ratione, damus, et Bandinii exemplum secuti, titulos eodem, quo in codice leguntur, ordine in medium proferimus, præmissa Anonymi ad Michaelis opuscula Præfatione, quam primus edidit doctissimus Tafelius in Dissertatione *De Thessalonica ejusque agro*.

I. p. 1. Προθεωρία εἰς τὴν παρούσαν βιβλίον τοῦ . . .

(Nihil amplius; scriptoris nomen in lacuna intercidit. (V. Tafel, l. l., p. 376 et seqq.)

φιλόλογος ὁ τοῦ βιβλίου τοῦδε πατὴρ, καὶ σοφίας ἱραστής ἐκατέρως, τῆς ἡμετέρας φημί καὶ τῆς θύραθεν, ὡς ἴσταιν ἀπ' αὐτῶν τῶν συγγαμμάτων γνώ-

Litterarum et omnis sapientiæ vere amicus hujusce libri auctor est, quod lector benevolus ex ipso scripto facile dijudicabit. Sed longiorem hac

και τὸν ἐντυγχάνοντά. Ἄλλὰ τοῦτο μὴν οὐκ ἂν δίδειτο A
πλείονος, οἷμαι, λόγου, ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον προδιοριστέον,
ὡς τῶν λόγων ἔνιστοι μὴν πρὸ τῆς ἱερωσύνης ἐγράφησαν
(ὁ πρῶτος, δηλονότι, ὁ πρὸς τοὺς αἰτιωμένους (1) τὸ ἀφι-
λένδεικτον· και ὁ ἐφεξῆς, ὁ τοῦ μακαρίτου ἀρχιεπισκό-
που Χωῶν ἰγκωμασιαστικός· και ὁ μτ' αὐτὸν, ὁ πατριαρ-
χικός)· οἱ δὲ λοιποὶ πάντες μετὰ τῆν ἱερωσύνην. Καὶ δεῖ
μὴ ἄρῃν τοῦτο τὸν σὺν ἐπιστήμῃ τοῖς λόγοις ἐντευξό-
μενοι καὶ συγγνωσόμενον τῷ ἀνδρὶ, εἰ νῦν μὴν πρὸς τὸ
ὑπεύθετον ἀποθρασύνεται, και τοῖς ἐκ ποικτικῆς
ἀσπασιν ὠραϊζέται, κουρίζων, ὡς ἂν τις εἴποι, και ὑπὸ
θεμύτου ἐκφρομένοσ· ἴνυ δὲ ὑπαυχμοσ φαίνεται τὰ
πολλά, και τὸ ἀγλυκεῖσ περιπτύσσεται. Αἰτία γὰρ
οὐ τοσοῦτον ἢ ὕλη τῶν ὑποθέσεων, ὅσον ἢ τῶν βίων
διαφορὰ. Πλὴν και οὕτωσ ἢ ἠμοιότερσ ἀπάντων δια-
φαίνεται, και τοῦ αὐτοῦ πατρὸσ φῦναι τοῦτουσ κάκεινοσ
κατηγορεῖ. Ἐτε κάκεινο προθεωρεῖν ἀναγκαῖον, ὡσ, B
ἤνικα μὴν ἔγε σχολῆν, και περὶ μόνουσ εἶχε τοῦσ λόγουσ,
ἐπιδειξέωσ χώρουσ οὐδ' ἐπὶ κοινοῦσ ἀκρατηροῦσ
ἰθεατρίσαστο· εἰ τε δὲ ἱπότησαστο, καθ' ἑαυτὸν, ὁ φασιν,
ἄδων ἱπότησαστο· τοῦτο δ' ὅσον κολούει τῆν ἐπὶ λόγοισ
ἀρεθίδειαν ἀμα και φιλοτιμίαν, ἴσασιν οἱ εἰδότεσ. Ἐπι
δὲ ἱερωσύνησ ἐπέθε και παρὰ τοῦ ἐπαγγέλωματοσ τὸ τοῦ
λόγουσ και γραφῆν ἐνδόσιμον ἔλαθεν, οὐδ' ἐνταῦθα τὰ
τῆσ ἐπιδειξέωσ εἶχε προβαλλεῖν φιλοτιμότερα· τοῦτο μὴν
τῆσ ἱερωσύνησ οὐ προσποιουμένησ οὐδὲ τὰσ ἐν λόγῳ ἐπι-
δειξέωσ, ὡσπερ οὐδὲ τὰσ ἐν ἑτέρῳ οἰωδηποτοῦσ κατορθώ-
ματι, ἔτι μὴ και μᾶλλον κηλίδασ νομιζούσασ και μειρα-
κιωδῆ ἀθύρματα, ἢ σπουδάσματα· τοῦτο δὲ τῶν
ἀκρωμένων Ἀθῆνησιν οὐκίτ' ὄντων φιλομαθῶν, οὐδὲ
προσεκκαίοντων τῆν τοῦ λόγου θεμύτητα, μᾶλλον δὲ C
ποιούσων ἱπνοστέλειν, οἰσ ὑπόκωρον ἐνδείκνυνται τῆν
ἀκροασιν, ἵνα μὴ λέγω, ὅτι ὅσα και λόγουσ ὄνοσ, κατὰ
τῆν παρομίαν, τοῦ περισσόν τε λέγοντοσ ἐπιστρέφονται.
Ἢ γε μὴν ἀσχολία και τὸ ὑπὸ πραγμάτων ἀνδίκεσθαι
οὐκ ἔντων ἐξακριβοῦσθαι τὰ τοῦ λόγου, μᾶλλον δὲ και
πάρρητοσ προσβιάζομένων λογιζέσθαι, τρίτον ὅν τῆ
ἀπαριθμῆσαι, πρῶτον τῆ δυνάμει φαίνεται.

Ταῦτα συννοοῦντα τὸν ἐντευξόμενον, χρεῖν μὴ βραῦν
λογιστῆν καθίζεσθαι, ἀγάπησ δὲ μᾶλλον, εἰ μὴ πᾶνυ τε
τοῦ ἀκροειδῶσ τὰ οὕτω πεπονημένα ἐκπέπτωκεν, ἀλλ'
ἔστω οὐ και τῆσ τέχνησ ἐξέχεται, και τὰσ ἰδέασ τοῦ
πολιτικοῦ λόγου συγκιόνησ, και οὔτε τὸ καθαρὸν ἔχει
πεπατημένον και εἰσ χυθαιολογίαν καταβέβλημένον οὔτε
τὸ περιεβέβλημένον σφόδρα περιεργονισμένον και λαθυ-
ρινθῶδεσ, ἀλλὰ και ἢ περιβολῆ διευκρίνηται, και τὸ
σαφῆσ περιβέβληται, και μετρίωσ ἀμρότερα. Ἢ μοσται D
δὲ και ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἰδεῶν, ἐσ ὅσον ἐξῆν· μάλιστα δ'
εἰσ μέγεθὸσ ἀίρεται, και πλέον, ἔπερ ὁ τοῦ πολιτικοῦ
θεσπέζει κανόν. Καὶ οὐ κακία τοῦτο δῆπου τοῦ λόγου,
ἔτε μηδὲ σφόδρα βουλομένησ οἶον τε ἔν, ὅσον ἐπὶ σεμναῖσ
ἑσπασίωσ μὴ διαίρεσθαι, αἰσ πᾶτα χροῖτιανικῆ ὁμιλία
καταβίται· οὐ μόνον ἐν λογογραφίαισ, ἀλλ' ἔδη και ἐν
τῆ κηῶσ κοινοῦνία τοῦ λόγου. Ὅσα γὰρ, φησὶν ὁ ῥήτωρ
τῆσ Ἐκκλησίαισ, σεμνά, εἰ τεσ ἀρετῆ και εἰ τεσ ἱπαινοσ,
πᾶτα και λογιζέσθε. Εἰ δὲ και μετὰ τῆν ἱερωσύνην

de re sermonem concinnare operæ non est pre-
tium; id unum notandum est, plures eum ora-
tionum suarum antequam sacerdotii munus iniis-
set, scripsisse, et primam quidem: Ad eos qui in-
dignabantur quod lumen suum sub modio posuis-
set; dein orationem laudatoriam in beatum patriar-
chiscopum Chonorum; tertiam denique in patriar-
cham; cæteras autem omnes post initum sacer-
dotale munus editas fuisse; quas cum legerit
aliquis mente candida, auctori ignoscat, ubi cum
temeritate juvenili, flosculis poetiis pueriliter in-
hæret, et alibi oratorem se aridum et nudum gerit;
eujus rei causa non dissertationum materia, sed
differentia annorum habenda est, quibus illas
composuit. Omnes tamen sic quoque similitudi-
nem aliquam præ se ferentes ab eodem se scriptore
exortas esse satis clamant. In quo id quoque præ-
notare juvat quod, si decore cum otio litteris so-
lis studeret, non auditorum benevolentiam capta-
ret, id unum agens ut sibi ipsi sufficeret. Hoc quan-
tum noceat operi conficiendo, rerum hujusmodi
periti probe norunt. Sed post sacerdotium quoque
initum, ubi dicendi scribendive locus erat, vir
parum ambitiosus longe ab omni ostentatione
abfuit. Nec mirum; sacerdotes enim de operibus
a se scriptis non magis quam de quacunque re
mundana spiritus sumere decet; quæ omnia e-
contra pro nugis ac quisquiliis habenda sunt.
Huc adde quod Athenienses nostri temporis, au-
diendi parum cupidi, arte oratoris difficulter exci-
tantur, imo inter concionem obdormire solent,
et parvi pendere eum qui egregiam aliquam rem
protulit, a qua non minus quam asinus a lyra ab-
horrent. Si tertium dein impedimentum admittere
voles, memento, otii absentiam, negotiorum ur-
gentiam facere ut stylum et dictionem, rebus parvi
momenti nimis intentus, minus cures.

Cujus rei memor lector non rigidus judex se-
debit, sed indulgebis operi minus expolito, ubi
artis vestigia aliqua in vocibus, ubi orationum
ornamenta non contempnenda comprehendet cum
claritate sufficiente. Sæpissime enim stylus ad su-
blime usque ascendit ultra quam fas est et ars ora-
toria permittit. Id quoque nullo modo cum vituperio
notandum est si orator in edendis divinis meditatio-
nibus sublimitatem affectat, id quod nec in eloquen-
tia Christiana, nec in oratione pedestri displicuerit.
Namque Ecclesiæ summus orator dicit: Quæcunque
pulchra, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc
cogitate (*Philipp.* IV, 8). Si vero post munus sacer-
dotale initum, orationes elegantiam poeticam red-
dolent, quippe quæ aliter polite esse nequibant,
non est quod lectorum veniam expetas haud igno-
rantium holiernarum declamationum bacchicum
furorem a sola Calliope oriundum, ut omittam

(1) In inscriptione hujus or. apud Band.. Πρὸς τοὺς ἀχθόμενουσ διὰ τὸ ἀφιλένδεικτον.

Demosthenica illa : Per terram ! per fontes ! per flumina ! per rivus ! et alia his similia plus quam dithyrambica. Qui autem majorum nostrorum scripta utpote antiqua exempla perlegere amant, meminerint velim, antiquos scriptores elegantiarum et leporis haud parcos fuisse, ut Socratici Plato et Xenophon. Sed et Polemo præfractim dixit, scripta pedestria humeris, poetica in plausuris amovenda esse, quod novum rei nostræ documentum affert.

οἱ παλαιοὶ τὰ τε ἀλλὰ τῆς ποιητικῆς, καὶ δὴ τὸ τῆς λέξεως ἀνθος παράπαν ἀπεδοκίμασαν, καὶ μᾶλλον εἰ σφωτέρω ἐκείνων, τοὺς Σωκρατικούς λέγω, ὧν ἐν τοῖς μάλιστα Πλάτωνα καὶ Ξενοφῶντα εἶδαμεν. Τοῦ δὲ Πολέμου οὐ μόνον ὁ ροῖζος, ἀλλὰ κακείνος. Τὰ μὲν καταλογάδην ὤμοις δεῖ ἐκφέρειν, τὰ δὲ τῶν ποιητῶν, ἀμάξαις, πάσαν τὴν τοικύτην παραίτῃται νέμειν.

II, p. 3, b. Πρὸς τοὺς ἀχθομένους διὰ τὸ ἀφιένδεικτον. Inc. Ὁμῆρῳ τῷ μεγαλοφρονετώτῳ. Fin. : ἢ βῆθ' ὑπὶ ρηκος κοίλῃν εἰσέπτατο πέτρην.

III. Ἐγκώμιον εἰς τὸν μακάριον ἀρχιεπίσκοπον Χωνῶν κύριον Νικήταν. Inc. Κωρὸς μὲν ἀνὴρ. Fin. Τοῦτο γέρας ἔχεις λαβῶν.

Vix credere possum Bandinium, Caveum, Oudinum, Harlesium hunc archiepiscopum cum Michælis fratre Niceta historico confudisse, qui, ut omnes sciunt, munere sæculari fungebatur, et de cujus uxore ac liberis sæpe sermo est.

IV, p. 19. Λόγος ἐκδοθείς τινι τῶν ῥητορευόντων εἰς τὸν ἀγιώτατον πατριάρχη καὶ κύριον Μιχαὴλ. Inc. Ἔστι περὶ Σικελικῶς τις λειμῶν. Fin. Ὡς στέλεχος φοίνικος πολὺν χρόνον.

V, p. 24. Τοῦ αὐτοῦ λόγος ὅτε πρῶτον ταῖς Ἀθήναις ἐπέβη. V. p. 12.

VI, p. 27, b. Τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ῥηθείσα κατὰ τὴν τρίτην κυριακὴν τῶν νηστειῶν, ἐν ἣ καὶ ὁ τίμιος καὶ ζωοποιὸς σταυρὸς προτιθέμενος προσκυνεῖται. Inc. Καὶ ὁδοιπόρος ὀρθίας ἐλαύνων. Fin. Καὶ ἀκατάλυτα ἱερτῆ ἡμῶν. Ἀμήν.

VII, p. 28. Εἰς τὴν ἱερτὴν τῶν βαιῶν. Inc. Ὁ μὲν προφητικώτατος. Fin. Καὶ λέγειν κατὰ Θεόν. Αὐτῷ ἡ δοξα κτλ.

Hujus orationis versio Latina integra exstat auctore Franc. Combesisio in *Bibl. Patrum cōnclonato-ria*, ed. Venet. t. IV, p. 419 sqq. Hæc quidem homilia, quam Combesisius elegantem orationem appellat, non nisi deumbratio est eloquentiæ Michaelis, quam certe nemo sanus cum Periclis ac Demosthenis facundia comparabit. Id certe non negabis, calorem quemdam et vim et dicendi suavitatem inesse huic certe in *Dom. Palmarum* homiliæ, ac Voltarium haud vere dixisse affirmando, Græcos istius temporis a majoribus præter garrulitatem nihil hæreditasse. Admonitio quidem quæ in fine legitur, ad virum quemdam quasi prorumpens adolescentem illum in memoriam revocat, de quo Nicetas in *Historia de obsessis per Sgurum Athenis* ut contemptore Ecclesiæ maligno atque adversario archiepiscopi loquitur evangelico ipsum amore protegentis ; qui num idem cum nostro fuerit non hujus loci est disquerere.

Sequitur de Michaelis scriptis. *Fragmentum panegyridis in imperat. Is. Angelum dictæ ; ad archiepiscopum Thessalonicensem Eustathium epistolæ.*

VIII, p. 30, b. Προσφώνημα εἰς τὸν πραιτίωρα κύριον Νικήφορον τὸν προσούχον ταῖς Ἀθήναις ἐπιστάντα. Inc. Τίς λολῆσαι τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου. Fin. Καὶ Θεὸς πάσης παρακλήσεως ὡς ἡ δοξα κτλ. XV epist.

IX, p. 38. Εἰς τὸν ἅγιον ἱερομόναχον Λεωνίδην καὶ τὴν συνοδίαν αὐτοῦ. Inc. Εἶτα πάλαι μὲν Ἀθήνησι. ζ'. Ἦς γήνοιο τυχεῖν καὶ ἡμᾶς ἐν αὐτῷ Χριστῷ, κτλ.

X, p. 39, b. Προσφώνημα εἰς τὸν πραιτίωρα κύριον Δημήτριον τὸν Δρίμην ταῖς Ἀθήναις ἐπιστάντα. Inc. Τὸν Θεοῦ φασὶν ἐκείνον. Fin. Καὶ γῆρας παρεκτείνων ἀκρότατον. XIX epist.

XI, p. 52, b. Ὁμιλία ἐπιστάντος τῷ κατ' Εὐβοίαν Εὐρίπῳ. Inc. Ὁ μὲν πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων. Fin. Καὶ ὧν καὶ καλοῦμενος, νῦν τε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

XII, p. 54. Θρηνηθῆναι ἐπὶ τῷ μακαρίῳ κυρίῳ Θεοφυλάκῳ τῷ Βελιταριώτῳ. Inc. Θρηνησοῦ μὲν πλέκειν ἀμετροῦς. Fin. Καὶ ποιμένος καὶ ἀμνοῦ δι' ἡμᾶς. Ἀμήν.

XIII, p. 57. Λόγος ἐγκωμιστικὸς εἰς τὸν βασιλέα κύριον Ἰσαάκιον τὸν Ἄγγελον. Inc. Εἶτα βασίλισσα μὲν νότου. Fin. Καὶ τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς ἐπεκτείνοντος.

Hanc se panegyrim in imperatorem qui Andronici Comneni tyrannidi finem imposuit, publici juris facturum esse promiserat Tafelius in ed. sua. Opp. min. Eustathii Thessal. p. 8, sed septem annis post nonnisi sequens exiguum fragmentum edidit demonstraturus in quam misero statu Attica langueretur, quippe quæ præ indigentia tributum imperatori regnum ineunti solvi solitum pendere nequiret.

Athenæ coronam auream capiti victoris imponere non poterant ; caret enim urbs denario, ut ipsa parum locuples est, imo incolis fere destituta in eo est ut penitus intereat, nisi, benevola aliqua

Α λόγοι ποιητικοὶ ὀνόμασι εἶσιν οὐ διακρίνονται, ἐπειδὴ οὐκ ἐξῆν ἄλλως μετέχειν τι καὶ τοῦ ἀβροῦ, τοῦτο οὐδὲ παραιτήσεως ἀξίον πρὸς γὰρ τοὺς εἰδοτάς, ὅπως τὰ τῶν νῦν ῥητορευόντων παράβαχα πύουσαι, ὡς κάτοχα τοῦ τῆς Καλλιόπης ἀτεχνῶς ἀσθματος ἢ λέγω, κατ' ἐκείνα τὰ τοῦ Δημοσθένους, μὰ γῆν, μὰ κρήνας, μὰ ποταμοὺς, μὰ νέματα ἢ ἐπὶ πλέον δὲ πολλῶ καὶ τῶν διθυράμβων φροντικώτερον. Τοὺς δ' ἀποβλέποντας εἰς τὰ τῶν παλαιῶν συγγράμματα, ὅσα καὶ πίνακας (ὁ φασιν) ἀρχαίως χειρὸς, ἐκείνο ἀπόχηρ καὶ μόνον ὑπομνήσαι, ὡς οὐδ' ἀνθος παράπαν ἀπεδοκίμασαν, καὶ μᾶλλον εἰ σφωτέρω ἐκείνων, τοὺς Σωκρατικούς λέγω, ὧν ἐν τοῖς μάλιστα Πλάτωνα καὶ Ξενοφῶντα εἶδαμεν. Τοῦ δὲ Πολέμου οὐ μόνον ὁ ροῖζος, ἀλλὰ κακείνος. Τὰ μὲν καταλογάδην ὤμοις δεῖ ἐκφέρειν, τὰ δὲ τῶν ποιητῶν, ἀμάξαις, πάσαν τὴν τοικύτην παραίτῃται νέμειν.

II, p. 3, b. Πρὸς τοὺς ἀχθομένους διὰ τὸ ἀφιένδεικτον. Inc. Ὁμῆρῳ τῷ μεγαλοφρονετώτῳ. Fin. : ἢ βῆθ' ὑπὶ ρηκος κοίλῃν εἰσέπτατο πέτρην.

III. Ἐγκώμιον εἰς τὸν μακάριον ἀρχιεπίσκοπον Χωνῶν κύριον Νικήταν. Inc. Κωρὸς μὲν ἀνὴρ. Fin. Τοῦτο γέρας ἔχεις λαβῶν.

Vix credere possum Bandinium, Caveum, Oudinum, Harlesium hunc archiepiscopum cum Michælis fratre Niceta historico confudisse, qui, ut omnes sciunt, munere sæculari fungebatur, et de cujus uxore ac liberis sæpe sermo est.

IV, p. 19. Λόγος ἐκδοθείς τινι τῶν ῥητορευόντων εἰς τὸν ἀγιώτατον πατριάρχη καὶ κύριον Μιχαὴλ. Inc. Ἔστι περὶ Σικελικῶς τις λειμῶν. Fin. Ὡς στέλεχος φοίνικος πολὺν χρόνον.

V, p. 24. Τοῦ αὐτοῦ λόγος ὅτε πρῶτον ταῖς Ἀθήναις ἐπέβη. V. p. 12.

VI, p. 27, b. Τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ῥηθείσα κατὰ τὴν τρίτην κυριακὴν τῶν νηστειῶν, ἐν ἣ καὶ ὁ τίμιος καὶ ζωοποιὸς σταυρὸς προτιθέμενος προσκυνεῖται. Inc. Καὶ ὁδοιπόρος ὀρθίας ἐλαύνων. Fin. Καὶ ἀκατάλυτα ἱερτῆ ἡμῶν. Ἀμήν.

VII, p. 28. Εἰς τὴν ἱερτὴν τῶν βαιῶν. Inc. Ὁ μὲν προφητικώτατος. Fin. Καὶ λέγειν κατὰ Θεόν. Αὐτῷ ἡ δοξα κτλ.

Hujus orationis versio Latina integra exstat auctore Franc. Combesisio in *Bibl. Patrum cōnclonato-ria*, ed. Venet. t. IV, p. 419 sqq. Hæc quidem homilia, quam Combesisius elegantem orationem appellat, non nisi deumbratio est eloquentiæ Michaelis, quam certe nemo sanus cum Periclis ac Demosthenis facundia comparabit. Id certe non negabis, calorem quemdam et vim et dicendi suavitatem inesse huic certe in *Dom. Palmarum* homiliæ, ac Voltarium haud vere dixisse affirmando, Græcos istius temporis a majoribus præter garrulitatem nihil hæreditasse. Admonitio quidem quæ in fine legitur, ad virum quemdam quasi prorumpens adolescentem illum in memoriam revocat, de quo Nicetas in *Historia de obsessis per Sgurum Athenis* ut contemptore Ecclesiæ maligno atque adversario archiepiscopi loquitur evangelico ipsum amore protegentis ; qui num idem cum nostro fuerit non hujus loci est disquerere.

Sequitur de Michaelis scriptis. *Fragmentum panegyridis in imperat. Is. Angelum dictæ ; ad archiepiscopum Thessalonicensem Eustathium epistolæ.*

VIII, p. 30, b. Προσφώνημα εἰς τὸν πραιτίωρα κύριον Νικήφορον τὸν προσούχον ταῖς Ἀθήναις ἐπιστάντα. Inc. Τίς λολῆσαι τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου. Fin. Καὶ Θεὸς πάσης παρακλήσεως ὡς ἡ δοξα κτλ. XV epist.

IX, p. 38. Εἰς τὸν ἅγιον ἱερομόναχον Λεωνίδην καὶ τὴν συνοδίαν αὐτοῦ. Inc. Εἶτα πάλαι μὲν Ἀθήνησι. ζ'. Ἦς γήνοιο τυχεῖν καὶ ἡμᾶς ἐν αὐτῷ Χριστῷ, κτλ.

X, p. 39, b. Προσφώνημα εἰς τὸν πραιτίωρα κύριον Δημήτριον τὸν Δρίμην ταῖς Ἀθήναις ἐπιστάντα. Inc. Τὸν Θεοῦ φασὶν ἐκείνον. Fin. Καὶ γῆρας παρεκτείνων ἀκρότατον. XIX epist.

XI, p. 52, b. Ὁμιλία ἐπιστάντος τῷ κατ' Εὐβοίαν Εὐρίπῳ. Inc. Ὁ μὲν πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων. Fin. Καὶ ὧν καὶ καλοῦμενος, νῦν τε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

XII, p. 54. Θρηνηθῆναι ἐπὶ τῷ μακαρίῳ κυρίῳ Θεοφυλάκῳ τῷ Βελιταριώτῳ. Inc. Θρηνησοῦ μὲν πλέκειν ἀμετροῦς. Fin. Καὶ ποιμένος καὶ ἀμνοῦ δι' ἡμᾶς. Ἀμήν.

XIII, p. 57. Λόγος ἐγκωμιστικὸς εἰς τὸν βασιλέα κύριον Ἰσαάκιον τὸν Ἄγγελον. Inc. Εἶτα βασίλισσα μὲν νότου. Fin. Καὶ τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς ἐπεκτείνοντος.

Hanc se panegyrim in imperatorem qui Andronici Comneni tyrannidi finem imposuit, publici juris facturum esse promiserat Tafelius in ed. sua. Opp. min. Eustathii Thessal. p. 8, sed septem annis post nonnisi sequens exiguum fragmentum edidit demonstraturus in quam misero statu Attica langueretur, quippe quæ præ indigentia tributum imperatori regnum ineunti solvi solitum pendere nequiret.

Αὔτη (urbs Athenarum) χρουσοῦν μὲν στέφανον οὐχ οἷα τε ἦν προτενεχεῖν, καὶ τὴν νικηφόρον κεφαλὴν ἀναδῆσαι ἢ ἀχρήματος γὰρ ἡ πόλις καὶ πενιχρὰ καὶ τοῦ κύκλου διαγραφῆ καὶ τῶν πόλεων

(ὁ πολίτῶν), καὶ παράπαν ἀφανωθῆναι κωδωνύ- A manu auxiliante spiritum recuperat. Nam non nisi
ουσα, εἰ μὴ νῦν ἀνελέγχοι μικρὸν καὶ συλλίξοι cum regno renascente ipsa renasci posse videtur.
πνεῦμα, παρὰ τῆς μεγαλοουργοῦς καὶ πλουτοδοτιδοῦς
ἐπιλαμβανομένη θεξιάς, καὶ μετὰ τῆς κοινῆς ἀνα-
ζώσεως ἐπαλεύσοι καὶ ἰδίας ἐμπνεύσεως.

Hanc panegyrim undecim epistolæ sequuntur.

XIV, p. 73. Ἐπιταφίος εἰς τὸν μακαρίτην ἀρχιεπισκοπικῶν τῶν ἐν Ἀθήναις μοναστηρίων κύριον Νέφυτον. Inc.
Εἰ καὶ ἑλομένων ἔφη που γυνωμᾶτιών. Fin. Ἡ προσητρὸν ἰλιούμενος.

Post hæc codex orationem funebrem in archiepiscopum Thessalonicensem Eustathium exhibet. Sed
ne ordinem temporum perturbemus, epistolas sex ad illustrissimum illum Ecclesie antistitem missas
huic loco inserimus. textu Græco e Tafellio sumpto (a).

XV, p. 78, b. Μονωδία εἰς τὸν ἀγιώτατον Θεσσαλονικῆς κύριον Εὐστάθιον.

XVI, p. 86. Ὑπομνηστικὴν εἰς τὸν βασιλέα κύρ. Ἀλέξιον τὸν Κομνηνόν.

Monendus erit lector ut hocce scriptum ad Alexium III Angelum tantummodo referat, qui auctore
Niceta (Hist. p. 295 B), postquam fratrem regno spoliasset, sive ejusdem odio, sive quod nomen γεν-
tis, quæ per annos supra centum purpuram gestaverat, et unde ipse per matrem ortus erat, nobi-
lius ducens, Comneni nomen adoptasset. Ut verum dicamus, de Alexio II imp., qui anno 1183 sextum
decimum agens annum interfectus est, hoc loco cogitare haud licet, quod ordo chronologicus,
quem Michael nunquam non religiose servavit, ejusmodi monogrammate turbaretur. De Alexio autem
Vaut VI sermo esse non potest, quia nusquam Comneni nomen assumpserunt, gentis nomine Angeli
et Ducæ contenti; imo vero simile est de ipsorum regno brevi eoque tumultuario Athenienses parum
curasse. Pius noster archiepiscopus, quem Atheniensibus a feroci Sguro obsessis quamcunque posset
opem pro virili parte tulisse vidimus, hoc ipso christo demonstrat se a sacris suis meditationibus
non eum in modum absorptum fuisse, ut civium suorum salutem ac prosperitatem ex oculis amiserit.
Quod dictionem auctoris nostri attinet, et quam justo devotiorem aliquis dixerit, meminere in
omnibus quæ ad imperatores suppliciter scriberentur, summam semper humilitatem requisitam
fuisse. Id autem minime silentio erit prætereundum Michaeli ore liberrimo imperatorem de præto-
rum ac magistratum concussionibus et malis artibus monuisse, id quod nostris quidem temporibus
iniquioribus certe auribus acciperetur. Ad politicam quidem Athenarum historiam illustrandam libel-
lus præsertim plus quam ad Eustathii litterariam dilucidandam contribuerit, quippe quæ nobis mon-
strat, certas Athenis immunitates fuisse non spernendas quæ vi prætorum usurpativa nefarie læderentur.
Dictionis deinde Michaelicæ barbaries et obscuritas gravissima in aliam linguam traducuntibus
obstacula præbent. Hanc scriptiunculam in codice Laurentiano octodecim epistolæ sequuntur.

XVII, p. 93. Προσφώνημα εἰς τὸν γυναικῆδελφον τοῦ βασιλέως Βασίλειον τὸν Κομνηνόν. Inc. Τὸν μεγαλοεργόν
Ἡρακλῆν. Fin. Τῆς μετῴρων λυχνίας τῶν ἀνακτόρων.

XVIII, p. 98, b. Προσφώνημα εἰς τὸν μέγαν Δούκαν τὸν Στρυμόν. Inc. Ἐδεῖ μὲν διαμμενεχίνα Ἀθήνας. Fin.
καὶ πρὸς τοὺς ἐκείσε γαλιανούς λιμένας μεθορμίζοντας. Postrema hujus allocutionis recentiori manu suppleta
sunt propter unius folii defectum ante pag. 104. cujus propterea prima verba τῆ δοξῆ· θεοδοξασμένα δὲ
ἐμῶς πάντα κτλ. quo pertineant ignoramus; ultima tamen esse alicujus homiliae, patet ex conclusione,
quæ ita habet: Ὡν ἐν μεθίξει καὶ ἡμεῖς εὐρεθείμεν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, κτλ. BANDIN, p. 13.

Quatuordecim epistolæ non parvi momenti, siquidem rerum maximarum, quarum Michael testis
fuit, ut Constantinopolis captæ, belli contra Sgurum et Latinos gesti, auctoris exsilii usque ad mortem
fratris documenta exhibent.

XIX, p. 116, b. Μονωδία εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κύριον Νικήταν τὸν Χωνιάτην. Inc. Ὡ ποικρᾶς ἀγγελίας, ὦ
πικρᾶς ἀποῆς, ἧς ἀδοκῆτως μοι ἐπιπεσοῦσης ὧπα μὲν ἀθρόως περιβομβηθέντα ἀμφοτέρω ἤχησε! O acerbum nun-
tium ac tristissimum, quo aures meæ mire resonant.

Superest hæc oratio funebris in Latinum tradita sermonem a Petro Morellio, et legitur in *Historia
rerum in Oriente gestarum*, Francof. 1568 et in Bibliothecis PP. Post Monodiam 78 epistolæ leguntur:

XX, p. 164. Προθεωρία εἰς τοὺς ἀπὸ ψυχῆς καὶ σώματος λόγους. Inc. Τὴν τοῦ λογικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς διαφορᾶν.
Fin. Ταῦτα εἶδει προθεωρηθῆναι, καὶ δὴ προθεωρηθῆναι. Ex orat. animæ: Εἰ μὲν παρ' ἄλλοις οὐκ εἶδοσαν ἐπ'
ἐαυτοῖς, τὴν κατ' ἐμοῦ ἐπήρειαν τοῦ συζυγοῦς τότε σώματος. Fin. Δε' ὑμῶν κτλ. — P. 169. Ex orat. corporis:
Ὅστιν μὲν ὕβριν καὶ λοιδορίαν καὶ ἠλίκα σκώμματα ξυμφορήσασα κατέχευέ μου ἡ σεμνὴ ψυχὴ. Fin. Ὑψηλός καὶ τὰ πρακτικά,
καὶ μὴ διορίζουσα. — P. 176. Ἡ δαιτήσις τῶν δικαστῶν. Inc. Ἐπειθ' ἔπειρα καὶ ἀμφοτέρων τοὺς λόγους ἤκούσαμεν
καὶ κίρος. Fin. Εἰς τὴν χώραν τῶν ἀσεβῶν ἀπεισθῆναι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ κτλ.

Prolixa hæc et absurda *Prosopopæia*, quam Morellius nominat, non Michaeli auctorem habet,
sed Gregorium Palamam, archiep. Thessal., qui apud Catholicos Romanos hæreseos promotor au-
diebat: Tales enim Michaeli, seum calamitosum, in animo pueriles ludos agitasse longe a vero
abhorret.

XXI, p. 177. Τοῦ αὐτοῦ σχήματος. Inc. Εἰ καὶ μὴ χρόνιο; ἦν ἐν γῆ βαρβάρων. Adde locum mutilum: Οὕτως
εἰσεκώμασε τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων, καὶ τὸ μήπω...

(a) Michaelis scripta infra colligemus; ideo titulos hic tantum exhibebimus. EDIT. PATR.

Dein versus aliquot iambioi sequuntur, quorum primus :

'Ἄλλ' ὦ κατοικῶν οὐρανοῦ κῦτος μέγα, κ. τ. λ.

Qui amplum incolis firmamentum.

XXII, p. 180. Carmen hexametrum cum hac inscriptione : Τοῦ Ἀθηνῶν (archiepiscopi Athenarum).

Præcedunt tituli loco septem versus minio exarati, nullo prorsus metro, et procul dubio librarii ignorantia aut negligentia male habiti. Quos, nulla adhibita emendatione, secundum Bandinium subijcimus.

'Ἦσυχίης τόδ' ἄθυρμ' ἔμον, τελίσχη μακρά.
'Ἀνδρὸς ἀκηδιώοντος ἀῆματι νυσταλόεντι,
Οὐ μὲν ἄμουσον πάμπαν, ὄλον τε πόνη πέπαικται.
'Ἄλλ' ἐπιμιξ τῆς παιδιῆς ἔσθ' ἄκην ἰσπούδασται.
Οὐδέ γε αὖ ἱερῇ πολιῇ καθάπαξ ἀπεικός.
Ὀνόμα καὶ θανάω κικλήσεται, ὄνομα σμνόν.
Καὶ κε σὺ τοῦτο γνώσεται, ὦ φίλος, αὐτίκ' ἐπαλθών.

Quos vides otii fructus, nugæ sunt, nævi ;
Quales somniator male sanus excitat ;
Nec tamen Musarum afflatu prorsus carent,
Imo joci seriis misti exhibentur,
Quales senem venerandum non dedecent.
Theano nomen cuivis audienti sacrum ;
Sed id tu ipse ubi volueris, cognitum habebis.

Primus carminis versus legitur :

Κόσμον ἑμῶν προθύρων σκίεσσαν ἀείδω.

Ficum cano ædes meas obumbrantem.

Ultimus :

Δουλοσυνάων ἀργαλία προταμών ζυγοδέσμα.

Servitutis vincula prementia dirimens.

XXIII, p. 183, b. Septem carmina, quorum quatuor prima : Εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν, εἰς τὸ θεοτόκιον et εἰς τὸν μονόχερων (sic!) numeris hexam., tria posteriora, Εἰς τὴν σταύρωσιν, εἰς τρίμορφον et εἰς ἀγγέλους, metro iambico composita sunt.

XXIV, p. 187. Ἀρχαὶ τινῶν διαφόρων ἐπιστολῶν 23 numero, styli exercendi gratia, sicut Bandinius aumat, exaratæ.

Hinc inde Bandinius (p. 19-36) universas Michaelis epistolas ordine chronologico in codice observato onumerat, addendo : *Epistolarum CLXXX Michaelis Acominati, Atheniensis metropolitæ, recensio per alphabeti litteras digesta.*

En, ordine alphabetico quoad nomina eorum ad quos missæ fuere, epistolarum Michaelis seriem damus, additis aliquibus notulis e Lequienii *Oriente Christiano* aut Ducangii *Glossario ad Scriptores medivæ et infimæ Græcitalis desumptis.*

Τῷ γέροντι τῆς μονῆς τοῦ Κομνηνοῦ κυρ. Ἀθανασίω. — Τῷ πατριάρχῃ κυρ. Βασιλείω. — Τῷ λογοθέτῃ κυρ. Βασιλείω τῷ Καματηρῷ. — Τῷ γυναικοθέτῳ τοῦ βασιλέως σεβαστοῦ Λασκαριῶς κυρ. Βασιλείω τῷ Καματηρῷ (1). — Τῷ Πικριδίω κυρ. Βασιλείω, τῷ λογαριαστῇ (2) τοῦ πραιτωρίου. — Τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ τῷ Βελισσαριώτῃ. — Τοῖς Βελισσαριώταις. — Τῇ Βεριβοήσῃ. — Τῷ τεσσαράκοντα πῆχη κυρῷ Γεωργίω. — Τῷ μεγάλῳ σκευοφύλακι (3) (ἔπειτα τῷ πατριάρχῃ) κυρῷ Γεωργίω τῷ Ξιφιλίνω. — Τῷ Παδουάτῃ κυρ. Γεωργίω. — Τῷ ἀναγραφῇ (4) κυρ. Γεωργίω τῷ Κολυμβᾷ. — Πρὸς τὸν αὐτὸν καὶ τὸν σύντροπον αὐτοῦ κυρὸν τὸν Νομικόπουλον. — Τῷ Καμάκωνι κυρ. Γεωργίω. — Τῷ ἀνεψιῷ αὐτοῦ κυρῷ Γεωργίω τῷ σεβαστῷ. — Τῷ ἀρχιτρῷ κυρῷ Γεωργίω τῷ Καλλίστῳ. — Τῷ νιῷ αὐτοῦ κυρῷ Γεωργίω. — Τῷ Βαρδύνη κυρ. Γεωργίω. — Τῷ πιστοφίλῳ κυρ. Γεωργίω. — Τῷ Θεῶν γραμματικῷ. — Τῷ ἄ σπκ. (fort. πρωτασηκρήτη, B) κυρ. Δημητρίω τῷ Δρίμη. — Τῷ σεμνῷ καὶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου (5) κυρ. Δημητρίω τῷ Τορνίκη. — Τῷ λογοθέτῃ (τοῦ δρόμου) κυρ. Δημητρίω τῷ Τορνίκη cum voc. initial. : Αἰεὶ παῖδες οἱ Ἕλληες (6). — Τῷ μεσάζοντι (7), τῷ Τορνίκη κυρ. Δημητρίω. — Τῷ Καρύστου κυρ. Δημητρίω. — Τῷ μακρεμβολίτῃ κυρ. Δημητρίω. — (incipit : Οἴμοι, οἴμοι, ὅτι τῆς ὑπερορίας). — Τῷ Γαρδικίου (8) καὶ Περιστεράς ἐπισκόπῳ κυρ. Ἐπιφανίω. — Τῇ τυχο (superscr. μρ.) κυρᾷ Εὐγενίᾳ. — Τῷ Νέων Πατρῶν ὑπερτίμῳ κυρ. Εὐθυμίω. Πρὸς τὸν αὐτὸν Ἀθηνῶν τοῦ ὑπερτίμου Νέων Πατρῶν κυροῦ Εὐθυμίου. Τῷ Τορνίκη κυρ. Εὐθυμίω. — Τῷ αὐτῷ καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἀγιοσοφίταις. Πρὸς τὸν κυρὸν Εὐθύμιον. — Τῷ Θεσσαλονίκῃ κυρ. Εὐσταθίω. — Τῷ ὀσιωτάτῳ κυρ. Ἡσαίᾳ τῷ Ἀντιοχεύτῃ. — Τῷ Φουρνίτῃ τῷ Θεογνώστῳ. — Τῷ πατριάρχῃ κυρ. Θεοδοσίω. (9) — Τῷ Ματζούκι κυρ. Θεοδοσίω. — Τῷ (ἐπὶ τοῦ κανικλείου) σεμνῷ κυρ. Θεοδώρῳ (10)

(1) Basilius Camaterus fuit patriarcha Constantinopolitanus ab a. 1183 ad a. 1186, ac Theodosio in insulam Terebinthum sedenti successit. Bandini. (Cf. Nicet. Hist. p. 169 A).

(2) Λογαριαστών duo genera erant; primi dicebantur λογαριασταὶ τῆς αὐλῆς, ii nimirum, qui in palatio merentibus stipendia exsoluebant; alteri λογαριασταὶ τῆς πλοῆς, qui classis rationes expendebant; prioris generis erat hic Basilius. B. (Cf. Goar ad Codin. ed. Par. p. 33, n. 64, Gretser, ib. p. 212).

(3) Σκευοφύλαξ erat qui sacra ecclesie vasa custodiebat. B. — (Cf. Gretser et Goar. l. l. p. 181, et p. 10, n. 8). — Georg. Xiphilinus ex magno sceuophylace creatus est patriarcha Constantinop. a. 1192. B.

(4) Ἀναγραφῆς, proprie descriptor, erat tributum exactor B. (Du Cange, l. l. p. 47).

(5) Κανικλίον, caniculus, erat atramentarium

imperatoris, cui qui præerat, ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου dicebatur; hoc autem illi nomen est inditum, sive quod caniculi formam referret, sive quod caniculus fictitiis, ut hodie etiam fieri solet, sustentaretur. B.

(6) Plat. Tim. ed. Stephan. p. 22.

(7) Μεσάζοντες dicebantur, qui in aula imperatoris primas obtinebant, scilicet rerum ministri. B. (Du Cange, glossar. gr. p. 909, conf. Goar. l. l. p. 72, n. 38).

(8) Gardicium unus erat ex episcopatibus metropolitano Larissæ in provincia Thessaliæ subiectis. B. (Cf. Le Quien, *Or. chr.* II, p. 103).

(9) Fuit monachus collis S. Auxentii et patriarcha Constantinopolitanus ab a. 1178 ad a. 1183. B. (Conf. Nicet. p. 139, 158, 164 et 168).

(10) Ille est fortasse Theodorus Irenicus, cognomine Copas, qui anno postea 1215 Nicææ patriarcha electus est. B.

τῷ Εἰρηναίῳ. — Τῷ Εὐρίπου κυρ. Θεοδώρῳ. — Τῷ κρατίστῳ κυρ. Θεοδώρῳ τῷ Λούκῃ. — Τῷ Βελισσαριῶτι κυρ. Ἰωάννῃ. — Τῷ Θεόδῳ κυρ. Ἰωάννῃ. — Τῷ Θεσσαλονίκῃ κυρ. Ἰωάννῃ. — Τῷ παρακοιμώμένῳ (10*) κυρ. Ἰωάννῃ τῷ ἡσνοπέ (ντῶ). — Τῷ καλῷ καιρῷ κυρ. Ἰωάννῃ. — Τῷ Νεουπάκτου κυρ. Ἰωάννῃ. — Τῷ καθηγουμένῳ τοῦ ἁγίου Μελετίου κυρ. Ἰωαννικίῳ. — Τῷ καθηγουμένῳ τῆς μονῆς (11) τοῦ κυνη (γίου) τῶν φιλοσόφων. — Τῷ καθηγουμένῳ τῶν ἁγίων ἀμολογιτῶν. — Τῷ καθηγουμένῳ τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς Καισαριανῆς. — Τῷ πανευτυχευπερτάτῳ θείῳ τοῦ βασιλέως Κασταμονίτῃ. — Τῷ Πηγονίτῃ κυρ. Κωνσταντίνῳ. — Τῷ θεοφιλεστάτῳ σπαθάριῳ (12) κυρ. Κωνσταντίνῳ. — Τῷ ἐπὶ τῆς ἱεῖρας σακέλλης (13) κυρ. Κωνσταντίνῳ τῷ Μεσοποταμίτῃ. — Τῷ λογοδίτῃ τοῦ δρόμου κυρ. Κωνσταντίνῳ τῷ Τερνίκῃ. — Τῷ Κρήτῃ ἀρχιεπί. — Τῷ βασιλεῖ τῆς Ἀνατολῆς τῷ Λατκάρι. — Τῷ οἰκουμένῳ πατριάρχῃ κυρ. Λεοντίῳ (14). — Τῷ ὁσιωτάτῳ μοναχῷ κυρ. Λουκᾷ. — Τῷ ἀρχιεπισκόπῳ κυρ. Λουκιανῷ. — Τῷ καθηγουμένῳ τῆς μονῆς τοῦ σπουδαίου κυρ. Λουκιανῷ. — Τῷ Θεόδῳ κυρ. Μανουῆλ. — Τῷ σεβαστῷ κυρ. Μανουῆλ τὸν Ἰυλίῃ. — Τῷ Βερεθῷ κυρ. Μανουῆλ. — Τῷ πατριάρχῃ κυρ. Μανουῆλ. — Τῷ πανοσιωτάτῳ καθηγουμένῳ τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ Προδρόμου κυρ. Μαρτενικῷ. — Τῷ Αὐτωρσιανῷ κυρ. Μιχαῆλ. — Τῷ ἀνεψιῷ αὐτοῦ κυρ. Μιχαῆλ. — Πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κύριον Νικῆταν τὸν Χονιάτην. — Τῷ ἀνεψιῷ αὐτοῦ κυρ. Νικῆτῃ. — Τοῖς ἀνεψιοῖς αὐτοῦ τῷ τε κυρ. Νικῆτῃ καὶ τῷ κυρ. Μιχαῆλ. — Τῷ Βερεθῷ κυρῖ Νικητορῷ. — Τῷ μεγαλυπερῶν πρωτονοταρίῳ καὶ πραιπόρι κυρ. Νικολάῳ τῷ Τριψύχῳ. — Τῷ ἱατρῷ κυρ. Νικολάῳ τῷ Καλοδοχῷ. — Τῷ Πιστοφίῳ κυρῷ Νικολάῳ. — Πρὸς τὸν Νίων Πατρῶν τὸν Μεσοποταμίτην καὶ Κοστομέτην λεγόμενον. — Τῷ σακελλάριῳ τῷ Πλευρῷ. — Τῷ ἐπισκόπῳ ῥε (superscr. δς). — Τῷ μεγάλῳ δουκὶ τῷ Στρογγυῷ. — Τῷ σακελλάριῳ τῶν Ἀθηνῶν τῷ Φωκῷ.

§ X. *Alia Michaelis scripta quæ in Bibliothecis Oxoniensi ac Parisina asservantur. Carmen de Athenis. Conclusio.*

Post Epistolarum Michaelis catalogum Bandinius (§ 44 sqq.) plura de tribus Greg. Naz. epistolis, tum de Theophylacti, Bulgarorum archiepiscopi, scriptis in Bibl. Florent. asservatis in medium profert, quæ hujus loci non sunt. Memoratu autem digna videntur aliquot Michaelis scripta, quæ dum in Bibliotheca Medicæ desunt, in Oxoniensi visuntur, sec. Catalogum libr. mss. Angliæ et Hiberniæ (Oxon. 1697), quibus tituli: *Catechesis prima; Homilia de creatione hominis, et Lamentatio demortui Adyepki*, deinde in Bibliotheca Parisina *Tractatus de cruce*, quem Fabricius perperam in orationem permutavit, et qui forsitan rectius carmen iambicum *de pristina urbis Athenarum dignitate* esse videtur, quodque Boissonadius in tomo V *Anecdotorum* publici juris fecit.

Ob ultimos hujus carminis versus non immerito exordium longioris poematis suspiceris. Ut ut est, certe lamentationem licet mutilam habes scriptam de Athenarum fatali sorte ab ultimo antistite ejus urbis, qui cantico, ut ita dixerim, olorino fatum ejus urbis fatale memoriæ prodidit. Restat ut carmen Morelli, finem haud spernendum dissertationi nostræ imposituri, lectoribus mente benevola impertiamur:

Cecropidum præsul Michael, dum tristia fratris
Niketæ queritur funera Choniatæ,
Cygnea testatur tua vox, o Græcia, quænam
Viribus effetis, cum morerere, fuit.
Atticus ille lepos, Xenophon quo scilicet olim
Nobilis a teneris claruit unguiculis,

Occidit, heu! tecum tumulumque subivit eundem
Fædaque successit nec mora barbaries.
Qui volet ergo tuas cognoscere, Græcia, vires,
Cum Xenophonte legat funera Choniatæ:
Ille tuas cunas nascentis floribus ornat,
Hic tua fraterno funere fata gemit.

(10*) Παρακοιμώμενος, præpositus cubiculi; ac prioribus sæculis dignitas erat eunuchis tributa; extremis vero temporibus duplicis fuit generis; alius enim erat παρακοιμώμενος του κοιτώνος, cubicularius imperatoris; alius παρακοιμώμενος τῆς σφενδόνης, annuli signatorii custos. B.

(11) Μονῆ ἐστὶ μοναστήριον. V. Du Bange l. I. p. 949, de καθηγουμένος (Abbas, Prior), p. 473.

(12) Σπαθάριος, armiger. Du cange, p. 1415, Cf. Goar. l. I. p. 29, n. 34.

(13) Ὁ ἐπὶ τῆς σακέλλης idem valet ac σακελλάριος. B. p. 26. Sacellarius erat ecclesiasticæ pecuniæ curator et custos. Σακέλλη enim sive σακέλλον dicebatur sacculus pecuniarius, h. e. ærarium ecclesiæ, quo eleemosynæ asservabantur. Id. p. 21.

(14) Septem tantum menses patriarchalem sedem obtinuit Constantinopoli Leontius a. 1190, dictus Theotocistes, quod per Θεοτόκον, quam sibi apparuisse dicebat imperator (ls. Ang.), electus fuisset. B. (Cf. Nicet. 259. C.).

MICHAELIS ACOMINATI CHONIATÆ

SANCTISSIMI ATHENARUM METROPOLITÆ

ORATIO

HABITA IN DIE FESTO PALMARUM.

(Combesis. Biblioth. concional., tom. III, p. 417).

Præclarissimus regum propheta David, immensam solis pulchritudinem, indefessamque celeritatem admirans, et ipse ait : *Tanquam sponsus procedens de thalamo suo : exsultabit ut gigas ad currendam viam suam : et occursus ejus usque ad summum cæli, nec est qui se abscondat a calore ejus*¹. Miratus quippe vir sapientissimus est, sidus hoc maximum, quanta prænitens pulchritudine in morem sponsi in orientali horizonte oritur, giganteaque celeritate atque vigore ad horizontem pervadit e diametro oppositum, nihil obscurato tantis illis annorum voluminibus ipsius decore ac specie, neque vi dissoluta, sed eodem semper modo exsultare, rerumque universitatem nullo labore lustrare, nec non vitali micantissimæ lucis defluo implere. Quin etiam ego qui ipsum justitiæ solem Christum, atque siderum conditorem, nova pcpmpa procedentem videam, eadem cum Davide ut canam adducor, nempe quod ipse sponsi in morem procedens de thalamo suo exsultarit ut gigas ad currendam viam suam, per mediam Jerusalem, inauditi sæculis omnibus triumpho ac miraculum omne vincentis specie extemporaneus ovans. Ac quidem exitus ejus a summo cælo : inde siquidem nostræ salutis causa nihil loco dimotus, viam secare cœpit ; et occursus ejus usque ad extrema cæli, infimas scilicet inferni partes ; illic namque dispensationis cursus terminum habuit, ut nec inferna illa loca ab ejus se calore absconderet : indeque rursus velut ab occidente, matutinus exortus, iisdem cæli sedibus restituitur. Prius tamen quam in infernum descendens inter mortuos splendeat, divinam quamdam velut præmisit vocem, ea quatruiduanum a mortuis suscitans², quem unum ex animarum extraxit caveis, cujus victoria, pompa hodie procedit, ac præsentem ex tempore triumphum instituit ; nempe Sionis Rex ille mansuetus³, non aureis phaleris instrato equo, seu alias curru aureo, sed pauperculo asello paupere

A comitatu vectus, adversus infernum velitatione functus Rex gloriæ, inferni proxime prædam aggressus est, primasque inde charissimum Lazarum tulit manubias. Unius vocis sono tyranni perterruit arces, exque mediis cuncta vorantis feræ faucibus, ovem suam bonus Pastor extraxit. Sua in specu correptum latro Lazarum detinebat : mox tamen audita Dominica voce infremuit, atque ad lucis auram redivivum emergere dimisit. Non enim fas erat obdormire in mortem *velat natam ex muliere, sed expurgisci qui ipsi vitæ charissimus esset. O ingentis virtutis, quin imo omnipotentem vocem ! qua portæ mortis metu panduntur, inferni que janitores stupore obriguerunt, ac quatruiduanus exsiliit mortuus. Vere catulus leonis Christus*⁴ ; nuncque solo rugitu feram exterruit : *Leo enim rugiet, inquit, et quis non pavebit*⁵ ? Brevi autem post ipse quoque recubans dormiet : at ubi conserto veluti pede cum morte congressus fuerit, penitus profligabit. Nunc quidem tremendum ac ingentem cetum solo eminens clamore subegit : mox vero Jonæ in morem ejus sponte rictu absorbendus est, quo ipsius disrupto ventre, quos a sæculo absorpsit omnes extraxerit⁶. Tametsi terra erat, et in terram abierat Lazarus, at Christus erat qui hominem e terra condiderat⁷ ; ex quo etiam clamore, uti et spiraculo, mortuo iterum figmento animam refudit. Jam quidem fætebat tabo resolutum cadaver atque corruptum ; at Christi vox vitæ illi odor fuit. Quod mortis vinculus institis astrictus erat, vetuit nihil quin longe progredere, jubente scilicet Christo : *Veni foras*⁸, qui educit vincos in fortitudine ; similiter eos qui habitant in sepulcris⁹.

Psallat jam Lazarus cum Davide : *Non dereliquisti animam meam in inferno, nec dedisti sanctum tuum videre corruptionem*¹⁰, et, *Implesti me letitia cum vultu tuo* : non enim oblivioni traditus sum, sicut mortuus a corde¹¹ ; sed mortuo mihi

¹ Psal. xxxiii, 6 seqq. ² Joan. ii, 41. ³ Zach. ix, 9. ⁴ Gen. xlix, 9. ⁵ Amos. iii, 3. ⁶ Joan. ii, 1. ⁷ Gen. ii, 7. ⁸ Joan. ii, 44. ⁹ Psal. lxxviii, 7. ¹⁰ Psal. v, 10. ¹¹ Psal. xxx, 13.

fecisti mirabilia ¹². Sane quidem complura Christus exhibuit magnifica opera, quibus sensu destitutis Judæis suam manifestam fieri gloriam voluit; multosque mortuos suscitavit, nempe servum centurionis, *lari filiam*, viduæ unicum filium. Ac quidem *mortui*, audito, *Puella, surge* ¹³, et, *Adolescens, tibi dico, surge* ¹⁴, confestim dicto audientes erant, lumenque redivivi cernebant; hi autem, ne sic quidem videntes videbant, nec audientes audiebant. Idcirco etiam ad extremum Lazari suscitatiois opus, quod prodigii novitate cuncta vince- ret, ceu cujus vis major esset, remedium admo- vit. Nam illos quidem mortuos statim suscitavit; hunc vero cum jam putruisset, inque elementa quibus concreta corporis fabrica erat, diffunderet. Atque illic quidem defuncti loculum tetigit, ac B puellæ manum apprehendit ad vitam instaurans contactu vivifici corporis: hic autem sola voce vitam reparavit, voce nimirum, quam Judaicus *populus non audivit, ut quos, juxta Davidem* ¹⁵, mors pasceret; quæ nimirum velut oves, qua ii laborabant cæcitate, in inferno ipsos poneret: *Lazarus vero tanquam ovis Christi, revocantem pastoris vocem confestim sensit, infernique barathro dimissus ad vocantem rediit*. Quodque Mosem quidem se scire, Dominum autem nescire se incircumcisi asserebant ¹⁶, manifestius seipsum hodie ostendit, libere triumphans, regioque magis cultu procedens; lactentes denique infantes produ- cens, qui Dominum suum agnoscant, ac testes sint, ipsum *Dominum esse* qui custodit parvulos ¹⁷, ac C quem David vaticinatus est perfecisse laudem ex ore infantium et lactentium ¹⁸; Zacharias vero *Sionis Regem prædixit, mansuetum et salvantem, ac qui asello vehatur* ¹⁹. Cum enim Scribæ et Pharisei velamen cordi impositum ²⁰, dum propheta ac Moses leguntur, habeant, ac clavem scientiæ tenentes nedum ipsi non ingrediantur, sed et ingredi volentes prohibeant ²¹, infantium ora, quæ de Christo sunt, vaticiniis promendis laxantur, ac quibus linguæ usus negatus, pueri halbutientes, Scripturarum obscura dilucidissime explanant; do- centque surdos parentes, ac qui more aspidum aures obturant ²². Docti a Deo pueri, sumpto Da- vidico psalterio, lectisque, quæ sint apta atque congruant, ejus canticis, Solem justitiæ aquilarum visus acumine clare prospiciunt, ac parentibus qui acute cernere nolint, nec aquilæ juventute reno- ventur, sed litteræ vetustate cæcutiant, adaperiunt: *Hosanna*, aiunt; *Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel* ²³. Vix non digito monstrant infantes, atque predicant Sionis Regem esse, mansuetum illum ac salvantem. Idem enim valet *Hosanna*, ac, *Salva, quæso*. Haud tamen miracu- lum in pueros convertit qui incircumcisi cordi-

dibus essent: unde neque in cælorum regnum in- gressi sunt. Erant enim utres veteres ac pu- tres ²⁴, nec gratiæ vinum tanquam novi, ac Spiritus capaces, poterant capere. I'roh cæcitate, cal- lumque! *Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui* ²⁵; Israel autem Regem suum non cognovit, sed deprehensus est hove dementior, et asino stupidior, cognoscendo Dominum suum; idque cum infantes minime bovem in lin- gua ferrent, sed Regem asello insidentem, pompa- que hodie procedentem, ac quod olim vaticinio pro- ditum esset, implentem, prædicarent; alligare scilicet ad vitem pullum suum ²⁶, quod est, novum ex gentibus populum, quem necdum quis jugo manci- parat, ad vitem ex Ægypto translata colligare ²⁷.

Enimvero, eorum quæ mysterio insunt, mira- culorum vim intelligamus; quin potius celebra- tis miracula in nobis ipsi exhibeamus. Efficiamur Lazari Christi amici; sorores nobis sapientiam at- que virtutem faciamus; ac si quando velut homi- nes infirmari contigerit, seu etiam in mortem ob- dormire, fuerimusque tanquam in specu quadam in præsentem sepulti sæculo, aderit, qui est vita, Christus, magnaevangelicorum documentorum voce clamabit: *Venite foras* ²⁸ a sæculi morte; at- que ut alio quodam loco dicit, *Surgite eamus hinc* ²⁹, nos inde transferens, atque a sæculi morte edu- cens; ac statim e sæculo egrediemur, nulloque prohibente ad vitam procedemus, tametsi institis ligari, quod maxime novum ac inauditum; nempe etiam carnis vinculis astricti: ab eo enim quod est vincire animam, Græca voce *δέμας* (ac si vin- culum dicas) sapientibus corpus nuncupatur. Ni- hil tamen illud vetat, quin mundi hujus mortem afferentis necessitudine excedamus, dum solum Do- mini vocem audierimus, atque ad ipsum extra castra exeamus, velut qui manentem hic civita- tem, ut divinus Apostolus loquitur ³⁰, non habea- mus, nec vitæ reparandæ spem abjiciamus, vel si mundi libidine quatruiduanifætemus; qui nimirum quatuor ætates, pueritiam, adolescentiam, virilem, ac senectutem mortui egerimus, atque ad ipsam dissolutionem venerimus: quippe Christus qui mortui sint delictis ³¹ suscitare novit. Ad hæc ju- menti indolem apud Salvatorem Davide auctore ³² induamus, ut pompa pro nobis adversus mortem procedentem ipsum vehamus. Sternamus ei vesti- menta, nempe carnem spiritui subjicientes, hu- militatem colamus. Si necdum licet in arbores juxta aquarum exitus consitas ³³, puta palmam, aut cedrum Libani, sive olivam fructiferam (cujusmo- di arbor Job ille justus erat, cujusmodi divinus David adolescere: vel ramos ex sanctis illis arboribus, virtutum scilicet stolones, quibus illi sca- tentes eluxuriabant, tollamus, plausuque venien-

¹² Psal. LXXXVII, 11. ¹³ Luc. VIII, 54. ¹⁴ Luc. VII, 14. ¹⁵ Psal. XLVIII, 15. ¹⁶ Joan. IX, 29. ¹⁷ Psal. CIV, 6. ¹⁸ Psal. VIII, 3. ¹⁹ Zach. IX, 9. ²⁰ II Cor. III, 15. ²¹ Luc. II, 52. ²² Psal. LVII, 5. ²³ Psal. CV, 5. ²⁴ Matth. IX, 17. ²⁵ Isa. I, 5. ²⁶ Gen. XLIX, 11. ²⁷ Psal. LXXIX, 9. ²⁸ Joan. II, 44. ²⁹ Joan. XIV, 31. ³⁰ Hebr. XII, 13. ³¹ Coloss. II, 13. ³² Psal. I, 3.

tem accipientes, Salvatori prædamus. Si fuerimus justi homines, veraces, sine crimine, Dei cultores, ab omni re mala nos abstinentes, sic Jobi more³⁴ perfectæ extiterimus arbores, qui nimirum ut sublimis frondosaque palma effloruit; aiebat enim fore ut senesceret ætas sua, sicut truncus palmæ: rursusque erimus uti David oliva fructifera³⁵, si ejus pariter fortitudinis, ac mansuetudinis æmulatores fuerimus, quo vir cordi placens, exque ejus moribus a Deo inveniamur. Quod si nostra segnitie non possumus omnem illorum virtutem imitari, flores illos, fructuum copiam, patientiam, laborum certamina, vel Davidis saltem mansuetudinem, aut modestiam colamus³⁶, quatenus etiam se vermem, non vero hominem appellabat³⁶: vel mores pacificos cum iis, qui pacem oderunt³⁷, animum nihil injuriarum tenacem, lenitatem, rursusque Jobi in tentationibus invictam constantiam, liberare pauperem de manu potentis, pupillum juvare cui desit adjutor³⁸, induere justitiam, ac tanquam diploide se vestire iudicio; oculum esse cæcorum, claudorum pedem, invalidorum patrem. Harum virtutum opera si exhibuerimus, ex arboribus a Deo satis ramos excidimus, ac Salvatoris cultus gestavimus.

Ad hæc nos a malis abstinenceamus: infantium simplicitatem imitemur, *talium enim est regnum cælorum*³⁹. Ex horum etiam ore nunc Deus laudem perfecit. Si Ecclesiæ filius es, humiliare sicut ablatatus super matre sua⁴⁰. Noli malitiæ hæerere ac superbiæ, nutrici in spiritu adhære. Quorsum cum Deo pugnas, qui adversus Christi sponsam insaniam feraris? *Maledictio matris eruit fundamenta*⁴¹. Sin autem illa etiam Christi sponsa est, ejus maledictio quid non præstabit? Noli qui per baptismum Dei filius factus es, in vipere fetum demutari, eam mordentem ac exedentem quæ te spirituali partu enixa est; neque ingratus deprehendaris, qui velut asinus lacte distentus in altricem calcitres. Terreat flagellum, quo plexo hodie Christus, contemptores, ac qui profanarent domum orationis, cædendo abegit⁴². Terreat te proditoris restis, ne et ipse in eam incidas, qui locelli causa magistrum tradidit; neve nefarii eorum consilii socius efficiaris, quibus cum Caipha et Pilato pastorem percutere ac oves dispergere convenit. Hactenus enim omitto dicere de Core, Datham et Abiron, quorum seditiosa adversus Aaronem coitio, dehiscente terra ac absorbente viventes cum familia in infernum detrusit⁴³. Nec jam mihi Samuelis erit mentio, cujus spreti injuriam in seipsum Deus recepit. *Non enim, inquit, te spreverunt, sed me*⁴⁴. At nos neque Samuel, neque Elias, neque Aaron sumus, qui *invocabant Dominum, et ipse exaudiebat eos, in columna nubis*

*A loquebatur ad eos*⁴⁵: nec velut illi dii sumus, neque filii Excelsi⁴⁶; sed sicut homines morimur, et sicut unus e principibus cadimus. Veræ hæc objicis, o bone; ac nos quidem, inquit, tales sumus; tu vero unde nobis novus repente Daniel ortus est⁴⁷? Quis tibi presbyterium dedit, ut iudicibus iudicium ponas, ac illumines oculum, quæ pes, aut manus, vel auris existas, atque ovis pastorem pascas ac regas, doctorique discipulus sancias? quorum leonum ora frenasti⁴⁸? *cujus draconis, sine saxo ac fuste medium ventrem dirupisti*⁴⁹? Quænam tibi futurorum revelata mysteria? Proh cæcitatem, qua festucam in fratris oculo vides, nec in te maximam trabem advertis⁵⁰! Non sumus Samuel, neque Aaron; neque enim sicut illi Dei testimonia custodimus, et mandata Dei quæ dedit nobis: non tamen propterea qui non spernas, seu alias iudices, justificaberis; aut, quod miserabilius, a pœna immunis eris, partim docente Christo ut quæ dicunt sacerdotes sequaris, neque quæ agunt curiosius inquiras⁵¹; partim monente Paulo ut præpositis obedias, ac illis subjectus sis; quippe qui vigilent tanquam rationem pro animabus nostris reddituri⁵². Vides, jussus ipse sum ut vigilem ac quæ te spectant, diligentius scruter, velut rationem pro te redditurus; non tibi præceptum ut easdem in me partes exsequaris. *Lege mihicantuum* ut populi lepram dispiciam, ac qui hac ægritudine laboret vel mundum, vel immundum pronuntiem: parce igitur dignitati, eique reverentiam habe, quæ Aaronico ac Samuelis sacerdotio atque ordine venerabilior existat. Serviebant illi umbrae futurorum, nos autem Christi sacerdotii unctione delibuti sumus. Quis majori Caipha abominatione habendus, qui Christum condemnavit⁵³? *Ille nihilominus talis ceu pontifex anni illius prophetia* fungitur, ceditque lingua illa Spiritui organum, quæ morti Christum addixit. Sic Deus sacerdotium honorare novit, ut ejus causa etiam Spiritu afflet qui impii sunt: tu vero cum te deceret sacerdotium vereri, ac nostræ propensius infirmitati parcere; secus vero ejus occasione ac prætextu inconcessa præsumis illisque pueris succenturiaris, qui Elisæi calvum caput subsannarunt, cum nescirent, quot quantisque caput illud donis Spiritus ornaretur⁵⁴. Vide igitur, ne tu quoque ferarum præda factus, docearis prophetæ non illudere, quod glaber sit ac depilis; juvenem scilicet capillitio carens, sed venerari ac colere, quod unctus Spiritus est, velut etiam unguento quod in Aaronis capite, in venerabilem illam barbam descendit⁵⁵. Hæc a me paterne ac disciplinæ causa dicta sunt, non reprehendendi aut ulciscendi libidine. Non enim tantum valeat fraterna injuria, ut Christi penitus

³⁴ Job xxiv, 18. ³⁵ Psal. li, 10. ³⁶ Psal. lxxxviii, 21; Act. xiii, 22; ³⁷ Psal. cxix, 7. ³⁸ Psal. cxix, 7. ³⁹ Job xxix, 12, 14, 15. ⁴⁰ Luc. xviii, 16. ⁴¹ Psal. cxxx, 2. ⁴² Eccli. iii, 11. ⁴³ Joan. ii, 15. ⁴⁴ Num. xvi, 33. ⁴⁵ I Reg. viii, 7. ⁴⁶ Psal. lxxxviii, 6, 7. ⁴⁷ Psal. lxxxii, 6. ⁴⁸ Dan. xiii, 4. ⁴⁹ I Reg. xvii, 34. ⁵⁰ Dan. xiv, 26. ⁵¹ Matth. xxii, 3. ⁵² Matth. xxii, 3. ⁵³ Hebr. xiii, 17. ⁵⁴ Joan. xi, 49. ⁵⁵ IV Reg. ii, 23. ⁵⁶ Psal. cxxxii, 2.

patientiam explodat, quibus nulla alia ratio eorum quas nunc agimus celebritatum existat, quam longa illa Christi tolerantia atque lenitas, qua nedum patitur, fertque impertubati animi firmitate turpissima sputa, verbera, alapas, verum etiam Deum ac Patrem, pro iis qui in cru-

cem egissent interpellat, ut cuncta reconciliet. et in unum concordie vinculum cogat : qui et nos in uno spiritu unoque animo coagmentans, idipsum sapere atque dicere secundum Christum inducat. Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

MICHAELIS ACOMINATI

CHONIATÆ

EPISTOLÆ AD EUSTATHIUM THESSALONICENSEM ARCHIEPISCOPI'M.

A. Τῷ Θεσσαλονικεῖ, κυρῷ Εὐσταθίῳ.

Ἔμοι ἐγὼ ! τί ποτε τοσούτος ὑπερῶν χρόνος, καὶ γράμμα τῆς σῆς οὐκ ἐδέξαμην ἀγιότατος, μακαριώτατος δέσποτα, ἐν' ἀκριβῶς εἰδεῖν, ὅπως ἔγυσται σοὶ τὰ τῆς ὁδοιπορίας, ὅπως εἰς τὴν Θεσσαλονικίαν ἀρίκου ; Μήποτε ἢ συμπερασμένη σοὶ πόλις αὕτη κατὰ τῆς βαρυντικῆς τῶν γυναικῶν οὐκ ἀνίγεται ἐπιστρέψασθαι σοὶ πρὸς τὴν Κωνσταντινοῦ τὴν βασιλίδα, ὅστε μὴν ἐπιστολῆς οἶον μελεθῆναι, ἀλλ' αὐτῆς οἶον εἶναι, καὶ πάντα τῆδε χαρίζεσθαι ; Ἢ τούτο μὲν οὐχί· οἶαι δὲ, ὡς περὶ ἄλλα τοῦ παρόντος ἀπίστα καιροῦ, ὅτῳ καὶ τὸ περὶ σὲ γέγονεν οὐκ ἐμπέδον, καὶ παρὰ τοῦτο οὐδ' αὐτὸς ἐθέλεις φυλάττειν θεομὸν τὸν ἁγίωτα ; Ἄλλ' οὐκ ἔστι τούτο, οὐ μὲν τὴν σὴν ἱερὰν κεφαλὴν. Μᾶλλον μὲν οὖν νῦν οἱ ποθῶντες πλέον τῷ πόθῳ κἀμνοῦσι, παρόντων τῆ ἀποστᾶτες πλέον τῷ πόθῳ κἀμνοῦσι, παρόντων τῆ ἀποστᾶται μὲν θένουσι, οἶον ἔχοντες ἀγαθὸν ἐλάτθουσαν ἐκαστοῦς· ἐπεὶ καὶ θαλψίς ἡλίου, καὶ υγεία, καὶ ἅπαν καλὸν τότε μᾶλλον ἠκμαίεται, ἤναικα βαρῶς ἐμπεισῆται χειμῶν, καὶ νόσος ἐισθραῖ. καὶ τὰ τῆς ἐκαστίας ὅλας συσταίχαι ὡς ταῖς στήθεσσι. Ὅτῳ καὶ Ἀθηναῖοι Σακράτην ἔχοντες μὲν ἰσχυροῦσι, μετὰ δὲ τὴν κλίμα ὡς σαρὸν ἐθαύμαζον· καὶ ὅπερ ξέθεσαν ἔχοντες ἀγαθόν, τούτο ἀποβαλομένοι, ἰπθῶν ἀνακαλούμενοι. Σοὺ δὲ καὶ πρότερον περιεχόμενα, καὶ νῦν εἰ μᾶλλον ποθέσαι ἐθέλλομεν. Ἐπεὶ τοίνυν ἔχεις μᾶλλον τὴν περὶ σὲ νῦν ἐνταῦθα διάθεσιν, ἐπίστελλε, σφράττα. Φεῖσαι κἀμοῦ διατεθρολλημένου τὰ ἡτὴ παρὰ τῶν κνηθνομένων τὰ περὶ σοῦ. Διατηροῖσθε οἱ Θεὸς πολυχρόμιον.

B. Τῷ Θεσσαλονικεῖ, κυρῷ Εὐσταθίῳ.

Εὐδαίμων ὁστος ἀνὴρ, καὶ εἴ τις ἄλλος. Πόλαι μὲν τῆς πρὸς τὴν σὴν ἀγιότητα συνηθείας ἔσχεν εὐτυχῶς, σφράττα δέσποτα· εἶτα δ' ἐπὶ χρόνον τινὰ τοῦ καὶ πρῆμιοις αὐτοῖς αἰδεσίμου προσώπου διαστᾶς, αἰθῆς τῆς κίττιαν τοῦδε κατὰ θεῖον κτύχησε, σκιερὰν δ' ἐπὶ φηγόν, ἀερίου φούγοντος, ὁδοιπόρος ἐδραμῆν ὡς τις. Ἡμεῖν δὲ τοῖς περὶ τοῦ σοῦ πόθῳ κἀμνοῦσιν ἀμείχων τὸ δεινόν, εἰς ὃ καὶ ἡμᾶς σὺ μόνος ζήγυρος τὴν μὲν σὴν πανευδαίμονα Θεσσαλονικίαν εἴης περὶχῶν, ἡμᾶς δ' οὐκίτι ζωογόνοισιν περιπέοις, καὶ τῷ λυπεῖν ἅπαν ἀναψύχαιοις ὡς ποότερον. Εἶτα τίνας

PATROL. GR. CXL.

B I. Domino Eustathio, Thessalonicæ archiepiscopo.

Me miserum ! quantum tempus elapsum est, ex quo epistolam a sanctitate tua non accepi. quæ me de itinere tuo et in urbem Thessalonicæ adventu certiore faceret. Nunc forte urbs, recens tibi nupta, more feminarum quæ zelotypia vexantur, non tibi permittit oculos in Constantini reginam convertere, nedum poma favoris ei mittere ei soli unice deditum ? Nonne est ita ? At de perfidia queritur ; te ipsum inconstantie in amore accusat. In quo fallitur, per sacrum tuum caput ! Interea autem amici tui desiderio laborant ; ex oculis enim sublatum te recuperare gestiunt. Sic sol, sic sanitas tum maximi penditur, ubi hiems dura, aut morbus aut aliud malum quodcumque irruerit. Sic Athenienses Socratem calumniabantur quamdiu cum iis vivebat ; veneno absorpto mortui sapientiam in cælum tollebant, et virum antea spretum ex intimo animo desiderare non cessarunt. Nos quoque amorem quo te semper amplexi sumus, in nobis jugiter crescere sentimus. Nunc igitur, vir sapientissime, cum te adeo diligi vides, tandem nobis rescribe. Parce, quæso, auribus meis quas circumstrepunt clamores eorum qui quomodo valeas perscrutantur. Deus te protegat per multos annos !

II. Domino Eustathio, archiepiscopo Thessalonicæ.

Fortunatus hecce vir inter omnes. Prius enim ei cum sanctitate tua vivere contigit, nunc autem postquam vultus tui ipsis angelis venerabilis aspectu per tempus aliquod privatus fuisset, te fortuna sic volente, denuo aspiciendi copiam adeptus est, ut per calores æstivos viator in fagi umbra quietem petit. Nos autem, tui desiderio vexati, omni jam solamine privati sumus, ex quo tu, quo uno zephyro gaudebamus, dilectam habitas Thessalonicen, nihil jam nobis aspirans lenimenti. Ad quos, nisi ad nos, calamitatibus oppressos

verba aliqua consolatoria miseris? Quam regionem, nisi nostram igne ardentem, magis vexatam ignibus appellaris quam Thessalonicen? Liquefacti nos prorsus nimio calore, in cinerem redigemur, quando epistolis tuis ultra privati erimus. O me miserum! Quamvis enim Euxinus boream lætum mittit quo tota regio refrigescit, animus tamen mihi ob sanctitatis tuæ absentiam igne inexstinguibili devoratur. Crede mihi: quoties animum mœrore oppressum relaxare cupio; quoties de iis quæ inter legendum minus bene comprehendo, cum amico aliquo loqui volo, vicinos quidem, sed frustra quæro. Quid igitur? Ad magnum Thessalonicæ pastorem oculos converto, et Patrem spiritualem, consolatorem, consiliarium, in omnibus auxiliatorem cum fiducia invoco. Hinc fumus gemituum e pectore ascendens ignem intus ardentem accusat, qui epistolis tuis aliquantisper lenitur, nunquam vero plane exstinguitur. Has epistolas si quis ex ordine componeret, totidem gradus strueret per quos tu nos consolaturus descendere dignaris; tu, inquam, qui maximas virtutes omni tempore exerces; quamobrem si non angelorum choro annumeraris, at saltem paulo iis inferior habendus es, quippe qui per eadem cum illis scalam ascendis ac descendis. Ego contra de rebus meis desperans timebam ne ex oculis Providentiæ abriperer, ignarus te mihi angelum custodem fidelem additum esse, qui non tantum, ut prius, res meas administrabat, in litteris viam monstrabat, omnia quæ ad cultum necessaria suppeditabat, quibus opus erat. Denique neque temporis nec spatii ratione habita desiderium sui in nobis renovat, libri instar divini. ubi nomina nostra referuntur. Thessalonicensium lumen bene sibi habere nobisque per nocturnas hujus vitæ pugnas lucem suam impertiat. *κίσις ἢ κατὰ πνεῦμα εἰσποίησις ὁ πορισμὸς, ὁπόσων ἐνδεῆς ἐγὼ ἄνθρωπος. Οὐκ ἀπέχρησε ταῦτα, ἀλλ' ἔτι μὴ τοπικῶ ἢ χρονικῶ διαστήματι διειργασμένος, τὴν ἡμῶν θάλπει μνήμην, καὶ τῆς περὶ ἡμᾶς ἐπιστροφῆς ἐμπυρεύει ἄσβεστον ἔναυσμα. Ὡς νοῦς πανδεχῆς! ὡ δέλτος ψυχῆς μνήμωνος! βιβλίον ἀτεχνῶς Θεοῦ, ἐν ᾧ μυριοὶ γεγραμμένα. Ἀλλὰ διατηρηθεὶ τὸ τῶν Θεσσαλονικῶν εὐφρογέστατον φῶς ἄσβεστον, ὡς ὑπὸ λοιπῶ τούτῳ πυρσῶ κατὰ τὴν τοῦ βίου νυκτομαχίαν λαμπώμεθα.*

III. Domino Eustathio, archiepiscopo Thessalonicæ.

Maxime te effero laudibus, sanctissime domine, quod me sustinueris vacillantem manibus ne caderem, aut lapsum elevasti, sicut quis puerum nandi vix ac ne vix quidem peritum manibus arreptum super aquas tollit, ne ab undis absorbeat. Equidem si ex voragine rerum emergebam, ut aquam salsam pusillanimitatis biberem, littora tamen vitæ legere nequivi. Tu vero bonum pretiosum celitus missum, oculus Christi illuminator ubi, quo in statu essem cognoveras, epistolam porrexisti salutarem; et extemplo qui lapsus erat erigebatur, et qui undis tantum non absorptus erat valida manu retinebatur. Inus quidem velum non vidi, quod Ulyssis per mare fluctibus jactati membris expansum mirum in modum auxiliabatur. Epi-

A παρ' ἡμᾶς ὡς ὑπερκακιομένους ἡμῶν ὁ συνέπιπτον εἰεῖν ἔγραψες, ἢ τίνα παρὰ τὰ καθ' ἡμᾶς πυρρῶ ἐκαλεῖς κλίματα, ὡς τοῦ κατὰ Θεσσαλονικῆς καυματοδίστερα; Ἡμεῖς τοὶ κἂν διατακέντες ἐλύθημεν, κἂν εἰς τέφραν ἀπηθάλωθημεν, εἰ μὴ γραμμῶν αὔραις ἐζώγρεις ἐκλείποντας. Ὡ μοι! Καὶ γὰρ εἰ λαμπρὸν ἀπαρκτίαν ὁ Εὐξείνος κατάγει, καὶ τὸ περιέχον περιψύχει, πῦρ δ' ἄλλο ὑπονέμεται τὰ σπλάγχνα θερμότερον διὰ τὸ τῆς ἀγνωσύνης ἀπόδημον. Μὴ μοι διαπιστῆσης. Εἴποτε βουλοίμην κενώσαι τῆς ψυχῆς τὸ λυπούμενον, ἢ δὴ γεγενὸς ὑπεραντλῶν, ἢ τῶν ἀνεγνωσμένων, ὅσα προσίσταται μοι, πρὸς ἐπιστατικώτερον ἀνακουώσασθαι νοῦν, ἢ κριθῆσθαι τι, ἢ ξυμβουλεύσασθαι, καὶ ὡςδε κάκεισι τῇ διανοίᾳ περικλεψάμενος οὐδένα ὄρω, παραχρῆμα ἐς τὸν μέγαν τῶν Θεσσαλονικῶν ποιμένα ὑπὸ τῆς ποιμνῆς ἀνάγομαι, καὶ στένων ἀνακαλοῦμαι τὸν κατὰ πνεῦμα πατέρα, τὸν καθηγητὴν, τὸν παρήγορον, τὸν ἀγαθὸν σύμβουλον, τὸν ἐς ἅπαν, ἐφ' ὅτῳ ἂν τις δέοιτο, ἱκανώτατον. Καὶ ἐπὶ τούτοις στεναγμοῦ καπνὸς ἐκ τῶν στένων ἀναθρῶσκων καὶ τὸ ὑποτυφόμενον ἔδωκε ὑποσημαίνων πῦρ ὅπερ ὡς διὰ τινων σβειστηρίων ὀργάνων, τῶν σῶν γραμμάτων, ὑπολέγει μὲν, ἀλλ' οὐ καὶ παράπαν ἀποσβέννυται. Ὡ γραμμάτων, εἰ διὰ τὸ συνεχῶς ἀλλὰ ἐπ' ἄλλοις ἀρμόττεσθαι καὶ συντίθεσθαι βαθμίδας οὐκ ἀκόμψως θείη τις ἂν, δι' ὧν πρὸς χθονίους ἡμᾶς καθίεναι προνοητικῶς οὐκ ἄνευξες, ὁ τὰς ἀναγωγὰς τῶν ἀρετῶν πάλαι καὶ νῦν ἀνερχόμενος ὡς ἐντεῦθεν, εἰ καὶ μὴ τῷ χορῶ τῶν ἀγγέλων ἐντάττεσθαι, παρ' ἀγγέλου γοῦν οὐδεν' ἢ βραχὺ τι ἐλαττοῦσθαι καὶ σὲ, ἅτε τὴν αὐτὴν ἐκαίνοισ ἀναβαίνοντα καὶ καταβαίνοντα κλίμακα. Ἐγὼ δὲ ὁ δύσελπις αἰετὸς τῶν τῆς Προνοίας πανδερχῶν ἐλεφάρων ἔζω που πίπτειν, οὐκ εἰδῶς, ὡς ἀγγέλω τοιῶδε πεπίστευμαι, ἢ τὰ κατ' ἐμὲ θαυμασιῶς οικονομοῦνται. Οὐκ ἀπέχρησε τὰ τῆς προτέρας προμηθείας φιλότιμα ἢ τὸ περὶ λόγους φῶς ἢ κατ' οἴσον εἰσποικίσις ἢ κατὰ πνεῦμα εἰσποίησις ὁ πορισμὸς, ὁπόσων ἐνδεῆς ἐγὼ ἄνθρωπος. Οὐκ ἀπέχρησε ταῦτα, ἀλλ' ἔτι μὴ τοπικῶ ἢ χρονικῶ διαστήματι διειργασμένος, τὴν ἡμῶν θάλπει μνήμην, καὶ τῆς περὶ ἡμᾶς ἐπιστροφῆς ἐμπυρεύει ἄσβεστον ἔναυσμα. Ὡς νοῦς πανδεχῆς! ὡ δέλτος ψυχῆς μνήμωνος! βιβλίον ἀτεχνῶς Θεοῦ, ἐν ᾧ μυριοὶ γεγραμμένα. Ἀλλὰ διατηρηθεὶ τὸ τῶν Θεσσαλονικῶν εὐφρογέστατον φῶς ἄσβεστον, ὡς ὑπὸ λοιπῶ τούτῳ πυρσῶ κατὰ τὴν τοῦ βίου νυκτομαχίαν λαμπώμεθα.

Γ. Τῷ Θεσσαλονικῆς, κυρῷ Εὐσταθίῳ.

Ἐψώσω σε, θειότατε δέσποτα, ὅτι ὑπέλαβίς με εἴτε τοῦτό ἐστι τὸ ὑπολαβεῖν, περιτρεπόμενον ἢ δὴ τινὰ μεγάλας χερσὶν ὑποδέξασθαι καὶ ἀπερῆσαι τοῦ πτώματος, εἴτε ὑποκουφίσαι κάταζυόμενον ὡς εἰ τις ἀθαλάττωτον παῖδα καὶ του νήχεσθαι ἀρτιμαθῆ, τὰς χεῖρας ὑπολαβῶν, μετωρίζει, καὶ οὐκ ἐὼν πίπτειν ὑπόβρυχα. Ἐγὼ γὰρ κἂν ἀνατέτραμμα σκοτοδινιάσας ἐκ τῆς ἀστάτου των πραγμάτων περιστροφῆσεως, κἂν ὕδωρ ὀλιγοπιστίας ἐξέπειον ἀλμυρῶν, οὐχ οἷος τε ὧν οὐδὲ ταῖς του βίου ὀκαταῖς ἐπινήχεσθαι. Ἀλλὰ σὺ, ὦ θεῖον καὶ κοινὸν ἀγαθόν, ὦ φωσφόρον ὄμμα φριστου, ὡς εἶδες, ὡς ἔγνωσ οὕτως ἔχοντα, οἷα χεῖρα γενναίαν καλὸν γράμμα ὑπῶρεξας. Καὶ παραχρῆμα ὄρθιος ὁ πίπτων, καὶ ὁ μικροῦ καταδύς τῶν κυμάτων κατωχρήσατο. Καὶ τὸ

μὲν κρήδεμνον τῆς Ἰουδίας οὐκ οἶδα, ὃ τί ποτε τῷ Ἀτλήμονι Ὀδυσσεὶ συνεισένηκεν, ὅτε θαλαττομοχθοῦντι τοῖς στήνοισι αὐτὸ ὑπετίετο. Τὸ γε μὴν τὸν γράμμα, ὃ ἐν τοῖς στήνοισι φέρω, τὸ πᾶν ἡμῖν καὶ τὸ ἅπαν τῆς σωτηρίας εἴργασται· καὶ ταῦτα, ὅτι οὐκ ἐν ἡμῖν ἐλπὶς τοιοῦδε καλοῦ, τὸ ἀσχολοῦν εἰδῶσι τῆς σῆς ἐπιτόχου· ὡς μᾶλλον ἂν ἐπιπέισμεν τὸν Αἰθιοπικὸν τουτονὶ γραμματοκομιστὴν εἰς λευκοχρότα μεταβαλεῖν, ἢ γράμμα τῆς ἰερωτάτης σου ψυχῆς μετὰ χεῖρας ἄρτι λαβεῖν· ὃν πᾶν καταλλῆλως εἰς λυγρὸν ἐξεδέξω, διὰ τὸ οἶον ἐκ γνόφου κατέρχουσθαι ἐπὶ ὑπόζορον. Ἐγὼ δὲ καὶ τὸ ἐπόμενον συλλογίζομαι, ὅτι καὶ ὡς ἐκ Θεοῦ πλάκας κομίζει τὰ παρὰ σοῦ γράμματα. Μήποτε δὲ, ὦ Δέσποτα, καὶ βράτῃ κειομένη που ὀρειβατῶν ἐπιπέισθηκεν, εἰς οὐκ ἐνοήσεν ἀποστρέψαι τὰς ὄψεις, καὶ παρὰ τοῦτο τὸ προσώπων κατασβέλωτο; Ἄλλ' ὃ μὲν ἕως ἡμῖν γραμματοφορεῖ καὶ μὲν εἰς λευκὰς περὶ σοῦ ἀγγελίας, καὶ εἰς ἀγγελίου φαρτὸς καὶ ἡμέρας νύκτεταιται, πᾶν ἐπιθερμίδι σαρκὸς μαλακῆς σκιάζεται. Σὺ δὲ εἰς αἰεὶ πίπτοντας εἴω τοῦ καλοῦ ἐπανόγων διδασκαλικῶς ἅμα καὶ πατρικῶς. Τὸ ἐπιτείχισμα τοῦ δικού σου καὶ δυσκόλου γείτονος ταῦτως μὲν εἰς κενὸν ἰσχυεῖ καὶ μυρίαὶ κορώναι αὐτῷ ἐπικρῶζουσιν. Εἰ δ' ἐπιτεκτῆται τὸ τι καὶ ἐπὶ, οὐκ οἶδα. Ἐταλάνισα, μὰ τὴν τὴν σοφίαν, τὸ σαπτὸν γεροντίου, οἷς (?) σφοδρῶς ἐκ τῶν λαθόμενων, ἐποικοδομεῖν κατὰ τὸν γειτονούντων ἐπέβλητο μέγαρον ἡμετέρον ἄλλως, οἷς ἀνεματῆρα ἡλέγησθαι, καὶ ὡς αἰραὶ λυθίντα διεφυσθήσων. Τοῦ περὶ νηστειῆς λόγου οὕτω γεγένηται, τῆς δὲ μονωδίας τοσοῦτον, ὅσον εἰ καὶ τράπεζαν παραφέρων τις, ὄψων πολλῶν καὶ κάλων γέμουσαν, ποῖν ἢ καὶ χεῖρας ἐπιβαλεῖν, εὐθύς ἤρπασε, τὸν δευτερόντα ἀφῆκε ἐπιχαίνοντα, καὶ μόνῃ τῇ ὄψει ἀνιαρῶς παραφάσασατα. Δοίη σοι Θεὸς ζωὴν μακροχρόσιον.

Δ'. Πρὸς τὸν αὐτὸν αὐτὸν Θεσσαλονίκης.

Ὁ δ' αὖ πάλιν ἔμφοτος πολλῶν γραμμάτων καπνοῦ, τῆς αὖ πρὸς τὸν γραμματοκομιστὴν τὸν παρόντα κομφύσιον· καὶ μάλ' ἀληθῶς. Οὐδὲν γὰρ τὰ ἡμέτερα ταῦτα ἢ καπνός· τεκμήριον μόνον τοῦ παρ' ἡμῖν ἀσθέστους ὑποκάσθαι ἐπὶ τοὺς σοὺς θερμοὺς ἰσχυαί· τὰ δὲ γε ἄλλα εἰς ἀέρα σκιδνάμενος καὶ λυόμενος. Εἰ δὲ σοὶ καὶ φιλιότητος, ὅτι τῆς λόγου σὶ θρησκείας ἀποθρῶσκες, τοῦτο λέγοις μὲν αὐτός· ἀκούομαι δὲ ἡμεῖς. Πλὴν καὶ οὕτω καπνός. Καὶ παρὰ τοῦτο, οἶμαι, καὶ ὁ κομίζων καπνηρὸς ὅλος καὶ γρηὶ καμνοὶ ἴσος. Ἄλλ' ὃ τοιοῦτο καὶ ὦν καὶ ἔκων ἐνθένδε στανός ἡμῖν ἐπανήκοι — πῶς εἶποις — καὶ ἰδεῖν ἡδιστος καὶ φαιδρὸς λάμποντι προσώπων, ἐκ τῆς σῆς δὴσούθου αὐτοπησίως, καὶ τοῦ κεστοῦ τῶν γραμμάτων σου ἐπισχεδιάζοντος αὐτῷ τὸ ἐπιχαρῖ· ὃς καὶ τῆ σῆς ἀγιότητι αὐθὶς ἀναγγεῖ τὰ καθ' ἡμᾶς, ὅπως ἔχουσιν. Ἰλεως εἴη μοι Θεός, διὰ τῶν σῶν ἰερωτῶτων ἐντυλίξω.

Ε'. Τῷ Θεσσαλονίκης, κυρῷ Εὐσταθίῳ.

Ἀγιώτατε Δέσποτα, οἶδα τὴν ἰερωτάτην σου ψυχὴν τὴν αὐτὴν οὕσαν, οὐ μᾶλλον ἐν τῷ ἀναλλοιώτῳ τῶ ἱερῶν καλῶν ἢ τῆ περὶ ἡμᾶς διαβίσει σου· οὐδὲν γὰρ καλοῦ μεταπίπτειν μεμάρθηκας, ἀλλ' ἐς ἀκριβέστερον μᾶλλον ἐγκάσθαι. Καὶ γράμμασι μὲν εὐδὲν ἢ μικρῶν προσέχεις διὰ φιλικῶν χαρακτομένων, εἰς ψυχὴν δὲ μᾶλλον προκύπτεις, κάκειθεν λαμβάνεις τὸ τῆς ἀγάπης ἐχέγγυον. Οἶδα, ὅτι νῦν μᾶλλον ἢ πρότερον τὰ καθ' ἡμᾶς εἰλεῖς ὁ φιλόανθρωπος· καὶ πλεον ἑλεῶν προσπάσχεις δριμύτερον· τὸ δὲ

stola quidem tua, quam tanquam pectorale gestas benefica fuit in me salvando, idque tempore quo tu minime otio abundabas. Hominem sane Æthiopicum non suspicabar litteras abs te nobis portare; quem cum Moyse comparaverim qui facie umbratili e tenebris prorupit, et si tabulas divinas Moyses, tuas epistolas divinas portavit. Num in montibus errans rubrum vidit ardentem qui ejus palpebras combussit? Nos eum dummodo epistolas tuas affert prosperas, luminis nuntium et diei filium veneramus, licet cum cute nigra. Tu autem perge succurrere ut pater et præceptor omnibus qui circa virtutem in errore deprehenduntur. Quod vicinus hostis contra nos propugnaculum fecerat dirutum est, graculorum crocitantium domicilium evasit. Uprusne præterea aliud conficiatur ignoro. Ego quidem senem istum ex animo deplorabam qui, nescius se mortem sibi maturare, contra vicinos domos ventosas et aerias construere studuit. (Orationem tuam de jejunio nondum gustavi, et Monodiam vix inchoavi, ei plane similis qui tabulam lautis cibus refertam, priusquam tangere possis, removel et hospitem falsis escis illicit, postremo decipit. Deus te longævum reddat!

C IV. Ad eundem Thessalonicæ archiepiscopum.

Ecce iterum hominem vapore epistolari admodum oneratum, dices, tabellarium nostrum videns, et omni jure. Quidquid enim scribimus vapor inanis est simulque amoris nostri ardentis indicium. Quem si amas quia ex urbe ascendit que litteris te imbuat dic nobis; volupe enim nobis est. Vapor id quod esse non desinit, quare etiam qui portat, niger est ut atramentarius. Utunque id sit, redux niger candidus visu ac splendidus apparet postquam te facie contemplatus est abs teque epistolari zona cinctus fuerit. Ab eo sciscitando sanctitas tua quomodo nos ipsi valeamus comperiet. Dominus precibus tuis exauditis propitius mihi esto!

D V. Domino Eustathio Thessalonicæ archiepiscopo.

Sanctissime domine, probe novi, candidam tuam animam tum quod bonum rectumque est semper sequi, nosque eodem semper amore amplecti. Nunquam ab honestis artibus recessisti, imo earum vestigia semper pressisti. Commercium epistolare inter amicos te parum movet, qui ex sola anima amoris pignus et certitudinem hauris. Id quoque scio te pro humanitate tua res nostras cordi habere et nos amore continuo amplecti ac fovere. Si dein amatus redamas, ego tibi similis non sum; quod

enim publicani faciunt, quomodo res magni momenti esse poterit? Me amantibus eo quo par est animi affectu sanitatem et longævitatē opto.

Præsens monachus timidioris indolis frater est venerabilis Demetrii Thessali, cui auxilio tuo opus est. Fruatur igitur benignitate tua ac paternitate. — Deus mihi propitius esto ob sacras preces tuas.

ληψέως· "Απολαυσάτω γούν τῆς σῆς ἀγαθότητος, δι' ἣν τε εἶχες εἰς ἐκείνον πατρικὴν διάθεσιν, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν ἀξίωσιν. Ἰλεως εἴη μοι Θεὸς διὰ τῶν σῶν ἱερατάτων εὐχῶν.

VI. Domino Eustathio, Thessalonices archiepiscopo.

Tecum esse velim, domine sacratissime, luctusque vestri particeps esse, et concinere cum Jeremia aut etiam Ezechiele nostro, quia urbs tua eadem, qua olim civitas sancta, calamitate premitur. Sed cum hoc maxime tempore separati sumus, has tibi litteras luctus mei testes mitto. Quæ urbs ab hostibus capta est! Prima videlicet post primam et omnium vere reginam! quantum Romæorum infortunium sol vidit! Eheu, armorum Italorum vim perniciosam! Quot naves cum ipsis nautis mare Siculum absorpsit! Quam urbem inundavit! Væ Telchinis! Proh invidiam, quæ urbis secundis rebus adversaria terra marique repit, utrinque protectam funditus perdidit. Cujus tandem urbs sancta criminis rea neque patroni urbani, nec archiepiscopi venerabilis, nec omnium piorum supplicationibus salvari potuit? quis enim pro Thessalonice pia vota, communi hospitio non fecisset? Precēs nostræ vanæ fuerunt; Deus enim amaritudinis calicem omnibus hauriendum obtulit et civitatem luxuriosam perdidit. Quem unquam Thessalonice aut Byzantio advenientem aut in quemvis locum proficiscentem hospitio non excepit? quæ instar cordis in imperio sita erat uni Byzantio postponenda, multis in rebus æquiparanda, nunc communi plaga flagellata jacet. Nec mirum, te, sanctissime, plus quam cæteros perpeccum esse. Deus enim qui omnium vires metitur, adæquatam cuique onus imponit, et dum homini effeminato nil portare valenti parcat, fortissimis quibusque quorum tu numero ascribendus videris, durissima pericula, utpote honorem inde consecuturis obunda proponit. Quare absurdum esset virum consolari voluisse qui nos ipsos omnem sapientiam edocet, et quem Deus per multos annos conservet! Φιλίε γάρ τὸ Οεῖον τὰς δυνάμεις μετρεῖν, καὶ ταῖς δυνάμεισιν ἐπάγειν τὸ βάρος τῆς πείρας ἀνάλογον. Καὶ ὡσπερ τὸν μαλακὸν καὶ οἷον μηδὲν φέρειν οὐδὲ τὴν ἀρχὴν καθήκεν εἰς οὐδὲν δυσχερές, ἵνα πρὸς τῷ μηδὲν τε κερδᾶναι καὶ τῇ λύπῃ καταποθῆ, οὕτω τῷ γενναίῳ κατὰ σὲ καὶ τὴν πείραν τῶν ἀβουλήτων καὶ ὑλῆν ποιουμένων ἐνδοκιμήσεως θερμότεραν τὴν παρα τῶν κινδύνων ἐπήνεγκε πύρωτιν· Ἄπειράκαλον οὖν τοιῷδε ἄνδρι παραμυθητικῶν ἐπιστέλλειν, ὃν ἔχομεν αὐτοὶ πάσης φιλοσοφίας διδάσκαλον, αἰε φυλαττόμενον παρὰ Θεοῦ πολυχρόνιον.

ἀφρονώτερον τρέφει τὸ τῆς ψυχῆς διακείμενον. Εἰ δὲ τὸ μὴ ἀγνοεῖν ἀγαπώμενον οἶδε τίκτειν ἀντίρωτα, τοῦτο ὀκνῶ κομπάζειν ἐγὼ, ὅτι μὴδὲ πᾶν σειμὸν καὶ τὸ παρὰ τελώναις αὐτοῖς κατορθούμενον· ἐπέυχομαι δὲ τῷ ἀγαπήσαντι ἡμᾶς ὡς αἰτίῳ καὶ τῆς ἀνταγαπήσεως ὑγιεινῆν ζωὴν καὶ μακρόβιον. Ὁ εὐλαβὴς οὗτος μοναχὸς ἀδελφὸς ἐστὶ τοῦ μακαρίτου Δημητρίου τοῦ Θεσσαλοῦ, καὶ δεῖται τῆς σῆς ἀντι-

ζ'. Τῷ Θεσσαλονίκῃ, κυρῷ Εὐσταθίῳ.

"Ἦθελον αὐτὸς συμπαρεῖναι σοι, μακαριώτατε δέσποτα, μαὶ ξυναυλίαν ὀρνηεῖν, καὶ τοῦ ὀλοφυρμού κοινωνεῖν τῷ καθ' ἡμᾶς Ἱερεμία εἴτ' οὖν Ἰεζεκίηλ, καθότι παραπλήσιον ἐκείνοις τοῖς πάλαι τῆς αἰχμαλωσίας τῆς σῆς παραπύλαισας πόλεως. Ἐπεὶ δὲ ἀνάγκη διεστάναι, γράμματι τριτεύς ἀφοσιούμαι τὸ συμπενεθεῖν καὶ θαυρούσαν καὶ ὁ φασιν ἀχρυνεῖν ταύτην πέμπω σκυτάλην. "Ὡ οἷα πόλις ἐάλω, πρώτη μετὰ τὴν πρώτην καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἀπασῶν βασιλεύουσας! οἷαν Ῥωμαίων συμφορὰν εἶδεν ὁ ἥλιος! Φεῦ ἤλικον ἴσχυσεν Ἰταλικὴ αἰχμὴ! Ὅσον Σικελικὴ ἀνερόβροθῆσεν ἀμπωτις! οἷαν πόλιν ἐπέκλυσε! Φεῦ τοῦ φθόνου, φεῦ τῶν Τελχίνων! Φθόνος ἦν ὁ τοῖς ἀγαθοῖς βασκίνας τῆς πόλεως· φθόνος κατὰ γῆν στρατεύει, καὶ κατὰ θάλατταν ἔρπει, καὶ τὴν δορυφορουμένην παρ' ἑκατέρων στοιχείων ἑκατέρωθεν πορθεῖ καὶ κατακράας αἰρεῖ. Οἴμοι! τί τοσοῦτον πόλις πεπλημυθικῆν εὐσεβῆς, ἵνα καὶ μάρτυρας πολιοῦχου ἐντευξῆς αἰσχυνοθῆ, καὶ σοφοῦ ἀρχιερέως ὁσία εὐχὴ, μᾶλλον δὲ παντῶν εὐσεβῶν δέησις; Τίς γὰρ οὐκ εἶδε το ὑπὲρ Θεσσαλονίκης θεοκλυτῶν, ὡς κοινῆς πατρίδος καὶ καταγωγίου κοινού; Ἄλλ' ἤλέγθημεν μάτην εὐξάμενοι· πᾶσι γάρ, οἶμαι, κερᾶσαι πικρίας ποτήριον Θεὸς ἐδεκαίωσε, καὶ παρὰ τοῦτο τὸ κοινὸν ἐντρύφημα προῦδωκε. Τίνα τῶν ἀπάντων οὐκ εἰδεξιοῦτο Θεσσαλονικῆ, ἐκ Βυζαντίου ἢ ἐς Βυζάντιον ἢ ὀπουδήποτε παροδεύοντα; Οἷα γάρ τις καρδίᾳ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς τὴν μίσην αὐτῆς ἔλαχε χώραν, καὶ πᾶσι κοινὸν ἀγαθὸν ἐξέκειτο· καὶ τῇ Κωνσταντίνου, ὅσα κεφαλῆ καὶ πόλει τοῦ κράτους, ὑφιζάνουσα, τῶν λοιπῶν ἀγαθῶν ἠμφισβήτη. Οὐ γὰρ πλέον τι λέγειν ἢ περὶ τὴν βασιλεύουσαν αἰδῶς δέδωσιν. Ἐπὶ κοινῇ γούν, ὡς ἔφην, μάλιστα τὸ κοινὸν ἐάλω παραμύθιον. Εἰ δὲ πλέον αὐτὸς, ἀγνώτατε καὶ σοφώτατε δέσποτα, τῆς πικρίας ἐγύσω, καινὸν οὐδέν.

ΜΟΝΩΔΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΩΤΑΤΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΚΥΡΟΝ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ

—
MONODIA
IN
SANCTISSIMUM THESSALONICES EPISCOPUM
DOMINUM EUSTATHIUM

*Ω στου γινός αἰών, ὦ τλήμων ἡμεῖς γενεά! οἶα πεπόν-
θαμεν! Πῶς ἐτραγωδήσω τηλικούδε κακοῦ μέγεθος;
Πῶς ἀλοφύρωμαι; Μέχρι γὰρ τινός ἀρασίᾳ πίσσω τὸ
ἀλγος καὶ πωφοῖς δάκρουσι, μέχρι τινός ὑπομινυρίζω
θρηνώδεις κατ' ἑμαυτὸν· τὰ μὲν αἰγνῆς ἐκπεπληγμέ-
νος ὡς ἔχω πλεονέστερας βροντῆς τῶ ἀδοκῆτῳ τῆς σκυ-
θρωπῆς ἀκαθῆ, ἢ καὶ ὡς καταϊβάτη βεβλημένος ση-
κτώ, καὶ στυγαγῶν μόνου τρωτίως ὡς καπνὸν ἀφίεις,
τῆς ἐμπικρώσεως ὀδύνης ἐναργῆς σίμαντρον· τὰ δὲ
μὴ θέλων οὕτω ῥαδίως βαρυτάτη πιστεύειν ἀγγελίᾳ
ὡς ἀδουλήτῳ μοι, ἐπιπελὺ δ' ἀπειθεῖν καὶ διαπιστεῖν
ὡς ἂν μάτην οὕτω ρεούση κἀκεῖνα λογοποιούσῃ,
ὅσα μὴ θέμις προφέρειν εἶτε προσίσθαι· Ἰσῆς γὰρ ἀτοπίᾳς εἶτε καινοτομίας ἐνόμιζον πυνθάνεσθαι καὶ πιστεύειν ἄσ-
τήρα τινὰ διαφανέστατον οὐρανόθεν χαμαὶ πεσεῖν, καὶ τὸν μέγαν Εὐσταθίον ὑποδύναϊ γῆν.

Οὕτω μὲν οὖν καὶ διὰ ταῦτα αὖτος ἔστην ἐς δεῦρο
καὶ ἐντός, εἰ καὶ ἄλλως, ὡς ἔφην, ἀλαλήτοις στε-
νεγμοῖς ἐκοπτόμην, καὶ περιελιμαζόμεν ὑποδρο-
χίοις δάκρουσι καὶ πρὸ καιροῦ ἐκαστοῖς τὴν
ἐρηξιν. Νῦν δὲ ἄλλὰ καὶ πέπεισμαι, ὡς οὐκ ἄφελον,
ἀληθευούσῃ τῇ κικρᾷ ἀγγελίᾳ, καὶ πῶς μικρὸν τῆς
ἐκπλήξεως ἀνενοήτων, ἐκπυστον ἀνοιμῶζω καὶ
γοερῶν, καὶ φωνῆν ἀφήμι κλαυθμῶ σὺμμικτον.
Τάχα γὰρ, οὕτω τοῦ ἀλγους τῇ γεγωνοτέρῃ προσ-
εκακλαύσει κινουμένου θύραζε πρὸς βραχὺ, κουφι-
σμόν τινα τοῦ λυπούντος εὐρω· καὶ ἅμα τῷ κει-
μένῳ κόσμον οἰκίον ἀποδώσω τούτου καὶ δικαιο-
τατον ὄφλημα. Καὶ τοί γε ἄλλως ἐπ' ἀμφοτέρῃ τῇ
γνώμῃ ῥιπτάζομαι, διαπορῶν, ποτέρως ἂν μάλλον
τελικώτερον πάθει κατάλληλα φαινομένη ἀποσιούμε-
νης ἢ τῇ χθὲς βαθείᾳ σιωπῇ καὶ τοῖς ἀφώνοις
σπᾶρμασι τὸ ὑπερβάλλον τοῦ πάθους παραδεικνύς, ὡς οἱ παρὰ τοῖς μύθοις ἀποδεδροῦμενοι καὶ λιθούμενοι· ἢ
μᾶλλον ἀνοιμῶζων καὶ θρήνου κατάρχων σήμερον κατὰ τοὺς ποιουμένους παρὰ τῷ προφήτῃ κοπετόν ὡς δρακόντων,
καὶ πένθος ὡς θυγατέρων σειρήνων; Ἔοικε γὰρ ἐκάτερον, οὐκ ἔξω πίπτον καιροῦ, παραμετρεῖν συμφορας
μέγεθος.

Φεῦ τοῦ κοινοῦ πάθους! φεῦ τοῦ παγκοσμίου
κακοπραγῆματος! Εἶς ὑπολείπτο βίου λαμπτήρ,

O saeculum execrabile! O infortunatos nos ipsos!
Quomodo hujus calamitatis magnitudinem deplo-
rem? Unde verba luctum satis testantia sumam?
Longo a tempore dolorem meum edo, mutis tan-
tum lacrymis effusis. Nuntium quidem de Eustathii
morte mentem ut tonitru, ut fulmina improvisa
percussit, nec aliud nisi fumum, doloris intimi
quo crucior indicem emitto. Primo quidem fidem
rei novae habere nec potui nec volui, at per lon-
gum tempus lucidissimam stellam de caelo delap-
sam Eustathium sepulcro conditum esse incre-
dulus acceperam.

Sic inter lacrymas et gemitus haerens voce inte-
clusa mei compos non fui, ubi nuntium verum
esse, proh dolor! compertum habui. Sed et cum
apertam calamitatem non minus plango; nunc
quoque lacrymae vocem ocludunt. Attamen ubi
dolor vocem non impediverit lenimenti aliquid
invenero, et amico defuncto officium debitum
persolvero. Sed quid tandem faciendo dolorem
meum melius manifestare videbor? Obmutescam-
ne ut heri eorum ad instar qui secundum fabulam
prae nimio dolore in arbores aut saxa mutati sunt;
aut gemam fremamque ut modo, ad exemplum eo-
rum qui secundum Prophetam planctum faciunt ve-
lut draconum, et luctum quasi struthionum? Utrum-
que mihi e re esse videtur ob magnitudinem cala-
mitatis.

Vae commune infortunium! vae jactura univer-
salis! Una supererat vitae stella, fax una litteris,

unum luminare mundi, unus sol sacri ordinis. Sed res ne fando quidem audita: hic quoque extinctus est, nos in æternum deseruit. Quomodo, o sol, sustinisti solem terrestrem amplius non videre, qui inter mortales fuit quod tu inter astra? At nunc atra caligo universo mundo incubat, tenebræ et nox illunis vitam persequitur; nos errantes sicut quondam Ægyptii pastorem ereptum desideramus qui sapientia pastoritia inter omnes, sicut pastor inter pecora, eminebat; nos philosophiæ amici regem scientiarum, parentem eloquentiæ deflemus. Jure enim majori Eustathius de nomine regio gloriari poterat quam sophista ille Atticus; synodus sacra quoque oculum suum et vocem illam quærit quæ verba rege digna longe lateque pronuntiaverat.

λογιότητος. Δικαιότερος γὰρ ὁ μέγας Εὐστάθιος τῆ βασιλείῳ κλήσει σεμνύνεσθαι, ἢ περ ἐκείνος ὁ Ἄττικὸς σοφιστής, καθότι καὶ τὴν σοφίαν οὗτος ἐκείνου πολὺ βασιλευτερος. Ζητεῖ καὶ σύνοδος ἱερά τὸν ἑαυτῆς διαφανέστατον ὀφθαλμὸν, καὶ τὰ βασιλεία περιλαλοῦσαν ταῦτα φωνὴν καὶ περιανγυμένην τοῖς πέρασιν.

Civitas Thessalonice heri felicissima, hodie perquam infortunata, quia tanto filio privata quanto cum luctu sponsum, pastorem bonum, præceptorem sapientem, salvatorem, genium tutelarem, popugnatorem, uno verbo columnam, ut cum Pindaro loquar, immobilem, et si quid aliud laudabile et salutare cogitari potest, quanto, inquam, cum lectu reposcit! Sic igitur mœrore confecta quasi secunda vice capta et destructa foret, humi jacet et metuit ne pejora experiatur. Prius namque, Italis terra marique irruentibus ac muros destruentibus, e manibus hostium erepta fuit ab Eustathio nostro qui virtutum suarum fama adeo hostes ipsos commovit ut vultum ejus aspiceret non ausi sint, imo exercitus ferox ad ipsius pedes sponte procubuerit. Nunc vero hoc tanto propugnaculo destituta misere humi jacet, quasi vi capta nullis jam mœnibus defendatur.

ἀγέρωχον στρατὸν ριπαζόντας. Νῦν δὲ τοιοῦδε προβόλου γεγυμνωμένη, καταδέδλωται τῆ γνώμῃ παρὰ τοῦ πάθους, ὡς νῦν ὄντως ἐκπεπλιωρικένη καὶ πάντα περικεκαρμένη κρηθίμανα.

Quid tandem urbium regina in hoc rerum discrimine facit? faciliusne an ægrius infortunium portabit, cui Eustathius beneficia in eum collata largo cœnere et cum grati animi pignoribus reddidit? Quæcunque enim dum in ea viveret, sapientiæ thesauros honestarum artium amantibus benigne largitus est; fuit enim eloquentiæ prytanem, sapientiæ focus universalis, hortus nulli non apertus, ager fertilis sub auspiciis divinis, eloquentiæ fons perennis. Hinc evenit ut discipuli gratis metere gratis haurire possent nec anplius artium ac litterarum disciplinam sitirent. Brevi enim tempore sine præludiis, sine prolegomenis, sine certaminibus aut studiis præviis philosophia se imbutum sensit quicumque illum adibat, quasi ex ipsius Aristotelis schola exiisset. Quamvis enim torpore profundo languesceret ignorantiae, ubi primum ille cibum spiritualem obtulisset, discipulus quasi a Musis ipsis afflatus discessit. Sed non amari ut folia lauri fuere fructus hujus arboris sapientiæ; imo dulciores sicut epistola quam

εἰς λόγου πυρσός, ἐν κόσμῳ μέγας πῦρ, εἰς τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερωσύνης ἥλιος. Καὶ νῦν (ὡ τῆς τοῦ παντός συγχύσεως!) καὶ οὗτος (ἀλλὰ πῶς γλώττα θρασεῖα, τὸ τοσοῦτον ἂν φθέγγαιο;) ἀπίσθη, παρῶχτο τὸ φροῦδος ἡμῖν τοῦ λοιποῦ. Εἶτα πῶς ἐνέσχευς αὐτός, ὡ ἤλιε, οὐκέτ' ἐψόμενος τὸν ἀντανίσχοντά σοι γῆθεν ἀνθῆλιον καὶ τοῦτ' ὄντα τοῖς ὑπὸ σέ, ὅπερ σὺ τοῖς λοιποῖς ἀστράσι; Ζόφος οὖν ἀεσμία; ἐπιέχεται τῷ παντὶ διὰ ταῦτα, καὶ σκότος ἀλαμπὲς τὸν ἡμέτερον βίον κατέσχε, καὶ συμφορὰς ἀναστρός νυξί· καὶ ὡς Αἰγύπτιοι πρότερον ὑπὸ ψιλαφητῶ σκότῳ πλαζόμενοι, ποθοῦμεν οἱ ποιμαίνοντες λογικῶς τὸν ἐπιστήμη ποιμαντικῆ τοσοῦτω πάντα ὑπερβαλόντα, ὅσα καὶ νομῆς βροσκήματα, οἱ περὶ λόγους τὸν βασιλεία τῶν λόγων καὶ πατέρα τῆς

Ἡ γε μὴν εὐδαίμων χθὲς δι' ἐκείνος Θεσσαλονικη, καὶ νῦν οὐκ εὐδαίμων ἐκείνου χθῆρα. γεγονότερον οἰμώζουσα, παρῶσον καὶ διαφερόντως τῶν ἄλλων τῆς συμφορᾶς ἤσθετο, οἷα κατολοφύρεται, καὶ μὲθ' ὅσων καὶ οἷων τῶν θαυρῶν ἀνακαλεῖται τὸν ὠραῖον νυμφίον, τὸν καλὸν ποιμένα, τὸν καθηγητὴν, τὸν σοφόν, τὸν σωτήρα· τὸν πολιοῦχον, τὸν πρόβολον καὶ κίονα, κατὰ Πίνδαρον, ἐστραβῆ· καὶ εἰ τι ἄλλο ἐράσμιον καὶ σωτήριον πρᾶγμα καὶ ὄνομα. Οὕτω δὲ ἀρα πενθεῖ, καὶ πρὸς τοῦ πίνθους ἀπάγεται, ὡς ἂν εἰ κατὰ κράς εἴλω, καὶ τοῦτο δευτερον ἐκπεπόρθηται· ἢ καὶ σχετικώτερα πάσχειν οἴεται. Πρώτον μὲν γὰρ, Ἰταλῶν ἐκ γῆς καὶ θαλάττης ἐπικωμασάντων αὐτῆ καὶ καθυπερτέρα τῆς ἀλώσεως ἴστατο τῷ φρονήματι, τοῦ πολιοῦχου ταύτης ἐκείνου περιόντος, καὶ πλείστην ὄσσην καὶ δυσαντίβλεπτον ποῖς περιορκηταῖς προβαλλομένου τῆν ἐκ τῆς ἀρετῆς αἰδῶ, καὶ μόνον οὐχ ὑπὸ πόδας τὸν γεγυμνωμένη, καταδέδλωται τῆ γνώμῃ παρὰ τοῦ πάθους,

Τί δ' ἡ πόλεων βασιλεῖς; Πότερον κουφότερον ὑπόσει τὴν κοινὴν δυσπραγίαν, ἢ πολλῆ ἐπαχθεστερον οἷς ἐλευθεριώτατα καὶ κάλλιστα παρ' αὐτῆ τεθραμμένος, ὡς ἐν ἀποδόσει τροφείων πάσας χάριτας φιλοτίμως ἐξέτισεν· οὐχ ὅπως κόσμος ἀξίως αὐτῆ καὶ λαμπρότατον γινόμενος ὄνομα, ἀλλὰ καὶ, ἐν ἰδρωτί πολλῶ συνέλιξαθὸ παρ' αὐτῆ πλοῦτον σοφίας, τοῦτου μεταδιδούς ἀφθόνως τοῖς φιλοπόνοις, κοινὸν πρυτανεῖον λόγου, καὶ σοφίας πανδεχῆς ἐστία, καὶ ἄλλως Ἑλικῶν προκείμενος; Κῆπος γὰρ ἦν ἀκλειστες σοφίας, καὶ πλήρης ἀγρός, ὃν εὐλόγηται Κύριος καὶ πηγὴ λόγων ἀσφράγιτος. Καὶ παρῆν τοῖς μαθητικῶσι δρέπεσθαι προῖκα, καὶ ἀρύεσθαι, καὶ καταμφορεῖσθαι, καὶ μεκέτι πεινῆν ἢ διψῆν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον τεχνικὸν εἰτ' ἐπιστημονικόν. Ἐν βραχεῖ γὰρ χρόνῳ, καὶ ὅσον ἐγκυκλίου προπαιδείας γυῖσασθαι ἢ συριστικοῖς παλαίσμασι προσγυμνάσασθαι, ἢ προθύρων ἐπιβῆναι φιλοσοφίας, εἰ τις πεφοίτησε παρ' ἐκείνου, εὐθύς ὁ παρὰ τῷ Σταγειριότη πεπαιδευμένος ἑωρᾶτο, καὶ ὁ παρὰ τῶν Μουσῶν ἐμπνευσθεῖς τῆν ποιήσιν. Εἰ γὰρ ὑπ' ἀγροικίας βαθεῖ κέρω

καθύσθαι, ἀλλ' ἅμα μικρ' ἄττα ἐψωμίζετο παρ' ἐκείνου, καὶ παραχοῆμα διυπνίζετο, μουσικοῦ τινος κάτοχος ἀσθματος. Πλὴν οὐκ ἔμπικρα ἦν, ὡς τὰ δάφνης πέταλα, τὰ ψωμιζόμενα παρ' ἐκείνου, τῆς τῶν σοφῶν ἐπιφυλλίδος, καὶ νῦν οἴμοι! τετραγυμένους θανάτου τοῦ, γλυκαζόμενα δὲ μᾶλλον, ὡς ἡ κεφαλὴ ἢ βρομμένη τῷ Ἰεζεκιὴλ προφητικῶς ὄνειρώτῳ. Μῦθος γὰρ ἀπέσταζον αἱ τῶν ὁμιλιῶν Εὐσταθίου χερίτες, ὡς ἀτεχνῶς ἀπορρήγες τινες νικταρῶν ὄθνη καὶ εἰς ἄκρον ψυχῆς μυελὸν τοῖς ἀροπαταῖς εἰσθνόμενα τὰ διδάγματα, καὶ ἀντικρυς ἐγκάμενα, διετηροῦντο ἀνέκλυτα λάθης ῥέυματι. Τὸ γὰρ ἡθονῆ ψυχῆς ἐκτυπούμενον μάθημα μνημονικωτέρα δέλω φρονῶς ἐγκολάπτεται, ὡς θάπτων ἂν ὑπιδέσθαι καὶ περὶ τούτου ὁ καὶ περὶ σοφιστοῦ τινος παλαιὰ λόγος διέρρει, ὡς ἄρα Χαλδαϊκαῖς τισι μαγανείαις τοὺς ὁμιλητὰς ἐργάζετο μνήμονας. Τοιοῦτῳ φαρμάκῳ τὸ μῆμον εἰς βάθος τοῖς μαθηταῖς ἐνεχάρατες, ὡς Χαρίτων ἀπασῶν ἀνάκτορον σὺ, καὶ Ἰγγῶν καὶ Σειρήνων ἐπαγωγότερα, καὶ πείθων τὰ μέχρι σοῦ μυθεύμενα, ὡς ἀληθῆ τοῦ λοιποῦ πιστεύεσθαι ὡσπερ καὶ τὸ πολυμαθῆς καὶ πολλῶν ἐπιστῆμον ἐναπετίθεις στίβῳ ἐν χρόνῳ βραχεῖ διὰ τῶν ὡς ἐκάστοτε ὁμιλιῶν σου τῶν ἀποβαπτομένων εἰς πᾶσαν λογικὴν μέθοδον. Οὐ γὰρ τῆς χερσὶν βίβλου μόνος τὸν νοῦν ἀνέπτυσσας ἐν ταῖς ὁσημέραι συναναγνώσσει, εἴτε τὰ τῆς ἐρμηνείας, εἰ ὑπὸ τι μελαινοῖτο, διελύκαίνεις ἄλλα γε καὶ τῶν ἄλλων πολλὰ ξυνορόεις παραμυγνύς, οὐκ ἐξώροις παραδρομαῖς τῶν προκειμένων φιλοτιμούμενος, παρὰ δὲ τῆς αὐτοθεν προκυπούσης ἀφορμῆς δεχόμενος τὸ ἐπίδεικτον, καὶ τὴν παρέκβασιν οὐ παρὰ θύραν (τὸ τοῦ λόγου) ποιούμενος, ὡς ἂν εἰ καὶ παραφανέντος ὄνυχος ὄλος λένω κατὰ τὴν παροιμίαν διήρθρωτο.

Ἄλλ' οὐκ ἀκλαυτὶ ταυτὶ διεγείσθαι αἰὶς τέ εἰμι· μικρὸν γὰρ τοῦ πάθους ἀνανήψας, ὡς παρόντες, εἰς ὀλοφύρατις καταρρέω πάλιν. Τῶν γὰρ ὁμιλητῶν ἐκείνου τὸν κύκλον ἀναπληρῶν καὶ αὐτῶς, φιλοτιμόφρον ἐπιλοφρονοῦμην παρ' αὐτῶν, καὶ ὑπὸ κρατήρι C σόφρας μείζονι· ταῦτα καὶ ἡ μνήμη τούτων προσπίπτουσα στρέφει μου τὴν καρδίαν, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ συμπεῖδον αἶμα εἰς δάκρυα προσαναθίβει, κατὰ θρόμβους αἵματος συλλεβόμενα. Πλὴν πειρατέον καὶ αὐθις ἀναγίρειν, καὶ ὡς ἐξὸν ἀνακωχέειν τὸ δάκρυον, ἵνα μὴ μόνον ἀφοσιωσώμεθα τῷ ἀνδρὶ τὸ ὑπολοφύρασθαι, ἀλλὰ καὶ τι τῶν ἐκείνου καλῶν θαυμασώμεθα. Χρὴ γὰρ κἀναῦθα μνήμην δικαίου γενέσθαι μετ' ἐγκωμίου μετρίου καὶ διαπλεκομένου τοῖς πένθεσι· καὶ τούτο οὐ μετὰ ῥυθμοῦ κομψοῦ τινος ἢ περιέδοντος ἔξωρα. Μουσικὰ γὰρ ἐν πένθει, κατὰ τὸν σοφόν, διήγησις ἄκαιρος.

Ὁ γοῦν ἐλέγομεν, μικρὰ μὲν ἅμα τελείσθαι καὶ μεγάλα μυστήρια τοὺς αὐτοὺς οὐκ ἦν ποτε θεμιτὸν, οὕτε μὴν χορεύειν δαδουχεῖν τε καὶ ἐποπτεύειν κατὰ ταυτὸν. Ἀμαθῆς γὰρ καὶ σφάλειον οἶδεν ἢ παροιμία τὸ ἐν πῖθῳ τὴν κεραμεῖαν διδάσκεισθαι. D Παρ' ἐκείνῳ δ' ὁμος ἐροφρανοῦντι τὰ λογικῶν τεχνῶν ὄργια ἅμα τὰ Μουσῶν πεπάτηκέ τις προπύλαια, καὶ παραχοῆμα καὶ τὰ τῶν ἀνακτόρων ἐπώπτευσεν ἄδουτα, καὶ τῆς τελευτῆς οὐδὲν ἦν, ὅπερ ὑπέλειπετο πάντῃ τοῖς νεοτέλεσιν ἀνέκφορον. Ἄλλὰ τις τῶν φοιτῶντων πυκτίδα ποιητικὴν ὑπὸ μάλην φρονῶν, εἶδειτο μέτρων μὲν νόμους μνεῖσθαι, καὶ ῥυθμοῖς ἀρμονίας, καὶ τοῦ ἔτυμου τῶν ὀνομάτων ἀνάπτυξιν, ψυχαγωγείσθαι τε πράξεων ὑρχαιολογομένων μυθεύμασιν· εἶθ' ὑπέστρεφε τούτων τε θεωρῶς ἐντέλης καὶ τῶν μυστικωτέρων οὐ παραπάν ἀπέλεστος. Οὐδὲ γὰρ δεισπουδάζετο οἱ τούτων τὴν ἐρῆσιν ἀποπλήσαι μόνον τοῖς μύσταις, ἀλλὰ γε καὶ

Ezechiel per somnium edidit. Mel enim Eustathio lingua, flumina nectare saturata distillabat; quare praecepta ejus in intimum penetrabant animum neque ulla vi eradicari valebant. Omnium enim mentes, quas doctrina ac disciplina sua adimpleset, philtris Chaldaicis, ut ita dicam, imbuisse videbatur. Tu Castellum Gratiarum, artificiiis jucundis discipulos docebas, et voce tua Sirenium vocem superante eo perduxisti ut quae antea fabulosa habita fuerant, nunc pro veris ducerent. Quofactum est ut felicissima alios instituendi methodo multis multa communicaveris. Non enim librum aliquod cum aliis legens ea quae necessario interpretanda venerunt, explicuisti, locos, si qui erant difficiles dilucidando, sed alia plurima sponte immiscendo quae ad rem facere videbantur.

Sed, o chari amici, siccis hoc oculis referre non valeo, et in pristinum maerorem semper relabor. Memini enim quanta comitate ego ipse, qui in ejus discipulorum numero eram, exceptus ab eo fui, ut plenum sapientiae calicem exhaurirem. Me miserum! Praeteritorum temporum remiscencia cor occupat et lacrymas cum sanguine miscet. Sed, Mitte lacrymari, mihi ipsi dico, ut virum defunctum non lugeamus tantum, sed admirationis ei debitum officium ob claras ejus virtutes persolvamus. Justorum enim memoria modica laude eaque simplici et rite limitata, honoranda est. Musica enim, in luctu, secundum Sapientem, importuna narratio.

Jam alidi diximus contra normam esse initiari ad magna simul et parva mysteria; jam enim in proverbio est stulti esse in vase pretioso artem figulinam discere velle. Sub ipsius autem auspiciis qui ut sacerdos initiator sapientiae mysteria ac rhetorice docebat, discipuli Musarum propylaea ingrediebantur, palatii sanctissimum contemplabantur; nulla enim provincia mysteriorum oclusa erat neophytis. Quid? quod si discipulorum aliquis versificationis rhythmum et harmoniam ediscere cupiebat aut vocum etymologiam, Eustathium habebat ducem peritum in docendis antiquitatis traditionibus et in brevi temporis momento solutionem problematum desideratam obtinebat. Id enim fecit ut adolescentium studiis favendo ad rerum multitudinem occultarum cognitionem januas reseraret. Quotusquisque non lacte, sed fortiori cibo et ingenii maturitate saturatus inde rediit!

Sed majora memoremus. Multi quidem ad eloquentiæ fastigium se evectos autumabant atque idoneos ad docendum alios quod ipsi scire se putabant, donec sub Eustathii auspiciis quantum ignorarent intelligerent. Multi in Gratiarum se mysteria initiatos credebant, donec ipso monente, errorem suum cognoscerent. Plures in philosophia maximore profecisse sibi, videbantur, donec sese cum illo viro artium ac litterarum peritissimo se conferrent. Igitur postquam cognovissent se nil scire, ad ipsa rudimenta redire non erubescabant et in optimi magistri schola jam ætate proveciores meliora melius addiscere. Equidem alumnorum omnibus horis domum ejus frequentantium agmina contemplan- do, Homeri de apum exantimibus loquentis memini, quarum ad instar innumeri omnium ætatum homines ejus audiendi causa quotidie convenerunt ad eum qui virtutis normam et regulas non verbo tantummodo, sed proprio exemplo dare posset.

λοιπόν ἀνηλλάττοντο. Ταύτη τοι καὶ στρεφόμενοι καὶ ὡς παῖδες ἀρετικαθεῖς γινόμενοι, ἡγάπων, ἢ νῦν γοῦν ἀρχόμενοι παρ' ἐκείνῳ μεταδιδάσκοντι μαθητεύοιτο, καὶ γηρῆν μαθάνοντες. Ὅτε καὶ τοὺς αἰεὶ προσφοιτῶντας καὶ ἀποφοιτῶντας θεώμενος, τῆς Ὀμηρικῆς ἀνεμιμνησκόμην εἰκόνας· Ὡς γὰρ πέτρης ἐκ γλαφυρῆς ἐθνη μελισσῶν ἐξείσιν, οὕτω καὶ τῷ Εὐσταθίῳ μελισσῶν προσπίπταντο καὶ ἀφίπταντο βοτρυθδὸν ὄσμηραι φιλολόγων σμήνη μυρία, καὶ εἰ τινες ἄλλως ἀρετῆς τι μετεποιούοντο, καὶ ρυθμίσοντες προσεδέοντο. Νόμος γὰρ ἦν ἐμψυχος ἀρετῆς, καὶ μεγίστη πρὸς ἀρετὴν παράκλησις, οὐ μόνον φθηγγόμενος, ἀλλὰ καὶ μόνον βλεπόμενος.

O vultum, o staturam magis veerandam quam Periclis, quam Xenocratis, utpote quæ morum integritatem primo intuitu revelabat! O sermones acutos simul et venustos, facetiis ac nugis pariter alienos ac a rigore et duritie verborum, imo sale divino, ut Apostolus præscribit, suffusos! Totos sane dies eum audire, ab eo discere juvabat, et patriæ ipsius, ut illi apud Lotophagos, oblitus eses. Quæ ingenii acies, quæ in omnibus rebus prudentia, quæ constantia animi in rebus adversis, quæ strenuitas in agendo! Qualis fons virtutis et sapientiæ in unius morte exstincta est cujus memoria ac desiderium omnium oculos lacrymis replet! Quis mihi linguam, quis virtutem Eustathii dabit ut eum pro dignitate collaudem? sine quibus laudatio mea vituperium esse mihi videtur.

φίας ἐνὶ τετελευτηκότῃ ἀνδρὶ συναπέρρουσε, μνήμην κατελείποτι μόνην ἡμῖν, καὶ τὸ ἐπὶ τῇ μνήμῃ θαῦμα καὶ δάκρυον! Τίς ἂν μοι θεοῖα γλώτταν Εὐσταθίου, καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ γλώτταν Εὐσταθίου θαυμάσομαι ὅσον ἄξιον; Ὡς νῦν γε τοὺς ἐπαίνους τούτους ἴσα καὶ ψόγους αἰσχύνομαι.

Eustathius vitæ integerrimæ exemplo et summa sermonis inter omnes præfulgebatur; magnus enim in utroque fuit; ad quem comparati nos umbra sumus. Quis alius præter illum philosophiæ ac theologiæ antistes æquo lumine fulsit? Israelitis olim Deus per diem in columna nubis, et per noctem in columna ignis viam ostendit: Eustathius non altero munere fungebatur, qua orator ignivomus, qua dux in semita virtutis, imo hinc orator allisonans inde sacerdos purus et eloquens omnibus errantibus ut pharus viam præmonstrabat: quoties enim pro rerum gravitate verba facienda erant, qua vi audientium animos movebat, adversarios ipsos convincebat, ita antiquitas tota vix similis oratoris exemplum

τὰ τῶν μύθων παραπετάσματα διασχεῖν, καὶ δοῦναι εἰσω χωρῆσαι, καὶ τι τῶν πολλοῖς ἀνερικτων ἱποπεύσαι θέαμα. Πόσοι προσίοντες νηπιοὶ ἀάνθανον ἀντὶ γάλακτος στερρότερας μαθημάτων τροφαῖς ἐξανδρούμενοι τὰ αἰσθητήρια τοῦ νοῦ ἐπαύκοντες· καὶ χθές μὲν ταῖς γλώτταις ὑποφείλιξσες, ἔντρανον δὲ καὶ τορὸν φθηγγόμενοι σήμερον. Εἶπω τὸ καινότερον· πόσοι μέχρι τούτου γραμματικὴν ἠκριβῶσθαι τοσοῦτον ὄντο, ὡς ἐπαγγέλλεσθαι καὶ ἄλλοις καθηγεῖσθαι τῆς τέχνης, ἕως ἐκείνῳ κανόνι καὶ ποτὶ σπάρτον φασὶ λίθον παραθεῖναι τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἔγνωσαν. Πόσοι μέχρι τούτου ῥητορικαῖς χάρισι θύειν ἐνόμιζον, ἕως τῶν Εὐσταθίου Σειρήνων ἠχροάσαντο. Πόσοι φιλοσοφίαν μέχρι τούτου πρεσβεύειν ἐδόκουν, ἕως ἐκείνῳ τεχνούντι τίχχας καὶ πάσας ἐπιστήμας ἐπιστημούντι παραδιδόν· Τὸ δ' ἐντεῦθεν γνόντες ἑαυτοὺς, κάκεινον πρῶτον καλῶς σοφίζόμενοι τὸ περὶ ἑαυτῶν, ὡς οὐδὲν εἰδόντων, εἰδέναι σαφῶς, τὸ εἶναι τοῦ οἰεσθαι τὸ

ἜΩ προσώπου σεμνοῦ! ὦ εὐσχήμενος σχήματος καὶ Περικλείους καὶ Ξενοκράτους αἰδεσιμώτερον, μόνῳ τῷ φαῖεσθαι σωφρονίζοντος τοὺς ὀρώντας, πρὸς τὴν ὄψιν μεταβαλλομένους αὐτὴν καὶ τυπομένους ἐς ἡθῶν ἐπικόσμωσιν! Ἦ διαλέξω ἀποβαπτομένῳ μὲν εἰς νοῦν, παντοδαπαῖς δὲ σταζομένῳ χάρισιν! Ἦ λόγων ἐκείνων, μήτε βωμολόχοις ἑστραπέλαις γελοιοζόντων σκηνικώτερον, μήτε ἀηδιζόντων στρυφνότητος ὀμφακίζούσης βαρύτητι, ὑποσέμνῃ δὲ κεκραμένῳ ἀστειοσύνη, καὶ κατὰ τὴν αποστολικὴν ὑποθήκην θείῳ παρηγορημένων ἅλατι ὡς τὸν ἀκρωμένον διημερεύειν ἀστέινος, τῶν οἴκοι κατὰ τοὺς λωτοφαγοῦντας λαθόμενον! Ἦ σωφροσύνης ἄκρας! ὦ φρονήσεως ἐντεχνους! ὦ ψυχῆς ἐν τοῖς δεινοῖς ἀτρέπτου, καὶ βεβαιούσης τὴν κλήσιν τοῖς πράγμασιν! Ὅσος ἀρετῆς πλοῦτος, ὅσον χύμα σοφιστικῆς καὶ ἑστραπέλαις γελοιοζόντων σκηνικώτερον, μήτε ἀηδιζόντων στρυφνότητος ὀμφακίζούσης βαρύτητι, ὑποσέμνῃ δὲ κεκραμένῳ ἀστειοσύνη, καὶ κατὰ τὴν αποστολικὴν ὑποθήκην θείῳ παρηγορημένων ἅλατι ὡς τὸν ἀκρωμένον διημερεύειν ἀστέινος, τῶν οἴκοι κατὰ τοὺς λωτοφαγοῦντας λαθόμενον! Ἦ σωφροσύνης ἄκρας! ὦ φρονήσεως ἐντεχνους! ὦ ψυχῆς ἐν τοῖς δεινοῖς ἀτρέπτου, καὶ βεβαιούσης τὴν κλήσιν τοῖς πράγμασιν! Ὅσος ἀρετῆς πλοῦτος, ὅσον χύμα σοφιστικῆς καὶ ἑστραπέλαις γελοιοζόντων σκηνικώτερον, μήτε ἀηδιζόντων στρυφνότητος ὀμφακίζούσης βαρύτητι, ὑποσέμνῃ δὲ κεκραμένῳ ἀστειοσύνη, καὶ κατὰ τὴν αποστολικὴν ὑποθήκην θείῳ παρηγορημένων ἅλατι ὡς τὸν ἀκρωμένον διημερεύειν ἀστέινος, τῶν οἴκοι κατὰ τοὺς λωτοφαγοῦντας λαθόμενον!

Ἄνῃρ γὰρ ἐκεῖνος μόνος, ὡς εἶκεν, ἀπαράμιλλον ἄλλοις ἀπεθεῖξαιτο βίου, καὶ βίῳ γλώτταν ἀνθάμιλλον, καὶ οἶός τοι κατ' ἀμφοτέρω πένυτο· οἱ δὲ σκιαί αἰσσομεν. Ἄμελει καὶ ὡς ἀμφοτέρω φάσα καλά, βίου καὶ λόγου, προσεβλημένος, ὡς ἐπὶ περιωπῆν δυοῖν λυχνίαν, σοφιστικῆς καὶ ἑστραπέλαις γελοιοζόντων σκηνικώτερον, μήτε ἀηδιζόντων στρυφνότητος ὀμφακίζούσης βαρύτητι, ὑποσέμνῃ δὲ κεκραμένῳ ἀστειοσύνη, καὶ κατὰ τὴν αποστολικὴν ὑποθήκην θείῳ παρηγορημένων ἅλατι ὡς τὸν ἀκρωμένον διημερεύειν ἀστέινος, τῶν οἴκοι κατὰ τοὺς λωτοφαγοῦντας λαθόμενον! Ἦ σωφροσύνης ἄκρας! ὦ φρονήσεως ἐντεχνους! ὦ ψυχῆς ἐν τοῖς δεινοῖς ἀτρέπτου, καὶ βεβαιούσης τὴν κλήσιν τοῖς πράγμασιν! Ὅσος ἀρετῆς πλοῦτος, ὅσον χύμα σοφιστικῆς καὶ ἑστραπέλαις γελοιοζόντων σκηνικώτερον, μήτε ἀηδιζόντων στρυφνότητος ὀμφακίζούσης βαρύτητι, ὑποσέμνῃ δὲ κεκραμένῳ ἀστειοσύνη, καὶ κατὰ τὴν αποστολικὴν ὑποθήκην θείῳ παρηγορημένων ἅλατι ὡς τὸν ἀκρωμένον διημερεύειν ἀστέινος, τῶν οἴκοι κατὰ τοὺς λωτοφαγοῦντας λαθόμενον!

διαύγαζεν ἀρχιερατικῶς, καὶ ῥητορικῶς διαπύρυσσε, Α
 καὶ τῶν κατ' ἀμφοτέρω πλανωμένων ἡγεμόνευεν
 ἀμφοτέρωθεν· Ὡς γὰρ πρὸ τοῦ ἐπαγγέλματος ἀπη-
 ταίτε τὴν πομπικωτέραν τῶν λόγων ἐπίδειξιν, πῶς
 ἂν εἴποιμι, ὅσοις καὶ οἷσις ἐχειροῦτο τὸ θέατρον
 πάθεον, ἐκπλήττων ἅμα καὶ θείγων καὶ συμπίθων
 τοῖς κατ' ἑκαστὸν, ὡς οὐδὲ τὰ τῶν παλαιῶν ἄρα θαύ-
 ματα καθάπαξ μεμύθευτο; Λεῖδε μὲν γὰρ κλῆ-
 βασίλων μεγαλοργῶν, καὶ ὑψηθῶνων πατριάρ-
 χῶν τὰ δ' ἐπέβρεον ἔθνεα σοφιστῶν καὶ παντοίων
 ἰσχυρῶν ἀκροατῶν, ὡς ὑπὸ κρουμάτων Ὀρφείως
 ἐκόμενα. Ἐξέπληττε δ' αὐτὸν ἀστράπτων καὶ βρον-
 τῶν ὑπὲρ τὸν ξυγκυκῶντα ποτὲ τὴν Ἑλλάδα δημη-
 γορίᾳ Περικλῆν, οἷς ὑπερῶνει τὴν ὑπερτονον
 Δημοσθένους ἤχῳ καὶ τὸν ὑψηθῶν ῥοῖζον Ἡολέμου-
 νος, καὶ οἷς οὐδὲν τι τῶν κοινῶν ἠνείχετο μὴ οὐ Β
 καινῶς φραζεῖν ἐκ τῆς τοῦ φράζειν πολλῆς περιου-
 σίας καὶ καινοπρεποῦς ἀφθονίας καὶ περιττότητος,
 οὐκ ἀλλόκοτα ὀνοματοθετῶν, ἢ μεταφῶρων ἀνάσσει
 συμριμένα, ἢ παρλάσμασι διθυράμβων ἐκτραχυνόμε-
 νος, ἢ παρακρήμοις ἐκτραχλιζόμενος ὀριμυτησι.
 Ταῦτα γὰρ τῶν τρυκαῦτα παρανομασίας τῆς τέχνης
 χρωμένων πλημμελήματα οἱ τοῦ μὲν ἀληθοῦς ὑψους
 τῶν λόγων οὐκ ἐφικνούμενοι, ἐπὶ τὸν ὑπόκεινον καὶ
 πεμφυλωτῶδη κενεματοῦντες ὄγκον κατέπιπτον.
 εἶτα τὴν ἡμιχοῦσαν οὐκ ἔχοντες ἐπιστήμην, ἀλογι-
 στως ἤγοντο, τε καὶ ἐφέροντο, κειν' ὄγκῳ καὶ Ὀμη-
 ρον κροτέοντες. Εἰ δὲ καὶ κάλλους τοῦ περὶ λόγους
 ἐρασθεῖεν, τοῦ μὲν ὄντος, ὡς ὁ Ἰξίων τῆς Ἥρας
 καὶ τῆς Πηνελόπης οἱ φησιστῆρες, ἀπεσφάλλοντο·
 εἰδῶλον δὲ τι ἀνεμῶλιον ἢ θεραπευτικῶν πορνικῆ C
 κομμωτικῆ διεσκευασμένον πειρώντες ἐλάθονον
 ἑαυτοῦς. Ὡσπερ καὶ, ὅτε βουληθεῖεν ἐξαλλάττοντες
 ἄλλοιῶί τινες φαίνεσθαι, τοῦ μὲν καινοτέρου τρόπου,
 καὶ ὅσον ἢ σχῆμα γούν ἢ ὄνομα ἐκ τοῦ καθωμλη-
 μένου εἰς τὸ ἀθικτότερον μεταρμόσασθαι, εἶδες ἂν
 τοὺς ἀνδρας οὐδ' ἐγγύς ἔκοντας, τῆς ποητικῆς δὲ
 μόνον τὴν τραχυτέραν συμφοροῦντας ἀμαξίας, τῶ
 καταλογαδῆν καὶ πεζικαίῳ, καὶ οἷον ἐπιβλήμα
 πορφύρας φάνοις ἐπιρῶπιπτοντας ῥάκεσι, μᾶλλον
 δὲ τῆς ἐθιῶδος καὶ Ἑλληνος ῥητορικῆς, ἐκφυλόν
 τινα σκευὴν μεταμπίσχυμένους, ἐπὶ τῶ σῶν αὐτῶν
 οὐκ ἐσχῆμονι, ὡς καὶ τὴν Περσικὴν στοχὴν τῆς
 Μακεδονικῆς φασὶ μετενδύσασθαι τὸν Ἀλέξανδρον·
 εἰς ὃ πολὺς τὴν γλώτταν Εὐστάθιος προστάτης καὶ
 σωτῆρ ἀνεβῆκε τῆς τέχνης κινδυνουούσης, εἶπερ D
 ποτὲ τρυκαῦτα, κατὰ τὴν Πλατωνικὴν διαβολὴν τοῦ
 χοροῦ τῶν τεχνῶν διαγράφεσθαι, καὶ μηδὲ πολιτικοῦ
 τινος καλεῖσθαι μορίου εἰδῶλον. Οὐ γὰρ πρότερον
 ἀνέκεν ἐπιστρέφων καὶ μεταρρυθμιζῶν (τοῦτο μὲν
 οἷς ἐθιμίστευεν ὑπὸ τεχνικῶν ἀξίων· τοῦτο δὲ, οἷς
 ἐπιστημονικῶς ἐξεπονείτο πρὸς τὰ τῆς τέχνης ἀρχέτυπα),
 εἰς τοὺς οὕτως ἀτόπως ἐκτετοπισμένους
 συμφύλων νόμων ῥητορικῆς ἐπανάγων κατὰ βραχὺ,
 πρὸς τὰ τῆς τέχνης τελευτῶν κατὰ γὰρ πατρίαν.
 Ἄτε καὶ οὗτοι ποιῶντες εὐ ἐνεκαλύπτοντο, παρόσον τὰ μὲν κατ'
 αὐτοὺς ἐκ παραθέσεως ἐξουθενούοντο ὡς
 ἴδωρ εἰκῆ διαπορευόμενον, τὰ δ' Εὐστάθιος ὑπερελαυμάζοντο,
 ὡς ἀτεχνῶς εἰκότα χρυσοῖον ποταμῶ ῥέοντι καὶ
 ῥοιζοῦντι δ' — ἂν εἴποιεν — ἀπὸ τοῦ Λιβάνου κατὰ τὸ
 Σολωμῶντειον ἔσμα, ὅσοι τὸ ῥεῖθρον τῶν τοῦ ἀνδρὸς
 λόγων ὡς εἰς πηγὴν ἀρχέγονον τὸν ἐκείθεν ἐπωνυμοῦντα
 καὶ ῥέοντα σοφιστῆν, ἠναφέρουσιν, οὐκ

offerre possit. Qui ubi regum præclare facta, aut
 illustrium patriarcharum gloriam celebrabat, om-
 nis generis studiosi quasi Orphica lyra allecti undi-
 que confluebant ad eum, cujus in labiis tonitru ac
 fulmen plus quam in ipsius Periclis residebat, qui
 Demosthenis vim et Polemonis vehementiam æque
 superabat; qui antiquis novitatem dare callebat;
 qui quæcunque dicebat decus conservando novo
 aliquo modo ac colore efformabat ob ingenii parti-
 cularis abundantiam, æque alienus ab ostentatione
 ac duritie, vitiis quæ peculiaria sunt iis qui veram
 orationis sublimitatem attingere non valentes ad
 ampullas descendunt, et laxatis habenis, omnibus
 fastidiosi, curribus illis inanibus apud Homerum
 similes tantum crepitant. Ut enim sermonis venusta-
 tem amonet et magni faciant, peculiarem tamen ejus
 amorem non magis tamen quam Ixion Junonem aut Pe-
 lopem proci attingunt; nec vident se a simulacro
 aliquo vel lenocinii artibus deceptos esse. Fuere
 etiam qui tironum more inusitatis verbis ac tropis
 uterentur, nec tamen quod tentabant nec in poesi
 nec prosa oratione ab iis tractata, ubi pannum
 vilibus corporibus purpureum assuebant, nec in
 rhetorica obtinuerunt. In hac enim propriæ
 formæ vestem non vernaculam circum impone-
 bant (sicut Alexander paludamento Macedonico
 vestem Persicam superimposuisse fertur), donec
 Eustathius fortiter orando artis oratoricæ sospita-
 tor exstitit, quæ tum maxime in eo erat, ut ex
 artium choro deleretur, quæ hucusque artis prin-
 cipia docendo et ad exemplarium antiquorum imi-
 tationem exhortando eos qui rhetorices regulas
 imprudenter neglexerant, ad novum brevi tempore
 cultum reduxit ejus artis quæ majoribus nostris
 nihil antiquius erat. Ejusmodi igitur discipuli si
 proprias declamationes cum Eustathii scriptis
 compararent, non videre nequibant ingentem di-
 stantiam qualis est aquæ stagnantis a Pactolo qui
 jucundo cum strepitu e summo Libano delabitur,
 ut cum Salomone loquamur¹; ita quicumque elo-
 quentiam auctoris nostri sophisticam censent,
 iniqui æstimatores mihi quidem erunt. Non enim
 sicut Macedones in Pyrrho Epirota Alexandrum sibi
 redditum credebant propter celeritatem in pu-
 gnando et stremitatem morum; sic ab Eustathio
 imago illustris alicujus oratoris ob oculos pone-
 batur audientium; imo una Eustathii figura quid-
 quid præclarissimum est ac typum venustatis ora-
 toricæ præferbat, ut artifex aliquis a pluribus
 feminis quod quæque eximii offerebat, sumendo
 picturam confecit omnibus numeris absolutam.

¹ Cant. iv, 15.

ἀκριδῶς οἶμαι φυλοκρινουῦντες τὸν ἄνδρα καὶ διακωδωνίζοντες. Οὐ γὰρ, ὡς περ οἱ Μακεδόνες ἐν τῷ Ἡκτιῶν Πύρρῳ μαχομένῳ βλέπειν ὄντο ὄψιν καὶ τάχος Ἀλεξάνδρου καὶ κίνημα καὶ τῆς παρὰ τοὺς ἀγῶνας φορῆς ἐκείνου σκιάς καὶ μιμήματα, οὕτω καὶ ἐν τῷ Εὐσταθίῳ λογογραφουῦντι τῶν ἐπὶ λόγοις ὀνομασθέντων ἐνὸς οὐτινοσοῦν χαρακτῆρα τοῖς ἀεροαταῖς ἐποίει φαντάζεσθαι. ἀλλὰ μίαν μὲν ἰδέαν ὄραν, ἀπάντων δὲ κρατίστων ἐκμειμαγμένῃν τὰ κράτιστα καὶ διαπεπνημένῃν εἰς ἐν τι λόγου κάλλος ἀμήχανον. ὡς καὶ τις τῶν σοφῶν χειρὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀρίστων γοναϊκῶν ἐκάστης μέλος, καθότι τῶν λοιπῶν περιῆν, ἀπομιμούμενος, εἰκόνα καλλίστην ἔγραφεν.

Quemadmodum igitur is qui picturæ pulchritudinem in una ejus parte positam diceret, perperam judicaret in pingendi arte; ita hoc quoque loco qui egregium oratorem unius tantum virtutis gratia eum maximo aliquo veterum oratorum comparat male admodum de ipso viro judicaverit, ut nec solem integrum contemplando satis admiraretur qui cum ex uno radio mensuraverit. Melius autem aliquis auctorem nostrum judicaret qui poetam imitando qui Agamemnoni oculos Jovis, Martis staturam, pectus Neptuni attribuit, qui, inquam, eum quem nunc laudamus, huic compararet, deinde alii ob aliam virtutem, cum tertio denique ob tertiam virtutem, et ob eam rem cujus causa perfectus esse credebatur, ad ultimum quæ fuerit Eustathii perfectio oratoria, compertum habueris.

Jam paucis eloquentiam ejus verbis designemus. Qua idearum abundantia, qua creandi facultate lætabatur! Vox ejus quam sonora, actio quam virilis! quæ lineamentorum concinnitas! quæ vocum in loco idoneo opportunitas! quæ oris rotunditas! Equidem censeo, si quid in scientia, si in eloquentia deesse videatur, auditorem aut æmulatorem sapientiæ et sermonis Eustathiani deficere. Satis cuique erit decoris, satis dignitatis ubi sermoni suo Eustathiani aliquid immiscere poterunt, quamvis levidense fuerit. Sic omnium studia ex eo tanquam eloquentiæ deo dependebant, adeo ut quidquid profabatur vocis divinæ ac normæ loco esset, nec absurde de illo Pythagoreorum dicto: Ipse dixit, cogites.

καὶ θεσμὸς τεχνολογίας ἀπάσης ὑπερανιστηκῶς, καὶ κανόνων αὐτὸς ἔφατο προβαλλόμενος.

Nil mirum igitur si duæ terræ partes talem virtutis sapientiæque arcem sibi vindicant. Jam enim hæc nostra urbs a pluribus diis dilecta fuit; jam ob id certamen olivetum et Piræei amphitheatrum nuncupantur. Quod idem fere apud nos quoque contigit. Lyciæ caput suum te vindicavit, o vir egregie, qui animæ candore omnes coævos superas; te enim Ecclesiæ ad Christi instar antistitem præluere decebat, qui jam antea justitia ut veste sacerdotali indutus eras. Sed antequam epithalamium sacerdotale inchoasses, Thessalonice dilecta, recognita et æmulæ talem sponsum invidens viduam simulavit ut sponso potiretur. Acreitaque certamen inter utramque Ecclesiam exarsit, vereque aliquis dixerit Europam atque Asiam certasse utra te possessura foret. Una enim tibi studet utpote qui

Ἄς γοῦν εἰ τις ἐκεῖ πρὸς μίαν ἡντινοῦν ὄλον τὸ κάλλος τῆν εἰκόνας ἀνέφερε διὰ τὴν πρὸς ἐν τι τῶν ἐκείνης ὁμοίωσιν, γελίοις ἂν ἰδέσκει τῆς γραφικῆς κριτῆς, οὕτω κἀνταῦθα, εἰ ἐνι γε τῇ τῶν κλασιῶν προσεικάζει καθ' ἐν τι τῶν τοῦ λόγου μερῶν τὸν ἐξ ἀπάντων ἀρίστα ἤρμοσμένον, οὐχ ἰώρας τὸν ἄνδρα, ὡς θήμες ὄραν, οὔτε τὸν ἥλιον ὄλον βλῆσας ἰθεύμασεν ἀκτῖνι παραμειτρῶν. Γένοιτο δ' ἂν εἰκαστῆς τοῦ ἀνδρὸς οὐκ ἀνάξιος, εἰ ζηλοῖη τὸν σοφῶν ποιητῶν· καὶ ὡς ἐκείνος τὸν Ἀγαμέμνονα ὑπογράφων ἔμματα μὲν, φρεσὶ, καὶ κεφαλῇν ἔκλειον Διὶ, Ἄρει δὲ ζώνην, στέρνα δὲ Ποσειδάωνι, οὕτω καὶ οὕτως πρὸς τόνδε μὲν ἀντιεξεταζὸς τὸν νῦν ἐπαινούμενον κατατόδε, πρὸς ἐκείνον δὲ κατ' ἄλλο, καὶ καθ' ἕτερον τι πρὸς ἕτερον. καὶ καθ' ἕκαστον τῶν ἀκρῶν, καθ' ὃ τῶν λοιπῶν ἀκρὸς ἐδέδοκτο· καὶ τὰχ' ἂν οὕτω τῆν παναρμόνιον πολυφωνίαν Εὐσταθίου ὀποσεῦν ὑπογράψαιμεν.

Ἐγὼ δ' ἵνα τὸν περὶ τῶν λόγων λόγον συνῶλον (οὗ γὰρ ἐφίησιν ὁ καιρὸς ἐπιξείναι)· ὅσον μὲν τὸ ἄθυμματακὸν ἐκείνου καὶ γόνιμον! ὅσος δὲ ὁ τόνος! οἷα δὲ ἡ φορὰ, ὅτε πνεύσειεν! ἠλίχη δὲ ἡ δεινότης καὶ ἡ ἀμήχανος ὦρα τῷ στρογγύλῳ καὶ κομψῷ τῶν περὶ τὴν ἐρμηνείαν ἐπιμειδιώσα μετὰ τῆς γλαφυρῆς τῶν νοημάτων χάριτος! Ἐκεῖνο φημί· ὡς, εἰ τι ἢ περὶ λόγου τέχνην ἡντινοῦν ἢ ἐπιστήμην ὄφελός ἐστι νῦν τῷ καθ' ἡμᾶς βίῳ, τῶς Εὐσταθίου σοφίας καὶ περιττῆς γλώττης ὁμιλητῆς ἐστὶν ἢ καὶ ζηλωτῆς. Ἀπόρη γὰρ πᾶσιν εἰς λόγον ἀπολαμπρύσματος καὶ σεμνώματος ἀντι ποσῶν ἰδεῶν, εἰ πρὸς ἐν γε τι τῶν ἰδίων ἐκείνου καὶ ἀμυδρῶς γοῦν ἀναφέροιτο, οὕτως ἔπαστο τὸ φιλολογουῦν εἰς θεὸν τινα λόγιον ἐπίστραπται τουονί καὶ ὁ τι ἂν φθῆγοιτο, φωνὴ τίς ἐστι θεῖα κανὼν μὴ κινούμενος, καὶ ὡς τοῖς Πυθαγορικοῖς τὸ

Οὐκ ἂν οὖν θαυμάζοιμεν λοιπὸν, εἰ τοιαῦτα καὶ οὕτως ἀρετῆς καὶ σοφίας ἀκρόπολις δυοῖν ἡπείρου ἀμφήρευτος γέγονεν· ὡς καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς αὕτη πόλις θεοῖς τισὶ παιδικῶ ποτε γενέσθαι μεμύθηται, καὶ σύμβολα τῆς κατ' ἔρωτα φασὶν εἶδος τὸν τῆς ἄλαιας θαλλὸν καὶ τοῦ Πειραιῶς τὸ μνηοειδὲς καὶ νῆνεμον ῥόθιον. Οἷα γὰρ καὶ ἡ περὶ τοῦτο καινοτομία. Ἐμνηστῆτο μὲν σοι, ὦ καλλὲ τὰ πάντα καὶ καλλεὶ ψυχῆς ὦραιε σὺ παρὰ πάντας τοὺς νῦν υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ἡ τῆς Λυκίας μητρόπολις· ὅτε καὶ τῆς ἱερωσύνης, ὡς ἄλλου καλοῦ παντός, ἐκρῆν σε τῇ Ἐκκλησίᾳ προκεῖσθαι μετὰ Χριστὸν ἐκτυπῆν ἀρχέτυπον, τὸν καὶ πρὸ τοῦ σεμνοῦ ποδῆρους τὴν καπόλου δικαιοσύνην ἐνδεδυμένου ἱεροθερίστου Πρινή δὲ ἄσαι τὸν πνευματικὸν ὑμναῖον, ὃ πολυῆραστος καὶ πολυμῦθητη Θεσσαλονικὴ ἀισθημένη

τοῦ προνομένου, καὶ ὡς βασιλεῖα τις ἀντίζηλος δεινὸν ἄθησκυμένη, εἰ τοιοῦδε νυμφίου ἑτέρα παραχωρήσει, χρεῖται τε παραχρήμα ὡσπερ ἐπίτηδες, καὶ μεθελκεῖν κυρᾶται πρὸς ἑαυτήν. Δεινὴ δὲ τις ἄρα ἔρις αὐτῆ τῶν Ἑκκλησιαίων ἀμφοτέραιν· ταυτὸν δ' εἰπεῖν, Ἀσία καὶ Εὐρώπη ἀνέβρωγον. Ἡ μὲν γὰρ ὡς ἦδη μνηστῆρος ἀπριξ περιείχετό σου, καὶ δεινὰ πάσχω ἔπειτα, εἰπερ ἐγγυθηεῖσά σοι, ἄλλως δὲ καὶ ὑπερκαμένη, καὶ πάσας τὰς ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν εὐγεγονίας ὑπεραίρουσα προσέτι δὲ καὶ πατρικῶν μύθῳ ἀπόζουσα ἤδιον, εἶτα παραγκωνισθεῖσα καλῶ μνηστῆρος θαυζυγήσεται· ἢ δ' αὖ καλὴν, ἀτε μετὰ τὴν βασιλεῖα πόλιν πρώτην δυσμοθὲν ἀνίσχουσα πενυθαίμων, καὶ ὄσφραδιοῖς μαρτυρικοῖς ἀντικεύουσα οὐκ ἀνασχέτον ἡγεῖτο παρενημερηθῆναι καὶ ἀποσφαλῆναι τοιοῦδε καὶ οὕτως ἐρατμίῳ καλοῦ. Οὕκουν ἀνῆκε λέγουσα πάντα καὶ πράττουσα, ἕως τῷ καλῷ σοι νυμφίῳ, καὶ οἷω εὐδέπω πρότερον, ἔρμωστο, οἶμαι. μᾶλλον δὲ οἶδα σαφῶς, ὡς οὐδ' ἰσαυθις ἀρμοσθήσεται ποτε, ὅτι μὴδ' ὁ ἐπίμενος χρόνος, οἷος τε ἴσται ἐτικαι ἀνθρώπου τοιοῦδε χρέμα, ὅποιον σὲ τελευταῖον τῶν κατὰ Χριστὸν ἀρχιερίων σφῶν ὡς ἐν γῆρα καὶ ὀψίγονον ἔτικαι ὁ πάντα γενῶν καὶ φθέρων· ὡς καὶ τῶν Ἑλληνικῶν στρατηγῶν ὕστατον εἰρηκὲ τις τὸν ἀρχαῖον φιλοποιμένα.

Τίς γάρ, οἷος σὲ, τοῦ λοιποῦ ὑψηλὸς τὸν βίον, τὸν λόγου μετέωρος, τὴν ἱερωσύνην αἰθέριος, καὶ ὡς ἀπ' αὐτοῦ τοῦ θρόνου Χριστοῦ θεμιστεύων ἀντικρυς, εἶπω δ' ἂν, καὶ ὡς ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀκρωρείας τοῦ Σινᾶ χρηματίζων λογιζόμενος, ὅπως βίου μὲν τῷ κατὰ σὲ προβῆναι περιωτῆ, ἢ ἐπ' αὐτὸν ἐλάσαι τὸν βαπτῆρα τοῦ λόγου, εὐδ' ἂν ἐνὶ τῶν ἀπάντων ἐγγένειτο; Εἶπω δὲ δύναμι νερφίλης τῶν παρὰ σοὶ νοημάτων, καὶ λογικῶν ἀκούσαι μεθόδων, οὐδὲ τοῦτο προστυχόντος, ὅτι μὴ Μωσαϊκοῦ τινος ἦν ἀνδρός· ὁ δὲ γε σύμμεκτος καὶ πολὺς κάτω που περὶ τὰ κράσπεδα τοῦ ὄρους εἰστήκει, μόνος τῆς θεοσεσίας ἠχοῦς ἑγκατηῶς ἀκροώμενος. Πολλοῦ γε μᾶλλον δὲ τοῦ παντὸς ἰδεῖν τὴν σὴν καταθαροεῖν ἐντυξῆν θηρίον ὅτιποῦν, ὡς ἐγγὺς γενέσθαι μὴ μετὰ φρικῆς καὶ θειματός, εἴτε τις φορολογικὸς ἦν λίων καὶ ἔγκατα πάντα λαφύσσαν, εἴτε δυνάστης ἐνδαπὸς τοιαυτῆς πονηρίας στικτὸς ὡσπερ ἀρδαλις, εἴτε λύκος ἀρπαξ τῆ ποιμνίῳ ἐπιπίπτων καὶ λυμαινόμενος. Παρόδεςτο γὰρ ἅπαν τοιοῦτο καὶ περιστάτω φυλοτόμενον, μὴ τοῖς σοῖς λόγοις ὡς λίθοις βεβλήσεται. Καίτοι τε τοῦτο ὡς τε θαυμαστόν εἴρηται, ὅτι καὶ βασιλεύσειν αὐτοῖς οὐκ ἀσπουδῆ παρῆν ἐντυγῆναι σοι, καὶ ὡς τοῖς ἄλλοις, ἐκ τοῦ ὑπέρφρονος, σὺν ἀλδοῖ δὲ μᾶλλον καὶ ὑποστολῆ, ὅποιαν σχῆν ἂν καὶ μαθηταὶ πρὸς διδάσκαλον; Ἄγιον μὲν οὖν καὶ φοβερόν ἀνυμνοῦσι τὸ ὄνομα Θεοῦ οἱ ψαλμοὶ, καὶ Θεὸν αὐτὸν οὐ μόνον φως, ἀλλὰ καὶ πῦρ καταναλίσκον ἄδουσι· καὶ πολυόφθαλμοι Σεραφεῖμ βλέπουσι μὲν διαπαντὸς τοῦτου τὸ πρόσωπον· οὐκ ἀτενέστερον δὲ κατεμβλέπουσιν, οὔτε ὄλον καὶ ὄλοι ἀναπεπταμένοις καὶ ὄμμασιν, ὑφ' ὅσον αἱ πτέρυγες, αἰτινὲς ποτὲ εἰσιν αἱ πτέρυγες αὐταί, παρεσταλμένοις δὲ παρεῶσι, καὶ παρανοίγουσι. Καὶ ἡλιος δὲ οὗτος ὁ αἰσθητὸς, οἷς μὲν ἀπόχρη μόνων ἀπολάσειν ἀκτίων, ἡδίστος ἀστέρων καὶ οἷον ὀφθαλμοῖς ἴσται ὄψευς· εἰ τις δὲ ἀναιδέστερον ἀντιβλέπει αὐτῆ τῆ πηγαία τῶν ἀκτίων σφαῖρα φιλονεικήσει, θάπτον ἂν ὑφέξει δίκην τῆς ἀσυμμέτρου ταῖς κόραις ἀνοφθαλ-

olim ipsi sponsus eras, et ægre prorsus ferebat si sponsa ut fuerat, ac præterea cælo orientali ac myrrha vernacula gaudens alteri postponderetur. Altera, secundum urbem imperialem prima inter civitates Occidentis et pretioso martyrum cruore madefacta te privari, tali tantoque viro moleste ferebat. Quare nihil intactum nec dicendo nec agendo reliquit donec tua fieret sponsa. Equidem compertum habeo nunquam fore ut meliori adjungatur; nunquam enim ætas futura virum tibi similem feret. Ut enim olim Philopœmen ultimus ducum Græcorum insignis fuit, sic te ultimum in Christo antistitem tempus ferax rerum edaxque in lucem edidit.

Quis enim alius præter te nascetur cum parimorum dignitate, fulmen eloquentiæ, orator, iudex sanctus, ut ita dicam, quasi e Christi throno, ut e summo Sinai oracula reddens? Quis te vitæ sanctitate, quis eloquentiæ vi unquam æquabit? Cogitationum porro tuarum cursum sequi, te docentem audire paucis admodum dabatur, quos vel ad montis radices vocis divinæ sonum audire juvabat. Quo magis igitur te præsentem nemo non delectabatur, si forte animal rapax apparebat, sive leo tributorum exactor intestina nostra devoraturus, sive panthera maculata, id est dynasta domesticus, sive lupus gregis inimicus et insidiator processerit. Hi omnes enim te præsentem abscondito consistebant loco, ne verbis tuis quasi totidem lapidibus tangerentur. Quid mirum? siquidem ne reges quidem ipsi te coram immoto vultu æquave mente aspicere sustinuerunt, imo, ut alumni, dicto audientes et modestos se gerebant. Psalmi nomen Dei ut sanctum, ut lumen, imo ut ignem devorantem prædicant. Seraphim multoculi vultum ejus non directe, sed ex obliquo et oculis semiapertis contuentur, et parum alas suas explicant. Pari modo sol hic visibilis iis tantum astrum jucundissimum erit qui radiis ejus fruentes contenti sunt. Qui autem rectis illud oculis intueri ausus fuerit, haud impune et cum maximo visus detrimento fecerit. Sic tibi quoque nemo nisi plane imprudens et temerarius, tibi qui solem divinum reddis, inania loquens aut incongrua faciens appropinquaverit: quicumque enim abs te reprehendebatur idem pati putabat quam si terra ante pedes dehisceret. Tu enim in tradendis Musarum artibus vera et doctrina et disciplina utebaris, aliter ac ille vir strenuus qui, teste Homero, *insontem quoque culpæ* accusarit. Ratione item, non vehementia duce, sontium ac reorum animos culpam confitentium et reprehensionem vitæ admittentium ad pœnitentiam compellebas. Sic tibi, vir maxime venerande, casta venustas ade-

rat, et incantamentum honorificum te ut sanctitatis propugnaculum ubique sequebatur. Tu homines qui a principio minus te digni videbantur, rationis et orationis auxilio, ac nonnunquam aquæ purificatoris ope ad respiscendum perduxisti. Ille Clearchus, Laco natione, Xenophonte teste, vultu tetro, rauca admodum voce erat, quod tamen nequaquam obstaculo fuit quin militibus suis in pugna splendidus hilarisque antesignanus fuerit. Tua morum lenitas jucundo semper tenore occurrentibus arrisit, idque tum quoque, ubi justa ira in malos exardescerebas. Quis autem abs te vituperatus, dummodo non cum anima vili esset, non contentus fuerit, verba audiens consolatoria magis quam vituperatoria, rosas plus quam spinas ea æstimando? Sic nec mansuetudo tua sine aculeo erat, quo opus habebat ad vim admonitionibus dandam; nec acrimonia jucunditate carebat: utrumque enim felicissima mistura consociatum erat. Tu ipse probe nosti nihil eorum quæ aut cum sudore elaborasti, aut per ludum composuisti, litterarum studiosos fugere, siquidem res tuæ in foro et viis publicis fando repetitæ in proverbium abierunt.

ἦν ὄρα καὶ τραχὺς τῇ φωνῇ· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον στυγνὸν ἐν τοῖς δεινοῖς, φησί, φαιδρὸν τοῖς στρατιώταις ἐφαίνετο. Σοῦ δὲ καὶ τὸν αἰεὶ μὲν χρόνον ὀρωμένον καὶ φθεγγόμενον, φαιδραὶ τοῖς προσομιλοῦσι προσεγγίλων αἱ χάριτες· διαφαίνοντο δὲ οὐδὲν ἤττον, καὶ ὅτε ζῆλον δικαίῳ παρεθερμαίνου κατὰ τῶν μοχθηροτέρων καὶ δεομένων τραχυτέρας τῆς ἐμβριμῆσεως. Καὶ πού τις ἐπιπληττόμενος, μὴ πῆνυ τι συνώδης ὦν τὴν ψυχὴν, ἤττον ἐδόκει δάκνεσθαι ἢ ἡδεσθαι, μίμψων ἐπακούων γλυκυθύμων πλέον διὰ τὸ εὐχαρι, ἢ θακεθύμων διὰ τὸ ἐπίχολου· καὶ ῥόδοις χαρίτων πνέουσι πάττεσθα, ἡ κέντροις ἐπιστρέφουσι βάλλυσθαι. Οὕτως οὐτὲ τὸ χάριέν σου ἀκεντρον ἦν (ἀνεκίμενον γὰρ ἂν ἦν, καὶ πρὸς νοθεσίαν ἀμβλύτερον), οὐτὲ τὸ παροξυνόμενον ἄχαρι τῷ παντι· Ἐκάτερον δὲ δι' ἐκάτερου περιχωροῦν ἄριστα κεραμεῖον ἐγκαταμίμικτο. Οὐκοῦν τίνα τῶν σῶν, εἴθ' ὅσα σπουδάζοντι σοι πεπύνηται, εἴτε σχολάζοντι πέπαικται χαριέντως, οὐκ ἀνὰ στόμα τοῖς φιλόλογοις φερόμενα περιέδονται; Ὡν οὐκ ὀλίγα καπὶ ταῖς ἀγοραῖς καὶ τριόδοις ἀκούσαι τις ὡς τὰ παροιμιώδη περιλαλούμενα.

Tanti et tam boni viri mortem luctus omnium civium secuta est, præsertim ejus urbis quæ, ut uxor marito privata, luctu oppressa humi sedet, imo omne solamen recusans in defuncti tumulum projecta adeo mærori indulget ut lacrymæ ipsius genas permeent, ut cum Jeremia loquar². Jam enim corona ab ejus capite delapsa erat, et uxor inhumari quam conjuge privari malebat; imo si daretur, se ipsam marito sacrificare parata erat, ut apud Xenophontem Panthea uxor mariti amatissima.

μονομένης ἐκείνου, τίθεται. Εἰ δ' ἐξῆν, κἀν ἐπίσφαξεν ἑαυτὴν τῷ ἀνδρὶ, ὡς ἡ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι καλὴ καὶ φιλανδρὸς Πάνθεια.

Hæc fere autem lugens gemensque dixerit: « Quis sine gemitu profundo, quis sine lacrymis nuntium allatum audiverit? Me miseram! Obiit pastor egregius qui vitam pro me dedit; decessit vir sapiens qui multimoda virtute valebat, antistes meus, magnus Eustathius, nomen venerandum, celeberrimum! Me miseram quæ sponsum perdidit, cui quondam feliciter nupta fui, et qui mihi nunc morte ereptus est; qui nuper, ut cum Davide loquar³, vestiebat me coccino in deliciis et præbe-

Α μῆσεως. Κατὰ ταυτὰ καὶ τῶν προσόντων σοῦ, τῆ καθ' ἡμᾶς θεοειδεσάτω ἡλίω, οὐκ ἀνδρείος ἦν, ἀλλ' ἄνευ καὶ ἰταμὸς, ἀγνωσῶν, ὅποι ποτὲ κινδύνου φέρεται, ὁ μὴ πάνυ τι εὐλαβῶς προσίων καὶ πεφυλαγμένος, μήπου τι ἐκμελὲς παραφύγεται, ἢ ἄλλως ὑπαγοικίσσεται. Τὸ γὰρ ἐπιτιμηθῆναι παρὰ σοῦ ἴσον ἢ τῷ γε μαινομένῳ, καὶ τὴν γῆν διαστῆναι οἱ αὐτῆν. Οὐ γὰρ ψυχαγωγῆσαι μόνον ἐμμούσεως ἐπαγωγότατος ἦσθα καὶ χαριστάτος, ἀλλὰ καὶ ἐπιπλῆξαι παιδευτικῶς ἐμβριθέστατος· οὐ κατὰ τὸν παρ' Ὀμήρῳ δεινὸν ἄνδρα, ὃς τέχνην κεν, φησί, καὶ ἀνάτιον αἰτιόωτο. Τὸ γὰρ εὐλόγη καὶ κερία πλεον ἢ τῷ σφοδρῷ βάλλων, ἐπίστραφες τὸν ὑκαίτιον, ὡς μὴδ' ἂν αὐτὸν τὸν ἐπιτιμώμενον ἀπαρνεῖσθαι τὸ μὴ οὐ δικαίως εὐθύνησθαι. Οὕτως ἢ τὴ ἀγιοπρεπῆς χάρις ἐπεμεΐδια σοι, μακαριώτατε ἀνδρῶν, καὶ τὸ φοβερὸν ὡσπερ τι θεῖον ἀγιότητος παρείπετο δορυφόρημα· ὡς τοὺς ἐντευξομένους, ὑφορωμένους μὴ τῶν σῶν χαρίτων ἐκπέσειν, ἢ ταῖς σαῖς ἐπιτιμησῆσαι περιπέσειν, συνάγειν εὐλόγη δέει τὸν νοῦν, καὶ κατὰ τοὺς τελεσθησομένους μόνον οὐ περιφρονητῶν δέισθαι καθάρσεων. Καὶ Κλέαρχος μὲν ὁ Λακωνικὸς, ὡς πού Ξενοφῶν ἰστόρηκε, καὶ στυγρὸς

Εἰκότως οὖν ἐπὶ τοσούτῳ καὶ οὕτως ἀγαθῷ ἀνδρὶ καὶ κοινωφελεῖ τετελευτηκότῳ κοινὸν καὶ πένθος ἀπάντων καθίκετο· μάλιστα δὲ τῆς ἰδίου ἀγαθὸν λαχούσης ἐκείνου πόλεως, ἢ καὶ νῦν, ὡσπερ τις γυναικίαν γυνὴ παρθενικὸν αὐτῆς ἄνδρα πενοῦσα, κάθηται χαμαὶ, μᾶλλον δὲ περὶ τὸν πολυδάκρυτον τάφον κυλινδομένη καταλοφύρεται ἀραράκλητα· καὶ τὰ δάκρυα αὐτῆς, εἴποι ἂν Ἰερραμίας κατοικτιῶν αὐτῆν ὡς τὴν πάλαι Σιών, ἐπὶ σιαγόνων αὐτῆς. Ἔτεσε γὰρ ὁ στέφανος τῆς κέφαλῆς αὐτῆς, καὶ τὴν αὐτὴν ὑποδῦναι γῆν πρὸ τοῦ περιεῖναι,

Ἄγε μὴν ἐξάρχουσα τοῦ θρήνου εἴποι ἂν· ε Τίς ἀκούων οὐκ ἂν ἐπιστενάξῃ βαρῶ, καὶ πολυκρουνσὺν ἐπισπένδοι δάκρυον; Τάλαινα ἐγώ· οἴχεται μοι ὁ καλὸς ποιμὴν, ὁ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ ἐμοῦ τιθείς. Οἴχεται μοι ὁ σοφός, ὁ πολὺς παντοῖαν ἀρετῶν, ἐμὸς ἀρχιερεὺς, ὁ μέγας Εὐστάθιος, οἶμοι! τὸ στεμνὸν καὶ πολυῦμνητον ὄνομα. Ὡμοι τῇ δυστήνῃ! φροῦδος ὁ καλὸς νυμφίος ἐμοῦ, ὃ πάλαι μὲν ὑπὸ νυμφαγωγῷ τῷ πνεύματι εὐτυχεῶς ἤρμοσμαι, νῦν δὲ θανάτῳ διεξευγμαι δυστυχεστάτα· ὃς ἔπαρχος μὲν

² Jerem. ix, 18. ³ Psal. xlv, 10.

(χρησάτω γάρ μοι καὶ Δαυὶδ ἐκ τῶν ἑαυτοῦ θρη-
 νων) ἐνεδίδυσκέ με κόκκινον καὶ χρυσοῦν κόσμον,
 τοὺς πολυτιμῆτους ἐκείνους καὶ λαμπροὺς λόγους·
 νῦν δὲ σιωπῶντος ἀποκεκόσμημαι, καὶ ὄρνυνα
 περιβέβλημαι, καὶ οἷα καταμυλαινεὺς οἶδεν ὑπὲρ
 πᾶσαν ἀθάλακην ἢ λιγυνώδης καὶ καπνηρᾶ τῆς χηρείας
 κείμενος. Μὴ εὐαγγελισάσθω τις τῇ πρεσβυτάτῃ
 Ῥώμῃ τὸν Εὐσταθίου μόνον, μὴδ' ἀγγειλάτω ταῖς
 ὑπ' αὐτὴν Ἰταλικαῖς πόλεσι, μήποτε ἐψηθῶσιν οἱ
 ἀλεξίαι καὶ ὑπερήφανοι, καὶ τὰς ἐπὶ δογματικαῖς
 προβλήμασι διαλεκτικὰς προσβολὰς θαρσύνωσιν,
 ἃς τωτέως ἀντιπεριείσαντο, τὸ τῆς ἐκείνου γλώττης
 ἄμαχον ὑφορώμενοι. Πέπτωκεν ἀνὴρ, οὗ πᾶς ὁ
 κόσμος οὐκ ἔν ἀξίως πέπτωκε, φεῦ! ὁ ὑπανάχων με,
 ὁ φέρων ὑψοῦ. Καὶ πῶς οὐκ ἔδη πεσοῦμαι δειλαία
 καὶ αὐτῇ, ὑποσπασθέντος τοῦ ὑπερείδοντος; Τίς
 οὐκ ἐπικλύσει με φλοίσθος ὑδριστής, τὸν μέγαν
 ἀποβεβλημένην προβλήτα, περὶ ὃν ἅπας κλύθων
 προσκράσων εἰς ἄβρῶν διελύετο; Ὡς οἶον λειμῶνα
 χαριῶν θάνατος ἐπιστρατεύσας ἐθῆσεν οὗ καὶ
 Σικελικὸς πόλεμος, καίπερ διαφθεύρων πάντα θεῖά
 τε καὶ ἀνθρώπινα πράγματα, ὡς ἀψύχτου καὶ
 ἱεροῦ τινος ἄλλου ἐφείσαστο! Ὡς οἶον μύρον σοφίας
 εἰς ἄρδην καπτήρυσεν, ὑπὲρ τῷ μαρτυρικῷ μου
 τύπῳ προσεπιπνέοντος ἡδίστου εἰς ὄσμην πᾶς τις
 ρολόκλος ἔθην! Ἐγὼ δὲ κατὰ τὴν ἐν ἄσμασι νόμ-
 φην ἐν μύροις ἐστηριζόμενος, καὶ μύροις διπλοῖς, τῷ
 τε ἄρ' αἱμάτων μαρτυρικῶν καὶ τῷ ἐξ ἰδρώτων
 ἀρχιερατικῶν ἀπατμίζοντι· καὶ τῆς ὑπ' ἄμφοιν
 εὐωδίας Χριστοῦ, κατὰ Παῦλον, χεῖς εἰς μὲν ὄσμην
 ἠσφαρευόμενῃ ζωῆς, νῦν δὲ ριγίστη θανάτου ὄσμῃ
 εἰς θάνατον ἀποπνίγομαι. Οἶον στόμα χάρισι βρῦον,
 καὶ παρήσιας εὐλόγου πέλεκυς, ὑστατα μέμυκεν! Ὡς
 οἷα χεῖρες χειλῶν μυρίπνοος κέχεται κατὰ γῆς! Ὡς
 οἷα γλώττα πυρίπνοος ἀπέσθηκεν! Ἡλίκη δειπτη
 φωνί! Ὡς σχῆμα καὶ πρόσωπον, αὐτοσεμνότητος
 ἀγάλμα, εὐλαβείας ἀκρόπολις! Ὡς ὄμματα, τῆς
 ἔδου σταθρᾶς γαλήνης ἀγγελοὶ, ὡς αἰδοῦς λύχνοι,
 ὡς σφραγίστης θάλαμοι, ποῦ ποτε οἴχασθε; Δεῦρ'
 ἴθι, φιλοσοφία σιμνή. Δεῦρ' ἴθι, χλιδῶσα δι' ἐκείνον
 βητορικῆ. Παρομάρτει καὶ σὺ, γραμματικῆ μετὰ
 χοροῦ, ὅσος ἐγκύκλιος. Καλῶ γὰρ ὑμᾶς ὡς σοφάς,
 κατὰ τὸν προφήτην, καὶ θρηνοῦσας ἢ συνθρηνοῦσας,
 ὡς συγχρηνοῦσας ἐμοὶ νυμφίου κοινοῦ· ὅτι μὴ
 ὄνοιν ἀδελφαῖν ἐπιστήμαιν κατὰ τὸν θεῖον Ἰακώβ,
 ἀλλ' ἀπασῶν ἀπαξιαπλῶς ἔν ἀνὴρ ὁ ἀνὴρ· οὐδ'
 ἔθνοος ἐνὸς φυλάρχους δώδεκα, τῶν δ' ἑκασταχοῦ
 τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς σχεδὸν ἀπασῶν ἐκκλησιῶν
 ἡγεμόνας δι' αὐτὸν ἐτεκνώσατο. Ὡστε καὶ πάσας
 ἐκκλησίας ὡς ὀφθαλμίας προγόνου κοινοῦ κατὰ λόγον
 συγκαλίσσω τοῦ θρήνου συναπάρχεσθαι, καὶ πρό γε
 πᾶσῶν τὴν πρεσβυτάτην ἀπασῶν μητέρα, τὴν νεάν
 Ἰωάνη, ὡς τοῦ καλλίστου, ὃν ἡγάπα, πεσόντος κατὰ
 τὴν προφητικὴν ἠπειλήν. Οὕτω γὰρ τραγικώτερον
 περιεστήσομαι κύκλον εἰς ξυναυλίαν πένθους κοινοῦ
 καὶ συμφορᾶ κοινῆ πρίποντας. Ἦ που καὶ ὡς
 Αἴγυπτος ἐπὶ πολὺ τὸν Ἰακώβ τοῖς περὶ τὸν Ἰωσήφ

bat ornamenta aurea cultui meo, id est orationibus
 splendidissimis. Nunc autem ubi silet, ornamento
 exuta, nigris induta vestibibus incedo et caligine
 viduitatis omni nigredine atriori. Absit ut quis ve-
 teri Romæ aut cæteris Italiæ urbibus Eustathii
 mortem ut lætium afferat nuntium, ne superbi et
 invidi de calamitate nostra gaudeant et novo ar-
 dore fidei quosdam aggrediantur articulos, quod
 hucusque facere ausi non sunt, Eustathii eloquen-
 tiam victricem timentes. Sic vir e vivis secessit,
 quo totus non dignus erat mundus. Eheu! occidit
 præsidium meum. Et quomodo egomet rebus de-
 speratis ipsa non cadam? Diri posthac fluctus me
 propugnaculo privatam vexabunt, qui antea sco-
 pulis allisi in spumas abierant! Quod pratum amœ-
 num mors vastavit, quod bellum Siculum, quod
 omnia divina et humana ædificia destruxit, tan-
 quam lucum diis sacrum intactum reliquit. Jam
 pretiosum sapientiæ balsamum profusum est, quod
 odoris suavitate omnes qui res præstantes amant
 allexit; et ex utroque ego heri secundum Pauli
 verba Christi dulcem odorem vitæ gustavi; nunc
 autem mortis horribili odore suffocor. Cum eo
 vita defuncto os gratiosum, instrumentum magnæ
 libertatis, periit! Labia balsamica obmutuerunt;
 lingua ignivoma extincta est. O vultum archety-
 pum summe venerandum, arcemque prudentiæ!
 O oculos perpetuos veræ lætitiæ indices, qui vere-
 cundiam, qui castitatem demonstrabatis, quid eva-
 sistis? Adesto, Philosophia, adesto, Rhetorica, ab
 Eustathio tantopere promotæ! Adesdum tu quoque,
 Grammatica, cum satellitibus tuis. Lamentatrices
 vos statuo sapientes, secundum verba prophetæ,
 ut, viduæ cum sitis et ipsæ, magnum sponsum
 mecum plangatis. Non enim tantum ad instar Ja-
 cobi patriarchæ, scientias geminas uxores duce-
 bat, sed omnium una maritus erat; nec unius po-
 puli duces numero decem, sed omnium provincia-
 rum Romanarum duces procreavit. Hanc ob cau-
 sam omnes civitates avo communi orbatas in spiritu
 convoco ut planetum mecum ineam; sed ante
 omnes omnium avitam, novam Sionem, cujus præ-
 stantissimus filius (secundum prophetæ verba)
 quem unice diligebat, decessit. Ita enim majori
 lugentium caterva stipatus ero, ut in communi ca-
 lamitate convenit. Quemadmodum enim Ægyptii
 cum Josepho ejusque familia Jacobum diu luge-
 bant, ita multi exteri cum Romæis salem aposto-
 licum terræ, solem universi evangelicum qui hinc
 inde virtutis ac sapientiæ splendorem effundit, de-
 siderio suo prosequuntur. Hic enim sol non ad
 me solum, sed per universam almam terram radios
 suos emisit. Nunc autem, ubi communis omnium
 pharus extincta jacet, caligo non brevis, sed
 diuturna, imo æterna tellurem occupat, postquam
 sepulcrum sidus coruscans devoravit. Per hæc
 tenebras, animalibus rapacibus ac furibus justo

‡ Jerem. ix, 17.

amiciores, que me miseram calamitas manet! Publicanis et vectigalium exactoribus præda facilis et grata ero, quam pastor egregius non amplius custodit, curaque particulari ac sollicitudine prosequitur. Somnum enim æternum dormit Eustathius telis exutus, quibus nos contra malos defendebat; qua pastor alter Davides⁵ erat qui usum ac leonem raptorem, ove e gula erepta, occidit, « sicut pastor, teste Scriptura⁶, de ore leonis duo crura aut extremum auriculæ eruit. » Aut enim ad Dominum preces effudit, aut regum animos permovit, et mala fortuna evanuit. Nunc vero, proh dolor! postquam quieti se daturus in lectulo recubisset, me insalutato, diem obiit supremum. Tanto viro quomodo misera ego superstes ero? » πάντως δασμολόγοις βρωθήσομαι, ὡς ἐτοίμη καὶ θηρῶν ἐκδοτός. Οὐκίτι γὰρ ἐπαγρυπνήσει μοι ἐκεῖνος ὁ μέγας ἐμὸς φυλακὴς ὁμοίαν· οὐ φυλάξει νυκτὸς καὶ μεθ' ἡμέραν ἐπ' ἐμὲ φυλακᾶς· καθύψει γὰρ ὕπνον ὄντως παγκρατῆ καὶ τοῦ συνήθους μακρότερον ἀτρεμῆς δὲ σφειδόνῃ λόγων ἐκεῖνου, καὶ οὐκίτι φοβεῖ θηρία πονηρὰ βάλουσα. « Ἄλλος γὰρ ἦν οὗτος τὴν ποιμαντικὴν Δαυὶδ ἄρκτον τύπων καὶ πατάσων λόντα, εἴποτε λάβοι τι τῆς κατ' αὐτὸν ἀγιῆς ἐπιών, ὅπερ καὶ ἐξέσπα τοῦ στόματος· « ὡς ὅταν ἐκπάσῃ, φρεσὶν, ὁ ποιμὴν δύο σκέλη, ἢ λοβὸν ὠτίου ἐκ στόματος λόντος. » Ἡ γὰρ ἀλαλήτως ἰδοὺ πρὸς Κύριον, ἢ βασιλευσὶν ἐπίστελλε, καὶ παραυτὰ τὸ λυποῦν ὡσπερ τι νέφος παρίπτατο. Νῦν δὲ ἀλλὰ καὶ ὁ τοιόσδε φεῦ! ἠρπάγη θανάτῳ νυκτὸς ἐπιπεσόντι, ὅτε πρὸς βραχὺ τοῖς μεθήμενοις μόχθοις ἐπιτυστάξας κατακλιθεῖται ἐπὶ στρωμνῆς, οὐδὲ λοισθίου μετασούς μοι προσφθίγματος, οὐκ ἐπισκῆψας τὰ ὕστατα, οὐ τὰ ἐξιτήρια συνταξάμενος. Εἶτα τοιοῦδε ἀνδρὸς ἐπισσοῦσα, ἐπιβίωσαι ἢ δυσδαίμων ἀνέξομαι;

Hæc et alia hujusmodi cum gemitu clamans B Θεσσαλονικη πολλὰκις ἀνομιώζουσα καὶ κωκύουσα, ποθήσει τὸν οὐκίτι παρόντα, καὶ μάτην ἀνακαλίσσεται, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς δεινοῖς μεμνήσεται. Σὺ γὰρ, ὦ τῶν πάντοτε πανσόφων ἀρχιερίων μακαριστότατε, μετέθης ἐνθένδε ἰλιως, καὶ ἀγρυπνὸς νόσοις, καὶ πάσης θνητῆς δυσχερείας ἀπηλλαγμένος, ὡς χιτωνίσκον ἐκδεδυνκὸς τὸ σῶμα, εἰτ' οὖν ἀποθέμενος, οὐ βία περιπεκομένῳ καὶ ἐπισπωμένῳ ἀπερρώγως. Πάλαι γὰρ τὰς σχετικὰς τοῦδε ἀντιλαβὰς ἐξαλυσκάζων, ἀπιστάταις φιλοσόφῳ μελέτῃ θανάτου· ἀκροθιγῶς δὲ παραψαύων καὶ βραχεῖ ποδί καὶ οἷω ἂν τις ἐν ἐπιπέδῳ ἐπιφανείας ἐφαπτοίτο σφαῖρα, τοσοῦτῳ περιπέκοιο ἢ παρήρητησε τοῦτο, ὅσῳ μὴ ζημιούσθαι τὰ παρ' αὐτοῦ εἰσφερόμενα τῇ ψυχῇ φυσικὰ τε καὶ ὀργανικὰ πρὸς ἀρετὴν ὑποურγήματα· ὡς ἐπὶ λυσιμελεῖ δὲ ὕπνῳ ἀνακλιθεῖς, δέδωκας ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τοῖς χροτάφοις ἀνάπασιν· εἰτ' ἐλελήθεις ὕπνῳ ὕπνον ἐπισυναψας, τῷ διακοπτομένῳ τὴν ἐγγήγορσεν τὸν συνεχῆ τῷ βραχεῖ τὸν μακρότατον, καὶ τῷ ἐκβαίῳ τὸν χαλκῶν· καὶ οὕτως ὕπνώσεις εἰς θάνατον ὅστων Θεοῦ καὶ Θεῶν τιμιώτατον. Οὐ χεῖρες νηρῶν καθέλιον ὁμοίαν σά, ἢ μετῆ, ἐπὶ λέχους νεκρούμενα ἤρμωσαν· ὕπνου δὲ πανάπαλος ἐπαφῆ, τοῖς φίλοις ἑαυτῆς θελήτῳις εὐνάσσασα καὶ κλινοπετῆ ρυθμισασα, ἀτάραχον οὕτω καὶ ἐποχον ὕπνῳ γαλήνῃ καὶ ὡς δι' ὄνειρων πυλῶν εἰς θάνατον προὔπεψεν, ἢ (προσφύεστερον εἰπεῖν) ὡς ἐξ ἄλλοδαπῆς τῆσδε τῆς παροικίας εἰς τὴν ἐκείσε πατρίδα διεπόμεθεν· ὡς καὶ τις ἠρωϊκὸς καὶ πλὴνπληθὸς

⁵ I Reg. xvii, 34. ⁶ Amos iii, 12. ⁷ Gen. xlix, 32.

σοφῆς ἐξ ἑλλοτρίας νήσου παρὰ τῆ κοιτῆσι καθύδων Α εἰς τὴν ἐνεγκαμένην νήσον κομιζέται. Κατὰ γὰρ τὸν θεοπσίον Ἰακώβ ὡς κατέπαυσας ἐπιτάσσων τοῖς κατὰ πνεῦμα υἱοῖς σου, ἐξήρας ἐπὶ τὴν κλίνην τοὺς πόδας ἐξήλιπες· ὅτε καὶ ὑπαρ, οὐκ ὄναρ, κατ' αὐτὸν ἄρας, ὃν αὐτὸς ἑαυτὸν διεδαθμίδωσας κλίμακα· ὡς κρηπίδα μὲν βαλόμενος πολιτευτικὴν μετριοπάθειαν, τῆ δὲ μετριοπαθείᾳ τὴν καθαρτικὴν ἐποικονομασάμενος ἀπάθειαν, ἐπὶ δὲ τῆ ἀπαθείᾳ τὴν νοσηρὰ ἐνέργειαν, ἐπὶ δὲ τῆ νοσηρᾷ ἐνεργείᾳ τὴν ἐπὶ κρηπίδι βῆθραν τῆς θεώσεως· ἐφ' ἣν καὶ ἄγγελοι πύργους ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον, ὁδῶποιούντες σοι τὴν ἀνοδὸν καὶ προπέμποντες ἀνιόντα ἐκ μὲν συναγωγαστικῶν καὶ σπουδαίου ἀνδρῶς εἰς θεωρίαν κεκαθαρμένον, ἐκ δὲ θεωρητοῦ πρὸς νοσηρὸν, ἐκ δὲ νοσηροῦ πρὸς Θεόν. Οὕτω καὶ ἡ κατὰ σὲ κλίμαξ Β ἐστηρικτο μὲν ἐν τῇ γῆ, τὴν δὲ κεφαλὴν εἶχεν ἀφικνουμένην εἰς οὐρανόν, ἐφ' ἧς καὶ ὁ Κύριος ἐπιστήρικτο, εἰς ὃν ἀνῆλθες ἐξ ἡμῶν τῶν χαμαι ἐρχομένων διὰ τῆς ἀναγωγῆς ταύτης κλίμακος, Θεὸς ἄγγελοις κατιοῦσι καὶ συνανοῦσι δρομοφορούμενος. Ἐχοιμ' ἀν λέγειν, καὶ ὡς ἀποστολικῶς τὸν δρόμον τετέλεικας. Ἄμειναι τοι καὶ ὡς ἐν φυλακῇ, τῷ βίῳ τῷδε, καὶ σὺ κατὰ τὸν κορυφαῖον Πέτρον τηρούμενος, ἐδίδεσο δυοῖν ἀλύσειν, ὑπνῶ καὶ δεσμῶ φυσικῶ· ἀλλ' ἐπίστα σοι ἄγγελος Κυρίου, ὡς ἐκείνῳ κειμένων νυκτῶς, καὶ παραχρῆμα ἐξέπεσον ἀπὸ σοῦ αἱ ἀλύσεις αὐταί, καὶ τῆς φυλακῆς ἐξῆεις ἀθετός, καὶ ἠκόλουθες τούτῳ ψυχαραγωγούτι σε. Τάχα που καὶ δράμα κατ' ἐκείνον ἐδοκίμει βλίπεν ἀμνημονῶν, εἰ ἀληθῆς ἐστὶ τὸ δι' αὐτοῦ γινόμενον· ἴως τῆς σιδηρᾶς πύλης αὐτομάτως ἀνοιχθείσης σοι, τῆς φερύσης εἰς τὴν τοὺς θεμελίους ἔχουσαν πόλιν ἐξῆλθες, ὄντως καὶ σαφῶς, ἐγνώς, ὅτι ἀληθῶς ἐξαπέστειλε Κύριος τὸν ἄγγελον αὐτοῦ, καὶ ἐξείλετό σε ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου. Μᾶλλον δὲ ὁ Κύριος αὐτὸς μέσης νυκτῶς ἐλθὼν, ἐργαγορότα σε ὑπὸ λύχνῳ διακρίσεως καιομένων, καὶ σφροσύνη τὴν ὀσφύν περιεζωσμένον εὔρεν. Εἰ γὰρ καὶ φυσικῶς ἐκάθευδες, ἀλλ' ἡ καρδία σου ἄλλως ἠγρύπνει, κατὰ τὰς φρονίμους παρθένους ἀσβεστον τὴν λαμπάδα κοσμήσασα. Τούτῳ τοίνυν καὶ τῷ καλῷ νυμφίῳ ἄνωγί τῆς νυκτῶς ἐλθόντι ἐτοιμῶς ἐκπύτηκεν.

Ὅντως τοῦ παλαι χυροῦ γένους κόμμα σὺ λοιπὸν καὶ παρὰ τοῦτο κατὰ τὰ πάτρια ἐκείνου βιούς, οὕτω καὶ τίθησκας μαλακῶ δεδμημένος ὑπνῶ· μᾶλλον δὲ συζεύξας ξυνωρίδα ἀδελφῶ διδυμούντε, ὑπνον καὶ θάνατον, ξυνωρικεύσω, καὶ ἐπιτάσθης εὐθὺ τοῦ χώρου τῶν ζώντων, καὶ τῶν οὐρανοῦ πύλων ἀνοιγομένων σοι χαίρων εἰσόδος, κατὰ στολὴν ἀρχιερατικῆς δόξης ἡμισισμένος, καὶ τοῖς ἀμφιπονοούμενοις τὸ ἐκείσε θυσιαστήριον προστιθέμενος. Ἐυθα τῶν μὲν περὶ τὸν Ἀαρὼν καὶ Σαμουὴλ ὁ θίασος ὑπανίστανται σοι καὶ προεδρίας παραχωροῦσιν, αἰδοῦμενοι οὐ μόνον ὡς ἱεραρχία σιμωνότερα τῆ κατὰ Χριστὸν ἐπιπρέποντα, ἀλλὰ καὶ ὡς λαμπρότεροι τῶν παρ' ἐκείνοις χυροῶν ροίσκων καὶ κωδίσκων κυκλοῦμενον, οἷς εὐαγγελικῶς ἅμα καὶ ῥητορικῶς ὑπερήστραπτές τε καὶ ὑπερεβρόντας τὰ κατὰ τὸν ὑπόζοφον νόμον καὶ ἰσχύρων σύμβολα. Τῶν δ' ἐν τῇ χάριτι πάλιν ἀρχῶν καὶ σοφίας στεφάνῳ τὴν ἱερατικὴν ἐπιεκοσμηκῶτων κίθαρην εὐθεν μὲν Κλήμεντες καὶ Διονύσιοι προσυπαντώσει καὶ περιπτύσσονται σε, χαίροντες τῷ ὁμοίῳ καὶ

non per somnum, sed veram vidisti, cujus gradus pertransiisti, a moderatione in rebus mundanis ut fundamento exorsus, animam a cupiditatibus liberans, spirituale instituens regnum, summum autem gradum divinitati attribuens; scalam, inquam, per quam angeli ascendebant et descendebant, viam tibi monstrantes, et Eustathium, qui per episcopatum ad contemplationem præparatus erat, a contemplatione a Dei ipsius intuitionem perducentes. Sic quoque scala ante oculos tuos posita cælum attingebat, et in cuius apice Deus residebat; per quam, nobis humi relicti, per meos angelos, deus factus ipse, ad Deum ascendisti. et ut apostolus iter tuum conficisse mihi videris. Nam procul dubio, sicut Petrus princeps apostolorum, tu quoque in carcere duabus vinctus catenis, somno ac corpore tenebaris, sed angelus Domini ut illum quondam noctu, nunc te adit, et confestim catenæ ceciderunt de pedibus tuis, et vinculis exemptus eum qui animam tuam traducebat, sequebare. Tu quoque fortasse, ut Petrus, visionem videre tibi videbaris, et utrum ab angelo facta vera essent dubitabas, donec porta ferrea sponte aperiretur et in urbem egregie obmunitam egressus videres. Dominum vere angelum suum misisse qui te a mortis manibus eriperet. Quin Dominum ipsum media nocte expergefatum zona honestatis te cinctum reperiisse crediderim. Quamvis enim corpus tuum dormiret, mens tamen tua vigilans, ut virgines prudentes, lampadem ardentem ornabat. Quare ad obviam Sponso eundem hora noctis intempestiva paratus eras.

Ætatis auri tu revera superstes esse videris, et, ut tum fiebat, dulci somno irretitus mortuus es, imo post obitum in biga somni ac mortis vectus e viventium terra ferebaris, et per portas cœli apertas lætus, gloriæ archiepiscopalis veste indutus ingressus, iis quibus sacra peragere demandatum erat, accensebaris. Ibi coram te, inque tuum honorem surgunt qui circa Aaronem ac Samuelem sacra faciunt, non tantum quia inter Ecclesiarum antistites mirum in modum excellis, sed quia tunica tua pluribus quam illorum tunica malis puniceis ac tintinnabulis aureis interstincta erat; quam ob rem ut Evangelii prædicator et ut orator legis obscuræ symbola fulgurando superabas. Ibi tu viros ingenii ac animi dotibus ornatissimos, Clementes ac Dionysios obvios habebis et de te ut fratre gaudentes, qui ad ipsorum exemplum, philosophiam Græcam Christianæ philosophiæ, servam diligentem dominæ sanctæ subiecisti. Te Basilius et Gregorius gratisimum advenam excipiunt, et dignum qui cohæres sis judicant cum iis qui sicut tu orationibus exi-

miis et plus quam argenteis vel aureis Ecclesiam A condecoraverunt. Phineæ quoque collegium sine odio et invidia te ad ipsorum partes trahunt; probe enim sciunt te ad impietatem lapsos verbis reprobatoriis acrius quam gladio vulnerasse. Tandem Christus, verbum vivum, sapientia omnium creatrix, te a dextris prope thronum sistit, majusque sapientiæ poculum offerens, novam tibi potionem propinat, quam cum hominibus perfectis in regno paterno gustare ab omni tempore destinatum erat: « Neminem enim diligit, Salomon dicit, nisi eum qui cum sapientia habitat⁸. » Tu autem qui jugiter cum illa manes, solius sapientiæ illecebris detinebaris, imo cum ea quasi cum uxore conjunctus ei vivebas, ei mortuus es, et nunc quidem ab omnibus corporis miseriis liberatus, fontis B ejus æterni iustam partem es assecutus.

παριστήσατό σε και μείζονα σοφίας ἰσθησί σοι κρατήρα, και τοῦ καινοῦ προπίνει σοι πόματος, ὅπερ μετά τῶν ἀξίων ἐν τῇ πατρικῇ βασιλείᾳ πίνειν ἀφευδῶς ἐπιτήγελτο. Αὐτός σε γάρ οὐδέτι ἀγαπᾷ, ὡς φησι Σολομῶν, εἰ μὴ τὸν σοφία συνοικοῦντα. Καὶ σὺ δὲ, παροικῶν ἐτι δεῦρο, μόνου κάλλους σοφίας ἐάλως, και μόνῃ σοφίᾳ προσετιτῆσαι εὐθύς ἐκ παιδός, και συνδιαβειώσκας ταύτῃ και ἐπανίψυξας, και νῦν τὴν αἰδιον ταύτης πηγὴν, καταλλῆλον λήξιν, κεκλήρωσαι, τῶν ἐνταῦθα περὶ τὸ σῶμα και ἐν σώματι δυσκόλων ὑπεραρθείς.

Quod si nos terrestres incolas respicis, o chara anima ut sane facis; vox enim mystica nos docet hoc præmium honorificum esse justis, ut tu, aut pignus bonorum promissorum, quæ oculus non vidit, auris non audivit et quæ in cor hominis nunquam descenderunt⁹, noli hocce lacrymarum sacrificium aspernari, quod tibi quamvis super sepulcrum tuum non effusum offero (quod complecti consolationis ergo non mihi datum); quamvis istæ lacrymæ melle laudum tuarum non satis conditæ sint. Tu mihi quoque guttulam gratiæ tuæ committas; ejusmodi enim officia præstare, dummodo velis, nunc maxime magis quam antea vales. Non postea oculis nos videbimus, non per litteras confabulabimur; immensum enim spatium inter terram et cælum sidereum, id est inter nos intercedit; attamen non desperamus fore ut tecum una simus. Ista quidem intercapedo nobis quoque transilienda, quamvis post tempus, erit. Sed alia mihi nunc intercapedo in mentem venit multo horribilior, nec minor quam distantia inter sinum Abrahami et inferni gurgitem, et ubi hinc inde transire non datur. Tu quidem in beatorum numero versaris, nobis autem maxime metuendum est ne ut divitis illius in gehenna ardentis socii ad eandem pœnam condemnemur et in æternum a te separemur; quæ quidem separatio cum præsens tum futura animum meum gravissime angit. Faxit Deus pro misericordia et tui gratia ut Moysem et prophetas audiamus Christique Domini testimonio credamus qui a mortuis resurrexit, et ut sinceram facianus penitentiam agamus, ne et ipsi in istum locum tormentis horrendum detrudamur, sed digni habeamur qui tecum Deo omnipolenti sacra per-

κατὰ ταῦτα σφίσει ὑποκλίναντι τὴν Ἐδέσσα φιλοσοφίαν τῇ Χριστιανικῇ θεοσοφίᾳ και σεμνῇ δεσποτικῇ σπουδαίαν θεράπειαν · ἐνθεν δὲ Βασιλείοι και Γρηγόριοι δεξιούνται σε, και τῶν παρ' αὐτοῖς συγκληρονομεῖν ἀξιοῦσι μόνων, οἷς κατ' ἐκείνους περιέθεκας κόσμον τῇ Ἐκκλησίᾳ πολύτιμον, λόγους λαμπροῦς και δόγμασιν εὐαγγελικοῖς γεγονωμῖνους θαυμασιῶς, και ὡς εἰ τις ἀργύρῳ χρυσὸς ἐπιχείοιτο. Ἡ που και τοῖς περὶ τὸν ζηλωτὴν Φινεῖς οὐκ ἀζηλα τὰ κατὰ σε και ἄλλας ἀδέρεια; Ἀνθίλοκουσι δὲ σε και οὔτοι πρὸς ἐαυτοῦς και καθίζουσι πάρεδρον, εἰδοῦτες, ὡς πλείους αὐτὸς ἤπερ οὔτοι η κερνομαίαις ἐκφύλοις συμφθειρομένους δι' ἀμφοῖν ᾄθησας, και τομώτερον σιρομαίετον παντὸς ἐλιγχοῖς διήλασας. Ἐπὶ πάσι Χριστός, ὁ Λόγος, ὁ ζῶν, ἡ αὐτοσοφία, ἡ πάντων γενέτις, και πάντων τεχνίτις, ἐκ δεξιῶν και ὡς ἐγγυτάτω τῶν ἐαυτῆς θρόνων

Ἄλλ' εἰ τι τῶν ἐνταῦθα και νῦν κλύων ἐπίστρεψαι, ὡ σοφὴ και φίλη ψυχὴ, ὡσπερ ἄρα και ἐπίστρεψαι δῆπου (γέρας γάρ, ὡς ἐν ἀπορρήτοις μανθάνομεν, τοῦτο τοῖς κατὰ σε, εἴτ' οὖν ἀρραβῶν τῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθῶν, τῶν οὐθ' ὁρατῶν ὀφθαλμοῖς, οὔτ' ἀκουστῶν ὤσιν, οὔτ' ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ καταληπτῶν), δέχοιο τήνδε ὡν σπένδω σοι διακρίων χορὴν, οὐκ ἐπὶ τῇ πολυλόβῳ και πολυκλαύτῳ σῶ κειγμένην τύμβῳ (ὅτι μηδὲ περιπτύξασθαι τοῦτον ἐνεσί μοι, και τινα παραψυχὴν ἐκείθεν ἀρύσταθσαι), οὔτε πολλῶ και ὅσον ἐχρῆν ἐγκωμίων σῶν κεκαμμένων μέλιτι · και μοι τῶν σῶν χαριῶν ἐνσαλαξον ὄσονοῦν ψέκασμα · ἐξὸν γάρ σοι βουλομένομ χαρίζεσθαι, και μείζω νῦν ἢ πρότερον · Οὐ γάρ ἄστερος ὀψόμεθα θάτερον τοῦ λοιποῦ, οὔτε γοῦν, ἀνεπιστέλλοντες ἀλλήλοις, τὴν ἀποδημον ομιλίαν σοφισόμεθα · χάσμα γάρ μέγα, και ὅσον μεταίχμιον γαίης τε και οὐρανοῦ ἄστερόεντος, ἐστήρικται μεταξύ ἡμῶν τε και σοῦ. Και εἴθε μόνον ἦν τοῦτο, και οὐκ ἂν κρείττον ἢ κατ' ἐλπίδα ἡμετέραν ἐδόκει τὸ και

D ἐσαυθίς συνίσεσθαί σοί ποτε · περατὸν γάρ ἐστιν ἡμῶν ἀναγκαίως τοῦτο τὸ χάσμα, και ὅσον οὐδέπω και αὐτοὶ πρὸς τὰ αὐτόθι που πάντως ἐνθίνδε διαβησόμεθα. Νῦν δὲ δεύτερον ἐπ' αὐτῷ χάσμα πυνθάνομαι πολὺ φοβερώτερον, καθότι και ἀποτομία διαστάσιως ἀπέρρωγε πλείου, και ὅση τις ἂν γένοιτο ἢ ἀπὸ κευθμῶνων ἄδου ἐς κόλπους Ἀβραῆμ ἀγομένη διάμετρος · ὡς οὐδ' ἐτέρωσε τοῦ λοιποῦ διαβαίνειν ἐξείναι τοῖς παρ' ἐκάτερα. Δεδίεναι γοῦν ἀξιον, μὴ, σοῦ γε κατεληγρότος ἦδη τὴν τῶν κατὰ σε μακαρίων χώρων, ἡμεῖς ὡς ἀδελφοὶ τοῦ ἐν ἄδῃ βασανιζομένου πλουσίου εἰς τὸν αὐτὸν ἐκείνω τόπον ἀπαχθησόμεθα, και τότε δὴ τότε μεγάλῳ ὀτῶς και οὐδόλως περατῶ διαστησόμεθα χάσματι. Οὕτω και

⁸ Sap. vii, 28. ⁹ I Cor. ii, 9.

ἤδη παρόντι τῆς διαστάσεως ὑπεράχθομαι, καὶ τὸ A agamus et in sanctissimum veri tabernaculi a Deo
 μᾶλλον τοῦ χωρισμοῦ πλέον πεφόδημαι. Δοίη δὲ ipso, non ab hominibus exstructi introeamus pu-
 Θεός, Δεούμενος παρὰ σοῦ, ἀκούειν μὲν Μωσίου, rificaitque sacrificio supplices assistamus.
 καὶ τῶν προφητῶν, πείθεσθαι δὲ διαμαρτυροῦντων ἡμῖν καὶ τῷ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντι διεσπότη Χριστῷ,
 καὶ γρησῖως μετανοεῖν· ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους τῆς ἑκείνου ἀπέλθοιμιν. ἀλλ'
 ἀξιωθεῖσθαι σὺν σοὶ θύσαι τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, εἰς τὸ ἐνδοτερον ἄγιον τῆς ἀληθινῆς σκηνῆς,
 ἣν ἔπηξε Κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος, εἰσιόντες, καὶ τῷ ἐκεῖ νοητῷ θυστηρίῳ καθαρώτερον προσεδρεύοντες
 καὶ λατρεύοντες.

MICHAELIS ACOMINATI

CHONIATÆ

SANCTISSIMI ATHENARUM METROPOLITÆ

MONODIA

IN FUNERE FRATRIS, JUDICIORUM EPHORI IMPERATORIOQUE CUBICULO
 PRÆPOSITI, C. NICETÆ CHONIATÆ, HABITA·

Ex edit. Morellii. Paris. 1580, 8o. — Græcum textum post impressa Latina invenimus in cod. Paris. 1234,
 sæculi decimi quarti, bombycino, sed lacunis misere fœdato, quas Morellius interpres conjiciendo
 explevit. Exstat qualis qualis in fine hujus tomi)

O calamitosum nuntium! o adversum infe- B
 stumque rumorem! qui simul ac improvise et
 insperato hominum sermone meas ad aures
 allatus est; illæ mox tanto terrore concitate sunt,
 ut mihi (quod delirantibus et mente captis usu-
 venire solet) tinnire atque circumsonare, pectus-
 que adeo ipsum mœrore contabescens, mucrone
 peti transfigique videretur. Unde cruentas hasce,
 opinor, quas effundunt oculi lacrymas conceperunt
 cruentis illis guttis persimiles, quas tragædiis
 perappositi scenica vulgo venustas effingit: ut
 mirum sit, quin et ipse attonitorum illorum fana-
 licorumque unus aliquis evaserim, omnique sensu
 privatus in columnam aliquam dirigerim. Ad
 hodiernum tamen usque diem in vivorum numero
 supersum, non ignarus quantas in miserias sim
 prolapsus, quarum cognitione et conscientia, que-
 rulas has voces et singultus reciprocos elicio.

Verumenimvero fieri potest, ut hac arte pœnas
 a me vindex Numen exigat, ne forte mente in
 universum captus, et sensibus orbatus, extremo
 hoc supplicio siccis oculis, citraque dolorem
 constringar, sed integra mente præditus, quæque
 dolores persentiscere possit, acrius inde vivus
 vidensque lanciner. quidquid sane tristium sensu
 privatur, id demum doloris expers esse dicimus.
 At ego etiamsi in statuam aliquam transmuler,

¹ Gen. xix,

(1) Alludit ad illud Matth. v, 13: Vos estis sal
 terræ, etc.

sive lapideam illam, quæ (ut in fabulis est) mutas
 distillat lacrymas: sive illam, cujus in Scriptura
 mentio fit, quæque vulgo statua salis appellatur ¹
 (eodem certe mecum communique nomine, qui
 nihil aliud esse mihi videor, quam sal insul-
 sum (1), idcircoque foras projectum, ut ab homi-
 nibus conculcetur), tamen ne sic quidem vindicis
 Adrastæ Nemesin effugi; quippe quidiuturniores
 pœnas luam, dum semper idem futurus, infesto
 numine cunctis illudendus exponor (2). Altior
 etiam multo vel jecur ad ipsum dolor penetrat
 dum cominus contemplor, qualis malorum
 colophon misellæ animæ insultet, qualis ærum
 narum coronis pristinis malis accrescat, denique
 quam perniciosa rebus meis, infortunataque sum-
 ma accesserit: quæ mihi, quæso. pœna jam gravior
 irrogari potest?

Hei mihi! charissime frater, hei mihi! quam
 procul a nobis dissitus es! non quanto certe heri
 nudiusve tertius spatio, nimirum aliquo illo
 chasmate, quod Græciam et Bithyniam interjacet,
 sed multo vastiore et remotiore: quanto scilicet
 Orcus a viventium regione disjungitur. Heu me
 miserum! quod hinc ad remotissima illa loca sis
 admissus, ex quibus nulla reditus ad nos spes
 affulget. Omni igitur videndorum de cætero libe-
 rorum tuorum, vel ab ipsis videri spe, impri-

(2) Ad Tityi fabulam alludit.

misque adeo sororis charissimæ interclusus es. Quis hoc mihi tribuat, ut morte mea vitam tibi redimam, ut scilicet illud ipsum præstem quod tanopere divinus ille Davides expectabat (3), idque in Absalone filio, qui in eum violentus insurrexerat, ejusque vitæ insidiatus erat?

Quod si ille propriam vitam profundere non detrectaverit, modo filium moribus tam deploratis infamem a morte assereret, qui non et ipse votis omnibus nomine tuo lubens vitam morte commutare percipiam, cum præsertim mihi sis frater, omniumque adeo fratrum longe charissimus, quamvis si disciplinæ sit habenda ratio, a me per alterius cujusdam multiplicis habitus temperamentum progenitus videaris? Ambo quidem certe ex ejusdem patris semine, ejusdemque matris sanguine ortum habuimus: natuque adeo maximus ego nativitatis limine pedem prior extuli, qui utinam limini quoque mortis prior intulissem, sicque fratres alios tanquam ex multis unus subsequutus fuisset!

Cæterum cum pater, librorum juxta liberorumque amantissimus, ex Asia Byzantium discendi gratia adduxisset quo tempore pubertatis annos attingebam magistris artium liberalium, et vivendi præceptoribus (jam enim grammatices utisque versuum componendorum methodi fundamenta jeceram) in disciplinam tradidit. Postea cum ibi agenti multum temporis interfluxisset, illum quoque mihi annos ad novem natum pater in manu dedit, obtestatus ut omnium muneri, patris, inquam, alumni, pædagogi et præceptoris, in instituendo fratre vicarius succederem. Quorum sane omnium officium, pietatem, diligentiam præstiti: atque dum omnes in eorum vultus, et oris habitus, me compono, et plura etiam præsto quam a fratre expectari soleant, illorum tandem accessionibus ad summum pietatis fraternæ officiique gradum conscendi, nec remissiore vicissim studio ad eandem ille fraternæ benevolentiæ excellentiam animo connitebatur, laboreque contendebat, præterquam quod ille vel longe plura perceperit, quam contulerit beneficia, tantisper dum apud nos moribus juxta liberalibusque disciplinis informandus conversatur.

Cum primum vero Athenæ me meæ illumque non inter pedarios, sed primariæ auctoritatis viros, imperatoris excepit aula, sine ulla mora et confestim accipiendis rependendisque beneficiis inter nos certare desiimus. Nobis enim et ego et Athenæ multorum nec contemnendorum beneficiorum ab illo sæpenumero perceptorum conscii sumus: cum tamen a nobis ille vel nulla omnino, vel admodum pauca vicissim perceperit.

Verumenimvero tantum abest, ut sic illa fraterni amoris gratia disjuncta fuerit, cum etiam arctioribus utrinque nodis, minusque dissolubili-

bus coierit. Quod si quis utrique in commune casus infestior intervenisset (ut naturalis illa sympathia animos hominum lætis exhilarare, contraque tristibus exulcerare solet), facile quivis per se conjiciat, quanto nobis inde eo potissimum tempore, quo inter extraneos constituti, amicorum cæterorumque familiarium necessitudine intercludebamur, alienaque ope destituti operas soli mutuas inter nos conferebamus, atque inter ipsa peregrinæ regionis incommoda, mutuo solatio dolorumque fomento levabamur, tanto scilicet amore patriæ desiderioque tenebamur, in qua non sine varia laborum lucubrationumque vicissitudine, artium liberalium cognitionem conceperramus, quarum argutiis et acuminibus ingenia nostra meditates exercueramus, cum nimirum ad eos me conferrem, qui majorum gentium disciplinas et mathemata pertractabant, ille vero a me, quantum tenella pueri ferebat ætas, semper ab ipsis incunabulis ad meliora quæque et perfectiora capessenda institutus, in illis paulatim exerceretur, sicque proficeret, ut tandem velut enatis et coalescentibus pennis per illum disciplinarum orbem, et in primis sophistarum argutias, alarum levitate subvectus, jam deinceps ad ea quoque theoremata, quæ sublimioris et augustioris contemplationis indigent, subvolare posset.

Verumenimvero cum jam sumpta virili toga ad id ætatis adolevisset, quo quidem de multis hujus vitæ semitis una omnino seligenda erat, quam insisteret, aut ingrederetur, tunc temporis, (ohu, qui siccis oculis obductam reipublicæ status, tunc inaudita novitate immutati, et accisi cæcricem refricare poterit!) tunc temporis, inquam, prima dissidii occasio exoriri ausa est, quæ fratrum unum idemque sentientium conjunctionem diversa vitæ conditione disjungeret. Atque mihi quidem (quem parentes a puero, tanquam sobolis suæ primitias, sacri altaris ministerio inauguraverant) vita privata vel imprimis arridebat. Itaque unam petii a Domino, ut sancto ejus templo præficerer, nec ad tantula negotia, quantulis hominum vulgus obrui solet, animum applicarem, sed potius bonas horas otio literario, evolvendisque veterum scriptis consumerem. Ille vero antequam certum ullum scholasticæ, nudave eorum quæ sunt cognitionis et scientiæ specimen dedisset, totum se in eo vitæ statu et instituto ultro collocavit, quod ad humanas actiones propensius, reipublicæ studiosius, denique pluribus expositum curis est, quam ei qui serio philosophari velit, expediat. Ut autem quod ipse sibi subjecerat, atque apud animum suum proposuerat, in melioribus auspiciis, magisque e re sua succederet, cautionem quoque et diligentiam adhibuit. Itaque facultatem et copiam dicendi, jurisque civilis scientiam quanta potuit agendi et

(3) *Quis mihi tribuat ut ego moriar pro te, Absalon fili mi, fili mi Absalon?* II Reg. xviii.

cogitandi solertia, tanquam perapposita percommodaque ad rempublicam capessendam subsidia et instrumenta sibi comparavit. Siquidem me præceptore politicis disciplinis in sapientissimorum doctissimorumque virorum corona animum excoluit atque informavit; nec ita multo post vagæ volubilisque fortunæ tellis expositus est.

Hæc nimirum fuit dira illa Andronici tyrannis, quæ velut hedera multiplici erraticoque lapsu serpens (sic enim tyrannidis vim depingere liceat) clavibus suis, quasi manibus herbescens imperii nostri viriditatem complexa, repressit et suffocavit. Simul ac enim certa cum reipublicæ pernicie in ædes augustas irrepsit, quo nimirum tempore frater meus, ex scribis et amanuensibus imperatoris unus erat, tum demum lethale virus afflare, majoreque hominum odio, quam tetra ulla immanisve bellua laborare cæpit. Et quemadmodum torvis truculentisque læna nuper enixa venaticos canes oculis obtueri solet, ita tyrannis, si quem inter imperatoris aulicos et familiares fidum et industrium deprehendere potuit, eum statim suspectum habere, omnique ad illum procul extrudendum conniti animo et labore contendere cæpit. Illud vero utique præstitit, quam plurimosque potuit uno et eodem supplicii genere multavit.

Quæ cum præsens ille tyrannorum, aut (ut generaliore verbo utar) improborum osorintueretur, a tyranno communi hominum gurgite, et immani bellone secedere, quam libidini crudelitati que illius inservire maluit; illud quidem audaciæ, hoc vero impietati ascribens. Itaque procul ab Jove (ut aiunt) et fulmine recedere decrevit.

Inde ergo ubi imperium in tyrannidem versum, nec amplius ulli patere videt (qui saltem veræ religionis studiosus sit), obfirmato animo contra nititur, ad studiumque juris civilis transfugiens, imperium tyrannide deformatum legum museis, Themidosque sacrariis commutat: quæque frequenti et assidua lectione ex librorum chartulis excerpere potest, ea in pectoris sui pugillares transcribit, atque adeo tandem viva legum tabula, spiransque commentarius evadit. Deinde sublata tyrannide, imperioque redivivo, ille quoque ad res augustales obeundas, velut postliminio revertitur. Opus sane tanto commendabilius, ut quod legitimis reipublicæ gradibus succederet, quanto remotius hesternæ tyrannide secessisse, vel etiam ex diametro repugnasse videbatur.

Idem præterea alio magistratu exornatus est. Tametsi vero in Thraciam non statim missus sit, ut ibi arcibus reficiendis, civitatibusque communiendis præesset, atque adeo militarium ordinum delectus haberet, id muneris tamen paulo post exsecutus est. Cæterum quo tempore de ratione vitæ intituenda consilia nobiscum inire cæpit

(‡) Prov. xii: *Mulier diligens corona est viro delectat virum suum*, etc.

(quia res domesticæ bene disponendæ sunt, isque adeo se privatis in ædibus tanquam parva quædam republica exercere debet, qui ad rerum majorum communiorumque gubernacula contendit), de familia sua constituenda primum cogitavit nuptiis cum singularis exempli femina contractis, quæque Dei Opt. Max. dono obtigisse, frugi domesticarum curarum consors futura videretur, atque eo præsertim nomine in manu viri convenisse, ut carnis utrinque liberorumque communio coiret, quæ nullo temporis unquam tractu dissolveretur, et id ex hujusmodi convictu præstaret, ne viri medullæ ullum inde incommodum aut detrimentum caperent, quemadmodum pulchre Sapientis ἀποφθίγμα suadet (‡). Quod fratris institutum cum plerisque innotuisset, qui recensere possim, quot primarii adolescentes affinitate sese nobiscum devincire studuerunt? Non tot hercule proci temulento agmine comessabundi ad Penelopem, quot ad illum matrimonii contrahendi interpretes, et quasi proxenetæ confluebant: quorum alii filiarum, alii sororum nuptias moliebantur. Magnifica et gloriosa ostentatione alii alios superare conantes, atque etiam venditatione quadam eorum quibus unusquisque ad nuptias illas tot nobilium procorum votis et concertationibus expetitas, maxime eniti, et nervos ætatis industriæque suæ contendere, earum denique potiri, composque fieri posset. Itaque alii vel generis, vel formæ, vel etiam utriusque præstantia gloriando, alii contentiarum gravitate, verborumque ponderibus, tanquam in procinctu se tutati sunt: ut mihi frater dubitans et hæsitans non parvum officii onus imposuerit, dum iudicio meo socerorum delectus committit, seque vel imprimis amplexurum affirmat quidquid super ea re mihi arrideret, factoque opus esse videretur.

O animum vere fraternalium, qui mihi omnia sua commendaret et concrederet, cujusque consilia a me, non secus atque ab aliquo numine, vim suam et effectum caperent! Quo hercule facto evidentissime patuit, quomodo meus ille, imo bonarum litterarum alumnus ad virtutem affectus esset: qua quidem nihil ex omnibus quæ sunt in rerum natura antiquius, aut observatione dignius arbitraretur: non opes, non formæ dignitatem, non generis claritatem, non famæ celebritatem: tametsi ea ætate esset, quæ facile hujusmodi fortunæ ludibriis et illecebris irretiri solet, et coacescere, dum ad avitas et patrias res augendas, nobilitandum genus corpusque reficiendum et curandum indulgentius quam par sit et ferventius incumbit.

Omnibus enim prociis, iisque præsertim qui vel summam dotem dicerent et promitterent, non sine animi excellentia et præstantia posthabitis, illustrium Belissariotarum probitati et ingenuitati

suo, etc. Et Eccli. xxvi: *Gratia mulieris sedulæ*

facile cessit, quos idem contubernium, earumdemque sub iisdem magistris artium quasi communio et societas ad necessitudinem nostram adjunxerat; illorum enim sororem, quæ in optimæ parentis oculis intra thalami parietes caste et pudice educata fuerat, duxit frater ille meus, quem Belissariotis simillimum non tam necessitudo et affinitas, quam morum convenientia effecerat. Itaque ut fratres animis non secus atque corporibus una unis in ædibus habitabant, eadem ex mensa cibos in dies capescebant, iisdem gaudentes, iisdem vicissim commovebantur, una forum, templum, conciones publicas, palatium adibant: inde rursus non singuli, sed pro more bini domum revertentur, mirificum se alter alteri comitem præbebat, ut jam æmulandum cognationis par, et auctoramentum beatissimum in ore omnium versaretur, atque adeo maxime perspicua temperantiæ exemplaria audirent. Quandiu certe cælibes egerunt, nobile par fratrum passim hominum increbrescens pervagatum est, posteaquam vero honorabili connubio in omnibus et toro immaculato jugati sunt, tum vero illis affinis idem qui mihi frater fuit. Hi alii aliorum medullis et visceribus imis velut colliquefacti, usque adeo inhærere cœperunt, ut statim illos in unam massam concretos colisse quivis æstimaturus esset, quæ quidem nullo temporis tractu dirimi aut intersecari posset, ea potissimum de causa, quod Belissariotæ quidem pro suis dignitatibus in urbe reipublicæ commodis consulenter, frater autem meus non in urbe tantum, sed etiam in provincias et municipia, ut jam dixi, ab aliis aliisque imperatoribus missus, rerum summæ præfuit.

Tempus quidem certe mutationi usquequaque patens et expositum, imperatoribus etiam superstitibus imperia ademit, a Sceptuchorumque manibus abrepta sceptrum ad alios, ab hisque denuo ad alios transtulit: fratri autem meo honores et magistratus continua imperatorum successio integros illibatosque, nec ullius successione interruptos conservavit, imo vero qui subsequerentur præcedentibus erga illum benevolentia anteire quasi contententes, ad pristinos illius honores aliquid insuper adjiciebant, viri nimirum virtute obstupescerent, tantumque ex imperio suo imminui existimantes, quantum de honoribus illius imminueretur.

Neque vero vulgares tantum et plebei homines (quibus ad honores vix ullus patet aditus, quorumve conatibus fortuna tenuior et obscurior obstare solet) palatia frequentabant, quantovis pretio honorem ab imperatoribus delatum æstimabant, publica quoque qua poterant arte munera, lucto addicti venabantur; sed hi etiam de quibus mihi sermo est, una cum virtutis et honesti amantibus illo se conferebant, beneque de Augustis

A multa munifice et large dantes promerentur, et velut sumptuosiores quidam margaritarii uniones smaragdus, lychnitasque magno pretio comparatos inde domum asportabant, satius esse rati, si dignitatum prærogativas pretio sibi compararent, quam si ab illis ultro ornarentur. Quorum certe singularem eximiamque virtutem imperatores experti, quod nimirum lucri privatæque utilitatis contemptu Aristidem, temperantia Hippolytum, Bellorophonem et Josephum, juris denique observantia Minoem, iudices minime nummarii, longe præverterent, rebus illos, suis domi forisque præfecerunt, ærariorum illis, thesaurorumque et cubiculorum suorum januas patefecerunt, charissima quæque non secus atque familiarissimis concederent; illos denique in aperta et propatula urbis administratione magnos logothetas, ephoros et polyarchas designaverunt, illorum enim virtute, veluti quodam regno, civitatum gubernacula ita exornaverunt, ut ea potius ab illis, quam illi ab ullis rerum publicarum honoribus, præmiis aut splendore, Augustorum munificentia collatis illustrarentur. Imo vero, ut dicam id quod res est, ab Augustis in clarissimorum temporum suorum ornamenta, reipublicæque gubernacula ex legum præscripto moderanda quasi communes quidam harmostæ, morumve magistri, creati sunt: cujusmodi quondam magistratus suos nullo non honorum gradu cum maxima illi nominis celebritate perfunctos vetustissima illa Roma novæ, qui vicissim urbis illius, quæ cæterarum omnium facile princeps tunc temporis floreret, imperique sui fines longe lateque protenderet, ornamenta in commune totius orbis ornamentum, communemque humanæ societatis utilitatem cedere arbitrarentur.

Ut rem paucis expediam, salva quidem sunt prosperitatis humanæ propugnacula, Pharos autem et portus, quorum illa sunt adminiculis conservata, naufragium nobis abstulit (5).

Qui tamen hoc fieri potest, ut tantorum virorum virtutes tam succincte, verbisque tam paucis ita percurram? ut plurima silentio præteream? partim quidem confusus ex eo, quod affectu sim vehementi et concitato magis quam bonis illis adducto et persuaso, quibus et in vita præditi et in morte non sine magno sæculi nostri detrimento privati fuerunt: partim vero cautius prospiciens, ne quis hanc orationem suggillet, ut quæ instituti argumenti oblita, majorem Thylaco, ut in proverbio est, accessionem fecerit.

Quandoquidem nova Sion, non secus atque vetus illa, a suis tanto in rerum discrimine deserta, in hostium manus incidit, et funditus eversa est. Quidquid etiam in ea supplementi, vel latebrarum, vel levis armatæ beneficio, manus hostiles subterfugerat, Nicæam Bithyniæ metropolim commi-

(5) Alludit ad illud Scip. Nasicæ apud B. Aug. de Civit. Dei lib. 1: *Stant mœnia, ruunt mores.*

gravit, ibique adeo nunc exsulant, qui hesterno A die concivium suorum lætitiæ congratulati, hodierno, proh dolor! mœrentibus congemiscunt: ut qui beatæ antea civitati ornamento fuerunt, iidem hodie infelici solatium afferant. Iis enim ipsis quæ dicebant, quæque sapienti et magno animo disciplinæ attenti patiebantur, non parum consolationis afferebant, ignavit que pectoris et hebetioris ingenii hominibus non parvos ad fortitudinem capessendam aculeos adjiciebant.

Itaque quemadmodum Ezechiel et Daniel eos qui apud Babylonem animo deficiebant, exclamantes: *Exaruerunt ossa nostra, spes nostra desperata cilicet evanuit* 1: perappositis colloquiis recreabant, quandiu vivis illis frui, quandiu condolentes et consolantes experiri licuit, leviora procul dubio fortunæ tela sentiebant, nec omnino a patria se sua exsulare arbitrabantur, ut qui pulcherrima civitatis suæ donaria, capitaque adeo quibus reipublicæ gubernatio innititur, etiam tum ostentarent. Non enim ex mœnibus, quamlibet illa hominum manibus affabre structa, aut tectis sublimibus, aut porticibus, aut foro exornata sint, vera civitatis forma dependet (6); sed ex hominum probitate, honestate, religione: quibus quicumque præditus est, etiam si sub quercu pernoctet, melioris ille naturæ hospes efficitur, dignior interim, quem civium suorum catalogo quælibet urbs accenseat, nedicam mundum ipsum, quantusquantus est, hisce moribus incola prorsus indignum.

Quæ quidem omnia, tanquam piæ civitatis fundamenta, præsentis illi vel solo nutu adimplebant, ut quorum animis reipublicæ bene constitutæ forma altius impressa esset, ac si ejusdem leges animatæ, quoddamque velut superstitis Constantinopoleos propugnaculum essent. Posteaquam vero par illud fratrum sanctimoniam fama celeberrimum, ad cœlestem illam rempub. paucis ante diebus evocatum est, nec ita multo post frater ille meus, qui duorum jugo tertius accesserat, eodemque quo illi senatorio munere fungebatur, una quoque cum illis assumptus, æternique senatus albo adscriptus est; tunc vero nostri illi Megalopolitani (7), qui Nicæam commigraverant, illos a se abductos senserunt, tunc uno omnium consensu nudos se, pristinaque D gloriæ ornamentis spoliatos agnoverunt: tunc denique se nihil aliud quam miseros exsules et extorres, atque omnino civitate pulsos ingenue professi sunt. Quamobrem in luctus etiam æque acerbos inciderunt, atque si ipso in temporis articulo civitas illa repentino hostium incursu victa eversa que corruisset. Enin vero cum præstissimis quibusque rebus spoliata esset, cum sua illa ditissima æraria hostium direptioni exposita vidisset, quantum, proh dolor, Christianæ reipub, vinculum dissectum est!

¹ Ezech. xxxvii, 11

(6) Alludit ad Lacedæmoniorum rempub. quæ viris, non mœnibus inniteretur.

quæ civitatis unitas dissoluta concidit! quantus honorum cumulus inversus est! qualem probitatis honestatisque triplicem funiculum (8), non calamitatum quidem. juxta sapiens illud ἀπερθεῖμα dirupit πειραστις, aut circumstantium casuum violentia divulsit, at sola mors aureum virorum illorum catenam dissolvens. sigillatimque dissipans, ad nihilum tandem redegit: cumque adeo clementissimus ille vir, optimusque Michael primus fato concessisset, ex facili illa et simplici anima tantum superfuit, quantum Megalopolitana colonia suos in usus reposuit: unicum interim dolorum solatium, locupletem illum scilicet multiscumque Joannem sibi proponens; illum, inquam, qui consilio et prudentia reliquos antecellere cives, reipublicæque adeo optime constitutæ vivum exemplar dicebatur.

Verum posteaquam paucis interjectis diebus hoc quoque fratrem subsecuto nostra colonia orbata est, atque justa funeri ejus persolvit, Nicetas frater meus supererat, quem illa prædicaret, tanquam eum, quo in uno omnes animi duorum præcedentium dotes elucescerent, cujus etiam causa non parvam animo expectationem conceperat. Quem simul atque naufragio postremum amisit, immodicis hodie doloribus fatiscens, tanquam fluctibus adobruta, ad inumque demersa est. Hujus audita morte, dici non potest quantos in luctus incidit Asia, quamque querulis lamentis queritanti mœstior Europa responderit, simul atque de communis omnium damno certior facta est. Quod si utrique continenti velut universale fatum tantam cladem intulit (sive probitatem utraque tuam ante experta fuerat, sive rerum a te præclare gestarum fama ad earumdem aures pervenerat), ut tam ægre mortem tuam, o charissima mihi sanctissimaque anima, tulerint, quem nos, quæso, gemitibus et querelis modum imponere debemus? qui si cujusmodiunque habitus, aut cognationis, ut jam dixi, ratio habeatur (generis enim origo eadem nobis est) innumeris afflictamur modis? nos, inquam, quibus a te officiorum infinitorum cumulus accessit, quibus tuæ virtutis ergo nulla non honoris species accrevit, qui non exiguam ex rebus a te præclare gestis laudem nostro quasi jure nobis vendicamus, cum nunc tandem sine ulla mora et confestim nos tui splendore nominis privatos videamus (gentem alias multiplicem et proletariam, quæque per omnes Asiæ atque Europæ regiones longe lateque diffunditur, et tui nominis auspicio nobilitatur) quos tamen hoc tempore separari, aut domi quemque suæ seorsum lugere minime decebat, sed in unum potius locum coeuntes, atque tumulum tuum circumstantes, me misero luctus coryphæo, lugubrisque nœniæ præcentore, tristissimis concentibus et lamentis dolorem testari conveniebat, illo non mi-

(7) Constantinopolitanos intelligit.

(8) Nicetam et Belissariotas duos intelligit.

horem, quo Josephi exercitus, cum Jacobo justa persolveret, commotus fuisse fertur. Nam si hoc pacto luctus nostros instituissemus, nihil omnino fuisset, quod nobis hac in re defuisse merito quisquam objicere potuisset.

At vero cum nunc alii ab aliis sejuncti simus, conjux quidem digna quæ tecum vulgo decantatam cornicis vitam transigeret, aliquo in angulo, mediaque humi procumbentium filiorum scilicet, et puberum et impuberum, corona, pullis induta vestibus sedens, et seipsam marito, et filios parente orbatos, ejulatu miserabili lamentatur. Ex liberis autem ætate provecioribus alter aliis, nescio quibus errans in locis tacitus apud se luget querulamque monauliam prosequitur. Propinqui denique alii consanguineique quotquot Asiam incolunt, lugubris hujus tragædiæ actus, ad eos qui in Græcia habitant, transmiserunt.

Ego porro longe infelicissimus et miserrimus frater hesterno quidem die, nudiusque tertius amplam aliunde luctus materiam nactus, cum ex publicis, tum privatis meis ipsius incommodis (9): eo præsertim nomine, quod opulentissimum juxta et celeberrimum templum Atheniense (illud, inquam, sancte domine, augustissimum templum, quod Dei Genitrici consecratum est, talique præside in perpetuum eget) mihi commissum, cujusque adeo spirituali altari præessem, ubi quam maxime poteram sacro ministerio exhibendo assiduus invigilabam, me præsentem, proh dolor! atque his oculis vidente a nefangis sacrilegis expilatum et vastatum est. Ego autem qui ante tres annorum decadas ibi velut insitus fueram, ex aula Domini avulsus, ut sicceus quidam et prorsus inutilis truncus, vehementiore procellæ flatu, nunc in littora variis fluctibus adobruta, vel confragosos aliquos scopulos ejectus, nunc in depressam convallem æstuantis maris exundatione protrusus fui: his scilicet exsul in locis, sine clero, sine ulla dierum festorum celebritate, sine civitate, denique mediastinus desertæ ululæ in morem, lugubre, nescio quid, apud me tacitus de publica et privata pernicie queritor. Nunc autem, si luctus hujusmodi de rebus ulterius mihi protrahendus non sit, sola saltem memoria nunquam excidet.

At vero ille charissimi capitis obitus, qui tot meis malis instar decimæ Ægyptiorum plagæ, nimirum primogenitorum internecionis, accessit, omnem ad se planctum, omne lamentum, nœnias omnes, omnes denique lacrymas attraxit. Hæc enim ille qui suæ indignationi vitam præparat, quasi manifesta quædam tormentorum gymnasia mihi præstendisse videtur, hoc autem certamen iusuper accumulasse, maximum quidem illud et summum, nec omnino periculi expertum. Ex quo fit, ut pristina illæ plagæ leves, tuberculisque summam cutem delibantibus similes, atque adeo facile medicabiles

(9) Hic videtur alterum periodi membrum deesse, quamvis in exemplari nulla lacuna sit.

evadant, hæc autem contra certo tota inflieta sit animique recessus intimos penetret: vel fieri quidem potest, ut tentationum fumus indignationis Numinis ascenderit, qui futurum incendium prænuntiaret, et crebras ex oculis lacrymas eliceret, post quem afflictionum ignis exardesceret. Longe vero calidiores et diuturniores esse, quas jam lvo pœnas, dies hodiernus ostendit, quo quidem carbones exarserunt, qui mihi nunquam restingui aut a cordis mei sanguine depascendo cohiberi posse videntur. Ex quo evenit, ut illæ me lacrymæ destituerint, sive quod pristinis meis malis exhausta sit aqua illa, quæ meo de capite distillabat, sive quod majore nunc metu percussus, atque adeo cor meum mille antea modis afflictatum, tandem sicut fenum aruit, nec in posterum tantus aut lacrymarum rivus, aut lugubrium sermonum fons ex illo scaturire possit, quantum perturbationis ipsius magnitudo requirit, ut quo doloris illius, quem animo concepi meo, tandem ejecto pondere, levior et expeditior evadam. Quare jam mihi sicceis oculis, mutisque singultibus intolerabilis, hic alioqui dolorum fetus necessario tolerandus est, cui etiam breviusculo miserabilis hujus vitæ, si quod superesse videtur, excursu spatio, commoriar, atque nescio quam subterraneorum barathrorum, marinorumque sinuum in partem projectus, jacebo: atque ita fratri, seniori juniori, decrepitis perfectæ ætatis crudæque senectutis viro, conjungar.

O divina providentia, quam nullius hominum industria conjecturave ulla assequi potest, quæ modis inenarrabilibus res divinas et humanas moderaris, quæ mens, quæso, fatali judiciorum tuorum abyssu se credere in eaque natate audeat! quamlibet illa philosophiæ addictissima studio, nodos dissolvere, implicataque explicare possit? Differor equidem dolore, qui me ita exstimulat, ut tale quid profari cogar, ex quo periculum est, ne temeritatis mihi nota inuratur. Qui fit, ut canus ego, telluris inutile pondus (10), qui gravi senio premor, nihilque sum, quod aiunt, quam vulnus, in quod omnia naturæ fata confluerunt, diutius captivus hoc in terreno carcere supersim? spectaculum certe nec satis rerum universitati conveniens, nec jam tale quod jubari solis exponendum sit. Ille vero qui nondum pedem limini senectutis intulerat, longe dignior qui vita diuturniore frueretur, eo præsertim nomine, quod uxoris et filiorum non paucorum servator, majoribus suis sua virtute præluxerat, atque adeo multa in communem totius orbis utilitatem contulerat, tanquam gloriæ splendorisque mei corona, et qui ad hanc meam vitam concinnitatis aliquid in dies afferret: ille, inquam, immatura morte, quod me ad insaniam prope adigit, non sine communi externorum propinquorumque jactura præreptus est. Illo enim non exter-

(10) Alludit ad illud Homeri: Ἐγὼ δὲν ἄχθος ἄροῦρος.

norum tantum bonum, quod de justo viro sapientes dicitant, sed nostrum quoque repositum erat.

Ubi gentium nunc, quæso, degunt, et qui genuina sanguinis cognatione freti, et qui eandem contingentes ad illum accedebant, illoque auspice quæ ab imperatoribus petierant, ea celerius gratis consecuti, tandem hilares domum suam revertebantur, et gratias multo uberiores beneficiorum auspici quam collatoribus agebant? Illorum certe plures vel etiam nulli huc unquam in medium processerunt.

Hæc rhodium omnes concurrere, eodemque meam luctu præditi nostræ gentis encomia planctibus meis intermiscete, ut justis hujus viri memoriæ merita laudum præconia tribuamus, nec solis eam lacrymis decoremus. Neuter enim modus ab honesto seu decoro alienus est. Siquidem justus viri mors lacrymas provocat, efficitque ut illius desiderio laboremus: memoriam autem laudibus non excolere non possunt ii, qui ab illo quæ imitentur, virtutis exemplam petunt.

Ubi vero nunc mihi virgo illa vultu tam liberali, cui barbarus hostis, cum primum nostra Megalopolis capta est, utruptæ jam stuprum illaturus erat, nisi acer hic honestatis et pudicitie amator ut videtur, ut misertus ejus est! qui sine ulla mora in hostem irruens, tametsi Phineem in illa defendenda imitari non potuerit, quamlibet eodem quo illo olim, noster hic quoque zelo flagraret, puellam saltem sibi vindicavit, uxorem legitimam esse clamitans, sequæ fida conjuge privari, atque ideo acerbissimis afflictari modis queritans. Ambarum itaque tenacitate manuum prehensam pancratice cum hoste colluctatus, cujus animus amore ebrium furor efferat, ad se retraxit, nec prius conquievit, quam a violenti hostis manibus virginem ereptam, virginem patri restitueret. Præsto sit vero nunc et illa, ut lamentis, gemituque et femineo ululatu suæ libertatis vindicem conclamet, illum, inquam, a quo servata, nec secus a stupro liberata est, atque si pudicitie ejus conservandæ integritatique custodiendæ jam olim præfectus fuisset.

O præclarum facinus! cuique ex priscis illis nullum respondeat. Fertur Hercules Hesionem quondam liberavisse, cum belluæ marinæ objecta fuisset: itidem et Perseus Andromedam. At illi armati, ferroque accincti belluas aggressi sunt, et virgines tandem matrimonii sibi nexu conjunxerunt. Hic autem inermis armatam belluam invasit, eamque tot mendaciunculis aspersit, tot astutiis circumvenit, vir alioqui verax, minimeque mendax. ut intactam puellam patri tandem ejus restituerit.

Cæterum Simeon et Levi sororem raptoribus extorserunt, et jam violatam et constupratam, idque certaminis vix, ac ne vix quidem sine crebra in ancipitem gyrum circumcursatione, nec

A sine cædibus innumeris, totiusque civitatis excidio peregerunt. Quare non sunt illi cum hoc nostro conferendi, qui puellam integram et illæsam sola certans oratione sine cæde receptam reduxit. Equidem præclarum illum fratrem meum in Abrahami filium propter fidem adoptatum fuisse certo scio: quin et hoc audacter ac libere dicere non verebor, patribus illis Abrahamicis nostrum hunc multo præstantiorem fuisse: Abrahamus enim primum apud Pharaonem, deinde apud Abimelechum Saram suam esse sororem, non conjugem professus est, ut et Rebeccam Isaacus. Illi nimirum terrefacti conjuges suas dicere verebantur, ne propter illas interirent: hic vero virginem necdum sibi in matrimonium collocatam, suam tamen uxorem nominabat, ad se retrahebat, sibi vindicabat: vitæ pro illa discrimen subire, si res itaferat, haudquaquam detrectans.

Quod si Susannam Daniel a violentorum amatorum et iniquorum judicum furore asseruit, at pro tribunali prius sederat, libidine excæcatis judices seorsum abduxerat, utrumque interrogaverat sigillatim, suo ipsorumque judicio convictos, et capitis, damnatos, lapidibus cooperiri jusserat atque hoc pacto pudicam ab iniqua sententia liberaverat. Delicie vero meæ, vir hic nimirum, qui natura sic comparatus erat, ut nemo nostrum votis omnibus similis illi evadere non expetat, non judicans, ut Daniel, sed hostem adulterii crimine accersens: non constupratæ fratrem fingens, ut Abrahamus; non id mentitus, quod in reprehensionem incurrere merito posset, ut Isaac (11): sed virginis etiamnum viro crudæ virum (quod sapientius juxta ac virilius fuit) se dicitans, violentum illum raptorem fefellit et repulit.

Hinc perspicuum est ea quæ nunc recenseo priscis illis longe præstantiora esse; quippe quæ Christum redoleant, atque ita legali illa justitia longe excellentiora sint. Quemadmodum enim seipsum Christus Ecclesiæ nomine tradidit, cum tamen adhuc Ecclesia nusquam esset, nedum Christo desponsata (adhuc enim peccatores eramus, cum pro nobis mortuus est Christus, ut Apostolus ait²); ipsa quoque ignominie sibi conscia, quam impietate pristina sibi contraxerat: *Nigra sum*, inquit alicubi, *filie Jerusalem*³; ita etiam frater meus pro illa, quam nondum in uxorem duxerat, nec adhuc omnino ducturus erat, parum abfuit quin vitam profunderet, dum certis se periculis objicit, et qui virum simulaverat, patris revera munere perfunctus est, atque patris in quo naturalis erga liberos amor, eorumdemque salutis propugnatio, multo magis quam in eo qui puellam genuerat, elucesceret. Ille siquidem victoribus cessit, fugaque salutem quæsit: hic vero

² Ephes. v. 25; II Cor. v. 15, ³ Cant. 1, 4,

(11) In codice Græco δαδ. pro 'σάικα male suppositum videtur.

puellæ, cum ad stupra durumque servitium abdu-
ceretur, vindex adfuit, eamque tandem, extrema
pericula prius expertus, liberavit.

O sapientissime frater, tu procul dubio in cœlo-
rum regia institutus es, idcirco etiam lingua
tua subitam virginis quæ abducebatur libertatem,
veluti *calamus scribæ velociter* † conscripsit. Quin
etiam labia tuatanquam funiculus coccineus con-
torto brevique sermone, et, qui tuus erat zelus,
exardescente barbari manus constrinxerunt, im-
petumque violentum represserunt: nec non oratio
illa tua tempestitiva, quæ non intempestitive virum
mentita, sed in tempore commenta injusto raptori
justam dicam impexit. O qui fieri potuit, ut tu
mendacium cui nunquam assueveras antea, pro-
tuleris? Mendacium enim non secus atque mor-
tem semper es detestatus. Perspicuum est haud
dubie, quod quemadmodum vitam, si res ita fer-
ret, pro salute periclitantis puellæ profundere pa-
ratus eras, ita etiam mentiri non detrectasti, men-
daxque fieri, vir alioqui veri amantissimus et qui
mendacio labia nunquam conspurcasti. Enim vero
id quoque Christi imitatione perfecisti: qui pro no-
bis peccatum et maledictio factus est usque adeo,
omnibus omnia fieri studebat: tutore carentibus
tutor, viduis procurator et maritus, orphanis pa-
ter, pauperibus frater, amicis fidissimus amicus,
cognatis jus cognationis observans, ut qui ma-
xime, fratri denique supra modum omnem et
quam fieri poterat, fratris amantissimus.

Quare minime profecto conveniebat, ut illius
morte vel conjux vidua, vel orphani liberi tanta
intempestitivitate fierent (insanire mihi quoniam
rursus libet), vel etiam frater ego illius, quæ mihi
in posterum sola supererat, consolatione privarer,
vitamque acerbiorum experirer, eoque nunc gra-
viorum, quo leviorum ille antea vegetiorumque
reddebat. Quamvis enim una mecum non esset,
quoties tamen ille valere atque vivere nuntiaba-
tur, me non aliter recreabat, atque si mihi vita-
lem quampiam auram afflavisset. Et quemadmo-
dum divinus ille Davides suam ipsius animam
acerbitate tanta tantoque cruciatu circumval-
latam esse aiebat ut consolationem respueret,
quæ cum primum in Dei mentionem incidisset,
confestim exhilararetur: ita et ipse ego, quoties
præsentium malorum gravitate premebar, sicunde
ad me nuntium aliquid advolaret, quo fratris
memoria refricaretur, illum nimirum adhuc vivere,
beneque rem gerere significans, mox mirabilem
quamdam animo consolationem concipiebam.
Quodsi quando mihi litteras charissimo charissimi
fratris autographo subsignatas recipere continge-
ret, tunc tunc et jucundissimum illum conspec-
tum, et dulce colloquium in memoriam revocabam
totumque adeo fraternaliter caput accipere, et deos-
culari mihi videbar, tunc etiam afflictionum nubes

† Psal. xlv. 2. † Psal. cxvi. 3.

illa, quæ animo circumfundebatur, quasi serena qua-
dam tempestate subito exorta, discutiebatur et eva-
nescebat: gratumque mox lætitiæ lumen affulgebat.
Nunc vero morte illius audita *dolores inferni me
circumvallant* †, opacæ anxietudinis caligo cooperit,
umbra mortis adoritur: quandoquidem meus ille
clavus undis absorptus est. O qualis ego sacræ
jacturam anchoræ feci! cujus quidem *admiculo*
antea Atheniensium Ecclesiæ gubernator, fluctus
omnes superabam: nunc autem cum *multiplici*
reciprocantium fluctuum cursu naufragio proximus
jacter, illam mihi abstulit et vitam contraxit.
Totus enim ab illa dependens vitam, quæ vel
proverbio fertur ἀβυσσος, ad hoc usque temporis
egi mortique me jam pridem vocanti parere cuncta-
sum. Jam vero cum anchora illa mea cassa
sit, quid mihi cum hac vita? quive ditius descen-
sum ad inferos omni dolorum genere redundan-
tes comperendinare potero? siquidem miserrima
hæc vita idcirco mihi prorogata videtur, ut diu-
turniores luam pœnas, omniaque cruciamentorum
genera perferam: atque ex illo calice sæpe bibam,
quem Dominus mero vino plenum in manibus
habet, ex quo etiam peccatores omnes bibere
solent; cum vero ad sæcem usque ebiberim, jam
commodum hinc abeundi tempus adesse videtur,
cum præsertim pœnas omnes pertulerim, quæ a
mortali corpore expendi possunt.

Nec tamen hinc libenti lætoque animo discedo,
quasi vitam cum bono aliquo commutaturus. Ter-
ret enim me timor aliunde proprensus, ne simul
atque hinc abivero, gravioribus tormentis obji-
ciar, qui vitam variis criminibus obtriverim.
Grave quidem hoc est, illud vero gravius, si pro-
cul a fratre sejungar, maximo alio molestissimo-
que chasmate, quo intermedio eorum qui apud
inferos torquentur, locus a felici beatorum vi-
rorum quiete longissime disjungitur: ad quam
profecto transductum hinc fuisse fratrem meum
facile credo. Illum enim plane mihi constat omni
ope atque opera eniti solitum, ut ad illorum
archetypa exempla vitæ suæ regulam efformaret
et excoleret, eundemque dum in vivis adhuc
esset, quoad ejus fieri poterat, omnibus votis
exoptare, ut una cum illis conversaretur et exul-
taret, cum præsertim sanctorum corporum reli-
quias et imagines undique conquireret et compa-
raret, extractisque templis impositas et consecra-
tas, summis honoribus prosequeretur. Etenim
sanctorum omnium, qui circulari dierum totius
anni albo inscripti sunt, nullus est quem ille pri-
valem die commemorationi ejus dicata, festivo
solemnique ritu, et spiritualibus hostiis faciens,
et hymnis omniumque fructuum primitiis cohone-
stans, non veneraretur. Nec enim cultu illo con-
tentus, quem cum cæteris civibus in publico
conventu tribuebat, Ecclesia quoque privatis in

œdibus consecrata annum ei sancto festum dicabat, quem ubi vis gentium coli videret : ita ut ex ejus tentorio sine intermissione vox exultationis et salutis, justique illius viri Psalterium exaudiretur.

His itaque de causis illum ad amicos pervenisse et in eadem illa sempiterna tentoria, in quibus illi quiescunt, in vectum fuisse, æterna cum illis beatitudine frui, denique jam pro nobis quoque

Audacter et libere cum aliis de causis, tum quia fratris amantissimus est, intercedere certo scio, ut ille qui non aliter atque fusorius ignis, herbæ balneatoria sordidos expurgat, nos quoque tentationibus quibus hic objicimur, velut igne et aqua expiet, sicque tandem suum in refrigerium transducatur, et justificatis per fidem concedat, ut eodem in loco, atque admirandi illius tentorii æterni loco simul inhabitemus.

ΥΠΟΜΝΗΣΤΙΚΟΝ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ

ΚΥΠΡΙΟΝ ΑΛΕΞΙΟΝ ΤΟΝ ΚΟΜΝΗΝΟΝ.

ΥΠΟΜΝΗΣΤΙΚΟΝ

AD IMPERATOREM

DOMINUM ALEXIUM COMNENUM.

Τολμῶντες οἱ ἀνάξιοι καὶ πανευτελεῖς δούλοι τῆς Β
κρατικῆς καὶ ἁγίας βασιλείας σου δέομετα, δέσποτα
ἡμῶν ἅγιε.

Τὸ καθ' ἡμᾶς ὄριον τῶν Ἀθηνῶν, παλαι τοῦ πλήθους
τῶν ἱπποκίων αὐτοῦ διὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐπιχειρίας
ἐκασούμενον αἰεὶ, νῦν κινδυνεύει καὶ εἰς αὐτὴν περιστῆ-
κει τὴν παροιμιάζομένην ἐρημίαν Σκυθικὴν. Τὸ δὲ αἷτιον
ὅτι πολλὰς ἐπιχειρίας βαρυνόμεθα, μᾶλλον δὲ πλείους
καὶ βαρυτέρας, ἢ περὶ οἱ γειτονοῦντες, ἡμῖν λοιποὶ κατοι-
τικοί. Οὐ μόνον γὰρ ἡμεῖς δις καὶ τρίς καὶ πολλάκις
παρὰ τὰς γείτονας ἡμῶν χώρας ὑπέστημεν ἀναγραφὰς
καὶ ἐπιτερήσεις ἀναφορῶν γεωμετροῦσῶν ἔχουσι ψυλλῶν
ἀδικηρὸς τὰ ὑπόψαγμα ταυτὶ καὶ λυπρόγεα ἡμῶν γῆθια,
καὶ σχεδὸν καὶ τὰς τρίχας αὐτὰς τῶν κεφαλῶν ἡμῶν
διαριθμουμένην, πόσω γε μᾶλλον ἀμπέλου φύλλον ἢ
φυτοῦ τινοῦ. Ἀλλὰ καὶ αἱ καθεκάστην λοιπαὶ κοσμικαὶ
ἐπιχειρίαὶ ἐν μὲν ταῖς λοιπαῖς χώραις ἢ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν
ἐνεργοῦνται, ἢ παρὰ τῶν πραιτέρων κουφίζονται, χαρι-
ζομένην αὐταῖς τὰ τοιαῦτα, ἅτε καὶ τὰς ἐπιχειρίας ταυτὰς
ἐνεργούντων αὐτῶν ὡ τὰ πολλὰ, ἢ συνεργούντων πάντως
τοῖς ἐνεργοῦσιν ἢ ἐν ἡμῖν δὲ πᾶσαι ἐνεργοῦνται, καὶ ἐπιβ-
ρῆς ἀπασαὶ καὶ τῶν ἄλλων πρώτιστα, καὶ ταῦτα ἐν τῇ
τῆς Ἑλλάδος κειμένοις ἰσχυρατῆ.

Καὶ μαρτυρεῖ τὸ προσεχῶς παρελθὸν εἶθος, ὅτε
κτίσως κατέργων ὀρισθείσης, ἡμεῖς πρώτοι καὶ
μόνοι τῶν ἄλλων, καίπερ μὴ κισθέντων, ἐζημιώθη-
μεν ὅτι τοῦ Πανσίου (Πανσίου ?) Στειριόπου κατα-
πεπλευχότος, μόνοι πάλιν ἡμεῖς ὑπὲρ πλωίμων
κατεβαλόμεθα ἢ νῆα πάλιν ὑπὲρ πλωίμων τῆ

Indigni nos atque humiles Majestatis tuæ servi
hocce abs te petere audemus.

Ager Atheniensis quem habitamus, inde a longo
tempore civibus qui olim plurimi fuere, privatus
jacet et omnis generis malis vexatur, imo in eo est
ut deserto Scythico comparari possit. Hujus rei
causa est quod vectigalibus gravioribus quam vic-
inæ gentes premimur, siquidem publicani et vec-
tigalium exactores triplicibus molestiis vexant ;
agros enim nostros arenosos ac parum fertiles non
humana, sed pulicosa mensura ac proportione me-
tiuntur ; imo ut capillos capitum nostrorum, ita
vitis folia numerant. Adde quod cæteræ insuper
exactiones fisco destinatæ in cæteris regionibus
commode ac sine vexationibus efficiuntur, siqui-
dem prætores sæpissime debita condonant, aliter
ac apud nos qui, et ultimos quidem Græciæ fines
incolentes, durissima quæque perpetimur.

Hoc ita esse annus proxime elapsus testatur. Cum
enim navium constructio juberetur, grandissima
nobis pecunia summa imperabatur, nec tamen
classis ædificata fuit. Cum dein Pansias Stirionos
mare lustraret, novæ nobis pecuniæ imperatæ
sunt. Sguro quoque ac prætori ad navis ædifican-

das majores quam Thebæ, quam Euripus, pecunias persolvimus, qui ex norma antiqua ab imperatore ipso præscripta minus sine dubio debebamus solvere.

Sed censi pecunias expostulatas, piratarum extorsiones patiamur. Quomodo autem prætorum arbitrarias vexationes siccis oculis referemus? Prætori quidem, quem nunc habemus, nullum jus est, pecunias tributis titulo exigendi, nedum jurisdictionem in nos exercendi, siquidem chrysobullum imperatorium eum ab Attica prohibet. Nihil secius idem censum supererogaturus cum omnibus suis venit, nebulonum turba ac hominum nequam stipatus, qui rapto vivunt quasi hostes terram barbaram invasissent. Aliud raptorum genus, subpublicanorum inquam, quingentos singuli medimnos quotidie exigunt; item armentorum ac volatilium greges, piscium quantum mare dat, vini plus quam vineæ nostræ producunt, non sine minis efflagitant. Hæc facientes mercedem, tanquam benefactores nostri essent, eamque satis grandem, imo auri pondus postulant quod ipsorum avaritiæ par sit. En prætorem ipsum qui, antequam Deiparam salutavit, hunc objurgat quod non obviam se ei dederit, illum ob aliam causam in vincula conjicit et pecuniis multat. Sic quotidie de nostro vivens, vectigal ecclesiasticum a nobis exigit plane ignaris utrum in sanctissimæ Deiparæ honorem an ad alium finem extorqueatur. Nec solus: logariastes enim, protovestiarius, protocentarchus et alii similes succedunt, non prius quam pecuniam obtinuerint, se inde cesuros declarant. Postremo deprecantibus ac negotiis nobis, rem sine maxima difficultate obtineri posse, condonavit, et, relictis exacturis, cum præda profectus est. Quod jumentum ad publicam servitutum non rapitur? Quam sæpe raptum, non semel sed bis a possessore redemptum est? Quæcunque possedimus rapi et agi ab istis inhumanis vidimus.

παρεσβέμενοι ἅπαντες· καὶ διατίθεται, μὴ πρότερον ἐντεύθεν ἀναστῆναι, πρὶν ἂν ἐν ταῖς αὐτοῦ χερσὶ τοῦτο δέξαιτο. Ὅμως πολλὰ δεομένων ἡμῶν καὶ διομυμένων, μὴ ἄλλως δύνασθαι τοῦτο καταβαλεῖν, εἰ μὴ κοινὸς ἔρανος γένοιτο, πείθεται μόλις, καὶ τὸν εἰσπραξόμενον εἶσας, ἀπαίρειν παρασκευάζεται. Εἶτα ποῖον ὑποζύγιον οὐκ ἀγγαρεύεται; Μᾶλλον δὲ ποῖον ἀγγαρεύομενον οὐ τῷ οἰκίῳ δεσπότην πιπράσκειται, οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ πολλάκις καὶ δεύτερον; Ἡ ποῖον ἔτερον οἰονδηποτῶν εἶδος οὐ διαρκάζεται καὶ ἐπιμπολεῖται ἕκαστον αὐτῶν, ἢ αἰρόμενος οἰχεται;

Cur, sacratissime domine, ista mala cervicibus nostris impendent? Sic enim fiscus jus perdit suum, siquidem plerique nostrum emigrant, et sic regio nostra hominibus exuta solvere jam nequit. Pauca itaque eorum quæ patimur enarrantes, Majestatem tuam obsecramus ut nostri miserearis, ut calamitatem hanc nostram missam facias, ac onera portatu minus graviora imponas. Nihil sane novi, incommodi nihil petimus quod regno perniciosum esse possit. Ante omnia varo a prætorum rapinis, violentia ac crudelitate nos libera, et defensorem imperatorio tuo nomine concede qui

Ἄ Σγο[υ]ρῶ καὶ τῷ πραιτωρι ποσότητᾷ δεδωκαμῶ ἀπαίτητες καὶ ἀκοντες, ὅπως οὐδὲ τὸ ὄριον Θηβῶν, καὶ Εὐρίπου καταβαλετο· καὶ ταῦτα τοῦ καθ' ἡμᾶς ὀρίου ἐκτε παλαιῦ ἔθους, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀπὸ τῆς γενομένης καθ' ὀρισμὸν ἀπογραφῆς πολλοστημόριον ἐπιβαλλόντος, ἕν ἐκείνα καταβαλεῖσθαι ὤφειλον.

Ἐῶμεν ἀναφέρειν τὴν τοῦ κήνσου ἀπαίτησιν, τὴν λεηλασίαν τῶν θαλαττίων ληστῶν. Ἀλλὰ τὴν πραιτωρικὴν ἐπήρειαν καὶ δυναστείαν πῶς ἂν ἀδακρυτικῶς διεγρησαιμέθα; Μηδεμίαν γὰρ οὐσίας ἐνοχῆς ὑπὲρ τοῦ ὀρίου ἡμῶν τῷ κατὰ καιρὸς πραιτωρι, οὐ πραιτωρικῆς ἐνεργείας, οὐ πραιτωρικῆς δικαιοδοσίας, καθότι προσκυνητὸν χρυσοβούλλον καὶ αὐτὴν ἀπαίτησιν τὴν εἰς Ἀθήνας αὐτῷ πάροσον — ὁ δὲ σκῆπτται μὲν τὴν ἐνεκά γε προσκυνήσεως εἰσὶ λευσιν αἰδοῖ τάχα τῶν χρυσοβούλων, ἐπέρχεται δὲ πανστρατιᾷ μετὰ τῶν ἑαυτοῦ, καὶ τοὺς ἐγγχωρῆς κατὰ τὴν ἐπιμέλειαν, ἀνδράρι' ἅττα ἐριστολιμαία, καὶ τὴν ἐφήμερον τροφὴν ἐξ ἀρπαγῆς καὶ κλοπῆς ποριζόμενος, ὡσπερ ἂν εἰ κατὰ πολεμίας τινὸς καὶ βαρβαρικῆς χώρας εἰσβαλεῖν ἔμελλεν. Ἐμπροσθεν δὲ αὐτοῦ (τὸ τῆς Γραφῆς εἰπεῖν) ἔρχεται ἀπόλωια, ὑποδοχάτορες τινες καλούμενοι, πεντακοσιομεδίμους ζητοῦντες ἐκάστης ἀνδρῶν τε καὶ ἵππων τροφᾶς, καὶ θρεμμάτων ὅλα ποιμνία καὶ ὀρνίθων ὄλας ἀγέλας, τὸ σύμπαν τῆς θαλάττης ὄσον εἰσπραττόμενοι, οἷον τε χρῆμα, ὅσον οὐδ' ἂν αἰ καθ' ἡμᾶς ἀμπελοὶ γεωργήσαιεν, καὶ ἵνα μὴ μακρηγορώμεν, τοῖς κατὰ μέρος ἐπιξιόντες. Καὶ μισθὸν ἐπὶ τούτοις ἀπαίτουσιν ὡς εὐεργέται τινὲς, καὶ μισθὸν οὐ φαῦλόν τινα καὶ κοῦρον, ἀλλ' ὀλίγην χρυσοῦ, ὅσον ἂν αὐτοῖς περιεσθῆται τὸ τῆς ἀπλήστου ψυχῆς αὐτῶν ἐφιέμενον. Ἐπὶ τούτοις ἔπισιν ὁ πραιτωρ αὐτός· καὶ πρὶν ἢ πολλὰκις τὴν προσκύνησιν ἀφοσιώσεται τῇ θεομήτορι, τοῦ μὲν κατέχυρος (ἰ. κατηχορεῖ) μὴ ἀποστήσαντος, ἄλλον δὲ κατ' ἄλλαν αἰτίαν καθιέρησιν καὶ ζημιοῖ· καὶ οὕτω κατεωχθηθεὶς ἡμῶν, ἐφ' ὅσον ἂν βούλοιο ταῖς ἡμέραις, ζητεῖ προσκυνητικίον· οὐκ οἶδαμεν, εἴτε ὡς προσκυνήσας τὴν θεομήτορα· καὶ οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ λογαριασθῆς καὶ πρωτοβυστιάριος καὶ πρωτοκένταρχος, καὶ καθιέρης οἰ

Ἐἰς τί γοῦν ἢ τοιαύτη ἀπόλωια ἡμῶν, δέσποτα ἡμῶν ἄγιε, τοῦ δημοσίου μηδὲν ἐντεύθεν καρδαίνοντο, μᾶλλον μὲν οὖν ζημιουμένου, δι' ὧν κατὰ βραχὺ μεταναστεύουσιν οἱ πλείους ἡμῶν, καὶ ἐρημοῦται ὅσον ἤδη ἡ χώρα ἢ ἡμετέρα, ὡς καὶ ἐνωτέρω εἰρηται, καὶ κολοδοῦται τὸ ἐγνωσμένον ἐκρόστιχον; Διὰ τοῦτο ὀλίγα ὧν πάσχομεν ἀνευγαίνοντες, δεόμεθα τῆς φιλοφρονητικῆς ἀγίας βασιλείας σου, γενέσθαι καὶ ἐφ' ἡμῖν ἔλεος, καὶ κοπάσαι ποτὲ τὸν κατεκλυσμὸν τῶν ἐπαρειῶν· ἢ διερισθῆναι, μετρωτῆρας καὶ ἡμῖν φορητὰς γίνεσθαι καὶ κατὰ τοὺς κρεσσόντας ἡμῖν ἄριστους (οὐδὲν γὰρ καινότερον ζητοῦμεν, ἢ

ἄλλως τῆς δημοσίας ἐπιζητήμιον)· καὶ πρῶτα ἀπαλλάξαι ἡμᾶς τῆς πραιτωρικής ἐφόδου, καταδρομῆς τε καὶ διαρκεῆς τοῦ δοθέντος ἡμῖν δεφενδαρίου, μεγαλυπερόχου μυστικοῦ, τὸ παρ' ἡμῶν ἀφαιρούμενον ὑπεραπεινῶτος ἐκ τῶν εἰσκομιζομένων παρὰ τῶν πραιτέρων, ὡς δῶρισται, καὶ ἑτέρας τινὲς ἐγγράφου ἐπιφωνήσεως καὶ ἀπειλῆς ἐπανατεινομένης αὐτοῖς, τὰ ἔσχατα πείθεται, εἰ μὴ ἀπόσχοιντο τοῦ ὄριου τῶν Ἀθηνῶν· ἔπειτα καὶ συνδοσίας πλωίμων καὶ πλωίμους δίδοναι, ὅσους ἡμῖν ἐπιθήκεν ἡ ἀπογραφή τοῦ χρηματίσκουτος λογοθέτου τοῦ δρόμου, κυροῦ, Ἰωάννου τοῦ Δούκα, καὶ μὴ πλείους αὐτῶν· μήτε ἀπὸ τῶν ἐπιβαλλόντων ἡμῖν πλωίμων ἐκ τῆς τοιαύτης ἀπογραφῆς συνδοσίας ἀπαιτεῖν ὡς ὀρισμοῦ. Καὶ τοῦτο γὰρ ἐφ' ἡμῖν τελεῖται τοῖς ταλαιπώροις ἄνιοι.

Ἐπεὶ δὲ καὶ πολλάς ἀναγραφὰς ὑπέστημεν, ὡς μικρὸν ἄνωθεν ἀνηνέγκαμεν, δεόμεθα, μὴ καὶ αὐθις βάρος ἀναγραφῆς ἐπιβρέθηται τῇ χώρᾳ ἡμῶν εἰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις τυχόν χώραις τῶν κατωτέρων ὀρισθῆ γενέσθαι ἀναγραφὴν· ἀλλ' ἐπικυρωθῆναι καὶ τὸν ἔνεκα τούτου ἐπορευθέντα ἡμῖν προσκυνητὸν ὀρισμὸν τῆς ἁγίας βασιλείας σου· καὶ μὴ μόνον τοῦτον, ἀλλὰ καὶ τοὺς διαφόρους ἐπολυθέντας, καὶ ἀπειρογόντας τοὺς πειρωμένους ἐκ τῶν καστρητῶν κατέχειν ὅπως δέησθε καὶ νέμεσθαι χωρία καὶ στάσεις χωριτικὰς. Εἰς συντριβὴν γὰρ τοῦτο τῶν δρούγγων καὶ ἀλεθρῶν ἀφερῆ· ἡ δὲ τῶν δρούγγων ἀπώλεια τοῦ καθ' ἡμᾶς ὄριου παντός ἐστὶν ἀπώλεια. Καὶ τούτων γενομένων, σωζοίμεθ' ἂν ἡμεῖς, σώζοιτο δ' ἂν καὶ τῆς δημοσίας τὰ ἐξ ἡμῶν συνεισφερόμενα· καὶ σωζόμενοι οὐ παυσαίμεθα τοῦ ὑπερέχειναι τῆς ἁγίας βασιλείας σου, ἢ ὡς ἀνάξιοι δούλοι Τολμησαντες ἐδῆθημεν.

A decretis tuis insistendo ad res nostras rite componendas procedat. Tum naves et pecunias in usus maritimos dabimus quantas logotheta dromi dom. Joannes Ducas nobis imperaverit, decretis imperatoris obtemperando, quibus sæpe a populi adversariis contrahitur.

Eorum quæ nobis rite imposita sunt pecuniarum onerum magna est summa, quam ne augeas suppliciter rogamus, et si alicubi in patria nova institueret tributa necessum fuerit, nos quidem immunes esse statueris, nec permiseris ut milites præsidarii stativa apud nos habeant, unde boni nihil, pestis autem inter milites, ideoque communis ruina sequeretur. Salvari possumus ea conditione ut iis quæ petimus pro munificentia tua annuas, sic enim solvendo nos pares semper habebis. Salvi autem facti pro sacra tua Majestate preces fundere humilissimi tui servi ex grato animo non desinemus.

Καὶ τούτων γενομένων, σωζοίμεθ' ἂν ἡμεῖς, σώζοιτο δ' ἂν καὶ τῆς δημοσίας τὰ ἐξ ἡμῶν συνεισφερόμενα· καὶ σωζόμενοι οὐ παυσαίμεθα τοῦ ὑπερέχειναι τῆς ἁγίας βασιλείας σου, ἢ ὡς ἀνάξιοι δούλοι Τολμησαντες ἐδῆθημεν.

ΣΤΙΧΟΙ

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΥ ΚΥΡΟΥ

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ

'Επί τῆ ἀρχιεπίσκ' ἀνιστορήσει αὐτῶν, τουτέστι τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

Ἔρωσ Ἀθηνῶν τῶν παλαι θρυλλουμένων
 Ἐγραψε ταῦτα ταῖς προσαθύρων,
 Καὶ τοῦ ποθοῦ τὸ θάλπον ὑπαναψύχων·
 Ἐπεί δ' ἔτ' οὐκ ἦν οὐδαμοῦ, φεῦ! προσβλέπειν
 Αὐτῆν ἔκεινεν τὴν αἰδιδίμον πόλιν,
 Τοῦ δυσαρίθμου καὶ μακραίωνος χρόνου
 Λίθοις, βυθοῖς κρύψαντος, ἠφαντωμένην,
 Ἐρωτολήπτων ἀτεχνῶς πάσχω πάθος·
 Οἱ τὰς ἀληθεῖς τῶν ποθουμένων θείας
 Ἀμνησκούντες τῶν παρόντων προσβλέπειν,
 Τὰς εἰκόνας ὁρῶντες αὐτῶν ὡς λόγῳ
 Παραμυθούνται τῶν ἐρώτων τὴν φλόγα.
 Ὡς δυστυχῆς ἔγωγε, καινὸς Ἰξίων,
 Ἐρῶν Ἀθηνῶν, ὡς ἑκαίνος τῆς Ἥρας,
 Εἶτα λθὼν εἰδῶλον ἠγλαῖσμένης,

A Φεῦ! οἷα πάσχω καὶ λέγω τε καὶ γράφω!
 Οἰκῶν Ἀθήνας οὐκ Ἀθήνας, που βλέπω,
 Κόιν δὲ λυπρὰν καὶ κενὴν μακαρίαν.
 Ποῦ δὲ τὰ σεμνά, τλημονεστάτη πόλις;
 Ὡς φροῦδα κέντα καὶ καταλλελα μύθοις,
 Δίκαι, δικασταί, βήματα, ψῆφοι, νόμοι,
 Δημηγορίαι τε πειθανάγκη ῥητόρων,
 Βουλαί, πανηγύρεις τε καὶ στρατηγίαι
 Τῶν πεζομάχων ἅμα καὶ ναυμάχων.
 Ἡ παντοδαπῆς Μοῦσα, τῶν λῶθων κράτος!
 Ὅλωλε σύμπαν τῶν Αῤηνῶν τὸ κλέος·
 Γνώρισμα δ' αὐτῶν οὐδ' ἄμυδρόν τις ἴδη.
 Συγγνωστός οἶκον, εἰπερ οὐκ ἔχων βλέπειν
 Τῶν Ἀθηναίων τὴν αἰδιδίμον πόλιν,
 Ἴνδαλμα τούτης γραφικῶν ἐστησάμην.

IAMBI

SAPIENTISSIMI ATHENARUM METROPOLITÆ

DOMINI

MICHAELIS CHONIATÆ

De pristina urbis Athenarum dignitate.

Athenarum amor quondam celeberrimarum hæc
 dictavit verba, in umbris rerum præteritarum de-
 siderio ardenti solamen affectando. Nusquam, heu!
 splendidissimæ illius urbis nisi ruinæ visuntur per
 sæcula turpiter cumulatæ sursum deorsum proje-
 ctæ, nulli flebiliore quam mihi ipsi! Ii quibus ocu-
 lis intueri id quod amant non contingit, simulacro
 rei amatæ contenti nihilo secius cupiditate ardent.
 Me miserum! qui, ut Ixion Junonis, Athenarum
 amore teneor, nec potis sum dolores quibus crucior
 describere! Athenas habitans, nullas video Athenas,

B et quæ felicitatis quondam sedes fuerat, jam non
 nisi fœdas trahit ruinas. Ubi tandem sacra tua,
 civitas infortunatissima? Cuncta in nihilum abie-
 runt: tribunalia, iudices, populi suffragia, leges,
 oratorum potestas, concilia, opes terrestres ac
 maritimæ; Musa ipsa multicolor, eloquentiæ vis,
 omnia quæ Athenis gloriæ fuerunt, periire, ne vi-
 lissimo quidem pristini ævi monumento relicto.
 Quare certe me haud dedecet in mediis Athenis
 habitantem, hujus urbis veram imaginem me-
 moriæ prodere.

THEODORUS ALANIÆ EPISCOPUS

NOTITIA

(Ex Leone Allatio *De Theodori ap. Maium Biblioth. nov. PP. t. VI.*)

Theodori episcopi Alanie *ethicorum libri x*, Græce in bibliotheca quadam Italiae. Gesnerus. Sunt vero hæc : Θεωδώρου ἐπισκόπου Ἀλανίας ἠθικά, ἐν τμήμασι δέκα *Theodori episcopi Alanie ethicorum sectiones decem. I. Sectionis P.* Καὶ τοῦτο μοι τοῦ λόγου τὸ σύγγραμμα σῆς ἕνεκα κηδεμονίας ἐπιτενέχεται. II. Ἐν τούτοις μὲν δὴ τὴν ἡμετέραν σπουδὴν, ἢ τίς ποτε ἦν. III. Ἄρα σοι, ὦ οὗτος, τὰ νῦν λεγόμενα τοῖς πρότερον ἀκουσθεῖσιν ἔχει τί συγγενίς. IV. Ἄμα μὲν, ὦ βέλτεστε, τῷ λόγῳ τούτῳ ἐπιβαλόμην. V. Ἄ μὲν δὴ ὁ πρῶτος εἶχε θεῖος σκοπὸς καὶ πρὸς ὃ τῆς δημιουργίας. VI. Ἐν τούτοις μὲν δὴ παρὰ τοῦ φυσικοῦ νόμου μὴν του βίου διεξαγωγῆν. VII. Μικροῖς μὲν διαλόγοις τὴν πρὸς σὶ ὁμιλίαν οἶδα περιαινῶν. VIII. Ὅπως μὲν οὖν ὁ φυσικὸς νόμος κερὸς τὸ πρότερον ἦν. IX. Ἄσι μὲν ἀνακινεῖν τὸν λόγον εἰς αὐτὰ δὴ πάλιν τὰ προλεχθέντα. X. Ἄλλ' ἐπειδὴ τῆς ἐγγλεικῆς περιωπῆς ἐντὸς ἐγενόμεθα.

Ejusdem λόγος ἐπιστολιμαῖος πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλειως, καὶ τοὺς ἐνθήμεοντας τῶν ἐπισκόπων, εἰ καὶ διὰ τὰ συμβῆντα παρεκτίταται, καὶ τοὶ τὰ πλείω συντέμνων· ἐπιγέγραπται δὲ, μετὰ τὴν χειροτονίαν ἢ Ἀλαϊκός. *Oratio per modum epistolæ ad patriarcham Constantinopolitanum, et alios advenas episcopos; quanquam propter rerum eventus longius protracta est, etsi majorem rerum partem compendio decurtet. Inscritbitur vero, post ordinationem, vel Alanicus* (1). P. Ἦως ἡμῖν ἂν ἔχοι τὰ τῆς ὁδοῦ, ἐκ πολλοῦ οἶδ' ὅτι καὶ πρότερον μαθεῖν ἐζητεῖτε.

Ejusdem λόγος σχεδιασθεῖς εἰς τὴν ταφὴν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ Θεοῦ ἡμῶν. *Oratio ex imparato dicta in sepulturam Servatoris Christi Dei nostri.* P. Ἀναβάλλεται μὲν ὁ Ἰησοῦς, καὶ φῶς ὡς ἰμάτιον, πηνίκα τοῖς μαθηταῖς ἀστράπτων ἐπὶ τὸν ὄρους Θαβώρ.

Ejusdem Ματθαῖος, ἢ λόγος *Mattheus, sive oratio*, in septem sectiones distincta. I. P. Ὅτι μοι τὰ τῆς ἡθικῆς μελέτης εἰς τὸν ἐγγλεικὸν κατήντησε λόγος. II. Ὁ τέλειος ἀληθεῖς ἂν, εἰ πρὸς τὸν μόνον ὄρωπὴ τέλειον. III. Τὰτα μὲν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς διαλέγεται. IV. Ἐν μετὰ τοῦ λόγου συνάγειν τὰ διεσκηδασμένα λαῶν. V. Ταῦτα μὲν δὴ κρυφιώτερα καὶ μυστικώτερα· νῦν δὲ ἄλλ' ἐξίρχεται ὁ λόγος ἐκ τούτων. VI. Ὁ λόγος εἰ τοῖς περὶ αὐτῶν ἐφραθεῖν, οὐκ ἔδη καὶ πᾶσαν ἐκφραίνεσθαι βούλεται. VII. Ἐν πᾶσι μὲν οὖν τοῖς προλαβοῦσι διδάγμασι τὰ ὁ λόγος εἶχεν. Et hæc Theodori Alanie indigna ratus, quæ diu in tenebris delitescerent, doctissimus Vincentius Riccardius ex autographo exscripta Latine reddidit, editurus in lucem aliquando, quod exoptare debemus omnes, qui antiquitatis optima monumenta, ne pereant, totis viribus incumbimus. Ex hoc Riccardii exemplari exscripta, ne in uno tantum exemplari res tanti momenti periclitaretur, in munificentissimi principis Barberini bibliotheca conservantur (2).

(1) Hanc Alanicam orationem in manibus habeo (cum cæteris Theodori scriptis) et jam Latina veste me donatam editurus libenter sum propter historicam utilitatem. A. M.

(2) Vidi olim in bibliotheca Barberina exemplar Græcum Theodori Alanie; sed Latinam interpretationem Riccardii (si forte ea superest) non memini me vidisse. A. M.

NOTITIA ALTERA

(*Biblioth. nov. PP. t. VI.*)

De hoc Theodoro, vel potius de ejus scriptis, dixit Allatius in Diatriba n. CXV. Ea scripta omnia nos præmanibus habemus in codice Vaticano; ex quibus interim delegimus typis vulgandum iter

ejus Constantinopoli per Bosphorum Cimmerium in Alaniam, quia hanc præ cæteris lucubrations lectoribus jucundam fore speravimus. De Alania et Alanis non semel Constantinus Porphyrogenitus in op. De adm. imp. Est autem ea regio ultra Mæotim circa Tanaim, atque ut Constantinus ed. Paris. p. 113 affirmat, των ὀρίων Καυκασίων ἀνωθεν ἡ χώρα τῆς Ἀλανίας. Itidem noster infra n. 5. Denique copiose optimeque describit Alaniam Cellarius in Geogr. antiq., multis veterum citatis auctoritatibus. Ad ejus sedem episcopalem quod attinet, ea in catalogo Leonis Sap. erat metropolis sexagesima secunda, et in illo Andronici senioris numeratur quarta supra septuagesimam : ὁ Ἀλανίας · καὶ αὐτῆ ἕξ οὔσα, οὗ γέγονεν (post Codin. ed. Paris. p. 402). Hæc de Alania. De ipso autem Theodoro nihil fere cognoscebatur præter id quod ex Dosithei Hierosol. Historia adnotaverat Lequintus Or. Ch. t. I, col. 1348, nempe eum fuisse episcopum tempore Germani II, qui fuit patriarcha Constantinopolitanus ab anno 1222 ad 1240. Nunc demum ex hoc luculento Theodori sermone plura et quidem historiarum utilia compertimus. Namque et Alaniarum fines vicesque describit, et miserandam populi conditionem, cum religionis amore viz tamen Christiani : Χριστιανοὶ δὲ μόνον ἐνόματι Ἀλανοὶ (n. 24), propter pastorum scilicet raritatem, et infirmam rei sacræ constitutionem. Prorsus est hoc Alanicarum antiquitatum rarum monumentum nec contemnendum. Lepida autem est illa Lazorum episcopi in Alaniam excursio, ejusque supina in conferendis sacris ordinibus inscitia et irreverentia, quem pravum morem apud hæreticos quoque Habessinorum vigere, a nostri orthodoxiarum illic præconibus audivi. Cæterum de non facile repetendo sacramenti illius ritu, prudenter auctor loquitur. Incommoda sua et pericula præsertim Chersonæ, et a latronibus, et ab illarum regionum satrapis memorat. Item suum pastorale regimen modeste exponit. Quædam tamen, initio præsertim, non sine ænigmate dicuntur. Sacra sæpe Biblia, canones interdum, nec non ipsum Homerum, utpote homo Græcis disciplinis imbutus, recitat. Cæteroque stylus Theodori plerumque durior est, narratio veluti abrupta, prout ipse interdum fatetur, et nullo artificio contexta, et mihi interpreti ægre quandoque pervia. Sed rem hic quærimus, bona elocutionis exempla aliunde petemus.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΑΝΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΙΜΑΙΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΝ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΕΝΑΗΜΟΥΝΤΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ.

εἰ καὶ διὰ τὰ συμβάντα παρεκτρέπεται, καίτοι τὰ πλείω συντίμων.

Ἐπιγράφεται δὲ, Μετὰ τὴν χειροτονίαν, ἡ

ΑΛΑΝΙΚΟΣ.

THEODORI EPISCOPI ALANIE

SERMO EPISTOLARIS

AD CONSTANTINOPOLIM MORANTESQUE IN EA EPISCOPOS,

qui propter rerum eventus prolixus, quanquam pleraque sunt breviate.

Inscribitur autem : Post ordinationem episcopi, sive

ALANICUS

1. Quænam fuerit itineris nostri ratio, jamdiu scio vos et antea cognoscere expetisse, et nunc potissimum, o magne pastor, et post primum proxime (1), nec non vos compastores; qui nimirum fuerit longæ peregrinationis exitus, quid in ea gestum sit, præcipue vero quomodo nos Spiritus deduxerit; a quo, esti non semper permoti

α'. Πῶς ἡμεῖς ἂν ἔχοι τὰ τῆς ὁδοῦ, ἐκ πολλοῦ οἶδ' ὅτι καὶ πρότερον μαθεῖν ἐζητεῖτε, καὶ νῦν ἔτι μᾶλλον, σὺ τε ὁ μέγας ποιμὴν, καὶ μετὰ τὸν πρῶτον εὐθύς, καὶ ὑμεῖς οἱ συμποῖμενες, πῶς τὰ τῆς μακρᾶς ἐκδημίας, καὶ τίς ἡ ταύτης ἐργασία, μᾶλλον δὲ τῆς ὁδηγίας τοῦ Πνεύματος ὥσπερ, εἰ μὴ καὶ αἱ, κεκινῆμεθα, ἀλλὰ γε νῦν ἐκ τοῦ χριστιανικοῦ.

(1) Confer sermonis clausulam. Utrouque enim in loco primus pastor videtur intelligi Christus.

Ἄρα χρησιωτέρως τῆς ὁδοπορίας ἐτύχομεν, καὶ τὴν εὐθὺ τῆς ποίμνης ἐτέμνομεν; ἢ λησταῖς περιπέσοντες, τὴν περὶ ψυχῆς ἐτραπέμεθα; Ὡς δ' ἂν ἔχοιεν, εὐ τε καὶ αἷλις τὰ συμπεσόντα ἡμῖν; Ἄρα μάλισι ἔστημεν τῆς ὁρμῆς, ἢ καὶ εἰσέτι φέρομεν; Καὶ ποῦ ποτε δευῖν θάτερον; καὶ τέως εἰ μὴ πάντα τοῦ σκοποῦ διημάρτομεν; Ταῦτα μὲν οὖν ὑμῖν σκοπεῖσθαι συμβαίνει, καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐρευνᾶν· καὶ πείθεσθαι ὡς ἔστι σπουδαῖον τὸ πρᾶγμα, καὶ τῶν οὐκ ἔκιστα φροντίδος τετυχακότων, εἰ ποῦ τι τῶν ἡμετέρων ἀκριβολογοῖτό τι· καίπερ ὅποια φιλεῖ συμβαίνειν ἐν τοῖς τοιοῦτοις, ἄλλο ἔτερον καὶ κοινῆ κατεκριβωμένως οὐδὲν, ἢ πάνθημος φήμη προφέροι ἂν. Ἐγὼ δὲ, εἰ μὲν οὕτως εὐκαιρίας καὶ παροσκευῆς εἶχον, ὡς πάντα λέγειν καὶ γράφειν, καὶ τῶν ἐμοὶ σπουδαζομένων τὸ ἔργον ἔν, διεγυρομένων τὸ βέλτιον εἰς παραψυχὴν καὶ συμπαθεῖς τοῖς ἀκούουσι· νῦν δὲ οὐκ ἔστι· πολλῶν γὰρ ἂν ἡμῖν λόγων ἐδέχθη· πνεῦν δὲ ἄρτι ὡς ἐν συγγράμμασιν ἴδιον ἂν εἴη ὡσπερ εἰ τις ἐν νυκτομαχίᾳ τὸ δεξιῶς ὀπλισθῆναι, καὶ τοιῶσθε ἐπιβαίνειν σκοπεῖ· καί·οι καὶ ἄλλως οὐδ' ἂν δυναίμην, πεπλανημένος, ἤδη τὴν ἐνομοῖα ὑπὸ τοῦ μεταμανθάνειν τὰ βάρβαρα. Εἰ δὲ καὶ ταῦτα μὴ παρῆν παρακαλοῦντα με σιωπᾶν, ἀλλὰ τὸ διήγημα ἡλιγρον ἔχει οὐ φορητόν, ὡς καὶ ἡπειρώτη κεντία, καὶ τοῖς τρυφῶσι καὶ θρυπτομένοις τὰ φάρμακα.

Σ'. Ποθεῖσι δὲ ὑμῖν, ὦ πάτερ καὶ ὄμιλις ἀδελφῶν, οὓς συνάγει καὶ διστάσας τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπίσχω τῶν ἡμετέρων τὴν γνωριμότητην. Καὶ μὴ ποῦ τις Ἰωσήφ ἐνταῦθα; Ὁ γὰρ πατριάρχης Ἰακώβ δῆλος πενθῶν οἶδ' ὅτι τὸν ὕστατον ἐν νύκτι κατὰ πνευματικὰ ψελλίζοντα ἔτι· καὶ ταρὰ τοῦτο καὶ ἀγαπώμεθα. Ἐγεώργουν μὲν οὖν οἱ μείζους ἀδελφοὶ τὸν ἄσταχυν τῆς ζωῆς, καὶ εἰς διακονίαν αὐτὸς ἐτετάγηκεν ὑπερητούμενος ὅποσα προσέταπεν ὁ πατὴρ· οἱ δ' ἀπεμπολοῦσιν, οὐκ οἶδ' ὅ τι παθόντες. Πλὴν ὁμως καὶ τραγωδία τὰ ἐντευθεν οὐδ' ἀπαράλληλα· πλὴν ὅ τι γνωρίσω μὲν ἑμαυτὸν, εἰ καὶ σκιωδῶς οὐδ' ἀπαρακαλύπτως· παραδραμοῦμαι γὰρ τὰ πολλά. Βασιλεύω δὲ οὐκέτι τῶν Αἰγυπτίων διὰ τὸν Φαραῶν, εἰ καὶ παραχωρηκέναι τινὸς δυναστείας, οὐ βούλεται μὲν, πείθεται δὲ ὑπὸ τοῦ ὁράσεισι διδόντος καὶ ἐνυπνιάζοντος πνεύματος· ὑποχωρεῖ γὰρ ἢ αἰσθησις τῶ νοί, παρ' αὐτοῦ διδασχθεῖσα ὅσα συμβολικῶς ὑποδέχεται· οὐ γὰρ ἡ νύξ τοῦ βίου κεχώρηκε τὴν ἀλήθειαν· εἰεν.

Ζ'. Τὴν μὲν οὐ ὁδὸν ἅπασαν ἐξ ἀπαρχῆς ἀναλέγεσθαι ὑπὲρ τὸν παρόντα καιρὸν ἔστι, καὶ τὴν τοῦ λόγου σπουδὴν· ὅσα τε ὑπενεγκόντας ἡμᾶς τρίτος ἔταρακεν ἡλιος. Καὶ μὴν γε τούτων οὐ πολλοστὰ αἰτετικμένοις τισὶν ἐκδεδώκαμεν, ἐπιθρομάδην διεξέληθοντες ἐκ τοῦ παρήκοντος, εἰ μὴ καὶ τὴν ἡμετέραν φιλοπευστίαν παραδεδράμηκεν. Ὁ πρῶτος ὁδοστατήσας ἐξέθλιβέ με· κατέλαβέ με διώξας, διεμερίσατο σκύλα, εἰ καὶ μὴ τὴν ἐπιθυμίαν ἐπέπλησεν. Ὁ δεῦτερος λυμῶν, εὐποριστότερος ἐν κα-

A fuimus, nunc certe postquam nobis unctionem largitus est. Num ergo felicius iter nacti simus, rectaque ad gregem nostrum venerimus? an in latrones delapsi, animæ retinendæ causa fugerimus? Qui status rerum sit, et num satis bene nobis evenerit? Num fortunæ impetus vix demum desiverit, an adhuc in cursu simus? Et horum duorum utrum teneamus? et num hactenus scopo prorsus aberraverimus? Hæc ergo vobis considerare contingit, et inter vos disquirere. Sane arbitrator grave esse negotium, et non minima cura dignum, si quis velit nostra diligentius inspicere. Quanquam, ut in his solet contingere, alia quælibet, nihilque publice satis probatum, popularis fama divulgat. Ego vero si certe tantum otii et commoditatis haberem, omnia dicerem ac scriberem: etsi præcipuam curam gererem meliora narrandi ob solatium mutuumque affectum audientium. Nunc id non licet, quia longo mihi sermone opus foret. Laborem autem scribendo impendere, perinde nunc esset, ac si quis ad nocturnam pugnam elegantè se armis exornaret, atque ita ornatus procederet. Sed et alioqui id minime possem, mente adhuc vaga, dum res barbaricas discere incipio. Jam quamvis hæc me ad silentium non compingerent, narratio tamen intolerabilem vertiginem crearet, veluti homini mediterraneo fit in mari nausea, et sicut delicatis et mollibus pharmaca accidunt.

2. Cæterum cupientes vos, o pater et fratrum cætus, quos licet distantes sanctus Spiritus congregat, nescio quomodo celem rem inter nostras longe notissimam. Et numquid hic est Joseph aliquis? Patet enim quod patriarcha Jacob luget postremum ex suis filiis, qui adhuc spiritu infans est; et idcirco diligimur. Excolebant igitur majores fratres vitæ messem, atque ego ipse ministerio fui addictus, operam impensurus prout pater imperavisset. Illi autem vendiderunt nescio quo animi pravo instinctu permoti: sed certe tragœdia hic fuit, ne veteri dissimilis. Novi tamen me ipsum, quanquam in umbra nec sine velamine. Etenim multa prætereo. Neque impero jam Ægyptiis per Pharaonem, qui etsi cedere alicui potentiæ renuit, persuadetur tamen ab eo qui visiones et somnia immittit spiritu. Cedit quippe sensus intellectui ab illo edoctus quidquid per symbola suscipit. Neque enim nox mundi veritatem comprehendit. Sed hæc missa faciamus.

3. Igitur viam quidem universam jam inde ab initio describere, præter hujus temporis spatium est, et præter sermonis officium; et quanta nos perpessos tertius sol viderit. Et quidem horum haud pauca postulantibus nonnullis cursim significavimus, transitorie narrando, nisi hæc forte vestram curiositatem fugerunt. Primus viarum custos vexavit me, comprehenditque persequens, et spolia divisit, etsi cupiditatem suam non explevit. Secundus vastator, magis adhuc malitia

abundans, sed tamen non prævaluit. Nam prodigia rursus patrat Deus famigeratis illis haud minora: mare divisit, deduxit inermes homines, non tam persequentibus quam jam comprehendentibus hostibus, quod pluris est. Cæcitate percussit secundum: erat enim etiam apud nos confidentissimus Paulus, gentium apostolus, qui præ Evangelio cuncta flocci æstimabat, zelo flagrans, mysteriorum Spiritus gnarus, pastor meus, imo vero pater potius spiritualis quam corporalis. Erepti vinculis æque ac Petrus, transivimus primam alteramque custodiam. Ut autem divinæ dispensationis mos est, parumper ea remisit, ut mox majora prodigia patraret. Hæc nos breviter exposuimus; neminemque fore credimus, qui si inquirat, minime ei manifesta appareant.

4. Res porro hic gestas novit Cherson et Scythica regio, quæ nos liberaliter viatores tractavit, auditis nostrarum calamitatum casibus. Nam postquam is qui improborum malitiam irritam reddit, persuasit tyranno nostro, ut contra suam voluntatem ageret, ille nos exsules expulit et victos, civitas autem liberos esse sivit. Verumtamen hoc ejus non placuit animo (2), misitque malos nuntios ad magistratus, et gravia verba addidit (3). Et hi quidem, nullo vetito interposito, civibus permittebant, ut pro suo libito nobis uterentur. Sed Deus aderat cohibens, qui unum de Chersonis proceribus permovit, hominem prorsus celebri Joanni parem: qui tamen libertatem fugiendi periculum non concessit, quia plebis impetum metuebat, ne forte a sanguinario illo viro occideretur, contraque se commoveretur populus qui undique alieno impulsu agebatur. Itaque medios inter libertatem et vincula retinebat. Quid porro is qui omnia sola sua voluntate perficit? Erat enim et hic ferrea fornax, nova Ægyptus, et Israel de libero captivus, et Moyses majorum mysteriorum mysta et cognitor. Nam et hic missus fuit, ut ex luto et opere lateritio me liberaret, invito licet regnante Pharaone duro, et coram divinis prodigiis cæco. Prope aderat exterminator; et civitas propria mala deflebat: namque orbam reddebant foris quidem ethnicorum gladius, intus autem bellum consurgebat civile. Non vero statim fugam arripuimus.

5. Neque vero hic substitit perditus ille, et sinistra parte vere dignus. Sed quoniam haud procul Chersone in Alanica regione exsules eramus (etenim dispersa admodum gens Alanica est, atque a Caucasii montibus usque ad Iberas pertingit, qui erat illorum priscus patriæ finis; solet autem et nonnullas colonias emittere, ita ut Scythiam prope universam et Sarmatiam impleverit); illic etiam nos persecutus est calliditate sua et machinationibus, necem adeo inferre conatus: nihil enim aliud jam insuper erat. Miscurrit igitur hic

(2) *Ibid.*, I, v, 24.

A κοίς, εἰ καὶ μὴ κατῖσχυσε· τερατουργεῖ γὰρ καὶ πάλιν Θεὸς τῶν ὑμνουμένων οὐκ ἕλαττον· θάλασσαν ἔειπε, διήγαγεν ἀόπλους ἀνδρας, οὐδὲ διωκομένους, ἀλλὰ κατεχομένους τὸ μείζον· ἀορασία πλήττει τὸν δεύτερον· ἦν γὰρ καὶ παρ' ἡμῖν παρῶρησιαζόμενος Παῦλος ὁ τῶν ἐθνῶν ἀπόστολος, ὁ τῷ Εὐαγγελίῳ μικροῦ τὰ πάντα περιλαβών, ὁ ζηλωτής, ὁ θεωρὸς τῶν μυστηρίων τοῦ Πνεύματος, ὁ ἐμὸς ποιμὴν, καὶ μᾶλλον ὁ πνεύματι πατῆρ ἢ τῷ σώματι· ἠρπάγημεν τῶν δεσμῶν μετὰ Πέτρου, δειλόμενοι πρῶτην φυλακὴν καὶ δευτέραν. Ὡς δὲ νόμος τῆς θείας οἰκονομίας, μικρὸν ἐνδιδῶσιν ἵνα μείζω θαυματοργῆ. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν μικρῷ τε ἡμεῖς ἐκθεώμακαμεν· καὶ τῶν ἱερυνωμένων οἶμαι μηδένα εἶναι, ὥπερ οὐκ ἂν εἴη ταῦτα γε δεῖλα.

B

δ'. Τὰ δ' ἐντεῦθεν οἶδε Χερσῶν καὶ γῆ Σκυθικῆ, φιλοξενούσα τοὺς παροδύοντας τοῖς τῶν ἡμετέρων παθημάτων ἀκούσμασιν· ἐπειδὴ γὰρ ὁ σφαλῶν τὴν τῶν πονηρῶν πανουργίαν ἐπειθε καὶ τὸ ἡμέτερον τύραννον τὰ τῆ γνώμῃ πράττειν ἀντίθετα, ὁ μὲν ὑπερορίους, ἐπέμπεν ἡμᾶς καὶ δεσμώτας, ἐλευθέρους δὲ ἡ πόλις εἶδου. Ἄλλ' οὐκ ἐκείνου ἦνδανε θυμῷ· κακοῦς δὲ ἀγγέλους ἤφειε τῷ πολιτεύματι, κρετεροῦς δ' ἐπὶ μύθους ἐτέλλε· καὶ οἱ μὲν ἀντέτεινον οὐδ' ἐπὶ μικρὸν εὐθύς ἐνδιδόντες αὐτοῖς ὁ τί ποτε πράττειν βεβουλημένοις ἡμᾶς· Θεὸς δὲ ἦν ὁ ἀνέχων, κινήσας τῶν τινα περιφανῶν ἐν Χερσῶνι, καὶ αἰὸς οὐκ ἄλλος, Ἰωάννην τὸν πάνυ· εἶδου μὲν οὐδ' οὕτως ἐλευθέριον ἡμᾶς τὸ ἀποδράναι τὰ χεῖρω, ὑφ' ὀρώμενος τὴν ὁρμὴν τοῦ δήμου, μήποτε κατασφάζοιτο παρὰ τοῦ μαιφρόνου ἀνδρός, καὶ κατ' αὐτοῦ κινεῖτο δῆμος ὡς ἑτεροβριθῆς καὶ φερόμενος παντοθεν. Ἐτήρει δὲ μέσους ἐλευθερίας τε καὶ δεσμοῦ. Τί δὲ ὁ πάντα ποιῶν καὶ μόνῳ τῷ βούλεσθαι; Ἦν μὲν κἀνταῦθα σιδηρᾶ κάμινος, Αἴγυπτος ἄλλη, καὶ Ἰσραὴλ καταδουλούμενος ὁ ἐλεύθερος, καὶ Μωσῆς μυστηρίων μειζότων μύστης καὶ θεωρὸς· πέμπεται γὰρ καὶ οὗτος, ἐκ τοῦ πληοῦ καὶ τῆς πλινθείας ἐλευθερώσῃ με, κἄν ἀντιτυπῆ ὁ δυναστεύων Φαραὼ ὁ σκληρὸς, καὶ πρὸς τὰς θεοσημαίας τυφλώτων, Ἐγγύς δὲ ὀλοθρευτῆς· καὶ ἡ πόλις μὲν ἐπέθνε τὰ οἰκεία κακὰ; ἠτέκνου γὰρ μάχαιρα ἐξώθεν τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐνδοθεν ὁ ἐμφύλιος ἀνεκλυπτε πόλεμος. Ἡμεῖς δ' εὐθύς ἀποφεύγομεν.

D

ε'. Ἰσταται μὲν οὖν οὐδὲ μέχρι τούτου ὁ κάκιστος ἀπολούμενος ἐκείνος, καὶ τῆς ἀριστοῦρας μοίρας ὄντως ἀξίος· ἀλλ' ἐπειδὴ περ τῆς Χερσῶνος ἐγγύς ἐν Ἀλανικῷ χωρίῳ φυγάδες ἡμεῖς (πολυσχιδῆς γὰρ τὸ ἔθνος τούτο, καὶ διεῖκον μὲν ἀπὸ τῶν Καυκασίων ὄρων ἐς Ἴβηρας, τὸ ἀρχαῖον καὶ πάτριον ὄριον· ἀγαπᾷ δὲ καὶ μετοικεσίας πολλοστῶν τιῶν πέμπειν· ὡς μικροῦ Σκυθικῆν τε πάσαι καὶ τῶν Σαυρομάτων ἐκπληροῦν)· κἀντεῦθεν ἡμᾶς εἰδίωκε πολλοῖς ὁ τε πανουργήμασι τε καὶ μηχανήμασι, ζητῶν ἤδη καὶ θανατώσαι· ἦν γὰρ τὸ λειπόμνον οὐδὲν

(3) *Ibid.* v. 25.

ἔταρον· καὶ κατέδραμεν ὁ θεοστυγῆς, γινόμενός τε εἰς Α Χερσῶνα, πολεμιον ἠπέλειε τοῖς μικροῖς Ἀλανοῖς, μόνον εἰ μὴ προδῶσιν ἡμᾶς. Οὕτως ἐκείνος πονηρὰ φύσις ἦν ὁ γλωῖος Τζαμάνης καὶ τοῦ μηδενοῦ ἀξίος, πλὴν ὅτι κακίας πλήρης καὶ τοῦ Πονηροῦ ὑπερέτης. Ἦγνόησε δὲ ὁ πᾶν ὁ τι κακὸν εἶναι τε γὰρ σπουδάσας καὶ λέγεσθαι ἀξίος, ὡς Θεοῦ ἡμεῖς ἀπόστολοι νεανίσταμι γὰρ, καὶ Θεοῦ τερατουργεῖ ἡμῖν· ὁ γὰρ διακρινῶν καὶ συνάψας τὴν Ἐρυθρὰν, καὶ τὸ μὲν φησὶ διασώσας λαόν, τὸ δὲ τὸν διώκοντα καταπίσας, τέμνει τὴν πόλιν τὸ πρότερον οἰκίῃ πολέμῳ καὶ ἀλλοτριῇ, καὶ τὸ διεχθὲς ἐκείνης ἐδίδου ἡμῖν τὴν δίοδον. Συνάπτει δὲ πάλιν τῇ ὁμοιοῖα, ὡς μικροῦ κινδυνεύσαι τὸν ἀλιτῆριον βουλόμενον κατατρανανεῖν, εἰ μὴ δρασμαῖ τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύσατο. Οὕτω δὴ ταῦτα.

ζ. Ἄ δε δεικὰ καὶ ὁ ἱερός ἡμῖν ἀνερρίπισε πόλεμος, λεγέσθω γὰρ καὶ οὕτως, ὡσπερ τυραννικός, τί χρῆ καὶ λέγειν ἀλλὰ κακὴν ὁμόνοιαν; ἵνα πύργος βλασφημίας ἀνυψωθείς τοῦ ὕψους περιτρουρουμένου τοῦ ἀξιώματος· εἰ καὶ ἡ τῆς γλώσσας ἐγγὺς σύγχυσις· ἢ ἀνδρομῆ τῶν τῆς αἰσχύντης ἰσρίων κατὰ τινος Ἡλίου· ἦν γὰρ ὁ ζῆλωτὴς παρ' ἡμῖν, εἰ καὶ κατασφάττει τοῦτο τῇ μαχαίρῃ τοῦ πνεύματος· ἢ κατὰ τῆς Ἰερουσαλὴμ τῶν Ἀσσυρίων παρομβολῆ ἐπισημῶς ἐκασφράσασα, καὶ ἐπικινδύνως ἀνθυποστρέψασα. Τὸ δὲ ἦν, ἵνα μικρὸν τι ἐνδιατρίψωμεν τοῖς παθήμασι· Παρασκευοῦσι τῇ Χερσῶνι καὶ Ἀλανοῖ, οὐχ ἤττον θεληθέντες ἢ θελησαντες, ὡς οἷον τι περιεπίχισμα ταυτη καὶ περιουρήμα. Τούτους ἐγὼ τε εἶδον, καὶ περιχαρῶς αὐτοῖ τὸν πάτριον ποιμήτα περιέτρεχόν τε καὶ περιέστατο· βουλόμενοί τε παρ' αὐτοῖς ἡμᾶς ἐξουσιθεῖναι, πάντα ποιοῦν τὰ ἐπιτηδεῖα. Ἡμεῖς δὲ ἀντιστρέφον τὸν τῆς παραινέσεως λόγον, ὡς ἂν βίβην ἀξίως τῆς κλήσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἦσαν δὲ ἀληθῶς (οὐ γὰρ ἂν αἰσχυνοίμην λέγειν, μηδὲ μοι γένοιτο ὑφορᾶσθαι μικροψυχίας τινός) ποιμνιον ἐσκορπισμένον εἰς ὅρα καὶ ἱρήμους καὶ βράθρα, οὐκ ἔχον μάνδραν οὐδὲ καίνοτεν, ἔτοιμον εἰς κατὰβρωμα τοῖς θηρίοις· οὐ γὰρ ἦν ὁ ποιμαίνων, εἰ καὶ πολλῶν τὸ ἐπάγγελμα· καίτοι καὶ βουλόμενοι οὐδ' ἂν εἴεσται· ὅτι μὴ πρότερον, οἷον ἰσὺαι δὲ τὸν ἐπίσκοπον, ἔκρουσαν· εἰ καὶ Παῦλος, ἐκβοᾷ, ἔ μὲν γὰρ σάλπιγξ, ὁ τῶν ἔθνων διδάσκαλος, καὶ διὰ τοῦτο ἡμέτερος. Οἴονται δὲ τρυφερόν εἶναι ἐπίσκοπὸν D καὶ σπουδάζον τὰ κοσμικά.

teat esse episcopum, cognoverant; quamvis Paulus clamat, magna tuba, gentium doctor, ideoque noster¹. Sed illi existimant deliciosum quid esse episcopatum, et mundanis curis deditur.

ζ. Οἴδατε τὸν Χερσῶνος· καὶ τί ἂν ἀκριβολογοῖ-
μακν εἰδῶσιν; Οὗτος ὁ γέρον καὶ ἀρχαῖος ἐπίσκοπος
ἡσασαν εἶδοξεν, ὅτι παρ' ἡμῖν Ἀλανοί, ἢ μᾶλλον
ὅτι παρὰ Χερσῶνι ἡμεῖς· καὶ ὁ τῆς ἐνορίας λόγος
εὐθύς· καὶ ὡς ἐγγῶριος ἐπίσκοπὴ, καὶ τὸ ἐμὸν πα-
ρθευτὸν καὶ παρόριον· τὰ γνώριμα ταῦτα τῶν νῦν
ἐπιστάτων τῆς μικροψυχίας καὶ τοῦ φθόνου περικα-
λύμμα-α, ἵνα μὴ λέγω καὶ τῆς ἀβελτηρίας γνωρι-

Deo odibilis Chersonem, et pusillis bellum Alanis interminatus est, nisi nos dederent. Tam improbe naturæ erat ridiculus iste Tzamanes et nulla re dignus, nisi quatenus malitia plenus erat, et Diaboli administer. Porro ignorabat hic, nihil præter nequitiam sapiens, et flocci faciendus, nos esse Dei apostolos, dicam enim audacter, et Deum pro nobis miracula operari. Qui enim divisit recollegitque Erythræum, et fugitivum populum servavit, et persecutorem pari tempore aquis submersit, civitatem hanc in partes scidit, bello concitato simul civili et extraneo; idque discidium ansam nobis evadendi obtulit. Sed civitatem Deus rursus ad concordiam reduxit, ut parum a periculo abfuerit perditus ille, qui tyrannidem affectabat, B nisi fuga salutis suæ consulisset. Hæc hactenus.

6. Quæ autem mala a sacro etiam illata nobis sunt bello, ea pariter narranda sunt, utpote quæ vim tyrannicam in nos exercuerunt; quæ res nullo alio nomine appellari potest, nisi pravæ conspirationis: ut blasphemie nimirum turris in altum attolleretur sub dignitatis munimine. Et quidem prope abfuit a linguarum confusione; vel quædam fuit sacerdotum ignominie adversus Eliam aggressio. Erat enim quidam zelotes apud nos, etsi et hunc interficit gladio spiritus. Vel contra Jerusalem Assyriorum exercitus periculose semet inferens, nec tuto revertens. Res ita se habuit, ut breviter calamitatem narremus. Habitant prope Chersonem etiam Alani, non minus expetiti quam volentes, ut sint circa eam urbem C quasi vallum quoddam et custodia. Hos ego vidi, illique admodum exhilarati, ad patrium suum pastorem accurrebant, eumque circumstebant, volentesque nos apud eos hospitari, nullum officii genus prætermittebant. Nos vero vicissim adhortationis verbum adhibebamus, ut digne Christi vocatione viverent. Erant autem (neque me pudebit dicere, neque offensionem quamdam subverbor) grex palans in montibus locisque desertis et foveis, neque ovile neque caulam habens, ideoque ferarum devorationi expositus; neque enim aderat qui ei pastoralem curam impenderet, etsi multorum erat ambitio. Cæteroque ne volentibus quidem id licuisset; quia nondum, qualem oporteat esse episcopum, cognoverant; quamvis Paulus clamat, magna tuba, gentium doctor, ideoque noster¹. Sed illi existimant deliciosum quid esse episcopatum, et mundanis curis deditur.

7. Nostis Chersonis episcopum; cur enim gnaris verba multa faciam? Senex hic et priscus episcopus mori sibi videbatur, quia Alani apud nos essent, vel potius quia nos Chersone morabamur. Statim ergo de jurisdictionis limitibus sermo, et quod episcopatus loci proprius esset, meum vero officium transitorium et extraneum. Noti sunt hi hodiernorum episcoporum prætextus, quos suæ

¹ Tim. III, 2.

puillanimitati et invidiæ obtundunt, ne dicam nequitiae evidentia indicia. Sed neque canones norunt; quidve per hos liceat: neque enim nos publice docuimus, neque sacras ordinationes invasimus, ita ut videremur illi negotium facessere: sed interrogantibus nonnullis Alanis, responsum privatim dedimus. Sed esto fidei doctrinam publice nos nuntiaverimus; neque enim prædicantem cohibuimus: sed doctrinam mortuam, et modo resurgentem spectandam exhibuimus. Testor veritatem: urebat nos zelus: etenim jactabant se audacter irreligiosæ partis homines et alioquin jam hæretici, quia nemo contradicere poterat, propterea quod tempus non patiebatur, ideoque nihil fiducialiter ausi sumus. Erat in ecclesia præclarus ille et bonus præsul, multumque cum illo synedrium: conjuratio quædam et conspiratio ceu quondam adversus protomartyrem Stephanum; neque enim plus dicere audeo; atque in judicio sum pertractus, haud quidem ut alter Paulus, sed tamen in Christo victus.

8. Ecce autem quæ apud tribunal gesta sunt. Judicii præses ignem spirans; consessores et assistentes, ad ministrandum atque imperata facienda parati: ego reus in medio, et sententiam expectans. Quis tu, et unde ad nos obrepisti? Quasi ego, tunc dixi, alieni dogmatis et doctrinæ homo sim; et non ambo potius ecclesiæ ejusdem, et sub eodem pastorum principe. At tu in malam rem inquit, cum impiis Alanis et irreligiosis, qui Scythis quoque pejores sunt. Quid ergo, inquam ego, nos agere æquum est, nisi apostolatam Protocleto favente circumferre? Atqui, inquit ille, cur hanc meam civitatem concursare prorsus audes? Sane, inquam ego, si tu, o bone, te geris episcopum, recte ais, recte reprehendis, et damnare poteris: sin potius hic te ceu mercatorem et advenam geris, vel omnes expelle vel me quoque tolera: imo vero quia invitus ego huc excurri, miseratione potius dignus sum, ob ea quæ patior: nihil autem sponte ago: qui enim id vincetus queam? Ad hæc graviter torviterque aspiciens, haud scio utrum ut basiliscus quidam an ut leo, non tam ob cætera quæ tamen graviora erant, sed audaciæ potius nos reos pronuntiavit, quia liberius quid dixeramus. Qui vero adstabant, tantum non in oculis nos percusserunt. Interim alius hinc, alius inde, nos rejiciebant, urgebant et repellebant joculariter simul et iracunde, et conviciis onerabant, capto a judice exemplo. Et volebat sane damnare, sed non potuit; non enim tantas habuit nequitia vires; attamen iis qui nos interficere avebant cooperabatur. Sed Deus liberator aderat. Talis in nos exstitit frater, tam jucundus, tam favens, atque hu-

Α σματα. Οἶδασι δὲ οὐδὲ τοὺς θεσμοθετοῦντας· καὶ οὐ τί ποτε βουλομένοις ἐκείνοις ἐστίν· οὐ γὰρ δημοσίᾳ τοῦ διδάσκειν προέστημεν, οὐ χειροτονίᾳ ἠρπάσαμεν, ὡς δοκεῖν ἐκείνων ἐνδιαβάλλεσθαι· ἱερομένοις δὲ τισιν ἰσως Ἄλανοῖς ἐπὶ γωνίας ἀπεκρινάμεθα. Δεδόσθω δὲ καὶ δημοσιεῦσαι ἡμᾶς τὸν λόγον τῆς πίστεως· οὐ γὰρ ἂν παρεστείλαμεν τὸν κερύττουτα· θανάτου δὲ τὸν λόγον καὶ ἀναστάντα βλέπειν τούτον ἐδώκαμεν ἂν. Μαρτύρομαι τὴν ἀλήθειαν, ἐφλέγει μὲν ἡμᾶς ὁ ζῆλος· ἐνεκαυχῶντο γὰρ παρρησίας ὡς ἐξ ἀσεβοῦς μοίρας καὶ ἄλλως αἰρησιώται, ὅτι μηδεὶς ἀντιλέγειν καὶ θύνατο· οὐκ εἶδον δὲ ὁ καιρὸς· ὡστ' ἐπαρρησιασάμεθα εἰς οὐδέν. Ἐν μὲν ἐπ' ἐκκλησίας ὁ πάντα καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἐκείνος ἀρχιερεὺς, καὶ πολὺ περὶ αὐτὸν τὸ συνέδριον· συνωμοσία τις τάχα καὶ συμπαιγνία ὡς ἐπὶ Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος· οὐ γὰρ προσωτέρω τολμήσω· καὶ εὐλόγησθαι εἰς κρίσιν αὐτός, οὐκίτι μὲν ὡς ὁ Παῦλος, πλὴν ἄλλὰ δέσμιος ἐν Χριστῷ.

η'. Καὶ τὰ τοῦ δικαστοῦ βήματος ἐφεξῆς· ὁ τῆς δίκης προστάτης πνέων ἐμπύριον, οἱ παρεδρεύοντες, οἱ παριστωτές, ὅσων ὑπηρετεῖν καὶ πρὸς τὰ κελουμένα ἔτοιμον· καὶ ὁ κατάκριτος ἐγὼ παριστάμενος, καὶ τὴν ἀπόφασιν ἐκδεχόμενος. Τίς πόθεν ἡμῖν, φησὶν, ἐπισέφρησας; Ὡσπερ εἰ ἑτέρου δόγματος, ἔφη, ἦν ἐγὼ καὶ κηρύγματος, ἀλλὰ μὴ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀρχιερέως ἦμεν. Ἄλλ' εἰ κέρκυρας ἔβρε τοὺς ἀσεβεῖς Ἄλανοὺς καὶ ἄθεις, εἰ καὶ Σκυθῶν εἰσι χεῖρες. Τί οὖν, αὐτός ἔφη, καὶ δρῶ ἡμᾶς δίκαιον, ἀλλ' ἢ φέρειν τὴν ἀποστολήν, καὶ σὺν γε τῷ Πρωτοκλήτῳ (4); Ἄλλὰ τί βουλόμενος τὴν ἐμὴν ταύτην πόλιν περιπελεῖν ἐτόλμησας ὅλως; Καὶ μὲν, ὦ γὰρ, εἰ μὲν ἐπισκοπεῖς, εὐ λέγεις, καὶ φανερώς ἐλέγξας, εἴτα κατάκριον· εἰ δ' ὡς ὅδε τις ἑμπερος, καὶ ὅδε τις ἐπαλς, ἢ πάντας δίκαιε, ἢ καὶ ἡμᾶς ἐνάσχει· πλείον δὲ, ὅτι καὶ ἀκουσιάζω τὴν ἰσταυθα περιδρομήν, εἰλέους τε μάλλον ἂν ἐξιοίμην ὡς πεπονθώς· ἐκὼν δὲ πράττω οὐδέν· πῶς γὰρ ὁ θεσμιος; Πρὸς ταῦτα σφοδρὸν ἰδὼν τι καὶ βλασφῆν, καὶ οἶον βασιλικὸν καὶ λεόντειον, ὁ πῶς ἂν εἶπω, πλὴν οὐκ ἐν τοῖς ἄλλοις τοιοῦτο καὶ μέλιστα θέουσα, καὶ τολμῆς ἡμᾶς ἐγράφτο, ὅτι κἂν τι λέγειν ἔθρασενάμεθα. Οἱ δὲ περισσώτερος μικροῦ καὶ κατὰ πόρος ἡμᾶς ἔπαιον· τίως ὁ μὲν ἔθθεν, ὁ δὲ ἔθθεν πορέρριπον, ὡθουν τε καὶ ἀντῶθουν παιγνιμένως καὶ μετ' ὀργῆς, ὑβρεσί τε βάλλοντες ἦσαν ἐκ τοῦ δικαστοῦ λαβόμενοι τῆς ἀρχῆς. Ἡ δὲ ἀπόφασις ἐβούλετο μὲν, οὐκ ἠδύνατο δὲ· οὐ γὰρ ἐπὶ τοσούτον ἢ κακία κατίσχυσε· πλὴν ἀλλὰ συνέργει τοῖς θανατοῦν ἡμᾶς βουλομένοις· Θεὸς δὲ ὁ ἐξαιρούμενος ἦν. Τοιοῦτος ἔμιν ὁ ἀδείφρος, οὕτως ἠδύς, οὕτως ἀντιληπτικός καὶ φιλόνηθρος, τοῖς ξένους ὁ ἐπιχώριος, τοῖς κατακακο-

(4) Id est sancto Andrea, quem Byzantini Ecclesiæ suæ fundatorem volunt asserere, ut eam apostolicam esse jactent, et Romanæ opponant. Quare et illum catalogum tot episcoporum ante Metro-

phanem fabricaverunt. De re hac dixi in adnotationibus ad Ephræmum chronographum Script. vet. t. III, p. 226 (PATROL. t. CXLII, col. 349).

μένους ὁ καὶ τοῦ κρίνειν κύριος ἄν· ἐὼ τὰλλα· δίκαιον ἄν· γάρ.

η'. Ἄλλ' ἐπειδὴ τινος ἐλευθερίας λαβόμενοι, καὶ τὴν ὁδὸν ἐσκοπούμεν ὡς ἂν ἕκαστος τὸν σκοπὸν τῆς ἀφετηρίας εἶδε, τὴν ἰθὺ Βοσπόρου ἐτίμονομεν· εἰδίδου δὲ ὅτι καὶ τὸ χειμῶνος ἄγων τὰ μέσα, καὶ τῶν Σκυθῶν ἢ κατὰ τοῦ Βοσπόρου τινικαῦτα ὁρμῇ διακολλῶν· εἰ καὶ ἡμεῖς ἐδιαζόμεν τὴν ὁδὸν, ἐξ οὗ καὶ διατέλλομεν ἀπρακτοί. Τίς ἂν εἴποι τὰ σκυθικά; τίς θρηνώσει ἢ τε ἰδοίμεν, ἢ τε πάθοιμεν; Ἀρίστατα δὲ ἄρα εὐτε τοῦ κυβερνῆν καὶ παραπλῆξιν ὁ ναύαρχος, καὶ ὅσα τοῖς ἀνέμοις ἐκπεπολιώμηναι, μέχρις ἂν εἰς λιμένα καταγῆται τὴν ναῦν· καὶ τὸν αὐτὸν ἡμεῖς σκοπὸν εἶχμεν· καὶ πάλιν ὁδοῦφ ροντίς, καὶ ὅσα παρόδια· καὶ πάλιν τὰ πρῶτα παθήματα ἐπὶ τοῖς Β αὐτοῖς· ἐντὸς ἢ νόσος ξηιτεῖται, καὶ ἀπορία συμβαίνουσα, καὶ τοῦ σκοπομένου μᾶλλον διαμαρτεῖν. Καὶ αὐτὸς μὲν ἦγον τὸ συμβεβηκός ὡς ἂν ἔχοι· τὸν δὲ πατέρα καὶ πάλιν πρὸς τὰ οἰκίᾳ τρέχον ἠνάγκαζον. Τίνα τὰ ἐπὶ τούτοις; Μόνος ὁ πρέσβυς ἀρχιερεύς, καὶ γε σὺν τῷ ὑστάτῳ τῶν τέκνων ἐπὶ Βοσπορον ἀπεισι.

ζ'. Καὶ πάλιν ἐτέρα συμφορὰ καὶ κάκωσις ἄλλη· οὐ γὰρ εἰδέχθη τῷ ἀρχοντι. Οἶδαμεν πάντες τὸ κλεινὸν ἐκείνου κακίον, τὴν ἀρχαίαν εἶχθραν καὶ πρῶτην, καὶ τὸ θεινότερον, καὶ ὅπερ ἐκ πάσης καρδίας ἐκκαλοῖτ' ἂν καὶ δάκρυα· ἐγγεττόναι ὁ ποιμὴν καὶ τοσοῦτον ὅσον ὁρᾶσθαι τε καὶ ὁρᾶν· καὶ ὁ μὲν, τῷ καλῶν θρηνώδεις μέλιος ἐνέπει καὶ ἀνακλήτως· τὸ δὲ περιτρέχειν μὲν ἤθελε τὸν ποιμένα καὶ περισκαίρειν· ἦκου γὰρ τῆς φωνῆς καὶ ἐγίνωσκεν. C ἠδύωτο δὲ εὐδαμῶς. Φασὶ παυσυδὶ τὴν πόλιν προστόναι τῷ θνητῷ· καὶ ἢ τιθνηκέναι πάντως οἰτήσασθαι, ἢ τὸν ἀρχιερέα λαβεῖν· οὐκ ἔκαμπε δὲ τοῦτον οὐ πρέσβυς πενθῶν, οὐκ ἀνὴρ σκυθρωπῶν, οὐ καὶ ἀλαλάζων, οὐδ' ὀλοφυρομένη γυνή, οὐ πάλαι ἄλλ' τῷ πῶθι νικηθεῖσα καὶ δτυπωῦσα. Τίνας ἦσαν; Ὅτι ζῆλος τὸν ἄνδρα κατέφαγε, καὶ ὅτι ἐπιπρὸς καὶ ἐντιτυπῆς, οὐδ' ὡς τὰ πολλὰ τοῖς ἀρχουσιν ἐπειθῆς· εἰ μὲν ἀκαίρως τε καὶ ἀλόγως, δεικνὸν τὸ πρῶγμα, καὶ οὐδ' ἡμεῖς ἐπαινέσομεν· εἰ δ' ἀθλητικῶς καὶ γενναίως, καὶ ὡς τῶν πρῶσθεν ἐπευθύμεθα κλέα ἀνδρῶν (5), μετ' ἐκείνων ἂν ὡς ἂν συμπίσει τὰ πρῶγματα.

ια'. Ἐπεὶ δὲ ἀπειρήκαμεν τὸ ἐκείθεν ἄλθειν, ἐτέμεν μείζονα πολλῶ καὶ σκληροτέρων, τί γὰρ ἂν D καὶ πάθοιμεν; ἐτραπόμεθα. Καὶ ὁ μὲν πατὴρ αὐτοῦ τῶς μένει παρὰ τοῖς ὀλιγοστοῖς Ἄλανοις, πάντα γέροντα, πενίαν, ὀνειδισμούς, χλευασμούς· οὐ γὰρ χωρεῖσι πάντες τὸν λόγον τοῦ πνεύματος, καὶ εἰσὶ κριταὶ τῶν τεταγμένων μάλιστα κρίναι· καὶ τὸ χεῖρον, ὅτι καὶ κατακρίνουσιν· ἡμεῖς δὲ μέσση Σκυθίαν ἠλιθίονομεν ὅλην ἐξηκοντῖα τῶν ἡμερῶν, πέντητες ἄνδρες, οὐδὲ τῶν ἀναγκαίων εὐποροῦντες. Πλὴν ἀνεκτὸν, ὅτι μὴ πολὺ πόρρω τῆς ἀποστολικῆς καὶ πρῶτης ὁδοῦ· καὶ Θεοῦ διδόντος νεῦμα τῷ ἡμᾶς εὐξασθαι, ὡ πατέρ καὶ ἀδελφοί, τὸ ἐπιθυμητὸν ἔμοι καὶ πρῶγμα καὶ ὄνομα, τῆς ποιμνῆν ὁρῶμεν, ἀγαπητὸν (5) Iliad. ix, 520.

manus; peregrinis scilicet, is qui suam patriam tenebat; reis, is qui iudicii arbiter erat, ut caetera omittam, prout par est.

9. Age vero postquam aliquam libertatis partem nacti fuimus, de via cogitavimus prout quisque itineris sui scopum habebat, rectaque ad Bosphorum tetendimus. Timebatur vero et mediæ hiemis tempus, et Scytharum circa Bosphorum præsens incursum impedimento erat: nihilominus nos vi iter arripuimus, quamvis successu fortasse carituri. Quis mala scythica narret? quis satis defleat, quæ vidimus aut passi sumus? Sed enim neque clavum regere, neque navigare gubernator desiit, quibuslibet repugnantibus ventis, donec navim in portum deduxisset. Idem nobis scopus erat; ideoque rursus itineris cura atque apparatus: rursusque priores ærumnæ viæ comites. Et nobiscum quidem morbus peregrinabatur, et quæ solet comitari egestas, et a proposito scopo aberratio. Porro res ego prout se dabant ferebam; sed patrem denuo in patriam redire cogebam. Quid vero postea? Solus senex præsul, cum postremo filiorum ad Bosphorum venit.

10. Et en rursus alia calamitas atque afflictio: quippe a principe receptus non fuit. Nostis omnes antiquum illud malum, priscam et primam inimicitiam; quodque gravius, et lacrymas de corde exprimit, in propinquo erant pastor et grex, in tantum ut invicem cernerent: et ille quidem fistula lamentabilem sonum invitandi causa edebat; grex autem accurrere quidem volebat ad pastorem et circumstistere; nam vocem ejus audiebat atque agnoscebat; neque tamen poterat. Aiunt globatim civitatem ad potentem virum accessisse, se vel mori velle dicentem, vel præulem suum recipere: quia tamen illum flecteret sive senex flens, sive vir mæstus, sive puer ejulans, sive mulier lamentans sive universa civitas dolore consternata et lugubris. Cur id, inquam? Quia livor hominem consumebat, et quia durus contumaxque erat, neque pro more suo principibus non obsequens. Quod si intempestive atque absurde egit, grave negotium est neque a nobis laudandum. Sin potius fortiter atque strenue, ac veluti priscorum audivimus facinora viro- rum, cum his simus utcunque res evenerint.

11. Postquam vero prohibiti fuimus illuc accedere, ad aliam longè amplioiorem atque asperioiorem, quidquid passuri essemus, conversi regionem sumus. Et pater quidem illic remansit interim apud exiguum Alanorum numerum, ærumnarum omne genus ferens, egestatem, contumelias, convitiâ. Neque enim omnes capiunt spiritus sermonem; et fiunt iudices illorum qui judicando potissimum sunt præpositi; et quod pejus est, illos condemnant. Nos autem mediam in Scythiam progressi sumus, sexaginta omnino dierum itinere, homines pauperes, et omni re necessaria destituti. Verum tamen hoc fuit tolerabile, quod haud procul apostolico primo itinere recessimus; Deoque vestris pre-

cibus annuente, o pater et fratres, desiderata mihi A sodalitas et nomen, gregem videmus, rem mihi charissimam et prae omnibus aestimatam. Quidni? quoniam a Deo mihi haereditas ista, et quidem optima².

12. Hactenus mihi sermo facile decurrit, et ordine ferme suo processit. Verum quae supersunt, ea ab alio dici malim, ipse autem silentium tenere; nam neque lingua eloqui patitur, neque manus scribendo operam facilem praebet: « Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est³! » ut in execrandos dies jam fortasse incidimus, in quibus ipse quoque Antichristus fortasse emersurus est. Jam enim fumus ejus mordaci nos humore contigit, unde et lacrymari coepi, neque dum a plorando desino, ausimque dicere me neque desitutum! Heu jam nostra mala inceperunt, et B nunc primum fortasse nobis inflammabitur supremæ calamitatis fornax, minutis succensa sarmentis! Nonne enim illico arbores corripit, quoniam sinceriorum quoque fidem Satanas subvertit? Heu mihi, quia facti sumus quasi in principio, cum non dominareris nostri, dicit Scriptura⁴! Heu mihi, quia superfundamento apostolorum paleæ et arundo aedificatæ sunt, et igni statim consumptæ fuere! O quis hic gemebundus propheta nos defleat sicut olim Jerusalem! Certe nec ego, o vos qui adestis, neque sermo meus mendax est; non, inquam; per fornacem hanc juro calamitatis quam media in anima recepi.

13. Ad hanc partem sermonis cum devenerim, ad lacrymandum tantum permoveor, et dolore perturbor, nec qui sim, nec quali narratione utar, explico: sentio autem me non nisi abrupte rem narraturum. Sum enim non mediocriter conturbatus, neque pote est, ut mens animam regat: « Pastores, inquit Scriptura, demoliti sunt vineam meam⁵. » Nunc autem pseudopastores desiderabilem Christi portionem ignominia affecerunt. Neque dubito affirmare, quod in desertis et carentibus viva doctrinæ aqua locis, et qui erant impervii evangelizantium speciosis pedibus, rosa fidei efflorescebat, ex radice primæ vix prædicationis humore irrigata. Unde et nos forsitan ad ejus amorem ascensi fuimus, ut ignotam plerisque rem revelem, et controversam hujus meæ peregrinationis causam aperiam: nempe ut arvom inaquosum in sudore vultus colerem, et rursus struere vitæ culmum possem, vel antiquæ damnationis. Utique id Deus concedat! si modo haud remisso animo curam suscepti muneris arripuimus, zeli flamman suscitantes.

14. Multa vero tempus attulit, quæ nec enumerare quis facile queat. Solent enim tempore rerum vices semper innovari; sed rem huic parem nunquam obtulit. Ex anonyma quadam regione et per hiemem cænosa, infidelitatis ignobilis quidam spiritus commotus, hoc populorum mare contur-

Α ἰμοὶ χρῆμα καὶ παντὸς τιμώμενον ἄλλαν... πῶς γὰρ; ἐπειδὴ παρὰ Θεοῦ κληρονομία μοι αὕτη, εἶη δὲ καὶ κρατίστη.

ιβ. Μέχρι μὲν οὖν τούτων εὐδρομος ἦν ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ πῶς εὐτάκτως φερόμενος· τὰ δ' ἐντεῦθεν ἑτέρῳ μᾶλλον ἐβουλόμην εἰρησθαι, καὶ ἡσύχιον ἄγειν αὐτὸς· οὕτε γὰρ ἀνεκτῶς ἔχει λέγειν ἢ γλώσσα, καὶ ἡ χεὶρ οὐκ ἂν ὑπερετῆσαι βραδία. « Οἱμοὶ! ὅτι ἡ παροιμία μου ἐμακρύνθη, » ὡς τὰς ἐπαράτους ἡμέρας ἤδη καταλαβεῖν, ἐν αἷς ἴσως καὶ ὁ Ἀντίχριστος ἐκραγήσεται· ἤδη γὰρ ὀχλοῦντος καπνὸς ἡμᾶς ἐδρα μύξεν· ὑφ' οὗ καὶ θαυρῶν ἀρξάμενος, ἐπαυσάμενη οὐδέπω, καὶ πείθομαι λέγειν οὐδὲ πεπεύσασθαι. Οἱμοὶ! ὅτι ἀπ' ἡμῶν κατήρξατο τὰ θειά· καὶ τάχα γε πρῶτον ἡμῖν ὑπαναφθῆσεται καὶ ἡ τῆς ἐσχάτης συμφορᾶς κάμινος, μικροῖς ὑπανακακιομένη φρυγανίος· οὐ γὰρ ἂν εὐθύς τῶν δένδρων ἐπάψοιτο, ἐπειδὴ καὶ τῶν ἀφελεστέρων τὴν πίστιν ὑποσκελίζει ὁ Σατανᾶς. Οἱμοὶ! ὅτι ἐγενήθημεν ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς, ὅτε οὐκ ἤρξατο ἡμῶν, φησὶν ἡ Γραφή. Οἱμοὶ! ὅτι ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων ἄχυρα καὶ καλάμη ἐπωκοδόμητο, καὶ τῷ πυρὶ εὐθύς εἰς φροῦδον ἐγένετο. Ὡς ἐνταῦθα θρηνητικὸς προφήτης καὶ ἀπωδύρατο ἂν ἡμᾶς ὡς τὴν Ἱερουσαλήμ! Ὡς ἔγωγε, ὡ παρόντες, καὶ οὐ ψευδῆς ὁ λόγος, οὐ μὰ τὴν κάμινον τῆς συμφορᾶς ἣν ἐδεξάμεθα κατὰ μέσης ψυχῆς.

ιγ. Ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, μόνον θαυρῶν παρακινουῦμαι, καὶ ὑπὸ τοῦ πάθους συγκέχυμαι, καὶ οὐκ ἔχω τίς γένομαι καὶ ὅπως τῷ διηγήματι χρήσωμαι· καὶ οἶδα ὡς ἀδιάρθρωτά μοι τὰ τοῦ πράγματος λαληθήσεται· ἔχω γὰρ οὐ τὸν τυχόντα θέρυβον· οὐδ' ἐν ὁσῶ κυβερνήτῃ ὁ νοῦς τὴν ψυχὴν. « Ποιμένες, » φησὶ, « διεφθεράν μου τὴν ἀμπελον· » νυνὶ δὲ ψευδοποιμένες τὴν ἐπιθυμητὴν Χριστοῦ μερίδα κατήσχισαν. Καὶ οὐκ ἂν ἐκνήσασθαι λέγειν ὅτι ἐν ἐρήμῳ; καὶ ἀνύδροις τόποις τοῦ τῆς διδασκαλίας ἕδατος ζῶντος, καὶ ἀβάτοις τοῖς τῶν εὐαγγελιζομένων ὠραιοῖς ποσὶ, τὸ ῥόδον ἤνθει τῆς πίστεως, μόνου ὑπὸ τῆς ῥίζης τοῦ πρώτου κηρύγματος ἀρδευόμενον· ὑφ' οὗ τάχα καὶ ἡμεῖς πρὸς ἔρωτα ἀνεκαυθήμεν, ἵνα τὸ πολλοῖς ἀπορρήτων ἐκκαλύψω, καὶ τὴν ἀντιλεγομένην αἰτίαν τῆς ἐμῆς ταύτης ἐκδημίας ἀπαναπτύξω· εἰ φυτηκομοίην γεώργιον ἀνδρῶν ἐν ἰδρώτι προσώπου, καὶ τῆς ζωῆς ἐκκαλαμάσθαι δυναίμενη τὸν ἄσταχυν ἔμπαλιν, ἢ τὸ τῆς παλαιᾶς κατακρίσεως. Θεοῦ δὲ εἶη ἂν, εἰ καὶ τῆς προθυμίας οὐ δεύτεροὶ ἀπαντῶμεν ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ ἐπιγυμναστος, τὸ πῦρ ζήλου ὑπανακαίουτες.

ιδ. Ἦνευχε μὲν οὖν ὁ χρόνος πολλὰ, καὶ ὅσα περ οὐδ' ἂν ἀριθμησάι τις ἔχοι ῥᾶον· καινότεμεν γὰρ οὕτως οἶδε τὰ πράγματα· τοῖον δὲ οὐδέποτε ἤνευχε. Ἐξ ἀγνωσίου χώρου ποθὶν καὶ τελεματώδους τῷ χειμῶνι τῆς ἀπιστίας ἀγενεῖς τι πνεῦμα ἐκτεναχθὲν τὴν τῶν ἐθνῶν ταύτην διετάραξε θαλάσσαν, καὶ τὴν

² Psal. xv, 6. ³ Psal. cxix, 5. ⁴ Isa. lxiii, 19.

⁵ Jerem. xii, 10.

ἀλατῆρα τῆς Ἐκκλησίας, οὐ γὰρ ὁ κτηνώμενος ἦν, ἅ ἐπι μικραῖς ἐπίαισι σαλευούσαν ἤδη καὶ εἰς βυθὸν κατήνεγκεν ἀπογνώσιως. Ἰοὺ, ἰοὺ! ἤλικον τῆ τολμημα! Πῶς ἂν ἔμοι καὶ γενήσεται ἐκφορον προῆγμα; Οἶδ' ὅτι παθεὺς ἀπάσμι ἀνάξιον. Εἶχε μὲν ἡ τῶν Ἀλάνων ἐκκλησία τῆς κεφαλῆς τὸν κόσμον ἀφαιρηθεῖσα, τὸν ἱερόν ἐκείνον λέγω ποιμένα καὶ τὸν ἀποστολὸν μὴ ψευδόμενον· αὐτοῦ γὰρ καταλύει τὸν βίον διακονίης καλῶς εἶχε δὲ καὶ ὁ τῆς κακίας πρόβολος γυμνῆ, ὃ δὴ λέγεται, κεφαλῆ τὸν κατ' αὐτὴν ἀπερθημασίας ἀγῶνα καὶ οἷα τὰ ἐκείνου μηχανήματα καὶ προβλήματα, τῶν φιλοχρημάτων λύσσαι ὑπανακαίει τὴν τετιμὴν πρὸς ὑπουργίαν ἐκείνην ἐπιτηδείων, τὴν τοῦ ἔθνους ἀφελίαν προδεικνύς, καὶ τὸ δυσπραγίης τοῦ κληροῦ, καὶ ὅτι τοὺς Ἀλάνους εὐθύς ὑποσύροι· ἂν.

εἰ. Ἦν γὰρ αὐτοῖς οὐκ ἀφανὴς ὁ ἀνὴρ, ἔγγυς β τοῦ γένους ἔχων πρὸς τὴν ποιμένα ἐκείνον. Οὗτος σκίπτεται βουλὴν τῆς ἐκεῖνου κεφαλῆς ἀξίαν καὶ ὄντως ἀβουλον· παραλαβὼν γὰρ μεθ' ἐαυτοῦ, ὡς ὁ ἐν Εὐαγγελίοις ἐκείνος θριαμβουόμενος δαίμων ἐπὶ τὰ δαιμόνια ἔτετα, τοὺς περὶ τὸν ποιμένα λύκους, τὸ δὲ παράδοξον, ἀνδρας τῆς σὺν ἐκείνῳ ἀνακτροφῆς ἀνάξιους, ἀλλὰ ἀλλαχόθεν φυγάδας, καὶ τὸ πᾶν οὐδὲν ὑγίει, καὶ τὴν Λαζόθεν ποθὲν, μετενδυτοῦντα ἴππῳ τάχα που καὶ ἐπίτηδες, καὶ σισαρωμένῃ ἐρίῳ, καὶ τοῦ τὰ πάντα πληροῦντος ἀγαθοῦ κενῆν Πνεύματος, εἰσεῖσιν ἐλευθέρῳ ποδί, καὶ γίνεται τὰ ἐσχατὰ χεῖρα τῶν πρώτων ἦσαν γὰρ σὺδ' ἐκείνῳ πως ὑγίει. Πῶς ἂν εἶπω τὴν τοῦ πονηροῦ προσβολὴν, καὶ ὅπως ἰχθυος ἐλάβετο, καὶ τὴν ἀξίλογον τῶν ἐπιτηδείων ὑπερσίαν; Δότε μοι συγγνώμην, ὡ παρόντες, συγχευμένῳ, καὶ τὸν λόγον ἰουτενῶς προσάγει [μὴ] δεδυνημένῳ. Καίτοι γε σπεύδοντες οὕτως ὑπὸ τοῦ πάθους καὶ τῶς πολυελείκτου φορῆς τοῦ πράγματος ἡμηχάνησα· καὶ οἶδα εἰρηκῶς οὐδὲν ἐτικαὶ συσκιάζειν γὰρ τὰ πλείω ἀνάγκησμαι· ὑπ' οὗ καὶ ἡμῖν ἂν ἀπορεῖν συμβαίη καὶ πᾶσι. Τίως εἰσίστησιν οἱ γεννάδα· καὶ ὁ μὲν, ὁ λυμῶν ἐκείνος Λαζός, ἐπίσκοπος ἀνομαζέται· οἱ ἡ' ἀτεχνῶς καὶ γέρα αἰτούσιν, ὅτι μὴ τὴν Ἀλάνιαν οὕτως περιεῖδον ἀποίματον, ἀλλὰ πάντα καμόντες καὶ πάντ' ἐνεγκόντες, πλὴν ἀλλὰ ταύτη προικί τὸν νυμφίον δεδωρηται. **præmia exspocunt, quod Alianam absque pastore labore tali gratuito dono sponsum munerati sunt.**

δ. Πρώτῳ μὲν οὖν εὐθύς τῷ βατῆρι ὡς Αἴγυ- D πτωκῆ τις ἐπισκῆπτει πληγῆ· πλὴν ὅτι μὰ καὶ ἡ πρώτη, ἡ γε μὴν ὑστάτη ὅσα καὶ βαρυτέρα· τῆ γὰρ πρωτότετα καὶ ἀπερ ἀφαιρούσθαι ὡσίεται, ταῦτα δὴ ὁ ὀλεθρευτῆς περιέδραμεν. Ἦν δὲ ἀρα οὐδέ τις σοφός Μωυσῆς, ἵνα τὸ τοῦ χρίσαντος προερμηνεύει μυστηριώδες περὶ τοῦ αἵματος τοῦ Ἀγνοῦ· καὶ προφυλακῆ μὲν οὐδεμία, καὶ ἀρδῆ ὁ ὀλεθρος· ἔρχεται γὰρ ὁ κλέπτης ἵνα λήψῃ καὶ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ. Ὡς ἀπόλετο ἡ κακία, ἣν παρυφισταμένην οἶδα τῆ ἀμείλιχ τῷ κρείττονος! εἰ γὰρ ἔργηγῶρει ὁ οἰκοδοσπότης, οὐκ ἂν ὁ κλέπτης τὴν οἰκίαν κατὰρξῃ· Βούλεσθε μικρὸν ὑμῖν καὶ τὰ τῆς ποιμαντικῆς ἀναλεξομαι;

⁶ Jean. x, 10.

bavit, et Ecclesiæ navim, gubernatore carentem, jam levi cum spe periclitantem in desperationis abyssum conjecit. Heu! heu! quantum facinus! Quomodo rem enarrare queam? Sentio enim prorsus esse incredibile. Erat quidem Alanorum ecclesia capitis honore spoliata, sacro, inquam, pastore illo, qui minime mentiebatur apostolum: illic enim is vitam finivit, præclare functus officio. Erat etiam quidam nequitie protector. impudens nudc, ut aiunt, capite pro illa bellum gerens. Et quæ ejus artificia et machinæ esse solent, avaritiæ rabiem succendit nonnullorum ministerium illi præbentium, gentis simplicitatem imprimis prætendens, et temporis difficultatem, et quod Alanorum gens facile seduceretur.

15. Erat quippe apud eos homo prædictus non obscurus genere, pastorem illum attingens. Hic consilium in capite suo dignum, et vere incon-sultum. Etenim secum assumens, velut ille in Evangeliiis jam devictus dæmon septem alia dæmonia, circumstantes pastori lupos, et quod mirere, viros illius conversatione indignos, quorum alii aliunde fugitiverant, et nihil omnino sanum habebant; nec non quemdam ex Lazorum aliquo angulo emersum, idoneo ut videtur habitu ornatum, nec indecoram, ut aiunt, barbam gerentem; hic, inquam, Alanorum ecclesiam scopis mundatam inveniens, et illo qui omnia replet bono spiritu vacuum; libero pede ingreditur, et fiunt novissima pejora prioribus: nam neque illa satis sana fuerant. Quibus ergo verbis improbi illius incursionem narrem, et quibus vestigiis insitit, et illud nactus fuerit non aspernandum digniorum hominum obsequium? Date mihi veniam, o qui adestis, mentem turbatam habenti, et orationem recto cursu pro-vehere impotenti. Et quidem festinanter, sic dolore animi, et ob varium negotii cursum anceps, video me nihil adhuc dixisse: nam pleraque silentio premere coactus fui; quo fiet, ut mihi et omnibus in perplexitate versari contingat. Interim ingrediuntur egregii illi; et ille quidem pestilens Lazus, episcopus nominatur: isti autem aperte et esse non siverint, sed cum omni patientia ac la-

16. Ergo primo statim in limine, tanquam Ægyptiaca quædam plaga incumbit; nisi quod hic prima fuit, quæ illic postrema et gravior. Nam primogenita, et quæ Deo consecrari sanctum erat, hæc iste exterminator circumibat. Neque aliquis aderat sapiens Moyses, ut illius unguentis mysterium explanaret, de Agni videlicet sanguine: neque ulla tutela, sed internecivum exterminium. Venit enim fur, ut rapiat, et mactet, et perdat ⁶. Male sit nequitie, quam obstrusam vidi, obrecte negligentiam! Nam si vigilasset pater familias, nequaquam domum fur effodisset. Vultis et acta ejus pastoralia aliquantum enumerem? Quid enim illud Pauli

præceptum, ut manus cito nemini imponantur? ⁷ A At iste intra paucos dies, formicarum veluti examen sacerdotes emisit: et hos viginti, ajunt ab eo tanquam equite prætereunte ordinatos, pauca intra dentes neminique intellecta murmurante, et certe labiis minime prolata. Alios quinquaginta dum cibos in mensa manderet, et calicem manuteneret: alios dum nocturni in lecto jaceret. Sunt enim qui diro cum juramento affirmant, eum ne de lecto quidem consurrexisse. Sed cur plura inquiram, mihi quidem haut dictu facilia, vobis autem audientibus intolerabilia? Denique his actis, diffugit in Læzicam, ligonis sui rursus cupidus. Non est, ut puto, homo ignotus mercatoribus nonnullis illuc commeantibus.

17. Sentio equidem multas interrogationes apud vos qui auditis commotum iri ab hoc sermone. Alii autem ne sibi quidem persuaderi patientur; id quod probe agnosco, dum mea cum vestris comparo. Nam nec ego auditis statim credidi; per otium primo hæc intellexi, deinde vero et multa interrogando cognovi. Sed ita facile fuit volenti decipere; et sic lupum sequebantur oves, quasi neminem unquam vidissent pastorem, neque ejusdem vocem audissent. Quid vero? nonne ab heri et nudius tertius egregius hic pastor erat? nonne ipsius episcopatum inordinatum sciebant? Rem certe haud obscuram neque non manifestam pluribus: etsi autem haud omnibus, sacerdotibus certe qui ordinationem ab eo susceperunt. Alterutrum itaque esse oportet: vel enim nesciebant, quod est incredibile, nam qui ignorare poterant, qui experti sunt? vel aliter, id est, rem sciebant; et cur sic magnum chrismatis negotium spreverunt, atque ab eo gratiam suscipere putarunt, qui nihil sanum habebat? Præsertim quia sunt nonnulli, qui trium episcoporum successionem viderunt, et nunc me quartum; qui et insignia magni sacerdotii illis exponebam, sive obvia in vestibus sive in be-matis ornatu: quæ omnibus palam prostabant, ut inde episcopum agnoscerent. Gradus etiam ipsis enumerabam, quibus is promovetur qui sacerdotio functurus est. Hæc, inquam, et his plura mihi suadebant, ne me accurate tuteque rem audisse crederem; sed imperitiam damnabam et tædio habebam talia narrantes. Sed auditis sermonibus agnovi postea non temere fidem adhibuisse.

18. Num ergo videar, si sermonem confusione spoliem, meum ad vos alloquium juste reffingere? Atqui hujusmodi non est lex loquentibus posita. Voluissem autem ab alio potius quam a me hæc vos audire, atque ita in abdito denuo reponere orationem; publicare vero litteris hoc negotium non auderem. Ipse porro accusatorem me gerere haud didici: neque judicare velim evangelico monito obtemperans; nam ubi sermo volucer, ibi et damnatio alas sumit ⁸. Interim hæc sunt acta, atque hoc benignitatis genere nos grex excepit. Exterius

⁷ I Tim. v, 22. ⁸ Matth. vii, 1.

Τί γὰρ ἡ τοῦ Παύλου, ὃς μηδενὶ χεῖρας ταχέως ἐπιτιθέναι νομοθετεῖ; Ἄλλ' οὗτος ἡμερῶν ὀλιγοστούι τινῶν μυρμηκίας ἱερῶν ἡμῖν ἀνέωξε: τὴν εἰκοσάδα ταύτην φασὶν παρόδιος ἱππότης ἐχειροτόνησε, μίαν ἅττα ψευδίστικας καὶ ὑποδόντινας καὶ τῶς ἀνέκυστα. τῶν γὰρ χειλέων ἦσαν ἀνέκφορα καὶ τὴν πεντηκοντάδα ἐκείνην, διαμασσώμενος ἐπὶ τραπέζης, καὶ τῇ χειρὶ κυλικοφορῶν ἑτέρους νύκτωρ ἐπὶ στραπέως. Ἐαυτοῖς ἐπαρώνται τὰ φρικώδη οἱ λέγοντες ὡς οὐδὲ τῆς κοίτης ἐξηνιστάμενος. Καὶ τί ἂν τὰ πλείω διερευνῶν, ἔμοι τε λέγειν οὐ ῥάδιον, καὶ ὑμῖν ἀκούειν οὐ φορητὰ; Τῶς οὕτω θράσας, οὕτω καὶ διαπέφυγεν ἐν τῇ Λαζικῇ, καὶ πάλιν τῇ σκαπάνῃ φιλοτιμούμενος: οὐ γὰρ ἴσθιν ἀφανῆς ἐκεῖ παροδεύουσι ἐμπόροις ἰσως τίσιν.

17. Οἶδα μὲν σὺν ὅτι πολλὴν τὴν πῦσιν ὠδίνει πρὸς ταῦτα τῶν ἀροασημένων ὑμῶν, ὡ κερώντες, λόγος: καὶ ποῦ γε καὶ οἱ οὐδ' ἂν ἐνέγκοιεν τὸ πεπεισθαι καὶ οἶδα, τοῖς ἡμοῖς παραμετρῶν τὰ ὑμέτερον: οὐ γὰρ οὐδ' αὐτὸς εὐθὺς ἐπεπίεσθη μαθῶν ἀργῶς τε τὰ πρῶτα περὶ τούτων ἤκουσα: ἐπεὶ δὲ καὶ ἐπὶ πλέον ἄει, πολλὰ ἤρομην. Ἄλλ' οὕτως εὐχέρως τῷ βουλομένῳ πλανῆν, καὶ οὕτω λύκῳ τὰ πρόβατα ἠκολούθησαν, ὡς εἰ μηδὲ ποιμένα εἶδόν ποτε μηδὲ ποιμένος φωνὴν ἤσθηοντο. Τί δέ; οὐ χθρὲς καὶ πρὸ τρίτης ὁ καλὸς ἐκεῖνος ποιμὴν; οὐ παρ' ἐκείνου τὴν ἐπισκοπὴν ἀταξίαν ἤδειςαν; Τὴν γοῦν τοῖς πολλοῖς οὐκ ἀφανῆ οὐδ' ἀνέκφορον: καὶ εἰ μὴ πάντες, πλὴν ὁμῶς οἱ τοῦ βήματος, παρ' ἐκείνου τὴν χειροτονίαν δεξάμενοι: Δυσὶν τοίνυν θάτερον ἢ οὐκ ἤδειςαν, καὶ ὁ λόγος ἀπίθανος: πῶς γὰρ οἱ πεπονηθέντες οὗτοί; ἢ τὸ ἕτερον: καὶ πῶς ὑπερέιδον τὸ μέγα χρῆμα τοῦ χρίσματος, καὶ μετέσχηκέναι τῆς χάριτος πιστεύουσαν, οὕτω παρὰ τοῦ μηδὲν ὑγιᾶς; Καίτοι γὰρ εἰσὶν ὅποσοι καὶ τρεῖς τῶν ἐπισκόπων παρήμασαν: καὶ τέταρτον ὁρῶσιν ἄρτι ἐμὲ: ἐγὼ δὲ καὶ τὰ ἐπίσημα τῆς μεγάλης ἱερατείας κατέλεγον: ὅποσα τε ἐν ἀμφίτοις ἀπλῶς, καὶ ὅσα τοῦ βήματος: ἅπαν εἶδέναι πάντα εἰκός, κάκειθεν οὐκ ἄγνωσιν τὸν ἐπίσκοπον. Καὶ τοῖς βαθμοῖς ἀνελογόμην ὅποσοις προβαλεται ὁ ἱεραθεῖαι λαχῶν. Καὶ ταῦτα, καὶ τούτων ἐπιπλείω ἐπειθὲ με μὴ κατηκριθῶμένως ἀκούειν μηδ' ἀσφαλῶς ἀγροικίαν δε καταγόρου καὶ καταλαζονεύμενον τοῦ λέγοντος: ὅπερ οὖν εἶχεν ὁ λόγος, οἶδα πρὸς ταῦτα οὐκ εὐχερῶς πεπεισθαι ἡμᾶς.

18. Ἐπεὶ τοίνυν δοκοῖεν ἂν τὸν λόγον ἱερατείας ἀποστερῶν, τῆς πρὸς ὑμᾶς ὁμιλίας ἐνδίκως μεταποιεῖσθαι; Καίτοι νόμος οὐχ οὕτω τοῖς λέγουσιν, Ἐβουλόμην δὲ παρ' ἑτέρου μᾶλλον ἡμᾶς ἢ παρ' ἐμοῦ κατακοῦσαι, καὶ οὕτως ἐν ἀρορήτῳ αὐτῶν ἀποθεῖσθαι τὸν λόγον: σταλιτεῦσαι δὲ γράμμασι τὸ πρᾶγμα οὐκ ἂν θαρρήσαιμι: αὐτὸς τε γὰρ αἰτιᾶσθαι μεμάθησα οὐδαμῶς: μὴ γὰρ ἂν κρίνωμι κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ὑποθήκην: καὶ ὁ λόγος περὶεῖ, καὶ ἡ κατακρίσις ἂν περιεῖξαιτο. Τῶς γέγονε ταῦτα, καὶ τούτοις ἡμᾶς ἡ ποίμνη φιλόφρο-

νησαμένῃ ἐδαξίωσατο. Ἐξώθεν ἡμᾶς ἐτακνοῦν ἠπειλήσε μάχιαιρα ἢ θηριώδης ἐκείνη καὶ δίστομος· ἐφιλονέκει γὰρ ἡμῖν περὶ τῆς τῶν Ἀλανῶν πατριᾶς, καὶ ἐκ τῶν ταμείων φόδος οὕτως ἀνέκυπτεν ἕτερος· ναὶ γὰρ ὁ φόδος ἡμεῖς, ὅτι μαθεῖ κατανοῆσαι εἶχον ὅπως τῷ πράγματι χρῆσθαι.

ιβ'. Πρὸς ταῦτα τί ποτε οἴσθε με παθεῖν τὸν δειλὸν ἱερέα καὶ τὰ τῆς ποιμαντικῆς ἀμαθῆ; Δανιὴλ ἐκείνος τῶν πρεσβυτέρων κριτῆς προκαθίσταται, καὶ τῶν βίβλασμένων καταψήφίζεται· καὶ ἡ βίβλασκα τὴν δίκην ἐκπέφυγε· καὶ πεῦ τὸ πνεῦμα Δανιὴλ; Καίτοι βιαίτερον τὸ ἡμέτερον· τὴν γὰρ σφραγισμένην ἢ καθ' ἡμᾶς Σωσάννα κατεζημιώται, τὸ μὲν ἀγνοῖα, τὸ δ' ἐρημία τοῦ βοηθήσοντος. Ὡς δυσπραγῆς ἀνθρώπος ἐγώ, καὶ τοῦ ζυγοῦ βαρέος εὐθύς αισθόμενος! Ἢ μή ποτε ὁ μὲν ζυγὸς χρηστὸς, καὶ τὸ φορτίον ἴσθιν ἄκαρπόν· τολμηρῶς δ' ἐπυχευισάμεν αὐτὸς, καὶ παρὰ τοῦτο τῆς ἐλαφρίας οὐδὲ πεπειράμεναι; Ὁ γὰρ μὴ τὸν σταυρὸν ἐπ' ὤμων ἀράμενος πρότερον καὶ περὶ τὴν κοσμητικὴν ἀργίαν γινόμενος ἐντριβῆς πῶς ἂν καὶ τὸν αὐχένα κλίνας, τὸ πνεῦμα παραθήσεται τῷ Πατρὶ; ἔπει καὶ τῆς ἐν τῷ ἀγαθῷ βασιμίου ἰδρύσεως τὸ ποτήριον προτεθεῖται καὶ τὸ βάπτισμα. Ὡς δυσμήχανος ἐχθρὸς ὁ ἀρχαῖος πολέμιος, ὅς τὸν μὲν δίκαιον ἐξαετίζεται· οὐ γὰρ αὐτῶς περὶ αἰσῶν δεδύνηται· τὸν δ' ἄλλως ἀδελτερον, καὶ καταπιεῖν δοκιμάζει! Εἰ δὲ περὶ ἡμᾶς οὕτω τοὺς ἀπελειστέτους καὶ τοὺς μικροὺς παλαίσμασιν ἔτοιμος καταπιεῖν ἡλίκος ἂν ἐνσκήπτοι τοῖς μεγάλοις ἀγωνισταῖς καὶ οὕτως σταδιοδρόμοις τοῦ πνεύματος;

κ'. Τὸ γὰρ μὴν ἡμῶν εἰς ἀμηχανίαν ἐμὲ περιέστησεν· οὐ γὰρ εἶχον ἀποσκοπῆσαι πρὸς οὕτω γενόμενον ἕτερον· οὐδέ τις πατὴρ ἐγγύς οὐδέ τις μετῶν ἀδελφός τῷ λόγῳ καὶ τῇ πείρᾳ δοκιμασθεὶς, ἐν ὑπόθεσιν. Καὶ ἦν μὲν τὸ πρᾶγμα ὑπὲρ τὴν ἐμὴν σκέψιν, καὶ μετῶν δεδωμένον καὶ οὕτως ὑμετέρως, ὡς πατέρων καὶ ἀδελφῶν, τῆς ἐν πνεύματι διακρίσεως. Καὶ ἠγνόησα οὐδ' αὐτὸς, καίπερ οὐδ' ἔργον ὅς ἂν ἐπιχειροῖ τι περὶ τούτων ἔργων· Ἐθέλην δὲ ἀργίαν κατὰ σκοπὸν, ἕως ἂν ἐξενέγκῃ ψῆφον μετ' ἐπιστημονικῆς δοκιμασίας ἢ κοινωνητικῆς τῶν τοῦ λόγου προεστώτων ὁμοτονοῖα. Ἀλλ' ἡ βαρβαρικὴ ἐπίθεσις καὶ ἡ ἀλογος βία, καὶ τὸ ἀναγκαῖον τοῦ χρέματος, καὶ τὸ ἀπ' ὑμῶν δυστυχὲς διάστημα ὡς ἀπὸ τῶν κόλπων τοῦ Ἀβραάμ, τὸ τῆς κακώσεως δυσχερές. Καὶ τὰς αἰτίας, εἰ βούλεσθε ἀκούειν, ἔχοιμ' ἂν λέγειν. Εἰ μὲν ἄκυρος, φησὶν, ἡ νομισθεῖσα χειροθεσία, ἀλλὰ σὺ κανονικῶς χειροτονεῖ· εἰ δὲ καπονεῖς τὸ ἔργον, ἔα ἱερατεύειν τοὺς ὁπωσοῦν ἀξιοθῆναι νομίσαντας. Τοῦτο μὲν οὐκ ἂν αὐτὸς, ἔργον, ὑποσταίη ποτὲ, οὕτω δίδουαι τούτους ἱερατεύειν, ὁ καὶ τῷ γεγεννημένῳ δυσφόρως ἔχων· χειροτονῶν δὲ πῶς ἂν οὐκ ὀκῆσαιμι, οὐκ ἐκείνο δειδῶς μή ποτε καὶ ἀναχειροτονεῖν δεῖξαιμι; ὅπερ ὁ ἱερεὺς ἀπεδοκίμασε νόμος. « Ὅσα γὰρ ὁ νόμος λέγει, τοῖς ὑπὸ νόμον λαλεῖ » καὶ ἡ ἀναχειροτονία δῆθεν, εἰ κανον-

A nos liberis orbare minabatur gladius ille sævus utrinque exacutus. Invidebat enim nobis Alanorum patriam, et quasi de promptuario alius emergebat timor. Utique in timore versabar, qui neque excogitare poteram, quemadmodum ea in re me gererem.

19. Ad hæc quid me existimatis tunc passum fuisse, timidum sacerdotem et pastoralis artis ignarum? Daniel ille seniorum iudex sedet, et turpis violentiæ reos damnat; et illa vim passa damnationem vitavit. Et ubinam Danielis spiritus? Et tamen status noster violentior erat. Etenim Susanna nostra timore pudicitie detrimitionem passa est, adjutoris partim inscitia, partim ejusdem privatione. O infelix ego homo, et grave jugum statim expertus! An potius jugum quidem suave est, et onus leve, ego vero contumacius collum subduxi, ideoque nec levitatem illius agnovi? Nam qui crucem humeris non tulit, et in mundana ignavia versatus est, quomodo cervicem inclinans spiritum Patri commendet? Quandoquidem et ante stabile in bono fundamentum, calix proponitur et baptisma. Callidus hostis, et priscus adversarius justum hominem expetit; neque enim illic tentare potuit; at hominem per se vecordem, vorandum etiam existimat. Quod si tales adversus nos est tenuiores et levibus quoque certaminibus succumbere solitos, quantus ille ingruet magnis athletis, et vere in spiritus stadio currentibus?

C 29. Ad me quod attinet, in perplexitate prorsus incurri: non enim ad alium quemvis tali in facto respicere poteram: neque aliquis pater aderat, neque major frater, doctrina et experientia probatus, qui consilium suppeditarent. Eratque plane supra meam intelligentiam negotium, ac majore indigens vereque vestra, o pater et fratres, spirituali discretionem. Neque ipse ignoravi, quanquam haud noveram fore ut aliquod ejusmodi opus ille aggrederetur. Et otium interposui studiose, donec non sine prudente experimento suffragium ferret communis illorum qui Evangelio præsumunt æquabilitas. Sed barbarica incursio, et insana vis, et negotii necessitas, et infelix mea a vobis absentia tanquam ab Abrahami sinu, sermone molestiam gravavit. Quin et causas, si avetis audire, dicam: Si irrita est, aiebam, illa quæ creditur ordinatio, tu quidem canonice ordina. Sin id agere renuis, sine eos sacerdotio fungi qui utcumque se ordinatos existimant. Atqui hoc nequaquam ille, aiebam, feret unquam, neque his permittet sacerdotio fungi, qui et factum ægro animo fert. Ordinare autem quidni cunctarer, neque timerem quominus forte iterum ordinare viderer? quod sacra lex vetat: « Nam quæcumque lex loquitur, iis qui in lege sunt loquitur »¹⁰. » Propterea que iterata ordi-

⁹ Luc. xxii, 31. ¹⁰ Rom. iii, 19.

natio, dummodo quis canonicè antea ordinatus fuerit, apud nos non agnoscitur. Quis ordinationem existimet ab eo fieri, qui gratiam non accepit quam vicissim impertiatur?

21. Atque hæc in transcurso, prout sacra doctrina tradit. Sed quod absurdius est, videbatur illis satis id esse, quantumlibet quispiam hinc falleretur. Non hoc igitur, sed quia in legis violationem inciderant profane sacerdotio fungentes: etsane insurrabant surdis et carnalibus quæ sunt spiritus. Me tamen non tam insana illorum violentia, quam urgens rei necessitas, permovit: « Nam messis, inquit Evangelium, multa; operarii autem pauci¹¹; » quamcunque demum quis dicat hanc messem, et quoscunque hos operarios. Audio enim peregrinatos fuisse aliquando etiam patriarchas illos, qui et sub panes habebant, et jumentis pabula. Neque profecto nos rejicit, corpori licet terræque deditos, bonus ille agricola; pastores, inquam et greges, et congrue alteri alterum assignat; tali, inquam, messi, tales operarios. Ego igitur ita comparatus eram, ut nihil absque vestro consilio essem acturus.

22. Sed quia nemo viæ intermedius erat, et properans negotium urgebat; nam Ecclesiæ communitati periculum impendebat, cunctis ita infirmis, nulloque ad sacerdotale officium idoneo jam exstante (dicam, et vos mihi indulgete): non sine examine, nec cito, sed tamen manus denique his imposui: docens primo ut suam priorem sententiam damnarent, et ut misericordiæ operibus Deum pro viribus placarent; neque omnes ordinavi, sed quorum vita dignitati non repugnabat; denique, quod pluris interest, ignorantiam illorum indulgens, quidquid majus perfectius deerat. Hæc si forte haud digne acta sunt, cum venia vos corrigite; ego enim in numero vestrorum discipulorum me esse profiteor. Quod si sero et post factum interrogo, quid agam? cum et longinquitate, et necessitate, et in his perplexitate gravatus fuerim? Constat autem, cum nunc interrogem, nescitum quidem id omissurum: neque ante interrogandum, aliquid acturum, si certe ambiguum foret. Quidni enim, cum nunc post factum interrogem? Utrum vero res hæc haud omnino procul scopo vestro spirituque sit, vos ipsi statuite. Atque hæc ita sunt.

23. Quæ autem populus Alanie mala alit, quis ego sum qui eis mederi coactus fui prædicatione mea? Nam si exhibere Domino populum electum destinatus sum, cur ego de spinis ficus colligo, aut de rubo uvam, ut ait Scriptura¹²? Nunc intelligo evangelicam parabolam, quando semen quidem bonum est, sed tamen haud pura zizaniorum inde spica consurgit: præter quam quod illic quidem post semen intervenit ignavia, nobis autem pejus

κῶς τις πρῶτον ἐχειροθετεῖτε ὡς τὸ οὐκ ἔφ' ἡμῶν· τίς γὰρ χειροτονίαν λογίζεται παρὰ τοῦ μὴ λαβόντος χάριν ὡς καὶ δίδοναι;

κα'. Καὶ ταῦτα παροδευτικῶς, ὡς ὁ λόγος ἐδήλωσε· τὸ δ' ὑποπώτερον, ὡς ἔδοξεν ἂν τοῦτοις ἰκανῶς ἔχειν, κἄν ὅστις αὐτοὺς καὶ ὅπως ἀπατῶν τὸ ἀπὸ τοῦδε. Οὐ τοῦτο τοίνυν, ἀλλ' ὅτι περ εἰς παρανομίαν κατώλισθον τὸ ἀνισρώς ἰσρατεῦσαι· ἐπεβιθύρισον δὲ ἄρα παρα κωφοῖς καὶ τοῖς σαρκικοῖς τὰ τοῦ Πνεύματος. Ἐμὲ δὲ οὐ τοσοῦτον ἢ ἄλογος ἐκείνων ἐπειθε βία, ὡς τὸ κατεπιῆγον καὶ ἀναγκαῖον τοῦ πράγματος· « Ὁ γὰρ θερισμὸς, » φησὶ, « πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι. »¹¹ » ὅποιον ἂν τις τοῦτον θερισμὸν εἴποι, καὶ ὁποῖους τοῦτους ἐργάτας· ἀκούω γὰρ ἐπιξενουμένους καὶ πατριάρχας ἐκείνους ποτὲ, καὶ ἑαυτοῖς ἔχοντας ἄρτους καὶ τοῖς ὄσους χορτάσματα· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοὺς σωματικωτέρους καὶ προσγειοὺς ἡμᾶς ὁ καλὸς ἀποπέμπεται γεωργός· ποιμένας ἅμα καὶ ποιμνία, καὶ ἀναλόγως ἐκατέρω προσήμεν ἐκάτερον, τῷ τοῖωδὲ θέρει, φημί, τοιούσδε καὶ τοὺς ἐργάτας. Παρασκευῆς μὲν οὖν αὐτὸς οὕτως εἶχον καὶ γνώμης, ὡς μηδὲν ἄνευ τῆς ὑμῶν ἐργασίματος ὑποθήκης.

κβ'. Ἐπεὶ δὲ παρῆν τῆς ὁδοῦ μεσίτης οὐδαίς, καὶ ταχὺ τὸ πρᾶγμα κατήπειγε· τῷ γὰρ κοινῷ τῆς Ἐκκλησίας κίνδυνος περιίστατο, πάντων οὕτω λειωθῆμένων, καὶ μηδενὸς ἄλλου ἐπιτηδεῖου ἰσραῖθα' παρευρημένου (πῶς ἂν εἴπω, καὶ σύγγνωτέ μοι). οὐκ ἀβασκανίστως μὲν οὐδὲ ταχέως, πλὴν ὁμως χεῖρας ἐπιτέθεικα τοῦτοις· ἑαυτῶν τῆς γνώμης καταγνώσασθαι διδάξας πρότερον, καὶ τῷ πρὸς δύναμιν ἐλιῶ Θεὸν ἰλιώσασθαι· καὶ οὐ πᾶσιν, ἀλλ' οἷς ὁ βίος οὐ πάνυ ἀντιβαίνων τῷ ἀξιώματι· καὶ τῆ ἀγνοίᾳ συγγνοὺς τὸ μείζον καὶ τελειώτερον. Ταῦτα εἰ μὲν οὐκ ἀξίως εἰργασται, μετὰ τοῦ συγγνώσασθαι καὶ διορθώσασθε· ἐγὼ γὰρ τῶν μαθητευομένων εἶναι καθωμολόγησα· εἰ δὲ πυνθάνομαι ὀψιαίτερος καὶ τοῦ ἔργου δεύτερος, τί ποτ' ἂν πάθω; καὶ μακροσφῶ καὶ ἀνάγκη, καὶ τῆ ἐπὶ τοῦτοις ἀμηχανία βεβαρημένος. Δῆλον δὲ οἷς ἄρτι πυνθάνομαι, ὡς οὐδὲ τότε ἂν κατώκρουσιν, οὐδ' ἂν οὐδὲ πρὸ τοῦ πυνθῆσθαι ἐνήργουν οὐδὲν, εἰ οὐκ ἀμηχανον ἦν· πῶς γὰρ ὁ καὶ μετὰ τοῦτο πυνθόμενος; Εἰ δ' οὐ πάντα πόρρω τοῦ ὑμτέρου σκοπεῖ καὶ τοῦ πνεύματος, καὶ οὕτω πλὴν ὑμεῖς κυρώσατε. Εἶεν.

κγ'. Ἄ δὲ τὸ κοινὸν τῆς Ἀλανίας τρέφει κακὰ, τίς γένωμαι ταῦτα θεραπεύειν ἠναγκασμένος τῷ ἐπαγγέλματι; Εἰ γὰρ παριστάνειν τῷ Κυρίῳ λαὸν περιούσιον τέταγμαί, πῶς ἂν ἐξ ἀκαυθῶν τρυγῶ αὐτὸς σύκα; ἢ ἐκ βᾶτου σταφυλῆν, ὡς ὁ λόγος¹²; Εἶδον ἐγὼ τὴν εὐαγγελικὴν ἐνταῦθα παραβολὴν, πηνήκα ὁ μὲν σπόρος ἀγαθός, ἀνατέλλει δὲ οὐ καθαρὸς ζιζανίων ἀσταχυς· πλὴν ὅσον ἐκεῖ μὲν μετὰ τὸν σπόρον ἡ ῥαθυμία· ἐν ἡμῖν δὲ τὸ χεῖρον ὅτι καὶ

¹¹ Matth. ix, 37. ¹² Luc. vi, 44.

ἐν αὐτῷ. Καὶ λοιπὸν τὸ τῆς ἐτέρας συμβαίνει παρα- A
βολῆς· κατὰ γὰρ τῶν ἀκανθῶν ὁ σπόρος γηγίνηται
καὶ αὐταὶ μὲν ἀρχαίῳθεν ἐρρίζωνται· ὁ δὲ λόγος τῆς
πίστεως ἔστι μὲν οὐ καὶ πάντῃ συμπέμπεται· ἐνια-
χοῦ δὲ καὶ σὺν ταῖς ἀκανθαῖς ὑπανακίπτει· τάχα
γε καὶ ὑπὸ τῆς εἴσεως ἀκανθώδης γηγίνηται καὶ
αὐτὸς ὡς ἦν ἀμεινον, εἰ παρὰ τοῦ πυρὸς ἐλθόντος
βαλεῖν ἐπὶ γῆς ἀναφλέντης, εὐθύς τὰς ἀκάνθας τείως
ἀπετηρώσαμεν· εἰ παρὰ τοῦ μαχαίραν ἐλθόντος
βαλεῖν προθελούμεως ταῦτα ἐτίμομεν. Καὶ καθαρά
μὲν ἡ γῆ, καθαρὸν δὲ τὸ σπέρμα, καὶ οἱ φύλακες
ροήγοροι, καὶ Χρυσὸν τὸ θείον, καὶ ὁ θεριστῆς
εὐθηνόμενος ὡς νῦν γε οὐχ ὅτι ἐκαστοτεύειεν ἂν
αἰτησαίμην τῇ ἐνεργείᾳ τῆς ἀρετῆς· μέχρι τοῦ παν-
τὸς ἐπεκτείνεσθαι· οὐδ' εἰς ἐξηκοντάδα προκό-
πτειν τὸ ὅλως ἐργάσασθαι· ἰκανῶς δ' ἂν εἶχον B
κἂν τοῖς τριακόντα, εἰ τοῖς φυσικοῖς ὅροις τὸ ἴδιον
γεώργιον πορευέμεν τὸ ἐνεργῆς. Ἄλλ' ἐγὼ θείου-
κα, μὴ ποτε οὐδὲ τὴν χεῖρα θερίζων πληρώσασμαι,
μηδὲ τὸν κόλπον ὁ δραγματιζόμενος· ἔσθι ὀπισθιαί-
τερος, καίτοι γε ἦν ἂν οὐ πάντα δ' ὀπίσθις, ὁ δυσ-
κλετῆς ἐγὼ ποιμὴν καὶ γεωργὸς οὐκ εὐδαίμων·
ἀλλ' ὡς ἐπὶ δομάτων γούν ἐκαρπίζομεν μικρὰ, τοὺς
ὑπεραναδάντας ὀλίγου τὴν παμμητέρα πλάνην, καὶ
τὸν λόγου θερισαμένους ὡς ἐφικτὸν, εἰ μὴ καὶ τού-
ταις ἦσαν πάλιν οἱ τοῦ ἀέρος ὄρνεις ἐπιβουλοὶ. Οἴμοι,
ὅτι ἀκάνθας καὶ τριβόλους βρούει μοι τὸ γεώργιον!
τὴν καταάρισιν τῆς ἀπὸ Θεοῦ διαμαρτίας, ὡς ὀπίσω
τῆς κεντρώδους πλάνης τὸν διαμαρτόντα πορευέ-
σθαι· καὶ πορεύει μοι τὸ ποιμνιον οὐκ ἐν τῷ ξύλω
μόνον ὡς γέγραπται¹³, ἤδη δὲ καὶ λίθοις πᾶσι καὶ C
ἰδασι καὶ προσκυνοῦσι μὲν οὐ γλυπτοῖς, δαιμο-
νίοις δὲ τισιν ἐν τοῖς ὑψηλοῖς.

κα'. Χριστιανοὶ δὲ μόνον ὀνόματι Ἄλανοι· εἰ δὲ
πού τις καὶ μερὶς Ἰακώβ, ὁ ἐχθρὸς ἐνέσπειρε τὰ ζι-
ζάνια· εἰ γὰρ καὶ πρὸς τῷ γῆρα τείως οὐν ἡ Σάρρα
γεγέννηται· πονηρεύεται δὲ κατὰ τοῦ Ἰσαάκ
Ἰσμαὴλ· καὶ τίς Ἀβραάμ, ἵνα τὴν θούλην Ἄγαρ,
καὶ τοῦ τῆς πλάνης ἀνελεύθερον σκότους, τῆς συνοι-
κίας ἀκώσασαι; Ἔστι τις ὀλίγη παρεμβολὴ καὶ ἐμοὶ
ἦν Θεὸς ἐξάγει τοῦ νοητοῦ Φαραῶν· καὶ διεξάγω
ταῦτα ἐγὼ κατὰ Μωσῆν μὲν οὐκέτι, πλὴν ὁμως·
ἀλλ' οἱ Αἰγύπτιοι τρισταταὶ καταδρομοῦσι, ἢ τῷ
θυμῷ φονῶσα ψυχῇ, καὶ τὸ πρὸς τὰ χαμαίζηλα λι-
χνον, ὁ κείθει τοῖς ἀλλοφύλοις συγχραίνεσθαι· καὶ τὸ
τοῦ λοξοῦ περίτρεπτον περὶ τινος ἀτόπου δόξας D
οὐκ ἀντιτίθειν ὡς διὰ πολλά. Καὶ ποῦ στῦλος νεφέ-
λης ἐν-σῦθα τὸ διεστάναι διδοῦς; ἢ τὼς ἂν τῶν
ἔθνων διέστη ἡ θάλασσα; Οἴμοι ὅτι ποιμαίνεις μὲν
ἀγέλης πεπίστευμαι ἀναβαινούσας ἀπὸ λουτροῦ τοῦ
βαπτίσματος! ποιμαίνει δὲ ταύτας μᾶλλον τῆς ἀπι-
στιᾶς ὁ θάνατος· σμῶματι μὲν γὰρ ὁμολογοῦσιν,
ἵνα δὲ λέγειν εἰς σωτηρίαν· ὅτι μὴ καὶ εἰς δι-
καιοσύνην πρώτον τῇ καρδίᾳ πιστεύουσιν. Ὁμοίω-
τι, Ἄπόλωλεν εὐλαθῆς ἀπὸ τῆς ἐμῆς ταύτης γῆς·
καὶ οὐκ ἔστι μοι ἀνάπαυσις αὐτῇ.

κα'. Ἄρα ἀναστάς πορεύσομαι; Δίδορα περὶ τῆ

¹³ Jerem. III, 9.

accidit, quod in ipsa seminatione vitium gliscit.
Tum et reliquæ congruunt parabolæ partes: in
spinis fit seminato quæ quidem olim evulsæ sunt;
at fidei verbum alicubi prorsus suffocatur: inter-
dum etiam cum ipsis spinis nascitur: item for-
tasse affectione quadam fit et ipsum spinosum.
Melius certo foret, si ab eo qui ignem venit mit-
tere in terram inflammati, statim spinas combure-
remus: si ope ejus, qui gladium pariter venit
mittere in terram, funditus hæc excideremus. Et
quidem pura terra, purum semen, custodes vigi-
les, aurea messis messor, robustus. U' tamen
nunc res se habent, haud equidem ad centuplicem
usque fructum postulem virtutis viribus extendi;
neque ad sexagesimum optem provehi, sed satis
habeam, si quatenus physicis regulis licet, trice-
simum fructum opera exæquet. Imo ego vereor,
ne forte manum, quidem metens impleam, neque
sinum qui manipulos colligo. Sim sane tardior
post alios, quanquam non omnino desperans, in-
felix ego pastor non beatus. Quippe qui super
tecta serentes parum fructus effecimus, nempe
illos lucrando qui matrem omnium malorum hæ-
resim vitaverunt, et verbum pro viribus messue-
runt; nisi forte et his pariter insidiati sunt aeris
aves. Heu mihi, quia spinas et tribulos campus
germinat! damnationem scilicet ob recessum a
Deo, dum spinosum errorem vagus grex sectatur;
dum fornicatur non in ligno solum, uti scriptum
est¹³, verum etiam in lapidibus cunctis et aquis;
dum non sculptilia adorant, sed quosdam demones
in locis excelsis.

24. Christiani nomine tenus sunt Alani. Quod si
alicubi est pars Jacob aliqua, inimicus homo
zizania superseminavit. Nam etsi in senectute,
Sara tamen peperit; sed insectatur Isaacum
Ismael. Et quis est Abraham qui famulam Agar et
hæreseos serviles tenebras, domo procul ableget?
Est mihi quoque pusillus exercitus, quem Deus ab
intellectuali Pharaone eripit. Hunc ego ducto, non
quidem ut alter Moyses, sed tamen ducto. Se!
Ægyptii tribuni persequuntur, nempe animus
furens cædi inhians, et terrenam rerum cupidi-
tas; quæ suadent ut cum alienigeni, commaculen-
tur; denique obliquæ mentis volubilitas ad absur-
das quasdam opinioniones, minime ut plerumque fit
renitens. Et ubinam est nebulae columna, quæ se-
parationem præstet? vel quomodo gentium recessit
mare? Heu mihi, cui pascere greges commissum
est de baptismatis lavacro ascendentes! Pascitau-
tem hos potius infidelitatis mors. Ore quidem,
ægre dico, confitentur ad salutem; neque tamen
antea credunt corde ad justitiam. Simile est illud:
Periit religiosus ab hac terra mea; neque hæc
mihi stationis requies est.

25. Num ergo surgens abibo? Vereor ne forte

hocmalum participem. Num enim sum ego Abdias? Hic quidem cum Achaabo famularetur, genua tamen Baali non flexit¹⁴. Metuo etiam pusillæ justorum sorti; nam virga impiorum commovetur. Quid faciam? Ubi Jesu flagellum, ut Patris domus purgetur? Odi ecclesiam malignantium: sed in hanc projectus fui, qui sacerdotium temere assumere ausus sum: « Nonne odientes te, Domine, oderam et super inimicos tuos tabescebam? » Cur maledictioni illi audacter me objeci? Cælum æneum reputatus ego sum, terra ferrea neque arata neque sata hæreditas mea. Quisnam Paulus rursus hos parturiat, donec formetur in eis Christus? Nothi adhuc et non filii, quia fascinavit eos Satanas, ne quis veritati forte credat, atque ut sint deinceps infidelitatis filii. Iram timeo, revera enim sunt vasa iræ ad perditionem formata. Heu! ferarum dentes video, cum furore rapientium super terram! Nam meorum insignia veluti sunt, homicidia in primis et alia mortium genera. Heu Dathan atque Abiron mihi inhiant: et quis adest Aaron, ut Deus miracula edat? Sacerdotii dignitas conculcata est, et quis adest Samuel, ut Deus injuriam ceu sibimet illatam reputet? « Invocabant enim illi Dominum, et ipse exaudiebat eos: in columna nubis loquebatureis. » Nempe ego sacrorum testimoniorum custodiam serio observo. Fortasse aliq̄is calvitiam quoque irridet, si forte pileo me exuam, ut cum fide haud velata sacro munere fungar. Quis aderit Elisæus ut culpam ultio mox subsequatur? Elisæi disipulum audacter me dicam: sed non idcirco Elisæus sum. Et gratiam quidem suscepi, sed non idcirco extra caducarum rerum impetum sum, neque in pacem extra omnem animi perturbationem ingressus sum. Et quid mirum, si rursus Moyses dux sit, et nihilominus itinerantium membra in deserto ceciderint? Nam ex vocatis pauci sunt electi.

26. Sed quousque in his dilatabo orationem, et non illum potius scopum attingam? nempe ut rogem pastorem meum, et fratres simul deprecari. Utique ex ventre inferi audient clamorem meum. Eleva ad Deum oculos, o pater: sanctas extende manus, unde mihi sacerdotii gratiam postulasti. Pete nunc ut cursum consummem, fidem servem, prævaricantes doceam vias Domini, irreligiosos convertam: si quando hæc nobis Dominus beneficia addat. Ferte in hoc opem patri vos quoque amatissimi fratres: communi ac principi pastori commendate me, qui regi potius quam regere indigeo. Fortasse recordabitur mirabilem suorum is qui parvulos custodit: fortasse memoriam faciet operum suorum, qui terram inaquosam in aquarum scaturiginem mutat. Nam si exsiccat fluvios Ethan, et terram fructiferam ponit in salsuginem, idem nihilominus dat mel sugere de petra,

¹⁴ III Reg. xviii, 3.

Α τοῦ κακοῦ μεταλήψαι· μὴ γὰρ ἐγὼ Ἄβδιδι ἱερῆσας δὲ ἀρα ἐκείνος τῷ Ἀχαάβ, γόνυ τῇ Βαάλ οὐκ ἔκαμψε. Δέδρα¹⁴ καὶ περὶ τῷ μικρῷ τῶν δικαίων κλήρω· ἡ ράβδος γὰρ τῶν ἀμαρτωλῶν ἐκίσταται. Τίς ἐγὼ γίνωμαι; Ποῦ τὸ φραγγέλιον Ἰησοῦ, ἵνα ὁ οἶκος τοῦ Πατρὸς ἐκαθαίροιο! Ἐίστησα ἐκκλησίαν πονηρευομένων· ἀλλ' εἰς ταύτην ἀπέβριμμαι, ὅτι προπετῶς ἱερωσύνην ἐθάρρησα, « Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα, καὶ ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς σου ἐξετηκόμην; » Ἴνα τί τὰ τῆς ἀρεῆς ἐκείνης ἐθάρρησα; Καὶ χαλκοῦς μὲν οὐρανὸς ἐνομίσθη ἐγὼ, σιδηρᾶ δὲ γῆ, καὶ ἀσπαρτος καὶ ἀνήστος ἡ κληρονομία μου· Ὡς τίς Παῦλος καὶ πάλιν ὠδινε τούτους, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν αὐτοῖς; Νόθοι δὲ ἀρτι καὶ οὐχ υἱοὶ ὅτι ἐδάσκησεν αὐτοῖς ὁ Σατανᾶς, ἵνα μὴ, τῇ ἀληθείᾳ εἰ καὶ πείθονται, καὶ λοιπὸν τῆς ἀπειθείας υἱοὶ. Καὶ δέδοικα τὴν ὄργην· ὅπως γὰρ σκεῦη ὄργης καταρτισμένα εἰσὺ εἰς ἀπώλειαν. Οἶμοι! ὅτι θηρίων ὀδόντας ὄρω μετὰ θυμοῦ συρόντων ἐπὶ τῆς γῆς· τὰ γὰρ ἐπίσημα τῶν ἐμῶν φόνος τὸ πρῶτον, καὶ ἄλλων ἔθνη κηρῶν. Οἶμοι, ὅτι Δαθὰν καὶ Ἀβειρών με περιεχθήνασαι· καὶ τίς Ἀαρὼν ἵνα τερατουργήσῃ Θεός; Καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης καταξουθενῆται· καὶ τίς Σαμωνὴλ, ἵνα τὸ γεγονός εἰς ἐαυτὸν Θεὸς ἀναδέξοιο; « Ἐπεκαλοῦντο γὰρ ἐκείνοι τὸν Κύριον, καὶ αὐτὸς εἰσήκουσεν αὐτῶν· ἐν στόλῳ νεφέλης ἐλάλει πρὸς αὐτούς. » Ἄρ' οὖν ἐγὼ τῶν μαρτυρίων τὴν φυλακὴν ἐθέμην περὶ σπουδῆς. Τίχα τις καθυβρίζεται καὶ τῆς φιλίας, εἰ τῶν καλυμμάτων ἀπογυμνοῖτο, ἵν' ἀκαλυψῆται τῇ πίστει ἱερατεῖας. Καὶ τίς Ἐλισσαῖος, ἵν' ἡ δικαυὰρ κερτοίτο; Ἡλιοῦ μὲν γὰρ θαρρήσω λέγειν ὡς μαμαθῆσμαι· ἀλλ' οὐκ ἐντεύθεν Ἐλισσαῖος ἐγὼ καὶ χάριν μὲν ἐδεξάμην ἀλλ' οὐ ταύτη καὶ τὴν τῶν βρόντων παρελθόν φοράν. οὐδ' εἰς τὴν ἐρήνης εἰσῆλθον ἀπάθειαν. Καὶ τί καινόν, εἰ καὶ πάλιν Μωϋσῆς ὀδηγεῖ, τῶν ὀδηγουμένων δὲ τὰ κῶλα ἐν τῇ ἐρήμῳ κατέπεσον; Τῶν γὰρ κλητῶν ὀλίγοι εἰ ἐκλεκτοί.

κς. Ἀλλὰ μέχρι τίνας τοῦτοις ἐμπλατυνθήσονται καὶ οὐκ ἐκείνου μᾶλλον γίνωμαι τοῦ σκοποῦ; αἰτήσονται τὸν ἐμὸν ποιμένα, δυσωπήσω τοὺς ἀδελφούς. Ἄρα ἐκ κοιλίας ἄδου κραυγῆς μου ἀκουσονται· Ἄρον πρὸς θεὸν ὀφθαλμούς, ὡς πᾶτερ· ἔκτεινε ὅσας χεῖρας, ὅθεν ἡμῖν τὴν χάριν ἤτησω· καὶ τὸν δρόμον ἐκτελέσει νῦν αἰτήσαι, τὴν πίστιν τηρῆσαι, διδάξαι ἀνόμους ὁδοῦ Κυρίου, ἁσθεῖς ἐπιστρέψαι. εἰ ποτε προσθῆται Κύριος ἐφ' ἡμᾶς. Συμπουνησατε τῷ πατρὶ καὶ ἐμοί, ἀδελφοὶ καὶ φιλάδελφοι· παραθέσθε με τῷ κοινῷ καὶ πρώτῳ ποιμένι τὸν ποιμαίνεσθαι μᾶλλον ἢ ποιμαίνειν δέόμενοι. Ἴσως μνησθήσεται τῶν θαυμασιῶν αὐτοῦ ὁ φυλάσσειν τὰ νήπια· Ἴσως μνείαν τῶν ἔργων αὐτοῦ ποιήσεται ὁ γῆν ἀνυδρον εἰς δεξιόθεν ὕδατων μεταποιῶν. Εἰ γὰρ καὶ ξηραίνει ποταμοὺς Ἡθὰν, καὶ γῆν καρποφόρον εἰς ἄμην τιθῆσεν, ἀλλὰ καὶ μέλι θηγάξει ἐκ πέτρας δίδωσι, καὶ ἐκ στερεῆς πέτρας ἐλαίου· τίς οἶδεν εἰ ἀντὶ κούρας καὶ

στοιθεῖς μυρσίνη καὶ κυπαρίττος ἀναθήσεται; μό-
νον εἰ ὁ ξηρὰ συναρμολογῶν ὄσῃ καὶ ζωὴν ἐμπνέων
καὶ ἐν ἡμῖν δοξασθήσεται. Τοῦτο παρ' ὑμῶν ἐμὸν
αἷμα· τοῦτο μετὰ δακρύων αἰτούμενος, οὐδ' ἂν
ἀποκάμω. Δότε μοι τὴν χάριν ταύτην, χαρίσασθε
μοι τὴν αἴτησιν, ὧ σκεῦος ἐκλογῆς, ὧ στόμα Θεοῦ,
ὧ πρωτεύω ἐν πᾶσι μετὰ τὸν πρῶτον· ὧ λαμπτήρ-
σω ἐν κόσμῳ λόγον ζωῆς ἐπέχοντες.

et de lapide duro eleum. Quis scit, an pro urtica
et herba inutili, myrtus et cyparissus exurgat?
Modo ille qui arida ossa rursus compingit, vitam-
que inspirat, in nobis quoque glorificetur. Hæc
est mea a vobis postulatio: ita cum lacrymis de
precari non desinam. Date mihi hanc gratiam,
petitioni huic annuite, o vas electionis, o Dei os,
o prime omnium post primum, o luminaribus
mundi verbum vitæ præbentes.

*Diximus supra Theodorum sub patriarcha Germano II claruisse; quo videlicet tempore Constanti-
nopolis, pulsus Græcis, in Latinorum potestate erat. Reapse Theodorum in primo adhuc inedito opus-
culo, quod ad fratrem natu minorem scripsit, ait f. 1: 'Εὐλῶ μὲν ἡ πατρις, ἀλλ' ἀνδρὶ σοφῷ πᾶς τόπος
Ἑλλάς: Et f. 2: Τῆς πατρίδος ἡμεῖς ὑπὸ δυσσημρίας ἀπογενόμενοι, ὁ μὲν πατὴρ ἦδη πρίσθυς ἦν, καὶ πρεσβυτέρα
μήτηρ, ἐντιλαμβασομένη καὶ αὐτὴ βίου τελωτέρου, εἰς οὐπὲρ ἐν ἐπισκόποις ἐκείνος. Nimirum patre nostri Theo-
dori creato episcopo, uxor religiosam vitam sectata est. Adhuc Theodorus de patre suo: Σχολάσας δὲ
τε καὶ τῆς ἐπισκοπῆς παροικίας, ἐπειδὴ αὐτὴ περὶ Σαυρομάτους καὶ Σκύθας ἦν. Reuera in Alicano n. 9 indicium
est, Theodori patrem in borealibus illis regionibus episcopatum gessisse: quare et verba eius τὰ οἰκία
non tam patriam fortasse quam diocesim denotant. Illic etiam complura Theodorus dicit de suis
litterarum studiis, quarum minori fratri magister fuit, et de libris etiam poeticis lectis loquitur, nec
non de compositis. Et quidem dum in barbaricis regionibus versaretur, ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἦδη
βιούντων ἡμῶν, οὕτω τῆς ἀνάγκης κατεπευγούσης. Interim vero ait se ad insulas fuisse vocatum: Ἡ χάρις
εἰς ἐπισκοπὴν ἐκκαλεῖ ἰθῶν.*

ANNO DOMINI MCC... (?)

THEODORUS ANDIDENSIS

(Ang. Mai Biblioth. nova PP. tom. VI, p. 845.)

Postremum hunc reservaveram Theodorum Andidensem, quia verebar, ut huic forte capiendo tomus
sufficeret. Nunc moræ longioris impatiens, tot Theodororum agmen hoc Andidensi concludam: cujus
brevem oppido ac prope nullam geographicam notitiam tradidit Allatius in diatriba de Theodoris
n. XCVII. In libro autem Contra Creyhtonum p. 819, ubi locum ejus recitat, *auctorem dicit non recen-
tem, sed satis antiquum*. Hæc tantum Allatius. At Lequinus in *Or. Ch.* t. I, col. 1030, nomen hoc, apud
Allatium *De concensu* lib. III, cap. 13, a se lectum, ponit inter episcopos Andidorum, quæ fuit urbs se-
cundæ Pamphylie; neque tamen ætatem ejus definit. Dicit insuper scribendum esse *Σανδίδων*, ut est in
notitiis episcopatum, pro *Ἀνδίδων*; quod haud recte opinari videtur Lequinus; etenim in tribus hujus
operis codicibus Vaticanis, constanter *Ἀνδίδων* scribitur. Quin adeo Basilium quoque Phytie episcopum
(in Phrygia Salutari) cui suam hanc lucubrationem Theodorus mittit, ignorat prorsus Lequinus in *Phy-
tie episcopologio*, *Or. Ch.* t. I, col. 844. Quamobrem ne ex Basilii quidem utpote ignota ætate lumen ad
Theodori sæculum cognoscendum accedit. Sane Theodorus noster n. 5 ad magni Basilii tractatum quem-
dam liturgicum provocat; sed quia id scriptum non magno Basilio, sed Germano (primove an se-
cundo?) Byzantino patriarchæ bibliographi tribuunt; hinc saltem appareret Theodorum nostrum præ-
dicto certe opere esse recentiorum. Verumtamen, quia putatum Germani opus valde fuit interpolatum,
jam nescimus quid Basilii, quid Germani, quid aliorum antiquorum aut paulo recentiorum in eo cinno
supersit: ideoque ad ferendum de Theodori ætate judicium parum ea libri nominatio prodest. Igitur in
sola adhuc Allatii affirmatione acquiescendum est, quod haud recens auctor sed satis antiquus sit hic
Theodorus. Ne autem diu de ipso opere loquar, cujus dignitas et utilitas per se ipsa legentibus inno-
tescet, dicam tantum me id reperisse in tribus bibliothecæ Vaticanæ codicibus, nempe 1. in 856, bom-
bycino, sæculi ferme duodecimi. 2. in 430, chartaceo, sed bonæ nitidæque scripturæ, cujus textus ab
illo prioris codicis in paucis differt, 3. in codice 632, item chartaceo, sed antiquiore; in quo quidem
omittitur exordium, ut infra suo loco dicam, verumtamen in textu permultæ sunt additiones ac varia-
tates. Primum codicem ac tertium viderat Allatius (nam de secundo silet), laudatosque ab eo locos in-

fra nos adnotabimus. Titulus autem operis ille est, quem nos typis imprimimus : nisi quod mendose in secundo codice *Nicolaus* scribitur pro *Theodoro*, librarii nimirum ἀνεψία, qui tunc fortasse de Nicolao Cabasila cogitabat, cujus liturgicus commentarius jamdiu editus subsequitur in codice post illum Theodori.

Parergon de alia sacræ missæ expositione, et de canone 44 Nicæno.

Stephanus Aldoensis, anno 1670 factus patriarcha Antiochenus Maronitarum, et anno 1705 vita defunctus, ut tradit Assemanus in Catalogo codicum *Or. Vat.* t. III, p. 503, complura ingenii atque industriæ suæ monumenta reliquit, nempe Annales orientales ; de origine Maronitarum ; horum vindicias ; item de metro carminum ; nec non Orationale juxta ritum Maronitarum, ut videre est in nostro prædicti Catalogi supplemento *Script. vet.* t. V. codd. Syr. 392, 393, 394, 395, 396, 397, 411, 444. Quod vero ad rem præsentem attinet, in carsciunico apud nos codice 400 continetur ejusdem Aldoensis magnum opus de sacrificio missæ, duobus tomis comprehensum, quorum tamen primus deest. Sed ecce, fortunæ beneficio, desideratus hic carsciunicus tomus, suppletur ab ejusdem interpretatione Latina, quæ in codice Vaticano 7410 conservatur. Reapse cum totum opus in decem partes (seu candelabra, ut Orientales malunt dicere) distribuatur, sex quidem priores partes in Latino continentur, quatuor vero postremæ in carsciunico : quo fit ut ab utroque conjunctim codice liturgicum hoc Aldoensis opus nobis totum suppeditetur. Quisnam vero fuerit Latinus interpres, codex non docet ; sed suspicari licet de Petro Benedicto illo S. Ephræmii notissimo interprete. Namque Naironus apud Assemanum, loco supradicto, affirmabat Romæ se quædam Aldoensis exemplaria accepisse a Petro Benedicto Maronita commodata. Et nos quidem ab Aldoensis opere typis tradendo, moles, ipsa deterret ; nihil tamen vetat, quominus hujus tenuem saltem imaginem delineemus.

Etenim operis partium decem, ut diximus, in plures unaquæque tractatus subdividitur, hique rursus in sectiones, tantaque est argumenti abundantia, et tam copiosa tractatio, ut nihil hac super re indictum relinquatur. I. Pars de missa fere generatim, id est de ejus nominibus, definitione, partibus, etc. II. De loco conveniente celebrandæ missæ, id est de ecclesiis, earumque partibus, altaribus, suppellectile, etc. III. De sacerdote missæ ministro, et de sacerdotii gradibus, officiis, etc. IV. De præparatione sacerdotum ad missam, vestibus, etc. V. Singillatim de missæ partibus. VI. Adhuc de reliquis missæ partibus. Hactenus codex Latinus. In carsciunico autem, parte VII. Prosecutio est ordinis missæ, scilicet, de pace danda, et de altaris velamine, nec non apertione mysteriorum. VIII. De consecratione sacramenti, quod est secundum missæ segmentum. IX. De signaculo crucis super calicem, de Oratione Dominica, et sacramenti elevatione X. De fractione specierum panis, et aspersione sacratissimi sanguinis super illas, et de sacramenti distributione fidelibus.

Jam vero in tractatu tam ubere, multa esse bona et utilia, et quandoque etiam peregrina, quis dubitet ? Imprimis testimonia clarissima de Christi corpore in Eucharistia præsentem, et quod Christi ipsius institutoris verbis fiat consecratio. Item de Petri et Romani pontificis primatu, quem summis viribus propugnat, et ad universam Ecclesiam, prout in Florentino œcumenico definitum est, extendit. (Par erga Petri successorem proficitur obsequium etiam auctor libri ms. quem præ manibus habeo cærimoniarum Ecclesiæ Maroniticæ, ubi in prologo dicitur Deus fundasse Ecclesiam ac stabilivisse supra patrem fidei Petri). Deinde de patriarchatu Antiocheno agit Aldoensis ; de SS. imaginum veneratione ; de vestibus atque ornatibus pontificalibus, etc. Postremo copiose disseritur de trisagio, cujus etiam celebre additamentum *qui crucifixus est pro nobis*, in Ecclesiis Orientalibus vulgo usurpatum, Aldoensis tuetur ; non ad Trinitatem tamen relatam, sed ad Filium ; imo non additamentum tantummodo, sed trisagium totum, ad solum Filium ab Orientalibus referri narrat ; secus vero a Græcis et Occidentalibus, omisso semper additamento, id ad solam Trinitatem referri solere : qua distinctione adhibita, pacem Ecclesiarum circa hanc controversiam conciliari posse judicat. Interim pro illa ultima particula profert testimonia 1. Ephræmii, patriarchæ Antiocheni. 2. Joannis Maronis item patriarchæ Antiocheni. 3. Dionysii Barsalibi, Amidensis episcopi ; 4. concilii Armeniorum Tarsensis. 5. librorum liturgicorum. Concedit tamen Petrum Fullonem sensu hæretico illam clausulam usurpasse ; atque hinc ortum totum ejus rei odium et disceptationem. Hæc de patriarcha Maronitarum. Alium vero æque ingentem commentarium liturgicum Nersis Lamprunensis, Armeniorum sæculo duodecimo episcopi, Latine item Ecclesiæ reverentissimi, alio nos tempore fortasse exponemus.

Notissimus est canon 44 Nicænus Arabicus, cujus clausulam de Romani pontificis auctoritate supra omnes etiam patriarchas, ponam accurate translata ex Arabico textu, quem recitat Coptus *Ben-Assali*, sæculi XII Monophysita auctor, in codice Arabico Vaticano 151, ubi ejus tractatus cononicus legitur. Is ergo in parte 1, cap. 4, postquam dixit, primum, imo et caput, patriarcharum esse Romanum, diserte scribit : « Sicut patriarcha imperio et auctoritate erga sibi subjectos præditus est, ita Romæ Dominus

auctoritate erga omnes patriarchas pollet : quoniam ipse primus est, tanquam Petrus ; quatenus hic videlicet auctoritate super omnes Christianitatis præsules fruebatur, et erga multitudinem, ex qua illa conflatur : utpote Christi Domini nostri successor, populo ejus Ecclesiisque præpositus. » (Et sic Leo noster magnus, serm. IV, 2 : « Petrus cunctis Ecclesiæ Patribus præpositus. » Et Joan. Cæsariensis in inedito opere de conc. Chalc. dicit ipsum Leonem caput episcoporum). Quo canone post Coptum Ben Assali usus est etiam Naironus Maronita in *Evoplia*, p. 276 et 293. Præter illa quæ de primatu Romano disputavit alter clarus Maronita, Abrahamus Ecchellensis, in tractatu *De origine nominis papæ*. Adde, quæ S. Anselmus Lucencis amplissime de hac re scribit lib. I et II. in sua collectione canonica, cujus nos titulos edidimus. Adde item duo nova testimonia in nostris Augustini sermonibus Vaticanis LII, 1 et CXX, 13. Denique Casin. Parisiensis sermo XXIII, quia nobis in item cod. Vat. Ottob. 977, f. 262, legebatur, ita concluditur. « Communicet Petro, qui vult partem habere cum Christo. »

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΔΙΔΩΝ

ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΩΔΗΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ Τῃ ΘΕΙᾳ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΓΙΝΟΜΕΝΩΝ ΣΥΜΒΟΛΩΝ ΚΑΙ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Πενθεΐα

ἐκ προτροπῆς καὶ ἀξιώσεως τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Φυτιᾶς Βασιλείου

THEODORI EPISCOPI ANDIDORUM

BREVIS COMMENTATIO

DE DIVINÆ LITURGIAE SYMBOLIS AC MYSTERIIS

Composita

hortante ac postulante Deo charissimo episcopo Phytiae Basilio.

α'. Πολλοὶ τῶν ἱερασθαι ἡξιωμένων ἴσασι μὲν Α καὶ ὁμολογοῦσι τὰ ἐν τῇ θεῖᾳ ἱεροουργίᾳ τελούμενα τύπον εἶναι τοῦ Σωτηρίου πάθους καὶ τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν· ὅτι δὲ καὶ πάσης τῆς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς σωτηριωδούς ἐπιδημίας τε καὶ οἰκονομίας σημαίνουσι τὰ παρηκολουθηκότα γνωρίσματα, ἀπ' αὐτῆς ἀρχῆς τῆς συλλέψεως τούτου, γεννήσεώς τε καὶ ἀνάληψης τῆς τριακονταετοῦς πρὸς δὲ καὶ τῆς τοῦ Προδρόμου αὐτοῦ λειτουργίας, καὶ τῆς ἐν τῷ βαπτίσματι αὐτοῦ ἀναδείξεως· ναὶ μὴν καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἐκλογῆς, καὶ τοῦ τῶν θαυμασίων τριτοῦς χρόνου, ἐξ ὧν ὁ φθάνος (αἰ. cod. φόνος) καὶ ὁ στυγρὸς κατεσκευάστω οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπιῖν, ὡς οἶμαι ἀγροῦσι. Καίτοι γε οὐδὲ σῶμα καλοῖτ' ἂν ποτε τὸ μόνον κεαλὴν ἔχον, ποδῶν δὲ καὶ χειρῶν καὶ τῶν ἄλλων μελῶν ἀπεστέρηται. Ὅτι δὲ σῶμα τέλειον τὸ θυόμενον, ἀκούων αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· « Λάβετε, φάγετε τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου.» Ἄλλ' οὐδὲ θῖον καὶ πολιτίαις εἰκῶν ἢ λογικῇ ἱστορίᾳ παρά τινος ὑπογράψαι, εἰ μὴ τὰ ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ γεννήσει παρηκολουθηκῆκα, καὶ τὰ ἐν μέσῳ γεγονότα, καὶ ἐν τῷ τέλει συμβεβηκότα, ἐνσημανθῶσιν. Εἰ οὖν παρὰ ἀνθρώπων γινόμενα οὕτω συμπλέκονται, ὡς εἶναι πάντη συμπλεγμένα καὶ ἀνιστόρητα, πῶς ἂν τὰ περὶ

1. Multi qui sacerdotii officio funguntur, sciunt equidem et confitentur, ea quæ in divina liturgia fiunt, figuram esse Salvatoris passionis, et sepulture ac resurrectionis Salvatoris Christi Deinostri. Quod autem ejusdem quoque salutaris adventus et incarnationis præ se ferant consequentem notitiam, jam inde ab initio, conceptionis ejus, et natiuitatis, actæque per triginta annos vitæ ; nec non et ipsius Præcursoris, et Christi in baptisate manifestationis ; præterea et electionis apostolorum, et triennalis patratorum miraculorum temporis quæ ipsi invidiæ et crucis causa exstiterunt ; id, inquam, haud scio cur isti, ut puto, ignorent. Atqui ne corpus quidem illud appellabitur quod caput tantummodo habens, pedibus ac manibus aliisque B membris careat. Sane quod corpus perfectum sit, quod immolatur, audi Christum ipsum dicentem : « Accipite, manducate, hoc est corpus meum !. » Sed nec actæ vitæ imago probabilis a quoquam describetur, nisi ab initio res quæ natiuitatem comitatæ sunt, et quæ in medio cursu evenerunt, et quæ in fine contigerunt, adnotentur. Si ergo rehumanæ ita conectuntur ut sint plane inter se copulatæ atque involutæ, quis ea, quæ divinus Spiritus figurat ac representat, tam imperfectam imagi-

¹ Matth. xxvi, 27.

nem habere dicat? Ergo ne hujus quidem vivifici corporis per omnia similis imago, manca ullatenus comperietur, neque ullo membro destituetur. Verumtamen quia adoperata sunt divini Spiritus oracula, et quia sub brevibus sæpe verbis atque figuris, multæ sensuum difficilesque intellectu divitiæ comprehenduntur; id, inquam, nostræ ætatis hominibus purgatam mentem minime habentibus, offendit nebulas, et imperfecta esse quæ sunt perfecta suadet.

2. Quod autem prolata hæc indubia veritate verba, maximis demonstrationibus firmissime fulciantur, inde fit exploratum, quia graphica sacrorum evangelistarum historia, tanquam ab ipso Christo Deo nostro inspirata, sic jam inde ab ejus conceptione, utitur imaginibus vocis et verbi, amici et sponsi, lucernæ et solis, usque ad postremam Christi in cœlos ascensionem, et ejusdem illinc novissimo reditu, non sparsim neque abrupte, sed simul omnia complectitur. Cui rei sapienter mentem intendentes ii, qui primitus pontificali munere digni fuerunt, et qui post eos sancti Patres exstiterunt, usque ad tempora quibus orta sunt magna luminaria, et ecclesiarum Dei œdificatores, Basilius, in quam, et Joannes Chrysostomus, primi pontificis circa ritum hunc mandata, sanoto Spiritu deducendo, exsecuti sunt. Quænam autem hæc mandata fuerunt? multa quidem et alia, sed præcipue quæ ad purgationem nostram et quasi reditum in vitam pertinent: » Accipite, manducate, ait, hoc est corpus meum. » Nihil enim vetat, quominus denuo necessaria hæc verba repetamus. Et paulo post: « Hoc facite in meam commemorationem. » Igitur tantopere cordi fuit his beatissimam commemorationem Christi facere, ut et corpus per divina symbola incolume perfectumque conficerent, mente atque anima præditum, injecto in massam fermento, et substantialiter deitate plenum; adeo ut qui digne participarent, sanctificatione et gratia donentur, magnarumque passionum medelam consequantur.

3. Sed enim tertia quoque accedit prædictarum rerum confirmatio, quæ cum sacra liturgia ecclesiis Dei præclare pieque tradita est. Quænam vero hæc? Sacrarum nimirum imaginum ope colorum exhibitio. In his enim incarnationis Christi Dei nostri mysteria omnia a religiosis hominibus cernuntur exposita, ab archangeli Gabrielis ad virginem adventu usque ad Domini in cœlos assumptionem ac novissimum reditum. Habes et alium

(1) Hoc dicit secundum constantem Græcorum sententiam ac ritum consecrandi fermentatum; quem ritum non improbat Latina Ecclesia, ita tamen ut a Græcis vicissim azymum nollet damnari. Itaque paulo vehementius loquitur S. Petrus Damiani in sua præclara et religiosissima canonis missæ expositione (n. 1.) a nobis edita *Script. vet. t. VI: Panis fermentatus non debet offerri in sacrificium, tum ratione facti, tum ratione mysterii. Græci tamen in suo pertinaces errore de fermento*

τοῦ θεοῦ Πνεύματος τυπούμενα καὶ εἰσθηγόμενα οὕτως ἔλλειπὴ τὴν εἰκόνα φαῖν' τις εὐ δέξασθαι; Οὐκοῦν οὐδὲ ἢ τοῦ ζωαρχικοῦ τούτου καὶ θεοῦ σώματος ἀπαρλλακτος εἰκὼν ἔλλειπὴς ὅλως εὐρεθήσεται, εἰ τῶν μελῶν τι ἔρει περιηρημενον· ἀλλ' ἐν τῷ εἶναι συγκαλυμμένα τὰ τοῦ θεοῦ Πνεύματος λόγια, καὶ ἐν βραχέσι πολλάκις ῥήμασι καὶ τύποις πολὺν περιχέσθαι νοημάτων πλοῦτον καὶ δυσθεώρητον, τούτου τοῖς κατ' ἐμὲ τῶν ἰουὴν μὴ καθαρούμενοις γνώσις καθίσταται, καὶ ἀτελὴν εἶναι τὰ τέλεια ὑποτίθεται.

β'. Ὅτι δὲ τὰ προβεβλημένα ταυτὶ ῥήματα ἀληθεῖα ἀναμφηρίστῳ μεγίστοις σταριζοῦται ὑποδείγμασι κραταιότατα, ἐντεῦθεν ἔστι δῆλον· ὁ γὰρ ζωγράφος τῶν θεῶν εὐαγγελιστῶν λόγος, ὡς ἐξ αὐτοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ὑποσημασθεῖς, οὕτω τὰ ὑπὸ τῆς συλλήψεως, τῆς φωνῆς καὶ τοῦ λόγου, τοῦ φίλου καὶ τοῦ νυμφίου, τοῦ λύκνου καὶ τοῦ ἡλίου, ἄχρι τῆς τελευταίας ἀπόδοῦ Χριστοῦ τῆς εἰς οὐρανοῦς, καὶ τῆς ἐκείθεν αὐτοῦ δευτέρας παρουσίας, ἄριστα ἐξεκόνισεν, οὐ δισπαρμένως, οὐδ' ἀπερρηγμένως, ἀλλ' ὑφ' ἐν πρὸς πάντα καταρτισμένως. Ὡς δὲ καὶ νουνεχέστερον προσεχόντες οἱ πρῶτως ἀρχιερατικοῦ καταξιοθέντες χαρίσματος, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ θεοὶ Πατέρες, ἄχρι τῶν χρόνων τῆς γεννήσεως τῶν μεγάλων φωστῆρων καὶ τεχνουργῶν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, Βασιλείου, φημί, καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τὰς ἐν αὐτοῖς ἐντολὰς τοῦ πρώτου ἀρχιερατοῦ Πνεύματι θεῶν ποδηγούμενοι ἀνεπλήρωσαν. Τινες δὲ ἀρα αἱ ἐντολαί; Πολλαὶ μὲν καὶ ἄλλαι, ἐξαιρέτως δὲ αἱ πρὸς τὴν ἡμετέραν κάθαρσιν καὶ οἰονεὶ ἀναζώωσιν. « Δάδετε φάγετε », φησὶ· « τοῦ ὅ ἐστι τὸ σῶμά μου· οὐδὲν γὰρ καλύβει καὶ αὐθις τοῖς ἀναγκαίοις τούτο ἐπαναλαμβάνειν· καὶ μετ' ὀλίγον· « Τούτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἡμῶν ἀνάμνησιν. » Οὐκοῦν οὕτως ἔσπευσαν οἱ μακάριοι ποιεῖσθαι τὴν ἐκείνων ἀνάμνησιν, ὡς καὶ τὸ σῶμα διὰ τῶν θεῶν συμβόλων σώσον καὶ ἄριον ἀποτελεῖν, ἔκνον καὶ ἐμψυχον, δια τῆς ζύμης ἐμβαλλομένης τῷ φυράματι (1), καὶ θεότητος κατ' οὐσίαν πεπληρωμενον· ὥστε τοὺς ἀξίως μεταλαμβάνοντας ἀγιασμοῦ καὶ χάριτος ἀξιοῦσθαι, καὶ μεγάλων καθῶν ἴασιν δέχισθαι.

γ'. Ἄλλ' ἔστι καὶ τρίτη βεβαίωσις τῶν προτεθειμένων, ἥτις μετὰ τῆς θείας ἱερουργίας ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις καλῶς καὶ θεοφιλῶς παραδίδοται. Τίς δὲ αὕτη; Π τῶν ἱερῶν εἰκόνων διὰ χρωμάτων ἀναστήλωσις (2)· ἐν ταύταις γὰρ τὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἅπαντα μυστήρια τοῖς εὐσεβέσιν ὁρῶνται καθιστορούμενα ἀπ' αὐτῆς τῆς τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον ἀφίξιος μέχρι καὶ τῆς εἰς οὐρανοῦς ἀναλήψεως

conficiunt. Verumtamen idem Petrus semet emendat aut explicat in Collectaneis tom. cit. p. 243, cum nostra adnotatione.

(2) Græci prima Quadragesimæ Dominica festum venerationis imaginum celebrant, sub titulo ὀρθοδοξίας, ob eam dogmaticam disciplinam in septimo concilio definitam. De quo festo multæ extant homiliæ, quas inter memini me legere Marcii Chrysocephali, et aliam in collectione Agapi monachi Cretenais.

τοῦ Κυρίου καὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας (3). Ἐχεις καὶ ἄλλον ἀπαράγραπτον μάρτυρα ἐνάγοντά σε πρὸς τὴν τῶν θείων μυστηρίων τοῦ ὅλου σώματος ἕνωσιν καὶ συνάφειαν, τὸν μέγαν φημί ἐν θεολόγοις Γρηγόριον, ὃς ἐν τῷ τῶν Χριστοῦ γενεθλίων λόγῳ οὐ μόνον τὰ ἐν τῇ γεννήσει παρακολουθηκότα, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ὅλης οἰκονομίας συντάζει· καὶ αὖθις ἐν τῷ τοῦ Πάσχα καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τὰ ἐν τῇ γεννήσει εἰρημῶτα αὐτῷ, ἀμετάθετα εἶπεν· ὁ δὲ καὶ φανερώτερον ἀποδείκνυς, τοιοῦτόν φησι τὸ τοῦ γεννηθέντος γενέθλιον, καὶ τοῦ παθόντος ἐντάφιον. Διὰ ταῦτα προηγουμένως μὲν κατὰ τὸν πρόχειρον λόγον καὶ νῦν τοῦτο (4) πᾶς πιστὸς εἶδέναι ὀφείλει ὡς ἡ τῆς θείας ἱερωργίας ἀπικτα τολετὰ αὐτὴν ἐκείνην τὴν ὅλην οἰκονομίαν τῆς περὶ ἡμῶν σωτηριώδους συγκαταβάσεως τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς προείρηται, διὰ τῶν ἐν αὐτῇ τλουμένων μυστηρίων συμβολικῶς διηλοῖ (5)· εἰ καὶ χαλιπὸν ἐφ' ἐκάστῳ τῶν παρὰ Κυρίου γεγενημένων, καὶ τῶν παρὰ Ἰουδαίους εἰς αὐτὸν πεπραγμένων, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀφαιρῆσαι πρᾶξιν ἐν τοῖς συμβόλοις· πολλὰ γὰρ τὸ ἐν τῶν ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ τλουμένων ἐπὶ δὴσὶ καὶ τρισὶ τῶν τότε νοοῦνται καὶ ἀναφέρονται, ὡς προῖων ὁ λόγος δείξει σαφέστερον.

δ'. Αὐτίκα γοῦν ἡ θεία καὶ ἱερα τράπεζα, καὶ εἰς τὸ ἰσραυμένον ἀνώγειον [al. cod. ἀνώγειον] ἐκλαμβάνεται, καὶ φάτυα κατονομάζεται, καὶ τάφος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπικέκληται (6). Ταῦτα δὲ, εὐσεβῶς νοούμενά τε καὶ δεχόμενα, οὐδὲν τῷ λόγῳ τῆς εὐσεβείας λυμάνεται, καὶ μᾶλλον ὅταν ὁ προκείμενος λέθος ζῆται τὸ οἰκίον καὶ πρόσφορον τῷ καιρῷ· καὶ τὰ ἄλλα δὲ ὁμοίως· ὡστε εἰ τις τῶν ἐν τῷ τίλει τῷδε συντάγματι ἐντυγχάνων, εὐρήσει τινα ἑτέρως ὀνομασθέντα παρὰ τίνος, καὶ οὐ καὶ τὴν ἡμετέραν ἐξέγρησιν· μηδαμῶς ξενίζισθω, μόνον εἰ πρὸς εὐσεβείας λόγον καὶ ταῦτα ὀρᾷ· πολλὰ γὰρ καὶ τοῦ τότε καιροῦ τὰ θαυμάσια· καὶ ἴσως τοῖς ἱεροῖς καὶ θείοις ἀποστολαῖς, καὶ αὐτοῖς τοῖς θεοφόροις Πατράσιν ἴδοξε τὸ ἐν τῶν νῦν λεγομένων, ὡς εἴρηται, πρὸς πλείονα τῶν τότε ἐναποδίδοσθαι ἢ καὶ τοῦτο αὐτοῖς ἀνεγκαίῳ νοούμεσται, ὥστε τὰ μείζονα καὶ συνεκτικωτέρα τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐντάξει τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ, κατὰ τὴν τῶν θείων εὐαγγελιστῶν παρατῆρησιν· τούτων γὰρ ἡ σαφέστερα πραγματεία τε καὶ σπουδὴ οὐκ ἄλλο τι ἐναργέστερον δείκνυσιν ἄλλ' ἢ τὸ ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου τε καὶ θεοτόκου συλληφθῆναι τε καὶ γεννηθῆναι τὸν τοῦ προανάρχου Πατρὸς ὁμοούσιον Υἱὸν καὶ Λόγον· εἴτα βαπτισθῆναι μαρτυρούμενον ὑπὸ τοῦ ζωοποιοῦ καὶ ὀνομασίου αὐτοῦ Πνεύματος· ἐπει-

(3) SS. imaginum venerationi addictissimi Græci sunt, eorumquæ ecclesiæ his passim ornantur. Sic etiam in Occidente toti templorum parietibus studiosius venustabantur Veteris Novique Testamenti et martyrum sanctorumque virorum pictis historiis; quem morem in hodiernæ ecclesiarum parietibus non ita frequentatum dolemus. Certe nullum decoriis ornamentum, aut populo Christiano edocendo aptius, adhiberi posse censemus.

sine exceptione testem, qui te ad illam totius corporis in divinis mysteriis unionem et conjunctionem deducit, magnum dico inter theologos Gregorium, qui in sermone de Christi natali, non solum ea quæ nativitate comitata sunt, verum etiam totius dispensationis res conexuit. Rursusque in sermone de Paschate et resurrectione, ea quæ in natali dixerat, loco suo non commovit. Quod ut apertius significet, talis, inquit, fuit geniti Christi nativitas, talis et ejusdem passi sepultura. Propterea principaliter juxta præsentem tractatum, nunc fidelis omnis scire debet a divinæ liturgiæ universo ritu, illam ipsam totam dispensationem salutaris condescensionis veri Dei ac salvatoris nostri Jesu Christi, uti dictum est, per ea quæ fiunt in eodem ritu mysteria, symbolice ostendi; quanquam difficile est, circa singula quæ Dominus egit, vel Judæi contra eum gesserunt, unum eundemque spectare in symbolis actum. Sæpe enim unum aliquid in divina nunc liturgia operatum, de duobus vel tribus tunc temporis actibus intelligitur, ad eosque refertur, sicut in sequentibus fiet clarius.

4. Ecce enim divina et sacra mensa et pro strato cœnaculo accipitur, et præsepe appellatur, et sepulcrum quoque Christi Dei nostri vocatur. Et tamen hæc pie cogitata et accepta, nullatenus rectæ religionis doctrinam lædunt, tunc præsertim cum propositus sermo temporis propria et accomodata requirit. Et similiter cætera. Quare si quis eorum qui sacra dignitate eluent, hunc meum legens commentarium, forte aliqua abs quovis aliter nominata comperiet, et non secundum nostram expositionem, ne, quæso, miretur, dummodo et ista rectæ religionis doctrinam respiciant. Multa enim illius quoque temporis admiranda fuerunt. Et fortasse sacris divisque apostolis, ipsisque a Deo inspiratis Patribus, quod nunc uno nomine comprehenditur, ut diximus, tunc ad plura referre placuit. Vel etiam hoc necessarium illis visum est nempe ut majora et summaria salutis nostræ documenta in divinam mystagogiam insererent, juxta sanctorum evangelistarum traditionem. Horum quippe manifestum præcipue negotium studiumque nihil aliud apertius demonstrat, quam quod de sancto Spiritu Maria semper Virgo et Deipara conceperit genueritque consubstantialem æterno Patri Filium ac Verbum; cui deinde baptizato testimonium dederit vivificus et consubstantialis ejusdem

(4) Hinc tantummodo incipit codex 632.

(5) Sic Algerus scholasticus in brevi opusculo *De sacrificio missæ*, quod nos edidimus in tomo IX *Script. vet.* ait: *Solemnia celebratio totius missæ hoc instituta est, ut memoriam exprimat Christi venientis in carnem*, etc.

(6) Concha sive lacunar Græci altaris denotat Bethleemi antrum seu præsepe. Ibidem autem modo cœnaculum pingi solet, modo sepulorum Domini.

Spiritus. Postea propter triennalem miraculorum A
cursum, Judæorum invidiam incurrisse, et a discipulo proditum, illustumque et crucifixum, sepulcro conditum, denique in vitam revocatum, in cælum conscendisse, et iudicem denuo venturum expectari. Quæ omnia perspicue divina liturgia sistit per ea quæ in ipsa fiunt, secundum Domini traditionem et mandata singula.

5. Verum hæc quidem tanquam adumbrata quædam futurarum rerum proponuntur descriptio. At nostra particulatim rituum Dei gratia statutorum explanatio, quantum infirmis ingenium nostrum valuerit, vim interim eorum palam faciet, quorum symbola intellexisse arbitramur. Neque enim mente talem tantumque conatum concepimus, utpote nimis contemplativum, ut fortasse in cunctis nostræ audaciam expositionis ostendamus. Imo et diserte veniam a legentibus imploramus, quos scire volumus, nos obediendi præcepto obsequentes, vel potius viro per omnia Deo amabili adhortanti cedentes, negotium ultra vires audacter aggredi; non autem scientia inflatos, res humano nisi intactas attingere. Quod si quid vel circa pontificalia indumenta, vel alia aliquot in ecclesiæ more posita, sermo noster præterierit, id, inquam, haud absque causa factum est. Cum enim harum rerum, scriptam quamdam sub magni Basilii nomine interpretationem invenerimus, de iis dicendum a nobis non iudicavimus. Quamobrem, circa illa etiam de quibus loqui jussi fuimus, si quando invenire nobis licuit præcedentium Patrum aliquam expositionem aut declarationem; ad hanc potius hortatorem nostrum episcopum ablegavimus: dum nos interim quietum tutumque silentium tenere maluimus. Sed agesis Dei benignitati propositum aggrediamur.

6. Initium doctrinæ arcanæ, et sanctissimorum symbolorum, illud ipsum spiritualis sermo proponit, quod tum humana natura ceu quamdam oblationem ex universa humana massa Domino Deo nostro offert; tum prophetica gratia divini Spiritus multis diversisque vocabulis significavit, congruas operato mysterio appellationes imponens, typis quibusdam ac symbolis præmonstratas. Sed congrua et connaturalia nomina rei gestæ modo

(7) Verissime Theodorus noster dicit inscriptum se vidisse divo Basilio opusculum de quo loquitur; D
etenim nos quoque in cod. Vat. 430, post Theodori tractatum legimus f. 131: titulum excerptorum ἐκ τῆς τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκοπῆς Καππαδοκίας μυσταγωγικῆς ἐκκλησιαστικῆς. Tum vero in cod. Vat. 662, f. 238, exstat idem opus plane integrum sub ejusdem Basilii nomine, cum titulo: Ἱστορία μυσταγωγικῆ ἐκκλησιαστικῆς. Attamen nihil aliud id est, nisi cum varietatibus, quam opusculum illud sub patriarchæ Germani nomine non semel vulgatum, imprimis autem in pulcherrima Parisiensi Morelii editione, Richardus quoque Simonius codicem hujus operis habuit sub Basilii nomine, ut ait in Catalogo p. 287, post notas ad Gabrielem Philadelphensem. Ejusdem generis aliud opusculum S. Sophronii edidimus nos

τα τὸ ἐπὶ τρισὶν ἑκαυτοῖς θαυματουργῶντα ἐπιφθονοῦ γενέσθαι τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ ὑπὸ μαθητοῦ προδοθῆναι, ἐμπαιχθῆναι τε καὶ σταυρωθῆναι· εἶτα καὶ ἀναστάντα ἀναληφθῆναι, καὶ ὡς κριτὴν προσδοκώμενον πάλιν ἐλεύσεσθαι· ἅ πάντα σαφῶς καὶ ἑθία ἱερουργία συνίστησι διὰ τῶν ἐν αὐτῇ τελομένων, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου παράδοσιν, καὶ τὰς διαρημένας ἐντολάς.

ε'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὡς σκιαγραφία τῶν μελλόντων προτίθεται ἢ δὲ κατὰ μέρος τῶν παρ' ἡμῶν Θεοῦ χάριτι νομοθετηθέντων ἐξηγήσεις, κατὰ γὰρ τὴν ἡμετέραν ἀσθενεστάτην διάνοιαν, θῆλωσι τίως τὴν δύναμιν, ὥστε συμβόλων ἐγκρίσθαι ῥήθημεν· οὐδὲ γὰρ εἰς νοῦν τοιαύτην ὁρμὴν ἐδεξάμεθα, ὡς ἄνω θεωρητικὴν τάχα ἐν πᾶσι τὴν τόλμαν τῆς ἐξῆγησεως ἐπιδειξάσθαι· ἐπεὶ καὶ τοῖς λόγοις συγγνωμῶν αἰτούμεν τοῖς ἐντυγχάνουσιν, εἰδῶσιν ὡς ἐντολῆ ὑπακοῆς πειθόμενοι, μᾶλλον δὲ τῷ πρὸς ταῦτα προτροφευμένῳ ἀνδρὶ τὰ πάντα ὅτι θεοφιλεῖ εἰκόντες, τῶν ὑπὲρ δύναμιν κατετολήσαμεν· ἀλλ' οὐχὶ γνώσει βρενθυόμενοι, τῶν καθ' ἡμᾶς ἀφάυστων ἡψάμεθα. Εἰ δὲ τίνα τῶν περὶ τῶν ἀρχιερατικῶν ἀφίρων καὶ ἰτέρων τινῶν τῆ ἐκκλησίᾳ δεδομένων ὁ λόγος παρήκεν, οὐκ ἀνευ λόγου πρότερος δίδρακε. Εὐρόντες γὰρ περὶ τούτων ἐπ' ὀνόματι τοῦ μεγάλου Βασιλείου (7) ἱερηνίαν τινὰ γεγραμμένην, οὐδὲ φθίγγασθαι περὶ τούτων διόν ἐλογισάμεθα· ὥστε εἰ καὶ περὶ ὧν εἶπε ἡ ἀναγκάσθημεν, εὐρεῖν ἠδυνάθημεν τίνα τῶν προειληφθέντων Πατέρων θῆλωσιν ἢ σαφῆναι, πρὸς ἐκείνην αὐτὸν ἡμᾶς συνοδοῦντα ἀρχιερίκα παρπεμφάμεθα· αὐτοὶ δὲ τὴν ἀπρακτικὴν καὶ ἀκίνδυνον εἰλόμην σιωπῆν ὁμοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία θαρρόντες, καὶ ταῖς εὐχαῖς τοῦ προτροφευμένου τῆς ὑποθέσεως ἀρχόμεθα ὡδε·
et hortatoris nostri precibus confisi susseptum

ζ'. Ἀρχὴν μὲν τῶν μυστικωτάτων λόγων καὶ θειοτάτων συμβόλων (8) αὐτὴν ἐκείνην ὁ πνευματικὸς ὑποτίθησι λόγος, ἦν εἴτε ἀνθρωπικῆ φύσεως οἶον τίνα προσφορὰν ἐξ ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου φραγματος Κυρίου τῷ Θεῷ ἡμῶν προσήγαγε· καὶ ἡ προφητικὴ χάρις τοῦ Θεοῦ Πνεύματος πολλοῖς καὶ ποικίλοις ὀνόμασι παρεδήλωσε, καταλλήλους τῇ ὑπουργίᾳ τοῦ μυστηρίου τὰς προσηγορίας ἐπισημίας, τύποις (9) τισὶ καὶ συμβόλοις προθεωρηθείσας. Ἄλ-

in *Spicilegio rom.* t. IV, quanquam fine multatum. Sed exstat in cod. Vat. 790. f. 36-40, scriptum aliud: Ἐξηγήσεις τῆς θείας λειτουργίας, quo Sophronii defectus suppleri utcumque videtur.

(8) Sacramenta, et res simul et symbolum sunt. Verbi gratia Eucharistia, res est propter veram Christi præsentiam: simulque, ut ait Critopulus in Confess. eccl. cap. 9, symbolum τῆς συσσωματώσεως καὶ ἐγκεντρίας ἡμῶν πρὸς τὸν ἐνανθρωπήσαντα Υἱὸν καὶ λόγον τοῦ Θεοῦ.

(9) Præcludendo eorum ori qui panem eucharisticum typum tantum seu figuram corporis Christi blasphemant, adest antiquissimus quoque testis Cyrillus Hierosol, in *Myslag.* IV, 3: Ἐν τύπῳ ἄρτου δίδοται σοι τὸ σῶμα ἐν τύπῳ (id est specie) panis datur tibi corpus. Itaque non corpus est figura, seu species, panis est; sed corpus sub spe-

λά τὰ πρόσφορα καὶ συμμυθὴ ὀνόματα τῆ οἰκονομίας ἅ
πρὸς λόγον φερωνυμίας τῶν συντελουμένων συμ-
βόλων τοῦ μυστηρίου τοῖς θεοκλήρυσιν ἀποστόλοις
καὶ ἱεροῖς Παπράσι περὶλακται, ἄρτον αὐτὸν ἑπι-
σημασάσιν, εὐλογίαν, πρόσφοραν, ἀπαρχὴν ἄρτον
μῖν (10), ὡς τὸν οὐράνιον ἄρτον, αὐτὸν, δηλαδὴ τὸν
Χριστὸν, σωματικώτερον ἐκ τῶν ἰδίων αἱμάτων αἰ-
σθητῶς ἀποποιήσασιν τῆς πανάχραντου Θεοτόκου
εὐλογίαν δὲ ὡς τῆ; ἀρᾶς τῶν πρωτοπλάστων ἀναι-
ρισαν πρόσφοραν δὲ, ὡς ἐξ ὄλου τοῦ ἀνθρώπινου
φραγμάτος οἶαν τινὰ φιλοτιμίαν τῷ Θεῷ καὶ κτίστη
εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων προσεσχεθεῖσαν ἀπαρχὴν δὲ,
ὡς πάντων ἀπαρχμάτων Θεῷ προσενηνεγμένων τυγ-
χάνουσαν ἱερωτέραν καὶ ἁγιωτέραν. Ταύτην τοίνυν
τὴν εὐλογίαν καὶ πρόσφοραν, καὶ τοῖς εἰρημένους
ἄλλοις ὀνόμασιν ὀνομαζομένην, εἰς τύπον τῆς παν-
μυθῆτου Θεοτόκου (11) πιστῶς δεχομεθα καὶ δοξά-
ζομεν.

ζ'. Πι πρόσθεσις δὲ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας ἰσο-
δύναμος πεφυκε τοῖς τῶν ἁγίων ἁγίοις τῆς σκιά-
δους λατρείας τῶν Ἰουδαίων· μᾶλλον δὲ πολὺ ταύ-
της μείζων· ἡ γὰρ θεία τράπεζα, ἐν ἣ θύεται ὁ
Ἄμνός ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἀσυγκρι-
τως ἐστὶν ὑψηλότερα τῆς παλαιᾶς ἐκείνης τραπέζης
ὅση πρὸς ἁγιασμοῦ λόγον καὶ συγχώρησιν πταισ-
ματων τοῖς μετὰ πίστεως καὶ καθαρᾶς συνειδήσεως
προσερχομένοις· οὐ μὴν πρὸς σύγκρισιν ὕλης·
χρυσῷ γὰρ ἐκείνη διεκκόσμητο. Τὸ δὲ μίαν αὐτοῖς
ὠρίσθαι τράπεζαν, καὶ ἐπ' ἐπ' ἐν ταύτῃ τῷ τύπῳ περι-
γραπτῶς εἶναι νομοθετεῖσθαι, ἀλλοχοῦ δὲ μήτε
θυσιαστήριον πῆγνυσθαι ἀπαγορεύσαι, ἄρ' οὐχὶ
σαφές ἐστὶ γνώρισμα τοῦ καὶ ταύτην καὶ τὰς ἐν
αὐτῇ τελουμένης θυσίας καιρῷ τῷ προσήκοντι παν-
τελῶς ἀφανίσαι; Ἐν μὲν γὰρ ἀρχαῖς τῆ γνώμη
τῶν γαστριμάργων καὶ παχυτάτων Ἰουδαίων συγ-
κατων, Ἑλληνικῶς ἐθελόντων βιοῦν, συνεχώρησε
τὰς θυσίας ἐπ' ὀνόματι μόνῳ τῆς αὐτοῦ Θεοῦ ἀγα-
θότητος ταύτης καθιερούσιν, ἐν ἑν καιρῷ τῆς χριστο-
κτονίας ἐκείθεν ἀπελαθίντες οὐδαμῶς ἔχουεν πά-
ροδον ἐν ἑτέρῳ τῷ τῶν δρῶν, τῷ σφῶν καλυψ-
μενοὶ νόμῳ· κἀντεῦθεν ἐκποδῶν γίνεταί καὶ ἡ

cie panis. Pergit Cyrillus dicere: Μὴ πρόσθετε ὡς
ψιλοῖς τῷ ἄρτῳ καὶ τῷ οἴνῳ· σῶμα γὰρ καὶ αἷμα
Χριστοῦ κατὰ τὴν Δεσποτικὴν τυγχάνει ἀπόφασιν.
Jam ut longinquiris quoque nationis testimonia
aliquot inaudita nobis accersamus, adest sapiens
ille Armeniorum episcopus Nerses Lamprunensis,
qui in sacrae liturgie explanatione, patrio ser-
mone conscripta, p. 161, disertè ait: *Panis fit
corpus Christi*. Similiter p. 389: *Spiritu sancto
operante, de pane fit corpus Christi*. Item p. 397:
*Materia exanimus (panis) vitam suscipit: anima-
tum id fuit, cui deerat spiritus; symbolum in rem
conversum est: species corporis Christi, substan-
tialiter omnino Christi corpus effecta est*. Deni-
que p. 468: *Per sacerdotis orationem descendit
Spiritus ad speciem (panis) vivificandam*. Quibus
in locis quomodo pars aliqua dubitationis restet,
prorsus non video. Et disertè alibi, ut per-
gunt dicere RR. PP. Mechitaristæ in Apologia
pro Nersete, venerabile dogma veraciter tra-
dit. Nimirum, p. 158, pluribus verbis assertit non
figuram Christi esse Eucharistiam, sed ipsum ejus

imponere, ita ut ipsum vocabulum peracta mysterii symbola proprie denotaret, id, inquam, divinis præconibus apostolis, sanctisque Patribus curæ fuit. Itaque appellarunt panem, benedictionem, oblationem, primitias: panem quidem, tanquam cælestem panem, ipsum videlicet Christum, solidum ex propriis sanguinibus sensibilibiter confectum ab immaculata Deipara; benedictionem, utpote maledictionis primis creatis hominibus impactæ extinctionem; oblationem, tanquam ex universa humana massa munus quoddam Deo creatori ad sancta sanctorum delatum; primitias denique, tanquam omnium primigeniorum Deo oblatorum rem sacratissimam et sanctissimam. Hanc igitur benedictionem dictam, atque oblationem, aliisque supradictis nominibus appellatam, augustis exhibitam templs, et prothesi, ut vocitamus impositam, ceu figuram laudatissimæ Deiparæ, fideliter suscipimus et honoramus.

7. Nostræ autem Ecclesiæ prothesis pari dignitate est atque sancta sanctorum umbratilis Judæorum cultus, imo vero his superior. Nam divina mensa, in qua immolatur Agnus, qui tollit peccatum mundi, incomparabiliter sublimior est mensa illa vetere, propter sanctitatis rationem, et peccatorum remissionem, quam iis confert qui cum fide puraque conscientia accedunt. Neque tamen materiæ facienda est comparatio; illa quippe auro tota exornata erat. Quod autem una illis præfinita fuerit mensa, et quidem uno in loco circumscribi jussa, alibi vero neque mensam neque altare statui permissum, nonne manifestum indicium erat, tum hanc, tum immolatas ibi victimas, congruo tempore prorsus antiquatum iri? Et olim quidem voluntati indulgens gulosorum crassiorumque Judæorum, ethnico more vivere volentium, sivit ut victimas nomini tantum bonitatis Dei ipsius sacrificarent; ut deicidii tempore patria expulsi, copiam minime haberent, alio in loco hos ritus peragendi, propria videlicet ipsorummet lege interdicti: atque ita talis cultus memoria quoque aboleretur. Certe nisi ex mera erga Judæorum

corpus et sanguinem. Et mox, p. 160, negat symbolum Dei esse panem (id est speciem panis) sed ibi corporis substantiam contineri propugnat. Rem perspicuis verbis adfirmat etiam pp. 130, 164, 351, 361 atque ut noster Hieronymus ep. 146. ad sacerdotum preces ait Christi corpus sanguinemque confici, sic et Nerses, p. 45, sacerdotum dignitatem suspicit, dirigendi Spiritum sanctum, et materiam in Deum consecrandi. Denique Armenii in hymno eucharistico canunt: *Hic panis est corpus Jesu Christi*. De hoc sacramento præclare etiam Stephanus Aldoensis patriarcha Maronitarum in Commentario de Missa, quem jam retro laudavimus.

(10) Petrus Damiani op. cit. n. 2: *Idea panem et vinum in sacrificium corporis et sanguinis sui Christus instituit, quod sicut præ cæteris cibis corporalibus panis et vinum reficiunt, ita corpus et sanguis Christi præ cæteris cibis et potibus spiritualibus interiorem hominem reficiunt et saginant*.

(11) Confer infra, n. 9.

infirmatam indulgentia Deus illis sacrificia indixisset, quid causæ erat, quominus in universum terrarum orbem diffundi ea decrevisset, æque ac illa, quæ per prædicationem apostolorum, jubente Deo instituta sunt, quæ soli et aeri, cæterisque mundi ornatibus assimilantur? Sed, ut diximus, Judæorum sacrificia condensatione Dei permessa fuerunt. Etenim dum hæc adhuc peragebantur, millies divino Spiritu per prophetas loquente, recusata sunt, quemadmodum Isaias ait: « Si affertis ad me similes, vana est oblatio, abominatio, iniquitas, mihi est. Quis enim hæc de manibus vestris exquisivit? » David autem: « Num manducabo carnes taurorum, et sanguinem hircorum potabo? » Et alibi: « Sacrificium et oblationem noluit. corpus autem aptasti mihi ». Quibus verbis Propheta, Christi Dei nostri, ante veteres generationes dispositum incarnationis mysterium denotat. Quomodo igitur post novæ gratiæ adventum, vestigium aliquod veterum sacrificiorum, quicumque mentis est compos, dicat superfuisse? Sed hæc hactenus de legalium sacrificiorum cessatione vel abjectione et vetito.

8. Sed fortasse dicet aliquis ex adversariis: Vos, ex quibus prophetarum indicationibus panem vinumque ceu typum corporis ac sanguinis Christi offerre didicistis? In primis igitur respondemus, Christi Dei, qui est ipsa veritas, facta et traditiones neminem posse scrutari: « Hoc enim facite, inquit (ut denuo dicam) in meam commemorationem. » Quod si propheticas de his prædictiones quaeris, audi virum prophetæ simul regis auctoritatem habentem; imo vero ipsum cœlestem Patrem, genito ab se ante luciferum ineffabiliter et impassibiliter Filio dicentem: « Juravit Dominus, et non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec ». Quid hic porro Deo offerebat? panem ac vinum, quibus Abrahamum divinitus muneratus est, post victoriam ab eo patratam. Si ergo oriundus ex alieno populo Melchisedec, figura Christi existimatur et creditur, utique expulsum est leviticum sacerdotium. Impossibile enim est Deum mentiri, postquam jurejurando promisit se excitaturum aliquem secundum ordinem Melchisedec, qui carnaliter esset de Davidis semine pontifex simul Deusque ante sæcula. Ejectis igitur qui de Levi tribu erant, ut suprascriptum est, necesse vicissim fuit ut veteris tum legis tum cultus immutatio fieret; sicut alicubi magnus quoque Paulus dicit: Universum enim Judæorum cultum per levitas et contribules exerceri, lege cautum erat; quibus cessantibus, lex quoque irrita evasit. Sed et per alium prophetam, de nostro sacrificio et cultu hæc Deus prædixit dicens: « Ecce thymiama mihi exhibetur in universa terra ». Atque hæc dicta sunt de abolitione Judaicorum sacrificiorum ac rituum et

A μνήμη τῆς τοιαύτης λατρείας· εἰ γὰρ μὴ συναγαγεῖν τῶν ἀσθενείᾳ τῶν Ἰουδαίων τὰς θυσίας προσέταξεν ὁ Θεός, πῶς οὐκ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐφρακλούσθαι αὐτὰς διωρίσατο, ὡς καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ κηρύγματος τῶν ἁγίων ἀποστόλων κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἐπιθεύσας, αἰτίνας ἤλιω καὶ ἀέρι καὶ τοῖς ἄλλοις κοινῶς ἐντρυφήμασιν ἐξωμοίωνται; Ἄλλ' ὡς προβιρηται, συγκαταβάσιως ἐνεκεν αἱ θυσίας τῶν Ἰουδαίων συνεχωρήθησαν· εἰ γὰρ ἐτε τοῦτων τελουμένων μνηστικῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Πνεύματος διὰ τῶν προφητῶν ἀντεράπησαν, καθὼς διὰ Ἰσαίου φησὶν· « Ἐάν φέρῃτέ μοι σιμίδαλιν, μάταιον θυμίαμα, βδέλυγμα μοι ἐστὶ· τίς γὰρ ἐξεξήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; » Διὰ δὲ Δαβὶδ· « Μὴ φάγομαι κρέα ταύρων, ἢ αἷμα τράγων πίωμαι; » Καὶ ἐτέρωθι· « Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ καταρτίσω μοι· » τὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν πάντων σωματώσεως πρὸ γενεῶν ἀρχαίων ὑπηρετισμένον φάσκων μυστήριον· πῶς ἄρα μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς νέας χάριτος ἔχνος ὑπολειφθῆναι τῶν παλαιῶν θυσιῶν φήσειεν ἂν τις τῶν νοῦν ἔχόντων; Ἄλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τῆς τῶν νομικῶν θυσιῶν παύλης ἢ ἀποβολῆς καὶ ἀπαγορεύσεως.

ἢ. Ἄλλ' ἴσως ἔροῦτό τις τῶν ἀντιθέτων· Ἔμεις δὲ ἐκ ποίων προφητικῶν ἀποδείξεων τὸν παρ' ἡμῶν προσφερόμενον ἄρτον καὶ οἶνον εἰς τύπον τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ προσφέρειν παρελάβετε; Φαμέν οὖν κατὰ πρῶτον λόγον ὡς τὰ παρὰ τῆς αὐτοαληθείας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ πραχθέντα καὶ παραδοθέντα οὐδεὶς ἠντιεξέταξεν δύναται· « Τοῦτο γὰρ ποιεῖτε, » φησὶν, ἵνα καὶ αὐθις ἐρώ, « εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. » Εἰ δὲ προφητικὰς περὶ τούτων προρρήσεις ζητεῖς, ἀκουσον προφήτου καὶ βασιλέως ἀμφοῖν τὸ ἀξιόπιστον ἔχοντος· μᾶλλον δὲ αὐτοῦ τοῦ ἰπουρανίου Πατρὸς πρὸς τὸν πρὸ ἑωσφόρου γεννηθέντα ἐξ αὐτοῦ ἀρρήτως καὶ ἀπαθῶς· « Ὄμοσε Κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται· σὺ ἱερὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. » Καὶ τί τὰ παρ' αὐτοῦ προσφερόμενα τῷ Θεῷ; Ἄρτος καὶ οἶνος, οἷς τὸν Ἀβραάμ ἐδεξιοῦτο θεοπροπῶς, νίκη ἐπιπρασάμενον. Εἰ οὖν ἐξ ἐτέρας φυλῆς ὁ Μελχισεδέκ, τύπος δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ λογίζεται καὶ πιστεύεται, ἐκβέβηται ἄρα ἡ λευιτικὴ ἱερουσύνη· ἀδύνατον γὰρ ψεύσασθαι Θεόν, καὶ ταῦτα μεθ' ὄρκου ἐπαγγελάμενον κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ὄνασθῆναι τὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ τὸ κατὰ σάρκα, ἀρχιερέα τὸν αὐτὸν ὄντα καὶ Θεὸν προαιώνιον. Τῶν ἐκ τῆς λευιτικῆς τοίνυν φυλῆς ἐκβεβλημένων, ὡς προγράφεται, ἀναγκαῖον πάλιν ἐστὶ καὶ τοῦ καλαίου νόμου καὶ τῆς λατρείας γενέσθαι μετάθεσιν· ὡς ποῦ καὶ Παῦλος ὁ μέγας φησὶ· Πᾶσα γὰρ ἡ τῆς λατρείας τῶν Ἰουδαίων πραγματεία καὶ ἐντολὴ διὰ τῶν λευιτῶν καὶ συμφυλετῶν αὐτῶν ἐνεργεῖσθαι τῷ νόμῳ ἐκτέτακται. Παινομένων δὲ ἐκείνων, καταρρηγνύεται καὶ ὁ νόμος. Ἄλλὰ καὶ δι' ἐτέρου προφήτου περὶ τοῦ ἡμετέρου θύματος καὶ τῆς λατρείας τοιαῦτα προαναφωνεῖ λέγων· « Ἴδοὺ θυμίαμά μοι

² Isa. 1, 13. ³ Psal. XLIV, 73. ⁴ Psal. XXXIX, 7. ⁵ Psal. CIX, 4. ⁶ Hebr. VII, 11. ⁷ Malach. 1, 11.

προσφέρεται ἐν πάσῃ τῇ γῆ. » Ταῦτα μὲν εἰς ἀπαγόρευσιν τῶν Ἰουδαίων καὶ θυσιῶν καὶ ἰθῶν, πρόχριστιν δὲ τῶν ἡμετέρων καὶ πάσῃ τῇ γῆ τελουμένων διὰ τῆς ἀνωμίαιτου θυσίας.

β. Ἄλλ' ἐκνακτίον τὸν λόγον ὅθεν ἐξεβημεν· εἰ καὶ παραβατικῶς εἰρηται ταῦτα, διὰ τὸν τῶν χριστοκτόνων ἔλεγχον. Οὕτω τὸν καὶ διὰ τὰ προειρημένα ἢ προσφορά, καὶ ὁ ἄρτος, καὶ ἡ εὐλογία, καὶ ὁ ἀρχὴ, εἰς τύπον τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου λαμβάνεται (12). ἦτις κατ' εὐθεσίαν τοῦ Πατρὸς, καὶ θέλει τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ καὶ Λόγου, καὶ ἐπιπέσει τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸν ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδος, Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγον εἰσθεξάμενα, τέλειον Θεὸν καὶ τέλειον ἄνθρωπον ἀπεκύησεν· ὥσπερ δὲ πάλιν ὁ ὑπερούσιος Θεός, σάρκα ἐκ ταύτης λαβόμενος ἐν μιᾷ ὑποστάσει, τέλειος ἦν καὶ ἄνθρωπος. β. ὁμοίος ἡμῖν κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας· οὕτω καὶ τὸ Κυριακὸν σῶμα, ὡς ἐκ τινος κοιλίας καὶ αἱμάτων, καὶ σαρκὸς τοῦ παρθενικοῦ σώματος, τοῦ ὄλου ἄρτου, φημί, τῆς εὐλογίας καὶ τῆς προσφοράς, παρὰ τοῦ διακόνου, ὡς ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία (13) περιλαβε, διατίμεται σιδῆρῳ τετῆ, ὅπερ καὶ λόγῳ λέγουσιν (14), εἰ καὶ μήπω ταύτης ἐστὶν ὁ καιρός· καὶ οὕτως ἰδιουπόστατος (15) ἐκ μέσου ταύτης ἀφιερούται. Ὁ μόντοι διάκονος, ὁ τοῦτο διενεργῶν, ἐτοιμάσας σὺν αὐτῷ καὶ τὸ μέλλον ἀποτελεῖσθαι Δεσποτικὸν αἶμα ἐν τῷ προσήκοντι τοῦ πάθους καιρῷ διὰ τῆς τοῦ ζωοποιῦ Πνεύματος ἐπιφοιτήσεως, ἀφίησι ταῦτα ἐν τῇ προθέσει, τὴν ταύτης εὐχὴν ἐπιλέγοντος τοῦ ἱερέως.

γ. Αὐτὸς δὲ ὁ τὸ θεῖον σῶμα διατίμων διάκονος ἀπὸ τῆς εὐλογίας, τὸν ἄγγελον μιμῆται, τὸν τῆ Παρθένου τὸ «Χαίρε» προσφθεξάμενον. Εἰ δὲ καὶ ἱερεῖς τοῦτο τέμνουσιν, ἀλλ' ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ οὕτως ἐτελεῖτο πάλαι, καὶ παρὰ τῶν διακόνων ἢ προσφορὰ διατίμετο. Ὁ μόντοι διάκονος, ὁ κατὰ τὸν τύπον τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας πάλαι τοῦτο διενεργῶν, ἐτοιμάσας σὺν αὐτῷ καὶ τὸ μέλλον ἀποτελεῖσθαι Δεσποτικὸν αἶμα ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ τοῦ πάθους διὰ τῆς τοῦ ζωοποιῦ Πνεύματος ἐπιφοιτήσεως, ἀφίησι ταῦτα ἐν τῇ προθέσει, τὴν ταύτης εὐχὴν ἐπιλέγοντος τοῦ ἱερέως. Οὕτω τοιγαροῦν ἀφίεται τὸ θεῖον σῶμα ἐν τῇ προθέσει, ὥσπερ Βηθλεὲμ, ὅπου γεγέννηται ὁ Χριστός, οὐ αἰ ἔξοδοι ἀπ' ἀρχῆς ἡμερῶν αἰῶνος. Ὁμοῦ δὲ καὶ ὡς ἐν τῇ Ναζαρέτ, πρὸς δὲ καὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ διατριβῆς, τὸν τόπον ἢ πρόθεσις ἐκπληροῦ· τούτου γὰρ ἕνεκεν ἐν προοιμίῳ προέφημεν, ὅτι τὸ ἐν τῶν νῦν τυπουμένων ἐν δυοῖ καὶ τρισὶ τῶν τότε τελεῖται καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν τὸν τριακονταετῆ χρόνον

(12) Ita Christophorus Angelus, Græcus homo, in *Enchiridio de statu hodiernorum Græcorum* cap. 14 : Σημαίνει δὲ οὗτος τὴν Παρθένον.

(13) Magna Ecclesia intelligitur Constantinopolitana, id est S. Sophiæ templum.

(14) Stephanus Aldoensis patriarcha Antiochenus Maronitarum in *Expositione missæ*, sect. 3, cod. Vat. 7410, f. 90 b. sic. ait : *Cultro utuntur Græci quasi ad cogitationem lanceæ, qua transfossum est latus Christi, unde quando sacerdos immolat panem, ante quam sacrificet, ferit illum acumi-*

A de prelatione nostrorum quæ in universa terra per incruentum sacrificium fiunt.

9. Sed enim illuc jam oratio revocanda est, unde discessit : etsi hæc ipsa transeunter dicta fuerunt ob occisorum Christi reprehensionem. Sic itaque, uti dictum est, oblatio, et panis, et benedictio, et primitiæ, in typum semper Virginis Deiparæ assumuntur ; quæ beneplacito Patris, voluntate Filii ipsius, et adventu sancti Spiritus, unum de sancta Trinitate, Filium Dei ac Verbum in se excipiens, perfectum Deum et perfectum hominem peperit. Sicque pariter supersubstantialis Deus carnem ex hac sumens, unica sub hypostasi, perfectus æque homo fuit, similis nobis per omnia absque peccato. Sic etiam dominicum corpus, tanquam ex quodam utero et sanguinibus et carne virginei corporis, ex toto, inquam, pane et benedictione et oblatione, a diacono, ut in Magna Ecclesia mos est, ferreo instrumento secatur, quod lanceam vocant, etiamsi necdum hac utendi tempus est ; atque ita per se subsistens ex media eulogia consecratur. Et diaconus quidem, hujus divisionis auctor, parans simul illum qui consecrandus est sanguinem, congruo passionis tempore, per vivifici Spiritus adventum, deponit hæc in prothesi, dum interim propriam hujus rei orationem dicit sacerdos.

10. Ipse vero qui divinum corpus desecat diaconus ab eulogia, angelum imitatur, qui virgini dixit : « Ave. » Quod si etiam sacerdotes id desecant, attamen in Magna Ecclesia sic ab antiquo fiebat, et a diaconis oblatio secabatur. Igitur diaconus qui ex Magnæ Ecclesiæ more sic olim agebat, parans simul mox futurum Dominicum sanguinem congruo passionis tempore, per vivifici Spiritus interventum, relinquit hæc in prothesi, dum hujus precem sacerdos recitat. Sic itaque relinquitur divinum corpus in prothesi, veluti in Bethlehem ubi natus est Christus, cujus exitus ab initio dierum sæculi. Simul etiam tanquam in Nazareth, insuperque instar incolatus in Capharnaum, vice fungitur prothesis. Quam ob rem in proœmio jam diximus, quod unus ex præsentibus typis, duobus vel tribus tunc actis rebus æquiparetur. Ut summam dicam, tricennale spatium et vitam ante baptismum prothesis repræsentat. Concedit ergo tempus pon-

ne cultri in parte dextera, ita ut capulus attingat calicem ; appareatque sanguinem qui est in calice, eundem esse qui e latere Christi manavit. Legatur etiam Allatius de templis Græcorum, ed. Paris. p. 145.

(15) Adverbialiter. Sed et pro adjectivo εἰδωπύστατος citantur a cl. Boissonado in nova Lexici Stephaniani editione exempla Areopagitæ, et scholiastæ ad Epictetum ; cui Lexico nunc hoc adverbium adjiciatur.

tifex primo sacerdoti, qui divinam incipere mystagogiam debet: id autem temporis spatium significat illud a propheta Isaias prædictum tempus, nativitatis videlicet prophetæ Joannis præcursoris, Christi ad nos adventus. Horum enim amborum, nempe et nativitatis tempus, et Christi adventum, præter alios deiloquos viros, Isaias perspicue vaticinatus est, de Joanne quidem ita dicens: « Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui parabit viam tuam coram me ». » Item alia quotquot de eodem prænuntiavit. De Christo autem: « Ecce virgo in utero habebit ». » Et quidquid ille de passione, sepultura, ac resurrectione prædixit. Namque hoc tempore, reconditi quoque a constitutione mundi mysterii manifestatio exitum nacta est.

καὶ ἀναστάσεως προηγόρευσεν· ἐν τούτῳ γὰρ τῷ καιρῷ κόσμου ἢ φανερώσει τὸ πῖρας εἰδέξατο.

11. Jam vero sacerdos, qui initium divinæ liturgiæ facit, imaginem gestat Joannis Baptistæ præcursoris, qui videlicet prædicationem exorsus est dicens: « Pœnitentiam agite; appropinquavit enim regnum cœlorum⁹; » et accedentes omnes baptizabat. Cœpta igitur ab hoc liturgia, accedunt post primam præcē prophetiæ lectiones, quas Antiphona appellamus, tum quia prophetæ prædixerunt eum qui jam natus est; tum quia reapse Vetus Testamentum præcessit, cujus legislator fuit hic modo natus in fine dierum. Sciendum vero est, quod initio cujuslibet officii, tum matutini tum vespertini, primo Veteris Testamenti canuntur Psalmi; deinde novæ gratiæ cantica, ut omnes agnoscant unum eundemque esse Dominum, qui et hæc et illa mandavit, Christum. Canuntur igitur, ut diximus, post primam præcē Antiphona; quæ primo ingerunt, quod bonum sit confiteri nato Domino pro humani generis salute; deinde elata voce clamant illud: « Dominus regnavit; » id est nunc magis regnat æternus Rex et Dominus, postquam humilem hanc sibi carnem induit, quam fortitudinem appellaverunt: sicut multis æstimatam ignominiam, crucis scilicet, gloriam Salvator nominavit¹¹. Sicut enim rex, quanquam semper potentia ac fortitudine præditus, haud interdum his utitur ad reprimendos hostes qui subditis suis vim inferunt; postea vero ulciscendi capto consilio consurgens, exigua aliqua cum armatura, propriarum virium pondere hostes prosternit; atque his in barathrum perditionis projectis, cunctos quos tyrannide hostili liberavit, audit sibi dicentes: « Nunc regnavit Dominus noster, nunc induit fortitudinem, » quia nimirum propositum ejus ac voluntatem ulciscendi, regni et fortitudinis nomine appellant; sic etiam Propheta prævidens venturi in carne Dei Verbi tempus, et humani generis defensionem, simulque hostis et sociorum ejus dæmonum cladem supremam, insuper ipsius mortis

τὸν πρὸ τοῦ βαπτίσματος· καὶ τὰς διατριβὰς ἀπρόθεως ἐκπληροῖ. Δίδεται τοίνυν καιρὸς παρὰ τοῦ ἀρχιερέως τῷ πρώτῳ τῶν ἱερέων μέλλοντι ἀρχεῖσθαι τῆς θείας μυσταγωγίας· οὗτος δὲ ὁ καιρὸς σχηματίζει τὸν παρὰ τοῦ προφήτου Ἰσαίου προαναφωνηθέντα καιρὸν, τῆς τοῦ προφήτου Ἰωάννου καὶ Προδρόμου γεννήσεως, καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίας· ἀμφοτέρων γὰρ τούτων τῆς τε γεννήσεως τὸν καιρὸν, καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίας, μετὰ τῶν ἄλλων θεηγόρων ὁ Ἡσαίας ἀριθέλως προεφητεύσει· περὶ μὲν τοῦ Ἰωάννου οὕτως εἰπὼν· « Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου. ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν μου. » καὶ τὰλλα ὅσα περὶ αὐτοῦ προηγόρευσε· περὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ, « Ἰδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει. » καὶ ὅσα ἐκεῖνος περὶ τοῦ πάθους, καὶ τῆς ταφῆς, καὶ τοῦ ἀποκεκρυμμένου; μυστηρίου πρὸ καταβολῆς

αἰ'. Ὁ δὲ γε ἱερεὺς ὁ τὴν ἑσφῆξιν τῆς θείας ἱερουργίας ποιούμενος εἰκόνα φέρει τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου καὶ Βαπτιστοῦ, προκαταρξαμένου τοῦ κηρύγματος καὶ λόγοντος, « Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, » καὶ βαπτίζοντος πάντας τοὺς προσερχομένους. Ἀρχομένου δὲ τούτου τῆς θείας ἱερουργίας, παράγονται μετὰ τὴν πρώτην αἴτησιν τὰ προφητικὰ ἅπερ ἀντίφωνα καλοῦμεν· αἶμα μὲν ὡς προανακηρύξαντα τὸν προαναφανέντα, αἶμα δὲ καὶ ὡς προηγησαμένης τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἧς νομοθέτης οὗτος ὁ γεννηθεὶς ἐπ' ἐσχάτῳ τῶν ἡμερῶν ἐχρημάτισεν. Χρῆ δὲ γινώσκων ὅτι ἐν ἀρχῇ πάσης τελειτῆς ὀρθρινῆς τε καὶ λυχικῆς πρώτον τῆς Χαλαῖας ἀδονται οἱ ψάλμοι, εἶτα τὰ τῆς νέας χάριτος ἄσματα, ἐν ἔχοιεν εἰδέναι πάντες ὡς εἰς καὶ αὐτὸς Δεσπότης ἐστὶν ὁ ταῦτα κάκεινα νομοθετήσας Χριστός. Ἄδονται τοιγαροῦν, ὡς εἴρηται, μετὰ τὴν πρώτην αἴτησιν ἀντίφωνα· πρώτον μὲν προτραπόμενα τὸ ὡς ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ τεχνίτῃ Κυρίῳ ἐπὶ σωτηρία τοῦ ἀνθρωπίου γένους παραγενομένου· δευτέρου κηρύττονται μεγαλοφώνως τὸ, « Ὁ Κύριος ἐβασίλευσε, » τουτίστι νῦν μειζόνως βασιλεύει ὁ πρὸ αἰῶνων βασιλεὺς καὶ Κύριος, ἐνδυσάμενος τὴν ταπεινὴν ταύτην σάρκα, ἣν καὶ δύναμιν προσηγόρευσαν· καθάπερ τοῖς πολλοῖς δοκοῦσαν αἰσχύνῃ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ δόξαν ὁ Σωτὴρ ἐπονόμασεν· ὡς περ γὰρ τις βασιλεὺς, αἰεὶ μὲν τὸ κράτος καὶ τὴν δύναμιν ἔχων ἐν ἑαυτῷ, οὐ κίχρηται τούτοις πρὸς ἄμυναν τῶν ἐχθρῶν τῶν τυραννούντων τοὺς ὑπακόους αὐτοῦ· ὕστερον δὲ βουλευθεὶς ἐκδικῆσαι τούτους, διαναστὰς ἐν μικρῷ τιμὴ ὄπλῳ, οἰκείᾳ ῥοπῇ θραύει τοὺς πολεμίους, καὶ βυθῷ ἀπολείας τούτους παραδούς, ἰακούμεν παρὰ πάντων τῶν ἐλευθερωθέντων τῆς τυραννίδος, « Νῦν, ἐβασίλευσεν ὁ Δεσπότης ἡμῶν, νῦν ἐνεδύσατο δύναμιν, » τὴν βουλὴν αὐτοῦ καὶ τὴν θέλησιν τῆς ἐκδικήσεως βασιλείαν καὶ δύναμιν ὀνομαζόντων· οὕτω καὶ ὁ προφήτης προερῶν τῆς ἐν σαρκὶ παρουσίας τοῦ Θεοῦ Λόγου τὸν χρόνον, καὶ τὴν ἐκδικῆσιν τοῦ ἀνθρωπίου γένους, τὴν τε τοῦ

⁹ Isa. xl, 3. ¹⁰ Isa. vii, 14. ¹¹ Matth. iii, 1. ¹² Joan. xii, 32.

ἰχθροῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δαιμόνων κατάλυσι, ἐτι γέ μὴν καὶ τὴν θανάτου νέκρωσι, καὶ τὴν τῶν παρ' αὐτοῦ κατεχομένων ἐλευθερίαν, καὶ τῶν τῆ γεννήσει Κυρίου παρὸν τὸ σπῆλαιον, τὸ, « Νῦν ἐδικαίλευσεν, » ἐξεφώνησεν· καὶ « Νῦν ἐνεδύσατο δυνάμειν » οὐχ ὡς οὐ πρὶν μὴ ὑπάρχουσαν παρ' αὐτῷ, ἀλλ' ὡς αἰετὸν συνούσαν, εἰς παρωρισμένον δὲ καιρὸν ταμεινομένην ἐκλάμψαι. Εἶωθε δὲ ἡ τοῦ θεοῦ Πνεύματος χάρις τὰ μέλλοντα ὡς ἐνεστώτα καὶ γεγεννημένα ἀνακηρύττειν.

β'. Συντίθεται δὲ τῷ τέλει τοῦ πρώτου ἑπιφώνου τὸ, « Τῆς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου σώσον ἡμᾶς. » Τίνος χάριν; ἢ πάντως ἵνα βεβαιωθῇ τὰ πρότερον εἰρημίνα περὶ τοῦ τύπου τῆς Ἀειπαρθένου, ὅτι αὐτῆ τῆς τοιαύτης προηγίται διακονίας καὶ ἀληθοῦς οικονομίας· τοῦ δευτέρου δὲ τὸ ἐφύμιον (16), « Ταῖς πρεσβείαις τῶν ἁγίων σου » ἐπεὶ γὰρ ὑπὲρ σωτηρίας ψυχῶν καὶ συγχωρήσεως πταισμάτων τὴν θεῖαν τελοῦμεν μυσταγωγίαν, εἰκότως ὡς ὑπερέτερον οὖσαν τὴν Θεομήτορα πάντων τῶν ἁγίων, ἢ καὶ αὐτῶν ἑπουρανίων δυνάμειν, εἰς ἐκείνην προσκαλούμεθα· εἶτα τοὺς εὐαριστήσαντας τῷ ταύτης Υἱῷ· εἰ γὰρ καὶ προῖων ὁ λόγος εὐρίσκει τοὺς ἁγίους ἅπαντας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν πανάρχαιον οἰονεὶ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως μεσιτευομένην εἰς τὸ, « Ἐτι προσφέρω σοι τὴν λογικὴν (17) ταύτην λατρίαν, » Ἀλλὰ καθ' ἕτερον λόγον λέγεται τοῖς Πατράσι ταῦτα διορίζεσθαι, ὅν ἀποδώσομεν Θεοῦ χρηροῦτος ἐπ' αὐτὸ τὸ χωρίον τῆς ἀκολουθίας ἤκουτες. Νυνὶ δὲ τῶν ἐφεξῆς ὁ λόγος ἐχέσθω· ἦδη γὰρ πρὸς τὸ τρίτον ἀντίφωνον ἐπεραιώθημεν. Τὸ δὲ τροπάριον τὸ κατὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου ἀντιφώνου λεγόμενον, τὸ, « Ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, » παρὰ τοῦ τῆ θεῖα λήξει βασιλείας Ἰουστινιανοῦ ἐπιφώνηται· σφόδρα φάρ καὶ αὐτὸ τοῖς συμβόλοις καὶ τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως ἐφαρμόζον· Οὗτος γὰρ, φησὶν, ὁ γεννηθεὶς, ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ προανάρχου Πατρὸς ὑπάρχων, καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου, ἀτρέπτου μενίσσης τῆς θεότητος καὶ ἀσυγχύτου, εἰς ἐστὶ τῆς ἁγίας Τριάδος ἐνανθρωπήσας, καὶ σταυρωθῆναι καταδεξάμενος· ἀνεκφοιτητῶς γὰρ καὶ ἀχωρίστως τῶν Πατρικῶν κόλπων καταβῆς, σισάροκται· ὁ καὶ ἐν τῷ τρισαγίῳ ὑμνῷ συνδοξαζόμενος ὑπὸ τῶν νοερῶν καὶ ὑπουρανίων δυνάμειν· αὐτὸς οὖν ἐστὶν ὁ σώζων ἡμᾶς.

γ'. Οὕτω συνάρμοσται παρὰ τῶν Πατέρων καὶ ὁ τρισάγιος ὕμνος, ἵνα καὶ ὁ διὰ τοῦ τροπαρίου ὑμνούμενος εἰς ὧν κηρυχθῇ τῆς ἁγίας Τριάδος, ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι καὶ συμφυτῆς καὶ ἀδιαίρετος· τὸ γὰρ Ἅγιος ὁ Θεὸς οἱ τὰς ὑποστατικὰς ιδιότητας διακρούντες τῷ Πατρὶ προσέμουσι· τὸ δὲ Ἄφιος ἰσχυρὸς τῆ ιδιότητι τῆς ὑπο-

(16) Citatur hic Andidensis locus ex ms. ab Al-latio contra Hottingerum p. 182. Item de Purgat. p. 108.

(17) Nicolaus Cabasilas in comm. cap 51, λογικῶν, quod dicimus *rationalem*, mavuit *verbalem* intelligere, quia nihil aliud a sacerdote, quam verba sacramentalia precesque fiant in hoc sa-

A extinctionem, et ab ea detentorum liberationem, et nati Christi speluncam coram aspiciens, verba: « Nunc regnavit, » inlclamat; et: « Nunc sibi fortitudinem induit: » non quod antea hæc illi non adesset, sed quia tanquam perpetuo inhærentem, certo tamen tempori reservatam ad comparandum. Solet enim divini Spiritus gratia, futura tanquam præsentia et jam acta prædicare.

12. Subjunguntur autem fini primi Antiphoni verba: « Intercessionibus Deiparæ, salva nos. » Quam ob causam? prorsus ut confirmentur dicta antea de typo perpetuæ Virginis, quod nempe ipsa huic ministerio et œconomis præeat. Secundi vero B Antiphoni subsequens carmen est: « Intercessionibus sanctorum tuorum. » Quia enim pro salute animarum, et peccatorum venia divinam peragimus mystagogiam, merito ceu excelsiorem Dei Matrem sanctis omnibus, ad intercedendum invocamus, et deinde charos ejusdem Filio sanctos. Nam etsi sequens noster sermo, omnium quoque sanctorum inveniet invocationem, attamen ipsam immaculatam, tanquam ab ipso episcopo interpositam illis verbis: « Adhuc exhibemus tibi hunc rationalem cultum. » Sed enim id a patribus institutum dicitur, secundum aliam etiam rationem, quam cum ad proprium pervenerimus officii locum, Deo favente, trademus. Nunc reliqua sermo prosequatur. Jam enim ad tertium antiphonum devenimus. C Troparium autem in fine secundi antiphoni dictum « Unigenitus Filius et Verbum Dei » a beato rege Justiniano additum fuit, quod ipsum nativitatis Christi symbolis valde congruit: Hic enim, inquit, unigenitus Filius et Verbum æterni Patris, dignatus pro nostra salute incarnari ex Deipara, immutabili manente et inconfusa deitate, unus est de sancta Trinitate, qui inhumanari et crucifigi sustinuit. Etenim sine discessu et sine separatione a paternis sinibus descendens, incarnatus est: qui etiam in trisagio hymno a spiritalibus celestibusque virtutibus collaudatur: ipse ergo est Salvator noster.

13. Sic ei accommodatus est a Patribus trisagii quoque hymnus, ut te ille qui in tropario laudatur, unus de sancta Trinitate prædicetur, consubstantialis Patri et sancto Spiritui, naturæ ejusdem et inseparabilis. Jam verba « sanctus Deus, » ii qui hypostaticas proprietates distinguunt, patri attribunt: tum verba « Sanctus fortis, » propriæ hypostasi Filii

crificio. Nimirum λόγος, et ratio est, et verbum seu locutio. Posteriorem autem sensum Cabasilas prætulit. Aliter tamen Germanus, seu quisvis sub ejus nomine latens, ed. Paris, p. 160: Λατινοὶ χέγονσι ραζιονάβιλε· Ἕλληνας δὲ λεγοῦσι φρόνησι καὶ λογίότητα.

Verbi assignant. Denique: « Sanctus immortalis, vivifici et consubstantialis Spiritus personæ tribuunt: quanquam et unicuique trium personarum unius deitatis, triplicatum hoc vocabulum « sanctus » convenit. Harum enim unaquæque et sancta est et fortis et immortalis. Coniunctus autem fuit tropario trisagii hymnus, ob significandam naturæ unitatem et consubstantialitatem Filii cum duabus personis reliquis. Natura sane et substantia tribus una est, nomen vero commune unicum deitas; etiamsi singulæ tres personæ appellentur perfectus Deus. In his vero brevibus verbis præclare intelligitur etiam illud magni Theologi dictum: Nam dividitur indivise, ut ita loquar, et coniungitur divisim. Et alibi idem Pater: Non possum tria dividere, sed in unum confero. Nemo vero testimonia hæc trisagii audiens, existimet initium cepisse trisagium a Christi Dei nostri inhumanatione. Antiquitas enim a deiloquis prophetis mystice in spiritu præcantatum erat. Hujus enim formam ac verba evolvens David, breviter idem exhibet: « Sitivit, dicens, anima mea ad Deum fortem vivum ¹². » Et alibi: « Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum ¹³. » Et alio loco: « In lumine tuo videbimus lumen ¹⁴. » Jam ille cantatus ab Isaia hymnus seraphicus ¹⁵, qui sancta tria et unam dominationem confert atque deitatem, quamnam præ se fert differentiam ab eo quod a nobis cantatur trisagio? Itaque troparii cum trisagio connectitur dictio, propterea quod utrumque ad deitatem refertur; eaque dictio medium dividit episcopi procedentem introitum.

παρίου μετὰ τοῦ τρισαγίου συνῆπται ὁ λόγος διὰ τὴν ἐν μέσῳ προβαίνουσαν τοῦ ἀρχιερέως εἰσοδὸν·

14. De hoc ergo introitu, prout Deus dederit, nostræque valent vires, loquamur. Putamus enim Christi Dei nostri ostensionem apud Jordanem, et manifestationem, ab episcopi introitu innui. Hinc itaque, ut videtur, flumina appellantur illa in Magnæ Ecclesiæ pavimento stricta et nigra marmorea quasi ordines, mediocribus intervallis inter se distantia. Nam usque ad introitum quanquam pontifex Christus erat, haud omnibus manifestus erat et cognitus; tametsi in medio versans, supernaturalia et immensa faciebat. Tunc capto tempore sacerdos, qui in medio altari consistebat ante episcopi introitum, velut Præcursor tunc ministrabat pœnitentiæ baptismum, introeuntem cernens episcopum, secedit; propemodum illud tacite dicens, quod Joannes aiebat: « Hunc oportet crescere, me autem minui ¹⁶; » ideoque confestim cedit episcopo majora operari. Jam cum in introitu canunt psaltes: « Venite exsultemus Domino, verba post baptismum significat apostolorum, quæ de Christo dicebant: Namque ante vocationem alii quidem aiebant: « Venite, invenimus, quem exoptabamus; alii vero. « Veni et vide. » Alii denique:

στάσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου ἀφορίζουσι τὸ θεῖον Ἅγιον ἀθάνατος τῆ τοῦ ζωοποιοῦ καὶ ὁμοουσιου Πνεύματος ἀφιερῶσιν. Ἀρμόττει δὲ καὶ ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν τριῶν προσώπων τῆς μιᾶς θεότητος τὰ τρία ταυτὶ ἅγια· ἕκαστον γὰρ τούτων καὶ ἅγιός ἐστι, καὶ ἰσχυρὸς καὶ ἀθάνατος, Συνῆπται μὲν οὖν τῷ τροπαρίῳ καὶ ὁ τρισάγιος ὕμνος, εἰς δὲ ἄλλωσιν τῆς συμφυῆς καὶ ὁμοουσιότητος τοῦ Υἱοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν ὑποστάσεων δύο φύσεις μὲν γὰρ καὶ οὐσία τοῖς τρισὶ μία, ὄνομα δὲ κοινὸν ἐν ᾧ θεότης· εἰ καὶ ἕκαστον τῶν τριῶν προσώπων Θεὸς ὀνομάζεται τελείως. Ἐν τούτοις δὲ τοῖς βραχέσι ῥήμασι καλῶς νοεῖται καὶ τὸ κατὰ τοῦ μεγάλου θεολόγου οὕτω πως εἰρημένον· Διακρίεται γὰρ ἀδιακρίτως, ἐν οὕτως εἶπω, καὶ συνάπτεται διηρημένως καὶ ἀλλοχού ὁ αὐτός. Οὐ φθάνω τὰ τρία διελθεῖν, καὶ εἰς τὸ ἐν ἀναφέρομαι. Ἀλλὰ μὴ τις, τὰς μαρτυρίας ταύτας τοῦ τρισαγίου ἀκούων, νομιστῆ τὴν ἀρχὴν λαθεῖν ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἐνανθρωπήσεως· πάσαι γὰρ ὑπὸ τῶν θεαγῶρων προφητῶν μυστικῶς τῷ πνεύματι προαφωνούμενον ἦν· τούτου γὰρ τὸν τύπον καὶ τὰς ῥήσεις ἱστορῶν ὁ Δαβὶδ, διὰ βραχυλογίαν παρίστησι τούτον· « Ἐδίψησε, » λέγων, « ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν, τὸν ζῶντα » καὶ ἀλλαχού· « Τῷ λόγῳ Κυρίου οὐρανοὶ ἐστερωώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν » καὶ ἐτέρωθι. « Ἐν τῷ φωτὶ σου ἀψόμεθα φῶς. » Ὁ δ' ὑπὸ Ἡσαίου ἐκφωνηθεὶς σεραφικὸς ὕμνος, καὶ τὰ τρία ἅγια εἰς μίαν κυριότητα συνάγων καὶ θεότητα, τίνα διαφορὰν φέρει τοῦ κατὰ ἡμῶν ἁδομένου τρισαγίου; Τοῦ μὲν οὖν τροπαρίου πρὸς τὴν θεότητα τούτων ἀναφορὰν, διατεμῶν

ιδ'· Λεγέσθω τοιγαροῦν περὶ ταύτης ὅσα δοίη Θεὸς κατὰ τὸ ἡμῖν ἐγχωροῦν. Λοκοῦμεν γὰρ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰορδάνου ἀνάδειξιν καὶ φανέρωσιν τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν τὴν τοῦ ἀρχιερέως εἰσοδὸν ὑπαινέττεσθαι. Ἐκ τούτου οὖν, ὡς εἰοικε, ποταμοὶ ὀνομάζονται τὰ ἐν τῷ ἰδάφει τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας κείμενα μαμαρίνα στενά καὶ μέλανα δίκην ὀρθίνων, καὶ μεταξὺ μετρίων διαστειμάτων ἀλλήλων διαιρούμενα· μέχρι γὰρ τῆς εἰσόδου, εἰ καὶ ἦν ἀρχιερεὺς, ἀλλ' οὐχὶ πᾶσι δῆλος καὶ γνωρίζομος· εἰ δὲ εἰς μέσον ἐστὼς, καὶ τὰ ὑπερφυῶ καὶ ἐξαίσια διατελών· ἀλλ' ὁ τὸν καιρὸν λαθῶν ἱερεὺς, ὁ καὶ μέσον τοῦ θυσιαστηρίου ἱστάμενος, πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ἀρχιερέως, ὡς Πρὸδρομος ἐνήργει το διὰ μετανοίας βάπτισμα· ὅς εἰσελθόντα ἰδὼν τὸν ἀρχιερέα, μεθίσταται· μονονοχὶ τοῦτ' ἐκείνο ἤρέμα διαλεγόμενος, ὅπερ ἔφησε καὶ Ἰωάννης, « Τούτου δεῖ ἀξάνεσθαι, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι » διὸ καὶ εὐθὺς παραχωρεῖ τῷ ἀρχιερεὶ τὰ μερίζονα τελειουργεῖν. Τὸν δὲ ἁδομένον παρὰ τῶν ψαλτῶν, « Δεῦτε, ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ, » τοὺς μετὰ τὸ βάπτισμα λόγους ἐμφαίνει τῶν ἀποστόλων, οὓς ἔλεγον περὶ τοῦ Χριστοῦ· καὶ πρὸ τοῦ κληθῆναι

¹² Psal. xli, 3. ¹³ Psal. xxxii, 5. ¹⁴ Psal. xxxv, 10. ¹⁵ Isa. vi, 3. ¹⁶ Joan. iii, 30.

οὐ μὲν ἔλεγον, « Δεῦτε, εὐρήκαμεν τὸν ποθοῦμενον. » Α οὐ δὲ, « Ἐρχου καὶ ἴδε » καὶ ἔπαυε, « Ἦλθον, φησι, καὶ εἶδον ποῦ μένει, καὶ παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην » καὶ τὰλλα ἀπλῶς ὅσα ἐχόμενα τοῦ βαπτίσματος πρὸ τῆς καθολικῆς κλήσεως οἱ μαθηταὶ πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον. Τὸ δὲ, « Προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἔξομολογήσει, » τοῦτο δηλοῖ Ἐπειδὴ, φησὶν, οὗτος ὁ νῦν φανεῖς προαιώνιος μὲν ἐστὶ Θεός, καὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ θαλάσσης δημιουργός, γέγονε καὶ νῦν ἄνθρωπος καθ' ἡμᾶς, πάντα τὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἴδια ἔχων, πλὴν μόνης τῆς ἀμαρτίας· μάλιστα δὲ αὐθις ἐν ὑστέροις καιροῖς μετὰ τοῦ αὐτοῦ προσώπου καὶ τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως ἔρχεσθαι κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὐκέτι μὲν τοιοῦτω σώματι, οὐκ ἀσώματος δὲ, οἷς οἶδεν αὐτὸς λόγους θεοειδιστέρου σώματος, δεῦτε προσκυνήσωμεν αὐτῷ, πιστεύοντες ὡς Θεῷ, προσπίπτοντες ὑπὲρ ὧν ἡμάρτομεν. Προφθάσωμεν δὲ καὶ προκαταλάβωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἔξομολογήσει καὶ συντριβῇ καρδίας· ἵνα αὐτὸν ἐκείνῳ ἐκείθην ἴλων εὐρωμεν κρῖνοντα· ἐν γὰρ τῷ ἁθῆ οὐκ ἐστὶν ἔξομολόγησις· διὸ χρὴ νῦν καὶ προκαταλαβεῖν καὶ προφθάσαι.

εἰ· Εἰθὺς οὖν μετὰ τὴν εἰσοδὸν, καὶ τὸ τέλος τοῦ τρισαγίου, ἢ ἄνω καθέδρα (18), ἦτις τὴν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ἀνοδὸν, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς χαμαιρεπνῆς πολιτείας τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὴν ἐκ τοῦ νόμου καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης συγκαταβατικῶς ἐγχαυρηθείσας αὐτοῖς, δηλοῖ μεταβάσιν· ὡς ἐντεῦθεν δῆλον ὅτι μετὰ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ βαπτίσματος ἀρχὴν λαμβανούσης τῆς θείας χάριτος· ὧν μέσον ἐνεστὶ τὸ λεγόμενον προκειμενον· ὅπερ οὕτως εἴρηται· διότι πρόκειται πάντων τῶν συμβόλων τῆς νέας χάριτος· μετὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ τῶν ἀποστόλων κλήσις, καὶ ἡ ἀνάδειξις αὐτῶν ἀναφαίνεται διὰ τῆς τῶν Ἠραξίων αὐτῶν, ἢ τῶν ἐπιστολῶν ἀναγνώσεως πρὸς δὲ, καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν τῶν γεγραφότων τὰ θεῖα Εὐαγγέλια χάρις. Ἡ δὲ σφραγὶς ἦν ὁ ἀρχιερεὺς ἐσωθεν ποιεῖν εἰσῶθεν ἐν τῷ τέλει τοῦ τρισαγίου, εἰς πλήρωμα μὲν καὶ οἰοεὶ ἐκσφράγισμα τῶν περὶ Χριστοῦ προειρημένων προφητικῶν φωνῶν χαρακτηρίζεται· ἢ γὰρ διὰ σαρκὸς αὐτοῦ παρουσία σφραγὶς ἐγένετο ἐπιχυρούσα τὰ ὑπ' ἐκείνων προηγουμένα ὡς ἀληθῆ· αὐτῇ δὲ καὶ εἰς ἀρχὴν τῶν θεοπεπῶν ἔργων, καὶ τῆς τοῦ ἀνθρωπείου γένους ἀναπλάσεως τέτακται· ἀλλὰ καὶ σφραγὶς ἐστὶν, Εἰρήνης, ἥτις τὰς τότε μερικῶς ἀρχὰς κατέλυσε, καὶ τοῖς μακρῶν ἐννεσίῳ εἰρήνην ἐβράβευσεν. ὅθεν καὶ εἰρήνη ὁπῶς ὁ Χριστὸς ὁ τῆς εἰρήνης Πατὴρ εἰς ἐνόσητα. ἤγαγε

εἰς. Καὶ μὴ τις σκανδαλιζέσθω ἀκούων ταῦτα, καὶ λέγων, Πῶς τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν γεγονότα παρὰ τῶν ἀποστόλων, ταῦτα σὺ ἐν ἀρχῇ τῶν πρὸ

¹⁷ Joan. 1, 38, 39.

(18) Cathedra hoc loco idem videtur quod *bema*, a Latino dictum *presbyterium*. Alioqui tamen pontifex post dictum introitum, revera in cathedram suam, id est sedem, conscendit.

« Iverunt, inquit, et viderunt ubi maneret et apud eum manserunt die illa ¹⁷; » et alia quæcumque, circa tempus baptismi, ante generalem vocationem, discipuli inter se aiebant. Porro verba : « Præoccupemus faciem ejus in confessione, » hoc indicant : Quoniam, inquit, hic qui apparuit, sempiternus est Deus, cæli terræ marisque creator, et nunc factus est similis nobis homo, omnia humanæ naturæ propria habens, excepto peccato : rursusque postremis temporibus cum eadem persona et substantia eadem venturus est judicare vivos et mortuos : haud equidem in ejusmodi corpore, neque tamen incorporeus, sed ea ratione quam ipse novit diviniore corporis : venite, adoremus illum, credentes ei ut Deo, proidentes propter ea quæ peccavimus. Præveniamus autem et præoccupemus faciem ejus in confessione et cordis contritione, ut eum illic misericordem judicem comperiamus : in inferno enim nulla est confessio : propterea oportet nunc et præoccupare et prævenire.

15. Statim itaque post introitum et trisagii finem, ad cathedram conscenditur, quæ res a terra in cælum conscensum, et ab infima Judæorum vita, et a lege ac veteri fœdere indulgentem ipsis concessio, significat transitum : ut hinc fiat exploratum, quod post baptismi institutionem, initium cepit divina gratia. Porro illud interponitur quod dicitur *προκειμενον*, propterea quod cunctis novæ gratiæ symbolis præit. Posthinc enim apostolorum quoque vocatio et designatio divulgatur, actibus illorum atque epistolis legendis : nec non ipsorum qui divina Evangelia scripserunt gratia. Benedicendi vero actus seu signaculum, quod episcopus intus facere solet in fine trisagii, plenitudinem et quasi sigillum prophetorum de Christo prælectorum verborum denotat. Namque hujus in carne adventus, sigillum fuit quod prædictorum ab illis veritatem obsignavit. Atque hoc benedictionis signaculum initio quoque divinorum operum et creationis hominis adhitum fuit. Est insuper signaculum pacis ejus, quæ partiales principatus dissolvit, cunctisque sive proximis sive longinquis gentibus pacem sancivit. Ideoque : « Pax omnibus, » episcopus inclamat : innuens videlicet, quod Christus pacis Pater, terrestria ac cælestia unum fecit.

πᾶσιν (19), ὁ ἀρχιερεὺς ἐκφωνεῖ, αἰνιττόμενος, καὶ τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ οὐράνια.

16. Nec vero quisquam hæc audiens scandalum patiatur, dicatque : Curnam quæ ab apostolis post resurrectionem acta fuerunt, hæc initio ante pas-

(19) Latinus episcopus dicit : *Pax vobis* ; Græcus, itemque Armenius, *Pax omnibus*, quæ locutio latius patet ; quanquam et Latinus et Græcus non nisi astantes omnes alloquantur.

sionis symbola collocasti? At velim scias, quisquis ita loqueris, neque ænigma, neque symbolum, neque parabolam servare posse invariabiliter eorum quæ imitantur paritatem, neque item personæ, temporum, ordinis prioris aut posterioris, et reliquorum hujusmodi similitudinem, nedum idem eum illis esse posse: verum hæc ita figurantur, ut imaginem prototypi gerant: sed certe æqualitatem servari impossibile est. Dicimus ergo, lectionem apostolicorum Actuum et Epistolarum, electionem simul repræsentare et finem promissionum Christi Dei nostri: unde hujus potentia, et veritatis firmitas comprobatur. Dixit enim illis: « Venite post me, faciam vos piscatores hominum ¹³. » Specta igitur, quomodo mundum universum prædati sunt de abyso erroris hi piscatores et illiterati: atque ab ortu solis usque ad occasum horum dogmata prædicantur, ac præ aliis cunctis legibus et statutis, horem valent traditiones. Quodque omnium mirabilissimum est, vis horum artificum haud eatenus tantum operata est, quatenus ii vixerunt, quod piscatoribus cæteris usuvenit, et post mortem evanuit; sed potius, facta aliqua ab iis per omnes gentes satione, jactum manu ipsorum semen, piscatores multos cepit, venatores, milites, mercatores, agricolas, multiplicem Domino et creatori fructum reddentes: ita ut videre liceat usque ad hodiernum diem, et usque ad sæculi hujus consummationem, infideles multos ad baptismum accedentes, piscatorum horum sagena captos. Atque hæc quidem de Actuum apostolorum atque Epistolarum lectione dita sunt.

πίσµατι, τῇ σαγήνῃ τῶν ἀλιείων τούτων ἀγρευοµένους. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἀποστολικῶν Πράξεων καὶ τῶν θείων τούτων ἐπιστολῶν ἐπιδίδονται.

17. Jam venerabilium ac divinorum Evangeliorum elata voce lectio, ipsius Christi Dei nostri demonstrat sermones, mandata, leges ipsas quas nobis tulit, passionem, sepulturam, resurrectionem, assumptionem. Nam miraculorum levem oppido mentionem evangelistæ fecerunt, uno tantum verbo innumerabilem prodigiorum multitudinem significantes. Quia vero quem decantamus, Deus simul homoque est mistos pariter hymnos ei composuerunt beati Patres. Et sicut trisagii hymnus, ita etiam Alleluia, angelica est hymnodia; ut Christum Deum esse ex angelicis, hominem item esse, ex nostris hymnis palam fiat. Thuribolum autem, quoddum canitur Alleluia, cum thymiamate agitur, gratiam Spiritus sancti denotat datam discipulis, quando eos misit ad omnem morbum languoremque sanandum in Israel. Tum post evangeliorum lectionem preces et postulationes, usque ad cherubicum hymnum, triennale magisterium Christi Dei nostri innuunt, et paratorum ad baptismum catechesim; quia hos videlicet prædica-

¹³ Matth. iv, 19.

(20) Hanc regulam criticam intelligendarum parabolarum jam tradiderat S. Cyrillus in Com-

τῶν κάθους συμβόλων τέθεικας; Ἄλλ' ἴσθι ὅ ταῦτα λέγων ὡς οὔτε αἰνίγμα οὔτε σύμβολον οὐδὲ παραβολὴ δύναται φυλάξαι ἀπαρραλλάκτως τῶν ὧν μιμνῆται πάντων τὴν ἐμφέριαν (20). ἄλλ' οὔτε προσώπου καὶ καιρῶν καὶ τάξεως πρώτης καὶ δευτέρας καὶ τῶν ἐξῆς τὴν ὁμοίωσιν, μᾶλλον δὲ τὴν ταυτότητα. Ἄλλ' οὕτως ἐσχημάτισται, ὡς τὴν εἰκόνα φέρειν τοῦ πρωτοτύπου· τὸ μῆντοι παραπλήσιον παρατηρηθῆναι ἀδύνατον. Εἰπώμεν τοίνυν ὡς ὁ τῶν ἀποστολικῶν Πράξεων ἀνάγνωσις, καὶ τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν, παρίστησι τὴν ἐκλογὴν, καὶ τὸ τέλος τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν· ἐξ ὧν ἡ δύναμις τούτου, καὶ τὸ ὀδιόπτωτον τῆς ἀληθείας συνίσταται. ἔφησε γὰρ πρὸς αὐτοὺς, « Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων. » Ὅρα τοίνυν πῶς κόσμον ὅλον ἐξώγησαν ἐκ βυθοῦ τῆς πλάνης οἱ ἀλιεῖς καὶ ἀγράμματοι· καὶ ἐξ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν τὰ τούτων κηρύττεται, καὶ παντῶν τῶν ἄλλων νόμων καὶ θεσπισμάτων τούτων κρατοῦσιν αἱ παραδόσεις· καὶ τὸ δὴ πάντων θαυμασιώτερον, ἡ τῆς τέχνης τούτων ἐνέργεια, οὐκ ἐφ' ὅσον χρόνον ἐν τῷ βίῳ διέτριβον ἐνήργησεν, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν ἀλιείων, εἴτα μετὰ θάνατον καταργηθῆ· ἀλλὰ μᾶλλον τότε μερικὸν οἰονεὶ σπόρον ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι κατασπειράτων αὐτῶν, τὸ παρ' ἐκείνων καταβλήθην σπέρμα πολλοὺς ἀλιεῖς ἐξώγησε καὶ θηρευτὰς καὶ στρατιώτας καὶ ἐμπόρους καὶ γεωργοὺς, πολύχουν τὸν καρπὸν τῷ δεσπότῃ καὶ δημιουργῷ προσφέροντας· ὡς ἐξῆναι ὄρα· ἕως καὶ σήμερον καὶ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος τούτου πολλοὺς τῶν ἀπίστων τῷ θεῷ προσερχομένους βα-

13· Ἡ δὲ τῶν σιπτῶν καὶ θείων Εὐαγγελίων ἐκφώνησις, αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν διηλοῖ τοὺς λόγους, τὰς ἐντολάς, τοὺς νόμους αὐτοὺς, οὓς ἡμῖν ἔθετο, τὰ πάθη, τὴν ταφήν, τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν ἀνάληψιν τῶν γὰρ θαυμάτων οἱ εὐαγγελιστὰι ὀλίγον ἐποιήσαντο λόγον, ἐν ῥήματι πλήθῃ ἀπειρα θαυμάτων παραδηλώσαντες. Ἐπεὶ δὲ ὁ ὑμνοῦμενος Θεὸς ἐστὶ καὶ ἄνθρωπος ἅμα, συγκεκρασμένους καὶ τοὺς ὕμνους αὐτῶν διατετάχασιν οἱ μακάριοι Πατέρες· καὶ ὡσπερ ὁ τρισάγιος ὕμνος, οὕτω δὴ καὶ τὸ Ἀλληλούϊα ἀγγελικὴ ἐστὶν ὑμνωδία, ἐν ᾧ μὲν ἐστὶ Θεὸς ἐκ τῶν ἀγγελικῶν ὕμνων γινώσκον γίνηται, ὅτι δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν· ὁ δὲ θυμιατὸς ὁ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ Ἀλληλούϊα μετὰ θυμιαματος κινούμενος τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος δηλοῖ, τὴν δεδομένην τοῖς μαθηταῖς, ὅτι τούτους ἀπίστους, τοῦ ἰσασθαι πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ Ἰσραὴλ· αἱ δὲ μετὰ τὴν τῶν θείων Εὐαγγελίων ἀνάγνωσιν εὐχαί· τε καὶ αἰτήσεις ἄχρι τοῦ χειρουργικοῦ ὕμνου τὴν ἐπὶ τρισὶ χρόνοις διδασκολίαν ὑπεμφαίνουσι τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν,

mentario ad Lucam cap. xvi, apud nos t. II p. 347.

καὶ τῶν πρὸς τὸ βήπτισμα εὐ-
 ἐφ' ὃ τούτους ἢ τῶν λόγων δύναμις, καὶ ἡ τῶν θαυμα-
 των ἐνέργεια συνεφέλατο. Τότε δὲ καὶ οἱ κατηχούμε-
 νοι, καὶ μὴπω καταξιωθέντες τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστη-
 ρίων, ἔξω μεθίστανται. Αἱ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ τούτων
 γινόμεναι εὐχαὶ ὑπὲρ αὐτῶν τε γίνονται τῶν κατηχο-
 μένων, καὶ τῶν πιστῶν, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀρχιερέως·
 ἐννοοῦντες γὰρ οἱ θεσπίσιοι Πατέρες, ὅποισιν εἶναι χρὴ
 τὴν ψυχὴν καὶ τὴν χεῖρα τοῦ μέλλοντος ἄπτεισθαι τοῦ
 παναχαράντου σώματος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὅτι κα-
 θαρωτέρων τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ταύτην δεῖ τυγχάνειν,
 τὰς ὑπὲρ τῆς συγχωρήσεως τούτων εὐχὰς διὰ φιλαν-
 θρωπίας Θεοῦ ἰσομένης ἐξέθεντο.

17. Ἡ δὲ τῶν ἁγίων μεταθέσις, τοῦ σώματος,
 φημί, τοῦ Δεσποτικοῦ καὶ τοῦ αἵματος ἀπὸ τῆς προ-
 θέσεως (21), καὶ ἡ τούτων πρὸς τὸ θυσιαστήριον εἰσο-
 δος κατὰ τὸ χερουδικόν, τὴν ἀπὸ Βηθανίας πρὸς Ἱερου-
 σαλήμ δὴλοι τοῦ Κυρίου εἰσέλυσιν· τινικαῦτα γὰρ καὶ
 ὁ πλείστος ὄχλος καὶ οἱ τῶν Ἑβραίων παῖδες ὡς βα-
 σιλεὶ καὶ νικητῇ τοῦ θανάτου τὸν ὕμνον ἀνέφερον
 αἰσθητῶς· νοητῶς δὲ ἄγγελοι μετὰ τῶν χερουδιμ-
 τὸν τρισάγιον ἀπεδίδοσαν ὕμνον· καὶ τὰ σκῆπτρα
 καὶ τὰς ῥομφαίας (22), ἃς τὸ παλαιὸν ἔφερον, ὡς
 σύμβολα βασιλείας ἐπιφέρουσιν οἱ διάκονοι· καὶ τὰ
 ῥιπίδια, ἃ καὶ ῥιπίδες γράφονται, εἰς τύπον εἰσὶ τῶν
 χερουδιμ. (23) Ὁ δὲ ἀδόκιμος χερουδικὸς ὕμνος
 προτρέπεται πάντας ἐντεῦθεν καὶ μέχρι τοῦ τέλους
 τῆς ἱερούργιας προσεκτικώτερον ἔχειν τὸν νοῦν
 πᾶσαν βιωτικὴν μέριμναν κἀτωθεν ὑπεριμένους, ὡς
 βασιλεῖα μέγαν μέλλοντας δέχεσθαι διὰ τῆς κοινωσίας.
 Ἡ δὲ πρὸς τὴν ἁγίαν τράπεζαν τῶν ἁγίων ἀπόθεσις
 μίμησιν ἔχει τινικαῦτα μὲν τοῦ ἐστρωμένου ἀνω-
 γίου, μετ' ὀλίγον δὲ ἡ αὐτὴ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ
 ὑψώσιν· ἐν δὲ τῷ τέλει τὴν ταφὴν εἰκονίζει, καὶ
 τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν ἐκείθιν ἀνάληψιν· ἵνα γὰρ
 μὴ τὸ καθ' ἕκαστον τῶν τότε γενομένων τὴν ὥραν
 καὶ τὸν καιρὸν καὶ τὸν τόπον ἀφορίζοντες οἱ μακά-
 ριοι Πατέρες, εἴτε καὶ μεταθέσεων ἐτέρων καὶ θυ-
 σιαστήριων πλείονων δεηθῶσι, καὶ τούτων ὡσανεὶ
 μωμητὸν τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον καταστῆ,
 ἀξίον τῆς θεουργοῦ δημιουργίας τρόπον ἐμιμήσαντο,
 ὡς οἷον τε ἀνθρώπων τὰ θεῖα μιμεῖσθαι καὶ καταρ-
 γάζεσθαι. Καὶ δὴ ὡς οὐρανὸν μὲν τὸ ἐπάνωθεν τῆς
 ἁγίας τραπέζης ὀρόφιον ἀπαρτίζουσι· ὡς ὄλην δὲ
 γῆν ὀρίζονται τὸ ὑπὸ τεσσάρων κιόνων τοῦ κειωρίου
 συγκλειόμενον ἢ περιγραφομένον ἱερὸν ἔδαφος· ἐν
 ᾧ πληροῦται καὶ ὁ προφητικὸς λόγος, ὁ, « Εἰργά-
 τατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς ὁ Θεός· » πάντων
 γὰρ ὁμολογούντων ἐν Ἱεροσολύμοις περιγεγράφαι
 τῆς γῆς τὸ μεσαιτατον, ἐνθα δὲ καὶ πάντα τὰ τοῦ

¹⁹ Psal. LXXIII, 12.

(21) Al. codex addit ἡ σκευοφυλακίου, aut a
 scevophylacio; quod mendum videretur, cum
 non eadem mensa fuerit πρόθεσις ἢ σκευοφυλάκιον,
 quod etiam diaconicum nonnulli appellant. Sed
 tamen in libello Delineationis ecclesiae Orientalis
 Graecae, auctore Eustrathio Joannide Rutheno,
 p. 117, legitur: Prius quam ad altare, conse-
 crationis gratia, deferrentur oblationes, in gazo-
 phylacium (idem quod scevophylacium) porta-

tionis vis, et miraculum operatio attraxit. Tunc
 vero catechumeni, nondum Christi sacramentorum
 digni, extra mittuntur. Quae autem hoc intervallo
 funduntur preces, tum ipsorum catechumenorum,
 nec non et fidelium, atque ipsius denique episcopi
 causa fiunt. Cogitantes enim divi Patres, qualem
 esse oporteat animam itemque manum illius qui
 immaculatum contrecturus est Christi Dei nostri
 corpus, nempe oportere solaribus radiis esse pu-
 riorem, ideo preces pro impetranda his venia,
 quam a Dei clementia exspectant, instituerunt.

18. Age vero sanctarum rerum a prothesi trans-
 latio, corporis, inquam, Dominici et sanguinis, et
 horum ad altare introitus resonante hymno cheru-
 bico, indicat Domini ex Bethania ad urbem Jeru-
 salem processum. Tunc enim et turba plurima, et
 Hebraeorum pueri, tanquam regi mortisque victori,
 hymnum voce sensibili cecinerunt; intellectualiter
 autem angeli cum cherubinibus trisagii hymnum
 dixerunt. Et sceptris gladiisque, quorum olim usus
 erat tanquam regni symbola gestant diaconi. Tum
 et ventilabra, figuram cherubinorum gerunt. Qui
 autem canitur hymnus cherubicus, admonet om-
 nes, ut nunc, et usque ad liturgiae finem, atten-
 tione animo sint, omnia omnia mundana terrenaque
 cura, ceu qui magnum Regem in sacra commu-
 nione suscepturi sunt. Jam et rerum sanctarum in
 sancta mensa reposito, imitatur stratum illud cœ-
 naculum, et paulo post, in crucem exaltationem;
 et in fine demum sepulturam representat, et resur-
 rectionem et deinde assumptionem. Ne enim si
 omnium sigillatim tunc actorum horam ac tempus
 locumque definirent beati Patres, adhuc aliis trans-
 lationibus, pluribusque altaribus indigerent, atque
 hinc quasi risui expositum cœnomaticæ mysterium
 evaderet, decoram mundanæ Dei creationis rationem
 imitati sunt, quatenus homini divina imitari
 licet atque operari. Itaque cœli instar superius
 sanctæ mensæ lacunar fabricarunt. Instar vero uni-
 versæ terræ esse constituerunt sub quatuor ciborii
 columnis clausum et circumscriptum sacrum pa-
 vimentum. Qua in re impletur propheticum illud
 dictum: « Qui operatus est salutem in medio
 terræ ¹⁹. » Nam cum omnes confiteantur Hieroso-
 lymam in media terræ statione esse collocatam,
 qua in civitate universam passionem suam susti-
 nuit Dominus, proditionem, iudicium, et ea quæ
 crucem præcesserunt ac subsecuta sunt; cum in-

bantur, donec inquisitio facta fuisset, num ex tales
 essent, quæ Domino digne offerrentur. Sed legis
 Allatium De Græcorum templis, ed. Paris. p. 136.

(22) Hinc in picturis Græcæ missæ vides ango-
 los, quorum vicem gerunt diaconi, gladiis arma-
 tos. Et cæremoniarum apud nos magistris baculus
 instar sceptri est.

(23) Hic quoque tractus, usque ad κοινωσίας, ex-
 stat in solo codice 632, p. 6. a.

super sanctam mensam medium inter cælum ac terram tenere locum appareat, eademque media inter columnas ac ventilabra sit, merito ipsa cælo supposita esse dicitur: atque sive in India sive in Britannicis insulis ea consistat, salutem in medio terræ patratam fuisse denotat per ea quæ in ipsa peraguntur mysteria. Quod si quis dicat, non omnem ecclesiam habere ciborium et crepidines atque columnas, satis, inquam, erit si semicirculare bema habeat, quod in qualibet ecclesia fieri constitutum est, cujus curvum lacunar cæleste hemisphærium representat, mediam habens ex adverso sanctam mensam.

19. Jam post sanctorum donorum repositionem, precem episcopus pro se et populo recitans, postulat ut gratum sit Deo Patri sacrificium Filii ejus unigeniti qui immolatur. Etenim hic immolatus hostiam se in sui Patris honorem obtulit, quamquam id Pater non exigeret. Atque sanguis ejus liberando universo hominum generi pretium existit, et quasi redemptio. Postea elata voce: Amemus invicem, clamat diaconus; ita ut sensibilis quæ tunc fit salutatio, intellectualiter intra cor recipiatur, et omnis injuriarum memoria abstergatur. Tum bis diaconus inelamans ait: « Portas, portas; in sapientia attendamus; » id est, Ne insipienter neque inconsiderate sancta hæc tractare ausimus, nec quasi quotidiana consuetudine involubile hoc peragamus officium et actum, ut acceptabile videamur Domino sacrificium offerre: sed postquam cum puritate cognoverimus cui vel quali modo singula prototypa, quæ nunc fiunt, utiliter congrueque competant. Oportet itaque ut mystæ atque initiatores harum rerum, sacerdotes, inquam, atque episcopi, cunctique ministri, rationem noverint officiorum horum, et cui unumquodque referatur. Quod est enim rationalis naturæ proprium, id his verbis, « In sapientia attendamus, » imperatur. Sequitur: « Stemus honeste, stemus cum timore attendamus sanctæ anaphoræ. » Quænam porro anaphora? Nempe ad prototypa perficiendorum symbolorum respectus. Demonstrativum enim est, et similitudinis indicativum, anaphoræ vocabulum. Ideoque trementes pariter et lacrymantes, quasi ipsum nunc cerneremus patientem pro nobis theanthropum, ita stemus sobrie et compositè, ut cum pace, et sine terrenarum cogitationum perturbatione, hæc exhibentes, digni fiamus inclytam ejus resurrectionem cernere, atque hinc gaudio repleti; præcipue qui, prout loci sanctitas postulat, corpus suscipiunt. Hi enim et ei compatiuntur, et consepulti, postea simul resurgunt. **Δ** μάλιστα οἱ ἀξίως τοῦ θείου τόπου μεταλαμβάνοντες σώματος · οἱτοὶ γὰρ καὶ συμπάσχουσιν αὐτῷ, καὶ συνθε-

(24) Male apud Germanum βενετικαῖς, venetis. Item alibi ἀνώγειον ἑσταυρωμένον pro ἑστρωμένον.

(25) Diceret cum poetis ἐν ὀμφαλοῖς τῆς γῆς.

(26) Vides legem Græcam de semicirculari pre-

πάθους ὑπέστει ὁ Κύριος, τὴν προδοτικῶν, τῆν κρίσιν, τὰ πρὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ τὰ μετὰ τὸν σταυρὸν ἐπιτὰ καὶ ἡ ἁγία τράπεζα μεθόριον οὐρανοῦ καὶ γῆς ὡς παραδεικνύεται, καὶ κατὰ τὸ μέσον τῶν κίωνων καὶ τῶν κύκλων βεπίθων ἔχει τὴν στήσιν, εἰκότως ἐπ' οὐρανὸν εἶη αὐτῆ, εἴτε ἐν Ἰνδία, εἴτε ἐν Βρετανικαῖς (24) νήσοις, ἐν μέσῳ τῆς γῆς (25) τὴν σωτηρίαν ἐργάζεσθαι ὑπεμφάνει διὰ τῶν τελομένων ἐν αὐτῷ · τῷ δὲ λέγοντι, Ἄλλ' οὐ πᾶσα ἐκκλησία κειβόριον ἔχει καὶ κρηπίδας καὶ κίονας, ἀρκεῖσι τὸ τοῦ βήματος ἡμικύκλιον ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ νομοθετηθέν (26) · οὐ καὶ ὁ μύαξ τὸ οὐράνιον ἡμισφαίριον σχηματίζει, ἐν μέσῳ ἔχον κατωτικῶν τὴν ἁγίαν τράπεζαν.

10. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόθεσιν τῶν ἁγίων δώρων, τὴν εὐχὴν ὁ ἀρχιερεὺς ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ λαοῦ ποιούμενος, αἰτεῖται εὐπροσδόχτων γενέσθαι τὴν πρωτοθεῖσαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ θυσίαν τοῦ θυομένου μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ · οὗτος γὰρ ὁ θυόμενος εἰς τιμὴν τοῦ οἰκείου Πατρὸς, ἑαυτὸν εἰς θυσίαν ἐπέδωκε καὶ ταῦτα μὴ αἰτήσαντος τοῦ Πατρὸς · καὶ τὸ εἰς τιμὴν πατρικὴν χυθὲν αἷμα, τοῦτο τιμὴ ἐγένετο πρὸς ἐλευθερίαν πάσης ἀνθρωπότητος, καὶ οἰσίνε τις ἐξώνησις · εἶνα τὸ, « Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, » ἐκφωνεῖ ὁ διάκονος, ὥστε τὸν αἰσθητὸν γινόμενον ἄσπασμόν νοητῶς ἐν τῇ καρδίᾳ εἰσδέχεσθαι, καὶ πᾶσαν ἐξορίζειν μνησικακίαν. Ἀναδιπλασιάζει δὲ παρεγγυόμενος ὁ διάκονος λέγων, « Τὰς θύρας, τὰς θύρας · ἐν σοφίᾳ πρόσσχωμεν. » τουτίστι, Μὴ ἀσέφως καὶ ἀλογίστως τολμῶμεν ταυτὶ τὰ ἅγια, μηδ' ὑπὸ τῆς καθ' ἑκάστην ἡμέραν συνιθείας τὸ ἀνεπισφαλὲς κατορθοῦντες τῆς πράξεως καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτῶν, δοκῶμεν θυσίαν εὐπροσδέχτων τῷ Κυρίῳ προσφέρειν · ἀλλ' ὅταν μετὰ καθαρότητος ἐπιγενώσκωμεν, τινὲ καὶ ποίῳ τρόπῳ τῶν πρωτοτύπων ἕκαστον τῶν νῦν τελομένων προσφέρῳ καὶ καταλλήλως συνάπτεται. Χρὴ οὖν τοὺς μύστας καὶ μυσταγωγούς τῶν τοιούτων, ἱερεῖς, φημί, καὶ ἀρχιερεῖς, καὶ πάντας τοὺς ταῦτα διακονομένους, εἰδέναι τὸν λόγον τῶν τελομένων, καὶ πρὸς τί ἕκαστον ἀναφέρεται · τοῦτο γὰρ ἴδιον τῆς λογικῆς φύσεως, ὡς καὶ τὸ, « Ἐν σοφίᾳ πρόσσχωμεν, » διεντέλλεται. Τουτίστι ἐπιταί καὶ τὸ, « Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου · πρόσσχωμεν τῇ ἁγίᾳ ἀναφορᾷ. » Τίς δὲ ἡ ἀναφορά; Ἡ πρὸς τὰ πρωτότυπα τῶν τελομένων συμβόλων ἐποψίς θηλονότι · δεικτικὸν γὰρ καὶ ὁμοιωματικὸν τὸ τῆς ἀναφορᾶς ὄνομα · καὶ διὰ τοῦτο τρέμοντες ὁμοῦ καὶ θαυρούμενοι, ὡς νῦν αὐτῶν ὄρωντες πάσχοντα ὑπὲρ ἡμῶν τὸν θεάνθρωπον, οὕτω στῶμεν νηφοντως καὶ εὐσταθῶς, ὅπως ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀταραξίᾳ τῶν κάτωθεν λογισμῶν, ταῦτα προσφέροντες ἢ ἀναφέροντες, καταξιοθῶμεν ἰδεῖν αὐτοῦ τὴν θείαν ἀνάστασιν, καὶ τῆς ἐνευθεν χάραξ ἐμπλησθῶμεν · καὶ

sbyterio, ut apud Allatum *De templis Græc.* ed. Paris. p. 166. Quin adeo decoram hanc legem servatam videmus in priscis etiam Romæ et civitatis Toscaniæ basilicis.

κ'. Παρεγγυᾶται δὲ πρὸς τοῦτοις ὁ ἀρχιερεὺς ἄνω Ἀ τὰς καρδίας ἔχειν, καὶ ἔλεον τὸν νοῦν. Οἱ πιστοὶ δὲ, τούτων λεγομένων, ἐπαγγέλλονται προσφέρειν πρῶτον μὲν ἔλεον, εἶτα εἰρήνην ὡς θυσίαν αἰνίσεως. Ὁμολογοῦσι δὲ καὶ τὰς καρδίας οὕτως ἔχειν πρὸς Κύριον, ὡσπερ ἠτάλλονται. Ἐπι τοῦτοις τὸ θεῖον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως σύμβολον λέγεσθαι διατίταται, ἵν' ἐκ τούτου γνώριμον εἴη τοῖς πᾶσιν ἔτι ὁ εἰς τῆς Τριάδος ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ ἐναρξοῦ Πατρὸς, οὗτος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν καὶ ἀνθρώπος γέγονε, σαρκωθείς ἐν τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ, σταυρωθεὶς, καὶ ταφείς, καὶ ἀναστάς· οὐ κατὰ τὰς θείας ἐντολάς τὰ τελοῦμεθα ταῦτα πράττομεθα, ἵνα μὴ λόγους μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργοις εἰσαίη τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐνεργουμένης, οὕτω φαινόμεθα ζῶντες ὁμοῦ καὶ πολιτευόμενοι· καὶ τὰ μὲν πάθη σαρκὶ τούτου ὑπομμενῶμεθα ὁμολογῶμεν, ἀπαθῆ δὲ τούτου φυλάττεσθαι τὴν θεότητα· ἅμα δὲ ἵνα τῇ ἐκφωνήσει τοῦδε τοῦ θεοῦ συμβόλου καὶ οἱ ἄγνοοι καὶ ἀμαθεῖς, τούτου ἀκούοντες τοῦ ἀδοξομένου, διὰ παντός ἐν γνώσει ἔχωσι τὰ ἔκφορα τοῦ μυστηρίου τῆς πίστεως καὶ ταῖς τῶν πολλῶν ἀποκαῖς οὐκ ἀπόρητα.

κα'. Ἡ δὲ τῶν θυρῶν κλείσις, καὶ ἡ ἐπάνω τούτων ἐξάπλωσις τοῦ καταπετάσματος, ὡς ἐν τοῖς μονασταρίοις εἰῶθαι, καὶ ἡ τοῦ λεγομένου ἀέρος (27) τῶν θείων δώρων ἐπικάλυψις, ὡς οἶμαι, τὴν νύκτα ἐκείνην δηλοῖ, καθ' ἣν ἡ τοῦ μαθητοῦ προδοσία προέβη, καὶ ἡ πρὸς Καϊάφαν ἀπαγωγή, καὶ ἡ πρὸς Ἄνναν παράστασις, καὶ αἱ ψευδομαρτυρίαι, καὶ μὴν καὶ οἱ ἡμπαγμοὶ, καὶ οἱ κολαφισμοὶ, καὶ τᾶλλα ὅσα τὸ τρικαῦτα συμβέβηκε· διὰ τι γὰρ τὸ κάλυμμα τοῦτο ἀπὸ ἀνομάσθη, ἢ πάντως διὰ τὸν ἐπικαλύπτωμενον παρ' αὐτοῦ σκοτεινὸν ἀέρα τῆς εἰρημένης νυκτὸς εἰκονίζεσθαι; καθ' ὃν καὶ Πέτρος ὁ μέγας ἔξω τῆν θύρας ἕστώς, πρὸς τὴν τοῦ ἐγνωμένου τῆ ἀρχιερεῖ μαθητοῦ, ἔνδον ἐγένετο τῆς αὐλῆς· ἐνθα καὶ ἡ παιδίσκη τούτῳ ἐντυχούσα· καὶ οἱ πρὸς τῆ πυρᾷ παρεστῶτες, διήλεγχον· καὶ τὰ λοιπὰ τούτῳ ἐπηκολούθησαν ὅσα πρὸς τὸν κρημνὸν τῆς ἀρνήσεως κατηπίεγοντο, διὰ τὸ πτώμα συγχωρηθέντε οὕτω γενέσθαι τῆς ἐπάρασις ἢ καυχῆσις. Αἰρουμένου δὲ τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ καταπετάσματος συστελλομένου, τῶν θυρῶν τε ἀνοιγομένων, ἡ πρώτη διατυπύεται, καθ' ὃν ἀπήγαγον αὐτὸν καὶ παρέδωκαν Ποντίῳ Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι· ἐν τούτῳ γὰρ τῷ καιρῷ τῆς τῶν θυρῶν δηλαδὴ κλείσεως καὶ τοῦ καταπετάσματος τοῦς ὑποδιακόνους ἔξωθεν ἵστασθαι ἐν τῷ πλάτει τοῦ θεοῦ ναοῦ, ὡς ἐν αὐτῇ τάχα τοῦ σεπτοῦ θυσιαστηρίου, οἱ θεοὶ Πατέρες διατετάχασιν, τὰ σκάνδαλα ἐκ μέσου αἶροντες, καὶ τοῦς ἀναιδῶς καὶ ἀνευθραδίας ὡς κακίαις περιτρέχοντας ἐπιβλάθῃ τῶν ἀφελιστέρων, οἳ τινὰ παιδίσκην ἀποσοβούτας καὶ ἀναστῆλλοντες, οἱ γὰρ καὶ τὸ, « Ὅσοι πιστοὶ, » ἐκφρονούντες τοῦς παρεστῶτας ἀσφαλίζονται, τοῦ πτώματος τοῦ κορυφαίου μυστικῶς κατὰ ταύτην τὴν ὥραν ἀναμιμνήσκοντες, ὡς ἂν

20. Hortatur mox episcopus, sursum corda totamque mentem habere. Fideles autem, dum hæc dicuntur, promittunt exhibere primo quidem misericordiam. deinde pacem, seu sacrificium laudis. Fatentur item, se ita habere corda erga Dominum, ut jubentur. Post hæc divinum orthodoxæ fidei symbolum dici ordinatum est, ut hinc omnibus fiat exploratum, quod unus de Trinitate unigenitus Filius et Verbum principio carentis Patris, propter nostram salutem homo sit factus, incarnatus de sancta Virgine, crucifixus, sepultus, et resuscitatus : cujus divino mandato hæc sacra facimus ut haud verbis tantum, verum etiam operibus salutem nostram assidue operantes, sic non vivere tantum sed cum virtute vivere videamur : atque cruciatus ipsum quidem carne passum confiteamur, sed ejusdem impassibilem mansisse divinitatem ; simulque ut dum hæc divini symboli elata voce recitatio fit, idiotæ ignarique homines, canticum hoc audientes, mente percipiant mysterii notitiam, quæ jam multorum auribus divulgatur.

21. Portarum vero clausura, nec non veli his superimpendentis apertio, ut in monasteriis fieri solet, tum et illud divinorum donorum operimentum, quod vulgo dicitur aer, illam, ut reor, noctem in qua discipuli proditio evenit, denotant, et ad Caiphæ deductionem, et coram Anna præsentationem, et falsa testimonia, et illusiones, et colaphos, et quæcunque hujusmodi tunc contigerunt. Cur enim operimentum hoc appellatur, aer, nisi quia adopertus tenebris aer noctis illius ab eo figuratur ? qua et magnus Petrus, cum extra januam staret, rogatu discipuli, qui erat pontifici notus, intromissus in atrium fuit : ubi et ancilla ei occurrens, et qui sedebant ad prunas, eum coarguerunt ; et alia ei evenerunt, quæ ad negationis præcipitium impulerunt ; dum hos lapsu corruere permissus est elationis suæ causa et gloriationis. Ablato autem aere, et retracto velo, portisque patentibus, mane illud figuratur, quo Christum abductum Pontio Pilato prætori tradiderunt. Hoc enim tempore, nempe dum portæ clausæ sunt, et velum prætensum, subdiaconos foris manere in venerabilis templi spatiis, quasi in sacri altaris atrio, sancti Patres mandarunt, scandala e medio subducentes, et eos qui inverecunde impudenterque huc illuc discurrunt cum simpliciorum damno, ancillæ cujusdam instar abigentes et cohibentes. Item illi qui illa verba inclamant : « Quicunque fideles, » præsentés omnes a lapsu cavere monent ; dum illis coryphæum hoc tempore in memoriam revocant ; ne quis horum, metu aut dolo subripiante, ab iis qui semper in purificationis prunis sunt dæmonibus, igneas cogitationes injicientibus in corda potissimum virtute sublimiorum, mente

(27) Velum nempe persubtile, quo res sacræ in altari operiuntur.

torpeat; etiamsi non sputa tantum et colaphos reputet, verum etiam sanguinem et passionem mortemque Dei memorari audiat: et nihilominus quasi Dei impassibilitati favens, omnino et indolentiam absque ulla molestia insipienter largiatur: atque ita in hæreticorum phantasticorum bathrum deferatur, et totam Christi œconomiam in arcana mentis suæ officina videatur negare.

καὶ οὕτως εἰς τὸ φανταστικῶν κατενεχθῆναι βράβρον, καὶ ἀρνησθαι οἰκονομίαν τῆς ὅλης Χριστοῦ ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς διανοίας ἐργαστηρίῳ ὀφθίη ποιούμενος.

22. Videsis autem quomodo divi Patres res magni Petri hoc loco repræsentari voluerint, ut reputare possimus, quod si Ecclesiæ fundamentum, super quo ipsa ædificanda mox erat, Providentia sic disponente, sacro episcopatu spoliari, et tali tantoque lapsu prouere periclitatum est, qui fieri poterit, ut hodierni aliqui sacrum episcopatum minime sibi convenientem adepti, in tale bathrum non incidant? Nonnulli vero aiunt subdiaconos quasi imaginem gestare legalis virgæ, quam olim manu tenebant ii qui pascha illud comedebant: quia nimirum subdiaconi foris consistentes quietem a fidelibus exigunt, ut commoditatem habeant qui intus sunt sacerdotes divina mysteria imperturbate peragendi.

23. Quid autem dicendum de ventilabris, quæ diaconi interim manu tenent, et celeriter commovent supra res sanctas, quasi attoniti, usque ad complementum augustæ precis: « Mitte Spiritum sanctum tuum super nos et super proposita dona hæc? » Audacis sanæ linguæ est de his dicere, sed quia semel mandato jubentis cessimus, agesis de his quoque loquamur, prout Deus concesserit et siquidem aliis quoque dicta nostra fuerint accepta, Deo sint gratiæ; certe haud omnino vituperanda fore scio, neque extra fidei christianæ dogmata. Dicimus ergo, ubique et semper astitisse cælestes potestates Christo Domino, illa vero potissimum nocte qua traditus fuit. Ipsæ igitur videntes abductionem ad Caipham, coram Anna præsentationem, falsa testimonia, virgæ percussiones, sputa, colaphos, illa Judæorum convicia, coccineum a militibus impositum indumentum, spineam coronam, adorationes cum risu, et quæcunque alia divinorum evangeliorum enumerat narratio, et quotquot propter multitudinem fortasse præterit; ad hæc singula ambigentes, et patientiæ magnitudine obstupescentes, facies suas velantes, semet avertent: rursusque Domini sui majestatem reverentes, redibant. Idque agebant usque ad elationem in crucem. Finis enim corporis cruciatuum, et ignominie ex his manantis, crux fuit; quæ reapse gloria exstitit, non ignominia; hinc enim operationum ac virtutum deitatis initium; hinc ille generalis universalis terræmotus, et trium horarum tenebræ in universa terra; nec non veli ac petrarum scissio, et monumentorum apertio, denique mortuorum resurrectio, et quæcunque ad inferos descendens Salvator fecit.

Α μή τις τούτων, φόβω ἢ δόλῳ κλαπίεις, ἐκ τῶν ἐν τῇ πυρᾷ τῆς κολάσεως αἰεὶ ἐστηκότων δαιμόνων, πυρίνους τοὺς λογισμοὺς ἐνέοντων εἰς τὰς καρδίας, μάλιστα τῶν ὑψηλοτέρων κατ' ἀρετὴν, ὀκλάσῃ τὸν λογισμὸν οὐ μόνον ἐκπτυσμοὺς καὶ κολαφισμοὺς ἐνοῶν, ἀλλὰ καὶ αἷμα καὶ πάθος ἀκούων Θεοῦ καὶ θάνατον· κἀντεῦθεν ὡς συνήγορος δῆθεν Θεοῦ, τὸ παντελῶς ἐκάλγητον αὐτῷ καὶ ἀνώδυνον ἀνοήτως χαρίσθαι.

κβ'. Σκόπει δὲ πῶς οἱ θεοπίσιοι Πατέρες τὰ τοῦ μεγάλου Πέτρου παραδιδώσκουσιν ἐνταῦθα εἰδοποιεῖσθαι, ἐν' ἔχοιμεν λογίσεσθαι ὡς, εἴπερ ὁ θεμελιὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' ἣν αὐτὴ οἰκοδομῆσθαι ἐμελλεν, οἰκονομικῶς τῆς θείας ἐπισκοπῆς ἀμοιρῆσαι τῷ τῆνικαῦτα καὶ πτώμα τοιοῦτον κατενεχθεὶς ἀπόλλυσθαι ἐκινδύνευε, πῶς δυνατόν τινος τῶν νῦν ὄντων, μὴ τῆς προσηκούσης θείας ἐπισκοπῆς καὶ ἐπιμελείας τυγχάνοντα, πρὸς τοιοῦτον ὡς καταπίσειν βάραθρον; Τινὲς δὲ λέγουσιν ὡς τύπον φέρειν τοὺς ὑποδιακόνους τῆς νομικῆς ράβδου τῆς ἐγκειρισμένης τοῖς τὸ Πάσχα ἐκεῖνο ἐσθίουσι· διότι τῶν ὑποδιακόνων ἔξωθεν ἀπαιτούντων τοὺς πιστοὺς, τὴν ὑπ' αὐτῶν ἀταραξίαν ὡσανεὶ βιάσιν ἔχοντες ἔνδον οἱ ἱερεῖς, ἀταράχως τῶν θείων μυστηρίων μεταλαμβάνουσι.

κγ' Τί δ' ἂν τις εἴποι περὶ τῶν θείων ριπίδιων, ἄρτι ἐγκειρισμένων τοῖς διακόνοις, καὶ ὑπ' αὐτῶν στρεφόμενων ἐπάνω τῶν ἁγίων, ὡς ἐν ἐκπλήξει, ἄχρι συμπληρώσεως εἰς τὸ, « Κατάπειψον τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, » τῆς θεολέκτου προσευχῆς; Τοιμηρὸν μὲν οὖν τὸ περὶ τούτων φθέγγεσθαι ἐτι· ἐπεὶ δ' ἀπαξ ὑπέξαμεν τῇ ἐντολῇ τοῦ κλειύσαντος, φέρε καὶ περὶ τούτων εἰπώμεν, διδόντος Θεοῦ· εἰ μὲν καὶ τοῖς ἄλλοις δεκτὰ, τῷ Θεῷ χάρις· οὐ γὰρ πάντῃ ψακτὰ εὐ οἶδα, οὐδ' ἔξω τῶν δογμάτων τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως. Φαμέν οὖν ὡς πάντοτε μὲν ἀδιαστάτως παρῆσαν καὶ δυνάμεις οὐράνιαι τῷ Δεσπότη Χριστῷ, ἐξαιρέτως δὲ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ ἢ παρεδόθη. Αὐταὶ τοίνυν ὀρώσαι τὴν πρὸς Καϊάφαν ἀπαγωγὴν, τὴν πρὸς Ἄνναν παράστασιν, τὰς ψευδομαρτυρίας, τὰ ραπίσματα, τὰ ἐμπύσματα, τὰ κολαφίσματα, τὴν χλεύην ἐκείνην τῶν Ἰουδαίων, τῶν στρατιωτῶν κόκκινον ἔνδυμα, τὸν ἐξ ἀκανθῶν στέφανον, τὸς μετὰ γέλωτος προσκυνήσεις, τὰλλα πάντα ὅσα ἢ τῶν θείων Εὐαγγελίων ἱστορεῖ διήγησις, καὶ ὅσα διὰ τὸ πλῆθος ἴσως παρέλειψεν, ἐφ' ἑκάστῳ τῶν γινομένων διαποροῦσαι καὶ ἐκπληττόμεναι τῆς μακροθυμίας τὸ μέγεθος, καλύπτουσαι τὰς αἰνῶν ὄψεις, ἀπεστρέφοντο· καὶ πάλιν τὴν δισποτικῶν αἰδούμεναι, ἀνθυπέστρεπον. Τοῦτο δὲ ἐποίουν ἄχρι τῆς ἐπὶ σταυροῦ ἀνυψώσεως· τέλος γὰρ τῶν τοῦ σώματος παθῶν καὶ τῆς ἐπὶ τούτοις αἰσχύνῃς ὁ σταυρὸς γέγονε· ὅς δόξα μᾶλλον καὶ οὐκ αἰσχύνῃ· ἀρχὴ γὰρ οὕτως τῶν ἐνεργειῶν καὶ δυνάμεων τῆς θεότητος· ἐντεῦθεν γὰρ ὁ κοσμικὸς ἐκεῖνος σεισμός καὶ τὸ τρίωρον σκότος ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ἢ τε τοῦ καταπετάσματος καὶ τῶν πετρῶν διάρρηξις, καὶ ἡ τῶν μνημάτων ἐξάνοξις· ἐτι γε μὴν ἢ τῶν νεκρῶν ἀνάστασις, καὶ ὅσα ἐν εἴθῳ κατελήθων ὁ Σωτὴρ εἰργάσατο.

κδ'. Καὶ διὰ τοῦτο παρ' αὐτῶ τόπω τῆς σταυρώ- A
σεως γενομένη τῷ Χριστῷ τὰ τῆς ἐκπλήξεως καὶ
τοῦ θαύματος εἶδη αἱ θείαι δυνάμεις ἀπέθαντο. Εἰς
μίμησιν οὖν ἐκείνων, ὡς εἶρηται, στρέφουσιν οἱ δια-
κονοὶ τὰ θεία ῥιπίδια. Κάντεῦθεν δὴλον ὡς τὰ πρό-
τοῦ σταυροῦ πάντα ὄνειδα, αἱ χλευαστικαὶ τιμαί, καὶ
οἱ καταγλιωταί, πλείον ἔπτοντο τοῦ πάσχοντος, ὡς-
περ καὶ τῶν νοερῶν καὶ θείων δυνάμεων. Ἐπεὶ οὖν
ὁ ταῦτα πάσχων, ἄνθρωπος ὦν τέλειος, καὶ Θεὸς
ὁμοίως τέλειος ἦν, ἐν μιᾷ ὑποστάσει τὰς δύο φέρων
φύσεις, ἀσυγχύτους, ἀτρέπτους, ἀβάλλουτους, τῆς
μὴ ἀνθρωπίνης τὰ πάθη ὑφισταμένης, τῆς θεότη-
τος δὲ ἀπαθoῦς τηρουμένης· καὶ κατὰ τοῦτο καὶ οἱ
μύσται τῆς σωτηρίας ἡμῶν καὶ οἱ μυσταγωγοὶ ποτε
μὴν τὴν διὰ πάθους οἰκονομίαν καὶ μακροθυμίαν
ἡμῶν· ποτε δὲ θεοπροπέῃ καὶ καθαρᾷ τῇ ὑπερ- B
ουσίᾳ φύσει τὴν δοξολογίαν προσφέρουσιν, ὡς ἐξ αὐ-
τῶν χειροῦδι καὶ τῶν σεραφίμ ἀποδιδόμενην αὐ-
τῷ· εἰς τοῦτο γὰρ ὁδηγεῖ ἡμᾶς ἡ λέγουσα ἐκφῶ-
νησις τῶν ἐπικύκλιον ἡμῶν· θεὶ γὰρ ἡμᾶς ἀναδραμεῖν
ὄθεν ἐξέβημεν.

κε'. Πρὸς δὲ καὶ ὁ μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τρισάκιος
ἄγιος· τούτου δὲ ἄδομένου, ἡ εὐχὴ μάλιστα μὴ τοῦ
μεγάλου Βασιλείου, ἀλλὰ καὶ τοῦ θείου Χρυσόστο-
μου, ἀπὸ τῆς θείας ἀρχομένη φύσεως εἰς τὴν σάρ-
κωσιν κάττεισι, καὶ πάσαν τὴν σωτήριον οἰκονομίαν
διαγορεύσαστε, ἐφωνοῦσι τὸ, « Λάβετε, φάγετε. »
Ζήτησεν οὖν τινὰ δοκεῖ ἔχειν ἢ ἕλληψις τοῦ « πάν-
τες, » ἐν τῷ « Λάβετε, φάγετε. » καὶ αὐθις ἐν τῷ
« Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, » προσθήκη. Φαμὲν οὖν ὅτι
ὅτιτάν ἔχει τὴν σημασίαν τὸ, « πάντες, ἱστορικῶς ὁμοῦ C
καὶ πνευματικῶς· ἱστορικῶς μὲν, διὰ τὸν παρὰ
τοῦ προδότου κἄν τοῖς μυστηρίοις γενεῖν ὄλον
πνευματικῶς δὲ ὡς οἱ θεόπται ἀπόστολοι καὶ θεῖοι
Πατέρες. Εἶτα λεκτικόν τὸ πνευματικώτερον· Πάντων
τῶν μαθητῶν τὸν θεῖον ἄρτον ἐν ταῖς χερσὶ δεξαμένων
ἐκ τῶν χειρῶν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, φόβῳ τε καὶ
πίστι μετεληφότων, ὁ μόνος Ἰούδας λαβῶν ἐκρύψε
τοῦτον, καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐκφανίσας, τὸ μυστήριον
ἐξέπόμπευσεν (28)· τούτου γὰρ ἔνεκα, ὡς φασι, τὸ,
« Οὐ μὴ γὰρ τοῖς ἐχθροῖς σου τὸ μυστήριον εἶπω, »
πρόσκειται [τῷ], « Ἐπι τοῦ δειπνοῦ σου τοῦ μυστικού. »
Τὸ μὲντοι θεῖον αἶμα ὡς ἐξ ἐνὸς ποτηρίου χεῖλεσι
πάντων καὶ στόμασι δεχομένων, ἀποκρύψαι οὐκ
ἔδυνάθη ὁ δόλιος, ἀλλ' ἐπ' ἴσῃς τοῖς ἄλλοις μετα-
λαβῶν, ἔπιεν· ὅπερ εἰδὼς ὁ πάντα πρὶν γενέσθαι D
ἐπιστάμετος Κύριος, ἐπι μὲν τοῦ ἄρτου τὸ, « πάν-
τες, » παρέδραμεν· ἐπι δὲ τοῦ ποτηρίου, ὡς μετα-
ληψομένου καὶ τοῦ Ἰούδα, προσθέεικε. Καὶ τοῦτο
μὴν οὕτως εἶρηται.

(28) Quicquid sit de hac Theodori opinione, aut
vulgari traditione, circa sacrum arcanum Judæis
abs Juda revelatum, ipsum quidem participasse
cum cæteris mysteria, ait etiam Petrus Laodicensis
apud nos p. 544. Item S. Petrus Damiani, quem
supra citavimus, ad canonem missæ n. 6: *Solet
inquit, dubitarian Judas acceperit, quod videtur,*

24. Propterea postquam ad crucifixionis locum
Christus pervenit, stuporem et admirationem cœ-
lestes illæ potestates seposuerunt. Illorum ergo
imitatione, uti dictum est, agitant diaconi sacra
ventilabra. Atque hinc exploratum est, cuncta
ante crucem opprobria, derisorios honores, ludi-
bria, magis affecisse patientem, itemque spiritalis
cœlestes potestates. Quoniam igitur, qui hæc
passus est, perfectus homo pariterque perfectus
Deus erat, una in persona duas gerens naturas,
inconfusas, non mutabiles, invariabiles; humanam,
dolores excipientem; divinam impassibilem man-
nentem: idcirco mystici salutis nostræ ministri
et mystagogi, modo quidem passionis dispensatio-
nem ac tolerantiam celebrant; modo Deo dignam
puramque supersubstantiali naturæ doxologiam
extollunt, tanquam ab ipsis Cherubinis ac Sera-
phinis ei tributam. Ad hoc enim nos deducit elata
prolatus voce triumphalis hymnus; nam nos oportet
illuc, unde discessimus, regredi.

25. Post vocis itaque relationem, trisagii canitur
hymnus; quo cantato, oratio præsertim dicitur
magni Basilii vel etiam divi Chrysostomi, quæ a
divina natura exordiens pergit ad incarnationem:
totamque Salvatoris æconomiam hi sancti prædi-
cantes, elata voce proclamant: « Accipite, man-
ducate. » Quætionem quamdam videtur commo-
vere defectus vocabuli « omnes » in dictione:
« Accipite, manducate: » vicissimque additio
ejusdem vocabuli « omnes » ad verba: « Bibite
ex eo. » Dicimus ergo duplicem habere signifi-
catum *omnes*: nempe dici historice ac spiritaliter.
Historice quidem, propter proditoris inter hæc
ipsa mysteria dolum: spiritaliter vero, ut Dei
spectatores apostoli, divique Patres. Postremo
dicendum id quod præcipue spiritale est. Cum
omnes discipuli divinum panem in manus suas
recepissent a Christi Dei nostri manibus, et cum
timore ac fide communicassent, solus Judas ac-
ceptum panem abscondit, Judæisque manifestans,
mysterium publicavit. Ilanc ob causam, ut aiunt,
illud, « Non enim inimicis tuis revelabo myste-
rium, » addit verbis: « Super mystico tuo con-
vivio. » Divinum quidem sanguinem ex uno ca-
lice labiis et ore cunctis suscipientibus, clam agere
proditor non potuit, sed æque ac cæteri partici-
pans bibit. Quam rem cognoscens, qui omnia ante
quam fiant scit Dominus, de pane agens, præter-
misit « omnes: » de calice autem, quia Judas
quoque sumpturus erat, additamentum vocabuli
fecit. Atque hætenus de hoc dictum esto.

*cum dicat: Bibite ex hoc omnes. Sed quaeritur qua
ratione medicus salutaris medicinam dabit ægroto,
quam ei sciebat mortiferam? Ad hoc scilicet dabit,
ut suo doceretur exemplo, quod sacerdos non debet
ulli communionem negare, cujus crimen, etsi sibi
sit notum, non tamen Ecclesiæ; ne forte non sit
corrector, sed proditor.*

26. Reliquum est, ut etiam quod ad communem A utilitatem ac magisterium postea mystici exposuerunt, dicamus. Absolute dictum est. « Accipite, manducate, » stylo didascalico et hortatorio tanquam ad omnes homines, quos paterno affectu divi Patres cohortantur; ut infideles quidem ad fidem accedant, haud vi vel necessitate ducti, sed persuasione potius atque animi proposito, quæ reapse est cultus fideique lex. Postquam vero accesserimus, et sacro baptismate mundati fuerimus, sic demum digni simus solidiorem dogmatum alimoniam recipere. Ait enim magnus Basilius sacro baptismate nondum tinctis: « Mellis dulcedinem quomodo significem ignorantibus? *Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus* ²⁰. » Qui tamen jam crediderunt, et orthodoxi cætus membra sunt, B ne omnino indifferenter et sine probatione sumant. Dicit enim Apostolus: « Probet autem se ipsum unusquisque, et sic de pane illo edat, et de calice bibat ²¹. » Unumquemque autem hoc loco dicit fidelem. Qui ergo conscius est se esse indignum horum participatione, neque sumere audeat neque manducare. Idcirco dictioni « accipite » non est additum « omnes. » Id est, accipite, qui probata conscientia estis. In locutione autem « bibite omnes » lex fertur participantibus divinum corpus, mandans his dicensque: Nemo eorum qui ad sacram synaxim admittuntur, secum dicat, necessarium non esse de sanguine quoque bibere, sed omnes quotquot divinum corpus sumpsistis, de calice quoque divinum sanguinem bibite: ut hoc etiam ritu naturas duas in persona una Christi Dei nostri confiteamini; atque hunc, tanquam libertatis mundi pretium sponte collatum sumentes. postremo vos ipsi libertatem consequemini. Hoc autem in illius commemorationem facere admonemur. Et quidem locutio: « Quotiescunque manducabitis panem hunc et calicem bibetis, » demonstrat, debere hoc quotidie fieri ab iis qui possunt, ejusque pro nobis passionem glorificari, et usque ad secundum ejus gloriosum adventum concelebrari.

27. Et post recitatam precem ostendit episcopus res sanctas dicens: « Et fac ut panis hic sit ipsum pretiosum corpus Domini Dei ac Servatoris nostri Jesu Christi; quod autem est in hoc calice, sit ipse pretiosus sanguis Christi tui, immutans sancto Spiritu tuo, qui effusus fuit pro mundi vita. » Quæ

²⁰ Psal. xxxiii, 9. ²¹ I Cor. xi, 28.

(29) Proponit hic Græcus homo tanquam perempcionem Christi legem de communione sub utraque specie. Sed videsis apud theologos apologias plurimas pro communione sub unica specie ritu, quo utuntur Latini. Exstat quoque Allatii hæc de re disputatio pro Latinis; neque enim omnes Græci contradicunt.

(30) S. Petrus Damiani op. cit. n. 8: *Faciât unusquisque quod pium crediderit esse faciendum; hortor tamen omnibus diebus Dominicis esse su-*

κς. Λοιπον δε και τὸ εἰς κοινὴν ἁρτίων και διδασκαλίαν μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῶν μυστηρίων διατυπούμενον διηγητήσαν. Ἀπλῶς εἶρηται τὸ « λάβετε, φάγετε, » νόμος διδασκαλίας και παραίνεσις πρὸς πάντας ἀνθρώπους, πατριώτερον τούτους τῶν θείων Πατέρων παρακαλοῦντων, ἵνα οἱ μὲν ἀπίστοι τῇ πίστει προσέλθωσιν, ἐδ βία τιλὴ ἢ ἀνάγκη ἀγόμενοι, παιθοῖ δε μᾶλλον και προαιρέσει ψυχῆς, ὅσπερ δὴ νόμος λατρείας και πίστως· προσελθόντες δε, και διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος καθορθέντες, οὕτω καταξιοθώμεν δέξασθαι τῆς στεραῆς τῶν δογματῶν τροφῆς· λέγει γὰρ ὁ μέγας Βασίλειος τοῖς ἀμύτοις τοῦ θείου βαπτίσματος, « Γλυκύτητα μέλιτος πῶς ἀναγγεῖλω τοῖς ἀγνοοῦσι; Γεύσασθε και ἴδετε ὅτι χρηστός ὁ Κύριος. » Οἱ μόντοι ἤδη πιστεύσαντες, και τοῦ τῶν ὀρθοδόξων συστήματος μέρος τυγχάνοντες, μὴ πάντως ἀπλῶς ἀδοκιμάστως λαβῶσι· λέγει γὰρ ὁ Ἀπόστολος· « δοκιμαζέτω δε ἕκαστος ἑαυτὸν, και οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθίτω, και ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω. » Ἐκαστον δε ἐνταῦθα τὸν πιστὸν φησιν. Ὅς γοῦν σύνοιδεν ἑαυτὸν ἐνάξιον ὄντα τῆς τούτων μεταλήψεως, μήτε λαβεῖν τομῆσιν μήτε φαγεῖν· τούτου γὰρ ἕνεκεν ἀπέλειπον ἐν τῇ « λάβετε » τὸ, « πάντες· » τουτέστι, λάβετε οἱ δοκιμασμένοι τὴν συνείδασιν. Τὸ δε ἐν τῷ, « πίστε πάντες, » νόμος ἐστὶ τοῖς μετεληφόσι τοῦ θείου σώματος, παρακαλεούμενος τούτοις και λέγων· Μαδεις τῶν τοῦ θείου σώματος καταξιοθέντων μεταλαβεῖν εἶπει πρὸς ἑαυτὸν ὡς οὐκ ἀναγκαῖόν ἐστιν πιεῖν και ἀπὸ τοῦ αἵματος (29)· ἀλλὰ πάντες ὅσοι ἐκ τοῦ σώματος μεταλάβετε, και ἐκ τοῦ ἐν τῷ ποτηρίῳ θείου αἵματος πίστε· ἵνα και τούτω τὰς δύο φύσεις τοῦ ἐν μῆξ ὑποστάσει Χριστοῦ Θεοῦ ἡμῶν ὑπογράψητε· και ὡς τιμὴν τούτου ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ἐλευθερίας ἐκουσίως καταβληθεῖσαν δεχόμενοι, τελείως και αὐτοὶ τούξεσθε τῆς ἐλευθερίας. Τούτο δε ποιεῖν διὰ παντός εἰς τὴν ἐκείνου ἀνάμνησιν ἐπετραπήμεν· τὸ γὰρ « Ὅσακις ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τούτον, και τὸ ποτήριον τούτου πίνετε, » τούτο δηλοῖ, ὡς καθ' ἐκάστην ἡμέραν χρὴ τούτο τελείσθαι παρὰ τῶν δυναμένων (30), και τὰ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοῦ πάθη δοξάζειν, και ἀνυμνεῖν ἄχρι τῆς δευτέρας αὐτοῦ και ἐνδοξου παρουσίας.

κς. Και μετὰ τὴν ἐπαγομένην εὐχὴν ἀναδείκνυσιν ὁ ἀρχιερεὺς τὰ ἅγια, λέγων· Καὶ ποιήσων τὸν μὲν ἄρτον τούτον αὐτὸ τὸ τίμιον σῶμα τοῦ Κυρίου και Θεοῦ και Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· τὸ δε ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ αὐτὸ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν (31) τῷ Πνεύματί σου τῷ

mendum, si tamen mens non sit in affectu peccandi. Græci hodierni, ut audio, quater saltem in anno communicant.

(31) Concorditer Græci mutationis dogma confitentur, sed non omnes modum explicant. Critopulus cap. 9: Ἐστὶ γὰρ ἀληθῶς σῶμα Χριστοῦ ὁ ἱερουργούμενος ἄρτος, και τὸ ἐν τῷ ποτηρίῳ αἷμα Χριστοῦ ἀναμφιδόλως· ὁ δε τροπος τῆς τωκίτης μεταβολῆς ἀγνοστος και ἀνιρμάνευτος. *En tamen in alia Ecclesia Orientalis confessione Nectarii*

ἀγίῳ (32), τὸ ἔκχυθιν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. » A
 ἃ δὴ καὶ γινώσκωμεν καὶ πιστεύομεν, οὕτω μετα-
 ποιῆσθαι ὡς ἡ ἐπίκλησις ἔχει. Ἄλλ' ὁ μέγας Βασι-
 λειος ἀντι (33) τοῦ μεταβαλῶν τῷ Πνεύματι σου τῷ
 ἀγίῳ, τὸ ἔκχυθιν ὑπὲρ τοῦ κόσμου ζωῆς τέθεικε.
 Ταῦτα δὲ οὐκ ἔστιν ἀλλήλαις ἐνωσία· ὁ μὲν γὰρ τὴν
 ιδιότητα τοῦ ζωαρχικοῦ θηλῶν Πνεύματος, τοῦτο
 ἔγραψεν· ὁ δὲ οὐρανοφάντωρ τὸ ταυτὸν τῆς οὐσίας
 καὶ ἐνεργείας, πρὸς δὲ καὶ θελήσεως καὶ δυνάμεως
 τῆς Τριάδος παρίστησιν, ἀποδιδούς τὴν συνέργειαν
 τῆς μεταποιήσεως τῷ Πατρὶ· κεντυθεῖν συνιστάσας
 ἀμρότεροι τὸ, Ὅσα ὁ Πατὴρ ἐνεργεῖ, ταῦτα καὶ ὁ
 υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ ὅσα ὁ υἱὸς, ταῦτα
 καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Παράκλητος· καὶ ὅσα οὗτος, ταῦτα
 καὶ ὁ Πατὴρ καὶ Μονογενὴς. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἡ μετὰ
 τὴν ἀνάδειξιν τῶν θείων δόρων λεγομένη εὐχή, διπλῆν B
 φέρουσα καὶ αὐτὴ τὴν σημασίαν ἀπὸ τοῦ νοῦς
 τοῦ μεγάλου Βασιλείου καὶ τοῦ χρυσοῦ παντός τι-
 μιώτερον ἔχοντος στόμα, Ἰωάννου τοῦ πάνυ, τοῖς
 ζητοῦσι τὰ κάλλιστα καθορᾶται· ὁ μὲν γὰρ θεὸς
 Βασιλεὺς τὴν μνήμην τῶν ἁγίων οὕτω πῶς παραιο-
 ἀγει λέγων· Ἴν' εὐρωμεν ἕλεον καὶ χάριν μετὰ
 πάντων τῶν ἁγίων Πατέρων, προπατέρων, καὶ τῶν
 ἐξῆς πάντων δικαίων· ὁ δὲ χρυσορρήμων, ὡς γέ-
 γρακται, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν δικαιοῖ προσφέρεισθαι τὴν
 θυσίαν (34). Καὶ εἰκότως· οὐ γὰρ ὑπὲρ ἁμαρτολῶν
 μόνον τὸ αἷμα ἐξέχευε ὁ Ποιμὴν ὁ καλὸς, καὶ θυσία
 τῷ Πατρὶ εἰς καταλλαγὴν τούτων γέγονεν, ἀλλ'
 ἤδη καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν δικαίων· οὐ γὰρ ἔστιν,
 οὐκ ἔστιν ὅς ζῆσται καὶ οὐκ ἁμαρτήσῃ, σὺ δ' ἂν εἰ C
 μία ἡμέρα ἢ ζωὴ αὐτοῦ ἢ· ἐκεῖ δὲ ὑπεύθυνοι πάν-
 τες, ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν· ὅτι καὶ οἱ πρὸ τοῦ
 σταυροῦ πάντες ἐκ τῆς τοῦ πρωτοπλάστου παραβύ-
 σεως καὶ τῶν προσγινομένων ἄλλων κακῶν ὑπεύ-
 θηνοι ἐτυγχῶσιν, καὶ δέσμοι τῷ θανάτῳ. Ἄλλ'
 οὐδὲ νόμος Μωϋσείως τινὰ τούτων ἐτελείωσεν. Εἰς
 οὖν τότε ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν. Τὸν αὐτὸν δὲ θάνα-
 τον καὶ τὴν ἀνάστασιν ὁμολογοῦμεν ὄραν διὰ τῶν
 μυστηρίων· πάντα δὴλον καὶ νῦν πληροῦται τοῖς
 κατ' ἀξίαν προσφέρουσιν, ὅσα τοῦ τότε καιροῦ.
 xθ'. Καὶ μὴ τις λέγῃτω, Πῶς ἂν αὐτοῖς ἀρχιερεῦ-
 σιν ἐνὸν ὑπὲρ τοιούτων μεσιτεύειν ἁγίων (35); Μά-

Hierosolymorum patriarchæ, ubi de hoc sacra-
 mento agitur (p. 167) ita affirmatur: Μετὰ τὰ ῥή-
 ματα ταῦτα ἡ μεταποιήσις (transubstantiatio) πα-
 ρευθὺς γίνεται· καὶ ἀλλάσσει ὁ ἄρτος εἰς τὸ ἀληθι-
 νὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ etc. Denique tertia Orienta-
 lis Ecclesiæ confessio seu apologia, auctore
 Gabriele metropolita Philadelphensi, p. 4 (et
 sæpe alibi) ed. Paris. utitur pariter vocabulo
transubstantiationis: Κατὰ μεταποιήσιν, ὅταν τὴν
 ἰδίαν ἀποβαλλῆ ἅπασαν οὐσίαν τῆς ψωμότητος,
 καὶ εἰς σαρκα καὶ αἷμα Χριστοῦ μεταποιήσῃ,
 Sed de hac re præclare diuque Richardus Simo-
 ninus in notis uberioribus ab Gabriele. Cæterum
 quod ait Anglicanus Cavæus art. *Innocentius III*
ab hoc papa monstruosum transubstantiationis
figmentum inter fidei articulos fuisse repositum,
 nunc videmus in citato Petri Damiani (qui sæculo
 ferme ac dimidio senior est) n. 7, et 14, vocabula
transubstantiatio, et transubstantiare. Recole dicta
 hoc nostro volumine p. 449. (*supra* col. 419.)

utique agnoscimus et credimus, ita transmutaris,
 ceu invocatio habet. Sed magnus Basilius loco illius
 μεταβαλῶν Spiritu sancto tuo, posuit: qui effusus
 est pro mundi vita. Hæc autem inter se non dis-
 crepant; ille enim (Chrysostomus) proprietatem
 vivifici Spiritus indicans scripsit; delloquus autem
 (Basilius) unam eandemque essentiam et opera-
 tionem, nec et voluntatem ac virtutem Trini-
 tatis demonstrat; cooperationem transmutationis
 Patri regerens. Indeque uterque comprobat, quæ-
 cunque Pater operatur, illa eadem et Filium et
 Spiritum sanctum operari: et quæcunque Filius,
 eadem et Patrem et Paracletum: et quæcunque
 Paracletus, eadem et Patrem et Unigenitum. Deinde
 oratio post divinorum donorum ostensionem dici
 solita, quæ et ipsa duplicem habet significatum,
 nempe et illum juxta mentem magni Basilius, et
 alium magni Joannis pretiosius omni auro os ha-
 bentis; ut curiose scrutantibus egregie apparebit.
 Nam divus Basilius sanctorum memoriam ita in-
 ducit dicens: Ut inveniamus misericordiam et
 gratiam cum sanctis Patribus, patriarchis, et cun-
 ctis deinceps justis. Chrysostomus autem, ut ibi
 scriptum est, etiam pro ipsis æquum judicat offerri
 sacrificium. Et merito; neque enim pro peccato-
 ribus tantum sanguinem fudit Pastor bonus, et
 hostiam se Patri ob horum reconciliationem obtu-
 lit, sed pro ipsis quoque justis. Non enim est, non,
 inquam, est, qui vivet, et non peccabit, etiamsi
 unius diei vita ejus fuerit: ideo ergo quia omnes
 obnoxii, pro omnibus mortuus est. Nam et illi qui
 ante crucem exstiterunt omnes, ob protoplasti
 transgressionem, et supervenientia alia peccata,
 obnoxii erant, et morti dediti. Sed neque lex
 Moysis quemquam horum justificavit. Unus tunc
 igitur pro omnibus mortuus est. Eandem porro
 mortem ac resurrectionem confitemur contemplari
 in mysteriis, atque omnia nunc perinde compleri
 exploratum est ab iis qui digne offerunt, prout
 illo tempore actum fuit.

28. Nec quisquam dicat: Quomodo ipsis epi-
 scopis licet pro talibus sanctis intercedere? Enim-

(32) Hunc quoque locum citat ex ms. Allatius
De purgatorio, p. 108.

(33) Ita codices ἀντι, cujus loco mihi videretur
 scribendum πρό, ante. Etenim in editionibus certe
 missæ sancti Basilius non desunt verba μεταβα-
 λῶν etc., sed postponuntur. At noster Theodorus
 aliter se legisse demonstrat, id est omisso τῷ
 Πνεύματι τῷ ἁγίῳ quandoquidem mox conversio-
 nis miraculum Patri tribuit. Judicent eruditi.

(34) Hic in cod. 430, f. 142, b, nec non in
 codice 856, f. 335, b, desideratur nonnullorum
 versuum comma; quod cum casu comperissem
 recitari ex ms. ab Allatio contra *Creygtonum* p. 519,
 recurri ego ad meos codices, idque reapse inveni
 in solo codice 632 f. 9, b.

(35) Quod attinet ad preces, quasi pro sanctis,
 in liturgia præsertim Chrysostomi scriptas, audia-
 tur Augustinus mentis Ecclesiæ legitimus explanator
 in Joan. tract. LXXXIV, 1: *Ideo quippe ad*
ipsam mensam non sic martyres commemoramus,

vero, inquam, quoniam digni facti sunt, ut magni pontificis personam gerant, id fieri potest. Nam et alioquin isti, quæ quidem ex persona propria dicunt vel agunt in divina liturgia, velut accepta ab hominibus auctoritate; ut episcopi facitatem videntur; illa tamen quæ supra hominis conditionem exhibent, velut hymnos cherubicos ac seraphicos et alia omnia, utique hæc præter ipsorum dignitatem, tum elata tum submissa voce pronuntiari ab eis constat, sicut magnus quoque Dionysius manifestius nobis sistit. Is enim nostram hanc divinam liturgiam ad imitationem fieri cœlestium potestatum, et ordinum illorum, quorum figuram gerunt sacri ministri, alii quidem primam sortiti stationem et ordinem, alii secundum, et sic reliquos. Et diaconum quidem appellat expiantem; sacerdotem, illuminantem; episcopum, perficientem. Cum itaque verba audies: « Adhuc offerimus tibrationalem cultum hunc, et aliorum sanctorum nomina mystice submissa voce insurrantem episcopum; et mox clara voce clamantem: » Præcipue sanctissimæ, immaculatæ, et præ cæteris benedictæ Domine nostræ Deiparæ, » qualem quantumque tu hæc dicentem esse arbitraris? Mihi certe hæc ex Domini persona videtur pronuntiare. Namque alia inprece dicit: « Tu enim es qui offers et offeris et excipis et das. » Sic ergo demonstratur, ipsum solum carere peccato theanthropum Dominum, et pro omnibus simpliciter satisfacisse; et illa ejus temporis acta, passionem, inquam, sepulturam, resurrectionem, nunc per symbola a credentibus recte omnia perfici. Atque idem pari modo a deiloquis magistris confiteri statutum fuit.

29. Simplicem autem rei intelligentiam nos docet illa post recitatam hanc orationem exclamatio, quæ tum etiam a magno Basilio, tum etiam a Chrysostomo dicitur. Quomodo enim concordabit dictum: « Ut inveniamus misericordiam et gratiam, » præcipue cum, « sanctissima immaculata? » in quo et aliud prorsus significat deiloquus: nempe quoniam omnes justi in dextra judicis parte constituri sunt, ibique et ipsa theanthropi Domini Mater, et uniuscujusque gradus et statio distinctus erit; nihilominus, tanquam in una omnes partes siti fuerimus, rogat sacerdos ut illorum statione digni habeamur, qui sine peccato videlicet Christo placuerunt; non autem cum sinistris et damnatis connumeremur. Sed longe est melius hæc intelligi tanquam a Christo dicta et acta. Est enim Filius et Verbum, sine immolatione immolatus, agnus et victima idem et pontifex in æternum. Ipse ergo orat pro nobis Patrem suum. Reapse dum dicit sacerdos: « Accipite, manducate, hoc est corpus meum; » nonne hoc tanquam ab ipso Christo dicitur? Sic ergo tripliciter intelliguntur ab episcopo dicta in divina mystagogia; alia quidem ut a mediatore quemadmodum alios qui in pace requiescunt, ut etiam pro eis oremus, sed magis ut ipsi pro nobis,

λιστα μὲν οὖν τοῖς ἀξίοις, ὡς τὸ τοῦ μεγάλου ἁρχιερέως φέρουσι πρόσωπον, οὐκ ἀδύνατον· καὶ ἄλλως δ' οὗτοι τὰ μὲν τῶν παρ' αὐτοῖς λεγομένων ἢ πραττομένων ἐν τῇ θεῖᾳ ἱερωσίᾳ ὡς ἐξ ἀνθρώπου λαμβανόμενοι ἁρχιερεῖς ποιεῖν φαίνονται· τὰ δὲ ὑπὲρ ἀνθρώπου πεφυκότα προσφέρουσι, τοὺς χερουδικούς καὶ σεραφικούς ὕμνους, καὶ τὰλλα πάντα ὅσα ὑπὲρ τῶν ἑαυτῶν ἀξίαν ἐκφωνοῦντες ἢ καθ' ἑαυτοὺς ἐπιόντες δείκνυνται· καθὰ καὶ ὁ μέγας Διονύσιος ἀριθλοτέρων παρίστασιν (36)· ἑκαίνοσ γὰρ τὴν παρούσαν θεῖαν λειτουργίαν κατὰ μίμησιν φησὶ τελείσθαι τῶν ἑκουακτίων δυνάμεων, καὶ τῶν ταγματῶν ἑκείνων, ὧν τύπου φέρουσιν οἱ λειτουργοῦντες, οἱ μὲν τῆς πρώτης λαχόντες στάσεως καὶ τάξεως, οἱ δὲ τῆς δευτέρας, καὶ τῶν ἐξῆς. Καὶ τὸν μὲν διάκονον καθαροτικὸν ὀνομάζει, τὸν δὲ ἱερέα φωτιστικὸν, τὸν δὲ ἁρχιερέα τελειοτικὸν. Ὅταν δ' ἀκούσης τὸ, Ἐτι προσφερόμεν σοι τὴν λογικὴν λατρίαν ταύτην, καὶ τῶν μὲν ἄλλων ἀγίων τὰς κλήσεις μυστικῶς ὑπομνηρίζοντα τὸν ἁρχιερέα, ἐκφωνοῦντα δὲ τρανότερον τὸ, « Ἐξαιρέτως τῆς παναγίας ἀχράντου ὑπερευλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, » ποταπὸν εἶνοι οἷη τὸν τοῦτο λέγοντα; Ἐμοὶ δοκεῖ ὡς ἐκ προσώπου τοῦτο λέγεσθαι τοῦ Κυρίου· λέγει γὰρ ἐν ἑτέρᾳ εὐχῇ· « Σὺ γὰρ εἰς προσφῆρον καὶ προσφερόμενος, ὁ προσδεχόμενος καὶ διαδισόμενος· » ἐν' οὖν δευτέρᾳ ὅτι μόνος αὐτὸς ἐκτὸς ἀμαρτίας ὁ θεάνθρωπος Κύριος, καὶ ὅτι ὑπὲρ πάντων ἑαυτὸν ἀπλῶς δέδωκε, καὶ ὅτι ὅσα τότε, τὸ πάθος, ἡ ταφή, καὶ ἡ ἀνάστασις ἐργάσατο ταῦτα πάντα καὶ νῦν διὰ τῶν συμβόλων τοῖς πιστεύουσι κἀπορθοῦται· καὶ ταλτὸ τοῖς θεηγόροις καὶ διδασκαλοῖς τοιοῦτρόπως τελείσθαι τεθέσπισται.

κθ'. Εἰς τὴν ἀπλῆν δὲ εἶνοιαν ἡμᾶς ἀνάγει ἡ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς τοιαύτης εὐχῆς ἐκφώνησις οὕτως εἰρημένης καὶ παρὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ὡς καὶ παρὰ τοῦ Χρυσοστόμου· πῶς γὰρ ἀσυνταχθεὶ τὸ εἰρημένον, « Ἴνα εὐρωμεν ἔλεος καὶ χάρις, » μετὰ τοῦ, « ἐξαιρέτως τῆς παναγίας ἀχράντου; » ὁ πάντως τάχα καὶ ἄλλο ὁ θεοφάντωρ ὑποσημαίνει· ὡς ἐπεὶ πάντες οἱ δίκαιοι ἐν τοῖς δεξιόις τοῦ κριτοῦ μέρεσι μέλλουσιν ἵστασθαι, πρὸς δὲ καὶ αὐτὴ ἡ τεκούσα τον θεάνθρωπον Κύριον, καὶ ἡ τάξις, καὶ ἡ στάσις ἐκάστου ὑποδιήρηται· ἀλλ' ὁμως ὡς ἐν μέρει ὄντας ἀπαντας, αἰτεῖ τοῦ μέρους τῆς στάσεως αὐτῶν καταξιοθῆναι ἡμᾶς τῶν ἀμέμπτως δηλαδὴ εὐαρεστησάντων αὐτῶ, ἀλλὰ μὴ τοῖς ἐριστεροῖς καὶ καταδικασμένοις. Κυριώτερον δὲ τοῦτο νοεῖν, ὡς παρὰ τοῦ Χριστοῦ λέγονται τε ταῦτα καὶ πράττονται· Υἱὸς γὰρ καὶ Λόγος τὸ ἀθύτως θυόμενον, καὶ ἀμνὸς καὶ θῦμα ὁ αὐτὸς καὶ ἁρχιερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα. Αὐτὸς οὖν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Πατρὶ αὐτοῦ. Αὐτὸ δὲ τὸ λέγειν τὸν ἱερέα, « Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μού ἐστιν τὸ σῶμα, » οὐχ ὡς παρ' αὐτοῦ λέγεται τοῦ Χριστοῦ; Οὕτως οὖν τριχῶς νοεῖται τὰ παρὰ τοῦ ἁρχιερέως λεγόμενα ἐπὶ τῇ θεῖᾳ μυστικῇ εὐχῇ.

(36) De ecclesiastica hierarchia, cap. 5.

γωγία· τὰ μὲν ὡς παρὰ μαστέου ἐξ ἑωθρίων, καὶ Ἀ
προχειριζομένου τῷ Πατρὶ, τὰ δὲ κατὰ μίμησιν τῶν
ἐπουρανίων δυνάμεων· τὰ δὲ, ὡς παρ' αὐτοῦ τοῦ
Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν. Τίνος δὲ ἔνεκεν συνήψαν
τοὺς τῆς Παλαιᾶς πάντας ἁγίους καὶ τοὺς τῆς Νέας
Διαθήκης; Πρῶτον μὲν διὰ τὰ προειρημένα πάντα.
ἔπειτα δεικνύντες ὅτι εἰς Θεὸς ἔστι κάκεινων καὶ
τούτων, ὁ τὸ παρὸν τοῦτο μυστήριον εὐδοκῆσας τε-
λέσαι πρὸ τῶν αἰώνων· καὶ ὅτι πάντες τῷ μῶλωπι
αὐτοῦ ἰάθημεν, καὶ ὅτι ὑπὲρ πάντων ἐχύθη τὸ αἷμα
αὐτοῦ.

λ'. Ἐἶτα τοῦ διακόνου τὰ δίπτυχα ὑποψιθυρίζου-
τος τῶν κοιμηθέντων, ὁ ἀρχιερεὺς πάλιν ἀρχὴν
ποιεῖται τῶν τῆς Νέας Διαθήκης ἁγίων, τὸν Πρόδρο-
μον Ἰωάννην ταύτη προτιθεὶς· ὥσπερ οἱ εὐαγγελιστῆ
B οὗτοι τούτῳ τῇ ἐπιδημίᾳ τοῦ Σωτῆρος προῦθησαν,
οἷα πρῶτον ἀγγεῖλον καὶ κήρυκα τῆς παρουσίας
Χριστοῦ· καὶ ὡς ἐπικυροῦντες τὸν τοῦ Χριστοῦ
λόγον, « Μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐκ ἐγγήγε-
ται τούτου. » εἶτα τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς ἁγίους,
ὧν τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν. Διὰ τί δὲ Διαθήκην
λέγομεν αὐτά; Ἐπειδὴ ὁ τύπος ταύτης ἢ δοθεῖσα
νομοθεσία τῷ Μωϋσῆϊ, καὶ αὐτῇ ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυ-
ρίου προχαράγματα ταύτης ἐτύγχανον, ἅτινα παρὰ
τοῦ νομοδότου Διαθήκη ἐκλήθησαν. Εἰ οὖν ὁ τύπος
Διαθήκη, πολλῶ μᾶλλον ἢ φανερωθεῖσα ἀλήθεια.
Εἶχεν οὖν ἐκείνη πρῶτον σκηνή, κατὰ τὸν θεῖον
Παῦλον, δικαιοματά λατρίας, καὶ ἄλλα τῶν
μυστηρίων θαυμασίων μαρτύρια· εἶχε δὲ καὶ ἐντο-
λάς Θεοῦ καὶ προσταγήματα καὶ ἐπαγγελίας τοῖς
C ταῦτα φυλάττουσι· περὶ ὧν ὁ νομοθέτης ὄρον
ἔπραξε λέγων, ἀκούετε μὲν αὐτοῦ καὶ τῶν δοθέντων
προσταγμάτων, ἄρχις ἂν ἔλθῃ ἢ ἀποκίται, καθὼς
φησιν Ἰακώβ· αὐτὸς δὲ Μωϋσῆς οὕτωςι κατὰ ῥῆμα
διέξεισι· « Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὡς
ἐμὲ αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα ὅσα ἂν εἴπῃ
ὑμῖν. »

λα'. Τοῦ προφητευθέντος τοίνυν ὑπ' ἐκείνων,
τοῦ τε Ἰακώβ καὶ τοῦ Μωϋσῆως, πρὸς δὲ καὶ τῶν
μετὰ ταῦτα θεοπνευστῶν προφητῶν. ἐηλυθότος
καὶ πληρώσαντος τὰ ἐλλείποντα τοῖς παλαιοῖς νό-
μοις, καθὼς αὐτὸς ἔφη, « Οὐκ ἔλθον καταλύσαι
τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι. » πεπλήρωκε δὲ, ἅτε δὴ
τὰς ρίζας καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν ἀμαρτημάτων ἀποτε-
μῶν· ὧν φυλαττομένων, οὐδεὶς πρὸς ἀμαρτίας
D τῆλος χωρήσει ποτὶ· τοῦ γὰρ παλαιοῦ νόμου
λέγοντος, « Οὐ φονεύσεις, » ὁ τούτου τε καὶ τῆς νέας
δοτῆρ Χριστὸς, « Οὐδὲ ὀργισθήσῃ, » προσέθετο. « Οὐ
μοιχεύσεις, » ἐκείνος οὗτος, « Οὐδὲ ἐπιθυμήσεις »
ὅσα ἐξῆς τῶν θείων Πατέρων μᾶλλον ἔστιν ἀκούειν.
Ἐν αἵματι ἢ προτέρα ἐγκεκαίμισται Διαθήκη· καὶ
αὕτη ὁμοίως τοῦ ἀμολύντου Ἄμνου βεβαιωθεῖσα
οἷα τις Διαθήκη ἐν Ἐρυθρῷ τινι βασιλικῆς βαφῆς,
χειρὸς γράμματι δι' ὅλου τοῦ ὕφους σσημασμένη,
ἀρρηκτος καὶ ἠδιάπτωτος διαμένει τῇ Ἐκκλησίᾳ·
καίτοι πολλὰς ἐπαναστάσεις ἐχθρῶν ὑποστάσα, ἄλλα
καὶ πυλῶν ἄθου ἰσχυροτέρα δέδεικται τῇ δυνάμει

inter homines, et Patri exhibita : alia ad imitatio-
nem celestium potestatum ; alia denique ab ipso
Christo Deo nostro. Cur vero globatim omnes tum
Veteris tum Novi Testamenti sanctos memorarunt?
Primo, ob ea omnia quæ diximus ; deinde, ut de-
monstrarent unum esse tum horum tum illorum
Deum, cui ut præsens mysterium conferret, ante
sæcula placuit. Deinde quia omnes livore ejus sa-
nati fuimus, et quia pro omnibus sanguis ejus
effusus fuit.

30. Postea diacono defunctorum diptycha sub-
missa voce recitante, episcopus rursus incipit Novi
Testamenti sanctorum commemorationem, præpo-
sita in hac Præcursore Joanne, sicut evangelistæ
hunc adventui Servatoris præposuerunt, ceu pri-
mum Christi adventantis nuntium et prædicatorem ;
et Christi verba quasi confirmantes ; quod major hoc
inter natos mulierum non surrexerit. Deinde ponun-
tur apostoli et sancti, quorum memoriam agimus.
Cur autem hæc Testamentum appellamus ? Quia
nostri hujus figura fuit, data a Moyse legislatio ; et
ipsum testimonii tabernaculum, delineatio quædam
hujus prævia erat. quæ a legis datore dicta est Testa-
mentum. Si ergo figura est testamentum, multo
magis veritas quæ apparuit. Habuit ergo Testamen-
tum illud tabernaculum, juxta divum Paulum ²² jus-
tificationes cultus et alla mysteriorum mirabilium
testimonia. Habuit etiam præcepta Dei et mandata,
et promissiones hæc observantibus ; de quibus le-
gislator decretum edidit dicens obaudiendum esse
ipsi datisque præceptis, donec ille veniret cui re-
positum est, ut ait Jacob. Ipse vero Moyses sic ad
litteram locutus est : Prophetam vobis suscitabit Do-
minus, tanquam me : illum 'audietis in omnibus
quæ vobis loquetur ²³.

31. Ergo ille ab eis prædictus, a Jacobo nimirum
et Moyse, aliisque postea inspiratis a Deo prophetis,
venit complevitque quæ priscis legibus deerant,
sicut ipse dixit : « Non veni solvere legem, sed ad-
implere ²⁴. » Et re sancte vera adimplevit, dum ra-
dices originesque peccatorum amputavit : cui si
mos geratur, nemo unquam peccatum consumma-
bit. Nam vetere lege dicente : « Non occides, » da-
tor illius ac novæ Christus, « Non irasceris, » adjun-
xit. Illa, « Non adulterabis ; » hic Non concupisces
²⁵ ; » et quæcunque alia a sanctis præcipue Patribus
discenda sunt. Et prius quidem Testamentum san-
guine dedicatum fuit ; et nostrum hoc similiter
immaculati Agni sanguine firmatum quasi testa-
mentum in Erythræo quodam regis tincturæ, ma-
nuali scriptura per totum contextum signatum,
infragile et non caducum manet Ecclesiæ, multas
ea licet inimicorum aggressiones pertulerit ; firmior-
que portis inferi apparuit, virtute illius qui hanc
in cordibus fidelium impressit. Dicit enim ipse

²² Hebr. ix, 1. ²³ Deut. xviii, 15. ²⁴ Math. v, 17. ²⁵ Exod. xx, 13-17 ; Matth. v, 21 seqq.

propheta ore: «Eces dies veniant, et statuat
foedus, non secundum foedus quod statui cum
patribus vestris²⁶; sed dabo leges meas in corda
ipsorum, et cognoscent me cuncti a parvo ad
maximum, et erunt omnes docibiles Dei²⁷. » Pro-
pterea nihil scriptum reliquit Christus, sed verba-
tim doctrinam atque mandata, id est legem no-
stram, dedit; et per practicam traditionem, my-
sterium. Insuper promisit dicens: «Cum venerit
Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, ille
vos docebit omnia, et in mentem revocabit quæ
vobis dixi, et alia annuntiabit, quæ nondum au-
dire et ferre valeatis²⁸. » Factum vero id est, cum
advenit Paracletus.

ἐκούειν ἢ βαστάζειν οὐ δύνασθε ἄρτι. » Γέγονε διόπερ ὑπέσχετο, τοῦ Παρακλήτου ἐλθόντος.

32. Tunc apostoli exstiterunt episcopi; et divino B
qui in ipsis inhabitabat, sub ignearum linguarum
specie, Spiritu erudiente eos quæ oportebat, et
unicuique gentem suam assignante, cujus eosdem
linguam docebat, divinas mysteriorum preces et
sacra officia, prout gens quæque pati poterat,
et temporum adjuncta ferebant, et persequentium
insidiæ, sic peragebant. Et precibus quidem ac
proclamationibus fortasse inter se differebant; sed
tamen traditorum mysteriorum forma ea prorsus
fuit quam Dominus noster Jesus Christus tradidit.
Post deiloquos autem apostolos, nonnulli sancto-
rum Patrum, peculiariter singuli, preces faciebant
et proclamationes, et absolutæ liturgiæ officia; vel-
uti sanctus illustris Epiphanius, et magnus Basilius,
et divus Chrysostomus. Cuncti autem ex vivifici
fontis Paraclæti fluentis hauserunt dogmata, quæ
orthodoxorum Ecclesia, ceu ab ipso Christo dicta
et facta recepit: et nunc præ cæteris divina
liturgia magni Basilii, nec non divi Chrysostomi
in more est, cum illa præsanctificatorum, quam
nonnulli Jacobi esse dicunt, qui frater Domini ap-
pellatus fuit; alii Petri apostoli ac summatis; C
alii aliorum.

μὲν Ἰακώβου εἶναι φασὶ τοῦ ὀνομασθέντος ἀδελφοῦ
Κυρίου, ἕτεροι δὲ Πέτρου τοῦ ἀποστόλου καὶ κορυ-

33. Post prædictorum apostolorum sanctorum-
que commemorationem, nomina nuntiantur de-
functorum, quorum fit mentio, nec non illorum
pro quibus fiunt oblationes; mox sacerdotum ac
regum et omnium simul. Atque hi magistri li-
turgiæ, volentes Deo similem esse episcopum, pro
inimicis quoque ab eo preces fundi, æquum cen-
sent: talem enim esse oportet episcopum, inter
Deum videlicet et homines mediatorem. Deinde
elata voce: Memento in primis, Domine, archi-
episcopi nostri; quibus verbis odedientia ostendi-

²⁶ Jerem. xxxi, 31. ²⁷ Isa lvi, 12 ²⁸ Joan. xv, 26.

(37) Animadvertite auctoris nostri opinionem, quod unusquisque apostolus doctus fuerit divinitus linguam nominatim gentis ejus, cui peculiariter destinandus foret.

(38) Ita etiam sanctus Sophronius apud nos *Spicil. Rom.* t. IV. p. 31.

A τοῦ ταύτων ταῖς ψυχαῖς τῶν πιστῶν ἐγγράφοντας· λέγει γὰρ διὰ τοῦ προφήτου· « Ἴδου ἡμέραι ἔρχον-
ται, καὶ διαθήσομαι ὑμῖν διαθήκην, οὗ κατὰ τὴν
διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς πατράσι ὑμῶν, ἀλλ'
ἴσομαι διδοῦς νόμους μου εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν·
καὶ εἰδήσουσι με πάντες ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου
αὐτῶν· καὶ ἴσονται πάντες διδακτοὶ Θεοῦ. » διὰ
τοῦτο οὐδὲν ἐγγράφως κατέλιπον ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ
διὰ λόγων μὲν τὰ διδάγματα καὶ τὰς ἐντολάς τὸν
καθ' ἡμᾶς νόμον ἐπέταξεν· διὰ δὲ παραδόσεως
πρακτικῆς τὸ μυστήριον. Ἐπὶ δὲ ὑπέσχετο λέγων·
« Ὅταν ἔλθῃ ὁ Παρακλήτος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν
παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος διδάξει ὑμᾶς καὶ ὑπομνή-
σει πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν· καὶ τὰλλα ἀναγγελεῖ, ὅσα

λβ'. Τότε δὲ· καὶ ἀρχιερεῖς οἱ ἀπόστολοι ἐχρημά-
τισαν, καὶ τοῦ ἐν εἶδει πυρίνων γλωσσῶν ἐνοικῆ-
σαντος ἐν αὐτοῖς Θεοῦ Πνεύματος, διδάσκοντος αὐ-
τοὺς οἷα δεῖ, καὶ προχειρισμένου ἕκαστον αὐτῶν
ἐν τῷ ἔθνει, οὗ τὴν διάλεκτον λαλεῖν τούτους ἴσο-
φισι (37), εὐχὰς (38) μυστηρίων θείας καὶ ἱερουρ-
γίας καταλλήλους τῇ καρτερία τοῦ ἔθνους, καὶ τοῖς
καιροῖς τῶν περιστάσεων, καὶ ταῖς ἐνέδραις τῶν
διωκόντων, ποιοῦν. Καὶ ἐν μὲν ταῖς εὐχαῖς καὶ
ταῖς ἐκφωνήσεσιν, ἴσως διεφέρον ἄλλήλων· ὁ δὲ γε
τύπος (39) τῆς παραδόσεως τῶν μυστηρίων, καθὰ
καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τούτου παρέ-
δωκε. Μετὰ δὲ τοὺς θεηγόρους ἀποστόλους τινὲς
τῶν ἁγίων Πατέρων ἰδιαζόντως ἕκαστος καὶ εὐχὰς C
ἐποιοῦντο, καὶ ἐκφωνήσεις, καὶ ἀπηρτισμένης ἱε-
ρουργίας ἀκολουθίαν (40) ὡς ὁ ἐν ἁγίοις ἐπιφανὴς
Ἐπιφάνιος, καὶ ὁ μέγας Βασιλεῖος, καὶ ὁ θεῖος
Χρυσόστομος. Πάντες δ' ὁμοῦ ἐκ τῶν ναμάτων τῆς
ζωαρρύτου πηγῆς τοῦ Παρακλήτου ἔρυσσαντο τὰ
δόγματα· ἅπερ ἡ τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησία ὡς
παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λαχθέντα τε καὶ πραχθέντα
ἐδέξατο· καὶ νῦν πρὸ τῶν ἄλλων ἡ θεία λειτουργία
τοῦ μεγάλου Βασιλείου καὶ τοῦ Θεοῦ Χρυσόστομου
κρατεῖ μετὰ γε τῆς τῶν προηγουμένων, ἣν τινες
Κυρίου, ἕτεροι δὲ Πέτρου τοῦ ἀποστόλου καὶ κορυ-

λδ'. Μετὰ δὲ τὴν μνήμην τῶν προσηρημένων ἀπο-
στόλων καὶ ἁγίων καὶ ὁ κατάλογος γίνεται τῶν μνη-
μονευμένων νεκρῶν, καὶ ὑπὲρ ὧν αἱ προσφοραὶ·
εἶτα ἱερέων καὶ βασιλέων καὶ πάντων ὁμοῦ. Οὗτοι
δὲ σπεύδοντες ἐξομοιοῦσθαι τῷ Θεῷ τὸν ἀρχιερέα,
καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν εὐχεσθαι δικαιούσι· τοιούτου
γὰρ εἶναι δεῖ τὸν ἀρχιερέα, μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀν-
θρώπων. Εἶτα ἡ ἐκφωνήσις (41)· Ἐν πρώτῃς μνή-
σθητι, Κύριε, τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν· ἅψ' ἧς
δείκνυται ὑποταγὴ ἢ πρὸς τὸ ὑπερέχον· καὶ ὅτι
τούτου μνημονευομένου ἀρχιερέως κοινωνός ἐστι καὶ

(39) Citat hunc locum ex ms. Allatius *Contra Holtingerum* p. 14.

(40) Deest mendose apud prædictum Allatium vocabulum ἀκολουθίαν.

(41) Laudat hinc particulam ex ms. idem Alla-
tius in opere *De consensu*, col. 1185

ὁ προσφέρων τῆς πίστεως, καὶ τῆς παραδόσεως τῶν μυστηρίων διαδόχος, Ἄλλ' οὐχὶ καινὸς τις μύστης ἢ εὐρετὴς των παρ' αὐτοῦ προσφερομένων συμβόλων. Μετὰ δὲ τὰς ταυτάς ἐκφωνήσεις τῆ διπτυχα τῶν ζώντων, οἷον ἀρχιερίων βασιλείων, καὶ λοιπῶν, ἐκφωνοῦντας τοῦτο τοῦ διακόνου, λέγονται· καὶ ὁ ἀρχιερεὺς εἰρήνην πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις ἐπέυχεται καὶ τὴν τῶν αὐτῶν πλημμελημάτων συγχώρησιν ἱξαιταί· καὶ εὐχὴν καὶ ἕτερα οὐχὶ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ λαοῦ· εἶτα μετὰ τὴν ἐκφωνησιν ἀναγνώσεται παρὰ ναυτῶν τοῦ λαοῦ ἢ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν προδιδαχθεῖσα εὐχὴ. « Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. »

18. Αὕτη δὲ καὶ δεῖ ἕτερα μὲν πολλὰ καὶ ἀναγκαῖα τεύχονται ἐν ταῦθα λέγεσθαι ἅπιο μόνους τοῖς δυναμένοις ἀνακαλύπτειν μυστήρια Θεοῦ εἰσι γινώριμα· ὅσον δὲ εἰς τὸν ἡμέτερον ἦκει νοῦν, διὰ τὸ εἶναι καὶ ταύτην συνημμένην τῇ κυριωτέρα ἱεροτελεστία, ὡς παντὸς περιεκτικὴ καὶ ἵνα μὴ ἔχωσιν χώραν τινὲς λέγειν ὅτι ταύτην τὴν εὐχὴν μόνην ἐκίλευσεν ὁ Χριστὸς λέγειν ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἄλλο τι, ὡς περ λέγουσι καὶ οἱ λεγόμενοι Εὐχίται αιρετικοί, οὓς καὶ Μεσσαλιανούς καὶ Φουνδαίτας κατονομάζουσιν· οὗτοι γὰρ διεπίστανται, ὅτι, κἄν μυριάκις εἴπει ταύτην, πάλιν αὐτὴν χρὴ λέγειν, καὶ ἄλλο τι μὴ προστιθέναι, βλατολογίαν δὴθεν τοὺς λοιποὺς ἡμῶν καὶ τὰς ἐξομολογήσεις ἀφρόνως κατονομάζοντες τοῦ Χριστοῦ γὰρ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις· ἅπαντες, οὕτω κἄν τῇ εὐχῇ τύπου καὶ εἶδος τῶν αἰτημάτων ἱφαίνοντος καὶ διδάσκοντος, πῶς δεῖ ὑπὲρ ὧν χρὴ προσεύχεσθαι, καὶ διὰ τῶν τῆς προσευχῆς ῥημάτων ταύτης τὴν αἴτησιν τῶν ρθειρομένων καὶ τῶν προσκαίρων ἀπαγορεύοντος, μόνον δὲ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, εἴτ' οὖν τὴν οὐσίαν τοῦ σώματος συγκατατόντα καὶ συνέχοντα, πρὸς τὸ μὴ παντελεῖ λιμῶ διαφθεῖρεσθαι πρὸς δε, καὶ τὸ μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμὸν, ἐντεθεν αἰτεῖν συγχωρησάτος, τὰ δ' ἄλλα πάντα πνευματικὰ, καὶ τῶ ἐκείθω αἰῶνι πρίποντα, καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα, καὶ τὸν ἡμοθετοῦντος πάσιν.

19. Αὐτοὶ οὗτοι οἱ θεοκατάρτοι Εὐχίται, οἱ καὶ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦδε τοῦ παντὸς κόσμου τῷ πονηρῷ νέμοντες ἀλογίστως, ὡ τῆς ἀνοίας! πᾶσαν τὴν εὐχὴν παντὸς εὐχομένου ἐν τοῦτοις μόνους τοῖς ῥήμασι περιγράφουσι· ἄλλ' ὁ τῶν θεηγόρων ἀποστόλων χορὸς, καὶ ὁ μετ' αὐτοὺς τῶν ἁγίων Πατέρων κατάλογος διδάσκοντες ὁμοίαις μὲν χρήσειν αἰταῖσθαι τοὺς εὐχομένους, καὶ τῷ αὐτῷ χαρακτῆρι προσωακυλίας, ῥήμασι δὲ πλείστοις, καὶ διαφόροις δοξολογίαις τὸν ἁγαθὸν Δεσπότην ἐξευμενίσθαι, πολλαῖς καὶ ἄλλαις εὐχαῖς συνῆψαν καὶ ταύτην. Τί γὰρ; Ὅτι μὴ θαυρούειν τῇ εὐχῇ ταύτῃ προσέθετο ὁ Χριστὸς καὶ στενάζειν, κατὰ τοῦτο ἀπαγορεύειν καὶ ταῦτα χρὴ; Καὶ πῶς Δαυὶδ ὁ μέγας προφήτης καὶ Βασιλεὺς, ἐκ ποίων τρόπων τῆς μοιχείας καὶ τοῦ φονοῦ ἀπήλειψεν ἐγκλήματα; Οὐχὶ λούων καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην καὶ τὴν στρωμνὴν ἐν σακρυσεῖ; Πῶς δὲ οἱ τρεῖς παῖδες ἐν μέσῳ τοῦ

²⁰ Dan. iii, 29,

tur erga superiorem potestatem; et quod illius quem commemorat episcopi communicat fidei, is qui offert, et traditionis mysteriorum successor est, non autem neotericus quidam mysta, aut oblatorum a se symbolorum inventor. Post hujusmodi proclamationes, diptycha vivorum, puta episcoporum, regum, et reliquorum, elata voce a diacono pronuntiantur, episcopus autem pacem cunctis ecclesiis precatur, et peccatorum ipsis remissionem postulat. Et statim alia oratio pro se et pro populo. Postea elata voce recitatur ab universo populo illa a Christo Deo nostro dictata oratio: « Pater noster qui es in caelis. »

34. Hanc autem cum ob alia multa et graviora decretum est hoc loco recitari, quæ solis mysteriorum Dei conscis nota sunt; tum mea quidem sententia, quia hæc cum principaliore liturgiæ parte cohæret, utpote omnia continens: et ne insuper ansam caperent quidam dicendi, hanc solam a nobis recitari Christum mandasse, nihil præterea aliud, ut aiunt Euchitæ hæreticos quos et Massalianos et Phundaitas appellant. Quippe hi præfracte affirmant quod etiamsi decies millies eam recitaverimus, eandem denuo dicere oporteat, nihilque addere, loquacitatem meram reliquos hymnos et confessiones stulte nominantes. Jam vero Christus Deus noster sicut in reliquis omnibus, ita etiam in hac prece typum nobis formamque precandi ostendit ac docuit, quomodo nempe quæ necessaria sunt petere oporteat: et hujus precis verbis petitionem rerum caducarum et temporalium vitare; solum petere panem substantialem, id est, qui corporis substantiam corroboret atque conservet, quominus fame conficiatur, Insuper ne intremus in tentationem, simul postulare indulsit. Reliqua vero omnia spiritalia, et futuro sæculo convenientia, secundum formam et characterem hujus divinæ orationis contexere omnibus imperavit.

χαρακτῆρα τῆς θεολόγου ταύτης εὐχῆς ἐξυφαίνεσθαι

35. Athi a Deo maledicti Euchitæ, qui et potestatem atque principatum hujus universi mundi diabolo stultissime attribuunt (tanta ipsorum insania est!) omnes orantis preces in his tantum verbis circumscribunt. Sed enim deiloquorum apostolorum chorus, et post illos sanctorum Patrum series, etsi docent ut paribus sententiis orantes precentur, eidemque formæ analogis, verbis tamen plurimis diversisque doxologiis bonum Dominum placare student, et cum aliis precibus hanc quoque copularunt. Quid enim? Quia lacrymari et gemere in hac oratione non docuit Christus, num proinde hæc vetare oportet? David magnus propheta et rex quibusnam modis adulteri et homicidii crimina abstersit? Nonne lavans singulis noctibus lectum suum stratumque lacrymis? Quomodo tres pueri in medio igne rorem experti sunt? Nonne his verbis dicendis: Peccavimus, inique egimus ²⁰ ? »

Et nunc haud nobis os aperire licet: ignominia et opprobrium facti sumus servis tuis, et colentibus te: et quaecunque alia comprehenduntur illa oratione. Nam veluti haud his contenti, creaturam universam ad agendas gratias decantandumque Creatorem invitant. Num et haec loquacitas fuit, o Antichristi discipuli, ejusque adventui prae-euntes? neque enim vos praecursores illius appellare dubito. His ergo a sanctis Patribus compositis orationibus Deus potissimum propitiatur, atque ad misericordiam flectitur.

36. Age vero ad hunc sermonis locum delatus post recitatam elata voce orationem, quae dicitur inclinationis capitis, ea quae fiunt juxta ecclesiasticam traditionem hic interserenda esse putavi. Dictum enim jam fuit, quod cum instruitur prothesis, praeparatur cum divino corpore etiam Dominicus sanguis a diacono, qui et exigua aquae partem immittit: eaque ita manent sanctificata et transmutata a sancto Spiritu, usque ad tempus, quo elevatur pretiosum Christi corpus Dei nostri. Tunc vero affertur aquae ferventis parva phiala, ex eaque infundunt in sanctae mensae imposita vasa, sive crateres sint sive pocula; ut quemadmodum ambo (aqua et sanguis) ex vitali sacri lateris fonte calentes prodierunt, ita aqua fervida sumpcionis tempore injecta, perfectum typum absolvat, dum communicantes papillam veluti calicis, quasi ipsum vitale latus attingunt. Sed ad sermonis seriem redeamus.

37. Post proclamatam itaque orationem quae dicitur inclinationis capitis, et post episcopi profundam adorationem, fit elevatio venerandi corporis Christi Dei nostri, ut attestans ait sacerdos, pro-pomodum ita dicens: » Exaltate Dominum Deum, nostrum et adorate scabellum pedum ejus, quia sanctus est: ecce praedictus sanctus Dominus elevatur. Quisquis igitur sanctus est, accedat. Nam sancta sanctos decent. » Auditores vero, humanae naturae infirmitatem reputantes, dicunt: « Unus sanctus Dominus Jesus Christus, peccato omnino in-accessus. » Statimque divini perficitur corporis divisio. Sed quanquam in partes scinditur, manet tamen impartibilis et indivisus in unaquaque divisarum partium idem totus Deus homo etiam in partes sectus. Etsi enim et corruptibilitati fuit obnoxius ac morti, attamen caro ejus in inferno non agnovit corruptionem. Elevatio autem venerandi corporis elevationem in crucem representat, ibique mortem, ipsamque resurrectionem. Porro et participatio denotat illam ante passionem in mystico con vivo traditionem panis et communis calicis; de quo dixit Servator noster: « Amodo ex hoc non bibam, donec novum bibiturum sum in regno Patris mei; » quem reapse post resurrectionem bibit mirabiliter et insolite: non enim quasi

πρὸς ἐδρωσίζοντο; οὐχί, ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, λέγοντες; Καὶ νῦν οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἀνοίξαι τὸ στόμα· αἰσχύνῃ καὶ οὐκ εὐδοκίᾳ ἐγενήθημεν τοῖς δούλοις σου, καὶ τοῖς σκεδομένοις σε· καὶ ὅσα τῆ εὐχῆ ταύτῃ συντίτασθαι· εἶτα ὡς μὴ ἀρκοῦντων αὐτοῖς τούτων, καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν εἰς εὐχαριστίαν καὶ ὕμνον ἀνακαλοῦντες τοῦ Ποιητοῦ. Μὴ ἄρα καὶ ταῦτα βασιτολογία, ὡς τοῦ Ἀντιχρίστου μαθηταὶ καὶ προτρέχοντες οὗτου παρουσίας; Οὐ γὰρ προδρόμους ὑμᾶς ἐπέχουσι ὀνομάζειν ἐκείνου. Τούτοις οὖν τοῖς πρὸς τῶν ἁγίων εἰρημένους τὸ Θεῖον μᾶλλον ἐξελιούται καὶ πρὸς συμπάθειαν κἀμπέτται.

λς. Ἄλλ' ὡς τοῦ λόγου γενόμενος, μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τῆς εὐχῆς κεφαλοκλισίας πρακτόμενα κατὰ παράδοσιν ἐκκλησιαστικὴν παρενθίειν ᾤθηται. εἰρηται γὰρ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς προθέσεως ὡς ἐτοιμάζεται μετὰ τοῦ θεοῦ σώματος καὶ τὸ Δεσποτικὸν αἷμα παρὰ τοῦ διακόνου, ἐπεμβαλλόντος δηλονότι καὶ μέρος μικρὸν ὕδατος· καὶ μένουσιν οὕτως ἁγιαζόμενα καὶ μεταποιούμενα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἄχρι τοῦ καιροῦ τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν· τότε δὲ κομίζεται ὕδωρ θερμότατον εἰς λεητάριον, καὶ κερνώσιν ἐξ αὐτοῦ τὰ προκείμενα ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ, εἴτε κρατῆρες εἴτε ποτήρια εἰσιν· ἢ ὡς περὶ ὡς ἐκ ζωῆς προβῆθαι τῆς θείας πλευρᾶς, ἀμφοτέρας θερμότητος πεπληρωμένα, οὕτω δὲ τὸ ὕδωρ θερμότατον ἐν τῷ καιρῷ τῆς μεταλήψεως ἐπιμεβαλλόμενον, τέλειον τὸν τύπον ἀναπληροῦ τῶν μεταλαμβανόντων τῇ θηλῇ τοῦ ποτηρίου, ὡς αὐτῇ τῇ ζωοπαράχῳ πλευρᾷ ψαύοντων. Ἄλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου ἐπαναστρέψωμεν.

λς. Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν οὖν τῆς κεφαλοκλισίας καὶ τὴν ὑπόπτωσιν τοῦ ἀρχιερέως γίνεται ὑψώσις τοῦ τιμίου σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν· ὡς διαμαρτυρόμενος λέγει ὁ ἱερεὺς, μονουχλί οὕτως εἰ φάσκων ὅτι ἐπειδὴ οἱ προφῆται πρὸ πολλῶν γενεῶν προετρέψαντο λέγοντες, « Ἔψουτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅτι ἅγιός ἐστιν· ἰδοὺ ὁ προῶρρηθεις ἅγιος Κύριος ὑψοῦται. Ὅστις οὖν ἅγιος, προσελθέτω. Τὰ γὰρ ἅγια τοῖς ἁγίοις πρέπει. » Οἱ δὲ ἀκροαταί, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸ ἀσθένει ἀναλογιζόμενοι, λέγουσιν· « Εἰς μόνος ἅγιος Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ ἁμαρτίας παντελῶς ἀνεπίδατος. » Καὶ εὐθὺς ὁ μερισμὸς τοῦ θεοῦ τελεῖται σώματος. Ἄλλὰ κἂν μερίζεται, ἀμερίστος διαμένει καὶ ἀτμητος ὕψ' ἐνὶ ἐκάστῳ μέρει τεμονομένων ὁ αὐτὸς ὅλος θεάνθρωπος μερίζομενός τε καὶ εὐρισκόμενος· εἰ γὰρ καὶ φθορᾷ ὑπέστη καὶ θανάτῳ, ἀλλ' ἢ σὰρξ αὐτοῦ ἐν τῷ ᾄδῃ οὐκ εἶδε διαφθοράν. Ἡ δὲ ὑψώσις τοῦ τιμίου σώματος εἰκονίζει τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὑψώσιν, καὶ τὸν ἐν αὐτῷ θάνατον, καὶ αὐτὴν τὴν ἀνάστασιν. Ἀλλοὶ δὲ καὶ ἡ μεταλήψις τὴν πρὸ τοῦ πάθους ἐπὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου μετάθεσιν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ κοινοῦ ποτηρίου· περὶ οὗ εἶπεν Σωτὴρ ἡμῶν, « Οὐκέτι ἐκ τούτου πίνω, ἄρχις οὗτο κἀνὸν αὐτὸ πίνω ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς μου. »

ὁ καὶ ἐπεὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ξένως ὁμοῦ καὶ A
καινοπρεπῶς· οὐ γὰρ ὡς χρεῖαν τανακάυτα τοῦ σώ-
ματος ἔχοντος τροφῆς, ἀλλ' εἰς πληροφορίαν τῶν
μαθητῶν τῆς ἀναστάσεως ἔνεκα.

λη'. Μετὰ ταῦτα ἡ εὐχὴ τῆς εὐχαριστίας, καὶ ἡ
ἄρσις τῶν καταλειφθέντων θεῶν λεψάνων, ἧτις τὴν
ἀναλήψιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν ὑπαινίττεται·
λέγει γὰρ τότε ὁ ἱερεύς· « Ἰψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρα-
νοῦς, ὁ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου. »
Ἰψουμένου γὰρ ἐν τῇ ἀναλήψει, ἔλεγον οἱ ἄγγελοι
τοῖς ἀποστόλοις· Οὗτος ὁ ἀναληφθεὶς ἔφ' ὑμῶν
πάλιν ἀεῖσεται ὡς κριτής. Τότε δὲ πᾶν γένος κάμ-
ψει αὐτῷ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων, καὶ ἔσται ἐπὶ
πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα αὐτοῦ. Εἰ γὰρ καὶ νῦν εἰσὶ B
τινες τῶν μὴ ὁμολογούντων αὐτόν, ἀλλὰ τότε οὐδεὶς
ἄντιρός. Τότε γὰρ, ἡσὶν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος.
πιστεύουσιν, ὅταν ἴδωσιν αὐτόν ἐξ οὐρανοῦ κατορ-
χόμενον, καὶ ὡς κριτὴν καθεζόμενον. Ὁ δὲ τελευ-
ταῖος θυμιατὸς τὴν χάριν τοῦ ἁγίου δηλοῖ Πνεύ-
ματος τὴν δι' ἐμφυσήματος δοθείσαν τοῖς ἀποστό-
λοις μετὰ τὴν ἀνάστασιν· ἡ δ' ὀπισθάμβωνος εὐχὴ
οἰοεὶ σφραγὶς ἐστὶ πάντων τῶν αἰτημάτων, καὶ
ἀνακεφαλαιώσις τακτικὴ, πρέπουσα τοῖς πρώτοις
καὶ τιμητέροις ἐπιλόγοις (42)· ἐπειδὴ γὰρ πᾶσα
ἡ θεία ἱερωγία, προηγουμένως μὲν ὑπὲρ τῶν
προσσηγμένων, καὶ δι' οὓς προσήγαγον τελεῖται·
ἐπειτα δὲ καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν καταλειφθέντων
κατὰ μόνον εὐχὴν· ἐπειδὴ γὰρ τινες τῶν ἔξω τοῦ
θυσιαστηρίου ἱερωτῶν εἰς ἀπορίαν πολλὰκις χω-
ροῦσι, γνωστικαχοῦντες καὶ λέγοντες, Τίς ἄρα ὁ C
σκοπός, καὶ ἡ τῶν παρὰ τοῦ ἀρχιερέως ὑποψιφουρι-
ζομένων εὐχῶν ἔνοιά τε καὶ δύναμις; καὶ ἐφίονται
τῶν εἰρησίων καὶ τούτων λαβεῖν· κατὰ τοῦτο οἱ θεοὶ
Πατέρις ὡς ἀνακεφαλαιώσιν πάντων τῶν διὰ τῶν
εὐχῶν αἰτουμένων τὸν χαρακτήρα ταύτης ἐποιή-
σαστα, διδάσκοντες τοὺς ἐπιζητούντας ἐκ τοῦ
κρᾶσπίδου τὸ ὕφασμα. Τί δ' ἄλλο ἐστὶ τὸ λειπόμε-
νον ἢ ὁ τοῦ παρθενικοῦ σώματος τύπος, ὁ μερισμὸς
τῆς εὐλογίας καὶ προσφορᾶς (43); Κλᾶται γὰρ ὁ
ἄρτος, διατέμνεται δὲ ὡς ἀρόρητος εὐλογίας μετὰ-
ληψίς τοῖς μεταλαμβάνουσι μετὰ πίστεως· ὡς
προσφορὰ δὲ τοῖς ἐνηνοχῶσι πλήρης ἁγιωσύνης ἐκ
τῶν ἁγίων ἀντιπροσφέρεται· καὶ οὕτως ἀπὸ μὲν
τῆς μεταλήψεως τοῦ ἀχράντου σώματος τοῦ ἐξ αὐ-
τῆς τεχθέντος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τοῦ τιμίου αἵματος, ὁ ἁγιασμὸς καὶ ἡ εὐλογία τοῖς πιστοῖς
περιγίνεται.

λη'. Ἐν ἐτι προσθεῖς, τέλος ἐπιθήσω τῷ λόγῳ· D
Ἐπειδὴ τινες τῶν ἱερέων, οἱ μὲν πεινίας προφάσει,
οἱ δὲ ἀκαρίστῳ πλεονεξίᾳ δύο ποιεῖν λειτουργίας οὐ
φείδονται, ἀλλὰ τολμηρῶς σταυροῦσι τὸν Χριστόν,
καὶ αὐτὴς ἀνασταυροῦσι πολλὰκις καὶ ἐφ' ἐνὶ ταῦτα
θρόνῳ θυσιαστηρίῳ, τὸ φρικωδέστατον καὶ κατὰ
τοῦτο σπουδαζόντες· πολλὰκις δὲ καὶ κατὰ περιπί-
τειαν βίου ἢ ῥαθυμίαν ἀφίᾳσι τὰ δῶρα ἀτέλεστα,

(42) Hæc oratio respondet quodammodo postremæ Latinorum orationi, *Libera nos, quæsumus, Domine*, quam S. Petrus Damiani, n. 17, appellat *embolismum*.

tunc corpus esca egeret, sed ut discipulis resurrectionem suam suaderet.

38. Exin fit oratio gratiarum actionis, et sublatio divinatorum quæ relicta sunt fragmentorum, quo actu assumptio Domini Dei nostri innuitur. Tunc enim dicit: « Exaltare super cœlos, Deus; et in universa terra gloria tua. » Namque eo, dum assumeretur, exaltato aiebant angeli apostolis: Hic qui assumptus est a vobis, sic denuo veniet tanquam iudex. Tunc autem omne genu flectetur ei cœlestium et terrestrium, eritque in universa terra gloria ejus. Quanquam enim nunc sunt nonnulli qui eum non confitentur, tunc tamen nemo contradicet. Tunc sane, inquit Gregorius Theologus, credent cum eum videbunt de cœlo venientem, et iudicis more sedentem. Jam postremus suffitus gratiam sancti Spiritus significat, quam flando dedit apostolis post resurrectionem. Denique oratio post ambonem, sigillum veluti est omnium precum, et ordinata recapitulatio, quæ primis et æstimabilioribus epilogis æquiparatur. Nam quia tota divina liturgia, præcipue pro offerentibus, et propter quos ii obtulerunt perficitur, postremo et pro reliquis omnibus, una hac oratione suppletur. Quippe quia nonnulli extra altare consistentes, in perplexitate sæpe versantur fluctuantes animis dicentesque: Quinam scopus est, et quinam susurratarum secreto ab episcopo precum sensus ac vis? optantque harum quoque notitiam percipere; propterea divi Patres, tanquam recapitulationem omnium per preces postulationum, talem hujus orationis formam excogitarunt, edocentes, tanquam ex fimbria contextum, rei curiosos. Quid autem reliquum est, nisi virginalis corporis typus, diribitio nimirum eulogiæ atque oblationis? Frangitur enim panis, dividiturque tanquam ineffabilis eulogiæ participatio sumentibus cum fide: ut oblatio autem, iis qui attulerunt, plena sanctitatis ex sacro ritu redhibetur. Atque ita a participatione immaculati corporis ex Virgine nati Chriti Dei nostri, et pretiosi sanguinis, sanctificatio et benedictio fidelibus contingit.

39. Uno adhuc addito, finem sermoni imponam. Quoniam nonnulli sacerdotes, partim inopiæ prætextu, partim insatiabili avaritia, duas celebrare missas non dubitant, audacterque Christum semel et iterum crucifigunt, sæpe id in uno etiam peragentes altari, rem tremendam hac quoque ratione attentantes; nec raro propter vitæ fortuitos casus, vel ob negligentiam, imperfectum opus derelin-

(43) Legesis Christophorum Angelum cap. 14. Armenii quoque more Græcorum dispensant, sed probuccellis fermentatis, asymi tenues formas cum typo agni.

quentes; acciditque ut post triduum vel ultra etiam A comperiantur sacra dona madore aut fuligine plena, ideoque a nemine possint absumi; propterea, inquam, necesse est hæc igne consumere, et reliquos ex iis cineres, in loco nobili collocare. Sic enim etiam relicta agni illius veteris ossa igne eomburebantur. Neque vero qui hæc neglexerit sacerdos, pœnas a canonibus impositas vitabit: namque Agni nostri nihil non edule est, nihil durum aut osseum. Quippe est enhypostaticum Verbum. Suscipitur autem Verbum ab omni anima semet digne parante ut sit habitaculum ejus: ad quam non ipsum solum Verbum, sed et Patrem sæcum dixit esse venturum, nec non Spiritum sanctum, et mansionem apud ipsam facturos.

40. Hæc pro nostra imbecillitate raptim conscripsimus, propter assiduam jubentis hominis ferventissimam deprecationem. Qui vero hæc leget, nondum plenam sacrorum mysteriorum explanationem hoc scripto factam existimet. Sed hoc sibi evenisse putet, ceu si quis spectare cupiens urbis pulchritudinem eximiam et incognitam, ducem aliquem nanciscatur, a quo manuductus, tanquam ex aliqua fenestra videre queat radiorum velut inde missorum lucem atque splendorem, non tamen ipsam naturam honorum illic reconditorum. Nam secreta mea, inquit Dominus, mihi meisque ³⁰. Quomodo autem ego, qui non solum a Deo me elongavi, sed etiam appropinquantibus ei procul absum, dignum aliquid Deo cogitare aut eloqui queam? Attamen gratum est, quidquid pro viribus fit, dummodo id ab illius dogmatibus atque præceptis haud videatur discedere. Quod si quis utile aliquid in his scriptis deprehendet, is pro me qui elaboravi, precem pro venia impetranda Deo offerat, errorum meorum causa. Deinde etiam gratiarum actionem, propterea quod ille solet eos illuminare a montibus æternis, qui digni habitu fuerint intellectualiter contemplari. Quia ipsum decet omnis gloria, honor, et adoratio, Patrem scilicet, et Filium, et sanctum Spiritum, nunc et semper et per sæcula sæculorum. Amen.

³⁰ Isa. xiv 16.

(44) Sic omnino solebat S. Petrus Damiani op. cit. n. 4. *Ego quod residuum est, igne comburo:*

και συμβαίνει μετὰ περὶ τριῶν ἡμερῶν τριῶν ἢ και πλείονων εὐρεθῆναι ταῦτα πεπληρωμένα νοτίθοις και λιγύοις, και διὰ τοῦτο ἀδύνατον, τινὰ προσίσθαι, δῖον ἐστὶ ταῦτα περὶ ἀναλωθῆναι (44), και τὴν ἐκ τούτων καταλειφθεῖσαν σποδὸν, ἐν τύπῳ ἐπιστήμῳ ἐγκαταθεῖναι· οὕτως γὰρ και τὰ καταλειφθέντα ὅσα τοῦ ἀμνοῦ ἐκείνου τοῦ καλαιοῦ πυρὶ κατακαίντο· οὐ μὴν ὁ ταῦτα καταλειπόμενον ἱεραῖς, τῶν ἐκ τῶν κανόνων ὀρισθέντων ἐπιτιμίων ἐλεύθερος ἐστὶ· ὅτι περ τοῦ ἡμετέρου Ἄμνοῦ ἀβρωτοῦ οὐδὲν οὐδὲ τραχὺ και ὀσπῆδες· ὅτι και Λόγος ἐνυπόστατος οὗτος· και χωρητὸς ἐστὶν ὁ Ἄσχος εἰς πᾶσαν ψυχὴν τὴν ἀξίως ἐτοιμάσασαν ἑαυτὴν εἰς κατοικίαν αὐτοῦ· πρὸς ἣν οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ και τὸν Πατέρα ἔφησε σὺν αὐτῷ ἀλύσεισθαι και τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, και μόνην παρ' αὐτῷ ποιήσεισθαι.

μ'. Ταῦτα μὲν κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν ἐσχιδίασται, διὰ τὴν ἐπίμονον τοῦ ἐντεταλαμένου ἀνδρὸς θερμότητην ἀξίωσιν· ὁ δὲ γε τούτοις ἐντυγχάνων, μήπω πάσης ἐξηγήσεως τῶν σιπτῶν μυστηρίων ἐν τούτοις τελείσθαι νομίσῃ· ἀλλὰ τοιοῦτη τινὶ οἰίσθῳ ἐντετυχηκέναι, ὡς ἐάν τις τῶν ποθεινῶν ἰδεῖν κάλλη πόλεως ὑπερφυῆ και ἀθέατα, τύχοι τινὸς ὀδηγοῦντος, ὑφ' οὗ χειραγωγούμενος, ὡς διὰ τινος θυρίδος ἰσχύσει κκτιδεῖν τὴν ἐκείθεν ἐκπεμπομένων ἀκτινῶν αἴγλην τε και λαμπρότητα· οὐ μὴν αὐτὴν τὴν φύσιν τῶν ἔσθῳ ἀποκειμένων ἀγαθῶν. Τὰ γὰρ μυστήριά μου, φησὶν ὁ Κύριος, ἐμοὶ και τοῖς ἐμοῖς. Πῶς δὲ αὐτὸς ἐγώ. ὁ μὴ μόνον ἐξ αὐτοῦ μακρύνας ἑμαυτὸν, ἀλλὰ και τῶν ἐγγιζόντων αὐτῷ μακρῶν ἀπεσχισμένος. ἐπαξιόν τι τῶν ἐκείνου νοῆσαι ἢ φθῆξασθαι δυνήθειν; Ἄλλ' ὁμως φίλον κάκεινῳ τὸ κατὰ δύναμιν, εἰ μόνον μὴ πόβρω τῶν ἐκείνου δογμάτων και ἐντολῶν εἶη τὸ θεωρούμενον· εἰ δὲ τις ὀνησιφόρον τι εὔροι τοῖς γεγραμμένοις, ὑπὲρ ἐμοῦ μὲν τοῦ πεπονηκότος, εὐχὴν συγχώρησεως Θεῷ ἀποδοῦ τῶν ἐπταισμένων μοι ἔνεκα· ἔπειτα δὲ και εὐχαριστίαν, ἀνθ' ὧν ἀνωθεν εἰώθε φωτίζειν ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων, τοὺς νοερώς ἀξιοθέντας ὀρᾶν· ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, και προσκύνησις τῷ Πατρὶ και τῷ Υἱῷ και τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν και ἀεὶ και εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

D

nam credere jubemur, distinguere prohibemur. Vide ibi cætera quæ sunt præclara,

CIRCA ANNUM DOMINI MCCXI.

MANUEL

MAGNUS RHETOR CONSTANTINOPOLITANUS.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ·

ΤΟΥ ΦΡΑΡ ΦΡΑΤΖΗΣΚΟΥ

Καθώς ἐκείνος ἔγραψε

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΡΗΤΟΡΑ

FRATRIS FRANCISCI QUÆSITA

PER EPISTOLAM

AD MAGNUM RHETOREM (a)

Ταῦτα τὰ κεφάλαια καὶ δόγματα τῆς εὐσεβείας Ἀκρατῆ, καὶ παρὰ σοῦ, μέγα ῥήτωρ καὶ διδάσκαλε, ποῦ σφάλω διδασχθῆναι ἐπιζητήσιον.

Συμπεράσματα θεολογικῶν καὶ ὀρθόδοξα τοῦ φράρ Φρατζήσκου Πορδικατόρου.

Πρῶτον. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐκπορεύεται.

Δεύτερον. Εὐλόγως τὴν ἀναπτύξιν τῶν ῥημάτων, καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, προστεθῆναι χρῆ.

Τρίτον. Ἐν ἀζύμῳ καὶ ἐν ζύμῳ ἄρτων σιτηνῶν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ τελειοῦται.

Τέταρτον. Καθαρικὸν πῦρ πρὸ τῆς κρίσεως πιστευτόν.

Πέμπτον. Τῶν ἁγίων αἱ ψυχαὶ εἰς τὸν οὐρανὸν εὐθὺς, εἰς τὸν οὐρανὸν προσλαμβάνεσθαι καὶ καθαρῶς τὸν Θεὸν θεωρεῖν δεῖ.

Ἑκτον. Πρῶτός ἐστι τῆς ἱερωσύνης θρόνος ὁ τῆς Ρώμης πάππας.

Ἑβδομον. Ἐν βάπτισμα φράγγων καὶ Γραικῶν.

Ὁγδοον. Ὁ ἀπολύσας τὴν γυναῖκα αὐτοῦ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ ἢ γυμῆσας ἄλλην, καὶ μετὰ λόγου πορνείας ἀπὸ τῆς πρώτης ἀποστᾶς, μοιχᾶται.

Ἐνατον. Ὁ Χριστὸς ἄρτον ἀζύμων ἔδωκεν ἐν τῷ Δείπνῳ.

Δέκατον. Μόνον ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ, « Ἀβετε, φάγετε. τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, » τέλειον σῶμα ποιεῖ, καὶ οὐδαμῶς τοῦ Χρυσσοστόμου ἢ εὐχῆ ἢ λέγουσα, Καὶ ποιήσων τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον.

Hæc capita et religionis dogmata credo et profiteor. et quæro a te, rhetor magne, ut ubi me errare contigerit, docere non dedigneris.

Conclusiones theologicæ et orthodoxæ fratris Francisci Prædicatoris

Prima. Spiritus sanctus a Patre et Filio procedit.

Secunda. Recte voces istæ, et *ex Filio*, addi debuerunt. Nimirum Symbolo Constantinopolitano.

Tertia. In azymo, et in fermentato pane triticeo conficitur corpus Christi.

Quarta. Ignis purgatorius credendus et admitendus ante ultimum iudicium.

Quinta. Animæ sanctorum recta tendunt in cælum, et in cælum receptæ, debent Deum pure videre.

Sexta. Primus hierarchiæ thronus est papa Romanus.

Septima. Baptisma Francorum, seu Latinorum, et Græcorum, est unum et idem.

Octava. Qui uxorem repudiat propter aliam causam quam propter fornicationem, vel qui repudiata uxore propter fornicationem, aliam sibi matrimonio jungit, ille mœchatur.

Nona. Christus in Cæna dedit panem azymum sine fermento.

Decima. Sola verba Christi : « Accipite, comedite, hoc est corpus meum, » conficiunt corpus Christi, nusquam vero oratio et liturgia Chrysostomi, in qua dicitur, Et fac hunc panem, etc.

(a) Lemoine, *Varia sacra*, tom. I.

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΤΡΟΠΗ
ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ
ΤΟΥ ΦΡΑΡ ΦΡΑΤΖΗΣΚΟΥ
—
ΑΡΟΛΟΓΙΑ ΕΤ REFUTATIO
CAPITUM
FRATRIS FRANCISCI

Manuel magnus rhetor Magnæ ecclesiæ, fratri A Francisco prædicatori veteris Romæ, salutem.

Scripta tua epistola ad nos pervenit et simul ubique tuæ mentis exiguitatem prodidit, tam circa alia, quam circa grammaticam Græcam; erras enim in dictionibus, litteris, et accentibus, et declaras id quod est longe a vera theologia constitutum. In scripto quippe tuo capita continentur, et quædam problemata multoties jam agitata, et explorata, illa vero inscribis Conclusiones theologicas, cum sint potius cacodoxæ et pessimæ, et a veritate et recta doctrina penitus alienæ. Conclusio enim, ut hoc obiter dicam, est rei determinatæ et demonstratæ probatio. Istæ vero tuæ questiones sunt potius assertiones, theses iniquæ, et B propositiones mentis non sibi cohærentis et decipientis, quæ sufficienter tractatæ sunt, multoties, et variis diversisque temporibus, tam a veteribus quam recentioribus divinis hominibus, perfecta sapientia et sanctitate ornatis et præstantibus; et ut blasphemata, contraria et opposita ipsi veritati, nimirum Christo Deo nostro, reprobata sunt et rejecta. Quapropter nos armati luce veritatis et veræ theologiæ.

Tuam primam questionem quæ asserit Spiritum sanctum procedere a Patre et Filio blasphemam et hæreticam declaramus (1). Non enim in Evangeliiis Dominus sic loquitur, sed illum ex Patre tantum C procedere, ubi dicit: « Cum venerit Paracletus quem ego vobis mittam a Patre, Spiritus veritatis qui a Patre procedit, ille de me testabitur¹; » missio vero et processio non sunt idem. Processio enim importat modum et conceptum existentie, missio vero legationem et apostolatam nota. Et secundum processionem Spiritus sanctus ex persona Patris tanquam ex causa immediate habet esse, secundum missionem vero Filius et Pater una mittunt Spiritum sanctissimum in fideles et eos

¹ Joan. xv, 26.

(1) Vides Græcorum insaniam.

Μανουὴλ ὁ μέγας ῥήτωρ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας φράρ Φρατζήσκου τῷ Πρεδικατορῷ παλαιᾷς Ῥώμης χαίρειν.

Τὸ ἐπιστολαῖόν σου πρὸς ἡμᾶς ἔλθον γράμμα δίδειχεν ἀμωσγέπως γε τὸ τε βραχυτάτον τῆς διανοίας τῆς σῆς πρὸς τε τὰ ἄλλα, καὶ πρὸς τὴν καθ' Ἑλληνας γραμματικὴν· ἔν τε γὰρ λέξεις καὶ ἀντιστοιχείοις καὶ προσωδίας ἐσφαλμένον ἐστὶ, καὶ τὸ πόρρω δηλῶν καθιστάται τῆς ἀληθοῦς θεολογίας. Τὰ γὰρ ἐν αὐτῷ κεφάλαια, ζητήματα, καὶ προβλήματα ὄντα, καὶ τῶν ζητημάτων πολλάκις διακωδωνισθέντα, ἐπιγράψεις αὐτὰ συμπεράσματα, καὶ ὀρθόδοξα, κακὸδοξα μᾶλλον ὄντα, καὶ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἀληθείας ἀποπεπτωκότα. Καὶ τοὶ γε συμπεράσμα ἐστὶν, ὡς ἐν τύπῳ εἰπεῖν, ἀποφασίς διωρισμένου καὶ ἀποδεδειγμένου πράγματος. Ταῦτα δὲ τὰ ζητήματα ὄντα, μᾶλλον δὲ θέσεις ἢ προθέσεις ἀθεσμοὶ, καὶ προτάσεις διανοίας ἀσυλλογιστοῦ καὶ κακόφρονος, ἀρκούντως ἐτραχταίσθησαν πολλάκις καὶ πολλαχοῦ ὑπὸ πολλῶν καὶ διαφόρων ἑτῶν ὑπὸ τε παλαιῶν καὶ νέων θείων ἀνδρῶν, τελεία σοφία τε καὶ ἀγιωσύνη κεκοσμημένων, καὶ ὡς βλάβη καὶ τὴν ἐναντίωσιν εἰσάγοντα προφανῶς καὶ τῆ αὐτοαληθείᾳ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν ἀντιφερόμενα, ἀπεδοκιμάσθησαν τε καὶ ἀπερρίφησαν, διὸ καὶ ἡμεῖς καθωπλισμένοι ὄντες τῷ τῆς ἀληθείας καὶ ἀληθοῦς θεολογίας φωτι.

Τὸ πρῶτόν σου ζήτημα, λέγον ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐκπορεύεται, βλάσφημον καὶ αἰρετικὸν ἀποφανόμεθα. Ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν ἐν Εὐαγγελίοις οὐκ οὕτω φησὶν, ἀλλ' ἐκ πόνου τοῦ Πατρὸς ἐν οἷς λέγει· « Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει, περὶ ἐμοῦ. » Πέμψεις δὲ καὶ ἐκπόρευσις οὐ ταῦτόν· ἢ μὲν γὰρ ἐκπόρευσις ἔνοιαν ὑπάρξεως εἰσάγει, ἢ δὲ πέμψεις ἀποστολῆς καὶ κατὰ μὲν τὴν ἐκπόρευσιν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως ὡς ἀπ' αἰτίας ἀμέσως ἔχει τὸ εἶναι· κατὰ δὲ τὴν πέμψιν ὁ Υἱὸς συναποστέλλει τῷ Πατρὶ τὸ παναγιον Πνεῦμα πρὸς τοὺς

πιστοὺς καὶ τοὺς τῆς χάριτος αὐτοῦ ἄξιους. Ἐπὶ Α ταῖς τρισὶν ὑποστάσεσι μία ἐστὶ βουλὴ καὶ δύναμις καὶ ἐνέργεια, ὡς μία οὐσία τῷ ἀριθμῷ καὶ μία θεότης. Ὅθεν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀποστέλλει τὸν Υἱὸν κατὰ τὴν χρονικὴν γέννησιν, ὡς ἐν Ἡσαΐα γέγραπται τῷ προφῆτῃ « Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὐ εἶνεκεν ἐχρῆσέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπίσταλκέ με » ὥστε μόνου ἢ τοῦ Πατρὸς ὑπόστασις οὐκ ἀποστέλλεται, ὡς ρίζα καὶ πηγὴ τῆς θεότητος· ἢ δὲ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος ἄλλήλοις ἀποστέλλονται τῇ τοῦ Πατρὸς εὐδοκίᾳ, ὁ μὲν Υἱὸς κατὰ τὴν χρονικὴν γέννησιν, τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ τὴν χρονικὴν πρόοδον, καὶ τὴν εἰς τοὺς πιστοὺς ἐπιφοίτησιν· οὐ μὴν κατὰ τὴν ἄχρονον ἐκείνην ἐκπόρευσιν, τὴν ἀμέσως ἐκ τῆς πατρικῆς ὑπόστασις οὐσαν, καθ' ἣν ἔχει τὸ εἶναι ἐκπορευτῶς, ὡς καὶ ὁ Β Υἱὸς αἰδίως ἔχει τὸ εἶναι ἐκ τῆς αὐτῆς ὑπόστασις ἀμέσως γεννητῶς. Ὅθεν καὶ ὁ θεὸς ἀπόστολος Παῦλος, τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ τοῦ Πνεύματος χρονικὴν καὶ μεταδοτικὴν δηλῶν πρόοδον, φησιν· « Ἔσωσεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ δὴλονότε διὰ λουτροῦ καὶ ἀνακαινίσεως Πνεύματος ἁγίου οὐ ἐξέχεν ἐπ' ἡμᾶς πλουσιῶς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. » Εἰ τοίνυν γνωριμώτερα εἶναι δεῖ καὶ δηλᾶ τε καὶ σαφῆ, ὅσα εἰσὶν ἐγγυτέρω τῶν ἀρχῶν φύσει φανερωτάτων οὐσῶν, ἀρχαὶ δὲ εἰσὶν ἡμῖν τῆς πίστεως οἱ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λόγοι, οἷς οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ διδασκαλοὶ ἀσφαλῶς ἐπόμενοι συμφωνοῦσιν· εὐδελον ὅτι καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ὁρθότης τῶν δογμάτων τῆς πίστεως ἐν ἡμῖν ἐστὶ καὶ ἐν τῇ ἡμετέρα καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τοῖς καθηγηταῖς καὶ διδασκάλου C ἡμῶν, καὶ προστάταις αὐτῆς· Ὡν πρῶτος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης ἐν δευτέρῳ κεφαλαίῳ περὶ ἡνωμένης θεολογίας καὶ διακεκριμένης φησὶ πως· Ἄκουσον τοῦ, Τάδε λέγει Κύριος, ὁ ὢν, ὁ ἦν, ὁ ἐρχόμενος, καὶ ὁ παντοκράτωρ, καὶ σὺ δὲ αὐτὸς εἶ, καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας τὸ ὄν, ὁ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. Καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῇ πρὸς Σαραπίωνα αὐτοῦ ἐπιστολῇ· Οὐκ οὐκ καλῶς φρονούντες περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐδὲ περὶ τοῦ Υἱοῦ καλῶς φρονοῦσιν· εἰ γὰρ ἐγγρόνου ὁρθῶς περὶ τοῦ Υἱοῦ, ἐγγρόνου ὑγιῶς καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὁ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, καὶ τοῦ Υἱοῦ ἰδίον ἐστὶν, ὁ παρ' αὐτοῦ δίδοται τοῖς μαθηταῖς, καὶ πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. Ὅρα τίς δύο D προόδους τοῦ παναγίου καλῶς θεολογήσαντος Πνεύματος, τὴν μὲν ἐκ μόνης τῆς πατρικῆς ὑπόστασις τὴν αἰδίον ἐκείνην καὶ ἀόρητον, καὶ ὑπαρτικὴν, καθάπερ καὶ ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις εἰρήκει, καὶ τὴν ὑπὸ χρόνον καὶ μεταδοτικὴν, τὴν δι' Υἱοῦ. Ὁ αὐτὸς καὶ ἐν τῷ περὶ Τριᾶδος αὐτοῦ λόγῳ· Θεὸς ἐστὶν ἡ πάντων ἀρχὴ κατὰ τὸν Ἀπόστολον λέγοντα· Εἰς Θεὸς ὁ Πατὴρ ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ γὰρ ὁ Ἄλογος ἐξ αὐτοῦ γεννητῶς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορευτῶς. Καὶ ὁ θεὸς καὶ μέγας Βασίλειος ἐν τῇ πρὸς τὸν ἰδίον ἀδελφὸν Γρηγόριον ἐπιστολῇ αὐτοῦ οὕτω φησίν· Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ Πνεῦμα τὸ

qui sunt digni gratia sua. In tribus personis unica est voluntas, unica virtus, unica est operatio, sicut unica numero essentia, et unica divinitas. Unde fit ut Spiritus sanctus mittat Filium secundum temporalem suam generationem, sicut hoc scribitur apud Isaiam prophetam : « Spiritus Domini est super me, ideo me unxit, et misit me ad Evangelium annuntiandum pauperibus » ; adeo ut sola Patris persona non mittatur, cum sit radix et fons divinitatis ; persona vero Filii et persona Spiritus sancti alternatim et a se invicem mittuntur secundum Patris beneplacitum ; Filius quidem secundum temporalem generationem, Spiritus sanctus vero, secundum temporalem processum, et in fideles accessum et adventum, non vero secundum æternam illius processionem, quæ immediate originem trahit a persona Patris, et secundum quam habet esse processionaliter seu per processionem, sicut Filius ab æterno habet esse immediate ab eadem persona Patris per generationem. Quapropter divus apostolus Paulus, ostendens temporalem et gratiosam missionem Spiritus a Patre per Filium, dicit : « Servavit nos Deus et Pater per lavacrum, et renovationem Spiritus quem super nos abundanter diffudit per Jesum Christum » . Si notiora clariora, manifestiora ea debent esse, qua viciniora sunt, et propius accedunt ad ipsa prima principia et initia, cum ipsa principia sint per se clariora et magis perspicua, principium vero fidei nostræ sit verbum Domini Jesu Christi, cui sine ulla aberratione adhærent et consentiunt apostoli et doctores ; manifestum est veritatem et recta fidei dogmata obtinere apud nos, et apud catholicam Ecclesiam nostram, et apud ejus informatores doctores et præsules. Horum vero primus fuit Dionysius Areopagita qui in secundo capite de unita et separata theologia sic inquit : Audi illud : Hæc dicit Dominus qui est qui erat, et qui venturus est et omnipotens, et tu ipse es, et Spiritus veritatis qui est, qui procedit a Patre. Et magnus Athanasius in sua ad Serapionem epistola : Non bene sentiunt de Spiritu sancto, nec bene sentiunt de Filio ; si enim rectam de Filio haberent sententiam, utique et sanam sententiam foverent de Spiritu sancto, qui procedit a Patre, et proprius est Filii, qui ab illo datur discipulis suis, et iis qui in illum credunt. Vide duas processiones sanctissimi Spiritus quas docet optima et recta theologia. Unam ex sola persona Patris, illamque æternam, invisibilem, ineffabilem, personalem, sicut Dominus loquitur in Evangeliiis ; aliam vero temporalem et gratiosam quæ fit per Filium. Idem Athanasius in suo de Trinitate tractatu, Deus, inquit, est rerum omnium principium, secundum apostolum dicentem : Unicus Deus, scilicet Pater a quo sunt omnia ; nam Filius ipse est ab illo per generationem, et ipse Spiritus per processionem.

² Isa. Lxi, 1 ; Luc. iv, 18. ³ Tit. iii, 5.

Et divinus et magnus Basilius in sua ad Gregorium germanum suum epistola : Quoniam igitur Spiritus a quo omnis velut ex fonte ad creaturas promanat bonorum suppediatio, a Filio quidem dependet quocum una sine ulla distantia concipitur mente, causæ vero Patris insertam habet essentiam, unde et procedit, hanc notionem, et cognoscibile signum ejus quæ secundum personam est proprietatis habet, quo cum Filio simul et ipse se facit internosci, et quo ex Patre subsistit ; Filius vero qui ex Patre procedentem Spiritum per seipsum et cum seipso notum facit, solus Unigenitus ex ingenito lumine reluxit, nullamque prorsus notionem communicationem secundum proprietatem suam tam cum Patre, quam cum Spiritu sancto habet ; sed ex dictis jam signis solus agnoscitur.

Et Gregorius Theologus in tractatu De Spiritu sancto, Dic mihi, inquit, ubinam constitues processum seu id quod procedit? quod interjectum patet inter duas divisionis tuæ partes et ab theologo te multo præstantiori, Servatore nimirum nostro, est introductum. Nisi propter tuum tertium Testamentum, ex Evangeliiis tuis, existimaveris hæc removenda verba. « Spiritus sanctus qui a Patre procedit, » qui quatenus illinc procedit non est creatus, quatenus vero ingenitus est, non est Filius. Et in suo de Filio sermone primo idem dicit : Propter ea nostris decretis inherentes, introducimus et asserimus, ingeneratum, generatum, et procedentem a Patre, ut alicubi loquitur Verbum ipsum. Et in suo contra Sabellianos sermone dicit magnus Basilius : Pater habet esse perfectum et nullius rei indigum, et est radix et fons Filii et Spiritus sancti. Tria vero nomina fontis declarant, esse principium, esse plenum et esse indesinens. Ille ergo qui vere et principaliter est fons, ista tria in se complectitur. Est principium illius naturale quia ab eo procedit, existit, et habet suum esse ; illo etiam plenus est : nam totum comprehendit suum coexistentem, et indesinenter ab ipso emittitur, et infinito quodam et æterno invisibilique generandi modo illum producit, et ab illo secundum naturam non potest discedere, licet secundum existentiam et personam ab illo supernaturaliter distinguatur.

Insuper divus Cyrillus in sua ad Evangelium secundum Lucam enarratione dicit : Sicut digitus insertus est manui, non diversus ab illa, sed in illa naturaliter existit, sic Spiritus sanctus conjungitur Filio et ratione consubstantialitatis unitur cum Filio, procedit vero a Deo Patre. Idem asserit sanctus Damascenus. Dicimus, inquit, Spiritum Filii, non vero Spiritum ex Filio Et sanctissimus Gregorius Nyssenus in libro suo de theonymia : Est una persona Patris a quo Filius generatur et a quo Spiritus sanctus procedit. Et sanctus Nilus in suo de sancta Trinitate sermone : Ecclesia catholica docet unum Patrem qui sit ingenitus, unum Filium genitum a Patre, et unum Spiritum sanctum procedentem a solo Patre, non vero ex Filio. Et omnes magnæ catholicæ noetræ Ecclesiæ doctores et

ἅγιον, ἀφ' οὗ πᾶσα ἐπὶ τὴν κτίσιν ἡμῶν ἀγαθῶν χορηγία πηγάζει, τοῦ Υἱοῦ μὲν εἶραται, ὡς ἀδιστακτικῶς συγκαταλαμβάνεται, τῆς δὲ τοῦ Πατρὸς αἰτίας ἐξηγημένον ἔχει τὸ εἶναι, ὅθεν καὶ ἐκπορεύεται τούτο γνωριστικὸν τῆς κατὰ τὴν ὑπόστασιν ἰδιότητος σημεῖον ἔχει, τὸ μετὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ σὺν αὐτῷ γνωρίζεσθαι, καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὑφίσταται· ὁ δὲ Υἱός, ὁ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ Πνεῦμα δι' ἑαυτοῦ γνωρίζων μόνος μονογενῶς ἐκ τοῦ ἀγεννήτου φωτός ἐκλάμψας, οὐδεμίαν κατὰ τὸ ἰδιάζον τῶν γνωρισμάτων τὴν κοινότητα ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα ἢ πρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀλλὰ τοῖς εἰρημένοις σημεῖοις γνωρίζεται.

Καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγῳ· Ποῦ γὰρ θῆσεις τὸ ἐκπορευτὸν, εἰπέ μοι, μέσον ἀναφανέν τῆς σῆς διακρίσεως καὶ παρὰ κρίσιν ἢ κατὰ σὲ θεολόγου τοῦ Σωτῆρος, εἰσαγόμενον, εἰ μὴ τὴν φωνὴν ἐκείνην τῶν σῶν ἐξήλθεις Εὐαγγελίων, διὰ τὴν τρίτην σου Διαθήκην, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. Καθόσον μὲν ἐκείθεν ἐκπορεύεται, οὐ κτίσμα, καθόσον δὲ οὐ γεννητὸν, οὐχ Υἱός. Καὶ ἐν τῷ περὶ Υἱοῦ πρώτῳ αὐτοῦ λόγῳ ὁ αὐτὸς φησὶ· Διὰ τοῦτο ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ὄρων ἰστάμενοι, τὸ ἀγεννήτου εἰσάγωμεν, καὶ τὸ γεννητὸν, καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, ὡς ποῦ φησιν αὐτὸς καὶ ὁ Λόγος· Καὶ ἐν τῷ κατὰ Σαβελικῶν λόγῳ αὐτοῦ ὁ μέγας Βασίλειος λέγει· Ἔστι γὰρ ὁ Πατὴρ τέλειον ἔχων τὸ εἶναι καὶ ἀνευθείας, ρίζα καὶ πηγὴ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. Τρία δὲ τὰ τῆς πηγῆς ὀνόματα συνεφαίνεται· τὸ ἀρχικόν, τὸ πλήρες, καὶ τὸ ἀνεκλείπτου. Ἦτις οὖν ἐστὶ κυρίως πηγὴ, καὶ τὰ τρία ταῦτ' ἔχει, Ἀρχὴ τε γὰρ ἐστὶν αὐτοῦ φυσικῶς, ὅτι ἐξ αὐτοῦ ἐκπορεύεται, καὶ ὑφίσταται, ἦγουν τὸ εἶναι ἔχει, καὶ πλήρες ἐστὶν αὐτοῦ· ὅλος γὰρ ὅλου ἔχει τὸ συνόν, καὶ ἀνεκλείπτως αὐτῷ προβάλλεται. Ἀπειρῶ γὰρ τι καὶ αἰδίῳ γονιμότητι τοῦτο προάγει, καὶ ἀνεκφροίτητος ἐστὶν ἐν αὐτῷ κατὰ φύσιν, εἰ καὶ καθ' ὑπόστασιν ὑπερφωδῶς διακρίνεται.

Ἔτι δὲ καὶ ὁ Θεὸς Κύριλλος ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου ἐξηγήσει λέγει· Ὅσπερ ὁ δάκτυλος ἀπῆρτηται τῆς χειρὸς, οὐκ ἄλλοτριος ὢν αὐτῆς· ἀλλ' ἐν αὐτῇ φυσικῶς οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῷ τῆς ὁμοουσιότητος λόγῳ συνῆπται μὲν πρὸς ἐνωσιν τῷ Υἱῷ, ἐκ τοῦ Θεοῦ δὲ καὶ Πατρὸς ἐκπορεύεται. Τὸ αὐτὸ φησὶ καὶ ὁ ἱερός Δαμασκηνός· Πνεῦμα Υἱοῦ μὲν λεγόμεν, ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ οὐ λεγόμεν. Καὶ ὁ ἱερώτατος δὲ Νύσσης Γρηγόριος ἐν τῷ περὶ Θεωνυμίας· Ἐν γὰρ πρόσωπον καὶ τὸ αὐτὸ τοῦ Πατρὸς, ἐξ οὗ ὁ Υἱὸς γεννᾶται καὶ τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται Πνεῦμα. Καὶ ὁ ἅγιος Νεῖλος ἐν τῷ περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος αὐτοῦ λόγῳ, Ἡ ἁγία, φησὶ, καθολικὴ Ἐκκλησία τὸν μὲν Πατέρα δογματικῶς ἀγέννητον, τὸν Υἱὸν δὲ γεννητὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορευτὸν ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, ἀλλ'

οὐχὶ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Καὶ πάντες δὲ οἱ τῆς καθ' ἡμᾶς μεγάλης καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀγιώτατοι καθήγούμενοι καὶ διδάσκαλοι τὸ αὐτὸ φρονοῦσιν τε καὶ κηρύττουσιν, ὡς Χριστῷ τῷ Θεῷ καὶ τοῖς αὐτοῦ ἱεροῖς προσεχῶς ἐπεπόμνοι μαθηταῖς. Ἀλλὰ καὶ Δάμασος ὁ ἀγιώτατος πάππας Ῥώμης, πρὸς Παυλῖνον ἐπίσκοπον γράφων, φησὶν· Εἴ τις μὴ εἰποι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς εἶναι ἀληθῶς καὶ κυρίως, ὡς καὶ τὸν Υἱὸν καὶ Θεοῦ Θεὸν Λόγον, ἀνάθεμα ἴστω. Καὶ ἡ ἐβδόμη δὲ σύνοδος καὶ αὐτὴ φησιν· Ἡμεῖς τῇ ἀρχαίᾳ θειομοσίᾳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς καθολικῆς ἐπακολουθοῦμεν, ἡμεῖς τοὺς θεσμούς τῶν ἀποστόλων καὶ Πατέρων φυλάττομεν, ἡμεῖς τοὺς προστιθέντας ἢ ἀφαιρούντας· τι ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἀναθεματίζομεν. Ἀκούεις τὰς ἀποφάσεις τῶν ἁγίων καὶ τῶν συνόδων, τί ἀποφαίνονται, ὅτι ἐκ μόνης τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως ἀμέσως τὸ θεῖον ἐκπορεύεται Πνεῦμα, δὲ Υἱοῦ δὲ τοῖς υἱοθετουμένοις ἐκλάμπου καὶ χορηγούμενον διὰ τὴν συναφῆς τῆς οὐσίας καὶ τὴν ὁμοουσίαν. Καὶ ὁ θεὸς δὲ καὶ μέγας ἀπόστολος Παῦλος τῷ ἀναθέματι παραπέμπων φαίνεται τοὺς προστεθέντας τὴν τολμήσαντας τοῖς τῆς πίστεως δόγμασι, παρ' ὃ παρέλαβον ἐξ αὐτοῦ πρώτον Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἔπειτα ἐκ τούτου τε καὶ τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις καὶ διδασκάλους. Καίτοι γε αὐτοὶ ἴστε ὑμεῖς οἱ προστιθέντες, καὶ προσθήκην ἐσφαλμένην ἄραν τε καὶ αἰρετικὴν καὶ ἀντίθετον. Μὴ τοίνυν τοῦ λοιποῦ ἀμαθῶς τολμήσης σοφίζεσθαι, καὶ ψευδοδοξεῖν ἐφ' ὧν καὶ ὑποθέσει, ἥς ἢ ἀλήθεια ἡμῖν ἐκλάμπει ὡς μέγας ἥλιος ἐπ' αὐτῶν πρώτων τῶν θεῶν ῥημάτων τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ σοφῶν θεολόγων, οἱ γεγόνασι φωσφῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες.

Καὶ ταῦτα μὲν ἀπελογησάμεθά σοι πρὸς τε τὸ πρῶτον σου ζήτημα καὶ τὸ δεύτερον.

γ'. Πρὸς δὲ τὸ τρίτον σου ζήτημα, ἐν ᾧ λέγεις ὅτι ἐν ἄζυμον τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ τελειούται, πόρρω τῆς ἀληθείας ἄραν καὶ τοῦτο κατέστηκεν. Οὐκ οἶδας γὰρ ὅτι τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ἐνθα ἦν ἄζυμα, καθαρῶς αὐτὰ ἄζυμα ἐπονομάζει, ἐνθα δὲ ἦν ἄρτος, ἔχον ἐνζυμον φύραμα, ἐμφανῶς ἄρτος φησὶ. Διὸ καὶ λέγεται, Ἦν δὲ τὸ Πάσχα καὶ τὰ ἄζυμα. Τὸ γὰρ τριηκῆντα Πάσχα, ὅτι αὐτὸ οἱ Ἰουδαῖοι ἐτέλουν, ὁ Χριστὸς ἀπηώρητο τῷ σαυρῷ· καὶ σύνεσ τὸ λέγον εὐαγγελικὸν ῥητόν, Καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν. ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ Πάσχα. Καὶ τὸ μὲν Πάσχα οἱ Ἰουδαῖοι ὀρθοστάδην ἐσθίειν νομοθετήνται· ὁ δὲ Κύριος προλαβὼν ἐν τῷ μυστικῷ δεῖπνῳ τὸ ἀληθινὸν Πάσχα τοῖς μαθηταῖς μυσταγωγῶν καὶ παραδιδοῦς ἀνακειμένος μετ' αὐτῶν ἐσθιε, καθὼς τὸ ἱερὸν διεξέειπεν Εὐαγγέλιον. Ὁφίας δὲ γενομένης ἀνέικαιτο μετὰ τῶν δώδεκα· ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον, καὶ εὐλόγησας ἐκλασε καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς. Καὶ δῆλον ἐπιθεῖν ὅτι τὸ Ἰουδαϊκὸν οὐκ ἦν Πάσχα, ἐνθα ἔσαν τὰ ἄζυμα, ἀλλὰ τὸ μυστικὸν καὶ ἀληθινόν. « Ἐπιθυμία γὰρ ἐπέθύμησα, » φησὶν, « τοῦτο τὸ Πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν πρὸ τοῦ με παθεῖν, » δεικτικῶς τοῦτο ἀποφανόμενος. Διὸ ἄρτος ἐν ἀληθείᾳ ἦν, ἔχον ἐνζυμον φύραμα, καὶ μωρίας λόγων ματαίας συμφέροντε λεσχηνείας καὶ φλυαρίας.

A magi-tri ilem sentiunt et annuntiant, Christi et discipulorum suorum jure vestigia prementes. Quod et ipse Damasus sanctissimus papa Romanus, epistola ad Paulinum episcopum dicit: Si quis non asserat Spiritum sanctum a Patre, sicut Filius Dei et Verbum Deus, esse, sit anathema. Denique ipsa synodus septima idem asserit dicens: Nos decreta apostolorum et Patrum observantes, nos antiquis legibus Ecclesie catholice insistentes, nos addentes aliquid, aut tollentes, ex Ecclesia removemus, et anathematis vinculo innodamus. Audis declarationes sanctorum, et synodorum, quid declarent et asserant, ex sola nimirum persona Patris divini Spiritum immediate procedere, per Filium vero, efulgentem et suppeditam filiis adoptionis, propter conjunctionem essentiae et unitatem voluntatis. Et divus magnus apostolus Paulus videbitur anathemati tradere eos qui eo temeritatis abripiuntur, ut aliquid addant fidei dogmatibus quae primo accepta sunt et tradita a Christo Deo nostro, et postea ab illo et caeteris apostolis et doctoribus. Vos vero ipsi estis qui additis, et quidem additionem vehementer erroneam, haereticam, et Deo contrariam. Ne ergo in posterum audeas sophisticum agere, et falsa dogmata cudere in materia et hypothesi, cujus veritas nos illustrat sicut sol magnus, quae lumen suum mutuatur primo a verbis ipsis Domini nostri, deinde ex verbis sanctorum apostolorum, et theologorum saniorum et sapientiorum, qui ut sidera in mundo radiarunt, servantis verbum vitae.

Et haec sunt vindiciae nostrae ad primam et secundam tuam quaestionem.

3. Accedimus vero ad tertium quaesitum tuum in quo dicis quod corpus Christi conficitur in azymo, quod certe a veritate tam est alienum quam quod maxime. Nescis enim quod sanctum Evangelium, ubi azymorum occurrit mentio facienda, ea azyma clare et rotunde pronuntiat. Ubi vero est panis et fermentata massa, manifeste panem memorat et notat. Ideo dicitur. Erat Pascha et solemnitas azymorum. Eo vero quo Judaei Pascha celebrabant tempore, Christus in crucem raptus et elatus fuit, et animadvertenda sunt verba evangelica. Illi non ingressi sunt praetorium, ne polluerentur, sed comederent Pascha; et Judaeis lex erat posita qua stantes festum Paschatis debebant celebrare. Dominus vero antevergens, et quasi anticipans, in mystica cena, verum Pascha mystice peragens et tradens discipulis cum illis mensae *accumbens* comedit, sicut hoc declarat sanctum Evangelium. Vespertino tempore accubuit cum duodecim Apostolis, illis vero comedentibus, cum Jesus panem accepisset, illum benedixit, et fregit, et dedit discipulis, hinc manifeste ostendens, quod non erat Judaicum Pascha, in quo azyma solebant usurpari, sed verum et mysticum Pascha « Desiderio, inquit, desideravi comedere vobiscum hoc Pascha antequam patiar », hoc ipsum manifeste

et demonstrative declarans. Ideo constat vere panem fuisse, seu massam fermento maceratam, etiamsi contra innumeras congeratis verborum ineptias, nugas et futilitates.

4-5. Quod ad ignem purgatorium, nullus existit post mortem, seu hinc migrationem et exitum. Est quippe fetus hæreseos Origenianæ, ideoque illum ut blasphemum rejicit et divinæ veritati contrarium Ecclesia nostra sancta et orthodoxa, et eos qui istam sententiam tuentur jure anathemati subjicimus. « In inferis quippe quis tibi confitebitur? » inquit Psalmographus², id est, nullus. Tentationes vero iis qui præsentī vita fruuntur illatas a Deo propter quædam peccata, et cum patientia toleratas, et ad Deum cum gratiarum actione relatas, eas dicimus esse speciem quamdam ignis purgatorii; probatione quippe istarum tentationum ad instructionem infictarum contingit quosdam emendari et a peccatis purgari. Ut cum dicitur: « Transivimus per ignem, et per aquam, » et, « Nos tandem deduxisti ad locum refrigerii⁴. » Et si post mortem talis daretur ignis qui purgaret animas ante diem judicii, ut male existimatis, omnes animæ purgarentur tam longo et infinito temporis intervallo, et nulla reperiretur tempore judicii, quæ adhuc pœnis et supplicii esset obnoxia. Adeo ut frustra dictum fuisset a Domino: « Et isti ad æternum supplicium abibunt, justi vero ad vitam æternam⁷. » Ævum vero est particeps æternitatis. Æternitas vero nec est tempus, nec pars temporis, nam non est mensurabilis. Unde dicitur sine fine et termino. Vides ergo quod in eo etiam Domino manifeste contradicitis.

δ'-ε'. Ἐτε καθαρτήριον πῦρ οὐδ' ὅλως ὑπάρχει μετὰ θάνατον καὶ τὴν ἐνθίδε ἀπαλλαγὴν καὶ ἀποβίωσιν. Τοῦτο γὰρ τῆς Ὀριγίνου ἀιρίσεως ἐστὶν ἀποκύημα, διὸ ὡς βλάσφημον καὶ ἀντίθετον τῇ θείᾳ ἀληθείᾳ μακρὰν ἀπερίφρη τῆς καθ' ἡμᾶς ὀρθοδόξου ἀγίας Ἐκκλησίας, καὶ τοὺς οὕτω φρονούντας τῷ ἀναθέματι ἐνδικῶς ὑποβάλλομεν. « Ἐν γὰρ τῷ ᾄδῃ τίς ἐξομολογήσεται σοι, » φησὶν ὁ Ψαλμοδότης, ἀντὶ τοῦ, οὐδείς. Τοὺς ἔτι δὲ τῷ παρόντι περιοῦσι βίῳ ἐπιφερομένους πειρασμοὺς τοῦ Θεοῦ συγχωροῦντος διὰ τινὰς ἀμαρτίας, καὶ μεθ' ὑπομονῆς ἀνεχομένοις, καὶ εὐχαρίστως πρὸς Θεὸν ἀνακαίμενοις, τούτους φημὶν ἡμεῖς εἶναι ὡσπερ τι καθαρτήριον πῦρ. Τῇ γὰρ χρονίᾳ πείρᾳ τῶν τοιούτων πειρασμῶν παιδευτικῶς ἐπιφερομένων, καθάρσθαι συμβαίνει τινὰς ἐξ ἀμαρτιῶν ὡς τὸ « Διήλθον μεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, » καὶ, « Ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχήν. » Εἰ δ' ἦν τοιοῦτόν τι πῦρ καθαρτήριον μετὰ θάνατον τῶν ψυχῶν πρὸ τῆς κρίσεως, ὡς φρονεῖτε ὑμεῖς κακῶς, αἱ ψυχὰι δὲ πᾶσαι τῷ τοῦ χρόνου ἀπέτρω μῆκει ἐκαθάρθσαν ἂν, καὶ οὐδεμία ἐν τῷ τῆς κρίσεως εὐρέθῃ καιρῷ κολάσει ὑπόδικος. Ὡστε μάτῃν λείπεται τῷ Κυρίῳ τὸ, « Καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον. » Αἰώνιον δὲ τὸ μετέχον αἰῶνος. Αἰῶν δὲ οὔτε χρόνος οὔτε χρόνον τι μέρος ὁὐδὲ γὰρ μετρητόν ὡσεὶ ἔλεγεν ἀτελεύτητον καὶ ἀπέροντον. Ὅρας ὅτι καὶ τούτῳ προφανῶς ἀντιφθεγγόμενοι ἴστε τῷ Κυρίῳ.

Responsum ad quintam interrogationem, quæ est *De primatu papæ*, consulto omittimus.

6. Baptisma vero in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, cum tribus immersionibus administratum, secundum morem apostolorum et Patrum, admittimus, quod non est idem cum eo quod apud vos usurpatur. Nos quippe dicimus in formula administrandi baptismi: « Baptizatur servus Dei, » ista ratione ostendentes spontaneum, liberum, et voluntarium motum baptizandi, accedentis ad sacrum baptismum. Vos vero cum vanitate et superbia dicitis: « Ego te, N., baptizo, » quod certe non in eundem scopum et consilium nobiscum collineat. Quomodo ergo unum et idem esset baptismum, quandoquidem certissime hæc facitis et dicitis?

8. Insuper autem quod cum contumelia ac injuria nobis objicis, nos scilicet a viro separare uxorem quæ in adulterium et fornicationem incidit, est indicium te nescire quid dicas. Nam hoc facimus recte, et secundum leges, et erga Deum charitate et reverentia ducti. Sic enim loquitur Dominus ipse in Evangeliiis: « Qui uxorem suam dimiserit et repudiaverit alia ratione quam propter fornicationem

ζ'. Βάπτισμα δὲ τὸ εἰς Πατέρα, καὶ Υἱόν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἐν τρισὶ γινόμενον καταδύσεις, καὶ κατὰ τὴν ἀποστολικὴν καὶ πατρικὴν ἱεροτυπίαν ἀπεκδεχόμεθα, ὅπερ οὐκ ἐστὶ ταῦτόν τῳ γενομένῳ ὑφ' ἡμῶν. Ἡμεῖς μὲν γὰρ λέγομεν, « Βαπτίζεται ὁ δούλος τοῦ Θεοῦ, » δεικνύντες ἐντεῦθεν τὴν αὐθαίρετον καὶ ἐξ ἰδίας θελήσεως κίνησιν τοῦ βαπτιζομένου πρὸς τὸ θεῖον βάπτισμα· ὑμεῖς δὲ ἀλαζόνως πως καὶ ὑπερηφάνως φάτε· « Βαπτίζω ἐγὼ τὸν δεῖνα· » ὅπερ οὐ τὸν αὐτὸν τῳ ἡμετέρῳ ἔχει σκοπόν. Πῶς οὖν ἐν γένει' ἂν; Ἐπισηφῶς γὰρ τοῦτο καὶ ποιεῖτε καὶ λέγετε.

η'. Ἐτε ὅπερ ὀνειδιστικῶς προσφέρετε ἡμῖν, ὅτι χωρίζομεν τοῦ ἀνδρὸς γυναῖκα, τὴν πορνείαν περιπεσοῦσαν, ἴσκειν ὅτι οὐκ εἶδας τί λέγεις. Καὶ τοῦτο γὰρ καλῶς μάλιστα, καὶ θεοφιλῶς, καὶ νομίμως ποιοῦμεν. Οὕτω γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν Εὐαγγελίοις φησὶν, « Ὅς ἂν ἀπολύσει τὴν γυναῖκα αὐτοῦ μετὰ ἐπιπορνείαν, καὶ γαμήσει ἄλλην, μοιχᾶται. » Ὡστε δίκαιόν ἐστιν αὐτὴν ἀπολύσει, ἰὰν περ πορνεία πε-

¹ Luc. xxii, 15. ² Psal. vi, 6. ³ Psal. lxxv, 12. ⁴ Matth. xxv, 46.

ρικίση, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν· ἢ κατα-
 κολουθοῦντες ἡμεῖς, τὴν περιπεσούσαν γυναῖκα πορ-
 νείας μολυσμῶν, τοῦ ἀνδρός ἀποθυστάθμεν καὶ χω-
 ρίζομεν. Ὑμεῖς δὲ οἱ κατ' ἐκ' πολλῆς δικαιοσύνης
 ἐνοῦσης ὑμῖν, ἢ μᾶλλον εἰπέτεν παρανοίας καὶ ὑπο-
 κρίσεως, καὶ αὐτῶ ἀντιφρονησάμενοι ἔστε ἀναιδῶς
 τῷ Κυρίῳ· διὸ δὴ καὶ μετὰ λόγου πορνείας οὐ
 διαχωρίζετε, ἔωντες τὸν ἄνδρα ἀμαρτάνειν εἰς τὸ
 ἴδιον αἰεὶ σῶμα, ὅπερ ὁ θεὸς ἀπαίρει Παῦλος.

impudenter et invereconde contradicistis, ideo quia uxorem propter rationem fornicationis a viro non separatis, permittentes virum in suum proprium corpus peccare, quod ipse D. Paulus arguit et prohibet. ².

γ'. Ἐτι περὶ τῶν θείων καὶ μυστικῶν λέγει
 συμβόλων, τοῦ θείου καὶ Διοποτικῆς δηλαδὴ σώμα-
 τος, ὅτι μόνον τὰ ῥήματα τοῦ Κυρίου, « Λάβετε,
 φάγετε, καὶ πίετε, » μεταβάλλουσι καὶ τελειοῦσιν
 αὐτὰ, οὐ μὴν καὶ αἱ θεῖαι τῶν ἁγίων εἰχαί, καὶ
 ἱεραὶ ἐπιφασαί. Ἡμεῖς δὲ καὶ αὐτὰ τὰ θεῖα καὶ
 Διοποτικὰ ῥήματα πρὸς τελείωσιν φάμεν αὐτῶν,
 καὶ ἡ τῆς ἱερωσύνης δύναμις διὰ τῶν θείων εἰχῶν
 καὶ ἐπιφασῶν τοῦ ἱεροῦ τυχὸν Χρυσσοστόμου ἢ τοῦ
 μεγάλου Βασιλείου. Τὸ γὰρ θεῖον τῆς ἱερωσύνης
 χάρισμα διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ δίδεται τοῖς
 ἀποστόλοις, καὶ εἰς, ἐκείνων ἀλληλοδιαδόχως, καὶ
 πρὸς ἡμῶν τοῖς ἱεροῖς εἰς τὸ τελειοῦν κατὰ τὰ θεῖα
 δῶρα, διὰ τῆς ἐπικλησέως καὶ ἐπιφοιτήσεως τοῦ
 παναγίου Πνεύματος. Οὕτως ἡμεῖς περὶ τούτων
 φρονούμεν καὶ λέγομεν ὀρθοδόξως, καὶ ἀποστολικο-
 πατροπαράδοτως, οὐ καθάπερ ὑμεῖς φρονεῖτε καὶ
 λέγετε ὡσάν ἢ ἐν ὑμῖν δοξέειν ἢ ὑπερόφρους ἀλαζο-
 νεία καὶ εἰησις. Ἀλλὰ περὶ τούτων τσαυτὰ ὑμῖν
 ἀποχωρῶντως σχεδόν τι εἴρηται· Καίρος δὲ ἔστι ὡς
 εἰπέτεν ἤδη καὶ περὶ τῶν ψυχῶν τίνα γε ἡμεῖς
 περὶ φῶτων δόξαν ἔχομεν.

tionem, et aliam uxorem matrimonio sibi junxe-
 rit, fornicatur et adulteratur. » Quapropter ju-
 stum et æquum est illam repudiare, si in fornica-
 tionem inciderit, secundum Domini nostri senten-
 tiam et declarationem. Cui nos adherentes,
 fornicationis labe et impuritate contaminatam ux-
 orem a viro segregamus et separamus. Vos vero
 qua estis insigni æquitate, sanctitate, et justitia,
 imo insipientia, et hypocrisi, ipsi Domino nostro

8. Quod vero dicis de divinis et mysticis symbolis
 divini et Dominici scilicet corporis et sanguinis,
 quod sola verba Domini: « Accipite, comedite,
 bibite, » illa symbola transmutent et perficiant,
 non vero divinarum sanctorum preces, et sacræ ora-
 tiones et cantilenæ, nos vero etiam dicimus ipsa
 divina et Dominica verba ad eorum perfectionem ;
 sacerdotii vero virtus exseritur per divinas preces
 et liturgias sancti videlicet Chrysostomi, aut
 magni Basilii. Nam divinum sacerdotii donum
 propterea a Christo communicatum est apostolis,
 et eorum successoribus, et sacerdotibus nostris,
 ad perficienda divina dona, per invocationem et
 adventum sanctissimi Spiritus. Sic de rebus istis
 loquimur et sentimus orthodoxe et secundum tra-
 ditionem apostolorum et Patrum, non vero sicut
 vos sentitis et loquimini, secundum placita ve-
 stræ superciliosæ superbiam et opinionis et præ-
 sumptionis. Sed de istis forsitan abunde et suffi-
 cienter. Nunc jam tempus est disserendi de statu
 animarum, et quam de illis post mortem senten-
 tiam foveamus, tandem significare.

Cætera desunt.

² Matth. xix, 9. ³ I Cor. vi, 16.

ANNO DOMINI MGGI.

PANTALEONIS

CP. DIACONI *

TRACTATUS CONTRA GRÆCORUM ERRORES

Ex manuscripto codice bibliothecæ Bavaricæ, in lucem prolatus studio Petri Stevartii Leodii, SS. theologiæ professoris, et in tomo IV *Lectionum antiquarum* Canisii edit. Basnagii repetitus

LECTORI STEVARTIUS.

Reprimus tractatum istum in bibliotheca Bavarica absque speciali auctoris nomine. Itaque neque nos de auctore divinabimus. Codex Bavaricus perquam vitiosus erat. Quocirca ne mireris, si et liber iste inemendatus in manus tuas veniat. Satius et aliquid, quam nihil. Forsan alius in exemplar correctius incidet, præstabitque, quæ a nobis præstari nequiverunt. Interea his qualibuscumque frui, et studium nostrum illustrandæ orthodoxæ antiquitatis favore tuo juva. Cum enim novatores hujus temporis studiose in lucem extrahant quidquid olim chartarum seu a Græcis, seu a Latinis a versus cathedram Petri a male sanis ingenis conscriptum est; nihil laborantes de sermonis elegantia vel inelegantia, par non est ut ea que pro S. Petri successore Romano pontifice etiam rudi stylo exarata sunt, a blattis et tineis absuni sinamus, quisquillisque hæreticis et schismaticis solidas refutationes, licet cultu styli carentes, non opponamus. Vale.

* De hoc Pantaleone vel homonymo seniore vide Fabricium cum Harlesii notis in tomo nostro XCVIII, col. 1239. Ibi exstant Pantaleonis, quisquis sit, *Homilia de luminibus sanctis*, ex Ducæo; item in *Jesu Christi Transfigurationem* homiliæ duæ, ex Combefisio; *Encomium Michaelis archangeli*, ex eodem; *homilia in Exaltationem crucis*, ex Gretsero. Scripta sequentia seriem absolvunt eorum quæ Pantaleoni tribuuntur quæque fortasse præstabat in unum fasciculum colligere. EDIT. PATR.

JACOBI BASNAGII IN TRACTATUM CONTRA GRÆCOS OBSERVATIO.

Pantaleoni tribuitur hic tractatus; id sensisse videntur novissimæ Bibliothecæ Patrum editores in admonitione ad lectorem tom. XXVI, ubi de Joanne Caleca agitur. Id sensit etiam Ciampinus, quanquam alias dubius hæreat, utpote qui tractatum ut anonymum citaverit. Revera hæc leguntur ad finem operis, auctorem, ut prima fronte videtur, indicantia: *Ego Pantaleon cum essem ibi, Constantinopoli, ubi hoc actum est, hoc idcirco Memorabile feci.*

Fuit autem Pantaleon diaconus et chartophylax Ecclesiæ Constantinopolitanæ, et ex eo quod dicatur apud Gretserum, qui ipsius tractatum in *exaltationem crucis* edidit, presbyter monasterii *Byzantinorum*, ex diacono presbyterum alicujus monasterii factum conjicit Combefisius. Ipsi tribuit idem Combefisius *Orationes in transfigurationem Domini*. Quanquam ei sit aliqua suspicio, eas orationes stylo discrepantes binos habere parentes. Denique eidem Pantaleoni asseruit opusculum *de miraculis Michaelis*, quod legitur apud Surium, indeque concludit, Pantaleonem vixisse diu post Theodoram, cum miracula longo tempore post imperatricis obitum patrata narraverit.

Quæ Combefisii conjectura satis indicat, ipsi fuisse incertam Pantaleonis ætatem, ideoque non ipsi vindicasse *Tractatum contra Græcos* cujus parens procul dubio an. 1252 vixisse debuit; aliter tamen alii, ut superius observatum.

Nos hunc tractatum, in quo multa occurrunt observatione digna, in tres partes distinguimus, quæ tot habeant auctores.

Prior pars, quæ quatuor dissertationes adversus Græcos continet, non modo edita est *Constantinopoli in ædibus Fratrum Prædicatorum an. 1232*, ut fert titulus; sed ab ipsis Fratribus Dominicanis fuit consignata. Sic enim ipsi loquuntur: *Hæc scripta sunt anno 1252, in civitate Constantinopoli a Fratribus Prædicatoribus ad ædificationem et profectum animarum, ad laudem et gloriam Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen.*

Duo sunt notanda: 1º. Hic desinere opus illud, quod tentaverant Fratres; illi quippe quatuor capitula adversus Græcos probaverant, deinde clausulam *Amen*, qua finis operis indicatur, adjecerunt: denique, ut patebit inferius, quæ sequuntur ex aliis scriptis sunt excerpta. 2º. Inde patet Pantaleonem non esse hujus scripti auctorem, utpote qui diaconus aut aliquando monasterii presbyter, non vero monachus dicatur. At indubium est, illum tractatum a monachis confectum fuisse, et anonymum remanere debuisse, ut solent quæ jussu et opera congregationis alicujus scripta sunt: ideo plurimos auctores præfert et semper plurali numero sese indicant auctores: *In proemio hujus opusculi testati sumus.*

Secunda pars non fuit Dominicanorum, sed Hugonis Ætheriani, qui sæculo præterito Græcos confutaverat. Miror hoc non vidisse viros eruditos, quippe, 3º. sic loquuntur Fratres Prædicatores: *Quod licet jam quatuor dictis articulis demonstratur, tamen adhuc in his quæ subjecta sunt ostenditur, quæ ex dictis magistri Hugonis Ætheriani nuper extracta huic operi duximus inserenda. Dicunt enim et scribunt*, etc. Vides hic finito opere, quædam ex Hugonis Ætherii scriptis adjici. Quid evidentius? Unum tamen addi potest, multa ibi dici quæ Fratribus Prædicatoribus non conveniant. Asserit auctor, sese velut singularem personam indicans, vidisse sacerdotes sacris manibus *qui viri sanguinum essent*, dum sequerentur imperatorem per *Cappadociam Persarumque regiones*. Subjicit deinde se vidisse clericos fustigatos et verberatos. sublata prius *τιματίω*, hoc est *veste clericali*, idque ipsi evenisse in *Nicæa civitate*. An credas Fratrum gregem vestigiis imperatoris adhæsisse, dum Orientales peragraret regiones? Deinde, quis imperator ille? An Balduinus II, qui e parte Latinorum præerat? Sed hic adversus Persas bellum nunquam gessit. Verum quidem est, Joannem Vatatzem, quem *Ducam* appellant plurimi, Nicææ sedem imperialem habuisse. Sed verisimile non fit Prædicatores eo tempore in ejus aulam admissos itinera cum ipso varia confecisse. Hæc non modo verisimilia, sed vera sunt de Ætherio, qui, cum gratia summa polleret apud Manuelem Comnenum, Latinis faventem et sæpius adversus Turcas Saracenosque belligerantem, ipsum per varios casus et discrimina rerum sequebatur. Unum objici potest, quæ leguntur in *Tractatu contra Græcos* non reperiri apud Ætherium; sed inde nova oriri potest conjectura, plurima edidisse Ætherium opuscula adversus Græcos, ex quibus quæ hic proferuntur fuerint excerpta.

Tertia denique pars hujus scripti, ab aliis plane diversa, continet tantum narrationem portentis cujusdam quod temporibus Michaelis Cerularii debuit evenisse. Sed non potuit habere Fratres Prædicatores auctores, qui prius fuse egerant de schismate Michaelis, et ne verbum quidem de illo portento dixerant, quodque huic operi sine fibula fuit affixum. Illa brevis narratio potest esse Pantaleonis, cui male totum opus adscribitur.

TRACTATUS CONTRA ERRORES GRÆCORUM,

DE PROCESSIONE SPIRITUS SANCTI. DE ANIMABUS DEFUNCTORUM.

DE AZYMIS ET FERMENTATO,

DE OBEDIENTIA ROMANÆ ECCLESIÆ,

Editus Constantinopoli, in œdibus Fratrum Prædicatorum, anno Domini 1252.

Licet Græcorum Ecclesiam virtutum floribus et A philosophiæ studiis olim decoratam noverimus, nec non et sanctorum Patrum, prophetarum, et apostolorum veloci cursu calcans vestigia, quam plures ex se vivos et ignitos lapides in ædificium supernæ Jerusalem dudum transmiserit construendum, nunc tamen in fine temporum, quod sine gravi mœrore proferre non possumus, innumeris et diversis errorum obfusata turbinibus, in eadem caligine suarum opinionum, diversa a sancta Romana Ecclesia perseverat. Et quamvis infinita hæresium germina a trecentis octoginta annis, et circa, id est, a tempore Photii, vel Photini (1), primi hujus schismatis inventoris, in diversis suis partibus, propter defectum scientiæ, et invidiæ amaritudinem, manifeste pullulaverint: præcipue B tamen in quatuor articulis generaliter, seu communiter dignoscitur deviare a nobis. Quorum primus, quia ab ipsa divina majestate inchoans, ore polluto affirmat contra opinionem, imo fidem catholicam, tertiam personam in Trinitate, id est, Spiritum sanctum « a Filio minime procedere, » vel spirari, aut existentiam habere.

Secundus autem, secundum theologos, virtutem numero secundam, id est spem fidelium, virulento conanime interimere studens. asserit, « defunctorum animas nec Paradisi gaudiis perfrui, nec infernorum suppliciiis, vel igne purgatorio, » citra diem judicii, aut ante latam sententiam extremam, judicii posse subjacere.

Tertius vero ipsam omnipotentis Dei potentiam

creaturæ fermenti termino volens coarctare, voce blasphema prædicat, non nisi in fermentati panis materia perfici posse mysterium sacramenti. His itaque fidei, et charitatis, speique virtutibus, a cordibus fidelium dicto studio et ordine deletis: ultimo, in totius consummationem nequitiae, quartum eam (ad quam horum et similium errorum spectat correctio), id est, sanctam Romanam Ecclesiam, aggreditur; nec ei obediendum communiter asserendo prædicat, moribus affirmat, et factis dicit.

Contra quos errores pestiferos quamvis multorum jam fidelium desudavit labor, et plurima scripta ad defensionem veræ fidei catholicæ dimiserint perlegenda: quia tamen moderni Græci, novi pariter, et antiqui schismatici, nec argumentis vel rationibus, nec sacræ Scripturæ testimoniis, nisi suorum scriptis sanctorum, quibus plurimum innituntur tam apocryphis, quam veris, nolunt superari: fraternis quoque precibus inclinatus, qualiter ex suis libris eorum vincatur pertinacia, virtute, qua potero, ostendere laborabo.

Si quid ergo vobis, frater charissime, in his gratum fuerit, ad fontem bonorum omnium Deum referentes, ei, cui omne cor patet, et omnis voluntas loquitur, orationum frequentia me sedulo commendate. Si qua vero, præter intentionem meam, minus veritati consona forsan apparebunt, vestræ correctionis lima depuretis, ad lumen veritatis charitatisve reducentes, meæ imperitiæ et brevitatis inopiæ veniam concedatis.

SEQUUNTUR OPINIONES GRÆCORUM.

Rationes Græcorum ad primum articulum: quod Spiritus sanctus non procedat a Filio.

Igitur Græci primum articulum suis rationibus, et auctoritatum testimoniis defendere volentes, ita procedunt.

Primo: Si Spiritus sanctus, inquit, procedit a Patre, secundum Evangelium, aut procedit perfecte; sive, illa processio perfecta est, aut non: si perfecta, ut concedetis, quare necesse est, ut a Filio

procedat Spiritus sanctus? Ergo superfluit secunda processio, quod est superfluum, aut inconveniens in Divinitate. Ergo, etc.

Item, cum una sit causa et fons in Divinitate, scilicet Pater, tam Filius quam Spiritus sanctus existunt a Patre, ille per generationem, iste per processionem. Sed si a Filio existit aut procedit Spiritus sanctus, etiam Filius erit causa Spiritus sancti, et ita duæ causæ: et per consequens, duæ

(1) Male; Photius enim a Photino fuit plane diversus. BAS.

principia in Divinitate. Sed hoc est inconueniens. A igitur, etc.

Tertio : Item in Joanne dicit Veritas discipulis suis : *Omnia quæcunque audiui a Patre meo, nota feci vobis* ¹. Ubi dicit Glossa : « Omnia necessaria ad salutem scripta sunt in Evangelio. » Sed illud non est scriptum in Evangelio ; ergo non est de necessariis ad salutem. Ergo non tenemur credere. Sed quæ vera sunt tenemur credere, et venerari, maxime quæ divinam essentiam videntur prædicare. Sed istud non tenemur credere. Ergo non est verum.

Quarto : cum Veritas faceret mentionem de processione Spiritus sancti ait : *Qui a Patre procedit* ², non dixit : Et a Filio. Quod si Veritas aliud intellexisset, aliud dixisset ; ego autem verbis ejus addere non audeo, nec præsumo.

Item : Non solum Christus hoc tacuit, sed nec aliquis apostolorum tale aliquid dixit ; nullus sanctorum hoc prædicavit. Imo, quod plus est, in editione veræ fidei, sancta concilia nihil super hoc definierunt ; sed ponentes in Symbolo, quæ necessaria sunt ad salutem, omnem additionem, expositionem, declarationem sub anathematis vinculo concluserunt et rejecerunt.

Item multi nostrorum doctorum quorum antiquissima scripta apud nos usque hodie perseverant, ut Theodorus, et quidam alii, contrarium hujus opinionis vestræ scripserunt et mandaverunt. Damascenus quoque, cujus scriptis certe contradicere non potestis, volens ostendere, quod tam Filius quam Spiritus sanctus existunt a Patre, et quod Spiritus sanctus non procedit a Filio, metaphoram vocis et intellectus adducens in medium, ait : » Primo est intellectus, deinde verbum exterius, scilicet vox ; spiritus autem vehiculum est verbi. Intellectus igitur format vocem, et in ipsa spirata ostenditur intellectus. Et intellectus Patri, et verbum Filio, spiritus Spiritui sancto attribuitur. Sicut ergo videmus, quod ab intellectu procedit spiritus et vox et non spiritus a voce ; sic a Patre procedit Filius et Spiritus sanctus, et non Spiritus sanctus a Filio. »

Epiphanius sanctus, episcopus Cypri, in libro *De una Deitate*, de Spiritu sancto sic testatur : « Spiritus sanctus Deus est, et Spiritus Christi est, non secundum aliquam compositionem, quemadmodum in nobis corpus et anima : scilicet in medio Patris et Filii. » Non ergo mediante Filio, ut vos deliratis, procedit Spiritus sanctus a Patre ; cum secundum Patris hujus vocem, medius inter Patrem et Filium ordinetur Spiritus sanctus.

Item, quis vobis hoc revelavit ? Unde habuistis ? Quare etiam nobis hoc non fuit revelatum ? Quare in Symbolo tale quiddam inseruistis, quod nusquam positum fuit a sanctis Patribus ? Si vero quorundam verborum occasione divinæ Scripturæ, dicentium

Spiritum Filii, vel quod Spiritus mittatur a Filio hoc habuistis : sciatis, vos vel non intelligere Scripturas, vel intellectas studiose pervertere, aut certe per ignorantiam multum a veritate et sanctorum expositionibus deviare. Quare ad nos, qui fontes sumus, redeuntes, audire poteritis veritatem. Dicitur igitur Spiritus Filii, non quia procedit ab eo, sed quoniam ratione divinæ essentiæ, est ei consubstantialis.

Item, dicitur mitti, vel dari a Filio Spiritus sanctus, quia ab ipso mittitur, ad sanctificandum creaturas, sicut in Joanne ipse testatur dicens : *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos si autem abiero, mittam eum ad vos* ³. Quod vero alibi dicit ipse Filius : *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet* ⁴, intelligendum est, de meo Patre. Omnia enim, quæ Patris sunt, exceptis proprietatibus personalibus, communia sunt utrique : proprium dicimus esse Patri, ut ab ipso tantum, et non ab alio procedat Spiritus sanctus.

Responsio contra prima duo objecta.

His aliisque quam plurimis conaminibus, quæ causa brevitatis non sunt posita (illa autem quæ magis usitata sunt, posita sunt), sanctam Romanam Ecclesiam errasse, et in canonem latæ sententiæ incidisse, mendaciter fatentes Græci, debitam obedientiam et reverentiam devotam eidem Ecclesiæ juste se subtraxisse, hominibus simplicibus persuadere laborant. Nos vero Latini, his et aliis contumeliis loco suo dimissis,

Ad primum et secundum objectum unam dantes responsionem sic solvimus : Concedimus quod plena et perfecta processione procedit a Filio : nec tamen sequitur quod sint duæ processiones, et una earum superflua, quia in illa simplicissima Divinitatis natura, nec numerus vicissitudinum, nec temporis varietas, nec localis positio, nec fluxus, nec incisio, nec interstitium, aut spatium temporis cadere potest. Inde est, quod illa processio qua Spiritus sanctus procedit a Patre et Filio nec intervallo temporis, nec spatio loci, cum non sit prius vel posterius, alias perficitur : sed simul et semel est a Patre et Filio ; a Patre tamen procedens, mediante Filio, secundum testimonia inferius posita, procedit : id est, hoc habet Filius a Patre, ut ab ipso procedat et spiretur Spiritus sanctus, mittatur et detur. Unde et ad ipsum Patrem, de quo etiam habet Filius omne quod suum est, referens, et ei totum attribuens, dicit apud Joannem : *Mea doctrina, non est mea, sed ejus qui misit me* ⁵. Et iterum : *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit* ⁶ ; ac si diceret Filius : Patrem tantum in processione Spiritus nomino : quia omne quod habeo, ratione esse et principii, ab ipso Patre, qui est causa et principium in di-

¹ Joan. xv, 15. ² ibid. 26. ³ Joan. xvi, 7. ⁴ Ibid. 14. ⁵ Joan. vii, 16. ⁶ Joan. xv, 26.

vinitate, me habere cognosco. Nam ut a Filio procedat Spiritus sanctus, hoc habet Filius a Patre; Pater vero non ab alio, sed a se tantum.

Istam itaque differentiam sacri doctores, fidei oculo interioris hominis et sane discernentes, in multis locis inveniuntur dixisse, quod Spiritus sanctus procedit a Patre *principaliter*. Alii dixerunt, quod *proprie* a Patre: alii quod a Patre per Filium, vel Filio *mediante*. Et licet verum sit quod sancti asserunt, et contradici non possit: non tamen sequitur, quod Græcus intelligit, scilicet, quod idem Spiritus prius a Patre, postmodum a Filio, vel quod magis a Patre quam a Filio procedat: aut quod sint duæ processiones, et una earum superflua; sed quia Pater gignendo ab æterno Filium, dedit ei totum esse suum, est enim verus Deus de Deo: et quod idem Filius, æternaliter existens, a Patre nascendo accepit omne quod habet, et ut Spiritus sit et procedat ab eo. Quam essentiam Spiritus a Filio sancti doctores, maxime Græci, considerantes, Filium causam et fontem Spiritus sancti nominant, nec non et ipsum Spiritum imaginem Filii. Quemadmodum utique Filius imago est Patris, et talem numerum et ordinem Spiritus ad Filium assignant, qualem habet Filius ad Patrem: secundum quod in sequentibus plenius apparebit.

Diximus ergo, quod procedit Spiritus sanctus pariter et æqualiter a Patre et Filio, tanquam donum amborum, et amor utriusque: sed procedit a Patre per Filium, vel mediante Filio, ut diximus: aut certe principaliter et proprie a Patre, quia ut ab eo procedat, Pater a nullo habuit: Filius vero non a se, sed a Patre accepit. A quo enim habet, ut sit, ab eodem etiam habet ut Spiritus sanctus sit ab eo, et procedat, detur, et mittatur, ut ab eo esse accipiat. Quæ cuncta vocabula sane intelligentibus unum et idem, id est, essentiam Spiritus a Filio prædicant et manifestant. Quod tamen, sicut diximus, Græcus non confitetur.

Assertio catholicæ veritatis. Et primum ex Græcorum Patrum auctoritatibus.

Quod Spiritus sanctus procedat a Patre per Filium, vel mediante Filio, ut dictum est; vel quod idem Filius dicatur fons, et causa Spiritus sancti: et etiam quod idem Spiritus sanctus vocetur imago Filii, et esse accipiat ab eo: omissis argumentationibus multis, quas nec recipiunt, nec plane intelligunt, sanctorum suorum testimoniis insistentes, sic probamus:

Gregorius Nazianzenus in sermone, qui incipit *Odibiles*, etc., ita dicit: « Spiritus ex essentia Patris per Filium æternaliter missus sanctificat omnem creaturam, » etc.

In Epistol. Dionysii: « Credo in Spiritum san-

ctum, Deum et vivificantem, ex Patre per Filium procedentem. »

Basiliius in sermone de Trinit. qui sic incipit: *Cognitio Patris*, etc.: « Antiquitus Divinitatis non ignorabatur mysterium. Verbo enim Domini, inquit Psalmista, *cæli firmati sunt, et Spiritu oris ejus, omnis virtus eorum*⁷; sed nec alio Verbo, quam Filio, nec alio Spiritu, quam Spiritu sancto. Unus est enim Spiritus. Et sicut ex ore Dei proveniens Filius, sic Trinitatem Verbo unit, et antiquitus, et nunc. »

Item in eodem, ante finem: « Via Dei cognitionis est ab uno Spiritu per Filium unum ad unum Patrem. Naturalis bonitas, et quæ secundum naturam sanctificatio, et regalis dignitas ex Patre per Unigenitum ad Spiritum pervenit. »

Item Athanasius in editione fidei, cujus est initium: *Credimus in unum unigenitum Deum*, etc., parum ante finem: « Spiritus autem sanctus processivum ens Patris, et ferentis Filii, per quem implevit omnia. »

Item in Epistola Athanasius de Spiritu sancto, ad Serapionem, cujus est, initium: *Litteræ tuæ devotionis*, etc.: « Uno existente Filio viventi unam oportet esse plenam, perfectam, et sanctificativam vitam: quæ est operatio ejus, et donum, quod ex Patre dicitur procedere: quia ex Verbo, quod ex Patre est, manifeste resplendet, et mittitur et donatur. »

Gregorius Nyssenus in Epistola ad Eulalinum, quæ sic incipit: *Vos quod justum*, etc., parum ante finem: « Immutabilem vere confitentem eum, qui secundum causativum et causatum est, differentiam non negamus; in quo solum discerni alterum ab altero comprehendimus, hoc quoddam causativum credentes; hoc autem ex causativo et ejus quod ex causativo est; alteram iterum differentiam intelligimus, hoc enim proxime de primo: hoc autem per proximum de primo. »

Item, idem libro contra Eunomium, quasi in fine, ibi loquitur: « Sicut enim copulatur Patri Filius, et ex ipso esse habens, non est posterior secundum existentiam: sic iterum et ab Unigenito habetur Spiritus sanctus, intellectu solo secundum causæ rationem præspeculata Spiritus hypostasi. »

Item Athanasius in sermone contra Aerios cujus initium est: *Qui malitiose*, in fine loquens de aqua saliente in vitam æternam, sic ait: « Propter hoc David psallens Deo sic ait: *Quoniam apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen*⁸. Sciebat enim apud Patrem esse Filium fontem Spiritus sancti; sicut per prophetam Filius dicit: *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ*⁹, » etc.

Item Cyrillus in sermone septimo, cujus initium est: *De humanatione Unigeniti*, quasi post duas partes sermonis: « Solvens enim a peccato eum qui sibi consentit, proprio jungit de cætero Spi-

⁷ Psal. xxxii, 6. ⁸ Psal. xxxv, 10. ⁹ Jerem. ii, 13.

ritu, quem immittit ipse : ut sicut ex Deo Patre A *pimus*¹². Et ipse inquit Dominus : *Quoniam de meo accipiet, et annuntiabit vobis.* »

est Verbum, ita ex propria nobis natura refundit Spiritum. »
 Quod autem hic *refundi* dicimus, in Græco dicitur ἀναρρῆζω, et a fontis nomine secundum ἀνα præpositionem derivatur. Ex quo liquide apparet, sanctum Patrem intellexisse Filium esse fontem Spiritus sancti.

Beatus Gregorius, cognomento Thaumaturgus, in suæ editione Fidei, quæ in Vita ejus legitur, sic ait : « Unus Spiritus sanctus ex Deo esse essentiam habens, et per Filium lucens liquide hominibus, imago Filii perfecta. »

Item Magnus Athanasius, in ea quæ ad Serapionem est de Spiritu sancto, Epistola, cujus est initium : *Litteræ tuæ sacræ affectionis*, etc., sic dicit : B « Sicut in propria imagine est Filius in Spiritu : sic et Pater in Filio. » Et post modicum : « Imago Filii dicitur et est Spiritus sanctus, dicente Paulo : *Quos præcivit, inquam, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii Dei*¹⁰. » Item in eadem : « Manifestum enim erit, quod neque creatura Spiritus, neque angelorum essentia, in eo quod illi convertibiles sunt, sed imago Verbi et Patris propria est. » Item in ejusdem Epistolæ abbreviato sermone : « Si autem bonus odor et forma Filii est, manifestum est quod non erit Spiritus creatura. »

Item Basilius in quarto sermone contra Eunomium, qui sic incipit : *Si natura Deus Filius*, etc. : « Imago quædam Dei Christus est : *Qui est, inquam, imago Dei invisibilis*¹¹, imago autem Filii C *Spiritus.* »

Item in eodem libro cap. cujus titulus : *Quod sicut Filius ad Patrem se habet, sic Spiritus ad Filium* ; in ipso initio capituli, sic ait : « Propter hoc et Dei quoddam verbum Filius ; verbum autem Filii Spiritus : *Portans, inquam, omnia verbo virtutis suæ*¹².

Item beatus Cyrillus in libro Dialogorum cum Hermia (2), de Spiritu sancto loquens, cujus est initium, *Labor beatorum fructus gloriosus*, etc. : « Character verus et naturalis ad summum certitudinis, quæ secundum similitudinem intelligitur, ipse est Filius ; similitudo pura et naturalis Filii Spiritus est ; scribente audies beato Paulo : *Quia quos præcivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii Dei, quos autem prædestinavit, hos et vocavit.* »

Athanasius ad Serapionem in Epistola de Spiritu sancto, ut supra adnotatum est : « Et Filius inquit, *Quæ audiivi a Patre, hæc loquor in mundo*¹³. *Spiritus autem a Filio accipiet, et annuntiabit vobis*¹⁴. »

Item Basilius ad Amphiloichium, cap. 5 : « Scribens ad Ephesios Paulus ait : *Veritatem autem facientes*, etc. *Ex plenitudine ejus nos omnes acce-*

Item Gregorius Nyssenus in sermone contra Arium et Sabellium, qui sic incipit : *Quid dico ? Dic mihi : Spiritus sanctus immortalis est*, etc. « Sanctus, principalis, justus, verus, profunda scrutans Dei, ex Patre procedens, ex Filio esse accipiens, » etc.

Item Epiphanius in libro qui *Ancyrotus* seu *Ancoratus* dicitur, sic dicit : « Spiritus autem sanctus, Spiritus Dei ens cum Patre et Filio, non est alius Deus a Deo ; a Deo autem ens a Patre procedit, a Filio accipit, et in eodem Filius revelat Patrem. Nullus enim novit Patrem nisi Filius, a quo procedit, a quo accipit. »

Ecce patet ex præmissis, qualiter Spiritus sanctus sit ex Filio, sive, quomodo precedit æqualiter ab utroque : quia nil aliud est Spiritum sanctum a Patre esse, vel a Filio, quam procedere ab eis. Quia cum non sit alius modus, quo persona sit ab alia, nisi generationis, aut processions, necesse est ut, si est a Filio Spiritus sanctus, quod negare Græcus non potest, sit etiam ab eo per modum processions : nisi forte novam velint fingere hæresim, ut dicant, quod idem Spiritus sanctus generetur a Filio, et sint in Divinitate duo Filii, et unus eorum nepos.

Ostensum est insuper, quod Spiritus sanctus, ut sit a Filio, hoc habet Filius a Patre : propter quod a Patre per Filium, vel mediante Filio, vel certe principaliter et proprie dicitur Spiritus pro edere vel spirari a Patre. Terminatum est enim, quomodo idem Spiritus a Filio, qui est ejus causa et fons, propter modum essendi a Filio, catholice dicitur esse ratio et forma Filii. Unde et verbum et imago Filii propter eandem rationem Spiritus nuncupatur. Quæ prudens lector si consideret diligenter, multa quæ a Græcis objiciebantur, soluta inveniet ; et licet breviter, tamen et catholice, et vere terminata.

Solutio ad tertium objectum.

Ad tertium autem objectum, quod dicit : *Omnia quæcunque audiivi a Patre meo, nota faciam*¹⁶. Concedimus sicut et ipsi glossant, omnia necessaria ad salutem. Hoc tamen necessario addimus in glossa, quod, aut implicite, aut explicite nota facit eis omnia. Nam cum verba sint Veritatis, Veritas mentiri non potest. Dicit enim : *Multa alia habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*¹⁶, quasi dicat : Horum et aliorum verborum meorum intelligentiam relinquo magisterio Spiritus sancti, qui docebit vos, et suggeret omnia, quæcunque dixero vobis¹⁷.

Item, quamvis non inveniatur secundum vocem

¹⁰ Rom. viii, 20. ¹¹ Coloss. i, 15. ¹² Hebr. i, 3. ¹³ Joan. viii, 26. ¹⁴ Joan. xvi, 14. ¹⁵ Joan. i, 16. ¹⁶ Joan. xv, 15. ¹⁷ Joan. xvi, 13. ¹⁸ ibid.

in Evangelio, quod Spiritus procedit a Filio - A
venitur tamen secundum veritatem intellectus, in pluribus locis. Dicitur enim Spiritus Veritatis, id est Filii, quia de se Veritas increata loquebatur tunc, Christus. Si ergo est Spiritus Veritatis, aut quia Spiritus est a Veritate, aut quia Veritas est a Spiritu. Sed quod Veritas sit a Spiritu error est, quia Filius a Patre solo est et non a Spiritu: confiteri necesse est, quod sit Spiritus Veritatis, id est Filii, hoc est, a Filio. Si autem a Filio, aut generatione, aut processione, ut supra. Quia vero [id] est bonæ expositionis, patebit in sequentibus.

Spiritum sanctum esse Spiritum Veritatis, hoc est Filii, ex Græcorum Patrum expositionibus comprobatur.

Beatus Cyrillus, in recapitulatione de Spiritu sancto, dimembrationibus sexaginta sex, demonstratione sic ait: « In Evangelis quidem Salvator sic ait de se: *Ego sum veritas* ¹⁸. Beatus autem Joannes ex Patris essentia, et Filii Spiritum ostendens, in Evangelis quidem ait: *Spiritus veritatis, qui a Patre procedit.* »

Idem sanctus, in quarta epistola ad Nestorium, cujus est initium: *Salvatore nostro dicente, etc.*, parum ante finem: « Et si in hypostasi Spiritus sanctus propria, et intelligitur secundum se, vel quod Spiritus est, et non Filius, tamen non est alienus ab ipso Filio. Spiritus enim Veritatis nominatus est. Est autem Christus Veritas, et profunditur ab ipso, quemadmodum utique et ex Patre. Quid autem sit profundere, exponit idem Cyrillus in expositione Symboli Nicæni, tractans verbum illud, *Qui ex patre procedit*, dicens: « Transacto de Christo ipso sermone, cum beati Patres sancti Spiritus memoriam facerent: Credo, dixerunt, in eum, quemadmodum in Patrem, et Filium; consubstantialis enim eis, et funditur Spiritus, et procedit tanquam a fonte Deo et Patre. »

Beatus quoque Basilius, in libro *De Spiritu sancto*, ad Amphilochem, cap. 18: « *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.* Unde solus glorificat Deum. *Ille me clarescabit*, inquam, *quia de meo accipiet et annuntiabit vobis* non sicut creatura, sed sicut Spiritus sapientiæ, Christum, Dei virtutem et Dei sapientiam, in sua magnitudine revelans: et sicut Paracletus Spiritus characterizat ejus, quæ promisit per Spiritum, Paracleti bonitatem, et in sui dignitate majestatem demonstrat ejus. » Unde et *provenit*; quod idem est, quod *procedit*.

Idem sanctus Epiphanius in libro *De Anconato*: « Pater veri Filii est Pater, lumen totus Filius, Patris Verbum, lumen ex lumine, non utique facta vel creata applicatione sola; et Spiritus sanctus, Spiritus veritatis, lumen tertium ex Patre et Filio. »

Item, alia auctoritas Evangelii, Spiritum ex Filio procedere comperte clamat. Dicit enim Filius: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura: flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dixit* (ait evangelista) *de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum* ¹⁹. Audisti, Græce, quod Spiritus procedit ab eo qui credit in eum? Nonne etiam fluit a Filio Spiritus? Imo. Quomodo a credentium mentibus fluere dicit Spiritum, nisi quia fluit ab eo, quem habet in se credens in eum, hoc est, a Filio? Quid est vero, Spiritum a Filio fluere, nisi procedere ab ipso? Quod autem flumina Spiritus sancti procedunt, monstratur manifeste in libro Jesu filii Sirach: *Ego, inquit, Sapientia effudi flumina* ²⁰. Quid enim in hoc loco per Sapientiam, nisi Filium, et quid per flumina, nisi Spiritum sanctum intelligimus? Effudit ergo Sapientia flumina, quia Filius ex se emittit Spiritum, qui procedit ab ipso.

Item dicit de eodem Filio in Evangelio: *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio habere vitam in semetipso* ²¹. Quid aliud in hoc loco per vitam, nisi Spiritum sanctum intelligimus, quem Pater habet in se, et dedit Filio: ut ipse Spiritum habeat in se ipso, sicut habet Pater? Ergo Filius non solum habet Spiritum, quem habet Pater, sed etiam ita habet Spiritum, sicut habet Pater. Videamus itaque, quomodo Pater habet Spiritum in semetipso. Pater autem sic habet Spiritum ut semper sit in Patre, et semper procedat a Patre: et ita semper procedit a Patre, ut semper in Patre maneat, et ita semper in Patre manet, ut tamen semper a Patre procedat. Si Filius isto modo habet Spiritum in semetipso, verum est, quod ipse dicit: *Sicut Pater habet vitam in seipso, sic dedit et Filio habere vitam in semetipso.* Si autem isto modo non habet, quomodo erit verum, quod dicit: *Sicut Pater habet vitam in seipso, sic dedit et Filio habere vitam in seipso?* Sed falsum esse non potest, quod a Veritate est dictum. Ergo verum est quod Veritas dixit.

Item: *Sicut Pater suscitavit mortuos et vivificavit, sic et Filius quos vult vivificavit* ²². Vivificare Spiritus sancti est, etc., sicut Veritas dicit: *Spiritus est qui vivificat* ²³, etc. Quando ergo Pater mortuos vivificat, de Spiritu sancto, quem mittit in eos, vivificat. Spiritus sanctus enim est, qui mortuos vivificat vitam dando mortuis operatione sua, et etiam vitam gratiæ mortuis in peccatis inspiratione sua. Si igitur Filius ita de Spiritu sancto vivificat, sicut Pater, sequitur quod sicut ad Patrem pertinet Spiritus, etiam illo modo pertinet ad Filium. Sed ad Patrem pertinet, ut ab ipso procedendo det vitam mundo, sicut alias scriptum est. Ita ergo et ad Filium.

Sed dicit Græcus: « Non ita pertinet Spiritus ad Filium, sicut ad Patrem, quia Pater dedit Fi-

¹⁸ Joan. xiv, 6. ¹⁹ Joan. vii, 38. ²⁰ Eccli. xxiv, 40. ²¹ Joan. v, 26. ²² Ibid. 21. ²³ Joan. vi, 64.

lio, ut possit mittere; sibi autem retinuit, ut procedat ab eo. » Absit ab animis fidelium hoc deliramentum, ut Spiritus sanctus cœterus et consubstantialis Patri et Filio, aliter et aliter detur et sit: vel quod aliquid aliud temporaliter accepit vel aliud æternaliter existat. Ista enim varietas non cadit in Deum, sed in creaturas. Nunquam etiã Filius ad mensuram accepit Spiritum, sicut et nos, et uti est scriptum. Legimus enim: *Non ad mensuram dat Deus Spiritum*²⁴; supple, Filio suo. Si verum est, quod Pater ita dedit Filio Spiritum, ut aliquam gratiam dominationis in se Filius (Pater) retinuisset, tunc revera dedisset Filio Spiritum ad mensuram, ita ut nos possemus illum donationem mensurare dicentes: Hoc quidem dedit Pater Filio, hoc autem non dedit; sic dedit, etsi non dedit. Nonne Græcus mensurat Filio Spiritum, quando dicit: Filius sic habet Spiritum ut mittat, et donet illum; sed non sic habet, ut procedat ab ipso.

Item Filius de Spiritu sancto ait: *Novi de me virtutem exisse*²⁵. Et Evangelium similiter: *Virtus de illo exibat et sanabat omnes*²⁶. Quæ autem erat illa virtus, quæ sanabat omnes? De qua virtute iterum scriptum est: *Vos autem sedete in civitate Jerusalem, quousque induamini virtute ex alto*²⁷. Qui ergo negat Spiritum a Filio procedere, negat pariter verba sua ab ipso esse. Verumtamen evangelista: *Mirabantur omnes in verbis gratiæ, quæ procedebant ore ejus*²⁸.

Quid plura? Ipsa namque Veritas, Salvator noster, volens omnem ambiguitatem istam de medio removere, post gloriam resurrectionis suæ jam immortalis factus et impassibilis, Spiritum sanctum ex se procedentem ostendit, cum inspirans discipulis ait: *Accipite Spiritum sanctum*²⁹, etc. Quam auctoritatem beatus Athanasius exponens in sermone de ea, quæ in carne, dispensatione Verbi Dei, et de Trinitate contra Arianos, cujus initium est: *Qui malitiose*, etc., sic dicit: «Propter hoc insufflat in faciem apostolorum dicens: *Accipite Spiritum sanctum*, ut discamus, quod de plenitudine Divinitatis est, qua datur Spiritus sanctus discipulis: *In Christo* enim, inquit, hoc est, in carne ejus, *habitat omnis plenitudo Divinitatis*³⁰. Sicut Joannes Baptista dicit: *Nos autem omnes de plenitudine ejus accepimus*³¹, » etc. Corporalietiam specie visus est Spiritus sanctus sicut columba descendens, et manens super eum. In nobis autem pignus et primitiæ Divinitatis habitant, in illo autem plenitudo Divinitatis, ne quis putet, quod non habens Spiritum, ipsum tunc accepit. Ipse enim ipsum desursum mittebat ut Deus, et ipse ipsum deorsum recipiebat ut homo. Ex ipso ergo in ipsum descendebat, ex divinitate ejus in humanitatem. » Et hoc quidem Athanasius.

²⁴ Joan. III, 34. ²⁵ Luc. VIII, 46. ²⁶ Luc. VI, 19. ²⁷ Coloss. II, 9. ²⁸ Joan. I, 16. ²⁹ Matth. X, 20. ³⁰ Rom. VII, 9. ³¹ Joan. VI, 64.

A Beatus Cyrillus de eodem Spiritu, quod Spiritus sanctus sit ex Filio, et quod ipse Filius dederat tunc Spiritum sanctum apostolis cum insufflavit, et dixit: *Accipite Spiritum sanctum*, super Genesim sic testatur: « Sicut beatus Moyses ostendit hominem a Deo accepisse spiraculum vitæ, hoc Christus innovans in nobis post resurrectionem a mortuis, insufflavit discipulis dicens: *Accipite Spiritum sanctum*, ut iterum reformati ad pristinam imaginem, conformes appareamus Creatori per participationem Spiritus. »

Quando ergo Spiritus sanctus in nobis factus, conformes nos Dei ostendit, procedit autem a patre et Filio, manifestum, quia de eadem essentia est essentialiter in ipsa, et ex ipsa procedens, velut ex humano ore excurrit insufflatio: etsi parvum et non dignum sit exemplum. Omnia enim superabit Deus.

Item Anastasius patriarcha Antiochenus, in sermone de recta veritate dogmatum, qui sic incipit: *Dominus Deus meus fortitudo mea*, etc., de Spiritu sancto sic testatur: « Etenim Dominus ipsum Spiritum ex se ostendens existere, insufflans aiebat: *Accipite Spiritum sanctum*. »

Ecce, ut diximus, omnia quæ necessaria sunt ad salutem, aut explicite, aut implicite scripta sunt in Evangelio: quod ex dictis, et subsecutis sanctorum testimoniis probavimus, et in sequenti capitulo manifestius apparebit.

Ad quartum solutio

C Ad quartum objectum, quo dicitur: « A Patre tantum dixit Filius procedere Spiritum, et non addidit, a Filio, » dicimus quod non est necesse, quod ubicunque subiectetur una persona, excludatur ipsa, et non intelligatur; quod isto modo in multos errores præcipitasset nos ipsa Veritas, Filius Dei. Verbi gratia, in Evangelio Scriptum legimus: *Von enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis*³². Item: *Ego et Pater unum sumus*³³, dixit Filius, et nullam mentionem fecit de Spiritu sancto. Et iterum: *De die autem et hora illa nemo scit nisi Pater*³⁴. Item Paulus: *Misit Deus Spiritum Filii sui*³⁵, non dicit, suum. Et iterum: *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus*³⁶. Item Filius in Evangelio: *Spiritus est, qui vivificat*³⁷. Si igitur illa sola persona intelligitur in his auctoritatibus, de qua fit mentio, et non alia: ergo Spiritus, Patris tantum est Spiritus, et non Filii, quia de Filio non fit mentio, nisi de Patre. Item solus Spiritus loquitur, et non pater, vel Filius. Item sic Pater novit quæ ventura sunt novissimis diebus, et non Sapientia ejus, id est, Filius, vel Spiritus sanctus.

Item: Quis est iste Spiritus Filii, quem immittit Pater in corda credentium? numquid alius erit ab

³² Luc. XXIV, 49. ³³ Luc. IV, 22. ³⁴ Joan. XX, 21. ³⁵ Joan. X, 30. ³⁶ Matth. XXIV, 36. ³⁷ Galat. IV, 6.

ipso, de quo scriptum est : *Spiritus veritatis, qui a Patre procedit* ³⁸ ? Item de persona Patris Dominus in Evangelio loquens ait : *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, Pater vester dimittet vobis peccata vestra* ³⁹ ; et iterum : *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est* ⁴⁰ . Nunquid et in his persona Filii, non intelligitur ; quare excluditur, cum dicitur, *Spiritus veritatis, qui a Patre procedit* ? præsertim cum de se Veritate loquatur Filius, prout in præcedentibus demonstratum est. Nulla est ratio, nisi quia sic placuit Græcis adversari volentibus. Verumtamen firmiter credimus, et catholice tenemus, quod aliquando solius Patris nomen ponitur in locutione, et ipsius Filii nomen intelligitur : et aliquando nomen Filii in his non intelligitur, vel Spiritus sancti, et ipsis tantum personis convenit, et non Patri. Sed tunc considerare oportet, si id quod de una persona dicitur, possit convenire aliis, servatis proprietatibus uniuscujusque personæ sine confusione. Unde dicimus quod quædam conveniunt soli Patri, quædam soli Filio, quædam soli spiritui sancto. Quædam Patri et Filio, et Spiritui sancto, et quædam simul tribus personis. Patri tantum convenit hoc nomen *inginitus, inprincipiatus et genitor* ; Filio, *genitus, et principiatus* ; Spiritui sancto *procedens* ; et hoc nomen, Spiritus sanctus, appropriato vocabulo Patri et Filio est commune, tam secundum Græcos sanctos, quam secundum Latinos ; *dare, mittere, et habere*, et *spirare*, sancto Spiritui vero et Filio commune est, quod ambo existunt æternaliter a Patre : hic per processionem, ille autem per generationem. Omnia vero alia communiter conveniunt tribus personis. Ea ergo, quæ non auferunt proprietatem, nec confundunt distinctionem, non est necesse, si dicantur de una tantum, quod alia propter hoc excludatur. Quia in talibus licet non nominetur, tamen semper subintelligitur, etsi non specificetur, ut in præmissis est ostensum.

Quod Spiritus sanctus procedit a Filio, secundum apostolos, et Græcos.

Ostendo igitur quod Spiritus procedit a Filio secundum Evangelium, secundum quod sacri doctores nobis exposuerunt : restat, et necesse est, ut in pluribus mendaciis adversari veritatis deprehensi, eorum assertionibus nulla de cætero fides adhibeatnr.

Cyrillus ita exponens istud verbum, quod in Actibus apostolorum positum est : *Ministrantibus autem Domino, et jejnantibus, dixit Spiritus sanctus : Segretate mihi Bernabam et Saulum* ⁴¹, ita dicit : « Si igitur vocante ipsos in apostolatu Spiritu, a Jesu vocatos eos dicunt, ostenditur manifeste,

A quod non alienus est ab essentia Filii Spiritus sanctus, sed in ipso, et ex ipso, quasi operatio quædam naturalis omnia potens explere, quæcunque et vult. »

Et post pauca, verbis respondens hæreticorum, dicentium, Spiritum imperfectum esse, et nihil habentem ex se, sed ex participatione existentem, propter hoc, quod de ipso dicit Dominus : *Non enim loquetur a semetipso* ⁴², etc., sic ait : « Non enim imperfectum Spiritum ostendens hoc de ipso ait Salvator, sed ut magis certificet audientes, quod essentiæ existens ejus, non aliud quid loquitur, quam quod ipse vult, et sensus existens ejus juxta B. Paulum dicentem de Spiritu : *Nos sensum Christi habemus* ⁴³ : ille prorsus rationabitur et ordinabit, quæ et ipse, ejus est sensus. Propter hoc nihil ex se ipso Spiritum locutum affirmavit, quasi dicat : Ego sum iterum qui loquor ; velut si et qui in homine est sensus, dicat de procedente ex se ipso ratione : Non loquetur a se ipso aliquid, sed quæcunque audiet loquetur. »

Et statim post aliqua verba interposita ait sanctus Cyrillus : « Talem quemdam intellectum oportet accipere de Spiritu sancto. Cum enim existat Spiritus sanctus Christi, omnia quæ ipse loquitur discipulis, non inseparata quadam voluntate ab eo, in quo est, loquitur : sed tanquam ex essentia illius naturaliter procedens, et totam voluntatem ejus habens, sicut et operationem. » Quod autem hic transtulimus *procedens*, in Græco dicitur *προϊόν* et ex dictis sanctorum, et vi grammaticæ *æquipollens* dignoscitur τῷ ἐκπορευόμενον participio. Cujus participii verbum legitur in Evangelio, ubi ex Patre dicit Spiritum procedere.

Idem sanctus exponens aliam autoritatem beati Pauli, idem repetit dicens : « Scribit Paulus quibusdam dicens taliter : *Notifico autem vobis quod nemo loquens in Spiritu Dei dicit anathema Jesu : et nemo potest dicere : Dominus Jesus nisi in Spiritu sancto* ⁴⁴. Manifestum est ergo, quod qui participat Spiritum sanctum, novit esse Dominum Jesum : qui autem non participat, ignorat. Qualiter qui participat Spiritum, novit esse Dominum Jesum : sicut qui de melle gustaverit, scit quod dulce est mel : sic et Spiritus participes. Ergo ex essentia Filii Spiritus sanctus qualitas quædam, ut ita dicamus, *Dominationis* omnis Dei. »

Cyrillus in serm. 2, ad Hermiam (3). parum ante medium super id, *Ecce ego vobiscum sum* ⁴⁵, etc., dicit : « Misit nobis Filius de cælo Paracletum, per quem et in quem nobiscum, et in nobis moratur : non alienum sive extraneum nobis effundens, sed essentiæ suæ, et Patris personæ Spiritum. »

³⁸ Joan. xv, 26. ³⁹ Matth. vi, 14. ⁴⁰ Matth. xii, 50. ⁴¹ Act. xiii, 2. ⁴² Joan. xvi, 10. ⁴³ I Cor. ii, 16. ⁴⁴ I Cor. xii, 3. ⁴⁵ Matth. xxviii.

(3) Dial. vii de Trinit. in quo probatur divinitatis Spiritus sancti, sicut in sex prioribus dialogis divinitas Filii.

Item Anastasius Antiochenus patriarcha in præfato sermone de recta veritate dogmatum sic ait : « De sana nostra fide, et rectis Ecclesiæ documentis diligenti et subtili ratione corporis et proprietatis assumptis, tanquam exemplum distinctionum divinarum personarum, statuimus per membrorum proportionem et proprietatem comparare. Etenim Spiritus oris ejus, scilicet Dei, dicitur Spiritus sanctus, ore existente Unigenito. Et Spiritus iterum ex ipso procedens, et missus non solum a Patre, sed etiam a Filio. »

Epiphanius Cypri in memorato libro *Ancorato* de processione Spiritus a Filio talia testatur : « Spiritus enim Deus est, et Spiritus Patris, et Spiritus Christi, non secundum aliquam compositionem, quemadmodum in nobis corpus et anima : sed in medio Patris et Filii, ex Patre et Filio. »

Idem sanctus in libro *De una Deitate* : « Ait ergo Petrus his, qui circa Ananiam erant : Ut quid tentat vos Satanas mentiri Spiritui sancto ? Non estis mentiti hominibus, sed Deo. » Ergo : « Deus ex Patre et Filio Spiritus, cui mentiti sunt, qui de pretio fraudaverunt. »

Item in eodem opere : « Vita tota Deus, ergo vita ex vita Filius : *Ego enim, inquit, sum via, veritas et vita.* Spiritus enim sanctus ab ambobus Spiritus et vita. Nam Spiritus Deus est. »

Et iterum. « Numquid dicimus duos esse Filios ? Et quomodo Unigenitus ? Imo, tu quis es, qui respondeas Deo ? Si Filium quidem vocat, id est, procedit ex se, Spiritum vero sanctum ex ambobus ? »

Quid ergo dicemus ? Adhuc egemus testibus ? Audivimus Græcorum blasphemias dicentium : Spiritus sanctus non procedit a Filio, quia perfecte procedit a Patre : quasi etiam non perfecte mittatur et detur a Filio ?

Item, Non procedit, inquit, a Filio, quia duo essent causæ, et duo principia. Ergo cum Scripturæ sacræ et Evangelium Filium principium scilicet de principio nominent, ut illud : *Ego principium, qui et loquor vobis* ⁴⁵. Et Psalmista : *Et tu in principio, Domine, terram fundasti* ⁴⁶.

Idem, non procedunt quæ dicunt, quod Christus hæc tacuit, apostoli non dixerunt, sancti etiam de hoc nil prædicaverunt. Sed ex præmissis auctoritatibus, mendaciis eorum jam patefactis, restat nunc ostendere qualiter et in his quæ sequuntur, suis rationibus mentiantur.

Dicunt enim : « Sancti Patres in conciliis super hoc nil definierunt : sed ponentes in Symbolo, ea quæ sunt necessaria ad salutem, eos qui aliud adderent excommunicaverunt ; sed vos addidistis : ergo estis excommunicati. »

Responsio Latinorum.

Ad quod respondententes breviter sic dicimus :

⁴⁵ Joan. VIII, 25. ⁴⁶ Psal CI, 26.

(4) Fuit synodus secunda Constantinopolitana.

A Sancti hoc in Symbolo non posuerunt, quia minime dubitaverunt. Non enim proponebant in Symbolo, vel definiebant in synodis, nisi ea quæ in quæstionem ab hæreticis vertebantur, et mundum vel universalem Ecclesiam in errorem ducebant. Unde nec Symbolum tunc temporis exposuissent, nisi eos ad hæc hæreticorum pravitas compulisset. Unde in prima et sancta universali synodo, quæ sub sanctissimo papa Sylvestro, tempore Constantini principis, a trecentis octodecim Patribus sanctis in provincia Bithyniæ, civitate Nicæa, contra impiissimum dogma Arii, dicentis Filium Dei factum et creatum, est celebrata, nil aliud definierunt de Spiritu sancto, nisi quod in ipso credi debeat, et quod sit Dominus, et vivificans.

B In secunda vero synodo, quæ sub beato papa Damaso, tempore Theodosii principis, a centum quinquaginta Patribus in urbe Constantinopolitana contra Macedonium, præfatæ urbis episcopum, dicentem Spiritum sanctum minorem Patre et Filio, vel certe ministrum Trinitatis, celebrata est, definierunt prædicti Patres, Spiritum non factum nec creatum, sed potius creatorem, ab ipso fonte in Divinitate, Patre, tanquam a primaria vena procedentem. Et hoc in secundo Symbolo, quod Constantinopolitanum dicitur, diligentius notaverunt. Quia vero non fuit quæstio, sive dubium : Utrum Spiritus a Filio procederet, vel non ? sancti Patres, sicut et multa alia quæ postmodum in aliis conciliis catholice definita sunt, sub silentio transierunt. Processu vero temporis, increscente quorundam malitia, in Occidentalibus partibus, dicentium Spiritum sanctum non procedere a Filio, pro eo quod in Symbolo non ponatur, aggregati in unum episcopi illarum partium, de licentia et auctoritate summi pontificis, veritatem fidei, quam tenemus in Symbolo declarantes, cantari etiam hoc in Ecclesia ab omnibus mandaverunt. Græci vero et cæteri Orientales vocati non sunt, aut quia nimis distabant, aut quia non dubitabant etiam hoc adducere in quæstionem.

C Quod autem eis tunc licuerit, et liceat hodie nobis aliquid scribere, prædicare, et cantare, quod in Symbolo non est expressum, docemur ex quarto, quinto, sexto, septimo conciliis, quorum quædam definiunt, quod non est expressum in Symbolo : ut de sacris imaginibus, super quibus septima fuit synodus, nihil in Symbolo continetur. Sic nec de duabus voluntatibus et operationibus in Christo Symbolum manifeste determinat, de quibus sexta synodus definivit ; sic nec Theodorus Mopsuestiæ, nec Theodoriti scripta, quæ contra beatum Cyrillum composuit, condemnat Symbolum, quamvis secunda universali synodo (4) condemnentur. Sic nec duas naturas inconfusas et impermixtas in

Christo in unitate personæ, sine omni conversione A per Symbolum habemus expressum, cum sic esse definierit quarta universalis synodus, Leonem papam primum secuta: epistolam quoque ejus quem prædiximus, fidei orthodoxæ columnam usque hodie Græcus appellat: et quod forsitan aliquis miretur, sancta et universalis synodus prohibet, ne alicui liceat proferre, vel scribere, vel componere alteram fidem ab ea quæ definita est a sanctis Patribus Nicææ congregatis, quamvis secunda synodus Symbolum ediderit, ut supra ostensum est, in quo aliqua continentur, quæ in Nicæno concilio non habentur: quod ex collatione utriusque synodi manifestum est lectori. Ipsam vero prohibitionem ad verbum sic continet, tertie synodi cap. ult.: Iis igitur lectis definit sancta B synodus, alteram fidem nemini licere proferre, vel scribere, vel componere, præter eam, quæ definita est a sanctis Patribus Nicææ cum sancto Spiritu; præsumentes alteram fidem, proferre, vel offerre, converti nolentes ad agnitionem veritatis ex judaismo, vel hæresi qualicumque, hos, si quidem fuerint, anathematizari. »

Sed dicit Græcus: Quid ultra quæritur? Ecce habemus propositum ex definitione.

Responsio Latinorum.

Ad quod respondentes sic dicimus: Prohibitio sancti concilii sicut sancta et vera esse ostenditur. ita nil contra veritatem dignoscitur continere. Dicit enim: Si quis aliam fidem a veritate prædicaverit, scripserit, anathema sit. Sed Latinus scribit C et prædicat illud, quod sanctorum auctoritatibus et sacræ Scripturæ testimoniis probat esse verum. Ergo non aliam, sed eandem minus expressam olim in Symbolo, tam fidelibus quam infidelibus, prædicat fidem.

Quod autem vera sit expositio, probatur per auctoritatem Apostoli, et per ipsos tractatores sacræ fidei, qui in dictis conciliis personaliter interesse meruerunt. Dicit ergo Paulus quibusdam sic: *Quicumque vobis aliud prædicaverit, præter id quod accepistis*, hoc est, si quis vobis aliud, id est, contrarium evangelizaverit, vel contrario modo docuerit, *anathema sit*⁴⁷. Non dicit: Si quis vobis addiderit. Nam si illud dixisset, sibi ipsi præjudicasset, qui cupiebat venire ut suppleret, quæ D eorum fidei deerant. Sed qui supplet, quod minus erat addit, non quod inerat tollit.

Qui prætergreditur fidei regulam, non addit ad omnia, sed recedit a via. *Aliud* ergo positum est pro opposito. Nam, quæ de Deo est, veritatem nullus hominum prohibere potest, quin possit cantari, legi, et prædicari in ecclesiis. Unde idem Apostolus ait: *Nihil possumus adversus veritatem*⁴⁸. Cum igitur Romana Ecclesia aliud, aut contrarium

sanctorum definitionibus non scribat, vel prædicet, sed quod verum est, et ejus oppositum facti hæresim, nec non et ejus veritas periculoso silentio petentibus denegatur: patet quod, si propter pietatis naufragium, quod imminebat, addidit veritatem fidei, in Symbolo non expressam, non est excommunicata.

Si vero propter declarationem fidei talem, ut Græci asserunt, additionem factam in Symbolo, excommunicationis sententiam Latini incurrerunt, confiteri necesse est omnes qui in secundo, quarto, quinto, sexto, septimo, conciliis fuerunt, pro eo quod præter ea quæ in Symbolo Nicææ continebantur, aliqua imo multa de fide definierunt, anathematis gladio fuisse percussos. Sed quæ major dementia, et major cæcitas, quam dicere, aut proferre, aut prorsus cogitare, quod tertium concilium excommunicaverit præteritos, et futuros, qui aliquid plus, quamvis verum, definierunt in Ecclesia, quam illud, quod definitum est a sanctis Patribus in sancta Nicæna synodo constitutis?

Item, numquid Nicænum, aut Constantinopolitanum Symbolum omnia continet, quæ necessaria sunt ad salutem, ubi nullum de septem sacramentis Ecclesiæ, excepto baptismo, aliud expressum ibidem continetur? Cui ergo dubium videtur, quædam vera esse de Deo, quæ in libris non continentur? Et ut de his nunc taceamus, (5) qui non lecta expletis sequuntur: Patrem et Spiritum, Filio incarnato, incarnatos non esse, aut passos, ubi in Scriptura poteris invenire? quod tamen ita verum est, ut oppositum vel mente concipere, sit absurdum.

Item, quomodo tertium concilium excommunicat primum et quartum, quintum, et sextum, et septimum? cum in fine cujuslibet concilii hanc eandem prohibitionem factam ab eis recipiat, scilicet: Si quis alteram fidem, etc. Si vero excommunicati quomodo sancti, si autem sancti non excommunicati. Quomodo tamen non excommunicati, nisi prohibitionis juxta sententiam, alteram fidem, id est, contrariam rectæ fidei præsumpserunt prædicare? Quod vero tam studiose et sollicitè in omni concilio hoc ipsum prohibuerunt, contra hæreticos, non in præjudicium veritatis factum esse D aperte probant quæ in sequentibus continentur.

Dicit enim beatus Cyrillus in Epistola ad Nestorium: « Non tibi sufficiet confiteri Symbolum fidei solum editum pro tempore in Spiritu, a magna synodo pro tempore congregata Nicææ. Intellexisti enim non recte: sed interpretatus es non recte: sed perverse contra hæreticorum importunitates dictum est, plus vel minus aliam fidem affirmare conscribere, componere, docere, vel sapere: quæ aliquid superinducere, vel subtrahere moliuntur

⁴⁷ II Cor. XI, 4, ⁴⁸ II Cor. XIII, 8.

(5) Locus mendosus.

sanæ mentis intellectui eorum qui in Nicææ Syn- A
botum conscripserunt. »

Item de eodem Athanasius : « Nil amplius de-
bere scribi de fide, sed contentos esse ea quam
in Nicæa sancti Patres conscripserunt, fide, propter
hæreticorum cautum est cavillationes : » non ut
pietati præjudicium inferretur ; alias omnes san-
ctos, qui postea aliquid de fide dixerunt, et sex
venerabiles synodos in contemptum egisse pone-
mus.

Item Cyrillus in Epistola, cujus est initium : *Legi
commonitorium* : « Athanasius dixit, sanctam syno-
dum non fecisse memoriam dictionis Genitricis :
ego autem scripsi, quod et si non fecit synodus
memoriam, bene fecit. Neque enim erat motum B
aliquid hujuscemodi tunc temporis, propter quod
non erat necessitas quæ non quærebantur ferre in
medium. »

Item Basilius in Epistola quam scripsit Epipha-
nio, ita dixit : « Nihil possumus addere fidei nos,
neque præter eam quæ in Spiritum sanctum, glo-
rificationem, quam in transcurso Patres nostri
hujus memoriam fecerunt nondum de ipso tunc
mota questione. »

Patet igitur ex præmissis, quod contra hæreti-
corum importunitates, quæ veritatem pervertere
nituntur, facta fuit hæc pro his, non ut pietati præ-
judicium inferretur. Et quod ea quæ in transcurso
dicta sunt, declarare licet etiam cum additionibus,
nec non et veritatem tacitam pro tempore in ma-
nifestum prodire, scribere, et cantare licet. Quod, B
cum negare Græci non possunt, nisi forsân scripta
sua et Patres suos sanctos velint condemnare, ne-
cesse habent nobiscum et ipsi fatendo dare, Ro-
manum pontificem propter additionem factam in
Synbolo (quam veram esse nullus sanctorum dubi-
tavit) non esse excommunicatum, vel hæreticum,
sed pium doctorem, et catholicum et fidelem di-
spensatorem ⁴⁹ quem Dominus super familiam
suam, id est, universalem Ecclesiam constituit, ut
det illis cibum in tempore opportuno ⁵⁰.

Opinio Græcorum.

Dicunt igitur Græci iterum : Multorum docto-
rum nostrorum hactenus, quorum scripta apud nos
usque hodie perseverant, ut Theodoritus et cæteri,
vestræ opinioni erroneæ contraria scripserunt. D

Responsio Latinorum.

Quibus responsum reddentes dicimus : Quod si
omnes quos doctores nominant, tales sunt, quales
Theodoritus fuisse probatur ; eos tanquam pestem
fugimus, et tanquam hæreticos reprobamus. In quin-
to (6) namque concilio, cum dictus Theodoritus
nisu temerario ausus erat se opponere (7). B. Cy-

⁴⁹ Luc. xii, 42. ⁵⁰ Psal. cxxiv, 15.

(6) Imo in tertio, hoc est. in Ephesino. STEW.

(7) Non fuit hæc controversia inter Cyrillum et
Theodoretum, sed utrum Christus una, an duæ

rillo, pro eo quod in pluribus scriptis suis
Spiritus sanctum ex Filio esse fateatur ; excom-
municationis sententiam in pleno concilio susti-
nuisse meruit : donec ea quæ contra prædictum
Patrem dixerat et scripserat, publice retractaret.

Auctoritatem ergo hujus (8) Theodoriti tanquam
blasphemam respuentes, ad illam Damasceni, quæ
sic incipit : « Primo est intellectus, deinde verbum
exterius, spiritus autem est verbi vehiculum, »
accedamus.

Item solutio ad verbum Damasceni.

Sciendum est Græcis, quod est verbum exterius,
et verbum interius. Verbum interius, sicut sancti
doctores dicunt, est intellectus, vel cogitatio. Ver-
bum exterius, sermo est. Similiter est spiritus du-
plex : interior spiritus, et exterior. Interior spi-
ritus amor est ; exterior vero, aer. Jam ergo do-
ctores, sicut sanctus Augustinus et alii, exemplifi-
cantes de Verbo incarnato et Spiritu increato, com-
parant spiritum interiorem ad verbum exterius,
de quibus dicit sanctus Augustinus : « Prius est
mens : dictum est verbum, sive cogitatio, quia co-
gitatio in mente concepta, verbum dicitur. » Con-
sequenter sequitur, quod ex utroque spiretur affe-
ctus sive amor. Mens namque Patri attribuitur ;
verbum Filio ; amor Spiritui sancto. Ex hoc ergo
dicimus spiritum ab utroque procedere, sicut amo-
rem ex mente et verbo interiori, sive cogitatione.

Auctoritas Damasceni aliter ista accipit, et ideo
in errorem multos induxit. Aliam vero auctori-
tatem Damasceni, quæ dicit : « Nos Spiritum san-
ctum ex Filio esse non dicimus, » si tanquam
authenticam per concilia recipere vellemus (quam-
vis non sit) sicut sanctorum, de quibus su-
pra memoriam fecimus, sic exponemus : « Nos
dicimus, » id est, « Non cantamus. » Quod quidem
verum est. Illud enim : *Filioque procedit* : om-
nino in Ecclesiis subticetur ab eis. Si autem fiat
vis in præpositione, *ex*, secundum quod importat
aliquando universalem auctoritatem principii, aut
principalem causam, potest sustineri. Nam quod
Spiritus procedata Filio, hoc habet a Patre ; secun-
dum quod in præcedentibus testificati sumus.

Ad aliam autem auctoritatem Epiphani, quæ
fatetur Spiritum medium inter Patrem et Filium,
dicimus id intelligendum, quod Spiritus est con-
nexio et amor utriusque. Nam ipse Epiphanius, et
omnes alii cum eo, Spiritum sanctum ex ambobus,
sicut supra notatum est, et ordine mediante confi-
tentur. Unde cum dixisset Epiphanius in auctori-
tate præallegata, « non secundum aliquam com-
positionem, quemadmodum in nobis anima et cor-
pus, sed in medio Patris et Filii, » statim sub-

persona esset. ID.

(8) Resipuit Theodoretus, et a concilio Chalce-
donensi receptus est. ID.

junxit, quod Græcus occultaverat: « Spiritum ex A Patre et Filia. »

Sed et Basilius in sermone qui incipit: *Non erat. ut videtur*, etc., vicesimo septimo capitulo, cujus est initium: *Sed forte dicet quis*, etc., sic testatur: « Pater quidem sine principio, et ingenuus, et semper intelligitur. Ex ipso autem secundum propinquum, sine interstitio, unigenitus Patri communis est. Per ipsum autem Unigenitum etiam cum ipso antequam alia (9) majus, et subsistens per medium intercidit intellecto, statim et Spiritus sanctus copulatione comprehenditur. » Dicitur ergo medius, prout diximus, quia amor est utriusque. Ordinatur vero post Filium, quia ex ambobus procedit.

Unde in *Ancorato* Epiphani: « Pater semper B ingenitus, increatus, incomprehensibilis: Filius, genitus, et semper increatus, et incomprehensibilis: Spiritus sanctus, semper non genitus, non creatus, non confrater, non ex Patre frater, non proles Patris, non proles Filii; sed ex eadem essentia Patris et Filii Spiritus sanctus, Spiritus omnium Deus est, »

Ad illud, quod quærebatur: « Quis vobis revelavit hoc? Unde habuistis? Quare, et nobis non fuit revelatum? Quare in Symbolo tale quid intrusistis, » etc., quia in superioribus ostensum est, vel responsum est et solutum, ideo hic sub silentio prætermisum.

Ad auctoritates etiam Evangelii, quas prave exponunt, dicentes: « Dicitur Spiritus Filii, quia C mittitur ab eo ad sanctificandas creaturas: vel quia est consubstantialis ei, » sic respondemus:

Quærimus a Græcis: Aut Spiritus erat ab æterno Filii, aut si dicunt, Non, contra Gregorius Thaumaturgus in editione fidei suæ, quæ in sua Vita legitur, Spiritus esse Filii ab æterno claro sermone denuntiatis ait: « Neque defecerit unquam Filius Patri, nec Spiritus Filio, sed inconvertibilis et inalterabilis eadem Trinitas semper. »

Item Gregorius Theologus in sermone de Penetecoste, qui sic incipit, *De hac solemnitate breviter philosophemur*, circa medium sermonis, sic testatur de eodem Spiritu: « Erat semper Spiritus sanctus, et est, et erit, neque incepit neque deficiet: sed semper Patri et Filio coordinatur et connumeratur. Neque decebat deficere Filium Patri unquam, et Spiritum Filio. »

Item Epiphanius, episcopus Cypri, de perfecta humanatione Dei Verbi: « Et quoniam animam et intellectum suscipit, et quanquam est homo. » Et de Trinitate post unum folium: « Pater erat semper, et Filius ex Patre erat semper, et Spiritus sanctus ex Patre et Filio erat semper. Et neque Filius creatus, neque Spiritus, creatura, etc., sed ab æterno, ut sancti testantur, fuit Spiritus Filii, et a Filio. » Quomodo ergo dicit Græcus, quod dicitur

Spiritus Filii, pro eo quod mittatur ad sanctificandas creaturas, cum ab æterno non esset qui sanctificaretur, eo quod creaturæ incipiunt sub tempore? Ergo non dicitur Filii, quia mittitur ad sanctificandas creaturas, sed quia æternaliter existat ab eo. Si autem existit ab eo æternaliter, aut generatione, aut processione, ut supra.

Sed dicit Græcus iterum: Spiritus sanctus Filii esse dicitur, quia ratione divinæ essentiæ ei est consubstantialis.

Latinus: Absit ab auribus fidelium hoc deliramentum. Quia si ista ratione dicitur esse Spiritus Filii, scilicet quia est ei consubstantialis: eadem ratione Filius ipse, et Pater etiam dicerentur Spiritus sancti, vel a Spiritu sancto, quia similiter sunt ei consubstantiales.

Videtis, Græci, quorsum tendunt hic congruæ expositiones vestræ? Nam prima Macedonium, altera Sabellium blasphemus imitantur. Primus enim Spiritum sanctum inter creaturas ordinat; secundus in Trinitate ordinem confundit. Ubi ergo nunc est vestra gloriatio, quia impudenter vos de pulchritudine scientiæ jactatis, dicentes: « Si autem occasione quorundam verborum, » et cætera. Ast rursus ad nos redeuntes audire poteritis veritatem. Estne ista veritas primæ veritatis, ut relictis sanctorum Patrum sententiis, sequamur Macedonium et Sabellium hæreticos jam condemnatos? Quid ergo est? Dicitur Filii Spiritus, secundum omnes sane intelligentes, quia procedit ab eo: quod utique ita verum est, ut qui contrarium sentit vel prædicat, secundum quod patebit inferius, est in via perditionis.

Quia igitur multo conamine nisi sunt Græci Romanum pontificem, et totam Occidentalem Ecclesiam ostendere in canonem latæ sententiæ incidisse, et quod juste, et sine culpa aliqua sint separati a nobis, et minime potuerunt: restat nunc ostendere, qualiter ipsi in laqueum, quem ipsi paraverunt nobis, inciderunt, et utrum dicendi sint hæretici, vel tantum excommunicati, vel quod magis dolendum, utrum utrumque simul. *Ostendit Græcos incidisse in canonem ob errorem de Spiritu sancto.*

Quod in canonem latæ sententiæ inciderunt sic probatur: Constat jam omnibus, quod ipsi dicunt Spiritum sanctum non procedere a Filio, nec esse omnino ex ipso: et quod nec datur ab eo, nec mittitur, nisi temporaliter ad sanctificandas creaturas. Et constat similiter, in cunctis Scripturis authenticis, et receptis conciliis, hoc quod prædiximus, scilicet, quod Spiritus sanctus est essentialiter a Filio, et procedit ab eo, manifestius contineri. Quæ scripta ita recepta et approbata sunt per concilia generalia, ut qui eorum aliud contrarium sentit vel prædicat, ipso facto et jure sit excommunicatus.

(9) Locus valde corruptus.

Definit enim secundum concilium (10) sic : « Condemnamus et anathematizamus cum omnibus aliis hæreticis condemnatis et anathematizatis a catholica et apostolica Ecclesia, etiam Theodorum, qui fuit episcopus Mopsuestiæ, et impias ejus conscriptiones, nec non et imple scripta a Theodorito adversus rectam fidem, et contra capitula Patris nostri beati Cyrilli et tertiæ sanctæ synodi Ephesinæ; et quidquid ad suggestionem Theodori et Nestorii (11) »

Esse audivimus; beati Cyrilli duodecim capitula, ubi maxime existentia sancti Spiritus a Filio tangitur, ita universaliter sunt recepta, ut qui eorum sentit contraria, vel prædicat, ipso jure sit excommunicatus cum aliis hæreticis et olim condemnatis. Dicit itaque Cyrillus, in nono capitulo prædictorum duodecim : « Si quis dicit, unum Dominum Jesum Christum glorificatum esse a Spiritu, tanquam aliena virtute ab ipso data utentem et ab ipso recipientem, ut operari possit contra spiritus immundos et implere in homines divina signa; anathema esto. » Hunc autem anathematismum ipse idem sanctus Pater interpretans sic ait : « Homo factus Unigenitus Dei Verbum permansit, et sicut Deus omnia existens quæcunque et pater, præter solum esse Pater, et proprium habens, quod ex Patre est, et essentialiter inhærens illi Spiritus sanctus, signa illa divinæ potentiae operatus est. » Istam igitur expositionem accepit tertia synodus, quinta confirmavit, et contradicentes excommunicavit; Ecclesia universalis tenet, et tenuit, et approbavit. Sed Græci nostri temporis contradicunt nono capitulo expositionum ejusdem, et allegant pro se scripta Theodoriti hæretici, et per concilium excommunicati; ergo, secundum vim propositæ definitionis hæretici sunt judicandi. Unde beatus Augustinus in libro *De fide ad Petrum*, cum in octavo capitulo ejusdem, Spiritum sanctum ex Patre et Filio procedere firmasset testimoniis, in fine omnium capitulorum (12) subjunxit, et ait Petro : « Hæc interim quadraginta capitula ad regulam veræ fidei firmissime pertinentia, fideliter crede; fortiter tene, firmiter defende. Et si quem contraria his dogmatizare cognoveris, tanquam pestem fuge, et tanquam hæreticum abjice. » Ita enim ista quæ posuimus, fidei catholicæ congruunt, ut si quis non solum omnibus, sed etiam singulis voluerit contraire, in eo quod singulis horum contumaciter repugnat, et his contraria docere non dubitat, hæreticus, et fidei Christianæ inimicus, atque ob hoc omnibus catholicis anathematizandus appareat.

Propter eandem insuper causam, hoc est, quia obstinato animo negant processionem Spiritus sancti a Filio, et plurimos etiam alios errores, in quibus sanctæ Romanæ Ecclesiæ adversantur,

(10) Constantinopolitanum.

(11) Deest aliquid.

A anno ab incarnatione Domini millesimo quinquagesimo quarto, excommunicationis sententia contra eos in urbe regia Constantinopolitana lata est. Et magnum ejusdem civitatis ecclesiæ altare hanc ipsam continet sententiam impositam, scriptam a sedis apostolicæ legatis, tempore Leonis papæ IX ut videndum exhibent quæ apud eam urbem sunt, tam Græca quam Latina hujus rei monumenta.

Sed Innocentius papa III, in editione quam fecit catholicæ fidei temporibus nostris, præsidens in generali consilio Laterani celebrato, et dicens : « Patrem a nullo, Filium a Patre solo, Spiritum sanctum ab utroque, omnem excommunicavit et anathematizavit hæresim, extollentem se adversus eam quam composuit, sanctam orthodoxam et catholicam fidem. Sed Græcus manifeste se erigit contra articulum de Spiritu sancto. Ergo, etc.

Item : Falsarii Scripturarum authenticarum sunt excommunicati per concilia; sed ipsi falsificant Scripturas, et utuntur falsis, et scienter. Ergo anathematis gladio percussi incedunt per viam damnationis.

Et beatus Athanasius in Symbolo rectæ fidei, cum dixisset : « Pater a nullo est factus, nec creatus, nec genitus : Filius a Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus; Spiritus a Patre et Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens, » in fine libri subjunxit et ait : « Hæc est fides catholica, quam nisi quisque fideliter : firmiterque crediderit, salvus esse non poterit. » Sed Græci non credunt, quæ in eo continentur; salvari ergo non possunt.

Nos autem sanctorum Græcorum et Latinorum sententias secuti, credimus et confitemur, cantamus, et scribimus, et docemus Patrem a se, non ab alio : Filium a Patre solo genitum : Spiritum sanctum a Patre et Filio æqualiter procedentem, et pariter tres quidem discretas, distinctas, et perfectas hypostases; sed unam essentiam, unam deitatem, unam potestatem, unam causam : a quo omnia, et per quem, et in quo sunt omnia : et ipsi est gloria, et honor, et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Illos vero qui dicunt : Spiritus sanctus procedit quidem a Patre, sed non a Filio, vel aliter, et plus a Patre, quam a Filio : aut prius a Patre, quam a Filio, et similia, ratione fidei adversantia : et hoc asserendo credunt, prædicant et scribunt, sicut jam dudum definitum est a sanctis Patribus, tanquam hæreticos a catholica Ecclesia abjicimus, et vitamus, maledicimus, et reprobamus.

Distinctio de animabus.

Expedito in præcedentibus primo articulo, scilicet de processione Spiritus sancti a Filio, in quo, ut singulis versutis Græcorum objectionibus

(12) Cap. 44.

respondimus, et ipsos tanquam veritatis falsarios A ex libris suis, quibus se jactant, et contra Romanam erigunt Ecclesiam, non solum errasse, verum etiam in Canonem latæ sententiæ incidisse probavimus; forsitan plus necessario præter propositum prolixi fuimus; restat nunc videre per eadem testimonia, ubi animæ talium, id est, infidelium et male credentium, exeuntes a corpore recipiantur. Opinio enim eorum est, sicut diximus: quod neque in paradysum bonæ, neque in infernum ante diem iudicii vadunt animæ reproborum: sequentes quemdam hujus hæreseos inventorem, archiepiscopum quondam Cæsareæ Cappadociæ, Andream nomine, qui dicit propria corpora præstolari, ut cum eis, cum quibus bona vel mala commiserint, retributiones similiter factorum recipiant. Qui B etiam ad confirmandam suam opinionem erroneam, auctoritatem Apostoli ad Hebræos pro se introducit, qua dicitur: *Et hi omnes testimonio fidei probati, non receperunt repromissionem Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur* ⁵¹.

Cui Andreæ obviat beatus Joannes Chrysostomus in expositione ejusdem Epistolæ, et talia testatur: « Perceperunt quidem juxta coronas debitas. Si unum corpus sumus omnes, major efficitur isti corpori delectatio sive fruitio, quando communiter, et non particulariter coronantur. Etenim etiam C justus in hoc sunt admirabiles, quia gaudent fraternis bonis tanquam in propriis. Itaque et hoc ipsum secundum voluntatem eorum est, ut simul cum propriis membris coronentur; nam simul glorificari magna est ei fruitio. » Quasi dicat sanctus, juxta illud Apocalypsis: *Datæ sunt singulis stolæ albæ* ⁵², prætendentibus vindictam proprii sanguinis, id est, desiderantibus mutationem in melius corporum. Singulæ stolæ albæ, id est, prima stola, quæ est glorificatio animæ: *Et dictum est eis, ut quiescant adhuc modicum tempus, donec impleatur numerus fratrum vestrorum* ⁵³; hoc erit in fine mundi, quando resumtis corporibus gloriosis, in utroque, et de utroque gaudebunt. Tunc quidem habebunt perfectum gaudium sancti, qui quoniam habent modo adhuc oculus mentis ad corpus naturale, eorum gaudium imperfectum aliquo modo D etiam a sanctis nostris doctoribus judicatur.

Beatus quoque Athanasius, in libro *Questionum* suarum, cum interrogatus fuisset, ubi essent nunc animæ defunctorum? respondit quærenti: « Extranea quidem, et metuenda quæstio, et hominibus occultata. Non enim permisit Dominus, quemlibet eorum solvi, qui ibi sunt, et ad nos venire, ubi vel quomodo sint præassumptæ animæ defunctorum. »

⁵¹ Hebr. xi, 39. ⁵² Apoc. vi, 11. ⁵³ ibid. ⁵⁴ Psal. lxxvii, 7. ⁵⁵ Job x, 21. ⁵⁶ Luc. xxiii, 43. ⁵⁷ Hebr. xi, 40. ⁵⁸ Psal. vi, 6. ⁵⁹ Psal. cxviii, 47.

(13) Meritorie scilicet, vel demeritorie.

Verumtamen ex divinis Scripturis docemur, quod peccatorum animæ in inferno sunt, subitæ omnem terram et mare, sicut, docet Psalmista: *In tenebrosis et umbra mortis, et lacu inferiori* ⁵⁴. Et sicut scriptum in Job: *In terram tenebrosam et turbulentam, in terram tenebrarum æternarum, ubi non est claritas, nec videre vitam* ⁵⁵. Justorum autem animæ post adventum Christi, sicut in latrone didicimus, in paradiso sunt. Non enim propter animam solam latronis Christus Dominus paradysum aperuit, sed et propter reliquas sanctorum animas.

De isto insuper latrone Joannes Chrysostomus, exponens illud verbum Lucæ: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso* ⁵⁶, ita loquitur: « Quidam dicunt nondum assecutum esse latronem paradysi mansionem, sed propter promissionis firmitatem, et immutabilitatem dicunt dominum dixisse: *Hodie mecum eris in paradiso.* » Alii autem, et ad vocabulum cogunt. Dicunt enim: Oportet nos distincte et punctatim legere sic: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso*; quasi in futurum tempus æstiment respicere promissionem. Impossibile est, inquiunt, ipsum nunc esse in paradiso, cum Apostolus dicat de sanctis in Epistola ad Hebræos: *Hi omnes non receperunt promissiones, ut non sine nobis consummarentur* ⁵⁷. Et post pauca adjungit idem sanctus, reprobatis istorum opinionibus, dicens: « Et latro quidem paradysum possidet, sive assecutus est. Non enim mentiri potest, qui dicit: *Hodie mecum eris in paradiso.* »

Item in prædicto libro *Questionum*, cum iterum diceret quærens: « Numquid non memores erunt animæ præassumptæ, sicut angeli memores sunt? sanctorum quidem animæ prorsus memores sunt; peccatorum vero animæ cum sint in inferno, neque Dei, neque nostri memores sunt. » Et addidit David dicentem ad Dominum: *Quoniam non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi* ⁵⁸? Et iterum: *Non mortui laudabunt te, Domine, neque omnes qui descendunt in infernum* ⁵⁹.

Idem sanctus in prædicto libro, ad aliam quæstionem sibi factam: Quid, scilicet, ibi operentur nunc animæ præassumptæ, respondit: « Anima a corpore soluta, nec bonum, nec malum valet operari (13). Nam visiones, quas vident quidam de his qui mortui sunt, dispensatione Dominus ostendit ad nostram utilitatem. Sicut enim lyra non habens pulsantem, otiosa jacet et absque opere: sic anima et corpus ab invicem separata nihil operari queunt. Sanctorum autem animæ a Spiritu sancto impulsæ sive tactæ cum angelis in terra viventium Dominum laudant, et exsultant. »

Ecce habemus ex his magnis duobus testibus A) beatorum dicitur, in fornum, limbum et purgatorium. Athanasio et Chrysostomo, quod sanctorum animæ, secundum fidem et spem Romanæ Ecclesiæ, regnant etiam nunc cum Christo; animæ reproborum, factorum suorum dignam mercedem recipientes, cruciantur in inferno in sæcula sæculorum.

Quod similiter ita fuit olim certum Ecclesiæ Græcorum, quod non solum in libris, verum etiam parietibus ecclesiarum suarum, antiqui Patres manifestis indicis imprimere curaverunt. In quibusdam enim picturis, angelos lucis deferentes sanctorum animas in cœlos conspicimus. In nonnullis vero Satanæ angelos ex corporibus morientium reproborum, cum quadam violentia extrahentes animas, et in tartara secum ferentes reperimus. Unde quomodo nunc ad tantam dementiam devenerunt ut dicant, defunctos nec paradisi perfrui gaudiis, nec cruciatus infernales pro varietate meritorum sustinere, nescimus, sed solum mirari possumus. Præsertim cum de hoc populi aures repleant in ecclesiis in officio suo frequentato. Dicunt enim de martyribus sic: « Famosissimi martyras, vos terra non absorbit, vel occultat, sed cœlum suscepit, et intus existentes ligno vitæ remunerati estis: apud Christum intercedite, ut detur nobis pax et magna misericordia. »

Item: « Vos, qui pro Verbo passi estis usque ad mortem, athletæ, animas quidem habetis in cœlis in manu Dei, et per universum orbem honoramini. Vestras reliquias sacerdotes et reges adorant, et omnes populi exsultantes assueti clamant: Somnus pretiosus est in conspectu Domini mors sanctorum ejus. »

Item in eodem officio talia cantantur: « Chorus sanctorum invenit fontem vitæ, januam paradisi. Inveniam et ego veniam per penitentiam; ovis erabunda ego sum: revoca me, Salvator, et salva me. »

Item: « Per vos, qui prædicantes Agnum Dei occisi estis ut oves, et ad vitam quæ sine senio est, et sempiternam transpositi estis. Hunc enim Agnum attentius martyres petite, debitorum solutionem nobis donantes. »

Item in Officio mortuorum talia pro defunctis orant: « Dona requiem, Deus, famulis tuis, et ordina eos in paradiso, ubi chori sanctorum sunt, Domine, et justis fulgent in gloria, « His ita se habentibus, quis eorum potest excusari de ignorantia? »

De quatuor receptaculis defunctorum.

Sed etsi plus aliquid scire cupiunt Græci de animabus defunctorum, legant et intelligant libros suos, et invenient quatuor receptacula defunctorum, scilicet cœlum empyreum, quod et paradus

⁶⁰ Matth. x, 13. ⁶¹ I Cor. vii, 14. ⁶² I. Cor. iii, 11-15.

(14) Actualis scilicet.

beatorum dicitur, in fornum, limbum et purgatorium.

De primo et secundo dicta sufficiant.

De tertio respondebit Athanasius vice nostra. In prædicto siquidem libro *Quæstionum* suarum, movetur iterum a quærente quæstio talis: *Ubi, quæso, sunt, vel perveniunt pueri defuncti, vel in tormentis vel in regno?* Et ubi infidelium pueri? Ubi etiam non baptizati, et defuncti? cum fidelibus vel infidelibus? Ad has itaque quæstiones breviter satisfaciens quærenti respondit: « Domino nostro dicente: *Sinite parvulos venire ad me, talium est regnum cœlorum* ⁶⁰; iterumque Apostolo dicente: *Nunc autem filii vestri sancti sunt* ⁶¹, manifeste constat, quod tanquam mundati et fideles, in regnum intrant Christianorum filii baptizati. Non baptizati autem, et etiam gentilium pueri, neque in regnum intrant, neque iterum ad tormenta vadunt: sunt enim expertes peccati (14). » Cum igitur Pater sanctus asserendo dicat, animas puerorum non baptizatorum nec paradisi perfrui gaudiis, neque iterum cruciatus inferni, cum sint sine actualibus peccatis, sustinere, reliquit in nostra intelligentia locum tertium, ubi animæ talium, Deo jubente, post hanc vitam recipiuntur, in quo scilicet nec boni præsentiam, nec mali sensibilem pœnam aliquam experiantur. Et licet huic loco Pater sanctus nomen non imposuerit, sancti tamen Latini, ut Augustinus, Gregorius et cæteri, quippe qui eodem spiritu repleti fuerunt, determinantes de nomine loci, hunc locum *sinum Abrahamæ*, sive limbum nominaverunt, in quem ante adventum Christi sancti Patres descendebant. Nunc vero pueri, qui absque baptismo decedunt, sine pœna sensibili, ut dictum est, detinentur,

Probatio, quod sit purgatorium.

De quarto loco, id est purgatorio, multa sanctorum Patrum testimonia reperimus. Et primo in Epistola ad Corinthios, ubi loquitur Apostolus; *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. Si quis autem superædificat supra fundamentum hoc, aurum, argentum, pretiosos lapides, lignum, fœnum, stipulam: uniuscujusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, qui in igne revelabitur; et uniuscujusque opus, quale sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet; si opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit; sic tamen quasi per ignem* ⁶². Cum quidam doctorum suorum inter eos attentius ut dictum locum exponeret, adjecit: « Ignis istum credimus καθαρίσιον, id est mundificatorium, in quo animæ defunctorum probantur tanquam aurum in fornacè. »

Sancta quoque Macrina, soror beati Basilii, cum A esset liberalibus studiis imbuta et Spiritu sancto repleta, inter alia quæ de sacris eruditionibus divinarum Scripturarum exposuit, deigne purgatorio talia testata est dicens: « Oportet animam ad similitudinem Dei factam, ad ipsum redire; non redit autem nisi purgata; purgatur vero per ignem, post hanc vitam paratum. »

Istud testimonium reperitur in tractatibus qui Macrina nominantur. Sed forsan dicent nobis: Nos testimonium mulierum non credimus. Esto! Audiant igitur fratrem ejusdem virginis magnum doctorem Ecclesiæ beatum Gregorium Nyssenum, quæ, et qualia in sermone, qui in primo Sabbato post Pentecosten in commemoratione defunctorum, legitur, de igne purgatorio referat testimonia. B Dicit enim: « Si humanam naturam voluntarie juxta liberi arbitrii motum quidem indecenter precipitantem se, violenter ac coacte ad suum beneplacitum transponeret, id est, ad se traheret Deus, vel induceret, ablatio esset hæc utique præhabitiæ bonitatis et æquipollentis Dei dignitatis privatio. Æquale Dei est liberum arbitrium. Ut ergo et potestas maneret nature, et malum aboleretur, hoc invenit Dei sapientia consilium, dimittere scilicet hominem in his, in quibus voluit esse, ut gustatis malis, quæ operatus est, rursus redeat per desiderium voluntarium ad pristinam beatitudinem, omneque vitiosum et irrationabile quoddam pondus postponens, et removens a natura, sive præsentibus C vita per orationes et observantiam mandatorum expleatur: vel post hanc vitam penitus per purgatorii ignis conflationem purgetur. »

Item beatus Basilius, introducens personam defuncti loquentem in Officio mortuorum talia dicit: « Imago sum ineffabilis gloriæ tuæ. Et si stigmata vel punctiones porto delictorum, miserere tuæ plasmationis, Domine, et purga per viscera misericordiæ tuæ: et desiderabilem pœnitentiam concede mihi, paradisi civem rursus faciens me. »

Item Damascenus, in sermone mortuorum, volens probare quod eleemosynæ, et orationes, et alia beneficia Ecclesiæ prosint defunctis, introducit, verbi gratia, exemplum, quod in Vita Patrum de quodam discipulo cujusdam Patris legitur, et dicit: « Cum D autem defunctus esset discipulus ejus, scire volens senex, quæ et qualia meruisset in vita sua juvenis ille, cœpitaures Domini orationum instantia pulsare. Cumque ista per aliqua horarum spatia fierent, vidit senex prædictum juvenem in fluvio igneo usque ad gulam demersum. Cum vero orationi anxius incumberet, prospexit eundem usque ad cingulum. Ultimo autem orationis beneficio ex toto liberatum aspexit. »

Sed dicent forsan Græci: « Ignem istum credimus ignem infernalem, a quo etiam quidam virtute orationis liberantur, ut Trajanus imperator, qui

per beatum Gregorium, qui Dialogus dicitur, fuit sustentatus. » Sed contra beatus Basilius in Officio mortuorum, de infructuosa pœnitentia existentium in inferno talia fatetur: « Quid turbaris importune, o homo? una hora, et omnia prætereunt: non est in inferno pœnitentia; nec est tibi requies. Ibi vermis, qui non dormit, ibi terra obscura et tota nebulosa. »

Item beatus Athanasius, cum quæreretur a quodam, quæ essent illa peccata, quæ per orationes, et alia beneficia, et suffragia diluentur post mortem, respondit de his: « Magnus Dionysius sic dicit: Si quidem levia et subtilia existunt peccata defunctorum, percipiunt utilitatem de beneficiis, quæ pro eis fuerint: si vero gravia vel turpia fuerint peccata hominis, conclusit contra eum, vel adversus eum Deus. Verum tamen oportet nos curam gerere de propriis animabus, et non sperare post mortem per alias oblationes consequi veniam delictorum. » Hæc et his similia in Vita Patrum, et in Dialogo beati Gregorii, quem similiter recipiunt, de animabus defunctorum reperiuntur testimonia: quæ purgatorium locum post mortem esse sufficienter indicant, etsi Paulus tacuisset. Græci nostri temporis terrenarum rerum sollicitudine, non tam pro se, quam proximo suis et filiis occupati, tenent libros pulchros quidem et veros, nisi quos corruerunt, clausos, quin et sibi penitus ignotos; unde nobis veritatem, quam tenent, et ignorant, prædicantibus, quasi falsariis Scripturarum, et nova inaudita dogmatizantibus contradicere non verentur.

Alii vero obducto supercilio grandia verba trutinantes, auctoritatem Apostoli ad Corinthios repugnantem, pro se exponere conantur. Dicunt enim: *Fundamentum aliud nemo ponere potest præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus* ⁶³. Fundamentum unum, sicut jam diximus, est ille lapis angularis Christus, super quem ædificati sunt apostoli et prophete, et qui pro tempore fuerunt Patres Spiritus Dei pleni. Aurum vero, et argentum, et lapides pretiosi sunt evangelica præcepta, et altitudo divinarum dogmatum, contra quæ portæ inferi non possunt prevalere. Conati sunt nihilominus super illud fundamentum immobile, malitiosi sectatores, hæresiarchæ dico, adulterantes et corrumpentes sermonem veritatis, ædificare; id est omnem materiam pravæ doctrinæ superinducere, putantes, ut ita dicamus, in hoc se obsequium præstare Deo. Sed veniet secundus Domini adventus, sive apparitio, et inutilia quædam ædificationis opera cæterorum doctorum cum detrimento consumerentur, sive comburentur; ipsi autem sic salvi erunt, quasi per ignem, inextinguibilem scilicet. Salvabitur ergo talis, *sanabitur, servabitur* per ignem sicut adamas, qui nunquam consumitur per ignem. Sic et ipsi hæretici et malitiosi sectatores salvabuntur, non ad purgandum, sed ad cruciatus

⁶³ I Cor. III, 11.

æternos sustinendos, Hæc est, inquit, expositio A vera, et hic sensus auctorum.

Ad quod, licet superius satis determinatum sit, dupliciter respondemus. Primo, per virtutem verbi, quod dicitur, *salvabitur*. Istud namque verbum σωζω, quod Latine redditum, sonat, *solvo*, ita proprie significat salutem, id est, liberationem ab omni molestia: quod nunquam, et maxime in pœna conservationem. Et cum abundantissima et copiosissima existat lingua Græca, ita appropriatæ sunt verborum significationes suis terminis: quia nunquam, aut rarissime, præcipue in sacra pagina ponitur unum pro reliquo. Unde aliter definierunt, *custodire*, aliter *conservare*, aliter *sanare*. Primum namque dicunt φυλάσσω, secundum τηρῶ, tertium B σωζω, quod salutem, id est, liberationem ab omni incommodo, quod est electorum: quo verbo usus est Apostolus in præmissa auctoritate, definierunt. Sic σωζω, unde σωτηρία salus, et σωτήρ, id est, Salvator. Unde iste expositor præmissæ auctoritatis Apostoli aut virtutem verborum ignoravit: aut, quod magis præsumendum est, sciens et prudens veritatem fidei malitiose abscondit.

Secundo respondemus, quod præpositio verbi hujus, *per*, sumitur aut cansative, aut instrumentaliter. Quocumque istorum modorum sumatur, nusquam adamas salvatur secundum eos per ignem: quia non habet hoc ab igne, ut conservetur lapis illæsus, sed potius a natura taliter sibi a Deo insita, C *ut scilicet ab elemento ignis non possit corrumpi*. Similiter et homo corruptibilis cum sit, non habebit hoc ab igne sive gratia ignis, ut in æternum sive vivens in igne crucietur; sed Deo iubente, supra naturam ad malum suum, tale quid post resurrectionem recipiet, ut sit in æternum vivens, sine fine per ignem, et in igne, non jam salvetur, id est, conservetur secundum Græcos, sed potius crucietur. Salvari ergo hominem dicimus, cum a peccatorum venialium maculis, mediante illo igne temporaliter et purgatorio, liberabitur: ut sic videlicet anima purgata, seu purificata propriis maculis, digna conspectui iudicis quandoque præsentetur. Scriptum est enim *Nihil coinquinatum intrabit in D eam*⁶⁴; sed anima portat inquinamenta venialium, ut supra ostensum est per illam antiphonam: *Imago sum ineffabilis*, et cætera. Ergo, non nisi purgata. Et sicut habemus de divite et Lazaro, quod irrefragabiliter responsum accepit, quod non posset transire aliquis a loco tormentorum, igitur purgabitur alibi. Istum locum dicimus locum purgatorii, ad quem transeunt animæ, quæ dum adhuc viverent, de suis excessibus plenarie non satisfecerunt. Habemus igitur ex præmissis quatuor receptacula defunctorum, id est, paradisi bonorum, infernum damnatorum, lymbum puerorum non baptizatorum, et purgatorium penitentium.

⁶⁴ Apocal. xxi, 27.

Incipit tertia distinctio. De sacramento altaris.

Dicto superius de processione Spiritus sancti, quam Græci negant et de paradiso, et inferno, nec non et de purgatorio, de quibus similiter male sentiunt: nunc de sacramento charitatis, id est, Eucharistiæ, consequenter videamus. Verum quia quasdam frivolas rationes videntur prætere in suam defensionem sui erroris, illa postponenda sunt, quæ sub prætextu pietatis errore huiusmodi nutriunt, ut non solum visis rationibus et auctoritatibus, reprobentur: verum unde, et a quo habuerunt originem declaremus, ut cum absque robore firmitatis, velut domus sine fundamento, apparuerint, ad modicum impulsu fidelium, omnis eorum structura nequitæ, ruinæ exponatur.

Anno itaque ab incarnatione Domini millesimo quinquagesimo tertio, tempore Leonis papæ noni, fuit quidam patriarcha in urbe regia Constantino- poli, nomine Michael Circularios [Cerularius.] Hic si quidem secutus per omnia prædecessorem suum Photium patriarcham, qui prius superbam cervicem suam contra summum pontificem erigere attemptavit, nisus est quantum potuit, etsi non quantum licuit, Latinos, qui in eadem urbe tunc temporis sub imperatore Græco degebant, ad Græcorum ritus, et præcipue ad sacrificandum in fermentato, tandem per censuram ecclesiasticam invitare. Sed quia tantum nefas diu Romanam curiam latere non potuit, missi sunt a pontifice summo legati ad prædictam civitatem, qui huiusmodi furentium impetum per auctoritatem sedis apostolicæ refrenantes, eum et sequaces ejus anathematis gladio percusserunt, ex tunc itaque Græci majoris invidiæ stimulis agitati, quam plures libros, seu tractatus in confusionem Romanæ Ecclesiæ ediderunt, et suis posteris legendos, tanquam authenticos, et fidei catholicæ firmitatem habentes, districtè mandaverunt; eos vero, qui in his contraria dogmatizare præsumerent, annuatim in ecclesiis, voce præconis, quod usque hodie in eorum ecclesiis conventionalibus observatur, hæreticos denuntiarent.

Hunc igitur Michaelem Græci usque hodie sequentes, Latinos *Azymitas* voce publica asserere non verentur. Unde in tantam execrationem et contemptum apud eos devenit mysterium sacramenti, ut non solum in mortis articulo ex eo sumere recusent, verum etiam incendii supplicium potius eligant sentire, quam simpliciter confiteri. Probat hoc Cyprius, qui nostris temporibus duodecim monachos Græcos, isto errore laborantes, novos diaboli martyres, per flammam ignis produxit. Dicebant enim prædicti monachi: Sacramentum Latinorum lutum esse, et non sacramentum: et quod sacrificantes, vel sumentes ex eo, more gentilium dæmoniis immolarent. Rationes autem quas contra Latinos allegant, et quibus se tueri videntur, sunt istæ

Rationes Græcorum contra Latinos in azymo consequentes.

Primo dicunt, quod Dominus noster, qui in sui memoriam hoc fieri mandavit, non in azymo, sed fermentato pane tradidit discipulis suis. Constat enim, quod secundum legem Moysi, quarta decima luna fiebat immolatio agni et esus azymorum, sicut scriptum est Levitici xiii, quæ dies Pascha proprie vocabatur. Sed Dominus juxta Evangelium Joannis, *antediem festum Paschæ*^{65 66} celebravit. Cœnam cum discipulis suis, et mysterium corporis et sanguinis sui tradidit. Si in tali die, qui erat tertia decima luna, celebravit Pascha, tunc utebantur fermentato; ergo de fermentato tradidit corpus suum,

Item: *Non introierunt prætorium, ut non contaminarentur, sed manducarent Pascha*⁶⁷. Sed tunc fuit luna quarta: decima ergo in præcedenti, fuit luna tertia decima, quando Dominus tradidit corpus suum, et inde ut prius.

Item cum evangelista de materia illius panis faceret mentionem, non dixit: Jesus accepit azyma, sed: Accipiens Jesus *ἄζυρον* Et *ἄζυρον* supponit pro fermentato. Ergo, etc.

Item cum scriptum sit, quod stando et cum lætucis agrestibus et festinanter deberet comedi agnus paschalis, nullum tale quid in Evangelio reperitur. Unde constat, quod illa cœna non fuit Pascha Judæorum, sed potius cœna et Pascha Christianorum, et non cum azymis, sed cum fermentato pane, quod significat Christi perfectionem, fuit celebratum. Nam Christus noster Dominus duas naturas in unam personam sibi univit, et sicut divina est simplicissima, ita humana est composita ex anima et corpore, sive carne. Sicut ergo in Christo fuit et est divinitas, anima, et corpus: ita in mysterio sacramenti nostri, quod ex perfecto pane, id est fermentato, perficitur, similiter tria reperiuntur, scilicet forma, fermentum, et aqua. Vestrum autem sacramentum non solum non est verum sacramentum, sed nec sacramentum quidem, quod tantum discrepat a veritate. Hæ sunt rationes, quas in eorum libris me invenisse recolo, et ab ore ipsorum audivisse in disputatione.

Responsio ad rationes Græcorum.

Ad primum igitur objectum respondemus sic: D Quod fecit Dominus Pascha tempore et modo debito, aut non. Si dicat, non: contra Joannes Chrysostomus, homilia octagesima quarta super Matthæum, ita dicit: « Non enim Christus transgreditur Paschæ tempus, sed Judæi, qui omnia præsumunt, Christum conculcant et leges; quia diligenter fervebant furore, et sæpe conantes interficere, non valuerunt: tunc accipientes ipsum ex insperato, voluerunt etiam Pascha dimittere, pro homicida sua voluntate implenda. Propter quod congregati sunt omnes, » etc.

Idem super Joannem: « Non ergo, ut aliter opinantibus visum est, Dominus Salvator, qui et ipse ait: *Non veni solvere legem, sed adimplere*⁶⁸, Pascha suum anticipavit: sed tempore, et modo debito cuncta consummavit. » Fecit ergo Pascha Dominus cum discipulis suis, sicut evangelista testatur, quando fecit cum azymis et agno immaculato, ut in lege scriptum est.

Item Theophylactus, *Bulgarie* episcopus, exponens illud quod legitur ad Corinthios: *Convenientibus vobis in unum*⁶⁹, etc. ita dicit: « Non possum non concedere, quando ipse Dominus corpus suum ex pane, quem habebat, scilicet azymo, cum dies essent Azymorum, tradidit discipulis suis, si secundum Evangelia et sanctorum Patrum sententias, celebravit Dominus tempore debito Pascha; unde tunc fermentatus apparuit contra legem? Sicut enim scriptum est in Exodo xii *Septem diebus fermentatum non apparebit in domibus vestris*⁷⁰. Quod si credimus verbis Veritatis dicentis: *Non veni solvere legem, etc.*, credendum est, et prædicandum, Dominum Jesum nec unum iota, nec unum apicem legis præterisse, et ut totius transgressionis immunem, dixisse insidiatoribus suis: *Quis ex vobis arguet me de peccato*⁷¹? alioqui nec peccata multorum tulisset, nec pro transgressoribus orasset ut non perirent, nec pro nobis passus, sed pro sua prævaricatione *juste punitus*⁷² fuisset, præsertim quod non solum transgressor legis inventus esset fermento tunc apud se reperto; sed insuper multos discipulos reos mortis effecisset, cibans eos fermentato, et in injuriam divinæ legis; quod est impossibile. »

Unde quamvis principes sacerdotum falsum testimonium quæsisent adversus eum, ut eum morti traderent, nullum tamen tale quid objecerunt, quale Græci nunc objiciunt. Quod si fuisset objectum, solum suffecisset ad perdendum eum. Nec Pilato dicente: *Accipite eum vos, et secundum legem vestram judicate eum*, dixissent: *Non licet nobis interficere quemquam*⁷³, quia ipsi præcepto legis interfecissent fermentati participem, et dixissent: *Nos legem habemus, et secundum legem debet mori*⁷⁴, quia fermentatum comedit in Pascha, aut certe apud eum apparuit.

Sed forte dicit Græcus: Non in publico, sed in occulto hoc egit. Absit! Quia non solum de factis suis, sed etiam de dictis ait ipsi summo pontifici: *Ego palam locutus sum mundo, et in abscondito locutus sum nihil. Quid me interrogas? interroga eos qui audierunt*⁷⁵. Sed etiam numquid dominum domus, in qua Pascha celebravit, latuit? aut certe si ipse consensit, numquid et Judam complicem malignorum latere potuit? qui juxta Psalmistæ vocem: *Dux meus et notus meus vocatur*⁷⁶; præsertim cum fuerit dispensator, quem Dominus dilecto

^{65, 66} Joan. xiii, 1. ⁶⁷ Joan xviii, 28. ⁶⁸ Matth. v. 17. ⁶⁹ I Cor. ii, 18, ⁷⁰ Exod. xii, 20. ⁷¹ Joan viii 46. ⁷² Isa. liii, 1 seqq. ⁷³ Joan. xviii, 31. ⁷⁴ Joan. xix, 7. ⁷⁵ Joan. xviii, 20, 21. ⁷⁶ Psal. lvi, 14.

suo Joanni demonstrans ait : *Ipse est, cui intinctum panem porrexero*⁷⁷; et : *Qui mecum intingit manum in paropside, hic me tradet*⁷⁸. Quod si ita est, quæ res prohibuit infelicem Judam, de memorato fermentato ipsum prodere sanguinem justum palam, quem omnibus modis quærebat prodere clam? aut quid necesse habuit dicere : *Peccavi tradens sanguinem justum*⁷⁹; cum tradendo transgressorem legis, avertit a se et a populo furorem Domini, et gratiam promeruit? Sicut enim scriptum est in Deuteronomio : *Si propheta quilibet, aut filius tuus, aut filia, seu uzor, et amicus quem diligis ut animam tuam, voluere clam persuadere tibi, ut avertaris a cæremoniis leges, non acquiescas eis, nec audias : nec parcat ei oculus tuus, nec miserearis, et occultes eum, et statim prodito populo interficies, ut avertatur Dominus ab ira furoris sui, et misereatur tui, multiplicetque te*⁸⁰, etc.

Sed iterum dicunt Græci : Si creditur omnipotens, potuit utique subito fermentatum undecunque exhibere, aut certe ipsum azymum benedicendo fermentare. Quod quam sit frivolum, neino est, qui non intelligat : quia quocunque modo apud eum in ipsa solemnitate fermentatum apparuisset, legis transgressor fieret, et plane dignus puniri, qui in sanctæ legis contumeliam fermentatum tractasset. Sed et si quolibet modo tantum miraculum factum fuisset, aliquis evangelistarum narrasset; cum etiam quedam minima, nec narratione adeo digna, ut de contentione discipulorum, diligenter fuerint narrata. *Omnia ergo tam obstinato silentio reticuerunt necessarii sacramenti initium, quod totius Ecclesiæ existat fundamentum. Unde quamvis sit omnipotens, istud facere non potuit, quia noluit. Quare noluit? Quia transgredi legem noluit. Unde? Non veni solvere legem, sed adimplere*⁸¹. Quod autem omnipotentia sua ligetur ratione necessaria et utili, probatur per evangelistam Matthæum, dicentem de patria Christi : *Non potuit tibi virtutes multas facere, propter incredulitatem eorum*⁸².

Responsio ad auctoritatem Joannis.

Ad secundum objectum de auctoritate Joannis : *Ipsi non introierunt*⁸³, etc., dicimus, quod Pascha multipliciter accipitur. Aliquando enim est dies immolationis : unde Levitici : *Decimo quarto die mensis ad vesperam Pascha Domini est*⁸⁴; et in Matthæo : *Scitis quia post biduum Pascha fiet*⁸⁵. Aliquando agnus immolatus, ut : *Unde vis paremus tibi Pascha*⁸⁶? Quandoque vero dies azymorum, sicut habetur in Actibus apostolorum de Petro : *Volens post producere eum populo; erant enim dies azymorum*⁸⁷. Aliquando autem panes azymi, sicut hic : *Non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha*⁸⁸, id est, panes

Azimos. Unde, licet Dominus dixerit discipulis suis : *Scitis quia post biduum Pascha fiet*⁸⁸, etc., Matthæus tamen ipsius diei, in cujus vespera, qua Pascha fiebat, mentionem faciens ait : *Primo die azymorum accesserunt discipuli*⁸⁹, etc. Cui concordans Marcus ait : *Erat autem Pascha et azyma post biduum*⁹⁰. Et post pauca : *Prima die azymorum, quando Pascha immolabant*⁹¹, etc. Si igitur videretur non accipiendum Pascha et azyma, ut modo Pascha, pro festo azymorum, et modo festum azymorum intelligatur pro Pascha; quomodo stabit : *Erat Pascha et azyma post biduum*? Sed beatus Lucas omnem solvens hæresis controversiam ait : *Appropinquabat dies azymorum, qui dicitur Pascha*⁹²; et quia cum eo, qui proprie Pascha dicebatur, subsequentes quoque dies azymorum abusive nuncupantur Pascha, quem diem vellet intelligi, in sequentibus ostendit dicens : *Venit autem dies azymorum in qua necesse erat occidi Pascha*⁹³. Quod plane in decima quarta luna fiebat ad vesperum, quando agnus occidebatur; quem etiam Pascha dici, evangelista sic perhibuit, ut in ipso Pascha occidendum diceret.

Porro, qualiter intelligi debeat, quod ait : *Ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha*⁹⁴,⁹⁵. Paulo post ait : *Erat autem Parasceve Paschæ hora quasi sexta*¹. Parasceve Paschæ, præparatio Paschæ interpretatur : quando jam præparabatur, et instabat celebritas diei magni Sabbati, qui celebrior cunctis diebus tunc habebatur paschalibus apud Judæos : adeo ut observantia ejus gentilis hominis cohabitatione, veluti introitu prætorii, pollueretur. Igitur : *Ne in cruce remanerent corpora in Sabbato, rogarunt Pilatum, ut tollerentur*². Pascha igitur, in præmissa auctoritate, accipitur pro azymis : quo necessario concesso, cessat adversariorum objectio.

Solutio ad tertiam.

Ad tertiam, quod dicunt, quod ἀζυμοι; supponitur pro fermentato, dicimus, quod multum discrepant a veritate : quia ἀζυμοι; in sacra Scriptura non solum pro azymo, verum etiam pro quolibet pane sumitur, prout in sequentibus apparebit. Scriptum est in Luca, quod cum Dominus apparuisset in specie peregrini, coactus fuit a duobus discipulis, ut discumberet, et post : *accepit ἀζυμοι, et benedixit, et quæ sequuntur*³. Sed constat, quod hæc facta sunt in die Resurrectionis, hoc est, in die azymorum, qui per septem dies secundum legem durabant, in quibus non solum non comedi, verum nec in domibus, nec in finibus illis omnibus, panis fermentatus poterat inveniri. Constat ergo, quod ille panis, qui secundum Græcos ἀζυμοι; dicitur, non fuit fermentatus, sed azymus. Ἀζυμοι; ergo supponit pro azymo.

⁷⁷ Joan. xiii, 26. ⁷⁸ Matth. xvi, 23. ⁷⁹ Matth. xxvii, 4. ⁸⁰ Deut. xiii, 6-10. ⁸¹ Matth. v, 17. ⁸² Matth. xiii, 58. Marc. vi. ⁸³ Joan. xviii, 28. ⁸⁴ Exod. xii, 18. ⁸⁵ Matth. xxvi, 2. ⁸⁶ Ibid. 17. ⁸⁷ Act. xii, 3, 4. ⁸⁸ Joan. xviii, 18. ⁸⁹ Matth. xvi, 2. ⁹⁰ Marc. xiv, 1. ⁹¹ Ibid. 12. ⁹² Luc. xxii, 4. ⁹³ Ibid. 7. ⁹⁴⁻⁹⁵ Joan. xviii, 28. ¹ Joan. xix, 14. ² Ibid. 31. ³ Luc. xxii, 13.

Atque hoc ipsum habemus in Levitico, ubi Moyses de panibus propositionis fecit mentionem, qui azymi erant, secundum legem ⁴. Item, ubi ait: *Comeditis panes azymos cum lactucis arrestibus*⁵, habens in Græco, comedetis *ἄζυμον*. Item in Sapientia, ubi scriptura de pane cœlesti, id est manna, *paratum de cœlo* ⁶, etc., dicit Græcus, *ἄζυμον*. Item Psalmista, ubi nos dicimus: *Panem angelorum* ⁷, in Græco habetur *ἄζυμον ἁγγέλων*. Item Salomon: *Suavis est panis mendacii* ⁸. Ecce manifesto constat, quod hoc nomen *panis* indifferenter accipitur, tam pro azymo, quam pro fermentato; et tam de eo quod replet ventrem, quam pro eo quod satiat mentem, hoc est, desiderium hominis, sive in bono, sive in malo.

Sed dicit iterum Græcus: Veritas debet correspondere umbræ. Sed quarta decima luna ad vesperam immolabatur agnus typicus. Ergo in die Parasceve fuit luna quarta decima, quia quarta decima luna immolatus fuit Agnus verus. Ergo et in quinta feria præcedenti fuit luna tertia decima, et tunc fecit Christus Pascha suum. Ergo Christus comedit azyma Pascha.

Dicimus quod veritas respondet umbræ, quia in Pascha typico erant duo, scilicet agni immolatio, et comestio. Agnus typicus immolabatur luna quarta decima; et immolatio veri Agni inchoata est luna decima quarta, qua captus erat Dominus. Et immolatio respondet immolationi. Comestio autem comestioni totaliter respondet; quia agnus typicus comedebatur quarta decima luna, et Dominus dedit corpus suum discipulis suis.

Si autem objiciatur de mulieribus, quod paraverunt aromata, quod non fecissent in die festo: dicendum est, quod opera misericordiæ non prohibebantur, sed tantum opera servilia, sicut dixit Dominus de Magdalena: *Sinite illam, ut in diem sepulture mee servet illud* ⁹. Item, circumcidere licebat in die Sabbato, quia hoc erat opus spirituale, non servile, sicut dicitur Math. xii, 5: *Sabbatis sacerdotes in templo Sabbatum violant circumcidendo hominem, et sine crimine sunt*.

Si vero opposuerint nobis de die Sabbati: *Quia erat magna illa dies* ¹⁰; dicendum est quia dies Sabbati magnus dicebatur, quia erat dies Sabbati, et insuper festum azymorum; non quia esset primus azymorum; quia omnes dies illi septem erant magni; primus tamen et ultimus majores erant. Hic autem dicebatur magnus esse, quia, sicut dictum est, duo concurrebant, scilicet Sabbatum, et festum Azymorum, id est una dies de septem diebus. De hoc vero, quod Judæi clamaverunt: *Non in die festo*; ergo non erat festum, quando crucifixus erat Dominus, dicimus quod licet clamaverunt, tamen fecerunt contra se, tan-

quam prævaricatores legis. Primo igitur die azymorum, qui erat dies, fecerunt Christum occidi.

Responsio ad alium.

Ad id, quod sequitur, quoniam illa tria, quæ sunt in Christo, scilicet corpus, et anima, et divinitas, si ista fabula aliquo modo digna esset responsione, possumus dicere, quod præter illa tria, aliæ duæ proprietates possent in suo fermentato assignari. Est enim in farina fermentata sal, aqua, et ignis, sine quo unquam panis ad essentiam suam potest pervenire. Et ita non ternarius, ut ipsi mentiuntur, sed quaternarius et quinquarius numerus in pane invenitur fermentato.

In nostro vero sacramento, in quo nihil est superfluum, etiam secundum significationem suam, tria tantum reperiuntur, scilicet farina, aqua et ignis; mediante quo farina et aqua conjunguntur. Farina supponit pro carne; aqua, pro anima; ignis vero pro divinitate; quæ utraque assumpsit in unitatem personæ. Sed quid nobis de istis fabulis veterum? Audiant Græci super hoc beatum Gregorium in Dialogis, quæ, et qualia sacramento detrahentibus responderit Græco sermone, cum in Græcia translegatione fungeretur. Dicit enim: « Solet plane moveri quæstio, quod in Ecclesia alii fermentatum offerunt; alii panes azymos. Esse namque Ecclesiam distinctam quatuor ordinibus, novimus, scilicet Romanorum, Alexandrinorum, Hierosolymitanorum, et Antiochenorum; quæ Ecclesiæ generaliter nuncupantur, cum unam teneant catholicam fidem, diversis tamen utuntur officiorum mysteriis. Unde fit, ut Romana Ecclesia offerat panes azymos, propter quod Deus sine ulla commistione carnem suscepit. Scriptum est: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* ¹¹. Sic ergo pane azymo efficitur corpus Christi. Nam cæteræ supradictæ Ecclesiæ offerunt fermentatum, pro eo, quod Verbum Patris indutum est carne, et est verus homo; ita quod fermentatum commisceatur farinæ, et efficiatur corpus Domini nostri Jesu Christi verum. Sed tam Romana Ecclesia, quam prædictæ pro ineffabili mysterio, tam fermentatum, quam azymum, dum sumimus, unum corpus nostri Salvatoris efficitur. » Hæc sunt verba Gregorii, quæ in Vita ipsius Græco sermone reperiuntur (15).

Sed Joannes Chrysostomus, cum hujusmodi litteræ vellet de medio remove, in quadam epistola sua, quam Græcis de sacramento et aliis consuetudinibus Latinorum dubitantibus, de Constantinopoli transmisit, ita dicit: « Volentibus nobis aliquid dicere de sacra communione, utrum ex azymo, vel fermentato in sacra Dominica cœna facta fuerit: longioris temporis, et etiam perfec-

⁴ Levit. xxi, 17. ⁵ Exod. xii, 8; Num. 9, 11. ⁶ Sap. xvi, 20. ⁷ Psal. lxxvii, 24, 25. ⁸ Prov. xx, 17. ⁹ Joan. xii, 7. ¹⁰ Joan. xix, 31. ¹¹ Joann. 1, 14.

(15) Vide S. Thomam opusc. extremo, de error. Græcor.; Gennad. scholar. pro concil. Flor. c. 2, sect. 8.

tioris scriptoris indigemus spatio. Sed multis A onissis, id quod utile et pacificum est, imo ut ita dicam, quod magis est secundum dispensationem et necessarium, et quod magis continet veritatem, dicendum est; panis antequam consecratur, et conficiatur, sive azymus, sive fermentatus fuerit, indifferenter panis est et dicitur sacris Eloquiis, prout postmodum ostendemus. Postquam consecratus fuerit, neque azymus neque fermentatus dicitur, vel est; sed corpus et caro Domini, eadem nec alia, quam quæ ab incorrupta Virgine a Verbo Dei assumpta, et in dextera collocata, a nobis orthodoxis et catholicis mystice sumitur. Propter quod et mysterium, hoc est, absconditum nominatur. Et ideo nonnullis est incomprehensibile hoc sacramentum; transmutatur autem B divina virtute a Spiritu sancto in corpus et sanguinem Jesu Christi, secundum quod ipsa sacra secreta indicat, et etiam manifestat. Dicimus enim: Te rogamus, Sancte sanctorum, ut beneplacito tue bonitatis veniat Spiritus sanctus tuus super nos, et super omnia hæc tua dona (sive munera) et benedicat, et sanctificet, et ostendat quidem hunc panem ipsum pretiosum corpus Domini et Dei Salvatoris nostri Jesu Christi. »

Si igitur divina virtus, sive Deus transmutat proposita dona in corpus et sanguinem Jesu Christi, superfluum est contendere, utrum ex azymis, sive fermentis fuerit, sive album, sive rubrum forsitan vinum, et hujusmodi quasdam stultas curiositates de metuendis et tremendis mysteriis perscrutari.

Quia vero quidam eorum volunt ex sola etymologia nominis, azymum non esse ἀζυμον, id est, panem, eia de hoc breviter disputabimus: « Dicitur enim ἀζυμος ab ἀρθωσις, id est, perfectione: azymus autem non est perfectus: quia caret et fermento: ergo non est ἀζυμος. Dominus autem ἀζυμος benedixit. » Talis est mirabilis eorum syllogismus. Nos vero ad syllogismi hujus machinamentum, cum nullius valoris sit, infirmum, et debile, nullam faciamus responsionem; ne videamus, ad ostensionem ejus, quæ in nobis est rationalis scientiæ, multa loqui et inutiliter. A sanctis tamen Evangeliiis ἀζυμον vocatum esse azymum probabimus, sive ostendemus, et mendax istorum D etymologia apparebit. In Luca enim scriptum est: Et factum est, discumbente eo cum eis ¹². Et post pauca: Cognoverant eum in fractione ἀζυμου ¹³. Ecce, ibi azymum ἀζυμον nominavit. Quod autem azymus fuerit ille, qui tunc in Emmaus Cleophæ et concomitanti sibi datus est, hinc est manifestum. Post immolationem agni septem diebus comedebant Judæi azyma, quibus diebus fermentatus panis non inveniebatur apud eos. Infra autem septem dies, benedixit Dominus panem istum, de quo memoriam fecimus, in Emmaus, sicut indi-

cant Eloquia sacra: Sed super his omnibus tertin dies est, quo hæc facta sunt ¹⁴, infra autem septem dies. erat dies illa. Ἄζυμος ergo vocatur, ut ostensum est, azymus. Nam hoc nomen ἀζυμος genus est fermentati et azymi; et de ambobus prædicatur, sicut de speciebus. Ex his ergo verbis, ut dictum est, Chrysostomi, et aliis pro ista materia allegatis, satis manifeste colligitur, quod sancti Patres antiqui, tam Græci, quam Latini, tam de sacramento altaris, quam de aliis fidei articulis, sicut Ecclesia Romana, catholice et sancte senserunt. Moderni vero Græci quia jugum obedientiæ sacrosanctæ dictæ Romanæ Ecclesiæ a collo suo indebite excutere voluerunt, multis eam involutam esse erroribus prædicare non verentur. Quia tamen ipsi suam rebellionem pertinacem quibusdam suis rationibus palliare non verentur: quid eorum libri contra clament, ex multis pauca in medium proferemus.

Quarta distinctio. In qua ostenditur quod papa est caput Ecclesiæ.

Sciendum vero, quod ad probandam obedientiam et debitam reverentiam Ecclesiæ Romanæ oportet nos quærere primo: « A quo habuit Ecclesia istam potestatem? secundo, quando? tertio an super omnes universaliter, an particulariter? »

Quantum ad primum, distingue: Quia aut habuit a Deo, mediante Petro, aut a principibus sæcularibus; aut simul ab istis tribus; aut a conciliis generalibus; aut simul ab istis tribus; aut a nullo istorum: sed usurpato sibi honore utitur Ecclesia violenter et indigne. Et istam ultimam concedunt Græci. Et dicunt quod nullus apostolorum fuit major altero: sed omnes fuerunt æquales et fraires, juxta illud: Omnes autem vos fratres estis, et patrem nolite vocare vobis super terram, quia unus Pater vester cælestis est ¹⁵.

Ad quod respondentes dicimus, quod Dominus hic non removet officium prælationis, cum Paulus apostolus dicat: Obedite præpositis vestris, et subjacete eis ¹⁶, sed libidinem dominandi. Unde non dixit: Nolite statuere: Nolite vocari: unde cum nos eligimus pastorem Ecclesiæ, non eligimus nobis patrem, vel matrem simpliciter, sed potius vicarium Patris nostri veri et Magistri, qui in cælis est, sed, nec quem eligere volumus nos, sed quem Deus dare, juxta sanctiones et canones apostolorum suorum, constituit et ordinavit, juxta illud: Nemo sumit sibi honorem, nisi vocatus a Deo, tanquam Aaron ¹⁷. Unde Glossa super illum locum: Patrem nolite vobis vocare super terram ¹⁸, sic ait: Quod Deo debetur, vobis non præsumatis; nec alios Rabbi vocetis, nec divinum honorem hominibus deferatis. » Item alia Glossa: « Deus dicitur Pater et Magister, nam indulgentia Pater, ut honor ætati deferatur, non auctor vitæ habeatur: magi-

¹² Luc. xxiv, 30. ¹³ Ibid. 35. ¹⁴ Ibid. 21. ¹⁵ Matth. xxiii, 8, 9. ¹⁶ Heb. xii, 17. ¹⁷ Hebr. v, 4. ¹⁸ Matth. xxiii, 9.

ster. ex consortio veri Magistri tanquam ejus nuntius, et pro reverentia ejus, qui mittitur, honoratur.

Petrus autem habuit prærogativam dignitatis super apostolos, et plenitudinem potestatis super omnes homines. Quod probatur sic: In Evangelio Joannis, cum Dominus ter requisisset a Petro singulariter et specialiter, an ipsum diligeret, audivit: *Pasce oves meas*¹⁹. Super quem locum dixit Joannes Chrysostomus: « Quia igitur finis erat Cœnæ, Petro præposituram orbis omnium committit, non alteri dat, sed huic tantum. Quare? Quia omnium præcipuus et caput totius chori. Et ideo etiam, ut ostendat ei, quod potest confidere, tanquam negatione oblitata; quia ei neque illam impropert, nec profert in medium: sed: Si diligis me, præsto fratribus, et ferventem amorem, quem in me habere dicebas ita ut mori velles pro me, nunc ostende. Interrogat autem eum ter, simul quantam curam habeat de ovibus sibi commissis. » Et post aliqua dicit ei: *Sequere me*²⁰. Commisit quidem Petro prælationem omnium fidelium. Quia etsi Jacobus Hierosolymitanam sedem suscepit, Petrus tamen totius orbis: quasi dicat: Sanctus vocatus est Jacobus in partibus Hierosolymitanis; sed Petrus in plenitudine potestatis. Unde in mandato: *Tibi dabo claves*²¹, tibi discretive quasi ab aliis, dabo claves. » Super quo Joannes Chrysostomus ita: « Sicut Pater dedit tibi revelationem confessionis veræ fidei; sic ego dabo tibi claves cœlestes. Divinorum ergo dignitates tradidit Petro, potestative in terris existens, et cœlestibus intrans. »

Item Chrysostomus: « Et quidem alios præmittens, huic, id est, Petro, de ovibus disponit, cum sit princeps apostolorum, et caput chori. Propter quod Paulus ascendit Hierosolymam, tunc videre ipsum præ cæteris. » Hæc sunt verba Chrysostomi.

In quibusdam tamen codicibus reperiuntur, quæ videntur sapere, quod non solum Petro, sed etiam apostolis communiter eandem tradidit Dominus potestatem. Super quo volumus admonitum esse lectorem, ut habeat, quo debeat adversariis respondere, si quæ inveniuntur in Glossa Chrysostomi posita, quæ dicunt plenitudinem potestatis non esse traditam tantum Petro, sed omnibus aliis, absque dubitatione aliqua dicit, quicumque legerit, quod illa non sunt verba Chrysostomi, sed potius Theophylacti, archiepiscopi Bulgarorum, qui missus est a Photio, tempore schismatis in Bulgariam, ut ipsos Bulgaros, tunc temporis Ecclesiæ Romanæ devotos et obedientes, ad Græcorum ritus et obedientiam revocaret. Quod et factum est. Iste itaque Theophylactus, cum omnia fere scripta beati Joannis Chrysostomi suo ingenio abbreviasset, quidquid pro Latinorum Ecclesia facere videbatur, aut

A omnino tacuit, aut de suo superaddendo verum intellectum corrupit. Inveniuntur tamen quedam originalia Chrysostomi adhuc illæsa in armariis monasteriorum Græcorum.

Item Græci in officio suo de apostolis Petro et Paulo talia testantur, cuilibet laudem cantantes: « Petro, qui divisi sunt corpore (16), uniti sunt spiritu. Divinorum prædicatorum præpositos; Petrum quidem tanquam apostolorum principem; Paulum vero tanquam præ cæteris laborantem. »

Item Dominus in Evangelio de Petro: *Tu vocaberis Cephas*²², quod in Latino redditum sonat *caput*; ut ex ipsa impositione nominis *caput* Ecclesiæ eundem demonstraret. Quod sacri tractatores fidei considerantes, ubicunque de Petro mentionem aliquam fecerunt, *κερυραϊον τῶν ἀποστόλων*,

B id est, caput vel verticem apostolorum, vel apicem nominaverunt. Quam prærogativam nominis nunquam alibi legi. Quanquam Germanus Nicænus archiepiscopus, iste scilicet, qui nuper defunctus est, in quibusdam suis litteris, quas contra Latinorum fidem nuper transiisit, etiam apostolum Paulum *κερυραϊον τῶν ἀποστόλων* nominavit. Quia autem quidam Græcorum episcopus nunquam talem abusionem se audivisse testatus est, unde et derisit hominem. Sed esto. Quid ad rem? Romanus namque pontifex, non solum Petri, sed etiam Pauli meruit esse successor. Petro successit in potestate clavium, Paulo in discussione causarum. Nam sicut Petrus auctoritatem ligandi atque solvendi accepit a Domino, ita Paulus scientiæ plenitudinem. Et licet omnes apostoli ligandi et solvendi claves a Domino susceperint, nullus tamen plenitudinis potestatem sibi aliquo tempore vindicavit. Sunt vero vocati in partem sollicitudinis, sicut archiepiscopi a papa, episcopi ab archiepiscopis, et ab episcopis sacerdotes. Unde factum est, ut successores aliorum apostolorum, non summi pontifices, sed archipræsules, vel archiepiscopi nuncupentur. Romanus vero pontifex, quia Petro, id est, Christi vicario successit, non immerito summus pontifex et papa, hoc est, *Pater Patrum*, singulariter nuncupatur.

C Aliorum etiam locorum episcopi, in quibus ipse personaliter præfuit, ut Antiochiæ, vel ad quam vicarium suum misit, ut Marcum Alexandriæ, et item Cæsareæ Palæstinæ, ubi concilium ordinavit, et ei vices suas commisit, propter Petri reverentiam singulare privilegium et dignitates præ cæteris Ecclesiis meruerunt, ut dictarum Ecclesiarum episcopi, non solum episcopi vel archiepiscopi, sed patriarchæ, hoc est, principes Patrum, vel principales, appropriato vocabulo, a cunctis nominarentur.

D Si vero quæritur, Unde ergo Jerusalem et Constantinopolis habent patriarcham? respondemus:

¹⁹ Joan. xxi, 17. ²⁰ Ibid. 22. ²¹ Matth. xvi, 19. ²² Joan. i, 42.

(16) Locus corruptus.

In primo generali concilio, Patres sancti, qui aderant, considerantes loci reverentiam, de Jerusalem scilicet, quam Redemptor omnium sua præsencia et suo cruore piissime dignatus est consecrare, honorem hujusmodi, et patriarchatus ejusmodi loci episcopo dispensative concesserunt. Dixerunt enim: « Statuimus, ut *Æliæ* episcopus propter reverentiam Domini, præminentiam vel prerogativam honorem patriarchatus habeat: salvo jure et reverentia metropolis, » hoc est, archiepiscopi Palæstinæ Cæsareæ. Quod ideo factum est, quia Cornelius centurio, sicut diximus, a Petro apostolo episcopus ibidem ordinatus vices ipsius apostoli apostolorum principis in vita sua gerebat. Distinctio sexagesima quinta ita habet, quam mos antiquus et vetusta traditio obtinuit, ut *Æliæ*, id est, Jerusalem episcopo honor deferatur, habeat consequenter honorem, manente tamen metropolitanæ civitatis propria dignitate.

Constantinopolis « *proprie sedem non habet* ; » sed Theodosius imperator in secundo concilio coegit centum quinquaginta Patres, clam summo Pontifice, sine cujus consensu fieri non potuit, prout legentibus hunc libellum patebit, ut Constantinopolis sedem sublimarent, nomen ei patriarchatus attribuentes, quod ante non habebat. Processu vero temporis, crescente Græcorum malitia, et potentia invalescente, Patres, qui convenerant in quarto concilio, suasu principis Martiani, quædam privilegia Romanæ sedis similia, et hoc nomen *καθολικῆς*; patriarcha, quod sonat, orbicularis, sive universalis patriarcha, eidem Constantinopolitano episcopo, contradicentibus apostolicæ sedis legatis, contulerunt. Et, ut habeat primum locum post papam: cum Alexandrinus archiepiscopus primitus eam dignitatem habuerit, in primo, et secundo, et tertio concilio, propter reverentiam beati Marci, discipuli beati Petri. Verumtamen quia ea definiebantur in conciliis sine consensu papæ, vel legatorum ipsius, robur firmitatis habere non poterant, dicti Patres IV concilii cuncta, quæ egerant, ad ipsum transmittentes, petunt humiliter eorundem confirmationem. Sed quia tale ambitionis nomen et potestatem usurpatam indebite, non sine magna injuria aliorum patriarcharum et maxime papæ, sibi arrogaverunt Græci; ideo beatus Leo papa petitioni concilii nullo modo assensum præbere voluit, sed scripsit eis sic (17): « De negotiis fidei synodum congregari permisimus, et ut sanctorum Patrum canones conserventur, quæ in Nicæna synodo inconcussis dogmatibus edita fuerunt. Quapropter, inquam, consideratione vestræ sanctitatis innotesco, quod Ecclesiarum, prout ab illis trecentis decem et octo Patribus divinitus inspiratis edita sunt, volumus ut permaneant; ut nil inverecunda ambitio desideret. » Inde Anatolio

A prædictæ civitatis episcopo, petenti confirmationem suæ dignitatis, et querenti de legatis sedis apostolicæ, eo quod non consenserunt prædictæ ordinationi, ita dicit: « Sed temetipsum accusas, quod eis (legatis) parere nolueris, dum illicita moliris; superflue non concedenda appetens et insalubriter contraria concupiscens, quæ nullum unquam potuerunt nostrum obtinere consensum. Absit enim a conscientia mea, ut tam prava cupiditas meis studiis adjuvetur, » etc. Hæc autem scripta sunt in gestis quarti concilii, de quo præfatus sumus.

Sed Gregorius Dialogus episcopum ejusdem urbis Eleemosynarium reprehendens, eo quod tale nomen habere præsumpserit, ita scribit in suo Registro: « Papa insuper Romanus cum oblatum esset ei a conciliis nomen illud, nunquam voluit suscipere: » Et post pauca: « Sufficiet, inquit, tibi, quod dignitatem patriarcharum dedimus tibi, cum non habeas sedem. » Sedem vocat auctoritatem Petri videlicet: locum quem per se, vel per alium præsidendo auctorisabilem et reverendum reddidit, ut merito sedes apostolica nominetur. Hoc semper Constantinopolis curavit. Propter quod et inter sedes apostolicas non numeratur vel computatur.

Unde Leo papa in IV concilio ad Martianum imperatorem, de Anatolio, præfatæ urbis episcopo temere usurpante jus non sibi concessum, ita scribit: « Sufficiat prædicto, scilicet Anatolio, quod tuæ pietatis auxilio et studio seu sollicitudine, nostro assensu tantæ civitatis episcopatum obtinuit: nec indignum se faciat habere regalem civitatem: quam quidem apostolicum locum, sive sedem facere non poterit. Sed nec aliquo modo speret, quod offendendo alios, possit ipse crescere. Nam prerogativæ honorum sanctarum ecclesiarum Patrum canonibus, et venerabilis synodi Nicææ celebratæ decretis, constituta, nulla possunt temeritatis audacia moveri, nec etiam aliqua novitate mutari. » Unde beatus Gregorius Dialogus dicit, cum de sedibus generalibus faceret mentionem, sicut supra in tractatu de sacramento Eucharistiæ ostensum est, Ecclesiam quatuor ordinibus distributam esse, id est, Romanorum, Hierosolymorum, Alexandrinorum, et Antiochenorum: qui generaliter, inquam, Ecclesia nominetur.

D Hic se sic habentibus, multum videtur oppositio quorundam Latinorum infirmari, quod dicunt, quod patriarchiæ dictæ sunt, quia in his locis apostoli præ sederunt. Sed eo, quod apostolus præsidet, id est Petrus, vel per se, vel suum vicarium, valeret quod dicitur. Si simpliciter intellegi volunt, quomodo stare possit non videmus: quoniam essent plures, quam hæc. Nec omnia supra nominata loca patriarchali, honore ornarentur. Nullus enim apostolorum sedit. Constantinopoli, vel Alexandriæ, nisi Petri dicipulus sanctus Mar-

(17) S. Leo ad concilium IV

cus. Sedit enim Mediolani Barnabas, electus apostolus gentium cum beato Paulo, et aliqui de apostolis quibusdam regionibus specialiter præfuerunt. Sed si quorundam apostolorum, et discipulorum Domini sessio faceret sedem: necessario esset, sicut diximus, quod essent plures, quam quinque patriarchæ in mundo. Sed quoniam hoc non videmus, sequitur, quod gratia Petri prædictarum civitatum sedes honorem hujusmodi præcæteris Ecclesiis meruerunt. Suscepit Petrus in plenitudine potestatis, et eam posteris suis successivo jure dimisit; ut qui in ea sede, quam, ut ita dicam, martyrio crucis consecravit pro Domino, isque secundum canonem fuerit electus, Christi vicarius non immerito cognoscatur. Quod ut ne scientibus antiquas historias innoscat, quoquo modo de multis pauca in medium adducimus.

Scribit enim Leo papa (18) congregatis sanctis Patribus in quarto consilio sic: « Misit nobis imperator, ut venerabili synodo nostram præsentiam præberemus; quod quidem nec necessitas temporis, nec ulla consuetudo poterat permittere. Tamen in his fratribus Paschasino et Lucentio episcopis, Bonifacio et Basilio presbyteris, qui ab apostolica sede directi sunt, me synodo vestra fraternitas existimet præsidere: nec se junctam a vobis præsentiam meam confidat, qui nunc in vicariis meis adsum, et jamdum fidei catholicæ prædicatione non desum, » etc. Qui legati auctoritatem summi pontificis functi, sic in concilio locuti sunt:

« A beatissimo et apostolico episcopo Romano, qui est caput omnium Ecclesiarum, mandata habemus, ut Dioscorus, patriarcha Alexandriae, in concilio non sedeat. Quod si sedeat, expellatur. » Item, legati dant contra Dioscorum sententiam, rogati a concilio sic: « Rogamus sanctitatem vestram, qui locum obtinetis sanctissimi archiepiscopi Leonis, ut sententias contra eum, et pœnas quæ in canonibus continentur, definiatis in ipsum. Omnis enim et tota universalis synodus vestræ sententiæ non discordabit. » Qui definientes dixerunt: « Manifesta fiant omnibus ea quæ dixit Dioscorus. » Et post pauca sententiam dantes, deposuerunt eum. Cui sententiæ concordans patriarcha Constantinopolitanus, et tota synodus: « Ego, ait, ea, quæ apostolicus thronus per omnia sentit, sentio, et consentio deponi, » etc.

Item Leo papa dicto patriarchæ sic scribit: « De Eutyche non cognovimus, qua justitia a communione est separatus. Quapropter cognoscere volentes de causa, volumus tui facti rationem cognoscere: ut omnia suspendantur, usque ad nostram notitiam. Quoniam nos, qui volumus sacerdotum Domini justa esse judicia, non possumus non cognitibus rebus in præjudicium alicujus partis ferre sen-

sentiam, antequam ea quæ gesta sunt, cum veritate audiamus, » etc.

Idem Leo papa his, qui in concilio Ephesi celebrato erant, ita scribit: « Itaque ad perfectionem divinitus statutorum apostolicæ cathedræ petiit imperator apponi confirmationem tanquam a B. Petro fuerit facta. »

Item principes qui intererant concilio loco imperatoris, de papa ita loquuntur: « Quia igitur lecta est epistola domini nostri sancti Patris archiepiscopi Leonis, qui cathedram apostolicam ornat, expedit etiam ut beati Cyrilli epistola, quæ contra Nestorium scripta, legatur. »

Item dicti Leonis papæ epistolam de duabus naturis in Christo, plenam fidem continentem tota perfecta synodus devote suspiciens et approbans, in episcopis singulis, et per singulos dicit: « Fateor epistolam archiepiscopi nostri Leonis apostolicæ sedis patriarchæ, consonam esse editioni trecentorum decem et octo Patrum, qui in Nicæna, et centum quinquaginta, qui in Constantinopolitana, nec non in ejus, quæ in Epheso sub B. Cyrillo fuit celebrata. Et eide[m] epistolæ consentio et subscribo. »

Alii autem ex ipsis vocant eum *episcopum omnium Ecclesiarum*. Nonnulli, *papam, plures patrem suum: alii patriarcham œcumenicum*, id est, *universalem*. Quidam vero *dominum suum*, addentes plures, *apostolorum sedi præsentem*, et similia, quæ causa brevitalis hic non ponimus. Et tamen si de singulis velint verificari, legant concilia generalia, et maxime quartum concilium, Græcorum Chronica inspiciant, ubi dictorum omnium absque dubio reperient veritatem.

Item patriarcha Constantinopolitanus ad eundem papam Leonem pontificem, illa scribit: « Sanctissimo et beatissimo Patri, » etc. Narratis his, quæ in concilio gesta fuerunt, dicit: « Oportet hæc omnia ad notitiam sanctitatis tuæ pervenire, necessario mittens ea illuc per talem, et talem episcopum, » etc. Et infra: « Quæ per eos manifesta facimus, optamus ut per prosperam responsionem, quam vos decet, æti ad nos redeant, landantes in omnibus charitatem et providentiam vestræ beatitudinis, quam erga sedem hujus regniæ urbis, paternam semper consuevistis sollicitudine habere. » Et infra: « Etenim sedes Constantinopolitana patrem habet apostolicum thronum vestrum. Unde ea quæ in sancta synodo consecutive gesta sunt confirmare dignemini: nec non definitioni, de qua dictum est, hujus Constantinopolitanæ sedis. »

Et fine totius dicti concilii ex parte omnium scribunt; sic ad eundem narrantes, quæ in concilio gesta sunt, et confirmationem eorundem postulantes. Dicunt ergo: « Beatissimo et sanctissimo, » etc. Et post: « Repletum est gaudio os

(18) Epist 47, ad synodum Chalcedonensem.

nostrum, et lingua nostra exultatione. » Et infra : « Quam fidem tu veluti aureum flumen usque ad nos præcepto conditoris deductum custodisti, omnibus beati Petri interpres, vel expositor constitutus. Unde nos te tanquam auctorem boni ad utilitatem utentes, sortem veritatis filiis Ecclesiæ demonstramus. » Infra : « Si enim ubi sunt duo, vel tres congregati in nomine ejus, id est, Dei, ibi dixit se esse in medio, quantam putas circa ducentos viginti sacerdotes in habitationem ostendere, et familiaritatem, quæ etiam (9) patientiæ, et labori, cognitioni, quæ in confessione ipsius præposuerunt, quibus tu utique ut caput membrorum præsidebas? »

Et infra : « Dioscori Alexandriae præsulis causas depositionis exponentes inter multa intulerunt de vinea Domini, et custode ejus. Insuper inquit : Contra ipsum vineæ custodem, qui a Salvatore deputatus est custos, insaniam suam ostendit, dicimus scilicet sanctitatem tuam et incommunicabilem eum qui corpus Ecclesiæ unire sollicitus est, meditatus fuit facere. » Et infra : « Ea igitur, quæ definimus ad remotionem totius confusionis, ad robur vero ecclesiasticæ ordinationis propria et amabilia, ad decorem congrua, stabilire digneris, sanctissime et beatissime Pater. Nam hi, qui locum tuum obtinent sanctissimi episcopi Paschasius et Lucentius, et hi, qui cum eis directi presbyteri, Bonifacius et Basilius, dictis definitionibus fortiter assisterunt, volentes prorsus, ut hoc bonum a vestra providentiâ incipiatur, » etc. Et in fine ejusdem sic loquitur : « Ut autem sciatis, quod non ad gratiam, aut ad odium fecerimus alicujus, sed tanquam divino nutu gubernati et directi sumus, cuncta vobis gestarum rerum nota facimus, ut a vobis, quæ gesta sunt, statuantur, roborentur, et concedantur. » Pariter quædam consimilia, etc.

Imperatores vero Petri auctoritatem et successorum ejus non ignorantes, ad eundem Leonem ita scribunt : « Victores Valentinianus, et Marcianus, gloriosi triumphatores, semper Augusti, sanctissimo Patri et venerabili archiepiscopo Leoni : Beatitudinem tuam syllabis nostræ serenitatis velocissime valere optamus : inquirentes, ut cura omnipotentis Dei, vestrarum precum interventu nobis concedatur, ita ut pia et pacifica sua magnificentia, omnia prospera et optata nostro imperio concedere dignetur. Miramur maxime, quod post synodum Chalcedonensem, et litteras venerabilium episcoporum, qui ad tuam in Deo amicitiam missæ sunt, per quas omnia in ipsa facta, vobis nuntiaverunt : nequaquam a tua sanctitate tales litteræ missæ sunt, quæ videlicet in sanctissimis ecclesiis lectæ ad omnium notitiam pervenirent, pro quorumdam animabus, quæ Eutychetis pravam adhuc opinionem sectantur,

(19) Locus corruptus.

A ambiguitatem immisit : utrum videlicet tua beatitudo, ea quæ in synodo sancta edita sunt, confirmaverit. Et propter hæc vestra reverentia litteras mittere dignetur, per quas omnibus ecclesiis et populis notum sit, universa, quæ in sancta synodo gesta sunt, a tua beatitudine esse confirmata. Illud tamen, ut decebat episcopum apostolicæ sedis, tua sanctitas excellenter dixit, quod ecclesiasticos canones conservans, nihil ab antiqua consuetudine in ordinatione olim edita, et immobili, usque hodie perseveranti, aliquid patiebatur diminui : » Et infra : « Cum autem confirmaverit catholicam fidem et veram orthodoxam, noveritis Chalcedonense concilium, omnibus episcopis consentientibus, fuisse secutam. Propter hoc, quod et tua venerabilitas, proprias et speciales velocissime mittat, per quas confirmare vos ipsam, quæ in Chalcedonensi celebrata est, synodum manifestissime ostendatis : ut nec illi, qui desiderant, ignominiosam possint habere aliquam suspicionem de iudicio tuæ sanctitatis gloria, id est, quod tua sanctitas de his, quæ acta sunt, iudicat esse tenendum. » Hoc autem dicit, quia sine confirmatione papæ, vel legatorum ejus, infectum negotium habebatur. Ista autem quæ diximus, colliguntur ex IV concilio.

Sed ne aliquibus videatur, quod propter dictam definitionem, editam in memorato concilio, quid videatur imminutum de potestate papæ, de consequentibus conciliis, quæ multo post celebrata sunt, aliqua proponamus. In sexta enim synodo (20), quæ sub papa Agathone, tempore Constantini principis, et Heraclii, et Tiberii fratrum suorum, in urbe Constantinopoli, contra Monothelitas celebrata est, Patres qui convenerant, auctoritatem principis apostolorum non ignorantes, de successione ipsius, in octava sessione ejus libri talia fatentur et scribunt. Demetrius [Domitius] episcopus Phisiadis [Prusiados] civitatis ita dicit : « Relationibus missis ab apostolica et principali sede antiquioris Romæ, id est Agathone, ad a Deo coronatum et mitissimum dominum nostrum magnum Victorem imperatorem, tanquam a Spiritu sancto editis, per os sancti, et principis apostolorum Petri, et per digitum B. benedicti papæ, Agathonis scriptis, ego assentior, et sic credo, et sic sentio, istas duas nostras voluntates in Christo unitas personæ, etc.

Item, Theodorus episcopus Berissensis Armeniæ : « Ego audiens relationes missas ad Dominum nostrum benignissimum, a Patre nostro, Romano papa Agathone, et auctoritatem quæ in ipsis feruntur, intentionem capiens ; credo, sicut credit ipse Pater noster papa antiquioris Romæ. » In hunc modum omnes episcopi consurgentes dixerunt : « Nos omnes illa credimus, et illam fidem tenemus, et istam sequimur, » etc. Et peractis rite omnibus referentes Deo gratias, et papæ, qui eos direxit ad

(20) Conc VI act. 8.

bonum in laudem ipsius, totum concilium ista A
scripsit: « Sanctissimo et beatissimo, » etc. Et
infra: « Unde et nos omnes tibi, tanquam princi-
pali sedi Ecclesiae totius orbis, quod gestum est,
attribuimus, vel committimus supra firmam petram
fidei stanti, litterisque a vestra beatitudine ad piis-
simum imperatorem missis, in quibus vera con-
fessio continetur, libenter consensimus, quae tan-
quam summo lapice apostolorum enuntiata, agno-
scimus. »

Item Joannes, episcopus Constantinopolitanus,
Constantino papae ita scribit: « Sanctissimo, » etc.
Et infra: « Licet suae divinitatis et potentiae indi-
cium ipsam magnitudinem creationis, quae in visi-
bilibus est, posuit Deus: praecipue tamen in pre-
tiosissima sensibili creatura, hoc est, in nostro B
plasmate, illa, quae suae gloriae et sapientiae sunt,
demonstravit. Ex quo etiam admirandam esse Dei
sapientiam Propheta exclamavit ipse. Itaque no-
strae naturae Conditor diligenti operatione toti cor-
pori caput praeposuit, in quo perfectionem, sive
integritatem sensuum apponens, sive attribuens,
omnem inde reliquorum membrorum motum et
perfectionem fieri et conservari fecit, ita ut si ho-
rum aliquod offendi contigerit, aut alio modo affligi,
non sine provisione eorum cura sit posita, sed
etiam in novissimis, membris, sive viribus natura-
lem compassionem ostendit, per manuum submi-
nistrationem et oculorum per visionem ducatum,
sanatur, quod afflictum est et dolet; non injuria-
tur, despicit, aut rejicit horum cooperationem vel C
officium, tanquam inutile. Et his itaque, quae circa
vestram praesentiam sunt, habemus parabolice lo-
qui, o sanctissime. Nam cum caput sacerdotii, quod
in Christo est, canonicè vos esse reputamus, con-
grue quaerimus per vos auxilium dolori, qui con-
tingit, et tristitiae. Ecclesiastico ergo corpori, quod
in nobis est, propter pestilentem et morbidam pla-
gam aumarum a tyrannica potestate inflictam,
consolationem mittite. Prorsus enim ratione pro-
prietatis capitis, nos inconsulte, vel non voluntarie
infirmos non despiciatis, neque identitatem a
natura obliti, repellatis nos (21), sed magis plagis
nostris condoleatis. Cum enim patitur unum mem-
brorum, secundum Pauli vocem, *compatiuntur*
merito omnia membra ²³. Nunc igitur et recursum, D
quoad sanitatem sit, ad restitutionem perfectam
nobis concedite iustissime. Et maxime, quando in-
firmitas occasionem non sine causa corporis sui
stabilimentum acceperit, sed ad extrinsecus coacto
et improvise impensa, sive casum suum acceperit.»

Postea mutat personam, quia loquitur concilio,
quod congregaverat papa, propter eandem cau-
sam, de qua hic igitur, scilicet propter Iconomachos,
scilicet impugnatores imaginum. Inde subdi-

tur: « Propter quam causam nobis necessario, fra-
tres adeo honorabiles, praesentem litteram mani-
festae certitudinis misimus vobis, et ostendimus,
quam sit importabile pondus plagae, propter quod
et usque ad vestram sanctitatem, secundum quod
exigit consuetudo synodalis attestationis, seu pro-
clamationis, devenire prohibeamur, tyrannice de-
tenti, » etc.

Quem in favorem Ecclesiae ponendum decretum
Constantini, quod post receptam gratiam in urbe
Romana beato Petro et Papae successoribus condi-
dit, et tam Latinis quam Graecis litteris cunctis
fidelibus in aeterna memoria reliquit. Scribit enim
sic:

Privilegium Constantini (22).

« Necessarium iudicamus cum omnibus satrapis
nostris et toto consulto, et principibus et populo,
qui est sub potestate Romanae Ecclesiae, ut sicut
sanctus Petrus ex persona fidelis Dei est in terra,
sic episcopi et successores principis apostolorum,
potestatem in terra habeant magis, quam impe-
rium nostrum gloriae nostrae. Et hoc concessum a
nobis, et ab imperio nostro et volumus nos ipsum
principem apostolorum, et successores ejus ex per-
sona ejus, primos ad Deum Patres esse et defen-
sores. Et sicut imperialis potestas nostra in terra
veneratur et honoratur, sic faciamus, ut veneretur
et honoretur Romana Ecclesia, et magis quam im-
perium nostrum. Et aeternam sedem sanctam ca-
thedram beati Petri volumus glorificari et exal-
tari: dantes ei potestatem, et gloriae dignitatem, et
discernentes sancimus ut habeat potestatem prin-
cipalem, et sit ipsa caput quatuor sedium, scilicet
sedis Alexandriae, Antiochiae, Hierosolymorum, et
Constantinopolis. Et similiter in omnibus Ecclesiis
totius orbis episcopus, qui est in sancta Romana
Ecclesia sacerdos mundi. Et quidquid est ad sancti-
tatem, vel utilitatem Dei, et correctionem, et fir-
mitatem fidei Christianorum, ut ab ipso iudicetur.
Justum est enim, ut ibi sancta lux habeat caput et
principium, qui sanctus Legislator, id est, Salvator
noster Jesus Christus beato Petro jussit tenere ca-
thedram, et etiam ubi passionem sustinuit crucis,
et beatae mortis calicem bibit, factus imitator Ma-
gistri et Domini sui, et ut ibidem gentes inclinent
capita sua propter confessionem nominis Chri-
sti, ubi doctor eorum beatus Paulus apostolus
propter Christum extendens cervicem, coronam
martyrii suscepit, et usque in finem mundi ibi re-
quirant doctorem, ubi sanctorum reliquiae requie-
sunt. »

Et infra: « Propter hoc utile aestimamus, impe-
rium nostrum et potentiam imperii ad partes orien-
tales transferri, et in regionem Byzantii, in loco

²³ 1 Cor. xii, 29.

(21) Locus obscurus et mendosus.

(22) Haec Constantini donatio fidem non meretur et a criticis omnibus reprobat.

ntili civitatem condere, et imperium nostrum ibidem collocare. Quoniam ubi est principium sacerdotii, et caput Christianæ religionis a Rege cælorum traditum, indignum est, ut ibi rex terrenus habeat potestatem. »

Hæc et his similia quam plurima continentur in dicto privilegio Constantini, quod ad honorem et reverentiam sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, illo tempore Græcis et Latinis, ut dictum est, litteris promulgavit. Hoc tamen a semetipso non habuit, sed cum esset tunc tempore Christianissimus, sanctorum trecentorum decem et octo Patrum concilio interesse meruit vel studuit; et eodem Spiritu quo et ipsi pleni, sedem apostolorum principis, prout in Evangelio a Domino didicerat, in honore dignam esse decrevit. Ibi enim prædicti sancti Patres prærogativam dignitatem Ecclesiis per universum orbem dispensantes, Romanam Ecclesiam esse caput omnium Ecclesiarum in suis definiunt sententiis; prout in præallegatis conciliis necessario comprobatur.

Sed et reliqui imperatores orthodoxi thronum Petri omnibus aliis præferentes, tales de ipsa leges condiderunt: « Volumus, ut omnis regio ecclesiastica consuetudines Romanæ Ecclesiæ imitetur. » Et iterum: « Dictam sedem omni honore dignam decrevimus, quia quidquid ad correctionem fidei spectat, ab illa sede fuit semper receptum, correctum et emendatum. »

Quæ cuncta si diligens lector discutere velit, inveniet illa tria, quæ in principio istius partis fuerant quæsitæ, esse soluta. Videlicet quo tempore Romana Ecclesia habuit istam potestatem, vel a quo, et utrum super omnes universaliter, vel particulariter super aliquos. Quod iterum repetentes dicimus: Quod auctoritatem habuit Ecclesia a Christo, mediante Petro, cui cura omnium spiritualium specialiter singulariterque fuit commissa: executionem tamen potestatis, vel auctoritatis habet Ecclesia a primo concilio Nicææ celebrato (23): in quo unaquæque sedes secundum plus et minus, honorem ab apostolis receperat, et minus fuit privilegiata et exaltata: dignitatem vero et potentiam temporalem recepta fidelibus imperatoribus, qui a tempore B. Sylvestri, pro ea publicas leges promulgantes, ei pacem dederunt. Unde, et donis largissime dotata, jus suum libere super omnes, et ubique ex tunc cœpit extendere. Unde et duos patriarchas Photium, et quemdam alium (24) in urbe Constantinopolitana deposuisse dignoscitur, et quosdam alios excommunicasse. Imo in cuncta reverentia habita est ante schisma sedes apostolica,

(23) Hoc sano sensu accipi debet. STEW.

(24) Anthimum forsitan, ab Agapeto depositum temporibus Justiniani, voluit indicare. BASN.

(25) Romani pontifices Constantinopoli suos habere responsales sive apocrisarios, sed illi non dicebantur legati, nec fuerunt cardinales, nec id a temporibus Constantini, sed Justiniani potius institutum. Nec tunc temporis palatium fuit car-

quod legati missi ab ea Constantinopolim summo cum honore et laudibus reciperentur. Inde est, ut ipse imperator de equo proprio resiliens, equum legatorum pedester traheret (25) usque ad palatium quod Cardinalium vocabatur, imitando scilicet Constantium I, Christianorum principem, qui beato Sylvestro talem reverentiam dignoscitur fecisse, prout in præfato privilegio continetur manifeste. Ait enim: « Et teneutes frenum ejus, propter timorem et reverentiam B. Petri, stratoris officio usi sumus, per scripturam publicam cunctis innotescant. » Unde tanta cæcitas modernis Græcis, et mentis hebetudo, ut dicant, se non teneri ad obedientiam Ecclesiæ Romanæ?

Item quæramus, et ipsi respondeant: Aut reliquit Petrum ut vicarium sedis suæ, aut non. Si sic, habemus propositum, et cessat omnis quæstio, et sumus in pace. Si non: sed eadem ratione, quia Petrus non relinquitur, nec Andreas, nec Jacobus, nec aliquis alius apostolus. Unde ergo in Ecclesia multitudo sedium, et dignitatum diversitas, et ligandi atque solvendi animas tanta potestas? Inde etiam Constantinopolitano præsuli tanta vel talis potestas, unde dicat se primum post papam, vel super alios patriarchas? Sed dicunt, quod a conciliis. Sed concilia sedem Petri, prout ostensum est, aliis præferunt. Unde beatus Stephanus *vis*, id est, novus martyr (supple, his, qui vocabant eum ad quoddam falsum concilium) respondit: « Quomodo vestra synodus universalis vocabitur, in quo Romano non placuit præsuli, sine quo impossibile est prorsus, res ecclesiasticas canonizari? » Istud testimonium invenitur passione sua confirmare. Et alioqui infirmare ante legatos non poterat concilium, nec congregari similiter sine consensu papæ. Ergo et Romanus pontifex habet potestatem similiter principalem a conciliis; et inde ut prius.

Si vero dixerint: Nos reputamus eum excommunicatum ethæreticum; quia addidit in Symbolo: *Filioque*; et ideo non obediemus ei (26).

Item quæritur ab eis: In quo concilio, aut in qua synodo tantus pastor et Pater Ecclesiæ fuit convictus de mendacio et hæresi, communi sententia condemnatus: quæ cum ostendere non poterunt, quia nunquam factum est, dicimus, quod etiamsi verum esset, quod ei imponitur, tamen falsum est, sicut supra demonstravimus. Antequam convincatur principaliter per concilium, manet semper penes eum auctoritas; nec debet vitari, sed omnes tenentur ei obedire, quousque, sicut diximus, in sua presentia cognoscatur causa. Hoc

dinalium; quippe non in ædibus propriis, sed in palatio regio habitabant apocrisarii, ut patet ex epistola Phocæ ad Gregorium Magnum. Nec ullum occurrit palatium cardinalium apud Constantinopolim. Nec denique mos fuit imperatoribus tantos honores legatis deferendi. BASN.

(26) Deest responsio.

docent concilia, ratio docet et suggerit, et canones compellunt. Unde in quarto concilio patriarcha Alexandrinus Dioscorus, et Eutyches archimandrita, cum per suam facinorosam hæresim forent deponendi, ante tamen latam sententiam et causam cognitam, manifeste loca sua tenuerunt in concilio, et semper *venerabiles Patres, et sanctissimi* vocabantur.

Cum igitur nec in hoc se possint excusare Græci, unde est, quod a matre Ecclesia tanto tempore recedentes, redire ad obedientiam tam obstinato animo recusant? Puto quod longiturnitas temporis hanc cæcitatem interioris hominis induxit eis. Transacti sunt enim trecenti octoginta anni et amplius, ut creditur, quod istud schisma et scandalum cœpit oriri. Sed nunquid tempus præjudicat in talibus? imo tanto magis rei schismatis, apud examen æterni Judicis, quanto indultæ penitentia temporibus ingrati abutuntur; præsertim cum semel, bis, ter, sicut in Græcis reperiuntur historiis, per legatos Romanæ curiæ, et nuper per fratres nostri ordinis, et Fratres Minores tempore Gregorii IX papæ, et suo errore fuerint dulciter revocati: ut tandem, licet sero, ad sinum matris Ecclesiæ redeuntes, uno ore, quamvis diversis sonorum vocibus, benedicemus pariter Redemptorem nostrum Jesum Christum, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Constat ergo ex his quæ dicta sunt, quod Romanus pontifex caput est omnium Ecclesiarum, sive universalis Ecclesiæ cum una sit, et non plures, successorque Petri et vicarius Dei in terris; et ei tanquam ipsi Domino oportet fideles, in hisquæ secundum Deum sunt, devote et humiliter obedire. Eos vero, qui contumaciter impugnant, et ipsam sedem Ecclesiæ non asserunt esse caput, sicut jam a pontificibus ejusdem sedis decretum est, anathematis gladio percussi, cum Dathan et Abiron schismatis incursum dicimus dispendium damnationis æternæ.

De quatuor causis schismatis.

Causas vero sive excusationes schismatis credimus esse quatuor. Prima fuit divisio imperii. Licet enim imperatores, qui regnabant Constantinopoli, post recessum Constantini ab urbe Romana, pro eo quod totum contulerant Ecclesiæ, sicut supra diximus, nullum jus haberent in Italia, interdum tamen ubique regnaverunt. Sed cum infra Italiam usque ad Romam barbara gens irruisset, et summus pontifex auxilium imperatoris Leonis, qui erat Constantinopoli, requisisset, et ille negligenter agendo, auxilium præstare Ecclesiæ refu-

²⁴ Prov. xxviii, 9. ²⁵ Isa. xxiv, 2.

(27) Eadem prorsus fuit Lutheri et Lutherano- rum olim querela, quando defectionem ab Ecclesia moliebantur; iniqua prorsus, mendax, et calumniosa utrobique. STEW.

(28) Illic erat finis tractatus adversus Græcos,

A tasset, compulsus est prædictus papa magnum Carolum de Gallicis partibus evocare, et in Italia imperatorem constituere, et Ecclesiæ defensorem. Etenim erat ille Leo, ut legitur, valde voluptuosus, et ideo in regimine imperii sui valde remissus. Unde suo tempore Saraceni Syriam, Turci vero Cappadociam obtinuerunt, et sic facta est divisio imperii Romani.

Secunda occasio divisionis fuit, quia non fuerunt vocati ad concilium Ultramontanum, quando illa dictio: *Filioque*, fuit apposita. Verum, quia superius causam signavimus, hic subicemus.

Tertia occasio fuit, quam ipsi aliquando nobis in familiari colloquio assignaverunt, scilicet superba nimis exactio legatorum papæ. Dicebant namque (27) referentes, quod quando legati summi pontificis ab ipsa sede apostolica annuatim Constantinopolim chrisma deferebant, nisi octoginta libras auri a clero et urbis populo, præter alia dona et munuscula eisdem impenderentur, non recedebant. Taceo age, aiebant, de pompa, et superbia, quam ipsi ostendebant.

Quarta vero et potissima, quantum ad clerum, fuit depositio Photii patriarchæ, et excommunicatio ipsius, et aliorum prælatorum, et quorundam abbatum. Sed numquid hæc sufficiunt ad excusationem tanti schismatis, et perditionem tot animarum? Minime Sed « occasionem pro facto querit, qui vult recedere ab amico. » Sed quid sequitur in auctoritate? *Omni tempore, inquit Salomon, erit execrabilis* ²⁴, id est, vitandus ab omnibus, aspectus et vilis; quod præsens dies indicat in ecclesiis Græcorum. Nam incarcerantur eorum clerici et monachi, sicut cæteri rustici, et populares exactiones et pedagia fiunt super eos, quemadmodum super laicos, ut verum sit, quod per prophetam scriptum est: *Sicut populus, sic sacerdos* ²⁵. Translata est quippe gloria ab eis sacerdotali, dignitas et ecclesiastica libertas in contemptum redacta. Nam quæ vult ipse, qui imperat instituire, instituit; et quem vult deponere, similiter deponit. Et merito. Ut qui subesse Ecclesiæ Romanæ et personis ecclesiasticis contempserunt, subjaceant nunc laicis principibus vel inviti. Recognoscant distantiam servitutis, et dominorum orbis terrarum et convertantur, et clament ad Dominum, et summum pontificem, et liberet eos.

Hæc autem scripta sunt anno Domini millesimo, ducentesimo quinquagesimo secundo in civitate Constantinopoli, a fratribus Prædicatoribus, ad ædificationem Ecclesiæ, et profectum animarum, ad laudem et gloriam Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen (28).

quem composuerunt fratres Dominicani. Quæ sequuntur sunt alterius auctoris, *Hugonis nempe Ætheriani*, qui scripserat an. 1170. Id patet ex ipso titulo: *Quæ admista prædictis. Vide obs. præf. BASN.*

Quædam admista prædictis.

Sicut in præmio hujus opusculi testati sumus, Græcorum Ecclesia doctorque olim sua venustate quam plurimos ad æmulationem fidei provocabat et morum, ita et nunc erroris caligine obfuscatus, quod horrorem sua fœditate aspicientibus incutiat, ut jam non Ecclesia fidelium, sed potius congregatio non immerito hæresiarcharum possit appellari. Quod, licet jam quatuor dictis articulis demonstratur, tamen adhuc in his, quæ subjecta sunt ostenditur. Quæ ex dictis magistris Hugonis Ætheriani nuper extracta, huic operi duximus inserenda. Dicunt enim, et scribunt de Latinis sic:

Contra Romanum pontificem (29).

Romanus Pontifex, et omnes partium occidentalium Christiani, sacerdotes et laici præter Calabros, ante multa tempora extra catholicam Ecclesiam pervagantur evangelistarum et apostolicarum traditionum ignari, et a fide alieni. Nam Theotonicus (30) a ritibus gentium parum discordant, in Deum impii; sed Calabri, et cæteri orthodoxi, sicut antiquitus, et apostolicæ, et Ecclesiæ nostræ alumni ejus moribus informati sunt. Cæteri omnes exciderunt, impios a corpore Ecclesiæ non solum mores alios et ignotos amplectentes, verum ipsam Trinitatem sanctam blasphemantes. Etenim sua concinnantes, et alienis adherentes, neque divinis Scripturis redarguentibus illorum errores, neque illis, qui eos miserunt, volunt morem gerere.

Magis sanctos Patres nostros et doctores, sic sensisse, et inde se habere talem traditionem mentiuntur. Nam in sancto Symbolo, quod a Patribus nostris, qui apud Nicæam convenerant universali prima synodo consequenter manifeste sic definitum est: « Et in Spiritum sanctum Dominum, et vivificantem, ex Patre procedentem, » sed et in sancto Evangelio evidenter clamitante de Spiritu sancto: *Qui a Patre procedit*, supra nominati virt addiderunt: *Et ex Filio*, fallaciter, et ad suum periculum. Verum tamen, ut opinor per angustiam suæ linguæ idem esse arbitrati sunt, Spiritus ex Patre processionem, et causam quæ per Filium sit, ad nos missionem barbaram et inconvenienter intellexerunt.

Pro fermentato azyma offerunt, et calumniantur sanctum Petrum, et sanctos Patres Romanos pontifices auctores extisse talis traditionis.

Sacerdotes principes cum laicis ad bella proficiscuntur armati, et in acie bellant ante alios gradientes. Jejunant in Sabbatis; et si festa dies Nativitatis sit, vel Epiphaniæ, non solvunt jejunium Septimanam edulio casei dicatam non agnoscentes carnes comedunt. Secunda die Jovis ova, caseum, et lac manducant, a quibus minime, per totam

²⁹ Act. xv, 28, 29.

(29) Notandum, in hoc sequenti opusculo plurima dici ex auditione et rumore vulgi ignobilis et ignari. Item, ex odio et invidia contra S. Rom. sedem. Novatoribus pleraque potius con-

A quadragesimam suos pueros prohibent. » Historias sanctorum præter passionem Christi, in Ecclesiis suis non designant. » Et ipsam non pictura, sed opere plumario in similitudine sculpsilium, et in terra similium [fictilium] faciunt. In sancta templa ingredientiæ super pavimenta cadunt in faciem, et primo susurrant. Deinde crucem uno digito insurgentes osculantur, et hanc orationem consummantes surgunt, et sacras imagines renunt osculari. Sanctam Dei Genitricem, Matrem Domini nostri Jesu Christi, tantum sanctam Mariam vocant. Secus altare ecclesiarum quælibet accedit, cujuscunque sit sexus, ætatis, vel ordinis. Et in solemnitate missarum mulieres sedere possunt, si velint, in sede sacerdotum. Sic sciunt distinguere inter sacra et profana! comedunt suffocata, capta a bestiis, morticina sanguinem, ursos, fibros, quos vocant castores, ericios, quæque his spurciora contra apostolicum decretum: sicut Lucas in apostolorum historia refert his verbis: *Visum est enim Spiritui sancto, et nobis, nihil ultra imponere vobis, quam hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, et sanguine, et suffocato, et fornicatione* ³⁶.

Sacerdotes et episcopi sacerdotales stolas, id est, casula non de lana, sed de sericis natura contextentes eis operiuntur, diurnas (31) ipsas præparantes; cum hujusmodi stola, id est, casula vel planeta Christi habitum representant, sive habitum quem habuit, quando exutus fuit vestimentis, indutus est chlamyde coccinea, quæ de lana contexta erat, qua nos utimur Quadragesimali tempore. In alienis vero diebus utimur albis, eo quod Christus agnus immolatus dicatur. Et ideo ex vestimentis ovium nobis casula præparamus. In signum sancte Ecclesiæ desponsationis annulos portant, et chirotheas, in dextra quidem scribunt: *Domini dextra*, in sinistra vero: *Agnus Dei*. Sacerdotes eorum solum in aqua baptizant, et salem in os mittentes baptizandi; baptizandos postquam spuunt in sinistra manu et dextra miscentes salivam, inungunt. Postquam ad ætatem pervenerunt, peccatis obnoxios oleo perungunt in remissionem peccatorum et bis baptizari videntur. Idem sacerdotes quasdam purgationes faciunt jugiter, et aspersionem, quibus alligantur culparum Judaicis servientes ritibus: quinque digitis quomodo aliqui benedicunt, et cum pollice faciem signant, tanquam Monothelitæ. Cum igitur debeant disponi digiti in consignationibus, quod per eos duæ naturæ significantur, et tres personæ, prout Christus monstravit, quando in cælum ascensurus discipulis manibus elevatus benedixit. A Septuagesima usque ad Pascha non cantant *Alleluia*. Affirmant non de-

veniunt. Stew.

(30) *Teutones*.

(31) Videtur locus mendosus.

bere aliis linguis Dominum venerari, nisi istis tribus, scilicet Hebræa, Græca, et Latina. Mortuos sepeliunt manibus eorum nequaquam constitutis in modum crucis, sed deorsum missis circa inferiora instrumenta.

Omnia cera oppilant. Sacerdotes ter quater in die celebrant super uno altari, ubicunque contigerit. Ut unus sacerdos ter, vel quater celebrat quater in die cum felix sit, qui unam digne possit cantare. Tradunt filias suas nuptui accipientes consoris filiam filio suo, aut fratri, aut consanguineo. Si quis monachus in episcopum promoveatur, carnes manducet intrepide. Et monachi parva vexati ægritudine carnibus vescuntur. Communiter autem omnes pinguedine porcina utuntur.

Venerabilem quidem crucem in aliis diebus in ecclesia vident et adorant; in sancta Quadragesima velant sindonibus, cum qua et occultant *Alleluia*. Et in sancto magno Sabbato de penetralibus educentes ipsam, tanquam de sepulcro resurgentem demonstrant populo; et de subito cum magno clamore cantant: *Alleluia*, et multoties, et per multas horas vociferantur, quemadmodum Christus surrexit. Cum missæ celebrantur et mysteria conficiuntur, plerique assistentium laicorum, si placet eis, loquuntur et sedent. Participationem sanctæ communionis, non similiter ut nos Græci, perficiunt sed dicunt quod qui missam celebrat sacerdos, osculatur volentem communicare, promotiones episcoporum et laicorum non per omne tempus perficiunt antistites, sed tantum in anno quater, et per observabilem diem. Nam cum anni quatuor tempora sunt, scilicet ver, æstas, autumnus, hiems, horum temporum initia, primo eum (32) mensi Martii scilicet, et Junii, Septembris, atque Decembris observant. In primis hebdomadibus clericos, et diaconos, presbyteros, episcopos, promovent: male sentientes, et barbarice, adventum Spiritus sancti non secundum virtutem promoventis et promoti arbitantes descendere; sed in diebus quibusdam putant hunc venire, ut insipientes. Non patiuntur sacerdotes habere uxorem, et sacramentorum peragere mysteria. Duos fratres duabus sororibus carnaliter copulari permittunt. Radunt barbas presbyteri more suorum militum, præter apostolicam institutionem. Sanctam Eucharistiam negligentissime spectant: nam ad ægros proficientes sine lumine ipsam deferunt et tribuunt. Et qui castra sequuntur, in marsupio ponunt, et portant in vestibus, in pileis. Clerici eorum et laici non sunt distincti; altare velato capite accedunt. Sanctis ac terribilibus locis nultam aut modicam exhibent reverentiam. Ad tempus sonum recæsutando in nocte Nativitatis Domini, Matutinæ cantantur; vesicas explodi permittunt circa altare, ut habeant risum materiam. In diebus Passionis, cum

²⁷ Psal. LVII, 4. ²⁸ Prov. xx, 21. ²⁹ Ephes. v, 4.

(32) Locus mendosus; forte eorum.

A ambulat extinctis luminibus in ecclesiis, terræmotus faciunt, sedes, tabulas, parietes percutiunt malleolis et lagenas confringunt; et cum deberent vigilare in orationibus alii in stuporem mentis, alii in risum convertuntur, et alia quædam in ipsis tenebris fiunt, quæ nec fatu digna judicavi. Verum hac de greco (33) laicorum lapsus excerpseri, ut si quando ad aures eorum devenerint, ad se reversi correctionibus vacent.

Græcorum malæ consuetudines.

Græcorum intolerabilis est, redargutio, Vulcanum imitando, qui altero pede claudus dicitur. Matrem suam scilicet sedem Petri apostolorum principis, contra faciens contemnit, et abhonorat. Porro stultam fecit Deus talium sapientiam. Nam vanitatis opinione pleni, poma, ut Tantalus, fugacia quæritant. At vero munda vult [debet] esse manus, quæ alias debet tergere sordes. Quare collyrio primum inungant oculos suos, abstersuri saltem deinceps lippitudinem aliquando, et aliorum vitia nequibunt discernere subtiliter. In scatebris quidem temeritatum, in præsumptionis aculeo, in jactantia amaritiam proferendo, quod prius auditum non est, Spiritum sanctum scilicet ex solo Patre procedere, talparum formicarumque cuniculos male fortes extruxerunt. Dividunt utrique cum Ario divinam substantiam. Nam ex eorum disputatione, Patre minor necessario Filius reperitur. Confundunt nascentis et procedentis differentiam, quæ in hoc tamen bene dignoscitur, quod Filius ex uno solo, Spiritus vero ex duobus provenit. Nam cum Spiritus imago Filii sit naturaliter, sicut magnus Basilius, Theologus Gregorius, atque Damascenus tradunt, necesse est habere de ipso existentiam, et procedere. Propterea liber sub imperio Manuelis editus, quem *De immortalis causa* præsignat titulus, cui Græci contradicere non possunt, scilicet Spiritum ex duobus pariter procedere, inexpugnabilibus argumentis demonstrat. Ergo Græci locuti sunt falsa, et erraverunt ab utero²⁷ matris suæ Ecclesiæ, quam Christus in synodo, et imperatores omnium Ecclesiarum principem constituerunt. Obliti sunt illud Salomonis: *Conserva, fili mi, patris tui præcepta, et ne dimittas legem matris tuæ. Liga eam in corde tuo jugiter, et circumpono gutturi tuo²⁸, atque a stultitiis, quæ ad rem non pertinent, avertere²⁹*. Arefacti conversi sunt in arbores autumnales expositi, non solum scilicet in rebus, verum etiam in plerisque fructibus veritatis, quod ex tractato capitulo et reliquis quæ subscribuntur, patet.

Contra instructionem Christi Salvatoris, nostri, fermentata offerunt, cum supercilio anim ignorant, quis dux fuerit illius traditionis; Christo in Cæna benedicente azyma, quod trium exangelistarum

(33) Monstrum verbi.

firmatur testimonio. Dicunt, et quod nequaquam A relatu dignum esset, nisi quod ei omnes, tanquam magno propugnatori innituntur, asserentes fermentati panis vitam et animationem conferre, Sed omne corpus articii, sicut ex se simile non producit, ita vita caret et animatione. Nimirum causam extrinsecus habet moventem, ut stannum, domus, arca, fermentatus panis, et similia. Quæ vero intrinsecus habent moventem causam, naturalia sunt, ut quæque animata. Non autem est in pane vis sanctificationis, sed in verbo. Unde non videtur fidei consentire huiusmodi eorum factum et assertio, quæ penuriam monstrare volentes, ut Armeni, qui nil aquei laticis suæ immolationi apponunt, superflui inveniuntur. Nam simul frigidam, calidamque denuo, quasi benedictio impotens conficiendi fuerit, Dominico sanguini ad consummationem admiscet.

Diebus paschalibus cum populus communicaturus aride præparant, insuper abundantiam conficiunt in Dominicum corpus, et post distributionem, reliquiarum acervos, quia durable non est, sepe liunt. Communicandis panem intinctum præparant. et accedentibus offas porrigunt tecum cochleario: quod Christus nequaquam fecisse legitur. Diaconi eorum qui ad aliquam promotionem incedunt, accipiunt uxores, ne honores perdant, quod contrarium est decimo canoni Nicænæ synodi. Sacerdotes eorum in plerisque locis, viri sanguinum existunt, et inferunt (34) sacratis manibus; quod propriis oculis imperatorem sequendo per Cappadociam (35) Persarumque regiones, intuitus sum. Sacerdotibus debitum honorem subtrahentes, inter convivia sibi assistere faciunt. Pro facili occasione, pœnis et flagellis sacerdotes et clericos instar paganorum affligunt. Et ut habeant ridendi materiam, in capitibus eorum pileos pugnis conquassant: cum scriptum sit (36): « Si quis manum in clericum jecerit, aut sine causa seu confingens occasionem, anathema esto. »

In sorte Simonis Magi de jure ponendi sunt Græcorum pontifices, qui nullis ecelesias sine pecunia largiuntur. Quos vere tangit illud apostolicum: *Pecunia tua tecum sit in perditionem* ³⁰. Sacros ordines, qui gratis dedit dari, nisi manus eorum ære graventur, non tribuunt; sepulturas in cœmeteriis non faciunt, nisi accepta pecunia, a quibuslibet, prorsus inficiant. Patriarchæ eorum, et archiepiscopi, et archimandrite, secundum quod aliquando fuit in primitiva Ecclesia hæreticorum, ad obtinendos honores, celsitudines, a laicis promoventur. Quod prorsus hoc in tempore tricesimus apostolorum canon inhibet fieri, qui est huiusmodi: « Si quis episcopus per mundanos principes digni-

³⁰ Act, viii, 20.

(34) Videtur deesse vocula *mortem*, aut similis quæpiam,

(35) Hæc non conveniunt Fratribus Prædicatoribus, sed, Ætheriano, qui Manuelem, Græcorum

tatem obtinuerit, excommunicetur, et separetur, et omnes ejus consortes.» Sed etenim et tertius canon synodi, quam Græci septimam vocant, pronuntiat omnem electionem a principibus sæculi factam fore irritam. Unum solum Sabbatum, quod nos sanctum vocamus, pro sepultura Domini Salvatoris jejunio commendaverunt: reliqua vero anni Sabbata, epulæ, balnea, et ludicra, et quælibet penes illos celeberrima esse prætendunt. Sed errore satis jucundo traducuntur, quomodo apostolis sancitum esse sub anathemate mentiendo astruant, dicentibus: Maledictus, qui in Sabbato jejunaverit, præter unum. Nam si propter singularem Domini resurrectionem omnes dies Dominici cultu digno venerantur, et propter singularem mortem, sexta feria, nonne et propter singularem sepulturam, singulis Sabbatis, nisi solemnitas inhibeat, a qua et jejunium, et tristitia abducenda non sint beatus Sylvester asseruit?

Natura quidem hominis a principio in ruinam posita est, verum Græcorum gula cum ea certet, quæ e corruptine inest malitia. Nam non solum bis, sed quotiescunque opportunitas aliqua præbet, alimenta ori immittunt. Hinc est quod in quibusdam diebus Veneris, postposita omni verecundia, carnibus vescuntur; septem solis diebus in anno jejulant: quinque pro tota Quadragesima, in principio suæ illorum septimanæ, Sabbato sancto, in vigilia Epiphaniæ Domini. Etenim per omnem magnam Quadragesimam cœna minime abstinent, sed posito persingulos semel comedunt; nec secundum opinionem suam Quadragesimam celebrant, cum Quadragesima jejunium quadraginta dierum significet. Ipsi vero majorem septimanam a numero Quadragesimæ secludentes sex hebdomadis Quadragesimam claudunt. Tot enim sunt a prima eorum septimana usque ad Sabbatum, quod palmarum arborumque ramos præcedit, in quo universaliter ab illis cantatur: « Quæ animæ utilis est, completus Quadragesimam, » a quibus sex septimanis, si sex dies Dominici cum totidem Sabbatis subtrahantur, triginta solum dies inveniuntur. De Dominicis vero diebus supervacuum est disserere: in quibus Christianis omnibus prohibetur jejunium. At igitur si Græci jejulant in diebus Dominicis (nameisdem cibariis vescuntur in Sabbatis), anathematis rei sunt canonis, dicunturque anathema: sic qui in Sabbatis jejunaverit, præter unum Cum igitur die Sabbatorum jejuniis valefaciant, et omnia illa de festivitate (37), etiam si major septimana reliquis numeretur, evidentissime constat, eos non habere Quadragesimam.

Monachi extra claustrum pernoctantes, ut pecudes, singulis horis in plateis ipsi comedunt, de

imperatorem, sequebatur, dum bella gereret in Ægypto, Asia, etc. Basn.

(36) Can. Apost.

(37) Locus corruptus.

sinu, tanquam ex arca fructus, vel aliquid vescibile extrahentes, manducant. Declinant ut caupones, et calido lyæo comesta inferiora credunt.

Penes monachos non est unum marsupium, sed oblitū dicentem: *Nisi quis renuntiaverit omnibus, quæ possidet* ³¹, etc., singuli habent singula. Græci nequaquam venerantes præceptum apostolicum illud: *Vir si comam nutriat, ignominia est illi* ³². Omnes cum maximo studio incrementis operam præstant. Hujus lapsus clerici maxime rei sunt, et etiam, quos nullo modo decet, monachi nutriunt. Etenim in coronæ modum, sicut regula præcipit, tonsuram capillorum non faciunt, sed pene ut mulieres in fronte dividendo discriminant, servatis undique capillis, ut colli nuda, et aurium cartilagineas protegant. Mulieres deserto naturali cultu capillorum, comis mortuorum densissimis subornantur, contra monitionem beati Petri apostoli, dicentis: *Mulieribus non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumentum vestimentorum cultus* ³³. Mulieres fusco [fusco] et puniceo facies suas pingunt, et variis coloribus insigniuntur.

Viri et mulieres sacramentum conjugii pro futili reputant. Nam quoties alter displicet, vel altera alteri, coram prætore urbano voluntatibus eorum expositis, instrumentis et cingulis præcisus, sine contradictione viri uxores, et mulieres viros pro libitu accipiunt, contra mandatum, quod dicit: *Quod Deus conjunxit, homo ne separet* ³⁴. In domibus suis mansiunculas construunt, in quibus sanctorum imagines collocant, et eis omne obsequium exhibent lampadarum, cereorum, et incensi; et synodales, quas patres eorum construxerunt, ecclesias, in solitudinem sinunt et in paupertatem redigi: et pene in cubitibus suis faciunt missarum solemnias celebrari, beato Sylvestro hoc inhibente. Can. « Nullus presbyter celebrare præsumat, nisi in sacratis locis, in villis, in oppidis provinciarum. » Uxores sacerdotum, chorum ingredientes, oblatos panes de altari tollunt, et obsequium diaconi peragentes, cuncta quæ in cunctis suis necessaria sunt officiis missarum, præparant. Missam circa horam tertiam, pene nullos auditores habens sacerdos celebrat. Et quod nefas puto, uxori, vel puero filio associatus, quos non habet socios, vel comites salutando dicit: « Pax vobis. » Omnibus in Quadragesimali tempore Sabbatis, et Dominicis diebus missas celebrant, et Dominicum corpus conficiunt. Reliquis vero cum major incumbit necessitas, missarum solemnitates prorsus abdicantes, præsanctificatis utuntur. In Quadragesima silentio commendant: *Deus Dominus, et illuxit nobis* ³⁵, quod reliquis anni temporibus decantant. Sacerdotes eorum more Judaico, promittunt barbas, quæ sunt Dominico sanguine, cum ab illis bibitur, madentes.

A Suffocatorum nec abstinent sanguine; nam turbos comedunt laqueis strangulatos, et alias aves, et intestina sanguine porcino implentes, pro deliciis vescuntur, contra apostolorum decreta. Sanguine humano porcos alunt, qui artem minuendi (38) exercent. Cum ad mortuum sepeliendum conveniunt, noti amici et cognati accedentes, ei osculum præstant singuli, tanquam licentiam accepturi, more paganorum, qui ad mortuos intendebant verba hæc: « Vade, cum natura te vocaverit; sequemur te. » Misturam sanguinis prohibitam a sanctis Patribus faciunt jugiter. Nam consobriini consobrinas uxores ducunt. In baptizando præter Salvatoris præceptum apostolorumque consuetudinem, duo faciunt multum superstitiosa. Unum quidem, quod oleo per totum, baptizandum perungit sacerdos, ne aquæ tinctura illum pertingat; alterum vero, quod aquam fieri mandant calidam infantulum per purgaturam: quod neque, Christus neque aliquis discipulorum fecisse legitur: quare duo baptismata faciunt, cum scriptum sit: *Unus Dominus, unum baptisma, una fides* ³⁶.

Frustra quidem arguunt Latinos Græci, aquæ causa, quæ per dies Dominicos in ecclesiis ad sanctificandum populum benedicuntur; cum si hæc culpa sit, ipsi multipliciter rei sint. Nam singuli papyris oleo lampadarum ardentium coram imaginibus sanctorum intinctis, frontes suas perungunt, et aqua se aspergunt, a reliquiis sanctorum contacta; et in singulis Kalendis diligentissime aquam sanctificant. Ad quam tollendam, de vicinia venientes atque asportantes in domos suas, non solum ipsi aspergunt, sed verius delibant. Apostoli apostolorumque successores prorsus etiam cum uxore coire, ne sacerdotium polluerent, omiserunt; Græci vero sacerdotes, derelictis sanctorum vestigiis, ut animales, contrahentes matrimonium, non percipiunt ea quæ Dei sunt ³⁷. Et quod abominabilis est, a concubitu mulieris surgentes, sancta profanant mysteria, quæ pollutos et recenter cum mulieribus conquinatos nullo modo admittunt. Christum minus posse, quam *χρῖστος* putant. Nam ex hoc probari potest, quod *Christe eleison* nunquam concinunt: *Kyrie eleison* frequentissime cantant in officiis suis. Prælatio sacerdotii apud eos tantum inter monachos esse videtur. Soli enim monachi potestatem solvendi atque ligandi exercent, quæ Petro, Petrique successoribus principaliter est tradita. Qua de causa studium singulare pecuniæ sacerdotes in monastico habitu constitutos complectitur, multaque inde facinora profluunt, ut evanescent in cogitationibus suis et redargutionibus suis truces. Nam quod in magno Constantini palatio diligentissime observatur, hoc Latinos facientes coarguunt. In Ecclesia utique dicti palatii,

³¹ Luc. xiv, 33. ³² I Cor. xi, 14. ³³ I Petr. iii, 3. ³⁴ Matth. xix, 6. ³⁵ Psal. cxvii, 27. ³⁶ Ephes. iv, 5. ³⁷ I Cor. ii, 14.

(38) Secandi venas.

ubi sanctæ constituunt reliquias, sanctæ Dei Genitricis imago post altare sita, quam quodam excellentiæ privilegio vecant dominam domus; statim a capite jejunii in conclavi clauditur usque ad magnum Sabbatum, panno illius portæ operiuntur, similiter autem sancti mantellis, sanctique Koramidii (39) locos, Quadragesimæ tempore, usque ad illud Sabbatum velaminibus tectos custodiunt; sanctæ Dei Genitricis imaginem, ut filios parturiant compellant, eaque mediante ipsam Domini Matrem, ut commater fiat, accersunt, hoc modo. Imagini sindonem connectunt, ut baptizatum puerum de manu sacerdotis, ipsa ut commater accipiat. Quam superstitionem a se fieri sermone profitentur. Sed quid imago loquatur, aut fidespondeat pro puero, aut testimonium reddat baptismi, nisi Deum contemnat, quis audeat asserere? Nullam superstitionis speciem volentes omittere, et vivos fratres habentes odio, sanctos per suas imagines invito sibi fratres faciunt. Qui enim non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem non intuetur, neque cognoscit, quomodo diligit? Magis autem cum ficta et simulata est et inunita fraternitas hujusmodi, ære conducunt sacerdotem, cum in Ecclesia cantatur missa; funduntur pro execrabili fraternitate preces non exaudiendæ. Animalis enim est hujusmodi fraternitas, non spiritualis. Cerei ad minus accenduntur duo, et perungitur oleo fictus frater, et sanctam amplectitur imaginem, quam ausus est dicere fratrem; qui homicida esse convincitur, cum fratres suos viventes odio habeat.

Contradicunt Christo patenter, et super sanctissimo illius corpore verbis operibusque occurrant. Nam cum ipse azymorum panis specie carnem suam discipulis dederit hi asserunt azymos panes in carnem non posse converti per benedictionem. Qua ex re, sacramenti corporis Domini Latinos aiunt expertes. Sed o Pelagiana incredulitas! si non credas Latinum sacerdotem incruentam immolare hostiam, conficere corpus Christi, hæreticus es. Nam multi per ipsam immolationem sanctificantur per quorum reliquias jugiter fiunt miracula. Rursus si credis, hereticus. Nam detestaris quod Ecclesia Latinorum conficit corpus Dominicum; et potius vis in sorte Judæ traditoris annumerari, quam illius sanctissimi corporis participare; sed attendere debet Christianus, quod sicut vina diversa verbum Dei in sanguinem, ita panes azymos et fermentatos, non adeo differentes permutat in carnem. Si forte Latinus sacerdos, quod vix permittitur in Ecclesiis eorum, Dominica peragat, Græcus non nisi abluto altari ibidem celebrat. Ulterius, Latinus cum Græca muliere volens matrimonium contrahere, juramento compellitur deserere communionem suam, confessionem suam, baptismum, jejuniis Sabbatorum, et Christi

(39) Locus corruptus.

carnis edulium. Omnis enim, qui in regia urbe de fratribus Græcorum uxorem ducit, scripto spoudet juramento quod deinde non manducabit in azymis carnem Domini, nec filios secundum ritum faciet baptizari, neque sacerdoti Latino peccata confitebitur, neque in Sabbato jejunabit præter unum solum, neque non a Dominica Quadragesimæ usque ad Pascha vescetur carnibus.

Græcorum sacerdotes omnibus modis laborant ostendere plus factis quam dictis, quod inviolata fides sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ irrita sit. Nam quemcumque Latinum sibi associant per fidem, sive latenter, sive patenter baptizant. Unde Latinorum filios, mediantibus matribus, dicti sacerdotes, patribus nescientibus, rebaptizant, baptizatos jam secundum ritum Latinorum. Quod omnibus dictis supra abominationibus detestabilius est. Ex indice hoc mellitum lac inter cæteras Græcorum consuetudines repertum expressi: ut cum eo ipsi pectora purgaverint, ter plurimum animarum se reos recognoscant.

De conciliis generalibus.

Consequenter post prædicta videndum est de conciliis generalibus et particularibus, videlicet ubi, quoniam lo, et a quibus, et pro quibus causis fuerunt celebrata: et etiam qui sint, qui dictis conciliis fuerunt condemnati.

Sciendum, quod licet septem vel octo dicantur concilia apud sapientes Græcorum, in libro qui *Nomocanon* dicitur, invenimus tamen quinque tantum ex ipsis quæ generalia habentur concilia, et non plura, et ideo contigisse credunt, quod non intercessit in eis pontificis Romani auctoritas; et episcopi non fuerunt universaliter citati, vel certe quia non ediderunt canones, fidei doctrinam continentes, sed tantummodo illa quæ ad honestatem et mores Ecclesiæ pertinebant. Verum sive generalia, sive particularia, vel quocumque nomine censeantur, cuncta tamen, quæ in ipsis fideliter gesta sunt, communiter sunt recepta: et eorum auctoritas, tam in negotiis fidei, quam in aliis, parem obtinet firmitatem.

De prima sancta et universali synodo Nicæna; homousion Filium Patri definit, verum Deum et hominem, creatorem omnium, non creaturam.

Prima igitur sancta et universalis synodus in provincia Bithyniæ, civitate Nicæa, tempore Constantini Magni principis, quem Græci in Catalogo sanctorum numerant, sub beatissimo papa Sylvestro, ubi interfuit Osius episcopus Cordubæ, et Victor de Italia, vicarii domini Papæ, Metrophanes archiepiscopus Constantinopolitanus, et Alexander patriarcha Alexandrinus, Eustathius Antiochenus, Macarius Hierosolymitanus. Fuerunt autem cum istis et alii Patres sancti, numero trecenti et octo et decem.

Convenerunt autem contra Arium vana sapien-

tem, qui fuit tunc temporis presbyter Ecclesie Alexandrinæ. Hic quidem Arius blasphemavit Dominum nostrum Jesum, Deum verum, et verum hominem. Dicebat enim illum esse creaturam. Ideo impius, et consubstantialem Deo Patri nec unquam confiteri, nec considerare cum aliis catholicis viris voluit; cum ista confessio communis esset omnibus, cunctis prædicata, scilicet quod omnis filius ejusdem naturæ sit cum genitore et substantiæ; et, qui Filium inter creaturas computat, de necessitate etiam Patrem creaturam confitetur. Unde, hunc tanquam inimicum veritatis, simul cum illis, qui idem sapiebant, anathematizantes, ab Ecclesia ejecerunt, hoc est, Eusebium Nicomedie, Eunomium et Macedonium. Hi enim quamvis in dictionibus suis different, tamen ut Arius a veritate exciderunt. Orthodoxam autem fidem confirmaverunt, consubstantialem Patri Filium confirmantes et prædicantes, creatoremque universitatis, et non creaturam, sed verum Deum et dominatorem [in Symbolo] declararunt, quod ipsi sancti Patres in inspiratione sancti Spiritus tunc temporis ediderunt.

De secunda synodo, Constantinopolitana prima, quæ Spiritum sanctum Patri et Filio consubstantialem pronuntiat.

Secunda autem sancta et universalis synodus fuit Constantinopolitana, tempore magni Theodosii imperatoris, sub Damaso papa. Ubi fuit Nectarius ejusdem urbis archiepiscopus, et Timotheus patriarcha Alexandriæ, Meletius Antiochiæ, qui et in ipsa synodo vitæ finiit cursum; Cyrillus Hierosolymorum, Gelasius Cæsareæ Palæstinæ, Gregorius Nyssenus, Gregorius Theologus sive Nazianzenus, qui tunc temporis thronum obtinebat Constantinopolis: qui quidem, discessione facta, voluntarie in ipsa synodo renuntiavit honori, secedens in locum, qui dicitur Nazianzum. Fuerunt autem cum istis et alii sancti Patres numero centum quinquaginta.

Convenerunt autem contra impium Macedonium, qui patriarchalem sedem civitatis furtive et tyrannice rapuerat, et blasphemavit in Spiritum sanctum dicens, quod non esset Deus. Quo justo deposito, ordinatus fuit statim Nectarius de quo supra fecimus mentionem. Eapropter Macedonium ut inimicum pietatis, ibi cum suis complicibus anathematizantes condemnaverunt. Deum autem verum, ac universitatis dominum sanctissimum Spiritum in Symbolo ampliaverunt: et quod consubstantialis sit Patri, et Filio, et ejusdem divinitatis, prout in Symbolo fidei continetur, quod ipsi latius et diffusius gratia ejusdem Spiritus sancti prædicaverunt.

Insuper contra Apollinarium Laodiceæ, et Sabelium Libyæ, blasphemos, et qui cum his similia sentiunt, excommunicationis sententiam protulerunt. Qui dicebant carnem Domini nostri Jesu Christi inanimatam, id est, sine anima rationali, et in-

tellectu humano et in morte corporis commortuam divinitatem, asserebant. Sancti vero prædicti Patres ipsam carnem animatam et intellectualem confirmaverunt, habentem animam nostris animabus similem et rationalem.

In sancta tamen synodo dictus imperator Theodosius multum excessit, faciens quædam, contra primæ et sanctæ synodi, ac reverendæ instituta. Etenim coegit supra nominatos centum quinquaginta Patres clam summo pontifice et vicario ejus, ut Constantinopolitanam sedem sublimarent nomine patriarchæ. illi attribuentes, quod ante non habebat. Quæ res vehementis discordiæ et perturbationis sentina et causa exstitit, et usque hodie perseverat.

B De tertia synodo, Ephesina prima: Dei Genitricem confitetur Mariam

Tertia sancta et universalis synodus celebrata fuit apud Ephesum temporibus Theodosii Junioris sub Cælestino papa Romano. Ubi interfuit Cyrillus magnus doctor, et patriarcha Alexandriæ et propugnator Ecclesie, Joannes Antiochiæ, Juvenalis Hierosolymorum, et Memnon Ephesiorum. Præerat autem tunc temporis sedi Constantinopolitanæ impius Nestorius Cum his itaque sanctis Patribus fuerunt et alii sancti quam plures, numero ducenti. Convenerunt autem contra ipsum Nestorium anthropolatriensem, id est hominis cultorem: Christum separantem et dividentem. Dicebat ipsum hominem esse purum, et non Deum incarnatum. C Duos filios in uno Christo Deo docens et duas personas. Unde nec sanctam Mariam Virginem, quæ peperit ipsum Christum Jesum, θεοτόκον id est, Dei Genitricem, sed Χριστοτόκον nominabat. Hujus rei gratia dicta synodus perseverantem in dicta blasphemia deposuit, tanquam Judaice, ἑθρωπολάτρην et proprie, et vere Dei Genitricem, omnifariam sanctam Virginem Mariam demonstrarunt, et eum, qui ex ipsa sine semine incarnatus est, Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, et Deum verum prædicaverunt.

Joannes vero, Antiochenus patriarcha, contristatus, quod sine ipso depositus fuisset Nestorius, accipiens qui secum venerant episcopos, in quibus et erat Theodoritus deposuit Cyrillum, quod nefas est dicere, qui etiam in ipso Ephesino concilio locum summi pontificis obtinebat, veluti præter canones Ecclesie dictam fecisset synodum. Et ita fecit schisma inter eos. Postea vero cura et sollicitudine ejusdem imperatoris iterum uniti fuerunt consentientes in unum. Nestorius itaque impius missus est in exsilium.

Secunda ergo synodus, quæ eodem Theodosio Juniore in Epheso facta est, tanquam furtiva et reproba habetur. Et quoniam Dioscori prava sapientis, et Eutychetis fatuitates consensit tenere, et approbavit, a sancta catholica et apostolica Ecclesia merito est repulsa prædicta synodus.

De quarta synodo Chalcedonensi: verum hominem, et verum Christum confletur in duabus naturis, sine confusione et divisione. A Antiochiæ, et Eutyches Hierosolymorum cum aliis centum septuaginta.

Quarta vero sancta et universalis synodus celebrata fuit in Chalcedonensi urbe, tempore Marciani imperatoris, sub sanctissimo Leone papa, magna columna Ecclesiæ. In qua fuerunt Anatolius archiepiscopus Constantinopolitanus, Maximus Antiochenus, Juvenalis Hierosolymorum; Alexandriæ vero fuit Dioscorus superbus, cum quibus et alii sancti Patres numero DCCL [DCXXX].

Convenerunt autem contra ipsum Dioscorum et Eutychen archimandritam monasterii, cognomento Studii, quod in ipsa regia urbe est. Hi enim Salvatoris et Dei nostri Jesu Christi incarnationem recusabant, facientes prorsus ipsum phantastice indutum carnem. Unde et in una natura ipsum existere dicebant, divinitati attribuentes quas sustinuit passionem. Propter hoc ergo, ipsis perseverantibus in hujusmodi errore, excommunicavit et anathematizavit et omnes eis consentientes sancta synodus.

Promulgavit ergo super hæc sacramenta definitionem, quod ipse sit perfectus Deus, et perfectus homo in duabus naturis, sine confusione et divisione.

Epistolam quoque sanctissimi Leonis, quam misit Flaviano episcopo Constantinopoleos, tanquam columnam orthodoxæ fidei, susceperunt, et usque hodie sic appellatur.

Scire etiam oportet, quod hi, qui dicuntur Theodosiæ a quodam Theodosio, et Jacobitis a quodam Jacobo, et Severiani a quodam Severo, similia scilicet prædictis Dioscori et Eutychetis abominabilem hæreticorum et execrandorum erroribus, tanquam ipsi execrati, seu execrandi, sentiunt et sapiunt, et resistunt, cum aliis hæreticis, seipsos alienantes a sancta Ecclesia catholica.

Tempore ipsius Marciani pervenit ad aures beati Leonis, de quo facta est mentio, quod Anatolius, Constantinopolitanæ sedis antistes, invaderet paulatim alienas sedes suoque illas adderet pontificio, ideoque dictus papa Anatolio, ut ab hujusmodi rapina cessaret, scripsit. Sed omnis ejus monitio cum nihil proficeret, cessit in irritum. Ex quibus tunc non cessaverunt dictæ sedis præsules fovere discordiam, et ob depositum cum Romana Ecclesia contendere. Unde et in quarto concilio sine consensu papæ et legatorum ejus, sicut alias, in tractatu *De potestate papæ* dictum est, canonem pro se ediderunt, de quo in fine hujus operis aliqua disseremus.

De quinta synodo, Constantinopolitana secunda.

Quinta sancta et universalis synodus celebrata est Constantinopoli, temporibus Justiniani imperatoris, sub papa Vigilio Romano. Ubi interfuerunt Eutyches archiepiscopus Constantinopolitanus, Apollinarius patriarcha Alexandrinus, Domnus

Quæ sancta synodus in primis approbavit et confirmavit Chalcedonensem synodum sanctam nec non et orthodoxa et salutaria ejus dogmata. Et quæ a diversis exortæ sunt hæreses anathematizavit, et excommunicavit eadem sancta synodus Origenem, et omnia ejus impia scripta, Evagrium, et Didymum, et similes, et æqualia sapientes, et doctrinis gentilium contemnentes [*inhærentes vel insistentes.*] Etenim ipsi corpora, in quibus nunc sumus, dixerunt, tanquam sine intellectu et insipienter, non esse resurrectura, et quod paradisi sensibilis non est factus a Deo, nec est; et quod Adam non fuit formatus a Deo in carne; et quod præna reprobatorum finem habeat; et quod dæmones reducentur in statum pristinum, quem habuerunt, scilicet antequam caderent. Non solum autem hoc, sed et alias infinitas blasphemias colligentes seipsos immerserunt in profundum. Quæ tamen usque in publicum, vel in manifestationem non prædicaverunt, sed apud aliquos in occulto habebantur, nec potuerunt perfecte restimari prædicta dogmata de sancta synodo. Quia cum dicti tres hæretici multo antiquiores fuissent prædicto quinto concilio, multos in diversis partibus mundi attraxerunt sibi. Cumque multum populum cepissent hujusmodi impia dogmata corrumpere, statim et quintum concilium voluntate Dei fuit celebratum, ubi ipsos, et eorum blasphemias reprobans, eos et omnes similia sequentes anathematis gladio percussit.

Insuper et Theodorum Mopsuestiæ impii Nestorij discipulum cum suis execratis dogmatibus excommunicavit et ejecit ab Ecclesia. Cum quibus et Antiochum, et Petrum Zoam eliminavit, nec non et Theodoritum, qui contra propugnatores pietatis et veritatis, beatum Cyrillum, multum impie et male scripserunt, et etiam contra primam sanctam synodum Ephesinam, et contra fidei nostræ documenta mentitus est, donans se infideli Nestorio et profano, ab Ecclesia tanquam hæreticum ejecerunt, donec omnia revocaret; quæ omnia tanquam pestifera cum illa epistola, quæ Ibæ dicitur, quæ missa fuit in Persidem ad Marim, penitus extiparverunt; non solum rectis doctrinis adversantia eranthujusmodi, sed cum omni impietate participabant. His itaque rite peractis confirmaverunt, ut dictum, dogmata Ecclesiæ, et roboraverunt.

De sexta synodo, Constantinopolitana tertia. Damnat unam in Christo voluntatem et operationem.

Sexta sancta et universalis synodus facta etiam fuit Constantinopoli, Constantini Pogonati, filii Justiniani, temporibus, sub Agathone papa Romano. In qua fuit Gregorius patriarcha Constantinopolitanus, Theophanes Antiochiæ, et Petrus monachus vicarius Alexandriæ (vacabat enim sedes), cum aliis centum septuaginta,

Congregati autem fuerunt contra quosdam, qui novam hæresim confinxerunt in sancta catholica et apostolica Ecclesia. Dico autem contra Theodorum episcopum de Pharan, Honorium Romanum, Cyrum Alexandriæ, Sergium et Pyrrhum, Paulum et Petrum episcopos Constantinopolitanos, nec non contra eos qui denuo hæresim ipsorum innovaverunt in ipsa sancta synodo, hæreticos: dico contra Macarium præesulem Antiochiæ, qui depositus fuit, eo quod obviaret his quæ ab ipsa synodo catholice definebantur, et Stephanum ipsius discipulum. Hi præscripti hæretici ausi fuerunt temerarie dicere, unam voluntatem et unam operationem esse in Christo post incarnationem; conjunctionemque, quæ orthodoxæ fidei est, solvere volebant. Hujus gratia sancta universalis synodus sexta prædictos hæreticos tanquam impugnatores Dei anathemate perculit, et omnia eorum dogmata, et omnes similia eis sapientes, et qui unquam sapuerunt, vel futuri sunt sapere, et non pœnitentes, cum his et Polychronium, puerilia sapientem senem, qui mortuos resurrecturos negabat, similiter excommunicaverunt.

Roboravit igitur sancta synodus fidem catholicam de duabus voluntatibus naturalibus et operationibus post unionem Verbi ad humanam naturam, non in divisione autem personarum, quod absit! sed quia unitæ, quæ in Christo sunt naturæ, suam quælibet habuit voluntatem propriam et operationem. Alii enim, qui hujusmodi naturæ auferunt proprietates, aut destruunt operationes et voluntates, aut naturas confundunt, quarum existunt proprietates. Nullum tamen canonem hæc synodus edidit, prout etiam ipsi Græci mirantes testantur. *Secunda sexta synodus reprobata, et canones ejus.*

Hujus Constantini (39) filius Justinianus, Rhinotmetus nomine, post obitum patris sui, cum suscepisset sceptri moderamina, in fraudem et injuriam apostolicæ sedis synodum congregavit in Trullo palatii sui, et appellavit eam similiter sextam synodum, quæ non sancta, sed execrabilis est dicenda: cum clam pontifice Romano ad condemnationem sanctæ Dei Latinorum Ecclesiæ, canones ediderunt centum numero cum duobus. Adversantur autem sanctæ Dei Romanæ Ecclesiæ, præcipue tertius, decimus, tricesimus, quadragesimus quintus, et quinquagesimus secundus canones: qui infra in objectionibus Græcorum subnotantur.

De septima synodo, Nicæna secunda, adversus Iconomachos.

Septima quoque fuit synodus Nicææ, ubi et prima omnium fuit celebrata, tempore Adriani papæ Romani. Constantinus namque cum Helena matre sua cum pariter a piissimis prædecessorum scitis deviare *Nasimutili* Justiniani pertinaciam secutus est. Verum tamen ad sacrarum memoriam imagi-

num populum revocare gestiens, synodum congregari jussit, quam septimam et universalem visus est vocare, cum nullum favorem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et apostolicæ sedis haberet, secundum quod quidam volunt (40). Attamen in libris Græcorum legitur contrarium in hunc modum.

Septima sancta et universalis synodus convenit Nicææ, ubi et prima omnium fuit celebrata, tempore Constantini principis; qui filius Herenæ reginæ sub Adriano papa Romano, in qua fuit Tharasius patriarcha Constantinopolitanus, Alexandriæ, Theodoritus Antiochiæ, et Helisæ Hierosolymorum, cum quibus et alii sancti Patres, in numero sexaginta sex (350). Vicarii vero dicti papæ fuerunt Petrus presbyter, cardinalis, monachus, et Petrus abbas monasterii Sanctæ Sabinæ, quod est in ipsa urbe Roma.

Hi omnes congregati sunt contra *εικονομάχους*, id est, contra impugnatores imaginum, figurarum Christi, crucis et beatæ Mariæ Virginis, et aliorum sanctorum, quas asserebant nullo modo esse colendas: ignorantes tales infelices hæretici, quod honor, qui talibus impenditur, non propter se, sed propter illum, quem imago representat, exhibetur. Et quod propter hujusmodi picturas, antiqua et strenua facta sanctorum infiguntur memorie simplicium, qui per scripturas eas capere non sufficiunt, et successivo ordine transmittuntur in posterum, ut eorum gloriosi triumphii oblivione non deleantur, sed cum omni pietate venerentur, eorum imitentur facta per exemplum bonorum. Ideo barbaram et erroneam opinionem multorum sacræ Scripturæ testimoniis confutantes ab Ecclesia eliminaverunt, perpetuo anathemate damnantes eos qui de cætero super hoc aliquid tenere attentarent. Hic est tenor septimi concilii, qui supradictis multum repugnare videtur.

Sed ista contrarietas citius solvitur, si rei gestæ tempus et ordo videantur. Revera dicti monachi nuntii fuerunt sedis apostolicæ, non ut synodum celebrarent, sed ut dictum imperatorem ex parte papæ cum litteris suis diligentius monerent, ut relicto errore sacrarum imaginum, quo tunc tota Græcia infecta erat, ad antiquum et pristinum honorem ecclesiarum picturæ restituerentur, sicut et fecit. Accepta igitur occasione dictus imperator, ex litteris papæ, congregavit septimum concilium in ipsa regia urbe primitus, sed facta dissensione, cum non possent concordare, discesserunt ab invicem, qui convenerant.

Verum detenti fuerunt in eadem urbe per annum integrum, et sic postmodum jussu dicti imperatoris convenerunt. Cui concilio præfuerunt dicti nuntii papæ, et Tharasius patriarcha, quem sanctum nominant, et alii prælati supra nominati. Pace in Ecclesiis per istum modum restituta, retulit, ut mos erat, Tharasius patriarcha Constantinopolitanus

(39) Pogonati. Vide Baron. tom. III Eccl. Histor. anno Christi 680.

(40) Perperam isti sentiebant. SREW.

totum processum summo pontifici, ut sic tale concilium sua auctoritate confirmaretur. Nam colliguntur septem concilia in libro, qui *Nomocanon* appellatur. Quid tamen papa responderit, non inveni-

De synodis particularibus.

Dicendum quoque, præter istas septem universales synodos, fuit et una alia, universalis quidem, sed quia non agit de articulis fidei, non ponitur in numero generalium synodorum ab antiquis Græcis sed inter alias quæ locales nominantur. Moderni vero Græci, schismatici cum sint, ab omni numero illam excluderunt, et nomen ejus audire subtruxerunt, eo quod eorum patriarcha Photius, hæresiarcha, fuit in ipsa dignitate patriarchali quam sibi injuste usurpaverat, nuper depositus. Et beatus Ignatius, qui studio dicti Photii a dicta sede injuste expulsus fuerat, honorifice restitutus. Testatur hoc *Chronicon nomine Paphlagonis*, in quo pene inaudita enarrantur de Photio execranda maleficia in damnationem ipsius. Fluxerunt autem a septima universalis synodo usque ad istam octavam, anni octoginta duo; ab eadem autem sexta trecentis septem.

Particulares, sive locales synodi in partibus Orientis fuerunt istæ:

Prima fuit celebrata in Antiochia Pisidiæ, tempore Aureliani imperatoris, contra Paulum Samosatensem, qui primus ausus est blasphemare Christum Dominum nostrum Filium Dei, dicens purum eum fuisse hominem; sed per gratiam fuisse insignitum et sublimatum. Quod audientes prelati Ecclesiarum, confluerunt undique complures ad dictam civitatem, obviantes errori novo, et primitus exorto. Præfuit autem isti synodo tunc temporis Hymenæus Hierosolymorum episcopus, et beatus Gregorius Neocæsareæ Cappadociæ, qui agnominatur Thaumaturgus, id est, mirificus, et alii, qui Paulum communi sententia deponentes ab Ecclesia ejecerunt. Utrum vero ediderit canones, non habetur.

Post istam immediate fuit secunda in civitate, quæ dicitur Anguria [Ancyra]; in provincia Galatiæ, cui præfuit Jutellius [Vitalis] Antiochiæ Syriæ præsul, et Agricolaus Cæsareæ Cappadociæ. Convenerunt prædicti Patres, et multi cum eis in dicto loco propter quosdam, qui tempore persecutionis in Ecclesia, propter nimia tormenta negaverunt Christum; scire volentes, utrum tales recipiendi essent ad fidem de cætero, et quomodo essent reconciliandi. Unde, inquisitione facta, definierunt multa super hoc, et fecerunt canones viginti quinque.

Fuit et tertia synodus consequenter post illam, et in Neocæsarea Ponti: quæ similiter canones edidit quatuordecim.

Hanc secuta est prima generalium in civitate Nicæa, contra Arium, ut superius expressum est, cujus canones sunt viginti.

Alia synodus celebrata fuit postmodum in An-

tiocchia Syriæ, tempore Constantini [Constantii] principis, filii Constantini Magni, quæ viginti canones ecclesiasticos promulgavit. Post istam fuit et alia synodus in civitate, quæ dicitur Gangra, in regione Paphlagonum. Quæ viginti quinque canones pro honestate clericorum edidit et ordinavit.

Alia fuit in civitate, quæ Sardis dicitur (41), propter Constantium imperatorem, filium magni Constantini, qui declinavit in hæresin Arianorum. Huic frater suus [Constans], qui regnabat in occidente, ad monitionem papæ, misit litteras comminatorias, scilicet, quod pugnaret contra eum, nisi a dicto errore desisteret. Tandem de utriusque voluntate exstitit, ut synodus congregaretur in partibus Orientis, et quidquid Patres super hoc definirent, eorum starent consilio et sententiæ. Et cum factum esset, definivit prædicta synodus Sardica, Symbolum Nicænum summe esse tenendum: addens viginti unum canones ad doctrinam fidei pertinentes.

Similiter in Laodicea metropoli quædam alia fuit synodus, quæ 39 canones promulgavit.

Post hanc vero congregata est secunda et universalis synodus, quæ Constantinopolitana dicitur, contra Macedonium, præfatæ urbis episcopum, sicut supra fecimus mentionem, qui contra Spiritum sanctum impie blasphemavit. Sed canones non edidit nisi quinque.

Hanc secuta est tertia generalis, in civitate Epheso celebrata, contra impium Nestorium, sicut habetur supra. Cujus canones fuerunt sex.

Post istam vero fuit tertia in urbe Constantinopolitana contra Eutychem, sed particularis: nullos tamen canones edidit, nec habentur.

Deinde secuta est illa, quæ in Chalcedone urbe a sexcentis triginta Patribus sanctis celebrata fuit. Cujus canones sunt viginti quinque.

Fuit et alia synodus Constantinopolitana, particularis tamen contra Severum. Anastasius siquidem imperator, declinans in hæresim Eutychetis, multos et magnos prelatos ejecit de locis suis, suscitans per universum imperium suum persecutionem universæ Ecclesiæ Christi. Unde cum præstitisset favorem Severo hæretico, ut fieret patriarcha Ecclesiæ Antiochenæ sine irrita electione Flaviani, quem canones advocabant martyrem (42); scandalis, et persecutionibus, et homicidiis implevit Ecclesiam Christi prædictus Severus: ita ut Anastasius ipse protector suus et fautor, per litteras ipsi comminaretur, quod nisi desisteret a tali insania, eum ab honore patriarchatus deponeret. Quo Anastasio defuncto, suscepit Justinus homo catholicus sceptrum imperii. Quod timens et videns Severus, voluntarie cessit honori, latenter fugam iniens, et pergens Alexandriam ad suos complices. Cum que ibidem in prædictum errorem plurimos induxisset, Justinianus imperator, qui prædicto Justino suc-

(41) Synodus ista est universalis, tametsi Nicæna synodi appendix quædam censi soleat.

(42) Locus mendosus.

cesserat, rogatu episcoporum orthodoxorum illius A patriæ, congregari synodum petiit in urbe Constantinopolitana. Eodem tempore papa Agapetus, propter persecutionem, quæ totam Italiam occupaverat, cum multis clericis et episcopis venit Constantinopolim. Hujus autem autoritate dicta synodus condemnavit impium Severum et omnes ejus similes. Nam Anthemium, præfectæ urbis episcopum, complicem Severi, qui contra jura canonum dictæ civitatis occupaverat sedem, beatus papa Agapetus ab honore deposuit et condemnavit.

Post illam fuit illa quinta synodus generalis, quæ fuit ab Justiniano principe, contra Origenem et theodorum Mopsuestiæ, et reliquos hæreticos, prout superius fecimus mentionem : quæ habuit canones viginti duos.

Post istam fuit sexta et septima, quæ ultimo describuntur, inter quinque ; et superius nominata fuit. Celebratum est illud famosissimum concilium (43). Plurimos canones edidit, scilicet centum triginta tres.

Sed et Photius patriarcha, qui erat hæresiarcha, duo successive concilia celebravit in urbe Constantinopoli. Primum in templo Sanctorum Apostolorum : reliquum, cui præbuit, ut dicunt, papa Joannes favorem, in ecclesia Sanctæ Sophiæ.

Ista igitur sunt concilia quæ recipit Græcorum Ecclesia et retinet : de quorum canonibus adversus Romanam Ecclesiam gloriatur addens istis canones apostolorum, quos a beato Clemente se accepisse testatur ; quorum numerum in suis libris assignans, ponit eos esse octoginta quinque.

Furtiva insuper synodus, quæ in Trullo palatii fuit facta, fecit canones ad libitum imperatorum, ut dictum est supra, centum et duos.

Sed et synodus Photii, cui præstitit favorem Joannes papa, ut ipsi volunt, fecit canones septem et decem. Quorum ultimus videtur multum facere pro Latinis.

Sunt igitur in universo omnes canones nominati, computati canonibus apostolorum, cum his, et qui in furtiva synodo de Trullo editi fuerunt, cccxxi. Habent insuper quasdam epistolas sanctorum suorum, Basilii, Cyrilli, Athanasii et aliorum, in quibus continentur canones plures, quos inter alios authenticos recipiunt, et pari veneratione imitantur.

Horum igitur auctoritate Græci suffulti, quam plurimos latratus contra Romanam Ecclesiam latrando emittunt : pro eo, quod multa in eis, quæ contra Latinos, et pro Græcis prima facie agere videntur. Quorum tenorem diligenti investigatione considerantes, de Græco in Latinum pro legentium exercitatione tractabimus, huic operi superimmissentes.

²⁷ I Petr. II, 23.

(43) Locus mutilus. Forte Carthaginiense, cujus apud Balsamonem exstant canones 136.

Oppositiones Græcorum.

Sit ergo unus canon apostolorum : » Episcopus, aut presbyter, aut diaconus uxorem suam occasione honestatis, vel castitatis non ejiciat. Si autem ejecerit, excommunicetur. Perseverans autem, deponatur. » Sed vos, inquit, accedentes ad sacros ordines, votum emittere castitatis adigitis. Ergo compellit vos uxores dimittere, si volunt assequi talem gradum. Ergo, etc.

Item vicesimus septimus canon dicit : » Episcopum, presbyterum, aut diaconum verberantem fideles, qui peccant, aut infideles inique agentes, et per hoc timeri volunt, deponi præcipimus. » Nequaquam autem hoc docuit vos Dominus ; sed cum malediceretur, non remaledicebat²⁷. Sed vos Latini manifeste disciplinatis eos, quos absolvitis, et quandoque usque ad effusionem sanguinis. Ergo juxta sanctiones Patrum estis deponendi.

Item sexagesimus tertius dicit : » Quod si episcopus, aut sacerdos aut diaconus, seu omnino de catalogo clericorum carnes comederit in sanguine animæ ipsius, aut captum a bestia, vel morticinium, deponatur. Hoc enim lex prohibet. Si vero laicus fuerit, excommunicetur. » Sed constat, dicunt, quod Latini indifferenter vescantur talibus. Igitur, etc.

Item sexagesimus quartus præcipit : « Neque quis jejuset Sabbati die, nisi sit vigilia Paschæ. Si quis clericus inventus fuerit diem Dominicum jejunans aut Sabbatum, præter unum solum, deponatur. Si laicus est, excommunicetur. » Sed Latini fere omni die Sabbati jejunant. Ergo, etc.

Item octogesimus clamat sic : « Episcopus vel presbyter aut diaconus militiæ vacans, et volens utrumque tenere, scilicet mundanum principatum et sacerdotalem diocesim, deponatur. » Nam quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ Dei, Deo. Sed prælati Latinorum, et etiam ipse Papa, assumit sibi talium dignitates, et vocantur quidam *duces*, quidam *comites*, quidam etiam *marchiones*. Ergo, etc.

Item canon tertius consilii in Neocæsarea celebrati injungit pœnitentiam bigamis. Et multo majorem his, qui in trigamia, et ultra ceciderunt, et indicat beatus Basilius tale matrimonium fornicationem. Dicit enim concilium : « De his, qui in pluribus nuptis ceciderunt. Equidem tempus pœnitentiæ manifestum est, quod definitum est, sed conversatio eorum et fides abbreviat tempus. »

Item septimus canon ait : « Presbyter in nuptiis bigami non comedat : quia cum veniam petat bigamus, quis erit ille presbyter, cui propter comestionem quærat bigamus confiteri ? »

Item in canonibus beati Basilii de eodem habetur sic : de trigamis, et pluribus nuptiis copulatis, eundem definimus canonem, quem et de

bigamis proportionaliter, annum quidem super A bigamis; alii dixerunt duos. Quidam trigamos, et ultra, tribus, et quatuor puniunt, quidam insuper excommunicant eos. »

Item eodem dicto canone : » De nuptiis pluries celebratis Patres conticuerunt, tanquam incentivum essent, quod et omnino alienum a genere humano : nobis autem evidens est, quod plus sit quam peccatum fornicationis. » Sed Latini celebrant tales nuptias sine contradictione. Ergo faciunt contra instituta canonum, et sanctorum Patrum. Sed qui talia agunt, excommunicandi sunt. Ergo, etc.

Item canon Timothei episcopi Alexandriae dicit : « Quod mulieres menstruatae non debent accedere ad ecclesiam, etiam pro baptismo recipiendo, sed debent abstinere ab ingressu ecclesiae, et differre baptismum, quousque purificentur. »

Item Laodicensis concilii canon quadragesimus quartus prohibet ne mulieres partem illam aliquomodo ecclesiae, quam nos chorum dicimus, intrent. Item canon ejusdem concilii septimus prohibet, ne quis presbyterorum, aut episcopus offerat sacrificium in aliqua domo, nisi ubi est ecclesia. Quae cuncta, qualiter in Ecclesia Latinorum servantur et a viris, et a feminis, omnis, qui oculos habet, videre potest.

Item tertius canon secundi concilii ita dicit : « Constantinopolitanum episcopum habere prerogativam honoris post Romanum episcopum, « *supple, decrevimus* : eo quod ipsa sit nova Roma. Cui convenit vicesimus octavus canon Chalcedonensis concilii, qui sic definit : » Ubique sanctorum Patrum definitiones sequentes, et canonem, qui nuper lectus est, centum quinquaginta Dei amantissimorum episcoporum (sub piæ memorie Theodosio Magno, qui fuit imperator, in regali Constantinopoli urbe, nova Roma), cognoscentes, » eundem et nos definimus et statuimus de prerogativis sanctissimæ ejusdem Ecclesiae Constantinopoleos, novæ Romæ. Etenim throno antiquioris Romæ, eo quod regnaret illa civitas, Patres congrue et decenter tradiderunt tunc primitivum honoris : et eodem respectu moti, centum quinquaginta Dei amantissimi episcopi, æqualem prerogativam honoris attribuerunt etiam sanctissimæ novæ Romæ ; et ut in ecclesiasticis rebus, sicut ipsa, magnificetur, secunda post ipsam existens.

Hoc idem definit sexta synodus. Sed etsi non eandem potestatem habet patriarcha Constantinopolitanus, quam habet papa, constat quod par est et similis in potestate. Sed par in parem non habet imperium. Unde ergo ei tanta presumptio, ut dicat se principem super omnem terram ? et etiam, quod dicta sedes novæ Romæ subdita sit sibi ? Hoc nihil est, nisi invadere sedes alienas. Sed qui hoc agunt, anathema sunt. Ergo, etc.

²² Apoc. xxi, 7 seqq.

Item canon quinquagesimus secundus septimi concilii, quod factum fuit in Trullo, prohibet celebrationem Missæ in Quadragesima, diebus Sabbatis et Dominicis exceptis, dicens : « In omnibus diebus jejunii sanctæ Quadragesimæ, præter Sabbatum et Dominicam, Annuntiationisque diem, fiat de præsanctificatis sacra missa ; » sed Latini omni die in Quadragesima celebrant, et ubique, etiam bis in die. Ergo faciunt contra instituta. Ergo sunt excommunicati et anathematizati.

Responsio Latinorum ad auctoritates canonum.

His, ut dictum est, auctoritatibus Ecclesia Græcorum se muniens et erigens contra Latinos. non cessat iisdem insultare, rabiem prævaricationis et anathematis imponendo. Et licet nostræ facultatis et ingenii non sit, ad singula, prout competit, respondere : quædam tamen lectorem, juris ignarum, cautiorem facere possunt, sicut possumus compendiosius pro parte Latinorum, Deo auctore, obviabimus supradictis.

Respondentibus igitur primis, generali modo loquendi, dicimus : quod omnis scriptura, quam Græcus pro se contra Latinum, præter textum Bibliæ, adducit, suspecta est et esse debet cuilibet viro sapienti, eo quod ab initio nascentis Ecclesiae, tantum exercuit [se exseruit] perversum dogma hæreticorum in gente predicta, quod eorum studium et intentio fuit, semper dicta sanctorum vera removendo, aut falsa inserendo, corrumpere, destruere, et dilacerare, Probant hoc concilia, et maxime unum ; ubi ex parte Monothelitarum, libris corruptis in medium prolatis, imponebant beato papæ Vigilio, quod quosdam anathematizaverat qui non confitebantur duas naturas, et unam voluntatem et operationem fuisse in Christo. Imo ita fuit et est familiare Græcis et proprium, Scripturas sacras corrumpere ; quod ad compescendam hujusmodi insaniam sancti Patres sub anathematis attestatione hoc in suis fieri prohibuerunt, utentes verbis Apocalypsis ²³ cum tali additione : « Quicumque apposuerit his, vel diminuerit : si clericus est, deponatur ; si laicus, excommunicetur, » etc., ut supra fecimus mentionem. Et ut omnis via eisdem hæreticis præcluderetur, ordinaverunt insuper, ut communiter dicitur, ut libri, præcipuo sanctorum conciliorum, in chartis bombycinis scriberentur, eo scilicet, quod rasuram non sustineat hujus pergameni (f. sicut pergama).

Contra canones vero apostolorum et aliorum, qui nobis objecti sunt, multiplex erit responsio, et diversimode possunt adversarii confutari. Constat enim, sicut ipsi dicunt, canones, quot apostolis inscribuntur, de Latino in Græcum a beato papa Clemente fuisse translato. Cum igitur omnis aqua fluens in fonte et origine naturalior et verior, quam in rivulis, qui procedunt ab eo, inveniat,ur,

supponendum et credendum est, quod in Ecclesia Latina, a quibus tanquam a fonte rivuli processerunt, dicti canones veriores et puriores sunt, quam in Ecclesia Græcorum: præsertim cum per ora plurium hæreticorum et schismaticorum, a trecentis octoginta annis, et citra transierunt: quod multas alias soliti sunt corrumpere scripturas. Sed cum in Ecclesia Romana plures ex eis, et maxime, qui modo Latinis objecti sunt, minime reperiantur, sequitur, quod aut superadditi sunt ab eis: cum sit verissimum, quod de Latino in Græcum fuerunt assumpti,

Sed si verum est, quod sint ficti ab hæreticis et schismaticis, et aliis canonibus veris inserti, merito et absque quæstione aliqua sunt repudiandi. Si vero ab aliquo, nescimus quo, talem scripturam suscepit et tenuit Ecclesia Græcorum, dicimus, quod in Græca auctoritate ignoratur ipsius veritas, et inter apocrypha et dubia sunt computanda: apocrypha autem Ecclesia nescit, ubi maxime eorum silentio veritati penitus convincitur obviare. Quid ergo est? Nos sane primam partem hujus argumentationis eligentes, dicimus cum expositore canonum, re et nomine maxime inter Græcos (44) quod Photius, vel Photinus patriarcha, auctor schismatis, qui multa de corde suo fixit contra Latinos, dubios canones, et plures alios apostolorum canonibus, et aliorum sanctorum Patrum interseruit, et in multis locis libens veritatem condemnavit.

Secundo ad idem dicimus, quod beati apostoli et sancti Patres etiam complura defnierunt et ordinaverunt in Ecclesia, pro variis causis et eventibus, locorum nimirum et temporum, etiam personarum, quibus procul dubio causis de medio sublatis, eorum similiter effectus debuit, et debet rationabiliter et sine causa removeri. Hinc est, quod interdum rigida, interdum remissa imperant. Quandoque etiam in his quæ sunt suis prædicationibus contraria, inveniuntur dispensasse. Probant hoc actus eorundem apostolorum, ubi de consensu unanimi pauca quædam, sed tamen gravia gentibus imponentes, scilicet *abstinere ab idolis immolatis, et sanguine suffocato, et fornicatione*³⁹; quædam postmodum Paulus doctor gentium, qui eodem spiritu plenus erat, ut infra dicitur, salubriter revocavit. Idem etiam Apostolus, pro tempore, pro causa etiam utili, circumcidit Timotheum, et postmodum dixit Galatis: *Si circumcidimini, Christus vobis nihil prodest*⁴⁰. Hinc est quod Cephas quædam legalia coram Judæis tenuit, licet appareret reprehensibilis, propter infirmos. Et Paulus similiter totondit sibi caput in Cenchris, coruscante jam Evangelio, et purificandus secundum legem ascendit Hierosolymam, ut tractaret cum quibusdam, qui votum fecerant in templum Domini. Hinc est etiam, quod Salvator noster, et

³⁹ Act. xv, 20. ⁴⁰ Galat. v, 2

(44) *Nominato*, vel simile quid defuit in ms.

A legum Dominus pro varietate temporum diversa visus est imperare apostolis, cum scilicet eos modo cum unica tunica, et sine sandalis, et absque baculo, modo cum duabus, et calceatos mittit ad prædicandum.

In definitionibus quoque Patrum, sicut diximus, multa inveniuntur, quæ hoc idem probant similiter, hoc est, quædam pro tempore, et ad tempus statuta fuisse. Dicunt enim in quibusdam suis definitionibus, prout Græcorum probant exemplaria, tali modo: *Si quis carues et caules in die Dominicæ non comederit, si clericus est, deponatur; si laicus est, excommunicetur. Et iterum: Si quis diem Dominicum jejunaire inventus fuerit, vel Sabbatum præter unum, anathema sit. Hæc et iis similia multa statuerunt. Quod, ut sæpe diximus, factum est, ut ex talibus statutis errores, qui erant in Ecclesia, evellerent; non, ut legem perpetuam ex hoc hominibus persuaderent. Cui enim dubium est, quod multi fidelium abstinent a carnibus omni tempore? et tamen non peccant; et quod plures alii tam in festis, quam in aliis pro salute corporis, quidam pro salute animæ? et tamen in tali opere nullo modo peccant, quia intentio finem imponit operi, non opus intentioni, secundum quod iidem Patres sancti in plerisque suis tractatibus aperte exposuerunt. Sed ne nostrorum adversario manus, sic generaliter respondendo, effugisse videamur, redeamus ad singula, et videamus, utrum nos objecta, an Græcos, qui ea obijciunt, miserabiliter damnent.*

C Dicit unus canon, quem apostolorum nominant, sicut supra ostensum est, isto modo: *Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus suam uxorem, » etc.*

Dicimus, quod in Ecclesia Dei occidentali nusquam tale vidimus, nec permittimus fieri quale nobis Græci obijciunt; videlicet, ut aliquis matrimonio legitime copulatus sub prætextu alicujus religionis vel honestatis, suam dimittat uxorem ipsa reclamante, aut renitente. Sed potius nos tales per censuram ecclesiasticam compellimus, si quam religionem ingressi sunt, dimittere, et suæ sponsæ legitime copulari. Verum si soluti sunt, et ad sacrum ordinem sponte et voluntarie confugere volunt, cum mos antiquus in occidentali Ecclesia, ob religionem fidei et sacramenti reverentiam, obtinuerit, ut ministri immaculati altaris, et non umbræ et carnalibus sacrificiis, sed veritati et spiritui servirent, exiguntur revera votum castitatis emittere, quemadmodum hi, qui seipso propter regnum cælorum castraverunt ingressu religionis, votum obedientiæ, castitatis et paupertatis profitentur; et quædam alia secundum regulæ instituta. Non ergo cogimus clericos ad continentiæ sortem descendere, sed eis religiose et pie prædicimus,

quod, si talem ordinem et gradum ascendere desiderant, oportet eos jura sui ordinis inviolabiliter observare. Congruum est quippe, et consonum rationi, ut si sacerdos legalis ingressurus tabernaculum, vel templum ad immolendam victimam, vel incensum Domino, tempore vicis suæ, carnem suam freno continentis moderabatur; quod sacerdos evangelicus qui *hostiam immaculatam*, Agnum scilicet verum, non obumbraticum quotidie offerre debet, quotidie et continue castitatis et puritatis veste induatur, si omnipotenti Deo sacrificium acceptabile offerre concupiscit. Non igitur nos illa inhibito, sed Græcorum Ecclesiam tangit, quæ in istam maledictionem ab initio corruit, et usque hodie miserabiliter in eo perseverat. Ipsa namque est, quæ laicos et plebeios viros, uxoratos tamen, assumens in episcopos, vel contra, cogit eos contradicentibus eorum uxoribus, castitatis votum emittere, vel monasterium aliquod introire, ipsas sponsas, continentiam profiteri. Istud probatione non indiget, quia pene tot testes sunt, quot gentis illius consuetudines non ignorant. Nonne hic caput Goliathi proprio ense inciditur? nonne gladius eorum, super Latinos vibratus, *intrat in corda eorum, et arcus* ⁴¹ indebite tensus, in suis manibus fractus esse monstratur?

Sed canon apostolorum est, qui dicit: « *Si quis episcopus,* » etc. Quare non observatur ab eis? Cur nobis innocentibus suam damnationem et turpitudinem tam obstinato animo objiciunt? Cum ergo respondere non possint, transeamus ad vicesimum septimum canonem, qui dicit: « *Episcopum, sive presbyterum, vel diaconum verberantes fideles,* » etc.

Respondeo: In quolibet peccato manifesto tria ad minus reperiuntur, scilicet, libido interior, opus exterius, et evidentiæ libidinis. Interiori offenditur Deus. Difformatur quippe anima ad imaginem Dei facta, et Deus, qui tibi prohibuit, despicitur a creatura. Opere exteriori corrumpit homo seipsum et alium. Evidentiæ vero, vel enormitate, quæ est clamor cum voce, totam Ecclesiam offendit. Oportet ergo, si vult recte penitere, ut contra istos tres morbos tria quædam objecta remedia penitus adhibeat, scilicet dolorem contritionis, contra libidinem mentis; laborem satisfactionis, per executionem operis; privatim tamen pro privatis, publice pro manifestis.

Item peccatorum quædam sunt ex ignorantia, quædam ex infirmitate, quædam ex studio et malitia perpetrata. Quando ergo aliquis de numero fidelium non privatim, sed publice, non ignoranter, sed studiose et superbe peccans, separatus est ab Ecclesia, tam merito delicti, quam sententiæ prælati, *justum* est, ut si vult reconciliari Ecclesie, a cujus integritate abscissus est peccando, quod condignam et congruam delicti satisfactionem offerat ad arbi-

trium sacerdotis. Discernentes autem sacerdotes Ecclesiæ, quorum est discernere inter fidelium lepram, et non lepram, judicaverunt, ut is qui per contumaciam ab unitate fidelium separatus est, et matrem suam, id est Ecclesiam, imo Deum in ipsa contristat contemnendo, prostratus coram eo petat veniam, et in signum subjectionis et humilitatis corpus percutiendum et verberandum offerat, imitatus eum; qui dicit: *Corpus meum dedi percutientibus, et genas meas vellentibus* ⁴². Et iterum: *Disciplina pacis nostræ super eum* ⁴³, etc. Et ut ex hoc ostendat pœnitens, Ecclesiam Dei matrem et magistram esse vitæ et moribus parvulorum, in quorum nimirum cordibus secundum Sapientiæ voces, *stultitia colligata est, et virga disciplinæ fulgabit eam* ⁴⁴. Esto etiam, quod verum sit, quod canon ille sit apostolorum sanctorum; Latinos tamen non tangit, quia non dicitur ibidem: « Quod quicumque episcopus voluerit, etc., quacunque ex causa, » sed dicitur: « Episcopus, etc., verberantes fideles, et propter hoc timeri volunt, » etc. Non enim hoc agit Ecclesia Romana in suis filiis, tanquam tyrannicam exercens potestatem, vel odio commota, sed propter illas causas, quas prædiximus, et alias, quas propter brevitate judicamus reticendas.

Sed Ecclesia Græcorum, quæ trabem gestat in oculo, quam non videt, sed potius festucam modicam in oculo fratris sui ⁴⁵, hoc, quod nobis objicit, studiosius implet, non dico in suis laicis, ad quos nimirum manus extendere non præsumit, sed in suis papatibus et clericis, quos tanquam viles et rusticos, pugnis faciunt verberari, sublato tamen prius τὸ ἱερωτικόν, id est, veste clericali, ad horam, prout propriis oculis aspeximus in civitate Nicææ.

Nunc ergo, si ita est, imo quia ita est, stultam fecit Dominus Græcorum sapientiam. Hunc igitur canonem tanquam inutilem relinquentes ad sexagesimum tertium, qui de sanguine et suffocato loquitur, sermonem convertamus.

Et licet generalis responsio supposita sufficiat, tamen aliquid latius respondeamus. Fatemur sane, verum decretum fuisse ab apostolis in Actibus eorum, ut hi, qui conversi erant de gentibus, abstinerent ⁴⁶. Quod quidem expediebat tempori illi et statui infirmorum, eo quod synagoga conversorum Judæorum, cum honore et obsequio, sicut dicit beatus Augustinus, ducenda erat ad sepulturam. Processu vero temporis, roborata prædicatione Evangelii, et multitudine gentium ad fidem currente, per Paulum doctorem gentium et apostolum specialem earum, ino per ipsum Dominum, qui per Apostolum loquebatur, hujusmodi sententiæ revocata est. Dicit enim ad Corinthios: *Omne quod in macello venit, comedite, nihil interrogantes, propter conscientiam* ⁴⁷. Item: *Omnia munda mundis* ⁴⁸. Et alibi: *Scio et confido in Domino Jesu; quis es, qui judicas alienum: servum* ⁴⁹?

⁴¹ Psal xxxvi, 13. ⁴² Isa, I, 6. ⁴³ Isa. LIII, 5. ⁴⁴ I Cor x, 25. ⁴⁵ Tit. I, 15. ⁴⁶ Rom. xiv, 4.

⁴⁷ Prov. xxii, 15. ⁴⁸ Matth. vii, 3. ⁴⁹ Act. xv, 29

Scilicet, qui salva pura conscientia comedit, quid a majoribus comedendum accepit. Idem: *Nemo vos iudicet in cibo et potu*⁵⁰. Ac si dicat: Nemo vos velut Judæos discernat ab his, inter quos habitatis, in differentia ciborum, et in reliquis, quæ idem apostolus adjecit. Ad idem facit quod Dominus in Evangelio dicit: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem*⁵¹, etc. Quod quidem primo pastori declarare volens Dominus in visione illa cœlesti et admirabili, quia idem pastor Ecclesiæ Petrus linteum quatuor initiis de cœlo ad terram submitti videbat, post admirationem, quam habuit, dixit ei: *Quod Deus permundavit, tu ne commune dixeris*⁵².

His auctoritatibus et multis rationibus Ecclesia Dei Romana suffulta loco et tempore talibus utitur absque officulo et conscientia peccati. Sed Ecclesia Græcorum, cui omnia in scandalum et offendiculum conscientiæ versa sunt, non absque macula criminis talibus abutitur. Quis Latinorum cum tanto studio et attentione utitur porcino sanguine, sicut populus Græcorum? Et ut oculis propriis vidimus, pro summis reputat deliciis: quoties illo sanguine confecto, quod ut credimus cipuncti (45) vocant in suis epulis, velut canes impudentissimi, ingurgitari possunt? Item numquid non utuntur suffocatis, et captis a bestia, quando venatitiis carnibus, ut leprum, qui canum dentibus præfocantur, et aliorum animalium, nec non et avium, quæ loqueo captæ sunt, vel reti, et manibus aucupum eorum capita retorquentur, et tam diligenter et curiose vescuntur? Unde ergo eis tanta insania, ut hoc, quod ipsi tam summo studio peragunt, in se approbent, in aliis reproberent, derideant, et depravent? Obmutescant saltem nunc eorum dolosa labia, et impudentes frontes decidant jam confusæ.

Post hunc sequitur canon sexagesimus quartus, qui sic incipit: « Si quis clericus inventus fuerit jejunans diem Dominicum, vel diem Sabbati præter unum, » etc.

Respondeo: Canon iste non est apostolorum, sed quorundam, qui, propter causam superius assignatam, talem sententiam promulgaverunt. Si enim esset canon apostolicus, fuisset utique tempore Sylvestri papæ. Constat autem, quod in diebus suis mota fuit quæstio a Græcis, quod videlicet non jejunaret Sabbatum, præter unum, elegantibus quibusdam de lege Moysis, sicut habetur in Vita ipsius papæ; sed cum nullum assensum præbere voluisset. Sylvester papa ait: « Si omnis Dominicus resurrectionis est colendus in gaudium Christianorum, et omnis Sabbati dies sepulturæ est deputandus ad exercitationem Judæorum. Om-

nes enim discipuli Domini fletum habuerunt Sabbato, sepultum suspicantes, et Judæis epulantibus lætitia inerat; discipulis autem jejunantibus tristitia imperabat. Tristemur ergo cum tristantibus de sepultura domini, si volumus cum iisdem de Domini resurrectione gaudere. Neque enim fas est ut distinctiones ciborum, et cæremonias Judæorum more Judaico observemus. »

Hæc et his similia dicente beato Sylvestro, placuit quibusdam orientalibus conventibus illa traditio apostolicæ sedis. Sed magis elegerunt Sabbatum celebrare cum Judæis. Cujus sententiæ concordans beatus Innocentius papa ait: « Sabbato jejunandum esse, ratio evidentissima demonstrat. Nam si diem Dominicum ob reverentiam Domini non jejunamus, Sabbatum prætermittere non debemus: quod inter tristitiam et lætitiâ temporis illius videtur inclusum. Nam utique apostolos constat biduo isto, et in mœrore fuisse, et propter metum Judæorum se occultasse. Quod utique non est dubium, et in tantum jejunasse biduo memorato, ut traditio Ecclesiæ habeat, isto biduo sacramenta penitus non celebrare. Quæ forma per singulas hebdomadas est tenenda. Hic loquimur secundum modum, qui tunc erat, propter quod commemoratio illius (47) diei semper est celebranda. Quod si putant semel, atque uno Sabbato jejunandum; ergo et dies Dominica, et sexta feria, semel in Pascha erit utique celebranda. Si autem Domini diei, aut sextæ feriæ per singulas hebdomadas reparanda est imago, dementis est, bidui agere consuetudinem, Sabbato prætermissio, cum non disparem habeat causam, a sexta feria, in qua Dominus passus est, quando et apud inferos fuit, ut die tertia resurgens redderet lætitiâ, post biduanam præcedentem tristitiâ. Non ergo nos negamus, sextam feriam jejunandam; sed dicimus, et Sabbato hoc agendum, quia ambo dies tristitiâ apostolis, ac iis qui Christum secuti sunt, » indixerunt, qui die Dominica exhilarati, non solum ipsum festivum esse voluerunt, sed etiam per omnes hebdomadas frequentandum esse dixerunt.

Ut ergo ad primum verbum nostrum revertamur, caupon iste, quem Græci apostolorum esse mentuntur, si fuisset tunc temporis, suffecisset illis in adiutorium suæ petitionis, seu opinionis, hoc decretum apostolicum, quod nimirum immutabile secundum eos permanet; maxime, si istud Dei apostoli immutabiliter omnibus servandum mandaverunt. Quæ fuit ergo causa, quæ eorum clausit labia, ut non haberent recursum in diebus illis ad certitudinem apostolicæ sanctionis? Nulla prorsus fuit: quia nec editus erat, nec canon dici poterat, quia nec erat.

⁵⁰ Coloss. 11, 16. ⁵¹ Matth. xv, 11. ⁵² Act. x, 15.

(45) Barbara lexis, fartorum, *Blutwurst oder Rosenswurst*.

(46) Epist. 4, ad Decentium.

(47) Quæ utique forma per singulas tenenda est hebdomadas, propter id quod commemoratio illius etc.

Sed octogesimus, inquit, qui sic incipit: « Episcopus, vel presbyter, seu diaconus militiæ vacans, » etc., rursus clamat contra Latinos.

Respondeo, si vim canonis inspiciat lector, supposito etiam quot sit apostolorum, Latinis non obviat. Quia nec militiæ vacant episcopi nostri, eo modo quo canon accipit; nec [quisquam eorum] utrumque principatum unquam tenuit, vel tenet, ut simul rex et sacerdos sit, vel vocetur, nisi spiritualiter, sicut dicit Scriptura: *Fecistinos Deo nostro regnum et sacerdotium*⁵³. Si vero ipsam exhortationem, quam fecit Ecclesia principi sæculari, vel auctoritatem, quam dat, vel adiutorium, quod præstat contra persecutiones ipsius Ecclesiæ, et viros nefandos, militiam reputant, quis in hoc non offenditur? Nonne Ecclesia Græcorum dat coronam imperatoribus gestandam in signum pulchritudinis, et gladium in manu tenendum ad vindictam sanguinis exercendam? Nonne cum ipsis vadunt in exercitium, et pugnaturis exhibent sacramenta sua, et orant pro eis generaliter et specialiter in secreto Missæ? sicut scriptum est: « Memento, Domine, piissimorum et fidelissimorum imperatorum, » etc. Et post pauca: « Robora eorum brachia, exalta eorum dextram, confirma eorum regnum, subijce eis omnes barbaras nationes, et eos qui bella volunt, » etc. Nec recusamus utrumque gladium esse, materiale scilicet et spirituale. Sed unum concedit militi ad nutum sacerdotis educendum, alterum vero retinuit sibi. Ecce, inquit apostoli in Evangelio gladii duo hic⁵⁴. Et rursus loquens de materiali Dominus ait: *Converte gladium tuum in vaginam*⁵⁵. Dicendo tuum, materiale gladium significat, quo percusserat servum principis Sacerdotum. De spirituali vero nemini venit in dubium, cum idem Petro per ejuſdam specialitatis apicem, ligandi atque solvendi concessit potestatem. Uterque igitur gladius Ecclesiæ traditur. Sed ab ipsa Ecclesia unus exercendus; alius, sicut supra diximus, pro Ecclesia manu sæcularis principis eximendus. In quo ergo peccat Ecclesia, si suo jure utitur a Domino sibi concessio? Uterque igitur gladius, ut dictum est, ad Ecclesiam pertinet, et de utroque disposuit, sicut sibi videtur, ad tuitionem fidelium, et reipublicæ conservationem.

Quam dignitatem seu potestatem Constantinus primus Christianorum imperator providens in spiritu mox postquam ad fidem conversus est, contulit eo modo eidem Ecclesiæ libere, quo supra in quarta distinctione hujus operis plenius est expressum. Quamvis enim quidam prælatorum, pro terris et regionibus, quas ad usus Ecclesiæ retinent, vocentur duces, comites, seu marchiones, et interdum procedunt in expeditionem, tamen manus suas semper mundas custodiunt a sanguine peccatorum. Non enim pugnant ipsi personaliter sed pugnaturis fidelibus contra iniquos assistentes, eos sic, puta

verbo et opere, reddere satagunt animæquiores. Et ita, quæ Cæsaris sunt Cæsari persolvunt, et quæ sunt Dei, Deo exhibent.

De bigamis autem, et ultra, nobis brevis incumbit responsio. Aut enim qui talia statuerunt, de clericis, et non de laicis, intelligi voluerunt: aut, si de omnibus accipiendum est, de illis solis loquantur, qui vivente prima contrahunt cum secunda, et tertia: aut certe, ut quidam eorum sane interpretati sunt, non est hoc accipiendum de copula matrimoniali, sed de benedictione nubentium et solemnitate nuptiarum, quæ aliter erga viduas, aliter erga virgines observatur. Cui etiam sententiæ concordare videtur littera canonis, qui dicit: « De nuptiis pluries celebratis patres conticuerint, » etc. Si autem, ut Græci autumant, simpliciter et nude intelligenda sunt verba canonis, verbi gratia, ut dicatur, non licere homini prima uxore mortua contrahere cum secunda, dicimus, quod cum sit contra doctrinam Apostoli, et salutem infirmorum, nulla ratione debet exaudiri. Ait enim Apostolus ad Corinthios *Mulier est alligata legi, quandiu vir suus vivit. Si autem mortuus fuerit, cui vult nubat, tantum in Domino*⁵⁶. Dominus quoque in Evangelio de muliere, quæ causa suscitandæ prolis septem viros fratres successive habuerat, non redarguit talem copulam toties repetitam, sed tantum erroneam opinionem eorum qui futuras carnales nuptias in regno justorum sperabant⁵⁷. Item Samaritanæ, quæ plures viros habuerat, juxta puteum loquens, de illo solo illam redarguit, quem suum non esse virum divinitus intellexit. Ait enim: *Quinque viros habuisti, et hunc, quem habes, non est tuus vir*⁵⁸. Copulari ergo pluribus vicibus successive non est prohibitum, sed concessum; etiam status talium non est condemnandus, sed tolerandus, cum nec ab aliquo homine possit prohiberi, id quod per Spiritus gratiam pro salute infirmorum cernimus esse indultum.

Item queritur a Græcis, Potestne fieri dispensatio alicujus concilii? Si dicunt, quod non, quis ergo Græcorum salvabitur, posito, quod sint in fide catholica, seu orthodoxa vere obedientes? Nonne contra istum canonem, et illos supra positos, quotidie veniunt? Si dicunt, quod sic; sed, si prælatus aliquis, multo magis summus pontifex, qui potestatem plenitudinis obtinet a Christo, mediante Petro apostolo. De qua require supra quarta distinctione.

Interea consulimus Græcis aurum sapientiæ ab Ecclesia Romana emere, quam despiciunt, ut locupletes fiant, et caliginosis oculis collyrium apponant: ut in speculo sacri Eloquii clare inspicientes recognoscant Romanam ecclesiam, quæ omnium Ecclesiarum caput est, insuper et magistra: eo quod nil in dictis evangelicis et Epistolarum, et etiam doctorum, contrarium invenit, quod, interpretative, vel dispensative secundum statu-

⁵³ Apoc. v. 10. ⁵⁴ Luc. xxii, 38. ⁵⁵ Joan. xvii, 11. ⁵⁶ I Cor. vii, 39. ⁵⁷ Matth. xxii, 24 seqq.

⁵⁸ Joan. iv, 18.

ta sanctorum Patrum, in unitate Spiritus non concordat.

Distinguentes, itaque inter ea quæ dispensationem recipiunt, et illa, quæ aliter se habent dicimus quod sunt præcepta primæ necessitatis, quæ assimilant animam Deo, sicut præcepta Decalogi; et illa non recipiunt dispensationem. Item sunt præcepta secundæ necessitatis, ut unus uni jungatur et hæc quandoque fuerunt dispensata, ut patet in patre Abraham, et Jacob, David, et aliis sanctis, quibus pluribus conjuncti fuerunt. Sunt et præcepta tertie necessitatis, ut est votum voluntarium et hoc quadruplex, continentie, religionis, abstinence, peregrinationis. Duo prima non recipiunt dispensationem (48); alia duo recipiunt, cum æquipollenti. Sunt insuper et quartæ necessitatis, ut institutiones prælatorum; et hæc recipiunt dispensationem, quoties et quando eis pro causa utili et necessaria, videtur expedire.

Hisce sit habentibus, et rite intellectis, patet solutio ad plurima, quæ nondum etiam fuerunt quæsitæ. De his autem, quæ sequuntur et de mulieribus menstruatis, et quæ ingrediuntur chorum, propter sui ignobilitatem auditum præstare volumus: nisi tantum de patriarcha Constantinopolitano, qui suæ superbiæ consulens, plures fingi fecit canones talis ambitionis, ut super omnes prælatos videatur prælatus. Vocat autem se οὐνοκρατορ patriarcham, id est orbicularem patriarcham: et licet in quarta distinctione hujus operis, satis de eo disputatum sit, tamen adhuc, in detestationem et suggestionem hujus superbi nominis, pauca repelemus.

(48) Canon iste de ambitione dictæ sedis editus fuit in secunda synodo, clam summo pontifice, ut magister Hugo Etherianus refert, vir utique sapiens, et peritus in utraque lingua. Responsio supra est in secunda synodo in fine. Et quia fieri non potuit, nec debuit, ipso facto suscitavit scandalum et discordiam inter Græcos et Latinos non modicam, usque ad tempora papæ Vigili. Nullum tamen is favorem præbuit dicto canoni, quod nos scimus, etiam dato, quod posset in præjudicium prædecessorum suorum præbere assensum. Interea post Ephesinam celebratur quarta synodus in civitate Chalcedone: in qua quidem Anatolius præsul regie urbis, satis egit pro principatu sui sacerdotii. Et factus est inde canon. Verum quia legati Leonis primi viriliter obstiterunt, petiit totum concilium pro se, et imperator seorsum, nec non et dictus Anatolius a dicto Leone humiliter dicti canonis confirmationem. Sed cum omnes preces incassum caderent, remansit dictus canon infirmus et inutilis de jure, etsi non de facto, prout supra in quarta distinctione, et in quarta synodo continetur. Nam, sicut supra dictus Anatolius superbus alienas sedes paulatim et occulte rapiens suo illos ansus est addere pontificio; in synodo quoque, quam sextam

nominant, quæ dicitur furtiva fuisse, similiter dictum canonem renovaverunt. Itaque usque hodie Ecclesia Græcorum non concessa possidet, tenet, et utitur, sicut patet. Quis enim in pontificatu Romanæ sedis potuit se exspoliare potestate propria, et dare alteri? ut sint in uno corpore duo capita, scilicet in Ecclesia Dei; Res utique monstruosa.

Item: Si habuerunt in jure ex vi constitutionis in secunda synodo factæ, quæ necessitas fuit repetere in quarta? et, si in quarta obtinuerunt suum propositum Græci, quare iterum in sexta synodo, quæ post multa tempora fuit, hoc idem repeterunt? Non fuit alia, nisi quia urgebatur eos prava eorum conscientia, quia videre poterant, et per concilia intelligere, quod nullus canon vigorem et firmitatem obtinet aliquam, nisi favorem pariter et assensum summi Pontificis obtineat. De quo supra in quarta distinctione. Unde istum canonem, tanquam inutilem et furtive intrusum respuentes, dicimus, sicut alias: omnes illos, qui asserunt Romanum pontificem non esse caput universalis Ecclesiæ, per viam incedere damnationis vel perditionis et esse de numero Core, Dathan, et Abiron schismaticorum, qui in signum damnationis æternæ absorpti sunt a terra.

De celebratione autem Missæ in Quadragesima, et de quibusdam aliis, non respondemus, tum quia frivola sunt tum quia in furtiva synodo de Trullo similiter fabricata sunt. Si vero obijciunt nobis illud decretum sextæ synodi, quod papa Adrianus approbavit: *Quia in eo statutum est*, etc. et illud Innocentii, *Renovantes*, etc. Respondemus, quod illa propriam interpretationem et catholicam recipiunt, et non secundum pravum intellectum Græcorum. Alia vero discussioni jurisperitorum et arbitrio relinquamus.

(50) Tempore, quo victoriosissimus imperator Constantinus, cognomento Monomachus, imperii perspicaciter moderabatur dignitatibus, erat quidam Michael Constantinopolitanæ sedis patriarcha actibus et intellectu stultissimus, qui, prout verba ejus attestantur, hæresiarcha potius, quam patriarcha esse omnibus innotuit. Hic læva suasionem sui cordis exactus, sanctæ Romanæ sedis Eucharistiam nefanditer infamabat, tractans secum, quod melius esset Græcorum sacrificium, quam Latinorum, eo quod ipsi fermentatum, et Romana Ecclesia, ut ab apostolis acceperat, azymum sacrificat. Interea dum præfatus patriarcha, ut libelli sui apices asseverant, sacrificium Latinorum arguere conaretur, hoc sanctissimus Leo papa IX audiens, more solito ad nefandam alterationem exstirpandam, dominum Stephanum cancellarium religiosissimum virum qui tertius post eum papa Romanæ sedis exstitit, et honeste sedis pontificem, et cum illis Petrum Melphitanum magistrum, et doctos cum suis apicibus transmisit. Qui Constantinopolitanam urbem in-

(48) Cur non auctoritate summi pontificis? STEW.

(49) Hæc addita sunt a Fratribus Prædicatoribus

qui superiora e libris Etheriani excerpterant.

(50) Hæc sunt Pantaleonis meræ fabulæ. BASN.

gressi, et imperiali honorificentia sublimati, ejusdem urbis patriarcham (adeuntes) quater cum eo colloquium de nominato sacrificio habuerunt... (51) per nuntium asciverunt. Quod ipse audiens se ab eorum colloquio deviavit. Mox ipsi Sanctæ Sophiæ basilicam ingredienti, super altare paginulam posuerunt. Exeuntes autem ab ecclesia sublatis pedum sandaliis pavementorum marmora percutientes, in mari pulverem projecerunt, et hoc secundum Evangelii vocem egerunt dicentes: *Quamcunque civitatem introveritis, et renuerint dogma vestrum, nihil exinde efferatis. Sed inde abeuntes pulverem pedum vestrorum excutite* ⁵⁹. Præterea ipsis e civitate discedentibus stupendum valde mi-

⁵⁹ Matth. x; Marc. vi; Luc. i.

(51) Lacuna in ms.

A raculum actum est. Liminare marmoreum ejusdem ecclesiæ miræ magnitudinis dissolvitur; statimque talis est clades subsecuta, ut diebus paucis sexaginta Græcorum millia morerentur, nec ullus alienæ gentis: interim et per triduum inestimabiles coruscationes, et tonitrua, et imbrum et grandinum multitudines exstiterunt.

Hæc vero gesta sunt anno ab Incarnatione Domini millesimo quinquagesimo quinto, indictionis octava. Quod ego Pantaleon, cum essem ibi Constantinopoli, ubi hoc actum est, hoc idcirco memorabile feci, quo legentibus pateat Latine serenitatis institutio, et nemo audeat talia præsumere.

PANTALEONIS

DIACONI ET CHARTOPHYLACIS MAGNÆ ECCLESIAE

NARRATIO

MIRACULORUM MAXIMI ARCHANGELI MICHAELIS

I. Magnæ et multæ et variæ sunt tuæ incorporeæ et magnificæ archangelicæ virtutis et dignitatis notiones, donaque et gratiæ, O gloriosissime Michael princeps militiæ, ampliusque et revera sublimis et multiplex decoræ tuæ materiæ, expertis formæ, et vitæ status. Est autem parva et nihili facienda humanæ linguæ carnea potestas, angustusque ethumilis et artificio carens, qui per instrumenta corporea a nostro corde sermo proficiscitur. Quomodo ergo te, o omnipotentis Dei princeps militiæ, pro dignitate, licet conemur, laudibus affecerimus? Quam vocem incorpoream, incorporeo tuo intelligenti ordini respondentem, per materialia et corporea labra offeremus? Quibus utemur sonis, quæ significant ineffabilem et inexplicabilem tuam gloriam? Dubitat revera universa natura terrigenarum te laudare et celebrare, quies princeps ordinis supercælestis. Enarrari enim et verbis explicari non potest locus divinæ tuæ pulchritudinis et splendoris. Quomodo enim mirabilis facta est scientia Dei ex nobis! invaluit, non poterimus nos

¹ Psal. cxxxviii, 6, ² I Joan. i, 4.

* In codice Græco 308 apud Nanios asservato leguntur hujus sermonis titulus et initium: Tit. Πανταλέοντος διακόνου και χαρτοφύλακος τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας διήγησις θαυμάτων τοῦ πανμεγίστου ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. Inc. Μεγάλοι αἱ πολλοὶ και ποικίλοι τῆς

B homines ab eam: ita etiam archangelicæ essentialis tuæ bonitatis et potestatis infinita multitudo, a qua arcana et divina emanant fidelibus, apprehendi et investigari non potest humanis cogitationibus.

II. Sed quoniam alicubi dicit divinum Eloquium: «Quod didicimus, prædicamus: et quod scimus, annuntiamus²;» ea de causa mittentes infinita magna tua miraculorum, pauca quædam, apposite et convenienter collecta ex divini. Spiritus eloquiis, conamur exprimere nostrorum verborum coloribus, et graphice narrare magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ, et terribilium tuorum miraculorum eructare potentiam, et prodigia tua annuntiare iis qui hodie fide sunt congregati in divino tuo festo, ut salutis jam propositum argumentum omnibus, qui ardentem ad id accurrunt, o maxime et imprimis admirabilis Michael princeps Dei militiæ. Hodie enim tanquam magnificentissimus quidam convivator, convocas nos omnes spirituales convivas ad epulum tui festi, quod exortum est sole

ἀσωμάτου και μεγαλοτροπέου ἀρχαγγελικῆς σου ἀρετῆς και ἀξίας ἐνοεῖαι και δωρεαί τε και χάριτες, πανασίδιμη Μιχαήλ ἀρχιστρατήγου και πλατεῖα και τῶ ὄντι μετώρου: και πολυειδῆ; τῆς πανευποσπούς αὐλου σου μορφῆς, και ζωῆς ἡ κατάστατι; Cod. Nan. pag. 521.

luminosius, quod positum est ad principia orbis terræ, qui est a finibus usque ad fines: in quo miraculorum et animæ utilitatis deliciis se explent omnia corda fidelium. Sed nunc quoque, ut semper, miserere nostræ bumilitatis, qui es excelsus assessor regni cælorum, et exorere nobis splendoribus benignæ tuæ providentiæ, qui a benigno Deo accepisti benignitatem, benigne Michael princeps militiæ. Qui es lecta et luminosa, significansque et splendida stella solis gloriæ. Qui es fortissimus pugnator et propugnator ac defensor eorum qui Dominum diligunt. Qui provides et prospicis, eosque firmo tuo patrocínio adjuvas et defendis, qui te invocant, et magno desiderio ad te accedunt in divinam tuam ædem et maxime venerandam. Tu illumina nostros intelligentes cordis oculos, ut intelligamus, menteque apprehendamus et enuntiemus, quoad ejus fieri poterit, miracula tuæ majestatis. Nam per te universa copiosa omnium bonorum suppeditatio datur ab omnipotenti Dei providentia, iis qui in te sperant citra ullam dubitationem, et se conferunt ad omnem tui laudationem.

III. Quid autem cogitantes, aut quibus verbis utentes imprimis, poterimus sufficienter ostendere divinæ providentiæ et benignitatis infinitum pelagus? Ad primum enim bonum et quod præcipue primo operatur, quoad ejus fieri potest, oportet aperte omnes extolli. Principaliter ergo et aperte et ex debito debemus mente cogitare, qui figuram ferimus et imaginem ejus, qui ex se habet potestatem et dominium divinæ essentiæ, quod unus est solus Deus, qui propter infinitam bonitatem est omnia fabricatus, quæ sunt in cælis et in terra, ut dicit divinus Apostolus: « sive visibilia, sive invisibilia, sive Throni, Dinationes, sive Potestates, sive Virtutes, sive Principatus, sive Archangeli, sive Angeli, sive Seraphim, sive Cherubim: et ipse est ante omnia et omnia in ipso constant³. » Qui hanc etiam variam condidit creatam naturam in unam unius mundi harmoniam et complementum. Qui solus est ingenitus et æternus. Qui solus est expers principii, et in quem non cadit interitus et finis. Qui solus est ejusmodi, ut comprehendi et investigari et videri nequeat. Qui omni circumscriptione et comprehensione essentiæ habet superiorem. Qui nullam potest suscipere mutationem et alterationem: estque omnipotens, et ab exitu et interitu aliena natura, fons perennis, et qui nunquam exinanitur, miserationum et bonitatis: omnium divinorum donorum et gratiarum, qui exhauriri minime potest, abyssus: misericordiæ, quod non potest exprimi, pelagus: beatissima et summa pulchritudo, et sola revera digna, quæ ametur. Universi, quod dicitur et intelligitur, boni efficiens et impertiens et largiens causa, et prima causa. Hic est, qui propter solam bonitatem essentialem et naturalem, ea quæ non erant aliquando, vocavit

ad hoc ut essent, et omnia ad essentiæ deduxit et constituit, eaque comprehendit et continet, dirigit et ducit, ferens solo nutu suæ majestatis et potentiæ.

IV. Atque primum quidem, convenienter et quod dicit Theologus Gregorius, mente agitavit angelicas et cælestes potestates: et quod mente agitavit, fuit opus verbo completum, et spiritu perfectum. Sicque constiterunt secundi splendores, ministri primi splendoris, sive intelligentes spiritus, sive ignem, utpote materiæ expertem et incorporeum, sive aliquam aliam naturam, quod quam proxime ad ea quæ dicta sunt, accedat, eos existimare oporteat. Volo quidem, inquit, dicere eos primum ad malum immobiles, et qui solum habent boni motum, ut qui sint circa Deum, et primo a Deo illuminantur, nam quæ hic sunt, sunt secundæ illuminationis, Mihi autem persuadet, ut non immobiles, sed ad movendum difficiles eos existimem, qui propter splendorem Lucifer, et factus est et dicitur tenebræ propter elationem, et quæ sub eo consistunt potestates, architectatrices vitii, boni fuga, et nobis conciliatrices. Atque sic quidem qui apprehenditur intelligentia, et propter hæc mundus fuit constitutus.

V. Cum autem prima ei recte se haberent, secundum mente agitavit mundum materia præditum, et qui cernitur. Et is quidem est id, quod ex cælo et terra, et iis quæ intercedunt, est constitutum et coagmentatum. Luciferum autem, eum qui a Deo defecit et cum eo pugnavit et est insolens et jactabundus, diabolum vocat Theologus, ex voce Isaïæ prophetæ, qui ejus casum deplorat, et dicit: « Quomodo cecidit e cælo Lucifer qui mane oriebatur, et contritus est super terram⁴? Deo enim divinus quoque David, ad eos qui similiter a divina charitate defluerant, atque sceleratus ille et malitiosus, qui defecerat, dicit: « Et tanquam unus ex principibus cadetis⁵. » Princeps enim erat unius angelici ordinis in cælis diabolus, non diabolus ab initio productus et factus, sed bonus ex bono, et pulcher ex pulchro et qui solus bona facit, opifex universorum. Postremo autem præter legem naturæ, decretumque et rationem divinæ justitiæ, imperii cupiditatis æstro percitus, rebellavit adversus Creatorem, regnum et gloriam sibi conans usurpare. Secum autem attraxit etiam influitam rebellium multitudinem, quæ suæ stultitiæ et malitiæ eum accepit adjutorem. Nam propter hanc causam impiæ cogitationis, ex cæli convexis vehementi impetu cecidit execrandus. Nam simul atque ei venit in mentem sceleratissima et maxime impia cogitatio, fuit confestim contritus ab omnipotenti Domino, qui dixit: « Videbam Satanam tanquam fulgur e cælo cadentem⁶. » Similiter autem de eo quoque dixit per Ezechielem prophetam: « Simul atque elatum fuit cor tuum propter pul-

³ Coloss. 1, 16. ⁴ Isa XIV, 12. ⁵ Psal. LXVXI, 7. ⁶ Luc. x, 18.

chritudinem tuam, et dixisti in cogitatione tua, **A** Deus ego sum : statim a sancto monte meo in terram te dejeci per Cherubim, et interiit scientia tua cum pulchritudine tua : et dabo te in cinerem super terram coram omnibus te videntibus ⁷, » fidelibus scilicet. Quomodo etiam dixit Dominus in divinis Evangeliiis : « Ecce do vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, super omnem potestatem inimici ⁸. »

VI. Nonnulli autem discendi cupidi inquirunt, num propterea sit ejectus, quod Adam eum non adoraverit. Est autem stultorum et insipientium hoc dicere. Cecidit diabolus priusquam factus esset Adam, quomodo Patres aperte pronuntiant omnes angelos fuisse factos ante cælum et terram. Diabolus vero est probabile quarto die cecidisse, **B** quando Deus facit luminaria, sicut scriptum est in Job : « Quando facta sunt astra, laudarunt me magna voce omnes angeli mei, et hymnis celebrarunt ⁹. Semper enim etiam non tacite angelis Dominum glorificantibus, tunc majori voce eum laudibus celebrarunt, ut significavit Scriptura, propter justum scilicet casum maligni illius, qui defecerat. Oportet autem scire ex nostris scriptis, o dilecti, quod omnis chorea et ordo habet ducem ordinis, qui incipit melodiam. Sic etiam de sanctis angelis dicit Dionysius, angelicorum ordinum divinissimus interpres : Non absurde divina et cælestia, materiali nostræ hierarchæ, pro viribus sensiliter, quoad ejus fieri potest, sunt assimilata. Ducem vero ordinis angelicæ choræ lucidissimum et maximum militiæ **C** principem Michaellem intelligere, a superis acceptus.

Miraculum primum de rebelliet superbo Satana, et immundis ejus spiritibus.

VII. Hic ergo fidelissimus et sanctissimus, magnus exercitus dux Michael, divini consilii pius minister, qui propter Dominicum et omnipotentem divinum jussum, in terram jecit ex cælestibus absidibus rebellem et superbum Satanam eum ejus immundis, et malignis spiritibus : tunc in eos in-
D vectus, et triumphum agens de eorum malitia, congregatis cunctis angelorum populis, magna voce laudavit Deum universorum et omnipotentem Dominum, angelicos greges eo veluti ducens ut status meminissent immobilis, et quæ bona facit stabilitatis, et dicit : Attendamus, perinde ac si diceret : Qui creati fuerant, et quibus obtigerat, ut Deus increatus et inaspectabilis eos produceret propter naturalem suam bonitatem, quid eis accidit qui nobiscum hucusque divinis illustrabantur splendoribus ? Animadvertamus quam repente mutati sunt in tenebras propter arrogantiam et contemtionem ejus qui eos fecerat. Cognoscamus quos fructus conciliet liberi arbitrii voluntas inconsiderata, et stemus immobiliter in timore, quotidie divinum officium offerentes. Porro autem quam-

dam quæ eos contineret hymnodiam, ut qui in primo loco staret, cum Seraphimet omnibus simul divinis et cælestibus potestatibus, magna voce cecinit, divinam illam et quæ nunquam potest desinere omnipotentis divinitatis, quæ est principium luminis, unicaque est trina, per sanctam glorificationem : Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Sabaoth : plena est universa terra gloria ejus ¹⁰. A Dei vero administrativa divina gloria alienatus maleficus diabolus, cum vidisset terrestrem hominem esse quavis re creata honoratiorem, ut qui Dominicis manibus factus esset ad suam imaginem et similitudinem, statuit eum totis viribus separare et eripere ad ejus, qui ipsum fecerat et honoraverat, salutari præcepto. Videns enim malignus et scleratus se in extrema esse ignominia, valde cruciabatur : et cum non posset ad Deum converti, in Dei imaginem suam effudit improbitatem, et effecit ut homo esset obnoxius interitui et morti, eo ejecto e divinis et vivificis paradisi deliciis, Et statuit Deus Cherubim et flammeam rhompheam versatilem, ut custodiret paradisum. Sed etsi sic quidem cecidisset homo, qui liberum habebat arbitrium, et a bono statu defluxisset, non eum despexit Deus, sed ut qui sit natura benignus et ingens mare habeat bonitatis, veluti quædam arma ad conservandum validissima ei præbuit magnum Michaellem militiæ principem adversus diaboli potentiam : ut custodiret et defenderet hominem, qui lapsus fuerat, ut quomodo ceciderat per imperitiam, per laboriosiore cursu vivendi rationem et divinam virtutem instaurato prælio, victor effectus coronetur.

VII. Porro autem archangeli Michaelis suasionibus et monitis instructus Adam, et ligone terram fodiens, et sudore et labore frugaliter nutritus, non fuit amplius seductus ad hominis inimico et Dei hoste, nec passus est aliam commotionem. Nam ab eo tempore omnino eum valde habebat odio mente agitans per propheticum rorem, qui adhuc in eo inerat illud : « Ne des in commotionem pedem tuum, et non dormitabit, qui te custodit ¹¹, » angelus. Ab eo enim tempore credimus nos habere angelum unicuique animæ ducem, ut dicit Dominus in Evangeliiis : « Videte ne despiciatis unum ex his parvis, qui sunt minimi : angeli enim eorum assidue vident faciem Patris vestri, qui est in cælis ¹². » Similiter etiam dicit Jacob patriarcha : « Angelus, qui me liberat a malis omnibus ¹³. » Non dixit : Qui me liberavit, sed : Qui me liberat. Quin etiam beatum apostolum Petrum a manu Herodis angelus Domini liberavit ¹⁴. Simul atque enim constitutum fuit humanum genus, jussi sunt angeli ejus vitæ curam gerere, et unumquemque hominem fidelem sortitus est bonus angelus, ut ejus vitam componeret, et ejus animam perficeret. Multi autem cum eo luctantur dæmones a via recta eum facientes aberrare. Immundis enim dæmonibus

⁷ Ezech. xxxviii, 7 seqq. ⁸ Luc. x, 19. ⁹ Job xxxviii, 7. ¹⁰ Isa. vi, 3, ¹¹ Psal. cxx, 3. ¹² Matth. xviii, 10. ¹³ Gen. xlvi, 16. ¹⁴ Act. xii, 6 seqq.

non sunt curæ infideles, sed ii qui pie vivunt; eis enim invident, et cum eis bellum gerunt. Quando autem ambulat quidem in sanctitate et iustitia homo fidelis, lætatur angelus, qui et fuit datus ad ipsum custodiendum. Quando vero a via recta declinaverit, tristis quidem est bonus angelus, demones autem exsiliunt. Jam vero magnus quoque dicit Basilius: Sunt angeli, qui in utraque ecclesia describunt eos qui orant et jejunt. Vide, o homo, ne propter parvam voluptatem et brevem hoc damnnum accipias, quod te non descripserit angelus.

IX. Et in fidelibus quidem, ut prius diximus, unus angelus a Deo datus est unicuique. In infidelibus autem unamquamque integram gentem sortitus est unus angelus, ut dicit Scriptura: « Statuit terminos gentium secundum numerum angelorum Dei ¹⁵. » Et ut Judæorum quidem gentem custodiret, constitutus est Michael, magnus Dei militiæ princeps ¹⁶, utpote quod in Deum credidissent. Alius vero præfectus fuit Persis, alius vero Græcis, et deinceps similiter. Cæterum divinus quidem et magnus dux exercitus Michael est princeps omnium cœlestium potestatum, præestque et curam gerit totius gentis fidelis: et rursus fideles, qui laborant prævenit et conservat, ut qui a Deo jussus sit celere habere naturam, et tamquam fulguris adeptus velocitatem, universam terram et ætherem uno momento percurrere. « Exsiliit enim inquit, angelus, qui ambulabat ante castra filiorum Israel ¹⁷. » Hunc autem angelum, militiæ principem Michealem esse dicit Scriptura in Jesu Nave ¹⁸. Nam nomen ejus aperte declaravit in propheta Daniele ¹⁹.

X. Hic ergo magnus et gloriosus Dei militiæ princeps Michael, et veteri, ut convenit, fuit administrator, et novo magis administrat, quæ sunt salutaria. Postquam enim valde irritarunt et penitus dereliquerunt Dominum Deum increduli Israelitæ, et ea de causa fuerunt penitus exterminati, et advocati sumus qui credidimus ex gentibus, et factus est novus Israel, a Christo denominatus, et Christum intelligens (nam si interpreteris Israel, is est mens videns Deum), tunc divinum quoque militiæ principem Michealem removit a Judæorum consuetudine bonus Deus, et ab eo tempore eum nobis electis Christianis constituit maximum defensorem et servatorem, aliarum gentium curam suscipientibus aperte aliis minoribus angelis. Nam quo est gens quidem sancta Christianorum reliquis omnibus præstantior, eo necesse est esse majorem dignitatem archangeli Michaelis, qui curam gerit generis Christianorum. Non enim essentia angelorum habet differentiam, sed dignitatis excellentia. Vult enim omnes homines esse salvos, qui universorum curam gerit et est natura benignus.

XI. Sed cum miseri homines sua stultitia in errore perseverarent et cultu simulacrorum, et nequaquam vellent id quod oportebat intelligere, et

A effectorem agnoscere ex magnitudine et pulchritudine rerum ab eo creatarum, pius ille Abraham, cum ex rebus creatis me ite comprehendisset Creatorem, et infinitæ potentie admiratus esset artificium, valdeque ægre ferret et indignaretur in stultos, et incredulos, qui rem creatam colebant ultra Creatorem, Deus e cælo eum est allocutus, dicens: « Egredere e terra tua et ex cognatione tua et domo patris tui, et veni in terram, quam indicabo tibi ²⁰. » Deinde sic ei apparuit in specie trium angelorum ²¹. Ab eo autem hospitio acceptus apud quercum Mambræ, præclare ejus hospitalitatis mercedem præbuit ei jam seni, et cum sterilis esset uxor Sara, pium filium Isaac et in moribus et virtute ei similem ²². Postquam autem præter spem natus esset filius, omnibus probatiorem reddens ejus animi maguitudinem, fideique et animi pietatem, ei rursus dixit: « Abraham. Abraham, accipe filium tuum dilectum, quem genuisti Isaac, et eum mihi offer in sacrificio. Ille autem simul atque fuerat ei imperatum, rem exsequebatur, et cum ligasset Isaac, et extendisset manum quæ tenebat gladium, jam guttur illius tacturum, eum repressit angelus Domini, Michael scilicet, dicens: « Ne immittas manum tuam in filium. Nunc enim novi, quod tu timeas Dominum; sed aspice tuis oculis, et vide ad te missum arietem ligatum, et eum offer pro Isaac filio tuo ²³. » Hunc autem angelum, qui hæc dixit patriarchæ, militiæ principem Michealem aperte esse credimus. Etenim Jacob quoque, quem frater persequebatur Esau, militiæ princeps liberavit et servavit. Qui etiam ei animum addens, ne timeret eum qui persequebatur, cum eo luctatur in nocte, et tangit ejus femur, propemodum dicens: « Si cum angelis valuisi luctari, quid times hominem in quem cadit interitus ²⁴? »

XIII. Cum autem multiplicati essent, qui ex pii Abrahæ genere descenderant, ut pollicitus ei fuerat angelus, ii vero in Ægypto male haberentur, eorum misertus est Deus, qui est natura benignus, et elegit Moysen famulum suum, et per ipsum archangelum Michealem, eum constituit ducem totius generis Abrahæ, ut educeret eos e terra Ægypti, et per mare Rubrum tanquam per siccam terram eos transmitteret, properante populo ad terram ejus promissam, quæ fluebat lacte et melle, Michael archangelo parante viam ejus ante ipsum ²⁵. Cum autem pervenisset in regionem Moabitarum, ut transiret per eorum fines, ei restitit Balac rex Moab, prohibens eum transire. Accersit quoque ipse rex Balac vatem quemdam senem insignem, nomine Balaam, ad exsecrandum populum Moysi, ut vinceretur. Proficiscenti autem Balac in via occurrit angelus Domini, Michael scilicet defensor Israelitarum. Quem cum vidisset asina Balac, declinavit, et allisit pedem Balac ad parietem, et eum arguit asina humana voce, ostendens terribilem ar-

¹⁵ Deut. xxxii, 8. ¹⁶ Dan. x, 27. ¹⁷ Exod. xiv, 19. ¹⁸ Josue v, 13. ¹⁹ Dan. xii, 1. ²⁰ Gen. xii, 1. ²¹ Gen. xviii, 1. ²² Gen. xxi, 1 seqq. ²³ Gen. xxxii, 1-14. ²⁴ Gen. xxxii, 28. ²⁵ Exod. xiv, 1 seqq.

changeti visionem. Balaam autem cum aspexisset splendorem qui ex eo emicabat, valde territus dixit: Parce mihi, parce mihi Domine. Nam ignorans peccavi. Sed hanc licet visionem aspexisset Balaam, non statim est reversus; sed venit ad regem Balac, qui eum accerserat, ut desiderio ejus satisfaceret. Sed ambo a scopo exciderunt. Nam cum in altissimo loco stetisset Balaam, et conspexisset castra Israel tanquam cedros propter aquas, prophetica benedictionem loco execrationis vel invidiosus vates effatus est populo Israelitico, dicens: « Orietur stella ex Jacob, et surget homo ex Israel et confringet duces Moab, » etc. Propter malum autem omnino et execrandum suum consilium, quod merebat, Balaam accepit exitium

XIV. Quod autem esset Michael princeps Domini militiæ, qui occurrit Balac, et ei denunciavit, ut qui esset dux populi Judæorum, eumque præcederet et educeret, aperte ostendit Scriptura in corpore Moysis, ut divinissimus Judas apostolus frater Domini, dixit in sua Catholica Epistola: Michael autem archangelus, quando contendens cum diabolo, dissererat de corpore Moysis, non ausus est efferre iudicium blasphemie, sed dixit ei angelus: Incepit te Dominus. Quid autem cum diabolo dissereret militiæ princeps Michael, sciens. Conabatur hostis, et inimicus, et profanus diabolus cum summa impudentia, et contendebat in decessu Moysis, qui Deum maxime est contemplatus efficere, ut ejus corpus redigeretur sub potestatem interitus, ut nullus videret bonum signum in futurum ad humanam essentiam. Et ideo dicebat tenebrosus Satan luminosissimo Dei militiæ principi Michaeli, Moysen fecisse caedem Ægyptii, et alia in eum confingebat calumnias et criminationes. Superbo ergo et jactabundo maligni animo resistens Michael archangelus et contradicens, et nunc hoc, nunc illud respondens ad ea confutanda, quæ ab illo dicebantur improbe, postremo videns ejus insignem impudentiam, eum increpavit, dicens: Incepit te Dominus; hoc est: Te, o diabole, perdat Deus. Statimque evanuit sceleratus adversarius. Talis est enim potentia divini et Deum contemplantis Michaelis, et hæc est, quæ fuit disputatio et contentio in decessu magni Moysis, quando ejus corpus abscondit Michael princeps militiæ, qui est angelicarum potestatum præstantissimus.

XV. Sedis quoque etiam post decessum divini Moysis, cum Jesus Nave divinitus in populum Israeliticum obtinisset imperium, et eum duceret in terram promissionis, et struxisset aciem contra adversarios et de committendo prælio dissereret, visus ei tanquam fortissimus miles militiæ princeps Michael, stans omnino erectus, læto vultu et veste insignis, eratque strictus gladius in manu ejus. Accedens vero Jesus, qui erat armatus, ei

acerbe dixit, ut est verisimile: Nosterne es, an adversariorum? Præclarus enim tuus et varius aspectus incitat me, ut te interrogem. Dic ergo mihi ocius, priusquam te cæsim aggrediar. Non enim convenit, ut acie relicta in discrimine, ego te pergam alloqui. Arbitror enim te venire nos speculatum. Sin autem venisti transfuga, abjecto hoc tuo micante gladio, sis cito nobiscum, et liberare ab exitio, quod impiæ urbi Jericho imminet, Sin autem es noster, cur solus stas extra aciem, quæ versatur in certamine? Dic mihi autem ocissime, ego enim ex lingua Hebraica te agnoscam. Hæc cum interrogaret Jesus Nave, respondit ei Michael magnus ductor Dei ordinum: Ego præcipuus dux copiarum Domini nunc accessi. Protinus autem, abjectis armis suis, Jesus Nave humi cecidit in terram, et eum adoravit, dicens: Domine, domine, quid imperas tuo famulo? Nam ego quod sum tuus famulus, sicut etiam dominus meus Moyses. Tu mecum quoque duc exercitum, me perpetuo, sicut illum, corroborans. Ecce enim adversus hostes fortiter direxi aciem, fretus invictis tuis viribus, per quas sævus et immanis Pharaon cum toto exercitu, colligatis simul currum axibus, ut mari funditus obrueretur effecisti: et qui dominum meum Moysen in via obsistendo impedierunt, impios Moabitas ad interfectionem delivisti. Quid imperas famulo tuo, domine? Sanctissimus autem princeps Dei militiæ dicit ei: Solve calceos ex pedibus tuis. Locus enim in quo stas, est sanctus. Quod cum statim factum esset, jussit ut audacter invaderet urbem illam, septem muris circumdatam et inexpugnabilem: et simul atque invasisset cum septem sacerdotibus tuba canentibus, eam ad solum usque diruit admirabiliter, et eam totam cum omnibus ædibus et divitiis exussit, ut qui eam Domino, tanquam consecratum donarium et prædæ primitias, obtulerit. Deinde sic postea viginti et novem reges, præter Jericho cum eorum exercitibus et urbibus Jesus Nave filius consumpsit, non habens civitatem, non ullam belli sedem, non milites, qui ullam haberent belli peritiam, sed divino nutu, et auxilio maximi ducis omnium cælestium potestatum.

XVI. Erat enim hic militiæ princeps, qui etiam in Goliath pone est jaculatus, et eum pronum prostravit, quando divina funda fuit percussus Dei parentis David. Nisi enim angelus Domini eum pone percussisset, supinus cecidisset iu fronte accepto vulnere²⁹.

XVII. Eundem autem maximum militiæ principem videt etiam Dei summus contemplator propheta Daniel, arguens sceleratos, qui adversus castam Susannam insanierant, et dicit alteri eorum: « Expectat angelus Dei jam tenens gladium, ut te secet medium³⁰. » Quin etiam postquam venit in mentem Dei parenti et regi David, facti ab eo pec-

²⁶ Num. xxii-xxxii. ²⁷ Judæ, 9. ²⁸ Josue v-xii. ²⁹ I. Reg. xvii, 1 seqq. ³⁰ Dan., xiii, 59.

cati, et egregiam illam compunctionem et pœnitentiam cito ostendit, cum qua flens ex profundo cordis clamavit: « Peccavi Domino; » postquam vidit propheta Nathan angelum, qui erat paratus, recessisse, dixit divino Davidi: « Dominus quoque abstulit peccatum tuum; non morieris ³¹, » magnam et ineffabilem benigni Dei bonitatem ei annuntians, et eum consolans.

XVIII. Jam vero cum execrandus Sennacherib rex Assyriorum, plurimas gentes redigisset in servitutem, et multas Judææ in unitas cepisset civitates, venit et circumdedit Jerusalem cum maximis copiis, et statuit Rasphacen sævissimum suum ducem ad piscinam viæ superioris, et clamavit Hebraice ad Ezechiam et Judæos, qui erant in civitate, blasphema verba dicens et satanica: « Hæc autem dicit vobis rex magnus Assyriorum: Quæ est hæc fiducia, qua confiditis, quod dicitis: In Dominum Deum confidimus? Egredimini ad dominum meum potentem regem Sennacherib, et vivetis, et non moriemini: et comedet vir ficum suam, et bibet vitem suam: et accipiam ex vobis in terram meam, et glorificabo valde et magnificabo: et ne audiat Ezechiam, quoniam vos decipit, dicens: Dominus nos liberabit. Num liberantes liberarunt dii gentium unusquisque suam regionem a manu regis Assyriorum? » Hæc cum audiisset Ezechias, induit saccum, et ingressus est in domum suam, et flevit vehementer, dicens: » Domine Deus Israel, qui sedes super cherubim, et in orbem circumdaris et glorificaris non tacite a seraphim, et ab omnibus sanctis angelis. Tu Deus solus in omnibus regnis terræ. Tu fecisti cælum et terram, et omnia quæ sunt in eis. Inclina, Domine, aurem tuam, et audi: aperi, Domine, oculos tuos, et vide, et attende sermones Sennacherib quos emisit, exprobrans Deum viventem, Quoniam in veritate, Domine, desertas reddiderunt gentes reges Assyriorum. Et nunc, Domine Deus noster, serva nos a manu ejus, et cognoscent omnia regna terræ quod tu es Dominus Deus solus. Et egressus est angelus Domini nocte illa, et interfecit ex castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Et cum mane surrexissent, invenerunt corpora mortua. Et dum averteretur et fugeret Dei hostis Assyrius Sennacherib, eum interemerunt duo filii ejus graviter in gladio, « cum permansisset nulla ductus pœnitentia ³². Cujus autem fuit hoc stupendum, præclarumque et admirabile facinus et potentia? nonne omnium regis Domini Sabaoth principis copiarum Michael, qui non visus duxit exercitum, et adversarios temporis momento sine gladio aperte concidit, in auxilium et custodiam suorum, qui spem suam collocarunt in Deum vivum ultionum, et qui solus potest servare? »

XIX. Sed ingrati Judæi, et stulti, et increduli, et ignari, qui plurimorum divinorum beneficiorum fuerunt immemores, post manu angeli hostium il-

lorum infestissimorum factam cladem, et turpem illorum fugam, ne sic quidem potuerunt intelligere et agnoscere, sed dicebant: Manus nostra excelsa fecit hæc omnia prodigia. Propterea tradidit eos Deus omnino in manus Nabuchodonosor regis Chaldæorum, qui etiam diruit omnes muros Jerusalem, et incendit civitatem totam, et domum Domini, et bello capta accepit vasa sacra, et multitudinem divitiarum eorum, et duxit omnia Babylonem. Et fuerunt Judæi servientes in captivitate cum magno metu Chaldæis, colentes omnes eorum simulacra, præter sanctos tres pueros et prophetam Danielem.

XX. Hi enim soli viri pii, etiamsi plane infantes abducti essent in captivitate, Dei timorem semper habentes, non cum sui generis pontificibus, Scribis et Pharisæis eo deducti sunt, ut colerent deos, qui non sunt neque regum illud jussum timuerunt: sed in Deum vivum, qui dat salutem, confidentes, cum ducti essent ad tyrannum, audacter dixerunt: Notum tibi sit, rex, quod deos tuos non colimus, et imaginem auream, quam posuisti, non adoramus. » Tunc Nabuchodonosor rex in ira et furore injecit Ananiam, Azariam et Misael in fornacem ignis ardentem. Dei autem angelus, Michael scilicet, simul cum eis descendit in fornacem; et nec omnino quidem eos tetigit ignis, sed excussit angelus flammam fornacis, et transiit ignis circumcirca, et combussit viros omnes, qui ipsos injecerant, hoc est, ministros regis. Tunc tres tanquam uno ore lætantes, laudabant et benedicebant et solum Deum glorificabant. Rex autem audivit ipsos Deum laudantes in medio fornacis, et cito surgens, dixit magnatibus suis: » Non tres viros vinctos injecimus in medium ignis, et aspectus quarti est similis Filio Dei? Tunc cum rex eos accersisset, egressi sunt illæsi. Cum autem divini pueri egressi essent absque ulla læsione, coram eis adoravit rex, et dixit: « Benedictus Dominus Deus Sidrach, Misach, et Abdenago, qui misit angelum suum, et eripuit pueros suos ex igne fornacis ardentis. Tunc rex constituit eos principes, et maximo eos honore affecit cum propheta Daniele ³³ Pulchre revera divinus cantor David psallit: » Castrametabitur angelus Domini in circuitu timentium eum, et liberabit eos ³⁴. »

XXI. Simile autem rursus miraculum ostendit Deus admirabilem, per gloriosum archangelum suum Michaelem, in famulo quoque suo Daniele, injecto in lacum leonum. Nam postquam regnarunt reges alii a Nabuchodonosor, diligebatur ab omnibus sapientissimus Daniel, ut qui ex Deo somnia conjiceret. Babylonii autem invidia moti, insurrexerunt eo tempore adversus Cyrum, qui tunc apud eos regnabat, sicut prius adversus Darium, et dicunt ei: « Rex, da nobis, ut morte afficiamus Hebræum Danielem: quoniam Bel deum nostrum

³¹ II Reg. xii, 13. ³² IV Reg. xviii, 28-33. ³³ IV Reg. xix, 15-57 ³⁴ IV Reg. xxv, 1 seqq. ³⁵ Dan. iii, 1 seqq. ³⁶ Psal. xxxiii, 8.

contrivit, et venerandum draconem interfecit, et sacerdotes et incantatores nostros occidit. Sin minus, te interimemus et domum tuam, ut judaizantem. » Cum vere vidisset rex: quod eum valde urgerent, coactus, tradidit eis Danielelem. Illi autem injecerunt eum in lacum leonum et fuit illic sex dies. Erant autem in lacu septem leones. Oclussit vero archangelus Michael ora leonum, et non molestia affecerunt Danielelem, neque attigerunt omnino corpus ejus. Cum vero venisset rex septimo die, ut lugeret Danielelem in lacu, invenit salva quæ fixerat signacula, et lacu aperto, videt Danielelem stantem rectum, et manus habentem extensas, et Deum laudantem, et dicentem: « Benedictus es, Deus, qui misisti angelum tuum, et obstruxit ora leonum, et mihi non nocuerunt. » Tunc rex cito cum gaudio Deum glorificans, sustulit Danielelem e lacu illæsum et adoravit eum; viros autem, qui Danielelem accusaverant, injecit in lacum leonum ³⁷. Non prius autem fuerunt in solo lacus, quam eos invadentes leones devoraverunt, et omnia ossa eorum, tanquam in pulverem comminuerunt. Hic ergo vir desideriorum Daniel, sanctissimum archangeli nomen nobis ostendit, quod vocaretur Michael, id est, *dux Dei exercitus*, ut qui hoc mysterium acceperit ab alio angelo.

XXII. Porro vero Habacuc quoque propheta erat in Judæa. Ipse autem coxerat pulmentum et panes intinxerat ad nutrimentum, et ibat ut id ferret suis messoribus. Angelus Domini apprehendit verticem Habacuc, et impetu sui spiritus eum portavit a Judæa Babylonem cum lentis alimento; et intulit ipsum archangelus in lacum leonum, non solutis illic signaculis. Comeditque Daniel servus Domini, et lætatus est. Et rursus idem angelus Michael restituit confestim Habacuc in locum suum, nihil ei impedimenti afferens, quo minus eadem hora veniret et eodem cibo messores suos copiose aleret ³⁸. Papæ, quanta est divini archangeli pernicitas.

XXIII. Validissimo quoque suo impetu, divino nutu, similiter rursus alias assumpsit divinum quoque prophetam Ezechielem, ut dicit ipse Ezechiel in sua prophetia: « Et aspexi, et ecce similitudo, viri a lumbis suis, et inferius ignis: et a lumbis ejus et superius tanquam visio electri. Et accepit me a vertice in spiritu suo in medio cæli et terræ, et deduxit me Jerusalem ³⁹. »

XXIV. Quid etiam apostolum quoque Philippum similiter rapuit angelus Domini mei, et transtulit in Azotum, et non vidit amplius ipsum eunuchus reginæ Æthiopum, postquam ab eo accepit baptismum salutarem ⁴⁰.

XXV. Mentem autem impellit, et mihi animum excitat eximia gratia et virtus divini ordinum ductoris supernarum potestatum, et ducit ad narrantum unum solum ejus miraculum. Vincitur

enim et caligat omnis vis dicendi, intuens ad altitudinem et multitudinem et excellentiam infinitorum et variorum et omnis generis ejus miraculorum, et recusat omnino de iis scribere. Deficiet enim plane tempus nos ut divinus ait Apostolus, narrantes. Est enim pelagus metiri facilius, et stellas numerare, quam maxima, quæ a maximo incorporeo quotidie in nos fiunt, miracula. Ex magnis ergo et insignibus ejus miraculis, audebo pauca quædam vobis narrare admirabilia opera.

XXVI. Tempore Michaelis imperatoris et Theodoræ ejus matris, erat vir quidam, nomine Marcianus, qui a teneris unguiculis fuerat cerifer venerandi hujus templi. In ipso enim divino et venerando et pulcherrimo templo archangelico, omnes qui mari agitantur omne genus morborum, et accedunt in fide, et ex intemerata illa ejus imagine bibunt unguentum emanans, statim assequuntur, quæ speratur, curationem. In hoc ergo divino et religioso templo assidue perseverabat prædictus Marcianus archangeli ceifer, usque ad senectulem cum magno amore et fide neque unquam omnino opus habuerat medico, sed simul atque aliquando incidisset in illum morbum, protinus procidebat in dicto templo ductoris ordinum Michaelis brevique sanus redibat in domum suam propter totam suam in eum affectionem,

XXVII. Cum eum ergo aliquando gravis morbus et plane desperatus invasisset, jacuit in inferiori parte templi archangeli aliquot dies cum stabili et firma in eum fiducia. Cum plurimi autem amici et medici ad eum congregarentur, et dicerent alii alia, quæ ad ejus pertinebant curationem, ipso vero ne eos quidem omnino de hic audire sustinente, ausus est unus ex medicis facere ea, quæ dicuntur fomenta, et jussit iis qui ipsi ministrabant, ut ei mederentur ante matutinum, vellet an non. Cum autem fomenta composuisset medicus, domum re, dicit. Illa autem nocte Marcianus cum a se veluti discessisset et esset in exstasi, quomodo et vir hic pius narravit, et subjectum argumentum ostendit veritatem, omnes templi portas vidit repente apertas, et lavacrum, quod exstabat, virum terribilem cum impetu e cælo equitem descendisse. Cum is autem ex equo descendisset in purpureo, quod illic erat, marmore, ingressus est in templum, a plurimis stipatus, tanquam præpositi veste indutus, et impletum est universum templum odore ineffabili. Paulo post vero cum accessisset ad lectum Marciani, finxit se ea attrahere, quæ erant in scamno, et rapere quæ in eo erant posita ad alimentum et usum; et cum invenisset in catino posita, quæ dicta sunt, fomenta, ea accepta tulit ad Marcianum, rogans quid hæc sibi vellent, et quisnam esset, qui ea temere fecisset in domo sua. Cum is autem respondisset cum tremore, dicit ille terribilis et gloriosus duobus suis satellitibus: Tollite ea, et eun-

³⁷ Dan. xiv, 1-42. ³⁸ Ibid. 33-38. ³⁹ Ezech. viii, 2. ⁴⁰ Act. viii, 26-39.

tes, quamprimum perforate caput ejus, qui me contempsit, et ipsa in id injicite. Cumque intinxisset summum digiti sui in candela, quæ impen-
debat ejus admirabilium rerum effectrici imagini, signavit caput Marciani sancto oleo in figuram crucis, et ex ecclesia egressus, equo rursus conscenso, sublatus est ad cælum, statimque clausæ sunt omnes portæ ecclesiæ, ita ut, quomodo, videri non potuerit. Marcianus autem magno timore affectus, et animo anxius usque ad matutinum, propter terribilem visionem, accersit presbyterum ecclesiæ, et narravit ei omnia. Tunc presbyter cum quæsisset, quæ a medico parata fuerant, fomenta, nec invenisset, Marciani quoque caput animadvertisset, et vidisset sanctam crucem in eo per sanctum oleum expressam, obstupefactus abiit quamprimum ad medicum, ut ei narraret omnia, et consuleret, ut ipse quoque peteret veniam ab ordinum ductore Michaelē de iis, quæ ipse admiserat.

XXVIII. Cum autem venisset presbyter in domum medici, invenit illic multitudinem innumerabilem et luctum qui non poterat comprimi, cognatorum et amicorum ejus sociorum : qui omnes defebant repentinum, et non prius animadversum, lethalem ejus morbum, ipsum autem jacentem in medio omnium, totamque ejus faciem ustulatam, clamantemque graviter, et magna voce ejulantem : Miseremini mei, qui Deum timetis. Scindite, Christiani, caput meum, non fero enim dolores. Postquam vero audivit a presbytero verba terribilia, quæ audiverat a pio Marciano, tunc intellexit medicus esse plagam dignam sua audacia, et statim acerbe exclamavit: Ego sum causa gravis hujus meæ mortis: sed me tollite et abducite, et jacite in sanctam ædem ejus, et si quid jubet ejus misericordia, faciet in me indignum suum servum. Portantes autem eum, tulerunt una cum lecto. Marcianus autem cum sensisset tumultum assedit: et cum causam rescivisset, seipsum consideravit, et inventus est omnino sanus. Tunc cito descendens de lecto suo, Deum glorificavit, suumque defensorem et dominum et magnum medicum et militiæ principem Michaelē: cursimque egressus, processit obviam, et sustulit medicum e lecto, et portavit eum suis manibus simul cum presbytero, et posuit eum ante sanctam aram, miserabiliter deflentem et confitentem, ut ei esset propitius sanctus princeps militiæ. Marcianus autem cum per se manare fecisset unguentum e sacra illa imagine, unxit caput patientis medici statimque fugatum est. Tunc illud tormentum, et ardentem faciei pustulæ sunt extinctæ, et factus est sanus omnino sicut prius, glorificans Deum et sanctissimum ejus militiæ principem Michaelē. Mansit vero de cætero medicus ille perseverans et munifice offerens in eodem glorioso templo archangelico, toto tempore vitæ suæ Dominum laudibus extollens, et eum qui

fuit velox ad ferendum auxilium et eum defendendum, militiæ principem Michaelē.

XXIX. Atque nonnulli quidem dicunt esse novem eorum ordines, convenienter parabolæ Servatoris, quæ dicit : » Si mulier aliqua habens decem drachmas, unam ex eis perdiderit, non accensa lucerna eam quærit, et quando eam invenerit, convocat amicas, dicens : Gratulamini mihi, quoniam inveni drachmam quam perdideram ⁴¹. » Sunt autem novem ordines incorporatorum, nempe Angeli, Archangeli, Principatus, Potestates, Virtutes, Dominationes, Throni, Cherubim, Seraphim : et decimus ordo est hominum. Nonnulli vero dicunt nonaginta novem esse eorum partes : centesimam autem esse hominum, convenienter parabolæ centum ovium, de quibus dicit Christus : « Si fuerint alicui homini centum oves, et aberraverit una ex ipsis, non relictis nonaginta novem in montes profectus, quærit eam quæ errat? et si contigerit eam invenire, de ea magis lætatur, quam de nonaginta novem, quæ non aberraverunt ⁴². » Revera enim nos sumus, fratres, qui male aufugimus, et aberramus super montes et colles nefariæ actionis et incredulitatis : quos non despexit pastor bonus et benignus, sed quæsit, et supra suum humerum portavit, et retulit in numerum gregis boni et non errantis.

De S. archangelo Gabriele.

XXX. Laudemus ergo omnes Dominum, fratres, et nomen ejus simul extollamus, qui facit magna et quæ investigari nequeunt, gloriosaque et admirabilia quorum non est numerus, per sanctissimum Michaelē quotidie, et olim et nunc, et hic et alibi, et multis et singulis. Nam etsi per alios sanctos angelos innumerabiles, fecit Deus admirabilium innumerabilia miracula per universum orbem terræ, trium tamen solum ostendit divina Scriptura pretiosa et veneranda nomina, Michaelis et Gabrielis, et aperte colendi Raphaelis. Et quod sanctissimus quidem Michael fecerit hæc omnia, quæ sunt simul posita terribilia miracula, hinc patet ex divinis Scripturis. Divinissimus autem Gabriel missus fuit ab omnipotente Deo et Patre, tempore divini et benigni in terram descensus, veluti quidam pronubus Dei Verbi, ad sanctam Virginem, et Dixit : « Ave gratia plena, Dominus tecum, » et hac voce depulit antiquissimam et diuturnissimam molestiam primæ parentis Evæ, et implevit lætitia universum orbem terræ ⁴³. Prius vero sterili quoque clarissimæ Annæ, quæ in horto suo obsecrabat Dominum, prædixit fore, ut ex ea nasceretur Dei parens. Quin etiam prophetæ Zachariæ in templo sufficienti ipse dixit fore, ut in senectute gigneret Præcursorem : quo tempore eum etiam fecit obmutescere in pœnam incredulitatis ⁴⁴. Eundem ergo divinissimum Gabrielem vidit rursus idem Zacharias in sanctis sanctorum, cibum e

⁴¹ Luc. xv, 8, 9. ⁴² Ibid. 4-6. ⁴³ Luc. 1, 26-38.

⁴⁴ Ibid. 5-20.

caelis afferentem ad Dei matrem. Eundem autem A Gabrielem viderunt etiam pastores in ortu Christi, annuntiantem eis magnum gaudium et universo mundo ⁴⁵. Alii quoque similiter plurimi boni, insignes et divini fratres, sunt ab eo in divinis initiati mysteriis. Nam per hos duos, Michaellem, inquam, et Gabrielem, descendit omnis datio bona et omne bonum perfectum, quod desuper mittitur in terram a Deo omnipotente. Hæ enim sunt duæ maximæ et paris momenti lucernæ Divinitatis, quæ est principium luminis, et est unica et trina: et quæ non occidunt luminaria totius orbis terræ, qui est sub cælo, mystæque arcanorum, et ad futurorum introducentes mysteria.

De archangelo Raphael.

XXXI. Inducitur autem præclarus Raphael, quando Tobie excæcatus oculos artificiose illuminavit ⁴⁶. Hic enim Tobias fuerat abductus captivus in prima Hebræorum captivitate Ninive. Cum autem esset pius justus, convenienter legi, eorum qui erant sui generis, morientium in captivitate corpora clam sepeliebat, qui contemptui habebantur, et non sepeliebantur. Quodam autem die cum reversus esset ex hoc pio opere, deposuissetque ligonem et bipalium, dormiit extra domum suam, propterea quod ipse esset pollutus, convenienter legi, quæ dixit: « Quicumque tetigerit mortuum, immundum erit usque ad matutinum ⁴⁷. » Illa autem nocte calidum excrementum in ejus oculos demisit passer, et statim fuit excæcatus. Nequaquam vero blasphemiis incessens, perpetuo agebat gratias Deo, qui id permiserat. Post hæc autem cum accersivisset Tobias filium suum, dixit ei: « Ecce ergo, ut vides, fili et cæcus et senex factus sum propter multitudinem meorum peccatorum. Age ergo, mittam te ad Gabelum cognatum meum. Deposui enim apud eum ante captivitatem aliquot auri talenta: et affer ea ad sustentandas meas calamitates. Sed viam, o fili, nescis, quoniam est magna. Inveniamus autem hominem, qui sciat viam, timentem Deum, et cum eo conveniamus de justa mercede. Qui tibi sit comes post Deum et te rursus reducat ad meos obscuratos oculos illæsum et lætum. Cum autem talis homo ab eis quærerentur, accessit ab eos divinus archangelus Raphael humana specie, præ se ferens se velle conduci mercedula, et dicit eis: « Paciscimini mecum, ut par est, et ergo ipsum concervabo post Deum. Recte enim scio et locum, et cognatum tuum Gabelum, et ejus uxorem, et filiam ejus. »

XXXII. Cum ii ergo sic convenissent, et accepisset puerum angelus, qui videbatur mercede conductus, cum plurimis votis ex senis manibus, ambulaverunt sine labore multos dies. Eos vero consecutus est canis quoque e domo. Cum ipsi

autem venissent ad Tigrim fluvium, sedit puer Tobias ad lavandos pedes, et aspexit piscem exsiliantem, ut eum devoraret; et exclamavit puer. Dicit ergo ei viæ comes angelus: Ne timeas, sed cum teneas audacter. Id autem cum factum esset, rursus dixit ei: Disseca eum, et cor quidem et jecur diligenter serva in vase, fel vero in altero vase. Habet enim senex quidam, ad quem proficiscimur, formosam filiam habentem spiritum immundum, qui vocatur Asmodæus. Qui propter ejus amorem suffocavit septem viros, qui eam desponderant. Loquar autem ego cum sene de contractu, et persuadebo ei, ut accipias filiam ejus in uxorum. Suffumiga autem eam ex jecore et corde, et fugiet ab ea Asmodæus, homines occidens dæmonium, in supremas partes Ægypti per me ligatum vinculis insolubilibus, et non repente morieris. Et revertetur ipsa quoque nobiscum cum multis facultatibus in domum tuam. Quod etiam factum est, ut summam dicam. Tunc puer servavit cor et jecur et fel, piscem autem comederunt.

XXXIII. Cum autem venissent, et alacriter accepti essent a sene Raguele, et verba movissent de contractu, nolebat senex, timens maxime propterea quod esset ei propinquus genere, et ostendebat eis sepulcra septem virorum. Tandem autem persuasus cum celebrasset nuptias, et eum aspexisset virum, quomodo ei suggesserat ejus viæ comes, Deo magnas egit gratias, et eam dedit senex uxorem Tobie, et dimidium suorum bonorum, et misit eos cum magno gaudio. Ipsi vero reversis, et simul cum ea ancillis et famulis et infinita pecunia accepto etiam a Gabelo deposito, cum venissent prope domum Tobie, canis loco agnito procurrens, ingressus est domum, et complexus pedes Tobie, ei blandiebatur. Ille autem cum ex eo cognovisset adventum filii, surrexit propterea, et ivit ei obviam, et hic et illic offendebatur ad parietem non videns. Viæ vero comes dicit Tobie « Accipe fel piscis, et cum in foribus occurreris patri tuo, priusquam ipse te amplectatur, unge oculos ejus, et statim ascipiet. » Quod cum factum esset et protinus visum recepisset, steterunt obtupecti, Deum laudantes propter omnia bona, quæ eis fecerat. Volentibus autem ipsis magnas referre gratias viæ comiti, qui existimabatur mercenarius, et prompto et alacri animo ei dare dimidium pecuniæ quam attulerant, se eis aperuit archangelus Domini, et dixit: « Ego sum Raphael, unus ex septem archangelis, qui Deo offerunt preces justorum: et neque comedi, neque bibi etiamsi vos putaretis. Domino vero perpetuo agite gratias, et semper ei confitemini, quod magnificavit misericordiam suam super vos. Quæ cum dixisset, statim fuit sublatus ab eorum oculis. » Hoc ergo solum dixit Scriptura fecisse Raphaellem,

⁴⁵ Luc. II, 9-12. ⁴⁶ Tob. XI, 14, 15. ⁴⁷ Levit. XI, 39.

quod fuit optimum et maximum miraculum. Dicit autem se unum ex septem archangelis, quoniam omnium ordinum supercelestium, et quæ intelligentia apprehenduntur, classium et cœtum duces sunt et principes ⁴⁸, sicut dictum est superius.

XXXIV. Celebremus autem nos hic quoque sincère, ut debemus, o sacrosancte et a Deo collecte cœtus, lætum et illustrem et admirabilem diem festum ordinum ductoris Michaelis, qui animas et corpora beneficio afficit: et ei offeramus dona accepta et digna, et pios ei hymnos perpetuo non cœsemus psallere, ut ipse quoque moveat vehementiores intercessionem ad communem Dominum et Creatorem, ut nobis det veniam, qui multiplicium peccatorum humana imbecillitate circumdati sumus et miseria. Ad eum ergo clamemus et dicamus: **B**enigne minister benigni Domini, qui in mysteriis initias, Michael princeps militiæ, assiduus tuis apud Regem gloriæ intercessionibus, omnes tuos laudatores et fideles tuos famulos, cum per pœnitentiam, ut meliores evadant, deduxeris, et ut sanctos decet vivant, erudieris, illic colloca in statione justorum. Te enim omnis cœtus Christianorum, post Deum et intemeratam ejus Matrem, patronum habemus maximum et salutis defensorum. Te nostri auxilii arma validissima et mœnia adversus omnes hostes, tam qui in intelligentiam cadunt, quam qui sub sensum, opponimus. Te nostræ defensionis divinam et evidentissimam circumferimus gloriationem. Per te fideles reges

A assequentur trophæa victoriæ. Per te duces exercitus Christiani populi, vincunt et deducunt afficiunt phalanges gentium infidelium. Per te omnis gratia illuminans, et prædictio, et sapientia, et virtus ut est fidelibus hominibus. De cœtero ut qui habeas etiam quod potes, da etiam vicissim eventum petitionum. Protege semper et conserva vitam nostram pennis tuis archangelicis, et nos libera ab omni nocumento. Cura affectiones eorum qui ægrotant. Fac ut in auram evanescant, et dissolvantur spiritus eorum qui probris insultant et injuriis. Adhuc magis deprime et dejice elatum et gloriosum supercilium et magniloquentiam perversi et Dei hostis, et hominibus infesti Satanæ, et fac ut cessent et otiose reddantur improbæ ejus machinationes. Depelle dæmonum insidias, quæ adversus nos structæ sunt. Evelle, quæ ab inimico sata sunt zizania in agro Ecclesiæ. Purga veri Patris familias et Domini sementem. Oppugna, et ignominia affice, et dissolve cœtus eorum qui male sentiunt, et sunt impii. Nos perpetuo confirma et corrobora intercessionum tuarum defensionibus ad hoc, ut citra impedimentum faciamus Dominicam et divinam voluntatem: ut per tuam providentiam et defensionem digni habiti, qui vitam agamus in veritate et justitia, assequamur æterna Christi bona in regno colorum, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et potentia in sæcula sæculorum. Amen.

⁴⁸ Tob. 1-xiv.

ANNO DOMINI MCCXL

MANUELIS CHARITOPULI

CP. PATRIARCHÆ

SOLUTIONES QUARUMDAM QUÆSTIONUM,

DE JURE PATRONATUS

DE TRANSLATIONE EPISCOPORUM.

Vide tom. CXIX, col. 807-815.

ANNO DOMINI MCCXL

GERMANUS II

PATRIARCHA CONSTANTINOPOLITANUS

NOTITIA

(Loquien *Oriens Christianus*, tom. I.)

Manueli successit Germanus II, sapientissimus sanctissimusque vir, Callisto, imo et Acropolitæ cap. 42 aliisque Græcis, ex Anaplo Proponditis oriundus, piscatoris, ut ferebatur, filius; qui, cum Magnæ Ecclesiæ diaconus esset, Constantinopoli expugnata, in Achyrenæ monasterium S. Georgii Paneumorphi secesserat. Anno 1232, mensis Augusti die sexta, indictione v, acceptis litteris Manuelis Ducæ, Fpiri et Thessaliæ principis, synodum habuit aliquot metropolitaram, Christophori scilicet Ancyre Galatiæ, Joannis Nicomediæ, Nicolai Amastridis, Basilii Serrarum, Agapeti Lupadii et Melitopolis, Leonis Prusæ, Nicephori Pontoheracleæ, Leonis Pompeiopolis, Basilii Præconnesi, Georgii Didymothici; cujus synodi gesta indicantur a Lambecio ex cod. Cæsareo Græco 241, atque ad Manuelem Ducam ab ea delegatus dicitur Christophorus Ancyranus. Germano patriarchatum gerente, Joanne Batatzi imp., anno 1231, die 26 Aprilis concilium Nymphæsi in Bithynia habitum est, propter nuntios quatuor Romani papæ Gregorii IX, qui Ecclesiæ unionis restituendæ gratia advenerant; quorum duo ex ordine Prædicatorum, duo alii ex Minorum erant: cujus synodi acta Græca Latinaque exstant. Concilii nullus qui sperabatur exitus fuit: Gregorio tamen papæ Germanus patriarcha epistolam dedit. Nicephorus Callistus addit, Germanum contra Latinos scripsisse; ejusque profecto opuscula aliquot exstant, jejuna prorsus et inficeta, ut fere nullum aliud Græcorum deterius prodierit. Morti proximus monasticum institutum resumpsit, accito sibi *Georgii monachi* nomine; cumque Ecclesiæ suæ annos decem et octo præfuisset, vitam morte commutavit. Onuphrius in Chronico sex menses addit, eumque obiisse censet anno 1240. Ephræmius, quem Leo Allatius laudat lib. II *De consens.* cap. 14, in sua patriarcharum CP. Chronologia, quam versibus politicis composuit, hunc inter sanctos pontifices ascriptum tradit, quem proinde in tribus catalogis abesse per mirum est.

GERMANI II SCRIPTA.

(Ex Fabricii Bibliotheca Græca ed. Harles tom. XI.)

Scripta inedita.

- I. *De processione Spiritus sancti adversus Latinos.* Incipit: 'Εάν ὑμεῖς μένητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς καθαρὰ μοῦ ἴσση. Collegit auctoritates Patrum etiam Latinorum, Græcis tamen verbis expressas, teste eodem Allatio II, 14 pag. 712. Libro I contra Latinos, responsione 10 (a), citatur a Nic. Commeno p. 356 *Prænot. mystagog.* (b) Ex epistola ad patriarcham Cpol. Latinum (Nicolaum) Allatius p 300, 568, II. *De azymis* ad Theodorum Studitam juniorem, scriptum inficetum prorsus et inscitie plenum,

(a) S. *De Ecclesiæ Orientalis et Occidentalis consensione*, cujus locum repetiit Lambec. III, p. 312 sq. HARL.

(b) Vindobon. in cod. Cæsar. LXIV, n. 27, est synopsis testimoniorum S. Scripturæ et SS. Patrum contra Latinorum hæreses et errores *de processione*

Spiritus sancti, azymis et baptisate ex Germani patriarchæ CPolitani, Niceæ residentis responsione ad epistolam papæ Gregorii IX. V. Lambec. III, pag. 318 sqq. ed. Kollar. Paris. in bibl. publ. cod. MCCCLXVII, ff. 2. Conf. Oudin *De script. eccles.*, III, p. 56. sqq. HARL.

judice Stephano de Altimura Ponticensi in Panoplia contra schisma Græcorum p. 358. FABR. Exstat in cod. Vindob. Cæs. modo laudato, et Paris, in bibl. publ. cod. MCCXV, n. 3, HARL.

III. *De purgatorio*, et IV. *De tribus modis administrandi baptismum*. Allatius I. c. pag. 712.

V. *Homiliæ plures et Catecheses*, cum *epistola ad Nicolaum grammaticum*, servatæ in codice Coisliliano, cujus notitiam ex eruditiss. Montfauconicatalogo pag. 391 hic apponere non gravabor. « Codex CCLXXVIII, olim CCCLXIII, bombycinus, xiv circiter sæculi, foliorum 236. Sancti Germani patriarchæ CP. Sermones et homiliæ.

« Fol. 4. S. Germani archiep. CP. Sermones. Primus in ordinatione ejus in patriarcham CP. init. : Πάλιν ἐπ' ἐκείναις χρίσμα καὶ πνεῦμα. FABR. Hic et sequens alique sermones quatuor, nec non epist. ad populum Cpol. postquam episcopus factus esset, et epistola ad *Nicolaum grammaticum*, qui ad partes Musulmanorum transierat, et scripta ignominiosa contra orthodoxam fidem vulgaverat, postea vero ad sanam mentem redierat, Oxon. in cod. Barocc. CXXXI. — Germani sermo, quando archiepiscopus ipse consecratus esset; ejusdem sermo indictionis initio; ejusdem homilia contra clericos avaros et parænesis ad parentes de liberis; homilia de sacra synaxi, et quod adhuc durant miracula, denique sermo in Annuntiationem B. Virginis, in Thomæ Gale cod. XLVI, f. 5880 cat. mss. Angl. vol II. HARL. — 2) Εἰς ἀρχὴν ἡμετέρας. Init. Χαίρειτε ἐν Κυρίῳ πάντοτε, πάλιν ἔρω. — 3) In Exaltationem S. Crucis. Init. Πάλιν εὐρητῆς μυστήριον, καὶ πάλιν. — 4) Epist. post ordinationem ejus. Init. Ἀδελφοὺμ πάλαι ἐκείνον τὸν ἐν προφήταις θάνατον. — 5) Ad Constantinopolitanos, contra Bogomilos. Init. Ἀνάγκη ἰλθεῖν τὰ σκάνδαλα. [Conf. Schroeckh. libr. cit. tom. XX, p. 475. HARL.] — 6.) Contra eos, qui conveniunt in ecclesiam. Init. Ἦδη μὲν ὁ τῆς ἡμέρας ὀφθαλμὸς ἤλιος. — 7) Cratiarum actio pro concursu populi, et contra vanitatem vitæ. Init. Εὐλογητὸς Κύριος ὁ ποιῶν θαυμάσια. — 8) Gratiarum actio de Sampson, de Davide, et contra mæchos. Init. Ἡ ἴσπερ τὰ ἐν ἀύχμηρῶν φυτὰ, ὅταν μὲν ἀρδ. — 9) Πρὸς τοὺς ἰερωμένους, etc. Init. Τὸ τοῦ προσώπου ἐρύθημα. — 10) De misericordia et futuro judicio. Init. Ἐβουλόμην καὶ τὸ σήμερον καιρῶτερη. — 11) Quo scopo homo compositus factus sit, etc. Init. Ἀσπάζομαι σε, πρωτόιστων. — 12) De bono in Ecclesia ordine, etc. Init. Αἱ μητέρες ὅταν ἀπογαλακτίζουσιν. — 13) De eodem argumento. Init. Ἀδολεσχῆσω καὶ πάλιν, ἐν' ὑμῖν ἀσχολή. — 14) De præparatione ad mysteria accipienda. Init. Ἄλλ' οὐδὲ ὁ παλαιὸς ἐκείνος, καὶ τῆ σκιᾶ. — 15) De superhumerali summi pontificis, etc. Init. Ὁ μὲν νομικὸς ἐκείνος ἱεράρχης, καὶ τυπικὸς. — 16) Contra clericos inordinatos, etc. Init. Οὐκ ἀφύης ἐγὼ τὴν ποιμαίνω. — 17) De amore Dei erga homines, etc. Init. Τίς ἡ τυραννίς ἦν ἐκ τῆς πρὸς ὑμᾶς. — 18) Post reditum ex Lydia, et de condemnatione hæretici Leontii. Init. Λύει μου τὴν γλώσσαν ἢ παροῦσα πανήγυρις. — 19) Homilia κατασκευαστικῆ. Init. Ἡ μὲν ἀπολογία τῆς ἐμῆς ἐμῆς σιωπῆς. — 20) De conventu in Ecclesia, etc. Init. Τί ἂν ἀνθρώπος πάθοι ἐπιστάσιαν. — 21) Quod Deus multum curet de hominibus, etc. Init. Φέρε δὲ καὶ πάλιν ἐπὶ τὸν τεχνίτην. — 22) Cum Canicleus (a) diaconum percussit. Init. Ὡ γλυκεῖα ὄψις, ὦ γάνος ψυχῆς. — 23) De eodem Canicleo. Init. Οἶμοι ἐγὼ, μητὲρ, ὡς τὴν με ἔταξες. — 24) Ad populum, quod non semel per hebdomadem ad vigilias in ecclesiam concurrant. Init. Τί ποτε, ὦ ταρόντες, οἴσθε. — 25) Quod oporteat os psalmodiis sanctificare. Init. Κύριε, ἡγάπησα εὐπρέπεια οἴκου σου, κία. — 26) In parabolam cœnæ apud Lucam. Init. Ἐχει μὲν τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς τῆς σήμερον. — 27) Gratiarum actio, quod incidit in morbum in adornanda hac homilia, et de mysteriis sacris. Init. Ὑπολαμβάνει μοι ἔπεισα, ὦ φιλοχρ. — 28) Homilia μεθεόρτιος Christi nativitat. Init. Τῆς περι λόγους μεγίστης πτωχείας μου. — 29) Hom. post festum Luminum. Init. Ὅν τρόπον ἐπιποθεῖ. — 30) Εἰς τὰ ἀπό κροσφαγίας. Init. οἶδα, ὡς ἐν θαύματι κίσειται τοῖς πολλοῖς. — 31) Homilia apologetica de diuturniore silentio. Ἀγαθὸν μοι, ὅτι ἐταπεινώσας με, ὅπως. — 32) Post nativitatem Christi et ante Lumina. Init. Χθες τοῖς λαμπροῖς γενεθλίοις τοῦ. — 33) In primam Dominicam Jejuniorum. Init. Ὡς ἐμεγάλυνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε. — 34) In infanticidium. Init. Τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὁ Θεός. — 35) De eodem festo. Init. Οἱ μικρολόγοι τῶν ἐστιατόρων. — 36) Alia sine titulo. Init. Ὁράτε, μὴ καταφρονήσητε ἐνός. — 37) Alia sine titulo. Init. Τῷ καιρῷ εἰσῆρχετο. — 38) In primam Dominicam Jejuniorum. Init. Ὡς ἀγαπητὰ τὰ ἀκηνόματα σά. — 39) In secundam Dominicam Jejuniorum. Init. Ἦνυσται μὲν ἰδοὺ πῶν Θεῷ καὶ ἡ. — 40) In tertiam Dominicam Jejuniorum. Init. Ἡ μὲν τῶν εὐαγγελίων πανίερος βίβλος. — 41) In quartam Dominicam Quadragesimæ. Init. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀνθρώπος τις. — 42) In quintam Dominicam Jejuniorum. Init. Τὸν μὲν δὴ τῆς τεσσαρακοθημερον. — 43) In Dominicam ante nativitatem, et in tres pueros. Ἐπειδὴ πολυανθρωπότερον σήμερον τὸ ἀθροισμα. — 44) Quod non sit accedendum ad divinos et præstigiatores. Init. Χριστὲ ἀναξ ἀύτοσυμπαθὲς, αὐτόνουκτε. — 45) In tertia Dominica Jejuniorum et in sanctam Crucem. Init. Ἰδοὺ ἡ κλίνα Σαλομών ἐξήκοντα δυνατοί. — 46) Homilia sine titulo. Init. Ὁ-αν στραποπεδευόμενον ἐναυθα κατῖδω. »

(a) Ὁ Κανίκληος, vel ὁ Κανίκλης, vel ὁ Κανικλῆιον a Byzantinis scriptoribus is appellatur qui *caniculo*, sive atramento imperatoris præerat. Vas

enim illud, *caniculum*, a caniculis fictitibus sustentabatur. Vide Villosion in *Anecdosis Gr.* tom. II. p. 72. HARL.

« Deinde sequuntur catecheses ejusdem : Primæ catechesis initium : Οἵδεσθε, ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας. — Secundæ init. Ἐπὶ τῆς φυλακῆς μου. — Tertiæ catechesis init. Ἐρε τρεῖς ἡμέραι καὶ Νινυοί. — Quartæ catechesis init. Τὴν ἀλλοίωσιν ἐλαίῳ. — Quintæ init. Ὅσοι τὸ πῶμα, ἔχει συν. Sine titulo, init. Ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης ἐκείνος. — « Fol. 193. Epistola ad Nicolaum grammaticum, qui in Musulmanorum religionem se contulerat, etc. Hæc epistola est inter primam et secundam catechesim. Init. Εἶπα, ἐξαγαγέσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου. [« Vide paulo ante de cod. Coisl. ad n. 1. HARL.] ».

Hactenus codex Coisl. Ex his solæ editæ homiliæ quatuor, quibus asteriscum præfixi, 3, 34, 38 et 45.

VI. *Epistola ad Manuelem Ducam*, despotam Epiri et Thessaliæ, ms. in bibl. Cæs. [Vindob.] Inc. Ἡ τήματα νῆ τὰς σὰς ἀριστείας, ἡττήματα, πανευτυχίστατε Δέσποτα. Vite Lambecium V, p. 107 (a). Ubi etiam memorat Manuelis Ducæ epistolam ad Germanum, ad quam hic respondet, et in qua Germanum (b) ille vocat παναγιώτατον δεσπότην καὶ τῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ Χριστιανῶν ἀπλανέστατον ὁδηγόν.

Mandatum seu Commonitorium synodale, traditum Christophoro, metropolitæ Ancyrano, cum is ex synodo Nicæna A. C. 1232 celebrata tanquam legatus patriarchalis ad Manuelem Ducam esset profecturus. Ms. in eodem Codice Cæsareo, [n. 4, pag. 227 sqq., ubi conf. not. Kollarii, A.] sed posteriore parte mutilum. Incipit : Καὶρὸς τοῦ βαλεῖν λίθους καὶ καιρὸς τοῦ συναγαγεῖν λίθους. [conf. Oudin. l. c. III. p. 59 sqq. HARL.

VII. *Oneirocriticon*. Lambec. V, p. 237., seq. sive p. 478 ed. Kollar. — Oudin. l. c. tom. III, pag. 61 et pag. 236, illam somniorum interpretationem in cod. Vindobon. pertinere arbitratur ad Nicephorum II patriarcham Cpol. a. 1250. Sed forsitan Lambec. tutius judicat, Nicephori oneirocriticon esse brevius, quam Germani, et ab hoc illum sua videri per compendium accepisse. — In Montfauc. Bibl. bibliothecar. mss. I, pag. 708. D, inter codd. bibl. Sfortianæ cod. sic citatur : « Germanum Cpol. scripsisse adversus eos qui dicunt, dæmones convertendos, meminit Photius. » HARL.

Scripta edita.

I. *Epistola ad Gregorium IX* papam Rom. de unione, quæ Latine sæpius prodiit inter Gregorii IX epistolas et apud Matthæum Paris, ad. a. 1237, cum alia Germani *id cardinales* epistola ; et apud Odo-ricum Raynaldum ad a. 1232, n. 46, et in conciliorum tomis, cum Gregorii IX responsione duplici, ut tom. IX Labbei, pag. 318, et tom. VII Harduin., pag. 149. Sed Harduinus primus etiam Græce dedit p. 1961 acceptam a Michaele Le Quien, qui ex codice regio MMDIII descriperat. Incipit : Ὁ Κύριε, σώσον δὴ ὁ Κύριε, εὐδωσον δὴ. Apud eundem Harduinum pag. 157-162. Græce et Latine exstat definitio apocrisiariorum Gregorii IX ad Germanum missa, quod Spiritus sanctus a Patre Filioque procedat æqualiter hæc in codice Cæsareo apud Lambecium III, p. 118 (c) inscribitur : Ἐκθεσις τῆς ὁμολογίας τῆς πίσ-τεως τῶν Λατίνων συγγραφείσα καὶ ἀποσταλείσα παρὰ Γρηγορίου πάππα Ῥώμης πρὸς Γερμανὸν τὸν ἀγιώτατον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. In eodem codice Cæsareo subjuncta Germani responsio Græce adhuc inedita : Τοῦ ἀγιωτάτου Γερμανοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῆς σὺν αὐτῷ ἱεράς συνόδου ἀπάν-

(a) S. p. 225 sq. ed. Kollar. in. cod. CCLI, n. 2 et 3, et Oudin. l. cit. III, p. 58 sq. HARL.

(b) Nicephoro Gregoræ, Ἄνηρ συνετός, καὶ ἀρετῆ καὶ λόγῳ βίον κοσμήσας.

(c) Sive p. 305 sq. n. 24 et 25, in cod. LXIV ed. Kollar. Add. ibid. p. 311, n. 27. Synopsis argumentorum etc. supra de ineditis Germani II scriptis ad n. II citata : — Infra, in vol. XI pag. 530. ed. vet. — Schroekh. *Hist. Eccl. Christ.* tom. XXIX, pag. 414 sqq. — In codd. dudbus bibl. Sfortianæ secundum Montfauc. Bibl. biblioth. mss. I, pag. 706. D. E. Epistola Gregorii papæ ad patriarcham CPolitan. in qua loquitur ille de duplici gladio Ecclesiæ, temporali et spirituali. et usu utriusque; atque Germani, patriarchæ CPol. et synodi ejus disputatio de Spiritu sancto adversus legatos sedis apostolicæ. — Ibid. II, pag. 1319 C, n. 36, papæ epist. ad patriarch. CPolit. ejusque ad ipsum *super unione*, *Manuele* imperatore; — et n. 44-45 inder codd. Mazarin. Germani epist. ad Gregorium papam; Gregorii papæ ad ipsum: Fratrum Minorum, legatorum Romani pontificis, fidei editio; Germanii cum iis disputatio. — Oxon. in cod. Baro. XCI, Germani CPol. patriarchæ epistola ad papæ Romani legatum qui presbyteros quosdam Græcos male tractaverat, et in carcere detinuerat: inc. Δέσποτα. — Ibid. in

cod. Guil. Laudi LXXVIII, n. 18-21. (sive n. 720 cat. codd. Angliæ etc., tom. I.) Germani ep. ad Gregorium papam; Gregorii papæ ep. ad Germanum; Determinatio *Fratrum Minorum*, f. confessio de processione Spiritus sancti a Patre Filioque, etc., et Germani ac synodi, quæ cum ipso, oppositio adversus Phræmenarios, a Gregorio papa missos reliquosque — ibid. inter adversaria mss. Gerardi Langhæni (cat. cit. pag. 268, n. 6). Germani epistola ad Latinorum CPolipatriarcham, græcossacerdotes, ut papæ in supplicationibus memoriam faceret, cogentem. — Paris in bibl. publ. cod. CMLXX, n. 4, Gregorii papæ fidei expositio missa ad Germanum; n. 5, Germani responsio ad illam expositionem, et Gregorii ad legatos Minoritas: ibi de processione Spiritus sancti imprimis disputatur. — In cod. MCCLVII, n. 1, Gregorii expositio, etc. et n. 3, Germani et synodi, cui præerat responsum, quo Latinorum dogma de processione Spiritus sancti refutatur. — Venetiis in bibl. Marc. cod. DLXXV, Gregorii papæ epistola ad Germanum, et hujus epistola ad illum Gregorium de unione: Ἀπάντησις τοῦ Γερμανοῦ, καὶ τῆ, σὺν αὐτῷ ἱεράς συνόδου πρὸς τοὺς ἀπο τοῦ παππα Γρηγορίου σταλέντας φραϊμενουρίους καὶ τοὺς λοιπούς. Inc. Εἶπατε ἡμεῖς, etc. V. cat. codd. Gr. Maro., p. 303. HARL.

τησις πρὸς τὴν τοιαύτην ὁμολογίαν τοῦ πάππα, καὶ πρὸς τοὺς ὑπ' ἐκείνου σταλέντας *Φρεμνουρίου* (α) καὶ λατρεύοντις περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Hanc Latine vulgavit Lucas Waddingus in *Annalibus ordinis Minorum*. diversam a priore Germani scripto de processione Spiritus sancti quod ex *Allatio paulo* ante memoravi, illiusque veluti summa ac compendium. Confer *Altimuram* pag. 359, 360. *Panopliæ contra schisma Græcorum*. FABR. Edita est Græce ex cod. Cæsareo Vindobon. a Franc. Carolo Altero, ad calcem editi libri: *Χρονικὸν Γεώργιου Φραντζῆ*, etc. Vindobon. Austr. 1796, fol., pag. 139 seq. Gregorii *ἔκθεσις* — missa ad Germanum. In fine: ὑπογραφαὶ τῶν ἀποκρισιαρίων. Pag. 140 seqq. sequitur Germani et synodi cum illo responsio, f. ἀπάντησις, etc., in qua multa et sacrorum et ecclesiasticorum scriptorum loca testimoniaque afferuntur. In præfat. autem pag. II seq. Alter. agit de codd. Vindobonensi atque Vaticano. HARL.

II. *Homiliæ variæ*. 1) *In infantes Belshemiticos*. Κυροῦ Γερμανοῦ εἰς τὴν σφαγὴν τῶν ἁγίων νεπίων, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου, ἀνεγινωσκομένη Κυριακῆ πρὸ τῶν Φώτων. Incipit: Τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Græce ex codice Augustano edidit David Hoeschellius inter homilias sacras variorum Patrum, Augustæ Vindel. 1586, pag. 154-181. FABR. De Germani homiliis et codd. in biblioth. Angliæ asservatis, in quibus illæ aliaque Germani scripta exstant, copiose agit Oudin. l. c. tom. III. pag. 61 seq. — In cod. Augustan. Vind. secundum Reiseri indicem mss. bibl. Augustanæ, pag. 8, n. 20, sunt septem sermones Germani, archiep. Cpolitani: 1) *In sepulturam Christi*, dictus die magni Sabbati; 2) *In annuntianam Mariæ*; 3) *In primam jejuniorum Dominicam*, deque imaginum restitutione; 4) *In venerationem vivificæ crucis*, dictus tempore jejunii; 5) *De infantibus, ab Herode occisis*; 6) *In exaltationem sanctæ Crucis*; 7) *In Dominicam ante Natalem Christi, deque tribus pueris in fornacem missis*. — Ex Germani sermonibus permultis plura collegit Macarius Chryscephalus in opere, Ῥωδικῆ in scripto, quod exstat in cod. Veneto CCCCLII bibl. Marc. Vide Villosion, in *Anecdosis Græcis*, tom. II, p. 72. — In indice ad hunc tomum, voc. *Germani*, citatur fragmentum ex quadam illius oratione, in qua explicatio allegorica arboris illius, in medio paradiso positæ. HARL.

2) *In exaltationem venerandæ crucis, et contra Bogomilos*. Εἰς ὕψωσιν τοῦ τιμίου σταυροῦ, καὶ κατὰ Βογομιλων. Incipit: Πάλιν ἰορτῆς μυστήριον, καὶ πάλιν ὁ ἱμὸς λαὸς χορευτῆς μυστικός. Græce et Latine edidit Jacobus Gretserus tom. II *De cruce*, pag. 156-173. Ingolstadt. 1600, 4.

3) *In vivificam crucem, tertia Jejuniorum Dominica*. Τῆ τρίτῃ Κυριακῆ τῶν Νηστειῶν, καὶ εἰς τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν. Incipit: Ἴδοὺ ἡ κλίνη Σολομών. Græce et Latine apud eundem Gretserum, pag. 294-308.

4) *In adorationem Crucis, tempore mediæ Jejunii*. Εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιου σταυροῦ ἐν τῷ καιρῷ τῆς Μεσονηστειῆς. Incipit: Φωτίζου, Ἰερουσαλήμ. Græce et Latine apud eundem Gretserum, p. 308-311.

5) *In primam Jejuniorum Dominicam, et in sanctarum imaginum restitutionem*. Εἰς τὴν πρώτῃ Κυριακῆ τῶν Νηστειῶν, καὶ εἰς τὴν τῶν ἁγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων ἀναστήλωσιν. Incipit: Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων. Græce et Latine apud eundem Gretserum, pag. 549-565. In hac quoque homilia Bogomilorum mentio pag. 552. Ἡρώτησέ μὲ τις τῶν δαιμονοπροσώπων τούτων Βογομιλων· Διὰ τί, φησί, προσκυνεῖτε τοίχους, καὶ σανίδας καὶ ἄσβεστον καὶ διάφορα χρώματα; Latine exstat etiam ex Gretseri versione in supplemento Bibl. Patrum Morelliano Paris. 1639, tom. I, pag. 70, et in Bibl. Patrum Coloniensi a. 1618, tom. IX, et in Lugdunensi a. 1672, tomo XX. [V. cat. bibl. Leidens. pag. 44].

6) *In Dominici corporis sepulturam, et in magnum Sabbatum*. Λόγος εἰς τὴν θεόσωμον τάφην τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ῥηθεὶς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ μεγάλου Σαββάτου. Incipit: Σάββατον μὲν ἴσθι σήμερον. Græce et Latine vulgavit Combefisius tom. I auctarii novi, pag. 1469, 1524. Paris. 1648 fol. Latine ex Combefisii versione in tom. XX Bibl. Patrum edit Lugd. et in Bibliotheca Patrum concionatoria Combefisiana. FABR. In cod. antea citato Augustano Vindel. — Oxon. in cod. Baroc. CCXLI. — Vindobonæ in cod. Cæsar. LXIV, n. 20. V. Lambec. III, p. 299, Kollar. — Paris, in bibl. publ. codd. DCCCLIV, n. 14, et MCLXXXVI, n. 22. HARL.

[In dedicationem templi *B. Mariæ*, etc. Paris, in bibl. publ. codd. MCLXXXVI, n. 42; MCLXXXVII, n. 34, et MCXCIV, (1. Add. supra, vol. X, pag. 285 bis. HARL.)

In decollationem Sancti Joannis Baptistæ homiliam Germani a Combefisio editam tradit præstantissimus Caveus, lapsus memoria: Andreæ enim Cretensis, non Germani sermonem eo de argumento Combefisius publicavit. Andreæ etiam est, non Germani Idiomelon in Annuntiationis festum ab eodem Caveo memoratum.

III. *Epistolæ duæ* suo et synodi nomine missæ ad *Cyprios, eorumque archiepiscopum Neophytum, cum*

(a) Al. *Φρεμνουρίου*, *Fratres ordinis Minorum* intellige. [V. Jo. Meursii Glossar. Gr. barbar. voc. *Φρεμνοραϊός*.]

cogerentur a Latinis (a), illis subijci. Prior incipit: Ἡ νῆσος ἡ Κύπρος; altera; Ἄνδρες φιλοχριστοτατοὶ καὶ φιλοσεβεῖς. Græce et Latine edidit Cotelerius tom. II *Monument. Ecclesiæ Græcæ*, pag. 462 et 475, 482. Paris. 1681, 4, Fabr. Venetiis in cod. bibl. Marc. DLXXV epistolæ duæ, Germani et synodi nomine missæ ad Cyprios, eorumque archiepisc. Neophytum; it. ex Germani epistola, quam misit Nicæa ad Patres Cpolit. V cat. codd. gr. Marc., pag. 303. — In cod. Mazarino LXXXVII, n. 37 seqq. Germani epist. 1) ad Neophytum; 2) altera ad Cyprios; 3) ad Latinorum patriarcham Cpoli, cogentem Græcos presbyteros papæ nomen recitare. V. Montfauc. Bibl. biblioth. mss., II, p. 1319. HARL.

IV. *Decreta tria in jure orientali* Enimundi Bonafidii, a. 1573, 8, apud H. Stephanum edito libro II, Græce p. 89 seq. et Latine p. 156 atque in *Jure Græco-Romano* Marquardi Freheri Francof. 1596, fol; Græce et Lat. p. 232 233: *primum* contra Joannem (b) metropolitanum Naupacti de quibusdam episcopalis monasteriis, et de virgine quæ ante pubertatem, nuptialem benedictionem accepit: datum indicatione VIII, a. 6743, hoc est anno Christi 1235; *secundum* et *tertium* de paralauris patriarchalium monasteriorum, ad quem pertinere debeant (c). In his et synodi mentio et ὑπομνημάτων συνδικῶν de patriarchalibus stauropēgiis factorum 27 novembr. et 8 Januar. indicationis v, hoc est anno 1232. Fabr.

De Germani *scholiis in Dionys. Areopagitam* v. supra, vol. VII, p. 10, pag. 15 de cod. Laurent. p. 16 de cod. Marc. — et de cod. Veneto bibl. Marc. CXLIII, confectorem catal. codd. Gr. Marc., p. 81, atque cel. Morell. bibl. mss. Gr. et Lat. I, p. 88 seq., qui laudat de illis Jo. Fr. Betnard. de Rubeis in dispræliminari edit. ipsius operum Areopagitæ, Venet 1755, fol. HARL.]

(a) Willebrandus ab Oldenburg, illorum temporum scriptor, in *Συμμετρίαις* Allatii, pag. 141 *Græci, quibus Latini per totam Cyprum dominantur tredecim habent episcopos, quorum unus est archiepiscopus. Omnes ipsis Francis obediunt, tributum tanquam servi persolventes.*

(b) Male interpres dominum Joannis pro, dominum Joannem, κατὰ μητροπολίτου Νεωπάκτου κυρίου Ιωάννου.

(c) Florent. in cod. Laurent. II, n. 94, plut. V. *Sigillum Germani de Paralauris patriarchalium monasteriorum, ad quem pertinere debeant, factum mense Junio, v indication. et insinuatum secreto sacri chartophytacii, ubi agitur de patriarchalibus Stauropēgiis.* Inc. τὰ περί τῶν πατριαρχικῶν σταυροπηγιῶν. Sequitur alterum ejusdem. Inc. τὰ κατὰ συναρχαγὴν λαβόντα σύμμηξιν V. Bandin. Cat. codd. Gr. Laur., tom. I, p. 10. HARL.

Germani Epistolæ ad Gregorium IX papam et ad cardinales De unione Ecclesiarum, cum Gregorii IX responsione duplici; Definitio apocrisiariorum Pontificis quod Spiritus sanctus a Patre Filioquæ procedat æqualiter, cum Germani responso; item acta concilii Nymphææ in Bithynia pro unione habiti: hæc omnia post Regesta exstant Gregorii IX, quem vide in Patrologia Latina ad an. 1241.

GERMANI EPISTOLÆ

AD CYPRIOS.

(Ex Joannis Baptistæ Cotelerii *Monumentis Ecclesiæ Græcæ*, tom. III)

Γερμανοῦ (1) τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολὴ σταλεῖσα ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ κατὰ τὴν αὐτοῦ καὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου, ἀρχιερατικῶν ἐν τῇ αὐτῇ νήσῳ τοῦ κυροῦ Νεοφύτου, καὶ ἀναγκαζομένου παρὰ Λατίνων ὑποταγῆναι αὐτοῖς. A Germani sanctissimi patriarchæ Constantinopoleos epistola missa in insulam Cyprum, tam ab ipso quam a sacra synodo, cum in ea insula summum sacerdotium teneret dominus Neophytus, et cogeretur a Latinis, illis subijci.

α'. Ἡ νῆσος ἡ Κύπρος, ἡ περιάλητος, ἦν πόντου μὲν ὕψρον στόμα κύκλῳ προσπτύσσεται, πυριμένη δὲ χεῖλη ῥητόρων καὶ γραφῶν διαφημίζουσα, εὐ μὲν θέσει, εὐ δὲ κράσει ἔχουσα, οἷα

(1) Γερμανοῦ. Est Germanus II CP. qui vixit sæculo decimo tertio sub imperatoribus Latinis. Ad eum pertinent Decreta Juris Græco-Romani p. 232, etc., non vero ad illum qui antea fuerat pontifex Adrianopolitanus, ut dicitur in margine, quique

1. Cyprus insula, illa percelebris, quam liquidum quidem ponti ostium undequaque cingit, ignea vero oratorum scriptorumque labia prædicant, commodo situ bonaque temporis gaudentem quasi

est Germanus III. Patet ex p. 235, ubi notatur annus mundi 6743, qui est Christi 1235. De Cypro autem et Cypris per illa tempora lege inter alios Wildebrandum ad Oldemborg Itinerarii, p. 141, 142 in Symmictis Allatii.

maris uber bonis abundans, et in loco sterili hotum, salsuginis solum dulcem succum fundens, aliam beatorum, insulam terram lacte manantem; quæ non modo ex seipsa feracitatem omnem profundat, sed etiam externis repleatur bonis, quotquot nimirum per liquidum in eam inferuntur.

2. Hæc porro ipsa Cyprus, antea felix atque splendida, non adeo ex naturæ donis insignis erat, quemadmodum jam sermo repræsentavit, neque eam quidquam e cæteris aliud tantum decorabat, quantum ipse pietatis fructus, atque Evangelii seges, ad centuplum bonis spicis feta, quantum large fluentes doctrinæ latices, Scripturarumque floridum pratium, et Ecclesiæ filiorum multitudo instar omnigenarum herbarum agri; velut insulam innovatam, ut cum Scriptura loquar¹, et quotidie in melius renovatam ac proficientem. Unde factum est, ut in unam maximarum provinciarum promoveretur, et ad archiepiscopatus eveheretur dignitatem, sors eximia Christi effecta, atque per semetipsam directa propriumque sub pastoribus suis ordinans gregem.

3. Verum non erat scelesti Satanae, hanc absque invidia intueri, qui terram minatur atque mare se deleturum. Scilicet armat manus barbaricas, et gentem inimicam excitat adversus Ecclesiam, imo beneficam; gentem, quæ hæc quidem dentibus comedit, illa vero unguibus dilacerat, alia autem pedibus conculcat, prorsusque omnia ad dispersionem vastat, juxta Danielis visionem². Constipati enim Latini, etiam Cyprios adorti sunt: alius quidam pontus immensus et obvia quæque inundans, conspicuo illo insulamque ambiente impetuosior; quandoquidem conspicuus non eam obtegere contendit, sed propriis terminis circumscribitur, in semetipso fluctus confringens, et Creatoris providentiæ frenis obsecundans³.

4. At Italorum audacia proprias transilit stationes, et fluctus iræ volvit, extra terminos currit, atque in externos irruit. Ejusmodi atrox tempestas excitata est in præclara Cypro; cum qua fœdus servat mare, et cicurem se reddit unda. Id sane diluvium, ad aliquod usque tempus venustiora quæque corruptit, et in terram prostravit quæcunque eminebant. Mox vero et hominum corpora attingit. Verumtamen tolerabilis erat calamitas, licet esset admodum gravis; quoniam ad corpoream spectabat noxam, et corporum perniciem, quæ ad

¹ Isa. XLV, 16, ² Dan VII, 7, 19. ³ Job XXXVIII, 11.

(2) Καθ' ἑαυτὴν διεξαγομένη. Hoc est αὐτοκέφαλος. Qua de re vide Allatium *De Ecclesiæ Occidentalis et Orientalis perpbtua consensione*, lib. 1, cap. 25, et Adnotationes Beveregianas in canones p. 58, 59, 147.

(3) Τοῦ γῆν ἀπειροῦντος. Habuit in animo illud Isa. X, 14: Καὶ σείσω πόλεις κατοικουμένας, καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρὶ ὡς νοσσιαν, καὶ ὡς καταλείμενα ὡς ἄσῳ *Et concutiam*

Ἀ θηλὴν θαλάσσης βρῖθουσαν ἀγαθοῖς, καὶ ἐν ἀπύργῳ παράδεισον, καὶ τῆς ἄλμης πίδακον γλυκύχυμον, καὶ νῆσον ἄλλην μακάριων, καὶ μελιτόδρυτον γῆν οὐ μόνον ἐξ ἑαυτῆς τὸ πάμφορον βλύσασαν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐξωθεν περιαντλουμένην καλοῖς, ὅποσα αὐτῇ παρὰ τῆς ὑγρᾶς ἐπεισβάλλουσιν.

β'. Ἦδε ἡ Κύπρος αὐτῇ, ἡ πρὶν εὐδαίμων τε καὶ λαμπρᾶ, οὐτόσον ἐκ τῶν φυσικῶν χαριῶν ἐπίσημος ἦν ὡς ὁ λόγος προδιεμέρφωσεν, οὐδ' οὕτω ταύτην ἄλλο τι τῶν ἀπάντων ἐπέμνησεν, ὡς ὁ τῆς εὐσεβείας μᾶλλον καρπὸς, καὶ ὁ τοῦ Εὐαγγελίου σπόρος, ἑκατοσταύων εἰς εὐσταχυν, τὰ τε τῆς διδασκαλίας εὐρυτά ναίματα καὶ ἡ πολυαυθὴς λιμωνία τῶν Γραφῶν, καὶ ἡ τῶν τέκνων τῆς Ἐκκλησίας πληθὺς, ὡς τοῦ ἀγροῦ τὸ καμδόμενον ὡσπερ νῆσον ἐγκαινιζομένην, τὸ τῆς Γραφῆς, καὶ ὅσημῃ-ραι πρὸς τὸ κρείττον ἀνασκευαζομένην τε καὶ προβαίνουσαν. Ἐντεῦθεν εἰς μίαν προήχθη τῶν μεγίστων ἱεραρχῶν, καὶ πρὸς ἀρχιεπισκοπῆς ἐπήρθη ἀξίωμα· λέχος ἑκκρετον καθοστακυία Χριστοῦ, καὶ καθ' ἑαυτὴν διεξαγομένη (2), καὶ τὸ οἰκείον ὑπὸ ποιμῆσι διατάττουσα ποίμνιον.

γ'. Ἄλλ' οὐκ οὐκ [Ἀπ οὐκ ἦν] ἄρα τοῦ τελεῖτος Σατάν μὴ καὶ ταυτῇ βάσκανον [Ἀπ προ βασκανως] ἐνιδεῖν, τοῦ γῆν ἀπειλοῦντος (3) ἐξαλείφειν καὶ θάλασσαν. Ἀμίλει καὶ χεῖρας ὀπλίξει βαρβαρικὰς, καὶ πολέμιον ἔθνος ἐπάγειρε κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μᾶλλον ὑποδραστεῖον αὐτῆ· ἔθνος, τὰ μὲν τοῖς ὀδοῦσιν ἐσθίον, τὰ δὲ σπαράσσει τοῖς ὄνουξιν, ἀλλὰ δὲ ποσὶ συμπατοῦν, καὶ ἀπλῶς τὰ πάντα πρὸς ἀφανισμόν ἀχραιοῦν, κατὰ τὸν Δανιὴλ θεαματισμόν. Οἱ γὰρ φρακτοὶ Λατῖνοι καὶ τοῖς Κυπρίοις ἐπέβρισαν. πόντος ἄλλος τις ἀχανῆς καὶ κατακλυζῶν τὸ προστυχόν, τοῦ προφανοῦς καὶ τὴν νῆσον ὑπανέχοντος βιαϊότερος, παρ' ὅσον μὲν οὐ καλύψαι ταύτην φιλονεικεῖ, ἀλλὰ τοῖς οἰκείοις ὅροις συμπεριγράφεται, ἐν ἐκντῶ συνθραῦων τὰ κύματα, καὶ προνοίας χαλινοῖς ἐυπέικων Δημιουργοῦ.

δ'. Τὸ δὲ θράσος τῶν Ἰταλῶν τοὺς οἰκείους ὑπερβαίνει σταθμούς, καὶ κύματα κυλίνδει θυμοῦ, καὶ ὑπερόρια τρέχει, καὶ τῶν ὀθνεῖων κατεμνησθῆ. Τηλίκος ἐπερράγη τῇ καλῇ Κύπρῳ κλύδων ἀλλόκοτος. πρὸς ἦν ἡ θάλασσα σπένδεται, καὶ ἡμεροῦται τὸ ῥόδιον. Ὁ δὲ τοιοῦτος κατακλυσμὸς μέχρι μὲν τινος τὰ ὠραία διέφθειρε, καὶ πᾶν ἀνάστημα κατάρριψε γῆς. Ἦδη δὲ καὶ σωματῶν ἀνθρώπων παρήψατο. Ἄλλ' ἦν ὁμως φορητὸν τὸ δεινόν, καίπερ ὄν βαρυσύμφορον ἐπεὶ καὶ πρὸς σωματικὴν ἀπέβλεπε λύμην καὶ σκηνομάτων ἀπώλειαν, συντιθεμένων

civitates habitatas, et orbem terræ totum apprehendam manu quasi nidum, et quasi ova derelicta tollam. Unde Gregorius Nyssenus orat. 5 in Canticum canticorum, p. 551 D: Ὁ κατακλυδόμενον τὴν οἰκουμένην ὡς νοσσιαν. καὶ ὡς καταλείμενα ὡς αἰρών αὐτὰ, seu potius αὐτὰν, cum interprete, ac ems. Reg. 1797, Apud Cæsarium quæst 121, περιλήψομαι.

ἐπὶ βραχὺ καὶ λυομένων μετ' οὐ πολὺ. Τὰ νῦν δὲ ἅλλα καὶ ψυχῶν τὸ πρᾶγμα κατακαυχῆσατο, καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον τῆς εὐσεβείας διασαλεύειν ἐπιχειρεῖ. Τοῖς γὰρ πολεμισταῖς Λατίνοις, καὶ ἱερατικῶν ἐκ τοῦ γένους οὐκ ὀλίγον τῆ νήσω προσέπιθάν, τὰς ἐκκλησίας συνέχευε, καὶ πρὸς ἑαυτὸ πάντα τὰ θεία ἐφελκύσαι νειανεύεται.

ε'. Ἐνθὺν ὁ μὲν γνήσιος καὶ κανονικὸς πρωτοποιήτης, ὁ μακαριώτατος ἀρχιεπίσκοπος Κυπρίων, ὁ κῆρις Νεόφυτος, τοῦ οἰκείου θρόνου ἀποδιώκεται· παρεῖθετος δὲ τις καὶ ἀλλόθροος ἄνθρωπος ἐκ Λατινικῆς φυλῆς τῷ τοιοῦτῳ θρόνῳ ἐγκαθεσθεῖς, οὐκ ἂν ἄλλως ἀνήσειν τοὺς ἡμετέρους ἱερατικούς ἰσχυρίζεται ἐπισκόπους τε καὶ λοιποὺς τὸν Ῥωμαϊκὸν παιμαίνειν καὶ διδάσκειν λαὸν, εἰ μὴ πρότερον τὴν παρ' αὐτοῖς ὑποταγὴν ὑπεισέλθωσι, καὶ συνθήκας καταθυμίους τῷ νέῳ ἀρχιερεῖ καὶ νόθῳ παρέξουσιν· ἢ μὴν καὶ τούτους ἐξοστρακισθῆναι τῆς νήσου παντάπασιν· ὡς τῶν ποιμένων καὶ διδασκάλων διασπαρέντων κινδυνεύειν τὴν ἀγέλην Χριστοῦ εἰς κρημνοὺς ἀποπλανᾶσθαι καὶ βάραθρα.

ς'. Ἦν μὲν πρὸ πολλοῦ θρυλούμενα ταῦτα, καὶ εἰς ἀκοὰς τῆς ἡμετέρας ἐρχόμενα μετριότητος· τὰ νῦν δὲ καὶ ὁ θεοφιλέστατος τῆς κατὰ τὴν Κύπρον ἀγιώτατος ἐπισκοπῆς Σολείας Λεόντιος, καὶ ὁ εὐλαβῆς καθηγούμενος τῆς τῶν Ἀψινθίων μονῆς ἱερωμόναχος Λεόντιος, πρὸς τὴν ἡμῶν ἀναπεμφθέντες μετριότητα παρὰ τε τοῦ οἰκείου μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ δὴ καὶ παντὸς τοῦ ἱερωμένου πληρώματος καὶ τοῦ ὀχλώδους λαοῦ, τὰς τοιαύτας συνοδικῶς ἀνήγγειλαν συμφορὰς ἐνώπιον τῆς ἡμῶν μετριότητος· καὶ παραστάντες τὴν σήμερον ἐπὶ τοῦ μέσου, διεπρεσβεύσαντο ὅποσα παρ' ἐκείνων ἀνευχεῖν ἐπετράπησαν. Ἐφασκον γὰρ ὡς τῷ ἀρχιεπισκόπῳ κυρῶ Νεοφύτῳ παρὰ τῶν Λατίνων οὐ συγκεχώρηται τῆ νήσω ἐνδιατρίβειν τὸ σύνολον· ἅτε τοῦ σφῶν καὶ ἐτέρου ἀρχιεπισκόπου μηδὲλλως ἄλλον ἀκούειν ἀρχιεπίσκοπον στέγοντος. Ἀμίλει καὶ τέλειον ἐκείνους [f. ἐκείνων] ἀπήλασαν. Καὶ νῦν ἐν τοῖς μέρεσι τῆς ἀνατολῆς διάγει πλανώμενος

ζ'. Αὐτοὺς δὲ γε τοὺς ἐπισκόπους, φασὶ, καὶ τοὺς λοιποὺς ἱερατικούς, εἰς ὑποταγὴν ἐκβιάζεται ὁ τῶν Λατίνων ἀρχιερεὺς, καὶ οὕτως ἑάσειν τούτους καθυπισχνεῖται τὰς οἰκείας ἔχειν ἐπισκοπὰς καὶ ἱερατικῶς ἐνεργεῖν. Καὶ παρεκλήτευσεν τὸ ποιητέον μαθεῖν παρὰ τε τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς ἱερατικῆς ἀδελφότητος. Διὰ γὰρ τῆς τούτων γλώσσης τὰς τῶν Κυπρίων πάντων ἔλεγον παρεστάναι ψυχὰς, καὶ τὴν ἡμῶν γονάξασθαι μετριότητα τῆς ἐκείνων σωτηρίας ἀντιποιήσασθαι, καὶ μὴ χάραν οὕτω πλατείαν καὶ πολυάνθρωπον καταλιπεῖν ἀπροστάτητον, ὡς λιμὸν λιμῶξαι (4) καὶ δίψαν παθεῖν, οὐ βρώματος οὐδὲ πόματος, ἀλλὰ τοῦ ἀκούειν λόγον Θεοῦ.

⁴ Amos viii, 11.

(4) Αἰμὸν λιμῶξαι. Fames spiritalis, de qua exprobo locum obscurum Leonis imperatoris orat. 6 Auc. Combef. I, c. 1690, D: Ἄδς πεινῶντι τροφήν, ὁ λιμῶ κινδυνεύων, καὶ τῷ ἐξ οὐρανοῦ κατέ-

breve temporis spatium compinguntur, et solvuntur paulo post. Jam vero et res adversum animas sese superbe extulit, conaturque rectum pietatis sermonem concutere. Nam una cum bellatoribus Latinis non pauci ejusdem generis sacerdotes in insulam ingressi, Ecclesias conturbarunt, et ad se cuncta divina pertrahere petulanter nituntur.

5. Hinc legitimus et canonicus pastorum primus, beatissimus Cypriorum archiepiscopus, dominus Neophytus, a sua sede pulsus est, adscitius autem quidam et peregrinæ linguæ homo, e Latinorum genere, in eodem throno insidens, non alia ratione se permissurum asseverat, ut nostri sacri homines, tum episcopi, tum cæteri, populum Romanum seu Græcum pascant et doceant, nisi prius subjectionem illam eorum subierint, et astipulationes novo nothoque pontifici gratas præstiterint; alioquin eos omnino ex insula ejicientis esse, adeo ut pastoribus et doctoribus dispersis, periculum sit ne Christi grex in præcipitia et barathra divagetur.

6 Atque hæc quidem jam a longo tempore divulgata fuerant, et ad aures mediocritatis nostræ pervenerant. Nunc vero religiosissimus sanctissimi episcopatus Solæ in Cypro, Leontius, et reverendus monasterii Apsinthiorum præpositus, sacer monachus Leontius, ad nostram missi mediocritatem, tum a suo batissimo archiepiscopo, tum a reliquis episcopis, nencōn ab omni sacro cœtu, ipsaque plebe, hæc synodice calamitates coram nostra mediocritate retulerunt; hodieque in medium prodentes, ex legatione quæ ab illis demandata sibi fuerant prolocuti sunt. Nempe dixerunt, nequaquam a Latinis concessum esse domino Neophyto archiepiscopo ut illo modo in insula maneret, cum alter ille eorum archiepiscopus nullatenus alium sustineret audire archiepiscopum. Unde penitus eum expulerunt, Et nunc per Orientis plagas oberrat.

7. Addiderunt legati, quod episcopus ipsos cæterosque sacri ordinis ad subjectionem, Latinorum pontifex cogit, atque ea conditione pollicetur se iis permissurum habere episcopatus suos, sacraque obire munia. Tum obsecraverunt, uti a nobis et sacra fraternitate discerent quid agendum esset. Aiebant quippe, cunctorum Cypriorum animas per suam linguam adesse, et mediocritatis nostræ genua amplecti, suppliciterque orare ut salutis eorum curam suscipiamus, nec regionem adeo amplam et populosam patrociniō destitutam relinquamus, ita ut esuriat et sitim patiatur, non defectu cibi et potus, sed audiendi verbum Dei ⁴.

ἄντι ἄρτῳ τραφεῖς. Id est: *Da cibum esurienti qui fame perclitatis, et pane illo qui de cælo descendit nutriris.* Sic idem Augustus orat. ult. c. 1 743. **A** de Maria. Χαῖρε ἡ τὸν κινῶν καὶ ὑπερφυῶς

8. Ista cum episcopus oraret supplex, et abbas A obsecraret, rem mediocritas nostra una cum sacra fraternitate deliberandam proposuit. Visumque est duplex utrinque imminere periculum, et casum ex utraque parte præcipitem. Tantum enim populum absque pastoralis patrocinio deserere, quorum sanguis per Deum e manibus pastorum requirendus est ⁵, peccatum est ingenti censura condemnandum: Latinorum autem voluntati cedere, et cum schismaticis consensionis facere foedus, dissonum videtur a canonum rigore, alienumque ab ecclesiasticis consuetudinibus. Erat igitur anceps disceptatio, et ad alterutrum propensio dubia. Verum postquam et mediocritas nostra et sacra fraternitas multas volutavit considerationes, demum censuit mediocritas nostra, ipsa speciem subjectionis quam Latini postulabant proferri ad synodum debere. Unde cohortata est episcopum et abbatem, ut spiritaliter cum veritate explicarent quænam illa essent quæ a Latinis postularentur.

9. Responderunt illi tria hæc Latinos inevitabiliter requirere: primum, manus manibus immittere, sacerdotales sacerdotalibus, nostros Latinis: hoc namque esse infestis tutam cautionem, servilis in negotiis demissionis; secundum, ut Romanus ad sacerdotalem honorem provehendus, post electionem a popularibus suis factam, sive in episcopum promoveatur, sive ad aliam ordinationem vel ad monachalem præfecturam assumptus fuerit, nullus omnino absque Latini notitia constituatur in dignitate ad se pertinente. Id porro Latinos propter turpe lucrum duntaxat expetere contestati sunt. Tertium ad hæc adjecerunt, ut Græci a suis quidem episcopis, cum necesse fuerit, judicentur; si quis tamen e judicatis forsitan voluerit ad Latinorum archiepiscopum provocare, tanquam oppressus videlicet, seu clericus seu laicus sit, ab illo controversia discutatur. Super his mediocritas nostra post disquisitionem una cum fratrum congregatione, et inchoato definitivo decreto, necnon ea quæ visa sunt declarans, hunc in modum pronuntiavit.

10. Omnes sacros canones, cunctas traditiones divinas, universas venerabiles piissimæ nostræ Ecclesiæ ritus amplecti et servare illæso ac inviolatos, jam sanximus tam manu quam lingua adhucque sancimus, Christi gratiæ confisi. Ita siquidem et scripsimus et confessi sumus, tum singulis diebus pro iis decertamus, atque oramus, ut manus pariter et vox Jacobi patriarchæ consistent, qui etiam antequam nasceretur a Deo dilectus est ⁶.

⁵ Ezech. in, 18. ⁶ Rom. ix, 11-13.

γεωργηθέντα ἄρτον φέρουσα τράπεζα· οὐ τραπέζης οἱ τῆ γεωργίας τῆς ἀκάνθης λιμῶ ἀπολλύμενοι, τοῦ κινδύνου διασσωσάμεθα· Ave, mensa quæ panem illum novo naturamque superante modo excultum,

8. Ταῦτα τοῦ ἐπισκόπου καθικελεύμενος, καὶ τοῦ ἡγουμένου προσελπαροῦντος, ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς ἱερᾶς ἀδελφότητος εἰς σκῆψιν ἔθετο τὰ τοῦ πράγματος. Καὶ ἰδέει διπλοῦς ἰκατέρωθεν κίνδυνος καὶ ἀμφίπληγος ἐπισθος. Τὸ τε γὰρ τοσούτου ἐγκαταλειφθῆναι λαὸν προστασίας ἄτερ ποιμαντικῆς, ὧν τὰ αἵματα ἐζητήται [An. ἐζητήται· vel ἐζητήσεται] παρὰ τῷ Θεῷ ἐκ τῆς τῶν ποιμανόντων χειρὸς, μεγάλην τὴν εὐθύνην ἔχει τὸ κατὰ κριμα, καὶ τὸ ἐνδοῦναι δεῦρο λατίνων καὶ σχισματικοῖς συνθέσθαι καὶ σκείσασθαι ἀπ᾽ αὐτοῦ τῆ τῶν κανόνων ἐκρίβειά δοκῆ, καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐθέλων ἄλλοτριον. Ἐν γούν ὁ λόγος ἐκρίβειος, καὶ ἡ πρὸς θέατον νεῦσις ἀμφισβητήσιμος, ὡς δὲ πολλοῦς ἢ τε μετριότης ἡμῶν καὶ ἡ ἱερὰ ἀδελφότης ἐνελεῖτε λογισμοῦς, τέλος καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ἀπαιτουμένης παρὰ τῶν Λατίνων ὑποταγῆς συνοδικῶς ἡ μετριότης ἡμῶν χρωματισθῆναι [f. χρῆμ.] διανοήσατο. Ὅθεν παρεγγυήσατο τῷ ἐπισκόπῳ τε καὶ τῷ καθηγουμένῳ πνευματικῶς διευκρινῆσαι μετ' ἀληθείας, τίνα γε ἄρα τὰ παρὰ τῶν Λατίνων ἀπαιτούμενα εἶσι.

9. Καὶ οὗτοι τρία ταῦτα ζητεῖν ἀπαραίτητως ἔρασαν τοὺς Λατίνους· χεῖρας χερσὶν ἐμβαλεῖν ἱερατικαῖς· τοῦτο γὰρ εἶναι τοῖς ἱεραρισταῖς ἐχέγγυον ἀσφαλῆς, δουλωτικῆς ἐν πράγματι ὑποκλίσεως· δεύτερον τὸ τὸν μόνον τῶν Ῥωμαίων εἰς ἱερατικὴν προβαίνειν τιμὴν, μετὰ τὴν τῶν ὁμοφύλων ἐπιλογὴν, εἴτε εἰς ἐπίσκοπον προδιδάσκειται, εἴτε καὶ εἰς ἄλλοιον χειροτονίαν ἢ καὶ ἡγουμενίαν ἐγείρεται, μὴ δέχα τῆς τοῦ Λατίνου ἐιδέσεως τῆ προσφύρου ἀξία ὀποιονδήποτε ἐγκαθίστασθαι· τοῦτο δὲ χάριν ἀισχροκαρδίας καὶ μόνης ἀπειθείας τοὺς Λατίνους διεμαρτύροντο· τρίτον ἐπὶ τούτοις ἐπέταγον τὸ τοὺς Ῥωμαίους κρίνεσθαι μὴ παρὰ τοῖς οἰκείοις ἐπισκόποις ἐπε δεήσει· εἰ δ' ἴσως τῶν κρινόμενων θελήσει πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῶν Λατίνων, ὡς δὲθεν βαρυνόμενος, ἵνα παρ' αὐτῷ ἡ ὑπόθεσις ἀκακρήνηται. Ἐπὶ τούτοις ἡ μετριότης ἡμῶν συνδιασκεψάμενη μετὰ τῆς τῶν ἀδελφῶν ὁμογύρεως, καὶ τῆς ἀποφαντικῆς ἀπαρχομένης ἀπαγγελίας καὶ τὰ δόξαντα διασφύουσα, οὕτως εἶρηκε.

10. Πάντας μὲν ἱεροὺς κανόνες, πάσις παραδόσεις, πάντα σιδάσματα ἴδιμα τῆς καθ' ἡμᾶς πανευσθεοῦς Ἐκκλησίας, στέργειν καὶ φυλάττειν ἀπαράτρωτά τε καὶ ἀπαρρυχέριστα καὶ χεῖρὶ καὶ γλώττῃ διεδοκασσάμεθα τε καὶ εἰστέ διαδεδωσάμεθα τοῦ Χριστοῦ τῆ χάριτι ποσειθότες. Καὶ γὰρ οὕτω καὶ ἐγεγραψάμεθα καὶ ὁμολογήσαμεν, καθ' ἡμῶν καὶ ὑπὲρ τούτων πνευματοῦμεν καὶ εὐχόμεθα, ὅπως αἱ τε χεῖρες, ἢ τε φωνὴ, τοῦ πατριάρχου

et confectum gestas; quo nutriti qui spinæ cultura et messe fame enecabamur, e discrimine evasimus. Gen. iii, 18.

εἶν Ἰακώβ, τοῦ καὶ πρὸ γενέσεως ἀγαπηθέντος ὑπὸ
Θεοῦ. Ὅπου δὲ γε οὐκ ἐπισείεται τις ἀθέτησις τῶν
κανόνων, τῶν παραδόσεων, τῶν ἰθίμων, αὐτῆς τῆς
πίστεως, εἰ τί που εὐμεθόδως καὶ ἀπροσκόπως τῇ
Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ μεταθεῖν δυνήσονται οἱ Κύ-
πριοι ἐπίσκοποι, καὶ τοῦ δοκεῖν ὑποπίπτειν, κατα-
πιπτούσας τὰς ἀληθείαις, τὰς ἐαυτῶν ὑποστηρί-
ξαιεν ἑκκλησίας, καὶ τῆς ἀπειλουμένης ψυχολέθρου
συντριβῆς ἀπυλλήξαιεν, συγγνωστῶν ἂν οἶμαι τῆς
τοιαύτης οἰκονομίας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὑποκρίσεως,
καὶ ἀκαταίτητον [f. ἀκαταίτητοι] λογισθῆσονται,
τὸν μέγαν Παῦλον εἰς τοῦτο συνήγορον ἔχοντας.

ια'. Ἐπεὶ οὖν οὕτως ἢ τῆς ἡμῶν μετριότητος
διάγνωσις ἀπαγγέλλεται, καὶ παρίστατο τινικαὶδε
πλήθος οὐ μετρητῶν τῶν τῆς Κωνσταντινίου θρεμ-
μάτων, τριχθῆν δασκαμένον, εἰς κληρικούς, εἰς μ-
νάζοντας, εἰς λαϊκοὺς, τῶν μὲν ἤδη καὶ δεδιωγμέ-
νων ἐκείθεν, καὶ μητέρα ταύτην, τὴν Κωνσταντινίου
φραγμῆ, μεμισσηθέντων διὰ τὴν πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς
Πατέρα τελείαν ἀγάπην καὶ ὁμολογίαν, ἰδρῶσι
σεμνυνομένων · τῶν δ' αὖθις, ὡς τὸ ἀπογεγαλα-
κτισμένων, ἐπὶ τὴν μητέρα ἀναστρεφάντων, καὶ τοῖς
γυραιοῖς αὐτῆς καὶ πτωχικαῖς ἀγαλαῖς καὶ ἐπι-
θυλοποιήσεων, οἱ τοιοῦτοι τὴν καρδίαν ἐκείσαντες ὑπὸ
τῶν πυρανθράκων τοῦ ζήλου, καὶ πῦρ οἰονεῖ πνεύσαν-
τες, τὸν λόγον σφοδρυνόμενοι, πρὸς ἡμᾶς ἀμετείνοντο ·

ιβ'. Διαμψάτω, λέγοντες, τὸ φῶς ὑμῶν ἐμπροσθεν
τῶν ἀνθρώπων μὴ μόνον ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἤδη καὶ
ἐκ τῶν λόγων αὐτῶν · καὶ σκοτεινὸν μηδὲν μηδὲ
ἀσαφὲς ταῖς ὑμετέρας διαγνώσεσιν ἐγκυπτέσθω.
Ἐμάθεμον ἐπ' ὧν ἐπάθεμον τὴν Λατινικὴν δολο-
πλοκίαν. Ἡμεῖς ἀρκούντως αὐτοῖς συνεπλάκημεν,
πολὺν ἐπέτλημεν κάματον, ἐγκατεροήσαντες φυ-
λακίας, τῆς ἐνεκαγμένης ἀπελαθέντες, ἐξυβρισθέν-
τες εἰς τὸ τοῦ πάγωνος σέμνωμα (5) · καὶ τούτων
πάντων τὰς αὐτῶν ραδιουργίας ἐκμεμελετήκαμεν
ἀκριβῶς. Λατῖνοι ἀλλὰ μὲν βάζουσιν, ἀλλὰ δ' ἐν
φρεσὶ κεύθουσι. Χερεὶ χεῖρας ἐμβαλεῖν ἀπαιτοῦσι
ταῖς ὑμετέρας ταῖς ἐαυτῶν, καὶ τοῦτο παντάπασιν
ἀκαταίτητον καὶ ἀνεπιληπτον ἰσχυρίζονται. Τὸ
δε οὐδὲν τι ἕτερον ἐστὶν ἀλλ' ἢ πατροπαράδοτον
πίστεως προδοσία καὶ χειραγωγία πρὸς ὑποταγὴν
τῆς σφῶν Ἐκκλησίας, καὶ εἰς πάνθ' ὅσα τὰ τῆς
γυραλίας εἴθισται Ῥώμης παραληραφρονήματα.

ιγ'. Οἷα γὰρ καὶ πολέμοις ἀναστρεφόμενοι, καὶ
καθαρῶς τυγχάνοντες ἀρειμάνιοι πάντες ὁμοῦ λαϊκοί
τε καὶ ἱερεῖς αὐτῶν, καὶ ἔθιμα τῶν πολέμων ἠκρί-
βωθέντες, καὶ τοῦτ' αὐτὸ τὸ δίδουαι χεῖρας σημείον
ἤττης καὶ παντελοῦς δουλοσύνης νομίζουσιν, ὡς ἐν
ταῖς μάχαις εἰώθησαν οἱ ἀλιεσκόμενοι δρᾶν. Παρα-

Psal. cxxx, 2. Matth. xvi, 5.

(5) Ἐξυβρισθέντες εἰς τὸ τοῦ πάγωνος σέμνω-
μα. Et intra n. 15: Τὸ περιχωμένον τοῦ πάγωνος
περιόμενα κέσμημα. De barbæ decore, et de inju-
ria erga barbam, ad Willelmum Tyrium, aliosque
a clarissimis viris citatos, adde præcipue Vitam
Stephani junioris in Damasceno f. 489, dum histo-
ricis Orientaliumque synodica ad Theophilum im-
peratorem, de Copronymo, necnon Vitam S. Sabæ
cap. 23, et Clementis Alexandrini *Pædagogicum*. In

Verumtamen ubi nulla injicitur abdicatio canonum,
traditionum, rituum, ipsius fidei, si quid episcopi
Cyprii ex industria et citra Ecclesiæ Christi offen-
sionem potuerint exsequi, atque ex eo quod vide-
buntur delabi per id Ecclesias suas revera deci-
dentes, suffulserint, liberaverintque ab animæ
perniciosa contritione quæ intentatur; in hac ego
æconomia seu dispensatione veniam dandam ar-
bitror, aut ut verius dicatur in hac simulatione;
et culpæ immunes reputabuntur, ut qui eo in pæ-
gotio magnum Paulum patronum habeant.

11. Postquam igitur hoc pacto pronuntiata fuit
nostræ mediocritatis sententia, cum tunc temporis
adesset non modica Constantinopoleos alumnorum
pars, eaque tripliciter divisa, nempe in clericos,
in monachos, in laicos; quorum alii jam illinc fu-
gati fuerant atque odio habiti propter perfectam
erga cœlestem Patrem charitatem et confessionem
qui et sudoribus laboribusque suis decorabantur;
alii rursus, tanquam *ablactatum* ¹, ad matrem re-
dierant (matrem dico hanc Constantini urbem),
adhucque anilibus et inopibus ejus ulnis confo-
ventur; hujusmodi homines corde ex ignitis zelli
carbonibus fervidi, ac velut ignem spirantes, acri
voce usi, in nos contendebant.

12. Dicentes: Luceat lux vestra coram homini-
bus, non solum ex operibus, sed et jam ex ipsis
verbis ²; nihilque tenebrosum aut obscurum in
vestris decretis occultetur. Ex iis quæ perpsissi
sumus, Latinorum fraudes didicimus. Nos abunde
cum iis congressi sumus, multum laboris toleravi-
mus, perdurantes in carceribus, a patria expulsi,
in barbæ decus contumelia affecti; atque ex iis
omnibus, plene illorum fallacias edocti sumus.
Latini alia quidem loquuntur, alia vero in men-
tibus occulunt. Postulant ut manibus manus inji-
ciantur, nostræ suis, idque omnino extra culpam
et reprehensionem esse asseverant; cum hoc nihil
aliud sit, quam fidei a majoribus traditæ proditio,
et manuctio ad obedientiam illorum Ecclesiæ
exhibendam, atque ad omnia plane deliramenta,
quæ in senili Roma usurpantur.

13. Nam utpote semper in bellis versati, quique
sint plane Martii cuncti, laici simul et sacerdotes
eorum, atque bellorum instituta probe noverint, id
ipsum, tradere manus, censent esse signum devi-
ctionis et omnimodæ servitutis: quemadmodum
in præliis illi facere solent qui superati fuerunt.

oratione historica de festo restitutionis imaginum,
Auct. Il Combef. refertur quod Theophilus imper-
ator quæstorem iniquum, graviter flagellatum,
caputque cum barba adustum, et oblitum pice,
exsilio perpetuo multaverit. Teste autem Joanne
Cinnamo *Historiarum* lib. II, cap. 10. Niphon, hæ-
reticus Bogomilus synodali, judicio condemnatus,
barba, quam ad talos usque protensam gerebat,
derasa, in carcerem conjectus est.

Hortamur ergo ut synodicis decretis hoc etiam A
 expresse inseratur, ne Italis Cyprii manus tradant;
 licet res non digna visa fuerit, cujus per sacros
 canones mentio fieret. Nam nisi ita fiat, apertum
 periculum est, ut mox concidat quadrangulum
 firmumque ac irreprehensibile pontificum qui te
 præcesserunt ædificium, quod illi permultis sudo-
 ridus longisque operum laboribus construxerunt,
 quotidie suis nos firmantes monitis, et super apo-
 stolorum fundamentum stabilientes, neve tenta-
 tionum fluvios ac ventos timeremus adhortati.

14. Quæ cum astans piissima plebs, fervido zelo
 prosequeretur ad nostram mediocritatem synodo
 præresidentem, conspiciens mediocritas nostra, quod B
 hic œconomix ratio juvaret nihil, sed magis fieret
 tumultus; quodque non modo non recta ipsa ad
 servandam percelebrem Cyprum jam naufragium
 facientem, tenderet, dum juxta nauticas leges,
 pedem refert, velumque intinctum laxat; sed
 etiam periculum esset, ne propriæ navis vectores
 compelleret ad seditionem; et quasi ad vexationem
 non sufficerent externi piratæ, aperte metuendum
 esset, ne ipsos inter se committeret navigationis
 socios; hæc ad Cyprios prolucuta est: Chriseos
 Paulus, per os meum profert sententiam, atque ad
 interrogationem vestram ita respondet: *Rogo vos,
 fratres, ut observetis eos qui dissensiones et offendi-
 cula, præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt;
 et declinate ab illis hujusmodi enim Christo Domino
 non serviunt, sed suæ nequitix; et per dulces sermo-
 nes et benedictiones seducunt corda innocentium* 9.

Nobis omnino sufficit hæc defensio, et ad interro-
 gationem aptissime se habet' abundeque potest id
 quod utile futurum est edocere.

παντως ἡμῖν ἡ ἀπολογία, καὶ ἀρμοδιωτάτως πρὸς τὴν ἐρώτησιν, καὶ ἰκανῶς ἔχουσα τὸ συνοῖσον ἀντιδᾶσαι.

15. Vos autem, o fratres in Christo Cyprii, imi-
 tates sitis Constantinopolitanæ Ecclesiæ; hujus
 pastores imitentur qui Cyprii pastores sunt, ser-
 monum fistula indesinenter insufflantes, et alli-
 cientes canticis adhortatoriis et salutaribus. Cyprii D
 greges' Constantinopoleos pecora æmulentur Hæc
 quippe longo intervallo a pastoribus dissita, cum
 immanibus lupis communem pastum habentia, ca-
 pillatum barbæ ornamentum detonsa, et carnibus
 concisa, fidei sigillum ab insidiis tutum servarunt,
 luposque frustra hiantes arguerunt. Quod si ex iis
 nonnulli, perpauca numero, alicujus scabiei, vel
 etiam rabiosi morsus participes fuerint, verum ad
 resinam in Galaad 10 et ad spiritales hujusce loci
 medicos accurrerunt; per quos et ad pristinam
 redierunt sanitatem, non minorem ac illæsi invul-
 neratique laudem ipsi quoque consecuti, ob suæ
 infirmitatis agnitionem, et quod velociter medelam
 quæsierint.

οἰκείας ἀσθενείας ἐπίγνωσιν, καὶ τὸ ζητῆσαι ταχέως τὴν ἰασην.

9 Rom. vi, 17, 18, 10 Jerem. vii, 22.

καλούμεν οὖν ἐπιθεῖναι ῥητῶς ταῖς συνοδικαῖς δια-
 γνώσεσι καὶ τὸ μηδὲ χεῖρας δοῦναι τοῖς Ἰταλοῖς
 τοὺς Κυπρίους· εἰ καὶ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἀμνημό-
 νετον παρατεθεώρηται τοῦτο. Εἰ γὰρ μὴ οὕτω γε-
 νῆσεται, κίνδυνος προφανῆς τὴν τετράγωνον καὶ
 στερεάν καὶ δίχα ψόγου τῶν πρὸ σοῦ ἀρχιερέων οἰ-
 κοδομῆν ἄρτι καταπεσεῖν, ἣν ἐκεῖνοι συχνοῖς
 ἰδρώσι καὶ ἰργομοχθίαις μακραῖς ἀνδειμάντο,
 ἰπεριείδοντες καθεκάστην ἡμᾶς ταῖς νοουθεσίαις αὐ-
 τῶν, καὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων ἰδράζοντες,
 καὶ μὴ δεδοικέναι τοὺς τῶν πειρασμῶν ποταμοὺς
 μηδὲ τοὺς ἀνέμους ὑποτιθέμενοι.

ιδ'. Ταῦτα τοῦ περισταχότου φιλευσεβιστάτου λαοῦ
 θεομῶ τῷ ζῆλῳ πρὸς τὴν ἡμῶν ἀποτεινομένου με-
 τριότητα προκαθημένην συνοδικῶς, ἡ μετριότης
 ἡμῶν συνιδούσα ὡς ἐνταῦθα ὁ τῆς οἰκονομίας λόγος οὐ-
 δὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος γίνεται· καὶ ὡς οὐ
 μόνον οὐκ εὐθυπλοεῖ αὐτὴ πρὸς τὴν περιώνυμον Κύ-
 προν ναυαγοῦσαν ἤδη διασώσασθαι, ἐνδιδούσα τὸν πόδα
 κατα νόμους ναυτηλικούς, καὶ τὸ ἰστίον βάπτον ἀπο-
 κενοῦσα· ἀλλὰ γε δὴ καὶ τοὺς τῆς οἰκείας φροντίδος
 [φ. φορτίδος] ἐπιβάτας στασιαστὰς ἐργάζεσθαι κιν-
 δυνεύει καὶ ὡς μὴ ἀρκούντων εἰς κάκωσιν τῶν
 ἔξωθεν πειρατῶν, καὶ αὐτοὺς καθ' ἑαυτῶν ἐκπο-
 λεμῶσαι τοὺς συμπλητῆρας φόδος οὐκ ἀξυμπα-
 νῆς· πρὸς τοὺς Κυπρίους ταῦτα ἐξείπε· Παῦλος τὸ
 τοῦ Χριστοῦ στόμα, διὰ τοῦ ἰμοῦ στόματος γνωμο-
 δοτεῖ, καὶ πρὸς τὴν ὑμῶν ἐρώτησιν ταυτὶ ἀποκρί-
 νεται. Παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, σκοπεῖν τοὺς
 τὰς διχοστασίας καὶ τὰ σκάνδαλα παρὰ τὴν δι-
 δαχὴν ἣν ὑμεῖς ἐμάθετε ποιοῦντας, καὶ ἐκκλί-
 νετε ἀπ' αὐτῶν. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι τῷ Κυρίῳ ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστῷ οὐ δουλεύουσιν, ἀλλὰ τῇ ἑαυτῶν
 κακίᾳ· καὶ διὰ τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας
 ἐξαπατᾶσι τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων. Ἀρκοῦσα
 τὴν ἐρώτησιν, καὶ ἰκανῶς ἔχουσα τὸ συνοῖσον

ει'. Ὑμεῖς δὲ, ὡς κατὰ Χριστὸν ἀδελφοὶ Κύπριοι, μι-
 μηταὶ γίνεσθε τῆς τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλη-
 σίας· τοὺς αὐτῆς ποιμένας οἱ τῆς Κύπρου ποιμέ-
 νες μιμίσθησαν· τῇ τῶν λόγων ἀπαύστως ἐμ-
 πνέοντες σύριγγι, καὶ ἀνακλητικῶν ἐπάθοντες καὶ
 σωτήριον. Τὰ Κύπρια ποιμνία ποιμνία τῶν τῆς
 Κωνσταντινου ζηλοῦτωςσαν θρεμμάτων. Καὶ γὰρ
 ταῦτα τοῖς μακροῖς ἔροις τῶν ποιμένων δισταχότα,
 καὶ λύκοις δεινοῖς συμβοσκόμενα, καὶ τὸ τετριχωμένον
 τοῦ πώγωνος κειρόμενα κόσμημα, καὶ κρεουργούμενα.
 ἀντιβούλευτον τὴν σφραγίδα τῆς πίστεως διεφυλά-
 ξαντο, καὶ τοὺς λύκους χανόντας μάτην ἀπέληξαν.
 Εἰ δὲ καὶ τινες ἐξ αὐτῶν σφόδρα ὀλίγοι ψωρας τινὸς
 μετέσχον, εἰ καὶ λυσσώδους τοῦ δήγματος, ἀλλὰ τα-
 χέως πρὸς τὴν ἐν Γαλααδ καὶ τοὺς ἐν τῷδε τόπῳ
 πνευματικούς ἀκέστορας [Απ. ῥητήνην] ὑπακινεῖται
 [Απ. ὑπανίστανται] παρ' ὧν καὶ πρὸς τὴν προτέραν
 ἐπανηλθον ὑγίειαν· οὐκ ἔλαττον τῶν ἀθλήτων καὶ
 ἀτραυματίστων καὶ οὗτοι ἐπαινεθέντες διὰ τὴν τῆς

15. Καὶ τοὺς Κυπρίους τοιγαροῦν ποιμένας, εἰ ἂν συμβῆσεται τοῖς λύκοις συμπλεκόμενους, καὶ τῶν οἰκέων ὑπερμαχοῦντας ποιμνίων, καὶ τῆς αὐτῶν φροντίζοντας σωτηρίας, ὑποκλάσαι τι καὶ ὑπενδύοναι μικρὸν, ὅπερ ἀπίη, παρακαλοῦμεν μὴ εἰς ἀπόγνωσιν εὐθὺς ἐμπιστεῖν, μηδὲ ἀπειπίσαι τὴν σωτηρίαν, μηδὲ ἀνομίαν ἐπὶ τὴν ἀνομίαν προσθεῖναι, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀσπάζεσθαι προκοπὴν, καὶ μεγάλαι τοῖς ἔθνεσι, καὶ μαθεῖν τὰ ἔργα αὐτῶν ἄλλ' εὐθὺς ἀνανεῦσαι τοῦ πτώματος, καὶ πρὸς τὸν ἰατρὸν ἐπαναστραφεῖν. Ἄλλο ταῦτα μὲν οὕτως.

16. Τὰ μέντοι ἑτέρα δύο κεφάλαια τὸ μὴ δίχα δηλαδὴ τῆς τῶν Λατίνων εἰδήσεως τῆ προσφόρου πνευματικῆ ἀξία ὁποιοῦντάτινα ἐγκαθίστασθαι, καὶ τὸ μὴ κωλύεσθαι τοὺς Ῥωμαίους, εἴτε ἱερωμένοι εἰσιν εἴτε λαϊκοί, ἐγκλητεῖν πρὸς τοὺς Λατίνους, ἐν ταῖς περὶ βίαιοτέρων πραγμάτων φιλονεικίας οιομένουσιν παρὰ τῶν ὁμογεῶν κριτῶν ἀδικεῖσθαι ἄδιαφορα δοκεῖ τῆ ἡμῶν μετριότητι, καὶ διὰ μόνην φανερώς αἰσχροκέρδιον τοῖς Λατίνοις ζητούμενα. Οὐ μικρὸς γὰρ ἐντεῦθεν αὐτοῖς ὁ χρηματισμὸς ἀναφαίνεται, καὶ ἡμῶν μετριότης συμβουλεύει τοῖς τῶν Κυπρίων ποιμήσιν, ἐν ὅσοις ἰστατικοί τινες καὶ φιλόνοικοι φαίνονται οἱ Λατίνοι ἐπίσει λημματισμῶν, ἐνδιδόναι τούτοις, καὶ μὴ ἀνθίστασθαι. Ἐπαινετὸν γὰρ σωματικῆς ζήτησιν ψυχικὴν ἀλλάττεσθαι κέρδος. καθάπερ καὶ τὸ χαλκίων ἀνταμείβεσθαι χρύσεια. Ἰσως γάρ, πλωροσσαντες χερματῶν τὰς χεῖρας, ἀπολύσουσι τούτους τοῦ τῆς χειροδοσίας ζητήματος κακίων κατασπασθεισῶν κάτω τῷ βάρει, εἶςθαι αὐτοῖς ὅσας χεῖρας ἐπαίρειν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ δίχα σκινδαλοῦ τινος καὶ προκρίματος, τὰ τῆς ἱεροτελεστίας ἀποπληροῦν.

17. Ταῦτα παρεβληθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνόδων [Ἀπ. συνοδικῶν] παρασημειώσεων, καὶ τῆ γραφῆ [ἴ. ὑπογραφή] καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου χαρτοφύλακος τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας Θεοδώρου τοῦ Στιλβῆ βεβαιωθέντα, ἐπεδόθη μὲν καὶ ἐπιμεμήσει τῆς προγεγραμμένης [ἴ. τοῖς προγεγραμμένοις] ἔτους ςψλά [Christi 1223].

Τοῦ αὐτοῦ ἀγιωτάτου κυροῦ Γερμανοῦ ἐπιστολὴ δευτέρα πρὸς τοὺς Κυπρίους.

18. Ἄνδρες φιλοχριστότατοι καὶ φιλευσεβεῖς, ὅσοι τὴν περιώνυμον νῆσον τὴν Κύπρον ἐλάχετε κατοικεῖν. Ῥωμαῖοί τε καὶ Σύροι, πάντες ὀρθοδόξιας ἐρασταί, φύλακες ἀκριβεῖς τῆς πατροπαράδοτου ἡμῶν πίστεως, ἐφ' ἧς ὁ παντοδύναμος βραχίων τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ὁ Χριστός τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ ὠκοδόμησε, καὶ πύλαι αἰδοῦ οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς ὅσον γὰρ ἂν αὐτὴ πολεμῆται, τοσοῦτον μάλλον κρατύνεται, ἐγκαλλωπιζομένη τῆ τοῦ Χριστοῦ ἐκμμήσει. Ἀποῦ γὰρ ἐστίν, ἀψευδέστατος λόγος οὕτως φάσκων. Εἰ ἡμεῖς ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν ἢ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμῶν

16. Itaque sic etiam contigerit, ut pastores Cyprii, cum lupis congressi, et pro ovilibus suis pugnantes, eorumque salutis curam gerentes, non nihil labascant, paulumque cedant, quod absit, hortamur eos, ne statim in desperationem incidant, neve salutis spem abjiciant, neque iniquitatem iniquitati adjungant, et in deterius progressum apprehendant, misceantur cum gentibus, earumque discant opera; sed confestim a lapsu erigant sese, et ad medicum recurrant. Atque hæc quidem ad hunc modum.

17. Cæterum quod spectat ad duo alia capita, videlicet, ne citra Latinorum notitiam quilibet in congrua sibi dignitate spiritali constituatur, et ne Romani sive clerici sive laici prohibeantur ad Latinos appellare, in contentionibus vehementiorum negotiorum, si putaverint se a gentis suæ iudicibus injuria affici; ea nostræ mediocritati videntur indifferentia, aperteque ob solam turpis lucri comparationem a Latinis requisita. Non parvus enim illis inde quæstus exhibetur. Atque mediocritas nostra hoc Cypriorum pastoribus consilium dat, ut in quibuscumque Latini pervicaces contentiosique apparebunt, cupiditate capturæ ac emolumentum, in iis cedant, nec ipsis oblucentur. Est quippe res laude digna, corporali detrimento lucrum animæ comparare; quemadmodum cum areis compensare aurea. Forsitan enim postquam manus pecuniis repleverint, eos absolvent a petita manuum traditione; illorumque manibus pondere depressis, hisce licebit sanctas manus elevare ad Deum, et absque ullo astu et præjudicio sacra celebrare mysteria.

18. Ista desumpta e diurnis synodorum adnotationibus, et per subscriptionem sigillumque reverendissimi sanctissimæ Dei magnæ Ecclesiæ charophylacis Theodori Stilbe confirmata, data sunt mense et indictione supra scriptis, anno 6731.

Ejusdem sanctissimi domini Germani epistola secunda ad Cyprios.

1. Christianissimi viri et pietatis amantes, quotquot Cyprium percelebrem insulam inhabitatis, Romani et Syri, cuncti orthodoxiæ amatores, accurati fidei nobis a Patribus traditæ custodes, super quam omnipotens Dei et Patris brachium Christus, Ecclesiam suam ædificavit, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam¹¹. Quanto enim magis ipsa oppugnata fuerit, eo plus corroboratur, per Christi imitationem sese efferens. Ipsius quippe verissimus est sermo, quo ita ait: *Si me persecuti sunt, et vos persequentur; si sermonem meum servaverunt; et vestrum servabunt*¹². Igitur, fratres,

¹¹ Matth. xvi, 18. ¹² Joan, xv, 20.

Gaudete in Domino semper; et iterum dico, gaudete ¹³. Dei frater Jacobus cum Paulo cœli ascensore charitatem vestram ad spirituales agones perungant atque incitent. Jacobus quidem cum dicit: *Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationibus varias incideritis* ¹⁴. Hic vero, dum libenter gloriatur in infirmitatibus suis, et sibi in tribulationibus complacet ¹⁵.

2. Ego certe minimus et inutilis inter pontifices, beatum me censui in infirmitatibus, quod ad populum obedientissimum et ad aures audientium locutus fuerim. Neque enim cecidit super petram semen verbi nostri ¹⁶, neque in aquis scripsimus, neque doctrinæ retia frustra laxavimus ¹⁷; sed seminavimus potius in terra bona et spicis ferace, scripsimus autem in cordibus illuminatis ac puris, mota lingua nostra instar calami scribæ illius de quo in Psalmis ¹⁸; cumque in verbo Christi demississemus rete, cepimus vos ad obedientiam fidei, et Christo obtulimus opsonium cœlesti ejus mensa dignum. Unde et lætitia affecti ob primam capturam, ipsoque nos beatos rati quod propositum successisset, rursus in Christi nomine linguam velut verriculum ad doctrinam demittimus.

3. Nequaquam vos latet, homines litterarum disciplinarumque studiosissimos, quod qui a principio exstiterunt Deiferi et divini præcones Patres nostri, Spiritu divino moti, et apostolica dogmata secuti, cuncta quæ ad catholicam Ecclesiam spectant, in funiculo spiritalis distributionis ordinarint ac determinaverint, juxta Dei inspirationem, variisque Ecclesiarum determinationibus, septa circumposuerint, atque singulas ubique provincias circumvallaverint ad cautionem, ne ambitiosi et arrogantes facile a suis ad alienas insillirent; sed veriti macerias terribilissimarum excommunicationum atque a Deo alienationum, excolerent singuli spartam sibi designatam, propriaque sorte ac hæreditate accommodata essent contenti.

4. Sed, o mea errata! o inexplebilem ambitionem! quæ omnem modo canonicam disciplinam abjecit, omnemque Christianam institutionem evertere connititur, imo vero et adversus ipsum Ecclesiæ caput quod est Christus, confidenter desilit, neque stimulos formidat, quos olim Saulo comminatus est Christus, dicens ad eum: *Durum est tibi contra stimulos calcitrare* ¹⁹.

5. Novimus enim cuncti qui Christiano intincti fuimus baptismo, quod unus est magister et ductor noster, Christus, ipseque est omnium per orbem Christianorum caput; universi autem pontificali honorati dignitate, fratres sumus et membra cor-

¹³ Philipp. iv. 4. ¹⁴ Jac. i, 2. ¹⁵ II Cor. xii, 9, 10. ¹⁶ Luc. vii, 5. ¹⁷ Luc, v, 5. ¹⁸ Psal. xlii, 2. ¹⁹ Act. ix, 5.

Α τερων τηρήσουσι· χαίρετε οὖν ἐν Κυρίῳ, ἀδελφοί· πάντοτε, καὶ πάλιν ἰρῶ χαίρετε. Ἰάκωβος ὁ θεο-ἀδελφος σὺν Παύλῳ τῷ οὐρανοδάμονι πρὸς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας τὴν ὑμῶν ἀγάπην ἐκαλειφτώσαν· ὁ μὲν δὲ Ἰάκωβος, Πᾶσαν χαρὰν ἠγάπησθε, λέγων, ἀδελφοί μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσῃτε ποικίλοις· ὁ δὲ, ἡδίστα καυχώμενος ἐν ταῖς ἀσθενείαις αὐτοῦ, καὶ ἐπseudωκῶν ἐν ταῖς θλίψεσιν.

β'. Ἐγὼ μὲν ὁ ἐλάχιστος καὶ ἀχρεῖος ἐν ἀρχιερεῦσι μακάριον ἑμαυτὸν ἐν ταῖς ἀσθενείαις ἤγημαι, ὅτι πρὸς λαὸν εὐπειθέστατον, καὶ πρὸς ὅτα ἀκουόντων λαλεῖν. Οὐ γὰρ εἰς πέτραν ὁ σπορος τοῦ λόγου ὑμῶν ἔπεσεν, οὐδὲ καθ' ὑδάτων ἐγράψαμεν, οὐδὲ τὰ δικτυα τῆς διδασκαλίας διακενῆς ἐχαλάσαμεν· ἀλλ' ἐσπείραμεν μᾶλλον εἰς τὴν ἀγαθὴν γῆν καὶ εὐσταχυον, ἐγράψαμεν δὲ εἰς περωτισμένους καρδίας καὶ καθαρὰς, ὡς καλαμὸν τοῦ ψαλμικοῦ γραμματικῶς τὴν γλῶτταν κινήσαντες· καὶ ἐπὶ τῷ βῆματι τοῦ Χριστοῦ καθέντες· τὸ δικτύον, ἠγρεύσαμεν ὑμᾶς πρὸς ὑποκοὴν πίστεως, καὶ ὀψώνιον τῷ Χριστῷ προσεγάγομεν ἄξιον τῆς οὐρανοῦ τραπέζης αὐτοῦ. Ἔσθην τοι καὶ εὐφρανθέντες ἐπὶ τῇ πρώτῃ ἄγρα, καὶ τῆς εὐστοχίας ἑαυτοὺς μακαρίσαντες, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ πάλιν τὴν γλῶτταν ὡσπερ ἐμφίβληστρον ἐπὶ τῆς διδασκαλίας καταχαλῶμεν.

γ'. Οὐκ ἀγνοεῖτε πάντως, φιλόλογοτατοι ἀνθρώποι καὶ φιλομαθέστατοι, ὡς εἰ ἀνέκαθεν θεοφόροι καὶ θεοκῆρυκες Πατέρες ἡμῶν, θείῳ κινούρνοι Πνεύματι καὶ ἀποστολικαῖς διδασκαλίαις ἐτόννοιοι, πάντα τῆ καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν σχολίῳ πνευματικῆς κληροδοσίας θεοκινήτως ἔταξαν τε καὶ ὠροθήτησαν, καὶ ταῖς διαφόροις τῶν Ἐκκλησιῶν ὀροθήσιν φραγμοὺς περιέθηκαν, καὶ περιτείχισαν τὰς ἐκάσταχου ἑνορίας πρὸς ἀσφάλειαν· ὥστε μὴ τοὺς φιλοδοξοῦς τε καὶ ἀλαζόνας ἀπὸ τῶν οικειῶν ἐπὶ τὰς ἄλλοτριας εὐκόλως ἐπιπηδᾶν· ἀλλὰ διδοκίκατας τὰς αἰμασίας τῶν φριτωδιστάτων ἀφορισμῶν καὶ τῶν ἀπὸ Θεοῦ ἄλλοτριώσεων, στίργειν ἕκαστον ἢν ἔλαχε Σκάρταν, καὶ ἀρκεῖσθαι τῷ ἰδίῳ λάχει καὶ τῇ προσαρμοσάσῃ κληροδοσίᾳ.

δ'. Ἄλλ' ὦ τῶν ἡμῶν ἀγνοημάτων! ὦ τῆς ἀπλήστον φιλοδοξία! πᾶσαν ἀρτίως κανονικὴν εὐταξίαν ἐξουθενώσασίς, καὶ ἀνατρέπειν ἐπιχειροῦσας τὴν Χριστιανικὴν κατάστασιν πᾶσαν· μᾶλλον μὲν οὕτω καὶ κατ' αὐτῆς τῆς κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἧτις ἐστὶν ὁ Χριστός, θρασείως κῆθαλλομένης, καὶ μὴ φοβουμένης τὰ κέντρα ἃ καὶ τῷ Σαύλῳ ἐπηπειλάσατό ποτε ὁ Χριστός, Σκληρὸν σοι, φάμενός πρὸς αὐτόν, πρὸς κέντρα λακτιζειν.

ε'. Οἶδαμεν γὰρ ἅπαντες ὅσοι τὸ Χριστιανικὸν βεβαπτίσαμεθα βάπτισμα, ὡς εἰς ἐστὶν ἡμῶν ὁ καθηγητὴς, ὁ Χριστός· καὶ αὐτός ἐστι κεφαλὴ τῶν ἀπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης Χριστιανῶν· πάντες δὲ οἱ τῷ ἀρχιερατικῷ τετιμημένοι ἀξιώματι ἀδελφοί

ἴσμεν καὶ μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τὸ μὲν ἀληθές οὕτως ἔχει· καὶ μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἢ αὐτοαλήθεια, καὶ οἱ αὐτόπται τούτου καὶ ὑπερέται· ὁ δὲ γὰρ Ἰταλικὸς τύφος τοῦτο οὐ βούλεται, οὐδ' ἀνίχεται τὸν Χριστὸν κεφαλὴν καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι· ἀλλ' ἐκβάλλων τούτον ταύτης τῆς τάξεως, τῷ ἀρχιερεὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ταύτην χαρίζεται· καὶ ἀναχωνεύει ἐπιχειρεῖ τὰ πενταδικῶς ἀριθμούμενα πατριαρχεῖα, καὶ ἐν ἐκ τούτων ἀποτελεῖν, καὶ τιθεῖναι τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἡγεσιῶν ἀποθραύεται [*f. ἀποθρασύνεται*], καὶ τῷ Ἰσίδωρ ἀφομοιοῦν. Νεφέλας δ' ἐγὼ φημι τοὺς ὑπερέχοντας ἀρχιερατικούς θρόνους καὶ ὑψηλοὺς, καὶ ἀποτέταγμένους εἰς πατριαρχεῖα· ἐξ ὧν ὑψίζεται τὸ περιγεῖον ἅπαν, βροχὴν ἐκούσιον καὶ μυστικὴν τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας δεχόμενον. Ὡς πόσων ταῦτα θαυμάσιον ἀξία, πόσων στεναγμῶν ἵδιον ὅτι τὸ τῆς ὑπερηφανίας πνεῦμα τὸ σκοτεινὸν καὶ μεγίστων πτωμάτων παραίτιον τοῦ μεγάλου τούτου γένους καὶ πολυανθρώπου μικρότητος.

ζ. Πρώτη μὲν οὖν καὶ μεγίστη τόλμα τῶν Ἰταλῶν ἢ ἐν τῷ ἀγίῳ συμβόλῳ τῆς πίστεως ἀπηγορευμένη προσθήκη· ὅπερ ἵνα μήποτε ἀποτολμηθῆ, ἀναθέματι αἰωνίῳ αἱ οἰκουμηνικαὶ καὶ ἅγαι σύνοδοι τοὺς τολμήσαντας καθυπέβαλον. Καὶ ὁ βουλόμενος ἀναγιγνωσκέτω τὸν τῆς οἰκουμηνικῆς ἐκτῆς συνόδου πρώτων κανόνα, οὕτως ῥητῶς περὶ τὸ τέλος λέγοντα. Εἰ δὲ τις τῶν ἀπόντων μὴ τὰ προσηρημένα τῆς εὐσεβείας δόγματα κρατεῖ καὶ ἀσπάζεται, καὶ οὕτω δοξάζει τε καὶ κηρύττει, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας εἶναι τούτων ἐπιχειρεῖ ἔστω ἀνάθεμα, κατὰ τὸν ἤδη ἔκτεθέντα ὅρον ὑπὸ τῶν προδηλωθέντων ἁγίων καὶ μακαρίων Πατέρων· καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ καταλόγου ὡς ἀλλότριος ἐξωθεῖσθαι καὶ ἐκπιπέτω. Ἡμεῖς γὰρ οὔτε προστιθέμεθα, οὔτε μὴν ὑφαίρειν κατὰ τὰ προσηρημένα περικλιῶς διεγνώκαμεν, ἢ καὶ ὄντινακὸν διδουμένηα λόγον. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ δὴ κληθεὶς κανὼν· Ὅτι δὲ κατὰ πᾶσαν οἰκουμηνικὴν σύνοδον συνεδοκῶν ἦν καὶ ὁ κατὰ τὴν ἡμέραν πάππας διὰ τοποτηρητῶν τοῖς κεκυρωμένοις δόγμασι τε καὶ κανόνι, οὐδεὶς τῶν τροφίμων λόγου ἠγγύησε.

ς. Τί νῦν τὸ ἐνταῦθα συναγόμενον; Ὅτιπερ οἱ νῦν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἀρχιερεῖς οὐδὲ τοὺς ἐπὶ τῶν οἰκουμηνικῶν καὶ ἁγίων ἐκτὰ συνόδων ἀρχιερεῖς τῆς πρεσβυτέρας. Ῥώμης ἀποδέχονται καὶ ἀσπάζονται· ἀλλ' ὡς ἡμᾶς τοὺς Γραικοὺς, κἀκεῖνους ἀποστρέφονται καὶ ἐξουθενοῦσι, μὴ δεχόμενοι τὰ παρ' ἐκείνων συνοδικῶς λαληθέντα καὶ κυρωθέντα. Ὡς εἶναι τοὺς νῦν Ἰταλοὺς νέας πίστεως δογματιστάς, καὶ ἑτέρων κανόνων ἐφευρετάς. Ζητεῖωσαν οὖν καὶ Χριστὸν ἕτερον καὶ ἀποστόλους ἑτέρους. Καὶ γὰρ οἱ ἐπὶ τῶν συνόδων θεοφόροι καὶ θεοκλήρυκες Πατέρες οὐ πεπιστεύκασι εἰς Πνεῦμα ἅγιον ἐκ δύο προσώπων τὴν ὑπαρξίν ἔχον· ἀλλὰ πεπιστεύκασι τῷ Χριστῷ, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, καὶ ἐν τοῖς περὶ τοῦ Πνεύματος.

A poris Christi. Ac veritas quidem ita habet; testaturque ipse Christus, qui est ipsa veritas, necnon qui eum ipsi viderunt, et fuerunt ejus ministri ²⁰. Verum fastus Italicus id non vult, neque sustinet Christum caput esse et vocari; sed eum ab hoc ordine ejiciens, senioris Romæ pontifici illum largitur; tum quinarium numeri patriarchatus reconflare ac unum ex iis conficere tentat, audetque thronum illius ponere super nubes, atque Altissimo assimilare ²¹. Nubes autem ego dico eminentes pontificias sedes, altasque, et in patriarchia destinatas; per quas exaltantur, cuncta terrestria, voluntarium mysticumque spiritualis doctrinæ imbrem suscipientia. O quantis lacrymis hæc digna sunt, quantis gemitibus! quod superbiæ spiritus, tenebrosus, quique maximorum delictorum auctor est, magnum hoc hominibus refertissimum genus devicerit.

6. Primum equidem maximumque Itolorum facinus est interdicta illa ad fidei Symbolum additio; quod ne aliquando tentaretur, anathemati perpetuo eos qui ausi essent subjecerunt œcumenicæ sanctæque synodi. Legat qui voluerit, generalis sextæ synodi canonem primum, qui ita ad verbum circa finem habet: *Si quis autem ex omnibus prædicta pietatis decreta non tenet et amplectitur, sicque opinatur et predicat, sed iis contra adversariconatur, sit anathema, secundum jam expositum prius declaratorum sanctorum et beatorum, Patrum decretum; et a Christiano catalogo, ut alienus extrudatur et excidat. Nos enim neque aliquid adjicere, neque quidquam adimere, juxta ea quæ prius definita fuerunt, omnino statuimus, vel ullo modo potuimus*. Et hæc quidem memoratus canon. Quod autem in omni œcumenica synodo, constitutis dogmatibus et canonibus consensum per vicarios præbuerit papa illius temporis, nullus eruditionis alumnus ignorat.

7. Jam quid inde colligere est? Quod hujus temporis veteris Romæ pontifices nequaquam suscipiunt et amplectuntur eos veteris Romæ pontifices, qui temporibus vixerunt septem generalium sanctorumque conciliorum; sed sicuti nos Græcos, ita et illos aversantur et nihili pendunt, dum ea non recipiunt quæ ab illis synodice pronuntiata sunt atque confirmata. Adeo ut nunc Itali sint novæ fidei novique dogmatis introductores, et aliorum inventores canonum. Quærant igitur tum alium Christum tum alios apostolos. Etenim synodorum illi Patres Numine afflati, ac Dei precesones, nullatenus in Spiritum sanctum crediderunt, qui ex duabus personis existentiam habeat, sed fidem adjunxerunt Christo, ut in cæteris omnibus, sic

²⁰ Luc. 1, 2. ²¹ Isa. xiv, 13, 14.

etiam in verbis de Spiritu, quando docuit eum a Patre procedere ²².

8. Et hæc quidem vestræ charitati compendiario declaravi, ut intelligeretis quantum malum sit subjici spiritualiter atque parere senioris Romæ specialibus institutis: abstineo enim ab asperiore dictione. Quocirca omnibus laici injungo, vobis qui catholicæ Ecclesiæ genuini estis liberi, toto pede fugere ab iis sacerdotibus qui Latinorum obedientiæ sese submitserunt: neve in ecclesiam cum illis convenite, nec ullam e manibus eorum suscipite benedictionem. Præstat enim, in domibus vestris Deum solitarie precari, quam in ecclesia collectas cum subjectitiis Latina sententibus facere. Si quis autem dictorum sacerdotum vita quidem honesta, decoratur, pietatemque amplectitur, in eo vero duntaxat delinquit, quod aut per vim aut per surreptionem succubuerit Latinorum tyrannidi quæ illic ecclesiam invasit, profesusque fuerit se papam pro pontifice suo agnoscere; non aliter permittatur vobiscum coire in ecclesiam et sacerdotaliter operari, nisi prius conversus, coram Latinorum archiepiscopo et episcopis ei subditis, dixerit: Non erit ad hunc modum; sed robor habeat quæ ante missa fuit synodica segregatio. Rursusque, donec juxta id quod illa scriptura complectitur, ad divinam sacramque synodum mediocritatemque nostram recurrerint.

9. Et clerici iis subjecti, quotquot nostræ adherent Ecclesiæ, voluntque fidem a Patribus traditam retinere, non subdentur pontificibus suis qui præstiterint obedientiam; neque si ii, cum Ecclesiæ Latinæ obtemperant, illos excommunicaverint, ulla ex parte quidquam ullatenus curabunt. Ejusmodi quippe censura irrita est, quin imo ad censores revertitur; quoniam et scandalorum conciliatores exstiterunt populo Dei, cum sacrorum canonum disciplinam conculcarunt, invasores et alienorum appetitores ²³ receperunt, atque iis dederunt manus, quod est signum obedientiæ et servitutis, licet contendat dicendo: Patrios mores nostros nequaquam prodidimus, neque aliquid extra sacrorum canonum præscripta peregrimus; ignari ejus quod loquuntur. Nam sanctorum apostolorum divinorumque Patrum canones segregationi subjiciunt episcopos qui alienas regiones invadunt; sed et eos anathemati

²² Joan. xv, 26. ²³ I Petr. iv, 15.

(6) Τῆς Λατινικῆς ὑποταγῆς. Idem Germanus Græcorum patriarcha CP. Epist. ad æmulum suum patriarcharum Latinorum CP., productus ab Allatio *De lib. eccles. Græc.*: 'Εγὼ δεῖκαί τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Γραικοὺς ψάϊσας ἀφορισμῶ καθυπέβαλον, μηδενὶ τῶν ἱερέων διὰ χανῶσιν ψυχῆς ὑπογαλασθῆν τῶν εἰς ὑποταγὴν καὶ θέλημα τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, μηδὲ προσφορὰν δέχεσθαι ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν, μηδὲ συμπάλλειν αὐτοῖς, ὡς προδόταις τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, καὶ τῶν πατροπαραδότων ἐθῶν. *Ego vero et Græcos qui Constantinopoli degunt jam ex-*

λόγοις, παρὰ τοῦ ἱατροῦ ἐκπορεύεσθαι τοῦτο διδάξαντι.

7. Ταῦτα μὲν συνοπτικῶς τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ ἐδήλωσα, ἵνα γινώτε πόσον ἐστὶ κακὸν τὸ πνευματικῶς ὑποτάττεσθαι καὶ πειθαρχεῖν ταῖς τῆς πρεσβυτέρως Ῥώμης ἰδιορρυθμίαις. φείδομαι γὰρ τραχύτερόν τι εἰπεῖν. Ὅθεν καὶ ἐπισκῆπτομαι πᾶσι τοῖς λαϊκοῖς, ὅσοι τῆς κατολικῆς Ἐκκλησίας ἐστὶ τέκνα γνησία, φεύγειν ὅλῳ πόδι ἀπὸ τῶν ὑποπεισόντων ἱερέων τῆς Λατινικῆς ὑποταγῆς (6) καὶ μηδὲ εἰς ἐκκλησίαν τοῦτοις συνάγεσθε, μηδὲ εὐλογίαν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν δέχεσθε τὴν τυχούσαν. Κρεῖσσον γὰρ ἐστὶν ἐν τοῖς οἴκοις ὑμῶν τῷ Θεῷ προσεύχεσθαι καταμῶνας, ἢ ἐπ' ἐκκλησίας, συνάγεσθαι μετὰ τῶν Λατινοφρόνων ὑποταγᾶτων (7). Εἰ δὲ τις τῶν εἰρημένων ἱερέων βίῳ μὲν κοσμεῖται σεμνῶ καὶ εὐλαβείας ἀντίχεται, τοῦτο δὲ μόνον ἐστὶν ἡμαρτηκῶς τὸ διὰ βίαν ἢ συναρπαγὴν ὑπερδύναμι τῇ ἐπισηρησάσῃ ταῖς αὐτοῖ ἐκκλησιαίς τυραννίδι Λατινικῇ, καὶ τὴν πάππαν ἔχειν ἀρχιερίαι ὁμολογήσαι· ὁ τοιοῦτος ἄλλως μὴ παραχωρεῖσθαι σὺν ὑμῖν ἐκκλησιαίεσθαι καὶ ἱερατικῶς ἐνεργεῖν, εἰ μὴ πρότερον κατὰ πρόσωπον τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῶν Λατίνων, καὶ τῶν ὑπ' αὐτῷ ἐπισκόπων ἐπιστραφεὶς εἴποι. Οὐχ οὕτως ἐστὶ· ἀλλ' ὁ προαπισταλμένος συνοδικὸς ἀφορισμὸς κρατεῖται· καὶ πάλιν, μέχρις ἂν κατὰ τὴν περιλήψιν τῆς τοιαύτης γραφῆς πρὸς τὴν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον καὶ τὴν ἡμῶν μετρίτητα ἀναδράμωσι.

8. Καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς κληρικοὶ, ὅσοι τὴν ἡμετέραν ἀσπάζονται Ἐκκλησίαν, καὶ τῆς πατροπαραδότου πίστεως ἀντίχεται βούλονται, οὐχ ὑποκείσονται τοῖς τὴν ὑποταγὴν ποιησαμένοις ἀρχιερεῦσιν αὐτῶν· οὐδὲ ἀφορίζοντων αὐτῶν ὑνεκα τοῦ πειθεσθαι τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ μικρὸν τι ἐπιστραφεῖσονται. Ὁ γὰρ τοιοῦτος ἀφορισμὸς ἀκυρὸς ἐστὶ, καὶ πρὸς τοὺς ἀφορίζοντας μᾶλλον ἐκασαστρέφει· ὅτι καὶ σκανδαλῶν γεγονᾶσι πράξεινοι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ, καταπατήσαντες τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων ἀκρίθειαν, καὶ τοὺς ἐπιδήτορας καὶ ἀλλοτριεπισκόπους δεξάμενοι, καὶ χεῖρας δόντας [i. δόντες] αὐτοῖς σημεῖον εὐπειθείας καὶ δουλώσεως· καὶ διςχυρίζονται λέγοντες, ὡς Οὐ καταπροδεδώκαμεν τὰ πάτρια ἡμῶν ἐθῆ, οὐδὲ δι τῶν ἱερῶν κανόνων ἔξω πεπράχαμεν· μὴ εἰδότες ὁ λέγουσιν. Οἱ γὰρ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν θείων Πατέρων κανόνες ἀφορισμῶ καθυποβάλλουσι τοὺς τῶν ἀλλοτρίων ἐνοριῶν κατεπεμβαίνοντας ἐπισκόπους ἀλλὰ

communicationi subjecti, si aut a manu cujusquam sacerdotum, qui propter animi mollietatem in obedientiam et voluntatem veteris Romæ delapsi sunt, oblationem accipiant, aut una cum iis psallant, ut divinorum sacrorumque canonum et a majoribus traditarum, consuetudinum proditoribus.

(7) Ὑποταγᾶτων. Michael Balsamon in Anaphora cleri CP. apud Leonem Allatium *De Eccl. Occident. et Orient. consensione lib. iii, cap. 2, ll. 4*, Ἐσμὴν ὑποθησιάρηαι πῶτες.

καὶ τοὺς καιροτομίαν εἰσάγοντας εἰς τὴν ἀμύμητον A
πίστιν τῶν Χριστιανῶν ἀναδέματι καθυποβάλλουσι.
Καὶ ἔχει μὲν οὕτω τὸ ἀληθές.

ι'. Ὑμεῖς δὲ, λαὸ περιούσιος τοῦ Χριστοῦ, στή-
κατε ἐν τῇ πίστει, ἀνδραϊξέσθε, κραταιοῦσθε·
τοὺς ἀτάκτους σωφρονίζοντες, ἐλέγχοντες τοὺς τὴν
εὐσέβειαν παραποιούντας· μηδὲν τῶν ὀρθῶν δογ-
μάτων καταπορθεῖντες, ὡν ἀπέκαθεν παρειλῆ-
φατε· πᾶσαν θλίψιν βιωτικὴν καὶ πᾶσαν ζημίαν
χαρῶν καὶ κέρδος ἠγούμενοι ἵνα μόνον ἐν ὑμῖν
ἄσυλος διαφυλαχθεῖσθε ὁ τῆς ὀρθοδοξοῦ πίστεως θη-
σαυρος· ὃν ἐν τῷ τέλει τῆς ζωῆς ἕκαστος ἡμῶν ἐπι-
φειρομένοις, ἐξέλθοι τοῦδε τοῦ βίου· γυμνός μὲν ἐξ
ἀπάντων τῶν κατὰ κόσμον πραγμάτων, ἐπὶ μόνῳ
δὲ τούτῳ τῷ θησαυρῷ τὰς ἐλπίδας σαλεύων· καὶ
τῆς εὐκατίας ἐκείνης φωνῆς προσδοκῶν ἐπακούσαι· B
Ἢ πίστις σου σέσωκέ σε· πορεύου εἰς εἰρήνην·
ἧς οὐκ ἔστιν ὄριον οὐδὲ τέλος.

ια'. Εἶητε φυλαττόμενοι πάντες τῇ παντοκρατο-
ρικῇ δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, Ῥωμαῖοι τε καὶ Σύριοι, ὅσοι
τε ἱερῶν κοσμεῖσθε ἀξιώματι θαὶ ἀκαταδούλωτο,
τὴν γνώμην φυλάττετε ἀπὸ τῆς περὶ τὴν πίστιν
νέας παρεκτροπῆς, καὶ ὅσοι ἐν λαϊκοῖς ἔστε ζηλω-
ταὶ τῆς ὀρθοδοξίας θερμοί.

ιβ'. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ ἡ κοινωνία
τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.
Ἀμήν.

Μηνὶ Ἰουλίῳ, ἐπισημαῖται β'.

²⁴ I Cor. xvi 13. ²⁵ Marc. v, 34. ²⁶ II Cor. xii 15.

submitunt, qui novitatem inducunt in inculpa-
tam Christianorum fidem. Atque ita quidem habet
veritas.

10. Vos vero, peculiaris plebs Christi, *state in
fide, viriliter agite, confortamini* ²⁴; inordinatos
compescite, pietatem adulterantes redarguite;
nullum rectorum dogmatum prodentes, quæ ab
origine accepistis; omnem hujusce vitæ ærumnam,
omneque detrimentum gaudium atque lucrum
rati, dummodo inviolatus in vobis conservetur
orthodoxæ fidei thesaurus; quem in fine vitæ
unusquisque nostrum importans, ex hoc sæculo
egrediat; nudus quidem a cunctis mundanis
rebus, et in hoc solo thesauro spem figens, illam-
que optabilem vocem expectans audire: *Fides
tua te salvum fecit; vade in pace* ²⁵; cuius non da-
tur terminus neque finis.

11. Incolumes custodiamini universi per omni-
potentem Dei dexteram, tam Romani quam Syri,
quotquot sacra ornati estis dignitate, mentemque
servatis ab ea servitute liberam quæ ex novo ori-
tur circa fidem deflexu, et quotquot inter laicos
fervidi estis orthodoxiæ æmulatores.

12. Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas
Dei et Patris, et communicatio sancti Spiritus, sit
cum omnibus vobis ²⁶. Amen.

Mense Julio, indictione secunda.

GERMANI II

CONSTANTINOPOLITANI PATRIARCHÆ

HOMILIÆ

—

C

Εἰς Ἵψωσιν τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ κατὰ Βογο-
μίλων (1).

*In exaltationem venerandæ crucis et contra Bogomi-
lilos.*

(Gretser de cruce opp. t. II, p. 112)

Πάλιν ἐορτῆς μυστήριον, καὶ πάλιν ὁ ἐμὸς λαός
χορευτῆς μυστικῆς, καὶ ἐκκλησιάζεται Χαίρων ἐν-
ταῦθα, καὶ συναθροίζεται πᾶμπληθεὶ καὶ μετὰ κύ-

Rursus festivitatis mystica solemnitas nobis il-
luxit. Rursus populus meus mysticas choreas agitat,
et in concionem plenus gaudio huc convenit, con-

(1) Ex codice manuscripto reipublicæ Augu-
stanæ n. 66, descripsimus quatuor orationes Ger-
mani patriarchæ, tres de cruce, quartam in pri-
mam jejuniarum Dominicarum, et in imaginum
restitutionem. In eodem codice exstant aliæ ejus-
dem, ut in sepulturam Christi, εἰς εὐαγγελισμόν.
(Calvinianus interpres apud Curopalatam vertit
Annuntiationem evangelicam. Satis evangelice,
nam catholicus vertisset: *Annuntiationem D. Virgi-
nis* vel certe *annuntiationem incarnationis Christi*.

De infantibus ab Herode occisis, inque principium
evangelistæ Marci, quam Græce edidit Hoeschelius.
In Dominicam ante Natalem Christi, deque tribus
pueris in fornacem missis. — Titulus habet *κυροῦ*
Γερμανοῦ domini Germani. Usurpant enim recen-
tiores Græci *κυρός* per syncopen pro *κυριος*, et
κυρά pro *κυρία* ut et Latina ecclesiastica monu-
menta, *Domnus* pro *Dominus*. Curopalata: *κυρός*
πατριάρχης Dominus patriarcha; *κυρός Ἀνδρό-
νικος, dominus Andronicus*. Cedrenus: *Μάρκος ὁ τῷ*

fertimque congregatur, et orbem circumquaque A
me ambiunt, et omnium oculi in me rescipiunt,

τετραμήριον του μεγάλου Σαββάτου ἀναπληρώσας του κυρου Κοσμᾶ. Quem locum non intelligens Xylander, ita vertit: *Marcus, qui Tetraodium magni Sabbati complevit, quod habet Cyri Cosmæ, cum vertendum sit: Marcus, qui Tetraodium magni Sabbati complevit, compositum a domino Cosma.* Est autem is Cosmas Majumensis, clarus inter melodos et hymnographos græcos. In actis synodi octavæ contra Photium quæ calamo exarata asservantur in bibliotheca Bavarica, reperio eodem significato, κύρις Μάρκος, dominus Maximus. Et in manuscriptis codicibus Operum sancti Maximi exstat Epistola προς κύριον Νικανδρον, ad dominum Nicandrum. Quid quod Græci unicum syllabam κυρ pro integra voce κύριος, in compositione tamen, ponunt. Ex quo more illa in typico S. Sabæ, c. 8: κυρογόνοτος, κυροσμάς, κυριώσις, κυριώσιν, et in Turco-Græcia, κυροδοσιος, dominus Theophanes, dominus Cosmas, etc. Ad quorum similitudinem Hispanis don dicitur dominus. Similes apocopas amantur prisca Latini, hinc cæl pro cælum, teste Lipsio, lib. iv *Antiq. lect.* c. 5. Rudinus: *Divinum domus allisonum cæl, Famul pro Famulus* apud Ennium, lib. vii, citante Nonio v. famul. *Famul optimus esset. Lucret. Famul improbus esset.* Facul pro *faciliter et difficile.* Non v. eod Lucill. lib. vi, *Facul propellere iniquos*, plura testimonia affert Nonius ex Pacu vio, Afranio, Accio, Valerio. *acul pro debilis.* Ennius, lib. viii: *debil homo*, citat Nonius v. Debil. — Γερμανός patriarchæ hujus proprium nomen est. Quo nomine non pauci inducti crediderunt, Germanum istum esse veterem illum Germanum sanctitate et famæ celebritate clarissimum, cujus in septima synodo crebra et honorifica mentio, qui cum Gregorio II Pontif. Maximo Iconomachis fortiter et generose sese opposuit: quique tandem ob veritatis defensionem a Leone Isauro impio imperatore de sede sua deturbatus est. Cæterum isti nunquam mihi suam sententiam persuaserint. Nam Germanus auctor homiliarum quæ in supradicto codice Augustano exstant, vixit post extortos Bogomilos hæreticos, ut ex hac ipsa oratione liquet, qua Bogomilos acerrime refellit, et ex altera pro imaginibus, quam ex eod. cod. nunc primum in lucem edimus. At Bogomili exorti sunt sub Alexio Comneno auctore Basilio quodam medico, ut docet Euthymius in sua *Panoplia*, p. ii, tit. 23, qui postea, cum in impietate persisteret, jussu imperatoris, rogo blasphemias suas expiavit. Fieri ergo non potest, ut Germanus iste noster sit antiquus ille Germanus Iconoclastarum oppugnator invictus. Nec refert, quod Cedrenus in compend. Hist. p. 242, et p. 257, ut et Constantinus Harmenop. lib. *De hæres.* dicunt, veteres hæreticos Massalianos (qui et Euchitæ et Enthusiastæ) appellatos esse Bogomilos; non enim nomen hoc adepti sunt Massaliani a primo suo ortu, cum nec ab Epiphano, nec a Theodoro, Bogomilorum nomine appellentur. Sed postquam Bogomilorum secta exstitit, derivatum est hoc nomen ad ipsos quoque Massalianos, eo quod *secta Bogomilorum esset pars sectæ Massalianorum. et cum eorum dogmatibus majore ex parte consentiens*, ut inquit Harmenopulus, *excogitastamen nonnullis aliis, et aucta peste*, ut idem auctor loquitur. Sicut ergo ille, qui Hussitis Lutheranorum nomen tribueret, eo quod Lutherani cum Hussitis in non paucis capitibus conveniant; non negaret, Hussitas ante Lutheranos exstitisse, sed nomen recentius tantummodo derivaret ad vestustiores hæreticos, propter similitudinem perfidiæ; ita Cedrenus et Harmenopulus non negarunt Massalianos longe antiquiores esse Bogomilis, sed quia Bogomili plurima dogmata a Massalianis acceperant, ideo nomen recentius, vel ut planius dicam, recentioris

κλον (2) λαβόντες περιστοιχίζουσι, και οι οφθαλμοι πάντων εις εμε βλέπουσι, και δοῦναι τοῦτοις τρο-

sectæ nomen sectæ longe antiquiori ascripserunt: nam Massalianos ante Bogomilos infausto sidere natos fuisse, haud ignoravit Cedrenus aut Harmenopulus, ut ex his ejusdem verbis planum evadit: *Hæc Bogomilorum hæresis non multo ante nostram ætatem exorta fuit.* At Massalianorum hæresis aliquot sæculis ante Harmenopulum exstitit quod ipsum ex Epiphano, et Theodoro, nequaquam fugere potuit. Cui addo *Glycam iv p. Annaliur*, qui hæc: *Cum Franci trajecissent in Asiam* (quod sub Alexio Comneno factam), *Nicæam Bithyniæ Turcis quicam obtinebant adeptam, pro certo pretio vendiderent, tunc et Bogomilorum exorta fuit hæresis auctore Basilio, qui medicus usurpatur.*

Satis de exortu Bogomilorum, ex quibus perspicuum fit, Germanum nostrum diversum esse ab illo veteri Germano, quod hoc etiam argumento ostenditur quia germanus iste vixit eo tempore, quo Itali cum Constantinopolitanis imperatoribus gravissima, et infestissima bella gerebant, ut apparet ex acerbo illo epilogo, quem in hac ipsa oratione contra Italos instituit. Non potest igitur ætas hujus Germani ad prisca illa tempora referri, sed ad posteriora, quibus Itali cum Græcis pertinacissime de imperio dimicant; de quibus bellis copiose Choniates, Gregoras, alii.

Tertio, Germanus iste vixit post excitatum schisma inter Græcos et Latinos, hoc est, postquam natæ sunt inter utramque nationem quæstiones de processione sancti Spiritus, de azymis, de junio, et id genus aliis, quod manifestum fit ex oratione de restitutione imaginum, ubi Germanus iste stylum aspere stringit in Latinos ob quasdam junctorum consuetudines, Græcis inusitatas. At sanctus Germanus conjunctissime vixit cum Romano pontifice Gregorio, ut apparet ex epistolis ab utroque ultro citroque datis, nec quidquam tunc *audiebatur de ullo schismate inter Græcos et Latinos*, quod ad quæstiones nunc inter eosdem controversas attinet. Fieri ergo nequit, ut Germanus iste sit vetus ille Germanus, apud Latinos æque ac Græcos longe clarissimus.

Quis igitur Germanus iste, et quo tempore vixit? Omnino Germanus auctor harum homiliarum, ille ipse est cujus meminit Gregoras, lib. iii *Hist.* 1, fol. 25, his verbis: *Προ θραχίος ἀφθη γένόμενος εἰς ἀνθρώπων ὁ πατριάρχης Γερμανός, ἀνὴρ συνετός, και ἀρίστη και λόγω τὸν βίον κοσμησας Paulo antea ex vivis decesserat patriarcha Germanus, vir prudens, qui et virtute et doctrina vitam ornaverat.* Successorem habuit Arsenium monachum, ut idem Gregoras ibidem scribit, postquam sedisset annos vii, ut habetur in manuscripto Catalogo imperatorum et patriarcharum Constantinopolitanorum, qui adjunctus est libello *De originibus Constantinopolitanis* inscripto, et sub Georgii Codini nomine non ita pridem edito. Notat idem Genebrardus in sua *Chronologia*; licet Onuphrius in *Chronico* tribuat Germano successorem Methodium hoc nomine secundum. Esse autem hunc Germanum auctorem harum homiliarum, demonstro primum inde, quia in fine hujus orationis, quam præ manibus habemus, vocat imperatorem sub quo vivebat, Joannem, et oplat illi faustos successus contra Latinos, et prædicet ejusdem contra eosdem prælia et facta heroica. At Joannes iste alius non est, quam Joannes Ducas, qui capta a Latinis Constantinopoli, rebusque Græcorum mirum in modum afflictis, sedem imperii in Asia posuit, paulatimque res Græcorum collapsas in melius restituere cepit. Scribit quidem

(2) Μετὰ κύκλον, fort. μετὰ κύκλου, vel. μετὰ κύκλον.

φῆν ἐν εὐκαιρία παρακαλοῦσι. Καγὼ διάρας κύκλω τούτῳ ὀφθαλμούς, καὶ ἰδὼν μου συνηγμένα τὰ τέκνα τῆ μητέρι αὐτῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ, σικρῶ μὲν ὑφ' ἡδονῆς, καὶ χαρμονῆς ἀμέτρου πληροῦμαι, ἐνηθάμμενος τῷ καλῷ τούτῳ χύματι τοῦ λαοῦ, οἷονεὶ κυμαγωγουμένη καὶ περιεκλύζοντι προσηνῶς τὸν ἱερὸν τουτονὶ σκόπελον, ἐφ' ὃν ἐπιβέθηκα· ὅτι δὲ πτωχὸς καὶ πίνης εἰμι. ἢ τῶν λόγων ἀρτοθάκη κακύνωται παρ' ἐμοί, καὶ θείων τρέφειν τὰ τέκνα οὐκ εὐπορῶς ἀλγύνωμαι σφόδρα, καὶ θρίμιά μοι ὀδύνη μέση τῇ καρδίᾳ ἐσταλάττει. Οὕτω πτωχὸς καὶ ἀλγῶν εἰμι ἐγὼ, καὶ, ἢ καρδία μου τετάραται ἐντός μου, κακὰ τὸν Ψάλτην εἰπεῖν βασιλεία.

Προσάψει δὲ μοί τις προσγῶρω; ἀποτειμὸν τῆς Ἡσαΐου προφητείας; ἐκεῖνο τὸ λόγιον, ὃ δὴ περὶ τῆς εἰπεῖ φεύγοντος προστασίαν λαοῦ διὰ τὴν ἐνούσαν αὐτῷ πρὸς τοῦτο πενίαν· καὶ ἀποκριθεὶς λέγει· Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐρεῖ, Οὐκ ἴσους ἀρχηγός· οὐ γὰρ ἴσται ἐν τῷ οἴκῳ μου ἄρτος, οὐδὲ ἱμάτιον. Οὐδὲ γὰρ στηρίζειν καρδίας ἀνθρώπων τῷ ἄρτι τῶν λόγων ἰσχύουσι, οὐθ' ὑφαίνειν χιτῶνας ἔχουσι εὐφρῶς ἕκ τε τῶν τῆς Παλαιᾶς στημένων Γραφῆς, οἷτινες προὔποικεῖται καὶ τῆς ὑστερον ἐπιβεβλημένης κροάκης τῆς εὐαγγελικῆς, ἐν ἣ τὸ ποικιλτὸν πολὺ καὶ τὸ διάχρυσον, δι' ὧν ἀσχημοσύνη ψυχῆς συγκαλύπτεται, καὶ γύμνωσις περιστέλλεται. Διὰ ταῦτα καὶ τὴν ἀρχὴν ἀνεβαλλόμεν καὶ ἀνεδύομεν πρὸς τὸ λειτούργημα. Καὶ γοῦν ὅλην τὴν ἡμέραν σκυθρωπάζω

¹ Psal. cii, 27. ² Psal. lxxviii, 30. ³ Psal. xxxviii, 11. ⁴ Isa. iii, 7.

quidem Nicephorus Gregoras, lib. iv, de alio Germano patriarcha Constantinopolitano, successore Arsenii; sed huic homiliae istae attribui nequeunt, quia posterior iste floruit sub Michaelae Palaeologo, qui urbem recuperavit, et postea sub eodem imperatore patriarchatu cessit, successore relicto Josepho monacho, teste eodem Nicephoro Gregora. Denique in Catalogo patriarcharum Constantinop. cuius antea mentionem fecimus, ponitur sub Joanne Duca imperatore Γεωργιῶς ὁ μέγας. Germanus Magnus, ut de aetate ejus nullum amplius dubium relinquitur.

Non est autem hic praetereundus error Cedreni, fol. 375, qui Gregorium pontificem Romanum eum qui pro sacris imaginibus cum sancto Germano patriarcha Constantinopolitano adversus Leonem Isaurum egregie pugnavit. Διάλογον vocat; cum Gregorius Germani aequalis fuerit hoc nomine secundus, (is autem qui a Graecis Dialogus appellatur, (ob dialogos de Vitis sanctorum Patrum Italiae a se conscriptos, et in Graecam linguam a Zacharia pontifice conversos) sit Gregorius Magnus, hac nomine primus. Qua Dialogi appellatione nominatur itidem Gregorius Magnus ab Jeremia, patriarcha Constantinop; cap. 12 ejus libri, quo de doctrina Lutheranorum censuram tulit: ubi Tubingenses deceptia Cedreno male id accipiunt (in scholio ad marginem) de Gregorio, qui tempore Leonis Iconomachi floruit, cum accipiendum sit de Gregorio Magno, cui omnes recentiores Graeci, ut Gennadius, Bessarion, Dialogi nomen tribuunt ut et Damascenus, seu quisquis ille auctor est Orationis pro fidelibus defunctis inter opera Damasceniet Lutprandus episcopus Cremonensis in legatione ad Nicephorum Phocam, edita Othonis Magni imperatoris nomine, licet Carolus Sigonius et alii docti viri Gregorium II Dialogi nomine indigent; forsitan Cedreni aucto-

A hortanturque, ut dem illis escam in tempore opportuno. Et ego oculis undique circumactis, vidensque filios meos ad matrem suam Ecclesiam collectos, exsilio prae voluptate, et immensa laetitia conpleor, delectatus insigni hoc confluxu populi, qui instar undarum ferit et leniter circumluit sacrum hunc scopulum, in quem ascendi. Quia vero inops et pauper ego, omnisque orationis copia jam consumpta est, volentemque cibum praebere filiis meis facultas destituit, mirum in modum angor, acerbisque dolor medium cor meum occupat. Sic pauper et dolens ego sum.² et cor meum intra me conturbatum est³ ut cum regio Psalte loquar.

Commode autem objecerit mihi quispiam illud ex Isaiae propheta dictum quod quidam protulit, qui praefecturam populi refugiebat, propter eam qua laborabat inopiam et respondens ait: In illa die dicet: Non ero dux, non enim est in domo mea panis, neque vestimentum⁴, neque enim possumus pane orationis corda hominum confirmare; neque scite et eleganter tunicas texere novimus ex Veteris Scripturae quasi staminibus, quae subster nuntur ei, quod postea interitur Evangelio tramati seu subtegmini, in quo illud variegatum et deauratum consistit, quo animae nostrae verecundi contegitur, et nuditas velatur. Propterea magistratum quoque initio inire cunctabar, et ministerium hoc detractabam, toloque die maestus incedo, et ob pe-

ritatem secuti, quam ego rationi, et aliorum auctoritati longe majori non injuria posthabeo.

De Bogomilis contra quod Germanus disputat ita Constantinus Harmenop. lib. De haeresibus: Significat Bogomili juxta Mysorum linguam, qui Dei misericordiam implorat. Nicetas, tom. XIX Contra haereses (exstat manuscriptus in Bibliotheca Bavaria): Βογ μὲν ἢ τῶν Βουλγάρων γλῶσσα καλεῖ τὸν Θεὸν, μιλόνι δὲ τὸ ἐλέησον. Εἴη δ' ἂν Βογόμελος κατ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τὸν εἰσὺν ἐπιστώμενος. Bog Bulgarorum lingua Deum vocat, miloni vero, Miserere, ut proinde Bogomilus idem sit ac misericordiam Dei attrahens.

De erribus Bogomilorum haec paucis Harmenopulus: Veteris et Novi Testamenti libros repudiant, una cum exposito in eis Deo, quasi qui per afflatum Satanae scripti fuerint; septem duntaxat exceptis, in quorum numero et Evangelium est. Hos ipsos quoque libros falso interpretantur, et sacrilegis execrandis que sensibus ad ea, quae ipsis videntur, detorquent. ignominia crucem divinam afficiunt, veluti quae Dominum necaverit, itidemque reverentia dignum illud faciunt Dominici corporis atque sanguinis; quod qui dem inhabitantium templis daemonum sacrificium appellant. Nam in omnibus sacris aedibus habitare daemones aiunt. Nostrum baptismum Joannis; sum vero Servatoris esse dicunt. Solam vocant precationem « Pater noster, » caeteras repudiant, battologiam nominant. Deiparos dicunt illos, quolquot apud ipsos hoc consecuti sunt, ut Spiritus sanctus in eis habitet, quasi qui Verbum in docendo gignant. Non modo per somnum, sed vigilantes etiam videre se dicunt Patrem, ut senem, cui proluxa barba sit admodum: Filium ei similem, qui recens primam lanuginem mutet: Spiritum sanctum, instar juvenis; cui valde nude sint genae. Haec Harmenopulus de Bogomilorum deliriis et blasphemis.

nuriam frequenter ingemisco. Terret enim me terribilis illa sententia, quæ dicit: *Esurivi, et non dedistis mihi manducare. Nudus eram, et non operuistis me*⁵. Neque enim mihi os aperire fas est, et exemplo Pauli populum meum admonere, et dicere: *Habentes alimenta et quibus tegamur, his contenti erimus*⁶: Neque enim victum ego vobis suppeditavi.

Nihilominus, quamvis in hac tanta inopia constitutus, utrumque præstare conabor, quantum vires ferunt, ut et esurientes pascam, et nudos vestiam, omni mea spe ex illo, qui panis vivus est, suspensa qui de cælo descendit, mundumque a fame: animus perdense, liberavit; qui et ipse est vestimentum salutis, et tunica lætitiæ ex cælestibus contexta, qui omnium Adami posterorum nuditatem textit. **B** Quicumque enim *in Christo baptizati sumus*, Christum *induimus*⁷. Sed quidnam populum meum huc convocavit? Unde ista tam insignis concio? Qua conventionem sacer iste exercitus coactus est? An quia cum sceptrum ubique regnantis Regis hoc loco hodie exaltetur, signumque omnia tenentis imperatoris eximium in hujus templi altari collocatum sit et erectum, consequens est, ut et Imperatoris milites et satellites circa hoc sceptrum castra ponant, et tentoria figant? Macte popule fidelis Conditori. Macte benevolentia erga Dominum; macte et obedientia.

Quid igitur, o egregii Christi milites, et electa Dei castra? Num satis vobis erit huc convenisse, neque quidquam amplius præstabitur, quam ut Regis **C** sceptrum adoretis? Num et arma sumere cupitis, et bellum inire, et tela jacere in corda inimicorum Regis nostri? Ipsamque, quæ ab illis blasphematur et calumniis incessitur, crucem, tanquam tropæum contra illos erigere? Scio vos jam ad conflictum properare, et quærere, quinam sint inimici crucis, ut totum impetum contra illorum cohortem dirigatis, eisque ad sanguinem resistatis, et glorificetur in vobis ille; qui propter vos in gloria crucis motem subiit. Age igitur induamus vos armis fidei, vestramque mentem prægnantem pietatis telis efficiamus, ut jaculis impetere possitis Deo invisos et scelestos homines, quos multi barbære Bogomilos nominant. Cum enim multi sint inimici crucis, Judæi, Agareni, et alii, omnes tamen istos abominatione et impietate longe superant Bogomili, quos manifestum est esse os diaboli, et præcursores Antichristi, et ejus jam instantis præsentis perspicuos præcones, et summationis mundi non dubios indices. Nec sine teste hoc dico. Habeo enim Paulum mihi consentientem, dum ita scribit; *In novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, et doctrinis dæmonum, in hypocrisis loquentium mendacium et cauteriatum habentium suam conscientiam; prohibentium nubere, abstinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum*

A περιούμαι, και πυκνά στενάζω ἐξ ἀπορίας. Φοβῆ γάρ με ἡ φοικώδης ἐκείνη ἀπόφασις, Ἐπεινάσα, λέγουσα, και οὐκ ἔδωκατέ μοι φαργῖν. Γυμνός ἔμην, και οὐ περιεβάλετέ με. Οὐκ ἔστι δὲ μοι στόμα ἀνοίξει και μετὰ Παῦλον τὸν ἐμὸν νοουθεῖσαι λαὸν και εἰπεῖν Ἐχοντες διατροφὴν και σκεπάσματα, τοῦτοις ἀρκεσθεσόμεθα. Οὐδὲ γὰρ αὐτὴν ἐγὼ ἐχορήγησα.

Ὅμως δὲ και οὕτως ἐνδεῶς ἔχων περὶ ἀμύροτρα, περιούσομαι κατὰ τὸ δυνατόν και θρέψαι τοὺς πεινώντας, και περιβαλεῖν τοὺς γυμνητέουσας. τὸ πᾶν τῆς ἐλπίδος ἐπιχορηγίας εἰς τὸν ζῶντα, και τὸν ἐξ οὐρανοῦ κατασθεβηκότα, και τῆς ψυχολέθρου λιμώξεως τὸν κόσμον ἐκλυτρωσάμενον. Ἔστι δὲ αὐτῶς ἑαυτῶν σωτηρίου, και χεῖρὸν εὐφροσύνης ἐκ τῶν ἀνωθεν ὑφαντός, ὁ πάντων τῶν ἐξ Ἀδάμ περιστεύλας τὴν γύμνωσιν. Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν βεβαπτίσηθα, Χριστὸν ἐνδεδύμεθα. Ἀλλὰ τί τὸ συγκαλίεσαν τὸν ἐμὸν λαὸν ἐνταυθοῖ; Πόθεν ἡ καλὴ παρατάξις αὕτη; Καὶ τίνας συνθήματος τὸ ἱερὸν συγκροτήθη στρατόπεδον; Ἢ πάντως, ἐπεὶ τὸ τοῦ παμβασιλείως σκῆπτρον ἐνταῦθα σήμερον ἀνυψοῦται, και ἡ τοῦ παντοκράτορος σημαία ἐπὶ βωμοῦ τούτου τοῦ ἱεροῦ λαμπρὰ λαμπρῶς ἀνεστηλωται, ἀκόλουθον ἔστι και τοὺς τοῦ παντοκράτορος στρατιώτας περὶ τοῦτο τὸ σκῆπτρον στρατοπεδεύεσθαι: Και εὐγὲ σοι, λαὸ πιστὲ τῷ ποιήσαντι, εὐγε τῆς πρὸς τὸν Δεσπότην εὐνοίας· εὐγε και τῆς ὑπακοῆς.

Τί οὖν ὦ καλοὶ στρατιῶται Χριστοῦ, και παρεμβολὴ Θεοῦ ἐκλεκτῆ; Ἀρκεῖσθε μόνον τῇ ἐνταῦθα **C** συνδρομῇ και οὐδὲν τι πλεόν τοῦ προσκυνῆσαι τὸ τοῦ παμβασιλείως σκῆπτρον ἐνδείξεσθε; Ἢ προθυμείσθε και ὄπλα κινήσαι και πόλεμον συγκροτῆσαι, και ἀφίεσθαι βέλῃ κατὰ καρδίαν τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλείως ἡμῶν, και τρόπαιον συτήσασθαι κατ' αὐτῶν, αὐτὸν τὸν ὑπ' αὐτῶν βλασφημούμενον σταυρόν; Οἶδα ὅτι πρὸς παρατάξιν ἤδη ἐπίειγθε, και ζητεῖτε τίνες οἱ ἐχθροὶ τοῦ σταυροῦ, ὡς ἂν τὴν πᾶσαν ὁρμὴν κατὰ τῆς αὐτῶν κινήσητε φάλαγγος, και μέχρις αἵματος αὐτοῖς ἀντικαταστήτε και δοξασθῆ ἐν ἡμῖν ὁ τὸν ἀδοξον δι' ἡμᾶς τοῦ σταυροῦ καταδείξάμενος θάνατον. Φέρε οὖν ἐνδύσωμεν ὑμᾶς τὰ ὄπλα τῆς πίστεως και τῶν τῆς εὐσεβείας βελῶν ἐγκύμονα τὴν ἡμετέραν διάνοιαν ἐργασώμεθα, ἐν ἔχοιτε κατακοντίζεσθαι αὐτὰ τῶν θεοστυγῶν ἀνθρώπων και **D** μικρῶν, οὗς Βογομίλους βαρβαρικώτερον οἱ πολλοὶ ὀνομάζουσι. Πολλῶν γὰρ ὄντων ἐχθρῶν τοῦ σταυροῦ Ἰουδαίων, Ἀγαρηῶν και ἑτέρων, οἱ τοιοῦτοι Βογομίλοι βδελυκτώτεροι και δυσσεβίστεροι πάντων τούτων εἰσὶ, και στόμα τοῦ διαβόλου προδήλως, και πρόδρομοι τοῦ ἀντιχριστοῦ, και τῆς ὅσον ἤδη παρουσίας αὐτοῦ κέρυκες ἐκδηλοὶ, και τῆς συντέλειαις τοῦ αἰῶνος ἀναμφίβολα σήματα. Και ὁ λόγος μοι οὐκ ἀμάτηρος. Ἐχὼ γὰρ τὸν Παῦλον συνηγοροῦντά μοι και οὕτως γάσκομαι, ὅτι Ἐν ἰστέροις καιροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύματι πλάνης και διδασκαλίαις δαιμονίων,

⁵ Matth. xxv, 42, 43. ⁶ I Thim. vi, 8. Galat. iii, 27.

ἐν ὑπακοίῃ ψευδολόγων, κακαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, κωλύοντων γαμῖν, ἀπέχισθαι βρωμάτων, ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς μετέληψιν μετ' εὐχαριστίας τοῖς πιστοῖς καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν. Ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλόν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον. Ταῦτα κηρύττοντες νῦν οἱ ἀποστάται τῆς πίστεως καὶ λατρευταὶ τῶν πνευμάτων τῆς πλάνης, καὶ δαιμόνων διδασκαλίαις προσέχοντες, φανερώς παριστώσιν ὅτι περ οὗς ὁ Παῦλος ὑστέρους λέγει καιροῦς, οὗτοί εἰσι, καθ' οὗς τὰ μισθὰ ταῦτα καὶ δυσσεβείας μετὰ φλυαροῦνται διδάγματα.

Λέγει δὲ καὶ ταῦτα ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Θεσσαλονικεῖς δευτέρᾳ ἐπιστολῇ· Μὴ τις ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ μηδένᾳ τρόπον· ὅτι εἴαν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος, καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεόν, ἡ σείσμα, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ ὡς Θεὸν καθίσει ἀποδεικνύοντα ἑαυτὸν, ὅτι ἐστὶ Θεός. Περὶ τίνων οὖν, ἔφη, ὅτι εἴαν μὴ ἔλθῃ πρῶτον ἡ ἀποστασία; Περὶ αὐτῶν, οἶμαι, τῶν Βογομιλῶν, περὶ ὧν καὶ πρὸς Τιμόθεον γράφων εἰρήκει, ὡς ἀνωτέρω διεδήλωται, ὅτι ἀποστήσονται τινες τῆς πίστεως. Ὅτι δὲ τὸν ἔνομον γάμον κωλύουσι, καὶ ὅτι πάντων βρωμάτων ἀκαθαρτίαν καταψηφίζονται, καὶ ὅτι Θεὸν κηρύττουσι τὸν διάβολον οἱ διαβολικοὶ τῶ ὄντι Βογόμιλοι, καὶ τὴν δημιουργίαν τοῦ φαινομένου κόσμου τούτου ἀποχαρίζονται, ἔξεστιν αὐτῶν λεγόντων ἀκούσαι. Ἄλλ' ὡ τῆς ἀνοχῆς σου, Χριστέ βασιλεῦ! ὡ τῆς πάντα νοῦν νικησάσης μακροθυμίας σου! ἀληθινὴ δημιουργὴ καὶ ποιητὰ πάσης κτίσεως, ὁρμήνης τε καὶ ἀόρατου, ὅτι τῶν τηλικούτων ἀνέχῃ βλασφημιῶν. Καὶ ἔτι τοὺς κεραυνοὺς ἐπέχεις καὶ συνέχεις τὴν γῆν, καὶ οὕτε τούτους κατακοντίζεις τῶν μιαρῶν κεφαλῶν, οὐ ταύτην ἀνοίγεις καὶ καταγεις τοὺς ἐναγείς, ἀνθιστάντας τῶ πιστῶ σου οἰκέτῃ Μωσῆ θρασύτερον ἢ οἱ περὶ Δαθάν καὶ Ἀθειρών. Καὶ σὺ τιμῶν τὸν οἰκέτην σου τῶ χάσματι τούτους συγκαλύπτεις τῆς γῆς. Ἄλλοτριον πῦρ οἱ παῖδες τοῦ Ἀαρῶν τῶ θυσιαστηρίῳ προσφέρουσι, καὶ ὁ οὐρανὸς ἀνωθεν ἔκδικος πυρεκβολῶν ἀστραπᾶς κατὰ τούτων τῶν ὑβριστῶν. Τούτων δὲ τῶν ἀθίων, οὐ κατὰ Μωσέως ἀνθισταμένον, ἀλλὰ κατὰ τοῦ παμβασιλέως καὶ παντοδυνάμου Θεοῦ, καὶ σεαυτὸν τῶν σῶν πονημάτων καὶ δεσποτείας καὶ προνοίας ἐξοικιζόντων, συνέχεις ἔτι τὸ στόμα τῆς γῆς, καὶ οὐκ ἐὰς καταποθῆναι τοὺς μιαρῶς. Οὐκ ἄλλοτριον προσφέρουσι πῦρ, ἀλλὰ δημιουργὸν χειροτονοῦσιν ἄλλοτριον εἰς τὰ τῆς χειρὸς σου ποιήματα τὸν ἀνάρτην καὶ ἀποστάτην σου, ὃν ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν σοι ἢ δὲ κατὰ τούτων ἐκτέφρωσις; Τί ἔτι καὶ μέλλεις;

Ἄλλὰ τὸν μὲν ἄλλον τῆς αἰρέσεως αὐτῶν ἀποκλυζούσης ἀκαθαρτίας ἐν ὑπονόμῳ μετοχετεύσω τῆς σιωπῆς. Φοβοῦμαι γὰρ μὴ ποτε τὸ πᾶν σήμερον ἐπιχειρῶν ἐξαντλεῖν δυσωδίας, τὸν εὐῶδη τούτου τόπον πληρώσω, τὰς καλὰς ὑμᾶς περιστεράς ἐξε-

*cum gratiarum actione fidelibus, et iis qui cognoverunt veritatem. Quia omnis creatura Dei bona est, et nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur*⁸. Hæc cum annuntient jam desertores fidei, et cultores spirituum erroris, et dæmonum doctrinis attendentes planum faciunt, tempora, quæ Paulus novissima vocat, esse illa ipsa, quibus isti adeo scelestam et plenam impietate doctrinam effutunt.

Idem Apostolus hæc quoque monet in secunda ad Thessalonicenses Epistola: *Ne quis vos seducat alio modo, quoniam nisi venerit discessio primum et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adversatur et extollitur, super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se, tanquam sit Deus*⁹. De quibus igitur dixit, *nisi venerit discessio primum*? De ipsis, i puto, Bogomilis. De quibus et ad Timotheum scribens dixerat, ut supra jam vidimus, fore ut quidam a fide deficerent. Quod autem legitimas nuptias prohibeant, quodque omnia esculenta immunditiæ damnent et quod diabolici plane Bogomili diabolium tanquam Deum annuntient, eique hujus aspectabilis mundi effectorem ascribant, quibus ipsis id affirmantibus et profitentibus intelligere potest? sed, o tuam Christe patientiam! o longanimitatem, quæ omnem cogitationem excedit! Unice et verissime creator et effector omnis creaturæ aspectabilis et inaspectabilis, cur tales blasphemias sustines? Cur adhuc fulmina cohibes, tersamque contines, neque illa in hæc tam nefanda capita vibras, neque hanc aperis, et detrudis scelestos istos, qui fidei servo tuo Moysi audacius obsistunt, quam Dathan et Abiron cum suis? Et tu honorans famulum tuum, hiatu terræ istos contegis. Alienum ignem filii Aaron altari inferunt, et ecce superne in ultionem exsurgit cælum, fulguribus contra injuriosos missis¹⁰. His vero atheis et sceleratissimis, non jam Moysi obluantibus, sed tibi, qui universorum Rex es et omnipotens Deus, teque tuis ex operibus, ex dominatione, imperio, cura et providentia ejicere conantibus fauces terræ alluc concludis, neque permittis, ut exsecrandos istos deglutiant. Non alienum imponunt ignem, sed alium conditorem statuunt, et in opera manus tuæ subintroducunt adversarium et desertorem tuum, quem pedibus in te credentium subjecisti. Ubi vero fulmina? Cur non vertuntur in cineres. Quid adhuc moraris? πεπιστευκότων ὑπέστρωσας. Οἱ δὲ κεραυνοὶ ποῦ;

Verum alias quidem hæreseos illorum sordes et ingentem illam immunditiam, quam ore suo evomunt, silentio, velut fossa quadam et canali transmittam, et alio derivabo. Vercor enim, ne si hodie coner totam illam fœtoris sentinam exantlare, suaevolentem hunc locum compleam, vosque pulchras

⁸ I Tim. iv, 1-4. ⁹ II Thess. ii, 3, 4. ¹⁰ Num. xvi, 1 seqq.

columbas procul hinc expellam. Nam columbis A
fœtor valde adversatur. Quam vero blasphemiam
contra benedictam crucem eructent illi qui animam
omni abominatione refertissiman habent, dum ego
explico, vobis ad patienter audiendum vim inferte,
ut eum cognoveritis, quo stultitiæ processerint, ri-
deatis illorum insipientiam, vel potius ob illorum
perniciem et interitum lamentemini. Adeste igitur,
lignumque in blasphema illorum ora immittamus
et conteramus illos de terra viventium, lignum,
inquam, crucis vivificum illis qui ei fideliter labia
admovent: mortem vero afferens illis quibus os est
blasphemum et execrandum, more unguenti, quod
odorantibus hominibus voluptatem parit, scarabæis
antem exitium. Cujus figura olim adversus aquam B
expressa, populum quidem fidelem confirmat, du-
rum vero et impium Pharaonem submergit ¹¹.

Quæ sunt igitur illa, quæ contra adorandam crucem garriunt? Non oportet, inquiunt, crucem adorare et osculari, sed inhonorare et aversari, ut illam, quæ Christum sustulit e medio et occidit. Allatoque argumento, vos videlicet in dubitationem conjiciunt. Si quis, inquiunt, tuum patrem in ligno suspensum interfecisset, num lignum illud honorasses et adorasses? Nequaquam vero; sed et adversatus illud fuisses, et pessime odisses, et vel procul intuitus, fugisses, tanquam inimicum, quippe quod dilectum tibi parentem peremit. Jam audivistis blasphemiam illorum. Quid vobis videtur? Vultis, ut tanquam telam aranæ totam hujus argumentationis connexionem dissolvam, redarguamque nugastis impietate plenas? Agedum refellamus. Insitum est a natura hominibus, ut benovolentiam sint animo in benefactores, vicemque et grates reponant: neque solum ipsos de se bene meritos honorant, debitoque cultu prosequuntur, sed et illa, quæ ut media ad beneficentiam intercesserunt, et instrumenta salutis procurandæ illis, qui periculum subeunt, beata prædicant: fidemque tibi faciat sapientissimus Salomon, qui ait *Benedicite lignum quo salus obtingit* ¹². Multi etiam gladium regum honorarunt; sublato per eum tyrannorum quopiam et restituta oppressis civitatibus libertate, imo et ad loca, et ad tempora, quibus vel quies et tranquillitas, vel emolumentum aliquod aliquibus ob- D
venit honos processit.

Et ut rem in pauca conferam, omne illud quod hominibus aliquo modo adjumento est, ut beneficium vel gaudium obtineant, laude dignum apud homines et charum habetur pro ratione utilitatis, quam affert. Quomadmodum e contrario ea, quæ nocuenti alienjus causa fuerunt, et molestiæ efficientia, odimus et aversamur sive instrumenta sint, sive loca, sive tempora. Fuit, qui ense, quo frater peremptus erat defoderit, virgamque filii interfectoricem confregerit. Maledicit David montibus Gelboe, quod ibi amicus occubisset ¹³. Maledicit

λαίσω μακαρίων. Ἐχθρὸν γὰρ ἀκριβῶς ἡ δυσωδία ταῖς περιστεραῖς Ἦν δὲ δυσφημίαν κατὰ τοῦ πανευφρόμου σταυροῦ ἀπερεύγονται οἱ πάσης βδελυγμίας ἀνάμειστον ἔχοντες τὴν ψυχὴν, ἀναγγέλλοντές μου καὶ διασαφούντος παραδιασάμενοι ἑαυτοὺς καρτερήσατε, ἵνα, γνόντες πόσον εἰσὶν ἀνόητοι, καταγελάσατε τῆς ἀνοησίας αὐτῶν, μᾶλλον δὲ τῆς ἀπωλείας καταθρηνήσατε. Δεῦτε οὖν καὶ ἐμβαλλόμενοι ξύλον εἰς τὰ βλάσφημα τούτων στόματα, καὶ ἐκτρίψωμεν αὐτούς ἀπὸ γῆς ζώντων, ξύλον τὸ τοῦ σταυροῦ τὸ ζωοποιὸν μὲν τοῖς πιστῶς προσψάουσι χεῖλεσι, νεκροποιὸν δὲ τοῖς βλασφήμοις στόμασι, καὶ μιαιοῖς κατὰ τὴν φύσιν μύρου, ὃ τοῖς μὲν ὀσφραϊνομένοις ὡς θρόνοις εὐφραντικόν, τοῖς δὲ καθάρσις νεκρωτικόν. Καὶ ὁ τύπος δὲ αὐτοῦ γραφαῖς ποτε καθ' ὑγρῶν, τὸν μὲν πιστὸν λαὸν διασώζει, τὸν δὲ γε σπληρόν κατακοντίζει καὶ βλάσφημον φαραῶν.

Τίνα γοῦν εἰσὶν, ἃ τοῦ προσκενητοῦ καταφλουαροῦσι σταυροῦ; Οὐ χρὴ, φασί, τὸν σταυρὸν προσκυνεῖν καὶ ἀσπάζεσθαι, ἀλλ' ἀτιμάζειν καὶ ἀποστρέφεισθαι, ὡς τὸν Χριστὸν ἀνελόντα καὶ θανατώσαντα. Καὶ ἐπάγουσιν εἰς ἀπορίαν δῆθεν ὑμᾶς ἐμβαλόντες. Εἰ τις, λέγοντες, τὸν σὸν πατέρα ἐπὶ ξύλου κρεμάσας ἀνείλεν, ἱτιμησας ἂν καὶ προσεκύνησας ἐκεῖνο τὸ ξύλον; Πάντως οὐχί· ἀλλὰ καὶ ἀπιστρήφης αὐτὸ καὶ ἐμίσησας, καὶ πόρρωθεν βλέπων ἀπέφυγες ἂν, ὡς ἐχθρὸν, οἷα τὸν σὸν φίλον πατέρα ἐναποκετεῖναν. Ἦδη ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν αὐτῶν. Τί ὑμῖν δοκεῖ; Θέλετε ὡς ἰσθὸν ἀράχνης διαλύσαι τῆς ἀπορίας ταύτης τὸν σύνθετον; καὶ τὸν λῆρον τούτου δυσσεβείας ἀπελεγῆαι μετὸν Φέρε καὶ ἀπελέγξωμεν. Νόμος ἐστὶ τοῖς ἀνθρώποις ὑπὸ τῆς φύσεως περὶ τοὺς εὐεργέτας εὐγνωμονεῖν καὶ ἀντιχαρίζεσθαι τὰ εὐχαριστήρια· καὶ μὴ μόνον αὐτούς τοὺς εὐεργέτας τιμᾶν, καὶ τὸ προσήκου σέβας ἀπονέμειν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ μεσιτεῦσαντα πρὸς τὴν τῆς εὐεργεσίας ἐκπλήρωσιν, καὶ ὄργανα σωτηρίας τοῖς κινδυνεύουσι χροματίσαντα μακαρίζου· καὶ πιθεῖω σε ὁ πύσιφορ Σαλομῶν οὕτω λέγων· Εὐλογεῖτε ξύλον, δι' οὗ γίνεται σωτηρία. Πολλοὶ καὶ σπάθην βασιλικὴν τιμήκασιν ἀνθρωποκτόνου τύραννου ἀνιλοῦσαν, καὶ πόλει τυραννομετένας ἐλευθερίαν χαρισάμεναι· ἀλλὰ καὶ μέχρι τόπων καὶ χρόνων καθ' οὓς εὐεργεσίας τινὸς ἢ ὠφελείας μετίσχον, ἔτιροὶ ἐσθῆσθησαν.

Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ἅπαν τὸ κατὰ τι μεσιτεῦσαν τοῖς ἀνθρώποις εὐεργεσίαν καὶ χαρομὴν παρασχόμενον ἐπαινετὸν τοῖς ἀνθρώποις καὶ ἠγαπητὸν κατὰ τὸ μέτρον τῆς ὠφελείας· ὡσπερ αὐτὸν ναυτίου καὶ τὰ βλάβης αἰτίαι τισὶ γεροντά, καὶ ἀνιάρου τινος πρόξενον, καὶ μεσοῦμεν, καὶ ἀποστρεφόμενα, εἴτε ὄργανά εἴπω, εἴτε τόποι, χρόνοι. Καὶ μάχιον γὰρ τις ἀδελφοκτόνον κατώρυξε, καὶ ῥάβδον παιδοκτόνον διέθραυσεν. Ἐπαράται Δαυὶδ τὰ ὄρη τὰ Ἰελβουὶ διὰ τὴν ἐκείσε τοῦ φίλου ἀναίρεσιν· ὁ Ἰωδ τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ ἐγενήθη, διὰ τὰς ἐπισυμβάσας

¹¹ Exod, xiv. 26 seqq. ¹² Sap. xiv, 7. ¹³ II Reg. 1, 21.

συμφορὰς καὶ τὰς κυμαγωγίας τῶν πειρασμῶν. Ἰδόμεν οὖν τὸν σταυρὸν, τίσιν ὠφελίμος γίγνεται, καὶ τίσιν ἐπιβλαβής· καὶ ὁ μὲν ὠφελήθεις ἀναλογοντῆ ὠφελεία καὶ τὴν τιμὴν προσφερέτω, ὃ δὲ βλάβης αἰτίος γίγνεται, τοῦτον οὕτως ἀποστρεφίσθω καὶ βδελυτέσθω δικαίως· Ἀναγνωσάσθω τοίνυν τὰ τῶν κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίων, οὕτως ῥητῶς ἐμπερόμενα, καὶ παρὰ τοῦ Σωτῆρος λεγόμενα. Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου· νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου ἐκβληθήσεται ἔξω· καὶ γὰρ ἐάν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐκύσω πρὸς ἑμαυτόν· Ἰδοὺ ἐν τοῖς ὀλίγοις τούτοις ῥήμασιν ἔξεστι διδάχθῆναι τίς ὁ εὐεργετηθεὶς διὰ τοῦ σταυροῦ, τίς δὲ ὁ συντριβὴν ὑποστάς. Ὅτι δὲ περὶ τῆς ἔκουσίου σταυρώσεως ὁ Χριστὸς ταῦτα ἔφη, ἔχομεν αὐτὸν τὸν Εὐαγγελιστὴν μάρτυρα τοῦ λόγου ἀξιόπιστον· Ἐπάγει γάρ· Τοῦτο δὲ ἔλεγε, σημαίνων ποίῳ θανάτῳ ἡμελλερ ἀποθνήσκων.

Πάλιν οὖν τὸν λόγον ἐπαναληψομαι. Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου· κρίνει δὲ ὡς βασιλεὺς ἐπὶ θρόνου βεδνηκῶς βασιλικῶν τοῦ σταυροῦ. Ἡ δὲ κρίσις εἰς ταύτην ἐκπίπτει τὴν ἀπόφασιν, ἵνα ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων ἔξω τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς ἐκβληθῆ, καὶ ἡ κατὰ τῶν ἀνθρώπων τυραννὶς αὐτοῦ καὶ ἡ πολυχρόνιος κάκωσις σῆθ, καὶ ὁ τύραννος ὑπὸ τοῦ πόδας τῶν τυραννομένων τεθῆ διὰ τοῦ Σωτῆρος ἀδικον θάνατον καὶ τὴν κατὰ τοῦ παμβασιλέως ἀναίσχυνην τὴν πάντολμον, καὶ οὐκ εἶτι λέγεται κοσμοκράτωρ. Ἐκδιβλητῆ γὰρ σταυρωθέντος Χριστοῦ, καὶ τῶ οὐκίῳ αἵματι τὸν κόσμον ἐξαγορσάντων. Καὶ ὁ ἀγοράσας εὐαγγελιζόμενος τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις ἔφη. Ἐδόθη μοι πάντα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Καὶ ἀπὸ τούτου οἱ γηγενεῖς, οἱ χθές που καὶ πρότερον ἐκ γῆς εἰς ἀθῆν καταφερόμενοι, νῦν ἐν οὐρανοῖς πολιτογραφοῦνται. Ἀπεφάνητο γὰρ, ὡς Ἐάν ὑψωθῶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, πάντας ἐκύσω πρὸς ἑμαυτόν, ἵνα ὅπου εἰμι ἐγώ, καὶ αὐτοὶ ὄσι μετ' ἐμοῦ.

Τίς οὖν ὀφείλει τὸν σταυρὸν ἀγαπᾶν; Οἱ τῆς τυραννίδος ἀπαλλαγέντες τοῦ διαβόλου τῆ σταυρικῆ συνεργείῃ, καὶ πρὸς οὐρανὸν ἐξ ἁθῆν ἀναδραμόντες, καὶ ἰσαγγελίου δοξῆς ἀξιοθέντες, ἡ ὁ διαβόλος; ὁ τῆς προτέρας ἐξουσίας ἀποπεσὼν διὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ εἰς τὸ καταπαύεσθαι, καὶ καταπαύεσθαι, ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων οὐκίῳ ὑποκείμενος; Ἡλύτες οἱ μὲν ἀνθρώποι πολλῶν ἀξιοθέντες τῶν ἀγαθῶν διὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ ζωὴν εὐρόντες αἰώνιον, δικαίως ὀφείλουσι καὶ προσκυνεῖν καὶ ἀσπάζεσθαι τὸν σταυρὸν, δι' οὗ τῶν ἀγαθῶν ἐπιγίγνεται ἡ ἀπόλαυσις· τῶ δὲ γε διαβόλου ἀνάγκη μετεῖν τὸν σταυρὸν, καὶ φεύγειν μακρὰν ἐξ αὐτοῦ, ὡς φεύγει τις ἐκ πυρός· δι' αὐτοῦ γὰρ ἡ συντριβὴ αὐτοῦ καὶ ἐκνευσις καὶ παντελής ἐξολόθρευσις· Ὅσοι γοῦν τὸν σταυρὸν μισοῦσι, καὶ ἀποστρέφονται, φανερὰν εὐνοίαν ἀποδίδουσι τῷ διαβόλου, καὶ πιστοὶ οὐτῶ χρηματίζονται, ἔχθρὸν ἠγείσθαι τὸν αὐτοῦ ἔχθρὸν ἐπορεύουσι,

A et Job diei, in quo natus est, propter eas, quæ sibi evenerant, calamitates procellæque tentationum ¹⁴. Videamus igitur crucem, quibusnam utilitatem, et quibus damnum attulerit, isque qui emolumentum aliquid accepit, parum utilitati honorem depromat; cui autem crux detrimenti causa exstitit, hic eam merito suo aversetur et abominetur. Legantur igitur ea quæ in Evangelio secundum Joannem repertiuntur, quæ sic ad verbum habent, et ab ipso Salvatore nostro pronuntiata sunt: *Nunc iudicium est mundi hujus; nunc princeps hujus mundi ejurietur foras; et ego cum exaltatus fuero a terra, omnes ad meipsum traham* ¹⁵. Ecce ex his pauculis verbis discere licet, qui crucis ministerio beneficiis sit affectus, et quis damnum et contritionem passus. Quod vero Christus hæc dixerit de voluntaria illa, quam subituro erat, crucifixione, testem fide dignum ipsum Evangelistam habemus. Subjungit enim: *Hoc vero dicebat, significans, quæ morte moriturus esset* ¹³.

Eundem igitur sermonem resumam: *Nunc iudicium est mundi hujus; iudicat vero ut rex in thronum regalem crucis conscendens. At iudicium in hanc sententiam terminatur, ut princeps mundi extra suum imperium ejiciatur, ipsiusque adversus homines tyrannus et diuturna violentia cohibeatur, et tyrannus pedibus eorum qui tyrannide opprimebantur, subjiciatur propter mortem inique Salvatori illatam, et propter effrenatam illam impudentiam in omnium Regem et Dominum, et ut non amplius mundi princeps appelletur. Ejectus est enim Christo crucifixo, postquam proprio sanguine mundum emit, quique mundum emit, is ad amicos suos concionans dixit: *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra* ¹⁶. Et ex isto tempore, terrigenæ, qui heri et nudius tertius ad inferos deferebantur, nunc lanquam cives in cælo conscribuntur. Asseruit enim: *Si exaltatus fuero in cruce, omnes traham ad me ipsum*, ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum.*

Qui igitur crucem honorare debent? An qui beneficium crucis ex diaboli tyrannide erepti, et ad cælum evecti, et æqualis cum angelis gloriæ participes effecti sunt; an diabolus, qui ex priore potestate per crucem excidit, quique nunc hominum pedibus miserabiliter substratus est, ut ab illis ludibrio haberi et conculcari possit? Universi quidem homines multis affecti et aucti commoditatibus per crucem, vitamque æternam adepti, merito debent et adorare et osculari crucem, ex qua tanta bonorum copia ad illos manavit. At vero diabolus necesse habet, ut crucem oderit, et procul ab ipsa aufugiat, sicut qui ex igne aufugit; per ipsam enim contritus, et enervatus, et funditus eversus est. Quicumque igitur crucem oderunt et aversantur, manifesta suæ erga diabolium benevolentiae documenta edunt; et ut ei fideles et obnoxii, id quod ei inimicum est, inimici loco ducere

¹⁴ Job iii, 1. ¹⁵ Joan. xii, 32, 33. ¹⁶ Ibid. 33. ¹⁷ Matth. xxviii, 18.

debeant; quemadmodum vicissim amare id quod A ipse amat. Consentaneæ igitur et convenienter affectioni suæ erga diabolum, et inviolato fœderi conformiter, affirmant Bogomili, iniquum esse ut lignum, in quo pater alicujus aut amicus interfectus sit, adorent filii aut amici ejus. Ecce enim pater illorum diabolus infinita mala per crucem passus est, sicut ostendimus, et propterea crucem oderunt patris sui interfectricem et perditricem. Salvator enim mundi Christus, licet sponte sua cruci sit suffixus, et sanctissimam suam animam in paternas manus libens volensque deposuerit, attamen denuo eamdem propria potestate et libertate resumpsit, juxta verissimum illud ejus oraculum: *Potestatem habeo iterum sumendi eam*¹⁷, morsque B hujus hominibus vitæ æternæ causa exstitit.

Vere verbum crucis *pereuntibus* quidem *stultitia est*, nobis vero, qui salvamur, *Dei virtus est*¹⁸. Quid igitur tibi videtur, amice diaboli Bogomile? An Apostolo obtemperandum est asseveranti crucem esse virtutem Dei, an tibi perditio et profligatio, qui crucem stultitiam nominas? Si vero tu diabolorem gratam faciens, nunquam cessas, quin crucem voces stultitiam, at ego iterum fidenter et audacter aio, Deum *quæ stulta sunt mundi elegisse*¹⁹. *et animalem hominem non percipere ea quæ sunt Spiritus*²⁰. Si vero tu, diaboli discipulus, dedecus esse arbitraris crucem, sed magister meus, *Mihi absit, inquit, in alio quopiam*, quæ in mundo gloriosa et splendida censetur, *gloriarî, quam in cruce Christi*²¹. Quid Petro firmius, cui neque sanguis, neque caro Filium Dei revelavit, sed ipse solus Pater, et solus ingenitus? Nihilominus cum ei adhuc passionis mysterium ignotum et absconditum esset, magistrumque ad crucis patibulum festinantem intelligeret, conatus quidem est, tenero quodam amoris affectu, cursum illum et festinationem prohibere, illudque, *Propitius esto tibi, Domine, non erit hoc tibi*²², commiseratione quadam ductus protulit, sed contra audit cum gravi indignatione illud: *Vade post me, Satana, scandalum mihi es, quia non sapis ea, quæ Dei sunt, sed ea, quæ hominum*²³. O miraculum ingens! *Satanas* appellatur magnus Petrus quod crucem detrectet, quam ut commodum toti mundo longe fructuosissimum Christus arripere cogitabat, et ut petra scandali et lapis offensionis retro abjicitur infractum illud Ecclesiæ fundamentum; quo supplicio non eris dignus, qui blasphemias contra crucem clatras et crucifixum accusas? In vitam enim comminisceris crucifixionem, et non modo non fructuosam et conducibilem, sed et ipsi crucifixo damnosam, ipsosque qui Christum crucifixerunt, potentiores crucifixo statuis, tanquam qui nolentem et reluctantem ad crucem rapuerint.

¹⁷ Joan, x, 18. ¹⁸ I Cor. 1, 18. ¹⁹ I Cor. 1, 27. ²⁰ I Cor. 11, 14. ²¹ Galat. vi, 14. ²² Matth. xvi, 22. ²³ Ibid. 25.

ὡςπερ αὐθις φιλεῖν τοὺς φίλους αὐτοῦ. Ἀκολουθῶς οὖν καὶ ἀρμοδίως τῇ πρὸς τὸν διάβολον διαθήσει αὐτῶν καὶ πίστει ἀπαρασπόνδω οἱ Βογομίλοι λέγουσιν ὅτι ἀδικὸν ἔστι τὸ ξύλον ἐν ᾧ πατὴρ τινος ἢ φίλος ἐθανατώθη προσκυνεῖσθαι ὑπὸ τῶν τέκνων ἢ τῶν φίλων αὐτοῦ. Ἴδου γὰρ καὶ ὁ πατὴρ αὐτῶν καὶ φίλος διάβολος μυρία θείνα πέπονθε διὰ τοῦ σταυροῦ, καθὼς ἀπειδείξαμεν, καὶ διὰ ταῦτα τὸν σταυρὸν μισοῦσι, τὸν τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἀκαιρέτην καὶ ὀλοθρευτὴν. Ὁ γὰρ Σωτὴρ τοῦ κόσμου Χριστός, εἰ καὶ ἐκουσίως τῷ σταυρῷ προσπέσῃ, καὶ τὴν ὑπεραγίαν ψυχὴν εἰς χεῖρας αὐτεξουσίως τὰς πατρικὰς ἐναπέθετο, ἀλλὰ πάλιν αὐτὴν αὐτεξουσίως προσελάβετο κατὰ τὴν ἀψευδιστάτην αὐτοῦ πρῆρῆσιν, τὴν ἐξουσίαν ἔχω τὴν ψυχὴν μου θῆναι, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν ταύτην λαβεῖν, λέγων, καὶ ὁ θάνατος τούτου ζωῆς αἰωνίου τοῖς ἀνθρώποις γέγονε πρόξενος.

Ὅπως ὁ λόγος τοῦ σταυροῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἔστι, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἔστιν. Τί οὖν σοι δοκεῖ, φίλε τῷ διαβόλῳ Βογομίλε; Τῷ Ἀποστόλῳ χρὴ πείθεσθαι τῷ λέγοντι ὅτι δύναμις Θεοῦ ἔστιν ὁ σταυρός, ἢ σοὶ τῷ ἀπολλυμένῳ μωρίαν τὸν σταυρὸν ὀνομαζόντι; Εἰ δὲ σὺ τῷ διαβόλῳ καταχαριζόμενος οὐ παύη μωρίαν ἀποκαλῶν τὸν σταυρὸν, ἀλλ' ἐγὼ καὶ πάλιν ἐρῶ μετὰ θάρρους ὅτι τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξέλετο ὁ Θεός, καὶ ὅτι ψυχικός ἀνθρώπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος μωρία γὰρ αὐτῷ ἔστιν. Εἰ δὲ καὶ διαβόλου σὺ μαθητὴς αἰσχύνῃν ἤγῃ τὸν σταυρὸν, ἀλλ' ὁ διδάσκαλος ὁ ἐμός, Μὴ μοι γένοιτο, λέγει, ἐν ἄλλῳ τινὶ τῶν κατὰ κόσμον ἐνδόξων καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ. Τί τοῦ Πέτροῦ στέρροτερον, φῆτιν οὐκ αἷμα οὐδὲ σὰρξ τὸν Υἱὸν ἀπεκάλυψεν, ἀλλ' αὐτός ὁ μόνος Πατὴρ, καὶ μόνος ἀγέννητος; Ὅμως ἐπεὶπερ ἔτι ἀποκεκρυμμένον ἦν αὐτῷ τὸ τοῦ πάθους μυστήριον καὶ πρὸς τὸν σταυρὸν ἐπισπεύδοντα τὸν διδάσκαλον κατενόει, ἐπειράθη μὲν φιλοστοργῶν δῆθεν διαθέσει τῆς ὁρμῆς κωλυσαὶ καὶ τῆς ἐπειξέως, καὶ, Ἰλαῖός σοι, Κυριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο, συμβαθῶς ἀπεφθέγγετο. Ἀντήκουσε δὲ μετ, ἐμβριμάσκεις ὅτι σφοδρᾶς, Ἰταγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ. Σκάνδαλον μοι ἐγενήθη· οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. Τοῦ θαύματος! Σατανᾶς ὁ μέγας Πέτρος ἀκούει διὰ τὸ ἀπαναίνεσθαι τὸν σταυρὸν, ὃν ὡς κοσμοφεισίστατον ἀρπάξεν ἤθελεν ὁ Χριστός, καὶ ὡς πετρα σκανδάλου καὶ λίθος προσκόμματος ὀπίσω ἐναπορρίπτεται ἀρρώστῃ τῆς Ἐκκλησίας θεμελίος. Τί δ' ἂν πάθους αὐτός ὁ βλάσφημα καθυλακτῶν τοῦ σταυροῦ, καὶ τὸν ἐσταυρωμένον κατηγορῶν; Ἀκούσιον γῆρ εἰσάγεις τὴν σταυρώσειν, καὶ οὐ μόνον οὐκ ὠφελήσασαν, οὐδὲ λυσιτελεῖ φανεῖται, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν κατακλίψασε τὸν ἐσταυρωμένον καὶ οὐτούς δὲ τοὺς σταυρώσαντας ἰσχυροτέρους τοῦ σταυρωθέντος εἰσάγεις, ὡς καὶ μὴ βουλόμενον ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐφελκυσαντας.

Καὶ ταῦτα οἱ πάντολμοι κατὰ τοῦ παντοδυνέμου Ἀ
βλασφημοῦντες Χριστοῦ, Χριστιανούς καλοῦς ἑαυτοὺς
ὀνομάζουσιν οἱ τὰς ἀληθείας ἀντιχριστιανοί. Τὰ
γὰρ τοῦ ἀντιχρίστου πρεσβεύουσι, καὶ αὐτῷ μόνῳ
λατρεύουσι, καὶ πρὸς αὐτὸν τὰς ἐλπίδας ἀνατίθει-
σιν. Ἄλλ' οὗτοι μὲν οἱ ἀποστάται μετὰ τοῦ συναπο-
στάτου αὐτοῖς ἑρρέτωσαν δαίμονος, καὶ εἰς τὸ πῦρ
τὸ αἰώνιον τὸ ἠτοκασμένον αὐτῷ συμπαραπεμπέ-
σθωσαν. Τοιοῦτον καὶ γὰρ τοῖς τέκνοις αὐτοῦ θη-
σαυρὸν ὁ πατὴρ αὐτῶν ἐθησαυρίασεν· ὅπου τῶν
θησαυρῶν αὐτῶν εὐρήσουσιν ἀνθρακας ἐκπυρίζον-
τας, καὶ ὁ ἀντιχριστος τὰ τοῦ Χριστοῦ ἱεροσυλήσας
περὶ τῶν αὐτοῦ λεγίτω μαθητῶν· Θέλω, ἵνα ὅπου
εἰμι ἐγὼ, καὶ αὐτοὶ ὡσεὶ μετ' ἐμοῦ. Καὶ ὁ ἄρχων τοῦ
σκότους μετὰ τῆς τάξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν ἴδιον τόπον
συγκατεροχέσθω. Ἡμεῖς δὲ, ἡ κληρονομία Χριστοῦ Β
τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ὃ περιούσιος, ἦν διὰ τοῦ σταυ-
ροῦ περιποιήσασθε, καὶ τῷ ἴδιῳ ἐξηγορασεν αἱματι,
δεῦτε προσκυνώσωμεν, καὶ προσπίσωμεν αὐτοῦ τῷ
σταυρῷ, καὶ οἱ πολυτρόπως ἐνεργετηθέντες· δι'
αὐτοῦ πολυωνύμως τοῦτον ἐγκωμιάσωμεν, θρόνον
λέγοντες αὐτὸν τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἀναβάς τῷ κόσμῳ,
καὶ τὸ κόσμου τυράννῳ κρίσιν πεποίηκε· καὶ τὸν
μὲν κόσμον τῆς τυραννίδος ἀπήλλαξε καὶ διέσωσε, τὸν δὲ
τῶν δορυφόρων αὐτοῦ, καὶ καθεῖλα δυνάστας ἀπὸ θρόνου,

καὶ ὁ μὲν διάβολος, τῆς πάλαι δόξης ἀπωπεσῶν
διὰ τὴν ἐπαρσιν ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὰς νεφέλας, κατ'
ἀναποδισμόν κάτεισι· θῆσει γὰρ ἐπ' αὐτῶν τὸν
θρόνον αὐτοῦ βουλόμενον, ὑπετοπασεν ἀπὸ τῶν
νεφελῶν ἐπὶ τὴν γῆν, ἣν καὶ ἐξαλείψει ἡλαζονύστατο,
ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν τάρταρον· Σειραῖς γὰρ ζόρου
ταρταρώσας παρέδωκεν εἰς κρίσιν τηροῦμενον·
ἡμεῖς δὲ ὅσοι διὰ τοῦ σταυροῦ σισώσμεθα, κατὰ
προποδισμόν καὶ προκοπὴν ἀνατρέχομεν· Εἰ γὰρ
καὶ πρότερον ὑποσκελισθέντες τῷ πονηρῷ ἀντιπάλῳ
καὶ δολερῷ μέχρις ἄθου κατενηνέγημεθα, ἀλλὰ νῦν
διὰ τοῦ σταυροῦ ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν ἀνατρέχομεν.
Καὶ μοι διὰ ταῦτα καὶ εἰς κλίμακα θεωρεῖν ἐπιόχεται
τὸν σταυρὸν, ἐν ᾧ καὶ ἀναβάσις φαίνεται καὶ
κατάβασις. Ἀναβαίνουσι μὲν γὰρ ἕως τῶν οὐρανῶν
οἱ ἄνθρωποι· καταβαίνουσι δὲ ἕως τῶν ἀβύσσων οἱ
δαίμονες. Σκηπτρον ἔστι βασιλικὸν ὁ σταυρὸς τοῖς ἐξ
Ἀδάμ μέχρι συντελείας ἀνθρώποις περιβλεπτον,
καὶ αὐτοῖς αἰδέσιμον τοῖς ἀγγέλοις. Τότε γὰρ,
φησὶ, φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ Υἱοῦ ἀνθρώπου
ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τότε κόψονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ
τῆς γῆς, ὅσαι δηλαδὴ μὴ τῆς αὐτῆς πίστεως οὐσαι·
τῷ Ἀβραάμ οὐκ ἠγαλλιάσαντο, ἰδεῖν τὴν ἡμέραν τοῦ
πάθους αὐτοῦ, ἢ καὶ ἰδοῦσαι οὐκ ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ
δοξῇ αὐτοῦ· μᾶλλον δὲ καὶ θρασείως ἀνείπον, Οὐ
θέλωμεν τοῦτον βασιλεύσαι ἐφ' ἡμᾶς.

Θυσιαστήριον ἔστιν ὁ σταυρός. Ἐν αὐτῷ γὰρ
ἐτύθη ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἰὼν τὴν ἀμαρτίαν τοῦ
κόσμου, καὶ τῇ θεοῦποστῆτι σαρκὶ καὶ τῷ θεοῦρό-
τῳ αἱματι ὀλοτελῶς καθηγιάσται. Μείζον γὰρ ἐν-
ταῦθα τὸ δῶρον τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπὸ τοῦ
δῶρου τὸ θυσιαστήριον καθαγιάζεται. Πλὴν οὖν καὶ

Hæc dum audacissimi adversus omnipotentem
Christum blasphemom ore evomunt, egregios Christia-
nos se ipsos appellant, cum revera sint Antichristi.
Rem enim Antichristi et legatos ejus agunt, eique
soli serviunt, et in ipso spes suas repositas habent.
Sed abeant isti desertores cum dæmone æque apo-
stata, et in ignem æternum ipsi paratum abeant.
Talem enim filii suis thesaurum pater ipsorum the-
saurizavit, thesaurorum suorum carbones ignitos
reperient. Et Antichristus ea quæ Christi sunt, sub-
legere solitus de suis iidem discipulis dicat: Volo, ut
ubi ego sum, et ipsi sint mecum. Et princeps tenebra-
rum cum cohorte sua ad proprium locum descen-
dat. Nos vero, hæreditas veri Dei peculiaris et electa,
quam cruce acquisivit, proprioque sanguine emit,
adeste adoremus, et accedamus ad ipsam crucem,
et qui varia ab illa beneficia accepimus, variis
iidem nominibus eamdem celebremus. Thronum
illam Dei nominemus, in quem ascendens mundo
mundique tyranno iudicium indixit, et mundum
quidem ex tyrannide liberavit et servavit, condem-
natum vero et confusum eiecit cum satellitibus suis.
et deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles²⁴.

Et diabolus quidem ex antiqua gloria excidit,
eo quod ex cælo supra nubes sese sublevare cogi-
tarit; revocatoque quasi gradu descendit. Volen-
tem enim in nubibus thronum suum collocare de-
turbavit e nubibus in terram, quam se etiam dele-
turum jactaverat, et ex terra in tartara: *Rudenti-
bus enim caliginis in tartara detractum tradidit in
iudicium reservari*²⁵. Nos vero, qui per crucem
salvati sumus, progressu et profectu sursum ten-
dimus. Licet enim prius subnervati et prostrati a
maligno et doloso adversario ad inferos usque
descenderimus, at nunc opera crucis ex terra in
cælum usque sublevamur. Horum gratia scalæ etiam
similitudinem mihi crux habere videtur, in qua et
ascensus et descensus cernitur. Ascendunt quidem
usque ad cælos homines, descendunt usque ad
abyssum dæmones. Regium sceptrum crux est,
Adami posteris usque ad finem sæculi admirandum
et conspicuum, ipsisque angelis reverendum.
*Tunc enim, inquit, parebit signum Filii hominis in
cælo, et plangent omnes tribus terræ*²⁶, quæ videli-
cet, fidem Abrahami non complexæ, non exultave-
runt videre diem passionis ejus, vel si viderunt,
non gavisæ sunt ob gloriam ejus, quin potius auda-
cter contradixerunt: *Nolumus hunc regnare super
nos*²⁷.

Altare est crux. In ipsa enim sacrificatus est
Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, et carne in
Deo subsistente, et divino sanguine consecratum
est; majus enim in proposito munus est quam
altare, et a munere altare ipsum sanctificatur. Cæ-
terum et qui in hoc crucis altari jurat, jurat quo-

²⁴ Luc. i, 52. ²⁵ II Petr. ii, 4. ²⁶ Matth. xxiv, 30. ²⁷ Luc. xix, 14.

que in vivifica illa hostia, quæ super eo posita est: nam cum cruce animo et cogitatione simul concipitur Christus. Crux lectulus est Dominicus, quem non lacrymis, more Davidis, sed sanguine lavit, qui ex Davide secundum carnem procreatus est Christus, non proprium expians peccatum, natura enim sua immaculatus est, sed destruens et abolens peccatum mundi natum ex ligno, et in totum mortale genus propagatum, dormiensque in illo somnum, vitæ et vigiliæ æternæ causam et effectorem, surrexit propria potestate, in matutino interficiens omnes peccatores terræ ²⁸,

Quin honore et cultu dignum nunc lectulum invenio, ejusque rei testem do Isaiam, qui disertis verbis prædixit: *Et erit requies ejus honos* ²⁹. Requies appellatur, quia peregrinationis labor et sudor, et aliæ naturales et indetrectabiles passionnes et affectiones concessu divinitatis, quando opus erat, commotæ et concitatæ in humana Christi natura usque ad crucis supplicium; de cætero consopitæ sunt, Christie morte mortuæ. Nam si quando post resurrectionem aliquo ivit, itio illa supra naturam, et plane admiranda fuit quemadmodum nova itidem fuit manducandi illa actio. Dies me deficiat, si omnia vivificæ crucis miracula persequi velim.

In Rubro mari crux adumbratur; eratque hoc præsignificatio et prædelineatio ejus ruboris, qui ei postea per Domini sanguinem est illitus ³⁰. Amari-tudinem aquæ transmutat in dulcedinem: populum C que errabundum et fugitivum vivificat ³¹. Sauciantes serpentes perimit, servatque ictos et saucios ³². Utinam et venenatas istas viperas, Bogomilos inquam, in crucem injuriosos, a facie terræ exterminasset, qui omnia perreptantes, populum Dei mordent, venenumque impietatis suæ infundunt piorum animis; quos non sine commiserationis affectu jure sic alloquar: *Genimina viperarum*, quomodo, et quo a judicio gehennæ fugietis ³³, quam vos vobismet ipsi accendistis, abnegata pietate absque persecutione et tormentis? Sed res illorum in hunc finem desinent, nisi resipuerint penitentiamque egerint.

Nos vero agedum populum Christi communiamus sacris precationibus, ne mortiferum hujus hæresis D venenum animam ejus contingat. Largiter enim ubique malitia diffusa est, et circumcirca obambulant impii, ut egregio Christi gregi aliquid nocuenti inferant. At vos videte graves lupos, videte canes;

²⁸ Psal. c. 8. ²⁹ xi, 10. ³⁰ Exod. xiv, 1 seqq. ³¹ Exod. xv, 23-25. ³² Num. xxi, 6-9. ³³ Luc. iii, 7.

(3) Ita 70 Interp. Isaiæ xi, ubi vulg. edit. *Et erit sepulcrum ejus gloriosum*. Locum etiam secundum LXX accepit S. Hieron. de sepulcro Christi, his verbis epist. ad Marcellam, nomine Paulæ et Eustochii: *Cujus sepulcri gloria multo antequam excideretur a Joseph, scimus Isaiæ vaticinio prophetatum; dicentis: Et erit requies ejus honor: quod scilicet sepulture Domini locus esset ad omnibus honorandus*.

ὁμοίως ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τούτῳ τῷ σταυρικῷ ὁμνῶν ἐν αὐτῷ, καὶ ἐν τῷ ἐπάνω αὐτοῦ ζωοποιῶν θύματι. Τῷ γὰρ σταυρῷ συνεννοῖται καὶ ὁ σταυρωθεὶς. Κλίνη ἐστὶ Δεσποτικὴ ὁ σταυρὸς, ἣν οὐχὶ δάκρυσι, κατὰ τὸν Δαυὶδ, ἀλλ' αἵμασιν ἔλουσεν ὁ ἐκ Δαυὶδ τὸ κατὰ σάρκα Χριστὸς· οὐχὶ τὸ ἑαυτοῦ ἐκπλύνων ἀμάρτημα, κατὰ φύσιν γὰρ ἐστὶν ἀχραντος, ἀλλὰ καταίρων τὴν ἀμαρτίαν ταῦ κόσμου τὴν ἐκ τοῦ ξύλου ἀναφυῖσαν, καὶ εἰς ἅπαν ἐδραμοῦσαν τὸ γένος τὸ βρώσιον, καὶ ὑπνώσας ἐν αὐτῷ ζωῆς καὶ ἐγρηγόρευσε αἰωνιζούσης προξενον ὕπνου ἀνίστη αὐτίζουσίως εἰς τὴν πρῶταν ἀποκτείνων πάντας τοὺς ἀμαρτωλοὺς τῆς γῆς.

Ἄλλὰ καὶ σεβάσματος ἀξίαν εὐρίσκω ταύτην τὴν κλίνην· καὶ τὸν Ἰσαΐαν παράγω σοι μάρτυρα, καὶ ἐστὶ ἡ ἀνάπαυσις αὐτοῦ τιμὴ (3), προλιγόντα φανερώς. Ἀνάπαυσις δὲ, ὅτι καὶ ὁ ἐκ τῆς ὀδοποιρίας κόπος καὶ ὁ ἰδρῶς, καὶ ἄλλα τὰ φυσικὰ καὶ ἀδιάβλητα πάθη, ἐκχωρήσει τῆς θεότητος, ὅτε καὶ εἶδε κεκνημένα ἐν τῷ κατὰ Χριστὸν ἀνθρωπίνῳ μέχρις αὐτοῦ τοῦ σταυροῦ· τὸ ἀπὸ τοῦδε ἐκνήρωτα μεμνηνάσας, καὶ τῇ νεκρώσει τούτου συνενεκρώθησαν. Ἡ γὰρ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὀδοπορία ἑτέρα ἦν, ὑπερφύης καὶ παράδοξος, ὡσπερ δὴ καὶ ἡ βρώσις καινοπρεπῆς. Ἐπιλείπει με καὶ ἡ ἡμέρα τὰ θαυμάσια διεγυόμενον τοῦ ζωοπαρόχου σταυροῦ.

Ἐν Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ ὁ σταυρὸς εἰκονίζεται· καὶ ἦν τοῦτο προχάραγμα τοῦ ἐν τῷ Δεσποτικῷ αἵματι ἐπιχρωσθέντος αὐτῷ ἐρυθθήματος. Πικρίαν ὕδατος εἰς γλυκύτητα μεταποιεῖ, καὶ λαὸν πλανήτην καὶ φυγάδα ζωογονεῖ. Δάκνοντα ὄρει ἀναίρει καὶ διασώζει τοὺς δακνομένους· ὡς εἶθε καὶ τὰς ἰσθόλους ταύτας ἐχίδνας, τοὺς ὑβριστὰς οὐτοῦ Βογομίλους, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς ἐξηράνισεν, οἵτινες ἔροντες πανταχοῦ δάκνουσι λαὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν ἰὸν τῆς δυσσεβείας αὐτῶν ἐγχείουσι ταῖς τῶν εἰσεθούτων ψυχαῖς, πρὸς οὐς περιπαθῶς ἂν ἐροίμην ὄφεις· Γεννήματα ἐχιδνῶν, ποῦ φύγοιτε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γενένης; ἦν αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἐξεκαύσατε χωρὶς διωγμοῦ καὶ βασάνων τὴν εὐσεβίαν ἀρησάμενοι. Ἄλλὰ τὰ μὲν κατ' αὐτοὺς εἰς τοῦτο λήξει τὸ τέλος, ἂν μὴ μετανοήσωσι.

Ἡμεῖς δὲ (4) ἀλλὰ φέρε καὶ κατασφαλισώμεθα τὸν λαὸν τοῦ Χριστοῦ ἐπιρροαῖς ἰσραΐς, ἵνα μὴ τῆς θανατηφόρου ταύτης αἰρέσεως ὁ ἰὸς καθάπτηται τῆς τούτων ψυχῆς. Δαψιλῆς γὰρ τὸ κακὸν ἐκλήχεται πανταχοῦ, καὶ κύκλω οἱ ἄσεβδι περιπατοῦντες τὴν καλὴν ποιμνὴν λυμάνονται τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλ'

(4) Sequitur aculeatus in Latinos Epilogus, scriptus eo tempore, quo Veneti et alii Itali, sicuti et Franci, gravissima bella cum Græcis gerebant, ipsa imperii sede Græcis adempta. Quo minus mirandum, Germanum istum Latinæ gloriæ inimicum, linguam et calamum asperius et mordacius in Latinos strinxisse. Similes investivæ in Latinos exstant apud Nicetam, Gregorum et alios Græcos.

ὕμεις βλέπετε τοὺς βαρεῖς λύκους, βλέπετε τοὺς κύνους. Βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, καὶ σκοπεῖτε τοὺς οὕτω περιπατοῦντας, καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς· ὅσα καὶ ἐγὼ τολμήσω μετὰ Παύλου κυχῆσασθαι. Πολλοὶ γὰρ περιπατοῦσιν, οὓς πολλάκις εἶπον ὑμῖν, καὶ νῦν κλαίω λέγων, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ὧν τὸ τέλος ἀπόλωτα φυλάξατε τὴν καλὴν παρακαταθήκην τῆς πίστεως ἀσπλῆν καὶ ἀνεπιβούλευτον. Μίλλομεν γὰρ ἄκατος ταύτην ἀπαιτηθῆναι σώαν καὶ ἀνελλιπῆ ἐπὶ τοῦ ὁδοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλα μοι τὸν λόγον ἔδη ἐπισφραγιστέον ταῖς ὑπὲρ τοῦ κρατίστου σισιν.

Ἄρατε οὖν, εὐσεβὴς λαός, χεῖρας ἀπαντες πρὸς Θεὸν ὑπὲρ τῶν ἐκείνου χειρῶν πολλὰ καμύσας ἔδη ἐν ταῖς κατὰ τῶν ἐχθρῶν συμπλοκαῖς, ἵνα θεῖα τῶν χερῶν αὐτοῦ εἰς πόλεμον, εἰς τὸ ἀποβαλεῖν τὴν ἰταλικὴν ὀξυχειρίαν εἰς τὸ καθαράζειν τὰ ἀλλότρια ἵνα επιστρέψωσιν εἰς ἰστέραν, τῆς ἰδίας πατρίδα, εἴγε τινὲς ἀπολειφθεῖν, καὶ λιμώξωσιν ὡς κύνες, οὐκ ἔχοντες οἱ αἰμοχαρεῖς ἐτι λείχων αἵματα τὰ αὐσονικά. Καὶ κυκλώσωσι τὴν ἰδίαν πόλιν λιμαρχοῦμενοι καὶ βαύζοντες μύταια. Ἰωάννης ὁ βαπτίσας αὐτοὺς τοῖς αἵμασιν ἰαυτῶν, ὁ θεοφορήτος ἡμῶν ἀποκρίτης, ὑμῖν τοῖς ὑπὸ χεῖρα εὐαγγελίζεται, Πᾶσα φάρμαξ, λέγων, πληρωθήσεται, ἡ ταπεινωμένη γενεὰ τῆς τῷ χρόνῳ μὲν νεαζούσης Ῥώμης, ταῖς συμφοραῖς διὰ γενηρακίας ἐλευνῶς, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται. ἢ καθ' ἡμῶν ἐπαρουμένη ὑβέρωχος ὄρης ἡ ἰταλική. Καὶ ἴσονται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείαν, ἐκείνου προσδοπιούντος, καὶ ἐπανάγοντος τοῦ καὶ τὰ ἡμῖν ἀδύνατα δυναμένου Χριστοῦ. Ἦδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων κείται. Τῶν κλάδων γὰρ ἀποτεμημένων ἄρτι καὶ κατὰ γῆς ἐτρωμένων καὶ κορηθῶν ἐρριμμένων εἰς τοῦδαρος, οὐκ ἀπελπιστία καὶ ἡ ριζοτόμησις. Τάχα διὰ ἀσθενῆς ἡ ριζοδόλησις, ὡς ἐκ μεταφυτεύσεως. Πίστει τῷ Θεῷ τῷ πάντα δυναμένῳ, βασιλέων εὐσεβέσταται καὶ πραύταται, κατὰ τὸν Δαυὶδ, ὡς ὄπλον κυκλώσει σε τῷ σταυρικῷ ἢ ἀληθεία αὐτοῦ, ὃς ἐστὶν ὁ Χριστός, καὶ οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ τοῦ ἀφανῶς σοι προβάλλοντος, καὶ δειλανδρίαν ἐμποιοῦντος, οὐδ' ὑπὸ βέλους πετομένου ἡμέρας, καὶ φανερώς σοι ἀνθισταμένου ἐχθροῦ. Πάντα γὰρ ταῦτα ὁ τοῦ Χριστοῦ σταυρὸς ἀποσοθήσει μακρὰν, καὶ ὀδηγός σοι πρὸς ἅπαν τὸ καταθύμιον, καὶ ὡς ὄπλον εὐδοκίας στεκνώσει σε, τροπαιόροον, μεγάλουκτον ἀναδείξας σε παρὰ τοὺς ἐμπροσθεν βασιλεῖς, ἐκτελούσης τῆς παννικεράγου Θεομήτορος, καὶ παννικεράμου διὰ δεσποίνης ἡμῶν, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ τῶν καλλιπικῶν μαρτύρων Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἀπάντων. Γένοιτο ταῦτα, Τριάς παντοδύναμη καὶ παντάνασσα, ἡ ἐν προσώποις προσ-

A videte malos operarios, et observate eos qui sic ambulant sicut habetis formam nos, ut audeam cum Paulo gloriari: *Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis, et nunc flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus*³⁴. Custodite insigne fidei depositum intactum et illibatum. A quolibet enim salvum et integrum reposcetur, cum ad terribile tribunal Christi assistemus. Verum orationem nunc quasi obsignemus precibus votisque ardentibus et assiduis pro optimo imperatore nostro.

ἡμῶν ἀποκρίτης; προσευχαῖς καὶ ἐκτενίσαι δεή-

Tollite igitur, o fidelis popule, manus vestras ad Deum pro illius, quæ tot jam labores subierunt in conflictibus et præliis adversus hostes, ut *ponat brachia ejus velut arcum æreum et doceat manus ejus ad prælia*³⁵, ut repellant Italicam illam velocitatem rapiendialiena, ut revertantur in occasum, propriam suam patriam, si qui supersint, et esuriant ut canes³⁶, non habentes amplius sanguinariū cruorem Ausonicum, quem lingant. Et *circumeant propriam civitatem fame pressi, incassum latrantes*³⁷. Joannes, qui baptizavit eos in proprio ipsorum sanguine, custoditus a Deo imperator noster evangelizans, acclamat nobis subditis: *Omnis vallis implebitur*³⁸, abjecta et afflicta generatio, annis quidem novæ Romæ, calamitatibus vero miserabiliter jam vetustæ. *Et omnis mons et collis humiliabitur*³⁹, elatum videlicet. Italorum supercilium *Et erunt prava in directa*⁴⁰, illo tanquam viæ duces præeunte, et omnia revocante Christo, qui et ea, quæ nobis sunt impossibilia, potest. Jam vero et *securis ad radicem posita est*⁴¹. Ramis enim modo amputatis, et in terram dejectis, truncatimque solo allisis, non desperandum est, quin et radix incidi possit. Forte enim, ut ex transplantatione, infirmæ sunt illæ, quas miserunt, radices. Fide igitur Deo, qui omnia potest, imperator piissime et mitissimæ, teque. ut David ait, tanquam *scuto circumdabit veritas ejus*, et non timebis a timore nocturno⁴² ejus, qui occulte te aggreditur, formidinemque immittit, *nec a sagitta volante in die*⁴³, et hoste palam tibi resistente. Omnia enim hæc longe crux Christi repellat, et dux tibi erit ad omnia, quæ desideras, et *ut scutum bonæ voluntatis coronabit te*⁴⁴, triumphatorem et victorem supra superiores imperatores effectum; precibus et interventu castissimæ Deiparæ, et immaculatæ Dominæ nostræ, et semper Virginis Mariæ, fortissimisque victoribus Christi martyribus, et omnibus sanctis intercedentibus isthæc eveniant, o sanctissima et omnia gubernans Trinitas, in tribus personis et in una Deitate adorari solita, quam decet omnis gloria, honos et adoratio in infinita sæcula. Amen (5).

³⁴ Philipp. III, 18, 19. ³⁵ Psal. XVII, 35. ³⁶ Psal. LVIII, 7. ³⁷ Ibid. 15. ³⁸ Luc. III, 5. ³⁹ Ibid. 10. ⁴⁰ Ibid. 9. ⁴¹ Psal. XC, 5. ⁴² Ibid. 6. ⁴³ Psal. 5, 13.

(5) Disquisitionis de isto Germano revocat mihi in memoriam, quod est apud Possessionem in Apparatu

sacro, vº Germanus, sub prisci illius Germani, patriarchæ Constantinop. nomine circumferrilibrum De

κυνουμένη τρισι και διὰ τῆ θεότητι, ἣ πρέκει πῆσα δοξα, τιμή, και προσκύνσεις εις τοὺς ἀτελευτήτους αἰώνας. Ἀμήν.

II.

In vivificam crucem tertia jejuniornm Dominica. Τῆ τρίτῃ Κυριακῇ τῶν νηστειῶν και εις τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν.

(Gretser, *ibid.* p. 228.)

*En lectulum Salomonis, sexaginta fortes in circuitu ejus ex potentibus Israel, omnes tenentes gladios, bellumque ducti*¹. Rigauda enim sunt statim radix et principium encomiorum, quæ de venerando crucis Dominicæ ligno instituemus, idque fluentis aquarum e Canticis deductarum, et liquores sapientie a Salomone profectæ, ut si secundum fluvium oratio decurrat, fructus lætitiæ inde illis existat, qui umbram ejus desiderant, et sub ea consistunt. Salomon igitur, si interpretari hoc nomen velimus, *pacificum* significat, Christus vero *pax nostra est*, ut Paulus testatur, *qui fecit utraque unum et medium parietem inimicitarum dissolvit*². Lectulus autem hujus Salomonis crux est, in quo consopitus, dormivit vitalem somnum, et quo eum, qui corruerat, Adamum denuo excitavit, cum sponte sua super hoc caput suum reclinasset.

Sexaginta vero fortibus lectulus circumsepitur et ambitur a potentibus Israelis suntque illi, qui sub veteri et nova lege vixerunt. Nam qui ex duodecim tribus Israelitici populi, Dei amantes fuerunt, in duos diversos status distributi sunt; alter enim vite status ante legem latam fuit alter post tabulas (legis) et tabernaculum. Similiter et illi, qui oculis suis divinum Verbum coram aspexerunt, et gratiæ præcones et nuntii exstiterunt, ad æqualem duodenarium numerum redacti sunt, omnes tamen triplici quasi classe continentur ob Trinitatis cul-

¹ Cant. iii, 7 ² Ephes. ii, 14.

processione sancti Spiritus, et librum De pane in fermentato, et de purgatorio, et de tribus modis administrandi baptismi. Isti tractatus nullo modo ascribendi sunt sancto Germano, qui sub Leone Isaurico floruit, quia fuit orthodoxus, cum Romano Pontifice conjunctissimus; et necdum controversiæ istæ inter Græcos et Latinos exstiterant. Si sunt alicujus Germani, erunt forte hujus ipsius, de quo nobis sermo est; schismaticus enim fuit, et acer hostis Latini nominis.

Neque etiam sancti Germani sunt ea responsa, quæ exstant lib. in *Juris Græco-Romani*, fol. 232, ut sentire videtur Baronius, tom. IX *Annalium* anno 730, num. 6, in margine; quia repugnat numerus annorum raudis subscriptus. Et in primo responso mentio fit Constantini Comneni, quem clarum est, vixisse nonnullis sæculis post Germanum. Scholiastes *Juris Græco Romani* tribuit Germano, qui prius Adrianopoleos, postea Constantinopolis pontifex fuit, de quo Gregoras, et Catalogus patriarcharum Constantinop. in fine libri quarti *Juris Græco-Romani*.

Nec sunt sancti Germani homiliæ in D. Virgînem, ex quibus Canisius multa citat lib. I *De beata Virgine*, et quæ Græce exstant in Bibliotheca Augustana. num, 51 et 66. Sed sunt vel nostri Germani, vel alicujus posterioris, quia stylus et genius prorsus idem est. Nec refert, quod homilia de Præsen-

Ἰδοὺ ἡ κλίνη Σολομών, εἴηκοντα δυνατοὶ κύκλω αὐτῆς ἀπὸ δυνατῶν Ἰσραὴλ, πάντες κατέχοντες ῥομφαίας, δεδιδασγμένοι πόλεμον. Ἀρδεντεῖον γὰρ εὐθύς τὴν ῥίζαν και τὴν ἀρχὴν τῶν ἐγκωμίων τοῦ πανσέπτου ξύλου τοῦ σταυροῦ Κυρίου, ταῖς διεξοδοῖς τῶν ἀσματικῶν ὑδάτων και τῷ χύματι τῆς Σολομώντος σοφίας, ἵνα καταρῶν φερσμένοι τοῦ λόγου καρπὸς εὐφροσύνης ἐκείθεν ἀναβλήσῃ τοῖς ὑπὸ τὴν σκιάν αὐτοῦ ἐπιθυμήσασι και καθίσασι. Σολομων μὲν οὖν εις εἰρηνικὸν μετεγλώττισται· Χριστὸς δὲ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνὴν, ὁ ποιήσας ἀμφοτερά ἐν και τὶ τῆς ἐχθρας μεσότοιχον καθελὼν. Κλίνη δὲ τοῦτου τοῦ Σολομών ὁ σταυρὸς, ἐν ᾧ ἐκοιμήθη, και ὑπνωσε τὸν φυσίζων ὕπνον, και τοῦ πεσόντος Ἀδὰμ ἀναστάσιμον, ἐπικλίνας αὐτῷ τὴν κεφαλὴν ἐκουσίως.

Ἐξήκοντα δὲ δυνατοῖς ἡ κλίνη περιτοχιζέται και περιέπειται ἀπὸ τῶν δυνατῶν Ἰσραὴλ, τοῦ τε παλαιοῦ και του νέου νόμου. Ὅσοι τε τοῦ δωδεκαφύλου τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ ἀνέσχον θεοφιλεῖς ταῖς διαφοροῖς δισσοῦμενοι καταστάσεσιν (ἐτέρα γὰρ ἡ πρὸ τοῦ νόμου διαγωγή, και ἐτέρα μετὰ τὰς πλάκας και τὴν σκηνὴν), και ὅσοι τοῦ θείου λόγου αὐπόπται, και τῆς χάριτος κήρυκες εις τὴν ἴσιν μὲν ἀνακεφαλαίουμενοι δώδεκα, τρισσοῦμενοι δὲ ὁμως τῇ λατρειᾷ τῆς Τριάδος, και ταῖς ἰσαριθμοῖς τοῦ βαπτίσματος καταδύσεσι τελειούμενοι. Προφητῶν

tatione D. Deiparæ dicit apud Surium haberi in Simeone Metaphraste, qui istos posteriores Germanos ætate antecessit: quia volumina illa Metaphrastæ centones sunt, quibus posteriores Græci perpetuo aliquid assuerunt. Quare non probo, quod doctissimus vir Petrus Pantinus homiliam in præsentationem D. Virginis, a se editam, sancto Germano attribuit, eumque eundem esse putat cum illo Germano, cujus exstat homilia in cædem infantium, ab Herode patratam. Nam utraque homilia est recentioris Germani, de quo supra. Nec Cyrus ei loci est nomen proprium, vel prænomen, sed vocabulum honoris a recentioribus Græcis iis qui in dignitate sunt tribui consuetum. Nec iste Germanus sanctus est, sed schismaticus.

Et quia semel censoris munus suscepimus, addo, mihi jampridem eam suspicionem injectam esse, ne ipsam quidem *Theoriam rerum ecclesiasticarum* quæ tomo VI *Bibliothecæ SS. Patrum* inserta est, pertinere ad sanctum et vetustum illum Germanum, sed ad aliquem ex posterioribus; quod vel unus ille locus de *fidelibus, in Veneticis insulis habitantibus persuadet*, nam temporibus præsei illius Germani paucæ, imo forsau nullæ insule Græcæ sub Veneto imperio tenebantur. Et auctor *fideles* vocare videtur eos qui, Græcorum opinionibus addicti, in inculis Veneticis a Latinorum ritibus abhorrebant.

γὰρ καὶ ἀποστόλων καύχημα ὁ σταυρὸς, δι' οὗ παν-
 τὸς γέγονασιν θυνατώτεροι δυνάμεις πολλές καὶ ση-
 μεία ἰκετέσαντες, καὶ δι' οὗ αὐτοῖς κόσμον ἐσταύ-
 ρωται, καὶ τούτων ἕκαστος τῷ κόσμῳ, ὅσος ἦν ἐκεί-
 νος ὁ ὑδοκῶν ἐν ταῖς ἀσθενείαις αὐτοῦ καὶ λέγων,
 Ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι.

Πόντες, φησί, κατέχοντες ῥομφαίας διὰ τῶν
 μηρῶν αὐτῶν ἀπὸ θάμβους ἐν νυξί. Προκείμεθα
 γὰρ τὸ λειπόμενον τῆς ἀσματικῆς ταύτης περικο-
 πῆς. Ῥομφαίας ἐπὶ τῶν μηρῶν, τοῦ λόγου νοούτος
 τὰς ἀναιρετικὰς ἐγκρατείας τῶν ὑπογαστρίων πα-
 θῶν, καὶ ἔστι τοιοῦτος ῥομφαιοφόρος πρὸ τῶν ἄλ-
 λων ὁ μέγας στρατιώτης τῆς χάριτος, ὃς ἐπιστέλλων
 φησίν. Ὑποπιᾶζω μὲν τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ,
 μήπως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. B
 Ἐφῆρμωσται δὲ ἀρίστως τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ καὶ τὸ,
 ἀπὸ θάμβους ἐν νυξί. Κἀγὼ τῆς Λαυιδικῆς ὀπλο-
 θῆκης τὴν ῥομφαίαν ταύτην ἀναλεγόμενος συμμαχῶ
 τῷ λόγῳ ἀγωνιζομένῳ πρὸς τὴν ἀπόδειξιν. Ὅπλω,
 φησὶ, κυκλώσει σε ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ· οὐ φοβη-
 θήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ· Τὸ γὰρ ὄπλον ἀναι-
 ρετικὸν τῶν ἐπαναστάσεων τῆς σαρκὸς, καὶ τῶν
 ἐντεῦθεν νυκτεριῶν φαντασμάτων. Τοιοῦτόν μοι
 τοῦ λόγου τὸ ὄρημα σήμερον ἐκ κλίνης μὲν ἀνι-
 στάμενον, καὶ τῆς κινήσεως ἀπαρχόμενον, εἰς δὲ γε
 τὰς πρωίας ταύτας τὰς προσκυνησίμους τοῦ παν-
 σθάστου σταυροῦ ἀποκτεῖνον πάντας τοὺς ἁμαρ-
 τωλοὺς τῆς γῆς. Οὗτοι δὲ εἰσι δαίμονες, δημιουργοὶ
 τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς κακίας γεννήτορες. Ἄῃρ γὰρ
 ἢ τῇ χειρὶ τυπούμενος, ἢ τῇ γλώττῃ τυπόμενος,
 τῇ γραφῇ, τῇ κλήσει τῆ σταυρικῆ, τὰ ἐναέρια C
 πνεύματα μακρὰν ἀπελάττει, Βαρὺς ἐστὶν ἡμῖν
 καὶ βλεπόμενος, καὶ ἀκούμενος, λέγοντα, ὁ
 σταυρὸς.

Ἵτι τοίνυν ὀφθαλμοὶ μὲν τῶν πιστῶν, ὀπτικάς
 ἀπορροίας ἐξακοντίσαντες ἐπὶ τὸν σταυρὸν, καθη-
 γιάσθησαν. αἱ δὲ τοῦ αγιασμοῦ κορροσθεῖσαι πλήρεις
 χάριτος καλῆροισι πρὸς τὴν ἰδίαν πηγὴν ἀνεχύθη-
 σαν χεῖλη δὲ διασταλέντα πρὸς ἀσπασμόν, εἰτ'
 ἄθροον συμπτυχθέντα καὶ τὸν ἐποχούμενον ἀέρα τῷ
 θεῷ σταυρῷ ἀνιμησάμενα, καὶ συνεφελκίζόμενα
 ἐνδοθεν, πᾶσαν τὴν τῶν σπλάγχων οἰκονομίαν
 ζωοποιῶ ἐμπνεύσεως ἐπλησαν, καὶ ὁσφρησίς διὰ
 τῆς ἐκεῖθεν ἀποπνεομένης εὐωδίας ἡγαλλιάσατο D
 μέτωπα δὲ, βλέφαρά τε καὶ κορυφαὶ ταῖς ἀραις
 καθηγιάσθησαν· φῆρε καὶ τὰς ἀκοὰς κατακοσμή-
 σωμεν, ὡς ἐν τισὶ ἐνωτίοις χρυσοῖς τοῖς τοῦ σταυ-
 ροῦ ἐγκωμίοις, οὐχ ὅτι τὰ ἡμέτερα χρύσεια, οὐ
 τοῦτο φημι, ἀλλ' ὅτι δι' αὐτὸν ἐγκωμιαζόμενον
 τίμια. Τιμᾶται γὰρ καὶ ξύλον χειρὶ δρυτόμου
 ἀπερρώγος δένδρου τινός, καὶ τούτου ἀκάρπου,
 εἶτα εἰς κοντόν ἀποτετορνευμένον, καὶ σχῆπτρον
 ὑπανήχον τὸ βασιλικόν. Οἶδα μὲν οὖν ὅτι καὶ τὰς
 ἀκοὰς ἡγιάσθητε μελουρομένου τῶν ὕμνων τῶν
 σταυρικῶν. Πλὴν ἄλλὰ πεφεισμένως, καὶ οὐ κατὰ

tum, todidemque baptismi, quibus perficiuntur,
 immersiones, Prophetarum et apostolorum glo-
 riatio crux est, qua omnibus potentiores effecti
 sunt, multis virtutibus et signis patrat, per quam
 mundus illis crucifixus est, et quilibet illorum
 mundo, qualis erat ille, qui sibi placebat in infir-
 mitatibus suis, dicens : *Quando infirmor, tunc po-
 tens sum* ³.

*Omnes, inquit tenentes gladios super femora sua
 propter timores nocturnos.* Addendum enim est id
 quod restat de sententia ex Canticis. Per gladios
 super femora nil aliud intelligitur, quam coerci-
 tiones illæ et cohibitiones, quæ cupiditates ad ven-
 trem spectantes de medio tollunt. Hujusmodiense
 ante alios præcinctus erat magnus ille gratiæ miles,
 qui in quadam epistola ita loquitur : *Castigo corpus
 meum, et in servitute redigo, ne forte aliis prædi-
 cans, ipse reprobus efficiar* ⁴. Huic sententiæ aptis-
 sime quadrat etiam illud, *propter timores noc-
 turnos* ⁵. Et ego ex Davidico armamentario gladium
 hunc depromens, orationi ad propositum demon-
 strandum aggressus quasi suppetias feram : *Scuto,*
 inquit, *circumdabit te veritas ejus; non timebis a
 timore nocturno* ⁶. Nam scuto hoc impressiones
 carnis, et omnia, quæ hinc enascuntur, nocturna
 phantasmata et spectra comprimit. Tale mihi hodie
 dicendi exordium erit, ex lectulo quidem exsur-
 gens, et ad hoc progredi incipiens ad matutinas
 vero istas omni veneratione dignæ crucis adora-
 tiones, *omnes peccatores terræ interficiens* ⁷. Isti
 autem. sunt dæmones, satores peccati et malitiæ C
 genitores. Aer enim vel manu formatus, vel lingua
 percussus, signo et invocatione crucis aerios spiritus
 procul abigit. Gravis, inquiunt, nobis est crux et
 visu et auditu.

Quando igitur oculi fidelium emissiones illas
 visivas ad crucem ejaculantes sanctificati sunt,
 illæque donis cœlestibus cumulatae, gratia plena,
 reciproco cursu ad suam originem remearunt,
 labia vero diducta ad salutationem et osculum ;
 deinde confestim conducta et compressa, et aerem
 divinæ cruci circumfusum haurientia, et intorsum
 trahentia, omnem membrorum fabricam et disposi-
 tionem vivifica quadam inspiratione compleverunt,
 olfactus insuper voluptate perfusus est ob sua ve-
 olentiam inde manantem ; frontes præterea, et su-
 percilia, et vertices contactu sanctificationem per-
 ceperunt : *agedum aures quoque ornemus, quasi
 quibusdam in auribus aureis crucis præconiis, non
 quod nostra existimemus aurea ; non ita sentio ; sed
 quod sint ad ipsam, quæ laudatur, omni veneratione
 digna. Honoratur enim et lignum [manibus
 lignatoris ex arbore, eaque infructuosa recisum, si
 postea in contum efformetur, sceptrumque regium
 sustineat. Non me fugit igitur, vestras quoque aures
 sanctificatas esse hymnis in crucem decantatis.*

³ II Cor. xii, 40. ⁴ I Cor. ix, 27. ⁵ Cant. iii, 8.

⁶ Psal. xc, 5. ⁷ Psal. c, 8.

Cæterum parce, non ad satietatem, nec nisi ad gustum, nunc autem lautius et copiosius id facere oportet, si princeps vitæ novi Israelis Christus, qui et ad supernam Jerusalem nos deducit, *virga virtutis suæ*⁸, quæ est crux, arentem meum animum percusserit. Tunc enim per gratiam suam vestras aures exsatiabit abunde, effusa aqua benedictionis, non contradictionis. Hinc ergo dicendi initium sumemus.

Cum sacrarum Litterarum paradisum perlustro, duo ligna reperio propriis et distinctis nominibus, ab aliis, quæ erant in Edem, lignis innominatis, se junctæ: *lignum scientiæ* et *lignum vitæ*⁹. Quorum illud primis parentibus propositum erat quasi in adversarium; hoc vero repositum erat in præmium. Sic enim visum fuit Agonothetæ et certaminis præsidis ne mens hominum sine lucta languesceret, desequet et extra omnem pugnam aleam degeret; nam ejusmodi vita, omni profectu caret, nec ullam coronam parit. Extendit ergo lignum scientiæ velut manus quasdam, ad manubrii apprehensionem, suavitatem et pulchritudinem fructus, hominemque et oculis, et lingua traxit, ut illo fructu frueretur, qui ei magnam ciadem allaturus erat, si intemperantia devictus eundem gustasset, quod et evenit; nam succubuit. Cum enim fructus hujus assultibus quasi obsideretur, manus cupiditati dedit, captusque et in servitute redactus est infelix, et miserabilis homo: et ex hoc tempore a ligno vitæ, exoptatissimo illo victoribus præmio, excidit, et ab ejus communione repellitur, abjectus et confusione plenus: vivere vero jam peccatum incipit, et dominatur *ad Adam usque ad Moysem*¹⁰, ut ille in cælum raptus Paulus disserit, per *Moysem* legem intelligens, quæ hujus ministerio Israeli data est. Porro *vitæ* appellationem accipit mulier a viro post transgressionem et maledictionem; nam cum ex cælesti et immortalis vita excidissent, facti sunt primi parentes nostri auctores hujus tot incommodis et peccatis obnoxiiæ vitæ. *In iniquitatibus enim conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea*¹¹ Eva; quia ipsa mater est omnium, qui in hac corruptioni exposita vita degunt.

Hæc quidem in hunc modum sese habebant; et ego præ ignavia implicor et illaqueor ligno scientiæ, et casu gravi corruo, et a ligno vitæ abstrahor, jamque nil nisi mortalitatem redoleo. Quid enim immortalitas cum mortalitate commune habet? Exsurgit autem mihi altera ex parte aliud lignum, manusque remissas et genua dissoluta ex ruina excitat; nam *virga virtutis* crux a Davide picta est. Quam vero admirabilis est reparationis ipsius modus? Commovetur propriis visceribus ad misericordiam Dominus et Agonotheta noster; neque sustinet videre figmentum manum suarum cujus gratia totam rerum universitatem, et quidquid in ea continetur, condiderat, dæmonum manibus illudi,

⁸ Psal. cix, 2. ⁹ Gen. ii, 17. ¹⁰ Rom. 5, 14.

κόρον και μέχρι γέυματος, ἄρτι δε θαυλιότερον, εἰπερ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς τοῦ νέου Ἰσραὴλ ὁ Χριστός, ὁ και θεμαγωγῶν ἡμᾶς πρὸς τὴν ἀνω Ἰερουσαλήμ τῇ ράβδῳ τῆς ἑαυτοῦ θυνάμειως, ἧς ἐστὶν ὁ σταυρὸς, τὴν ἀνικμὸν μου πλήξει διάκνοιαι. Τότε γὰρ διὰ τῆς ἑαυτοῦ χάριτος προσκορθεὶς τὰς ἀκοῆς ὑμῶν ἀπεργάσσεται ὑδατα ἐκκρουνίσας εὐγογίας, οὐκ ἀντιλογίας. Ἀρξώμεθα δ' οὖν ἐντεῦθεν.

Εὐρίσκω περιερχόμενος τὸν παράδεισον τῆς Γραφῆς ξύλα ὀνόμασι βετοῖς τῶν ἄλλων τῆς Ἐδέμ ἀνωνόμων ξύλων ἀφοριζόμενα, τὸ ξύλον τῆς γνώσεως, και τὸ ξύλον τὸ τῆς ζωῆς, ὧν τὸ μὲν εἰς ἀντίπαλον τοῖς γενάρχαις καθίστατο τὸ δε εἰς ἐπαθλον ἐτεταμίστο. Τῷ γὰρ Ἀγονοθητῇ οὐκως ἐδοξεν, ἵνα μὴ ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων ἐκτὸς ἀγῶνων καθίζοιτο, και ἀργὸς εἴη και ἀργύμαστος. τὸ γὰρ τοιοῦτον ἀπρόκοπον μένει και ἀστεφανώτον. Προὔτεινε μὲν οὖν ὡς τινὰς χεῖρας πρὸς τὰς λαβὰς τὸ ξύλον τῆς γνώσεως, τὴν τε γλυκύτητα και τὴν ὠραιότητα τοῦ καρποῦ, και τὸν ἀνθρωπον και δι' ὀφθαλμῶν εἶλε και διὰ γλώσσης εἰς ἀπόλαυσιν τοῦ καρποῦ. Ἐκειτο γὰρ τουτο ἤττημα εἶναι τῷ λεχνησαμένῳ περὶ τὴν βρώσιν. Γέγονεν οὕτω, και ἤττηται, πολιορκηθεὶς γὰρ ταῖς τοῦ καρποῦ ἄλλομαις χεῖρας δέδωκε τῇ ἐπιθυμίᾳ, και ἔαλω, και δεδούλωται ὁ βαρυσύμφωρος και πολυστένακτος ἀνθρωπος. Ἐντεῦθεν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς τοῦ πολυεύκτου ἐπάθλου τοῖς νικηταῖς ἀποτυγχάνει, και ἐκβάλλεται τῆς τούτου μεθίξεως τεταπεινωμένος, καθησχυμμένος. ζῆν δε ἡ ἀμαρτία ἀπάρχεται, και βασιλεύει ἀπὸ Ἀδάμ ἕως Μωϋσείως, ὡς οὐρανοβόλων Παῦλος μυσταφώγει, Μωσία κατονομαζῶν τὸν διὰ τούτου δεδομένον νόμον τῷ Ἰσραὴλ. Ζωῆς δε κλησιν ἡ γυνή μετὰ τὴν παραβάσιν και τὴν κατάραν παρὰ τοῦ ἀνδρὸς δέχεται. τῆς γὰρ οὐρανοῦ και ἀθανάτου ἐκπεσόντες ζωῆς τῆς ἐμπαθοῦς, και ἐγαμάρτου οἱ προπάτορες ἀρχηγῆται γεγονάσιν. Ἐν ἀνομιαῖς γὰρ συνελήφθην, και ἐν ἀμαρτιαῖς ἐκύησέ με ἡ μήτηρ μου Εὐα. ὅτι αὐτῷ μῶτηρ πάντων τῶν ζῶντων τὴν φθειρομένην ζῶν.

Εἶχε μὲν οὕτω ταῦτα και συμποδίζομαι τῷ ξύλῳ τῆς γνώσεως ἐκ βεθυμίας, και κατολισθαίω πτώμα παγγάλεπον, και ἀφείλομαι τοῦ τῆς ζωῆς ξύλου, νεκρότης ἤδη ἀπόξω. Τί γὰρ κοινὸν ἀθανασία και θνητότης; Ἀντακίστησαι δε μοι ξύλοπτερον, και χεῖρας ἀνιμένας, και γόνατα παραλελυμένα ἐκ τοῦ ὀλισθηματος παρακαλεῖ ράβδος και γὰρ θυνάμειως ὁ σταυρὸς τῷ Δαυὶδ εἶρηται. Και ὁ τρόπος τῆς ἀνορθώσεως ὡς θαυμαστός; Κινεῖται σπλάγγχοις οἰκείοις εἰς ἔλεον ὁ Δεσπότης και Ἀγωνοθητῆς μου, και οὐκ ἀνέχεται βλέπειν τὸ πλάσμα τῶν οἰκείων χειρῶν, ὑπὲρ οὗ τὴν πάντοτε γῆ συνεπέξαστο σφαίραν, και ὅσα ταύτης ἐνδθεν φέρονται, χρὸσὶ δαιμόνων παιζόμενον, και ὡσανεὶ σφαίραν

¹¹ Psal. l, 7.

κατὰ γῆς κυλιόμενον, καὶ περισυρόμενον. Γίνεται ἄ
 τούτου ὁ νέος Ἀδάμ, καὶ ἐμφανίζεται τῷ κόσμῳ
 ἀνθρωποτροπικῶς, τὸ θεοπρεπὲς οἰκονομικῶς ἐν
 πολλοῖς συγκαλύπτων διὰ τὸν ἀντίπαλον. Καὶ ἦν
 ἐμπρακτος τοῦτο διδασκαλία τῷ προπάτορι μυστα-
 γωγομένῳ προδῆλως, ὅπως καὶ αὐτὸν εἶδει τὴν
 πάλιν τότε μεταχειρίσασθαι. Εἰ γὰρ ἐγώ, φησί,
 κατὰ φύσιν Θεὸς ὢν κἄν τοῖς οὐρανοῖς κατοικῶν,
 εἰς γῆν ἀφίγμαι, καὶ μέχρι δούλου μορφῆς ἐμαυτὸν
 ἐταπείνωσα, διὰ τί σὺ γένοιτο ἑαυτὸν εἰδὼς, πληθύνη
 οικίαν οἰκούντα, ἐνὶ πηδῆματι τῶν οὐρανίων ὑπερ-
 θεν ἀντύγων ἐπειράθης ὑπεράλλεσθαι; Ἐδέησε τοι-
 γαρ οὖν τὸν ἴσον ἀγῶνα ὑπὲρ ἡμῶν ἀναδείξασθαι τὸν
 ἀγωνοθέτην, καὶ ἐντίχως ὑποσκέλισαι τὸν ἡμίτερον
 πτεροιστήν.

Φυτεύετε τοιγαροῦν ξύλον ἐν τόπῳ Κρανίου. Τὸ Β
 δὲ Κρανίου, λόγος φιλαλήθης, προπάτορος τυγχάνει
 Ἀδάμ, καὶ ὡσαυτεῖ ἐπ' αὐτῷ θεατῆ τὸ στάδιον ὑπέρ-
 χεται τοῦ παλαισματος ὁ Χριστός. Ὁ καρπὸς δὲ τοῦ
 ξύλου τούτου θάνατος ἦν προδηλότατος, μηδὲν προ-
 βεβλημένος ἐπαγωγῶν, μηδὲ ἐνδοξόν, ἀδοξίαν δὲ
 μεγίστην καὶ ὄνειδος φρουροῦσι τὰ τῶν ἀνθρώ-
 των. Καὶ ὁ μὲν καρπὸς ἐκείνος τῆς γνώσεως,
 ὡραῖος ἦν εἰς ὄρασιν καὶ καλὸς εἰς βρώσιν, καὶ
 ὑψηλὰς ἐλπίδας τῆς θεώσεως προὔτεινεν· ὁ δὲ
 σταυρικὸς, τούταντιον ἄπαν, ὥστε πόρρωθιν τὸν
 Ἰσαΐαν τοῦτον ἰδόντα, καὶ παθηγόμενον λέγειν·
 Εἶδομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχευ εἶδος οὐδὲ κάλλος,
 ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλείπου παρὰ
 πάντας ἀνθρώπους. Καὶ οὐ μόνον ἀδοξὸς ὁ τοῦ
 ξύλου τούτου καρπὸς, ἀλλὰ καὶ πικραίνων τὴν αἰ- C
 σίησιν. Χολὴν γὰρ ἀπέβλυξε· τὰ γὰρ γλυκία τῷ
 προπάτορι εἰς χολὴν ἐστράφη τῶ τῆν πτώσειν τοῦ-
 του ἀναπαλαίοντι· καὶ γίνονται τὰ ἐναντία ἰμάτια
 τῶν ἐναντιῶν, καὶ ὁ πικραυθεὶς σώζει τὸν ἡδυν-
 θέντα τῷ καλῷ πρὸς βρώσιν καρπῷ, καὶ ἐκούσια
 γύμνωσις τὸ τῆς φθορᾶς ἐνδομῶν θεραπεύει, καὶ ὁ
 ἀδικὸς θάνατος τὸν δίκαιον ἀναιρεῖ, καὶ τὸ ξύλον,
 τὸ πρῶτον ἐπάρατον καὶ θανατοποιόν, εἰς εὐλογίαν
 ἀποτελεσθῆ, καὶ ζωὴν αἰώνιον ἀναθάλπει.

et ligam jam pridem execrandum et mortiferum in benedictionem desinit, vitamque æternam producit.

Κάντεσθην παιδαγωγούμεθα πρὸς τὸν μέγαν
 ἀγῶνα, καὶ ἐπιγινώσκουμεν τὴν μέθοδον τοῦ παλαι-
 σματος· καὶ μωθάνουμεν τὰ ἡδύνοντα πάντα, ὡς
 ὀδύνηρά, παρατρέχειν, γυμνοὶ προσθαθείας εἶναι D
 τοῦ κόσμου, ἵνα μὴ ἐχῆ κοσμοκράτωρ λαβία-
 ὑπερεῦχεσθαι ἐπηρεαστῶν ὡς ἐνεργετῶν, ἀν διαμε-
 ρίζονται τινες τὰ ἰμάτια τὰ ἐκ τῆς τετρακτύος τῶν
 στοιχείων συμπεπλεγμένα, μηδ' ἐπιστρέφεισθαι τί
 γὰρ ἂν καὶ βλάβειαν τοῦ ἀνωθεν ἐξυφασμένου χι-
 τῶνος, φημί τῆς ψυχῆς, σώου καὶ ἀρραγοῦς διαμέ-
 νοντος; τὸν θάνατον τῦτόν ὡς ὄναρ λογίζεσθαι.
 Ἔσται γὰρ ὅταν διυπνισθώμεν, καὶ τὴν ἀνεσπερον
 ἡμέραν ὀφόμεθα καὶ κατάσχουμεν ἀσφαλῶς τὴν ἐν
 νυκτὶ τοῦ βίου φανταζομένην ἡμῖν βασιλείαν.

et velut pilam quamdam in terra volvi et trahi. Nascitur ergo novus Adam, mundoque specie humana innotescit, divinam majestatem, certa dispensatione in multis tegens ob adversarium. Quod primo parenti efficacis institutionis loco erat; quippe perspicue edocto, quomodo et ipsum tunc ad pugnam accingi oportuerit. Si enim ego, inquit, qui natura Deus sum, et in cœlis habito, in terram descendi, et usque ad formam servi me demisi et abjeci, quare tu, qui te terrestrem esse, et in lutea domo habitare non ignorabas, uno saltu super omnes cœlestes orbis saltare conatus es? Quamobrem necesse fuit, ut ipse Agonothetes noster parentem pro nobis pugnam iniret, eumque qui calcaneum nostrum observat, artificiose supplantaret.

Eapropter lignum plantatur in loco Calvariae. Hæc vero Calvaria, ut vera traditio habet, primi parentis Adami est, quo velut spectatore ingreditur Christus stadium locumque certaminis. At fructus ligni hujus mors erat certissima et præsentissima; nihil, quod recreare posset, nihilque gloriæ continens, quin potius plena dedecoris et opprobrii, judicio illorum, qui humana tantum sapiunt. Et fructus ille quidem scientiæ pulcher erat visu, et jucundus gustatu, et magnifica divinitatis adipiscendæ spe implebat. At crucis fructus contrario prorsus modo sese habuit; ut Isaias eminus eundem conspicatus et miseratus dixerit: *Vidimus illum, et non habebat formam, neque pulchritudinem, sed species illius sine honore fuit*¹², ut, quod ad illam attinet, omnibus hominibus forma inferior fuerit. Neque solum fructus hujus arboris inglorius fuit, sed et sensum amaritudinis infecit; nam fel stillabat; quæ enim primo parenti fuere dulcia, ea in fel conversa sunt ei, qui casum illius reparavit, fiuntque contrariorum contraria medicamenta, et is qui amaritudinem expertus est, servat illum qui pulchro fructu sese oblectarat, et voluntaria nuditas corruptionis in dumentum curat, morsque injusta justum perimit,

Quæ omnia ad ingens certamen nos erudiunt, et hinc pugne rationem cognoscimus, discimusque omnia jucunda ut tristia et acerba defugere, quo nudi simus ab omni erga mundum affectione, ne princeps hujus mundi occasionem adversus nos accipiat. Discimus etiam hinc orare pro iis qui nos lædunt tanquam pro benefactoribus: et nihil morari, si qui dividant vestimenta ex quadruplici elementorum serie coagmentata; quid enim nocenti inferre queant, si tunica superis in oris texta, anima inquam, salva et integra permaneat? Discimus denique ipsam mortem tanquam somnium quoddam reputare. Erit enim tempus cum expergefimus, diemque sine vespera intuebimur, secureque occupabimus illud, quod in nocte hujus vitæ animo et cogitatione concepimus regnum

¹² Isa, LIII, 2.

Videte, qualis schola virtutis sit crux. Videte, A quo ferat imitatores Christi crucifixio. In cœlum subducit, cœli cives facit, hæredes Christi. Quam adorandum mihi hoc lignum, quam colendum, quam venerandum! ut ego illud reputem pro scala illa cœlos tangente, in qua Christus innixus est. Mortuus enim pro vita mea in cruce tenebatur, more hominis, et in eadem firmatus est, ne ad terram propter corpus exsangue inclinatus decideret i, qui divinitate omnia complectitur vitæque functis vitam inspirat. Angeli vero ascendebant et descendebant per hanc scalam. Ascendebant enim quodammodo, Jesu modicum quid præ ipsis *minorato et humiliato*, propter cruciatum mortis. Confestim autem descenderunt descensu infinito, cum crucifixum viderent supra omnem principatum et potestatem evectum. Et quidnam aliud, quam creatorem suum, et regem, et Dominum gloriæ? At sub hac scala dormit diuturnum illum somnum, universalis ille patriarcha, pater omnium viventium, et princeps omnium, quæ ab initio fuerunt familiarum, Adam. Et lapis ad caput ejus; siquidem locus Calvariæ Lithostrotos est appellatus.

Ex hac sublimitate ad aliam quamdam sublimitatem recurrit oratio, Dominique vocem ita dicentem audit: *sicut exaltavit Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam* 12. — *Quam magnificata sunt opera Domini! nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.* C *Vir insipiens non cognoscat, et stultus non intelliget hæc* 14. Vellem modo et Judæos et Bogomilos adesse, et audire orationem reprehendentem et refellentem eorum maledicta contra benedictam omniumque vocibus laudandam crucem. Sed quid commune Ecclesiæ Dei, et *mutis illis canibus*? ut propheta ait 15; præsertim cum, ne profanos istos ad hæc audienda advocem, impediatur psalmus, qui affirmat Judæum *insipientem* hæc non percepturum, et *stultum* Bogomilum non intellecturum. In vestram quoque merito incidam reprehensionem, si acceptum a filiis vestris panem objecero canibus. Sed illi quidem abeant ad corvos, qui sub intelligentiam cadunt, scelesti, tanquam morticina quædam et lacrymis digna cadavera, illorumque oculos animales effodiant. Vere enim nec cognoverunt, neque intellexerunt: nam in tenebris ambulat.

At vos filios cœlestis Patris alemus pane nutriente animas, in quem panem injiciemus lignum crucis, non ut comminatur, sed ut coagmentetur. Iterum ergo verba Evangelii recitentur: *Sicut exaltavit serpentem Moyses in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Principio

Ὁράτε οἶον ἀρετῆς παιδευτήριον ὁ σταυρὸς. Ὁράτε πῶς φέρει τοὺς μιμητὰς ἢ τοῦ Χριστοῦ ἠρωσις. Εἰς οὐρατὸν ἀνάγει. Οὐρανοπολίτας ποιεῖ, κληρονόμους Χριστοῦ. Ὡς προσκνητὸν μοι τὸ ξύλον τοῦτο, ὡς ἀσπαστὸν, ὡς σεβάσιμον, ὡς ἔργον καὶ εἰς οὐρανομήκη τοῦτο θαυματίζομαι κλίμακα, ἐν ᾗ Χριστὸς ὑπεστήρικτο. Νεκρὸς γὰρ ὑπὲρ τῆς ἡμῶν ζωῆς γεγονὼς τῷ σταυρῷ συνείχετο ἀνθρωποπρεπῆς, καὶ ἠδραΐζετο, μὴ καὶ καταρρέουσα πρὸς γῆν ὑπενδιδούς διὰ τὸ ἀψυχοῦν, ὅ τῃ θεότητι πάντα συνέχων καὶ τοῖς νεκροῖς ἐμπνέων ζωῆν. Ἄγγελοι δὲ ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον ἐπὶ ταύτην τὴν κλίμακα. Ἰστανέβαινον γὰρ πῶς, βραχὺ τι παρ' αὐτοῦς ἠλαττωμένου τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τεταπεινωμένου διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου. Γοργῶν δ' αὐτίκα κατέβαινον κατάβασιν ἀπειρον, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς, καὶ ἐξουσίας ἀγγελικῆς τὸν σταυρούμενον θεωροῦντες. Καὶ τί γὰρ ἕτερον, ἢ ποιητὴν ἑαυτῶν, καὶ δεσποτην, καὶ Κύριον τῆς δόξης τῷ Πατρὶ συμπροσκυνοῦμενον καὶ τῷ Πνεύματι; Ἰσκατῶν δὲ τῆς κλίμακος ταύτης ὁ οἰκουμηνικός πατριάρχης καθύδει τὸν πολυχρόνιον ὑπνον ὁ Πατὴρ πάντων, τῶν ζώντων, καὶ ἀρχῶν τῶν ἀπ' ἀρχῆς πατριῶν ὁ Ἄδὰμ. Καὶ λίθος πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ, εἰπερ τόπος τοῦ Κρανίου τὸ Διθόστρωτον κέκληται.

Ἐξ ὕψους τούτου πρὸς ἕτερον ὕψος ὁ λόγος μου ἀνατρέχει καὶ τῆς Δεσποτικῆς ἀκούει λεγούσης φωνῆς. Καθὼς ὕψωσε Μωϋσῆς τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον. — Ὡς ἐμγαλύνθη τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου! σφόδρα ἐβαρύνθησαν οἱ διαλογισμοὶ σου. Ἄνῃ ἀφρον οὐ γινώσκεται, καὶ ἀσύνετος οὐ συνήσει ταῦτα. Ἦθελον ἄρτι καὶ Ἰουδαίους καὶ Βογομίλους παρῆναι, καὶ τοῦ λόγου ἐπακροῦσθαι ἐλέγχοντος τὴν κατὰ τοῦ πανευφήμου σταυροῦ δυσφημίαν αὐτῶν. Ἀλλὰ τί κοινὸν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῖς ἐνεοῖς τούτοις κυσί; ὡς φησιν ὁ προφήτης: καὶ ἄλλως γὰρ ἀνακόπτει μοι τὴν πρὸς τοῦτο πρόσκλησιν τῶν βεβήλων τούτων ἀνδρῶν ὁ ψαλμὸς, ἀποφαινούμενος, ὡς ἀνὴρ ἀφρον Ἰουδαῖος οὐ γινώσκεται, καὶ ἀσύνετος Βογομίλος οὐ συνήσει. Ἐπεγαλιέστε δὲ, μοι καὶ ὑμεῖς, εἰν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων ὑμῶν λαβὼν ἐπιδώσω τοῖς κυναρίοις. Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἔρρέτωσαν εἰς κόρακας τοὺς νοητοῦς, οἱ παμμίλητοι, ὡς τινα θνησιμαῖα καὶ θρήνων ἀξια πτώματα, καὶ ὑπ' αὐτῶν τοὺς ψυχικούς ἐξορτυτίσθωσαν ἐφ' αλμοῦς. Τῷ ὄντι γὰρ οὐκ ἔγνωσαν οὐδέ συνῆκαν ἐν γὰρ σκότει διαπορεύονται.

Ἦμας δὲ τὰ τέκνα τοῦ οὐρανοῦ Πατὴρ θρέψωμεν τῷ ἄρτῳ τῷ τρέφοντι τὰς ψυχὰς, εἰς ὃν ἄρτον τὸ ξύλον ἐμβάλλομεν τοῦ σταυροῦ, οὐκ εἰς συντριβὴν, ἀλλ' εἰς σύστασιν. Παλιν οὖν λεγέσθω τὸ Εὐαγγέλιον. Καθὼς ὕψωσε τὸν ὄφιν Μωϋσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπό

12 Joan. iii, 14, 15. 14 Psal. xvi, 6, 7. 15 Isa. lvi, 10.

ληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον. Πρῶτον οὖν πρὸς ἅ τῶν ἱστορίων ἀπορηματικῶς ἀπαντήσωμεν. Τί δὴ ποτε θαυνομένου τοῦ λαοῦ ὑπὸ ὄψεως, καὶ ἀποθνήσκοντος, εἰς τὸν ἐπὶ μετώρου χαλκοῦν ὄφιν ἀναρτῶν τῆς ζωῆς ἐλπίδας ἐπέτασσα ὁ Θεός; Καὶ μὴν ἀπ' ὄρχῆς δι' ὄψεως θάνατος εἰς τὸν κόσμον ἐπέπληθε, καὶ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἀπεστέρηται. Διὰ τί δὲ μὴ πρὸς τὴν κιβωτὸν ἐκείνην τὴν σεβάσμιον, τὴν θαυματοποιὸν ἀντιῆξιν ἐπέτρεψεν ὁ Θεός, καὶ τὴν θεραπείαν λαμβάνειν; Ἡ δὲ Μωσαϊκὴ ῥάβδος τοῦ, ἢ τοὺς ὄφεις καταναλώσασα τῶν ἱπαιοδῶν; διὰ τί μὴ καὶ αὐτὴ ἀποθηριωθεῖσα, καθὼς καὶ τὸ πρότερον, τοὺς ἐρημικοὺς κατέπειν ὄφεις; Τὸ δὲ Οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα, οὔτε τῶν ἐν οὐρανῷ, οὔτε τῶν ἐν τῇ γῆ, πῶς παρὰ τοῦ νομοθέτου ἠκύρωται, καὶ δοξάζεται ὄφις χαλκοῦς ψιλαῖς ἐπιτραπίσσει ζωοποιῶν (1);

Ὁρᾷς τὴν τῆς ἀπορίας σειρὰν ὡς πολύπλοκος, ὡς ἰσχυρὰ, ὡς δυσδιαλύτος; Ὡς βῆθος πλοῦτος καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ. Ὅντως προωρισμένον ἦν πρὸ αἰῶνων τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ· καὶ ἄλλως οὐκ ἴδεν πραγματευθῆναι τῶν ἀνθρώπων τὴν σωτηρίαν ἢ μόνον διὰ σταυροῦ. Ὁ δὲ προετύπεται μὲν πρότερον κἂν τῷ μονογενεῖ παιδί τοῦ Ἀβραάμ τῷ ἐξ ἐπαγγελίας, τῷ εὐλογημένῳ καὶ δευτέρου ἐν τῷ καλῷ τὰ πάντα Ἰωσήφ· ἀλλ' ὅτι ἐνδοξα τὰ προσκιάσματα ἦσαν καὶ πίνακες, ἔφερον ταῦτα εὐλογημένου γένους, καὶ μεμακαρισμένου ἀπειξεσμένοι, οὐχ ἴσθησι μέχρι τούτου τὴν προτύπωσιν ὁ δὲ ἑαυτοῦ τὰ εἰκονογραφήματα πρὸς τὸν ἐντελειώμενον διαζωγραφήσας λόγος Θεοῦ, ἀλλ' εἰδῶς ὅτι μετὰ ἀνόμων λογισθῆσεται, καὶ τοῖς ἐν κατὰρα συναριθμηθῆσεται διὰ τὸν θάνατον τοῦ σταυροῦ, καὶ τὸ δὲ ὄψεως συμπαλαμβάνει προχάραγμα, οἰονίτινος χρώματος μελανοῦ· ἔστι γὰρ οὗτος τῶν ἐπικαταράτων, καὶ συμμυθολογογραφῆ δι' αὐτοῦ τὴν εὐλογίαν τοῦ κόσμου. Προσελαβὲ γὰρ τὴν καταραθεῖσαν φύσιν ἡμῶν, καὶ δείκνυσιν ταύτην σωτηρίας αἰτίαν, καὶ ζωῆς ἀθανάτου πηλαστικὴν. Ὁμοιοῦται δὲ τοῖς ὄφεισι, τουτίστι τοῖς κατηραμένοις ἀνθρώποις ἄνευ ἁμαρτίας, καὶ ὁ χαλκοῦς ὄφις ἐνηχοῦς κήρυξ τῆς ἁμαρτησίας τοῦ προσλήμματος, ἰοῦ θανατοφόρου ἀπαλλαγμένου. Ὁφεις δὲ τὸν ἰὸν ἐπὶ σώματος φέρει, καὶ ἐβλαψεν ἐν τῷ παραδείσῳ ὁ προελθὼν ἐκείθεν μετὰ δόλου ψιθυρισμός. Χριστὸς δὲ ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρίθη δόλος ἐν τῷ στήματι αὐτοῦ, καὶ σώζει τὸν κόσμον ἀπὸ τῆς φθορᾶς.

Ἰώδεις οἱ ὀδόντες τοῦ ὄψεως καὶ θανάτου μελανοῦ πρόξενου, Χριστοῦ δὲ οἱ ὀδόντες λευκοῖ, ἢ γάλα κατὰ τὴν προφητείαν Ἰακώβ, τοῦτο μὲν, ὅτι πρὸς τὴν γῆν ἡμᾶς ὀδηγεῖ ὁ λόγος αὐτοῦ ῥέουσιν μέλι καὶ γάλα, τὴν νοστήν Ἱερουσαλήμ· τοῦτο δὲ, διὰ

¹⁶ Exod. xx, 4. ¹⁷ Rom. xi, 33. ¹⁸ I Petr. ii, 21. ¹⁹ Gen. xlix, 12.

(1) Verba illa referri possunt ad ipsam Moysen, si lectio hoc modo constituitur: Καὶ δοξάζεται ὄφις χαλκοῦς ψιλαῖς ἐπιτραπίσσει ζωοποιῶν. Et tamen

historiam dubitationibus quibusdam percurremus. Quæ de causa, cum populus a serpente morderetur et moreretur, præcepit Deus, ut spem vitæ suspensam haberent ab æneo serpente in altum elato? Atqui statim a condito mundo mors per serpentem in mundum intraverat, lignoque vitæ homo privatus fuerat. Cur non permisit Deus, ut oculos converterent ad venerandam illam et miraculorum effectricem arcam, sicque curarentur? Ubi vero virga Mosaica, quæ serpentes magorum devoravit? cur non et ipsa in serpentem, ut olim, commutata, subsumpsit illos in eremo serpentes? Illud autem: *Non facies omnem similitudinem, neque eorum, quæ in cælo, neque eorum, quæ in terra* ¹⁶; quomodo a legislatore violatum est, et irritum redditum, dum æreus serpens non sine gloria, solo et nudo intuitu, vitam largitur?

Vides dubitationis quasi catenam. Quam est multiplex, quam firma et quam indissolubilis! *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei* ¹⁷! Vere ante sæcula jam prædefinitum erat crucis mysterium, nec aliter hominum salus procuranda fuit, quam per solam crucem, quæ quidem prius etiam præfigurata est in unigenito filio Abrahæ, in eo, qui ex promissione, in illo benedicto. Et rursus in Josepho illo formoso in omnibus. Verum quia istæ figuræ illustres erant, insigniaque ferebant benedictæ et beatæ stirpis, non contentus fuit hac præsignificatione divinus sermo, qui seipso imaginæ futurorum plena, et omnibus numeris perfecta figura describit; sed quia sciebat Christum cum iniquis reputatum iri, et inter maledictos numerandum, propter crucis supplicium, eam ob causam asciscit quoque effictam speciem serpentis, tanquam nigri cujusdam coloris, qui maledictis et devotioni obnoxiiis proprius est, tacite que per serpentem mundi salutem insinuat. Prius enim assumpsit execrationi subjectam naturam nostram, eamque salutis causam et vitæ immortalis fontem, et originem esse ostendit. Similis autem fit serpentibus, hoc est, maledictioni obnoxiiis hominibus sed absque peccato, clarusque testis et præco immunitatis a peccato ejus, qui cruci appensus, est ipse æreus serpens, veneni mortiferi expers, Serpens vero venenum fert in ore, nocuitque in paradiso dolosus ille et fraudulentus susurrus, qui inde prodiit. At Christus *peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus* ¹⁸, servatque mundum a corruptione.

Venenati sunt dentes serpentis, mortisque atræ auctores; at Christi dentes candidi sunt, vel potius lac secundum prophetiam Jacob ¹⁹, partim quidem quod sermo ejus nos ducat in terram melle et lacte manantem, ad Jerusalem illam spiritualem,

laudatur et celebratur Moyses quod æreos serpentes effinxerit, ita ut ζωοποιῶν non sit vivificare, sed animalis speciem effingere.

et solo intellectu cognosci aptam; partim vero, quod typicarum representationum non sit capax, nam solum lac ex omnibus humidis speciem nullam effigiat, neque formas corporeas reddit et repercutit. Serpens autem exuvias quotannis ponit. At Christus nihil habuit de veteri homine, qui corrumpitur secundum desideria deceptionis neque quidquam abiecit; sine peccato enim novus Adam vixit novæque creaturæ auctor. Talis cum esset, in crucem ascendit, seque statim omnis maculæ expertem esse publice testificatur; accedensque ille, qui jam deprimebatur serpens, nihil in eo reperit. Omnibus enim modis superior erat venenum jaciente malitia, præfocaturque perniciosus ille serpens, et draco apostata qui calcaneum nostrum observat, conservatur autem Israel, animus videns Deum, cognoscensque salutem æternam repositam in hoc Deo, carne quidem crucifixo, per divinitatem vero vivificantem mortuos; in quem perspicue competit et desinit oraculum Moysis sic vaticinantis: *Videbitis vitam vestram pendentem ante oculos vestros* ²⁰. Necessè enim habuerunt et illi, qui prius a serpentibus icti fuerant, ad eum, qui ex columnas suspensus erat, serpentem, oculos levare quasi aliter eis vita non esset obventura, quam ab intento aspectu in illum.

Et nunc nos quibus ante oculos Jesus Christus depingitur consona divino psaltæ Davidi canamus: *Oculi omnium in te sperant et tu das illis escam in tempore opportuno* ²¹. Sacrificatus enim et suspensus Agnus Dei propriam carnem edendam apponit illis qui in te spem salutis reponunt. Aperis tu manus tuas, expandens eas in cruce, et imples omne animal Patris tui beneplacito. Patris vero beneplacitum est, ut omnes homines salvi fiant, per voluntariam tuam passionem et crucem, et ut omnes in agnitionem veritatis veniant. Agnitionem autem veritatis est fides recta in te, tuumque Patrem principio carentem, sanctumque Spiritum. Quis non adorabit scutum salutis nostræ, quis non celebrabit profligatricem homicidæ Satanæ? Crux videlicet lumen vultus Dei est *signatum super nos* ²². Nam sceptrum Regis lumen ejus est, ignaros ut lucerna ad ipsum deducens. Hæc significatio est, data timentibus Dominum, *ut fugiant a facie arcus* ²³ et diabolicarum impressionum. Hæc et lignum plantatum secus exitus aquarum fontiumque salutis. In omnibus enim divinæ Scripturæ locis, hymnis et laudibus crux decantatur, quæ fructum suum *dedit in tempore suo* ²⁴, quo in Lithostroto depacta est. Gaudet vero crux iis, qui vita fluxa, molli et delicata contempta, asperitati et severitati Christianæ disciplinæ sese dedunt. At fructus ejus est remissio peccatorum, quam in

τῶ τῶν τυπικῶν ἐμφράσεων ἀκαρπιδάκτον. Γαλα γὰρ μόνον ἐξ ἀπάντων ὑγρῶν οὐκ οἶδεν ἐνδεδίαιε χάρμη κτήρων ἐμφράσεις, καὶ τύπους ἀποπάλλειν σωματικούς. Ὅρις δὲ τὴν λευκίδα δι' ἔτους ἀπαμεινύεται. Χριστὸς δὲ οὐτ' εἶχε τι τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου τοῦ φθειρομένου κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, οὐτ' ἀπιβύλλετο, ἀναμαρτήτως νέος Ἀδάμ γεγονώς, καὶ τῆς κρινῆς κτίσεως ἀρχηγός. Τοιοῦτος ὢν ἀνατρέχει ἐπὶ τὸ ξύλον, καὶ στηλιτεύει ἑαυτὸν εὐθύς ἀμαρτήτων, καὶ ὁ κάτω συρόμενος ὄρις ἐλθὼν, εὐρίσκει ἐν αὐτῷ οὐδέν. Παντελῶς γὰρ ἔν τῆς ἰοδολοῦ κακίας ὑπέρτερος, καὶ κατὰ γὰρ μὲν ὁ δεινός ὄρις καὶ δράκοντος ὁ ἐπιτηρῶν τὴν πτέρυν ἡμῶν, σώζεται δὲ ὁ Ἰσραὴλ ὁ ὄρων νοῦς τὸν Θεόν, σωτηρίαν αἰώνιον ἐπιτυγχάνων τοῦτον Θεόν, σαρκὶ μὲν ἰστακρωμένον, θεότητι δὲ ζωοποιῶντα τοὺς νεκρωθέντας, εἰς ὃν ἐκβαίνει προδήλως ἡ προφητεία Μωϋσέως προλέγοντος· Ἰὼψεθι τὴν ζωὴν ὑμῶν κρεμασμένην κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν· Ἀνάγκη γὰρ εἶχον καὶ οἱ τοῖς ὄρεσι πρότερον διδραγμένοι πρὸς τὸν ἀνίστηλωμένον ὄριν ἐπεντρανίζετον, ὡς οὐχ ἑτέρως χερσηγομένου τούτοις τοῦ ζῆν ἢ ἀπὸ τῆς εἰς αὐτὸν ἀντίστασης.

Καὶ νῦν ἡμεῖς, οἷς κατ' ὀφθαλμούς Ἰησοῦς Χριστὸς ἰστακρωμένος γράφεται, συνωδᾶ τῷ θεοπιστῶ ψαλτωδοῦμεν Δαυὶδ. Οἱ ὀφθαλμοὶ πάντων εἰς σὲ ἐλπίζουσι, καὶ σὺ δίδως τὴν τροφὴν αὐτοῖς ἐν εὐκαιρίᾳ. Τηθυμένως γὰρ καὶ κρεμασμένως ὁ Ἄμνος τοῦ Θεοῦ τὰς οἰκίας ἰστακρῶν τοῖς εἰς σὲ τὰς ἐλπίδας ἀναθεμένως τῆς σωτηρίας. Ἀνοίγεις σὺ τὰς χεῖρας σου ἱσαπλῶν αὐτὰς τῷ σταυρῷ, καὶ ἐμπιπλᾷς πᾶν ζῶον τῆς πατρικῆς εὐδοκίας. Εὐδοκία δὲ Πατρός τὸ πάντα ἐκθρώπους σωθῆναι διὰ τοῦ ἰκουσίου σου πάθους, καὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν. Ἐπίγνωσις δὲ ἀληθείας ἡ πρὸς σὲ καὶ τὸν ἀναρχόν σου Πατέρα καὶ τὸ παῦλον Πνεῦμα πίστις ὀρθόδοξης. Τίς οὐ προσκυνήσει τὸ ὄπλον τῆς σωτηρίας ἡμῶν; Τίς οὐ δοξάζει τὸν ἀναίρετον τοῦ βρωτοκτόνου Σατάν; Τοῦτο φῶς τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ σημειούμενον ἐφ' ἡμᾶς. Σκῆπτρον γὰρ βασιλέως φῶς αὐτοῦ ὡς λύχνος, πρὸς αὐτὸν τοὺς ἀγνοῦντας ἐφοδηγούν. Τοῦτο σημείωσις δεδομένη τοῖς φοβούμενοις τὸν Κύριον τοῦ φρυγῆν ἀπὸ προσώπου τοῦτον, καὶ τῶν δαιμονικῶν προσβολῶν. Τοῦτο καὶ ξύλον πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων καὶ τῶν τοῦ σωτηρίου πηγῶν. Ἐν πάσαις γὰρ ταῖς θεαῖς Γραφαῖς ὕμνος περιαντλούμενος ἐστὶν ὁ σταυρός, ὃς τὸν καρπὸν αὐτοῦ δίδωκεν ἐν καρπῷ αὐτοῦ, καθ' ὃν ἐν τῷ Λυθωστρώτῳ (2) ἐπιφύττετο. Χρῆρι δὲ ὁ σταυρός τοῖς τὸν ἔνυγρον μὲν βίον καὶ πλεθαρὸν διακτύουσι, τῷ

²⁰ Deut. xxviii, 66. ²¹ Psal cxlvi, 15. ²² Psal. iv, 7. ²³ Psal. lix, 6. ²⁴ Matth. xxiv, 45.

(2) Vocat Germanus Calvariæ montem Lithostroton quod et ab aliis Græcis factum observavimus. Nec satis mihi notum qua ratione; cum Li-

throstolos fuerit tribunal Pilati, ex quo sententiam mortis in Christum dixit.

τραχύτητι δὲ καὶ σκληραγωγία τῆς κατὰ Χριστὸν ἀεικλινομένης προσανέχουσιν. Ὁ δὲ κάρπος αὐτοῦ ἀρεταίς ἀμαρτιῶν, ἣν ὁ ἐν αὐτῷ προσπαγεῖς Ἄμωδός τοῦ αὐτὸν πιστεύουσιν ἔδωκεν ἑαυτῷ.

Ἄλλὰ δεῦτε πάντες προσκυνήσωμεν ὑφ' ὑποπόδιον τοῦ παμβασιλείως Χριστοῦ. Προσπίσωμεν ἰκόντες, ἵνα μὴ ἀκοντες τοῦτο πάθωμεν, ὅταν ὁ Πατὴρ τοὺς ἐχθρούς τοῦ Υἱοῦ ὑποποδίων θῆ τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Δεῦτε τοίνυν προσπίσωμεν καὶ κλάσωμεν ἑναντίον Κυρίου τοῦ πλάσαντος, ἡμᾶς, εἴτα φθαρίνας τῆ παρακοῆ ἀναπλάσαντος διὰ σταυροῦ, ἵνα μὴ κλαύσωμεν, ὅταν αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθῶσονται, καὶ ὀφθῆσται τὸ σημεῖον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ κόβονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. Ὡς γὰρ ἀψευδὴς Θεὸς ὁ Χριστὸς προειδήλωσε, προορεύσεται τῆς δευτέρας παρουσίας αὐτοῦ ὁ σταυρὸς, ὡς βασιλικὴ σημαία πανεξουσίας, καὶ γνωρίσουσι πάντες οἱ ἐξ Ἀδάμ μέχρι τῆς συντελείας ἄνθρωποι, ὡς ὁ ἐσταυρωμένος Χριστὸς ἐρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Προφθάσωμεν οὖν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει. Οἰκειωθῶμεν τῷ βασιλεῖ τῶν αἰώνων καὶ κριτῇ πάσης πνοῆς τῷ ἐσταυρωμένῳ Χριστῷ οικειώσιν τὴν διὰ μιμήσεως. Μιμείται δὲ τὸν Χριστὸν ὁ καθηλώσας τῷ θεῷ φόνῳ τὰς ἑαυτοῦ σάρκας, καὶ τῷ κόσμῳ σταυρωθεὶς καὶ ἀπονεκρωθεὶς

Κάμυσόν σου τοὺς ὀφθαλμούς, ἐπὶ τὴν τῶν θελγόντων αὐτοὺς προσβολῆ ποθῆν, πρὸς ἀδολογίας βλαβερῶς παρασύρον σε διεθρον. Κλείσον τὸ στόμα σου ἐν τῷ συστῆναι τὸν ἀμαρτωλὸν διάβολον ἐναντίον σου ἐριθίζοντα πρὸς ὕδρεις καὶ καταλαλοῦντα τοῦ πλῆσιον. Κωφώθητι καταλαλούμενος, ὑβριζόμενος, καὶ ψάλλε μετὰ Δαυὶδ κατὰ νοῦν. Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον, καὶ ὡσεὶ ἀλαλός οὐκ ἀνόγων τὸ στόμα αὐτοῦ. Δίσμυσόν σου τὰς χεῖρας, ἵνα μὴ πρὸς τὰς ψυχοβλαβεῖς ἐκτείνοντο πράξεις, μηδὲ πρὸς τὴν ἀρπαγὴν τῶν μὴ ἀνηκόντων σοι. Συνδέσμεσον καὶ τοὺς πόδας περιωμένους τοῖς χεῖμασι πρὸς ἀσπίδας βάραιθρα, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, καθήλωσον καὶ χεῖρας καὶ πόδας τῷ φόβῳ τοῦ διὰ μόλυσμόν τοῦ ψυχικοῦ ἐνδύματος διεθέντος χεῖρας, καὶ πόδας, καὶ ἀπορρέφεντος εἰς κόλασιν. Ἐάν οὕτω συσταυρωθῆς τῷ Χριστῷ, συσδοξασθῆσθαι αὐτῷ, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων. Τότε προσκυνήσεις τελειωτέρον τε καὶ ὑψηλότερον τὸν πολυπόθητον τοῦ Κυρίου σταυρὸν, κατεῖδων ἡλιακὰς ἀκτῖνας φωτοβολοῦντα, καὶ ταῖς ἀγγελικαῖς περικυκλούμενον ταξιαρχίας, καὶ συνθηματίζοντα τοῖς πιστοῖς τὴν πρὸς τὸν βασιλεῖα συνδρομῆν, καὶ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀφορίζοντα, καὶ πρὸς τὴν κληρονομίαν τῆς ἀδιαδόχου βασιλείας συγκαλούμενον, ἧς γίνονται πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, ᾧ πρὶναι πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις οὖν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναρχῷ, καὶ ἀρχῷ, καὶ ζωοποιῷ αἰώνων. Ἀμήν.

²⁵ Joan. 1, 29. ²⁶ Ps xciv, 6. ²⁷ Matth. xxiv, 30. ²⁸ Psal. xciv, 2. ²⁹ Psal. xxxvii, 14.

ea affixus Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi²⁵, donavit credentibus in ipsum.

Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου, τοῖς εἰς

Cæterum adeste omnes, adoremus scabellum ubique regnantis Christi, procidamus volentes, ne id nolentes facere cogamur, quando Pater inimicos Filii posuerit scabellum pedum ejus. Adeste igitur, procidamus et ploremus coram Domino qui fecit nos²⁶. perditosque ob inobedientiam reparavit per crucem, ne ploremus, quando virtutes cælorum commovebuntur, apparebitque signum Filii hominis in celo, et plangent omnes tribus terræ²⁷; ut enim mentiri nescius Christus Deus prædixit, crux secundum ejus adventum antecedit, tanquam regale vexillum ab omnibus facile cognitu. Et cognoscent omnes ex Adamo progeniti usque ad consummationem, Christum crucifixum venire judicatum vivos et mortuos. Præoccupemus igitur faciem ejus in confessione²⁸. Similes flamus Regi sæculorum et judici omnis spiritus Christo crucifixo, similitudine, quæ est per imitationem. Imitatur vero Christum, qui divinæ morti carnem suam clavis affigit, mundo crucifixus et mortuus.

Claude tuos oculos, cum quid delectabilium in eos incurrerit, abripiens te ad perniciosæ voluptatis exitium. Claude os tuum, cum consistit adversum te peccator calumnians, et irritans ad injurias. et obtrectans proximo. Surdus esto ad oblocutiones et injurias, et cane cum Davide mente tua: Ego vero tanquam surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens os suum²⁹. Liga manus tuas, ne extendantur ad actiones animæ damnosas, neque ad rapinam earum rerum quæ nihil ad te attinent. Colliga simul et pedes, si conentur currere ad devia et barathra, et ut paucis dicam, confige manus et pedes timore ejus, qui ob contaminationem animalis indumenti manibus et pedibus ligatus et ad pœnam expositus est. Si ita simul cum Christo crucifigaris, gloriam cum ipso consequeris, quando venerit in gloria Patris sui cum sanctis angelis. Tunc adorabis perfectiorem jam et sublimiorem desiderabilem Domini crucem, cum videris solares radios ejaculantem, angelicisque turmis circumdatam, signumque fidelibus, ut ad Regem confugiant, præbentem, et ab hostibus segregantem, et ad hæreditatem expertem successionis convocantem, quam omnes nos assequi contingat in ipso Christo Deo nostro, quem decet omnis gloria, honor, et adoratio, cum Patre principio carente, sanctoque et bono et vivificante Spiritu, nunc et in infinita sæculorum sæcula. Amen.

Ἡγεῖματι, νῦν καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν

III.

A

Γ

In adorationem venerandæ et vivifiæ crucis, tempore medii jejunii.

Εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ σταυροῦ ἐν τῷ καιρῷ τῆ μεσονηστίμῃ.

(Exstat Patrologiæ, tom. XCVIII, col. 221, inter Opera S. Germani I.)

VI.

Δ.

In primam jejuniorum Dominicam, et in sanctarum et venerabilium imaginum restitutionem.

Εἰς τὴν πρώτην Κυριακὴν (3) τῶν νηστειῶν καὶ εἰς τὴν τῶν ἁγίων καὶ σικτῶν εἰκόνων ἀναστήλωσιν.

(GRÆTSE, t. II, p. 437.)

» Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum, concupiscit et deficit anima mea in atria Domini³⁰⁻³³, » non propter pulchritudinem creaturarum, murorumque elegantiam et marmorum splendorem, aliorumque, quæ solers et industrius homo ingeniose excogitavit. Hæc enim secundas apud Deum obtinent, et exigua ratio horum vita animaque carentium habetur. Quod vero potissimum Dominus curat, quodque omni sollicitudine dignum judicat, est homo, pretiosa illa res, quem Deus præ omnibus aliis honorat, cælestis simul et terrestri, nexusque cælestium et terrestrium, parvus mundus, cujus gratia totus hic est mundus. Si igitur tabernacula Dei hominibus replentur, et si in domo Domini, et in atris Dei nostri, justî sunt plantati sanguine Christi, et si florent ut palma, multiplicanturque tanquam cedrus in Libano, vere dilecta sunt hæc tabernacula: neque merito quis ea terrena appellaverit. Nam universorum Dominus in his talibus habitat; ubi vero ipse, ibi et cælestes ordines, et exercitus angelorum flammæ specie imitantium. Itaque ego si unquam alias totius anni decursu, hodie profecto dilexi divinum hoc et sacrum tabernaculum: adeo enim repletum est hominibus, ut propemodum quasi effusi templo capi nequeant, tam arcte uniti et conjuncti cum

³⁰⁻³³ Psal. LXXXIII, 2.

(3) Vocabatur hæc Dominica Κυριακὴ τῆς ὀρθοδοξίας, ut manifestum est, tum ex aliis Græcorum libris ritualibus, tum ex Typico sancti Sabæ, cap. 42, cujus titulus est: Δεῦταξίς τῆς πρώτης Κυριακῆς τῶν ἁγίων νηστειῶν, ἧτοι τῆς ὀρθοδοξίας. *Dispositio seu ordo primæ Dominicæ sanctorum jejuniorum, vel Orthodoxiæ.*

Instituatur eo die, in memoriam restitutæ Orthodoxiæ, processio non sine crucibus et imaginibus. Typicum Sabæ, cap. 42: Λειτουργίαν κοινῶς μετὰ τῶν ἁγίων του σταυροῦ ξύλων καὶ τῶν σικτῶν εἰκόνων. *Supplicationem in communi instituimus cum sacrosanctis crucis lignis, et venerandis imaginibus.* Legebatur eodem die decretum concilii secundi Nicæni de imaginibus reparandis, retinendis et honorandis. Ἀπερχομεθα, inquit Typicum, ἐν τόπῳ ὁρισμένῳ ὅπου δεῖ ἀναγινώσκειν τὸ συνοδικόν Ἀδίνου ἐν ἰσχυρῶν, *ubi legendum synodale decretum.* Dominicæ τῆς ὀρθοδοξίας, et synodici tum publice recitari consueti, meminit etiam Cypriani lib. *De off. aulæ Constantinop.*, ex quo item liquet imperatorem eo die divinæ rei gratia templum Sophiæ, veteri et solemni ritu, petiisse. Ἀπερχεται, inquit ille, εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν καὶ κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ ὅτι μὲν ἀναγινώσκειται τὸ συνοδικόν, ἵσταται τῆς εὐφροσύνης διεργουμένης, καθίεται ἐπὶ θρόνου αὐτοῦ; *Ab il ad S. Sophiæ etiam die Dominico orthodoxiæ, et cum legitur synodale decretum, stat: cum vero fausta*

» Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων ἐπιποθεῖ καὶ ἐλλείπει ἡ ψυχὴ μου εἰς τὰς αὐλας τοῦ Κυρίου, » οὐχ ἕνεκα καλλοῦς κτισμάτων, καὶ τοίχων ὑαρμοστίας, καὶ μαρμάρων στιλπνότητος, καὶ τῶν ἅσα χειρίσσοφς ἄνθρωπος ἐφιλοτίχησεν ἀρμολογῶν εὐφυῶς. Ταῦτα γὰρ ἐν δευτέρῳ κίενται παρὰ Θεῷ, καὶ λόγος τῶν ἀψύχων τούτων μικρός. Τὸ δὲ προηγουμένως περιμάχχεται τῷ ἁσπότη, καὶ πάσης φροντίδος κρινόμενον ἄξιον ὁ ἄνθρωπος, τὸ πολύτιμον Χρῆμα καὶ τοῦ παντός τιμώμενον τῷ Θεῷ, ὁ οὐράνιος καὶ ἐπίγειος, καὶ σύνδεσμος οὐράνιων καὶ τῶν ἐπιγείων, ὁ μικρὸς κόσμος καὶ δεῖ ὅχι ἅπας ὁ κόσμος. Εἰ μὲν οὖν τὰ σκηνώματα τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπων πλήθουσι καὶ ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου, καὶ ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν περτυτευμένοι εἰσὶν εἰ δικαιοθῆντες τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀνοῦσι μὲν ὡς φοῖνιξ, καὶ ὡσεὶ κάδρος ἐν τῷ Λιβάνῳ πληθύνονται, ὄντως ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματα ταῦτα. Καὶ ὅσθ' ἐπίγεια ταῦτά τις δικαιοῦσαι καλῶν. Ὁ γὰρ τῶν ὀλων βασιλεὺς ἑνοικὸς ἐστὶ τοῖς τοιοῦτοις ἔπου δε αὐτός, ἐκεῖ καὶ τὰ οὐράνια τάγματα, καὶ τῶν φλογιστῶν ἀγγέλων τὸ στράτευμα. Ὡς εἶπα, εἴπερ ποτὶ τοῦ ἔτους, σήμερον ἠγάπησα τὸ θεῖον τοῦτο καὶ ἱερὸν σκηνώματι πεπλήρωται γὰρ ἀνθρώπων οὕτω πολλῶν, ὡς καὶ τοῦ ναοῦ σχεδὸν ὑπερχεισθαι, οὕτως προσηνωμένων τῷ πρὸς Θεὸν συνδέσμῳ, καὶ πρὸς ἐαυ-

acclamatio dicitur, sedet in throno suo. Nam lecto synodico, solebat concio imperatorem faustis acclamationibus prosequi et consalutare, eique vitam diuturnam comprecari. Typicum: Καὶ μετὰ τὸ τέλος πολυχρονίζουεν τοὺς βασιλεῖς, καὶ τὸν πρῶτον ὄντα *Omnibus peractis vitam diuturnam precamur imperatoribus et antistiti.* Ex his planum esse arbitror, quam verescerit Calvinianus scholasticus Cypriani, Dominicam orthodoxiæ aut junctam aut certe proximam fuisse Pentecostæ. Qui juncta vel proxima, si fuit prima Dominica Quadragesimæ? Et ut maxime juncta aut proxima, fuisset Pentecostæ, non debebat temen conjici in vicissimum primum diem Maii; tum quia nulla Dominica stabilem et fixum locum habet inter dies mensis, tum quia Pentecoste est festum mobile dependens a Paschate. Non ergo semper cadere potest Dominica orthodoxiæ in 21 diem Maii; cum ipsa Pentecoste hunc diem vel antecedere vel subsequi possit.

Nec minus errat idem Scholasticus, cum docet Dominicam orthodoxiæ fuisse festum τοῦ μεγάλου κανόνος, *magni canonis.* Minime vero. Nam Dominica orthodoxiæ fuit prima Quadragesimæ: festum magni canonis agebatur τῆ πέντη τῆς πέντης ἑβδομάδος τῆς τεσσαρακοστῆς. *Quinta feria quintæ hebdomadis Quadragesimæ; docent hoc rituales Græcorum libri.*

τοὺς, ὡς καὶ σώματα παραβιάζειν πρὸς ἑνωσιν, καὶ εἰς πῆγμα ἐν συσφίγγεσθαι καὶ συναγεσθαι.

Ἡ δὲ τηλικαύτη πανήγυρις ὑπόθεσιν ἔχει τὴν ἀνάμνησιν τῆς τῶν παναγίων εἰκόνων ἀναστηλώσεως. Ἐκεῖτο μὲν γὰρ ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ οὐ τριήμερος, ἀλλὰ πολυχρόνιος ὑπὸ τὸν τῆς ὀφρατώσεως τόπον, βασκανία τῶν Ἰουδαϊοφρόνων αἰρετικῶν. Νῦν δ' ἄλλ' ἐκείθιν εὐδοκία Πατρὸς ἐξανίσταται, καὶ πρώτη τῆς ἀναστάσεως ταύτης εὐαγγελίστρια ἡ σεμνοτάτη ἐν γυναίξιν καὶ μαθήτρια τοῦ Χριστοῦ, ἡ τῆς θείας δωρεᾶς (4) φερώνυμος βασίλισ, καὶ δε' αὐτῆς πρὸς πάντας τοὺς τότε ἀποστολικούς ἀνδρας καὶ χριστοκλήρυκας τῆς ἀναστάσεως διαβαίνει τὸ κήρυγμα, καὶ καλλωπίζεται αὐθις ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τοῖς ἱερομόρφοις, καὶ εὐωδιάζεται πλείστον ἀπαλλαγείσα τῆς εἰκονομαχικῆς βδελυρίας. Μυροφόρου γὰρ ταξίν ἀποπληρώσασα ἡ καλὴ αὕτη μαθήτρια καὶ θεοστροφῆς ἀνασσα τοὺς μεταλαβόντας τῆς τοῦ Κοπρωνύμου αἰρέσεως, ὡς τινας κοπρογενεῖς καθάρους, ἀποπνίξασα ὄλεσε, καὶ τὸν οἰκίον σύνεινον τὸν βασιλία Θεόφιλον ἀθλίως αἰχμαλωτισθέντα ὑπὸ τῆς τυραννικῆς δυσσεβείας, ὡς ἀπὸ κοπρίας πτωχὸν ἐξήγειρεν, ἡ κοινωνὸς μὲν τοῦ βίου, τοῦ δὲ φρονήματος ἀκοινώνητος. Ὡ καλῆς γυναικὸς πολλῶν γυναικῶν ἀναπαλασάσας ἠττήματα! Εὖα τὸν ἀνδρα τοῦ παραδείσου ἐβάλλει, μολύνασα τὸ κατ' εἰκόνα διὰ τῆς παρακοῆς. Ἐπὶ τῆς κοπρίας ὁ Ἰὼβ ἐκάθητο, τὸ μὲν σῶμα δύσσοδμος, τὴν δὲ ψυχὴν εὐσοδμος, καὶ ἡ πονηρὰ ἐκείνη γυνὴ συνεβούλευε τούτῳ, ἵνα καὶ τὴν ψυχὴν ρυκώσῃ διὰ βλασφημίας. Ἄλλ' οὐχ οὕτως ἡ θεόφιλος αὕτη γυνὴ· αὐτῆ γὰρ ἰμπαρμόσει μᾶλλον τὸ τοῦ ἀνδρὸς ὄνομα. Θεὸν γὰρ ἀγαπήσασα, ὑπὸ Θεοῦ ἀγαπήθη, καὶ διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἀνδρα (5) ἐφίλησεν οὕτω σφοδρῶς, ὡς ἐξ ἄθου ἀρπάσαι καὶ τὸν ἐκεῖ δικαιοτηρίων, καὶ πρὸς παράδεισον ἀντεισαγαγεῖν σπουδάσκατι φιλοθέῳ καὶ μόχθῳ πνευματικῷ, ἐπὶ δὲ τῆς κοπρίας καθήμενον τῆς τοῦ Κοπρωνύμου βδελυρωτάτης αἰρέσεως τῆς κατ' αὐτὴν βλασφημίας μᾶλλον ἐρόρυσσασα, καὶ θερμὸν εἰσῆνεγκε τὸν ἀγῶνα προσοικειώσασα τούτῳ τῷ Χριστῷ, οὐ μύρον ἐκκενωθὲν τὸ ὄνομα.

Οὕτως ἀγαπᾶτε, γυναῖκες, τοὺς ἀνδρας· οὕτω βοηθεῖτε· ἀλλὰ μὴ μόνοις τοῖς σαρκικοῖς τὸ κοινωνικὸν ἔχετε πρὸς τοὺς συζύγους ἀνδρας, διὰ ἡδυπάθειαν φιλοῦντες αὐτούς· ἀλλὰ συνεργεῖτε καὶ πρὸς τὴν ψυχὴν ὠφελούστας, καὶ συμβουλευέτε τὰ πρὸς τὴν σωτηρίαν. Κἂν πρὸ ὑμῶν ὁ θάνατος ἐκείνους ἀρπάσσειεν· εἰ ἐπιλωμένους κατὰ ψυχὴν, θέσθε φροντίδα τῆς σωτηρίας αὐτῶν διὰ προσευχῶν, διὰ δακρύων, δι' ἐλεημοσυνην, διὰ θαίων ἱεροουργιῶν. Δύνασαι γὰρ, ὡ γύναι, καὶ θανόντα τὸν ἀνδρα σώσαι (6) διὰ τῶν

(4) Theodora imperatrix uxor Theophili, mater Michaelis de qua Zonaras. Cedrenus, et alii. Alludit ad Theodoræ nomen verbis illis: Ἡ τῆς θείας δωρεᾶς φερώνυμος βασίλισ.

(5) Sunt qui scribant Theophilum imperatorem sub finem vitæ resipuisse, et ab Iconomachorum impietate destitisse. Ita refertur in Periocha, seu

A Deo, et inter se vinculo, ut et corpora quodammodo ad unionem et conjunctionem compellant, utque in unum quasi pegma coagmententur et concrecant.

Tanti vero concursus causa est commemoratio sanctarum imaginum restitutarum. Jacebat enim Christi imago, non triduo, sed longissimo tempore in obscuro et tenebricoso loco invidia hæreticorum idem cum Judæis sentientium: sed nunc inde voluntate Patris exurgit et prima hujus resurrectionis annuntiatrice existit gravissima inter mulieres et discipula Christi regina, quæ a divino munere nomen habet: et per ipsam ad omnes, qui tunc erant apostolici viri, Christique præcones, resurrectionis hujus præconium manat, rursusque exornatur Christi Ecclesia sanctorum imaginibus et typis, gratumque odorem acquirit, ab Iconomachorum abominatione liberata. Vasis enim unguentarii vice functa egregia illa discipula, et a Deo coronata regina, omnes qui Copronymi hæresi infecti erant, tanquam scarabæos quosdam, ex cæno progenitos, suffocans perdidit: et proprium conjugem imperatorem Theophilum miserabiliter a tyrannica impietate captum, tanquam de stercore inopem excitavit, vitæ quidem consors, at sententiæ exsors. O eximiam mulierem, quæ multarum mulierum clades et damna præstitit! Eva virum ex paradiso ejicit' contaminata per inobedientiam illa, quæ secundum Deum est, similitudine. Sedebat Job in sterquilinio, corpore quidem graviter olens, anima autem gratum odorem halans. Et improba illa mulier suadebat ei, ut et animam blasphemis proferendis inquinaret. Non ita Dei amatissima hæc femina. Ipsi enim mariti nomen competit. Nam cum Deum diligeret, a Deo dilecta est, propterque Deum virum quoque tam vehementer amavit, ut eum ex inferno, eoque, quod inibi est, tribunali eripuerit, et ad paradysum conatu et studio superis grato, et spirituali labore traduxerit, hærentemque in cælo exsecranda hæreseos Copronymi, ab hac blasphemia expedit, validumque certamen subiit et sustinuit, ut eum vindicaret Christo, cujus nomen unguentum effusum.

In hunc modum, o mulieres, amate maritos vestros; sic opem ferte, neque in solis carnalibus communionem cum viris vestris habete, amantes illos propter voluptatem; sed et subministrare ea quæ animæ conducunt; et suggerite quæ ad salutem pertinent. Etsi prius mors illos abripuerit adhuc vitis inquinatos, curate illorum salutem precibus, lacrymis, eleemosynis et divinis sacrificiis. Potes enim, o mulier, mortuum quoque virum his operibus salvum reddere. Quia vero adhuc

summa libri vicesimi primi Nicephori Callisti: qui liber simul cum aliis post decimum octavum sequentibus necdum prodiit. Clycas tamen ait iv p. *Annal.* Theophilum moriturum petiisse ne imagines sacræ rusus erigerentur. Idem Zonaras in Theophilo.

(6) Locus pro purgatorio probando.

supersunt retrimenta quædam de abominatione A Copronymi, audentque rabidi illi canes et amici luto sues contra adorandas et sacras imagines Christi, omniumque sanctorum, fenem et stercus evomere (sic enim impia et blasphema illorum dicta apello, sunt autem isti, qui vulgo Bogomil; vocantur, verissimi Antichristi discipuli, et proditoris Judæ condiscipuli), ideo ad ipsos orationem convertam. Etenim non raro illis in faciem restiti, illorumque impudentes vultus confudi, subsidio Christi, qui ab illis injuria et contumeliis afficitur. Paucula vero quædam ex disputatione illa selecta et delibata, cum vestra etiam charitate communicabo, ut cognita illorum errore, fraudulentis verbis inscientes non circumveniamini. Multi enim nunc circumeunt, inque domos sese insinuant, in tenebris ambulantes, et pietatis specie multos simul abripiunt. Nam cum sint tenebricosi diaboli, transfigurant sese in angelos lucis.

Rogavit me quidam ex diabolicorum Bogomilorum numero : Quare, inquit, adoratis parietes, et asseres, et calcem, et diversos colores? Illis vero sacras imagines tacite significabat. Ad quem ego : Quando vidisti aliquem Ecclesiæ nostræ alumnum ad fornaces, ubi calx est vel ad rudera, ubi lapidum curvuli visuntur, vel ad officinas, ubi venduntur colores, properare, et ista adorare et colere? Si enim lapidibus et coloribus cultum exhiberemus, necesse esset ut ubicunque lapilem vel asserem conspiceremus, ea adoraremus. At longe aliter se res habet. Neque tu quantumvis inimicus veritatis, id affirmare ausis. Cultum enim exhibemus non simpliciter materiæ, sed ei, quæ in materiis elucescit, figuræ ; neque omni figuræ, sed Christi, castissimæ Dei Matris, aliorumque sanctorum. Nam honor imaginis transit ad prototypum. Et forte quidem historice Christus expressus est vel in hac tabula, vel in pariete, cruci affixus, nudus. Astant autem Judæi porrigentes acetum cum felle latus fodientes, Pilatusque in throno considens, assistentibus ei multis satellitibus : omnia hæc illis in coloribus et historiis representantur. At nos, relicto eo, qui sedet in throno, relictis illusoribus Judæis, militibusque Christum vulnerantibus, eum, qui nudus in cruce pendet et ab ipsis illuditur, adoramus et salutamus. Hic sunt colores et ibi colores : hic figuræ et ibi figuræ. Quare igitur illas quidem odimus et aversamur, has vero amplectimur et osculamur ? Qua de causa ?

Ego tibi explicabo : Scimus eorum, quorum prototypa et exemplaria sancta sunt, sanctas itidem imagines esse. Quorum vero prototypa execrabilia sunt, eorum itidem imagines defestandas esse. Iterum ergo interrogabo te, tu iterum responde. Librum Evangeliorum sanctum esse confiteris, eumque, ut thesaurum æternorum bonarum colis, an et hunc

τοιοῦτων. Ἄλλ' ὅτι καὶ νῦν εἰσὶ τινες τῆς Κοπρονύμου βδελυρίας ἀποσκυβαλισματα, καὶ ἀπὸ τοῦ λυσοσητῆρος κυνικὴ καὶ φιλοδόρβοιο χοῖροῖ κατὰ τῶν προσκυνητῶν καὶ ἱερῶν χαρακτήρων τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων πάντων κόπρια ἐναποπτήναι (οὕτω γὰρ ἐγὼ καλῶ τὰ ἐκείνων βλάσφημα ῥήματα οὗτοι δὲ εἰσὶν οἱ νῦν Βογομίλοι κεκλημένοι, οἱ γνήσιοι μαθηταὶ τοῦ Ἀντιχρίστου, καὶ τοῦ προδότου Ἰούδα συμμαθηταί) πρὸς αὐτοὺς τὸ τοῦ λόγου πρόσωπον τρέψω· καὶ γὰρ αὐτοῖς ἐγὼ πόλλαις κατὰ πρόσωπον ἀντίστην, καὶ τὰ μακρὰ τούτων κατήσχυνα πρόσωπα, συνοργία τοῦ παρ' αὐτῶν ὑβρίζομένου Χριστοῦ. Ὀλίγα δὲ τινὰ τῆς τότε διαλίξεως ἀποτεμόμενος καὶ πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἱερῶ, ὡς ἂν ἐν εἰδήσει τῆς πλάνης ἐκείνων ὄντες, μὴ λάθητε τοῖς ἀπατηλοῖς ῥήμασι τούτων ἐξ ἀγνοίας περιπαρῆντες. Πολλοὶ γὰρ ἀορίως περιπατοῦσι, καὶ τὰς οἰκίας ἐισδύουσι ἐν σκότει διαπορευόμενοι, καὶ σχήματι εὐλαβίας πολλοὺς συναρπάξουσι· σκοτεινόμενοι γὰρ ὄντες διάβολοι εἰς ἀγγέλους φωτὸς μετασχηματίζονται.

Ἡρώτησέ μί τις τῶν δαιμονοπροσώπων τούτων Βογομίλων. Διὰ τί, φησὶ, προσκυνεῖτε τοίχους, καὶ σανίδας, καὶ ἄσβεστον, καὶ διάφορα χρώματα ; Τούτο δὲ οὕτω λέγων τὰς ἀγίας εἰκόνας ἠνίτητο. Καὶ ἐλὼ πρὸς αὐτόν· Πότε δὲ εἶδες τινὰ τῶν τῆς ἡμετέρας Ἑκκλησίας τροφίμων ἐπὶ τὰς καμίνους πορευόμενον, ὅπου ἢ ἄσβεστος, ἢ ἐπὶ ἐρείπια, ὅπου αἱ τῶν λίθων σωρεῖαι, ἢ ἐπὶ τὰ τῶν χρωμάτων πωλητήρια, καὶ προσκυνῶντα ταῦτα καὶ σίδοντα ; Εἰ γὰρ τοῖς λίθοις καὶ τοῖς χρώμασι τὸ σέβας ἐνέμομεν, ἀνάγκη, ἔχομεν, εἶθα ἂν εἶδομεν ἢ λίθον ἢ σανίδα, προσκυνεῖν αὐτά. Νῦν δὲ τούτο μὲν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ σὺ ὁ τῆς ἀληθείας ἐχθρὸς τολμήσεις τούτο εἰπεῖν, ἀπνέμομεν δὲ τὸ σέβας οὐχ ἀπλῶς ταῖς ὕλαις, ἀλλὰ τῇ ἐμφαινόμενῃ ταῖς ὕλαις μορφῇ, καὶ οὐ πάση μορφῇ, ἀλλὰ τῇ τοῦ Χριστοῦ, τῆς ὑπεράγνου Θεομήτορος, καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων. Ἡ γὰρ τιμὴ τῆς εἰκόνης ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. Καὶ ἰσθόρηται μὲν ὁ Χριστὸς τυχὸν ἐπὶ τῆς σκιδῆος ταύτης, ἢ ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἠλωμένος γυμνός· Ἰουδαῖοι δὲ παρίστανται ποτιζόντες ὄξος μετὰ χολῆς, τὴν πλευρὰν κεντοῦντες αὐτοῦ· ὁ Πιλάτος καθήμενος ἐπὶ θρόνου, παρισταμένων αὐτῷ πολλῶν δορυφόρων. Ταῦτα πάντα ἐν χρώμασι καὶ ἐν ἱστορίαις. Καὶ ἡμεῖς ἀρέντες τὸν καθήμενον ἐπὶ θρόνου, τοὺς ἐμπαίζοντας Ἰουδαίους, τοὺς τιρώσκοντας δορυφόρους, τὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κορυμμένον γυμνόν καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐμπαιζόμενον προσκυνοῦμεν καὶ ἀσπαζόμεθα. Ἐταῦθα χρώματα, κίκεῖ χρώματα, ἐταῦθα μορφαί, κίκεῖ μορφαί, διὰ τί γοῦν τὰς μὲν μισοῦμεν καὶ ἀποστρεφόμεθα, τὰς δὲ ἀγαπῶμεν καὶ ἀσπαζόμεθα ; Διὰ τί ;

Ἐγὼ σοὶ ἱεῶ. Οἶδαμεν, ὅτι ὦν τὰ πρωτότυπα ἅγια, καὶ τὰ εἰκονίσματα ἅγια· ὦν δὲ τὰ πρωτότυπα μακρὰ, καὶ τὰ εἰκονίσματα μικρὰ. Πάλιν οὖν ἐρωτᾷ σε· καὶ πάλιν μοι ἀποκριθῆτι. Τὴν βίβλου τῶν Ἐσαγγελίων ἅγιον εἶναι λέγεις, καὶ σέβῃ ταύτην ὡς θεσαυρὸν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, ἢ καὶ ταύτην ἀποστρεφῆναι καὶ ἐν τοῖς ἀτίμοις χύττειν ; Οὐγί, φησὶ, ἀτίμων

ἀλλὰ πολλῆς ἀξίαν τιμῆς ταύτην ἠγοούμενος καὶ προσκυνῶ καὶ ἀσπάζομαι. Τοῦτο καλῶς εἶπας. Ἔστι γὰρ ἀληθῶς καὶ τιμιωτάτη, καὶ ἁγιωτάτη, καὶ βίβλος ὄντως ζωῆς διαιωνιζούσης. Ἴδού οὖν ἐκ τοῦ στόματός σου κατακριθήσῃ, Βογόμιλε. Εἰπέ τοίνυν, ἢ βίβλος αὕτη οὐκ ἀπὸ σαυίδων σύγκαιται; οὐκ ἀπὸ δερμάτων; οὐκ ἀπὸ νημάτων τῶν τὰ δέρματα συσφιγγόντων; οὐκ ἀπὸ μέλανος καὶ ἑτέρων πολλαῖς χρωμάτων; Ἄρ' οὖν καὶ σὺ τὸ βιβλίον τῶν Εὐαγγελίων προσκυνῶν καὶ ἀσπαζόμενος, τὰς σαυίδας, καὶ τὸ μέλαν, καὶ τὰ δέρματα προσκυνεῖς καὶ ἀσπάζῃ, ἢ τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ τοὺς ἐγγεγραμμένους τῇ βίβλῳ; Ναί, φησί, τοὺς λόγους τοὺς ἐγγεγραμμένους τῇ βίβλῳ. Δύνασαι δὲ ἄλλως τοὺς λόγους τούτους γραφῆ παραδοῦναι καὶ εἰς ἀνάγνωσιν χωρὶς μέλανος καὶ χάρτου; Οὐχί, φησί. Τί οὖν λοιπὸν τὸ συναγόμενον; Ὅτι πρὸς τὴν τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων ἀναγραφὴν παραλαμβάνονται τὰ δέρματα, τὸ μέλαν, καὶ τὰλλα τὸ δὲ τιμιώμενον οἱ λόγοι εἰσὶ τοῦ Κυρίου οἱ τῇ βίβλῳ ἀναγραπτοί. Ὡστε εἰ τις ἀπαλείψει τοὺς λόγους, συναπήλειψε καὶ τὴν τῆς βίβλου τιμὴν, καὶ τὸ ἐναπομείναν ἀσίβαστον καὶ ἀπροσκύνητον. Οὕτω μοι νόησον, αἰρετικῆ καὶ ἀνόητε, καὶ εἰ ταῖς τῶν ἁγίων ζωγραφίαις εἰκόνας, ὅτι τὸ τιμιώμενον καὶ προσκυνούμενον ὁ χαρακτήρ ἐστι καὶ τὸ ὄνομα εἴτε τοῦ Χριστοῦ, εἴτε τῆν Θεοτόκου, εἴτε τινὸς τῶν ἁγίων. Ταῦτα δὲ μορφωθῆναι ἢ γραφῆναι ἀδύνατον, εἰ μὴ ἐκ διαφόρων χρωμάτων τοῦ δὲ χαρακτήρος ἀπαλειφθέντος (7), ἀτιμὸς τὸ ἀπὸ τοῦδε ἢ ὕλη καὶ κεκοινωνεῖται.

Ὡς ἐν παραδείγματι δὲ εἰπεῖν, ἔστω που ἰσάμενον ἔσοπτρον ἢ ἐξ ὕλου ἢ ἐκ σιδήρου, καὶ ὑπόθου τὸν Χριστὸν ἰστασθαι ἀντὶ προσώπου τινὸς τῶν τοιοῦτων ἔσοπτρων. Εἰδοποιεσθῶ δὲ καὶ ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ τῇ τοῦ ἔσοπτρου σιλιπνότητι καὶ ἐμφανισθῶ καθαρώς ἐν αὐτῇ. Ἐάν οὖν ἐκ πόθου τις προστίω τῷ ἔσοπτρῳ, ἐν ᾧ ἡ μορφή ἐμφαίνεται τοῦ Χριστοῦ, καὶ προσψύσῃ τοῦτο τοῖς χεῖλεσι καὶ ἀσπάζεται, ἄρ' οὖν τὸ ἔσοπτρον ἐτίμησεν ἢ τὴν ἐν τῷ ἔσοπτρῳ μορφήν τοῦ Χριστοῦ; Εὐδὴλον, ὅτι τὴν μορφήν. Εἰ γὰρ τὴν φύσιν ἐτίμησε τοῦ ἔσοπτρου, καὶ τὸ σίβας ταύτῃ ἀπέκλειμεν ἀκόλουθον ἦν αὐτῷ πάντα ὕλου καὶ πάντα σιδήρου προσκυνεῖν. Εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησε, πώποτε, ἐκεῖνο δὲ μόνον ἠσπάσατο, ἐν ᾧ ἐφάνη τὸ μῶρφωμα τοῦ Χριστοῦ ὁ δὴ ἐστὶ καὶ τυφλῷ, ὅτι τὴν ἐν τῇ ὕλῃ ἐμφανισμένην μορφήν ἐτίμησε τοῦ Χριστοῦ. Τὸν ὁμοιον τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων λογίζου. Ἀλλὰ σὺ ὁ αἰρετικὸς οὐχ ἁπλῶς οὕτως εἰκονομάχος εἶ, ἀλλ' ἀντικεῖνος Χριστομάχος, καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ εἰκόνος ἐκπιπολέμωσαι, καὶ ἐκτεθηροῖσαι ὑπὸ τοῦ ἐνοικοῦντός σοι θαύματος. Καὶ γὰρ καὶ τὰς παρθάλεις φανὶν ἀπεχθῶς ἔχειν πρὸς τὰ τῶν ἀνθρώπων πρόσωπα, καὶ λυτῶν κατ' αὐτῶν μανικῶς, καὶ που ἰστοροῦμένην ἴδοι ἐνανθρωπεῖαν μορφήν,

(7) Hæretici interpretes Cedreni et Glycæ, Iconomachos et Iconoclastas vocant *simulacripertas*, nomine hæretico, et ad fraudem prorsus apto; et ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων, *vocant restitutionem simulacrorum*, ut ἐσικόνας, *simulacra*; ἰκονοκέρειαν,

aversaris, et honore indignum duois? Nequaquam, inquis, honore indignum, sed plurimo honore dignum existimans, eum adoro et osculor. Recte hoc dixisti. Vere enim omni veneratione dignus et sanctissimus est, vereque liber æternæ vitæ. Vide igitur, ex ore tuo condemnaberis, Bogomile. Dic igitur, nonne liber hic ex asseribus compactus est? Nonne ex pellibus? Nonne ex filis pelles connectentibus? Nonne ex atramento, et aliis non raro coloribus? An igitur et tu librum Evangeliorum adorans et deosculans asseres et atramentum et pelles adoras et oscularis, an verba Dei libro illi inscripta? Vere, inquit, verba Dei in libro scripta. An potes vero verba Dei scribere, et ut legi possint, efficere absque atramento et charta? Non, inquit Quid igitur hinc concluditur? Videlicet ad Scripturam evangelicorum verborum adhiberi pelles, atramentum, et his similia; id vero quod honoratur, esse ipsa Domini verba in illo libro exarata. Itaque si quis verba deleat, simul etiam libri honorem et reverentiam obliteravit, idque, quod remanet, inglorium, et inhonorem, et adorationis expers effecit. Sic, hæretice et fatue, de sanctis itidem imaginum picturis cogita, id nimirum quod honoratur et adoratur, esse figuram et nomen sive Christi, sive Deiparæ, sive alicujus ex cœlitum numero. Hæc vero formari aut pingi aliter nequeunt, nisi ex diversis coloribus; figura autem expuncta inhonora de cætero remanet materia et communis.

Et ut exemplo rem illustremus: sit speculum aliquod vel vitreum vel ferreum, et finge e regione alicujus ex speculis consistere Christum. Effigietur vero forma etiam illius, splendore speculi et claritudine, et in ea clare relucent. Si igitur quis desiderio tactus ad speculum accedat, in quo species Christi relucet, illudque labiis attingat et osculetur, num talis speculum honoravit, an eam, quæ est in speculo, formam Christi? Perspicuum est, quod formam. Si enim speculi naturam coluisset, eique cultum exhibuisset, consequens esset, ut omne vitrum et omne ferrum adoraret. Si autem hoc nemo unquam fecit, illud vero duntaxat osculatus est, in quo Christi species apparuit, planum est vel cæco, eum illam, quæ in materia elucescebat, formam honorasse: idem de sacris imaginibus statue. Sed tu, qui hæreticus es, non simpliciter Iconomachus, hoc est, imaginum hostis, sed adversa fronte Christomachus, hoc est, Christi oppugnator es, eaque de causa contra sacramipsius imaginem arma corripis, et efferatus es. Nam et pardales ferunt hostili animo esse in humanam figuram, et in eam rabiose furere, et sicubi speciem hominis efformatam viderint, in eam insanire, et iracunde insillire, unguisque expromere et exacuere. Tales sunt et filii

nisi scirem, qua mente hanc vocem usurpent, et quo et quonam usurpando alludant Magis probo interpretem in rebus ecclesiasticis magis ecclesiasticum, quam Latinum, etsi nomen imaginis æque Latinum, ac illud alterum.

perditionis, et Antichristi præcursores diabolici vera Bogomili, qui Christum insigniter oderunt, neque vel oculis usurpare sustinent venerandam ejus imaginem, quin et idolum illam nominant.

σούντες ἐκτόπως, οὐδὲ τὴν πανσείαστον αὐτοῦ μορφὴν ὀνομάζουσιν.

Vere «sepu'crum patens est guttur eorum⁵⁶, » halans multam fetoris blasphemiam, filii tenebrarum, et ad lumen veritatis cæci sunt. Christus, mundi conditor, cum vidisset similitudinem quamdam Tiberii Cæsaris, hominis impii et idololatræ, non affectit eam injuria, neque idolum nominavit, sed imaginem. Tu vere, miser, non cohorrescis, cum impium illum hominem, quoad honorem et cultum præponis Christo, cælorum Regi, sanctisque angelis inaccessio, cumque imaginem illius idolum esse blasphemias? Ubi autem figuram Cæsaris Christus imaginem appellet, audi. Interrogarunt aliquando Christum Judæi, tui amici, et fratres, et fœderati, nihil enim a Judæo differt Bogomilus; quin potius omni Hebræo sceleratior est Bogomilus: Hebræus enim licet cætera improbus sit, attamen Deum rerum conditorem esse confitetur. At Bogomilus diablo rerum procreationem ascribit. Obstupesce, cælum, super hoc, et fundamenta terræ, movemini, et disrupta absorbete desertores istos, et in communem rerum effectorem et creatorem injuriosos, ut et olim Dathan et Abiron cum suis.

Quod igitur dicere instituebamus, hoc erat: interrogarunt aliquando Christum Judæi, « si liceret census dare Cæsari, an non? » Ille vero respondit dicens: « Ostendite mihi numisma census. » Illisque ostendentibus, rursus respondit: « Cujus est imago hæc et superscriptio? Dicunt ei: « Cæsaris. » Et Christus: « Reddite, inquit, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo⁵⁷. » Audisti, execrante Bogomile, Christum dicentem: *Cujus est hæc imago et superscriptio?* quodque similitudo Cæsaris in numismate expressa imago fuerit, non idolum. Sed objicit: Scriptura testatur, « simulacra gentium argentum et aurum⁵⁸ » esse, et nec loqui nec videre, neque ambulare. Cum igitur etiam imagines nihil eorum operentur vel agant, quæ agere solent illi, quibus ex appetitu sese movendi, et loquendi, et ambulandi facultas inest, affirmamus illas idolis non esse ab-*imiles*. Insuper, et stolido corde homo! Si loquerentur imagines, si viderent, si audirent, si circumirent, non essent imagines, neque similitudines sed prototypa et homines perfecti. At imago est tantum similitudo prototypi, et imitatio quædam notis expressa. Divina vero Scriptura idola appellat dæmonum similitudines. Dæmones enim erant gentilium dii. Num igitur, quod dæmones fuerint dii gentium, abnegabimus nos verum Deum, et ut athei in hoc mundo versabimur? Hoc enim affirmare tuæ tenebricosæ

ἐπιμαίνεσθαι ταύτην, καὶ ἐκθύμως καθάλλεσθαι, καὶ ἐκτύσσειν τοὺς ὄνυχας. Τοιοῦτοί εἰσι καὶ οἱ τῆς ἀπωλείας υἱοὶ, καὶ τοῦ Ἀντιχρίστου πρόδρομοι οἱ διαβολικανοὶ τῶ ὄντι Βογόμιλοι, οἱ τὸν Χριστὸν μὴ ἀνέχοντα καθορᾶν, ἀλλὰ καὶ εἰδῶλον αὐτὴν Ἀληθῶς « τὰρος ἀνωγέμενος ὁ λάρυγξ αὐτῶν, » πολλὴν ἀποπνέων τὴν δυσωδίαν τῆς βλασφημίας, υἱοὶ τοῦ σκότους καὶ περὶ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, τυφλοὶ. Ὁ Χριστὸς, ὁ ποιητὴς τοῦ κόσμου, ὁμοίωμα θεαστάμενος τοῦ Τιβερίου Καίσαρος, ἀνθρώπου δυσσεβοῦς καὶ εἰδωλολάτρου, οὐχ ὕβριση, οὐδὲ εἰδῶλον κατανόμασεν, ἀλλὰ εἰκόνα. Σὺ δὲ οὐ φρίττεις, ἄθλιε, τοῦ ἀσεβοῦς ἐκείνου ἀνδρὸς ἀτιμότερον ἡγούμενος τὸν Βασιλεῖα τῶν οὐρανῶν, καὶ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους ἀπρόσιτον, καὶ τὴν εἰκόνα τούτου εἰδῶλον εἶναι βλασφημῶν; Ποῦ δὲ τὴν μορφήν τοῦ Καίσαρος ὁ Χριστὸς εἰκόνα κατονομάζει, ἀκούσον. Ἡρώτησάν ποτε τὸν Χριστὸν οἱ σοὶ φίλοι, καὶ ἀδελφοὶ, καὶ ὁμόφρονες. Οὐδὲν γὰρ διαφέρει Ἑβραίου Βογόμιλος, μᾶλλον δὲ καὶ παντὸς Ἑβραίου δυσσεβέστερος ἐστὶν ὁ Βογόμιλος. Ἑβραῖος μὲν γὰρ, κἄν τάλλα εἴη κακὸς, ὁμῶς ποιητὴν τῶν κτισμάτων τὸν Θεὸν εἶναι ὁμολογεῖ ὁ Βογόμιλος δὲ τῶ διαβόλῳ τὴν δημιουργίαν ἀποχαρίζεται. Ἐκστῆθι, οὐρανέ, ἐπὶ τούτῳ, καὶ τῆς γῆς. σαλευθήτε, τὰ θεμέλια, καὶ διαρραγέντα καταπίετε τοὺς ἀποστάτας τούτους καὶ ὕβριστάς τοῦ κοινοῦ Ποιητοῦ καὶ Δημιουργοῦ, ὡς τάλαι τοὺς περὶ Αδὰν τε καὶ Ἀβιρων.

Ὅπερ οὖν εἰλέγομεν, ἠρώτησάν ποτε τὸν Χριστὸν οἱ Ἰουδαῖοι, « Εἰ ἐξῆστι δοῦναι κῆσον Καίσαρι, ἢ οὐ; » Ὁ δὲ ἀπεκρίθη λέγων « Ἐπίδειξάτέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κῆσου. » Κάκεινον ἐπιδειξάντων, πάλιν ἀπεκρίνατο: « Τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἐπιγραφή; Λέγουσιν αὐτῷ: Καίσαρος. » Καὶ ὁ Χριστὸς: « Ἀπόδοτε, ἔφη, τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. » Ἦκουσας, Βογόμιλε βδελυρῆ, εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ, Τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη, καὶ ἡ ἐπιγραφή; καὶ ὅτι ὁ ἐν τῷ νομίσματι τύπος Καίσαρος εἶη εἰκὼν, ἀλλ' οὐκ εἰδῶλον. Ἀλλὰ λέγει, φησὶν ἡ Γραφή: « Τὰ εἰδῶλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον » καὶ ὅτι τὰ τοιαῦτα οὕτε λαλοῦσιν, οὕτε βλέπουσιν, οὕτε περιπατοῦσιν. Ἐπεὶ οὖν καὶ αἱ εἰκόνες οὐδέ τι τῶν καθ' ὁρμὴν κινουμένων, καὶ λαλούντων, καὶ περιπατούντων ἐνεργοῦσιν ἢ ποιοῦσιν, οὐκ ἀπεικίναται λέγομεν τῶν εἰδῶλων. Ἀνόητε καὶ τὴν καρδίαν ἀναισθηθε! Ἐὰν ἐλαλουν αἱ εἰκόνες, εἴν ἔδλεπον, εἴν ἤκουον, εἴν περιπάτουσαν, οὐκ εἴν ἦσαν εἰκόνες, οὐδὲ ὁμοιώματα, ἀλλὰ πρωτότυπα καὶ ἀνθρώποι τέλειοι. Ἡ δὲ εἰκὼν ὁμοίωμα μόνον ἐστὶ πρωτοτύπου καὶ μίμημα χαρακτῆρος. Ἡ δὲ θεία Γραφή εἰδῶλα τὰ τῶν δαιμόνων ὁμοιώματα λέγει. Δαίμονες γὰρ ἦσαν οἱ τῶν Ἑλλήνων θεοὶ. Λέγει γὰρ οὕτως: « Οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια. » Ἀρ' οὖν, διότι δαιμόνια ἦσαν τῶν ἐθνῶν οἱ θεοὶ, ἀρρησόμεθα ἡμεῖς τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν, καὶ ὡς ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ περιπατήσομεν; Τῆς σῆς γὰρ ἐστὶ

⁵⁶ Psal. v. 14; xiii, 3. ⁵⁷ Matth. xxii, 17-21. ⁵⁸ Psal. cxiii, 4.

ταῦτα εἰπεῖν ζοφώδους φρενός· ὡς, ἐπεὶ οἱ θεοὶ τῶν ἰθνη δαιμόνια ἦσαν, μηδ' ὑμεῖς τιμῆσθε Θεοῦ, ἵνα μὴ νομισθεῖσθε δαιμονολάτραι, ἀλλ' ἔστε ἄθεοι. Εἰ δὲ τοῦτο ἄθεον καὶ ἄσεβες, ὁμοίως ἔσται καὶ περὶ τῶν ἰκτυπωμάτων. Οἱ γὰρ Ἕλληνες δαιμόνων μορφάς προσκύνουν· ἡμεῖς δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ. « Τίς [γὰρ] κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, ἢ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελιάλ; »

Εἰ γοῦν ἔστι τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος ἐν καὶ τὸ αὐτὸ, ἔσται ἢ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ εἶδωλον ἐν. Ἄλλὰ τρέπειτο κατὰ τῆς σῆς βδελυρᾶς κεφαλῆς ἢ βλασφημία, Βογόμιλε τρισκατάρατε. Μάθε τοιγαροῦν τὴν ἀλήθειαν, τῆς ἀληθείας ἔχθρῃ, ὅτι τὰ ἰθνη ἑκείνα τὰ πολύθηα καὶ ἄθεα δαιμόνων γλυπτὰ ὁμοιώματα κατασκευάζοντα ὡς θεοὶς τοῦτοις ἰλάτρουσιν, καὶ κηδεμόνας τῆς ζωῆς αὐτῶν τὰ ἐστερημένα ζωῆς ὑπετόπαζον· καὶ ἦσαν ἑμοῦ, καὶ τὰ πρωτότυπα, καὶ τὰ ὁμοιώματα, δαίμονες, καὶ δαιμόνων ὁμοιώματα. Ὁ δὲ Χριστὸς Θεὸς ὢν ἀληθινός, ὡς μονογενὴς Υἱός, καὶ Λόγος τοῦ ἀνάρχου Πατρὸς, γέγονε δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος κατὰ ἀλήθειαν, καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν, μείνας ὅπερ ἦν, καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀνθρωπείας αὐτοῦ μορφῆς καθισταροῦμεν, καὶ τιμῶμεν ὡς ἅγιον· ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς πανάγιος. Ὁμοίως δὲ τοῦτο ποιοῦμεν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁγίων, ἀλλὰ καὶ τιμῶντες, καὶ προσκυνοῦντες τὰς ἁγίας εἰκόνας διὰ τῆς τῶν πρωτότυπων ὁμοιότητα, οὐχ ὡς θεοὺς αὐτάς σεβόμεθα, μὴ γίνετο· ἀλλὰ καὶ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν τοὺς εἰς τοῦτο συκοφαντοῦντας ἡμᾶς· ἐπεὶ τοῦ Χριστοῦ ὑπεξηρημένου, οὐδέ αὐτὰ τὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων πρωτότυπα θεοὺς κατὰ φύσιν ἠγοῦμεθα· δούλους δὲ μᾶλλον γνησίους τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀγαπῶμεν αὐτούς, διότι ἐν ἀληθείᾳ τὸν Θεὸν ἠγάπησαν, καὶ πιμῶμεν, ἐφ' οἷς ὑπὲρ τῆς τιμῆς τοῦ Χριστοῦ μέχρι τέλους ἠγωνίσαντο.

Πάλιν οὖν ἐρωτῶ σε· Τίς ἐστὶν ὁ λόγος· « Τὰ εἶδωλα τῶν ἰθνη ἀργύριον καὶ χρυσίον, » καὶ τὰ ἐξῆς; Ὁ Δαυὶδ, πάντως ἐρεῖς. Αὐτὸς δὲ ὁ Δαυὶδ ποίου νόμου μαθητὴς τε ἦν καὶ λατρευτῆς· τοῦ παλαιοῦ καὶ σκιαδούς, ἢ τοῦ νέου καὶ φωτεινοῦ; τοῦ παλαιοῦ φανερώς. Καὶ πῶς ὁ Βογόμιλος σὺ τὰ βιβλία τοῦ παλαιοῦ νομοῦ ἐξοβελίζων, καὶ τὴν νομοθεσίαν ἐκείνην τοῦ πονηροῦ λέγων εἶναι, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, καὶ πάντων τούτων σιγὴν καταψηφισάμενος, μόνον τὸ τεμάχιον τοῦτο τῶν στίχων ἀποδιελών, προτίειναι ἡμῖν; Δεῖ γὰρ σε ὅλον τὸν νόμον καταθέξασθαι, ἢ ἐκείνον μὴ καταδεχόμενον, μηδὲ τὸ βραχυσύλλαθον τοῦτο διάφραγμα καταθέξασθαι. Ἄνόητον γὰρ μίαν ἀκτίνα ἐξ ὅλου τοῦ ἡλίου ἐπαινίσαντα ὡς λαμπρᾶν, ὡς χρυσοειδῆ, τῶν ἄλλων ὄλων ἀκτίνων ζόφωσιν καταγνώσκει. Ἡ πῶς θυσήσῃ τῆς μᾶς πηγῆς τὸ ῥεῦμα διελεῖν ὡς γλυκὺ καὶ πικρόν; Τοῦτο δὲ πῶς ἐκὼν παρατρέχεις, ὅτι ὁ παλαιὸς νόμος, μᾶλλον δὲ ὁ ἐν τῷ νόμῳ λαλήσας ἀληθινὸς Θεὸς διαταττόμενος τῷ Ἰσραὴλ καὶ λέγων, « Οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα οὔτε τῶν ἐν οὐρανῷ, οὔτε τῶν ἐν τῇ γῆ, » ὁ αὐτὸς διατάξατο ὅσοι Χερουβιμ κατασκευάσαι

mentis est, ut cum dii gentium dæmonia fuerint, neque vos honoretis Deum, ne censeamini dæmonum cultores, sed athei sitis. Si vero hoc atheum et impium est, eadem quoque ratio erit imaginum. Gentiles enim dæmonum formas adorabant, nos Christi et sanctorum ejus. » Quæ (enim) participatio luci ad tenebras, vel quæ conventio Christo ad Belial ⁵⁹ ? »

Si igitur lux et tenebræ unum et idem sunt, tunc itidem imago Christi et idolum unum et idem erunt; sed in sceleratum tuum caput, ter exsecrande Bogomile, hæc blasphemia expetat. Disces igitur, o hostis veritatis, veritatem gentes illas multorum deorum cultrices et atheas, dæmonum sculptiles similitudines effecisse, eisque ut diis servisse, et vitæ suæ curatores, vitæ expertes constituisse, erantque simul et prototypa et similitudines, dæmones et dæmonum effigies. Christus vero cum verus Deus sit, tanquam unigenitus Filius et Verbum Patris principio carentis, factus est homo propter nos secundum veritatem, et non tantum imaginarie, manens id quod erat, speciemque humanæ ipsius formæ exprimitur et honoramus, ut sanctam, quia et Christus sanctissimus esto. Idem et in cæteris sanctis præstamus, honorando et adorando sanctas imagines propter exemplarium similitudinem. Nec ut deos istas colimus, absit! quin et anathemati subjicimus illos, qui hanc calumniam nobis irrogant; cum Christo excepto, neque ipsa sanctorum imaginum prototypa, deos natura sua arbitremur: sed potius legitimos Dei servos, amamusque illos, quod in veritate Deum amarint, et honoramus, quod pro gloria Christi usque ad finem decertarint.

Iterum ergo interrogo te: Quis est, qui dicit « idola gentium argentum et aurum esse ⁶⁰ ? » et cætera quæ sequuntur. David, inquires. Ipse vero David cujus legis discipulus et cultor exstitit? Num veteris et umbratilis, an novæ clareque lucentis? Veteris certe. Et quomodo tu, qui Bogomilus es, libros veteris legis expungens, totamque legislationem illam a maligno, non a bono Deo profectam asseverans, et omnia illa silentio condemnuans, solum hoc frustillum versuum abscissum nobis proponis? Oportet enim te totam legem recipere, vel si illam non recipis, neque hunc paucarum syllabarum versiculum approbare. Stultum est enim unum duntaxat radium ex toto sole, ut splendidum, et ut aurifluum laudare, reliquis omnibus ut caliginosis condemnatis. Vel quomodo poste unius et ejusdem fontis aquam dulcem et amaram internoscere? Et qua tandem ratione volens libensque hoc prætervolas: nimirum veterem legem, vel potius Deum verum, qui in vetere lege locutus est qui mandando Israeli hoc præcepit: « Non facies omnem similitudinem, neque eorum, quæ in cælo, neque eorum,

⁵⁹ II Cor. vi, 14. ⁶⁰ Psal. cxiii, 4.

quæ in terra ⁶¹; » illum eundem jussisse præparari duos aureos tornatiles cherubinos, et utrinque ad sacram arcam collocari? Testis verbis meis accedit et Paulus, ille in cælis gradiens apostolus, facta eorum mentione in ea, quæ est ad Hebræos Epistola, ubi sic ad verbum scribit: « Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum: aurum habens thuribulum, et arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, et virga Aaron, quæ fronderat, et tabulæ testamenti, superque eam erat cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium ⁶²; » super quibus cherubinis sæpe iis, qui digni erant, Dominus apparebat. Ea enim de causa a Paulo cherubim gloriæ nominata sunt.

Vides, cæce, quomodo, ut supra dicebamus, sanctæ sint similitudines sanctorum prototyporum. seu exemplarium. At vero dæmones exsecrandi et penitus detestandi sunt, eorumque idola exsecranda et penitus detestanda sunt; et qui colunt illos, eorumque simulacra, pariter eum ipsis ignem æternum hereditabunt. Ignis vero est funiculus hæreditatis Bogomilorum; cum et illis competat illud: « Dii gentium dæmonia ⁶³. » Et attendas velim ad orationis seriem. Omnis homo qui ratione et oratione regitur, Deum quem colit, eundem confitetur conditorem cæli et terræ, et omnium quæ in terra; et qui vere horum effector est, ipse est et Deus. At vero Bogomilium effectorem mundi diabolo assignant ut proinde si sibi constare velint, eundem et Deum existimare et adorare debeant: quo fit ut Bogomilorum deus sit dæmon, idolumque horum demonum quilibet ex Bogomilis assimilatus ad unguem suo prototypo. Sunt enim et isti tenebricosi informes, et, ut uno verbo dicam, dæmonis quasi vultum et personam induti. Similes illis fiant, qui colunt eos, quique eorum blasphemias recipiunt, subiacentque omnes æterno anathemati.

Suppetebat quidem et alia quæ prædictis adde-rem, refutandæ Bogomilorum stultitiæ, sed modo vocat nos divinæ mystagogiæ et sacrificii offerendi tempus: quod dum auspicamur, omnes veritatis hostes et amici mendacii, ab omnium qui Christiano nomine censentur, linguis, anathemati subduntur. Ego vero, charissimi filii, si per brevem cohortationem ad utilitatem animarum adjecero, dicendi finem faciam. Memini me et alias vos instruere et monere ut quinque hebdomadis diebus semel duntaxat circa horam nonam cibum capiat Et nunc denuo de eodem vestram charitatem com-

⁶¹ Exod. xx, 4. ⁶² Hebr. ix, 5. ⁶³ Psal. cxix, 5.

(8) Græci, non modo Dominicis non jejunant, ut mos Ecclesiæ habet, sed nec Sabbatis. Quo fit ut quinque tantum dies hebdomadis jejuni concedant. Carpit autem paulo post Latinos Græcus schismaticus, et hostis Latini nominis. Habent Græci duas Quadragesimas; alteram quoque ita dictam, verno tempore, ante Pascha, de quo hoc loco Germanus. Constat septem septimanis; ut numerus Quadragesimæ compleatur quia Sabbatis

A χρυσᾷ τορευτᾷ, καὶ στήσαι τῆς ἱερᾶς κιβωτοῦ περὶ ἑκάτερα; Συμμαρτυρεῖ μοι τῷ λόγῳ καὶ Παῦλος ὁ οὐρανοδόμων ἀπόστολος, μνημονεύων τούτων ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ, καὶ λέγων οὕτω ῥητικῶς· « Μετὰ δὲ τὸ δευτέρον καταπέτασμα σκαυῆ ἢ λεγομένη Ἁγία ἁγίων, χρυσοῦν ἔχουσα θυσιαστήριον, καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης περικεκαλυμμένην πάντοθεν χρυσῷ, ἐν ἧ ἰστάμνος χρυσοῦ ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἢ βλαστῆσασα, καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης ὑπεράνω δὲ αὐτῆς Χερουβιμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον, » ἐφ' ὧν δὴ Χερουβιμ πολλακίς ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἐνεφανίζετο τοῖς ἀξίοις. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ Παῦλος Χερουβιμ δόξης ταῦτα κατωνόμασε.

B Ἐλεπεις, τυφλὲ, πῶς, καθὼς ἀνωτέρω ἐλέγομεν, ἀγία εἰσι τὰ ὁμοιώματα τῶν ἁγίων πρωτοτύπων. Οἱ δὲ δαίμονες μιαιοὶ καὶ παμμίαιοι, καὶ τὰ τούτων εἰδῶλα μιαιρὰ καὶ παμμίαιρα, καὶ οἱ σέβοντες αὐτοὺς καὶ τὰ τούτων εἰδῶλα σὺν αὐτοῖς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον κληρονομήσουσι. Τὸ δὲ πῦρ σχοίνισμα κληρονομίας τῶν Βογομίλων ἐστὶν ἐπὶ καὶ αὐτοῖς ἀρμόδιον τὸ, « Οἱ θεοὶ τῶν ἰθνῶν δαιμόνια. » Καὶ πρόσχες τῇ τοῦ λόγου σκευῇ. Πᾶς ἄνθρωπος νοὶ καὶ λόγῳ διοικούμενος, τὸν Θεὸν ὃν σέβεται, τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖ καὶ ποιητὴν οὐρανοῦ, καὶ γῆς, καὶ πάντων τῶν ἐν τῇ γῆ· δαὶ ὁ ἦν ἀληθεία τούτων δημιουργὸς αὐτός ἐστι καὶ Θεός. Οἱ Βογομίλοι τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου τῷ διαβόλῳ ἀποχαρίζονται, ὡς ἀκόλουθον εἶναι αὐτοῖς, καὶ Θεὸν τούτον ἠγείσθαι καὶ προσκυνεῖν, καὶ ἐστὶν ὁ Θεὸς τῶν Βογομίλων δαιμονίου, καὶ εἰδῶλα τούτων ἕκαστος τῶν Βογομίλων παρομοιούμενος πρὸς τὸ πρωτότυπον ἀντικρυς· Σκοτεινὸμορφοὶ γὰρ καὶ οὗτοι καὶ δυσειδεῖς, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, δαιμονοπρόσωποι. Ὅμοιοι αὐτοῖς γίνονται οἱ τιμῶντες αὐτούς, καὶ τὰς βλασφημίας τούτων παραδεχόμενοι, καὶ ἕστωσαν οἱ τοιοῦτοι πάντες ὑπὸ τὸ αἰώνιον ἀνάθεμα

C Ἐχον μὲν οὖν καὶ ἕτερα προστιθέναι τοῖς προειρημένοις εἰς ἐλεγχὸν τῆς τῶν Βογομίλων παραφροσύνης, ἀλλ' ἢ τῆς θείας μυσταγωγίας πανίερος τελετῆ, ἃς προσκαλεῖται ἡμᾶς τελείσθαι ἀπαρχομένης, πάντες οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ καὶ φίλοι τοῦ ψεύθους ὑπὸ ταῖς ἀπάντων τῶν Χριστιανῶν γλώσσαις ὑποκεισθῶνται τῷ ἀναθέματι. Ἐγὼ δὲ μικρὰν παραινεσὶν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἧ τέκνα τριπόθητα, πρόβαλλόμενος εἰς ὠφελίαν τῶν ψυχῶν καταπάσσω τὸν λόγον, Μίμνημαι καὶ ἄλλοτε ποτε κατηχηκίνας παραινεσας ὑμῖν ἐν αὐταῖς πέντε τῆς ἐβδομάδος ἡμέραις τῆς ἁγίας νηστείας (8) μονο-

similiter ut diebus Dominicis non jejunant Græci. Inchoatur dies lunæ; Dominica proxime sequens est prima Dominica Quadragesimæ, Orthodoxiæ nomen adepta. Tertia est τῆς σταυροπροσκυνήσεως Adorationis crucis; sexta, Palmarum; pridie celebratur resuscitatio Lazari. Dominica in Palmarum sequitur magna hebdomas, quæ est septima Quadragesimæ; primam septimanam Quadragesimæ antecedit Κυριακὴ τριτὴ, seu τῆς τυροφάγειας, ab esu

φραγίαν ἀσπάξασθαι καθ' ὥραν ἐνάτην· καὶ νῦν αὖ-
 θις περὶ τούτου τὴν ὑμετέραν ἀγάπην παρακαλῶ.
 Τεῦτο γάρ ἐστι νηστεία, ἢ περὶ τὸ βραδύτερον τῆς
 ἡμέρας μετρία τροφή. Εἰ δ' οὐχ οὕτω ποιεῖς, ἀλλὰ
 κατὰ τὴν συνήθη πάλιν ὥραν ἐσθίεις, νηστείας τούτο
 καταλυσις, οὐχὶ σύστασις, κἄν τῶν εὐτελῶν ἢ τρά-
 πιζα εἴη, καὶ τῶν ἀπερίττων. Οὐδὲ γὰρ ὅτι ἀπέχεις
 κριῶν, ἢ δὴ καὶ νηστείαν ἄγεις· μὴ ἀπατῶ, ἀλλὰ
 δεῖ σε τὴν γαστέρα πρὸς τῆς ὥρας εἰς βρώσιν ὀργῶ-
 σον ἐπέχειν. Δούλος εἶ τοῦ Χριστοῦ. Πρῶτόν σου
 τὸν Δεσπότην θεράπευσον· παρόστηθι προσευχόμενος·
 δὸς αὐτῷ φαγεῖν τὴν φροντίδα τῆς σῆς σωτηρίας·
 ταύτης γὰρ σφόδρα πεινᾷ. Εἴθ' οὕτω τράπηθι πρὸς
 τὴν τῆς σῆς γαστρός ἐπιμελειαν. Εἰ δὲ ταύτην τοῦ
 σοῦ Δεσπότητος προτιμότεραν ἤγῃ, οὐκ εἶ Χριστόδου-
 λος, ἀλλὰ κοιλιοδουλος. Καὶ τούτο πάντοτε μὲν ποιεῖ
 ὀφειλομεν, εἴτουν προτιμᾶσθαι τὴν θείαν παρόστα-
 σιν, καὶ δοξολογίαν τῆς σωματικῆς τροφῆς· ἀλλ' ὅτι
 ἀσθενεῖς ἐσμεν μᾶλλον δὲ ῥάθυμοι καὶ νογχεῖς.
 Κἄν γοῦν ἐν ταῖς νηστείαις ταύταις ἡμέραις τούτο
 ποιήσωμεν, καὶ στήσωμεν τὸ καθ' ἡμῶν οὐνεδος τῶν
 Λατίνων, ὁ περὶ τῆς διαφάγίας ἡμῖν ἐπάγουσιν, ἀπαξ
 τῆς ἡμέρας καὶ βραδύτερον ἐσθίοντες.

Ἄλλ' ἐκεῖνοί φασιν· Εἰ καὶ βραδύτερον πρὸς τρο-
 φὴν τρέπονται, ἀλλὰ καὶ βραδύτερον τῆς τραπέζης
 ἀνιστάντες, λιπαρώτερον τὸ ἐστιατόριον ἔχοντες,
 φύρδην ὁμοῦ ἰχθύας, λάχανα, ὄσπρια ἐλαίῳ λιπανόμε-
 να καθ' ἐκάστην κατακόρω, ἐσθίοντες, ὡστε σχολῆ
 γ' ἂν περὶ τὸ τῆς αὔριον βραδύτερον τὰ βεβρωμένα
 πρὸς πέψιν ἔλθῃν. Ἐπέχει τὴν γλώτταν, ἀνθρώπε,
 πρὸς τοὺς λόγους, ὡς καὶ πρὸς τὴν βρώσιν τὸ στόμα,
 καὶ ὁ μὴ ἐσθίων σὺ τὸν ἐσθίοντα μὴ κρίνει. Πλὴν
 ἐγὼ οὐ λέγω σοι, Ὅλην τὴν κατάστασιν ζήλωσον τῆς
 Λατικῆς νηστείας, ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτῇ ὁπωσοῦν θεω-
 ρούμενον ἀγαθόν. Οἶδε γὰρ πολλάκις ὁ νονεχῆς οὐ
 μικρὰν ὠφέλειαν ἐκπορίζεσθαι τοῦ ἰχθροῦ τε καὶ
 βλαπτικοῦ. Ὅταν οὖν ἡμῖν ὁ Κύριος παραγγέλλει,
 » Γίνεσθε, λέγων, φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι
 ὡς περὶστραῖ, » οὐχὶ τὸ ἰοδόλον καὶ ἀναιρετικὸν τοῦ
 ὄφως ἐκμιεῖσθαι ἡμᾶς συμβουλεύει, οὐδὲ τὸ ἄνουν

⁶⁴ Matth. x, 16.

casei, respondetque nostræ Quinquagesimæ. Do-
 minica quæ hanc antecedit, respondetque nostræ
 Sexagesimæ, vocatur a Græcis Κυριακὴ τῆς ἀποκρίτου,
 seu ἀπόκριω, quasi dicas, *Carnisprivium*; et tam hæc,
 quam prior illa Dominicæ appellatio desumpta est
 ab hebdomade Dominicam antecedente, quarum
 una dicitur τυροφάγος, altera ἀπόκριως· utraque
 nomen suum Dominicæ, tanquam termino suo tri-
 buit. Alterum jejunium quadragesimale observant
 Græci ante Natalem Domini; illudque inchoant
 14 Novembris, ut docet Balsamon in Scholiis super
 interrogationes quorumdam monachorum, quæ
 habentur post commentarium illius in Photii *Nomo-
 canonem*. Idem constat ex Typico sancti Sabæ,
 cap. 14. Nec introductum est hoc jejunium ab
 apostolis, ut jejunium magnæ Quadragesimæ; quod
 ex canone 69 apostolorum manifestum evadit, ubi
 unius tantum Quadragesimæ fit mentio; sed suc-
 cessu temporis consuetudine receptum est. Nec
 omnes æqualiter obligat toto illo 40 dierum nu-
 mero; ait enim Balsamon satis esse si quis jejundet
 septem dies ante Natalem, et hoc necessario fa-

moneo. In hoc enim consistit jejunium ut scrius in
 die cibus, isque mediocris sumatur. Quod si non
 ita agis, sed consueta hora manducas, non est hoc
 jejunii observatio, sed dissolutio; etiamsi mensa
 cibus tenuibus et minime superfluis sit extracta.
 Non enim hoc ipso, quod carnibus abstines, jeju-
 nium observas: ne fallaris, sed oportet te ventrem
 ante horam præfiniam cibos appetentem continere.
 Servus Domini es. Prius Dominum tuum cura. Vaca
 orationi. Appone illi curam salutis tuæ quasi co-
 medendam. Hanc enim esuriens querit. Quo facto
 ad curam ventris tui convertere. Quod si huic Do-
 mino tuo præponis, haud Christi famulus, sed
 mancipium ventris appellandus eris. Et hoc quidem
 semper facere debemus, nempe divinum cultum et
 venerationem corporali nutrimento præferre, sed
 infirmi sumus, vel potius ignavi, desides et tardi.
 Si igitur his jejunii diebus hoc fecerimus, Latino-
 rum adversus nos probum de duplici cibi sum-
 ptione cohibebimus et evitabimus, si nimirum se-
 mel quotidie et serius comedamus.

Sed aiunt: Licet serius cibum sumant, at se-
 rius quoque ex mensa surgunt, lautius instructo
 et præparato convivii loco, promiscue simul, pi-
 sces, olera, legumina oleo pinguefacta, in dies
 singulos, usque ad satietatem comedunt, ut vix
 usque ad eandem crastini diei tardiorum horam,
 omnia, quæ vocarunt, digerere possint. Contine
 linguam, o homo, ad hæc verba, sicut et os ad
 cibum, et tu qui non manducas, manducantem ne
 sperne. At ego te hortor, non ut totam Latini jejunii
 formam et rationem seceris, sed ut quæquale,
 quod in ea apparet, bonum amplectaris. Prudens
 enim, et intelligens novit non modicum ex eo
 etiam, quod inimicum et noxium est, utilitatem
 reportare. Quando igitur Dominus nos monet:
 « Estote prudentes sicut serpentes, et simplices
 sicut columbæ ⁶⁵, » non vult, ut morem serpentis,

ciendum esse, sive a laicis, sive a monachis: *Et
 qui non ita facit ab orthodoxorum communione
 separabitur*, ait Balsamon. At monachis ex statutis
 suorum ordinum jejunandum esse ait a 14 Novem-
 bris: *Quia hoc est canonicum et salutare; sicut et
 laici, qui sua sponte ita jejulant, laude et gratiarum
 actione digni habebuntur*. De hac Quadragesima
 loquitur Curopalata lib. *De off. aulæ Constantinop.*
 cum ait, ad mensam imperatoris protopapam
 accedere, καὶ ποιῆν εὐχὴν τῆς βασιλικῆς τραπέζης, διὰ
 τὸ τὴν τεσσαρακοστὴν παρελθῆναι: *Quod Quadragesima
 præterierit*. In quæ verba Calvinianus scholiastes:
*Græci jejunium quadragesimale ante γενεσθαι
 Χριστοῦ, id est, in Adventu, celebraverunt; expli-
 candum erat, quæ hoc jejunium fuerit, quando
 inchoari consuetum: num in Adventu, an ante
 Adventum, num solum et unicum, et id genus alia,
 ne quis ex verbis tam generalibus, vel scholiasten
 errasse crederet, vel ipsemet errandi occasionem
 abriperet, existimans venum quadraginta dierum
 jejunium Græcis fuisse ignotum.*

quem habet, venena spargendi et interficiendi, vel ut insipientiam columbæ imitemur; sed ut serpentis instar curam et solertiam capitis custodiendi ostendamus. Id enim unum elaborat serpens, ut præreliquo corporis tractu, caput illesum conservet. A columba autem mutuari nos cupit animum malitiæ expertem, et ut eos, qui nos injuria afficiunt, toleremus, neque vindictam exspectamus, privata enim pullis suis sustinet, neque ob id domo excedit: et hæc tantum ad imitationem proponenda, alia omnia procul abjicienda sunt. Hoc et tu fac; idque quod in Latinis jejuniis inesse cernitur bonum, quod est, tardius cibum sumere uberiorem illis relinque.

Si dicas: A fame superior et esuriens manducare cogor, præsertim cum alias venter mala bestia sit, et nescia cicurari; audi quid respondeam. Idcirco tempus hoc jejunii, dilecte, et est et dicitur, ut esuriamus. Et qui famem fugit, is fugit et jejunium, et satietatem sequitur. At satietas et jejunium ita sibi adversantur, sicut aqua et ignis. Quando autem esuris, in mentem revoca et reputa paradisi delicias, et eorum quæ istis sunt bonorum fruitionem, futuramque gloriam, et aperi os tuum, et imple Davidicis cantibus, et libere ad Christum dicit: « Ego vero in justitia apparebo conspectui tuo, satiabor cum apparuerit mihi gloria tua ⁶⁵, » cum veneris cum sanctis angelis tuis reddere unicuique secundum opera sua. Summa orationis sit: Per multas tribulationes oportet nos ingredi in regnum cælorum, cum « angusta et arcta sit via, quæ ducit ad vitam, lata vero et spatiosa, quæ ducit ad perditionem ⁶⁶. » Si ad vitam æternam pervenire velis, amplectere ea, quæ sensum affligunt et contristant. Alia enim via in eam ingredi non licet, si autem fugiendo id, quod asperum et laboriosum, declinaveris ad id, quod spatiosum est, noveris finem hujusmodi viæ esse ignem inextinctum, et vermem irrequietum. Ecce testificatus tibi sum, et ostendi duas istas vias, et utriusque exitus. Gradere quacunque voles. Hoc unum te ignorare nolo, licet quis centum sæcula in hoc mundo affligatur, id totum nihil esse ad cruciatus vel unius diei, qui sunt in gehenna. Utinam vero nobis contingat per pusillas tribulationes, et mediocres ærummas malorumque perpassiones æternam invenire in cælis requiem, gratia et humanitate Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi; ipsi gloria cum Patre principio carente, et cum sancto et vere vivificante Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

V.

In divini corporis Domini ac Salvatoris nostri Jesu Christi sepulturam, in die Magni Sabbati.

(Exstat inter homilias Germani I, Patrologiæ tom. XCVIII, col. 243).

⁶⁵ Psal. xvi, 15. ⁶⁶ Matth. vii, 14.

τῆς περιστερᾶς ἄλλ' ἐκ μὲν τοῦ θρωῶς τὸ περὶ τῆν ἰδίαν κεφαλὴν προφυλακτικόν τε καὶ προμαχῶς ἐκιδείκνυσθαι· σπουδῇ γὰρ τῶν ὄφει τὴν κεφαλὴν πρὸ παντός τοῦ ὀλκοῦ ἀνεπιβούλευτον διατηρεῖν· ἐκ δὲ τῆς περιστερᾶς τὸ ἀκακόν, καὶ τὸ ἀνίχεσθαι τῶν ἀδικούντων, καὶ μὴ ἀμύνεσθαι· ἀφαιρουμένη γὰρ τὰ νεώττια στίργει τὴν ἀδικίαν, τῆς οἰκίας οὐκ ἐξισταμένη· καὶ ταῦτα μόνα ζηλοῦν, τὰ δ' ἄλλα παρῶν που ἀπορρίπτειν. Τοῦτο καὶ σὺ ποίησον· καὶ τὸ εὐρισκόμενον ἐν τοῖς Λατίνοις καλόν, τὸ δὲ ἴσθι τὸ βραδύτερον ἰσθίειν, ζήλωσον· τὸ δὲ πολυφαγεῖν ἴασον παρ' ἐκείνοις.

æmulare. Crebriorem vero cibi sumpcionem et

Εἰ δὲ λέγεις, Ἄλλὰ νικῶμαι ὑπὸ τῆς πείνης, καὶ πεινώς ἰσθίειν καταναγκάζομαι. ἄλλως γὰρ τὸ δεινὸν θηρίον, ἢ κοιλία, οὐχ ἡμороῦται· ἐμοῦ ἀποκρινομένου σοι ἄκουε. διὰ τοῦτο, ἀγαπητέ, ὁ καιρὸς οὐτοσί νῆστιμος λέγεται καὶ ἴσθι, ἕνα πεινώμεν. Ὁ δὲ φεύγων τὴν πείναν φεύγει καὶ τὴν νηστείαν καὶ τὸν κόρον μεταδίδωκε· κόρος δὲ καὶ νηστεία οὕτως ἐναντία, ὡς ὕδωρ καὶ πῦρ. Ὅταν δὲ πεινάς, ἀναλογίζου τὴν τοῦ παραδείσου τρυφήν, καὶ τὴν τῶν ἐκεῖ ἀπολαύσεων ἀγαθῶν, καὶ τὴν μέλλουσαν δόξαν, καὶ ἀνοιξὸν σου τὸ στόμα, καὶ πλήρωσον ἁσμάτων Δαυιδικῶν, καὶ εἰπὲ πρὸς τὸν Χριστὸν μετὰ παρρησίας. « Ἐγὼ δὲ ἐν δικαιοσύνῃ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ σου, χαρτασθήσομαι ἐν τῷ ὀφθῆναι μοι τὴν δόξαν σου, » ὅταν ἔλθῃς μετὰ ἁγίων ἀγγέλων ἀποδοῦναι ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Κεφαλαιὸν τοῦ λόγου· διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐπεὶ « στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς, ἢ ἀπόγουσα πρὸς τὴν ζωὴν, πλατεία δὲ καὶ εὐρύχωρος ἡ φέρουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν. » Ἐὰν θέλῃς καταστῆσαι εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν, καταδέξαι τὰ θλιβερά καὶ λυπούντα τὴν αἰσθησιν· ἀλλαχόθεν γὰρ εἰς ταύτην ἐπινεχθῆναι ἀδύνατον. Ἐὰν δὲ φεύγων τὸ τραχὺ καὶ ἐπίπονον πρὸς τὴν εὐρύχωρον παρεκνεύης, γίνωσκε, ὅτι τὸ τέλος τῆς τοιαύτης ὁδοῦ πῦρ ἴσθι ἀσβεστον, καὶ σκόληξ ἀκοίμητος. Ἴδού διεμαρτυράμεν καὶ ὑπέδειξά σοι τὰς δύο ὁδοὺς, καὶ τὰ ἀμφοτέρων καταστήματα· ἦν ἂν θέλῃς βιάδιζε. Ἐν δὲ τούτῳ θέλω εἰδῆναι σε, ὅτι κἂν ὅλους ἑκατὸν χρόνους κακοπαθήσῃ τις ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, οὐδὲν ἴσθι πρὸς μέαν ἡμέραν τοῦ ἐν τῇ γεννῇ βασανισμοῦ. Γένοιτο δὲ ἡμῖν καὶ διὰ μικρῶν τινῶν θλίψεων καὶ μετρίας τῆς κακουχίας αἰωνίαν εὐρέσθαι ἀνάπαυσιν ἐν τοῖς οὐρανοῖς χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· αὐτῷ ἢ δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀληθῶς ζωοποιῷ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ε.

Εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου.

Sermonem sequentem e Monachiensis bibliothecæ codice primus Græce edidit novaque versione donavit Ant. Ballerini, S. J., in opere cui titulus: *Sylloge monumentorum ad mysterium conceptionis immaculatæ Virginis Deiparæ illustrandum*. Romæ 1856. Tom. II, pag. 293. In prælatione, quam editor inscribit *De Germani homiliis in Deiparæ Annuntiationem*, ac veluti appendicem præbet alterius Dissertationis *De Germani homiliis in SS. Deiparam*, orationi in *Præsentationem* præfixæ, evincit, e duabus quæ hujus argumenti feruntur, Germani homiliis, alteram quidem, a Combefisio Græce et Latine editam, senioris esse Germani (*Patr. l. XC VIII, col. 319*); præsentem vero recentioris esse Germani II, qui titulum Constantinopolitani episcopi tenens in urbe Nicæna sedem habuit, quo tempore urbs regia Constantinopolis a Latinis occupabatur.

ζ.

Εἰς τὸν Εὐάγγελισμον.

A'. Επ' ὄρος ὕψηλόν ἀνάβηθι, ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών ὕψωσον τῇ ἰσχύϊ τὴν φωνὴν σου ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ. Ἐκ τῆς κατηνθρακωμένης τοῦ Ἡσαίου γλώττης τῷ τοῦ θεοῦ ἀνθρακος γεύματι θανειστῶν τὸ προσιμῶν, ὡσπερ ἀπὸ γείτονος γείτων μεταλαμβάνει πυρὸς. Ἄγγιθουροὺσι γὰρ τὰ τῆς νέας χάριτος τοῖς παλαιοῖς, καὶ φῶς ἔν ἐξ ἀμφοτέρων ἀνάπτεται καὶ λύχνος γίνεται τοῖς ποσὶ τῶν τρεχόντων εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἀνεύρσειν.

Ἀναφορεῖσθω τοῖνυν ὁ λόγος οὕτω πεπυρωμένους πρὸς τὸ τῆς ἡμέρας ὕψος μετέρσιον· καὶ συνιπτάσθω Γαβριὴλ τῷ πυριμόρφῳ ἀγγέλῳ. Τοῦτον γὰρ ὁ προφητικὸς λόγος πρὸς τὰ τῆς πανυπεράγνου Παρθένου εὐαγγέλια συντονώτερον κατεπαίγει· τὴν δὲ εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ Σιών ἡ προφητικὴ διόπτρα προέδραψε, τὸ μὲν ὡς πόλιν του Βασιλέως τοῦ μεγάλου, περὶ ἧς κυρίως θεοδοξασμένα λελεηται· τὸ δ' ὅτι πρὸς ἱεροκοιλίαν ἑαυτοῦ τὴν ὕψηλὴν αὐτὴν Σιών ἠρετίσατο.

B'. Τὸ δὲ συναγόμενον ὡς ὑπερφύεις. Τῷ οὐρανοβάμονι γὰρ, τοῦτ' ἔστι τῷ Θεοῦ πρωταγγέλῳ προδήλως ὁ λόγος διακαλεῖται, ὡς ἀπὸ πέδινου τινος ἤκοντι καὶ ἀρχωμάθου, ἀνατρέχειν εἰς ὕψος, καὶ τὴν φωνὴν ἰσχυρῶς ἀνυψοῦν.

Ἔστι γὰρ ἔστιν ὡς ἀληθῶς ἡ Παρθένος τῶν οὐρανίων ἀψίδων ὕψηλοτέρα, καὶ τῶν θεοειδῶν ἀγγέλων θεοειδέστερα· καὶ περὶ που βαδίζῃ τῆς Γαλι-

(1) Isa. xl, 9. Cum Græca SS. Bibliorum exemplaria constanter hic legant, ἐπὶ ὄρος ὕψηλόν., patet, mendoso codice usum esse Nicodemum monachum, qui (*Heortodrom. pag. 208*) initium hujus homiliæ refert hisce verbis: *Ἐπὶ ὄρος ὕψηλόν...*

(2) Isa. vi, 6-7. *Et volavit ad me unus de seraphim, et in manu ejus calculus, quem forcipe tulerat de altari: et tetigit os meum.*

(3) Psal. cxviii, 105.

(4) Adeo non Græcis modo, sed et Syris, Coptis Armenis consuetum fuit cœlestibus spiritibus quamdam veluti formam igneam tribuere, ut ad eos indicandos non raro absoluta voce *ignei* seu *flammei* utantur. Neque admodum repugnandum, si quis hunc morem contendat deductum esse ex Psaltes verbis (Psal. ciii, 4): *Quifacis angelos tuos spiritus,*

A

VI.

In Annuntiationem.

I. *Super montem excelsum ascende, tu qui evangelizas Sion; exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem* (1). Ab Isaiæ lingua e divini carbonis tactu ignita (2) dicendi procœmium mutuandum fuit, non secus ac vicinus a vicino petere ignem solet. Et proxima sane veteribus illis sunt quæ spectant ad novam gratiam, et utraque ad accendendam conspirant unam facem, quæ lucerna fit pedibus eorum (3), qui ad inveniendam veritatem properant.

Hoc itaque incensa igne ad excelsam hujus diei sublimitatem sese attollat oratio, et cum angelo Gabriele adinstar flammæ rutilante (4) simul advolet. Hunc enim ad nuntium felix Virgini illi supra captum purissimæ (5) deferendum propheticus sermo vehementius provocat; eam vero in Jerusalem et Sion a longe prophetica dioptra prospiciebat, sive tanquam civitatem magni Regis, de qua (6) proprie *gloriosa dicta sunt*, sive tanquam excelsam hanc Sion, quam *in suam ipsius habitationem Deus elegit* (7).

II. Quod vero conficitur, quam sublime supra naturæ fines eminet! Illi enim inter angelos Dei principi, qui per cœlos graditur, quasi ex humili atque ima regione proficiscatur, (propheticus) sermo manifeste indicit, ut in altum ascendat, ac vocem vehementer attollat.

Est enim Virgo, est omnino cœlorum verticibus sublimior, ac præ angelis divina forma præstantibus, Deo longe similior (8), etsi in angulo quodam

et ministros tuos ignem urentem, seu, ut Græci legunt, *πῦρ φλόγον*, seu *πυρὸς φλόγα*, seu *πυρὸς φλόγα*, seu *πυρὸς φλόγα*, vel *φλογερὸν πῦρ*. Conf. Joan. Lorinum in h. l.

(5) Vide singulare studium exquisitissima usurpandi vocabula ad singularem Deiparæ puritatem denotandam: alias autem innuimus (*in not. ad § VI Orat. Isidori Thessal. part. 1, pag. 423**), vix aliam vocem proferri posse, qua puritas et intensive et extensive summa significetur.

(6) Psal. lxxxiii, 3.

(7) Psal. cxxxi, 13.

(8) Postulat contextus, ut sanctæ Virginis eminentia atque expressissima cum Deo similitudo non ad divinæ maternitatis honorem, sed ad prærogativas animæ insitas referatur: lis ergo anima ejus

* Tom. CXXXVI. initio.

Galilææ versetur (Galilæa autem, vi vocis spectata, humilem locum significat), atque, ut humana fert conditio, vitæ hujus vallem perambulet, etsi paupere fabri tecto in Nazareth se contineat.

III. Qua quidem in re magnum præterea latet mysterium; et quod utique etiam in proverbio est, e domo præsto est testimonium (9). Nam paterfamilias, et ars fabrilis, quam ipse exercet, compendiaro totum oculis mysterium subjiciunt. Et sane vel ipse rex David testatur, *Verbo Domini cælos firmatos esse* (10); Verbum porro subsistens (11) intellige et supersubstantialia, qui non modo hæc cæli convexa, sed et universas, quæ hoc omnia circumcingente ambitu continentur, creaturas earumque ordinem firmavit. Nunc autem hic advenit ad collapsum Davidis tabernaculum rursus erigendum, ac jucundius (12) restaurandum. Defecerant jam principes e tribu Juda; Davidis quoque regnum dissolutum erat, et simul tabernaculum ejus corruerat. Ast hodie in domo David cornu salutis erigitur (14); siquidem e familia David suam Josephus ducit originem. Cornu autem nostræ salutis est Christus, qui cum et *Patris dilectus sit Filius* (15), filius unicornium appellatus est, canente Psalmista: *Et dilectus quemadmodum filius unicornium* (16). Nam ipse et in cælis ut unigenitus ex solo Patre natus effulsit, et in terris e sola matre ortus est in tempore, ipse, inquam, qui et *exspectatio gentium* (17) vocalus fuit. Hoc itaque tabernaculum rursus ædificat, æternam suam ipsius deitatem quamdam veluti basim ac fundamentum inconcussum supponens, et super hanc illud exstruens ac firmans, quod (sancto) Spiritu operante assumpsit. Et hac quidem ratione regnum statuit sempiternum: nam *regni ejus non erit finis* (18.)

IV. Hæc et per prophetas prædicta sunt. Cum enim ista et ille polliceretur, qui fallere nescius est: *Post hæc, inquit, revertar, et reædificabo tabernaculum David, quod decidit, et diruta ejus reædificabo, et erigam illud, ut requirant cæteri hominum Dominum, et omnes gentes, super quas invocatum est nomen meum super eos* (19). Hic porro et tanquam *lapis angularis* (20) Judæos cum gentibus conjungit; ac *pacem se annuntiare profi-*

splendoribus, etiam antequam ab angelo salutaretur, enitebat, ut angelis eminentior, sanctior, purior, pulchrior prædicanda foret.

(9) Haud eodem plane sensu, uti patet, Auctor usurpat adagium, *ἀπ' ἑστίας ὁ μάρτυς*, ac veteres Græci dicere consueverunt, *οἰκοθεν ὁ μάρτυς*. Hoc enim postremum in testem quadrat, cui, tanquam suspecto, vix ulla fides haberi possit: id autem prorsus alienum est a scopo Germani. Putaverim itaque, *testem domesticum* hic appellari Davidem, e cujus progenie sancta Virgo exorta est. Testatur autem David, in fabrilis arte Josephi prostare mysterii typum, quatenus Dei Verbum exhibet veluti hujus universi artificem, qui dein ad collapsum tabernaculum restaurandum manum admovet.

(10) Psal. xxxii, 6. *Verbo Domini cæli firmati sunt*.

(11) Ἐνοῦσιος, cui opponitur *λόγος προφορικὸς* et

λαίας, eis κατακλισθέν δι' ἡ Γαλιλαία μεταγλωττίσσεται, καὶ τὴν τοῦ βίου κοιλίαν πατῆ ἀνθρώποπρῶς, ἀν' ἐπὶ τῆς Ναζαρέτ τῷ πενιχρῷ τοῦ τέκτονος συγκλείεται οἰκήματι.

Γ'. Ἐν ᾧ δὲ καὶ τὸ μέγα μυστήριον ἐνθαλαμίζεται· καὶ ἀπ' ἑστίας ὁ μάρτυς, ὁ δῆπου καὶ λέγεται. Ὁ γὰρ οἰκοδεσπότης καὶ τὸ τοῦτου τεχνουργημα τὸ πᾶν ἐν ὀλίγῳ διαγράφει μυστήριον. Τῷ λόγῳ μὲν οὖν Κυρίου ἐστερεῶσθαι τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ὁ βασιλεὺς Δαυὶδ μαρτυρεῖ· ὁ δὲ λόγος ἐνοῦσιος καὶ ὑπερούσιος· καὶ οὐ τὸν ὄροφον τοῦτον ἐστερεῶσε μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν ἐντὸς τῆς παντοστροφου σφαίρας ἐμπεριειλημμένην σύστασιν τε καὶ συγκήρισιν. Ἦκει δὲ οὖν τὴν πεπτωκυῖαν τοῦ Δαυὶδ σκηνὴν ἀναστῆτων, καὶ ἀνανεώσων ἐπιτεροπίστειρον. Ἐκλειοίπασιν οἱ ἐκ τῆς Ἰουδα φυλῆς ἄρχοντες· συνδιελύεται καὶ ἡ βασιλεία Δαυὶδ, καὶ ἡ τοῦτου σκηνὴ κατηρείπεται. Ἐγείρεται δὲ κίρας σωτηρίας σήμερον ἐν οἴκῳ Δαυὶδ, εἶπουν τοῦ ἐκ φυλῆς Δαυὶδ γενεαλογουμένου Ἰωσήφ. Κίρας δὲ σωτηρίας ἡμῶν ὁ Χριστός, ὃς καὶ ἡγαπημένος ὢν Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, υἱὸς μονοκερῶτων ὀνόμασται καὶ ὁ ἡγαπημένος, ἄδοντας τοῦ ψαλμοῦ, ὡς υἱὸς μονοκερῶτων. Καὶ ἄνω γὰρ μονογενῶς ἐκ μόνου προειξηγῆσθε τοῦ Πατρὸς, καὶ κάτω προσγάτως ὁ αὐτός ἐκ μόνης μητρὸς ἀνατίταλκεν· ὁ αὐτός δὲ καὶ προσδοκία ἔθνων προηγόρευται. Ἀνοικοδομεῖ τοίνυν τὴν σκηνὴν ταύτην, οἷον τινα βάσιν καὶ θέμελλον ἀράγαθ' ἐν ἑαυτοῦ ἀείδιον ὑποστήσας θεοῦτητα· καὶ ταύτη ἐπικοδομήσας καὶ ἐπιστηρίξας τὸ πρόσλημμα τῆ ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ Πνεύματος (13), οὕτως ἀπαθανατίζει τὴν βασιλείαν· τῆς γὰρ βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος.

Δ'. Ταῦτα καὶ διὰ τῶν προφητῶν προελαλήθη. Καὶ ὁ ἀπαγγελῆμενος ἀψευδής· Μετὰ ταῦτα γὰρ, φησὶν, ἀναστρέψω, καὶ ἀνοικοδομήσω τὴν σκηνὴν Δαυὶδ τὴν πεπτωκυῖαν, καὶ κατεσκαμμένηα αὐτῆς· ἀνοικοδομήσω, καὶ ἀνορθώσω αὐτήν, ὅπως ἂν ἐκζητήσωσιν οἱ καταλοιποὶ τῶν ἀνθρώπων τὸν Κύριον, καὶ πάντα τὰ ἔθνη, ἐπ' οὓς ἐπικέκληται τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτούς. Ἐνταῦθα δὲ καὶ ὡς ἀκρογωνιαίος λίθος Ἰουδαίους συνάπτει

ἐνοῦσιος. Ea de re Cyrillus (lib. v in Joan., cap. v, v. 29): Οὐκ ἔστιν ἀνυπόστατος, ὡσπερ ἀνθρώπινος λόγος ἀλλ' ἐνοῦσιός τε καὶ ζῶν ὡς ἴδιον ἔχων ἐν Πατρὶ καὶ μετὰ Πατρός τὴν ὑπαρξίν· *Non caret subsistentia, ut humanum verbum, sed subsistens est ac vivens, ut qui propriam in Patre et cum Patre existentiam habet*.

(12) Nisi forte pro ἐπιτεροπίστειρον (jucundius), legendum sit ἐπιπρῆκίστειρον (magnificentius), prout res malle videtur.

(13) Cod. particulam καὶ bis repetit.

(14) Luc. i, 69.

(15) Luc. iii, 22.

(16) Psal. xxviii, 6.

(17) Gen. xlix, 10.

(18) Luc. i, 33.

(19) Act. xv, 15, 16 ex Amos ix, 11, 12.

(20) Isa. xxviii, 16: Eph. ii, 20: 1 Petr. ii, 6.

τοῖς θῆναι, καὶ τοῖς μαρκὰν καὶ τοῖς ἑγγύς ἐπαγγε-
 γέλλεται εἰρήνην εὐαγγελίζεσθαι · καὶ οὐ μόνον
 ἐπὶ θρόνου Δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ κατὰ σάρκα
 ἐνδρεύεται, ἀλλὰ καὶ βασιλεύει ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη.
 Πότε δὲ, τὸ ἐπαγγόμενον τῆς προφητείας δηλοῖ.
 Εἰπὼν γὰρ · Ὁ Θεὸς ἰδασλευσεν ἐπὶ τὰ ἔθνη,
 ἐπήγαγεν · Ὁ Θεὸς κάθηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου
 αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἴσθιν ἡ Παρθένος, καθ' ἣν ἐνθρο-
 σθεὶς διὰ τῆς ἐξ αὐτῆς σαρκώσεως, τῆς τῶν ἑθνῶν
 βεβασίλευκε πανσπερμίας, ὑπέκκα ταῦτα παρα-
 στησάμενος ἑαυτῶ.

Ὅτω μὲν οὖν νομισθεὶς Πατὴρ τοῦ ἐπὶ γῆς ὀφθέν-
 τος Θεοῦ, τὴν βουλὴν προσηχημάτισε τῷ σπετέρῳ
 ἐπιτηδεύματι τῆς κοινῆς τοῦ γένους ἡμῶν ἀμαπλά-
 σεως. Καὶ ἡ Παρθένος δὲ ἀξιόχρως θεῖκνος εἰς
 τὴν ταύτης ἀνοικοδόμησιν, οὐκ ἐξῶθεν, ἀλλ' ἀφ' ἑ
 ἑαυτῆς χορηγοῦσα τὰς πανάγους ὑλας καὶ τῆ ἀλλῶ
 ἐπιτηθείας, ἐξ ὧν ἡ ζῶσα σοφία τοῦ Θεοῦ τὸν οἴ-
 κον ἑαυτῆ ἀνοκοδόμησεν, ἐρηριετιμένον σ-τύλοις
 ἐπτά · τοσαυτέρισμα γὰρ τοῦ Πνεύματος τὰ χα-
 ρίσματα · ἐκ Πνεύματος δὲ ἁγίου καὶ ἡ σύμψηξις
 τοῦ προσλήματος (21).

Ε'. Ἀλλὰ πῶς ἂν ὁ ἐμὸς λόγος, χαμπερῆς ὦν
 καὶ διανοίας ἀγγελοῦ χαμαιζήλου, ἐπὶ τηλικούτου
 ὕψος ἐπιτολήσῃεν, ὡς θεοειδεὶ συμπερυξασθαι
 πρωταγγέλω, καὶ πρὸς ὄρος τοῦτο φθάσαι το θεο-
 βάδιστον, ὡς πρὶν Μωσῆς ἐπὶ τὸ Σινά; Εἰ γὰρ καὶ
 ἡμεῖς κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν ταύτην ἡμέραν τὸ τῆς
 νηστείας ἀνύμεν τεσσαρακονθήμερον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ
 τὴν ἐκείνου φέρομεν κάθαρσιν · ὅτι μηδὲ κατ' ἐκεί-
 νον ἡμεῖς νηστευται, καὶ οὐδὲν τῶν θαυμαστωσάν-
 των ἐκείνου πλουτοῦμεν, ὅτι μὴ τὴν βραδυγλωσσίαν
 μόνον καὶ τὸ ἰσχνόφωνον. Ἡ πῶς ἂν ἀπρόσκοπα
 εἴην ἐπὶ τὴν Ναζαρέτ βαδισωμεν φέρουσαν, εἰ μὴ
 Θεὸς ἐξαποστελεῖ τὸν ἀγγελον αὐτοῦ πρὸ προσώπου
 τοῦ Λόγου, καὶ τὴν ὁδὸν ἔμπροσθεν αὐτοῦ κατα-
 σκευάσει εὐδιάβατον; Ἰπὸ τοίνυν προηγῶ τῷ
 φωτοειδεῖ τούτῳ ἀρχαγγέλῳ ἀγόμενοι, εὐ οἶδα,
 κατευθυνθησόμεθα εἰς ὁδὸν εἰρήνης. Ἰεροῖσι γὰρ
 εἰσιν οἱ πόδες αὐτοῦ εὐαγγελίζομένου τῆ παν-
 ἀγνω εἰρήνην καὶ ἀγαθὰ · Χριστὸς δὲ ἴσθιν ἡ
 εἰρήνη ἡμῶν. Ἦκει γὰρ τὰ διστώα συναΐαι, καὶ
 τὰ διαμαχομένα εἰρηνεῦσαι, ἀγαθὰ, τὰ ἐκ τῆς εἰ-
 ρήνης ταύτης δαφιλῶς τῷ κόσμῳ πηγάσαντὰ τῆ
 τῆς Θεομήτορος μεσιτεία.

(21) Cod. προσλήματος.

(21*) Isa. LVII, 19.

(22) Psal. CXXI, 11; Isa. IX, 7; Jerem. XXXVI, 30.

(23) Psal. XLVI, 9.

(24) Ibid. sec. LXX, qui legunt ἰδασλευσεν (re-
 gnabit), ubi Vulgatus habet regnabit.

(25-26) Luct III, 33: Putabatur filius Joseph.

(27) Prov. IX, 1. Quod dicitur vivens sapientia
 (σοφία ζῶσα), palam facit, sermonem esse de sa-
 pientia subsistente, videlicet de Filio Dei. Hinc ut
 paulo ante vidimus, viventem (ζῶντα) Cyrillus dicit
 λόγον (Verbum), ut subsistentem fateatur.

(28) Hinc patet, homiliam habitam esse postremo
 Jejunii quadragesimalis die; annus autem, quo Pa-

A tetur tum iis qui longe tum iis qui prope sunt (21'),
 neque solum sedet in throno David patris ejus (22)
 secundum carnem, sed etiam regnat Deus super
 gentes (23). Quando autem (hæc futura sint), de-
 clarat, quod in ipso vaticinio additur. Cum enim
 dixisset: Regnavit Deus super gentes, protinus sub-
 didit: Deus sedet super sedem sanctam suam (24).
 Hæc autem sedes est Virgo, in qua per carnem ex
 ipsa assumptam veluti in throno sedens, cum va-
 riarum mentium universitatem sibi obsequentem
 effecisset, super omnes regnavit.

Sic igitur ille, qui Dei in terra apparentis pater pu-
 tabatur (25 26), ejusdem de universo nostro genere
 restaurando consilium arte sua fabrili in anteces-
 sum adumbravit. Virgo autem dignissima insuper
 hujus reædificationis cooperatrix fuit, non aliunde,
 sed ex semetipsa plane immaculatam ac (Deo) ma-
 teriæ experti congruentem materiam suppeditans,
 e qua vivens Dei sapientia ædificavit sibi domum,
 columnis septem innixam (27); totidem enim nu-
 mero sunt charismata (sancti) Spiritus; idem autem
 Spiritus et assumptæ carni formam indidit.

V. Verum quomodo oratio mea, humi repens ac
 mentis humo defixæ interpres, ad tantam sese ef-
 ferre celsitudinem audeat, ut simul cum angelo-
 rum principe, Dei speciem habente, alas explicet,
 et ad hunc montem, in quo Deus deambuleat, non
 secus ac olim Moyses in montem Sina, subito
 ascendat? Licet enim nos quoque quadraginta die-
 rum jejunium præsentī hæc die absolvamus (28),
 non eadem tamen ac ille puritatem consecuti su-
 mus; quoniam neque jejunium nostrum cum jeju-
 nio illius comparandum est, neque, præter unam
 linguæ tarditatem exilitatemque vocis, quidquam
 eorum possidemus, quæ illum admirabilem effece-
 runt. Aut quomodo inoffenso pede viam, quæ ducit
 ad Nazareth, teremus, nisi Deus miserit angelum
 suum ante faciem Verbi (29), et facilem ante eum
 viam paraverit? Hunc porro refulgentem archange-
 lum cum ducem habeamus, in viam pacis, certe
 scio, dirigemur (30). Speciosi enim sunt ejus pedes
 evangelizantis purissimæ (Virgini) (31) pacem et
 bona (32); pax vero nostra Christus est (33). Adve-
 nit enim, ut dissita conjungat, ac pugnancia ad pa-
 cem componat, quæ quidem bona ex hujusmodi
 pace profluentia, madiatrice Dei Matre, uberrime
 D in universam terram effusa sunt.

scha sequenti die 26 Martii recurrebat, sub Ger-
 mano II reperitur 1228.

(29) Malach. III, 1; Luc. VII, 27; Marc. I, 2. Quod
 de incarnato Dei Verbo scriptum est, non sine ali-
 quo abusu ad sermonem suum auctor transferre
 videtur.

(30) Luc I, 79.

(31) Vides Deiparam indicatam absoluta appella-
 tione τῆς πανάγνου, quod significat ἀγνήν κατὰ
 πᾶ, ac proinde omni ex parte puram autonoma-
 stice compellatam.

(32) Rom. X, 15; Isa. III, 7; Nahum, I, 15.

(33) Ephes. II, 14.

VI. Salutaris itaque ex natura sua est pax, quæ est a Deo et imperturbatæ beatæque vitæ conciliatrix et custos, et semper bona, sibi que perpetuo constans, undique turbulentis, dissidiis, ac levi etiam scissioni omnino inaccessa. Quæ vero inter homines pax est, atque e terrenis enascitur animorum consensio, haud semper est bona : quin ino fit ut quandoque scelestâ existat, et cum illorum, qui pacem eam habent, studiis componitur, bello ipso infestior reperiatur; quemadmodum e contrario plus pacis inest interdum in ipso bello, plusque salutis in discordia, quam in ea quæ humana paritur voluntate, concordia.

VII. Pacem habuit prima parens mea in paradiso cum serpente, et convenerunt simul ad colloquendum hinc amans recti natura, inde osor humani generis animus, Satanas. Et erat illa quidem sincere agens in simplicitate sua; iste vero indutus amictu fraudulentis erat, cujus exterior quidem species fulgorem æqualitatis cum Deo ac splendidissima quæque callide proponebat; quod vero interius abscondebatur, ad vulpinos tantum dolos tendebat, subducebatque paulatim in deceptionem, atque ad leonem, vulpina pelle indutum, prædæ inhiantem pertrahebat.

Ethoc colloquio atque unione concipiebatur dolor, et, vulnere divinæ legi per exitialem ligni esum inflictio, pariebatur peccatum (34); peccatum vero generavit mortem (35), crudelem viperam, quæ primam matrem occidit.

Rex autem pacis inter hominem ac serpentem inimicitiam ponit (36), bellumque implacabile in omnia sæcula duraturum. Ipse, inquit (37), observabit caput tuum, tuque observabis calcaneum illius; id est, jugis inter utrumque et ab initio ad finem usque erit pugna, quandoquidem homo primæ illius fraudis laqueum memoriæ delixum semper retinebit, et cladem rependere, teque ultionis ac pœnæ timore terrere conabitur. Erit enim, erit, quando tu, spiritualis serpens, calcaneum hominis observabis. Nam postremis illis diebus in expugnabilis ipsi potestas calcandi supra serpentes ac scorpiones (40), tuamque omnem, inimice, potentiam proterendi tribuetur.

VIII. Et hæc quidem mihi in Eden (obvenerunt) antiquissimæ clades; sed e Nazareth omne per mulierem, quidquid est boni dimanat. Ad hanc advocat angelus pacis, mysticæ unionis nuntium allaturus. Nam cum serpenti olim præbuissemus aures, contumaces in Creatorem fueramus, et ad apostatam deficientes, eramus a Rege divulsi. Maledicta fuit Eva, repleta autem fuit gratia Maria; radix acerba, sed fructus melle dulcior (41): radix in

Α ζ'. Εστι μὲν οὖν ἡ ἐκ Θεοῦ εἰρήνη σὺν ἁγίας φύσει, καὶ τῆς ἀστασιάστου καὶ μακαρίας διεργωθῆς ἐπιστάτης καὶ ἔφορος, πάντοτε ἀγαθὴ, αἰὶ ὡσαύτως ἔχουσα, πάντη πάντως ἀνεπίδεκτος θορυβοπέφυ διχονοίας καὶ σκινδαλίου. Ἡ δὲ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις εἰρήνη, καὶ ἡ χαμαὶ ἐρχομένη ὁμόνοια, οὐ πάντοτε ἀγαθὴ· ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ πονηρεύεται, καὶ πολεμιωτέρα πόλεμον εὐρίσκειται τῶν εἰρηνεύοντων συνδιατιθεμένη τῇ προαιρέσει· ὡσπερ αὐτὸν κεντρίον καὶ πολεμὸς ποτε εἰρήνης εἰρηνικώτερος, καὶ τῆς κατὰ γνώμην συνεχίας σωτηριωδέστερα ἡ δὲ χεῖρα.

Β Ζ'. Εἰρήνευσεν ἡ προμήτωρ μου ἐν παραδείσῳ μετὰ τοῦ ὄφρα, καὶ εἰς ὀμίλιον συνῆλθον ἡ τε φιλόγαθος φύσις καὶ ἡ μισάνθρωπος προαιρέσις, ὁ Σατάν. Καὶ ἦν ἡ μὲν γυμνὴ τῇ ἀπλότητι, ὁ δὲ τὴν διπλοῖδα περιβεβλημένος τῆς δολιότητος, ἧς τὸ μὲν ἐκτός καὶ ὑπόψιον τὸ στιλπνὸν τῆς ἰσοθείας καὶ φωτοειδὲς ὑπεφάνταζε, τὸ δ' ἐνδον καὶ ὑποκρυπτομενον μόνον ὑπῆρχεν ἀλωπεκῆ, καὶ ὑπέκλεπτε πρὸς ἀπάτην, καὶ τῷ τὴν ἀλωπεκῆν ὑποδυομένῳ λέοντι, μακρομένῳ εἰς βρώσιν, ὑπέστρεψεν.

Ἐκ ταύτης τῆς ὀμιλίας καὶ τῆς ἐνώσεως συναλαμβάνετο πόνος, καὶ ἐτίκτετο ἀνομία, τοῦ θεοῦ νόμου παρεκτραωθέντος τῇ δηλητηριώδει βρώσει τοῦ ξύλου· ἡ δὲ ἀνομία θάνατον ἀπεγέννησεν, τὴν πικρὰν ἐχιδνὰν τὴν τῆς προμήτορος ἀναίρετιν.

Γ Τίθησιν ὁ βασιλεὺς τῆς εἰρήνης ἔχθραν ἀνὰ μέσον ἀνθρώπου καὶ ὄφρα, καὶ πόλεμον ἀκατάλλακτον τῷ παντὶ αἰῶνι παρεκτεινομενον. Αὐτὸς σου τηρήσει, φησὶν, κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν· εἶπουν ἐν ἀμφοτέροις διηνεκίζον ἔσται τὸ μάχιμον καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους· ἐπ' αὐτὸν (38) ὁ μὲν ἄνθρωπος τῆς πρώτης ἐκείνης ἐξαπάτης (39) ἀεὶ μνηστον εἴξει τὸν δόλον, καὶ πειρῶτο τὴν ἤτταν ἀναμαχέσασθαι, σὲ δὲ φοβέσθαι τὴν ἀμυνὰν καὶ τὸ ἀντίποινον. Ἔσται γὰρ, ἔσται, ὅταν σὺ, ὁ νοούμενος ὄφρις, τὴν τοῦ ἀνθρώπου πτέρναν τηρήσεις, Ἐφ' ἡμερῶν γὰρ τῶν ἐσχάτων δοθήσεται οἱ ἀμαχὸς ἐξουσία τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρα καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δυνάμειν σου, ἐχθρέ.

Δ Η'. Τοιαῦτά μοι κατὰ τὴν Ἐδέμ ἀρχαιοτάτα πτώματα· ἐκ δὲ τῆς Ναζαρέτ πᾶν, εἰ τι ἀγαθόν, διὰ γυναῖκος ἐκπηγάσσεται. Εἰρήνης ἐπ' αὐτὴν ἐπίπταται ἄγγελος, τὰ τῆς μυστικῆς ἐνώσεως εἰσηγούμενος μνηστρα. Τῷ γὰρ ὄφρι παλαι κεισθέντες, ἠπειθήσαμεν τῷ δημιουργῷ, καὶ προσρύντες τῷ ἀποστάτῃ, τοῦ βασιλέως ἀπερράθημεν. Κεκατάρταται ἡ Εὐά, κεχαριτωταὶ δὲ ἡ Μαριὰμ· ἡ ῥίζα πικρὰ, ὁ δὲ καρπὸς γλυκύτερος μέλιτος· ἡ ῥίζα τῆ

lam ἐπ' αὐτὸν tantum de tempore usurpari: at palam est, alio sensu hic eam adhiberi.

(39) Cod. ἐξ ἀπάτης.

(40) Luc, x, 19.

(41) Iste ergo fructus, Maria scilicet, particeps

(34) Psal. vii, 15.

(35) Jac. i, 15.

(36) Gen. iii, 15.

(37) Ibid.

(38) Vigerus, nemine diffidente, tradit, particu

γῆ κατωρῶνεται πρὸς φθορὰν, ὁ καρπὸς τὴν γῆν Ἀ
ὑπερίπταται τῇ ἐξ ἀγιότητος ἀφθαρσία· ὅπου γὰρ
ἡ ἀμωσύνη, ἐκείσε καὶ τὸ ἀκῆρατον· ὅπου φρόνη-
μα κοιλιανόμενον, οἷον ἐκ μετριοφροσύνης, καὶ τα-
πεινούμενον, ἐκεῖ ὁ ἐπουράνιος ὄμβρος κατιῶν
ἐλλιμνάζεται. Ὁφείω ἐπαγγελλομένου τῇ προμήτορι
θίωσιν, τῷ λογῷ εὐθὺς ἐπεπῆδησεν· οὐρανοδόχου
ἀρχαγγέλου εὐαγγελιζομένου, Θεοῦ μητέρα γενέ-
σθαι τὴν Μαριάμ, αὐτῇ καθυποστέλλεται, καὶ διευ-
λαβεῖται, καὶ τὰ εὐαγγέλια πολυπραγμανεῖ· Οὕτω
τὸ εὐκὸλον τῆς γυναικείας φύσεως ὑπερανέθη.
Οὕτως ἦν πάντοθεν κατεσφραγισμένη τοῦ μεγάλου
βασιλείως ἡ πύλη.

Θ. Κατωκάρρα, φησί, τὰ δένδρα βιοῦν, καὶ τὰς
ρίζας ἔχειν ὡς κεφαλὰς, κάκειθεν βδάλλοντα τὴν
ὕγρότητά περὶ τοὺς καρποὺς διασωληνίζου καὶ Β
ἀναστρέφειν μετέωρον. Οἱ τῆς φύσεως ἡμῶν ἀρχηγοὶ
πρὸς γῆν ἐπὶ κεφαλὴν κατωρῶνθησαν, καὶ σκώληκες
ρίζουχοι τὰς ρίζας ταύτας κατεδοσκῆθησαν. Τὸ δὲ
τελευταῖον καὶ ὁ καρπὸς ἀφθαρσίας ἐμπέπλησται,
καὶ μεταγγίζει ταύτην κατὰ τὰς ρίζας ἐνηλλαγμένως
τῇ τάξει τῆς φύσεως· καὶ ἀναγεννᾷ τὸ γέννημα
τοὺς γεννήτορας· ζωογονεῖ τὰ νεκρωθέντα, καὶ
γλυκαίνει τὰ ἐμπικρα. Ὡς γὰρ ὑπεροκειμένη καθ'
ὑπέροχὴν ὑπεροβλικὴν τῆς συγγενούς φύσεως ἐξ
ἀγνείας καὶ καθαρότητος καὶ κορυφαία, οἷον ὑπερι-
δρυμένη καταβαίνοντα οὐρανόθεν τὸν θεῖον ὑέτον
πρώτῃ καθυπεδέξατο· κατέθη γὰρ, ὡς ὑέτος ἐπὶ
ποκον, ἐπὶ τὴν ὑπέραγνον ταύτην καὶ πανυπερα-
μώμητον Μαριάμ, ὡς ἂν τὴν γῆς ξηρασίαν μυστι-
κωτέρως θεραπεύσειε ταῖς ἀρθείαις. Χρονος μὲν C
ἐτοίβη μακρὸς, ἐξ ὅτου (46) ταῖς νεφέλαις ταῖς
προφητικαῖς ἐνταλιζόμενος ἔχει, τοῦ μὴ βροεῖαι
ὑέτον ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα μὴ ἐπὶ ἀλλοῦ ἢ τοῦ ἀ-
πελώους ὕλομακῆταιεν ἀκαυθφορία. Νυν ὁ' ἀλλ'
ἐπεὶ εὐραται κρίνον ἐν μέτρῳ τῶν ἀκαυθῶν, ὑπερ-
χίονα λευκόν, ὑπερ μύρον εὐώδες, στίλβοντοτα
ἡμισυμένον παρθενικῆν, ἡ καλλοῦν, φημί, τοῦ
Ἰακώβ, κάτεισιν ἐπ' αὐτὴν ὁ ἐπουράνιος ὄμβρος

non fuit acerbatis illius et corruptionis, quæ ra-
dicem inferat. Si enim fingas, sermonem esse de
dulce-line, quæ acerbitati ejusdem fructus succes-
serit, jam nulla Evam inter ac Mariam oppositio
intercederet: nam tenemus omnes, etiam Evam
divinæ gratiæ ope a peccato mundatam fuisse, at-
que adeo etiam Evam hoc sensu, acerbitate exuta,
dulcem fructum evasisse.

(42) Audis Germanum proclamantem, Mariam
fructum exstūisse, qui non modo corruptionem non
contraxit, sed e corruptione radicem liberavit.

(43) Gemina habes in oratione Isidori Thessalo-
nicensis in Nativ. Deiparæ, ubi (§ IX) de Anna et
de Adam scribit: *Anna, mater veneranda, cum ge-
neraret, filia sua indigebat ut regeneraretur... ne-
que ipsa solum... sed et progenitor opus habuit, ut
ipsam (Mariam) veluti matrem nancisceretur*. Por-
ro cum sermo sit de generatione spirituali, qua
indigent quotquot in Adam perierunt, plane liquet
non posse eadem ruina intemptam eam haberi,
quæ regenerationis intemptorum est causa.

(44) Deipara ergo inter demortuos non censetur:
mortui autem quidam hic intelliguntur, nisi, ut
diximus, quicumque peccati originalis labe infecti
sunt?

terra ad corruptionem sepulta est; fructus terram
supervolat in sanctitatis incorruptibilitate; ubi enim
sanctitas ibi est et integritas; ubi animi sensus,
quantum per modestam sui opinionem licet, se de-
primit ac humiliat, illic cœlestis imber delabens
stagnat. Cum serpens primæ parenti divinitatem
polliceretur, exsilens illa verbum arripuit; (contra)
dum archangelus per æthera gradiens Mariæ de-
nuntiat, ipsam electam in Dei matrem esse, semet
hæc colligit sibi sollicite cavet, et quæ nuntiantur,
diligenter perscrutatur, Sic a muliebris generis fa-
cilitate se longe extulit! Sic obfirmata unde quæque
erat magni Regis porta!

IX. Aiunt, arbores capite inverso vivere, ac ra-
dices pro capite tenere, inde autem (a sepulto ca-
pite) sugentes humorem per canaliculos transmit-
tere ac sursum attrahere ad fructus producen-
dos. Generis nostri auctores primi in caput humo
defossi erant, ac radicum arrosores teredines hæc
radices depascebantur. Verum hic tandem fructus
incorruptionis munere ditatus est. et, inverso na-
turæ ordine, hanc in radices quoque iucorruptionem
transfundit (42); et quod enim est generatos suos
regenerat (43), quæ demortua erant, ad vitam
parit (44), et quæ amara, dulcia efficit. Superemi-
nentissima enim prærogativa propter innocentiam
et puritatem (45) super cognatam naturam elevata et
coryphæa constituta, tanquam sublimum locum
tenens divinum e cœlo depluentem imbrem
prima in se excepit: *Descendit enim sicut pluvia in
vellus* (47), scilicet in purissimam hanc ac supra
captum ex omni parte immaculatum Mariam (48), ut
ariditati, qua omnis terra squalabat per mysticas ir-
rigationes præseus reme limum afferret. Longum sane
tempus effluerat, ex quo secundum prophetas
*mandaverat nubibus ne pluerent imbrem super ter-
ram* (49), ne vepres videlicet ac spine amplius in
vineâ succrescerent. At vero postquam in medio
spinarum nunc liliū inventum est (50), nive can-

(45) Puritas, quæ Mariam supra universum ho-
minum genus elevabat, ratione habita contextus, ea
est, qua a communi omnium squalore se jungebatur.
Atqui communis ille squalor nihil est aliud, quam
primævum vitium ab Adam in posteros propaga-
tum. Apertissime ergo Deipara a lapsorum homi-
num sensu sejuncta describitur.

D (46) Cod. ἔξοτου.

(47) Psal. LXXI, 6.

(48) Ut puritatem auctor designet, propter quam
in Dei matrem ac salutis humanæ mediatricem
electa est Maria, hanc ὑπέραγνον, atque πανυπερα-
μώμητον appellat; quibus sane vocibus quod sum-
mum excogitari potest puritatis, exprimitur.

(49) Isa. v, 6.

(50) Ecce tibi tristissimam illam penes Patres
imaginem, qua universam Adie progeniem ceu du-
metum exhibent sentibus horrens. sanctam vero
Virginem unicam inter tot spinas liliū. Ratio autem
oppositionis satis evincit, privilegium illud
Virginis hic designari, vi cuius a reliquis omnibus
secernitur, immunitatem nempe ab eo originis rea-
tu, qui solus omnibus est communis. Neque præ-
tereas, quam accurate ac vigilanter hoc Virginis
privilegium designet Germanus. Postquam enim

θρόνου τον καταρχόμενον Θεόν διαλαθεῖν, μήτοιγε ἄνθρώπους μόνον· καὶ ἵνα τὸ τῆς Γραφῆς ἔρω, ὡς ὑπὸς ἐπὶ πόκον κάτσειν ἀφορητῆ, καὶ ἀνεπαισθήτως καὶ αὐτοῖς τοῖς πλησίον κατὰ συγγένειαν Ἰσραηλίταις. Ἡμεῖς γὰρ, φησὶν, οἴδαμεν, ὅτι Μωσσεὶ λελάληκεν ὁ Θεός· τοῦτον δὲ οὐκ οἴδαμεν. πόθεν ἐστὶ. Πολλάκις γὰρ σκληρότης καρδίας ἠπαλύθη λόγοις ἡμεροῖς, καὶ σχολαιότερα βῆξις καὶ ἀτάραχος τὸν ἀτίθασσον θῆρα ἐζώγησεν.

IB. Ἐχω μὲν οὖν καὶ ἐτέρως μεθοδεῦσαι τὸν λόγον, καὶ τὰ κατὰ τὸν πόκον ὑψηλολογῆσαι διαξοδικώτερον. Οἶδα γὰρ τοὺς τοῦ γένους προπάτορας, δερματίνους χιτῶνας ἠμφιεσμένους, καὶ ξηρούς καὶ ἀλίθαντας διὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς νεκρώσεως. τῆς εὐδρίας ἐξοριζομένους τοῦ παραδείσου. Ἐκεῖνων θυγάτηρ, ὡς ἄνθρωπος, ἡ Παρθένος, πλὴν ὅτι λεπτά γνωρίσματα περιφέρει τῆς ἐκεῖνων ζωῆς, θνητὸν μὲν περιειμένη τὸ σῶμα, καὶ φθαρτῶ συναναστρεφομένη, τὰ δ' ἄλλα λίαν ὑπέρτερα καὶ θεϊότερα. Τοὺς γὰρ ἀρραβῶνας τῆς ἀφθαρσίας προσημαστέτο, καὶ ἄνθρώποις συνδιατωμένη πρὸς ἀγγελικὴν ἀύλιαν ἀνέβαινε, καὶ κλίμαξ οὐρανομήκης ἐπεγινώσκετο, ἥς ἡ κεφαλὴ ἀρικνεῖτο εἰς τὸν οὐρανόν, τὰ ἐκείσε καλλῆ διανοουμένη καὶ θεωμένη, εἰ καὶ κατὰ γῆν τὴν βῆσιν ἤρειδε, καὶ ἐστῆριζε τῷ τῆς οὐσίας κατωδριθεῖ. Ἐπὶ ταύτην ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ· ἀνέβαινον τῇ κατὰ φύσιν τῆς ἀύλιας ὑπεροχῇ κατέβαινον ὑπὸ τῆς παρθενικῆς ἡττώμενα καθαρότητας· καὶ ὁ Κύριος ἐπιστήρικτο ἐπ' αὐτῆν.

præstantia quadam conditionis omni materia ex natura sua carentis ; descendebant autem virginea illius puritate victi ; eidem vero Dominus ipse innitebatur.

Βαβαὶ τῶν χαρίων! Βαβαὶ τοῦ τῆς Παρθένου ἀξιώματος! Πάντα δεύτερα τῆς θόξης αὐτῆς· πάντα μειονεκτούμενα, κἄν τὰ φρικωδέστατα ἀξιαπέρυγα διενθυμηθῆς· ἡ γὰρ λαθὶς, ὁ τύπος αὐτῆς, εὐλαθῶς τοῖς ἐξαπτερύγοις τούτοις κατέχεται· κἄν τὰ πολυόμενα Χερουδίμ ἱερεῖς, ἃ καὶ εἰς θρόνους ὁ θεὸς θαυματίζεται Ἰσραηλ, ἐπ' ὧν περισσόμενον εἰσάγει τὸν Ὑψιστον, καὶ ἐπὶ τροχῶν ἐπιπτάμενον· ἐκινεῖτο μὲν γὰρ ἀπ' αἰῶνος, τῇ ἐμφύτῳ χρηστότητι, ἐπὶ τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως, καὶ τῆς πρὸς ἄνθρωπος φάνερωσιν· οὕτω δὲ προσήκων ἐνεστήκει καιρός, ὃν ἡ ὑπεράπειρος τῶν κριμάτων αὐτοῦ ἐπεγινώσκειν ἄδυσσος· Ὁ μὲντοι πατριαρχικὸς νοὺς ἐκείνος καὶ τὸν Θεόν ὁρῶν, ἐστηρικμένον ἐπὶ τὴν Παρθένον ὁρᾷ. Ὅτι γὰρ εὐρηται

(57) Psal. LXXI, 6.

(58) Joan. IX, 29.

(59) Numquid non se clare prodit hoc etiam loco doctrina veterum Græcorum de conditione Mariæ communis lapsis hominibus probri expertis? Sane nisi filiam fatearis illius reatus exsortem, qui primos parentes e felici statu in abyssum miserimum deturbavit, inanis est oppositio, quam filiam inter ac parentes auctor instituit.

(60) Gen. XXVIII, 12, 13: *Viditque (Jacob in somnis scalam stantem super terram, et cacumen illius tangens caelum; angelos quoque descedentes et ascendentes per eam, et Dominum innixum scali. In-*

A nedum homines solum, sed et angelos latuerit qui circa ipsum ministerium obeunt, ac throno ejus assistunt, et ut Scripturarum effatum usurpem, *descendit sicut pluvia in vellus* (57), sine strepitu et clam iis quoque Israelitis, qui viciniore ipsi secundum cognationem erant. *Nos scimus*, inquit (58), *quia Moysi locutus est Deus : hunc autem nescimus, unde sit*. Videlicet contumacia cordium sæpe mansuetis verbis mollitur, ac lentior tranquillusque incessus vel indomitas feras sæpe vivas cepit.

XII. Enimvero et alia mihi se offert ratio disserendi, et copiosiori enarratione ea, quæ ad vellus hoc spectant, celebrandi. Etsane compertum nobis est, primos generis nostri parentes, tunicis indutos pelliceis, ac propter mortis sententiam terrore prostratos ac veluti exanimis, a paradisi deliciis expulsos fuisse. Virgo autem, eorum filia utpote homo, si quasdam levioris momenti excipias proprietates cum eorum vita communes, quod nempe mortalem hanc carnis sarcinam gereret, et corruptibili cum corpore viveret (59, quoad reliqua longe illis sublimior erat ac diviniore. Incorruptibilitatis enim arrhas sibi comparabat, et inter homines vivens ad materiæ expertem conditionem angelicam assurgebat, ac cernebatur ceu scala quædam celsissima, cujus summitas ad caelos usque pertingeret (60), quæ illic portenta sunt considerans atque contemplans (quanquam basim firmaret in terra), nec terrenæ substantiæ pondere ad hæc infirma deprimebatur. Juxta ipsam ascendebant et descendebant Dei angeli ; ascendebant nimirum

C Oh quantum gratiarum cumulum ! Oh quam Virginis dignitatem ! Omnia gloriæ ejusdem cædunt ; omnia sunt inferiora, vel si animo cogites tremendissimos illos (Seraphim) sex alas habentes (61) ; reverenter enim hi forcipem, quæ erat illius typus (92), apprehendunt ; aut etiam si in medium proferas plenos oculis Cherubim (63), quos divinus Ezechiel repræsentat ceu thronos, supra quos exhibet Altissimum alas agitantem, et supra rotas volitantem (64), siquidem a sæculo insita sibi bonitate ad incarnationis mysterium complendum, et ad manifestandum se hominibus ferebatur ; at nondum opportunum tempus advenerat, quod imperscrutabilis judiciorum ejus abyssus noverat. Illud sane (mysterium), ac Deum in spiritu pa-

D

pice porro, quomodo hinc auctor occasionem arripiat, puritatem Virginis præ angelorum puritate celebrandi : quod quidem encomium abs re esset, si olim Virgo peccati deformitate foedata fuisset.

(61) Isa. vi, 2 : *Seraphim stabant super illud : sex alæ uni, et sex alæ alteri*.

(62) Consuetum scilicet SS. Patribus fuit, ut forcipem, qua Seraphim calculum sumpsit de altari, habeant uti sanctæ Virginis typum.

(63) Ezech. x, 12 : *Et omne corpus ... et colla, et manus, et pennæ ... plena erant oculis*.

(64) Ezech. x, 28, 29;

triarcha (Jacob) videns, Virgini innixum Deum conspicit (65). Quando enim dignum incomprehensibilis Deitatis inventum est domicilium (66), tunc *consilium antiquum ac verum* (67) finem attingit, atque in opus deductum est; et puro Virginis sinu, prout infantes solent, incomprehensibile fertur Patris Verbum, Adamiticæ massæ ex sancta hac et superimmaculata terra desumptæ atque efformatæ secundum hypostasim conjunctus.

XIII. Omnia itaque, quæ ad eam attinent, divinæ majestati congrua, omnia magno digna mysterio (69); verumtatem (jam enim priorem sententiam resumit oratio) nec Evæ se secundum naturam filiam esse diffitebatur, neque omnino tunicas illas pelliceas respuebat., Limus (70) enim, quo constabat, eandem illi cum aliis natura inesse fidem faciebat; neque tamen pellium crassities in ipsa locum habebat, hujus nempe vitæ tumultus ac importunæ curæ, quæ mortalem hanc vitam comitari solent. A tertio enim ætatis suæ anno Deo consecrata est; a tertio ætatis anno angelus memsam ipsi instruens, victum suppeditabat; a tertio ab ipsa quoque paterna domo abstinebat.

Quod quidem ita faciendum esse, præsignificatum jam fuerat. Nam rubus ille (71) fiamma undique correptus, qui subobscura ac levis erat Virginis figura, haud tulit, ut pastor Moyses propius progressus accederet; quia nimirum pedes aliis circumvestiverat pellibus, quibus naturali plantarum pelli prospiceret, ne forte nudus pes incedens a terræ asperitate doleret. Haud aliter enim vero opus esse dixerim, ut quisquis vias Domini terere aggreditur, a terrenarum rerum affectu spirituales pedes expeditos servet, neque hujus vitæ sollicitudinibus implicari se sinat.

Talis nimirum fuit anima innocentissima undequaque immaculatæ Mariæ; quin imo et super hæc omnia longe sesse extulit. Sanctior enim quibusvis sancti, et præ omnibus Deo charis charissima ipsa Deo exstitit. Ac propterea unigenitus in ipsam descendit Verbum *sicut pluvia in vellus et sicut stillidum stillans super terram* (72), squalentem ter-

(65) Gen. xxviii, 13.

(66) Nondum scilicet inventum fuerat dignum tremenda Deitatis domicilium, quia quotquot exorti fuerant ex Adam filii, ad unum omnes paterna labe turpes erant ac deo inuisi. Dignum propter eam Dei domicilium Maria fuit quia ab illa labe immunis servata est. Vide quæ gemina habet Isidorus Thesalonice. *Hom. in Deip. Nativ. § VI. part. 1, pag. 213, 214.*

(67) Isa. xxv, 4, *secundum* LXX; nam Vulgatus habet, *cogitationes fideles, antiquas.*

(68) Col. v, 27 dicitur.

(69) Quisnam quæso, sciscitanti de ratione conceptionis, quæ et Dei Genitrici congrua et digna tanto mysterio haberi queat, quis, inquam, respondendo affirmare audeat, ejusmodi conceptionem eam esse, quæ filios iræ mundo profert? Ergo si quæcumque ad Virginem spectant, ea divinæ majestati congrua fuerunt, ac digna incarnationis Dominicæ mysterio, sane et conceptio Virginis ea fuerit oportet, quæ cum reatu filiorum iræ nihil

τῆς ἀστέκτου θεότητος δεχθῆναι ἐπαξίον, τότε καὶ ἡ ἀρχαία βουλή καὶ ἀληθινὴ τὸ πῆρας εὐχαρίστησις, καὶ εἰς πράξιν ἐκδόθηκε· καὶ ἐπιστηρίζεται βραχέως ὁ τοῦ Πατρὸς ἀπερίγραπτος Λόγος τῆ καθαρῆ τῆς Παρθένου νηδύει (68), καθ' ὑπόστασιν ἐνωθεὶς τῷ Ἀδαμιαίῳ φυράματι ἐκ γῆς ταύτης ὑποστάντι τῆς ἀγίας καὶ υπεραμώμου.

IV. Πάντα μὲν οὖν τὰ κατ' αὐτὴν θεοπροπέη καὶ τοῦ μεγάλου μυστηρίου ἐπαξία· ἥδη γὰρ καὶ πάλιν ὁ λόγος ἀντίκειται τοῦ προτέρου νοήματος· καὶ ὁμοῦ τὸ κατὰ φύσιν εἶναι θυγάτηρ τῆς Εὐας οὐκ ἀπηνεῖτο· οὐδὲ τοὺς δερματινοὺς ὀλοεῖως ἀπείετο χιτῶνας· ὑποκίκοος γὰρ ἐμαρτύρει τὸ συγγενεῖς· παχύτης μὲν δερμάτων οὐκ ἦν ἐν αὐτῇ, εἰδὸν τύρβαι βιωτικαὶ καὶ ἀκαιροὶ μέριμναι τῷ θνητῷ τούτῳ βίῳ συναξουγμέναι. Ἀπὸ γὰρ τριετίας τῷ Θεῷ ἀνετίθη· ἀπὸ τριετίας ἀγγέλους τραπεζοκόμος τὰ τῆς τροφῆς διεκόνει· ἀπὸ τριετίας ἐπελάθετο τῆς λαϊκῶν ὀχλήσεως καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρικοῦ.

ætatis anno non a popularibus modo turbis, sed

Σημεῖον δὲ· ἡ γὰρ πυρένδυτος βιάτος, τύπος οὖσα ταύτης σκωῶθης καὶ ἀνυδρος, τὸν προβατῆα Μωϋσῆν οὐκ εἶδετο πλησιάζειν ἐπιβαλόμενον· διὰ τὰ ἐπι τῶν ποδῶν ἀσκητὰ δερματὰ, οἷς τὰς συμφύτους τῶν πελμάτων ἐπιδερμίδας ἐφύλαττεν ἵνα μὴ τὰς ἀμύσεισις ἐπιβολαῖς τῇ τραχύτητι τῆς γῆς κατατριβῶντο. Χρῆναι γὰρ φημι τὸν τὰς ὁδοῦ Κυρίου ποτεύεσθαι ἀπαρχόμενον, ἀδέτους τοὺς νοουμένους πόδας διαφυλάττειν ἐκ τῆς ἐμπαθοῦς προσπαθείας τῶν κάτω, καὶ ἀπροσκαλλήτως εἶναι τοῖς βιωτικαῖς τυρβασμοῖς.

Τοιαύτη τις ἦν ἡ πᾶναγρος τῆς παναχράντου Μαρίας ψυχῆ· μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ ταῦτα. Ἁγιωτέρα γὰρ τῶν ἁγίων, καὶ τῶν φιλοθέων φιλοθεωτέρα. Διὸ καὶ, ὡς ἔτεός ἐπὶ πόκον, ὁ Μουσογενῆς ἐπ' αὐτὴν καταβίβηκε Λόγος, καὶ ὡσεὶ σταγὼν ἡ στάζουσα ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν ἀύχμηρόν καὶ γῆινον φύσιν ἡμῶν ὕδατος ἐπέρδων, καὶ πρὸς καρποφορίαν ἡμῶν

commune habuerit.

(70) Græce habes ὑποκίκοος, vocem scilicet lexicographis incomperatam, a mendis plane aspectum. Haud tamen obscure contextus vocem postulat quidpiam significantem, e quo evincatur Virginis natura cum aliis hominibus communis. Et ejusmodisane est *terrena substantia*, in quem sensum pertrahi utcumque possent nonnullæ voces Græcæ quæ aliquo modo ad formam vocis ὑποκίκοος accedunt. At viderint ea de re sapientiores.

(71) Licet prodigium rubi, flammis correpti neque tamen combusti, a Patribus habeatur uti figura miraculi, quo Virgini Dei Genitrici sua servata est integritas, unde illud in sacris officiis: *Rubum, quem viderat Moyses incombustum, conservatam agnovimus tuam laudabilem virginitatem*; auctor tamen, uti ex sequentibus patet, ad summam illam potius puritatem spectat, quæ Verbum Dei ad se attraxit.

(72) Psal. LXXI, 6. Etiam Complutensis editio et Aldina cum ea, habent σταγὼν ἢ στάζουσα pro

διανιστῶν. Αὐαλία γὰρ γέγονε καὶ τέφρας αὐχμω-
δεστέρα, ἐξ ὅτου (73), ὡς ἀστραπή πρησ-αρνώδης,
ὁ Σατανᾶς πεσὼν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καιρίως ταύτην
βαλὼν, κατηθάλωσε, καὶ ἀνικμον ἀπειργάσατο καὶ
πρὸς καρποφορίαν θείων ἔργων ἀδέξιον. Ἀνατείλει,
φησίν, ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ
πλήθος εἰρήνης, ἕως οὗ ἀνταναιρεθῆ ἡ σελήνη.
Ἐπεξερχέσθω γὰρ ὁ λόγος καὶ τοῖς ἐξῆς τοῦ ψαλ-
μοῦ, καὶ καθ' ὅδον προσερχέσθω ἐπὶ τὴν τῶν κρυ-
πτομένων σαφήνειαν. Ἦδη γὰρ τοῦ ἡλίου τῆς δι-
καιοσύνης ἀνατέλλειν ἀπαρχομένου, τὰ ἐν τῷ
σκιῶδει τοῦ γράμματος συγκρυπτομένα εἰς φῶς
ἐξαγέσθωσαν.

ΙΔ'. Ἄλλ' ὦ, τίνες οἱ κατοπιν ἡμῶν ἀρτίως βαυ-
ζοντες, καὶ θροῦς μέγαν καὶ τάραχον ἀνεγείροντες,
καὶ κατὰ τοῦ λόγου βρύχοντες τοὺς κυνόδοντας (75);
Ἰουδαῖοι πάντως εἰσὶ, τὸ φιλοτάραχον φύλον καὶ
κραυγάζον· ὧν καρποφορῆμα κραυγῆ ἀντι σταφυ-
λῆς, φάναί καθ' Ἠσαίαν.

Τί οὖν ποιήσομεν; Ἐάσομεν ταῖς ὑλακαῖς διαβ-
ρήγνυσθαι, μηδεμίαν ἐπιστροφὴν τῶν πεφλυαρη-
μένων αὐτοῖς ποιούμενοι; Ἡ ἐπιστραφέντες ὀλίγ'
ἄττα (76) λιθίδια τοῦ ἀναιδοῦς αὐτῶν κατακοντίσο-
μεν στόματος; Δοκεῖ μοι τὸ δεύτερον ἰσχυρότερον.
Κἂν γὰρ ἐπιδράμωσι διαδρῆπτουμένοις τοῖς λίθοις
ἐπιχανόντες τούτοις, ὡς σύνθεσι· ἄλλ' οὐχί καὶ
διαμασσήσασθαι ἂν δυνηθεῖεν, τὸ στερόν ἀπὸ τῆς
ἀληθείας αὐχούνας. Ἀλήθεια δὲ ὁ Χριστός, ὁ
τοῦ τῶν ἁμαρτωλῶν συντριβῶν ὀδόντας, ἵνα μὴ
τὸν τῆς πίστεως ἄρτον ἀδίκως διαλυμοῖνται (77).

ΙΕ'. Ἀλλὰ τί κράξεις ὀπισθέν μου, ἀναιδὲς ἀν-
θρώπιον καὶ φιλοτάραχον, Ἰουδαῖε; Εἰ ἔχεις ἀπο-
κρίσεως λόγον, εἰπέ. Εἰς Σολομώντα, φησίν, ἀπο-
τείνονται ταῦτα τὰ ῥήματα, καὶ λόγον τοῦτον
ἀγαθὸν ἐκ τῆς καρδίας ἐξεύγεται ὁ Δαυὶδ τῷ ἐκ
τῆς κοιλίας αὐτοῦ γεγεννημένῳ διαδόχῳ τῆς
βασιλείας, ἀλλ' οὐχ ὡς σὺ λέγεις ὁ Χριστιανός,
περὶ τοῦ Χριστοῦ τὸν λόγον ποιεῖται. Ἐα, μα-
ταιολόγε καὶ φλύαρε, κατ' εὐθυωρίαν προστρέχειν τὸν
λόγον, καὶ μὴ ἀντιπερίσπα πρὸς ἑαυτόν. Οὐ γὰρ
ἔστιν ἄρατι δικανικῆς ἀντιστασίας καιρὸς, ἀλλὰ
ψαλμωδικῆς ἀντιφωνίας χορὸς. Ἦκει γὰρ οὐρανόθεν
ὁ ἐμὸς Δεσπότης ἐπὶ τὴν γῆν, οὐχ ἵνα κρίνῃ τὸν
κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον. Ὅμως, ἵνα
μὴ δοξώμεν δι' ἀπορίαν ἀντιλογίας τὸ τῆς πορείας
προσπίξασθαι σύντονον, ὡς οἷόν τε συνειπυγμένως,
τὴν σὴν ἐλεγξόμεν ἀνοϊαν.

Ις'. Ὁ ψαλμὸς οὗτος τρία ταῦτα τὰ μέγιστα εἰσ-
ηγεῖται περὶ τοῦ ἐν αὐτῷ διειλημμένου εἰρηνικοῦ,

σταλόνες στάγουσαι, quod non modo in reliquis
Græcis editionibus, sed et in textu Hebraico ac
Vulgata legimus,

(73) Cod. ἐξοτου.

(74) Psal. LXXI, 7.

(75) Cod. κυνόδοντας.

(76) Cod. ὀλιγάττα.

(77) Cod. δεκλυμαίνονται.

(78) Isa. v 4, 7.

A renamque naturam nostram copiose irrigavit, atque
ad suaves fructus ubertim ferendos excitavit. Squa-
lida enim, et cineribus ipsis siccior evaserat, ex
quo Satanus, ceu fulgur comburens e cœlo lapsus,
cum lethaliter ipsam sauciasset, omnem ei virorem
abstulit, aridamque et ad divinorum operum pro-
ducendos fructus ineptam reddidit. Orietur, in-
quit (74), *in diebus ejus justitia et abundantia pacis,*
donec auferatur luna. Par enim fuerit, ut et quæ
reliqua sunt hujus Psalmi, oratio persequatur,
rectaque via ad eorum quæ in eo lateant, expla-
nationem progrediatur. Cum enim illucescere sol
justitiæ jam incipiat consonum fuerit ut quæ oc-
cultantur umbra litteræ, in lucem apertam edu-
cantur.

XIX Verum oh, quinam sunt, qui nobis a tergo
nunc latrant, magnumque strepitum ac tumul-
tum excitant, et caninis dentibus in sermonem
(nostrum) fremdent? Prorsus Judæi sunt, turbu-
lentum clamosumque genus; quorum fructificatio,
ut cum Isaia loquar (78), pro uva clamor.

Quid ergo faciemus? Sinemusne, ut suis ipsi
latratibus dirumpantur, nihil adversus ea quæ
garrunt vicissim reponentes an vero parvos
aliquos lapillos in impudens eorum os jaciemus?
Efficacios postremum hoc mihi videtur argumen-
tum. Etsi enim in coniectos hos lapides hiante
ore, ut solent, occurrant, haud tamen et mandere
eos facile poterunt, utpote qui soliditate, quæ est
a veritate, gaudeant. *Veritas autem est ipse Chri-*
stus (79), qui dentes peccatorum conterit (80), ne
forte panem fidei impie discerpant.

XV. Porro, quid post me clamas, Judæe, effrons
ac contentiose homuncio? Si quid habes, quod
regeras, dicto. *Ad Salomonem, inquit, hæc dicta*
referuntur, et hoc verbum bonum e corde eructat
David successori (81) regniejus, qui ex utero ipsius
egressus est (82); non autem, prout ita Christianus
contendit, sermonem de Christo instituit. Sine, quæso
o ineptenugarum venditor, rectum suum tramitem
prosequatur oratio, neve eam ad te ipsum nitaris
divertere. Neque enim nunc tempus est contentionis
forensis, sed hymnos alternis choris canendi. Domi-
nus enim meus e cœlo venit in terram *non ut ju-*
dicet mundum, sed ut mundum vivificet (83). Verum-
tamen ne properandi cursum sollicitos nos ideo
finegre videamur quod nobis non suppetant quæ
contra reponamus, summatim, quoad licuerit, rem
perstringentes, incitiam tuam convincemus.

XVI. Iste Psalmus (84) de eo, quem celebrandum
sumit, pacifico (85) (id enim significat Salomon)

(79) I Joan, v 6.

(80) Psal. III, 8.

(81) Psal. XLIV, 4.

(82) II Reg. VII, 12.

(83) Joan. XII, 47.

(84) Scilicet Psalmus LXXI.

(85) Notissimum est Salomon שָׁלוֹם reddi
pacificum; quocirca cum Psalmus inscribatur in Sa-
lomonem, jure inquit auctor, de Pacifico eum Psal-

tria hæc, eaque potissima proponit; sunt vero A ista: prænuntiati illius e cælo descensio, et hæc pacifica sane etsine strepitu. *Descendet*, inquit (86), *sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidium stillans super terram*. Et hoc quidem primum est; alterum vero, dominatio ac potestas plenissima in universam terram ac postremos ejus terminos. Subdit enim: Et *dominabitur a mari usque ad mare, et a fluminibus* (88) *usque ad terminos orbis terrarum* (89) scilicet ab oriente usque ad occidentem ac per circuitum. Tertium est, quod nullum ipse existendi initium, neque ullum finem prorsus agnoscebat. Nam et in hanc sententiam inducunt Psalmi dicta.

XVII. Porro Salomon neque exstitit, antequam ipsum partu Bersabee eniteretur, neque e cælis B descendit. Quod enim nondum existit, nec substantia constat, id profecto neque ascendit, neque descendit. Sed neque ullo pacto Salomoni congruit illud: *Sicut pluvia in vellus*. Nam quæ facta fuerunt adversus fratrem Adoniam, ejus in regnum ingressum tumultu ac consternatione impleverunt. Memorare autem parco, eum fraterno sanguine, quod scelerum omnium teterrimum est, (thronum) contaminasse, et alterum post Cain propter regnum temporale fratricidam reperiri.

Neque rursus universi, qua late patet, terrarum orbis imperium obtinuit; sed ditionis ejus terminos circumscribentia duo hinc inde flumina intra se concludebant. Euphrates videlicet et Nilus, quæ uti opinor, Judaici regni instabilitatem et celerrimam horum finium mutationem subobscurè indicabant. Porro juxta ac Danieli ostensum fuit (91), regnum Christi nullum finem habiturum est.

XVIII. Quod si Salomonem præexistisse neque tu ipse admittis, neque asseris, eum e cælo descendisse, et tamen perverse dicta (Psaltis) interpretaris, atque ea quæ prolata sunt de existentia, accipis de præscientia, adeo ut contendas Salomonem in incomprehensibili ac divina cognitione exstitisse, et ab eo qui cuncta novit antequam fiant (92), et cognitum et prædestinatum in regem fuisse; iterum ipse sciscitor: Quomodo potuit id descendere, quod non exsistebat? Ceterum scias velim, te demum ea de Salomone tradere, quæ quispiam vel de rana aut culice affirmabit. Quoniam vel rana quæpiam atque iste etiam culex infinitam atque ad universa se porrigentem divinæ naturæ scientiam non effugit. Nam cuncta cogno-

mm esse. Hæc autem appellatio si regni Salomoni convenit, a fortiori competit Christo, de quo Isaias (ix, 6): *Vocabitur nomen ejus Pater futuri sæculi, Princeps pacis*. Hinc ille voces, quibus nascentem Dominum collaudat Ecclesia: *Rex pacificus magnificatus est, cujus vultum desiderat universa terra*.

(86) Psal. LXXII, 6.

(87) Cod. σάζουσι.

(88) Ista lectio *fluminibus*, non modo a Vulgata Latina discedit et a veritate Hebraica, sed etiam a

τοῦτο γὰρ ὁ Σολομών· καὶ εἰσι ταῦτα ἢ ἐξ αἰρέ-
νου κατέβασις τοῦ προφητευομένου, καὶ αὐτὴ εἰ-
ρηναία καὶ ἀθόρυβος. Καταβήσκει γὰρ, φησὶν,
ὡς ὑπὸς ἐπὶ πόκον, καὶ ὡσεὶ σταγῶν ἢ στά-
ζουσα (87) ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ τούτα μὲν πρώτων
δεύτερον δὲ ἢ πρὸς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην καὶ τὰ
πέρατα ταύτης κατακυρίευσις καὶ κράτος τὸ παντ-
εξούσιον. Ἐπάγει γὰρ· Καὶ κατακυρίευσαι ἀπό-
θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμῶν ἕως
περάτων τῆς οἰκουμένης, ὅπερ ἐστίν, ἀπὸ ἀνατο-
λῶν ἕως δυσμῶν καὶ τῶν κυκλόθεν. Τριτον, ὅτι
ἀναρχός ἐστιν ἢ τούτου ὑπαρχίς, καὶ παντελῶς
ἀτελεύτητος. Εἰς τοῦτο γὰρ ἐνοίας φέρι τὰ ψαλ-
μικὰ ῥήματα.

12'. Σολομών δὲ οὔτε πρὸ τοῦ τὰς ὠδῖνας λύσαι
τῆς Βηρσαβὲ προὔπῆρχεν, οὔτ' ἄνωθεν καταβι-
βηκε. Τὸ γὰρ μῆπω ὄν, μηδὲ οὐσιωμένον, οὔτ'
ἄνισιν, οὔτε κάττισιν. Ἄλλ' οὔδὲ τὸ, ὡς ὑπὸς ἐπὶ
πόκον, ἀκολουθίαν ἔχει πρὸς Σολομώντ' αἰνα. Τὰ
γὰρ κατὰ τὸν ἀδελφὸν Ἀδωνίαν τὴν βᾶσιν εὐθὺς
τῆς βασιλείας ἐκείνου θορύβου καὶ ταραχῆς ὑπ-
ανέπλησε. Φεῖδομαι δὲ εἰπεῖν, ὅτι καὶ ἀδελφικούς
κατέχρανεν αἵμασι, τὸ πάντων χειρίστον (90) ἐγ-
κλημάτων, καὶ μετὰ Καὶν δεύτερος οὗτος ἀδελφο-
κτόνος εὐρίσκειται διὰ τὴν πρόσκαιρον βασιλείαν.

Οὔτε τοῦ οἰκουμένου παντός κατακράτησεν ἐξ-
απλώματος· ἀλλὰ τὰ ὅρια τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ ἐκα-
τέρωθεν περισχόντες δύο ποταμοὶ συνέκλειον ἐν-
δοθεν, Εὐφράτης οὗτοι καὶ Νεῖλος, τὸ ἄστατον, οἴ-
μαι, τῆς Ἰουδαϊκῆς βασιλείας καὶ ὀξύτερον παρ-
ερχόμενον ῥεύματος τῶν ὀρίων τούτων ὑποδηλούν-
των. Τῆς γὰρ τοῦ Χριστοῦ βασιλείας, κατὰ τὴν
ὄρασιν Δακνὴλ, τέλος οὐκ ἔσται.

13'. Εἰ δὲ τὸ προὔπῆρχεν τὸν Σολομώντα καὶ
αὐτός οὐδέχρη, οὔδ' ἄνωθεν λέγεις καταβιβηκέναι,
παρεξηγῆ δὲ τὸ ῥητὴ, καὶ τὴν πρόγνωσιν ἀνθ' ὑπ-
έρβως ἐκλαμβάνεις, καὶ ἐν τῇ ἀκαταλήπτῳ καὶ
θείᾳ γνώσει τὸν Σολομώντα ὑπάρχειν διεσχυρίζῃ,
καὶ ὑπὸ τοῦ τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν εἰδὸς
ἐγνωσμένον εἶναι, καὶ εἰς βασιλεία ἐψηφισμένον·
πάλιν αὐτὸς ἐρωτῶ· Πῶς τὸ μὴ ἐν ὑποστάσει ὄν
καταβέβηκε; Πλὴν ἴσθι, ἐκεῖνα περὶ Σολομώντος
ἀποφανόμενος, ὅσα ἂν τις ἐρεῖ περὶ βατράχου καὶ
κωνίωπος. Ὅτι ὁ δεινὰ ὁ βᾶτραχος καὶ οὗτος ὁ κωνίω-
πὸς τὴν ἀπεριόριστον γνῶσιν καὶ περιδρακτικὴν τοῦ
παντός τῆς θείας οὐδέφυγε φύσεως. Οἶδε γὰρ τὰ
πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐ-
τοῦ τὰ πέρατα παλαμπφορεῖται τῆς γῆς καὶ τὰ

communi LXX versione, quæ habet ἀπὸ τοῦ ποτα-
μοῦ: consentientes tamen habet editiones tum
Complutensem tum Aldinam, quæ cum auctore
legunt, ἀπὸ τῶν ποταμῶν.

(89) Psal. LXXI, 8.

(90) Cod. χειρίστον.

(91) Dan. vii, 14: *Potestas ejus potestas æterna, quæ non auferetur; et regnum ejus, quod corruptetur*. Et rursus (ibid. v, 27): *Cujus regnum, regnum sempiternum est*.

(92) Dan. xiii, 42.

ἐν τῇ τῆς κατάμας ἐξέως ὁρᾷ, κἀν τῶν ἄγων εἶη A
λεπτεπιλέπτων, κἀν τῶν μήπω παρενηνεγμένων.

ΙΘ'. Μέγα δὲ σοι, ὅτι καὶ εἰς βασιλεία κέχρισται
τοῦ Ἰσραήλ. Μείζων ἂν εἶη τούτου ὁ Σαούλ· ὅτι καὶ
κατὰ θείαν κέχρισται ψῆφον· καὶ ὁ χρίστης πολυ-
θρύλλητος τὰ εἰς ἀγιοσύνην, Σαμουὴλ γάρ· καὶ ὅτι
πρῶτος βασιλεὺς καὶ ἀρχὴ πάντων τῶν μετ' αὐτόν.
Καὶ οὔτε εἰδωλολατρήσας εὐρίσκειται, οὔτ' ἀλλοφύ-
λοις συμφθαρεῖς γυναιξίν, ὡν τὰς ἐπιμιξίας ὁ Θεὸς
ἀπηγόρευεν. Ἄλλ' ὅτι περ ἐν πολλοῖς παρήκοος
ᾤφθη τῶν τοῦ παντοκράτορος προσταγμάτων, εἰς
τὴν τῶν κατακεκριμένων μοῖραν ὠδελίσται, καὶ πι-
κρῶ θανάτῳ τὸν βίον κατέστρεψε, καὶ ὠφέληται
οὐδὲν ἄφ' ὧν ὁ Θεὸς δι' οἰκίαν συμπάθειαν αὐτῶ B
ἐχαρίσατο· μᾶλλον δὲ καὶ καταδίκη καθυποβέβλη-
ται τῇ ἐσχάτῃ, ὅτι τὸν εὐεργέτην ἐξώργισεν, ἀντὶ
ἀγαθῶν κακοῖς ἀμειψόμενος.

nium damnationem propterea provolutus est,
suum ad indignationem concitavit.

Κ'. Πάλιν οὖν ἐρωτῶ σε, καὶ πάλιν μοι ἀποκρί-
θητι· Ἐν τίμῃ τῶν τοῦ Σολομῶντος μεγαλαυχεῖς,
καὶ ὑπὲρ τίνος πολλοὶ ἐπαίνοις αὐτὸν καταντλῆς;
Ὅτι, φησί, σωφώτερος τῶν τε πρὸ αὐτοῦ καὶ τῶν
μετ' αὐτὸν βασιλείων φανερώς μεμαρτύρηται· καὶ
δόξης ὑψώματος καὶ πλοῦτος ὀγκώματος βασιλικῶ
τῷ πᾶσι τοὺς ἄλλους νενίκηκεν·

Εἰπέ οὖν μοι, πρὸς τοῦ σοῦ Σολομῶντος· Θεὸς τοῦ C
χορήματος τούτου δοτῆρ τῶ ἀνθρώπῳ, ἢ συχῶν ἰδρώ-
των καὶ μακρῶν πονημάτων τῆς ἀρετῆς ἐπαθλον
ἔλαβεν; Οὐ, φησί· πῶς γὰρ, δωδεκάκιτης που τῆς
βασιλείας δραξάμενος; Θεία δὲ ἡ χάρις, καὶ τὸ δῶ-
ρον θεόπεμπτον.

Σύμφημί σοι κἀγὼ· καὶ προσκυνῶ τὸν δοτῆρα,
καὶ τὸ δῶρον ἀσπάζομαι. Ἀποδίδεται οὖν, ὡς ἡ
σοφία, ἢ δόξα, ὁ πλοῦτος, ὁ τῆς κατασχέσεως πλα-
τυσμός θεοδώρητά ἐστι φιλοτιμήματα. Ναί, ἢ τί
φῆς; Καὶ πάνυ γε. Οἷς δὲ πολὺ πιστεύεται, καὶ
πολύ ἀπαιτηθῆσεται· καὶ οἱ δυνατοὶ δυνατῶς
ἐταπθῆσονται. Τίθειμι· αὐτοῦ γὰρ ἐστὶν ἡ ἀπόφα-
σις Σολομῶντος. Ὁ γοῦν τοσοῦτον καὶ τηλικούτων D
ἀπολαύσας θεῶν χαρίτων διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγαθό-
τητα, μακκαριστῶ τέλει τὸν βίον ἐσφράγισε καὶ ἀξίω-
τῆς δωδωρημένης τούτῳ σοφίας; ἢ ἐπὶ κεφαλῇ εἰς
βύουθρον ἀτελείας κατεκυλίσθη, καὶ ἐδιδήλωσε τὰ
ἄγια ταῦτα δωρήματα;

Τί σιωπᾷ, Ἰουδαίε; Ἐπέλιπέ σε λόγος τῆς ἀπο-
κρίσεως οὕτω ταχέως; Ἐγὼ σου τῇ ἀπορία βοηθήσω,
τὸν θεσπίσιον Ἰεζεκίηλ παραγαγών, μᾶλλον δὲ τοῦ
ἐν αὐτῷ λελαληκότος Θεοῦ, διηθείς, ἵνα τὴν διὰ τοῦ
Ἰεζεκίηλ ἀπόφασιν πάλιν ἀποφανῆται (96). Ἐν τῷ

(93) Psal. xiiv, 4.

(94) Luc. xii, 48i.

A scit antequam fiant, et in manu ejus omnes fines
terræ (93) sustentur, et quæ constricta cujusvis
manu abantur, acutè perspicit, etsi minutissima
sint, etsi necdum in luce prolata.

XIX. At magnum quid tibi videtur, quod in re-
gem Israel (Salomon) unctus sit. Atqui potior in
Saul hæc prærogativa videri posset; tum quia
nutu divino unctus fuit; tum quia qui eum unxit, ce-
leberrimus erat sanctitate; nam unxit eum Samuel;
tum quia inter reges primus fuit, et cunctorum,
qui post ipsum fuerunt, exorsus; sed neque uspiam
deprehenditur idololatriam lapsus, neque ab
alienigenis, quarum Deus consuetudinem interdi-
xerat, feminis corruptus. Attamen cum Omnipoten-
tis mandatis pluries se male obsequentem exhibu-
isset, in reproborum sortem deputatus est, et
vitam acerba morte absolvit; et nihil ei profuerunt
beneficia, quibus illum Deus ex benignitate sua
sponte cumulaverat, imo vero in gravissimam om-
quod, mala pro bonis, rependens, benefactorem

XX. Rursum itaque te interrogo, ac mihi rursum
responde: Quomobrem ex omnibus, quæ ab Salo-
monem spectant, tantopere jactas? Qua de causa
tam multis eum laudibus obruis? Quia, inquit,
universis regibus, qui eum seu præcesserunt seu
subsecuti sunt, sapienterem illum fuisse, omnibus
exploratissimum est: et quia gloriæ sublimitate et
opum superbia regio cubito reliquos superavit.

Die ergo mihi, gratuite, quod ad tuum Salo-
monem attinet, Deus homini cuncta hæc tam am-
pla dono dedit, an vero tanquam sudorum jugiter
manantium, diuturnorumque laborum justam
mercedem iste ea retulit? Nequaquam, inquit;
quomodo enim puer duodennis regnum uspiam
obtinisset? Hoc sane beneficium fuit divinum, ac
donum cœlitus collatum.

Ego quoque tecum sentio, et largitorem adoro,
donumque ipsum exosculor. Compertum est igitur
sapientiam, gloriam, divitias ac possessionum
amplitudinem totidem gratuita divinæ munificen-
tiæ munera exstitisse. Faterisne ita prorsus esse?
Fateor enimvero. Porro quibus multum concredi-
tum est, multum requiretur ab eis (91); et potentes
potenter tormenta patiuntur (95). Certum id habeo;
est enim sententia ipsius Salomonis. Hic igitur,
qui tot tantisque c Deī bonitate cœlestibus mune-
ribus cumulatus est, num exitu admodum beato ac
digno sapientia sibi donata vitam coronavit? An
non potius in impietatis barathrum usque ad ca-
put devolutus est, ac divina illa munera profana-
vit?

Quid taces, o Judæe? Adeone cito nullum tibi
suppetit responsum? Suppetias hærenti egomet fer-
ram, divinitus doctum Ezechielem in medium pro-
ducens, seu potius Deum ipsum, qui per eum locu-
tus est, deprecans, ut sententiam per Ezechielem

(95) Sap. vi, 7.

(96) Cod. ἀποφανταίται.

latam rursus ipse edoceat : *Si conversus justus a justitiis fuerit, et fecerit iniquitatem, in peccatis suis morietur, et non erunt in memoria justitiæ ejus, quas fecit*(1). Quandoquidem igitur eo impietatis adversus Altissimum in his proventus est Salomon, ut abierit post Astartem et Chamos aliaque ejusmodi execranda idola atque abominationes; id vero propheticum Davidis et perspicacissimum oculum non effugit, atque adeo multo minus latuit præsentiam illius, qui *incerta et occulta sapientiæ suæ Davidi manifestaverat* (2) : quomodo fieri potuit, ut adeo sublimis ac prorsus divina de Salomone prædicaverit, homine scilicet fratricida, idololatra, mulierum voluptatumque cupidine tam facile ad insaniam percito ?

Credisne, Deum per Davidem locutum fuisse ? Omnino, inquit. Eorum igitur, quæ sequuntur, profesionem anticipato præmisisti. Quid, inquis, illud est ? Nimirum ante solem et lunam præcognita Deo fuisse, quæ ad eum (Salomonem) spectabant ; et non quidem partim cognita, partim incognita, sed perspecta plane omnia tum mala tum bona (Deo fuisse). Quo igitur pacto Davidi per Spiritum suum magna illa, quæque Deum decent, de eo inspirasset, quem noverat, more juvenæ, ut Ephraim, insaniturum ? Sane id summe vertatur.

Quem itaque locum hic habet insulse a te memorata præsentia ? Dictum est enim non modo eum exstiusse ante solem et ante lunam ; sed et illud additur : *Permanebit cum sole* (3), et illud : *Donec auferatur luna*(4). Stat sane præsentia, si illud quod prævisum est, impletum fuerit : et sum, quod ad id spectat, exitum sortitur. Ad vero ille, de quo prophetavit hæc David cum sole et luna permanet ; et nunc quidem Salomon non exsistit, ac thronus regni ejus eversus prorsus evanuit ; sol autem et luna consuetos sibi cursus adhuc perficiunt. Querite igitur, et eum invenietis, qui permanet cum sole, simulque ante solem existentiam habet. Et cum inveneritis, *accedite ab eum, et illuminamini, et facies vestræ non confundentur* (7).

XXI. Esto, inquit, de Christo ea prædicta fuisse. Si Christus solari cursui commensurabitur, ergo deficiente sole, deficiet pariter qui cum eo permanet Christus,

Obmutesce, os blasphemum. Virtus Christi sempiterna (est) et indeficiens. Nam si (de illo) dictum est etiam : ante solem, jam temporaneæ eximitur existentia.

Deinde vero, tu quoque mihi responde : quo-

(97) Discedit auctor a communi Græca lectione (Ezech. III, 20) ἀποστρέφειν.

(98) Ita cum communiori LXX lectione : codex tamen Alex. habet τῆς δικαιοσύνης.

(99) Græca lectio communis habet διότι, non vero καί.

(1) Ezech. III, 20.

ἀποστραφῆναι (97) δίκαιον ἀπὸ τῶν δικαιοσύ-
νῶν (98) αὐτοῦ, καὶ ποιήσει παράπτωμα, ἐν ταῖς
ἀμαρτίαις αὐτοῦ ἀποθάνεται, καὶ (99) οὐ μὴ
μνησθῶσιν αὐτοῦ, ἃς ἐποίησεν.
Ἐπεὶ οὖν ταῦθ' οὕτω καὶ ἠσέθησε Σολομών εἰς τὸν
Ἰψίστον, κορευθεὶς ὀπίσω τῆς Ἀστάρτης καὶ τοῦ
Χεμῶς καὶ ἑτέρων τοιούτων βδελυγμάτων τε καὶ
προσεχθισμάτων · τούτο δὲ τῶν προφητικῶν τοῦ
Δαυιδ οὐ διεφυγεν ὀξυδέρκεα, μάλλον μὲν οὖν τὸ
προγνωστικὸν τοῦ τὰ ἀθήλα καὶ τὰ κρύφια τῆς
ἰδίας σοφίας ἀποκαλύψαντος τῷ Δαυιδ · πῶς
ἔμελλε τὰ ὑψηλὰ ταῦτα καὶ θεοπεπῆ περὶ Σολομών-
τος προαγορεύσαι, τοῦ ἀδελφοκτόνου, τοῦ ἰδιωλόα-
τροῦ, τοῦ κερωθέντος ὀπίσω γυναικείας φιληθονίας ;

πιστεύεις, ὅτι ὁ Θεὸς λελάληκεν ἐν Δαυιδ ; Ἐκ
παντός, φησίν. Τὸ δ' ἐφεξῆς προφθασας αὐτὸς ὁμο-
λόγησας. Ὅποιον, φησ ; Ὅτι πρὸ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς
σελήνης ἐν γνώσει ἔκειτο τὰ κατ' αὐτὸν τῷ Θεῷ ·
οὐ τὰ μὲν, τὰ δ' οὐ, ἀλλ' ἅπαντα πονηρά τε καὶ
ἀγαθὰ. Πῶς οὖν τὰ μεγάλα ταῦτα καὶ Θεῷ προέποντα
διὰ τοῦ ἰδίου Πνεύματος ἔμελλεν ἔμπνεῖν τῷ Δαυιδ,
εἰδῶς αὐτὸν παροιστρήσοντα, ὡς δάμαλιν κατὰ τὸν
Ἐφραϊμ ; Βλασφημίας τοῦτο ἰσχυρῶς · τρέποιτο δὲ
ἢ βλασφημία ἐπὶ τὴν σὴν κεφαλὴν.

blasphemum : in caput tuum blasphemia ista

Ποῦ τοίνυν χώρον ἐν ταῦθα ἔχει ἡ ἀγνοήτως εἰρη-
μένη σοὶ πρόγνωσις ; Οὐ γὰρ μόνον πρὸ τοῦ ἡλίου
εἰρηται καὶ τῆς σελήνης, ἀλλὰ καὶ τὸ, συμπαρομο-
νεῖ τῷ ἡλίῳ, καὶ τῷ. ἴως οὐ ἀνταναιωσθῆ ἢ σε-
ληνη. Ἰσταται γὰρ ἡ πρόγνωσις, τοῦ προγνωσμέ-
νου πεπληρωμένου · καὶ το γὰρ ἔχον εἰς τοῦτο τέλος
λαμβάνει. Ὁ δὲ, περὶ οὗ τῷ Δαυιδ πεπροφήτεται
ταῦτα, συνδιαιωνίζεται τῷ ἡλίῳ καὶ τῇ σελήνῃ · καὶ
Σολομών μὲν νυν οὐκ ἔστι, καὶ ὁ ἥρονος τῆς βασιλείας
αὐτοῦ καταρράγεις ἤφανώθη · ὁ δὲ ἡλῖος καὶ σε-
λήνη τοὺς οἰκείους δρόμους ἀνύουσι. Ζητήσατε οὖν
καὶ εὐρήσατε (3) τὸν συμπαρομοινοντα τῷ ἡλίῳ καὶ
πρὸ τοῦ ἡλίου τὴν ὑπαρξίν ἔχοντα. Καὶ εὐρόντες,
προσεέλθετε πρὸς αὐτὸν, καὶ φωτίσθητε, καὶ τὰ
πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυνθῆ.

ΚΑ'. Ἔστω, φησὶ, περὶ τοῦ Χριστοῦ προλελεχθαι
τὸν λόγον. Εἰ οὖν ὁ Χριστὸς τῷ ἡλιακῷ συμμετρο-
θήσεται δρόμῳ, ἡλίου ἐκλείψαντος συνεκλείψει καὶ
τὸ συμπαρομοινον τοῦ Χριστοῦ.

Φιμώθητι, βλάσφημον στόμα. Ἄθδιον τὸ τοῦ Χρι-
στοῦ κράτος καὶ ἀτελεύτητον. Εἰ γὰρ καὶ εἰρηται,
πρὸ τοῦ ἡλίου, τὴν χρονικὴν ὑπαρξίν διαφεύγει.

Ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἀπόκριναί μοι · πῶς νοεῖ, τὸ

(9) Psa. I, 5

(3) Cod. εὐρήσαται.

(4) Osee X, 11 ; *Ephraim vitula docta diligere
tuturam.*

(5) Psa, LXXI, 5.

(6) Ibid. 7

(6) Psa XXXII, 6

Πρὸ τοῦ ὄρη γενεθῆναι, καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν ἅ καὶ τὴν οἰκουμένην καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ; Ἄρ' οὖν ὁ Θεὸς τοῖς οἰκείοις ποιήμασι σύγχρονος ἢ καὶ ὀλίγον τι πρόχρονος, ἐπειδὴ περ εἴρηται, πρὸ τοῦ ὄρη γενεθῆναι καὶ αλασθῆναι τὴν γῆν τούτου τὴν ὑπαρξίν ἔχειν; Οὐχί, φησί· προτεθὲν δὲ ὁμῶς τὸ ἀπ' αἰῶνος, τὴν πεπλανημένην διάνοιαν ἠνωσθῶσκατο· εἴρηται γὰρ οὕτως· Καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ.

Ἐπαίνῳ σε τῆς ἀποκρισεως, εἰ καὶ τῆς ὑπακρίσεως προσοχθίζομαι. Τὰ συνωδῶ γὰρ καὶ ἰσοδύναμα εἶρεν ἤδη μου ἐρχομένου (9), δέδοικα, μὴ ἀποδύς πετάσῃς εὐθύς, καὶ πρὸς ἀδιανοήτους πάλιν χωροῆσθαι μαρολογίας. Ὅμως αὐτὸ, φησί, τὸ πρᾶγμα φανεί.

Εἴρηκας, ὅτι τὸ, ἀπ' αἰῶνος, προσκείμενον τὸ ἀναρχον διατρανοῖ τοῦ Θεοῦ. Πρόσσχες οὖν ποιολοπόν, ὅτι κἀναυθῆα τῷ, πρὸ τῆς σελήνης, προστεθὲν τὸ γενεᾶς γενεῶν, τὸ ἴσον ἀναρχον ὑπέσθημαν, καὶ ἔστιν ἰσοδύναμον τῷ ἀπ' αἰῶνος.

ΚΒ'. Εἰ δὲ καὶ ἔτι τρανοτέρως χρῆξαι τῆς ἐπιλύσεως, τὴν αὐτὴν Δαυιδικὴν λύραν ἐμμελεστερῶς κινῶμεν, εἰπερ μὴ καὶ πρὸς ταύτην ὄνος φανεί λύρας οκοῦν, τὸ παροϊμωδούμενον. Βασιλεύσει Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα, ὁ Θεὸς σου, Σιών, εἰς γενεᾶν καὶ γενεᾶν. Τί τούτου σαφέστερον; Δείδειται γὰρ, ὅτι ταυτὸν ἔστι τῷ εἰς τὸν αἰῶνα τὸ εἰς γενεᾶν· καὶ μὴν ἐκεῖσε πλέον εἴρηται. Πληθυντικῶς γὰρ τὸ πρὸ τῆς σελήνης γενεᾶς γενεῶν, τοῦτ' ἔστι προ τῶν αἰῶνων. Ἐνταῦθα δὲ γενεᾶν εἴρηκε καὶ γενεᾶν. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς προφήτης φησί· Κύριε, τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ τὸ μνημόσυόν σου εἰς γενεᾶν καὶ γενεᾶν. Διὰ πάντων τούτων ἐνὸς δηλουμένου, τοῦ τὸν Θεὸν ἀναρχον εἶναι καὶ ἀτελεύτητον, ἀλλ' οὐχὶ τῷ αἰῶνι τούτῳ ταῖς ὑποχρονίοις λευαῖς συμπαρατετινόμενον· ἐξ ὧν καὶ τὸ τῆς αὐτῆς εἶναι διανοίας συνίσταται, τὸ πρὸ τῆς σελήνης γενεᾶς γενεῶν.

que cum tempore defluunt, quasi coextendi. Ex

tionnes generationum, eamdem prorsus continere sententiam. Το δὲ προὔπαρχον τῶν ποιημάτων πάντων οὐ ποίημα· εἰ δὲ οὐ ποίημα, ἀκτιστον· τὸ δὲ ἀκτιστον, ἀλόλογοι μὲν ἄχρονον· τὸ δὲ ἄχρονον, ἀτελεύτητον· τὸ δὲ κατὰ φύσιν ἀτελεύτητον, καὶ ἀναρχον. Συνῆκται τοιγαροῦν ὡς ὁ πρὸ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης γενεᾶς γενεῶν διακετων καὶ ἀναρχός ἐστι τὴν ἀπὸ χρόνου ἀρχὴν, καὶ ἀτελεύτητος.

nam per generationes generationum permanet, et carere, ac nullum nosse finem.

(8) Psal. LXXXIX, 2.

(9) Quispiam forte suspicabitur, legendum potius ἀρχομένου.

(10) Psal. LXXI, 5.

(11) Psal. CXLV, 10, sec. LXX, qui habent εἰς τὸν αἰῶνα, ubi Vulgatus legit, in sæcula.

(12) Psal. CXXIV. Auctor in principio secundi hemistichii cum communi lectio Græca habet particulam καὶ, ubi Vulgatus Læthnus repetit vocem,

modo illud intelligis: *Præquam montes fierent, aut formaretur terra et orbis, et a sæculo et usque in sæculum tu es* (8)? Num igitur Deus operibus suis cœvus aut paulo anterior pronuntiabitur, propterea quod dictum est eum existentiam habere, *præquam montes fierent aut formaretur terra*? Nequaquam inquit: verum tamen illud a sæculo, quod præmittitur sententiam forte errantem corrigit: sic enim ibi legitur: *Et a sæculo et usque in sæculum tu es*.

Laudo responsum tuum, etsi ægre feram simulationem. Vereor enim, ne si consimilia quædam et æquipollentia dicere jam aggrediar, protinus resiliens effugias, et rursus ad insulas ineptias revertaris. Id vero, inquit, facta demonstrabunt.

Dixisti illud a sæculo, quod adjungitur, perspicue evincere, Deum principio carere. Igitur mihi et reliquum concede, nimirum illud *generationes generationum* (10), quod ibi sequitur illud *ante lunam*, pariratione significare *expertem principii*, idemque valere atque illud, a sæculo.

XXII. Quod si evidentiorum præterea cupis explicationem, eamdem Davidis lyram (nisi tamen etiam ad hanc, ex veteri proverbio, apparebis lyram audiens asinus) diligentius pulsabimus: *Regnabit*. inquit (11), *Dominus in sæculum, Deus tuus, Sion in generationem et generationem*. Quid hoc manifestius, quid hoc præclarior? Evidentissime enim constat, idem prorsus valere in *generationem atque in sæculum*; quin imo ibi plus aliud dictum invenitur. illud enim, quod per numerum pluralem dicitur, *ante lunam generationes generationum* idem est ac *ante sæcula*. Hic vero dixit, *generationem et generationem*. Et rursus inquit idem propheta: *Domine, nomen tuum in æternum, et memoriale tuum in generationem et generationem* (12). Ex his omnibus illud unum perspicue evincitur, Deum principio æque ac fine carere, non autem ipsum huic sæculo et generationibus quibus exsurgit, etiam illud, *ante lunam generationes*.

Porro quod præexistit universis quæ facta sunt, haud factum ipsum est, si autem non factum, est increatum; increatum vero in confesso est temporis esse expers; quod autem est extra tempus, non novit finem; et quod ex natura sua non novit finem, neque principium ullum habet. Exploratum est igitur eum qui ante solem et lunam principio quod spectat ad initium temporis (13),

Domine. Neque tamen Latina lectio penitus Græcis incomperta fuit: nam suffragatur ei Alexandrinus codex, qui ibidem reptit, Κύριε.

(13) Cum sermo sit de Filio Dei, scite Germanus eum ἀναρχον non infinite, sed quadantenus, id est, κατὰ τὴν ἀπὸ χρόνου ἀρχὴν, appellat, ubi ἀναρχος idem valet ac ἀίδιος. Hæc sententia et vetustioribus Patribus familiaris fuit; e quibus S. Gregorius Nazianz. sic breviter ac dilucide, quo sensu Filium

Posuisti, o Judæe, custodiam ori tuo, et faciem A tuam obscuro pudoris velo abscondisti, dum magna hæcluminariatibisuum ipsorum conditorem clare manifestant (14).

XXIII. Quod si rursus supercilium vel ipso templi pinnaculo altius præ fastu attollens, ad jactantiam Salomonem ejusdem templi exstructorem sermoni velis subinferre (enarrans) quomodo impensissimum studium ad Dei gloriam contulerit, eximia nempe arte Dei tabernaculum varie auri gemmarumque splendore exornans, nihil non molitus, quod intuentium oculos delectaret, et manuum hominum operibus Deo lætitiā afferre se posse existimans, cum ipsemet Dei opus reliquis omnibus præcellens foret, ac sciret, Deum et *cælos implere* (17), omnemque terram palmo metiri ;

Hæc si fastuose forte jactes, Cyrus Persarum rex, vir licet idololatra (18) et incircumcissus, vanum fastum tuum comprimet. Hic siquidem templum a Salomone exædificatum, dirutum deinde ac funditus eversum, ingentibus auri ponderibus et animo maxime alacri, hic inquam, multo post tempore denuo et erexit atque instauravit, populumque e captivitate in suam patriam restituit. *sustinuistis enim qui simul constrictaretur, et non fuit; et qui consolaretur* (20), et ex tribus vestræ gentis *nemo unus inventus est*; hic vero, vir alienigena, beneficium se vobis ac redemptorem præbuit.

XXIV. Et sane per eam Ecclesiam, quæ est ex gentibus, filii quoque Israel quotidie ad pristinam paradisi hæreditatem vocantur et introducuntur. Ac templum animatum, quod Nabuzardan (21) accendens cupiditatum flammam animas dire lædantem, incendio absumpserat, Verbum omnium conditor atque artifex, renovat, et jucundissime exornat, illud in semetipso excitans purissimum, sanctissimum, fulgentissimum. Ecquid enim aliud est templum hoc excitasse, quam deificatione (22) factum fuisse Deum et divinam gloriam participasse? Quæ autem (huic templo exædificando) purissimam materiam suppeditat, præstantissimum

ἀναρχος dicendus sit aut non dicendus, tradit (orat. 39, § 12) : Πατήρ ὁ Πατήρ, καὶ ἀναρχος· οὐ γὰρ ἐκ τινός. Υἱός ὁ Υἱός, καὶ οὐκ ἀναρχος· ἐκ τοῦ Πατρὸς γὰρ· εἰ δὲ τὴν ἀπὸ χρόνου λαμβάνοις ἀρχὴν καὶ ἀναρχος. ποιητὴς γὰρ χρόνον οὐχ ὑπὸ χρόνον. *Pater Pater est et principii expers; neque enim ex ullo est. Filius Filius est, ac non principii expers; ex Patre siquidem. Quod si temporis principium accipis, etiam principio caret; neque enim temporum effectori temporis subest.* Hic gemina prope ad verbum legere est in ejusdem Gregorii orat. 20. al 29, § 7.

(14) Luminaria auctor dicit *solem et lunam*, de quibus in Psalmi loco, de quo disserit, sermo est.

(15) Cod. μετριοῦντα quod μετριοῦτα a μετρίων emendandum censui: at aliter Græca versio loci Isaïæ, e quo sententia desumpta est (Isa. xl. 12) Τίς ἐμίτηρησε... τὸν οὐρανὸν σπιθαμῆ, καὶ πᾶσαν τὴν γῆν ὄρακι;

(16) Cod. σπιθαμῆ, scilicet consueto iotacismi vitio.

Ἔθου τῷ στόματί σου φυλακὴν, Ἰουδαίε, καὶ τὸ πρόσωπόν σου αἰσχύνῃ σκοτομήνῃ περιεκαλύψαι, τῶν φωστέρων τῶν μεγάλων τούτων τὸν ἑαυτῶν δηλοποιεσάντων σοὶ ποιητὴν.

ΚΓ'. Ἦ καὶ πάλιν τὴν ὄφρυν αἶρεις ὑψηλοτέρου τοῦ ἱεροῦ, τὸν εἰσοδόμον τοῦδε Σολομῶντα εἰς καύχημα τῆς λόγῃ παρεσκευλῶν· ὅπως τε σπουδῆν ὑπερθερμῶν καταβάλλετο εἰς δόξαν Θεοῦ, ποικίλων τῶ τοῦ Θεοῦ σκῆνωμα καλλιτεχνίαις, εὐχροίαις χρυσοῦ, εὐχροίαις λίθων, ἀνθρωπίνων ὄψεων θελγατρα πάντα ἐπιτεχνώμενος, καὶ χειρῶν ἀνθρωπίνων ἐργαίς τὸν Θεὸν ἠθύνειν οἰόμενος, αὐτὸς ἔργον ἂν τοῦ Θεοῦ τὸ πάντων εἰσείρετον, καὶ Θεὸν εἰδὼς τὸν οὐρανὸν πληροῦντα, καὶ τὴν γῆν πᾶσαν μετρίωντα (15) τῆ σπιθαμῆ (16).

Ἐάν ἐπὶ τούτοις κομπάζῃς, Κύρος ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς τὸ φρύσγμα κατασβέσει σου, ἀνθρώπος εἰδωλόλατρες καὶ ἀπερίμητος. Τὸ γὰρ ὑπὸ Σολομῶντος ἀνεγερθὲν ἱερόν, κατερειπωθὲν καὶ ἀφανισθὲν εἰς τὸ παντελὲς, βαρυταλάντοις ὀλκαῖς χρυσοῦ καὶ ψυχῆ θερμότητι, οὗτος μακροῖς ὑστεροῦ χρόνοις ἐξανέστησέ τε καὶ ἀνανεώσατο, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ τῆ οικείᾳ πατριδὶ ἀποκατίστησεν. Ὑπεμείνατε γὰρ συλλυπούμενον, καὶ οὐχ ἐπὶ ἐξέει· καὶ τὸν παρακαλοῦντα, καὶ οὐχ εὔρετο ἀπ' οὐδεμιᾶς τῶν τοῦ ἡμετέρου γένους φυλῶν· ὁ δὲ ἄλλογενὴς οὗτος ἀνθρώπος εὐεργέτης ὑμῶν ἐγνωρίσθη καὶ λυτρωτὴς.

ΚΔ'. Διὰ τῆς ἐξ ἔθνῶν γὰρ Ἐκκλησίας καὶ εἰ τοῦ Ἰσραὴλ παῖδες πρὸς τὴν προτέραν κληρονομίαν τοῦ παραδείσου τὸ καθ' ἡμέραν προσκαλοῦνται ται εἰσοικίζονται. Καὶ τὸν ναὸν τὸν ἐμψυχον, ὃν ὁ Ναβουζαρδάν ἐνεπύρισε, τὴν ψυχολοθρον (19) ἐκκαύσας κείμενον τῶν παθῶν, ὁ τοῦ παντὸς ἀρχιτέκτων Λόγος καὶ παντεχνώμων ἀνακοῖ καὶ ἐπιτεπεύστατα καθωραίζει, ἐν ἑαυτῷ ὑποστήσας πανάχραντον, πανάγιον, πανυπέρφωτον. Καὶ τί γὰρ ἕτερον, ἢ τῆ θεώσει Θεὸν καὶ τῶν θείων ἀύχημάτων μετεσχηκότα καὶ γεγονότα, ὅπερ τὸ ὑποστήσαι; Ἦ δὲ χορηγὸς τῶν πανάγων τούτων ὑλῶν, τὸ τῆς γυναικειᾶς φύσεως ἐξοχώτατον καύχημα, τὴν τῶν οὐρανίων ἀγγέλων ὑπέρ-

(17) Jerem. xxiii, 14: *Numquid non cælum et terram ego impleo dicit Dominus?*

(18) Utique idolorum cultui addictus fuerat Cyrus; ac non æque eertum est idololatram eum permansisse, aut talem adhuc, fuisse cum templum Hierosolymitanum reædificandum jussit.

(16) Cod. ψυχολοθρον.

(20) Psal. lxxviii, 21.

(21) Quemadmodum Cyrus, qui restaurandum curavit templum Domini, habitus est a SS. Patrbus ceu typus Christi Salvatoris; ita Nabuzardan, qui (IV Reg. xxv, 8 seqq.; et Jerem. lii, 12 seqq.) templum atque urbem Jerusalem incenderat et destruxerat, habitus est ut typus diaboli, qui humanum genus impulit in ruinam.

(22) Deificatio (θεώσις) dicitur tum ea, qua natura Christi humana assumpta fuit in unitatem personæ, tum ea, qua homines, in filios Dei adoptati, divinæ illuminationis participes fiunt.

λαμπρον καθαρότητα κάτω βαλλουσα (23), κατά A σύγκρισιν ως ύπεραχθείς άσυγκρίτοις αὐτὴν ύπερβαλλουσα.

ΚΕ'. Τὸν ναὸν τοῦτον καὶ αὐτὸς Σολομὼν προβλεπτικοῖς ὄμμασιν ἰθεῖασατο, καὶ τὸ μέλλον ὡς ἐνεργούμενον κατενοησεν, Ἡ σοφία, λέγων, ἠκοδομησεν ἑαυτῇ οἶκον, καὶ ὑπῆρξαι στύλους ἑπτὰ ἔσραξε τὰ ἑαυτῆς θύματα, οὐχ οἷα τῶ ὑπ' αὐτοῦ ἠκοδομημένῳ ναῷ προσεφέροντο, τὰ κνίσσης καὶ καπνοῦ τοῦ ναοῦ τὸν χώρον ἀποπληρύντα ἄλλ' ὅποια; Ἐλθετε, φησὶ φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον, καὶ πίετε οἶνον, ὃν κεκείρακα ὑμῖν. Τοιαύτη γὰρ ἡ κατὰ Χριστὸν θεόδικτος καὶ ἀκαίμακτος ἱερονργία. Ἀπολίπειτε (27), φησὶν, ἀφροσύνην, καὶ ζήσειςθε. Ἀφροσύνη γὰρ ὄντως τὸ οἰεσθαι χαίρειν τὸν Θεὸν θύμασιν ἀλόγων καὶ καπνῶ καὶ κνίσσης καὶ τοῖς τοιοῦτοις. Μὴ γὰρ, φησὶ, φάγομαι κρέα ταύρων, ἢ αἶμα τράγων πίομαι; Καὶ τίς ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν;

ΚΖ'. Ἡὼς δὲ, Ἰουδαῖς, τῷ Σολομῶντι ἀναρμοσθήσεται τὸ ἔσται τὸ ὄνομα αὐτοῦ εὐλογημένου εἰς τοὺς αἰῶνας; καὶ τὸ Πάντα τὰ ἔθνη μακαριοῦσιν αὐτόν; Εἰ εὐλογημένος ὁ Σολομῶν, ὁ θεόπτης ἰσραελῶν Μωσῆς. Ἐπικατάρατος ἄνθρωπος, ὅστις ποιήσει γλυπτόν καὶ χωνευτόν, βδέλυγμα Κυρίῳ, ἔργον χειρῶν τεχνίτου. Εἰ γοῦν ἀλώσιμος τῷ ἐγκλήματι τούτῳ Σολομῶν, πῶς εὐλογημένος ἔσται ὁ ἐπικατάρατος; Πῶς δὲ πάντα τὰ ἔθνη μακαριοῦσιν αὐτόν, ὡς ἡμεῖς γε τίως ἢ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, τὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ εὐλογούμεν καὶ μακροζώμεν ὄνομα, ὅτι αὐτὸς ἡμᾶς ἔρρύσατο τῆς τῶν δαιμόνων ἀπάτης; Ἀπίστειλε γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς τὸν Λόγον αὐτοῦ, καὶ ἔρρύσατο αὐτούς ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν καὶ τῶν τῆς ἀσεβείας ἰπιτηδευμάτων. Οἱ δὲ τῆς καλλίστης ταύτης ἐξίωμένοι ἀπολυτρώσει πῶς ἂν μακαριοῦμεν, ἢ πῶς εὐλογήσωμεν Σολομῶντά, τῷ κατ' αὐτόν ὑποδείγματι τὴν εἰδωλολατρείαν ἐπιθεβαιούντα, καὶ ὀπίσω τῶν ψευδωνύμων θεῶν παρεῖσθαι ἀντικρυς εἰσηγούμενον;

(23) Nisi quis malit legendum unica voce καταβαλλουσα.

(24) Si nitentissimam angelorum puritatem tam onge excedit Virginis Deiparæ puritas, ut eam plane obscuraret, quis suspicari potest, Virginis animam aliquando tenebris ac fœditate peccati obvolutam? Hæc vero diligentius in Germano advertenda. Cum enim disertissime deinceps originalem hanc Deiparæ puritatem profiteatur, hinc sensus istarum quoque sententiarum luculentior evadit.

(25) Prov. ix, 4. Germanus cum LXX habet ὑπῆρξαι, suffulsit: Aquila tamen et Symmachus vertunt ἀπολίπειτε, excidit, uti et Vulgatus Latinus legit.

(26). ix, 5. Auctor habet ἔλθετε (venite) sed communis LXX lectio est, ἔλατε.

(27) Apud LXX legitur ἀπολίπειτε.

(28) Disertissimum habes testimonium fidei nostræ de incremento altaris sacrificio.

(29) Prov. ix, 6. Lectio hujus loci, quam Germanus exhibet, consentit cum Complutensi edi-

sane mullebris generi ornamentum, ipsorum quoque cœlestium spirituum nitentissimam obscurat puritatem (24), utpote quæ, comparatione instituta, istam immenso superat intervallo.

XXV. Hoc porro templum et ipse Salomon propheticis oculis conspexit, et futurum velut jam ædificatum contemplatus est, ubi inquit: *Sapientia ædificavit sibi domum et suffulsit columnas septem, immolavit victimas suas* (25); non quales in templo, quod ille (Salomon) extruxit, offerebantur quæ nidore et fumo templi ambitum replebant; quales igitur? *Venite*, inquit (26) *comedite panem meum, et bibite vinum, quod miscui vobis*. Hujusmodi est enim secundum Christum Deo acceptabile et incruentum sacrificium (28): *Relinquit* inquit (29) *insipientiam, et vivetis*. Prorsus enim insipientia est existimare, Deum brutorum animalium victimis, et fumo et nidore atque his similibus oblectari. *Numquid enim*, inquit (30), *manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Equis ista e manibus vestris exquisivit?*

XXVI. Præterea quam, o Judæe, ratione Salomoni convenient illa: *Erit nomen ejus benedictum in sæcula* (31)? Quomodo et ea: *Omnes gentes illum beatum prædicabunt* (32)? Moyses, qui Deum vidit, ipse interrogatur, num benedictus sit Salomon. *Maledictus*, hic inquit, (33) *homo quicumque fecerit sculptile, et conflatile, abominationem Domino, opus manuum artificis*. Si itaque Solomon hujus oriminis reus convincitur, quomodo habebitur benedictus, qui maledictus deprehenditur? Quomodo insuper omnes gentes beatum illum prædicabunt, sicuti interim nos utique Ecclesia e gentibus collecta nomen Christi et benedicimus et beatum prædicamus quoniam a dæmoniorum errore ipse nos eripuit? *Misit enim*, inquit (34) *Deus Verbum suum, et eripuit eos de interitionibus eorum*, et a studio impietatis. Nos autem, qui eximia hac redemptione digni habiti sumus, quomodo beatum jactabimus, et quomodo benedictionibus Salomonem cumulabimus, qui exemplo suo idololatriam confirmabat, et post falsos deos abire aperte dicebat?

tionem, quæ pariter habet, ἀπολίπειτε ἀφροσύνην, καὶ ζήσειςθε, et sic utraque suffragatur Vulgatæ Latinæ editioni, *relinquite infantiam, et vivite*. Communior Græcorum lectio habet, *Απολίπειτε ἀφροσύνην, ἵνα εἰς αἰῶνα βασιλεύσητε*. Aldina autem editio utrumque sensum sic jungit: *Καὶ ζήσειςθε εἰς τὸν αἰῶνα βασιλεύσητε*.

(30) Psal. κλξ, 13. LXX tamen habent φάγομαι ... πίομαι.

(31) Psal. λxxi, 17. Germanus cum Aldina editione ἔσται τὸ ὄνομα... communior tamen Græca lectio, cum Vulgata Latina consentiens, habet: ἔστω τὸ ὄνομα κ. τ. λ.

(32) Ibid Paulo aliter Vulgata Latina: *Omnes gentes magnificabunt eum*.

(33) Deut. xxvii, 15. Auctor cum cod. Alexandrino et editione Complutensi habet τεχνίτων pro τεχνιτών, uti communior fert Græca lectio Latinæ Vulgatæ consentiens.

(34) Psal. cvi, 20.

Quod vero benedicendum et adorandum inter omnes gentes sit nomen Christi, auctor nobis est altisonus Isaias, seu ille potius, qui Isaiæ prophetica inspiravit oracula, sic omnino aperte pronuntians: *Vocabitur servus meus nomen novum, qui benedicetur in terra; laudabunt enim Deum verum* (35). Populus enim Dei non amplius Jacob (appellatur), non amplius Joseph aut Ephraim; vetera illa et obsoleta sunt nomina sed novo vocatur nomine (36), quoniam et testamentum novum est, et novus populus. Quodnam vero istud? Christianus, et a Christo hoc nomine cognominatus, vere nomen suum gerit. Quicumque autem benedicit eum, qui vere nomine suo sic appellatur, (eo ipso) Deum verum benedicit, scilicet Christum, a quo Christianus nomen sortitur.

Age itaque, et exinde sta mecum, atque ambo simul Christum verum Deum adoremus; et fac nobiscum signeris (57) lumine vultus illius ac novi Testamenti sanguine, sicque mortis auctorem et tenebrarum principem effugias.

XXVII. At scriptum est, inquit, quod *Orietur in diebus ejus justitia et et abundantia pacis* (38). Ethoc oraculum profecto Salomon operibus implevit, utpote qui sapientibus rectisque judiciis lites diremperit, et irruentes hostes per circuitum sibi subjecerit.

At vero, quomodo, o sacrilege tacuisti quod sequitur? Quomodo, fili ministerii, quod merito nocti comparatur, lunam abscondisti ut thesaurum veritatis suffurari posses? Quodnam vero hoc furtum? Hoc nempe: *donec auferatur luna*. Verum cum lumine veritatis dubitationibus tuis occurram.

Scriptum est (nam et ego consimilia quædam tibi narro) quod *Suscitavit Dominus satan Salomoni Ader Idumæum, et Esrom et Barameeth, et Andraezër; et convenerunt adversus eum; et erat dux agminis et occupavit Damasec: eratque satan Israeli cunctis diebus Salomonis* (39). Satan porro dicit hic hostem et oppugnatorem.

Sed dicam tibi etiam de justitia Salomonis, seu potius non ego, sed Regnorum liber ista enarrat: *Et locutus est populus ad regem Roboam, dicentes: Pater tuus durissimum jugum imposuit nobis (pater autem Roboam fuit Salomon). Tu itaque nunc imminue paululum de imperio patristui durissimo et gravissimo jugo, quod ipse imposuit nobis* (40). Audiane gratiarum actiones, quas Salomon recipit pro sua erga populum justitia? Adeo ut ipsa quoque populi defectio ad Samariam, et ad vitulos (42)

(35) Isa. LXX, 15 sec. LXX; nam Vulgatus Latinus paulo aliter: *Servos suos vocabit nomine alio; in quo qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo, amen.*

(36) Referri huc possunt quæ leguntur Isa. LXII, 2, 12.

(37) Psal. IV, 7.

(38) Psal. LXXI, 7.

A "Οτι δι τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα εὐλογητὸν ἔστι καὶ προσκυνητὸν ἐν πᾶσι ταῖς ἔθνεσσιν; ἔγραψα τὸν Ἰσαίαν συνήγορον μεγαλοφρονότατον, μᾶλλον δὲ τὸν αὐτῷ τὰ τῆς προφητείας ἱμπνεύσαντα, καὶ οὕτως διαρρήδην ἀποφηνάμενον· Τοῖς δουλεύουσί μοι κληθήσεται ὄνομα καινόν, ὃ εὐλογηθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς· εὐλογήσουσι γὰρ τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν. Οὐκ ἔτι γὰρ τοῦ Θεοῦ λαὸς Ἰακώβ, οὐκ ἔτι Ἰωσήφ καὶ Ἐφραΐμ, τὰ παλαιὰ ταῦτα καὶ σισσηπότα ὀνόματα· ἀλλὰ καινόν ὄνομα, ἐπὶ καὶ καινὴ Διαθήκη καὶ καινὸς λαὸς. Καὶ ποῖον τοῦτο; Τὸ Χριστιανός, καὶ ὁ ἀπὸ Χριστοῦ παρωνομασμένος ὄνοματι τοῦτου φερωνομαίται. Καὶ ὁ τὸν οὕτω φερωνομούμενον εὐλογῶν εὐλογεῖ τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν, τοῦτ' ἔστι Χριστὸν, ἀφ' οὗ ὁ Χριστιανὸς παρωνόμασται.

B Δευρ' ἴθι, καὶ στῆθι λοιπὸν μετ' ἐμοῦ, καὶ προσκυνήσωμεν ἀμφω Χριστὸν τὸν ἀληθινόν Θεόν· καὶ σημειώθητι μεθ' ἡμῶν τῷ φωτι τοῦ προσώπου αὐτοῦ, καὶ τῷ αἵματι τῆς νείας Διαθήκης, καὶ διαφυγῆς τὸν ὀλεθρεύοντα καὶ τοῦ σκότους τὸν ἄρχοντα.

KZ. Ἄλλὰ ἔγραψαται, φησίν, ὡς ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ πλῆθος εἰρήνης. Καὶ ἐπὶ τῶν Ἰσραὴλ ὁ Σολομὼν τὸν λόγον ἐκύρωσε, σοφαῖς εὐθουδικαῖς τὰς ἀντιδικίας διαλύσας καὶ τῶν κύκλων συνεπιθεμένων κατακυριεύσας ἔχθρων.

Ἄλλὰ πῶς, ἱερόσυλε, τὸ εἶξῃς ὑπεκράτησας; Πῶς, ὦ νίε τῆς νυκτί παρωμοιωμένης λατρείας, τὴν σελήνην ὑπέκρυψας, ἵνα ὑποκλήψῃς τὸ χρῆμα τῆς ἀληθείας; Καὶ τί τὸ κλέμμα; Τὸ, ἕως οὗ ἀναιρεθῆ ἡ σελήνη. Ὅμως ἀπαντήσω σου μετὰ τοῦ τῆς ἀληθείας φωτός τοῖς προβλήμασι.

Γ' ἔγραψαται, καὶ γὰρ σοι τὰ ἴσα ἐρῶ, ὅτι Ἠγεῖρε Κύριος σατὰν τῷ Σαλωμὼν τὸν Ἄδερ τὸν Ἰδουμαῖον, καὶ τὸν Ἐσρώμ, καὶ τὸν Βαρομεθ, καὶ τὸν Ἀνδραεζερ· καὶ συνηθροίσθησαν ἐπ' αὐτῷ· καὶ ἦν ἄρχων συστρέμματος, καὶ προκατελάβετο τὴν Δαμασκή· καὶ ἦν σατὰν τῷ Ἰσραὴλ πάσας τὰς ἡμέρας Σαλωμὼν. Σατὰν δὲ τὸν ἀστικαίμενον φησι καὶ πολέμιον.

Ἐρῶ δὲ σοι καὶ περὶ τῆς δικαιοσύνης τοῦ Σαλωμὼν· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ἡ τῶν Βασιλείων βίβλος· Καὶ ἐλάλησεν ὁ λαὸς πρὸς τὸν βασιλεῖα Ῥοδοάμ, λέγοντες· Ὁ πατὴρ σου ἐβάρυνε τὸν κλοιὸν ἡμῶν· πατὴρ δὲ τοῦ Ῥοδοάμ Σολομὼν. Καὶ σύ νῦν κούφισον ἀπὸ τῆς δουλείας τοῦ πατρός σου τῆς σκληρᾶς, καὶ ἀπὸ τοῦ κλοιοῦ αὐτοῦ τοῦ βρώτος, οὗ ἔδωκεν ἡμῖν. Ἀκούεις τῆς εὐχαριστίας (41), ἧς εὐχαριστεῖται ὁ Σολομὼν περὶ τῆς εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ δικαιοσύνης; Ὡστε καὶ ἡ ἀποστασία

(39) III Reg. IX, 14, sec. LXX versionem, a qua valde hic differt Vulgata Latina, adeo ut nonnulla, quæ apud LXX hoc 14 versiculo continentur, in Vulgata legantur vv. 23 et 25.

(40) III Reg. XII, 3-4 sec. LXX.

(41) Cod. εὐχαριστίας.

(42) Vitulos aureos auctor innuit a Jeroboam creatos. Vide III Reg. XII, 28-32.

τοῦ λαοῦ, καὶ ἡ πρὸς τὴν Σαμάρειαν καὶ τὰς δαμά-
 λεις αὐτοῦ μετανάστευσις (43) αἰτίαν ἔχουσι τὴν τοῦ
 Σολομώντος ἐπήρειαν.

ΚΗ'. Οὐδὲ τὸ, ἕως οὗ ἀνταναιοθῆσεται ἡ σε-
 λήνη, κοινωνίαν ἔχει τινὰ πρὸς Σολομώντα. Νῦν
 γὰρ καὶ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, ὡς ἀρχῆθεν ἐτάχθησαν,
 τὸν οἰκίον διελαύνουσι ὄρθρον, καὶ ὑπηρετοῦσι τοῦ
 δημιουργήσαντος τῷ κείνῳ· ἡ δὲ τοῦ Σολο-
 μώντος ὁδοὶ εἰς χροὺν κατασκήνωσε.

Χριστὸς δὲ φιλόδηλον περὶ τῆς αὐτοῦ κατασκήνω-
 σάου ὄξαν ἐν τῇ γῇ ἡμῶν, ὅπερ ἐστὶ, τὸ τὴν γῆν
 σάρκα τῆ θεοῦ ἀπεργάσασθαι, βασιλεύει
 ἀνάγκη. Εἰρήνη δὲ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ οὐδαμῶς. Παν-
 ταχόθεν γὰρ ἐλαύνεται, λιθολευστεῖται, ῥαβδίζε-
 ται, ὡς κόσμος δυσωδέστατον μίσημα, Μονὸς Χριστὸς
 αἰώνιος βασιλεὺς, καὶ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἐστὶν
 ὄριον. Ἡσίου καὶ τούτου, οὐκ ἐμὸν, ὅπερ ἐστίν, ὡς
 οὔτε ἀρχὴν ἔχει, οὔτε τέλος. Τὸ δὲ ἀναρχον καὶ ἀτε-
 λεύτατον μόνου Θεοῦ, καὶ τῆς ἀκτίστου ἰδίου φύ-
 σεως.

ΚΘ'. Ὡσπερ καὶ ἡ δικαιοσύνη Χριστοῦ ὑπὲρ πᾶσαν
 ἀνθρώπων δικαιοσύνην. Οὐ γὰρ περὶ διανομῆν καθέλ-
 κεται πραγμάτων φθειρομένων, καὶ τῷ βίῳ τούτῳ
 καταλιπαρομένων, καὶ παιζόντων τοὺς ἔχοντας. ἐν
 τῷ ἄλλοτε ἀλλὰ χροὺ μεταπίπτειν καὶ φέρεσθαι· ἀλλ'
 ὅπρια ; Ὡς λίαν ὑψηλῆ, καὶ περὶ τὸν ἀνθρώπον καμ-
 πτομένη, δι' ὃν ὁ σύμπασις κόσμος καὶ τὰ ἐν κοσμῷ.
 curam gerens hominis, propter quem et totus
 mundus, et quæ sunt in mundo, condita fue-
 runt.

Ἐπειδὴ γὰρ ἐκλέλεται τῷ Θεῷ ἐκ πάντων τῶν τη-
 νικῶν ἀνθρώπων ὁ θεοφιλέτης καὶ μακάριος Ἀβραάμ,
 ὅτι τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἑαυτὸν ἐγάπησε, καὶ οὐ μόνον
 πατρίδα καὶ συγγένειαν καταλειποῦς καὶ πάντα
 τὰ κτήματα, μετανόστει ἐπὶ τὴν ἄλλοτριαν ἔχωρει,
 καὶ οπότε οὐκ ἄγων ἐκέλευεν, ἤγετο· ἀλλ' οὐδὲ τοῦ
 μονογενεοῦ καὶ κληρονομοῦ ἐρεῖσαστο δι' αὐτὸν·
 ἐπήγγελλται τῷ πατριάρχῃ ὁ Θεός, ὅσα δῆτα ἐπέγ-
 γελται, σπέρματος πληθυσμῶν, καὶ γῆς πλατυσμῶν·
 καὶ, ἵνα μὴ μέγαν κινῶ τὸν ἀνάγκρον, διέθε τὰ τῆς
 εὐλογίας καὶ ἄπαν τὸ σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ.

Ἄλλ' οὐ πατρῶζον εἰδείχθη τὸ σπέρμα ποτὶ· ἀλλὰ
 τὴν ἐκ διαμέτρου ἐναντιουμένην οἱ Ἀθραμιαῖοι εἰδῶ-
 δισαν, καὶ γεγονασί τῶν ἐθνικῶν· ἀσεβίστηροι. Κε-
 φάλοιον τῆς ἀσεθείας ἐκείνων, ὅτι ἐθύσαν τοὺς
 υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας τοῖς δαιμονίοις.
 Οὕτω τὴν θεοφιλεστάτην θυσίαν τὴν ἐπὶ τῷ μονογε-

(43) Nisi quis malit mendose positum μετανά-
 στευσις pro μετανάστασις, addenda erit lexicis græci-
 citatis seriois et hæc vox quasi a μεταναστῆως.

(44) LXXXIV, 10.

(45) Germani verba ἵνα μὴ μέγαν κινῶ τὸν ἀνά-
 γκρον, ad agnum continent Græcis familiare, de quo
 Suidas (ad v. κινεῖς) : Κινεῖς τὸν ἀνάγκρον ἐπὶ
 τῶν ἐπισπωμένων ἰαντοῖς τὰ κακά : *Mores annagy-
 cum ; de illis dicitur qui mala in suum caput at-
 trahunt.* Et hoc sensu idem adagium referunt et

A suos conversio nullam præter iniquas Salomonis
 vexationes causam habuerit.

XXVIII. Sed nec quidquam cum Salomone com-
 mune habet et illud, *donec auferatur luna.* Hucus-
 que enim tum sol tum luna cursum suum, prout
 constitutum ipsis ab initio fuit, perficiunt, et Con-
 ditoris sui nutui obsequuntur ; at Salomonis gloria
 in pulverem abiit.

Christus vero, qui ob suam in homines charita-
 tem voluit ut *inhabitaret gloria in terra nostra* (44),
 hoc est, ut per unionem cum Deo terrestris caro
 nostra Deus fieret, Christus, inquam, regnat in
 æternum. Adde, quod Israelitica gens et nuspiam
 pace fruatur. Ubique enim terrarum vexatur, la-
 pidibus petitur, cæditur virgis, tanquam pestilen-
 tissima mundi labes. Solus Christus rex est æter-
 nus, et pacis per ipsum partæ nullus est finis.
 Atque hoc etiam, Christum nempe neque initium
 habere neque finem, non meum est, sed Isaiæ pro-
 phetæ. Initio autem ac fine carere solius Dei est,
 naturæ videlicet increatæ proprium.

XXIX. Atque eadem pariter ratione etiam justitia
 Christi humanam omnem justitiam longe præter-
 greditur. Non enim exhauritur in tribuendis
 bonis, quæ corruptibilia ex natura sua sunt. et
 cum præsentī vita amittuntur, dumque huc illuc
 decidunt et transferuntur, possessores suos illud-
 dunt ; verum qualis ea est ? Perquam altissima, et
 mundus, et quæ sunt in mundo, condita fue-
 runt.

Et vero postquam Abraham, vir Deo charus ac
 beatus ex omnibus, qui per eam ætatem vivebant,
 electus a Deo est, quippe qui Deum magis quam
 semet dilexit, et non modo patriam et cognationem
 ac possessiones omnes relinquens, peregrinus venit
 in terram alienam, et quocunque jussit ille, qui
 eum regebat, alacriter sese contulit : sed propter
 Deum ipsum neque unigenito atque hæredi suo
 pepercit ; vicissim patriarchæ Deus promisit, quæ-
 cunque demum promisit, innumeram scilicet pos-
 teritatem ac terram late possidendam, atque, ne
 plura congerens tædio sim (45), benedictio in uni-
 versam Abrahæ posteritatem transiit.

Verum posteri ejus haudquaquam paternos
 mores in semetipsis aliquando expresserunt ; imo
 vero viam diametro oppositam terebant, et filii
 Abrahæ vel ipsos ethnicos impietate prætergressi
 sunt. Caput autem impietatis eorum fuit, quod
filios suos et filias immolaverunt dæmonibus (46). Sic

explicant Erasmus (Opp. tom. II. p. 52) et Henr.
 Stephamus (Thesaur. Vol. V, ad V. ἀνάγκρις). At
 hic sensus, ut patet, ad rem non facit. Itaque cum
 Suidas addat : Ἔστι δὲ φυτὸν ὁ ἀνάγκρος· δυσώδεις
 τριβομενον, *Anagrus autem est planta, quæsi tera-
 tur, malum spirat odorem ; putaverim adagium la-
 tiori sensu a Germano usurpatum de iis qui utcu-
 que alicui rei diutius insistendo molesti evadunt.*
 (46) Psal. cv, 37.

gratissimum Deo sacrificium, quod in unigenito Abrahamæ perfectum fuerat, imitati sunt isti perpetuam ex Abrahamæ lumbis et progeniti et progressi ! *Insensus igitur fuit Deus generationi huic et dixit: Semper hi errant corde* (47). Cæterum ethnicorum permistæ multitudinis nulla tunc ratio habita fuerat. Et vero cum *idem Deus esset Judæorum et gentium* (48), utpote communis utrorumque creator et conditor, et omnes opera manuum ejus essent; at gentibus neque legem (scriptam) dederat, neque prophetas ad eos miserat, neque vi miraculorum ad se attrahere illos voluit. Æquum igitur Deus censuit, hos quoque atque eorum res providentia sua visitare, et experientia probare, an gentes divinis mandatis obsequentes se præberent. Et rursus tamen memor promissionum, quibus se erga patriarchas obstrinxerat, et *semen Abrahamæ* (apprehendit) (49), et inter Judæos versatus est, licet nosset, se ab illis haud receptum iri. Factus est homo: conspiciendum se præbuit: *cum hominibus conversatus est* (50); beneficia sua instar fluenti effudit in Judææ totius conspectu. Ast illi, quasi gravissimam injuriam passi, livore in eum exarsunt, et non secus ac fragrantî unguento scarabæi solent, salutaribus aquis extincti sunt. Tradiderunt, crucifixerunt, morti addixerunt benefactorem suum. Hæc longanimitatis fuerunt: quæ vero potestatis, e mortuis resurgit: per apostolos suos ad gentes transmigrat: effunditur in universam terram *aqua saliens in vitam æternam* (51); et *quemadmodum desiderat cervæ ad fontes aquarum* (52), ad undas Siloë leniter fluentes avidiori siti (gentes) desideraverunt: et *repleta est universa terra scientia Domini* (53). Hoc disposuit Dei justitia. Nam longe alia hominum perquam iniquissimorum sententia est. Decernunt hi scilicet, e multis fratribus eum solum dignum esse, ut a Patre honoribus cumuletur, qui et contumax, et duræ cervicis, et parricida fuit; reliquos vero, qui nullius iniquitatis rei deprehenduntur, imo ad mortem usque Patri obsequi parati sunt, ab hereditate paterna excludendos esse. Porro si hoc est iniquum, uti profecto iniquissimum est, igitur quod ei opponitur, justum est, imo nihil hoc æquius inveniri unquam poterit ejusmodi, quidem fuit justitia, quæ per eos dies orta est (54), quando in terris versabatur Salomon meus; atque eadem de causa jam antea ab alio propheta (55) hic appellatus est *sol justitiæ*.

XXX. Quid adhuc (postulas)? Salomoni (inquit) D divinitus collata sapientia fuit.

Esto; sed et terrestres paradisi a Deo plantatus fuit, et paradisi divinitus plantati habitator Adam ipse quoque a Deo conditus est: ipse quoque divinitus sapientia ditatus fuit, idque testantur apertissimæ significationes nominum, quæ sane

(47) Psal. xciv, 19, sec. LXX.

(48) Rom. iii, 29.

(49) Heb. ii, 16.

(50) Bar. iii, 38, sed apud LXX, v, 37.

(51) Joan. iv, 4.

(52) Psal. cxv, 1, sec. LXX.

A ναὶ τοῦ Ἀβραάμ ἐμιμήσαντο οἱ κακῶς καὶ φύντες καὶ ἀνατραφέντες ἐξ ὄσφύος Ἀβραάμ. Προσώχθισαν οὖν ὁ Θεός τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ, καὶ εἶπεν· Ἄσι κινῶνται τῇ καρδίᾳ. Τῆς δ' ἔθνικῆς πανσπερμίας τότε λόγος οὐδεὶς. Καὶ μὴν κοινός ὁ Θεός καὶ Ἰουδαίων καὶ ἔθνῶν, ὡς πλάστης καὶ δημιουργός, καὶ πάντες ἔργα χειρῶν αὐτοῦ, καὶ οὔτε νόμον τοῖς ἔθνεσιν ἔδωκεν, οὔτε προφῆτας ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτούς οὔτε τῇ τῶν θαυμάτων ἀνάγκῃ ἠθέλησεν εἶπ' ἑκόντων ἐπισπάσασθαι. Ἐδικαίωσεν οὖν σκοπῇ ἐπισκέψασθαι καὶ τὰ κατ' αὐτούς, καὶ γνῶναι τῇ πείρᾳ, εἰ πειθηνίως ἔχει τὰ ἔθνη πρὸς τὰ θεῖα κεισόματα. Πλὴν καὶ πάλιν μνημονεύων τῆς πρὸς τοὺς πατριάρχας ἐπαγγελίας, καὶ τοῦ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται, καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐπιφοιτᾷ, καὶ ταῦτ' εἰδὼς, ὡς οὐ παραδείξονται. Ἐνεκθρόνησεν· ἐφάνη· ἀνθρώποις συνκυστροφῆ· ποταμῆδόν τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ ἐπὶ πρόσωπον τῆς Ἰουδαίας ἐξέχευεν. Οἱ δὲ, ὡς τὰ μέγιστα ἠδικημένοι, τῷ φθόνῳ ἐνεπυρίζοντο· καὶ τῷ ὕδατι, ὡς μύρῳ οἱ κύνθαροι, ἀπεπνίγοντο. Προσῆδωκεν, ἐσταύρωσεν, ἐθανατώσεν τὸν ἴδιον εὐεργέτην. Ταῦτα τὰ τῆς μακροθυμίας· τὰ δὲ τῆς ἐξουσίας, ἰνίσταται ἐκ νεκρῶν· μεταβαίνει δὲ τὰ ἀποστόλων ἐπὶ τὰ ἔθνη· κενούται πρὸς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τὸ εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀλλόμονον ὕδωρ· τὰ δὲ ὅν τρόπον ἐπιποθεῖ ἢ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, πρὸς τὸ ὕδωρ τοῦ Σιλωὰμ τὸ ἡσυχῇ ῥέον διψητικώτερον ἐπιπόθησεν· καὶ ἐπλήσθη ἡ σύμπασα γῆ τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον. Τοῦτο ἡ δικαιοσύνη Θεοῦ. Ἐπεὶ τὸ ἕτερον τῶν λίαν ἀδικωτάτων ἐστίν, τὸ πολλῶν ὄντων ἀδελφῶν τὸν σκληροτραχέλον μόνον καὶ πατραλοῖκον καὶ ἀπειθῆ ἄξιόν τιμᾶσθαι παρὰ τοῦ πατρὸς· τοὺς δὲ μηδὲν ἠδικηκότας, ἀλλ' ἐτοιμῶς ἔχοντας μίχρον θανάτου πειθεσθαι τῷ πατρὶ, τῆς κληρονομίας ἐκβάλλεσθαι. Εἰ τοῦτο ἀδικον, ὡσπερ οὖν καὶ ἐστὶ, τὸ τοῦτῃ ἀντικείμενον δίκαιον, καὶ μίχρον ταύτης τῆς δικαιοσύνης οὐδεὶς ἂν εὐρήσει ποτέ. Τοιαύτη ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς κατὰ γῆν διατριβῆς τοῦ ἐμοῦ Σολομώντος δικαιοσύνη ἀνέτειλεν· οὗτος καὶ δικαιοσύνης ἕλιος ὅφ' ἑτέρου προφῆτου προηγορεῖσθαι τῆς αὐτῆς ἐνεκα διανομίας.

Λ'. Τί ἐτι; Θεόδοτος ἡ σοφία τοῦ Σολομώντος.

Ἄλλὰ καὶ ὁ παράδεισος, θεοφύτευτος καὶ τοῦ θεοῦ φυτεύτου τούτου ἐνδιακτητῆς (56) ὁ Ἀδάμ, καὶ οὗτος θεόκτιστος· καὶ οὗτος θεόσοφος, καὶ μαρτυροῦσιν αὐτὸν καταλλήλοι σημασίαι τῶν κλήσεων, ὡσπερ ἄπασιν τοῖς ζώοις ἐν παραδείσῳ προσήρμωσεν. Ἄλλ' εἰ καὶ

(53) Isa. xi, 9.

(54) Isa. xl v, 8.

(55) Malach. iv, 1: *Et orietur vobis, timentibus nomen meum, sol justitiæ.*

(56) Cod. ἐνδιακτητῆς.

τὰ πρῶτα μακαριστά, τὰ γε μὴν δεύτερα ταλαι-
στέα, καὶ τὰ τῆς εὐλογίας μεταστράφησαν εἰς κατάρ-
σαν διὰ τὸν ὄφιν καὶ τὴν γυναῖκα. Ὁ μὲν γὰρ εἰς-
ηγῆσατο τὴν πολυθείαν· Ἔσθε γάρ, φησὶν, ὡς
θεοὶ· ἡ δὲ τῶν εἰσηγήσεων διάκονος πρὸς ἄνδρα γε-
γένηται. Καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν ἐπιγείων ἀπάντων,
γυμνός, αἰχμάλωτος, ἄθλιος, τοῦ παραδείσου ὑπερ-
ορίζεται.

pentis) consiliorum administra apud virum facta
terram, nudus, captivus, miserabilis e paradiso expellitur.

Μὴ τὸ κατὰ τὸν Σολομῶντα δρᾶμα τῆς κατὰ τὸν
Ἀδὰμ ἀπάτης ἀπέοικε; Μὴ τὰ κατὰ τὸν Ἀδὰμ
ἀκατάλληλα πρὸς τὸν Σολομῶντα; Τῶν θεῶν χαρι-
σμάτων πλήρεις ἀμφότεροι· γυνή καὶ ὄφις καὶ πολ-
λυθεία ἀπαλλοτριούσι τοῦ Θεοῦ τοὺς (58) ἡμιτέρους
προπάτορας· ταυτοπαθεῖ τοῖς προπάτορσι καὶ ὁ
ἄπογονος καὶ ὑπὸ τῶν ὁμοίων ἀλίσκεται. Ἐπεὶ κίν-
ταῦθα συμβουλή γυναικῶν, καὶ πρὸς πολυθείαν
παρεκτροπή· καὶ οὐδὲ ὄφις ἀπεστὶ κακοσύμβουλος.
Τοῦτο οἶδεν ὁ πεπονηθὸς· ἐκείνου γὰρ λόγος τὸ, Κα-
θαιρούντα φραγμὸν δὴξεται ὄφις· εἰς φραγμὸν δέ
μοι ὁ τὰς ἐπὶ ταῖς ἀλλοφύλοις ἐπιμειξίας ἀποτειχίζων
νόμος ἐξείληπται· καὶ τὴν ἀπάτην ταύτην ὁ νοητὸς
γεγέννηκεν ὄφις.

ΑΑ'. Ταῦτά σοι τῷ πεπλανημένῳ Ἰουδαίῳ καὶ
σκληρογνώμονι ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα. Οὐδὲ γὰρ συγ-
χωρεῖ ταῖς ἀντιδρόσεις ἐμπλατύνεσθαι ἢ ἐνεστῶσα
πανήγυρις. Δικαιικοῦ γὰρ τὸ σφοδρύνεσθαι κατὰ
τῶν ἀντιλεγόντων, καὶ ταῖς ἀντιθέσεις ἀντιπαρα-
τάττεσθαι. Πανηγυριστοῦ δὲ τὸ ῥυθμίζειν τὸ ἐπιθυ-
μοῦν τῆς ψυχῆς ταῖς εἰρηνικαῖς καταστάσεσι, καὶ
τὸ ἀτάραχον καὶ ἀθόλωτον κατάστημα τῆς καρδίας
τὴν ἐορτικὴν ἠδονὴν θαλαμῶν ἀστενοχώρητον. Ἄλλ'
οὔτοι μὲν οἱ χειρτομάχοι θῆρες οἰχέσθωσαν, καὶ κατα-
σχυμένοι φευγέτωσαν· Καὶ γενηθήτω ἡ ὁδὸς αὐτῶν
σκότος καὶ ὀλίστημα· καὶ ἄγγελος Κυρίου καταδιω-
κέτω αὐτοὺς, ὃ τὰ εὐαγγέλια κομίζων τῇ Ἀειωροθίνῳ·
ἡμῶν δὲ οὗτος προπορευέσθω, καὶ εἰς αἴσιον τέλος τὸν
λόγον ἀγέτω· εἶεν.

ΑΒ'. Ἄλλ' ἐρῶ προφητικὸν χορὸν ὁμοθυμαδὸν τῇ
πανηγύρει συντρέχοντα γεγνωμένῳ προσώπῳ καὶ
μειδιῶντι, καὶ βίβλους ὑπαγάλοντες βαστάζοντα, καὶ
ἐτοιμῶς ἔχοντι τῷ ἐσφραγισμένῳ τοῦ Θεοῦ βιβλίῳ
ἀπὸ βίβλου προσομιλεῖν. Χοραρχεῖ δὲ τῆς πανηγύ-
ρειος ὁ Μωϋσῆς, οὐκ ἔτι μογιλαῶν (60), ὥσπερ τὸ
πρότερον, ὡς ἐν τῇ γλώσσει βαστάζων τὸ βαρὺ φορ-
τίον τοῦ νόμου, ἀλλὰ τετρανωμένη γλώττη φθγγό-
μενος. Φθέγγεται δὲ τί; Παρελθῶν ὄψομαι τὸ ὄραμα
τὸ μέγα τοῦτο, τί ὅτι οὐ κατακαίεται ἡ βῆτος,
καὶ ταῦτα τὸ πῦρ τὸ ἱπτόμενον τῶν ὀρέων καὶ

(57) Gen. III, 5.

(58) Cod. τῆς.

(59) Eccle, x, 8.

(60) Cod. μογιλαῶν.

(61) Psal. XXXIV, 6. Fortasse Germanus non vitio
PATROL. GR. CXL.

A ipse in paradiso universis animantibus convenien-
ter imposuit. Verum si prima hæc uti fortunata
laudanda sunt, enimvero ut valde ærumnosa de-
ploranda sunt posteriora, ac benedictionis illius
conditio in maledictionem propter serpentem at-
que mulierem conversa est. Nam serpens quidem
deorum invexit multitudinem, quoniam dixit :
Eritis sicut dii (57); mulier autem malorum (ser-
pentis) est. Hinc rex ille universorum, quæ erant super

Numquid non Adæ ruinæ par invenitur Salomonis
tragedia? Nunquid non simillimi Adæ ac Sa-
lomonis casus? Ambo divinis muneribus cumulati;
mulier et serpens et deorum multitudo nostros a
Deo primos parentes alienant: eadem, quæ primis
parentibus, et nepoti obveniunt mala, iisdemque
laqueis hicprehenditur. Nam etiam hic suasiones
mulierum, et ad polytheismum conversio; et ne
serpens quidem deest mali auctor consilii. Id sens-
it et ille, qui horum malorum particeps fuit; ip-
sius enim vox illa est: *Qui dissipat septem, morde-
bit eum coluber* (59). Sepes autem hic, mea quidem
sententia, pro lege accipitur, quæ instar muri a
permisione cum mulieribus alienigenis arcebat;
et hanc quoque ruinam spiritalis serpens peperit.

XXXI. Atque hæc pauca e multis tibi, o Judæe,
aberranti et in errore pervicaciter perseveranti
dicta fuerint. Neque enim longioribus refutationi-
bus insistere, quæ nunc celebratur festivitas, pati-
tûr. Et causidici quidem fuerint, adversus contra-
dicentes vehementius contendere, atque objecta
refellere. Panegyrim vero celebrantis magis munus
est animi motus ad tranquillum ordinem compo-
nere, et exinde in corda, quæ serena ac tranquilla
pace fruantur, jucundissimam inducere festivitatis
voluptatem. Sed abeant sane belluæ istæ Christo
infensæ, et pudore suffusi discedant; *Fiatque via
illorum tenebræ, et lubricum: et persequatur eos
angelus Domini* (61), qui felix nuntium ad perpetuam
illam Virginem defert: ipse autem nobis
præeat, et orationem nostram ad felicem exitum
perducat. Ac de his hactenus.

XXXII. At ecce universum chorum prophetarum
video, ad hanc celebritatem læto ac subridenti
vultu una simul omnes accurrentes, libros ulnis
gestantes, paratosque obsignalum illum Dei librum
(sc. sanctam Virginem) e suis voluminibus alloqui.
In hac porro celebritate primas agit partes Moyses,
non amplius, ut olim, ore læso, quippe qui in
lingua grave letis onus ferebat, sed expeditissime
loquens. Quid porro clamat? *Transiens videbo
visionem hanc magnam, quare rubus non combu-
ratur* (62), idque, licet in semetipsa illum gerat

codicis, quem manu terebat, sed ratione syntaxeos
posuit καταδιωκέτω pro καταδιώκων, prouti con-
sone cum Latina Vulgata habet et Græca LXX
versio.

(62) Exod. III, 3.

ignem qui tangit montes et fumigant (64). Nam terum haud timeo illud : *Ne appropies huc* (65). Corporeum enim calceamentum, quo medio celestis anima terræ insistit, jamdiu tum dimisi. Insuper ignis iste haud ignis consumens est (66), sed suaviter illuminans et exhilarans : *Neque enim venit, ut judicet mundum, sed ut mundo salutem ferat* (67). Rursus video Deum *inclinantem cælos et descendantem* (68) in montem sanctum, qui universæ terræ supereminet, et nihil nisi celeste sapit (69). Video *terram promissionis lacte et melle remissionis manantem* (70). Pro veteri illa mihi horripiona voce, dulcissimam nunc exaudio : *audiui olim : Ascende in hunc montem, et morere ibi* (71); *et cum ascendissem, statim inde ad inferos descendendi : nunc vero per hunc inambulantis Dei ac miræ celsitudinis montem ad celestem vitam et immediatam Dei visionem evehor.*

XXXIII. Una vero cum Moyse prodit in conspectum et frater (Aaron) nuceam virgam (72) manu tenens, eamque ob oculos Virgini ponens, ut ne cogitationibus ipsa incerta fluctuet, neve hæsitans ad archangelum respondeat : *Quomodo fiet istud mihi, quoniam virum non cognosco* (73)?

Ecce enim et puellæ cognatus rex David, propheticum agmen perrumpens, in medium prosilit, ac lyram pulsans virginei cordis conturbationem leniter sedat : *Audi, filia, inquit* (74), *et vide.* Audi angelum ; cerne virgam non irrigatam et plane aridam, utpote omni humore carentem, quomodo (tamen) germinat, quomodo fert fructus, quomodo suave olet, tantummodo ut tui supra naturæ ordinem partus figuram præsignet. Ne turberis ad Gabrielis dictum ; verissimum illud est, licet naturæ fines prætergrediens : *In duobus vel tribus testibus stabit omne verbum* (75). Partum tuum admirandum, qui verbis Gabrielis annuntiat, cæli insuper enarrant. Inde enim adest archangelus ; adest præterea *testis in cælo fidelis* (76), qui promisit, *de fructu ventris mei positurum se esse super sedem meam* (77) *et thronum meum sicut dies cæli* (78) jugiter servaturum, atque ad ejusdem cæli celsitudinem evecturum, adeo ut non terrestris modo, sed et celestis, non ad tempus tantummodo, sed et in æternum sit duraturus.

XXXIV. Et hæc quidem David. Sed et venerandi patriarchæ, qui primam honoris sedem obtinent, divina prorsus de partu tuo prædicant ac testantur. Et hinc quidem Abraham in exiguo et concinno ta-

A καπνίζονται (63), φέρουσα ἐν αὐτῇ. Καὶ ὁμοίως γὰρ τὸ Μὴ ἐγγίσης ὡδε, οὐ δέδοικα. Τότε γὰρ ὑπερτακὸν ὑπόδημα, ὃ μέσῳ ἢ οὐράνιος ψυχὴ προσδι- τριβεῖ τῇ γῆ, φθάσας ἀπλουσκήνην. Καὶ τὸ πῦρ δι τούτου οὐ πῦρ ἐστὶ καταναλισκόν, ἀλλ' ἡμερῶν φωτίζον καὶ ἰλαρόν. Οὐ γὰρ ἦλθεν, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κίσμον. Πάλιν ὁρῶ θεὸν οὐρανοὺς κλίνοντα, καὶ εἰς τὸ ἅγιον καταρ- χόμενον ὄρους, τὸ πάσης τῆς γῆς ὑπερκείμενον καὶ μόνον φρονεῖν τὰ οὐράνια · ὁρῶ τὴν γῆν τῆς ἐπαγ- γαλίας, τὴν γάλα καὶ μέλι τῆς ἀρίστως ρέουσας. Ἄντι τῆς προτέρας δυστυχούς μοι ἐκείνης φωνῆς, τῆς γλυκυτάτης ἐμακροῶμαι · ἤκουσα κἀκαί · Ἄνα- βηθὴ εἰς τόδε τὸ ὄρος, καὶ τελευταίαι ἐκεῖ · καὶ ἀνα- βὰς, εὐθύς ἐκείθεν κατέβην ἐπὶ τὸν Ἄθην · νῦν δὲ διὰ τοῦ θεοβαδίστου τούτου ὄρους καὶ ὑπερυψηλοῦ πρὸς τὴν οὐράνιον ἀνυψοῦμαι ζωὴν καὶ τὴν ἀμεσση θεοπτικῶν.

Β Γ'. Τῷ Μωσῆι τούτῳ καὶ ὁ ἀδελφὸς συνεισέρχεται, τὴν καρυτὴν ράβδον βασταίξων, καὶ ὑποδεικνύς κατ' ὀφθαλμούς τῇ Παρθένῳ, ἵν' ἔχοι τοὺς λογισμοὺς ὑποστηρίζειν ἐν ταύτῃ, καὶ μὴ ἀπορούσα λόγοι πρὸς τὸν πρωτάγγελον · Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, εἰπὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω ;

Ἴδού γὰρ καὶ ὁ συγγενὴς τῆς κόρης βασιλεὺς, ὁ Δαυὶδ, τὸ προφητικὸν σύστημα διακόψας, ἐπὶ τὸ μέσον ἐξάλλεται, τὴν λύραν κινῶν, καὶ κατευναζῶν τῆς παρθενικῆς καρδίας τὸν θορυβόν · Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε. Ἄκουσον τοῦ ἀγγέλου · ἴδε τὴν ράβδον τὴν ἀπότιστον, τὴν κατεξηραμένην, ὡς ἱμά- ρθος πάσης χηρεῖουσας, πῶς βλαστάνει, πῶς καρποφορεῖ, πῶς εὐωδιάζει, ἵνα μόνον τὴν ὑπερφυῆ σου προχαράξῃς κυοφορίαν. Μὴ διαταραχθῆς πρὸς τὸ ῥῆμα τοῦ Γαβριὴλ · πικραλθῆς γὰρ, εἰ καὶ ὑπερφυῆς · Ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτυρῶν πᾶν ῥῆμα σταθῆσεται. Τὸν δὲ σὸν παράδοξον τεκόν, τὸν ὑπὸ τοῦ ῥήματος Γαβριὴλ μνησόμενον οὐρανοὶ διηγούνται. Ἐκείθεν γὰρ ὁ ἀρχάγγελος, καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῶ πιστός, ὃς ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας μου θήσει ἐπὶ τοῦ θρόνου μου ἐπηγγελίατο, καὶ τὸν θρόνον μου ταῖς ἡμέραις συμπαρακτεῖναι τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῷ ὕψει τούτου συμπαρηνῶσαι, ἵνα μὴ μόνον εἶη ἐπίγειος, ἀλλὰ καὶ οὐράνιος, μὴ πρόσκαιρος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀτελείτητος.

Δ Δ'. Καὶ ὁ μὲν Δαυὶδ ταυτα. Οἱ δὲ πατριάρχαι, σεμνοὶ, σεμνῶς προκαθήμενοι, τὰ θεοπροπητῆ σῶ τόκῳ πρόσμαρτυροῦσιν. Ὁ μὲν ἐν βραχυδιαστάτῳ σκηνῇ καὶ εὐπεριγράφτῳ εἰσοικίζων τὸν ἀπερίγρα-

missionis.

(71) Deut. xxxii, 49.

(72) Virga Aaron, quæ non irrigata floruit, SS. Patribus fuit typus Deiparæ, quæ sine tactu pudoris inventa est mater Salvatoris.

(73) Luc. i, 34.

(74) Psal. xliv, 11.

(75) Deut. xvii, 6 ; I Tim. v, 19.

(76) Psal. lxxxviii, 38.

(77) Psal. cxxxii, 11.

(78) Psal. lxxxviii, 30.

(63) Cod. κατακνίζονται.

(64) Psal. ciii, 32.

(65) Exod. iii, 5.

(66) Deut. iv, 24 ; Hebr. xii, 29.

(67) Joan. xii, 47.

(68) Psal. xvii, 10.

(69) Audis, Virginem Deiparam sancto monti comparari, qui non modo universæ terræ supereminet, sed nihil terram sapit.

(70) Deut. xxxi, 20. Frequenter porro SS. Patres sanctæ Deiparæ symbolum habuere terram pro-

πτον, ὁ Ἀβραάμ· ὁ δ' ἐκ τοῦ λίθου τέκνον Ἀβραάμ· ὁ γείρομενος, ὁ Ἰσαάκ· λιθάσθης γὰρ ἡ τῆς Σάρρας νηδύς, καὶ πρὸς παιδογονίαν ἀνύπαικτος.

Ὁ τρίτος δὲ δ' Ἰακώβ χριστὸν εἰαίω ἀναδείκνυσι λίθον, καὶ οἶκον ὀνομάζει Θεοῦ· τῆ λίθῳ τούτῳ τὴν κεφαλὴν ὁ ἀληθὴς Ἰσραὴλ ὑπανέκασε, τὸν ἐκ τῆς ὁδοπορίας παραμυθούμενος κόπον, μονονουχὶ κράζοντος τοῦ λίθου τούτου προὔπακούσας· Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀὶ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ὁ δὲ λίθος ἦν ὁ Χριστὸς· Εἰ δὲ ὁ Ἰακώβ οὗτος καὶ Ἰσραὴλ κέκληται, ὁ Ἰσαὴλ δὲ νοῦς ὁρῶν Θεὸν διεημιένευται, ἴσται ὁ λίθος οὗτος τὴν κεφαλὴν, ἢ, σαφέστερον φάναι, τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς ὑπανέκων τῶν αὐτοῦ θεραπευόντων, καὶ τῆς γῆς ἐκμετωριζῶν ἐν τῇ γῆϊνον μηδὲν, μηδὲ χαμαιζῆλον ἐν κόσμῳ φρονεῖν ὑποτίθισθαι.

Καὶ μάρτυς ἡ κλίμαξ τῆς ἀναβάσεως, ἐκ γῆς ἀφικνουμένη πρὸς οὐρανόν. Ἐπιστήρευτο δὲ ταύτη Θεὸς ὧ καὶ τὴν κεφαλὴν κάτω ὑπῆραθεν ὁ Ἰακώβ, ἵνα τὴν διὰ μέσης τῆς νοητῆς κλίμακος, τῆς Παρθένου, ἀρρήτων ἔνωσιν τῆς τε θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως ὑποτυπώσειεν· ὁ αὐτὸς γὰρ καὶ εἷς, καὶ κάτω ἴσται καὶ ἄνω, τὸ ἐπερίγραπτον ἔχων θεότητι, τὸ δὲ περιγράφτον ἀνθρωπότητι.

ΑΕ. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ τρεῖς πατριάρχαι συμμαρτυροῦσιν. Ἐμοὶ δὲ καὶ πάλιν παρρησιαζέσθω Δαυὶδ, καὶ τῆς κινύρας (85) διεκλασσιζέτω τὰ κρούματα. Τοῦ ποταμοῦ, φησί, τὰ ὀρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. Εἰς ποταμὸν δὲ εἰρήνης ὁ Παιῖας τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου προθεάσατο σάρκωσιν, οὐ τὰ ὀρμήματα καὶ ἡ ἐξ ὑπερβαλλούσης φιλανθρωπίας κίνησις εἰς τὴν παράδοξον ἐνανθρωπήσιν εὐφραίνουσι τοῦ Θεοῦ τὴν πόλιν τὴν ἐμψυχον. Ταύτης γὰρ ἴσται ἡ φωνὴ, ἢ, Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, λέγουσα, καὶ ἠγαλλίσκει τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ σωτῆρι μου.

Φέρε δὲ, καὶ τὸ χύμα τῆς Σολομωνταίου σοφίας μετοχευετόν πρὸς τὰ τοῦ εἰρηνικοῦ ὀρμήματα ποταμοῦ, τοῦ ἐπικλύζοντος δόξαν ἔθνεσι, καὶ νάματα ναμάτων τὰ ἄσματα τῶν ἀσμάτων δεικνύσθωσαν, Ἰδοὺ εἰ καλὴ ἡ πλησίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἴσται ἐν σοί· Τοῦ ἀθανάτου νυμφίου τὰ ῥήματα, συμμαρτυροῦντα τῇ νύμφῃ Μαρίας τὸ πάντων κτιστῶν ὑπερμεῖσθαι, καὶ δὲ ὑπερβολὴν καθαρότητος τῷ ἀκτιστῷ προσγγίξεν ἐν φύσει κτιστῷ.

(79) Gen. xviii. Abrahami tabernaculum typus fuit Virginis Deiparæ, quæ immensi Dei hospitium facta est.

(80) Matth. iii, 9,

(81) Gen. xxxv, 14, 15.

(82) Matth. xi, 28.

(83) I Cor. x. 4.

(84) Gen. xxviii, 12.

(85) Cod. κινύρας.

(86) Psal. xlv, 5 sec. LXX.

(87) Isa. xlviii, 18: *Ultimam attendisses mandata mea facta fuisset sicut flumen pax tua, et iustitia*

A *bernaculo eum excipiens, qui nullis finibus circumscriptur (79); inde vero Isaac suscitatus de lapide filius Abrahæ (80); lapideus enim Saræ uterus erat, et ad liberos gignendos clausus.*

Tertius autem se sistens Jacob, lapidem oleo inunctum ostendit, domumque Dei nominat (81)! super hunc lapidem caput reclinavit versus Israel a labore itineris semet reficiens, quasi in antecessum, clamante hoc ipso lapide, illud audierit: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis et ego reficiam vos (82); lapis autem erat Christus (83).* Porro si Jacob iste recepit nomen Israelis, Israel vero, vi vocis, est *mens Deum videns; lapis erit iste, qui caput, seu, ut clarius dicamus, mentem servorum suorum suffulciat, et sursum e terra elevet, dum nihil terrestre, abjectum nihil in mundo eos sapere docet.*

Testis est et scala ascensionis, quæ e terra ad cælum usque pertingit (84). Hujus autem summitati innitebatur Deus, qui tamen etiam Jacobi caput inferius sustinebat, ut divinæ scilicet et humanæ naturæ ineffabilem unionem mediante spiritali hac scala, nempe Virgine typice designaret: unus enim idemque erit et in terra, et in cælo, e divinitate habens quod sit immensus, ex humanitate vero quod loco circumscribatur.

XXXV. Hæc utique tres illi patriarchæ testantur. At mihi vel iterum David eloquatur, modulosque citharæ suæ ingeminet; *Fluminis impetus, inquit, latificant civitatem Dei (86).* Porro in symbolo *fluminis pacis* prævidit (87) Isaias incarnationem Dei Verbi, cujus impetus, immensæ scilicet in homines eharitatis ad nostram naturam ineffabiliter assumendam impulsus, animam *Dei civitatem* (88) lætificat. Hujus enim est vox illa, inquit: *Magnificat anima mea Dominum, et exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo (89).*

Sed agendum, et effluvium quoque sapientiæ Salomonis derivetur ad impetus pacifici illius fluminis, quod exundans in gentes gloriam eflundit, et Cantica canticorum semet præbeant fluentia fluentorum: *Et ce tu pulchra es, amica mea, et macula non est in te* (90). Immortalis Sponsi ista sunt verba, quæ testimonium de Sponsa Maria ferunt eam scilicet universis creaturis supereminere, et utut inter creatas rescenseatur, suæ tamen puritatis præcellentia (91) ad eum, qui est increatus, accedere,

tua sicut gurges maris.

(88) Vide sanctam Deiparam symbolo expressam civitatis Dei, de qua in Psalmo xlv.

(89) Luc. i, 47.

(90) Cant. i, 14, et iv, 7.

(91) Eximium habes puritatis Deiparæ encomium, qua scilicet et omnibus antecellat creaturis, atque ad divinam puritatem, quantum creaturæ fas est accedat. Atqui utrinque necessario profluit, ejusmodi puritatem nedum fedissima aliqua labe turpatam, sed ne levi quidem nævo obnubilatam haberi posse.

XXXVI. Cum itaque ad Sponsum, qui ex natura sua imperscrutabilis est sanctitatis abyssus, Sponsam accedere, præstantissimum quid sit omnem mensuram excedens, continenter hujus accessus eucomium oratione prosequitur; et iterum: *Surge, inquit, propera, amica mea, formosa mea, columba mea: ecce enim hiems transit, imber abiit recessit sibi; flores apparuerunt in terra, tempus putationis advenit, vox turturis audita est in terra nostra* (94). Hæ Canticorum figuræ et adumbrationes obvio quidem sensu veris adventum et primi apud Judæos mensis initium significant: quo tempore omnium mater (terra) frigoris soluta vinculis, et ipsa feturam absolvit, omnigenasque herbas progignit. Dei autem Mater et vere sancta terra, ac sola non accepto semine fetum progerminat nullo humano opere excultum, atque implementum accipiunt illa Isaiæ oracula: *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ascendet* (95).

XXXVII. Verni itaque temporis venustatem, vel existentiæ suæ fundamentum, in ipsis rerum initiis invenit prima naturæ humanæ plasmatio; et vernum hunc ornatum invenit modo naturæ nostræ regeneratio et renovatio mundi. Et sane alicubi sacram Scripturarum dictum est, quod vidit Dominus Deus terram, et erat corrupta; quippe omnis caro corruperat viam suam super terram (98) et terra repleta erat iniquitate (99). Ad hanc igitur iniquitatem sistendam aperiuntur cataractæ cæli (1) et omnes fontes abyssi, et horrida fit e diluvio facies terræ, ac pristinæ elegantie loco ad integrum annum facies terræ aquis inundatur, simulque cum iis omnibus, quæ ex ipsa assurgunt, affligitur, insuetamque hanc hiemem subit. Verum quid eadem rursus dicit Scriptura? *factum est sexcentesimo primo anno vitæ Noe, primo mense, prima die mensis, defecerant aquæ a facie terræ, et aperuit Noe operculum arcæ, quod fecerat, et vidit quod defecisset aqua a facie terræ* (2). Videsne, quomodo et secundi mundi exordium a primo veris tempore incipit? Omnia ex æquo vetera illa ad præsentem spectant solemnitate, qua et divini vultus aversio, et iræ ejusdem profunda hiems finem sumunt: tum vero terram salutari visitatione Deus lustrare, et isto vere ceu florida corona ipsum exornare incipit, et ejus sulcos bonitatis suæ muneribus inebriare. Sed et David vernantem prope dixerim vultum explicans, ac vocem citharæ sono conjungens, huic terræ renovationi congrua sic canit: *Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum* (3).

(92) Cod. καλλι.

(93) Excidit e cod. μου.

(94) Cant. II, 10-12 sec. LXX.

(95) Lect. com. εφθαχε.

(96) Isa. XI, 1 sec. LXX, qui legunt de radice ubi Vulgata Latina habet, de radice ejus.

A. Ὡς τοίνυν ὑπερβολικῶς ἐξαιρίτον ὄν τὸ πλησιάζειν τῷ νομίῳ τὴν νόμφον, κατὰ φύσιν ὄντι ἀπειρῶ ἀδύσσω τῆς ἀγιότητος ἐνδολιχέστερον τοῖς λόγοις ἐπισυναίρει τοῦ πλησιασμοῦ τὸ ἐγκώμιον· καὶ, Ἀνάστα, ἔλθι, ἡ πλησίον μου, πάλιν φησί, καλῶ (92) μου περιστέρα μου (93). ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμῶν παρελθὼν ὁ ὑπὸς ἀπῆλθεν· ἐπορεύθη αὐτῷ. τὰ ἄνθη ὤφθη ἐν τῇ γῆ. καιρὸς τῆς τομῆς ἐφθαχε (94) φωνὴ τῆς τρυγῆτος ἀκούσθη ἐν τῇ γῆ ἡμῶν. Ταῦτα τὰ ἀσματικὰ προβλήματα καὶ αἰνύματα, κατὰ μὲν τὴν πρόχειρον ἔννοιαν, τὴν τοῦ ἔαρος δηλοῦσιν ἐπιδημικῶν, καὶ τὴν τοῦ πρώτου παρὰ Ἰουδαίους μὲν ἐπιφάνειαν καθ' ἣν ἡ παμμήτωρ, τῶν τοῦ κρύους ἀπολυθεῖσα δεσμών, λύει καὶ αὐτὴ τὰς ὠδίνων· καὶ ἀπογεννᾷ τὸ παμβότανον. Ἡ δὲ Θεομήτωρ, καὶ ἀγία ὄντως γῆ, καὶ ἀσπορος μόνη τὴν ἀνήροτον ἀναπλαστάνει κυοφορίαν. καὶ τὰ τῆς προφητείας Ἡσαίου πέρας ἀπολαμβάνει, Ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ρίζης ἀναθήσεται.

B. AZ. Εὐρὴ μὲν οὖν κατ' ἀρχὰς ἡ πρώτη πλάσις τῆς ἀνθρωπότητος τῆς κατ' αὐτὴν ὑποστάσεως θεμεθλον, τὴν ἑαρινὴν εὐκοσμίαν· εὐρίσκει δὲ ταύτην ἀρτίως καὶ ἡ παλιγγενεσία τῆς ἡμῶν φύσεως, καὶ τοῦ κόσμου ἡ ἀνανέωσις. Εἴρηται μὲν ποῦ τῷ γράμματι τῷ ἱερῷ, ὡς εἶδε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν γῆν, καὶ ἦν κατεφθαμένη· ὅτι κατεφθαίρει πᾶσα σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας. Κατὰ ταύτην τοίνυν τῆς ἀδικίας ἀνοίγονται οἱ καταράχται τοῦ οὐρανοῦ καὶ πᾶσαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀδύσσου, καὶ ἄχρητοῦται τῆς γῆς τὸ πρόσωπον ἐκ τοῦ κατακλισμοῦ, καὶ ἀντὶ τῆς προτέρας ὑχρησίας ὑδαριᾶ εἰς ὄλον ἐνακτόν· καὶ συμπάσχει παντὶ τῷ ἐξ αὐτῆς ἀναστήματι, καὶ τὸν ἀσυνήθη τοῦτου χειμῶνα ὑφίσταται. Ἀλλὰ τί πάλιν τὸ αὐτὸ φησι γράμμα; Ἐγένετο ἐν τῷ ἐντὶ καὶ ἐξακοσιοστῷ ἔτει ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νῶε, ἐν τῷ πρώτῳ μηνί, μὲν τοῦ μηνός, ἐξέλιπε τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς καὶ ἀπεκάλυψε Νῶε τὴν στέγην τῆς κιβωτοῦ, ἣν ἐποίησε, καὶ εἶδεν, ὅτι ἐξέλιπε τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Οὐρα, ὅπως καὶ ἡ τοῦ δευτέρου κόσμου ἀρχὴ τοῦ πρωτοκαιρίου ἔαρος ἐξάρχεται; Ὁμῶς (97) ἅπαντα ἐκεῖνα τὰ παλαιὰ πρὸς τὴν ἐνεστώσαν βλέπουσιν ἑορτὴν καθ' ἣν τὰ μὲν τῆς ἀποστροφῆς τοῦ θείου προσώπου, καὶ ὁ βαρὺς χειμῶν τῆς τοῦτου ὀργῆς τέλος λαμβάνει. ἄρχεται δὲ τὴν γῆν ἐπισκέπτεσθαι σωτήριον ἐπισκοπὴν, καὶ τῷ ἀνθρῶ στερῶν τῷ ἑαρι καταστέφειν αὐτὴν, καὶ μεθύειν τὰς αὐλακὰς ταῖς τῆς χρηστότητος δωρεαῖς. Ἐναριζῶν δὲ καὶ ὁ Δαυὶδ. καὶ τῇ ἀνακαινίσει τῆς γῆς τὰ πρόσφορα ψαλμῶν· Ὁ Κύριος δώσει χρηστότητα, ἐπάθει, καὶ ἡ γῆ ἡμῶν δώσει τὸν καρπὸν αὐτῆς.

(97) Cod- δμοις.

(98) Gen VI, 12.

(99) Ibid. 11,

(1) Gen. VIII, 11.

(2) Gen. VIII, 13 sec. LXX.

(3) Psal. LXXXIV, 13.

ΑΗ'. Ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἵσταται τῆς μακρᾶς Α περιπλανήσεως καὶ ξένης κυμαγωγίας ἡ κοσμικὴ κιβωτός, καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον τέλει ἐκλιμπάνει. Ἀποκαλύπτεται τὰ συγκαλυμμένα μυστήρια τῆς ἀρχαίας βουλῆς τῆς ὄντως ἀληθινῆς · ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἐπιλάμπει τῷ κόσμῳ · καὶ φῶς μέγα ἰδεῖν οἱ χρονίως ἐν σκότει καθήμενοι καὶ σκιᾷ τοῦ θανάτου καταξιοῦνται, καὶ τὸ στερεὸν τῆς πνευματικῆς καταστάσεως τοῦ ἐνύγρου καὶ πλαδαροῦ βίου ἀντιλαμβάνουσι. Περιστερὰ μὲν οὖν ἐκείσε ἀγγελος τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ κατακλυσμοῦ · ἦτι χειμῶνος ἐκείνου ἔτι ἐπικρατοῦντος οὐκ ἐπαρρησιάζετο · ἐπεὶ δὲ παρῆλθεν οὗτος, ἐξῆλθεν ἐκείνη. Καὶ ὑπὲρ χιόνα δὲ λευκὴ ἐκ τοῦ κατὰ ψυχὴν φωτισμοῦ ἢ πάνυγνος καὶ λογικῆ περιστερᾶ, τοῦ νοητοῦ κατακλυσμοῦ ὑπορρέουσας, τῷ κόσμῳ ἐνφανίσθη. Λεῖα τοι τοῦτο, Ἐλθε, ἡ πλησίον μου, λέγει ὁ νυμφίος, καλὴ μου περιστερὰ · ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμῶν παρῆλθεν, ὁ ὑπὸς ἀπῆλθε. Περιστερὰν δὲ τὴν μεχαριτωμένην ἢ ἀμαρτίζουσα ὀνομάζει, καὶ διὰ τὸ ὅλην δι ὅλου πρὸς τὸ πνευματικὸν μετῆρρυθμισθαι καὶ οἰοῖ πεποιῶσθαι · ἀλλὰ καὶ ὅτι τὴν παῦσαν τοῦ τῆς πλάνης χειμῶνος τοῖς ἀνθρώποις ἐμήνυσε, καὶ τὸν χρισθέντα τῷ ἐλαίῳ τῆς ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους αὐτοῦ τῷ κόσμῳ ὑπέδειξε. Καὶ πάλαι μὲν ἐλέγετο πρὸς τοῦ Θεοῦ, ἐξοργιζομένου κατὰ τῶν ἀμαρτωλῶν, ὡς Οὐ μὴ μείνη το Πνεῦμά μου ἐπ' αὐτοὺς, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας · τοῦ Πνεύματος γοῦν ἐξοικισθέντος ἐκείθιν τοῦ ζωοποιού, ὁ νεκροποιὸς κατακλυσμὸς ἐπενηνεκται. Ἐνταῦθα τί : Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις τοῦ Ἰησοῦ ἐπισκιάσει σοὶ τῆ πανυπεραμωμήτη, ἔλεγεν ὁ ἀρχάγγελος.

ΑΘ'. Ἀλλ' ἐπιπλεείσθω καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ Ἄσματος τῆ τοῦ λόγου ὕψη · Καιρὸς τῆς τομῆς ἐφθασε · φωνὴ τῆς τρυγοῦς ἠκούσθη ἐν τῇ γῆ ἡμῶν. Ἐν τούτοις ὁ προδραμὸν τοῦ παρθενικοῦ τόκου, τὴν στίβας βλαστὸς, παρεμφαίνεται. Καὶ γὰρ καὶ εὐάγγελος ἀγγελος ἐπισυνύρει ἀμφοτέρα. Εἰπὼν γὰρ πρὸς τὴν Παρθένον · Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ἰησοῦ ἐπισκιάσει σοὶ · διὸ καὶ τὸ γεννωμενον ἅγιον κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ · ἐπισυνῆψε τούτοις εὐθὺς τὴν προδρομικὴν σύλληψιν · Καὶ ἰδοὺ Ἐλισάβετ, ἡ συγγενὴς σου, εἰπὼν, καὶ αὐτὴ συνειληφύτα υἱὸν ἐν γήρει αὐτῆς. Οὗτός ἐστιν ἡ τρυγὼν ἢ φιληρημος · οὗτος τὴν τομὴν ἐγγίσει διαμαρτύρεται, ὅπου φησὶ · Ἦδὴ δὲ καὶ ἀξίτη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων καίται.

(4) De voce ἀνυπόστατον ita Henric. Stephanus: Hieronymus enarrans, quod Græci Bibliorum interpretes reddiderunt ὕδωρ ἀνυπόστατον, verbum, inquit, apud Græcos ambiguum est, et potest sonare, quod non subsistat, et quod intolerabile sit.

(5) Isa. xxv, 1 sec. LXX.

(6) Malach. iv, 2.

(7) Isa. ix, 2, et Matth. iv, 16.

(8) Spirituale diluvium est ruina in universum genus per Adam inducta. Porro res ipsa postulat, ne eo diluvio periisse putetur columba illa purissima, quæ nuntia communis salutis apparet.

(9) Cant. ii, 10. Hoc etiam loco Germanus omittit μου, quod ex communi vers. LXX adjungitur

XXXVIII. Jam circumferri tandiu huc illuc, ac funesta procella jactari cessat arca mundi, et instabiles (4) aquas omnino deserit. Jam revelantur abscondita antiqui illius et sane veri consilii (5) mysteria : mundo illucescit. Sol justitiæ (6) : et qui diu in tenebris et in umbra mortis sedebant, digni facti sunt, ut magnam lucem videant (7), et pro fluctuanti illa et flaccida vita soliditatem spiritalis mansionis adipiscuntur. Ibi itaque recedentis diluvii nuntia (apparet) columba ; quæ quidem dum adhuc procella obtineret, prodire nequam audebat : prodit vero, postquam diluvium cessavit. Sed et cum deflueret spiritale diluvium, candidior nive ob animæ splendorem, purissima ac rationalis columba (8) mundo apparuit. Ac propterea dicit Sponsus (9) : *Veni, amica mea, pulchra mea, columba mea : ecce enim hiems transit, imber abiit*. Nomine autem columbæ vox Canticorum *gratia plenam* (10) appellat, tum quia tota et semper ad normam Spiritus semetipsam expresserat, eamque normam quamdam veluti naturam induerat ; tum etiam quia finem hiemis errorum annuntiavit hominibus, atque unctum oleo exsultationis præparticipibus suis (11) mundo ostendit. Et olim quidem a Deo, adversus peccatores irato, dictum, fuit : *Non permanebit Spiritus meus in ipsis, propterea quod caro sunt* (12) ; proinde cum vivificans Spiritus inde recessisset, mortiferum inductum est diluvium. Hic autem quid? *Spiritus sanctus*, inquit archangelus, *superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi* (13), quæ præ omnibus creatis prorsus es immaculata

XXXIX. Verum et quæ sequuntur in Cantico, orationis texturæ inserantur ; *Tempus putationis advenit ; vox turturis audita est in terra nostra* (14). In his germen quoque sterilis præcursor virginæ partus, simul exprimitur. Et sane angelus faustus ille nuntius utrumque simul connectit. Nam postquam Virgini dixit : *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi ; ideoque quod nascetur sanctum vocabitur Filius Dei* (15) ; continuo præcursoris conceptionem his adjunxit, inquit : *Et ecce Elisabeth cognata tua et ipsa concepit filium in senectute sua* (16) Hic est turtur solitudinis amicus : hic tempus putationis appropinquasse testatur, ubi ait : *Jam enim securis ad radicem arborum posita est* (17). Postquam enim

voci περιστιόζ.

(10) Vibe Deip ram antonomastice τῆς μεχαριτωμένης, *gratia plenæ*, appellatione designatam.

(11) Psal xliv, 8

(12) Gen. vi, 3 sec. vers. LXX, cujus tamen Vulgata editio paulo aliter habet, *μη καταμείνη...* ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις : voces autem eis : τὸν αἰῶνα etiam in edit Aldin. desunt.

(13) Luc. i, 35.

(14) Cant. ii, 12.

(15) Luc. i, 35.

(16) Ibid. 36.

(17) Luc iii, 9.

hiems pertransiit, et vivificus Sol justitiæ resplenduit, flosque e radice Jesse germinavit, plane oportet ut quæcunque arbores, hujus solis radiis circumfotæ in pristina sterilitate, nullum frugiferæ vitæ succum promittentes, perseverant. Jam excidantur, et in ignem conjiciantur et comburantur (19) Namque æquissimum et id ita judicavit Sol justitiæ: *Ut quid enim, inquit, etiam terram occupat* (20)?

XL. Quanta vero mihi exemplorum copia suppetit, quibus veluti coloribus hodiernæ festivitatis mysterium pridem jam ad vivum designatum reperitur! Mensis iste, principium mensium et totius anni orbis caput, ipse est, qui in Ægypto Israellem vidit tum in mediis calamitatibus intuentem suave libertatis lumen, tum exemptum per sanguinem ab angelo exterminatore; cujus rei testis erat sacer paschalis ritus. Verum illi temporaria servitute, atque laboriosis ærumnis, quæ saltem per mortem cessant, ea occasione liberati fuerunt. At illi, qui ab Adam vel usque ad hunc Christi adventum vitam finierunt, tyrannidem sane acerbiorē, in tenebrosas inferorum sedes descendentes passi sunt. Et certe aptius his, qui vinculis mortis atque inferorum captivi detinebantur, convenerit quæ in Psalmis dicta sunt: *Et clamaverunt (inquit) ad Dominum, cum tribularentur, et de necessitatibus eorum liberavit eos: Misit Verbum suum, et sanavit eos, et eripuit eos de interitionibus eorum* (12). Nemo quippe alius de morte tropæum erexit, et naturam a corruptione liberavit, nisi Patris subsistens et cœternum Verbum, qui secundum paternum beneplacitum ecce advenit, ut incarnatus ex virgineo sanguine sit *primogenitus in multis fratribus* (22), et cognatos suos invisat. Manifeste enim compertum est. Dominum e tribu Judæ ortum esse. Erit autem, quando propter fratrum invidiam in Egyptum, in tenebrosa nempe inferni regna, descendet.

XLI. Quia etiam vidit hic (primus mensis) opere completum (23) tabernaculum illud vectile, cujus princeps artifex fuit Beseleel, nulli utique subnixum fundamento, intus vero nihil continens, nisi figuras veri tabernaculi, et animatæ illius vere *sanctificationis Arcæ*, de qua etiam cantatum in Psalmis fuit: *Deus in medio ejus et non commovebitur* (24) Tum dedicatio tabernaculi, hoc ipso mense ab Israelitis celebrata est (35). Adeo nempe dignum maxima cura Domino Deo visum est divinum illud ac magnum mysterium, quod hodierna die perficitur, ac propterea variis ante symbolis descriptum fuit.

XLII. Nunc etiam *Sapientiæ Dei domus con-*

(18) ζωογονον.

(19) Luc. III, 9.

(20) Luc. XIII, 7.

(21) Psal. CVI, 20 et 28.

(22) Rom. VIII, 29.

(23) Exod. XI, 2 et 15: *Mense primo, prima die mensis, erige tabernaculum testimonii, .. Igitur pri-*

A Δεῖ γὰρ, ὅτι ἐπεὶ ὁ χειμῶν παρήλθε, καὶ ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης ζωογόνος (18) ἐκλάμψε, καὶ τὸ ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαὶ ἄνθος ἐκλάσσειεν, ὅσα τῶν δένδρων, μετὰ τὴν ἐκ τοῦ ἡλίου περιθάλψιν, ἐπὶ τὴν πρῶτην μένουσιν ἀκαρπίας, μηδεμίαν ἰκμάδα τῆς εὐζωίας ἐπαγγελλόμενα, ἐκκόπτεσθαι, καὶ εἰς πῦρ βάλ्लεσθαι, καὶ καίεσθαι. Δίκαιον γὰρ καὶ τοῦτο οὕτω τῆς δικαιοσύνης ὁ ἥλιος κέκριεν· Ἴνα τί γὰρ, φησί, καὶ γῆν καταργεῖ;

B Μ'. Ὡ πόσων μοι τῶν παραδειγμάτων, ὡς χρωμάτων τὸ θαυμάσιον δι' ὧν τὸ τῆς παρουσίας ἐορτῆς προσεωγραφεῖτο μυστήριον! Ἡ πρωτευητική αὕτη κορυφαία, καὶ παντὸς τοῦ χρονικοῦ κυκλοφορήματος ἔξαρτος, καὶ τὸν τληπαθέστατον κατ' Αἴγυπτον Ἰσραὴλ εἶδεν ἰδόντα φῶς γλυκὺ τῆς ἐλευθερίας, καὶ φυγοντα δι' αἵματος τὸν δλοθρευόντα ἄγγελον· μαρτύριον δὲ τούτου τοῦ Πάσχα ἡ τελετὴ. Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν προσκαίρου δουλείας, καὶ ἔργομαχίας θανάτω ἀναπαυομένης, κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἀπέλυοντο· οἱ δὲ ἀπὸ Ἀδάμ ἕως καὶ εἰς αὐτὴν τὴν παρουσίαν Χριστοῦ τὸ ζῆν καταλύσαντες, τὴν πικροτέραν ὑφίσταντο τυραννίδα, ἐπὶ τὴν σκοτεινὴν παροικίαν καταβάντες τοῦ ἄδου. Καὶ τὰ ἐν Ψαλμοῖς εἰρημένα τοῖς τῷ θανάτῳ καὶ τῷ φθῆ τυραννομένοις μᾶλλον ἀρόσειεν· Ἐξέκραξαν, φησί, πρὸς τὸν Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἴσωσεν αὐτούς. Ἀπέστειλε τὸν Λόγον αὐτοῦ καὶ ἴσωσεν αὐτούς, καὶ ἔρρύσατο αὐτούς ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν. Οὐδεὶς γὰρ ἕτερος κατὰ θανάτου τρόποιον ἴστωσε, καὶ τῆς διαφθορᾶς τὴν φύσιν ἀπέλλαξεν, εἰ μὴ ὁ τοῦ Πατρὸς ἐνυπόστατος Λόγος καὶ συναΐδιος, ὃς κατ' εὐδοκίαν ἰδοῦ πατρικὴν ἀφικνεῖται, ἵνα γένεται πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς διὰ τῆς ἐκ παρθενικῶν αἱμάτων σπρωκώσεως, καὶ τοῦ συγγενεῖς ἐπισκέψῃται. Πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰουδα ὁ Κύριος ἀνατέταλκεν. Ἔσται δὲ, ὅτε φθονηθεὶς ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν εἰς Αἴγυπτον καταβήσεται, καὶ τὰ σκοτεινὰ τοῦ ἄδου βασιλεύει.

C ΜΑ'. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν σκηνὴν ἐκείνην τὴν μεταφόρητον, ἧς ἀρχιδομάτωρ Βεσιλεὴλ, τὴν θεμελίους μὲν οὐκ ἔχουσαν, τύπους δὲ μόνον ἐνδοθεν περικλείουσιν τῆς ἀληθινῆς σκηνῆς, καὶ ἐμφύχου, περὶ ἧς καὶ ἐψάλωθηται, Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς καὶ οὐ σαλευθήσεται, τῆς ὄντως κίβωτου τοῦ ἁγιάσματος, ὃ μὴν οὕτως τὴν πῆξιν λαβοῦσαν τεθέσται. Καὶ τὰ ἐγκαίνια τοῖς Ἰσραηλίταις ἐν τούτῳ πεπανηγύρισται. Οὕτω μεγίστης φροντίδος ἕξιαστο τῷ Δεσπότῃ Θεῷ τὸ τελούμενον σήμερον θεοπροπέις καὶ μέγα μυστήριον, καὶ παρὰ τοῦτο ποικίλοις τροχαράγμασι προϊστόρηται.

ΜΒ'. Πήγνυται καὶ νῦν τῇ Σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ ἄθε-

mo mense anni secundi, prima die mensis, collocatum est tabernaculum.

(24) Psal. XLV, 6. Particulam *et*, quæ et a Vulgata Latina, et a communi Græca LXX lectione abest, retinent tamen cum Germano editiones Aldina et Complutensis.

(24) Conf. Exod. XI,

μελιώτος οἶκος τὰ γε εἰς ἀνδρικὴν συνεργίαν καὶ φύσεως ἐπιουθεῖται. Ἐνταῦθα γὰρ ὁ ἐνοικός ἐστὶ τοῦ οἴκου θεμέλιος καὶ ἐπὶ τῷ οἰκοδόμῳ παραδόξως ὁ οἶκος ἐστήρικται. Ἡ αὐτὴ γὰρ τοῦ Λόγου ὑπόστασις καὶ θεμέλιός ἐστι τῷ οἴκῳ· τὸ γὰρ πρόσλημμα θεοὑπόστατον, καὶ αὐτὸς αὐτῷ ἐνοικεῖ, ἐν ἑνῶν ἐν τῷ ἐνὶ Χριστῷ δύο φύσεων τὸ διάφορον πρόδηλον· ἐπεὶ ἄλλο τὸ ἐνοικούν τι (26), καὶ ἄλλο τὸ ἐνοικούμενον. Κατὰ ταύτην οὖν τὴν διάνοιαν εἰρησθαι καὶ τὸ τοῖς Ψαλμοῖς ἐμπερόμενον. Ἐστὶ στήριγμα ἐν τῇ γῆ ἐπ' ἄκρων τῶν ὀρέων, αὐτὸς εὐθυβόλος, ὡς οἶμαι, νεώχεια. Στήριγμα γὰρ καὶ ὑπόστασις ὁ Μονογενὴς γεγωνὴς τῇ γηϊνῇ σαρκί, ἣν ἐκ τῆς Παρθένου προσεῖληφεν, ὑπερύψωσε ταύτην, καὶ σαρκωθεὶς ἐπ' ἄκρων τῶν ὀρέων δοξάζεται, τοῖς χερσὶ βραχίονας ἐποχομένους νότοις θεοπροπέως· εἰς ὅρα γὰρ πολλαχοῦ οἱ ἄγγελοι ἐκλαμβάνονται. Τετραχῶς δὲ ποτε τοῦ δωδεκαφύλλου τῶν Ἰουδαίων εὐτάκτως διαιρεθῆτος, καὶ προηγουμένης (28) τῆς κιβωτοῦ, ἕτερον ἐκ τούτου μυστήριον προσημαίνεται. ὡς τῇ ἐκ πανάγνω παρθενικῶν αἱμάτων θεοὑποστάτῳ σκηνῇ κάμψουσι γόνυ τὰ οὐράνια, καὶ οἱ ἐπὶ γῆς ἄνθρωποι εἰς Ἑλλάδας καὶ Ἰουδαίους διηρημένοι (29), καὶ αὐτὰ δὴπου τὰ καταγθόνια

ret (31); præsignabatur nempe futurum, ut tabernaculo, ex purissimo sanguine Virginis ædificato et in Deo subsistentiam habente, tum cœlestium tum terrestrium, hominum nempe, qui distinguebantur in Judæos et Græcos, et ipsorum utique inferorum genera flecterentur.

MI'. Ἄλις λοιπὸν τῶν σκιαδῶν ὑποδειγμάτων καὶ τυπικῶν· ἀλις τῶν Δαυιδεῖων ψαλτωδημάτων καὶ τῶν Σολομωντικῶν ἁσμάτων. Ἰτίον ἐπ' ἐκεῖνα τοῖς γὰρ, ἃ πολλοὶ προφήται καὶ βασιλεῖς ἐπεθύμησαν ἰδεῖν, καὶ οὐκ εἶδον.

Ὁ παριστάμενος ἄνω μετὰ δίους τῷ παντοκράτορι γυναικί παρίσταται σήμερον μετὰ πλείστης τῆς εὐλαθείας πρὸς ταύτης ὁ πυρομόρφος ἄνταστράπτει· ὁ αὐλὸς τὴν ἐνυλον δίδοικε· Ζαχαρίας ὁ ἀρχιερεὺς ἐπὶ τῆς ἀμφιβολίας ἐπιτίμια καρτερεῖ τὴν ἀφωσίαν, τὴν κώφευσιν. Οἶδε τοῦτο ἡ Παρθένος ἢ συγγενῆς, καὶ εἰδυῖα, ὅπως ἀντιλέγει πῶ ἀρχαγγέλω. Πῶς ἐστὶ μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Οὐ δὲ οὐκ ἐπιτιμᾷ, ἀλλὰ τὸ ἀμφισβητήσιμον διαλύει, μεθ' οἷας ἂν τις φαίη δουλικῆς συστολῆς· Οὐ γὰρ μόνου τοῦ ἀρχιερέως μείζονα ταύτην ἐγίνωσκον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐν τοῖς ἀγίοις τῶν ἁγίων ἰστοτηρίου· ἔνθα ὁ ἀρχιερεὺς θυμιῶν πεπύρωται τὰ αἰσθητήρια, ἵνα μὴ πρὸς τὰ κατ' αἴσθησιν ἔχων τὸν νοῦν τοῖς ὑπὲρ κατάληψιν ἀπιπτη. Ἡ δὲ Παρθένος τὰ ὑπὸ τὴν αἴσθησιν διαβεβηκότα εἶχε τὸν νοῦν, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων νόων Θεῷ παριστάμενον. Οἶδε τοῦτο καὶ

(26) Cod. ἐνοικούντι.

(27) Adverte discrimen Nestorianam inter et catholicam sententiam. Utrisque enim, Catholicis ac Nestorianis, familiare fuit hanc imaginem usurpare et in Christo Domino habitaculum simul et inhabitantem contueri. At Nestoriani, dum in habitaculo et habitante alium et alium vident, duas in Christo personas impie distinguunt: Catholici vero dum mere aliud et aliud dicunt in-

struitur, eaque, quod ad humanam cooperationem et ordinem naturæ spectat, carens fundamentis. Hic enim inhabitator ipse est habitationis fundamentum; et modo plane mirabili domus super ipsum ædificatorem suum cernitur fundata. Quæ enim Verbi est hypostasis, eadem et domui est fundamentum; quoniam illud, quod assumptum est, in Deo subsistentiam habet, ac Deus in eo inhabitat; adeo ut duarum, quæ in uno Christo sunt, naturarum discrimen manifeste appareat: quoniam aliud sane est, quod inhabitat in aliquo, aliud vero, quod inhabitatur (27). Recte igitur, ut mihi videtur, in eadem sententiam dici et illud ipse censui, quod continetur in Psalmis: *Erit firmamentum in terra super summis montium* (30).

B Unigenitus enim fundamentum et hypostasis factus terrestri carni, quam ex Virgine assumpsit, hanc exaltavit; et humanam gerens carnem, glorificatur super summis montium, cherubicis scilicet, prout Deum decet, invectus humeris, cum angeli frequenter montium nomine accipiantur. Sed et aliud mysterium in eo præsignabatur, quod aliquando duodecim Judæorum tribus pulchro ordine quadrifariam distributæ sint, arca vero præcederet (31); præsignabatur nempe futurum, ut tabernaculo, ex purissimo sanguine Virginis ædificato et in Deo subsistentiam habente, tum cœlestium tum terrestrium, hominum nempe, qui distinguebantur in Judæos et Græcos, et ipsorum utique inferorum genera flecterentur.

XLIII. Cæterum jam satis symbolorum typonumque adumbrationibus perscrutandis immoratus sum; satis ex multiplicibus variisque prophetarum oraculis attulimus. Satis Davidicorum psalmodum, et Salomonis canticorum delibavimus. Ad illa itaque pergendum, quæ *multi prophetæ et reges cupiverunt videre, et non viderunt* (32).

C Ille qui in cœlis cum timore astat coram Omnipotente, maxima cum reverentia hodie astat coram muliere; ab hujus splendore, utut ignea ipse fulgens forma, percellitur; materis expers corpore constantem veretur. Summus sacerdos Zacharias adhuc diffidentis suæ penam mutus, elinguis luit Non nescit id cognata Virgo; cumque id noverit, archangelo tamen illud objicit: *Quomodo erit mihi istud, quoniam virum non cognosco* (33)? Ast hic non prenam intentat, sed cum ea demissione, qua servulus uteretur, propositam dubitationem solvit. Hanc quippe noverat non modo summo sacerdoti præcellere, sed vel ipsi, quod in Sanctis sanctorum latebat, propitiatorio, ubi sacerdos, dum thymiama adoleret, exstasi a sensibus abstractus est, ne scilicet sensibilibus mentem adhibens, ab iis credendis, quæ mentis captum superarent, avocaretur.

habitatore et habitaculum, duas naturas, servata personæ unitate, profitentur.

(28) Cod. προηγουμένου, sed mendose, nam (Num. x, 33) Scriptura testatur, arcam prævisse

(29) Cod. διηρημένον.

(30) Psal. LXXI, 16.

(31) Num. x, 33.

(32) Luc. x, 24.

(33) Luc. i, 34.

At Virgo mentem supra omnia, quæ sensus affi- A
ciant, longe evectam, et simul cum incorporeis
mentibus Deo astantem gerebat. Pcepit id et
Gabriel; quodque contra sibi responsum fuerat,
non sane ex incredulitate, sed ex diligenti cautela
videbat. Propterea neque ad pœnas intentandas
movetur.

XLIV. Agedum igitur, cum principe hoc psalte,
cum archangelo, festivis vocibus ad Virginem cla-
memus, dicentes: Ave, gratia plena, Dominus te-
cum (34). Nunc enim Deus cum hominibus recon-
ciliatur. Dixit alicubi, quisquis ille est, Israelitis:
Iniquitates vestræ diviserunt inter me et vos (35); at
postquam dignum gloria sua habitaculum te repe-
rit, vetustum divortium aufert, et versatur tecum,
et per te ad omnes, quibuscum communem habes
naturam, accedit. Ne, quæso, dicas, o super omnes
purissima: *Quomodo hoc erit mihi, quoniam virum
non cognosco?* Propterea enim id erit, quoniam vi-
rum non cognoscis. Propterea in te, volumine
scilicet adhuc integro, inscribetur subsistens Pa-
tris Verbum, quia virilis consuetudinis atramento
es inaccessa. E terra virgine Dei manibus plasma-
tus est ab initio Adam; nunc autem Adæ illius
plasmator ex te (39) oritur novus Adam, ut vete-
rem illum jacentem erigat, et corruptione resolutum

*Quomodo fiet istud mihi, quoniam virum non co-
gnosco?* Hoc solum dicis? At præstantiora silentio
premis, o quæ gloria cœlis es sublimior, terrestris
vero modesta tui opinione. Haud magnum in te il-
lud est, quod virum non cognoscas, sed potius
quod mentem, supra modum omnem purissimam,
imperviam habeas vel minimo motionis inordina-
tæ minusve decentis vestigio (40). Paradisus es a Deo
plantatus, et ex quo (41) genitalibus naturæ legibus
tibi propriis sata fuisti, Deus mandavit Cherubim,
ut et *gladium flammeum atque versatilem* in orbem
circum te rotarent, teque undequaque inaccessam
fraudentis serpentis insidiis servarent.

XLV. *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus
Altissimi obumbrabit tibi* (43). Cum Eva, paradisum
inhabitans, huc illuc vagaretur, tortuosus ad eam
spiritus, sinuosis utens serpentis flexibus, accessit.
In te vero rectus et sanctus superveniet Spiritus:
quoniam, ut vox tibi Canticorum concinit (44), *recti-
tudo dilexit te.*

(34) Luc. 1, 28.

(35) Isa. LIX, 2. *Iniquitates vestræ diviserunt in-
ter vos et Deum vestrum.*

(36) Cod. ὑπερηγισμένος.

(37) Cod. ἔχνη.

(38) Cod. ἐπὶ μῶμον.

(39) Ecce Virginem Deiparam comparatam habes
terræ illi, quæ maledictionem nesciebat.

(40) Cernis Mariam a pugna illa exemptam, quæ
originalis peccati est consecrarium.

(41) Perspicua juxta atque eleganti imagine o-
culis subjicitur originalis innocentia Deiparæ. Est
enim sermo de primo existendi initio, cum creati
anima illa sanctissima non potuerit antequam se-
eundum naturæ leges generaretur; non prius vero
genita exhibetur, quam Deus cherubim illam cu-
stodiendam tradiderit, ne ullus ad eam aditus an-
tiquo serpenti pateret. Neque advertere omittas,

ὁ Γαβριὴλ, καὶ τὴν ἀντιλογίαν οὐκ ἐξ ἀπιστίας, ἀλλ'
ἐξ ἀσφαλείας πανήγυρῳ προσακούσας Παρθένου ἠμί-
νωσκε προελθεῖν. Διὸ οὐδ' ἐκπίπτει πρὸς τὴν ἐπι-
τίμησιν.

quas purissimam deceret Virginem, profectum

ΚΑ Ἀγε οὖν ὑπὸ πρωτοψάλτῃ τούτῳ, τῷ πρωτ-
αγγέλῳ, τὴν χαρμόσυτον φωνὴν ἀλαλάζωμεν τῇ
Παρθένῳ· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος, λέγον-
τις, μετὰ σοῦ. Νῦν γὰρ καταλλάσσεται Θεὸς μετ'
ἀνθρώπων. Οστις ἔφη πρὸς τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ.
Λὶ ἁμαρτίαι ὑμῶν διστῶσιν ἀνὰ μέσον ἰμοῦ καὶ
ὑμῶν. ἀλλ' ἐπεὶ σὲ κατοικητήριον ἔξισον τῆς ἐαυτοῦ
δοξῆς ἐφεύρακε, τὴν παλαιῶν διάστασιν καταλύει,
καὶ γίνεται μετὰ σοῦ, καὶ διὰ σοῦ πρὸς ἅπαν τὸ
συγγενές σοι. Μὴ λέγῃ, ὡ πανυπέφαγνε· Πῶς ἔσται
μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Διὰ τοῦτο γὰρ
ἔσται, ὅτι ἄνδρα οὐ γινώσκεις. Διὰ τοῦτο ἐγγραφή-
σεται σοὶ τῷ καινῷ τόμῳ τοῦ Πατρὸς ὁ ἐνυπόστατος
Λόγος, ὅτι μέλανος ἀνεπίδεκτος εἶ τῆς ἀνδρικῆς
συνουσίας. Ἐκ Παρθένου γῆς ἐπλάσθη πρότερον
Θεοῦ χερσὶν ὁ Ἀδάμ· καὶ νῦν ὁ τοῦ Ἀδάμ πλάστης,
νῆος Ἀδάμ, ἐκ σοῦ γίνεται, κείμενον ἀναστήσω
τὸν παλαιόν, καὶ ἀναπλάσων διαλυθέντα.

Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;
Τοῦτο μόνον λέγεις; Τὸ δε μείζον παρποκρατεῖς,
ὡ ὑπερουρανία τῇ δόξῃ, καὶ χθονία τῇ μετριοφρο-
σύνῃ. Οὐ μέγα σοι, ὅτι ἄνδρα οὐ γινώσκεις ἀλλ' ὅτι
καὶ ὁ ὑπερηγισμένος (36) σου νοῦς ἀβάτος ἔχνη (37)
προσβολῆς ἐπιμῶμου (38) καὶ ἀπρεποῦς. Παράδει-
σος εἶ θεοφύτενος· καὶ ἐξ οὗ τοῖς σοῖς πεφυτοῦρ-
γησαι φυτοσπόροις φύσεως νόμοις, τὰ Χέρουδιμ
ἔταξεν ὁ Θεός, καὶ τὴν φλογίνην ῥωμαίων τὴν
στρεγομένην κυκλῶσθαι σου στρέφεισθαι, καὶ πάντο-
θεν ἀνεπιβούλευτον συντηρεῖν ἐκ τοῦ δολιόφρονος
ὄφιος.

ME' Πνεῦμα ἅγιον ἐπιλεύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ
δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. Οτε τῷ παρα-
δείσῳ ἐνοικῶς ἡ Εὐα ἐστρέφετο, τὸ στρεβλὸν ἐπ' αὐ-
τὴν ἔληλυθε πνεῦμα τῆς τοῦ ὄφιος ὑπολοξώσεις
οἰκειωσάμενον. Ἐπὶ δὲ σὲ Πνεῦμα εὐθείς (42) καὶ
ἅγιον ἐπιλεύσεται· ἐπειδὴ καὶ ἡ εὐθείτης ἡγάπησέ
σε ὡς ἡ ἀσματική μελωδεῖ σοὶ φθογγή.

D
quomodo hoc Virginis privilegium commemoraturus,
de ejusdem conceptione auctor loquatur. Ita
enim eam fatetur genitam secundum naturæ leges,
ut tamen aliquid, quod ad eam solam pertineat,
intercessisse subindicet, inquit, τῶς σοῖς... φύ-
σεως νόμοις. Et lex sane naturæ obtinuit, quia eon-
suetudo naturæ ordine concepta est: singulari vero
illud fuit, quod *parens Anna*, ut cum Niceta Pa-
phalagone loquar (Hom. in Nativ. Deip. Auct. Com-
bemis. vol. III, pag. 437) *in se ipsa malitiæ vitii que
torrentem stilerit*; atque adeo, cherubico flammeo
gladio serpentem arcente, ex polluta radice im-
pollutus fructus progerminavit.

(42) Apud LXX εὐθείς pro εὐθείς.

(43) Luc. 1, 35.

(44) Cant. 1. 3 sec. LXX; nam Latina Vulgata,
Recti diligunt te

Καὶ δύναμις τοῦ Ἵψίστου ἐπισκιάσει σοι· ἥτις ἄ ἐστιν ὁ τοῦ Ἵψίστου Υἱός· Δαυὶδ· μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς Ἰουδαίων, Που, φησὶ, πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; πρὸς τὸν Πατέρα τὸν λόγον ποιούμενος, οὐ πρόσωπον ὁ Υἱός, καὶ ἀπαράλλακτος χαρακτήρ· ὁ γὰρ ἰσραελῶς τὸν Υἱὸν ἰώρακε τὸν Πατέρα· καὶ τούτοις τοῖς λόγοις τὸ τῆς Τριάδος ἐφαίνει μυστήριον. Ἄνθρωπος δὲ ὢν, καὶ στραφεὶς εἰς ταλαιπωρίαν ἐν τῷ ἐμπαγήναι τούτῳ τῆς ἀμαρτίας τὴν ἀκάνθαν, φοβούμενος τὴν Δεσποτικὴν ἐπεξέλυσεν, δρασμὸν μελετᾷ· καὶ ὑποσκάζων ἐπὶ τὸν πόδα τῆ πληγῆ τῆς ἀκάνθης, ἀπορεῖ, ποῦ ποτ' ἂν καὶ ἀποδράσῃ καὶ τὸν ἀλάθητον λήσεται ὀφθαλμόν. Ὁ μὲν Δαυὶδ ταῦτα· ἡ δ' ἐκ Δαυὶδ Παρθένος μυσταγωγούντος τοῦ ἀρχαγγέλου, τὸ ὑπερουράνιου μάθημα ἐκμανθάνει τῆς μιᾶς ἐν Τριάδι θεότητος, Πνεῦμα ἅγιον καὶ δύναμιν τοῦ Ἵψίστου, ἐξ οὗτινος Ἵψίστου ἡ δύναμις καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον προαιωνίως ὑπέστησαν. Πλὴν οὐχὶ δρασμὸν διανοεῖται καὶ αὐτὴ· ἀλλὰ τί φησι πρὸς τὸν μηνυτήν; Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. Οὐκ ἄγνοῶ, φησὶ, τὴν πάλαι προωρισμένην ἐπὶ γῆς κατάβασιν τοῦ Θεοῦ. Οἱ γὰρ προφηταί, χεῖλος ὡσπερ ἐν γεγονότες, τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ μέλλειν ἐκ γυναικὸς σισαρκῶσθαι πολυτρόπως ἐκήρυξαν· καὶ χαίρω τῇ σωτηρίᾳ τῶν ὁμογενῶν, καὶ προσκυνῶ τὸν Ἵψίστον, τὸν διὰ τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως εὐδοκήσαντα τὴν φθονηθεῖσαν φύσιν ἀφθόου χαριτος καταξιώσαι, καὶ μεστῆν με δεῖξαι τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας καὶ θεώσεως.

Μίγ'. Ἐγὼ δ' ἄλλ' ἐναυθα τοῦ λόγου γενόμενος, καὶ ὑπ' ἐκπλήξεως ἔνθους γεγενημένος διαπρύσιον ἀνακράζω· Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε· σφόδρα ἐθαυμάθησαν οἱ διαλογισμοὶ σου. Ἄνηρ ἄγρων, Ἰουδαίος, οὐ γινώσεται, καὶ ἄσύνετος, Νεστόριος, οὐ συνήσει ταῦτα. Καὶ ὄντως τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου μυστήριον πρὸ τῆς καθολικῆς τοῦ κόσμου προώρισται· καὶ, ὡς ἐν πίνακι ἀύλω, τῷ θεῷ ἀρχιστρατήγῳ διὰ τοῦ Πνεύματος προεζωγράφηται. Τὸ γὰρ Γαβριὴλ ἐξ Ἑβραϊδὸς εἰς Ἑλλάδα μεταφερόμενον γλῶτταν θεανδρικῶς διερμηνεύεται, τοῦτ' ἐστιν ἄγγελος θεανδρικός. Αἰὰ τοῦτο καὶ πρέσβυς (51) τῆς πρὸς ἀνθρώπους καταλλαγῆς τοῦ Θεοῦ ὁ Γαβριὴλ κειροτονοῦνται ἀπ' αὐτῆς τῆς κλήσεως, ὡσπερ ἀπὸ σημείων βασιλικῶν τὸν σκοπὸν παριστάνων τοῦ ἀμοστελιαντος βασιλέως, οὗτις τί ἐστι, καὶ ὅ τι βούλεται.

Βούλεται δὲ συνελθεῖν τοῖς ἀνθρώποις εἰς ἔνωσιν· οὐχ, ὡς ἂν τες εἴπη αἰρετικὸς, φιλικὴν τε καὶ σχετικὴν καὶ κατὰ μόνης ταυτοβουλίας συνιροχόμενος·

(45) Psal. cxxvii. 7.

(46) Joan. xiv. 9. *Qui videt me, videt et Patrem.*

(47) Psal. cxxi, 4 sec. LXX: Ἐστράφη ἐν ταλαιπωρίᾳ ἐν τῷ ἐμπαγήναι ἀκάνθαν.

(48) *Habes hic mancam fidei confessionem, quæ Spiritus sancti, æque ac Filii, originem a solo Patre repetit. Nil mirum cum noverimus hoc quoque*

Et virtus Altissimi obumbrabit tibi: quæ virtus plane Filius est Altissimi. Et sane Judæorum rex David, Quo, inquit (45), ibo a spiritu tuo et quo a facie tua fugiam? Patrem scilicet alloquitur, cujus facies et per omnia similis imago est Filius; qui enim vidit Filium, vidit Patrem (46); et sic Trinitatis mysterium in illis verbis ostendit. Cum porro homo (hic) esset, et conversus in ærumna, dum configitur ipsi peccati spina (48), timens ultionem Domini, fugam meditatur; et e spinæ vulnere adhuc pede claudicans, hæret incertus, quo tandem et aufugiat et lateat oculum, quem nihil latet. Ita quidem David: at Virgo e Davide exorta archangelo sublimia edocente, supercæleste unius in Trinitate Deitatis mysterium (et ipsa) discit, nempe Spiritum sanctum, et Virtutem Altissimi, e quo Altissimo Virtus (Filius et Spiritus sanctus (48) ante omnia sæcula subsistentiam habuerunt. Verumtamen nequaquam et ipsa fugam cogitat, sed quid nuntio reponit? Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum (47). Non ignoro, inquit, jam præstitutum ab antiquo fuisse, ut Deus in terram descenderet. Prophetæ enim veluti uno labio loquentes, Dei Verbum carnem e muliere assumpturum multifariam prænuntiaverunt; læstor autem de eorum salute, qui communem mecum habent naturam, Altissimumque adoro, cui per humilitatem meam complacuit, naturam, invidia perditam, uberrima gratia dignam efficere, meque salutis, imo et deificationis mundo conciliandæ mediatricem constituere.

XLVI. Ego vero oratione mea huc appellens atque exstasi quadam divina præstupore correptus, ad vehementer exclamandum feror: *Quam magnificentæ sunt opera tua, Domine! Nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ! Vir insipiens, Judæus non cognosces, et stultus, Nestorius, non intelliget hæc (50).* Et vere incarnationis Verbi Dei mysterium ante mundi constitutionem prædestinatum fuit; atque in divino illo exercitus duce, velut in tabula quadam incorporea, antea per Spiritum ad vivum fuit expressum. Vox enim Gabriel, ex Hebræa in Græcam linguam conversa *theandricum* quid sonat id est *angelus theandricus*. Idcirco Gabriel vel ex ipso nomine designatus apparet reconciliationis Dei cum hominibus internuntius, non secus ac si quis regis, qui eum miserit, consilium in regis insignibus præferat, et quisnam nempe sit, et quid velit.

Vult porro (rex) arcem cum hominibus conjunctionem inire, non quidem, ut hæreticus quispiam forte diceret, et amicitia solum et habitu, et vo-

doctrinæ caput in causa fuisse, quod legatis a Gregorio IX missis ad extorres Græcos Ecclesiæ reconciliandos Germanus cum suis obstiterit. Vid. Raynald. ad an. 1233 n.6 et 13.

(49) Luc. 1, 38.

(50) Psal. xc1, 6, 7.

(51) Cod. πρέσβυς.

luntatis tantummodo consensione semet cum illis conjungens; sed summam (inire vult) unionem, et quamdam sine confusione permisionem, utque in unam hypostasim concursum: adeo ut propter personæ identitatem ea quæ uniuntur, uno eodemque nomine appellentur, et unica adoratione propter personæ unitatem honorentur, etsi quæ uniuntur, quoad naturam, neque discrimen amittant, neque dupliciter recussent

Consimilem huic dignitatem tu quoque, o Christiane, participas, si tamen huic appellationi et obsequium per opera erga Altissimum, et mandatorum ipsius custodiam præterea adjicias. Tunc enim et ipse theandricus minister et astator regis Christi proprie vocaberis. Nam si Christus Deus homo est, ergo Christianus ipsi administrans theandricus appellabitur, non secus ac regius dicitur regis administrer. Videsne, ad qualem et quam sublimem dignitatem nos Verbum evexit? et quomodo ipsi archangelo nos per nominis communio-

nem conjunxit (52)? XLVII. Immensi hujus beneficii conciliatrix nobis illa est (Virgo), quæ: cælos sublimitate superat. Et quid dico, pari cum angelis honore per eam nos dignos effectos fuisse, quando humanam substantiam, quæ ex ipsa est, subsistentem (in) Deo Verbo, in eodem throno cum Patre et Spiritu sancto sedentem, et a cunctis angelorum ordinibus glorificatam atque adoratam cerno? Namque unico Christo, qui Deus est et homo, perfectus quoad utramque naturam existens, simul cum Patre et sancto Spiritu honores divini deferuntur.

XLVIII. Ast tu o homo, quæ per primum hominem es e terra; et simul, Deipara, quæ per secundum hominem es itidem e cælo! O filia patris mortalis, et Mater Filii immortalis! O quæ Deum corpore induisti, eos vero, qui constant corpore, in Deos evexisti! O universi hominum generis salus communis! O indissolubile cælestium cum terrestribus vinculum, quæ Deum cum ministrantibus angelis in terram attraxisti, et homines cum congenita sibi terra ad cælos elevasti! O sola e sæculo et proprie Dei Genitrix! Hac enim appellatione velut quodam Dominæ sigillo et aureo et honorificentissimo sermonem meum ob-signo. Hoc nomen et ore et corde et anima tota amplector: et utinam hoc idem tum etiam in ore habens deprehendar, cum instans vitæ finis ad postremos ducendos spiritus me adiget! Firmiter enim credo, crudeles humanoque generi infensos aeris exactores illud formidaturos, ac transitum ab exactione liberum mihi permissuros. Hoc ipsum tuum Dei Genitricis nomen sit mihi ultimus linguæ loquentis motus, ut illud velut olivæ ramum in ore ferens, instar columbæ avolem, et in salutari paradisi arca requiescam (54). Vehementissime enim

(52) Communem cum Gabriele archangelo appellationem ex Germani sententia sortimur, quia vi nominis Gabriel dicitur *theandricum*; theandrici autem et nos merito nuncupamur, utpote administri

ἄλλὰ πρὸς ἑνωσιν ἄκραν καὶ κράσιν ἀσύγχυτοι καὶ τὴν εἰς μίαν ὑπόστασιν συνδρομήν· ὡς· καὶ ἐν ἐνώματι τὰ ἡνωμένα καλεῖσθαι διὰ τὸ ὁμοὑπόστατον, καὶ μιᾷ προσκυνῆσει τιμᾶσθαι διὰ τὸ τοῦ προσώπου μοναδικόν, εἰ καὶ τὰ ἑνωμένα τῆς κατὰ φύσιν διαφορᾶς οὐκ ἐξέστησαν καὶ τὸ δυναδικόν οὐκ ἠρνήσαντο.

Τοῦ Ἰσοῦ ἀξιώματος καὶ σὺ μετέχεις, Χριστιανέ, εἰ καὶ τῇ κλήσει ταύτῃ προσθήσεις καὶ τὸ διὰ τῶν ἔργων θεραπεύειν τὸν Ἰψίστον, καὶ τοῖς αὐτοῦ κελύσμασι πείθεσθαι. Τότε γὰρ καὶ αὐτὸς θεανδρικός ὑπηρέτης κυρίως κληθήσῃ, καὶ παραστάτης τοῦ σοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, Εἰ γὰρ ὁ Χριστὸς θεάνθρωπος καὶ ὁ Χριστιανὸς θεράπων θεανδρικός, ὡς ὁ τοῦ βασιλείως ὑπηρέτης βασιλικὸς ονομάζεται. Ὅρα, εἰς οἷον ἀξίωμα φέρων ἡμᾶς ὁ λόγος ἀνάγκη; καὶ ὅπως τῷ ἀρχαγγέλῳ τούτῳ καθ' ὁμωνυμίαν συνῆψε;

MZ'. Τοῦ ὑπερμεγέθους τούτου εὐεργετήματος πρόξενος ἡμῖν ἡ ὑψηλότερα τῶν οὐρανῶν. Καὶ τί λέγω ἀγγελικῆς ἰσοτιμίας ἀξιοθῆναι διὰ ταύτης ἡμᾶς, εἰδὼς τὴν ἐξ αὐτῆς ὑποστᾶσαν τῷ Θεῷ Λόγῳ ἀνθρωπίνην οὐσίαν, σύνθετον Πατρὶ τε καὶ Πνεύματι, καὶ ὑπὸ πάσης ταγματαρχίας ἀγγελικῆς δοξαζομένην τε καὶ προσκυνουμένην; Τῷ ἐνὶ γὰρ Χριστῷ προσφέρεται ἡ λατρεία μετὰ Πατρός τε καὶ Πνεύματος, ὅδε ἐστὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ἐν ἀμφοτέροις τὸ κατὰ φύσιν τέλειον ἔχων.

MH'. Ἄλλ', ὦ ἄνθρωπε, διὰ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ἐκ γῆς. καὶ, ὦ θεοποιέ, διὰ τὸν δεῦτερον καὶ ἐξ οὐρανοῦ! Θύγατερ τοῦ θνητοῦ, καὶ μήτηρ τοῦ ἀθανάτου! Ὡς Θεὸν σωματώσασα, καὶ τοὺς ἐνσωμάτους θεώσασα! Ὡς κοινὴ σωτηρία τοῦ τῶν ἀνθρώπων πληρώματος! Ὡς σύνδεσμος ἀρρήκτου τῶν ὑπεκοσμίων τε καὶ ἐγκοσμίων! Θεὸν μετὰ τῶν ὑπηρετούντων ἀγγέλων εἰς γῆν ἀγαγούσα, καὶ ἀνθρώπους μετὰ τῆς συμφύτου γῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνυψώσασα! Ὡς μόνη ἐξ αἰῶνος καὶ κυρίως Θεομήτορ! Ταύτῃ γὰρ τῇ κλήσει, ὡς σφραγίδι δεσποινικῆ ἐπισφραγίζω τὸν λόγον μου τῇ χρυσῇ τε καὶ ὑπερίτω· ἦν καὶ στόματι καὶ καρδίᾳ καὶ ψυχῇ κατασπάζομαι· ὡς εἶπε ταύτην ἐπὶ γλώττης φορῶν εὐρεθίην, καὶ ὅτε τὰς ὑστάτας πνοὰς πνέειν με τὸ τέλος τῆς ζωῆς ἀπαιτήσεται (53). Πειπίστευκα γὰρ ὡς αἰδεσθήσονται ταύτην τοῦ ἀέρος οἱ πράκτορες οἱ πικροὶ καὶ μισάνθρωποι, καὶ μοι τῆς διαβάσεως ἀφορολογητοῦ παραχωρήσουσιν. Αὕτη μοι ἔστω ἡ σὴ θεοτόχειος κλήσις ἔλλογον γλώττης κίνημα τελευταῖον, ἐν ᾧ ὡς κάρφος ἐλαίας ταύτην ἐπὶ στόματος φέρων πετασθήσομαι, καὶ καταπαύσω δίκην περιστερᾶς εἰς τὴν τοῦ παραδείσου σωστικὴν κιβωτόν. Φίλυπο-στροφῷ γὰρ σφοδρὰ σφοδρὰ· ἐκείθεν γὰρ ὁ τοῦ

famulantes Christo, qui θεάνδρος seu θεάνθρωπος, Deus et homo est.

(53) Cod ἀπαιτήσεται.

(54) Psal. lrv, 7.

πρώτου κόσμου Πατήρ ἀποστῆναι με ἠνάγκασε, καὶ Ἀ πρὸς τὸν ἑνωγρον τουτον βίον φέρεσθαι προετρέψατο.

ΜΘ'. Ναὶ δὴ, κοσμοσώτειρα κίβωτῆ, κύρωσέν μου τὴν δέησιν, καὶ τὸν πενιχρὸν μου τοῦτον λόγον καὶ οὐτιδανὸν πρόσδεξαι. Καὶ ὡς νεφέλη κούφη καὶ φωτεινὴ ἐπισκίασον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν μου ἐν ἡμέρᾳ πολέμου. Πολλοὶ γὰρ εἰσιν οἱ ἀπ' ὕψους με πλεμούντες, καὶ πυρρόροις βάλλοντες βέλεσιν Ἐπαρον τὰς χεῖράς σου ἐπὶ τὰς ἐπάρσεις καὶ ὑπερηφανίας αὐτῶν, καὶ σύντριψον ἐν τάχει τοῦτους ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν. Εἰ δὲ καὶ χροῦς τίς ἐστὶν ἐν τοῖς ποσὶν ἡμῶν, ἐκ τῶν ἐπιτηρούτων τὰς πτέρνας ὄρων ἐπιτροβίαις, λειξάτωσαν τοῦτον αὐτοὶ ἐν τῷ ἐπιστροῖσαι τὸν πόνον αὐτῶν εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ κορυφῇν αὐτῶν τὴν ἀδικίαν καταβῆναι.

Ν. Ἰλέωσον ἡμῖν τὸν ἐκ σοῦ γεννηθέντα Θεόν · χρωλωσίαν τῶν ὀφλημάτων αἰτήσαι παρ' αὐτοῦ. Ὁρᾷς, ὅσον τὸ κατὰ χρεων ἡμῶν ἐγχειρίζομέν σοι λοιπὸν τὸ χειρόγραφον · μὴ πρὸς τὸν ὄφρον ἀπίδης αὐτοῦ, καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὀφλημάτων. Ὡς γὰρ ὁ χρόνος ἡμῶν εὐπερίληπτός ἐστι καὶ ἡ κατὰ γῆν διατριβὴ, οὕτως καὶ τὰ χρεῖα ὑπεριόριστα. Κἄν τὸ δυσαρὶβητον ἔχουσι παρ' ἡμῖν, ἢ δὲ τοῦ σοῦ Υἱοῦ ἀγαθότης οὐθ' ὑπ' ἀρχὴν πίπτει, οὕτε τέλει περιορίζεται · Μὴ κατὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν ποιησάτω ἡμῖν, μηδὲ κατὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἀνταποδοτῶ ἡμῖν. Καὶ γὰρ κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἐκραταίωσε τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τὸ βρότειον πλήρωμα, κλίνας οὐρανοὺς, καὶ καταβάς ἐπὶ γῆν διὰ φιλανθρωπίας ὑπεράπειρον ἄδυsson. Καθ' ὅσον (62) ἀπέχουσι ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, ἐμάκρυνεν ἀπ' ἡμῶν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, ἀνατολῇ μὲν ἀέφωτος καὶ ὦν καὶ ὀνομαζόμενος · δύνας δὲ δεῖ εὐσπλαγγχνίας (63) ἀνεύκαστον ἐπὶ τὴν σκοτίαν (64) τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου καὶ τοῦ σαρκίου · εἰ καὶ εὐκατέλαθεν αὐτὸν ἡ σκοτία · μάλλον οὖν καὶ διεσκέδασε τὸ ζοφῶδες καὶ μετεστοιχείωσε πρὸς τὸ φωτισιδές. Λοιπὸν ὀλίγα τὰ τραύματα τὰ ἡμέτερα πρὸς τὴν ἀπεριόριστον ἐμπλαστρον, ἣν τῷ παντὶ συνεξείτεινεν, ἵνα θεραπεύσῃ τὰ πάντα. Ἐγχεῖται δὲ τῇ ἐμπλάστρῳ τὸ δραστηκώτατον φάρμακον, τὸ αἶμα αὐτοῦ τὸ θεόρρυθτον, καταναλίσκον τῶν ἡμέτερων τραυμάτων τὴν κακοήθειαν, ὡς καὶ τὰς οὐλὰς ἐξαλείφειν, καὶ πρὸς τὴν προτέραν ὑγίαν (68*) ἀποκαθιστᾶν.

(55) Mundi pristini, id est corrupti qui redemptionem antecedit, pater est Adam, qui totum genus humanum quodam veluti diluvio demersit. Cum vero paulo post Maria designetur ceu arca Noetica hinc plane concludas licet, hoc symbolum, quo sæpius penes Patres Deipara celebratur, ad prærogativam quoque devitatæ ab ea communis ruinæ denotandam spectare.

(56) Isa. xix, 1.

(57) Psal. cxxxix, 8.

(58) Lxxiii, 3.

(59) Gen. iii, 15.

(60) bsal. lxxi, Καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ χροῦν λειξουσι ;

illuc remeare cupio ; quoniam inde avolare me pristini mundi pater coegit (55), perque hanc vitam fluctibus diluvii demersam jactandum tradidit.

XLIX. Tu itaque, o arca mundi servatrix, preces meas, obsecro, ratas habe, et meum hunc missellum ac nullius pretii sermonem excipe. Ac velut levis ac lucida nubes (56), *obumbra caput meum in die belli*. (57) Multi enim sunt, qui ab alto me oppugnant, et sagittis ignitis jaculantur. *Leva manus tuas in superbias tumoremque eorum* (58), et cito contere eos sub pedibus nostris. Quod si pedibus nostris etiamnum pulvis aliquis per serpentes calcaneo insidiantes (59) injectus, adhæret : *huic ipsi lingant* (60), *cum convertetur dolor eorum in caput illorum, et in verticem ipsorum iniquitas eorum descendet* (61),

L. Redde nobis propitium Deum, qui ex te natus est; exora ab ipso debitorum nostrorum remissionem. Vides, quam ingens sit debitum nostrum : hoc unum nobis superest, ut chirographum tibi in manus tradamus : ne, quæso, propter ejus pondus et propter debitorum cumulum oculos tuos avertas : sicut enim exiguum nobis tempus, ac breve reliquum est presentis vitæ spatium, sic immensa quoque sunt debita nostra. Quanquam ista a nobis vix numerari possint, at Filii tui clementia quemadmodum expers est principii, sic nullis finibus circumscribitur. *Non secundum peccata nostra faciat nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuatur nobis* (65). *Quoniam secundum altitudinem cæli a terra corroboravit misericordiam suam super universum mortalium genus*, propter immensam amoris sui erga homines abyssum *inclinans et in terram descendens* (66). *Quantum distat ortus ab occidente, longe fecit a nobis iniquitates nostras* (67), *oriens quidem semper lumine splendidus et existens et appellatus ; occidens vero propter inestimabilis misericordiæ suæ viscera ad vitæ nostræ et ad humanæ carnis tenebras se demittens*. *Quantum tenebræ eum non comprehenderunt* (68) ; quinimo et quidquid tenebrosos erat, dispulit et in lucidum transformavit. Cæterum levia censerari possunt vulnera, nostra, si cum illo infinitæ virtutis pharmaco comparentur, quod omnibus æquo porrexit, ut omnia sanaret. Inest enim huic pharmaco efficacissimæ virtutis elementum, ejus

Et inimici ejus terram lingent. Eamdem sententiam legere est Isa. xlix, et Mich. vii, 17.

(61) Psal. vii, 17.

(62) Cod. καθόσον.

(63) Cod. ἐσπλαγγχνίας.

(64) Cod. σκοτίαν.

(65) Psal. cii, 10, 11.

(66) Psal. xvii, 10.

(67) Psal. cii, 12.

(68) Joan. i, 5.

(68*) Ita cod cum dialecto vulgari, ut Hedericus censet, pro ὑγίαν.

nempe sanguis divinitus fluens, qui vulnerum nostrorum ita malignitatem absumit, ut ipsi quoque cicatrices abstergeat et in pristinam sanitatem integram restituat.

LI. Tui itaque (o Deipara), sume chirographum, quo tam multa debita nostra continentur, et illud dilacera immaculatis illis tuis manibus, quibus uti mater eum, qui portat in manu sua universum mundum, gestati; hac enim de causa eum gestasti, quo sicut humano generi debita solventur. Etiam nobis igitur Deum ex te natum propitium redde, ipsumque a veteri (quo tibi obstructus tenetur) debito libera. Fenoris enim, quod ipsa universorum Domino commodasti (69), carnis scilicet hypostatice a Deo assumptæ, rationem ipse habet, et gratiam tibi gratis omnibus potiorum debet, quod hoc idem fenus, purum prorsus supra quam dici possit, et omni auro splendidius ac sincerius sonans, et dignum, quo ipse uteretur, ei servaveris. Quod quidem nos contrectare digni facti sumus inter sacra mysteria, ac veluti collybitæ mysticæ ac sanctæ mensæ minutas in partes tribuimus, et per gratiam ipsius pauperes spiritu ab antiquis debitis, uti credimus, liberos dimittimus.

Introduc, o Domina universorum, in caeleste regum omnes qui tibi se dedunt, teque vere ac proprie Dei Genitricem credunt, et corda hac fide sanctificent, et linguam hac voce purificant, quique auxilio tuo gloriantur ac spei anchoram tuæ meditationi adnectunt post Deum, quem iu Patre et Filio et sancto Spiritu adoramus et glorificamus; qui soli patriæ cultum deferimus, et quem solum omnium nostrum conditorem novimus, et a quo creata omnia pendent, ut consistant et conserventur; soli increatæ ac sempiternæ naturæ, cui decet omnis gloria, honor et adoratio, decusque ac magnificentia nunc et in infinita sæcula sæculorum, Amen.

VII.

In sanctorum Innocentium occisionem, et in initium sancti Evangelii secundum Marcum. Lecta Dominica ante Lumina.

(Inter Homilias variorum Patrum ed. Hoescheli. Augustæ Vindelic. 1586, 4°.)

I. « Quis Deus præter Deum nostrum, Deus ille qui præcingit me virtute et instruit pedes meos tanquam cervorum, et in excelsa statuens me? » Rursum David orationi præcurrat cum solito decachordo, etsuavi melodia animam meam remissam et dormientem quasi inungens ad doctrinæ stadium eamque ad Dei laudes excitans, qui me virtute præcingit scientiæ, sterilemque meam mentem inhabitare facit in sacra hac domo, matrem filiorum lætantem; ipsis inde genitis doctrinæ sermonibus. Non enim meus est ille fructus, sed totus a gratia Dei procedit; non quod sim ego illa dignus, sed quod dilectus est Deo populus meus: et propter nos me roborat et dat verbum in apertione

¹ Psal. xvii, 32-34.

(69) Conf. I Reg. ii, 20.

ΝΑ'. Ὅθεν λαβοῦσα τὸ πολὺστιχον χειρόγραμον τῶν ἡμετέρων χρῶν, διάρρηξεν ταῖς σαῖς παυήμασι χερσίν, αἷς τὸν ἐν χειρὶ αὐτοῦ τὸν κόσμον βαστάζοντα ὡς μήτηρ ἐβάστασας· ἐβάστασας δὲ διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην τῆς τῶν ἀνθρώπων χρωλυσίας. Ἦνουν οὖν καὶ ἡμεῖν τὸν ἐκ σοῦ τεχθέντα Θεόν, καὶ τῆς πολυχρονίου ἀπάλλαξον ὀφειλῆς. Αἰδεῖται γὰρ τὸ χρεῖος, ὅπερ αὐτῇ τῷ τοῦ παντός Λεσπότη δεδάνεικας, τὴν σάρκα λέγω τὴν θεοῦπόστατον· καὶ χάριν σοι ὀφείλει πασῶν χαρίτων τὴν μείζονα, ὅτι τὸ δάμιον τοῦτο πανυπεράκαθαρον διατήρησας, καὶ χρωσίον παντός ἡλιουδέστερόν τε καὶ ὀβρυζότερον καὶ ἀξίον τῆς αὐτοῦ χρήσεως. Ὅπερ μεταχειρίζεσθαι ἀξιοθύντες ἡμεῖς ἱερουργικῶς, κατακαρματίζομεν οἱ τραπέζῃ τῆς μυστικῆς καὶ ἁγίας τραπέζης, καὶ τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι πολυχρονίων λυτροῦμεθα τῶν ὀφειλῶν διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος, ὡς πιστεύομεν.

Πάντας εἰσάγαγε πρὸς τὴν οὐράνιον βασιλείαν, ἡ Δέσποινα τῶν ἀπάντων, τοὺς ὁμολογοῦντάς σε καὶ φρονούντας κυρίως καὶ ἀληθῶς Θεοτόκον, καὶ καρδίαν ἀγιαζόντας τῷ φρονήματι, καὶ γλώσσαν ἀγγίζοντας τῷ φωνήματι, κάπῃ ταῖς σαῖς ἀντιλήψειςι καυχωμένους, καὶ τὴν ἀγλαυραν τῆς ἐλπίδος τῆς σῆς ἐξάψαντας μεσιτείας, μετὰ Θεόν τὸν ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνούμενόν τε καὶ δοξαζόμενον· ᾧ μόνῳ λατρεύομεν, καὶ ὃν μόνον δημιουργὸν ἡμῶν ἐπιστάμεθα, καὶ οὐ τὰ κτίσματα πάντα ἐξέχεται πρὸς συνοχὴν τε καὶ σύπτασιν, τῇ μόνῃ ἀτίστῳ φύσει καὶ προσνάρχῳ, ἣ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Z.

Εἰς τὴν σφαγὴν τῶν ἁγίων νηπιῶν, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κατὰ Μάρκον ἁγίου Εὐαγγελίου.

Ἀναγιγνωσκόμενη Κυριακῇ πρὸ τῶν Φώτων.

(Inter Homilias variorum Patrum ed. Hoescheli. Augustæ Vindelic. 1586, 4°.)

A'. « Τίς Θεὸς πλὴν τοῦ ἡμῶν, ὁ Θεὸς ὁ περιζωνύων με δύναμιν, ὁ καταρτιζόμενος τοὺς πόδας μου ὡσεὶ ἐλάφου, καὶ ἐπὶ τὰ ὕψηλά ἰστῶν με; » Παλιν ὁ Λαυδῶ προτρεχέτω τοῦ λόγου μετὰ τῆς συνήθους κινύρας καὶ τῶν ἠδυσφθόγγων μελουργιῶν ἐπαλείφων ὡσπερ τὸ τῆς ψυχῆς ἀνεμῆνον καθυπτιάζον πρὸς τὸ στάδιον τῆς διδασκαλίας καὶ πρὸς δοξολογίαν διερεθίζον Θεοῦ, τοῦ περιζωννύοντος με δύναμιν γνώσεως, κατοικίζοντος τὴν στείραν μου διάνοιαν ἐν οἴκῳ τούτῳ ἱερῷ, μητέρα ἐπὶ τέκνοις εὐφραϊνομένην, τοῖς αὐτόθεν ἀποτικτομένοις λόγοις διδασκατικοῖς. Οὐ γὰρ ἐμὸν τοῦτο κατόρθωμα, ἀλλ' ὅλον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ· οὐχ ὅτι ἀξίος ταύτης ἐγώ, ἀλλ' ὅτι ἀγαπητός ὁ ἐμὸς λαὸς τῷ Θεῷ, καὶ δι' ἡμᾶς ἐμὲ δύναμοι, καὶ

δίδωσι λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος, καὶ μοῦ κατ-
 ἀρτίζει τοὺς πόδας εὐαγγελιζομένου εἰρήνην καὶ
 ἀγαθὰ· καὶ ἐπὶ τὸ ὑψηλὸν τοῦτο ἰσθῆ ξυλλογίον
 κήρυκα εὐσεβείας καὶ διδάσκαλον ἀρετῆς. Καὶ πάλιν
 αὐτὸς ὡς σημαῖα ἐπὶ βουνού, καὶ ὡς ἰστός ἐπ' ὄρους,
 συναθροίζων τὸ ἱερὸν στρατολόγιον. Οὐ γὰρ ἂν τολ-
 μήσω εἰπεῖν ὅτι ὡς πόλις ἐπάνω ὄρους, καὶ ὡς λυ-
 χνος ἐπὶ λυχνίας· ταῦτα γὰρ τῶν ἀναβάσεις ταῖς
 σφῶν καρδίαις τιθεμένων καὶ τὰς τῶν ἀναβαθμῶν
 ψαλλόντων ᾠδὰς, ὧν καὶ τὸ φῶς τῶν ἔργων ἐμπρο-
 σθεν τῶν ἀνθρώπων λάμπει, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον.
 Φέρε τοίνυν ἐξ ἰορτῆς μεταλευσώμεθα εἰς ἰορτὴν τῆς
 παρωχημένης τὴν μέλλουσον, ἐκ τῆς Δεσποτικῆς
 κατὰ σάρκα γεννήσεως ἐπὶ τὴν τῶν δούλων ἡμῶν
 ἀναγέννησιν· ἐκ τοῦ ἀστέρου πρὸς τὸν μέγαν λύχνον,
 τοῦ προφθόμου τῶν ἀστρολατρῶν ἐπὶ τὸν προφθό-
 μου τοῦ Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, οὐ τρίτῃ προσφέ-
 ροντες δῶρα, πίστιν δὲ μᾶλλον τὴν εἰς Πατέρα καὶ
 Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἢ ἐπισφραγίζει τὸ βάπτισμα.
 Μετ' ἀγγέλων ἰδοξάσασμεν πρότερον τὴν ἐνανθρώ-
 πησιν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὑπὲρ ἀγγέλους ἰδοξάσθημεν διὰ
 ταύτην· « Οὐ γὰρ ἀγγέλων ἐπαλάβετο, καθὼς ἂν ὁ
 Παῦλος ἔρει· ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ, ὅθεν κατὰ
 πάντα ἡμῖν ὁμοιώθη χωρὶς ἁμαρτίας. » Μετὰ ποιμέ-
 νων περιεάμθημεν τῇ δόξῃ τοῦ γεννηθέντος, καὶ
 ὅπερ ποιμένας τὸ ἀράταστον τῆς σαρκώσεως ἐπ-
 εγνώκειμεν οὐκ ὀφθαλμοῖς μόνον παραλαβόντες κεί-
 μενον ἐν φάτνῃ τῇ μουσικῇ, ἀλλὰ καὶ στόματι δια-
 ψηλαρήσαντες τὸν οὐράνιον ἄρτον εἰς βεβαιότεραν
 τὴν πίστωσιν. Ὄφθαλμῶν μὲν γὰρ ὠτίων πιστότεροι,
 ὀφθαλμῶν δὲ ἀφ' ἑβραίων, στόμα δὲ καὶ ἄμφο-
 τέρων πιστότερον.

Β'. Πάντων οὖν τῶν ἐν Βηθλέμῃ ἱεροπρεπῶς τελε-
 σθέντων χαρμονικῶν ὄντων καὶ τερπωλῆς ἐμπορη-
 τικῶν διαβαινούσης εἰς τὴν ψυχὴν, ἐν ἣν τὸ ἀνιάσαν
 καὶ συγχίαν τὰς δικαιοσύνας τῶν φιλοχρίστων, ἢ τῆς
 ἀπειροκαίου νεολαίας ἀναίσεις, ὁ θερισμός τῆς αἰ-
 ῶρον χλόης καὶ ἀρτιφυοῦς. Πλὴν καὶ τότε τοῖς μὲν
 θερίζουσι μᾶλλον ἐπεδακρύσαμεν, τοῖς δὲ θερίζομε-
 νοῖς ἐφθδύθημεν δράγμασιν· ὅτι ἐν μαλακῇ τῇ ποσὶ
 καὶ νεοθαλεῖ ἄδρῶν τὸν στάχυν ἀποδεδωκασιν, ἀπο-
 θηκῶν τῶν ἄνω ἐπάξιον. Καὶ οὐκ εἶπομεν, Εὐλογία
 Κυρίου ἐπὶ τοὺς θερίζοντας· ἀλλὰ τὴν εὐφορίαν τῶν
 δραγματῶν ἐμακαρίσαμεν. Εἰ γὰρ καὶ παραπλη-
 σίως τοῖς ἐπὶ τῶν δωματίων ἐσχῆκασιν τὸ εὐμάραντον,
 ἐν ὀλίγῳ ἀνθήσαντά τε καὶ ἄκαυθῆσαντα· ἀλλὰ τὸν
 κόλπον ἐπλήρωσαν τοῦ Ἀβραάμ τοῦ τὰ τοιαῦτα συλ-
 λείξαντος δράγματα καὶ συγκλείσαντος. Ἀλλὰ ἔλαθεν
 ἑαυτὸν ὁ μεμηνὼς Ηρώδης καὶ ἔκνου, ὁ τῷ ὄντι
 θερμάτιος. Εἰς τοῦτο γὰρ ἡ κλῆσις αὐτοῦ με-
 ενλώττισται. Ἐλαβε τὸ ἠρυθροδανωμένον ἐκεῖνο
 δέρμα ἐξ ἀθῶν αἱμάτων, τὸ συντελοῦν εἰς τὰ σκη-
 νώματα τῆς Κεδάρ, ἐνθα ὁ τοῦ σκοτεινοῦ ἄρχων καὶ
 ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος ἐπαναπαύεται. Καὶ γε πῶς
 ἐλπίδος ἐσφάλη, καὶ ὑπὲρ ἐνός δεδιώς βασιλείως,
 πολλοὺς αὐτὸς ἀπέτελεσεν, οὓς τὴν ἐξ αἱμάτων ἡμ-
 φάσεσ περιφύριδα. Οἱ δὲ συμβασιλεύουσι τῷ ἀθανάτῳ.

oris mei, et erigit pedes meos ad evangelizandum
 pacem et bona; et me super hanc excelsam cathedram
 statuit pietatis preconem et virtutis magistrum. Et rursus ipse tanquam vexillum in colle
 et tanquam malus in monte, congregans sacrum exercitum. Non enim audebo dicere me esse tanquam urbem supra montem aut tanquam lampadem supra candelabrum: hæc enim eorum sunt qui in vestris cordibus progressus statuere, et graduum psallentium cantus posuere, quorum lux ex operibus coram hominibus lucet secundum Evangelium. Eia igitur e festo transeamus ad festum, ex celebrato ad futurum, ex Domini secundum carnem generatione ad nostram servorum regenerationem; ex stella ad magnam lampadem, ex stellarum adoratorum itinere ad totius justitiæ Solis progressum, non tria afferentes dona, sed potius fidem in Patrem et Filium et Spiritum sanctum quam consignat baptismum. Triduo ante cum angelis glorificavimus Dei incarnationem, ac per eam super angelos sumus glorificati. « Non enim angelos suscepit, ut inquit Paulus, sed semen Abraham unde in omnibus nobis similis factus est absque peccato » Cum pastoribus gloria nati Salvatoris splendide circumdati sumus, et magis quam pastores quod in incarnatione invisibile erat cognovimus, non oculis modo eum qui in mystico stabulo jacebat percipientes, sed et ore contrectantes cælestem panem in firmiorem fidem. Oculi enim auribus fideiores sunt, oculis autem tactus sincerior os vero et ambobus fidelius.

II. Omnia igitur quæ Bethleem divine peracta sunt, jucunda sunt plenaque lætitia quæ mentem penetrat; unum autem fuit quod Christianorum animas mœrore afficit ac turbat, innocentium parvulorum ablatio, immaturæ et recentis herbæ messis. Quanquam et tunc metentibus potius illacrymavimus, demessis autem lætati sumus manipulis. In tenera enim et florente herba plenam spicam tradiderunt, horreis cælestibus dignam. Et non diximus: Benedictio Domini super metentes; sed manipulorum ubertatem beatam diximus. Etsi enim quemadmodum et ii qui in domibus sunt marcescere possent, brevi florentes ac deflorentes: sed sinum Abraham impleverunt, qui tales congregavit et conclusit manipulos. Sed seipsum latuit furens Herodes et demens ac revera coriaceus. Sic enim ejus nomen interpretati sunt. Accipit illud rubrum corium innocenti sanguine effectum, pertinens ad tabernacula Cedar, ubi princeps tenebrarum et qui ab initio homicida est, requiescit. Sed sua eum spes fefellit, et unius causa timens regis, multos ipse interfecit, quos sanguinea induit purpura. Illi cum immortalis rege regnant atque in æternum vivunt. Insecutores autem, propter suas adversus innocentes injurias, occidentur; et zelus perdet impios,

^c Hebr. II 16.

ut optime dicit Salomon ³; violenta etenim morte crudelem et homicidam animam erupit impius postea. Et ut largius in scena eum cohibeam, coriaceus ille uter et vetus tempore ac malitia, ut novum vinum, recenter effusum infantium sanguinem accipiens, discissus est ac distractus, et postquam has immaturas uvas comedit, ipsius imminatam subiere proprii filii, ab ipso interfecti, ut narrat Josephus. Videbatur enim furens ille ac in Deum pugnans Hebræorum dementia precludere, rex malorum subjectorum, ac illud omnino vociferare de innocentibus, quod postea ab eo constitutus populus de Christo: « Sanguis eorum super nos et super filios nostros ⁴; » sic rabidus ille ac insatiabilis lupus, assuetus in teneros agnos irruere, et in proprios catulos quasi furens rabie excanduit. Sed gratias Deo qui injustos non sinit justitiæ manus duntius effugere, sed glorificatur in Pharaone, et in iis qui, quemadmodum ille, contumaces sunt et divina mandata contemnunt et humilem plebem despiciunt. Sed et nunc audire mihi videor Deum dicentem: « Loquere filiis novi Israel, et parent se non ex Ægypto ad mare Rubrum, sed ex sanguinis purpura quæ novum Pharaonem et puerorum occisorum perdidit (innocentis enim sanguinis effusio mors est ei qui eum effudit), ad pulchrum Jordanem, facilem illam et laboris expertem purificationem. Dum enim tria sunt quæ purificant eos qui procedunt ad ablutionem et abstersionem veterum macularum, nempe baptisma, lacrymæ et persanguinem martyrimum, ostendit incarnatus Deus ab initio sui adventus has sacras oblationes victimasque, accipiens excelsiorem esse eam quæ per sanguinem est, purificationem, non modo quia secundis maculis non inquinatur, sed quia et lacrymis ipsis perseverantior est. Purificatio enim per baptismum alia est, cum gratiæ et Spiritus sancti muneri sit. Charitatis autem in Deum immensæ manifestissimum testimonium non aliud tantum est quantum pro eo qui nos diligit proprii sanguinis effusio « Majorem enim hac dilectionem nemo habet quam ut si quis animam suam ponat pro amicis suis ⁵; » si pro amicis vero, quanto magis pro Domino ac Creatore? Sanguis enim ardentem dilectionem indicat; lacrymæ autem, ut solet fieri, ob pœnarum timorem effunduntur. Paucorum enim et virtute perfectorum est ex dilectione lacrymas effundere; qui Dei desiderio flagrant, quorumque animæ quam citissime cum dilecto conversari et uniri peroptant. Qualis erat ille dulce sonans proptosaltes, citharæ chordas scite contractans et cantum blandum accinens et amore plenum. « Quando veniam, ait, et apparebo ante faciem Dei? Factæ sunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus ⁶? » Perinde ac si quidam obtrectatores venerandæ ac sapienti uxori quæ modo sponsi societatem gustavit, ab-

A βασιλεὶ καὶ συζῶσιν αἰῶνια. Οἱ δὲ δίδωται, ἐνθ' ἔν ἡδίκου νηπίου, φανευθήσονται καὶ ἐπαγγελίᾳ δίδωται τοὺς ἀσεβεῖς, ἐπικαιρῶς φάναι τὸ Σολομώντιον βιαίῳ καὶ γὰρ θανάτῳ τὴν ἀνήμερον καὶ μαιεφῆ ψυχὴν ἐξέβρηξεν ὁ ἀνόσιος ὑστερον. Καὶ, ἵνα πλατύτερον κωμωδῆσω τὸν τῆς τραγωδίας ταύτης δραματοργόν, ὁ δερμάτινος ἐκείνος ἀσπὸς καὶ παλαιός τῷ χρόνῳ καὶ τῇ κακίᾳ, ὡς οἶνον νέον τὸ νεοθλιβὲς τῶν νεογνῶν δεξιόμενος αἶμα διεσχιεῖται καὶ διεβρήχεται, καὶ δμφακας τοῦτους φαγόντος αὐτοῦ, τὰ ἴδια τέκτα αἰμαθίαν ὑπέστησαν, ὑπ' αὐτοῦ καὶ ταῦτα ἀναιρεθῆντα, καθὼς Ἰωσήπος ἱστορεῖ. Ἔοικε γὰρ ὁ ἐκμανὴς ἐκείνος καὶ θεομάχος προλαμβάνειν τὴν τῶν Ἑβραίων ἀπόνοιαν, ὁ βασιλεὺς τῶν κακῶς βασιλευμένων, κακίῳ φθέγγεσθαι ἀντικρὺς περὶ τῶν βρεφῶν, ὅπερ ὑστερον ὁ ὑπ' αὐτὸν λαὸς περὶ τοῦ Χριστοῦ, « Τὸ αἶμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν » οὕτως ὁ λυσσωδῆς ἐκείνος καὶ ἀπληστος λύκος ἐνεθισθείς ἀπαλοῖς ἀρνίοις ἐπιπηδᾶν, καὶ τοῖς οἰκείοις λυκεῖσιν ὡς μεμηνῶς ἐπαλύττησεν. Ἄλλὰ χάρις τῷ Θεῷ, τῷ μὴ συγχωροῦντι τοὺς ἀδικούντας τὰς τῆς δίκης χεῖρας ἀποδιδράσκειν ἐπὶ πολὺ, ἀλλ' ἐνδοξαζομένῳ ἐν Φαραῶ, καὶ εἰ τις κατ' ἐκείνον σκληροκάρδιος, καὶ θείῳ καταλιγωρῶν κελυσμάτων, καὶ κατοφρωόμενος λαοῦ ταπεινοῦ. Ἄλλ' ἐπαίειν ἀρτι δοκῶ λέγοντος τοῦ Θεοῦ· Λάλησον τοῖς υἱοῖς τοῦ νέου Ἰσραὴλ, καὶ ἀναξευξάτωσαν, οὐκ ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν, ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν αἱμάτων ἐρυθρᾶς ἧτις τὸν νέον Φαραῶ καὶ παιδοκτόνον ἐξώλεσεν (ἀθῶου γὰρ αἵματος χύσις θάνατος τῷ ἐκχιάντι) πρὸς τὸν καλὸν Ἰορδάνην, τὴν ἄπονον καθαροῖν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀμοχθον. Τριῶν γὰρ ὄντων καθαρτηρίων. τῶν διαβιβαζόντων εἰς τὴν ἐκπλευσιν, καὶ τὰ ἐπιπρίμματα τῶν παλαιῶν μολυσμῶν τέλειον ἀπενικτότων, βαπτίσματος, θακρύων, καὶ τοῦ δι' αἵματος μαρτυρίου, ἔδειξεν ὁ ἐνανθρωπήσας Θεὸς ἐκ προοιμίῳ αὐτῶν τῆς αὐτοῦ παρουσίας προσδεξιόμενος τὰ ἐπὶ ταῦτα προσθύματα καὶ προσφάγια τὸ δι' αἵματος εἶναι το ὑπεροχικώτερον, οὐ μόνον ὅτι δευτέροις ῥύποις οὐ μαλύνεται, ἀλλ' ὅτι καὶ τῶν θακρύων αὐτῶν πολλοὶς τοῖς μετοῖς ἐπίμονώτερον. Τὸ γὰρ διὰ βαπτίσματος καθαρτήσιον ἄλλως ἔχει, ὅλον τῆς χάριτος ὄν καὶ τῆς δωρεᾶς τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Ἀγάπης δὲ ἀκραιφνοῦς τῆς πρὸς Θεὸν τεκμήριον ἐκδαλότατον, οὐχ ἕτερον τι οὕτως ὡς τὸ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπῶντος τοῦ ἰδίου αἵματος ἀρειδῆσαι. « Μείζονα γὰρ ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ· καὶ δὲ φίλων, πολλῶ μᾶλλον δεσπότου καὶ Ποιητοῦ. Τὸ μὲν γὰρ αἶμα, ἀγάπης ἐνθέριμου δηλωτικόν, τὸ δὲ θακρύον, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διὰ τὸν φόβον τῆς τιμωρίας· ὀλίγων γὰρ καὶ τούτων τῶν τελειωτικῶν τὴν τὸ ἐξ ἀρετῆν ἀγάπης θακρύειν, καὶ πόθου τοῦ πρὸς Θεόν, ὀριγνωμένης τῆς ψυχῆς τῷ ποθουμένῳ τάχιον προσομιλῆσαι καὶ προσνωθῆναι τῷ ἐρωμένῳ. Οἷος ἦν ἐκείνος ὁ καλλικλάδος πρωτοψάλτης εὐφυῶς ἐπαφώμενος τῆς νευρᾶς τῆς κενύ-

Prov. vi. 34. ⁴ Matth. xxvii, 25. ⁵ Joan. xv, 13. ⁶ Psal, xli. 2, 3,

ρας, και τι προσπαδων επαγωγων και ερασμιον, Α
 « Πότε ηξεν, λεγων, και οφθησομαι τῷ προσώπῳ τοῦ
 Θεοῦ; Ἐγενήθη τὰ δάκρυά μου ἐμοὶ ἄρτος ἡμέρας
 τε και νυκτός, ἐν τῷ λέγεσθαί μοι καθ' ἐκάστην
 ἡμέραν. Πού ἐστιν ὁ Θεός σου; » Ὡσπερ εἶ τινες
 τῶν βασκανῶν σεμνοτάτῃ τινὶ και σώφρονι νύμφῃ,
 ἄρτι γευσαμένη τῆς τοῦ νυμφίου ὀμίλλας, διαστάν-
 τος ἐκείνου ἐπὶ μικρὸν ἐπεμβαίνοντες ἔλεγον. Πού
 ἐστὶν ὁ ἐραστής σου; ὤχετο καταλιπὼν σε μεμονω-
 μένην. Ὅτι μὲν οὖν οὐ πρόκειται ἄρτι τῷ λόγῳ τὸ
 τοῦ βαπτίσματος ἐκθειάζειν. ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ τὰ
 τῶν νηπίων ἀδικήματα τρόπον ἕτερον διεκδικούμενον
 ἀποτελεῖται γαστέρα, και διὰ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος

Γ'. Καὶ τῇ μὲν Βηθλεὲμ ἀτεκνουμένη βարυχεῖς
 τὸ τραγῳδῆμα ὁ πολὺδακρυς Ἱερειῆς ἐπέπλεκε,
 « φωνῆν ἐν Ῥαμᾷ λέγων ἀκουτισθῆναι, και θρήνον
 και ὀδυρμὸν πολὺν. » Ἐπὶ δὲ τῆς πνευματικῆς ταύτης Β
 εὐτέκνου γουῆς ὁ μεγαλοφρονότατος Ἡσαίας τὰ
 γενέθλια μελωδῆματα χαρμόσυνα ἐξυφαίνει. « Εὐ-
 φράνθητι, σταῖρα, ἢ οὐ τίκτουσα, ῥιζὸν και βόησον
 ἢ οὐκ ὠδίνουσα. ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου
 μᾶλλον ἢ τῆς ἐχοῦσης τὸν ἄνδρα. » Ὡ τῆς παγκο-
 σμίου χορείας! ὦ τῆς μεγαλοφρονίας τῶν κηρύκων
 τοῦ μυστηρίου, πανταχόθεν μοι καταλοῦνται τὰ
 ὧτα. ἐξ οὐρανοῦ, ἐξ ἀνύδρου ἐρήμου, ἐξ ὑδάτων
 αὐτῶν. Οὐρανὸθεν ὁ Πατὴρ τῶν φώτων βοᾷ. « Οὗτος
 ἔστω Υἱὸς ὁ ἀγαπητός μου, ἐν ᾧ ηὐδόκησα. » ἐπὶ γῆς
 « φωνῆ βρώματος ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν
 Κυρίου. » ἐξ ὑδάτων, « Ἐπήρασαν οἱ ποταμοὶ φωνὰς αὐ-
 τῶν, ἀροῦσιν οἱ ποταμοὶ, ἐπιτρέψεις αὐτῶν ἀπὸ φω-
 νῶν ὑδάτων πολλῶν. » Ἐπὶ τοισὶ τοῦτοις μάρτυσιν ὁ C
 ἐπιφανεῖς ἐν τῷ Ἰορδάνῃ θεάνθρωπος τοῦ κόσμου
 μαρτυρεῖται δεσπότης και πνιγτής. και ὁ τὰ πάντα
 πληρῶν κατὰ κύκλον δοκεῖ περιοδεῦειν τὸν κόσμον.
 ἵνα τὸν ἐξ οὐρανοῦ πεσόντα ἐπισφύρον, και γῆν, και
 θάλατταν ἐξαλείψων καυχώμενον πάντοθεν ἐκδιώξῃ,
 τὴν αὐτοῦ καθελὼν τυραννίδα. Ὅρα γὰρ, ἐξ οὐρανοῦ
 κατήλθεν ὁ Κύριος, ἐπὶ γῆς σαρκοφόρος ἐτέχθη, ἐν
 ὕδατιν ἐπιβαίνει, ἐξ ὑδάτων ἀνερχομένην οἱ οὐρα-
 νοὶ πάλιν αὐτῷ ὑπανοίγονται, ἀπεκδεχόμενοι τὸν οὐ-
 ράνιον μετὰ τῆς γηίνης σαρκὸς ἀνελευσόμενον, τὴν
 ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν πληρώσαντα. Ὅν γὰρ τρόπον
 ἀγαθὸς τις ποιμὴν και κηδεμονικὸς προβάτου ἀπολω-
 λότος; και τῶν συνόμων μεμακρυσμένου κατ' ἴχνια
 τοῦτου ἐπόμενος πρόεισι, φιλοπραγμονῶν τὰς ὀπλάς,
 κἂν εἰς φάραγγα φέρῃ τὰ ἴχνη, κάτσειν, ἱερυνῶν D
 κἂν εἰς σπήλαιον εἰσδύνη, συνεισδύνη, κἂν δὲ ὕδα-
 τος ἐπορεύθῃ, ἀκολουθῶν διαβαίνει μέχρις ἂν τὸ
 πεπλανημένον καταλάβῃ, και καταλάβων ἐπὶ τῶν
 ὤμων βαστάσῃ και συναγαλάσῃ τοὺς εὐπλανέειν.
 οὕτω δὲ και ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν
 ὑπὲρ τῶν προβάτων, τοῦ ἀνθρώπου καταπεσόντος ἐξ
 ὕψους τῆς ἀρχαίας εὐκλείας, εἰς γῆν πορευθέντος, δι'
 ὕδατος κατακλυσθέντος και εἰς ἐσχάτην παρασυρέν-
 τος ἀπώλειαν, διὰ τῆς αὐτῆς τῷ πεπλανημένῳ ἔρχε-
 ται ἀτραποῦ ἰκουσίως και ἀναμαρτήτως. ἐξ ὕψους

sente paululum temporis conjuge, dicant; Ubi est
 amator tuus? Abiit relinquens te. Quoniam autem
 non suscepimus martyrum agones verbis celebrare
 sed baptismi gratiam laudibus efferre, ad flumen
 nostros cursus, nostrum ardorem dirigamus, et in-
 fantium injuriam alio modo vindicalem exquiramus.
 Jordanica enim ablutio in mysticum sinum
 perficitur, et sancti Spiritus operatione multiplicem
 pulchrumque partum profert.

μαρτυρικούς ἀγῶνας ἐγκωμιάζειν, ἀλλὰ τὴν χάριν
 ὁρμήματα, τὴν ὁρμὴν τοῦ λόγου κινήσωμεν, και τὸ
 κατοψόμεθα. Ἡ γὰρ Ἰορδάνιος χύσις εἰς μυστικὴν
 μακρύσεως πολυτεκνίαν ὁμοῦ και καλλιτεκνίαν προφέρει.

III. Et quidem Bethlehem filii orbatæ lamentabili
 tragœdiam lacrymosus Jeremias contexit:
 «Vox in Rhama audita est, inquit, et ploratus et
 ululatus multus⁷.» De spirituali autem, illa et
 fecunda generatione eloquentissimus Isaias natalia
 canticalætitiaque plena connectit; «Lætare, sterilis,
 quæ non paris; erumpe et clama, quæ non parturis;
 quia multi filii desertæ magis quam ejus quæ habet
 virum⁸.» O universalem saltationem! O mysterii
 præconum eloquentiam! Undique mihi aures
 personant: e cœlo, ex inaquosa solitudine, ex
 aquis ipsia. E cœlo hominum Pater clamat: «Hic
 sit Filius meus dilectus, in quo bene complacui⁹;»
 in terra: Vox clamantis in deserto: Parate viam
 Domini¹⁰; » et aquis: Elevaverunt flumina vo-
 cem suam, elevabunt flumina fluctus suos avoci-
 bus aquarum multarum¹¹.» A tribus his testibus
 monstratus in Jordane Deus homo declaratur mundi
 Dominus et conditor. Et qui omnia replet, per cir-
 cuitum videtur mundum obire¹²; ut eum qui e cœlo
 decidit, luciferum, terramque et mare deleturum
 jactitantem undique expellat, ejus destruens ty-
 rannidem. Vide enim, e cœlo descendit Dominus
 carne indutus natus est, in aquis incedit, ex aquis
 egresso cœli rursus illi aperiantur, accepturi
 celestem cum terrestri carne rediturum, postquam
 nostræ naturæ damna reparaverit. Quemadmodum
 enim bonus pastor et misericors, si ovis perdita sit
 et longe ab aliis erraverit, ejus vestigia sequens,
 procedit ungulas observans, et si in præcipitium
 ducant vestigia, descendit investigans, et si in spel-
 uncam introierit, intrat et ipse et si per aquas in-
 cesserit, transit et ipse aquam, donec errantem re-
 ceperit receptamque in humeris portet congreget-
 que cæteris feliciter vagantibus; ita sane et bonus
 Pastor qui animam suam pro ovibus ponit, homine
 a pristinæ gloriæ summitate dejecto in terram, per
 aquas inundantes incedente et ad extremam mise-
 riam adducto eadem semita ac homo errabundus
 libenter et absque peccato venit. De excelsio in
 terram venit, speluncam ingreditur, errantem in-
 quirens; præsepe scrutatur propter eum qui jumen-
 tis comparatus est; in aquam descendit fluvialem

⁷ Jerem. xxxi, 15. ⁸ Isa. liv, 1. ⁹ Matth. iii, 17; xvii, 5, ¹⁰ Isa. xl, 3; Matth. iii, 3. ¹¹ Psal xciii, 3.

propter eam ovem quæ aquis submersa est. Invenit quod erraverat, et statim cœlestes januas aperitur, imo vero, ut Scripturæ verbo utar¹², patefactæ sunt cataractæ cœli, unde et prius eruperunt inundantes pluviae, et hominem per aquas salvatum, qui prius per aquas perierat, suscipiunt, non autem, per aquas tantum, sed et per divinum Spiritum. Atque id per ingeniosam consequentiam. Audiit; enim ante diluvii immissionem hominum genus:» Non remanebit Spiritus meus in illis hominibus, quia caro sunt¹³;» unde ei postquam Spiritus ille, tanquam columba, evolavit (non enim tantam corruptorum hominum pestilentiam sustinebat), spiritus procellæ ejus in locum adductus est, et per aquas destructio; atque ita Deo odibile scelus hominum diluvio perditorum erat, ut renasceretur pro aquæ natura. Non enim tunc Spiritus Dei super aquas ferebatur. Dum enim adhuc aquæ tumescerent, cadaveraque ut verisimile est, innatarent, corvus quidem ex ea quæ omnia continebat, arca evolans, redire noluit, mortuis corporibus insidens, et corruptis gaudens, symbolum effectus dæmonis qui hominum casibus lætatur, sanguine gaudet nobisque jacentibus irridet. Columba autem non reperiens ubi pedes sisteret, ad eum qui miserat rediit. Sanctus enim Spiritus non habitabit in corpore peccatis serviente. Columba porro solet adhiberi ut Spiritus sancti symbolum. Ita res se tunchabebant, et vitalis aqua hominibus perniciem attulit. Nunc autem, secunda, ut aiunt, navigatio, et puppim nostræ naturæ impellens substantia ab eo qui nobis invigilat nostraque curat, refluxens venit et via viæ priori contraria incedit. Ex aquis in Spiritum, a Spiritu in cœlum, et desideratam deificationem. Quam intempestive olim invadere conata mulier, extensione dexteræ, perdidit et quæ in manibus habebat, et cum Deus fieri tentaret homo, parum abfuit quin et homo esse desineret. Homo enim constat anima et corpore; quem mortis gladius scindit, unionemque dissolvit, quacum solvitur et appellatio, et terra solum modo nominatur. Ait enim: » Terra es, et in terram revertaris¹⁴. » Cum enim uno impetu et confestim in cœlum ascendere cogitaret, fraude seductus lapsus est, et decidit, et tanquam gleba ruptus est super terram, et in infernum dissipata ossa ejus. Accinat enim David suum¹⁵ primo homini dejecto opportunum epitaphium. Oportebat autem non ita, sed quodam ordine et consequentia eum ascensionem suam curare excellenti humilitate tanquam duce utentem.

γῆς ἐρράγη ἐπὶ τῆς, γῆς δισκορπίσθη τὰ ὄσα αὐτοῦ χη κειμένων τὸν ἐπιτάφιον πρόσφορον· ἔδει δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τᾶξαι τινὶ καὶ ἀκολουθίᾳ τὴν ἀνάβασιν μελετᾶσαι ὁδηγῶ ἀρίστη ταπεινοφροσύνη χρώμενον.

IV. Sed agendum et conabimur explicationem agredi verborum Evangelii quæ hodie legenda sunt. Quæ quidem divinissimum Marcum extollunt, par-

A κείσιν, ἐπὶ γῆς ἐρχεται, σπῆλαιον εἰσέρχεται, τὸ πεπλανημένον ἀναζητῶν, τὰς φάντας διεφρονᾷ διὰ τὸν παραβληθέντα τοῖς κτήνεσιν· εἰς ὕδωρ καταβαίνει ποτάμιον διὰ τὸ κατακλυσθῆναι τοῖς ὕδασι πρόβατον· εὐρίσκει τὸ πλανηθῆναι, καὶ εὐθὺς αἱ οὐράναι πτύχες ἀναζυγούνται, μᾶλλον δὲ φάναι τὸ τῆς Γραφῆς, ἀνοίγονται οἱ καταβράκται τοῦ οὐρανοῦ, ὅθεν καὶ ὁ κατακλύσας ὑπέτος πρότερον κατερράγη, καὶ δι' ὕδατος σωζόμενον, τὸν ἐξ ὕδατος ἀπολωλότα πρῶαν ἀνθρώπων ὑποδέχονται, πλὴν οὐ δι' ὕδατος μόνον, ἀλλὰ καὶ Πνεύματος θείου. Καὶ τοῦτο κατ' ἀκολουθίαν ἐμήχων· ἤκουσε γὰρ πρὸ τῆς ἐπιπορᾶς τοῦ κατακλυσμοῦ τὸν ἀνθρώπινον ὡς « Οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκα » ὅθεν καὶ τοῦ Πνεύματος τότε δίκην περιστερᾶς ἀποπτάντος (οὐκ ἔφερε γὰρ τὴν τσαῖνδε τῶν ἀκαθαρσιῶν δυσωδίαν) πνεῦμα καταγίδος ἀντεπηνέχθη, καὶ ἡ ἐξ ὕδατων πανωλεθρία καὶ οὕτω θεοστρυγίς τὸ μῦθος ἦν τῶν κατακλυσθέντων ἀνθρώπων ὡς ἀναβλαστῆναι τοῦτο καὶ τὴν φύσιν τοῦ ὕδατος. Οὐ γὰρ ἐπιφέρετο τότε Πνεῦμα Θεοῦ ἐπάνω τοῦ ὕδατος· τεκμήριον δὲ, καὶ γὰρ ἔτι τοῦτου ἐπικυμαίνοντος καὶ τῶν πτωμάτων ὡς εἰκὸς ἐπινηχομένων, ὁ μὲν κόραξ ἀποπτερυξίμενος τῆς παντοδῆγμονος κίβωτοῦ τὴν ὑποστροφὴν ἀπηνήγατο, ἐφιζῶνων τοῖς νεκροῖς σώμασι καὶ τοῖς θνησιμαίοις ἐπεντυφῶν, σύμβολον ὦν τοῦ χαιρόντος τοῖς ἀνθρώποις πτώμασι δαίμονος καὶ αἰμοχαροῦς καὶ ἐπεργιλῶντος κειμένοις ἡμῖν· ἢ γε μὴν περιστέρᾳ μὴ εἰρουσα τοῖς ποσὶν αὐτῆς ἀνάπαυσιν παλιμπτερος ἀνθυποστρέφει τῷ ἀποστειλάντι. Πνεῦμα γὰρ ἅγιον οὐ κατοικήσει ἐν σώματι κατὰ χρω ἀμαρτίας· ἐπεὶ περ συμβολογραφεῖν οἶδε περιστέρᾳ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἦν μὲν ταῦτα τὸ τανικᾶδε, καὶ τὸ ζωτικὸν ὕδωρ ὀλέθριον γέγονε τοῖς ἀνθρώποις. Τὰ νῦν δὲ δεύτερος, ὁ φασί, πλοῦς, καὶ πρύμναν κρουσαμένη τῆς ἡμῶν φύσεως ἡ ὑπόστασις παρὰ τοῦ συμφερόντος καὶ κυβερνῶντος· γὰρ κατ' ἡμᾶς ἀνάγρους ἤκει καὶ τὴν ἐναντίαν τῇ προτέρᾳ καταβάσει πορεύεται, ἐξ ὕδατος εἰς τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τοῦ Πνεύματος εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν ἐπιθυμουμένην θέωσιν. Ἦς ἀκαίρως πρῶαν ἐπιδραξασθαι πειραθείσα τῇ ἐκτάσει τῆς δεξιᾶς ἀπόλωσε καὶ τὰ ἐν χερσὶ, καὶ Θεὸς γενέσθαι προσδοκῆσας ὁ ἀνθρώπος κεινδύνουκε μηδ' ἀνθρώπος εἶναι. Ἀνθρώπος γὰρ τὸ σύνθετον ἐκ ψυχῆς τε καὶ σώματος· τὸν δὲ τὸ τοῦ θανάτου ξίφος διχοτομεῖ, καὶ τὴν συμπλοκὴν ἀναλύει, καὶ ἡ κλήσις συναναλύεται, καὶ γῆ ὀνομάζεται μόνον. « Γῆ γὰρ εἰ, φησὶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση. » Ἐπεὶ γὰρ ἐνὶ πηδᾶματι καὶ ἀθρόον πρὸς οὐρανὸν ἀναβῆναν ὤτε· τῇ ἀπάτη συναρπαγῆς ὀλισθήσας κατέπεσε, καὶ ὡσεὶ πάχος παρὰ τὸν ἄδην. Ἐπιψαλλέτω γὰρ ὁ Δαβὶδ τῷ γενάρου οὕτως, ἀλλὰ τᾶξαι τινὶ καὶ ἀκολουθίᾳ τὴν ἀνάβασιν

Δ'. Ἀλλὰ φέρε καὶ πειρασόμεθα τῇ ἐξηγήσει ἐπιβαλίσθαι τῶν τοῦ Εὐαγγελίου ῥημάτων τῶν σήμερον ἀναγνωσθησομένων. Τὰ δὲ συγγραφεῖα τὸν θεοτόκετον

¹² Gen. vii, 11. ¹³ Gen. vi, 3. ¹⁴ Gen. iii, 19. ¹⁵ Psal lxi, 6.

Μάρκον ἀρχούσι, μικρὸν μὲν ὄντα πρῶτον ἐν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ (τῆς γὰρ τῶν ἐβδομήκοντα συναυλίας ὁ ἀνὴρ), ἀλλ' ὅτι αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἰποίησαν ὄργανον σωτηρίας, καὶ οἱ δάκτυλοι αὐτοῦ ἠρμόσαντο τὸ τῆς βασιλείας γράψαντες Εὐαγγέλιον· εἰς μέγιστον κλέος ἐπήρθη καὶ πρὸς ἰσοτιμίαν ἀνέβη τῶν κορυφαίων εὐαγγελίστατο γὰρ δικαιοσύνην ἐν Ἐκκλησίᾳ μεγάλη πάσης τῆς οἰκουμένης, καὶ εἰς πᾶσαν γὰρ τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτοῦ. Καὶ ἐνίωμι μὲν τῶν ἐν τοῖς δώδεκα τὰ ὀνόματα τάχ' ἂν τοῖς πολλοῖς ἀγνωστα· τοῦ δὲ ὡς θαυμαστόν τὸ ὄνομα ἐν πάσῃ τῇ γῆ, καὶ ἐν ὑψηλῇ τῷ κηρύγματι ὁ εὐαγγελιστὴς τῷ Εὐαγγελίῳ συμμετρωτὸς γορεῖται καὶ συνεκφωνεῖται τραυῶς ἐπὶ τοῦ ἰσοῦ τῆς Ἐκκλησίας ὀκροῖδαντος. Κἄν εἰς τὴν βραδερικὴν ἐκκλησίαν εἰσέλθῃς, Χριστιανικὴν δ' ὅμως, τῶν μὲν εὐαγγελικῶν ῥημάτων ἐστὶν ἄσυνετος διὰ τὸ ἀλλόγλωττον· ὁ Μάρκος δὲ ἀπαρτοποιήτος εἰσδύσεται σου τὰς ἀκοάς, καὶ ἀνάγνωσιν εὐαγγελικῶν ῥημάτων τεκμηῆται καὶ δοξάζεις τὸν Κύριον· ὅστις τοῖνυν ὁ τηλικούτος εὐαγγελιστὴς, ὁ τὴν φράσιν ἐπιτόμος, τὴν δὲ γῶσιν πλατῦς, ἀρχὴν τοῦ κατ' αὐτὸν Εὐαγγελίου ποιεῖται τὴν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ φαειρωσιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Πρῶτερον οὖν ἐρῶ πρὸς ὑμᾶς, ὅπερ τινὶ τῶν τοῦ Εὐαγγελίου σωφισμάτων ἐξηγητῶν χαριέντως νενοήται τε καὶ γέγραπται. Τῆς τῶν εὐαγγελιστῶν ἕνεκα τετρατύος ὁ ἐπὶ τῶν Χερουβιμ, φησὶ, κατήμενος Θεός, ἃ τετραπρόσωπα ἢ Ἰραγὴ λέγει, παρέδωκεν ἡμῖν τετραμόρφον τὸ Εὐαγγέλιον ἐν ἐνὶ πνεύματι συνεγρόμενον. Ἰσπερ οὖν τῶν Χερουβιμ ἕκαστον ἐν μὲν πρόσωπον εἶχεν ὁμοίον λέοντι, ἕτερον δὲ ἀνθρώπῳ καὶ ἕτερον ἀετῷ, καὶ ἕτερον μόσχῳ· οὕτω καὶ ἡ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος πραγματεία. Καὶ τὸ μὲν κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον εἶχει λέοντο πρόσωπον, βασιλικὸν γὰρ ὁ λέων καὶ ἡγεμονικόν· ὁμοίως οὖν καὶ ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ καὶ δεσποτικοῦ ἀξιώματος τῆς Θεότητος τοῦ Λόγου ἤρξατο, εἰπὼν· « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος· » τὸ δὲ κατὰ Ματθαῖον ἀνθρώπομορφον ἀπὸ γὰρ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως καὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου ἤρξατο. Τὸ δὲ κατὰ Μάρκον ἀετῷ παρεικαζόμενον· ἀπὸ γὰρ τῆς προφητείας ἤρξατο Ἰωάννου· ἡ δὲ προφητεία, χάρις προσωπικῆ οὖσα, οἷτως τὰ πόρρω βλέπουσα ἀετός ἐστι· ὀξυδερκέστατος γὰρ ὁ ἀετός. Μόσχῳ δὲ ὁμοίον τὸ κατὰ Λουκᾶν, διότι ἀπὸ τῆς ἀρχιερατικῆς ἀξίας τοῦ Ζαχαρίου ἤρξατο ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ λαοῦ θυμῶντος· καὶ μόσχος δὲ ἦν ὁ θυόμενος τότε· καὶ ταῦτα μὲν οὕτω κατ' ἀστέαν τινὰ τὴν ἐπιβολὴν ὑψολογεῖται. Τῶν τριῶν τοῖνυν παρεθέντων προσώπων ὁ ἀετός ἄρτι παρρησιαζέσθω, τὸ κατ' αὐτὸν λύσας πτερόν, καὶ ἐπιτάσθω ἡμῖν τοῖς νεοσσοῖς αὐτοῦ· διὰ γὰρ τοῦ Εὐαγγελίου τοῖς ἀποστόλοις ἡμεῖς γεγενῆμεθα. Καὶ δεῖς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐπισκιάζετω διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ Πνεύματος· καὶ ὀξυδερκειᾶς μεταδίδτω εἰς τὸ κατοπεύσαι τὰ ἐν τῷ βῆθει τῶν θείων λόγων ἐγκεχυμένα νοήματα. Ἐπαινώ μὲν τὸν ἀετὸν τὸ κατὰ Μάρκον παρεικάσαντα Εὐαγγ-

vum prius inter fratres Christi (ex septuaginta enim discipulis erat), sed ejus manus salutis instrumentum confecere et digiti ejus ordinavere scribentes Evangelium regni: Ad maximam gloriam elatus est et usque ad coryphæorum honorem ascendit. Evangelizavit enim justitiam in magna totius orbis Ecclesia et in omnem terram exivit sonus ejus. Et quorumdam quidem ex duodecim nomina multis forte sunt ignota; hujus autem mirabile est nomen in universa terra, et excelso præconio evangelista una cum Evangelio clare magnificatur et proclamatur in sacro Ecclesiæ suggestu. Et si in barbarorum ecclesiam intres, Christianam tamen, fieri potest ut evangelicas voces non intelligas propter linguæ diversitatem; Marcus autem non adulteratus tuas aures penetrabit, et evangelicorum verborum lectionem meditaberis et laudabis Dominum. Hic igitur tantus evangelista dictione brevis, scientia autem latus, initium sui Evangelii facit Filii Dei in Jordane manifestationem. Prius igitur vobis dicam quod ab uno ex sapientissimis Evangelii interpretibus excogitatum et scriptum est de quatuor evangelistarum numero: Qui super cherubim, inquit, sedet Deus, quibus quatuor vultus Scriptura tribuit, tradidit nobis quadruplici facie Evangelium, in uno spiritu comprehensum. Quemadmodum enim cherubim unumquodque unam quidem faciem habebat leonim similem, aliam vero homini, et tertiam aquilæ, et quartam vitulo; ita et evangelici præconii actio. Et quidem Evangelium secundum Joannem habet Iconis faciem; animal enim regium est et imperatorium leo; similiter igitur et Joannes a regia et Dominica divinitatis dignitate sermonem cepit, dicens: « In principio erat Verbum, et Deus erat Verbum ¹⁶. » Evangelium autem secundum Matthæum faciem hominis habet: a nativitate enim secundum carnem et Verbi incarnatione narrationem incipit. Evangelium vero secundum Marcum aquilæ comparatur; a Joannis enim prophetia incepit; prophetia portæ, cum res prævideat, rapide ea quæ longe sunt prospiciens, aquila est; acutissime enim videt aquila. Vitulo simile est Evangelium secundum Lucam, eo quod incipiat a sacerdotali Zachariæ dignitate pro peccatis populi sacrificium offerentis, et tunc temporis vitulus immolabatur. Et hæc quidem elegantis conceptu celebrat. Tribus igitur aliis vultibus omissis, aquila jam eloquatur alas solvens et nobis suis pullis supervolitet, per Evangelium enim ab apostolis geniti sumus; et alas suas extendens nos obumbret per Spiritum qui in ipsa est; et participes nos faciat sui acuminis ut possimus intueri ea quæ in divinorum sermonum profunditate abscondita sunt. Laudo quidem eam Evangelii secundum Marcum cum aquila comparationem. Accurata enim est comparatio non modo propter Joannis prophetiam, sed quia sermonis facies stantim Jordanem aspicit, ubi sol justitie recens oritur.

¹⁶ JOAN. I, 1.

Aquila autem sola ex omnibus animalibus potest intentis oculis et absque dolore solis radios intueri. Ostendit evangelica aquila et in flumine Jordane celebratum divinum mysterium. Quemadmodum enim humana facies Evangelii secundum Matthæum festivitatis mysterium designavit, ita et Evangelii secundum Marcum aquila mysterium revelat divini baptismatis quo renovatur, ut aquilæ, veteris Adami juvenus, abluta hodie in Jordane et eam quæ ex transgressione prodierat, corruptionem excutens. Et aliunde aquila sola inter volucres ex aquis generationem habuit Creatoris mandato; et hoc secundum Marcum Evangelium a divino baptismo incipit, et in altum conscendens in cælo requiescit, Dominicæ assumptionis modum edocens, volatumque concludens per Salvatoris Christi ad Deum et Patrem ascensionem. Ac nisi longior videri deberem, in medium quoque afferrem aetitem lapidem mire aquilæ huic in pullos utilem. Petrus autem hanc faciem aquilæ præbens Evangelium plurimum jovit dictando, bene ad volandum movens historiam ad hunc salutarem conatum. Sed hæc ambitiosius dicta sunt, cum erectus mihi sermo sit ad magnam hanc aquilam. Hujus igitur initium est evolendum abundantius. Initium corporis cujuslibet omnino est caput. Caput autem evangelicæ hujus narrationis est Christus, etsi caput in modum servi ante Baptistam inclinet.

ἔγχεῖρσιν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν φιλοτιμότερον εἰρηται συμμετεωρισθέντος μοι τοῦ λόγου τῷ μεγάλῳ τούτῳ ἀετῷ. Τὴν ἀρχὴν τοίνυν τούτου περιεργαστίον ἐξηγητικώτερον. Ἀρχὴ δὲ σώματος πάντα πάντως ἢ κεφαλὴ. Κεφαλὴ δὲ τῆς εὐαγγελικῆς ταυτησὶ πραγματείας Χριστός, καὶ τὴν κεφαλὴν δουλικῶς υποκλίνῃ τῷ Βαπτιστῇ.

V. « Initium Evangelii Jesu Christi, Filii Dei, ut scriptum est in prophetis : Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam qui præparabit viam tuam ante te. Vox clamatis in deserto : Parate viam Domini ⁴⁷, » et reliqua. Granum frumenti in terræ sinu absconditum et solutum principium fit abundantis messis et spicam profert multis pro uno granis refertam. Veteri lege nimium arcta jam cessante et soluta (omnes enim prophetæ et lex usque ad Joannem prophetaverunt), initium quoddam alterum et altera germinatio inde apparet, vita secundum Christum et Evangelium regni. Quemadmodum igitur in terram injectum frumentum finis quidem est spicarum unde ortum est. initium autem fit aliarum quæ inde nasci debent spicarum; sic et tibi baptisma et Præcursor venit ut sit quidem finis legis et prophetarum sigillum concludens, principium autem et radix Novi Testamenti et gratiæ plenitudinis. Et postquam principium illud et semen corruptum est, ille qui semen Abrahæ suscepit Dominus, spicam emisit vitæ, evangelicum dico præconium, unde conficitur purus angelorum panis, panis quidem, sed immaterialis, per eum qui in ignis figura sponte descendit, sanctissimum Spiritum; panem angelorum dico, angelicam vitam

ἄγλιον εὐστοχος γὰρ ἡ παρεκκασία εὐ μόνον διὰ τὴν προφητείαν Ἰωάννου, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ πρόσωπον εὐθύς τοῦ λόγου κατευθῦ τοῦ Ἰορδάνου ἀρῆ, ὅπου ἡ τῆς δικαιοσύνης ἡλιος ἀρτι ἀνίσχει· αὐτοῦ δὲ μόνον τῶν ἀπάντων ζῶων τὸ ἐπαντρανίζειν ἀσκαρδαμνικὴ καὶ δίχα καταμύσειως τοῖς ἡλιακοῖς ἀκτινοβολήμασι. Δηλοῖ δὲ ὁ εὐαγγελικὸς ἀετός καὶ τὸ ἐν Ἰορδάνῃ τῷ ποταμῷ ἱεροουργούμενον θεῖον μυστήριον. Ὡς γὰρ τὸ ἀνθρωπόμορφον τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου τὸ τῆς ἑορτῆς μυστήριον ὑπεσήμεναι, τοῦ Θεοῦ λέγων τὴν ἐνανθρώπησιν· οὕτω καὶ ὁ κατὰ Μάρκον ἀετός τὴν τελειὰν ὑπεμφαίνει τοῦ θεῖου βαπτίσματος, δι' οὗ ἀνακαινίζεται ὡς αὐτοῦ ἡ νεότης τοῦ παλαιοῦ Ἀδάμ, λουομένη σήμερον ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, καὶ τὴν ἐκ παραβάσειως ἀποσειομένη φθοράν. Καὶ ἄλλως δὲ ὁ ἀετός οἶα δὴ πτηνὸν ἐξ ὑδάτων ἔσχε τὴν γένεσιν κελύσματι δημιουργικῷ· καὶ τὸ κατὰ Μάρκον τοῦτο Εὐαγγέλιον ἐκ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος ἀρχεται, καὶ προϊὼν εἰς τὸ ὕψος καταλήγει τοῦ οὐρανοῦ, τῆς Δεσποτικῆς ἀναλήψεως ἐκδιδάσκον τὸν τρόπον καὶ συμπεραίνον τὴν πτῆσιν τῇ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα ἀναβάσει τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Εἰ δὲ μὴ περιεργότερος ἐμῆλλον δοῦμαι πλέον τοῦ δέοντος, καὶ τὸν αὐτίτην λίθον εἰς μέσον ἂν παρηγαγον ἐπειρικῶς τῷ πτηνῷ τούτῳ πρὸς τοὺς τόκους συμφέροντα. Πέτρος δὲ τῷ ἀετομόρφῳ τούτῳ Εὐαγγέλιῳ τὸ πλείστον συνεβάλετο, ὑπαγορευτῆς αὐτοῦ γεγονώς, εὐ ἀναπερῶσας τὸν συγγραφεῖα πρὸς τὴν σωτηριώδη ταύτην

E. « Ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἐμπροσθέν σου. Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, » καὶ τὰ ἐξῆς. Ὁ κόκκος τοῦ σίτου, ἔγκαταχυθεὶς ταῖς λαγύραις τῆς γῆς καὶ λυόμενος, ἀρχὴ γίνεται πολυφόρου σιτοδοσίας, καὶ στάχυν προφέρει πολλοῖς ἀνθ' ἑνὸς βροίθοντα κόκκοις. Τοῦ τοίνυν παλαιοῦ νόμου καὶ λίαν ἐστενωμένου ἤδη λήγοντος καὶ λυομένου (πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος εἰς Ἰωάννου προφητεύσαν) ἀρχὴ τις ἑτέρα καὶ βλάστη ἐκείθεν προφαίνεται ἢ κατὰ Χριστὸν πολιτεία καὶ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας. Ὡσπερ τοίνυν ὁ καταβαλλόμενος ἐν τῇ γῇ σίτος τέλος μὲν τῶν σταχυῶν ὄθεν ἐξέφυ, ἀρχὴ δὲ γίνεται αὐθις τῶν ἐξ αὐτοῦ ἀναφρησομένων ἀσταχυῶν ἑτέρων· οὕτω σοι συνηλθε κατὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ Προδρόμου, ὡς εἶναι αὐτὸν πέρας μὲν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἐπισφράγισμα, ἀρχὴν δὲ καὶ ῥίζαν τῆς Νείας Διαθήκης καὶ τοῦ τῆς χάριτος πληρώματος· καὶ ταύτης τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ σπέρματος τούτου φθιόντων ὁ τοῦ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαβόμενος Κύριος, τὸν στάχυν ἐξῆνθησε τῆς ζωῆς, τὸ εὐαγγελικὸν φημι κήρυγμα, ὄθεν ἀρτοποιεῖται ὁ καθαρὸς τῶν ἁγίων

⁴⁷ Marc. 1, 4.

ἄρτος, και ἄρτος και αὔλος διὰ τοῦ ἐν εἶδει πυρός Α αὐτεξουσίως καταληλυθός Πνεύματος πανουργίου. ἄρτον δὲ ἀγγελῶν φημι τον ἀγγελικόν βίον και τήν φιλόρετον διαγωγήν, ἣν και ὁς Θεός παινᾷ, και τοῖς μὴ παρέχουσιν ἐπειδριμώμενος. « Επεινάσα, » λέγει, « και οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν. » Πεινᾷ γάρ πάντοτε τήν σωτηρίαν ἡμῶν. Ἡ δὲ σωτηρία βίος ἐστί καθαρός και ἡ πρός τόν πλησίον ἀγάπη. Ὅπερ οὖν εἶλεγον, σπόρου τύπον ἐπέιχε τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ κηρυγμα και τὸ βάπτισμα. Και αὐτοῦ λυθέντος και ὑπορρέσαντος, ἐξήθησεν ὁ τῆς χάριτος ἀσταχυς. Και τοῖσιν τήν ἑαυτοῦ μὲν μείωσιν ὁ Βαπτιστῆς συνορών, προκοπήν δὲ και αὐξησιν τοῦ τῆς χάριτος στάχυος, ἐβόα παρρησια πρός τοὺς συνιόντας, « Ἐμε δεῖ ἐλαττούσθαι, ἐκείνοι δὲ αὐξάνειν, » περί τοῦ Χριστοῦ λέγων, οὐκ ἀλγυνόμενος ἐπί τούτου, ἀλλ' ἀγαλιώμενος ἡ τε γάρ φθίσις τούτου και ἡ τοῦ Εὐαγγελίου φύσις εἴτουν βλάστησις εἰς ἐν συνέβαινον και συντρέχον, τὸ συνθεῖναι τὸν ἄνθρωπον. Και ἄλλως δὲ τὸ τοῦ νόμου ἐστενωμένον κόκκου λόγον ἐπέιχε διὰ τὸ τοῦ ἔθνους τοῦ ὑπὸ τὸν νόμον μονοειδῆ γνωστός γάρ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεός, και οὐ περαιτέρω ἡ δὲ χάρις τήν τῶν ἔθνῶν συνήγαγε πανσπερμίαν και εἰς ἑκατόν και εἰς ἐξήκοντα και εἰς τριάκοντα ἐμφορία [εὐφορία] τῶν ἀγαθῶν αὐτῆς προΐξεων ἐπληθύνθη. Οὕτως ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου Χριστοῦ ἡ τοῦ Ἰωάννου πρός τοὺς ἀνθρώπους φανέρωσις. Διὸ και φησι, « Ὅς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἀγγελόν μου πρό προσώπου σου, ὁς κατασκευάσει τήν ὁδόν σου ἐμπροσθέν σου. » Ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐστιν ὁ λόγος τὸν ἐξ αὐτοῦ Μονογενῆ λελεγμένους, και ἀγγελον ὀνομάζων τὸν ἀγγελόβιον Ἰωάννην, ἵνα μὴ μόνον τῆς ἐκ Παρθένου γεννήσεως ἀγγελος προτρέχη ὁ Γαβριήλ, ἀλλὰ και τῆς ἐν Ἰορδάνῃ ἀναγεννήσεως, ἣν ὑπὲρ ἐμοῦ ἀνεγεννήθη (ἐμὴ γάρ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἀναγέννησις), ἀγγελος ὁ Ἰωάννης προεισάγεται. Ἀλλὰ τότε μὲν αὔλος και ἀορατος διὰ τὸ ἐπὶ κεκρύφθαι τήν τῆς σαρκώσεως οἰκονομίαν, και πλὴν τῆς Παρθένου ἀγνωστον εἶναι πᾶσι τοῦ μυστηρίου τήν δύναμιν· τὰ νῦν δὲ ὁ ἑνσαρκος ἀγγελος τῆς τοῦ Δεσπότητος παρουσίας πρότρέχει, χάριτος μὲν ἀγγελικῆς ἐμπλεως, φωνῆν δὲ ἀφίεις γέμουσαν παρρησίας. Βροντῆν ἄλλην φαίη τις ἂν τοὺς κεντροφόρους σκορπίους καταπτήσσοι, και ἰοδόλους ὄφεις φοβοῦσαν, και μόνον οὐχί δύνεν ὑπὸ γῆν εὐχομένους τῷ φόβῳ. Τὶ γάρ ἕτερον βούλεται τὸ γεννήματα ἐχιδνῶν τούτους ὀνομαζομένους σιγαῖν και ἀνεχέσθαι τῶν αὐστηρῶν τουτωνί ρημάτων, και ἐνεοῦς ἐστηκέναι ὡς ἐμβροντήτους ; Ἐνσαρκος οὖν ἀγγελος, μᾶλλον δὲ ἀγγελόβιος ἄνθρωπος, τῆς θεοφανείας προτρέχει Χριστοῦ, ἀλλ' οὐχί αὔλος και ἀσώματος πολλῶν ἐνεκον τρόπων. Ἐδει γάρ ἀντεμέτωπον ἰστάμενον τοῖς Ἰουδαίοις λέγειν τε και ἀκούειν και οἶον δακτυλοδεικτοῦντα ὑποδεικνύειν τοῖς ἀγνωοῦσι τὸν φανεῖτα Χριστόν. Εἰ δὲ φύσει ἀγγελος ἦν ὁ τὰ τοιαῦτα τελίσων, ἔπαθον ἂν και τότε τὸ τοῦ Μανιῆ οἱ ὀρώντες, « Ἀπολώλαμεν, » γίνοντες « Θεὸν ἐωρᾶ-

et virtutis amicam conversationem, quam et Deus esurit, et non eam præstantes valde increpat ; « Esurivi, inquit, et non dedisti mihi manducare ¹⁸. » Esurit enim omnino nostram salutem ; salus autem vita pura est et in proximum dilectio. Quemadmodum igiturdixi, seminantis typum præbuit Joannis Baptistæ præconium et baptismum. Quo soluto et subterlapso, effloruit gratiæ spica. Et propriam quidem diminutionem conspiciens Baptista, progressum autem et incrementum gratiæ illius spicæ, sincere ad eos qui se adibant clamabat : « Me oportet minui, illum autem crescere ¹⁹, » de Christo dicens, non de hoc contristatus, sed lætatus. Hujus enim corruptio et Evangelii seminatio et germinatio in unum coibant et concurrebant, hominis nempe concinnationem. Et aliunde legis coarctatio granum unum emittebat propter unitatem gentis quæ sub lege erat : « Notus enim in Judæa Deus ²⁰, » neque ultra. Gratia vero gentium omnimodum semen congregavit et in centum et in sexaginta et in triginta bonorum ejus actuum productio multiplicata est. Ita initium Evangelii Christi est Joannis ad homines revelatio. Ideo et inquit : « Ut scriptum est in prophetis : Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam qui præparabit viam tuam ante te. » Ut ex Patre venit vox qui vitam angelorum ducit Joannem, ne solummodo nativitati ex Virgine præcurrat Gabriel, sed hujus in Jordane regenerationis, qua pro me regeneratus est (mea enim est Christi regeneratio), angelus Joannes adduceretur. Sed tunc quidem immaterialis et invisibilis, quia adhuc abscondebatur incarnationis œconomia, ac nemini nisi Virgini nota erat hujus vis mysterii. Nunc autem indutus carne angelus Domini presentię præcurrit, gratia angelica plenus, vocem autem sinceritate plenam emittens. Diceres tonitru scorpiones stimulum gerentes stupore percellens venenatosque serpentes terrore implens tanto ut fere sub terram descendere cupiant. Quid enim sibi vult illud, quod genimina viperarum nominati silent et austera hæc verba retinent, et stupefacti stant, quasi fulmine percussi ? Indutus igitur carne angelus, imo vero vitam angelorum ducens homo Christi Dei manifestationi præcurrit, sed non immaterialis et incorporeus, multas ob rationes. Oportebat enim coram Judæis stantem dicere et audire et tanquam digito eis indicare ac ostendere Christum manifestatum quem ignorabant. Si enim natura fuisset angelus, qui eum vidissent, id passi essent quod Manue, dicentes : « Perimus, Deum vidimus ²¹, » formam hanc nusitatum non ferentes. Sed et quia ad baptismatis ministerium necesse erat ut ille assumeretur, necesse erat ut manibus Dominum tractaret, humilitatisque exemplar eo ipso baptisate præberetur, Domini capite inclinato, tacto et ad aquas descen-

¹⁸ Matth. xxv, 42. ¹⁹ Joan. iii, 30. ²⁰ Psal. lxxv, 2. ²¹ Judic. xiii, 21.

dente. Arrogantium enim et ostentatorum Hebræorum erat illud : » Noli me tangere ²², » quod et iis Isaias ²³ exprobrat dicens : « Vae iis qui dicunt : Longe a me, noli me tangere, mundus enim sum. » Omnium autem rationum solidissima hæc est : Cum deberet revelatus Deus vitam in terris degere angelos plane decentem et edocere jejunium indesinentes preces, humi cubationem extremam paupertatem, sinceritatem in veritate adversus potentes usque ad mortem propugnanda, peccato resistantiam, hæc autem impossibilia viderentur et impracticabilia audientibus : hanc enim viventem et divine descriptam vitæ imaginem introduxit Christus ex omnibus qui modo dicta sunt coloribus conflata ac juxta accuratam formam depictam ; quam ut imitarentur, eos qui vellet incitavit. Licet enim, dummodo velint. Una enim est natura apud omnes, et omnium horum capax est, si ei vis adhibeatur. Propter hæc omnia per hominem, non autem per angelum facta est Christi adventus manifestatio. Inhærendum igitur nostro proposito.

λομένους ἀνέκιν· ἔξεστι γὰρ, ἐὰν μόνον βουληθῶσι. Μία γὰρ ἡ φύσις ἐν πᾶσι καὶ πάντων τούτων χωροτική, ἐὰν βιάζῃται. Διὰ ταῦτα πάντα δι' ἀνθρώπου, καὶ οὐ δι' ἀγγέλου, ἢ φανέρωσις τῆς παρουσίας ἐγένετο τοῦ Χριστοῦ. Ἀνθεκτίον οὖν πάλιν τοῦ προκειμένου.

VI. « Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam qui præparabit viam tuam ante te. » Ita major omnibus prophetis est Joannes, et tanto, quanto major est homine angelus. Maximus igitur inter prophetas et Ezechiel ; atque hujus viri magnificentia exhibetur ei qui ejus librum tractat, oculisque mentis terribiles illas visiones intuetur. Hoc quidem ministro et propheta usus Dominus Sabaoth ut Judæis suam voluntatem intimet : « Fili hominis, inquit, mittam ego te ad domum Israel exacerbantis me ²⁴. » Joannem autem non ita advocat. Sed quomodo? « Ecce mitto angelum meum » Deinde quid? Angelus quidem nominatur : num autem eorum est qui longe sunt a Domini facie (etenim propter divinam qua gaudent familiaritatem longe distantium cohors, ut aiunt, magis proprium angelorum nomen sortita est)? Minime. Illud enim : « ante faciem tuam, » significat, prope faciem tuam ; « qui præparabit viam tuam ante te : » hominum animas disponet ad tuam cognitionem, scandalorum lapides longe disjiciet, verretque eas pœnitentiæ prædicatione, abluet introductorio baptisate et si pali quidem emergant e terra, et infructuosæ arbores inutiliter solum occupent, prope est securis, et tam prope ut jam ad radicem mittatur. Et propter hæc omnia faciles vias faciet ante præsentiam tuam.

« Vox clamantis in deserto : Parate viam Domini. » Angelus et vocis repressio Joannis prænuntiavit conceptionem. Natus deinde qui conceptus

²² Joan. xv, 17. ²³ Imo Thren. iv, 15. ²⁴ Ezech. ii, 3.

Α καμιν' » τὸ τῆς μορφῆς μὴ φέροντας ἑξέλλον. Ἄλλ' ὅτι καὶ πρὸς λειτουργίαν τοῦ βαπτίσματος ἔδει τοῦτον παρακληθῆναι, ἔδει χειραπτηθῆναι πρὸ αὐτοῦ τῷ Δεσπότῃ, ἔδει τοῦ τῆς ταπεινώσεως τύπου ἐξ αἰσῶ τοῦ βαπτίσματος ὑποδειχθέντος διὰ τῆς ὑποκλίσεως τῆς Δεσποτικῆς κεφαλῆς ἀπτομένην καὶ καταβιβάζουσαν ἐπὶ τὰ ὕδατα. Τῶν γὰρ οἰκτιρωτῶν τούτων καὶ ἀλαζόνων Ἑβραίων ἦν το, « Μὴ μου ἄπτου » ὁ καὶ ὁ Ἰσαΐας τούτων κατηγορεῖ λέγων « Οὐαὶ οἱ λέγοντες, Ἠὲρὼς ἂν ἐμοῦ, μὴ μου ἄπτου, καθαρὸς γὰρ εἰμι. » Τὸ δὲ κεφαλαιωδέστερον τῶν ἄλλων αἰτίων τοῦτο ἐστίν· Ἐπεὶ ἔμελλεν ὁ ἐπιφανεὶς Θεὸς πολιτείας ἐπὶ γῆς εἰσαγεῖν ἀγγέλους πρὶπουσαν ἀντικρὺς καὶ διδάσκειν νηστειαν, ἀδελφαικτον προσευχῆν, χαμευνικαν, ἐσχάτην ἀκαταμοσύνην, παρόρησιαν, ὑπερ τῆς ἀληθείας πρὸς τοὺς ἐν ὑπεροχῇ μέχρι θανάτου, πρὸς τὴν ἀμαρτίαν, ἀντικατάστασται, ταῦτα δὲ ἀδύνατα τοῖς ἀκούουσιν ἔδοκει καὶ ἀκατόρθωτα τὴν ζωσταν ταύτην εἰκόνα καὶ θεόγραφον ὁ Χριστὸς εἰσήγαγεν ἐν τῇ βίῳ, ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω εἰρημίων συγκειμένην χρισμάτων, καὶ πρὸς ἀκριβῆ τὴν μόρφωσιν ἐξωγραφημένην, καὶ μεταγράψειν ἐκεῖθεν τοὺς βου-

ς. « Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἀγγέλον μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου. » Οὕτως μείζων πάντων τῶν προφητῶν ὁ Ἰωάννης, καὶ τοσούτο μείζων, ὅσον ἀγγέλος ἀνθρώπου. Μείζωτός μὲν οὖν ἐν προφήταις καὶ Ἰεζεκιὴλ καὶ μάλοι ἂν τις τὸ τοῦ ἀνδρός μεγαλειον ἐν τῇ κατ' αὐτὸν παρακύψας βίβλῳ, καὶ νοὸς διμμάσει τὰς φοικωδεις ἐκείνας ὁράσεις ἰδῶν. Τούτῳ δὲ ὁ βασιλεὺς Σαβαώθ ὑπερέτη καὶ λειτουργῶν χρώμενος εἰς τὸ γνωρίσαι τοῖς Ἰουδαίοις τὸ ἑαυτοῦ βούλημα, « Ἰὲ ἀνθρώπου, φησὶν, ἔξαπόστειλῶ ἐγὼ σε πρὸς τὸν οἶκον Ἰσραὴλ τοῦ παραπικραίνοντος. » Τὸν Ἰωάννην δὲ οὐχ οὕτω καλεῖ. Ἀλλὰ πῶς ; « Ἰδοὺ, ἀποστέλλω τὸν ἀγγέλον μου. » Εἶτα τί ; Ἀγγέλος μὲν ὀνομάζεται· ἐστὶ δὲ ἄρα τῶν ἀρισταμύμων πόρρωτιον τοῦ δεσποτικῶν προσώπου (καὶ γὰρ κατεγγύς θεῖς οἰκιστικῶς διεσταμίνων, οἶδν φασι τὸ τάγμα τὸ ἰδικωτέρα τὴν ἀγγέλων μίαν λαχόν) ; Οὐμνοῦν. Τὸ γὰρ, « πρὸ προσώπου σου, » τοῦτο δηλοῖ, τὸ ἐγγύς τοῦ προσώπου σου· « ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου, » προετοιμάσει τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς εἰς τὴν σὴν ἐπίγνωσιν τοὺς τῶν προσκομμάτων λίθους διεκρήψει μακράν· σαρώσει ταύτας τῇ τῆς μετανοίας κηρύγματι, ἐκπλυνεῖ τῇ εἰσαγωγικῇ βαπτίσματι· κἄν σκόλοπις τινεὶ τῆς ἀνακύπτωσι καὶ ἀκαρπα δένδρα καταργῶσι τὸν τόπον, ἢ ἀξίνη ἐγγύς, καὶ τοσούτου, ὡς καὶ τῆς ῥίζης ἀπτεσθαι ἤδη· καὶ διὰ τούτων πάντων λείας τὰς ὁδοὺς ποιῆσει τῆς παρουσίας σου.

Ζ'. « Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου. » Ἀγγέλος καὶ φωνὴ ἐποχῆ τὴν Ἰωάννου προσήλωσε σύλληψιν. Εἶτα γεννηθεὶς ὁ

συνελημμένους καὶ μικρὸν φανεῖς ἀπεκρύβη, καὶ ἐφ' ἄλλην τριακονταετίαν πατρῶζων ἦν τὰ εἰς ἀφωσίαν, οὐ κωλυομένης τῆς φύσεως ἐκ πάθους τινός, ἀλλ' ὡς μὴ ὄντος τοῦ ἀκρωμένου ἀνθρώπου· ὁ δὲ ὠμίλει, τῷ Θεῷ ὠμίλει, ὃς καὶ σιωπῶντων ἀκούει. Οὗτος τοῖνον ἄγγελος καὶ φωνὴ ἐν παρουσίᾳ τοῦ Χριστοῦ ἀναφαίνεται· ἄγγελος, διὰ τὸν Κύριον Σαβαώθ ἐλθόντα πληρῶσαι τὴν γῆν ὡς καὶ τὸν οὐρανὸν τῆς ἐλευθερίας· φωνή, διὰ τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ τὸν πρὸς τὸν Θεὸν ὄντα καὶ Θεόν. Τοῦτο δὲ παραδραματῶς ὑμᾶς οὐ βούλομαι ὅτι δύο προφητείας ὁ Εὐαγγελιστὴς ὡς μίαν, παρέθηκε. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τῆς καθ' ἑξαιρέτου συντομίας τοῦ Μάρκου. Τὸ μὲν γάρ, « Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου, » τῆς Μαλαχίου ἐστὶ προφητείας, ὃς ἐρχέται ἄγγελος· τὸ δὲ, « Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, » τοῦ μεγαλοφωνατάτου Ἰσαίου προσφωρῶτα ἐρημίτου· « Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου. » Ἐρχομαι δ' ἂν εἶη καὶ ἡ τῆς Ἰουδαίας ἅπαντα χώρα καὶ ἡ τῶν πόλεων αὐτῆς μητρόπολις Ἰερουσαλὴμ καὶ κατὰ τὸ ἐνεστῶς καὶ τὸ μέλλον· κατὰ τὸ ἐνεστῶς μὲν, ὅτι καρπὸς δικαιοσύνης οὐκ ἦν ἐν αὐτοῖς, γῆ δὲ ἦσαν ἄβατος καὶ ἀνυδροσ. Ταύτη τοι καὶ ὁ Ἰωάννης τὴν ἀκαρπία αὐτῶν διορθούμενος εἶπε· « Ποιήσατε καρποὺς ἁγίους τῆς μετανοίας. » Αἱ δὲ ψυχαὶ αὐτῶν ἐρημικαὶ ἄβατοι τε τῇ θεοργωσίᾳ καὶ ἀνυδροὶ ἀπὸ τῶν προφητικῶν νεφελῶν ἐνέταλλται γὰρ αὐταῖς παρὰ Θεοῦ τὸ μὴ βρέχειν ἐπ' αὐτούς. Καὶ παντελῶς τὸ τῆς προφητείας ἤρηγσε χάρισμα. Δαβὶδ δὲ, ὃ τὰ ἀθληὰ καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε, τὴν ἐναλλαγὴν τῶν πραγμάτων ἐπὶ τὸ κρεῖττον (ὃ καὶ σισμὸς παρὰ τῇ Γραφῇ ὀνομάζεται) καὶ τὴν τῆς ἀβάτου ταύτης ἐρήμου ἐξημέρωσιν καὶ διόρθωσιν προεξυμῶν ἐψάλλεν· « Ὁ Θεός, ἐν τῷ διαβαίνειν σε ἐν τῇ ἐρήμῳ γῆ ἐσαίσθη. Καὶ γὰρ οἱ οὐρανοὶ ἔσταξαν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ τοῦ Σινᾶ. Βροχὴν ἐκούσιον ἀφοριεῖς, ὁ Θεός, τῇ κληρονομίᾳ σου, καὶ ἐσθένησε· σὺ δὲ κατηρτίσω αὐτήν. » Ἐκδηλότατα οὖν τὴν τοῦ Υἱοῦ παρουσίαν καὶ τὴν τοῦ νόμου πρὸς τὴν χάριν μεταβάσιν ἢ προφητεία δηλοῖ, καθ' εὐδοκίαν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐν τῷ Σινᾶ τελεσιουργηθείσας. Θεὸν δὲ τοῦ Σινᾶ τὸν Πατέρα ἐκάλεσε διὰ τὴν ἐκείσε νομοθεσίαν. Τὴν γὰρ μὴν δεδωρημένην παρὰ τοῦ Υἱοῦ θαψίλειαν τῶν θεῶν δωρεῶν καὶ τὸ τῆς χάριτος Εὐαγγέλιον, βροχὴν ἐκούσιον, ἀφωρισμένην τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ τῇ ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίᾳ, ὁ Δαβὶδ, ὡς ἐγὼ οἶμαι, κατονομάζει· ἢ γὰρ παλαιὰ νομοθεσία οὐ καθ' ἐκούσιον οὐδὲ κατὰ προκηγουμένην εὐδοκίαν ἐκτίθεται, ἀλλὰ κατὰ συγκυτάβασιν, ὡσπερ ἂν εἰ καὶ πατὴρ προσπαίξει τοῖς τέκνοις, ἀνθέλων αὐτὰ τῶν βλαβερῶν ἀθυρμάτων καὶ τῆς μετὰ τῶν ἐξωλεστών συνδιατριβῆς. Τί γὰρ εἶδει τῷ Θεῷ τῆς πολλῆς κρωμαγειρίας καὶ τῆς ἐντεῦθεν κνίσσης; ἢ τὸ ἀήδεις καὶ τὸ δυσπρόσιτον καὶ ἀνθρώποι ἀποστέρουσιν. Ὅτι δὲ ἀκούσιος, αὐτὸς ὁ πρὸς τοῦτο συγκυτάβας ὑπερὸν τὸ οἰκεῖον ἀνεκάλυψε βούλημα, « Τίς ἐξεξήτησε ταῦτα, » λέγων, « ἐκ τῶν

A fuerat et paululum visus se abscondit et ad usque triginta annos patris silentium imitatus est; non quod impediabatur quodam morbo naturæ, sed quod non erant homines qui audirent. Cum Deo autem conversabatur, qui et tacentes audit. Ille igitur angelus et illa vos in Christi præsentia revelatur. Angelus, quia Dominus Sabaoth venerat implere terram et cælum sua gloria; vox, propter vocem Dei ad eum qui erat Deus et homo. Hoc autem vos præterire nolo, duas prophetias ut unam tradidisse prophetam; quod ex solita Marci brevitate procedit. Illud enim: « Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam. » Malachiæ prophetia sumitur, qui angelus interpretatur. Id autem: « Vox clamantis in deserto, » convenientissime abeloquentissimo Isaia dictum est: « Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini. » Desertum fuerit omnis Judææ regio et ejus urbium metropolis Jerusalem et in præsentem et in futuro. Præsentem quidem tempore, quia justitiæ fructus apud eos non erat. Terra enim erant invia et inaquosa²⁵. Ideo et Joannes sterilitatem eorum corrigens dicebat: « Facite fructus dignos pœnitentiæ²⁶. » Animæ autem eorum desertæ et Dei cognitioni inviæ et illibus prophetis inaquosæ. Mandavit enim illis Deus ne pluerent super eos. Atque omnino prophetiæ gratia cessavit. David cui obscura et abscondita sapientiæ suæ revelavit Deus, conversionem in melius (terræ motus enim in Scriptura nominatur) et hujus invii deserti fecunditatem et correctionem prophetans cecinit: « Cum Deus pertransiret in deserto, terra mota est. Etenim cæli distillaverunt a facie Dei Sinai. Pluviam voluntariam segregavit Deus, hæreditati tuæ, et infirmata est; tu vero perfecisti eam²⁷. » Manifestissime igitur Filii præsentiam et legis ad gratiam transitum prophetia ostendit, secundum Dei Sinai benevolentiam perfectum. Deum autem Sinai Patrem appellavit propter legem in hoc monte datam; donatam autem a Filio abundantiam divinorum munerum et gratiæ Evangelium, pluviam voluntariam, segregatam ejus hæreditati, gentium ecclesiæ, David, ut opiuor, nominavit. Vetus enim lex non secundum voluntatem, neque secundum præcipuum benevolentiam exposita est; sed secundum accommodationem, quemadmodum pater cum filiis ludis, retrahens eos a periculosis ludis et perditorum societate. Quid enim Deo opus erat carni mactatione et adipe inde provenienti? quam etiam ut injucundam et odibilem homines aspernantur. Quod autem id inivus fecerit, ipse qui ad id se accommodabat, pro priam deinde manifestavit voluntatem, Quis exquisivit, inquit, hæc de manibus vestris²⁸? Et David: « Hostiam et oblationem noluisti²⁹. » Non modo autem propter bonorum actuum absentiam deserta Judæa nominata est, sed et propter futurum excidium et vastationem. Id enim et ipsa ve-

²⁵ Gen. i, 2. ²⁶ Luc. iii, 8, ²⁷ Psal. lxxvii, 8, 9, 40. ²⁸ Isa. i, 12. ²⁹ Psal, xxxviii, 7.

ritas Christus prædixit : « Ecce relinquitur domus vestra deserta ³⁰. » Et dum esset in cruce et passione et descenderet ad inferos, terra mota est, et petrae scissæ sunt, et cæli distillaverunt lacrymas pro rore.

« Ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ἡμῶν ἔρημος. » Καὶ ἐν τῷ διαβαίνειν ἐκ τοῦ τε διὰ σταύρου καὶ τοῦ πάθους καὶ καταβαίνειν πρὸς ἄθην, γῆ ἐσεισθη, καὶ πέτραι διερράγησαν, καὶ οἱ οὐρανοὶ ἔσταξαν δάκρυον ἀντι δρόσου.

VIII. « Rectas facite semitas ejus. » Si enim rejecerint similitudinem cum genitis viperis, et qui decepti, serpentis vias omiserint, rectas semitas facient. Sic enim iis transgressionibus corrigere licebit, et eos quæ in Cantico laudatur justitia amabit, et regenerationem quæ per baptismum est obtinebunt, et Patris cœlestis vere filii erunt. Si vero in priore via permanserint rursusque inveterationis et claudicationis incessum tanquam perversi et depravati filii, serpentium more circumvolunt, pectore et ventre incedentes, cupiditatibus et helluatione fruentes, futuram iram non effugient : furor enim illis, ut ait David, secundum similitudinem serpentis qui ab initio homicida est ; ventris autem cupiditate et cetaceos ventres supergrediuntur : domos enim viduarum comederunt, et orphanorum miseriis lætati sunt immiseri cordes.

IX. « Venit Joannes baptizans in deserto et prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Et accedebant ad eum omnis Jubææ regio et Jerosolymitani, et baptizabantur omnes in Jordane, confitentes peccata sua ³¹. » Rursum Marcus per breviorē viam procedit, et distantia colligit et in unam vallem derivare videtur duo baptismata et pari efficacia introductorium et perfectum ostendere. Forsan aliquis credet Evangelistam dicere Joannis baptismum peccatorum remissionem præstare. Sed non ita est, non ita. Tantæ enim fons gratiæ solus est domini baptismus. Verba autem sic coherent : « Venit Joannes baptizans in deserto. » Et hic distinctionem interjice, lector, tanquam baptismati Joannis solidum murum opponas illudque a dominico baptismate sejungas. deinde dicit : « Et prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum ; » quod est Christi baptismata. Et patet aliunde ; illic enim dictum est, Baptizans, id est actum baptizandi operans ; hic vero ubi remissio est peccatorum, Prædicans, ut de futuro altero baptismate, cujus præco erat, non operator. Præparatio enim erat Joannis baptismata Dominici baptismatis et ut quædam præcursorio ; ut non modo vox præcureret Verbo, sed et baptismati baptismata.

κὼν καὶ οἷον τις προσδοκίησις · ἵνα μὴ μόνον φωνὴ προτρέχη τοῦ Λόγου, ἀλλὰ καὶ βαπτίσματος βάπτισμα.

X. « Erat autem Joannes vestitus pilis cameli et zona pellicea circa lumbos ejus ³². » Volebam bene cinctum illum et instructum viatorem paululum

χειρῶν ὑμῶν ; » Καὶ ὁ Δαβὶδ, « Θυσίαν καὶ προσφοράν οὐκ ἠθέλησας. » Οὐ μόνον δὲ διὰ τὴν ἄκαρπIAN τῶν ἐναρέτων πράξεων ἔρημος ἡ Ἰουδαία ἀνομάσθη, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν χρόνιον καταστροφήν καὶ ἐκπόρθησιν. Τοῦτο γὰρ καὶ ἡ αὐτοαλήθεια προσέειπε Χριστός :

Β. « Εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. » Ἐάν γὰρ τὴν πρὸς τὰς γεγεννηκυίας ἐχίδνας ὁμοιότητα διακτύσαι καὶ τοῦ ἀπατήσαντος ὄφρα ἐκκλίνοιν τὰς ὁδοὺς, εὐθείας τὰς τρίβους ποιήσουσιν. Οὕτω γὰρ αὐτοῖς καὶ τὰ διαθήματα κατευθυνῆναι προσέεται, καὶ ἢ ἐν τῷ Ἄσματι εὐθύτης αὐτοὺς ἀγαπήσει, καὶ τῆς διὰ βαπτίσματος νεοποιήσεως ἐπιτελοῦνται, καὶ τέκνα γνήσια τοῦ ἑπουρανοῦ Πατρὸς ἔσονται. Εἰ δ' ἐπὶ τῆς προτέρας μενοῦσι, καὶ αὐθις παλαιώσεως καὶ χλωάνσεως, ὡς ἄλλοι υἱοὶ καὶ ὡς γενεὰ σκολεὰ καὶ διστραμμένη, ὀφιωδῶς ἐλιξοῦσι τὴν πορείαν, ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορευόμενοι, θυμῷ καὶ γαστριμαργίᾳ χαίροντες · ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς οὐ διαφυεζοῦνται · ὁ μὲν γὰρ θυμὸς αὐτοῖς, καθὼς φησὶ ὁ Δαβὶδ, κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ὄφρα τοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνου · τῇ δὲ κοιλιομανίᾳ καὶ κητώσας πάσας γαστέρας ὑπερπεπαίκασι. Τὰς γὰρ οἰκίας τῶν χηρῶν κατεσθίοντες ἦσαν, καὶ ταῖς τῶν ὄρφανῶν συμφοραῖς ἐντροφῶντες οἱ ἀνελετήμονες.

Θ. « Ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφρασιν ἀμαρτιῶν. Καὶ ἐσπορεύοντο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία χώρα καὶ οἱ Ἱεροσολυμίται, καὶ ἐβαπτίζοντο πάντες ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν. » Πάλιν ὁ Μάρκος τὴν ἐπιτομωτέραν βαδίζει καὶ τὰ διστακῶτα συνάπτει, καὶ εἰς μίαν μισγάγκειαν δοκίᾳ μεταχτεύειν τὰ δύο βαπτίσματα, καὶ ἰσοδύναμον φαίνειν τὸ εἰσαγωγικὸν τῷ τελειωτικῷ · ἴσως γὰρ τίς οἰηθήσεται λέγειν τὸν εὐαγγελιστὴν ἄφρασιν ἀμαρτιῶν παρέχειν τὸ τοῦ Ἰωάννου βάπτισμα. Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν. Τῆς γὰρ ταύτης πηγαστικὸν χάριτος, μόνον τὸ Δεσποτικόν. Ἐχει δὲ οὕτως ἡ τοῦ λόγου ἀκολουθία · « Ἐγένετο ὁ Ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ · » καὶ στίξον ὄψε, ὁ ἀναγινώσκων, τὴν στιγμὴν ὡς ἔρυμα κραταίων τῷ τοῦ Ἰωάννου ἐπιστήσας βαπτίσματι, καὶ ἀποτεριχίας τοῦ Δεσποτικοῦ · εἶτα λέγει, « Καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφρασιν ἀμαρτιῶν, » ὁ ἔστι τὸ τοῦ Χριστοῦ. Δῆλον δὲ καὶ ἄλλως, ὅτι ἐκεῖ μὲν εἴρεται τὸ βαπτίζων, τουτίστιν, ἐνεργῶν τὸ βαπτίζειν, ἐνταῦθα δὲ ὅπου ἡ τῶν ἀμαρτιῶν ἄφρασις τὸ κηρύσσων ὡς ἐπὶ μέλλοντος ἑτέρου βαπτίσματος, οὐ κηρύξῃ, οὐχὶ τελειῆς. Προτοιμασία γὰρ ἦν καὶ προπαρασκευὴ τὸ τοῦ Ἰωάννου βάπτισμα πρὸς τὸ Δεσποτικὸν καὶ οἷον τις προσδοκίησις · ἵνα μὴ μόνον φωνὴ προτρέχη τοῦ Λόγου, ἀλλὰ καὶ βαπτίσματος βάπτισμα.

Γ. « Ἦν δὲ ὁ Ἰωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφύν αὐτοῦ. » Ἐβουλόμην τὸν εὐζωνον τουτον καὶ εὐσταλὴ ὁδοιπό-

³⁰ Luc. xiii, 35. ³¹ Marc. i, 4, 5. ³² Ibid, 6.

ρον τῆς στενῆς τε καὶ τεθλιμμένης μικρὸν ἐπίσχεῖν καὶ τὸ αὐτοῦ περιεργάσασθαι ἔνδυμα, καὶ τὸν ἰστουρήσαντα ἐκζητῆσαι καὶ διὰ τῶν τριχῶν καμήλου ἐξυφάνθη ζώου ἀκαθάρτου, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐρίου προβατικού, ἢ μηλωτῆς ὀλοκλήρου, οἷον ἦν καὶ τὸ τοῦ Θεοσβήθεν Ἠλιοῦ. Ἄλλ' ἐπειδὴ διακορεῖς ὀρώμεν τοῦ λόγου γεγονότας ὑμᾶς καὶ πρὸς τὸ μῆκος τῆς διδασκαλίας ἰλιγγιάσαστας, ἐνταῦθα ὅπου τὸ ἀσκητικὸν ἔνδυμα τοῦ Ἰωάννου, τὴν ὑφὴν διοπερανοῦμεν τοῦ λόγου. Καὶ οὐχ ὑπωπτεύσαμεν εἰς νοῦν ὑμᾶς συμβαλεῖν ὡς ἐξ ἀπορίας ἀνερμήνευτον τὸ τοῦ Ἰωάννου παρεδράμομεν ἔνδυμα, μόνα τὰ τοῖς πᾶσιν εὐληπτὰ διαλύειν δεδυνημένοι, καὶ χαριεντιζομένους λέγειν, ὅτι τὴν καμήλον κατέπιες, τοὺς τῆς ἀναγωγῆς περὶ αὐτῆς μὴ προσνεγκῶν τοῦ στόματος λόγους, διύλισας δὲ τὰ κατὰ κώνωπας σμικροπρεπῆ καὶ εὐνόητα νοήματα οὐ μόνον οὕτω ταχύποπτος ἐγὼ καὶ εὐσκανδάλιστος ὡς εἰς νοῦν τοῦτο περιεργάσειν. Πέποιθα δὲ ὡς ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις χαρίσασθε ἡμῖν ἰσχὺν γνώσεως, καὶ λόγων εὐροικῶν εἰς ὠφελειαν τῆς ἀγάπης ὑμῶν, καὶ τὰς Γραφικὰς ἀπορίας ὑμῖν διαλύσομεν ὅσαι τίως διέφυγον τοὺς θεοπνεύστους Πατέρας καὶ διδασκάλους· μόνον μὴ διαλιμπάνητε πάσαις ταῖς κυριωνύμοις τῶν ἡμερῶν ἐνταῦθα ἐκκλησιαζόμενοι καὶ ἐν οἴκῳ τούτῳ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἀυλιζόμενοι καὶ τῶν θυμάτων αὐτῆς κατατρυφῶντες, καὶ τοῦ κρατῆρος ἐκπίνοντες. Καὶ γὰρ μεθ' ὑψηλοῦ τοῦ κηρύγματος ο ἄχρητος αὐτῆς δούλος ἐγὼ καθ' ἐκάστην Κυριακὴν συγκαλέσω ὑμᾶς ἐπὶ τὴν ἐστίασιν. Καὶ δοίη Κύριος ο Θεὸς ὑμᾶς σὺν ἐμοὶ δαιτυμονας γενέσθαι τῆς οὐρανοῦ καὶ ἀδιαδόχου τραπέζης καὶ τῆς βασιλείας ἀξιοθῆναι τῶν οὐρανῶν· ἧς γένοιτο πάντας ὑμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῆς μιᾶς Θεότητος τε καὶ βασιλείας, ἣ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις νῦν καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας. Ἀμήν.

A in hac arcta et constricta via tardare ejusque vestimentum observare, et eum qui illud contextuerat interrogare, cur ex pilis cameli contextum erat, animalis immundi, nec potius ex lana ovina, aut integra ovina pelle, quemadmodum erat Thesbitæ Ellæ vestis. Sed quoniam videmus vos nostris verbis satiatos, hujus prædicationis extensione fatigatos, hic ubi de ascetico Joannis vestimento agitur, sermonis, ordini finem imponemus. Neque nobis suspicio est vos in mentem vobis injicere nos ex indigentia non explicatum Joannis vestimentum prætermisisse, tanquam ea tantum quæ ab omnibus facile capiuntur, interpretari possimus; neque irridentes dicere: Camelum deglutisti, nullum ea de re institutionis verbum ore profertens, despumasti autem sordida, ut culices, et faciles cogitatus sensus; non adeo male suspicor, nec tam facile scandalizor ut id in animum inducam. Spero imo fore ut Dei gratia largiatur vobis vim cognoscendi et eloquendi facultatem in vestræ charitatis utilitatem, et Scripturæ difficultates vobis solvemus, quæ usque modo a Deo inspiratos Patres et magistros latuerunt. Tantum ne cessetis omnibus Dominicis diebus huc convenire, et in hacce sapientiæ Dei domo commorari, et ejus victimis delectari ejusque poculum bibere. Ego enim excelso præconio inutilis ejus servus singulis Dominicis ad convivium vos congregabo. Det autem Dominus vos mecum cælestis et æternæ mensæ convivas fieri et regni cælorum dignos esse; quod utinam omnes vos assequamini gratia et bonitate Patris et Filii et Spiritus sancti, quibus una Divinitas et unum regnum, cui convenit omnis gloria, honor et adoratio nunc et in infinita sæcula. Amen.

Germani decreta quædam synodalia vide in tomo CXIX, col. 795 sqq.

ANNO DOMINI MCCXLVIII

MANUEL II CP. PATRIARCHA

Pater Le Quien in *Orientis Christiani* tom. I. p. 286, huic Manuelli decreta tribuit quæ Leunclavius Manuelli Charitopulo ascribit.

ANNO DOMINI MCCLVIII.

MICHAELIS CHUMNI

THESSALONICENSIS METROPOLITÆ

DE GRADIBUS COGNATIONUM

Vide tom. CXIX, col. 1298.

ANNO DOMINI MCCLIX

THEODORUS DUCAS LASCARIS

NOTITIA

(Ex Leonis Allatii Diatriba *De Theodori* ap. Maium in *Bibl. nov. PP.* tom. VI, II, p. 190.)

Theodori Ducæ Lascaris imperatoris non minima laus est, quod in minime pacatis reipublicæ rebus, sed plurimum turbulentis, tempus quod illi supererat ex publicis negotiis excussum studiis et *scriptioni* tribuebat: ideoque varia sui ingenii monumenta, quæ doctissimis quibusque admirationi sunt, posteris reliquit (7). Excusus est illius canon paracleticus in sanctissimam Virginem, quo illius opem temporibus difficillimis! et calamitosissimis implorat, elegantissime scriptus post Paracleticem librum Græcorum ecclesiasticum. A Ludovico Maraccio de Græco Latine redditum dabit in suis Cæsaribus seu imperatoribus Marianis φιλοπαρθενώτατος; Hippolytus Marraccius, dicti Ludovici frater. Ejusdem *de communionē naturali* libros sex primus in linguam Latinam vertit Claudius Aubertus triacurianus Gallus, qui denique Calviniana ejurata hæresi. Divione catholice obiit, Basileæ apud Episcopium 1571, in-8. Exemplar Græcum Joannes Sambucus Joanni Leunclavio transmiserat. Habentur etiam manuscripti Græce in bibliotheca regia Scoriaci et in Vaticana. Incipiunt: Ἐκ πολλῶν μὲν πραγμάτων καὶ ἄλλων γνόντες οἱ ἄνθρωποι.

Ejusdem habentur ibidem manuscripta ἐγκώμια εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, εἰς τὸν βασιλεῖα τῶν Ἀλαμανῶν καὶ ἄλλα. *Laudationes in patrem, in regem Alemanorum, et alia* Item canones εἰς τὴν Θεοτόκου εὐχαί, καὶ ἄλλα πλείστα. *In Deiparam preces, et alia plurima.* Nec non Περὶ Χριστιανικῆς θεολογίας λόγοι ἑπτὰ. *De Christiana theologia libri septem.* Quos eosdem esse puto cum iis qui in Vaticana sunt num 1113; etsi non sunt integri, deest etenim primus et pars secundi. Tertius est, ὅτι τὸ ἓν ἰστί τρία, *unum esse tria.* P. Ἄσπερ δὲ τὸ ἓν, ἰστί ἓν, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἓν ἰστί τρία *Quartus, Περὶ θεωνυμίας, de divinis nominibus.* P. Ἐπει δὲ τὸ Θεῖον μετὰ τῶν ἄλλων πολυωνύμως καὶ ὀνομάζεται. *Quintus, περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, de sancta Trinitate.* P. Ἔστι μὲν οὖν Θεὸς τρισυπόστατος, ἀρχὴ τῶν ὄντων τε καὶ ὑπὲρ τὸ ἓν. *Sextus, κατὰ Δατιῶν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, adversus Latinos de processione, Spiritus sancti.* P. Δεῖ μὲν αἰετὴν τὴν φύσιν τῶν ὄντων ἐν τοῖς ἰδίῳις ἐπικτείνεσθαι πράγμασιν. *Septimus item: Κατὰ Λατινῶν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, contra Latinos de processione Spiritus sancti.* P. Ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ ἰσχύ; ἐκπορεύομένη τῆς δημιουργικῆς τοῦ Υἱοῦ Θεοῦ δομησῆως τελειώσας.

(1) Theodori hujus imp. magister fuit magnus ille Nicephorus Blemmida, cujus monitoriam orationem Ὅποιον δεῖ εἶναι τὸν βασιλεῖα, *qualem oportet esse regem* (cum ejusdem paraphrasi) ad regium discipulum scriptam vulgavimus nos in secundo volumine *Scriptorum veterum*, Vitam autem

resque gestas præclari hujus imperatoris scribit luculenter Ephræmius chronographus. Ibi v. 9269, dicitur Theodorus ἰδρὲς σοφίας παντοδαπῆς καὶ λόγων, *omnimoda sapientia doctrinisque instructus.* Mai.

Ejusdem οικαιστικῆς ψυχῶν υποτυπώσεως βιβλία τρία μεθ' ἑρμηνείας, *gubernatricis animarum hypotyposeos libri tres cum expositione*. Puts tamen titulum mendosum, et quod Leonis imperatoris est, Theodoro tribui Ejusdem ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Τρύφωνα, *laudatio in sanctum martyrem Tryphonem*. In Vaticana. Ejusdem εἰς τὸν εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου, καὶ περὶ τῆς ἐκθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ *in annuntiationem Deiparæ, et de incarnatione Domini nostri Jesu Christi*. Ρ. Νουῶν μόντοι γε βροτῶν, καὶ διάνοια τῷ καθ' ἡμᾶς μὲν γινόμενά τε καὶ χωριζόμενα. Scoriaci et in Vaticana. Ejusdem χαιρετισμὸς εἰς τὴν Θεοτόκον, κανὼν ψαλλόμενος εἰς τὴν θαυματουργοῦσαν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου ἐν ᾠδαίς η'. Ἐταροῦ κανὼν ψαλλόμενος εἰς τὸν ἀκάθιστον ὕμνον τῆς Θεοτόκου, *salutatio in Deiparam, canon qui concinitur in imaginem Deiparæ miraculis conspicuam, odis octo. Canon qui canitur in acathisto*. Ejusdem *processione Spiritus sancti contra Latinos* περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ Λατίνων Scoriaci in regia. legitur præterea ejusdem in bibliothecis Italicis χαιρετισμὸς εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, *salutatio in sanctissimam Deiparam*. Ρ, Χαίρει ὑλαστήριον χυχῶν, παρθενομήτορ, χαράν ἢ κυήσασα.

NOTITIA ALTERA.

(Cave ad. an. 1253).

Theodorus Lascaris, junior, *Ducas* etiam dictus, ortu Nicænus, Theodori senioris, qui capta a Latinis Constantinopoli imperii sedem Nicæam transtulerat, ex Irene filia nepos, Joannis Ducæ Irenes conjugis et Theodori successoris filius natus major, patri in imperio successit an. 1253. Rem adversus Bulgaros, Thessalos, aliosque imperii hostes fere per triennium feliciter egit, verum infirma valetudine morbisque fractus, habitum monachalem induit, et in Sydandronum monasterium, ut nos docet Dorotheus Monembasiensis (a) (in Magnesia id situm erat) secessit, ibique breve quod vitæ remansit, tempus consummandæ pœnitentiæ et otio pio ac litterario consecravit. Regnavit annos 3, defunctus anno 1259, ætatis 36. Princeps omnino eruditus, meliori sorte sæculoque dignus. Certe summum ejus tum in pietatem, tum in rem litterariam studium ex ipsius nummis imperiique insignibus luculenter constat, in quibus dextra crucem, sinistra volumen tenens describitur, Vid. cl. et litteris non minus quam dignitate illustrem D. du Fresne *Famil. byzant.* pag 223. Scripsit jam monachus ad Joannem episcopum Coronensem prolixum satis *tractatum adversus Latinos de processione Spiritus sancti*. Exstat ms, sed mendose exaratus, et in fine multilus in bibliotheca coll. Gonv. et Caii Cantab. Titulum et prologum, quos in usum meum descripsit D. Whartonus, Græce hic subjungam: Θεοδώρου μοναχοῦ τοῦ Λάσκαρι λόγος ἀπολογητικὸς πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Κορώνης κατὰ τῶν Ἰταλῶν, ἦγον κατὰ τῶν Λατίνων περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Ἐπειδὴ ἐρώτησιν ὑπεγράβετο ἡ βασιλεία μου πρὸς σὲ, ὡ ἐρώτατε ἐπίσκοπε Κορώνης, ἀπολογήσασθαι τῇ βασιλείᾳ μου, ὅπως ἡ ἀγιωσύνη τοῦ Θεοῦ μεγάλη Ἐκκλησία ἢ πρεσβυτέρα Ῥώμη δογματίζει περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἀπολογίαν ἔθου παρὰ τὴν βασιλείαν μου, ὅτε ἡ ἀγιωσύνη τοῦ Θεοῦ μεγάλη Ἐκκλησία οὕτως σοῦεται [συνίσταται] περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὡς οὐ μόνον ἐκ τοῦ Πατρὸς ἔχει τὴν ἐκπορευσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀπολογεῖται σοὶ ἡ βασιλεία μου ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς ἀγιωσύνη τοῦ Θεοῦ μεγάλη Ἐκκλησία, καθὼς μέλλεις γνωρίσαι ἐκ τῶν κατωτέρω ρηθησομένων ἐγγράφων μαρτυριῶν καὶ ῥήσεων εὐαγγελικῶν, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ μόνου ἐκπορεύεσθαι δογματίζει, ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ οὐκ ἐκπορεύεσθαι μὲν φαμέν, διὰ τοῦ Υἱοῦ δὲ χορηγεῖσθαι ἡμῖν πρὸς κήθασιν καὶ ἁγιασμόν, καὶ πιστεύομεν καὶ δοξάζομεν ἅς δὴ χρήσεις ἀναλιξαμένη ἡ βασιλεία μου συντόμως, τῇ σῇ παρατιθῆσιν ἐρώτητι. Ἄρχεται δὲ ἐκ τῆς αὐτοαληθείας αὐτῆς· κληθὲν γὰρ ἐκ Θεοῦ τ' ἀρχεσθαι, καὶ εἰς Θεὸν ἀναπαύεσθαι « Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος ὃν ἐγὼ πρὸς ὑμᾶς » Pergit deinceps illustrissimus auctor varia sacræ Scripturæ loca plurimaque SS. Patrum testimonia proferre, quæ quidem acute satis urgere solet. (*De aliis Ducæ scriptis vide notitiam Allatii, supra.*)

(a) Συνοψ διαφορ. Ἱστορ. Ρ. φκ'.

DE SEQUENTE OPUSCULO MONITUM.

Mai, Bibl. nov. Patrum, VI, II, 258).

Suprascriptis episcoporum Heraclæ et Tarsi commentariis, breve aliud regi auctoris longe recentius proxime subteximus hanc præcipue ob causam, quia ejusmodi scriptum est ut non nisi græce exhibendum

videatur; quia nominibus scilicet præsertim compositis totum constat quæ latine expressa non elegantiam tantummodo, verum etiam vim sæpe suam viderentur amittere aut infringere (a). Locutus est Allatius in præcedente dissertatione n. CXXXII de inedito opere Theodori junioris Ducæ Lascaris imp., id est de ejus theologiæ Christianæ libris septem; qui tamen reapse octo sunt, ut idem Allatius in opere de consensu col. 722 correctius scripsit. Dixit etiam de codice Vat. 1113. quem ego nuper observans, satis lacerum comperi et madore corruptum. Porro hujus regii theologi (qui imperavit Nicææ ab anno 1255 ad 1259) unum saltem ex octo libris edere constituit, qui præ cæteris conspicuus sanusque in codice est; et qui hanc certe utilitatem præbet, ut Pollucis Onomasticon ac Dionysium De divinis nominibus, et græca generatim lexica, permultis vocabulis locupletet, quæ grammatici curiose adnotabunt. Titulus universi operis est Τοῦ σοφωτάτου βασιλέως κυροῦ Θεοδώρου Δούκα τοῦ Λάσκαρι Χριστιανικῆς θεολογίας λόγος ἑκτὸς. Quartus autem libri ille est titulus, quem in nostra editione mox proferimus.

(a) Prologum tamen Latine vertimus. EDIT. PATR.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΚΥΡΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΔΟΥΚΑ

ΤΟΥ ΛΑΣΚΑΡΙ

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΠΕΡΙ ΘΕΩΝΥΜΙΑΣ.

REGIS DOCTISSIMI

DOMINI THEODORI DUCÆ

SERMO QUARTUS DE NOMINIBUS DIVINIS

Numen divinum cum diversis, tum non explici- A
tis nominibus appellatur, quod quidem illius ma-
jestati et naturæ mysticæ ac celsitudini proprium
est. Ea enim res ad omnia quæ sunt spectat, nec
tamen eorum quæ sunt, in numero est. Oportet
igitur nos de ejus nominibus pro virili parte dis-
serere, non ad unguem vero, hoc enim fieri non
potest; nec prius dicta repetenda sunt, quod
fastidiosum foret; nec diversimode, sed secundum
ejus præscriptum ac voluntatem. Igitur ex operibus
ejus divinis Dei qualitates abstrahamus. Omne
enim quod fit in mundo a Deo venit, et quidquid
de Deo venit, miraculum est; omne autem mirum
divino honore afficiatur necesse est. Magnum igitur B
Deum secundum manifestationes ejus nomi-
nabimus, non tamen e nominibus naturam mon-
strantes, aut ex innominato vim prædicando, sed
mera nomina exponentes, id tantum agentes ut
eum cum Paulo apostolo omnium Dominum ac
nemini subjectum declaremus.

τοῦ παντός αὐτόν, ὡς ἀποφαινόμενοι πάντα ἐν πᾶσι, κατὰ τὸν Παῦλον, ὄντα τὸν Κύριον, καὶ οὐδὲν τῶν ὄ-
των ὑπάρχον.

Igitur centum, imo mille aut potius innume-
rabilia nomina philosophiæ strenuus discipulus

Ἴππεϊ δὲ τὸ Θεῖον μετὰ τῶν ἄλλων πολυωνύμως
καὶ ἀνονόμως ὀνομάζεται· τοῦτο γὰρ τῆς ἐκείνου
μεγαλειότητος καὶ τῆς ὑπερφυοῦς κρυφιομυστίας καὶ
τῆς ὑπερφυοῦς τε λαμπρότητος, ἐπιειδῆ μετέχει
πάντων τῶν ὄντων, καὶ οὐδὲν τῶν ὄντων ἐστὶν
ἀνάγκη πᾶσα καὶ περὶ τῶν αὐτοῦ ὀνομάτων διαλα-
βεῖν ἡμᾶς ὅσον γε δυνατόν, οὐ πάντη δὲ πάντων.
τοῦτο γὰρ καὶ ἀδύνατον· οὐδαμῶς δὲ τῶν μηδενός,
τοῦτο γὰρ ὀκνηρόν· ἀλλὰ τὸ μὲν ὡς, τὸ δ' ὡς οὐ· κατὰ
τὴν ἐκείνου πρόσταξιν τε καὶ θέλησιν· διὸ καὶ ταῖς ἐκ
τῶν ἐνεργημάτων ἐκείνου θεοσημιῶν ἀνεργείας ἀνα-
λαβομενος· πᾶν γὰρ τὸ γινόμενον κατὰ κόσμον θεό-
θεν ἐστὶ· καὶ πᾶν τὸ θεόθεν, θαύμα ἐστὶ καὶ πᾶν
θαύμα θεοδόξαστον ὑπάρχει τε καὶ σεβάσιμον· τὸν
μέγαν Θεὸν καὶ σεβάσιμον ἐκ τῆς τῶν ἐνεργημάτων
τούτου θεοσημίας ὀνομάσομεν ὡσεὶ δύναμις, οὐ
δεικνύντες ἐκ τῶν ὀνομάτων τὴν φύσιν οὐχὶ κηρύτ-
τοντες ἐκ τοῦ ἀνονόμου τὴν δύναμιν, ἀλλ' εἰπόντες
τὰ ὀνόματα, ἐξω τῶν ὀνομάτων καταλιμπανόμεν·
καὶ συστέλλομεν ἐν ταῖς λέξεσιν ἰδραν συνεκτικῆς

Διὸ ἑκατοντάδας τε καὶ χίλιοντάδας, ἧ καὶ μυριά-
κις μυριάδων περιουσίας ὀνομασμούς εὐρη τίς φι-

λομνήμων και πεπαιδευμένος φιλοσοφία, εἴπερ ἐπι-
στατικῶς τὰ ἐν χόσμῳ ἐξερευνήσει ἐνεργήματα· ἐγὼ
δὲ εἴτε μὲν ἐρευνησας εὐρήσω, εἴτε δὲ κατὰ τὴν
ἐκείνου δύναμιν ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου· κατὰ
τὸν Παῦλον τὰ ὡς εἰκὸς ἐρεύξομαι εὐσεβῶς, οὐ τῷ
ἀριθμῷ μεγαλύνων τὴν εὐρεσιν, οὔτε μὲν τῷ ἑλλίπει
δειλιάσω, καὶ τὸν ὄκνον ἀξω ἐμπόδιον, ἀλλὰ τὴν
ἀγαθὴν καὶ μεσαιτάτην ὁδὸν βαδίσας, ὡς δεῖ, κατὰ
τὴν ἐνοῦσάν μοι χάριν τὴν ἐξ ἐκείνου, ὡσεὶ δύναμις,
ἐκ πάσης γραφικῆς πηγῆς τῆς ἐντός τε καὶ τῆς ἐκ-
τός, ἢ καὶ τὰ πλείω ἐπιστήμη εὐσεβῶς συντιθέμε-
νος, τὰς ῥανίδας σπόγγῳ Πνεύματος θεοῦ ἀνιμησά-
μενος, κατασταλαξῶ διὰ γλώττης τὸ γλύκιον· καὶ
ὀνοματοθετήσω τὸν ἀθεώρητον, τὸν πάντη ξένον ἀν-
θρωπίνῳ τῷ λογισμῷ, τὸν ἀνίδεον τῇ αἰσθήσει, τὸν
ἀνευνόητον φύσει, τὸν ὑπερφυῆ, τὸν ὑπέρθρον· καὶ
τοῦτο πάντως εἰς τὸν αὐτοῦ δοξασμὸν· ἐντεῦθεν τὴν
μὲν τὸλμαν ἀμβλύνας διὰ τοῦ θάρρους, τὸ δὲ θάρρος
παρακινήσας τῇ προαιρέσει περὶ θεωνυμίας οὕτω
βοῶ, τὸν τῆς εὐσεβείας καρπὸν τοῖς εὐσεβέσιν ὡς
ἀρίστην πανδαισίαν προθέμενος. Διὰ τοῦτο μὴ τῇ
λέξει μόνον ὁ ἀναγινώσκων τοῦ νοῦς ἀργήσῃ τὴν δύναμιν,
ἀλλ' ἐρευνᾶτω τὸ βάθος, ἢ καὶ ἐξηγήσῃ τὸ
κατὰ δύναμιν· ἔχει δὲ ἡ τῶν ὀνομάτων σημασία ἐτέραν
τινὰ θειοτάτην· οὐ γὰρ ἀπλῶς καὶ τυχεῶς τὰ
ὀνόματα ἔρχονται, ἀλλ' ἐνεργείας ὑποδηλοῦσιν ὑποδεικτικῶς
τῆς θείας μεγαλειότητος· διὰ τοῦτο φι-
ευσθεῖα πολλῇ τὸ σύνταγμα θέμενοι, πρὸς τοὺς ἐπιστήμονας
καὶ φιλοθεοῦς τὴν κρίσιν ἐπανατείναντες τὴν τοῦ
Πνεύματος χάριν ἱκετικῶς προσκαλοῦμενοι, μετὰ θάρρους
καὶ προθυμίας οὕτως ἀπαρχόμεθα.

Ὁ Θεός· ὁ οἰκτίρμων· ὁ τοὺς οἰκτίρμονας ἀγαπῶν.
ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν· ὁ φιλόκαλος· ὁ φιλόγαθος·
ὁ φιλόσπλαγχος· ὁ καλός· ὁ ἀγαθός· ὁ εὐσπλαγχος·
ὁ ἐλεῶν· ὁ ἐλεοποιός· ὁ ἐλεοδοχεύς· ὁ χορηγός τοῦ
ἐλεός· ὁ ἐλεῶν τοὺς ἀξίους· καθ' ὃν ὁ ἐλεός· δι' ὃν
ὁ ἐλεός· δι' οὗ ὁ ἐλεός· ἐν ᾧ ὁ ἐλεός· ὁ δίκαιος· ὁ
δικαιοδότος· ὁ δικάζων· ὁ δίκας ἀγων· ὁ καταδίκας
ἐπάγων· ὁ φωτεινός· ὁ φωτοδότος· ὁ φωτοποιός· ὁ
φωτάρχης· ὁ φωταγωγαστής· ὁ τῶν φῶτων παραγω-
γεύς· ὁ τηλεφανής· ὁ πρύτανις· ὁ προνομεύς· ὁ τα-
μίας τῶν ἀγαθῶν δωρημάτων· ὁ ἀνίκητος· ὁ νικητι-
κός· ὁ νικοποιός· ὁ νικάρχης· ὁ νικοδέσποτος· ὁ τῆς
δόξης δεσπότης· ὁ κύριος τῶν κυριεύοντων· ὁ βασι-
λεὺς τῶν βασιλευόντων· ὁ Θεός τῶν νομιζομένων
θεῶν· ὁ ἐλεγχος τῶν δοκῆσει· ὁ συνίστωρ τῆς ἀλη-
θείας· ὁ κοιτὴς ὁ ἀπροσωπόληπτος· τὸ βῆμα τὸ ἀδέ-
καστον· ὁ ἀλάθητος ὀφθαλμός· τὸ πανθερπές ὄμμα·
ὁ ὢν· ὁ ἀναρχος· ὁ ἀναίτιος· ὁ ἀθεώρητος· ὁ ὑψι-
στος· ὁ ἀκατάληπτος· ὁ ἀπερίγραπτος· ὁ ἀγνωστος·
ὁ ἀσυφής· ὁ σκότος ἔχων περικύκλω αὐτοῦ· τὸ τῆς
ἀγαθωσύνης βάθος· ἡ πηγὴ τῶν δωρημάτων· ἡ αὐ-
τοζωή· ἡ ζωή· δι' ὃν αἱ ζωαί· δι' οὗ αἱ ζωαί· εἰς ὃν
τὰ πάντα· ὁ ἀμετάπτωτος φύσει· ὁ ἀτρεπτος τῇ οὐσίᾳ·
ὁ ἀναλλοίωτος φύσει· ὁ αὐτάρκης· ὁ τέλειος· ὁ τελε-
ταρχικός· ὁ ὑπερούσιος· ὁ ὑπέρθρον· ὁ ὑπεράγα-
θος· ὁ ὑπέρφωτος· ὁ τηλεπρεπής· ὁ ζωοφόρος· ὁ
ἐντελής· ὁ πλάστης· ὁ δημιουργός· ὁ γλυκὺς δε-
σπότης· ὁ πωλοδομήτωρ· ὁ ὑψιμέδων· ὁ ξένιος· ὁ
ἰκανός· ὁ μέγας· ὁ ἰσχυρός· ὁ ἰσχυροποιός· ὁ ἀθά-
νατος· ὁ τῶν ὄντων παραγωγεὺς· ὁ τῆς ὕλης καὶ τοῦ
εἶδους ἐνοποιός· τὸ ἀρχηγόνον φάος· ἡ πηγὴ τῆς
ἀγαθωσύνης· ἡ πλημμύρα τῶν δωρημάτων· ὁ πε-

A enumerabit, mundanas activitates recensendo.
Equidem aut cum illius facultate aut in oris aper-
tione, sicut Paulus, laudes meritas pronuntiabo, et
impedimentis evitatis mediam, ideoque bonam
viam sequar, secundum inhabitantem gratiam, et
sacra Scriptura duce et scientia auspice, rorem
et guttas Spiritus divini ope per linguam distillabo,
et vocabo eum qui invisibilis est et intellectui hu-
mano inaccessum, a sensibus alienum, suprana-
turalem, vere Deum, idque unice ad ejus gloriam;
et sic divinorum nominum celsitudine fisus vocem
meam tollo, et pietatis fructum piis dapes lautas
offero. Hanc ob causam qui legit, non solum in-
genii acumen augebit, at rei profunditatem scrutetur
et secundum vires exponat. Sed nominum illo-
rum significatus aliam etiam vim habet. Non enim
fortuito imposita sunt, sed qualitates divinæ majes-
tati inhærentes indicant. Hinc opus nostrum, maxi-
ma cum pietate inchoatum, hominibus piis ac stu-
diosis oblaturi, Spiritus sancti auxilio ac gratia rite
invocatis cum fiducia hunc in modum exordimur.

ταμός τῆς εὐφροσύνης· ὁ ροὺς ὁ ἀένναος τῆς εὐερ-
γεσίας· ἡ ἀκτὶς ἡ ἐκτός ἀντονακλήσεως θέλγουσα· ἡ
C σταγὼν τῆς ἀγαλλιάσεως· τὸ πέλταγος τῆς μακροθυ-
μίας· ὁ μακροθυμος· ὁ πραύς· ἀνεξίκακος· ὁ με-
τανῶν ἐπὶ κακίαις ἀνθρώπων· ὁ πρωταίτιος· ἡ λαμπ-
ρὴς ἡ ἄσκιος· ὁ προνοητής· ὁ ἐφορός· ὁ κυβερνήτης·
ὁ λιμὴν τῶν χειμαζομένων· ἡ γαλήνη τῶν κλυδωνι-
ζομένων· ἡ ἀναψυχὴ τῶν ὀδυνομένων· ἡ ἐπιστροφή
τῶν ἀμαρτανόντων· ὁ ἀδύτος ἥλιος· ἡ λαμπρὴς ἡ
ἀσβεστος· ὁ διδούς φῶς τοῖς ἐν σκότει· τὸ ἀνέπι-
ρον σέλας· ὁ γαληνός· ὁ γαληνοποιός· ἡ παγκρατής
παλάμη· ὁ παιδαγωγός τῶν αἰσθήσεων· ἡ βακτηρία
τῆς ἀσθενείας τῆς φύσεως· τῆς ἀρετῆς ὁ διδάσκα-
λος· τῆς κακίας ὁ ἐλεγχος· ὁ νομοθέτης· ὁ νομοδό-
της· ὁ νομοφύλαξ· ὁ σεβαστός· ὁ σεβάζων· ὁ σεβά-
σμιος· ἡ ὁδὸς τῆς ζωῆς· ἡ ἀνεκκλήτος θυμηθία· ὁ
τῶν κρυπτῶν γνώστης· τῆς διανοίας ὁ ἐλεγχος· ὁ
D ἀσώτους ἀνακαλούμενος· ὁ παιδεύων καὶ τῇ θανα-
τῶν· ὁ κατάγων εἰς ἄθου καὶ ἀνάγων· ὁ δεσμῶν ἐν
ἀσθενείᾳ· ὁ ἀπολύων ἐν δυναστείᾳ· ὁ τροπαιοφόρος·
ὁ τροπαιοῦχος· ὁ διοσημίας ποιῶν· ὁ θαυμαστος· ὁ
τιμῶν τοὺς ἀξίους· ὁ ἰατρός τῶν ψυχῶν καὶ τῶν
σωμάτων ἡμῶν· ὁ πανταχοῦ παρών· ὁ τὰ πάντα
πληρῶν· ὁ θησαυρός τῶν ἀγαθῶν· ὁ ζωῆς χορηγός·
ἡ γέννησις τῶν ἰδεῶν· ὁ ἄσποτος· ὁ ἀσχημάτιστος· ὁ
ἀνίδεος· ὁ ἐγγὺς τῇ δυνάμει· ὁ πόρρω διὰ τὴν φύ-
σιν· ὁ μόνος ἀγνός· ὁ ἀγνίζων· ὁ μόνος καθαρός· ὁ
τοὺς καθαρὸς προσείμενος· τὸ καθαρτικὸν πῦρ· ἡ
φλόξ ἡ ἀστεκτος· τὸ ὕδωρ τὸ καθαῖρον τοὺς μολυ-
σμούς· τὸ ἀπρότατον ἐπετόν· ὁ πανουργός· ἡ ῥίζα
πάσης ὄντοτης· τὸ ἀθεώρητον ὕψος· τὸ ἀμέτρητον
βάθος· ὁ ἀναφής· ὁ πηγεστικός· ὁ λόγου παραίτιος·

ὁ τοὺς σοφοὺς ἐν σοφίᾳ δρασσόμενος · ἡ ἀρχὴ τῆς A
 σοφίας · τῶν δογμάτων ἢ πέτρα · ὁ παντάναξ · ὁ
 παντόπτης · ὁ παντεργάτης · ὁ παντοδύναμος · ἢ τῶν
 ἀπεγνωσμένων ἐλπίς · ἢ τῶν πεπτωκότων ἀνάστα-
 σις · ὁ βοτάνης ποικίλας χρώμασιν · ὁ τὰ ὄρα στέσας
 βαθμῶ · ὁ παναίτιος · ὁ ἀρίζηλος · ὁ ἀριδείκτος · ὁ μι-
 γακλής · ὁ ἀριστόβουλος · ὁ ἀσύμβουλος · ὁ πηγῆς
 ἐκχέων · ὁ λίμνας ἀναδιδούς · ὁ κυριοκράτωρ · ὁ τὸν
 ἀκτιστον ἔχων λόγον · ὁ κηδεμών · ὁ κοσμορύστης · ὁ
 ψυχοτρόφος · ὁ ψυχοτερπής · ὁ λογοτερπής · ὁ φιλο-
 λόγος · ὁ φιλολόγιος · ὁ φιλαλήθης · ὁ αὐτοφύς · ὁ
 πανυπέροστος · ὁ μωραλιζήμων · ὁ πανηρομανής · ὁ
 ἀρχισπόλιος · ὁ ἀνταρκτηκοπολόστροφος · ὁ μεση-
 βοινόσκιος · ὁ ἐωανατολύς · ὁ βλεπομενοζώδιος · ὁ
 μὴ ὀραμενοζώδιοστροφύς · ὁ νηνεμοποιός · ὁ τοὺς
 ἀσθενεῖς καὶ συντετριμμένους βραχίονας ἀνακαλού-
 μενος · ὁ φυτεύσας παρὰδύσειον · ὁ ἀνδρειονύκτης · ὁ
 δίκης ἐξισωτής · ἢ γενικὴ πηγὴ τῶν καλῶν · ἢ ἰδικὴ
 πάντων πρόνοια · καὶ κοινὴ πάντων πρόνοια · ὁ μόνος
 ὑπάρχων οὐσιαστικῶς βασιλεὺς · ὁ κατὰ πάντα πολὺς ·
 ὁ τοῖς ὑπερφύσει βασιλικῶς θησαυρὸς δωρημάτων · ὁ
 ἀρρήτως ξυγκαγῶν τὰ πόρρω τῶ ἐναντίω · ὁ μίξας
 καιροῖς ἰδίως τὰ ἀμικτα · ὁ τὰ ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέ-
 λους ῥιπῆ τοῦ κόσμου εἰδώς · ὁ τακτικὸς ταγός ·
 ὁ τῆς φρεσθίου οἰκοστροφός · ὁ τυφνοκωλυμίας ·
 ὁ τρικυμοθραύστης · ὁ ἰώμενος · ὁ ἐπισκιπτόμενος ·
 ὁ φεραυγής · ὁ αἰωνάρχης · ὁ χρονάρχης · ὁ μηνάρ-
 χης · ὁ ἡμεράρχης · ὁ ὠριάρχης · ὁ ἀγαθηργάτης · ὁ
 ἀγαθηργοδοτής · ὁ καινεργάτης · ὁ παραδοξοποιός · ὁ
 τερατουργός · ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος · ὁ δημιουργός
 ὁ ποιμὴν ὁ καλός · ὁ ποιμενικός · ὁ φύσει βασι-
 λεὺς ὁ ἀταύτιστος · ὁ ἀπαράλληλος · ὁ δυσόρητος · ὁ
 ἀόρητος · ὁ ἀφθονός · ὁ ἀχολός · ὁ πολὺς ὄντως ·
 ὁ ἀπειρος · ὁ πλήσων τοὺς δαίμονας · ὁ μαστιζῶν
 τοὺς ἀφρονάς · ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας
 ἡμῶν · ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς · ὁ πειράζων
 τοὺς ἐκλεκτοὺς · ὁ δοκιμάζων τοὺς ἁγίους αὐτοῦ · ὁ
 ἔχων θρόνον τὸν οὐρανόν · ὁ ὑποπόδιον κεκτημένος
 τὴν γῆν · ὁ δόμασι μεγαλοπρεπῆς · ὁ πᾶσιν ὀνομα-
 στός · ὁ εὐσυμπάθητος · ὁ περὶ τὰς ἀπειλὰς φοβερός ·
 ὁ περ τὸν οἶκτον δαψιλής · ὁ ἐνιδραῖς ἀθικτος · τὸ
 ἐκδειματόν πῦρ · ἢ τῶν ἐν συμφοραῖς παραμυθία ·
 ὁ ἔτοιμος θεομένοις · ὁ ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ
 διόρην · ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ · ὁ
 τιθεὶς νέφει τὴν ὑπόβασιν αὐτοῦ · ὁ περιπατῶν ἐπὶ
 περυγῶν ἀνέμων · ὁ παντεπόπτης · ὁ καινοτομῶν
 τὰς φύσεις · ὁ ὀδοιμοεργός · ὁ ἰφθιμος · ὁ ἀστερο-
 ποιητής · ὁ ἔλιος τῆς δικαιοσύνης · ὁ πάντων προ-
 μηθούμενος · ὁ πάντων κηδόμενος · ὁ ὑπερένδοξος ·
 ὁ εὐλογητός · ὁ σθεναρόχειρ · ὁ βριαρόχειρ · ὁ τοῖς
 χειροῦσιμ ἀθεώρητος · ὁ τοῖς σεραφίμ ἀπρόσιτος · ἢ
 δυναμοδύναμις τῶν δυνάμεων · ὁ ἀπειράκις ἀπειρος ·
 ὁ παλαιός ἡμερῶν · ἢ ἑτοιμασία τῶν θρόνων · ἢ κυ-
 ριότης τῶν κυριότητων · ὁ ἀναξ ἀνάκτων · ὁ ἀμό-
 λυντος · ὁ ὀροφουργός οὐρανιας ἀφίδος · ὁ κλείων
 τεύς χασματίας · ὁ πέμπων ὄστας · ὁ διαστέλλον
 κλειστάς · ὁ ζώντων ὄρος ζωῆς · ὁ ζωῆς καὶ θανάτου
 γνωστὴς διέσεως · ὁ χύσας τὸν ἀριθμὸν · ὁ εἰκονιζό-
 μενος ἐν μονάδι · ὁ πάντων ἀρμονικός · ἢ ἀρμονία

A παντός · ὁ ἀπαλιωδότης · ὁ εὐθύδικος · ὁ εὐθυδι-
 κόφρων · ὁ μεμφίμορος · ὁ μὴ ἀναδίδων · ὁ πρῶτος
 ἔλεγχος · ὁ ἀστασιαστος · ὁ ἀνεπιβούλευτος · ὁ ἐπέ-
 ραχος · ὁ ἀπλοῦς · ὁ ἀτύπωτος · ἢ ἐνάς ἢ ἐνοπεῖς
 ἀπάσης μονάδος · ὁ νοῦς ὁ ἀνόητος · ὁ λόγος ὁ ἀρ-
 ρητος · ὁ κατὰ μηδεν τῶν ὄντων ὦν · ὁ πάντων ἐξερ-
 ρημένος · ὁ ἀδατος · ὁ θεαρχικός · ὁ ἀναμορφωτής
 τῶν ἀπολισθησάντων τῆς θεοειδείας · ἢ συνετικὴ ἀγα-
 θότης · ὁ ἀνετεροίωτος · ὁ ἀγῆρας · ὁ ἀγαπητός · ὁ
 ἐν ἀῖρα λεπτῆ · ὁ ὑπερφανής · ὁ ἑτερόνυμος · ὁ
 λαμπτήρ τῶν ψυχῶν · ὁ σοφόδωρος · ὁ ἀνίδεος · ὁ
 ἰδεάρχης · ὁ παπτεπίσκοπος · ὁ ἀγαθάρχης · ὁ ζωογο-
 νος · ὁ ζωοτρόφος · ὁ εὐθυβιολογώμων · ἢ βράσις τῶν
 ὄντων · ἢ στάσις τῶν κινουμένων · ἢ ἀρχὴ τῶν αἰῶ-
 νων · τὸ μέτρον τῶν αἰώνων · ἢ χρόνων ὄντοτης · ὁ
 B αἶων τῶν ὄντων · ὁ χρόνος τῶν γινομένων · ἢ γένεσις
 τῶν ὀπισσῶν γινομένων · ὁ αἶων τῶν αἰώνων · ὁ ὑπάρ-
 χων πρό τῶν αἰώνων · ὁ προῶν · ὁ ὑπερών · ὁ μὴ τότε
 μὲν ὦν, τότε δὲ μὴ ὦν · ὁ μὴ πῆ μὲν ὦν, δὲ μὴ
 ὦν · ὁ πολύσχημος · ὁ πολυειδής · ὁ πάνσχημος · ὁ
 πανίδεος · ὁ ἀμορφος · ὁ ἀκαλλής · τὸ τέλος πάντων ·
 τὸ τέλος πάντων · ἢ ἀπειρία · ὁ ἀπειροδύναμος · ὁ
 ὑπὲρ πᾶσαν ἀπειρίαν · ὁ ἐπὶ πάντα προῶν καὶ με-
 ῖων ἐφ' ἑαυτοῦ · ὁ ἐστώς · ὁ κινούμενος · ὁ μήτε
 ἐστώς · ὁ μήτε κινούμενος · ὁ μὴ ἀρχὴν ἔχων · ὁ μὴ
 μείσην ἔχων · ὁ μὴ τελευτὴν ἔχων · ὁ γνώστης · ὁ πά-
 σης αἰσθήσεως ὑπεριδρυμένος · ὁ αὐτοτελής · ὁ
 ἐνιαίος πολλαπλασιασμός · ὁ ἴσος · ὁ πολυώνυμος · ὁ
 πᾶσιν ἐπέραστος · ὁ πολλός · ὁ νέος · ἢ αὐτοειρήνη ·
 ὁ νοῆσει αὐτεπάγγελτος · ὁ στεγμάρχης · ὁ τοῦ νῦν
 C ἀρχων · ὁ τοῦ παρωχηκότος δεσπότης · ὁ τοῦ ἐνέ-
 στώτος βασιλεὺς · ὁ τοῦ μελλόντος κυριός · ὁ φθογ-
 γαίτιος · ὁ νικητὴς πάντων · ἢ στάσις ἀπάντων · ὁ
 ὑπερυπέροπλος · ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος · ὁ τέ-
 κτων οὐρανοῦ καὶ γῆς · ὁ πάντων δομητῶρ · ὁ τὴν
 πραότητα ἀσπαζόμενος · ὁ συντριβὴν πολέμου ἐν
 ἰσχυρῶ βαχίονι · ὁ αὐλος · ὁ ἀνίδεος · ὁ προνοητι-
 κός · ὁ ἀσώματος · ὁ ἀλάθητος · ὁ ἀπεριόριστος · ὁ
 ἀνεξηρεύνητος · ὁ ἀνεξιχνίαστος · ὁ ἀχρονος · ὁ ἀμι-
 γής · ἢ ταχύτης · τὸ αὐτόταχος · ὁ ὑπερφύς · ὁ βε-
 σιλεὺς τῶν ἀγγέλων · ὁ τοῖς δαίμοσι φοβερός · ὁ φρι-
 κτὸς νοηθῆναι · ὁ ἱερός · ὁ θεῖος · ὁ ἱεροτελεστής · ὁ
 ποδηγός · ὁ θεμαγωγός · ὁ ἄνω · ὁ κάτω · ὁ μέσος · ὁ
 περὶ ὄλου · ὁ δοξαζόμενος · ὁ ὑμνούμενος · ὁ τοὺς
 ὕμνους δεχόμενος ὁ χρησιμοδοτής · ὁ καρδιογνώ-
 στης · ὁ καρδιαστατής · ὁ χρησιμοτελεστής · ὁ ψυχο-
 σώστης · ὁ θυμοκράτωρ · ὁ ὀμοφότης · ὁ ἀποιος · ὁ
 ἀκατηγόρητος · ὁ ἀτελεύτητος · ὁ μὴ ἔχων πρὸς τι
 ἀντιστροφῆν · ὁ μὴ πρὸς τι λεγόμενος · ὁ ἰκκάματος ·
 ὁ ἀόριστος · ὁ ἀτλαντικός · ὁ ὑπεραιθέριος · ὁ ὀμβρο-
 ποιός · ὁ σκηπεργάτης · ὁ ἐπιθλίπων ἐπὶ τὴν γῆν
 καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν · ὁ στερεῶν βροντῆν · ὁ
 κτίζων πνεῦμα · ὁ ἐξαπλῶν ἄερα · ὁ χθονεδραστής ·
 ὁ ὠραις ἀσύγχριτος · ὁ βρονταντίπνος · ὁ ἀστραπο-
 ποιός · ὁ κλωθοφόρος · ὁ ὑπὲρ τὴν εἰμαρμένην ποιῶν
 ὁ τύχης ἀνώτερος · ὁ νεμείσεως αἰτίος · ὁ λάξεσι
 πρυτανεύων · ὁ ὦν κοινὸς πᾶσιν · ἄλλος ἐν καθε-
 κάστοις · ἢ γέφυρα τῶν ἄνω καὶ κάτω · ὁ δεσμός
 τῶν δίχα φρονούντων · ὁ τῶν πόρρω συνακτικός · ὁ

χαράξ τῶν παρὰ φύσιν ἢ διάβασις τῶν μετατιθεμένων τῶ βίῳ ἢ γνώμων τῆς ἀληθείας ἢ κανὼν τῆς εὐθύτητος ἢ στάθμη ἢ ἀπαρέγκλιτος τὸ ὕδωρ τοῦ ἐλεγμοῦ ἢ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα ἢ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα ἢ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφαλειαν αὐτῆς ἢ ἐξανατέλλων χόρτον τοῖς κτήνεσιν ἢ χλόην τῆ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων ἢ ἀπτόμενος τῶν ὀρέων καὶ καπνίζοντας ἢ διδοὺς πάσῃ σαρκὶ τροφὴν ἢ σιτοδοτῆς ἢ νομοδοτῆσας τὸν Ἰσραὴλ ἢ ὑπέρθιος ἢ κληρὸς τῶν φοβουμένων αὐτὸν ἢ αἰωνία ζωὴ ἢ ἄστυλος θησαυρὸς ἢ ἐπιστήμων ἢ προτρέπων προφήτας ἢ τελειῶν ἱερέων ἢ ἱερωσύνην νομοθετήσας ἢ θυσίας ἀναλαμβάνων ἢ γινώσκων τὰ πάντα ὡς οὐδεὶς ἐν ἢ ἀνάγων ὕδωρ ἐν ταῖς νεφέλαις ἢ τὰς ἐπάρσεις τῆς πολυπλοίστου συντριβῶν ἐν ἑαυτῷ ἢ περιτειχίζων τὴν θάλασσαν ψάμμω ἢ θυμὸδοξος ἢ θυμὸδοξιστος ἢ κυδοφορὸς ἢ ἀέστω ἢ σωτῆρ τοῦ κόσμου ἢ φῶς οἰκῶν ἢ ἀπρόσιτος ἢ γεωργὸς τῶν φρενῶν ἢ αἰθίος ἢ ἀνώλεθρος ἢ ἀπροσκορῆς ἢ ἀνευθεὶς ἢ ἀνυπέρθλητος ἢ ἀσύγκριτος ἢ ἀσύμπατος ἢ ἀκαταμάχητος ἢ προνομητῆς ἢ τὰ λειτουργικὰ κτίζων πνεύματα ἢ ἀδωροδοκῆτος ἢ ἀπροσωπὸληπτος ἢ λυτρωτῆς τοῦ κόσμου ἢ βυθὸς τῆς σοφίας ἢ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομῶν ἢ ἐλπίς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς ἢ μιστρῶν τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ ἢ δρακὶ κατέχων τὴν γῆν ἢ ἄρτος τῆς ζωῆς ἢ αἶρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἢ προμηθεὺς ἢ καταλαμπτιφρων ἢ ἀμόλυτος ἢ ἀσπίλος ἢ ἀπαθῆς ἢ σκεπαστῆς ἢ βοηθὸς ἢ ἐνοποιὸς ἢ μόνος λυτρωτῆς ἢ ὑπεράρχιος ἢ ἀκίνητος πρὸς κακίαν ἢ αἰνετός ἢ ὑπερυψούμενος ἢ λύχνος τοῦ φωτός ἢ πλαστουργὸς ἢ φρουρὸς ἢ προστατῆς ἢ φύλαξ ἢ συνομοσυσσωστικῆς ἢ φίλιος ἢ νικαγωγέυς ἢ λαμπαδικανάκτης ἢ τεινοδοκιδας ἢ βοθνοποιός ἢ πιθοδείκτης ἢ κεντροπάκτης ἢ σφαιροργατῆς ἢ ἠλιοκινήτωρ ἢ μηχανουργατῆς ἢ πλανήτων ὀδοποιός ἢ ζῶν ἢ αἰεὶ ζῶν ἢ ποιητῆς τῶν ἀγγέλων ἢ ζωνοσφαινοληγοτροπεύς ἢ ἠλδανοχεύς (ila cod.) ἢ χθονεπιτινομετεργατῆς ἢ ἀνώνυμος ἢ πολυώνυμος ἢ παντώνυμος ἢ ἐποχος (ila cod.) σὺνφροσύνης ἢ ἀνόμοιος ἢ ζωννύων τοῖς βασιλεύσειν ἰσχύων ἢ ὑπερέκραννος ἢ θέτιν κρείων ἢ ἀνδρομέδων ἢ ὄσιος ἢ ζηλωτῆς ἢ Σαβαώθ ἢ ἀπαρλόγηστος ἢ μὴ ἔχων ἀναλογίαν ἢ ἑτεροειότητα ποιητικὸς ἢ εἷς ἐν τῇ φύσει ἢ εἷς ἐν τῇ βασιλείᾳ ἢ εἷς ἐν τῇ θεσποτείᾳ ἢ εἷς ἐν τῇ κυριότητι ἢ εἷς ἐν τῇ δυνάμει ἢ μόνος πλούσιος ἢ μόνος ἀγαθός ἢ Ὀλύμπιος ἢ χθόνιος ἢ ὑψηγητῆς τῶν δεινῶν ἢ κραταίος ἢ τερπικέραννος ἢ νεφεληγερέτης ἢ ὑψιβρεμέτης ἢ ὑπέροτατα δώματα ναίων ἢ σπινθήρων ἢ ἀσκληπιαργός ἢ θαρσοποιός ἢ

A ἢ εἰρηναρχῆς ἢ εἰρηνώνυμος ἢ αὐτοπάγη ἢ ἀμβροσιοδότης ἢ τοῦ νίκταρος παροχεύς ἢ κοσμησας τὸν οὐρανὸν ἢ καταγων ὑετοὺς ἢ ταπεινοὺς ὕψων ἢ συντριβὸν τοὺς ἐπηρμένους ἢ ἀνυψῶν κέρας τῶν χρηστῶν αὐτοῦ ἢ βασιλεῖς κρατύων ἢ καταναλίσκων πῦρ ἁμαρτίας ἢ ἀνύστακτον ὄμμα ἢ τὴν ταπεινώσειν προσείμενος ἢ ἀντιτάσσω τοῖς ὑπερηφάνοις ἢ καταβρόσσων τοὺς ἀλαζόνας ἢ πᾶσι χείων τὸν εἶλον ἢ ἐπὶ πουρῶν καὶ ἀγαθῶν βρέχων ἢ ἀνατέλλων τὸν ἥλιον ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους ἢ πάντα ποιῶν καὶ μετὰσκευάζων ἢ τῶς φύσεις ἀλλοίων ἢ εἰδὼς τὰ πάντα καὶ πρὸ γενέσεως ἢ τῆς ἐσπλαγχχνίας ἀτεχιχίασπον πέλαγος ἢ θάλασσα τῶν ἀγαθῶν ἢ πλημύρα τῶν καλῶν ἢ τῶν ἐσθλῶν πρύτανις ἢ μόνος φοβερός ἢ ἔχων θρόνον τὸν οὐρανὸν ἢ ὑποπόδιον αὐχῶν τὴν γῆν ἢ χαλινῶν ψάμμη τὴν θάλασσαν ἢ τὴν ἀγριότητα τοῦ πόντου ἀναχαιτίζων ἢ λειοκύμωα ταύτην ἀπεργαζόμενος ἢ τὸ εὐπλοεῖν ταῖς ναυσὶ παρεχόμενος ἢ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομῶν ἢ μάχιαιρα τῆς κακίας ἢ ἀξίτη τῆς ἀδικίας ἢ ῥομφαία τοῦ σατάν ἢ σπάθη τῆς πονηρίας ἢ τῆς θολιότητος θραύσις ἢ τὴν διαβολὴν μισῶν ἢ ποιητῆς τῶν ὀρατῶν ἢ πλάστῆς τῶν νοητῶν ἢ παραγωγέυς τῶν αἰσθητῶν ἢ δημιουργὸς τῶν μὴ φαινομένων ἢ κτίστης τῶν αὐλῶν ἢ συνοχεύς τῶν ἐνύλων ἢ ἐσθλός ἢ οὐτοκαγῆτος ἢ ἐλετήμων ἢ ἐλευργός ἢ αὐτόνουκτος ἢ οἰκτεῖρων ἢ μετ' ἠθονῆς ἐλεῖν χρῶν ἢ τοὺς δικάζοντας δικάζων ἢ τοὺς ἐλευθύντας ἐλευῶν ἢ τοὺς ἀγαπῶντας ἀγαπῶν ἢ τῶν μελλόντων γνώστης ἢ ἐραπλώσας αἰθέρα ἢ τὸ ἀρχιγονον διατμηξας φῶς ἢ φωτοειδῆς ἢ τῶν φῶτων δοτήρ ἢ χειρὶ κατέχων πᾶσαν ζωὴν ἢ τὸ ἔαρ κοσμησας ἢ τοῦ θέρους παραγωγέυς ἢ τὸ φθινόπωρον τεκτηνάμενος ἢ τῶν χειμῶν ἀφορίσας τὸ ψῦχος ἢ χειμῆρρους ἀνατέλλων ἢ ποταμοὺς ξηραίνων ἢ κυκλοφορῶν τοὺς ἀστέρας ἢ κήττητος ἢ ἀπολίμητος ἢ ἄψυστος ἢ ἀμερῆς ἢ ἀμερίστως πάντα ὀρῶν ἢ χαροποιός ἢ θυμηθιοδότης ἢ σοφριοδότης ἢ νημερτῆς ἢ ὕπατος ἢ παντόφυλαξ ἢ παντοθρέμιμων ἢ πάντα ὡς ἐν βλέπων ἢ ἀδέκαστος ἢ πνοοκράτωρ ἢ ὑγειοδότης ἢ ἀδιάδλητος ἢ ἀπαθῆς ἢ ἀνείκαστος ἐν ἀγαθότητι ἢ αὐτονοὺς ἢ αὐτογενῶσις ἢ αὐτονόησις ἢ αὐτοτελειότης ἢ τὰ ἀσθενῆ ἐνδυναμῶν ἢ μεγαλόβρυτος δύναμις ἢ βροτουργός ἢ τὸ βῆμα τὸ ἀλάθητον ἢ ἀμεγέθης τὸ μὴ ἰσὸρροπον μέγθος ἢ ἐνάξ ἢ ἐνοποιός τῶν ἐνάδων ἢ πάντων ἐντός ἢ νοσοφθόρας ἢ τρυτάνη τῆς θίμεδος ἢ χιονοβλήτης ἢ γιγαντορράιστης ἢ ἄκπτος ἢ ἀπροσπέλαστος ἢ ἀκήρατος ἢ ἐν ἧ ζωαί ἢ αὐτοπνοή ἢ δι' ὄν αἰ πνοαί δι' οὐ αἰ πνοαί ἢ εἷξ οὐ αἰ πνοαί ἢ ἀπλητος ἢ ὦν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

ΚΑΝΩΝ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΟΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠΕΡΑΓΙΑΝ ΘΕΟΤΟΚΟΝ

ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΚΥΡΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΔΟΥΚΑ ΤΟΥ ΛΑΣΚΑΡΕΩΣ

CANON EXHORTATORIUS

AD SANCTISSIMAM DEIPARAM,

OPUS

DOMINI THEOD. DUCÆ LASCARIS

Ex Paracletice Græcorum cum interpretatione nostra. Aliam versionem ediderat P. Raynaudus S. J. Opp. tom. VII. ab Hippolyto Maraccio acceptam, qui eam e Græco codice Leonis Allatii per fratrem suum Ludovicum Maraccium fieri curaverat. At omnino abludit a textu Græco Paracletices.

1. *Hirmus.*

Pharaonem aurigam virga Mosis vi miraculosa diebus illis submersit. Postquam enim mare in cruois formam divisisset, Israelitas ex Ægypto migrantes, pedibusque iter facientes salvavit; qui Deo hymnum cecinerunt.

Adversitatum impetus animam meam humilem vexant; calamitatum nubes cor meum obscurant. Tu autem, Mater Dei, quæ lucem divinam atque æternam genuisti, illustra me lumine salutis.

Ex angustiis vitæ et tribulationibus ab inimicis illatis forti tuo brachio, o immaculata, liberatus, misericordiam tuam infinitam et erga me charitatem carmine celebros.

Igitur fiducia plenus in gremium tuum confugio, et apud te consolationem quærens adsum et humi prostratus, o Domina, lacrimabundus ac gemebundus precor ne me miserum spernas, tu qui Christianorum es refugium.

Absit ut magnalia tua silentio præteream. Nisi enim tu, Virgo, apud Filium tuum divinum causam meam egisses, quis me e tanta malorum voragine liberasset?

Eripe nos, servos tuos, o Deipara, e periculis. Secundum Deum enim ad te ut murum inexpugnabilem confugimus.

Respice, illustrissima Deipara, pro misericordia tua. ad miseras quibus corpus meum vexatur, et animas doloribus medere.

A

α'. Ὁ εἰρμός.

Ἄρματῆλάτην Φαραῶν ἐδύθεισε τερατουργοῦσά ποτε Μωσαϊκῆ ῥάβδος, σταυροῦπως πλήξασα, καὶ δειλοῦσα θάλασσαν, Ἰσραὴλ δὲ φυγάδα, πεζῶν οὐδὲτην δειώσασιν, ἄσμα τῷ Θεῷ ἀναμείλοντα.

Τῶν λυπηρῶν ἐπαγωγῶν χειμάζουσι τὴν ταπεινὴν μου ψυχὴν, καὶ συμφορῶν νέφη τὴν ἐμὴν καλύπτουσι καρδίαν, θιονύμφευτε, ἀλλ' ἢ φῶς τετοκυῖα, τὸ θεῖον καὶ προκινῶνιον, λάμψον μοι τὸ φῶς τὸ χαρμόσυνον.

Ἐξ ἀμετρήτων ἀναγκῶν καὶ θλίψεων, καὶ ἐξ ἐχθρῶν δυσμενῶν, καὶ συμφορῶν βίου, λυτρωθεὶς, πανύχραντε, τῇ κραταιᾷ δυνάμει σου, ἀνυμνῶ, μεγαλύνω τὴν ἄκρετόν σου συμπάθειαν, καὶ τὴν εἰς ἐμέ σου παρόκλησιν.

Νῦν πεπορθῶς, ἐπὶ τὴν σὴν κατέφυγον ἀντίληψιν κραταιῶν καὶ πρὸς τὴν σπέπην ὀλοφύχως ἔδραμον, καὶ γόνυ κλίνω, Δέσποινκα, καὶ θρηνώ καὶ στεναίξω, μὴ με παρίδης τὸν ἄθλιον, τῶν Χριστιανῶν καταφύγιον.

Οὐ σιωπήσω τοῦ βοᾶν τρανώτατα τὰ μεγαλεῖα τὰ σά· εἰ μὴ γὰρ σὺ, Κόρη, πάντοτε προίστασο, ὑπὲρ ἐμοῦ πρεσβεύουσα τῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ σου, τίς ἐκ τοσούτου με κλύθωνος καὶ δεινῶν κινδύνων ἐρρύσατο;

Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τοὺς δούλους σου, Θεοτόκε, ὅτι πάντως μετὰ Θεόν, εἰς σὲ καταφεύγομεν ὡς ἀρρήκτον τεῖχος καὶ προστασίαν.

Ἐπίβλεψον ἐν εὐμενείᾳ, πανύμνητε Θεοτόκε, ἐπὶ τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκωσιν, καὶ ἴασαι τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄλγος.

γ. Ὁ εἰρμός.

Οὐρανίας ἀψίδος ὀροφυργὴ Χριστὲ καὶ Ἐκκλησίας
δομητορ, σὺ με στερίωσον, ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ σῆ, τῶν
ἐφειτῶν ἢ ἀκρότης, τῶν πιστῶν τὸ στῆριγμα, μὴ
φιλόνηρωπε.

Τροπάριον.

Ἀπορρήξας ἐκ πάντων, ὀδυνηρῶς κράζω σοι πρό-
φθασον, θερμὴ προστασία, καὶ σὴν βοήθειαν δός μοι
τῷ δούλῳ σου, τῷ ταπεινῷ καὶ ἀθλίῳ, τῷ τὴν σὴν
ἀντίληψιν ἐπιζητοῦντι θερμῶς.

Ἐθανμάστωσας οὕτως νῦν ἐπ' ἐμοὶ, Δέσποινα,
τὸς εὐεργεσίας σου, Κόρη, καὶ τὰ ἐλέη σου, ὅθεν
δοξάζω σε, καὶ ἀνυμῶ καὶ γεραίρω τὴν πολλὴν καὶ
ἄμτρον κηδεμονίαν σου.

Καταιγίς με χειμάζει τῶν συμφορῶν, Δέσποινα,
καὶ τῶν λυπηρῶν τρικυμῖαι καταποντίζουσιν· ἀλλὰ
προφθάσασα χεῖρά μοι δός βοήθειας, ἢ θερμὴ ἀντί-
ληψις καὶ προστασία μου.

Ἀληθῆ Θεοτόκον ὁμολογῶ, Δέσποινα, σὲ τὴν τοῦ
θανάτου τὸ κράτος ἐξαφανίσασαν, ὡς καὶ φυσίζωος
ἐκ τῶν δεσμῶν τῶν ἄθου πρὸς ζωὴν ἀνήγαγες
εἰς γῆν με βρύσαντα.

Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τοὺς δούλους σου, Θεο-
τόκε, ὅτι πάντες μετὰ Θεὸν εἰς σὲ καταφεύγομεν ὡς
ἀρρηκτον τείχος καὶ προστασίαν.

Ἐπίβλεπον ἐν εὐμνεσίᾳ, πανύμνητε Θεοτόκε, ἐπὶ
τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκωσιν καὶ ἴασον
τῆς ψυχῆς μου τὸ αἴλος

δ'. Ὁ εἰρμός.

Σὺ μου, Χριστὲ, Κύριός μου καὶ δύναμις, σὺ Θεὲ,
σὺ μου ἀγαλλίαμα, ὃ περὶ κυρίους κόλπους μὴ λιπὼν
καὶ τὴν ἡμετέραν πτωχείαν ἐπιστακνύμενος, διὸ σὺν
τῷ προφήτῃ Ἀββακὺμ σοι κραυγάζω, Τῇ δυνάμει
σου δόξα, φιλόνηρωπε.

Τροπάριον.

Καὶ ποῦ λοιπὸν ἄλλην εὐρήσω ἀτίληψιν ; ποῦ
προσφύγω ; ποῦ δὲ καὶ σωθῆσομαι ; τίνα θερμὴν
ἐξω βοήθην θλίψει τοῦ βίου καὶ ζήλαις, οἴμοι ! κλο-
μούμενος ; Εἰς σὲ μόνην ἐλπίζω, καὶ θαρρῶ, καὶ καυ-
χῶμαι, καὶ προστρέχω τῇ σκέπῃ σου, σώσον με.

Τὸν ποταμὸν τὸν γλυκερὸν τοῦ ἐλέου σου, τὸν
πλουσίαις δωρεαῖς δροσίσαντα τὴν παναθλίαν καὶ τα-
πεινήν, πάναγνε, ψυχὴν μου, τῶν συμφορῶν καὶ τῶν
θλίψεων καμίνῳ φλογισθεῖσαν, μεγαλύνω, κηρύττω
καὶ προστρέχω τῇ σκέπῃ σου, σώσον με.

Σὲ τὴν ἀγνήν, σὲ τὴν Παρθένον καὶ ἄσπιλον, μό-
νην φέρω, τείχος ἀπροσμάχητον, καταφυγὴν, σκέπην
κραταιάν, ὄπλισμα σωτηρίας, μὴ με παρίδῃς τὸν
ἄσωτον, ἐλπίς ἀπελπισμένων, ἀσθενῶν συμμαχία,
θλιβομένων χαρὰ καὶ ἀντίληψις.

Πῶς ἐξειπεῖν σου κατ' ἀξίαν θυνήσομαι τοὺς ἡμέ-
λους οἰκτιρμούς, ὦ Δέσποινα, τοὺς τὴν ἐμὴν πάντοτε
ψυχὴν δεινῶς θλιβομένην ὡς ὕδωρ περικυκλώσαν-
τας ; Ἀλλ' ὦ τῆς σῆς προνοίας καὶ τῆς εὐεργεσίας,
ἧς ἀφρόνως ὃ τάλας ἀπώλεσα.

Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τοὺς δούλους σου, Θεοτόκε,
ὅτι πάντως μετὰ Θεὸν εἰς σὲ καταφεύγομεν ὡς ἀρ-
ρηκτον τείχος καὶ προστασίαν.

Ἐπίβλεπον ἐν εὐμνεσίᾳ, πανύμνητε Θεοτόκε, ἐπὶ

A

3. Hirmus.

Apsidis caelestis constructor, et Ecclesiae mode-
rator, Christe, tu me firma in amore tuo, summum
animae desiderium, fidelium fulcrum et adminicu-
lum, Deus misericors.

Troparium.

Ab omni malo, praesidio tuo benigno, me eripe,
et auxilium fer servo tuo humili et infortunato,
qui salutis spem in te uno ponit,

Miram te mihi praestitisti, Domina, Virgo, in
beneficiis quae in me contulisti ; quare magnificen-
tiam tuam laudibus atque hymnis celebrare nun-
quam desisto .

Tempestates, Domina, in me irruunt et ærum-
narum gurges me devorat ; sed tu manum mihi
auxiliatricem porrige, praesidium et adjutrix mea.

Veram te Deiparam confiteor, quae mortis impe-
rium abolevisti, et quae vi tua vivifica ex inferni
vinculis ad vitam hac in terra me revocasti.

Eripe nos servos tuos, o Deipara, e periculis.
Secundum Deum enim ad te ut murum inexpugnabilem
et adjutricem confugimus.

Respice, illustrissima Deipara, pro misericordia
tua ad miseria, quibus corpus meum tribulatur,
et animae doloribus medica adsis,

4. Hirmus.

Christe, Domine et Deus, exultatio mea, qui
pro divina tua misericordia paupertatem meam
res existi : ergo cum Ambacum exclamo : Virtuti
tuae gloria, misericors !

Troparium.

Ubi tandem aliud inveniam refugium ? quo con-
fugiam ? ubinam salvus ero ? quodnam auxilium
in vitae ærumnis et tribulationibus habebō ? Tibi
soli confido ; in te glorior ; sub alas tuas confugio.
Serva me !

Dulce flumeu misericordiae tuae, quo animam
meam ærumnosam ac humilem beneficiis recreavit ;
animam dico in malorum ac tribulationum
camino purificatam ; te magnifico, te carminibus
celebro. Salva me !

Te Virginem sanctam, immaculatam solam ha-
beo, murum inexpugnabilem, refugium salutis ; ne
te avertas a me misero, hominum desperantium
spes et propugnaculum, agrorum gaudium et con-
solatio.

Quomodo, o Domina, misericordias tuas pro
dignitate praedicabo, quae animam meam undique
vexatam, ut aquae insulam, circumdederunt ? o
sollicitudines, o beneficia, quorum ego miser jactu-
ram feci !

Eripe nos servos tuos, o Deipara, e periculis.
Secundum Deum enim ad te ut murum inexpu-
gnabilem confugimus.

Respice, illustrissima Deipara, pro misericordia

tua, ad miseras quibus corpus meum vexatur, et animæ doloribus medere.

5. *Hirmus.*

Cur me a Vultu tuo rejecisti, Lumen inaccessum? Tenebræ diræ me circumdant miserum. Sed ad me convertere, quæso, et vias meas secundum lumen mandatorum tuorum dirige.

Troparium.

Grato ex animo ad te clamo: Ave, Virgo Mater, salve, sponsa Dei; salve, refugium divinum; salve, velum et murus inaccessus; ave, præses, salvatrix eorum qui cum fide ad te confugiunt.

Qui, me odio habent, tela, enses et fossas in vanum apparant, ut miserum meum corpus dilacerent et in ima terræ deprimant. Tu autem ex eorum insidiis me libera,

Quodnam grati animi donum tibi offeram pro donis quæ infinita tua magnificentia in me contulit? Age, misericordiam tuam in me ineffabilem sine me prædicare et carmine celebrare.

Libera nos servos tuos, Deipara, e periculis. Tu enim, secundum Deum, murus noster æneus et refugium existis.

Respice, clarissima Deipara, pro clementia tua ad ærumnas quibus corpus meum tribulatur, et animæ doloribus remedium affer.

6. *Hirmus.*

Precationes effundo erga Dominum eique tribulationes meas aperio; ærumnis enim satiata est anima mea, et vita mea morti appropinquat, et jam precor, sicut Jonas: A malo, Domine, me libera!

Troparium.

Calamitatum nubes animam meam miseram et cor obscuraverunt, et tenebris replent. Sed tu, Virgo, quæ lumen inaccessum genuisti, vocationis tuæ divinæ instigatione hæc longe fuga.

Te in miseriis consolatricem et morborum medicam cognovi; te mortis destructricem et vitæ fluvium inexhaustum, et in omni tribulatione promptam et efficacem novi consolatricem.

Misericordiæ tuæ abyssum et miraculorum, quæ innumera perpetras, charitatisque in me inexhaustæ fontem non sileo, Domina, imo una cum omnibus prædico et alta voce annuntio.

Vitæ ærumnæ me undique circumdederunt, ut apes alveare, o Virgo, et miseriæ tela cor meum vulnerant. Sed te auxiliatricem et liberatricem obviam habeo.

Libera nos servos tuos, o Deipara, e periculis. Secundum Deum enim ad te ut murum inexpugnabilem et præsidem confugimus.

Respice, inclitissima Deipara, pro clementia tua, ad miseras quibus corpus meum vexatur, et animæ dolenti medere.

τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκωσιν, καὶ ἴασιν τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄλγος.

ε'. Ὁ εἰρμός.

Ἴνα τί με ἀπώσω ἀπὸ τοῦ προσώπου σου, τὸ φῶς, τὸ ἄδυτον; καὶ ἐκαλυψέ με τὸ ἀλλότριον σκότος τῆν δειλαίον, ἀλλ' ἐπίστρεψόν με, καὶ πρὸς τὸ φῶς τῶν ἐντολῶν σου τὰς ὁδοὺς μου κατεύθυνον, δέομαι.

Troparium.

Εὐχαρίστως βοῶ σοι, χαῖρε, Μητροπόρθει, χαῖρε, θιόνυμφε, χαῖρε, θεία σκέπη, χαῖρε, ὄπλον καὶ τείχος ἀπόρρητον, χαῖρε, προστασία καὶ βοήθη καὶ σωτηρία τῶν εἰς σὲ προστρέχόντων ἐκ πίστεως.

Οἱ μισούντες με μάτην βέβηκα καὶ ζήνη καὶ λάκκον ὑψήρπισαν, καὶ ἐπιζητοῦσι τὸ πανάθλιον σῶμα σπαράξαι μου, καὶ καταβιάσασαι πρὸς ἴην, ἴγνη, ἐπιζητοῦσιν, ἀλλ' ἐκ τούτων προφθάσασα σώσον με.

Τί σοι δῶρον προσάξω τῆς εὐχαριστίας ἀνθ' ὧν περ ἀπέλαυσα τῶν σῶν δωρημάτων, καὶ τῆς σῆς ἀμνηστῆτος χρηστότητος; Τοιγαροῦν δοξάζω, ὑμνολογῶ καὶ μεγαλυνῶ σου τὴν ἀγαθὴν πρὸς με συμπάθειαν.

Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τούσ δούλους σου, Θεοτόκε, ὅτι πάντως μετὰ Θεὸν εἰς σὲ καταφεύγομεν ὡς ἀρήκτον τείχος καὶ προστασίαν.

Ἐπίβλεψον ἐν εὐμνηίᾳ, πανύμνητε Θεοτόκε, ἐπὶ τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκωσιν καὶ ἴασαι τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄλγος.

ς'. Ὁ εἰρμός.

Τῆν δεῖξιν ἐχρεῶ πρὸς Κύριον καὶ αὐτῷ ἀπαγγεῖλω μου τὰς θλίψεις ὅτι κακῶν ἡ ψυχὴ μου ἐπλήσθη, καὶ ἡ ζυγὴ μου τῷ ἄδῃ προσήγγισε, καὶ δέομαι ὡς Ἰωνᾶς, Ἐκ φθορᾶς, ὦ Θεε, μὲ ἀνάγαγε.

Troparium.

Τὰ νέφη τῶν λυπηρῶν ἐκάλυψαν τὴν ἀθλίαν μου ψυχὴν καὶ καρδίαν, σκοτασμὸν ἐμποιοῦσί μοι Κόρη· ἀλλ' ἡ γεννήσασα φῶς τὸ ἀπόρρητον, ἀπέλαυσον ταῦτα μακρὰν τῆ ἐμπνεύσει τῆς θείας πρεσβείας σου.

Παράκλησιν ἐν ταῖς θλίψεσιν οἶδα καὶ τῶν νόσων ἰατροῦν σε γινώσκω, καὶ παντελῆ συντριμμένον, καὶ θανάτου καὶ ποταμὸν τῆς ζωῆς ἀνεξάντλητον, καὶ πάντων τῶν ἐν συμφοραῖς ταχινῆν καὶ ὄξειαν ἀπιληψιν.

Οὐ κρύπτω σου τὸν θυτὸν τοῦ εἰλίου καὶ τὴν βρύσιν τῶν ἀπείρων θαυμάτων καὶ τῆς πηγῆς τῆν ἀίνυαν ὄντως τῆς πρὸς ἐμὲ συμπαθείας σου, Δέσποινα ἀλλ' ἅπασιν ὁμολογῶ καὶ βοῶ καὶ κηρύττω καὶ φθέγγομαι.

Ἐκύκλωσαν αἱ τοῦ βίου με ζάλαι, ὡσπερ μέλισσαι κηρίον, Παρθένε, καὶ τὴν ἐμὴν κατασχούσκει καρδίαν, κατατιτρώσκουσι βέλη τῶν θλίψεων· ἀλλ' εὐροίμει σε βοηθὸν καὶ διώκτην καὶ ρύστην, πᾶσιν χραντε.

Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τούσ δούλους σου, Θεοτόκε, ὅτι πάντες μετὰ Θεὸν εἰς σὲ καταφεύγομεν ὡς ἀρήκτον τείχος καὶ προστασίαν.

Ἐπίβλεψον ἐν εὐμνηίᾳ, πανύμνητε Θεοτόκε, ἐπὶ τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκωσιν, καὶ ἴασον τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄλγος.

ζ. Ὁσίριμς.

Παῖδες Ἑβραίων ἐν καμίνῳ κατεπάτησαν τὴν φλόγα θηρσαλῶς, καὶ εἰς δρόσον τὸ πῦρ μετέβαλον, βοῶντες, Εὐλόγητός οἱ Κύριε ὁ Θεὸς εἰς τοὺς αἰῶνας!

Τροπάριον.

Φῶς ἢ τεκοῦσα Θεοτόκε σκοτισθέντα με νυκτὶ ἀμαρτημάτων, φωταγώγησον σὺ, φωτὸς εὖσα δοχεῖον, τὸ καθαρὸν καὶ ἀμωμον, ἵνα πόθῳ σε δοξάζω.

Σκέπη γυνου καὶ προστασία καὶ ἀντιληψὶς καὶ καύχημα, Παρθένη, γυμνωθέντι μοι νῦν ἀπάσης βοηθείας, ἀβοηθήτων δύναμις καὶ ἐλπίς ἀπελπισμένων.

Ὁλη ψυχὴ καὶ διανοία καὶ καρδίᾳ σε καὶ χεῖρσι δοξάζω, ἀπολαύσας τῶν σῶν μεγάλων χαρισμάτων, ἀλλ' ὦ τῆς σῆς χρηστότητος καὶ ἀπειρῶν σου θαυμάτων!

Βλέψον ἰλέῳ ὀμματί σου, καὶ ἐπίσκεψαι τὴν κάκουσιν ἣν ἔχω, καὶ δεινῶν συμφορῶν, καὶ βλάβης καὶ κινδύνων καὶ πειρασμῶν με λύτρωσαι ἀμτρήτῳ σου ἰλίει.

Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τοὺς δούλους σου, Θεοτόκε, ὅτι πάντως μετὰ Θεοῦ εἰς σὲ καταφεύγομεν ὡς ἀρρήκτον τείχος καὶ προστασίαν.

Ἐπίβλεψον ἐν εὐμενείᾳ, πανύμνητε Θεοτόκε, ἐπὶ τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκουσιν, καὶ ἴασαι τῆς ψυχῆν μου τὸ ἄλγος.

η. Ὁσίριμς.

Τὸν ἐν ὄρει ἁγίῳ δοξαζθέντα καὶ ἐν βράτῳ τόκον τῆς Ἀσιπαρθένου τῇ Μωϋσῇ μυστήριον γνωρίσαντα Κύριον ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Τροπάριον.

Διὰ σπλάγγνα ἰλίους σου, Πάρθενε, μὴ παρίδης σιμνὴ ποντούμενόν με σάλη βιωτικῶν κυμάτων, ἀλλὰ δίδου μοι χεῖρα βοηθείας καταπονουμένῳ κακώσεσι τοῦ βίου.

Περιστάσεις καὶ θλίψεις καὶ ἀνάγκαι εὐροσάν με, Ἄγνη, καὶ συμφοραὶ τοῦ βίου καὶ πειρασμοὶ με πάντοθεν ἐκύκλωσαν, ἀλλὰ πρόστηθι μοι καὶ ἀντιλαβοῦ μου τῇ κραταιᾷ σου σκέπῃ.

Ἐν ταῖς ἐχλαῖς ἐφουρόν σε λιμένα, ἐν ταῖς λύπαις χαρὴν καὶ εὐφροσύνην, καὶ ἐν ταῖς νόσοις ταχεινὴν βοήθειαν, καὶ ἐν τοῖς κινδύνοις ῥύστιν καὶ προστατίειν ἐν τοῖς πειρατηρίοις.

Χαῖρε, θρόνε πυρίμορφε Κυρίου, χαῖρε χρυσοῦ λυχνία, λαμπρὰς ἀσβεστοῦ, χαῖρε τῶν παρθένων δόξα καὶ μπτερόν ὠραίσμα καὶ κλίος.

Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τοὺς δούλους σου, Θεοτόκε, ὅτι πάντες μετὰ Θεοῦ, εἰς σὲ καταφεύγομεν ὡς ἀρρήκτον τείχος καὶ προστασίαν.

Ἐπίβλεψον ἐν εὐμενείᾳ, πανύμνητε Θεοτόκε, ἐπὶ τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκουσιν, καὶ ἴασαι τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄλγος.

θ. Ὁσίριμς.

Ἐξέστη ἐπὶ τοῦτο ὁ οὐρανός, καὶ τῆς γῆς καταπλάγη τὰ πέριτα, ὅτι Θεὸς ὤφθη τοῖς ἀνθρώποις σωματικῶς, πατὴρ ἢ γαστήρ σου γέγονεν εὐρυχωροτέρα

PATROL. GR. CXL.

A

7. *Hirmus*.

Hebræorum filii in fornace flammam strenue exstinxerunt, et ignem ipsum in rorem transmutarunt, clamantes: Benedictus es Domine Deus, in sæcula!

Troparium.

Deipara, quæ lumem procreasti, nocte me peccatorum circumfusum illumina, quæ lucis es conservatrix pura et immaculata, ut ex intimo te corde glorificem.

Præsides mihi, Virgo consolatrix, qui omni auxilio destitutus sum; tu enim potentia tua egenorum auxiliatrix es et spes eorum qui jam de omnibus desperaverunt.

Ego omni ex corde ac mente et labiis te magnifico, cujus magnis donis fruor: o benignitatem tuam, o innumerabilium miraculorum quæ tu penetras, numerum indefinitum!

Respice oculo propitio miserum, in quo sum, statum, et pro infinita tua misericordia e miseriis, periculis ac tentationibus me eripe.

Erue nos, servos tuos, o Deipara, e periculis; quia secundum Deum, ad te ut murum inconcussum confugimus.

Respice, clarissima Deipara, pro misericordia tua, ad ærumnas quæ corpus meum obrunt, et animæ dolorosæ succurre.

8. *Hirmus*.

Dominum, qui in monte sancto et in robo Moysi Virginis partum mysticum indicavit, laudate et superexaltate in sæcula.

Troparium.

Ob misericordiæ quæ habes viscera, ne me undarum maris hujus vitæ immersum deseras, sed manum mihi auxiliatricem porrige ærumnis vitæ tribulato.

Miseriæ calamitates et rerum angustiae, o Virgo sancta, me invaserunt; ærumnæ autem vitæ ac tentationes me undique obruerunt; tu igitur mihi cum brachio tuo forti auxiliabunda adsis.

In tempestatibus tu mihi portus, in tristitia tu gaudium et lætitia ades; in morbis tu mihi promptam fers opem, e periculis me eripis; in tentationibus tu mihi liberatrix assistis.

Ave, throne ignite Domini: ave lumine aureum, lampas inextincta; ave, virginum gloria, matrum illustratio!

Eripe nos, servos tuos, e periculis; qui secundum Deum ad te ut murum inconcussum et munimen confugimus.

Respice misericorditer, illustrissima Deipara, ad morbos corporis mei, et animæ dolorosæ auxilium feras.

9. *Hirmus*.

Cælum obstupuit, terræ termini tremuerunt, quia Deus hominibus secundum carnem apparuit; venter autem tuus amplior quam ipsum cælum est

factus. Hanc ob causam angelorum et hominum A
chori te magnificent.

Troparium.

Ad quam, queso, aliam me convertam, sanctis-
sima? quo confugiam ut salvus fiam? quo profici-
scar! Quam consolationem, quam auxiliarem
reperiam? In te unam spero, de te sola glorior,
et ad te cum fiducia confugio.

Nemo sane, o Sponsa Dei, magnalia tua et
abyssum imperscrutabilem miraculorum tuorum
enarraverit, ob quæ ardentem te venerantur et om-
nes ut veram Dei Genitricem adorant. In hymnis
gratiarum referendarum officium implentibus mise-
ricordiam infinitam celebro, et magnam tuam vir-
tutem et beneficia in me tua omnibus prædico et
ex mente, corde, animo et voce annuntio.

Suscipe preces meas humillimas, et clamori meo
aures præbe, et lacrymas, vide et quæ te precor
annue; omnipotens enim es ut Domini omnipotentis
Mater, dummodo humilitatem meam respe-
xeris.

Libera nos, servos tuos, o Deipara, e periculis.
Secundum Deum enim ad te ut murum inexpugnabilem
et antistitam confugimus.

Respice, illustrissima Dei Genitrix, pro clemen-
tia tua ad miseras, quibus corpus meum vexa-
tur, et animæ tribulatæ doloribus remedium affer.

τῶν οὐρανῶν · διό σε, Θεοτόκε, ἀγγέλων καὶ ἀνθρώ-
πων ταξιαρχία μεγαλύνουσιν.

Tropæion.

Πρὸς τίνα καταφύγω ἄλλην, Ἀγνή; ποῦ κρη-
δράμω λοιπὸν καὶ σωθῆσομαι; ποῦ παρευθῶ; ποῖος δι-
εφέρω καταφυγὴν, ποῖαν θερμὴν ὀντίληψιν, ποῖαν
ἐν ταῖς θλίψεσι βοηθίαν; εἰς σὲ μόνην ἐλπίζω, εἰς σὲ
μόνην καυχώμαι, καὶ ἐπὶ σὲ θαρρῶν καταφύγομαι.

Οὐκ ἔστιν ἀριθμῆσασθαι δυνατὸν, μεγαλεῖα τὰ σὺ
Θεοτύφευτε, καὶ τὸν βυθὸν τὸν ἀνεξερεύνητον
ἐξεπέπν τῶν ὑπὲρ νοῦν θαυμάτων σου, τῶν τετελε-
σμένων διηνεκῶς τοῖς πόθῳ σε τιμῶσι, καὶ πίστει
προσκυνοῦσιν ὡς ἀληθῆ Θεοῦ λοχέτριαι.

Ἐν ὕμνοις εὐχαρίστοις δοξολογῶ, καὶ γεραιῶ τὸν
ἄμετρον ἔλεος, καὶ τὴν πολλὴν δυνάμιν σου πᾶσιν
ὁμολογῶ, καὶ τὰς εὐεργεσίας σου ἅς ὑπερῶκεν ὡς
εἰς ἐμὲ κηρύττω, μεγαλύνω ψυχῆ τε καὶ καρδίας καὶ
λογισμῶ καὶ γλώσση πάντοτε.

Τὴν δέησίν μου δέξαι τὴν πενιχρὰν, καὶ κλαυθμὸν μὴ
παρίδῃς, καὶ δάκρυα καὶ στεναγμὸν, ἀλλ' ἀντιλαβοῦ
μου ὡς ἀγαθὴ καὶ τὰς αἰτήσεις πληρῶσον · δύνασαι
γὰρ πάντα ὡς πανσθενούς Δεσπότου Θεοῦ μήτηρ, ἡ
νεύσεις ἔτι μόνον πρὸς τὴν ἐμὴν οἰκτρὰν ταπεινώσιν.

Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τοὺς δούλους σου, Θεοτόκε,
ὅτι πάντως μετὰ Θεοῦ εἰς σὲ καταφεύγομαι ὡς ἀρ-
ρηκτον τείχος καὶ προστασίαν.

Επίβλεψον ἐν εὐμνείᾳ, πανύμνητε Θεοτόκε, ἐπὶ
τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκωσιν, καὶ ἴασαι
τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄλγος.

Theodori librum de communicatione naturali ex mss. producimus in Addendis.

ANNO DOMINI MCCLXI

METHODIUS MONACHUS

NOTITIA

(Angelo Mai, Script. vet. tom. III, p. 246.)

Dum Ephraemii Catalogum patriarcharum Byzantinorum Latinum facerem typisque excuderem, multa mihi in Vaticanis codicibus scripta prædictorum patriarcharum occurrebant luce sæpe digna, et quæ singulorum præsulum temporumque historiam augebant, resque apprime ecclesiasticas illustrabant. Ac tantum sanen numerum in manibus habeo epistolarum sermonum decretorum tractatum synodorum, ut peculiaris ex his scriptis tomus in hac mea collectione conficiendus postea videatur. Nunc, his omnibus præterminatis, unum delegi Methodii monachi libellum ineditum, quo nullum fere vidi aptius ad Byzantinæ sedis vices varias oculis subjiciendas. Scribendi autem opusculi hæc causa fuit; Michael VIII imperator Palæologus anno Christi 1261, post recuperatam Latinis ejectis Constantinopolim, Joannem III Ducænum Lascarin, qui pupillus a patre relictus in Michaelis veluti tutela adolescebat, cumque ipso postea regnaturus erat, immani scelere excæcavit, atque ita omni spe regni proturbavit. Rei atrocitatem tulit ægerrime Arsenius patriarcha Byzantinus; eoque processit, ut imperatorem Michaelē ab ecclesiastica communione removeret: qui mox culpam suam, ut par erat, profitens, cononicam absolutionem implorabat. Quam ubi parum credulus patriarcha indignabundusque negavit, coacta episcoporum synodo dedit operam Michael, ut Arse-

nus sededepelleretur, eique Germanus III substitueretur. Rem plenius cognoscere licet ex Arsenii testamento quod Cotelerius Monum. eccl. Gr. t. II p. 168, vulgavit. Germano item Josephi abbatis artificis expulso, Josephus ipse patriarchalem sedem, adnidente Cæsare, obtinuit. Interim Byzantina Ecclesia gravi schismate laboravit, dum alii Arsenio ut inique exauctorato studerent: alii, ut fit, Josephum patriarcham novellum sectarentur. Hoc animorum fervente æstu, atque in his ecclesiasticis motibus, Methodius monachus, ut schismati (quod sane pessimum, Ecclesiæ malum est) obviam iret, libellum scribendum censuit, quo demonstraret Byzantinam Ecclesiam, quanquam sæpe a præpotentia Cæsarium (de qua legendus est Lequinius Or. Ch. t. I, dissert. præv. cap. 17) contra æquissimas et sanctissimas canonum normas, pastores invita accepisset, nihilo tamen minus perpetuo cavisse, ne schisma in populo fieret; dummodo hi præsules orthodoxam fidem retinerent. In hoc scilicet vertitur totius summa opusculi; cujus notitiam seu titulum tradidit olim Allatius in Diatribæ de Methodiis, p. 383, neque tamen ubinam id latitaret nobis indicavit: mihi vero in Vaticanis codicibus deprehensum est, et typis dignum atque utile visum. Etsi enim idem argumentum anonymus alius auctor versavit, quem e codice Barocciano anno 1691 vulgavit Oxonii Humphredus Hodijs (a), Baroccianum tamen opusculum et brevius est, et ab hoc Vaticano satis diversum, ut legens comperi.

(a) Opusculi ab Humfredo editi titulus hic est: Anglicani novi schismatis redargutio seu tractatus ex historiis ecclesiasticis, quo ostenditur, episcopos, injuste licet depositos, orthodoxi successoris communionem nunquam refugisse. EDIT.

DE SCHISMATE VITANDO

LIBELLUS.

ΜΕΘΟΔΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ Συλλογή ἐκ διαφόρων Ἀ
συνοπτικῶν βιβλίων, ὅτι οὐ δεῖ σχιζισθαι τοὺς
λαοὺς ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων ὀρθοδόξων ὄντων,
εἰ κατὰ τινα ἐγκληματικὴν περίστασιν ἢ χει-
ροτονία αὐτῶν προβῆ.

α'. Ἰστέον ὡς παραιτησαμένου μεγάλου Γρηγορίου
τοῦ Θεολόγου τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως καὶ
ἀναχωρήσαντος, Νεκτᾶριος πατριάρχης κεχειροτό-
νηται, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ μέγας Χρυσόστομος τούτου
ἐκβληθέντος ἀδίκως, Ἀρσάκιος ὁ τοῦ εἰρημένου Νε-
κταρίου ἀδελφὸς εἰς τὸν θρόνον ἀνήχθη παρά πᾶσαν
κανονικὴν παρατήρησιν οὐ μόνον διὰ τὴν τοῦ ἱεροῦ
Χρυσοστόμου ἀδικον ἐξορίαν, ἀλλ' ὅτι, ὡς λέγεται,
καὶ ζηλοτυπούμενος πρὸς τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ Νεκτα-
ρίου, ὤμοσεν αὐτῶ τὸν τῆς βασιλίδος θρόνον μὴδέ-
ποτε καταδέξασθαι. Μετὰ τούτον ἀνάγεται Ἀττικὸς Β
εἰς τὸν θρόνον, ἐπὶ τοῦ Χρυσοστόμου ζῶντος· εἴκοσι
γὰρ οὗτος ἐπιζήσας χρόνους τῷ θρόνῳ, θνήσκει.
Ἐλύθη δὲ τὰ σχίσματα τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ ζῶντος
Ἀττικοῦ τῷ συντάξει αὐτὸν τὸν θεῖον Χρυσόστο-
μον μετὰ τῶν ὀρθοδόξων πατριαρχῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς
διπτύχοις. Μετὰ Ἀττικὸν Σισίνιος· μετὰ τούτον Νε-
στόριος. Τούτου καθαιρεθὸς ἐν τῇ τρίτῃ συνόδῳ,
Μαξιμιανὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως χειροτονεῖται
ἐπίσκοπος. Τούτου τελευτήσαντος, ὁ ἱερός ἐκ Κυζι-
κου μετατιθεῖται Πρόκλος εἰς Κωνσταντινουπόλιν
εἰδήσει καὶ συναινεῖσι τοῦ τῆνικαῦτα Ῥώμης ἀρχιε-
ρέως, ὡς ὁ Ζωναρᾶς ἱστορεῖ ἐν τῷ Χρονικῷ αὐ-
τοῦ (1)· καὶ ἀλλαχοῦ δε φέρεται. Ο δὲ θεῖος Προ-

METHODII MONACHI ex diversis libris synopticis
Sylloge, qua demonstratur haud oportere populos
ab orthodoxis episcopis semet se jungere, quan-
quam ex aliqua criminosa ratione electio eorum
processerit.

1. Postquam magnus Gregorius Theologus Con-
stantinopolitanam sedem abs se abdicatam dimisit
creatus est patriarcha Nectarius; et post hunc
Chrysostomus; quo inique expulso, Arsacius præ-
dicti Nectari frater ad sedem evectus est, sane
contra omnem canonicam regulam: non solum ob
injustum Chrysostomi exsilium, verum etiam quia
ut traditum est, sollicito ob æmulationem fratri
Nectario juraverat Arsacius nunquam se regiæ ur-
bis infulas fore recepturum. Arsacio successit, su-
perstite adhuc Chrysostomo, Atticus, qui nonnisi
post vicesimum episcopatus annum mortuus est.
Ecclesiæ vero schisma sublatum est, cum nondum
extincto Attico divi Chrysostomi nomen in sacra
Diptycha relatum fuit. Attico successit Sisinius,
huic Nestorius: quo decretis tertiæ synodi depo-
sito, Maximianus Constantinopoleos fit episcopus.
Atque hoc mortuo, transfertur Cyzico Constantino-
polim sanctus Proclus, sciente et comprobante qui
per illud tempus erat Romæ hierarcha, ut et Zo-
naras in Chronico narrat, et aliunde etiam com-
pertum est. Porro divus Proclus cum sancto Proclo
Alexandrino communicabat; neque is tantummodo
verum etiam præcessor ejus Maximianus, nec non

(1) Lib. XIII, 22. Notitiæ tamen hujus partem aliunde sumit Methodius, ut ipsemet innuit; nam Zonaras de Romani pontificis suffragio nihil dicit.

Sisinius et Atticus. Nemini enim adversabantur sive Cyrillus sive reliqui patriarchæ propter vel sedis translationem, vel alienam a summo jure canonico electionem. Neque vero episcoporum horum ordinationes a quopiam repudiabantur. Qui enim id fieri poterat, prædictis summatibus consentientibus?

2. Quod vero res ita se habuerit, cum aliunde constat, tum etiam ex epistola ad Nestorium sancti Cælestini papæ Romani palam fit, quæ incipit: « Aliquantis diebus vitæ nostræ. » Et paulo post: « Sanctæ recordationis Atticus catholicæ magister (2) fidei, et vere beato Joanni etiam ad ista successor. » Et multis interjectis: « Cur tamen ea quæ adversus hos tunc sunt acta, quærentur, cum certum sit illinc ad nos a catholico episcopo Attico tunc commentarios esse directos? » Idem ad clementem Constantinopoleos, atque ad tunc versantes ibidem, episcopos, presbyteros diaconosque scribens contra Nestorium, sic loquitur: « Nam ut a recentioribus inchoemus, quid non animos vestros magisterium edocuit sanctæ recordationis Joannis episcopi, cujus oratio catholicam astruens fidem toto orbe diffusa est? qui nusquam per doctrinam suam defuit, quia ubicunque lectus est, prædicavit. Illius diligenti prudentiæ constantia celebrata successit. Rexit enim sanctæ recordationis episcopus Atticus Christianum populum decessoris exemplo, et sacrilegos persecutus est hæreticorum furores. » Cyrillus item in sua ad Nestorium epistola ait: « Testor, vivente adhuc beatæ recordationis Attico, scripsisse me de sancta et consubstantiali Trinitate libellum. » Sic ergo isti se gesserunt locutique sunt.

3. Quis vero ignorat, quod jam ego dicturus sum, nepellorum qui injustissimam sclestissimamque magni Chrysostomi depositionem curaverunt, principem fuisse Alexandrinum Theophilum, proximos autem huic Severianum, Gabalitanum, et Berrhoensem Acacium? Attamen hi post Chrysostomi obitum, quanquam apud Innocentium papam postulati fuerunt, tamen neque depositi sunt neque increpiti; quia pœnas propter Chrysostomum de ipsis sumendas Dei judicio papa permisit. Ipsum vero Theophilum quis a propria communione removit, qui omnium Chrysostomi calamitatum verbo operaque auctor fuit propter invidiam adversus hunc susceptum? Sane et in Patrum Vitis sic legimus: « Dixit sanctus Theophilus episcopus Alexandriæ. » Quod autem hos Ecclesia in venerabilium habeat patriarcharum atque pastorum numero, testimo-

(2) In Appendice prima ad jur. civ. Vat., p. 144 jam demonstravi, textum genuinum epistolæ hujus in codice antiquo Bobiensi habere *amator pro magister*, hic tamen sequi debeo Methodii lectionem *διδάσκαλος*, cujusmodi est in vulgatis Græcis editionibus.

κλος κοινωνικός ἦν τῷ ἁγίῳ Πρέσβητι τῷ Ἀλεξανδρείας οὐ μόνον δ' οὗτος, ἀλλὰ καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ Μαξιμιανός, καὶ δὴ καὶ Σισίνιος, καὶ Ἀττικός. πρὸς οὐδένα καὶ γὰρ διεφέρουτο οὕτε Κύριλλος οἰκίολοι καὶ γὰρ πατριάρχαι ἕνεκα τῆς μεταθέσεως καὶ τῆς παρὰ τὴν κανονικὴν ἀκριβείαν χειροτονιῶν. Ἀλλ' οὐδαμῶς αὐτῶν ἐπαινουμένων;

β'. Καὶ ὅτι ἀληθὴς ὁ λόγος, δῆλον μὲν ἐξ ἄλλων, δῆλον δὲ ἐκ τῆς πρὸς Νεστόριον ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Κελεστίνου, πάππα Ῥώμης, ἕς ἢ ἀρχῆ. « Ἐφ' ἡμέρας τετὰς τῆς ζωῆς ἡμῶν. » καὶ μετ' ὀλίγα « Αὐτίκα ὁ τῆς ἁγίας μνήμης Ἀττικός, ὁ διδάσκαλος τῆς καθολικῆς πίστεως, καὶ ἀληθῶς τοῦ μακαρίου Ἰωάννου καὶ εἰς ταῦτα διάδοχος. » καὶ μετὰ πολλά:

β. « Ὅμως διὰ τί τὰ κατ' ἐκείνων πεπραγμένα ζητῶνται, ὅποτε δῆλον ἔστιν ὅτι ἐκείθεν πρὸς ἡμᾶς παρὰ τοῦ τότε ἐπισκόπου τοῦ καθολικοῦ Ἀττικοῦ τὰ ὑπομνήματα ἀπεστῆλθη; » Ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τὸν κληρὸν Κωνσταντινουπόλεως γράφων καὶ εἰς τοὺς αὐτοὺς τότε διαγόντας ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ δικόνους κατὰ Νεστορίον, τάδε φησιν. « Ἴνα γὰρ ἀπὸ τῶν Νεσῶν ἀρξώμεθα, τί οὐκ ἐπέβαλεν ἡμῶν ταῖς ψυχαῖς ἡ παιδείσις τοῦ τῆς ἁγίας μνήμης Ἰωάννου ἐπισκόπου; οὐ λόγος εἰς πάντα τὸν κόσμον ἐξεχύθη οἰκοδομῶν τὴν καθολικὴν πίστιν ὅς οὐδαμῶς κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἀπῆν ὅπου γὰρ δὴποτε ἀνεγνωσθῆ, ἐκῆρυξε. Τὴν δὲ ἐκείνου ἐπιμελῆ σύνεσιν στερόβητος διαδεδομένη διεδέξατο· ἐκυβέρνησε γὰρ ὁ τῆς ἁγίας μνήμης ἐπίσκοπος Ἀττικός τὸν Χριστιανικὸν λαὸν τῷ τοῦ προηγησαμένου ὑποδείγματι, καὶ ἐδίωξε τὰς ἱεροσύλους τῶν αἰρετικῶν μανίας. » Καὶ Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Νεστόριον λέγει· « Ἐπ' ἀληθεία δὲ λέγω ὅτι καὶ περιόντος ἔτι τῆς τῆς μακαρίας μνήμης Ἀττικοῦ συντίθειται μοι βιβλίος περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσιῶν Τριάδος. » Καὶ οὗτοι μὲν ταῦτα.

γ'. Ἐκεῖνο δὲ τίς οὐκ οἶδεν ὅ τι φημί; τῶν τῆς ἀδικωτάτων καὶ παρανομωτάτων τοῦ μεγάλου Χρυσοστόμου καθαιρέσεων ἐργασαμένων πρῶτος μὲν ἦν αἴτιος ὁ Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος· μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Γαβαλῶν Σεβριανός, καὶ ὁ Βερόϊας Ἀκάκιος. Ἀλλ' ὅμως οὗτοι μετὰ τὴν τοῦ Χρυσοστόμου κοίτησιν ἐμφανισθέντες· Ἰνοκέντιῳ τῷ πάππῳ, οὕτε καθήρθησαν, οὕτ' ἐπιτιμήθησαν, τὴν ἀπ' αὐτῶν τοῦ Χρυσοστόμου ἐκδίκησιν τῷ Θεῷ τοῦ πάππα ἀναθιμένου (3). Αὐτὸν δὲ τὸν Θεόφιλον τίς ἀπεβάλλετο; τὸν πάντων τῶν κατὰ Χρυσοστόμου κακῶν αἰτίων (4) καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ γεγενημένον δια τὸν πρὸς αὐτὸν φθόνον· ὅποτε καὶ εἰς τὰ Πατερικὰ ἀναγνωσκόμενον οὕτως· « Ἐπεὶ ὁ ἅγιος Θεόφιλος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας. » Ὅτι δὲ ἅγιοι τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσὶν οἱ προεργεμένοι καὶ ἀρχιερεῖς καὶ ποιμένες, ἀναγνωσκόμενοι καὶ εἰς τὰ συναξάρια ἐκκλησιῶν οὕτως. « Τῇ ἰδέσθαι

(3) Ergo falsa narrare videtur Nicophorus Callistus *Hist.* xiii, 34, apud quem Innocentius Theophilum anathemate percussit. Reapse illa Innocentii epistola a Callisto relata inter spurias ponitur.

(4) Non legitur ob causam αἰτίων.

κάθη τοῦ Ὀκτωβρίου μνήμη τῶν ἐν ἀγίοις Πατέρων ἡμῶν ἀρχιεπισκόπων Κωνσταντινουπόλεως, Νεκταρίου, Ἀρσακίου, Ἀττικοῦ, καὶ Σισινίου. » Τροπαρίου ἤχος δ' · » Ω θεοφόροι κυβερνήται λαῶν, τῶν ὅλων κυβερνήτη Θεῷ ἐκτενῶς προσεύσατε, ἱεραρχικῶς ὁδηγοῦντες καὶ νῦν τὴν παίμνην ἡμῶν ἀνωθεν εἰρήνην αἰτήσασθε ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν. »

δ'. Μετὰ Προκλον ὁ μέγας Φλαβιανός, ὁ τὸν ἀρχιμανδρίτην καθελὼν Εὐτυχῆ, τῆς Βυζαντίδος κατέστη ἐπίσκοπος· οὐ καθαιρέθεις ἐν Ἐφέσῳ γενομένη ληστρικῇ συνόδῳ, ἐπειδὴ καθίει τὸν Εὐτυχῆ ὁμόφρονα Διοσκόρου ὄντα, καὶ φονευθέντος, λαξ ἑναλαμένου αὐτῷ Διοσκόρου, ἢ ὡς ἕτεροι λέγουσι, Βαρσουμᾶ παρεληφέντος αὐτὸν εἰς ὑπερορίαν, καὶ κατὰ τὴν ὁδὸν σπαγῆναι αὐτὸν παρασκευάσαντος, Ἀνατόλιος ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὸν αὐτοῦ θρόνον ἀνήχθη πρὸς Διοσκόρου· ὃς καὶ αἰρετικὸς ἦν, ἤπερ εἴρηται, καὶ φόνου αἰτίος τῷ ἀγίῳ γέγονε Φλαβιανῷ. Τούτου ἐν τῇ τετάρτῃ συνόδῳ καθαιρέθεις, οὔτε Ἰουδηνάλιος ὁ Ἱεροσολύμων, οὔτε τις ἄλλος τῶν συμπραξάντων ἐν Ἐφέσῳ Διοσκόρῳ ἐν τῇ ἀδικίᾳ μὲν καθαιρέσει τοῦ ἀγίου Φλαβιανοῦ, Ἀνατολίου δὲ οὐκ ἀνεπιλήπτῳ προβιβασία, κατεκρίθη ἢ ἐπιτιμῆθη τὸ σύνολον· ἄλλ' οὐδ' αὐτὸς Ἀνατόλιος, οὕτως, ὡς εἴρηται, χειροτονηθείς. Μαρτυρεῖ τούτου καὶ ἡ πρὸς τὸν βασιλεῖα Μαρκελιανὸν ἐπιστολὴ τοῦ παππα Λέοντος, γραφείσα διὰ τὴν τότε γενομένην παρακλήσιν τῶν ἐνοριῶν· φησὶ γάρ ἐν αὐτῇ ὁ πάππας Λέων οὕτως· « Διὰ δὲ τὸ προστεθῆναι αὐτὸν, ἤγουν τὸν Ἀνατόλιον, τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, εἰάσαμεν τὰ περὶ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ ἀνεξέταστα. Ἀρκεσθήτω γοῦν ἐν τούτῳ, καὶ περαιτέρω μὴ προβαίνετω »

ε'. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἴσως ἂν τις ἐρῇ τῶν σήμερον πάντα ῥαδίως φθεγγόμενον, προφάσει τοῦ κυροῦ Ἀρσενίου ἐκείνου (5), οἱ γε καὶ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῶντες πᾶσαν τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν διέφθειραν, καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀνεστάτωσαν ὅσον τὸ κατ' αὐτούς, καὶ πάσας ἀγυαῖς καὶ οἰκίας ἐμφιλονείων καὶ μαχιῶν συζητήσεων καθεκάστην ἀναπιμπλῶντες· ὧν οἱ πλείους οὐδὲ εἰδῆναι δύνανται περὶ ὧν οὕτω μάχονται· ὅτι τι ταῦτα; ἄλλων ἀδικουμένων, ἄλλοι τὰς τῆς δίκης ἐξήγον μῆφους (6); οὐκοῦν ὅτι ἢ ὀλέγον ἢ οὐδὲν αὐτοῖς ἐμελλεκαθὼς εὐρίσκον τοὺς καιροὺς, τὰχα δὲ καὶ τὰ πράγματα ἔκρινον· τῆς οἰκείας ἐπιτιμίας ἐπιμονῆν, καὶ ὅτι καὶ τὸν πρὸς τινῶν ἱπαινον ἑαυτοῖς οὕτω περιπόουμένοι. Καὶ περὶ τῶν εἰρημένων τάχ' ἂν τις ταῦτα ἐρῇ· περὶ δὲ τοῦ τῆς οἰκουμένης λαμπτήρος Ἰωάννου τοῦ τὴν γλώτταν χρυσοῦ τί ἂν τις καὶ εἴποι; Οὐχὶ αὐτός ἐστιν ὁ φθονηθείς; οὐχὶ αὐτός ἐστιν ὁ ἀδικηθείς; Ἀλλ' ὅμως στάθμη τῆς ἀληθείας ὧν, τὴν μὲν ἀδικίαν ἦν ἔπαθε, τῷ Θεῷ ἀνέθετο, τῷ κρίναι μᾶλλον πᾶσαν τὴν γῆν· αὐτὸς δὲ, ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοῦ μὴ σχισθῆναι φρονιζῶν τὸ

A nium dant ecclesiarum synaxaria, in quibus sic legimus: « Octobris die undecima, commemoratio sanctorum Patrum nostrorum Constantinopoleos antistitum, Nectarii, Arsacii, Attici, atque Sisinii. » Item troparium tono quarto: « O divi gubernatores populorum, apud communem gubernatorem Deum estote intercessores, pro vestro officio nunc etiam gregem vestrum coelitus dirigentes : pacem animabus nostris postulate. »

4. Post Proclum magnus Flavianus: is qui Eutychem archimandritam profligavit, Byzantinæ urbis episcopus exstitit. Is tamen in latrociniali Ephesi synodo, propterea quod Eutychem cum Dioscoro consentientem damnaverit, interemptus fuit; sive calcibus insiliente Dioscoro, sive, ut alii dicunt, a Barsuma in exsilium compulsus, atque inter eundem a sicariis interfici jussus. Tum Anatolius in Flaviani sedem a Dioscoro substituitur, homine, ut dixi, hæretico, et qui sancto Flaviano necem attulerat. Etsi autem Dioscorus a quarta synodo depositus fuit, attamen neque Juvenalis Hierosolymitanus, neque alius quisquam ex iis qui Dioscoro ad injustam sancti Flaviani depositionem, culpabilemque Anatolii promotionem, Ephesi faverant, nemo, inquam, vel damnatus est vel omnino objurgatus; ne ipse quidem ea, quam diximus, ratione ordinatus Anatolius. Testatur hoc epistola quoque Leonis papæ ad Marcianum imperatorem scripta de diæcesium per illud tempus commotione, ubi hæc leguntur: « Quoniam vero ipse (nempe Anatolius) orthodoxam fidem amplexus est, de ordinatione ejus quæstionem instituere prætermisimus. In hoc ergo rerum statu maneat, neque ulterius quidquam moliatur »

5. Verum ad hæc fortasse respondebit aliquis eorum qui tam intemperanter nunc obloquuntur, dominum illum Arsenium obtentui sumentes: qui omnem egressi modestiæ limitem, universam Dei Ecclesiam pessum dederunt, quique totum quoque terrarum orbem, quantum in ipsis est, permiscuerunt; qui fora omnia domosque contentiosis pugnacibusque quæstionibus quotidie onerant, quin tamen plerique eorum id, pro quo depugnant, intelligere queant; hi, inquam, dicent: Quorsus hæc? alii nunc sunt qui injuriam pertulerunt alii item qui pœnæ sententiam scripserunt: res autem parum vel nihil horum intererat: pro re nata judicarent: fortasse etiam hoc judicio æquitatis famam stabiliendam sibi putarunt, seque alicubi laudem consecuturos existimarunt. Sane in predicto negotio sie quispiam loquatur. Verum enimvero de mundi luce Joanne, lingua aurea prædico, quis ita dicere ausit? Nonne ipse invidiæ atque injuriarum tela perpetiebatur? nihilo tamen minus, cum esset veritatis exploratissimæ exemplar, inficiam sibi injuriam Deo permittebat, qui universi orbis judex

(5) De Arsenio et schismate ob ejus depositionem coorto dixi in prævia notitia opusculi.

(9) Intelligit judices qui Arsenium patriarchatu exactoraverunt.

futurus est: deque Ecclesie pace sollicitus, cavens- A que ne Christi corpus laceraretur, interrogatus a quadraginta suarum partium episcopis, quidnam eis in tanta injuriarum nequitia contemptuque canonum agendum suaderet, respondit orans simul atque adhortans, communicarent cum adversariis suis, ne schismatis, rei fieret. Reatum porro haud in eos contulit qui se inique et præter canones condemnauerant, verum his veluti ascripsit, qui sibi favebant, sanctis episcopis, nisi cum cæteris communicarent concordiamque servarent, videlicet, quia adversarii pariter orthodoxiam retinebant. idem sanctæ quoque Olympiadi in allocutione, quam templo egressurus atque in exilium profecturus habuit, hæc ait: « Fieri non potest, ut Ecclesia Dei sic viduata permaneat. Si quis ergo ordinatus fuerit, et tanquam patri subeste. neque secus ac mihi caput docile inclinate. » Hæc legentibus Chrysostomi Vitam explorata sunt. Sed de ea re hæc hactenus.

6. Imperator Anastasius, prout in Sabæ magni Vita descriptum est, Euthymio sede dejecto; qui Acephalorum hæresim, cujus ipse studiosus erat, non recipiebat, Macedonium huic substituit, quem consecraturus suum iudicabat. Sed quia orthodoxus vir apparuit, ipse quidem confestim sede atque urbe pellitur; ordinatur autem Timotheus: qui pariter brevi expellitur ab impio Cæsare, quia orthodoxus deprehensus est. Atque hi fortunam ejus modi experti sunt. Interim vero sanctæ urbis patriarcha sanctus Helias, his auditis, angebatur quidem animo propter injustam prædictorum patriarcharum depositionem: nihilo tamen minus communicabat cum nuper electo post præcessoris expulsionem, quoniam uterque orthodoxus erat. Quin adeo ab hujusce hæreseos viribus divus quoque hic Helias propria sede detractus in vincula conjectus est: ipsi autem substitutus Joannes qui hæresi consentiebat, et ab imperatoris sententia non discedat. Verum tamen hic Joannes divi Sabæ familiaris amicusque erat; cujus obtemperans admonitionibus ab hæretica sententia sectaque statim recessit, fidemque Heliæ sanctorumque Patrum Sabæ ac Theodosii toto animo amplexus est.

7. Etenim cum aliquando imperiali mandato cunctus de more populus, monachorumque innu- D mera multitudo in sancti protomartyris templo coivisset; tanquam si patriarcha Joannes anathema iis dicturus esset qui synodum quartam admitterent, Severum Acephalum repudiarent; id enim se facturum promiserat ministris regiis Joannes; am-

(7) Intellige Palladii Dialogum de Vita S. Joannis Chrysostomi ed. Montf. tom. XIII, cujus videsis pag. 28 et 36. Cæterum Palladius ait, Chrysostomum præcepisse Olympiadi ut subesset futuro post se episcopo, ita tamen si ille consensu omnium electus esset, et reluctans nedom ambiens, Kai õs õn õκων õχθῆ ἐπὶ τὴν χειροτονίαν, μὴ ἀμβιτεύσας τὸ πρᾶγμα, κατὰ συναίνεσιν τῶν πάντων. Quas recipiendi

σῶμα Χριστοῦ, τοῖς μετ' αὐτοῦ οὐσί τεσσαρῶντα ἐπισκόποις ἐρωτήσας, περὶ τοῦ τί χρὴ ποιεῖσθαι τοὺς ἐν τοῖς οὕτω κατ' αὐτοῦ πραχθεῖσιν ἄδικω, καὶ παρὰ πάσαν κανονικὴν διάταξιν, ἀπεκρίσθη, παρακαλῶν ἅμα καὶ προτροπόμενος, Κοινωνήσατε, φησὶν, αὐτοῖς, ἵνα μὴ αἴτιοι σχισμάτων ἔσεσθε· καὶ τὴν αἰτίαν οὐ τοῖς ἄδικω καὶ παρὰ κανόνας αὐτοῦ κατακρίνασιν ἐπιγράψεν, ἀλλὰ τοῖς οὐσί μετ' αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἁγίοις ἀρχιερεῦσιν, ὅν μὴ ἐκείνοι συνελθῶσι καὶ συγκοινωνήσωσι. Καὶ πρόδηλον πάντως διὰ τὸ κἀκείνους τῆς ὀρθοδοξίας ἀντιποεῖσθαι.

Ὁ αὐτὸς καὶ πρὸς τὰς περὶ τὴν ἁγίαν Ὀλυμπιάδα ἤδη τοῦ νεῦ ἐξερχόμενος καὶ πρὸς ἐξορίαν ἕποπεμπόμενος οὕτω φησὶν. « Ἀδύνατον οὕτως εἶναι τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Εἴ τις οὖν προδῆ, ὡς πατρὶ αὐτῷ ὑπατάγητε, καὶ ὡς ἐμοὶ τὴν κεφαλὴν ὑπελίκατε. » Τηῦτα οἱ ἀναγινώσκοντες τὸν αὐτοῦ βίον ἴσασιν (7). Καὶ περὶ μὲν τούτων ἄλλοις.

ς. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀναστάσιος, ὡς ἐν τῷ τοῦ μεγάλου Σάβα ἀναγέγραπται βίῳ, τὸν Εὐθύμιον (8) τοῦ θρόνου καταγαγὼν, τὴν τῶν Ἀκεφάλων μὴ παραδεχόμενον αἵρεσιν, τὸν Μακεδόνιον ἀντ' αὐτοῦ προτονηθῆναι παρεσκύεασεν, ὁμόφρονα αὐτοῦ τοῦτο εἶναι οἰόμενος. Ἐπεὶ δὲ ὀρθόδοξος ἦν ὁ ἀνὴρ, αὐτῷ μὲν αὐτίκα τοῦ χρόνου καὶ τῆς πόλεως ἐξορίζεται. Τιμόθεος δὲ ἀντ' αὐτοῦ προβάλλεται· ἀλλὰ τὰχιον καὶ οὗτος ἐξοστρακίζεται παρὰ τοῦ δυσσεβοῦς βασιλέως· ὀρθόδοξος γὰρ εἶναι εὐρηται. Καὶ οὗτοι μὲν οὕτως· ὁ δὲ τῆς ἁγίας πόλεως ἀρχιερεὺς, ὁ ἅγιος Ἡλίας, ταῦτα ἀκούων ἤχθητο μὲν, φησὶ, τὴν ψυχὴν, τὴν ἄδικον ἀποδεχόμενος τῶν εἰρημίων ἀρχιερέων ἐκβολὴν· ἐδέχθη μὲντοι τὸν χειροτονούμενον μετὰ τὸν πρὸ αὐτοῦ ἐκβληθέντα, τῷ καὶ αὐτὸν ὀρθόδοξον εἶναι, ὡς καὶ τὸν πρότερον. Ταύτης τῆς αἰρέσεως ἕνεκα καὶ ὁ θεὸς οὗτος Ἡλίας τοῦ οἰκείου καταβιβασθεὶς θρόνου, εἰς φυλακὴν κατεκλείσθη· ἄντ' αὐτοῦ δὲ προεβλήθη Ἰωάννης, συνθέμενος τῇ αἰρέσει, καὶ σύμφρων γενόμενος τῷ βασιλεῖ. Οὗτος ὁ Ἰωάννης συνήθησεν ἦν καὶ φίλος Σάβα τῷ θεῷ· οὐ καὶ τὴν ὑποθήκας διεξάμενος, τοῦ αἰρετικοῦ μὲν φρονήματος καὶ σεβιάματος ἑαυτὸν συντόμως ἀπέστησε· τῇ Ἡλίου δὲ πίστει καὶ τῶν θείων Πατέρων Σάβα καὶ Θεοδοσίου ὅλον ἑαυτὸν ὅλη ψυχῇ ἐδέδωκε.

ς. Καὶ δὴ ἐν μιᾷ προσταγῇ βασιλικῇ συνθέντος πᾶς ὁ λαὸς καὶ τῶν μοναχῶν πληθὴ ἀπειρα ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Στεφανοῦ τοῦ πρώτου ἐν μάρτυσιν ἱερῷ σπηεῖ ἤθροιστο, ὡς μέλλοντος δῆθεν ἀναθεματίσαι τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοὺς τὴν τετάρτην σύνοδον δεχόμενους, Σευῆρον δὲ τὸν Ἀκεφάλον μὴ παραδεχόμενους· τοῦτο γὰρ ἦν ἤδη ποιῆσαι τοῖς τοῦ βασιλέως ὁ

episcopi condiciones nescio cur Methodius retinuerit. Palladii locum recitat etiam Baronius tom. VI ad an. 404 .n. XLI.

(8) Cum Methodio scribit *Euthymium* etiam anonymus Baroccianus; sed dicendum esse *Euphemitum*, prorsus constat ex historia; et sic recte habet e *iam Ephraemius* v. 1060 et 9756.

Ἰωάννης ὑποσχέθεις· ἀνάχθη οὖν ὁ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ ἁμβωνος· σὺν αὐτῷ δὲ καὶ Σάβας καὶ Θεοδοσίος οἱ τῶν μοναχῶν ἐξαρχοὶ, καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως πρόμαχοι· ἐστῆτην οὖν ἄμφω τοῦ πατριάρχου παρ' ἑκάτερα· Παρῆν δὲ τῷ νεῷ καὶ τοῦ βασιλέως ἀνεψιὸς Ὑπατικός τῆς αἰχμαλωσίας τὸτ' ἐπανασθθεὶς. Ἐφέμιστο τὰς ὑποσχέσεις ὁ Ἰωάννης ἄς πρὸς Ἀναστάσιον ἐποιήσατο ταῖς ὑποθημοσύναις Θεοδοσίου καὶ Σάβας· ἐξερῶντες καλῶς ποιῶν τὸ ἀνάθημα κατὰ τῶν μὴ δεχομένων τὴν τετάρτην οἰκουμένην σύνοδον μετὰ τῶν πρὸ αὐτῆς τριῶν· ἀπεβάλετο Σενήρον, ἀπεβάλετο Ἀκεφάλους, καὶ πάντας ἁπλῶς τοὺς τὰ τῶν αἰρετικῶν φρονούντας. Ἠσχύνθησαν οἱ τὰ τοῦ βασιλέως φρονούντες καὶ τῷ θείῳ παρόντες νεῷ· ἠνδρίσθησαν οἱ ὀρθόδοξοι, καὶ τῷ πατριάρχῃ αὐτίκα πανδημῆ προσετέθησαν, τῆς μὴ κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας χειροτονίας αὐτοῦ μὴ φροντίσαντες. Ἦν οὖν, φησὶν, ἕκτοτε Σάβας ὁ μακαρὴς καὶ Θεοδοσίος τὸ σέβας ἀπονέμοντες καὶ τὴν τιμὴν τῷ πατριάρχῃ Ἰωάννῃ μὲν ἐν τῷ θρόνῳ καθιζομένην ὡς ὀρθόδοξον γεγονότι, Ἠλία δὲ πάλιν ὡσαύτως κατακλίστῳ ὄντι ἐν φυλακῇ τῆς ὀρθῆς ἐνεκα πίστεως, τὸν ἱερόν πάντως Ἠλίαν ἐκμιμησάμενοι· οὕτω γάρ αὐτὸς προτερῆν πρὸς Κωνσταντινουπόλεως Εὐθύμιον (9) τε καὶ Μακεδόνιον, καὶ τὸν ἀπὸ σχολαστικῶν Ἀντιοχείας ὄντα ἀποκρισιάρχιον καὶ πρὸς τοῦτοις διετέθη Τιμόθειον (10).

η'. Ἀλλὰ καὶ Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς τὸν ἅγιον Εὐθύχιον τοῦ θρόνου καταγαγὼν, ἐξόριστον ἐποίησατο ἐν τῇ εἰς τὴν Ἀμάσειαν αὐτοῦ μονῇ· καὶ εἰς τὸν αὐτοῦ δὲ θρόνον ἀνήγαγεν Ἰωάννην· ὁ δὲ καὶ αὐτὸς δεκτὸς τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐστίν, ὀρθόδοξος ὢν. Ἀλλὰ καὶ Ἀνθίμου τοῦ ἐκ Τραπεζούντος μετατεθέντος εἰς τὸν τῆς βασιλείδος θρόνον παρὰ τοῦ βασιλέως, εἶτα καθαγιασθέντος πρὸς τοῦ πάππα Ἀγαπητοῦ διὰ τὸ μὴ θέλειν αὐτὸν μεταβαλεῖν τὴν αἵρεσιν, Μηνᾶς ὁ θεῖος χειροτονῆται· οἱ δὲ παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντες ἐδέχθησαν, τὴν αἵρεσιν ἀποθιμένοι· τὰ Σενήρου γὰρ ἦν φρονῶν ὁ Ἀνθίμος. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ τῶν Μονοθελιτῶν κακίστη αἵρεσις ἐπεκράτησε, τίς μετὰ ταῦτα τῶν ἐξ αὐτῶν χειροτονίαν δεξαμένων οὐκ ἐδέχθη ἐν τῇ ἕκτη συνόδῳ, ἧς ἠγόοντο Ἀγάθων πάππας Ῥώμης, Γεώργιος Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Θεοφάνης Ἀντιοχείας, μόνον εἰ τὴν αἵρεσιν ἀνεθεμάτισε, καὶ τῇ ὀρθοδόξῳ προσετέθη πίστει; Ἀλλὰ καὶ Ἰουστινιανὸς ὁ Ῥινόμητος Κἀλλίστος (11) μὲν τὸν ἀγιώτατον Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἀδίκως καθεῖλε τοῦ θρόνου, καὶ τῆς πόλεως ἐξόριστον εἰς τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην πρότερον ἀποτυφλώσας τέθεικε· τὸν δὲ ἐγκλειστον Κύρον ἐκ τῆς πόλεως Ἀμάστριδος ἐνεγκῶν, εἰς τὸν ἐκείνου θρόνον ἀνήξεν, ἐπειδὴ προεῖπεν αὐτῷ τὴν εἰς τὴν πόλιν πάλιν ἐπάνοδον, καὶ τὴν τῆς βασιλείας αὐτῆς ἀνάληψιν. Φίλιππικός δὲ ἡ καὶ Βαρδάνης τῆς βασιλείας τετυγχκῶς, καὶ τὴν ἕκτην οἰκουμένην σύνοδον ἀκρώσας, ὡς εἶδοξε, σύνοδον ἀθροίσας ὁ μάταιος κατ' αὐ-

(9) Nempe *Euphemium*, ut jam dixi.

(10) Hic tamen *Timotheus* creditur fuisse hæreticus.

bonem patriarcha conscendit, cum eoque Sabas ac Theodosius monachorum summates fideique orthodoxæ propugnatores, qui ex utroque latere patriarchæ astiterunt. Aderat in templo nepos quoque imperatoris Hypaticus captivitate nuper redux. Tum vero fefellit prorsus Joannes promissam Anastasio fidem, consiliis Theodosii obtemperans atque Sabæ. Etenim sublata voce anathema egregie dixit iis qui œcumenicam quartam synodum cum prioribus tribus non reciperent; Severum, Acephalosque, atque omnes omnino hæreticos execratus est. Tum enim pudore suffusi sunt quotquot regiarum partium studiosi in templo aderant; orthodoxi autem fiduciam receperunt, et patriarchæ omnes adhæserunt, insuper habentes quod præter canones sacros ordinatus fuisset. Ex eo igitur tempore beatus Sabas ac Theodosius honorem venerationemque patriarchæ Joanni exhibebant sedem occupanti, quia jam orthodoxus erat: simulque Helix qui rectæ fidei gratia carcere tenebatur. Quia in re ipsum prorsus sanctum Heliam imitabantur: sic enim et ipse superiore tempore cum Constantinopolitanis Euthymio Macedonioque se gesserat; postea vero cum Timotheo, scholastico olim Antiocheno et apocrisiario, æque communicaverat.

8. Justinianus quoque imperator sanctum Euthychium sede dejectum ad Amasæe monasterium relegavit, eique Joannem subrogavit; quem item Ecclesia, quia orthodoxus erat, admisit; prætereaque Anthimum e Trapezuntis Ecclesia ad regiæ urbis infulas translatum ab eodem imperatore. Et quanquam deinde Anthimus ab Agapeto papadepositus fuit, propterea quod hæresim retineret, divusque Mennas subrogatus; ordinati tamen ab Anthimo sacri viri, ad communionem admissi sunt quotquot hæretico errori valedixerunt: Severi enim hæresim fovebat Anthimus. Postquam vero Monothelitarum pessima hæresis exorta est, quemnam ab his ordinatum sexta synodus non admisit (cuj cæteroqui præerat Agatho Romanus papa, Georgius Constantinopolitanus, ac Theophanes Antiochenus) si modo hæresim ejuravit, orthodoxamque fidem professus est? Item Rhinotmetus Justinianus Callistum sanctissimum Constantinopoleos episcopum injuste depulit sede, regiaque urbe fugatum et excæcatum ad veterem Romam ablegavit: Cyrum autem monachum inclusum, ex Amasstride urbe accitum, in prædicti statione collocavit, quia prædixerat ipsi reditum in regiam urbem, atque imperii recuperationem. Philippicus vero Bardanes imperium adeptus, et sextam synodum antiquavit, ut ipse putabat, celebrato stulte adversus eam concilio (id enim se facturum promiserat Callistratici cænobii monacho qui ei imperium ominatus fue-

(11) Imo hic dicitur *Gallinicus* ab Ephræmio, anonymo Barocciano, aliisque.

rat); et patriarcha exauctorato. Joannem consecra-
neum suum elegit, qui fervidus nefarie Monothe-
litarum hæreseos amator erat. Artemius autem,
qui et Anastasius dicebatur, cum regium sceptrum
affectavisset, Cyzico transtulit ad regie urbis se-
dem sanctum Germanum, Joanne ejeoto, qui ad-
versus sacram sextam synodum, ut dixi, fure-
bat.

ἅγιον Γερμανὸν μετέθηκε, κατασπάσας τὸν Ἰωάννην, τὸν
τήσαντα.

9. Ex quo autem arcanis Dei judiciis Leo Isau-
ricus imperii habenas corripuit, postque nonum
regni sui annum iconomachiam commovit, is san-
ctum quidem Germanum, objugationum ejus im-
pations, extorrem fecit, sedemque metropoleos
Anastasio concessit. Jam quinquaginta et septem
annorum intervallo, quo iconomachia debacchata
est, complurium, ut necesse erat, hujus metropoleos
patriarcharum successio fuit: donec ætate patriar-
chæ Tarasii, regnantibus Irene magna cum filio
Constantino, septima synodus coaluit; cujus tamen
jussu nemo depositus est, qui ab Iconomachis or-
dinationem accepisset, si modo sectam ejuravit;
exceptis hæreseos auctoribus et antesignanis, vel si
quis ad finem usque pertinaciam retinuit. Sed ecce,
post religiosissimum Curopalatum imperatorem,
Leo Armenius occupata tyrannide, consopitam icon-
omachiam suscitavit, sanctumque Nicephorum
erepto pedo in exsilium pepulit. Leoni successit
Michael Balbus, huic filius Theophilus. Cunctis au-
tem sex et viginti annis, quibus hi hæretici ty-
rannidem exercuerunt, nemo fere orthodoxus existi-
tit patriarcha. Verum tamen post Theophili obitum
magna Theodora patriarcham fecit Methodium san-
ctissimum; qui quidem, suffragatore inter cæteros
consiliique auctore magno ascetico Joannicio, ut in
hujus Vita legere est, cunctos ab hæresi resipi-
scentes iu communionem recepit.

10. Nunc animum attende ad ea quoque scan-
dala quæ Ecclesiæ propter improbissimum contu-
macemque Josephum, ipsius Ecclesiæ æconomum,
acciderunt, Tarasii et Nicephori patriarcharum
sanctissimorum, nec non Theodori Studitæ, tem-
poribus. Hic enim Josephus, cum Constantinus ma-
gnæ Irones filius repudiata uxore adulterinam
aliam per nefas toro reciperet, Josephus, inquam,
nuptiis benedixit contra sancti Tarasii velitum:
a quo Josephus improbus excommunicatus est, non
tamen in perpetuum: etenim invitus licet plane-
que nolens Tarasius coactus est illum rursus in
communionem recipere a Constantino imperatore;
qui impiam iconomachiam feliciter compressam,
suscitaturum se scelestè minabatur, nisi qui bene
dixerat nuptiis suis Josephum patriarcha recipe-

A τῆς (τούτου γὰρ ἦν ὑποσχεθεὶς τῷ ἐν τῇ τοῦ Καλλι-
στράτου μονῆ ὄντι ἐγκλίσειν, ὅτι αὐτῷ τὸν βασι-
λείαν ἐχρησμοδέτησε), τοῦ μὲν πατριάρχην ἐξώθησε,
Ἰωάννην δὲ ὁμοδοξὸν αὐτῷ προσβάλετο, διαίτημα
ὄντα τῆς τῶν Μονοθελητῶν διευθῆς αἰρέσεως ἐραστὴν.
Ἀρτέμιος δὲ ὁ καὶ Ἀναστάσιος λεγόμενος, τῶν
σκήπτρων τῆς βασιλείας ἐραστὴς γενόμενος, ἐπὶ
Κυζίκου πρὸς τὸν τῆς βασιλευούσης θρόνον τὸν
κατὰ τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας συνόδου, ὡς εἴρηται, λυ-

B θ'. Ἐπὶ δὲ κρίμασιν εἰς οἶδ' Ἰσαυ-
ρος τῆς βασιλείας ἐγκατέστη κύριος, καὶ μετὰ χρό-
νον ἕνατον τῆς βασιλείας τὴν εἰκονομαχίαν ἐκίνησε,
τὸν μὲν ἅγιον Γερμανὸν ἐξόριστον ἐποίησατο, μὴ
τῶν παρ' αὐτοῦ ἐλεγχουσ, Ἀναστασίῳ δὲ τὸν
τῆς πόλεως ἐνεχείρισεν θρόνον· καὶ τῆς εἰκονομαχίας
ταύτης πενήκοντα καὶ ἑπτὰ διαμεινίσθη ἐνιαυτοῖς,
πλείους, ὡς εἰκός, κατὰ διαδοχὴν ἐγένοντο πατριάρ-
χοι τῆς πόλεως ταύτης· ὕστερον δὲ ἐπὶ ἡμερῶν μὲν
Ταρασίου πατριάρχου, βασιλείῳ δὲ Εἰρήνης τῆς με-
γαλῆς καὶ Κωνσταντίνου τοῦ ταύτης υἱοῦ, ἡ ἐβδόμη
συνεκροτήθη σύνοδος· καὶ οὐδεὶς ἀπόβλητος γέγονεν
ὡς παρὰ τῶν εἰκονομαχῶν τὴν χειροτονίαν δεξάμε-
νος, μόνον εἰ τὴν αἴρεσιν ταύτην ἀπεβάλετο· πλὴν
τῶν πρωτακτικῶν καὶ ἀρχηγῶν τῆς αἰρέσεως, καὶ εἰ
τίς περὶ δειμίειν εἰς τέλος ἀνένδοτος. Πάλιν δὲ
ὕστερον μετὰ τὸν Κουροπαλάτην εὐσεβίστατον βασι-
λέα Λέων ο' Ἀρμένιος, τὴν βασιλείαν τυραννικῶς
δεξάμενος, τὴν εἰκονομαχίαν παυθεῖσαν ἤδη ἀνάγει-
ρε· καὶ τὸν ἅγιον Νικηφόρον τοῦ θρόνου καταγα-
γῶν, ἐξώρισε. Τούτων διδιδέξαστο Μιχαὴλ ο' Τραυλός,
καὶ ο' τούτου υἱὸς Θεοφίλος. Ἐν ὅλοις δὲ εἴκοσι καὶ
εἴς ἑτεσιν, εἰς οἱ ρηθέντες ἤδη αἰρετικοὶ τυραννήσαν-
τες ἀναγράφονται, οὐδεὶς σχεδὸν διαμεινίσθη ἀρ-
χιμερὺς ὀρθόδοξος. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον Θεοφίλου
τὸν ἀγιώτατον Μεθόδιον πατριάρχην ἡ μεγάλη Θεο-
δώρα ἀποκατέστησεν (12)· ὃς πάντας ἐδέξατο συναι-
νεῖσαι καὶ συμβουλή καὶ τοῦ μεγάλου ἐν ἀσκηταῖς
Ἰωαννικίου, ὡς ἴσμεν ἐκ τῶν ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ περὶ
τούτων φερομένων, ὅσοι δευλαδὴ αἴρεσιν ἐξωμώσαντο.

C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z
α'. Ζήτησον καὶ τὰ περὶ τὸν παρανομώτατον καὶ
ἀφηνιαστὴν Ἰωσήφ, τὸν τῆς Ἐκκλησίας τότε οἰκο-
νόμον, γεγεννημένα σκάνδαλα ἐν τῇ ἐφημερίᾳ Τα-
ρασίου καὶ Νικηφόρου τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν,
καὶ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου καὶ ὁμολογητοῦ· ἐπειδὴ
ἐκεῖνος τὸν τῆς μεγάλης Εἰρήνης υἱὸν Κωνσταντί-
νον ἐκβαλόντα τὴν οἰκίαν γαμετὴν, καὶ ἄλλην μοι-
χικῶς ἐπισαγαγόντα τῇ σφειτέρᾳ κοίτῃ παρανόμως
εὐλόγησεν, ἀπειπαμμένου τούτου Ταρασίου τοῦ ἱεροῦ·
ὃς, καὶ καθαιρέσει τὸν ἄθεσμον ὑποβαλὼν Ἰωσήφ,
οὐ μόνον εἰς τέλος οὐκ ἴσχυσεν, ἀλλὰ καὶ εἰς κοινῶν
αὐθις τοιοῦτον ἐδέξατο· ἄκων μὲν πάντας καὶ
μὴ βουλόμενος· πλὴν ἐδέξατο βιασθεῖς πρὸς τοῦ βα-
σιλέως Κωνσταντίνου, ἀνεγείραι ἀπειλουμένου κα-
κῶς τὴν ἤδη καλῶς παυθεῖσαν δυσσεβῆ εἰκονομα-
χίαν, εἰ εἰς τέλος ἀδικτοῦ μείνη τῷ πατριάρχῳ ὁ

(12) Hunc locum de Michaele, Theophilo et Theodora, citat ex Methodio ms. Allatinus. *Contra Gregh.* p. 344.

εὐλογήσας αὐτὸν, ὡς εἶρηται, Ἰωσήφ· τούτου ὑπε-
ρου καὶ Νικηφόρος ὁ πατριάρχης καὶ ὁμολογητῆς
κατεδέξατο, κατασκαφισθεὶς παρὰ Νικηφόρου τοῦ
ἀπὸ γενικῶν ἀρπάσαντος τὴν βασιλείαν βίαιως, καὶ
τὴν μακαρίαν Εἰρήνην ἐξώσαντος· Ἐπεὶ δὲ εἰς τὸν
κατὰ τῶν Βουλγάρων πέπτωκε πόλεμον αἰσχυρῶς ὁ
Νικηφόρος, καὶ ἡ βασιλεία εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σταυ-
ράκιον μεταβέβηκε, θανόντος καὶ τούτου μετὰ δύο
μῶνους τῆς ἀρχῆς μῆνας, ὁ Κουροπαλάτης Μιχαὴλ
τῶν σκῆπτρων ἐγκρατῆς γίνεται· καὶ Ἰωσήφ ὑπερ-
αξίως, ὡς ἂν τις ἐκ περιχαρείας εἶποι, καθαιρεῖται
παρὰ τοῦ ἱεροῦ Νικηφόρου τοῦ πατριάρχου.

α'. Οὐ γεγονότος, εἰς κοινωσίαν ὁ θεῖος συνῆλθε τῇ
Ἐκκλησίᾳ Θεόδωρος· καὶ τῷ πατριάρχῃ ἀξίως τῇ
ἑαυτοῦ καὶ γνώσει καὶ ἀρετῇ ποιῶν ἤνωτο, ὡς ἐν τῷ
βίῳ αὐτοῦ ἀναγέγραπται, καὶ ἐν τινι τῶν αὐτοῦ ἐπι-
στολῶν φέρεται· φησὶ γὰρ ὁ τὸν βίον αὐτοῦ συγγρα-
ψάμενος οὕτως· « Μετὰ τὸ ἐπανελθεῖν τὸν θεῖον
Θεόδωρον καὶ τὸν πατριάρχην Νικηφόρον ἐκ τῆς
ἐξορίας, τὸν φιλεῖν καὶ φιλοῦναιον τρόπον ἀπορρί-
ψάμενος ὁ Θεόδωρος, ὅπως μετὰ τοῦ πατριάρχου ἔ-
μῶνους, ὁμόστυγός, ὁμοδίαιτος, καὶ πολλαῖς αὐτὸν
ταῖς εὐφημίαις ἔστρεψε. » Τοῖς εἰρημίνοις συνάδει
καὶ τὰ τοῦ μεγάλου ἐν ὁμολογηταῖς πατριάρχου
Μεθοδίου· φησὶ γὰρ οὕτως ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν
αὐτοῦ πρὸς τοὺς Σακκουδιανούς καὶ Βοσκητιανούς
εἶτι μὴ συνεργομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἄλλ' ἀποσχι-
ζομένους αὐτῆς. « Ὁ γὰρ μακάριος Πατὴρ ὑμῶν
Θεόδωρος, εἰ μὴ πρότερον ὑπέβλετο ἂ εἶπε πάντα
καὶ ἔγραψε κατὰ τῶν ἁγίων πατριαρχῶν Ταρασίου
καὶ Νικηφόρου, οὐκ ἂν εἰς κοινωσίαν τούτου ἰδεχό-
μεθα. » Ταύτην δὲ τὴν ἐπιστολὴν ὁ βουλόμενος ἰδεῖν
ζητησάτω ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Νι-
κῶνος (15). Ὁ μέντοι μέγας Μεθόδιος τέσσαρας
ἐπιζήσας τῷ θρόνῳ χρόνους, ὁσίως καὶ εὐσεβῶς
ἀπαίρει τῶν τῆδε.

ιβ'. Καὶ τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου πατριάρχου ἀναδει-
χθέντος, Βάρδας ὁ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ θεῖος, Κατ.

(13) Epistolam hanc in Niconis inedito opere
alii quaerant. Ego quidem eam lego in perdocto
quodam prolixoque Graeci auctoris tractatu non-
dum typis impresso, sed, ut reor, in hac mea Col-
lectione postea vulganda, in quo rursus luculenter
demonstratur ex ecclesiastica Historia, scriptis Pa-
trum, synodorumque decretis, quantopere a schis-
mate cavendum sit. En autem Methodii patriarchæ
epistolam, sive potius duarum epistolarum excerp-
tum :

Ἀναγνωσθήτω ἐνταῦθα καὶ ὅσα ὁ μέγας ἐν ὁμολο-
γηταῖς καὶ πατριαρχαῖς Μεθόδιος πρὸς τοὺς σπου-
διώτας μοναχοὺς εἶπε, ἀποσχιζομένους τῆς Ἐκ-
κλησίας διὰ τὰ συγγραμμένα τῷ Πατρὶ αὐτῶν τῷ
ἁγίῳ Θεόδωρῳ τῷ σπουδίτῃ κατὰ τῶν ἁγιωτάτων
πατριαρχῶν Ταρασίου καὶ Νικηφόρου· ἂ δὲ εἶπεν,
εἰσὶ ταῦτα·

« Εἰ μὴ ἀναθεματίσετε τὰ γεγραμμένα κατὰ Νι-
κηφόρου τοῦ πατριάρχου καὶ Ταρασίου τοῦ τρισοβίου
βιβλία, ἢ σήμερον ἐμπροσθεν τῶν ἀδελφῶν καὶ συλ-
λειτουργῶν, ἢ εἰς ὥρισμένην ἡμέραν ἐλθόντων αὐ-
τῶν πρὸς τῇ ὑμῶν μονῇ καὶ ἀκροαωμένων, καὶ
θεῖητε τὸν ἐν αὐτοῖς ὅρον καὶ τὴν τε καὶ ἀναθεματι-
ζειν αὐτὰ, καθὼς ἀπολογούμενοι ἐν ταῖς περὶ τῆς
Ἐκκλησίας διοικήσεως γεγραμμένοι, γινώτε, ἀδελ-
φοί, ὅτι ὑμᾶς τε αὐτοὺς τοὺς περιεχομένους αὐτῶν
ἔχο ἀπλῶς ἀναθεματίσμεν, ἄλλὰ αἰσχυρῶς καὶ

A ret : quem ipsum postea Nicephorus quoque pa-
triarcha et confessor admisit, coactus videlicet a
Nicephoro generali qui explosa beata Irene impe-
rium vi usurpavit. Postquam autem in prælio ad-
versus Bulgaros Nicephorus sæde cecidit, regnum-
que ad ejus filium Stauracium devenit, qui mensi-
bus haud plus duobus dominatus obiit, Michael
Curopalates sceptro potitur ; moxque Josephus di-
gnissime, ut lætanter dicere solent, a divo Nicephoro
patriarcha excommunicatus est.

11. Post id factum ad Ecclesiæ communionem
rediit divus Theodorus, qui etiam patriarchæ pro
sua sapientia ac virtute reconciliatus est, prout in
ipsius Vita narratur, necnon in quadam epistola
ejusdem scribitur. Ait vero Vitæ auctor : « Post-
quam divus Theodorus ac Nicephorus patriarcha
ab exsilio in patriam redierunt, omni acerbitate
inimicitiaque abjecta Theodorus totum se in pa-
triarchæ familiaritatem tradidit, sententia, tecto,
mensa communi utens, multisque eum laudibus or-
nans, » Prædictis consonat magnus quoque confes-
sor patriarcha Methodius. Ait enim in quadam ad
Saccudianos Bescetianisque scripta epistola, qui
nondum Ecclesiæ reconciliati erant, sed in schis-
mate permanebant : « Nisi enim vester beatus
Pater Theodorus cuncta improbasset, quæ in san-
ctos patriarchas dicto scriptove jecerat Tarasium
atque Nicephorum, nunquam eum ad communi-
onem recepissemus. » Jam hæc epistolam si quis
avet inspicere, iu sancti nostri Patris Niconis libro
quaerat Porro magnus Methodius quatuor in ponti-
ficatu exactis annis pie sancteque vitam clausit.

12. Mox sancto ad patriarchatum evecto Ignatio,
Bardas Michaelis imperatoris avunculus atque Cæ-

καταθεματίσμεν· ὁ γὰρ μακάριος ἡγούμενος ὑμῶν
καὶ διδάσκαλος, τὸ πέρας τῆς αὐτοῦ βιοτῆς αἰτίου
καὶ σὺν ἡμῖν ὑπάρχων λειτουργήσας, ἔργῳ τοὺς
ἰδίου λόγου ἠθέτησεν· ἐπεὶ οὐκ ἂν ποτὶ ἐγένετο
μεθ' ἡμῶν, εἰ τὰ γραφέντα αὐτῷ καθ' ἡμῶν ἔφην
ἐν τῇ διανοίᾳ ἑαυτοῦ. »

Ἀναγνωσθήτωσαν καὶ ταῦτα ὅσα ὁ αὐτὸς μέγας
ἐν πατριαρχαῖς Μεθόδιος ἐν ἐπιστολαῖς κατὰ τῶν
αὐτῶν σπουδιωτῶν δικαιοτάτων ὑπεφάνητο, ἵνα
γινώτε, κ. τ. λ.

Πρὸς οὖν τοὺς σπουδιώτας τούτους ῥητέον ταῦτα·
καὶ κἄν μὴ πάρεσιν ἀκουσάτωσαν· ὅτι εἰ μὴ ἀνα-
θεματίσαιεν τὰ κατὰ Νικηφόρου καὶ Ταρασίου τῶν
παναγιωτάτων συγγραμμένα τῷ Πατρὶ αὐτῶν, οὐ
κατ' αὐτὸν ἐκείνου μὴ γένοιτο. Particulam quamdam
hujus epistolæ recitavit jam Allatius in dissert. de
Methodiis p. 377.

In codicis autem margine sic rei historia scri-
bitur : Χρὴ εἰδέναι ὅτι οἱ μαθηταὶ τοῦ Σπουδίτου
μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου ἐκείνου κοίμησιν μὴ θέλοντες
ὑποτάσσεσθαι τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ τῷ οἰ-
κίῳ θελήματι προϊέσθαι, τὰς πρώτας ἐκείνας
κατηγορίας λαβόντες εἰς ἀφορμὴν, διεῖρῶνθησαν πάλ-
ιν καὶ ἀπέσχισαν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς καθολικῆς Ἐκκλη-
σίας· καθ' ὧν καὶ ὁ ἅγιος Μεθόδιος κινήθει, συνο-
δικῶς τὸ ἀνάθεμα ἐξέφώνησεν.

sar, nulum suam flagitiose deperiens, uxori propriae misso repudio, cum incestum amorem illum a sancto Ignatio omittere juberetur, ob vitandas objur-gationes atque ex his consequentem infamiam (nam etiam ecclesia secluserat eum patriarcha) sede Ignatium deturbavit, abutens scilicet Michaelis levitate, ad explendam suam cupiditatem. Quo expulso, studio quidem consilioque Bardæ, Michaelis autem auctoritate, collocatur in sede Photius. Verumtamen Macedo Basilius Michaele interempto ad regnum connisus. Photium exauctoravit, Ignatiumque restituit. Causa vero rei fuisse traditur, quod Photius, misso nuntio, sacræ mensæ communionē Basilio interdixerat, manum adhuc cruentam gerenti Michaelis cæde. Sed enim Ignatio mortuo, rursus ad Photium dignitas ab eodem imperatore defertur : cujus filius Leo philosophi nomine clarus Photium denuo sede removit ; timens, ut aiunt, ne Santarenum defenderet in causa calumniæ quam ille olim contra se apud patrem imperatorem struxerat. Hoc enim obvertebatur Leonis menti nuper regnum adepti. Ergo Stephanum fratrem suum vi regia patriarcham creavit. Atqui nemo ex his patriarchis repudiatus fuit ; sed admissi omnes atque in honore habiti apud fidelium Ecclesiam fuerunt et adhuc sunt atque existimantur. Idque fit palam ex libro synodico, ubi hæc babentur : « Ignatii, Photii, Stephani, atque Antonii sanctissimorum patriarcharum æterna memoria sit. » Et rursus : « Anathema iis, quæ dicta scriptave fuerunt adversus sanctissimos patriarchas Ignatium atque

Photium. »

αἰωνία ἡ μνήμη · » καὶ πάλιν · « Τὰ λαληθέντα καὶ πατριαρχῶν ἀνάθημα. »

13. Ego vero cum synodici mentionem fecerim, addam et alia verba, quorum pene oblitus eram, Sic enim ibidem præterea legitur : « Tarasii et Nicephori sanctissimorum patrum æterna memoria sit. » Rursusque : « Iis quæ dicta scriptave fuerunt adversus laudabiles patriarchas Tarasium atque Nicephorum, anathema. » Videte rectum Deoque gratum sanctæ et catholicæ Ecclesiæ iudicium, sanctorum Evangelii præconum apostolorum, sanctorumque Patrum nostrorum, vos, inquam, qui generali orthodoxorum cœtui resistitis. Exhorrescite, oro, in quantum malorum barathrum per discordiam vestram ruatis, emendationique curam impendite. Nam prædicti omnes quibus sacer honor habetur, quoniam homines erant, humani aliquid passi sunt : nostis enim quibus invicem verbis atque scriptis adversati sint : quia videlicet probabiles in speciem causas controversiarum nacti erant et suum quisque per æqui jus credebant : quod ipsum vestri quoque nonnulli homines nuperis temporibus egisse videntur. Etenim quæ multi faciunt, ex iis qui vestrum summæ rectitudinis studium simulant, silentio magis commendare oportet

Α σαρῶν, καὶ τῆ σφετέρᾳ πανασελγῶς συμφαιρῆ-
νος νόμφῃ, τὴν ἰδίαν ἀνατίως ἀποκιμψάμενος φ-
μετῶν, ἐπεὶ ἀποστήσαι ἑαυτὸν τῆς μυσαρᾶς ταυτῆ
μῖξως πρὸς τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου κατηναγκάζετι,
θελῶν ἐκφυγεῖν τοὺς ἐλέγχους καὶ τὴν ἐντελευθὴν ἐπι-
τριβομένην αὐτῷ αἰσχύνῃν ἀποβαλίσθαι (ἀπειρεῖε
γὰρ αὐτὸν καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὁ πατριάρχης), τοῦ
θρόνου κατὰγει αὐτὸν, καὶ τῆ ἐξορία δίδωσι, τῆ τοῦ
Μιχαὴλ κουφότητι χωρησάμενος εἰς τὴν τοῦ ἰδίου
θελήματος ἀποκλήρωσιν. Τούτου δὲ ἐκδηθέντος,
σπουδῆ μὲν καὶ συναίνεσι τοῦ Βάρδα, προβλήσει δὲ
τοῦ Μιχαὴλ εἰς τὸν θρόνον ἀνάγεται Φώτιος. Ἐπεὶ
δὲ Βασίλειος ὁ Μακεδῶν, τὸν Μιχαὴλ ἀποκτείνας,
κατίσχε τὴν βασιλείαν, τὸν Φώτιον μὲν τοῦ θρόνου
κατὰγει, τὸν δὲ ἅγιον Ἰγνατίον αὖθις ἀνάγει. Ἡ δὲ
αἰτία, φασίν, ὅτι πέμψας αὐτὸν Φώτιος, τῆς ζω-
ποιοῦ κοινωνίας οὐ μετεδίδου αὐτῷ, ἡμαγμένην ἐτι-
ἔχοντι τὴν χεῖρα τῷ τοῦ Μιχαὴλ φόνῳ. Ἄλλὰ τοῦ
Ἰγνατίου τὸν βίον ἀπολιπόντος, αὖθις εἰς τὸν θρόνον
ἀνήχθη Φώτιος παρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως· οὗ ὁ υἱὸς
Λέων, ὁ πολὺς τὴν φιλοσοφίαν, τὸν Φώτιον αὖθις τοῦ
θρόνου παρακεκινηκῶς (δείσας, ὡς φασί, μὴ οὐκ
εἰσὶν ἀνάσθαι Σαυταβαρηνὸν τῆς εἰς τὸν πατέρα
καὶ βασιλέα διαβολῆς κατ' αὐτοῦ ἔνεκα· τοῦτο γὰρ
ὁ Λέων αὐτάρχης ἤδη ἀναδειχθεὶς κατὰ νόον ἐστρε-
ψε), Στέφανον τὸν ἰδίον ἀδελφὸν καθιστᾷ πατριάρχην
ἐξουσιαστικῶς. Καὶ τούτων πάντων οὐδεὶς ἀπόβλε-
τος γέγονεν. ἄλλ' ὅλοι δέκτοι καὶ σεβάσμιμοι τῆ τῶν
πιστῶν Ἐκκλησίᾳ καὶ εἰσὶ καὶ γνωρίζονται. Καὶ
τοῦτο δὴλον ἐκ τοῦ συνοδικοῦ (14) γέγραπται γὰρ
ἐν αὐτῷ οὕτω ταῦτα· Ἰγνατίου, Φωτίου, Σεφά-
νου, καὶ Ἀντωνίου τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν
γραφέντα κατὰ Ἰγνατίου καὶ Φωτίου τῶν ἁγιωτάτων

ιγ'. Ἐγὼ δὲ τοῦ συνοδικοῦ ἄρτιως ἐπιμνησθεὶς,
καὶ ὡς ἤδη ἐπιλέλησμαι ἐμνημόνευσαι· φέρεται γὰρ
ἐν αὐτῷ τάδε· « Ταρασίου καὶ Νικηφόρου τῶν ἁγιω-
τάτων πατριαρχῶν αἰωνία μνήμη. » καὶ αὖθις.
« Τὰ λαληθέντα καὶ γραφέντα κατὰ τῶν αἰοιδίμων
πατριαρχῶν Ταρασίου καὶ Νικηφόρου ἀνάθημα. »
Ὅρατε τὴν ὀρθὴν καὶ τῷ Θεῷ εὐαποδεκτὸν κρίσει
τῆς ἁγίας καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἱερο-
κλήρων ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων
ἡμῶν, οἱ νῦν ἀντιλέγοντες τῷ κοινῷ τῶν ὀρθοδόξων
πληρώματι. Φοίξτε, παρακαλῶ, ἐννοήσαντες ἢ
κακοῦ φέρεσθε, καὶ πρὸς διόρθωσιν ἑαυτῶν ἐπάχθη-
τε· οἱ γὰρ εἰρημένοι μικρὸν ἀνωτέρω πάντες ἅγιοι,
οὔτοι πάντες ἀνθρώποι ὄντες ἐπαθόν τι ἀνθρώπειον·
καὶ οἶδατε πάντες ὅσα καὶ εἶπον καὶ ἔγραψαν ἄλλοι
κατ' ἄλλων· ἐπειδὴ εὐλόγοις δέθεν ἐπέπεσον ἀφορ-
μαῖς, καὶ τῆς ἀκριθείας ἀντιποιεῖσθαι ἐνόμισαν·
ὅπερ καὶ τινες ἐξ ὑμῶν κατὰ τοὺς ἀρτί χρόνους
παθεῖν ἔδοξαν. Τὰ γὰρ τῶν πολλῶν ἃ καὶ πράττουσι
καὶ διδάσκουσιν οἱ τὴν ὑμετέραν δὴθεν ὑπὲρ τῆς
ἀκριθείας ἐλλέθειαν ὑποκρινόμενοι, σιωπῇ μᾶλλον
προσῆκει δοῦναι ἢ γραφῆ· τὰ γὰρ κρυφῆ, φησὶν ὁ
θεὸς Ἀπόστολος, γινόμενα ὑπὸ τινῶν αἰσχρὸν ἐστὶ

(14) De synodico legi solito quotannis Constantinopoli et in cuncta Græcia loquitur Allatus *Contra Creightonum*, p. 533.

καὶ λέγειν. Ἀλλὰ τὰ τῶν τοιούτων οἱ καὶ ἡμῖν ὑποστρέψαντες ἀπὸ τῆς καθ' ὑμᾶς πλάνης ἐκδεικνύονται, κατανύξει ποσὴ καὶ δάκρυσι ποιούμενοι τὴν ἐξομολόγησιν· ἐγὼ δὲ ὅπερ ἔλεγον, ἀνθρώπῳ τινι παθόντες οἱ εἰρημίνοι ἅγιοι, εἶπον καὶ ἔγραψαν ἅ ἔγραψαν. Ἡ δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἐνθεοῦ κρίσις τὰ μὲν εἰρημίνα καὶ γεγραμμένα ἐν τῷ τῶν φιλονεικίας καιρῷ καὶ πάθει τῷ ἀναθέματι συνουδικῶς καθυπέβαλε· τοὺς δ' εἰπόντας καὶ γράψαντας πάντας ἀσπασίως ἐδέξατο· καὶ τὸ, Αἰωνία ἡ μνήμη, περὶ πάντων ἐπίσης ἀναφωνεῖ.

ιδ'. Τί ἐνεύθεν ἡμᾶς ἐκπαιδεύουσα; Ὅτι τοι κρείσσον ἐστὶν ἡ ὁμόνια καὶ εἰρήνη τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ἀστασιάζως καὶ ὁμονοητικῶς τηρουμένη μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ ἀγάπης, ἢ τῷ τῶν ἀκριβείων δοκεῖν διώκειν, καὶ τὸ καλὸν σχίζειν σῶμα τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ· « Ἐν τούτῳ γάρ, » φησι καὶ ὁ Κύριος, « γινώσκονται, ὅτι μαθηταὶ μοῦ ἐστέ, » οὐχὶ τῷ τῆς ἀκριβείας δοκεῖν ἐξέχθαι, ἀλλ' ἵνα ἀγαπάτε ἀλλήλους. » Ὁ γοῦν δι' ἀκριβείαν δῆθεν κανόνος τινὸς ταραχὰς ποιῶν, στάσεις κινῶν, καὶ τὸ σῶμα σχίζων τῆς Ἐκκλησίας, ὀρθοδοξία τῆς εὐσεβείας συντηρουμένης, ὁ τοιοῦτος, εἰ καὶ ἀπὸ εὐλαδίας κινεῖσθαι οἴεται, λεληθεν ἑαυτὸν (εἰρήσεται γάρ, εἰ καὶ ἐπαχθῆς) λύκος ὢν ἐξῶθεν μὲν ἐν δορᾷ προβάτων ἐρχόμενος, ἔσθωθεν δὲ γέμων δόλου καὶ ἀρπαγῆς. Καὶ μὴ ταῦτ' ἡμῶν ἀνακατήσης ἀκούων· οὐδὲ γὰρ ἡμέτερος οὗτος ὁ λόγος, ἀλλὰ τῆς πάσαν τὴν ὑψηλὸν ἀγαζούσης καὶ λόγῳ καὶ βίῳ σεπτῆς ξυνοριδος, Ἰγνατίου τοῦ θεοφόρου, φημι, καὶ Ἰωάννου τοῦ χρυσοῦροῦ ἡμῶν· ὁ μὲν γάρ, « Ὁ τοιοῦτος, » φησὶ, « λύκος σοὶ ἀρπαξέστω, προβάτου φθορὰν ἐν προβάτου δορᾷ κατεργαζόμενος· ὃν μηδὲ μαρτυρίου αἷμα πλῆναι ἰσχύσειν τρανῶς ἀπογίνεται. » ὁ δὲ τὴν γλώτταν χρυσοῦς καὶ τῶν αἰρετικῶν φρονούντων δόγματα χειρόνα τὸν τῆν Ἐκκλησίαν σχίζοντα εἶναι διαμαρτύρεται· καὶ οὐχ ἀπλῶς χειρόνα, ἀλλὰ καὶ μετὰ πλείστης ὀσσης τῆς ἐπιτάσεως πολλῶν μᾶλλον χειρῶν φησιν (15). Ἄλλος δὲ τις τῶν ἁγίων, Ὁ σχίζων τὴν Ἐκκλησίαν, » φησὶ, « δηλονότι ὀρθοδοξίας οὗσης, ταυτὸν ποιεῖ τοῖς λόγῳ διατρήσασιν ἐν τῷ πάθει τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα. » Ὅπηνίκα δὲ τις ἐπικρατεῖ αἰρέσεις, τηνικαῦτα ὁ ἀντιλέγων οὐ σχίσμα παρσιάζγει τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀλλ' ἀπὸ σχισμάτων αὐτὴν λυτροῦται· ὡς που τοῖς ἱεροῖς καὶ θείοις κανόσιν εὐστόχως εἴρηται. Ἀλλ' ἐπαντιέον ὄθεν ἐξέβημεν, καὶ τὰ ὅμοια τοῖς ἤδη ῥηθεῖσι προσθεῖον τῷ λόγῳ.

ιε'. Λέων ὁ Σοφός, οὗ καὶ πρότερον ἐμνήσθην, Νικολαὸν τὸν Μυστικὸν τοῦ θρόνου ἀδικῶς ἐξώσας, ὅτι μὴ παραχωρῶν ἦν αὐτῷ τὴν τετραγαμίαν, Εὐθύμιον τὸν σύγγελλον πατριάρχην ἀνέδειξεν. Ἀλλ' ὅτε μὲν ὁ Λέων οὗτος ἀπέβη, Ἀλέξανδρος δὲ ὁ ἀδελφός αὐτοῦ τὴν βασιλείαν ἀρχὴν ὤκειώσατο ἑαυτῷ, τὸν

(15) Utrumque dictum tam Ignatii quam Chrysostomi exstat in hujus postremi homilia XI in epist. ad Ephes. Porro Ignatii dictum citat etiam

A quam scriptis. Nam quæ in occulto, inquit divus apostolus, a nonnullis fiunt, ea dictu quoque turpia sunt. Sed enim hæc vestrarum partium homines maxime norunt, qui deinde a vestro errore resipiscentes, nobis patefecerunt, non sine multo dolore ac lacrymis rem confitentes. Age vero quod jam dixi, venerabiles illi viri lingua et scriptis intemperanter sane usi sunt : divinum autem Ecclesiæ iudicium, quidquid inimicitiarum tempore et æstu dictum scriptumve fuit, anathemate synodali percussit : verborum vero scriptorumque auctores peramanter omnes recipit, æternæque memoriæ honorem cunctis æque per sacrum ritum acclamat.

14. Quid autem hinc docemur? Nempe rectius fieri si consensus et pax inter orthodoxos Christianos firmiter concorditerque cum Dei timore et charitate servetur, quam si, dum jus summum vide-mur persequi, formosum Ecclesiæ Christianæ corpus discernamus. « In hoc enim, » inquit Dominus, « cognoscet mundus quod discipuli mei estis, (non si summo juri mordicus adhæseritis, verum) si invicem dilexeritis. » Qui igitur ob alicujus tutelam canonis turbas ciet seditionesque commovet, atque Ecclesiæ corpus discindit, (si modo ea fidei puritate retineat), hic, inquam, quantumvis se religione permotum autemet, nescit tamen (fremat quisque licet, dicam quod sentio), nescit, inquam, se lupum esse ovis pelle confectum, rapinaque et dolo concretum. Neque vero mihi quisquam succenseat; non enim meus hic sermo est, sed duorum qui terram universum verbo ac moribus illustravere virorum, Ignatii, inquam, theophori et Joannis Chrysostomi. Ait enim disertis verbis Ignatius : « Hic tibi lupi instar rapacis sit, qui gregi exitium sub ovis pelle molitur. Hunc ne martyrii quidem sanguis mundabit. » Chrysostomus autem hominem qui schisma in Ecclesia facit, pejorem hæretico esse testatur; neque tantummodo pejorem dicit, verum cum summa emphasi multo pejorem esse pronuntiat. Alius vero sanctus vir quidam : « Qui Ecclesiam, inquit (dummodo sit orthodoxa), scindit, eodem se obstringit scelere, atque illi olim qui Dominicum corpus lancea transfoderunt » Verumtamen si qua hæresis forte inciderit, tunc demum is qui adversatur, haud schisma in Ecclesiam invehit, sed hanc a schismate prohibet; veluti in sacris divinisque canonibus sapienter animadversum est. Sed illuc, unde discessimus, redeundum est, et susceptæ materiæ tenor continuandus.

15. Leo Sapiens, quem jam antea commemoravi, Nicolao Mystico per vim injustam depulso, quia nuptias ei quartas non annuebat, Euthymium syn-cellum patriarcham fecit. Sed enim mortuo Leone, Alexander frater ejus, imperio ad se translato, Euthymium deposuit, propriæque sedi restituit Nico-

Joannes Antiochenus apud Cotelierum Monum. Eccl. Gr. t. I, pag. 176., ut jam observavit Græbius.

laum. Jam hos ambos Ecclesia recepit, quia scilicet orthodoxi erant, et quia sacras leges protegabant: nam et Euthymius plurimum laborasse dicitur ne quartas nuptias Leo imperator lata lege sanciret: quod reapse impetravit. Sed ad recentiores jam accedamus. Manuel imperator Comnenus sanctum patriarcham Cosmam cognomento Atticum injuste sede detraxit, alio substituto; quam rem sacri canones vetant. Sed tamen Ecclesia hunc quoque recepit, neque ordinatos ab eo repudiavit, Quod vero prædictus Cosmas patriarcha multa erga Deum fiducia polleret, hinc innotuit; mœrens enim Ecclesiæ malis, quam regnantium tyrannide oppressam videbat, jam sede decessurus, Augustus uterum imprecatione conclusit, ne masculam prolem unquam pareret. Tum Cantostephanus tempori velificans, cum dominæ astaret, manum intendit ut patriarcham alapa percuteret: prohibitus tamen a præsentibus est. Tum patriarcha conversus, Sinite hunc, inquit, paulo postenim Petream suam excipiet; id quod reapse accidit. Brevi enim elapso tempore bello Coreyræo Contostephanus periit, lapide ictus a nescio quo de superiore urbis muro; quo ictu vitam fœde misereque amisit, prout patriarcha prædixerat. Augustæ quoque uterus masculo fructu expers fuii, post patriarchæ quam diximus imprecationem. Etsi enim natusest Manuelli filius Alexius haud ex illo tamen, sed ex Maria Latina, susceptus fuit.

ἀρχου πρόρρησιν· ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς Ἀγούστης γαστήρ ἐπιτίμησιν, ὡς εἶρηται, δεξαμένη· εἰ γὰρ καὶ γέγονε ρημῆνης αὐτὸν ἐγένετο, ἀλλ' ἀπὸ Μαρίας τῆς ἐκ Λατίνων.

16. Quid vero Isaacius Angelus? Nonne præter omnem justam causam titulumve canonicum, Camatero deposito, Nicetam saccellarium obtulit? Nonne hunc ut imbecillum, anno uno exacto, removens, Leontium patriarcham fecit quem etiam Marianum vocitavit, testans, hunc sibi a Deipara ostensum cum mandato, ut dejecto Niceta Leontium in sede poneret? Nonne postea Leontium exauctoravit, affirmans pariter id sibi a Deipara imperatum, et Dositheum Hierosolymitanum Constantinopolim transtulit patriarcham? Obloquente autem magnopere ob hanc rem populo, nonne etiam Dositheus sede excidit, alio substituto? Quinque igitur patriarchas Byzantina in urbe intra novennium constituit Isaacius, quanto scilicet tempore ipse regnavit; rationem quidem vel canonicas causas nullas secutus, sed propria tantum voluntate et arbitrio illum ejiciens, hunc oggerens. Et tamen horum neminem, vel eos qui ab his sunt ordinati, Ecclesia exclusit: quodque festivus fuit, vel potius turpius, omnes hi regnante Isaacio vivebant,

(16) Hæc erant apud Ephræmum v. 10165 ssqq. absque notitia tamen quod Contostephanus perierit bello Corcyræo.

(17) Hunc locum de Isaacii Angeli promotionibus

Ἀ μὲν Εὐθύμιον τοῦ θρόνου καθέλιε, Νικολάου δὲ αὐθις τῆ οἰκείῃ θρόνου ἀποκατίστανεν. Οὗτοι δὲ καὶ ἀπρότεροι δεκτοὶ πάντως τῆ Ἐκκλησίᾳ εἶσιν ὡς ὀρθόδοξοι ὄντες, καὶ ὑπὲρ τῶν θείων νόμων ἠγωνισμένοι· καὶ γὰρ καὶ τὸν Εὐθύμιον πολλὰ φασιν ἀγωνισασθαι κωλύσαι τὸν βασιλεῖα Λέοντα μὴ νόμον τὴν τετραγαμίαν γράψαι καὶ καταλείψαι. Καὶ δὴ καὶ ἐκώλυσεν. Ἐλθωμεν δὲ ἐπὶ τῶν νεωτέρων. Ὁ ἐκ Κομνηνῶν βασιλεὺς Μανουὴλ, τὸν ἅγιον ἐν πατριάρχαις Κοσμάν τὸν Ἀττικὸν ἀδίκως τοῦ θρόνου καταγαγών, ἕτερον ἀνῆξεν· ὅπερ τοῖς κανόσι τοῖς ἱεροῖς οὐ δοκεῖ. Ἄλλ' ὁμως Ἐκκλησία καὶ τοῦτον ἰδέξατο· καὶ τοὺς δι' αὐτοῦ χειροτονηθέντας οὐκ ἀπέβαλετο. Ὅτι δὲ πολλὴν τὴν παρρησίαν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐπλούτει ὁ εἰρημῆνος Κοσμάς ὁ πατριάρχης, ἐντυθεῖν δὴλον· φασὶ γὰρ ὅτι ὑπερκαλήσας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς κατ' αὐτῆς δυναστείας τῶν οὐκ εὐαγῶς τῆ βασιλείᾳ χρωμένων, μέλλων ἡδὴ ἐξέρχασθαι, τὴν Ἀγούστην κατὰ γαστρός σφραγίσας, ἐπιτίμησε μακρὴν τεκνίον παιδῶν ἀρρῆνα. Ὁ δὲ Κοντοστέφανος, τῷ καιρῷ χαριζόμενος, ἐπεὶ παρεστῶς ἦν τῆ δεσποίνῃ, ἐξέτινε τὴν χεῖρα ραπίσαι τὸν πατριάρχην· ἀλλ' ἐκώλυθη πρὸς τῶν συμπαριστώτων. Ὁ γοῦν πατριάρχης ἐπιστραφεὶς, Ἄφετε αὐτὸν, ἔφη, μετ' οὐ πολὺ τὴν οἰκίαν Πέτρην ληψόμενον· ὃ καὶ γέγονεν (16)· ὀλίγου γὰρ διελθόντος καιροῦ, πίπτει ὁ Κοντοστέφανος εἰς τὸν κατὰ Κέρκυραν πόλεμον, λίθῳ βληθεὶς πρὸς τινος τῶν τοῦ ἄσπεος ἀνωθεν· ὑφ' οὗ λίθου καὶ τὴν ψυχὴν αἰσχροῦς ἀπέβαλε καὶ ἐλευθῶς, κατὰ τὴν τοῦ πατριάρχου ἐξ ἀρρῆτικῆς γωνῆς ἔμεινε τὴν παρ' αὐτοῦ τῷ Μανουὴλ υἱὸς Ἀλέξιος, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῆς εἰ-

εῖς. Τί δὲ καὶ Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος (17); οὐ χωρὶς πάσης αἰτίας εὐλόγου καὶ κανονικῆς αἰτίας τὸν Καματηρὸν τοῦ θρόνου παρακινήσας, Νικήταν τὸν σακελλάριον ἔθετο; Οὐχὶ τοῦτον αὐθις ὡς ἀπελθὼ μετ, ἐν αὐτὸν ἀνα καταγαγών, τὸν θεοτοκίτην Λέοντιον πατριάρχην πεποίηκεν; ὃν καὶ θεοτοκίτην ἐκάλεσε, διαβεβαιούμενος τὴν Θεοτόκον ἐμφανισθῆναι οἱ, καὶ προστάξει Νικήταν μὲν καθελῆναι, Λέοντιον δὲ ὡς αὐτοῦ τῷ θρόνῳ ἐγκαταστήσαι; Οὐχὶ αὐθις τὸν μὲν Λέοντιον τοῦ θρόνου ἐξίωσε, τῆς Θεοτόκου αὐτῷ καὶ πάλιν τοῦτο ποιῆσαι διαταξαμένης ἰσχυριζόμενος. τὸν Ἱεροσολύμων δὲ Δοσίθεον τῆς Κωνσταντινου ἱεράρχην ἀπέδειξεν; Ἐπεὶ δὲ ὁ γογγυσμὸς πολὺς περὶ τούτου γένηται, οὐχὶ καὶ Δοσίθεος, τούτου ἕνεκα τοῦ θρόνου ἀποπέσων, ἕτερος ποιεθῆθη; Πέντε γοῦν οὕτω πατριάρχαις τῆς Κωνσταντινου ὁ Ἰσαάκιος κατέστησεν ἐν χρόνοις ἐννέα, οὓς καὶ ἦν βασιλεύσας αὐτός· λόγῳ μὲν καὶ κανονικοῖς ἐγκλημασιν οὐδ' αὖτως ἀπλῶς δὲ οἰκείῳ θελήματι καὶ ὀφείξει, τὸν μὲν κατάγων, τὸν δ' ἀνάγων. Καὶ ὁμως οὐδεὶς τούτων, ἢ τῶν δι' αὐτῶν χειροτονηθέντων

sen potius perturbationibus ecclesiasticis profert ex Methodio nostro Allatius *Contra Creygh.* exerc. xvii, p. 330. Rem narrat etiam Ephræmius v. 6010 ssqq.

ἀδεκτος τῆ Ἐκκλησία γένηται. Τὸ δὲ δὴ ἀστυίωτε- A propter brevem imperii ejus periodum. Sed de his
ρον, μᾶλλον δὲ ἀτιμώτερον, ὅτι πάντες ἔζων ἐν ταῖς hactenus. Nunc alia subtexere placet.
ἡμέραις Ἰσαακίου, διὰ τὸ ὀλιγοχρόνιον τάχα ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτὸν γεγενῆσθαι. Καὶ περὶ μὲν τούτων ἐπὶ
τοσοῦτον. Ὡς δὲ καὶ ταῦτα προστίθημι.

εἴ. Μαξίμος ὁ τῶν Ἱεροσολύμων ἱερός πρόεδρος
καὶ ὁμολογητῆς, ἐπειδὴ σύνοδον συνήθροισε τοπικὴν,
καὶ τὸν μίγαν Ἀθανάσιον εἰς κοινωνίαν ἐδέξατο ἐξ
Ἀντιοχείας ἐρχόμενον, καὶ τὴν ἰαυτοῦ πόλιν κατα-
λαβεῖν σπεύδοντα, δεξάμενον ἤδη ἐν Ἀντιοχείᾳ πρὸς
τοῦ βασιλέως Κωνσταντίου τὴν τοῦ οἰκείου θρόνου
ἐκχώρησιν, διαβολαῖς τοῦ Καισαρείας Παλαιστίνης
Εὐσεβίου (18), τοῦ οἰκείου θρόνου ἐκπεπωκώς,
ἀνάγεται εἰς αὐτὸν σπουδῇ τοῦ αὐτοῦ Καισαρείας,
Κύριλλος ὁ θαυμασίος, ὃς καὶ τῆς Ἀρείου αἰρέσεως B
τὸ πρότερον διάπυρος ἐραστής ἦν. Καὶ τοῦτο δὴλον
καὶ ἐξ ἄλλων μὲν πόλλων, οὐχ ἤττον δὲ καὶ τοῦ Μά-
ξιμον μὲν τὸ ὁμοούσιον πρεσβεύοντα τοῦ θρόνου ἐκ-
πεσεῖν, Κύριλλον δὲ πρὸς Ἀρειανῶν ἀντὶ Μαξίμου
καταστῆναι πρόεδρον τῆς ἁγίας Σιών. Λέγει δὲ ὁ
Νύσσης θεῖος Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς τὴν ἀνακομιδὴν
Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος λόγῳ (19) οὕτως ·
« Ἦν δὲ ὁ Κύριλλος ἐκ μεταμελείας τῷ ὁμοουσίῳ
προσβέμενος. » Οὗτος καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ συνόδῳ
παρῆν ὑπὲρ τοῦ ὀρθοῦ ἀγωνιζόμενος δόγματος · καὶ
συγγράμματα δὲ πλείστα καὶ πάσης ὠφελείας γέ-
μοντα ἢ τῶν ὀρθοδόξων καταλείπειν Ἐκκλησία.
Οὗτος οὐ μόνον οὐκ ἀπόδητος γέγονε τῷ ἐπιβῆναι
τοῦ θρόνου, ἐτι ζωντός τοῦ ἱεροῦ Μαξίμου καὶ ἐν
ἐξορίᾳ ὑπὲρ τοῦ ὀρθοῦ διάγοντος λόγου, ἀλλὰ καὶ
ἐπαινετός πάνυ καὶ ὑπόδεκτος· ἕνα γὰρ τῶν ἁγίων C
ἢ Ἐκκλησία καὶ τούτων πλουτοῦσα σμενύεται.

ιη'. Τί δὲ καὶ Μελέτιος ὁ μέγας ἐν ὁμολογηταῖς ;
οὐ Σεβαστείας καὶ Βερρόιας τῆς κατὰ Συρίαν, καὶ
τελευταῖον Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης τὸν θρόνον πι-
στύεται πρὸς Ἀρειανῶν ; οὐ συμπράκτωρ αὐτοῖς
καὶ συναγωνιστὴς ἦν, καὶ τὰ δοκούντα αὐτοῖς κρα-
τύνειν ἠπέριγετο, οἷς καὶ τὸν ὑψηλὸν τούτου θρόνον
δίκαίως ἐκρίθη λαβεῖν ; Καὶ γὰρ τινες τοῦ ὑμετέρου
φρονήματος ποτε εἰς λόγους ἐλθόντες ἡμεῖς, διαβε-
βαιούμενοι ἔφασκον μεθ' ὅσης ἂν τις εἴποι τῆς ἀπο-
νοίας, ὅτι Μελέτιον τὸν Ἀντιοχείας, Γερμανὸν τὸν
ὁμολογητὴν, καὶ Πρόκλον τὸν ἐκ Κυζίκου μετατε-
θέντα εἰς πόλιν τὴν βασιλεύουσαν, καὶ σὺν τούτοις
Γρηγόριον τὸν Θεολόγον φωνῆν, μετὰ διακρίσεως
κατὰ χάριν διεχόμεθα, ἀλλ' οὐχ ὡς γνησίως ἀρχιερα- D
τεύσαντας. Ἄρ' οὖν τοῦτο δοκεῖ καὶ πᾶσι ὑμῖν ; Ἡ
τοὺς εἰπόντας δυσσεβῶς ταῦτα καὶ ὑμῶν ὅποσοι τὰ
θεῖα ἴστε εὐλαβέστεροι, καταπτύετε, ὡς ἡμεῖς, τὸ
σεβᾶς τοῖς ἁγίοις προνέμοντες οὐ κατ' οἰκίαν χάριν
οὐδὲ διάκρισιν, ἀλλ' ὡς γνησίως τῆς ἀληθείας προ-
στάταις, καὶ νομίμως τὴν Ἐκκλησίαν ἱερατεύσασι ;
Ἄλλ' ὅπερ μὲν πρὸς τοῦθ' ὑμεῖς ἔχετε βούλεσθε,
αὐτοὶ ἂν εἰδῆτε · ἢ γὰρ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία (20)
γνησίως προστατάς καὶ διδασκαλὸς καὶ προμάχους

(18) Imo *Acacii*. Anonymus vero Baroccianus
episcopi Cæsariensis nomen reticet.

(19) In sanctum Stephanum duæ exstant lauda-
tiones Nysseni : una in priscis editionibus, altera
ex codice Vaticano a cl. Zacagnio edita. Neutra

17. Hierosolymorum patriarcha et confessor
Maximus, postquam, congregata Palæstina synodo,
magnum Athanasium Antiochia profectum atque
ad suam urbem accedentem in communionem ac-
cepit, qui jam decretum Constantii imperatoris
nactus erat Antiochiæ, quo sede sua deponeretur,
propter Eusebii Cæsariensis in Palæstina episcopi
calumnias, ipse quoque Maximus sede sua detra-
hitur; habetque successorem, adnitente eodem
Cæsariensi, Cyrillum illum mirificum, qui antea
fervidus Arii assecla fuerat: quæ res cum aliunde
constat, tum inde etiam, quod Maximus homou-
sianus honore excidit Cyrillus autem ab Arianis
ad sanctæ urbis pontificatum promotus est pro
Maximo. Porro divus Gregorius Nyssenus in ora-
tione de reliquiariis Stephani protomartyris trans-
latione, sic ait : » Cyrillus post respicientiam
vocabulum *homousion* admittebat. « Hic secundæ
etiam præsens synodo recto dogmate pugnavit:
et plurima atque utilissima scripta orthodoxæ Ec-
clesiæ reliquit. Jam vero hic Cyrillus non solum
Ecclesia ejectus non est, propterea quod sedem
occupavisset, vivente adhuc Maximo et recti do-
gmatis causa exsulante, verum etiam laudatissimus
fuit atque pergratus: namque et hunc in sanctorum
numero Ecclesia recensere gloriatur.

18. Quid porro magnus inter confessores Mele-
tius? Nonne Sebastie, et mox Berrhæe Syræ,
postremo Antiochiæ magnæ sacras infulas ab Aria-
nis accepit? nonne his ipse favebat navabatque ope-
ram? nonne horum placita firmare satagebat, quo-
rum favore pontificatus apicem adeptus erat?
Verumtamen quidam vestræ sectæ homines mecum
colloquentes summa eum stultitia affirmabant, se
quidem Meletium Antiochiæ episcopum, Germa-
num confessorem, Proclum Cyzico translatum
Constantinopolim, simulque Gregorium Theologum
exceptione quadam et quasi gratiose episcopos
agnoscere, non tamen ut genuinos præsules. Itane D
vos cuncti reapse judicatis, an potius eos qui sic
irreligiose loquuntur, vos quoque quotquot pii
estis, pari nobis non contemptu aversamini; san-
ctos autem hos homines veneratione prosequimini,
non exceptione quadam et quasi gratiose, sed ut
veros reapse veritatis patronos, legitimosque Ec-
clesiæ ministros? Verumtamen quid hac in re agere
velitis, ipsi demum constituite. Dei quidem Eccle-
sia prædictos viros ceu genuinos antistites, rectæ
nostræ fidei magistros ac defensores ubique præ-

tamen loquitur de translatione reliquiarum ejus;
quare nec verba a Methodio citata in iis leguntur.
Superest ergo ut tertia Nysseni oratio de S. Ste-
phano detegatur.

(20) Deest Ἐκκλησία in codice.

dicat, eisque gloriatur; atque ita vincit omnem hæresim, et horum freta magisterio atque exemplis malitiam illorum aversatur ac procul abjicit, qui sub religionis obtentu fidelium corpus nituntur discindere.

19. Divus certe Chrysostomus de Meletii Antiocheni episcopi sacris manibus primo quidem regenerationis sacrum lavacrum, postea diaconatus quoque accepit ordinem quanquam, probe sciebat, magnum Eustathium in exsilio inter plurimas miseras versari, recte fidei causa. Is etiam utrumque laudationibus exornavit, Meletium, inquam, atque Eustathium, rixarum indecentium stultarumque contentionum amatores præclare contemnens, nec non excogitatas ab hominibus appellationes contra decorum atque officium. Quippe illi Meletianos appellabant adversarios suos; hi rursus Eustathianos illos vocitabant. Quæ flagitia doctissimus quoque sacræ rei Basilium jam pridem detestans, flagitiosos miserabatur. Quare et ad magnum Athanasium sic scribebat: « Antiochiæ morbus magno medico indiget: ejus enim Ecclesiæ etsi vitalia sana sunt, vultus tamen laceratur. » Idem in alia epistola ait: « Ego Meletium non ignoro: usa est enim communione ejus Ecclesia mea, et adhuc utitur, et cum Domini gratia deinceps utetur. » Et in alia: « Si omnes, omissis contentionibus, homini Dei Meletio adhererent. » Adhuc in alia: « Illa Ecclesiæ membra esse judicamus, quæ cum, homine Dei Meletio coherent. » Et rursus: « Oportet omnes ad hominem Dei Meletium se adjungere. » Reprehensus autem a nescio quo, ita se defendit: » Ego Antiochiæ episcopum novineminem nisi Meletium. Neque omnino sic dixit, quod Eustathium rejiceret, sed ut eos refelleret confunderetque qui Meletium non recipiebant: simul etiam, quia is interim Ecclesiam tenebat regebatque, dum Eustathius in exsilio otiosi cogebatur. Fortasse etiam his verbis dolorem Arianis inurere voluit.

20. Hoc, inquam, saltem exemplum spectare vos oporteret, neque tanta inconsiderantia repudiare sanctissimum Josephum, præclarum religionis nostræ ducem, sacrumque nostrum patriarcham. Et alium quemdam per epistolam admonens magnus Basilius, hortatur ut omnia schismatum discordia, Meletium sequatur. Sed cur plura dicam? Nonne hic magnus Basilius presbyteratus ordinem a Meletio suscepit? Legite Socratis ecclesiasticam Historiam, itemque magni Basilii vitam ab Amphiloquio Iconiensi scriptam, ut rem cognoscatis. In Vita quoque sancti Antonii scribitur: Fide autem admirabilis erat Antonius et prorsus orthodoxus:

(20) Aliter mox divus Antonius, cui Hieronymus noster consonat in Epistola ad Damasum: *Non novi Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum*. Consule Catalogum episcoporum Antiochenorum in collect. Val. t. I, part. II, p. 15. Hæc est nimirum episcopatum schismatum natura ut veritas rectum-

Α τοῦ ὀρθοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως λόγου πανταχοῦ τούτους προβαλλομένη σιμνύνεται, καὶ νεκρὰ πᾶσαν αἵρεσιν καὶ πᾶσαν κακόνειαν τῶν ἐν προσχῆματι εὐλαβείας κατατέμνειν τὸ τῶν πιστῶν σῶμα σπουδῆν τιθεμένων, ταῖς τούτων διδασχαῖς τε καὶ πράξεσιν ἀποτρεπούμενη καὶ πόρρω βάλλουσα.

ιβ'. Ὁ μέντοι γε θεῖος Χρυσόστομος ταῖς Μελετίου τοῦ Ἀντιοχείας χερσὶν ἱεραῖς πρότερον μὲν τὸ τῆς παλιγγενεσίας θεῖον λουτρόν, ὕστερον δὲ τὴν τῆς διακονίας χειροτονίαν ἱερῶς δέχεται· καὶ ταῦτα εἰδὼς τὸν μέγαν Εὐστάθιον ἐν ἔξορίᾳ πλείστασι ὅτι κακώσσει προσπαλαίοντα τῆς ὀρθῆς ἐνεκα πίστεως, ὅς καὶ ἀμφοτέρους ἐγκωμίους ἐτίμησε, Μελέτιον δηλαδὴ καὶ Εὐστάθιον, τοὺς ἐρσυχάλαις ἀσιέμοις καὶ ματαιαῖς ἐνστάσεσιν χαίρειν ἰθιλοντας θεοφρόνως ἀπορρήψάμενος σὺν ταῖς ἐξ ἀνθρώπων ἐπωνυμίαις, ἃς σφίσι ἐθεντο, ὡς μὴ ὠφελον· οἱ μὲν γὰρ Μιλιτιανούς τοὺς ἀντιδιατιθεμένους ὀνόμαζον· τούτους δ' αὐτοὺς ἐκεῖνος Εὐσταθιανούς ἐκάλου· ταῦτα δὲ καὶ ὁ πολὺς τὰ θεῖα Βασίλειος πρότερον μυστατόμενος, τὸν πᾶσχοντας κατηλεί· διὸ καὶ πρὸς τὸν μέγαν Ἐγραψεν Ἀθανάσιον οὕτως· « Τὰ γὰρ τῆς Ἀντιοχείας ἄρρωστῆματα μεγάλου τινὸς ἱατροῦ δέονται· ἦτις περὶ τὰ καίρια ὑγιαίνουσα, περὶ τὰ πρόσωπα σχίζεται. » Ὁ αὐτὸς καὶ ἐν ἄλλῃ φησὶ τῶν ἐπιστολῶν· « Ἐγὼ δὲ Μελέτιον οὐκ ἀγνοῶ, ἀλλ' ἔσχεν αὐτὸν ἢ ἐμὴ Ἐκκλησία, καὶ ἔχει κοινωνικόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ εἶθις εἶχει χάριτι τοῦ Κυρίου. » καὶ ἐν ἄλλῃ· « Εἰ τὸ φιλόνηκον ἀφίμενοι πάντες προστεθεῖεν τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ Μελετίῳ. » καὶ ἐν ἄλλῃ· « Μέρους Ἐκκλησίας ἐκεῖνο κρίνομεν, τὸ προσκειμένον τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ Μελετίῳ, » Ἐγκαλούμενος δὲ πρὸς τινος, ἀπολογεῖται καὶ φησιν· « Οὐκ οἶδα ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας ἕτερον εἰ μὴ Μελέτιον (21). » Καὶ πάντως οὐκ ἀποβαλλόμενος τὸν Εὐστάθιον τοῦτο εἶρηκεν, ἀλλὰ προτρεπόμενος καὶ ἐντρέπων τοὺς μὴ παραδέχομένους Μελέτιον· ἅμα δὲ καὶ ὡς τούτου τὴν Ἐκκλησίαν τίως κατέχοντας καὶ ἰθύνοντας, Εὐσταθίου ἀργούτος ἐν ἔξορίᾳ· ἔτι δὲ ἀγῶν τοὺς ἐξ Ἀρείου τῷ ῥήματι.

κ'. Ὁ δὲ, καὶ εἰ μὴ τι ἄλλο, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἔθα σκοπεῖν καὶ ὑμᾶς· καὶ μὴ ἀποπέμπεσθαι οὕτως ἀκρίτως τὸν τῆς ἡμετέρας καλῶς προϊστάμενον ἐσθεῖας ἀγιώτατον Ἰωσήφ, τὸν ἱερὸν ἡμῶν πατριάρχην. Καὶ ἄλλῳ δὲ τινι παραινῆν δι' ἐπιστολῶς ὁ μέγας Βασίλειος, ἀφίμενον τὴν τῶν σχισμάτων ἔριν προστεθῆναι Μελετίῳ παρακελεύεται. Καὶ τί δεῖ πλειόνων ἡμῖν; Οὐχὶ αὐτὸς οὗτος ὁ μέγας Βασίλειος παρὰ τοῦ Μελετίου τὴν τῶν πρεσβυτέρων (22) χειροτονίαν ἐδέξατο; Ἀνάγνωτε τὴν τοῦ Σωκράτους ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, καὶ Ἀμφιλοχίου τοῦ Ἰκωνίου εἰς τὸν Βίον τοῦ μεγάλου Βασιλείου, καὶ γινώτε· γράφει καὶ εἰς τὸν Βίον τοῦ ἁγίου Ἀτωνίου· « Τῆ

que jus ægre dignoscatur, nec nisi fere tempore inclarescat, quod idcirco Pindarus ait *omnium rerum sapientissimum*.

(22) Imo diaconum factum a Meletio Basilium dicit Socrates lib. IV, 26, ut certe in editionibus legitur.

πίστει δὲ θαυμαστός ἦν ὁ Ἀντώνιος καὶ εὐσεβής· ἄ
οὔτε γὰρ τοῖς Μελετιανοῖς τοῖς σχισματικοῖς ποτε
ἔκοινωνησεν, εἰδὼς αὐτῶν τὴν πονηρίαν καὶ τὴν ἀπο-
στασίαν, οὔτε Μανιχαίους, ἢ ἄλλοις τισὶν αἰρετικοῖς
ὠμίλει φιλονεικῶς, ἢ μόνον ἄχρι νοουθεσίας. » Καὶ
μετὰ τινα νοουθετῶς τοῖς μαθηταῖν τὰ τελευταῖα ἤδη,
ἐνετέλλετο αὐτοῖς μὴ ἐγγίξαι Μελετιανοῖς σχισματι-
κοῖς· « Οἰδατε γὰρ, » φησὶν, « αὐτῶν τὴν πονηρίαν
καὶ βίβηλον αἵρεσιν· μὴτε κοινωνίαν ἔχειν πρὸς
τοὺς Ἀρειανούς· » καὶ μετὰ τινα, « Μνημονεύετε, »
φησὶν, « ὧν ἠκούσατε παρ' ἐμοῦ παραίνεσιν· καὶ
μυθμία κοινωνία ἔστω ὑμῖν πρὸς τοὺς σχισματικούς
Μελετιανούς, μὴθ' ὅλως πρὸς τοὺς αἰρετικούς Ἀρει-
ανούς (23)· οἰδατε γὰρ, » φησὶ, « πῶς καὶ γὰρ τούτους
ἔξε-τρεπόμην. » Διδάχθητε καὶ παρὰ τοῦ ἁγίου Ἀν-
τωνίου ὅτι ἔξω τῆς Ἐκκλησίας ἐστέ ὑμεῖς οἱ σχι-
σματικοί· καὶ οὐκ ἔστι δίκαιον δεχέσθαι παρ' ἡμῶν
εἰς κοινωνίαν ὑμᾶς, ἂν μὴ γνησίως μετανοήσητε,
καθὼς καὶ τοῖς ἱεροῖς κανόσι δοκεῖ. Ἄμα δὲ σημειώ-
σασθε καὶ ὅτι τοὺς Μελετιανούς, σχισματικούς ὄντας,
αἰρετικούς ἐκάλεσεν· « Οἰδατε γὰρ, » φησὶν, « αὐ-
τῶν τὴν πονηρίαν καὶ βίβηλον αἵρεσιν. » Οὕτω καὶ
ὁ Ἀπόστολος αἰρέσεις τὰ σχίσματα ἐν τῇ πρὸς Κο-
ρινθίους καλεῖ, κ. τ. λ. (24).

(23) Idcirco cum Arianis Meletiani conjungun-
tur, quia Meletius ab Arianis promotus fuerat, ut
ait, præter Methodium, etiam Hieronymus in
Chronico. Cæteroque si magnus Athanasius (præ-
ter Basilium) cum Meletio communicare optabat, ut
ex Basilii epistolis noscimus, id prorsus Meletium C

nam neque cum Meletianis schismaticis communi-
cavit unquam, quorum noverat improbitatem et
apostasiam, neque cum Manichæis, neque cum aliis
quibusvis hæreticis partium amore versabatur,
nisi forte aliquando commonendi causa. » Et paulo
infra ait biographus : « Cum suprema monita di-
scipulis daret, mandabat ipsis ne cum Meletianis
schismaticis versarentur : Nostis enim, inquit, il-
lorum improbitatem profanamque hæresim. Item
ne cum Arianis communicarent. » Rursumque
paulo post : « Mementote, inquit, quas audistis a
me, admonitionum : nullaque vobis cum Meletianis
schismaticis communio sit, neque omnino cum
Arianis hæreticis : scitis enim quomodo et ego
ejusmodi consortia vitaverim. » A sancto ergo An-
tonio cognoscite extra Ecclesiam vos esse, o schi-
smatici ; neque vos oportere a nobis recipi, nisi
sincera pœnitentia tangamini, fiatque Ecclesiæ
filii per conversionem, velut sacri quoque decer-
nant canones. Illud etiam animadvertite, quod
nempe Meletianos Antonius hæreticos appellavit
dicens : « Nostis enim illorum improbam profanam-
que hæresim. » Sic etiam Apostolus hæreseos nomine
schismata indigitat in Epistola ad Corinthios, etc.

fuisse Arianos, qui Meletium consentire secum
putabant, ait auctor Calalogi episcoporum retro-
citatus.

(24) Hactenus Methodius visus mihi est utilis
propter ea quæ ex ecclesiastica sedium orientalium
historia defloravit. Reliqua erant in codice usque
ad opusculi finem perpauca.

ANNO DOMINI MCCLXII

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΛΕΓΟΝΤΩΝ

ΟΤΙ ΧΡΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΕΥΧΕΛΑΙΟΝ ΠΟΙΕΙΝ ΕΝ ΝΕΚΡῳ

NICEPHORI II

CP. PATRIARCHÆ

CONTRA EOS QUI DICUNT MORTUOS SACRO OLEO UNGENDOS ESSE.

(Mai, Nova Bibl. PP. tom. IV, p. 61, in not.)

Οὐκ οἶδα ποῖαν ἀβελτηρίαν καὶ ἀτασθαλίαν με-
στὴν περιπίπτουσί τινες ἱερεῖς ἐν πολλοῖς τόποις,
ὡς ἔμαθον παρὰ τῶν εἰδότεων. Λάγουσι γὰρ, ὅτι μετὰ
τὸ θανεῖν πολλοὺς τούτοις ποιούτοις εὐχέλαιον, καὶ

Pravæ nescio cui consuetudini et stoliditate ple-
næ in multis locis adhærent sacerdotes quidam, ut
ab oculatis testibus audiui. Aiunt enim eos defun-
ctis oleum sanctum admovere et corpus mortuum

¹ De eo Mich. Lequien, *Orient. Christ.* I, 281.

inungere. O perversa doctrina! oculi omnino non A
videntes! Sancta enim et œcumenica synodus prima
hoc fieri edixit erga eos qui anima et corpore infirmantur, secundum Apostoli præceptum: « Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei salvabit infirmum et alleviabit eum Dominus; et si in peccatis sit, remittentur ei¹. » Vides mandatum? Disce modum et irrationabiliter agere noli. Similiter et Pater noster, Arsenium dico Constantini egregiæ urbis patriarcham, cæremoniam hanc per septem ministros fieri jussit etiamsi episcopi sint vel metropolitæ; ideo preces ipse aliquando præstitit. Vide precum adhibitarum metem, et disce quod ignorabas. Rursus eis dico: Ait Dominus noster: « Ubi sunt duo vel B
tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum². » Et iterum ipse Dominus noster et Deus in Evangelio secundum Lucam cum de eo loquitur qui in latrones inciderat, ejus vulnera oleo et vino fota fuisse ait. Hæc ergo ad vivos spectant, non ad mortuos. Tu vero qui hoc facere præsumis, animi nescio qua insatiabilitate laboras. Dico igitur: Nemo hoc facere audebit; sin, ut transgressor prædictorum habebitur. Quod si mihi dicas, hoc ut opus pium erga mortuos fierit; apage! Ex eleemosynis enim et quæ a Christianis fiunt mortuorum commemorationibus fructum spiritualem apud Deum animæ percipiunt; tu autem corpus mortuum inungens et dicens: Commoretur Spiritus tuus in servo tuo ut reliquum tempus in mandatis tuis C
perseveret; et rursus: Leva eum ex doloris lecto et a stramento afflictionis; cum hæc profers, quod agis non intelligis. Sed finem dicendi facimus allato ex Salomone testimonio: « In viro intelligente sermo simplex et brevis solerti et prompto auditui sufficit. »
κλίνας ὀδυνηρᾶς, καὶ ἀπὸ στρωμνῆς κακώσεως· ὅταν ταῦτα ἐπιφωνεῖς, οὐ γινώσκεις τὸν νοῦν τοῦ πράγματος. Τοῖνον τῷ λόγῳ τὸ τέλος δῶμεν, καὶ τοῦ Σολομῶντος ῥητοῦ μνήμην ποιήσωμεν, ὅτι τῷ ἔχοντι σύνεσιν αὐτάρκης καὶ εἰς λόγος πρὸς ἀκοὴν εὐθείαν καὶ συνειτωμάτην ὑπάρχει.

¹ Jac. v, 14. ² Matth. xviii, 20.

ANNO DOMINI MCCLXX.

CONSTANTINUS ACROPOLITA.

NOTITIA

(Cave ad an. 1270; Fabric. Harl. t. VII.)

Constantinus Acropolita, magnus logotheta, υἱὸς Μεταφράστης, sive *Metaphrastes junior* dictus, in aula Constantinop. vir summus, claruit, imperante Michaelē Paleōlogo, circa an. 1270. Causam Græ-

corum adversus Latinos fovebat maxime, contra quos plures de processione Spiritus sancti tractatus reliquit. Duos in scriptis Græcorum laudatos se vidisse refert L. Allatius *De Consens. Orient. et Occident*, lib. II, cap. 15, num. XIV, col 780. Unum, cujus illud principium, Ἄνδρες Ῥωμαῖοι alterum, cujus illud, Ἐμνήσθη καὶ ἄλλου λόγου τῶν ἀντιλεγόντων ἡμῖν. Quorum, inquit, frustra, eaque satis polita, in codicibus mss reperiuntur. Qua occasione, quo animo logothetæ nostri commentarium una cum propriis comburendum igni obtulit Theodorus Muzalo, in eadem dignitate successor et protovestiarius plene te docebit Pachymeres lib. VII, cap. 8. Scripsit etiam Constantinus *Orationem* in sanctam martyrem Theodosiam, patria Constantinopolitanam, quæ sub Leone Isauro pro cultu sacrarum imaginum Constantinopoli passa est. Cujus hoc initium, Γυναῖκα μὲν ἀδρειαὶν ποῦ τις ἂν καὶ ὅπως εὖροι ὁ σοφὸς ἠπόρησε Σολομών, καὶ μᾶλα γε εἰκότως ἠπόρησε. Πρὸ γὰρ τῆς χάριτος, etc. Hanc orationem etiam in suum indicem retulit L. Allatius *De script. Simeon*. pag. 84, qui et alibi quædam ex ea profert. *advers. Holling*, p. 200. Exstat ms. in biblioth. Vindob. ood theol. Lambec. CXI, Nessel CCLXXIX, num. XVII, f. 217, iterumque *cod. histor.* CXV, num. II, fol 73, pag. 2. Confer. Lambec. *Comment*, lib. IV, pag. 63. Exstant et aliæ ejus historici argumenti orationes; nempe in *S. martyrem Neophytum*. Princ.: Παραδόξων πραγμάτων δυσπαραδέκτος ἡ διήγησις, ἀλλ' οὐ τοῖς τοῦ ἡμετέρου κοί θείου πληρώματος, apud L. Allat. *De script. Simeon.*, pag. 105. In *S. Theodorum Tyronem*. Princ. Σὺ μὲν, ὦ ἀγαθὶ τοῦ ὑπεραγίου δουλοθεοῦ. *Ibidem* pag. 109. In *S. Joannem Damascenum*. Princ.: Τῷ Ἰωάννῃ τὸν λόγον τῷ ἐκ Δαμασκοῦ τὰ ἐγκώμια, *ibidem* pag. 112. Hunc sermonem a se descriptum, Lutetiam ad J. Aubertum, in futurum novæ editionis Damasceni ornamentum (a), se ms. misisse testis est ibem Allatius in *catal. Oper. S. Damasc.* ad calc. *Symmict.* num. 28, p. 450. Ex eo quædam profert in *Consens. de purgat.* p. 761. CAVE.

Ex orationibus Constantini Acropolitæ in sanctos, quas mss. memorant Allatius De Simeonum scriptis, p. 84 et Caveus parte altera Hist. litterariæ scriptorum eccles. ad a. C. 1270, illa in *martyrem Theodosiam*, Græce ex ms. Vaticano cum Dan. Cardoni S, J. versione exstat in Actis Sanctorum tom. VII Maii, p. 69 — 86 : et altera in *S. Joannem Damascenum*, itidem e ms Vaticano Græce cum versione. J. Francisci de Rubens. Icti Romani, tom. II Maii, pag. 731 — 760 FABR. Vindobonæ in *cod.* CXI, n. 17, et *cod.* XXXV, n. 2, est τοῦ σωφροτάτου μεγάλου λογοθέτου κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ἀκροπολίτου *oratio* in *S. martyrem Theodosiam*, quæ sub imp. Leone Isauro pro cultu sacrarum imaginum passa est. De priore *cod.* Lambec. *comm.* IV, p. 140, ubi Kollarius verba Lambecii ex indice pag. 526 repetit. Lambec. vero, Meminit, ait, hujus Constantini Acropolitæ Joannes Cantacuzenus, *Historiæ Byzantinæ* lib. I, cap. 14, ubi refert, eum fuisse unum ex imp. Andronici senioris assessoribus in judicio contra nepotem ipsius, Andronicum secundum s. juniorem. Ipsa Cantacuzeni verba sunt hæc: Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ ὁ Ἀκροπολίτης ἦν Κωνσταντῖνος, μέγας λογοθέτης ὢν καὶ αὐτός. De posteriore *cod.* vide Lambec. VIII, pag. 789, ibique Kollar. — Paris, in bibl. publ. est in *cod.* MCCXII Const. Acrop. homilia in Theodosiam martyrem — In *cod.* CMI. XXVI, n. 14, in laudem Constantini M. et Helenæ ejus matris. — In *cod.* eod. in n. 13, in laudem Georgii martyris. — Mediolani in bibl. Ambros. Const. Acropol., sermones et epistolæ, teste Montfauc. in *B. biblioth. mss.* I, p. 495, A. inter epistolas Georgii Cyprii sunt quædam ad Constantinum et Georgium Acropolitam, in *cod.* Vindob. Cæsareo LXXVII. V. Lambec. *Comm.* VIII, p. 1068 sq., 1077 sqq. IIARI.

(a) Omissus est in editione Mich. Lequien.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ
ΑΚΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΙΩΑΝΝΗΝ
ΤΟΝ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΝ.

SAPIENTISSIMI DOMNI

CONSTANTINI LOGOTHETÆ

ACROPOLITÆ

SERMO IN S. JOANNEM DAMASCENUM

(Ex ms. bibliothecæ Vaticanæ Interpretate Joanne Francisco de Rubeis Jurisconsulto Romano.
Acta SS. Bolland. ad diem 6 Maii.)

Benedic, Domine.

1. Joanni orationem! Damasceno encomia! Quo igitur pacto in ipso limine non torpebo, et priusquam ad certamen exuar non aufugiam? Ad immitendam in inexplatum sapientiæ profundum vastumque sermonum pelagus orationis naviculam impetum arripui; et quomodo non cum horrore navigationem aggrediar? ingressus vero, quomodo non subito repletus terrore, neglectis gubernaculis depositoque ulterius progrediendi conatu, non protinus ad regressionem convertar? Fateor equidem quod non satis mature consideravi magnitudinem argumenti, neque ut sic dixerim substiti, speculando quo me propositum meum proveheret. Circumdedit me fluctuum inter se collisorum æstus, et tanquam in tempestate conturbatæ menti effusa est caligo; ideoque ab ipsis carceribus, ut proverbio dicitur, me subiit pœnitentia, seu potius in ipsa navis solutione anchoram tollendo fatiscens, penitus defeci atque ambiguus substiti, incertus quomodo gubernarem aut quo mentis dirigerem intentionem. Magnum est profecto, quod faciendum suscepi: verum, sicut in maximis quandoque tempestatibus, fax opportune elata apparuit, et fausius quidam splendor pertransiit, qui illuminato mentis oculo et mentem implevit fiducia, et universum gubernandi modum indicavit, ac bonam quodammodo spem felicis in portum appulsus ostendit. Qualis vero splendor? aut quæ fax? Beati hujus divinique et mundum illustrantis luminaris ra-

A

Δέσποτα, εὐλόγησον.

α'. Τῷ Ἰωάννῃ τὸν λόγον! τῷ ἐκ Δαμασκού τὰ εγκώμια! Πῶς δὲ ἄρα μὴ εὐθύς ἀποκνήσω. καὶ πρὸς ἢ πρὸς τὸν ἄθλον ἀποδύσασθαι διαδράσω! Τῷ τῆς σοφίας ἀπλήτῳ βυθῷ, τῷ τῶν λόγων ἀχανεῖ πελάγει τὸ τοῦ λόγου ἐπαφείναι παρωρμηθῆναι ἀκάτιον· καὶ πῶς ἂν οὐ φρίκης τὸν πλοῦν εἰσιῶ; καὶ εἰσιῶν, πῶς οὐχὶ δειλίας παραυτὰ πληρωθεῖς, καὶ τῶν οἰάκων ἔνθεν ὀλιγορήσας, καὶ τῶν πρόσω μεθέμενος, καθέπερ πρὸς τὴν ἀναγωγὴν ἀναπέσοιμι; Οὐκ ἔβην τὸ τῆς ὑποθέσεως συννοησάμενος μέγεθος, οὐδ' ἔβην, ἐν οὕτω φαίην. ἀποσκοπέυσαν, ὅπη με πρόγμα τὰ τῆς προθέσεως· καὶ οἰοεῖ με κυμάτων ἐμβολῇ περιεκύκησεν ἄλλεπαλληλος, καὶ ὡς ἐν ζάλῃ διατετέραραμαι, καὶ τὰς φρένας σκοτοδινία συγκέχυμαι. Ἐξ οὖν ἀφετηρίας αὐτῆς, τὸ τοῦ λόγου, μετέγνωκα· μᾶλλον δὲ ἅμα τῷ ἀνελεῖσθαι πρὸς ἀπόπλουον ἀγκυραν, ἀπείρηκά τε, καὶ παντελῶς ἀπηγορευκα, καὶ γέγονα ἐν ἀπόρῳ, ὅπως τε κυβερνήσοιμι καὶ κατὰ τί τῆς ψυχῆς διεθύναιμι, βούλημα, τὸ μέγα δελαδὴ τοῦθ' ὄρημα καὶ εγχείρημα. Ἀλλὰ παρευθὺς ὡς ἂν ἐπὶ τῶν μεγίστων κλυδῶνων πυρσὸς ἔβην, καὶ αἰσία τις αἴγλη διῆξεν· ἢ καὶ περιαιυγίασπᾶ μοι τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα, τὸν νοῦν θάρσους τε εὐπέπλεσε, καὶ τὴν διόλου κυβέρνησιν ὑπέστημην, καὶ πῶς δὲ χρηστὴν ἐλπίδα δεξιᾶς ὑπέτεινε καθορμησέως. Τίς δὲ ἢ αἴγλη καὶ ὁ πυρσὸς; Ἡ τοῦ μακαρίου τοῦδε τοῦ θεοῦ καὶ κοσμολαμποῦς φωστῆρος, προσβολῆ καὶ ἐπίφανσις. Ὡς γὰρ δὴ τῶν μνημονικῶν μὴ ἐξανασχῶν τοῖς λογιστικοῖς ἐναπήστραψαν, ὅσα π

εὐθύς αὐτῷ παρὰ τῷ Θεῷ παρρησία παρέστηκε, καὶ ἅπασαν τὴν ἐκείθεν ἰσχύϊν διεδήλωσε· καὶ ὅπως ἐν ἀπύροις δοῦναι πόρον ἰκανός ἐστιν, ἅτε ἐγγύς ὢν τοῦ Θεοῦ, καὶ θεῖος ὅλος γενόμενος, τοῦ ἐν ἀμηχανοῖς δεικνύοντος τὴν δυναστείαν αἰεὶ, καὶ τερατουργούντος μόνῳ νεύματι τὰ παράδοξα.

β. Ἀπαίρω τὸ λοιπὸν μετ' αἰσίων, ὃ φασί, συμβόλων, καὶ σὺν λαμπροῖς ἀνάγομαι τοῖς κελύμασι· πεποιθα καὶ γὰρ, ὡς ὁ μέγας οὔτος, περὶ οὗ τὸν λόγον πεποιθῆμαι, καὶ ὃν νῦν ὑπόθεσιν λαμπρὰν τοῦ λόγου προβέβλημαι, τῷ λόγῳ ἢ αὐτολόγῳ, τῇ σοφίᾳ Θεοῦ καὶ αὐτοσοφίᾳ, παρεστηκώς τῇ μακαρία τε καὶ αὐταγάτῳ Τριάδι συνῶν, ἣ καὶ περιῶν ἀκραιφνῶς ἐλάτρευσε, καὶ ὡς ἐφικτὸν ἐμμήσατο· οὐχ ὅπως ἀνέξεται τὸ κατ' ἐμὴν εἰσφέροντος δύναμιν, ἀλλὰ καὶ ἐπαρήξει, καὶ χεῖρα βοθητικῆς ὀρέξει, καὶ τῷ λόγῳ τὴν εὐδμομίαν παρέξει, καὶ ὀλοσχερῶς, ἐν' οὔτῳ εἶπω, τῆς ἐγχειρήσεώς μοι συναντιλήψεται. Ἄγε δὴ, ὦ μέγα τὴν ἀληθείας φωστῆρ, καὶ πυρσὲ θεογνωσίας, ἐπίφανε, καὶ δειθυνέ μοι τὸν λόγον, καὶ πρὸς τὸ δέον κατεύθυνε· ἐμοίγε δ' ἐντεῦθεν ἀρκτέον ἤδη τοῦ ἐγχειρήματος, τὸν σὸν ἐπικαλεσαμένῳ Θεόν, ὡς ἂν δὴ καμῆ, σῆς εἵνεκα καὶ τοῦτο δοξῆς, παρὰ προσδοκίαν πᾶσαν σοφίσεις, καὶ συχνοῖς σε τιμήσας ἄλλοις, καὶ τῷ ἐπ' ἐμοὶ οὐχ ἥκιστα διάρῃ τερατουργήματι. Ἄλλ' εἰ μὴ προῦλαδὸν τινεὶς τοῖς ὁμοίως σοὶ τὴν κατὰ Θεὸν διαπρέψαι πολιτείαν, καὶ τῆς τῶν χθονίων ὑπεραρθείσει ζωῆς ἐτι ὑπὲρ γῆς οὔσι, καταλείπουσι τὴν γῆν, καὶ ἀγγέλοις μετὰ τοῦ πληοῦ καταστᾶσιν αὐτόχρημα, ἐτέραν ἐπιφημίσαι πατρίδα, ἄλλην τε φρατρίαν ἐναπογράψαι, καὶ ἀπλῶς ἄλλοθεν ἐκείνοις ἀνομολογήσαι τὴν γένεσιν· αὐτὸς ἂν ἐγὼ πρῶτος ἐπὶ σοὶ ταυθ' ἐθαύρησα, καὶ πατρίδα σὴν τὸν οὐράνιον ἀνέικον χῶρον, καὶ φυλάτας ὄντως καὶ φράταρας τοὺς θεοὺς νόας, τὰς ὑπερτέρας φύσεις καὶ ἀνωτέρας τῆς ὕλης καὶ τῶν ἐνιεῦθεν ὑψηλοτέρας παθῶν· καὶ τάχ' ἂν εὐστόχως ταῦτ' εἰπέιν ἀπεθάρρησα, καὶ ἐπεφήμισα τὰ καθήκοντα. Ἐπει δὲ φθασαντες ἐπ' ἄλλοις ἄλλοι τὴν ἀρετὴν ὁμοτίμοις ταῦτά πως εἰρηχότες τυγχάνουσιν, ἐτέραν ἐγὼγε βαδισύμαι, τὴν τετριμμένην ταύτην καὶ πρόχειρον, ἢ πρὸς τὴν τοῦ ἐγκωμιαζομένου γενεαλογίαν προάγει τὸν λόγον, κἂν τῶν ἀνωθεν καὶ πρὸ αὐτοῦ ἀρχομένη, εἰς αὐτὸν τε τὸν εἰς ἔπαινον προσκειμένον κάτειςιν.

γ. Ἐξ ἐφᾶς οὖν ὁ θεολαμπῆς φωσφόρος ἀνείτηγεν, ὅθεν καὶ ὁ Σωτῆρ ἐνανθρωπήσας, ὁ νοητὸς καὶ ὑπέρχρονος ἐπίφανεν ἡλιος, κἀκείθεν δὴ τὰ πέρατα τοῖς αὐτοῦ θεοπνεύστοις λόγοις οἶά τισιν ἀκτίσι κατηύγασε, καὶ τὸν τῆς πλάνης ζόφον ἀπήλασε, θεογνωσίας τε τὸ φῶς ἐξεδίσκουσε, καὶ τὴν εἰς οὐρανούς ἡμῖν ἀνάγουσαν ἐφανέρωσεν. Ἐδεῖ γὰρ, καὶ καλῶς εἶδει, τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐκ τῶν ἐφῶν τοῖς ἀνθρώποις ἀναφανέντος μερῶν, καὶ πρὸς σωτηρίαν καθοδηγήσαντος (ἐπειδὴ πως περιτραπήναι καὶ αὐθις ἐμᾶλλε τὸ εὐμετάβολον τῶν ἀνθρώπων φύλον, ὡς καὶ προεῖπαι τὰ μεγάλα, καὶ τῆς εὐθείας καὶ

dius atque exortus. Hic enim statim atque confirmata memoria mentem ad ratiocinandum illuminavit, manifestavit etiam quanta apud Dominum valeat gratia; simulque ostendit quomodo per invia possit mihi viam aperire Deo proximus ac veluti deificatus; Deo, inquam, qui suam in arduis implicatisque negotiis libenter ostendat potentiam, et solo nutu patrat miracula, opinionem omnem ex-

2. Faustis ergo auspiciis solvo, et claris in altum provehor plausible: confido etenim quod magnus hic vir, de quo sermonem institui, quemque nunc mihi proposui in nobile orationis argumentum, subsistenti in se Verbo increataeque Dei sapientiae adstans, et cum beata ac per seipsam bona Trinitate conversans, cui dum viveret sincere servivit ejus quoad licuit imitator, non tantum tolerabit quod pro mea tenuitate offero, verum etiam adjuvabit et auxiliarem dexteram porriget, felicemque cursum praebit sermoni, et mecum, ut ita dicam, suscipiet conatum effectui mancipandum. Age ergo, magna fax veritatis et luminare cognitionis Dei, appare, meamque orationem rege, et quo decet flecte. Hinc meus jam incipiendus est labor: Deo tamen prius invocato, ut me, gloriae tuae causa, supra spem omnem, edoceat sapientiam; aliisque frequentibus in te collatis honoribus adjiciat istud, quod ostendes in me adjuvando, miraculum. Equidem licet ante me alii nonnulli iis, qui divinam sicut tu conversationem excoluerunt, et supra humanae vitae normam elevati terrena deseruerunt adhuc in mundo viventes, tanquam angeli cum luto compacti; licet, inquam, alii nonnulli haud praesumpsissent patriam istiusmodi hominibus aliam ascribere, aliam nuncupare civitatem, ipsosque aliunde natos profiteri, primus id de te auderem, et caelum patriam tuam esse assererem, contribulesque ac cives tuos divinas istic mentes praestantioresque naturas, materia et perturbationibus nostris superiores; atque hoc faciens forte attingerem scopum, certe non nisi veritati congrua praedicarem. Quoniam tamen praevienientes me alii, de aliis tibi in virtutis honore similibus ita sunt locuti; per diversam ego viam progrediar, scilicet per tritam vulgo expeditamque, quae ad ejus qui commendatur genealogiam perducit, atque a majoribus ipsumque praegressis incipiens, in ejus, quem sibi proposuit, laudes descendit.

3. Ab Oriente exortus est hic lucifer, divino effulgens lumine, unde etiam Salvator humanam indutus carnem, veluti sol mente perceptibilis temporaque excedens apparuit, exinde terminos mundi suis divinis sermonibus veluti radiis quibusdam illustrans, et abacta erroris caligine, luminosum cognitionis divinae orbem explicans, ac viam in caelum tendentem manifestans nobis. Decebat enim, et plane decebat, ut cum divinum Verbum ab Orientalibus plagis apparuisset, ad viam salutis sese ducem praebens (quoniam rursus subverti debebat hominum genus mutabilitati obnoxium, ita ut ma-

quis licet evectum profectibus a regio tamen rectoque tramite haud parum deflecteret), decebat, inquam, hunc erroris expertem theologum, quasi divinum lumen indidem consurgere, nosque successive deducere per iter, infallibilis veritatis splendoribus illustratum, per rectam scilicet verorum dogmatum confessionem, qua ad eam perveniremus sortem, quæ supra cælos nos manet, atque ad sublimiores illas divinioreque mansiones, quas ante tempus, futuris sub tempore, universi opifex præparavit, intendens ut ad easdem pertingeret lubrica et versatilis natura humana. Quomodo autem a recto tramite cito aberraverit, et ad perniciem festinaverit per intemperantiam, suo in loco mea explicabit narratio ; seu potius, quando istuc pervenerit, deplorabit ; nostramque ut par est lugens infirmitatem, gravem et assiduum contra nos Satanæ incursum lamentabitur : nunc vero redeundum nobis in materiam est, et quæ beati concernunt originem, quæque ipsam præcedunt, jam sunt enarranda.

4. Ab Oriente ergo, ut supra dixi, magnus hic vir et plane cœlestis apparuit : in vicinioribus paradiso plagis et voluptatis horto propinquioribus divina hæc planta germinavit : ex auroræ cubili surrexit nobilis iste inter Orientis, addam etiam et Occidentis, Boreæque et Noti atque universi mediterranei incolæ ; ut qui neminem non antecessit vera ingenitaque nobilitate. Quomodo autem et unde, significabo. Natus est Damasci, celebri supra modum civitate, quam inter primas urbes numerari nescio quis non audiverit ; quique ea visa non ante rem aliam omnem, dignam auditu velit de ea narrationem instituire, descriptionemque contexere, iis etiam, qui ipsam prius nunquam viderint, admirabilem. Quid enim in hac urbe invenies, quod non suscipias ? situmne ? et qualis tallem nacta est positionem ? quam sic venustant flumina, prata ornant, montes muniunt, condecorant planities ; quæ pecoribus referta atque ubertim ea alens et hinc affluentiam habens rerum, optima est nutrix juventutis : quam is, de quo loquimur, pacem ipsam diserte nominavit. Sed quamvis ea talis esset, totque afflueret bonis, et propter ista sic etiam ab illo laudaretur, nulla tamen re alia permisit deinceps gloriari ipsam natus in ea, qui alios, ex aliis natos locis, antecellens et supra modum celebris factus effecit ut a se solo celebraretur, tanquam parvarum et obscurarum urbium alias una foret. Cognomentum enim ab ea sortitus Joannes, continuo egregium quid visus est ; domesticisque ac peregrinis incomparabilis demonstratus, atque hinc longe lateque celeberrimus, effecit ut nunquam laudari posset ipse, quin

(1) Themanitis regio Arabiæ hic antonomastice pro toto Oriente, adeoque et pro Syria accipitur, in qua Damascus Joannis patria.

(2) Si recte sensum capio, ipse Joannes intelligitur : sed velim discere quo operum suorum loco

Α βασιλικῆς ἐξολισθῆσαι μακρῶν), ἐκεῖθεν ποθεῖν καὶ τὸν ἀσφαλῆ τουτοῦ θεολόγον φωστῆρά τινα θεοπίστον ἀνασχεῖν, καὶ διαδειξῆαι τὴν ἀπλανῆ τοῖς τῆς ἀληθείας φωταυγείαις ἡμῶν κατὰ θεὸν δηλωθῆ παρειαῖν, εἴτ' οὖν ὀρθῶν τῶν ἀληθινῶν δογματικῶν ὁμολογίαν, ἢ πρὸς τὴν ἀνω λήξιν ἐπαναγῆναι ἡμᾶς ἔχει, τὰς οὐρανίους καὶ θειοτέρας δῆπου μονάς, ἅς πρὸ τοῦ χρόνου τοῖς ὑπὸ χρόνον ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς κατασκεύασεν, ἐφ' οἷς καὶ ἡμεῖς προσκόψομεν τὸ εὐόλισθαι τῶν ἀνθρώπων φύλον καὶ εὐπερίτροπτον. Ὅπως τε τοῦ ὀρθοῦ παρσφαλή κατὰ βραχὺ, καὶ πρὸς τὴν ἀπώλειαν ἀκρατῶς καὶ πάλιν ὑπήγγοτο, λόγος κατὰ καιρὸν διεγῆσται, ἢ μᾶλλον ἐκεῖσε πηγενόμενος ἀποκλυσεται, καὶ τὴν ἡμετέραν ὡς εἰκὸς θρηνήσει ἀσθενεῖαν· οὐχ ἔκιστα δ' ἂν καὶ τὴν βαρειαῖν καθ' ἡμῶν αἰεὶ τοῦ Σατάν ἐπιθεῖσαι ἀποδύραϊτο· νυνὶ δὲ καὶ αὐθις ἐπανιτέον καὶ τὰ τῆς γενέσεως, τὰ τε πρὸ τῆς γενέσεως διηγητέον τοῦ μάκαρος.

δ'. Ἀπὸ Θαμιαν (1), ὡς ἔφθην εἰπών, ὁ μέγας οὗτος ἀνεράνη καὶ οὐράνος ἀληθῶς ἀνθρώπος· ἐκ τῶν ἐγγυτέρων παραδείσου καὶ τῆ θείᾳ πλησιαϊτέρων Ἐδέμ τὸ θεῖον ἐδιδάσθησε τόδε φυτὸν· ἐκ τῶν ἐφών ἀνέσχε μέρων ὁ εὐγενὴς τῶν ἀπ' ἡλίου ἀνατολῶν, προσθείην δ' ἂν καὶ τῶν ἐκ δυσμῶν, βορρᾶ καὶ νότου καὶ μεσογείου πάσης· τίνα καὶ γὰρ τῆ κατ' ἀλήθειαν εὐγενείᾳ οὐχ ὑπερήλασεν ; Ὡς ἂν δὲ καὶ ὄθεν παραδῆλωσαιμι. Ἐκ τῆς περιωνύμου γέγονε Δαμασκοῦ, ἣν οὐκ οἶδ' ὅστις οὐκ ἐν ταῖς πρώταις τυγχάνειν ἤκουσε πόλεων, καὶ ἦν πᾶς τις ἐδῶν οὐκ ἔστιν ὅπως οὐ πρὸ παντός ἂν ἄλλου ἀξιάκουστον ποιεῖτο δῶγμα, κἄν τοῖς μὴ πεφθακόσι θεάσασθαι θαυμάσιον περιβλεπόμενα. Τί καὶ γὰρ τις τῆς πόλεως οὐ θαυμάσει ; τὴν θέσιν ; καὶ ποῖα τοιαύτης ἐτυχε θέσεως ; ἦν ποταμοὶ κοσμοῦσι, καὶ λιμνῶνες καθωραϊζοῦσιν, ὅρα τε ἀσφαλίζουσι, καὶ πεδιάδες κελύουσιν· ἢ πλήθουσα θρεμμάτων, ὡς ἀφθονῶς ἐκτρέφουσα, κἀντεῦθεν ἀνευδαῶς ἔχουσα, καὶ ἀγαθὸν κουροτρόφος καθέστηκεν, ὅποιαν τε τὴν εἰρήνην αὐτῆν ὁ φάμενος ἐγνωμάτευσεν (2). Ἀλλὰ καίτις τοιαύτην οὐσαν αὐτῆν, καὶ τοσοῦτοις εὐθνεῦσεν τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ οὕτω μέχρι γε καὶ αὐτοῦ, ἐκ τῶν τοιούτων περιεδομένην ἀπανταχῆ, ἐξ οὐδὲ τινος ἄλλου σημνύνεσθαι παρακεχωρήκει (ὁ ἐξ αὐτῆς (3)) γινόμενος· ἀλλ' ὡς ἂν τινα τῶν φαύλων τε καὶ ἀσέμων τοὺς ἐξ ἐτέρων γινόμενους ὑπερβαλὼν καὶ περιώνυμος καταστάς, ἐξ αὐτοῦ καὶ μόνου περιεθρυλλεῖσθαι ποιεῖται. Τὴν γὰρ τοι κλήσιν ἐξ αὐτῆς εὐλαχῶς, τάχα γε ὡς ἐξαιρετὸν τε χρῆμα φανείν, καὶ πρὸς τε οικίους πρὸς τ' ἄλλοτριούς ἀναδειχθεῖς ἀπαράμιλλος, κἀντεῦθεν δὲ γεγονὼς περιέθετος, οὐκ ἔστιν ὅπως τὸ κατ' αὐτῆν οὐχὶ καὶ ταύτην περι-

ita Damascus appellet.

(3) Hoc modo supplendum censeo, expuncto εἰς αὐθις quod sc. in ms. legebatur ἐξ οὐδὲ τινος εἰς αὐθις ἄλλου.

λαλεισθαι προύξηνσε, και προς τούτον οἶον ἀντονομάζεσθαι, ἢ καὶ τούτου ἰπνομαζέσθαι. Ἄμα γὰρ τις και ἀκούσειεν, ἔξοτε ὁ οὗτος γέγονε, Δαμασκὸν τὸν πολὺν και τὰ θεῖα και τὰ ἀνθρώπινα Ἰωάννην ὡσπερ συνήκουσέ· μέγιστόν τε εὐθύς ἐξ ἀμφοτέρων αἰσθόμενος φαντάζεται μετ' ἐκπλήξεως, κἀντεῦθεν ἀναπεμπάζων τῷ λοθισμῷ οὐ μετρίου τοῦ θαύματος ἐμπίπταται.

ε'. Ἄλλ' εἰς ἑαυτοὺς ἐντεῦθεν οἱ γεγεννηκότες μεθελκονται, και πως δὴ μὴ παριδεῖν ἀνιστορῆσαι τὰ κατ' αὐτοὺς ἐκδιάζονται· οὐδὲ γὰρ οὐχ οὕτω ταῦτα μικρὰ, ὡς παροαδρομῆς ἀξιοθῆναι και παραλείψωσι, ἀλλὰ και λίαν περιφανῆ τε και ἀξιάγαστα, και συγγραφήσ ἀκριβοῦς και μνήμης ἀλλελοδιαδόχου δέομενα· τὰ τε γὰρ κατὰ κόσμον, και οἷς ἐπικειχθέναι ἀνθρώποι, και διάσημοι και περίδλεπτοι, και κατὰ Θεὸν οὐχ ἤττον περιφανείς και θαυμάσιοι. Ἄνωθεν γὰρ και ἐκ προγόνων τῶν εἰς Χριστὸν πίστιν οἰονεῖ τινα κληρὸν ἐκ διαδοχῆς ἔλκοντες, τῷ πρὸς αὐτὴν ζήλῳ μακρῷ τοῖς πρὸ αὐτῶν ὑπερήλασαν· και γὰρ τοῖς μέχρις αὐτῶν, καθά τις ἢ πίστις συγκρυπτομένη σπινθῆρ, πυρσὸς ἐν αὐτοῖς τε και ἐξ αὐτῶν ἀνήφθη, ἐμφανής και διάσχελος. Ὡς γὰρ δὴ κρίμασιν ἀκατάληπτοις Θεοῦ τὰ ἑῷα μικροῦ πάντα τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς κατέδραμόν τε και ἐλήϊσαντο, και τὰς ἐκάστω πόλεισ οἱ τῆς δούλης Ἄγαρ ἀπόγονοι παρεστήσαντο, και ἡ ῥάβδος τῶν ἀμαρτωλῶν κατὰ τοῦ κληρῶν τῶν δικαίων ἀφειθέσ ἢ πάντως γε τῶν καλῶς ἐγνωκότων Θεὸν και μόνῳ λατρευόντων αὐτῷ τὰ πάντα σχεδὸν κατηλόησεν, ἢ μᾶλλον ὡσεὶ χυοῦν ἀπελίκησεν· ὑπὸ τοῖς ἀσεβείσ, φεῦ συμφορᾶσ! και ἡ καλὴ γέγονε Δαμασκός. Τῶν οὖν ἐν αὐτῇ πάντων, τῶν μὲν μικρὸν ἀντισχόντων, τῶν δὲ ἐκ πρώτης τῆν εὐσεβίαν ἀπομοσαμίνων, ἐνίων δὲ και τηρησάντων (πάνυ δὲ τούτων βραχίων) τὸ σέβας διὰ τίλους ἀμύλυτον, και οἱ τοῦ μεγάλου τούτου τῆς εὐσεβείας διδασκαλίου και κήρυκος πρόγονοι, στερῶσ τε ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀντίστησαν, και διὰ βίου τῆν πίστιν ἐφύλαξαν, και καθαροὶ καθαρόν τοῖς ἐξ αὐτῶν ἐπεπίστευσαν, και οἱ ἀπ' αὐτῶν ὡσαύτως και μετ' αὐτοὺς κατὰ διαδοχὴν ποιοῦντες ἐτύγχανον, και οἶον ὄχετός ἔσαν ρεύματος καθαροῦ διὰ βορβόρου τῶν ἀσεβῶν ρέοντες, και δι' ἰλύος ὡς περὶ τῶν ἐν τοῖς βαρβάροις ἐναγισμάτων διήσαν, τῆ τῶν ἀρετῶν οὕτωσὶ πως εἰπεῖν πυκνότερι διεθούμνοι.

ς'. Οὕτω μὲν οὖν ἐκ διαδοχῆς οἱ τοῦ ἁγίου γεννητορες εὐσεβεῖς και τὸν κατ' ἀρετὴν βίον ἐπιφανείς. Μὴ γὰρ δὴ δεξιόμεθά τινας, ἑτεροῖα περὶ αὐτῶν ἱστορηκότας, ἀπερισκέπτως, οἴμαι, τὰ κατ' αὐτοὺς ἀκηχοῦτας, και τὰ τῆς ἀληθείας και τῶν ἁγίων προγόνων μὴ διεκκριθικότας (και γὰρ ἀληθῶς ἅγιοι, μίσση ἀσεβῶν εἰλικρινῆ τῆν πίστιν τηρήσαντες, τῶν ἁγίων τε φυτοσπόρων), τοῦ ἁγιοτάτου οὐ τούδε και θειοτάτου καταψευδομένους ἀνδρός, και οἶον ὑπὲρ αὐτοῦ τοὺς ἐξ ὧν οἱ προελήλυθε στηλιτεύοντας· ἀλλ' εὐσεβεῖς μὲν οἱ γεννῆρχαι τῷ μάκαρι, ὡς ἢ ἀλληθῆς ἀνέκωθεν ἱστορία περιδῶκεσ· εὐσεβεῖς δ' οἱ

etiam ejus patria laudaretur, et quasi pro ipso nominaretur aut cognominaretur ex ipso. Ex illo sane tempore quo natus ibi Joannes est, simul ac nominari aliquis audit Damascum, divinis humanisque rebus insignem, etiam ipsius nomen audit, et utrinque grande quidpiam atque admirabile sibi representans, suamque cogitationem supra se reflectens ratiocinando, stupore prorsus ineffabili completur.

5. Verum nos hinc ad se genitores trahunt. et ne res suas taciti prætereamus cogunt: non enim ita parvæ hæ sunt, ut transcurso atque omissione censerì possint dignæ; sed valde conspicuæ ac mirabiles accuratam scriptionem memoriamque ordinatam merentur: fortunæ siquidem bonis, et his quibus homines inhiant commodis præclare fulti, nihilo minus insignes fuerunt divinis animi dotibus. Jam pridem enim fidem in Christum, velut hæreditatem quamdam a majoribus per manus traditam tenentes, longe auteiverunt decessores suos, quodam zeli impetu ulterius elati. Scilicet ad ipsorum usque ætatem fides, in hominibus parvæ adinstar scintillæ delitescens, in ipsis atque ex ipsis accensa est ad modum facis luculentæ. Cum enim oculis Dei judicii omnes fere Orientis partes, Romano imperio subditas, posteri ancillæ Agar suis excursionsibus vastarent ac depopularentur, etiam subjugarent civitates plerasque, et virga peccatorum contra justorum sortem immissa eorum qui recte Deum noverant eique soli serviebant omnia diriperet, vel potius excuteret velut pulverem; pulchra quoque Damascus (heu clamitatis!) sub impiorum illorum potestatem devenit. Ex omnibus itaque illius incolis, aliquibus nonnihil reluctantibus, quibusdam Dei cultum ab initio ejurantibus, nonnullis vero (qui valde pauci erant) impollutam usque ad finem servantibus religionem, majores magni hujus magistri atque præconis fidei intrepide constanterque pro eadem sese opposuerunt et tota vita sua custodiverunt illam, puri puram suis tradentes posteris; quod eorum quoque descendentes successi faciendo erant veluti rivus mundissimi fluenti; et lutum impietatis permeantes profanationes barbaricas veluti litum transibant; virtutum, ut sic dixerim densitate eos impermistos transmittente.

6. Hoc igitur pacto, veluti per successionem hujus beati viri parentes vita omnino religiosa et præstanti virtute emicuerunt. Nec enim recipiendos putamus eos qui diversa quædam de ipsis nararunt, eo quod res eorum indiscriminatim audiverint, ut existimo, neque de exquirenda accuratius veritate auditorum solliciti fuerint. Sancti namque atque ex sanctis prognati fuisse credi debent, qui in medio impiorum constituti fidem intemeratam servare potuerunt. Sanctissimo igitur ac divinissimo viro calumniam impingunt, et veluti ex ipsius odio illos, a quibus processit, su-

gillant : quandoquidem vir beatus et majores habuerit sanctos, et parentes quoad vixerunt sectatores pietatis ; idque cum publicas essent dignitates nacti, et multa apud Persas potentia præditi, utpote cum præfectis eorum dominantes et curam urbis partientes universa ferme Damasco sub patris Mansuris ditione constituta. Sub barbaris namque, sicut jam dixi, geniti majores sese aptaverant tempori : et licet a vera religione non recederent, appellationibus tamen nominum et amictuum speciebus, barbari (ut sic dixerim) et Persæ fuerant facti.

7. Vocabatur itaque pater ejus Mansur, Persico vocabulo, et in maximo apud Persas honore positus circumfluebat divitiis, atque indutus gloria ambiebatur a frequenti comitatu. Indigentibus interim suppeditabat pecunias, ferebat injuriam patientibus opem et redimebat captivos ab exsecrabili Persarum superstitione simul et a gehenna, ipsos alioqui manente, vindicans in futurum. Non autem hoc faciebat perfunctorie, vel sicut sors tulerat, eorum peragebat negotium, satis habens redemisse eos atque de cætero neglectos dimittere : sed maxima circa eos utebatur providentia iterumque et iterum iis assistens, omnes insimul ac seorsim singulos curabat. Imprimis namque eorum contegebat nuditatem, et imbecillitatem corporum diligenti competentis victus ratione fovebat congruo deinde numero dierum ipsis velut dominis suis intendens, et quidquid ad eorum commodum pertineret studiose complens: postquam ab ærumnis suæ captivitatis exemptos sufficienterque recreatos videbat ad pristinam rediisse valetudinem, jubebat benevole, utrum mallent, edicere, manere cum ipso vel edire ad propria. Quicumque igitur ad redditum in patriam propendebat, sufficientia sibi sumebat viatica et inter felicis itineris vota dimittebatur : quibus vero nihil erat potius quam cum eo versari in suburbanis agris quos possidebat plurimos, iis sufficientem largeque abundantem ibidem subministrabat victum, delicias eisdem exhibens nullo ipsorum labore quæsitas. Talis erat vita genitorum Joannis, talis virtus eorum : sic vacantes Deo ac puro ejus famulatu, annos suos cum omni, honestate emetiebantur, semper illum habentes præ oculis, et sua omnia ipsi consecrantes, cui totum ferebant acceptum, et propter quem fortunas omnes promptissime communicabant poscentibus.

8. Quid autem bonus remunerator Deus? Magna extremis reservans, temporibus, magnum quid largitus eis fuit. Etenim diuturna laborantes sterilitate et sobolem jam diu desperantes, parentes effecit, et quidem masculæ prolis parentes, talisque filii quem simul cum Gratii natum quis dixerit, eo quod non solum illos a præteritæ infecun-

(4) Videtur anctor, veluti ex sui temporis usu, honoratiori Persarum appellatione Saracenos dignari, ut qui jam inde ab anno 628, extincto

A πατέρες, και ἀρετῆς διὰ πάσης ἀνυποκρίτου βιωτῆς, και ταῦτα δημοσίων ἀρχῶν ἐπισημημένοι, και τὰ μεγάλα παρὰ Πέρσαις δυνάμενοι, ἀτε και ἑπαδυναστούντες τῷ Περσάρχῃ και τὰς ὑπὲρ τοῦ κοινῶ φροντίδας συμμεριζόμενοι, πᾶσάν τε σχεδὸν εἶχεν τὴν Δαμασκὸν ὁ πατὴρ Μανσοῦρ ὑπ' αὐτόν. Ὑπὸ γὰρ τοῖς βαρβάροις, ὡς ἔφθην εἰπών, γεγονότες οἱ πρόγονοι, και χρόνους αὐτοῖς συναμείψαντες, εἰ και μὴ τὴν θρησκείαν μεταπεπτώκεσαν· ἀλλ' οὖν ἐν κλήσεσιν ὀνομάτων, ἐν ἀναβολῶν σχήμασιν ἐβαρβάρισαν, ἐν οὕτως εἰπομι, και ἐπέρισαν.

ζ'. Ἐκαλεῖτο γοῦν Μανσοῦρ ὁ πατὴρ Περσικώτερον, και πλείστα παρὰ Πέρσαις (4) ἐτιμᾶτο· πλοῦτα τε περιεβρίετο, και δόξαν ἐνεδιδύσκετο, και ὑπὸ B συχνῶν πάνυ περιεβόλητο, δειόμενος ἑπαρκῶ, ἀδικουμένοις βοηθῶν, αἰχμαλώτους ἀνούμενος, και τῆς ἀναγούς θρησκείας Περσῶν και συναμα τῆς περιμενουσῆς εὐθα γείνης ρυόμενος. Οὐκ ἄλλως δὲ ἐζωνεῖτο, και ὡς ἔτυχεν ἐποιεῖτο τὰ κατ' αὐτούς, ἀπαμειβόμενος ἐπειτα παρῆεις και περὶ ἐλαχίστου τεθιμένος, ἀλλὰ σὺν πάνυ γε πολλῇ τῇ προνοίᾳ εἰσαυθίε τε αὐτοῖς ἐφιστάμενος, και ἀθρόους ὁμοῦ πάντας και ἰδίαις και καθ' ἕνα ἐπισκεπτόμενος. Τὰ πρῶτα και γὰρ τὴν τῆς αἰχμαλωσίας ἐκείνης περιστάλλε γύμνωσιν, και τῷ τῆς διαίτης ἐπιμελεῖ ἀνελάμβανεν· ἰκαναῖς δ' ἡμέραις οἰοῖται τισὶ δεισπότης προσανέχων αὐτοῖς, και πᾶν ὅπερ εἰς θεραπείαν συντεῖνον ἤδει διὰ σπουδῆς ποιούμενος ἐκπληροῦν, ἐπειδὴν ἤδει και ἔδρασε, τῆς ἐκ τῆς ληλασίας τέλεον τληπαθείας ἀπαλλαγίντας και ἱκανῶς ἀναρρωσθέντας, πρὸς τε τὴν ἑαυτοῦ ἑκάστον ἐπανεληλυθότας ὑγίαιαν, τὸ πρὸς βούλησιν ἐξαγορεύειν δεξιαῖς ἀνέπειθεν ἐρωτήσεσιν. Ὅς οὖν ἤρειτο συνεῖναι συνῆν· ὅς δὲ τὴν πρὸς τοὺς οἰκίους προθύμειτο δῆπουθεν στεῖλαισθαι, ἐφοδῖε τε ἐλάμβανεν αὐτάρκως, και εὐχαῖς εὐδοκίαις συνεξέκλιπτε· ἔστι δὲ και οἷς πρὸ παντός ἄλλου τουτοῖ στέρξασιν ἐν προσοταίῳ, ἐν ἀγροῖς (πλείστοι γὰρ αὐτῷ προσόντες ἐτόγγαρον) ἀνετον τὴν διαίταν ἰδίτου και ἀφθονον, και τροφὴν ἐκείσε παρῆιχεν ἀμυχθον και ἀνήρτονον. Τοιοῦτος τῶν γεγεννηκέτων ὁ βίος, ταιαύτη ἐκείνων ἡ ἀρετὴ· οὕτω τε τῷ Θεῷ λατρύοντες καθαρῶς τὴν ζωὴν καλῶς ἐξεμέτρησαν, Θεὸν αἰετὸν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες, και Θεῷ τὰ κατ' αὐτούς ἀναρτῶντες, και τούτω πᾶν ἀνατιθέντας, και δὲ αὐτόν προχείρωσ ἀγαπᾶν τὰ προσόντα τοῖς βουλομένοις παρέχοντες.

η'. Τί γοῦν ὁ ἀγαθὸς μισθοδοτῆς Θεός; Μεγάλα ἐπ' ἐσχάτων ταμειῶν, μεγαλῶ κἀναυθα τεύτους δειδῶρηται. Καὶ γὰρ τέθεικε πατέρας, μακροῦς ἔδρα χρόνους τὴν ἀπαιδίαν δυστυχούντας, και τὴν τιμωσιν τὸ παντέλες ἀπελπίσαντας· και πατέρα ἀρρῆσος τε παιδός, και αὐτοθεν εὐθὺς συγγεννηθέντος (εἶπεν ἂν τις) ταῖς Χάρισιν· οὐχ ὅτι γοῦν τῆς προτέρως

Chosroe et filiis ejus, imperium Orientis ereptum Persis tenuerunt.

ἐπὶ τῇ στειρώσει λύπη ἀφαιρείται, ἀλλὰ καὶ πλείστης ἤδη τῆς εὐθυμίας ἐμπλήρησι, τῇ τοῦ γεγεννημένου ἐξ αὐτῆς προόδου καλλονῇ τε καὶ ὠραιότητι, τὸ τοῦ ἤθους ἐς νέωτα κόσμῶν τε καὶ χαρίεν δούσ αὐτοῖς προφοιβάζεσθαι. Ἐκ ταιούτων ὁ μέγας οὗτος γεγέννηται, ἐκ τοιαύτης ὁ θεὸς καρπὸς τῆς ῥίξης τετελεσφόρηται, ἐκ τοσούτων τῶν ἀρετῶν ὁ ταύτην ἀπαράμιλλος προεβλήθη. Ἐπειδὴ δὲ καὶ προεβλήθη, παραυτὰ τῷ βαπτίσματι καθαγνίζεται. Ὡς ζήλου γονέων! ὡς πίστεως ἀκραιφνοῦς! ὡς διαπύρου φίλτρον πρὸς Κύριον! Οὐκ ἔβρασαν τὸν ἀσεβῆ δεσπότην, οὐ τοὺς ἐν τέλει καὶ συνάρχους ἐπτηξάν, οὐ δήμου ἀλογίαν, οὐκ ἔθνους ἀπόνοιαν ἰδεύσαν· οὐ δόξης ἐφρόντισαν, οὐ χρημάτων, οὐκ ὄλβου πολυειδοῦς, οὐδενὸς ἀπλῶς τῶν τοῖς πολλοῖς περὶ πολλοῦ τυγχανόντων τούτοις ἀμωσγάπας ἐμέλησεν· ἀλλὰ τῶν πάντων ἡ στήρησις ὡς οὐδὲν ὑπερωρᾶτο, καὶ μόνος ὁ τοῦ Θεοῦ πόθος προετιμᾶτο, καὶ λαμπρῶς προετίθετο. Οὐδὲν οὖν ὄπερ ὑπέβραξαν ἀναβολὴν τινα καὶ ὑπέβρασαν ἐμποιοῦσαν· ἀλλ' ἐξ αὐτῆς αὐτὸν ἡγίασαν τῆς γενέσεως ἀναφανδόν, οὐχ ὡς οὐδὲν πρὸ αὐτῶν λάθρα τοῦτο διεργασάμενοι, ἔμοιγε δοκεῖν, καὶ ἀνωθεν εἰς τοῦτο κατεπιγόμενοι. Ὅν γὰρ προέβρασαν ὁ Θεός, καὶ πρὸς τὸν τῆς ἑαυτοῦ πόρωθεν ἀφώρισεν Ἐκκλησίας καταρτισμὸν, οὐκ ἠνέσχετ' ἂν δὴ αὐτίκα τῷ προελθεῖν καθαγνισθῆναι, καὶ ἅμα τῷ ἀναπνεύσαι ἀναγεννηθῆναι τε καὶ ἀναπλασθῆναι τὴν κρείττω τε καὶ θειοτέραν ἀναγέννησιν καὶ ἀνάπλασιν.

θ'. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὴν βρεφικὴν παραμείψας, ὠραίως ὡν ἐτύγγανε καὶ παιδεύσεως, οὐκ ἀπείδον οἱ σεμνοὶ γεννητόρες καὶ θεσπίσιοι εἰς παιδοτριβὰς σωματικῶς, ὡς ἂν ὁ παῖς αὐτοῖς εὐφυῶς ἀσκήσειε τόξον μεταχειρίζεσθαι, καὶ καθάπαιξ περὶ μάχας καὶ πολέμους εὐδοκίμειν· ἀλλ' οὐδὲ τοὺς ἐπὶ τοῖς γυμνασίοις γυμνάσσοντας ἀγῶσιν ἐζήτησαν, ὡς ἂν δὴ πυγμὴν παιδοτριβηθεῖα διαγωνίζεσθαι, κούφως τε θέει τὸν διαύλον, καὶ δεσχεύειν εὐχερῶς, καὶ δόλιχον ἀλλεσθαι, ἢ καὶ ὠλῆν τοὺς εἰς χεῖρας ἰόντας δεξιῶς καταβάλλειν καὶ νικηφόρος ἀνίστασθαι· ἀλλ' ἐζητεῖτο παιδευτῆς ἀξιόχρεως, ὃς ἂν εἰδείη ῥυθμίσασθαι ψυχὴν, κοσμησάτω σώμα, καὶ Θεῷ παραστήσασθαι, καὶ ἀπλῶς ἀντὶ χθονίου καταστῆσθαι ἀγγελικόν τινα καὶ οὐράνιον. Ἐζητεῖτο μὲν ἀξιὸς παιδευτῆς· ἀλλ' οὐκ εὐρίσκατο· ἦν γὰρ καὶ παντελῶς ἄπορον ἐν βαρβάρους τὸν Ἕλληνα διεκρινεώτα λόγον εὑρεῖν, καὶ μέσον ἀπεθῶν ἀνδρὶ κατὰ Θεὸν ζῶντι περιτυχεῖν, καὶ ἱκανῶς γὰρ πρὸς ἐπὶ τούτοις ἤθος ἀνθρώπου πρὸς τὸ κρεῖττον καὶ θεϊότερον ἀγαγεῖν. Ἦν οὖν ὁ πατήρ ἐν ἀπορίᾳ (τούτῳ γὰρ μᾶλλον ἢ περὶ τούτου φροντιστὶς ἐνέκειτο), καὶ οὕτω πάντοθεν ἀνεζήτηται, ἅτε ἐπὶ πάσης ἰσχύων τῆς ἀρχῆς μεγάλα Περσῶν, καὶ πανταχόθεν ταύτης περιφοιτῶν, καὶ τὸν τοιοῦτον ἀνευγνεῖων ὄθεν ἂν καὶ θηράσαιτο. Θεὸς δὲ ἄρα, ὁ διὰ τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία οἰκονομῶν καὶ λόγοις ἀπόρητοις διεξάγων τὰ καθ' ἡμᾶς ἀνωθεν, καὶ τὰ περὶ τούτου σοφῶς διετίθει, καὶ πόρωθεν συνήλαυσε τὸν κατὰ πρόθεσιν, καὶ μαχρῶθεν προσήγε τὸν κατὰ βού-

ditatis moestitia liberavit, verum etiam jucunditate quam maxima implevit, insignem ab ipsius uteri egressu formam vultus atque elegantiam præferens, unde eis dabatur occasio, augurandi bene de ea qua adultior complendus esset, morum gratia ac venustate. Ita genitus, lustralibus mox undis per baptismum purgatur. O fides genitorum! o sincerus zelus! o amor fervens erga Dominum! Non timuerunt impium præsidem, non magistratus aut eorum ministros formidarunt, non irrationabilem vulgi dementiam, non gentis vecordiam exhorruerunt: non gloriæ, non pecuniarum, non multiplicis in speciem beatitudinis rationem habuerunt, nullum denique earum rerum respectum, quæ apud plerisque in magno sunt pretio: sed honorum omnium privatio contemnebatur, ut nihili damnum: et solum placendi Deo desiderium cunctis rebus præferebatur. Nullam igitur consiliis suis moram dilationemve interponentes, sanctificaverunt puerum statim ac natus fuit; non sicuti alii ante ipsos clanculum id facientes, sed propalam, idque superno (ut mihi quidem videtur) instinctu moti. Quem enim Deus prænoverat atque a longo temporum intervallo ad suæ Ecclesiæ reparationem destinaverat, non tolerasset non statim ut prodiret sanctificari, et simul atque spirare cœpit non regenerari præstantiori quodam generationis modo.

9. Postquam infantilem prætergressus ætatem Joannes, institutioni cœpit maturus videri, honesti ejus admirandique parentes non rexpexerunt ad corporalium exercitationum magistros, quorum cura filius suus scite tractaret arcum et bellicæ gloriæ conquirendæ aptaretur, decertare inter pugiles discens, aut stadium levi pede percurrere, disco ludere, saltare agiler, conserere manus, adversarium supplantare atque prosternere: sed quærebatur pædagogus idoneus, qui sciret animum excolere, ornare corpus, et utrumque admovere Deo, atque ex terreno homine angelicum quiddam et cœleste formare. Magister quærebatur vere profuturus. sed qualem inveniendi spes nulla apparebat: prorsus enim difficile erat reperire aliquem inter barbaros Græci peritum sermonis, et in medio impiorum nancisci virum, qui secundum Deum vivens sufficeret homini ad meliora perducendo. Pater igitur (quem acrius hæc torquebat cura) hærebat ambiguus, et omnes imperii Persici, in quo poterat plurimum, partes lustrans, indagabat num alicubi ejusmodi hominem venari posset. Deus interim, qui sæpe ex contrariis contraria procurat et res humanas rationibus occultis ab alto temperat, etiam negotium istud disponebat sapienter, atque jam pridem e longinquis mundi partibus accersebat virum, juxta intentionem mentis ejus: arte enim quadam recessus in speciem contrarii usus, providerat quo modo ei largire-

tur id quod tantopere desiderabat : quisnam autem fuerit hic modus, audite.

10. Posteri ancillæ Agar, qui liberæ Saræ nomen sibi nescio quo jure usurpaverunt, quique servi existentes, tanquam servæ filii et servilia cogitare soliti, semper circa dominos pravæ mentis, et animi erga heros improbi apparuerunt, non satis habuerunt in Romano imperio occupasse pleraque Orientis loca, et dominorum sceptrâ vehementer imminuisse, sed reliquis etiam partibus inhiantes, consilium iniverunt insulares atque maritimas urbes et regiones invadere. Classe igitur delati percurrerant littoreas civitates, et incolarum accolarumque multos vivos capiebant, quorum alios quidem perimebant gladio, quam plurimos vero subjiciendos pretio crudelissime distrahebant, Postquam autem (heu calamitatem!) malis tantis ex animi sententia patratâ, redierunt ad sua, cum immensa quam adduxerant turba, quia vendere omnes non poterant (nam plurimi cum essent, magno tamen pretio taxabantur), simul universos decreverunt jugulandos. Fortassis autem hoc consilii sumebant, quia eos magistro suo execrabillissimo Mahometh malebant sacrificare, contra fas quidem naturæ acturi, aliquam tamen etiam in hoc rationem sequentes : siquidem ille diaboli ab initio homicidæ discipulus imitatorque dum viveret, lætabatur cædibus permisitque occidere, aut potius præcepto inter posteros inviolabili demandavit ; quemadmodum aliud quoque scelus C omne incunctanter docuit perpetrare.

11. Igitur ad cædem et sacrificium adducebantur myriades integræ, interque eos velut unus de vulgo æstimabatur quidam, ad eadem cum cæteris ferenda damnatus, qui unus dici poterat pretiosus mundi thesaurus et dignum terrarum orbis ornamentum, ille, inquam, qui secundum Deum se ornaverant Cosmas, vir et externa sapientia insignis, et ea quæ domestica est nobis incomparabilis : qui cum a mundo recessisset, inter homines ex Dei consilio viventes conscriptus, non solum cum ipsis cito venit in vitæ morumque societatem, eorumque virtutes perfecte æquavit ; verum etiam longo ipsos præcelluit intervallo, propositus cunctis ut conversationis perfectioris idea atque irreprehensibilis regula. At non hoc uno fuit contentus, neque satis habuit tantum seipsum dirigere ac propriam vitam juxta Dei voluntatem componere ; sed vitæ communis homines circumiens eosdem curare et ad Deum studuit promovere : ut, si fieri posset, abduceret eos ab indulgentiori et affectibus mancipata ac brutali conversatione, atque ad honestum et ornatum vivendi genus traduceret, quale revera hominem condecet. Denique suo egrediens monasterio, et ab Italia (unde erat oriundus) recedens atque ultiores regiones ex ordine pertransiens, et per viam cunctos instruens ad saniozem vitæ formam eum pervenisset ubi piratæ facturi erant

λυσαν, καὶ τρόποις διακινῶμαι παραχωρήσεως ἐπαδεύσαι τούτωι τὰ πρὸς ἔφισιν· καὶ οἷος ὁ τρίτος, ἀκούσατε.

1. Οἱ τῆς δούλης Ἄγαρ ἀπόγονοι, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐλευθέρης Σάρρας οὐκ οἶδ' ὅπως (ἐπινομήσαν) σφετερισθέντες, δούλοι τε ὄντες ὡς ἐκ δούλης τυγχάνουτες καὶ τὰ τῶν δούλων φρονεῖν ἔχοντες, καὶ αἰκίως περὶ τοὺς κυρίους δύσανοι περηνότες καὶ πρὸς τοὺς δεσπότας κακοὶ, οὐκ ἀρετὸν ἐνόμισαν τῆς ἡμετέρας τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς τῶν πρὸς ἑω τὰ πλείστα κατασχόντες, καὶ τὰ τῶν δεσποτῶν οὐ μετρίως σκῆπτρα μειώσαντες· ἀλλ' ἤδη καὶ κατὰ τῶν λοιπῶν μερῶν ἐμελέτησαν, τῶν ἐναλίω καὶ παραλίω καταπιεσθῆσαι πόλεω καὶ κωμῶν ἐδουλεύσαντο. Νεανυστοληκότες οὖν κατέτρεχον τὰ παραλία, καὶ πολλοὺς μὲν ἐξώγρουν, σκληροὺς δὲ ξίφους ἔργον ἐτίθουν, πλείστους δὲ καὶ ἀπερῆκον τιμιουλκούντες ἀσυμπαθέστατα. Ἐπεὶ δὲ ποτε, βαβαὶ συμφορᾶς ἐκείνης ! τὰ δεινὰ ταῦτα κατὰ θυμὸν ἐτελέσαντες, καὶ νόστου μνησάμενοι, πλείστους ἐπὶ τοὺς ξυλληφθέντας ἀνήγαγον, πάντας ἀποδόσθαι μὴ ἔχοντες, πολλῶν τε ὄντων καὶ πολλοῦ τιμωμένων, σφαγῇ συλλήβδην παραδοῦναι βεβούλευνται· τάχα γε τῷ σφετέρῳ αὐτῶν διδασκαλῷ τῷ ἐναγεσάτῳ Μωάμειθ, προσαγοχέηναι προελομένοι θύματα· καὶ εἰκότως ἔρα, εἰ καὶ παρὰ τὸ εἶκόσ τῆς φύσεως ἐδουλεύσαντο· τοῦ γὰρ ἀνθρωποκτόνου Σατάν μύστης ὦν ἐκεῖνος καὶ μιμητῆς, φόνοις τε περιῶν ἔγανύσκειτο, καὶ τὸ φρονεῖν ἐνδίδωκεν, ἢ μᾶλλον, ὡς τῶν ἀμεταθέτων ἐντέταται. ὡσπερ δὲ καὶ πᾶν ἔτερον ἐναγὶς ἀπαραβάτως δεδίδαχεν ἐκτελεῖν.

12. Ἀπῆγον οὖν μυριστάς ὄλας, ἐφ' ᾧ γε σφαιγιασάει καὶ θυσίαν θεῖναι τῷ Σατανᾷ· ἀλλὰ συνῆν ἐκείνοις, καὶ τῶν πολλῶν εἰς ἐννομιστο καὶ τὰ αὐτὰ συγκαταδεδίκαστο, κόσμου θησαυρὸς ἀξιοχρεωσ καὶ οἰκουμένης ἀξίον ἀληθῶς ἰγαλλώπισμα, ἐκεῖνος οὗτος ὁ κατὰ Θεὸν ἑαυτὸν κοσμήσας Κωσμάς, ἀνὴρ τὴν ἐκτὸς σοφίαν πολὺς καὶ τὴν ἐντὸς καὶ ἡμετέρω ἀξυμβλητός· ὃς ἀποκχωρητικὸς κόσμου καὶ συγκαταλεγείς ἀνδράσι ζῶσι κατὰ Θεὸν ἐν μετρίῳ πᾶσι τῷ χρόνῳ οὐχ ὅτι γε σφίσι συνημιλλήθη καὶ ἐαριδῶς τὴν ἀρετὴν ἐξισώθη, ἀλλὰ πολλῶν τινε τῷ μίτρω καὶ ὑπερβίβληκε, καὶ τύπος οἶον τοῦ κατ' ἀρετὴν ἐγκατέστη βίου καὶ κανὼν ἀπαρτίκλῆτος. Ἀλλ' οὐκ ἐγκάπησε τούτῳ, οὐδ' ἀρετὴν ἐνόμισε τὸ μόνον ἑαυτὸν ρυθμίσει καὶ ἔξῃ ἀπειθῆναι κατὰ Θεὸν· ἀλλ' ἤδη καὶ τοὺς ἐν βίῳ περισσοτέρων ἐπισκέπτεσθαι ἤβηλεν, ὡς ἂν, εἰ οἶον τε, τῆς ἐμπαθειστερας πάντα, καὶ κτηνώδους ζωῆς ἀπαλλάξει, καὶ πρὸς εὐπρίπειαν μεταγῆγοι, τὴν ὡς ἀληθῶς ἀνθρώπων καθήκουσαν. Ἄμειβε τοι καὶ τῆς μονῆς ὑπάρχας, καὶ τῆς τῶν Ἰταλῶν ἐξορμήτας, ὄθην ποθῆν καὶ γεγένετο, καὶ τὰ ἐπιξῆς ἀπαντα δειῶν, τάχα δὲ καὶ πρὸς τὸ κρείττον μεταγῆγων, ὀνηπερ οἱ πειραταὶ ἐπισφραῆσαι ἡμελλον (κοιμάτων ἀκατακψίας Θεοῦ) προύλαβε γεγωνὸς καὶ ξυνείληπται. Συναπέγγο γοῶν συναφῆναι συνελογεῖς· ἀλλ' οὐκ ἐπάρτατε τούτωι θανάτῳ, οὐχ ἢ ἐπ' ἀλλοθιπῆς, τὸ γὰρ δὲ τοῖς πάσῃ.

ἀπεικαϊότητα, τελειότη· ἐνὶ θεῷ καὶ μόνῳ πάνυ Α
λίαν λελύπητο, καὶ θεῖ' ἐν ἐπαθαίνετο, καὶ ὑπὲρ τὸ
θεῖον (εἰ γε θεῖον εἰπεῖν) ἐδυσχίρειναι τε καὶ ἐχαλί-
παινε (φιλαγάθως πάντως, οὐ φιλοτίμως), ἀλλ'
εἶχε ἐν ἀπορήτῳ πρὸς ὃν οὐκ ἔχων εἰπεῖν.

formidanda videri : sed una re solum valde tristabatur et commovebatur, ac pene ultra quam de-
cebat ferebat moleste (probitatis tamen potius quam ambitionis studio sese affligens, id ipsum au-
tem in pectoris arcano fovebat, quia cui aperiret non habebat.

εβ'. Ὡς δὲ δὴ καὶ συναλήγοντο τὴν ἐπὶ θανάτῳ εἰ
συγκατάσχετοι, καὶ τοῖς ἐκείνου ποσὶν ἄλλος ἄλλον
προσλαμβάνειν ἐσπευδον ἐπικυλινδούμενοι, καὶ ὑπὲρ
τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας θυσωπούντες ἕκαστος συχνὰ
τῶν ποδῶν κατέρβαινον δάκρυα, ἰδόντες οἱ βάρβαροι
τὴν πρὸς ἐκείνον πάντων ἐκείνων αἰδῶ, καὶ ἅμα τὴν
διάπυρον αἴτησιν ἤτις ἀδιάπτωτον ὡσπερ τὴν ἐλπίδα Β
σφῶν ὑπενέβαινε, σεμνὸν καὶ ἄλλως τὸ εἶδος ὀρών-
τες, κἄν τοῦ ἤθους κατανοοῦντες σεβάσμιον· τίς τε
εἴη προήχθησαν εἰσεσθαι, καὶ ὄθεν ἐσχῆκε τὴν γένε-
σιν, καὶ ὁ τι γέ τοῦτο ἐπιτηθεῖμα, κλησὶν τε πρὸς
τούτοις, καὶ ὑπὲρ τίνος (καὶ αὐτὸς τοῖς ἄλλοις ἐπί-
σης [ἔχων] τὸ ἐξ ἀνθρώπων γενέσθαι) οὕτως ἀπὸ
ψυχῆς ποιούμενος φαίνεται, τὸν μονάδα βίον ἅπαξ
ἐλόμενος (ἐκ γὰρ τῆς ἀναβολῆς συνιέντες εἶχον τὴν
πολιτείαν) καὶ βίωτικὸν ἅπαν ἀπεστραφώς, μόνος
δε τῆς ἐκείθεν λήξεως ἐρείμενος, κἀκεῖ γενέσθαι
περὶ πλείστον πάνυ τιθέμενος· οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἐλάν-
θανε τοὺς ἀλιτηρίου ἐκείνους, ὅποια κατὰ εὐσεβῶν
ἢ προθεσεις μοναστῶν, καὶ ὁ τι γε σφίσι τὸ διὰ παν-
τός σκοπούμενον καὶ ζητούμενον, ὑπὸ χεῖρά τε πολ-
λοὺς πολλὰς συλλαβόντας, καὶ τότε δὴ συχνούς C
πάνυ κατασχόντας, καὶ παιδιᾶς χάριν (τάχα δὲ καὶ
τῶν ἡμετέρων εἰρωνείας) τὰ κατ' αὐτοὺς ἀνετάζον-
τας. Καὶ ὅς δὴ βαθύ στένάξας καὶ μύχιον· Καὶ ἄλ-
λως μὲν ἔχρῃν ἀπαραμύθητα λυπεῖσθαι, τοὺς ὁμο-
εθνεῖς τούτους βλέποντι καὶ ὁμόφρονας βοσκημάτων
δίκην ἀπαγομένους πρὸς τὴν σφαγὴν· καὶ ὑμᾶς τῇ
ἀπωλείᾳ σφῶν ἐπιχαιρόντας, ἀνθρώπους ὄντας καὶ
ἡμῶν ἐξίτης Θεοῦ τυγχάνοντας πλάσματα· εἰ καὶ τὴν
θηρσικίαν ἀντιδήρησθε, ὑποβολαῖς ὄντως τοῦ ἄρχε-
κίκου σατάν, ὃς πάλαι μὲν ἡμᾶς ἀπατήσας, τοῦ
Θεοῦ τε διέστηκε, καὶ τῆς θείας τρυφῆς ἐξωστράκισε
καὶ εἰς τὸν κλαυθμῶνος τόνδε χώρον κατήκτισεν· οὐ
παύεται δὲ καὶ νῦν εἰσεῖτε φύσις ἢ πονηρά καὶ χαι-
ρέκκος, καὶ ἀλλήλων διασκηθῶν καὶ ἀπομακρύνων
Θεοῦ ταῖς πολυπλόκοις αὐτοῦ μαργανείαις καὶ τοῖς D
θεῖνοις ἄγαν σοφίσμασιν. Ἄλλ' ἔστι μοι πρὸς τού-
τοις καὶ ἕτερον, λίαν ἀποκαίων καὶ ἀνιῶν ἀπαρά-
κλητα διὰ πάσης καὶ γὰρ παιδείας ἐληλυθώς, καὶ
σοφίας ἐς ὄχρον ἐληλακώς, μέρος τε αὐτῆς μηδὲν
λειοσιπῶς ἀνεξέταστον οὐδενί πως ἄχρι δὴ καὶ τῆς
τῆμερον τοῦ τοιοῦτου θεσσαυροῦ μεταδέδωκα, καὶ θέ-
δοικα ἐπ' ἐσχάτων ὁ μίλειος τὸ παρὰ τοῦ ἐμπει-
στευκτότος κατὰκριμα.

εγ'. Ἀκούει τὸν λόγον ὁ τοῦ Ἰωάννου πατῆρ-
συμπαρωμάσκει καὶ γὰρ, ἐφ' ᾧ γε ἐκτίθει τοὺς
κατασχέτους πάνυ δεξιῶς συνωθῶν, καὶ ὅτι σαχνούς
ὑφαιρούμενος. Ἐγγιστά που τοίνυν ἐκείνου γινόμε-
νός, ἡρέμα καὶ σὺν αἰδοῖ ἐπὶ ἀνῆρέτῳ. Ἀληθῶς ἀρα

excensionem, ex incomprehensibili Dei judicio in
eorum incidit manus, et captus fuit. Simul itaque
abductus, nunc inter jugulatos assistebat: non ta-
men eum conturbabat mors præsens, eamque per-
ægre subeundi necessitas, quæ solet imprimis

12. Cum ergo concaptivi ejus per viam supplicii
rapiebantur ad mortem, videre erat illos confertim
ad pedes ejus provolvi, eosque humectare lacry-
mis et ut salutis singulorum consuleret pro se orare
unumquemque. Quorum erga ipsum reverentiam
precandique instantiam, indicem fiduciæ ac spei
immobilis, quam in ipso repositam habebant,
considerantes barbari, et cæteroqui gravem specie
sc moribus venerabilem conspicientes cœperunt
interrogare eum, quis esset, unde natus, quod ei
studium, quod nomen foret; et qua de causa
(cum ipse quoque similem aliis haberet originem
ex hominibus) ita præter naturam agere videret-
ur, monastica vita in perpetuum electa (ex ami-
ctu namque agnoscebant ejus professionem), ut a
sæcularibus rebus aversus, solam quæ in religio-
sorum claustris est quietem desideraret, illic esse
quam maximi faciens. Neque enim fefarios illos
latebat monachorum institutum. et quem scopum
considerationibus ac meditationibus suis haberent
propositum; ut qui eorum multos sæpe fecerant
captivos, et tunc eorum plures tenebant; eurio-
sitate gratia, forte etiam nostra ridendi studio
res illorum soliti explorare. Ille vero, profundo
arcanoque suspirio edito, Me quidem, inquit,
oportebat inconsolabiliter tristari, intuentem con-
tribules hosce et unanimes meos, pecudum more
ad lanienam protractos, vos autem eorum pernicie
gaudentes, cum sitis homines et æquali nobiscum
sorte creaturæ Dei quanquam religione dissidea-
tis a nobis, opera auctoris malorum diaboli, qui
jam pridem genus humanum decipiens ipsum se-
junxit a Deo et a paradisi deliciis exterminavit,
atque in hanc luctus regionem transtulit; non au-
tem desistit etiam nunc ejus pessima indoles ac
malis gaudens ab invicem nos disjungere fallaci-
bus suis præstigiis, et dolosis illusionibus magis
magisque elongare a Deo. Verum tamen aliud quid-
dam est, multo dignum mœrore, quod me affligit
inconsolabiliter, videlicet quod disciplinarum om-
nium emensus stadium et sapientiæ fastigium
consecutus: nullam ejus partem dimittendo quam
non sim perscrutatus, nemini ad hunc usque
diem de hoc thesauro communicavi; et ab eo, qui
hæc mihi tradidit, metuo socordiæ ad extremum
damnari.

13. Audiit hunc sermonem pater Joannis: se-
quebatur enim, dextere satagens; ut ex iis qui de-
tinebantur differrentur multi, nec paucos exitio
subtrahens. Quam proxime itaque accedens ad
eum, sensim et reverenter interrogavit, dicens:

Verene, ut dixisti, tantum in te bonum occultatum est? Ille autem, effusis ad hæc lacrymis eodemque animi sensu motus, eadem iterum affirmavit, et quæcunque noverat distinctiori enumeratione percurrrens, singula distinctius diffusiusque explicabat. Dicebat ergo quomodo numerorum rationes et cohærentiarum proprietates pulchre caleret; et plani ac solidi perimetros ac diametros atque figuras edoctum sese, etiam laudatissimam astrologicæ compositionis scientiam tenere, ac veluti constitutum in celo dimensum esse motus corporum æthereorum; sapientiæ quoque sublimioris sacris initiatum se; quodque (ut uno dicam verbo) possideret aliquid inter humana pretiosissimum, bonum profecto, quale nunquam huc aut venit aut veniet, sicut quidam e veteribus sapientibus dixit Et tamen in neminem incidi, inquit, quocum hæc possem communicare. Ad quæ ille: Scito quod ego implebo desiderium animi tui, neque abire te sinam tali laborantem egestate et confectum dolore, partim quia pro tibi creditis examen formidans, pœnam times, partim quia periculum est ne ignotus hinc exeas, et in oblivionis profundo occulteris, eo quod nullos post te relinquo filios, acquisitos per magisterium, qui longe præstantiores ad futuram memoriam quam naturales esse videntur, et, sicut audio, diutius vivunt quam geniti secundum carnem. Sunt enim mhi filii, forma præstantes filii, maturi, filii capaces disciplinarum quas enumerasti, velut receptacula purissima et amplissimi alvei, sed adhuc inanes, defectu talia largientis et quasi per rivum infundentis. Hos ego tibi adoptandos tradam; tuum erit eas quas dixisti disciplinas ipsis tradendo eosdem quodammodo regnare.

14. Hæc cum dixisset, festinanter abijt ad Persarum principem, quæ sibi cum Cosma intercessissent denuntians, eumque petit dari sibi, et cujus rei gratia id petat, manifestat. Ut vero assensum ejus obtinuit (multa enim apud ipsum gratia et auctoritate valebat), non minori gaudio quam Cosmas perfusus, domum eum perducit. Quomodo autem inter varia humanitatis officia ipsum exceperit, et quam jucunde complexus fuerit, longior verborum circuitu prolixius explicare superfluum puto. Cæterum cum super omnes domesticos eum constituisset et sicut alterum se coli a cunctis jussisset, tradens ei filios suos, ipsius quasi filios efficit. Isti erant, Joannes, splendidum nostræ orationis argumentum; et ille qui ante ipsum, defectu prolis naturalis, fuerat adoptatus a Mansure, admirabilis, inquam, suoque ut nomine sic et moribus Cosmas; de quo quid velut in transitu dixerim? quandoquidem si quis res ejus susceperit ex proposito recensendas, vix eas prout dignum est exsequeretur. Accepit ergo puerorum sibi commissorum par divinus pædotriba, tanquam pullorum generosorum domitor exercendum ad

Α τοι, και ως ερησθα, τοσοῦτον ἐγκατακείμεναι ἀγαθόν, και οὕτω χρῆμα τοῦ παντός ἀξιον ἐνακίωται; Και δε θαρούσας και τὴν ψυχὴν αὐτὴν παμπύως, τὰ αὐτὰ και αὐτὴς εἰρήκει· πλατύτερόν τι διεξέει τὰ τῆς παιδείουσεως, και τὰ ἐξακριβωθέντα παραγεγυμνώσει λεπτότερον. Φησὶ γοῦν ως λόγους τε αἰθιμῶν, και ἀναλογίας ἀρμονιῶν καλῶς ἀγασ ἔκριβωκώς, τῶν ἐπιπέδων και στερέων περιμέτρους και διαμέτρους, και σχήματα, και αὐτῆς γε τῆς πολυθρῦλλήτου τῶν ἀστέρων συντάξεως τὴν πολυύμνητον ἐπιστῆμην συνειλοχῶς, και ως ἐν οὐρανῶ γεγονῶς και τῶν αἰθερίων σωμάτων τὴν κίνησιν ἀναμετρησάμενος, τὰ τε τῆς ὑπερίρας σοφίας μνηθεῖς ὄργια, και (ὡς ἐπος εἰπεῖν) τὸ τιμητάτου τῶν ἐν ἀνθρώποις κτῆμα κτησάμενος, λόγους διαλαθῆ και σοφίαν (χρῆμα, ὡ οὗτος, οἶον οὔτε ἔχω ἑσθῆδῃ, οὔτε μὴν ἔξει τῶν χρόνων ποτὲ, ως και τῶν κῆλαι τις σοφῶν ἰσχυρίσατο) οὐδενὶ τυχῶν ὅτω τοῦτοῦ μετιδωκα. Και δε: Ἄλλ' ἐγὼ τοι, τοῦτ' ἴσθι, ἐκπλήσω τὸ καταθύμιον, και οὐχ οὕτως ἀπαλθεῖν εἰσῶ καταδῶ και περίλυπον, τοῦτο μὲν, οἷς τὴν ὑπὲρ τοῦ ἐμπειστευμένου δίκην ὑποπτεύεις, και τὴν εὐθύνην ἐπιλογίζῃ και δέδιας, τοῦτο δ', οἷς ἀνώνομος οἰχῆσθαι κινδυνεύεις και λήθης ἐναποκρυθῆναι βυθοῖς μὴ παιδας ἀτε καταλοιπῶς τῷ βίῳ διὰ παιδείουσεως, πολλῶ τινι τῶν ἐκ σαρκὸς πρὸς τὴν ἰσαυθῆς μνήμην κεραιττονας περηνότας, και μονιμωτέρους. ως ἀκούσας ἔχω, μακρῶ τῶν ἐξ αἵματος. Εἰσὶ γάρ μοι παιδες, παιδες ὠραῖοι, παιδες καλοὶ, παιδες παιδευμάτων οἶων ἀπαριθμῆσω καθαρά πάνυ δοχῆια και εὐραῖαι δὴπου δεξαμεναι, κενοὶ δε εἰσῆτι, χῆται τοῦ τῶν τοιοῦτων μεταδῶσοντος και οἶον ὀχρηγήσοντος, καθεστήκατον. Τούτους, γίνωσκε, τοῦ λοιποῦ παιδας ἐγωγε θῆσω σοι· σοὶ δ' ἂν τὸ ἐντεῦθεν εἴη ὅσοις τε και οἷοις εἰρήκεις ἀναγεννησαι παιδεύμασι.

ιδ' Ταῦτ' εἰπὼν, σπουδῆ παρὰ τὸν Περσάρχην ἀπεισι, και τὰ κατὰ τὸν Κοσμῶν ἀπαγγέλλει, και εἰτεται, και ὅτου γε χάριν διασαφει. Ἦς δε δὴ και εἴληφε τὸ ἐνδοσίμον (πάνυ γὰρ ἤυχει πολὺ πρὸ αὐτῶ τὸ αἰδέσιμον), οὐχ ἤττον αὐτὸς χαιρων ἢ χαιρόντα ἐκεῖνον οἰκαδε ἀπάγει λαβῶν. Ὅπως μὲν ἦν ἐφιλοφρονήσατο, και οἷοις τὴν πρώτην ἐδεξιώσατο, περιττόν ἴσως μακροηγοεῖν. Πλὴν ἀλλ' ἐπὶ πᾶσι τοῖς αὐτοῦ καταστήσας, και ἄλλον ἑαυτὸν ἄπασιν ἐναποτεταχῶς, τοὺς αὐτοῦ παιδας ἐγχειρίζει, παιδας αὐτοῦ εἰσποιήσας αὐτῷ. Οὗτοι, Ἰωάννης, ἡ λαμπρὰ τῶν ἡμετέρων λόγων ὑπόθεσις, και ὁ πρὸ αὐτοῦ θεῖς εἰς υἱὸν γνησίου στερήσει γεννηματος, ὁ θαυμάσιος κλησί τε και τρόπον Κοσμῶς· περὶ οὐ τί περ ἂν και φαῖην, οὕτως ἐκ παρήργου εἰδῶς; ως εἰ και προύργου τις τὰ κατὰ τοῦτον ποιήσαιτο, μῶλις ἂν τῶν πρὸς ἀξίαν ἐφίκοιτο. Πλὴν ἤλλ' ἐγχειρίζεται τὴν ἱεράν ξυνοριδα ὁ θεῖος ἐκεῖνος παιδοτρέιβος ἡ γυμναστής, ἡδιστα δ' ἂν φαῖην, και ἱερός μοσχολάμνης, ὅπως ἂν πρὸς τὴν τῆς οἰκουμένης δὴπουθεν νέωσιν, και τὴν τῶν θείων δογμάτων διασπορὰν ἐγγυμνάσει. Περὶ μὲν δὴ τοῦ θεῖου λέγειν Κοσμῶ τὸ γε νῦν εἶναι ἀναβολῆ παραπέμπω και

ὑπερτίθειμαι· ὅς γὰρ περὶ τοῦ ἑνὸς πρὸς ἀξίαν λέγειν οὐκ ἔχω, τί ποτ' ἂν γενοίμην καὶ τοῖς τοῦ ἑτέρου φιλοχώρησας; ἄλλως τε καὶ τῆς παροιμίας ἀκηκῶς πρὸς δὺο μὴ ἀποδύεσθαι, τὰ κατὰ τοῦτον παρήμι· δυσχεραίνων μὲν οἷς οὐκ ἐξισχύω ἅμα καὶ ἀμφοῖν ἐπιβαλίσθαι, καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς ἀμφιφῶς δράξασθαι, καὶ ἐνὶ τούτῳ λόγῳ τὰ ἑκατέρου διεξίεναι πλεονεκτήματα, ἢ μᾶλλον τὰ θεῖα τούτων ἔργα καὶ κατορθώματα· οὐκ ἔχων δ' ὁ εἰς τὴν δρᾶσαιμι, πρὸς τὰ τοῦ Ἰωάννου καὶ πάλιν ἐπᾶνεμι, ἀγωνίων τε καὶ πνευστιῶν, καὶ ὄλος τῷ ἰδρωτὶ διάβροχος, ὡσάν τις τῶν διωδευκόντων μακρὰν, καὶ μακροτέρων ἀφορώτων τὴν εἰς τὸ ἔμπροσθεν.

agendum sim impotens, revertor ad Joannem, animo ad defectionem usque laborans, atque anhelitum ægre ducens, et totus sudore madidus, velut eorum aliquis qui longam emensi viam, longiorem ante conspectum habent.

15. Ἄλλ' ἐπεὶ τοίνυν ὁ Ἰωάννης ἀξίου τοῦ παιδευτοῦ, τοῦ Θεοῦ καλῶς ποιοῦσαμένου, τετύχηκεν, ὕδωρ, ὃ φασὶ κοταπρανοῦς τῷ τῆς φορᾶς ἀκατασχέτω διεδείχθη, ἢ πῦρ ἐν καλάμῃ τῷ τῶν μαθημάτων δραστηκῶς τε καὶ περιληπτικῶς, ἢ εἰ τι ἂν εἴη ἄλλο τῶν οἴεως ἀπτομένων ἢ προβαίνοντων, καὶ σχεδόν ὑπερεκπιπτόντων τὴν αἴσθησιν· μᾶλλον δὲ καὶ τὰ τῆς παροιμίας ἐνέκρηκε, καὶ ὑπερβαλλόντως τὰ καθ' ὑπερβολὴν λεγόμενα παρελήλυθεν, ἀπανθ' ὁμοῦ παρελθὼν τὰ ταχύτατα, παραδραμῶν καὶ πτηνῶν αὐτῶν τὴν ὠκύτητα, καὶ χαμερπῆ τινα καὶ δυσκίνητα φαίνεσθαι ἀφείς, συγκρινόμενα· ἄλλα δ' ὃ δὴ μοι ἐπεισιν ἐπὶ τούτοις ἔρω. Ἐρῶ γοῦν ὡς ὄσση τὴν ταχύτητα ὃ νοῦς αὐτόθεν ἀύχει, μᾶλλον δ' ἐπόσση τὴν ἀεικίνησιαν πλουτεῖ, ὡς ἀπ' ἀκρων ἀθρόον εἰς ἄκρα δεικνέσθαι, καὶ εἰς αὐτὸν ἐκ τῶν τῆδε καὶ ἀτάωθεν ἀνατρέχειν τὸν οὐρανόν, καὶ ὑπὲρ ἑλκεῖν δ' ἐνίοτε γίνεσθαι, τοσαύτην ὃ αὐτόχρονημα γένεσθαι, ὡσπερ μὴ ἐπιπροσθούμενος σώματι μηδὲ σαρκὶ παραποδίζόμενος, περὶ τὰς τῷ μαθημάτων ἀναλήψεις εὐδρομίαν ἠύχει καὶ συλτονίαν, ἀπροσπταίστως, ἀπαραποδίστως, ἀθρόον ὁμοῦ δειῶν σύμπαντα καὶ εἰς βάθος τῶν νοημάτων κατανοῶν ἕκαστον· καὶ μοι δοκεῖν οὐκ ἀπεικίως ἂν εἰ τοῦτον Πλάτων θεότατο, τὴν μάθησιν ἀνάμνησιν ἰδογμάτισε, καὶ ἴσως ἂν ἐδέχθη καὶ πιθανώτερος ἔδοξε· παρήκε δ' ἂν ἐπὶ τούτῳ τὰ φαῦλα καὶ μικρὰ παραδείγματα, τοῦ ἐλαίου δηλαδὴ τὸ ἀψοφόν τε καὶ εὐδρομον, καὶ ἄλλ' ἅττα τούτοις παρόμοια, παιδαρίων μικροφυῖαν πᾶν μικροφυῶς παριστάνοντα.

cilem olei fluentis cursum, et reliqua his similia, primentia.

15. Τὴν τε καὶ γὰρ ἐγκύκλιον παιδευσιν ἅπασαν ἀχρόνως σχεδόν ἠκριώσατο· ἐν ἀκαρπεί γὰρ καὶ μετρίῳ πᾶν τῷ χρόνῳ πρὸς Ἑλληνισμόν τε τὴν γλῶτταν ἱερόθυμισε, καὶ συχρῆν ἱστορίαν ἐνθόνδε συνειληχῶς τὰς φρένας πεπύκνωτο· μύθους δὲ καὶ λόγους πλασματῶν ἀναλεξάμενος, φλυαρίας μὲν Ἑλληνικῆς καταγνώκει, προσφυῶς δ' ἐντεῦθεν ἀλληγορεῖν θαυμασιῶς ἄγαν ἐξήσκηται, ἐνθεν δὲ καὶ πρὸς ὑποδοχὴν εὐτρεπῆς μειζῶνων γεγένηται, ὑψηλοτέρων, λέγων, μαθημάτων καὶ καταλήψεων. Τοίνυν καὶ

A universi orbis culturam et ecclesiasticorum dogmatum sementem. Ego autem de eximio Cosma in presentiarum dicere omitto, differens eum et in aliud tempus rejiciens. Qui enim de uno pro dignitate dicere non valeo, qualisnam existerem, in alterius actionibus ad placitum immoratus? cum cæteroque proverbium audierim, Adversum duos ne exuitor. Ea igitur quæ ad Cosmam spectant prætereo; ægro quidem animo ferens quod simul ambobus nequeam intendere, et res ab eis gestas utraque (ut dicitur) manu complecti, unaque oratione enarrare prærogativas utriusque, aut potius divina opera actaque egregia. Cum itaque ad id

B 15. Postquam ergo Joannes dignum se præceptorem, Deo id procurante, nactus est; aquæ, ut dicitur, per declive fluenti apparuit similis irrevocabili impetu et celeri comprehensione disciplinarum; aut sicut ignis in stipula, aut si quid est aliud eorum, quæ progredientia celeriter, ad metam suam pertingunt celerrime, oculorumque aciem ferme prævertunt. Qui etiam superavit ea quæ in exemplum velocitatis populari sermone usurpantur, et quæ hyperbolice adducuntur antecessit, omnes insimul artes citissime emensus, ipsasque prævertens volucres, atque efficiens, ut collatæ secum, animalia quædam tardigrada aut humi repentiâ possent videri. Dixerim ergo quod quanta celeritate gloriatur spiritus, quantaque pollet agilitate, ut ab extremis ad extrema subito impetu transeat, et in cælum ipsum ab inferioribus hisce partibus recurrans, interdum super illud constituatur; tanta etiam Joannes, qui erat veluti purus spiritus, non obtenebratus corpore neque implicitus vinculis carnis, gloriari poterat cursus felicitate contentioneque circa liberalium artium disciplinam, nusquam labens, nusquam offendens, sed omnia continuo impetu pertransiens, et usque ad profundum quarumcunque notitiarum mente pervadens. Non incongrue igitur, si hunc vidisset Plato, doctrinam esse reminiscentiam definivisset, et fortasse meruisset probari, magis verosimile quid loqui visus, quam si proposuisset quædam ignobilia parvaque exempla, puta silentem ac faintulorum tenue ingenium valde exiliter ex-

D 16. Universum namque orbem litterarium fere sine temporis spatio absolvit, et quissi momentaneo, certe perquam brevi temporis impendio ad Græci sermonis usum conformavit linguam; multamque cognitionem hinc adeptus, ea mentem instruxit: lectis vero fabulis figmentisque, Græcas quidem nugæ damnavit, in allegorica tamen locutione apparuit vel exinde mirabiliter exercitatus, atque ad susceptionem majorum idoneus, ad sublimiorum dico disciplinarum speculationumque

comprehensionem. In divisione itaque earum partium, quas ignem spirans facultas complectitur, perbene versatus, inspectis orationum ideis ac methodis, collegit ex iis obiter multiplicem inventionum copiam affluentiamque, velut mercator sedulus, qui ad alium tendens locum in quo magnum sperat lucrum facere, sicubi per viam quid offenderit neutiquam contemnendum, non recusat ejus causa tantillum ibi commorari. Ita ergo etiam Joannes, rhetoricam rhetoricæque methodos quoquo modo mercatus, continuo ad philosophiam accurrit. Et primum quidem hujus primordia, rationalem scilicet facultatem exacte perdiscit, figurarum resolutionesque syllogismorum explorat, propositionum affluentiam et promptum usum colligit; atque enuntiativa orationis naturam speculatus, demonstrationem aggreditur, velut ratiocinii regulam et perpendicularem normam veritatis, aut potius ut scalam quamdam introducentem ad naturalium rerum investigationem, quæque ad contemplationem evehit mentem, ad sublimiorem scilicet aliam præstantioremque supernaturalium rerum indaginem. Loquacitatem vero quæ cum ipsa et post ipsam discitur (ita namque veterum non nemo dialecticam nominavit, quæ primam philosophiæ partem mire excolit et omnium artium est ministra, earumque tradit ac declarat principia et axiomata: ad omne siquidem quod perquiratur aut accidat opportunas etiam ipsa vias aperit), dialecticam, dico, facultatem ecquis diligentius quam ille, aut sicut ille perdidicit? quis tanta perspicacitate ingenii in ea versatus est? Nullus sane eum eo disceptavit, quin e vestigio cœpti poenitens se ipsum condemnarit temeritatis. Expeditius enim aliquis Cretæ Labyrinthum, aut Cæadam Lacedæmoniorum effugisset, quam elenchorum ipsius evasisset retia, si semel iis esset irretitus.

17. Ast quando ad investiganda naturalium rerum arcana processit, Stagiritæ discipulis superior apparuit: non enim solum videbatur naturæ peritus arbiter, verum optimum explorator rationum, juxta quas naturæ rerum fuerint ordinatæ. Quare ipsius Aristotelis, et omnium quotquot ante et post illum de natura deque naturalibus rebus disseverunt examinerator sedulus, aut etiam explanator tutissimus habitus est. Animæ vero immortalitatem non ambigue ex ambiguis illius argumentis credidit; neque ex aliloquis, ut non dicam fabulosis commentis Platonis, erronea quædam circa illam sophismata fuit amplexus, per incorporationem quasdam et transformationes totam de

(5) Τὴν πυρίπνοον hic pro *rhetorica* usurpari, ut quæ animos dicendo inflammet, patet ex sequentibus; ne quis autem de hujus lectionis sinceritate scrupulus cuiquam incideret, operæ pretium consuit Possinus noster ipsum archetypum codicem inspicere.

(6) Notus passim Cretensium labyrinthus, Lacedæmoniorum Cæadas non item. Fuit autem hæc, ut ex Strabone, Titucydidæ et Pausania colligitur;

A διαίρειται τῶν τῆς πυρίπνοου (5) κεφαλαίων ἡγυμνασάμενος, λόγων τε ἰδέας καὶ μεθόδους διαπαρήμενος, κἀνταύθην συγχὴν εὐπορίαν καὶ εὐφροσύνην παροδικῶς συλλεξάμενος, ὡς περ εἴ τις μεγαλέμπορος ἀλλοθί που τὸν σκοπὸν ἔχων καὶ τὸ μέγα κερδίην κέρδος ἀπειδεχόμενος, μεταξὺ που τῆς πορείας τῶν τινι μὴ εὐκαταφρονήτων περιτυχῶν, βραχὺ τι διακρίψας προσπεικιδᾶναι μὴ κατοκνήσειεν· ὡς δὲ καὶ οὗτος ῥητορικῶν καὶ τὰς τῆς ῥητορικῆς μεθόδους ἀμνηστικῶς ἔμπορευσάμενος, τὸ τάχος πρὸς φιλοσοφίαν ἀπέδραμι. Καὶ πρῶτα μὲν τὰ προτέλεια ταύτης τῆν λογικὴν πραγματείαν ἐξακριβοῦνται, σχήματά τε καὶ ἀναλύσεις συλλογισμῶν σκιπτεται, καὶ προτάσεων χορηγίαν συλλέγει· καὶ καθάπαξ τὸν ἀποφαντικὸν λόγον ἐκμελετήσας τὴν ἀπόδειξιν ἐγχειρίζεται, κανόνα λόγων καὶ σταθμῶν ἀληθείας, ἣ καὶ ἀναγωγὸν τινα πρὸς τὰ φυσικὰ κλίματα· ἅττα δὲ πρὸς θεωρίαν μεταβιβάσει, ὑψηλοτέραν ἄλλην καὶ κρείττονα, τὴν τῶν ὑπὲρ φύσιν λέγω καὶ θεοτέρων ἐξέτασιν. Τὴν δὲ δὴ σὺν ταύτῃ καὶ μετ' αὐτὴν, τὴν ἀδολεσχίαν λέγω (οὕτω γὰρ τις τῶν παλαιῶν τὴν διαλεκτικὴν κατονομάσεν, ἣ φιλοσοφίαν τὴν πρώτων ὑποκρίνεται διεξιότατα, τὴν ἀπάσαις τέχναις καὶ ἐπιστήμαις πεισθεύουσαν, καὶ τὰς ἀρχὰς τε παρήχουσαν, καὶ διασαφοῦσαν τὰ ἀξιώματα), τὴν οὖν ἐκείνην ἀντικρυς εἰκονίζουσαν (πρὸς γὰρ ἅπαν τὸ ζητούμενον ἢ προβαλλόμενον εὐχερῶς καὶ αὐτὰ τοὺς λόγους ἐπάγει, εὐλόγους ἅμα καὶ ἀρμόζοντας κεκατημένα πρὸς ἕκαστον) τις ὑπὲρ ἐκείνου ἢ κατ' ἐκείνου ἠκριβώσε, καὶ οὕτως μετ' ἀγχινοίας ἐχρήσατο; Οὐδεὶς ἂν εἰς λόγους ἔλθῶν ἐκείνω, μὴ παρανότα μετέγνω, καὶ τῆς προπετείαις ἐκείνου κατεμύψατο. Εὐχερέστερον ἂν τις ἐν Κρήτῃ λαβύρινθον, ἢ τὸν παρὰ Λακεδαιμονίοις Καϊάδαν (6) ἐξέφυγεν, ἢ τὰς ἐκείνου τῶν λόγων ἀρχὴς διέδρασεν, εἰ γὰρ οἱ τοιοῦτου μοτι καὶ εἰδῆσεν.

18. Ἄλλ' ἐπειδὴ περὶ φύσεως ἐξετάζειν ἤδη προήγετο, ὑπὲρ τῶν ἐκ Σταγίρειας εἰδείκνυτο· οὐ γὰρ δὴ μόνον διεξίός τις τῆς φύσεως ἐπιγνώμων ἐφάπτεται, ἀλλὰ καὶ τῶν λόγων ἀκριβοτέης ἀριστος κατ' οὐς οὕτω πως τετάχεται τὰ τῆς φύσεως· εἴθην καὶ αὐτοῦ τε Ἀριστοτέλους καὶ τῶν ὅσοι πρὸ ἐκείνου καὶ μετ' ἐκείνου περὶ τε φύσεως καὶ φυσικῶν διαστίψαντο, ἀκριβοῦς ἄγαν ἀνιδείχθη διαίτητής, καὶ τὸ ἀληθὲς διορθωτῆς ἀσφαλίστατος. Τὴν δὲ τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν οὐκ ἀμφιβόλως ἐξ ἀμφιβόλων τῶν ἐκείνου λόγων ὑπέληφεν· ἀλλ' οὐδ' ἐκ τῶν τοῦ Πλάτωνος ὑψηγοριῶν, εἰ δ' εἰπεῖν μυθολογίῶν, σεσοφισμῶν τε καὶ πεπλανημένα περὶ ψυχῆν δοξάσας, μετασυσματώσας τινὰς ἢ μεταμφιάσεις ταύτης τὸ σύνολον

« custodia publica, in quam malefici conjiciebantur; » addit Strabo, apud Persas sic dictum « ædificium plenum cineribus, » et alibi memini legisse me quidpiam de supplicio per cineres, cui destinatus illis ex improvise involvabatur suffocandus, quod forte occasionem præbere possit suspicandi, ex καίω υἱο, et ἀδης infernus etymologiam petendam esse; Ms. Vatic. καὶ δὲν habet.

παρεδέξατο · ἄλλ' ἄληθώς καὶ ἀναμφηρίστως ἀθάνατον ἐπιγνοῦς, ἀθάνατα πρὸς τοῦ δεδημιουργηκότος ἢ δοξασθῆσαι ἢ κολασθῆσαι, ὅπως ἄρα τῆ σαρκὶ συμβιώσει, καὶ κατέλιπε καὶ δεδίδαχε · καὶ γινομένην εὐθὺς, ἐνὶ τε καὶ ἄπαξ ἐπέειστο συνδέσθαι παχυλῶ σώματι, ὃ καὶ αὐθις ἀναλήψεται, πλὴν λεπτότερον καὶ θειότερον. Ἄλλ' ἐντεῦθεν ὁδῶ προΐων καὶ τοῖς ὑψηλοτέροις προσβαίνει μαθήμασιν, ὡς θεωρεῖν λόγους τε καὶ ἀναλογίας, ἁρμονίας τε συζητεῖν, καὶ ἀνερευθῶν σχήματα καὶ κινήσεις ἀστέρων, καὶ συνόδους πλανήτων ἐξακριβοῦν, σχηματισμούς (ἐπ' οἷς δὴ καὶ ὡς ἄληθώς τις ἀπόγειος καὶ ἀντικυρὸς οὐράνιος ἀνθρώπος ἀναπέφανται) Εὐκλείδης ὑπερακοντίσας, Πτολεμαίους ὑπερβαλῶν, τοὺς πρὸ τούτων Χαλδαίους παιδᾶς ὡς περ ἀποφῆνας καὶ τὴν ἐπιστήμην ἡμιτελεῖς.

rans, et qui illis antiquiores fuere Chaldæos, quasi

α'. Ἄλλ' ὁ μικροῦ τε παρέδραμε. Τοῖς γὰρ ἠθικοῖς ἐντυχῶν τῶν παλαιτέρων συντάγμασιν, ὅσα ὁ ἐκ Σταγείρας, ὅποσα ὁ ἐκ Χαιρωνείας (7), καὶ γε ὁ σεμνότητι παρ' Ἑλλήσι διαδόχτος Πλάτων συνέθετο, οὐκ ἀπερισκεπτικῶς τοῖς δεδομένοις ἑαυτὸν ἐμπάρεισχετο · ἄλλ' ἐξ ἅμα πάντων, ἃ μὲν ἐνέκρινε ταῖς τῆς καρδίας πλαξίν ἐνεχάραξεν, ἃ δ' ἑλληνικῆς διεκρίων ἐμπαθείας ἢ προσπαθείας, ἀρίστως ἀποκρίνας, ἐκλύμωσ ἀπέστραξε. Ἄμειλι τοι καὶ τὴν Πλάτωνος κοινογαμίαν, εἰ δὲ βούλει, τὴν Κράτητος (8) ὡς κυνῶν βιοτὴν ἐπιλογισάμενος κακὰ ψυχῆς αὐτῆς εἰποῦσιν, ἐς Κυνόσαργες (9), τὸ τε ἐκείνων εἰπεῖν, ἀπειπέψατο · τὸν τε Ἀριστοτέλη τοῦ γάμου μὴ κακίσας, ἄλλ' ὑπερφρονήσας, ὑπέριτρά τε φρονήσας καὶ ἐνθεώτερα, τὸν ἀσπίλον αἰριῖται βίον καὶ κρείττονα. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ γέγονε κρείττονος τῆς ἡλικίας καὶ πρὸς γάμους πρὸς τε τῶν γεγενηκότων αὐτῶν ἐδικάζετο, καὶ πρὸς τ' ἄλλων συχῶν ἐν τέλει δῆτα καὶ μεγάλων ἐφειλέκετο, καθέπερ τις ἀπαθῆς φύσις καὶ πάντα πρὸς τὰ τῆδε ἀπόστροφος, ἀκλινῆς ἄγαν ἦν καὶ ἀνένδοτος, ἀλλοθί που τὸν σκοπὸν ἔχων καὶ ἀλλαχού μεταθεῖναι διακινούμενος τὸ πολίτευμα · ὅπη γε καὶ Παῦλος ὁ μέγας εἶχε τὴν πρόθεσιν, Ἰωάννης τε καὶ Ἰωάννης, ὃ τε σκιρτήσας πρὸ τῆς γεννήσεως καὶ τὸν Δεσπότην προσκυνήσας μὴ θεασάμενος, καὶ ὁ ἐπὶ τῷ τοῦ Κυρίου στήθει ἀναπεσῶν κάκειθεν τὰ τῆς θείολογίας ἀρυσάμενος νάματα.

et alter Joannes, is scilicet qui in utero matris ante nativitatem exsilivit, et quem necdum viderat Dominum adoravit; et ille qui supra ejusdem Domini pectus recubuit, hauriens inde theologiæ fontem.

β'. Καὶ δὴ λοιπὸν οὕτως ἑαυτὸν ἐρρύθμισε, τὰς τε τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἐκόσμησε, καὶ τῷ νῷ καλῶς καθυπέταξεν, ὡς θείαν ὄντως ἁρμονίαν ἐμπαίεσθαι τούτῳ, καὶ ἀγγελικὴν ὡς ἄληθώς σεμνοπρέπειῶν. Ὅθεν δὴ καὶ οὐ μόνον τοῖς γεννήτορσιν ἐράσμιος ὁμοῦ καὶ τιμῆος ἦν, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἄλλοις, καὶ αὐ-

(7) Plutarchum intellige, Chæroneiæ in Bœotia natum.

(8) Crates Thebanus, Diogenis Cynici discipulus qui nihil pessidere sapientem voluit.

anima doctrinam suscipiens: sed vere atque indubitanter intelligens ipsam esse immortalem, a conditore Deo etiam in æternum aut glorificatum aut punitum iri, juxta vitam in corpore actam, et cognovit et docuit; persuasumque habuit, statim atque creata foret, semeleam colligari uni materiali corpori quod rursus esset assumptura subtilius diviniusque. Hinc vero progrediens ad sublimiores disciplinas, accessit ad speculandas astrorum rationes proportionalesque, eorumque inter se congruentia conquiendas et investigandas figuras: propter quorum notitiam terrigena quispiam possit velut ex opposito, dici homo cœlestis. Properavit etiam ad planetarum progressus figurationesque eorum et transfigurationes varias indagandas, Euclidis in hoc genere antecellens, Ptolemæos exsuperans, et qui illis antiquiores fuere Chaldæos, quasi pueros semiperfectos scientia fuisse demonstrans.

18. Verum illud parum abfuit quin me præteriret. Cum in veterum commentarios de morali philosophia incidisset, quos Stagiritæ et Chæronensis ac gravitate morum apud Græcos commendatissimus Plato composuit; non semetipsum omnibus incircumspecte tradidit, quæ ab iis memoris fuerunt tradita, sed inter ea optime discernens, quæ bona judicabat imprimebat cordis tabulis, quæ vero ad licentiam videndi gentilem et cupiditatum illecebras putavit pertinere omnino respuit. Sic communionem uxorum, a Platone adinventam, et a Cratere institutam communis vitæ societatem, caninam reputans atque ex animo detestans sectatores ipsorum in malam crucem amandabat: Aristotelis vero de conjugio opinionem non improbens, sed excelsius ea aliquid sapiens, sublimioraque et diviniora cogitans, incontaminatam longeque præstantiorem conjugali vitam præelegit. Ut enim provecioris evasit ætatis, compellebatur quidem a genitoribus ipsis ad nuptias, atque ab aliis, et his quidem multis positisque in dignitate, eodem pertrahebatur: sed veluti impassibilis quædam natura, a terrenis rebus omnino aversus, ad eas inflecti recusabat obstinate, utpote alibi suum habens scopum, eoque studium suum transferre cogitans, quo magnus Paulus suum intendit propositum, unusque ante nativitatem exsilivit, et quem necdum viderat Domini pectus recubuit, hauriens inde theologiæ

D

19. Deinceps autem taliter concinnavit selpsum animique potentias ita adornavit ac mentis imperio subordinavit, ut in eo reipsa apparerent divina quædam harmonia et decor morum angelicus gravitasque: quapropter non solum erat charus atque amabilis genitoribus, sed et aliis omnibus ip-

(9) Ad canem album, verbatim diceretur: erat autem Κυνόσαργες Athenis dictum gymnasium, in quo procul a pudice natis remoti, exercebantur nothi ac spurii.

aisque heterodoxis multum venerabilis. Postquam vero pater ex hac vita egressus transiit ad aliam, suffectus statim filius paternam assumpsit dignitatem, atque inter proceres fuit ascriptus. Invitus tamen. A pueris enim et ab initio cogitaverat semetipsum Deo consecrare eique soli vivere, Samuelis exemplum non solum sequens, sed etiam in hoc fortasse superans, eo quod ex seipso hoc elegit, non autem a parentibus, sicut ipse, promissus Deo et exhibitus fuit. Verumtamen supposuit humeros curæ civillum rerum, qui spirituales adhærebat ex animo. Sed oh! quam dextre, quam prudenter et consulte creditum sibi munus administrabat! Diffundebatur ergo per omnium ora admiratio ejus, sed præcipue ab ipso urbis præfecto honorabatur, post quem erat immediate primus ac velut collega dignitatis. Atque hinc orditur majora dicere, exantlatos nempe in causa Dei labores quæque pro veritate sustinuit certamina admirationem quam maxima digna.

20. Sed quando huc devenit oratio, agedum nostras lamentemur calamitates, et humanam lugentes imbecillitatem, faciamus spectabile inveteratum adversus nos odium auctoris malorum, atque de iis quæ ab ipso passi sumus et patimur, ut par est, conqueramur. Bene eatenus habebant se nostra, et res Christiana florebat, prævalente ubique orthodoxa fide, omniaque universim optimo erant in statu adeo ut cælestis quædam, ut sic dixerim, regio videretur esse orbis terrarum, quia rebus nostris præsens aderat Deus, seque adversus contraria nobis præbebat curatorem. Verum malignis ac fascinantibus oculis aspexit nos, qui jam pridem nobis invidit Satan. atque (ut gentiles loquuntur) gravi Saturnalique aspectu nos intuitus est. Modum igitur acer ille atque ad malefaciendum industrius adinvenit, quo non solum repelleremur a gubernatione et visitatione divina, sed ipsum Deum nobis efficeremus inimicum, et ad summam contra nos iracundiam concitaremus. Quoniam autem plerumque consuevit impetum in homines non facere nisi per medium, quemadmodum olim in protoplastos per serpentem, rursus quemdam sibi invenit pravum moribus, varium mente, refertum improbitate, conglomeratis fraudulentis contortisque in orbem commotis serpentem, iracundiæ vero impetu et intolerandi furoris vehementia bellum, ac congrua sui nominis appellatione leonem, Leonem, inquam, ex Isauris apostalam, qui primum domino suo imperatorique acceptus, potentiam ejus atque imperium supplantavit, non generosa quadam strenuitate usus (ne quis hoc putet), sed dolis et fraudibus: vafrities siquidem haud raro peragit magna quædam, et

Α τοῖς δὲ τοῖς ἑτεροδόξοις σφόδρα λίαν αἰδέσιμος. Τὸν καὶ τελευταῖ τὸν βίον ὁ πατὴρ, καὶ πρὸς τὰ ἑσπευμένιστα. Ἐγκρίνεται δ' οὗτος εὐθύς, καὶ τῷ πατρικῇ ἀξίαν ἀναλαμβάνει, καὶ τοῖς λογίσι συγκρατεῖται. ἄκων μὲν· ἀλλὰ γὰρ ἐκ παιδῶν καὶ ἐξ ἀρχῆς εἰς νοῦν ἐστρεφεν ἑαυτὸν τῷ Θεῷ καθοσιώσασθαι καὶ δοτὸς αὐτῷ χρηματίσαι, πρὸς τὸν μέγαν ὄντως καὶ οὗτος ἀπειθυνομένης Σαμουὴλ· ὅτι δ' αὐτοῦ αὐτὸς τοῦθ' εἶστο, καὶ μὴ πρὸς τῶν γεννητῶν ὑποσχεθεὶς δέδοτο, τάχα γε καὶ ὑπερτιθέμενος. Πλὴν ἀλλὰ τῆν τῶν πολιτικῶν ἐπιμίσκτο φροντίδα ὁ τῶν πνευματικῶν ἀπριζῆ ἀντεχόμενος. Τί γοῦν; ὡς δεξιῶς, ὡς νουνεχῶς, ὡς εὐπαθῶς τὰ ἐγκρατεῖα διωκόμενοι! Καὶ πρὸς μὲν ἀπάντων ἄλλων περιουλαίτο καὶ ἐθαυμάζετο, πρὸς δὲ τοῦ κρατοῦντος αὐτοῦ τὰ πρῶτα τε ἐτιμάτο, καὶ μετ' αὐτὸν ἦν εὐθύς, καὶ συναρχος ἐνενόμιστο. Ἐνὸν ἰδοῦ λέγειν τὰ μίλιω καὶ τιμιώτερα, τὰ κατὰ Θεὸν τούτου παλαισμάτα, καὶ τὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀξιώσαστα ἀγωνίσματα.

Κ'. Ἄλλ' ἐπειπερ ἐνθαδὶ τοῦ λόγου γεγέννημα, ἄγε δὴ τὰ ἡμέτερα θρηνησῶ πάθη, καὶ τῆν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν ἀποκλαύσωμαι, τῆν τε παλαιῶν πρὸς ἡμᾶς τοῦ ἀρχιερέου θριαμβεύσω δυσμενείαν, καὶ ὡς εἰκὸς ἀποδύρωμαι ὑπὲρ ὧν πρὸς αὐτοῦ πεπόνθαμεν τε καὶ πάσχομεν. Εἶχε μὲν τίως εὖ τὰ ἡμέτερα, καὶ τὰ τῶν Χριστιανῶν ἦνθει· τὰ γὰρ τῆς ὀρθοδόξιας ἐκράτει, καὶ τὸ πᾶν ἀπλῶς καλῶς εἶχε, καὶ κοσμίως ὡς ἀληθῶς ἐσταλτο, καὶ ἦν οὕτω φαίαν, οὐράνιος τις χῶρος τόπος ἦν ὁ περιγίαιος, καὶ Θεὸς τοῖς ἡμετέροις ἐπεχωρίαζε, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ὡς ἐπιεῖν ἐπιτρέπευεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ βιάσκαλον ὁ ἀνοθευ καὶ ἐξ ἀρχῆς φθορῶς ἡμῖν ἐποφθαλμίζων σατάν, καὶ (ὁ φασιν οἱ ἐκτός) τελχινῶδες καὶ κρόνιον ἐνετένισε· τρόπον οὖν ἀνευρίσκει ὁποῖνος ἐκεῖνος ῥᾶθιουργῆσαι δεινός, καὶ πρὸς τὸ κακὸν πολυμήχανος· ὃ γὰρ οὐχ ὅπως ἂν κατοστρακισθῶμεν τῆν θείας ἐπισκοπῆς τε καὶ κυβερνήσεως, ἀλλ' ἐκπολεμήσωμεν καὶ Θεὸν, καὶ τὰ ἔσχατα καθ' ἡμῶν ὀργισθῆναι διμυρίσωμεν. Ἐπει δ' ὡς τὰ πολλὰ διὰ μέσου προσβάλλειν ἡμῖν εἶωθεν (ὡς καὶ ἐπὶ κατὰ πρωτοκλήστον παλαιὰ διὰ τοῦ ὄφως), εὐρίσκει καὶ αἰθερὸν τὸν σκολιὸν τοῦς τρόπους, τὸν ποικίλον τῆν γνώμην, τὸν πονηρίας ἀνάπλεον, τὸν ἀντικρυς ὄφιν τοῖς σκιωρῆμασι, τὸν συνεσπειραμένον τε καὶ περιστραμμένον τοῖς σκέμμασι, ἢ μᾶλλον τὸν ἀνήμερον φερωνύμων θῆρα, τὸν αὐτόχρομα λείοντα τὸν ἀστεκτον τῆν ὀρμῆν, τὸν ἀνυπόιστον τῆν ὀργῆν, τὸν τῆν κακίαν ἀπόρητον. Δείων αὐτοῦ; ὁ ἐξ Ἰσαύρων, ὁ ἐπιστατῆς τὰ μὲν πρῶτα τοῦ δεσπότητος καὶ βασιλείας γενόμενος (10), καὶ τὸ κράτος αὐτοῦ κοὶ τῆν ἀρχὴν ὑφελόμενος, οὐκ ἀνδρία (μὴ εἰρηθῆ τις τοῦτο ποτε), μηχαναῖς δὲ καὶ δόλοισι ὑποσπασάμενος· οὐ μετὰ γὰρ πολλάκις καὶ πανούργως ἤνυσσε τρόπος, καὶ τὰ

(10) Theobosius Adramytenus hic esset intelligendus, qui Anastasio deposito suffectus an. 715 Leoni cessit imperium: verum non a Theodosio, sed ab Anastasio præfecturam Orientis assecutus erat Leo; Theodosium vero nunquam agnovit im-

peratorem, sed mox ut electum audivit contra eum fœdus cum Artabasso Armeniæ præstore iniit. Factus autem imperator non statim, ut infra dici videtur, sed anno regni sui nono primum coepit insanire contra sanctas imagines.

μέγιστα ἔστιν ὅτι ἦθος ἐπίκλοπον ἐξετέλεσε, καὶ ἂ γενναία ποτὲ χεῖρ σὺν μακρῷ νῶ πόνῳ οὐκ ἴσχυσε παραστήσασθαι, ἐκ τοῦ βράστου δόλος κατίστροφεν. Οὐκ οὖν δὴ θαυμαστόν εἰ καὶ οὗτος κατὰ τοῦ εὐσεβοῦς μεμελητηκῶς αὐτοκράτορος καὶ ἐπαναστάσει ἐπιχειρηκῶς, τάχα γε τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ καταστοχασάμενος (δὲ ἦν καὶ πρὸς τὴν βασιλείαν ἐνεκρίθη ὁ πάντ' ἐκείνος καλὸς Θεοδόσιος) τοῦ κατὰ βούλησιν οὐκ ἀπέτυχεν· εἰσὶ γὰρ οἱ φασιν ὡς καὶ ἐκ μαντείας καὶ ἀπορρήτοτέρων μυσῶν καὶ τελετῶν ἀθέσμων ἐκ πολλοῦ πρὸς τοῦτο διεπρόβητο. Πλὴν ἀλλ' ὁ μὲν τῶν σκῆπτρων ἀφίμενος, καὶ ὑποχωρήσας τῶν βασιλείων (ὡς μὴ ὠφέλου) τοῖς τῆς Ἐκκλησίας φέρων ἑαυτὸν ἐγκατέλεξεν· ὁ δ' ἐπεὶ τοῦ κράτους ἐπιέληπται, κατὰ τῶν θείων, φεῦ! εἰκότως λελύτηκε, ταυτὸν δ' εἰπεῖν καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἀνασχόμενος μὴ τὰ ὑπεσχημένα τοῖς μάντεσιν ἐκπλησθαι, καὶ τὸ χρέος σφίσι ἀποτίσαι τῆς τῶν προφειδασμάτων ἐκβάσεως.

κα'. Ἐγείρει τοίνυν μέγαν κατὰ Θεοῦ πόλεμον, ἀχρειοῦνται τὰ τεμένη καὶ τοὺς νεῶς διεγείρεται, τὰ τε θεῖα καὶ τίμια ἐκτυπώματα διαξέειν τε καὶ ἀκαλείρει ἐπαίρεται, καὶ ἀπλῶς ἄμορφοί ἢ μᾶλλον καταστρέφει τὴν Ἐκκλησίαν Θεοῦ, ἣν αὐτὸς ἐνανθρωπήσας ἐθεμελίωσε, καὶ θεόπνευστοι τούτου περιστοιχισαν κήρυκες, μάρτυρες τε θεῖοι τοῖς αἵμασι φοινίξαντες κατηγάϊσαν, καὶ θεοφόροι Πατέρες πρὸς ἀσφάλειαν διωρόφωσαν (τί πολλά λέγειν;) ἦν αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ παλαμφορεῖ, τῷ τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου ἐξωνησάμενος αἵματι, τὸ τε θεῖον Πνεῦμα συνέχει, Πνεῦμα τὸ Πατρὸς καὶ Λόγου μονογενοῦς, Πνεῦμα τὸ ἐκ Πατρὸς ἀρρήτως ἐκπορευόμενον, ὡς ὑπὲρ λόγον καὶ ὁ Λόγος τοῦ αὐτοῦ γεννάται Πατρός. Κατὰ τοιαύτης Ἐκκλησίας, ὦ τολμῆς παραβόλου! ὦ θράσους ἀλογίστου! ὁμῶς ὁ ἀλιτήριος ἐκείνος κενώρηκε, τοσούτου κατετόληκε πράγματος· ἀλλὰ, φεῦ κριμάτων Θεοῦ! εἰς πέρας τὸ πρὸς βούλησιν ἤγαγε, καὶ τὸ κατὰ θυμὸν ἐξετέλεσε. Τοιοῦτόν τε καὶ γὰρ τὸ ἡμέτερον, ἀνέμου πεδίον, ὁ φασιν, ἢ κάλαμος πρὸς αὔραν στρεφόμενος καὶ μεταστρεφόμενος, λόγος τε ἄγαν λεπτός καὶ ἀκρόρριζος, πρὸς ὅσους ἂν καὶ τύχοι βιαζόμενος, ἀγόμενός τε καὶ μεταγόμενος. Οὐ κατηγορῶ πάντων, τῶν πλειόνων δὲ καταφέρομαι συνήγορος ἐπικαίρως, καὶ τοῦ τῶν παλαιτέρων προσλαμβάνων ἀπόφθεγμα. Εἶδον γάρ, εἶδον, ὡς μὴ ὠφέλου, τοιαῦτα κάγω, καὶ ὁμοίοις καιροῖς, βαβαὶ τῆς συμφορᾶς! περιέτυχον· τοιαύτη τε σκοτομήνη ἐγκύρσας, μεγάλα προσκέκρουκα, καὶ ἀνιάτα μικροῦ τετρανμάτισμαι (14). Ἄλλ' εἰ μὲν ὁ τῶν ψυχῶν ἰατρός καὶ τῶν σωμά-

(14) Videtur infelix schismaticus dolere, vel quod non satis constans fuerit in tuendo schismate sub imperio Michaelis, qui unionem cum Ecclesia Romana fecerat, eique se oppositantes removebat ab officis, sicut et hunc Constantinum, « quem educarat apud se informarique optimis artibus curarat, privavit propterea loco gratiæ, quem prius habuerat et a sua familiaritate removit, » uti scribit Pachymeres part. 1, l. vi, c. 27. Si tamen ille sic castigatus vel modicum remisit de pertinacia, Michaele sesquianno post mortuo, rediit ad vomitum an. 1282, sub Andro-

grandia patrat fraudulentia; quæque manus robusta diuturno labore non valuit edomare, quandoque facillime expugnat astutia. Non igitur mirum, si etiam ipse, contra pium Cæsarem impia meditatus eumque rebellando aggressus, ac forte ipsa illa ejus bonitate confusus, propter quam ad imperium evector fuerat, non est frustratus suæ voluntatis proposito. Sunt autem qui dicant occultioribus sortilegiis divinationibusque superstitionis ac nefariis præstigiis jam pridem ad hoc fuisse invitatum. Et ille quidem, præclarus scilicet Theodosius, abdicato sceptro imperium dimittens (quod utinam non contigisset!) ecclesiasticis ministeriis semetipsum dedicavit; Leo vero postquam accepit regnum, furere, eheu! adversus sacras imagines cœpit, sive quod eodem recidit, adversus Deum, ne non adimplevisse diceretur quod vaticibus suis promiserat, sed debitum fideliter persolvissæ quod sub conditione eventus successuri contraxerat.

21. Magnum igitur bellum contra Deum excitat, inutilia faciens templa et loca sacra subvertens, simulque ad divinas imagines abolendas et comburendas tota vi consurgens, deformem omnino reddit, potius dixerim, subruit Dei Ecclesiam, quam ipse assumpta humanitate fundavit, quam præcones ejus divinitus afflati circummunierunt, quam martyres cruore suo purpuratam illustraverunt, quam sancti Patres tanquam turribus ad securitatem comparatis vallarunt, quam denique Deus ipse et Pater in palma manus suæ gerit, Filii et Verbi sui sanguine redemptam, et divinus Spiritus ex Patre indicibiliter procedens, sicut et Verbum modo quodam a nulla ratione comprehendendo ex eodem Patre generatur. Contra hanc Ecclesiam, o grandem audaciam! o temerariam præsumptionem! perniciosus ille pedem extulit; et tantum facinus molitus, o Dei judicia! ad finem quod volebat perduxit, quidquid animo voluerat adimplens. Erant ergo res nostræ quasi campus, ut ajunt, ventorum, vel arundo ad auram versa inversaque, aut virgultum tenue levibus ac brevibus innixum radicibus, et quocumque libuerit cuivis ductile et flecti facile. Equidem non omnes accuso, sed potius plerisque advocatum me opportunum offero, sicut unus ex antiquioribus dixit. Vidi etenim, vidi (quod utinam non vidissem!) etiam ego talia et in similia tempora, pro dolor! incidi, atque in noctem hujusmodi tenebris obvolutam incurrens graviter offendi, immedicabilibus pene vulneribus

nico, a quo denique factus est logotheta circa annum 1294. Vel (quod potius crediderim) dolet ob eam divisionem, qua sub Andronico schismatici ipsi divisi fuerunt in Josephitas et Arsenianos, quorum hi severius, isti benignius agi volebant cum iis qui unioni Romanæ (quam utrique detestabantur) renuntiant; de quibus idem Parchymeres parte II, lib. 1, cap. 21 et 22. Sed et alia deinceps schismata plura exstiterunt Constantinopoli, per justam Dei retributionem, ut nec unionem haberent inter se qui nolebant habere cum Romana Ecclesia.

confossus. Sed oro ut animorum et corporum curator Deus medeatur mihi, istorumque verberum livores aboleat benignus medicus nostræque infirmitatis misericors reparator. Sed agendum ad propria revertatur oratio et superioribus rursus insistat.

22. Subversi fuimus a malo, malum in res humanas divinasque usurpante imperium : qui vero hæc restaurans ad pristinam reduceret integritatem inveniebatur nemo, omnia autem ad impossibilitatem desperationemque extremam reciderant : nam magnus Joannes, qui tam densam impietatis dominatricis noctem poterat illuminare, absens in Perside vivebat Damasci ; et qui vere noster erat rerumque nostrarum etiam exinde provisor circumspicissimus, in aliena commorabatur regione. Quid ergo ? an suæistic studens utilitati, res quæ hic erant, publicas neglexit ? Minime vero. Sicut enim loci alicujus indigena et amator in alieno constitutus solo, ibique negotiis suis curandis intendens, sicubi intellexerit res patriæ præter animi sui votum agi, etiam e longinquo iisdem consulit studiose, non sine conturbatione atque anxietate propria : sic quoque vir hic divinus, animo quidem consternatus est statim atque id contigit et internis motibus conturbatus, tamen Domini sui hæreditatem anxie curans, consulit populo Christiano, et frequentium epistolarum scriptione curavit ubique omnibus notum facere errorem, manifestare corruptelam, et in demisso ad animarum perniciem homo occultatam escam sub conspectum adducere. Forte etiam præsens intervenire voluit iis quæ hic agebantur, et nostris calamitatibus coram opitulari, ipsum Cæsarem redarguendo juxta consuetum sibi zelum, multa loquendi libertate præditum ; zelum, inquam, igneum pro Deo, Eliæ instar ; et posita juxta Psalmistam ¹ iniquitate ejus in conspectu ejus, coercere impetum multitudinis imperitæ, et quatenus posset ipsam erudire. Verumtamen absens (ubi autem et quomodo diximus supra) istiusmodi propositum non poterat facile executioni mandare ; aliis ergo modis debitum Deo obsequium persolvere cupiens, quaquaversum suas direxit epistolas, quibus monebat ritus priores capessere et patriis legibus ac religionibus inhærere. Has autem epistolas ad eos qui hic degebant mittens multas ac fere innumerabiles (quamvis eas conarentur occultas habere qui recipiebant) non potuit evitare, quo minus venirent in notitiam imperatoris, ejusque furorem adversus sapientem scribam suscitarent et contra generosum palæstritam incenderent, suaderentque fraudulentis dolis eum adoriri : quod quomodo actum sit, licet breviter explicare cœperimus, nunc iterum dicemus distinctius.

23. Erat is, ut dixi, Leo Isauricus, belluinus ille quidem et iracundiæ modum nullum ponens, non tamen usque adeo Iconinus, ut palam auderet

¹ Psal. LXXXIX 8.

των ἰσάιτω, καὶ τὰς τῶν μυλιῶπων ἐκείνου οὐλὰς ἀκαλείψειεν ὁ φιλόθρωπος ἀκίστωρ, καὶ τῆς ἡμέρας ἀσθενείας οἰκτιρῶν θεραπευτής. Ὁ δὲ λόγος, ἄγε, τῶν προτέρων ἐχέσθω, καὶ ἐπιλήθω αὐθις τῶν ἀνωθιν.

κβ'. Ἀνετράπη μὲν ὑπὸ τοῦ κακοῦ κακῶς βασιλεύσαντος τὰ θεῖά τε καὶ ἡμέτερα · ὁ δ' ἀναστήσων ἢ ἀνορθώσων ἔν, ὡς ἔφην, οὐδεὶς · πάντα δ' ἐν ἀμηχανῶ καθεισθήκει, καὶ ἐν ἀπόρῳ τὰ τοῦ πράγματος κατηντήκει, καὶ τὰ τῶς διορθώσεως ἀπαξᾶπλῶς ἀπρηγορεύετο. Ὁ γὰρ τῆς ἀσθεῖας φωστήρ, ὁ μέγας Ἰωάννης, ἐν Δαμασκῶ καὶ Περσίδι διήγει, καὶ ἐπ' ἄλλοδαπῆς ἐτύγχανεν ὡς ὁ ὑμῶν ἀποστόλος ἀληθῶς, καὶ τῶν ἡμετέρων κακείθεν κηδεμῶν προσηθέστατος. Ἄλλὰ τί γούν ; τὸ καθ' αὐτὸν ἐκεῖ στήρξας, τῶν τῆδε καὶ κοινῶν κατημέλησε ; Πολλοῦ γι καὶ δεῖ. Ἦς γὰρ τις αὐτόχθων τε καὶ φιλόπατρις, ἐπ' ἄλλοτριᾶς γενόμενος, καὶ τῶν ἰδίων αὐθις φροντίζων, εἴ πως δὴ τὰ ἐν τῇ πατρίδι μὴ ὡς βουλητὸν ἔχεν ἀκούσειε (κἂν παρὰ τὴν καρδίαν πάθοι, καὶ σκέψει τῶν λογισμῶν ἐνδοίη), κακ τῆς ἄλλοδαπῆς τε καὶ πόρρωθεν περὶ τῶν ἐν τοῖς ἰδίοις ἀν διασκέφατο · ὡς δὲ καὶ ὁ θεὸς οὗτος ἀνὴρ βαλλεται τὴν καρδίαν αὐτίκα τῷ συμβάντι, παθαίνεται τὴν ψυχὴν, κήδεταὶ τοῦ θεοῦ λάχους, προνοεῖται τοῦ Χριστωνόμου λαοῦ, καὶ συχνοῖς πάνυ τοῖς γράμμασι πᾶσι πανταχῇ τὰ τῆς πλάνης ἀναγνωρίζει, καὶ τὰ τῆς λύμης διασαφεί, τὸ γι ἐγκακρυμμένον δέλεαρ τῷ καθιεμένῳ κατὰ τῶν ψυχῶν ἀγχιστρῶ πᾶσιν ὑπ' ὄψιν ἄγει καὶ διαδήλον τίθησι. Τάχα δ' ἂν καὶ τοῖς ἐνθαδὶ προϋτεθύμητο, ὡς καὶ παρανόμον διελέγξαι βασιλεῖα, κατὰ τὸν πολὺν τὴν παρῆρσιαν καὶ τὸν ὑπὲρ Θεοῦ ζῆλον ἐμπύρινον Ἠλίου · καὶ παραστήσας τούτῳ, κατὰ τὸν Ψαλμῶδον, τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ κατὰ πρόσωπον, λαὸν τε ἀσύνητον νοουθετῆσαι, καὶ ὡς ἐνὸν παιδαγωγῆσαι καὶ διορθώσασθαι. Ἄλλ' ἀπάν (ὄπη δὲ καὶ ὅπως προδεδηλώκαμεν) οὐκ εὐμεταχειρίστον εἶχε τὸ κατὰ πρόθεσιν. Τούτου γούν ἕνεκα τρόποις ἄλλοις ἀποπλήσαι Θεῷ τὰ τῆς ὀφειλῆς δεισπούδακον · ἐμίλει καὶ γραφὰς ἀπανταχῇ πέπομφεν, ἀντιποιεῖσθαι τε τῶν προτέρων ἐπιτακτούσας ἰθὺν, καὶ τῶν πατριῶν θεσμῶν καὶ θεῶν ἐξέχεσθαι · ἄς δὴ καὶ πάνυ πολλὰς τοῖς ἐνταῦθα δεισπειρεν, ἀφειδῶς πάνυ κατακυνώσας, καὶ δαμιλῶς ἄγαν διασκορπίσας τωσούτας. Καὶ γὰρ, ὡς καὶ κρυπτόντων τῶν ἀναλαμβανόντων, καὶ διὰ πολλοῦ τὸ λαθεῖν τιθειμένων, (συμβαίνει) γνωσθῆναι τε τῷ βασιλεῖ καὶ κατὰ τοῦ σοφοῦ γραμματικῶς ἐκμῆναι, καὶ κατὰ τοῦ γενναίου ἀλείπτου διανάψαι, καὶ δολεροῖς ἀναπέισαι καταπιχειρήσαι τοῖς τρόποις · ὅποιον δὴ περ ἐκείνο, εἰ καὶ διὰ βραχίων, δεδηλωκότες περθάκαμεν.

κγ'. Θηριώδης μὲν γὰρ, καὶ τὴν ὄργην ἀκατάσχετος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τᾶλλα λοντώδης κακ τοῦ φανεροῦ τὴν μάχην κατατολμών, ὁ Ἰσαυρος ὡς ἐτύγχανεν

Λέων· ἄλωπεκος δὲ κεύθων ἦν τρόπος, καὶ ὡς ἀληθῶς ὑπὸ λεοντῆ τῆ βασιλικῆ καὶ φρικαλεῆ στολῆ τὴν δολιραν τε καὶ ἀτιμον ἄλωπεκῆν περιέστειλε. Αὐτῶ γοῦν κατὰ τοῦ ἀγίου, εἰ οἶόν τε διαχρήσασθαι ἐκμανεῖς, ἢ μᾶλλον διασπάσαι, καὶ ὠμότατα τὴν γένυν ἐμβάψαι τῷ αἵματι, καὶ θηρὸς δίκην τὸν πρῶον καταβροχθίσασθαι· οὐκ ἔχων δ' ὁ τι καὶ δράσειεν, ἐπὶ τὴν συνήθη κακουργίαν χωρεῖ. Καὶ γοῦν συνάγει τοὺς ὑπογραμματεῖς, πάντας τε γραμματεῖς, καὶ Φαρισσαϊκῶς κατὰ τῆς ἀληθείας τραχηλιάσαντας, εἰπέ τις ἂν ἐκείνους, καὶ τὴν κακίας ἀκριβεστάτους γραφεῖς· καὶ δὴ σὺν τοῖς ἰαλίμοις ἐκείνοις σκίπεται βουλευταῖς, καὶ κατὰ τῆς χάριτος Υἱοῦ Θεοῦ καὶ Χριστοῦ Κυρίου βουλεύεται, ὡς Ἡρώδης ἄλλος καὶ αὐτὸς ἐκμανεῖς· πλὴν ἕνα καὶ τέλειον σφαδάζει τοῦτον διαχειρίσασθαι, πλείστους ἄλλους περιδῶν νηπιώδεις ἅτε κρίνας καὶ ἀτελεῖς. Ἔνα καὶ γὰρ τοῦτον πάντων ἐκείνων ἀλίπτῃ ἐγνώκει, καὶ πρὸς ἐνὸς ἤδει τὴν μάχην δέσαντι παράτακτον ἐσχηκῶς. Μανθάνει μὲντοι παρὰ πάντων ἐπίσης τὸ κατὰ πάντων περὶ λόγους αὐτοῦ κράτος, τὴν ἐν λόγοις διαρρήθῃ ἀνωμολογηκῶτον ἰσχύν, καὶ τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα διὰ λόγου πάλιν κοινῆ ἀπειρηκῶτον φωνῆ· καὶ μὴ δ' ἂν ποτε ἐκ τοῦ φανεροῦ κατισχύσειν δισχυρισμαμένων τὰ ἐκείνου ἀναλύσαι συγγράμματα, πανταχῆ τε διασπαρέντα, καὶ πολλῆς ὅτι τῆς πειθοῦς (οὐ γὰρ ἀληθείας ἠθέλον λέγειν) πλήρη τυγχάνουσα.

κδ'. Τότε δὴ λοιπὸν τύραννος, ὡς πάντων ἀπειρήκει, ἐν ἑαυτοῦ γίνεται, καὶ τοῖς οἰκείοις ἐπιτρέπει λογισμοῖς τὰ τῆς σκέψεως· καὶ ἀθροῖτε ποιοιωτάτης πρὸς τὸ κακὸν φύσεως δαιμόνιον ὡς ἀληθῶς εὔρεμα. Προστάττει ζητῆσαι τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ μίαν, καὶ διὰ πλείστου ὡς εὔριπται ποιήσασθαι, ἰδίαν δὲ αὐτῷ διαχαραχθεῖσαι χεροῖν. Καὶ γοῦν οἱ ἀνθρώπων ἐκείνοι καὶ μὴ Θεῶ ἀρέσκουν διὰ σπουδῆς ἔχοντες, ὧν καὶ τὰ ὁστᾶ διεσκόρπισεν ὁ Θεός, καὶ ὦν μετ' ἔχου τὸ μνημόσυνον ὠλετο, ἐζητήκασιν εὐρήκασιν, δρομαῖοι προσετηνόχασιν. Ὁ δ' ὡσπερ ἐρμαίου λαβόμενος, τῶν τινα ταῦτα δεξιῶν. Εἰ γοι, φρεῖ, δυνηθείης ἀπομιμήσασθαι τὴν ἰδίαν τῆς τοῦ ἐν τῆ Λαμασκῶ Ἰωάννου γραφῆς (Ἰωάννου λέγω τοῦ τοῦ Μανσεύρ, ὃν δεινὸν κἀκείθεν ἔσθα τῶν ἡμετέρων ἐχθρῶν καὶ πολέμιον) καὶ τὸν τῶν γράμμάτων τύπον ἐξακριβώσασθαι, μεγάλῃν εἶσομαι σοὶ τὴν χάριν, καὶ μεγίστων ἀξιώσω τῶν ἀμοιβῶν. Ἀκούει τῶν λόγων ὁ δεξιὸς τὴν κακίαν ὑπογραφεύς, καὶ ὑπισχνεῖται τὴν μεταχειρίσειν, καὶ οὕτω πως εὐστόχως ἐκπληροῖ τὸ πρὸς βούλησιν, ὡς οὐκ ὅτι πρὸς ἄλλους διαλαβεῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ γοι τῷ ἀγχιουστάτῳ καὶ πρὸς παντὸς οὐτινοσοῦν ὑξυτάτῳ κατάληψιν τὰ τῆς σκαιωρίας ἀνωσγέπως ἀγνοηθῆναι, καὶ τὰ τῆς κακουργίας παραδραμεῖν· καὶ τοσοῦτον, ὡς τὰ μὲν χαρακτῆρος ἀμφισθετεῖν καὶ τῶν γραμμάτων ὡς ἰδίαν ἀντιποιεῖσθαι, τὰ δ' ἐμπεριελημμένα σφίσειν ὡς οὐκ ἴδια παρακερούεσθαι. Καὶ γὰρ πίπλασται τῷ δεινῷ τυράννῳ ἐπιστολῆς ἐκδοσις, δῆθεν ἐκ τοῦ Ἰωάννου πρὸς Αὐγουστον, καὶ συντίθεται τῷ εὐφρεῖ

A prodire ad pugnam; sed vulpini moris multum quoque habens, sub regia ac leonina et terribili specie vulpinam vilemque et fraudulentam occubabat mentem. Furit ergo contra sanclum, occidere eum, si possit, aut verius laniare cupiens cruentasque maxillas sanguine ejus tingere, et mansuetissimum virum ferino more quam crudelissime devorare : sed non inveniens quomodo id perficeret, ad familiarem sibi vafritiem convertitur. Coactis undequaque subnotariis notariisque, Pharisaice contra veritatem insurgere audentibus, quos aliquis haud inepte dixerit iniquitatis expertissimos scribas; cum perditis illis consiliariis, contra gratiam Filii Dei et Christum Domini deliberationem instituit, tanquam Herodes alter etiam, ipse insaniens : multosque despiciens, veluti parvulos atque imbelles angitur animo, ut unum illum, virum utique perfectum, interficiat. Unum siquidem illum noverat cæterorum omnium esse instructorem ad luctam, et cum uno sibi congregandum sciebat ad pugnam paratissimo. Intelligebat enim ex concordia omnium relatione vim atque potentiam sermonum ejus contra universos qui palam omnes confitebantur, quod non audent cum homine congregi disputando, desperabant autem quod ejus scripta possent abolere, utpote jam ubique dispersa, multumque persuasionis (nec enim volebant dicere veritatis) habentia.

24. Tunc tyrannus aliis diffusus omnibus atque in seipsum conversus, cognitionem propriis committit cogitationibus, et ingenii ad malum vaferrimi machinamentum vere diabolicum reperit. Imperat epistolarum Joannis unam aliquam requiri, studio quantocunque adhibito, sed epistolam autographam: ministri vero ejus, qui non Deo sed homini placere nitebantur, quorum ossa dispersit Deus et quorum memoria cum sonitu periit, perquisiverunt, invenerunt, cursimque attulerunt ad eum, tanquam ad magnum quoddam inexpectatumque lucrum gaudentem : qui accersito ad se viro cuidam industrio, Si characterem, inquit, Joannis apud Damascum degentis, Joannis dico filii Mansurquem gravem infestumque rerum nostrarum hostem etiam inde patimur sicut nosti, potueris imitari ejusque simillimum exemplar conficere, magnam a me inibis gratiam et grandi præmio remuneraberis. Audit hæc dexter ad nequitiam scriba, et falsificandam Joannis manum pollicetur deinde quod erat pollicitus tam scite explet ad imperatoris voluntatem, ut non solum alios latere suppositio posset, sed etiam ipsummet Joannem, licet ad cujusvis rei comprehensionem acerrimum, sic fugere valeret fraus occulta et maleficus astus, ut, quod ad characteris proprii formam attinet, litteras pro suis deberet agnoscere, quæ vero iis continebantur ut non sua repudiare. Conficta siquidem fuit epistola, velut ab ipso ad Augustum scripta, sicut solers ille scriptor acceperat in mandatis,

secundum propositi in autographo characteris similitudinem et diabolicam tam scribentis quam jubentis industriam; et ad Persarum præfectum missa: cum hac vero missa est etiam alia de Joanne. Quæ autem, ab hoc, velut ad Cæsarem missa epistola, suggerebantur, hæc erant quoad sensum; neque enim verba referre ipsa possim, partim; oblitus eorum, quæ non credebam in memoriam nostram mereri, partim dedignatus tam execrabilem imposturam. Sensus ergo talis quadamtenus erat.

25. Servile collum etiam longinquo submitto tibi, Cæsar tuorumque pedum extremitates amplector. Equidem, ut Christo denominationem habens, tibi, ut Christianorum ubique degentium præsi manifestare debeo, quæ pertinent ad impiissimos Saracenos; quemadmodum scilicet ea se nunc habeant, et qualia ipsis acciderint, quoque malorum processerint furiosi illi. Sciat igitur majestas tua, ipsos omnino destitui militaribus copiis (divisi enim inter se sunt. mutuoque ab invicem atteruntur conflictu) atque adeo superatu faciles esse cuicumque volenti: meam insuper patriam, urbem antiquam et claram, quæ a fundamentis multo jam tempore subruta jacet, et in miseriarum plenitudinem dejecta est, nullo pariter negotio subjugabilem apparere. Ne cuncteris igitur, ter maxime imperator, sed præsens assistens solum te videndum præbe, atque ad ea quæ hic geruntur improvisus accede: brevi enim ac sine certamine Damascus, famæ celebritate notissimam, sub tuam rediges potestatem, et magna gloria acquisita redibis; me siquidem in multis adiutorem reperies, utpote potentem in Perside et rerum summam quocumque liberit ducentem ac traducentem. Et hæc quidem aut hujusmodi alia figmento isto continebantur: quæ vero ab imperatore ad Persarum præfectum addebat epistola in hunc fere modum conscripta erat.

26. Admodum inclyte ac nobiliter nate et præpotens Persarum præfecte, bene valeas, et quæ ad tuam attinent potentiam ac dignitatem cedant prospere, meæque dominationi denuntieris plena felicitate frui, atque de magnitudine nostra idem intelligas. Nosti quam ego sim in fœderibus et pactis conventis nulli obnoxius mutabilitati: tempus enim, magnus (ut quidam dixit) magister rerum, nihil non detegit atque revelat. Tuorum interim subditorum quidam, improbitate gaudens, inimicus pacis, et hostis virtutis, convellere nititur fœdera inter nos jam olim sancita, et jusju-

(12) Videtur præsumere, quod textus epistolæ in Vita expressè sit originalis, hoc autem ex illa Vita adeo non intelligitur, ut potius contrarium dici existimem.

(13) Anno Christi 730, motæ a Leone persecutionis quarto, Masalmas, Saracenicus exercitus veteranus et plurimis victoriis illustris ductor, « in Turcorum terras expeditionem suscepit, conserto-

A γραμματεῖ πρὸς ἰδίαν, ὡς ἐπετάχθη, γραφῆς, πρὸς γραμματέων ὁμοίωσιν, πρὸς δαιμονίαν ἀρβύλων κατ' ἀμφοτέρα, καὶ ἀπέσταλται τῷ Περσάρχῃ, καὶ ἑτέρα περὶ αὐτοῦ συνεπέσταλται. Ἄ τοίνυν τῆς ἰσχυρῆς ἐκ τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν βασιλέα ἐπιστολῆς πειθόμενα ἦν, ταῦτά γε ἦν· πλὴν οὐκ ἐπὶ λέξις εἶπομι ἐπιλέλησμαι γὰρ· ἐπὶ πως (12) οὐδ', ἰδικαίωσά μοι ἐναποθέσθαι τῷ μνήμονι, ἀπαξιώσας ὁμοῦ καὶ τοῦ πλάματος καὶ τοῦ σκευωρήματος βδελυξάμενος. Εἶχον δὲ ἄρα οὕτωςι πως αὐτά.

Κε'. Δούλειον αὐχένα καὶ πόρρωθεν ὑποκλίνω σοι, βασιλεῦ, καὶ σοὶ τοὺς ὠραίους προσπτύσσομαι κόπιδας, ὁ ἀπὸ Χριστοῦ παρωνομασμένος ἐγὼ τῶ τῶν Χριστωνύμων ὀνηθῆποι' ἂν καὶ εὐρίσκαστο διαγόντες ἄρχοντι, καὶ διασαφῶ τὰ τῶν ἀσθεταίων Ἀγαρηνῶν, ὅπως τε τὰ νῦν ἔχουσι, καὶ ὅποια δέησι κατὰ τούτους συμπίπτωσι, καὶ εἰ κακῶν οἱ δυσμενεῖς ἐληλακασιν. Ἴστω σου τὸ κράτος τὰ τῆς στρατιᾶς παντελῶς ἐξηπορηκότας (πρὸς τε γὰρ ἀλλήλους δέηρηνται (13), καὶ ὑπ' ἀλλήλων ἐκδαπανῶνται) ἔθεν καὶ εὐπεχειρήτους ὥσπερ ἂν καὶ εἴη βουλή μὲν τυγχάνοντας· προσπειτούτοις δὲ καὶ τὴν ἐμὴν πατρίδα, τὴν ἀρχαίαν πόλιν καὶ περιώνυμον, ἀγμελίπτον ἐκ μακροῦ τε οὐσαν καὶ ἐς τὸ παντελὲς ἦδη καταβληθείσαν καὶ εὐάλωτον περηνίαν καὶ λίαν εὐπεχειρήτων. Μὴ γοῦν ἐπιπλέον ἀναβαλοῦ, τρισημέγιστε βασιλεῦ· ἀλλ' ἐπίστηθι, ἐπιφάνηθι μόνον, παραγενοῦ τοῖς τῆδε· διὰ βραχίους γὰρ καὶ ἀκονεῖν τὴν Δαμασκὸν παραστήσῃ τὴν πολυθρόλλον, καὶ μέγα κλέος ἐπαναστασίας ἀράμενος· εὐρήσεις γὰρ ἐμὲ οὐκ ἐπὶ μικροῖς πάντως συνέριθον, μεγάλα ἐπὶ τῇ Περσίδι πάση δυνάμενον, καὶ τὸ πᾶν ὅπη τε καὶ ὅπως μοι βουλητὸν καὶ ἄγοντα καὶ μετέγοντα. Κε' ταῦτα μὲν ἢ τοιαῦτα δὴ τὰ τοῦ πλάματος· ἃ δὲ ἐκ τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Περσάρχην διεσημαίνεν ἐπιστόλιον ταῦτά γε ἢ τοιαῦτ' ἄττα κἀκεῖνα τῆς ἐκθεσῆς ἦν.

ΚΖ'. Μεγακλείς, ὑψηγείς, κρατάρχα Περσῶν, εἴης ὑγείας ἔχων καλῶς. Τὰ τῆς ἐξουσίας εἶ σοι διέποιτο, κάμου τῷ κράτει παντοίας τῆς εὐθυμίας ἐπαπολαύων ἀγγέλοιό εὐ ἔχοντα· καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐμὴν μάνθανε μεγαλειότητα. Οἶσθα οἷος ἐγὼ τὰς σπονδὰς ἀσφαλῆς καὶ οἷος τὰς συμβάσεις ἀρταμιλλῆτος· ὁ γὰρ τοι χρόνος μέγας (ὡς τις ἔφη) πάντων διδάσκαλος, καὶ οὐδὲν ὅπερ οὐκ ἀνακαλύπτει ἔχει, καὶ παραγυμνοῦν εἰς ἀλήθειαν. Τῶν μόντοις τς ὑπὸ σοὶ, χαϊρέκακος ὄντως καὶ τῆς εἰρήνης πολέμιος καὶ τῷ ἀγαθῷ δυσμενής, συγχέει τὰς ἀνέκαθεν ἡμῶν πειρᾶται σπονδὰς, καὶ τοὺς ὄρκους παραλύσει δια-

D

que prælio plures utrinque cecidere, Masalmas autem in fugam actus est. » Et rursum anno 732, « in Turciam exercitum induxit: cumque jam Caspiae portas attigisset, metu correptus retum concessit, » sicuti scribit Theophanes ad annum Leonis 13 et 15, quæ sane non male conveniunt cum chronologia alibi a nobis deducta.

θίξει οὐσπερ ἄλλήλοις ἐκ μακροῦ συνθέμεθα (14), A και κατεπιχειροῦσάι σου τῆς χώρας παραδίδεται ἐφ' ᾧ και οὐ μικρὰ συνάρασθαί μοι κατεπαγγέλλεται. Ἄλλ' ἔγωγε, φίλιας οὐδὲν ἀπραιφνοῦς λογιζόμενος ἰσοστάσιον, περιφρονῶ τοὺς λόγους, και τὰς τοῦτου ξυμβουλὰς ἀπαναίνομαι. Πόσον γὰρ ἂν και εἴη μοι τὸ ἐντεῦθεν κέρδος, ὑπὲρ τοῦ τῶν συνθηκῶν ἀλογῆσαιμι, και τὸν φίλιον παροργίσειμι; Ὅστις και ὦν και τυγχάνει ὁ ταῦτά γε μεταχειριζόμενος, ὁ φασιν, αὐτὸς δείξει· τὸ γὰρ δὴ πρὸς με γράμμα σαφῶς γνωρίσει, ἰδίαιον αὐτῷ χεροῖν συντεθέν. Ταῦτα τὰ τοῦ βασιλέως ἀρχικὰ και κοινωφελῆ βουλευματα και διανοήματα· ταῦτα ἢ ἀλουργίς αὐτὸν ἐξοπαίδουσιν· οὕτω τὰ τῆς περιόπτου και τιμιωτάτης ἀξίας διάστημα σύμβολα και περιδλεπτα μῆτε παυοργως ἀνέμι μηδοτιοῦν ἀνέχεσθαι φθέγγεσθαι, B μῆτε δολερῶς τὸ παράπαν μεταχειρίζεσθαι.

κζ'. Ἄλλ' ἐπειδὴ και ἀνελάβετο τὰς γραφὰς ὁ βάρβαρος ἐκινουσι τύραννος, και τὰ ἐν αὐταῖς ἀνελέξατο, οὐδὲν (15) ... ἀλλ' ἢ βάρβαρος εὐθὺς ὦν, ἀπερίσκεπτος τὴν ὁρμὴν και τὸ ὄλον φάναι παράβολος, αὐτίκα τὸ ἐπιθεῖν ἀληθῆ τὰ δεδηλωμένα παραδεδεγμένοι. Ὡς γὰρ δὴ και μετακαλέσεται τὸν Ἰωάννην, και εἰ τὰς ἐπιστολὰς ἔγχειρίσειε τίνα τε ταῦτ' ἐστιν, ἔροιτο, ὁ δ' ἐκ τοῦ εὐθέως μὲν οὐκ εἶχεν ἀνακεῦσαι, μηδὲ τὰ τοῦ γράμματος ἀπομόσασθαι (τοιοῦτος και γὰρ ἐτύγγανεν ὦν ἀκριθῆς ἄγαν, οὐ προπετῆς και τὴν συναρπαγὴν διαφυγγάνων ἐφ' ἅπαντι), συνειδέναι δὲ αὐτῷ τοιόνδε τι μεταχειρισμένῳ θαρράλως ἐπέφασκε· μὴ δοῦς ἀναβολῆ τὰ τῆς σκέψεως, μὴ καιρὸν ἐφεῖς ἐξετάσεως, ὡς ἂν ἐπὶ C τῶν ὁμολογουμένως κατακρίτων και πάσαις καταδικασμένων, τὴν τιμωρίαν ἀνηλιῶς ἀποφαίνεται. Καί γοῦν τὴν τῆς διεξιᾶς ἀφαίρεσιν ὁ τῶς δεξιῶς τὰ πάντα ὑπηρετῆς καταδεδίκαται, οὐχ ἦττον εὐλόγως ἢ φιλοσθράπως, ὡς ὁ ἀπηνῆς και τὰ πάντα παράλογος ὤτε· τὴν γὰρ τοι καθυπηρετήσασαν ἐστερηκῶς και τὴν τοῦ ἔργου κατατομῆσασαν ἀποκεκοφῶς, οὕτ' οὕτὸν ἐκείνον τοιαῦτ' ἀρῆκεν εἰσέτι διαπραττεσθαι δύνασθαι, οὐθ' ἑτερόν ποτε κατεπιχειρήσαι τῶν ὁμοίωνες ὑστερόν.

κη'. Οὐ μόντοι γε μέχρι τοῦτου σταίη τὰ τῆς ὀργῆς, οὐδ' εἰς τοῦδε τὸ δεινὸν λήξειεν· ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰς χλευασμὸν τοῦ εὐλωκότος δῆθεν ἐπι τοιοῦτου, τοῦτο δὲ και τῶν ἑτέρων σωφρονισμὸν, τοῖς ὁμοίοις ὡς ἂν γε μὴ περιπέσοιεν, ἅμα δὲ και ἐξ ἄκρας ὀργῆς τε και μίσους ἐπιγενομένου ἄνθ' ἧς τῶς στοργῆς τε και εὐμανίας ἐκέτατο πρὸς αὐτὸν (οὕτω και γὰρ κίωθαμεν ἄνθρωποι, οὐς πρὸ μικροῦ ποθοῦντες ἤμεν, εἰ γέ τι μικρὸν ἀμηγέπου προσκρού-

(14) Hyperbolice id accipiendum, sive cum respectu ad tractatus pridem initos, sed sæpius violatos, per irruptiones iteratas Saracenorum in Romanum imperium. Nam idem Theophanes testatur, quod prædictus Masalmas, anno Leonis 10 « Cresaream Cappadociæ armis aggressus, eam occupavit » et rursus anno 14 « Romanam ditionem armis infestavit, atque in Cappadocia Charsiani castrum sibi dolo subjecit » et rursus anno 16 « Mavias filius Isam bellum Romanis intulit, pe-

randum dissolvere quo nos ad invicem pridem obstrinximus, urgendo ut regionem tuam subjungere coner, atque auxilium ad hoc non modicum mihi se laturum pollicendo. Verum ego sinceræ amicitie nihil comparabile esse existimans, hujusmodi suggestiones atque consilia abominor· quod enim tam magnum lucrum mihi posset aliunde emergere, propter quod fœdus violem et amicum provocem ad iracundiam? Cæterum quis talium machinator sit, ipse (quod aiunt) prodet: idenim manifestum facit epistola, ipsius propria exarata manu. Hæc nempe sunt imperatorio apice digna et in commune utilia cogitata; sic eum sua docuit purpura: ita sublimis illius honoratissimæque dignitatis insiguia non patiebantur vafre dissimulationem aut omnino reticere quidpiam, aut agere fraudulentem.

27. Postquam tales scripturas accepit barbarus iisque contenta perlustravit oculis, inhumanus jam antea cum esset et inconsiderato impetu ferri in iracundiam solitus præcepsque ad quidlibet effutiendum; vera esse mox creditit quæ significabantur sibi. Accersitum ergo Joannem cum interrogasset, utrum ipse eas scripsisset epistolas et quid hæc sibi vellent; cumque ille, ut in re improvisa non auderet suam esse scripturam abnuere (erat enim perquam circumspiculus in verbis cautusque, ne qua in iis sibi obreperet falsitas), fidenter tamen inficiaretur, se talis ullius facinoris habere conscientiam, vel quidpiam ejusmodi tractavisse, tyrannus neque moram disquisitioni indulgens, neque tempus examini, tanquam in re proprii oris confessione camperta et undequaque certissima, decernit supplicium. Ita ad dexteræ manus abscissionem dexter per omnia minister damnatur; idque (ut crudelis ille ac prosus irrationalis existimabat) non minus merito quam clementer: dexteræ siquidem ministerio privatum, et, qua facinus fuerat ausus, parte multatum, impotentem reddebat ad simile quidpiam molendum patrandumve deinceps.

28. Non tamen hic stetit effrænis iracundiæ impetus; sed addidit aliud, partim ad contumeliam ejus qui fuerat in delicto comprehensus, partim ad aliorum ne in talia unquam prolaberentur exemplum, eodem etiam facto suæ obsecutus gravissimæ iræ odloque, succedenti in locum prioris amoris ac benevolentie. Sic enim ferme comparati sumus, ut quibus paulo ante affliciebamur tenerius si quid offenderint quoquo modo, magis

netrataque cum armato milite Paphlagonia, multa captivorum præda ditatus in patriam rediit; » atque ita deinceps singulis fere annis, quandiu vixit Leo, modo Mavias, modo Suliman, filii ejusdem Isam, provincias has aut illas ingressi leguntur; dum ille orthodoxis imaginum cultoribus vexandis intendit.

(15) Videtur versus vel saltem verba aliquot excidisse

etiam aversemur: et quod heri impensius amabamus, hodie, si tegula intercidat, ut proverbio dicitur, oderimus ac reprobemus. His ergo de causis rescissam dextram jubet præfectus tolli in altum ac medio foro suspendi ad spectaculum omnium. Nec mora, suspenditur dextera, dextera utique Domini, dextera præstantiori glorificanda virtute, dextera quæ confregit inimicos, auctores scilicet ac reptores imposturæ, quæ magnitudine suæ gloriæ contrivit adversarios: adversarii autem erant innovatores divinarum ac patriarum traditionum, improbitatis pugiles generosi, eorumque instructores dæmones, qui nos jam inde a principio oderant. Detrium phatur dextera etiam a remotissimis partibus virtutem operata, quænovum simul ac veterem Israel, hunc tempore, illum revelatione perfectiori ac cognitione divini sic dictum, contra inimicos vehementer corroboravit. Porro statim atque in omnium conspectum dextera illa venit, omnes simul et crediderunt culpam et pœnam agnoverunt, noti, ignoti, domestici et alieni, bene ac male affecti (quamvis promptum esset suspicari aliquem viro per omnia honesto ac probo inimicum), quasi a natura sit insitum seu potius a consuetudine prava inolitum plerisque, mala etiam de optimis facile credere. Aliqui enim aut potius plerique, eos a quibus nec in minimo quidem læsi sunt, hoc ipso quod vel tantillum præcellant, oderunt et aversantur, contra creatorem eorum Deum agentes impudenter, ipsiusque magnificentiam ægris oculis intuentes.

ἀποστρίφονται, πρὸς τὸν πλάστην ὄντως ἀπαναισχυντοῦντες Θεόν, καὶ τὴν φιλοτιμίαν τούτου μὴ στέγοντες.

29. Ut utsit, per omnium ora divulgata fuit et culpa et pœna, ita volente Deo per quem denuo faciendæ erant magna et antiquis illis non absimilia miracula; si non mediante Moyse, Josue, Elia, aut aliquo prophetarum ac divinorum istorum virorum, certe immediate, per non indignum si quis alius, neque invitum. Referantur igitur et conferantur inter se, et præponantur etiam hodierna veteribus. Postquam detumuerat furor barbari, mittens aliquem Joannes reposcit manum, prætexendo doloris vehementiam, et cruciatus acerbitatem supplicationi alias non excusabili; allegandoque rationem verosimilem, quod nunquam mitigandus esset pœnæ sensus, quandiu suspensa manus maneret. Nec pluribus opus fuit ad cicurandum ferinum tyranni animum, et eum qui implacabilis videbatur componendum. Ita enim sese habet homo, iracundiæ succumbens fera efficitur ex homine, sumpta autem ut voluit vindicta mansuescit, et ex fera rursus transformatur in hominem. Indulgetur ergo Joanni, ut dexteram recipiat; mox autem et recepta fuit, et admota parti unde fuerat abeissa, est eidem adunata. Quid vero hic justius admirabitur aliquis? vel potius quomodo exæquabit sermone rei factæ dignitatem? Utrum deinde obstupescet prius, an fidem Joannis, an vero potentiam

Α σιαν, τὰ μέγιστ' αἰφνης ἀπεχθασόμεθα - καὶ εἰ τῆ χθὲς ἐρωτικῶς περὶ τὸδε τι διακειμένοι, τῆρου ὀστράκου, τὸ τοῦ λόγου, μεταπεσόντες, μισουμέν τε καὶ κακίζομεν) · τούτων μὲν οὖν χάριν καὶ διὰ ταῦτα ἐπ' ἀγορᾶς μίσσης τὴν ἐκκοπεῖσσαν αἰωρηθῆναι διακελεύεται. Τοι γὰρ τοι καὶ πρὸς θεῖαν πάντων ἡ δεξιὰ κρέματα, δεξιὰ ὡς ἀληθῶς Κυρίου, δεξιὰ δεδοξασμένη ἐν ἰσχύϊ, τῆ θειοτέρᾳ δειλονότι καὶ κρείττονι, δεξιὰ ἡ θραύσασα ἰχθρῶς, τοὺς προσητάς δηλαδὴ καὶ εὐρετάς τῆς εὐρέσεως, καὶ τῶ πλῆθει τῆς δόξης τοὺς ὑπεκλινοὺς συντρίψασα · (τίς ἡ δόξα, ἡ παρὰ Θεοῦ σύνασις;) ὑπεκλινοὶ δὲ ἄρα οἱ κενετόμοι ἐκείνοι τῶν θείων καὶ πατρικῶν παραδόσεων, οἱ γυναιῶι τῆς κακίας ὑπεκκλινοὶ, καὶ οἱ ἀλείπται τουτωνὶ δαίμονες, οἱ ἀρχῆθεν ἡμῖν δυσμενεῖς καὶ πολέμιοι. Τεθριμάμενται δεξιὰ, ἡ κοιήσασα καὶ τῶν ἀποτάτω καὶ πόρρωθεν δυνάμει, καὶ τὸν πρόσφατον ὁμοῦ καὶ προσδύτατον Ἰσραὴλ, τὸ μὲν τῶ χρόνῳ, τὸ δ' ἀποκαλύψει τελωτέρα καὶ ἐπιγνώσι θειοτέρα καὶ κρείττονι, τὰ μεγάλα κατ' ἰχθρῶν ἐνισχύσασα. Ἄλλ' ἐπεὶ γούν εἰς θεῖαν ἤκε πάσι, καὶ πάντες τὴν καταδίκην καὶ τὴν τιμωρίαν ἐπέγνωσαν, συνήθεις, ἀγνωστες, οἰκεῖοι, ἀλλότριοι, ἐπιτηδῆσαι, δυσμενεῖς, εἶγε καὶ ὑποκλιπτόν εἶναι τινα τὸν ἰχθρῶν οὐκ ἔχοντα τῶ τὰ πάντα καλῶ, τῶ πρὸς πάντας χρηστῶ. Περυκὸς δὲ ἦρα ξυμβαινῆι · καὶ γὰρ τῆ ἡμετέρα τουτοὶ φύσει, μᾶλλον δὲ καὶ εἰσθεν ὡς τὰ πολλὰ ἐπεγίνεσθαι. "Ἐνοιὶ καὶ γὰρ, μᾶλλον δ' ἐν' οὕτω φαίνῃ οἱ πλείους, καὶ τοῖς μὴ ἡδικηκόσιν οὐδ' ἐν, εἶγε μόνον ἐκείνοι σφῶν ὑπερφέροισιν, τούτου δὲ μόνου καὶ οὐκ ἄλλου μισουσι, καὶ ἐκθύμωσιν αὐτοῦ;

Κ κθ'. Πλὴν ἀλλὰ πάσι καὶ τὰ τῆς καταδίκης, καὶ τὰ τῆς χλιύης ἐπέγνωσται, προνοία πάντως Θεοῦ, παρ' οὗ δὴ τὰ μεγάλα καὶ κατὰ τὰ πρὶν ἐκείνη θαυματοποιηθῆναι καὶ αὐθις αὐ ἤμαλλεν · εἰ δὲ μὴ δὲ' ἀξίου τοῦ μέσου Μωσέως, ἡ Ἰησοῦ, ἡ μὴν ἠλίου, ἡ τῶν τινος ἑτέρου προφητῶν καὶ θείων ἀνδρῶν, ἀμείσως δὲ ἐπ' ἀξίῳ ἑτεροῦ τῆς ᾧ γε ἂν καὶ εἰς βουλομένην. Καὶ λεγίτω καὶ συναγίτω τὸ ὑπεβάλλον, καὶ ὑπερτιθῆτω καὶ τῶν νῦν ὁμοῦ καὶ τῶν πῖσται. Ὡς γὰρ δὴ τῶ βαρβάρῳ λήξειαν οἱ θυμοί, πῆψας ὁ Ἰωάννης, αἰτεῖται τὴν χεῖρα, τὸ περιελγὲς δὲ θῆν σχηματισάμενος, καὶ τὸ τῆς ὀδύνης εἰς θυσιώπησιν ἀφόρητον προβαλλόμενος, λόγους τε εὐλόγους προφητισιάμενος, ὡς ἐς τ' ἂν ἡ χεῖρ ἀπρωρημένη τε εἰς τὰ τοῦ ἀλγους οὐχὶ λώφῃσειεν. Ἐπὶ τούτοις καὶ ἰλαρύνει τὸν ἄγριον, καὶ τὸν ἀμειλίχον μελίσσει. Τοιοῦτόν τε καὶ γὰρ ἀνθρώπος · ὀργίζεται συμπαθὲν οὕτω καὶ θηρίον ἐξ ἀνθρώπου καθίσταται · ἡμεροῦται τὸ κατ' ὀρεξίν ἐκπλήσας, καὶ εἰς ἀνθρώπον ἐκ θηρίου πάλιν μεταπεποιήσται. Τοῖνον δὴ καὶ ἐνδίδοται τούτῳ τῆς δεξιᾶς ἡ ἀνάληψις · παρανοτὰ γούν καὶ ἀνελεῖται, καὶ ὄσιν ἐκκίκοπται καὶ ἐπιτέθειται, καὶ περὶ ἡμεροῦται. Ἄλλὰ τί γε τῆς ἐντεῦθεν ἂν καὶ θαυμάσιαι; μᾶλλον δὲ, πῶς ὁ λόγος πρὸς ἀξίαν διεγῆσται τὰ τοῦ πράγματος; Πότερα γὰρ τοῦ ἀνδρῶς τὴν πίστιν ἀγάσται, ἢ τὴν τῆς Παντοκράτου δυνάμει;

εκπλαγέσεται τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεομήτορος; Ποῖόν τε τούτων τοῦ ἑτέρου προθεῖς, ἐνθιώτερον θιασύνει; ἢ δηλονότι καὶ ἄμφω συλλήψοιτο, καὶ δι' ἄμφω περιεκοτῆσαι, καὶ ὡς εἰκός, ἄμφω ἐνθεάσαι;

λ. Τὸ γὰρ τοι εὐκτῆριον εἰσιῶν, καὶ τῆς σεπτῆς ἔμπροσθεν εἰκόνας τῆς Δεισποίνης καὶ Θεομήτορος καταβαλὼν ἑαυτὸν, καὶ ἐφ' ἱκανὸν τῷ εἰδᾶναι προσφύς, μετὰ δὲ καὶ συχνὰ ταῖς κατὰ γῆς ὀλοφύχοις καταφοραῖς προσσπῶξας τὴν κεφαλὴν, τὴν ἑκοπιῶσαν ἀνεκύνεισας ὑπέδειξε· καὶ ὡς ἐκείνη αὐτῇ παρουσίᾳ τῇ Παναγίᾳ ἐπεφώνησέ τι καὶ τὴν θεραπείαν ἐζήτησε, δάκρυα θερμὰ καταχέων, καὶ οὗτου χάριν ὑποσταίῃ τὴν τιμωρίαν ὑπομιμνήσκων, Ἵπὲρ τῆς σῆς, λέγων, εἰκόνας, καὶ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, τῶν εὐχρησθηκότων τε διαφόρως αὐτῷ, πρὸς τοῦ τῆς ἀληθείας ἔχθρου τὰ τοῦ δράματος ἰσκαίωρηται, καὶ τὰ τῆς σκηνῆς καθυποκείριται μοι καὶ πεπλαστεύρηται· ὅθεν δὴ καὶ μετὰ θαύρους ἀντιβολῶ, ἐπάκουσόν μου, καὶ τὴν χεῖρα σώων αὐθις κατὰστησον· ἵνα σοι τὰ τῆς θαυματουργίας καλλιγραφῆσω παράδοξα, καὶ μελωδῆσω καὶ ἀναμειψωμαι τὴν πολλὴν πρὸς Θεὸν παύρησίαν σου, καὶ τὴν διηνεικὴν πρὸς αὐτὸν ἡμῶν ἐντευξίν. Μαρτυροῦμαι τε διαπρυσιῶς ἅπασι πανταχῇ τὴν ἀλήθειαν, ὑπὲρ ἧς πέπονθα, καὶ δι' ἣν τὴν δεξιάν κεκολοδομαι· Ναι, τοῦ εὐσπλάγγχου καὶ τοῦ συμπαθοῦς μητρὸς συμπαθῆς καὶ φιλοσπλαγγχῆ· ναι, τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ γεννήτρια, ὅς μόνη βουλήσει τὸ πᾶν τὸδε παρήγαγε, καὶ τὸν κόσμον διεθύνει τῷ νεύματι· ἐπιθεῖ ἴλεον πρὸς σοῦ τὸ ἐκέτηριον, πρόσδεξαι τὴν δέησιν C καὶ εἰς πέρας ἀγάγέ μοι τὴν αἴτησιν.

λα. Ταῦτα δὲ καὶ πλέω τούτων εἰπόν, μικρὸν τε τῶν ὁδυνῶν ἀνεθείς, ὑπνωσέ· καὶ (ὡ θαυμασίῶν Θεοῦ! ὡ μητρὸς παύρησίας! ὡ πόσην ταύτην ἢ Πάναγνος πρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν πλουτεῖ καὶ Θεὸν, οἷαν τε ἐκείθεν ἔχει τὴν δύναμιν!) ἐπιφαινεταὶ τουτῷ καθύδοντι, καὶ ὡς ἐγρηγοροῦσι ζῶσα ὡσπερ ἡ εἰκὼν διαλέγεται, Σωαν γοῦν ποιῆσθαι τὴν δεξιάν ὑπισχνέται· Πλὴν τὰ τῆς ἐγγύης, φησί, μένησον· καὶ τούνηθεν τῇ χειρὶ χρῆσαι πρὸς ἃ δὴ καὶ εἴρηκας. Κόσμησον ὡς ἑνὸν τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ, δι' ἣν κενώσας ἑαυτὸν τέλειος Θεὸς ὢν καὶ τέλειος ἄνθρωπος ἐξ ἐμοῦ τε καὶ δι' ἐμοῦ... αὐτὸ σὺ καλῶς ἀν ἐκρήνειας, ὡς καὶ τᾶλλα, δὴ τῶν ἀπορήτων ὑποθυμοσύνη τοῦ σοφίστου Πνεύματος· σέμνυον τὴν D Ἐκκλησίαν, ὑπὲρ ἧς τὸ ἑαυτοῦ αἶμα ἐξέχευεν ὁ ἐπὶ τῶν Χερουβιμ ἐπιθεθεκῶς, καὶ ὃν τὰ Σεραφίμ πέφρικε, καὶ ὡ πᾶσα σὺν δέει ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων παρίστηκε δύναμις. Καὶ ὅς, Ἐγὼ μὲν οὐδέτι προθυμίας ἐλλείπομαι· σὺ δ' ἄλλ' ἀντιλαμβάνου μου, Δείσποινα· ὑπὲρ τὴν ἐμὴν γὰρ ὁμολογῶ τούπιταγμα δύναμιν, ὑπὲρ τὴν ἐμὴν ἰσχύν τὸ ἐγγεῖρημα. Ἐπὶ τούτοις διύπνισται, ἐπὶ τούτοις σώαν τὴν δεξιάν εὐρηκεν. Οὐ γοῦν εἶχεν ὁ τι καὶ γένοιτο, τοῦτο μὲν εὐφρανόμενος, καὶ ἄλλος ἐξ ἄλλου τῆς τερατουργίας γινόμενος. Ἐκεῖ τις ὢν καλῶς ἐπένεγκε τὸ τοῦ Ψαλμοῦ, τὸ «Ἐσπείρας ἠύλισθη κλαυθμὸς, καὶ εἰς τὸ πρῶτ' ἀγαλλίασις·» Ἀνθ' ὧν γὰρ ἐσπείρας ὠλόλυξον,

A semper virginis Deiparæ Mariæ? Quodnam horum denique majoribus præconiis efferet, aut quomodo utrumque simul comprehendet, utrumque ut par est celebrabit?

30. Oratorium namque domesticum ingressus Joannes, cum ante venerandam imaginem Deiparæ angelorumque reginæ prostravisset sese, et pavimento adhærens crebris capitibus allisionibus intimum animi sensum esset testatus, rescissam protendit dexteram et veluta præsentem medelam magno clamore deprecans, ac profusus cum lacrymis irrogati sibi supplicii causam commemorans, propter tuam, inquit, imaginem ac Filii tui, et eorum qui multifariam ei placuerunt, icones, inimici veritatis B hoc drama subornarunt, et totam hanc scenam contra me composuerunt: itaque fidenter peto, ut me exaudias, et manum salvam mihi reddas, valeam miraculi tanti laudem ascribere tibi, ac celebrare magnificeque extollere gratiam, qua vales apud Deum, et assiduam tuam deprecationem pro nobis. Testabor autem omnibus manifeste ipsam pro qua passus sum veritatem, et propter quam truncata mihi dextera fuit. Eia, pii ac misericordis Domini mater pia atque misericors: eia, omnipotentis Dei genitrix, ejus inquam Dei, qui sola voluntate cuncta produxit et nutu regit universum mundum: et quoniam propitiabilis est supplicatio tua, orationem meam excipe et petitioni meæ largire effectum.

31. Hæc atque his plura cum dixisset, dolore nonnihil se remittente obdormivit: et (o mirabilem Deum! o potentiam apud eundem! et apud Filium auctoritatem!) apparet dormienti Sanctissima, ac velut vigilantem non secus ac si viveret ex imagine colloquens, sanam quidem dexteram ei se facturam pollicetur; Verum, inquit, tu vicissim recordare sponsionis: et ad ea quæ dixisti posterum manu eadem utere. Exorna ut poteris Ecclesiam Christi, propter quam semetipsum exinanivit, cumque perfectus esset Deus, perfectus etiam homo ex me atque per me apparuit: quod vide ut pulchre exponas, uti et cætera ineffabilia D mysteria ex suggestione Spiritus, sapientiam tibi prebituri. Exorna Ecclesiam propter quam sanguinem suum fudit, qui super Cherubim ambulat, quem tremunt Seraphim, cui virtus universa angelorum atque archangelorum multo cum metu assistit. Ad hæc Joannes: Nihil equidem, quod in me erit prætermittam: sed tu, Domina, succurre mihi: fateor enim supra vires meas esse, quod imperas quodque ego conabor. Tunc vigilans salvam sibi dexteram suam esse invenit, nec habuit mentem in potestate, partim quidem præ gaudio, partim ex admiratione et ex alio in alium affectum propter miraculi magnitudinem distractus est. Atque hic opportune quis istud Psalmistæ usurpavit: « Ad

vesperam demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia². » Ea enim pro quibus familiares atque vicini omnis conditionis et ætatis ejularant, gemuerant, suspiraverant vesperi, mox atque illuxit agebant contraria omnia, exsultantes, gratulantes, jubilantes communi cunctis gaudio cum præter expectationem viderent dexteram salvam, adhærentem brachio, atque ad quidlibet habitalem.

32. Neque porro intra parietes domesticos hic plausus, vel penes solos familiares hæsit notitia rei gestæ: sed longe lataque procurrit fama; quidam etiam festinaverunt præfecto suo nuntiare (ex Agarenis hi erant, erga nos semper malevoli propter detestabilem suam sectam) quod salvus sit Joannes, ac membris integer gaudeat gratuleturque sibi, et veluri laureatus quidem præana concinat, palamque exsultet. Ille vero continuo accersens sanctum, quid sibi factum, esset jubet veraciter explicare, extrema quæque comminatus, nisi ut acta erant omnia loqueretur. Divinus autem Joannes tanquam seipso jam melior, ut quoad meliora vocabatur a Deo et ex hinc majora suscepturus erat, nihil veritus, non iram quam paulo ante expertus fuerat, non furorem ejus intolerabilem, non terribiliorem sententiam, libera voce et animo confidenti, Ne existimes, inquit, quod vel donis vel dolis evaserim pœnam, aut alio aliquo modo me eidem subtraxerim; multo minus quod humana arte vel pharmacorum virtute sectionem curaverim: sed omnino crede quod et passus sum quidquid jussisti, et a solo Deo medelam sim consecutus, membrorumque integritatem salvam quemadmodum potes intueri. Atque hæc dicens ambas manus extendit, atque in altera demonstravit circumductam lineam, quæ perquam manifestam faciebat sectionem factam, et restaurationem secutam.

33. Ad hæc obstupefactus barbarus, Vere, inquit, innocens eras, Joannes; et nos quidem fraus decepit, tu vero contra omnem justitiam damnatus ac passus es: sed deinceps majoribus apud me honoribus extolleris, et supra cæteros constitutus subditis meis universis eris illustrior. Joannes vero in terram se prosternens, et lacrymis calentibus profluens, Absit, inquit, ut amplius in mundo maneam, a solo Deo extractus ex iis ærumnis, quas proferre solet hæc terrestris habitatio, seu potius pratum noxarum, sicut externorum sapientum nonemo dixit, vel, ut consueto nobis vocabulo utar, vallis lacrymarum. At præfectus, Nunquam ego tibi, Joannes, concedam. Hic autem; Caput inquit, si velis, aufer: nam paratus sum mille potius, si possibile sit, mortes obire, quam ex eo quod nunc cœpi proposito excidere. Ille tamen manebat immotus, nec minus Joannes suam urgebat petitionem, a sententia neutiquam revocabilis. Grave ergo inter utrumque

Psal. xxix. 6.

ἄμωζον ὠλοφύροντο πρόσπολοι τε καὶ παρῆται, ἡλικία καὶ τύχη διάφορος, πρῶτας εὐθύς ἐπισημειωθέντες τε καὶ σκιρτῆν, καὶ λαμπρῶς ὁμοῦ πᾶσιν ἀγαλλεσθαι, ὑγιᾶ παρά προσθετικῆν ἀπασαν ἐπιδόντας καὶ ἐμπεφυκυῖαν αὐθις τὴν χεῖρα, καὶ ἐπιγόνον πρὸς ὃ γε αὐτῶ βουλευτόν.

λβ'. Οὐ μέχρι δὲ τῶν κατ' οἶκον κρέτος, οὐδ' εἰς τοὺς εἰκείους ὁ λόγος δειμνῆται· ἀλλὰ διέδραμεν ἡ φήμη καὶ τοῖς κυκλόσσι καὶ τοῖς πόρρωθε· ταῖσιν καὶ φθάνουσι τινες τῷ σφετέρῳ προσαγγελιστοῖς ἀρχοντι (τῶν Ἀγαρηνῶν ἦσαν οὗτοι, τῶν δυσμενῶν ἡμῖν καὶ πολεμίων ἐκ τοῦ ἐναγαστάτου θρησκειώματος) ὅτι τε σῶς ὁ Ἰωάννης μένει, καὶ τὰ μέλη ἀδιαλώθητος, καὶ ὅτι χεῖρ ἐστὶν, καὶ ὅτι περιστερῆται, καὶ τὴν στεφανίτης καθάπερ ἐπαιανίζετο, καὶ λαμπρῶς γέγηθε. Καὶ ὅς παραυτὰ τὸν ἅγιον μεταπέλλεται· καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἐξαιρεῖν διακαλεῖται πρὸς ἀλήθειαν, τὸ ἔσχατα ἐπαπειλησάμενος, εἰ μὴ ἂν ὡς ἐσχῆκεσαν παραστήσειε. Καὶ γοῦν ὁ θεὸς Ἰωάννης κρείττων ὡσπερ αὐτοῦ γεγονώς, ὅτι πως ἦδη καὶ πρὸς κρείττονα μετακαλεῖτο πρὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὸς μείζονα τούτων ἐθεν ἀνελαδάνετο, μηδὲν ὑποτρέσας, μὴ τὴν πρὸ βραχέος οργὴν, μὴ τὸν ἀστεκτον εἰκένον θυμὸν, μὴ τὴν φρικαλεῖαν ἀπόφασιν, πεπαρρησιασμένη γλώττη καὶ ἀποτότῃ τῆς ψυχῆς παραστήματα. Μὴ οἶον με, φησὶ, δῶροις τισὶν ἢ δόλοισι τὴν τιμωρίαν ὑπαλύξαι, ἢ ἄλλῳ τῶ τῶν ἐπάντων τρόπῳ διαφυγεῖν, μῆτε μὴν ἀνθρώπου τέχνη καὶ φαρμάκων ἐπιθήσει τὴν διαρτίαν ἀπολαθεῖν· ἀλλ' ἴσθι σαφῶς καὶ πεπονθότα ὃ γε δὴ καὶ προστίταχας καὶ πρὸς Θεοῦ μόνου τὴν ἴσιν ἐσχηκότα, καὶ ὡσπερ δὴ καὶ ὄρᾳν ἔχεις, ἀνελλιπῆ γεγονότα τὴν ὀλομέλειαν. Ἐκτείνεις ἐπὶ τοῖσδε τῶ χεῖρε, καὶ τὴν ἐπὶ θάττη περικυκλούσαν δειξας γραμμὴν, ἢ τὴν τε διακοπήν καὶ τὴν μετὰ τοῦτο ἐφαρμογὴν, πάνυ καθαρῶς ὑπὸ δείκνυεν.

λγ'. Ἐφ' οἷς καὶ καταπλαγῆντα τὸν βάρβαρον, ὄντως ἀνεύθυνος ἦσθα, φάναι· καὶ δόλος μὴ ἡμῶς ἐξηπάτησε, παρὰ δὲ πάντα δίκαιον λέγων αὐτῷ, Ἰωάννη, καὶ κατεδικάσθη καὶ πέκονθας. Ἄλλ' ἴσθι μείζονων ἀξιοθησόμενος πρὸς ἐμοῦ τὸ μετὰ τοῦτο τιμῶν, ὑπὲρ τοὺς ἄλλους τε ταξόμενος, καὶ τῶν ὑπ' ἐμοῦ τοῦ λοιποῦ καταστησόμενος ἀπάντων περιφανέστατος. Ὁ δὲ πρηνὴς αὐτίκα πεσὼν, δάκρυά τε θερμὰ καταχέων, Μὴ μοι γένοιτο καὶ εἰστέτι τῷ κόσμῳ περιπολεῖν, ὑπὸ Θεοῦ μόνου βυθθέντι ὧν ἐπιφέρειν εἰσθεν ὁ περίγειος οὕτως ἰσχυρὸς δεινῶν, ὁ τῆς ἀπτης λειμῶν (ὡς τῶν τις θυραίων σφῶν ἐγνωμάτευσεν) ἢ καθ' ἡμᾶς ἐρεῖν, ἢ κοιλάς τοῦ κλυθμῆνος, ὅ δ' ὑπολαβὼν, Ἄλλ' οὐκ ἐνδώσω σοι, Ἰωάννη, τοῦτο ποτε. Καὶ ὅς· Ἀπέλθ μοι καὶ τῆς κεφαλῆς, εἰ βούλει· καὶ γὰρ, εἰ οἶόν τε μυρίους ἔτοιμός εἰμι θανάτου· ἀποθανεῖν, ἢ τὸ ἀπὸ τοῦδε τοῦ κατὰ βούλησιν ἐκπεσεῖν. Κάκεινος αὐθις ἀκλινῆς δειμνῆται καὶ ἀνέμδοτος· ὡς δὲ καὶ οὗτός τὴν αἰτησὶν ἰσχυρὸς, καὶ τὴν πρόθεσιν ἀμετάθετος, Ἐκτερέος γοῦν ὡσπερ

συνέστη σφίσις ἀγών, καὶ ἰσχυρά τις ἐκείνοις διαμάχη συμπίπτωκεν· ἐκύτερος γὰρ θατέρω μὴδ' ἂν πῶς ποτε ὑπεῖξαι ἰπισχυρίζετο, καὶ ὅλη ἀντέπιπτεν ἰσχύϊ, καὶ ἐκθύμως ἐπὶ τῷδε διηγωνίζετο. Ἄλλὰ νενίκηκεν Ἰωάννης τῇ συνάρσει τοῦ κρείττονος· ἤττηται δ' ὁ παλαμαῖος ἐκεῖνος καὶ βάρβαρος τύραννος, καὶ συνήτηνται οἱ ἀόρατοι ἀλείπται τε καὶ συνασπισταί, οἱ τοῖς ἀγαθοῖς ἡμῶν αἰὶ βασκαίνοντες ἔργοις τε καὶ βουλευμάσι δαίμονες.

λδ'. Τὸ γοῦν καὶ ποιῆ, ἐπεὶ περ, Ὅ τι ἂν σοὶ καὶ εἴη βουλομένη, ἄγε δὴ ἐκπέρανον, ἤκουσε ; πῶς τε τὰ κατ' αὐτὸν διατίθεται ; Ὁ πιστός μὲν οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ἐξότε καὶ οἰκονομεῖν ἀνεδίεξατο, τότε δὲ συναφαπτομένου Θεοῦ καὶ συνετώτερα βουλευσάμενος, ἅπαντα μὲν τὸν πλοῦτον τοῖς θεομίνοις δίδειναι, ἀγροὺς δὲ καὶ τὴν κτήσιν ἄλλην τοῖς προσήκουσιν ἀπεκλήρωσεν· ἐπεὶ δὲ σοφῶς τὰ κατ' αὐτὸν διεθετο, εἰλωτικὴν ἀναβολὴν περιέμενος, πρὸς τὴν ἀγαθὴν ἀπαιρεῖ πορείαν, τὸ μὲν φαινόμενον πενιχρὸς πρὸς δὲ τὴν τοῦ ἐριτίμου μαργαρίτου ἐξώνησιν πλοῦτον βαρύν τὴν ἀρετὴν ἐπαγόμενος. Καὶ γοῦν τῆς Ἱερουσαλὴμ καταλαμβάνει, ἵνα τε τὸ σωτήριον ἐξετελέσθῃ μυστήριον, κακείσε σεπτῶς τῷ Θεῷ καὶ Δεσπότῃ τὴν προσκύνησιν ἀφοσιωσάμενος, παρὰ τὴν τοῦ μεγάλου Σάβα μονὴν ἄπεισι, Σάβα τοῦ τῆν ἀρετὴν περιβοήτου καὶ τῆν κατὰ Θεὸν πολιτείαν περιθρυλλήτου, Σάβα τοῦ λαμπρότητι βίου τὴν ὑφ' ἥλιον κατακαύσαντος, ὃν εἶπερ τις ἂν φαίη τύπον τοῦ μοναχικοῦ βίου ἀνωθεν τοῖς ἐν γῆ καταπεμφθῆναι, εὖ οἶδα, τῆς ἀληθείας οὐχ ἄμφοτῆστα. Παρὰ γοῦν τὴν ἐκείνου φοιτῆ· λαύρας τὰς τοιαύτας μονὰς καλεῖν εἰώθασιν οἱ πολλοί. Ὡς οὖν παρ' αὐτῇ γένοιτο, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ προστάται εἰς ὅσιν ἔλθοι, πεσών πρὸ τῶν ἐκείνου ποδῶν, τῷ παρὰ τῷ Εὐαγγελίῳ ἑαυτὸν ἀπολωλότε προβάτω προσείκαζεν, ἀφαρπάσαι τε τοῦ νοητοῦ κατεδυσώπει θηρός, καὶ τῇ ἰδίᾳ ἐνσηκάσαι μάνδρα πάνυ λιπαρῶς καθικέτευε, μὴδὲ τοὺς ὀφθαλμούς εἰς οὐρανοὺς ἄραι τολμών, ὡς ὁ τῷ Σωτῆρι παρεβολικῶς ἐπισκυκληθεὶς τελώνης, καὶ πρὸς μετανόιας σχεδισθεὶς ὄντως ὑπογραμμόν, καὶ ἀτρεπούς τύπον ἐξαγορεύσεως· καὶ ταῦτ' ἄγε τίς, ὁ ἐξ ὀνύχων ἀπαλῶν καθαρὸς καὶ ἀπὸ γυνέσεως. Ὡ καρδίας συντετριμμένης ! ὦ πνεύματος τεταπεινωμένου ! ὦ ψυχῆς Θεὸν ὀρώσης, Θεὸν φανταζομένης αἰεὶ ! ὦ ψυχῆς τὴν ἀνείκαστον Θεοῦ δόξαν ἀναπολύσης διὰ παντός, καὶ μόνον τὰ ἐκείνου δικαιοσύμηνος διηνεκῶς, καὶ ἀμέσως ἀμέσῳ νοεῖ συναπτομένης τῷ πρώτῳ νῷ καὶ νῦν ἐνσωμάτων καὶ ἀσωμάτων δημιουργῷ ! Ὡ ψυχῆς ἐς τηλικούτον διαρθείσης ἐξ ἀρετῆς, καὶ εἰς τοσοῦτον ὑποπιπτούσης ἐκ ταπεινώσεως, καὶ ὡς τὸ μὴδὲν ἑαυτὴν ἀχρειούσης, θριαμβουούσης τε καὶ στηλιτευούσης ὡσπερ ἐξαμαρτούσων ἀνήκεστα !

λε'. Πλὴν ἀλλὰ τῇ τοῦ μεγάλου Σάβα μονῇ ὁ μέγας Ἰωάννης προσεληπται, ὁ ὅσον οὐδέπω συγχρούς ὑπερβαλεῖσθαι μίλλων καὶ τῶν μεγάλων εἰς ἀρετὴν. Καὶ γοῦν ὁ τῷ τότε τῆς μονῆς προστατῶν τοὺς προύχοντας τῶν μοναχῶν μεταπέμπεται· καὶ πρότε μὲν τῷ πρὸ τῶν ἄλλων καὶ εἰσιόντι καὶ σπῆντι τὴν τοῦ νεφ-

A certamen ac veluti colluctatio pertinax fuit, cum unus alterum niteretur viribus omnibus superare, totoque robore velut irruere, planeque ex animo ad hoc incumberet. Sed victoria penes Joannem, utpote causa meliorem, stetit : victus est autem sanguinarius ille barbarusque tyrannus, et cum eo invisibiles luctatores atque adutores ipsius dæmones, qui bonis nostris operibus atque consiliis perpetuo invident.

34. Quid ergo fecit aut quomodo res disposuit, postquam audivit, Quidquid placuerit, age, exsequere ? Fidelis ille et prudens dispensator, jam inde ab eo tempore quo sui ipse juris potuit res proprias ordinare, tunc autem adjuvante ipsum Deo utiliora etiam consilia capiens, pecuniam quidem omnem distribuit pauperibus, agros vero et reliquas possessiones inter propinquos divisit. Cum autem sic omnia prudenter ordinasset, servilem indutus habitum, in bonam sese viam dedit, externa quidem specie pauper, sed ad emendam pretiosam margaritam multas opes, virtutem scilicet, secum efferens. Ingreditur ergo Hierosolymam, ut ibidem salutis nostræ mysterium susciperet ; Deoque ac Domino suo reverenter adorato sanctificatus, ad magni Sabæ monasterium abit. Sabæ inquam illius, virtute celeberrimi et conversatione nominatissimi : Sabæ, totam quæ sub sole est terram vitæ suæ claritate illustrantis, quam quidem ejus vitam aliquis dixerit in exemplum monasticæ professionis de cælo missam esse hominibus super terra commorantibus, cumque hoc dixerit, nihil præter veritatem dixerit certo scio. Ut autem ad illius monasterium (lauras plerique solentistiusmodi loca nominare) atque in conspectum abbatis venit, ad ejus pedes procidens, similen sese exhibuit ovilli in evangelio perditæ, supplicans ut spirituale ostium apprehendere sibi liceret, et in illius proprium ovile recipi ; interim vero nec oculos audebat levare in cælum, sicut ille in parabolis a Salvatore memoratus publicanus, propositusque in exemplum pœnitentiæ atque sinceræ confessionis ; idque cum a teneris, uti dicitur, unguiculis ipsaque natiuitate purus fuerit. O cor contritum ! o spiritum humiliatum ! o animam Deum videntem, Deum semper cogitantem ! o animam divinæ gloriæ semper intentam, eaque sola spectantem quæ illuc conducunt, mentique illi primæ ac mentium corporearum æque ac incorporearum opifici immediatius inhærentem ! o animam tam excelsa virtute evectam, tam, tam profunda humilitate depressam, ut se quasi inutilem ad omnia existimans de seipsa triumpharit, seque ut gravissimorum peccatorum ream traduxerit !

35. Ergo in magni Sabæ lauram magnus Joannes receptus est, quasi qui necdum multos eosque in virtute præstantes superasset. Monasterii autem præfectus monachorum præcipuos accersit : ac primo quidem ei, qui ante alios ingressus astabat, curam injungit novitii, quem ei monstrabat, ge

rendam. Ille vero tanquam attonitus, uti vultu ipso monstrabat, ministerium hoc recusavit suscipere, postquam se utcumque collegisset, hoc solum effatus: Tibi nunc, Pater, videor inobediens esse, nihil tale, sicut nostis unquam passus, ex quo me tibi regendum commisi, sed neque alias idem commissurus: nunc autem causam intellige et ignosce, Ego a longo jam tempore novi celeberrimum hunc virum: ejus enim laudes manifesta vulgavit fama, tanquam facundia et vita clarissimi: quapropter vereor ejus curam suscipere, Pater reverende, imparem eidem me judicans. Ad alium deinde se convertit abbas, et hic similiter sese excusat: indeque ad tertium, qui æque toto nisu resilit: prout etiam alii alii que fecerunt, quos abbas appellabat, æque eos inveniens impersuasibilis ex formidine prænotata. Ut enim verbo absolvam, omnes illi venerabiles senes, licet a plurimis annis monasticam vitam professi, ejusque officia omnia perspecta habentes, in hoc conspirabant ut magisterium sibi propositum declinarent.

36. Post omnes denique vir ille divinus, tanquam istos despiciens, accersivit alium, ætate proveciorem, fortassis et virtute, simplicitate verorum Abrahamium senem, multum etiam Jacobi præferentem sinceritate sua, vereque antiqui moris hominem. Huic institutionem Joannis commendat, huic præcipit ipsum deducere per viam Nazarenæ secundum Deum conversationis. Cum ergo ille Joannem perquam libenter accepisset, manu prehensum in suam deducens cellulam, ipse quidem revertebatur gaudens velut grande lucrum adeptus, Joannes vero ineffabili repletus lætitia ac si ipsum paradisum ingrederetur. Nam et huic beato dabatur præceptum: sed præceptum haudquaquam ex levioribus, quale imperfecto alicui proponeretur. Siquidem mandabat senex voluntati propriæ omnino nihil indulgere, neque facere quidpiam quo per se inclinabatur; sed ea solum quæ imperarentur conatu omni ad finem perducere perfecteque implere: Deum assidue habere præ oculis, et cum eo versari continuo ac pro delictis deprecari, crebro genua flectendo et ferventes lacrymas effundendo. Nihil enim, filii, inquebat, sic acceptum habet aut pluris facit Dominus quam spiritum humiliatum et cor contritum. Atque hæc quidem ipso in limine præcipiens ac veluti fundamentum jaciens, ostendebat quasi primordia quedam: quæ autem ad animam transformandam in melius atque perfectius coaptandam faciunt, nec non ad potentiarum ejus perpurgationem ejectionemque, quæ demum oratio possit digne exsequi? Incipit autem a cognitivis facultatibus, ut appetitivas etiam animalesque poten-

(16) Quæ pars tertia hominis? Corpus, nisi fallor, ad quod spectant quinque sensus externi, subjecti appetitui ac voluntati, quam concipio ve, aut alterum hominis partem, sitam in animâ partim-

λυδος ἰφορσίαν, δείξας αὐτόν, ἀνατίθεισι. Καί ὁ καθάπερ εἰ τις ἐκπλακτός, ὡς διεδήλωκεν ἐκ τῷ σχήματος, τὴν λειτουργίαν ἀπαγορεύει, τούτο μίση εἰπὼν, ὅτι ποτε ἀνελήφως ἑαυτὸν μόλις. Σοὶ Πάτερ, νῦν ἀνήκοος ἀναφαινομαι, ἐξότου τοι καὶ ἐχειρῆσα ἑμαυτὸν, μήπω γε, ὡς εἶσθα, τούτῳ πεπωθῶς, ἀλλὰ μηδ' εἰς αὐθις εἶθε ποτὶ τὸ δ' αἴτιον τοῦτο γε, οὐκ ἄλλο, καὶ σύγγνωθι. Ἐκ μακροῦ τὸν ἀνδρα περιβόητον ἐγνωκα· ἡ γὰρ μοι φήμη τὰ κατ' αὐτὸν ἀκριβεστάτα διστράκωσε, καὶ λόγῳ τε καὶ βίῳ τὸν περιφανεστάτων παρίστασεν, ἐφ' ᾧ καὶ δέδοικα τὴν ἰπιστάσιαν, ὑπὲρ ἐμῆ κρινων, Πάτερ θεοπέσιαι. Ἐπὶ τὸν μετ' ἐκείνων τρέπει τὸν λόγον· κάκεινος τῷ πρό αὐτοῦ συνάδει τὴν ἀπαγόρευσιν. Ἐπὶ τὸν ἕτερον, καὶ οὐδ' οὗτος συντίθεται· ἐπὶ τὸν μετ' αὐτῶν, καὶ ὅλῳ κάκεινος ὑποχωροεὶ τῷ ποδὶ· ἐπ' ἄλλον οὖν μετ' ἄλλον ἰστρέφετο, καὶ ὁμοίως τὴν ἐκ τῆς δευτέρας ἀπείθειαν περιετύγγακε· συνελόντι γὰρ φέκει, ὁμογνωμονήσαντες ὁμοῦ πάντες οἱ γηραλέοι ἐκεῖνοι καὶ σεβάσμιμοι ἄνθρωποι, καὶ τὸν μονάδα βίον ἀνηρημένοι ἐξ ἄγαν μακρῶν τῶν ἑκαυτῶν, τὴν τε πολιτικὴν ὑπερηρημένοι, καὶ ἀκριβεῖς τῆς μοναχικῆς ἐπιστάμονες, τὴν τῆς προστασίας παραίτησιν ὡμοφώνησαν.

37. Μεταστύλλεται μετ' αὐτοὺς ὁ θεὸς ἐκείνος ἀνὴρ, πάντας ὡσπερ ἐκείνους περιειδὼν, ἕτερον τὴν ἡλικίαν προήκοντα, τάχα δὲ καὶ τὴν ἀρετὴν ὑπερβαίνοντα, τῇ δὲ τοῦ ἤθους ἀπλότῳ Ἀβραμιαῖον ἀντικρυς γέροντα, πολὺ κατὰ τὸν Ἰακώβ ἀυχοῦντα τὸ ἀπλαστον, καὶ ἀρχαῖον ὡς ἀληθῶς ἀνδρῶπον. Τούτῳ τὴν ἡγεμονίαν ἐπιτρέπει τούτῳ τὴν ὁδηγίαν τῆς Ναζωραϊκῆς καὶ κατὰ Θεὸν πολιτείας ἀνατιθεῖ. Καὶ ὁς εὐθύμως ἄγαν τῆς χειρὸς τὸν Ἰωάννην λαβόμενος, ἀπεισι πέρα τὸν οἰκίσκον τὸν ἴδιον· ὁ μὲν καθὰ τινος ἑρμαίου τυχῶν, ἐπαναστρέφας περιχαρῆς, ὁ δ' ὡσπερ ἑαυτὸν τὸν παρόδισσον εἰσιῶν, ἤθευῆς ἀρρήτου πλησθεῖς. Καὶ δὴ τῷ μακαρίῳ δίδεται ἐντολή, καὶ ἡ ἐντολὴ οὐκ ὡς πρὸς ἀτελή τῶν ελαφροτέρων τις ἦν. Ἐπισκῆπτει, γὰρ ὁ γέρον τῷ ἴδιῳ μηδὲ ὅλως στέργειν βουλήματι, μηδ' ἐκτελεῖν τι τοπαράπαν αὐθίκαστον· ἀλλ' ὅσπερ ἂν προστασίῳ μόνον, καὶ τούτῳ ἰσχύς· ὅση πέρατι δίδοναι καὶ καλῶς· ἐκπληροῦν, αἱ τε τὸν Θεὸν ἔχειν πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ Θεῷ δίνεκαῶς ἐντυγχάνειν, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀκλιμακμάτων ἐκλιπαρεῖν, συχνὰ γονυπετοῦντα καὶ δέκρονα θεομά καταχίοντα. Οὐδέν γάρ, ἐφασκε, τέκνον, οὕτω προτίεται, καὶ περὶ πλείονος τίθεται, ὡς πνεῦμα τεταπεινωμένου καὶ καρδίαν συντετοιμαμένου ὁ Κύριος. Καὶ ταῦτα μὲν ἐξ αὐτῆς ὑπετίθει, καὶ οἷον τὸ βάθρον ὑπέβαλεν, ἢ καὶ τινα προτίετα παρὰ δέκρονεν· ἃ δὲ μεταποιοῖν κοιτιτόνως οἶδε ψυχῆν, καὶ πρὸς τελειώτερον συμβάλλεται μεταρρύθμισιν, τῶν αὐτῆς τε δυνάμεων καθαρίσιν καὶ ἀνάβασιν, τίς ἂν παραστήται λόγος ἐξίκοιτο; Ἀπό μὲν γάρ τῶν γνωστικῶν ἀρχεται, ὡς ἂν δὴ καὶ τὰς ὀρεκτικὰς τε καὶ ζωτικὰς, καὶ σὺν ταῦταις τὰς ὑπ' αὐτάς· τὰς τῆς τρίτης λέγω μοίρας καὶ χεῖρονος (16), μεταθεῖται

partim in corpore: cui denique superstat ratio sive intellectus, totus spiritualis; eoque pars primâ et dignissima hominis:

πρὸς τὸ κρείττον, καὶ μεταβαλεῖ πρὸς τὸ θειότε-
ρον.

λζ. Ἄλλὰ μὴ θαυμάσῃ τις ὅπως ἄρα καὶ ἐπαιδα-
γώγει τὸν τέλειον, καὶ τὸν ἄκρον κατήρτιζεν· εἰ γὰρ
καὶ μέγας αὐτόθεν ὁ Ἰωάννης ἐτύγγαθεν ὧν, σοφία
πεπυκνωμένος, καὶ ἀρετῇ κακοσμημένος, καὶ ὑψη-
λὸς ἀμφοῖν καὶ θεσπίσιος· ἀλλ' ἔστι τις καὶ ἐπίδοσις
τοῦ καλοῦ, καὶ τοῦ τελείου πύφυκε τελεώτερον, καὶ
τοῦ διασήμου περιφανέστερον. Οὐκ ἔπεικός δ' εἰ καὶ
τὸν ἀπλοῖκόν γέροντα, τῶν πρὸ τοῦ μὴ συνέντα, ὡς
μὴ ἀκριδωσάμενον πως ἢ καὶ παντελῶς ἀλογήσαντα,
ὡς τῶν τινα παιδοτριβεῖν ἄτελών, καὶ κατὰ μικρὸν
οἰάν ἐνάγειν πρὸς τελειότητα. Κολάζει τοίνυν τὴν
αἰσθησιν, μὴ θ' ὀρεῖ περιέργως, μὴ τ' ἀκούειν ἐνηθό-
ως, ὅτι μὴ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἐγχελευσά με-
νος, μὴ δὲ λιχνεύσθαι πως περὶ τὴν γεῦσιν ὥστε δὴ
καθηθύνεσθαι· ἀλλ' ὅσον γ' ἀποζῆν τρέψεσθαι, μέ-
μνημένον τῆς παραδείσεως, καὶ τῆς ἐκείθεν διὰ τὴν
λιχνείαν τῶς καλλίστων ἐκπτώσεως, τῆς ἀκράτου
δὴ ποῦθεν ἐκείνης τρυφῆς, καὶ τῆς ἀπράστου γ' εἰ-
δουθῆς· πρὸς δὲ τὰς τῶν χειρῶν συστέλλειν παραλογον,
καὶ ἀρῆς κατέχειν τὸ ἄνιστον, εἰς νοῦν διηνεκῶς
ἀγροντα τὸ ἐκ τοῦ τολμηρῶς ἀψασθαι τῶν προπατό-
ρων ὀλίσημα· ἄνθρων τε καὶ μύρων ὀσμῆς ἀποπίμ-
πεσθαι μονοῦ διαπακτὸς τῶν ἐν Ἐδέμ ὀσφραϊνό-
μενον, κἀκείνων ἐπιτυχεῖν ἐφιέμενον.

λη. Καὶ ταυτὶ μὲν περὶ αἰσθησῶς καὶ αἰσθητη-
ρίων ὁ σεμνὸς ἐκεῖνος γέρον καὶ πρακτικῆς φιλοσο-
φίας ἐπιβολώτατος τῶν τὰ πάντα μὲν εὐνόηος, καὶ
τούτου ἀμαθίας ἄκρας ὑποκριτῆ, τῆ δ' ἠληθεία
θεωρίας ὁμοῦ τελείας καὶ πράξεως ἐπιμελητῆ, σο-
φώτατα ἐπίσκηψε μαθητῆ· περὶ δὲ φανταστικῶν τε
καὶ φαντασίας τοῦ παθητικῶν δὴτα νοός ὅποια· Ὡς
λίαν θαυμαστά, καὶ μόνως τῆς τοῦ μεγάλου γλώττης
θεώμενα, τοῦ πρακτικωτάτου καὶ θεωρητικωτάτου,
καὶ τῆ κατ' ἀμφω φιλοσοφία λαμπρῶς ὑπερβαλόν-
τος καὶ τοὺς νῦν ὁμοῦ καὶ τοὺς πάποτε· Μηδὲν τι
συνόλους τῶν γένων καὶ ὑλοθῶν παρηγγύησεν ἀνα-
ματτεσθαι· εἰ μὲν δὲ πως καὶ ἐναπολείπειται οἱ ἀνα-
πολούμενον, ἀποβαλεῖν τὸ τάχος καὶ διακρούσασθαι
(τοῦτο γὰρ τῆς τῶν χθονιωτέρων φαντασίας καὶ πά-
θος καὶ σύστασις, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἐνεργείας
τοῦ· αὐθις διάλυσις)· μόνον δὲ φαντάζεσθαι τὰ ὑπὲρ
ἡμᾶς, κἀκείνα ὄντα δοξάζειν ὡς ἐκείπτωτα,
κἀκείνων ἐξαργῶν τὴν διάνοισιν, κἀκείνων ἐπιστηρί-
ζεσθαι· ἐν ὅπως ἐκ τοῦ δυνάμει νοῦν περηνέαι
ἐνεργεία ταύτη νοῦν ἀποφῆναι· τὸν δ' αὖ ἐντελε-
χίαν νοῦν ἐνεργέστερον μακρῶ καὶ θειότερον, ὡς τὸν
νοητόν, ἀμείσως ἀντικαμπάνεσθαι, μὴ δὲ τινι τῶν
ὑποδειστέρων δυνάμεων κατασπώμενον, τὰς δ' ὑπ'
αὐτῶ πάσας ἀνέγοντα, καὶ πρὸς αὐτὸν ἔλκοντα,
καὶ δ' αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῶ πρὸς Θεὸν μεταφέροντα.

λη. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ καλὸς γέρον ὑπέθεκε νοῦ-

tias, quæque his subjectæ sunt spectantque ad
tertiam deterioremque hominis partem, parti sub-
jiciat meliori atque ad diviniora transferat.

37. Atque hic fortasse mirabitur aliquis, quo-
modo perfectum jam virum docere præsumpserit
senex, et jam summum perficere adhuc magis;
etenim per seipsum magnus erat Joannes utpote
plenus sapientia, ornatus virtute et utrinque
venerabilis quam qui maxime. Verumtamen adjici
semper aliquid potest ad bonum, et perfecto per-
fectius, præclaro præclarius invenitur. Non igitur
incongruum fuit quod simplex hic senex, ignarus
præteriorum (ut qui ea nec scrutatus erat for-
tasse nec scire curaverat) instituerit eum, velut ex
imperfectioribus aliquem, paulatim ad virtutis per-
fectionem inducendo. Castigat itaque sensus ejus,
ut assuescat neque superfluum videre quidpiam,
nec deliciosum audire, nisi Dei vel rerum divina-
rum causa, neque gulæ aliquid indulgere per gu-
stum voluptatis ergo: sed solum comedere quod
ad tuendam vitam sit satis, memorem antiquæ
transgressionis, et quomodo per gulam maximis
bonis olim exciderimus; cogitantem etiam sinceram
aliterius vitæ delicias ineffabilesque voluptates.
Vetabat quoque vel manum extendere inconside-
rate vel aliquid molle contingere, præ oculis ha-
bentem ruinam protoplastorum ex audaciori con-
tactu natam. Florum deinde atque unguentorum odores jubebat ablegare, sola mente semper olfa-
cientem paradisi fragrantiam, atque hac frui unice cupientem.

38. Et hæc quidem circa sensus eorumque or-
gana venerabilis ille senex et philosophiæ practi-
cæ scientissimus docebat discipulum ad omnia
obsequentissimum, et dum summam ignorantiam
simulat, actionis æque ac speculationis perfectio-
nem sedula meditatione consecutum sapientissime
docebat. Quæ autem circa phantasiam phantasie-
que obnoxias animi passiones præcipiebat, qualia
demum erant? Vere admiranda, quæque ut expli-
cari possint, egeant ipsa magni illius viri lingua,
utpote in praxi ac theoria summi, in eaque quæ
ex his duobus exsurgit philosophia præcellentis
manifeste cunctis, qui eo tempore aut etiam ali-
quando exstiterunt. Imperabat scilicet, terrenarum
atque materialium rerum nulli omnino adverteret
animus, siquid vero ejusmodi reliquum ei esset,
id continuo enectum ejiceret atque exturbaret (in
hoc enim consistit passio phantasie, circa res ma-
gis terrenas versantis, et hoc virtutem eidem ad-
versantem dissolvit), sola autem ea cogitando vol-
veret, quæ supra nos sunt et quæ vere subsistunt,
ut quæ excidere nequeant, magni faceret: ad ea
sola mentem attollere, ad ea conniti jubebat: ut
qui per virtutem factus esse spiritus videbatur,
ipsam quoque operationem spiritualem monstra-
ret animumque ad perfectionem evectum imme-
diate susciperet, efficaciorum multo atque diviniorum,
utpote intellectualem, neque ulli interiorum
facultatium obnoxium, sed has omnes elevantem atque trahentem ad se, et per se ac secum trans-
ferentem ad Deum.

39. Talia venerandus ille senex prudenter atque

cordate suggerebat injungebatque suo per gratiam A filio, licet sapientia cano et prudentia seni, qui alioqui etiam a puero virtutem sibi veluti collataneam et ubique familiarem habuerat. Insuper, ne se omnino aliquid esse putaret seque propter eloquentiæ cultum extolleret, vetabat illius ullam sive magnam sive parvam rationem habere, sed foras excludere simul ac semel quidquid didicerat externum atque ipsam etiam memoriam quantum posset eliminare jubebat: neque solum non permittebat aliquid numerose componere, vel encomiis historiisve scribendis vacare, sed neque epistolam mittere notorum alicui. Scio equidem hæc spiritualia parvi facienda ab imperitis, quasi qui de mysteriis disciplinæ arcanæ loquor apud nondum initiatos; eo quod non sint apti ad cognoscendum, quantum habeat voluptatem, quantum que faciat animum dilatari perfecta expressio cogitationum suarum et conceptuum, mentis accurata manifestatio, Sed quid dicerent illi, quando audirent quod etiam præscribatur silentium et omnimoda linguæ compressio imperetur, ita ut nec gry proferre discipulus sudeat, nisi cum a magistro jussus ex divinis libris aliquid legerit ad Deum propitiandum confitendumque?

40. Quid vero innocens ille et Deo tota mente affixus, cujus cor rectitudinem semper dilexit, quomodo in istis se habet? Num labascit, tantum pondus præceptorum dedignans? aut sublevari petit, ne scilicet in principio prægravatus succumbat? Longe istud a Joanne. Libenter cuncta in humeros suscipit, et viam hanc quæ ducit ad Deum generose ingreditur, seu potius ad vitæ monasticæ stadium alacriter percurrendum exiit, et non solum ad quintuplum, sed ab decies millicuplum certamen inungitur. Sed forte suscipit generose, quod non tulit fortiter; aut ingressus intrepide, non certavit constanter? Absit hoc omnino, absit. Non tamen velut victor aliquis in Olympiacis, Nemeis, vel Isthmicis viliter coronatus apparuit, aut ut unus eorum qui in Panathenæis prævaluerunt corona oleagina magnifice revinctus comas, aut pineam quatiens, eoque vehementer intumescens, vel sacris quibusdam pomis (profanis potius dixerim) gloriosus, ridentibus quidem illum sapientioribus, pueris vero applaudentibus et succinentibus in scena theatris; aut sicuti sors tulerit inunctus et brevi admodum tempore laudatus, idque solis fositan promiscuæ conditionis turbis ac vili plebecula: sed exiit cœlitus coronatus, angelis et angelicis hominibus cum admiratione circumstipantibus, spectaculum vere factus, ut loquitur Paulus²², et angelis et hominibus, visibilemque atque invisibilem naturam obstupesciens.

²² I Cor IV, 9.

(47) Festus: » Pentathlum antiqui quinquertium dixerunt: id autem genus exercitationis ex

νεχώσ και ἐπίσκηψεν ἐμβριθῶς τῷ κατὰ χεῖρα κῆ. τῷ πολῶ μὲν τὴν σοφίαν και πρεσβύτη τὸν φησισιν· εἰ και ἄλλως ἐκ παιδὸς σύντροφον εἶχε τὴν ἀρετὴν και δι' ἑαυτοῦ συνδίατον. Προσπεπιτούτοις, μὴ τί πως οἰεσθαι τοπαράπαν τυγχάνειν, ἢ γούνη τας ἐκ τῆς τῶν λόγων ὑπερφέρειν παιδεύσεως, μέγα τι ἢ μικρὸν μὴ φρονεῖν ἐπὶ λόγοις τὸ σύνολον, ἀλλ' ἐπιθέσθαι καθάπαξ λόγον τὸν θύραθεν, και πάντα τρόπον ἀποπέμπεσθαι τοῦτον τῆς μνήμης· και οὐχ ὅπως λόγους πλατυκῶς [πλατυτικῶς] συντιθέναι, και ἰγκωμίους ἢ και ἱστορίας ἐπιχειρεῖν, ἀλλ' οὐδὲ τῶν συνήθων ἐπιστελλεῖν τινί. Οἶδα μὲν οὖν ὡς μικρὰ ταῦτα νομισθίεν τοῖς ἀμυήτοις τῇ λογικῇ και τὰ τῆς παιδείας ἀτελείστοις οὕτωςαι πως ἔρεθι δργια, ἔθεν και οὐχ ἱκανοῖς διαγῶνας οἶον τὰ τὴν ἔδον ἢν ἔχει και ὅποιον τῆς καρδίας ἐκπεπαι κλατυσμών ἢ τῶν διανοημάτων ἔστοχος ἔκφανσις και τὸν νομαίτων ἀκριβῆς ἀνακαλυψις· ἀλλὰ τί ἂν οἱ τοιοῦτοι και φαῖν ἀκούσαντες, ὡς και σιωπὴν ἐπίσκηψει, και τελείαν τῆς γλώττης κατοχὴν ἐπιτάξειεν, ἢ μηδὲ γρη, τὸ τοῦ λόγου, τομῶν φθίγγισθαι. ἐκτὲ εἰ μὴ πρὸς αὐτὸν προσκαττόμενος τῶν θειτέρων ἀναγγελοῖτο τινα βίβλων πρὸς ἐξίλασμον Θεοῦ και ἀνοημολόγησιν;

μ'. Τί τοίνυν ὁ πραῦς; τί τοίνυν ὁ ἀκακος και τῷ Θεῷ διόλου κολλώπενος, οὐπερ εὐθύτητας ἠγάπησεν ἢ καρδία, πῶς ἐπιτετούσι διατίθεται; Μὴν ὀκλαίσει τῷ τοσούτῳ βάρει δυσανακαχτήσεως τῶν ἐντολῶν; ἢ μὴν ἐπιλαφρῖσαι ζητεῖ, ὡς ἂν μὴ ἐκ πρώτης βερηθείς ἀναπέσει; Πολλοῦ γε και δι' εὐθύμως και γὰρ τῆς ἐντολῆς ἐπωμίζεται, και γενναίως τὴν πρὸς Θεὸν ταύτην ἀγουσαν εἰσαισι, εὐθασιῶς δὲ μάλλω εἰπαῖν πρὸς τὸ τῆς μοναδικῆς στάδιον ἀποδύεται, και οὐχ ὅτι γε εἰς πίνταθλον ἐπαλείφεται, ἀλλ' ἀληθῶς εἰπαῖν εἰς μυρίαθλον (47). Ἄρ' οὖν ὑποδέχεται μὲν θαρσαλίως, οὐ φέρε δὲ καρτερῶς· ἢ εἰσαισι μὲν ἀποπέσει, οὐ στερῶς δὲ ἐπαγωνίζεται; Οὐκ ἔστι τοῦτο εἰπαῖν, οὐκ ἔστιν. Ἄμεινι τοι και οὐχ ὡς Ὀλυμπιάσιν, ἢ ἐν Νεμέαι, ἢ Ἰσθμοῖ νενικηκῶς στεφανίτης μικροπρεπῆς ἀναδείκνυται, ἢ και τῶν τις κεκρατακῶτων τὰ ἱεραθῆναια στεφάνω τάχα τῷ ἐκ κοτίτης μέγα κομών ἢ ἀνασοδῶν τὸν ἐκ πίτους και τὰ μέγιστα ἐπιβρενθυόμενος, ἢ γούνη ἱεροῖς τισι μύλοισ, μάλλον δ' ἀνείροις περιθρυλλούμενος, ὑπὸ μὲν νουνηγεστέρων οὐχ ἦττον ἐμπαιζόμενος ἢ θριαμβευόμενος, ὑπὸ δὲ παιδισκαρίων περιβοῶμενος, και τοῖς ἐκ τῆς σκηνῆς συρειττόμενος ἢ και τῷ ἐκ τῆς μοίρας ἀηλιμμένος, και βραχυ τῷ χρόνῳ περιελαλούμενος, μόνοις γε τάχα τοῖς τῆς χυδαίας τύχης και σύρφακος· ἀλλ' ἔξεισι στεφανίτης οὐράνιος, ἀγγέλοις τε και ἱσαγγέλοις ἀνδράσι περιστοιχιζόμενος τε και θαυμαζόμενος, θίατρον ἀληθῶς και ἐγγύλοισ και ἀνθρώποις, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, γενόμενος· ἐκπλήττων δηλονότε και τὴν ὁρατὴν φύσιν και τὴν ἀόρατον.

his quinque artibus constabat, Jactu disci, cursu, saltu, jaculatione, luctatione.»

μα'. 'Αλλ' ἐπεὶ γούν ἐπὶ πᾶσιν οὕτωςί τελειοῦν ὁ ἄνθρωπος ἐμβριθῆς ἐκείνος ἐπιστάτης διέγνωκε, τὴν ταπεινωσιν ὑψηλὸν, τὴν ὑπακοὴν εὐεϊκτον, τῆς ἀρετῆς ἐργάτην ἀκαταγώνιστον, καὶ καθάπαξ τοῖς ὄλοις ἀποδεικτὸν ἄλλου τρόπου ἀπειράσασθαι ἔσκαπται, καὶ ἑτέρως δοκιμάσαι τούτον βεβούλευται, ἵνα πως εἰδέη, καὶ τοῖς γνωστοῖς καὶ συνήθεσιν ὅπως ἂν τὸ μέτριον τηρῆσαι δυνήθῃ καὶ ἄτυρον. Ὅτι τοίνυν συχνὰς σφυρίδας συναγκυῶν, τὰς μὲν ἔγχυριζέει, τὰς δ' ἐπωμίζει, εἰς Δαμασκὸν πάσας εἰπὼν, ἔκθου, μετακάμισον, καὶ τοσούτου γε ἐκάστην ἀποκέρυξον, ὑπερεκτιμᾷ δὲ τὰ εὐτελῆ ἐξοπλιστικὰ, δοκιμάζων καὶ τούτῳ τὴν μαθητὴν, καὶ πρὸς τελειῶν γυμναζῶν τούτον ὑπακοῦν. Τί τοίνυν ὁ τὴν ἀρετὴν ἄκρος, τὴν δ' ὑπακοὴν ἀπαράμιλλος; Ἄρ' ἀναβάλλεται; μὴ ἀποδυσπετεῖ; ἢ τίνα γούν δυσαραιστίας ἔμφρασιν ὑποδείκνυται, ὡς τις ἂν οὐχ ὅτι τῶν κατ' αὐτὸν μεγίστων τὰ βεῖα καὶ μεγάλων τὰνθρώπινα, ἀλλὰ καὶ τῶν θατέρῳ ὀποτέρῳ γε τούτων καὶ φαίης ἐπιφανῶν; Καὶ πῶς; Ὡς ἐπ' εὐεργεσίᾳ καλούμενος, προθύμως ἄγαν ἐξήει, καὶ σὺν σπουδῇ τῆς ἰσοπορίας ἠψάτο, ὡς ἂν εἰ πρὸς λαμπρὰν ἀπήγγοτο τὴν ἀνάδειξιν, καὶ εἰς θρίαμβον μετακαλεῖτο παγκόσμιον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰσῆει τὴν Δαμασκὸν, πνιχρὸς, πνιαρὸς, μνηστὸς ἐκ τῆς ἀναβολῆς ἀξίος, ὁ τῶς πλείστου τοῖς πᾶσι καὶ τιμώμενος καὶ περιβλεπόμενος, καὶ παρὰ τὴν ἀγορὰν γίνετο, ἐγκαλωπίσματι καθαπερὶ περιτιθέμενος τὰς σφυρίδας, ἀπεμπολεῖν τε ἀνεβόησε, καὶ ὄσση γε ἀποδιδῶσιν ἐκάστην προσεπέδηλωσεν ἢν δὲ, ὡς ἐκ τοῦ συνήθους πᾶς τις ἂν τῶν ἐγχυρίων ἐπέκρινε, πλείον τὸ τίμημα καθ' ὑπερβολὴν ἀκαίτων χλεύης τοῖς παρατυχοῦσιν ἀφορμὴ καὶ γέλωτος γίνεται. Ὁ μὲν οὖν, τί ληριεῖς, ἔφρασκον, ἄνθρωπε; ὁ δὲ, Παραπαίεις, καὶ τὰς φρένας ἐγχεῖσθαι ἄλλος δ' ἄλλο τι ἐπιστάθαις ἄλλοθεν ἔνιοι δὲ οἱ καὶ κονδύλους ἐντέπεινον, καὶ κατὰ κόρρησιν ἐνέπαιζον, εἰωθὸς ὅν τοῖς ἀγοραίοις τοῦτο καὶ ξυγκλῦσι τῶν εὐθεσιτέρων κατεριωνεύεσθαι, καταμωκάσθαι τε τῶν σπατατημένων τὸ φρόνημα, καὶ τῶν οὕτω λεγομένων κρονεληρῶν, τῶν παρασεσαλιυμένων δηλαδὴ κατεπαίρεσθαι, τῷ τε τῆς ψυχῆς ἀλογωτέρῳ ἐπειδιαχέσθαι σφισι, καὶ οὐχ ὅτι γε μυσὶ καὶ νεύροις ἐκλύεσθαι καὶ ἄτακτά πως ἐπικαγχάζειν, ὡς ἀπονίζειν καὶ δάκρυα ἄλλ' ἐπαφιέναι τούτοις καὶ χεῖρας, καὶ ραπίζειν ἀνέτως, καὶ ἀπλῶς τὴν ἀποτυχίαν διαπαίζειν τῆς φύσεως ἢ τὴν τῆς διοργανώσεως, εἶγε δὲ καὶ τούτο. τύχοι συμπεσόν, ἀμβλωσιν.

μβ'. Ἐφ' ἱκανὸν μὲν οὖν ὁ σπουδαιότατος ἐνεπαίετο, καὶ ὁ τὰ πάντα κόσμιος ἔνθεν κάκειθεν διωθεῖτο τε καὶ ἀπωθεῖτο καὶ παραλόγως ὠστίζετο, μᾶλλον δ' αὐτὸς τὸν ἀόρατον ἐμάστιζε δυσμενῆ ὁ μὲν γὰρ τοῦ Δισπότου τραχηλιάσας ἑλευνῶς πέπτωκεν ὁ δ' οὕτωςί μετριάσας καὶ εἰς τοσόνδε ταπεινώσας αὐτὸν εἰς οὐρανοὺς αὐτοῦς πέφθακε, θαῦμα καὶ αὐτοῖς ἀγγέλοις γενόμενος. Ἄλλ' ὅψιθ' ἴδῃσθε τῶν πάλαι τις εἰκετῶν, ἐνιδῶν τούτῳ περιεργότερον, καὶ τὰς θύεις ἐρείσας ἐπιμαρτύρησον, τούτου ἐκείνου

41. Cum ergo gravis ille magister cognovit Joannem humilitate sublimem, obedientia morigerum, virtutis exercitatione infatigabilem, omnique ex parte probatum, advenit modum alium quo eum tentaret: aliter enim adhuc probandum censuit, ut videret, utrum et quomodo etiam inter notos familiaresque posset eandem modestiæ mediocritatem tenere. Sportulas itaque multas colligens, easque partim humeris ejus imponens, partim in manus tradens, Damascus ferre omnes jussit: Tanto, inquiens, venales offeres, — idque aucto immodice rerum tam vilium pretio, ut vel sic experiretur discipulum suum atque ad consummatam obedientiam exerceret. Quid porro Joannes, virtute summus, obedientia incomparabilis? An cunctatus est vel affectus tædio, aut aliquod displicentis signum ostendit, ut alius forsitan faceret minus quam ille in rebus divinis humanisque magnus, aut etiam alterutris duntaxat illustris? Quomodo autem? Tanquam vocatus ad beneficium recipiendum exivit quam promptissime, et magno cum studio in viam se dedit, velut si mitteretur ad illustrem sui ostentationem atque ad triumphum pulcherrimum invitaretur. Ingressus vero Damascus, pauper, obsoletus et quantum ex habitu dignosci poterat, omnino contemptibilis, qui pridem ab omnibus honorabatur et circumspiciebatur, mox ut forum intravit, sportis tanquam ornamento insigni circumcinctus, convocavit turbam, et quanti venderet singulas indicavit: erat autem, quemadmodum incolarum quilibet judicabant, præter morem exorbitans pretium, cujus petitio advenientibus omnibus risus et cachinni occasione præbebat. Igitur, Quid deliras? o homo, inquiebat unus: alius, Nugaris et mente captus videris; tertius aliud quidpiam ei objiciebat; nec deerant qui colaphos ei infligerent, aut in faciem cæderent; quemadmodum fieri assolet in promiscua fori plebe, ut rideantur stolidi, et cerebro læsi ludibrio habeantur. Ita contra jam pridem stultos atque deliros insurgitur passim; et judicii imbecillitas, naturali nervorum musculorumque dissolutioni imputanda, tribuitur ipsis sæpe cum risu tam effuso, ut lacrymæ ab oculis exprimantur: quin etiam contingit ut talibus injiciantur manus, raptenturque inclementer, et ludibrium de se præbeat naturalis organizationis infelicitas, vel cæcutientium oculorum caligo, si hæc quoque eis acciderit.

42. Ludificabatur ergo satis diu vir gravissimus, et qui per omnia decorus erat, impellebatur hinc inde ac repellebatur, et præter rationem cædebat, seu potius cædebat ipse hostem invisibilem: hic enim contra Dominum extollendo cervicem miserabiliter corruit, ipse vero sic modeste humiliterque se gerens, usque in cælum extollebatur, factus etiam angelis admirabilis. Tandem vero antiquorum ejus famulorum quispiam, curiosius eum intuitus, et oculis in eundem constanter de-

figens, cognovit ipsum esse, cujus famulitio fuerat ascriptus. Mox autem in mentem recurrerunt opes et gloria viri pristina, fors etiam benignitas ac mansuetudo erga famulos observabatur animo; eumque egere reapse suspicabatur, ei, qui in adversam, ut aiunt, fortunam impegerat, bene velle incipiebat. Bonus ergo ille famulus, bona etiam cogitans (solent enim dominis suis, ut dicitur, servi esse similes) indiscriminatum numeravit, quantum pro sportis exigebatur: et veluti de contractu sibi gratulatus, a negotio importuno eum subtrahit, qui ut procul a curis sæcularibus viveret, negotia omnia abdicaverat. Sic qui antea plurimis stipabatur equitibus, nunc solus Damasco egrediens, retro unde venerat rediit: neque enim regressus fuisset, nisi mandato expleto, quamvis contigisset ei immorari diutius: et potius circuisset tota vita sua inter ludibria exprobrantium, quod viles reculas tam charo exponeret, quam Patris sui spiritualis præceptum non esset excoctus: rediit autem tropæis gravis, quæ superbo hosti generose obluendo detraxerat.

43. Sed excipit nos aliud, non dixerim de peccato tropæum, verum ex parva quadam occasione ingens facinus. Beato viro vicini habitabant fratres duo, fraterna inter se charitate conjuncti; nec enim minus sibi conjungebantur spiritus eorum ex propositi similitudine quam corpora ex natura. Horum alter sublatus e vivis alterum pene mortuum reliquit: nam is calamitate ista prorsus victus, non admittebat consolatores, non recipiebat hortatores; sed cuicunque rationi aures penitus occluserat. Post alios ergo plures, ad eum quoque accessit illa compassione plenissima anima, Joannes, vultu hilaris, sermone suavis, et utroque venerabilis, conabaturque mœrorem eximere. Quid autem non excogitavit quo ejus animum ad se revocaret? quid non contulit ex sacris Scripturis quo passionem consolando leniret? Omnem, uti dicitur, lapidem movit; sed nihilo plus proficiebat, quam statum colloquens vel adamantem terens. Tandem tamen (nam etiam gutta cadens assidue petram excavat) rediit utcunque ad sese monachus, sibi ac sensui restitutus, Siquidem. inquit, consolari me velis, age, compone melos ali-

44. Cui Joannes, Et qua, inquit, ratione fieri poterit, ut Patris mandatam transgrediar, absolute jubentis abstinere a quocunque ejusmodi cogitatu vel opere? Levis, respondet alter, hæc inobedientiæ culpa, respectu utilitatis e converso provenientis: animam enim mœrentem consolaberis seu potius retinebis deficientem, ad pene jam egressam

A ἔγνωκεν εἶναι, οὗ τῶς τοῖς προσπόλοις συντέταπτο. Παραυτὰ γοῦν καὶ πλοῦτου ἀνεμνήσκατο, καὶ δόξαν ἀνελογίζετο, τάχα δ' ἂν καὶ τὴν πρὸς τὸ εὐαγγεῖον εὐμενὲς αὐτοῦ καὶ γαλήνιον παρεπισκεύκλει τῷ λογισμῷ, καὶ χρῆναι πάντως ἐπελογίζετο καὶ ἐνοχία γε, ὃ φασὶ, περιτυχόντι τῷ δαίμονι εἰνεσθῆναι. Χρηστὸς γοῦν οὕτως ὁ χρηστὸς ἐκεῖνος τοῖς τρόποις οἰκίτης ἐνοουθεῖς (εἴθε καὶ γὰρ τοῖς ἀρχουσιν, ὡς φασὶ, συνεξομοιοῦσθαι τὸ ὑποχείριον) ἀδικοκρίτως ὁπόσον ἐπὶ ταῖς σπυρίσιν ἀπείχετο καταβαλόμενος, καὶ ἐπευχαιρήσας ὡσπερ τοῦ συναλλόγηματος, μέλις ἀπήλλαξε πραγμάτων τὸν ὑπὲρ τοῦ ἀπραγμόνως ζῆσαι πλείστα πάντων τῶν πραγμάτων ἀποβαλόμενον. Καὶ γοῦν ὁ πρὸ τοῦ πλείστοις ὅτι τοῖς ἱππῶταις παραπεμπόμενος, μονώτατος τὴν δάμωσκον ἐξῶν, παλίνορος βαδίζων ἀνέστειξεν· οὐδὲ γὰρ ἂν ἐπανήθη μὴ τὸ κατ' ἐντολὴν ἐκπλήσας, κἄν οὕτω γε τυχὸν εἰς μακρὸν ἄγαν ὑπερημέρησε· θάττον γὰρ ἂν περιῶν καὶ παιζόμενος οὕτως πολλοῦ τὰ φανότατα ἐκτιθέμενος τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησεν, ἢ τοῦ πνευματικοῦ Πατρὸς ἀτελῆ παρήκε τὴν ἐντολὴν· πλὴν ἀλλ' ἐπανῆκε τροπαιοφόρος καὶ ὑπέροφρον γενναίως κατακαλαίσας ἀντίπαλον.

μγ'. Ἄλλ' ἐκδέχεται ἡμᾶς ἕτερον, οὐκ ἂν εἴποιμι ἀποπτόματος τρόποιον, ἀλλ' ἐκ μικροῦ τινος τοῦ συμβάματος μέγα λίαν ἀρίστευμα. Μοναχῶς τινε τῷ μακαρίῳ μὲν ἀγχιθύρῳ ἐτυχεανέτην ὄντε, ἀδελφῶ δὲ ἦσαν ἀλλήλοισιν, καὶ ἐφρονεῖτην ἀδελφικά· οὐχ ἦττον γὰρ ἐκ προαιρέσεως συνεπέστην τῷ πνεύματι ἢ τοῖς σώμασιν ἀπὸ φύσεως. Τούτων ἄτερος ἐξ ἀνθρώπων γενόμενος, μικροῦ νεκρὸν κατέλιπε θάτερον· τῇ γὰρ συμφορᾷ κατὰκρας ἐκεῖνος ἐαλωκῶς παρακλήτορας οὐ προσέτο, πάραινέτας οὐ παρεδέχετο, καθάπαξ δὲ πρὸς πάντα λόγον τὴν ἀκοὴν ἀποκέκλειστο. Ἄλλὰ πρόσεισι τούτῳ μετὰ συγχούους ἀλλοῦς καὶ ἡ συμπαθειστάτη ψυχῇ, ὁ γλυκὺς Ἰωάννης, ὁ καὶ τὴν σψιν ἠδύς, καὶ τὸν λόγον πραῦς, καὶ ἐπεικῶς αἰδέσιμος κατ' ἀμφοῖτερα, καὶ δὴ ἐπιπράτο τῆς ἀκηδίας ἀναλαμβάνειν, τί μὲν μὴ ἀνευρίσκων παρ' ἑαυτοῦ ἱκανὸν παρακαλεῖσαι ψυχὴν; τί δὲ μὴ παρὰ τῶν Γραφῶν ἐπισυνεύειν πρὸς τὸ κατασχέειν τὸ κἄθος παραμυθῆσθαι; Πάντα κάλων, ὃ φασιν, ἐπὶ τὸ ἀνύσαι κεκίνηκεν· ἀλλ' ἦν ὡσπερ ἀνδριάντι προσομιλῶν ἢ περιζῆιον ἀδάμαντα· Ἀναθήφει μόνος ὁ μοναχὸς (κοιλαινὲ γὰρ ἐνδεδιελχὸς καὶ πέτραν ῥακίς), καὶ ἐν ἑαυτῷ γίνεται, καὶ εἰς συναίσθησαι, φησὶ, καὶ καὶ γοῦν, Ἐἴ με βούλει παρακληθῆσαι, ἔρχεται· εὐθυμότερον ἰθίλεις θεάσασθαι, ἄγε σύνθεσις τε, καὶ μελωδῆσον, ἢ περὶ ἂν ἑμαυτὸν κατεπάδων τὰ ἐκ τῆς συμφορᾶς πάθη κοιμίζοιμι, ἅττα μοι τὴν ψυχὴν ἐκβαίνει, καὶ δεινῶς ταραττει τὸν λογισμὸν, καὶ τὴν καρδίαν ὡσπερ καταδαρδάπτει μου.

μδ'. Καὶ ὅς, Καὶ πῶς ἂν τὴν πατρικὴν ἐντολὴν περιδοίμι, ἀπαξῆπλῶς ἐπισκήψασαν ἀποστρέφασθαι ἅπαν γε τοιοῦτον καὶ μελέτημα καὶ ἐνέργημα; Ὁ δὲ, Μικρὸν ἴσθι τὸ τῆς παρακοῆς ταύτης ἀμπλάκημα πρὸς τὸ ἐκ τῆς ὑπακοῆς τῆσδε κατόρθωμα· ψυχὴν οὐκ ὀδυνωμένην παρακαλεῖσαι, ἢ μᾶλλον ἐκλείπουσαν ἐφέξει, καὶ μικροῦ δεινὸν ἀποιοχομένην

συντηρήσεις, ἢ καὶ ἱπανασώσεις τῶ σώματι. Ὁ δὲ Ἰωάννης καὶ αὐθις ἀνένευε, καὶ αὐθις αὐτὴν ἐντολὴν προεβάλλετο · ὁ δὲ πολὺς καὶ πάλιν ἐνέκειτο, καὶ φορτικώτερος ὑπετίθετο, λιπαρῶν, ἀναγκάζων, μειλίσσων, ἐκβιαζόμενος, τί μὲν οὐ λέγων, τί δὲ μὴ πράττων τῶν ὅσα δυσωπεῖν οἶδεν ἀνθρώπων ; ἀκριβεστάτην ἐν ἑαυτῷ τὴν τῶν Λιτῶν (18) εἰκόνα διείπου · καὶ ὁποίας ὁ προσωποποιήσας ταύτας ἐνέγραψε, τοιαύτας ἐκεῖνος ἀντικρὺς ἐξεκόνειξεν · εἰπέ τις ἂν, εἰ παρήτυχε, ὡς ἀριστος ὄντως τῶν τῆς ῥάφιδιαις οὗτος ὑποκριτής. Ὁ δ' ἀκαμπῆς καὶ οὕτως ἦν, καὶ ἀνένδοτος διέμενον εἰς τὸ παντελές, τῆς ἐντολῆς αἰεὶ μνημονεύων καὶ προτεινῶν διαπαντὸς εἰς παραίτησιν, καὶ μὴ ἂν γε τῶ τρόπῳ ἀπισχυρίζομενος ἀθετῆσαι, ὡς ἐνθένδε τὴν σωτηρίαν ἀπικδεχόμενος. Καὶ ὁς, ἐκφρων μὲν ἄλλως τῶ πάθει γενόμενος, ἐπὶ δὲ τῶ ζετουμένῳ καὶ λίαν ἐμφορῶνως διασκηπτόμενος, νουνεχῶς ἀπατών καὶ ν̄ διομιλῶν συνειτώτατα, Ὑφίξεις, φαίτη, τῆς ἐμῆς ἀκηδίας ἐν καιρῷ κρίσεως τὸ κατὰκριμα · οἶσθα δὲ ὅποσα τοὺς ἀκηδιῶντας οἱ Πατέρες καταδικάζουσιν · οὐδὲν γὰρ τῶν ὅσα πλάττεται παρ' ἀνθρώποις ἱκανὸν τυγχάνει μοι πρὸς παράκλησιν, οὐκ ἐντευξίς. οὐχ ὑποθήκη, οὐ προστάτων πατήρ, οὐ παραμυθούμενος ἐπιτήδειος, οὐ φίλος ὁρώμενος, οὐ συγγενῆς ἐπιστάμενος, συνελὼν εἶπω τῶν ἀπάντων οὐδὲν · πάντα γὰρ ἐξίσης ἀπέστραμμαι, πάλαι μὲν ὑποταξάμενος, νυνὶ δ' ἀληθῶς βδελυξάμενος. Ἄγε γοῦν, Πάτερ σεβάσμιε, διὰ λόγου μοι προσενέγκαι φάρμακον τῆ δειμιωτάτῃ σου γραφίδι · ἐμπλαστρὸν τινα θεραπευτικὴν ἐπισκέψασον, ἥτις ἀνακαλίσσεται πρὸς ὑγίαιαν, καὶ μοι τὴν ψυχὴν παρακαθεῖται τῶ σώματι, λειποθυμοῦντι, καὶ μικροῦ δεῖν ἐν ῥίσιν αὐτὴν φέροντι, καὶ ὡσπερ ἐξαποπνέουσι. Ἴσθι γὰρ, ἴσθι ὡς ἐν ἀπορρήτῳ τὰ τοῦ πράγματος κείσεται, καὶ οὐδοποσοῦν ποτε φωραθεῖς τῶ γέροντι · διὰ γὰρ φροντισδὸς ἂν ἔχοιμι, καὶ προορώμενος αἰεὶ, περικαλύπτουμι τὸ συντεθεῖν καὶ συστέλλουμι.

μέ. Πιεθι τούτοις τὸν συμπαθῆ, μειλίσσει τὸν οἰκθον εὖεικτον, ἐφέλικται πρὸς ὁ καὶ βεβοῦληται τοῖς πᾶσι τὸ γε εἰς αὐτὸν ἤκον εὐέντευκτόν τε καὶ εὐμστάφορον. Συντίθησι τοῖνυν τροπάριον (19), οὕτω γὰρ ταχθέν ἐκείνῳ τὰ τοιαῦτα καλεῖν, οὐκ ἄλλως δέον εἰπεῖν · τροπάριον, οὐ πολύστιχον μὲν, πολυδύναμον δὲ · ὁ δὲ καὶ ἐμμελίστατα μελωθεῖ, τὴν πρώτην ὄντως ἀρμονίαν ἀρμολογούμενος · (βούλει πυθέσθαι) καὶ ὁ, Πάντα ματαιότης τὰ ἀνθρώπινα, ὅσα οὐχ ὑπάρχει μετὰ θάνατον, οὐ παραμένει ὁ πλοῦτος, οὐ συνοδεύει ἡ δόξα · ἐπελθὼν γὰρ ὁ θάνατος, ταῦτα

(18) Litas, id est, preces primus in dearum numerum retulit Homerus, cujus etiam poemata distinguuntur in *Rhapsodias*, quas Latine *libros* dicimus.

(19) De *tropariis*, quæ Latine *versiculos* vocare possis, ita scribit Zonaras ad Canonem anastasiimum Damasceni, *Τροπάρια* λέγονται, ὡς πρὸς τοὺς εἰρημῶς τρεπόμενα, καὶ τὴν ἀναφορὰν τοῦ μέλους πρὸς ἐκείνους ποιούμενα, ἢ καὶ ὡς τρέποντα τὴν φωνὴν τῶν ἀδόντων πρὸς τὸ μέλος καὶ τὸν ῥυθμὸν τῶν εἰρημῶν · εἰ μὴ γὰρ πρὸς ἐκείνους ὁ τῶν αὐτῶ

conservabis vel etiam corpori suo restitues. Abnebat nihilominus Joannes et iterum prætendebat datum sibi præceptum ; nec instabat minus alter, graviterque incumbibat supplicando, cogendo, blandiendo, nihil non faciendo, quo persuaderi homini posse credebatur genuinam ipsarummet Litaniarum seu precum imaginem in se exprimens qualescumque repræsentavit is qui primus deas fecit, tales assimilavit, ut dici posset tanquam ipsemet optimus poematis imitator. Verum adhæc etiam obfirmatus Joannes persistebat immotus, semper memor præcepti, ipsumque in excusationem prætendens, quod nulla ratione posset infringere, quia per illud salvandum se sperabat. Sed alter, et jam ante mentis impos præ dolore, et tunc in unum quod quærebat toto incumbens ingenio, prudenter omnino ac sapienter, Reddenda tibi erit, inquit, in die judicii ratio hujus mei mœoris : scis autem quomodo condemnentur a Patribus, qui mœrentes afficiunt injuria. Quidquid hacenus adhiberi ab hominibus potuit, nihil ad solatium meum valuit, non deprecatio, non pollicitatio, non præcipientis pater, non familiaris consolans, non amicus invisens, non cognatus præsens, ut uno dicam verbo, nihil omnino : omnia enim æqualiter aversor, quæ et jam pridem dimisi et nunc plane abominor. Eia ergo, Pater reverende, stylo tuo elegantissimo applica mihi sermonis pharmacum, velut emplastrum quoddam salutare, quod sanitatem recipiam et anima retineatur in corpore jam deficiente, ipsamque, ut ita dixerim in naribus habente, tantumque non exspirante. Scias autem, et certo scias, fore ut res tota occulta maneat neque unquam ad notitiam senis deferatur: hoc enim mihi curæ imprimis erit, semper provisuro, ut quod compositum fuerit occultum et arcanum habeam.

43. His vincit hominem misericordem, demulcet sua natura flexibilem, et ad quod vult, trahit per se ducibilem. Componit ergo Joannes troparium, sic enim istiusmodi solent nec aliter debent appellari: troparium paucorum versuum, sed multæ energiæ plenum, quod etiam suavissime canit, secundum harmoniæ vere primæ tenorem: estque (si lubet audire) hujusmodi: Humana omnia vanitas, quæ post mortem non existunt. Non permanent opes, non comitatur gloria, subsequens enim mors omnia ista fecit evanescere. Quapropter immortal

ψαλλόντων φθόγγος εὐθύνοιο, οὐκ εὐρυθμον ἔσται τὸ μέλος οὐδὲ ἐναρμόνιον, οὐδὲ μέλος λέγοιο, ἀλλ' ἀπηχῆς καὶ ἀνάρμοστον καὶ ἀρρυθμου φώνημα.

« Troparia dicuntur quia se convertunt ad tractum, et cantus mutationem ad illud faciunt, seu vertunt quodammodo ad tonum modulationemque tractum: nisi enim cum illis concordet tonus, ipsa troparia canentium non dicentur esse melos, sed confusus, incompertus et inconcinuus clamor ».

jam Christo clamemus : Requiem dona tranalatis A
hinc illuc, ubi omnium salus est. O quantæ sapien-
tiæ plenæ sunt hæ paucæ syllabæ! paucæ, inquam,
syllabæ respectu amplissimi quem continent sensus:
qualem philosophiæ latitudinem, hoc definit ac memoratu
facile dictum ! Universim ostendit, planeque demonstrat,
et absolute concludit, nihili faciendam vitam,
nihili præsentia hæc æstimanda esse. Similia dixisset
etiam is, qui omnium sapientissimus declaratus est
Salomon, et dixisset ei, quam cælitus adeptus est,
sapientiæ consona : dicta autem, ut admiranda,
fuisset usum proverbii sortita, non tamen prorsus
consona verbis ejus vitæque dixisset, motus reverentia
doni exinde, sicut ipse testatur, procedentis, ut taceam
passionum omnium humanarum, potius dixerim irrationabili
B compressionem, Beatus hic certe et vere perfectus
homo fuit, qui sibi omnino conscius erat collateralem
Deo sapientiam non quidem petiisse palam, sed vere
accepisse, etsi non propalaret quomodo eam receperit,
utpote jactantiam oris usquequaque declinans;
quam id tamen verum esset sermone simul et opere
declaramus, Prorsus enim aversus a mundo et omni
affectu irrationali superior, atque ut verbo absolvam,
æque faciendo ac speculando philosophari edoctus,
omnia simul contemnebat et nihili faciebat omnia;
quippe qui temporalia et terrena cuncta potius non
esse quam esse credebat; atque illius præcipui boni
duntaxat cupiditate flagrabat, quod supra nos est
atque, ineffabile, et quod universa quæ sunt suam
habent vel accipiunt essentiam.

46. Sed, o repentinum casum ! aut potius, euge
præclaram beati nostri exinde probationem ! qua
manifestius debebat monstrari, quam subditus et
quam promptus esset ad Patris sui spiritualis mandatum,
quantamque obedientiam ei deferret. Carenti præter
expectationem supervenit senex, verba audit, rem
intelligit, indignatur ut contemptus. Ingredditur ergo
ira tumens et plenus furore ac veluti meram bilem
spirans: neque intueri eum voluit, sed plane aversans
serioque repellens, vix demum verbo, eoque acerbitate
pleno, dignatur mœrentem: Ita, o miser, præcepti
oblitus es ? Hæcine promisti ? Hæcine elegisti,
quando renuntians mundo, cogente nemine accessisti
ad nos ? Non meministi, D quot quantisque reji-
cientibus te, eo forsitan quod morum tuorum
pravitatem intractabilitatemque introspicerent,
solus ego te (quod utinam non fecissem) susceperim
indiscipulum, mea te instructione dignatus ? non sane
in spes ejusmodi ac talem finem non profecto, per
ipsam vitæ, monasticæ regulam: non, per ordinem
illum pulcherrimum quem a principio observarunt,
qui vere solitudinem elegerunt : non, per speciosissimam
clarissimamque nigredinem habitus, venerabili Pachomio
de cælis monstrati; sed utte prout oportet corrigerem,
et omnem qua infiaris

πάντα ἐξηφάνισαι. Διὸ Χριστῷ τῷ ἀθανάτῳ βοήσωμεν·
Τοὺς μεταστάντας ἐξ ἡμῶν ἀνάπαυσον, ἐνθα πᾶ-
των ἐστὶν ἡ σωτηρία. Ἡ πόσις τοῦτο γέμει φιλοσο-
φίας τὸ βραχυσύλλαβον ! βραχυσύλλαβον γὰρ, πρὸς
ἣν παριστάνει πλατυκῶς ἔννοιαν· ὡ πόσην σοφίας
αὐγῆ μεγαλονοίαν τὸ εὐόριστον τοῦτο καὶ εὐμνημέ-
νυτον ! Γενικῶς ἀποφαίνεται, ὀλικῶς ἀποδείκνυσι,
σεμνῶς ἀναγκάζει μηδὲν ἠγεῖσθαι τὸν βίον, μηδὲν
τὰ παρόντα λογιζεσθαι. Εἰπέ που τῶν αὐτοῦ λόγων
καὶ Σολομῶν παραπλήσια, ὁ πάντων μετὰ πάντων
μαμαρτυρημένος σοφώτατος· καὶ εἶπε μὲν ἄξια τῆς
ἥς ἀνωθεν ἐσχέκει σοφίας, καὶ ἔγνωμοδότησεν ὡς
θαυμάσια· ἀλλ' οὐ μνησκον διαπαντὸς συνήδη τοῖς
λόγοις καὶ τὰ τῆς διαγωγῆς ἐπιδείξατο· αἰδοῖ γὰρ
τῆς ἐκείθεν ὡς αὐτὸς ἐκείνος μαμαρτύρησε θωραξίς,
B παρήμι λέγειν παθῶν ἀνθρωπίνων ἢ μᾶλλον ἀλο-
γωτέρων κατὰσχισιν. Ὁ δὲ γε μακάριος οὕτοσι καὶ
τῆσι ἀληθῶς ἀνθρώπος, ὅτι καὶ διὰ πάντων ὁμο-
λογῶν διετέλεσεν ἑαυτῷ, ὁ τὴν πάρεδρον Θεῷ σοφίαν
οὐκ αἰτήσας μὲν φανερῶς, εἰληφῶς δ' ἀληθῶς, εἰ
καὶ μὴ ἐξείπεν, ὡς εἰληφε, πάντα πως ἐκκλίνων
προϊεσθαι μεγαλαρβήρησόνην τοῦ στόματος, καὶ
λόγοις ὅπως ἀληθείας ἔχει καὶ στάσεως ἔγνωμά-
τευσαι, καὶ ἐργοῖς αὐτοῖς διαχλεύασαι, καθάπαξ τοῦ-
τον ἀποστραφεῖς, καὶ παντὸς ἀλογωτέρου πάθους
ἀνώτερος φυλαχθεῖς· ἀπλῶς τε εἰπέτεν καταλληλα
τῇ θεωρίᾳ τὰ περὶ τὴν πρᾶξιν ἐφιλοσόφησεν, ἀπανθ'
ὁμοῦ περιφρονήσας καὶ τοῦ μηδενὸς ἀξιώσας, ὡς
οὐκ ὄν μᾶλλον ἢ ἐν λογιζάμενος ἀπαν ὁμοῦ χθόνιον
καὶ χθόνιον, οὐδὲ μόνου καὶ κυρίως ὄντος τοῦ ὑπὲρ
ἡμᾶς ἐκείνου καὶ ἀπορήτου, παρ' οὗ πᾶν ἐσχέκει ἢ
C λαμβάνει τὴν ὄντως, διάπτρον τὴν ἔρεσιν ἐσχηκῶς.

μζζ'. Ἄλλ' ὡ περιπτώματος αἰφνιδίου ! ἢ μᾶλλον
εὔγε τῆς ἐνθένδε λαμπρᾶς δοκιμασίας τοῦ μάκαρος !
δὲ ἥς ἐτε μᾶλλον ἐμφανίσαι τὸ εὐπειθές ἡμέλλει καὶ
εὐήκοον ὁπόσοι εἰς τὸν πνευματικὸν ἤχημι Πατέρα,
καὶ οἶαν ἐκέκτητο τὴν ὑποταγήν. Ἐφίσταται οἱ
παρὰ προσδοκίαν μελωδοῦντι ὁ γέρον, ἀκούει τῶν
λόγων, συνίησι τοῦ ἔργου, ἐκβαίνεται περιφρονη-
θείας. Εἰσεῖσι γοῦν γέμων θυμοῦ καὶ πλήρης ὄργης
χόλον ὡσπερ ἀποπνέων, καὶ μηδ' ἐνιδεῖν δέξω ἰθί-
λων, ἀλλὰ τελῶς ἀποστρεφόμενος, κάκ ψυχῆς τοῦ-
τον ἀποποιούμενος· ὅψι δὲ ποτε καὶ μόγις λόγου
καὶ λόγου μιστοῦ πεκρίας ἤξισεν· Οὕτως, ἀθλιε,
τῆς ἐντολῆς ἐπιλάθου ; Ταῦθ' ὑπέσχου ; Ταῦτα προ-
εἶλον ὅτι τοῦ κόσμου ἀποκεχώρηκας, καὶ παρ' ἡμᾶς
ἀναγκάσαντος μηδενὸς γέγονας ; Οὐκ οἶσθα ἐφ' ὅτι
σε προσεἰληφα, δειλαίε ; Οὐ μὲνησαι πόσην σε καὶ
οἶον οὐ προσδεχομένων, τὸ τοῦ τρόπου τάχα κατε-
πευσάντων σκαίων καὶ δυσάγωγον, μόνος ἔγνωτε
προσηκάμην, ὡς εἶθε μὴ ὄφελον, καὶ μεθητείας
ἤξισσα, οὐκ ἐπὶ τοιαύταις ταῖς ἐλπίσιν, οὐκ ἐπὶ
τοιούτῃ, οὐ μὰ τοὺς τῶν μοναχῶν ἱρωτάτους θε-
σμούς, οὐ μὰ τὴν συντηρηθείσαν ἀρχῆθεν εὐταξίαν,
τοῖς πρὸς ἀλήθειαν τὸν μονάδα βίον ἐκλωμένοις,
καὶ τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν ἀσπασομένοις, οὐ μὰ
τὴν ὁραθείσαν ἀνωθεν Παχομίου τῷ θεσπισίῳ (20)

(20) S. Pachonii proliza et antiquissima Acta damus 14 Maii, ubi nam. 18 refertur regula,

φαιδρότατην ταύτην καὶ λαμπρότατην μελανομίονη- A
 σιν· ἄλλ' ἐν' ὧς δέον σε καταρτίσαιμι, καὶ σε φυ-
 σιούσαν καθυποτάξας ἅπασαν οἴησιν, ἀπροσκόπως
 τὴν πρὸς σωτηρίαν διαβαίνειν καθοδηγήσαιμι. Νῦν
 δ' ἄλλ' ἔλαθον ἐμαυτὸν ἀποσμηχῶν Διθίοπα, ἢ καρ-
 κίνον βαδίζειν ὀρθὰ μεταμανθάνειν ἐκβαζόμενος, ἢ
 ξύλον σκαμβὸν ὑψυθῆναι πειρώμενος, ἢ εἰ τί γε
 ἄλλο τῶν ἀντιθέτων δυσμεταβλήτων, καὶ ἀπὸ φύσεως
 μεταποιῆσαι κατεπειγόμενος. Ἐνθεν ἂν καὶ εἰς πα-
 ραβολὴν γινοίμην, καὶ ἡ παροιμία καθηκόντως
 ἐπιρρήθει μοι, ἣν κατὰ τῶν ἀφρόνων τι καὶ μάτην
 μεταχειριζομένων ἐπιφέρειν οἶδασιν οἱ πολλοὶ· καὶ
 γὰρ ἀνηνύτοις ἐπιχειρήσῃ, καὶ ἐπὶ ματαίῳς
 ληκα. Ἄλλ' ἔξελθε τὸ τάχος, ἀπ' ἐμοῦ γυνού, καὶ τῆς σῆς

μζ. Ὁ δ' ἀπαράκλητα ἐθρήνη πεισὼν, καὶ τὴν β
 αἰτίαν τε ἐξηγόρευε, καὶ πλείστα ὑπὲρ συγγνώμης
 ἔδειξε. Ὁ δ' αὖ γέρον σοδαρὸς ἴστατο, συχνούς
 κατατίνων τοὺς λόγους, μᾶλλον δὲ μακροῦς ἐπισυν-
 εἶρων τοὺς χλευασμούς· τέλος τὴν χειρὸς τόνθε
 λαβόμενος, οὐδὲν τὸ ἀπὸ τοῦδε σοι τε κάμοι κοινόν,
 εἶπεν, ἄνθρωπε· ὅπου γοῦν σοι καὶ βουλητόν, ἀπιθι.
 Ἐξῆσαι ἐπὶ τούτοις. Ἄλλὰ τίς ἂν ἐνταῦθεν ἐκφρά-
 σαι τὰ δάκρυα, τὸν κόπετόν, τὴν κατήφειαν, τὸ τῆς
 ψυχῆς πάθος, τὴν τοῦ σώματος τῆξιν, τὸ ἀφόρητον
 πένθος, τὸ ἀπαράκλητον ἄλγος; Οὐχ οὕτω πάλαι
 πίπονθην ὁ Ἀδὰμ τῆς Ἐδέμ ἐξωσθείς, ὡς γε οὗτος
 ὁ μὴ ματαίᾳ κατ' ἐκείνον ἔλπιδι κλαπείς, ἀλλὰ συμ-
 παθείᾳ τῇ πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὑπαχθείς, καὶ τῆς τοῦ
 ἀτρὸς ἐστίας ὑπὲρ φιλαδελφίας ἀπελαθείς. Ἄλλὰ
 μόλις εἰς νοῦν ἔπεισιν (εὐρετικὸν γὰρ ἢ ἀνάγκη,
 καὶ πως δὴ τὸ βιαζόμενον πολυμήχανον) ὡς, εἰ τοὺς
 προὔχοντας τῶν μοναχῶν προσίων καταδυσωπήσειε,
 καὶ πρέσβεισι σφίσι ἀποχρήσεται πρὸς τὸν γέροντα,
 ἰκέτας τε αἰδεσίμους προβάλοιτο, ἴλεων αὐτίς ἢ
 ἑαυτῷ θεῷ, καὶ τῆς προτίρας μαθητείας καταξιω-
 θεῖν, καὶ τῆς ἐνταῦθεν σωτηρίας οὐκ ἄστοχῆσαι.

μη'. Τοῦτο δὴ καὶ ποιεῖ· καὶ ἀπίασιν οἱ σήμεροι
 καὶ θεσπέσιοι γέροντες, ὡς ἂν δὴ τὸν παιδευτὴν τῷ
 μαθητῇ καταλλάξαιαν, καὶ τὸν υἱὸν ἐπαναγάγοιεν
 τῷ πατρὶ. Ἄλλ' εὐρήκισαν καὶ ἀδάμαντος ἐκείνον
 σκληρότερον· οὐδὲν γὰρ ὅτι καὶ παρεδέχτο, οὐδὲν
 πως διεμειλίσσετο. Ὡς δὲ σφοδρῶς ἐνέκειντο, καὶ
 βαρυτάταις αὐτὸν ὑπὲρ τῆς ἀσυμπαθείας ταῖς ἐπιτι-
 μίαις ἀπεδείκνυνον ἐνεχόμενον καὶ μείζον ἢ περὶ
 τῆς παρηκοίας [παρακοῆς] ἐκείνον (ἐξὸν γὰρ, ἔφα-
 σκον, [δευτέρᾳ] ἐντολῇ τὸ τοῦ μαθητοῦ διορθώσασθαι D
 πταῖμα ἐσχάτης ἁμαρτίας, μῆτε μὴν μετανοοῦντα
 προσεῖσθαι, μῆτε τὴν ὑπὲρ τοῦ ἐπικλήματος εὐθύνην
 παραγυμνοῦν), οὗτος ὑπολαβὼν, Ἄλλ' εἰ παριδεῖν
 ἐθέλει τὴν τῆς πρώτης παραβάσιν ἐντολῆς, τῆς δευ-
 τέρης δεῦρο δὴ γενέσθω ταύτης ἐκπληρωτῆς. Ὅλην
 τὴν λαύραν περιελθῶ, καὶ τὰ τῶν οἰκιδίων, ἃ δὴ
 καλούμεν σωτήρια (21), σαρωσάτω τὰ λύματα.

eidem præscripta ab angelo, in qua fit mentio me-
 lotes albæ, lebitonis seu superpellicii linei, et cu-
 culi: cujus licet non explicetur color, nigrum
 tamen hunc fuisse facile quis credet

(21) Ad verbum, *ædicularum*, quas *sellas* appel-

tui æstimationem subigens, per viam salutis sine
 offendiculo transeundam deducere. Nunc autem
 deceptum me video lavando Æthiopem, et cancrum
 docendo recti gressus rationem, ac lignum tortum
 erigendo, aut si quid aliud difficile mutatur, contra
 naturam tentando. Quapropter in derisum factus
 sum, quadratque in me proverbium, quo plerique
 utuntur contra eos qui aliquid imprudenter ac stulte
 aggressi sunt: etenim cœpi facere, quæ perferri non
 poterant, et super aquas scribere volui. Nunc ergo
 exi statim, discede a me, vade post perversam cogitationem tuam.

ἰσπύδακα, καὶ ἄλθῶς καθ' ὑδάτων γράφειν τεθί-
 σπισω πονηρᾶς διανοίας παρεύθητι.

47. Joannes vero prostratus humi flebat incon-
 solabiliter, causam exponens multumque pro venia
 exoranda supplicans. Econtra senex stabat rigidus,
 increpantia verba in longum protrahens, seu potius
 prolidas invectivas colligens: denique manu eum
 apprehendens, Nihil, inquit, ex nunc tibi ac mihi
 commune sit, o homo; quo voles abito. Egreditur
 ergo: verum quis valeat explicare ejus lacrymas,
 planctum, gemitum, afflictionem animi. emaciationem
 corporis, doloris intolerabilis et inconsolabilis
 tristitiæ acerbiter? Non sic olim e paradiso eje-
 tus Adam luxit, quemadmodum hic, non vana ut
 ille spe deceptus, sed affectu fraternæ commiserationis
 supplantatus: et charitatis causa domo pa-
 terna expulsus. Ut vero aliquantulum in se rediit
 (industria autem res est necessitas, et quisquis
 vim patitur, multum contra militur), Quid si, in-
 quit apud se, primoribus monachorum supplex
 fiam, iisque ut legatis ad senem deprecatoribus
 utar, ut me priori disciplina dignetur, neque re-
 pellat a salute, quam inde exspecto?

48. Dictum, factum. Abeunt venerandi illi et
 sancti senes, ut discipulum magistro reconciliant,
 filium reducant ad patrem. Sed ad amantem reperient
 duriores illum, nihil enim suscipiebat neque se pa-
 tiebatur emolli. Cum tamen instarent vehementius,
 ostenderentque quod graviores pro sua inole-
 mentia daturus esset pœnas, quam pro inobedien-
 tia alter, Licebat enim, inquebant, iterato præcep-
 to corrigere in discipulo quantumcunque gravis
 delicti lapsus; neque convenit non admittere pœni-
 tentem, ac ne satisfactionem quidem quam pro culpa
 vellet explicare; reposuit ille: Si primi præcep-
 ti transgressionem dissimulare me vult, age, se-
 cundum adimpleat, Circumeat lauram totam et
 latrinarum sordes expurgat. Hoc audito illi avertē-
 runt vultus, discesseruntque pudore prægravati,
 cum ex una quidem parte considerarent viri vane-

lamus, ita, ad hujusmodi necessitatem honestiori
 vocabulo explicandam, variæ apud nos gentes
 utuntur voce *sedis*; Suidas autem, quæ hic neu-
 traliter σωτήρια, feminine scribit σωτηρίας, vult-
 que dici ut σῆλλας, σῆλλήρια, ἰδρας.

rabilis honestatem, ex altera vero obscenitatem sordium cogitent.

49. Quid porro Joannes? Vidit revertentes illos (ex quo enim ingressi erant, lætum aliquid ad iis se auditorum præstolans, ferventi ad Deum deprecationi instabat) et accedens interrogat, quid velit Pater, et quid pro delicto fieri jubeat. At illi primo non audebant rem eloqui, reverebantur enim virum ob generis in eo claritatem, nec minus ob virtutis excellentiam. Ut ergo vidit nihil se interrogando proficere, ad eorum sese prosternens pedes, magna voce, Edicite, inquit, Patres, quid velit Pater meus: ecce enim paratum me ad mandatum explendum et quidquid voluerit executioni mandandum. Tunc rem, ut erat, exposuerunt, avertentes vultum et prout decebat erubescences. Ast o cor contritum! o spiritum humiliatum! propter quæ non solum non despexit illum Deum aut salute qualicunq; dignatus est, sed omnino magnifice et splendide eundem excepit, admirandis omnino præmiis ipsum cumulans. Etenim vix audierat verbum, cum mox apprehensis manu scopis et cophinum humero suscipiens abivit, velut qui animo, Deum ubique præsentem vidente, et statim mandatum capessente, non secus quam de antiquo Israelis populo confitebatur David, hæc Psalmi verba opportune concineret. Avertit ab oneribus dorsum ejus³, a gravioribus utique et magis pudendis sarcinis; et manus ejus in cophino servierunt. Ferens igitur necessaria ad sordium exportationem instrumenta, non scopis solum, sed etiam manibus eadem in cophinum collegit.

80. Audiit hæc senex, statimque emollitus, in occursum ejus velociter egreditur, colloque infusus deosculatur frequenter, alloquitur dulciter et dicta retractans appellat filium obedientiæ, divinumque hominem nuncupat; se ipsum vero beatum prædicat, partim quia præfectus fuerat tantæ virtutis viro, tam magno, tam perfecto, tam incomparabili; partim quod submotis aliis ejusmodi munus ipse esset sortitus. Denique amplexibus ejus utcumque satiatus, ingreditur cellam, læva quidem manu dexteram ejus tenens, dextero vero brachio dorsum ejus circumdans; atque ex eo tempore illo utitur, non ut magister discipulo. neque ut filio pater, sed tanquam nobiliorum naturarum uni cum verecundia accedebat, vehementer ipsum honorans, et sicut conveniebat colens.

81. Quoniam vero non expediebat lucernam abscondi sub modio (neque enim parva hæc calamitas erat fideli populo, profundis in tenebris oberranti, et graviter valde prolabenti), nec æquum erat omnino obstrui fontem (dum plebs Christiana

³ Psal. LXXX, 7.

A Τούθ' ὡς ἤκουσαν, ἀπεστράφησαν τὰς ὄψεις· καὶ οὐχ ἤττον μετ' αἰσχύνης ἢ βάρους ἀπήσαν, τὸ τε τῷ ἀνδρὶ σιμνὸν καὶ περιδοξὸν ἀναλμυρίζομεν, καὶ τὸ τῶν ρυπασμάτων ἄγος διενθυμούμενοι.

μθ. Ἄλλὰ τί περ ὁ Ἰωάννης; Ὁρᾷ τούτους ὑπεστρέψαντας (ἦν γάρ, ἐξοτε καὶ εἰσήσαν, πυθίσθαι τι χρηστόν ἐκδεχόμενος, καὶ θερμῶς ὑπὲρ τοῦδε τὸν Θεὸν δυσωπῶν)· τοίνυν καὶ προσίων εὐθύς ἐρωτᾷ, τί τε ὁ Πατὴρ ἐθέλει, καὶ ὁ τι γε ὑπὲρ τοῦ ἀμπλακῆματος διαπράξασθαι βούλεται. Οἱ δὲ τῆς μὲν πρώτης ἐξίππειν οὐκ ἔνεύχοντο· ἡσχύνοντο γὰρ τὸν ἀνδρα τῆς τε ἐκ τοῦ γένους περιφανίας καὶ τῆς ἐξ ἀρετῆς οὐχ ἤττον σεμνότητος. Ὡς δ' οὐκ ἴσκει ἀνερωτῶν, πρὸ τῶν ποδῶν τε πετῶν, Ἐξίπατέ μοι, Πατέρις, ἐδοᾶ, ἐξίπατε τί περ ὁ ἐμὸς θέλει Πατὴρ· ἔτοιμος γὰρ ἐκπληρῶσαι τούτῳ τὸ θελητὸν, καὶ εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὸ πρὸς βούλησιν. Μόγις δὴ τότε τὰ τῆς ἐπιτιμίας ὡς εἶχεν ἐξαγορεύουσι, τὰς ὄψεις ἀποστραφέτετε, καὶ τὰ εἰκότα ἰουθραίσαντες. Ἄλλ' ὦ καρδίας ἐκείνης συντετριμμένης! ὦ τεταπεινωμένου πνεύματος! οἷς καὶ οὐχ ὅτι γε Θεὸς τούτου οὐκ ἐξουδύνωσεν ἢ σωτηρίας ψιλῆς κατηξίωσεν, ἀλλὰ καὶ λαμπρὸς ἄγαν προσήκατο, καὶ μεγαλοπρεπῶς προσεδέξατο, καὶ θαυμαστοῖς οἰοῖς ἡμισύατο γέροντι. Οὐκ ἔφθη γὰρ ἀκούσας, καὶ λαβὼν μετὰ χειρας τὸ πτύον καὶ ἐπωμισάμενος κόφινον, ὡτάν δὴ καὶ ἐπὶ τῷ διαπαντὶ τούτῳ Θεὸν ὁρῶντι καὶ αὐτόχρημα καταστάντι νοῖ, οὐχ ἤττον αὖθις ἢ ἐπὶ τῷ πάλαι Ἰσραὴλ ἀνθομολογοῖτο Δαβὶδ καὶ εὐκαιρότατα ψαλμοῦδοι, ὡς Ἀησθησεν ἀπὸ ἄρσεων τὸν νότον αὐτοῦ, μαχθηροτέρων τε καὶ αἰσχροτέρων δηλαδὴ βασταγμάτων, καὶ ὡς αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐν τῷ κοφίνῳ εἰδούλευσαν. Διαγκαλιεσάμενος οὖν τὰ πρὸς ἐκφόρητον ὄργανα, τῷ πτύῳ δὲ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ χερσὶν αὐταῖς διεχειρίζετο τὰ μολύσματα, καὶ πληρῶν τὸν κόφινον ἀνετίθετο.

ν. Τούτ' ἤκουσθεν ὁ γέρον μείλισσεται, καὶ δραμαῖος ἐπίσταται, καὶ περιφύς τῷ τραχύλῳ, ποιειπύσσητο συγχῆ, προσωμίλει ἡδέα· παλινοφίαν τε ἄγων, τέκνον ὑπακοῆς ἀπεκάλει, καὶ οἷον κατωμάζεν ἀνθρώπων· πλείττα τε ἑαυτὸν ἰμακάρησεν, οἷς ὅτι τοιοῦτῳ τὴν ἀρετὴν ἐπιστάτησεν, οὕτω μεγάλῃ, οὕτω τελείῃ, οὕτω τοῖς ὅλοις ἀπαραιμῖλλῳ, καὶ οἷς δὴ τοῦ λοιποῦ παρκακωνισμένους, τὴν ἡγμονίαν αὐτὸς ἐκλήρωσατο. Ἐπεὶ δ' αὐτάρκως ἔσχε τὸν ἀσπασμῶν, εἴσεισι τὴν οἰκίαν, τῇ λαῖᾳ μὲν τῆς διεξιάς ἐχόμενος, θατέρα δὲ τῶν νότων αὐτὸν διαγκαλιζόμενος, καὶ τὸ ἐξ ἐκείνου οὐθ' ὡς μαθητῆ παιδευτῆς, οὐθ' ὡς πατὴρ τέκνῳ χρώμενος ἦν, ὡς τεινὸν δὲ τῶν κρειτόνων φύσεων προσανείχε καὶ δι' αἰδοῦς ἤγῃ, καὶ τὰ μεγάλα ἐτίμα, καὶ ὡς εἰκὸς ἐστὶν ἐτίμο.

να. Ἐπεὶ δ' οὐκ ἐχρῆν ἐπιπλεῖν τὸν λύχνον ὑπεκεκρῦθαι τὸν μέδιμον (οὐδὲ γὰρ οὐδὲ μετρία πως ἐνετύθη ἐν ἡ ζημία τῷ εὐσεβεῖ καὶ θεῷ σχοινίσματι, ὡς ἐν βαθεῖ τῷ σκότῳ πλανωμένων καὶ δεινὰ πᾶν προσπταίνοντι) μήτε μὲν διαπαντὸς τὴν πηγὴν

ἀνακόπτεσθαι δικαίον ἐτύγχανεν ὄν, τοῦ λαοῦ δεῖναι A
 θεῶν λιποψυχουντος ῥημάτων, καὶ τὰ ἔσχατα μι-
 κροῦ πνέοντος τε καὶ κινδυνεύοντος, πῶς καὶ τίνα
 τρόπον ὁ τε λύχνος παρρησιάζεται, καὶ τὸ ἄφθονον
 τῆς θείας ταύτης ἀναπτομοῦται ῥεύμα πηγῆς, τὸ τε
 Χριστῶνυμον καταρθεῖναι λάχος, καὶ τὸ θεῖον ἀνα-
 ζωοῖ πλήρωμα, Θεῶ τῷ σοφῷ τῶν ἡμετέρων προ-
 νοητῆ, καὶ τὰ κατὰ τοῦτο διακονοῦνται. Θεός γάρ
 αὐθις παρρησιάζεται, πλὴν οὐχ ὡς τῷ Ἀβρααμ ἐν
 τῇ σκηνῇ κατὰ πάροδον ἐπιφαινεται, οὐθ' ὡς τῷ ἐκ-
 γόνῳ Ἰακώβ διὰ πύλης τε καὶ νίκης διασημαίνεται,
 πάλης, ἐπεινης, ἢ ἰὸ μέγα προδιέτυπον τῆς κοινῆς
 ἡμῶν σωτηρίας μυστήριον τὴν κίνωσιν φημι καὶ
 τὴν πρόσληψιν, καὶ τὴν τοῦ προσληφθέντος ἐξ αὐτῆς
 προσλήψεως θέωσιν. Τοῦτο γάρ οἶμαι τὸ τὸν Ἰσραὴλ
 ἐκνικηθῆναι προὔπεφαινε, τὸ τὴν ἡμετέραν ἐπ' ἐτχά- B
 νων φύσιν, τὴν τῶς ἐτχάων τὴν ἁμαρτιαν καὶ ἁμα-
 τᾶστον, ξυμπλακῆναι Θεῶ, εἶτον προσληφθῆναι
 καὶ τοσοῦτον ἐξ οὐπερ ἦν πεσεῖν, εἶτον μεταπεσεῖν,
 ὡς οὐχ ὅτι γε ἁγιασθῆναι (ἀλλ' ὡ φρικτοῦ μυστη-
 ρίου! ὡ τεραστίου καὶ νῦν καταπλήττουτος, καὶ
 λόγον συστήλλοντος!) καὶ θεωθῆναι, καὶ ὑπὸ πάσης
 προσκυνηθῆναι τῆς κτίσεως. Πλὴν οὐχ οὕτω γε Θεός
 καὶ αὐθις παρρησιάζεται (ταῦτα γάρ ἄλλου τύπου,
 καὶ οἰκονομίας μείζονος προχαράγματα) νυνὶ δὲ διὰ
 τῆς αὐτοῦ πανάγνω μτρῶς, τῆς θείας καὶ ἀχειρο-
 τεύκτου σκηνῆς, ἐξ ἧς προελθὼν κατηγωνίσαστο τὸν
 ἐχθρόν, διαγγέλλει τὸ βουλητόν. Ἐπειδὴ γάρ ἐξ αὐ-
 τῆς τε καὶ δι' αὐτῆς ἑνανθρωπήσας τῇ κοινῇ τῶν
 ἀνθρώπων προσωμίλησε φύσει, διὰ ἧαύτης καὶ νῦν
 αὐθις, ἦν ἀγγέλων καὶ ἄρχαγγέλων καὶ πασῶν δυ- C
 νάμων προτετίμηκε, καὶ ὁμιλεῖ καὶ διασαφεῖ τὰ
 πρὸς βούλησιν.

γδ'. Μιᾶ γοῦν τῶν νυκτῶν ἐπιφαινεται τῷ πρε-
 σβύτῃ ἡ πάναγνος αὐτῆ Θεοτόκος, καὶ, τί, φησί, τοῦτο
 ποιεῖς; ἵνα τί τε πηγὴν ἀναφράτεις θεῶν πολυχεύ-
 μονα λόγων, καὶ φωστῆρα περικαλύπτεις καὶ, συ-
 σκιαζεις τὸ φῶς, καὶ νύκτα μισημβρίας ποιεῖς;
 Ἄφες τὸν Ἰωάννην κοσμη καὶ λόγοις τὴν Ἐκκλησίαν
 Θεοῦ. Ἄφες στηρίζαι ταύτην τοῖς ὀρθοῖς δόγμασιν.
 Ἄφες ἀναλύσαι τὰ τῶν σοφιστῶν τῆς κακίας περι-
 εργα καὶ γριφώδη προβλήματα. Ἄφες διελύξαι τὰς
 ἀπάτας τούτων καὶ τὰ σοφίσματα. Περίπλευσ οὖν
 τρόμον καὶ φρίκας ὁ μοναχὸς ἀρτυνίζεται, καὶ τὸν
 Ἰωάννην μετακαλεῖται, καὶ ἴω, φησιν, ἄνθρωπε
 τοῦ Θεοῦ, ἄγε τὸ ἀπὸ τούδε τὴν δοθείσάν σοι χάριν D
 πρὸς τοῦ κρείττουτος παρρησιασον, ἐν ἰσχύϊ τὴν φωνὴν
 ὑψωσον, φθέγγαι ῥήματα θεῖα, καὶ σύνθεσ λόγου-
 σοφίας πλήρεις τῆς ἀνωθεν. ὦπταί μοι γάρ ἡ τοῦ
 ἡμετέρου σώτειρα γίνους, ἡ πάναγνος Μαριάμ, οἷς
 τε πρὸ τοῦ διεκώλυον χαλεπκινουσα, καὶ ἀνεῖναι τοῦ
 λοιποῦ σφοδρῶς κατεπίγουσα. Τοίνυν μοι καὶ τῆς
 εἰσέτι κατασχέσεως σύγγνωθι· σύγνωθι τῆς ἀφελείας
 τῷ γέροντι. Καὶ ὅς μὴ μέγα φρονήσας, μηδέ τι
 παρηλαγμένον ὄλω; ἐπιδειχάμενος, ἀλλ' ἐπι ταυτοῦ
 μένων, καὶ τὴν σύντροφον διατηρῶν μετριότητα,
 τὴν τε ἀντισυγχώρησιν ἅμα καὶ τὴν εὐχὴν ἀπῆται
 πρὸς τὴν ἐγχείρησιν.

γϛ. Τίνα δὲ ἄρα τούντεσθεν ἐξήθετο, καὶ ἐποικία

PATROL. GR. CXL

A verborum divinorum siti fatiscit et extreme pericli-
 tans ægre spiritum ducit) age videmus qua ratione
 producta lucerna sit, et fluento copiosi fontis hu-
 jus reserato irrigata hæreditas Christianorum, et
 divina plenitudo restaurata, Deo rebus nostris sa-
 pienter providente, et circa id satagente. Iterum
 enim libere egit Deus: non tamen sicuti Abrahamo
 tanquam in trausitu apparuit intra tabernaculum
 neque sicuti nepoti ejus Jacobo per luctum et pu-
 gniam se manifestavit; illam, inquam, luctam, quæ
 communis nostræ salutis magnum præfigurabat
 mysterium exinanitionem scilicet et susceptionem,
 atque ejus qui susceptus fuerat ex ipsa susce-
 ptione deificationem. In quo sane natura nostra, ut
 existimo, extremis hisce temporibus visa est Israe- B
 lem superavisse, quod eatenus incommutabiliter ac
 firmiter peccato inhærens, congressa cum Deo sit
 atque ab eo assumpta, atque ex eo ipso per quod
 labi ac relabi debuerat, non solum sanctificata, (o
 tremendum mysterium! o prodigium obstupescere
 faciens animam rationemque transcendens!) sed
 etiam deificata et ab omnibus creaturis adorata.
 Non tamen, ut dixi, ad eumdem modum nunc libe-
 rere egit (istæ enim figuræ erant alterius rei altio-
 risque providentiæ), nunc autem per suam purissi-
 mam matrem, illud scilicet divinum et non manu-
 factum tabernaculum, ex quo prodiens inimicum
 superaverat, voluntatem suam significavit. Quoniam
 enim ex ipsa et per ipsam factus homo cum homi-
 nibus dignatus est conversari; per eandem, quam
 supra angelos archangelosque et omnes virtutes
 honoravit, locutus est et manifestavit quæ vole-
 bat.

52. Ergo nocte quadam apparuit seni Deipara
 et, Cur, inquit, hoc facis? Quare obstruis fontem,
 divinis sermonibus copiose scatentem, et luminare
 abscondis, ac lucem obumbrans, noctem efficis in
 meridie? Permite Joannem exornare verbis Ecclē-
 siam Dei; permittite ut rectis eam dogmatibus
 stabiliat, permittite ut dissolvat perplexas intrica-
 tasque pessimorum sophistarum objectiones, per-
 mittle ut eorum sophismata et fraudes redarguat.
 Ad hæc timore ac tremore impletus monachus ex-
 pergiscitur Joannem advocat, et, Eia, inquit, vir
 Dei, data tibi ad meliora gratia libere ex nunc
 utere, exalta in fortitudine vocem, loquere verba
 divina, et compone sermones delapsa ex alto sa-
 pientia plenos: apparuit enim mihi generis nostri
 salvatrix, intemerata virgo Maria, succensens mihi
 quia te impedivi, severeque injungens, ut tuo te
 arbitrio sinam agere. Ignosce igitur quod te cohi-
 buerim, ignosce senili simplicitati. Econtra Joan-
 nes, non elatus animo, neque ullam omnino in se
 mutationem ostendens, sed in eodem statu permanens,
 atque familiarem sibi modestiam retinens,
 ipse potius ignosci sibipetiit, et pro se ut oraret
 ad rem aggrediendam supplicavit.

53. Qualia vero exinde composuerit et quæ scri-

28

psarit, longi temporis prolixique sermonis opus foret exponere : igitur neque omnia neque ordine suo dicam, sed pauca admodum, quæ mihi in mentem venient, indicabo : partim ut iis, qui ipsa, jam antea noverunt, memoriam renovem ; partim ut nota faciam iis, qui eorum cognitionem necdum sunt assecuti. Exornavit ego primum concinnis suis melodiis præclaram Salvatoris resurrectionem, idque non simpliciter sed multifarie ac diversimode, inventione variarum cantionum, alternaque earumdem inter se mirabiliter connexarum vicissitudine. Sed et pro reliquis festis, quibus religiosa plebs congregatur, unum aliquod sibi proponens eorum mysteriorum, quæ Dominus ac redemptor noster homo factus complevit, plurima eaque pulcherrima composuit. Deinde etiam sanctorum memorias similiter honestavit, ita ut tantum non omnes ad similem zelum evehat, atque ad ipsam eorum imitationem disponat ; facit enim ad exemplum martyrum generosos, quicumque ad concinendos martyrum hymnos accesserint, et ad omne, quod terrenum vel carnale est, sic affectos, quemadmodum ii qui istis superiores sancte vixerunt, quandoque laudatorias de iis componit odas qui vitam sic egerunt : eosque suis glorificans cantibus alios ex aliis, canentes dico et audientes, simul omnes ad meliora ac diviniora transfert. Illa porro, quæ aliter diffuse exposuit, quis valeat sigillatim numerare ?

54. Cæterum hæc aliaque dimittam, quomodo præteribo encomiasticos sermones, quibus venerandæ festivitatis circumsonant, quique ad diviniorum vere melioremque choream invitant ? quomodo transiliam fontem scientiæ inde emanantis, ut non saltem in transitu exinde hauriam ? ut ad reliquæ festivitatis cursum robustior evadam, quando me deficere in stadio sensero ac desperare coronam. Cum enim illius memini, evagantem foras mentem continuo revoco ; cum ejus memini vere magis rationalis videor, ipsa ratione prudentius uti valens ; cum ejus memini, repente invenior esse solidus præ aliis cunctis theologis et multo illis intelligentior. Oh quot mysteriorum notitiam brevi temporis spatio mihi sentio infundi ! ad quantam evehor magnanimitatem ! Calco humana, scindo aërem humidiorum hunc et circumfusum terræ, quin et alterum puriorem transcendendo, et tantum non procurro ultra æthera atque ad tertium cælum pertingo, et quæ non licet loqui, effari doceor, plenus enthusiasmo multumque melisso melior : parum enim abest quin illius causa in cælum ascendam totusque divinus flam et plane spiritualis, atque intelligendi facultate æqualis angelo factus videor. Disco quæ ad immateriales substantias pertinent, et quomodo novenarius chorus ad trinarium reducatur, prout ordinatus est, cognosco et admiror ; insonant mihi ineffabiles eorum doxologiæ, et pene compellor una cum iis diversimode canere atque laudare

A γε συνεγράφατο, μακροῦ πάντως τοῦ χρόνου καὶ τοῦ λόγου δεόμενα· οὐχ ἅπαντα μὲν κατὰ ῥυθμὸν εἶπον μιν, ὀλίγα, δὲ λίαν, καὶ ὅσα νῦν ἡμῖν εἰς μνήμην ἦκει δηλώσομεν, τοῦτο μὲν τοὺς φθάσαντας ἐπελθεῖν ἀναμνησκόντες, τοῦτο δὲ καὶ τοῖς μὴπω περιτρυχοῦσι γνωρίζοντες. Κοσμεῖ μὲν οὖν τὰ πρῶτα τοῖς στιχηροῖς αὐτοῦ μελωδήμασι τὴν τοῦ Σωτῆρος φαιδρᾶν ἐξανάστασιν· καὶ οὐχ ἁπλῶς οὕτω κοσμεῖ, πολυειδῶς δὲ καὶ ποικίλως, μελῶν τε διαφόροις εὐρεσεσι καὶ θαυμαστῶς οἷως ἐναλλαττομέναις ἔγγυτῆσιν· καὶ ταῖς λοιπαῖς δὲ τῶν πανηγύρεων, ἐφ' αἷς ὁ εὐσεβῆς λέως ἐνθεάζομεν, ἐν τε πάντως προτιθέντες τῶν ὁσαπερ ὁ Λεσπότης καὶ Ῥύστης ἐκασθρομπήσας διατετέλεκα, καὶ τὰ εἰκότα ἐπαγαλλόμενοι, καλλιστά τε καὶ πλεῖστα ξυνήθετο. Πρὸς δὲ καὶ μνήμας ἁγίων τοῖς ὁμοίοις λαμπρῶς κατεκόσμησε· μόνον οὖν οὐχ ἐκείρει πάντας πρὸς ζῆλον τὸν ὁμοῖον, καὶ ὑπολείπει πρὸς τὴν αὐτὴν μίμησιν· καὶ γὰρ πῶς ἀνδρείουσι τίθησι κατὰ μάρτυρας, εἴ τῳ ἂν τύχοι τῶν μαρτύρων συνείρων τὸν ὑμνητήριον· καὶ πρὸς ἅπαν ἐπροσκαθεῖς σαρκικόν τε καὶ γήϊνον, κατὰ τοὺς ὁσῶς καὶ ὑπὲρ τὰ τῆδε βίωσαντας, εἴ τιτι πάλιν τῶν οὕτωςι ζησάντων τοὺς αἰνετηρίους εἶη συνθέμενος· καὶ καθωραΐσας τοῖς ἄσμασιν, ἄλλους ἁπλῶς ἐξ ἄλλων τοὺς τ' ἄσθοντας, τοὺς τ' ἀροωμένους· μεταποιεῖ, καὶ σύνεμα πάντας πρὸς τὸ κρείττον καὶ θεώτερον μεταστοιχειοῖ. Ἄ δ' εἰς πλάτος ἄλλως ἐξέθετο, τίς ἂν κατὰ μέρος ἀπαριθμῆσάιτο ;

νδ'. Ἐάσω ἄλλα. (Ἄλλα πῶς) παρήσω τοὺς ἐγκωμιστικὸς τοὺς τὰς σεβασμίους ἑορτὰς περιεκροτύντας, οἳ δὲ πρὸς χορείαν μετακαλοῦνται θειοτέρων ὄντως καὶ κρείττονα ; τὴν δὲ πηγὴν πῶς ἄρα παραδραμοῦμαι τῆς γνώσεως ; ἢ πῶς οὐχὶ καὶ ἐκ πάροδου ταύτης ἀρύσομαι ; ἔνα πῶς πρὸς τὸν ἐφεξῆς δρόμον ἀκμαιοτέρως γίμνωμαι, λειποψυχῶν ἰδοῦ ἀποσιγῶστων τὸν διαυλον, καὶ ἀπαγορευῶν τὸν στέφανον. Ἄλλα φάρ ἐμνήσθην ἐκείνης, καὶ νοῦν παραυτὰ τὸν θύραθεν συναγῆσθα· ἐμνήσθην ἐκείνης, καὶ τῷ ὄντι λογικώτερος ἀναδείξωμαι, χρῆσθαι συνετώτερον τῷ λογῷ δυναμένος· ἐμνήσθην ἐκείνης, καὶ, τὴ μείζον πάντων, ἀσφαλῆς θεολόγος παριουθὸς εὐρημαί, καὶ νεωρότερος δὲ πῶς γεγέννημαι. Ὡ πόσων ἐν ἑκαεὶ μυστηρίων ἤξιώθην ! ὦ εἰς οἷαν κατήντακα μεγαλόνοιαν ὑπερπηθῶ τὰ ἀνθρώπινα, διασχίζω τὸν αἶρα τουτονι τὸν ὑγρότερον καὶ περίγειον, ὑπερβαίνω τῶν καθαρωτέρων, ὑπὲρ τὸν αἰθέρα θέω μικροῦ, καὶ εἰ τρίτου οὐρανὸν φθάνω, καὶ ἂ οὐχ ἐξὸν λαλεῖν γλώσση μουμαι, καὶ ἐνθουσιασμοῦ πληροῦμαι, καὶ μακροφ κρείττων ἑμαυτοῦ γίνομαι· μόνον γὰρ οὐκ ἐν οὐρανῷ διὰ ταύτης ἀνέρχομαι, καὶ θεῖος ὅλος καθίσταμαι, καὶ νοῦς ἀντικρυς χρηματίζω, καὶ ἰσσηγῆλος τὴν καταλήψην ἀναδείκνυμαι. Μανθάνω τὰ τῶν ἄλλων ὡς παρήκται δυνάμων· τὸν ἐνεσθεῖκόν δὲ ἀσσημον, τὸν εἰς τριαδικὸν συναγόμενον, μόνον οὐχ ὡς διατέτακται καὶ γινώσκω καὶ ὑπεράγαμαι· ἐνεχούμαι τὰς ἀπορρήτους ἐκείνων δοξολογίας, καὶ πῶς δὲ συνεπαίρωμαι τὴν ἁπλῆν Τριάδα καὶ ὄντως μοναδικῶν διαφορῶς ἀνυμεῖν καὶ γερφαίρειν πολυειδῶς. Ἐστὸς

μα τὰς τρεῖς τῆς ὑπέρφυοῦς οὐσίας καὶ ὑπερου-
 σίου φύσεως ὑποστατικᾶς, ἰδιότητος, πρὸς δὲ, ἥττω
 δὴ ταύτην καὶ μίαν οὐσίαν τῶν τριῶν καταλαμβάνω
 προσώπων. οὕτω καὶ μίαν ἐξουσίαν ἐπιγινώσκω καὶ
 δύναμιν ἕθεν καὶ ἓνα καὶ ἀληθὴ ταύτην Θεόν, καὶ
 μόνον τῶν ὄντων τριτῶς ἀπεριγὰπτον καὶ ἀληθῶς
 ἀκατάληπτον τὸ θαυμάσιον καὶ καταλαμβάνω καὶ
 σέβωμαι. Οὐ γοῦν φθάνω διακρίων εἰς τρία, καὶ συν-
 ἄπτω πρὸς ἓν, τὸ μὲν τοῖς χαρακτῆρσι, τὸ δὲ τῆ
 ἐξουσίᾳ, τῆ μοναρχίᾳ. τῆ ὁμοουσιότητι, τῆ τε πρὸς
 τὸ πρῶτον αἰτίον τῶν ἑκ τοῦ πρῶτου καὶ αἰτιατῶν
 συμφυῖα καὶ ἀπαραλλάκτω ταυτότητι, οὕτως ἐπαί-
 ρομαι, οὕτω κουφίζομαι, οὕτω θαυμασιῶς ἀνάγο-
 μαι, καὶ ὅλως τῶν ἐνταῦθα μετρωρίζομαι καὶ θεοῦ-
 τερος ἀποκαθίσταμαι καὶ φαιδρότερος.

νε. Μῦθος μὲν γὰρ τις καὶ ποιητικὴ τερατεία,
 μᾶλλον δὲ γραῶδης ἀνάπλασις, ὅτι καὶ ἐξίσις ἃ μὲν
 ἄ βρεϋλλια, οἱ δὲ τοὺς νηπιώδεις ψυχαγωγεῖν
 ἔχουσι τοῖς καινοτέροις ἀκούσμασι· μῦθος οὖν, τὸν
 ἦλιον ἐς Ὀκεανὸν κατὰγειν, κάκειθεν λελουμένον
 ἀνάγειν λαμπρότερον. Πλὴν ἔστι μῦθος, πάλαι μὲν
 θρυλλούμενος, νῦν δὲ διαπαιζόμενος· τῆς δὲ γε
 ζωηρότου ταύτης πηγῆς, μᾶλλον δὲ τοῦ ἀπλήτου
 τοῦδε τῶν λόγων πελάγους, καὶ ἀδιεξιτήτου τῆς σο-
 φίας βάθους, οὐκ ἔστιν ὅς ἂν εἰ καὶ τι μικρὸν ἀπο-
 στίλθοι, ἀστερίσκος εἴ γε τύχοι ὦν ἀφανής, καὶ οὐχ
 ὅτι κατὰ τὸν μέγαν τοῦτον ἦλιον ἀκτινοβολῶν, καὶ
 τὰ πέρατα διαυγάζων, ὡς ἀπ' ἄκρων φθάνων εἰς
 ἄκρα, καὶ πάνθ' ὁμοῦ τῆς αἴγλης πληρῶν· ὅποιοι
 τινες οἱ πρὸ τούτου καὶ μετὰ τοῦτον ἐκλάμπαντες
 φωστῆρες παγκόσμιοι, τὴν οἰκουμένην λαμπρύναν-
 τες, Βασιλεῖόν φημι καὶ Γρηγόριον τοὺς ἀκλονήτους
 τῆς εὐσεβείας προβόλους, τοὺς στερόρους τῆς Ἐκκλη-
 σίας θεμιθλους, τὰς ἀρραγεστάτας βάσεις τῆς πι-
 στειως (ταῦτα γὰρ οὗτοι πάντα θεόντως ἀκούοιεν,
 τάχα δὲ καὶ τὰ ὑπὲρ ταῦτα καθηκόντως ἄγαν κατ-
 ονομάζοντο)· πρὸς δὲ τοῦτοις καὶ μετὰ τούτων
 Ἰωάννην τὸν, τὴν γλωτταν χρυσοῦν, τοῦ ὁμώνυμον
 τουτωῖ καὶ ὁμότροπον, καὶ τοῖς πᾶσι πάντη κατὰ-
 ληλον· οὐ δὲ γὰρ ἂν φαῖν ἐφάμιλλον ἢ συνάμιλλον,
 ἀλλ' οὕτως ἀκριβὲς ἀπεικόνισμα, ὡς πρὸς εὐφυῆς
 ἐκεῖνον ἀρχετυπον, καὶ διαγινώσκω τοῦτον καὶ ἀπο-
 φαίνομαι. Πλὴν ἄλλ' οὐκ ἀρρύσταμένον [ἐρρίζωμέ-
 νον], καὶ τῶν τινα καθ' ἡμᾶς τῶν ἀμυδρῶς δῆτα
 πεφωτισμένων, καὶ ἀκτίνας ὡσπερ ἀποπέλασει δεικ-
 νασμένων, ὅλον ἀνελεθεῖν φωτεινότητον, καὶ ὅλον
 φαιδρότατον, καὶ ὅλον θεοειδέστατον :

νς. Τί μοι λέγειν λοιπὸν; ὡς παρῆται Σταγειρί-
 τῆς μετὰ τῆς γραφώδους τεχνολογίας καὶ τῆς πολυ-
 σχιδούς περὶ φύσεως καὶ φυσικῶν ἀρχῶν ἐκθεσιως;
 ὡς παρῶπται μετὰ τῆς ὑψηγορίας (ὅκνω γὰρ φάναι
 θεολογίας) καὶ τῶν οὐκ ἀσφαλῶν περὶ ψυχῆς γνω-
 ματευμάτων, ἢ τερατευμάτων μᾶλλον εἰπεῖν, ὁ πο-
 λὺς Ἀθηναῖος Πλάτων καὶ τοῖς Ἑλλησι διαδόητος;
 ὡς ὁ λοιπὸς τῶν φιλοσόφων ὅμιλος ἐκείνοισι δοξῶν,
 μᾶλλον δ' ἐναντίων, κατέγνωσται; Ἀλλὰ ταῦτα μὲν
 ἐατίου, εἰ καὶ μεγάλα ἄττα τυγχάνει, καὶ ἀληθῶς

A simplicem ac vere unicum Trinitatem. Intelligo
 supremæ essentiae ac supersubstantialis naturæ hy-
 postaticas proprietates, imo ipsam unam trium
 personarum essentiam quodammodo comprehen-
 do, sic unam potentiam potestatemque cognosco:
 quo fit ut ipsam intelligam adoremque unum ac ve-
 rum Deum, solumque inter omnia quæ existunt tri-
 pliciter indefinibilem ac prorsus incomprehensum.
 Cum igitur in tres divido et in unum conjungo,
 tres in proprietatibus, unum potentia, auctoritate,
 consubstantialitate, et ea quæ est causatorum om-
 nium cum prima causa dependentia, indissolubili-
 que ipsius identitate; sic extollor, tam levis fio,
 tam mirabiliter sursum agor, ut ex iis quæ istic
 sunt totus suspendar, atque inde divinior splendi-
 diorque mihi ipsi restituar.

55. Fabula est figmentumque poeticum, seu po-
 tius anile commentum, quo æqualiter hinc quidem
 infantuli, inde pueruli consueverunt oblectari,
 novitatibus audiendis gaudentes; fabula est, in-
 quam, qua dicitur sol in oceanum mergi, ibique
 ablutus illustrior resurgere. Ut tamen hæc sit fa-
 bula, olim celebrata, nunc explodenda: qui vivi-
 fluo isti fonti, aut potius inenavigabili sermonum
 pelago et impenetrabili sapientiæ profundo se im-
 merserit, fieri non potest, quantumcumque parum
 ipse scintillet, tanquam exigua atque inconspicua
 stellula, quin instar magni hujus solis radios suos
 diffundat atque extrema quæque collustret, tan-
 quam a summis ad summa procurrens et splen-
 dore suo simul omnia replens: quales nonnulli
 ante et post ipsum quoque effulserunt, velut pulcher-
 rima luminaria, universum terrarum orbem
 illuminantia, Basilium atque Gregorium intelligo,
 inconcussa pietatis antemuralia, firma Ecclesiæ
 fundamenta, integerrimas fidei bases; ita siquidem
 ipsos nuncupabimus non incongrue, quin et emi-
 nentioribus cognomentis appellari possint; cum
 illis vero atque post illos Joannem, aureum illud
 os, huic nostro cognominem ac moribus similem
 eique comparandum; neque enim ausim dicere
 æqualem vel cœqualem; sed vere accuratum
 exemplar, velut ad archetypi elegantis formam
 expressum, agnosco illum atque demonstro. Ve-
 rum tamen nunquid sine fundamento quis dixerit,
 aliquem nostri temporis modice duntaxat, illumina-
 tum et velut radii unius evibratione coruscantem,
 non posse fieri totum clarissimum, totum
 splendidissimum, totum deiformem?

56. Nunc vero quid attinet dicere, quomodo præ
 Joanne contemnendus sit Stagiritæ cum sua ænig-
 matica disserendi arte atque multiplici expositione
 naturæ et naturalium principiorum? quod parvi
 faciendus sit cum sua grandiloquentia (non enim
 ausim dicere theologiam) cumque sua male funda-
 ta, aut, ut verius loquar, monstrosa de animabus
 sententia ille apud Athenienses et Græcos cæteros
 nominatissimus Plato? quod despicibilis fuerit
 tota philosophorum turba, eadem cum illis seu

potius contraria sentiens? Prætermittenda namque hæc mihi sunt omnia, quamvis magnifica et consideratione dignissima; iterumque dicendum de libertate beati, qua pro pietate decertavit, et zelo quem habuit instar Phinees contra fornicantes in suis adinventionibus sive temerariis ausis, et impudenter agentes contra immaculatas venerandasque imagines. Imagines (vah audaciam!) quas in memoriam incarnati Salvatoris, et eorum qui pro ipso decertaverunt aut alias religiose juxta legem Christi vixerunt sanctorum, jam inde a principio prædicatæ fidei efformare didicit universitas Christianorum. Quamvis nimine præsens, eminens tamen emisit jacula contra improbes, qui opinione ac fædo ratiocinio suo conspurcaverunt aut etiam omnino aboleverunt sancta: et epistola sua, veluti hasta bene collimata, confixit filium Leonis, ejus qui primus a veritate exciderat, de quo etiam jam ante dixi, pauca ex multis circa eum in historiam relatis seligens: nunc autem nominandus est mihi (velle enim vos credo) is, qui ex eo natus, secundum ejus exemplum regnavit. Constantinus hic fuit, qui nihilominus, quin etiam multo magis quam ille, insanivit, animo utique impudentissimo et homo stercoreus; de quo non possum; imo abominor enarrare, quid ei, nescio qua ratione, in baptismo contigit, contra rectam doctrinam aut potius contra ipsum baptismum, in præsagium, sive ut potius dixerim, in manifestam futuri eventus prænotionem.

57. Hic ubi ad virilem pervenit ætatem, quod utinam non fuisset! quid non admisit sceleris? quid turpitudinis non patravit? Fædius quam pater suus inquinavit Dei populum. Sed o solertissimum consilium sancti! o plagam opportunissimo tempore inflictam! Phinees quidem Israelitam in sua observavit nequitia, et hastam intorsit, atque prolapavit peccatum, et cæteros eo exemplo emendavit: sed uno solum in loco repressit crimen, solosque præsentis avertit a scelere. Joannes vero vehementer zelosus pro Deo, et supra nos intelligens, ac circa nos satagens jaculatus est quidem, et una cum peccato peccatorem confodit; sed statim id fecit ubique notum, et momento pene temporis omnes sustulit iniquos, litteris ipsis revelans scelus ubique locorum in conspectu omnium, et de impietate triumphans. Macte tuo isto in Dei causa zelo, martyr incruente! Macte ferventi tuo erga eumdem amore! Macte animi tui ad pietatis defensionem fiducia! Macte illustri tua intrepidaque constantia in prædicanda veritate!

58. Quid autem? an erga Deum resque divinas ita affectus hic fuit, et Deus eum non promovit, atque ad maxima quæque suscepit? Igitur quomodo cum eo egerit Deus, discite; et quomodo eum susceperit, audi. Suggestit Hierosolymorum antistiti, tunc obtinenti thronum fratris Domini, Jacobi scilicet fervidi illius magistri atque præconis veritatis (quomodo autem suggererit taceo, quia invisibiliter per internam Spiritus motionem id factum)

Α ἀξιώματα. Ἄγε δὲ καὶ αὐτὸς τὴν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας παρρησίαν τοῦ μάκαρος ἀναλάβωμεν, καὶ τὸν ζῆλον ὃν κατὰ τὸν Φινεὶς ἐσχῆκε, κατὰ τῶν ἐκπορευόντων ἐν τοῖς σφιτέροις αὐτῶν διανοήμασιν, εἰτ' οὖν τολμήμασι, καὶ αἰσχροῦς ἄγαν ἀπερυθρίαςτων κατὰ τῶν ἀχρόντων καὶ σιθασμίων εἰκότων (ἀβάλε τόλμης!) ἃ εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ Σωτῆρος ἐνανθρωπήσεως, καὶ τῶν ὑπὲρ ταύτης διαθλησάντων ἢ καὶ σιμνωῶς ἄλλως καὶ κατὰ Χριστὸν ζήσαντων ἁγίων, ἀνωθεν εὐθύς καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ κηρύγματος τὸ Χριστοῦνυμου ἀνατυποῦν παρελήφαμεν πλήρωμα. Καὶ γὰρ ἀκοντίζει, εἰ καὶ μὴ παρών, ἀλλὰ πόρρωθεν, κατὰ τῶν ἀκολάστον γυνῆ καὶ αἰσχροῦ λογισμῶν βεβηλωσάντων ἢ καὶ πεπιεῖς διαγραφάτων τὰ ἅγια· βάλλει, καθά τινα δόρατι, εὐστόχῳ λίαν ἐπιστολῇ, τὸν τοῦ πρώτης τῆς ἀληθείας ἐξολισθῆσαντος λίουτος ἔγγονον, περὶ τοῦ δὴ καὶ ἐφθην προειρηκῶς μετρι' ἄττα, καὶ ἐκ πολλῶν ὀλίγα τῶν ἀνιστορημένων περὶ ἐκείνου ἀναλεξάμενος· γνωριῶ δ' οὖν ὑμῖν καὶ τὸ ἐξ ἐκείνου, κατ' ἐκείνον (βούλεσθε γὰρ ἴσως) δεδηλωκως ἐξ ὀνόματος. Κωνσταντῖνος οὗτος, ὃς οὐχ ἤττον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, κατὰ τῆς εὐσεβείας λελύττηκεν, ἢ δυσωδεστάτη ψυχῇ, ὃ κοπρόφυρτος ἄνθρωπος. Οὐκ ἀνέχομαι, ἢ μᾶλλον βδελύττομαι τὸν ἐν τῷ βαπτισματι κατὰ τοῦ ὀρθοῦ δόγματος, μᾶλλον δὲ κατ' αὐτοῦ τοῦ βαπτισματος, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἐπισυμβάντα τούτω, πρὸς φοιδασμὸν ἢ ἀληθεστερον εἰπεῖν, σαφῆ τοῦ γεννησμένου προδῆλωσιν, εἰς ἐπήκουσιν ἐξεἰπεῖν.

νζ. Οὗτος εἰς ἄνδρας ἔλθων, ὡς εἶθε μὴ ὦφελ, τί μὲν τῶν ἀθέσμων οὐκ ἐπραξῆ; τί δὲ τῶν αἰσχροῦν οὐκ ἐποίησε; Χείρον τοῦ γεγεννηκότος τὸ τοῦ Θεοῦ ἔθνος ἐμίανεν. Ἄλλ' εὐγε εὐστοχωτάτης τοῦ ἁγίου βουλῆς! εὐγε καιριωτάτης πληγῆς! Φινεὶς μὲν γὰρ τὸν Ἰσραηλιτὴν τῇ κακίᾳ συνδιετήρησε, καὶ ἀνεκτινιτὸ δόρυ, καὶ ἐστηλίτευσε τὸ ἀμάρτημα, καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου τοὺς λοιποὺς ἐσωφρόνισε· πλην ἐπ' ἐπὶ τὸ τόπω ἀνίσχηκε, καὶ μόνους τοὺς παρατυχόντας τῆς ἀμαρτίας ἀνακεχαίτισεν· ὃ δὲ τὸν ὑπὲρ Θεοῦ ζῆλον οὗτος πολὺς, ὃ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς συνιτός, καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς νουνεχῆς, κατηκόντισε μὲν, καὶ τῷ κατὰ τὴν κακίαν συνεξέπλητησιν ἁπανταχῇ δ' ἄθροον ἐπίδειξε, καὶ ἐν ἀκαρεῖ τοῦ χρόνου πάντας συνεστειλεν, γράμμασι τοῖς αὐτοῖς πᾶσι πανταχῇ τὴν ἀμαρτίαν ἀνακαλύψας, καὶ θριαμβεύσας τὸ παρανομημα. Εὐγε σοι τοῦ κατὰ Θεὸν ζήλου, μάρτυς ὄντως ἀνακαίμαχτι! Εὐγε τοῦ διαπύρου πρὸς τὸν Θεὸν φίλτρον! Εὐγε τῆς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας παρρησίας! Ἵπτερευγὲ σοι τοῦ περιφανοῦς καὶ ἐξ ἀπίστου τῆς ψυχῆς παραστήματος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κηρύγματος!

νη'. Ἀλλὰ τί γοῦν οὗτος μὲν οὕτω πρὸς τὸ Θεὸν καὶ τὰ ὑπὲρ Θεοῦ Θεός δ' οὐ προσίτο, ἢ οὐκ ἐν τοῖς μάλιστα προσεδέχτο; καὶ ὅπως τούτον εἶχς Θεός μάνθανε, καὶ ὅπως προσελάμβανε ἄκουε. Ἵποβάλλει τῷ τῶν Ἱεροσολύμων προστατοῦντι καὶ τὸν θρόνον κατ' ἐκείνο καιροῦ τοῦ Ἀδελφοῦθεου διεπόντι, Ἰακώβου λέγω τοῦ διαπρυσιῦ τῆς ἀληθείας διδασκάλου καὶ κήρυκος (τὸ δ' ὅπως ὑποβάλλει παρρημα, ἀοράτως γὰρ καὶ δι' ἐπιπνοίας τοῦ Πνεύματος),

πρεσβυτέρους τούτον συγκαταλέξει, καὶ τῶν κάτω Ἀθύτην μυστηρίων ἐκτελέσαι τὸν τῶν ἄνω καὶ οὐρανίων ἐπάξιον. Καὶ ὁ χρεῖς τὸ τάχος μεταπεμφάμενος, καὶ τοῖς ἱεροθύταις συντάττει, ὡς ἂν δὴ τὸ μέγα θύμα καλλιερῶν Χριστὸν, τὸ τυθεὶν μὲν ἀπαξ, θυόμενον δ' εἰσαίει, ὑπὲρ τῶν ἀπαξ μὲν πεπτωκότων, καθ' ἑκάστην δὲ διασαλευομένων ἡμῶν. Τί δὲ Θεὸς μὲν οὕτω πως ἔχρισε, καὶ οὕτως ἀνέδειξεν, ὁποῖόν τε εἶχε καὶ τοῖς πόρρωθεν διεδήλωσεν; ὁ δ' ἐλιγώρησεν, ἢ καθυβήκεν, ἢ τῆς κατ' ἀρετὴν συντονίας ὅπως ἡμίλησεν; Οὐ μὲν οὖν οὐδαμῶς, μακρῶν γὰρ πλείων ἐντεθεινὴν τὴν προθυμίαν ἐφάνη, καὶ πολλῶν τινι θερμότερος τὸν τοῦ σώματος ὑπωπιασμὸν ἀνδείχθη, τὴν τε ταπεινώσειν ὑψηλότερος, καὶ πρὸς πᾶσαν ἀλλήν ἀρετὴν ἀκμαιότερος. Ὡς γὰρ ἂν τις τῶν τὰ τῆδε περιπολούντων ἀρχεῖα, μείζονος ἐπιβάς ἀξίας, B ἐνεργίστερος κατασταίη καὶ προθυμότερος, εἴπερ εὐλόγως πρὸς τοῦ τετιμηκότος ἐγκριθεῖν, καὶ αὐτὸς γε πρὸς αὐτὴν ἐπιλογίσαι τὸ οἰ τὸ ὀφειλόμενον, καὶ τὸ δίκαιον ἐπικρίνειν ὡς δὲ καὶ οὗτος, πρὸς τοῦ ἄνω Βασιλέως, τοῦ μόνου ἀγαθοῦ, τοῦ μόνου ἀλαθῆτου Δεσπότου, τὸ τῆς ἱεροσύνης διδεδυμένους ἀξίωμα, τὸ μέγιστον ἀξιοματῶν καὶ τιμιώτατον, καὶ μόνους τοῖς κατὰ τὸν μέγαν τούτον πρὸς ἀλήθειαν καταλαβανόμενον τε καὶ συντηρούμενον, εὐθυμότερόν τε τῆς λειτουργίας ἐπιληπτο, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν συντονώτερον διεγύγερτο. Ἄλλ' ἐπειπερ οὕτω γενναίως, οὐχ ὅτι πρὸς πένταθλον, ἀλλ' εἰς μυριάθλον (ὡς καὶ φάμενος ἔφθην) ὀποδυσάμενος, θαυμαστά οἶα ἐπιδειξάτο· καὶ ὅτι γε πλείστην ἐμβάλοιο τῶ θεάτρῳ τὴν ἐκπληξιν ἔσαν δὲ ἄρα τὸ θέατρον θεοὶ τε πληροῦντες ἄγγελοι, οἱ καὶ τῶν ἀγῶνων ἦσαν τούτου ὑπερογάμενοι· καὶ δαίμονες περιτρέχοντες, οἱ καὶ ἀντικαθιστάμενοι τούτῳ καὶ πολυτρόπως ἀντεπιόντες, καὶ πολύμηχανῶς ἀντεγειρόμενοι, οὓς καὶ οὐχ ἤττον εὐτέχνως ἢ γενναίως κατηγωνίσαστο.

ἦθ'. Ἐπεὶ δ' οὖν οὕτω ταῦτα διεήνυτο, ἀγύραστον δ' ἐπιπλέον καταλιπεῖν οὐκ ἦν τάχα πρὸς τοῦ στεροδοῦ Θεοῦ, ὃν καὶ ἀγωνοθέτην προὔστησαστο, καὶ πρὸς ὃν ἀρχῆθεν ἄφορων. ἑαυτοῦ τε ὁσημέραι πλείων ἐγένετο, τοῖς ἀθλοῖς ἀκμαιότερον ἐπετείνετο, τέλος δὲ καὶ τὰ μεγάλα διεπράξατο καὶ κατώρθωσε. Τί τὸ ἐντεθεῖν καὶ γίνεται; Τῶν μακρῶν ἀναλαβεῖν ἐθέλει πόνων Θεός, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν λογάσι συγκαταλέξει, καὶ τῶν καρτερῶν ἀγῶνων διαναπαῦσαι, τοῦτο D δὲ καὶ ποιεῖ. Τοίνυν καὶ ἐπιτρέπει τοῖς τῶν ἀγῶνων θεαταῖς ἄγγελοι ἢ ἀγασταῖς, καὶ οἱ λαμπρῶν λαμπρῶς τὴν μακαρίαν ἀνεληφότες τοῦδε ψυχῆν, εἰς οὐρανούς ἀναφέρουσι, καὶ ταῖς τῶν ἀγίων ψυχαῖς σεπτῶς ἄγαν συγκατατάττουσιν. Ἄλλ' ἴσως οὐ μικρά τις ἂν ἀμφισβήτησις τοῖς τῶν ἀγίων ἐκεῖ συνεπιπτόκει χοροῖς, ὅπη τε ὁ θεὸς ἀνὴρ οὗτος τετάξεται, ἴσως δ' ἂν καὶ ποίου προσταίη χοροῦ τῶν περὶ Θεόν. Ἡ μὲν γὰρ ἱερά τῶν μαρτύρων πληθὺς εἰς ἑαυτοῦς ἂν μετακαλοῦντο, ἐπειδὴ καὶ λαμπρῶς ἄγαν οὗτος ἀνωμολόγηκε τὴν ἀλήθειαν, καὶ μικροῦ θείν τὰ ἴσχατα πίπνοθε, κἄν εἰς μετριώτερον οἱ θυμοὶ τῶ τυράννου λωφῆσειαν, καὶ ἀφαιρεθεῖν μόνης τῆς δεξιᾶς, τάχα

suggestit, inquam, ut presbyteris ascribat Joannem, et supernis atque celestibus mysteriis dignatum ordiet ad ea quæ in terris geruntur. Ille ergo mox accersitum inungit, et inter sacerdotes collocat, ut magnam hostiam, Christum ipsum nempe, rite consecret, quæ semel immolata immolatur quotidie pro nobis, semel quidem lapsis, quotidie vero impelli ad lapsum solitis. Quem vero sic unxit et sic evertit Deus, quantique faceret etiam longa positus demonstravit; an deinceps negligentius egit, remisitque industriam et circa virtutis exercitationem elanguit? Minime vero: sed exhinc majorem multo animi alacritatem adhibere visus est; in subjungendo corpore ferventior, in se humiliando sublimior, atque ad omnem aliam virtutem robustior. Sicut enim eorum aliquis qui versantur in palatio, si ad majorem ascenderit dignitatem, promptiorem se ad obsequia exhibet, ut ab eo qui ipsum honoravit judicetur id meritis, secum ipse rationem iniens quo pacto debitum suum juste exsolvat: ita etiam Joannes, a rege regum, solo bono ac solo vero domino nostro, sacerdotii donatus honore, omnium honorum maximo et venerabilissimo, et a solis ipsi revera similibus suscipiendo gerendoque, promptius capessivit ministerium sacrum, atque ad virtutis cultum vigilantior exsurrexit. Postquam autem sese tam generose, non ad pentathlum (ut superius dictum est), sed ad myriathlon præparavit, quam maxime admiranda patravit facinora, totumque in sui admirationem theatrum rapuit: theatrum vero implebant angelici spiritus, ejusmodi certaminibus plus quam dici possit oblectari soliti: diaboli autem circumcursabant, ipsi resistentes ac multipliciter repugnantes, variis ex adverso machinis adhibitis, quos ille nihilo minus industrie generoseque pugnando superavit.

59. Talibus perfunctum, non erat par, relinqui irremuneratum a Deo, quem sibi proposuerat agnoscere, et in quem jam inde a principio intentus, seipso quotidie fiebat major, et ad pugnas fortior procedebat, maxima denique opera ad finem perducingens. Quid igitur? Prolixos ejus labores suscipere voluit Deus, eumque sanctis suis associare, a certaminibus generosis deinceps quieturum, sicut et fecit. Imperat ergo spectatoribus ac laudatoribus facinorum ejus angelis, ut beatam illius animam ac virtutibus splendidam splendide accipiant deferantque in cælum. Hic vero non mediocris forsitan exstitit concertatio inter choros sanctorum, ubinam divinus vir iste locaretur, et cuienam eorum, qui Deo assistunt, ordini præficeretur, Etenim multitudo martyrum ipsum invitabat ad se, quia præclare fuerat veritatem confessus et tantum non extrema perpressus; quamvis, emollita ad mediocritatem tyranni iracundia, sola fuerit dextera privatus: qui verosimiliter idcirco differrebat, superna quadam providentia, ne ante tempus cito auferretur vir tam insignis, et ætas

nostra privaretur sermonibus, quos componens Ecclesiam Christi velut de novo fundaret et mirabiliter adornaret: ut non dicam, tanquam exile nimis, quod opes et generis claritatem abdicarit, quod jam inde a puero amorem sæculi a se removerit, quod simul omnia transitoria nihili aestimavit. Qui vero aliter quam fuso sanguine stabiliverunt Ecclesiam, ad se illum traducebant, de eoque jure meritissimo gloriabantur, ut qui circa religionem plurima scripserat docueratque. Illi porro, qui fluxam hanc nostram solutamque vivendi rationem dimiserunt, solitariam austerioremque amplexi, numquid ejus societate ornari etiam ipsi desiderabant, idque optima ex causa? Quis enim magis illo sæculum et quidquid in sæcula est aversatus est, et plura ac majora despexit, nihilique omnino aestimavit, quidquid plerique hominum maximi faciunt, atque in sola cruce vixit, nudus omnino Christum secutus.

60. Existimo autem quod etiam is, qui tonitruum filius cognominatus est, propter suam grandiloquentiam et verendam omnino theologiam, non solum judicavit ipsum secum sociisque suis apostolis collocari debere: sed id etiam reipsa effecerit, rationes ad id perquam justas adducens, et propemodum æqualem sibi Joannem contestatus. Nunquid enim studiosissimum hunc virum juxta secum esse theologum demonstravit? nuquid virginem? nunquid mysteriorum a sæculo abditorum præconem, et eorum quæ postremis temporibus circa nos agentur ferventem prædicatorem? Quod si non requibuit supra pectus Domini, acquievit tamen verbis Domini, atque exinde etiam ipse tanquam e fonte inexhausto copiosam hausit sapientiam. Si purissima Dei Mater ei commendata non est (hæc enim ut aliis temporibus agerentur, magna atque inscrutabili Dei providentia constitutum fuit, nec ejus fuerunt sæculi, cujus noster sanctus), commendatam tamen sibi habuit ejus causam, et ipsammet in suis numerans exornavit; neque solum ipse multa eam est reverentia prosecutus, sed etiam hunc affectum ingessit omnibus. Si ei non contigit sub cruce consistere, crucem tamen ad-amavit et quoad vixit præ oculis habuit, Jesum mortis damnatum intuens, et nudum in ea pendentem Salvatorem cum memoria passionis ejus, et communis salvationis per eum patratæ, unde excitabatur ad corpus magis subigendum subjiciendumque spiritui. Cæterum, uti soli Deo Deumque circumstantibus notum est, an iste cum sociis sive alius ex divino choro, eum sibi vindicare cupiens, prærogativam tulerit a totius causæ diribitore Deo, ita ex iis quæ diximus quæque multo plura prætermisimus manifestum atque certissimum est, quod a Deo collocatus sit inter eos qui proximi sibi assistunt.

61. Nunc age chorus omnis justorum, oremus et

Α γε ἄνωθεν ἐπισηχθέντος, ὡς μὴ ἂν ἐξ ἀσθενείας πρὸ ὥρας καλὸν γένοιτο, καὶ στερηθεὶς λόγων ὁ βίος, οὐς ἡμελε συνθεῖς εἰς νέωτα στηριξαι τε καλῶς τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ καὶ κατακοσμήσει κυμασιώτατα. Μικρὸν γὰρ πρὸς τὰδε πλεῖτον τε νημενεύειν, καὶ περιφανείας λέγειν ἀφαιρέσειν, ὅτι καὶ ἀποστραγὼς πρὸς τὰ τῆδε ἐκ παιδὸς εὐθὺς εἶχε, καὶ ἀπαξέ-
 πικτα τοῦ μηδενὸς ἤξιου. Οἱ τε δὴ ἄλλως τὴν Ἐκ-
 κλησίαν στηριξάντες πρὸς ἑαυτοὺς ἂν μεθίσταν, καὶ
 τὰ εἰκότα ἐπισεμνύνοντο πάνυ γε ὡς πλείστα περὶ
 εὐσεβείας καὶ συγγραφάμενον καὶ διδάξαντα. Τί δὲ
 καὶ οἱ τὸν ὑγρὸν καὶ λαλυμένον τὸν ἡμέτερον τουτοῦ
 βίον ἀποστραξάντες, τὸν δ' ἐσημικῶν ἀλάμεισι καὶ
 τραχύτερον; οὐκ ἂν δὴ ἐγκαλλωπισθῆσαι καὶ οὕτοι
 συνταχθέντι σφίσι ἡσπίασαντο; Καὶ μάλα ἂν εἰκό-
 τως· τίς γὰρ τοῦδε μᾶλλον τὸν βίον καὶ τὰ τοῦ
 βίου ἀπίστραπται, καὶ πλείω καὶ ριζῶ περιωρρακε,
 καὶ ἀπλῶς τοῦ μηδενὸς διακέριμωσ ἀξια τὰ τοῖς
 πολλοῖς τιμώμενα τοῦ κεντῆς, καὶ μόνω συνείχηκε
 τῷ σταυρῷ, γυμνὸς ἀπάντων πατακολουθηκῶς τῷ
 Χριστῷ;

Ξ'. Οἶμαι δ' ὡς καὶ αὐτὸς ὁ βροντῆς υἱὸς μετονο-
 μασθεῖς διὰ τὴν ἠψηγηρίαν πάντως καὶ τὴν φρικτὴν
 θεολογίαν οὐχ ὅπως ἂν ἐαυτῷ καὶ τοῖς κατ' αὐτὸν τε
 καὶ σὺν αὐτῷ συγκαταλεγθῆσαι χρῆναι τοῦτον ἐπέρι-
 νεν· ἀλλὰ καὶ δι' ἔργου ἂν ἐπεποιήκει, καὶ λόγους
 εὐλόγους ἐπενηνόχε, καὶ μικροῦ ἐπεμαρτύρατο τὴν
 ἰσότητά. Ἡ γὰρ οὐ θεόντως ἀκριβῆ καὶ τοῦτον ὡς
 ἐκὺνὸν θεολόγον παρίστασεν; οὐ παρθένον; οὐ τὸν
 πρὸ αἰώνων μυστηρίων ἐκρέτορα, καὶ τῶν ἐκ
 ἐσχάτων καὶ δι' ἡμᾶς διακρύσιον ὡς ἀληθῶς κήρυ-
 κα; Εἰ δὲ καὶ μὴ ἐπὶ τὸ τοῦ Κυρίου στήθος ἀνεπα-
 σὼν ἐτυχεν, ἀλλὰ τοῖς τοῦ Κυρίου λόγοις ἀνεπαύσατο,
 κἀκεῖθεν δὴ καὶ οὗτος ὡς ἐξ ἀκένωτου πηγῆς θαψι-
 λῶς ἄγειν τὴν σοφίαν ἤρυσατο· εἰ μὴ τὴν πάντα γὰρ
 ἐνεχειρίσθη καὶ Θεομήτερα (ἐπ' ἄλλοις γὰρ διοικου-
 μέθῃναι τὰτα τοῖς χρόνοις πρὸς τῆς μεγάλης καὶ
 ἀκαταλήπτου Προνοίας ἀφορίσαστο, καὶ οὐ τὸν κατὰ
 τὸν μέγαν τοῦτον ἦσαν καιροῦ), ἀλλ' οὖν καὶ ἀνελέ-
 θετο τὰ ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ ὡσπερ ταύτην ἰδιοικουσι-
 μνος κατεκόσμησε· καὶ οὐχ ὅτι γε πολλῶν ἐπὶ ταῦτα
 τὴν αἰδῶ συνετέρησεν, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἄλλοις ἐπι-
 θαλε· κἂν εἰ μὴ παρίτυχε τῷ σταυρῷ, ἀλλ' ἡσπί-
 σατο τὸν σταυρὸν, καὶ παρ' ὄλον τὸν αὐτοῦ βίον μόνω
 οὐ παρίστατο δ' ἀναπολήσειας· καὶ καταψηφισμένον
 ἰῶρα τὸν Ἰησοῦν καὶ γυμνὸν ἐπὶ τοῦτον τὸν Σωτῆρα
 κρεμάμενον, καὶ τὸ πάθος συνενόει, καὶ τὴν κοινὴν
 σωτηρίαν ἀνελογίζετο, ὅθεν δὴ καὶ ἐπὶ μᾶλλον τὴν
 σάρκα τε ταπεινοῦν καὶ τὸ πνεῦμα συστέλλειν ἐπέ-
 ρματο. Πλὴν ἀλλ' εἴθ' οὗτος καὶ οἱ σὺν τούτῳ, εἴτε μὴ
 ἄλλος, εἴθ' ἕτερος θεῖον τοῦτον προάγορος ἦσας χορῶ,
 παρὰ διαικτητῆ Θεῷ τὴν νικῶσαν ἠνέγκαστο, μόνω ἂν
 Θεῷ καὶ τοῖς περὶ Θεὸν εἰη γνωστῶν· ὅτι δὲ καὶ παρὰ
 Θεῷ καὶ ἐν τοῖς μάλιστα τῶν περὶ Θεὸν τέτακται, εἴ
 ὦν τε εἰρήκειμεν καὶ εἴ ὦν πάνυ δὲ πολλῶν παρελί-
 πομεν, εὐδῆλον τε καὶ γνωριμώτατον.

Ξα'. Τοῖνυν δεῦτε φῆ, χορὸς εὐσεβῶν, δυσωπήσω-

μεν καὶ θερμῶς αὐτὸν ἱκετεύσωμεν μεμνησθαι ἡμῶν πρὸς Θεὸν καὶ ὑπερευτυχάνειν τούτῳ διηνεκῶς τοῦ κοινού τε ἅμα καὶ τῆς Ἐκκλησίας πληρώματος· ὃ καὶ νῦν οὐχ ἤττον ἢ τούτου περιέντος ὁ ἀρχεῖκος διενοχλεῖ σατανᾶς, καὶ ἰδίᾳ ὑπερηγορεῖν τοῦ καθ' ἕκαστα ὡς καταρτίσαι μὲν πάντως κοινῇ εἰς τὴν κατὰ Θεὸν ὁμόνοιάν τε καὶ σύμπνοιαν, ῥυθμίσει δὲ καὶ ἕνα καθ' ἑαυτὸν ἕκαστον διαλύσαι τε τὴν ἐπίχουσαν τὸ πᾶν τὸδε σκοτόμαιναν, καὶ δισχιεῖσαι τὴν καταγιῖδα, καὶ τὸ δεινὸν καταστορέσαι τῆς Ἐκκλησίας κλυθῶνιον, καὶ ἰδίᾳ δ' αὐτὸν καὶ καθ' ἕνα πρὸς εὐδοίαν καὶ σωτήριον διεθνῶν λιμένα, τὰ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν κατευνασάσασα κύματα, τὰς βιωτικὰς δῆτα μερίμνας, τὰς ἀγρίας τῆς ψυχῆς λαίλαπας, ὑφ' ὧν ὁ κυβερνήτης νοῦς περιτρέπεται, καὶ οἰάκων ἄκων μεθίσταται τῆς ἐπιστατικῆς τῶν ψυχικῶν δυνάμεως, καὶ ναυτιᾶ, καὶ ἰλιγγιᾶ, καὶ καθάπαξ ἐξαπορεῖ, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὸν δυνάμει συγκαταβαπτίζεται, καὶ βυθῷ ἀπωλείας συγκαταδύεται· ἃς σύμπλους μὲν ἔλαχε καὶ πρὸς ἐμπορείαν συννερίθους γαλήνιον, συναναγάσας δὲ πως καὶ συμπεριτραπεί, ἀπόλυσι τε καὶ συναπόλλυται.

ξβ'. Ἀλλὰ δεόμεθά σου, μάκαρ, καὶ πρόσου τὸν ἰκίσιον· καὶ νῦν μὲν αὐτόθεν τὰ καθ' ἡμᾶς ἴθουε, καὶ πρὸς σωτηρίαν καθοδήγηε, καὶ τὴν θείας Ἐδέμ κατασκηνώσιν, εἰς δὲ αὐθις καὶ μετὰ τὴν ἀνάλυσιν πρόστηθε θερμῶς, ὡς ἂν γε τῆς αἰωνίου μὴ ἀστοχῆσαιμεν ἀπολαύσεως, καὶ τῆς ἀκράτου τρυφῆς μὴ ἐκπίσοιμεν. Κάμοι λιπαρῶ σύγγνωθε, καὶ τῆς ἔγγιμης ἰλαθι· οὐδὲ γὰρ εἰς αὐθαδείας ἢ πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλ' ἐκ πολλῆς, ὡς οἴσθα, τῆς εὐνοίας καὶ εὐκρινούς τοῦ φίλτρου, ἣν παιδοῦθεν ἔσχον πρὸς σὲ καὶ τὰ σὰ συγγράμματα καὶ ποιήματα, τοῖς περὶ σοῦ τε λόγοις ἐπεβαλόμην, καὶ τοῦ κατὰ δύναιεν οὐχ ὑστέρησα. Ναὶ σύγγνωθί μοι, καὶ δεῖξαι τόνδε τὸν λόγον εὐφημητήριόν τε ἅμα καὶ ἱκετήριον, καὶ περιέπε μὲν τῆδε καὶ τὰ εἰκότα κατάρτιζε, ἐν λόγοις ἐν πράξεσι, ἐν διανοήμασι, ἐν βουλευμασι, ἐπὶ πᾶσι μοι καθάπαξ συνιστάμενός τε καὶ συναϊρόμενος· μετὰ δὲ τὴν ἐνθένδε καὶ εἰς ἀνθρώπων μεταστάσιν ἀντιλήπτωρ θερμὸς ἐπιφάνηθε, καὶ δεξιὸς πρὸς Θεὸν ὑπερήγορος· ὡς ἂν μὴ τῆς κρείττονος γενοίμην λήξεως ἐκπτώτος, ἀκαδικασθεὶς ἐκ τῶν πράξεων, ἀλλὰ συνταχθεῖν τοῖς τῷ θεανθρώπῳ Λόγῳ παραστησομένοις ἐκ δεξιῶν, καὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης φωνῆς ἀκούσαιμι, καταξιοῦσης τῆς παρὰ τοῦ ἀνάρχου Πατρὸς κυρωθείσης ἁνωθεν εὐλογίας, καὶ μεταδιδούσης τῆς ἀλλήκτου μακαριότητος, χάριτι καὶ φιλανθρωπία αὐτοῦ τε τοῦ ἀγενήτου Πατρὸς, τοῦ συναϊδίου Υἱοῦ, καὶ τοῦ παναγίου καὶ ἀγαθοῦ καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος, τῆς μιᾶς ἐξουσίας, τῆς μιᾶς βασιλείας, τῆς μιᾶς καὶ φύσεως καὶ θεότητος, ἣ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A ferventer supplicemus illi, ut velit nostrum meminisse apud Deum, eumque perpetuo interpellare pro universa multitudo Ecclesiae, quam non minus hoc, quam quo ipse vivebat tempore, auctor malorum satanas infestat, et singulis quod maxime convenit impetrare patrocinando; ut omnes quidem communiter stabiliamus in vera secundum Deum animorum concordia, singuli vero sigillatim liberemur ab ea, quae universum nunc occupat, caligine; ut dissipetur tempestas et gravis Ecclesiae jactatio conquiescat, atque ita omnes et singuli ad quietum salutis portum dirigamur, componendo fluctus perturbatarum cogitationum et saeculi curas, quibus tanquam saevissimae procellis, mens gubernatrix circumagitur, et invita quoque dimovetur a gubernaculo praesidentis circa res spirituales potentiae, tanquam nausea vertigineque et deliquio laborans, simul cum subjectis sibi potentiis submergenda et profundo perditionis involvenda; iis, inquam, potentiis, quas socias navigationis et tranquillae negotiationis participes futuras mens accepit, naufragium autem quomodocunque patiens atque subversa, perdit, et una cum ipsis perditur.

92. Ego vero, o beate, oro te, supplicem tuum suscipe: et nunc quidem mei curam assumens res meas ad salutem caelestisque paradisi habitationem perducas, postquam vero fuerit anima soluta corpore ardentem instans, ne aeterna privatus requie, excidam sincera voluptate. Ignosce etiam infelici mihi, et huic conatus propitius esto. Non enim ex arrogantia ad ostentationem, sed multa, ut nosti, devotione sinceroque amore, quem a pueritia habui erga te et tuas compositiones lucubrationesque, ad hanc de orationem scribendam me ingressi, nihil quod potui praetermittens. Eia ergo condona mihi, et hunc laudatorium simul deprecatoriumque sermonem suscipe; atque in hac quidem vita me reforma in omnibus verbis, operibus, cogitationibus atque consiliis adjutor atque opitulator, postquam autem e vivis translatus hinc inero, ostende te mihi susceptorem et opportunum advocatum apud Deum, ut meliori sorte non excidam ex operibus meis damnatus, sed cum iis collocer, qui incarnato Verbo a dexteris stabunt felicemque illam vocem audiam, quae digno facit hominem benedictione jam olim ab aeterno Patre decreta, eumque ad perennem beatitudinem transfert, gratia et beneficio ipsius ingenti Patris et coaeterni Filii sanctissimique et optimi atque vivifici Spiritus, unius essentiae, unius potentiae, unius auctoritatis, unius naturae ac deitatis, quam decet omnis gloria, honor, et adoratio, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

DE SANCTA THEODOSIA

MARTYRE CP.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

Auctore Godefrido Henschensio in Actis SS. Bolland. Maii t. VI, die 29.

Causa et series martyrii ex mss. Synaxariis : encomium a Constantino Logotheta scriptum ; hujus ætas et dignitas.

1. Decimum Leonis Isaurici annum funestavit A sacrarum imaginum abolitio, quam pridem ille animo decretam meditans, effectui tandem mancipavit, amoto sanctissimo Germano patriarcha et in ejus locum substituto impio Anastasio. Mox enim atque idolum istud suum supra thronum Ecclesiæ collocavit, illarum removendarum initium fecit a vestibulo palatii, quod ab ænea Christi statua ibidem collocata nomen acceperat, ut Χάλκιον diceretur. Vestibulum istud, teste Codino libro *De originibus* CP. magnus Constantinus fundarat, in eaque statuam prædictam erexerat, « quæ ibi stetit annos quadringentos et quindecim ; cujus virtute mulier, sanguinis profluviolaborans, sanata fuerat, et multa alia facta erant miracula : » adeoque posita illa esset anno 315. Sed decepti B Codinum supputatio sua, vel librarii in numeris transcribendis errarunt; constat enim quod ante annum 328 Constantinus non applicuerit animum Constantinopoli ædificandæ.

2. Ad rem ipsam quod attinet, testem de ea habemus, qui tunc vivebat, Stephanum Magnæ ecclesiæ Constantinopolitanæ diaconum, in Vita S. Stephani Junioris, memorabile martyrium ea occasione passi, danda a nobis xxviii Novembris, unde hæc accipe : » In his per potestatem agens hæreseos tyrannus, tentavit continuo Dominicam Christi Dei nostri imaginem, supra regias fores positam, eo loco quæ ab ipsa dicitur Sancta Chalce demoliri et igni tradere: quod et fecit. In ipsa autem demolitione zelo corroboratæ quædam mulieres venerandæ generosæ insurrexerunt: apprehensisque scalis demolitorem sacræ imaginis spatharium devolverunt in terram, eumque carpentes tradiderunt morti; nulla deinde interposita mora procurrentes, invaserunt patriarchalem domum, lapidibus impetentes impium Anastasium, vociferantesque. » O caput impurissimum! « o inimice veritatis! Ideone præsulatum arripuisti, ut sacrosanctas statuas everteres? » Quam contumeliam non ferens profanus ille, fuga sese subduxit e conspectu religiosarum mulierum; atque ad tyrannum sese recipiens, effecit ut illæ omnes morti traderentur! »

3. Hæc ille, quæ pene iisdem verbis legere est in eaquam Metaphrastes scripsit, ejusdem S. Stephani Junioris Vita, quamque invenire est apud Lipomanum et Surium, nec non inter Opera S. Joannis Damasceni, propter vicinitatem argumenti de cultu imaginum, ab eodem S. Joanne egregiis orationibus propugnato. Ex dictis autem facile est corrigere Theophanem, de tentata Dominicæ imaginis subversione, imo et perfecta, agentem uno anno citius quam de S. Germani depositione et Anastasii intrusione. Interim ei credere possumus dictarum mulierum supplicio non ita repressum esse zelum orthodoxorum, quin viri plures, muliebri stimulati exemplo, conati sint ab eadem imagine arcere injuriam, vel factam ulcisci; verique addiderit, quod « Constantinopolitanus populus, ob novam istam doctrinam maximo dolore percitus, tum ipsum Leonem statuit invadere, tum multos ex imperatoris famulitio, qui ab ærea porta Domini imaginem deturbabant, neci dedit: quo factum est ut in multos, pietatis ergo, membrorum mutilatione, verberibus, exsiliis, damnis illatis animadversum fuerit. »

4. Sed quantumcunque animose egerint viri, egregii tamen conatus initium feminis scribi debet: imprimis autem earum duci sanctæ, de qua agere institimus, Theodosiæ: cujus nomen et vitam mortemque ut non ignoraremus, effecit religiosa Constantinopolitanorum civium pietas, qui crudeli laniæ subtractum corpus, tum quidem pie condiderunt, postea autem, reddita Ecclesie pace, extulerunt religiosius. fortassis in eo ipso, ubi sanctimonialis vixerat, cœnobio. Quoniam autem diem, quo mactata crudeliter fuerat, adduxerat in oblivionem sævæ persecutionis diuturnitas et taciturnitas scriptorum, placuit assumere hunc diem 10 Maii quod Orientalis omnis Ecclesia celeberrimo cultu prosequitur S. Theodosiam, martyrem Cæsariæ in Palæstina, de qua nos egimus die 2 Aprilis.

5. Ita nomen ejus inscriptum reperitur Menæis excusis, quæ fere sequitur Maximus Cytheræus ἐπισκοπος Ἀγίου, ubi post encomium prædictæ antiquæ Theodosiæ additur memoria sanctæ hosiomaryris Theodosiæ Constantinopolitanæ, cum al-

lusione ad aristinum cornu, quo cervix ei confra- A
cta est, per hujusmodi distichon :

Κέρασ κριού κτείναν σε, Θεοδοσία,
"Ὀρθη νέον σοι τῆς Ἀμαλθείας κέρασ.

*Alterum Amaltheæ visum est, Theodosia. cornu
Hoc tibi, quo Christo victima pulchra cadis.*

6. Eadem memoria, cum simili disticho reperi-
tur in ms. Synaxario Chiffletiano : ubi insuper hoc
de vita, martyrio et cultu ejus elogium additur,
quod ex ipso collatum cum textu Synaxarii Cla-
romontani ad 18 Julii, sic sonat : Αὐτὴ ἦν ἐν τοῖς
χρόνοις Θεοδοσίου [τοῦ Ἀτραμυτηνοῦ] γονίων εὐσε-
βῶν θυγάτηρ, ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεωσ · καὶ
γενομένησ ἐπταίτουσ ὁ πατὴρ ἐτελεύτησεν, ἡ δὲ
μήτηρ λαβοῦσα τὴν παιδα ἀπέκειρεν ἐν τινι τῶν ἐν
Βυζαντίω μοναστηρίων · εἶτα καὶ ἡ μήτηρ τελευτᾷ
καταλείψασα τῇ Μακαρίᾳ τὴν ὄλην περιουσίαν αὐ-
τῆσ· Ἡ δὲ ἐκ χροῦσοῦ καὶ ἀργύροῦ τρεῖσ ἁγίας εἰ-
κόνας κατασκευάσασα [τοῦ Χριστοῦ], τῆσ Θεοτόκου,
καὶ τῆσ ἁγίασ Ἀναστασίασ, τὰ λοιπὰ διένειμε τοῖσ
πτωχοῖσ [καὶ ὀρφανοῖσ]. Μετὰ δὲ τινα χρόνον Λέον-
τοσ τοῦ δυσσεβοῦσ τῆσ βασιλείασ δραξαμένου, ὡσ
τοῦ εὐσεβεστάτου Θεοδοσίου ὑποχωρήσαντοσ, διὰ τὸ
μὴ πείθεσθαι τοῖσ ἀσεβέσιν αὐτοῦ δόγμασι τὸν μέ-
γαν ἐν πατριάρχαισ Γερμανόν [τοῦτον μετὰ ροπάλων
καὶ ξιφῶν τοῦ πατριαρχείου κατήνεγκε] · ἀλλὰ καὶ
τὴν ἁγίαν καὶ Δεσποτικὴν εἰκόνα Χριστοῦ τοῦ
Θεοῦ ἡμῶν, τὴν [ἰδρυμένην] ὑπεράνω τῶν πυλῶν,
ἐν αἴσπερ [διὰ τὸν χαρακτῆρα] ἡ ἁγία Χαλκῆ λέγε-
ται, ἔσπευθεν ὁ θηριώδης κατενεγκεῖν καὶ πυρὶ
παραδοῦναι. Καὶ ἐν ᾧ ταῦτα ἐτελείτο, καὶ ὁ σπα-
θᾶριος ἦν ἐπὶ τῆσ κλίμακοσ [μετὰ τῆσ ἀξίνησ], βου-
λόμενοσ τὴν [ἁγίαν] εἰκόνα καταβαλεῖν, εὐθύσ, ἡ μα-
καρία Θεοδοσία μεθ' ἑτέρων γυναικῶν εὐσεβῶν, τῆσ
κλίμακοσ δραξαμένοι, καὶ τὸν σπαθᾶριον τῇ γῆ
προσριψασαι, τῷ θανάτῳ παρέδωκεν · καὶ κατα-
λαβοῦσαι τὸ πατριαρχεῖον, ἐλιθοβύλουσ τὸν δυσσεβῆ
Ἀναστάσιον τὸν πατριάρχην. Παρατυκία οὖν αἱ μὲν
λοιπαὶ τῶν γυναικῶν ἀπεκεφαλίσθησαν, τὴν δὲ
ἁγίαν ὡμόσ τις καὶ ἀπάνθρωποσ ἔλκων δῆμιος
πρὸ τὸν Βοῦν, λαβὼν κέρασ κριού, καὶ μανιωδῶσ
κατὰ τὸν αὐχένα ἐλάσασ, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφα-
νον αὐτῇ προὔξηνεσε. Περὶ δὲ τῶν ἀπέρων θαυμά-
των, τῶν καθ' ἐκάστην δι' αὐτῆσ ἐνεργουμένων,
ἔξεστι πάντι τῷ βουλομένῳ μακθάνειν. Τελεῖται δὲ ἡ
αὐτῆσ συναξίσ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Διοκράτουσ, ἐνθα D
κεῖται τὸ ἅγιον αὐτῆσ λείψανον. Hæc ibi ; verbis
quæ [] inclusi e Claromontano sumptis, ubi finis
etiam sic diversus reperitur : Λαβὼν κέρασ ἀπίσφα-
ξεν αὐτὴν. Οὕτωσ οὖν καλῶσ ἀγωνισάμεναι εἰσ χει-
ρασ Θεοῦ τὰ πνεύμακα ἑαυτῶν παρέθετο. Τελεῖται
δὲ ἡ ταύτησ συναξίσ, ἐν τῇ ἁγίᾳ μονῇ τοῦ Σωτῆροσ
Χριστοῦ τοῦ Εὐεργέτου

7. « Fuit hæc in diebus Theodosii [Adramyteni]
piorum parentum filia ex urbe Constantinopoli,
quæ cum septennis facta amisisset patrem, mater
accepit filiam, et in uno monasteriorum Byzantio-
rum attondit ; deinde obiit etiam ipsa, relinquens
filie suam omnem substantiam. Hæc ex auro argen-

toque tres sibi imagines comparavit, [Christi scilicet],
Deiparæque sanctissimæ, et S. Anastasiæ, cætera
distribuit in pauperes. Post aliquod vero
tempus, cum impius Leo arripuisset imperium, piis-
simo Theodosio sese subducente ; magnum patriar-
cham Germanum, eo quod nollet impio ejus dog-
mati adhærere, [cum gladiis et fustibus e patriar-
chio] expulit, et sanctam atque Dominicam imagi-
nem Domini nostri, supra portam quæ, [ab ipso
simulacro, sancta] Ænea dicitur, collocatam, co-
natus est dejicere efferus atque igni tradere. Cum
autem hoc ageretur, et spatharius [cum securi] jam
esset in scalis, volens sacram effigiem amoliri ; con-
tinuo S. Theodosia aliæque piæ mulieres arripuere
scalas, et dejectum in terras spatharium neci de-
derunt ; incurrentesque in patriarchium, Anasta-
sium pseudo-patriarcham cœperunt lapidare. Sta-
tim igitur reliquæ quidem mulieres capite plexæ
sunt, Sanctam vero crudelis quidam atque inhu-
manus carnifex trahens ad locum Bovis dictum, et
cornu arietis rapiens, illud in cervicem furibundus
impegit, eique martyii coronam attulit. De infi-
nitis porro miraculis, quæ quotidie per ipsam fiunt,
cuivis scire volenti promptum est discere : agitur
autem illius festivitas in monasterio Diocratis, ubi
sancta ejus lipsana requiescunt. »

8. Eadem, sed ad 18 Julii, quando forte aliqua
elevati translative corporis memoria agitur, habentur
in ms. Synaxario Claromontano, aliisque mss.
in bibliotheca Ambrosiana Mediolani, et Ducali
Sabaudica Taurini repertis : sed in Ambrosiano
codice, pro tempore Theodosii Adramyteni, qui
Leoni imperium cessit, notatur tempus Constantini
Copronymi, per manifestum errorem : et mona-
sterium, quod alibi *Diocratis*, istic *Dexiocratis* ap-
pellatur. Sic autem revera appellandum docet Co-
dinus, ex quo Cangius in sua *Constantinopoli Chri-
stiana* asserit, Dexiocratem hunc patricium fuisse,
et sub Theodosio Juniore floruisse, et ecclesiam
una cum gerocomio ipsi addito de suo nomine ap-
pellasse. In Claromontano autem, omissa miracu-
lorum aut reliquiarum mentione, hæc ponitur
clausula : « Accipiens cornu mactavit eam. Sic igitur
pulchre decertantes, animas in Dei manus tra-
diderunt : illius vero festivitas agitur in sancto
monasterio Salvatoris Christi, dicti Benefici. » Can-
gius in sua *Constantinopoli Christiana* de hoc mo-
nasterio fuse agit, docetque haud procul a Blacher-
nis juxta littus fuisse : cum quo videtur facere
quod sequitur Encomium, dum num. 34 ait, prope
littus sedisse contractum quemdam, indeque subla-
tum humeris esse ad tumbam Sanctæ, ubi curatus
est. Fortasse sociarum mulierum corpora sepulta
in Dexiocratis monasterio fuerant ; et propter com-
munem earum cum Theodosia passionem, hujus-
quoque festivitas ibidem agi ibidemque corpus
requiescere censetur.

9. Præactum miraculum, aliaque deinceps in
Encomio narrata, sæculo primum xin exeunte aut

xiv inchoato patrata sunt : ante quæ tempora oporteret pridem accidisse illa, quorum mentio fit in Synaxariis, et antiquiora aliqua ipsius Sanctæ exstitisse acta unde accepta sint Synaxariorum mss. elogia : quæ Acta modo non inveniuntur. Utorumque jacturam utonque supplebit Τοῦ σφωτάτου μεγάλου Λογοθέτου κυροῦ Κωνσταντίνου, τοῦ Ἀκροπολίτου, λόγος εἰς τὴν ἁγίαν ὁσιομάρτυρα Θεοδοσίαν : « Sapientissimi et magni logothetæ, domni Constantini Acropolitæ, sermo in sanctam hosiomartyrem Theodosiam : » descriptus ex codice Vaticano. Constantinus iste, propinquas sepulcro ædes habitans, magnisque ad ea tam in sua quam in generi sui persona affectus beneficii, hanc illius laudationem publice recitandam composuit, qualem invenimus in ms. Vaticano. Intelligimus autem Viennæ quoque in Cæsarea bibliotheca exstare, et hic primum Græco-Latinam exhibemus : sed antea quærimus, quis Constantinus iste fuerit, et quo tempore vixerit. Ad hoc indagandum ipse nobis suggerit, generum sibi fuisse filium principis Cholcorum, eundemque nepotem defuncti imperatoris ex filia, regnantis sorore ; quæ Constantinopolitanæ historis, periti facile intelligunt ad Michaelis Palæologi, filiique ejus Andronici senioris tempora sic aptari, ut ad nulla alia æque possint accommodari. Cœpit autem imperare Michael anno 1260 ; et filium Andronicum, conjugio Annæ filiæ regis Pannoniæ junctum, ascivit imperii sui consortem anno 1272, ipse autem obiit sub finem an. 1281. Ejus ac filii res gestas accuratis commentariis prosecutus est Georgius Pachymeres, non ita pridem Latinitate donatus a nostro Petro Possino, et Græco-Latine editus Romæ magnificentissimis ac plane regis typis Barberinis. Ex eo discimus, quod filiæ Michaeli fuerint tres, etiam nominatæ a Christodulo in epistola prævia ad historiam Joannis Cantacuzeni, Irene scilicet, Eudocia, et Anna. Irene nupsit Asano Juniori, Bulgariæ regi ; Eudocia principi Lazorum collocata, marito mortuo in monasterium sese recepit ; Anna, filio cralis seu regis Serviæ desponsa quidem, sed conjuncta nunquam, anno 1278 Michaeli consanguineo suo nubens, attulit ei titulum despotæ : et huic potuit datus esse principatus Colchorum, ut ex eo matrimonio natus filius potuerit, circa annum 1295, ducere uxorem filiam Constantini logothetæ, de quo nobis in præsentiarum est quæstio.

10. Leo Allatius, in sua de Georgiis Diatriba, edita post Georgii Acropolitæ historiam, inter legatos a Michaelis missos ad Gregorium X, anno 1273, nominatum inveniens apud Pachymerem lib. V, cap. 17, « ex senatorio ordine, primum magnum logothetam Acropolitam, » dubitat, locusne hic intelligendus sit de prædicto Georgio, (quem etiam magni logothetæ functum officio constat), an de « Constantino, cujus complures orationes in sanctorum festiuitates tempus non

invidit : » ia Diatriba autem de Simeonum scriptis, præter hanc de S. Theodosia, tres earum a se conspectas numerat, « in S. Neophytum, in S. Theodorum Tironem, et in S. Joannem Damascenum. » Sed dubium ipse suum solvere videtur Allatius, quando ex Pachymere prælaudato allegat locum, ubi dicitur Andronicus Palæologos, post obitum patris, « ante alios usus Muzalone Theodoro, quem illus pater in magni logothetæ Acropolitæ demortui locum subrogat : » utique Georgii : nam Constantinus noster vixit cum Andronico, uti jam supra dictum est.

11. Quin imo Georgii illius filius fuisse Constantinus, plane colligitur ex lib. vi, cap. 26, ubi narratur, quomodo Michael Constantinum Acropolitam, « quem a patre magno logotheta acceptum educarat apud se, informarique optimis artibus curarat, » propter pertinaciam in schismate, « privavit loco gratiæ quem prius habuerat, et a sua familiaritate removerit : » quod factum antepenultimo imperii anno. Verum cito apud filium Andronicum recuperavit Constantinus, quod apud Michaelis amiserat : uti et Theodorus, ob eandem causam gradu logothetæ motus : qui cum eundem ad Andronico recepisset, in ipso perseveravit, protovestiarii titulo insuper auctus, usque ad an. 1294, quo obiit ; et ipso logothetæ munere successorem habuit prædictum Gregorii filium Constantinum, imperatoria mox affinitate, uti supra diximus, honoratum. Quandiu hic postea vixerit non reperio : unum verosimiliter videor posse dicere, Encomium S. Theodosiæ ab eo scriptum fuisse ante annum 1306, alioqui non omisisset celeberrimum istud miraculum quod lib. v, de Andronico, cap. 32, narrat Pachymeres quoque eodem contigit anno. Est autem « magni logothetæ officium proprium, ut ait Codinus libro de Officiis, mandata regia et aures bullas ad reges, sultanos, satrapas expedire : » isque ab eodem Codino numeratur in ordine officialium Palatinorum duodecimus. Nec aliud præterea notandum circa hæc occurrit, quam Acropolitæ appellationem non fuisse patriæ, sed familiæ cognomentum : cum satis certum videatur, tam Georgium quam ejus filium Constantinum Constantinopolitanos fuisse : alia autem gentilium ejusmodi cognominum sæculis illis usitatorum exempla, quæ nequaquam credi possint patriam, uti alias viderentur, notare, vide apud Leonem Allium, in præcitata de Georgiis Diatriba ubi de Acropolita agit.

12. Hactenus de auctore et tempore scripti Encomii. De loco martyrii a S. Theodosia tolerati verbum unum hic præmittendum superest. Constantinus num. 29 in macello pertractam sanctam ait : Synaxaria, utique ex antiquioribus Actis, τῆς τοῦ Βοῦν ad Bovem. Hic locus an olim, vel saltem Constantini ævo, macellum sibi adjunctum haberit, eaque occasione mactatorum animalium cor-

nua ibidem ad manum essent : an vero id Constantinus per conjectandi licentiam ita scripserit, non divino : de Bove scio ex Joanne Tzetze inter fora publica nominatum fuisse, Βοὸς ἔγοράν, ἤτοι Βοῦν τὸν τόπον, *Bovis forum, seu locum qui Bos dicitur* : ex Codino vero *De originibus* eum fuisse non valde remotum a palatio : siquidem inter quatuor porticus, quibus urbem ornavit Eubulus, duas numerat, « a Chalce per Milium et Forum usque ad Taurum et Bovem et Hexakyonium ductas : » postea vero de statuis agens : « In loco, inquit, nuncupato Bove, maxima erat fornax, Bovis caput habens, in qua malefici puniebantur : quare etiam Julianus multos Christianos in ea combussit. Erat vero fornax illa in figuram bovis conformata spectaculum longe maximum... et mansit usque ad Phocam, sed Heraclius eam conflavit, follium (æreæ monetæ genus erat) cudendorum causa. » Torsit hic locus Codini interpretem Joannem Leunclavium, quod

A pro, *ἰχθυεύθη conflatus est*, in ms. legebatur, *ἰχθυεύθη mactatus est* : quæ si metaphora non est bovi æneo aptata, sphalma est librariorum ; ille autem eo non animadverso ita vertit, integra autem permansit fornax illa usque ad tempora Phocæ tyranni, qui ultimus omnium ab Heraclio in eo combustus. » Hoc e Phocæ morte nemo hactenus somniavit, neque vel per umbram extundi ex hisce verbis potest ἦν δὲ ἡ κάμινος ἕως Φωκᾶ· ἀλλὰ ὑπὸ Ἡρακλείου ἐφρονεύθη λόγῳ φοδείων, unde vides quam parum possimus interpretibus nimium in opere festinantibus fidere. Est tamen verum, quod in Chronico Constantinopolitano, Alexandrino perperam dicto, pag. 576 legatur, Phocæ cujusdam et Leonis scellarii corpora, trunca et diu raptata, ad Bovem delata tandem et concremata fuisse. Plura de Bove apud Cangium vide in *Constantinopoli Christiana* lib. 1. cap 24, ubi de foris publicis num. XI multa lectu et scitu dignissima invenies.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ

ΚΥΡΟΥ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΟΣΙΟΜΑΡΤΥΡΑ

ΘΕΟΔΟΣΙΑΝ.

SAPIENTISSIMI MAGNI LOGOTHETÆ

DOMINI

CONSTANTINI ACROPOLITÆ

SERMO IN SANCTAM MARTYREM

THEODOSIAM.

(Ex codice Vaticano 800, fol. 91 ; interprete R. P. Daniele Cardono, S. J.)

PROLOGUS.

Ἄ Γυναῖκα μὲν ἀνδρείαν πῦρος ἀνὴρ καὶ ἔπος εὐ-^C
ροι, ὁ σοφὸς ἠπόρησε Σολομῶν. Καὶ μαλα γὰρ εἰκότως
ἠπόρησε. Πρὸ γὰρ τῆς χάριτος ἀσθενεὺς καταπαῖ
τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως περηνυίας διὰ τὴν τοῦ
δυσμενοῦς ἡμῶν ἐξαπάτην σατάν, καὶ τὴν τῆς δεισπο-
τικῆς παραθήκῃς ἐντολῆς, τσαυτῆς ἦν ἀνδρανεστι-
ρον, ἐξ ἀδολουθίας ἐξίτηλον. Ἄφ' οὗ δὲ Θεὸς γέγονεν

1. Mulierem fortem ubi quis terrarum et qua ra-
tione facile posset reperire, non parum addubita-
bat sapientissimus Salomon. Neque id sane imme-
rito. Ante enim quam uberiore divinæ gratiæ copia
oculit nobis uti esset concessum, et quo tempore
natura humana, tum ob nunquam non infesti nobis
satanæ insignes fraudes, tum ob mandatorum divi-

norum prævaricationem continuam, suis admodum A viribus erat defecta; nil profecto mirum, si in majorem semper, imbecillitatem delapsa, magis etiam quotidie magisque corrumpetur. At vero postquam hominis naturam Deus assumere, eamque miserabiliter sane habitam rursus erigere, quin etiam eum, quem ut infestum, sic longe quoque nobis esse valentiolem tristi experimento sentiebamus graviter vulnerare non dubitavit; omnesque, communi ac sufficiente adversus dæmonem gratia instructi, victoriam sperare potuimus, tum sans non viri modo, qui robustiorem sortiti sunt indolem, eandem præclare demonstrare sunt aggressi, etiam supra naturæ limites sese efferentes, verum imbecillioris quoque sexus virgines quædam et matronæ exstitere illustres, quæ adversus eos, B quorum vires nostris longe sunt superiores, animo plus quam muliebri decertare non fuerunt veritæ, angelicam, si verum dicamus, in terra vitam ducentes, et veluti ex alto despicientes quæcunque in orbe hoc non sunt, sed videntur magni faciendæ: animæ profecto seipsis altiores effectæ, quæ cum corpora sua ubique circumferrent, sic tamen quasi extra corpora, absque ulla eorum cura, versabantur. Earum igitur, quas modo dicebam, mulierum non paucæ, post ingens illud ac sacro quodam horrore plenissimum Dei ac Salvatoris nostri, carnem nostram suscipientis, arcanum, ingentes ad virtutum quantumvis arduarum exercitationem subeundam animos, et virile quoddam mentis robur ac propositum in iis certaminibus ostenderunt, quæ pro Christo et exemplo Christi sustinuerunt. C Verum illa quæ laudanda hodie nobis est proposita, et velut pulcherrimum quoddam donum a Deo mortalibus concessa, non a rei veritate alienum sortita est nomen, Theodosia, interque alias virgines sanctissimas ferventissimæ fidei prærogativa insignis, et inter martyres celeberrima, cum iis omnibus quæ ante ipsam exstiterunt pulchre contendit de victoria. Harum enim aliis nihil admodum de gloria concessisse, alias etiam non sine præclara sua laude visa est superasse; cunctis vero quæ ipsam aut sæcutæ jam fuerunt aut porro sequentur, præses certaminum fortissima, et inex-pugnabilis facta est propugnatrix; partim ad fortiter certandum impellens verbis et *pulchras in pugnâ vires sufficiens*; partim ad propius cum hoste congregiendum fortiterque pro Deo audeandum, rebus instruens et sermonibus incitans, atque etiamnum certantes ipsa pro cujusque meritibus auxilio suo fovens ac protegens; nisi discere malis scintillæ cujusdam rationem habuisse Theodosiam. Quod si dicas, vivam intellige pietatis huc religionis scintillam, aud sordido illo repertam cinere, quo universa Ecclesiæ facies, veluti caliginosa quadam nocte, id temporis obtegebatur: quæ quidem paululum prius delitescens, at dein repente excitata, in flammam erupit clarissimam, ut ea duce quotquot non omnino cæcutiebant, in rectum pulcherrimæ salutis tramitem ultro reducerentur. Sed de his modo satis: ideo autem ea præmittenda duxi, ut operis suscepti adjutor mihi Deus adsit. Nunc igitur B. martyris in certaminibus fortitudinem, et in arena pro Deo suo gloriose depugnantis constantiam exhibeamus.

CAPUT I.

S. Theodosiæ natales, adolescentia, vita monastica.

2. Atque ut inde initium ducamus sermonis unde D ars dicendi (quæ et ipsa positâ a natura sanctionibus religiose obsequitur) incipiendum esse præscribit, ex iis quæ in terra sunt posita, et ex quibus principium omnes ducimus; a loco, inquam, et aliis nascendi adjunctis, principium quoque faciemus dicendi: Nativitas igitur locum nacta

ἄνθρωπος, καὶ τὴν πεπρωκυῖαν ἀνάρθρωσε, καὶ τὸν τῶς καθ' ἡμῶν ἰσχύοντα καταδίδρακε, καὶ χεῖρτι κατ' αὐτοῦ κοινῆ πάντες τὴν νικῶσαν ἐλάχομεν, οὐχ ὅτι γε ἄνδρες κραιττοὺς ἀνεδείχθησαν φύσει, καὶ ὑπὲρ φύσιν ἤριστευσαν, ἀλλ' ἦδη καὶ γυναῖκες ὑπερφυεῖς τινες ἀνεφάνησαν, καὶ τοῖς ὑπὲρ ἡμᾶς ἡμιλλήθησαν ἀγγελικῶς ἐπὶ γῆς ταῖς ἀληθείαις πολιτευσάμεναι, καὶ τῶν τῆδε καὶ γενηρῶν ὅσα δὴ καὶ ὑπὲρ τῆρας φύσεις ὑπεριδούσαι, καὶ ὡς ἀσώματοι τὸ σῶμα περιφρονήσασαι. Συχναὶ μὲν οὖν γυναικῶν, μετὰ τὸ μέγα καὶ φρικτὸν τῆς ἐνανθρωπίσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος μυστήριον ἀνδρείον πρὸς τοὺς κατ' ἀρετὴν ἀθλοὺς ἐνεδείξαντο φρόνημα, γενναῖόν τε ψυχῆς πρὸς τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ κατὰ Χριστὸν ἀγῶνας παράστημα· ἢ δὲ νῦν ἡμῖν ἤδη προβεβλημένη πρὸς εὐφημίας ὑπόθεσιν, τὸ φερωνύμως θεοσδοτεῖν ἀγαθόν, Θεοδοσία, ἢ ἐν ὁσίοις κυρίπιτος, καὶ ἐν μάρτυσι περιόδοτος, ταῖς μὲν τῶν πρὸς αὐτῆς ἡμιλλήθη, τῶν δ' οὐ πάμπαν ἀπέλειφθη, τὰς δὲ λαμπρὰς ὑπερέλασε, τῶν δὲ μεθ' ἑαυτῆν ὅπασῶν πρόβολός τι ἀτρεστος ὡς ἀληθῶς ἀνεδείχθη καὶ ἀκαταγώνιστα πρόμαχος· τοῦτο μὲν νοουθετοῦσα καὶ καλῶς καταρτίζουσα, τοῦτο δὲ ὑπαλείφουσα, καὶ πρὸς τοὺς κατὰ Θεὸν ἀγῶνας ἐπαίρουσα, καὶ τὰ εἰκότα ὑπερασπίζουσα, ἢ μᾶλλον σπινθήρ τις εὐσεβείας εὐρέθη ὡς ἐν σποδιᾷ τῇ τότε κατεχούσῃ σκοτομήνῃ τῆς Ἐκκλησίας τὸ πλήρωμα· ὅς πρὸς μὲν μικρὸν, ὃ τι διάλαθεν, ἦρθη δ' εὐθύς, εἰς πυρσὸν καὶ τοὺς μὴ τυφλώττοντας ἐκοντι καθωδηγᾷ καὶ πρὸς τὰ σωτήρια. Ἀλλὰ τούτων μὲν ἄλις· τὸ δ' εἰωθὸς προσφθεγαμένῳ καὶ νῦν, ὡς εἴη καὶ τοῦ προκειμένου συλλήπτῳ Θεός, ἐγχειρητέον ἀγὼς τοῖς τῆς μακαρίας ἀγῶσι, καὶ τοῖς κατὰ Θεὸν ταύτης ἐπιβλητέον παλαιῶσιν.

βόητον ὄνομα, ἢν, μυρίαὶ καθ' αὐτὴν εὐθνηομένη ἀγαθοῖς, οὐδ' ἐν οὕτως ἐκόσμησε καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς ἔχει κοσμεῖν, ὡς ὁ ταύτης πολιστὴς τε καὶ πολιούχος, Κωνσταντῖνος ὁ μέγας, τοῖς κατὰ Θεὸν ἀριστεύμασι ἢ τῶν κατὰ Χριστὸν ὡς ἀληθῶς βασιλείων βύσσι, τὸ τῆς εὐσεβείας ἔρεισμα, τὸ τῆς πίστεως στήριγμα, ὁ μετὰ τοὺς ἀποστόλους ἀπόστολος. Τοιαύτης ἢ μακαρίας πατρίδος ἔτυχε, τοιοῦτον πολιστὴ καὶ πολιούχῳ σεμνύνεσθαι ἔλαχε· ἐρῶ δέ, καὶ τάχα γε εἰκότως ἐρῶ, τοιοῦτον ἔσχε τὸν πρόγονον, τοιοῦτον διδασκάλῳ, τοιοῦτον γε ὁδηγῶ πρὸς τὴν ὀρθὴν περὶ Θεοῦ δόξαν ἐχρήσατο.

sanctissimæ propugnaculum sane validum, ac post præcipuos illos apostolos ipse quoque dicendus apostolus. Tali itaque natali solo virgo ista beata prodiit, tali civitatis suæ patriæ gavisa est principe et inclaruit patrono, Dicam equidem, et quod res est dicam ; eumdem illum, quem modo descripsi, ipsa habuit progenitorem, eumdem instituendæ vitæ præceptorem, eumdem ad veram, quæ in Deo et a Deo est, ad gloriam ductorem.

γ. Ἄλλα ποθεῖ τις ἴσως μαθεῖν καὶ ὁποῖον ἡ μοιρήκει τῶν ἀρχηγῶν τῆς γενέσεως, καὶ ὁποῖοί περ οὔτοι τὰ πρὸς Θεὸν ὄντες ἐτύγχανον ; Εὐσεβέστατοι, καὶ φιλόθεοι, καὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἀκριβεῖς φύλακες. Τί δέῖ πολλὰ λέγειν ; ἔω γὰρ ὡς ἐκόμων πλοῦτῳ, καὶ δόξης ἀπήλαυον· ἐν βραχεῖ δέ φημι, γεννήτορες τοιοῦτον τῷ ὄντι γεννήματος ἀξίόχρημα. Ἄλλ' οὕτω τελείας γέγονεν ἡλικίας, καὶ ἀπορφάνισται τοῦ πατρὸς, ἐπιταίης ἐτι τυγχάνουσα, καὶ πολλῆς ἐτι δεομένη τῆς προμηθείας ὡς ἀμίπτως τὸ ζῆν ἐκμετρήσει, καὶ τῶν παγίδων ἀνωτέρα γενομένη τοῦ θυμῆτος, ὡς τῷ Θεῷ βουλευτὸν τὸν τοῦ βίου δρόμον ἀνύσειεν· ἀλλὰ ταύτης οὐμῆου οὐκ ἡμοίρησεν. Ὁ γὰρ εἰδὼς τὰ πάντα πρὸ τῆς τούτων γενέσεως, ὁ ἀφορίζων ἐκ κοιλίων μητρικῶν ἀνδρας τε καὶ γυναῖκας ὁμοῦ, καὶ ἐκλογὴν αἰε περιποιούμενος ἑαυτῷ, καὶ τῆς μακαρίας ταύτης, ὅσα καὶ πατὴρ, προύνοησατο. Ἄμα τε γὰρ ὁ πατὴρ τὸν βίον μετέλλαξε, καὶ ἄμα γε ἡ μήτηρ κόσμῳ καὶ τοῖς ἐν κόσμῳ χαίρειν εἰπούσα, ἑαυτὴν καὶ τὴν ἑαυτῆς παῖδα σεμνῶν τε περιέκλεισε, καὶ σεμνῶς βιοῦν προύξηνσεν ἐκπαιδεύεσθαι.

jam tum tempore quo materno adhuc utero coercemur, pro sapientia sua optime disponit ; et quos vult præcipua quadam cura, sive e maribus sive e feminis, fovendos eligit ; hic, inquam, paternam suam providentiam erga tenellam adhuc virginem desiderari non est passus. Simul enim parens Theodosiæ vitam hanc cum morte seu meliori potius vita commutavit, simul et mater caducis mundi rebus, mundoque ipsi nuntium remittens secretæ ac religiosæ domus septis seipsam filiamque inclusit, ubi ad vitam præclare ducendam pulcherrimis eam præceptis curavit imbui.

δ. Τρεῖς τε γὰρ ὄλους ἐναυτοῦς αὐτῇ συνασκήσασα, καὶ πᾶν εἴ τι συμπραξαμένη καλὸν καὶ θεάρεστον, κατέλυσε τὸν βίον κακῶ τῶν γένων μετίστη πρὸς τὰ οὐράνια, πλοῦτον ὄρατὸν αὐτῇ καταλιπούσα, ὅσως γε ὑπέλειφθη καὶ μήπω διαδοθεῖς ἔφθη τοῖς πένησι, καὶ πρὸς γε τὸν κορίττω καὶ ἀληθίστατον, ὃς καὶ περιούσιε σύνεστι, καὶ μεθισταμένοις συνάπεισιν, ὃς οὐχὶ κατὰ τὸν ὁμῶννον αὐτῷ τυφλώττει, ἀλλὰ καὶ λίαν δξυθορκεῖ, καὶ τὸ δὴ μείζον πρὸς τὴν κατὰ Θεὸν πορείαν καθοδαγεῖ, καὶ πρὸς τὴν εἰς οὐρανούς ἄγουσαν, ἀπρόσκοπτα βαδίζειν ποιεῖ. Τί γοῦν ἢ μακαρία ; πῶς τοῖς διαφόροις αὐτοῖς κλήροις ἐχρήσατο ; μῶν ὡς ἀτελής ; μῶν ὡς ἀνῆλεξ ; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Τὸν μὲν γὰρ φθειρόμενον πλοῦτον παρ-

A est Theodosia, ipsam magni Constantini urbem decantatam adeo Ausoniorum imperatorum sedem regiam, universi quondam orbis complexam imperium, cujus ad quatuor mundi partes extremas fama nomenque inclytum pervasit ; quam innumeris abundantem bonis, nihil ita ad posterum ornavit, aut unquam est exornaturum, quam ipse qui eam condidit, et præsentia sua præsidioque fulcivit, magnus Constantinus, pulchris in Dei causa laboribus ad finem perductis memorandus, et regum omnium Christianorum longe primus, firmum religionis ac pietatis fulcrum, fidei nostræ

B 3. Estne autem qui illud quoque cognoscere fortassis desiderat, quales Theodosia quantosque felici sorte nacta sit parentes ? Ita profecto habeat, supremam illos Dei majestatem præcipuo quodam cultu et amore fuisse prosecutos, tum vero summa accurratione universa ejusdem Dei mandata semper implevisse. Quid opus pluribus ? Quantis circumfluxerint divitiis, quantaque gloria, silentio prætereo ; breviter pronuntio, parentem utrumque habuit Theodosia, prole tam sancta tamque illustri dignissimam. Ipsa autem, cum tenera adhuc virguncula septimum ætatis suæ annum nondum esset prætergressa, cumque ad hoc ut sine reprehensione vitam hanc mortalem decurreret, et cacodæmonis insidiis facta superior, illud vivendi institutum, quod Deo potissimum esset visum, arriperet, patris etiamnum consilio et providentia indigere videretur, eodem orbata fuit. Sed nec ita necessariis ad instituendam recte vitam præsidii fuit destituta. Idem quippe ille qui omnia nostra, diu etiam ante quam lucem hanc ingrediamur, cognoscit ; qui nobis deinde obventura, ab eo

D 4. Tribus omnino annis una cum filia traductis in loco illo et exercitatione, nihil quod laude dignum aut Deo placitum cognosceret omittens, pia Theodosiæ mater vivendi finem fecit, et terreno relicto domicilio in cœlestem sese habitationem transtulit. Tantum vero earum quæ hic videntur filię suæ reliquit divitiarum quantum a piis in egenos elargitionibus ipsi superfuit : illas videlicet meliores ac veriores rata esse opes, quæ et hic viventibus nunquam non adsunt, et hinc emigrantes possessores suos minime deserunt ; quæ eos, qui ipsis potiuntur, non secundum id quod habent nominis, excæcare, sed ad acutissime videndum oculos aperire ipsis possunt et solent ; quæ deni-

que ut plurimum suos ad Deum amatores recto tramite perducunt. et, cum ipsissimam in cœlos viam absque errore demonstrant, in eosdem quoque sine impedimento ullo ut perveniatur efficiunt. Quid igitur B. Theodosia? Qua, putatis, ratione divitiis, parentum morte sibi relictis usa est? an imperfecte? an sine fructu? Minime vero. Dona quippe corruptioni et amissioni obnoxia in pauperes distribuit omnia, tantum sibi imagines coemendas necessarium fore arbitrabatur, ex quibus tres sibi præcipue comparavit, primam Domini ac Salvatoris nostri Jesu Christi, purissimæ Dei Parentis alteram, unam insuper sanctæ martyris Anastasiæ, tot Dei causa labores perpressæ, quam ob singularem divinitus acceptam gratiam, populus Christianus cognominare solet Veneficiorum dissolutricem (1).

5. Atque hæc sunt quæ de iis quas dixi divitiis B Theodosia sibi facienda, et mente concepit, et reipsa exsecuta est. Bonis vero iis quæ vere sunt, nec falsa nomenclatura dicuntur bona, quomodo animam intenderit, quisquam ne interrogat? Sapienter profecto, nec aliter quam illis uti par est. Non enim differendum sibi amplius existimavit quin, secundum altissimæ perfectissimæque sapientiæ placita, iis sese omnibus quæ ad mundum spectant bonis exspoliaret, ut plura et meliora deinde consequeretur. Cum vero curam omnem et sollicitudinem non necessariam abiciens, sic quasi ad perfectam jam pervenisset ætatem, et ad summum prudentiæ omnis vocata esset apicem, a continuo ad virtutem conatu ita non recessit, ut potius a pulcherrimis ejusdem initiis et ipsa sumens initium, ad summum tandem perfectionis culmen pertigerit. Nihil interim in virtutum cursu nacta impedimenti, nec circa postrema vitæ suæ tempora iis quæ ante egerat maculam ullam inferri passa, quæ multis jam tum putabatur ad summa quæque curriculo pervenisse, magnum nihil de se sibi persuasit; quin potius secundum id quod a Domino inculcari probe noverat, famulam se ducebat inutilem; et veluti nihil omnino quod ad profectum suum faceret peregisset, miseram se et honorum operum inopem reputabat; nec, non, secundum divinam et salutarem Pauli admonitionem, quæ totum erant obliviscens, ad anteriora se extendebat; abstinentiaque corpus suum emacerans, et nequam non vigiliis se exercens, atque assiduas Deo preces offerens, continenter proficiebat in malis.

6. Ad Deum igitur et divina quod attinet, dicta jam ratione erat operosa atque assidua. Cum iis autem virginibus quæ in eodem monasterio sacris cum ipsa exercitationibus vacabant, Deus immortalis! quo modo se gerebat? quo modo conversabatur? quo modo reliquas omnes de suis spiritualium donorum copia reddebat participes? Insuper illarum pluribus habebat se inferiorem; neque id solum, sed quasi rerum bonarum incuria, et ad omnia foret inutilis, divinatorum mandatorum nulum non negligeret, cum ingenuo quodam pudore ultro accedebat universas, propterea quod in sanctæ cum Deo conversationis studio ab omnibus se

A αυτὰ σκορπίζει τοῖς πίνησι, τοσοῦτον παρ' ἑαυτῆ κατασχούσα, ὅποσον εἰς θεῖους ἀποχρήσασιν τύπου ἐνόμισε. Δι' οὗ καὶ τρεῖς εἰκόνας ἐκτήσατο, τὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν τῆς πανάγνου τούτου Μητρὸς καὶ πρὸς γε τὴν τῆς πολυάθλου μάρτυρος Ἀναστασίας, ἣν ἐκ τῆς δοθείσης ταύτης περὶ αὐτὰ χάριτος φαρμακολυτρίαν ὁ Χριστιάνωμος κατονομάζειν οἶδε λέως.

duntaxat ex eis reservans, quantum ad sacras ex quibus tres sibi præcipue comparavit, primam Domini ac Salvatoris nostri Jesu Christi, purissimæ Dei Parentis alteram, unam insuper sanctæ martyris Anastasiæ, tot Dei causa labores perpressæ, quam ob singularem divinitus acceptam gratiam, populus Christianus cognominare solet Veneficiorum dissolutricem (1).

Ε. 'Αλλ' οὕτω μὲν περὶ τούτου διειρηθῆ καὶ διεπράξατο. Περὶ δὲ τοῦ λοιποῦ πλοῦτου, τοῦ ὡς ἐπιθῶς πλοῦτου, καὶ μὴ διαψευδομένου τὴν κλήσιν, πῶς ἄρα ζητεῖ τις, ἐσκέφατο; Λίαν συνετῶς, καὶ ὡς οὐκ ἄλλως ἐχρῆν. Οὐδὲ γὰρ ἀνίσχετο μὴ παραυτὰ φιλοσοφῆσαι τελειώτερόν τε καὶ ὑψηλότερον, καὶ ἀποστέρξει μὲν τὰ τῆδε, περὶ δὲ πλείστου τὰ ἐκείῃ ποιήσασθαι. Ἀμέλει τοι καὶ ὡσεὶ τελείας οὔσα τῆς ἡλικίας, καὶ ὡς εἰς ἄκρον ἠηλακνία φρονήσεως, τῆς κατ' ἀρετὴν συντονίας οὐ καθυψῆκεν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀρχοειδοστάτων ἀρξαμένη, τῶν ἀκροτάτων μέχρι ἀφίκετο, οὐδὲν οὐδὲ ὄλως παραποδισθεῖσα. Οὐδ' ὁ καὶ τελείους κατὰ καιροὺς ἔσφηλε περὶ τὰ μέσα· καὶ ἂν δὴ τοῖς πολλοῖς ὑπὲρ τὰ ἄκρα νενόμισται φθάσασα, μείζον τι περὶ ἑαυτῆς ἐφαντάσθη· ἀλλὰ κατὰ τὴν δεσποτικὴν διὰ παντὸς προσταγὴν ἀχρεῖαν ἑαυτὴν δούλην ἐνόμιζε, καὶ ὡς οὐδὲν οὐδαμῶς τῶν ὀφειλομένων ἐκπλήσασαν ἐταλάνιζε· κατὰ τε τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου θεῖαν καὶ σωτήριον, ὑποθήκην, ἐπληθυνομένη τῶν ὀπισθεν, ἐπεκτείνεσθαι τοῖς ἐπισθεν ἐσπευθεν, ἐχρησάτο τὸ σῶμα μακαρίνοισι, ἀγρυπνίαις ἀδαλείπτως ἐμμένουσα, διηνηκεῖς τὴς πρὸς Θεὸν ἰκετηρίας ποιουμένη, καὶ ὅλη καθύπερθε γινομένη τοῦ κρείττονος.

offerens, continenter proficiebat in malis.

Ζ. Ἀλλὰ τὰ μὲν πρὸς τὸ Θεὸν καὶ τὰ θεῖα οὕτως ἦν ἐνεργῆς, οὕτως ἦν σύντονος· πρὸς δὲ τὰς συνασκουμένας αὐτῆ μοναχάς, ὅπως εἶχεν; ὅπως δίκαιτο; Ἀρά γε ἐκ τοῦ ὑπερέχοντος ὠμίλει; ἄρα γε ὑπερετίθη σφῶν ἐν τισιν ἑαυτῆν; Οὐ μόνον οὐδαμῶς. Ὡς γὰρ τις ἀμελής, ὡς τῶν ἐπαγγελμένων ἐκπληροῦσα μηδὲν, μετ' αἰδοῦς ἀπάσας προσῆει, ἐπὶ δὴ ποτε τῶν πρὸς Θεὸν ἐντεύξεων ἦγε σχολῆν, καὶ πάσας ἑαυτῆς ὑπερφέρειν ἠγείτο, καὶ ἠὲ δαιμόνιζε. Τὸ τὲ μείζον, οὕτω φρονούσα, οὕτω διαλογισμοῖς περὶ τῶν ἀδελφῶν, οὐδὲ μιᾶ τούτων ἐφρόνυσε, πρὸς οὐδεμίαν ἐζηλοτύπησεν· ἀλλ' ἠγάπα πάσας καὶ ἑσπεργε· καὶ ὡσπερ τις ἀρτεπαγῆς, ὡς τῆς κατὰ

(1) S. Anastasia cognomento φαρμακολύτρια colitur hoc nomine a Græcis 22 Decembris. quæ an distinguenda sit a Romana istius appellationis Probi uxore, nobilissima martyre sub Diocletiano, videbimus, si non ante, certe ad 25 Decembris Co-

dinus de Originibus ait templum illi ædificatum eo in loco, ubi fuerat domus ejusdem patricii, cognomento Pharmaci: quæ an sit prima occasio cognominis, aut ipsam contra pharmaca, id est veneficia, invocandi, alias queri poterit.

unum quodpiam divinorum dogmatum suspicioni falsitatis obnoxium reddere est aggressus, sed adversus cuncta simul insurgens, in ea rabiem suam omnem conatus est effundere. Quid igitur mali molitus est? quas machinationes adhibuit pessimus genius? Venerandas Dei divorumque imagines, sacras illas et omni honore dignissimas effigies, utpote quas pluribus non parum ad recte agendum prodesse judicabat, statuit e medio sibi esse tollendas. Et via quidem ad hoc tetendit, recta in speciem: sed recta qualem declinandam monuit sapiens Salomon, utpote quæ talis videatur, sed non sit, verum ad sequiora ducat. Suggesterit, ipsas æstimandas esse idola, et omne circa eas studium, veteris esse erroris atque antiquæ superstitionis evanidum vestigium, inter Christianos relictum. Vah audaciam pessimi dæmonis, et impiam stultitiam! vah insanas molitiones! Modo scilicet hanc, modo illam perdendi homines rationem inquit: a dextris et a sinistris miseros impetit, ambidexter ad inferendum nocumentum.

9. Quinam autem fuere quos judicavit idoneos aut quibus usus rei est administris, quando Dei permissu regnum sibi erat vindicaturus? Leo is fuit ab Isauria dictus, sævissima absque dubio bellua, eademque iudomita: qui contra Domini gregem continuo infremere aggressus, in eum non aliter quam carnivora quædam fera insiluit. Quemadmodum et is qui per antiphrasim vocatus fuit Anastasius; quippe post B. Germanum in Dei Ecclesiam magno ejusdem malo introductus, mortem non paucis et interitum attulit. Sed qua tandem ratione pro rei dignitate, quæcumque id temporis misera acciderunt atque acerba, verbis efferam? episcoporum exilia, comprehensiones sacerdotum, virorum principum calamitates simul et ignominias, sanctorum hominum et virginum sacrarum e monasteriis violentas detrusiones, et publice constitutas earundem proscriptiones, vexationes non ferendas vincula, cruciatus, violenter allatas mortes, et pejora mortibus tormenta? Verum ut sanctæ hujus virginis illustrem prorsus ac intrepidam magnitudinem animi clarius in medium adducam feram, reliqua iis quibus lubitum fuerit inspicienda unum quodpiam crudelitatis regis exemplum pro penitius relinquens.

10. Superiorum regum temporibus, cum qui regnorum moderabantur habenas, eo quod gerebant nomine sese haud ostendebant indignos, subiectamque sibi ditionem ex æquojustoque administrabant fulciebantque, rerum nonnisi honestarum amore ac prosecutione exornantes principatum suum, et quidquid eundem ad posteriores illustriorem poterat reddere magno studio promoventes ad incrementum. Horum, inquam, regum temporibus plura tradentis disciplinis loca exædificata sunt, quæ certa quadam ratione sejuncta erant ab invicem, eademque conjuncta; sejuncta quidem locis et ædificiis, at vero mutua quadam conjunctione et communi porticu in unum veluti ædificium coalescenti; ita ut, quamvis exterioris formæ varietate et numero distinguerentur, non plures tamen, sed una duntaxat domus dici posset. In his porro ædificiis, quæ duodecim omnino censebantur, nunquam non collocati erant præceptores, atque inter eos uhus aliquis, qui alios omnes cunctarum disciplinarum peritia superaret. Hic, ut omni scientia

πάντα φέρουσαν ἐπαρίστερα, ὁ σοφὸς ὑπέθετο Σολομῶν. Εἰδῶλα νομίζειν ὑπέβαλε, καὶ τὴν περὶ ταῦτα σπουδὴν τῆς παλαιᾶς εἶναι πλάνης, καὶ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης τερθρείας ἀπάθον πάντη πεφηνέναι Χριστιανοῖς λείψανον. Βαβαὶ τῆς τόλμης! βαβαὶ τῆς σκαιότητος! φεῦ τῶν μηχανῶν τοῦ ἀλάστορος! Νῦν μὲν οὕτως, νῦν δ' ἐτέρως ἐπιχειρεῖ, κακῶν δειξιῶν βάλλει, κακῶν ἀριστερῶν, ὁ περὶ τὸ κακουργεῖν ἀμφοτεροδέξιος.

θ'. Τίνες δ' οὐς καὶ ἐνέκρινε, καὶ τίς ὑπερί-
ταις ἐπὶ τούτοις ἐχρήσατο; Ὁ τε δὴ τὴν βασιλείαν
Θεοῦ παραχωρήσει σφετερισάμενος, Λέων ὁ ἐξ
Ἰσαύρων, ὁ ἀγριὸς ἀτόχημα θῆρ καὶ ἀτίθαστος
ὃς κατὰ τῆς ποιμνῆς εὐθύς Θεοῦ θεινὸν ἐδρυχέσαστο,
καὶ κατὰ μίσης αὐτῆς καθά τις ὠμησ-τῆς ἤλατο,
καὶ ὁ κατ' ἀντίφρασιν Ἀναστάσιος, ὁ μετὰ τὸν μα-
κάριον Γερμανὸν ἐπὶ κακῶ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιεσφρή-
σας Θεοῦ, καὶ πολλοῖς ἐπιθανάτου καὶ ἀπωλείας
γενόμενος αἴτιος. Ἀλλὰ πῶς ἂν πρὸς ἀξίαν ἐκτρα-
γηθῆσαιμι τὰ τότε θεινά; τὰς τῶν ἀρχιερίων ὑπερο-
ρίας; τὰς τῶν ἱερίων καθιέρξεις; τὰς τῶν ἐν τέλει
ζημίας ἅμα καὶ ἀτιμίας; τὰς τῶν ὁσίων ἀνδρῶν τε
καὶ γυναικῶν, ἐκ τε τῶν ἀσκητηρίων ἀπελάσεις καὶ
ἐπὶ πλατειῶν θημύσεις; τὰς ἀνυποίτους τούτων
κολάσεις; τὰ θησμὰ; τὰς στρεβλώσεις; τοὺς βιαι-
οὺς θανάτους; τὰ χεῖρω θανάτου βασιανιστήρια
'Ἄλλ' ἵνα μᾶλλον τὸ τῆς μακαρίας γυναικῶν καὶ
ἀριστον παραστήσαιμι φρόνημα, ἐν τῇ τῆς βασι-
κῆς ἀπηνειας, τᾶλλα τοῖς βουλομένοις ἐνθεῖν ἀρεῖς
συνορᾶν, διηγήσομαι.

ι'. Πρὸς τῶν ἀνω βασιλείων, οἱ καὶ τὴν κλῆσιν
ἠλήθευσαν, ὡς ἐνὸν διὰ βίου συνέχοντες τε καὶ στα-
ρίζοντες τὸ ὑπήκοον, καὶ τῇ φιλοκαλίᾳ τῆν ἀρχὴν
κατεχόμενοι, ἅπαν ὁ αὐτὴν ἐκλειστέρας καθί-
σταντι, διὰ σπουδῆς αὐξέειν ποιοῦμενοι πρὸς οὓς τῶν
μεγαλοργῶν ἐκείνων ἀνδρῶν διδασκαλίᾳ ἐν ταύτῃ
δὴ τῇ μεγαλοπόλει δεδόμεναι, διηρημένα πως καὶ
συνημμένα τυγχάνοντα διηρημένα μὲν τοῖς οἰκή-
μασι, τῇ δ' ἄλληλουχίᾳ καὶ τῷ κοινῷ περιέδωκεν εἰς
ἐν δῆπουθεν συναγόμενα, ὡς ἵνα γε δοκεῖν τοῖς
ἐξουθεν ποικίλον καὶ πολυόρορον καὶ διδασκαλίᾳ
ἐπ' αὐτοῖς, ὅσα δὴ ταῦτα δυοκαίδεκα δ' ἦν, εἰς ἀπὸ
καθιδρύοντο, καὶ ἐπὶ τούτων ὁ τῶν ὄλων κατὰ πᾶν
εἶδος παιδείας ὑπερφύρων, καὶ ταῖς ἐστιστομίαις
ἐπιστημότερος, ὃς καὶ οἰκουμηνικός διδασκαλὸς ἔπει-
ταύτην γὰρ τὴν τιμὴν πρὸς τοῦ βασιλέως ἐλάμβανε,
καὶ τὴν ἐφορείαν μυσταγωγῶν ὁμοῦ καὶ μυστικῶν
ἐπιπέτρον. Ἦν μὲν οὖν οὕτω τοῦτο διετερογούμε-
νον ἀνωθεν, καὶ ὁ λόγος ἐνθεῖν εἶχεν ἀξάνεσθαι, καὶ
τὸ κατὰ φύσιν ἀνθρώπων πρὸς τοῦ αὐτολόγου,
πρὸς τῆς αὐτοσφίρας αὐτῆς τῆς γενέσεως ἐγκατα-

σπαρῆν, καὶ ὁ δυνάμει πᾶσι κοινῶς ἔνεστι, πρὸς τὴν κατ' ἐπιτηδεύματα ἐπίρρητον κίνησιν, καὶ πολλοῖς εἰς ἐνέργειαν, εἰ καὶ μὴ πᾶσι προήγετο, τῆ δὲ διοικεῖν εἰδυῖα φιλοσοφία, καὶ πρὸς τὸ κρείττον τὰ καθ' ἡμᾶς μεταφέρειν καὶ ὑψηλότερον, καὶ βασιλεία πεπαιδωγώγητο, καὶ πολιτεία κατῆρτιστο, καὶ τὸ δημῶδες καὶ ὡς ἐπίπαν ἀστάθμητον, ὡς ἐνὸν ἐρρύθμιστο καὶ συνέσταλτο.

gignitur a natura communiter insitum est, ut intellectu discurrere atque sapere per seipsum valeat, ad congruum, prout opus foret. motum excitaretur; multisque, si non omnibus, daretur. commoditas recte philosophandi; adeo ut et imperium istuc erudiretur, et civilis status ordinaretur, ipsaque etiam plebs, quamvis inconsiderata et vaga, qua fieri potest ordinaretur componereturque.

α'. Ἦν μὲν οὖν ἐκ μακροῦ τοῦθ' οὕτως ἔχον· κατ' ἐκεῖνο δὲ γε καιροῦ ἄνδρες ἀριπρεπεῖς καὶ διαίσημοι τοὺς παρὰ τὰς σπουδᾶς θρόνους ἐπὶ κόσμῳ σφῶν ἐλαχον, καὶ μᾶλλον ὁ τῶν ἄλλων πρωτεύων, καὶ τὴν τιμὴν ὑπατος. Οὐ γὰρ δὴ τὰ ἐκτὸς οὗτοι καὶ θύραθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνθον καὶ θεῖα φιλοσοφεῖν ἤθελον. Ἀμελεῖ τοι καὶ θεῖα ἡσκηνο δόγματα, καὶ παραδόσεις ἐκκλησιαστικὰς ἠκριβώκεσαν· εἰχοντό τε τούτων καὶ περιείχοντο, καπὶ ταύταις πάντας συντηρεῖν ἔργον πεποιήντο, ὅθεν καὶ διὰ τιμῆς πάσης, διὰ πολλοῦ τε σβιάσματος εἶχον σφᾶς ἀπαντες. Οὐ δὲ βασιλεὺς εἴνεκα τούτους πρὸ πάντων ἄλλων ὁμόφρονάς τε καὶ ὁμογνώμονας σχεῖν ἐπειράσατο, ἐνόμισε γὰρ ὡς, εἴπερ ὁμοδόξους αὐτοὺς κτήσαιτο καὶ ἔξει σχεδὸν πάντας ὁμόφρονας. Ἄλλ' οὐκ ἴσχυσεν οὐδένα σφῶν μεταστῆσαι, οὐ πρῶτον, οὐκ ἔσχατον, οὐ μέσον· πᾶσι μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν δὲ τρόποις ἐχρήσατο, οὐδὲν δ' ὅ τι καὶ ἤνυσε. Τὰ μὲν γὰρ πρῶτα μετὰ πολλῆς ὁτι πρῶτος τὰ τῆς γνώμης ἐξηγγελλε, καὶ οἱ σύμφρονας σχεῖν ἤθελον· ὡς δὲ ἐλέγχοντας εἶδεν αὐτοῦ τὴν ἀπόνοιαν, καὶ μὴδ' ἂν, εἴ τι καὶ γένοιτο, τὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων διεισχυρίζομένους ἀθετῆσαι προσκύνησιν, πρὸς ἀπειλᾶς καὶ ὕβρεις ἐχώρησεν.

cere valuit; et quamvis modos omnes viasque tentasset, nihil tamen omnino effecit. Principio quippe cum omni mansuetudine et modestia suam illis mentem renuntiari fecit, quod illos opinionis suæ socios ac suffragatores habere plurimove desideraret. Verum ut ab eis suam amentiam acriter incusari perspexit, neque, quacunquē demum fortuna periculove proposito, adduci viros posse ut sanctarum cultum inaginum ac venerationem rejiciendam dicerent, ad minas et contumelias conversus est.

ιβ'. Ὡς δ' οὐδὲ οὕτω μετέπειθε, πάττων ἀπογνοῦς ἄλλων, ὅλος τῆς ἀπηνείας ἑαυτοῦ γίνεται· ὅθεν καὶ χῶραν δούς αὐταῖς σκέψεως, πέμπει τοὺς αὐτοῖς οἰκῆμασι καταύσαντας. Καὶ οἱ τὴν ὥραν τερήσαντες ὅτε καὶ οἱ πρὸς τὸν κοινὸν ἀπάντων δυνάστην ἀντιβαίνοντες ὑπνον, ἠττῶνται τούτου καὶ ἀνακλίνονται, ἄλλοθεν ἄλλοθεν περιελθόντες, πῦρ ὑπανάπτουσι, καὶ τὸ τῆς σοφίας ὡς ἀληθῶς ἐνδιαίτημα τῆ φλογὶ πανταχόθεν περιλαμβάνουσι, καὶ πᾶσαν τοῖς ἐνθον ἀποκλείουσιν ἐξοδον. Ἐν οὖν πάνυ βραχεῖ τῷ παμφάτῳ πάντες πυρὶ αὐταῖς βίβλοις, αὐταῖς οἰκίαις· κατακλίνονται. Ὡ πάθους, ὡ ζήμιας! ἢ ὑποστατῆ μὲν τὸ δοκοῦν ἢ Κωνσταντίνου, ταῖς δ' ἀληθείαις γένοσ ἀπαν Ῥωμαίων, καὶ οἱ τὴν σοφίαν ζητοῦντες ἀνέκαθεν Ἑλλήνας, ὡσπερ καὶ ὁ θεῖος Παῦλος δειμαρτέρησεν. Οὐ γὰρ ὅτι γε τοιοῦτων ἀνδρῶν ἐστέρηται, ἀλλὰ καὶ σοφῶν ἀνδρῶν συγγραμμάτων πλείστων τε καὶ καλλίστων

PATROL. GR. CXL.

rum genere cæteros inter plane eminebat, universalis quoque magister appellari solitus erat: ut autem isto nomine honoris causa vocaretur, ab ipso videlicet rege acceperat, et tam in eos qui sacris initiandi, quam qui iis initiati jam erant, auctoritatem suam exercere poterat. Res autem sic erant dispositæ ab initio, ut tibi ratiocinandi augetur facultas; et quod homini ex quo in mundum

11. Hac igitur, quam dixi, ratione res sese habebant antiquitus. Iisdem vero temporibus viri insignes prorsus atque præclari eas quæ per studia honoris causa obtinentur sedes in maximum sui accipiebant ornamentum, potissimum autem is qui reliquis omnibus et erat et habebatur præstantior, quique consulari præfulgebat dignitate. Non enim externam solum et sæcularem philosophiam illi, sed interiorem quoque religionis nostræ tractabant, seque cum otio divinis dogmatibus exercebant, et magna cum diligentia traditiones scrutabantur ecclesiasticas. His ipsi intendebant, harum studio toti occupabantur, nullaque earum ut negligeretur suis curis suaque vigilantia efficiebant; unde et illud consequbatur, ut secundum omnes honestatis ac religionis leges vitam ducerent. Tales cum essent, nihil prius habuit imperator quam ut eos in suam sententiam pertraheret; ita sibi scilicet fore persuadens, ut si viros illos impietati suæ haberet consentientes, aliorum quoque animos facili negotio expugnaret. At vero eorum nullum, non primum, non infimum, non medium a sana doctrina rectoque vivendi instituto deducere valuit; et quamvis modos omnes viasque

12. Cumque hoc etiam modo apud viros fortes nihil proficeret, et aliud nihil quo eos cogeret superesse animadverteret: suæ se ferocitati abripiendum totum tradidit; concessoque ipsis delibrandi spatio, submitit qui ædibus eorum flammam injicerent. Hi opportunum maxime observantes tempus, cum sapientissimi homines qui ad multum noctis adversus omnium domitorem somnum fortiter pugnare soliti erant, eidem etiam succumbere essent coacti, et cubitum tantisper se contulissent; alii alias ædium partes circumeuntes ignem spargere, verissimumque sapientiæ ipsius hospitium flammis undique involvere cœperunt; omnem intus manentibus exitum præcludentes. Modico igitur spatio temporis omnes devorantibus cuncta flammis hausti atque absumpti sunt, una cum libris atque ipsis ædibus. O cladem, o afflictionem!

quam sustinuisse videtur urbs Constantinopolitana, A *συναπεστέρηται*. Ἄλλὰ τούτω μὲν, ὡς ἔφθην, εἰπὼν ἔν τε τῶν τοῦ βασιλέως καθ' ἡμῶν ἔργων, ἔν τε τῶν τότε δεινῶν, καὶ τῆς μελλούσης ὡς εἰπεῖν κακίας προομιον· τὰ λοιπὰ δ' εἰ βούλοιτό τις μαθεῖν, τῆ περι αὐτῶν ἱστορία περιτυχέτω.

revera autem natio Romana sustinuit universa, ipsique etiam gentiles, quotquot, teste Paulo, sapientiam ab initio quæssiverunt. Non enim talium virorum duntaxat facta est jactura, verum etiam plurium ac pulcherrimorum librorum, quos sapientissimi homines conscripserunt (2). Sed huc deveni, dicere volens unum nostri Imperatoris facinus, ac veluti proœmium ejus quæ secutura esset calamitatis; cætera si quis cognoscere cupiat, ipsam quæ de illis conscripta est, historiam consulat (3).

CAUT III.

Spatharium, Christi imaginem dejecturum, præcipitat Theodosia, et fidei suæ rationem tyranno reddit.

13. Cum igitur tam gravia tamque intolerabilia supplicia inferrentur sacras imagines venerantibus, illæ autem abolerentur, et funditus, ut sic loquar, extirparentur, spathariorum aliquis etiam contra Salvatoris Christi divinam effigiem, stantem in ea porta quæ Ænea dicitur, suum est aggressus furorem exercere, eamque in terram prosternere. Hoc B autem ut beatæ Theodosiæ est renuntiatum, Phinees mox illam zelus et Eliæ invasit. Plures deinde religiosas matronas, quæ mundum mundique ornamenta omnia a se removerant, toto animo soli adherentes Deo, socias sibi adjungens, sancto quodam furore ad hominem virgo fertur. Ex eorum hic erat ordine, qui gladio, non securi, instructi regem stipant, qui ordo est ordine satellitum, uti indicat, nomenclatio (4), posterior; regem autem custodit, et a tergo subsequens atque ab imperatore nusquam discedens, regium noctu conclave servat, principemque in publicum prodeuntem cingit. Contra hujusmodi hominem, generoso plane atque intrépido animo, virgo progreditur.

14. Quibus autem illa sermonibus audientium C mentes, ut zelum Dei conciperent, excitabat? quibus Deum ipsum verbis alloquebatur, ut justam ejus adversus homines iram placaret? quam generosos comitantibus se sororibus indebat spiritus, et ad pulchrum pro veritate certamen subeundum quam fortiter animabat? Sic enim vero secum ipsa cogitabat, sic ratiocinabatur: Oportebat equidem eam me, quam ultro suscepti, rationem vivendi sartam tectam conservare. Hoc enim coram Deo et hominibus facturam me proposui, ad hoc sacramento me obstrinxi, cum Deo solo et mecum ut versarer, reliquorum autem hominum societatem effugere conatu omni contenderem. Postquam autem generis humani osor acerrimus, et nullo non

(2) Teophanes ad annum Leonis 10, animadversum in eos præcipue ait, qui sanctitate et doctrina clarebant: adeo ut scholæ una cum sacra doctrina exciderint, quæ a sæculo S. Constantini Magni usque de ea tempora floruerant. Græcæ σβισθήναι, exstinguerebantur. Profecto (nisi scholæ istæ extra communem civium habitationem fuerint positæ) vix est credibile, ædibus fuisse subjectas flammæ, cum viciniae totius manifesto periculo.

(3) Nullam de hoc argumento historiam singularem nunc novimus, nec alibi citatam reperimus: mirum autem foret eam auctoris ætate exstitisse, nunc ignorari; quare ad Theophanis chronogra-

17. Ἄλλ' οὖν οὕτω δεινῶν οὕτως ἀνυπόστατον ἐπαγομένον κατὰ τῶν τὰς ἱεράς εἰκόνας προσκυνούτων τιμωριῶν, ἀμαυρουμένων δὲ τῶν θεῶν ἑκτυκωμάτων, καὶ ὡς εἰπεῖν κατερεπιποθέντων πάντων ἡπανταχῆ, τῶν τις σπαθαρίων, καὶ κατὰ τῆς θείας εἰκόνας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, τῆς ἱσταμένης ἐπὶ τῆς οὕτω κολουμένης Χαλκῆς, ὥρμησεν ἀπειθεῖν, ἐφ' ᾧ γε ταύτην καταβαλεῖν. Ἄλλ' ἀνηγγέλη τοῦτο τῆ μακαρία καὶ ἡ ζῆλον πᾶσαντὰ Φινεῆς, ζῆλον ἀνέλαθεν Ἡλιοῦ τῷ τοι καὶ γυναῖκας, κόσμου καὶ τῶν κοσμικῶν ἀπορραγείσας ὀλοσχερώς καὶ προσκολληθείσας ὅλας Θεῶ, μεθ' ἑαυτῆς λαμβάνει, καὶ ὅλα κατὰ τοῦ σπαθαρίου κινεῖται θυμῷ. Τέγμα τοῦτο τῶν περι τὸν βασιλεῖα σπαθηφόρων, οὐ πέλκυφόρων, ὡς καὶ ἡ κλήσις δηλοῖ, δευτερεῖα μὲν φέρον τῶν ἐπωμίους ἀνεχόντων τοὺς πέλκεις, συντηροῦν δὲ σφίσι τὰ τῶν βασιλέων ὀπίσθια, συμπαράμενον τοῖς ἀνακτόροις, καὶ τοὺς βασιλείους νυκτὸς θαλάμους περιπολοῦν, καὶ τὰς προόδους τὸν βασιλεῖα περικυκλοῦν. Κατὰ δὲ τοῦτου γενναίῳ πάνυ καὶ ἀπτοήτῳ βάλνει φρονήματι.

18. Τί μὲν οὐ διαλογιζομένη τῶν πρὸς τὸν ἰσῆ τοῦ Θεοῦ ζῆλον ἐπαιρόντων; τί δὲ τῶν πρὸς δυσπηνισιν ἱκανῶν οὐ διαλεγόμενη Θεῶ; τί δὲ οὐ νοθε τοῦσα ταῖς σὺν αὐτῇ καὶ περι αὐτὴν ἀδελφαῖς, καὶ πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἄθλον ἀλείφουσα; Πρὸς μὲν γὰρ ἑαυτὴν τοιαῦτα δὴ τινα διανοεῖτο καὶ διεσκέπτετο· Ἐδεῖ μὲν ὅν εἰλόμην βίον τρεῖς διὰ παντός· τοῦτο γὰρ προῦθέμην, τοῦτ' ἀπηγγελμένην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἐπίπροσθεν, ἑκαυτῇ μὲν προσλαλεῖν καὶ Θεῶ, ἀλλ' οὐδ' ἐπιστρέφουσαι μηδενός· ἐπεὶ δ' ὁ βασκαίνων ἡμῖν ἀνωθεν καὶ καθ' ἡμῶν τέχταινων ἀεὶ τὴν Ἐκκλησίαν Θεοῦ διατράξει, καὶ δεινὸν ἐπήγειρεν αὐτῇ κλύθωνα· ἄγι δὲ προῖτέον, τὴν ἡσυχίαν παρορατέον, ψυχῆς ἀραιτέον ἅμα καὶ σώματος, ὑπὲρ τοῦ προαγαγόντι

D phiam aut simile aliquod opus lectorem hic remissum existimo.

(4) Securigeri scilicet præcedebant, sequebantur spatharii. Sed quomodo in ordine stipatorum regionum secundum locum tenuisse spatharios dicat ἡ κλήσις? Suspicio non tam nomen ἱεραρχαρί, cui ejusmodi notio haudquaquam persaepe juncta est, quam matriculam palatii, seu nomenclaturam officiorum, qualis passim in manibus erat, indicabatque officii cuiusque ordinem, observandum quoties in publicum progrediebatur imperator, in iis quos προκέντους vocabant, nos processiones diceremus.

ἡμᾶς καὶ προνοουμένου τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ τὰς τῶν A tempore insidias nobis struens, Ecclesiam Dei cœpit
πρακτικῶν ἐπ' ἐσχάτων ἀμοιβὰς ἡμῖν ταμειύοντος. perturbare, et gravem adeo contra eam excitare
tempestatem, tum sane prodeundum etiam nobis, quieta tantisper vita deserenda : non vitæ parcen-
dum, non corpori ; illius potissimum gratia, qui pulchrum hac in parte exemplum nobis præbuit,
quique nos et nostra non minus bene quam provide gubernat, et operum nostrorum mercedem
nobis ad extremum servat repositam.

15. Τῷ δὲ γε σωτήρι Θεῷ ἐκεῖνά πως τῶν Ψαλ-
μῶν ἀναλεξαμένη καὶ ὑπαλλάξασα, ἀνωμολογεῖτο
καὶ διελέγετο · Δίκασον, Κύριε, τοὺς ἀδικούντάς σε,
πολέμησον τοὺς πολεμούντάς σε. Ἐπιλαβοῦ ὄπλου
καὶ θυρεοῦ, καὶ ἀνάσταθι εἰς τὴν βοήθειαν τῆς τῆς κλη-
ρονομίας σου. Ἴδού γὰρ ἦσαν οἱ ἀνομοῦντες κατ'
αὐτῆς κεφαλῆν, καὶ τῶν σῶν θυσιαστηρίων κατορ-
ρουνται οἱ ἀναιδέεις, καὶ τὰ ἅγια σου βεβηλοῦσιν οἱ
παναγέστατοι. Ἄλλ' ἐπίσχεψαι ἡμᾶς ἐν τῷ σωτηρίῳ B
σου, τοῦ ἰδεῖν ἐν τῇ χρηστότητι τῶν ἐκλεκτῶν σου,
τοῦ εὐφρανθῆναι ἐν τῇ εὐφροσύνῃ τοῦ ἔθνους σου.
Εὐφροσύνη δὲ σου τῷ λάχει ἢ τῶν σῶν σεβασμῶν
εἰκόνων προσκύνησις, ἢ πρὸς τὴν ἀρχαίαν αὐθις
τῶν θείων ναῶν εὐπρέπειαν ἀναμόρφωσις. Κάμοι
νῦν καὶ ταῖς ὁμογνώμοσι ταύταις ἔμοι καὶ ὁμό-
φροσι, πρὸς τὸν ὑπὲρ τῶν σῶν θείων εἰκόνων ἄθλον
χωροῦσαις καὶ τῆς σῆς παναμώμου μητρὸς, τῶν τε
ὑπὲρ σοῦ κατὰ διαφόρους καιροὺς καταπροειμένων
τὸ ζῆν, καὶ τῶν ἄλλων σοι εὐαρεστησάντων, χεῖρα
βοηθείας ἐξ ἁγίου σου κατοικητηρίου κατὰπεμψον ·
ἐνίσχυσον, μόνε δυνατέ, τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν,
δὸς ἡμῖν δύναμιν καὶ κραταίωσιν.
quam, universis auxiliū tui dexteram ex habitaculo tuo sancto porrigere ; infirmitatem nostram, qui
solus potes, confirma ; largire vires et fortitudinem.

16. Ταῖς δὲ γε σὺν αὐτῇ καὶ περὶ αὐτὴν τοιαῦτα C
δήπουθεν προσηγόρευε . Νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος,
νῦν ἡμέρα σωτηρίας. Ἐνδυσώμεθα ὄπλα τοῦ φωτός ·
κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας χωρήσωμεν. Θάνατος
ἡμῖν πρόκειται · μὴ φιλοψυχῆσωμεν. Βάσανοι πρὸ
θανάτου καὶ κολαστήρια · μὴ δειλιάσωμεν μηδὲ φο-
βηθῶμεν τοὺς τὸ σῶμα μὲν ἀποκτείναι, τὴν δὲ ψυ-
χὴν μὴ παραβλάψαι δυναμένους, ὡς προσετάχθη-
μεν. Ἡ γὰρ οὐ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐτύχωνος ἐτύγχανον
οὐσαί αἱ ἀνωθεν καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς πρὸς ἀνθρώπους
ἐπιδημίας Θεοῦ ὑπὲρ Θεοῦ καὶ τῶν θείων θεσμῶν
διαθλήσασαι ; Ἴσμεν τοὺς τῆς πρωτομάρτυρος Θέ-
κλης ἀγῶνας καὶ τὰ παλαίσματα · οὐκ ἀγνοοῦμεν
τοὺς τῆς μακαρίας ἀθλοῦ Βαρβάρης, τοὺς τῆς γεν-
ναίας Εἰρήνης, τοὺς τῆς μεγάλου φρονος ἐκαίνης Μα-
ρίνης, ἢ καὶ τυράννοις ἀντίστη, καὶ δαίμοσι προσ-
επάλασαι, καὶ λαμπρὰ καθ' ἑκατέρων ἔστησε τρύ-
παια.

17. Μικρὸν μὲν ἴσως δοκεῖ τισὶ τὸ τολμώμενον ·
ἀλλ' ἴστω μέγα κακὸν τὸ παρὰ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας
θεσμοὺς ἀπαναχθῆναι νῦν ἐνεργούμενον. Τὸ γὰρ τοι
τὰς θείας ἀπαλείφειν εἰκόνας, καὶ τοὺς ἱεροὺς νεῶς
ἀχρειοῦν, ὅλην ἀπλῶς παραποιεῖ τὴν εὐσέβειαν, ὅλην
ἀθετεῖ τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος
μυστήριον. Ἄλλ' εἰ καὶ μικρὸν ἦν, ὅποσον ἴστί, τὸ

15. His dictis, selectas quasdam e Psalmorum
libro sententias proferens, alterno cantu Deo Sal-
vatori ita concinebat ac confitebatur : Judica, Do-
mine, nocentes me, expugna impugnantes me : ap-
prehende arma et scutum, et exsurge in adjuto-
rium hæreditatis tuæ. Ecce enim legis tuæ præva-
ricatores contra te levaverunt caput, profanarunt
impiis tripudiis altaria tua, et sacra tua homines
impuri ac scelerati polluerunt. Sed respice nos in
salutari tuo ut videamus in bonitate electorum
tuorum, ut exsultemus in lætitia gentis tuæ. Lætitia
porro tua in eo posita est, ut cultu et veneratione
omni dignissimæ, sacræ tuæ tuorumque sanctorum
adorentur imagines, utque secundum eam quæ
antiquitus erat decentiam templa iisdem exornen-
tur. Nunc igitur mihi, et cunctis meis sodalibus,
unum mecum idemque sentientibus, quæque pro
sacrarum imaginum, pro matris tuæ purissimæ,
pro eorum qui variis temporibus vitam tui causa
et sanguinem effuderunt, pro aliorum denique qui
quoquo modo grati tibi exstiterunt honore, certa-
men mecum subire minime detrectant ; nobis, in-
firmam nos, quæ apud superiores modo versantur, quæque
ab ipso Dei in terras adventu pro Deo divinisque
legibus decertarunt? Theclæ, inter martyres primæ
agones et certamina novimus : non beatissimæ
Barbaræ, non generosæ Irenes, non magnanimæ
illius Marinæ (5) ignoramus prælia, quæ tyrannis
pariter et dæmonibus opposita, gloriosum de utris-
que tropæum posuit.

17. Exigui fortassis momenti quibusdam videat-
ur ista nefariorum hominum machinatio : sed
vos longe melius institutæ, illud optime scitis,
non mediocre esse malum, quod contra veteres
Ecclesiæ sanctiones impii ubique nunc sunt aggressi.
Divinas enim imagines, calce oblitæ, ex oculis
tollere, et sacra templa informia ac inutilia reddere
quas CP. præcipuam venerationem habuisse, alibi
docuimus.

(5) Coluntur, S. Barbara 4 Decembris, S. Irene
5 Maii, S. Marina, Latinis Margarita, 30 Julii :

quid aliud est quam pietatem, quam religionem omnem evertere funditus, et universum Incarnationis divinæ mysterium inane reddere atque nullum? At faciamus parvi quod conantur. Quanti tamen illud faciendum sit quod vel mediocriter quidpiam de lege divina et mandatis infringatur, Salvator noster ac Dominus in sacrosanctis Evangeliiis docuit, viam perfectionis unius iota uniusque apicis rigore circumscribens. Jam vero quam gloriosum erit, si divinarum legum ne minimam quidem partem infringere sustineamus. Illustres quondam Machabæi, nec non beatissima illorum mater, præsentibus assistunt: quale illi exemplum observandæ legis similiter certaturis reliquerunt? Porcinas carnes solum ut gustarent, a tyranno compulsi, non modo ei non obdixerunt, sed innumeros quoque propterea cruciatus sustinuerunt: ignique ac ferro traditi et quantumcunque gravia tolerantia tormenta, inconcussi perseverarunt. Nunc igitur et nos, illustre adeo exemplum mente animoque versantes, ad pulchrum pro religione certamen subeundum fidenter accinctæ nos conferamus, et festinemus spatharium istum, qui impuras manus in divinam Salvatoris nostri imaginem parat injicere, cohibere a scelere.

18. Hæc illa, et confestim ad Chalcoen accedit: et (o insignem animi fiduciam!) mox ut fuit in loco, a nemine mortalium prohiberi se passa, quin et fidenti vultu cunctos præsentibus intuita, scalas ipsa omnium prima arripit, ac sodalibus, idem ut ipsæ faciant, fortiter imperat. Qui igitur in scalarum summitate jam fere consistebat impius, sacram effigiem antequam corripere, iis excussus, in profundum inferni corrui; dejectus est enim: et qui paulo ante insolenter se jactans, os suum in cælum aperire, et cælis omnibus Excelsiorem impetere blasphema lingua fuerat ausus, miserandum ante oculos omnium cadaver jacuit, sepulturæ etiam honore privatus. Repentina quippe hominis nefarii punitio omnes qui spectaculo fecit abscedere; ita B. Theodosiæ et cunctis quæ cum ipsa erant virginibus, domum se tutis referre licuit.

19. Verum quod factum fuerat, latere minime potuit ferocissimum regem, qui magna mox rabie in sacras Deo virgines concitatus, infrendit. Quidquid igitur habebat supercilli, ni ita dicam, in unum congregans: Per caput, inquit, meum (hic scilicet regibus pridem usitatus jurandi mos est) haud equidem credam ex vobis aliquem amare me, si vel una quæpiam e facinorosis istis mulieribus manus meas effugiat, aut non omnes continuo, ex abditiis suarum ædium in publicum protractæ, audaciæ tantæ pœnas persolvant. Hæc vix edixerat imperator, cum e ministris ejus plurimi, per alia alli urbis loca dispersi, religiosarum virginum domos et urbis totius monasteria perscrutari sunt aggressi; requirent quidem et alias omnes, quæcunque injicere in spatharium manus fuerant ausæ, sed beatam Theodosiam cum primis comprehendere cupientes. Non enim mediocria quænam aut vulgaria adversus illam meditari suis visus fuerat rex, quam omnium primam facinus fuisse aggressam didicerat, et rei totius exstitisse causam.

A καὶ μικρόν τι νόμον παραβῆναι καὶ ἐντολῆς, ὁ Σωτῆρ ἡμῶν καὶ Δεσπότης ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἐδίδαξεν, εἰς ἐν ἰῶτα καὶ μίαν κεραίαν τὸ τέλειον περιγεγραφώς· ἠλίκην τε φέρει τὴν εὐκλειαν τὸ μὴ ἀθετῆσαι τῶν θεοσεπισμένων βραχὺ οἱ γεναῖοι πάλαι Μακκαβαῖοι, καὶ πρὸς γε ἡ μακαρία τούτων μήτηρ, παρίστησαν, καὶ πῶς ὑπόδειγμα τοῖς ἰσαυθις ἀκριβοῦς φυλακῆς τῶν νομίμων καταλειπίσαν· ὑεῖου κρείως ἀπογεῖσθαι μόνον ἀναγκαζόμενοι, οὔ μιν οὐ κατένευσαν, ἀλλὰ καὶ μυρίας ὑπὲρ τούτου βασιάνους ὑπέστησαν· καὶ πρὶν γὰρ καὶ σιδήρῳ παραδοθέντες, καὶ πᾶν ὑπενεγκόντες δεινόν, διέμειναν ἀπερίτρητοι. Τοῦτο δὲ ἐν νῶ βαλλόμενοι καὶ ἡμεῖς, ἄγε πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἄθλον μετὰ θάρρους ἀποδυσώμεθα, σπεύσωμεν φθάσαι τὴν καταπεχειρήσαι βουλόμενον τῆς θείας τοῦ Σωτῆρος εἰκόνας σπαθῆριον.

C ιη'. Ταῦτ' ἔφη, καὶ ἡ τάχος παρὰ τὴν Χαλκὴν γέγονεν. Ἄλλ' ὡ γεναίου ψυχῆς παραστήματος! αὐτίκα τῷ παραγενέσθαι, μὴδ' ἐνὸς ἐπιστραφεῖσα, πάντας ὁμοῦ παραβλέψασα, τῆς κλίμακος δρᾶνται, καὶ ταῖς σὺν αὐτῇ συνεπιλαβέσθαι οἱ διακαλεύεται. Καὶ γοῦν ὁ μετέωρος τολμητῆς, πρὶν ἢ τι τῆς θείας εἰκόνας λωδῆσασθαι, εἰς ἄθου βύραθρον κατενήκταται· πίπτει καὶ γὰρ, καὶ ὁ τῶς αὐριῶν, καὶ τὸ στόμα εἰς οὐρανὸν θέμενος, καὶ τὸν ὑπερουράνιον ἀντικρυς βλασφημῶν, πτόμα δύστηνον γέγονε, μὴδ' ἐκφορᾶς ἀξιοῦμενος. ὁ γὰρ ἀπρόσπεκτος θάνατος τοὺς περὶ αὐτὸν διεθρόσε, καὶ ἄλλον ἄλλοχού διεισέδασε, τὴν τε μακαρίαν καὶ τὰς σὺν αὐτῇ πάσας ἐλευθέρως ἀνῆκε τὴν ἐπ' οἴκου πορεύεσθαι.

interfuere, attonitos reddidit, atque alium alio

ιδ'. Ἄλλ' ἤσθετο τοῦ γενομένου ὁ θηριώδης βασιλεὺς, καὶ μέγα τι καὶ ἄγριον κατ' αὐτῶν εὐθὺς ἔρηξαστο. Συναγροχῶς γὰρ, ἐν οὕτω φαίῃ, τὸ ἐπισκύνειον, οὐ μὰ τὴν ἐμὴν, εἰρηκε, κεφαλῆ (τοῦτο δὲ τὸ εἰς ὄρκον τοῖς βασιλεῦσιν ὡς ἐπὶ πάλῳ προφερόμενον), οὐ τίνα με φιλεῖν ὑμῶν ἠγάσασμαι, εἰ τῶν τῆς κακούργων τούτων γυναιῶν χεῖρας τὰς ἐμὰς διαφύγοι, καὶ μὴ διὰ τάχους ἐκ τῶν σκοτίων ἐν οἰκημάτων συναθροισθεῖσαι, δίκας τοῦ τολμημάτος τίσειαν. Ταῦτ' ἔφη, καὶ οἱ παρευθῆς, ἄλλος ἄλλοχοῖ διαμερισθέντες, τὰ τῆς πόλεως σημειῖα τε καὶ φροντιστήρια διεκλήφεσαν, ἀναζητούντες μὲν καὶ τὰς ἄλλας, ὅσαι γε τοῦ σπαθarioυ καταπεχειρήθη, πρὸ δ' ἄλλων ἀπασῶν τὴν μακαρίαν ταύτην Θεοσιάν· οὐκ ὀλίγα καὶ γὰρ ἰδιαίτητα φθαίῃ σφί περὶ αὐτῆς ἐπισκῆψας ὁ βασιλεὺς, πρωτοῦργόν αὐτῆς μεμαθηκώς καὶ τὸ πᾶν δι' αὐτῆς γοῦσθαι διεγυμνάσθαι. Καὶ δὴ ταύτας συλλέξαντες, εἰς ἐν ἀπάσας συνέθροσαν· σὺν δ' ἀπάσαις τὴν ὑπὲρ ἀπάσας καὶ ἡλίου δίκην ἀστέρως τὰς ἄλλας ὑπερανυγίζουσαν μέσον αὐτῶν ἵστησάν καὶ τῷ βασιλεῖ συμπαρίστησαν.

Comprehensas ergo omnes in publicum pariter protrahunt : sed et cum omnibus eam quoque, quæ præcellens omnibus, uti sol præ stellis, alias superabat fulgore, ipsarum in medio, coram imperatore constituunt.

α'. Ὁ δὲ καὶ πρὸς μὲν τὰς ἄλλας βλοσυρὸν ἔβλεψε, καὶ Ἴνα τί, φησί, δύστηνα γύναια, εἰς τοσοῦτον ἤκατε τόλμης, ὡς καὶ προσπαγῆς ἐμῆς ἄλογῆσαι, καὶ τὸν ἐμὸν σπαθῆριον οὐχ ὅτι γε τοῦ ἔργου παραποδίσαι, ἀλλὰ καὶ βιαίῳ θανάτῳ παραπέμψαι ; Πρὸς δὲ τὴν μακαρίαν ταύτην Θεοδοσίαν ἐπιστραφεῖς, Οὐκ εἰλαθὲς μοι, κακοῦργον, ἔφη, καὶ μιαρῶτατον γύναιον · οὐκ ἠγνοῆσά σου τὸ ἀλόγιστον θράσος, οὐ τὴν παράβαλον τόλμαν, οὐχ ὃ περὶ τὸν σπαθῆριον ἔδρασας, καὶ ὡς ἀνεῖλες τῷ ἐμῷ προστάγματι ὑπηρετούμενον. Ἔμοιγε ἀντήρας, κατ' ἐμοῦ τὰς χεῖρας ἐκίνησας · τοιγάρτοι διαναστάς ἔγωγε, τὰς ὑπὲρ ἐμαυτοῦ δικὰς ἀπαίτησώ, καὶ δικαίως ὅτι λήψομαι, καὶ τῇ εἰκότα σε τὴν ἀλάστορα τισομαι, ὡς μὴ τὸν βουλόμενον τῶν βασιλευόντων εἰς νέωτα καταπειρεσθαι, μηδ' οὕτω κατὰ τῆς ἀρχῆς αὐθαδιάζεσθαι. Ἄλλ' ἐνεστι μεταβουλευσαμένη καὶ πεισθείση συμβουλεύοντι πλέον, ἢ ὡς βασιλεῖ σοι προστάσσοντι, περισωθῆναι μὲν τῆδε καὶ διαβιῶσαι περιφανέστατα, ἐκεῖ δὲ γενομένη τῆς μακαρίας ἐκείνης τυχεῖν λήξεως. **B** nere, aliuve ratione audeat contra principem efferre. Potes tamen (si vis mutare mentem, et suaudenti, aut potius, ut regem decet, imperanti parere) hic quidem salvari et splendidissime vivere, in altero autem sæculo beata perfrui requie.

κα'. Ἀλλὰ πῶς ἂν ἀζήως παραστήσαιμι λόγῳ τὴν μετὰ παλλῆς ὅτι συνέσεως τῆς Μάρτυρος ἀποκρισιν πρὸς τὸν τύραννον ; ποῖαν λόγου πεπλουτηκῶς δύναμιν ; ἢ μᾶλλον ποῖαν εἰληχῶς ἐπίπνοιαν ἄνωθεν, δι' ἧς αὕτη καὶ σοφῶς ἀπεκρίνατό, καὶ νονεχῶς ἐπεστόμισε τὸν βλοσυρὸν τὴν ὄφρυν, τὸν τὴν γλώτταν πολὺν, τὸν ἀντικρυς καταπιεῖν αὐτὴν βρενθυόμενον κατὰ τὸν ἐνοικουόντά οἱ, τὸν τὴν γῆν καὶ θάλασσαν ἐξαλείφειν ἐπαιρόμενον, ὡς ἐνὸν μοι ταῦτα διεννοήσομαι ; καὶ ὡς ἐξ εἰκότων ἐρῶ. Ἔγωγε, φησί, βασιλεῦ, ἐκ παιδὸς εὐθύς τὴν ἡσυχίαν ἐπέθησα, καὶ τῇ ἐμῇ σωτηρίαν ἐζήτησα, καὶ οὐδὲν με τῶν τοῦ κόσμου τερπνῶν, Θεοῦ συναραμένον, τῆς προθέσεως μεταστῆσαι κατίσχυσε · καὶ νῦν ἴσθι τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης τῶν ἀπάντων οὐδὲν ἀποστήσειν. Ὁ γοῦν ἂν εἴη σοι βουλομένῳ, μὴ κατοκνήσειν. Ὅ γε δὴ πέρανον · σάρκα ἐἰδὸς ζαίνειν αὐτὰς πρόσταττε, ἀρμονίας μελῶν διασπᾶν, ὅσα συνθλάττειν, κεφαλῇ τὴν τομὴν ἐπενεχεῖν · ἐν βραχεῖ φημι, τῆς ἐνθάδε ζωῆς στέρησον, ὡς ἂν με θάττον τῇ αἰωνίῳ καὶ κρείττονι παραπέμψαις. **C** mora, necem affer : exhibeo corpus meum ad supplicia : verberibus illud jube discerpi, membrorum quoque omnium compagem dissolvi, confringi ossa ; capitis abscissionem impera, atque, ut breviter dicam, vitæ hujus usura privari me jube, ut citius ad immortalem melioremque vitam per te transmittar.

κβ'. Τούτοις ὁ τύραννος ἐξαπορηθεὶς, καὶ πρὸς **D** τὰς λοιπὰς τὸν λόγον τρεψάμενος, Ἄλλ' ὑμεῖς γε, φησί, μὴ τῇ ματαιόφρονι ταύτῃ κατακολουθήσητε, μηδ' εἰς τοσοῦτον μανίας ἔλθητε, ὡς καὶ τῶν ἐνταῦθα ἡδέων στερηθῆναι καὶ τῶν ἐκείσε οὐχ ἦττον, εἰ μὴ μᾶλλον, ἀμοιρῆσαι τερπνῶν, καὶ πρὸς γε καταδικασθῆναι θάνατον τὸν ἀθάνατον. Αἱ δὲ, ὡς καλῆς διδασκαλίου καλὰί τῷ ὄντι μαθήτριαί, Μὴ γένοιτο

20. Ille vero, in alias quidem omnes torvum intuens, Ut quid, ait, infelices mulierculæ, eo processistis audaciæ, ut non mea modo mandata contemnere, sed meum quoque spatharium ab eorumdem mandatorum executione prohibere, neque id solum, verum funesta etiam morte delere non sitis veritæ ? Ad beatam deinde Theodosiam conversus : Non, inquiebat, latere me potuisti, facinorosa et mulierum omnium pessima : non mihi fuit ignota tua illa infrænata jactantia, non audacia insignis. Novi profecto quidquid adversus satellitem meum, te hortatrice ac duce, gestum fuerit, et qua ratione ministrum regis obtemperantem mandatis interimere minime dubitaveris. Mihi cum eo modo ausa es adversari, tuas contra meipsum manus a te compulsas fuisse ignorare non potes. Nunc igitur haud sane injusto adversum te furore consurgens, pro sceleris magnitudine pœnas repositam ; nec minus juste reipsa sumam supplicium simul et vindictam, ut nemo regis sese jussis imposterum opponere, aut potius, ut regem decet, imperanti parere) hic quidem salvari et splendidissime vivere,

21. Qua nunc ego dicendi facultate sapientissimam martyris ad tyrannum responsionem in medium proferam ? qua verborum ac sententiarum copia instructus, vel potius qua de cælo inspiratione commotus ? per qualem scilicet ipsa et prudenter respondit, et obmutescere fecit illum, supercilio ferocem et ore turgidum ; illum, instar dæmonis se inhabitantis, freudentem ex adverso ad deglutendam ipsam, terramque et mare se posse abolere præsumentem ; quomodo talia mihi credam comprehensibilia esse, aut ea convenienter valebo eloqui ? Ego, respondit Theodosia, jam inde a prima ætate quietioris et ab omni hominum strepitu remotioris vitæ desiderio accensa fui, o imperator, nec minus consequendæ salutis meæ studiosa ; sed nec ex iis quidquam, quæ mundus in bonis suis gaudiisque habet, a suscepto consilio revocare me, Deo bene propitio, valuit. Nunc quoque hoc tibi est sciendum, e rebus omnibus nullam reperiri, quæ a Dei charitate possit me modo ullo abducere, Si igitur ita tibi videtur, age, nulla interposita

22. Hoc responso ad summam consilii inopiam adductus tyrannus, virgines alias hoc iterum sermone compellat : Vos certe nolite insanæ huic mulieri pertinaciter adhærere, eoque dementiæ progredi, ut vos et iis quæ hic sunt bonis orbas esse, et quæ in altera vita reperiuntur, paribus certe, si non majoribus, voluptatibus privari, quin etiam ad mortem condemnari æternam, pa-

κατὰ τὸν εἰπόντα, διηλεγξεν. Οἱ μὲν γὰρ τοὺς τύποντας ἐπέστησαν καὶ τὰς μάστιγας διηυτρίπισαν ἢ δ' οὐδένα λόγον σφῶν ποιησαμένη, ὡς εἰς λόγους αὐθις ἔγνω χωρεῖν μέλλοντας, Ὁ βούλεισθε, φησίν, μὴ μέλλετε διακράττεσθαι. Ἴστε τῆς, ἧς ἔχομαι γνώμης, ἐκστητομένην οὐδέποτε· οὐ γὰρ μέ τις πτοήσει τῶν ἀποκτείναι μὲν τὸ σῶμα δυναμένων, λυμῆνασθαι δὲ μηθοπωσοῦν ἰσχυόντων μου τῆ ψυχῆ, ὡς ὁ καὶ ψυχὴν πρὸς τῷ σώματι δυναμένος ἀπολέσαι, ἅτε δημιουργὸς ὧν ἀμφοῖν καὶ δεσπότης ὑπέθετο.

κζ. Πῶς οἴεσθε ταῦτ' ἀκούσαντες διετίθησαν; Πῶς οἱ τὴν ὄφρυν ἐκ τοῦ βασιλείου κράτους ἀχούοντες τὴν τοσαύτην σφῶν περιφρόνησιν ἤνεγκαν; Βέλει καθάτιν τὴν καρδίαν ἐβλήθησαν τοῖσιν καὶ συνεχύθησαν τῷ θυμῷ, καὶ ἐκμανεῖς ἐγεγόνεισαν, κακὰ τοῦ ἔργου τοῦτο παρίστησαν· οὐ γὰρ ὅτι γυνή, οὐδ' ὅτι τὸν βίον ὁσίως τε καὶ ἀμέμπτως διήνυσεν, εἰς νοῦν ὅλως ἔβαλον, ἀλλ' ὡσεὶ τινα ληστήν, ὡσεὶ τινα κακούργον, ἧ καὶ τι τῶν ἐξωλεστάτων ἀλλως γυναιῶν ῥιπτοῦσι κατὰ γῆς, μαστιζοῦσιν ἀπηνῶς. Ἄλλ' οἱ μὲν ἔτυπτον, καὶ ὅση γε ἰσχύς ἔτυπτον, ἢ δ' εἰς οὐρανὸν τὸν νοῦν ἀνατείνασα, καὶ ὅλη γενομένη τοῦ κρείττονος, εὐγε τοῦ θάρρους! εὐγε τῆς εἰς Θεὸν πεποιθήσεως! ὑπέρευγε ταῦτα τῆς γενναιότητος! ὑπέψαλλε κειμένη· Κύριος στερέωμά μου καὶ καταφυγή μου, καὶ ῥύστης μου· ὁ Θεός μου βοηθός μου, κέρας σωτηρίας μου, καὶ ἀντιλήπτωρ μου, ὃν ἐπικαλουμένη σωθήσομαι. Καὶ τέχως ἐν αὐτῷ ὑπερβήσομαι, τὸ τῆς κακοδοξίας τοῦτο διάφραγμα, ὃ διατειχίζει μὲν Θεοῦ, διατειχίζει δὲ καὶ τῆς ἀφράστον ἐκείνης καὶ ἀλήκτου μακαταριότητος.

in ipso transgrediar murum; murum, inquam, æterna ineffabilique in cœlis beatudine.

κζ. Ἦν οὖν ἰδεῖν αἰμάτων ἐκ διαφορῶν τοῦ σώματος μερῶν προχομένους κρουνοὺς, ἔδαφος, φοινισσόμενον, κέρματα σαρκῶν ἄλλοθεν ἄλλα διασκιδόμενα, σῶμα καθάπαξ καταξανθὲν, σῶμα καταβληθὲν, καὶ πρὸ τῆς φθορᾶς μικροῦ φάναι διαφθαρὲν, ψυχὴν δ' ἀπαθῆ, καὶ οὕτως οὐρανοβάμονα· τὴν γὰρ τοὶ κεφαλὴν ἢ μακαρία διάρασα, τύπτετε ὡς ἰσχύς ὑμῖν ἔφη, τύπτετε· ἐμὲ γὰρ, εὖ ἴστε, τῆς προθέσεως οὐδ' ὅλως ἐκστήσετε, οὐδ' ἐ τοῖς ὑμετέροις θελήμασιν ὑποκλίνειν δύνήσεσθε. Ἄρ' οὐκ ἐμφλοσοφώτατα τὸ τοῦ Ἀναξάρχου διανοήσατο; ἄρ' οὐ κρείττον ἐκείνου, τοῦ ἐπὶ γενναιότητι διαδοῆτου, τοῦ τὴν σορίαν πολυθρυλλήτου τὸ σῶμα περιπεφρόνηκεν; Εἰ γὰρ καὶ μὴ θύλακον ἔφησεν, ἀλλ' ἐνόμισε καὶ τοῦ μηδενὸς ἐτίμησε, κρείττον ὄντως ἐκείνου καὶ ἐφιλοσόφησε καὶ ἠνθρίσατο. Ὁ μὲν γὰρ ἐπ' ὀλίγον ἐμαστίχθη, καὶ ὡς ἐν θεάτρῳ τοῖς παρατυχοῦσιν ἐφανίζεσθαι ἤθελε, καὶ τὴν παρ' ἀνθρώπων δόξαν ἐκατέρπει θηρώμενος, οἱ τε γὰρ ὀρώντες στιζόμενον, καὶ ταῖς στιξέσιν οὐ κατακαμπτόμενον ἐτεθήπισαν,

(6) Anaxarchi Abderitæ, cum jussu Nicocreontis Cyprii tyranni in saxeo mortario contunderetur, ea vox laudatur a Laertio, Cicerone, Valerio :

A verum etiam omni prorsus exciderunt spe, quæ paululum eos decipiens, probavit esse, ut ait ille, stultissimos virorum. Illi enim verberantes instruebant et dirigebant ictus: ipsa vero nihili eos faciens, ut vidit a verberibus ad verba rursum devenire paratos: Quod, inquit, facere vultis incunctanter peragite. Nostis me ab ea quam nunc habeo mente discessuram nunquam. Nec sane quisquam me terruerit eorum, qui corpus quidem istud occidere possunt, animæ autem meæ molestiam ullam afferre non possunt, quemadmodum potest is qui animam una perdere valet cum corpore, quia tam hujus quam illius factor est et creator.

26. Qua ratione affectos fuisse putatis hæc audientes? quo modo tantum sui ipsorum contemptum exceperunt eos, qui ob datam sibi a crudeli imperatore potestatem, tollebant supercilium? Transfigebatur cor eorum velut jaculo quodam, et toti confundebantur præ furore, efficiebanturque rabidi, et per iracundiam agebant omnia. Non enim omnino in mentem sibi venire patiebantur, aut quod mulier esset, aut quod adeo religiose inculpateque vixisset; sed, veluti maleficam et feminariam omnium ultimam nequissimamque, solo affligerent et inclementer flagellarunt. Verberabant illi, et verberabant viribus totis, ipsa vero mente in cælum defixa, et majora melioraque omnia cogitans (o insignem animi fortitudinem! o præclaram in Deum fiduciam! o nunquam satis laudandam generositatem!) in terram licet prostrata hæc e Psalmis suaviter concinebat: Dominus firmamentum meum et refugium meum, et liberator meus. Deus meus, auxiliator meus, cornu salutis meæ, et susceptor meus, quem invocans salva ero, perversitatis hujus, qui separat a Deo atque ab

27. Cernere igitur erat rivos quasi sanguinis e variis virginei corpusculi partibus profluentes, solum purpuratum, carniū frusta alio alia loco sparsa, corpus prorsus lacerum, corpus dissolutum, et ante mortem quasi præmortuum, cum anima interim perturbationis expertus in ipso quodammodo cœlo versari videretur. Etenim sublato aliquantisper capite; Verberate, inquebat, quantum potestis, quin etiam cunctas in verbera afferte vires; nostis enim, a pristina mentis sententia nullo me modo dimovendam; nec vestris unquam desideriis me subjicere poteritis. Nonne ergo quod in Anaxarcho (6) philosopho fuit præclarissimum insigniter tenuit? nonne melius quam ille, ob nobilitatem œlebris, et ob sapientiam clarissimus, corpus suum contempsit? Si enim, femina existens, molle nihil, nihil sensit aut dixit femineum, nec reverita est quemquam; sublimius profecto quam ille philosophata est, et generosius egit. Hic videlicet exiguo solum tempore verberibus contusus, spectatoribus

« Tunde, tunde Anaxarchi follem, Anaxarchum enim non tundis. »

gestiit quemadmodum in theatro conspicuus esset; A και οἱ μαστίζοντες παραυτὰ μεταδληθέντες ἰθαύμαζον· τὴν δὲ γε μακαρίαν ταύτην οἱ τύπτοντες σύναμα και οἱ τυπτομένην θεώμενοι οὐχ ὅτι γε οὐκ ἤλειον ἀλλὰ και ἐμίσουν ἐκ ψυχῆς, και ἰλοισδοροῦντο ταύτη τῆς ἀπονοίας, και ἰταλάνιζον.

ethominum tantummodo laudem consecratus, fortiter fecit; cum scilicet præsentes obstupescerent hominem, sub ipsa contusione ne quidem sese torquentem in latus, ipsique qui eum contundebant commotis animis eumdem demirarentur. Beatam vero hanc, tam qui cædebant, quam qui cæsam spectabant, non modo, non miserebantur, sed infensissimo quoque prosequerentur odio, et dementiam ei objectabant, propter quam eam putabant infelicem.

28. Revera post illam Dei supra naturam omnem positi incarnationem, iis quoque qui sub natura sunt supra naturam agere multa et pati concessum fuit. Neque id immerito; quippe natura omni superior, naturæque effector Deus, et præter naturæ leges natus homo multaque supra ejus vires efficere valens, naturæ quoque dedit nonnulla supra vires perpeti, quemadmodum in hac beata fecit. Quo enim modo valeret femina, imbecillis sexu- B pœnitentiis exhausta, corpore verberibus sic lacero, atque, ut ita dicam, discerpto, talia inter medios cruciatus sentire et profari? Equidem sic existimo, divinam Theodosiam, Machabæorum exemplo, corporearum omnium affectionum dominam constituisse rationem, vere invictam, vere insuperabilem. Cæterum, ut tam fortiter tamque constanter cruciatus peracerbos ab ea sustineri viderunt qui eos inferebant, partim quidem quod a femina victos se ipsos erubescerent, partim contra suam ipsorum pravitatem agentes, et in rabiem quodammodo acti, quod tunc unum supererat, in carcerem amandatam carceralibus tradunt ærumnis, ita eam fatigare volentes, et regis tandem subjicere voluntati.

29. Non paucis deinde elapsis diebus, cum de C ea iterum periculum facerent, eandemque sicut ante persistere invenirent, ac ejusdem cognoscerent manere sententiæ, mortem ejus decernunt. Mox alii manibus eam accipientes, alii per capitis velum trahentes, alii alii corporis membris eam raptantes, velut pecus quoddam, ducebant ad laniam innocentem Dei buculam, ejusdem stabuli et pascui consortem, neque ab eis divelli unquam se passam. Non deerant interim qui eam percuterent, et inclementer verberarent; nam cæteros qui eam convitiis, e pleno (ut dicitur) plaustro petitis, onerabant omitto dicere. Postquam autem eo venerunt, ubi decreverant finem facere iis quæ intendebant (decreverant autem id facere in macello (7), ut tanquam ovis jugularetur aut veluti jumentum mactaretur tam ad contumeliam ipsius, quam ad aliorum idem cum ipsa sentientium irrisionem); postquam, ut dixi, pervenere quo volebant, carnificum nonnemo novum quiddam et insolitum excogitavit: illam enim quæ capitis abscissione aut machææ impulsu peragitur, mortem acerbam quidem accidere, attamen tolerabilem arbitrabatur. Arrepto itaque quod in via publica forte offerebatur cornu (8) virginem sanctam

κη'. Ὅντως μετὰ τὴν τοῦ ὑπεφυοῦς Θεοῦ ἐναθρώπησιν καρτερεῖ· τὰ ὑπὲρ φύσιν τοῖς ὑπὸ φύσιν κεχάρισται, και κατὰ λόγον ὄντως. Ὁ γὰρ ὑπὲρ φύσιν Θεός, και τῆς φύσεως δημιουργός ὑπὲρ φύσιν τε γυγονός, και τὰ ὑπὲρ φύσιν ἐνργηκώς, φέρειν τῇ φύσει τὰ ὑπὲρ αὐτὴν ἐχαρίσκατο, ὁποῖά γε κἀν τῇ μακαρίᾳ ταύτῃ πεπλάσται· και πῶς γὰρ ἄλλως ἴσχυσεν ἂν γυναίον ἐκκελῶν τῇ φύσει, ἰκτακίον τῇ ἀσκήσει, τὰς σάρκας οὕτω καταστικθῆν, και ὡς εἰπεῖν διασπαρχθῆν, τοιαῦτα φιλοσοφεῖν ἐν τοῖς πάθεσιν; Ὅντως αὐτοκράτορα τῶν παθῶν τὸν λογισμὸν κατὰ τοὺς πάλαι Μακακαβαῖον παρίστησεν, ὄντως ἀήττητον, ὄντως ἀκαταγώνιστον. Πλὴν ἄλλ' ὡς εἶδον οὕτω γυναικίως τὰς βασάνους, οὕτω καρτερώς φέρουσαν, τοῦτο μὲν γυναικίως ἠττώμενοι και τὴν ἤτταν ἐπαισχυνόμενοι, τοῦτο δὲ τῆς σφῶν κακοδοξίας ἀντικεινούμενοι και οἶον ἐκ θηριούμενοι, τὸ γε νῦν εἶναι φρουρᾶ παραπέμπουσι, και τοῖς τῆς φρουρᾶς παραδιδούσι, δεινοῖς, καμψαὶ ταύτην οὕτω βουλόμενοι, και τῷ βασιλείῳ καθυποτάξαι βουλήματι.

κθ'. Ὡ δὲ τῶν ἡμερῶν ὀλίγοι παρεληλύθεισαν, και πείραν αὐτῆς ποιησάμενοι ἐπει τὴν αὐτὴν ἐκείνῃ εὔρον, τὴν αὐτὴν αὐθις ἀνέγνωσαν, καταδικάζουσα αὐτῆς θάνατον. Ἐνθεν τοι και οἱ μὲν τῶν χειρῶν ταύτης λαθόμενοι, οἱ δὲ τῆς κεφαλῆς καλύπτρας δραξάμενοι, ἄλλοι δ' ἄλλου μέρους τοῦ σώματος ἄλλον, και ὡς βόσκημα ἤγον ἐπὶ σφαγὴν τὴν ἐπιπέκακον ὡς ἀληθῶς Θεοῦ δάμαλι, και τῆς αὐτῆς κωμῆς τε και μάνδρας ἀντεχομένην, και μὴ μεταστῆναι τὸ παράπαν αὐτῆς ἀνεχομένην. Εἰσι δ' αἱ ἐτυπτον ἐν τῷ μεταξῶν, και ἀνηλεῶς ἐτυπτον τοὺς γῆρ ὕβρεσι πλύνοντας και ὡς ἐξ ἀμάξης, ὁ φασι, διαλοισδορομένους παρίημι. Ἄλλ' ἐπειπερ ἐφθασεν ὅποι δὴ τέλος δοῦναι προῦκειτο, τοῖς κατὰ σκοπὸν (ἐν μακείλῳ δ' αὐτοῖς προῦκειτο, ἐν ὡς ἀμνάσκει παραδῶσι σφαγῆ· και ὡς ἐν τῶν κτηνῶν κτείνωσιν, ἅμα μὲν εἰς χλεύην τῆς μακαρίας, ἅμα δὲ και τῶν ὁμοφρόνων ταύτην κατάγειον), ἄλλ' ὡς ὅποι δὴ και βούλειτο παράγνοιον τῶν τις δημίον καινότερον πειδινοήσατο· τὴν μὲν γὰρ διὰ τοῦ ξίφους τομῆν, πικρὰν μὲν και ἄλλως ὀδυνηρὰν, ἄλλ' οὖν φορητῆ δὴ πῶς ἠγήσατο, και τὴν διὰ μαχαίρας ὡσαύτως. Κεράς οὖν τῶν παρρυρεθῆτων λαδῶν, εἰς γῆν τε τὴν Ἄγιαν καταβακῶν, και τῆς κόμης πρὸς ἐκκτόν ἀνακλάσας διὰ τοῦ γαργαρεῶνος ὠθεῖ, και

cellum publicum apud Cedrenum.

(8) Arietinum cornu fuisse indicat auctor distichi in Synaxariis.

(7) De loco supra jam actum est. Μάκελλον autem, Latina licet vox sit, etiam Paulus dixit, I Cor, x, 25. Μακελλεῖον alii; hinc λεωμακελλιον, Ma-

σπονδύλους τούτω διατεμών, πικρότατα τῆς τούς πνοῆς αὐτὴν ἀφαιρεῖται σύννεμα καὶ τῆς ζωῆς.

deinde occurrunt vertebris, acerbissimo cum doloris sensu spiritum martyri vitamque ademit.

λ. Καὶ οἱ μὲν οὕτω τὰ κατὰ θυμὸν ἐπλησαν· ἡ δὲ εὐθύς τῶν κατ' ἔφρυσιν ἔτυχε· παραπομπούς γὰρ ἀγγέλους εὐρήκει καὶ προπομπούς, οἱ καὶ προηγούντο ταύτης, καὶ μετ' εὐφημίας, παρέπεμπον, καὶ εἰς οὐρανὸν ἐκ γῆς μετεβίβαζον. Τάχα δ' ἂν ἀναγομένη τοιαῦτα τὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας μετὰ παρρησίας ἐφθέγγετο, Ὑψώθη κέρας μου ἐν Θεῷ μου. Ἐν γὰρ οὕτω τούτους ἐμοὺς ἐχθρούς ἐκεράτισα, καὶ νῦν ἰδοὺ πρὸς αὐτὸν ἀπειμι, αὐτὸν ἀμέσως τὸν δὲ ἐμὲ γεγονότα κατ' ἐμὲ προσκυνήσουσα, τῆς Θεομήτορος θείας ἀπαπολάσσουσα, τὰς διὰ Χριστὸν ἀθλησάσας, τὰς βιωσάσας ἄλλως κατὰ Χριστὸν ἀσπασομένη, καὶ τῆς σφῶν ὀμιλίας κατατροφήσουσα, εἶπω συνελούσα, τῶν τῶς μοι προσκυνητῶν τύπων ὄψομένη νῦν ἀπέρχομαι τὰ πρωτότυπα· ἀπὸ γούν ἐμοὶ οἱ πονηροὶ πάντες ἀπόστητε. Ἄλλ' ἡ μὲν οὕτως εἶχεν, οὕτως ἀνήρχετο· οἱ δὲ ταύτης προπορευόμενοι, παρεπόμενοι τε καὶ συνεπόμενοι τί ἂν ἐποίουν, καὶ ὅπως διεκείντο; Εἰ γὰρ ἐπὶ ἐνὶ ἀμαρτωλῷ μετανοοῦντι, ὡς ὁ Κύριος αὐτὸς εἰρηκε, χαιροντες, πόσης ἂν ἐπὶ τῇ ἐκ παιδὸς εὐθύς εὐαρεστησάσῃ τῶν τούτου θεσμῶν χαρὰς τε καὶ χυμηδίας ἐπλήσαν;

modis arbitramur? Etenim si super uno peccatore penitentiam agente, quemadmodum ipsemet Dominus testatus est, tantum ipsis sit gaudium, quanta eos lætitia quanto gaudio dicemus fuisse repletos, ob eam, quæ a primis vitæ suæ annis ei placuit per mandatorum ejus observationem?

C 31. Ad me quod attinei, non minori illam plausu lætitiæque exceptam, nec pauciores laudum ac gratiarum hymnos Deo propter hominem humanato decantatos fuisse arbitror, quam tunc cum protomartyris Theclæ (10) animam deduxere angeli. Illa quidem Paulo in tertium usque cælum raptò, et arcana non revelanda edocto, discipula adhæsit, a quo cum non pauca de rebus cœlestibus didicisset, ad martyrii stadium alacriter decurrendum egregie profecto fuit instructa. Quid autem Theodosia? Non Paulum, Paulive similem, aut etiam eorum unum qui diu sane post Pauli tempora vixerunt, præceptorem nacta est: sed quod pluris faciendum, eum plurimi Christianorum (11) palam in contrariam partem traheret, rectam tamen viam tenuit, et pro veritate mori elegit. Illa constantiam tenuit super re, imperfectis æque ac perfectis indubitata Theodosia, pro ea quæ a multis vocabatur in controversiam, ab imperfectis scilicet, qui multas et magnas in contrarium rationes invenerant, ut aiebant, mansit inconcussa; in cæteris vero pari cum protomartyre perseverantia nihil quam illa minus egit fortiter. Illud porro quanti faciendum est, quod plures ejusdem certaminis effecerit socias, quas ad similem zelum pro Deo excitavit. suoque exemplo in cœlestis regni hæreditatem immisit? Hoc ergo

λα. Ἐγὼγε οἴομαι ὡς οὐχ ἤττον ἢ ὅτε τὴν τῆς C πρωτομάρτυρος παρέπεμπον θείλης ψυχῆν, καὶ ἐκρότου καὶ ἔχαρον, καὶ τὸν ἀνθρώπου ὑπὲρ ἀνθρώπων γενόμενον ὕμνον τε καὶ ἰδοῦσαζον. Ἡ μὲν γὰρ τῷ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀνελθόντι Παύλῳ, καὶ τὰ ἀρήματα μυθῆντι κατακελούθησε, διὰ τε πολλῆς ὅτε μυσταγωγίας πρὸς τὸ τοῦ μαρτυρίου στάδιον ἀπεθύσατο· ἡ δ' οὐχ ὅπως διδασκάλῳ κατὰ Παῦλον ἐχρήσατο, ἀλλὰ οὐδὲ τῶν πολὺ μετ' ἐκείνου· τὸ δὲ γε μαίζον, ὅτι καὶ συχνοὶς ἄγαν τῶν ὁμογνωμόνων δῆθεν πρὸς τὸν ἀντικτὸν μεθελκομένῃ, τοῦ ὀρθοῦ περιέσχετο, καὶ ὑπερθεναίν αὐτοῦ εἰλετο. Καὶ ἡ μὲν ἐπὶ πράγματι τὴν ἐνστασιν ἐνεδείξατο, παρ' ἅπαντα ὠμολογημένῳ τελείῳ τε ἅμα καὶ ἀτελεῖ· ἡ δ' ἐπ' ἀμφιβαλλομένῳ συχνοὶς, ἀτελεῖσι, λήγῳ, οἱ καὶ πλείους, ὡς φασί, καὶ πολλὰς ὅτι τὰς ὀντολογίας εὐρίσκουσιν, ὡφθη τε ἀπειρίτρεπτος, καὶ τὰ παραπλήσια ἐνστάσα τῇ πρωτομάρτυρι τὰ ἴσα διακατέρησε. Πόσον δ' ἂν ἠγάσαντο ὅτι καὶ συνάθλους πλείστας πεποίηκε, καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν ὑπὲρ Θεοῦ ζῆλον ἐπέφρα, καὶ τῆς ἀνω βασιλείας κληρονόμος κατέστησεν; Ἄλλ' ἄγγελοι μὲν οὕτως ὡς ἔχαρον, ὅσῳν τε δῆμοι καὶ μαρτύρων ἄλλοθεν ἄλλοι προσυπαντῶντες, ὡς τὸ εἶδος, ἐδεξιοῦντο τὴν ὅσῳν ἅμα καὶ μάρτυρα, καὶ τῆς σφετέρως μοίρας ἐκάτεροι ποιῆσοι ταύτην ἐπόθου καὶ ιδιώσασθαι· Θεός

(9) Melius forte Ambrosianum Synaxarium κατὰ ἀρχὴν in cervice: quis enim nescit vertebras in cervice, non in gutture esse?

(10) S. Thecla, discipula S. Pauli, colitur, 23

prostermit solo; et crinibus eam corripuens magna vi in jugulum (9) cornu impellit, et diffractis quæ

30. Atque hi quidem ea qua dictum est ratione furorem suum expleverunt; Thodosia vero votis ac desideriiis suis omnino potita est. Cœlestium quippe geniorum præcedentium subsequentiumque comitatu stipata, non sine insigni laudum præconio, e terris in cælum deducta fuit. Dum autem ascenderet, poterat ad principatus et potestates sic fidenter loqui; Exaltatum est cornu meum in Deo meo; illo quippe propitio, inimicos meos ventilavi cornu; et ecce nunc ad eum proficiscor, ipsummet qui pro me factus est homo. velamine smoto adoratura, et Matris ejus sanctissimæ fruitura conspectu, ac salutatura cæteras quæ vel pro Christo passæ sunt vel secundum ejus præcepta vixere, et ex eorum conversatione non exiguum captura gaudium. Abeo, inquebat, earum imaginum, quas religioso semper cultu venerata sum, ipsamet conspectura prototypa. Discedite a me igitur omnes qui operamini iniquitatem. Hoc itaque modo Theodosiæ res sese habuere, hac ratione in cælos evasit. Nunc autem, qui illam præcedebant, qui comitabantur quique subsequabantur angeli, quid fecisse aut quibus incessisse penitentiam agente, quemadmodum ipsemet Dominus testatus est, tantum ipsis sit gaudium, quanta eos lætitia quanto gaudio dicemus fuisse repletos, ob eam, quæ a primis vitæ suæ annis ei placuit per mandatorum ejus observationem?

C 31. Ad me quod attinei, non minori illam plausu lætitiæque exceptam, nec pauciores laudum ac gratiarum hymnos Deo propter hominem humanato decantatos fuisse arbitror, quam tunc cum protomartyris Theclæ (10) animam deduxere angeli. Illa quidem Paulo in tertium usque cælum raptò, et arcana non revelanda edocto, discipula adhæsit, a quo cum non pauca de rebus cœlestibus didicisset, ad martyrii stadium alacriter decurrendum egregie profecto fuit instructa. Quid autem Theodosia? Non Paulum, Paulive similem, aut etiam eorum unum qui diu sane post Pauli tempora vixerunt, præceptorem nacta est: sed quod pluris faciendum, eum plurimi Christianorum (11) palam in contrariam partem traheret, rectam tamen viam tenuit, et pro veritate mori elegit. Illa constantiam tenuit super re, imperfectis æque ac perfectis indubitata Theodosia, pro ea quæ a multis vocabatur in controversiam, ab imperfectis scilicet, qui multas et magnas in contrarium rationes invenerant, ut aiebant, mansit inconcussa; in cæteris vero pari cum protomartyre perseverantia nihil quam illa minus egit fortiter. Illud porro quanti faciendum est, quod plures ejusdem certaminis effecerit socias, quas ad similem zelum pro Deo excitavit. suoque exemplo in cœlestis regni hæreditatem immisit? Hoc ergo

Septembris.

(11) Quia τῶν ὁμογνωμόνων, ejusdem sententiæ, de fide circa Christum duntaxat intelligi hic debet, Christianorum verti.

modo lætabantur angeli, sanctorum vero et martyrum turmæ, aliæ aliunde progredientes obviam, sanctæ simul ac martyri occurrebant, ut par erat, et suæ quique parti cupiebant propriam vindicare. Deus autem, cujus ope et cujus causa certaverat, cum utrisque conversans fecit ut cum utrisque præmio perfrueretur æterno.

CAPUT V.

Miracula ad S. Theodosiæ invocationem patrata, ubi Auctor de se et suis.

32. Atque hujusmodi ferme fuere ea quæ Sanctæ in cælo contigerunt, prout congrue conjectare licet; nos vero quin terra positi sacras ejus reliquias feliciter possidemus, quid tandem facere, aut qua ratione affectos esse oporteat, consideremus, præsertim cum tot ejus admiranda opera nullo non die experiamur, videamusque homines, corporis usu viribusque destitutos, hactenus membrorum suorum rectam consequi conformationem; surdos ac mutos, recuperato aurium et linguæ usu, ob insignia adeo miracula gaudio exsultare; et Deo, qui tanta erga homines operatur, gratias exhibere; et illam propter cujus merita tantum beneficiorum accipimus, quæque tanta in cælo gloria, tanta in terris potestate pollet, debitis honorum et laudum titulis, ut par est, prosequi. Multa sunt quidem quæ Sancta quotidie facit admiranda, sed quæ ipsis hisce oculis videre merui, non possum non enarrare.

33. Puer quidam erat ætate ad pubertatis annos jam progressus, ex eorum pagorum uno aliquo, qui in Phrygia ad fluvium Rhyndacum (12) sunt, oriundus, sed a patrio solo peregrinus. Hic quod dictu abominabile, vagorum Agarenorum impietatem sectabatur, et Constantinopolim adveniens, hac illac per civitatem oberrabat. Ecce autem, o rabiem dæmonis, omnium contra nos malorum auctoris! die quadam impletur tenebris et vertigine. Meridianum scilicet erat tempus, quando etiam David ait non habitantibus in adjutorio Altissimi, et in Dei tabernaculo non commorantibus, dæmoniâs imaginationes ingruere. Cum igitur sic ageretur, et ratio ei non parum esset conturbata, derepente etiam contortis ita repertus fuit genibus, ut tibiæ femoribus adhærent, et abortivis illis haud dissimilis appareret, quos ad prætereuntium considendam commiserationem plateis expositos frequenter conspiciamus: quin etiam apoplecticus totus erat, nec plane intelligere poterat quid pateretur. Cum autem natura cogeret ad ea quibus assuevit, tunc satis cognoscens quid malum esset (reptilis enim factus erat, qui eatenus solebat pedibus incedere) manibus æque ac pedibus utens, supra sua se genua non promovebat, sed protrahebat eatenus saltem rationis compos, ut victum quæreret mendicatum. Sic hac illacque repentem seque volutantem (nec enim aliter poterat) ad meas quoque ædes eum contigit devenire, mihi que in conspectum venire, non gressu debilem, non claudicantem, sed manifeste repentem et gradientem supra pectus ac ventrem, secundum veterem maledictionem serpentis.

(12) Rhymlacus fluvius Mysiæ (Phrygiæ majoris ea pars est) in Propontidem influit ad cognominem sibi urpem. Sunt qui credant Plinio Lycum dici.

A δ' ὑπὲρ οὗ και δι' οὗ ἠγωνίσαστο διατήσας ἀμφοῖν, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἀμφοῖν συναπολαύειν ἐνδέδωκεν.

λβ'. Ἐν μὲν οὐρανῷ τοιαῦτά τοι τῆ Μακαρίας τῆδε συνήτηκεν, ὅσα γε ἐκ τῶν εἰκότων ἔστι στοχασασθαι· τοὺς δ' ἐπὶ γῆς εὐρισκομένους ἡμᾶς και τὸ ἱερὸν αὐτῆς κατέχοντας λείψανον τί ποιεῖν ἄρα χρῆθ, και ὅπως δεῖ διακείσθαι, σκοπήσωμεν, και ταῦθ' ὁσημέραι τῶν θαυμάτων αὐτῆς ἀπολαβόντας, τοὺς τῶος παρεμμένους τὴν ὀλομέλειαν τῆς σπῆς διαρτίας ὀρώντας αὐθις αἰ ἀπολαβόντας, κωφῶς και ἀλάλους, φωνούντας τε και ἀκούοντας ἐπαδύνασθαι, πάντως ταῖς θαυματουργίαις εὐχαριστεῖν τῷ ἐφ' ἡμῶν τοιαῦτα διενεργούντι Θεῷ, και τὴν δι' ἧς ταῦτ' ἐνεργούμεθα τὴν δεδοξασμένην ταύτην ἐν οὐρανοῖς, και οὕτω μεγάλα ἰσχύουσιν ἐπὶ τῆς γῆς τὰ εἰκότα και γεραιρεῖν και εὐφημεῖν. Πλείστα μὲν οὖν ἡ Ἁγία ὁσημέραι τερατουργεῖ· ἀλλ' οὐπερ αὐτόπτης ἐγενόμην οὐκ ἀνήσω μὴ διεγῆσθασθαι.

λγ'. Παιδίον τὴν ἡλικίαν ἤδη πρόσηθεν ὄν, πατρὶς τῷδε τῶν περὶ τὸν Ῥυνδακόν ποταμὸν μία κωμῶν, τῆς προνεργούσης μεταναστῶν τὸ δ' ὅπως λέγειν οὐ φορητὸν, ἀσπεδῶν τὸ κύκλω καταδραμένων Ἀγαρηνῶν, και παρὰ τὴν Κωνσταντίνου γασόμενον, τῆδε κάκεισε τῆς πόλεως ἀλώμενον ἔην. Ἄλλ' ὡ τῆς ἀνέκαθεν τοῦ ἀρχιερέως πρὸς ἡμῶς δυσμενείας ἰσκότου και θίνης μιᾶς πληροῦται τῶν ἡμερῶν. Μεσημβρίας ἦν ὁ καιρός, ὅτε δὴ και ὁ θῆς ἔφη Λασιδ τοῖς μὴ κατοικοῦσιν ἐν βοθηθείᾳ τῷ Ὑψίστου, μηδ' ἐν τῆ σκέπῃ τοῦ Θεοῦ αὐλιζόμενος, τὰ δαιμονιώδη συμπίπτειν φαντάσματα· παθὸν οὖν οὕτω και τον λογισμὸν οὐκ ἐπ' ὀλίγον συνταραχθεῖς, τὰς ἰγνύας συνεστραμμένας αἴφνης ἔχον εἰρήνη, τοῖς μηροῖς τὰς κνήμας συμπεφυκυίας, ὅπως τῶν ἐκ γενετῆς ἀμβλωμάτων συχὰ παρὰ τὰς πλατείαις τῆς πόλεως ἔρριπτε, τὸν τῶν παριόντων ἕλεος ἐδεχόμεθα· ἀλλ' ἦν ὡς ἐπίπαν ἀπόπληκτον τὸ κευδερῖον, και μηδ' ὅ τι πεπόνθει, συνιέναι τὸ παράκτω δυνάμενον. Ἐπεὶ δ' ἡ φύσις πρὸς ἅπερ εἴωθε καταναγκασε, τότε ἔγνωκεν ἀκριβῶς οὐ κακοῦ γέγεσθαι (ἐρπυστικὸν γὰρ κατέστη τὸ τῶος βαδιστικὸν) χερσὶ μὲν οἶα και ποσὶ χρώμενον, τοῖς δὲ γόνασιν οὐχ ὅπως λε προβαῖνον, ἀλλὰ συρόμενον, νοῦν οὐτως ἔχων ἐπιπολὺ, τὰ πρὸς χρείας ἐξ αἰτήσεως περιζόμενον, ἔρπον τε τῆδε κάκεισε και κυλινδούμενον. Ἦτοιαῦτη γε μὴν ἄλη τούτου και παρὰ τὸ ἐμὴν οἰκίαν γενέσθαι πεποίηκε, και μοι πρὸς ἑβῆ ἦλθεν, οὐ χωλεῖον, οὐκ ὀκλάζον, ἀλλὰ σαφῶς ἔρπον, κάπὶ τῷ στήθει και τῇ κοιλίᾳ κατὰ τὴν παλαιὴν ἐκείτην κατάραν τοῦ ὄφως πορευόμενον.

λδ'. 'Αλλ' οὐ πάνυ γε συχνὰ παρήλθον τῶν ἡμε-
ρῶν, καὶ βαδίξων αὐθις πρὸς ἡμᾶς ὁ παῖς γέγονε,
βαίων ἀπρόσκοπτα, ἐπὶ τε τῶν ποδοῖν ἄμφοῖν σκη-
ριπτόμενος, καὶ ιστάμενος ὄρθιος. ὡς γε δὴ πάντες
οἱ διὰ πλάσεως εὖ ἔχοντες, τέρας τοῦτο τοῖς προΐ-
δοῦσιν ἅπασιν ἰδοῦσι, καὶ ἄλλος ἄλλον εὐθύς μετακα-
λεῖτο, καὶ ἕτερος ἑτέρου περὶ αὐτῶ ἐπυνθάνετο,
Οὐχ οὗτος ἐκεῖνος, λέγων, ὃ πρὸ μικροῦ μεταφορη-
τός; Οὐχ οὗτος ὁ χθις ἔχων καὶ πρότερα συγκε-
καμμένα τὰ γόνατα; Καὶ ἐπὶ πολὺ πως διηπορού-
μεθα, εἰ ἐπαληθεύοντά εἰσιν ἡμῖν τὰ τῆς ὄψεως,
ἕως αὐτὸς ἔγωγε ἰγγύτερον ἀγαγὼν ὅπως τε ἤρό-
μην, καὶ πότε ὑγίεις οὕτω τοὺς πόδας ἐγένετο. Καὶ
ὅς, Ἐξῆλθον, ἔφη, τῶν ἰνταυθοῖ, παρὰ τὸν αἰγιαλὸν
γένονα, ὡς τῶν παριόντων αἰτιομένη ὡς τοῦ παρ' αὐ-
τῶν ἐλεύου τυγχάνοιμι· ἀλλὰ τις τῶν ὀδιδῶν (οὐκ οἶδ'
ὅπως τις, οὐ γὰρ ἰώρακα πρότερον, οὐ μετὰ ταῦτα
τούτου θεάμαι) καινότερον ἐπ' ἐμοὶ πεποίηκεν
ἔλεον, ἄρας με· καὶ γὰρ ἐπωμαῖδιον παρὰ τὴν
Ἁγίαν φέρων κατέθετο· οὕτω γὰρ καλεῖσθαι τὴν
μακαρίαν ταύτην Θεοδοσίαν ἢ τῶν θαυμάτων συν-
έχεια παρὰ γε τῆ μεγαλοπόλει ταύτη πεποίηκεν,
οἶμαι δὲ καὶ τῶν πόλεων πανταχῆ· πανταχῆ γὰρ
ἐξαπλοῖ τὴν χάριν· ὅτι καὶ πανταχόθεν ξυβρίοντες
οἱ κακῶς ἔχοντες τῶν ἰάσεων ἐπανίστανται ἀπολαβόντες.

λε'. Τοῖνον καὶ ἀνωμόως οὕτω τὸ παιδάριον ἀπ-
εκάλεσεν. Καὶ δὴ με ὑποθείς, ἔφη, τῆ ταύτης σορῶ,
ἐλαίῳ τε χριστῶς τῆς ἐπρωρημένης φωταγωγῆς
ἐξῶν εὐχέτο. Ἐγὼ δ' ἐναπολειφθεὶς ἐν ἀμηχάνῳ
γεγέννημαι· οὐ γὰρ προβαίνειν ὄλω, οὐ μεταβαί-
νειν ἠδυνάμην, ἀλλ' ὡς τε παρερρίμην ἀχθος καὶ
τῶν προς χρεῖαν ἑσπερούμην ὁ θεὸς αἰεὶ. Τρεῖς τῶν
ἡμερῶν παρερρίψαν, καὶ μοι ζῆλον τις περὶ τὸν
λογισμὸν γέγονεν, οὐχ οἷαπερ ἐκαίην ἢ πρὸ μικροῦ
ξυμπεσοῦσα, καὶ τὰ γόνατα παραρθρώσασα, γρικὴν
μοι καὶ μονῆς ἀπὸ μνήμης ἐκαίην ποιῆ, γαλήνης
δὲ τὴν καρδίαν πληροῦσα, καὶ πρὸς τὸ εὐθυμον
μεταβάλλουσα· ὅθεν καὶ ὡς ἐν ὑπῶν πεπεδημέ-
νος εἶναι δόξα, ὑγίης ἀναθορῶν εὐρημαί, ἔ-
στην τε ἐπὶ πόδας, καὶ προέβην ἐπὶ μακρὸν, ἐν
ἐαυτῷ τε γενόμενος, καὶ ὅθεν ἦκέ μοι συνιδῶν ἢ
βοήθεια, τῆ τῆς Ἁγίας προσεδραμήκεν σορῶ, καὶ
τῆ ταύτης περιφύς εἰκόνι, καὶ συχνὰ ταύτην περι-
πτυσάμενος ἐξῆλθον, ὡς ὄρατε, τοῦ ἐπ' ἐμοὶ δοξά-
ζων θαυματουργήματος· καὶ νῦν ἡμέραι τέτταρες
ἤδη ἐξ οὗ τὴν πόλιν περιουστῶ, ἐλευθέρως ὅποι καὶ
βούλομαι πορευόμενος.

λς'. Ἄλλὰ μηδὲ τὰ ἐμὰ ὅτιπερ ἐμὰ παραλειπτόν
ἐμοί, ὡς μὴ καὶ αὐτὰ λήθης παραπεισθεῖν βουθῶ,
κἀγὼ μέμψαι δικαίᾳ καθυποβληθείην ἀχαριστίας,
μηδὲ λόγῳ ψιλῶ παραδοῦναι προθυμηθείς, ἅπερ εὖ
τοῖς ἔργοις ἔφην παθῶν· περὶ δὲ τοῦ δευτέρου τὸν
λόγον ποιῶμαι πρότερον. Γαμβρός ἐμὸς ἐπὶ θυγα-
τροῖ τῶν εὐγενῶν οὗτος καὶ περιεβλέπων, ἀδελφι-

34. Non multi inde effluerant dies, cum rursus
ad ædes nostras idem se adolescens contulit, abs-
que omni impedimento omnique incommodo pro-
grediens, utroque firmiter consistens pede, et cor-
pore in altum erecto, quemadmodum solent ii qui-
bus omni ex parte absoluta membrorum omnium
conformatio obtigit. Prodigium hoc omnibus qui
a lerant non mediocre visum est : ac alii confestim
alios, ut fit, advocantes, super adolescente illo
multa ex invicem sciscitabantur. Nonne, inquiebant,
ille hic est, qui non a multo tempore huc ad nos
fuit delatus? Nonne idem ipse ab heri et nudius-
tertius contracta habebat genua? Multum igitur
dubitabamus, nam vera essent quæ videbamus
oculis; donec ego ipse propius ad eum accedens,
percunctari cœpi, qua tandem ratione, quove tem-
pore pedum sanitatem consecutus esset. At ille,
Non ita pridem, inquit, hinc ad littus egressus
sum, ut a pretereuntibus eleemosynæ aliquid ro-
gando consequerem; cum ecce e transeuntibus
unus quisquam (nec enim quis fuerit scio, qui ante
nunquam hominem videram, et deinde non con-
spexi amplius) insolitam mihi eleemosynam contu-
lit, dum arreptum me atque in humeros suos sub-
latum, deposuit apud Sanctam : hoc quippe no-
mine beatam Theodosiam appellari, in hac magna civitate fecit miraculorum multitudo : existimo
autem sic etiam in aliis urbibus nominari, ubique enim gratiam divinitus sibi collatam expli-
cat; quare etiam undique confluunt male habentes et discedunt sanitatis restitutionem consecuti.

35. Itaque Sanctam quoque puer iste vocans
absque proprio nomine. Super hujus, inquit, tu-
mulum me ponens ille, et desuper appensæ lampadis
oleo inungens, oravit et abiit. Ego vero dereli-
ctus, quid agerem nesciebam : nam neque progre-
di neque digredi inde poteram, sed inutilis instar
ponderis remanebam, omnibus ad vitam necessa-
riis rebus destitutus miser. Tres abierant dies,
cum mihi quædam mentis concussio accidit, non
qualis ante exiguum tempus superveniens mihi
genua contraxit, et vel sola recordatione sui hor-
rorem mihi incutit; sed animum implens tranqui-
litate, optimeque componens; unde, veluti si som-
niantium tantum oblatum fuisset pedum impedimen-
tum, ita me sanum exsiliens reperi, stétique in
pedes erectus et modicum progressus sum. Tum
vero in meipsum regressus, et unde auxilium mihi
venisset, intelligens, ad Sanctæ sepulchrum cu-
curri; et sacræ ejus imagini affusus, cum illam
complexu frequenti strinxissem, exivi, ut videtis
miraculum in me factum celebrans. Quartus vero
nunc dies est, ex quo urbem hanc omnem sanus
obambulo, et quocunque locorum fuerit libitum
absque impedimento pergo.

36. Sed quæ mea sunt, tanquam si mea non
essent, præterire non debeo; ne si profundo eo
silentio obruam, ingratitude notæ subiciar,
quod nec sermone quidem exili dignatus ea fue-
rim, in quibus opere benefico præventus sum cum
essem infirmus. Quod autem posterius accidit, de
eo prius sermonem instituum. Gener mihi per

filiam est nobilis atque illustris, utpote nepos ejus qui modo per imperium moderatur; illius vero filius, qui ex legitima parentum, avorum, et proavorum successione Colchidis principatum hæreditate tenuit; quam enim hic imperatoris defuncti filiam matrimonii lege sibi conjunxit, hujus quo de loquor mater exstitit. Hunc cum sub vesperam ex aula imperatoria domum se cum suis referret, cupido subiit equo se exercendi, in eoque nonnihil se exhilarandi, quemadmodum frequenter solent ætatis istius juvenes, in prima præsertim pubertate, qualis ipse erat. Eos autem qui circa ipsum erant, et multo magnoque conatu dissuadere id conabantur, intempestivum esse suggerentes, contemnens, in sententiâ omnino permansit; hoc tantum illis imperans, ut sues, qui propter viam publicam pascebantur, abigerent. Fecerunt illi ut jussi erant: ipse vero multimodis equum tentans ferebatur, donec scilicet sues abactæ, ter quaterve rede untes, sub ipsis equi pedibus volutari cœperunt, eumque impedire. Equus enim, quoties sub pedibus ejus versabantur sues veluti de industria id agentes, cadens simul assurgensque, tandem ita concidit, ut resurgere nequiret; sessor autem excussus tanquam e funda, statim humi jacuit pronus juxta equum, parumadmodum distans a mortuo, nisi quod tenuis quidem artoriæ pulsus, a medicis deprehensus, cum adhuc in vivis numerandum suggererat.

37. Non longue a palatio hæc acciderunt, eo scilicet loco, qui Stagnum rotundum dicitur. Sed, quemadmodum ea solent quæ fama feruntur, repente ubique vulgatum fuit, obiisse ex infelici equitatione juvenem. Tum vero alii, O infelicem, exclamant, casum! o infortunium! alii, Quam, inquam, subito id accidit! quam inexpectato corruit! Ad me quoque e vestigio quidam accurrit, lacrymarum plenus, et cupiens quidem id quod acciderat renuntiare, sed voce non continuis minus singultibus quam multo anhelitu impedita, ex sola demissi in terram vultus mœstitia, et commiserationis quem demonstrabat affectu, triste mihi quidpiam videbatur significare. Atque ego non parum animo commotus. Cui, inquam, meorum et quid tandem infortunii accidit? Tunc, respondit gener equo ferebatur, cum quo pariter in terram corruit; ac etiamnum infelix jacet absque loquela et sensu. His narratis egredior domo: neque aliud audire per viam mihi contigit, quam, O quomodo id intelliget, quomodo videbit socer ejus! Hac illac gemitus et manuum complosiones audiebantur; cum ego ad locum ubi jacebat perveniens, manumque apprehendens et brachia circumdans, Quid pateris, aiebam, quid doles, charissime fili? age indica: ipse vero mihi magis audiebat quæ dicebam quam si exanimis omnino fuisset.

38. Jamque nox illa præterierat, nihil omittentibus medicis eorum quæ hac occasione, ut fiant, ars medica præscribit: utriusque manus apertæ sunt venæ, alia tentata remedia omnia, omnia

δοῦς γὰρ τοῦ νῦν εὐσεβῶς ἡμῶν βασιλεύοντος, καὶ δὲ τοῦ τῆν τῆς Κολχίδος ἀρχὴν ἐκ τε πατέρων, πάππων, καὶ ἐπιπάπων κληρωσαμένου· τούτω γὰρ ἢ τοῦ προβασιλευκότος θυγάτηρ γάμου νομῆ συναφθεῖσα, μήτηρ τοῦδε γέγενται· οὗτος δὲ πρὸς ἐσπέραν τῶν ἀνακτόρων ἐξῆι, καὶ τὴν ἐπ' οἴκου σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ἐπορεύετο· οἷα δὲ τὰ τῶν νέων ἐπὶ τὴν ἡλικίαν, καὶ μάλιστα τῶν ἐφήβων, ὁποῖος οὗτος, ἐτύχχανεν ὧν, ἱππαλατῆσαι οἱ ἐπῆλθεν, ἐφ' ᾧ γι διαχυθῆναι μικρὸν. Τοὺς οὖν ἀμφ' αὐτὸν συχνὰ καὶ ταῦτα κωλύοντας, καὶ τὴν ἰωρίαν προἰσχομένους περιδῶν, ὄλωσ τοῦ πρὸς θέλησιν γέγονε, τοῦτο μόνον σφίσι ἐγκλινοσάμενος, Ἄπιτε, τοὺς σῆας ἀπέσαστε· τῆς γὰρ λεωφόρου πλησίον ἦσαν οὗτοι νεμόμενοι. Καὶ οἱ μὲν ὡς προσετάκησαν πεποιθήσαν· ὁ δ' εὐθὺς συχνὰ μωπιζῶν ἐφέρετο, ἀλλ' ἐφέρετο ἔως οἱ ἀπελθόντες δὲς τε συστραφέντες καὶ τρίς, τοῖς τοῦ ἵππου ποσὶν ὠφθησαν κυλινοσόμενοι τε καὶ συμποδίζοντες. Ὁ τε γὰρ ἵππος ὁσάκις οἱ σῆας περιεσκέλιζον, ἔργον ὡσπερ τοῦτο ποιούμενοι, πίπτει ἅμα καὶ ἐγειρόμενος, τῆος εἰπεῖν, ἀνήγητα πίπτωκα· καὶ ὁ ἀναβάτης ἐκτιναχθεὶς, καὶ ὡσπερ ἀποσφενδονθεὶς εὐρηται κείμενος παρευθὺς, ἀγχιεστά που τοῦ ἵππου πρηνῆς, μηδὲν ὄλωσ νεκροῦ διεσπυνοσῶς, πλὴν ὅσον σφυγμὸς ἀμυδρὸς, καὶ πνεύμα τοῖς περιεργαζόμενοις λεπτὸν, τοῖς περιούσιον ἐπὶ συγκαταλέγειν τοῦτον ὑπέβαλεν.

λς'. Οὐκ ἄπο ταῦτα τῶν ἀνακτόρων ζυμβέθεμα· τόπος γὰρ ἐν ᾧ ὁ οὕτως πωσ Γυρολίμνη καλοσούμεος. Ἄλλ' οἷα δὲ τὰ τῆς φήμης, ἐν ἀκαρεῖ διασπεφῆσαι πανταχῆ, ὡς τέθνηκεν ὁ δείνα ἱππηλατῶν. Ἐο οἱ μὲν, Ὡ τοῦ συμβάματος! ὦ τῆς δεινῆς ταύτης ἔλγον, συμφορᾶς! οἱ δ', Ὡ οἶον αἴφνης γέγονε! ὦ οἶον ἀπροσδοκήτως συνέπεσε! Καὶ μοί τις ἐρίσπεται δεακύων ὑπόπλοος, θέλων μὲν ἀγγεῖλαι τὸ γεγονός, τὴν δὲ φωνὴν οὐχ ἤττον τοῖς στεναγμαῖς ἢ τοῖς ἀσθμασιν ἐγκοπτόμενος, ἐκ μόνης τῆς πρὸ προσώπου καταφείας, καὶ τῆς πρὸς με συμπαθείας, ἣν ὑπενείαινεν ἐμὴν γνωρίζων τὴν συμφορᾶν ἱεργε. Καγὼ διαταραχθεὶς, τίνοι τῶν ἐμῶν συνέπεσε τὸ δεινόν, καὶ τί περ ὁ πέπονθε; διεπυνοσόμενον εὐθύς. Καὶ ὅς, Ὁ σὸς ἱππηλάται γαμβρὸς, καὶ οἱ συμκίπτωκεν ὁ ἵππος, καὶ εἰς ἐπὶ κείται, μηδὲν τε λέγων, μηδὲνὸς αἰσθανόμενος. Ἐξῆειν αὐτίκα τοῦ διεγνοσμένου, καὶ μοι παρὰ τὴν ὁδὸν οὐδὲν, ἀλλ' ἢ τοῦτο μόνον ἤκούετο, Ὡ οἶον ἀκούσεται; ὦ οἶον ὁ κεδεσθῆς τοῦδε θεάσεται; Στεναγμαῖοι τε τῆδε κἀκείσας, καὶ χειρῶν πάταγοι. Ἄλλ' ἐπίσπην οὐπερ ἦν κείμνοσ, καὶ λάδοσμενος τῆς χειρὸς καὶ περιθεὶς ἀπὸ ταῖς ἀγκάλαις, τί πάσχεις; ἔφην, τί ὀδυνᾶ; ἐτλωσόν μοι, παῖ φίλτατε, Ὁ δ' οὐδὲν τι κρεῖττον ἐφῆχου τῶν λεγομένων ἦν ἐπαῖων.

λη'. Παρῆλθεν ἡ νύξ ἐκείνη τῶν Ἀσκληπιαδῶν οὐδὲν οὐδαμῶς παριέντων, ὅσαπερ ἐπὶ τοῖσδε πράττειν ἡ ἔχνη παρεγγυᾶ, φλίδασ δηλαδὴ τεμνοντων ἀμφοτέρων χειρῶν, καὶ βοθηθόντων ἄλλοθεν ἄλλωσ,

κάτω τὰ ἄνω κινούντων, ὃ φασι οὗτοι, καὶ πάντα Ἀ τρόπον μηχανωμένων ὡς εἰς αἴσθησιν ἀγαγεῖν. Ὁ δ' οὐδὲν ἄμεινον εἶχεν, ἀλλ' ὁμοίως ἀναισθητῶν ἦν. Παρερρήθη καὶ τὸ τῆς διαδεξαμένης ἡμέρας διάστημα, καὶ οὗτος ὁ αὐτὸς ἦν. Ὁφίει δὲ καὶ πρὸς ἐσπέραν ἐφθέξατο βιαίον τι καὶ ἀδιάρθρωτον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν παρεφθέξατο. Καὶ τοῦ λοιποῦ παρασκευασμένα λαλῶν ἦν, ἄλλα μὲν ἐρωτώμενος, ἄλλα δ' ἀποκρινόμενος, πλειστάκις τῆς ἡμέρας παραφρονῶν, καὶ οὐχ ἡκιστα τῆς νυκτός, νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δ' ἐκείνο φθεγγόμενος, μηδὲν δ' ὅ τι καὶ παριστάνων, μηδὲ δηλοποιῶν, μεταξύ τε βοῶν γυγνώσας, καὶ ὡς πεπονθῶς τι τῶν ἀνηκίστων, μέγα κράζων αἴφνης καὶ ὀδυρόμενος.

λθ'. Ἠσυχάζομεν οὖν, ὡς τὸ εἰκός, ἐδυσορούμεν Β οἱ κηδίσται· θεός γὰρ ἡμῖν ἐπιτελεῖ μὴ μείνη διὰ παντός οὕτω παραληρῶν, καὶ τὰς φρένας εἴη διὰ βίου παράκοπος. Οὐ γὰρ δὴ πως εἰς ἀγαθὸν καὶ τὸ τῶν χοίρων ἐξελαμβάνομεν, τοὺς ἐξαιτησαμένους τὸν Κύριον ἐμβληθῆναι χοίροις διενθυμούμενοι, τοὺς ἡμῖν ἀρχῆθεν ἐπιβουλεύοντας δαίμονας, καὶ μάλιστα μαθόντες ὡς διωχθέντες ὑπέστρεψαν οἱ χοῖροι, καὶ ὡς οὐχ ἅπαξ εἰσιόντες τε καὶ ἐξιόντες, προσβάλλοντες ὡσπερὶ καὶ ἠττώμενοι, τελευταῖον θρασύτερον ἐπιτεθέντες κατέβαλον. Ὁ τι δ' οὐ πόρρω τῆς ἀληθείας ἐστοχαζόμεθα, αὐτὸς ὁ ταῦτα παθὼν μετὰ τὴν τοῦ πάθους ἀπαλλαγὴν σαφῶς ἡμῖν διεδήλωσεν. Ἐίρηκε καὶ γὰρ ὡς ἔδοξεν ἀνδρα ὄραν, μέλανα τὴν χοίρων, ἄγριον τὴν ὄψιν, ὑπερμεγέθη τὸ σῶμα, σχοίνοις περισχημένους τοὺς σῦας ἐφέλκοντα τοῖς τοῦ ἵππου ποσίν· ἐφρεύγει τε τούτους βιαζομένους, πρὸς δὲ βίαν ἀπαγομένους, ἕως συμποδισθέντος πεσῶν, οὐ μὲνηται ὅ τι καὶ πέπονθεν. C pulsos, alia deinde vi in equum denuo immissos, amplius non meminit.

μ'. Ἐφ' ἱκαναῖς οὖν ἡμεν οὕτω διαπορούμενοι, ὅπως τοῦ ἀνυποκόστου πάθους αὐτὸν ἀπαλλάξαιμεν, ὅπως ἑαυτοὺς τῆς ἐπὶ τῷδε φροντίδος τε καὶ λύπης ἐλευθερώσασιν. Ἄλλ' εἰς νεῦν μόγις ἐβάλομεν τὰ τῆ Ἁγίας καθεικάστην τερατουργούμενα, καὶ ὡς ἐκ ζάλης εἰς λιμένα παραυτὰ καθωρμίσθημεν, καὶ πρὸς τὸ εὐθυμότερον εὐθύς ἐπαυήμεν, καὶ ὡσπερ ἑαυτῶν ἰγγυνοίμεν, οἱ πρὸ μικροῦ σχεδὸν ἐξεστηκότες, καὶ τινα τρόπον τῷ πεπονθέντι συμπάσχοντες. Πάντων οὖν ἄλλων αὐτίκα ἠλογηκότες παρά γε D τῆ σοφῆ τῆς Ἁγίας γνώμεθα, καὶ ῥιπτούμεν ἐπ' ἐδάφους αὐτόν· καὶ ὁ νεωκέρως τῆς κιβωτοῦ τὸν ἱερὸν ἐξενεγκῶν θησαυρὸν, τὸν ζῶντα ταῖς ἐνεργείαις ὄντως νεκρὸν, ὅλη ἐπιστηρίζει τῷ σώματι, κεφαλῆς αὐτῆς ἀπαρξάμενος, χρεῖς τε λαβῶν θλασίων τῆς φωταγωγῆς σταυροειδῶς τῷδε τὸ πρόσωπον, καὶ πρὸς γε στέρονα τε καὶ μετάφρανα. Καὶ (ὡν θαυμασίων Θεοῦ ἢ ὠδοῆς, ἧς ἀπὸλασαν ψυχὰι κατὰ Θεὸν τοῖς σώμασι συμβιώσασαι) ὡς οὐδένα πεπονθῶς, ὡς οὐ ποτέ τι παρεφθεγάμενος, ἐξῆι βώρης εὐ ἔχων καὶ τῶν

motus deque, ut dicunt, et nihil non adhibitum operæ, ut sensibus redderetur adolescens : qui nihilo tamen melius inde habuit, sed eadem prorsus ratione jacebat sensus omnis expertus. Præterit quoque ea quæ noctem jam dictam subsequuta erat dies, atque ille in eodem usque statu permanere visus : cum ecce sub vesperam quasdam quasi coactas nec distinctas satis voces, seu potius deliramenta, proferre cœpit; deinceps vero concisa quædam loquebatur, aliud quam quod interrogabatur respondens. Diurnis ut plurimum horis maxime vero nocturnis, modo hoc, modo illud dicens, nihil certi indicare aut exprimere manifeste valebat. Clamores subinde edebat ingentes, quasi intolerabile quiddam cogeret perferre, ac vehementer sane lamentabatur.

B 39. Nos interim, qui curam ejus gerebamus, graviter, ut par erat, angebamur : metus quippe nobis incutiebatur, ne perpetuo delirus, aut tota vita impos mentis perseveraret. Sed nec boni quidquam ominabamur ex porcis: illos enim cogitabamus dæmones, qui et olim a Domino id petierunt, ut in porcos immitterentur, et a principio insidiari nobis non cessant; maxime cum audiremus, quomodo depulsi a via, in eandem rediissent idque non simpliciter egrediendo redeundoque, sed tanquam assilientes cedentesque, ac denique audacius incurrentes, juvenem sudvertissent. Quod vero haud longe a rei veritate conjectura nostra abesset, ipsemet qui hæc patiebatur, postquam a malo suo liberatus deinde fuit, planissime declaravit. Asseruit quippe visum sibi fuisse virum, atro colore, severo vultu, corporis magnitudine inusitata, qui funibus constrictos porcos sub ipsos equi pedes adigebat. Porcos autem fugere primum comdonec sic impedito collapsus, pateretur ea quorum

40. Non igitur absque ratione angebamur, quomodo e tam grandi malo eximeremus adolescentem, et nos ipsos mœrore et sollicitudine liberaremus. Vix autem ea quæ S. Theodosia quotidie patrat admiranda, cœperamus mente revolvere, cum ecce quasi ex tempestate delati in portum, animos continuo majores sumpsimus, et nobis veluti derepente sumus redditi, qui paulo ante consilii inopes extra nos ipsos versabamur, et iisdem quodammodo, quibus adolescens, excruciabamur doloribus. Omnia igitur alia seponentes, ad Sanctæ sepulcrum pergimus, ipsumque in templi pavimento collocamus. Tum ædituus sacrum e lipsanotheca thesaurum promere, iisque hominia, spirantis quidem, sed quem ob virum naturalium defectum intermortuum æstimasses, totum corpus signare, initium a capite ducens, oleoque e lampade accepto in modum crucis vultum, pectus, ac dorsum jacentis oblinere. Ecce autem (o admiranda Dei opera ! o gloriæ insignis magnitudinem, qua in cælo perfruuntur animæ, quæ Dei causa in corporibus cer-

taverunt, animæ quæ secundum Deum vixerunt cum corporibus) quasi nihil unquam mali perpessus. neque aliquid præter rationem locutus, integris corporis ac mentis facultatibus exivit, expedite loquens, et ea quæ loquebatur intelligens. Omitto dicere quantum ex eo tempore profecerit, non minus quam ætate, spiritus et corporis prærogatæ quod ego profecto singulari cuipiam Dei erga illum, providentiæ attribuere, hoc minoris miraculi habere mihi posse videor.

41. Sed neque aliud, quod eadem Sancta admirandum mihi beneficium præstitit, silentio duxi prætermittendum. Ante non exiguum tempus crus mihi fuit valde affectum ex vulnere quod recalcitrans equus impeggerat, nec magni sub initium esse videbatur momenti. Postquam autem quatuor omnino elapsi erant dies, doloribus oppressus sum non ferendis, non ea solum qua læsus eram corporis parte, sed ima etiam pedis planta digitis, talo. Pessime igitur mihi diu erat: cumque dolor ille nonnihil leniretur claudicabam tamen vehementer, nec sine magna molestia affecto crure niti poteram. Duos in isto cruciatu anno exegeram, nullo mali quod patiebar levamine, annisque deinceps singulis, quemadmodum certi quidem morbi certis recurrere solent temporibus, pedum quoque meorum dolor increcebat. Ac rursus haud ita multum post temporis, anni unius spatio bis terve idem me tenebat malum. Metus erat, ne crescente ætate incrementum pariter dolores acciperent. (Fit enim ex immoderato quadam vitæ amore, ut omnes passim homines, ac ego imprimis, multos hic nobis polliceamur annos, idque præsertim, si mei ad instar vanis mundi hujus rebus, et sensus nostros nimium ad se rapientibus, addictus sit.) Metus igitur mihi erat, ne manibus pedibusque ac toto etiam corpore paralyti dissolutis, affixus omnino lecto hærerem. Ipsi insuper medicorum præstantissimi, qui moribus et ætate et consuetudine propiores mihi erant, non exiguo tenebantur metu, cum nullus artis medicæ conatus adversum mala mea quidquam valeret efficere.

43. Qualia igitur passum me credis, cum inde veterar exspectare meliora, unde certo mihi adjutori auxilii spes omnis fuerat? Jam animos abjeceram, et quod consequens est, inerte languebam; quando, secundum Davidicam doctrinam, memor fui Dei, et repente delectatus sum; In ipso quippe, aiebam, etsi validissimus sit quo laboro morbus et omni medentium arte superior, altamen potentæ illius virtute domabitur. Simul enim atque firmiter credere et sperare in ipsum statuimus, continuo quæ fieri posse non videbantur, Deo fiunt possible, nec est quidquam quod divinam ejus potentiam superet. In memoriam quoque revocare cœpi, quomodo purissima Dei Mater, rerum nostrarum quotidie haud parum satagens, divinam pro omnibus misericordiam implorare non cesset. Sanctos quoque illos cogitavi ac sanctas, quibus ab altissimo in cœlis Deo tantum hic gratiæ fuit concessum, ut insanabiles curare morbos et malis immedicabilibus mederi possent: Demetrium dico, illum inter martyres celeberrimum, nec non magnam

A φρενῶν ἀπρόσκοπτα ὀμιλῶν, καὶ τῶν λεγομένων συνέσει γινόμενος. Ἐὼ γὰρ ὡς καὶ προκόπεται ἀπὸ τοῦδε οὐχ ἤττον ἢ τῇ ἡλικίᾳ ψυχικοῖς τε σωματικοῖς προτερήμασιν ὁ θείας σαφῶς ἐπιπῆς ἤγημαι, ὁ μείζονος θαυματουργίας λογιζομῆναι. Ἄλλ' οὐδε τὸ ἐπ' ἔμοι παραδραμοῦμαι Ἁγίας τερπείστου. Ἐπλήγην πόδα τὸν δεξιὸν χρόνων ὅτι συχναῖν ἢ δὲ πληγῆ, ἵππος ἐπὶ κνή, λάξ ἔτυψεν, ὁ πρὸς τὸ παρὸν εὐπεριφρόνητον ἴδαξ, ἀλλὰ μοι μετὰ τὴν τετάρτην ὀδύναι γενοῖσιν οὐ δοκῶσιν φορηταί, οὐκ ἐφ' ἧ γε ἐπεκλήθη μέρει B ἄλλ' ἐπὶ σφυροῖς, ἐπὶ δακτύλοις, ἐφ' ὧν τῷ τασσῆναι καὶ τῷ πέλματι. Ἦν οὖν πονήρως ἔχω ἐφ' ἱκῆσαι καὶ τοῦ πάθους λωφῆσαντος, χωλεύουσα ἔσθαι ἰποδὸν, καὶ οὐκ εὖ ἐπιστηριζόμενος τῷ πεπενημένῳ ποδί. Δύο τῶν ἑναιατῶν παρεβύθησαν, καὶ πόδα αὐτὸν ἤλγησα, καὶ τοῦ λοκαῦ μοι κατ' ἔτος ὡς τῶν ἐκ περιόδου ξυνοπτῶν εἰσόδων νοσημάτων τῶν ποδῶν ἀλόγως ἐπέσκηπτε. Μετὰ δὲ χρόνους πάντων πολλοῦς δὲ τοῦ ἔτους ξυνέβαινε μοι τὸ πάθος καὶ τρίς. Καὶ μοι δέος εἰσῆι ἐθεν, μὴ πως προῖκος τοῦ χρόνου καὶ τοῦ κακοῦ (ἐκ γὰρ φιλοζωτικῆς οἰμίας, πᾶς τις ὡς κἀγὼ φαντάζεται τὸ μακρόβιον καὶ μᾶλλον εἰ κατ' ἔμὲ προστετηκὼς εἴη τοῖς γῆν τοιοῦτοι καὶ κηλοῦσι τὴν αἰσθησιν) ὀφείβος οὖν ἰγενοῖν μὴ χεῖρας τε παραλιθεῖν καὶ πόδας, καὶ τὸ σύμπαν ἐξαρθρωθεῖν, καὶ καθάπαξ καταστῆναι κλινοπετής. Ἐπὶ δὲ μᾶλλον ἐφόβουσι οἱ ἰατρῶν δοκιμώτεροι, ξυνήθεις ὄντες ἔμοι καὶ ἡλικίαι, μηδὲν πως ἰσχύειν πρὸς τὴν νόσον τὴν τέχῃ ἰσχυριζόμενοι.

μβ'. Τί γοῦν ἐπεκόνθειν, ὅθεν μοι δι' ἐλπίδος ἐν βοήθειᾳ, λαβῶν ἐκείθεν τὴν ἀπαγόρευσιν; Ἀθροῖα κατεσχέθη, καὶ ὡς τὸ εἰκὸς ἠκηδίασα. Ἄλλ' ἀνέστην κατὰ τὴν Δαυιδικὴν εἰσήγησιν τοῦ Θεοῦ, καὶ θυμηθῆναι ἐπλήσθη ἐν ἑαυτῷ. Ἐν γὰρ αὐτῷ, καὶ γῆ ἐφην, εἰ καὶ ἡ νόσος ἰσχυρὰ καὶ τὴν τέχνην νικήσῃ, ἀλλ' ἠττήσεται τῆς κραταιᾶς ἰσχύος Θεοῦ ὡς γὰρ πεπιστεύκαμεν, καὶ τὰ ἀδύνατα Θεῷ δυνατὰ, καὶ οὐδὲν ὁ τι τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ὑπερκαίεται. Καὶ ἐνενοήσαμην, ὅπως τε ἡ πάνανθος αὐτοῦ Μήτηρ κοινῆ τε καὶ καθέκαστα ἡμῶν κηδομένη, πᾶσι ὑπερπενταγυχάνει διηνεκῶς. Ἁγίους τε καὶ ἀγῆ ἀνελογισάμην, οἷς καὶ τῆδε χάρις ὅτι μεγίστη ἐστὶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς δοξάσαντος δίδοται, ὡς καὶ ἡμεῖς πεῖν ἀνήκεστα καὶ ἰασθῆναι ἀνάτα δύνασθαι ἢ μῆτριον φημι τὸν ἐν μάρτυσι διαδόχον, τὸν ἐπὶ χην μέγαν Νικόλαον, Εὐκλον τὸν πολύτλαν καὶ τὸν Εὐαγγελίου τῷ ὄντι διάκονον. ἐπὶ δὲ τούτοις ἰμετὰ τούτων τὴν ὄσιν ταύτην καὶ μάρτυρα, ἧς γειτόνων ὦν τῇ σοφῇ, τὰς ὁσημέραι τε καὶ ὁσῶν θαυματουργίας ἐπὶ τοιαῖσδ' ἰσιν ἐπυνοσώμενοι ἰ

λουμένας καὶ χεῖροσι. Τοῖς ὄν ἰατροῖς αὐτίκα χαί. A episcopum Nicolaum. et Euplum (13) tot tamque
 ρειν καὶ αὐτοῖς φαρμάκοις εἰπὼν τούτους μόνους acerba quondam Dei causa perpessum, ac sacri
 πρύστῃσάμην τῆς νόσου θεραπευτάς. Evangelii verissimum diaconum. Præter hos et
 cum hisce sanctam illam martyrem, a cujus tumulo haud longe commorabar, quæque perpetuis acad-
 mirandis non modo in dies, verum etiam in horas operibus, non mei tantum similes morbos, sed
 longe etiam graviore depellere potest, in auxilium vocavi. Medicorum itaque et pharmacorum ope
 valere jussa, hosce solum morbo curatores proponebam.

μγ'. Πῶς τοίνυν παραστήσω, πῶς τὸν ἔλεον, ὃν
 ἐνεδείξατό μοι τῷ ἀχρεῖῳ τούτου δούλῳ Θεὸς διὰ τῶν
 εὐηρεστηκότην αὐτῷ, διὰ βραχίος ἱρώ: Χρόνοις ἐν
 ὀλίγοις ἐξαρθρωθῆναι προσδόκιμος ὢν, πλείστους
 ἤδη παρήμειψα, καὶ διαρτίας εὖ ἔχων μελῶν, καὶ
 βαδίζω ὡς ὅτε ἦν εἰκοσιῆτης ἐβάδιζον, καὶ μοι
 ἐλευθέρως αἱ χεῖρες, ὅμοι τε βουλητὸν ἔμοι, καὶ τὸ
 ψυχικὸν πνεῦμα κινεῖ, φέρονται τε καὶ μεταφέρον-
 ται. Τοιαῦθ' ὁρώμεν τῇ Ἁγίᾳ τελευτούμενα, τοιαῦθ'
 ὁσημέραι τερατουργούμενα. Τί γοῦν δὴ τὰ πάλαι
 καταλέγειν, ἢ παραδιδόναι τὰ ἐφ' ἡμῶν συγγραγῆ;
 μηδεμίαν σῶν λαμβανόντων διέχθειαν, κυμάτων τε
 δίκην ἕτερον ἑτέρου καταλαμβάνοντος: καὶ γὰρ πως
 παραπλήσιον ἂν παθεῖν δόξειεν ὁ ταῦτα συγγράφειν
 πειρώμενος τοῖς ἐπ' ἀφροσύνη διαβοητοῖς ἐκείνοις,
 ὧν οἱ μὲν ἄριθμῶν προήχθησαν κύματα, οἱ δ' ἄστέ-
 ρας, οἱ δ' ἄλλω τινὶ τῶν ἀδυνάτων ἐπιχειρήσαντες;
 ἐνπαίχθησαν.

nonnulli aliud nescio quid ex iis quæ fieri nequeunt non sine stultitia perficere aggressi, omnibus
 se ridendos præbuerunt.

EPILOGUS.

μδ'. Ἄλλ' ὅπερ ἔφην, τί γε δέον ἡμᾶς ποιεῖν C
 τοιαῦθ' ὁρώμεν, τοιούτων παρ' αὐτῆς ἀπολαύοντας;
 Χαίρειν μὲν χαρὰν ἔνθεν, πρέσβιν δὲ ποιείσθαι
 πρὸς Κύριον, καὶ δεξιούσθαι μὲν εἰς δύναμιν ἑκα-
 στον, προστάτην δ' ἀφιλονεύτως ἰδιοῦσθαι πάντα
 καὶ σφετερίζεσθαι. Καὶ μάλα γὰρ εἰκότως· ἵνα γὰρ
 εἴσω τὰ κρείττω καὶ ὑψηλότερα, ὧν παρ' αὐτῆς ἢ
 δὲ αὐτῆς ἀπελαύομεν, ὑπὲρ ἡμῶν εἰς αἰδίων τυχα-
 νούσης Θεῷ, καὶ ἐξελουμένης συχνὰ πλημμυλοῦσι
 καὶ παροργίζουσιν. Ἄλλ' εἰπερ ἰατρὸν ἀνιάτων, νο-
 σημάτων μόνον ἠύχομεν αὐτὴν, πόσους ἔχρῃ
 αὐτῇ καταβάλλεσθαι τοὺς μισθοὺς; πόσους γε τιμῆς
 ἀξιοῦν Ἐπεὶ δὲ καὶ σωμάτων νόσους ἰάται, καὶ
 ψυχῶν θεραπεύει νοσήματα, ἄγε δὴ ὡς ἰσχύς ἑκα-
 στος ἀποτεινύτω μετ' εὐγνωμοσύνης τὸ ὄφλημα, καὶ
 πρὸς ἅπαν πάθος ἐπιτεκλήσθω καὶ νοσημα.

corpore tantum medeatur infirmitatibus, sed animorum quoque morbos tollere non cesset, eia, pro
 suis quisque viribus debitum cum gratitudine persolvat, et ipsam adversus mala omnia morbosque invocet.
 μέ. Ὅ δὴ καὶ γὰρ ποιεῖν εἰσθῶς, οὐκ εἴσω μὴ D
 ποιῆσαι καὶ νῦν εἰς ἐπήκοον· ἄλλ' ὑπὲρ ἑμοῦ τε
 τὴν ἰκετηρίαν καὶ τῶν ἐμῶν θέμενος, τύπον ὡσπερ-
 εἰ δώσω τὰ παραπλήσια λιπαρεῖν, καὶ τὰ αὐτὸ
 δῆπουθεν τὴν Ἁγίαν δυσωπεῖν· Ἡ καὶ σῶμα καὶ
 ψυχὴν ἐκ παιδὸς παραθεμένη Θεῷ καὶ σῶμα μὲν
 ἀσκήσει χρονίᾳ τήξασα, ψυχὴν δὲ τῶν ἐνταῦθα
 καὶ πρὸ διαλύσεως μεταστήσασα, καὶ τέλος ἄμφο
 προεμένη, καὶ τοῦ μηδενός ἄξια κρίνασα, ὑπὲρ τοῦ

43. Nunc vero qua ratione edisseram quæ acta
 sunt? quo modo misericordiam, quam mihi servo
 suo inutili, per sanctos suos Deus præstitit, breviter
 potero explicare? Ille ego, qui paulo ante membris
 omnibus per paralyzin videbar dissolvendus, jam
 plures transegi annos, et toto corpore firma com-
 pæge utens sic incedo ut incedebam cum viginti
 duntaxat annorum essem: manus quoque mihi
 feruntur libere et transferuntur, quocumque animo
 collibitum est, aut vitalis spiritus impellit. Tanta
 videmus fieri a Sancta et quotidie admirabiliter
 perfici. Sed quid attinet vetera commemorare, aut
 ea quæ in nobis nunc contingunt scripto tradere
 cum nullam ipsa sibi cessationem indulgeant, sed
 uti fluctus fluctum, sic aliud alterum consequendo
 excipiat? Etenim qui illa omnia seripcione vellet
 complecti, iis mihi non videtur futurus absimilis,
 quorum alii fluctus maris, stellas alii numerare,

44. Verum, quod jam ante quoque dicebam, quid
 nos tandem par est facere, qui tanta videmus,
 tanta accepimus per Sanctam beneficia? lætitia
 utique maxima exsultare, mediatricem adhibere
 apud Dominum, cum gratiarum actione excipere
 singula, patronam in omnibus sine cunctatione
 accersere et nobis vindicare debemus; idque ma-
 gna cum ratione. Nam ut optima quæque et præ-
 stantissima, quæ ab ea et per eam accepimus,
 omittam proferre; assiduis illa Deum supplicationi-
 bus fatigat nostra causa, nostrique eam magna cap-
 it miseratio, qui multis adeo delictis divinam ma-
 jestatem ad irascendum nobis provocamus. Quod
 si medicam ejus solius manum in morbis gravissi-
 mis et imploremus et sentiamus, quantam illi pu-
 tatis mercedem esse reddendam? Cum autem non

45. Quod dum ego nunquam non facere sim so-
 litus, nunc quoque non omittam id ipsum agere:
 sed pro me meisque supplicationes instituens, alijs
 quoque formam præscribam similia pro se obse-
 crandi, eademque flagitandi a Sancta; O quæ a
 primis ætatis tuæ annis corpusculum tuum Deo
 voluisti esse sacrum, et hoc quidem extenuavisti
 exercitatione diuturna; animum autem, ante etiam
 quam ex hac vita migraret, a rebus omnibus crea-

(13) Coluntur S. Demetrius 8 Octobris, S. Nicolaus 11 Novembris, S. Euplus 12 Augusti.

tis alienissimum habuisti : ac demum tam hunc A quam illud generose contempsisti ac parvi fecisti illius videlicet causa, quam ex tota anima totaque mente desiderabas; mentem, oro, animamque nostram ab omni labe puram nunc quoque, cum in cælo existis, conserva; cogitationem omnem per-versam arcens ab animis nostris mentesque in Deum transferens, atque (ut breviter omnia complectar) universam vitæ nostræ ac sermonis rationem secundum beneplacitum divinum dirige. Misericordem Deum nobis redde placatum, ut recte et absque offenculo vitæ nostræ cursum instituamus ab omni labis periculo remoti, cunctisque malis superiores; ex hac autem vita abeuntibus nobis patrocinare ferventer, supplica instanter, deprecare operose, ut severo exempti iudicio, divinæ illius ac ineffabilis beatitatis partem aliquam capiamus: quod nobis omnibus contingat, per gratiam et benignitatem Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi, cui omnis gloria, honor, et adoratio debetur, cum eo qui principio caret Patre, et sancto ejusdem naturæ Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ἔξ ὅλης σοι ψυχῆς, ἐξ ὅλης σοι διακρίσεως πεποθημένου Θεοῦ· βλάβης ἡμῖν ἀπάσης καὶ ἄμφοι πρὸς τὸ παρὸν ἀνώτερα διατήρει, ἅπαν διακρίματα κωνηρὸν τῶν ψυχῶν ἀπελαίνουσα καὶ τὸν νοῦν ἡμῶν πρὸς Θεὸν αἰετὰ μεταφέρουσα· καὶ τὸ σύμπαν εἰπεῖν, βίον τε καὶ λόγον ἡμῖν πρὸς τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν ἴθιεν, καὶ τὸν συμπαθῆ Θεὸν ἐξίλειου, ὡς εὐμαρῶς τε καὶ ἀπροσκόπως τὴν τοῦ βίου τρίβον ἀδελύοιμεν, πάσης περιστάσεως ἐξαιρούμενοι, καὶ δεινοῦ παντὸς ἀνώτεροι συντηρούμενοι· τῶν δ' ἐνταῦθα μεταστάντων πρόστηθι, θερμῶς πρόστηθι, ἰκέτευσον λεπάρως, δυσώπησον ἐκτενῶς, καὶ ἀφράστου μακαριότητος καὶ τῆς θείας ἐκείνης καὶ ἀφράστου μακαριότητος τύχοιμεν, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς τυχεῖν χάριτι καὶ φιλασθροπία τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ καὶ ὁμοφυεῖ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν·

B Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ καὶ ὁμοφυεῖ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν·

ANNO DOMINI MCCLXXIII.

ARSENIUS AUTORIANUS

CP. PATRIARCHA

ANACREONTICON IN DOMINICAM RESURRECTIONIS.

MONITUM

(Matranga, Anecdota Græca, t. II.)

Arsenii Archiepiscopi anacreontico εἰς τὴν λαμπρὰν Κυριακὴν (in Dominicam Resurrectionis) vidi in cod. Vat. 208, versusque cum non invenustos, imo elegantes et poeticam quamdam suavitate olentes invenissem statim in meis adversariis retuli, et typothetæ tradidi. Arsenius, de quo nihil comperitur præterquam quod Allatii notitia mox in notis alleganda, fortasse est Corcyræ archiepiscopus, cujus orationes adhuc ineditas, in laudem S. Barbaræ et S. Andræ apostoli (a) a cl. Andrea Mustoxydio exoptatas e membranis xi et xii sæculi nuper exscripsi; alteram scilicet e cod. Vat. 679, alterum e cod. Vallicelliano 34 B, quam bibl. præfectus Rev. A. Theinerus mira liberalitate, ut viris doctis mos est, mihi obtulit. Præmissa exhortatione ad tam præclarum festum celebrandum, Arsenius veris descriptionem poetice persequitur, quæ maximam carminis partem occupat; dein laudes SS. Triadi tribuuntur, et S. Georgius, loci protector ubi Arsenius morabatur, veluti intercessor apud martyras adhibetur. Quapropter est qui opinatur nostrum *Arsenium Monembasiæ fuisse archiepiscopum, qui Venetiis septuagenarius 1533 decessit* (b), et in S. Georgii ecclesia tumulatus est, quamvis ex ejusdem ecclesiæ annalibus constet, Kal. Novembr. anni 1539 sub Marci Samariarii Zacynthii præfectura primum ejusdem lapidem solemniter benedictum, ac 24 annis post absolutam fuisse. Mihi vero styli puritatem in ode sæpe consideranti videtur auctor xvi sæculo longe vetustior.

(a) Edere proposuerat L. Allatius in *Symmictis* lib. v, 108.

(b) Cf. Ch. F. Boernerii *De doct. hom. Græc.* etc., p. 155. Lips. 1740.

* Vide Cotelieri notam ad Arsenii Testamentum, infra.

ΑΡΣΕΝΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΣΤΙΧΟΙ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΑΜΠΡΑΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

ARSENII ARCHIEPISCOPI

VERSUS

IN DOMINICAM RESURRECTIONIS

Ἴτε μοι ζύμπαντες παῖδες,
ἴτε φιλότατη χορεία,
ἴτε μουσὸθρεπτα τέκνα,
γλυκεράν ὅπα λαλεῦντες,
λιγυρόν μέλος φωνεῦντες,
ἕμνον προσφέρωμεν πάντες
βασίλει καὶ κτίστη πάντων,
Βασιλῆ ὥρων ἐπίστη·

Ἄγε σαλπισῶμεν πάντες,
ἄγε φορμῆσωμεν ἄσμα,
ἄγε τερπνῶς μελαδούντες
Θεὸν ὑμνήσωμεν πάντες·
κατίλιπε γὰρ τὸν τάφον,
συνέτριψε κλεῖθρα πάντα
ζοφεροῦ πικροῦ θανάτου,
δύναμιν θ' Ἄδου παμφόγου,
ψυχᾶς ἀνίστησε πάσας,
ἄμαχον κράτος δεικνύων.

Πᾶσα σκίρτᾶ νῦν ἡ κτίσις,
τὸν ὑψωθέντα δοξάζει,
Θεὸν ὑμνῶντι πᾶσα φύσις
ἀγαθῶν ὡσπερ δοτᾶρα,
τὸν ἀναστάντα γεραίρει.

Τίς ἂν ἀξίως λαλήσῃ,
τίς ἂν ἀξίως ὑμνήσῃ,

ἄπερ ἀνθρώποις παρέσχευ
ὁ βασιλεὺς τῶν αἰῶνων,
ὁ μόνος κτίστης ἀπάντων,
ὁ φανότατος φωσφόρος ;
νέφεισι γὰρ οὐ ζοφοῦται,
καθαράν ἀπλοῖ λαμπάδα,
καταφαιδρύνεται πάντα
ἄπλετω φάει καὶ κάλλει.

Ἄγλαός κύκλος σελήνης,
χορὸς ἀστέρων αἰγλήεις,
καταφωτίζει τὴν νύκτα
ἄπλετοῖς λαμπηδουχίαις·
κατίδοις ἄνω τὴν Ἄρκτον.
μεγάλην τε καὶ τὴν ἤττω,
στέφανον τῆς Ἀριάδνης,
ζωδιακὸν κύκλον ἴδιος
καθαρόν σὺν τοῖς ζωδίοις·
βορινὸν κύκλον κατίδοις,
θερινὸν σὺν τούτῳ πάλιν.

Μετὰ ταῦτα δ' αὐ κατόψει
κύκλον τῆς ἰσημερίας,
μετὰ τούτου δ' αὐ τοὺς ἄλλους
χαριέντως νῦν κατίδοις·
Θεὸν ἐντεῦθεν ὑμνήσεις,
ἀγαθὸν τοιοῦτον κτίστην.

Ἴδε λοιπὸν τὰ τῆς γαίας,
χαρὰν ἀμύθητον λάβε,
Θεὸν ἀνύμνει προθύμως
νῦν φυτὰ ζύμπαντα θαλλεῖ,
ἀγέλαι πτηνῶν σκιρτῶσιν
ἐπὶ τοῖς δένδροις φωνεῦσαι,
τὸν ὁδοιπόρον κηλεύσαι,
Θεὸν ἀπάντων ὑμνεῦσαι·
τίς ἂν ἀξίως ὑμνήσῃ ;
τίς ἂν ἀξίως λαλήσῃ ;
κελαδοῦσι νῦν τὰ πάντα,
γλυκίον μέλος φωνοῦσι,
ψυχᾶς εὐφραίνουσι πάντων

Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε,
ἔαρος καιρὸς, σκιρτάτε,
ἐλύθη γὰρ ἡ παχύτης
νεφελῶν εἶαρος ὥρη,
παγετὸς μακρὰν ἤλαβη,
ἀπεδιώχθη· τὸ ψῦχος,
τὰ σκυθρωπὰ παρωχῆκει,
καθαρὰ τανῦν αἰθρία.

Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε,
ἔαρος καιρὸς, σκιρτάτε·
Ζεφύρου πνοαὶ γλυκταί,
ποταμοὶ νέουσι ἄρτι

Accedite ad me, omnes filii, accedite, chori cha-
rissimi, adeste, pueri Musis nutriti, dulcem vocem
proferentes, suavem cantum miscentes, hymnum
cuncti offeramus Regi omniumque creatori. Adest
temporum regina. Age, buccinemus cuncti, age
cantum modulemur, age dulce intonantes Deum
laudemus omnes : reliquit enim sepulcrum, claves
omnes fregit tenebræ et acerbæ mortis, vimque
infernæ cuncta devorantis ; omnes resuscitavit
animas, in victam potentiam suam ostendens. Nunc
exsultat omnis creatura, exaltatum celebrat, Deum
laubat universa natura, tanquam honorum largi-
torem eum qui resurrexit veneratur. Quis digne
prædicaverit, quis digne laudaverit quæ hominibus
præbuit Rex sæculorum, solus universi creator,
Lucifer splendidissimus ? Nubibus enim non obscu-
ratur, puram diffundit lucem ; omnia ingenti lu-
mine et pulchritudine ornat. Lucidus lunæ orbis,
splendidus stellarum chorus, admirabili noctem
illuminat claritate : videre licet in alto Arcutum
majorem ac minorem, Ariadnes coronam, zodia-
cum conspicies purum cum signis, septentriona-

PATROL. GR. CXL.

lem aspicias orbem et simul meridionalem. Deinde
intueberis æquinoctii orbem, post hunc autem
cæteros magna cum voluptate videbis. Hinc Deum
laudabis optimum talen creatorem. Præterea aspice
terrena, ineffabili fruere gaudio, Deum toto animo
celebra. Nunc omnes plantæ vigent, avium turbæ
in arboribus canentes exsultat, viatorem dele-
ctant, Deum universi hymnis extollunt. Quis au-
tem digne laudaverit ? quis digne prædicaverit ?
Omnia nunc hymnis resonant, dulces cantus mo-
dulantur, omnium animos lætitia replent. Adeste,
juvenes prudentes. Veris tempus advenit, jubilate.
Nubium densitas soluta est veris amœnitate, gla-
cies longe discessit, frigus abiit, tristitia disparuit,
serenum adspicitur cælum. Adeste, juvenes pru-
dentes. Veris tempus advenit, jubilate. Zephyri
lénés spirant ; fluvii placide volunt undas lim-
pidas ; oves jam in littore secure lascivunt, agi-
cum matribus per virides salunt campos. Adeste,
juvenes prudentes. Veris tempus advenit, jubilate.
Jam avis purpurea canit, vernale carmen modula-
tu, ad amœnos fluvios, in umbris platanis re-

30

καθαρόν πόμα συμμέτρως
πρόβατα τανῶν σκιρτάσι
προκάλλησι χαριέντως .
ἀρνία σκαίρει μητράσι
χλωροῖς ἀρούραις ἄρτι .

Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε,
ἔαρος καιρὸς, σκιρτάτε .
ὁ αἰμῶν ἤδη τυρίσσει,
ἔαρινὸν ἄσμα μέλπει,
θαλεροῖς ἐπὶ ρεῖθροις,
σκιεραῖς ἐπὶ πλατάνοις
ἀνάπνευσιν εὐτρεπίζει .
χειλέων ἄρτι Τηρῆος
καταλαλεῖ τοῦ φθορῆος .
τὸν Ἴτυν ζητεῖ δὲ πάλιν
κασσιγνήτη ταύτη σφόδρα .
ὁ Πάν τῆς Ἥχους ἱράει,
ὁ Κύκλωψ τῆν Γαλατείας,
Ἄδωνιδος Ἀφροδίτη .

Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε,
ἔαρος καιρὸς, σκιρτάτε .
γεράνων ἔσμος κλαγγάζει .
λεγῶς ἄδει καὶ κύκνος
πτερόν ἀνεῖς τῷ Ζεφύρῳ .
κυκάζει τανῶν ὁ κόκκυξ

ἐν ὄρεσιν ἠλιβατοῖς,
λεγυρῶς ἄδει καὶ κίττα
τὸ μιμηλὸν τοῦτο ζῶον .
καμαροφάγα νῦν πάντα,
κοτινοτράγοι σὺν τούτοις
καταφώνουσι κοιλάδας

Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε,
ἔαρος καιρὸς, σκιρτάτε .
κύματα θαλάσσης ἄρτι,
πραίως λίαν κινούνται .
ὄρεσι καὶ γὰρ τὸ πρῶην
ἀδάτοις παρωμοιοῦντο .
ιστία τοίνυν πετάσας,
ὁ θέλων πλέειν θαλάσσην,
μακρὰν ἀπαίρει πρὸς κέρδος
ἀναπέμπει καὶ δελφίνων
ἀγγελῆ καὶ τῶν πομπῶν .

Τὰ ῥόδα νῦν ἀνακῦπτει
χαροπῶς ἐκ τῶν καλύκων,
τὰ βότα νῦν ἀναθάλλει .
ὕακινθος σὺν ναρκίσσῳ
χαροπὸν χρῆμα τυγχάνει .
μέλισσα τῶν σίμβλων ἤδη
ἀπαναστάσα προθύμως,
περιβομβοῖ τὰς κοιλάδας .

συλᾶ τὰ ἄνθη τῶν δένδρων,
τίθεται ταῦτα τοῖς σίμβλοις,
πονείει γλυκεῖαν ἔνθεν
χαριστάτην τε βρῶσιν .

Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε,
ἔαρος καιρὸς, σκιρτάτε .
Τριάς, ἀμέριστε φύσις,
ἀκατανόητον βάθος,
ἀδιήγητόν τε κράτος,
κόρον οὐκ ἔχον τε κάλλος,
Θεὲ παντάναξ καὶ κτίστα,
Πατρός ἀπαύγασμα, δόξα,
ὁ δοτὴρ ἀγαθῶν πάντων,
παροχεύς ὁ τῆς σοφίας,
παρέχους αὐτός τὴν γνώσιν
ὑψόθεν τοῖς μικροῖς λάτραις,
ἵνα τὴν σὴν ἔξουσίαν,
ἀγαθωσύνην τε πάσαν
συνιώμεν ἐκ κτισμάτων .
κλῆος ἀγλαῶν μαρτύρων,
προσάγομέν σοι μασίτην
Γεώργιον, τὸν προστάτην
διατριβῆς Ἀρσενίου .

creationem querit jam hirundo contra Tereum
corruptiorem queritur, soror autem Ilym sollicitè
querit. Echo amatur a Pane, Galatea a Cyclope,
Venus ab Adonide. Adeste, juvenes prudentes.
Veris tempus advenit, jubilate, Cœtus gruum vo-
cēem emittit acutam, dulce canit etiam cygnus,
alam versus Zephyrum replicans. Cucullus vocife-
ratur in arduis montibus ; suaviter cantat etiam
cilla, avis illa imitandi facultate conspicua. Omnes
aves quæ plantis olivisque nutriuntur, jam cantu
valles replent. Adeste, juvenes prudentes. Veris
tempus advenit, jubilate. Jam fluctus maris motu
placidissimo feruntur, cum nuper adhuc montibus
altissimis exæquarentur, et qui mare transfretare
conatur, velis expansis nunc longe discedit ad
lucrum faciendum ; delphinorum quoque et pho-
carum cœtus sursum emergit. Nunc rosæ — dulce

aspectu—e calicibus prodeunt, et frutices veri
efflorescunt ; hyacinthus cum narcisso pulch-
rine oculos demulcent. Apis cellam cum im-
relinquens valles [circumvolitat, arborum fl-
exsugit, succum ad cellas comportat, dulcen-
jucundum inde cibum efficiens. Adeste, juvi-
prudentes. Veris tempus advenit, jubilate. O-
nitas, natura indivisa, profunditas incomprehe-
bilis, potentia inenarrabilis, pulchritudo inexpl-
sta, Deus omnipotens ac Creator, Patris splen-
dore gloria, omnium bonorum largitor, sapientis
curator, concede humilibus servis intelligen-
cœlestem, ut potentiam tuam omnemque ben-
tatem e creaturis intelligamus. Celeberrimum
sanctos martyres offerimus tibi tamquam medi-
rem Georgium, studiorum, Arsenii patronu

ARSENI PATRIARCHÆ

PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO SS. DEIPARÆ MACRINITISSO.

(Pasini codices Taurinenses, tom. I.)

Hypomnema patriarchæ domui Arsenii.

Summum malum est negligentia, multorumque
causa malorum, sed qualia exinde proveniant, for-
tibus viris satis notum est: et revera nihil nunquam
boni ex desidia atque inertia profluxit. Hoc autem
et sapientes olim effati sunt, et ipsæ res neglecte
clamant perspicue. Quod dicimus, aperte videre est
in iis quibus debita cura deest ; nihil in illis neque
exquisitum ad considerationem, neque circumscrip-
tum simpliciter sensu deprehenditur. Res igitur ita
se habet, atque operis dilatorem cum damnis luc-

A Ἰπόμνημα τοῦ πατριάρχου κυροῦ Ἀρσενίου.

Κακὸν ἡ ἀμέλεια καὶ πολλῶν αἰτία κακῶν .
οἷα τὰ ταύτης ἐκφόρια, οὐκ ἀγενέσιον ἱστορεῖ
καὶ ὡς ἀληθῶς οὐδὲν τι χρηστόν ἐκ τοῦ καπ-
θυμῆν, τοῦτο δὲ καὶ σοφοῖς μὲν διείληπται,
αὐτὰ δὲ τὰ τῶν γραγμάτων ἠμελημένα βεῶσι
τορον. Πάρεστιν ἐν αὐτοῖς τοῖς φροντίδος ἐκτός
θορᾶν ἐναργῶς τὸ λεγόμενον. Οὐ περινενοημέν
πρὸς καταμάθησιν ἐν αὐτῷ, οὐδὲ περισκεμ-
ἀπλῶς τῇ αἰσθήσει καταλαμβάνεται. Τοῦτο μὲν
τοιούτου. Καὶ τὸ τὸν ἀμβολιργὸν ἄτρει καλ-

σοφοῦ τῶν παλαιῶν γνωμάτευμα. Εἰ δὲ καὶ σπου-
 δῆς παρούσης, καὶ μελέτης ἡμερίμου καὶ συνε-
 χούς ὑπὲρ τοῦ κατορθωθῆναι τι τῶν ἐπανεινῶν, τὸ
 δ' οὐδ' οὕτως εὐχερῶς εἰς ἔργον προβαίνει, καὶ εἴ
 πού τι καὶ ἀντιβαίνειν εἶη, πολλῶν καὶ σθεναρῶν
 συμπράξεως δεῖται πρὸς τελεσφόρησιν, πολλῶ δὲ
 μᾶλλον κἀντέθεν, οὐ τῶν κακῶν ἐκκυλίει τὰ τῆς
 ἀναβολῆς, διαδραμεῖται. Ἄλλὰ τῇ μὲν ἡμῶν με-
 τριότητι περὶ τούτων οὕτω διαλαβεῖν εὐστόχως ἐγί-
 νετο· πράγμασι δ' αὐτοῖς ἐγνω ταῦτα τοιαῦτα. Ἡ
 κατὰ τὴν ἑνορίαν Δημητριάδος ἢ ἐπὶ σταυροπηγιῶ
 μὲν πατριαρχικῶ καταπηχθεῖσα μονῆ, ἐπ' ὀνόματι
 δὲ δομηθεῖσα τῆς πανάγνου Θεομήτορος καὶ τῆς
 Μακριντίσσης ἐπιλεγομένη, ἔμαθεν αὐτῆ, ἰδάνη,
 εἰς ἐπιστήμην ἤλθεν ἀκριβῆ. Ὡς, εἰ μικρὸν τι ἐνέ-
 δωκεν, εἰ βραχὺ τι ἀνέπεισον, εἰ πρὸς ὀλίγον ὄκνος
 αὐτὴν ὑπέδραμε, κίνδυνος καὶ πῶσις περὶ αὐτῆν.
 Καὶ ἐκ τοῦ πατριαρχικῆν ἀνυψοῦσθαι ταύτην, ὡς
 ἔστι καὶ ἀναγορεύεσθαι, μεταλλαγῆ τὴν ἐπισκοπι-
 κὴν τοῦ Δημητριάδος κλήσιν ὀνοματιζοῦσα. Τίνα
 γὰρ καὶ ὅσα οἱ κατὰ καιροῦς ἀρχιερεῖς Δημητριά-
 δος ὑπὲρ τοῦ ταύτην τὴν μονὴν σφετερίσασθα,
 ἠγωνίσαντο, καθάπαξ λίχον ὀφθαλμὸν ἐπέβαλον
 ἐπ' αὐτὴν; καὶ οὐ μόνον οὐδαμῶς ἠνείχοντο, μὴ
 περιβοήτου τοιοῦτου καλοῦ καλεῖσθαι μέτοχοι· εἴ-
 δον ὕψος καὶ σεμνώματος μέγεθος, ἠττηθέντες παν-
 τῶν οἰήσιν, πάντα κινουντες τρόπον εἰ πως εὐροιεν
 τὸ ποθοῦμενον. Ἄλλ' εἰς μάτην αὐτοῖς ὁ πόνος,
 παρὰ φαῦλον τὰ διαβούλια, οὐδὲν τῆς κενοσπουδίας
 αὐτῶν ἀπάναντο, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον ἀσφαλέστερα τὰ
 τῆς μονῆς ἔθεντο. Οἱς γὰρ ἡ μονὴ διενέξει ἐκ τοῦ
 μέρους τῆς ἐπισκοπῆς Δημητριάδος ἔτχε καὶ πράγ-
 ματα, τούτοις λαμπρῶς καὶ ἀναντίρρητως πατριαρ-
 χικῆ ἀνεφάνη. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν διαναστάσα, πα-
 τριαρχικοῖς τε κατοχυρώθη ὑπομνήμασι τῶν ἁγίω-
 τάτων πατριαρχῶν τοῦ τε κυροῦ Γερμανοῦ, καὶ τοῦ
 κυροῦ Μανουῆλ. Καὶ πρὸ τῶν ὑπομνημάτων δὲ τού-
 των κατεξέτασιν ἀπειλήφει τοῦ μακαρίτου ἐκείνου
 δεσπότης κυροῦ Μανουῆλ, φέρουσαν ἐπιγραφὰς καὶ
 ἄλλων μὲν ἀρχιερέων, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Δημητριά-
 δος Νικολάου τοῦ Βλαττῆ, τοῦ πρώτως ὑπὲρ τῆς
 μονῆς ἀμφιβαλόντος. Καὶ παρίστησιν ἀριδῆλως
 αὐτῆ ἡ κατεξέτασις ὡς ἡ μονὴ τῆς Μακριντίσσης
 πατριαρχικῆ καὶ ὁ Δημητριάδος ἀμετόχως ὑπὲρ
 αὐτῆς διενίστατο. Ναὶ μὴν καὶ ὁ Δημητριάδος ἐπι-
 σκοπεύσας μετὰ τὸν Βλαττῆν Νεοφυτος δῆλωσιν
 ἔγγραφον ἐξέθετο καὶ αὐτὸς, καὶ ὅπως ὁ Δημητριά-
 δος οὐ μετέχει εἰς τὴν μονὴν ταύτην τῆς Μακρι-
 ντίσσης, διασαφεί, ἀναφανδὸν πατριαρχικὴν εἶναι
 ταύτην ὁμολογῶν. Καὶ ἔξεστι τῷ βουλομένῳ καθέ-
 καστα τῶν δικαιωμάτων ἀναλέγεσθαι, καὶ τὴν τού-
 των ἀσχυριζέειν δύναμιν, καὶ γνωρίζειν ὅπως ἡ
 μονὴ πατριαρχικῆ, καὶ οὐδαμῶς μετοχὴν ὁ Δημη-
 τριάδος ἐν αὐτῇ κείνηται· οὐ μόνον δὲ ἐν αὐτῇ, ἀλλ'
 οὔτε ἐν τῷ παραλαυρίῳ αὐτῆς τῷ ἐπ' ὀνόματι τοῦ
 ὁσίου Ὀνουφρίου. Ὅτι γὰρ καὶ ὁ ὁσῖος Ὀνούφριος
 πατριαρχικόν, τὸ γράμμα διαπρανοῖ τοῦ τῷ τότε
 καιρῷ τὰ πατριαρχικὰ ἐκείσε διέποντος δικαίου Ἰωάν-
 νου διακόνου τοῦ Ἀττικοῦ, τὸ διὰ τινὰ τοῦ Δημη-

tari, veteris sapientis sententia est. Nam si et præ-
 sens studium, et sollicita cura atque assidua ad
 quidpiam laudabile feliciter gerendum adhibeatur;
 hoc neque tam facile in opus deducitur, et sicubi
 aliquid adversetur, multorum ac fortium virorum
 ministerio opus est, ut perducatur ad finem, multo
 autem magis, si cæteris, quibus res involuta est,
 malis cunctatio addatur. Sed nostræ quidem mode-
 rationi de his ista disserere visum est opportunum,
 reque ipsa novimus hæc talia esse. Monasterium
 prope territorium Demetriadis subditione patriar-
 chali situm, sub nomine castissimæ Dei Matris, et
 Macrinitissum dictum, hæc sane didicit, novitque
 atque accurata peritia percepit. Cum enim modi-
 cum remisisset, et paululum desidia torperet, at-
 que inertia ipsum comprehendisset, lapsus pericu-
 lum statim illi immunit, atque transmutatio ex
 patriarchali ditione, sub qua proclamatum erat,
 in episcopalem Demetriadis denominationem. Quot
 enim, et quibus modis Demetriadis episcopi, suis
 quisque temporibus, monasterium hoc usurpare
 tentarunt, avidosque in ipsum oculos injecerunt?
 imo vero ægre ferebant, se non esse præclari hujus
 boni participes; noverant altitudinem, atque vene-
 rationis magnitudinem, minuentes omnium existi-
 mationem, omnemque moventes lapidem, ut aliquo
 modo voti compotes fierent. Sed in vanum ipsi
 cecidit labor, atque in pejus versa sunt consilia,
 nihilque inane studium ipsis profuit, præterquam-
 quod res monasterii certas magis et stabiles effe-
 cerunt. Quibus enim modis monasterium, facultates
 et bona ex parte episcopatus Demetriados habuit,
 his patenter, ac sine ulla contradictione patriarchale
 apparuit, atque hinc excitatum, patriarchalibus hy-
 pomnematibus sanctorum Patrum domni Germani,
 et domni Manuelis confirmatum est, efante hujus-
 modi hypomnemata recognitionem recepit beati
 despote domini Manuelis ferentem inscriptionem
 aliorum episcoporum, ipsiusque episcopi Demetria-
 dis Nicolai Blattæ, qui primum de hoc monasterio
 dubitavit. Ipsaque recognitio præclare adprobat,
 monasterium Macrinitissum patriarchale habendum,
 atque Demetriadis episcopum nullam monasterii
 hujus Macrinitissi participationem habere. Imo
 vero et ipse Blattæ successor in episcopatu Neo-
 phytus declarationem scriptam dedit, atque Deme-
 triadis episcopum nullam monasterii hujus Macri-
 nitissi participationem habere demonstrat, palam
 aperteque patriarchale illud esse pronuntians. Li-
 cet porro cuilibet volenti singula instrumenta per-
 legere, eorumque vim deprehendere, ac nosse,
 quomodo monasterium patriarchale sit, nullamque
 illius participationem habeat Demetriadis episco-
 pus; non solum autem illius, sed neque ædiculæ
 ipsi adjunctæ sub nomine sancti Onuphrii. Quod
 enim et sancti Onuphrii ædicula patriarchalis sit,
 perspicue manifestat charta Joannis diaconi Attici,
 eo tempore patriarchalia jura administrantis, facta
 occasione molestiæ cujusdam illatæ a Demetriadi

episcopo, quæ idcirco refertur in dictis patriarchalibus hypomnematis. Ac simpliciter quod vere patriarchalia sint tam monasterium Macrinitissum, quam hujus hospitium sanctus Onuphrius, nulla est dubitatio, sed clarum est atque in confesso. Similiterque indubitata multisque instrumentis confirmata hæc, rursus magis confirmantur, quæ ad monasterium et adjunctam ædiculam pertinent. Non igitur amplius differre voluit, ardentissimum erga hæc amorem nutriens, animo magis adhuc, quam corpore, nobilissimus Comnenus dominus Nicolaus Maliasinus moderationis nostræ dilectissimus filius. Hic enim cum laudabilem zelum a patre suo beato Comneno domino Constantino Maliasino derivavit, toto animo totaque mente monasterii hujus Macrinitissi, et hospitii ejusdem utilitatem anhelat; ardet omnino pro confirmatione et beneficio eorum, tranquillitatem atque omnimodam illorum libertatem desiderat, omnemque laborem in hoc opus confert: quoniam memoratus ejus pater beatus ille multum laboravit, et plurimam adhibuit curam ad monasterium confirmandum, ut simpliciter dicam, quale modo est (sed licet hoc nosse, atque perspicere in patriarchalibus relatum hypomnematis). Hic igitur vere religiosi patris religiosus filius, divinis omnino intentus, paternamque suram in iis, quæ ad Deum spectant, æmulari summo opere studens, quales non adhibuit preces apud moderationem meam, quotve postulationibus exorare non destitit non solum, ut præberem monasterio huic meum hypomnema, sed et præfecti electionem et ordinem, valde deprecatus est et maximo ardoris fervoris que impetu observabat, impenseque rogabat supplicationis finem videre. Et hic quidem summum erga Deum amorem hoc modo ostendit: moderatio autem mea optimo proposito benigne annuens, piissime hujus viri votum adimplens, præsens omnimodæ immunitatis hypomnema exhibet, virtute cujus, et Spiritus sancti gratia, definit, omnino liberum esse dictum monasterium Macrinitissum, ipsiusque hospitium sanctum Onuphrium, utpote quæ patriarchalia modo sunt, ac semper erunt, et nominabuntur, secundum ea, quibus instructa sunt, diplomata atque patriarchalia hypomnemata sanctorum patriarcharum antecessorum meorum. Nullus igitur omnium ordinum, sive ecclesiasticus, sive laicus, sive senator, sive specialis quæpiam persona audeat unquam jus aliquod in iis revocare: sed neque qui pro tempore fuerit Demetriadis episcopus, rationem habeat aut jus quodpiam in dictum monasterium, vel sanctum Onuphrium. Speciali enim ratione illum excludit moderatio mea, utpote qui turbarum causa in monasterio esse soleat. Hæc ita definit moderatio mea, et intemerata in perpetuum servare cupiens, excommunicationem infligit a vivifica Trinitate adversus eos, qui abrogare tentaverint quidpiam eorum quæ definita sunt; excommunicatione damnati,

A τριάδος παρενόχλησιν γεγονός, και ἐμφέρεται τούτου και ἐν τοῖς διειλημμένοις πατριαρχικαῖς μνήμασι. Καὶ ἀπλῶς ὅτι πατριαρχικὰ και τ Μοκρινιτίσσης μοναστήριον, και τὸ τούτου με ὁ ὄσιος Ὀνούφριος οὐδέμια ἀμφιβολία, ἀλλὰ ρὸν και ὁμολογούμενον. Ὅμως δ' οὖν και ἀναμφιβόλου και πολλοῖς ἐν δικαίωμασι βεβαίαι πράγματος, οὐδ' αὖθις μὴ και πλείον ἐνστατήριξ τῆς μονῆς και τοῦ παραλαυρίου αὐτῆς τούτου. οὖν οὐδόπως οὖν διαναβαλετο ὁ ὑπὲρ τούτων πυρον φίλτρον τρέφων, ὁ και ψυχὴν οὐχ ἔτι κατά σῶμα εἰ μὴ και μάλλον εὐγενέστατος ὁ νηνός κυρός Νικόλαος ὁ Μαλιασηνός, τὸ τῆς ἡ μετριότητος ἀγαπητὸν τέκνον. Οὗτος γάρ, ἕκασ τὸν ζῆλον ἀναλαβὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ μα του ἐκείνου Κομνηνοῦ κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ λιασηνοῦ, ὅλη ψυχῆ και γνώμη ὅλη πνέει ὑπὲρ μονῆς ταύτης τῆς Μακρινιτίσσης και τοῦ μετι αὐτῆς σπεύδει ὑπὲρ συστάσεως αὐτῶν και ἰ σεις, και τὸ ἀπαρενόχλητον και ἀδιάσειστον τ ποθεῖ, και πάντα πένον ὑπὲρ τούτου ὑφίστα Ἐπεὶ τοί γε και ὁ μνημονευθεὶς τούτου πα μακαρίτης ἐκεῖνος κάμπαλλα κεκοπίασεν ὑπὲρ τὴν μονὴν καταστήσει, ἀπλῶς φάναι, εἰς δ' εἰ Ἄλλ' ἐξόν τούτο γνωσθῆναι ἐν τοῖς πατριαρχι ἐμφερόμενον ὑπομνήμασιν. Οὗτος δ' οὖν ὁ ἐν ἔρ θεαρίστου πατρὸς θεαρίστου υἱός, ὁ θιαρέστα βουλευόμενος και διαπραττόμενος, και σπεύδων ἀπολεῖψαι τῆς πατριαρχικῆς σπουδῆς ἐν τοῖς Θεῶ φέρουσι, ποία τὴν ἡμῶν οὐ παρεκλήτευσεν μη τηα; πόσα οὐ καθίκετευσεν; Οὐ περὶ τοῦ ἐ χθῆναι μόνον τῇ μονῇ ταύτῃ και ἡμεδαπὸν μνημα, ἀλλὰ και περὶ τῆς τοῦ ἡγουμένου ἐκ και τάξως πολλὴν παρεξέτασεν τὸν ἐκείσιον μετὰ μῆς και ζεύσεως ὁρμῆς ἀντιβόλει, ἐξελιπάρει, τῆς ἐκείσιας ἰδέει. Ἄλλ' οὗτος μὲν τοιαῦτα τ Θεὸν ἀγάπην δεικνύς τὴν αὐτοῦ. Ἡ δὲ μετρ ἡμῶν τῆς ἀγαθῆς προθέσεως ἀποδεξαμένη τὸν εἰ και τὴν αὐτοῦ θεαρίστον ἐκεῖσιον πληροῦσα, τὸ ὄν τῆς καθολικῆς ἐλευθερίας ἐκτίθησιν ὑπὲρ δι' οὐ και ἐν ἀγίῳ Πνεύματι διορίζεται πωπὸν ἐλευθέρων εἶναι τὴν τε ῥηθείσαν τῆς Μακρινιτ μονῆν, και τὸ ταύτης μετόχιον τὸν ἀγίον Ὀνούφρι ὡς πατριαρχικὰ και ὄντα και ἰσαί ἐσόμηνά τε ὀνομασθησόμενα κατά τὰ προσόντα αὐτοῖς δια ματα και τὰ πατριαρχικὰ ὑπομνήματα τῶν ἡμῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν. Οὐδεὶς οὖν τῶν ἀ των εἴτε ἐκκλησιαστικός, ἢ δημοσιακός, ἢ συγ τικός, ἢ ἰδιωτικὸν πρόσωπον τολμήσει πώποτε δι τι ἀνακαλέσασθαι ἐκ αὐτοῖς. Ἄλλ' οὐδὲ αὐτὸς ὁ καιρούς Δημητριάδης ἐπίσκοπος λόγον εἶξει ἢ δο λογίαν τινὰ εἰς τὴν ῥηθείσαν μονὴν ἢ εἰς τὸν ε Ὀνούφριον. Ἰδικώτερον και γὰρ λόγῳ ἀποπέμν ἡ μετριότης ἡμῶν τούτου, ὡς αὐτὸν ποτε τῶν ε σίων αἴτιον τῇ μονῇ. Ταῦτα οὕτω διορίζεται ἡ τριότης ἡμῶν και ἀπαράβατα διατηρεῖσθαι λομένη εἰς διένεικιν, ἀφορισμὸν ἐπιστεῖν τὸν τῆς ζωαρχικῆς Τριάδος κατά τῶν ἀθετησόντων τῶν διορισμένων. Ἄλλ' ὅτι μὲν ἀλίσκονται τῇ

ρισμῶ οἱ ἀθετῆσαι τι τῶν ἐντεταλμένων πειραθη-
σόμενοι, ἴστωσαν τοῦτο αὐτοί· ἡ δὲ μετρίτης ἡμῶν
καὶ μερὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐν τῇ μονῇ τῆς Μακρινι-
τίσσης προστάτος ταῦτα διατυποί. Ὅπότεν ἡγού-
μενος τῶν χρεῶν λειτουργήσας πρὸς Κύριον ἐκδη-
μήση, γινέσθω ἐκλογὴ προστάτος ὑπὸ πάντων τῶν
ἀδελφῶν μετ' εἰδήσεως καὶ τοῦ θεοφιλοῦς ἀνδρὸς
τούτου τοῦ εὐγενεστάτου Κομνηνοῦ κυροῦ Νικολαίου
Μαλιασηνοῦ, τοῦ πλείστον ὅσον πνευματικῶν κε-
κτημένου ἔρωτα πρὸς τὴν μονὴν ταύτην καὶ τὰ αὐτῇ
διαφέροντα. Οὕτω γὰρ βούλεται ἡ μετρίτης ἡμῶν,
ἵνα καὶ μετ' αὐτοῦ γίνηται ἡ τοῦ ἡγουμένου ἐκλογὴ.
Εἰς αὐτὸν γὰρ καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς ἅπαντας τοὺς
ἐν τῇ μονῇ ἀνατίθησι τὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἡγουμέ-
νου ἡ μετρίτης ἡμῶν. Καὶ χωρὶς εἰδήσεως καὶ ἀρε-
σκείας καὶ τούτου οὐ θέλομεν γίνεσθαι τὴν ἐκλογὴν·
ἀλλ' οἱ μοναχοὶ πάντες καὶ ὁ Κομνηνός οὕτως ποιεί-
τωσαν τὴν ἐκλογὴν. Ὅν δ' ἂν κοινῶς ἀρεσθέντες
ἐκλέωνται, εἰ μὲν τύχη ἐν τοῖς ἐκείσε διαγῶν ὁ
τῶν πατριαρχικῶν δικαίων ἐξάρχος, σφραγιζέτω
αὐτὸν προστάτω κατὰ τὸ ἀνέκαθεν ἐκκλησιαστικὸν
ἔθος· εἰ δ' οὐ τύχη τότε εἶναι τὸν πατριαρχικὸν
ἐξάρχον ἐν τοῖς μέρεσιν, ὁ ἐκλεγείς εἰς προστασίαν
παρὰ τῶν μοναχῶν πάντων καὶ τοῦ Κομνηνοῦ τού-
του, ὡς διατετύπεται, ἐπικρατεῖτω αὐτὸς οὕτω
πάντα τὰ τῆς μονῆς καὶ τὴν πονήν, καὶ διεξαγέτω
πάντα ὡς προστάως μέχρι καιροῦ τῆς ἐνδημίας τοῦ
πατριαρχικοῦ ἐξάρχου, οὕτως ὡς ἔμελλε διεξαγαῖν
ταῦτα καὶ σφραγιζέσθαι. Ἄλλ' ὅτε ἐνδημήσει ὁ ἐξάρ-
χος, σφραγιζέσθω παρὰ τοῦ ἐξάρχου. Ἄπλως
γὰρ ὑπ' οὐδενὸς ἑτέρου σφραγιζέσθαι ὁ τῆς Μα-
κρινιτίσσης, ἡγούμενος, εἰ μὴ παρὰ τῆς ἡμῶν με-
τρίτητος, ἢ μὴν τοῦ ἐξάρχου αὐτῆς. Ἀναγέθη δὲ
καὶ περὶ τοῦ καταπαχθῆναι εἰς παραλαύριον τῆς
Μακρινιτίσσης, τὴν κατὰ τὴν ἑνορίαν τῆς ἀγιωτά-
της ἐπισκοπῆς Βελεστίνου διακειμένην μονὴν τῆς
πανάγου Θεοτόκου τὴν ἐπὶ σταυροπηγίῳ μὲν ταύ-
της τῆς ἐπισκοπῆς Βελεστίνου, δεδομένην, τοῦ
κυροῦ Ἰλαρίωνος δὲ λεγομένην. Ἐπεὶ τοίνυν τοῖς
ἔχουσι αὐτὴν θελητὸν ἔστι μετόχιον ὑποθεῖναι αὐτὴν
εἰς τὴν μονὴν τῆς Μακρινιτίσσης, διορίζεται καὶ
τοῦτο ἡ μετρίτης ἡμῶν οὕτω γινέσθαι, καὶ κατα-
παχθῆναι ταύτην τὴν μονὴν τοῦ κυροῦ Ἰλαρίωνος
μετόχιον τῆς Μακρινιτίσσης. Κανονικὸν γὰρ καὶ
τοῦτο καὶ δίκαιον. Πλὴν ὁ ἐπίσκοπος οὐ ἐπὶ σταυρο-
πηγίῳ ἢ μονῇ, ἔχεται ἐν αὐτῇ τὴν ἀναφορὰν αὐτοῦ
καὶ τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ κανονικόν. Ἐφ' ἅπασιν
οὖν τούτοις ἐγγίνοι τῇ διαιλημένῃ μονῇ τῆς Μα-
κρινιτίσσης καὶ πᾶσι τοῖς αὐτῇ διαφέρουσι τὸ παρὸν
ὑπόμνημα τῆς ἡμῶν μετρίτητος εἰς διηνεκῆ ἀσφάλειαν. Κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τῆς πέντε καὶ δεκάτης
ἐπιμεμήσεως τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἑπτακισιοστοῦ ἑξηκοστοῦ πέμπτου ἔτους. Ἐν ᾧ καὶ τῇ αὐτο-
χείρῳ ὑπογραφῇ ὑποσημασμένη ἡ μετρίτης ἡμῶν, καὶ τὴν συνήθη βαύλλαν κάτωθεν ἀπώρρησεν.

Στίχοι ὡς ἐκ προσώπου τοῦ κτήτορος.

Ἐμοὶ μοναὶ τρεῖς ἅμα συντεταγμέναι
Καὶ ταῖς μεγίσταις κλήσεσι κεκλημέναι,
Ἡ μὲν γὰρ ἔστιν ἐκ χριστοῦ τοῦ Λατόμου,
Ἡ δ' ἐκ πανάγου καὶ καθαρῆς Παρθένου,
Ταῖτα δ' ἰφεξῆς αὐθις ἄνομασμένη

qui præceptorum aliquid abrogare auserint, ma-
neant in eo statu. Moderatio autem mea circa or-
dinem atque electionem præfecti monasterii Ma-
crintitissi hæc præscribit. Cum præfectus debitum
Deo reddens mortuus fuerit, fiat præfecti electio
ab omnibus fratribus, sciente religioso viro hoc
nobihissimo Comneno domno Nicolao Maliasino,
qui plurimo atque spirituali amore monasterium
et quæ ad ipsum spectant, amplectitur. Ita enim
præcipit moderatio mea, ut ipso particeps fiat
præfecti electio. In ipsum enim et fratres omnes
monasterii transfert jus eligendi præfecti modera-
tio mea, et absque illius scientia et placito nolu-
mus fieri electionem. Sed monachi omnes et
Comnenus hic electionem facere debent. Cum au-
tem quis communi consensu electus fuerit, si qui-
dem contingat ibi diversari patriarchalium jurium
exarchum, cruce insigniatur ab eo præfectum secun-
dum antiquam ecclesiasticam consuetudinem. Si
autem fortassis absit ab iis partibus patriarchicus
exarchus, monachorum omnium et Comneni con-
sensu electus antistes, sicut præfinitum est, ob-
tineat ipse omnia, quæ ad monasterium spectant
una cum monasterio ipso, et administret omnia tan-
quam præfectus usque ad reditum patriarchalis
exarchi, eo prorsus modo, quo deinceps admini-
straturus est, cum cruce insignitus fuerit. Cum
vero redierit exarchus, tum ab eo cruce insigniatur:
a nullo enim alio Macrintitissi præfectus crucem
recipere potest, præterquam a moderatione mea,
vel illius exarcho. Propositum est autem, ut in
hospitium Macrintitissi redigatur monasterium
sanctissimæ Deiparæ situm prope territorium sanc-
tissimi episcopatus Belestini, sub ditione quidem
hujus Belestini episcopi ædificatum, dictumque
domni Hilarionis. Quoniam igitur illius posses-
sores in hospitium Macrintitissi redigere ipsum inten-
dunt, hoc etiam executioni mandari decernit mo-
deratio mea, et redigi hoc monasterium domni
Hilarionis in hospitium Macrintitissi: hoc enim le-
ditione monasterium est, accipiat ab ipso sensio-
nem debitumque tributum. Propterea igitur dicto
monasterio Macrintitisso et omnibus ad ipsum
spectantibus præsens hypomnema moderationis
meæ impertior ad perpetuam firmitatem. Mense Octo-
bri decimæ quintæ indictionis, anni 8765 (Christi
1257), quod quidem hypomnema propria manu
subscribentes subsignavimus, et consuetam bullam
inferius suspendimus.

Versus tanquam ex persona conditoris.

Tria mihi monasteria simul constructa,
Atque præclaris nominibus nuncupata.
Unum quidem est Christi Latomi.
Alterum castissimæ puræque Virginis,
Tertium autem rursus insignitum

Nomine Præcursoris Novæ Petræ,
Sed jam pro his ex cœlestibus sedibus
Validum mihi auxilium præbe, Dei Verbum,
Mœque conjugi, charissimoque filio.
Quæcunque enim a me gesta sunt,
In hunc finem collimant, atque hoc consequi solum
[mihi curæ est.

Dum intercedentem habeo optimam Virginem

A prompto auxilio solum,
Maximusque affulget luminis tui splendor,
Hæc vota facile consequi speraverim.

A Ἐκ Προδρόμου τοῦ πάνου τῆς Νέας Πέτρας.
Ἄλλ' ἀντὶ τούτων ἐκ μονῶν οὐρανίων
Διὰν ἐμοὶ πάρασχε, τοῦ Θεοῦ Λόγε,
Τῇ συζύγῳ τε καὶ τέκνῳ περιμένῳ.
Ἐμοὶ γὰρ ἅπαν ἐνθαδὶ πεπραγμένον
Εἰς τοῦτο τείνει, καὶ τυχεῖν ζητῶ μόνον.

Ἐχω μεσίτην ἀγαθὴν τὴν Παρθένον
Τὴν ὀξυτάτην εἰς ἐπίσκεψιν μόνου,
Καὶ τὸν μέγιστον ἅμα τοῦ φωτὸς λύχνον·
Καὶ ῥᾶον ἂν τύχοιμι καὶ τῶν ἐλπίδων.

ΔΙΑΘΗΚΗ

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΣΕΝΙΟΥ (1) ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ.

TESTAMENTUM

SANCTISSIMI ARSENII ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLIS NOVÆ ROMÆ
ET OECUMENICI PATRIARCHÆ

(Apud Dotelerium in Monumentis Ecclesiæ Græcæ, tom. II.)

I. Vocalissimum Prophetam-Regem, ac Dei patrem Davidem quotidie audio, dicentem : « Homo, sicut fœnum dies ejus : tanquam flos agri, sic efflorescit¹. » Et : « Homo vanitati similis factus est ; dies ejus sicut umbra prætereunt². » Quibus nihil aliud significat quam humanæ naturæ celerem defectionem citarique mortem. Audio pariter sapientissimum Salomonem eadem pronuntiantem, ipsique concinentem, per hæc verba : « Vanitas vanitatum, omnia vanitas. » Quandoquidem igitur omnia vana sunt, nihilque e rebus præsentibus firmum est, nihil corporearum vel corpori adjacentium permanens, anima vero materia caret ac mortem non patitur ; oportet ut cuncti sollicitudinem omnem curamque in eâ et in rebus ad illam pertinentibus impendant, necnon continue mortis horam mente gerant, nec unquam intermittant memoriam obitus.

¹ Psal. cii, 15. ² Psal. cxxlii, 4.

(1) Arsenii Autoriani CP. patriarchæ res, quæque ad Testamentum hoc spectant, traduntur ab historicis Byzantinis, Phrantza, Acropolita, Gregora, Duca, et Pahymere Videndus etiam Leo Allatius *De Methodiis*, p. 383, 384, ubi de Methodio monacho (a), et schismate Arseniano seu Arseniatarum. In Catalogo episcoporum Byzantii, Græco-Romani Juris, p. 304, ὁ ἅγιος Ἀρσένιος ὁ Ἀυτοκρατορικός, et quinquaginta ante eum annis patriarchatum tenuerat Michael Autorianus, ex eadem, ut videtur, Autorianorum gente.

(2) Ματαιότης ματαιότητων. Eccl. I, 2. Obser-

(a) Cujus opus edidimus supra in hoc volumine.

A'. Τοῦ μεγαλοφωνοτάτου προφητάντατος θεοπάτορος Δαβὶδ καθεικάστην ἱπακροώμενος· ἄθρωποι ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ· ὡσεὶ ἄνθος ἄγρου, οὕτως ἐξακθήσει· καὶ, « Ἄνθρωπος ματατη ὡμοιώθη, αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὡσεὶ σκιά παράσιν· οὐδὲν ἄλλο δηλοῦντος ἢ τὸ ταχυμάραντος· ὠκύμορον τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως· καὶ τοῦ πύσφου Σολομώντος τὰ αὐτὰ τούτω φθεγγομένου· συναδόντος ἐν τῷ, « Ματαιότης ματαιότητων (ἢ ἅ πάντα ματαιότης· » ἐπεὶ οὖν τὰ πάντα μέγα καὶ οὐδὲν βέβαιον τῶν παρόντων οὐδὲ μόνιμον τῶ σωματικῶν καὶ περὶ τὸ σῶμα, ἢ ψυχὴ δὲ καὶ εἶλη καὶ ἀθάνατον· χρὴ πᾶσι τὴν ἅπασαν αὐτῶν μέριμνάν καὶ φροντίδα πρὸς αὐτὴν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἐπιλέσκειν, καὶ διηλεκτικῶς τὴν τοῦ θανάτου ὥραν καὶ νοῦν τίθεσθαι, καὶ οὕτω τῆς τούτου μνήμης εἶω φρεσθαι.

vatio S. Augustini lib. 1 *Retractum*, cap. variam lectionem *vanitantium* seu *vanitantum* ginem ducere a Latinis codicibus minus veris, et Græcæ habeatur *vanitatum*, eatenus vera est. fieri potuerit, quædam exemplaria Græca habuit *ματαιότητων*, e quo *vanitantium*. Certe in antiq. versione opusculorum Eusebii ad finem lib. 1 *vanitantium* invenio, quamvis idem Eusebi *Præp. evang.* lib. xi, cap. 7, ponat *ματαιοτήτων*. Quod vox Hebraica verii potest *vanitatum et vanum* indeque *vanitantium* ?

Β'. Διὰ τοι τοῦτο καὶ γὰρ ὁ παρὰ τοῦ πρώτου ποιμέ-
νος κρίμασιν ἰδίας εὐσπλαγχνίας ἔγχειρισθεὶς τοὺς
ἐκκλησιαστικούς οἰακας τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου,
ἵνα τὸ τῆς κληρονομίας αὐτοῦ σχοίνισμα ὅπερ ὁ Ποι-
μὴν ὁ καλὸς τῶ ἰδίῳ αἵματι ἐξηγόρασεν, εἰσάγω
πρὸς νομὰς τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν ὡς ἐνεστηκυίας ἤδη
τῆς ἐξοδίου μου, τὴν τελευταίαν μου βούλησιν πα-
ραδῆλῶ τοῖς πᾶσιν, ἵνα γνῶσι τὰ κατ' ἐμὲ ὅτι οὐδὲ ὡς
συνήργησα ἢ ἐνέδωκα μικρὸν τι εἰς τὰς προηγχο-
νίας ἐπιτορκίας καὶ παραναμίας. Μαρτύρομαι Θεὸν,
μαρτύρομαι τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ ἀγίους ἀγγέλους.

Γ'. Ὁμολογῶ ὄν, ποιμνιον τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ
παραχώρησιν τούτου ἐμὸν, πιστεύειν με οὕτω, κα-
θὼς οἱ κοσμοσώτηρες καὶ θεῖοι μαθηταὶ τοῦ Κυρίου
μου παρέδωκαν, καθὼς οἱ ἅγιοι Πατέρες καὶ διδά-
σκαλοι τε τῆς οἰκουμένης ἐδογματίσαν, καὶ καθὼς
αἱ ἅγιοι καὶ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἐπτὰ ἰεραβαίωσαν.
Καὶ οὐς μὲν οὗτοι ἀπεκήρυξαν καὶ ἀνεθεμάτισαν,
καὶ ἀποκηρύττω καὶ ἀναθεμάτιζω· οὐς δὲ πάλιν
ἐδέξαντο, καὶ δεχομαι καὶ προσκυνῶ. Μετὰ δὲ γε
ταῦτα ἀκούσατέ μου. Οὐ γὰρ ὡς καυχόμενος ταῦτα
φηγγομαι, ἀλλ' ὡς ἀληθεύων ὅτι ἐπικαθίστας τοῦ
πατριαρχικοῦ θρόνου, οὐκ ἐνέδωκα ὑπνον τοῖς ἐμοῖς
ὀφθαλμοῖς, οὐδὲ τοῖς βλεφάροις μου νυσταγμόν· οἰ-
χέσθω φθόνος ἐλέγχων τὴν ἀνομίαν καὶ ἀδικίαν· οὐκ
ἐνέδωκα ὅλως, σὺ κατημέλησα τοῦ ἰδίου ποιμνίου, οὐκ

Δ'. Ἴσασαν οἱ μεμνημένοι (3), ὄσους ἀγῶνας ἠγω-
νισάμην ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἐν βασιλεύσειν αἰοῖδι-
μου καὶ εὐσεβεστάτου κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Λάσκαρι.
Οὐχ ὑπὲρ εὐσεβείας δὲ ἦν ὁ ἀγών, ὡς ἀσιδῶν κατὰ
τὴν εὐσεβεστάτος, ἀλλ' ὑπὲρ χηρῶν, ὑπὲρ ὀρφανῶν,
ὑπὲρ ἀδικουμένων. Ἐπεὶ δ' ἐκείνος ἐλειτούργησε τὸ
χρεῶν ἐν μετανοίᾳ ὑπερβαλοῦσῃ καὶ ἐξομολογήσει
θερμῇ, καὶ τὸν αὐτοῦ παῖδα κληρονόμον τῆς βασι-
λείας καὶ αὐτοῦ διάδοχον κατέλιπε, καὶ ἅπαντες
τούτῳ ὤμοσαν, ὡς καὶ προγενέστερον τούτῳ ὤμοσαν-
τες, καὶ ἀρχιερεῖς καὶ σύγκλητος καὶ ἄπας στρατὸς
καὶ ἅπας δῆμος. Περιέχουσιν δὲ κεφαλὴν λείποντός
μου τὸν Παλαιολόγον πεποιήκασι οἱ τε ἀρχιερεῖς καὶ
ἡ σύγκλητος διὰ τὸ τοῦ βασιλέως ἀνηθον· καὶ κεφα-
λὴν αὐτὸν εὐσοῦ, ἐκ τῆς Νικαίας πρὸς τὴν βασιλείαν
ἐλθῶν. Καὶ ὄρκους φρικωδιστάτους αὐτὸς ἑαυτὸν
κατησφάλισε, καὶ τόμοι σὺν τοῖς ὄρκοις ἐγένοντο.
Οὐ πολὺ δὲ τὸ ἐν μέσῳ καὶ δεσπότην αὐτὸν οἱ καὶ
κεφαλὴν ποιησάμενοι ἀποκατίσθησαν. Καὶ πάλιν
τομοὶ, καὶ πάλιν ὄρκοι, καὶ τῶν προτέρων φρικω-
δέστεροι. Μετὰ δὲ γε ταύτην (4) καὶ τὴν τῶν κοκκί-
νων ἀνδρῶν ἐνέδυσαν, βίαν καὶ τῶν προτέρων βιαιο-
τέρα πρὸς με ἐνδειξάμενοι.

Ε'. Μαρτύρομαι πάντες τοὺς εἰθότας τὴν ὑπερά-
πειρον ἐκείνην βίαν, καὶ τὴν τῶν φρικτῶν συνθη-
κῶν καὶ ὄρκων ἀσφάλειαν. Εἰ δὲ γε οὕτως ἔτασθη-

³ Psal. cxxxi, 4.

(3) Οἱ μεμνημένοι. Gregorius Nyssenus homil.
2 in Ecclesiastem, p. 389 C, 'Ο ἐν παντί καὶ ἐν πᾶσι
μεμνημένος Παῦλος. Rescribe cum codice Regio
1797, μεμνημένος. Penico etiam in Paraphrasi Pa-

A II. Idcirco ego qui a primo pastore, iudiciis mi-
sericordiae ejus, in manus accepi patriarchicae se-
dis ecclesiastica gubernacula, ut hereditatis ipsius
funiculum, quem bonus Pastor redemit proprio
sanguine, inducerem in pascua mandatorum illius,
jam instante die exitus mei, supremam meam vo-
luntatem cunctis patefacio, ut cognoscant res meas;
quod nullatenus cooperatus fuerim, aut vel mini-
mum consenserim perjuriis ac sceleribus quae praes-
cesserunt. Deum testor, testor electos et sanctos
angelos.

III. Igitur confiteor, o Dei ovile, exque ipsius
concessione meum, ita me credere, sicut mundi ser-
vatores ac divini discipuli Domini mei tradiderunt,
sicut sancti Patres et orbis magistri docuerunt, sicut
B confirmarunt sanctae et oecumenicae synodi septem,
Quos illi abjecerunt et anathematizarunt, etiam ab-
jicio ac anathematizo; quos vero receperunt, recipio
atque veneror. Post haec, audite me. Non enim ista
loquor, gloriabundus, sed vera praedicans. Quandiu
consemi in patriarchali throno, non dedi somnum
oculis meis, nec palpebris meis dormitacionem * :
recedat invidia redarguens improbitatem et inju-
stitiam: nequaquam cessi, non neglexi gregem
meum non cassavi nocte ac die pro illo decertare.

IV. Sciunt rerum periti, quot agones decertave-
rim sub imperio celebris inter imperatores piissi-
mique domini Theodori Lascaris. Non pietatis
causa erat certamen, quasi piissimus in aliquo a
pietate descisceret; sed pro viduis, orphanis, in-
juriam passis. Postquam vero ille debitum natu-
rae reddidit cum summa poenitentia et confes-
sione fervida, filiumque suum haeredem impe-
rii suumque successorem dereliquit, cuncti huic
dixerunt sacramentum, sicut antea illi jurave-
rant: nempe pontifices, senatus, omnis exerci-
tus, universus populus. Caput autem supra caeteros,
absente me, constituerunt Palaeologum, cum
pontifices tum senatus, ob imperatoris aetatem im-
puberem: eumque caput factum reperi, quando e

Nicaea veni in regiam. Ille juramentis maxime
horrendis munivit se ac fidem dedit, et tomi cum
sacramentis scripti sunt, Non multo interjecto tem-
pore, qui caput designarant, dominum eundem
D creaverunt. Tunc iterum libelli, iterum juramenta
eaeque prioribus terribiliora. Deinde vero etiam
purpura induerunt, cum majorem quam antea
virm mihintulissent.

V. Testor quotquot noverunt immensam illam
vim, et horribilium pactorum sacramentorumque
cautionem. Quod si illi sensum amiserunt, seu ma-

chymere cap. 9, De caelesti hierarchia n. 2, μουῦν-
ται τὰ θεῖα.

(4) Μετὰ δὲ γε ταύτην. Intelligo ἡμέραν.

gis voluntaria malitia veritati testimonium non dicunt, testor, Isaïæ instar⁴, cælum et terram, quomodo restiterim, quomodo contenderim; quo pacto iterum ille juramentorum confirmationem ad me et ad pontifices fecerit. Nam ita juravit: « Si voluerom noxiū quidquam facere, sive per me, sive per alium, in dominum meum, heredem successorumque imperii, sim segregatus a vivifica et consubstantiati Trinitate, atque traditus diabolo. » Cum hoc iurejurando, etiam aliud factum est erga omnem populum, pontifices sacerdotes, optimates, milites, denique homines privatos, ut, quem e duobus imperatoribus videret populus in alterius insidias declinare, si insidiator quidem occidisset insidiis appetitum, ut cuncti congregarentur, atque illum etiam interficerent; proclamarent vero in imperatorem quem vellent e senatu: si vero inaniter caderent insidiæ, populus eum qui insidiator visus fuisset comprehenderet, ac morti traderet haberetque imperatorem illum cui insidiæ structæ essent: quod si non ita ageret populus, idsi quoque essent excommunicati atque anathematizati.

VI. His ipse juramentis alligavit se omnemque plebem. Nec multo elapso tempore, jam ad coronæ impositionem compulsi me. Qua ratione enumerare possim multiplicem quam sustinui tyrannidem? infinitas illas violentias, noctu, per diem, a pontificibus, optimatibus, sacerdotibus, monachis, hagiortis, solitariis, et ut semel dicam, ab omnibus fere in dignitate, sacerdotio, vita privata constitutis? Sed nec mulieres hujusmodi violentiæ expertes remanserunt. Testimonium mihi dabunt omnes veritati innutriti, quæta ad Syrrhea, Lupadium, Prusam passus fuerim. Ubi autem non invenerunt me suæ voluntati obtemperantem; quadraginta pontifices, et amplius, sua mihi scripta tradiderunt, in propria capita habere se professi sacramentorum violationem, et coronarem Palæologum primum: quod erat nefas. Hoc enim fuit sacramentum atque sacramentorum maxime horrendum ac formidabile, ut haberet Calo-

⁴ Isa. 1, 2.

(5) Ἁγιοριτῶν vel Ἁγιορειτῶν. Hagiortæ, monachi incolentes ἅγιον vel ἱερόν ὄρος, montem sanctum et sacrum, montem Athos: ἅγιον ὄρος τοῦ Ἄθω. Victor papa tertius, lib. II *Dialogorum* non procul ab initio: *Postmodum vero in Græcia in monte qui Hagionoros dicitur, aliquanto tempore mansit.* Hinc τόμος Ἁγιορειτικῶς, in fine syuodi Palamitarum, Auctario III Combesisiano.

(6) Σύτροφοι. Dictionem Latinam fecit Tertullianus, *Adversus Valentinianos*. cap 8: *Interim in tricenario secunditas tota deficit: castrata est vis et potestas et libido genitalis Æonum. Quasi non et numerum tanta adhuc coagula superessent. et nulla alia de pædagogio nomina. Quare enim non et quinquaginta et centum procreantur? quare et sterceæ et syntrophî nominantur? Quem locum frustra sollicitant viri docti, in voce sterceæ, quæ per deridiculum facta est, ad designandos puerulos stercore inquinare se solitos, apteque cum syntrophis seu coalumnis conjungitur. Rigaltii vero stercolæ nutrices, quid ad Æonum prolem augendam faciunt? Quod si quid mutandum esset, libenter eos*

τοῦσιν, ἢ μᾶλλον ἐθειλοκακοῦντες τὴν ἀλήθειαν μαρτυροῦσι, μαρτύρομαι, κατὰ τὸν ἅγιον Ἡσαΐου οὐρανὸν τε καὶ γῆν, πῶς ἀντίστην, πῶς ἠγωνίμην, πῶς οὗτος καὶ πάλιν τὴν τῶν ὄρκων βεβασιῶν πρὸς μὲ καὶ πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς ἐποίησεν. Ἰτω γὰρ ὁμοσεν· « Εἰ βουλευθῶ τι κακωτικὸν ἐρῶ σασθαι, εἴτε δι' ἐμοῦ δι' ἑτέρου, εἰς τὸν αὐτὴν μου καὶ κληρονόμου καὶ διαδόχου τῆς βασιλείας, εἰμὶ ἀγωρισμένος ἀπὸ τῆς ζωαρχικῆς καὶ ὁμοσού Τριάδος, παραδεδομένος τῷ διαβόλῳ. » Σὺν τῷ τῷ ὄρκῳ καὶ ἕτερος γέγονεν ὄρκος πρὸς ἅπαν τὸν λαόν, ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, μεγιστᾶνες, στρατευμένους καὶ ἰδιώτας· ὄντινα ἀπὸ τῶν δύο βασιλείῃ ἴσοι ὁ λαὸς ἐκκλίναντα εἰς ἐπιβουλὴν τοῦ ἑτέρου, μὲν φονεύσει τὸν ἐπιβουλευθέντα ὁ ἐπίβουλος, σωρεύονται ἅπαντες, καὶ φονεύσει καὶ τοῦτι ἀναγορεύσει δὲ ἐκ τῆς συγκλήτου βασιλείᾳ ὅθι θέλουσιν· εἰ δὲ ματαία φανῇ ἡ ἐπιβουλὴ, ἵνα καὶ ὁ λαὸς τὸν φανέντα ἐπίβουλον, καὶ φονεῦν τοῦ καὶ ἔχη καὶ τὸν ἐπιβουλεύθέντα βασιλείᾳ· εἰ δὲ ποιήσει οὕτως ὁ λαὸς, ἵνα ὄσι καὶ αὐτοὶ ἀφωρισνοὶ καὶ ἀναθεματισμένοι.

ζ'. Τούτοις τοῖς ὄρκοις συνδεδεμένος αὐτὸς ἕαν· καὶ πάντα τὸν λαόν. Καὶ καιρὸς οὐ πολὺς παρελθὼ καὶ πρὸς τὴν στέψην ἤδη κατέπειγέ με. Πῶς ἂν ἀριθμηθῶμαι τὰς τυραννίδας ἃς ὑπέστην; πῶς ὑπεραπείρους βίας ἐκείνας, τὰς ἐν νυκτί, τὰς ἡμέρᾳ; πῶς τὰς τῶν ἀρχιερέων, τὰς τῶν μεγιστῶνων, τὰς τῶν ἱερέων, τὰς τῶν μοναχῶν, τὰς Ἀγιοριτῶν (5), τὰς τῶν ἡσυχαστῶν, καὶ ἅπαν πλῶς εἰπεῖν, σχεδὸν πάντων τῶν ἐν τέλει καὶ ἐν ἱερωσύνῃ καὶ ἰδιωτείᾳ; Ἄλλ' οὐδὲ γυναῖκες ἄροι τῆς τοιαύτης βίας ἐναπέλειψθησαν. Μαρτυροῦσι μοι οἱ τῆς ἀληθείας πάντες σύντροφοὶ ὅσα κατὰ τὰ Σύρρεια (7) καὶ τὸ Λουπάδιον (8) τὴν Προῦσαν ὑπέστην. Ὡς δὲ οὐχ εὐρισκόν με τοῦτων θελήμασι πεπαιθόμενον, τέσσαράκοντα ἄρχεις καὶ πρὸς, τὰς ἑαυτῶν μοι γραφὰς ἐνεχείριον ἔχειν φάσκοντες εἰς τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς τῶν ὄρκων παρατροπῆν, καὶ στέψαι τὸν Πατριάρχην πρῶτον· ὅπερ ἦν ἀπίστων (9). Οὗτος γὰρ ἦ ὁ ἄρ

sequer codices qui habent, *sterceæ*, a *stercus*. est *stercoreus*, *stercoratus*. Atque in eam senū tiam nunc pedibus discendo.

(7) Τὰ Σύρρεια. Id est, si interpreteris, *Confluentia*: quo ex aquarum confluxu multa loca Latin nomen gerunt.

(8) Τὸ Λουπάδιον Forte τὸ Λουπάδιον, pro πάδιον. Urbs nota, quæ Λοπάδιον, Lopadium, Lupadium, Lupardum, Lupar, Lupac Uluhat dicta reperitur.

(9) Ἀπίστων. Quid sit ἀπίστων, quid ἄπιστος et ἐνόμοτος, etiam tirones sciunt. Sed p forte extricabunt se ex istis Philonis libro *De nūis*, p. 1149: Οὕτως ἡ δυστυχὴς (ψυχὴ) ἐξηνεμῶς καὶ ἐνόμοτος γενέσθαι περὶ τοῦ βεβαίως καὶ γίως ταῦθ' ἐστάναι ἀφευδῶς ὑπέλαβεν. Equidem sic existimo, a viro incomparabili scriptum fu: ἐνόμοτος, et ἄχρηδῶς, ad hunc sensum; Sic *ilix anima ventilata est, ut etiam iurejurandi strinxerit se, quod firmiter et solide illa consist quæ falso existimavit.*

κος και ὄρκων ὁ φρικωδέστατος και φοβερώτατος· A Joannes in omnibus primatum, in coronatione, laudatione, processu, et in omni alio honore, Palæologus vero secundum locum; utque ipsi pontifices foverent, tuerentur, conservarent, custodirent hæredem imperii, nec non post mortem Palæologi traderent ei ipsum quoque illius imperium.

Ζ'. Ὡς δὲ τῆς βασιλείας ἐπέθη, και πλείονας ἀνομαίας τῶν προτέρων εἶδον τοῦτον ἐργαζόμενον, και εἰ ἐργάσασθαι ἐκ τῶν φαινομένων πραγμάτων ὑποπίπτειτο, ἀγανακτήσας ὑπεχώρησα. Καὶ τὸν ἀπὸ Ἐφέσου ἐκείνον εἰς τὸν πατριαρχικὸν ἀνῆξε θρόνον· Ὡς δὲ ἡ τοῦ θανάτου δρεπάνη τοῦτον ἐξεθέρισε, και πρὸς τὸ ἐκείθιν κριτήριον παρέπεμψεν ἀπολογησόμενον περὶ τῶν πρακτικῶν, πάλιν ἐμὲ ἀνεκαλέσατο. Ὡς δὲ τοῦ οἰκείου ἐπέθη θρόνου, ποῖα γραφικῆ ἐξήγησις παραστήσει τὰς ἐξ αὐτοῦ μοι συμπεσοῦσας βίας; Θέλων γὰρ ἵνα τὸν Καλοϊωάννην βασιλέα ἰδιωτίσῃ, και μῆτε εὐφήμην ἔχειν, μῆτε μνημόσυνον, μῆτε βασιλείας τι σημεῖον, τοὺς κακοὺς ποιμένας και τοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἐχθροὺς μᾶλλον ἢ προστάτας συνεργοὺς εἰς τοῦτο ἐχρήσατο· ἤλπιζε δὲ καμὲ ἐντὸς τῶν οἰκειῶν αὐτοῦ ἀρκῶν ἀξίαι, διὰ τὸ προσταλαιπωρησαί με τῇ ἐξορίᾳ. Ὡς δὲ ἡ τοῦ Θεοῦ εὐσπλαγχνία τῶν αὐτοῦ παγίδων ἐρρύσατό με, και οὐδὲ κἀν τὸν τόμον· ὃν κακοὶ και πικροὶ ποιμένες ἐποίησαν ἀκοῦσαι ἠθέλησα, πόσας κακώσεως ἐμὲ ἐκάκωσε, και πόσας με θλίψεις ἔθλιψεν, οἶδε ταῦτα ὁ πανδερκέστατος ὀφθαλμός. Ποτὲ μὲν ἐλογέ μοι, Οὐκ ἀπέλθης εἰς τὴν Νίκαιαν, ἐπεὶ Κωνσταντινουπόλεως ἐχειροτονήθης· ποτὲ δὲ ἄλλα τῆς αὐτοῦ διεπλόης ἀξία.

Η'. Ὡς δὲ ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκρατήθη, και πρὸς αὐτὴν ἀπερχόμεθα, πῶς ὑμῖν παραστήσω τὰς κατὰ τὸ Σκουτάριον (11) ἐξ αὐτοῦ ἐπελθούσας μοι θλίψεις; πῶς τὰς βίας; βιάζων με ὀνομάσαι πατριαρχὴν τὸν ἀπὸ Ἐφέσου ἐκείνον, και τοὺς παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας ἀρχιερεῖς και ἱερεῖς και διακόνους δεῖξασθαι· εἰ δὲ μὴ γε, κωλυτῆ μοι ἦν ἡ Κωνσταντινουπόλεως εἰσοδος. Ὡς δὲ πειθήνιον οὐχ ἴωρα με· οὐδεὶς γὰρ τῶν παρ' ἐκείνου χειροτονηθέντων συνελπτούργησέ μοι, ἀλλ' ἀποτροπαίους και βδελυκτοὺς, ὡς και θέμις, τοῦτους εἶχον· ἀγανακτήσας παρεχώρησέ μοι τὴν εἰσοδον. Πάλιν δὲ σκαιωρῆαι και πάλιν ἀπειροὶ κακώσεως κατ' ἐμοῦ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει παρ' αὐτοῦ ἐγένοντο.

Θ'. Ὡς γὰρ τὸν αὐτοῦ αὐθέντην βασιλέα ἠθέλησε φονεῦσαι, ὡς μὴ τι κώλυμα φανείη ἐξ ἐμοῦ, αἰ σκαιωρῆαι κατ' ἐμοῦ συνέπλάκησαν. Ὡς δὲ μάταια

(10) Εὐφήμην. Est εὐφήμη, εὐφημισμός, εὐφημία τῶν ὀνομάτων, εὐφημία, et φήμη, Latine *laudatio*, et *laudes*, fausta acclamatio imperatoribus fieri solita. Unde εὐφημεῖν, ἐπευφημεῖν, ἐπευφημίζειν, *laudare*, *laudibus diffamare*, bene ac feliciter precari, faustis acclamationibus prosequi, acclamare in laudes imperatoris, *famulare*. Item εὐφημεῖσθαι, εὐφημηθῆναι, acclamationibus salutari. Dicitur etiam τὸ πολυχρόνιον, τὰ πολυχρόνια, ἢ πολυχρόνη-

VII. Postquam autem assumpsit imperium, animadvertique illum plura inique quam antea operari, et verisimile ex rebus ipsis fieri adhuc operaturum, præ indignatione recessi. Tunc Ephesinum illum ad patriarchalem evexit thronum. Quem cum mortis falx demessisset, atque ad tribunal alterius vitæ transmisisset, rationem de operibus reddidit, iterum revocavit me. Ubi vero proprium thronum conscendi, quænam scripta narratio exhibebit in quas per eum incurrerim difficultates? Volens enim imperatorem Calo-Joannem ad privatum statum redigere, et privare laudatione, monumento, omnique imperii nota; malis pastoribus et Ecclesiæ hostibus magis quam præsulibus et patronis in hoc adjutoribus usus est: sperabat autem etiam me intra suos casses inducere, quod in exsilio multas ærumnas pertulisset. Cum vero Dei misericordia me a laqueis ejus liberavit, et neque vel tomum quem pravi sævique pastores confecerant audire volui, quot malis me vexaverit, quantis calamitatibus affligerit, novit qui omnia contuetur oculus. Aliquando quidem aiebat mihi: Non abeas Nicæam qui Constantinopoleos ordinatus es; aliquando vero alia, digna ipsius versutia.

VII. Cæterum recuperata Constantinopoli, nobisque eo profectis, quomodo vobis representabo angustias quæ mihi ex eo ad Scutarium supervenerunt? quomodo vim? Urgebat ut Ephesinum illum nominarem patriarcham, atque susciperem ordinatos ab eo pontifices, sacerdotes, diaconos; sin minus, prohibendus mihi erat ingressus Constantinopolis. Videns autem me nequaquam morigerum; nullus enim eorum qui ab illo ordinati fuerant, mihi comministravit, sed pro aversandis abominandisque, prout par erat, illos babui; indignatus concessit mihi ingressum, At Constantinopoli iterum doli, iterum innumeræ vexationes adversus me per eum processerunt.

IX. Quando enim dominum suum ac imperatorem voluit interficere, ne quod impedimentum ex me oriretur, fraudes adversus me concinnatæ

σις, πολυχρονᾶσθαι, et πολυχρονεῖσθαι, πολυχρονεῖν, βοᾶν τὸ πολυχρόνιον. Quia *Multos annos, Ad multos annos*. εἰς πολλὰ ἔτη, πολλὰ τῆ ἔτη, inter laudes et acclamationes cæteras vociferari præcipue mos erat. Atque hæc pervulgata.

(11) Τὸ Σκουτάριον. Scutarium. Vide præ cæteris infinitæ lectionis et doctrinæ virum Carolum Fresnium Ad Villharduinum p. 286. Dorotheus Monembasiensis in Synopsi historica, Σκουτάρι.

sunt. Sed tunc omnia in vanum reciderunt. Postea oculos domini ac imperatoris sui cum effodisset, resque mihi nota facta esset, excommunicationi eum subjeci. Optaveram autem ut pœnitentiam ageret, multumque onus tributorum, vectigalium e commercio, aliarum iniquitatum, propter huiusmodi peccatum minueret, sicque venia donaretur. Verum quia pœnitentiam non ostendit, nec aliquam malorum minutionem, quinimo additamentum, ei non ignovi; sed post triduum coram patriarchis, metropolitibus, senatu et omni clero, illum ex ecclesia eieci, tanquam indignum qui in eam ingrederetur. Ex eo tempore commenta adversus me, quæ commentus est sine accusatoribus, sine testibus, ex nudo duntaxat sermone. Hoc est, decrevi communionem impertiri sultani pueros. Ecclesia me expulit: idque cum sacratissimus Pisisidias metropolitae scripto confessus fuisset, quod ipse illos baptizasset et communionem donasset; ego vero per scriptum professus essem, me nullatenus id scire.

X. Porro post exsilium, mille mihirursus intulit calumnias et ærumnas. Interdum quidem, quasi insidiatores excitassem qui eum occiderent. Quocirca mœcha synodus excommunicationis censuram in me emisit; ac ego ipsum me segregationis subdidi, si de quoquam ejusmodi essem conscius; sin minus, calumniæ auctores insidiarumque, iisque credulos excommunicavi et anathematizavi. Alio vero tempore Barangos Narmaram, locum exsillii mei, misit, custodituros me; tum innumerabilia mihi incommoda conciliavit. Omitto quæ ad Tricocciam pertinent, quem ad modum mihi eorum insultus imposuerit. Nam si quæcunque in me peregit, et adversus Ecclesiam Dei molitus est, referre contendo, enarrantem deficit tempus. De multis vero pauca representavi, propter sermonis satietatem et nimietatem. quæ nimirum inimica est auribus. Dicebam tamen, Ab hoc tempore satiatum amentia et tyrannide erga me servosque Dei, desinet, aget pœnitentiam, ut venia donari possit.

XI. Sed quoniam Ecclesiam Dei vertit in speluncam latronum, et lupanar; item quem prius excommunicaveram, in sede mea collocavit, necnon ad illam impletatem omnimodamque perfidiam qua Latini tenentur conatus est adducere Ecclesiam Dei, quæ immenso sanguine ante et post Christum ac per Christum magnam hostiam fuso collecta fuit: demum ingentem persecutionem contra eandem Ecclesiam excitavit, post tot annos a persecutionibus: eapropter excommunicationem protendo, cui ipse subiecit se propria voluntate, pro-

(12) Βαράγγους. Erant Barangi seu Varangi et Varingi, imperatorum Græcorum stipatores et satellites. De iis post Meursium, Fabrotum aliosque, docte ac dilligenter, ut omnia, idem Fresnius noster, historiæ Byzantinæ illustrator præcipuus.

(13) Τὰ τῆς Τρικοκκίας. Expono de Tricoocia arce circa Nicæam, et Tricoociotis, Nicænosque

πάντα τῷ τότε ἀπεράνθησαν, καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ αὐθέντου καὶ βασιλέως αὐτοῦ ἐξώρυξε, καὶ γνωστὸν μοι τοῦτο ἐγένετο, τῷ ἀφορισμῷ αὐτὸν καθυπέβαλον. Ἦθελον δὲ ἵνα μετάνοιαν ἐνδείξῃται, καὶ τὴν πολλὴν βαρύτητα τῶν φόρων καὶ κουμερκίων καὶ ἐτέρων ἀδικιῶν διὰ τὴν τοιαύτην ἁμαρτίαν ἐκκόψῃται, καὶ οὕτω συγχωρηθεῖη. Ὡς δὲ μετάνοιαν οὐκ εἰδείκνυσεν, οὐδέ τινα ἐκκοπὴν τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον προσθήκην, οὐ συνεχώρησα αὐτῷ· ἀλλὰ μετὰ τριετίας ἐνώπιον τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν μητροπολιτῶν καὶ τῆς συγκαλήτου καὶ τοῦ αὐτοῦ κλήρου, ἐκ τῆς ἐκκλησίας τούτων ἐξέβαλον ὡς ἀπάξιον τῆς πρὸς αὐτὴν εἰσόδου. Ἔχετε αἱ σκαιωρῖαι κατ' ἐμοῦ, ἃς δὴ καὶ ἐσκαιώρησεν ἄνευ κατηγορῶν καὶ μαρτύρων, ἀπὸ ψιλοῦ μόνου λόγου. Τουτέστιν ὄρισα κοινωνῆσαι τοὺς τοῦ σουλτάνου παῖδας τῆς Ἐκκλησίας με ἐξώθησε· καὶ ταῦτα τοῦ πανιμερτάτου μητροπολίτου Πισισιδίας ἐγγράφως ὁμολογήσαντος ὡς ἐκεῖνος καὶ ἐδάπτισε τούτους καὶ ἐκούρησε· καμῶ τε ἐγγράφως ὁμολογήσαντος μὴ εἶη με τὸ σύνολον τοῦτο.

Γ'. Μετὰ δὲ τὴν ἐξορίαν μυρίας καὶ πάλιν σκαιωρῖας καὶ θλίψεις μοι ἐπήνεγκε. ποτὲ μὲν, ὡς ἐπιβούλους διεγείραντι τοῦ αὐτὸν φονεῦσαι· ὅθεν καὶ ἡ μοιχοσύνοδος ἀφορισμὸν μοι ἐξάπιστελευ· κατὰ τὸν ὑπέβαλον ἐμαυτὸν εἰς ἀφορισμὸν εἰ τοιοῦτόν τι συνοῖδα· εἰ δὲ μὴ, τοὺς σκαιωρήσαντας καὶ ἐπιδουλουσαμένους καὶ πιστεῦσαντας καὶ ἀφώρισα καὶ ἀνεθεμάτισα· ἄλλοτε δὲ Βαράγγους (12) εἰς τὸν Ναρμαράν ὃν ἐξωρίσθη, ἀπίστευτε φυλάττοντάς με, καὶ μυρίας θλίψεις μοι προὔξενθησεν. Ἐὼ γὰρ τὰ τῆς Τρικοκκίας (13), πῶς εἰς ἐμὴ καὶ τὴν ἐκεῖνων ἐπανάστασιν ἐπιτέθεικεν. Εἰ γὰρ πάντα ὅσα μοι ἐποίησε, καὶ ὅσα κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἐμαχίσαστο, ἀγωνίσωμαι ἀπηγήσασθαι, ἐπειλείψαι μὴ διηγούμενον ὁ χρόνος. Ἐκ τῶν πολλῶν δὲ ὀλίγα παρεδήλωσα διὰ τὸν τοῦ λόγου κόρον· ἐπειδὴ κόρος λόγου πολέμιος ἰσχοαῖς. Ἔλεγον δὲ, ἀπὸ γε τοῦ πῶς κορεσθεῖς τῆς ἀπονοίας καὶ τυραννίδος τῆς πρὸς ἐμὴ καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ δούλων, καὶ παύσεται καὶ μενοήσει, καὶ συγγνώμης ἀξιώθησιν.

ΙΑ'. Ἐπεὶ δὲ τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν σκάλισαι ἀπειργάσατο ληστῶν, καὶ πορνείων· καὶ ὅν εἶχε προαφωρισμένον, εἰς τὸν θρόνον μου ἐκάθισαι· καὶ εἰς ταύτην τὴν ἀσέβειαν καὶ παντελεῖ ἀπίστειαν τῶν τῶν Λατίνων ἠγωνίσαστο τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἀξίαι, τὴν συνειλεγμένην μυρίοις οἰμασι τοῖς πρὸς γὲ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν καὶ αὐτοῦ τοῦ μεγάλου θύματος· καὶ μέγαν διωγμὸν κατ' αὐτῆς κεκίνησεν, παυθέντων τῶν διωγμῶν πρὸ χρόνων πολλῶν· καὶ ἐπιτείνω τὸν ἀφορισμὸν, ὃν αὐτὸς ἐαυτῷ ὑπέβαλε· δὲ οἰκείαν θρεῖξιν, δὲ οἰκείαν ἀπόλαυσιν, δὲ οἰκείαν

montes incolentibus. li post excommunicationem Joannis Lascaris, adversus Michaellem Palæologum arma ceperunt, ut refertur a Georgio Pachymere, lib. iii, cap. 13, ubi Τρικοκκίως nominat. Τρικοκκίας autem arcis mentionem facit lib. xiii, cap. 33; quæ duo loca inter se collata Tricoociotarum nomen illustrent, hominibus insigniter litteratis obscurum

δόξαν καὶ τὸ ἀνάθημα · καὶ παραδίδομι τοῦτον τῷ Α σατανᾷ, καθὼς καὶ τὸ πρότερον αὐτὸς ἑαυτῷ διὰ τῶν ἐπιτορκιῶν παραδέδωκε, καὶ νῦν διὰ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας διωγμοῦ · καὶ τοὺς μὲν ἄρχιερεῖς τοὺς συγκατατεθέντας καὶ ὑπογράψαντας εἰς τὴν ἀσέβειαν, καὶ τοὺς ἄρχοντας, τοὺς συνεργήσαντας, καὶ τοὺς ἰερεῖς, καὶ τοὺς εὐμοιροῦντας γνώσεως καὶ συγκατατεθέντας. Τὸν δὲ ἀγοραῖον λαὸν καὶ ἄμοιρον γνώσεως, καὶ μὴ εἰδὸτα δεξιὸν ἢ ἀριστερόν, ὡς μαθητῆς τοῦ Κυρίου μου τοῦ πράου, λέγω αὐτῷ · « Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. »

IB'. Ἀφίημι καὶ τοῖς ἀδελφοῖς μου τοῖς συνεξορισθεῖσι μοι καὶ συμπαραινέσασιν μετ' ἐμοῦ εἰς τὰς θλίψεις μου, εἴ τι ἄρα κέκτημαι. Καὶ ὁ μελλῶν ὀχλήσασθαι τινα τούτων, ὅστις ἄρα καὶ εἴη, ἵνα ἐνὶ ὑπὸ ἀνάθηματι, καὶ μετὰ τοῦ Ἰουδα ἢ μερὶς αὐτοῦ. Ἄλλὰ καὶ ὁ βουληθεὶς μεταγράψαι μου τὴν τελευταίαν βούλησιν, καὶ διὰ λέξεων ἑτέρων τὸν νοῦν τὸν ἐγκείμενον πειραθῆ μεταλλάξαι, ὅστις ἄρα καὶ εἴη, εἴτε ἐκκλησιαστικὸς, εἴτε ἄρχων, εἴτε τῆς ἄλλης μοίρας, ἔστω καὶ οὗτος ὑπὸ τὸ ἀνάθημα.

⁴ Act. vii, 60.

prio placito, propria sententia; protendo anathema, et illum trado Satanæ, sicut antea ipsum se per perjuriam tradidit, nunquam tradit per Ecclesiæ persecutionem. Etiam Satanæ trado homines nequaquam pontifices habendos, qui consenserunt subscripseruntque impietati; pari modo proceres, qui dedere adminiculum; item sacerdotes, cunctosque conscios ac assensores. Quod vero spectat ad vulgarem populum, cognitionis expertem, nescientem quid dextrum sit vel sinistrum: tanquam discipulus mansueti Domini mei, dico huic: « Domine, ne statuas illis hoc peccatum ⁴. »

XII. Quidquid possideo, relinquo fratribus meis qui mecum relegati fuerunt, mecumque permanserunt in calamitatibus meis. Et qui eorum quemquam vexare in animum induxerit, quicumque ille sit, anathemati subjiciatur, sitque pars ejus cum Juda. Sed et si quis supremam meam voluntatem describendo voluerit corrumpere, ac per alia verba insitum sensum commutare tentaverit, is quilibet sit, seu ecclesiasticus, seu magistratus, sive alterius conditionis, sit pariter sub anathemate.

ANNO DOMINI MCCXV-MCCLXXXII.

GEORGIUS ACROPOLITA

NOTITIA,

(Fabric. *Bibliotheca Græca* ed. Harles, t. VII).

Georgius Acropolita (proprium hoc familiæ (a), non patriæ nomen), pater fuit Constantini Acropolitæ (b), qui parentis exemplo magnus logotheta (c) in aula CPolitana, sed Mich. Palæologi gratia ob repudiatam Jo. Becci, patriarchæ, cum Latinis concordiam excidit, scriptis adversus Latinos, aliisque monumentis, quibus sanctorum memoriam (d) celebravit, novique *Metaphrastæ* nomen meruit, clarus (1). Quando autem a Volaterrano et Jo. Cuspiniano Acropolita citatur, pater Georgius intelligitur, quem Labbeus in *Protreptico ad Hist. Byz.*, p. 49, recte monuit, illum ipsum esse *Prætorem Græciæ*, Chronici a Theodoro Lascari exorsi et in recepta a Mich. Palæologo CPoli desinentis auctorem, quem testem subinde citat Jo. Leunclavius in *Pandectis Historiæ Turcicæ*; nam et Acropolitam Ephræmus in Chro-

(a) Vide Allatium *De Georgiis*, p. 355. et Hancium, *De Byz. rerum scriptoribus*, lib. I. cap. 33, (FABR.) Add. G. Cave *Hist. litt. SS. Eccl.*, tom. II, p. 312; C. Oudin in *Comm. de SS. eccl.*, tom. III, p. 465, Hamberger *Z. N.*, IV, p. 835 sqq., et Saxii *Onom.* II, p. 316. (HARL.)

(b) Pachymeres in *Mich. Palæologo* VI, 26. Confer Papebrochium, tom. VII, *Act. SS. Maii*, p. 68.

(c) Constantinum Acropolitam, perinde ut patrem Georgium, codices mss. magnum logothetam vocant, et ex illis Allatius, Lambecius [v. ad not.

d.], Caveus, etc. Sed et Pachymeri, VIII, 8, memoratur flammis traditum σύγγραμμα τοῦ παλαιῦ μεγάλου λογοθέτου τοῦ Ἀκροπολίτου, *Senioris magni logothetæ*, ad distinctionem nempe Junioris magni logothetæ, Constantini Acropolitæ filii, de quo verba Pachymeræ perperam accipit Allatius, *De consensu*, p. 780. Quæ ipse rectius de patre intellexit, lib. *De Georgiis*, p. 358. Pachymeres, tom. I, lib. IV, c. 28, p. 213, de Georgio logotheta: Ὁ εἰς λογοθέτας μέγας καὶ σοφὸς τὰ μάλιστα, πλὴν κατημαλημῶς τῶν εἰς συνείδησιν ἔχων.

(d) Allatius *De Simeonum scriptis*, p. 109.

(1) Vide supra col. 809, ubi exstant Constantini Acropolitæ scripta quæ supersunt. EDIT.

nico metrico (a) refert prætoriam dignitatem decoratum fuisse a Theodoro Lascari, imperatore, antequam rebus omnibus ab eo Orientem repetente, præponeretur: Πλὴν διαθείς τὸ κατὰ τὴν Ἑσπέρην ἀναστὰς μετὰ στρατιάς ἐκτρέχει πρὸς τὴν Ἑω, λέγων στρατηγούς, etc.

Πρὸς τοῖσδε Γεώργιον Ἀκροπολίτην
Ἄρχοντα πάντων καὶ πρῶτον δεικνύει,
Πρόσθεν τιμήσας τῆ πραιτωροσ ἀξία

His Acropolitem præficit Georgium,
Cunctisque summum principem dat quem prius
Prætoris ipse ad dignitatem evexerat.

Cum A. C. 1241 (b), obiret Irens, Theodori Lascaris filia, uxor Joannis Ducæ Vatazæ, imperatoris. Georgius fuisse se ait annorum XXI (c). Natus ergo est a. 1220, ex illustri genere et imperatorem ipsum cognatione (d) attingens. Ex patria urbe CPoli, quam Latini tum obtinebant, missus deinde sexdecim (e) annorum adolescens et litterarum rudimenta edoctus Nicæam, ubi aulam, habebat eo tempore Græcorumque imperium moderabatur jam dictus Ducas, qui Georgium rhetoricis, logicis et mathematicis disciplinis ab anno ætatis XVII (f) per septennium Theodoro Exapterygo et Nicephoro Blemmidæ imbuendum dedit. Inde in aulam iterum ascriptum, et eodem Duca charum habitum nec minus ab illo filioque Theodoro, (cujus tamen gravem indignationem (g) aliquando incurrit, non diu post reconciliatus), variis auctum honoribus, legationibus cum laude functum et ad magni logothetæ dignitatem evectum constat, quæ copiosius ab Allatio Hanckio et Caveo exposita legi possunt. Nec tamen omittendum, quod A. C. 1274 a Michæle Palæologo missus ad concilium Lugdunense (h) imperatoris nomine schisma ejuravit, et in Latinorum dogmatibus nihil reprehendendum videri est confessus, multis Græcis et filio ipso Georgii, Constantino Acropolita, ægerrime hoc ferentibus. Denique, anno 1282, eodem quo non diu post XI Dec., vivis exemptus Michael Palæologus est, obiit quoque Georgius, peracta legatione ad Joannem, Bulgarorum principem, anno ætatis sexagesimo secundo, successoremque (k) in magnis thetæ munere nactus est Theodorum Muzalonem.

Exstat sub hujus Georgii nomine, quem Gregorius Cyprius (l) Aristotelem et Platonem ætatis suæ appellare non dubitat, *Historia Byzantina* hoc titulo: Χρονικὸν ὡς ἐν συνόψει τῶν ἐν ἱστορίοις, *Epitome chronica, sive historia compendiarie de rebus proximæ ætatis*, sive narratio succincta de his quæ (rebus per varios principatus divisim, vide cap. 37) *acciderunt a capta A. C. 1204 a Latinis CPoli, usque ad eandem a. 1260 a Michæli Palæologo iterum recuperatam et Latino nomini ereptam*. Hanc Galatæ sive Peræ in bibliotheca Georgii Cantacuzeni repertam descripsit Theodosius Zygomala, Nauplius (m), cujus apographum Georgius Dousa, CPoli secum in Belgium attulit, eoque defuncto frater Theodorus Dousa (n) vulgavit cum versione sua Latina notisque, Lugd. Bat. ex officina Godfridi Bason, 1614, 8; recusam minus etiam emendate et sine notis Aurelii et caloniæ Allobrogum, sive Genevæ 1615, fol., cum., Nicephoro Gregoria in Laonico Chalcocondyla (o). Quamvis vero in locis obscuris Meursium se et Scriverium subinde consuluisse Douca profiteatur (p), tamen non ita feliciter in

(a) Verba ejus edidit Allatius *De Psellis* § 79. — (Vide tom. CXLII, col. 336 A). Adde Acropolitam ipsum infra c. 66 sqq. et 70 *Historiæ*.

(b) Cangius *Famil. Byz.*, pag. 223.

(c) Acropolita, cap. 39 *Historiæ*.

(d) Id. c. 97 et 32, ubi γένος ejus περιφανές.

(e) Idem cap. 29, ubi omnino legendum non ἐνδεκάτης, ut vult Allatius sed ἑκαδικαίτης, ut recte conjicit Hanckius, pag. 542; cujus sententiam firmat, quod se jam ἑκκυκλίον παιδείας ἀπληγμένον, et mox, postquam ad Joannem Ducam venit et ab eo erudiendus magistris traditus est, septemdecim annos natum Acropolita scribit.

(f) Acropolita, cap. 32.

(g) Id., cap. 63.

(h) Vide Acta concilii Lugd. sub Gregorio X, tomo III edit. Colon. 1618, part. II, p. 714 (tom. XI edit. Labbei, p. 937); Hanckium, p. 560 seq.; Odoricum Raynaldum ad a. C. 1274, n. 18; Bzovium, n. 2, ubi male Gregorius Acropolita vocatur pro Georgio.

(i) Pachymeres in *Mich. Palæolog.* lib. VI, cap. 34 seq.; Possinus ad Pachymerem, tom. II, pag. 516.

(k) Id. in Andronico Palæologo, libro et capite primo. (add. Lambec. Comm. de bibl. Cæs. VIII, p. 1078. HARL.)

(l) Gregorius Cyprius, patriarcha CPol., in Georgii logothetæ encomio: Λόγων δὲ σπέρματα καὶ σπινθήρας, ὡς εἰπεῖν, μαθημάτων ἦν ὄρα σωζόμενα οὐδαμοῦ ὅτι μὴ παρὰ τῷ Λογοθέτῃ, οὐ μὲγα δ' εἰπεῖν καὶ καθ' ἡμᾶς Ἀριστοτέλει εἶτε καὶ Πλά-

τωνι, ἢ ὅπως ποτὶ τοῖσδε παραπλησίως τὸν ἀπὸ βούλοισι τις καλεῖν, ἢ ἵνα διέλω σαφέστερον, ἢ Ἀριστοτέλη νομίζεν χρεῶν οὐδὲν ἰκεῖνου ἀπαλοπόμενον, ὅταν τι θῆη τῆς λογικῆς ἐπιστήμης ἢ τῆς τῶν φυσικῶν ἀποφάνασθαι, Πλάτωνα δὲ θεολογῶντα καὶ κατὰ Μοῦσαν φθηγγόμενον Ἀττικῆν.

(m) Qui multa misit scripsitque ad Martinum Casium. V. hujus *Turco-Græcium*, lib. III, IV et V. HARL.

(n) Theodorus Beza dicitur esse editum in bibl. Leid., pag. 219. HARL.

(o) In bibl. Uffenbachiana quondam fuit codex, præmissis Petri Scriverii carmine in commendationem operis Dousici, et Acropolitæ elogio, ex Gregorio Cyprio sumplo, apographum Georgii Dousæ, ex quo natam esse edit. Theodori Dousæ, L. B. 1614, 8, contendit docetque I. H. Maius, in Bibl. Uffenbach. mss., pag. 566. — Mediolani in Bibl. Ambros. est Georgii Acrop. *Historia de rebus CPolitano*, sed num sit compendiarie, an uberius, non animadvertit Montfauc., in *B. biblioth. mss.*, p. 497., A. — Venetiis, in B. Marc. col. 403 ejusdem historia, fine mutila, nec in cat. odd. Gr., p. 196, discrimen quoddam significatur. (HARL.)

(p) In præfatione, quam, quia brevis est, hic subjicimus: « Quod de Africa olim, mallet hodie de Græcia diceretur, ut ea scilicet nobis aliquid novi subinde suppeditaret pareretque. Quod quidem te juxta mecum optare, qui tuus est ergo literas amator, lector candidè, certo certius. Eocum igitur tibi sub hoc omine votoque historicum mediæ ætatis Græcum, nunquam ante hac editum

editione versatus est, ut non gratulendum Acropolitæ sit, quod Leo Allatius codicem Vaticanum (a) ejusdem opusculi ms. Græcum sub titulo *Ποίημα χρονικὸν ἡμετέρας* nactus, illud emendavit et divisum in capita, novaque versione donatum in lucem iterum edidit Paris. 1651, fol., Dousæ notis ad calcem sub-junctis (b). Observaverat autem jampridem Allatius in *De Psellis* (c), hoc non esse ipsam Acropolitæ historiam, sed tantum compendium ejus, nec ab auctore ipso (d), sed ab alio quodam, resectis, quæ illi parum necessaria visa fuere, concinnatum. Ipsum porro Acropolitæ opus ejusdem plane argumenti, sed pulchrius diffusiusque, inter codices mss. Chii (e) invenit ac descriptum Romam advexit, ejusque ope non modo Breviarii mutila hiulcaque et male ab excriptoribus tractata correxit ad mentem auctoris, sed etiam historiam integram, Latina sua versione et notis historicis illustratam Græce et Latine typis regiis edidit, compendioque in Parisiensi, quam dixi, editione præmisit (1). Titulus est: Ἡ παρούσα χρονικὴ συγγραφὴ τοῦ μεγάλου λογοθέτου τοῦ Ἀκροπολίτου ἐστίν, ὃς ἔκτισε καὶ τὸ μοναστήριον τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἀναστάσιως. Ἡμεῖς δὲ τὰ μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄχρι τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου. Acropolitam libenter sequuntur scriptores, etiam Nicephorus Gregoras, ut in notis, p. 227 et 239, idem observat, qui tamen p. 249 non diffitetur, pleraque exactius a Gregora tradi. Acropolitæ historia (an compendium ejus, non dixerim) ms. in bibl. Ambrosiana Mediolanensi, et in bibl. regis Christianissimi, num. 734. (FABR.)

In diatriba *De Geogiis*, quæ Georgio Acropolitæ subjuncta est, hæc præterea ejus scripta ab Allatio commemorantur, p. 357. *Forma de Fide. De virtute et anima*, anno mundi 6671 (Christi 1263) ms. in bibl. Antonii Augustini, eod. 174.

Ἑρμηνεία τῶν θεολογικῶν ῥητῶν, *In theologia Nazianzeni sententias*, τοῦ τε ἰστί γὰρ τὸ ἐν στασιάζον, πρὸς ἑαυτὸ, πολλὰ γίνεσθαι, *potest unum, si a seipso discedat, multa fieri*, καὶ τοῦ, μονὰς ἀπ' ἀρχῆς εἰς διὰ δὲ κινήσεια μέχρι τριάδος ἐστίν. *Unitas a principio in binarium mota, in ternario consedit*. Incipit: Πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι τῶν φίλων, ὡ θειστάτη καὶ σεβασμιωτάτη κεφαλὴ, εἰς λόγους ὀλιθῖν ἡμᾶς κατηνάγκασαν. Ms. in bibl. Palatina.

ex mea bibliotheca postliminio eductum. Repertum olim in Galata (Pera vulgo) redemptumque a Georgio Cantacuzeno ex cujus libro apographum transcriptum fuit manu Theodosii Zygomalæ Nauplii ex petitione domini Georgii fratris mei P. M., qui auctorem illum inter alios Cpoli superioribus annis attulit. Hic cum a me exercitii gratia pro meis viribus Latine translatus esset, vix tamen videbatur idoneus qui per virorum ora oculosque volitaret. Versio rudis erat et nondum recognita; exemplar (quo unico usi sumus) ita corruptum, tot lacunis et maculis oppletum, tam denique ab omni parte culpa amanuensis (qui et ipse corrupto exemplari usus erat) vitiosum, ut mihi minus quam historia aliqua inde elici posse videretur. Non mentior, lector: ad singula propemodum verba subsistendum mihi fuit et divinandum. Quid quæris amplius? fregi glaciem, quoad potui, auctorem lacerum mutilumque seposui, ut meliori temporis reservaretur. Sed cum J. Meursius et P. Scriverius, geminum et incomparabile sæculi nostri eruditorum jubar, operam suam in hoc auctore liberaliter offerentes, non esse procrastinandum dictitarent, accidit nescio quo modo ut hic liber una cum versione mea et notis nonnullis, e manibus mihi præreptus, quasi abortivus partus ante tempus nasceretur, ita tamen ut iidem illi quos dixi auctori huic corrigendo non parum lucis deberint, difficultates plurimas et inextricabiles errores explicuerint. Tu interim, amice lector, tantis difficultatibus consideratis hunc laborem meum studiumque promovendæ rei historicæ ex æquitate metire, et hac ipsa diligentiam meam compensa, æqui bonique consulens primam hanc Georgii Logothetæ editionem: in magnis enim voluisse sat est: recogniturus eundem, si Deo placet, aliquando, et luculentiore, si vita supersit, producturus. Interim esto contentus hoc Catone, et vale.»

(a) An is est cod. Vaticanus, qui memoratur in Montfauc., *B. d. bibl. mms.* 1, p. 6, B?—Paris, in

B. publ. cod. 3041, n. 5. (séc. Catal. codd. Paris); Georgii Acrop., *Hist. de iis quæ post urbem captam acciderunt*. — Venetiis, in cod. Naniano 154, n. 14, Georgii μεγάλου λογοθέτου, τοῦ Ἀκροπολίτου, ποίημα χρονικὸν ἡμετέρας. Strategopulus, codicis scriptor, in fine addit: Τὸ παρὸν εἰς γαλιανὰ εὐρον παρὰ τῶ εὐγενεστάτῳ ἀρχοντι κυρίῳ Ἀντωνίῳ τῷ Κανθακουζηνῷ, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀντίγραφα μετὰ πάσης προθυμίας τοῦτο. Τῷ ἀπο τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἔτει αὐτῶν ἐνομήνῃ Φεβρουαρίῳ κη'. Teste auctore Catal. codd. Nanian. p. 347. Sed in primis notandus est codex Vindobon. Cæsar., cujus quidem meminit Nessel. in Catal. bibl. Cæsar. ms., n. 68, 2, part. v. pag. 134, sed diligentius intelligentisque describit eum Kollarus in Supplem. ad Lambecii Comment. p. 643, ubi numeratur codex 104. Id quidem opus in illo codice caret auctoris nomine, et Tengnagel, tribuerat eum *Prætori Græciæ*, quem Leunclavius multis locis laudat in *Pandecte Historiæ Turcicæ*, nec immerito. V. Fabric. initio hujus paragraphi. Est enim Georg. Acropolita, cujus integrum opus historicum continet hic codex, ex quo Allatii editio, vitis laborans et in fine mutilus (desunt enim, vel incuria Allatii, vel potius operarum inertia, tria última capita, 86, 87, 88), mirifice potest emendari ac locupletari. (HARL.)

(b) Inscripta est editio Γεωργίου — Georgii Acropolitæ magni logothetæ Historia; Jeolis Chronographia compendiaria; et Joannis Canani Narratio de bello CP., Leone Allatio interprete, cum ejusdem notis et Theodori Douzæ observationibus. Accessit Diatriba de *Georgiorum* scriptis. — Recusa est hæc editio, in corpore *Byzanti. scriptor.* Venet. 1729, fol., tom. XII, part. III. (HARL.)

(c) P. 63 editionis a me curatæ ubi in ima pagina typographus pro Paris. 1651, fol., per errorem posuit 1615.

(d) Acropolitæ ipsi tamen tribuit Allatus, p. 368, *De Geogiis*.

(e) Allatius, *De Geogiis*, p. 356.

(1) In hæc nova Acropolitæ editione duplicem nolumus et eandem fere, quæ in Parisiensi ingeritur, textus recensionem admittere, sed Allatianum exhibemus, Dousani (D) præcipuis varietatibus adnotatis, EDIT. PATR.

Precesiones XIII, quas Michaeli Palæologo, urbem Cpolin intranti, se composuisse narrat, c. 87 *Historiæ et Oratio de recepta Cpoli* cujus argumentum cap. 89 refert, intercederunt. Addantur :

Oratio in templum Dominicæ resurrectionis instauratum, in cod. 3088, publ. Paris. *Logothetæ dom. Georgii Acropolitæ iambici versus LXIII*, qui sunt Præfationis loco in Theodori Lascaris Epistolæ Tum Lascaris epistolæ 38, ad magnum philosophum *Dom. Georg. Acropolitam* ante Marcionis legationem ad Joannem Ducam, Florentiæ, in cod. Laurent, Medic. 35, plut. 59 quem copiose recenset Bandin. in cat. codd. Gr. H. p. 555 sq.

Ἐπιτάφιος τῷ αἰδίδιμῳ βασιλεῖ κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Δούκῃ in cod. Naniano 281, n. 109. V. Catal. codd. Gr. Nan., pag. 474.

Ἐπισηροσκόληκος Georgii Logothetæ interpolator de se ipso : *Παραβολαὶ κατὰ Μάρκον*, Leidæ, in bibl. publ. inter codd. Vossian. Vide Catal. illius bibl., p. 402, n. 17.

Gregorii Nazianzeni orationes 16, cum perpetuis scholiis, in catenæ modum contextis, *Georgii Acropolitæ, Maximi confessoris et Basilii minimi*, Cæsareæ episcopi, cod. Naniano, cod. 64. Vid. Catal. codd. Gr. Nan. pag. 114. Add. infra de Gregorio Nazianz. lib. v, cap. 13, vol. VII, p. 540 edit. vet. HARL.

Index episcoporum et aliorum quorundam, in Acropolitæ Historia memoratorum.

(Numeris capita, non pagine designantur.)

Acropolita de se cap. 27, 29, 32, 39, *Τὸ γένος περιφανές*, genus ejus illustre 32. Imperatori junctus affinitate, 70. Imperatoris, Joannis Vatatzæ, nomine epistolæ scripsit et imperatorum sigillum impressit, 44, 49. Judex de Mich. Comneno, 50. In Theodori Junioris, quem in logica disciplina instituat, indignationem incidit, 63. Ei reconciliatur, *ibid.* Prætor Occidentis constitutus, 66, 67, 68. A Michaele perduelli captus, 72, 79 83. Legatus ad Constantium, Bulgarorum principem, 84. Mich. Comneno solemnium præcum tredecim formulas componit post captam Cpolin, 87. Orationis de recepta Cpoli argumentum, 89. Duces exercituum nec omnino laudandos judicat, nec vituperandos, sed omnia Dei nutu fieri, 44, 46.

Andronicus Comnenus, Michaelis imp. filius, 89.

Andronicus Muzalo, magnus domesticus, 63.

Andronicus, Sardensis episcopus, 84.

Arsenius, e monacho una hebdomade diaconus, sacerdos et patriarcha, 53. Theodorum juniorem *ibid.*, et Mich. Comnenum coronat, 77. Depositus, 84. Nicephoro extincto iterum restitutus, *ibid.* Sed Cpoli recepta absens, 88.

Aurea Bulla, a Joanne Duca imp. Melenicensibus data, 44. Alia firmandis Thessalonicensium privilegiis, 45.

Balduini imp. interfecti caput Joanni regi, pro poculo, 13. Regia insignia Cpoli capta, 8 Constantinus Cabasilas, Achridis Bulgaricæ archiepiscopus, 80.

Joannes Camaterus, patriarcha Cpol., cap. 6.

Canipanus *δυσούστατος κατὰ τὸν κωμικὸν* (Aristoph.) *εἰ καὶ μὴ κλεπίστατος*, 45.

Chrysopus, equi nomen, 61.

Constantius, Mesopotamita, metropolita Thessalonicensis, 21.

Cosmidii monasterium prope Blachernas, 88.

Crux imperatoria a Bulgaris capta, 11.

Κύριε ἐλέησον, centies repetitum, 88.

Demetrius, Bulgaricæ archiepiscopus, 21. *Αὐτόνομος*, *ibid.* [Alius Demetrius, Theodori filius, despota, cap. 45.]

Per dulleum et ferrum candens purgatio, 50. *Διὰ θανάτου ἔγγελχος* per mortis intentatæ presentem mentum quæstio, *ibid.*

Ἐγκύκλιος παιδείσις, 29. *Μαθημάτων καὶ ὑψηλοτέρων λόγων παιδείσις*, 32.

Festum Transfigurationis Christi, 63.

Georgius Clida, Cyzici metropolita, 88.

Germanus patriarcha, 33, 42.

Gradibus ad Ecclesia prohibitis connubia imperatoribus permittuntur, 50.

Γράμματα ἔρωτικά, 68.

Hyacinthi monasterium 10, 18, 42.

Imperatoris litteræ, rubro consignatæ, 26, 38. Imperator, scuto insidens, proclamatur, 53, 71.

Irene, imperatoris soror, in monastico habitu Eulogia, 86.

Joannes, Hierosolymorum rex, 27. Hunc octoginta annos natum et mole corporis viribusque insignem, vidit et miratus est Acropolita, *ibid.*

Joannicius, episcopus Philadelphiensis, 84.

Joannes Macrotes, quo ad epistolæ magni momenti scribendas usus Joannes Vatatzes imp., 48. Judex de Mich. Comneno, 50.

- Josephus Mesopotamita, grammaticus, 49.
 Jurisjurandi formula, *μὰ τοὺς λόγους*, 63.
 Manuel Lascaris, inter monachos Maximi nomen adscivit, 59. Protosebastus, 60.
 Manuel, Thessalonicensis episc., 84.
 Manuel, patriarcha, 18. Maximi successor, 19. Vere vir philosophus, *ibid.* Pietate insignis, lice litteras parum doctus et uxori junctus, 51. Mortuus paulo ante imperatorem Joannem Vataztem, 53
 Methodius, monasterii Hyacinthi abbas, patriarcha per tres menses Cpol., 42.
 Mariæ Hodegetriæ imago, 88.
 Michaelis archangeli templum, 22, 85.
 Michael Auctorianus patriarcha. 19. *Λόγοις τυγχάνων, καὶ πάσης γραφῆς ἔμπειρος τῆς τε ἡμέτερας καὶ τῆς θύραθεν*, 6.
 Michael Comnenus Palæologus purgationem per ferrum candens prudenter declinat, 50. Ejus epistola, 64. Scripto tomo a patriarcha et aliis episcopis ad imperium suscipiendum invitatur, 76. Cpoli recepta patriarcham in tronum restituit, 89.
 Morotheodorus, 7.
 Joan. Muzalo, e mystico monachus, 40.
 Georgius Muzalo, 75.
 Andronicus Muzalo, 63.
 Mitylenensis archiepiscopus, 74.
 Nazaræi, pro monachis, 42.
 Nicephorus Alyates, grammaticus, 49. Præfectus caniciei, 75, 79.
 Nicephorus Blemmides, philosophus excellentissimus, in logicis Acropolitæ præceptor, 32. Præceptor etiam Theodori Junioris imp., patriarchatum CPol. respuit, 53. Ephesi versatus, 87.
 Nicephorus ex metropolita Ephesino patriarcha, 84. Non per annum integrum, *ibid.*
 Nicephorus, Tarchoniata, magnus domesticus, 36, 40.
 Nicolaus, medicus bonus, philosophæ, rudis, 39. Dignitate actuarius, sive medicus imperatoris, *ibid.*
 Palmarum die triumphantis more urbem ingredi solitus imperator, 52.
 Papa, 2, 14, 17.
 Patriarchæ ab imperatoribus libenter asciscuntur, qui desiderii eorum non refragentur, 42. Nec nimis sapiant, 53.
 Pelagius, legatus, sive nuntius pontificis Rom., 17.
 Joan. Petraliphas, magnus chartularius, sive cancellarius, 37, 40.
 Phidias statuarius, 50.
 Phocas, metropolita Philadelphensis, 50.
 Poeta (Homerus), 55, 63, 69.
 Praxiteles statuarius, 50.
 Proverbia: 'Επι ξυροῦ *in acie novaculæ*, 9, 65. 'Εν στενώ *res in angustiis constitutæ*, 59. 'Επι κύβου, *securæ*, *ibid.* Στραβὸν ξύλον, οὐποτ' ὄρθον, καὶ ὁ Αἰθιωψὺ οὐκ οἶδεν λευκαίνεσθαι, 49. Σκυνὴ τοῦ δράματος εἰς τραγωδίαν μεμορφωμένη, 63. Ἐρών ἀκων, 84, φρόνημα καὶ εἶδος τυραννίδος ἄξιον, ὃ φησὶ τις τῶν παλαιῶν, 65 Φυζακινῆς ἐλάφου κραδίην ἔχων, 39. Διὰ μικρὸν τι κέρδος τὸ φίλιας ἀπορρίπτων καὶ καταπᾶτων κύπελλον, 70. Πᾶσαν μηχανὴν καὶ πάντα κάλων κινεῖν, 81. Τὸν περὶ ψυχῆς τρέχειν, 81.
 Σωσάνδρων monasterium, 88.
 Studii monasterium, 88.
 Theodorus Junior imp., ἀπὸς ταχύς a militibus appellatus, 58. Morti vicinus in pœnitentiæ fidem monachi induit habitum, 74.
 Theodorus Exapterygus, Acropolitæ præceptor, in mathematicis non admodum præstans, in rhetoricis egregius, 32.
 Theodorus Irenicus, cognomine Copas, petriarcha, 19
 Ad Theodorum Contostephanum instructio imp. Joannis Vatazæ, scripto tradita, quomodo aciem ad versus Latinos componere, quando et ubi configere deberet, 48.
 Trinobi episcopus *αὐτονομίας* jus et patriarchæ nomen sibi vindicat, 33.
 Tzyrithon, magnus charitularius, 45.
 Xerus metropolita Naupacti, 49,
 Acropolitæ ab Allatio subjicitur, p. 146 — 186: ΙΩΗΑΟΥ JOELIS *Chronographia compendiaria* (1), res brevissime perstringens et successiones principum ab orbe condito usque ad captam a latinis anno 1204 CPolin, circa quod tempus vixisse auctor ipse videtur, certe non diu post scripsisse (a), post hanc chronographiam sequitur in eodem volumine pag. 187-199 Joannis Canani (b) 'Ιωάννου τοῦ
 (a) Conf. Cave *Hist. litt. SS. eccl.*, tom. II, p. 281. (HARL.) (b) Vixit circ. a Chr. 1421. V. Saxii *Onom.* II, p. 407 sq. et qui ad eo laudantur (HARL.)
 (1) Exstat tom. CXXXVIII. Edit.

Κανανοῦ διήγησις περὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει γεγονότος πολέμου κατὰ τὸ ζυιλ' ἔτος, ὅτε ὁ Ἀμουράτ Πεῖς παρέπεισε ταύτην μετὰ δυνάμειος βαρείας, καὶ παρολίγον ταύτην ἐκράτει, εἰμὴ ἡ ὑπέρανος Μήτηρ τοῦ Κυρίου ταυτην ἐρύλαξε. *Narratio de bello CPolitano anni ab orbe condito 6930, Christi 1422, cum Amurat Beis (sive Amurate secundus. Turcarum imperator) cum fortissimorum militum exercitum in eam irrupit, quam et expugnasset utique, nisi immaculatissima Dei Mater conservasset.* Ait autem Cananus, urbem conservatam esse mira S. Mariæ ope, quæ, violaceis amicta vestibibus et super propugnacula deambulans, hostibus terrorem ac summam trepidationem incusserit. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἔχθροὶ καὶ πολέμιοι ὑμῶν δίδωκαν μαρτυρίαν τοιαύτην, πάνυ ἐστὶν ἀληγίστατον τὸ θαῦμα τῆς Παναγίας. Ἐλγε γὰρ ὁ Μησαίτης πατριάρχης τῶν Τούρκων, ὅτε ἡ πόλις ἐκπρόκειτό παρ' ἡμῶν αἰχμαλωτισθῆναι ὡς οἱ σοφοὶ τῆς Περσίας εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Μωάμεθ ἐψηφοφόρησαν περὶ τούτου, καὶ εὔρον ὅτι εἰς τὸ ἔτος καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν (24 Augusti) ταύτης τῆς ὥρας ἡ πόλις παρ' ἡμῶν πρόκειται κρατηθῆναι, καὶ ἐμῆλε τοῦτο γενέσθαι κατὰ τὴν δυνάμειν τῶν ἀστέρων, καὶ τὴν τέχνην τῶν ἀστρονόμων, εἰ μὴ ἡ γυναῖκα ἐκείνη ἡ ὄξια φοροῦσα καὶ περιπατοῦσα τοῦ κάστρου καὶ τῶν προμαχίωνων ἐπάνω ἀρόβως τοῦ πολέμου τὴν ὥραν ἐκείνη ἀντίπραξε τὰς δυνάμειος τῶν ἀστρῶν καὶ τὴν τέχνην τῶν ἀστρολόγων. Πλὴν οὐκ ἀπὸ γῆς, οὐδὲ ἐξ ἀνθρώπων τὴν δυνάμειν εἶχεν, ἀλλ' ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἀοράτου δυνάμειος. Ὁμοίως καὶ π στρατεύματα πάντα τῶν Τούρκων ἐσυνεμαρτύρουν ἐνὸρκως τὸν Μησαίτην ἐκείνον, καὶ ἐδευγούοντο πρὸ πάντας, ὅτι τοῦ πολέμου τὴν ὥραν, ὅταν μὲ θράσους καὶ ὀρμῆς ἀκρατήτου ἐφθασεν εἰς τὰ τεῖχη τοῦ κάστρου, ἵνα ἀναβῶσι ἐπάνω, καὶ διώξωσι τοὺς Ῥωμαίους, καὶ τὴν πόλιν αἰχμαλωτίσωσι, τότε εἶδον γυναῖκα ὄξια ρούχα φοροῦσαν, καὶ περιπατοῦσαν ἐπάνω τῶν προμαχιονίων τοῦ ἔξω κάστρου. Καὶ ταύτην ἰδόντες, σκότος καὶ τρόμος καὶ φόβος ἄφρων εἰς τὰς ψυχὰς εἰσῆλθε τῶν πάντων, καὶ πρὸς φυγὴν ἐβίβη καὶ εἰς πόλεμον οὐδὲ ὄλωσ καὶ ἀπὸ δυνάμειος τε καὶ τέχνης. Τῆς γυναικὸς γὰρ ἐκείνης ἐγὰρ τὴν δυνάμειν καὶ ἠλευθέρωθη ἡ πόλις, *Cum vero hostes atque adversarii nostri hoc testimonio suo constabiliverunt multo verissimum est hoc sanctissimæ Virginis miraculum. Namque Mersaita, sive patriarcha (1) Turcarum, affirmabat, propositam tunc illis fuisse civitatem ad prædam, quemadmodum viri docti Persæ ætate Mahometi calculaverant invenerant, que hoc anno, mense, die, dieique hora urbem a nobis debellandam esse; et futurum id erat omnino astrorum vi et astronomorum artificio; sed mulierem illam, violaceis vestibus amictam, per castrum obambulantem, et super propugnacula intrepide, dum pugna inibat, vim astrorum obtulisse, et astrologorum artificia: quamvis illa non a terra neque ex hominibus, sed e cælo et invisibili potestate vim obtinebat. Similiter exercitus universi Turcarum jurejurando Mersaitæ dictum confirmabant, et omnibus narrabant, pugnae hora, dum cum audacio et impetu, qui coerceri non poterat, ad muros castri pervenerant, ut ascenderant, Græcosque fugarent, urbemque caperent, vidisse mulierem. violaceis vestibus indutam, deambulantem super propugnacula exterioris castri; qua vis statim tenebris, procella, timore, ac tremore correptos omnes in fugam se et non ab bellum dedisse, et vi influxuque illius mulieris formidinem sibi immisam, et urbem liberatam. Similiter traditum est Heraclio imperitante CPolin precibus sanctissimæ Virginis liberatam ab obsidiones Persarum, que spectat scriptum Græce et Latine editum a Combefisio, tom. II Auctarii novi, pag. 805, Ἐν τοῖς Χρῆστοις Ἡρακλείου Χοσρόης Σάρδαρον, etc. Sic Adolpho IV, comiti Holsatiæ, a. C. 1227, adversus Danos pugnantί, aiunt, visam in nubibus S. Mariam Magdalenam (2) amœno jubare protegentem ipsius copias, dextraque, levata illis benedicientem, in hostes vero radios solares vehementius retorquentem. Sed et Zosimus ethnicus scriptor, lib. v, cap. 6, scribit, Alaricum, ne Athenas cum exercitu occuparet, de terris conspecta Minerva, armata obambulante urbis muros et Achille, stante ante mœnia, additque illam servatæ civitatis neutiquam a se prætermittendam fuisse, utpote θεοπρεπῆ τινα οὖσαν, καὶ ἀκούουσαν τοὺς ἀκούοντας καλουμένην.*

(a) Quam hodie *Mouftium* solent nuncupare, hunc *patriarcham Turcarum* vocat etiam p. 292. Αὐτὸς δὲ ὁ μάλιστα καὶ πολὺς παρ' ἐκείνοισι ὁ ἐγγυῆς πατριάρχης ὃν εἶχον προρατικὸν καὶ προφήτην τὸν ὄνομα Μησαίτης τῆ Περσικῆ διαλέκτω. Sæpius idem Cananus memorat Turcarum καλογέρονς sive monachos, etiam uno nomine Τουρκοκαλογέρονς. Similiter Chaliphas Turcarum Ursper-

gensis appellat *papas et apostolicos suæ gentis*. Vi cissim fuit, cui papa diceretur *Il Gran Turco dei Christiani*, et Mahometis III legatus *Leoninum*, Gallie regis ministrum, *magnum Vizirium* appellavit, ut refert Tan Faber ad Longinum, p. 17. (b) Vide Lambecium lib. II *Rerum Hemburgensium* p. 41 seq. edit. primæ.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΙΤΟΥ *

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ **

ΧΡΟΝΙΚΗ ΣΥΓΓΡΑΜΜΗ

GEORGII ACROPOLITÆ

ANNALES

PTA ANNO CHRISTI MCCIV A LATINIS CPOLI USQUE AD EAMDEM ANNO
MCCLXI A MICHAELE PALÆOLOGO RECUPERATAM.

(Leone Allatio interprete.)

| Τὸ τῆς ἱστορίας (1-3) χορήσιμον ¹ καὶ πρὸς Α 1-3 Historiæ commoda, qui res gestas ante
i συγγραφέμενοι διωρίσαντο, καὶ ἄπειρ ἂν nos scripsere, oratione complexi sunt ; alia nos ab
riptio : Πόνημα χρονικὸν ἡμετελὲς D. ἡ παροῦσα χρονικὴ συγγραφή τοῦ μεγάλου λογοθέτου τοῦ Ἀκροπόλιτου
ς ἐκτίσει καὶ τὸ μοναστήριον τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσιως. Περιέχει δὲ τὰ μετὰ τὴν ὄλιαν τῆς
ντιουπόλεως ἄχρι τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Παλασιολόγου Α. Proœmium tale
D : Τὸ τῆς ἱστορίας χορήσιμον καὶ οἱ πρὸς ἡμῶν συγγραφέμενοι διωρίσαντο, καὶ ἄπειρ αὐ-

Theodori Dousæ et Leonis Allatü notæ.

rima hic sunt, benevole lector, cum in ser-
um in argumento libri, quæ virum etiam πάν
renovari possint, ex utriusque nimirum in-
a. Insolentes in sermone voces, res pluri-
dstrusæ. Difficultatis illius in causa sunt
tas, novitas, peregrinitas. Quæ tria sermoni
rei obscuritatem adferre solent. Sermoni
a vocibus vulgaribus et a sæculi phrasibus
; rem obscurat historiæ varietas, quæ et non
hic distorta est et implexa. Sane accuratio-
nporum et rerum distinctionem desidero. Sed
dmodum illo ævo omnium rerum et imperii
io erat distractioque et quasi chaos quoddam
um, ita etiam existimo hanc historiæ. Quæ
ne semper cum lineis certaret et opimum pa-
blattis præberet, manum admovi extergendis B
dibus et obscuritatibus explicandis Quod si
ania, quorum equidem imparem me fuisse li-
rofiteor, aliquid me tamen assecutum spero.
ie fefellerunt in tanta obscuritate, excusabit
uisquis humanus est. Prodit itaque (quod felix
nque sit et utile reipublicæ litterariæ) mea
studioque nunc primum ex pulvere situque
et vindicatus Georgius Logothetes, auctor
uam aspernandus et meliore (Hercules!) fato
simus, qui rebus gestis quas memorie prodit
terfuit solummodo, sed plerumque et præfuit;
non obscure alibi ipsemet indicat. Quid plu-
opus est? Quantis suo ævo habitus sit, ostendit
n propius novit, maximi nominis et dignitatis
georgius Cyprius, præclaro illo et pene invi-
elogio, quod operi præfiximus (a). Ut taceam
i logothetæ quæ summa fuit apud Græcos
tores dignitas; de qua mox infra quædam
sumus. DOUSA.
ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ]. Logothetes auctoris nomen

proprium possit videri. Sed est officii palatini no-
men; unde haud scio an nomen proprium, quamvis
pereunte officio, in familia permanserit. Quæ autem
fuerint logothetæ partes apud imperatorem, ex
Curopelate seu Georgio Codino petas licebit, cujus
exstat elegantissimus et accuratissimus de officiis
palatii politiani et Magnæ Ecclesiæ libellus. Vide
et Joannis Meursii Glossarium Græco-barbarum, ex
quo disces variis fuisse dignitatibus nomen hoc
appositum. Erat e palatinis (ut ecclesiasticos præter-
cam)

(1-3.) Veteres fere omnes ac recentiores historici
id ex animo accurarunt, ut ante alia lectoribus
historiæ, et præcipue quam ipsi tum scriberent,
utilitatem miro verborum apparatu proponentes, ei
quasi illice blanda æque ac impulsoria legentium
animis plectitis, ad sui lectionem vehementius in-
flammarent: utilitate enim videntur omnia probare;
ideoque non incongrue Ovidius, II de Ponto,
Ipse decor recti, facti si præmia desint,
Non movet; et gratis pœnitet esse probum.
Nil nisi quod prodest, charum est. En detrahementi
Spem fructus avidæ, nemo petendus erit.
At reditus jam quisque suos amat, et sibi, quid sit
Utile sollicitis computat articulis.

Idque cum alii fuse abundanterque peregerunt, ait
hic auctor nolle se nunc eadem iterare, ne videatur
eamdem cantilenam canere. Nec alia ratione suam
excursis est historiæ Polybius. Proœmium hoc
in scio editum est a compilatore, licet fere omnia in
eamdem sententiam efferantur, quem edidit Dousa;
ut quilibet ex se animadvertet. Nos tamen codicem
nacti absolutiorem, præfationem illam in compila-
C tione exhibuimus, quam ex eo exscripsimus fere
eamdem cum hac nostra. ALLATIUS.

Exstat inter alia scripta Gregorii seu Georgii tom. CXL. Edit. PATROL.
PATROL. GR. CXL

illis quæ ipsi in mentem venere non suggererimus: Α ἑκαίνοις ἐπῆλθεν εἰπεῖν, ταῦτ' ἂν καὶ ἡμεῖς ἐρεῖν ἔχομεν. τί γὰρ ἂν καὶ εὐροιμεν καινότερον νόημα τοσούτων ἱστορησάντων καὶ σύμπαν καλὸν τῆς ἱστορίας ἐπιπέμειν ἀπὸ τῶν προχθέντων ἀναμαθόντες, ταῦτα ἡμεῖς νῦν ποιούντες ἐροῦμεν. τῶν ἱστορίων συγγραψαμένων ὡς ἐνὸς τὸν στυλὸν ἔχομενοι, καθά μνηστῆται τοῦ καλοῦ τῆς ἱστορίας ἐβίβουτες ἐπακοῦεν. Καινότερων τοίνυν προκειμένων προχθέντων πραγμάτων καὶ μήπω ἔτι οὐδενὶ συγγραφῇ παραδεδομένου καινότερον συμβαίνει πως γενέσθαι καὶ τὸ ἀφελίμου· ἐκεῖνα γὰρ νῦν διηγησόμεθα ἂ χυδῶν καὶ πολυτροπῶς πολλοὶ ἐσημείωσαν ἐκλεξάμενοι καὶ ἀναμαθόντες τὴν ἀληθειαν τῶν πεπραγμένων. Οἱ μὲν οὖν τῶν συγγραφέων αὐτῶν ἄλλος πεποιήται τὴν ἀρχὴν, ἢ ἀπὸ τῆς γενέσεως τοῦ παντός ἀρξάμενοι, ἢ ἀπὸ ἀξιολογίου ἀρχῆς, ὡς Ἡερσῶν, Ἑλλήνων, Ῥωμαίων ἢ καὶ ἄλλων, ἕκαστος πρὸς τὸν σκοπὸν ἐαυτοῦ τὸ οἰκείου ἐξυφαιραινόμενος σύγγραμμα. Ἡμεῖς δ' οὐχ οὕτω τὰ τῆς συγγραφῆς ἡμῶν ἔσται τοῦτο μὲν ὡς πολλοῖς συγγραμμείνα. τοῦτο δὲ ὅτι πρὸς ἀλλήλους ἀντικειόμενα, μὴ καὶ ἡμεῖς ἀντιμάχης τυχόντες τῆ ἀληθείαν ἀδικήσωμεν, ὡς οἱ παραχαράκται ἢ οἱ τὰ βασιλικά κέρματα λυμαινόμενοι. Οὐτε γοῦν ἀφανῆ τινα καὶ πολυχροῖα ἀσάφεια ἔχοντα συγγραφῆν ἐπιχειροῦσμεν, οὔτε πρὸς χάριν ἢ ἀπέχθειαν ἢ φθόνον, ἢ ἄλλων τῶν συσκιαζόντων τὴν ἀληθειαν καὶ πιθασῶς ἢ καὶ διαλεκτικῶς ἄλλα ἀντ' ἄλλων ἀναπλαττόντων, ἢ καὶ τὰ μὴ ὑπάρξασα θαυμαστά μὲν ἀλλ' οὐ πιστὰ τῇ φύσει ἀναπλαττόντων, ἢ καὶ τὰ μικρὰ μεγαλυνόντων ἢ καὶ τὰ μεγάλα μικροῦνόντων τῇ πανδημῶ ῥητορικῇ, ἀλλὰ φιλαλήθως τὰ ἐμνηστῆται καὶ ἐπὶ τοῖς χρόνοις εἰπεῖν ἡμῶν πεπραγμένα, εἴ ἂν ἄλλα μὲν ἀπὸ τῶν ἀκριβῶς εἰδῶν ἤκούσαμεν καὶ πεπληροφόρημεθα, ἄλλα δὲ καὶ ἀπὸ σημειωμάτων σπουδαιωτέρων, πᾶσα δὲ καὶ εἶδομεν καὶ ἐνωτίστημεν, νῆα εἰπεῖν καὶ πρόσφατα, ἐν οἷς ἀλώθεια γυμνῶς ἀπαρτίζεται, ὡς ἐπὶ στήλης ο ἀνδοῦς καὶ τὰ βασιλικά ἀπεικονίσματα τῆς μνήμης χάριν ἐπὶ στήλῃν ἢ ζωγραφόμενα ἢ πλαττόμενα ἢ ἐγγλυφόμενα, ἀνὰ τὰ τοῦς πολυανδρείους τοπούς καὶ φόρους καὶ συνέλευσεις τετεχνουογημένα, ἀνεστηλωμένα τε καὶ ἰσχυρῶς ἐνδρῶματα. Ἄρχῃ δὲ ἡμῶν γενέσθαι τοῦ παρόντος συγγράμματος τῆς ἱστορίας ἀλωσίς Λατίνων ἢ τῆς πασῶν μὲν τῶν καλῶν ἐπιχριστάτης, προκαθημένης καὶ βασιλίδος, τῆς Κωνσταντίνου (4), τοῦ Βύζαντος ποτὶ νῦν δὲ δυστυχεστάτης, ὡς ἐμφυλίας;

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

eam) ὁ λογοθέτης τοῦ γενικοῦ, id est ærarii. Erat et ὁ τῶν οἰκειακῶν, qui alias κουράτωρ. Erant præterea ὁ τοῦ δρόμου, τοῦ στρατιωτικοῦ, τῶν ἀγγέλων, τῶν σεκρέτων, qui postremus Nicetæ Choniatae in Manuelo Comneno, lib. vii, etiam καρχαλλάριος dicitur. Inter omnes autem excellebat ὁ μέγας λογοθέτης, ejusque munus circa mandata bullasque imperatoris et alia (quæ functio quæstoris est) occipari. Quæ cum singula diligentissime ab amico illo nostro præstantissimo explicata sint et notata, supervacuū esse dixi ea hic repetere. cum ad satietatem illinc haurire quisque possit. Quædam etiam haud propterea suppedabit summus jureconsultus lac. Cujacius ad lib. x Codicis Justiniani tit. 30, qui est De discussoribus, id est, I. C. interprete, logethis: et discussores aut esse veluti cognitores et disceptatores rationum fiscalium ab aliis tractatarum vel etiam rationum publicarum. Novella Valentini De indulg. reliq. refert discussores in provinciis plerumque proficisci ambitione et suffragio potius quam merito vel electione certa, et ingressos statim expetere cohortales atque etiam scholares. Exhibet ibidem vir summus, leg. iv ex lib. i. vi Basilicon quæ exsulabat. Cujus capita præcipua hæc sunt: Non mitti in provincias discussorem sine auctoritate principis; discussus apocham sacram vel a discussore dari; sumptus solatiæ discussorem sive logethen habere publico, nihil capere a collatoribus. Discussor in Novella Valentini s. d., inspector vocatur; sed frequentius λογοθέτης dicitur. Procopius, lib. ii De bello Gothico: Ἦν δὲ Ἀλέξανδρος τις ἐν Βύζαντιῳ τοῖς δημοσίοις ἐρεστώς λογισμοῖς. λογοθέτην ἑλλενίζοντες τὴν τιμὴν ταύτην καλοῦσι Ῥωμαῖοι. In vetustis Glossariis discussor alias redditur τράκτωρ στρατιωτης, alias λογοθέτης. Quo autem munere ex iis omnibus noster Georgius functus sit, haud satis mihi haecenus compertum est. Quare illud medium relinquo, erudito lectori investigandum. Discutendum itidem doctioribus relinquo unde Acropolis dicitur. Acropolis Libyæ urbs et Etoliæ apud Stephanum Et nographum. Iberiæ Asiaticæ etiam urbs Daoni, hb. xxxvii, diversæ aliæ item Acropoles. Acropolis quoque arx Atheniensium: Athenæ enim in tres partes sive regiones distinctæ olim et divisæ, Acropolin, Astu et Piræeum portum: Hinc nonnemo fortassis satis putet constate auctorem hunc fuisse Athenis natum. Aliis aliter videbitur. Dotsa.

(4) Τῆς Κωνσταντίνου. Cpolis et ab aliis scriptoribus, antequam caperetur a Latinis, id est Italis,

Gallis et Belgis, πόλις πόλεων καὶ βασιλείων πᾶ felix ante alias et regina urbium dicta, est, nomenque propter excellentiam Urbis et Novæ Romæ meruit. Nam Byzantium vetus nomen nemo paulo humanior ignorat, situmque ejus, nempe ad Bosphorum Thracium, imperii Occidentis quondam (et etiamnum hodie, si ita Turcorum tyrannidem nominare liceat) caput. Hæc augusta et regia urbs, veteris Romæ (quæ et septicolis uti hæc ἑπτάπολις Græcis) æmula, mundi miraculum, orbis epitome ac rerum dominantium temporis in flore suo non immerito Martialis versibus compellari potuit:

Terrarum dea gentiumque Roma,
Cui par est nihil et nihil secundum.

Enimvero hoc Judæus scriptor testatur. Benjamin (inquam) Tudelensis in Itinerario suo, ubi et Cpolim venisse et inter alia urbis admiranda vidisse Blachernas ad littus maris, opus imp. Emmanuelis, scribit: eo, inquit, loco vidi res narratu incredibiles. Deferuntur enim in illud palatium quotannis tributa, quibus turres implentur corcinea purpureaque veste et auro ita ut nullibi terrarum par structuræ atque divitiarum exemplum inveniri possit. Affirmatur autem ipsius solius civitatis æmula, ex foris portu ac mercatorum tributo collectum, ad viginti millia aureorum in singulos dies accedere, Vixit hic auctor ante 400 et quod excurrit annos. Nicetas Ghoniates non uno in loco nobilissimam hanc urbem mire prædicat, sortemque ejus jam a Latinis captæ deplorat: vide imprimis elogium urbis in Alexio Duca Murzuflo. Habet in καμαρίοις suis Bonaventura Vulcanius V. C. optime de litteris Græcis meritis, Gregorii Cyprii patriarchæ Cpolitani descriptionem et encomium illius urbis, Emmanuelis præterea Chrysoloræ epistolæ, quibus veterem et Novam Romam inter se accuratissime comparat. Exstantque vulgo Petri Gilii de topographia Cpoleos et de illius antiquitatibus doctissimi commentarii, uti et de Bosphoro Thracio. Imaginem vero hujus amplissimæ civitatis videre qui volet, adeat is academiam Lugduno-Batavæ bibliothecam, ubi Turcica Cpolis in tabula 11 circiter pedes oblonga manu Melchioris Loricarii felicissime delineata visitur. De eadem non pauca etiam in epistolis et itinerariis suis memoriam produunt amplissimus Augerius Busbequus et ornatissimus frater meus Georgius Dousa qui annis superioribus, dum vita Deusque sinebant, Cpoli cum esset, ex Georgii Cantacuzeni,

οφνηαμένων ἐν τοῖς σφετέροις συγγράμμα A darunt, inauditum aut cuiquam novum affere-
 χα δὲ ὁ πλείον ἐκείνων ἐν τοῖς νῦν προκειμέ- mus? Verum quod 4 in re proposita dictu dignum
 ἴν λέξειν ἀξίον, τοῦτό γε ἂν τῆς ἡμετέρας a nobiscensetur, id scriptioni nostræ præponemus,
 ντυχουσης και πράγμασι γειτονικοῖς καθὼ εἰπεῖν κυκλομερῶς και ἀπανταχόθεν πολιορκηθείσης, ἵνα
 τῆς χάραν (5) εἶπω τὴν κομώσσαν και χαρίτων συρμάδας τὰς παντοίας κλινουσι, και διαμεριούονται

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

gni et imperatorio stemmate oriundi, biblio-
 ass. codicibus sic satis instructæ servitute G-
 elogothetam nostrum redemit; cujus primæ
 i, lector, si æquum te ac faventem sensero,
 micabo tibi post non visas hactenus et a
 xpetitas Joannis Zonaræ epistolas theolo-
 arum mihi que charum opus. Quibus et alia
 s succedent, reliqua mihi adhuc ex libris
 uos secum P. M. frater meus Cpoli advexit.
 m viri illustris Hesychii Milesii elegantissimis B
 ; *De rebus patriis Cpoleos, quem recens amicus*
 Ioannes Meursius Græce et Latine primus vul-
 tostique eruditissimis illustravit, non est sane
 eundus, quinimo ambabus manibus amplec-
 lum elegans Georgii Codini, origines Cpolitā-
 nplectans, quod frater meus Georgius Heidel-
 olim in linguam Latinam ex Græco transtulit,
 ea ab amicis ibidem typis descriptum est,
 deinde editum notisque eruditissimis au-
 pera ejusdem Meursii. Dousa. — Cpolis lau-
 encomia passim ubique prostant; in cujus
 us Græci fere omnes et Byzantini præcipue
 quaces merito habiti sunt, et garrisse adeo
 ue caput neque per sermonis unquam com-
 it. In tantam urbis felicitatem addam et ego
 lla, quæ quia non edita et rara, ideo gra-
 urioso lectori accedent. Aimonius Sophista
 Eucharist. in Julianum imperatorem inter C
 is dē ουδὲ νῆσον, οὐδὲ τινα πόλιν. ἀς οὕτω καλοῦ-
 ωποι, ἀλλ' ἤπεισον ὄλην ὀλίγου δεινὸν πόλιν ποιήσασαν,
 τῆς ἢ λογοσυνθέτης οὐκ ἂν εἰκότως ὑμνήσειεν; θαυμά-
 ου και τὰ λοιπὰ πάντα Σὺ μὲν γὰρ Εὐρώπης
 τυ δὲ και πέρας καθίστηκας, σὺ δὲ και Ἀσίας τὴν
 ἴεραν κεκληρώσασαι. Σοὶ μὲν Πόντος κύμασιν ἵστα-
 σου δὲ Αἰγαῖος γεννάται. Σὸς δὲ και γείτων ὁ μέ-
 σπορος, πορθμὸς πάσης μὲν ποιήσεως πάντων δὲ
 γωνίσιμα, ὡσπερ οἶμαι και προμαντευόμενος ὡς και
 ἴν βασιλέων φύσιν κολποῖς τοῖς αὐτοῦ· τιθηνήσαι το-
 γὰρ ἰὼ τὴν Ἰνάχου κρίσει Λιὸς εἰς βοῦν ἐκ παρ-
 ἣν αὐτῆς φύσιν ἀμείψασαν νῆξασθαι τε ταύτην
 λασσαν και δοῦναι τῷ πορθμῷ κλήσιν τῆς τότε
 ὁ σύμβολον. Τὸ δὲ σὸν μέγεθος ἡ κάλλος τίς ἂν ἡ
 λογων ἡ καλλεῖ κατά τὴν ἀξίαν ὑμνήσειεν; Ἀρξά-
 εν ἐκ μέσου, etc. Constantinus Porphyrogenne-
 t de transl. reliquiarum divi Joannis Chry-
 sti: Καὶ καυχῆσεως στέφανος τῆς ὑποδεξαμένης μεγα-
 ρς. Οὐ γὰρ ἴδρι τὴν τοσοῦτοις εὐθουνομένην καλοῖς D
 οῦτοις ἐγκαλιζομένην ἀγάλασιν ἀρετῆς οἶον ἤκρω-
 θαι περὶ τὸ καιριώτερον και τὸν οἰκείον περιηρησ-
 μον. Ἐἴ ναι τέκνα πολιτείας εὐγενούς τε και φιλο-
 τῆς εὐδαίμονος πόλεως τύχεστάτα θρέμματα,
 νήματα τῆς τιμώσης τὰ τίμια λογους και πανδή-
 ταις τε και πανηγύρεσιν. Constantinus Manasses
Odæporici;

πολεων ἡγεμονίς αὐτῆ ἦγε τῷ πάσας μὲν παντα-
 χού τῆς παντοδαπῆς καλλωνῶν εἰδῶσιν ὑπέροιρειν πάντας
 εἰς εὐφροσύνην κινεῖ, οὐδὲν δὲ ἤττον ἐξῶν ἠμμοίρησε μὲν τὴν
 ἀρχὴν οἰκιστὴν και ἀρχηγέτην τὸν αὐθιμον ἐν
 βασιλεύσει, τὸν κοηπίδα εὐσεβείας Ἑλλησι και
 βαρβάρους καταβαλλόμενον ἐπιγράψασθαι, εὐμοίρησε
 δὲ τοῖς κορυφαίοις τῶν ὑποστόλων ὁράξει μὲν χεῖρα φιλό-
 ξενον, ὅσον δὲ οὐκ ἀγενῆ τῆ θείῳ τεμείν κηρύγματι, ἐν-
 ταῦθα μάλιστα τοῦ Βυζαντίου, ἐνθ' ὃ νῦν ἐπαινούμενος τὸ
 στάδιον αὐτῆ τῶν ἀθλων ἐπέζητο. Ἀ' ἔχει δ' ἐν τῆσιν μαρ-
 τύρων μῆτρο και τροφὸς ὀνομάζεσθαι, ἡ πάσα μὲν γῆ και
 θάλασσα ὑπῆκος, πάσα δὲ ἠπειρος και γῆ νησιώτις παν-
 ταχόθεν ὡς ἀπὸ κύκλου ῥέπει πρὸς κέντρον βασιλείας ἐπο-
 μένη νεύμασιν, ἀφ' ἧς σοφία και δικαιοσύνη πᾶσα πάσαις
 πηγάζει ψυχῶς. Πάντων δὲ πρακτέων ἐσῶδς θεμιστεύ-
 ται, τὰ μὲν ἐς ψυχὴν ἐν θεοῦ μοίρα, τὰ δ' ἐκτὸς ἐν τάξει
 πατρὸς εὐφροσύς τεταγμένης, και ὡς ἔπος εἰπεῖν ἀντὶ κοινοῦ
 χρημάτων ἀπασι τοῖς ὀμοπίστοις τελούσης. Ἦν εἰ τις
 ποιητῶν θαυμάζων ἐτύγγαθεν, εἴτα πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐγκω-
 μίοις και θεοδμητον ἐτολίμησε προσερεῖν καθάπερ τὸ
 Ἴλιον δεδομηθῆαι μυθεύεται, μόλις ἂν ἐτυχε τῆς ἀξίας,
 ἧς ἀγορὰς τε και μαρτύρων ἐστίας και ναῶν κάλλη, και
 περιβολοῖς, και τ' ἄλλα τοῦ παντός εἶδη κόσμου και μεγέ-
 θους ὑπὸ τε φύσεως και τέχνης κεκοσμημένα, τίς ἂν ἐξῆς,
 εἰ μὴ στοματα δέκα και γλώσσας καθ' ὅμιλον ἐσχηκώς,
 δύναται καταλέγειν; Ὅπως μὲν τὰ κατὰ τὴν χώραν γεωρ-
 γίαις κοσμοῖη, και τῶν τε υπαρχόντων ἐπιχαρτίας και
 ἐτέρων κτήσιν παντοδαπῶν διδοῖη, ἐν ἡ παιδῶν τροφῶν
 και παιδεία κατὰ νομον Χοῖστῆσιν πύττειον, και
 ξένων ὑποδοχαῖ, και θεραπείαι ἀνδρῶν εὐαγῶν κατὰ τὰς
 θαυμασίας μάλιστα διατάξεις τῶν ἱερῶν μαθητῶν, ἐν ἡ
 παντοδαπαῖ δι' ἔτους τῶν ὤρων πρόσδοσι εορταῖ τε και
 πανηγύρεσι και θυμηθῆαι φέρουσαι τινα τοῖς πέννησι ψυ-
 χαγωγίαν. Ἐτι δ' ἐκκλησίαι και νόμοι και δικαστήρια,
 και ὅσα δὴ καθ' ἕκαστον ἐν πόλεσιν ἐτέροις ἐστὶν ἰδεῖν,
 ἐνταῦθα εὐροι τις πάνθ' ὀμοῦ τὰ πανταχού γῆς σπάνια.
 Ἄλλοτ' εὐοικεῖναι τῆσδε τὴν πόλιν κοινῶν τιμῆς γῆς ἐργα-
 στηρίων, μᾶλλον δ' ἐνταῦθα ἐστὶ τὸ κοινὸν ἀνθρώπων ἐμπό-
 ριον και ἡ κοινὴ τῶν ἐν γῆ φρομένων διοικήσις. Πρὸς τὴν
 ἀγεται πάνθ' ὅσα πολλαχόθεν ταῖς ὥραις φέρεται, τὰ μὲν
 ἐκ τῆς πέρας ἠπειροῦτα δ' ἐκ θαλάττης, τὰ δ' ἐκ τῶν ἀνω
 και κάτω Μυσῶν, τὰ δ' ἐκ τῆς Σκυθῶν ἐρημίας παραδό-
 ζως εἰπεῖν, και Θεμισκῦρας τοῦ τῶν Ἀμαζῶνων πεδίου.
 Καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν πάντα πανταχόθεν, τὰ μὲν δὴ οὐκ ἀκά-
 δων, τὰ δὲ δι' ὀχημάτων, τὰ δὲ τρόποις παντοδαποῖς,
 ὡς εἰς κοινὸν καταγωγίον τυρρεῖ, ὡσπερ τοῖς ποταμοῖς
 ὀροῦμεν αὐτομάτως συνιόντας εἰς θάλατταν. Ἐνθ' ἰδεῖν ἐσ-
 τιν, ὡς οὐκ ἄλλοθι τοῦς οὐχ ἤττον κτήρασιν ἐγγεῖοις ἡ
 ναυτικοῖς ἰσχύοντας. Του γε μὴν λιμένος, θέσιν τε και
 κάλλος και μέγεθος, και ὡς εὐ μὲν τῶν ὀρμων και
 νεωρίων, εὐ δὲ νεωσοίκων ἔχει και τῆς ἄλλης κατασ-
 κηνῆς και χρεῖας και τῆς ἐξ ἀκρῶν εἰς ἀκρα διαβά-
 σεως, ὡσθ' ὀλόκληρον ὡς ἀληθῶς θάλασσαν ἐξείναι,
 μὴ λιμένα κάλειν, ἐνθ' εὐχερῆς μὲν ὁ ἐκπλους, εὐχε-
 ρίστερος

(5) Ἴνα τὴν ταύτης χάραν. Hæc tota periodus
 luxata est et distorta: sensus quidem commodus
 inde elici potest, sed verba corrupta sunt. Cujus
 loci medicinam, ut et aliorum quamplurimorum in
 hoc libello, in aliud tempus differre et felicioribus
 ingeniis relinquere quam tricas nectere Tellenas
 consultius putamus. Dousa.

ἡ Βυζαντις, ὡ πόλις τρισολθία,
 ἀμὲ τῆς γῆς, κόσμε τῆς οἰκουμένης,
 υγιῆς ἀστρον, τοῦ κάτω κόσμου λύχνη,
 οἱ γενοίμην και κατατροφήσασαι σου
 κὶ περιβάλλοις με και διεξάγοις
 ἡτηρικῶν σῶν ἀγκάλων μὴ χωρίσαις.

Vitæ Joannis Acacii: Πνευγε μὲν ἡ πικρῶν

rebus scilicet novis objectis nullique scriptorum enarratis novam quoque utilitatem nobis accedere, cum ea in cognitionem hominum veniant, quorum fluxo et popularis strepitus diffuso rumore veritati non recte consulitur. Qui itaque res nostras historia prosecuti sunt, alio atque alio initio facto rem inchoarunt : ex his enim nonnulli ab orbe ipso condito, alii a præclaro quopiam sive Persarum sive Græcorum sive Romanorum sive alterius nationis imperio exorsi, ad exitum sibi propositum descriptionem propriam direxerunt. Nos etiam nihilominus narrationem nostram prosequemur. Res quippe actas earumque cursum ab orbe condito multi ac sæpe pertractarunt. Neque hic operæ pretium erit disserere quantum illi in rerum gestarum serie, regionum excidiis, urbium seditionibus, bellis commissis, captivitatibus, 5 victoriis, cladibus et hujuscemodi generis aliis asserendis inter se dissentiant. Cum enim varia sint ac multiplicia, adeo ut neque victoribus ipsis, ut ipse suspicor, innotescant, qui fieri potest ut incorruptam fidem nudamque veritatem ab historicis expectemus ? Imo scriptori quæ fama plurimorum celebrantur assumenda sunt, ni veritatem quemadmodum qui obolos frustulis depravant aut adulterant, contaminare velit Non itaque gratia aut invidentia, non amore aut odio, sed cognitionis tantum causa, ut ne quæ a nonnullis gesta sunt, sive illa prava sive bona, memoria hominum dilapsa oblivione, quæ tempore τὸν ταυτη; πλουτισμόν. Ἦν δὲ ἀλυσιν δουπησασαν ταραχαῖς πολέμοις ἐκθοφασιαῖς, αἰχμαλι καὶ ἐνωτισθίσαν ἀπανταχοῦ ἔθνεσιν, ἅπασι καὶ σύμπασι φάναί, φήμη, ὡς θεὰ τις καθ' Ὀμηρον (6) καὶ αὐτῆ τὰ πρὸς ἀλλήλους ἐρωτήματα τὰ συνήθη ἀνθρώπων καὶ διηγήματα ἐποίησε γνώριμον καὶ διαδήλον.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

ρίστερος δ' ὁ κατάπλους. Ἐνθα γαλήνην βαθεῖαν εὐρεῖν ἔστιν κἄν ταῖς θυέλλαις καὶ καταιγίσιν, ὅτε καὶ τὰ τῆς γῆς θεμέλια κλονεῖσθαι δοκεῖται δοκεῖ. Ταυθ' ἅπαξ πάντα κἄκ τοῦ παρηκούτος εἰπόντας ἐνίους ἀποχρώ- ντως ἔχειν σφίσιν ἠγεῖσθαι ἀνδρῶν ἂν εἴη λίαν βασιλευμένων πρὸς τὰ καλὰ. Ἦς ἐκ πάντων τῶν γε εἰρημικῶν συμβαίνειν τὴν βασιλίδαν τήνδε τῶν πό- λεων περιτῶς ἀμφοτέρωθεν κεκοσμησθαι, τοῦ τε λαχέιν τῶν ἄλλων διαφερόντως ἔστιν καὶ θῶκον τυγχάνειν βασι- λειον καὶ νίκην ἀνελεῖσθαι κατὰ πασῶν, καὶ τοῦ διὰ πάσης τῆς τ' ἐνθον τῆς τ' ἐκτός ἀρίστης καὶ ἀλέκτου κατασκευῆς τε καὶ τῶν ἄλλων πλεονεκτημάτων ἐκνεκῆσαι καλλίστην καὶ ἠγεμονικωτάτην εἶναι τῶν πόλεων ἀπασῶν. Τὸ γε μὴν πάνθ' ὑπερῆρον ἀπίροισ μῆκεσι πρόσχημα, καὶ ἡ κοινὴ τῶν εἰς Χριστιανούς τελοῦντων φιλοτιμία, ὀφθαλμοῖς τε κῆρον οὐκ ἔχον θάρμα, ὡστ' εἶναι τοῖς ὀρώσι καὶ μόνον μείζουσι εὐθύς τὴν γνώμην ἐντε- ῖθεν γίγνεσθαι, ὁ νῶϊς ἔστηκεν οὗτος μεσηγῆ γαίης, ποιητῆς ἂν εἶπε, καὶ οὐρανοῦ ἀστερόεντος, κατὰ τὴν Ὀμηρικὴν ἐπὶ γῆς μὲν βαίνουσαν εἰς δ' αἰνείρα φθάνουσαν ἔριν. Ἄτλας τις ἄλλος ἔως, οὐκ οὐρανόθεν κατὰ τὸν ἐπί- ριον τὸ δοκοῦν ποιηταῖς κίονος ἀνέχων τρόπον, ἀλλὰ τὴν ὑπ' οὐρανόθεν προταυμένων διὰ τῆς ἐνοικουσης αὐτῶ χάριτος καὶ δυνάμειος ὡς ποθ' ὁ κατὰ Παλαιστίνην τὸ Ἰουδαίον φύλον πρὶν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐκεῖ χάριν κατὰ θεοκτονίας μεταπεσεῖν ἐκπίσειν. Ὅν πολλοὶ μὲν ὑμνησαν ἰδρύσεως καὶ μεγεθους καὶ κάλλους ἀραρότως καὶ ὀλοκλήρως ἔχοντα, πολλοὶ δ' ἐβροήνησαν οὕτως καὶ πτώσεως, ὡς νῦν ὀράται, φεῦ, ἔχοντα. Προλέγω δ' ὅτι καὶ πλείους ὑμνήσου- σιν, ἠνίκα ἂν ὁ κόσμος αὐτῶ καὶ ἡ πρὶν ἀξία καὶ κα- τάστασις εὐ ποιούσα ἐκπαύθη. Ὅν χωρὶς τῶν ἄλλων

συγγραφῆς προβαλούμεθα. [P. 2] Τὸ δὲ ἔστιν ὅτι τῆρων ἡμῖν προκειμένων πραγμάτων, ἃ μὴπω τις παραδέδωκε, καινότερον συμβαίνει εἶναι καὶ τὸ ὡς ἐκείνων ἐν γνώσει τῶν ἀνθρώπων γεγενημένων ἀπερ- δανρίων λόγος οὐκ ἀληθῶς ἀποφαίνεται. Οἱ μὲν ο καθ' ἡμᾶς ἱστορικῶς συγγραφέμενοι ἄλλην ἄλλος ηνται τὴν ἀρχὴν· οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἀπὸ τῆς τοῦ γένεσιος ἠρξάντο, οἱ δὲ ἐξ ἀξιολόγου τινὸς ἀρχῆς, ἰσῶν ἢ Ἑλλήνων ἢ Ῥωμαίων ἢ ἄλλου οὐτενοσοῦν τῶν ἕκαστος πρὸς τὸν ἑαυτοῦ σκοπὸν τὸ οἰκεῖον καταρ- νος σύγγραμμα. Καὶ ἡμῖν οὐχ ἥκιστα οὕτω τὰ τῆς συ- φῆς τελεσθήσεται. Τὰ μὲν γὰρ ἀπ' ἀρχῆς γεγενημέν τοῦ κόσμου γενέσεως πολλοῖς τε καὶ ἀπολλάκις ἐξιστο οὐ χορῆ δε λέγειν καὶ ὡς πρὸς ἀλλήλους οἱ πλείους ἠι φώνησαν τὰ τῶν βασιλείων συγγράφοντες, ἀλλοιώσ χωρῶν καὶ πόλεων στάσεις καὶ πολέμων συρρήθη ἀνδραποδισμοὺς καὶ νίκας καὶ ἔττας καὶ ὅσα τ συμβαίνει τοῖς καθ' ἡμᾶς. Πολυσχιδῶν γὰρ τοῦτα λούτων καὶ μηδὲ παρ' αὐτῶν ἰσως τῶν ἐνεργούντων νωσκομένων, σχολῆ γ' ἂν τοῖς ἐξιστοροῦσι τοῦ ἀληθοῦ τάπασι γενήσεται ἢ ἐπίτευξις. Ἐκ τοῦ μᾶλλον ὅ ὅσα τῆ κοινῆ φήμῃ γνωρίζεται, ταῦτα τὸν ἐξιστοροῦτ ραλήψεσθαι δεῖν, εἰ μὴ ἀδελκείν οὗτος ἐθελήσῃ τὴν ἀλή ὡς οἱ τοὺς ὀβολοὺς κερματίους ἐλλυμαινόμενοι ἢ καὶ πα ράττειν βουλόμενοι. Οὔτε γοῦν πρὸς χάριν οὔτε πρὸ νον ἄλλ' οὔτε πρὸς μίσος ἢ καὶ πρὸς εὔνοϊαν σ

πολλῶν καὶ μεγάλων, τῶν τε λελεγεμένων καὶ εἰμένων, μόνον εἰς ἐκλειαν ἐξαρκεῖν ἤγο τῆ τῶν πόλεων βασιλίδι οὐκ ἀπὸ οἰμαί γε τῆς ἠκούσης δοκιμασίας ἐπέπεισοι. Ἐνταυθα φῶ; τραφεῖς καὶ παιδευθεῖς ὁ τῶ ὄντι χρυσοῦς Ἰε εἰς τοσοῦτον ἤλασεν ἀρετῆς. Tantam urbem in ferro neque armis neque hostium vi et impetu sui magnitudinem, pulchritudinem, ceterasq; dotes oppugnari unquam posse existimabant. Et licet sæpius et adversariorum machinis et in bus seditionibus mire oppressam, et paucos in annos militi Ilalo prædam datam ut ita cam, vidisset Josephus Bryennius, qui sub nuele vivebat, tamen æternam illi felicitatem terorum hominum vi nunquam interrumpet divino præsgio, quod utinam ita fuisset ne perientia eum mentitum fuisse demonstri oratiuncula in D. Virginem eucharistica præc sibi autumat, quam in opere nostro de per utriusque Ecclesiæ Occidentalis consensione tam leges. ALL. (6) Καθ' Ὀμηρον. Cum hærerem ac dubitare hic locus in Homero exstaret, opportune sub ὁ Θανμάσιο; Daniel Heinsius, nostrum et Mus decus incomparabile, monuitque Hesiodi Ἔργων β', ipso fine: φήμη δ' οὔτις πάμπαν ἀπόλλυται, ἦν τενα; Λαοὶ φημίζουσι. Θεός νύ τις ἐστὶ καὶ Ad cujus exemplum Famam etiam deam vo Virgilius, iv Æneidos : Hæc passim dea fœda virum diffundit in ora. D.

sed Isaacii filius e priore Illi uxore susceptus, A tum primum e pueris excedens. facinus patrum in parentem ægre ferens, fugam meditatus Romam appulit, et ad pedes pontificis provolutus impenseque exorans acrius ad ulciscendas paternas injurias incumberebat. Sors tunc ut complures in Italiam, non ex Italia modo, sed ex ditone Gallica, aliique ex aliis locis (nec deerant Veneti) in unum convenirent, eo nomine ut Hierusalem, ubi Dominicum erat sepulchrum, suo accessu in libertatem vindicarent. Eos in eundem locum coe-

³ ὁ προειρημένος Ἀλέξιος om. D. ⁴ καὶ ἦν — ἀρχῆς om. D. ⁵ ἐκ — ἀμείβων om. D. ⁶ προσρ. πατρικὴν ἐκδίκησιν ἐπιζητῶν, omissis reliquis D. ⁷ τῶν Ἰταλῶν om. D. ⁸ ἕτεροι add. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

inestimabilem prædam abactam equorum, auri, argenti, gemmarum et pretiosarum vestium. Si inter singulos (inquit) victoriam partiamur, quilibet ex nostris non pauciores quam centum obsedit et vicit. Nobis non victoriam usurpamus: « A Domino est factum istud; et est mirabile in oculis nostris. » Addit a certis delectis die Dominica Misericordias Domini imperatorem electum esse. sequentique Dominica jubilate Deo ingenti omnium applausu sublimatum. Ibidem hoc titulo. usus, *Bilduinus Dei gratia fidelissimus imperator Cpolititanus, a Deo coronatus, Romanæ* (ita apud Arnoldum est legendum) *moderator et semper Augustus, Flandrensium et Henne-goviensium comes.* Has epistolas legere volenti in mundo est Arnoldus Lubecensis abbas, continuator Helmoldi Sclavorum chronographi, ipso lib. vi fine. Prior inscripta est *excellētissimo Dn. Othoni, Dei gratia Romanorum regis semper Augusto*; posterior inscribitur *universis Christi fidelibus, archiepiscopis, episcopis et abbatibus, primoribus præpositis, decanis, cæterisque ecclesiarum prælatis ecclesiasticisque personis baronibus, militibus, sarziantis omnique populo Christiano.* Atque eadem hæc representatur etiam in Annalibus Godofridi monachi, ceu missa Adolfo Coloniensi archiepiscopo. Conferant quibus otium et libido est. mutuaque opera eam restituant. Legitur ibidem et alia epistola, quam Henricus (qui alius Hugo) Sancti Pauli comes Henrico duci de Lovanio, id est Brabantie, misit. Quam vide; et plura si voles, adhibe Guntherum monachum cenobii Parisiensis in Alsatia, qui historiam hanc captæ Cpoleos ex ore Martini abbatis sui, qui expugnationi et victoriæ interfuit, fuisse descripsit, editam nuper ex membranis ab Henrico Canisio Noviomago I. C. antiquæ lectionis tomo V, part. II. Dousæ.

(11) Φυγὴν τε μηχανασάμενος. Alexius obsecrati Isaacii filius, ab Alexio patruo a custodia e ductus, libertate et licentia utens, quidquid aliter narret Blondus Decad. II, lib. II, Alexium contra prostratorem exiturum ad Democranium sequitur. Is, neq. abnuente patruo, cum Pisano quodam de fuga consilio inito, ubi navigandi opportunitatem captasset, ad Hellespontii Auloniam fertur, et Athyræ commorans per scapham navis ad navem grandem pervehitur. Conatus in eo capiendū Alexii patrum frustra omnes fuere: nam ille coma in orbem rasa et Latina veste induta, et in turba magna obversans, inquisitores latuit. Choniata in *Alexio Comneno*. lib. III, p. 710, 12, Alexii in custodiendo Isaacio fratre excæcato negligentiam non sine periculo notat. Quid ergo nugatur Blondus Histor. decad. II, libro VI? *Frater erat Alexius ætate minor, cum quo indulgentissime agebat, adeo ut nihil sibi ad summam administrationis præter imperatorum deesset nomen; eumque a Turcis sua temeritate captum imperator magna vi pecuniæ impensa redemerat. Qui pessimo vir ingenio piissimum indulgentissimumque fratrem dolo captum*

ἀδελφὸν Ἰσαάκιον ὁ προειρημένος Ἀλέξιος * x τὰς ὄψεις ἐπῆρωσε, καὶ ἦν τὸ ἀπὸ τοῦδε τῆς Ῥωμαίων κρατήσας ἀρχῆς ⁴ ὑπῆρχε δὲ τῶ κίω σίος ἐκ τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικὸς γενν τὸν μείρακα ἤδη ἀμείβων ⁵, ὃς δυσσασαχετήσε τοῦ πατρὸς παροιμία τὴν φυγὴν τε μηχανη νος (11) ἐπὶ τὴν Ῥώμην χωρεῖ καὶ τῶ ταύτη χειρεὶ ἑαυτὸν προσοίπτει, λιπαρῶς τε τούτῳ κείμενος τὴν πατρικὴν ἐκδίκησιν ἐπιζητεῖ ⁶. δὲ τῶ τότε (12) τύχοι πλεῖθη πολλὰ εἰς ἐν συναλ τῶν Ἰταλῶν ⁷, οἱ μὲν ⁸ εἰς αὐτῆς Ἰταλίας οἱ

excæcatumque trusit in carcerem, eademque i tate Alexium nepotem, Isach genitum, annos a cim agentem, nisi fuga elapsus fuisset, excæca interficere quæsit. Perductus in Siciliam A puer a sorore Irene recipitur et Philippo maritico mendatur, ut patri suo pro virili opem simul et imperio et oculis privato, et fratrem que juvet exsulem et extorrem. His ille præ litteris ad summum pontificem et regem Alexi Philippum progreditur, a quibus classium præ qui ad Palæstinam contendebant, commone ut eum, si fieri posset, in patrium imperium stituerent. Et exceptus humanissime pepigit. cramento firmavit ea se præbiturum quæ vi exitum perducere poterant: nam præter pecuniæ acervos auxilium contra Saracenos cum Romi militibus et quinquaginta trirēnibus promissi Latinorum religionem amplexus privilegiorum mani pontificis ejusque in Orientali imperio ritatis restitutionem pollicetur, *promittens*, sunt Innocentii papæ epistola ad Alexium in torem Cpolititanum, puer nempe Alexius, *qui in subsidium Terræ sanctæ quam in expensis nativis eis magnifice responderet, paratus et omnibus et per omnia nostris stare mandatis, e sacrosanctam Romanam Ecclesiam vellet juvare suum modis omnibus honorare, ac ea efficere nostræ forent placita voluntati.* Sic ille Cpolititanus ducitur. Id cum rescisset Alexius patruus quoque legatos ad pontificem misit, qui prorent, Christianorum exercitum in subsidium sanctæ destinasse suas regiones invadere et a Christianos arma movere; sui muneris esse ut e tali proposito revocaret, ne eorum manus Christianorum sanguine frædarentur et Dei offensam incirent, ne Alexio filio Isaacii, qui contra imperium dem omnem movebat, opem præstaret, cum itum illud non successione, sed electione confectur, et Alexius, prius quam pater ejus esset imperator, natus esset, nec poterat sibi in imperio ejus quod vindicare. Quid ad hæc responderit su pontifex, ex ejusdem litteris ad eundem Alexi quas perperam nonnulli ad Isaacium referunt potest.

(12) Ἐπὶ δὲ τῶ τότε. Classis Veneta ab Dandulo Venetiarum duce, hominum ob Græcis infensissimo, deducta. Ubretus Folitnuens. Hist. lib. IV: *Michael Palæologus sese nobis opibus, quibus eo tempore omnino carebat, endum ratus adversus Venetos perpetuos Græcorum hostes, quorumque in Græcis expemagna pars operæ fuerat, quique complures ac loca imperii tenebant, in open Genuensem fugit.* Expeditionis socii adjunguntur Bonimarchio Montisferrati, Flandriæ comes Baldus comes Sancti Pauli Ericus, comes Pleæ Lodovicus et alii complures, tradit Choniata, audaces viros et statura suis hastis propemodum j Navium toto triennio Venetiis fabricatarum

τῆς τῶν φράγκων [P. 3] ἀρχῆς, ἐκ δ' Ἐνετῶν ἕτεροι A καὶ ἐξ ἄλλων ἄλλοι, καὶ ἡ προφάσις εἰς ἐλευθερίαν τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπελθεῖν, ὅπου ὁ κυριακὸς τυγχάνει τάφος, ἦν δὲ ὁ τούτους συναθροίσας ⁹ (13) ὁ ἀρχιερατικῶς τῆς πρεσβυτέρας προϊστάμενος Ῥώμης, ὃν, ὡς προειρήκειν, ὑπὲρ τῆς πατρικῆς ἀρχῆς ὁ τοῦ Ἰσαακίου ἐξελιπέσει υἱὸς, ταῖς παρακλήσεσι τοῦ παιδὸς δυσωπηθεὶς ὁ πάππας, μάλιστα ¹⁰ δὲ ταῖς ὑποσχέσεσιν (ἐτύχων γὰρ ἄδραι, (14), παραδίδοσιν τὸν παῖδα τοῖς ἡγεμόσι τῶν στρατευμάτων, ὡς ἂν αὐτὸν τῆς προκειμένης ἐκνεύσαντες τῷ πατρικῷ ἐγκαταστήσαιεν ¹¹ θρόνον, ἀναλώματα τε παρ' αὐτοῦ λάθοιεν ὅποσα ἂν καθ' ὁδὸν ἀναλώσαιεν καὶ ὅποσα περὶ τὴν Κωνσταντίνου βραδύναντες. Ἀνήχθησαν οὖν οὗτοι τριήρεσι τε καὶ ναυσὶ κλιλαῖς. Ἐπεὶ δὲ τῇ Κωνσταντίνου προσώκειλαν εὐτυχῶς ἐν πνεύμασι φοροῖς (15) πεποιημένοι τὴν ἄνοδον ¹², γνωρίζουσι τοῖς παῖδα τὸν μαῖδα, τὴν ἀδικίαν, τὰ διὰ ταῦτα τοῦ Ῥώμης ἐντάγματα. Μέχρι μὲν οὖν τινος λόγοι τε ἐξ ἀμφοτέρων ¹⁴ ἐγγίνεσαν τῶν μερῶν καὶ μάχαι κατὰ χερσὸν (19) ἰσχυραὶ, ξυμβάσεις τε ἐκ πρεσβυῶν οὐδ' ὅλως συνέβαινον. Ἐπεὶ δὲ ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος τοῖς τοιοῦτοις ἀπάνησε πράγμασι. μάλιστα δὲ ἀπείρηκε τοῖς ἐντὸς εἰς σύγχυσιν ἀποθλίπουσι καὶ νοσοῦσι τὸ ἄστατον, τὰ πάντα χαίρειν ἰάσας (19) φυγῇ ἐχρήσατο ἰκῶν ἀέκουτις θυμῷ ¹⁵, τοῦτο δὲ ¹⁶ προσεῖπαν, ὡς οἱ ἀκηχοῦτες ἔφασκαν, τὸ « Δαβὶδ φυγῶν (18) ἰσωθῆ, » προσεπαγόμενός τε καὶ τὴν γυναῖκα (19) καὶ χρήμακα τοῦ βασιλικοῦ ταμίου ἰκανά.

⁹ συναθροίσας — ¹⁰ μάλιστα] ἀθροίσας ὁ πάππας, ὁ ταῖς παρακλήσεσι τοῦ παιδὸς καταδυσωπηθεὶς, μᾶλλον D. ¹¹ καταστήσαιεν. D. ¹² πεποιημένοι τὴν ἄνοδον om. D. ¹³ ἐκείσε D. ¹⁴ ἐξ ἀμφοτέρων post μάχαι, omissis τῶν μερῶν et κατὰ — συνέβαινον D. ¹⁵ ἰκῶν — θυμῷ om. D. ¹⁶ δὲ et μοx ὡς τὸ et προσεπαγόμενός — Κωνσταντίνου om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

nor equitum, et militum numerum habes apud C eumdem Choniatham, Andream Dandolum *Hist. Venet.* lib. x, cap. 3 et alios. Plura ducum nomina apud Jacobum Meyerum in *Annal. Flandricis* 1203. ALL.

(13) Ἦν δὲ ὁ τούτους συναθροίσας. Maligne admodum noster Acropolis causam Cpolitam expeditionis in Romanum pontificem, ut in eum Græcorum odia excitet, conjicit: quam magis ingenue in Venetos et eorum ducem Dandulum, Græcis, ut diximus, infensissimos, alii referunt. Danduli machinas et artes, quibus classem illam instruxit, Choniata minutatim narrat. Alienum pontificis Innocentii animum ab ea expeditione, quam summis conatibus procurabat marchio Montisferrati Bonifacius, satis nobis indicant ejusdem Innocentii ad Alexium litteræ et auctor illius actorum: *Ipse vero, marchio, de Francia per Alemanniam transitum fecit, ubi cum Philippo duce Sueviæ, qui se regem gerebat, dicebatur habuisse tractatum, ne Alexium sororium suum, filium videlicet Isaacii quondam Cpolitani imperatoris cujus sororem ipse Philippus duxerat in uxorem, a fædo captivitatis ergastulo fugientem reduci faceret Cpolim ab exercitu Christiano ut obtinendum imperium Romanicæ. De quo cum idem marchio ad summum pontificem accessisset, cepit agere a remotis. Sed cum intellexisset ipsius animum ad hoc non esse directum, expeditis negotiis ad crucis officium pertinentibus ad propria removit.* Vide de hac eadem re Annales doctissimos Oderici Raynaldi ad annum 1203, qui pluribus Romanum pontificem a Græcorum calumnia liberat. ALL.

(14) Ἐτύχων γὰρ ἄδραι Suntque in hanc

gerat, qui tunc tantam summus sacerdos seniori Romæ præerat; quem, uti dixeram, pro paterno imperio recuperando Isaacii filius supplici oratione exorabat. Adolescentis precibus, imo promissorum (neque enim exigua pollicitus fuerat) expectatione motus copiarum ducibus juvenem committit, ut **7** eum de via decedentes paterno solio restituerent, sumptus sive in itinere sive apud Byzantios mora impenso ab ipso susciperent. Triremibus itaque et navibus conscensis: secundissime rapacibus ventis acti Cpolim perveniunt: ibi manifestant adolescentem, patrata scelera, unde enata jussa pontificis ante oculos omnium proponunt. Congressi sunt per breve tempus; colloquia inter ambas partes processerunt; præliis nec contemnendis ad urbem decernunt; Sed legationibus irritis gravius dissident. His imperator Alexius animum despondens, quin imo tractationibus civium confusis illis quidem ac lubricis diffidens, contemptis neglectisque omnibus fugam arripuit, sponte quidem, sed illubenti animo, cum illud enuntiasset, ut auriti testes referunt, « David fuga salutem sibi peperit, » una secum et uxore et ingenti pecuniarum vi ex imperatorio ærario avecta.

(15) Πνεύμασι φοροῖς. Choniata p. 717, 15 ALL.

(16) Μάχαι κατὰ χέρσιν. Vide Choniatham, ibidem. ALL.

(17) Τὰ πάντα χαίρειν ἰάσας. Nam post pugnam detrectatam, et malo genio in fugam impellente, in palatium reversus cum Irene filia et decem auri centenariis, cum alio ornatu imperatorio ex pretiosis gemmis et perspicuis margaritis, sub prima noctis vigiliam Debelum contendit. Choniata, p. 723, 24. ALL.

(18) Δαβὶδ φυγῶν Regum lib. cap. xxiii: καὶ ἀπηγγέλη τῷ Σαούλ ὅτι διασώσεται Δαβὶδ ἐκ Κεῖλά: Nuntiatumque est Sauli quod fugisset David de Ceila et salvatus esset. Et lib. II, cap. xv, fugit ab facie Absalonis, omnesque suos, quos Hierosolymis habebat, ut fugiant hortatur; quo spectat inscriptio Psalmi III. Dousæ.

(19) Τὴν γυναῖκα. De uxore ne verbum quidem

3. Eo itaque Cpoli egresso legationem cives ad Italos mittunt, ut Isaacii filius Alexius, cujus causa, ut videbatur, ad arma profectum erat, invectus imperator acclamaretur. Quare adolescens, quibus se devinxerat deducitibus Italis, conditionibus introducit et uno omnium ore imperator salutatur. Erant interium cives cum Italis imagine tantum pacis et amicitiae specie concordēs, cum Itali promissa impensasque acrius reposcerent, cives earum summam subducta ratione immanem esse existimarent, minimeque se eam persolvere posse contenderent. Interea novæ turbæ Byzantii concitæ sunt, Pater enim Alexii Angelus Isaacius, licet ex urbe declinasset, adhuc in vivis, paululum antequam Byzantium caperetur, sententiam tulerat ut ex donariis sacris in unum collectis divenditisque Italis debitum primum reponeretur; si quod deesset, ex ærario, civiumque facultatibus persolveretur. Dum inter se dissident et hinc illincque legati mittuntur, filius Isaacii Alexius ab Alexio Duca, ab hoc eodem Isaacii filio protovestiarii dignitate insignito, et a civibus nescio quid illi vitio ventibus, Murtzuphlo dicto, obtruncatur. Murtzuphlu postea imperator non dissentiente populo eligitur. Hinc magis ac magis Itali in furorē acti graves ac sempiternas inimicitias in Byzantinos susceperunt. Per idem tempus laudabili consilio a civibus deliberatum est: nam qui præerant et dignitatibus præfulgebant, decrevere ut Latini, qui

γ'. Ἐπεὶ γοῦν οὗτος ἐξῆλθε τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς οἱ οἰκῆτορες, ὁ τοῦ Ἰσαακίου Ἀλέξιος¹⁷, δὲ ὄντων, ὡς ἐδόκει μάχιμον ἦν¹⁸, ἐν τῷ εἰσαχθεῖν καὶ βασιλεὺς ἐρευνήθη. Εἰσάγεται γοῦν εἰς τὴν πόλιν ὁ παῖς ταῖς προτέραις σὺνθήκαις, αἷς ὑπέσχετο τοῖς βιάσασθαι αὐτὸν Ἰταλοῖς, καὶ βασιλεὺς παρὰ τὴν ἀναγορεύεται τοῦ λαοῦ. Ἦσαν οὖν τὸ ἀπὸ τοῦδε πολῖται οἱ τε Ἰταλοὶ τῷ δοκεῖν εἰρηνεύοντες²⁰ μὲν Ἰταλῶν ἀπαιτούντων²¹ (20) τὰς ὑποσχέσεις τὰ ἀναλώματα, τῶν δὲ οἰκητόρων τῆς πόλεως ἀριθμὸν ἡγουμένων τὸ χρῆμα, καὶ δεισχυρίζομαι ὡς οὐκ ἂν ἔχοιεν τσαυτὰ τοῖς Ἰταλοῖς ἐπιδοῦναι. Συνέβη δὲ τῷ τότε καὶ γογγυσμὸν ἐν τῇ πόλει τοῦ χάριν γενέσθαι· ὁ γὰρ πατὴρ Ἀλεξίου ὁ γελος Ἰσαάκιος (ἔτι γὰρ περιῆν τῷ βίῳ, καὶ μετὰ μικρὸν²²) μὴ πῶ ἰσχυροῦς τῆς Κωνσταντινουπόλεως δίδωκεν ὡς τῶν ἱερῶν κειμηλίων (24) ἀθροισιν γεγονέναι τὰ πρῶτα, ἐκείθεν τε ἀρξάμενος πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς χρεῖους, τὸ δὲ ἔλλαττον τῶν βασιλικῶν ταμιείων δοθῆναι καὶ τῶν οἰκῆτῶν τῆς πόλεως. Ἐν τῷ μεταξύ δὲ τῆς ἀμφίσθητος οὐσίας καὶ ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν ἀφικνουμένη τῶν πρέσβων, φονεύεται ὁ παῖς τοῦ Ἰσαακίου Ἀλέξιος παρ' Ἀλεξίου τοῦ Δούκα, ὃν πρωτοκρίτορον (32) οὗτος τετιμηκεν, οἱ δὲ τῆς πόλεως ἰσχυροῦς αὐτοῦ ἐπιμεμφομένοι Μούρτζουφλος ἐκ τῆς ἀνηγορεύθη γοῦν παρὰ τῶν πολιτῶν ὁ ῥηθεις ξιος Μούρτζουφλος (23) βασιλεὺς. Τοῦ τοιοῦτου

¹⁷ Ἰσαακίου υἱὸς Ἀλέξιος D. ¹⁸ δὲ — ἦν om. D. ¹⁹ ὁ παῖς et mox προτέραις om. D. ²⁰ Ἦσαν ἀφικνουμένης om. D. ²¹ τὰς ὑποσχέσεις ἀπαιτούντων D. ²² ἔτι — μικρὸν om. D. ²³ πρέσβων ἀφικνουμένης

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Choniata: tantum adveclæ secum filiæ meminit, quam tacuit noster Acropolita. Unde vero hausit Blondus lib. vi, decad. ii *Historiæ? ad eum tumultum in urbe concitum Alexius patricida territus, nocte concubia fugiens, ingentem thesaurum, quod postea rescium est, apud Hirnem filiam virginem in monasterio defossum reliquit.* Et Sabellicus, Ennead. IX lib. v: *Venetis in muros accedentibus et in urbem irrupturis adversa vi Græci resistunt. Ægre urbs prima die est defensa. Nocte, quæ deinceps secula est, Alexius imperator, desperatis, rebus, uxore et liberis relectis occulte fugam occupat, magno auri pondere apud Irenem filiam, unam ex sacris virginibus, humi defosso.* ALL.

(20) Ἰταλῶν ἀπαιτούντων. Postulabant enim auri centenarios quinquaginta statim numerandos, et adiciebantur conditiones durissimæ, tolerabiles tamen nec omnium difficillimæ, quibus captivitas periculum imminēbat ac publicum exitium. ALL.

(12) Τῶν ἱερῶν κειμηλίων. Consilium Isaacii secutus est Alexius filius, sacrosancta profanans et templa invadens, ut nec sacris imaginibus parceret, quarum ornatum aberptum imaginibus ipsis humi projectis et sacra vasa ab iisdem templis rapta et conflata ut vulgare aurum et argentum hostibus dabat. Gentilium ea fuit opinio, ad conservandam rem publicam templa deorum nonnunquam denudare licere. Seneca, *Controv. IV: Pro re publica plerumque templa nudantur, et in usum stipendii dona constantur.* Nervæ ut impendia con-

traheret, sacrificia non pauca sustulit. Sed p nobis quid gentiles senserint. Christiani Choniata, veram nempe doctrinam amplectim denudationem templorum similem, si necesse quam leges præscribunt, defuerit, et auctor pontificis concedentis, detestamur. Græci licet semper et in omnibus supparasitarentur imperatoribus, rapinam hanc summis etiam maledictis non sine indicatione lacessere. Nicetas de Isaacio et Alexio filio p. 729, 8. Quocumque juvenabit quæ Anna Comnena narrat lib. iv. ἐλαθε δὲ τοῦτον — προαναγέσθαι παρεκλήθη ALL.

(22) Ὁν πρωτοκρίτορον Choniata p. 74 ALL. — De protovestiarii dignitate vide Glossa Meursii in Βετυλίῳ. Differēbant autem auctoritate et munere protovestiarius et protovestiarius cuius infra auctor noster meminit. Vide ibi, de *gestis Venetorum* Alexium hunc non protovestiarius facit. Quod tamen amanuensis librarii mendum videri potest, cum decad. II vi, aliter sit, et protovestiarius diserte legitur Dousæ.

(23) Alexius cognominatus Murtzuphlu vocabulo ob conjuncta et veluti oculis immixta supercilia. Nicetas in Isaacio Angelo et Alexio Μόνος ὁ ἐκ πάντων ὁ Δούκας Ἀλέξιος, ὃς ἐ συνεπάσθη τὰς ὀφρὺς καὶ οἶον τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπικρίμασθαι πρὸς τῶν συνεπῶν ἐπὶ τῶν Μούρτζουφλος. Forte Μούρτζουφλος. Variè autem

χαίρον ἐπὶ πλείον μανέντες οἱ Ἴταλοὶ ἄσπονδον τὴν ἔχθραν ἅμα κατὰ τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν ἐποίησαν. Συνέβη δὲ καὶ ἕτερον [P. 4] τε γένεσθαι τοῖς πολίταις βούλευμα ἐπαίνου ἄξιον (24). Τοὺς γὰρ Λατίνους, οὓς οἰκίτορας εἶχεν ἡ Κωνσταντίνου, οἱ προὔχοντες καὶ τῶν ἐν τέλει συνεβουλεύσαντο ἀποπέμψαι τῆς πόλεως, ὡς μὴ ἐπιβούλευς αὐτοὺς ἐντὸς ἔχοιεν. Οἱ δὲ αὐτόματοι πρὸς τοὺς πολεμίους χωροῦσι χιλιούστας πολλαί, ὄρκοι ἀρρήκτοις τὸ ²⁴ πρῶτον τοὺς πολίτας πληροφοροῦντες ²⁵ μὴ ἂν ποτε μελετήσῃ κατ' αὐτῶν προδοσίαν, συναποθανεῖν δὲ εἰ συμβαίῃ αὐτοῖς ὡς ἰθαγενεῖς καὶ αὐτόχθονας. Καίτοι καὶ γυναϊκάς τε καὶ παιδία διδόντες ἐν ἀσφαλεστέροις ταῦτα ²⁶ τόποις ἀπαγαγεῖν οὐκ ἔπεισαν. Ἐξελθόντες δὲ πολλὰ τοῖς ἐναντίοις συνήρανο ἅτε πλῆθος πολλὸν ὄντες καὶ εἰδήμονες τῶν πραγμάτων.

δ'. Τεσσαράκοντα γοῦν παρήλθον ²⁷ ἡμέραι, καὶ ἔαλω (25) παρὰ τούτων ἡ Κωνσταντίνου, ἔτους μὲν ὄντος (26) ἀπὸ γενέσεως κόσμου ςψα' ²⁸. εἰ' τοῦ Ἀπριλίου ἄγοντος· τῷ γὰρ ε' ἔτει Μαΐου ὄντος τῆ πόλει προσώρησαν, ἐν ἑνδεκά δὲ μηνὶ συνέβη γενέθαι τὴν πόρθησιν. Καὶ ἡ μέγιστη καὶ περιφανεστάτη ²⁹ πόλις ἔαλω, ἐνὸς ὡς φασιν, ἡ καὶ δύο ἐπιπεδησάντων πρῶτον (27) τῷ τείχει ἀπὸ κλίμακος ³⁰ εἰς ἰσθμὸν καμμένης μεγίστης κοίλης νηός, Ὅσα μὲν οὖν (28) συνέβη τῆ πόλει, μακροτέρων ἂν εἴη ταῦτα

²⁴ οἱ — τῶ] καὶ τὸ D. ²⁵ πληροφοροῦντας D. ²⁶ διδόντες et ταῦτα om. D. ²⁷ παρήλθον γοῦν D. ²⁸ ἔτους — ςψα' om. D. ²⁹ καὶ περιφανεστάτη om. D. ³⁰ πρῶτον add. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

nomen apud historicos vulgo concipitur. In epistola Balduini imp. apud Godefridum monachum *Morchulfus*, apud Vincentium Bellocensem *Morchulphus* et *Marculphus*, et sic in Chronico Allissiodorensi. Blondo, *De gestis Venetorum*, est *Murtilus*: eidemque deced. II, lib. vi *Murtilus*, vel, ut aliqui habent scriptores, *Morchulfus*; Paulo Emilio *Myrtius* vel *Murzuphlus*, Gunthero monacho in *Historia Cpolitana*, *Murtiphlo*, cum interpretamento *id est flos cordis*. Dousa.

(24). Βούλευμα ἐπαίνου ἄξιον. Cum pro his in apographo ipso in contextu legeretur ἀτόπημα, quod nos in versione secuti sumus, additumque in margine esset βούλευμα ἐπαίνου ἄξιον, quod videtur Græculi cuiusdam sive hominis otiosi commentum, id ipsum perperam in contextum ab operis receptum est. Quod inonitum volui, lector ne scius ne esses. Dousa.

(25). Ἐάλω. Ne tantopere decantatam Byzantii oppugnationem, expugnationem et excidium non sine lædio concinamus, vide auctores qui de ea scripserunt, inter alios Nicetam, qui fuisse et non sine lacrymis oculatus ipse testis prosequitur. Dorotheus Monembasiensis in *Synopsi Historiarum*: Καὶ τότε ἐστειλεν ὁ βασιλεὺς ἦτοι ὁ ῥήγας τῆς Φράντζας γράμματα εἰς πάντας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ νὰ ἀρῆσιν τὸ ταξίδη τῶν Ἱεροσολύμων. Καὶ ἐξῆν ἐπήγουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εὐχάσαν τὰ φουστάτα τῆς στρογγύλης, καὶ τὰ κάτεργα τῶν Βενετιῶν τοῦ πλάγιον ἀπέβη ἀπὸ τὰ τοιχεῖα. Καὶ ἔδωκαν μέγα πόλεμον καὶ φοβερόν, καὶ μὲ ταῖς λουμπάρδαῖς ἐκκαμν χυλαστρίαις τὰ κάτεργα, καὶ ἐμπήκαν οἱ Βενετικοὶ εἰς τὴν πόλιν πρῶτα ἀπὸ τοῦς ἄλλων. Καὶ τότε ἐμπήκαν τὰ φουστάτα τὰ ἄλλα, καὶ ἐβάλαν παντιέρες ἦτοι φλάμουρα εἰς τὰ τοιχεῖα, καὶ μὲ μεγάλας χαρὰς ἐπαίξαν ταῖς τρομπέταις καὶ τὰ ἄλλα πατριδία. Καὶ ὡς ἐκυρίευσαν οἱ Φράγκοι τὴν πόλιν, ἐγύρευσαν τὸν βασιλεῖα καὶ δὲν τὸν ἡῦραν. Nullæ hic ad oppu-

Cpoli veluti accolæ sedem posuerant, urbe pel-
lerentur, ne Byzantini internis insidiis appeterentur. Illorum multa millia in hostes transfugunt, licet prius fidem suam solemnijurejurando obligarent nunquam se in cives proditorem meditatos, commorituros potius, si opus fuerit veluti domesticos et indigenas: imo cum uxores ac filios traderent, ut securioribus locis custodirentur, non suasere. Hi urbe egressi, multi nimium rerumque periti, re et opera et consilio quam plurimum hostes juverunt.

4. Post quadraginta itaque dies exactos Cpolis ab istis expugnatur anno ab orbe condito 6711, duodecimo mensis Aprilis. Decimo namque anno mense Maio ad urbem applicant, et mense undecimo diripiunt. Sicque maxima urbium ac celeberrima capta est, uno aut altero, ut rumor increbuit, e scala malo navis maximæ adnexa in muros insilientibus. Quæ vero mala urbs subiit, prolixiorum poscunt orationem longeque sunt ab hoc argumento. Ad ea porro quisque animum defixerit

gnandam Cpolim summi pontificis litteræ. Totum hoc negotium regis Franciæ fuit. Quomodo vero Veneti primi ante alios ingressi Byzantium dicuntur? Cum res civium apud summum patrem gereretur vitæque eorum in dubio esset, pactionibus sæpe confusis, Venetiarum dux Ericus Dandulus cum imperatore de pace acturus triremi juxta Commedium appellit. Eodem et imperator equo advehitur. Dum de pace et conditionibus disputatur, Latinorum equestres copiæ ex superiore loco subito erumpentes laxis habenis imperatorem petunt, ut vix equo converso periculum effugerit et comitum ejus aliqui caperentur. Exinde maximæ hostiles naves, in quibus parate erant scalæ cæteraque instrumenta ad oppugnandum necessaria recta ad mœnia accedunt et occupant. Ex Choniata. ALL.

(26) Ἐτῶν μὲν ὄντος. Acropolis noster facit annum 6711: namque decimo mensis Maii in urbem appulere, continuantur obsidionem menses undecim, quare 11 mensis Aprilis ingressi sunt. Nam si 58 annos eam tenuere Latini, et anno 6769 recuperaverunt Græci, si demas occupatæ numerum, qui remanent erunt anni 6711. Choniata in die mensis consinit, in anno non item, tanquam qui anno uno auctior sit; ait enim eam captam anno 6712. Ex quibus corrigendus est idem Choniata in Balduino: Δεκάς μὲν οὖν ἐπὶ θυάδι τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς ἐνιστήκει, τῆς ἐβδόμης ἡμερῆς τοῦ ἐξακισχιλιοστοῦ ἐπτακοσιοστοῦ (legitur ὀκτακοσιοστοῦ) δωδεκάτου ἔτους, καὶ ἡ βασιλὶς πόλις πρὸς Λατίνων κεχειρωταί. Et alio quoque loco: Πέμπτην ἄγοντος καὶ εικοστὴν τοῦ Μαρτίου μηνὸς τῆς τότε τοιχεύσεως ὀγδοῆς ἡμερῆς τοῦ ἐξακισχιλιοστοῦ ἐπτακοσιοστοῦ (legitur ὀκτακοσιοστοῦ) τρίτου καὶ δεκάτου ἔτους. ALL.

(27) Ἀπὸ κλίμακος, Choniata, p. 721, 21, et 753, 14. ALL.

(28) Ὅσα μὲν οὖν. Malorum, infortuniorum ac cædium, quibus in clade illa Cpolitana ac Orientalis imperii humanum genus, sed Græcorum potissimum

quæ in excidio ac direptione urbium accidunt, cædes hominum, mulierum captivitates, prædas, domorum effossiones, cætera omnia, quibus gladii scelere ac facinore in hostes desæviunt. Itali devicta urbe, veluti e loco superiori impetu factorum occidentis **10** oram omnem et orientis partem non minimam excurrere. Primum occidentis partes fugientibus omnibus tanquam ira cœlitum invectum malum eos abigeret, in deditionem subigunt.

5. Imperator Alexius Angelus, quem antea Cpoli declinasse commemoraveram, Philippopolim ve-

²⁴ post Ἰταλοὶ D διὰ τὰς ἁμαρτίας, ὡς ἦσαν οἱ ἄγιοι

Theodori Dousæ et

afflictum est, post Dei omnia disponentis providentiam et in peccata hominum nunquam non sontium sævientis humanitatem, causam Græci Latinis, quorum sæpius alias furorem et immanitatem experti fuerant, attribuunt. Latini Græcorum perfidiæ et apostolici culminis odio. Latinisne an Græcis fides in hoc negotio habenda est? Latini dicunt sibi; nam Græci eloquentia omnia invertunt, homines fallaces et leves et ad nimiam assentationem eruditi, profitentes quemadmodum causa inferior dicendo fieri superior posset, otiosi, loquaces, contentionis cupidiores quam veritatis; quibus, ut finiam, jusjurandum jocus est et testimonium ludus. Græci sibi fidem præstandam esse contendunt. Quæ ipsi de Latinis dicunt, ut fidem elevent, non hic congeram. Græcis de Latinis loquentibus fidem nullam esse asseverabunt Latini: contra Græci nullam Latinis de Græco. Sic par pari redditur. Res itaque hæc in obscuro latebit, nec quisquam veritatem inveniet? minime vero. Recurrendum est ad communem judicem, qui momentis rationum ab utrisque auditis sine partium amore aut odio pronuntiat. Is fuerit summus pontifex Innocentius, qui in re gravissima rationibus ponderatis, addito etiam spectatissimorum hominum consilio ad marchionem Montisferrati datis litteris ita deliberavit: *Vos nullam in Græcos jurisdictionem aut potestatem habentes a puritate voti vestri temere declinasse videmini, dum non contra Saracenos arma movistis, non intendentes ad recuperandam Jerusalem, sed Cpolim occupandam, terrenas opes cœlestibus divitiis præferendo. Illud quoque longe gravius reputatur, quod quidam nec religioni nec ætati nec sexui pepercerunt, sed fornicationes, adulteria et incestus in oculis omnium exercentes, non solum maritalas et viduas, sed etiam matronas, virgines Deoque dicatas exposuerunt spurcitiis gartionum. Nec imperiales suffecit divitias exhaurire ac diripere spolia majorum pariter et minorum, nisi ad ecclesiarum, thesauros, et quod gravius est, ad ipsarum possessiones extendistis manus vestras, tabulas argenteas de altaribus rapientes, et violatis sacrariis cruces, icones et reliquias asportantes, ut Græcorum ecclesia quantumcunque persecutionibus affligatur, ad obedientiam apostolicæ sedis redire contemnat, quæ in Latinis non nisi perditionis exempla et opera tenebrarum aspexit, ut jam merito illos abhorreat plusquam canes. Tu vero contra jurisdictionem et potestatem indebitam, vel potius usurpatam, apostolicæ sedis legati consilium allegasti, tanquam ex eo vobis licuerit cum præfato adolescente ad instituendum sibi Cpolitano imperium proficisci, etc. Ista vel similia ad alios eorum scribens summus pontifex repetit: *Ecce quod cum mærore referimus et rubore, unde videbamus hac-**

A ταῦτα λόγων καὶ οὐ πρὸς τὴν παρούσαν ὑπόθεσιν πάντως δε νοεῖν ἔξεσσι πᾶσιν ὁπόσα ταῖς αἰχματιζομέναις πόλεσιν ἐπιπέτωκε πάθη, φόνου ἀνδρῶν, γυναικῶν ἀνδραποδισμοὶ σκυλεύσεις, οἰκείων κισκάψεις, τὰλλὰ τε πάντα ὁπόσα μαχαίρας ἔργων καθίστηκαν. Ἐπεὶ γοῦν ἐγχερατεῖς γεγόνασι τῆς λεως οἱ Ἴταλοὶ ³¹, ὡς ἐξ ὑπερδεξιάων ὁρμῶν, τὴν τε δυσμὴν πᾶσαν κατέδραμον, ἀλλὰ δὴ καὶ εἰώας μέρος οὐκ ἔλαττον. Πρῶτα μὲν οὖν χειροῦ τὰ τῆς δυσμῆς, πάντων ὑποφευγόντων αὐτοῦς ὑπὸ τινος θελάτου ἐλαυνομένων πληγῆς.

ε'. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς (30) Ἀλέξιος ὁ Ἄγγελος ὄν ἀποδρᾶναι ὁ λόγος εἰρήκει τῆς Κωνσταντινου, τρεῖς παῖδες ποτε καὶ πᾶσα ἡ θεία Γραφή.

Leonis Allatii notæ.

B *tenus profecisse, defcimus, et angustamur, in credebamus potissimum dilatari: quomodo in Græcorum Ecclesia quantumque persecutionibus affligitur, ad unitatem ecclesiasticam et devotionis sedis apostolicæ revertetur, quæ in Latinis nisi perditionis exemplum et opera tenebrarum aspexit, ut jam merito illos abhorreat plusquam canes. etenim qui non quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi quærere credebantur, gladio quos exerere debent in paganos, Christianorum sanguine cruentantur religioni nec ætati nec sexui percerunt incultus, adulteria et fornicationes in oculis omnium exercentes, et tam matronas quam virgines etiam Deo dicatas exponentes spurcitiis gartionum. suffecit eisdem imperiales divitias exhaurire ac diripere spolia principum et majorum, nisi ad thesauros ecclesiarum, et quod gravius est, ad ipsarum possessiones extenderent manus suas, tabellas argenteas etiam de altaribus rapientes et inter se confringere in frustra, violates sacraria et cruces et reliquias asportantes, etc. Cum autem tabularum argentearum mentionem fecerit Innocentius, non erit re, quod de tabula sive ara templi sanctæ Sop comminiscitur Dorotheus Monembasiensis, ad perterorum memoriam recensere. Inter etiam i sacra ac pretiosa donaria a Venetis aliisque epta rem quoque commemorat hoc modo: Καὶ μόνον ταῦτα ἐπῆραν, ἀμὲ καὶ τὴν ὑπερβαύμαστον καὶ ἡκουστον ἁγίαν τράπεζαν τῆς αὐτῆς ἁγίας Σοφίας, τὴν καί τιμον καὶ ὠραισιτάτην εὐγάλαν ἀπὸ τὸν ναοῦ, καὶ τὴν ἀεγλαν εἰς τὸ καράβη. Καὶ καθὼς ἔκαμαν ἀρμονικῶς ἀγγισιν εἰς τὴν Βενετιαν, ὡ τοῦ θαύματος, πλῆθος τῆς νεγισου τοῦ μαρμαρᾶ ἀνοιξε τὸ καράβη, καὶ ἐπέγνω εἰς τὴν θάλασσαν ἡ ἁγία τράπεζα, καὶ ἐβούλησεν, καὶ εἰναὶ ἐκείνη τὴν σήμερον. Καὶ τοῦτο εἶναὶ φανερόν, καὶ τὸ μαρτυροῦν ἡ πάντες, διὸ τις ὄλο τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅταν κάμνη φοροῦν ἡ θάλασσα ὅλη κάμνη νύκτα φοβερῶν, εἰς δὲ τὸν τόπον, οἱ εἶναὶ ἡ ἁγία αὐτὴ τράπεζα, εἶναὶ γαλήνην, καὶ δὲν ταρσεται ἡ θάλασσα, καὶ ὑπηγένουν τινὲς ἐκεῖ μὲ περᾶσο καὶ λαμβάνουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἐκεῖνην, ὅπου εἶναὶ ἁγία τράπεζα, καὶ μυρίζει θαυμασιώτατα, μυρωδιὰ τὸ ἅγιον μύρον ὅπου ἔχει, καὶ τῶν ἄλλων χρωμᾶ: Sed de hoc fides sit penes auctorem ALL.*

(29) Τῶνλα πάντα ὁπόσα μαχαίρας ἐπῆ. Unde ergo habuit sua Blondus? *Sed dante ingenecessitate, cives convocatos in solemnem pomisacerdotes secuti sunt inermes, et crucibus iconis ad fidem comparandum præmissis, tenentes manus armatas, veniam supplices oraverunt. qua facillimpetrata, portis undique patentibus, Latini in nis multitudo undique est ingressa. Quiete urbiproceres in consilio decreverunt etc. ALL.*

(30) Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς. Debelatum fug tradit Choniata. ALL.

τὴν Φιλιππούπολιν ἀφικόμενος καὶ μὴ πρὸς τῶν Α οἰκητόρων δεχθεὶς ἐπὶ τὴν Μοσνουπόλιν ἀφικνεῖται χἀκείσε τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο. Ἀλέξιος δὲ ὁ Δούκας (31), ὃς τὸν υἱὸν τοῦ Ἰσαακίου ἀπέκτεινε (32), βουλόμενος ἐκ κήθους αὐτῷ προσαρμόσασθαι ἅμα τε τὸν τοῦ Ἰσαακίου υἱὸν περὶνευκε καὶ ἅμα τὴν τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου θυγατέρα Εὐδοκίαν προσηγάγετο εἰς γυναῖκα, ὑστάτην οὖσαν τῶν θυγατέρων ἐκείνου. Τρεῖς γὰρ (33) ὑπῆρχον αὐτῷ, καὶ ἡ μὲν πρώτη Εἰρήνη κατωνομάζετο, ἡ καὶ ἀνδρὶ συνέζευξεν Ἀλεξίῳ τῷ Παλαιολογῷ, ὃν καὶ δεσπότην (34) τιμήσαν [P. 5] ἀλλὰ πρόωχτο οὗτος τῆς Κωνσταντίνου ἀλώσεως. Ἡ δὲ δευτέρα ἐκαλεῖτο Ἄννα, εἰς ἣν Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν ἐπεγάμβρευσεν. Ἡ δὲ τρίτη Εὐδοκία κατωνομάζετο, ἣν πρὸ καιροῦ ὁ πᾶτερ αὐτῆς τῷ κράτῃ (35) Σερβίας συνέζευξεν. Ἐπὶ τει

Theodori Dousæ et

(31) Ἀλέξιος δὲ ὁ Δούκας. Πολυομιλητὸς ἐκ πρώης τριχός, καὶ ῥηφηνὸς εἰς κοίτας δεκνύμενος, καὶ κουριδίουσ ἀλόχους παρά δικτὴν ἀποπεμφόμενος, Choniata. ALL.

(32) Cum Nicolaum Canebum a-folescentem seditiose Byzantii inaugurasent et Isaacius animam ageret, Alexius Bonifacium marchionem accersit, quibus visum est Latinas cohortes in palatium admittendas, quibus Canebus submoveretur. Id cum nuntiassent Ducæ Murtzuphlo, cum multis suis cognatis, et spadone fisco præfecto sibi conciliato, defectu-nem, quam jam animo fovebat, exclusit: namque intempesta nocte Alexium puerum adit, atque cognatos ejus, bipenniferos Barbaros, pluresque alios in foribus esse ad eum ob initam cum Latinis familiaritatem et amicitiam obtruncandum. Sic puerum territum complexus per portam plerisque ignotam in tentorium, quod in palatio habebat, quasi liberaturus perducit, et compedibus injectis in teterrimum carcerem conjicit, et sibi insignia imperii sumit, nec non ab aliis imperator de more consalutatur; nec multo post a satellitibus suis Canabum captum custodiæ tradit. Alexio deinceps puero bis venenum propinavit, quod cum ille tum ætatis robore tum antidotis, quibus utebatur, vicisset, eum laqueo tandem præfocat, mense imperii sexto, die octavo. Blondus, *De gestis Venetorum: Et puerum, Alexium, quem datum bis venenum non occiderat, eliso gutture manu propria necavit*. Sabellius, *Ennead.* IX libro quinto: Murtzuphlus est itaque, quod maxime optabat, consecutus, ut pars una multitudinis eum præfectum urbis, altera belli ducem, tertia imperatorem declararit. Ipse ab ea declaratione confestim satellitum propinquo-um-que caterva stipatus esse ex publico proripuit in Alexii domum. ac puerum, quem antea veneno petiitum necare non potuit, eliso gutture propria necavit manu, homo tam perfidus quam ingratus; peperitque summum Isaacii beneficium summam ingratitude. Hic, ut videtur, Sabellius Alexios confundit. Namque Alexius Murtzuphlus Alexium Isaacii filium neci tradidit. Beneficia tamen Isaacii collata Alexio non Murtzuphlo fuere, sed Alexio fratri, quod et ipse Sabellius supra viderat, de Alexio puero Isaacii filio sermonem habens: *Qui Isaachium patrem, cujus beneficio magno auri pondere fuisse olim a Turcis redemptus, atque ita humane tractatus ut quamvis multo minor natus esset, vixerit tamen semper cum eo imperante ex æquo, subita vi oppressum privasset luminibus, privatam artissime vinxisset, vincitum in sedum ac tetrum carcerem conjecisset*. Addit Balduinus epist. ad Innocentium: *Nocte igitur insequenti dominum suum latenter laqueo suffocat in carcere cum quo ipso die*

nec ad accolis exceptus Mosynupolim coufugit, ubi moras trahebat. At Ducas Alexius. qui filium Isaacii peremerat, illius affinitatem ambiens, statim atque Alexium jugulavit, imperatoris Alexii filiam Eudociam, filiarum illius postremam, sibi in matrimonio junxit. Tres etenim filias successerat, quarum prima Irene Palæologo, qui despotæ dignitate honestatus ante direptionem urbis vitam finierat, collocatur; secunda Anna Theodoro Lascari desponsa; Eudociam tertiam impuberem adhuc nec maturam viro crali Servio nuptam dederat, quam ille, ut aiebat, nescio in quo deprehensam patri remisit, cum quo ætatem degebat. Eam Ducas Alexius, exclusa propria, uxorem duxit. Sed potitis Italibus Byzantio inde secum inter alia uxorem deferens excessit, certiorque factus Leonis Allatii notæ.

prandium sumpserat Judæ, et clava ferrea, quam tenebat in manu latera orientis et costas inaudita crudelitate confringit, casuque vitam, quam laqueo extorserat, confingit ereptam, ac imperiali sepultura concessa propalatum omnibus, scelus funeris honore dissimulat. Scias quoque, lector, præter historici fidem a nonnullis notari Guntherum appellare Murciphlum tyrannum, cujus consilio Alexii pater antea obcæcatus et in carcerem conjectus fuerat, cum eo temporis Murtzuphli nulla esset apud imperatorem auctoritas, et præcipui illius facinoris auctores censeantur Theodorus Brana, Georgius Palæologus, Joannes Petraliphas, Constantinus Raulus et Michael Cantacuzenus. ALL.

(33) Τρεῖς γὰρ. Choniata, pag. 673, 17. Georgius Phranza lib. 1, cap. 1, præter historiæ fidem duas Alexium Comnenum imperatorem filias generasse scribit, *quarum natu grandiore Irene vocabulo purpurea induere sandalia jussit, quod illam, et cui desponderetur, successores et hæredes post obitum suum fore constituisset*, etc.; exscripsit ex Gregora, lib. iv. Volaterannus, lib. xxiii, non minora turbat ab aliis scriptoribus dissentiens: *Alexius Murtzuphlus cognomento, ut est auctor Acropolis, filiam Annam Theodoro Lascari locavit; fugatusque deinde, uti diximus, a Gallis una cum conjuge Euphrosyna et genero fuit*. Acropolites, quem ipse laudat, non ait Alexii Murtzuphli filiam Annam Theodoro Lascari locatam, sed Alexii imperatoris Isaacii fratri filiam; nam agens de filiabus hujus Alexii, ἡ δὲ δευτέρα, scribit, ἐκαλεῖτο Ἄννα, εἰς ἣν Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν ἐπεγάμβρευσεν. Nullusque est inter scriptores Græcos qui in hoc ab Acropolita dissentiat. Quis porro æquo animo ferret, dummodo in rebus Græcis omnino jejunos non sit, Euphrosynam uxorem ejusdem Alexii Angeli, Isaacii fratris, uxorem dici Murtzuphli, cujus Eudocia Alexii Angeli memoratur? ALL.

(34) *Despotæ* nomine, quod in hoc libello sæpius occurrit, in aula Cpolitana vocabantur filii, fratres generi imperatoris, sebastocrator, Cæsar et patriarchæ. Sed κατὰ ἔξοχὴν ita dictus fuit imperii successor, filiorum natu maximus. Nonnunquam et aliis principibus amicitie aut affinitatis ergo deferebant. Quæ omnia accuratissime Meursius observavit in Glossario. Dousa.

(35) Κράλης rex. Idem quod Polorum lingua Crol. Τὸν κράλην Σερβίας Nicephorus Gregoras non semel nominat; et ὁ κράλης Οὐγγριας in sancito quodam patriarchæ anonymi apud Leunclavium, in *Jure Græco-Romano*; *κράλινα regina* Gregoræ, lib. vii, *κράλιτσα* in *Chronico Cpolitano ms.* apud Meursium. Niceta in Alexio Comneno, lib. iii,

Mosynupoli 11 imperatorem Alexium socerum A
 immorari alacri ad eum animo festinat: qui multis
 alis titulis, sed filie potissimum causa ab eodem
 abhorrebat: affinis nihilominus personam induens
 Alexium excipit, præparatoque lavacro ut una cum
 filia lavaret jussit, balneumque ingressum Alexium
 imperatoris Alexii administri impetu facto inva-
 dunt et luminibus spoliant. Traditum est ab ocu-
 latis testibus filiam ad balnei fores stantem patrem
 injuriis lacessere, contra eam a patre pro impudico
 atque flagitioso amore proscindi. Obcæcatus itaque
 Ducas Alexium apud Mosynupolim et loca vicina
 palans vagusque oberrabat: et imperator Alexius
 inde deflectens Thessalonicam contendit. Itali vero
 Cpoli excedentes, circaque Mosynupolim immo-
 rantes, compertum Alexium Murtzuphium Cpolim B
 avexere, scelusque quod in imperatoris Isaacii
 filium ediderat ulciscentes auctores fuere ut præ-
 ceops adigeretur: namque in columnam maximam,
 cui Tauro nomen est, sublaturum egere præcipitem,
 et hic finis vitæ illius fuit. Sed imperator Alexius
 Thessalonicam venit.

δὲ βασιλεὺς Ἀλέξιος ἀπάρας ἐκείθεν ἐπὶ τὰ μέρη
 Κωνσταντίνου οἱ Ἰταλοὶ καὶ ἀπῆλθον περὶ τὴν Μοσυνούπολιν,
 εὐρόντες ἐκείσε τὸν Μούρτζουφλον τὴν
 Κωνσταντίνου ἀπήγαγον (39), τοῦ δὲ δηλωθέντος
 αὐτοῦ μιάσματος ἀμυνόμενοι, ὅπερ εἰς τὸν υ

³² ὁ Μούρτζουφλος D. ³ γενομένου τοῦ λουτήρος οἱ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου ἐπισκοποῦσιν αὐτῷ ἰ
 ηρίται D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

tertium ejus filiam nomine Eudociam, ipso adhuc
 Andronicum fugiente et Palæstina apud Ismaelitas
 oberrante, ab Isaacio patre (non patre, uti logo-
 theta) Stephano filio Neemani Triballorum principi
 desponsam scribit. *Triballi* igitur et *Servii* iidem
Serbi Plinio sunt gentes circa Mæotim. Iidem cum
Sorabis Ortelio videntur, *Serbi* Cedreno sunt circa
 Dalmatiam, quos dicit quoque *Scythas* vocari. *Ser-
 viam* Dardanios habitasse scribit Volaterranus et
 Cuspinianus. *Dardania* Ptolomæo, Orosio et aliis
 Europæ regio, quæ *Mysia mediterranea* vocatur in
 codice. Illyriæ pars est Æliano in *Variis* et Nicolao
 apud Stobæum. *Σερβία* habet Sophianus *Triballi*
 Mœsiæ inferioris, populi sunt Plinio, Ptolomæo et
 Straboni, qui eos dicit ad insulam Danubii Peucen
 pertingere. Hos et *Scythas* quidam vocant. *Servii*
 dicuntur a Niceta; sed *Bulgares* a Laonico Chalcondyla,
 Sophiano Lazio et aliis. De *serviis* ad *Pandectas*
Turcicas Lunclavii, cap. 37. Dousa.

(36) Ἐπὶ τινι δὲ πύθῳ. Rem prosequitur D
 accuratius Niceta, lib. III *De Alexio Comneno*, ter-
 tiam filiam Eudociam, cum adhuc Andronicum
 fugeret et apud Ismaelitas et in Palæstina oberraret
 Alexius, Isaacium fratrem Stephano Neomanis filio,
 Triballorum principi despondisse, qui post exiguum
 tempus in Papyrio monte monachus fit; filium illius
 eodem nomine Stephanum, paterni principatus
 domina Eudocia declarata, eam sibi junxisse ex
 eaque filios suscepisse; postmodum divulso queri-
 moniis amore, cum alter alteri incestuosos amores
 objiceret cresceret que in dies dissidium, Stephanum
 sive confictio sive vere objecto adulterii crimine,
 Eudociam sola tenui interula, eaque undique præ-
 cisa, ut vix pudendas partes tegetet, ignominiose,
 quo libitum esset abire concessisse; fratrem Step-
 hani Volscum ejus inhumanitate oburgata orasse
 ut deposita iracundia, et generis Eudociæ habita
 ratione, clementius ageret et famæ suæ consuleret,
 sed cum ingentium illius implacabile movere non

A δὲ πύθῳ (36), ὡς ἔφασκον, ταύτην οὗτος φησὶ
 ἐπὶ τὸν πατέρα πάλιν ἐκπέμπει, καὶ ἔμεινεν οὐ
 Τρύτην εἰλήφει ὁ εἰρημένος Δούκας Ἀλέξιος ³²,
 οἰκίαν καταλιπὼν γαμπτὴν. Ὡς γοῦν παρὰ
 Ἰταλῶν εἰλω ἢ Κωνσταντίνου, ἀπέδρα καὶ οἱ
 ἐκείθεν (37), ἐπιφερόμενος καὶ τὴν σύζυγον Εὐ-
 κίαν. Μαθὼν δὲ ὡς ἐν Μοσυνούπολει τὰς διατρ
 ποιῆται ὁ πενθερὸς αὐτοῦ βασιλεὺς Ἀλέξιος, ἐ-
 ρούντως πρὸς αὐτὸν ἀπῆει. Ὁ δὲ τοῦτον πολλῶν
 ἄλλων χάριν καὶ οὐδὲν ἤττον τῆς θυγατρὸς ἔμμε-
 τετο. Κηδεστίας οὖν ὑποδῶς προσωπικῶν ὑποδῆχε
 τὸν Ἀλέξιον, λουτρὸν τε εὐτρεπέσας ἅμα τῇ θυγα-
 λουθῆναι τοῦτον προστέταχεν. Ἐντὸς οὖν τοῦ
 τῆρος (38) γενομένου τοῦ Ἀλεξίου ἐπισκοπίπτα
 ἀθρόως αὐτῷ οἱ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου ὑπηρέται
 κάκεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἐξορύττουσιν. Ἐ-
 σκον δὲ οἱ ξυνηχόντες ὡς ἡ θυγάτηρ ἐστῶσα π
 τὴν θύραν τοῦ λουτροῦ τὸν πατέρα ὕβρεσιν ἐκ
 κάκεισε ταύτην τῆς ἀναιδείας καὶ τῆς ἀπῆ-
 ἀγαπήσεως εἰλοιδόρει. Τυφλὸς οὖν γεγονὼς ὁ
 θεὸς Δούκας Ἀλέξιος περὶ τὰ τῆς Μοσυνούπο-
 λιν ἀπλανᾶτο μέρη, ἀλήτης διερχόμενος τὰ ἐκείσε.
 τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπεὶ δὲ ἐξώρμησαν
 οἱ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου ὑπηρέται αὐτῷ ἰ
 ηρίται D.

δὲ βασιλεὺς Ἀλέξιος ἀπάρας ἐκείθεν ἐπὶ τὰ μέρη
 Κωνσταντίνου οἱ Ἰταλοὶ καὶ ἀπῆλθον περὶ τὴν Μοσυνούπολιν,
 εὐρόντες ἐκείσε τὸν Μούρτζουφλον τὴν
 Κωνσταντίνου ἀπήγαγον (39), τοῦ δὲ δηλωθέντος
 αὐτοῦ μιάσματος ἀμυνόμενοι, ὅπερ εἰς τὸν υ

³² ὁ Μούρτζουφλος D. ³ γενομένου τοῦ λουτήρος οἱ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου ἐπισκοποῦσιν αὐτῷ ἰ
 ηρίται D.

posset ipsam Eudociam, ut dignitas ejus postulal
 Dyrrhachium perducendam curasse, patrem A
 xium certiore reddidit, filiam lectica aliis
 ornamentis muliebribus missis, in ædem su
 recepisse. Hæc Byzantium reversa post capt
 urbem Alexio Murszuphlo, qui duas uxores præ
 fas omne repudiarat, ut eam sibi adjungeret, nup
 rat; sed Murtzuphlo demum luminibus orbato, I
 rissæ in Thessalia Leoni Sguro in matrimonium
 patre Alexio datur. Nota Triballorum principem d
 a Choniata quem noster Acropolita cralem Servi
 nuncupat. ALL.

(37) Ἀπέδρα καὶ πύθος ἐκείθεν. Choniata præ
 ter Eudociam filiam imperatoris secum *conductam*
 Euphrosynam quoque Alexii Angeli uxorem *lemba*
 impositam secum duxisse narrat in *Murtzuphlo*,
 cum duos menses et dies sexdecim imperasset.
 Sabeliius. *Ennead.* IX, lib. V: *Alexius ubi urbem*
una ex parte captam videt, cum uxore ac pellicib
us magnaque vi auri in tempeste nocte Byzantium
reliquit. ALL.

(38) Ἐντὸς οὖν τοῦ λουτήρος. Choniata causam
 se nescire ingenue fatetur. ALL.

(39) Ἀλέξιον εἰς τὴν Κωνσταντίνου ἀπήγαγον
 Namque non multo post excæcationem a Latin
 Ducas comprehensus Byzantium reducitur, et i
 judicium adductus pro sui defensione afferebat
 patriæ proditorem occidisse et penis commens
 afflixisse; neque se unum id fecisse, sed reliqu
 illius cognatos. Verumtamen Latini, repudiati
 omnibus, capitis hominem condemnant novo
 inusitato supplicii genere: nam in altissimam α
 lunnam, quæ in Tauro est, perductum præcipitat
 Is aliquandiu in pedes descendens, deinde in cap
 subversus et humi allisus miserabiliter interit. S
 Choniata a nostro non dissidens. Paulo aliter n
 rat Dorotheus Monembasiensis; Oī δὲ φράγγ
 ἔταξαν μεγάλα χαρίσματα, ὅποιοι τὸν παραδῶσ
 τὸν βασιλέα, καὶ μετὰ χαρίσματα τὰ πολλὰ τὸν προῦδωκ

Ἰσαακίου τοῦ βασιλέως εἰργάσατο, κρημνῶδε θανάτῳ τούτῳ καταδινάζουσιν· εἰς γὰρ τὸν μέγιστον ἀνάξαντες κίονα, οὗ Ταύρος (40) ἡ κλήσις, κατὰ βάλλουσι. Καὶ τοιοῦτον μὲν τὸ τέλος αὐτοῦ, ὃ δὲ βασιλεὺς Ἀλεξίος εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν ἀφίκετο ³⁴ (41).

ζ'. Τῆς οὖν πόλεως ³⁵ κυριεύσαντες οἱ Ἱταλοὶ ἄδειαν Α δεδώκασι (42) τοῖς ταύτης οἰκήτορσι τοὺς θέλοντας μένειν τε καὶ ὑπὸ χεῖρα εἶναι αὐτῶν, τοὺς δὲ μὴ ἀκωλύτως ἀπέρχεσθαι ὅπῃ ἂν βούλοιντο. Ἐξήρχοντο τοίνυν οἱ μὲν φανερώς, οἱ δὲ καὶ κρύφα, ὅσοι τῶν περιφανεστέρων ἐτύγχανον. Ὁ μὲν οὖν Λάσκαρις Θεόδωρος προεξεληθεῖν πέφθακεν ἅμα τῇ γαμετῇ Ἄννη, ὃν γαμβρόν ὁ λόγος (43) φθίσας ἐδήλωσε τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου τελειν, [καὶ δεσπότην ὑπ' ἐκείνου τετιμημένον ³⁶. Ἀπελθὼν οὖν οὗτος μετὰ τῆς σφετέρας γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων (ὑπῆρχον γὰρ αὐτῷ θυγάτρια τρεῖς, ὧν ἡ μὲν πρώτη Εἰρήνη, ἡ δὲ δευτέρα Μαρία, ἡ δὲ τρίτη Εὐδοκία κατωνομάζοντο) καὶ ἐπὶ τὴν Νίκαιαν πόλιν γινόμενος παρεκάλει τοὺς Νικαίαις εἶσω τούτου τῆς πόλεως δεῖξασθαι καὶ ὡς κυρίῳ προσανέχειν αὐτῷ. Οἱ δὲ οὐκ ἐδέχοντο. Λιπαρώς γοῦν ὁ Λάσκαρις τούτους προσκείμενος, καὶ κἄν τὴν γυναῖκα μόνην δεῖξασθαι Β ἐκδυσωπῶν, μόλις ἐς τοῦτο πεθνηνίους ἐγνώρισεν ³⁷. Ἄφαις οὖν τὴν γυναῖκα οὕτως κατὰ [P. 6] Νίκαιαν ³⁸ διήρχετο τὰ περίεξ Προύσης (44) τε καὶ τὰ περὶ αὐτὴν, ὅπως τε ὑπὸ χεῖρα ταῦτα ποιήσασθαι καὶ ὡς βασιλεὺς ἀντὶ τοῦ πενθεροῦ Ἀλεξίου τούτων κατάρξειεν. Οὗ δὲ καὶ τετύχηκε· καὶ γὰρ ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἐπὶ τὸν Περσάρχην (45) ἀφίκετο συνήθη τούτῳ τελούντα, καὶ συμμαχίαν προσεῖληψε, καὶ τὰ πρὸς σκοπον διεπράξατο. Δύο γοῦν παραδραμόντων ἐνικυτῶν, καὶ ὡς δεσπότην παρὰ πάντων φημιζομένου τοῦ Λακτάρου, ἐπεὶ συνδραμὴ γέγονε κατὰ Νίκαιαν ἀπὸ τε περιφανῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν λογάδων τῆς ἐκκλησίας, σέ-

³⁴ κρημν. — ἀφίκετο] ἐκ Ταύρου κρημνίζουσι τοῦ κίονος D. ³⁵ Μοσσουπόλεως D. ³⁶ ἅμα τῇ γαμετῇ Ἄννη προεξεληθεῖν πέφθακεν τῆς Κωνσταντινου, δεσπότης ὑπ' ἐκείνου τετιμημένος D. ³⁷ ἀπελθὼν τοίνυν μετὰ καὶ τῶν θυγατριῶν Εἰρήνης Μαρίας καὶ Εὐδοκίας εἰς Νίκαιαν παρεκάλει τοὺς Νικαίαις εἶσω τῆς πόλεως δεῖξασθαι τούτων. Οἱ δὲ οὐκ ἐδέχοντο· ὃ δὲ καὶ κἄν τὴν γυναῖκα δεῖξασθαι δυσωπῶν μόλις ἐπίεισεν D ³⁸ οὕτως κατὰ Νίκαιαν om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

τῶν φραγγῶν· καὶ αὐτοὶ ὡς ἤσαν τὸν βασιλέα, ἐχώρηκαν πολλὰ, καὶ ἐδιελογίζονταν τί θάνατον νὰ τὸν δώσουν, καὶ ἐτιζήσαν τοῦ Λέοντος τοῦ σοφοῦ οἱ χρησμοὶ, εἰς τὴν κολώνα τὴν γλυπτὴν, ὅπου εἶχε πολλὰς προφητείας περὶ τῆς βασιλείδος τῶν πόλεων, καὶ κατὰ τὸν χρησμὸν ἐκράμασαν αὐτὸν εἰς τὴν κολώνα, καὶ καθὼς ἔκαμεν αὐτός Ἀλεξίου τοῦ βασιλέως, ἐτιζή καὶ χειρότερα ἐπαθεν. Et qui ab et exscriptis Matthæus Cigala in *Synopsi historię*. Hunc imperasse Nicetas ait menses duos et dies sexdecim, ut verosimile est; Monembasiensis et Cigala annos duos et dies viginti; καὶ ἐβασίλευσε χρόνους δύο ἡμέρας εἴκοσι. Nescio tamen undenum hauserint hi nebulones. ALL.

(40) De Tauri columna, qua regione urbis fuerit vide P. Gyllium, *De topographia Cpoleos*, lib. III, cap. 6. Dousa.

(41) Εἰς Θεσσαλονικὴν ἀφίκετα. Ex qua postea a marchione ad Halmyrum fortunæ suæ respondentem locum habitulum missus est. Choniata: Ὁ δὲ δὴ φυγὰς βασιλεὺς εἰς δόξιν τῷ Μαρκεσίῳ εἰθὼν, ἄρτου μετρητοῦ καὶ κοτύλης κεράσματος, τὰ τῆς βασιλείας ἀντάλλαττεται σὺμβολα, καὶ εἰς χώρον τῆς τύχης φερώνυμον, Ἄλμυρος ὁ χώρος κληθίσκειται, τὰς διατριβὰς τελείων ἐπιπέμπεται διὰ Εὐφροσύνη τῆς ὁμηνιτίτι. Quod antea de Isaacio illius fratre dixerat jussu Alexii: Βίον ἀγρότην ἀντιλόντα, ὅνῳ τε καὶ σίτω μετρητῷ, ὡς τὸν τυχόντα ἰδιώτην διαζῶντα. Addit Gregoras lib. I eundem, dum in Thracia vagaretur a Montisferati marehione captum, et opibus quas secum fere-

bat spoliatum, nudumque dimissum, longo tempore circa Achaïam et Peloponnesum oberrasse: tandem Balduino a Bulgaris capto ab eodem marchione una cum conjuge ad Alemaniam principem mittitur: Καὶ τὸν δυσπραγῆ ἐν βασιλοῦσιν Ἀλεξίου, καὶ τὴν τούτου σύνευσον Εὐφροσύνην διαποντίους τῶ τῶν Ἀλαμανῶν ἐξέπεμψεν ἄρχοντι. Φεῦ, φεῦ τοῦ καινοῦ τούτου καὶ ἀνηκούστου παρὰ Ῥωμαίοις ἀκούσματος, εἰπὴν δὲ καὶ ἄθεάτου εἰς δεῦρο θεάματος. Vide quæ sequuntur de Alexio, cap. 8. Villarduinus ait una cum conjuge a marchione missum fuisse captivum ad Montemferratum; in qua re narranda non omnes conveniunt. ALL.

(42) Ἄδειαν δεδώκασι. Non statim initio captivitatis urbis, sed post captum Balduinum, si Nicetæ credimus, p. 834. ALL.

(43) Ὁ λόγος. Cap. 5. ALL.

(44) Τὰ περίεξ Προύσης. Paruere nempe tum temporis Theodoro Prusæ, Nicæenses, Lydi, Philomolpi, Smyrnæi, Ephesii et interjecta oppida; qui etiam longis navibus fabricatis plerasque insulas postea subegit. Gregoras, p. 13. 14. ALL.

(45) Τὸν Περσάρχην. Iconii nempe Chaichoroem, cum quo pacem facit, et socero illius Manueli Maurozomæ partem imperii concessit, Chonas scilicet Nicetæ historici patriam, et quæ in Phrygia est Laodiceam, et alia loca quæ fluvius Mæander amfractu suo amplectitur, donec in mare immergatur. ALL.

Joannes quippe Camaterus, qui patriarchale solum Italibus Byzantium expugnantibus honestabat, Didymotechum abierat ibique commorabatur: accersitus a Lascari aliisque scripto etiam patriarchatu renuntians noluit accedere. Ideo in ejus locum Michael Auctorianus sufficitur, vir disertus litterarumque non nostrarum solum, sed exterarum etiam peritissimus. Is despotam Theodorum imperatorio diademate coronavit.

γραφῆς ἔμπειρος τῆς τε ἡμετέρας καὶ τῆς θύραθεν, ὃς καὶ ἱταίνωσεν.

7. Hinc imperator Lascaris renuntiatus impensius ad res gerendas accingitur, bellisque se plurimis iisque ingentibus exercuit. Itali namque in orientem prætergressi potissimam illius partem debellaverunt, thema siquidem Opsicium et Ægæi necnon Atramyntium ipsum Italibus cesserat. Baris item et Auloniam, Præmanenum, Lentiana ad Lopadium, et Bithyniæ omnia ad Nicomediam Italorum imperium subie-

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(46) Πατριάρχης. Patriarchæ summa erat in Ecclesia Orientali dignitas, ut in Occidentali pontificis Romani. Vide Gl. Meursianum, nunquam sine laude nominandum, in πατριάρχης. Joannes vero hic Camaterus patriarcha Cr. ex diacono et chartulario factus est Alexio imp., præfuitque ad captam usque a Latinis urbem, annis 5, mensibus 8, diebus 7. Post urbem captam Didymotechum (oppidulum Thraciæ, in promontorio, ad Hebrum fluvium, qui illud ambit, situm, *Dimotuc* vulgo) secessit; ubi cum supervivisset annos 2, menses 2, dies 14, diem suum obiit. Videatur Catalogus sive Notitia patriarcharum Cpolitianorum apud Leunclavium *Juris Græco Romani* lib. IV, Nicetas, in Balduino Flandro. Dousa.

(47) Καματηρός Ἰωάννης. Hunc ante excisam Cpolim sua sponte urbe egressum Didymotechum petiisse præter Acropolitam alii quoque narrant. Quid ergo nugatur Ephræmius Byzantinus, qui cum a Latino tradit ejectionem?

— τούτου Σεφιλίνου

Θεωνότος, ἐγκαθίσταται θρόνον
Ὁ Καματηρός εὐσεπῆς Ἰωάννης,
Ἰδρις σοφίας παντοδαπῆς καὶ λόγων,
Ἐπιβολός τε δογμάτων τῶν ἐνθέων,
Ἐκκλησίας ὦν λευίτης χαρτοφύλαξ.
Ἐφ' οὗ παρεστήσαντο Λατίνοι πόλιν,
Ὅς ἐξέλαθεῖς δυστυχῶς πρὸς Λατίνων
Θρόνον πατρίδος τῆς ἐμῆς Βυζαντίδος
Θικαί Διδυμότοιχον εἰς ἄστυ φάσας,
Ἐνθα θανάων ἔλιπεν ἡλίον φάος.

De illius morte Niceta, p. 837, 2. ALL.

(48) Μιχαὴλ ὁ Αὐτωριανός. Onufrius Panvinius Historiarum pater in *Chronico ecclesiastico*, ad annum 1206: *Michael IV Auctorianus a Græcis in schismate post obitum Joannis Camateri, contra Thomam Maurocenum Venetum* (a Latinis electum) 99 Cpolitianus patriarcha creatus, sedit in Asia annos quinque, menses sex. Scribendum tamen in logotheta Meursio nostro videtur ψ. δ. π. Μ. ὁ Σαυριανός. Ecce, inquit, in Notitia patriarcharum: Ἐπεὶ ὁ πατριάρχης αὐτός (loquitur de Joanne Camatero, et ei Michaelæ Saurianum statim subjicit) ἐν Διδυμοτείχῳ ἐκλείψθη ἰχθύειν ὁ θρόνος χρόνον ἑνα, μῆνας δέκα, εἶτα ἐγένετο πατριάρχης ὁ μέγας σκαλληριος, κύριος Μιχαὴλ ὁ Σαυριανός, ἐν τῇ βασιλείᾳ προβληθείς παρα τοῦ βασιλέως καροῦ Θεο-

φίς τούτων ἐγένετο ὅπως βασιλεὺς φημισθείς ὁ δεσπότης Θεόδωρος. Παριάρχου (46) δὲ μὴ παρόντος ἔκεισε, — ὁ γὰρ Καματηρός Ἰωάννης (47), ὃς τὸν πατριαρχικὸν ἐκείκει θρόνον ἑνὶ κα τῆς Κωνσταντινίου ἐκράτησεν Ἴταλοι, περὶ τὸ Διδυμότοιχον ἀπῆρε κακίαις τὰς διατριβάς ἐπεποιήτα, καὶ διαμνηυθείς παρὰ τε τοῦ Λασκάρου καὶ τῶν λοιπῶν ἀπηνήνατο τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀφίξιν, ἔγγραφον τὴν παραιτήσιν ποιησάμενος. Ψηφίζεται γοῦν παριάρχης Μιχαὴλ ὁ Αὐτωριανός (48), λόγιος τυγχάνων καὶ πάσης τὸν δεσπότην (49) Θεόδωρον τῷ βασιλικῷ διαδήματι

ζ. Ἐντεῦθεν βασιλεὺς ὁ Λάσκαρις (50) ἀναγορευθείς συντονώτερον ἐφύλατο τῶν πραγμάτων, μάχαις δὲ προσέκυρσεν οὐκ ὀλίγαις καὶ χυλίσαι. Οἱ τε γὰρ Ἴταλοι (51) κατὰ τὴν ἑώραν τὸν πορροπεποιηκότες τὰ πλείω ταύτης ὑφ' ἑαυτοῦς ἐποιήσαντο. τὸ τε γὰρ ἄπαν θέμα Ὀψικίου καὶ Αἰγαίου (52) καὶ αὐτὸ δὴ τὸ Ἀτραμύτιον τῶν Ἰταλῶν ἔγρημα, Βάρης (53) τε καὶ Αὐλωνία Ποιμανηρόν τε καὶ Λο-

δῶρον τοῦ Λασκάρη, καὶ ἐκάθισεν εἰς Νίκαιαν. Quæ locus cum hoc logothetæ debet conferri. Dousa. — De hoc Michaelæ, quemadmodum et de aliis Nicænis patriarchis ad recuperatam a Græcis Cpolim, egimus in opere nostro de perpetua consensione utriusque Ecclesiæ tum Occidentalis tum Orientalis, lib II ALL.

(49) Ὅς καὶ τὸν δεσπότην. Unde itaque habuit sua Monembasiensis? Ἐμφανήσαντο οἱ μὲν βουλήν, καὶ ἐψήφισαν βασιλεία Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν τὸν γέροντα, καὶ ἐτίθη εὐτρέπισαν τὸν βασιλικὸν θρόνον, ὅπου τὸν ἐπῆραν ἀπὸ τῆς πόλεως, καὶ ὅλα τὰ βασιλικὰ φορέματα καὶ τὴν κορώναν, καὶ παλλῆτιον βασιλικὸν ἔκαμαν, καὶ εὐτρέπισαν αὐτό. Καὶ ἐτίθη ἐπῆραν αὐτὸν τὸν ὑποψήριον βασιλεία, καὶ ἐπῆραν ἐν τῇ μητροπόλει Φιλαδελφίας, ὅτι ἔκαμαν τὸν θρόνον τοῦ βασιλέως, καὶ ἐκεῖ ἐκαθίστην. Καὶ ἐφόρι δὲ τὴν βασιλικὴν κορώναν κα τὰ βασιλικὰ φορέματα, καὶ ἐστρέθη ὑπ' αὐτὸν τὸν μητροπολίτην τῆς Φιλαδελφίας βασιλέως. ALL.

(50) Ὁ Λάσκαρις. Niceta, p. 828, 1. ALL.

(51) Οἱ τε γὰρ Ἴταλοι. Progressus Latinorum in Oriente adversus Græcos et in illis partibus propagatum imperium tum ab Erico Balduino *secundo*, tum a Petro Plancio fuse prosequitur *Notitia* in Balduino, ex quo tibi pete, si libet. ALL.

(52) Ψικίου καὶ Αἰγαίου. Sic diserte *codex ms. Loge* Ὀψικίου, quemadmodum noster postea. Vel certe ψικίου truncate dixerunt pro Ὀψικίου, ut D μουλτον pro tumultu, et multa talia quæ passim in Glossario observavit doctissimus Meursius. Στρατός τοῦ Ὀψικίου meminit etiam Zonaras, *Annal. tom. III* in Constantino Copronymo: *Provincia Obsicium* vertit Hieronymus Wolfius. At *θίμα* (quod erudite, ut omnia, docet Meursius) primitus pro legione accipiebatur, quæ provincie alicui impoita. Hinc Glossarium veteris H. Stephani: *legio τῆς θίμα*. Postea ipsæ provincie translato nomine appellari cœperunt, quod multis exemplis probè clarissimus glossographus. Quod autem *θίμα* Ὀψικίου, et quo mundi climate fuerit, discas ex Constantino Porphyrogenneta *Them. Orient. 4*; quem aureolum libellum debemus V. C. Bonaventuræ Vulecanio, ut ejusdem auctoris *Occidentalia Themata* Frederico Morellio, regio apud Gallos interpreti. Dousa.

(53) Hæc Βάρης cum nusquam terrarum mihi occurreret, corruptum esse vocabulum judicavi et

μέχρι τοῦ Ἀσπαδίου αὐτοῦ δεσπότας ἐγίνωσκον ἅπαντες, ἀλλὰ γε δὴ καὶ τῆς Βιθυνίας πάντα μέχρι κομηθειας αὐτῆς. Ἐντεῦθεν ἴσπευοντο πολὺ ὁ Θεόδωρος. Οὐδὲν δὲ ἤττον καὶ πρὸς τῶν κατεβιάζετο. Ἐν γὰρ τῇ συγχύσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄλλοθεν ἄλλος ἡγούμενος εἶναι τυχόντες οἱ τῶν ἄλλων προύχοντες ὡς οἰκείαν ἀρχὴν τὴν αὐτοῦ ἐποιοῦντο χώραν, ἢ ἐξ αὐτῶν εἰς τοῦτο ἦσαν ἢ καὶ παρὰ τῶν οἰκητόρων μετακλήθοντες τῆς χώρας ἀφένδουσιν. Αὐτίκα Θεόδωρος (54) καὶ Μωροθεόδωρον ἐπεκάλουν, ἀρχῶν ἦν τῆς ἰβηρῶν πόλεως, ἕτερος δὲ Σάββας τοῦ πικλήν τοῦ ἐδέσποζε τοῦ Σαμψών μετὰ καὶ τῶν πλησιον ὄντων αὐτῶ. Παφλαγονίας δὲ πάσης (55) ἐγκρατῆς ἰδὲ, ἀδελφὸς ὢν Ἀλεξίου τοῦ τῆς Τραπεζοῦντος αὐτοῦ, ὃς καὶ μέγας ὠνομάζετο Κομνηνός, οἱ σιλίως Ἀνδρονίκου ὑπῆρχον ἔργονοι, Μανουὴλ τοῦ τεχνίτης υἱῶ. Διὰ ταῦτα ἐν πολλῇ στενοχωρίᾳ ὑπῆρξε τῷ βασιλεῖ Θεοδώρῳ [P.7] τὸν μὲν Μωροθεόδωρον καὶ τὸν Σάββαν εὐχευετῆσθαι, κἀντεῦθεν ἐδέσποξεν ἀδελῶς Κελδικίου ἄντος Μαϊάνδρου, Φιλαδελφείας καὶ Νεοκάστρων. Ἄλλ' ἐνταυθὰ μοι ὁ λόγος ἀναμεινάτω· ἴστω γὰρ βούλεται τὰ τῷ βασιλεῖ Ἀλεξίῳ συμβῆθαι δὲ καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐπὶ τῇ ἑσπέρᾳ γενέσθαι. Ἀπίετο μὲν, ὡς εἰρήκειν, εἰς Θεσσαλονίκην ὁ εἰρημένος βασιλεὺς Ἀλεξίος, καὶ ὑπέδεχθη τῆς αὐτοῦ νύμφης, ἢ ἐξ Οὐγγρων μὲν ὤρμητο, ἔβρουθη δὲ τῷ βασιλεῖ Ἰσαακίῳ μετὰ τὴν τῆς ὁδὸς αὐτοῦ τελευτήν, ἦν καὶ ὠραίαν πάνυ τῶν ἰσχυρῶν κατεδόντες ἔφασκον εἶναι. Τῶν γοῦν Ἰταλίων πολυμέρειαν τὰ τῆς Ῥωμαϊδοῦ κληρωσα-

runt. Quare imperator Theodorus in summas angustias adductus est. Nec minus a Græcis ipsis urgebatur. Enimvero in perturbatione 14 ac confusione Cpolitane direptionis hinc inde alius atque alius cum exercitus ducerent, sive etiam qui aliis præstarent, partem quam ipsi moderabantur, sive id ex semetipsis tentantes, sive ab accolis in locorum propugnationem accersiti, veluti dominatum proprium occupabant. Sic Theodorus cognomento Morotheodorus Philadelphiam dominatui suo subjecit. Alius item cognomento Sabbas Sampsonis urbem cum his quæ adiacebant tenuit. Paphlagoniam universam David Alexii Trapezuntis domini frater, qui et magnus Comnenus vocabatur, imperatoris Andronici nepos uterque ab illius filio prognatus, obtinuit. Propterea in maximis turbinibus ac fluctibus res imperatoris Theodori nutabant, qui primum quidem Morotheodorum et Sabbam facile oppressit, ideoque tuto et sine metu totius Celtiani Mæandri Philadelphie et Neocastrosum dominationem tenebat.

8. Sed hic paululum coercenda oratio est: namque mihi in animo est, quæ imperatori Alexio contingere, nec non gesta in Occidente reliqua recensere. Appulerat imperator Alexius uti supra memoravi, Thessalonicam, exceptusque est a nuru, genere quidem Ungara, sed imperatori Isaacio post uxoris obitum desponsata, muliere specie nimium egregia ac decora, ut 15 qui illam viderant fassi sunt. Ab Italis itaque Romana ditio in plurimas partes ac homines divisa, Balduinus Flander

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

landum Βάρης τε: ad quam emendationem Nicetas facem præluxit in Manuele Comneno, ἡ πόλις κατὰ τὴν τῶν Αἰγαιοπελαγονικῶν χωρῶν εἶται. Βάρη καὶ Αὐλώια παρωνύμους εἰς ἔτι σμενη Baris ergo ad Ægæum pelagus urbs, et Aulonía, circa Helles pontum alicubi. Dousa.) Θεόδωρος. Theodorus cognomento Mangapatría Philadelphiensis, ætate Isaacii Angeli regnum affectans, primum ejus urbis in audacissimam sibi conciliat et jurejurando igit, Lydisque omnibus ad defectionem imperatoris regium nomen usurpavit et argenteam monnam cum imagine sua percussit. Derisa initio fuit. Cum postmodum augesceret, nihil tandem ratus Isaacius hominem Philadelphie let. Cum diuturna obsidione urbem ad deditionem compellere non posset, paciscitur iis conditionibus ut Theodorus depositus regni insignibus, timor agat civesque ei pareant ut prius, et obsidionem acceptis Byzantium revertitur. Non multo Basilius Batatzes plurimos Mangaphæ conjurationibus corrupit, effecitque ut urbe pelle-; qui ad Chaiicosroem Iconii sultanum profuuxilia contra Romanos non impetravit. obtinuit n ut Turci liberi, qui arcu et pharetra freti inanos prædabantur, asciscerentur, Sic non s copii contractis Phryges. Laodicenses nec Colossenses innumeris cladibus affecit, mancipium suorum et jumentis abductis, areis quo tempore incensis, et obviis qui busque hostium modum tractatis. Michaelis quoque archi-

strategi templum, opus maximum et celeberrimum, incendi passus est. Postmodum ad sultanum rediit: sed imperator largitionibus impetravit ut ille desertus a sultano ac proditus ad se mitteretur, ea tamen conditione ut defectionem nec capite nec mutilatione læsioneque ullius membri lueret. Qua de causa ad diuturnum carcerem est damnatus. Cum displicisset sultani fratibus, qui regnum cum eo dividerant, quod hominem profugum et supplicem pecuniæ causa Romanorum imperatori prodidisset, iracundiam eorum placavit. Namque aiebat pacificationis ergo illum remisisse, non prodidisse; et hominem vagum in patriam restituisse, ut nec ipse alios nec ipsum alii prosequerentur. Hic Erico circa Adramytium agenti arma infert, et inexpectato superventu et multitudine primum quidem terrorem incutit, sed Errico. cum Martis alea tentanda videretur, ante aleos et per mediam hostium aciem cum suis perrumpente dissipatur: nam Græci equites ad primam Latinorum impressionem et hastarum directionem concitatis equis fugientes, pedestres ordines hostibus trucidandos reliquerunt et spoliandos. Ex Niceta. ALL.

(55) Παφλαγονίας δὴ κασης. David siquidem et Alexius fratres, Manuele Andronici tyranni Romanorum filio nati, alter Ponti Heracleam et Paphlagoniam occupaverat, alter Alexius Cœnæum et Sinopem urbes et Trapezuntē. Sed quomodo expeditionem Lucaris in Davidem Latinorum auxiliis fultum susceperit eumque debellaverit, disces e Nicœia in Balduino. ALL.

imperator eligitur, dux Venetiarum, cum ipse A præsens adesset, despotæ dignitate insignitur et non perexiguam rerum accipit partem, ut scilicet rerum omnium quas Franci obtinuisent quartam ipse partem quartæque mediam haberet. Cum vero et marchio non parum in suppetiis afferendis adjuisset, a Flandro rex Thessalonicæ fit, et sibi Mariam Ungaram, prius, ut jam diximus, imperatori Isaacio desponsatam, matrimonio jungit. Ab hac Alexius imperator excipitur, nec multo post novis rebus inhiare deprehensus urbe pellitur una cum uxore Eudociaque filia, quam Corinthum veniens Sguro illius regionis dynastæ in matrimonium copulat. Sgurus etenim post Byzantinum excidium solus rebellione facta Corintho et locis adjacentibus imperavit, quemadmodum alii aliis. Paululum autem B ibidem commoratur, cum a nonnullis insidiis

³⁹ τῷ Σθουρῷ συνέστυσσε. Μικρὸν δὲ τοῖς, omissis reliquis, D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(56) Τοῦ μὲν ἐκ Φλάντρας. Capta Cpoli, cum designationem imperatoris suffragiis esse committendam decretum esset, ex Francis et Longobardis quinque, alii sex dicunt, ex Venetis totidem lectis iudicibus, plurium suffragiis sors imperii Balduino Flandriæ comiti obtigit, quod plerique putent Danduli fraude et solertia factum esse, qui eam ob cæcitatem excluderetur, imperium penes eum esse voluit qui hilarioribus esset moribus et ingenio minus ambizioso: sed quod potissimum fuit, tu privatus imperatoris designati principatus quam remotissimus esset e Venetorum ditione, ne si qua controversia cum illo incidisset, plures copias subito ex suo territorio accessere aut Venetos fines commode invadere aut incursionibus vexare posset, quæ omnia in expedito esse Bonifacio marchioni ex Longobardi a norat. His Dandulus Bonifacium marchionem repulit, Balduinum prætulit, ejus ditiosis limites tantum a Venetis distare noverat, quandum Venetiæ a Græcorum provinciis disternerentur. Pactiones inter eos initas Innocentius non omnes laudavit, quasdam etiam improbat. Vide quoque Gregoram, lib. 1. Hinc, lector, agnosces, quam insulse recentiores et infini nominis scriptores, Dorotheus Monembasiensis et Mathæus Cigala, Venetis, inter quos synopses suas historiarum pessime consinnarunt et ediderunt, supparasitentur, qui scribunt Venetos imperium Cpolititanum tenuisse, λαβόντες τὴν βασιλείαν οἱ Βενέτικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, et quod insulsius est, per annos quinquaginta sex vel, ut tradunt, sexaginta et menses octo, additis etiam diebus tredécim, gubernavisse: Ὄρισαν δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ Βενέτικοι χρόνους νς, ἄλλοι λέγουσι ἕ, μήνας ἢ καὶ ἡμέρας ιγ, καὶ ὡς ἂν εἶχαν τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ Βενέτικοι. ALL.

(57) Τὰ ἐξ ὄλου πρὸς τὸ ὄλον. Auctor Vitæ Innocentii: *Totum quidem habere, quod in civitate inventum fuerit, a quolibet duri decet et poni in commune eo loco quo fuerit ordinatum; de quo tamen habere nobis et hominibus Venetis tres partes debent solvi, pro illo habere quod Alexius quondam imperator vobis et nobis solvere tenebatur. Quartam vero partem nobis retinere debemus, donec fuerimus in ipsa solutione cœquales. Si autem aliquid residuum fuerit, debemus per mediætatem inter nos et nos dividere, donec fueritis apcicati. Si vero manus fuerit, ita quod non possit sufficere ad memoratum debitum persolvendum, undecunque fuerit prius habere acquisitum, ex eo debemus dictum*

μένον, καὶ τοῦ μὲν ἐκ Φλάντρας (56) ὄρμημι Βαλδουίνου βασιλείως αναγορευθέντος, τοῦ δὲ διο Βενετίας, ὃς καὶ αὐτοπροσώπως συνῆν, μερίδα μικρὰν ἰσχυρότος καὶ δεσποτικῶ ἀξιώματι τιθίντος, ἔχειν τε ἐξ ὄλου, πρὸς τὸ ὄλον (57) ὃ τὸ φράγκων ἐκτῆσατο γένος, τὸ τέταρτον καὶ τοῦ τάρτου τὸ ἡμισυ, ἐπειδὴ καὶ ὁ μαρκέσιος ἀξιόλομοῖραν τῆ συμμαχία ἦν ἐνεγκάμενος, ῥῆξ Θεολονικῆς (58) παρὰ οὐ Φλάντρα τιμίματο, προδόμενος καὶ γυναῖκα τὴν δηλωθεῖσαν Μαρίαν τὴν ἐξ Ουγγρίας πρότερον προσηρμοσμένην Ἰκίω τῷ βασιλεῖ. Ἰπὸ ταύτης, ὡς ἔφην, ὁ βασιὺπεδέχθη Ἀλέξιος. Μετὰ μικρὸν δὲ φωραθεις ἐκείσε νεωτερίζεσθαι ἀπεδώχη σὺναμα τῆ γυναικαὶ τῆ θυγατρὶ Εὐδοκία, ἦν καὶ ἐς Κόρινθον ἀφικόμενος τῷ ἐκείσε τῆς χώρας κατάρχοντι ἐστύξατο Σγουρῷ ³⁰ (61) ἦν γὰρ καὶ ὁ Σγι

ordinem observare, salvis tamen victualibus debent observari ei dividi tam vestris quam nostris æqualiter, ita quod utraque pars possit inde et grue sustentari. Quod autem residuum fuerit, p tiri debet in alio habere juxta ordinem prænotatum. Vos etiam et homines Veneti libere et absol absque omni controversia per totum imperium bere debetis omnes honorificentias et possessiones quas quondam consueveritis habere tam in spiritalibus quam in temporalibus, et omnes rationes consuetudines quæ sunt inscripto et sine scriptis. Ex pactis et conventionibus de præda dividenda. ALL.

(58) Θεσσαλονικῆς. De Thessalonica Joa Tzetzes Chil. 10, v. 175, Historia 316. Joa Stauracius, *Demiraculis S. Demetrii*: Θεσσαλι πόλις δὲ αὕτη περιφραγῆ καὶ λαμπρὰ, καὶ Μδόνων μὲν κορυφῆ, Θετταλίας δὲ πύσης ὑπεροδὴ μὲν καὶ ὑπερέχουσα, οἷς τε παντοδαπαῖς ὀδῆσι χάρισι καὶ οἷς εἰλῶν καλῶν ἀπάντων ἐνῆλοῖσι. Eandem in oculis curioso aspectu ponit Joan Caminata, non intimi temporis scriptor, *De e. dio Thessalonicensi*, c. 4-6. ALL.

(59) Τὴν δηλωθεῖσαν Μαρίαν. Choniata in Balduino p. 792. ALL.

(60) Ἦν καὶ ἐς Κόρινθον. Alexius enim a septentrionalibus littoribus, ad quos fuerat a marchione transmissus, avulsus, in Thessalica tem pervenerat, ac filiam Eudociam Sguro in matrimonium collocarat. Nicetas in Balduino. ALL.

(61) Sgurus Nauplio ortus vi magis quam voluntate popularium principatum tenant a patre susceptum, non sine sanguine imperans. Turbulente temporibus Argos dolo, Corinthum latroci cepit, et Athenas cum navibus et exercitu Isthmum traducto adoritur. Idius conatus oratione Athenarum præsul Michael Choniata primere tentat, sed frustra. Tandem suorum sa fortiter consulens militari prudentia grassator arcet. Sgurus iram suam in eam urbem emululatus cujus arcem expugnare non potuit; quæ villas incendit, greges armentaque rapit. Et dies aliquot soluta obsidione Thebas oppugnare capit; et Thermopylis superatis per OEtam item descendens, Larissæ cum Alexio imperal conjungitur. Cum postea marchio in Græc transitum tentaret, ipse Thermopylarum angust ei imminens eis monem, aliaque loca quæ Græciæ aditum intercludunt, custodiebat. Sed Græcum ignavia in illis a marchione superatis loc

οὗτος μετὰ τὴν τῆς Κωνσταντίνου ἄλωσιν νεωτερίσας Α καθ' ἑαυτὸν, καὶ Κορίνθου ἄρχων καὶ τῶν περὶ ταύτην χωρῶν, ὡς καὶ ἑτέρων ἕτεροι. Μικρὸν δὲ καὶ τοῖς ἐκεῖσε προσδιατρίψας, γούους παρὰ τινῶν ὡς ἀλίσκεσθαι μέλλει, ἀπίδρα. Ἐκ Λογγιβαρδίας δὲ τισι ξυντυχῶν ἀλίσκεται, πρὸς τὸν πρωτεξάδελφον αὐτοῦ Μιχαὴλ τὰς κινήσεις ποιούμενος· ἦν γὰρ οὗτος τότε μέρους τινὸς τῆς παλαιᾶς Ἠπείρου (62) κρατήσας καὶ πολλὰ τοῖς πρὸς τὰ ἐκεῖσε μέρη ἀφιγμένους Ἰταλοῖς παρέχων πράγματα. Καὶ ἦν οὗτος δυναστεύων τῆς τοιαύτης χώρας· Ἰωαννίνων γὰρ ἦρχε καὶ Ἄρτης καὶ μέχρι Ναυπάκτου. Ὡς γούν ἄλλω παρὰ τῶν Λογγιβάρδων ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος, καὶ ἀπεμπολεῖται παρ' αὐτῶν σύναμα τῇ γυναικί. Μικρὸν δὲ μετὰ τοῦ Μιχαὴλ προσκαρτερήσας βούλεται πρὸς τὸν τοῦ Ἰκονίου σουλτάνου ἀπελθεῖν, ὃν Β Ἰαθατίνην (63) ὠνόμαζον. Ἦν γὰρ τούτῳ συνήθης· ὁ γὰρ εἰρημένος Ἰαθατίνης τὰς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ χεῖρας ἀποδρᾶς Ἀζατίνου κατάρχοντος τῷ τότε τῶν Μουσουλμάνων, φυγὰς παρὰ τὴν Κωνσταντίνου ὄχγετο, καὶ τῷ βασιλεῖ ὑποδέδεται Ἀλεξίῳ, βαπτίζεσθαι τε παρ' αὐτοῦ καὶ υιοθετεῖται ⁴⁰ ὅς καὶ τῷ βασιλεῖ Ἀλεξίῳ συναπέδρα ἀποδράντι τὴν Κωνσταντίνου ⁴¹. Ἄλλ' [P. 8] οὕτω συχναὶ παρήλθον ἡμέραι, καὶ ἀφικνεῖται πρὸς αὐτὸν ἀνὴρ κρύφα μηνύων αὐτῷ τὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ μόνον· ὅς καὶ ῥάξει πειρητοῖς ἐσταλμένος μετ' αὐτοῦ ἀφικνεῖται, καὶ τοῖς αὐτοῦ καταστάς γνώριμος Περσάρχης ἐπιφημίζεται. Οὗτος καὶ τῷ βασιλεῖ Θεοδώρῳ ἔν τισι καιροῖς στενοχωρηθέντι ⁴² χρήσιμος ἀνέβη, συμμαχίαν δούς καὶ τὰ εἰς εἰρήνην σπεισάμενος ⁴³· ὡς ἀδελφὴν γὰρ τὴν βασιλίδαν Ἄνναν ὠνόμαζον.

θ' Πρὸς τοῦτον ἢ πᾶσα σπουδὴ τοῦ βασιλέως C Ἀλεξίου ἀφικέσθαι προσῆν· ἐδυσανασχέτει γὰρ ἔλθειν παρὰ τὸν βασιλέα καὶ γαμβρὸς Θεοδώρον ⁴⁴. Ἐφοδίοις γούν ἀπάρας τῆς τοῦ Μιχαὴλ γῆς καὶ φορῶν χρησάμενος πνύματι τῇ τῆς Ἀττάλου προσώρμισεν. Ἀσμενίστατα γούν παρὰ τοῦ σουλτάνου προσδέδεται. Ὁ βασιλεὺς δὲ Θεόδωρος διῆγεν ἐν τῇ Νικαίᾳ, καὶ πρεσβεία πρὸς τοῦ σουλτάνου (64) παρ' αὐτὸν ἀφικνεῖται τὴν τοῦ βασιλέως καὶ πνευθεροῦ γνωρίζουσα ἀφίξειν, καὶ ὡς ἀδικος εἶν ξενικῆς ἐπειλημένος ἀρχῆς. Ἐταράχθη (65) γούν ἐπὶ τοῖς λόγοις ὁ βασιλεὺς, καὶ δέος αὐτῷ ἐπιστήει οὐχὶ σμικρὸν· ὁ μὲν γὰρ σουλτάνος πρόφασιν εἶχε τὸν βασιλέα Ἀλεξίον, τῇ δὲ ἀληθείᾳ σκοπὸς ἦν αὐτῷ πᾶσαν τὴν Ῥωμαίων καταδραμεῖν καὶ καταληῖσασθαι ἢ καὶ ὑπὸ ξεῖρα ποιήσασθαι, καὶ ἦν ἐπὶ χυροῦ, ὃ φασί, D τῷ βασιλεῖ Θεοδώρῳ τὰ πράγματα. Συναγαγὼν οὖν τοὺς αὐτοῦ ἐπειράτο τούτων, εἴτε αὐτῷ προσανέχοντες ἂν εἶεν εἴτε τῷ πνευθερῷ αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ

⁴⁰ φυγὰς — υἱοθ.] ἐς Ἀλεξίον ἤκε τούτων καὶ παρ' αὐτοῦ υἱοθ. D. ⁴¹ ἀποδράντι τῆς Κωνσταντίνου om. D. ⁴² ἐν-στενοχωρηθέντι om. D. ⁴³ καὶ — σπεισάμενος om. D. ⁴⁴ πρὸς — Θεόδωρον om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

cedere cogitur; et aliis etiam cladibus fractus cum Argos et finitima oppida occupata esse cerneret a marchione, in Acrocorintho veluti in antro et in spelunca se abdit, in arduo monte sito ac fere inexpugnabili, vir inhumanus ac efferus, cladibus urbium, hominum cædibus et populorum direptionibus summopere gaudens, qui nec patriæ suæ Nauplio pepercit, et Nicolaum Corinthio archiepiscopum, cum quo reconciliatus fuerat, inter epulas effosis oculis primum, postea de rupe præcipitavit.

PATROL. GR. CXL.

sibi parari audisset, sese subterduxit, et parvæ Longobardorum manu impingens, dum ad consobrinum Michaellem contendit, capitur. Michael Buippe parti veteris Epiri tunc temporis dominabatur, Italis circa ea loca excurrentibus **16** molestus operosusque. Hic, inquam, usquequaque Michael dominabatur, cum Joanninis et Artæ usque ad Naupactum imperaret. Captus itaque a Longobardis imperator Alexius pretioque redemptus, una cum conjuge ad sultanum Iconii Jathatinem sibi familiaritate notum proficisci deliberat: namque Jathatinem e fratris tunc Musulmanorum rerum moderantis manibus fugiens profugus Cpolim appellit, exceptusque ab imperatore Alexio sacro initiatur lavacro filiusque adoptatur. Hic cum imperatore Alexio Cpoli fugiente una aufugit. Nec multo post vir quidam clam ad ipsum proficiscens fratris obitum nuntiat; qui vili in veste ac squallente cum nuntio iter ingreditur. Et a suis cognitus Persarum principatui præest, Theodoro imperatori belli discriminibus sæpe afflicto debilitatoque non modo auxiliariibus copiis, sed fœdere etiam pacto (Annam enim imperatricem sororem compellabat) apprime proficuis.

9. Ad hunc ut accederet sua studia convertit omnia Alexius imperator: ad imperatorem enim et generum Theodoro moleste accedebat. Commetatus itaque subvehens e ditione Michaelis solvit, et **17** ventis operam dantibus ad Attali urbem descendit, et quam cupidissime a sultano excipitur Interim Nicææ Theodoro imperatori degenti a sultano legatio mittitur, quæ et imperatoris et soceri nontiare adventum, et quam injustus esset alieni principatus occupator. Conturbatus animo imperator nimis male timuit totus S. Sultanus enim specie propugnandi Alexii, re autem ipsa Romanos agros omnes excurrere populabundus et ditioni Persicæ addere animum induxerat. Erantque res Theodori in angusto oppido coactæ, et ut aiunt in acie novaculæ. Quare convocatis suis omnibus explorabat, in suamne an in soceri imperatoris Alexii partem abituri essent? Illi omnes uno ore veluti ex tessera inclamare, aut una cum eo se vivere aut una mori

(62) Ἦν γὰρ οὗτος τότε μέρους τινὸς τῆς παλαιᾶς Blondus, *De gestis Venetorum*, ridicule satis pariter Goffredus de Villa, Callicus, qui in *Achaïæ principatu Dominico de la Dosa successerat*, et Michael Comnenos Græcus nobilis cum Peloponeso, nunc Morea dicta, per fraudem Venetæ reipublicæ obedientiamque sponponderunt. ALL.

(63) Ἰαθατίνην. Gregoras, lib. 1. p. 17. ALL.

(64) Πρεσβεία πρὸς τοῦ σουλτάν. Gregoras ex Acropolis, sua habuit, p. 17. ALL.

(65) Ἐταράχθη, Gregoras, p. 17. ALL.

32

velle. Recollecto igitur animo subdtiorum vocibus A imperator Nicæa exit, secum legatum sultani convehens, ocyusque approperaus Philadelphiam occupat. Sultanus cum imperatore Alexio, quem veluti Romanorum escam secum conducebat, in Antiochiam irrupit. Est ea civitas Mæandro adjacens illiusque potiundæ propositum erat. Hinc machinis adactis urbem premebat, 18 et tantum non ceperat. Quod pertimescens Theodorus (neque enim dubium erat quin ea subacta sultano nullum in posterum impedimentum foret, quo minus Romani imperii reliquum debellaret) et veluti in cubo belli exitu posito, sive ut verius dicam, Christi domini, cuius nomen veluti tesseram et signum pii nos circumferimus, præsidio nisus, propere celerat, prius commisso, ne quis attegias aut sarcinas vel quid simile prælio inutile præ necessariis tenui victu vestituque deferrent. Exercitus bina millia hominum non excedebat, quorum octingenti Itali, viri strenui et manu fortes, ut occasio palam fecit, reliqui Romani fuere.

τῶν ἀναγκαίων τροφῆς μικρᾶς καὶ ἐνδύματος. Ἦν δὲ μὲν ὄντα καὶ οἱ Ἴταλοι, ἀνδρες γενναῖοι Ῥωμαῖοι δὲ οἱ λοιποὶ ἐτύγχανον.

10. Prope itaque Antiochiam factus imperator Porsam legatum, ut remearet ad dominum, dimittit. Ille sultano nuntiat imperatoris accessum, creditu omnino difficilem, adeo ut imperatorem jam adesse jurejurando confirmare necesse fuerit legatum. His auditis sultanus quam celerrime collectis copiis in aciem militem excit. Primum Itali sultani ordines nimium multos adoriuntur, ac manus validæ viriliorisque animi facinoribus effectis fere omnes occumbunt, cum multo plures ac multo numerosiores obruncassent. Exsuperatis a Musulmano Italis nullo negotio Romanorum exercitus usus est, cuius potior pars fugiens terga vertere, 19 pauci se sistere pugnae exitum exspectantes. Ubi sultanus pugnam indispicitur, imperatorem vestigat. Hærentem illum atque attonitum quispiam ministrat. Sic celeritate qua poterat, corporis robore fidens in imperatorem rapitur. Se cognoscunt invicem, et primus sultanus clava caput imperatoris ferit. Ille plaga vertigine correptus equo (quippe equus etiam plaga, nescio an iterata, exexternitur) decidit; quo deturbatus et divino auxilio veluti

⁴⁵ ἔγνωσαν — ἐκάτεροι om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(66) Ἐγγραφεὶς γούν. Gregoras, p. 18. ALL.

(97) Μαϊάνδρου. Anna Comnena, *Alexiados* lib. xiv: Ποταμὸς δὲ ὁ Μαϊάνδρος περὶ Φρυγίαν σκολιῶτατος ποταμῶν ἀπάντων, καὶ καμπὰς συνεχεῖς ποιούμενος.

(68) Ἦν δὲ ἄπαν. Gregoras, p. 18. ALL.

(69) Ἐγγύς που γούν γενόμενος. Namque die tertio superat montis Olympi augustias, quæ in maximam porrectæ longitudinem Bithyniam et Phrygiam ultramque disterminant, illa versus septentrionem declinante, his versus meridiem et austrum sitis; quo die undecimo cum pervenisset,

Ἄλεξιῳ. Οἱ δὲ πασιδὲ μιᾷ φωνῇ, ὡς ἐκ γυναικῶν, ἢ συζῆν αὐτῷ ἢ συναπολιέσθαι εἰρήκει Ἐθαρσαλίος γούν (66) ὁ βασιλεὺς τοῖς τῶν ὑπὸ γλώσσοις γενόμενος τῆς Νικαίας ἐξῆτι, ἔχων καὶ τοῦ σουλτάν πρέσβην μεθ' ἑαυτοῦ. Ταχύτερον δὲ δρόμῳ χρησάμενος ἀφικνεῖται τῇ Φιλαδέλφῳ. Ἐσουλτάν ἐπάρας μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ὄν ὡς δέλεαρ φέρετο βασιλεῖα Ἀλέξιον, τὴν ἔφοδον ἐν Ἀντιοποιοῖται· πόλις δὲ αὕτη χώρας προκαθῆ Μαϊάνδρου (67). Κρατεῖν δὲ οἱ ταύτας ἦν ὁ σὺ. Διὰ ταῦτα καὶ ἐλπόμενοι ἐστήσατο καὶ ἐπάρθει πόλιν. Καὶ ἦν γε αὕτη ἐν χρωῦ τοῦ ἀλῶναι. Ὁ δὲ δεδιώς ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος (ἦν γὰρ καὶ ἀληθῆς εἰ ταύτης ἐκράτησεν ὁ σουλτάν, οὐδὲν ἂν αὐτῷ ποδῶν τοῦ μὴ πᾶσαν τὴν τῶν Ῥωμαίων χεῖρα σθαι) καὶ οἶον ἐπὶ κύβου τὸν πόλεμον θεῖς, ἢ ἴλον ἀληθῶς εἰπεῖν ἐπὶ τῷ Δεσπότη θάρρησας ἰστῆ, οὐ τὴν κλησιν ὡς σύσσημόν τι ἢ σφραγιδο εὐσεβεῖς ἐπιφέρουσαν, ἐπισπεύδει τὸν δρόμον, καὶ ἀγγελίας μὴδένα ἢ σκευὴν φέρειν ἢ ἀχθος ἢ ἐπι τῶν οὐ λυσιτελοῦντων ἐν τῷ πολέμῳ, ἀνευ μὴ ἄπαν (68) αὐτῷ τὸ στρατεύμα εἰς διασχίλους ἔρι καὶ τὴν χεῖρα σθναροί, ὡς ὁ [P. 9] καιρὸς ἐπι

ἰ· Ἐγγύς που γούν γενόμενος (69) τῆς Ἀντιοχίας ὁ βασιλεὺς ἀφήσει τὸν πρέσβην Πέτρον πατὸν σφέτερον ἀφικνεῖσθαι Δεσπότην· καὶ ὅς ἀπὸ καὶ μνησὶ τῷ σουλτάν τὴν τοῦ βασιλεῖος ἐφοῖ δὴσπιστον ἐκείνῳ (70) πάνυ τυγχάνουσαν. Ὁρ γούν ἐδβαλοῦ ὁ πρέσβης ὡς ἐγγύς ὁ βασιλεὺς ἰσστιν. Ταῦτα οὖν ἀκηκοὺς ὁ σουλτάν (71), ὡς ἰτάχους, τὰς δυνάμεις συνάγει καὶ παρατάττει πρὸς τὸν πόλεμον. Ἐμπίπτουσι γούν (72) ταῖς σουλτάν πρῶτον δυνάμεισιν Ἴταλοι. Ἀλλ' ἦν τὸ Μουσουλμάνων πλῆθος πολὺ. Ἔοργα δὲ κρατε χεῖρὸς ἐνδειξάμενοι καὶ γενναιοτέρας ψυχῆς σχεπίπτουσι πάντες, ἀπειροπλάσιους ξίφους ἔργου πσαντες. Τῶν γούν Ἴταλῶν οἱ Μουσουλμάνοι πὶ γενόμενοι ῥᾶον καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐκράτουσιν ἄνευ μείων· καὶ οἱ μὲν προτροπᾶδην ἔφρουσαν, ὀλίγη ἰκαρτέρουσιν τὸ τέλος τῆς μάχης ἀποσπασσάμενοι. Τῆς μάχης οὖν ἐγκρατῆς γενόμενος (73) ὁ σουλτάν ἐξῆτι τὸν βασιλεῖα, καὶ δείκνυσσι τις τοῦτω ἐπὶ τὸ ἀμυχανία γενόμενον. Ὡς εἶχε γούν τάχους, πρὸ τὸν βασιλεῖα ὄρμα, τῇ τοῦ σώματος ἰσχυρὴ θάρρη ἐπ' αὐτῷ. Ἐγνωσαν οὖν ἐκάτερούς ἐκάτεροι ⁴⁵. K

Castrum trajicit, tam longum iter tam breviterum intervallo emesus. ALL.

(70) Δύσπιστον ἐκείνῳ. Gregoras, p. 18. ALL.

(71) Ὁ σουλτάν. Gregoras p. 19. ALL.

(72) Ἐμπίπτουσι γούν. Gregoras p. 19. Rara fortitudinis, rarum virtutis bellicæ exemplum! animos æternitate dignos, quam sibi ipsi a morte perperere! o corpora cedro digna plagas illas stellis ipsis illustriores! ὡ τῆς φύσεως περισσότεροί! mori potuerunt. vinci aut pede referre non potuerunt. ALL.

(73) Gregoras, p. 20. ALL.

ὁ μὲν σουλτάν κορύνῃ κατὰ κεφαλῆς πλήττει τὸν βασιλέα, καὶ πίπτει τοῦ ἵππου· ἦν γὰρ τῇ βολῇ σκοποδιναίσας. Συνεμποδίσθη γὰρ, ὡς φασι, τῇ βολῇ καὶ ὁ ἵππος, οὐκ οἶδ' εἰ καὶ τούτου δευτέραν παρὰ τοῦ σουλτάν λαβόντος πληγὴν. Ἐξω δ' οὖν τοῦ ἵππου ὁ βασιλεὺς γινόμενος καὶ οἶον ῥωσθεὶς ὑπὸ θεοτέρας δυναμειῶς, ἐπὶ πόδας σταθεὶς τὴν σπάθην ἐξάγει τοῦ κουλεοῦ, καὶ τοῦ σουλτάν ἐνθένδε στραφέντος καὶ ὕβριστικῶς ἐπειποντος, « Λάβετε τουτονί, » πλήττει τοὺς ὀπισθίους πόδας τῆς τοῦ σουλτάν ἵππου ὁ βασιλεὺς· θηλείας δὲ ἐπωχεῖτο καὶ ὑπερμεγέθους. Ὡς ἐκ πύργου γοῶν ὁ σουλτάν καταβάλλεται, καὶ οἱ αἰφνηδόν (74) ἡ κεφαλὴ ἀπονέμεται, μῆτε τοῦ βασιλέως γρόντος μῆθ' ἑτέρου τῶν συμπαρόντων τῷ βασιλεῖ παρὰ τοῦ κεκαρατόμαται. Νικᾷ γοῶν ἐντεῦθεν ὁ βασιλεὺς τὸ πλεῖστον ἐξηττημένος· οὐδὲ γὰρ εἶχεν ἐπὶ τὰ πρόσω χωρεῖν μετὰ μετρίων ἑλληειμμένος. Τοῦτο τοῖς Ῥωμαίοις (75) ἀναψυχῆς ἐγένετο πρόφασις· σπονδὰς γὰρ ἐντεῦθεν ἄρρήκτους οἱ Μουσουλμάνοι μετὰ Ῥωμαίων ἐποίησαν. Ἐντεῦθεν τῆς ἐκείσε μάχης ἐκεχειρίαν ἔσχεν ὁ βασιλεὺς, τοῖς δ' Ἰταλῶν πολέμοις ἐσχόλαζεν. Προσελάβετο δὲ (76) καὶ τὸν πενθερόν αὐτοῦ τὸν βασιλέα Ἀλέξιον ἐν τῇ μάχῃ εὐρών καὶ τὰ εἰκότα τιμήσας, ἀπήγαγέ τε εἰς Νίκαιαν, καὶ τῶν βασιλικῶν παρασῆμων ἐκδύσας ἐν τῇ τοῦ Ἰακίνθου μονῇ διάγειν ἐκέλευσεν, ἔνθα καὶ θνήσκει· ἡ γὰρ σύζυγος αὐτοῦ Εὐφροσύνη (77) ἐν τῇ τῆς Ἄρτης ἐτελεύτησε χώρα, ἔνθα καὶ ὁ νεκρὸς αὐτῆς κατετίθη.

α'. Περιεγένετο δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος καὶ τοῦ τῆς Παφλαγονίας (78) κρατοῦντος Δανιδ, καὶ Ηράκλειαν παρεστήσατο καὶ Ἀμαστριν καὶ τὴν πᾶσαν περίεξ χώραν καὶ τὰ πόλινια. Πάλιν δὲ μοι τὰ τῆς ἱστορίας βούλεται τὰ ἐν τῇ ἐσπέρα ξυμβάντα συγγράψασθαι. [P. 10] Ἴνα θεῖ μοι ἡ ἱστορία τοῖς πᾶσιν εὐγνωστος εἴη, θεῶν ὀλίγ' ἄττα προεξίπειν.

Τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου τῆς Κωνσταντίνου (79)

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(74) Καὶ οἱ αἰφνηδόν. Gregoras tamen, p. 21, ait caput sultani amputasse Theodorum, idque hasta in altum elatum barbaris exercitiibus ostendisse. ALL.

(75) Τοῦτο τοῖς Ῥωμαίοις. Gregoras, p. 21. ALL.

(76) Προσελάβετο δε. Gregoras, p. 21. ALL.

(77) Εὐφροσύνη. Erat virili animo mulier, ab ipsa natura dicendi suavitate et lepore ornata, ad presentia optime administranda et ad futura providentia solertissima, aliis rebus teterrima pestis: præter enim exquisitum ornatum et luxum regium, et in mutando recepto statu et rebus novandis, quibus maritum superabat, ingenio impudicitiae probro atque infamia maritum dehonestabat. Hæc itaque limites transiliens et superiorum Augustarum instituta contemnens imperium in duos principatus divisit: neque enim imperator quidquid erat libitum mandabat, sed illa etiam pari auctoritate quæ visa erant peragebat, imo aliquando pro sua libidine illius jussis intercedebat. In legationibus audiendis duo pretiosa solia conjungebantur, et illa marito cum magno splendore ac pileo gemmis et perspicuis margaritis ornato assidebat, et torques pretiosissimos de collo suspendebat. Aliquando etiam in aliis palatiis sejuncti per vices adorabantur, subditis ab imperatore ad illam salutandam transeuntibus et genua submissius flectentibus. Nonnulli etiam imperatoris consanguinei, qui summos magistratus gerebant, imperatrici splendidas et altas lecticas tanquam mancipia subibant. Ex Choniata in Alexio Comneno. lib. 1. ALL.

A fultus, erectus strictoque gladio sultani inde reversi, injurioseque conclamantis « Capite hunc, » posteriores equæ, qua immani ille vehebatur, pedes cædit. Indeque tanquam e turri dejecti sultani caput humeris avellitur: a quonam vero abscessum sit, neque imperator ipse neque ex iis qui aderant quispiam perspexit. Potissima itaque sui parte devictus, cum ultra progredi cum millibus haud posset, imperator devicit. Hinc relaxatis animis Romani respirarunt. Perpetuo namque Musulmani cum Romanis, nunquam rescindendo amicitiae fœdere sociati sunt; quo a Persicis pugnis liber imperator Italorum præliis animum advertibat. Comprehendit et socerum Alexium in acie, quem debito honore affectum Nicæam conduxit, insignibusque imperatoris 20 spoliatum in Hyacinthi monasterium relegavit, ubi et diem suum obiit. Conjux illius Euphrosyne in Arta urbe, in qua et sepulta est, vita excessit.

B Cum imperator Isaaciis rem regeret Cpoli. Profligavit deinceps imperator Theodorus et Davidem Paphlagoniæ dominum, et in potestatem redigit Heracleam, Amastrim, loca in eis atque oppidula omnia. Rursum cursus orationis id postulat ut quæ gesta sunt in occidente enarrem: ut vero historia omnibus perspicua sit, pauca quidem prædicenda sunt.

Cum imperator Isaaciis rem regeret Cpoli.

(78) Τοῦ τῆς Παφλαγονίας. Vide supra c. 7. ALL.

(79) Ἰσαακίου τοῦ Κωνσταντίνου. Hic, defuncta uxore, Belæ Ungariæ regis filiam nondum annos decem natam per legatos ambit. Sumptus nuptiarum, ne fisci pecunia in simili celebritate minueretur, ab urbibus et provinciis affatim exigit: sed Anc'ialo finitimas præsertim afflixit et Hæmi montis accolæ, οἱ Μυσοὶ πρότερον ὠνομάζοντο, νυνὶ δὲ Βλάχοι κληθίσκονται, αἱ Choniata. Hi prius etiam Romanis infensi, per causam abacti pecoris et alias vexationes aperte deficiunt. Auctores defectionis fuere Petrus et Alanus fratres. Ne tamen sine causa res novas moliri viderentur, apud Cupressos imperatorem adeunt, rogantque ut legionibus Romanis aversarentur, et prædium exigui redditus in Hæmo monte sibi assignaretur. Re non impetrata, ut contempti, defectionem domum reversi minantur, et potissimum Asanus homo audacior, qui eo ipso tempore ob impudentiam Joannis sebastocratoris jussu colaphis impingitur. Contumeliis etiam irritati homines isti nefarii gravissimum in Romanos incendium suscitavunt. Bulgari rei difficultate perterriti ab eo conatu abhorrebant. Hinc fratres, ut popularibus metum adimerent, sub Demetrii martyris nomine templum ædificant, in quo multos coegerunt qui dæmoniacos exquisite exprimerent, et furore acti proloquerentur libertatem Bulgaris Deum concedere, Christi martyrem Demetrium neglecta Thessalonica et Romanorum consuetudine ad ipsos pervenisse, adjuturum ad opus. Tum ac si majori spiritu inflarentur exagitarenturque, majoribus

tanam, uxore demortua, quam supra diximus. Un- A
garam Ungarorum principis filiam uxorem duxit. γετο εἰς γυναῖκα τὴν ἣν προειρήκειν, ἐξ Οὐγ
Cum appararet nuptias easque regias, magnificis ὠρημένην, θυγατέρα οὖσαν τοῦ τῶν Οὐγγρων
quoque sumptibus decorare decrevit. Hinc ex uni- χοντος. Ἐπεὶ δὲ ἐμελλε τὸν γάμον ποιῆν καὶ ἰ
versa Romanorum ditione pecudes, sues ac boves ἡ χον οὗτος βασιλικὸς, ἀξιολόγηται εἶδει γενέσθαι τ
congregabantur. Sed cum harum rerum Bulgaria τὰ ἀναλώματα. Ἐντεῦθεν ἐξ ἀπάσης τῆς Ῥωμ
omnium feracissima sit, plurima quoque ab ea ἐπαρχίας πρόβατά τε καὶ χοῖροι καὶ βόες συνήθη
deposcebantur. Bulgari et antea quidem inimici *Ἐπεὶ δὲ πλείω τῶν ἄλλων ἢ Βουλγάρων τρέφει τ
Romanis, illisque multorum bellorum, captivita- και πλείω παρὰ ταύτης ἀπητούντο. Τὸ δὲ Βο
tum, excidiorum urbium et aliorum sexcentorum ρων φύλον (80) ἐκποῦδον μὲν τὰ πρῶτα Ῥωμ
infortuniorum per annos plures causa, tandem ab τελοῦν καὶ πολέμων πολλῶν πρόξενον γεγονὸς
imperatore Basilio, quem non aliam ob causam Bul- τοῖς ἀνδραποδισμῶν τε καὶ ἀλώσεων (81) π
garoetionum dictum fama atque 21 auditione acce- και μυρίων ἄλλων δεινῶν, καὶ ταῦτα ἐν πολλαῖς
pimus, debellati ad imperatoris usque Isaacii ἐτεσι, ὕστατα παρὰ τοῦ βασιλέως Βασελίου
tempora Romanis tributa pendebant. Tum ob ea quæ χειροῦνται, ὅν διὰ ταῦτα Βουλγαροκτόνον ἢ
memoravimus rebellionem moliantur, et ab Asano B ἑκάλεσε. Μέχρι γούν τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου ὁ
nescio quo suasore atque impulsore, omnibus quæ ρον τὸ γένος ἐτίλει Ῥωμαίοις, διὰ δὲ τὴν τοι
intra Hæmum ad Histrum usque excurrunt in ποί πρόφασιν μεμελίτηκεν ἀναρσίαν, καὶ ἀνίσταται
testatam redactis, regio occupatur. Eo res Romana *Ἀσάν (83) τοῦνομα καὶ βασιλεύει τῆς χώρας, ἀπ
quam maxime afflicta est: Bulgari namque cum τὰ ἐντὸς τοῦ Αἰμου μέχρι καὶ τοῦ Ἰστροῦ ὑπ'
Scythæ mutuas operas tradidissent, multi malis τὸν ποιησάμενος. Ἐκ τούτου οὐκ ὀλίγα πρῆμ
Romanos vexarunt. Propterea indignatus imperator *Ῥωμαίοις ξυνέβη· ἔχοντες γὰρ οἱ Βούλγαροι
Isaacius in unum collectis copiis adversus eos aciem Σκυθικὸν σύμμαχον πολλὰ ἐποίουν τῇ Ῥωμ
ducit, et maritima prætergressus atque per Με- δεινά. Τῷ τοι καὶ ὁ βασιλεὺς ἀγανακτήσας Ἰσαάκ
sembriam civitatem iter faciens Hæmum ingreditur. τὸ τῶν Ῥωμαίων ἅπαν συναγαγὼν εἰς ἐν σ
Asanus cum exercitu in oppidulo cui nomen Stri- τευμα, κατ' αὐτῶν ἐχώρει. Τὴν γούν παραλίον
nabo immoratur; et imperator Alexius tentoriis ρίων καὶ διὰ τῆς Μεσημβρίας πόλεως τὴν δι
fixis Bulgaros obsidet. Sed ab illis eluditur. Unus ποιησάμενος ἔσω τοῦ Αἰμου γίνεται. Ὁ δὲ Ῥ
enim ex illis transfugam simulans imperatori μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατεύματος ἐντὸς τοῦ πολ
Scytharum irruptionem denuntiat. Imperator οὔ δὲ τὸ ὄνομα Στρίναθος εἰσέρχεται, ἐνθα κα
conturbatus nuntio, licet die sequenti oppidulum C σκηνῶν ποιησάμενος ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος τοὺς
subacturus esset, loco cedit, nec eam quam inerat γάρους ἐπολιόρκει. Καταστρατηγείται δὲ παρ'
redit viam, sed delusus a Bulgaro brevior nec τῶν· τῶν τις Βουλγάρων γὰρ προσωπίειον ὑπ
inconsultus aggreditur. Progreredientem itaque ἐπ φυγάδος ἀφικνεῖται παρὰ τὸν βασιλέα καὶ μ
et in angusta semita laborantem Bulgari aggre- αὐτῷ Σκυθῶν ἐφοδόν, ὁ δὲ βασιλεὺς τῷ λόγῳ ἰ
diunt, militem fundunt, apparatusque omnem belli θεῖς, καὶ ταῦτα τὴν ἐπιούσαν τὸ πολέχθιον χι
cum deprædantur, ipsam etiam imperatoris sup- σασθαι μέλλων, ἀπανίσταται τοῦ τόπου. Οὐκ
lectilem diripiunt. Ex Romanis plures cæsisunt; qui θεν οὖν τὴν ἣν ἐπέθθεν ὁδόν, ἀλλ' ἐξεπαταθῆναι
cum imperatore evaserant 22 pauci admodum fue- τοῦ Βουλγάρου τὴν ταχυτέραν τάχα διεξιέναι Ῥ
re et prorsus nudi. Hac victoria, præda spoliisque λευταί. Ἐπεισιγίπτουσι οὖν αὐτῷ διερχομένῳ
Romanorum Bulgari nimis et insolenter animos Βούλγαροι ἐπὶ τινι στενωπῷ γενομένῳ, καὶ ἐπι
sublevarunt: quippe ex ipsis imperatoriis insignibus λούσει τὸ ὑπ' αὐτὸν ἅπαν στρατεύματα, καὶ ἐπι
pretiosiora conquisierant, et præter ea regias pyra- πᾶσαν τὴν τῆς στρατιᾶς ἀποσκευὴν, ἀλλὰ δὲ
midas, phialas celebres, pecuniæ vim immensam, τὴν τοῦ βασιλέως αὐτοῦ, Πίπτουσι δὲ πολλοὶ
ipsam etiam imperatoriam crucem, quam sacerdos D Ῥωμαίων. Οἱ δὲ διασωθέντες μετὰ τοῦ βασι

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

vocibus clamitarent jam armis Romanos invaden-
dos, captos omnes ad unum inclementer occiden-
dos, pace et pretio repudiatis. His tota gens concita
ad arma cucurrit, et ex initio defectionis, quæ
auspicata fuerunt, animis magnis constabiliuntur,
Deum libertati suæ favere. ALL.

(80) Τὸ δὲ Βουλγάρων φύλον. Gregoras, lib. II, p. 26. ALL.

(81) Ἀνδραποδισμῶν τε καὶ ἀλώσεων. Quæ
mala Bulgari in Græcos et eorum regiones intulerint
variis excursionibus, aliis atque aliis ducibus, et
eorum historici, donec a Basilio Bulgaroetiono tan-
dem fusi ac debellati sunt, unde illi nomen Bul-
garoetiono fuit. ALL.

(82) De Basilio Bulgaroetiono præter nost
Acropolitam agit Gregoras, libro secundo; Ze-
ras, Cedrenus, Joannes Tzetzes in Chiliad; fere
omnes historici Græci. De ejus cadavere
sepultura Georgius Pachymeres, lib. I, p. 1.
Porro Basilius in eodem templo sepultus ut
Cedrenus: Ταρῆναι δὲ παρεκάλεσε τὸν αὐτοῦ ἀδελ-
φόν καὶ διάδοχον κατέλιπε τῆς ἀρχῆς, ἐν τῷ κατ'
ἑβδόμῳ ναφ τοῦ εὐαγγελιστοῦ καὶ θεολόγου. ἢ
γένονεν. ALL.

(83) Ἀσάν. Defectionem Bulgarorum, expedit
nem in eos Isaacii imperatoris admodum in-
cem, et damna illata Romanis fuisse prosequi
Choniata. ALL.

γυμνοί τε ἦσαν καὶ ὀλίγοι πάνυ. Ἐντεῦθεν ἐφυσιώθη τὸ τῶν Βουλγάρων φύλον, λείαν πολλὴν ἐκ τῶν Ῥωμαίων κερδήσαν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐκ τῶν βασιλικῶν παρασήμων τὰ τιμιώτερα. [P. 11] Τὰς τε γὰρ τοῦ βασιλέως πυραμίδας (84) ἀνελάβοντο καὶ φιάλας τῶν ἐπισήμων καὶ χρῆμα εἰς πλῆθος καὶ αὐτὸν δὴ τὸν βασιλικὸν σταυρὸν (85) τῶν τινὸς γὰρ αὐτὸν ἱερέων βίψαντος μετὰ μικρῶν ἐφεύρον ἐν τῷ ποταμῷ, ἐκ χρυσοῦ μὲν κατεσκευασμένον, φέροντα δὲ μέσον ἐκ τοῦ ἁγίου ξύλου, ἐν ᾧ περ ὁ Δεσπότης προσηλώθη Χριστὸς, εἰς σταυροῦ σχῆμα τετυπωμένον, θήκας δὲ μικρὰς παμπόλλας ἔχοντα, ἐν οἷς λείψανά τε πρόσεστι τῶν περιφανστέρων, μαρτύρων, τῆς Θεομήτορος τὸ γάλα καὶ μέρος τι τῆς ζώνης αὐτῆς (86) καὶ ἄλλα πλείστα, ὅποσα τῶν εὐαγῶν καθειστήκει ⁴⁶. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰσαάκιος εἰς τὴν Κωνσταντίνου, οἶον φυγὰς ⁴⁷ ᾤχετο.

⁴⁶ καὶ ἄλλα — καθειστήκει om. D. ⁴⁷ οἶον φυγὰς om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(84) Πυραμῖς erat pileus acuminatus instar pyramidis, Orientalium principum gestamen; cujus postea iterum Georgius meminit: Καὶ τὰ μὲν ἐρυθρὰ πέδιλα ἀπεβάλλετο, καὶ τὴν περιμάργαρον πυραμίδα, ἃ βασιλικά σύμβολα. Hoc, adhibito in consilium viro consultissimo ac Byzantinarum rerum peritissimo J. Meursio, didici ex duobus illis auctoris nostri locis. Idemque docetur in Glossario Græco-barbaro iteratæ editionis, iisdem firmatum exemplis. Quibus tertium adde ex Niceta in Andronico Comneno, lib. II: Τρέπεται πρὸς φυγὴν, καὶ τὸ φοινικοβαφῆς πέδιλον τοῦ ποδὸς ἀφλιξάμενος, καὶ τὸ ἀρχαῖον αὐτῷ περιφύλαγμα τὸν σταυρὸν ὁ θεοβλαβῆς ἀποτραχηλισάμενος ἐκεῖ που, καὶ πῖλον βαρβαρικὸν τῇ κεφαλῇ περ θέμενος, ὃς ἐς ὃς λήγων πυραμίδι εἰκασται, τὴν βασιλικὴν εἰσεισιν αὐθις τριήρη. Vocat barbaricum pileum acuminatum et fastigiatum in metam instar pyramidis. Non absimile genus pilei, aut idem forte, videtur fuisse τοῦρα, cujus meminit in Basilio Porphyrogenito Zonaras, *Annal.* tom. III, quem triumphantem inaccessisse vult ornatum recta tiara aut tupha, τιάρα ταινωθεῖς ὀρθία, ἣν τοῦραν καλεῖ ὁ δημῶδης. Subdit: *A typho nimirum et superbia quam in animis gestantium excitat.* Quæ originitio utcunque nonnemi placitura sit fortassis, mihi certe displicet. Apage, apage nugas nugacissimas. Sed et *tufæ* inter signa muta militaria, qualita sunt aquilæ, dracones, vexilla, flamulæ etc., de quibus Vegetius lib. III, C. V, in emendata V. C. Petri Scriverii editione. Henricus Huntindoniensis, *Hist. Anglor.* lib. 2: *Ubique anteregem (Edwinum) vexillages abantur; nec non per plateas illud genus vexilli quod Romani tuffam vocant. Angeli tuf appellant, ante eum ubilibet ferri solebat.* Idem habetur in Venerabilis Bedæ *Hist.* lib. II, c. 16, unde manifesto desumpsisse videtur Huntindoniensis iste Henricus. Dousa.

(85) Τὸν βασιλικὸν σταυρὸν. Intelligit (quod etiam a Meursio habeo) crucem sphaeræ terrestri impositam, quam sinistra manu imperator gestabat. Qua re id nimirum innuebat imperator fidei in Christum crucifixum beneficio orbis terrarum imperium se potitum esse. Primusque ita in Augusteone effingise Justinianus curavit post ædificatum augustissimum S. Sophiæ templum; et ab illo mox reliqui imperatores. Refert Codinus in *Originibus Cpolitianis*, et Suidas v. Ἰουστινιανός. Hæc Meursii nostri conjectura est, cujus mantissam vide ad librum De *Luxu Romanorum*, cap. 8; de globo imperatorio Isidorus *Originum* lib. XVII qui ejus usum atque originem ad Augustum refert his verbis: *Pilam in signa constituisse fertur Augustus propter nationes sibi cuncto orbe subjectas. ut magis (legendum puto imagine) figuram orbis ostenderet.* Huic pilæ Constantinus Magnus imp. crucem addidit, teste Nicephoro, lib. VII, cap. 49, et aliis. Viden-

A abjecerat, non multo post in flumine offendunt, ex auro compactam, in media ex sacrosancto ligno, cui Christus Dominus affixus pependerit in modum crucis efformato complectentem, nec non parvas et plurimas thecas habentem, in quibus celeberrimum martyrum reliquiæ, Deiparæ lac, zonæ ejusdem pars, et reliqua multa, quæ sanctis oculis asservantur, continebantur. Imperator ergo Isaacius Cpolim fugiens se recepit.

Χριστὸς, εἰς σταυροῦ σχῆμα τετυπωμένον, θήκας δὲ μικρὰς παμπόλλας ἔχοντα, ἐν οἷς λείψανά τε πρόσεστι τῶν περιφανστέρων, μαρτύρων, τῆς Θεομήτορος τὸ γάλα καὶ μέρος τι τῆς ζώνης αὐτῆς (86) καὶ ἄλλα πλείστα, ὅποσα τῶν εὐαγῶν καθειστήκει ⁴⁶.

⁴⁷ οἶον φυγὰς om. D.

B Dousa amplissimus Cæsar Baronius, ecclesiasticorum Annalium scriptor nobilis, anno 325, quo optimus imperator significare voluit orbem a Christo crucis virtute triumphatum esse. Exemplum Constantini globum cruciferum manu tenentis sunt reliqui imperatores. Vide passim nummos. Sed imperatores non modo in globo imperatorio ferebant crucem, sed et solam absque globo. Quod varia auctorum loca, statuæ et nummi probant. Et Græci, quando cum hostibus confligendum erat, signum crucis secum in aciem efferre et hostibus in victissimi propugnaculi vice objicere solebant. Etiam Bulgarorum regi prodeunti in hostem crucem prælatam Cedrenus auctor est. Conradus a Liechienam abbas Uspergensis in Chron. anno 1101: *Referebat mihi venerabilis abbas Gerardus, qui tunc crucem Dominicam semper lateri regis contiguus præferbat.* Sed loquitur hic de Christianorum bello adversus Mahometanos Guilielmus Tyrius, lib. XXI, cap. 21 et 22, et lib. XXII, cap. 21, docebit principes proprium quemdam habuisse sæcerdotem, qui in expeditionibus ex officio crucis signum ferret quem ille *vivificæ crucis bajulum* appellat. Iste est *primarius sacerdos palatii* Cedreno in Constantino Leonis F. Et hoc signum crucis pretiosius, majoreque cultu, honore ac reverentia suscipiebatur et religiosius observabatur, in inclusas haberet primæ crucis particulas. Nam S. crucis lignum per partes (ut ait D. Cyrillus Hierosolymitanus episcopus, Catech. IV, 10 et 13) de monte Calvariarum sparsum est ac totum terrarum orbem replevit. Ejusmodi cruces non paucae passim occurrunt antiquorum monumenta evolventi. Tale hoc fuisse mihi persuadeo quod auctor noster τὸν βασιλικὸν σταυρὸν appellat, salvo tamen cujusvis iudicio. Vide Jacobum Gretserum S. J. theologum, qui hoc omne crucis negotium exactissime atque uberrime tribus tomis persequitur. Quibus lectis opinioni meæ subscribere ac calculum adicere lectorem candidum nulla erit invidia. Dousa.

(86) Ζώνης αὐτῆς. Ad zonam Virginis Deiparæ quod attinet, ejus quoque καταθήσια Græci celebrabant prid. Kal. Septembres. Menologium clare in mense Augusto: Εἰς τὴν λα' τὰ καταθήσια τῆς τιμίας ζώνης τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. Et in Novella Manuelis Comneni de feriis: Καὶ ἡ λα' τοῦ Αὐγούστου διὰ τὴν τῆς τιμίας ζώνης τῆς ἀχράντου Θεοτόκου κατάθεσιν · suggestit amicissimus mihi Meursius Menologium Græcorum ex bibliotheca et interpretatione Guilielmi Sirleti cardinalis, Aug. die 31: *Commemoratio pretiosæ zonæ sanctissimæ Dei parentis Mariæ, repositæ in venerabili ejus æde, cum zona ipsa relata est ab episcopatu Zelæ sub Justiniano imp. et factum miraculum per impositionem pretiosæ zonæ super reginam Zoem, conjugem Leonis imp.* Dousa.

12. Hinc detrimentis noxisque non paucis Romanos Bulgari affecerunt. Sed et imperatore Isaacio a fratre Alexio obcæcato, eoque Romani imperii habenas moderante, multis præliis versus Philippopolim Beroemque, ubi protostrator Camytzes depugnans a Bulgariis captus est, Joanne Asani fratre tunc dominante, Romanos Bulgari vexarunt. Asanus enim duos habuit fratres: uni nomen fuit Petro, alteri Joanni. Joannes penes illum residebat, 23 Petro partem e dominio avulsam commisit, ut regeret. Tum magnam Peristhlabam et Probatum et loca adjacentia frater Asanus Petro, ut jure suo ac nutus gubernaret, elargitur. Sic factum est ut ad hunc diem ea loca Petri regio cognominentur. Per integros novem annos cum Asanus regie admodum rem Bulgarorum gessisset, a consobrino suo Ivago, qui se postmodum illico in fugam dederat, jugulatur. Hæres fuit imperii Joannes ipsius frater: renuere namque Bulgari Petro provinciam dominandi tradere.

70ῦ (91), ὃς καὶ παρατυχῶς ἀπέδρα, βασιλεύει δὲ τοῦ θελησάντων τῶν Βουλγάρων εἰς βασιλείαν τὸν Πέτρον ἀναγαγεῖν· καὶ ὁ τοῦ Ἀσάν δὲ υἱὸς Ἰωάννης ἐπιβλήσας ὑπέβηκεν.

13. Joannes itaque Asani filius tenera adhuc ætate rex Bulgaris constitutus multa in Romanos mala ingressit, et in Italos etiam ipsos, prospere et fortunate: erat enim, cum Cpolis direpta est, Bulgarorum rex. Quando itaque Itali universam Macedoniam subegerunt, res eorum, qui primus Cpoli

⁴⁸ ὑπέβηκεν — Βερόης] καὶ τοῦ Ἀλεξίου βασιλεύσαντο ⁴⁹ ἢ τε — χώρα om. D. ⁵⁰ βασ. — γένους om. D. ⁵¹ λαὸς ὄντος τοῦ τοῦ Ἀσάν υἱοῦ Ἰωάννου D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(87) Αὐτοῦ δὲ τῶν Ῥωμαίων. Namque Græco-imperium non minora infortunia sub Alexio sustinuit quam antea sub Isaacio sustinuerat, quæ narrat Choniata in Alexio. ALL.

(88) Quæ sit protostratoris dignitas, quod munus, unde melius lididiusque constare possit, nullum luculentiorum auctorem quam amicam nostrum Joannem Meursium tibi nominare possum Videatur ejus Glossarium, an thesaurum dicam? in Πρωτοστράτωρ. DOUSA.

(89) Τὸν δὲ Πέτρον. Petrus præterea auream corollam capiti imposuit et pedibus coccineos calceos induxit, ut imperialibus insignibus popularibus suis spectabilior ac dignior appareret. ALL.

(90) Περισθλάβα. Anna Comnena, *Alexiad.* lib. VII: Πόλις δὲ αὕτη περιφανής περὶ τὸν Ἰστρὸν διακειμένη, ποτὲ μὲν οὐτ' ὄνομα τοῦτο ἔχουσα βαρβαρικὸν, ἀλλ' Ἑλληνίζουσα ἀπὸ τῆς προσηγορίας μεγάλα πόλις καὶ οὐσα καὶ λεγομένη· ἀφ' οὗ δὲ Μόκρος ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς καὶ οἱ ἐξ ἐκείνου γενόμενοι, καὶ προσέτι Σαμουήλ ὁ τελευταῖος τῆς Βουλγαρικῆς δυναστείας, καθάπερ Σεδεκίας τῶν Ἰουδαίων, τῆς ἐσπέρας κατέδραμον, σύνθετον ἐκτίσαστο τὴν προσηγορίαν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς σημασίας, μεγάλη ἐπονομαζομένη καὶ τὴν ἀπὸ τῶν Σθλαβογενῶν ἐπισυρομένη τᾶξιν μεγάλη Περισθλάβα πανταχόθεν τούτοις φημιζομένη. ALL.

(91) Non *Ibanus*, sed *Ibancus*, Ἰβανχός apud Nicetam semper, et quodam loco Ἰβαγκός ὄνομα τῷδε, σημαίνει δὲ ἡ λέξις τὸν Ἰωάννην. Rectius arbitror *Ibanus* sive *Ivanus*, id est *Ivan*, *Iwan*, *Johan*. DOUSA. — *Ibancus* (sic Joannes a Blachis dicitur) natura et moribus Asano similis et intima familiaritate

εἶβ'. Ἐντεῦθεν οὐκ ὀλίγα πράγματα Ῥωμαίων Βουλγάρων ὑπέβηκεν. Ἀλλὰ καὶ τοῦ βασιλείως Ἰκίου ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀλεξίου τυφλωθὶ καὶ αὐτοῦ δὲ τῶν Ῥωμαίων (87) σκήπτρων λημμένου, πόλεμοι πάμπολλοι τοῖς Ῥωμαίοις τῶν Βουλγάρων ἐγένοντο περὶ τὰ μέρη τῆς Φουπόλειως καὶ Βερόης ⁴⁸, ἐνθα καὶ ὁ πρῶτος τῶν (88) Καμύτζης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐάλωχόμενος, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀσάν Ἰωάννου τότε τάρχοντος. Ὁ γὰρ δηλωθεὶς Ἀσάν δύο ἔσχεν ὁ φούς, ὧν ὁ μὲν Πέτρος ἐκαλεῖτο, ὁ δὲ Ἰωάννης· τὸν μὲν Ἰωάννην εἶχε μετ' ἑαυτοῦ, τὸν δὲ Πέτρον, τμημά τι κόψας τῆς αὐτοῦ ἐπορχίας ἄρχαιεν εἰς διακελεύσατο, ἢ τε μεγάλη Περισθλάβα (90) καὶ Προβάτους καὶ τὰ περὶ αὐτὰ τῶν Πέτρων παρὰ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀσάν ὡς οἰκείος κληρὸς δεδωῶ ὄθεν καὶ μέχρι τοῦ νῦν τὰ τοιαῦτα τοῦ Πέτρου μᾶζεται χώρα ⁴⁹. Ἐννεὰ γοῦν ἑνιαυτούς διακονεῖ Ἀσάν βασιλικῶν κατάρχων τοῦ Βουλγαρικῶς φρονεῖται παρὰ τοῦ πρωτεῖ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου ⁵⁰ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ (92) Ἰωάννης ⁵¹, καὶ ὁ τοῦ Ἀσάν δὲ υἱὸς Ἰωάννης.

17. Οὗτος οὖν ὁ Ἰωάννης βασιλεὺς Βουλγάρων ὁ μασθεὶς πολλῶν τε τοῖς Ῥωμαίοις αἰτίας (93) ἐγένει κακῶν, εὐτυχῶς δὲ καὶ τοῖς Ἰταλοῖς αὐτῶν. Ἦν γὰρ οὗτος βασιλεὺς Βουλγάρων, ὅποτε ἡ Ἰσταντίνου ἐάλω. Ὡς γοῦν οἱ Ἰταλοὶ πάσαν τὴν Μακεδονίαν (94) χώρῃσιν ὑπ' ἑαυτοὺς ἐποίησαντο, πόλεμοι αὐτῶν ἐκ τούτων πολλοὶ περὶ Βερόρειαν καὶ βασιλεύει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάννης,

17. Οὗτος οὖν ὁ Ἰωάννης βασιλεὺς Βουλγάρων ὁ μασθεὶς πολλῶν τε τοῖς Ῥωμαίοις αἰτίας (93) ἐγένει κακῶν, εὐτυχῶς δὲ καὶ τοῖς Ἰταλοῖς αὐτῶν. Ἦν γὰρ οὗτος βασιλεὺς Βουλγάρων, ὅποτε ἡ Ἰσταντίνου ἐάλω. Ὡς γοῦν οἱ Ἰταλοὶ πάσαν τὴν Μακεδονίαν (94) χώρῃσιν ὑπ' ἑαυτοὺς ἐποίησαντο, πόλεμοι αὐτῶν ἐκ τούτων πολλοὶ περὶ Βερόρειαν καὶ βασιλεύει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάννης,

C conjunctus clam cum uxore Asani sorore concebat. Id ubi comperisset Asanus, principio rem acusare et propter facinoris dissimulationis capitis damnare. Sed verbis uxoris deterritus in a muliere in Ibancum transfert, eumque statim tempesta nocte ad se accersit. Ibancus access differt, Asanus sollicitat. Tandem causa curam retur Ibancus cognita, gladio sub veste occulata accinctus ingreditur. Asanus nihil suspectum eum cogitans, ad primum ejus aspectum effectus, ensein quærit. Ibancus facinus occupat ense in inguine infixo Asanum occidit. Il elapsus statim ad conscios se confert, et ei indicata cum eis consilium defectionis inicit.

(92) Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ. Petrus post necem Asani non multum summa rerum potitus est; qui morte naturali, sed miserabiliter a quodam populari confossus vitam finit, et principatus garorum ad Joannem tertium fratrem transiit. Ita Choniata. Acropolita tamen hic noster ait Joannes non parvo tempore apud Romanos obses fuerat, cum imperator Isaacius secundus Mysis arma retulisset: sed fuga elapsus domum redierat. Gregoras: Ὁ γὰρ τοῦ πρώτου Ἀσάν υἱὸς καὶ διάδοχος Ἰωάννης. ALL.

(93) Πολλῶν τε τοῖς Ῥωμαίοις αἰτίαι. Asanus Petro fratribus spoliandis infestandisque Germanis: cuius res gestas videre est in Choniata. ALL.

(94) Τῆς Μακεδονίας. Quomodo Itali Macedoniam et Græciam reliquam sibi subegerint, narrat Choniata in Balduino. ALL.

σιλικῶς τοῦ πρώτως ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει κατάρξαντος Βαλδουίνου τὰ κατ' αὐτοὺς διευθύνοντας, καὶ πρὸς τὴν πόλιν Ἀδριανοῦ (93) διεμνήσαντο ὅπως ὑπ' αὐτοὺς γένηται· ὁ γὰρ βασιλεὺς Βουλγάρων Ἰωάννης προύλαθε χειρώσασθαι τὴν Φιλιππούπολιν (96) καὶ ἀνδραποδισμὸν μέγαν τῶν Ῥωμαίων ἐκαίθεν ποιήσασθαι. Μὴ βουληθέντων δὲ τῶν Ἀδριανουπολιτῶν ὑπὸ χεῖρα γενέσθαι τῶν Ἰταλῶν, ἐκστρατεύουσιν οἱ Ἰταλοὶ οἱ κατ' αὐτῶν ⁵³, αὐτοῦ τε τοῦ βασιλεῦς Βαλδουίνου συνόντος αὐτοῖς καὶ τοῦ τὸν τόπον τοῦ δουκὸς ἐπέχοντος Βενετίας ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει. Εἰς στενοχωρίαν γοῦν οὐ μικρὰν ἐλθόντες οἱ τῆς Ἀδριανοῦ οἰκῆτορες ἀποστέλλουσι πρὸς τὸν βασιλεῖα τῶν Βουλγάρων Ἰωάννην, [P. 12] ἵνα συνάρηται τούτοις καὶ τοῦ ἐπηρμένου κινδύνου ῥύσῃται ⁵⁴. Ὁ δὲ ἀσμένως δέχεται τοῦτο, καὶ Σκύθας μεθ' ἑαυτοῦ προσλαβόμενος, ἐπεὶ φανερώς οὐκ εἶχε τοῖς Λατίνοις μαχίσασθαι ⁵⁵, περιγενέσθαι βεβούλευται μηχαναῖς ⁵⁶. Καὶ ὁ μὲν ἐκαίτο μακρὰν που τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐκπέμπει δὲ κατὰ τῶν Ἰταλῶν τοὺς Σκύθας τῇ Σκυθικῇ στρατείᾳ χρῆσασθαι κατ' αὐτῶν ⁵⁷. Ἰταλοῖς μὲν οὖν ἔθος ἐφ' ἵπποις ὑψαύχουσιν ἐποχεῖσθαι καταπρακτοῖς τε δι' ὄλου εἶναι τοῖς ⁵⁷ ὄπλοις τοῦ σώματος, κἀντεῦθεν δυσκινήτως κατὰ τῶν ἐναντίων ὀρμῶσι ⁵⁸. Σκύθαι δὲ κουφότερον (97) ὀπισημένοι ἐλευθερώτερον ἐπιπηθῶσι τοῖς ἐναντίοις Οὐ μὴ ξυνεῖνται οἱ Ἰταλοὶ παρὰ τῶν Σκυθῶν καταστρατηγούνται, ὥστε καὶ αὐτὸν τὸν βασιλεῖα Βαλδουίνου (98)

⁵³ αὐτοῦ — Κωνσταντινουπόλει om. D. ⁵⁴ καὶ — ῥύσῃται om. D. ⁵⁵ ἐπεὶ — μαχίσασθαι om. D. ⁵⁶ μηχαναῖς Λατίνων περιγενέσθαι σπεύδει D. ⁵⁷ τῇ — αὐτῶν om. D. ⁵⁸ τε τοῖς om. D. ⁵⁹ τοῦ — ὀρμῶσι om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(95) Τὴν πόλιν Ἀδριανοῦ. Adrianopolis obsidionem et Joannismachinas prolixius narrat Choniata in Balduino. De hac urbe auctor Vitæ Athanasii patriarchæ Contantinopolitani : Οὗτος ὁ μέγας τὴν ἀρετὴν καὶ σχεδὸν παντὶ τῷ τόσῳ διαδόχῳ Ἀθανάσιος πατρίδα μὲν ἔσχε τὸν Ὀδρυσσὸν πόλιν ἀρχαίαν τε καὶ ἐπιφανῆ, οὐ μόνον παντοίοις βριθοῦσαν τοῖς ἔξωθεν ἀγαθοῖς, ἀλλὰ καὶ πάσαις ἀρεταῖς κομῶσαν καὶ πάσης ἀγαθῆς παιδείας ὑπερέχουσαν ἐργαστήριον, ἐξ Ὀρέστου μὲν τοῦ πρώτως αὐτὴν ἀνεγείραντος κληθεῖσαν Ὀρεστιάδα, ἐξ Αἰλίου δὲ τοῦ Ἀδριανοῦ τοῦ πολλοῖς ὑστερον χρόνοις πλατύναντος καὶ κοσμήσαντος καλουμένην Ἀδριανούπολιν, ἧτις ὅσοις περιῖρηται πάντοιοις πάντοθεν ἀγαθοῖς καὶ ποταμοῖς πρὸς τούτοις ἀνναα ῥέουσιν, ἔξεισι τῷ βουλομένῳ καταμαθεῖν ἐκεῖ δὴ καὶ φοιτήσαντι. De eadem Joannes Tzetzes Chiliad. 8, versu 951. ALL.

(96) Τὴν Φιλιππούπολιν. Choniata in Balduino Flandro, p. 839. ALL.— In hoc ἀνδραποδισμῷ τῶν Ῥωμαίων et miserabili direptione urbis Philippopolis (quæ ab Alexandri Magni patre nomen accepit et incunabula) antiqui scriptores cum Logotheta consentiunt. Inter cæteros testis ἀτόπτης Godofridus Ville-Harduinus, mareschallus Campaniæ, V. N : ait enim Joannem Asanum pulso Reinerio (an Renato) de Utrecht, qui ejus urbis principatum a Balduino imperatore acceperat, ipsam hanc urbem contra fidem datam funditus evertisse, inque incolas plusquam barbarica rabie sæviisse, interemptis crudeliter archiepiscopo proceribusque, ac cæteris in servitutum abductis DOUSA.

(97) Κουφότερον Choniata p. 812. ALL.

(98) Βαλδουίνου. Choniata, p. 814. Sic vin-

A imperium tenuit, regie administrante Balduino pro dditione Adrianopolitas sollicitant : namque rex Bulgarorum Joannes Philippopolim magna Romanorum clade præda ditatus præripuerat. Cum Itolorum jugum Adrianopolitæ detrectassent, Itali ²⁴ in eos copias, quibus Balduinus imperator et vices ducis Venetiarum Byzantii gerens præsto aderant, educunt ; quare Adrianopolitæ in summas angustias adducti ad regem Bulgarorum Joannem, ut suppetias ferret et a scopulo in tranquillum deduceret, viros delegant. Postulatis ille oblectatus, sociosque sibi Scythas asciscens, cum palam in acie adversus Latinos prodire non posset, ex insidiis eos opprimere statuit. Ipse quidem longe Adrianopoli aberat, Scythas vero in Italos mittit, ut Scythico bellandi modo eos aggredierentur. Italis in more est equis ferocitate exsultantibus vehi, munirique armis circumquaque toto corpore, ideoque segnes ac tardos in hostes ferri. Verum Sycthæ, cum levius armentur, liberius adversarios impetunt. Illud ignorantes Itali a Scythis præter opinionem dolis opprimuntur. Balduinus imperator captus et vinculis gravis ad Bulgarorum regem Joannem adducitur ; illius caput abscissum, sordibusque internis expurgatum et ornamentis undique circumseptum, poculi loco barbaro inservisse fama est. Adrianopolitæ non statim rem perceperant : nam urbe egressi castris adsultassent Itolorum ²⁵ ac bona diripuissent. Re-

C culis oneratus longo tempore Ternobi fuit. Cum autem Aspietas ad Latinos defecisset, Joannes vir astutus et dolore in dies ingravescente pene in rabiem actus, Balduino educto e carcere pedes a genibus et manus a brachiis securi amputari, deinde ipsum in vallem præcipitari jubet ; ubi tertio demum die esca volucrum miserabiliter exspiravit. Hinc patet quantum fallantur ii qui Balduinum fatali morte decessisse aut in bello interfectum tradunt. Et quantum garrit Dorotheus Monembasiensis, qui eum in Oriente post tredecim annos cum pugnaret adversus Theodorum Lascarim defunctum scribit : Καὶ ἐσύναξαν φούσατα πολλά, καὶ ἐπῆρυν αὐτὰ ὁ βασιλεὺς ὁ Βαλδουίνος, καὶ ἐπέρασαν εἰς τὴν ἀνατολήν, καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Φιλαδέλφειαν, καὶ ἐπόλεμα κατὰ τοῦ βασιλεῦς τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἐμάχιστον δεκατρεῖς χρόνους, καὶ ἐκεῖ ἀπέθανεν, καὶ τινὲς μὲν λέγουσι ὅτι ἀπέθανεν τὸν κοινὸν θάνατον, ἄλλοι δὲ λέγουσι ὅτι εἰς τὸν θάνατον ἐσκοτώθη. Sabellius quoque de ejus morte varia tradit, lib. vi, Ennead. ix : *Balduinus, qui post Byzantium a Gallis et Venetis captam fuerat imperator declaratus, intra annum quo fuit imperio potitus vita decessit. Sunt qui scribunt ad Hadrianopolim victum in hostium potestatem venisse atque in vinculis morte consumptum, alii Byzantii aiunt fato defunctum.* Addit Choniata lectissimos Latinorum equites et hastis vibrandis celebres eo in conflictu cecidisse, et Pleæ comitem Lodoicum ; callidissimum malum et omnium Romanarum cladum primum auctorem, Venetiarum ducem Dandulum, clade exercitus ex fugientibus cognita, statim conversis frenis in castra properasse et Byzantium rediisse, intestinis fuga tot parasangarum ruptis et scroto in immensum tumefacto.

liquiæ Italorum in tentoriis, clarissimis luminibus accensis, quasi adessent, media nocte pedem Cpolim referunt. Eo mane cognito ab Adrianopolitanis, quæ in tentoriis remanserant, prædatum itum est. Rex Bulgarorum Adrianopolarum promissionibus fretus, urbem sibi subjicere avens iter arripit: illi se dedere recusarunt. Sed dolo rex Bulgarorum indignatus ad eos obsidens animum advertit. Verum apparandis obsidionibus Bulgari omnino inepti sunt; neque enim admovendarum machinarum ar-

⁵⁹ τῶν — κεκαθαρμένην om. D. ⁶⁰ ἐξήσαν — και om. D. ⁶¹ ταῖς σκηναῖς ἀφαντες και μέσον νυκτὸς ἀφαντες περι D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Gregoras, lib 1, p. 15, 21. Ephræmius Byzantius in Chronico:

Ὁ δ' ἀσμένως δίδεκτο πρεσβείας λόγους,
Και συμμαχικὸν Σκυθικὸν λαβῶν στίφος,
Ἐπεισεπτῶκως Ἰταλῶν στρατῶ λάβρα
Τούτων τροποῦται και νικᾷ κατὰ κράτος.
Ζωγρεῖ τε και σφῶν κράτωρα Βαλδουίνου,
Κομῶντα πολλὰς ἀρετῶν νεανίαν,
Μάλιστα πασῶν σωφροσύνη και δίκη.
Ὡς φθᾶς προίστόρησεν ἀνόπιν λόγος.
Ὅντερ καθείρξας μακρὰν ἐν τῷ Τρινόδω,
Δράσας τε δεινὰ μυρία κακοτρόπως,
Κατ' ἡλιθάτωτ κανακρηνίσας τόπων.
Πέρασ καθυπέβαλεν οἰκτρῶ θανάτω

Quemadmodum itaque nomen Danduli apud Græcos inauspicatum atque infame habitum est, ita Balduini, quamvis eorumdem hostis, gloriosum; cujus etiam vires atque imperium ob amissam libertatem oderant, mores atque ingenium exosculabantur. Græcorum de eo præconia digna quæ lapidi sepulchrali incidantur hic ascribam. Choniata p. 790. Ephræmius in Chronico:

Ἐκ τῆς Φραγγίσκου Βενετικῶν Λωμπαρδῶν
Ἐπιλεγόντες εὐγενεῖς Ψηγηφόροι
Εἰς ἤνακτα χρίουσι τῆς Κωνσταντίνου
Βαλδουίνου κόμητα χώρας τῆς Φλάντρας,
Νεανίαν κάλλιστον, ωραῖον φύσει.
Φίλωνσεδῆ τε και φιλοχριστον λίαν,
Πραῦν, ἠλαρὸν, σωφρονέστατον μάλα,
Μερίδα και μελλοντι δίδόντα βίω.
Πολλῶν ταμείων ἀρετῶν θεοδότην,
Μάλιστα ἱραστήν σωφροσύνης και δίκης.
Ὅς εἶχε δις κήρυκα τῆς ἐδομοῦδος
Τορὸν βῶοντα μὴ καθεύδειν μηδένα
Τῶν βασιλείων ἐνδοθεν καθ' ἐσπέραν,
Μηδὲν νομίμω γυναικὶ συνημμένον,
Πόρνην δ' ἀθέσμως συμβιωῦν ἤρημένον.
Ἦν και φύλας νόμων τε δίκης τ' ἐννόμου,
Γυναικὶ προσσχεῖν οὐ θέλησας οὐδ' ὄλωσ,
Ὅσον περ ἀπὴν τῆς συνείνου τὸν χρόνον.
Μηδ' ἂν μέχρι βιέμματος ἐμπαθῆ θέαν.

[ALL — Nota fatum Balduini imp. A Scythis captus vivusque in hostium potestatem venit, ac primo Joanni Bulgarorum regi, mox carceri traditus, modico tempore post miserabili exitu periit, circa annum 1205. Fuitque Constantinopoli interregnum non prius explorata, quæ ita contigit teste Niceta Captus diu Ternobi fuit: cum autem Aspietes ad Latinos defecisset, Joannes rex propterea vehementissime exacerbatustansque ira, et dolore in dies ingravescente pene in rabiem actus. Balduino educto e carcere pedes ipsi manusque amputari deinde truncum in profundam vallem præcipitari jubet, ubi tertio demum die esca volucrum miserabiliter exspiravit. Hæc Nicetas. Alii in carcere membratim dissectum tradunt, quod uxori Joannis

ὑπ' αὐτῶν ἀλῶναι και δέσμιον ἀπαχθῆναι πρὸς τὴν βασιλεία Βουλγάρων Ἰωάννην, οὐπερ, ὡς φασι, καὶ τὴν κεφαλὴν μετὰ τὴν σφαγὴν εἰς κύπελλον χρυματίσαι τῷ βαρβάρῳ, τῶν ἐντὸς ταύτης πάντων κεκαθαρμένην ⁵⁹ και κόσμῳ περιπυκασθεῖσασιν κύκλωθαι. Οἱ μὲν οὖν Ἀδριανουπολίται ἐκ τοῦ παραπτώματος γυγνόνος οὐκ ἐγνώρισαν· εἰ γὰρ ἤδεισαν, ἐξήσαν ἂν τῆς πόλεως και ⁶⁰ λείαν αὐτῶν ἐπεποιθήμισαν πρὸς Ἰταλικὰς σκηνας. Οἱ γοῦν ἀπολειφθέντες (99) Ἰταλοί φῶτα (1) λαμπρὰ ⁶¹ ἐν ταῖς σφετέραις ἀνάγκαις

regis matrimonii imperique sui consortium. B ope ejus liberaretur, obtulisse per illam proca rejectamque falso accusaretur. Mathæus Paris Bulgariæ reginam, sed puellam quamdam nobilem fuisse dicit, ut infra videbimus. Quibus pro rollario addit noster logotheta, quod ab ahis permissum est, Barbarum capiti illius in convulsione illuisse, cranio videlicet maximi principis post vice abusum. Neque tamen hoc ipsum categoria astruit: ait enim ὡς φασι. Utunque tamen hoc in medium relinquendum sit, de nece ipsius Balduini ne dubitatur quidem. Quid igitur sibi volunt illi qui eum post longam peregrinationem et captivitatem carcere eductum sospitem ac incolumem in patriam rediisse volunt? Scio repertum fuisse quemdam Balduino non absimilem qui se imperatorem et comitem Flandriæ Hannoniæque mentiretur. Nullo namque non tempore inventi sunt qui infimo loco nati mendacio se conati sunt clarissimè inserere familiis. Hoc exemplo Pseudo-Balduini, quia nobile est, non gravabor hic, tamen etsi paulo longiuscula sit historia, fide veterum chronographorum ascribere. Darem primum locum Alberto abbati Stadensi, qui circa illa tempora vixit. Cui succederet deinde Godefridus sancti Pantalocis monachus Coloniensis in diligentissimis, quos nuper Marquardi Freheri beneficio accepimus, annalibus sub gestis anni 1225. Possem et alios his adungere, præclaros quidem et fide dignos, sed stili infaceti homines. Sed horum sordibus omissis audiamus potius sæculi nostri

Florem illibatam populi suadæque medullam. Justum Lipsium. In *Monitis et exemplis politis*, lib. 11, c. 5, num. 8, rem narrat. Nonnihil *de nebri* isti ac impostori dedisse videtur *Historia* Paris, scriptor ejus temporis, in *Historia majore*, ad annum 1225. Adde auctarium Aquicincinum ad Sigeberti Gemblacensis Chronico, nuper ab Alberto Mæro canonico Antverpiensi publicatum. Jacobus Meyerus Joannis Iperii (qui anno 1294 vivere desiit) Chronico aliisque *vetustissimis Flandriæ monumentis et annalibus inspectis*, interceputusne sit Balduinus in prælio an *occisus parus* constare scribit nunquam posthac inventum. De nebula Balduinum mentiente vide ipsum ad annum 1225. Christianus Masseurus, in *Chronico*, ad annum 1204, captum Adrianopoli imperatorem adversariis et abductum in Syriam tradit. *Variarum auctores*. Dousæ.

(99) Οἱ γοῦν ἀπολειφθέντες. Choniata p. 814 11. ALL (1) φῶτα hic superfluum possit videri, et e glossula in contextum irrepississe; cujus sententiam auctorem habeo Meursium, ex cujus Glossario hæc, quæ unice huc faciunt, deprompta sunt: Τὸ λαμπρὸν, ignis. Constantinus, in *Tacticis*: Θέλειν μετακινήσαι ἐκ τοῦ ἀπλήκτου αὐτοῦ ἐποίησε τοῦτο οὕτω, και ἔψε λαμπρὰ, πλῆθ. Glossæ Græco-Barbaræ: Τῆς ὀπου ἀππουσι λαμπρὸν ἔτοι κύρ. Pro eodem τολλε-

σκηναίς, καὶ ὑποφίαν δόντες τοῖς πολίταις ὡς πά-
 ρεισι, μέσων νυκτῶν φυγάδες ἐπὶ τὴν Κωνσταντίου
 χωροῦσι. Πρωίαις γοῦν γνόντες τούτο οἱ τῆς Ἀδρια-
 νοῦ οἰκήτορες τὰ ἐλλειμμένα ταῖς σκηναίς ἐλή-
 σαντο. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Βουλγάρων κατὰ τὰ ὑπε-
 σχημένα τοῖς Ἀδριανου πολίταις ἐγκρατῆς γενέσθαι
 τῆς σφῶν πόλεως ὤρμησεν· οἱ δὲ ἀπηνήναντο τούτο.
 Δυσανασχετήσας οὖν ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς τῇ
 ἀπάτῃ πολιορκῆσαι τούτους ἠθέλησεν. Ἄλλ' ἀφυεῖς
 παντελῶς εἰς πολιορκίαν οἱ Βούλγαροι· οὗτος γὰρ
 ἐλεπόλεις οἶδασι στήσαι, οὐθ' ἕτερόν τι τῶν δυναμί-
 νων πορθῆσαι διανοήσασθαι. Ἀπάρας γοῦν ἐκείθεν
 ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων, μὴ ἔχων τὸ ἐμποδῶν (2)
 ὡς τῶν Ἰταλῶν αὐτοῦ καταπορθηθέντων τὸ ἔσχατον,
 ἑτέρου δὲ μὴ ὄντος τοῦ ἀνθισταμένου, πᾶσαν κατα-
 τρέχει Μακεδονίαν. Δεῖαν οὖν παμπόλλην ἐποιήσατο,
 αὐτάνδρους τὰς πόλεις ἀνδραποδισάμενος καὶ τέλος,
 κατασκάψας αὐτάς. Τὸ δὲ οἱ διανοήμα ἦν, ὡς μήποτε
 Ῥωμαῖους ἀνάκλησιν σχεῖν, τῶν σφετέρων ἐπιδρά-
 ξασθαι πόλεων. Κατίσκαψε γοῦν ἐκ βάρων αὐ-
 τῶν (3) τὴν Φιλιππούπολιν, θαυμαστὴν ⁶² ἄγαν
 οὔσαν, ἥτις παρὰ τῶ Ἑβρω κεῖται, οἷτα τὰς ἄλλας
 πᾶσας πόλεις, τὴν Ἡράκλειαν, τὸ Πάνιον, τὴν Ῥαι-
 δεστόν, Χαριούπολιν, Τραιανούπολιν, Μάκρην, Κλαυ-
 διούπολιν, Γουσσουόπολιν, Περιθώριον καὶ ἄλλας
 πολλὰς, ἄς ἀριθμῆν οὐ χρεῖων. Τὸν δὲ λαὸν ἀπάρας
 ἐκείθεν περὶ τὰς παραρροίας καθίζει τοῦ Ἰστρου,
 ἐκ τῶν ἰδίων ἠνδραποδισμένων κωμῶν καὶ πόλεων
 τὰς κλήσεις ἐπιθεῖς ταῖς οἰκήσασιν. Ἀντάμυναν οὖν,
 ὡς ἔφασκεν, ἐποιεῖτο τῶν ὧν εἰργάσατο πρὸς Βουλγά-
 ρους κακῶν ὁ βασιλεὺς Βασίλειος, [P. 13] καὶ καλεῖσθαι
 C μὲν ἔλεγον ἐκείνον Βουλγαροκτόνον (4), Ῥωμαιοκτό-
 νον δὲ ὠνόμαζεν ἑαυτὸν. Μέχρι γοῦν καταντήσας καὶ
 αὐτῆς (5) τῆς Θεσσαλονίκης ἐκείσε θνήσκει πλευρί-
 τιδι νόσῳ κατασχεθείς, ὡς δὲ τινες ἔλεγον ὅτι ἐκ
 θιομηνίας αὐτῶ ὁ θάνατος γέγονεν· ἔδοξε γὰρ αὐτῶ (6)
 καθ' ὕπνου ἐνοκλον ἄνδρα ἐπιστῆναι αὐτῶ καὶ δό-
 ρατι πληξῆαι οἱ τὴν πλευράν. Ἦν γὰρ καὶ ἀληθῶς
⁶² θαυμαστὴν — κεῖταν om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

πρόν (quod est τὸ λαμπρόν) exstat in Turco-Græcia
 Crusi. Sed de voce plus satis. Simile autem strata-
 gema legitur apud Livium XXI, 32, Annibalis, cum
 superato Pyrenæo saltu ad Alpes pervenisset et
 montanos Gallos debellaret. Leguntur apud eum-
 dem hujuscemodi stratagemata alia, ignibus in
 castris etiam vacuis accensis ad fallendos hostes.
 Nam ad ignem nocturnæ in castris vigiliæ ageban-
 tur; cujus rei crebra mentio passim in lectione vete-
 rum occurrit: Horat. *Od.* 10, lib. 1; Virgil. *Æneid.*;
 Stat. *Papin. Thebaid.*, lib. IV, lib. VIII et lib. XII;
 Propert. *Eleg.* 4, lib. IV; Tacitus alique historici
 Vide Homerum sub finem VIII *Iliad.* Nocturnum
 signum castrense ignis, diurnum fumus. Notavit
 Scholiastes Homeri ad *Iliad.* XVIII; pyrasque in-
 census lego ad speciem majoris exercitus apud Ni-
 cetam in Alexio Comneno Porphyrogenito; sed et
 in militia ignium alius usus, nempe pro litteris;
 quod elegantissimus Lipsius observit, *De milit.*
Romæ. lib. V, dialog. Dousa.

(2) Μὴ ἔχων τὸ ἐμποδῶν. Gregoras, lib. I, p.
 16. Vide etiam Choniata in Balduino. ALL.

(3) Ἐκ βάρων αὐτῶν. Anna Comnena, *Alexiad.*
 lib. XIV. ALL.

A tem callent, neque quippiam aliud capiendis urbi-
 bus opportunum moliri possunt. Propterea inde
 discedens, cum nullus illi se opponeret, Italis ab
 eo penitus debellatis, universam Macedoniam ex-
 currit, præda ingenti locupletatus, urbes cum ipsis
 habitatoribus spolians funditusque evertens, eo
 animo ut si quando Romani infortunio desæviente
 respirassent, propria oppida recuperare nequirent.
 Quare e fundamentis sustulit Philippopolim, præcla-
 ram nimium atque egregiam urbem, quæ Hebro
 adjacet, alias deinceps 26 universas, Heracleiam,
 Panium, Rædestum, Chariupolim, Trajanupolim,
 Macrem, Claudiupolim, Mosynupolim, Peritheorion
 aliasque quamplurimas, quas enumerare operæ pre-
 tium non est. Multitudinem abigens circa Istri flu-
 enta collocat et ex jam direptis oppidis et urbibus
 nomina propriis coloniis imponit, damna, ut ipse
 dicitabat, compensans, quibus imperator Basilius
 Bulgaros afflixerat, eumque fatebatur dici Bulga-
 roctonum, se vero Romæoctonum indigitabat. Is
 usque Thessalonicam perveniens laterali morbo
 vitam finit, vel ut alii asserebant, ira Numinis tristi
 morte multatus est. Somniavit enim ab armato sibi
 adstante hasta latus confodi: nemo enim, nec men-
 tior, e memoria hominum tot ac iste calamitatibus
 Romanos afflixit, adeo ut a cane nomen illi imposi-
 tum sit, et Scylo-Joannes ab omnibus compella-
 retur. Cum enim Scythas sibi devinxisset affinitate
 cum illis contracta, et mores sibi vindicaret ob fe-
 rociorem naturam immaniores, cædibus Romano-
 rum admodum delectabatur. Hoc fati functo soror-
 is illius filius Phrorilas nomine, Scythide avia in
 matrimonium ducta regnum Bulgarorum occupat.
 Filius vero Asani Joannes clam ereptus, ut diximus,
 ad Scythas asportatur. 27 Et hæc quidem de Bul-
 garis: reliqua oratio, quibus gesta sunt temporibus
 enodabit.

ὡς οὐδέποτε τῇ Ῥωμαίων τσαυτα παρὰ τοῦ ξυνέδῳ

(4) Βουλγαροκτόνον. De bello Bulgarico et Ba-
 silius imp. triumpho circa annum 4016 consulendus
 Zonaras, *Annal.* tom. III, in Basilio Porphyroge-
 nito. Meminit et Nicephorus Gregoras. Dousa.

D (5) Καταντήσας καὶ αὐτῆς. Minutatim omnia refert
 Choniata in Historia, et Joannes Stauracius, *De
 miraculis S. Demetrii martyris.* ALL.

(6) Ἐδοξε γὰρ αὐτῶ. Hunc fuisse S. Demetrium
 martyrem Thessalonicensium patronum refert
 Joannes Stauracius, *De Miraculis S. Demetrii*;
 τότε δὴ τότε ἀπὸ τῶν νυκτῶν εἰς τέλος Θεός τὴν ἑαυτοῦ
 τῆς ἐκδικήσεως Ῥωμαίων ἐστὶλθωσι καὶ ὑπέθηξεν ὡς
 ἐν θηγάνῃ τῷ ζῆλῳ τοῦ μάρτυρος. Καὶ ἀφνης καὶ
 ἄγρυπνος τῶ ὄντι φύλαξ καὶ πολιούχος ἡμῶν καὶ
 μέγας τοῦ μεγάλου βασιλέως στρατιώτης Δημήτριος
 ἐπιπὸς ἐφ' ἵππου λευκοῦ τῶ Βουλγαράνακτι φαίνε-
 ται, καὶ καιρίαν ἀκοντίζει παραχρῆμα τὸν ἄθλιον.
 Ὁ δὲ μέγα παραντίκα ἀνακραγῶν κατεβοῶτο τοῦ
 ἀρχιστρατήγου τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ Μαναστρά ὡς
 δῆθεν τρωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ· τούτον γὰρ ἔδοκει ὄραν
 ἱππαζόμενον, ὡπερ εὐγενεὶ καὶ λευκῷ ἵππῳ ἱππά-
 ζετο, τῆς σκηνῆς ἐνδον γενόμενον, καὶ λόγχην ἢ
 περίφραξ τῆ καρδία τούτου ἐμβάψαντα. Καὶ αὐθις
 κατεβοῶτο τούτου καὶ πολλάκις, ὡς καὶ αὐτὸν ταῖς

κακά ⁶³, ὡς καὶ ὄνομα τεθῆναι τούτων ἐκ κυνὸς τὴν ἐπικλησιν ἔχον ⁶⁴. Σκυλοῖωάννης καὶ γὰρ ἐπεκλή τοῖς πᾶσι. Τὸ γὰρ τῶν Σκυθῶν γένος ἰδιοποιησάμενος καὶ κοινωθήσας αὐτοῖς συγγενείας καὶ τρὶς μετασχῶν ἐκ φύσεως θηριωδέστερου, φόνους ἐπετρόφα Ῥωμαίων. Ὡς γούν οὕτως ἐτεθνήκει, ὁ ἰ ἀδελφῆς αὐτοῦ παῖς Βορίλας τὸννομα, τὴν Σκυθίδα θεῖαν γαμητὴν εἰληφώς, τῆς ἀρχῆς τῶν Βουλγάρων γέγονεν ἰγκρατής. Τὸν δὲ τοῦ Ἀσάν παῖδα Ἰωάννην ⁶⁵ ἀφῆλκα ὄντα ἐπὶ κρύφα τις λαβὼν, ὡς εἰ κειμεν, ἐπὶ τοὺς Σκυθὰς κεχώρηκεν. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ περὶ Βουλγάρων · ὁ λόγος δὲ μετὰ ταῦτα ἰ ἰδίοις ἐξιστορήσει καιροῖς ⁶⁶.

14. Michaeli porro, quem Epiro imperasse et partem aliquam dominii Romani obtinuisse supra enuntiavius, tres fuere fratres, Constantinus Theodorus et Manuel. Theodorus cum Theodoro Lascari imperatore vivebat, illi, quemadmodum et reliqui Romanorum morigerans atque obsequiosus. Propterea Theodorum imperatorem Michael deprecatur ut eum ad se mitteret, quod nullum genuinum filium adultum possideret (quem enim susceperat Michael, ex pellice erat, de quo infra dicemus), et mortem intempestam pertimesceret, et alios fratres ineptos ad dominandum iudicaret. Theodorum imperator fratri Michaeli dimittit, cum prius iusjurandum fidelitatis in semet et in successores suos Romanorum imperatores exegisset. Sic dimissus cum fratre Michaeli in communitate vitæ atque victus erat. Non multo post a servo Michael noctu in lectulo una cum uxore cubans (Romæo nomen erat parricidæ) interimitur. Quare Theodorus frater in dominatu, secum habens Constantinum et Manuelem fratres, succedit. Cum vero ad principatum incumberet, **28** Imperii sui jura nimium extendit : namque ex Italis non parvam, ex Bulgaris vero multam regionem suæ ditioni adjecit sibi Thessaliam, Achrida, Prilapum, Albanum et Dyrrhachium ipsum addidit ; ubi Petrum cum ingenti militum vi ex Italia venientem, et quasi Cyprianum inter intenderet, a summo pontifice electum, de

⁶³ ἦν — κακά om. D. ⁶⁴ τὴν ἐπικλησιν ἔχον om. D. ⁶⁵ Ἰωάννου D. ⁶⁶ καὶ — καιροῖς om. D. ⁶⁷ 1 χατὴ δὲ, ὃν τῆς Ἠπειροῦ κατάρξει εἰρηκάμεν, τρεῖς D. ⁶⁸ ἔχειν ἐπὶ παῖδα ἐνηθον F. ⁶⁹ περὶ — μεπειτα om. D. ⁷⁰ αὐτοῦ D, ommissis Ῥωμαίων κατάρξοντας. ⁷¹ νύκτωρ — γυναίκα om. D. ⁷² προσπασατο γὰρ οὐκ ὀλίγην χώραν ἐκ τῆς Ἰταλῶν καὶ Βουλγάρων, καὶ τὴν Θεσσαλίαν D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

κραυγαῖς θορυβηθέντα καὶ ἀναπεθῆσαντα τῆς στραμνῆς (ἐν γειτόνων γὰρ ἦν αὐτῶ ἡ σκηνῆ) εἰσελθεῖν καὶ ἰδεῖν καὶ φωνῆσαι, καὶ ἀκούσαι ὡς Σὺ μὲ πρὸ βραχίους ἐπιπρὸς τῶ λευκῶ σου ἵππῳ γενόμενος ἐνταυθα κατέσφαξας δόρατι. Καὶ τὸν γενέσθαι περιδεῖα, καὶ εἰπεῖν, « Μὴ σὺ γε, βασιλεῦ· συμπάθησον, οἰκτερον. Οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστι. Φάσμα σοι γέγονεν, οὐκ ἀλήθεια. » Ἐκεῖνος εἰς βάθος δεξάμενος τὴν πληγὴν ἐτροβείτο δεινῶς, ἐκέρραγε καὶ ἀνωλόλυξε. Νυσσεται οὖν τὴν κοιλίαν εὐθύς, καὶ ροῦν ἰκανὸν ἀκραϊφνεσάτην αἵματος κάτωθεν ἀπορρέει, ὅπως ἂν βαρῆ ὁ πούς σοι, Δημήτριε, αἵματι τῶν ἐχθρῶν σου ὑπὲρ τῆς σῆς τῆσδε πόλεως. Καὶ ἀρχεται ἡδὴ λιποψυχεῖν. Ταῦτα ἰδὼν ὁ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἀρχιστράτηγος Μαναστράς, ἡ τάχους εἶχεν, ὑπτιον τούτου ἐπιβιάσας προτροπᾶδην φεύγει, καὶ κλίπτων τὴν σωτηρίαν μεθ' ὅσου τάχους ὑποχωρεῖ, καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῶ ἅπαν ἐκείνου τὸ μυριοπληθές στρατολογικόν, οὕτω ταχέως ὡς εἰ καὶ Βορεῖάδει τινὲς κατα τούς θρυλλομένους τούτους εἰδῶκον· φόβος γὰρ αὐτοῖς καὶ τρόμος ἐπέβη κατά τινα ξένην ἀντιπρίστυσιν. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ εἰς μακρὸν τύτω τὸ ζῆν, ἀλλ' αὐθιμῆρον πρὸς ἡλίου δυσμᾶς κατά τὸ ἐν ταῖς

18. Ὁ δὲ Μιχαὴλ (7) ὃν ἰστορήσας ὁ λόγος ἰ φθακε τῆς Ἠπειροῦ κατάρξει καὶ τενος μέρους ἰ χώρας Ῥωμαίων, τρεῖς ⁶⁷ κασιγνήτους ἐπέκτι τὸν Κωνσταντῖνον, τὸν Θεόδωρον καὶ τὸν Μανώων ὃ μὲν Θεόδωρος τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων συνῆθη δώρῳ τῷ Λάσκαρι, ὑπαρτων αὐτῷ ὡς καὶ οἱ ἄλλοι τῶν Ῥωμαίων. Διὰ τοῦτο παρακαλεῖ τὸν βασιλῆα Θεόδωρον ὁ Μιχαὴλ, ἵνα τούτον πρὸς αὐτὸν ἐκπέμψῃ διὰ τὸ μὴ εἶναι ἔχον παῖδα εἰς ἤβην ⁶⁸ ἐλθόντα, ἃ οὐδὲ γνήσιον (ὁ γὰρ αὐτῷ γεννηθεὶς Μιχαὴλ) ἐκ τῆς λακῆς ἐκείνῳ γέγεννητο, περὶ οὗ ἐροῦμεν ἐν τῇ μετέπειτα ⁶⁹, καὶ τοῦ θανάτου δὲ δεδιέναι τὸ ἄμ. τούς γὰρ λοιπούς τῶν ἀδελφῶν ἀγνεῖς ἐγένωσκον ἰ ἀρχῆν. Τούτου δὲ τὸν Θεόδωρον ὁ βασιλεῦς, πῆρε τῷ ἀδελφῷ Μιχαὴλ, ὅρκους πρῶτον ἐμπεισάμενος ἰ πίστιν δουλείας εἰς τούτον φυλάττειν καὶ αἰς τοῖ μετ' αὐτὸν ⁷⁰ Ῥωμαίων κατάρξοντας. Ὅς καὶ ἀπεκόμενος συνῆν τῷ ἀδελφῷ Μιχαὴλ. Μετ' οὗ κολλῶ φρονεῖται παρά του τῶν ὑπαρτων ὁ Μιχαὴλ νύκτι ἐπὶ τῆς κλίνης συγκαθεύδων τῇ γυναίκα ⁷¹. Ἐμαῖος δὲ ἦν τῷ φρονεῖ τούτομα. Ἐπιλαμδῶνε γούν τῆς ἐξουσίας ἐκείνου ὁ ἀδελφός Θεόδωρος, ἐκ καὶ τοὺς ἀδελφούς Κωνσταντῖνον καὶ Μανου ἰ Ἀρξαι δὲ βουληθεὶς πάνυ ἐπαύθησε τὴν αὐτοῦ ἰ χῆν (8) · ἐκ τε γὰρ τῶν Ἰταλῶν οὐκ ὀλίγην χῆν ἐκτησατο, καὶ τῶν Βουλγάρων πολλήν · τῆν τε ἰ Θεσσαλίαν ⁷² ὑφ' αὐτὸν ἐποίησατο Ἀχρίδα τε ἰ Πριλαπον Ἀλδανόν τε καὶ αὐτὸ Δυρράχιον, ἡ

ἰστορίας ζῶον μονήμερον θνήσκει βιαίως οὕτως ἄθλιος τῆς οἰκείας κακίας καὶ ματαιότητος δρεψίμος τοὺς καρπούς, μέχρις αὐτοῦ τρυγίου τὸ κῆρ του θυμοῦ ἐκπιῶν καὶ τὸ τῆς ὀργῆς Κυρίου ποτῆρ καὶ μέμεθυσμένου θεοῦ ξυροῦ εἰς πῆρρον εἰδη Ἐπιστράφη γὰρ ὁ πόνος αὐτοῦ εἰς κεφαλῆν αὐτῆ καὶ ἐπὶ κορυφῆν μὲν ἡ ἀδιλια αὐτοῦ κατέβη, βοθρον δ' ὃν ἐργάσατο κέπτωκε, καὶ μία μαρτυροβόλις εἰς ἐκδικησιν ἤρκεσε τῶν πολλῶν ἐκείνου ἰ κῶν, καὶ αἷμα ἐξέχευε δίκαιον τῶν ἐγκάτων καὶ πολλῶν αἱμάτων ἀδίκων ἀντίπονον. In codice Vaticanano 163 in margine historice Choniatae legitur Οὗτός ἐστιν ὁ ἀσεβῆς Σκυλοῖωάννης ἐπικληθεὶς ἰ τῆς Θεσσαλονικῆς ἐπιστρατεύσαστα, ὡς ἐν τοῖς ἰ νου θαύμασιν ἀναγέγραπται. Et infra: Ἀσεβῆστ ἰ ἀνθρώπων Σκυλοῖωάννη Βούλγαρι, καὶ ποῖος ἰ ἀγριώτατος τοιαῦτα ἐργάσατο; Μὴ εὐροε ἡ μισου ψυχῆ τὴν τυχοῦσαν ἀνεσί ποτε. ALL.

(7) Ὁ δὲ Μιχαὴλ. Causa quoque addit Gregor lib. 1, p. 13. ALL.

(8) Ἐπαύθησε τὴν αὐτοῦ ἀρχῆν. Gregor lib. 2, p. 28. ALL.

καὶ Πέτρον (9) μετὰ μεγίστης στρατιάς ἐξ Ἰταλίας Ἀ
 ὀρμώμενον καὶ ὡς πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν πε-
 ποιτῆμενον τὴν δίοδον, ἀνηγορευμένον πρὸς τοῦ
 πάππα (10) καὶ βασιλεία, αὐτοῦ που γεγενημένον
 προχειρωσάμενον τε καὶ αὐτὸ τὸ Δυρράχιον γενναίως
 κατετροπώσατο. [P. 14] Ὁ μὲν οὖν ῥήθεις Πέτρος γαμ-
 βρός ὑπῆρχεν ἐπ' ἀδελφῆ τοῦ πρώτως βασιλεύσαν-
 τος ἐκ τοῦ Λατίνων μέρους Βαλδουίνου καὶ τοῦ μετ'
 αὐτὸν Ἐρρή, ἐκαλεῖτο δὲ ἡ αὐτῶν ἀδελφὴ Ἰολέντα,
 ἐξ ἧς παῖδες τῷ Πέτρῳ γεγέννηται τρεῖς, ὃ τε Φίλι-
 ππος, ὁ Ῥομπέρτος καὶ ὁ Βαλδουίνος ⁷³, ὧν ὁ μὲν
 Ῥομπέρτος καὶ ὁ Βαλδουίνος τῆς Κωνσταντίνου βε-
 βασιλεύκασι, τοῦ πρώτου αὐτῶν ἀδελφοῦ τοῦ Φιλίπ-
 που τῷ ἀδελφῷ Ῥομπέρτῳ τῆς βασιλείας παραχω-
 ρήσαντος. Ὑπῆρχον δὲ σφισι καὶ ἀδελφαί, ὧν μία
 Μαρία ἦν, ἥ συναξύγη ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος. Ὁ μὲν **B**
 οὖν δηλωθεὶς Θεόδωρος ⁷⁴, καθὼς εἰρήκεν, τὸ οἰ-
 κεῖον παραλαβὼν στρατεύμα ἀντιτάττεται τῷ Πέτρῳ
 μικρὸν ὑπερηθῆσαντι τὸ Δυρράχιον καὶ ἐν ταῖς τοῦ
 Ἀλθανοῦ δυσχωρίαις γεγενημένῳ. Νικῶσι γοῦν κατὰ
 Λατίνων στρατεύμα, ὡς πάντας ἀρδὴν δεσμώντας ποιῆσαι
 σὺν πᾶσι σκεύεσι, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν βασιλεῖα
 Πέτρον ἔργον μαχαίρας γενέσθαι (11). Τοῦτο δὲ τότε μέγα
 τοῖς Ῥωμαίοις ἐγεγονέη βοήθημα.

⁷³ καὶ προχειρωσάμενον τὸ Δυρράχιον, ἐκ τοῦ Λατίνων μέρους Βαλδουίνου καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν Ἐρρή γαμ-
 ναίως κατετροπώσατο. Γαμβρός δ' ἦν ὁ Πέτρος Βαλδουίνου ἐπ' ἀδελφῆ Ἰολέντα, ἐξ ἧς παῖδες αὐτῷ Φίλιπ-
 πος, Ῥομπέρτος καὶ Βαλδουίνος D. ⁷⁴ ὁ δὲ τῆς Ἠπείρου Θεόδωρος τὸ D. ⁷⁵ κατὰ κράτος om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(9) Ἐνθα καὶ Πέτρον. Anno 1219 Honorio III
 pontif. Rom. Petrus hic Cortenæus ex comite An-
 tisiodorensi factus imperator Cpolitano, eadem
 hac pagina dicitur in prælio confossus occubuisse.
 At Antonius Bonfinius (*Rer. Ungar.*: Decad. II lib
 vii) tradit ipsum in Theodori Dyrrhachini tyranni
 carcere diem suum obiisse, Iole in terim sive Iolanta
 imperium ejus administrante Alii in Thessaliæ sal-
 tibus præterjurisjurandi religionem et fidem inte-
 reptum scribunt, et toto biennio in squalidoque
 carcere fatigatum ac pene enectum tandem ob-
 truncatum esse anno 1221. Dousæ.

(10) Ἀνηγορευμένον πρὸς τοῦ πάππα. Latini
 scriptores rem aliter narrant, ferunt siquidem de-
 functo Henrico imperium ab iis qui Cpoli erant
 delatum fuisse Andreæ Ungariæ regi vel socero
 illius comiti Petro Antisiodorensi, de quo statim
 Andreas pontificem Honorium III certiorē reddi-
 dit. Petrus tamen potioribus suffragiis vocatus e
 Galliis Romam cum uxore et filiis et alio comitatu
 advolat, et ab Honorio diademate cingitur in eccle-
 sia S. Laurentii extra muros, nequid juris Orientale
 imperium in Occidentale comparasse videretur, et
 ne Cpolitani patriarchæ juribus in ungeni Orientis
 imperatoris detractum videretur. Honorius epis-
 tola ad partiarcham Cpolitano: *Nos autem licet
 pluries denegassemus eisdem, ne quis possit que-
 rivis de superfluo suspicari. quod in Ecclesiæ
 Cpolitaneæ præjudicium faceremus, quia timeba-
 tur a multis ne, si sic nobis confusus abscederet.
 non solum sibi sed universo imperio grave dispen-
 dum immineret, condescendentes tandem ipsos
 sine tuo vel alterius præjudicio vel contempsu in
 ecclesia B. Laurentii foris muros urbis duximus
 solemniter coronandos.* Et ut major auctoritas
 negotio accederet, comitem illi dedit Joannem
 Columnan tit. S. Praxedis. ALL.

(11) Ἐργον μαχαίρα γενέσθαι. Hoc quoque aliter
 narrant scriptores Latini, qui scribunt non armis,
 sed prodicione et perfidia a Theodoro Comnenocap-
 tum; nam cum in via fœdus cum Theodoro iniis-
 set, invitatur a Theodoro, et in convivio tum ipse
 tum legatus capiuntur, reliquis fugatis aut prostra-

claratumque circa eadem loca imperatorem, Dyrrhachio præoccupato fortiter in fugam vertit. Petrus
 sororem primi ex Latinis Balduini et successoris
 illius Erici sibi matrimonio junxerat. Sorori nomen
 Jolentæ fuit, ex qua tres Petrus susceperat filios,
 Philippum, Robertum et Balduinum, quorum Ro-
 bertus et Balduinus, cum primus eorum frater
 Philippus Roberto administrandi imperii potestatem
 fecisset, Cpolis regionem tenuerunt. Ex eorum
 sororibus Maria Theodoro imperatori copulatur.
 Porro, quem supra innuimus, Theodorus, exeroitu
 coacto, Petro paululum Dyrrhachium prætergresso
 et inter Albani angustias adducto sese opponit. Ibi
 Theodori Comneni milites Latinorum copias strenue
 fundunt, oppressis universis, **29** adeo ut omnes
 comprehensos vinculis alligarent, impedimenta
 abriperint, ipsumque etiam imperatorem Petrum
 gladio peremerint. Hac victoria res Romana haud
 minimum sublevata est.

οἱ τοῦ Κομνηνοῦ Θεοδώρου τὸ τῶν
 κράτος ⁷⁵ κατὰ κράτος om. D.

tis, carceri mancipantur. Leguntur ad eundem
 Theodorum Honorii epistolæ, quibus eum tanti
 facinoris accusat, hortaturque ut legatum sedis
 apostolicæ et Petrum eximat vinculis et solutos abire
 sinat; et ni pareat, minas gravissimas incutit. Et
 liberasse postmodum legatum pontificium comper-
 tum est. De Petro quid actum sit, silent historici.
 Dubium itaque est an in vinculis e vivis excesserit
 an libertati restitutus fuerit. Certe imperio reddi-
 tum non est. Richardus de Sancto Germano in Chro-
 nico, nunc primum a doctissimo Ferdinando
 Ughello in *Italix sacræ* tom. III edito, anno 1217:
*Theodori Altissodorensis comes in Cpolis imperatorem
 electus est. Romam veniens cum consorte sua ab
 Honorio papa apud S. Laurentium extra muros
 urbis in imperatorem et imperatricem coronatur.
 Qui regnum intrantes et se Brundisium conferentes
 cum honesto militari exercitu, ibi dominum Joannem
 de Columna card. in Cpol. legatum venturum
 expectant, cum quo in fausto omine navigio
 transfretantes ad portum Dyrrhachii pervenerunt.
 Qui pravo ducti consilio imperatrice eos per mare
 præeunte ad civitatem Byzantium, obsidere, et expugnare
 prænderunt Dyrrhachium. et cum parum
 proficerent, ab obsidione civitatis ipsius di-
 gressi sunt. Qui errantes per devia et condensa
 silvarum a Græcis intercepti sunt. de quibus nonnulli
 in ore gladii perierunt, nonnulli vero capti sunt et car-
 ceralisqualore una cum ipso imperatore consumpti.
 Ipse etiam cardinalis captus est et detentus. Hic
 miscet omnia et turbat Blondus De gestis Venetorum:
*Joannes nunc imperator Venetis promiserat, si ab
 eis quia Cpoli detulerunt cum habito a pontifice exer-
 citu Cpolim deportaretur, Dyrrhachium eis recupe-
 rare, quam urbem Theodorus Epirotes furto dolisque
 surripuerat. Debellaturus autem Dyrrhachium
 imperator hinc Iolem uxorem, inde cardinalem Col-
 umnam Cpolim jussit accedere, inchoataque est
 obsidio, et oppugnationes per dies fere singulos in-
 tentatæ. Sed urbem veteri muro, quem Venetus in-
 staurasset, munitam Theodorus milite abundans ex
 Epiro fideli facile defensabat, adeo ut imperator**

15. Verum rursus oratio in Theodorum Lascarim imperatorem deflectit. Huic ex Anna uxore, ut dixi, filiae natæ sunt tres, Irene, Maria et Eudocia. Mariam secundam Ungariæ regis Hierosolymis per illius ditionem revertentis filio nuptum dederat, primam Irenem Andronico Palæologo, quem et despotæ dignitate insigniverat, uxorem locurat : nec multo post Palæologus despota morte obit, et imperator eam Joanni Ducæ, Batatzæ cognomine, qui e Didymotæcho ortum duxerat et hinc protovestiarii officium administrabat, despondit. Imperatrix Anna antea vitam finierat. Hinc ex Armeniis uxorem accipit imperator, cui deinceps subiratus in Ciliciam illius patriam remittit, et cum sorore Itolorum principis (Roberto, ut innui, nomen erat et Erico patruo successerat) nuptias facit. Per Ericum res Romana et Theodorus imperator multum detrimenti cepit : cum enim esset fortis et ad pugnandum præceps et audax, videreque Romanos depressos, et potissimum postquam sultanum imperator Theodorus leto dedit : tunc enim Italum

⁷⁶ ὡς μὲν τινες ἔφασκον ἐξ ἑρωτικῶν διαθίσεων add. D. ⁷⁷ τοῦ πύπλην, ἐκ Διδυμοτοίχου δὲ πρωτοβριον ὄντα D. ⁷⁸ βασίλισσα Ἄννα προτετελευτήκει, ἤγαστο D. ⁷⁹ τὴν Κιλικίαν om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

potiri desperans sibi constituerit abundum. Et quia mediterraneas Macedoniæ urbes invisendi desiderio teneretur, petitam inter solvendam obsidionem a Theodoro fidei publicæ securitatem accepit. Secundum quam scripto sibi datam ad Aretæ amnis portum extensionem in Macedoniæ littora primam fecit. Inde ad nemorosam Tempe delatus, cum ad montium saltus pervenisset, in silvis tectorum structas a Theodoro duce insidias incidit, et abductus in teterrimum carcerem est conjectus. Primum hic Joannem Hierosolymorum regem cum Petro Altissiodorensi confundit. Res Petri, et quidquid Petro acciderat, Joanni tribuit. Iole fuit uxor Petri, non Joannis, soror Balduini primi. Theodorus Michaelis frater eidem Michaeli in principatu successit, quem armis et virtute bellica auctiorem reddidit. Iole tantum navigio Byzantium transfretavit : cardinalis Columna ejusdem Petri uti laborum comes, ita et carceris fuit. Leguntur etiamnum litteræ Honorii III ad eundem Theodorum et alios, quibus sollicitas sub pœnis etiam gravissimis Theodorum ut apostolicæ sedis legatum e custodia dimittat, alios ut factam injuriam vindicent et liberationem procurent. Ut dicta aliorum historicorum præteream, qui nec bello pugnasse cum Theodoro Petro et legatum affirmant, sed exoratos a Theodoro, etiam promissis expensis ad ipsum Byzantium, per illius ditionem iter arripuisse et in convivio captos carceri fuisse mancipatos, reliqua multitudine, quam secum ducebant, profligata. Chronicon Fosæ novæ, Jordanus, Ricardus de S. Germano, et alii. Liberet in his fidem Blondus, si potest, si vult sibi fidem in aliis haberi. Raphael quoque Volaterranus Theodorum hunc Epiri principem, qui Petro Altissiodorensi insidias struxit, cum Theodoro Lascari Græcorum imperatore confundit ; narratque Petrum non carceri mancipatum, sed ab eodem in convivio obruncatum. Sadellius. Ennead. IX, lib. v : Petrus Ahissiodorensis ab Honorio pontifice imperatoris insignibus ornatus cum Joanne Columna supremi ordinis antistite retro abiit : militebatur si in Panoniam ad arma in Turcos comparanda. Ubi vero Brundisium ventum est, imperator Venetis navibus cum uxore et liberis exceptus in Dalmatiam trans-

α΄. Ἄλλ' ὁ λόγος μοι καὶ πάλιν ἐπὶ τὸν β' Θεόδωρον τὸν Λάσκαρον ἑφορμᾷ. Οὗτος γὰρ αὐτοῦ γαμετῆς Ἄννας, ὡς ἔφην, τρεῖς ἐποθυγατέρας. Εἰρήνην, Μαρίαν καὶ, Εὐδοκίαν. Τὴν Μαρίαν τὴν δευτέραν τῶν αὐτοῦ θυγατέρων τῆ Οὐγγρίας διερχομένην τὴν αὐτοῦ χώραν ἐκ τὴν ῥοσολύμων εἰς κῆδος ἐπὶ τῷ υἱῷ παραδίδοσσι τῶν δὲ πρώτων αὐτοῦ θυγατέρα τὴν Εἰρήνην ἄνδρῳ συζεύγνυσι τῷ Παλαιολόγῳ Ἀνδρονίῳ καὶ δεσπότην τετέμηκε. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ὁ δε Παλαιολόγος θνήσκει ⁷⁶, καὶ προσλαμβάνεται σιλύς εἰς γαμβρόν Ἰωάννην τὸν Δούκαν, οὗ τᾶτ' ἔστι (14) τὸ ἐπίπλην, καὶ ἐκ Διδυμοτοίχου ὠρμημένος, τὸ τοῦ πρωτοβριοντοῦ ⁷⁷ δὲ ὄφφικιον. Ἡ μὲν οὖν βασίλισ Ἄννα ἔφθη πρὸς τοῦ τελευτήσαι. ἤγαστο ⁷⁸ δὲ ἐξ Ἀρμενίων γυναῖκα ὁ βασιλεύς. Δυσσαριστήσας δὲ πρὸς ἐπὶ τὴν ἰδίαν πατρίδα τὴν Κιλικίαν ⁷⁹ ἐκ ἐπιφέρει δὲ αὐτῷ γαμετὴν τὴν τοῦ βασιλεύοντος Ἰταλῶν ἀδελφὴν, ὃς Ῥομπέρτος, ὡς ἔφην, ἐκ καὶ τὸ θεῶν Ἐρρῶν διεδίετο. Οὗτος καὶ γ

D. ⁷⁷ τοῦ πύπλην, ἐκ Διδυμοτοίχου δὲ πρωτοβριον ὄντα D. ⁷⁸ βασίλισσα Ἄννα προτετελευτήκει, ἤγαστο D. ⁷⁹ τὴν Κιλικίαν om. D.

mittit, Joanne antistite ad comparandum bellæ præmissis. Ipse conatus est Dyrrhachium Theodoro, qui Epirum obtinebat, adire. Gerebat pro imperatore Græciæ, Veneti aliquando et instauraverant, illa ex improvise suo in se præsidio. Venetis itaque nomini gratificari imperator, tum quia imperii æmulum infensum rat, aliquando Dyrrhachium frustra oppugnasset. Theodorus interim pacis studium assumpsit. Antissiodorensi insinuatus, ex hoste brevi fit in Imperatorum itaque comiter invitatum in convivio obruncat, neque sædus nuper ictus que hospitalia jura reveritus. Alii circa nemo Thessaliæ loca, quæ Tempe vocant, insidias a Theodoro exceptum scribunt, atque in potestatem redactum invinculis asservatum. ALL.

(12) Ἐπὶ τῷ υἱῷ παραδίδοσσι. Belæ ἔστι ejus minis Ungariæ regi, Andreæ 2, cui ex Hierosolymitana expeditione cognomen Hierosolymitanum adhæsit cujusque hic mentio fit, filiaque Maria, testantibus Ungarorum annalibus, quæ Anton. Bonfinius, decad. II, lib. VII. Qui nos patris exprimeret, præter Eliam Reusnerum, neminem. Hic in Genealogico dicit fuisse Emanuelis imp. filiam ; in quo fallitur. Ex Logo dori Lascaris fuisse filiam discimus. Quare ergo gaudus hic ejus error, aliorumque fortassis, ipsum sequuntur aut quos ipse duces habet Dousa.

(13) Ἄννην. Εἰρήνην scribendum statim cedentia et mox sequentiasatis manifesto ostendunt, ut pluribus opus non si ad vulgarem scripturam redarguendam ac convincendam Dousa.

(14) Ἰωάννην τὸν Δούκα τοῦ Βατάτζου. Johannes Baptista Egnatius, Cuspinianus et alii Joannem, Ducam Batatzæ cognomento, coram Joannem Diplobatazium vocent. Dousa.

(15) Ἠγάστο δὲ ἐξ Ἀρμενίων hujus Gregon non meminit, qui scribit demortua prima uxore secundam duxisse sororem Roberti imperatoris CPolitani, p. 21, 20. ALL.

Ἐρρῆς πολλὰ πράγματα παρέσχε Ῥωμαίοις καὶ A αὐτῷ τῷ βασιλεῖ Θεόδωρῳ. Ἄνδρείος γὰρ ὢν, περὶ μάχας ὀξύρροπος, καὶ τεταπεινωμένα τὰ τῶν Ῥωμαίων ὄρων, καὶ μάλιστα ἐξ ⁸⁰ οὗτον τὸν σουλτάν πεφόνευκεν ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος· τότε γὰρ τὸ ἐκ Φράγκων προσὸν αὐτῷ ἀπολώλεκε στράτευμα, ἐν ᾧ καὶ τὰς πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς τεθαῤῥηκῶς ἦν μάχας. Οὐς καὶ ὁ βασιλεὺς Ἐρρῆς ἐδέδεικε πολλοὶ γὰρ ἦσαν ὀνομαστοὶ ἀπὸ τε γένους ἀπὸ τε μὴν τῆς προσοῦσης ἐκείνοις ἀνδρίας. Διὰ ταῦτα, ὡς φασι τινες, καὶ τὴν τοῦ βασιλείως νίκην ἀκηκῶς ὁ Ἐρρῆς, «Νενίκηται,» ἔφη, «ὁ Λάσκαρις, οὐ νενίκακεν.» [P. 15] Ἴνα γοῦν μὴ πολὺν κατατείνω λόγον τῆς ἱστορίας, τοῦτ' ἂν μόνον εἰπῶν τὸ πᾶν παραστήσασαι· μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ Νυμφαίου (16) τὰς σκηνὰς ὁ Ἐρρῆς ἐπήξατο, κατ' ἱρημίαν πολλὴν, οὐθένος κωλύοντος ⁸¹. Ἐκεῖθεν τε ὑποστρέψας τὸ μὲν τοῖς κρατηθεῖσι κορσεθίς, τὸ δὲ καὶ ἐκχειρίαν ἐθελήσας λαθεῖν (οὐ γὰρ ἄγαν καρτερικὸν τὸ Λατινικὸν φύλον ἐν ταῖς μάχαις καθέστηκεν ⁸²), εἰς ξυμβάσεις ἤλθε μετὰ τοῦ βασιλείως Θεόδωρου. Καὶ συμφωνήθη τὰ μὲν τοῦ Κιμινᾶ πάντα (οὕτω γὰρ τὸ ὄρος καλεῖται τὸ ἐγγὺς τῆς Ἀχυραίου τυγχάνον) μετὰ καὶ αὐτῆς τῆς Ἀχυραίου παρὰ τοῦ τῶν Φράγκων γένους δεσποῦσθαι, τὸν δὲ Κάλαμον (κώμη δὲ ἐστὶν ὁ Κάλαμος, ἐξ οὗ τὸ τῶν Νεοκάστρων (17) ἄρχεται ἡμέρα) μὲν εἰς αἰκίον, τὰ δὲ ἐντεῦθεν παρὰ τοῦ βασιλείως Θεόδωρου δεσποῦσθαι· Νεοκάστρα δὲ ταῦτα ἦν καὶ Κελδιανὸν Χλιάρᾳ τε καὶ Πέργαμος καὶ τὰ πλαγίως ἐγκείμενα, Μαγιδία τε καὶ Ὀψίκια (18). Ἰπῆρχε δὲ καὶ ἄλλη χώρα ⁸³ τῷ βασιλεῖ Θεόδωρῳ ἢ ἀπὸ τοῦ Λοπαδίου ἀρχομένη, καὶ Προῦσαν περίλαμβάνουσα καὶ Νίκαιαν. Καὶ οὕτω μὲν ξυμβέθη τῷ βασιλεῖ Θεόδωρῳ τὰ πράγματα ⁸⁴.

15. Ὁ δὲ εἰρημνός Ἐρρῆς (19), εἰ καὶ Φράγκος C τὸ γένος ἐτύγχανεν, ἀλλ' οὖν τοῖς Ῥωμαίοις καὶ ἰθαγενεῖσι τῆς Κωνσταντίνου ἰλαρώτερον προσέφερετο, καὶ πολλοὺς εἶχε τοὺς μὲν τοῖς μεγάλοις τούτου συντεταγμένους, τοὺς δὲ τοῖς στρατιώταις, τὸ δὲ κοινὸν πλῆθος ὡς οἰκίον (20) περιεῖπε λαόν. Καὶ γὰρ περιγενόμενος τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀστέων Λεντιανῶν τε καὶ Ποιμανηνοῦ, καὶ ἀνδρας τὸν Ἄρην πνέοντα καὶ ἔργα ψυχῆς γενναίας ἐνδειξαμένους ὡς ἔρμαιόν τε ἐδέξατο ἐφευρών. Ἐν γὰρ τῶν Λεντιανῶν ἄστῳ ὥστε καὶ σῆται φαγεῖν κατηνάγκασεν (21)

⁸⁰ βασιλείως Ἰταλῶν Ῥομπέρτου ἀδελφῆν. Καὶ τὸν θεῖον γὰρ Ἐρρῆν ὁ Ῥόμπερτος διεδέξατο πολλὰ Ῥωμαίους ἠττήσαντα, μάλιστα δὲ ἐξ D. ⁸¹ κατ' — κωλύοντος om. D. ⁸² τὸ μὲν — καθέστηκεν om. D. ⁸³ τὰ δ' ἐντεῦθεν τάδε, Νεοκάστρα, Κελδιανόν, Χλιάρᾳ τε καὶ Πέργαμος καὶ τὰ πλαγίως ἐγκείμενα Μαγιδία τε καὶ Ὀψίκια παρὰ τοῦ βασιλείως Θεόδωρου δεσποῦσθαι. Ἰπῆρχε δὲ τούτῳ καὶ ἄλλη χώρα ἢ D. ⁸⁴ καὶ οὕτω — πράγματα om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(16) Μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ Νυμφαίου. Multa de D expeditionibus Latinorum in Oriente narrat Choniata in Balduino. ALL.

(17) Νεοκάστρων. Anna Comnena, lib. xiv. ALL.

(18) Μολδία, καὶ ὀψίκια. De themate *Obsequii* supra quædam attulimus in notis, Μολδία videtur *Moldavia*. DOUSÆ.

(19) Ἐρρῆς. Balduini frater post mortem Balduini tenuit et gubernavit imperium Cprolitanum annum unum et menses quatuor absque imperatorio titulo; nemini enim, ita referente Niceta, p. 847, popularium suorum regni inaugurationem condonare voluerunt, nisi Balduini morte explorata, quod summopere laudans Choniata in suos Græcos invehitur. ALL.

A militem, quo fultus cum suæ nationis hominibus audacter bellum conserebat, et quem imperator Ericus metuebat quod in eo et genere nobiles et irato sibi ingenio viribus valentes conspicerentur, perdidit. Præterea, ut quidem memorant, de imperatoris victoria certior factus, «Lascaris,» exclamat, «victus est, non vicit.» Sed ne diutius orationem protraham, vel hoc solo res conspicua erit. Nymphæum usque, cum nullus adversaretur, castra posuit Ericus; indeque rediens, partim præda parta opimus ac saturus, partim a laboribus feriari optans (neque enim in sustinendis bellorum certaminibus Latina natio perdurat), cum imperatore Theodoro fœdus iniiit; concordatumque est Cimeni (sic enim mons Achirao adjacens appellatur) universa et ipsam Achiraum a Latinis possideri, Calamum vero (id oppidum est, ex quo Neocastrorum thema initium sumit) inhabitum deserui; quæ sequerentur sub arbitrio esse imperatoris Theodori: ea erant Neocastra, Celbianum, Chliara, Pergamus, et quæ a latere erant Magidia et Opiscia. Præter hæc alius etiam regionis imperator Theodorus **31** dominabatur, quæ a Lopadio principium habens Prusam Nieæamque suo ambitu continet. Et sic Theodoro imperatori res cesserant.

16. Sed Ericus licet Italus genere, Romanos tamen et Byzantinos indigenas placidius sedatiusque amplectebatur, et ex illis plures inter primates collocaverat, alios inter militem adnumeraverat, plebem vero veluti proprium populum fovebat. Etenim Romanis urbibus Lentianis ac Pœmaneno expugnatis, viros in illis Martem spirantes et editis facinoribus singulares præter spem inventos in lucro deputavit. Nam Lentianis non modo custodes aquarum penuria afflixit, verum et famis adeo excruciauit ut scutorum nec non sagulorum pelles

(20) Τὸ δὲ κοινὸν πλῆθος ὡς οἰκίον. Ephræmius in Chronico:

Μεθ' οὗ κατάρχει Λατίνων τῶν ἐν πόλει Κλησίν Ἐρρῆς σύναιμος ὢν Βαλδουίνου, Ἄνῆρ ἰλαρὸς, εὐμενὴς ὑπηκόοις, Πρὸς δὲ στρατηγὸς εὐσθενῆς, πολμητίας, Ὁξύρροπος τε πρὸς μάχας ἀντιπάλων, Καὶ στρατιώτας γεννάδας, Ῥωμαλίους, Ἑλληνας ἀνδρας συντεταγμένους ἄγων, Ἐπίλεκτον φάλαγγα καὶ νικηφόρον. ALL.

(21) Ἐν γὰρ τῶν Λεντιανῶν ἄστῳ ὥστε καὶ σῆται φαγεῖν κατηνάγκασεν. Corruptus locus. Sensum qualemcunque expressimus. In quo tamen nobismet ipsis non satisfacimus. Neque etiam amicis. Quorum princeps Dusarumque ac muliarum amor, Petrus Scriverius aliud suspicatus latere

comedere compuis sint. Murum etiam machinis A
 admotus solo equatum, adeoque vaste ac profunde
 hiantem unus post annum incendio ligna superge-
 rens per quadraginta dies defenderent. Tandem
 urbe perdomita, nullus ex defensoribus præter ger-
 manum imperatoris fratrem, et qui exercitui præ-
 erat Dermocaitem, et Palæologum Andronicum,
 cui Irenem filiam imperator, ut antea diximus, col-
 locaverat, pretio redemptus est. Quin omnibus
 Ericus in unum convocatis et in turmas ac cohortes
 dissipatis, ducibus 32 ex eodem genere assigna-
 tis, omnium principatum Theophilopulo Georgio
 commisit, et orientalium partium custodiam de-
 mandavit.

17. Sub hoc Byzantii imperante ad reginam ur-
 bium a summo pontifice præsul ipsi legatum in-
 digitant) Pelagius nomine papæ prerogativas om-
 nes referens ablegatur : namque calceos rubros

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

adhibuit familiarissimum sibi communemque ami-
 cum nostrum Danielem Heinsium ; cui viro quid
 Græcæ, quid Latinæ debeant litteræ, limatissimi
 ejus ingenii immortales fœtus summorumque ac
 eruditissimorum hominum de illo judicia abunde
 testantur, et sentiet maximo cum emolumento po-
 steritas. Is conjectura ex tempore nata, et divina
 prorsus (ita me Deus amet) divinatione depravatis-
 simum hunc locum ita interpolandum dixit : 'Εν γὰρ
 τῷ τῶν Λεαντίνων ἄστει οὐ μόνον σπάνις ἕδατος
 τοὺς φυλάσσοντας ἐξίκαυσε, ἀλλὰ καὶ ὡστε παντο-
 φάγην κατανήκασεν ἀπὸ ἀσπίδων καὶ ἰεροσπίδων
 αὐτῶν. Hoc est. : In Leantinorum quippe oppido
 haud tantum aquæ penuria præsidarios urgebat ac
 fames, adeo ut clypeorum et sagorum coria manderent,
 verum etiam, etc., vel ad verbum adeo ut
 clypeis ac sagis coria manducare cogerentur. De
 cuius lectionis veritate ne dubita Dousa.

(22) πύργιον. Fuit hic Pelagius episcopus car-
 dinalis Albanus, legatus in Syria et Ægypto, ubi
 obiit, sub Honorio III pontif. Rom. presbyter cardina-
 lis tituli sive ecclesie S. Praxedis. Vide Onu-
 frium Paninium et Alfonso Ciaconium in ponti-
 ficum et cardinalium historia. Jacobus de Vitriaco
 Aceconensis circa illa tempora episcopus in epistola
 ad Lotharingos suos, de captione Damiatæ; *Igitur
 nonis Novembris, Salvatore mundi regnante, do-
 mino Petro Albanensi episcopo apostolicæ sedis le-
 gato solemniter vigilante, anno gratiæ 1219 capta
 est Damiatæ.* Petrum hunc eundem cum Pelagio
 credere quid vetat? An non et sic rescribendum?
 Pelagii Albanensis episcopi ac legati diserte memi-
 nit in eadem historia Oliverius scholasticus Colo-
 niensis epist. ad Engelbertum archiepise. Colon.
 et Mathæus Paris Anglus in historia majore ad an-
 num 1219. Aliique scriptores consentiunt, tam ve-
 teres quam recentes ; ex quorum numero videantur
 Paulus Æmilius, *Histor. Gallor.* lib. vi, et Ubbo
 Emmius, *Rer. Frisicar.* lib. viii, recentes quidem
 ambo sed elegantes et accurati scriptores. Verum
 Ubbo noster variare auctores in pontificii legati
 nomine adnotat, quosdam Pelagium, quosdam Co-
 lumnam ingerentes, Blondus, *Histor.* decad. II, lib.
 vii; Bonfinius, *Rer. Ungar.* decad. II, lib. vii,
 et alii cardinalem Columnam hic agnoscunt. Cu-
 spinianus (Platinam in Vita Honorii III secutus)
 in Petro Antiodorensi imp. Cpolitano : *Est tum
 Joannes cardinalis de Columno legatus declaratus
 (ab Honorio pontificis) ad Aris res reformandas,*

τα πρὸ τῶν ἀσπίδων καὶ ἰεροσπίδων αὐτῶν, καὶ
 καὶ τῆς οὐ μὴ ἀποδιδέσκατο τῆς ἐπιπέδου καὶ
 πύργου, μετὰ μεγίστης ἐπιχειρήσεως τὴν ἐπιπέδου
 ἐξ ἐπιπέδου τῆς, ἀμύδου τῆς ἐπιπέδου τῶν
 πιστομένων; ἕλλα. Κραταθότος γὰρ τῶν ἰστο-
 ρῶν ἐξ αὐτῶν ἀποδίδεται εἰ μὴ μόνον ὁ τῶν ἰστο-
 ρῶν ἀποδίδεται; καὶ ὁ εἰς ἐγγραφοὺς τοῦ στυλίου
 τῶν τετραγώνων, Δερμοκαίτης καὶ ὁ Πυλαίουργος ἢ
 ὁρῶντος, ὅν. ὡς ὁ ἰσθμὸς πύργου δελεῖται καὶ
 τῶν τετραγώνων αὐτῶν ἐπιπέδου γὰρ ἐξ ἑαυτῶν; καὶ
 ἕλλατος. Πικρὰς δὲ τοὺς αὐτοὺς; ὁ Ἐρῶς; τὸν
 μόνον; καὶ κατὰ ἕλας; τὸν αὐτῶν; καὶ ὁ μόνον; καὶ
 παραδόντος; ἐγγραφοὺς, ἰεροσπίδων δὲ αὐτῶν τῶν
 ἐπιπέδων τῶν ἐπιπέδων παραδόντος, τῶν τῶν ἐπι-
 πέδων μόνον φυλάσσοντας αὐτοὺς ἐπιπέδων.

ἰς. Τοῦτοι δὲ τῶν Ἐρῶς τῆς Κωνσταντινου ἢ
 ἀρχόντος ἀπιστοῦν παρὰ τοῦ κάππα πρὸς; ὁ
 ἕλλατῶν τῶν πολεμῶν ἀρχόντος, ὅν καὶ ἰστο-
 ρῶν αὐτοὺς φασὶ, τὸν μόνον Πυλαίουργος (22), ἀπιστοῦν τῶν

cum copiis ab Innocentio excitatis. De Pelagio
 nymus *Historiæ orientalis et Captæ Damiatæ* r-
 riptor apud Vincent. Bellovacens., *Spec. Histor.*
 lib. xxxi, 138 : *Damiata multis laboribus ca-
 pta et per annum vel amplius a nostris possessa,
 postmodum Pelagio cardinali et legato Templari-
 us et Hospitalarius totoque exercitu Christiano-
 rum excepto rege Hierusalem Joanne, qui ob quam
 dam discordiam inter ipsum et legatum motus
 ab exercitu recessit, a Soldano per insurrectionem
 captis et graviter afflictis, reddita est paganis.* De
 cordiæ hujus fomitem an fortem, nisi fallor, sal-
 liquere existimo ex historia Pauli Æmilii, quem vi-
 de loco supra citato ; et ex eo Meyer ad annum 1221.
 Dousa.—Pelagius cardinalis Albanensis episcopus
 legatus ab Innocentio III Cpolin mittitur, summa
 auctoritate instructus, ut Græcos, qui Latinis pare-
 bant, a schismate abduceret atque ad Ecclesie si-
 num revocaret. Narrat hoccidem Sabellicus, *Ense-
 ad.* IX, lib. v : *Henricus imperator Christianæ re-
 ligionis observantissimus se adiutorem præbuit Ro-
 mani pontificis, legato ad hoc Byzantium missi, ut
 Græcos subigeret ad Romanæ Ecclesie ritum ac-
 ciendum. Vix ea res moveri cœpta est, cum
 dilitio ingens civitatem invasit. Græcis reman-
 dibus imperatoris officium esse arma curare, non
 sacra ; satis superque a se datum, qui suam possi-
 essent Ecclesiam Romanæ subjectam renuntiari.
 Henricus retictis cum sua pertinacia Græcis adim-
 perii constitutionem convertitur. Id tamen non
 Græcorum pertinacia, sed legati imprudentia et
 nimio in rebus exsequendis ardore, colligi potest
 ex aliis quoque hujusce Pelagii actionibus. Nam
 plerique omnes, ut narrat Spondanus anno 1221,
 num. 19, *Damiatæ amissionis dedecus in Pel-
 gium rejiciunt, qui contra omnium militarium
 ducum sententiam, ipse earum rerum ineptus
 alienissimo tempore vi censurarum adversus
 tantum castra movere inconsulte coegerit, et
 tum non ignavissimæ morti vel turpissimæ ser-
 vitudinis florentissimum Christianorum exercitum
 objecerit, quo vel tum universam Syriam et com-
 modiori tempore etiam Ægyptum et Babylonem
 totumque Orientem subjungere facillimam fuisset.*
 Nec minus hac sua legatione asperius functum
 fuisse, adeoque neque apud imperatorem, neque
 apud Græcos aliquid profecisse traditidem Spon-
 danus anno 1213 num. 24, ALL.*

νόμια τοῦ πάππα φέροντα· ἐρυθροβαφῆ (23) καὶ γὰρ Ἀ ὑπέδιδετο πέδιλα, ἐκ τῆς αὐτῆς δὲ [P. 16] χροιᾶς καὶ τὰ ἐνδύματα εἶχε, καὶ ἡ ἐφεστρίς δὲ τοῦ ἵππου καὶ τὰ χαλινὰ τῷ τοιοῦτῳ ἰδάπτοντο χρώματι. Ἦθους δὲ τυχῶν ἀγριωτέρου καὶ ἀλαζονεῖα χρώμενος πολλὰ δεινὰ ἐνεδείξατο ἐπὶ τοῖς τῆς Κωνσταντίνου οἰκί- τερσι. Καὶ ἡ σκῆψις ὡς εὐλογος· ἠνάγκαζε καὶ γὰρ τοὺς πάντας τῆ τῆς πρεσβυτέρας Ῥωμῆς ὑποκύψαι ὑποταγῆ. Ἐντεῦθεν καθεργυρῆντο μοναχοὶ, ἱερεῖς ἐδισμοῦντο, καὶ ναὸς ἅπας ἐκέκλειστο. Καὶ ἦν ἐν αὐτῷ θύοιν θάτερον, ἡ ὁμολογῆσαι τὸν πάππαν πρῶ- τον ἀρχιερέα (24) καὶ τούτου τὴν μνήμην ἐν ἱερο- τελεστικαῖς ποιεῖν (25), ἡ θάνατον εἶναι τῷ μὴ δια- πραξαμένῳ τούτῳ τὸ ἐπιτίμιον. Τοῦτο εἰς βαρυθυμίαν ἤγε τοὺς οἰκίτορας τῆς Κωνσταντίνου, καὶ μάλιστα τῶν ἄλλων τοὺς προὔχοντας, οἱ καὶ πρὸς τὸν βα- σιλεῖα Ἐρρῆν ἀφιθμένοι, « Ἡμεῖς μὲν, » ἔφασαν, « ἄλλον γεγονότες γένους, καὶ ἄλλον ἀρχιερέα ἔχοντες, ἑαυτοὺς τῷ κράτει σου ὑπετάξαμεν ὥστε σωματικῶς κατέρχην ἡμῶν, οὐ μὴν γε ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς. Σοῦ μὲν γὰρ ἐν πολέμῳ ὑπερ- μαχεῖσθαι τῶν ἀναγκαίων, τῶν δ' ἡμετέρων ἐκ- στῆναι σεβασμάτων καὶ θρησκευμάτων τῶν ἀδυ- νάτων πάντα καθέστηκεν. Ἡ γοῦν λύσον ἡμεῖς τὰ ἐπελθόντα δεινὰ, ἡ ἄφες ὡς ἐλευθέρους ἐν τοῖς ἰθα- γενεῖσι ἀρῆχθαι. » Ταῦτ' εἶπον, κάκεινος μὴ βουλόμε- νος ἐν στερῆσι γενέσθαι τοσοῦτων καλῶν κάγαθῶν ἀνθρώπων, καὶ ἄκοντος τοῦ εἰρημένου λεγάτου τοῦ

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(23) Ἐρυθροβαφῆ. Ex rerum Latinarum ignora- C tionē factum est ut Acropolis, quod ex more illius gentis esset, ad fastum et insolentiam traheret. Quis enim nescit rubra indumenta et reliqua cardinalium suppellectilis rubro colore inficis. Non tamen inde sequitur, quicumque apud eam nationem rubris utuntur vestibus, cardinales esse ut nugacissime argutatur Zacharias Gergenius in sua Catechesi, qui cum vidisset papam in sede deferri ab hominibus rubris amictis vestibus, inconsiderate et plane ridicule enuntiavit *papam cardinalium quatuor humeris subvehi satellito stipatum, τὸν στάκοναι τέσσαρες καρδιναῖες μὲ δορυφόρους. ALL.*

(24) Τὸν πάππα πρῶτον ἀρχιερέα. Nempe jam olim de primatu contentio fuit inter Romanum pontificem et patriarcham Cpolititanum; quam deciderit Justinianus et Romæ Cpolim subjecit. Patet ex Novella 131. Fecit idem Phocas rogante Bonifacio pontifice; de quo Paulus Warnefridus, *De Gest. Longobard.* lib. iv, cap. 37. Romanusque D pontifex semper primatum asserere studuit, reclamante licet et multum repugnante patriarcha, donec sub Balduino Flandro capta urbe fugatoque patriarcha Græco, Venetique Thoma Mauroceno (primo ex Latinis patriarcha) electo, *Orientalis Ecclesia, cujus olim metropolis erat Cpolis, cum imperatore et universo imperio ejus capiti suo Romano pontifici, sicut fuit antiquitus renodata, Romanæ Ecclesie sese esse filiam recognoceret; ipse etiam patriarcha huic aspirans operi et applaudens, se dignitatis suæ pallium a summo Romano ponti fice recepturum promitteret.* Verba sunt Henrici (qui Meyero est Hugo) comitis de Sancto Paulo, ex epi stola scripta Cpoli, quam annalibus suis inserit Godefridus monachus; qui exstat *Rerum Germanicarum* tomo Freheriano primo. Hæc acciderunt anno 1203. Sed statim, ut videtur, dis- siluit hæc concordia, jugumque Occidentale de-

induebat, neque diversicoloribus indumentis am- ciebatur, quinimo equi sagulum et fræna eodem inficiebantur veneno. Et cum moribus esset imma- nioribus, fastus ac insolentiae plenus, nimium in Byzantinos sæviit. Et propositum a ratione aber- rare non videbatur: omnes enim, ut veteri Romæ colla subjicerent, compellebat. Hinc monachi in carcerem impingi, sacerdotes in vincula, et templa omnia ocludi, nec præter hæc duo tertium statui etenim vel papam primum omnium pontificem fa- cerentur, illiusque inter sacrorum solemnia me- moriam facerent, vel qui id abnuissent, morte pen- derent pœnam. Hoc Byzantii accolæ, et inter eos primas obtinentes, angi ex cruciarique animo et ad Ericum imperatorem profecti, « Nos, » inquirunt, « alio genere orti aliumque habentes pontificem nosmetimperio tuo et potestati subjecimus, ita ut in corpora, non in animum et spiritum dominararis. Namque in tui defensionem, dum bellum geritur, 33 arma capere necesse est: at nostris ritibus et cæremoniis ut cedamus fieri omnino nequit. Aut itaque nos ab urgenti discrimine libera, aut tan- quam liberis ad indigenas aditionem dato. » Sic locuti. Ille cum tot probis optimisque viris privari nollet, etiam invito legato templa reseravit, vinculis custodiisque monachos ac sacerdotes liberavit, et tempestatem, qua tunc Byzantium jactabatur, sedavit. Multi vero ex monachis, antequam hæc

tractarunt Orientales. Quo nomine hæc ad ipsos a pontifice Romano videtur instituta legatio, de qua insignis Logothetæ locus. Sed Pelagius legatus surdis cecinit, favente Cpolititanis imperatore Henrico Balduini fratre. Quanquam anno 1215, tempore Con- cillii Romani, *Orientalis Ecclesia, quo antea inauditum fuit, se subditam Romanæ Ecclesie exhibuit. Nam Cpoli duo in patriarcham electi Romam vene- runt, quos ambos papa consilio cardinalium deposuit, et tertium substituit et investivit et ad sedem propriam remisit.* Refert idem monachus in *Anna- lidus. Dousa.*

(25) Τούτου τὴν μνήμην ἐν ἱεροτελεστικαῖς ἐμφωνεῖν. Hac de re, nempe ut in sacris hymno- diis Græcorum papæ Romani mentio fieret et me- moria coleretur, diuturna, ut et de primatu (de quo jam diximus) contentio fuit inter Ecclesiam Romanam et Cpolititanam, duravitque ea ad tem- pora Michaelis Palæologi, sub quo composita con- troversia illa unitæque Ecclesie etsi neque ista unio perseveravit. Hæc tria tum paciscebantur, primo ut a Cpolititanis in hymnodiis papæ Romani cum quatuor patriarchis mentio fieret, secundo ut liceret cuivis Romam veterem tanquam majus tri- bunal provocare, tertio ut papæ Romano in om- nibus deferretur principatus. Auctores Nicephorus Gregoras *Histor. Byzant.* lib. 5, Georgius Phranza *Chronici Orientalis* lib. 4, cap. 6, Georgius Pachy- merius in *Excerptis Histor.* lib. 5, alique. Sed non steterunt postea hoc pacto Græci, et pontificis memoriam dedignati sunt; idcirco monet Palæo- logos in epis'tola cardinalis Bessarion, inculcatque τὸ μνημόσυνον τοῦ πάππα. Vide eruditissimum Meur- sium in *Glossario* voce *πατριάρχης*, et in notis ad epistolam illam Bessarionis Græco barbaram, una cum illustris Hesychii opusculis super editam et doctissime explicatam. Dousa.

gererentur, Cpoli excedentes ad imperatorem Theodorum commigrarunt, quibus illius mandato monasteria ad habitandum assignata sunt. Et sacerdotes Nicæam petentes, partim patriarchali clero adnumerati, partim locis sacris oblectati, libere vitam traduxere. Et hæc quidem hoc modo ac imperatore Cpolitano Erico gesta sunt.

Νίκαιαν ἀπίοιτες οἱ μὲν τῷ πατριαρχικῷ κλήρῳ συγκατελήγησαν, οἱ δὲ θείοις ἑνασμίαισιν τοῖς σπακῇ ἐλευθέρως εἰώσωσαν. Καὶ οὕτω μὲν ἐγγίνονται ταῦτα παρὰ τοῦ τότε βασιλεύοντος τῆς Κωνσταντίνου Ἐρρίκου.

18. Erico fato functo frater illius Robertus molli negotiis incumberebat. Hujus soror imperatori nupserat. Paucis elapsis annis cum Cpolitano imperator Robertus uxori non esset obnoxius, imperator impium facinus patrare sibi in animo proposuit, studens eum Eudociæ filię alligare sibique generum assumere. Hinc dissidia inter Manualem tunc temporis patriarcham 34 atque imperatorem suborta sunt, cum neutiquam adeo infandis nuptiis consensum ille præstaret. Verum imperator, quod optabat, præstare non potuit. Nondum enim illa Cpolim transmissa, dum apparent nuptias, vitam finit, generi suo Joanni Ducæ imperio relicto: nullum enim habebat puberem filium, namque bini ex imperatrice Anna suscepti ante obierant, et ex Armenia filius unicus erat octennis, cum pater illius et imperator vita defecit. Quod itaque ille masculo filio eoque pubere destitueretur, filię suæ maritus imperii hæres fit.

⁸⁵ καὶ τὸν -- καταστόρσεσσι om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(26) De monachis et hieromonachis distincte suis locis notavit edecumata quædam idem doctissimus amicus noster in Glossario. Vide in ἱερομόναχος et μοναχός. DOUSA.

(27) Τοῦτου δὲ τελευτήσαντος. Henrico succedit Robertus, vir non adeo fortis et acris et magni animi dux, Ephræmius in Chronico:

Τούτων κατάρχει Ῥομπέρτος Βυζαντινός
Πράγμασι κοινῶς μαλακῶς χειρημένος
Μετ' Ἐρρῆν κατάρξαντα τὸν τεθνηκότα
Ἀρβίον ἀνδρα καὶ Ῥωμαλίον. ALL.

(28) Ὁ ἀδελφός αὐτοῦ Ῥομπέρτος. Quod auctor hic dicit Robertum Henrici fratrem fuisse, id vero falsissimum est. Imo nepos fuit ex Jolanta sive Yolanthide, sorore ipsius (filiam quoque perperam vocat Jo. Baptista Egnatius et Cuspinianus) nupta Petro Cortenæo comiti Auxerræ sive Antiodorensi, qui et ipse imperator fuit et cui successit Robertus. Aliud egit itaque Logotheta, si ita scripsit. Nam supra disertis verbis dixit Petrum ex Jolanta Balduini sorore propagasse Philippum, Robertum et Balduinum, Robertumque ac Balduinum ipsi imperio successisse, cedente ultro Philippo maximo natu. Aberravit igitur hic ejus mens, an manus? Visi culpa hæc rejicienda sit in libricos; de quo me amicus meus sumus, antiquitatis illustrandæ et historiæ vindicandæ studiosissimus, Petrus Scriverius submonuit, nempe hic scribendum ὁ ἀδελφιδούς αὐτοῦ, id est nepos ex fratre vel sorore, vel forte ὁ ἀδελφόποις pro eodem. Vide Eustathium Pollucem aliosque lexicographos. Constantinus Manasses in opere historico versibus politicis concepto vocat Justinum τὸν ἀδελφόποιδα Justiniani;

Ἐνθεν τοὶ μέλλον τελευτῶν καὶ γῆθεν με τακταίνειν]
Ἐπὶ τὸν ἀδελφόποιδα βέπει τὸν Ἰουστίνον].

Elige utrum malis. Sane evidentissimus error (Scri-

τε ναοὺς ἀνέωξε, καὶ τοὺς ὅσοι ταῖς εἰρκταῖς ἔσση κατισχημένοι μοναχοὺς τε καὶ ἱερεῖς ἀπολύσει καὶ τὸν κατασχόντα τότε τῇ. Κωνσταντίνου κλύδωνα καταστόρσεσσι. Πολλοὶ δὲ τῶν μοναχῶν (26) προσῆλθον, καὶ αὐτοῖς προστάξει τούτου μοναὶ πρὸς ἰόντες τῆς Κωνσταντίνου τῷ βασιλεῖ Θεοδώρῳ προσκαταμονὴν ἐπιδέδονται. Καὶ πρεσβύτεροι δὲ πρὸς τῇ Ῥομπέρτος (28) μαλακώτερον ἔχρατο τοῖς πράγμασι. Τούτου τὴν ἀδελφὴν εἰς γαμετὴν εἰλήφει ὁ βασιλεὺς. Οὐ πολλοὶ παρήλθον ἑναυτοὶ, καὶ ἐπει ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως βασιλεὺς Ῥομπέρτος οὐκ ἔφησεν συζυγεῖν γυναικί, παράνομόν τι πρᾶγμα βεβούληται ὁ βασιλεὺς διαπράξασθαι. ἐπὶ γὰρ τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ Εὐδοκίᾳ προσλαβέσθαι τοιοῦτον γαμβρόν ἔρτίσατο. Ἐνθεν τοῖ καὶ ἕρις ἐκ τοῦ τότε πατριαρχικῆτος Μανουῆλ τῷ βασιλεῖ ἔμβεδήκει, μηδ' ὄμως τῇ τοιαύτῃ ἀθεσμογαμίᾳ συγκαταστούσαντος. Ἄλλ' ἢ ἔφθασεν ὁ βασιλεὺς τέρματι δοῦναι τὸ θέλημα ἔκπεω γὰρ στεῖλας ταύτην εἰς Κωνσταντινουπόλιν, καὶ ὑπὲρτίπει, καταλύει τὸν βίον, τὴν βασιλείαν καταλύων τῷ γαμβρῷ αὐτοῦ Ἰωάννῃ τῷ Δούκα. Οὐ γὰρ εἶχεν ἄρρενα παῖδα [P.17] εἰς ἔβαν εἰσθῆτα: οὐ γὰρ δύο ἐκ τῆς βασιλίδος Ἄννης ἰσχυρῶς ἄρρενας παῖδας, τεθνήκον προῦφθασαν, ἐκ δὲ τῆς ἑξ Ἀρμενίων ὠρμημένης ἐν παιδίῳ ἄρρενα πεποίηκεν (29),

C verii verba sunt) in loco tam conspicuo tolerari non debet. Dousa — Videtur Robertus hic in imperio administrando fuisse tenerior, amoribusque et otio indulgisse. Cui opinioni Paulus Emilio subscribitur lib. vii, ubi verba ejus sic habent: *Robertus Antiodorensis Græcorum Augustus virginem nobilitatis Byzantiæ formosissimam, sed quæ desponsam fuerat Burgundioni cuidam juveni florentissimo, sibi matrimonio consociavit, matre puella auctore, lætaque his multo splendidioribus nuptiis. Lætitia in necem vertit. Burgundio injuria magis irritatus quam Cæsaris nomine deterritus, nuptiam coacta in domum socrus irruptione facta, nuptiam auribus desectis, truncis naribus infuravit, anum mari proximo mersit, etc.* Tragicum hoc exemplum etiam Joan. Baptista Egnatius, Cuspinianus alique commemorant, ita ut videatur Robertus fuisse Veneris quam Martis studiosior. Sane hoc loco noster paucis ejus indolem moresque denotat quasi degenerantis a virtute majorum. Balduinus I ita se gessit, ut ipse ab hostibus Latini nominis præclarissime laudatus sit. Nam hunc Nicetas ita commendat: *Vir erat pius et modestus, ne impudico quidem aspectu mulierem intuitus, quamdiu ab sua conjuge abfuerat (in hac parte vel ipsi Scipioni præferendus). Vacabat enim laudibus, necessitatibus confictantes subibat. Sux sententiæ adversantes æquo animo subibat. Et quod maximum est, bis qualibet hebdomade vesperi proclamari jubebat ne quis in suo palatio cubaret, qui alienam mulierem attigisset.* Robertus humanis valedixisse perhibetur Robertus anno 1228, imperii annis 7 vixdum expletis. DOUSA.

(29) Nota Acropolitam unum filium masculinum octennem Theodoro tribure ex Armenia uxore susceptum, Gregoram p. 24 nullum illum habuisse asserere. ALL.

ὑπὲρ ὀκταετῆς ἦν ἡνέκα ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ αὐτοῦ ἔτεθνήκει. Διὰ πο ἄμοιρῆν γούν αὐτὸν ἄρρενος ἐνή-
 βου γουῆς ὁ ἐπὶ τῆ θυγατρὶ γαμβρὸς αὐτοῦ τῆς βα-
 σιλείας κληρονομῆ. Ἦν δὲ ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος ὁ
 Λάσκαρις, ὁπότε τὸ τέλος ἔσχε τοῦ βίου, τῶν μὲν
 τεσσαράκοντα πέντε ἐτῶν ὑπερέκεινα, ἐλάττων δὲ
 τῶν πενήκοντα, βασιλεύσας ἐκ τούτων ἔτη ιη' (30).
 Ἦν δὲ τὸ σῶμα μικρὸς, οὐκ ἄγαν δὲ, μελάγχρους
 ἐφ' ἱκανόν, καθεμῆνον ἔχων τὸ γένειον καὶ περὶ τὸ
 ἄκρον σχιζόμενον, ἐπ' ὀλίγον ἑτερόφθαλμος, πρὸς
 τὰς μάχας ὄξύς, θυμοῦ τε (51) καὶ ἀφροδισίων ἡτ-
 τώμενος, ἑλευθερώτερος ἐν ταῖς θωρακαῖς οἷς γὰρ
 ἂν βούλοιοτο, πολὺ τὸ χρυσίον ἐδίδοτο, ὡς ἐν ἄκαρῆ
 τούτους πλουτεῖν. Τεταλαιπώρηκε δὲ πάμπολλα ἐν
 ταῖς μάχαις ταῖς τε πρὸς Ἰταλοὺς καὶ τοὺς Πέρσας.
 Ἀρχὴ γούν οὗτος ἐγγεγόνει τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς, ἧ καὶ πολλὴν χάριν ὄφλειν τοῖς Ῥωμαίοις πάνυ δῖον καθίστη-
 κέν. Κατετέθη δὲ ὁ νεκρὸς αὐτοῦ ἐν τῆ τοῦ Ἰακίνθου μονῆ, ἐνθα καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος τέθαπται καὶ ἡ βασιλις
 Ἄννα ἡ τούτου σύζυγος.

ιβ'. Καθὼς γούν εἰρήκειν, μετὰ τὴν τελευταίαν αὐ-
 τοῦ ἐπιλαμβάνεται τῶν Ῥωμαϊκῶν σκήπτρων Ἰωάν-
 νης ὁ Δούκας ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ, στεφθεὶς παρὰ τοῦ
 πατριάρχου Μανουὴλ (32), ὃς τὸν Μάξιμον διεδέξα-
 το. Μετὰ γὰρ τὴν τελευταίαν τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ
 ὁ Εἰρηνικός Θεόδωρος τῷ πατριαρχικῷ ἐνίδρυται
 θρόνῳ, ὃς καὶ Κωπᾶς (33) ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐκαλεῖτο,
 μετὰ δὲ ἑνιαυτούς ἐξ (34) ἐκείνου τὸν βίον ἀπολιπόν-
 τος ὁ μοναχὸς Μάξιμος (35) εἰς τὸν πατριαρχικὸν
 ἀνάγεται θρόνον, θεραπεύων τὴν γυναικωνίτιδα καὶ
 ὑπὸ ταύτης ἀνθεραπευόμενος· οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἦν τὸ
 εἰς ταύτην ἀναβιβᾶσαν αὐτὸν τὴν περιωπῆν. Ἐπιβιούς
 δὲ μῆνας ἐξ (36) τελευταῖ, καὶ ὁ Μανουὴλ (37) εἰς τὸν
 πατριαρχικὸν ἀνάγεται θρόνον, φιλόσοφος, ὡς ἐδόκει,
 ὧν καὶ ὑπὸ πολλῶν κατονομαζόμενος·

κ' Ἐπ' δὲ τὰ Βουλγάρων καὶ αὐθις ὁ λόγος ἀνα-
 χωρεῖ. Ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Ἀσάν
 δύο ἔσχε υἱούς, τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν Ἀλέξανδρον.
 Τοῦ γούν εἰρημένου Βορίλα (38) βασιλικῶς τῶν Βουλ-
 γάρων κατάρχοντος (39), ὁ τοῦ Ἀσάν υἱὸς Ἰωάννης
 φυγαδεῖα χρησάμενος ἐπὶ τὰ τῶν Ῥώσων χωρεῖ,
 ἐκείσε τε χρόνον ἐφ' ἱκανόν διαμείνας, καὶ τινὰς τῶν
 συγκλύδων Ῥώσων σὺν ἑαυτῷ περιεπαγῶν, τὴν πα-
 τρικὴν ἀνακαλεῖται κληρονομίαν καὶ πολεμῆ τῷ Βο-
 ρίλα καὶ νικᾷ τούτον, καὶ χώρας οὐκ ὀλίγης ἐγκρα-
 τῆς γίνεται. Ὁ δὲ Βορίλας ἐνθὸν εἰσέρχεται τοῦ
 Τρινοβίου, καὶ ἐπὶ ἐπτά ἔτεσι τειχῆρης πολιορκεῖται.
 Ἐπεὶ δὲ ἀπέταμον οἱ συνόντες αὐτῷ, τῷ Ἀσάν
 Ἰωάννη προσέρχονται. Φεύγων δὲ ἀλλοιεται ὁ Βο-
 ρίλας καὶ παρὰ τοῦ Ἰωάννου τυφλοῦται, καὶ οὕτως

A Imperator Theodorus Lascaris annos quinque et
 quadraginta et amplius, minor quinquaginta natus
 excessit, e vita, decem et octo regnavit, corpore,
 sed non nimium, pusillus, moderate nigricante
 promissa barba, sed quæ in extremis scinderetur,
 variis, sed parumper, oculis, præceps in prælia,
 iræ ac Veneris impatiens, in muneribus munifi-
 centior : quibus enim illi collubitum erat, ingens
 auri vis donabatur, ut statim opulenti evaderent.
 Pugnis adversus Italos et Persas quammaxime
 conflictatus, prima tamen Romani imperii ipse
 fundamenta jecit, cui a Romanis quammaxime
 35 gratiæ habendæ sunt. Sepultus fuit in Hya-
 cinthi monasterio, ubi et imperator Alexius positus
 fuerat et imperatrix Anna thalami consors.

B 19. Quemadmodum ergo dixi, post illius obitum
 Romani imperii gubernacula Joannes Ducas gener
 illius suscipit, a Manuele patriarcha, qui Maximo
 successerat, coronatus. Namque post patriarchæ
 Michaelis excessum Irenicus Theodorus, cui a
 plerisque Copæ nomen inditum fuerat, in patriar-
 cham eligitur; post annos sex eo demortuo Maximus
 monachus patriarchale solium ascendit, gynæceio
 palpans ac supparasitans, et vice versa ex eo assen-
 tationes et blanditias aucupans : neque enim aliud
 eum in tam sublime culmen evexerat. Sed post
 menses sex moritur, et Manuel in patriarchali solio
 collocatur, vere vir philosophus, ut apparebat, et a
 multis eo nomine honestatus.

20. Sed ad res Bulgaricas redeamus. Primus
 Bulgarorum rex Asanus duos habuit filios, Joannem
 et Alexandrum. Itaque Borila, cujus supra mentio-
 nem fecimus, regie Bulgaris imperante, Asani filius
 Ioannes fuga se abripiens in Rusos confugit, ibique
 per tempus aliquod commoratus, et convenarum
 Rusorum nonnullis in unum congestis, paternam
 hæreditatem reposcit, 36 et in Borilam arma sus-
 cipit, et vincit, dominusque fit non exiguæ regionis
 Borilas Trinobum ingressus septem annos obsi-
 dionem sustinet ; et cum socii defatigati succum-
 berent, ad Asani Joannem deficiunt. Borilas inde
 iter fugiendum deprehensum ab Joanne oculis
 læditur, sicque universa ditione Bulgarorum Joan-
 nes potitur. Et hæc quidem de Bulgaris.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(30) Ἐτη ιη'. Gregoras, p. 24, ALL.

(31) Περὶ τὰς μάχας ὄξύς θυμοῦ τε. Gregoras lib.
 II, p. 24, ALL.

(32) De hisce patriarchis, Manuele, Maximo, Mi-
 chaele, Theodoro, Cpolitianis, Nicææ tamen seden-
 tibus, diximus nonnulla in opere nostro de perpetua
 utriusque Ecclesiæ, Occidentalis et Orientalis,
 consensione, ex quo lector petat, si libet. ALL.

(33) Κωπᾶς. In Notitia patriarcharum Κουπᾶς
 dicitur. DOUSA.

(34) Μετ' ἑνιαυτούς ἐξ. Notitia patriarcharum
 tradit vixisse tantum ann. I mens. 4 dies 5. DOUSA.

PATROL. GR. CXL.

(35) Μάξιμος μοναχός. Hic antea præerat mo-
 nasterio τῶν Ἀκοιμητῶν, ut est in Notitia patriar-
 charum. DOUSA.

(36) Μῆνας ἐξ. Notitia patriarcharum tradit
 menses 8. DOUSA.

(37) Ὁ Μανουὴλ. Hic est Manuel Charitopulus
 in Notitia patriarcharum. DOUSA.

(38) Βορίλα. Dixit supra ut occupaverit Bulga-
 rorum imperium, c. 13. ALL.

(39) De fuga Joannis Asani filii supra agit Acro-
 polita c. 12 et 13. ALL.

κρατῆς τῆς τῶν [P, 18 Βουλγάρων ἀπάσης ὁ Ἰωάννης γενέσθαι. Καὶ τὰ μὲν ἐν τοῖς Βουλγαροῖς τοσαῦτα ⁸⁵
 21. Comnenus interim Theodorus, cujus paulo ante meminimus, proprium ordinem dedignatus et quæ sunt imperii occupans, postquam Thessalonicam in potestatem recepit, non minimam Romanæ conditionis partem, ex ea quæ suberat Italis et a Bulgariis intercipiebatur, sibi vindicat, purpureaque chlamyde induitur, et rubris calceis convesititur, oblucente illi in hoc quam strenuissime Constantino Mesopotamita metropolita Thessalonicensi, quem diris malis et calamitosis exsiliis canonica statuta propugnantes insectatus misere afflixit. Sed Bulgariae archiepiscopus Demetrius, tanquam qui, ut ipse

⁸⁵ Καὶ — τοσαῦτα om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(40). De purpureis imperatorum calceis vide quæ Meursius fuse in Glossario, in τζάγγι. Meminerunt passim Nicetas et Cantacuzenus. Vide et Zonaram in Nicephoro Botaniata et Alexio Comneno. Ex Procopii loco, quem vir clarissimus in Glossario adducit, videmus eos ad genua usque pertigisse. Hinc Ville-Harduinus: *Morchuffs caucha les heuses vermouilles*. Et quemadmodum idem amicus ille noster ibidem docet ex Joanne Curopalate in Tzimisce, habebant quoque jus hujusmodi calceorum reges Bulgariae, qui videntur imperatores appellati fuisse. Quo nomine ac titulo Asanum Bulgarum cohonestat Hungariæ rex Andreas 2, cognomento Hierosolymitanus, in epistola ad Honorium III pontif. Rom.: *Hujus intentionis studio, ut securum peregrinationis divino fulti consilio pararem transitum, filiam (Mariam) Comnini Theodori Lascari filio nostro (Bela 2) ducimus in uxorem. Eodem etiam animo inter Azen Bulgariae imperatorem, mediante nostra filia, matrimonium celebravimus*. Cujus loci me commonefecit Scriverius noster, ut et notæ sequenti, logothetam nempe nostrum Bulgarum semper, βασιλία nominare, pari titulo cum imperatoribus Cpolititanis, cum absteineat in aliarum regionum dominis, nec alio nomine quam regis aut principis dignetur. Τῆς Οὐγγρίας ῥῆξ, Σικελίας ῥῆξ, Αχαιίας πρίγγυψ. Joannem etiam τὸν ῥῆγα vocat, cum Hierosolymorum, uti et nos eum vulgo vocamus, regem intelligeret. Quippe vocabulo βασιλεύς quiddam amplius et majus significare voluit quam nos voce rex significare consuevimus. Et quanquam Græci regem βασιλία dicunt, nihilominus eodem vocabulo imperatorem etiam Romanum et Augustum expriment: vix unus et alter veterum αὐτοκράτορα appellant. Quamobrem quoties in hac historia vox βασιλεύς de Bulgarorum rege et Græcorum principe occurrit (occurrit autem passim) non, rex sed imperator reddenda est. In quo (fatendum est) negligentiores quam par erat fuimus. Sane Bulgarus βασιλεύς appellatus jam ab antiquo et Nicephori Phocæ tempore: constat ex Luitprandi legatione ad illum ipsum imperatorem instituta circa annum 968: *Cum, inquit, Christophori filiam Petrus Bulgarorum basileus conjugem duceret*. Notanda quoque quæ ibidem leguntur: *De imperiali vestro nomine magna sumus contentione fatigati: ipse enim vos non imperatorem, id est βασιλία sua lingua sed ob indignationem ῥῆγα, id est regem nostra vocabat Cui cum dicerem, quod significatur idem esse, quamvis quod significat diversum*. Vide præterea Glossarium Meursii in βασιλεύς et ῥῆξ DOUSA.

(41) Κωνσταντίνου τοῦ Μεσοποταμίτου. Cui hujus apud Isaacium Angelum imperatorem summa familiaritas. Choniata p. 591. Alexio vero illius fratri et ante principatum invisus et post eum parum gratus, quod plurima in Romana re publica

κα. Ὁ δὲ Κομνηνὸς Θεόδωρος, ὃν πρὸ μιᾶς λόγος ἰστόρησεν, μὴ θέλων μένειν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀλλὰ τὰ τῆς βασιλείας σφετερισάμενος, ἐπειδὴ Θεσσαλονίκης γέγονεν ἐγκρατῆς πολλῆν τε τῆς Ῥωμαϊδοῦ ἐκ τῆς κεκρασημένης παρὰ τῶν λῶν ὑφ' ἐαυτὸν ἐποίησατο, ἔτι δὲ καὶ τῆς παρὶ Βουλγάρων χειρωμένης, πορφυρίδα τε ὑπταὶ (40) καὶ ἐρυθρὰ περιβάλλεται πίδαλα, ἀντίτος αὐτῷ ἐπὶ τούτῳ στερότάτα τοῦ μητροπ Θεσσαλονίκης Κωνσταντίνου τοῦ Μεσοποταμίτου ὃν καὶ πολλαῖς κακουχίαις καὶ ἐξορίαις διὰ ὑπέβαλε τῶν κανονικῶν ἰθῶν ἀντεχόμενον.

movisset et omnia conturbasset, artibus et Euphrosynes Alexii uxoris Alexio reconcilia summa rerum ad illam devoluta, cæterorum toritas et cognatorum quoque imperatoris potentia elanguit; et qui dudum ab imperatore promutabatur, nunc omnia poterat, et erat *unus star omnium*; unus omnia recte statuere, et omnium moribus se accommodare, omnia nibus pro dignitate posse tribuere existimatur, et ab imperatoris latere non discedebat. vero potentia exciderant, ægre ferebant, tum gnati imperatricis, Andronicus Contostephan cui Irene illius filia nupserat, et frater illius Belius Cameterus; qui bilem suam contra imperatorem evomuerunt, et imperatori ad Occidentem abituro plura referunt: se plus Alexium diligere et ejus salute propria quoque salutem pendere quam Euphrosynem citra ullam verecundiam turpissima facinora delabentem et adulteriis lamum inquinantem. Nam cum quo impudenter concumbit, eum etiam ad imperium evectum le. Quare potentia mulieris restringenda, a medio tollendus, ne posthac simile piaculum mittatur. Dictis indignatur graviter imperator post Batatzii adolescentis cædem, regis spolia vestibus in Nemetarium, muliebri monasterio circa Ponti fauces situm, imperatricem adducit. Post sex menses Euphrosyne delatorum novis conatibus et Constantini Mesopotamitaibus revocata, majorem quam antea potentiam tenuit, et maritum a se alienatum *miris modis* ditius reconciliavit. Constantinus vero Mesopotamita illius ætatis vertumnus et homo callidissimus et versutissimus ob dominæ reditum magis ac magis insolescebat, cum posset omnia apud imperatorem. Hinc caniclei officium, quod ab Isaacio obtulerat ac rursus offerebatur, ut suo fastigio interrenuit, sed ex lectore diaconum se creari voluit dignitates etiam ecclesiasticas contractaret. Si lat deinde se imperatori non amplius operam vaturum: neque enim permittere canones eadem et Deo sacra facere et civilibus negotiis plicari. Quare cogitur patriarcha Xiphilinus ut Mesopotamita simul et Deo et imperatori, et tempore et palatio sine fraude canonum inservire liceret, privilegio concedat. Nec multo post Thessalonicæ pontifex designatur. Verum tamen cum cupiditas suæ nullum modum statueret, sed vellet lævatum, dextera palatium tenere, fratres suos ut quam clavos et vectes inserebat, ac potius vinctus in aures de utraque imperatoris auricula suspendebat, ut si quando ecclesiasticis conventibus teresset, nullum dictum aut factum ignoraret, quisquam locum suum se imprudente occupare Thessalonicam profectus et vix solio collocata summa cum festinatione Byzantium rediit, et

Βουλγαρίας ἀρχιεπίσκοπος Δημήτριος (42), τὸ βασιλικὸν περιδιδύσκει τούτον διάδημα (43), ὡς ἔφασκον, αὐτόνομος (44) ὢν καὶ μηδενὶ εὐθύναις ὑπελπίων δοῦναι, καὶ διὰ ταῦτα ἔξουσίαν ἔχειν βασιλέως χρίσιν⁸⁶, οὗς τε ἂν καὶ ὅπου καὶ ὅτε βούλοιο. Βασιλεύς οὖν ἀναγορευθεὶς ὁ Θεόδωρος βασιλικῶς ἔχρατο τοῖς πράγμασι, δεσπότης τε προὔδαλλετο καὶ σεβαστοκράτορας μεγάλους τε δομestίλους (45) καὶ πρωτοβεστιαρίους καὶ τὴν λοιπὴν πᾶσαν τάξιν βασιλικήν. Ἄφνω δὲ ἔχων περὶ τοὺς τῶς βασιλείας θεσμούς Βουλγαρικώτερον ἢ μᾶλλον βάρβαρικώτερον ταῖς ὑποθέσει προσεφέρετο, οὐ τάξιν γινώσκων οὐδὲ κατὰστασιν οὐδὲ ὅσα ἐν τοῖς βασιλείοις ἀρχαῖα ἔθιμα καθεστήκασιν⁸⁷. Οὗτος οὐ μίκρως τῷ βασιλεὶ ἀντεφέρετο Ἰωάννη. Ὁ μὲν οὖν βασιλεύς ἤξιον αὐτὸν τῶν δευτερείων μετέχειν τῆς βασιλείας καὶ τῆς χάρας αὐτοῦ ἐγγρατῆ εἶναι καὶ τατ' οὐδὲν ἄλλο ὑπέειπεν αὐτῷ ὁ⁸⁸, δὲ ἀντέβαινε στερωτέρον.

κβ'. Ὁ μὲν οὖν βασιλεύς (46) Ἰωάννης ἀρτι τῶν σκῆπτρων ἐπειλημμένος, καὶ κομιδῆ ἐν στενῷ οὔσαν τὴν τῶν Ῥωμαίων θεθαμένους ἀρχὴν, οὐκ ἀνασχόμενος ἐν πολλοστοῖς βασιλείοις, δύο παραδραμόντων ἐνιαυτῶν⁸⁹ μάχην ποιεῖται μετὰ τῶν Ἰταλῶν. Καὶ συνάγεται στράτευμα Λατινικὸν ἀξιόμαχον, οὐ προὔμαχοντο οἱ τοῦ βασιλέως Θεόδωρου αὐτάδελφοι, οἱ σεβαστοκράτορες (47) Ἀλέξιος τε καὶ Ἰσαάκιος· οὗτοι καὶ γὰρ ἅμα τῷ τὸν βασιλεὶα αὐτῶν ἀδελφὸν θανεῖν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Εὐδοκίαν λαβόντες ἀποδράναι πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐβουλεύσαντο,⁹⁰ τοῦτο ἔχειν ἔξουσίαν βασιλεὶα στέφειν D, omissis οὗς — αὐτῷ om. D. ⁸⁹ οὐκ — ἐνιαυτῶν om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

solio collocatus summa cum festinatione Byzantium rediit, et uno digito regebat omnia. Sed hic cum fieret omnibus exosus, aulicorum criminationibus apud imperatorem impetitus de fastigio illo rerum deturbatur; nec excutitur tantum palatio, sed pontificatu etiam dejecitur, et qui malis artibus ad primariae functione ecclesiasticas usurpandas pervenerat, primariorum conatibus de solio dejecitur. Et hoc modo Mesopotamita Constantinus et duo ejus fratres ab administratione rei publicæ et Ecclesiæ remouentur, et alii succedunt. ALL.

(42) Δημήτριος. Hunc archiepiscopum Jacobum vocat Pachymerius, *Histor.* lib. II. ALL.

(43) Τὸ βασιλικὸν περιτίθησι σχῆμα καὶ διάδημα. Præter honorem illum de quo jam verba fecimus, quod Bulgarorum princeps βασιλεύς appelletur, legati quoque ejus omnium gentium legatis præponebantur; quod ex Luitprando liquet. Cujus totum ea de re locum hic ascribam: *Cumque indignans abire vellem, Leo curopalates imperatoris frater et protosecretis Simeon pone me sequuntur, hæc latrantes: cum Christophori filiam Petrum Bulgarorum basileus conjugem duceret, symphona, in est consonantia scripta juramento firmata sunt, ut omnium gentium apoostolis, id est nuntiis, penes nos Bulgarorum apostoli præponantur, honorentur, diligantur.* Præterea Bulgariæ archiepiscopus αὐτοκράτορας supremum in ecclesiis suas jus habebat, neque patriarchæ Cpolitano aut ulli alii subjectus erat. Fidem faciunt Theophylactus in epistol. Balsamon in Privileg. patriarch. Vide Meursii Glossarium in αὐτοκράτορας. Hactenus de privilegiis Bulgarorum. Dousæ.

(41) Αὐτόνομος. De auctonomia archiepiscopi

fatebatur, sui juris esset neminique sui facti rationem reddere teneretur, ideoque in ejus potestate esse, quoslibet et ubicunque et quodocunque illi libitum fuisset, reges ungere, regio eum diademate coronat. Theodorus ergo imperator acclamatus, uti imperatoribus moris est, res disponebat, despotas³⁷ sebastocratoras, magnos domesticos, protovestiarios creabat, et reliquum universum imperatorium ordinem pro nutu dispensabat. Cum vero inepte circa imperatoria jura stultus esset, Bulgarico magis sive potius barbarico more neque ordinem servans neque decorem, et si quæ alia sunt in imperatoria aula veneranda decreta negligens, negotiis incumberebat. Hic non parum Joanni imperatori adversabatur. Quare eum imperator, ut secundas imperii sibi haberet suoque uteretur dominatu, in nullo sibi obnoxius concedebat. Ipse firmius ac validius reluctari.

22. Joannes ergo imperator tum primam sceptris obtentis, et Romanorum imperium in angustum adductum conspiciens, nec sustinens cum multis aliis imperare, post elapsos duos annos bellum cum Italis suscipit, et exercitum ex Latinis fortissimum atque amplissimum conflat, quem Theodori imperatoris fratres germani sebastocratores Alexius atque Isaacius deducebant. His enim, statim atque imperator eorum frater mortem oppetiit, illius filia Eudocia surrepta Cpolim secedere in animo fuit. Sed spe frustrati fugiunt. Ego apud Pœmanenum,

22. Joannes ergo imperator tum primam sceptris obtentis, et Romanorum imperium in angustum adductum conspiciens, nec sustinens cum multis aliis imperare, post elapsos duos annos bellum cum Italis suscipit, et exercitum ex Latinis fortissimum atque amplissimum conflat, quem Theodori imperatoris fratres germani sebastocratores Alexius atque Isaacius deducebant. His enim, statim atque imperator eorum frater mortem oppetiit, illius filia Eudocia surrepta Cpolim secedere in animo fuit. Sed spe frustrati fugiunt. Ego apud Pœmanenum,

Bulgariæ plura diximus in syntagmate nostro de perpetua utriusque Ecclesiæ, Occidentalis et Orientalis, consensione, lib. I. ALL.

(45) Σεβαστοκράτορας μεγάλους τε δομestίλους. De his dignitatibus consule Glossarium Meursii in σεβαστοκράτωρ et δομestίλος. Dousæ.

(46) Ὁ μὲν οὖν βασιλεύς. Hinc pelluntur ineptiæ pene aniles Volaterrani, quas ille maximas agit lib. XIII: Joannes Batatzes apud Zacynthum imperii titulum extra patriam annos triginta quatuor tenuit. Huic filius Theodorus Lascaris nomen avi materni referens fuit. Quem Joannes e vita decedens Michaeli Palæologo, viro in armis strenuo, quo duce et administratore utebatur, commendavit, Ille expulsus Latinis, pupilloque luminibus orbato et in carcere conjecto, imperium sibi per nefas vindicavit. Batatzes Nicææ imperium tenuit et administravit, non Zacynthi, quem oculis suis, dum imperio potiretur, vidit, nec intueri licuit. Nunquam Batatzes Michaeli Palæologo Theodorum commendavit, neque Theodorus filium Joannem, sed Theodorus moriens filium suum Joannem Georgio Muzaloni et Arsenio patriarchæ. Obtruncato deinde Muzaloni filius Theodori Joannes ab Arsenio et universo senatu Michaeli Palæologo commendatus est. Falsum est præterea Batatzem Michaeli Palæologo duce et administratore usum fuisse, quod verissimum fuerit de Andronico Palæologo Michaelis patre. Qui tandem luminibus orbatus est a Palæologo, non fuit ipse Theodorus, sed filius Theodori Joannes, quo ille pupillo decesserat. Huncce hominem tantis delectatum esse nugis in paucissimis verbis? ALL.

(47) Οἱ σεβαστοκράτορες. Historiam fuse sequitur Gregoras, p. 25, ALL.

ubi et cœlestium virtutum militiæ duci Michaeli 38 A templum positum est, commisso prælio, vi armisque superat imperator marte ambiguo, primum quidem potiori Romanorum parte debellata, sed imperatore deinceps cum paucis admodum insignem victoriam adeptus. Ipse etenim hastam contorsit, hostem confodit, et magnas cogitationes in bello, quod et antiquioribus minime ignotum fuerat, commonstravit. Victoria hæc mirum est quantum res Romanas sublevaverit, Italas imminuerit ac depresserit. Italorum enim prætantissimos quosque viros in eo conflictu cepit, fratres itidem Lascarides, quos criminis convictos luminibus spoliavit. Alii gladio internecati sunt; qui vero pugna non affuere timore perciti hæserunt. Itali etiam eo temporis Serrarum castellum prementes, ubi suos debellatos esse agnoverunt, Serris liberis derelictis fuga sibi consuluerunt, cum parum abfuisset quin ab ipsis expugnarentur. Exinde res Itala hinc atque illinc per Orientem ac Occidentem divulsa, et valentiores nacta adversarios imperatorem Joannem et Theodorum Comnenum, ipsum etiam imperatorem vocitatum, cadere cœperat. Statim itaque Joannes imperator dicto in loco Italis expugnatis ab illis Romanorum oppida oppressa obsidione tentare, et auxilio 39 opeque desituta expugnare: paululum enim qui in oppidis erant, obsistere; sed cum diuturnioribus et potissimum intempestivis (neque enim vere aut autumno aut ætate, sed hieme media irruptiones faciebat, admovebat machinas et propugnacula dejiciebat) obsidionibus urgeret, qui in illis erant, defatigati ea, jurejurando vitam redimentes, dedere, plerique etiam ex his pugna periclitantes oppressi, tanquam captivi mancipati. Sic ab imperatore Pemanenum, Lentiana Charioros, Berbeniacum expugnata sunt. Joannes ergo imperator undique bellum in Latinos commovens triremes compegit, pregitque in Hellespontum, ubi Holco nomen est, quibus molestus erat atque negotiosus in occasum irrepens, fortunas uniuscujusque et bona depopulans. Inter ea et Madytarum urbem et Calliupolim et oram maritimam Italis tributariam deprædatur.

³⁸ Ελευθέρας — ἤλθον om. D. ³⁹ ἐπειδὴ — καταλελύκει om. D. ⁴⁰ μηδενός — ἀντίχοντό om. D. ⁴¹ -- παρακαίριους om. D. ⁴² παντοίως — μαχόμενος om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(48) Michael hic archistrategus, cui in Poemano a Joanne Batatze Græcorum imp templum exstructum dicit Logotheta, est Michael archangelus cujus apud Græcos multa veneratio est magnaque in honore ejus memoria. Hunc τοῦ ἀρχιστρατήγου nomine afficiunt Græci quasi principem angelorum et cœlestis militiæ ducem. Michael Glycas *Annal.* part vi: *Quoniam imp. Basilius Michaellem illum temulentum interfecerat, placandi Dei causi multis per urbem locis novas sedes Michaeli principi copiarum cœlestium duci exstruxit.* Emmanuel imp. Novella de feriis: *Feriamur, inquit, sexta Septembris, ὅτι ἐν αὐτῇ τῷ ἐν Χώναις τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ θαύμα τερατουργεῖται, quia illa die commemoratio agitur miraculi, quod a Michaelle archistratego Chonis patratum est.* Vide *Menologia Græcorum*

ἀλλὰ τοῦ μὲν σκοποῦ αὐτῶν ἤμαρτον, ἐκείνοι δραπέται ἦσαν. Τῆς μάχης οὐκ ἀνδραγαθίᾳ τοῖς μέρεσι τοῦ Ποιμαννηνοῦ, ὅπου καὶ ὁ καὶ ἀρχιστρατήγου τῶν ἀνω δυνάμεων ἐγκαθίδρυται χαλῆ (48), νικᾷ κατὰ κράτος ὁ βασιλεὺς, τῶν πλείστων Ῥωμαίων σχεδὸν ἐξηττημένων τὸ πρὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ βασιλέως μετ' ὀλίγων πάντων τῶν [P. 19] πᾶσαν ἐξειργασμένου· αὐτὸς τε γὰρ δόξῃ ἠψατο καὶ πολέμιον ἐβάλε καὶ ἀνδρείον ἐν τῷ τῷ πολέμῳ τὸ φρόνημα ἐνεδείξατο, οὐδὲ τοῖς πρὸ ἀγνοοῦμενον. Ἡ τοιαύτη νίκη εἰς μεγίστην αὐτῆς ἐγεγόνει τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς, τῶν Ἰταλῶν συστολῆν καὶ καταπτώσιν. Τοὺς μὲν γὰρ ζῶντας τοὺς κρείττους αὐτῶν ἐν τῷ τοιοῦτῳ πολέμῳ ὁ βασιλεὺς κατέσχευε, ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς αὐταῖς Λατκάριας, οὓς τυφλοὶ ἰκαίτους εὐρών· ἄλλοι ξίφους ἔργον ἐγενοντο· οἱ δὲ μὴ συνόντες τῷ πρὸ μὴ δειλῆ κατοχοὶ ἐγενόνισαν. Καὶ μέρος δὲ Ἰταλῶν τὸ Σέρρων κάστρον τῷ τότε πολιορκῶν τοῦ Κομνηνοῦ Θεοδώρου δεσποζόμενον, ἐπεὶ τῶν οὐκ εἰδῶν τοιαύτην ἐπέγνωκεν ἦταν, ἀπέδρο ἰσχυρὰς τὰς Σέρρας καταλείπων· ἐς μικρὸν γὰρ κομιδῆ τοῦ ἀλῶναι ἦλθον ⁴⁰. Ἐνταῦθεν τὰ τῶν Ἰταλῶν ἐνθεν κακίθεν διαειρούμενα κατὰ τε τὴν εὐρὴν τὴν ἰσπέραν, καὶ ἰσχυροῖς ἀντικαλοῖς προσπατοῖν τῷ τε βασιλεῖ Ἰωάννῃ καὶ τῷ Κομνηνοῦ Θεοδώρῳ βασιλεῖ φημιζομένῳ καὶ τούτῳ, ἀπάρχοντο καὶ πίπτειν. Αὐτίκα γοῦν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἐπὶ τοὺς Ἰταλοὺς ἐν τῷ εἰρημένῳ τόπῳ καταλελύκει τὰ ὑπ' ἐκείνων κρατούμενα τῶν Ῥωμαίων ἐπολιέει φρούρια, καὶ ἤλειπε ταῦτα μηδενός τελοῦ τοῦ βοηθήσαντος. Μέχρι μὲν γὰρ τινος οἱ ἐν φρουρίοις ἀντείχοντο ⁴¹. ὡς δὲ χρονιωτέρους ἐπὶ τὰς πολιορκίας ὁ βασιλεὺς, μάλιστα δὲ καὶ παρακαίριους ⁴² (οὐ γὰρ ἐν ἑαρι ἢ θέρῃ ἢ μετοπώρῳ, ἢ ἐν μέσῳ χειμῶνος τὰς ἐφοδούς ἐποιεῖτο), ἀεκέλι τε συνίστα καὶ τὰς ἐπάλξεις κατέβαλλεν, ἀποκρινόμενος οἱ ἐντὸς τὰ μὲν προὔδιδον ὄρκοις τὴν ζῆλον ἐξωνοῦμενοι, ἐκ δὲ τῶν ἐπιπτον μάχῃ καὶ καθήγγοντο ὡς δεσμῶται. Ἐάλω γοῦν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ποιμαννηνόν, Λεντιανὰ, Χαρίορος, Βερβενιακῶν. Ὁ γοῦν βασιλεὺς Ἰωάννης παντοίως τοῖς Λατκάριας μαχόμενος ⁴³ τριήρεις τε κατεσκεύασε (49), καὶ περὶ τὴν

hoc die et octavo Novembris. Hujus festivitatis cum alii tum Zonaras tom. III *Annal.* memini Isaacio Commeno. Templorum numini ejus dediturum et Michaelis nomine nuncupatorum cum multi tum Cedrenus in Basilio Macedone meminit monasterii τοῦ ἀρχιστρατήγου ad Bosporum alio Nicophorus Gregoras, lib. v, cap. 1. Videndus Nicetas, lib. vii *De imp. Manuelis gestis*, item lib. iii *Vitæ imp. Isaacii Angeli* alioque passim. Full inter imperatoris flammeola, Codino curopalataste, unum archistrategi nomine dictum, ab imago videlicet τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν ἀνω τάξεων χαλῆ. Vide, et interpretem corrige. Dousa. (49) Τριήρεις τε κατεσκεύασε. Hæc fusius narrat Gregoras, p. 28. ALL.

Ἐλλήσποντον ταύτας ἔστησεν ἐν τόπῳ ὃς Ὀλκός ὀνομάζεται ⁹⁵, καὶ ἦν πολλὰ παρέχων αὐτοῖς πράγματα, κατὰ δύσιν ὀρμώμενος καὶ λίαν τὰ ἐκείνων ποιούμενος, πορθῶν τε τὸ τῶν Μαδύτων ἄστυ καὶ τὴν Καλλιούπολιν καὶ τὰ παραγυῖα τὰντα τοῖς Ἰταλοῖς ὑπόφορα ὄντα.

κγ'. Ἐν τούτοις δὲ ὄντος τοῦ βασιλέως Ἰωάννου, καὶ ἀκρατῶς μαχομένου τοῖς Ἰταλοῖς κατὰ τε χέρσον καὶ θάλασσαν, σκευαεῖται τούτῳ ἐπιβουλῇ. Ὁ δὲ ταύτην συστησάμενος πρωτεῖξάδελφος ἦν τοῦ βασιλέως ὁ Νεστόγγος Ἀνδρόνικος. Οὗτος δὲ καὶ τὴν τῆς συγγενείας σχέσιν παρ' οὐδέν θέμενος καὶ τὸν τῆς φιλίας ἀπορρήξας δεσμὸν ἀνταρσίαν κατὰ τοῦ πρωτεῖξάδελφου βασιλέως βεβούλευται ⁹⁶, ἔχων συναεργὸν εἰς τοῦτο τὸν ἀδελφὸν Ἰσαάκιον καὶ ἑτέρους τῶν ἐπιφανῶν οὐκ ὀλίγους, τὸν τε Φλαμούλιον, ὃν μέγαν ἑταιρειάρχην [P. 20] ὁ βασιλεὺς τετίμηκε, τὸν Ταρχανειώτην Συναδηνόν, τὸν ἐπ' ἀδελφῇ τούτου γαμβρὸν Στασηνόν, τὸν Μακρηνόν καὶ ἄλλους εἰς πλῆθος τὸν ἀριθμὸν ^{97,98}. Ἐγένετο δὲ ἡ ἐπιβουλὴ πολυήμερος. Ἐν τῇ Λαμψάκῳ δὲ διάγων ὁ βασιλεὺς μαυθρὸν ταῦτα. Πυρὶ οὖν τὰς τριῆρεις καταναλώσας, ἔνα μὴ τοῖς Ἰταλοῖς ὑπὸ χεῖρα γένοιτο, καὶ προύργιαίτερον τὸν ἔσωθεν πόλεμον κρίνας τοῦ ἔσωθεν, ἀπάρας ἐκείθεν ἐπὶ τὴν Ἀχυράους ἀφίκετο. κἀκεῖθεν τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐπιβουλῆς ἐποίησατο. Καὶ ἦσαν οἱ συνωμόται πάντες ταῖς δίκαις ὑπεύθυνοι. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς φιλανθρωπότερον τοῖς νόμοις ἐχρήσατο, καὶ τὸν μὲν Νεστόγγον Ἰσαάκιον τυφλώσει καταδικάζει καὶ χειροκοπία, ὡσαύτως καὶ τὸν Μακρηνόν· ἐξελήλεγκτο γὰρ ὡς πολλὰκις ἐφώρμησε, κατὰ νότον τυγχάνων τοῦ βασιλέως, ἐφέλικύσαι τὴν σπάθην καὶ καταρρήξαι καιρίαν. Καὶ Ἰλλους δὲ τινὰς μικραῖς ποιναῖς καθυπέβαλεν, τοὺς δὲ πλείστους ἀφῆκεν εἰρκταῖς μέχρι τινὸς περικλείσας, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν πρωτοεργὸν τῆς ἐπιβουλῆς, τὸν καὶ βασιλείας ἐφείμενον, τὸν Νεστόγγον Ἀνδρόνικον ⁹⁹ ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Μαγνησίας συνέκλεισεν. Τοσοῦτον ἡ τῆς ἀγάπης σχέσις τὸν βασιλεῖα τοῦ κακοποιήσαντος τοῦτον ἐκώλυσε ¹. Ὅς καὶ μετ' ὀλίγον ἀπίδρα, ὡς μὲν τινες ἔφασκον, θηλήσει τοῦ βασιλέως ἐλευθεριώτερον βαινῆν τοῦτον παρακελευσαμένου καὶ οἶον κλέψαι τοῦτον τὴν σωτηρίαν βουλευσαμένου. Ὅς καὶ νυκτὸς φυγῶν ἐπὶ τὰ τῶν Μουσουλμάνων ἐφώρμησε, καὶ διεῖχεν ἐκεῖσε μέχρι ² τῆς αὐτοῦ τελευτῆς. Ἐντεῦθεν ὁ βασιλεὺς προσεκτικώτερον ἐχράτο τοῖς πράγμασι, καὶ τῆς προτέρας ἐλευθεριότητος οὐκ ἀντεποιεῖτο ³, φύλακας τε περὶ αὐτὸν ἔστησε καὶ φρουροὺς νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν τοῖς ἐκείνου προσέχοντας ⁴. Μάλιστα δὲ περὶ ταῦτα συνέτεινε ἡ βασιλὶς Εἰρήνη, ἀρρηνωπότερον τὸ ἦθος ἔχουσα καὶ τοῖς πᾶσι βασιλικώτερον ἐντυγχάνουσα.

Εἰς συνθήκας δὲ θελήσαντες ἔλθειν οἱ Ἰταλοὶ ἀπίδρασαν ⁵ πρὸς τὸν βασιλεῖα καὶ τὸ τῶν Πηγῶν ἄστυ. Καὶ οὕτω δὲ μετ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης εἰρήνευσεν, πάντων τῶν πρὸς νότον ὑποχωρησάντων αὐτῷ Λατινῶν, ἐπὶ δὲ κρατούντων πρὸς Βορρᾶν τὰ πλεῖστον ὄντα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆ τοῦ Νικομηδείου πόλει ἐγγίζοντα.

⁹⁵ ἐν — ὀνομάζεται om. D. ⁹⁶ οὗτος — βεβούλευται om. D. ⁹⁷⁻⁹⁸ τὸν τε — ἀριθμὸν om. D. ⁹⁹ τὸν Νεστόγγον Ἀνδρόνικον om. D. — ¹ τοσοῦτον — ἐκώλυσε om. D. ² ὃς καὶ ὕστρον ἀπίδρα περὶ Μουσουλμάνους καὶ ἦν ἐκεῖ μέχρι D. ³ καὶ — ἀντεποιεῖτο om. D. ⁴ νύκτωρ — προσέχοντας om. D. ⁵ δ' ἐθέλησαντες οἱ Ἰταλοὶ συνελθῆν D.

A 23. Cum hæc ageret imperator Joannes, acrisque Italos præliis terra marique divexaret, insidiæ vitæ illius parantur. Facinoris auctor erat Nestongus Andronicus imperatoris consobrinus. Is artissimæ affinitatis conjunctione neglecta spreisque amicitia juribus in consobrinum suum imperatorem conjurat, conjunctionis consorte fratre Isaacio et non paucis ex proceribus. **40** Nec deerant sceleris participes Phlamulius magni hæriarchæ dignitate beneficio imperatoris condecoratus, Synadenus Tarchaniota, sororis illius maritus, Stasenus, Macrenus aliique quamplurimi. Cum vero per multos dies conjuratio protraheretur, Lampsaci degens imperator conatus conspiciantur rescivit, et triremibus ne ab Italis occuparentur concrematis, bello domestico magis quam externo invigilandum ratus, inde digressus Achiraum proficiscitur, ibique questionem, ut consortes sceleris indicarentur, habet: et conjurati omnes convicti condemnatique sunt. Attamen imperator humaniorem se præbens Nestongum Isaacium lumine et manu mutilat, Macrenum quoque; sæpius enim cum a tergo imperatoris esset et gladium stringere et vulnus infligere letale tentasse deprehensus est. Alios itidem mitioribus pœnis multavit, plurimos ad tempus detrussit in carceres, et ipsum conspersionis auctorem et imperium affectantem Nestongum Andronicum Magnesiæ in arcem relegavit. Sic amoris illecebræ ab illis maleficiendo imperatorem abstraxere. Nestongus paulo post aufugit, ut quidam tradunt, annuente imperatore, qui illum liberius vagari posse præceperat, ut quodam modo salutem suffuratus esse videretur. Noctu ille in fugam conjectus Musulmanos convenit, inter **41** quos ad extremum vitæ exitum ætatem duxit. Hinc imperator attentius rebus advertere; omnibus ad se adeundi facultatem, qua prius utebantur liberiore, coercere; custodes ac vigiles, qui noctu interdumque se ac rationes suas defenderent, addere. Sed omnium maxime imperatrix Irene, moribus ac ingenio mascula, et cum omnibus magis regie quam par erat conversans, ad conservandum eum incumbere.

D Itali interim cum imperatore concordiam confirmare volentes castro Pegarum cessere; sicque cum eis Joannes imperator pacem composuit, cum ad Austrum omnibus renuntiassent, sed adhuc, quæ circa Boream affinia Cpoli erant urbique Nicomediensi proxima, retinerent.

24. Contigit etiam illud prius, Adrianopolitani cives legationem ad imperatorem obeunt, ut exercitum ad eos convecto servitute Italica liberet. Ille Isem protostratorum cum copiis misit; militum consors erat Joannes Camytzes. Hi Hellesponto adnavigato per Macedoniam iter facientes Adrianopolim veniunt, urbemque ingressi stativa habuere. Certo vero spes imperatori Joanni inhæserat reliquorum etiam adjacentium locorum dominatum habiturum. Verum Theodorus Comnenus, de quo nos supra diximus, vicinis **42** omnibus potitus præter Rhodopes montem, cui et Achrido nomen est, et in eo oppida, et Melenium, quibus Sthlavus Asani regis affinis et ab imperatore Cypolitano Erico, cujus filiam e pellice susceptam sibi matrimonio junxerat, despotæ munere decoratus dominabatur. Sthlavus hic, ut seriem orationis paulum abrumpam, castro Melenico potitus, valido illo quidem et hostibus inexpugnabili, suo ipse jure utebatur, nemini vicinorum principum obnoxius; quandoque enim Italiam affinitate cum eis coactus, auxilio erat, quandoque Bulgaris generis fretus conjunctione, quandoque etiam Theodoro Comneno, nemini unquam se neque subdens, neque pacem conciliatam vere servans neque assensus sustinens. Illi, post elatum uxorem, Petraliphæ Theodori Comneni uxoris fratris filia nupserat, de qua infra dicitur. Præter itaque urbes Sthlavo tributarias, reliqua omnia Theodoro Comneno subdebantur. Et cum Mosynupolis, Xanthia, Gratianus sub eo essent, Stagiræ monte, quem Mæcrem vulgus nominat, decurso, Hebri ex ea parte omnia aperta atque incustodita nec castello ullo munita excurrens, et Didymotæchum **43** appellens, non multos post dies rex eorum acclamatur. Et Adrianopolim usque perveniens, in ea dictum Isem protostratorum et Camytzen cum imperatoris copiis reperit, et fallacibus ac captiosis sermonibus cives

α δ'. Συνέβη δέ τι πρὸ αὐτοῦ καὶ τοιοῦτον. Οἱ γὰρ τῆς Ἀδριανουπόλεως οἰκῆτορες προσεδίεον πρὸς βασιλέα ἐστειλάντο, ὅπως ἀποστείλῃ πρὸς αὐτὸν στρατεύματα καὶ τῆς Ἰταλῶν ἐλευθερώσῃ χειρὸς. δὲ τὸν πρωτοστράτορα Ἰσῆν, στρατεύματα δούς αὐτὸν ἐξαπέστειλεν. Συνῆν δὲ αὐτῷ καὶ ὁ Καμύτζης Ἰωνῆς. Οἱ καὶ διαπεράσαντες τὸν Ἑλλήσποντον διὰ τῆς Μακεδονίας διεθόντες εἰς Ἀδριανούκι ἀφίκοντο, ἐντὸς δὲ γενόμενοι τῆς πόλεως διεῖκεῖσε. Ἐλπίς δὲ ἦν τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ διὰ τὰ καὶ τῶν περὶ ἐγκρατῆ γενέσθαι. Ἄλλ' ὁ Κομνηνὸς Θεόδωρος, [P. 21] ὄν φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσεν, τῶν ἡγῶν πάντων γενόμενος ἐγκρατῆς, ἀνευ μέντοι τοῦ τῆς Ῥοδόπης ὄρους, ὅπερ καὶ Ἀρχιδῶς ὠνόμασται, τῶν ἐν τούτῳ ἄστεων καὶ τοῦ Μελενίου· τοῦ γὰρ ἤρχεν ὁ Σθλάβος, προσγενῆς ὢν τοῦ βασιλέως Ἀσάν καὶ δεσπότης τετιμημένος ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κωνσταντινουπόλεως Ἐρρῆ, οὐ καὶ τὴν θυγατέρα παλλακῆς αὐτῷ γεγεννημένην ἠγάγετο εἰς γυνῆ. Οὗτος δὲ ὁ Σθλάβος, ἵνα μικρὸν τι τὸν εἰρμὸν τῆς ἀυτοκρατίας ἦν, μηδενὶ τῶν περὶ ἀρχόντων ὑποσῶν. Ἐνίοτε μὲν γὰρ Ἰταλοῖς ὑπῆρχε σύμμαχος, καὶ ἄλλοτε αὐτοῖς συναγόμενος, ἐνίοτε δὲ Βουλγάρῳ ἐκ συγγενείας ὁμοφροσῶν, ἐνίοτε δὲ τῷ Κομνηνοῦ Θεοδώρῳ· καὶ ἦν οὐδέποτε τινὶ οὔτε ὑποτασσόμενος οὔτε εἰς ἀληθῆ πίστιν καὶ ὁμοφροσύνην ἐρχόμενος. Τούτῳ συνεζύγη μετὰ θάνατον τῆς αὐτοῦ γαμῆς ἡ τοῦ Πετραλίφα (50) θυγάτηρ τοῦ γυναικαδέλου τοῦ Κομνηνοῦ Θεοδώρου, περὶ ἧς παρακατιῶν ὁ γος εἶρε. Ἄνευ μέντοι, καθὼς εἰρήκειν, τῶν ὑπερουσῶν τῷ τοιοῦτῳ Σθλάβῳ χωρῶν τὰ πάντα ἡ Κομνηνὸν ἐγεγονέει Θεόδωρον. Ἐπεὶ γοῦν ἡ συνοῦπολις καὶ Ξάνθια καὶ ἡ Γρατζιανὰ ¹⁰ καὶ αὐτὴ ὑπὸ τούτου ἐτέλει, τὸ τῆς Σταγείρας (51) ὑπερὸ ὄρος, ὃ δὲ Μάκρην ὀνομάζουσι οἱ πολλοὶ, τὰ ἐν

⁶ ἵνα — διελωμαι om. D. ⁷ καὶ — ἀναλωτον om. D. ⁸ καὶ ἦν — ἐρχόμενος om. D. ⁹ περὶ — Θεόδωρον om. D. ¹⁰ Γρατζιάνους αὐτῶ D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(50) Πετραλίφα. Meminit quatuor fratrum Petralipharum, oriundorum ex Francorum gente, Niceatas sub Manuele Comneno libro II. Dousa.

(51) Σταγείρας. Choniata Isaacii Angeli lib. III. Urbium ac regionum nomina in alia mutata certum est et indubitatum apud omnes. Plurima alii suis notis vel commentariis adnotarunt. Nos in eruditorum gratiam, eorumque potissimum qui recentiorum Græcorum historias legunt, exscribemus hic schedulam nobis Venetiis ex ms. Græco codice per virum fide, doctrina, officio et religione præstantissimum, Angelicum Arosium Vintimilliam, transmissam, ut scias cui debeas hoc, quæcumque sit, eruditionis munusculum: Περὶ ἐπισημοῦ πόλεων καὶ τόπων. Ἄμαϊ πόλις ἡ νῦν Χρυσούπολις. Ἀπία ἡ νῦν Κορώνη. Ἀπλωνία ἡ νῦν Ἰερισσός, ἧτις καὶ Ὀλυμθος ἐλέγετο. Ἄργος Θετταλικὸν ἡ νῦν Ἀρίσσια. Ἀσία ἡ Ἐπίσος, Πτολεμαῖς ἡ Φιλαδέλφεια. Ἀχαΐα ἡ νῦν Πάτρα. Βοιωτία ἡ νῦν Λιβαδία. Βεριοῦπολις ἡ νῦν Στρούμιτζα. Βελαντιούπολις τὸ νῦν Βελιθούσιον. Ἐλισσὸν ὁ Ἐλασσών. Ἐπίδαμνος τὸ νῦν Δυρράχιον. Εὐρώπη ἡ δύσις πᾶσα. Ἡράκλεια ἡ νῦν Πελαγονία. Θεούπολις ἡ νῦν Προῦσα. Θέρμη ἡ Θεσσαλονίκη, καὶ

Ἡμαθία. Ἰλλυριοὶ οἱ Ἀλβανῆται. Ἰλλυρικὸν τὸ τῆς Κάνικον καὶ τῆς Σερβία. Κεταῖοι οἱ νῦν Μακεδόνικαί κίλια ἡ Ἀρμενία. Κίλιξ ὁ Ἀρμένιος. Κολοσσὴ Χῶναϊ. Ὀδρυσός καὶ Ὀρεστία ἡ νῦν Ἀδριανούπολις. Ὀρθαγορία ἡ νῦν Μάκρη. Ὀλυμπία ἐν Ἀρκადίᾳ Πήδαρος ἡ νῦν Μεθώνη, ἧς πλησίον Χαρρόνησος, ἡ καλεῖται Πύλος, ἡ πατρίς Νέστορος, νῦν Ἀβαρῆ Πύδνα τὸ Κίτρος. Ποτίδαια ἡ νῦν Κασσάνδρεια, ἡ Ἡβέρροια. Ῥοδόπη ἡ Φιλιππούπολις. Σίρμιον ἡ Οὐγγρία, πρῶν δὲ Γηπέδον. Φωτικὴ ἡ νῦν Βιθυνία ἡ νῦν ὀνομαζομένη Πελοπόννησος. Εὐβοία Εὐριπός. Adde etiam ex Anna Comnena Μοναχῶν ποταμὸς ὁ νῦν Βαρνήος. Λιχνίτις λίμνη ἡ νῦν Ἀρπύτιον καὶ νῦν Κλεισοῦραι. Κρηνίδες ἡ νῦν Φιλιππούπολις. Τριβαλλοὶ οἱ νῦν Σέρβοι. Choniata Κολωνία ἡ Τάξαρα. Σαρδικὴ ἡ νῦν Τριαδίτζα. Ἰόπη ἡ νῦν Ἰωάννης Stauracio ὄρος τὸ Ἄθως τὸ νῦν Ἅγιον ὄρος. Joanne Tzetze Μαῖονες οἱ νῦν Βουλγάροι. Pachyrio Τοχάριοι οἱ νῦν Ἀτάριοι. Joanne Lydo Ἄνακτος ἡ νῦν Μίλτος. Ἰποπλάκιος ὄθια τὸ νῦν Ἀτραμυτιον. Georgio Acropolita Εὐρός ὁ νῦν Μαρτίτζα ἡ Ἰεῖός ποταμὸς ὁ νῦν Βαρδάρης. Nicephoro Gregi Ταυνάρια ἄκρα ἡ νῦν Μαῖνη. ALL.

θεν τοῦ Ἐβρου κατέδραμον, ἀνετα εὐρών πάντα καὶ Α μηδεὶ φρουρίῳ περιφραγόμενα. Ἐνθεν τοι ¹¹ καὶ περὶ Διδυμότοιχον γεγωνῶς ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ βασιλεὺς ἐπεφημίζετο τούτων. Ἀφικόμενος δὲ καὶ ἐπὶ τὴν Ἀδριανούπολιν εὗρεν ἐντός τὸν δηλωθέντα Ἰσῆν τὸν πρωτοστράτορα καὶ τὸν Καμύτζην μετὰ τοῦ στρατεύματος τοῦ βασιλέως Ἰωάννου. Απατηλοῖς δὲ λόγοις ¹² τοὺς οἰκήτορας ὑπέλαθον, ὡς πλουτίσειε τούτους ἄκρω καὶ τῶν ἄλλων Ῥωμαίων ὑπερυψώσιν, πείθει τὸ μὲν τοῦ βασιλέως ἐξαγαγεῖν στρατεύμα ἔξω, αὐτὸν δὲ εἰσαγαγεῖν. Ἐξάγεται οὖν ὁ πρωτοστράτωρ Ἰσῆς καὶ ὁ Καμύτζης μετὰ τοῦ συνόντος τούτοις στρατεύματος, ἐπὶ ὄρκους τοῦ μὴ τινα παθεῖν τούτων δεινόν τι. Ἐξελθόντες οὖν ὁ μὲν πρωτοστράτωρ οὐδὲ ὅλως τὸν Κομνηνὸν Θεόδωρον θεάεται (τούτο γὰρ δὴ αὐτοῖς συμπεφώνηται), ὁ δὲ Καμύτζης συντυχῶν αὐτῷ οὐκ ἀπέβη τοῦ ἵππου οὐδὲ ὡς βασιλεῖ προσεκύνησεν. Εἰς ὃ βαρυθυμήσας ὁ Κομνηνὸς Θεόδωρος (εβούλετο γὰρ ὡς βασιλεῖα ἐκείνον πάντας ἔχειν Ῥωμαίους, ἐπεὶ περ καὶ ὡς βασιλεὺς ἐφημίζετο) ὕβρις τε κατέχευε τοῦ ἀνδρός καὶ ¹³ μικροῦ ἂν καὶ πληγὰς ἐπέθετο. Τοῦτο τῷ Καμύτζῃ ἀφορμὴ ἐγγενέει πρὸς τὸν βασιλεῖα τιμῆς· ὡς γὰρ αὐτῆς τὸν Ἑλλησποντον διεπέρασαν καὶ πρὸς τὸν βασιλεῖα ἀφίκοντο, μέγας ἑταιρειάρχης (52) διὰ ταῦτα ὁ Καμύτζης ¹⁴ τετίμηται. Ὁ Κομνηνὸς οὖν Θεόδωρος ἐγκρατῆς ¹⁵ καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως γεγωνῶς πολλὰ παρέσχε [P. 22] τοῖς Ἰταλοῖς πράγματα. Κατέδραμε γὰρ πάντα τὰ ὑπὲρ ἐκείνων κρατούμενα, καὶ μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Βιζύης γενόμενος τὸ ἔξω κατίσχε τοῦ ἄστυος, καὶ λείαν πολλὴν ἐκείθεν ἐποίησας ¹⁶, καὶ μέχρι καὶ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (53) κατήνησεν, καὶ πτοίαν πολλὴν τοῖς Λατίνοις ἐπέβαλε ¹⁷. Τότε δὲ καὶ ὁ Ἀσὶλ Δεκάει, ὃς τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Θεοδώρου τοῦ Λασκάριος συνεζύγη ¹⁸, ὑπὸ τινος τῶν τοῦ Κομνηνοῦ Θεοδώρου δόρατι ἐπλήγη τὸν τραχήλον. Καὶ ἦν ὡς ἐδοξε τὰ τῆς βολῆς ἐκείνου θανάσιμα, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ τῶν ἰατρῶν θεράπευται. Ἦν δὲ τὸ ἀπὸ τούτου τραχυτέρα αὐτοῦ ἡ φωνὴ καὶ οὐκ εὐχερῶς οἱ τοῦ τραχήλου στρεφόμενοι σπόνδυλοι.

κε. Οὕτως οὖν ἐπαυξήσας τοῖς πράγμασιν ὁ Κομνηνὸς Θεόδωρος ἐπειδὴ ὁμορῶν ἐγγενέει τοῖς Βουλγάροις ¹⁹, εἰς σπονδὰς τε συνῆλθε τῷ τῶν Βουλγάρων βασιλεῖ Ἰωάννῃ τῷ Ἀσάν, ὃν φθάσας ὁ λόγος εἶρηκε μετὰ τὸν Βορλίαν βασιλεῦσαι τῆς τῶν Βουλγάρων, καὶ συγγένειαν μετὰ τούτου πεποίηκε ²⁰ προσλαβόμενος ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ τούτου Μανουῆλ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Μαρίαν, ἧτις ἐκ παλλακῆς ἐκείνου γενένηται ²¹. Ὁ μὲν οὖν Ἄγγελος (54) Θεόδωρος τὰς μετὰ τοῦ Ἀσάν Ἰωάννου σπονδὰς διαλύσας, οἷα ἐκείνος ἀνὴρ θρασύτερος καὶ ἀτακτότερον φερόμενος οὐ μόνον ἐν βασιλείῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν πᾶσιν ἀπλῶς τοῖς πολιτικοῖς, καὶ θαμὰ παραβαίνων τοὺς ὄρκους καὶ παρασπονδῶν τοῖς ἐν γειτόνων, κατὰ Βουλγάρων χωρεῖ, πολλὴν συναθροίσας τὴν στρατιάν ἐκ τῶν

decipiens, opibus nempe, fortunis, dignitatibus aliisque Romanos cæteros quam maxime sui causa superaturos, persuadet imperatoris militem ejicere, suum admittere. Quare protostrator Ises atque Camytzes cum exercitu pelluntur, cum cives se prius jurejurando alligassent nemini damnum illaturos. Pulsi, protostrator Comnenus Theodorum ne vidit quidem (namque ita con venerunt), Camytzes cum illi occurrisset, neque equo descendit neque uti decet imperatorem adoravit. Quare ira incitatus Theodorus (volebat enim se ab omnibus Romanis imperatorem agnosci, cum et imperator diceretur) gravissimis injuriis virum cumulat, parumque abfuit quin etiam plagas infligeret. Hoc Camytzæ, ut ab imperatore honores consequeretur, in causa fuit: nam ut rursus Hellesponto præterlapso ad imperatorem accessere, magnus hetæriarcha non aliam ob causam Camytzes efficitur. Comnenus itaque Theodorus Adrianopoli occupata non minimum res Italas turbavit: quæ **44** enim illi tenebant, omnia adortus et Byzantium ipsam usque profectus, quidquid extra urbem erat, pro arbitrio duxit, et opima præda auctus ad fores Byzæ, ingente Latinis timore injecto, pervenit. Tunc temporis et A seldecae, filia imperatoris Theodori Lascaris maritus, ab iis qui cum Comneno Theodoro erant hasta jugulum feritur, vulnusque lethale indicatum a perito tandem medico sanatur. Exhinc postea erat vox asperior, nec colli vertebræ, ut antea, flexu faciles.

C 25. Sic ergo rebus prospere gestis Theodorus Comnenus, cum suo imperio fines iidem essent ac Bulgaris, fœdus cum Bulgarorum rege Joanne Asano, qui, ut dixi, post Borilam Bulgaris præerat, inivit; illiusque filia Maria ex pellice suscepta fratri suo Manueli desponsata affinitate conjungitur. Sed enim Angelus Theodorus cum Asano Joanne conditionibus ac pactionibus perturbatis, cum audacior esset, atque inordinatius non solum in regia, sed in aliis negotiis civilibus sese immisceret, sæpeque jusjurandum **45** negligeret fidemque violaret, in affines Bulgaros pedem movet, et ex Romanis atque Italis ingentem militem exaggerat, et Adrianopolim prætergressus in superiorem partem Hebræ agmine ducto cum Bulgaris poscebat, sed exitium sibi

¹¹ καὶ — τοι om. D. ¹² Ἀδριανού, καὶ εὐρών τὸ στρατεύμα τοῦ βασιλέως Ἰωάννου, καὶ ἀπατηλοῖς λόγοις D. ¹³ Θεόδωρος — ἀνδρός καὶ om. D. ¹⁴ ἐπέθετο τούτου. Διὸ ἐτιμήθη παρὰ τοῦ βασιλέως μέγας ἑταιρειάρχης ὁ Καμύτζης. D. ¹⁵ ὁ οὖν Κομνηνὸς γεγωνῶς καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐγκρατῆς D. ¹⁶ καὶ λείαν — ἐποίησας om. D. ¹⁷ καὶ — ἐπέβαλε om. D. ¹⁸ Δεκάει τῆς θυγατρὸς τοῦ Λασκάριος Θεοδώρου σύζυγος D. ¹⁹ ἐπειδὴ — Βουλγάρους om. D. ²⁰ ὃν — πεποίηκε om. D. ²¹ ἧτις — γενένηται om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(52) Μέγας ἑταιρειάρχης. De hac dignitate vide Glossarium Meursii in ἑταιρεία καὶ ἑταιρειάρχης. DOUSA.

(53) Μέχοι καὶ τῶν πυλῶν τῆς Κ. Gregoras, p. 27

et 28. ALL.

(54) Ὁ μὲν οὖν Ἄγγελος. Brevius Gregoras, p. 28. ALL.

quærens, acie configere. Videbatur enim sibi Bulgaros timore percitos nequaquam vel solum sui exercitus impetum sustinere. At non sic Bulgari, sed Asanus Joannes perfidia ac fœdere ab Angelo Theodoro fracto potius quam propriis viribus fretus, parva sibi auxiliari manu e Scythis conducta, ne numero quidem millenis, confidentius in conflictum agebatur, signo etiam militari, ut a nonnullis memoriæ proditum est, jurejurando Theodori scripto appenso. Et forte circa locum Hebro proximum, quem Clocotinitzam appellant, milites adversis signis irruunt, et ut verbo singula exprimam, debellatur a Bulgariis et Scythis Theodoro, et ab hostibus una cum eo non pauci illius affines et dignitate conspicui et illustres viri, eorum suppellectile a Bulgariis depopulata, capiuntur, Asanus cum multitudine capta humanius se gerens potiorem copiarum partem, et eos 46 præcipue qui humili loco nati convenerant, liberat inque eorum oppida ac urbes dimittit, seu ex humanitate id gereret, seu ut hac ratione utilia sibi comparans et commodis suis apta disponderet: eorum namque dominium sibi defectionis tempus circumspectans moliebatur. Votique compos effectus est: quippe quos ipse persequabatur, Marte incruento colla omnes subdebant. Illi etiam se submisit Adrianopolis, non multo post Didymotochum, Bolerum totum, deinceps Serræ, Pelagonia, Prilapus et loca contermina. Magnam item Blachiam excurrit Elbanumque occupat et usque Illyrium rapinis omnia vastat. Cum vero quæ sibi animo proposuerat majori ex parte compleret disposuissetque pro arbitrio, patrias repetiit sedes, et castellis nonnullis in custodiam ac dominium Romanorum relictis, plerisque sibi reservatis, milites in illis ac duces quæstoresque, qui vectigalia et tributa exigent, constituit; indicatusque est ab omnibus tunc temporis admirabilis et tuto fortunatus; neque enim in domesticis gladio sæviit, neque Romanorum se cædibus polluit, ut qui ante eum Bulgariis dominabantur suevoerant. Hinc non a Bulgariis modo sed Romanis aliisque gentibus charus ac intimus habebatur.

γούν τοις πᾶσι τότε καὶ θαυμαστός καὶ μακάριος· οὐ γὰρ ἐχράτο μαχαίραις ἐν τοῖς οἰκείοις, οὐδ' ἐχραίετο τοις Ῥωμαίοις, ὡς οἱ πρό αὐτοῦ τῶν Βουλγάρων²⁴. Ἐνθεν τοι καὶ οὐ μόνον παρὰ Βουλγάρων, ἀλλὰ καὶ²⁵ Ῥωμαίων ἐφιλείτο (57) καὶ ἐτέρων ἐθνῶν²⁶.

²² πολλὴν — Ἰταλῶν om. D. ²³ ἐξήτει — ὄλεθρον om. D. ²⁴ καὶ ἐδόκει ὡς οἱ Βουλγάροι ὑποκλήξαντες τὴν ὄρμην τῆς D. ²⁵ οὐχ — Βούλγαροι om. D. ²⁶ ὡς — κράτος om. D. ²⁷ παρὰ — ὅ] ὁ Ἄγγελος καὶ ²⁸ καὶ συλλ. — προσγενοῦ] ὅς συλλαμβάνεται καὶ οὐκ ἄλλοις τῶν συγγενῶν D. ²⁹ περὶ — πλῆθος om. D. ³⁰ μάλιστα — συγκλυδας om. D. ³¹ καὶ πρὸς — πόλεις om. D. ³² τῆς — ἀποσπάσας om. D. ³³ καὶ τοὺς — λογήματα om. D. ³⁴ Ῥωμαίοις — Βουλγάρων om. D. ³⁵ οὐ — καὶ om. D. ³⁶ καὶ ἐτέρων ἐθνῶν om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(55) Τῆ σημαία τὸν ἔγγραφον ὄρκον. Pleraque similia exempla apud alios historicos invenies, quibus cognoscitur rem male cessisse perjuris: neque enim fidem frangit homini, qui jurejurando fœdus et pacta constabilita amolitur, sed Deo, qui has injurias pulchre ulciscitur. Cf. Nicephorus patriarcha, in *Breviario historico*, p. 24 D ed. Luyar., de Justiniano filio Constantini. ALL.

(a) Cf. Bandur. animadvers. in Constantini Porphyrog. *De Them.* l. I, p. 40 in tomo nostro CXII.

μαίων συγκαροτημένην καὶ Ἰταλῶν²². Παραμείνων τὴν Ἀδριανοῦ ἐπὶ τὰ ἄνω τοῦ Ἑβρου τῶν ρεῖων ἵκοιτο, ζητῶν μετὰ Βουλγάρων συρρίπλεμον. Ἐξήτει δὲ ἅρα τὸν αὐτοῦ ὄλεθρον²³. καὶ καὶ γὰρ ὡς οὐδ' ὄλως οἱ Βούλγαροι ὑποκλήξαντες τὴν ὄρμην καὶ μόνην τῆς²⁴ στρατιᾶς αὐτοῦ σταίην. Οὐχ οὕτω δὲ καὶ οἱ Βούλγαροι²⁵, ἀ' Ἀσάν Ἰωάννης ταῖς ἐπιπορείαις καὶ ταῖς παρακλήσεσι τοῦ Ἄγγελου Θεοδώρου μᾶλλον τεθαπρῆ καὶ ταῖς σφετέραις δυνάμεσιν, ὀλίγον τι συμμαχῆ ἀπὸ Σκυθῶν εἰληφῶς, οὐκ εἰς χιλίους μετρούμεθα βάρβαρώτερον εἰς τὴν μάχην ἐφέρετο, ὡς φασίνες, καὶ τῆ σημαία τὸν ἔγγραφον ὄρκον (55) Θεοδώρου ἀπαυωρήσας. Καὶ δὴ περὶ πού τὸν ἔθριον τόπον (Κλοκοτινίτζαν αὐτὸν ὀνομάζουσαι) βάλλουσι τὰ στρατεύματα, καὶ ὡς ἐν μικρῷ τὸ παραστήσαι, κατὰ κράτος²⁶ νικάται παρὰ τῶν Ἰγάρων καὶ τῶν Σκυθῶν ὁ²⁷ Θεόδωρος, καὶ συλλαβνεται μὲν παρὰ τῶν πολεμίων οὗτος, οὐκ ὄλεθρον καὶ τῶν προσγενοῦν²⁸ αὐτοῦ καὶ τῶν ἐν τέλει πλόγαδων, καὶ τὰ ἐκείνων πάντα λεία τοῖς Βούροις ἔγνετο. Φιλανθρωποτέρως δὲ περὶ τὸ πλῆθος²⁹ ὁ Ἀσάν διατεθείς τοὺς πλείους τῶν στραυμάτων, καὶ μάλιστα τοὺς χυδαυωτέρους συγκλυδας³⁰, ἐλευθεροῖ καὶ πρὸς τὰς ἰαντῶν ἀπέμπει κώμας τε καὶ πόλεις³¹, τάχα μὲν τὸ φῆθρον ἰνδεικνύμενος, τάχα δὲ καὶ τὸ συμμ [P. 23] τούτῳ πραγματευόμενος· ἐδοῦλετο καὶ δεσπόσαι τῶν τοιούτων, τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς σπάσας³². Οὐ καὶ τετύχηκεν· ἐπεὶ καὶ γὰρ αὐτῶν κατόπιν ἐχῶροι, πάντα ἀναμωτῆ τούτῳ πιπτον, καὶ γίνεται μὲν ὑπ' αὐτὸν ἡ Ἀδριανοῦ τοῦ σχεδὸν δὲ καὶ τὸ Διδυμότοιχον, εἴτα Βολερόν ἐ Σέρραι, Πελαγονία καὶ Πριλαπος καὶ πέριξ τῶν Κατίδραμς δὲ καὶ τῆς μεγάλης Βλαχίας (56), καὶ τοῦ Ἑλλάδου κατακυριεύει, καὶ μέχρι τοῦ λυρικῆ τὰς λείας ποιεῖ. Ἐπει δὲ τὸ πολὺ τοῦ λείματος κατεργάσατο καὶ ὡς ἡγάπα τὰ καθ' αἰετὸν διετέτο, εἰς τοὺς οἰκείους ἐπανέστρεψε τόπος μὲν τῶν φρουρίων καταλειπῶς ὑπὸ Ῥωμαίων ἐσπόζεσθαι, τὰ πλείω δὲ ὑφ' αὐτὸν ποιῆσαι στρατιώτας ἐν τούτοις τάξας καὶ στρατηγούς καὶ εἰσπραττομένους τὰ δημόσια φορολογήματα³³. Ἐ

εἰσπραττομένους τὰ δημόσια φορολογήματα³³. Ἐ

εἰσπραττομένους τὰ δημόσια φορολογήματα³³. Ἐ

(56) Τῆς μεγάλης Βλαχίας (a). Thessaliæ montana, quæ magna Blachia dicebantur. in Balduino, p. 841. Hinc illius regionis clæ Μεγαλοβλαχίται vocantur a Pachymerio, cap. 30. ALL.

(57) Παρὰ Ῥωμαίων ἐφιλείτο. Hinc plures dem laudes et præconia apud Græcos posteres. ALL.

κς. Ἐπει γοῦν, ὡς ὁ λόγος ἰστορήσεν, ὁ Ἄγγε- A
λος Θεόδωρος λάφυρον ἐγεγόνει μετὰ καὶ λοιπῶν
προσηκόντων τῷ γενεὶ ἐκκρίτων ἀνδρῶν τῷ Ἀσάν, ἐφρουρεῖτο μὲν παρ' αὐτοῦ, ἐφιλοφρονεῖτο δὲ τὰ πολλὰ.
Καὶ τοῦτο ἦν ἐπὶ πολὺ· ἐπεὶ δὲ εἰς τὰ οἴκοι νεωτερισ-
μοὺς χρᾶσθαι³⁷ πεφώρταται (58), ἐκτυφλοῖ αὐτὸν ὁ Ἀσάν.
Ὁ μὲν οὖν ἀδελφὸς αὐτοῦ Μανουὴλ ὁ Ἄγγελος, ὃς
δεσποτικῶ ἀξιώματι παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἐτετίμητο,
φυγῆ χρησάμενος ἦνικα τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐπετρέπετο
στράτευμα³⁸, ἐπὶ τὴν Θεσσαλονικὴν ἀπῆει καὶ
δεσπότης ὠνομάζετο, ταύτης τε κυριεύων καὶ τῶν
περὶ αὐτὴν, ἐρυθροῖς δὲ γράμμασι τὰς αὐτοῦ γραφὰς
ἐπεκύρου³⁹. Πρὸς ὃν καὶ ἀπέσκηψέ τις τῶν πρέσβειων
παρὰ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἀποσταλαίς, ὡς εἰς σὲ
μᾶλλον ἀρμόσει τὸ εἰς Χριστὸν ψαλτωδούμενον, σὲ
τὴν βασιλεῖα καὶ δεσπότην. Καὶ ἦν μὲν τὸ ἀπὸ τοῦδε B
ὁ Ἄγγελος Μανουὴλ τῶν ἐναπολειφθεισῶν πρὸς τὰ
δυτικὰ μέρη χωρῶν καὶ πόλεων ἐγκαταῆς, μὴ παρὰ
τῶν Βουλγάρων τὸ σύνολον ἐνοχλούμενος, ἐπεὶ τῆ ἐκ
παλλακίδος τοῦ Ἀσάν συνεκοιτάζετο θυγατρί.

κς. Ἀλλὰ ἐπὶ τοὺς ἐν τῇ Κωνσταντίνου Λατίους
ἐλθέτω καὶ αὐθις ὁ τῆς ἰστορίας εἰρμός. Οἱ ἐν τῇ
Κωνσταντινουπόλει ἐπειδὴ, ὡς προειρήκαμεν, ὁ
Ῥομπέρτος, ὃν ὡς βασιλεῖα ὁ λόγος ἔχειν τούτους
ἰστορήσει⁴⁰, τὸν Εὐριπον καταλαβῶν τετελεύτηκεν,
ἐναπελείφθη δὲ ὁ ἀδελφὸς (59) αὐτοῦ Βαλδουίνος ἔτι
ἀφηλιξ ὢν, στέλλουσι πρεσβείαν πρὸς Ἰωάννην τὸν
ὀνομαζόμενον Ἱεροσολύμων ῥήγα⁴¹, φήμην τε πολ-
λὴν αὐχονῶνα περὶ τὰς στρατιωτικὰς μεθόδους βρια-
ρόν (P. 24) τε χεῖρα καὶ τῷ μεγέθει τοὺς κατ' αὐ- C
τὸν ὑπερβάλλοντα, ὡς ἂν γε ἀφίκοιτο πρὸς αὐτοῦς
καὶ βασιλεῖς Κωνσταντινουπόλεως φημισθεῖν καὶ ἄρξοι
ὡς αὐτοκράτωρ τῶν εἰς αὐτὴν⁴², ἐπιγαμβρεύσοι δὲ
ἑαυτῷ καὶ τὸν ὃν εἶχεν εἰς τὴν κληρονομίαν, ὡς φόντο,
Βαλδουίνου (ὑπῆρχε γὰρ τῷ ῥήγι καὶ θυγατρίον), μετὰ
δὲ τὴν τοῦ ῥηγὸς ἀποβίωσιν βασιλεύσοι τούτων ὁ
Βαλδουίνος, αὐξὴν προσδεγμένος τῆς ἡλικίας, ἐπεὶ
καὶ ὁ ῥῆξ ἔξωρος ἄγαν ἦν, περὶ που τὰ ὀγδοήκοντα ἔτη
ἢ καὶ πλείω τούτων διαβιώσας⁴³. Ὡς καὶ αὐτὸς τούτων
εἶδον, ὑπερεξέπλεγγον τὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐν πάσῃ διακλάσει
τοὺς ἄλλους ὑπερβάλλοντος πολὺ κατὰ γε μῆκος καὶ
πλάτος. Ἐυνέθετο γοῦν ὁ ῥῆξ (60) τῇ πρεσβείᾳ, καὶ⁴⁴
καταλαμβάνει τὴν Κωνσταντίνου, τὴν πορείαν δια

47 26. Theodorus Angelus, ut dixi, una cum aliis
affinibus et viris illustribus ab Asano spolium fa-
ctus in custodiam conjicitur; cui Asanus prolixè ac
benigne et ad multum tempus favebat. Sed cum
domi novis rebus inhiare deprehendisset, lumine
privat. Frater illius Manuel Angelus, despote dignitate a fratre coonestatus, fugam meditatus,
cum Romanus miles terga verteret, Thessalonicam
reversus despota vocabatur, illius et locorum adja-
centium dominus, scriptionesque suas purpureis
characteribus consignabat. In quem et Joannis
imperatoris legatus non inurbana dicacitate jacta-
vit, in eum scilicet magis aptari posse quod de
Christo in Psalmis legitur, « te regem et despo-
tam. » Et ex eo tempore Angelus Manuel legatio-
rum in occidentali plaga oppidorum ac urbium
dominus habebatur, a Bulgaris nulla molestia la-
cessitus, dum ejus matrimonium cum Asani filia
vigeret.

27. Verum in Byzantinos Italos rursus orationis
seriem convertamus. Cpolitani, cum, ut ante nar-
ravimus, Robertus, quem veluti imperatorem vena-
bantur, Euripum profectus exspirasset et frater
ejus Balduinus puer⁴⁸ adhuc ac impubes reman-
sisset, ad Joannem Hierosolymorum regem militari
prudencia, ut tunc fama ferebat, singularem, manu
validum multumque inter suos specie corporis
eminentem, legatos destinant, ut ad illos concede-
ret et Cpolis imperator acclamaretur, res in ea uti
imperator obtineret, nec non filiam, quam ipse
susceperat, Balduino, sicuti ipsi existimabant, imperii
hæredi, qui tamen post eum ætate jam matura
ac integra imperaret, in matrimonium collocaret.
Ætas regis nimium processerat circa annos octo-
ginta vel ultra nati, quemadmodum et ipse eum vidi,
et admiratus sum viri undequaque exactam molem:
humanæ enim magnitudinis modum longitudine ac
latitudine plus nimio excesserat. Rex legatis ani-
mum advertit, iterque per mare ingressus Cpolim
venit: neque enim multitudo, qua sibi tutum iter
terrestre faceret, suppetebat. Cum Cpolim penetras-
set, neque egredi neque primus pugnam tentare

³⁷ Ἐπεὶ — χρᾶσθαι.] Ἐφρουρεῖτο οὖν ὁ Ἄγγελος Θεόδωρος παρὰ τοῦ Ἀσάν φιλοφρόνως. Καὶ ἐπεὶ νεωτερίζων
D. ³⁸ Ἦνικα — στράτευμα om. D. ³⁹ ὀνομαζόμενος ἐρυθροῖς γράμμασι D. ⁴⁰ Ἀλλὰ — ἰστορήσει] ὁ δὲ
Ῥομπέρτος ὁ τῆς Κωνσταντίνου βασιλεὺς D. ⁴¹ ῥήγα τῶν Ἱεροσολύμων D, omissis φήμην — ὑπερβάλλοντα.
⁴² καὶ — αὐτὴν om. D. ⁴³ ἐπιγαμβρεύσας δὲ τούτον αὐτῷ, εἶχε γὰρ θυγατρία, καὶ ἵνα μετὰ τὴν τούτου ἀποβίωσιν
βασιλεύσῃ πάλιν αὐτῷ. Ἦν γὰρ ὁ ῥῆξ οὗτος περὶ που τὰ ὀγδοήκοντα καὶ πρὸς ἔτη καὶ ὑπερόριος D. ⁴⁴ ὡς —
πρεσβεία καὶ om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(58) Νεωτερισμοὺς χρᾶσθαι πεφώρταται. Acropolis D
non statim post pugnam excæcatus fuisse a
Bulgaro Theodorum, sed domi postquam illum
excipisset humanissime, cum Theodorum post
etiam accepta beneficia res inuovare deprehensus
esset. Gregoras, l. 1, rem videtur aliter narrare.
Et Richardus e sancto Germano in Chronico: *Eodem
mense Aprilis in Græcorum imperio factum est
prælium inter Græcos, in quo Comnenus cap-
tus est et utroque lumine orbatus.* ALL.

(59) Ὁ ἀδελφός. Balduinum fratrem Roberti
facit Acropolis, Matthæus Parisius in *Histor. Ang-
lic.*, filium. In eo concordant eum fuisse puerum
nec ferendo oneri parem. Sic quoque historici La-
tini. ALL.

(60) Ἐυνέθετο γοῦν ὁ ῥῆξ. Richardus a S. Germano
in Chronico; Anno 1231 *rex quondam Hierosoly-
mitanus apud Reate ad papam vadit, de cuius
assensu obtinet ut cum filio imperatoris Cpolitani
de filia sua contrahat, et ipse sit curator impe-*

audebat: sat enim illi comperta erat Joannis imperatoris rei militaris summa prudentia et in conflictu cum hostibus ingenium supra cæteros solertissimum. Quare semet ipsum aggressionis illius inculpabat, 49 et quod manus operi injecisset; et male eos asserere contendebat, si ipsi tamen ita sentirent neque ipsum propter propria commoda proritent, eum ad loca accessurum fuisse, quæ dominus illorum ac imperator administrare nesciret: namque apprime callebat, dictoque firmabat, etiamsi decies tot loca ad regendum Joanni imperatori suppeterent, optime eum illa agere moderari tuerique ab hostibus scire. Sive eternim horum causa, sive etiam quod Cpolititanis luxuriari deliciis ac bonis animum implere vellet, duos in ea annos exegit. Tandem triremibus apparatis et collectis, uti poterat, copiis, in orientem progreditur et apud Lampsacum portum capit; Joanne imperatore a bello cum Cæsare Gabala, quem propter motam seditionem debellaverat, gesto continenter regresso.

28. Imperator in Stadie partibus tabernaculis positus, Andronicum Paleologum magnum domesticum, de quo supra diximus, copiis ac ducibus traditis in insulam Rhodum cum triremibus. quæ satis essent, et aliis navibus dimittit, ut validius rebellem invaderet et militiæ quos noverat artibus opprimeret. Hæc cum ita perfecta essent, resque contra Cæsarem pro sententia imperatoris Joannis successisset, nec non relatum illi fuisset regem C 50 Cpoli egredi eo animo ut Lampsacum appelleret ibique aduersus Romanos confingeret, cum his quos secum habebat imperator admodum paucos (potissima namque exercitus pars proelio ac tempestate hiberna afflictâ domum remeauerat), Lampsacum petit et apud Sigrenem castra metatur.

29. Tunc temporis et ipse a parentibus sedecim annos natus et ex encyclicâ, quam vulgus grammaticam vocat litteraturâ instructus ad imperatorem mittor. Pater etiam e Latinorum manibus se surripere decreverat, licet ab illis et sumptuosus impensis et officiis et beneficiis, quibus eum prolixè

⁴⁹ κατ. οὖν τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ ῥῆξ καὶ μὴ ἔχων λαὸν ἀξιόμαχον οὐκ εὐχερῶς εἶχεν ἐξίνααι, ἐπιτηνοὺς τ. D. ⁴⁶ τε εἰ καὶ — εὐμεθοδῶτατον om. D. ⁴⁷ δὲ τῆς ἐγγχειρήσεως αὐτὸν καὶ κακῶς ἔφασκε νοεῖν τοὺς λέγοντι αὐτὸν τῷ βασιλεῖ ἀντιφέρειν. Λύο οὖν ἐνιαυτοὺς D. ⁴⁸ συναθροίσας — δύναμιν om. D. ^{48*} τὴν D. ⁴⁹ π. — εἰρήκειν om. D. ⁵⁰ καὶ τοὺς στρατηγούς om. D. ⁵¹ τριήρεις καὶ ναυσὶ στείλας D. ^{51*} βρ. τὸν ἀποστῆκατ. D. ⁵² οἷς — ἐφέρετο] καὶ ἐπεὶ ταῦτα κατῶ σκοπὸν συνέβη τῷ βασιλεῖ D.

Theodori Doussæ et Leonis Allatii notæ.

rii, donec in majori constitutus ætate perveniat ad legitimam. Mare apud Venetias intrans vadit colato exercitu Cpolim. ALL.

(81) Δύο ἐνιαυτοὺς. Hoc duorum annorum intervallo Joannem regem in Galliis exercitum comparasse et in Italiam se ad pontificem contulisse Reate, tandem Venetiis copias imposuisse navibus et Cpolim applicuisse, scribit Gregorius. Nonus in

Α θαλάττης πεποιθώς· οὐδὲ γὰρ εἶχε λαὸν ἀξιόμαχον, ἂν γε πεζοπορήσειεν. Ἐπεὶ δὲ καταλάβοι τὴν Κωνσταντίνου, οὐκ εὐχερῶς εἶχεν ἐξίνααι καὶ μάχης κατάβῃ καὶ γὰρ ἐπέγνω τὸν ⁴⁶ βασιλεῖα Ἰωάννην στρατηγικῶν τὸν τε δὴνα καὶ ταῖς ἐχθρῶν μάχαις εὐμεθοδῶτατον Ἐμέμετο γοῦν ἑαυτὸν τῆς ἐγγχειρήσεως, καὶ ὅτι πρῶτ τοῦ ἔργου ἐπεβλήτο, καὶ κακῶς ἔφασκε τοὺς λέγοντι εἶγε καὶ οὕτως ὑπελάμβανον καὶ οὐκ ἠρέθιζον αὐτὸν διὰ τὸ σφίσι συμφέρον, ὡς καταλάβοι ἂν εἰς χώρους, οὐκ ἐπίσταται ἀρχειν ὁ ἐπ' αὐτοῖς βασιλευῶν· καὶ γὰρ ἐγνώκει καὶ ἔλεγεν ὡς εἰ δίκαια τοσοῦτοι χώροι· βασιλεῖ Ἰωάννη πρὸς δεσποτεῖαν ὑπῆρχον, καλῶς ἰκίτατο τούτων κατάρχειν καὶ βασιλεύειν καὶ διασώζειν τῶν ἐχθρῶν. Ἐἴτε γοῦν διὰ ταῦτα εἴτε καὶ τρυφή εἰς ἄχρον ἐν τοῖς τῆς Κωνσταντίνου βεβουλημέναις καλοῖς, δύο ἐνιαυτοὺς ⁴⁷ (81) ἐντὸς αὐτῆς διεῖπεν Μόγισ γοῦν τριήρεις οἰκονομήσας καὶ στρατεύματα σθηροίσας, ὅσον εἶχε πρὸς δύναμιν ⁴⁸, κατὰ ^{48*} τῆς ἐχθρήσε, καὶ περὶ τὸ τῆς Λαυψάκου ἐλλειμνίζετο πρὸς πρῶσχωῶς τῷ τότε τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἀπὸ τῆς κατὰ τοῦ Καίσαρος Γαβαλά μαχης ὑποστρέψαντος, ἐν δὲ νεωτερισμὸν ἐμαχίστατο.

κη'. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς περὶ τὰ τῆς Σταδίας κέρη τ. σκηνώσεσι ποιούμενος τῷ Παλαιολόγῳ Ἀνδρονίκῳ, ὁ μέγαν δομῆστικὸν εἶχε, ὡπερ οὐ καὶ μικρὸν πρόσθε εἰρήκειν ⁴⁹, τὰ στρατεύματα καὶ τοὺς στρατήγους παραδοὺς, καὶ ἐπὶ τὴν νῆσον Ῥόδον τριήρεις ἰκαὶ καὶ λοιπαῖς ἐξαποστῆσας ⁵¹ ναυσὶν, εἰ πως βριαρῶτα ἐπιτεθείη τῷ ἀποστῆτῃ καὶ καταδιόψειεν ^{51*} οἷς οἱ λόγοις τῆς στρατηγίας, ἐπειδὴ ταῦτα οὕτω συμβεῖ καὶ κατὰ σκοπὸν Ἰωάννη τῷ βασιλεῖ τὰ περὶ τ. Καίσαρα γένοιτο, ἀκούσας δὲ καὶ ὡς ὁ ῥῆξ ἐξῆε τ. Κωνσταντίνου καὶ βουλήν ἔχει προσοκεῖλαι τῇ Λαυψάκου καὶ ἐξελθεῖν καὶ Ῥωμαίοις πολεμῆσαι μεθ' ὧν ἐτυ, διάγειν ὁ βασιλεὺς [P. 25] (ὀλίγοι δὲ ἦσαν οὗτοι, ἐπὶ τὸ πολὺ τῆς στρατιᾶς τῇ μάχῃ καὶ τῇ ὥρᾳ τοῦ χειμῶν τεταλαιπωρηκὸς ἐπὶ τὰ οἴκοι ἐφέρετο ⁵²), χωρῆ πρὸ τὴν Λαυψάκον, καὶ τοῖς τῆς Σιγρηνῆς μέρεσι τ. σκηνῶς πῆγνυσι.

κθ'. Τότε καὶ αὐτὸς πρὸς τῶν γονέων ἐκ τῆς Κωνσταντίνου ἀπεσταλῆν τῷ βασιλεῖ ἐκκαλεσθεῖν ἦν καὶ νῦν τῆς ἐγκυκλίου (62) ἀπηλλαγμένος παιδείας, ἐν γραμματικῇ κατονομάζουσεν οἱ πολλοὶ Ἐβούλετο δὲ μοι καὶ ὁ πατὴρ λάθρα τῆς τῶν Λαυψάκων ἀπολισθῆσαι χειρὸς· ἰσχυρῶς γὰρ παρ' αὐτῶν

D Regestis. ALL.

(62) Τῆς ἐγκυκλίου. Anna Comnena, lib. v. H stor. Τοῖς προϊσταμένοις τὴν ἐγκυκλίον παιδείας παιδείαν, εἰ ταῦτα δὲ λέγω ἀχθομένη διὰ τὴν κατὰ τῆς ἐγκυκλίου παιδείας ἀμίλειαν. Encyclical eruditionem improprie hic Grammaticam intelligit noster Acropolita, licet alii aliter exponant Cf. Tzetzes Chiliad. 2, v. 522. ALL.

ἑκπεκράτητο ταῖς τῶν ἀναλωμάτων θαψιλίας καὶ ταῖς σφῶν δεξιώσεσι, καὶ τὸ πολλὴν ἔχειν περὶ αὐτὸν ὑπηρεσίαν τέκνα τε θεράποντάς τε καὶ θεραπευιδᾶς οὐκ ὀλίγον ἐποίει τούτῳ τὸ ἐμποδῶν. Ἄλλ' ἦν αὐτῷ κατὰ νοῦν τῷ τότε, καθὼς ἂν ἀρα δυνάμειος σχοίη, εἰ δεήσει, παρακινδυνεύσαι πρὸς τὴν ἐξέλυσιν καὶ ἀποπλῆσαι τὸ σπουδαζόμενον. Διὰ τοι τοῦτο καὶ πρὸς τὸν κρατοῦντα προπέμπομε. Κεκώλυκε δὲ τούτον νόσος βαρεῖα· ἡμιθνής γὰρ σχεδὸν καὶ ἡμίξηρος γεγωνῶς, περὶ δύο που ἔτη τῆ κλήνῃ προσπεπαταλευμένος, ἀπέλιπε τοῦ βίου, αὐτὸς δὲ ἐναπελείφθη τοῖς ἀνακτόροις προμηθείας βασιλικῆς ἀξιούμενος.

λ'. Ὡς γοῦν εἶπμεν, καταλαβὼν ὁ ρῆξ Ἰωάννης, ὁ καὶ βασιλεὺς Κωνσταντινουπόλεως φημιζόμενος, τὴν Λαμψακὸν περὶ τὸν οὕτω πως ὀνομαζόμενον τόπον Ὀλκὸν τὰς νῆας τούτου καθάρμισεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης ἐπεὶ μὴ εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ στρατὸν ἀξιωμαχὸν κωλύσαι τούτῳ τὴν ἐξοδὸν δι' ἃς εἰρήκειν αἰτίας⁵³, μεθόδοις στρατηγικαῖς μεθ' ὧν εἶχεν ὀλίγων τὰς τῶν πολεμίων κινήσεις ἐκώλυεν. Ἐξήλθον γοῦν οἱ Λατῖνοι καὶ ὁ τούτων ρῆξ Ἰωάννης, καὶ ἐδάδισαν μὲν τόπους τινὰς παραγυαλίους. Οὐδὲ γὰρ ἠδύνατο μακρότερον τῶν νηῶν αὐτῶν ἀποστηναί· ὁ γὰρ ἀντιστρατηγῶν αὐτοῖς βασιλεὺς ἐπηκολούθει καὶ ὑπῆρχε δεινὸς μετὰ μικρᾶς πανυ δυνάμειος ἀναχαιτίσαι τοὺς ἐναντίους⁵⁴. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς περὶ τὰς τῶν βουνῶν ὑπρωρείας ἐποιεῖτο τὰς πορείας, περὶ δὲ τὰς ἠϊόνας οἱ Ἰταλοὶ. Ὀλίγον οὖν χρόνον διαβιθίσαντες ἐν τῇ τοῦ βασιλείως παραγυαλίῳ χώρα (οὕτω γὰρ παρέδραμον τέτταρες μῆνες) καὶ ὀλίγον τόπον πατήσαντες (ἀπὸ γὰρ τῆς Λαμψάκου μέχρι καὶ τῶν Κεγχριῶν⁵⁵ ἀφίκοντο), μικρὸν ἢ μισθὸν λυμήναντες (προὔφθασε γὰρ ὁ βασιλεὺς τὰ χρεῖώδη πάντα τοῖς ὑψηλοτέροις τόποις διασώσασθαι) ἐπὶ τὸ τῶν Πηγῶν ἐχώρησαν ἄστου, ἐν μόνον φρούριον χειρωσάμενοι, ὃ Κεραμιδᾶς ὀνομάζεται, περὶ ποῦ τοὺς βουνούς διακαίμενον τῆς Κυζίκου. Εἶχον δὲ καὶ τὰς ναῦς αὐτῶν ἐτοίμους εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν ἀποπλῆσαι, καὶ ὄχοντο ἂν ἀισχύνης καὶ ζυμίας πεπληρωμένοι, εἰ μὴ τοῦ τῶν Πηγῶν ἄστως περιγένοντο τῇ κλοπῇ· ἀνὴρ γὰρ τις δεινὸς ἀναρρίχασθαι πρὸς ἀκρωσυχίας πετρῶν [P· 26] ὄδῳ ἐφεῦρε, δι' ἧς ὀπλισμένους Λατῖνους⁵⁶ εἰς τὴν ἀκρόπολιν νυκτὸς ἀνεβίβασεν, οἱ καὶ τοῖς φύλαξιν αἰφνης ἐπισπεσόντες αὐτούς τε ἐφόνευσαν καὶ εἶλον τὸ ἄστου. Τοῦτο πρὸς βραχὺ μὲν εἰς δευλίαν Ῥωμαίους ἐπέβαλε· πλήρης γὰρ ἦν ἡ πόλις ἀνδρῶν καλῶν τε καὶ καθῶν καὶ τῶν περιφανεστέρων ἐν στρατιώταις⁵⁷. Ἄλλ' ἢ τοῦ βασιλείως περὶ τὰ τοιαῦτα οἰκονομία καὶ στρατηγικωτάτη δεινότης τὴν τῶν Ῥωμαίων δευλίαν τοτε ἀπεινάξατο, καὶ εἰς ποταμὸν μᾶλλον τοὺς Λατῖνους ἐπέβαλε, καὶ τῆς τε φυσικῆς ῥοπῆς καὶ τῆς ἀλώσεως τῶν κατασχεθέντων γεγενημένης σφίσι δόρυς ἀνίστατο. Καὶ ὑπίστρεψαν εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν, μικρὸν, ὡς εἶπμεν ἢ οὐδὲν εἰργασμένοι⁵⁷.

λα'. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης, οἷα ἐκείνος δεινὸς ἐφευρεῖν μεθόδους ἐν περιστάσει σώσαι τε

A admodum prosequabantur, detineretur, nec leve esset domesticæ suppellectilis amplitudo, filii, famuli, famulæque impedimentum : in ea nihilominus perstabat sententia, si quando facultas esset, etiam vires exserturum et exitum tentaturum et concepla vota obiturum, ideoque me ad imperatorem præmiserat. Sed morbus gravis conatus interceptit : namque pene semivivus et media sui parte fere exsiccatus, annosque circiter duos lecto detentus, tandem vitam amisit. Ipse vero in aula imperatorio sumptu necessariis providebar.

30. Rex enim Joannes, ut dictum est, qui item Cpolititanus imperator acclamabatur, Lampsacum appulsus in locum Holcum dictum naves suas **51** subduxit. Joannes autem imperator, cum ad resistendum ac descensum impediendum ob jam dictas causas copias non haberet, militaribus artibus cum exiguo milite hostium motus reprimebat. Descenderunt Latini et eorum rex Joannes, perque loca quædam maritima iter intendebant, cum a navigiis discedere procul non auderent : nam eos adversis copiis imperator sequebatur, ingenio promptus et acer, qui cum parva etiam manu hostium impetus propulsaret. Imperator per radices montium, Itali per littora iter habebant. Parum itaque in ora maritima imperatori subjecta commorati (neque enim quattuor menses exegerant) nec multo calcato solo, cum a Lampsaco Cenchrias usque ne minimo quidem damno illato processissent (namque imperator eminentioribus locis necessaria quæque antea conducta in custodiam tradiderat), ad Pegarum oppidum deflexere, unico tantum castello, cui Ceramidæ nomen est, circa Cyzici coles sito, devicto. Naves vero proptas, quibus se Cpolim reducerent, habebant, et remeassent utique probris ac damnis pleni, ni furto Pegarum oppidum expugnassent. Vir enim quidam saxorum prærupta scandere dexter ac solers viam invenit, per quam noctu **52** in arcem armatos Italos introduxit, qui improvisa irruptione custodibus contrucidatis oppidum occuparunt. Hoc Romanis non parum timoris incussit : urbs enim ea viris probris ac bonis et inter milites celebrioribus abundabat. Verum imperatoris circa hæc prudentia et plusquam militaris calliditas Romanorum quidem metum excussit, Latinis vero majorem formidinem injecit, et quos ipsi impetus ex præda facta sumpsere inhibuit. Quare cum parum aut nihil, ut dictum est, profecissent, Cpolim revertunt.

31. Imperator Joannes impendentibus periculis et rebus in extremum adductis discrimen succur-

⁵³ κωλύσαι — αἰτίας om. D. ⁵⁴ καὶ — ἐναντίους om. D. ⁵⁵ ἄχρις καὶ τῶν Κεγχριῶν D. ⁵⁶ ἀπλ. ἀνδρῶν Λατ. D. ⁵⁷ καὶ — στρατιώταις om. D. ⁵⁷ καὶ εἰς — εἰργασμένοι om. D.

re perspicax et acutus, ut suos tueri ac servare posset, quod et magis dignum consideratione erat, et hostes infirmare, et per hæc duo propria constabiliret, ut ambo perficeret, modum invenit. Ex imperatrice Irene filium susceperat, cui ab imperatore Theodoro Lascari patruo nomen dederat, undecim jam annos eo temporis natum. Asanus item filiolum habuit Helenam nomine, ab Ungara ortam, novennem. Imperator ad Asanum Bulgarorum principem oratores mittit, ut sponsaliorum inter 53 pueros et inter se affinitatis mentione inducta de mutuo auxilio mutuisque inter se tradendis operis sermonem consererent. Asanus legationem approbat; pacta conventa conficiuntur et jurejurando confirmantur.

32. Tunc mihi mathematicum et sublimioris disciplinæ amore excitato, omnibus valere jussis, una cum aliis adolescentibus, ita annuente imperatore atque Exapterygo Theodoro informante, logicæ scientiæ aditus foresque aperiantur. Cum ante imperatorem convenissemus, in me oratione conversa imperator dixit: ». Hos Nicæa desumptos præceptori tradidi: tibi e domo mea accepto, ut una cum his instruereris, facultatem feci. Ostende itaque te vere e mea domo egressum fuisse, sicque mathematicis incumbere: militarem enim vitam secuto quot ex liberalitate imperatoris stipendia constitui poterunt, tot tibi aut non multo plura propter familiæ claritudinem supererunt. At ubi philosophiæ insinuat frugiferis opibus te impleveris, magnos honores ac dignitates tibi comparabis. Namque inter homines maxime omnium conspicui præcellunt imperator atque philosophus. « Hac ratione aula egressus præceptori me dedidi annos septem et decem natum. Verumtamen Exapterygos in mathematicis non admodum præstabat, sed multum dicendo valuit, utpote rhetoricis studiis eximie institutus et ad eloquendum composite usu atque ingenio comparatus, ideoque nomen illius celeberrimum 54 fuit. Eo demortuo, postquam nobis poematum ambages explicasset et orationis conficiendæ artem tradidisset, ad Blemmidem Nicephorum, quo neminem in philosophicis disciplinis præstantiorem novimus, me ipsum contuli, et qui-

⁵³ ὑπὲρ — λόγου om. D. ⁵⁴ κλῆσιν τοῦ πάππου Θεοδώρου ἐμβέτετο D. ⁵⁵ ἔννατον — συγχεροτάσσεως στίλιν οὖν πρὸς τοῦτον ὁ βασιλεὺς ὑπὲρ μνηστειᾶς τῶν παιδῶν D. ⁵⁶ καὶ πλ. — προὔθησαν om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(63) Ἐγενήθη γὰρ αὐτῷ. Eadem prosequitur Gregoras p. 29, Cætera conveniunt. Intersunt tamen inter Gregoram et Acropolitam: nam in Gregora legati ex Bulgaris veniunt, in Acropolita ab imperatore mittuntur; in Gregora filia Bulgari Helena decennis est, in Acropolita novennis, ALL.

(64) Θεόδωρος. Legi nescio quid hujus Theodori, sed memoria non suggerit quodnam illud fuerit: ad res tamen mathematicas spectasse suspicor. ALL.

(65) De Blemmide pluribus alibi egimus. Edita sunt illius Philosophica et Logica, et orationes duæ

τὸ οἰκίον, ὑπὲρ οὗ καὶ πλείονος εἶδετο λόγου: ἀναγκασίται τε καὶ τὸ ὑπαντιόν, ὡς ἀν' δι' ἄμφω τὰ οἰκίαι κρατύνοντο, εὐρίσκει τρόπον ἀποκλιτικὸν τοῖν δυοῖν. Ἐγενήθη γὰρ αὐτῷ (63) υἱὸς τῆς βασιλίδος Εἰρήνης, ᾧ καὶ κλῆσις τοῦ πάππου καὶ βασιλέως Θεδώρου τοῦ Λασκάρου ἐπιτίθειν ἐνδέκατον δὲ οἱ ἔτος τότε ἠνύετο. Καὶ ὁ Ἀσανὸς θυγάτριον ἔσχεν, Ἑλένη αὐτῇ τοῦνομα, παρὰ τὴν εἰς Οὐγγρων γαμηθείσας αὐτῷ ἔννατον καὶ τῷ ἔτος ἦν. Πρεσβείαν γοῦν στέλλει ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν Βουλγάρων ἀρχοντα Ἀσανὸν, καὶ μνηστειᾶς τῶν παιδῶν μνημονεύει καὶ τῆς ἀμφοῖν ἀγχιστίας πρὸς τοῦ δι' ἄλλήλους συνασπισμοῦ τε καὶ συμπροσέσεως ⁵³. Καὶ δέχεται ὁ Ἀσανὸν τὴν πρεσβείαν, καὶ πληροῦνται αἱ συμφωνίαι. Καὶ ἐπὶ τούτοις καὶ ἑὰν προὔθησαν ⁵⁴.

λβ'. Τότε γοῦν καὶ αὐτὸς ἔρωτι τῶν μαθημάτων ἀλοῦς καὶ τῆς ἀψηλοτέρης τῶν λόγων παιδείας, τοῖς πᾶσι χαίρειν εἰπὼν, θηλήματι τοῦ κρατῆρος μετὰ καὶ ἑτέρων μετράων εἰς τὰς τῶν κερῶν παιδευμάτων θύρας παρήγγισα, Παιδευτῆς δὲ ἢ ἡμῖν ὁ Ἐξαπτερυγὸς Θεόδωρος (64). Ἐπεὶ δὲ ἔπρὸςθεν τοῦ βασιλέως συνήλομεν, πρὸς μετὰ τὸν λόγον ὁ βασιλεὺς εἰρήκει, ὡς τοῦτους μὲν ἐκ Νικαίας λαβὼν τῷ διδασκαλίῳ παρέδωκε, ἐπὶ δὲ τοῦ ἐμοῦ ἐκβαλὼν οἴκου τουτοισὶ συναρῆκα διδάσασθαι. Δείξον οὖν ὡς ἀληθῶς τῆς ἡμῶν οἰκίας εἰς ἡμῶν, καὶ οὕτως τῶν μαθημάτων ἐπιτελεῖσθε. Στρατιωτῶν μὲν γὰρ τὸ ἐπιτελεῖσθαι γενοῦν ὅποσα ἀν' ἔσχε: τοῦ σιτηρεσίου παρὰ τῆς βασιλικῆς δεξιῶσιν ⁵⁵ τοσαῦτα ἀν' ἴσως ἢ καὶ ὀλίγον πλείω σοὶ διὰ τὸ πρὸς τοῦ περιφανῆς ἔσται. Ἐμπλεως δὲ φιλοσοφίᾳ φρονεῖς μεγάλων ἀξιώθησθαι τῶν τιμῶν τε καὶ τιμῶν. μόνου γὰρ ἀπάντων ἀνθρώπων ὀνομαστός: βασιλεὺς καὶ φιλόσοφος. Οὕτω μὲν τῶν ἐνακτῶν ὑποχωρήσας ὡς διδασκαλῶν φέρων ἐνέβαλον ἐπιτελεῖσθαι ἐπτακαίδεκατον ἔτος ἄγων. Ἦν δὲ οὗτος, ὡς ἔφη ὁ Ἐξαπτερυγὸς, ἀνὴρ οὐ πάνυ μὲν ἐπιστάμων ὁ τοῖς μαθήμασιν, [P. 27] ἀγαθὸς δὲ φράσαι, εὖ ῥητορικῆς κατὰ κράτος ἐνδιατριψίας λόγους καὶ τὸ ἐξαγγέλειν εὐφυῶς μεμελετηκῶς καὶ πολλῶν διὰ τοῦτο ἤξιωμένος ὀνόματος. Ἐκείνου δὲ τελευταῖος μετὰ τὴν εἰς ἡμᾶς τῶν ποιημάτων σφαιρίσιν καὶ τὴν τῆς τῶν λόγων τέχνης διδασκαλίαν, καὶ τὸν Βλεμμίδην Νικηφόρον (65), ὃν τότε πάντες οὐ

de processione Spiritus sancti per me in Latine versæ. Multo plura sunt in bibliothecis. Penes sunt ejusdem oratio, ὅποσον δὲ εἶναι τὸν βασιλεῖα et historia de sancto Paulo et aliis Patribus qui in Latro monte solitariam vitam egerunt, elegantissime et ad antiquum succum conscriptæ. In Vaticana legitur ejusdem: Λόγος ὃς ἐπιστάμω: βασιλεῖ, βασιλικὸς κληθεὶς ἀνδριάς: ἔστι δὲ καὶ μονασταῖς καὶ παντὶ σπουδαίῳ λυσιστάμω. Principium: Νόμος ἀρχῆθεν συμβαίνων τοῖς πράγμασι τοῦς ὑπηκόους εἰσφέρειν τῷ βασιλεῖ. ALL.

τελειώτερον τῶν ἄλλων ἐν ταῖς κατὰ φιλοσοφίαις, ἐφοίτησά τε αὐτὸς καὶ ὅσοι σὺν ἐλούντο τὰ λογικά. Καὶ ὁ περὶ ἡμῶν λόγος τοσούτου νυνὶ ἰσαυθίς δὲ ὅπη παρείκοι τῇ παρεμβληθήσεται ⁶³.

Ἐπεὶ δὲ, ὡς προειρήκειν, καὶ ἄμφοιν τοῖν οἰν αἰ σπονδαὶ τῆς συμβιβάσεως γένοιτο, τῷ ἑλίφμη Ἰωάννη τῷ Δούκα καὶ τῷ κρατοῦντι σουλγάρων Ἀσάν Ἰωάννη, προκατέλαβε μὲν ὁ ὡς ⁶³ τὴν Λάμψακον, καὶ διαπραιούται μετὰ εἰδῶν δυνάμεων εἰς Καλλιούπολιν, καὶ πολυμῆν, ἐλεπόλις στήσας, καὶ ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ ται τοῦτο, τῆς τῶν Βενετικῶν διασώσας τοῦτο ⁶⁴. Μετὰ τοῦτο καταλαμβάνει τὴν Καλλιού- καὶ ὁ Ἀσάν σὺν τῇ οἰκείᾳ γαμετῇ τῇ ἐξ Οὐγγαρία ⁶⁵ καὶ τῇ θυγατρὶ Ἑλένη ⁶⁶, καὶ συνέρ- εις Καλλιούπολιν ⁶⁷ τῷ βασιλεῖ, καὶ τὰ εἰς ἄμφοτεροὶ διαπράττονται. Οὗτος μὲν οὖν οὐ ασε τὸν Ἑλλησποντον, ἀλλ' ἔμεινεν ἐν τοῖς ἀλλιοπόλεως μέρεσιν ⁶⁸. ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάν- ν αὐτοῦ σύζυγον σὺν τῇ θυγατρὶ Ἑλένη λαβὼν ⁶⁹ αιοῦται εἰς Λάμψακον, ἔνθα ἦν ἡ βασιλις ι, καὶ πληροῦσι τὴν τῶν παίδων ⁷⁰ συνάρειαν, κτριάρχου Γερμανοῦ τὰ τῆς ἱερολογίας ⁷¹ τελέ- . Τότε καὶ ὁ Τρινόβου ἀρχιερέως (86) ὑπὸ τὸν ἰωνσταντινουπόλεως τελῶν αὐτονομία τετίμηται ατριάρχης ἀναγορεύεσθαι κέρριται βασιλικῶ νοδικῶ τῷ θεσπίσματι ⁷², χάριτας τῶν προῦ- ν ἀποτινύτων τῷ Βουλγάρων ἀρχοντι Ἀσάν ἰδους ἕνεκα καὶ τῆς φιλίας ⁷³. Ἐπεὶ γοῦν ὅσα C τοιούτα φέροι πεπλήρωται, ἡ μὲν βασιλις ι τὸν υἱὸν μετὰ τῆς νύμφης λαβοῦσα τοῖς ἑσῶι, ιτᾶτο χωροῖς, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τοῦ ⁷⁴ Ἀσάν ος ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις ὑπέστρεψεν, ὁ δὲ ὡς Ἰωάννης καὶ ὁ Ἀσάν τὰς οἰκείας δυνάμεις ληφοτες καὶ ἄμφω τὴν θυτικήν (67) κατέδρα- ῶραν, ὁπόση ἦν τοῖς Λατίνοις δουλεύουσα. Καὶ μὲν πολλὴν ἐποίησαντο ⁷⁵ καὶ Σκυθῶν ἐρημίαν ἡς παροιμίας ⁷⁶ εἶπειν) τὴν ἄπασαν ἀπειργά- σφισι δὲ αὐτοῖς κατὰ τοὺς ὄρκους ⁷⁷ τὰ ἄσθη ἰν χώραν διμερίσαντο. Καὶ Καλλιούπολις μὲν, αὶ πρὸ τῆς συνελείσεως τοῦ Ἀσάν παρὰ τοῦ ἔως ⁷⁸ ἔαλω, ὑπὸ τὸν βασιλέα ἐγένετο, ὁμοίως D Ιάδυτα καὶ πᾶσα ἡ ὀνομαζομένη Χερρόνησος. ὅτε— παρεμβληθήσεται om. D. ⁶³ δὲ—εἰς] ἰκειῶν ὁ βασιλεὺς εἰς D. ⁶⁴ ἀνασώσας χειρὸς D. Καλλιούπολιν om. D. ⁶⁵ οὗτος—μέρεσιν om. D. ⁷⁰ πληροῦται τὰ τοῦ κῆθους τῶν παίδων D. ψηφίσματι D. ⁷³ χάριτας—φιλίας om. D. ο om. D. ⁷⁶ τὸ τῆς παροιμίας] ὡς ἔπος D. om. D.

A cunque una mecum logicis speculationibus atten- debant. Et de me ipso hæc in præsentis satis dicta sint: in posterum vero reliqua, ubi sese tulerit occasio, historiæ inserentur.

33. Cum itaque, ut prædixeram, ambo Joannes Ducas imperator et Asanus Joannes Bulgarorum rex in unum fœdere icto convenissent, imperator Lampsacum præoccupat, et copiis Calliupolim trajicit, adactisque machinis castellum invadit, et non multo post e Venetorum manibus recuperat. Post hæc Asanus cum uxore Maria Ungara et filia Helena Calliupolim venit, ubi cum imperatore sermonem conserit: ibidemque amicitiam uterque confirmant: hic Hellespontum non trajicit, sed in Calliupolis partibus remansit. Joannes imperator cum uxore et filia Helena Lampsacum, ubi erat Irene imperatrix, remeat. Et puerorum nuptias apparant, cum Germanus patriarcha **55** inter rem divinam nuptiarum cæremonias absolvisset. Tunc et Trinobi præsul Cpolitano obnoxius imperatorio ac synodico decreto, ut Asano Bulgarorum princi- pici affinitatis et amicitie causa gratificarentur, suo jure vivere et patriarchæ nomine condecorari obtinuit. His ergo ac similibus expletis imperatrix Irene cum filio ac sponsa in orientalibus locis versabatur, Asani uxor in sedes suas reversa est. Joannes deinceps imperator et Asanus conductis copiis uterque occiduum plagam, quæ Latinis serviebat, excurrerunt, ingentique inde præda depor- tata Scythicam solitudinem, ut proverbio utar, universam effecerunt, urbibus ac regione, ut jurejurando convenerant, sibi divisis. Calliupolis cum ante adventum Asani expugnata fuisset, sub imperatoris potestate venit. Simili ratione et Madyta, et omnis cui Chersoneso nomen est. Habebat præterea imperator et Cissi castrum, et ad fluvium qui Maritza a multis vocatur fines extendit. Potitus est ad hæc et monte Gano, in quo oppidulum exstruxit, cujus in custodiam misit Nicolaum Cotertzem, virum plurimis præliis exercitum, in quibus adeo præstiterat ut **56** apud omnes illud vulgatum fuerit neminem neque ante eum neque post eum fuisse qui tot ac tanta facinora vel atten- δ' αἰ σποδαὶ ἐγένοντο, διαπραιούται ἐκ Λαμψάκου μετὰ ⁶³ τῇ ἐξ Οὐγγρῶν Μαρία om. D. ⁶⁶ Ἑλένη om. D. ⁶⁹ ὁ οὖν Ἀσάν τὴν αὐτοῦ γαμετὴν καὶ τὸ θυγάτριον ⁷¹ ἱεροτελεστίας D. ⁷² τετίμητο βασιλικῶ καὶ συν- ⁷⁴ διητᾶτο χωροῖς, ἡ δὲ τοῦ D. ⁷⁶ καὶ λείαν — ἐποι- ⁷⁷ κατὰ τοὺς ὄρκους om. D. ⁷⁸ παρὰ τοῦ βασι-

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

) Ὁ Τρινόβου ἀρχιερέως, Acropolis ὑπὸ τὸν ταντινουπόλεως τελῶν, Gregoras τῷ τῶς ὑπὸ ἄρχιεπισκοπον τῆς πρώτης τελῶν Ἰουστινιανῆς. in-entit Ephræmius in Chronico: τηνακαῦτα ποιμενάρχης Τρινόβου, Βουλγαρίας ὑποκείμενος θρόνῳ, κ οἷδ ὅπως κέρριτο συνόδου κρίσει πτίσματι τε τοῦ κρατούντος Ἀυσάνων μὴν πατριάρχου γε καὶ κλῆσιν ἔχειν,

Κῆθους τινόντων τῶν κρατούντων οἱ χάριν. Acropolis memorie lapsu vel parum rebus ecclesiasticis intentus hæc de Ternobi episcopo scripsit. De Ternobi autonomia nos etiam alibi, Ternobum porro omnium Hæmi urbium munitissimam et præstantissimam dicit Choniata, in montis vertice sitam, fimis circumdatam mœnibus, ALL. (67) Τὴν θυτικήν. Gregoras, p. 30. ALL.

1059

tarit felicius vel prosperius gesserit, ut inde Latinis qui in Tzurulo erant negotia facessero. Asanus dictorum locorum partes superiores ad Aquilonem tenuit. Et ad ipsos usque Cpolis muros Joanne rege in illis adsidente et intuente uterque perveniens ingentem timorem Latinis injecere, resque eorum in extremum discrimen deduxere. Porro cum autumnus præterisset ac hiems instaret, Joannes imperator atque Asanus postquam inter se de gerendis deliberassent, Asanus quidem domum revertitur, imperator in Orientem transfertur.

ὑπέρανω τῶν εἰρημένων χώρων καὶ πρὸς Βορρᾶν νεύοντα ὑφ' ἑαυτον ἔσχει. Μέχρι μὲν οὖν καὶ εἰς τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντίνου καὶ ἀμφότεροι κατηντήκεσαν, τοῦ ῥηγῶς Ἰωάννου ἐπ' αὐτῶν καθιερῶσαι καὶ καθορῶντος, καὶ ποτῖαν πολλὴν τοῖς Λατίνοις ἐπέβαλον, καὶ ἐν στενῇ κομιδῇ τὰ κατ' αὐτοῦ ἔθετο. Ἐπει δὲ ὁ τοῦ μετωπῶρου πᾶρερρῦν καιρὸς καὶ ὁ χεμῶν ἤγγιζεν, ἀλλήλοις συνταξάμενοι ὁ τε βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ὁ Ἀσάν ὁ μὲν εἰς τὴν οἰκίαν χώραν τῶν Βουλγάρων χωρεῖ, ὁ δὲ Βασιλεὺς εἰς τὴν διαπερᾶ ὁ.

34. Cujus filius Theodorus cum adhuc immatura esset ætate, utpote qui annum undecimum, ut diximus, non excederet cum reginam Helenam duceret, integer ab imperatrice Irene una cum puella conservabatur : colebantur enim ab ea pueri atque informabantur, tanquam quæ ingenium ac naturam optimam nacta in omne bonum animum inclinaret. Igitur Latinorum res nimium in angustum deducta, duorum etiam imperatorum affinitate in extremum fastus ille depressus est. Rex interium Joannes cum non diu vixisset, 57 ex hominibus sublatus genero suo Balduino Cpolitano imperium hereditarium reliquit. Asanus pactorum quæ cum Joanne imperatore sanxerat pertæsus, quam raticne filiam a marito Theodoro imperatore avelleret et alii collocaret quærebat : Romanorum namque in meliora C progressum formidabat, gentis ipse Romanis obnoxie occupator. Meditatur itaque causam, justam illam quidem atque conspicuam, ut videbatur, licet expertos rerumque gnaros consilium hominis non præteriret. Mittit ad imperatorem atque imperatricem legatos, qui referrent se cum uxore, dum Adrianopolim venisset, filiolum intueri velle et paterna necessitudine amplecti exoscularique, aliaque, uti par esse videtur, explere, rursumque se eam ad socrum et consortem thalami remissurum. Joannes imperator et imperatrix Irene, etsi fabulam ad amussim callerent et plane technas ac machinas cognocerent, mittunt nihilominus ad Asanum filiam hoc enuntiato, « si ille filiam retinisset et a legitimo conjugè separasset, D esse Deum, qui omnia conspicit, pœnamque

A Εἶχε δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ τὸ τοῦ Κισσοῦ φρούριον, μέχρι ποταμοῦ ὃν Μαρίτζαν ὁ πολὺς μετονομαζὸς τὰ ἴσῳ σύνορα ἔθετο. Ἐκράτησε δὲ καὶ τοῦ ἁγίου τοῦ Γάνου, καὶ ἐν αὐτῷ εἰδείματο καὶ πολίχνησι, καὶ τὸν Κοτέρτζην Νικόλαον φυλάττειν [P. 28] πέμψει καὶ πράγματα παρέχειν Λατίνοις τοῖς ἐν Τζουρουλῶ, ἀνδρα πολλοὺς κατεξητασμένον πολὺν καὶ εἰς τοσοῦτον εὐδοκίμησαντα ὡς πάντας τοὺς δόξαν περὶ τούτου σχεῖν, μήτε πρὸ αὐτοῦ μήτε μετ' αὐτὸν ἄλλον φανῆναι τοιοῦτος ἔργους ἔγχευ κότα ἢ τοσαῦτα κατωρθωκότα ὁ. Ὁ δὲ Ἀσάν

B λδ'. Ἐπει δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεόδωρος ἀφῆλξε ἐπὶ χανεν ὦν, ἐνδέκατον γὰρ δαίηυεν ἔτος, ὡσπερ ἦμεν (68), ἠνίκα τῇ βασιλίδι Ἑλένη εἰς σπασθῆμενον ἀπέλθῃ. Ἀνήγοντο δὲ παρὰ τῆς βασιλίδος ῥήνης καὶ ἐπαιδεύοντο, οἷα ἐκείνη φύσεως ἡγεῖται τυχοῦσα καὶ πρὸς ἅπαν καλὸν ἐπιενύουσα. Τὰ μὲν οὖν τῶν Λατίνων πράγματα συνεστᾶλη τε τότε καὶ τῷ κῆδεϊ τῶν δύο αὐτοκρατόρων εἰς ταπεινὴν ἀγαν κατεπεπτώκει τὸ φρόνημα ὁ. Ὁ δὲ ῥᾶξ Ἰωάννης μικρὸν ἐπιειώσας ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξουσίαν τῷ αὐτοῦ γε δρῶ τῷ Βαλδουίνῳ ὡς κληρον καταλειπών. Ὁ δὲ Ἀσάν μετὰ μὲν ἐπὶ ταῖς τοῦ βασιλέως Ἰωάννη συνθήκαις, ὡς ἐφάνη, γενόμενος τρόπον ἐζητεῖ ἐπὶ αὐτὴν τὴν θυγατέρα ἀποσπάσῃ τοῦ συζύγου βασιλέως τοῦ Θεόδωρου καὶ ἐτέρῳ ταύτην κηδεύσῃ - τῶν γὰρ Ῥωμαίων ἐδεδίει πάντῃ τὴν εἰς τὰ βελτίω ὁ πρᾶξι, ἔθρους ἄρχων ὑποτεταγμένου κάλαι Ῥωμαίους. Ἐκῆπεται γοῦν αἰτίαν, ὡς εἶδομαι μὲν, εὐλογον, καὶ οὐκ ἐλάνθανε τοὺς ἐπισταμένους τὰ πράγματα ὁ, καὶ ἀποστέλλει πρέσβεις πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασιλίδαν, ὡς ἐπεὶ πλησιάζει τῇ Ἀδριανουπόλει βόλται αὐτὸς τε καὶ ἡ σύζυγος τὸ θυγάτριον ἐπὶ πατρικῶς περιπτύξασθαι καὶ τὰ εἰκότα κεισθῆναι καὶ αὐθις ἀποπέμψαι πρὸς τὸν παυθερὸν πᾶ ἐκνήγον ὁ. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ἡ βασιλὶς Εἰρήνη, καίτοι γε ἀκριβῶς εἰδότες τὸ δρᾶμα καὶ καθαρῶς ἐπιγνόντες ὁ τὴν σκευωρίαν, ὁμοῦς ἐκποῦσι πρὸς τὸν Ἀσάν τὴν θυγατέρα, ταύτην εἰρηθεῖς ὡς εἰ τὴν θυγατέρα κατάσχοι καὶ τοῦ νομίμου συζευχθέντος ἀποστερήσειεν ὁ, ἵσπε θεὸς ὁ τὰ πᾶσι ἐφῶν καὶ τιμωρίαν ἐπάγων [p. 92.] τοῖς τοῦς ἁ

⁷⁹ μέχρι τοῦ ποταμοῦ Μαρίτζας τὰ D. ⁸⁰ κατωρθωκότα] τοῦτο δὲ τὸ τῆς Τζουρουλῶ οὐ μετὰ τὸν χρόνον ὑπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐκτὸς δυνάμεων D. ⁸¹ ὁ — καὶ om. D. ⁸² συνταξάμενοι ὁ μὲν Ἀσάν τὰ οἰκοί, ὁ δὲ βασιλεὺς εἰς ἑω διεπέρασαν D. ⁸³ Ἐπει — φρόνημα om. D. ⁸⁴ τῷ γαμβρῷ Βαλδουίνῳ Κωνσταντίνου ὡς D. ⁸⁵ ταῖς συνθήκαις τοῦ βασιλέως φανείς τρόπον ἐζητεῖ δι' οὐ τὸ θυγάτριον τοῦ συζύγου ἀποσπάσῃ. τῶν D. ⁸⁶ εἰς τὰ βελτίω om. D. ⁸⁷ ἔθρους — Ῥωμαίους om. D. ⁸⁸ ὡς — πράγματα om. D. ⁸⁹ στέλλει πρὸς τὴν D. ⁹⁰ Ἀδριανουπόλει D. ⁹¹ καὶ τὰ — σύζυγον om. D. ⁹² οἱ οὖν βασιλεῖς καὶ ἐπιγνόντες D. ⁹³ καὶ — ἀποστερήσειεν om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(68) Ἐφημεν. Cap. 31. ALL.

κους παραβαίνουσι καὶ τὰς συνθήκας, ἃς ἐπὶ Θεῷ μάρτυρι συνεστήσαντο, διαλύουσιν. Ὁ μὲν οὖν Βουλγαρος ⁹⁴ τὴν θυγατέρα λαβὼν ἄρχετο, τοὺς ἐπομένους αὐτῇ πάντας ὀπισθορμήτους ποιήσας, καὶ τὸν Αἴμον διαβάς ἐχώρει ἐπὶ τὸν Τρίνοβον, κλαιούσας μὲν τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς καὶ ὀλοφυρομένης, καὶ πενθερᾶς καὶ βασιλίδος Εἰρήνης καὶ τοῦ συζύγου λίαν ἐποδυρομένης τὸν χωρισμὸν ⁹⁵, ὅτε φασὶ τὸν Ἀσαν προσλαβόμενον αὐτὴν τῆς αὐτοῦ ἐφ' ἑσπρίδος ἐμπροσθεν ἐπικαθίσει καὶ ⁹⁶ τύψαι κατὰ κόρρης τοῖς δακτύλοις καὶ ἐπαπειλῆσαι δεινῶς, εἰ μὴ σιγῇ φέρει ὅσα οἱ διὰ βουλῆς ἴσται ἐπ' αὐτῇ διαπραΐσασθαι ⁹⁷.

λέ. Κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καὶ τὸ τῶν Σκυθῶν (69) γένος, τῶν Ταρτάρων (70) καταδραμόντων αὐτῶν, ὅποσοι τὸ ξίφος ἐκείνων ἐξέφυγον, ἄσκοις τὸν Ἴστρον διαπεράσαντες τέκνοις ⁹⁸ ἅμα καὶ γυναιξί, καὶ ἀκόντων Βουλγάρων (πολλὰ γὰρ ὑπῆρχον χιλιοστῆες) τοὺς τῆς Μακεδονίας χώρους κατέλαβον, οἱ μὲν περὶ τὸν Ἑβρον καὶ τὰ ἐκείσε πεδία τὰς νομάς ποιοῦμενοι, οἱ δὲ περὶ τὰ κατωτέρω μέρη καὶ τὸν ποταμὸν ὃν ἡ χύθην ρίψουσα γλῶττα, καθάπερ ἔφημεν, Μαρτζαν κατονομάζει. Καὶ γὰρ ἔστιν ὡς ἀληθῶς Ἑβρος μέχρι καὶ τῆς Αἴμου (α) τὰς ἐκδρομάς ποιοῦμενος, κάκειθεν ἐπὶ τὸ Αἰγαῖον ἐκρῶν πέλαιος. ὅτι δὲ συμβαλλοῦσι τούτῳ καὶ ἕτεροι ποταμοὶ καὶ μείζω ποιοῦσιν, ἐναλλάττει τοῖς παροικοῦσι καὶ τούνομα ⁹⁹. Ἐλίξον οὖν τὰ ἐν Μακεδονίᾳ πάντα, καὶ ὡς ἐν ὀλίγῳ ἔρημα πάντα τῶν οἰκητόρων ἐποίησαν, καὶ Σκυθῶν ἐρημίαν (τὸ -ῆς παροιμίαις ἐρεῖν) ἀπειργάσαντο ¹, καὶ πολυχνίων δὲ ὅποσα ὑπῆρχον εὐχειρώτα πολέμῳ περιεγίνοντο. Καὶ ἐφονεύοντο μὲν πολλοὶ, ἐσκυλεύοντο δὲ πάντες καὶ ἠχμαλωτίζοντο καὶ ἀπημπολοῦντο ἐν τοῖς μείζουσι ἄστεσι, οἷον τῆ ² Ἀδρια-

⁹⁴ ἴσται Θεὸς τιμωρός. Καὶ ὁ Βουλγαρος D. ⁹⁵ καὶ πενθερᾶς — χωρισμὸν om. D. ⁹⁶ τῆς — καὶ om. D. ⁹⁷ εἰ — διαπραΐσασθαι om. D. ⁹⁸ διαπεράσαντες καὶ τὸν Αἴμον ὑπερπηδήσαντες τέκνοις D. ⁹⁹ περὶ τὸν Ἑβρον — τούνομα] περὶ τὴν Μαρτζαν D. ¹ καὶ ὡς — ἀπειργάσαντο om. D. ² τοῖς — τῆ om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(69) Σκυθῶν. Cum Joannes Ducas rerum potiretur, maxima Scytharum multitudo ab Hyperbois effusa ad Caspium mare descendit, et eorum duce Sitziscane defuncto filii ejus Chalaus et Telepuges exercitus dividunt. Chalaus Caspium et Iaxartem fluvium ad Septemtrionem relinquens per inferiorem Asiam descendit: Telepuges limitibus imperii sui constitutis meridiem versus Caucasi cacuminibus et deinæps mari Caspio, per Massagetarum et Sauroatarum regionem proficiscitur, subigitque gentes omnes quæ Mæotidem paludem et Tanaim accolebant. Deinde Tanai superato adversus Europæas gentes multas ac varias et ex iisdem Scythiis ortas impetum facit, quæ impressione illa perterritæ mutandas sibi sedes censuerunt: neque enim illis satis fiducia ad resistendum erat, sed omnes et gentes et urbes trepidabant et velut spicæ in area terebantur. Unde et hi Scythico bello desperato pelibus palea plenis pro ratibus usi cum uxoribus et liberis Istrum transierunt, nec brevi tempore in Thracia oberrant,

(a) Legendum est τῆς Αἴμου. Hebrus enim non ad Hæmum fluit, sed ab eo descendit, labiturque usque ad Enum urbem mari Egeo appositam, et juxta eam in mare exit. Cf. Frid. Tafel in *Dissertatione de Thessalonica ejusque agro*, Berolini, 1839, p. 301. Edit.

A jurisjurandi et fœderum sub teste Deo initorum violatoribus infligit. » Sed Bulgarus recepta filia abiit, omnibus eam sequentibus recessim **58** cedere coactis, ac Hæmum prætergressus Trinobum contendebat. Cum illacrymaretur filia ejularetque seque a socio, imperatrice Irene, atque conjugē separatam esse anxie ac nimium indoleret, fama est Asanum eam ante suæ equi sagulum collocasse, digitisque in faciem percussisse, minatum acriter, ni silentio raptum ferret, se in eam omnia quæ illi probro essent executurum.

35. Per idem tempus Scytharum gens ab excursionibus, latrociniiis ac Tartarorum cædibus reliqua, cum filiis et uxoribus, Bulgaris licet reclamantibus, cum innumera esset multitudo, utribus Istro superato, Macedonia loca occuparunt: alii circa Hebrum et æquatatas agri planities victus sibi suppeditant, alii in loca inferiora, et fluvium quem communis lingua, ut diximus, Maritzam vocare solet, deferuntur, Hebrus namque re et nomine usque Hæmum excurrit, indeque in Ægeum pelagus influit. Quod vero in eum alii fluvii ingrediuntur et auctiorem reddunt, nomina accolarum, uti sese offerunt, induit. Diripuerunt itaque omnia quæ in Macedonia erant, adeo ut minimo tempore universa cultoribus spoliata desolaretur, et Scytharum **59** solitudo, ut proverbio dicitur, efficeretur. Oppidulis item capti facilibus bello non sine multorum strage potius sunt: rapinis ac populationibus omnia vastata; viri in servitutem abacti in majoribus urbibus, Adrianopoli, Didymotæcho, Bizya, Calliupoli, et si quæ alia erat murorum

idoneam sibi coloniam quærentes, decem millibus haud pauciores. Ex Gregora. ALL.

(70) De Tartarorum colluvie et barbarie varii varia scripserunt, Haithonus Armenius, in *Orientali Historia*; Marcus P. aulus Venetus, in *Itinerario*; Alexander Gagninus, in *Sarmatia Europæa*, et complures alii. Omnium luculentissime Vincentius Belvacensis, in *Spec. Histor.* lib. xxxi et xxxii ex Simone de Sancto Quintino et Joanne de Planocarpi; quædam etiam ex Historia Tartarorum. Hos Vincentii auctores secutum video Ant. Bonfinium *Rer. Ungar.* decad. II, lib. VII, ubi statim in initio de mirandis Tartarorum moribus nonnulla præmittit, Ungarorum gesta cum ipsis bella post commemoraturus. Illic vide, si fortasse ulla tibi libido est cognoscendi bipedes nequissimos, homines, ut ita dicam, non homines, aut potius magna parte belluas, si vera sunt quæ de iis vulgo traduntur ab illis qui aut ipsi gentem viderunt, aut a fide dignis ea quæ referunt accepere. Dousa.

tutiorum strue circumdata aut habitantium multitudine circumsepta, dividiti sunt.

36. Cum hæc ita succederent, Latini quoque perpetuo in nos odio ac furore inflammati, et propter quam in eos Joannes imperator et Asanus irruptionem fecerant, et urbium ac oppidorum privationem magis ac magis infensi, nostra aggrediendi nosque opprimendi occasionem quærebant, et ad vires amissas instaurandas satis illud peropportunum visum est. Primum sibi Asanum conciliant, cum quo pacem componunt; deinceps Scythas barbaros, erroneos, peregrinos et advenas munusculis exiguis, sed uberioribus promissionibus illectos sibi adsciscunt, agendorumque sibi socios allegant. Hinc magnis ex Scythiis et Bulgaris auxiliariis copiis recollectis Itali una omnes simul adversus Joannem imperatorem aciem instruunt. Et cum prope Tzurulense castrum esset, vires ad id oppugnandum convertunt, eodem Asano præserte cum tot millenis Scytharum et Bulgarorum et Italicis machinis. Tzuruli custodia Nicephoro Tarchaniotæ, qui e mensa tunc erat imperatoris, postmodum magnus domesticus creatus est, magni domestici Paleologi gener, cum primum illius filiam Mariam sibi nuptiis adjunxisset, ab imperatore Joanne demandata fuerat. Erat Tarchaniota miles præstans et optimus dux, et divini præsidii sæpissime particeps, ut exitu fineque rerum patenter innotuit: namque eum plerique aspirante magis fortuna res absolvere quam robore et militari peritia hostes superare existimabant. Postquam castrum a milite circumseptum est, arietes tormentaque Italiis adfuere multa et valida, quibus non hoc solum sed altiores etiam muros et ingentiores urbes quassatas diruissent. Tunc cogitationes magnas et in bellicis disponendis industriam una cum sociis, qui e mensa erat, dilucide satis demonstravit. Verum totum id divinæ opi tribuendum est. Nam Tarchaniota in externas machinas alias ipse machinabatur, et tantæ copiarum multitudini robur ac animum quæ in immensa militum multitudine reperiri possent, opposuit. Hæc anxium ac sollicitum habebant Joannem imperatorem, non tantum de castro pertimescentem, sed tanquam summo ingenio et prudentia bellica præditum **61** suspicantem, si castrum ab hostibus caperetur, quæcunque ipse in occidente possideret, pessum

³ τῷ Διδυμοτοίχῳ om. D. ⁴ καὶ εἰ — ἡσφαλισμένον] καὶ τοῖς μείζουσι ἀστεισιν D. ⁵ τὰ πρὸς εἰρήνην om. D. ⁶ μείζουσι δ' ὑποσχίσειν D. ⁷ ἐκ — Βουλγάρων om. D. ⁸ Τζουρουλῶν D. ⁹ αὐτοπροσώπως om. D. ¹⁰ ἐφρούρει δὲ τὴν Τζουρουλῶν ὁ D. ¹¹ ὅς] ὁ D, omissis τοῦ βασιλέως ὑπάρχει. ¹² μέγας — ἴσπερον] καὶ ὑστερον μέγας δομέστικος D. ¹³ καὶ ἀγαθὸς στρατηγός om. D. ¹⁴ καθὼς — περιγεγόμενος om. D. ¹⁵ ἀντεπεξῆγε — στρατιώταις om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(71) Ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης. Dignitas in Byzantinorum imperatorum aula non postremo loco habita est, ut apud Curopalatem legimus. Witichindo est mensæ *minister*, aliis *dapifer*. Quem dapiferatus honorem seu præfecturam mensæ jam tum sub Contantino Magno ita distributis officiis institutam et Russiæ principi assignatam, ut alia aliis,

Α νουπόλει, τῷ Διδυμοτοίχῳ ³, τῇ Βεζύρ, τῇ Κιλιουπόλει καὶ εἰ τι ἄλλο ἦν τείχεσιν ἐφρουμητοῖς ὠχυρωμένον καὶ τῷ πλήθει τῶν οἰκεύτων ἐπισλισμένον ⁴.

λθ'. Ἐπεὶ γοῦν οὕτω ταῦτα συνέβη, τὸ τῶν Ἰωάννου γένος ἀεὶ καθ' ἡμῶν μακίαν τρίφροντες, καὶ ἕρον δὲ διατεθέντες διὰ τὴν πρὸ μικροῦ γενομένην σφίσι παρά τε τοῦ βασιλέως Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἰωάννου ἐφοδον καὶ τῶν χωρῶν καὶ τῶν πολιχνίων αὐτῶν ἐφρούρησαν, καὶ τὸν ἐξήτουν ἐπιχειρήσασθαι καθ' ἑμὴν εὐρόντες τῷ τότε δυνάμει, ὡς φωνοῦντο, τὴν ἑμὴν τοῦτοις ἀνακαλίσασθαι. Καὶ πρῶτα μὲν τὸν Ἰωάννου ὑποποιῶνται, καὶ τούτῳ τὰ πρὸς εἰρήνην ⁵ ἐπίστανται. Ἐπειτα δὲ σὺν αὐτῷ καὶ τοὺς Σκύθας, βαρβάρους ἀνδρας ἀλήτας τε καὶ ἐπὶ ἡλίας, μικροῖς τισι πειρασμοῖς, μακροτέραις δὲ γὰρ ταῖς ὑποσχίσεισιν εἰς ἑαυτοὺς ἔλκουσι καὶ συμπράκτορας τῶν ἐργασίῶν. Καὶ δὴ συμμαχίαν τοσαύτην ἐκ τῆς Ἰταλίας καὶ Βουλγάρων ⁷ συνηθροικότες οἱ Ἰταλοὶ ὁμοῦσιν καὶ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου χωροῦσιν. [P. 30] Ἐπὶ σφίσι ἐκ τοῦ σχεδὸν τὸ τῆς Τζουρουλοῦ ἰσχυρὸν ἐτύχασεν, κατ' ἐκείνου τὴν μάχην ἰστώσει, παρὰ αὐτοπροσώπως ⁹ καὶ τοῦ Ἀσάν μετὰ τοσούτων χιλιστῶν, τῶν Σκυθικῶν καὶ τῶν Βουλγαρικῶν στρατημάτων, καὶ τῶν Ἰταλικῶν μηχανημάτων. Ἦν δὲ τῆς Τζουρουλοῦ ¹⁰ τὴν φρουρὰν παρά τοῦ βασιλέως Ἰωάννου προσδεδεγμένος ὁ Τarchaniώτης Νικηφόρος ¹¹ ἐπὶ τῆς τραπέζης (71) τοῦ βασιλέως ὑπῆρθε τότε, μέγας δὲ δομέστικος τιμήθη. Ὑστερον ἰσχυρὸς δὲ ἦν τοῦ μεγάλου δομοστικού τοῦ Παλαιολόγου ἐπὶ τῇ πρώτῃ αὐτοῦ θυγατρὶ Μαρίας. Ἦν δὲ Τarchaniώτης καὶ στρατιώτης καλὸς καὶ ἀγαθὸς στρατηγός ¹³, καὶ πολλὰς ἐπαπολαύων τῆς κατὰ Θεοῦ ἀντιλήψεως, καθὼς καὶ μέχρι τέλους ἐπέτησται μάλιστα. καὶ γὰρ εἶδομαι τοῖς πολλοῖς εὐτυχῶς κατορθούμενος τὰ πολλὰ ἢ εὐανδρία καὶ στρατηγικῶν ἐναντίων περιγεγόμενος ¹⁴. Ἐπεὶ δὲ τῷ ἀσπαρακθίσαντο, μηχανήματα τε καὶ ἐπιπέδους τῶν Ἰταλοῦ ἐργασίῶν πολλὰ τε καὶ ἰσχυρὰ, ὡς μόνον τηλικούδε ἀσπείρω περιγεγόμενος ἰσχύουσαν, αἰετὴν καὶ ὑψηλοτέρων τειχῶν καὶ εὐμεγεθεστέρας πόλεως, τότε τὸ γενναῖον φρόνημα καὶ τὴν στρατηγικὴν μεθοδεῖαν μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης κατὰ πρῶτον ἐνεδείξατο. Ἦν δὲ τὸ ὄλον τῆς τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψεως (72) ἀντιμηχανῶτο γὰρ ἔνθεν ὁ Τarchaniώτης τοῖς ἐξωθεν μηχανήμασιν, καὶ τῇ τοσαύτῃ πλεονεξίᾳ τῆς στρατιᾶς ἀντεπεξῆγε τὸ ἀνδρικὸν ἐν πολλοῖσι ἀγῶσι τοῖς στρατιώταις ¹⁵. Ἐν ἀμνημονίᾳ δὲ ἦν ὁ β

testatur Nicephorus Gregoras, lib. vii, cap. 8. V. C. Marquardi Freheri *Origines Palatinas*, par. i, cap. 15 renovatæ editionis, et Meursii Gloss. I. Δομέστικος. Dousæ.

(72) Τῆς τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψεως. Non armis sed Dei gratia est quæ pugnat, Gregoras, p. 8 de Alexio Strategopulo. ALL.

Ιωάννης, οὐ τοσοῦτον τῶν ἐν τῷ ἄστει ὑπερ-
 16, ἀλλ' 16 εἰδώς, οἷα ἐχέειν καὶ συνετός τὰ
 : 17, ὡς εἰ τὸ ἄστει παρὰ τῶν ἐναντίων 18
 ὑποῦδα πάντα τὰ ἐν τῇ δύσει τούτῳ τυγχάνοντα
 2. Τέως οὖν ἡγάπα μᾶλλον ἐν τούτῳ ἐπιτοῆ-
 ὤς πολεμίους καὶ τὸ πολὺ τῆς ῥύμης σφίσι
 ἵπτεσθαι· ἔμελλε γὰρ αὐτῷ μᾶλλον τὰ ἐν τῇ
 ὤ ἐλευθέρων ὑπαρχόντων τῆς μάχης πλείον
 ὀτῆς εὐφροσύνης ὑπῆν. Πολιορκουμένου γοῦν
 Ἰστιαίου Τζουρουλοῦ αἰφνης ἐπήει μῆνυμα τῷ
 ὡς ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἢ ἐξ Οὐγγῶν ἐξ ἀνθρώ-
 ἐνετο, τετελεύτηκε δὲ κατὰ ταυτὸ καὶ παιδίον
 καὶ ὁ Τρινόβου ἐπίσκοπος. Θεομηνίαν γοῦν
 ἱενοσ ταῦτα πυρὶ ἀφανίζει τὰς ἐλεπόεις, καὶ
 : δρόμου ἐπὶ τὸν Τρινόβον ἔκετο. Μόνου γοῦν
 ἱεμμένοι οἱ Ἴταλοι, ἐπεὶ μὴ ἀποχρώντως εἶχον B
 : τοῦ ἄστως πολιορκησιν, κάκεινοι τὴν κατ'
 : μάχην λελοιπότες εἰς τὴν Κωνσταντίνου ὄχον-
 : λευθέρωτο γοῦν τὸ ἄστει τῆς τῶν ἐναντίων
 : κίας, καὶ συνηλευθέρωτο καὶ ὁ ἐπὶ τῆς τραπέ-
 : αρχανειότης, Νικηφόρος ἐν τούτοις κατὰ τὴν
 : ἀναφανείς 19. Ὁ μὲν οὖν Ἀσάν, ἐπειδὴ τούτῳ
 : ὀρηθέντα ξυμβέβηκε λυπηρὰ 20, εὐσεβῶς καὶ
 : οἰηθεὶς ὡς διὰ τὰ παραβασίας τῶν ὀρκων ὧν
 : οὐ βασιλεύς Ἰωάννου ξυνέθετο [P. 31] καὶ τὸ
 : ἄσαι τὴν θυγατέρα τοῦ συζύγου Θεοδώρου
 : γένουτο, μετὰ μέλος ἐπὶ τούτοις γενόμενος
 : εἰς ἐξαπεστάλκει πρὸς τὸν βασιλεῖα, ἑαυτὸν τε
 : ὦν τῆς κακίστης πράξεως καὶ τὰς συνθήκας ἀνακαλοῦμενος 21 καὶ συγγνώμην τῶν πεπραγμένων αἰτούμενος 22.
 : οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ἡ βασιλὶς Εἰρήνη, οἷα ἐκείνοι πρὸς τὰ εὐσεβεστερα καὶ θεϊότερα 23 ἀπονεύοντες,
 : αὶ τε τὴν πρεσβείαν, καὶ οὐδὲ εἰς μίκροὺς ἐλθόνται λόγους τοὺς τε ὀρκους καὶ αὐθὶς πεδοῦσι 24 καὶ τὴν
 : Ἐλένην ἀνακαλοῦνται. Ἀποστέλλεται γοῦν αὐτῇ πρὸς τε τὸν πεντηκόντον καὶ τὸν σύζυγον, καὶ εἰρήνην παλι-
 : Ῥωμαίων τε καὶ Βουλγάρων 25.

Ὁ μὲν οὖν τῆς ἱστορίας δρόμος ἐφ' ἑτέραν C
 : αὶ τὴν ὁδὸν καὶ τὰ περὶ τῶν ἐν τῇ Κωνσταντι-
 : ασφῆσει· πολυσχιδῶς γὰρ τότε τῶν πραγμά-
 : κειμένων διὰ τὴν πολυαρχίαν ἐν πᾶσι γενέσθαι,
 : ὡς δεῖ καὶ τὰ τοῦ λόγου σιστρέφεισθαι. Ὁ μὲν
 : κλδουῖνος, ὃν ὁ λόγος βασιλεύσαι τῆς Κωνσταν-
 : προσηρκεν 26, ἀπειρηκῶν ἐν ταῖς πρὸς Ῥω-
 : μάχαις, μᾶλλον δὲ τῇ πρὸς τὸν βασιλεῖα Ἰωάν-
 : ναντιότητι (εἰς μικρὸν γὰρ τὰ ἐκείνου παρὰ
 : ἰσυνέσταλται 27), πρὸς τὸν τῶν φράγκων ἀπο-
 : ἵκει ῥῆγα, προσφικωμένον τούτῳ καθ' αἶμα
 : ἰ ἀλλὰ καὶ ὡς ξυμφυλίτην ἄγαν τε Ῥωμαίοις
 : καὶ βοηθεῖν διὰ ταῦτα ἔτοιμον 28, καὶ συμμα-
 : χητεῖ ἀξιόλογον, καὶ ἐπιτυγχάνει τοῦ 29 σκοποῦ·
 : οὐ πολλῶ χρόνῳ ἐξήκοντα χιλιάδες συνηθροί-
 : ον φράγκων, ἔν' ὅπως κατὰ Ῥωμαίων χωρή-
 : 30. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἦν αὐτοῖς εὐδρομος διὰ νηῶν
 : τῆς ἀναγωγῆς προσοπαιτούσης πλείω ἢ κατὰ
 : ἰν τὸν μισθὸν 31, τῆς χέρσου τὴν πορείαν
 : ται. Καὶ δὴ τὰς ἄνω παραμείψαντες Γαλλίας

itura. Delectabatur interim in eo expugnando ad-
 versarios retardari, eorumque potissimam impetus
 partem confringi: nam orientalibus rebus potius
 animum advertibat, quas cum a bello immunes
 conspiceret, magis animo gestiebat. Dum obsidetur
 Tzuruli castrum, Asano derepente nuntiatur uxorem
 Ungaram in vivis esse desiisse, eodem momento
 et filiolum ipsius et Trinobi episcopum obiisse.
 Ideo Numinis iram ratus tormenta igne concremat,
 et quam citissime Trinobem redit. Igitur soli Itali
 cum ad obsidendum castrum ex se non sufficerent,
 quam in Romanos constituerant pugnam dirimentes,
 Cpolim revertuntur, et arx illa ab hostium obsidione
 liberatur. Qui e mensa erat Tarchaniota Nicephorus
 in his victoriam, quod utique suum nomen infert,
 adeptus. Asanus ergo post dicta adversa ac infortu-
 nata pie admodum concipiens propter violatum jus-
 jurandum, quod imperatori Joanni dederat, et filiam
 a thalami consorte Theodoro raptam hæc fieri, pœ-
 nitentia ductus caduceatores mittit ad imperatorem,
 semet ipsum sceleris accusans et pacta conventa
 repescens, deprecansque 62 sibi veniam flagitio-
 rum Joannes imperator Ireneque imperatrix, tan-
 quam qui in magis pia ac magis divina prospicerent,
 legatos excipiunt, nec verbis rem prolatando rursum
 jusjurandum comprobant, sponsamque Helenam re-
 petunt, quæ ad socrum et conjugem redit, et pax
 iterum inter Romanos et Bulgaros peragitur.

37. Sed historiæ series alio deflectit, et quæ
 Cpoli agebantur narrare gestit: namque cum tunc
 temporis ob varios ubique principatus in multas
 etiam partes res divisæ agitantur, varie etiam
 orationis corpus conformandum est. Balduinus
 quem supra oratio nostra Cpoli imperasse demon-
 straverat, ob conflictus erga Romanos et potissi-
 mum propter sui adversarium Joannem imperato-
 rem, qui in angustum dominatum illius contraxerat,
 diffidens ac plane desperans, ad Francorum regem
 sibi affinitate conjunctum et ejusdem generis et
 Romanis infensissimum, ideoque suppetias ferre
 paratum, proficiscitur, operamque illius nec con-
 temnendam poscit. Fit voti compos, et intra breve
 tempus Francorum sexaginta millia, utin Romanos
 arma caperent, lecta sunt. Et cum navigiis via dif-
 ficilis esset (largiorem enim 63 quam ipsi possent
 facere impensam similis navigato postulabat),
 terrestri itinere viam ineunt, superiores Callias
 trajicientes percursaque Italia per radices Alpium

ὡ — ἀλλ' om. D. 17 οἷα — πολέμια om. D. 18 παρὰ τῶν ἐναντίων om. D. 19 Νικηφόρος — ἀναφανείς
 ἰ. 20 ἐπειδὴ — λυπηρὰ om. D. 21 καὶ τῆς κακίστης πράξεως τὴν ἦταν ἀνακαλοῦμενος, D. 22 καὶ συγγν.
 οὔμενος om. D. 23 οἱ οὖν βασιλεῖς πρὸς τὰ θεϊότερα D. 24 καὶ — πεδοῦσι om. D. 25 νόμην αὐθὶς
 οὔνται, καὶ στέλλεται αὐτοῖς, καὶ εἰρήνην νίενται μέσον αὐτῶν D. 26 Ὁ μὲν οὖν — προσηρκεν] ὁ δὲ Βαλ-
 ς D. 27 μᾶλλον — συνέσταλται om. D. 28 σύ — ἔτοιμον om. D. 29 συμμαχίας ζητήσας ἐτυχῆς τοῦ D.
 — χωρήσωσιν om. D.

Ostricium proficiscuntur, et per Ungariam commigrantes Istrum tranant, et Bulgaris immiscuntur, omnibus tanquam amicis et affinis usi; qui et propter semelipsos, nec minus in nos odium amicissime a locorum dominis excipiebantur Bulgari fœderibus cum Romanis spretis facultatem Francis fecere per montana sua transeundi, quasi vi atque factione coacti dedissent. Sic Tzuruli arx a Latinis oppugnantibus cum Scytharum auxiliariis copiis rursus expugnatur. Tunc eam custodiebat Joannes Petraliphas magni cancellarii dignitate a Joanne imperatore decoratus, vir maximis corporis viribus et a puero militaribus negotiis exercitus: verum Latinarum copiarum abundantia et innumera Scytharum vis tormentorumque spissum ac validum Italis deditionem paravit. Tradunt nonnulli clam aliquos defectionem meditato ideoque improvisum expugnationis pertimuisse. Latini itaque Tzurulum cepere, et in ea Romanos comprehensos cum Petralipha 64 vinculis alligatos et Cpolim deductos familiaribus vendiderunt. Dum obsideretur ab Italis Tzurulus, Joannes imperator multis tremibus fabricatis et exercitu non exiguo secum conducto Italos aggrediebatur. A Nicomedia discedens et Characem prætergressus Dacibyzam præter expectationem oppugnatam occupavit. Præterea et Nicetiati castellum in suam potestatem redegit. Infortunatus nihilominus in tremibus fuit, cum qui in illis confligebant bello essent in experti atque insueti, et Isphreus Armenius classi præesset, circa res militares ultra quam par erat signior. Ante eum Manuel Contophreus, vir manu potens, terra marique Martem spirans, tremium erat gubernator: sed cum ante paucos dies de classe audacior illius cum imperatore congressio fuisset (namque dixerat Italicis tremibus nunquam nostra, licet multo plures fuissent, cum ipse ambarum facultates optime nosceret, obviare vel obsistere posse), præfectura spoliatus est, quam in se Isphreus receperat, valde miseranda victoria superatus: cum enim triginta tremes conduceret, a tredecim debellatus est, totque de suis quot erant hostium amisit: singulæ enim singulas cum ipsis hominibus et armis spoliis 65 retulerunt. Et hæc quidem ita se habuerunt. Imperator vero Joannes rursus cum Asano pacem sanxit, et affinitate ambo vinciebantur. Asanus quam

στὴ γὰρ τούτων μίαν ἐκίρθησι λάφυρον αὐτοῖς ἀνδράσι καὶ

A καὶ διελθόντες τὴν Ἰταλίαν διὰ τῶν ὑπερρείων Ἄλπεων εἰς τὸ Ὄστρίκιον ἀφίκοντο, καὶ τὴν Ἰστρίαν παραγγεῖλαντες, διαπερῶσι τὸν Ἰστρὸν, καὶ Βουλγάρων προσέσχον, πᾶσι μὲν ὡς φίλοις καὶ γενέσι καθ' ὄδον γράμμενοι, καὶ διὰ σφῶν μὲν αἰ οὐχ ἦττον δὲ καὶ διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐχθρὰν ἰφρονοῦντο παρὰ τῶν κατὰ τόπους κροτονούντων μάλιστα. Οἱ μὲν οὖν Βούλγαροι τὰς μετὰ Τριεσπονδίας πειρωκατότες ἀδειαν τοῖς Φράγκοις ἔκασιν διὰ τῶν ὄρων αὐτῶν 33 διελθεῖν, τῶ δὲ καὶ αὐτῶν βιασθέντες τὴν ἐκβολὴν 34. Τὸ μὲν οὖν τῆς Τζουρουλοῦ καὶ αὐθις ἐάλω ἐκστρατεύσει κατ' αὐτῶν τῶν Λατίνων καὶ συμμαχούντων τῶν καὶ τῶν Σκυθῶν 35, εἰς φυλακὴν δὲ ἦν τότε Ἰωάννης Ἰωάννης, ὃν 36 μέγας χαρτουλάριος (73): B τὸν βασιλεῖα Ἰωάννην τετίμητο, ἀνὴρ γενναῖος, χεῖρα καὶ πολεμικοῖς πράγμασι κατεξήτασμένος δόθεν 37. τὸ δὲ τῆς Λατινικῆς δυνάμεως περὶ τὸ ἀπειροπληθὲς τῶν Σκυθῶν καὶ τὸ τῶν ἐπιποσυχνόν τε καὶ καρτερόν [P. 32] παραδοῦναι καὶ τὸ ἄστυ τοῖς Ἰταλοῖς πεποιήκεσαν. Φασὶ δὲ καὶ προδοσίαν μελετήσαι τινος κρύφα, καὶ αὐτῶν εθῆναι τὸ ἀπρόοπτον τῆς ἀλώσεως 37. Οἱ μὲν οὖν τῶν τῆς Τζουρουλοῦ ἐχειρώσαντο, καὶ τοῦ ἐν τῇ Ῥωμαιοῦς σὺνταγμα τῷ Πετραλίφῳ διαβῶντος ἤγα εἰς τὴν Κωνσταντίνου, καὶ πρὸς τοὺς οἰκίους αὐτῶν ἀπημπούλησαν. Τοῦ δὲ ἄστυ τῆς Τζουρουλοῦ λιορκουμένου παρ' Ἰταλῶν, ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης τριήρεις ἱκανὰς συσκευασμένους καὶ στρατεύματα ὀλίγον μεθ' αὐτοῦ προσλαβὼν κατὰ τῶν Ἰταλικῶν ἐπέχειρει. Ἀπὸ μὲν οὖν τῆς Νικομηθεΐας ἐκίρθη καὶ παραμείψας τὸν χάρακα ἐπέβησε τὴν Δαζαν πρὸ καιροῦ, καὶ κατέσχε ταύτην, προσέτι δὲ τὸ τοῦ Νικητιάτου φρούριον, καὶ ὑφ' αὐτῶν τοῦτο πεποιήκεν. Ἐδυστύχησε δὲ τῷ τότε ἐν τριήρεσιν ἀπειροπεδῶμενον ὄντων τῶν ἐν αὐταῖς μὲν ὄντων, καὶ τοῦ Ἰσφρέ τοῦ Ἀρμενίου εἰς ταξίον μόνος ἐν τούτοις τυγχάνοντος καὶ ἀκνηροτέρου λούντος περὶ τὰ μάχιμα. Προὔπηρχε δὲ τῶν τριήρων στρατηγίαν ὁ Κοντοφρὲ Μανουὴλ παρ' ἡμῶν, ἀνὴρ γενναῖος τὴν χεῖρα καὶ ἄλλοις κατὰ τὴν θάλασσαν καὶ ξηρὰν. Ἀλλὰ πρὸ τῶν ἰσχυρῶν θρασυτέρως τὰς διαλέξεις περὶ τοῦ κατὰ πρὸς τὸν βασιλεῖα ποιησάμενος (εἰρήνην καὶ γὰρ οὐκ ἂν ἀντωπῆσειαν ταῖς Ἰταλικαῖς τριήρεσιν ἡμέτεραι, καὶ πολλοὺς ἐπιστάμενος 38) παρὰ τῆς ἡγεμονίας, καὶ Ἰσφρέ αὐτὴν διεδέξατο, καὶ τήθη ἦτταν σφοδρὰ δεινὴν 39. Τριάκοντα γὰρ ἰσχυρῶν τριήρων ὑπὸ τρισκαίδεκα ἐκνεύκηνται, τοσαύτας ἀπώλεσαν ὅποσαι ἦσαν τῶν ἐναντιῶν 40 ὄπλοις. Καὶ ταῦτα μὴ ἴσχειν οὕτως 40. ὁ δὲ βασιλεὺς

33 διὰ — αὐτῶν om. D. 34 τῶ — ἐκβολὴν om. D. 35 ἐκστρατ. — Σκυθῶν om. D. 36 ὅς] ὁ D, om πρὸς — τετίμητο. Τοῦ βασιλεὺς Ἰωάννου? 37 γενναῖος — παιδοθὲν] ἀνδρείος; D. 37 καὶ — ἀλώσεως] ὡς καὶ ὑποψίαν προδόσεως; D. 38 καὶ — ἐπιστάμενος] καὶ D. 39 ἦτταν σφοδρὰ δεινὴν om. D. 40 ἕκαστη — οὕτως οἱ

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(73) Ὁ μέγας χαρτουλάριος. De hac dignitate consuletur Glossarium Meursii. Dousæ.

ς και αὔθις μετὰ τοῦ βασιλέως Ἀσάν εἰρήνην εἶχε, καὶ τῆ συγγενείᾳ καὶ ἀμφω συνεδέδυντο, οὐκ ἀκριβῶς Ἀσάν τὰς ἐνόρκους συμφωνίαν φυλάττοντος· ἔσται γὰρ ὅτι ⁴¹ διὰ μικρὸν κέρδος παρεσπόνδει (79). Τέως ρανερῶ καὶ πλατυκῶς ἔστεργε τὴν ἀγάπην καὶ τὰ τῶν φίλων ἐποίει ⁴².

Ὁ μὲν οὖν Ἀσάν Ἰωάννης τῆς συζύγου στε-

ῆν ἐξ Οὐγγρίας εἶναι ὁ λόγος φθίσας ἱστορη-
τάτο εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀγγέλου
ρου τὴν Εἰρήνην, καλὴν το εἶδος καὶ εὐμε-

ῆ, μηδὲ τὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατρὸς αὐτῆς
ὑπεδῶν, ὅτι περὶ τῆ ἐκ παλλακίδος αὐτοῦ θυγα-
νηνυάζετο. Ἦσαν δὲ τῶ Ἀγγέλω Θεοδώρῳ παῖ-

ῖνες δύο ⁴³, Ἰωάννης καὶ Δημήτριος, καὶ θή-
ύο, ἡ Ἄννα καὶ ἡ ῥηθεῖσα Εἰρήνη ⁴⁵, μεθ' ἧς
ἔν παῖδας γεγέννηκε τρεῖς, τὸν Μιχαήλ, τὴν
σαν καὶ τὴν Μαρίαν. Ἀπέλυθη γοῦν τῶν δε-

λιὰ τοι τοῦτο ὁ Ἀγγέλος Θεοδώρος [P. 33] καὶ
ἔσει τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ Ἀσάν ἐγκρατῆς
καὶ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ πασης ἧς πρότερον
χώρας ἠθέλησε. Καὶ δὴ τινὰς ὀλίγους παρὸν

Ἰσάν προσλαβόμενος, ἐπεὶ φανερώς κινήσαι
κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μανουὴλ οὐκ ἠδύνατο,
μηχανᾶται τὴν εἰς Θεσσαλονικὴν εἰσοδόν,
τινα ἀμφιστάμενος ῥάκια καὶ τὴν εἰσοδὸν

ἔβασε τῆς πόλεως. Ἐπεὶ δὲ εἰσῆι καὶ τισιν
ῶσθη τοῖς οἷς ἐβούλετο, οὐς ὅτι εὐτύχει ἐπί-
καὶ εὐηργέται, μεθ' ὧν καὶ τεθάρρηκε τὴν
τοῦ ἀδελφοῦ σκῆψιν, οὐ πολλοῦ δεσθῆις τοῦ

ἐγκρατῆς τε αὔθις τῆς Θεσσαλονίκης ἐγένετο
ἔν περὶ πόλεων καὶ χωρῶν. Βασιλεὺς δὲ ὄνο-
θαι οὐκ ἠθέλησε διὰ τὸ τῶν ὀφθαλμῶν πάθος,
ἔε υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην βασιλείᾳ ὠνόμασε, καὶ

οἷς πεδίοις τοὺς πόδας ἐκείνου ὑπέδησε, καὶ
τοῖς γράμμασι ὑπογράψαι δώρισε, αὐτὸν τε
ἔν τὰ κοινὰ καὶ διεξάγειν τὰ τοῦ υἱοῦ. Τὸν δ'
ὄν Μανουὴλ τῆς ἐκβαλῶν, καὶ ἐκβαλῶν

εὐ τριήρει, περὶ τὴν Ἀττάλου ἐξώρισε, τὴν δὲ
ἴον αὐτοῦ πρὸς τὸν πατέρα Ἀσάν ἐξέπεμψεν.
Ἀσάν τὸν πενθερὸν μᾶλλον ⁴⁶ ἐφίλει Θεόδωρον
γαμβρόν αὐτοῦ Μανουὴλ· ὑπερηγάπα γὰρ τὴν

ἴον Εἰρήνην, οὐχ ἦττον ἢ Ἀντώνιος τὴν Κλεο-
πᾶτραν ⁴⁷. Ὁ μὲν οὖν Μανουὴλ τῆ Ἀττάλου προσ-
εἰς παρὰ προσδοκίαν τοὺς ἐξ Ἄγαρ εὔρε ⁴⁸ φι-
ωπία μᾶλλον πρὸς αὐτὸν χρησαμένους· ἐπεὶ
ἰορῆκει πρὸς τὸν βασιλείᾳ Ἰωάννην τυγχάνειν

τὴν ὄρμην, παρεχώρησαν τούτῳ τὴν δίοδον,
εὐσάμενοι προσηκόντως. Ἐκείθεν πρὸς τὸν βα-
ἀφίκετο οὗτος, καὶ ὁ βασιλεὺς ἀσμένως τε
ἔδεξατο καὶ ὡς προσωκειωμένον τῶ γενέ-
ε παλαι δεσπότην ὠνομασμένον, δοὺς δὲ αὐτῶ
α καὶ τριήρεις ἐξ ἐπὶ τὴν μεγάλην Βλαχίαν

ἔν, ὄρκους παρ' αὐτοῦ λαβὼν φρικώδεις, οἷος
εὐ συνέσεως καὶ ἀγχινοίας πλήρης ὦν ⁴⁹. Κα-
ἴων οὖν τὸν τῆς Δημητριάδος νῆρον ὁ Μανουὴλ,

38. Hic ergo uxore, quam Ungaram fuisse præ-
narravimus, privatus filiam Angeli Theodori
Irenem, forma conspicuam et corpore proceram,
fratris paterni consanguinitatem, qui cum filia sua
e pellice suscepta cubabat, haud reveritus, sibi
matrimonio jungit. Erant Theodoro Angelo filii
masculi duo, Joannes et Demetrius, et duæ feminæ
Anna et dicta Irene; quacum Asanus filios habuit
tres Michaellem, Theodoram, Mariam. Propterea
vinculis solutus Angelus Theodorus, ita genero
ejus Asano annuente, Thessalonice et universæ
regionis, cui ipse prius imperabat, imperium
recuperare animum induxit, paucisque ab Asano
acceptis, cum palam in fratrem Manuelem arma
capere non posset, clam ingressum Thessalonice
molitur. Sic sordidis pannis vestitus urbem furtive
ingreditur. Cum vero quibus concupierat, illis
scilicet quos ipse in rebus prosperis sibi et amore
et beneficio **66** devinxerat, innotuit, adversus
fratrem consilia aperit, neque diu post rursus
Thessalonicam et adjacentia loca et urbes sub
dominium ditionemque suam facit. Is propter
oculorum imminutionem imperatoris nomen recusat
eo tamen Joannem filium cohonestat et purpureis
calceis pedes illius circumvestit, neque dissimilibus
litteris subscribere jussit; sibi vero summam
omnium rerum ac filii temperationem reservavit;
fratrem Manuelem abrogato imperio in triremem
impositum Ataliam ablegavit, conjugem ad
Asanum patrem remisit. Asanus Theodoro socero
quam genero Manuelli addictior erat: non minus
enim ipse amore conjugis Irene quam Antonius
Cleopatrate corripiebatur. Manuel itaque Ataliam
appellens ab Agarenis, quod ipse nusquam spera-
verat, humanissime officiosissimeque excipitur:
nam dicentise ad Joannem imperatorem contendere
commeatu, uti par erat, subministrato transitum
dedere. Indeque imperatorem conveniens, et uti
genere conjunctus et despota jam olim electus ab
imperatore lubenti animo visitur; cui cum et
pecunias et triremes sex tradidisset, id magnam
Blachiam, prius ab illo jurejurando formidabili
sane, tanquam qui et prudentia ac solertia excel-
leret, accepto, direxit. Ubi Demetriadem Manuel
appulisset et amicis **67** ac familiaribus ad hos
litteris datis suum significasset adventum, alios
promissionibus demulsisset, nullo negotio copias
collegit, Pharsalosque et Larissam et Platamonem
sibi comparavit convenientque cum fratribus

οὐκ — ὅτι ἀλλ' ὁ Ἀσάν ὅτι καὶ D. ⁴² τέως — ἐποίει om. D. ⁴³ καλὴν — εὐμεγέθη om. D. ⁴⁴ ἀρρένες δύο
D. ⁴⁵ θήλεια Ἄννα τε καὶ Εἰρήνη D. ⁴⁶ πενθερὸν αὐτοῦ πᾶλλον D. ⁴⁷ ὑπερηγάπα — Κλεοπάτραν om. D.
εὐ ἐξ Ἄγαρ ἐνέτυχε D. ⁴⁸ φρικώδεις — ὦν om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

ε) Παραεσπόνδει· Cf. Anna Commena, lib. vii. ALL.

Theodora et Constantino. Nam Constantinus, ut diximus, despota, quæ commemoravimus, dominabatur, Theodorus erat Joannis, qui Thessalonice acclamabatur, pater. Cum convenissent, ambo fratres Manuelli suadent ut conditiones et pactiones, quas cum imperatore Joanne inierat, perturbaret. Ille volens nolens, ut qui interfuerant et rerum harum periti asserebant, consilio eorum acquievit; indeque inter eos amicitia ac familiaritate intercedente, divisus urbibus contenti, cum Latinis, qui in Euripo atque Peloponeso erant, fœdere jungebantur.

Ὁ δὲ ἐκὼν ἀέκων, ὡς ἔρασκον οἱ παρατυχόντες καὶ περὶ τῶν τοιούτων εἰδότες, συνήνεσεν αὐτῶν τοῖς βεβαίως P. 34) καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε ὑπάρχον συνδεδεμένοι, ταῖς σφετερῶν χωραῖς ταῖς μεμερισμέναις αὐτοῖς ἀρκούμαι, καὶ μετὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Εὐρίπῳ Λατίνων συμβάσεις ἔχοντες εἰρηνικῶς.

39. Nec diu post Manuel, cum pactorum, quæ cum imperatore Joanne pepigerat, violationis prius eum pœnitisset, ex hominum vita migravit. Imperatrix etiam Irene, mulier prudens ac digna imperio, multumque dignitatis ac magnificentiæ præ se ferens, ex hac turba et colluvione decessit. Ea sermonibus delectabatur et sapientum congressibus, quos maximi faciebat, non sine gaudio attendebat, ut hinc manifeste percipitur. Nam cum sol cancrum peragrans meridie defecisset, ipseque casu in regnam accessissem 68 (loca vero Periclystra dicta imperator cum imperatrice incolebat), defectus causam a me poposcit. Ipse tum primum philosophæ arcanis a sapiente Blemmida imbutus accurate rem non poteram explicare, ex memetipso tamen, quod par erat, decernens lunæ interpositionem adumbrati solis causam esse enuntio, viderique solem deficere re vera lumine non spoliatum, sed potius lunæ defectum esse, dum in umbram terræ incidit, quandoquidem illa solis splendore renideat. Sed cum oratio in longum protraheretur, dicta refellebat Nicolaus medicus, vir nullatenus in philosophia versatus, arte vero quam ipse profitebatur eximius, et ea præcipue quæ experientia comparetur, imperatrici summo opere charas, et actuarius dignitate. Cum ille itaque opponeret, ipse vero magis ac magis garrulus blaterarem, inter disserendum me imperatrix μωρὸν quasi puerum compellavit; postmodum ac si indecore fecisset, ad imperatorem conversa, « Indecenter itaque feci, » ait, « dum hunc μωρὸν nuncupavi. » Et imperator, « Non novum illud est, » inquit : « adolescentulus namque est. » Tunc quippe eram unum et viginti annos natus ; ideoque similis appellatio haud dedecebat. Et imperatrix

⁶⁰ οὖν τὴν Δημητριάδα κάκειθεν D. ⁶¹ καὶ τῶν ποιησάμενος add. D. ⁶² Κωνσταντίνος ὥστε μὲν ἐπέμεινε

⁶³ ἤρχεν — usque ad καλούμενος (col. 1074 B 16 om D).

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(75) Θνήσκει. Mortis causam, quam hic tacuit Acropolita, narrat Gregoras p. 44. ALL.

76 Σωρονική τε καὶ ἀρχική. Irene et Joannis Ducæ pietatem aliaque ad pios usus opera prosequitur Gregoras ibidem. de hac eadem Pachyme-rius in Historia. ALL.

κάκειθεν ⁶⁰ τοῖς μὲν τῶν οἰκείων γραφαῖς τὴν αὐτὴν παρασημάντας ἔροdon, τοὺς δὲ ὑποθέλλας ταῖς ἐσχέσειν, οὐ διὰ πολλῶν συνηθοῖται περὶ αὐτὸ στρατεύματα, ἤρξεν τε Φαρσάλων καὶ Λαρίσσης : Πλαταμῶνος καὶ τῶν περὶ ταῦτα. Εἶτα δὲ σκεπτικῶς ποιησάμενος ⁶¹ συνῆλθε τούτου τοῖς ἀδελφοῖς, τῷ Κωνσταντίνῳ καὶ Θεοδώρῳ· ὁ μὲν γὰρ Κωνσταντίνος δεσπότης ⁶², ὡς ἔφημεν, ὧν ἤρχεν ⁶³ ὧν ἐκείνην ἄρχεν, ὁ δὲ Θεόδωρος ἦν ὁ τοῦ φημιζῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἰωάννου πατήρ. Ἐπεὶ δὲ συνήνεσεν πείθουσι καὶ ἀμφὺ τῷ ἀδελφῷ τὸν Μανουὴλ τὸν σπονδῶν ἐκστῆσαι τῶν πρὸς τὴν βασιλείαν Ἰωάννου τοιούτων εἰδότες, συνήνεσεν αὐτῶν τοῖς βεβαίως

B 18) Οὐ πολὺς παρερρήθη χρόνος, καὶ ὁ Μανουὴλ ἀνθρώπων ἐγένετο, μεταμειλός, ὡς ἔλεγον, τῶν παραβάσεων τῶν πρὸς τὸν βασιλέα γενομένων. Ἐπει (75) δὲ καὶ ἡ βασίλισ Εἰρήνη, γυνὴ σωφρονιστικὴ καὶ ἀρχική (76) καὶ πολὺ τὸ μεγαλεῖον ἐπέμεινε τὸ βασιλεῖον. Ἐχαίρει δὲ καὶ λόγοις καὶ πᾶσι ἡκροῶτο μετ' ἡδονῆς, Ἐτίμα δὲ τούτους ὑπερβόλῳ, ὡς ἔστιν ἐκ τούτου γινώσκαι. Καὶ γὰρ ἐκ ψευδῶς γενομένης ἡλίου τὸν καρκίνον διεδοκίμασαν πρὸς μεσημβρίαν, ἐπειπερ αὐτὰς οὕτω συμβῆεν ἐν τῇ βασιλείᾳ ἀπῆλθον (ἐσκηνοῦτο δὲ περὶ τοὺς τόπους οὗς ὀνομάζουσι Περίκλυστρα σὺν τῇ βασιλίδι ὁ Φιλιππῶν), ἠρώτηκέ με τὴν τῆς ἐκλείψεως αἰτίαν. αὐτὸς μὲν ἀκριβῶς οὐκ εἶχον (ἄρτι καὶ τῶν τῆς φιλοσοφίας ἡψάμενην ὀργίων παρὰ τοῦ σκεπτικῶς Βλεμμίδου διδασκόμενος) ὁμοῦ μόντοι παρ' ἐμὲ τῶν τότε ὄσον ἦν εἰκόσ ἐπιγνοῦς τὴν τῆς σελήνης ἐπιπρόσθησεν αἰτίαν τῆς ἐπισκιάσεως ἔλεγον εἰ καὶ δοκεῖν μὲν ἐκλείπειν τὸν ἥλιον, οὐκ ἀληθῆς εἶναι τὴν τῆς φάσεως στέρῃσιν, μᾶλλον μόντοι τὴν σελήνην πάσχειν, ἐπὶ τῷ σκιάσματι ἐπιπέσει τῆς γῆς, διὰ τὸ εἶναι ἡλίου τὸ φέγγος αὐχεῖν. Ἐπεὶ ὁ λόγος ἐπὶ μήκιστον παρετείνετο, ἀντέλεγε δὲ τὸ λεγομένοις ὁ ἰατρὸς Νικόλαος, ἀνὴρ ἤκιστα μετὰ φιλοσοφίας μετασχῶν, ἄκρος δὲ τῶν οἰκείων ἤκιστα μάλιστα τὴν διὰ πείραξ γνωσσομένην (ἵππῳ δ' οὗτος ἠγαπάτο τῇ βασιλίδι, ἀκτουαρίου δὲ ὑπὲρ τὴν μὴν) — ἐπεὶ γοῦν ἀντέλεγε οὗτος, αὐτὸς δὲ ἐκείνην ἐστρωμυλλόμην, ἐν τῷ μεταξύ τῶν λεγομένων ἐπέλεσε με ἡ βασίλισ μωρὸν, εἶτα δὴ ὡς πᾶσι οὐκ εἶχον ἐργασασμένη, πρὸς τὸν βασιλέα στραφῆναι « Ἀπρεπῶς ἄρα εἰρήκειν, » ἔφη, « καλέσασα το μωρὸν (77). » Καὶ ὁ βασιλεὺς, « Οὐ καινόν, με κίων γὰρ ἔστιν. » Εἰκοσι γὰρ σὺν ἐνὶ τότε ὑπερβόλῳ, καὶ οὐ κάμπαι ὑπάδει τούτου τὸ πρόσθετον

(77). Καλέσασα τοῦτον μωρὸν. Anna Comme Histor. lib. vii Καὶ ἡ θατέρου ἀπτερον οὐκ ἐλάττω σχέσις. Καί τις ἐργον οὕτω τὰ τῆς γνώμης ἀπέμεινε, ἐνθεν τοι καὶ μωρὸν καλέσας αὐτὸν ἐπυθῆσθαι λέγων, Τί ὡδὲ ποιήσων ἤκει; ALL.

ἡ βασιλὶς, « Οὐ χρεῶν, » φησί, « τὸν φιλοσόφους A
προφέροντα οὕτως γὰρ προσαγορευθῆναι παρ'
» Ταῦτ' εἶπον, ὡς ἂν παραστήσασιν ὅπως
ἢ ἐφίλει τοὺς λόγους καὶ τοὺς λόγους εἰδόμενος
ἰς ἐτίμα. Θνήσκει μὲν, ὡς ἔφην, ἡ βασιλὶς
οἶμαι δὲ καὶ τὴν τοῦ ἡλίου ἐκλείψιν τὸν ταύ-
ροσημῶναι θάνατον. Καὶ κομήτης δὲ πρὸ μη-
περὶ τὸ μέρος ἀνεβάνη τοῦ Βορρῶ· ἦν δὲ πω-
ι, καὶ διήρκεσε μῆνας τρεῖς, οὐχ ἐνὶ τόπῳ
διαφόροις φαινόμενος. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ ὁ
ἄρων ἄρχων Ἀσάν ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, ἀνὴρ
βάρους ἀριστος [P. 35] ἀναφανείς, οὐκ ἐν τοῖς
μονοῖς, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις· ἐχρή-
καὶ γὰρ φιλανθρωπότερον τοῖς προσερχομένοις
πύλῳσι, καὶ μάλιστα τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ φι-
αὐτοῖς παρέιχε τὰ σιτηρέσια. Ἐπιὶ οὖν B
ἐσθνήκει, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὃν Καλλιμάνον ὠπό-
ἐκ τῆς ἐξ Οὐγγρων τοῦτω γεγεννημένος τὴν
ἀνεδέξατο. Ἦν δὲ τῷ τοιοῦτῳ Καλλιμάνῳ καὶ
σιγνήτη, ἧς τὸννομα Θάμαρ. Ἐκ δὲ τῆς τοῦ
ου θυγατρὸς τῷ Ἀσάν τρεῖς παῖδες γεγέννη-
ῶρην ὁ Μιχαήλ, αἱ θήλειαι, ὡς εἰρήκειμεν, ἡ
καὶ ἡ Ἄννα. Ὁ μὲν οὖν Καλλιμάνος τὴν πα-
ἄρχῃ ἀναξωστάμενος καὶ τὰς μετὰ τοῦ βασι-
λωάνου σπονδὰς ἀνεπέσαστο, καὶ εἶχον εἰρή-
τοῖς τοιοῦτοις τὰ πράγματα. Τοῦ δὲ Μανουὴλ
θελροῦ Θεοδώρου τετελευτηκότος τὴν κρατου-
παρ' αὐτοῦ χώραν ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Μιχαήλ
εὖ καὶ τῇ αὐτοῦ προσήρμοσε χώρα· καὶ ἦσαν
εἰρηνούοντες ὁ τε Θεόδωρος Ἀγγέλος, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην ἔχων ἐν Θεσσαλονίῃ καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν
κῶς φημιζόμενον, καὶ ὁ θεῖος αὐτοῦ Κωνσταντῖνος δεσπότης καὶ οὗτος καλούμενος, καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ
λ 54.

Ο μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης, ἐπειδὴ ὁ Βούλ- C
ῶσάν 55 ἐκποδῶν ἐγένετο καὶ μαιράκιον ἔρχε-
ων Βουλγάρων, ἀδείας δραξάμενος ἐπεχείρησε
σιλικὴν καταλύσαι κλησιν τὴν ἐπεφημιζομένην
ἀννη τῷ υἱῷ τοῦ Ἀγγέλου. Καὶ πρῶτον μῆ-
ιν ὑποποιεῖται τὸν αὐτοῦ πατέρα Θεόδωρον.
ἵτα οἷος ἐκείνος ἀπροόπτως ἐπιχειρῶν ἐν τοῖς
ασι, μηδὲν τι τῶν συμβησομένων ὑπιδῶν 56
χεται τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ, καὶ ὑποδέχεται αὐ-
ίτος ἀσμένως καὶ τετίμηκε, θεῖον τε τούτον
ῶν κῶν τῇ αὐτοῦ συγκαθίζων τραπέζῃ καὶ
ιπῶν φιλοφρονημάτων μεταδιδούς. Ἐπεὶ δὲ
ἐν χερσὶν ἔσχεν ὁ βασιλεὺς, ἐτυχε δὲ καὶ ταῖς
δυνάμεσι ταῖς Ῥωμαϊκαῖς στρατεύματα ἀξιόμα-
ροστέθεν ἐκ Σκυθῶν (τούτους γὰρ πρὸ βρα-
'8) 57 δῶροις τε καὶ δεξιῶσσι ποικίλαις ὁ βα-
Ἰωάννης χειροῆθεις τε πεποίηκεν ἐξ 58 ἀγριω-
τοῦ ἤθους, καὶ τῆς Μακεδόνων ἀπίσπασε καὶ
ἀ τῆς ἰω 59 διεπέρασσε μέρη), τούτοις μάλλον
τας, καὶ μηδὲν τι δεινὸν ἐκ Βουλγάρων προσ-
τό μὲν διὰ τὰς γεγεννημένας σπονδὰς, τὸ δὲ καὶ
ὑπὸ μαιρακίου τὰ τῶν Βουλγάρων διεξάγεσθαι,

[μανουὴλ D. 55 Ἀσάν om. D. 56 καὶ δῆτα — ὑπιδῶν] ὁ δὲ D. 57 πρὸ βραχίος om. D. 58 χειροῆ-
ποίηκεν ὁ βασιλεὺς ἐξ D. 59 πρὸς τὴν ἰω D. omisso μέρη.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Τούτους γὰρ πρὸ βραχίος. Gergoras, p. 37, brevissime. ALL.

A « At minime opus est philosophicos sermones
pertractantem sic a nobis compellari. » Hæc ideo
effatus sum, ut quantum ipsa sermonibus afficeretur
et sermonum similibus gnaros honoraret, eluceat,
Moritur ergo, ut dixi, hæc imperatrix, existimoque
96 solis defectum illius mortem prænuntiasse.
Cometa etiam, ex eorum specie quos barbatos
dicimus, ante sex menses in Borealem plagam
apparuit, suffecitque menses tres non uno in loco
sed alio atque alio divagatus. Nec multo post
Bulgarorum princeps Asanus vita excessit, vir
inter barbaros optimus, nec propriis modo sed
alienis etiam optime usus : humaniorem etenim
cum advenis ad eum concurrentibus, et potissimum
Romanis, quibus magnifice stipendia numerabat, se
præbuit. Eo vita functo Callimanus ejus ex Ungara
filius in dominatu succedit. Callimano soror arat,
cui Thamari nomen. Ex filia vero Angeli Asanus
tres filios susceperat, Michalem masculum, ut
diximus, Mariam et Annam feminas. Callimanus
paternum regnum capessens fœdera cum Joanne
imperatore renovat. Sicque placida in pace omnia
quiescebant. Manuele porro Theodori fratre
extincto loca ab eo oblenta Michael nepos occupavit
suisque conjunxit. Rursumque Theodorus Angelus,
cum filius Joannes Thessalonie et adjacentibus
locis imperator acclamaretur, et patruus illius
Constantinus, despota et ipse vocitatus, et nepos
ipsius Michael inter se pacem agebant.

C 40. Imperator ergo Joannes, Asano Bulgaro de
medio sublato et puero 70 Bulgarie imperante,
occasione arrepta appellationem imperatoriam,
qua Joannes Angeli filius gestiebat, debere sibi in
animo proponens, primum Theodorum illius patrem
nuntio seductum sibi conciliat, qui tanquam tunc
recens res aggressus, nihil eorum quæ contingere
poterant suspicatus, ad Joannem imperatorem se
confert. Imperator eum excipit lubentissime, hono-
ribus afficit, patruumque vocans mensa ac reliquis
humanitatis officii communicavit. Postquam eum
in potestate habuit, et non contemnendus esset e
Scythiis exercitus, quos non multos ante dies
muneribus variisque beneficiis sibi devinctos
atque ex immanioribus moribus et Macedonia
D distractos in orientalem oram deduxerat, satis
animo certo et confirmato nihil sibi incommodi a
Bulgaris pertimescens, partim propter pacta cum
eis inita, partim quod res Bulgarorum a puero
regerentur, ex Oriente solvens, præternavigato
Hellesponto, secum una et Romanarum copiarum
et Scytharum auxiliis advectis adversus Joannem

Thessalonicæ imperatoris sibi nomen vindicantem A
 aciem instruit. Et cum Thraciæ ac Macedoniæ
 oppida superasset, Christopolim et Strymonem
 præteriens Rentinæ castello a nonnullis Joannis
 71 militibus custodito applicat, qui nec imperatoris
 Joannis comparatos exercitus intuiti, castello
 neglecto in fugam sese conjicientes, cursim Thes-
 salonicam petunt. Qui cum imperatore erant, viris
 bellatoribus vacuum castellum occupant et in custo-
 diam tradunt. Imperator recollecto exercitu prope
 Thessalonicam stadia circiter octo castra ponit;
 nomen loco Provatæ hortus. Cum illi neque
 tormenta neque arietes, quibus tantam urbem
 oppugnaret et prælio sibi assereret, suppeterent,
 milite, sed præcipue Scythico excurrerat, omniaque
 circum loca depopulabatur. Erant cumeo triremes,
 quibus præerat Manuel Contophreus. Viri illustres
 imperatorem sequebantur Demetrius Tornices, qui
 summam rerum publicarum administrabat et
 negotiis intererat, Andronicus Palæologus magnus
 domesticus, copiarum gubernator, aliique multo
 plures duces militibus præfecti, Raulus Alexius
 protovestiarius, qui e mensa erat, Nicephorus
 Tarchaniota, Contostephanus protosebastus. Pe-
 traliphas magnus chartularius, aliique celebrium
 non pauci. Sed Joannes imperator urbi adsidens
 agenda omnia in civitatem moliebatur; nec 72 cives
 desponderant animum, sed foribus egressi ex-
 cursionibus imperatorios divexabant. Nec multos
 post dies Tachariorum natio in Musulmanos inva-
 dens prælio cum illis dimicat et fugat; de quo
 imperator ab imperatore Theodoro filio, quem in
 Pegarum partibus una cum Joanne Muzalone
 mystico quidem, dum cum laicis connumeraretur,
 sed, tum monacho, homine navo, industrio, experien-
 tissimo et rebus imperatoriis administrandis ante
 alios excellentissimo, et Michaele Libadario magno
 hetæriarcha, reliquerat, certior fit. Id ubi persen-
 sisset imperator, ut silentio scientes tenerent et ne
 cui rem communicarent jubet. Iterum cum Joanne,
 qui Thessalonicæ erat, fœdus ferit, cum pro eo
 Theodorus Angelus Joannis pater legatus accessis-
 set. Inter dies quadraginta sanctiones factæ sunt et
 jusjurandum finem habuit: namque rubri calcei
 dimissi et finibus interstincta pyramis super
 quam lapis rubeus emicabat, quæ imperatorum
 insignia sunt; ab imperatore postea despotæ

ἀπάρας τῆς ἐω ὁ βασιλεὺς καὶ διαπεραιωθεὶς ·
 Ἐλλήσποντον, τὰς ἐκ τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατευμα-
 δυνάμεις καὶ τὰς ἐκ τῶν Σκυθῶν μεθ' ἑαυτοῦ ἡ
 χωρεῖ κατὰ τοῦ ἐν Οὐσσαλονική φημιζομένου βι-
 λεύειν Ἰωάννου. Ἐπεὶ 60 δὲ παρήλθε τὰ τῆς Θρί-
 καὶ Μακεδονίας χωρία, ἤδη δὲ καὶ τὴν Χριστοῦ
 λην παρήμειψε καὶ τὸν Στρυμόνα, τῷ φρουρίῳ
 Ῥεντίνης [P. 36] προσέχεν ὑπὸ τεινῶν τειρου-
 τῶν Ἰωάννου, οἱ καὶ πρὸ τοῦ τὰ στρατεύματα
 βασιλέως Ἰωάννου ἰδεῖν καταλιπόντες τὸ φροῦ-
 ρυγῆ χρησάμενοι, δρομαῖοι τὴν Θεσσαλονικὴν εἰς
 σαν. Ἐρημον δὲ ἀνδρῶν πολεμιστῶν εὐρόντες ἱε-
 ρασίως κατέσχον αὐτὸ καὶ φυλακὴν ἐγκατέστη-
 Ἐ δὲ βασιλεὺς τὴν στρατιάν συλλεξάμενος ἀπὸ
 ἑγγύς που τῆς Θεσσαλονικῆς ὡσεὶ σταδίου ἔ-
 τὴν σκηνὴν πήγνυσι · κῆπος τοῦ Προβατᾶ ἔ-
 τοῦ τόπου 61. Ἐλεπόλεις μὲν καὶ μηχανήματα οἷα
 αὐτῷ εὐχέρως κατὰ τῆς τοσαύτης πόλεως ἐπὶ
 κἀντεύθεν μετὰ μάχης τοιάσδε χειρώσασθαι 62,
 δρομάς δὲ ἐποίησε διὰ τῶν στρατευμάτων καὶ τὰ
 πάντα ἐληΐζε, καὶ μάλιστα διὰ τῶν Σκυθῶν · τῶ
 γοῦν λείαν ἐποιοῦν 63. Ἐἶχε δὲ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τι-
 ρεις, ὧν ἤρχεν ὁ Κοντοφρὶ Μανουήλ. Ἐκκριτοὶ
 τῷ βασιλεῖ παρείποντο ἄνδρες ὁ Τορνίκης Δημό-
 τῶ κοινὰ διέπων καὶ μεσιτείων ταῖς ὑποθέσεσιν
 Ἀδρόνικος ὁ Παλαιολόγος 64, ὃς τὴν τοῦ μετὰ
 δημοστικῶν περιζώνοντο δυνάμειν, τὰ τῶν στρα-
 μάτων διεξάγων πράγματα, καὶ ἄλλοι πλείους
 ἡγεμόνας ἀποτεταγμένους, ὃ τε Ῥαοῦλ Ἀλέξιος ἰ-
 τοβιστιάριος ὧν, ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης Νικηφόρος ὁ
 χανιωτῆς, ὁ Κοντοστέφανος ὁ τὴν πρωτοσεβαστοῦ
 ἔχων ἀξίαν, ὁ Πετραλίφας μέγας χαρτουλάριος ἰ-
 μασμένος, καὶ ἄλλοι τῶν ἐπιφανῶν οὐκ ὀλι-
 Ὅ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης πανακαθήμενος
 ὅσα ἦν εἰκὸς ποιεῖν, κατὰ τῆς πόλεως. Οὐδὲ
 ἐντὸς ἀπωκνουν ἐράζεσθαι, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐἴδον
 τῶν πυλῶν ἐξιόντες κατὰ τῶν τοῦ βασιλέως 65 ἐπὶ
 Οὐ συχναὶ παρήλθον 67 ἡμέραι, καὶ τῶ τῶν Ταχ-
 ἔθνος κατὰ τῶν Μουσουλμανῶν χωρῆσαν καὶ πᾶρ
 κατ' αὐτῶν συρρήξαν νενίκηκε. Καὶ ὁ λόγος μὲν
 πρὸς τὸν βασιλέα διαμνηθεὶς 68 παρὰ τῶ τῶν
 αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου · τοῦτον γὰρ κ-
 λειοῖται περὶ τὰ μέρη τῶν Πηγῶν διατρέψαι, ἔ-
 μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν Μουζάλωνα Ἰωάννην, μυσ-
 μὲν ὄντα ὅτε τοῖς κοσμικοῖς συνετάττετο, τότε
 μοναχὸς ἦν, ἀνὴρ ὀξύνοος καὶ δραστήριος καὶ β-
 λικοῖς τῶν ἄλλων πλέον ἐμπρέπων πράγμασι,

60 ἐπεὶ δὲ παρήλθον — ἀπασον om. D. 61 ἑγγύς — τόπου] καὶ πήγνυσι: τὴν σκηνὴν κατὰ τὸν κ
 τοῦ Προβατᾶ, ὡσεὶ σταδίου ὀκτώ ἀπέχοντα τῆς Θεσσαλονικῆς D. 62 διὰ μάχης πειράται χειρ. D. 63
 μάλιστα — ἐποιοῦν om. D. 64 καὶ — ὑποθέσεσιν om. D. 65 ὁ Παλαιολόγος Ἀδρόνικος μέγας δομῆ-
 ὧν, ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης Νικηφόρος Ταρχανιωτῆς, ὁ πρωτοσεβαστος Κοντοστέφανος, ὁ πρωτοβεστιάριος
 ξιος ὁ Ῥαοῦλ, ὁ Πετραλίφας μέγας χαρτουλάριος καὶ ἄλλοι. Ὁ D. 67 Ἰωάννης παρακαθήμενος om.
 68 κατὰ — βασιλέως om. D. 67 συχναὶ δὲ π. D. 68 διαμνηθεὶς παρὰ — ἤσθετο] ὁ δὲ D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(79) Ὁ πρωτοσεβαστος. Adi Glossarium Meur-
 ii in hac voce: facies operæ pretium. Reliqua
 utem quæ hic commemorantur dignitatum nomina
 functiones idem amicus noster longe doctissimus
 uis locis accuratissime explicat. Quem virum quo-

tiescunque nomino, si eum debito honore enco-
 que ab exquisita et excellenti eruditione repe-
 non afficiam, scito quia illa nomen ipsum præ
 causam esse. Dousa.

βαδάριον Μιχαήλ μέγαν ἑταιρείαρχην ὄντα. A dignitate condecoratur, cujus et amicitiam coluit. ὁ δὲ βασιλεὺς ἤσθετο, σιωπῆν παρα-
 ουσιν αὐτοῦ εἰδόμενος ἄγειν καὶ μηδὲν περὶ τού-
 τινος εἰρηκέναι ἔπειτα, εἰς συμβάσεις μετὰ τοῦ ἐν τῷ
 ἰστανίον ἰστανίου ἑτάρου ἐν τούτοις λαθὼν τὸν πα-
 τέρου ἰωάννου τὸν Ἀγγελοῦ Θεόδωρον. Πληρουμένων
 μερῶν τεσσαράκοντα ἐγένοντο αἱ σπονδαὶ καὶ
 οἱ προέβησαν τὰ μὲν γὰρ ἐρυθρὰ πέλδιλα (80) ἀπεβάλλετο καὶ τὴν περιμάργαρον πυραμίδα, εἰς ἣ
 ἰστανίον ὑπερεκείθητο κόκκινος, βασιλικά ταῦτα σύμβολα, τετίμηται δὲ πρὸς τοῦ βασιλέως τῶ δεισο-
 ἀξιώματι, καὶ εὐνοῦς ἀνεγέννη τῶ βασιλεῖ, Ταῦτα δὲ διαπραξάμενος [P. 57] ὁ βασιλεὺς παλι-
 πρὸς τὴν ἑω, καταλιπὼν δεσποτὴν τὸν βασιλέα καὶ ὑποχείριον, ὄρκους συνδήσας τοῖς εἰωθόσι καὶ
 εἰκόσι δεξιωσάμενος, καὶ πάντας τοὺς ὑπ' ἐκείνου φιλοφρονησάμενος χρήμασι. Καταλειποῖται
 αὐτοῦ καὶ τὸν πατέρα τούτου Θεόδωρον.

Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης κατελιπέει τὴν
 γοῦν χειμερινὴν τότε παραμειψάς ὦραν ἐν
 μαίῳ, ὡς ἔθος ἦν αὐτῷ, ἀπάρας ἐκείθεν ἐπὶ
 ἰστανίον ἦει, κάκεισε τὸ θέρος διαβιβάσας καὶ
 εἰς ὄπυρας ὦραν, ἐπεὶ ὁ χειμὼν ἤρξατο, τοῦ
 μεταβᾶς ἐπὶ τὰ τῶν Πηγῶν ἐχώρει μέρη ⁷⁰.
 τοῦ δὲ χειμῶνος πεπεύραται καθ' ὁδὸν, ἀρξάμε-
 νος ἐπεὶ ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν Σιγρηνὴν ἐσκήνωσεν.
 δὲ δύο τῆ δριμύτητι τούτου καὶ τῆ σφοδρο-
 φοῦ τῆς χιόνος τεταλαιπώρηκεν μέχρις ἀν-
 τῆκει εἰς τὸ τῶν Πηγῶν ἄστυ. Πολλοὶ γοῦν
 ὁδὸν ἐπέβηθηκεισαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι μέχρι γοῦν
 ἰστανίου ὡς οἱ ἀριθμήσαντες ⁷¹ ἐφασκον, ὑπὸ τῆς
 κατεχώσθησαν, μὴ δυνάμενοι ἀντωπῆσαι τῆ
 εὐματος φορᾶ. Οὐδεὶς γοῦν τῶν ἰδόντων ἔλεγε
 κεν γεγενησθαι ποτε τοιοῦτον ⁷² χειμῶνα. C
 Ἰε τῷ τότε ὀκτωκαιδεκάτῃ μῆνι ὁ Δεκέμβριος,
 ἐ ἦν ἐπὶ τῷ ἑξακισχιλιοστῷ καὶ ἑπτακοσιοστῷ
 σαρακοστῶν οἶμαι πρῶτον ⁷³. Ὁ μὲν οὖν βασι-
 τῶ τῶν Πηγῶν ἄστυ διημερεύσας μέχρις ἀν-
 ὁ τοῦ χειμῶνος λαφύση, ἐξῶν ἐκείθεν εἰς τὸ
 αἰον ἀπῆει, καὶ ἦν ἐκείσε μέχρι καὶ τῆς τοῦ
 ἐπιλάμψεως. Ἐπεὶ γοῦν, ὡς εἰρήκειμεν, ἡ ⁷⁴
 ἰουσουλμάνων παρὰ τῶν Ταχαρίων (81) κατα-
 οὐς — κοινωκεῖν om. D, ⁷⁰ κάκεισε — μέρη] καὶ τὸ ἐπιόντος περὶ Πηγᾶς χωρεῖ D. ⁷¹ οἱ ἀριθμήσαντες
). ⁷² τοιοῦτον D, omisissis γεγενησθαι ποτε. ⁷³ ἦγε — πρῶτον om. D. ⁷⁴ καὶ ἦν — ἡ] ὡς οὖν ἡ D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

De purpureis imperatorum crepidis, an
 supra egimus; item de tiara et pileo ad
 plum pyramidis in altum surgente et acumi-
 ne quo nunc audiendus Nicephorus Grego-
 ribus finem Historiæ suæ, in Nænia: *De capitis
 tegumento, apud superiores imperatores mo-
 ut ut ætate provectiores aulici proceres pileis
 natis* (καλύπτραις πυραμίδος ἐχούσαις σχῆμα se-
 lectis uterentur, pro dignitate cujusque. Atque
 perii symbola haberi subdit Logotheta. Quod
 inuat Joannes Cantacuzenus, *Histor. Rom. sive
 nina* lib. 1, cap. 3, ubi pileum istum συνεκ-
 ὡς lapidem appellat, cum in apice pilei lapis
 magnitudinis acincomparabilis pretii spe-
 iur. Græce est; τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς λίθον et
 v. cap. 37: λίθω κεκοσμημένος πῖλος, notante
 Jacobo Pontano S. J., cui illum auctorem
 tantissimum, hactenus ignotum, luce nuper
 tum. ut et Georgii Phranzæ Chronicon, de-
 is. Sed Latine tantum, quod unice dolemus.
 ndalis imperatoris idem Cantacuzenus, lib.
 1. 14, et lib. III cap. 27. Videndus etiam Leunclan-
 n *Pandecte Historiæ Turciæ*. Prætor Græciæ

41. Igitur imperator Joannes, cum se in Ori-
 tem recepisset, Nymphæi hiemat. Inde discedens
 Lampsacum venit, ubi æstate atque autumnotrans-
 actis, initio hiemis, dimisso loco, Pegas contendit,
 quando et inter ambulandum sævientis hiemis vim
 atram excepit, cum castra Sigrene locasset, exorsam
 et per duos dies illius frigore ac glomeratæ nivis
 turbinibus afflicto, donec ad Pegarum arcem
 pervenit. Plures eo in itinere virilis et mulie-
 bris sexus exanimati sunt: ad trecenta namque,
 ut qui rationem supputarunt retulerunt, hominum
 mortuorum capita, nivali eo tumulo contacta,
 consita sunt, quando venforum rabie ne intueri
 quidem alter alterum poterant, omnesque qui malo
 interfuere contestati sunt similem se [hiemis
 horrorem nunquam alias persensisse. Decima
 octava tum mensis Decembris dies numerabatur;
 annus 6741, ut mea fert sententia. Imperator in
 Pegarum urbe donec hiemis sævitia molliretur
 commoratus, inde exiens Nymphæum appellit,
 ibique ad vernum tempus permansit. Musulma-
 norum itaque exercitu dissipato, ut diximus, a
 Tachariis, quibus sultanus Iathatines præerat,
 sultani ⁷⁴ Azatini filius, qui ex bono in principem

historicus, quem sæpe vir magnus producit, ait
*recepta Cpoli venisse in manus Græcorum imperato-
 ria Bulduini II symbola, quæ quidem hæc fuerint,
 καλύπτρα formæ Latinis usitatæ et unionibus di-
 stincto, cum lapillo rubri coloris in vertice capitis*
 (ejus hic meminit Logotheta), *calceamenta rococo tin-
 cta, gladius vagina de coccinei coloris serico facta
 vestitus*. Conjunge hæc cum iis quæ a nobis supra
 de pileo et calceis rubris annotata sunt. Dousæ.
 (81) Παρὰ τῶν Ταχαρίων. Chalaus Sitziscanis
 filius, ut supra diximus, superatis Tanaidis fons-
 bus Europam devastavit. Alter Sitziscanis filius
 Telepuges Caspii augustiis superatis, Sogdiana a
 tergo relicta, Bactrianis et Oxosogdo flumine ad
 radices magnorum montium progressus cum exer-
 citu hibernat. Montes quod una continenti serie
 cohærent, unum veluti montem conflant, et Taurus
 dicitur, qui Asiam universam mediam dividit, inci-
 piens ab occasu proxime Egæum mare, et Asiam
 secans ad subsolanum ventum, juxta Oceanum sese
 terminans. Vere maximorum gregum aut armento-
 rum instar montium cacumina superant, et populos
 subjectos invadunt, et Indiam penetrant, quanta in

malum degeneraret : potibus namque, libidinibus A
monstruosis exsecrandisque amoribus furens, per-
petuo cum homuncionibus et rationis et naturæ
humanæ penitus ignaris consuescebat. parenti suo
dissimilis, qui libidinibus, non ita tamen, parebat ;
quare et melius progenitoribus ipse suis aciem
struebat, erga imperatorem benevole affectus.
Verum quibus iste delectabatur, iisdem saturitate
non fraudata adjutus est ; qui cum se vellet in
pugna Tacharica experiri, debellatur. Et pene
rebus aversis legatos ad imperatorem Joannem
mittit, consilium præsentissimum petens, quam
tandem ipse ratione hostem repelleret et paululum
a maiis sublevaretur, id scilicet dictitans utrisque
salutare esse : Musulmanis enim a tacharis B
prostratis, in Romanas civitates aditus liberi ac
sine impedimento, quod et verissimum erat, hosti-
bus, cum eos reprimere non possis, patebunt. Porro
imperator Joannes, utpote in rebus similibus sagax
et prudens, legationem libens accipit, et concor-
diam cum sultano conglutinat, ut sic adversarios
repellerent : nam his duabus maximis potentiis
consociatis verosimile fuerit hostem metum con-
cipere, si dum contra unum invehuntur, derepente
contra duos se arma sumpsisse deprehendant.
Propter hæc itaque in unum 75 animis coaluere,
amboque, cum Joannes imperator tum sultanus
lathatinas, apud Tripolim, quam Mæander præter-
fluit, ponte a sultani sociis extemporali lignis
exstructo, ut facilius transeuntibus pateret aditus,
semet humanissime excipiunt, aliique alios magna-
tes ac proceres ; et pactis quibus antea obstringe-
bantur, sanctius confirmatis, ut simul una ambo
hostes prælio lacesserent, abiere, Joannes Philadel-
phiam petens, sultanus Iconium ubi regia illius
erat. Et tunc quidem uterque tranquilla pace usus
est. Nam Tacharorum exercitus suis se finibus
continuit, nec præscriptos, uti moris erat, tran-
scendit, cum rebus domesticis incumberet.

Ἰκονίῳ, ἐνθα ἦν καὶ τὰ βασιλεία. Τότε μὲν καὶ ἐν ἀμφοῖν τὰ τῆς μάχης ἠρέμησαν. Καὶ γὰρ τὸ
Ταχάρων στρατιὰ καθ' ἑαυτῶν ἔμεινε, καὶ οὐ κεκίνητο ὡς ἔθος ἐν τοῖς ἑαυτῶν καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν
πράγμασιν 89.

76 οὐ κλησις om. D. 76 υἱὸς Ἀζατίνου D. 77 ὁ — ἀπάνωτο om. D. 78 ἐν — πρέσβεις] πρέ-
σβει D. 79 ὡς ἀποτρέψαιτο D. 80 τοῦ βάρους αὐτοῦ om. D. 81 φάσκω τυγχάνειν] τυγχάνω D. 82 καὶ
ἀληθῆς om. D. 83 γοῦν — βασιλεὺς Ἰωάννης D, omisiss οἷα — πράγμασιν. 84 ἄσμενος om. D. 85 καὶ εἰ
εὐρισκομένοις om. D. 86 γοῦν — συσκευασάμενοι om. D. 87 Ἰωάννης et μοx Ἰαθατίνης om. D. 88
φυραν — ἐναντίοις] εἶτα D. 89 ὁ μὲν — πράγμασιν ἠρέμησαν δε καὶ οἱ Τάχαροι D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

utraque Indiripa patet, qua subacta in Arachosiam D
et Carmaniam iter convertunt, et gentibus illis facile
devictis ad Chaldæos et Arabes perveniunt. Deinde
ad Babylonios et Assyrios transgressi Mesopotamia
occupant, et loci amœnitate allecti errores finiunt.
Tertio anno Jaxarte fluvio trajecto Asiam inferiorem
sibi vindicant, nec tum quieverunt, sed tribuni alio
atque alio missi Persas primum et Parthos et Medos
subigunt, deinde Armeniam majorem ascendentes
Colchidem et finitimam illi Iberiam excurrunt. Præ-
dia postmodum amœnissima, et delicatissimi agri,
quibus illi summpere delectati sunt, effecere ut,
quam animo jam possidebant, Asiam interiorem

λέλυται στρατιὰ, σουλτάνος δὲ ἤρχετο αὐτῶν οὐ κί-
σις 75 Ἰαθατίνης, υἱὸς τοῦ σουλτάνου Ἀζατίνου 76, ἡ-
λος ἐξ ἀρχῆς γεγονώς, — πότοις γὰρ ἔχη
καὶ ἀσελγείαις καὶ κοίταις ἀλλοκότοις τε καὶ ἀτίμ-
καὶ συνῆν αἰεὶ ἀνθρωπίστοις οὐκέτι λόγον εἰδὶ
οὐδ' ἀνθρωπίνην φύσιν τὸ σύνολον. Ὁ πατὴρ δὲ
τοῦ οὐ τοιοῦτος ἦν, ἀλλ' ἠττάτο μὲν, οὐ σφόδρα
τῶν ἀσελγῶν, διὸ καὶ βέλτιον τῶν πρὸ αὐτοῦ ἔση
τέγει, καὶ φιλιῶς πρὸς τὸν βασιλεῖα διεέκειτο. Ἰ-
οῦτος οἷς ἔχειαι, πλησμῖος τούτων ἀπάνωτο 77. |
πεύραται γοῦν μάχης Ταχαρικῆς καὶ ἠττάται
στενῶ γοῦν τῶν πραγμάτων κομιδῇ γεγονώς, ἡ-
σβεις 78 ἐκπέμπει πρὸς τὸν βασιλεῖα Ἰωάννη, ἡ-
λῆς τε ἀξίων ἀρίστης ἐξ αὐτοῦ τυχεῖν, ὡς ἐπὶ
τρέψαιτο 79 τὸν ἀντίπαλον καὶ μικρὸν κενεπὶ
τοῦ βάρους αὐτοῦ 80. σωτηριῶδες τούτο φέρε-
τυγχάνειν 81 ἀμφοῖν (82)· τοῦ γὰρ γένους τῶν ἡ-
σουλμάνων παρὰ τῶν Ταχάρων ἀπολωλότος ἐπι-
λείπεται τοῖς ἐναντίοις ἢ κατὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν
ῤωσῶν ἐφοδος. Καὶ ἦν τοῦτο πάνυ γε ἀληθῆς 83·
γοῦν Ἰωάννης 84, οἷα ἐκεῖνος δευδὸς ἐν τοῖς πᾶσι
πράγμασιν, ἀποδέχεται [P. 38] ἄσμενος 85 τῆν
σβείαν καὶ εἰς ἑνωσιν συνελθεῖν ἤρετίσματο τῶν
τῶν, ὡς ἂν τοῦτο τοῖς ἐναντίοις εἰς ἀποτροπῆν
νοίτο· ἠνωμένων γὰρ τῶν τοιοῦτων δύο μεγίσ-
ἀρχῶν εἰκὸς ποίαν γενέσθαι τοῖς πολεμίοις, τ-
ἐνα μὲν ἔχουσι τὸν σκοπὸν, πρὸς δύο δὲ ἀθρόον
σκομένοις 86. Καὶ γοῦν ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις συσι-
σάμενοι 87 συναθροῖν καὶ ἀμφοῖν, ὁ τε βασι-
Ἰωάννης 87 καὶ ὁ σουλτάν Ἰαθατίνης, ἐν τῶν
τῶν Τριπόλεως, ὅπου καὶ ὁ Μαϊάνδρος ρεῖ ποτι-
Γέφυραν γοῦν ἐξ αὐτοσχεδίου ἐκ ξύλων οἱ τοῦ
τῶν ἐργασάμενοι εὐχερῆ τοῖς βουλομένοις πεποι-
τῆν περαιώσιν. Ἀλλήλους γοῦν οἱ ἀρχοὶ φιλοσε-
δεξισάμενοι, ἐτι δὲ καὶ τοὺς ὑφ' ἑκάτερον ἐπι-
προϋχοντας, καὶ συνθήκας ἄς καὶ πρὸ τοῦ
κρείττονος βεβαιωσάμενοι, ὡς ἂν μάχοιντο συνε-
νωσ τοῖς ἐναντίοις 88, διελύθησαν, ὁ μὲν βασι-
ὑποστρέψας εἰς τὴν Φιλαδέλφου, ὁ δὲ σουλτάν εἰ-
C

excurrerent, et imperii sui limites littoribus n
terminarent. Gentibus tamen, quas inviserant
nua tributa imposuerunt, et pro sua libidine
vis id illas decernunt. Tandem Assyriorum,
sarum et Chaldæorum moribus exculti, p
numinis cultu contempto ad eorum religio
inclinarent, illorumque mores et instituta r
in omnibus secuti sunt. Hi Musulmanos, quo
Turcas vocant, eo tempore pugnis et excu-
bus assiduis acriter hostiliterque divexabant.
(82) Σωτηριῶδες τοῦτο φάμενος τυγχάνειν ἀμ-
Gregoras p. 41. ALL.

μβ'. Μετ' ⁹⁰ οὐ πολὺ δὲ καὶ ὃν προσιρῆκαμεν Ἀ
 Ἰωάννην τὸν δεσπότην γενηθέντα παρὰ τοῦ βα-
 σιλείως Ἰωάννου τὸ χρεῶν εἰλήφει. Ὑπῆρχε δὲ αὐτῷ
 ἀδελφὸς Δημήτριος, ὃς μεταστειλάμενος πρὸς βασι-
 λῆα τοῦ τε δεσποτικῷ ἀξιώματι ἐκε-
 κληρονομῆκε τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ δεσποζῆεν πάντων τῶν
 ὑπ' ἐκείνου προστέτακται. Ἄλλ' ἦν οὗτος οὐκ
 ἀδελφὰ φρονῶν Ἰωάννη τῷ ἀδελφῷ, ἀλλὰ πολλῶ τῷ
 μέτρῳ διεζευκτο. Ἐκείνου μὲν γὰρ εὐσεβεία καὶ
 εὐλαβεία καὶ σωφροσύνη χαίροντος — καὶ γὰρ ἔλε-
 γον οἱ τὰ αὐτοῦ εἰδότες μὴ ἂν ποτε ἀπολειφθῆναι
 μηδεμιᾶς ἡμέρας τοῦ ἔτους τοῦ μὴ τῆς θείας ἱερο-
 τελεστίας ἐπακροῦσασθαι, εἰ μὴ τις ἐκώλυε νόσος.
 Προσείχε δὲ παννυχίαν εὐχαίς, καὶ τὰς καθ' ὥραν
 ὑμνωδίας ὁσημέραι ἐπλήρου Ὀμιλεῖ δὲ καὶ διηγε-
 κῶς Ναζηραίοις, καὶ ἦν αὐτῷ διὰ σπουδασματος ὅτι
 πλείστου τοῦ μονήρους βίου τυχεῖν καὶ τῆς ἐντευθῆν
 ἡσυχίας ἐν πείρᾳ γενέσθαι, ἢ καὶν προσφιλῶς δια-
 κείσθαι τοῖς οὕτως ἔχουσιν. Ὁ δὲ ἀδελφὸς Δημήτριος
 εἰς ἐναντίας εἶχε τοῦ τρόπου. Μειρακίοις γὰρ ἀδελ-
 τήροις ὠμίλει, καὶ τούτοις τε πλείστα συνήθητο καὶ
 τοῖς ἀφραδισίοις ἠσέλγαινε καὶ παρὰ ταῖς ὑπὸ ζυγῶν
 ἐφοῖτα, ὥστε ποτὲ καὶ σύμπωμα συνῆθη τούτου
 δεινὸν ἐκ γὰρ ⁹¹ θυρίδος τοῦ ἀνδρὸς τῆς μοιχευο-
 μένης ἀθρόον ⁹² ἐπεισελθόντος βουληθεὶς ἀποδρᾶναι,
 ὡς εἰς ὑπερουψήλου τοῦ τόπου ⁹³ πισῶν, τὸν γλουτὸν
 ἐπλήγη, ἱκανὰς δὲ ἡμέρας νοσηλευθεὶς ἰάθη μὲν,
 ὑπέσκαζε δὲ τῶν ποδῶν θάτερον καὶ οὐκ ἐδημάτι-
 ζεν ὁμαλῶς ⁹⁴. Ἄλλ' οὗτος οὐκ εἰς μακρὰν ἀπάνωτο
 τῆς ἀρχῆς. [P. 39] Ὁ γὰρ βασιλεὺς Ἰωάννης ⁹⁵ C
 ἀδείας δραξάμενος τῷ τότε ⁹⁶ καιροῦ, ἐπέπερ, ὡς
 ἔφημεν, τὸ των Ταχαρίων γένος ἐνησχολεῖτο ἐτέροις
 ἔθνεσι, καταλιπὼν τὴν πρὸς τοῦ σουλτάν τοῦ Ἰκα-
 νίου μάχην (τῷ γὰρ Βαβυλωνίῳ καὶ τοῖς περίεξ τού-
 του τὰ τῆς μάχης ἐπῆγεν, ὃν Χαλιφᾶν εἰώθασιν
 καλεῖν τὰ τῶν Μουσουλμάνων φύλα), θέρουσ ὡρας
 γενομένης διαπεραιούται τὸν Ἑλλήσποντον, κατα-
 λιπὼν εἰς τὴν ἑω τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεόδωρον. Ἐτυχε
 μὲν πρὸ καιροῦ τὸν πατριάρχην Γερμανὸν τὰ τῆδε
 καταλιπὼντα πρὸς τὰς θείας ἀπάραι σκηνὰς, καλῶς
 καὶ ὁσίως βιώσαντα καὶ καλῶς τὴν αὐτοῦ ποιμά-
 ναντα ποιμνὴν ἐγένετο δὲ μετ' αὐτὸν Μεθόδιος τις
 καλούμενος μοναχὸς, ἡγουμένους ὧν τῆς κατὰ Νί-
 καιαν Ἰακίνθου μονῆς, ἀνὴρ αὐχῶν μὲν εἰδέναι
 πολλὰ, ὀλίγων δὲ ἰδρις ὧν. Ἄλλ' οὗτος τρεῖς καὶ
 μόνους μῆνας ἐπαπολαύσας τοῦ θρόνου τετελεύτη-

⁹⁰ Μετ' — usque ad ἠσέλγαινε (R 7) Ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ Ἄγγελος ὁ δεσπότης Θεσσαλονίκης τὸ χρεῶν εἰσουργη-
 σε. Καὶ ἀδελφὸς αὐτοῦ Δημήτριος πέμψας τὸ δεσποτικὸν ἐκ βασιλείως εἰλήφει ἀξίωμα. Ἐγένετο δὲ ἐξωλης D. ⁹¹
 ὥστε — ἐκ γὰρ] ὃς ἐκ D. ⁹² ἀθρόον om. D. ⁹³ ὡς — τόπου] καὶ D. ⁹⁴ καὶ — ὁμαλῶς om. D. ⁹⁵ Ἰωάννης om. D.
⁹⁶ τῷ τότε — usque ad τὸ ποιμνιον] (col. 1082 A 8) τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ τῷ τῆδε ἀπάραντος, καὶ Μεθοδίου
 (83) τινός, μοναχοῦ, ἡγουμένου τῆς Ἰακίνθου, πατριαρχεῦσαντος καὶ μετὰ τρεῖς μῆνας τετελεύτητος, καὶ τότε
 χηρεύσας τῆς ἐκκλησίας D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(83) Τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ καὶ Μεθοδίου.
 Etiam Onuphrius Panvinius in *Chronico* Germani
 patriarchæ successorem facit Methodium hoc no-
 mine II. Nicephorus Gregoras tamen, lib. III, cap.
 I et 2, Germanum habuisse successorum scribit Ar-
 senium monachum, illum ipsum puto, eujus Logo-
 theta infra meminit et Manuelem Arsenium vocat,
 monachum Apollonia accersitum, unoque die dia-

42.] Paulo post Joannes, quem diximus ab impe-
 ratore Joanne despotam factum, spiritum exhausti,
 fraterque illius Demetrius legatis ad imperatorem
 missis, ut in despotæ dignitate fratri succederet
 omniaque illius sibi sub potestate vindicaret, impe-
 travit. Verum hic non modo Joanni fratri non exæ-
 quatus est, sed longo intervallo ab eo degeneravit,
 ille siquidem, cum pietate, religione et castitate
 summe delectaretur (ut enim illi qui optime virum
 noverant referebant, nullo is unquam anni die a
 sacro audiendo nisi mala valetudine **76** discru-
 ciatus abstinuit), precibus ad Deum effundendis
 perpetuo pernoctabat, laudesque divinas certis diei
 horis ascriptas quotidie celebrabat; quinimo con-
 tinuo cum Nazareis versabatur, volebatque quam-
 maxime vitæ solitariæ nomina dare et manantem
 inde tranquillitatem experiri, vel saltem sic affecto-
 rum amicissimo commercio uti. At frater Demetrius
 in fraternæ vitæ contraria studia trahebatur, tan-
 quam qui stolidis adolescentulis consuesceret, qui-
 bus potissimum gaudebat, et dediti corporis obse-
 quio vinceretur, alienasque permoleret uxores.
 Hinc aliquando non mediocri infortunio invenit;
 nam cum constupratæ mulieris vir per fenestram
 ex improvise domum esset ingressus, ille fuga sibi
 consulens alto ex loco præcipitatus clunem læsit, et
 cum diu ægro'asset, sanatus quidem est, sed altero
 pede claudicans non recta incedebat. At hic non
 multum imperio potitus est. Nam Joannes impera-
 tor tunc temporis occasione arrepta, quod, ut
 diximus, natio Tacharorum cum aliis nationibus
 contendebat, cum sultano quodam pugna post-
 posita, quando Babylonico, quem Musulmani
 Calipham solent appellare, et illi proximis
 bellum inferret, ineunte æstate Hellespontum
 tranat filio suo Theodoro **77** in Oriente relicto.
 Ante hæc tempora Germanus patriarcha rebus ter-
 renis dimissis in beatorum sedes avocatur, post-
 quam probe sancteque vixisset, probeque suas
 oves pavisset. Post eum monachus quidam Metho-
 dufus nomine, Hyacinthi, quod Nicæus est, mona-
 sterii præses, vir quidem dicto suo tenus cautus ac
 sapiens, revera tamen paucorum sciens, tres tan-
 tum menses throno potitus obiit, et Ecclesia vidua
 pontifice suo carebat. Cum enim Joannes imperator
 D in his expediendis non esset admodum promptus,

conum, sacerdotem ac patriarcham factum. Idem
 in Notitia patriarcharum, quantum colligere pos-
 sum (nam ea post Manuelem Charitopulum philo-
 sophum lacera est et interrupta), Arsenius Autorianus
 appellatur. Sedit Germanus in throno juxta
 Onuphrium annos 17 menses 6. Catalogus ms. pa-
 triarcharum a Gretsero citatus annos tantum 17
 habet. Dousæ.

non ita facile poterat e re nata dignum tali solio, vel potius qui illi probaretur, invenire. Principes enim in hæc munera viros, qui quod illis placitum est faciant nec suis desideriiis adversentur, asciscunt. Igitur multum præterierat tempus, nec aderat qui oves gubernaret.

43. Porro Joannes imperator, ut diximus, in oppositam e regione continentem atque occidentem, ut urbes in ea ac oppida resque in illis visitaret, iter instituit : nam ad oppidum cui nomen Zichnæ est, prope Serras, omnibus dominabatur. Tunc Bulgarum Asani filius Callimanus duo et decem annos natus principatum tenebat. Cum ad loca Cissi imperator processisset, ibidem commoratus die postero iter continuat, et ad flumen Hebrum, prope Beris monasterium defluentem et ab indigenis Maritzan vocatum, pervenit. **78** In medio fluminis constitutus imperator (equo enim aquas, quando æstas præcipitabatur, nam vicesima septima aut octava erat mensis Septembris, permeabat) litteris a rerum summam Achridæ gubernante ad se datis certior fit Callimanum Bulgarum principem vitam finisse, nonnullorum sententia naturali morbo, aliorum ab adversariis ad hoc clam parato pharmaco extinctum. At hic sive hac sive alia ratione ex hominibus sublatus est. Nec rumor a veritate aberat ; crebris enim nuntiis id asseverabatur. Hæc ubi rescisset imperator, iter prosequitur, et Christopolim prætergressus quam celeriter Philippos attingit, ibidemque cum primoribus suis consilium init, an irrumpendum esset in Bulgaros, abripiendumque aliquid quod ab ipsis occupabatur, et an facili negotio posset a nobis Serrarum oppidum expugnari. Quidam imperatori adversus Bulgaros bellum dissuadebant. Non haberet eum militem, cum non ad confliendum sed sua solummodo visitatum venerit, tanto prælio parem. Serrarum arcem primum aggreddendam, eum e planitie emineret, inexpugnabilem esse, nec posse tantillo exercitu circumsepi. Tormenta **79** in eam ut adigerentur fieri omnino non posse. Aggredi vero et arce tentata repelli Romanorum robori ac virtuti, cujus adeo præclara fama in omnes pervasit, probro esse. Bulgaros quiescentes ad prælia concitare minime conducere. Hæc regem ab oppugnatione retrahentes adducebant in medium. Palæologus Andronicus, quem ante magnum domesticum fuisse significavimus hisce contraria imperatori consulebat. Tentandam esse Serrarum arcem ; ea potitis multum

⁹⁷ ὁ δὲ βασιλεὺς εἰς τὴν ἀντιπέραν ἐποιεῖτο τὸν βῆδον ἰσως τοῦ Ζίχνα ἀστῆως. Ἦρχε μὲν οὖν Βουλγάρων D. ⁹⁸ ἐπέφθακε περὶ τὸν Εὐβρον τὸν πλ. D. ⁹⁹ ὀνομαζομένης om. D. ¹ χωριτικῆ διαλέκτῳ om. D. ² κατὰ δὲ τὸ — ὡς] ἐκεῖ δέχεται ἀναφορὰν παρὰ τοῦ τῆς Ἀχρειδῶν δημοσίᾳ κρατοῦντος ὡς D. ³ ὁ τῶν — ἀρχῶν om. D. ⁴ ὡς τινὲ μαθῶν] καὶ τάχος D. ⁵ παραμείψας τὴν Χριστούπολιν om. D. ⁶ μετὰ — λογάδων om. D. ⁷ καὶ — κρατουμένων D. ⁸ ἀπηγόρευον usque ad ἀποτρέποντες (col. 1083 A 6) ἀπίτρεπον τοῦτο D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(84) Τῆς μονῆς τοῦ Βηρός. Choniata, p. 595, ALL.

κεν. Ἐστέρητο γοῦν ἀρχιερέως ἡ Ἐκκλησία. Ὁ γὰρ βασιλεὺς Ἰωάννης, ἐν τοῖς τοιοῦτοις μὴ πρόχρησιν, οὐκ εὐχερῶς εἶχεν ἐκ τοῦ προχείρου τὸν ἀεὶ ἐφυρεῖν, ἢ μᾶλλον τὸν ἐκείνῳ ἀρέσκοντα· μάστιγὴ γὰρ οἱ κρατοῦντες τοὺς πρὸς ἀρέσκειαν ἐν τῷ πρὸςίενται, ὡς ἂν μὴ τινὰς ἔχουσιν ἀντερίζουσι τοῖς βουλήμασι. Παρεῖρήθη γοῦν χρόνος συχρῶς, οὐκ ἦν ὁ διεξάγων τὸ ποιμνιον.

μγ'. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης, ὡς ἔφημ εἰς τὴν ἀντιπέραν καὶ δυτικὴν ἐποιεῖτο τὸν βῆδ χάριν τοῦ τὰς ἐκεῖσε χώρας καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς κει πτεῦσασθαι ἀστῆ· καὶ μέχρι γὰρ τοῦ οὗτω πω ἐπονομαζομένου ἀστῆως Ζίχνα, ἐγγύς πω ἔπι Σερρών, ἀπάντων ἐδέσποζεν. Ἦρχε μὲν τότε βῆδ γάρων ⁹⁷ ὁ τοῦ Ἀσάν υἱὸς Καλλιμάνος δωδεκάετην. Ἐπεὶ γοῦν ἐπὶ τὰ μέρη τοῦ Κιστοῦ ὁ βασιλεὺς ἐγένετο, κακείσε διημερεύσας τὴν ἐπαύριαν ἰ πορείας εἶχετο, ἐπεφθάκει δὲ ἐπὶ τὸν ποταμὸν Ἐβρον καλοῦσι, πλησίον ⁹⁸ τῆς μονῆς τοῦ Βηρός ⁹⁹ ὀνομαζομένης ⁹⁹ ποιούμενον τὰς ῥοὰς, Μαριτζῆ ⁹⁹ καλούμενον χωριτικῆ διαλέκτῳ ¹. Κατὰ δὲ τὸ πρὸ τοῦ ποταμοῦ γενομένου τοῦ βασιλέως (ποσὶ γ ἰππων ὑπῆρχε βατὸς, ἐπείπερ θέρους τέλος ἐτύγγεν· φθίνοντος γὰρ τρίτῃ ἢ καὶ τετάρτῃ Σεπτεμβρίου ἦν) μῆνυμα διακεκλιμίσται συστασασμένη γραφῆ σταλείση παρὰ τοῦ τὴν δημοσίᾳ τῆς Ἀχρειδοῦ κρατοῦντος ἀρχῆν, ὡς ² ὁ Καλλιμάνος ὁ Βουλγάρων ἀρχῶν ³ τὸν βίβιον ἐξεμέτρησεν, ὡς τὸ μὲν ἔφασκον, φυσικῆ νόσῳ τούτο παθῶν οἱ δ' ἄλλ' ἔλεγον, ὡς ἐναντιώφροσι τούτου πόματι κρι ἐσκευασμένη πρὸς μῦρον διέφθαρται. Ἄλλ' οὐ μὲν εἰθ' αὐτῶς εἴτ' ἄλλως ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, ἦν ὁ λόγος ἀληθείας ἐχόμενος· συνεχίσει γὰρ διαβαιούτο μνηύμασιν. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς τὴν μαθῶν ⁴ τοῦ πρόσω εἶχετο, καὶ τέλος φθάσει Φιλίππου, παραμείψας τὴν Χριστούπολιν ⁵, καὶ σκέψιν ἐποιεῖτο μετὰ τῶν μετ' αὐτοῦ λογάδων ⁶ δεῖ προσβαλεῖν τοῖς τῶν Βουλγάρων [P. 48] καὶ λειρῶσασθαι τινὰ τῶν παρ' αὐτοῖς κρατουμένων ⁷, καὶ εἰ εὐχερῆς ἴσται ἀλῶναι ἡμῖν τὸ τῶν Σερρών ἔπι. Καὶ τινὲς μὲν ἀπηγόρευον ⁸ τῷ βασιλεὶ τῆς παρὰ τῶν Βουλγάρων μάχην· οὐ γὰρ ἀξιόμαχον ἔπαισεν στρατὸν, ἐπεὶ μηδὲ πρὸς μάχην κῦτρίπαισεν· ἀλλὰ κατὰ μόνην θίαν τῶν αὐτοῦ ἐποιεῖτο τὴν κῆσιν. Τὸ δὲ τῶν Σερρών ἀστῆ, ἢ πρώτως προσβάδει, ἄμαχον μὲν ἴσται ἐκ τοῦ ὑπερκεῖσθαι τῆς· κυκλωθῆναι δὲ τοσοῦτῳ στρατύματι οὐκέτι ἴσται. Ἐλεπολεῖς δὲ στήσαι κατ' αὐτοῦ τῶν ἀχάνων καθέστηκεν. Προσβαλεῖν δὲ καὶ μετὰ πρὸ ἀνακρούσθηναι αἰδῶς μὲν ὑπάρχει τῷ κράτι Ρωμαίων ἀρχῆς (φήμη γὰρ αὐτῆς ἐπὶ τοῖς πω

ἴνυ πολλή), καὶ τὸ πρὸς μάχην παροτρύνει. Αὐτοὺς ἐρησυχάζοντος οὐκέτι συμφέρει. Ταῦτα λευσοὶ οἱ τὸν βασιλῆα τῆς ἐγχειρήσεως ἀπο-
 ρισ. Ὁ δὲ Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος, ὃν μέγαν
 κὸν ὁ λόγος μοι προϊστῶρθε, τὰ ἐναντία
 τῷ βασιλεῖ συνεβούλευε. Καὶ ἀποπειρᾶσθαι
 ἰάστως τῶν Σερρῶν⁹. Καὶ εἰ μὲν κρατή-
 ροῦτο, κέρδος ἐσχῆκαμεν οὐ μικρὸν, καὶ
 τὰ τῶν Βουλγάρων ταπεινωθήσονται, καὶ
 ἡς ἀγάπης πρεσβείαν εὐχερέστερον δέξαιτο,
 εἰ ἐκποδῶν αὐτῶν ὁ δεσπότης, μέλλει δὲ καὶ
 ἄλλοις ἀρεταῖς τῶν Βουλγάρων ὁ ἐκ τῆς Εἰρήνης
 ἢ Ἀγγέλου Θεοδώρου τῷ Ἀσάν γεννηθεῖς
 . Εἰ δὲ μὴ περιγεῖσθαι ἡμᾶς συμβαίη τοῦ
 τί τὸ ζημίαν ἐπάγον τῆ τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆ;
 ; γὰρ διάπειραν ἤρημύσομεν, καὶ πάλιν δια-
 σομεν πρὸς Βουλγάρους, καὶ κινεῖται ἀσμένως
 σβείαν δέξαιτο ὑπὸ βρέφους ἀρχόμενοι, ὃ τὰ
 ἔχην οὐκ οἶδεν. Ἐκαστος δὲ τὰ τῆς εἰρήνης
 τῆς ἀναπαύσεως στοχάζομενος.¹⁰ Ἐδοξε
 ἰσιλεῖ ἀρίστα βεβουλεύσθαι τὸν μέγαν δο-
 ν, καὶ γοῦν τῆς πρὸς τὰς Σέρρας φερού-
 : εἶχεν, ἤφατο. Σχεδὸν δ' ἐκείσε γινόμενος
 ἰ τε τὰς σκηνὰς καὶ κατ' αὐτῶν ἑστρατοπε-
 ἰ, οὐκ οὐκ μὲν δὲ ἀξιωμαχοῦ στρατοῦ (οὐ γὰρ
 ἰ τοσοῦτο τότε, καθὼς εἰρήκαμεν), στρα-
 δε καὶ μεθοδεύμασιν ἐπειράτο τοῦ ἄστως.
 ἰ αἱ Σέρραι πάλαι μὲν ὑπῆρχε πόλις μεγί-
 δε Βουλγάρους Ἰωάννης μετὰ τῶν λοιπῶν
 νικῶν πόλεων καὶ ταύτην πολιορκήσας
 ψεν, ὡς κώμη τότε ἐτύγχανε, τῆς ἀρροπό-
 ὄντος περιτειχισμένης καὶ ἠὲ τρεπισμένης
 ἰ πόλεμον, ἧς φύλαξ ἦν ἀνὴρ Βουλγάρου
 ἰς (85) τὴν κλησιν, εἰς Μελενίκου τὰς οἰκῆ-
 ἰοῦμενος. Ἐπεὶ γοῦν ἡ κάτω πόλις Σερρῶν
 ἰτος ἦν (λίθοις καὶ γὰρ μόνις, ἀσπέστου δίχα,
 ἀνηγμένοις εἰς ὕψος τὰ τεθραυσμένα τάχα
 ἰάγνωτο), τοὺς ἐπὶ μισθῷ τοῖς στρατιώταις
 ἰντας, οὓς καὶ Τζουλούκωνας ἢ χυδαία γλῶττα
 ἰάζει, [P. 41] συναθροίσας ὁ βασιλεὺς κρα-
 ταύτης ἤμεθισεν, ἐπεὶ τῶς ἀναγκαίων ἐσπᾶ-
 ἰοὶ καὶ οἰκοθεν ἐκινούτο πρὸς τὸ εὐπορησῆαι
 ἰειωδῶν. Ὁρῶντες δὲ καὶ τὴν χώραν εὐπέ-
 τὰ τόξα λαβόντες, εἰτε δὲ καὶ σπῆδας καὶ
 ἰανίδας ἐξαυτοσχεδιάσαντες ὡς ἀσπίδας, καὶ
 ἰπροβεβλημένοι, τὸ ἀρείκον ἀλαλάξαντες
 ἰ κατὰ τῆς χώρας αὐτοβοεῖ, καὶ ἐν οὐ πολ-
 ἰαις ἐντὸς ἐγένοντο. Σκυλεύουσι γοῦν τὰ παρ-
 ἰτα. Οἱ δὲ γε ἐντὸς, ὅσοι μὴ ἐπεφθάμισαν
 ἰδε Παλαιολόγος ὁ μέγας δομέστικος καὶ ἀποπειρᾶσθαι Σερρῶν ἐφη D. omissis καὶ εἰ — Mi-
¹⁰ Τοῦ δὲ δεξιόμενος ὁ βασιλεὺς τὴν βουλὴν εἰς τὰς Σέρρας ἀφίκετο. Εὗρεν οὖν τὴν μὲν πό-
 ἰρμιμένην, τὴν δ' ἀρροπόλιν τετειχισμένην, καὶ φύλακα ἐπ' αὐτῇ Δραγωγῶν τινα. Τοὺς Τζουλούκωνας
 ἰοίσας ὁ βασιλεὺς κρατήσας ταύτης ἠρέθισε, οἱ τὰ τόξα λαβόντες καὶ σανίδας αὐτοσχεδιάσαντες ὡς
 ἰεν οὐ πολλῶν κρατήσας ταύτης ἰσχυσαν, καὶ σκυλεύουσι τὰ παρρημένα. Ὅσοι δ' ἰσχυσαν τῶν ἐν-
 ἰέται πρὸς τὸν βασιλῆα ἦγον. Καὶ ὁ Δραγωγῆς διαπρεσβεύεται πρὸς τὸν βασιλῆα, καὶ χρήματα καὶ
 ἰδεξιόμενος τὸ ἄστυ δέδωκεν. Ὑπέσχετο δὲ δοῦναι καὶ Μελενίκον D.

inde utilitatis futurum, rebus Bulgarorum magis
 ac magis afflictis, qui ista ratione legationem pro
 pace ineunda expeditius admittent, cum a nullo
 regantur, et infantis Michaelis ex Irene Angeli
 Theodori filia Asano suscepti dominationem subi-
 turi. Quod si castrum ita ferente fortuna nobis non
 cesserit, quid inde Romanorum imperio incommodi
 impendet? Rem experti cessabimus, rursusque
 viros ad Bulgaros legabimus, qui ab infante, ne
 nomine quidem pugnae conscio, gubernati lubentis-
 sime legatis animum advertent. Quilibet vero
 quietis commoda sibi representans pacem exoptat.
 Optime omnium magnum domesticum consuluisse
 imperatori **80** visum est, et ad Serras iter, utut
 potuit, ingreditur, proximeque accedens tentoriis
 structis castra metatur, non exercitus viribus fi-
 dens, quem exiguum ac pusillum fuisse diximus.
 Hinc militaribus artibus ac insidiis urbem aggre-
 ditur. Serrae antiquo aevio civitas maxima, postmo-
 dum a Joanne Bulgaro una cum aliis Macedonicis
 urbibus obsidione septa soloque aequata, tunc veluti
 vicus apertus prostabat, arce tantum muris circum-
 septa, sicque accommodata ut bellum posset excipi-
 ere. Illius custodiæ vir Bulgarus Dragotas nomine,
 Melenici sedem habens, invigilabat. Cum ergo
 Serrarum urbs inferior absque mœnibus esset,
 quippe quæ saxis tantum absque calce, nec iis in
 altitudinem sublatis, in locis murorum quassatis
 disjectisque cingebatur, mercede conductos mili-
 tum famulos, quos Tzucalonas vulgus lingua pro-
 pria nominat, in unum exaggerans imperator ad eam
 occupandam, cum necessariis destituerentur, qui-
 que domo egressi fuerant ut sibi futura usui submi-
 nistrarent, incitavit. Hi cum locum aditu facilem
 vidissent, acceptis sagittis et ensibus, et nonnullis
 tabulis in modum scuti ex tempore, quibus corpus
 defenderent, detornatis classicum concinentes in
 urbem ipso clamore irrumpunt, et non post multas
 horas introeunt, obvia quæque rapiunt. Ex civibus,
 quicumque in arcem non convolarunt, supplices
 ad imperatorem **81** egrediuntur. Arcis præfectus
 Dragotas, homo Bulgarus, et per multum tempus
 ad tuendas ac defendendas arces plane ineptus, ubi
 audiit inferiorem urbem captam nec non domini sui
 obitum, ita favente fortuna, non diu sustinens, im-
 peratori de arce dedenda significat. Et sic arx illico
 imperatorem recognovit. Dragotas purpurea chlaena
 aaro contexta amicitur, et staterum aureorum vim
 non contemnendam accipit. Proin magnificas admo-

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Δραγωγῶν. Ita ms. exemplar. Malim tamen
 dmodum post sequitur, ut sit ὁ Δραγωγῆς.

Dragotes sive Dragutes nomen proprium viri etiam
 alias occurrit. DOUSA.

dum maximeque veras de Melenico promissiones A εις την ἀρόπολιν ἀναδραμεῖν, ἰκέται πρὸς τὸν imperatori fecit. σιλία ἐξήρισαν. Ἐπει δ' ὁ κρατῶν τοῦ ἄστως Δρα
 τὰς τὴν κάτω χώραν εἶδεν ἀλοῦσαι, ἀνὴρ Βούλγαρος καὶ ἥμιστα πεπαιδευμένος ἀστη χρονίως διαφύ
 τειν, μαθὼν δὲ καὶ τὸν τοῦ δεσπότη αὐτοῦ θάνατον, τύχη ἀγαθῇ οὐ διὰ μακροῦ καρτερήσας δια
 σβύεται πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ τὸ μὲν ἄστου εὐθύς τὸν βασιλέα ἐφήμιζεν· ἀλουργὸν οὖν χλαῖναν ὁ
 γωτᾶς χρυσίω συνυφασμένην ἐνεδέδυτο, καὶ στατήρων πλήθος χρυσῶν ἰδέκτο. Ὑποσχέσεις γοῦν
 τοῦ Μελενίκου μάλα λαμπρὰς πρὸς τὸν βασιλέα ἐπεποιήτο, ὑπεράγαν ἀληθεῖς.

44. His omnibus ab imperatore Dragotas acceptis, μδ'. Πάντα γοῦν ἵ ταῦτα πρὸς τοῦ βασιλέως
 et quasi esca aliis expositus, discessit, atque Me- ῶν ὁ Δραγωτᾶς, καὶ ὡς ἄλλοι ὑποθεβλημί
 lenicum veniens omnia ad accolas refert, eosque ἀπῆει. Ἐπει δὲ φθάσαι εἰς Μελενίκον, πάντα πρὸ
 ut imperatori se dedant, non hæc in aperto edisse- τοῖς ἰποίκους ποιεῖται, καὶ σφᾶς αὐτοὺς διαρ
 rens, sed clam plurimis sermonem communi- προδοῦναι τὸ ἄστου τῷ βασιλεῖ, ἐν τῷ φανερῶ
 cans, adhortatur. Cum autem, qui oppidum guber- ταῦτα λέγων, κρύφα δὲ τοῖς πλείστοις περὶ τῶ
 nabat, Nicolaus Litoboes ægrotus lecto pedum dor- κοινολογούμενος. Ἐπει δὲ ὁ τὴν ἡγεμονίαν δι
 loribus teneretur, libere omnes arbitrato suo res τῷ ἄστως ὁ Λιτοβὸς Νικόλαος (86) κατάνοσ
 quas ipsi vellent agebant. Inter hos Nicolaus Man- καὶ τῇ κλίῃ ταῖς τῶν ποδῶν ἀληθῶς προσπε
 clavites ex nobilioribus unus Melenici incolis, vir ταλευμένος, ἐλευθέρως εἶχον οἱ πάντες διαπρ
 audax et pro re nata, uti tempus daret, varie se ef- σθαι σφίσι τὰ βουλευτά. Ἐπει δὲ καὶ ὁ Μαγλι
 fingendi sagax ac perspicax, quæ a Dragota mo- της Νικόλαος οἷς ἦν τῶν ἐπιφανεστέρων ἐν τοῖς
 liebantur **82** deprehensis, ac cognito se posse Μελενίκου οἰκίτορσιν, ἀνὴρ δραστήριος καὶ π
 imperatori promissa perficere si multitudinis po- καιρικᾶς περιπετείαις συμμεταβάλλεσθαι, τὰ
 tiorē partem in sententiam suam traxisset, ab oc- Δραγωτᾶ φωρᾶσας καὶ γνοὺς ὡς δυνήθειν ἂ
 cultis colloquiis sese retrahens palam omnibus ὑπεσχημῖνα τῷ βασιλεῖ διαπραξασθαι, τοῦ πλῆθ
 utilia edixit, « Pueri Callimani. » inquit, « princi- τὸ πλεῖον ὑπαγαγῶν, τοῦ κρύφα λέγειν ἀποστα
 patu iniqua perpessi sumus, ea tamen spe, nos, si τὸ φανερόν τοῖς πᾶσιν ὑπέθετο τὰ συνόλονται, εἰρ
 puer in virum evasisset, tantæ tolerantie præmia κώς, ὡς « Ἡμῖν μὲν ἰγένετο προσταλαίωρῆσαι
 recepturos, postquam ille ætatem illam, quæ virum τοῦ παιδὸς τοῦ Καλλιμάνου ἀρχῆ, καὶ ἦν πρὸς ἐπι
 probum a malo secernere potest, attigisset. Sed ἀνδρωθῆναι τε τοῦτον καὶ πρὸς αὐτοῦ ταῖς ἀμο
 cum id adversa fortuna amiserimus, et infantulus τῆς κακοπαθείας ἀντιλαθεῖν εἰς ἡλικίαν ἐλθόν
 alius ad regēdos Bulgaros præponatur, omni stulto ὄτε διακρίναι δύνατο ἂν τις ἀπὸ φαύλου ἀνδρα
 stuliores essemus, si aliis rursum infortunis nos- λόν. Ἐπει δὲ τοῦτον κακούργω τύχη ἡμᾶρτε
 metipsos dederimus, tanquam qui in omne ævum C πρόκειται δὲ ἡμῖν βρεφύλλιον ἄλλο εἰς τὴν
 absque principe, re omnium perniciosissima, vivere Βουλγάρων ἀρχὴν, παντὸς ἂν ἀνοη-αἰνοντος χιμ
 vellemus. Sed quando Romanorum imperator ad φανήμεν, εἰ πάλιν πρὸ δυσπραγίας ἄλας
 nos accessit, nos illi fido domino et virum probum δοίμεν αὐτοὺς, ἀδίστατοι τὸν πάντα βίον διατε
 ac malum optime cognoscenti tradere debemus. αἰρούμενοι, ὑφ' οὗ πολλά τε καὶ μείζω τὰ δι
 Ipse jus ab antiquo in nos obtinet, locus siquidem φύεται. Ἄλλ' ἐπεὶ ὁ βασιλεὺς ἡμῖν ὁ τῶν Ῥωμα
 hic noster imperii Romani est. Bulgari vero alienis προσῆγγισεν, [P. 42] δεῖ αὐτῷ ἑαυτοὺς ἐγγιμῖ
 avaritia raptis Melenicum quoque occuparunt. Nos σθαι, δεσπότη πιστῷ καὶ εἰδότε ἀνδρα ἠδὲ π
 omnes ex Philippopoli orti primodia quoque ge- ἠδὲ καὶ ἰθλόν, καὶ δίκαιον ἐν ἡμῖν ἔκπαλα ἦσ
 neris liquido ducimus ex Romainis. Quinimo et D Ὁ τε γὰρ ἡμέτερος χῶρος τῆ τῶν Ῥωμαίων π
 Romanorum imperator, licet Bulgari essemus, jus ἡκει ἀρχῆ· πλεονεκτικώτερον γὰρ οἱ Βούλγαροι
 tamen in nos habet: filius quippe illius et impe- πράγμασι χρῆσάμενοι καὶ τοῦ Μελενίκου γένει
 rator Theodorus cum Asanos Bulgarorum principe ἐγκρατεῖς, ἡμεῖς δὲ πάντες ἐκ Φιλιππου πόλεως
 affinitate conjungitur, nunc regis Asani filia do- μῶμεθα, καθαροὶ τὸ γένος Ῥωμαῖοι. Ἄλλως τε
 mina a Romanis nuncupatur et est. His itaque om- τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς ἀληθῶς καὶ ἐν ἡμῖν δικ
 nibus verba luculenta **83** in pauca conferentes ad ται, καὶ εἰ Βουλγάρους προσήκοιμεν· ὁ γὰρ
 eum recurrere debemus, colla illi nostra servitute τούτου καὶ βασιλεὺς Θεόδωρος τῷ βασιλεῖ τῶν Β
 constituta addicere. Sapientum namque regum ac

¹¹ Hujus capituli loco hæc habet D : καὶ εὐρών τὸν μὲν τοῦ ἄστως ἐφόρον Λιτοβόον κλητήρα. δὲ Μαγλαβίτην Νικόλαον Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἐσκηνοῦτο περὶ τὴν Βαλαβίσσαν τόπον, ἐ
 Μελενικιώται ἀφικόμενοι τὸ ἄστου τούτου παρέσχον. Ἐκράτησε δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ Σ-ενιμάχου καὶ Τζεπ
 καὶ τῶν τῆς Ῥοδόπης πολιχνίων καὶ κωμοπόλεων, καὶ ὄρον τὸν Εὐρον πεποιήτο. Κατέσχε δὲ καὶ ἐκ
 πρὸς Βορρᾶν Στομπιόν τε καὶ Χυττοδόν καὶ Βελεβούσδιον Σκόπιά τε καὶ Βελεσσόν καὶ τὰ μέχρι Πριλ
 καὶ Πελαγονίας χωρία, Νευστάπολιν τε καὶ Πρόσακον, καὶ σπονδᾶς τε ἐκ Βουλγάρων δεξάμενος, ὡς μ
 τούτων σπῆ, ἀνέσχεν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(86) Ὁ Λιτοβὸς Νικόλαος. Choniata, p. 564, meminit cujusdam Litoboes militis in exercitu Ducæ sebastocratoris, qui ex barbarica cohorte ducem

nactus alia via sine ulla noxa Ducam servavit clade Isaacii a Blachis accepta. ALL.

τοῦ Ἀσὴν θυγάτηρ ἢ σύζυγος τοῦ τοιοῦτου βασιλέως A
 δέσποινα παρὰ Ῥωμαίοις καὶ ἐστὶ καὶ ὀνομάζεται.
 Τούτων οὖν ἀπάντων χάριν τὰ πολλὰ τῶν λεγομένων
 καταλιπόντας ἐπ' αὐτὸν χρῆν ἵνα καὶ τοὺς αὐχένας
 ὑποκλῖναι τῷ τῆς δουλείας ζυγῷ· χρηστὸς γάρ ὁ ζυγὸς
 τῶν φρονίμων βασιλέων καὶ γηραιῶν, καὶ πολλῶν κου-
 φότερος τῶν ἐπι διατελούντων ἐν μείραξι. » Ταῦτ' εἰρη-
 κῶς πέπεικε πάντας ἀμογητὴ καὶ πολλῶν ἄτερ πρα-
 γμάτων γενέσθαι τοῦ βασιλέως. Καὶ δὴ πρῆσθεις τινὰς
 τῶν συνεποικίων στείλαντες, τάχα μὲν κρύφα, μάλ-
 λον δὲ γνωσσομένους τοῖς πλείοσι, συμβάσεις μετὰ
 τοῦ βασιλέως πεποιήθηται. Χρυσόβουλλος γοῦν τῷ
 βασιλεῖ τῶν ἡττημένων σφίσι περιληπτικὸς γεγεν-
 μένος καὶ δεδομένος τοῖς πρῆσθεις τοῖς τοῦ Μελεί-
 κου ὑποσταλῆναι προσετέταχε οἰκητόρσι. Καὶ οἱ
 μετ' οὐ πολὺ ὁμοθυμαδὸν πάντες συνειγεμῆνοι, B
 ὅσοι τε τῶν προὔχοντων, ὅσοι τῶν ἐν στρατείᾳ κατε-
 ειλεγμένων, καὶ ὅσοι κρείττους ἄλλοι τῶν οἰκητόρων,
 πρὸς τὸν βασιλέα ἀφίκοντο, σκηνοῦμενον παρὶ τόπον
 Λαβίσσαν οὕτω πως ὀνομαζόμενον, ἄνδρες εὐσταλεῖς
 τε καὶ ἐντιμοὶ καὶ μόνῃς θείας αἰδοῦς καὶ τιμῆς
 ἀξιοί, ὑπὲρ πεντακοσίους τυγχάνοντες· οὐς αὐτὸς
 εἰρήκειν ἰδὼν, « Ποία ὀπλομαχία ἡμῖν αὐτοὺς παρ-
 εστήσατο; ἢ πόσαι φάλαγγες ἰπέων τῶν τοσούτων
 περιγενόντο; ἄλλ' ἐν τῷ κρείττονι ῥᾶστα καὶ τὰ
 μικροῦ θεῖν ἀνεπιχείρητα. Κάντεῦθεν δὴλον ὡς ἀλη-
 θές ἐστι τὸ τῷ ἀποστόλῳ Παύλῳ εἰρημένον, « Οὐ τοῦ
 τρέχοντος, οὐδὲ τοῦ διώκοντος, ἀλλὰ τοῦ εὐδοκούντος
 Θεοῦ. » Τῷ τοι καὶ τὸν στρατηγὸν οὐ δεῖ πάμπαν
 ἐπαινεῖν οὔτε μὴν ψέγειν. Πολλὰ γάρ τινες διαγω-
 νισαμενοὶ σπουδαῖος τε καὶ συντόνωσ, δραστηκώτε-
 ρον τοῖς παροῦσι χρῆσάμενοι, μικρὸν ἢ οὐδὲν κατ-
 ωρθώσαντο, ἔνιοι δὲ καὶ ἐσφαλόντο πλείστα. Ἐτεροὶ
 δὲ δεξιᾶς ἡμιορηκότες τύχης, ἀμελετήτως ἐπὶ τὰ
 ἔργα χωροῦντες μεγάλων τροπαίων γεγονόσιν αὐ-
 τουργοί, οἷον τι ξυνέβη τῷ τότε καὶ τῷ βασιλεῖ
 Ἰωάννῃ. Πολλῶν γὰρ ἀστέων καὶ χώρων πολλῶν
 ἐγγεγονέοι δεσπότης ἐν ἀκαρεῖ, μὴ τινος πολέμου
 γεγεννημένου, μηδὲ τινος πεσόντος ἐν μάχῃ, μηδὲ
 χυθέντος αἵματος, μηδὲ ξίφους κατορρησασμένου
 σώματος, ἀλλ' ἡμέρωσ καὶ γαληνῶσ ὥσπερ τινὸς
 κλήρου πατρόθεν τούτῳ προσώκοντος ἀνδρωτὶ τῶν
 τοιοῦτων ἀπάντων κατῆρξε [P. 44] Στενίμαχος γάρ
 καὶ Τζέπαινα, καὶ ὅσα ἦν τῷ τῆς Ῥοδόπης ὄρει (87)
 παρακαίμενα πολίχνια τε καὶ κωμοπόλεις, ὑπόφορα
 τούτῳ γυγνήθηται. Καὶ ὄρος οὐτῷ τε καὶ τοῖς Βουλ-
 γάροις Ἐβρος ἦν ποταμός. Ἐκ δὲ τοῦ πρὸς Βορρᾶν
 μέρους Στούμπιον τε καὶ Χοτοβός ὄχυρὰ ἄττα φρού-
 ρια καὶ χώρος ὁ Βελεβουδίου ὑπὸ τὸν βασιλέα ἦν,
 Σκοπιὰ τε καὶ Βελεσός καὶ πέτρι Πριλάπου καὶ τῶν
 Πελαγονίας χωρίων, Νευστάπολις τε καὶ Πρόσακος, τὰ πάντα ὑπῆρξε τῷ βασιλεῖ ὑποχείρια. Καὶ σπον-
 δαὶ ἐπι τούτοις τῶν Βουλγάρων τῷ βασιλεῖ ἐγγεγόνισαν, τοῖς τοιοῦτοις κοὶ μόνοις ἀρκαῖσθαι τούτων
 καὶ μὴ περαιτέρω κατεπεμβαίνεσιν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔσχε τὸν τρόπον, ἐγὼ δὲ αὐτὸς ἐν τοῖς ἐπι-
 στολιμαίαις τῶν λόγων ὑπόυρρον, ἐκάστω τῶν ἀλισκομένων ἀστέων τε καὶ χωρῶν καὶ γραφῆ-
 ἑγχαράττων βασιλικῆν· ἔθος γάρ τούτο παλαιὸν τοῖ βασιλεῦσι Ῥωμαίων, δῆλα τοῖς μακρόθεν διὰ γραμ-

senum jugum suave est, multoque levius quam in-
 fantium. » His sine ullo labore ac molestia omnibus
 suavit ut imperatoris partes sequerentur. Quare ex
 civibus nonnullos clam quidem, ut videre erat,
 sed plurimis tamen cognitos legant, et in foedus
 cum imperatore coeunt. Et bulla aurea, qua res
 gestæ describebantur, per eosdem legatos impera-
 toris jussu ad Melenici defertur cives, qui una
 omnes simul, sive ex primoribus sive militæ ascrip-
 tis sive celebrioribus sive etiam habitatoribus, in
 unum conspirantes ad imperatorem apud Labisdam
 (locum sic appellant) commorantem viri compti
 ac nobiles et ex solo aspectu venerandi ac honori-
 bus digni supra quintonges festinant. Ut ipse eos
 vidi, ita locutus sum : « Quænam nobis armorum
 fulgura vires subegit, aut quot equitum phalanges
 tot devicerunt ? sed melioris præsidio facillime et
 quæ vix unquam vinci poterant depellantur. Hinc
 verissimum est Pauli apostoli dictum, non esse cur-
 rentis neque persequentis, sed illius cui Deus bene-
 placito suo concesserit. » Propterea duces exercitum
 neque laudandi neque vituperandi sunt. Multi nam-
 que diligenter ac prudenter certantes dum animosius
 84 rem peragunt, parum aut nihil profecerunt,
 plerique etiam operum et oleum ut plurimum per-
 diderunt : alii secunda freti fortuna segniter se in
 rebus agendis occupantes, ingentia tropæa consecuti
 sunt, uti tunc imperatori Joanni accidit, qui nulla
 mora multarum urbium multorumque oppidorum
 absque ullo prelio, absque ullius cæde, sine effu-
 sione sanguinis, sine gladii in corpus humanum
 sævitiæ, sed placide ac quiete et sine sudore, ac si
 in hereditatem paternam immitteretur, dominationem
 adeptus est. Stenimachus enim et Tzephæna,
 et quotquot Rhodopes monti oppidula cujusque
 adjacent, tributaria habuit, et imperatoris ac Bul-
 garorum fines Hebrus fluvijs terminavit. In Boreali
 plaga Stumpium, Chotobos, castra munitione va-
 lida, et Belebudii locus imperatoris cesserant, nec
 non Scopia et Belesus cæteraque usque Prilapum
 et Pelagonios agros ; item Neustapolis et Prosacus
 sese subjecerant. Et super his Bulgarorum rex et
 imperator sic convenerant, ut imperator scilicet his
 solis contentus nihil ulterius attentaret. Et hæc quidem
 ita peracta sunt. Ipse inscribendis epistolis operam
 navabam singulis urbibus ac oppidis captis scribens
 imperatorium sigillum imprimens. Namque id mor-
 erat Romanorum imperatoribus per litteras longe di-
 stantibus egregie a se gesta significare, voluptate
 illis quam ipsi experirentur, conciliare.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(77) Τῷ τῆς Ῥοδόπης ὄρει, Anna Comnena, lib xiv : Κατὰ γραμμὴν παραλληλὸν κεῖται τῷ Αἴμαφ. ALL.

μάτων ποιεῖν τα σφῶν ακτων κατορθώματα και πρὸς ἡδονὴν ἐπιγείρειν, ἧς δὴ και οὔτοι διὰ τῶν ἔργων μεταχάνουσιν.

85 45. Cum itaque hæc ab imperatore sic essent peracta, quibus magnam ille lætitiā nec minorem Romani omnes conceperant, tanquam qui inde magnum in imperio progressum et amplitudinem virium auspicarentur, de reditu et in Orientem abitione cogitari cœptum est : tempus enim id præstolabatur cum October effluxisset et medius jam November excurreret. Verum rumor nescio quis probus et apprime utilis impetum cohibebat. Thessalonica enim, ut supra narravimus, Theodori filium Demetrium despotam agnoscebat cognominabatque, cum eo honore ab imperatore insigniret. Sed cum, ut ante diximus, puer sceleribus illaquearetur, rebusque ludicris puerorumque nugamentis, non virorum prudentium colloquiis nec justæ rei duplicis administrationi ac regimini incumberet, insidiis a nonnullis appetitur, quorum præcipui et notiores fuere Spartenus, Campanus, Iatropulus, Cutzulatus, insigniores Michæel Lascaris et Tzyrith magni chartularii dignitate **86** ab imperatore condecoratus ; reliquos conspirationis socios nondum novimus : ita una cum multitudine coiere, ut inauditi ignotique pluribus remanserint. Unum ex his Campanum insidiarum instructissimum ad imperatorem Joannem ablegant, quasi ille negotiationis causa proficisceretur, revera tamen ut bullam auream impetraret, qua antiqua Thessalonicensium jura ac privilegia comprobarentur et libertas civibus asscretur. Imperator in vota eorum concedens pro sententia omnia exsequitur : munerum etiam inter consilii adjuutores distribuendorum promissionibus rem sollicitat, et scripto se obligat. His ita tuto dispositis Melenico egrediens Thessalonicam contendebat, prius ad Demetrium viris delegatis, ut ille, si pacta servare vellet, ad se proficisceretur et debitum exsolveret. Sic enim ille convenerat, jureque se jurando obstrinxerat. Ille (neque enim ex se aliquid sapere poterat) insidiatoribus pro consiliariis usus domi mansit : vocationem etenim imperatoris **87** in eum fraudulenta esse concilia affirmabant. Qui cum ineptus esset nec animi

μέ. Ἐπει ¹² γοῦν οὕτω ταῦτα διεπράχθη τῷ σιλεῖ, πολλῆς μὲν ἡδονῆς αἷτια τούτῳ γεγενημῶν οὐχ ἦττον δὲ και πᾶσι Ῥωμαίοις αὐξήσῃν : κατιδούσι τοῦ κράτους και πλατυσμῶν τῆς ἀρχῆς ἢν μὲν πρὸς βουλήσεως τῷ βασιλεῖ μνησασιν νόστου και πρὸς τὴν ἑὼ ἐπαναζεύξαι (και γὰρ ὁ καιρὸς τούτου ἀπῆται · μὴν γὰρ παρερῆρη Ὁκτωβριος, και περί που τὰ μῆσα τούτου διερχετο ὁ Νεβριος), ἀλλὰ τις λογος χρηστός και πᾶν ἔργον ἐνεπόδιζε τὴν ὁρμὴν. Ὁ γὰρ Θεσσαλονίκη, κατὰ προϊστορήσαμεν, τὸν τοῦ Θεοδώρου υἱὸν τῆ δεκατριον ἐγνώριζε τε δεσπότην και κατανομάζε · διεπτης γὰρ ἦν και πρὸς τοῦ βασιλέως τετιμημένη Ἐπει δ', ὡς προπεφθάκαμεν περί τούτου ἐκ ἀτάσθαλον ἦν τὸ μειράκιον και παιδικαῖς ἐνσχολαῖς προσῆκον και μειράκιον ἀθύρμασι, μῆτι γε ἰσθὶ προϊστασθαι συνετῶν και πολιτείας κατάρχου νομίμως ἐπιστατεῖν, ἐπιβουλήν κατ' αὐτοῦ μὴ ἐξαρτῶσιν, ὧν οἱ ὀνομαστοὶ τε και γνώριμοι ἄντηνός ἦσαν και Καμπανός, ὁ Ἰατρόπουλος τε και Κουτζουλάτος, οἱ δὲ τῶν ἐπιστήμων ὁ τε Μιχαὴλ Λάσκαρις και ὁ Τζυρίθων, ὃν και μέγαν χαρτουριον ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης τετιμηκω. Ἄλλοι δὲ τοῦ σκέμματος κοινωνοὶ οὕτω δῆλοι ὡς αὐτοὶ σφ' τοῦ πράγματος σὺν τῷ πληθει γέγονασιν, ἀλλ' ἔτι ναυ ἀκατάγνωστοι τοῖς πλείστον. Ἐνα γοῦν τῶν τῶν εἰρημένων τὸν Καμπανὸν οἱ πάντες συσχεσάμενοι εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην ἐκπέμψαν πραγματείας μὲν προφάσεως χάριν, τῆ δὲ ἀληκοινοῦ χρυσοβούλλου ἐπιευμοιρῆσαι, τῶν ἀντικπροσαρμοσάντων Θεσσαλονίκη ἐθίμων τε και διεπερικτικῶν και τῆς σφῶν ἐλευθερίας παρεκτε[P. 44] Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς πάντα τε τούτοις σκοπὸν ἐπεπράχει, και δωριῶν ὑποσχίσεως ὑπερετήσουςι νῆ πράξει και ἐγγράφους τίθε Ταῦτα δὴ εἰς τὸ ἀσφαλὲς οἰκονομήσας ὁ βασιλεὺς ἀπάρας τῶν Μελενίκου χωριῶν περί τὴν Θεσσαλονικην ἐφέρετο, πρότερον ἐξαποστείλας πρέσβη ἑτὸν Δημήτριον, ὡς ἂν κατὰ τὰς αὐτοῦ ὑποσχίσεσιν εἰκοιτο εἰς αὐτὸν και ἀφῶσιώσει το ὄφλημα · εἴτω ἢ συνέθετο και κατώμοσιν. Ὁ δὲ (οὐδὲ γὰρ εἶχε ν

¹² Ἐπει usque ad χωρεῖ (col. 1096 B 3.)] Hæc ita contrahit D : Ἰκετο δὲ τῷ βασιλεῖ ἀγγελία ὡς ἐπιβουνησιν τῶν Ἑπταλῶν κατὰ τοῦ δεσπότην Δημητρίου ἐστῶσιν, ὧν οἱ ὀνομαστοὶ Σπαρτηνός ἦσαν και Καμπανὸν Ἰατρόπουλος τε και ὁ Κουτζουλάτος, οἱ δὲ τῶν ἐπιστήμων Μιχαὴλ ὁ Λάσκαρις και ὁ Τζυρίθων. Ἐνα γοῦν τοῦ τὸν Καμπανὸν εἰς τὸν βασιλεῖα ἐπέμψαν, και ὁ βασιλεὺς τὰ κατὰ σκοπὸν τούτοις ἐγγράφους χρυσοβούλλου, και ἀπάρας Μελενίκου περί Θεσσαλονικην ἐφέρετο, πρέσβεις ἑως Δημήτριον πέμψας, ὡς ἂν κατὰ αὐτοῦ ὑποσχίσεως ἀφίκοιτο εἰς αὐτὸν. Ὁ δὲ (οὐδὲ γὰρ εἶχε νοστῶν) οἰκοὶ κατέμεινεν ἐκ τῶν συμβούλων πεισθεσιν εἰς τὸν δεσπότην ὡς ἡδυσμά τι παραστήσω. Τὸν Καμπανὸν (εἰς δ' οὗτος τῶν συνιστῶν τοῦ δόλου) ἐκπέμψαν τινες κατὰ Δημητρίου φρονεῖν, και ὅς παρῆσθη τῷ Δημητρίῳ και ἀπληγχετο και ἦν πρὸς τὴν αὐτὴν ἐξετάσει. Ὁ γοῦν Σπαρτηνός συμμύστης ὧν τούτῳ τάχος ἐκείσε φέρεται, και, « Τί, » φησὶν ὁ δε τοῦ ἀλιτηρίου κατηγοροῦσιν τινες, κίεποτα ; ὅς εἰ ἄλλῳ τοιούτος, πολλῶν θανάτων κριθεῖν ἂν ἄμειος. » Ὁ Δημήτριος (ἐθάρρει γὰρ μάλα τούτῳ ὡς πιστῶ), « Προδότην τούτῳ φασιν εἶναι, Σπαρτηνέ. » Ὁ δὲ πρὸς τὸν Καμπανὸν λαβόμενος τούτου τῆς γένους. « Ἐγὼ, » φησὶν, « αὐτὸν ἐν τοῖς οἰκοῖ ἀπαγαγῶν, δεσποτασμοῖς ἐκπέμψαν πάντα τούτον καταναγκάσω ἐκφορα ποιῆσαι. » Ταῦτ' εἶπε, και ὡς εἶχε τάχους εἰς τὴν κίαν ἀπῆται. Τὸν μὲν οὖν Καμπανὸν τὸ ἀπὸ τούδε κλίην εἶκεν, ἀσκὸν δὲ διαφυσήσας ὁ Σπαρτηνός και σμεύσας και ἐπαιωρήσας ἐτυπτεν ὡς Καμπανὸν, ἀποκαλύψαι δῆθεν τὰ κρύφα. Ἀσκὸς δὲ ἦν, οὐ Καμπανὸς ὁ τυπτόμενος. Εἶτα ἀφίκετο ὡς εἶχε ποδῶν ὁ Σπαρτηνός πρὸς Δημήτριον, και οἱ φησὶν · « Ὁρκω σε πιστε τοῦ πράγματος, μὰ τὸν σὸν και ἡμῶν ἀπαντων Δημήτριον, τὸν κηθεμόνα Θεσσαλονικῆς και πολιοῦχον. Τοιοῦτο ἔστιν ὁ Καμπανός ὁποῖος ὁ Σπαρτηνός, και οὕτω διακίεται περί σε καθά και ὁ Σπαρτηνός, ὃν ἀνθρώπων ἀπαντων πλέον σε φιλοῦντα ἐπέγνωκας. » Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπὶ Θεσσαλονικῆς χωρεῖ.

οἰκοθεν) τοῖς ἐπιβούλοις συμβούλοις χρώμενος οἰκοὶ Α καταμένειν ἐπίθετο · σκευωρίαν γάρ ἔφασκον εἶνα, κατ' αὐτοῦ τὴν τοῦ βασιλείως μετὰ κλησιν, κούφος δὲ ὢν οὗτος τὰς φρένας τοῖς αὐτῶν λόγοις συνεφέρετο, ὅποι καὶ νέοιεν. Ξυνέθη δὲ κἀν τούτοις ὅπερ ὡς ἡδυσμὰ τι παραθήσω τοῖς λόγοις. Τὸν Καμπανὸν (ἓνα καὶ τοῦτον τῶν συνιστόρων τοῦ δόλου προείπα- μεν εἶναι) τὰ οὐχ ὑπὲρ Δημητρίου φρονούντα ἀπήγ- γελῶν τινες, ἐπεὶ καὶ ἐκ βασιλείως ἐπανέζησαν. Καὶ ὅς παρίστη τῷ Δημητρίῳ, καὶ κατηγορεῖτο πρὸς τῶν ἀληθῆ κατ' αὐτοῦ φασκόντων, ὡς ῥαδιουργεῖ κρύφα καὶ ἀποπειράται τοῦ λαοῦ, καὶ γραφαὶ πρὸς αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ πέμπονται καὶ λόγοι μυστηρίω- δεις διαμηνύονται. Καὶ ἦν πρὸς τῇ τοιαύτῃ ἐξετάσει ὁ Καμπανός. Ὁ γοῦν Σπαρτηνὸς συμμύστης ὢν τῶν πραττομένων, περὶ τῶν τοιούτων, μεμαθηκώς, τάχως Β ἐκείσε γέρεται, καὶ ὡς εἶχεν ἀσθματος καὶ σπουδῆς, « Τί, » φησὶ, « περὶ τοῦδε τοῦ ἀλιτηρίου κατηγο- ροῦσί τινες, δέσποτα, ὅς εἰ ἄλφῃ τοιοῦτος, πολλῶν θανάτων κριθεῖν ἂν ἄξιός; » Καὶ ὁ Δημήτριος (ἰθάρρει γὰρ μάλα τούτῳ ὡς πιστῷ, καὶ πάνυ τού- τον δυσουστάτον κατὰ τὸν κωμικόν (88), εἰ καὶ μὴ κλεπτίστατον, ἡγεῖτο), « Προδότην τούτον, Σπαρτηνῆ, φασὶν εἶναι οἱ τούτον διώκοντες. » Ὁ δὲ παῖει τὸν Καμπανὸν κατὰ τῆς σιαγόνος τῷ καρπῷ, σφόδρα χρησάμενος τῇ βολῇ, καὶ λαβόμενος τούτου τῆς γένους, « Ἐγὼ, » φησὶν, (89) « αὐτὸν ἐν τοῖς οἰκοὶ ἀπαγαγὼν, δέσποτα, ἰτασμοῖς ἐκνεύσας τὸ πρῶτον, πάντα τούτον καταναγκάσω ἔκφορα ποιῆσαι τὰ κρύβδην τούτοις ῥαδιουργούμενα. » Ταῦτ' εἶπε, καὶ ὡς εἶχε τάχους ἐς τὴν οἰκίαν ἀπήει. Τὸν μὲν οὖν Καμπανὸν τὸ ἀπὸ τοῦδε κλίην εἶχε καὶ στιβὰς ὑψηλὴ πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ τὰ ἐς τρυφὴν μᾶλλον ἐφευρη- μένα, οἷς καὶ μᾶλλον χείρουσιν ἄνθρωποι οἱ τοιαῦτα μεμελετηκότες διαπράττεσθαι πράγματα. Ὡς δὲ καὶ τινες ἔφασαν, ἀσκὸν διαφορήσας (90) ὁ Σπαρ- τηνὸς καὶ πληρώσας τοῦ πνεύματος, εἶτα καὶ δισμύ- στας ὡς ἐντὸς ἅπαν ἐναπειληθῆναι πνεῦμα μὴ τινος οὔσης τούτῳ τῆς ἐκροῆς, ἀπαιωρήσας ἔτυπε ῥά-

compos, eorum sermonibus, quocunque illum traxissent, agebatur. Accidit etiam, quod condimenti loco orationi meæ interponam, Campanum, unum ex conspirantibus, ut supra diximus, non a Demetrio, sed ab adversario stare, cum ex imperatore rediisset, non nemo renuntiavit. Judicio penes Demetrium sistitur, et accusatur ab iis qui vera referebant, eum clam in principem machinari seducereque populum; litteras ad imperatorem scriptitare, quibus arcana imperii revelaret. Et simili quæstioni Campanus supponebatur. Spartenus machinationis consors, ubi id rescivisset, quam citissime eo advolat, et utut potuit, anhelans, « Cujus causa, » inquit, « despota, scelestus iste in jus rapitur, qui si simillium criminum convincatur, næ ille et jure merito multis mortibus condemnabitur? » Et Demetrius illi tanquam fidei spectata viro confidens, cum eum sibi amicissimum, etsi non furacissimum, ut Comici verbis uta, existimaret, « Qui hunc accusant, proditorem esse, Spartane, fatentur. » ipse pugno, eoque vehementissimo, Campani maxillam contundit, arreptaque illus barba, « Ego, » inquit, « despota, domum conductum tormentis primum adhibitis, quæcunque ipse sive consocii occulte pertentarent, cogam confiteri. » Dixit, et qua potuit celeritate domum abiit. Campanus itaque ex illo in lecto pulcherrimo ac magnifico stragulo inter plumas 88 quiescebat; et quæcunque ad augendum luxum et sese oblectandum viri hisce rebus perditum ingenii acumine comparare nituntur, large effuseque illi subministrabantur. Sermo et ille nonnullorum fuit Spartenum utrem inflasse implevisseque flatu, dein illigasse, ne flatum in eo interclusus aliqua ex parte efflueret; eum appensum flagellis, ac si Campanum quateret ut quæ sciret indicaret, cædebat. Verum non Campano, sed utriusque illi incutiebantur. Tandem cum hora, quæ pro habenda quæstione, et ad ea revelanda quæ etiam in occultissimis abdita latebant, plus satis

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(88) Κατὰ τὸν κωμικόν. Chremylus ad Carionem servum in *Pluto* apud Aristophanem: 'Ἄλλ' οὐ σε κρύψω · τῶν ἐμῶν γὰρ οἰκτιων πιστότατον ἡγοῦμαι σε καὶ κλεπτίστατον. ALL.

(89) Ἐγὼ, φησὶν. Eodem astu Juvenis Celsus pro- meritas pœnas, quod adversus Domitianum con- jurasset, effugit. Vide Dionem in Domitiano. ALL.

(90) Ἄσκον διαφορήσας. Simile quid legi in Vita S. Theodori Studitæ a Niceta Alexii filio perpe- tratum, tanti patris infortuniorum miserto. En verba: Ἐγὼ καὶ ταύτην τοῦ δικαίου τὴν παρρη- σίαν ὁ βασιλεὺς καὶ τὸ ἐν ἅπασιν ἀταπεινῶτον. Ἀμί- λει καὶ αὐτὸν πάλιν ὡς εἶχεν ὀρμῆς τὸν τὸν Νικήταν πρὸς τὸν ἅγιον πέμπει, πληγὰς νῦν σφοδροτάτας ἐντέλλεται αὐτῷ παρακληυσάμενος καὶ κατὰ μέρη καὶ μέλη ταῖς μαστίξει διαξάναι καὶ ὅλον αἰκισμῶν θείων ὑποπλεῖν. Οὐ καὶ τὸν ὅσιον καταλαβόντος, ὅτου τε ἦλοι χάριν ἀναγγελαντος, ὁ δὲ τούτον ἅμα τῷ λόγῳ τὸν χιτῶνα σὺν εὐθυμῆα ψυχῆς ἀποδυόμενον καὶ τὰς σάρκας πρὸς τὸ μαστίζεσθαι εὐτρεπίζοντα. « Τούτο γὰρ μοι, » φησὶν, « ἐκ πολλοῦ καὶ ἐπτόν καὶ προσδό- κημον. » Ἄλλ' ὁ συμπαθὴς ἐκείνος ἀνὴρ καὶ αὐτό- χρημα ἐλεῆμων, ὡς μόνον ἴδοι τὰς τιμὰς ἐκείνας

σάρκας γυμνάς, ἅς καὶ χρόνος καὶ νηστεία ἐσχάτως ἐξέτηξεν, ἐκλάσθη ὅλως καὶ τὴν ψυχὴν ἐπάθε, μηδὲ προσσχεῖν ὅλως μηδὲ ψαῦσαι ταύταις τὸ καθόλου τολ- μήσας, πολλοῦ γὰρ καὶ δὴ χερσὶν αἰκίσαι ἢ μαστίξιν. D

Ὅθεν καὶ σοφὸν τι ἐν αὐτῷ βουλευσάμενος, ὡς ἂν καὶ τὸ παρὰ βασιλείως δόξῃ ἀφοσιῶν καὶ τοὺς συνόν- τας λάθοι, ὡς τετυφῶς εἶη τὸν ἅγιον, προβάτου δόραν ἐνεγκῶν καὶ ταύτην ἐπὶ τῶν ὤμων θείῃ τοῦ ἀνδρός, κατὰ ἐκείνης, ὡς εἶχε, τὴν τῶν μαστίγων ποιεῖται καταφορὰν, τὸ μόνος καταλειφθῆναι μετὰ μόνου προ- οικονομησάμενος διὰ τὴν περὶ τὸν ἀνδρα, φησὶν, αἰδῶ καὶ τὴν τῶν σαρκῶν ἐκτηξεν. Ἴνα δὲ καὶ βανί- δας ὑποδεικνύειν ἔχη τοῦ ἀπο τῶν πληθῶν αἵματος, αὐτὸς ἐκείνος, ὃ γνώμη εὐγνώμονος, τὸν οἰκτιὸν αἰμάσσει βραχίονα σιδηρίῳ ἐκκεντήσας, καὶ τὸ ἐκεί- θεν ῥέυσαν τὴν μαστίγια ἐπίδαψας, οὕτω ταύτην ἐξελθῶν δεικνύσει σαρκὶ φονιχθεῖσαν καὶ αἱματι, αὐτὸς δὴθεν ἀσθμαίνων καὶ ὑποκρινόμενος τὸν κατά- κοπον, καὶ εὐλογηθεὶς παρὰ τοῦ ὀσίου ὁ θεοφιλῆς οὗτος, καὶ εὐχαῖς ταῖς αὐτοῦ προπεμφθεῖς ὁδοῦ εἴχετο, μισθὸν οὕτως ὑπερφυᾶ καλλίστου ἔργου δεξι- μένος. ALL.

esse poterat, effluxisset, Spartenus velocius ad Demetrium pervolat, et inquit, « Rem tibi sacramento corrobore per tuum et nostrum omnium dominum Demetrium Thessalonicæ curatorem ac moderatorem, » quo sane sacramento apud Thessalonicenses nil solemnius, nil sanctius excogitari potuit, « non alius a Sparteno Campanus est, qui æque ac Spartenus, quo nullum inter mortales reliquos tui studiosiorem cognoscis, in te animo affectus est. » Sic Spartenus scelus alias detegendum provide exhausit et questionem finem fecit. Igitur imperator Joannes una cum milite primo diluculo Thessalonicam appellit, ibique castra ponit : nam obsidione eam cingere, cum ad obsidendum necessaria minime suppetere, non poterat. Caduceatoribus porro Demetrium, ut ipse juratus **89** imperatori fuerat, ad se accersit, emporiumque posebat extra Thessalonicam, in quo milites, quæ sibi usui essent, pretio coemerent. Ille a consultorum insidiis sibi non præcavens, dictis eorum obsecundans, nihil ex his quæ imperator indixerat exsecutus est. Paucissimos post dies parva militum manus apud pusillam urbis portam et mare spectantem adsidens, custodiensque ne quis ex urbe ex improviso irrepens militem læderet, oborto inde clamore portam ab iis qui intus erant apertam fuisse, clamorem insequitur, et universus exercitus post eam armatus cum imperatore confestim Thessalonicam ingressus omnia occupant. Imperator in porta urbis quæ in orientem vergit, stetit. Aderat et Demetrii soror Irene, Bulgarorum Asani uxor, supplex, genibus nixa et lacrymabunda, exorans ne frater oculis obcæretur. Demetrius in arcem prius sese receperat. Soror, spondente ac jurejurando promittente imperatore oculos eum non amissurum, fratrem adolescentis ætatem maturam admodum præ se ferentem, sed adhuc imberbem, forma et specie egregium, ad imperatorem detulit. Eam honore ornavit imperator : ut enim illa exo descendit, imperator etiam a proprio vehiculo exsilens, pedes **90** cum ea stetit. Thessalonica hac ratione sub imperatoris Joannis ditone facta est imo potius sub tutela Romanorum acquievit : illius etenim domini Romanis contraria sentiebant.

τὸν ἀδελφὸν καὶ πρὸς τὸν βασιλεῖα τοῦτον ἐξήγαγεν ἦν δὲ φέρων οὗτος τὴν ἡλικίαν τοῦ μετράκιος, προεχωρῶς εἰς αὐτὴν παραγγείλας καὶ μήπω χυνοῦσιν τὸ γένειον, ὠραῖος δὲ τὸ εἶδος καὶ τὴν φυῆν. Τετάρτη δὲ ταύτην ὁ βασιλεὺς ¹⁶ ὡς γὰρ ἀπέδη αὐτῆ τοῦ ἵππου, τμηκαῦτα καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦ οἰκείου ὄχηματος ἀποβάς πεζὸς ἕστηκε σὺν αὐτῇ ¹⁷. Ἡ μὲν οὖν πόλις Θεσσαλονικη οὕτως ὑπὸ τὸν βασιλεῖα γέγονε Ἰωάννην, μᾶλλον δὲ ὑπὸ Ῥωμαίους· οἱ γὰρ αὐτὴν κρατοῦντες ἐναντιόφρονες Ῥωμαίοις ἐτέλουν ¹⁸.

¹⁶ οὐ — δυνάμεις om. D. ¹⁴ καὶ ἰππονομαζομένης om. ¹⁸ ὡς — ὀφθαλμοῦς om. D. ¹⁶ ante ὡς — β: οἷα ἐκείνης σχηματιζόμενος τὴν ταπεινώσειν. ¹⁷ τοῦ οἰκείου — αὐτῆ om. D. ¹⁸ μᾶλλον — ἐτέλουν om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(91) Quomodo S. Demetrius sit Thessalonicæ κηδεμών et πλιούχος, inter alios pluribus explicuit Joannes Stauracius de miraculis S. Demetrii. Et Nicolaus patriarcha monodia de excidia Thessalonicensi : Πού μοι, Δημέτριε μάρτυς, ἡ ἀάτητος συμμαχία ; πῶς τὴν σὴν πόλιν ὑπερείδες πορθουμέ-

Α βδοίς τάχα τὸν Καμπανὸν ἐταίρων ἐποκαλύψαι : κρύφια. Ἀσκός δὲ ἦν, οὐ Καμπανός, ὁ τυκτόμος Ἐπεὶ δὲ ἡ ἀρκούσα ὥρα παρήει καὶ [P. 43] εἰ ἱερασμὸν δεδυννημένη ποιήσασθαι καὶ ἐκπυστον θεῶ καὶ τὸ ἐν μυχοῖς βαθυτάτοις ἐγκείμενον ἀρρήτι ὡς εἶχε ποδῶν ὁ Σπαρτηνὸς ἀφίκετο πρὸς τὸν Δημήτριον, καὶ οἱ φησι· « Δίεστοτα, ὄρκω σε πιστώσω· πρᾶγμα. Μὰ τὸν σὸν καὶ ἡμῶν ἀπάντων δεσπότην Δημήτριον, τὸν κηδεμόνα τῆς Θεσσαλονικῆς καὶ πολιούχον (91) » (οὗτός δὲ ὁ ὄρκος παρὰ Θεσσαλῶν κεύσει πλέον τῶν ἄλλων ὄρκων ἰσχύει), « τοιοῦτῃ ἔστιν ὁ Καμπανός ὁποῖός ἐστιν ὁ Σπαρτηνός, καὶ οὕτως διακρίνεται περὶ σὲ καθάπερ δὴ καὶ ὁ Ἰερα-

Β νός, ὃν ἀνθρώπων ἀπάντων πλέον σε φιλοῦσι καὶ ἐγνωκας. » Οὕτως ὁ Σπαρτηνὸς τὴν μέλλουσα φησὶν ῥαδιουργίαν οἰκονομικῶς διεσκέδασεν. Ἡ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης ἀπάρας τὰ στρατεύματα ἐπὶ τὴν Θεσσαλονικὴν ἐξ ὄρθου χωρεῖ, καὶ πρὸς ταύτην ἱστρατοπεδεύσατο. Πολιορκῆσαι μὲν γὰρ ἦν αὐτῷ (οὐ γὰρ ἀρκούσας εἶχε τὰς ἐπὶ τοῦτοῦτο ἡμῶν ¹³), πρεσβείας δὲ ἵπποις, καὶ ἐξήτει ἐπὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Δημήτριον, καθὼς ἦν ὡμοσμένη αὐτῷ, εἶ δὲ ποιῆσαι καὶ ἀγορὰν ἐξω τῆς πόλεως Θεσσαλονικῆς, ὡς ἂν ἔχοιεν ἀνεῖσθαι τὰ χειρῶν τῶν στρατεύματα. Ὁ δὲ τοῖς ἐπιβούλοις συμβούλοις χρώμενος οὐδὲν τι τῶν τοιούτων ποιῆσαι παρεχώρειτο. Πάνυ δὲ ὀλίγων ἡμερῶν παραδραμουσῶν οὐλοῦ τινός στρατεύματος πλησίον ἱσταμένου τῆ

Γ μικρᾶς πύλης τῆς παρὰ τῆ θαλάσσης [καὶ ἐπονομαζομένης ¹⁴] διὰ τὸ μὴ ἀπροόπτως ἐξελθεῖν τινεὶ τῆς πόλεως καὶ τινεὶ λυμαινεσθαι τῶν ἐκ τοῦ στρατοῦ, ἐξαπίνης ἐκ ταύτης ἐγγόνει βοή ὡς ἦνοικται ἡ πύλη παρὰ τινος τῶν ἐντὸς, καὶ τῆ βοῆ συνείπτε ἡ παραφυλάττουσα δύναμις, καὶ σύμπαν δὲ τὸ στρατεύμα ὄπισθεν μετὰ τοῦ κρατοῦντος ἐφοῖτα. Καὶ ὁ ἀκαρεῖ πάντας εἶχεν ἡ Θεσσαλονικὴ τοὺς τοῦ βασιλέως ἐντὸς. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔστη παρὰ τὴν πρὸς ἀνατολὰς βλέπουσαν πύλην τῆς πόλεως, καὶ ἐπὶ τῆ Δημητρίου ἀδελφῆ Εἰρήνην, ἡ τοῦ Βουλγαροῦ Ἰωάννη γαμητῆ, γονυπετοῦσα καὶ ποτνωμένη μὲν αὐτῶ τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς τῶν ὀφθαλμῶν στέρησα. Ὁ δὲ Δημήτριος ἔφθη εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀναβάς. Ἐγγὺς δὲ ἐνωμότους πρὸς τοῦ βασιλέως λαβοῦσα ὡς οὐκ ἀπολέσει οὗτος τοὺς ὀφθαλμοὺς ¹⁵, ἀπῆει τι ἐπὶ

τὸν ἀδελφὸν καὶ πρὸς τὸν βασιλεῖα τοῦτον ἐξήγαγεν ἦν δὲ φέρων οὗτος τὴν ἡλικίαν τοῦ μετράκιος, προεχωρῶς εἰς αὐτὴν παραγγείλας καὶ μήπω χυνοῦσιν τὸ γένειον, ὠραῖος δὲ τὸ εἶδος καὶ τὴν φυῆν. Τετάρτη δὲ ταύτην ὁ βασιλεὺς ¹⁶ ὡς γὰρ ἀπέδη αὐτῆ τοῦ ἵππου, τμηκαῦτα καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦ οἰκείου ὄχηματος ἀποβάς πεζὸς ἕστηκε σὺν αὐτῇ ¹⁷. Ἡ μὲν οὖν πόλις Θεσσαλονικη οὕτως ὑπὸ τὸν βασιλεῖα γέγονε Ἰωάννην, μᾶλλον δὲ ὑπὸ Ῥωμαίους· οἱ γὰρ αὐτὴν κρατοῦντες ἐναντιόφρονες Ῥωμαίοις ἐτέλουν ¹⁸.

¹³ οὐ — δυνάμεις om. D. ¹⁴ καὶ ἰππονομαζομένης om. ¹⁵ ὡς — ὀφθαλμοῦς om. D. ¹⁶ ante ὡς — β: οἷα ἐκείνης σχηματιζόμενος τὴν ταπεινώσειν. ¹⁷ τοῦ οἰκείου — αὐτῆ om. D. ¹⁸ μᾶλλον — ἐτέλουν om. D.

νην ; πῶς ὑπο σοὶ πολιούχῳ ἡ ἐχθροῖς ἀβαστος, ἀπ' οὗ χρόνου ταύτην ἡλίοις ἐθεάσατο, τοσούτων κακῶν ἐκείνην πεύρανον ἐγένετο ; πῶς τῆς τῶν δυσσεβούντων ἀρρήτων ἡνέσχου κατορχουμένης τῆς ἱερᾶς προστασίας ; πῶς ὑπέμεινας ταῦτα καὶ διεκαρτέρησας ; ALL.

Ὀλίγας ¹⁹ δὲ πάλιν ἡμέρας ἐν τῇ Θεσσαλο-
 ροσκαροετήσας [P. 46] ὁ βασιλεὺς (κατήπειγε
 ἰτόν ὁ τοῦ χειμῶνος καιρός· Δεκέβριος γὰρ
 νῆ μῆν), ἀφίεις ἐν αὐτῇ τὸν μέγαν δομέστι-
 ν Κομνηνὸν Ἀνδρόνικον τὸν Παλαιολόγον, οὗ
 ἐς ἐμνήσθημεν, τὰ πρῶτα φέροντα τῶν ἐν
 γίαις τεταγμένων, ἀνδρα συνειτώτατον και
 τον και εὖ εἰδοτα και μάχην ὀπίσσει και
 και λαὸν και ἐν πολυμικοῖς και ἐρηνικοῖς τοῖς
 ;, νικητῆς ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν ἰω, θαυμαζό-
²⁰ ὑπὸ πάντων και κλειζόμενος τῆς ταχυντῆς
 και μεγίστης νίκης, οὐχ ὑπὸ τῶν οἰκειῶν μόνον,
 και ὑπὸ τῶν ἀλλοτρίων· ὑπὲρ φυσικὴν γὰρ
 δοξε τὸ κατορθῶμα και τὸν τροπαίων τὸ ἀλλ-
 λον, και Θεοῦ μάλλον προνοία ἢ στρατηγικαῖς
 εἰς ταυτὶ διαπραξασθαι. Καταλείπει δὲ και εἰς
 Μελενίκου και τὴν τῶν Σερρών και τῶν περι
 φυλακὴν τὸν τοῦ ἐρημένου μεγάλου δομεστί-
 ὄωτον υἱὸν τὸν Κομνηνὸν Μιχαῆλ, ὃν μετὰ
 εἰς τινὰς ἢ τῶν Ῥωμαίων βασιλεία πεπλουτη-
 εὐτυχίαν (92) ταύτης και εὐδοξίαν, ἄλλον τε
 ἢ ἐπαφῆκεν εἰς ἀσφάλειαν τῶν χωρῶν τε και
 ;, ἐπάνω δὲ πάντων τὸν μέγαν δομείστικον, ὡς
 ἴκοντο πάντες αὐτῷ και τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λεγο-
 τε και πραττομένοις. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς
 τῆς ἰω μέρη διαπεράσας διῆγε ²¹, και τὸν
 ριον, ὃν τῆς Θεσσαλονικίαν ἀρχῆς καθείλεν,
 φρουρίῳ καθιερξας τῶν Λεπτιανῶν ἐτήρει ²².
 μέγας δομείστικος ὀλίγον ἐπιβιῶν χρόνον και
 διοπρέψας ἐν τῇ τούτου ἀρχῇ, νουσήσας και
 ρίχα ἀποκαρεῖς τὸ βιοῦν ἐξεμῆτρησεν. Ἀπε-
²³ δὲ ἀντ' αὐτοῦ Θεόδωρος ὁ φιλῆς ἀντ' αὐτοῦ
 ; τὰ τῆς ἀρχῆς ²⁴. Ἐπει δὲ ὑπὸ τὸν βασιλεία
 εἰ Θεσσαλονικὴ και Βέρροια, τὰ ἐκείθεν αὐ-
 και πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τοῦ Πλαταμῶνος ἀρχό-
 πὸ τὸν δεσπότην Μιχαῆλ ἱτέλου, ἔτι τε τὰ
 ἐλαγονίαν και Ἀχρίδα και Πρίλαπον. Τοὺς δὲ
 οὺς και Σταρίδοια Στρόβον τε και τὰ περι
 ὁ τοῦ Δημοτρίου πατῆρ, τοῦ Μιχαῆλ δὲ θεῖος
 γελος κατεῖχε Θεόδωρος ²⁵.

Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἐν τοῖς τοῦ Νυμφαλου
 εἰμῆσας, ἤρος φανέντος, ὡσπερ εἰώθει, ἐξῆμε
 , ἐκεχειρίαν (95) δὲ εἰς ἀπάντων ἔχως τοῖς
 ἄζουσι ἄστεσι τῆς Κωνσταντινου και παρὰ
 ὠν κεκρατημένοις ²⁶, τῇ Τζουρουλῶ φημι και
 ἰζύη, ἐπιθέσθαι τεθέληκεν· ἰώρα ²⁷ και γὰρ
 τὰ τῶν Λατίνων ἠσθηνημένα. Διαπεραιωθεὶς
 τὸν Ἑλλήσποντον ἐν τῇ Τζουρουλῶ τὸ πρῶτον
 ο. Ἦν δὲ ἐντὸς τοῦ ἄστεως ἢ τοῦ βασιλείως
 Ολίγας usque ad τοῖς καιροῖς (*lin.* 10)]. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀφίεις τὸν μέγαν δομείστικον τὸν Παλαιολόγον D-
 μαζόμενος usque ad εὐδοξίαν (B 6)]. ἀφίεις και εἰς Μελνίκον και Σέρρας και τὰ περι αὐτὰ τὸν τοῦ μεγάλου
 τίκου υἱὸν Μιχαῆλ τὸν Παλαιολόγον. ²¹ ἐπάνω—διῆγε om. D. ²² ἐφρουρεῖ D. ²³ τοῦ δὲ μεγάλου δομ-
 νουσήσαντος και ἀποκαρητὸς ἐσταλη D. ²⁴ ἀντ'—ἀρχῆς om. D. — τοῦ Μιχ. — Θεόδωρος om. D.
 περ—κεκρατημένοις om. D. ²⁷ ἰώρα usque ad ἀφίκετο (D 4)] και πρῶτον ἀφίκετο ἐν τῇ Τζουρουλῶ D.

43 Nec multum Thessalonicæ commoratus im-
 perator hiberna nam que tempestate Decembre
 mense exhorrescente pellebatur, in ea magnum
 domesticum Comnenum Andronicum Palæologum,
 cujus sæpius meminimus, inter viros militia celebres
 primas ferente, prudentissimum et quam maxime
 mansuetum, aciei instruendæ et digerendi militem
 optime gnarum, et belli pacisque artibus clarum,
 relinquens, victor triumphans in Orientem reversus
 est, ab omnibus laudibus encomiisque ob celerem
 ac maximam victoriam, non a suis modo, sed ex-
 ternis etiam, condecoratus. Supra enim naturæ
 captum facinus et tropæorum crebritas divina potius
 providentiâ quam militaribus artibus patrata fuisse
 visa sunt. Præterea Melenicum Serras ac loca
 adjacentia in fidem ac clientelam Michaelis
 Comneni, dicti magni domestici primi filii, quem
 post annos non multos Romanorum imperium non
 sine et fortunarum et gloriæ incremento sui admi-
 nistratorem agnovit, contulit. Nec non arcibus
 tuendis ac defendendis urbibus alium atque alium
 imposuit, quibus ⁹¹ magnum domesticum, ut illius
 imperia sæpe ac subditii capesserent, præcepta
 sarta tecta habent, rebus gerendis obsecunda-
 rent, præfecit. Ergo imperator egressus in Oriente
 degebat. Demetrium a Thessalonicensium dominatu
 exturbatum et in arce Lentiana oclusum in custo-
 diam misit. Magnus interim domesticus non diu
 vita protracta, sed qui non sine nominis et gloriæ
 fama in administratione se gesserat, in morbum
 incidens capillis detonsis vitam finit; in cujus
 locum suffectus est Theodorus Philes, qui loco
 illius imperium regeret, Subacta Thessalonica ac
 Berroea, quæ inde extendebantur loca ad occasum
 ab usque Platomone, et quæcunque ad Pelagoniam,
 Achridam et Prilapum attinebant, sub Michaele
 despota erant, Bodeni, Staridola, Strobos et circa
 ea loca sub Demetrii fratre. Michaelem patruus
 Angelus Theodorus penes se habebat.

47. Imperator cum Nymphæi hibernasset,
 ineunte vere, suo more faciens, inde egressus, cum
 undique pactæ indutiæ cessationem belli fecissent,
 proxima Cpoli oppida et a Latinis possessa, Tzu-
 rulum scilicet et Bizyam, bello aggredi instituit:
 nam collapsas Latinorum vires animadverterat.

D Quare tranato Hellesponto apud Tzurulum primo
 sedem locat. Erat eo in ⁹² oppido Eudocia soror
 uxoris imperatoris, quam sibi A seldecae, ita impera-

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

) Ηεπλοῦτηκεν εἰς εὐτυχίαν. Hoc maxime
 obatum est a Ge. Phranza, lib. 1, c. 5: Hoc
 me modo imperium ad Michaelem ex Pa-

læologis imperatoribus primum pervenit, quod uti-
 nam in unquam pervenisset, ALL.

(93) Εκεχειρίαν. Cf. Joannes Tzetzes, chil. 11,

trice Irene et genero et imperatore annuente, in matrimonium conjunxerat. Aseldecæ quippe imperatoris invasione comperta non diu in oppido moratus, præsiidiis loco firmato, profugerat, consortem suam Eudociam ibidem relinquens, ratus imperatorem propter propinquam cognationem oppidum neutiquam oppetitum. Verum ille hujusmodi rationibus posthabitis oppidum cinxit, tormenta admovit et machinas, quibus propugnacula disjiceret, et post dies non multos occupavit. Uxoris suæ sororem unico cum equo, quo vehi posset, Cpolim transmisit; reliquos, qui in arcis custodia erant, pedites dimisit. Imo et Bizya oppidum incitato milite non multo post cepit dominatuique suo subegit.

δέ τούς εἰς φυλακὴν τοῦ ἀστῶς ὄντας πεζοὺς ἀπέλυσεν. Ἄλλῃ ²² καὶ τῆς Βιζύης ἀστὴν στρατιῶν ἐκπίμπραχίος κεραιώσεν, καὶ συνήγαγε καὶ τοῦτο τῇ τούτου ἐπικρατείᾳ ²⁴.

48 Circa hæc tempora Rhodi insulæ castrum a B Januensibus nocturno dolo occupatur. Præfectus enim Joannes Gabalas, Gæsaris Leonis Gabalæ frater, post obitum fratris insulam cum imperio obtinens, una cum imperatore 93 circa Nicomediam degente adversus incursantes e Cpoli Latinos processerat. Statim itaque imperatoris mandato Joannes Cantacuzenus pincerna, eo tempore ducalem Thraciesiorum principatum administrans, mittitur, in eamque ingressus cum paucis admodum copiis arma movat, oppidaque in ea Philereum ac Lietum occupat, et ut ut poterat, cum Januensibus confligebat. Cum vero justum ad opus exeroitum imperator transportasset, ille prope castrum tentoriis collocatis Januenses, sed nullo damno, obsidebat: namque alimentis abundabant, tanquam, qui Rhodiorum domibus, bonis ad vitam sustinendam exuberantibus, expilatis necessaria sibi omnia ad vitam comparaverant. Cum eorum quoque uxoribus, nisi effæta jam ætate aut specie indecora quæpiam fuisset, quas oppido ejecerant, consuescebant. Et continua sane nec interrupta Cantacuzeni obsidione, beneque instructis machinis et opportunis dimicationibus. Rhodiense castrum sub ditione Romanorum 94 venisset, nisi quid tale obtigisset. Achaiæ et Peloponnesi princeps

Α γυναικαδέλφη Εὐδοκία, ἣν ὁ ²⁰ Ἄσπλ Δεκαί ναίκα ἠγάγετο τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς βασιλίδος καὶ τοῦ γαμβροῦ καὶ βασιλέως θελήματι. (Ἄσπλ Δεκαί οὐκ ἰκαρτήρησεν ἐν τῷ ἀστυ τὴν γὰρ τοῦ βασιλέως ἐπεγνωκῶς ἔφεδον ἐκί εἴξει, τὴν δὲ σύζυγον αὐτοῦ Εὐδοκίαν εἰαί ἀστυ, φυλακὴν ἱκανὴν συνεπιστήσας αὐτῷ γὰρ αὐτῷ ὡς διὰ τὴν αὐτοῦ γυναικαδέλφην βουληθεῖη ὁ βασιλεὺς πορθῆσαι τὸ ἀστυ ²². δὲ ²⁰ τὰ πολλὰ παρορῶν τῶν τοιούτων πα τῷ ἀστυ, καὶ ἐλεπόλεις ἐστῆσε καὶ μηχανοσῆ ταδλητικὰ τῶν ἐπαλλῆων, καὶ διὰ μετρίῳ τῶν ²¹ ἡμερῶν ἐχειρώσατο, καὶ τὴν μὲν ὁ γυναικαδέλφην εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν σταίλειν, ἐνα ἵππον αὐτῇ δοῦς ἐν' ἐποχῆται,

μη'. Κατὰ τοὺς καιροὺς ²⁵ τούτους ἐάλω ἀστὴ τῆς νήσου Ῥόδου ὑπὸ Γενουιτῶν να κλοπῆ. Ὁ γὰρ κρατῶν αὐτοῦ Ἰωάννης ἰ λᾶς (94), ὁ τοῦ Καίσαρος Λέοντος τοῦ Γαβαλά φός, ὁ καὶ μετὰ θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ σου διασκόζων, ἀποδεδημήκει μετὰ τοῦ βα κατὰ τῶν ἐν Κωνσταντινούπολει ὠρημημένων νων, περὶ τὰ μέρη Νικομηδείας διαγόντος. οὐν βασιλικῆ προσταγῆ στέλλεται ὁ ἐπὶ τοῦ σματος Ἰωάννης ὁ Κωντακουζηνός (οὗτος γὰρ τῷ τότε τὴν δουρικὴν τῶν Θρακησιῶν ἀνεξέ ἀρχὴν), καὶ εἰσῆλθεν ἐντὸς τῆς νήσου μετὰ τινῶν δυναμειῶν ὅπλα κινεῖν, καὶ φθαίνει καὶ τὰ ἐν αὐτῇ φρούρια, τὰ τε ἰκονομαζόμενα μων καὶ Ληϊτὸν τὸ ἕτερον. Ἐμάχητο οὖν ὡς εἰ, νάμωσ τοῖς Γενουίταις. Ἐπὶ δὲ ἀξιόμαχῆ τοῦ κρατούντος ἀπεσταλῆ τούτω στρατός, ἐγγ τοῦ ἀστῶς πεξάμενος τὰς σκηνὰς ἐπολιόρκει ἐντὸς Γενουίτας, οὐ κατέδραπτε δὲ αὐτούς. γὰρ νυπόρουσ διαρκῶν. Τὰς γὰρ τῶν Ῥοδιῶν πλήρεις εὐρόντες τῶν ζωαρκῶν, οὐδενὸς τῶν καιῶν ἐσπάνιζον. Συνκοιταζόντο δὲ καὶ τὰς γυναιξίν, εἰ μὴ τινα ἔξωρον οὔσαν ἢ τὸ αὐτῆ ἀγαθὴν ἀπόλασαν ἔξω. Καὶ τάχος μὲν ἐπὶ Ῥόδου ἀστὴ ὑπὸ Ῥωμαίους ἐγένετο τῆ σπητῆ ἰλιορκίᾳ τοῦ Κωντακουζηνοῦ καὶ ταῖς εὐμαχίαις

²⁰ ἦν δὲ ἐκείσε ἡ τοῦ Ἄσπλδεκαί γυνή, ἀδελφὴ τῆς βασιλίδος Εἰρήνης, Εὐδοκία. ὁ — D. ²² ἐν — ἀστὴ D. ²⁰ ἐκείνους δὲ] ὁ δὲ βασιλεὺς D. omittit τὰ — τοιούτων. ²² ἐχειρώσατο τοῦτο καὶ τὴν D. ²² ἀπίστευτε, καὶ τοὺς σὺν αὐτῇ ἄλλᾳ — D. ²¹ καὶ — ἐπικρατεία om. D. ²⁵ Caput 48 tale est D: Τότε καὶ τὸ ἀστὴ ἰσχυρὸν Ῥόδου ἐάλω ὑπὸ Γενουιτῶν κλοπῆ. Ὁ γὰρ κρατῶν αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ Γαβαλά Καίσαρος ἀδελφός ἀποδεδημήκει μετὰ τοῦ βασιλέως περὶ Νικομηδείαν διαγόντος. Εὐθύς οὖν βα προσταγῆ στέλλεται ὁ ἐπὶ τοῦ κεράσματος Ἰωάννης ὁ Κωντακουζηνός τὴν Θρακησιῶν ἐξωσμένους ἰ καὶ εἰσῆλθε τὴν εἰσῆλθε τὴν νήσον, καὶ κατέσχε φρούριον ταύτης ὀνομαζόμενον Φιλήρημον καὶ ἐμάχητο Γεν Εὐλύς δὲ τοῦ ἀστῶς πεξάμενος τὰς σκηνὰς ἐπολιόρκει τοὺς Γενουίτας. Καὶ τάχος μὲν ἐν τῷ τῆς Ῥόδου ἀστῆ Ῥωμαίους ἐγένετο. Εἰ μὴ ὁ τῆς Ἀχαιῶν καὶ Πέλοπος πρίγκιψ Βαλδουίνος εἰς Συρίαν ἐπάγων συμμαχίαις ὀπλίτας εἶχεν ἵπποτας κακείθει θειῶν συνθήκας μετὰ Γενουιτῶν ἐποίησε καὶ ἀφήκεν αὐτοὺς ἀνκοας ἐκατὴν Ῥωμαίους ἐπεισεν ὑποχωρῆσαι εἰς τὸ Φιλήρημον. Ἐξήρχοντο οὖν οἱ τοῦ πρίγκιπος ἱππεῖς, καὶ τῆς ἐληίζοντο, καὶ σπάνιν τῶν ἀναγκαίων Ῥωμαίους ἐποίουν. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης τὸ Νύμφαισ λαβῶν, καὶ στόλον συσκευασμένους καὶ τριακοσίους ἱππεῖς, καὶ δοῦς αὐτοῖς στρατηγὸν τὸν Κωνσταντῆ τὸν πρωτοσεβαστὸν Θεόδωρον ἐξαπέστειλον ὁ τῆ νήσω ἐπίοντες καὶ τοὺς Λατίνους ἔξω καταλαβόντες ἀρῆν σπάθησ ἐργον ἐποίησαν. Οἱ δὲ Γενουίται παρῆδωκαν τὸ ἀστὴ καὶ αὐτοὶ πρὸς βασιλείᾳ ἀφίκοντο.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

v. 58, de significatione hujus nominis. ALL.

(94) Ὁ Γαβαλάς. Repugnante licet scripto co-

dice legendum ὁ Γλάβας, uti mox infra di prescriptum est. DOUSA.

ρχίας, εἰ μὴ τι ξυνέβη τοιοῦτον. Ὡς γὰρ
 ἰας καὶ Πιλοπονήσου πρίγληψ Βιλαρδουίν
 ριαν ἀνήγετο, συμμαχίαν ἐπάγων τοῖς εἰς
 ἰκομένοις Φράγχοις, κἄν ταῖς τριήρεσιν
 ἰτας εἶχεν ἰππότας, προσώκειλε δὲ τῇ
 ὦ, καὶ συνθήκην μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ Γεν
 οῖήσατο, καὶ καταλείπει παρ' αὐτοῖς ἀν
 εἰς καὶ ἀγαθοὺς ἰππεῖς πλείους τῶν ἑκα
 τοῦς Ῥωμαίων ὑποχωρῆσαι τῆς πολιορκίας
 ἰς κατηνάγκασε καὶ εἰς τὴν Φιλήρημον
 Οἱ μὲν οὖν καταλειμμένοι παρὰ τοῦ
 ἰππεῖς καταλιμπάνοντες τοὺς πεζοὺς Γεν
 οῖ τὸ ἄστυ ἐξήρχοντο, καὶ τὴν [P 48] πᾶ
 ν ἐλήϊζον. Τὰ μὲν οὖν χρειώδη ἰαυτοῖς
 ντο, σπάνις δὲ τῶν ἀναγκαίων τοῖς Ῥω
 τούτου ξυνέβη γίνεσθαι, ἐφ' ᾧ τυγχάνειν
 καὶ ἕτερα ξύλα τοῖς Γεννοῦταις πειρα
 μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης τὸ Νύμφαιον
 ἰ, καὶ στόλον συσκευασάμενος ἀξιόλογον ἐν
 ἰ, ἰππαγωγούς (95) τε τριήρεις οἰκονομη
 χρι καὶ τῶν τριακοσίων ἰππων ἐπιφέρεισθαι
 τρατηγὸν αὐτοῖς ἀποτάξας τὸν Κομποστέ
 δωρον τὴν τοῦ πρωτοσεβαστοῦ ἀξίαν διέ
 ἰ ὅπως μέλλει τὰ τῆς μάχης καταρτίσαι
 ντάξει, ποιῆ τε καὶ ὅτε, ἐγγράφως αὐτῷ
 ἐξαπέστειλεν, ἐπευξάμενος τούτω τε καὶ
 τούτου τὰ λωονα. Ὁ μὲν οὖν πρωτοσε
 εἰδωρος ταῖς τριήρεσιν ἀναχθεὶς καὶ εἰς
 ἀφιγμένος Ῥόδον, πάντα τε ὡς ὁ βασιλεὺς
 διαταξάμενος, τοὺς Λατίνους κατετροπώ
 γὰρ ληϊζόμενοις ἐντυθόντες τοῖς Λατίνοις
 βασιλέως ἀρδην πάντας σπάθης ἔργον πε
 τοῦ ἐπὶ τοῦ κεράσματος Ἰωάννου τοῦ Καν
 οῦ ἐπισκηψαμένου μηδενὸς αὐτῶν φεί
 ἰ μὲν οὖν Φράγχοι οἱ ἰππεῖς βασιλικῆ εὐ
 ρως ἀπώλοντο, οἱ πεζοὶ δὲ Γεννοῦται ἑνα
 ρεις τῷ ἄστυ τῆς Ῥόδου κατεῖχον αὐτὸ
 ἰαχοῦντο. Ἐπεὶ δὲ οὐ δυνάμεως εἶχον εἰς μακρὸν ἀντέχειν, εἰς ξυμβάσεις ξυνήλθον, καὶ παρέδωκαν μὲν
 οἰς Ῥωμαίους, αὐτοὶ δὲ πρὸς τὸν βασιλέα ἀφίκοντο καὶ κατὰ τὰς γεγνησίας τούτοις συνθήκας τῆς βασιλικῆς
 ἀπῆλθον. Καὶ οὕτω δὴ καὶ αὐθις ἡ νῆσος Ῥόδος ὑπὸ Ῥωμαίων ἐγένετο. Καὶ ταῦτα μὲν ξυμβέβηκεν οὕτως.
 μὲν οὖν βασιλεὺς ⁸⁶ Ἰωάννης μετὰ τοῦ 49 Porro Joannes imperator cum despota

Vilarduinus in yriam contendens ad Francos, qui
 in ea erant, copias auxiliares trajiciebat, armatos
 que in triremibus etiam equites deportabat. Hic
 Rhodum appellens, cum Januensibus pactione
 inita, equites fortes aqtue ingeuos centum et
 amplius illis concessit, qui Romano ab obsidione
 licet inuitos dimovere et Phileremum repulerunt.
 Hi a principe equites relictis, pedites Januenses in
 castro secludentes, exsilientes rapinis omnia vasta
 bant, sibi que alimenta subministrabant. Hinc
 Romani rerum inopia laborare, eo que potissimum
 quod dromonibus aliisque Januensium navigiis
 piraticis infestarentur. Sed Joannes imperator
 Nymphæum pergens, Smyrnæ classe valida
 adornata et hippagogis triremibus ad trecentos
 B etiam transportandosequos aptissime compactis,
 ductorem classis Theodorum Contostephanum,
 protosebasti dignitate insignitum, delectum,
 apprimeque quanam ratione aciem instruere ac
 componere, quo in loco et quando deberet, etiam
 C scriptione instructum, dimittit, bona illi sociisque ac
 fausta deprecatus. Protosebastes Theodorus trire
 mibus in altum devectus et Rhodum veniens, et
 uti præceperat imperator rebus dispositis, Latinos
 fugat, Romanos siquidem Latini omnia diripientes
 obviam facti ad internecionem cæsi sunt, cum
 pincerna 95 Joannes Cantacuzenus id imperasset
 ut nemini parcerent. Sic Franci equites sapient
 imperatoris consilio trucidati sunt. Januenses pedi
 tes, qui in castro Rhodio remanserant, adversus
 oppugnatores bellum illud defendebant. Cum
 deinceps pugnam diutius sustinere nequiverat,
 pacto castrum dedidere Romanis, ipsi vero ad
 imperatorem accedentes, ut pactione firmatum
 fuerat, imperatoris mansuetudinis participes,
 effecti sunt. Sic rursus Rhodus insula in ditionem
 Romanorum venit. Et hæc quidem ita peracta sunt.

δὲ βασιλεὺς μετὰ τοῦ δεσπότητος Μιχαὴλ συνθήκας ἐμοίωσε καὶ εἰς κήδους κοινωνίαν συνῆλθε, τὸν υἱὸν
 Νικηφόρον γαμβρὸν λαθὼν ἐπὶ τῇ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ θυγατρὶ Μαρίας, καὶ περὶ Πηγῆς τὴν μνηστειάν ποιεῖ
 τῆς παροιμίας κατὰ τῷ Μιχαὴλ ἐπαληθεύον ἦν· στρεβλὸν ξυλον οὐδέποτε ὀρθόν, καὶ Αἰθίοψ οὐκ οἶδε
 ὕαι. Εἶτα εἰς ἀποστασίαν ἐχώρησεν ὁ Μιχαὴλ, τῷ θείῳ αὐτοῦ Θεοδώρῳ συμβούλῳ χρησάμενος. Ὁ γυνὸς
 εἰς διαπεραιούται τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ καταλαβὼν ἐν τοῖς Βοθηνοῖς ἐστρατοπεδεύσατο. Ἀπέδρα δ' ἐκείθεν
 ος Θεοδῶρος. Εἰς δὲ πολιορκίαν Βοθηνῶν καταστὰς τὸ ἄστυ παρεστῆσατο. Καὶ ἐν λίμνῃ Ὀστροβῶ παραστρα
 ρας πείπει τὸν Κομνηνὸν Ἀλέξιον Στρατηγόπουλον, Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον, τὸν Μακρηνὸν Ἰω
 ν Τύρακνον Γουδέλων, ἵνα ληϊζοῦντο τὰ τοῦ Μιχαὴλ Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐκεῖ σκηνῶν ἠθύμει ὅτι μὴ
 ἰργάσατο· τὴν δὲ τῶν χρειωδῶν σπάνιν ἠμιόνοις καὶ καμηλοῖς ἐκ Βερόροις ἐθεράπευσεν. Ἦκε δ'
 σφυξὶ ὁ Ἰλαβᾶς Ἰωάννης ἐκ Καστορίας, καὶ συνεχῶς ὁ Πετραλίφας Θεοδῶρος ὁ γυναικάδελφος τοῦ
 ὅς ἐπὶ προσέλθοι τῷ βασιλεῖ, αἱ Διαβόλαις ἢ τε μικρὰ καὶ μεγάλη τοῦ βασιλέως ἐγένοντο. Καὶ ὁ
 ἰου Γουλάμος μετὰ στρατοῦ πρὸς Καστορίαν διαγων, σύζυγον ἔχων καὶ τὴν αὐτοῦ ἀνεψίαν τῆς
 Εἰρήνης πρωτεύσαδελφῆς αὐτῆς θυγατέρα, προσῆκε τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ Μιχαὴλ ἐν στενῷ ὄρῳν τὰ

Theodori Douse et Leonis Allatii notæ.

ἰππαγωγούς Joannes Tzetzes chil. vi, v.
 idas: Ἰππαγωγὸς ναὺς ἢ τοὺς ἰππους καὶ
 ρας ἀγούσα. Ἰππηγὸς dicetur a Polybio.
 ῥύμα, Ex hoc monstrum facit Sabellius

Hippagenes, Ennead. IX, lib, v: *Quæ habuit centum
 viginti arcilia: sic enim dicunt Veneti navigia ad
 convehendum equos; Græci Hippagones vocant.*
 ALL.

Michaele foedus init, et affinitatis cognitione conjungitur. Namque Michaelis filio Nicephoro filii sui imperatoris Theodori filiam Mariam matrimonio copulat uxorque illius Theodora Nicephorum una secum in Orientem asportat, et circa Pegarum loca imperatorem degentem alloquitur. Sic filiorum sponsalia constituta sunt. Dein Theodora cum filio, non sine debitis humanitatis officiis ab imperatore **96** utrique exhibitis, ad maritum Michaellem domum revertitur. Attamen proverbio vulgatum in Michaellem quoque nec incompte locum habere compertum est: lignum curvum numquam rectum, nec Æthiops albescere scit; quippe ab imperatore, consilio patris sui Angeli Theodori usus, defecit. Quod cum intellexisset imperator, et eorum conspirationem rescivisset, sibi post Cpolim captam nullos alios præter hos adversarios infensos existimaret, et pace Musulmanica frueretur, et conatus Bulgarorum quiescerent, pro dignitate rei, et ut ita dicam, apparatu regio, militiis omnibus uti par erat compositis Hellespontum transit, secum plerisque militum ducibus conductis. Inter eos accensebantur Nicephorus Tarchaniota mensæ præfectus et vices magni domestici gerens, cujus moribus imperator, sibi amore conjunctissimum judicans, acquiescebat, vir in exercendis militiæ numeris, ut experimento postea deprensus est, præstantissimus. Ille se Thessalonicam contulit, **97** inde collatis signis apud Bodenos castra locavit. Verum Angelus Theodorus Bodenis prius emergens nepotem suum Michaellem despotam adit. Imperator nihilominus obsidione cingit Bodenos, nec multum post tempus castrum in ditionem recipit. Hinc abscedens in loco quodam Ostrobi lacui proximo tabernacula figit, indeque duces militum Alexium Strategopulum, Michaellem Palæologum magni domestici filium, Joannem Macrenum, Gudelem tyrannum, aliosque in Michaelis despotæ loca subjecta mittit, ut fortunas uniuscujusque diriperent, et sicubi exercitum illius offenderent, pugna in eum inveherentur, et si sese offerret occasio, arcem etiam expugnarent. Sic illi exhauriebant omnia ac depopulabantur et ante imperatoris tentorium deferebant. Imperator in Ostrobi locis remanserat, affligebaturque animos, quod nihil dignum ipse exspectione hominum peregisset. Neque minus exercitus ægre ferebat, quippe tempestate hiberna discruciatius magis ac magis necessariorum inopia laborabat. Imperator incommodo providit: mulis etenim camelisque Berroæa necessaria convehantur. Sic imperatori affecto præter exspectionem Castoria transfuga Gravas occurrit, et non multo post Theodorus

περί αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλέα ἐπέλατο, καὶ ἀπέλυσε πρὸς τὸν βασιλέα ὁ Μιχαὴλ Πρίλαπος Βελισσόν καὶ τὸ ἐν τῷ Ἀλβάνῳ φρούριον τῆς Κρούας. Καὶ προέβησαν παρὰ τοῦ βασιλέως ἐγγράφοι καὶ δεσπότην τὸν αὐτοῦ υἱὸν τιμήσας ὁ βασιλεὺς διὰ τὴν ἐγγύησιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐν Βοδηνῶν παραχειμασίας μετρίου στρατεύματος ἀπέβηκεν εἰς Ἀχρίδας καὶ εἰς Δεάβολον καὶ Καστορίαν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(96) Μετὰ τοῦ δεσπότην. Exactius Gregoras, p. 47-49. ALL.

Α δεσπότην (96) Μιχαὴλ συνθήκας τε πεποιήκα κ κήθους κοινωνίαν συνήλθε· τὸν γὰρ τοῦ Μιχαὴλ Νικηφόρον ἐπὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ βα Θεοδώρου τῆς Μαρίας γαμβρὸν ἠγάγετο. Καὶ ἡ γαμετὴ Θεοδώρα τὸν Νικηφόρον μεθ' ἑαυτῆ βούσα εἰς τὴν ἑω διαπεραιούται, καὶ περὶ τὰ τῶν Πηγῶν τῷ βασιλεῖ διάγοντι ἐντυγχάνει, τῶν παιδῶν μνηστῆρα γέγνηται. Καὶ ἡ Θεοδώρα τὸν αὐτῆς υἱὸν λαβούσα οἴκαδε ὑπεπαρὰ τὸν αὐτῆς σύζυγον Μιχαὴλ, προσηκόντες λοφρονηθέντες παρὰ τοῦ βασιλέως. Ἄλλὰ τὴ παροιμίαν κάπὶ τῷ Μιχαὴλ ἐπαληθεύειν ἐπι στρεβλὸν ξύλον οὐποτ' ὄρθον, καὶ ὁ Λιθίος πᾶ λευκαίνεσθαι. Εἰς ἀποστασίαν γὰρ τοῦ βασιλέως ἐφωρμησε, συμβούλῳ περὶ τὴν σκῆψιν τῷ θεῷ τοῦ τῷ Ἀγγέλῳ Θεοδώρῳ χρησάμενος. Ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ταῦτα γνοὺς καὶ τὴν αὐτῶν μοσίαν μεμαθηκώς, οὐκ ἄλλους οἰόμενος εἶναι μετὰ τῆς Κωνσταντίνου ἀλωσιν ἄλλ' ἢ τὴν ἐπειδὴ καὶ ἐκχειρίαν ἦγεν ἀπὸ τοῦ μέγιστου Μουσουλμάνων, ἠρέμουν [P. 49] δὲ καὶ τὰ ἐξ Βουλγάρων, ἄξιόμαχως καὶ ὡς εἰπεῖν βασι παρασκευασάμενος, καὶ τὰς δυνάμεις ἀπάσα εἶδε συντάξας διαπεραιούται τὸν Ἑλλήσποντον, λούς μὲν καὶ ἄλλους ἔχων στρατηγούς, τὸν δὲ χακειώτην Νικηφόρον τὸν ἐπὶ τῆς τρακίτζας οἰόν τὰ τοῦ μεγάλου δομοστίκου διεκπλήρη Ἐπανεπαύετο δὲ τοῖς αὐτοῦ ἡγεσί, καὶ εὐνοῦν ἐλογίζετο κἂν ταῖς στρατηγίαις ὡς ἡ πείρα ἐτύρηκε, δεξιώτατον. Καταλαβὼν γοῦν τὴν Θεοδώραν κακείθεν τὰς δυνάμεις ἀπάρας ἐν τοῖς νοῖς ἰστρατοπεδέυσαστο. Πέφθακε δὲ ὁ Θεόδωρος ἐξ αὐτῶν ἀποδράναι καὶ εἰς τὸν αὐτοῦ τὸν δεσπότην Μιχαὴλ ἀπελθεῖν. Ὁ μὲν βασιλεὺς εἰς πολιορκίαν τῶν Βοδηνῶν καταστῶ οὐ πολλῷ χρόνῳ τὸ τῶν Βοδηνῶν παρεστήσαστο κακείθεν ἀπάρας ἐν τινὶ τόπῳ τῆς τοῦ ὄπτι ἐγγίζοντι λίμνη ἐπέβηκε τὰς σκηνάς. Καὶ ἐστὲν στρατηγούς κατὰ τῶν χώρων τοῦ δεσπότη Μιχαὴλ τὸ τε Στρατηγόπουλον Ἀλέξιον, τὸν λαϊολόγον Μιχαὴλ τὸν τοῦ μεγάλου δομοστίκου καὶ τὸν Μακρηνὸν Ἰωάννην, τὸν τύραννον τῆς ἑσθίας καὶ ἑτέρους, ἵνα τε ληξίζοντο τὰ πέριξ, καὶ πύχοιεν καὶ στρατεύματα αὐτοῦ, εἰς μάχην κατὰ τοῦ χωρήσαιεν, καὶ εἴπερ εὐχέρειακον σχοίεν, καὶ πορθήσαιεν. Καὶ οὕτως μὲν ἐκείνοι ἐποίησαν, προῆγον τῆς τοῦ βασιλέως σκηνῆς ἐμπροσθεν βασιλεὺς προσκαρτέρει τοῖς τοῦ Ὀστροβοῦ καὶ ἰδαρυθῦμει ἐφ' ᾧ μὴ πέφθακεν ἀξιὸν τὴν σασθαι. Ἠγανῆται δὲ καὶ τὸ στρατεύμα· εἰ γὰρ ἦν χειμῆριος, ἐσπάνιζον δὲ καὶ τῶν χερμῶν ἄλλ' ὁ βασιλεὺς τὸ τοιοῦτον τεθεράπευκε, Βερόριας γὰρ ἡμιονοῖς καὶ καμήλοις τὰ χερμῶν

διεκόμιζεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Οὕτως δὲ διατεθεί-
 μένου τοῦ βασιλέως παρ' ἐλπίδας ἐπιφοιτᾷ τῷ βα-
 σιλεῖ πρόσφυξ ἀπὸ Καστορίας Γλαβᾶς, καὶ συνεχῶς
 Πιταλίφας Θεόδωρος ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς τοῦ
 Τορνίκη Δημητρίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὃς τὰ κοινὰ δει-
 πων ἦν τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ, παρ' αὐτοῦ πάνυ φιλού-
 μενος καὶ τιμώμενος· ἀδελφὸν γὰρ αὐτὸν ἐν τοῖς
 γράμμασιν ἀπεκάλει. Ἐξ ἀνθρώπων οὖν πρὸ καιροῦ
 γέγονεν. Οἰκονόμος οὖν τῶν κοινῶν οὐκ ἦν ἐν τιμῇ
 καὶ ὀφφικίου ὀνόματι γνωριζόμενος, τοῖς τυχοῦσι δὲ
 ἐχράτο εἰς ὑπηρεσίαν ὁ βασιλεὺς καὶ γραμματικοὺς
 ἀνωνύμους, τῷ Μεσοποταμίτῃ Ἰωσήφ καὶ τῷ ἐξυ-
 πηρετήσαντι αὐτῷ Νικηφόρῳ τῷ Ἀλυάττῃ, ἐν δὲ
 τοῖς ἐλλογιμωτέροις γράμμασι καὶ ἀξίοις σπουδῆς
 τῷ Μακρωτῷ Ἰωάννῃ καὶ ἰμοί. Ὁ μὲν οὖν ῥηθεὶς
 Πετραλίφας τοῦ Μεχαῆλ γυναικᾶδελφος ἄν, ἐπεὶ
 προσέθιτο τῷ βασιλεῖ, πολλῆς [P. 50] εὐθυμίας αὐτὸν
 τε τὸν βασιλεῖα καὶ τὰ στρατεύματα ἐπλησεν· εὐθύς
 γὰρ ἡ Καστορία καὶ ἡ περὶ αὐτὴν ἅπασα χώρα
 προσέρρηθη τῷ βασιλεῖ, καὶ αἱ Λαεθάλεις δὲ, ἡ τε
 μικρὰ καὶ μεγάλη, τοῦ βασιλέως ἐγένοντο. Καὶ ὁ
 ἀπὸ τοῦ Ἀλβάνου ὁ Γουλάμος, ἐπεὶ πρὸς τὰ τῆς
 Καστορίας συνδιήγε μετὰ τοῦ ἐξ Ἀλβάνου στρατοῦ
 μέρη, σύζυγον ἔχων τῆς βασιλίδος Εἰρήνης αὐτανε-
 ψιάς πρωτεξαδέλφης αὐτῆς θυγατέρα, λόγους μελι-
 χίους καὶ γράμμασιν ὑποσχέσεων τῶν ὑπὸ τοῦ βασι-
 λέως θελχθεὶς προσῆει τῷ βασιλεῖ. Φιλοφρόνως γοῦν
 τοῦς τοιοῦτους πάντας ὁ βασιλεὺς δεξάμενος προ-
 πόντως ἐφιλοτιμήσατο· Ταῦτα γνοὺς Μεχαῆλ ὁ δε-
 σπότης, καὶ ἐν στενῷ κομιδῇ βλέπων τὰ περὶ αὐτὸν
 τυγχάνοντα πράγματα, κατὰ ῥοῦν δὲ χωροῦντα τῷ
 βασιλεῖ, πρεσβείαν πρὸς τὸν βασιλεῖα ἱστειλατο διὰ
 τε τοῦ μητροπολίτου Ναυπάκτου τοῦ Ξηροῦ καὶ τοῦ
 ἐπ' ἀδελφῇ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ Μαλιασηνοῦ καὶ τοῦ
 Λαμπέτου, οἱ καὶ εἰς λόγους συνελθόντες τῷ βασιλεῖ
 ξυμβάσεις πεποίηται. Καὶ ἀπέλυσε μὲν πρὸ τὸν
 βασιλεῖα ὁ Μεχαῆλ τὸ ἄστυ τὸν Πριλαπον καὶ τὸν
 Βελεσόν καὶ τὸ ἐν τῷ Ἀλβάνῳ φρούριον τὰς Κρόας,
 καὶ προέβησαν πρὸς τοῦ βασιλέως ἐγγραφοὶ ὄρκοι,
 καὶ ἀπεστάλησαν πρὸς αὐτὸν καὶ πρέσβεις, ὃ τε Φι-
 λαδέφιας Φωκᾶς καὶ ὁ τῆς αὐλῆς πριμικήριος
 Ἰσαάκιος ὁ Δούκας, ὃν καὶ Μούρτζουφλον ἀπεκά-
 λουν, καὶ ὁ Ἰαλέας Μεχαῆλ καὶ αὐτὸς ἐγώ. Ἀπήμι-
 μεν γοῦν πρὸς τὸν Μεχαῆλ, καὶ εὔρομεν τοῦτον ἐν
 τῇ Λαρίσση, καὶ πεπληρώκαμεν τὰς σπονδὰς, καὶ
 λαβόντες τὸν υἱὸν αὐτοῦ Νικηφόρον, ὃν καὶ δεσπότην
 ὁ βασιλεὺς διὰ τὴν αὐτοῦ ἐγγόνην τετίμηκεν, ἀλλὰ
 μὴν καὶ τὸν τοῦ Μεχαῆλ θεῖον τὸν Ἀγγελον Θεόδω-
 ρον δεσμώτην, πρὸς τὸν βασιλεῖα ἐπανεξέξαμεν ἐν
 τοῖς Βοδηνοῖς σκηνούμενον· Καὶ οὕτω μὲν ἐγγόνει
 ταῦτα, καὶ εἰς τοιοῦτο τέλος κατηντήκει τὰ πρά-
 γματα, Παραχειμάσας οὖν (97) ἐν τοῖς Βοδηνοῖς
 βασιλεὺς ἦρος ὥρα, ἐπεὶ καὶ τὴν ἀναστάσιμον ἐωρ-
 τάκει ἡμέραν, τὰ στρατόπεδα αὐτοῦ πον καταλει-
 πῶς καὶ εἰς ἡγεμόνα αὐτῶν τάξας τὸν τε πρωτο-
 βεστιάριον Ἀλέξιον τὸν Ῥουὸν, γαμβρὸν ὄντα ἐπ'

A Petraliphas, qui conduxerat filiam Demetrii Tor-
 nicii Comneni, cui summa rerum publicarum ab
 imperatore Joanne commissa fuerat, cum eum
 summpere et diligeret et in honore haberet : eum
 enim in litteris 98 fratrem vocabat. Hic multum
 ante hæc tempora vita functus est ; ideoque nemo
 in ea dignitate atque officio, qui publica scilicet
 administraret, agnoscebatur, sed imperator qui-
 buscunque et ut sors tulerat, grammaticisque
 minime notis, Josepho Mesopotamita illiusque
 administro Nicephoro Alyate, sed in spectabiliori-
 bus litteris studioque et diligentia dignis Joannis
 Macroti et meo ministerio utebatur. Petraliphas
 ergo, uxoris Michaelis frater, obviam imperatori
 factus multo cum gaudio, ingenti etiam lætitia
 B agmina cumulavit. Statim enim Castoria ei circum-
 jacentia loca imperatori se submisere. Deabolis
 item magna et parva in potestate illius venere. Et
 ex Albano Gulamus, una cum exercitu, quem
 Albano conduxerat, in Castoriæ partibus degens,
 Irenæ imperatricis nepti, consobrinæ illius filię,
 matrimonio copulatus, oratione placida et miti,
 nec non litteris ac promissis imperatoriis illectus,
 imperatori se dederat. Amice humaneque hos
 omnes exceptos imperator, uti par erat, muneribus
 etiam cumulavit. Certior de his factus Michael
 despota, cernens res suas in extrema fortuna
 laborare, imperatoris prospere cuncta ac secundo
 vento procedere, legatus ad imperatorem misit
 C Xerum metropolitam Naupacti, Maliassenum sororis
 suæ generum, et Lampetem, qui convenientes
 imperatorem fœdus faciunt. Et Michael quidem
 imperatori castrum Prilapi et Belesum et in Albano
 oppidum 99 Croas dedit. Fœdus etiam per
 imperatorem jurejurando scriptis consignato firma-
 tum est ; et ad eum missi legati Phocas Philadel-
 phiensis, Isaacius Ducas aulæ primicerius, quem et
 Murtzuphlum cognominabant, Michael Hyaleas et
 ego ipse ad Michaelcm accessimus Larissæ com-
 morantem, et pacta complevimus. Et cum filium
 D illius Nicephorum, quem propter suam neptem
 imperator despote munere decoraverat, accepis-
 semus, nec non Michaelis patruum Angelum
 Theodorum vinculis alligatum : ad imperatorem
 apud Bodenos degentem remigravimus. Et hæc ita
 peracta sunt. talemque finem res habuere. Cum
 Bodenis imperator hiemasset, vere, resurrectionis
 diebus festis celebratis, exercitibus ibidem relictis,
 et ductoribus eorum protovestiario Alexio, Raulo
 neptis marito et Comneno Michaele Palæologo
 constitutis, cum parvo agmine ad urbes jam recens,
 Romano imperio additas revisendas iter ingreditur
 et primum Achridam petit, inde Deabolim profici-
 scitur, ex qua Castoriam pervenit, et autumnum
 agminibus compositis viam ad Orientem me-
 ditatur.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(97) Παραχειμάσας οὖν. Gregoras, p. 49, ait reditum parasse, quod ibi nollet hibernare.

ἀδελφοπαίδι τοῦ βασιλέως, καὶ τὸν Κομνηνὸν Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον, πετὰ μετρίου στρατεύματος εἰς θῆα : προσφάτως ἐπιγεγενημένων τούτῳ χώρων ἀφίκετο. Καὶ ἀπῆλθε μὲν εἰς Ἀχρίδα, ἐπισκεπόμενος δὲ εἰς Δασόβουλον καὶ θεν εἰς Καστορίαν. Καὶ τῆ ὁπώρας ὥρα συσκευασάμενος τὰ στρατεύματα τῆς εἰς ἑω φερούσης ἐφήψατο.

50. Hinc Thessalonicam prætergressus emensusque A Bisaltiam apud Philippos non levi ex causa, ut sibi videbatur, castra metatus est. Nam e Melenio Nicolaus Manclavites imperatori adhuc apud Bodenos commoranti 100 Michaelem Palæologum, dicti magnidmesici filium, accusavit: sed cum talium perscrutatio, dum educendi exercitus pugnæque conferendæ tempus instaret, minime opportuna videretur, in opportunius tempus rem visum est imperatori differre. Tunc itaque de iis quæstionem habendam censuit. Quare senatum continuo convocavit, iudices decer-

³¹ D. Καὶ παραμείψας Θεσσαλονικίαν, καὶ Βισαλτίαν εἰς Φιλίππους ἐπήξατο τὴν σκηνὴν. Ὁ γὰρ Μαγκλαβίτης Νικόλαος κατεῖπε Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ὃν καὶ ἤθελεν ἐξετάσαι ὁ βασιλεὺς. Ἐτασθέντων οὖν τῶν ἰερῶν ὁ μὲν ἔλεγχε τὸν εἰπόντα, ὃ δὲ ὠμολόγει εἰπεῖν ἀλλ' οὐκ εἰδήσει τοῦ Παλαιολόγου Μιχαὴλ. Καὶ ὀπίσθην καὶ ξυμβalonτες ἤττηται ὁ κατηγορούμενος, καὶ συλληφθεὶς ζωὸς αὐθις ἠρνήϊτο, κατεκρίθη θανεῖν, καὶ πᾶσι μετ' ὅρκων τὸν Κομνηνὸν Μιχαὴλ ἔλεγε μὴ εἰδένα. Ἡ οὖν ἐξέτασις πρὸς τὸν Κομνηνὸν Μιχαὴλ, ἢ διὰ μύθρου ἀπόδειξις (2). Ὁ δὲ, εἰ μὲν κατηγορεῖ μού τις, πρὸς ἐκείνον ἂν ἐμαχασάμενος, τὸ δὲ κρητῆσαι τερατουργοῦ τινος, οἷος ἦν Φειδίας καὶ Πραξιτέλης (3). Ὁ δὲ Φιλαδέλφου Φωκάς συνένεικε τούτῳ τὸ τοιοῦτον. Ὁ δὲ « Οὐκ οἶδ' ὅπως τὸ τοιοῦτον κέλῃται ἅγιον » ἔφη, « ἀλλ' ἐγὼ ἁμαρτωλὸς εἰμὶ ὁ θρωπός, καὶ τερατουργεῖν τοιαῦτα οὐ δύναμαι. Εἰ δὲ μοι συμβουλεύῃ μητροπολίτης ὢν καὶ Θεοῦ ἄνθρωπος τοῦτι διαπράξασθαι, ἔνδυσαι μὲν αὐτὸς τὴν ἱεράν σου στολὴν, εἶτα ταῖς σαῖς χερσίν ἐκπέμψων μοι τὸ σίδηρον, καὶ ταῦταις ἐπίθης τῇ χειρὶ μου τούτου. Καὶ εἰ οὕτω γένηται, τεθάρρηκα νῦν Δεσπότη μου Χριστῷ ὡς τὴν μὲν ἁμαρτίαν μου παροράσεται, θαυματοργήσει δὲ τὴν ἀλήθειαν. » Καὶ ὁ μητροπολίτης « Οὐκ ἔσ' οὗτο τῆς ἡμετέρας καὶ Ῥωμαϊκῆς καταστάσεως, οὐδὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, βαρβαρικῆ δὲ παραδόσεως παρῆχται. » Καὶ ὅς « μὲν ἐκ βαρβάρων γένηται, βαρβαρικῶν ἐκτεταίμενη τῆ δίκην μου. » Καὶ ὁ μητροπολίτης πρὸς τὸν βασιλέα ἐλθὼν ταῦτ' εἶπε. Καὶ ὁ βασιλεὺς « Αἱ τὸ εἰκενὸν οἷας δόξης ἐξέπεσε.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(98) Ἐς Φιλίππους ἐπήξατο, Gregoras, p. 49. Et mirum sane Gregoram iudicium adeo celebre, quo forte Græcia et dignitate personarum et probationum veritate et iudicium frequentia nullum vidit illustrius, adeo obtruncasse deartuasque ut neque pes neque caput in eo appareat. Ge. Phranza temere confundit omnia, qui iudicium hoc sub Batacio factum sub Theodoro illius filio ponit: *Quæ res eum in suspicionem captati imperii, cui per id tempus Theodorus Lascaris Junior præsidebat, per calumniam vocavit.* Secundo, quæstioni præfuisse, cujus tum apud imperatorem plurimum valebat auctoritas, Arsenium patriarcham cum aliis iudicibus. Et tamen Arsenius post illud iudicium ex Apollonia de accitus in patriarchatum evectus est. Tertio, episcopus, qui illi suadet ut concilii sui consocios ediceret, etiam iurejurando promittit illos solos ex legibus Pœnas daturus, Michaelē ab omni supplicio immunem ac liberum abiturum. Et hoc fuit præter sententiam imperatoris; et episcopus promittit nunquam postea observanda. Quarto, probationem ferri candentis Michael ad probandam suam innocentiam poscit: *Quod si hoc non est satis obsecro te, domine, hoc mihi da, ferrum in camini flammis immittens sperans Deum, qui tres pueros in camino ignis liberavit, et oculum illum omnia contuentem semperque vigilem, qui scrutatur renes et corda, qui que novit nec cogitavit nec concepisse me de quibus interroges illæsum, si ei placuerit, ab adustione servaturum.* Hoc vero merum mendacium est; semper enim ab huiusmodi ferri candentis experimento abhorruit, palamque edixit se ut Romanum legibus Romanis non barbaris, quando ille mos Barbarorum erat, iudicandum esse. Quinto, ineptissime ab episcopo deterretur Michael ab illa probatione, cum

episcopus ille ad eam suaderet, qui comperta per Michaelis mente verba illa protulit. Cum itaq; omnia confundat et mutilet pro libidine Phranza nos eo neglecto ex aliis scriptoribus rem ad singularem illustrabimus. Henricus quoque Spondanus, in Continuatione *Annalium* mihi anachronismo, ut semper solet, hoc idem iudicium sub Theodoro ponit, sub quo affectasse iudicium Michaelē Palæologum scribit. ALL.

(99) Νικόλαος, Νικόλαϊ huius quoque mentioni supra loco nimisquam corrupto. Μαγκλαβίτης aliud est quam custos ad aulæ januam, clausus, quam μαγκλαβίον maniclarium vocabant. Vide Glossarium Meursii in *μαγκλαβίον* et *μαγκλαβίτης*. DOUSA.

(1) Κατεῖπε πρὸς τὸν βασιλέα. Sæpe alias etiam in suspicionem affectati imperii sub hoc Batacio venisse Michaelē Palæologum habeo ex Ge. Pachymere, lid. 1, cap. 7, qui ibidem exponit quomodo modo Batacius securitatem sibi parabat. ALL.

(2) Ἡ διὰ μύθρου ἀπόδειξις. Ferri candentis experimentum ad innocentiam probationem non etiam Græcis ea tempestate in usu fuisse Georgii Pachymerius, lib. 1 *Historiæ Græcæ testatur* *lescente nonnullos massam ferream candentem manibus citra noxam sustulisse, atque ita innocentiam suam per miraculum testatam reddidisse.* Diu post hæc tempora adhuc *ferrum ignitum* et *illæsam muliere contrectatum* scribit Cantacuzenus, *Histor. Byzant.* lib. iii, cap. 27. DOUSA.

(3) Φειδίας καὶ Πραξιτέλης. Novum mihi hoc serper visum fuit Phidiam Praxitelemque, duos nobilissimos statuarios ac cælatores, magorum ac prestigatorum loco haberi. Si non nugatur Græculi profecto velim doceri quid sibi velit et quo allud auctor. DOUSA.

καὶ κριτὰς ἐκάθεισε καὶ λαμπρὸν κριτήριον ἔστησεν. Ἡ δ' ὑπόθεσις ἦν τοιαύτη. Ἐπει ἦσαν ὁ Τορνίκης Δημήτριος, ἔτι δὲ περιῆν ἐν ἰονική ὁ μέγας δομέστικος, ὁ δὲ τούτου υἱὸς λῆς Μελένικον καὶ Σέρρας, ὃς καὶ μαθὼν τὸν ἰονική θάνατον ἐδυσφόρησε καὶ σκυθρωπὸς τοῖς ἀνοῦσιν ἐπεφαινότο· ἦν γὰρ ὁ Τορνίκης σύ- ἔχων τοῦ μεγάλου δομαστικού πρωτεξαδέλφην. ὅν φιλεῖ ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις γίνεσθαι, ἠρωτή- τῶν ἐκ Μελένικου τοῦνομα... θάτερόν τινα ἔκρινον... ὅτου χάριν σκυθρωπάζει ὁ Κομνηνὸς λ. Ὁ δὲ (καὶ γὰρ ἠπίστατο τὴν αἰτίαν), « Ὁ ρς, » ἔφη, « Δημήτριος τίθνηκεν. Ἦν δὲ προσ- ἔτου καὶ οἰκονόμος τῶν κοινῶν. Καὶ τούτου χάριν κάκεινον λελύπηται. » Ὁ δὲ, « οὐ μοι » φησὶν « οὐδὲ γὰρ διὰ Τορνίκην οὕτως ἂν β με καὶ ἡσυχάλην. Ἄλλ' ὡς ἔοικεν, ἐπὶ τῷ νι ἐκείνου τοῦτο συμβέβηκε. Καὶ εἰ τοῦτο, μὲν ἐν γὰρ παραχαῖς καὶ ὀχλήσεσιν αὐθις νται τὰ ἡμέτερα, κατεστορεσμένα νῦν καλῶς ἀταραξίαν ἐληλυθότα. » Ἦ δ' οὗτος, « Ἄλλ', ι, καὶ εἰ τοιοῦτον ξυνέβη, καὶ οὕτω δὴ οὐ τὰ καθ' ἡμᾶς ἔξουσι. Καὶ γὰρ ὁ μέγας δομέ- ἐν Θεσσαλονική διάγει ἡγεμονεύων αὐτῆς, ὅσι δὲ ὁ Κομνηνὸς Μιχαὴλ ὁ τούτου υἱὸς τὴν υστέρων χωρῶν διεξάγει κηδεμονίαν. Ἰπὸ ν γούν μεγίστων ἀνδρῶν διακυβερνώμενοι ποτε κοσμικὸν κλυθώνιον ἴδοιμεν, ἄλλως τε οὔ Βουλγάρου Καλλιμάνου ἀδελφῆ (4) Θάμαρ, ι τελοῦσα, εἰς γάμου κοινωνίαν ξυνέβη τῷ ἰφ Μιχαὴλ, καὶ γενήσονται σποδαὶ μέσον τε C αὶ Βουλγάρων. » Ταῦτα δὴ λελάληται παρ' μηδὲν εἰδότες τοῦ Κομνηνοῦ Μιχαὴλ. Θάτερος ν δνοῖν ἐπέλθων πρὸς τὸν εἰρημένον Μαγκλα- νήγγειλον αὐτῷ τὰ τοιαῦτα, ὁ δὲ ἀνήνεγκε ιλεῖ. Κατασχθέντες οὖν καὶ ἄμφω ἠρώτηνται ἰν λελεγμένων. Ὁ μὲν οὖν κατηγορεῖ, θάτε- ὑπεραπελογεῖτο. Ἐφθασεν οὖν, ὡς Ἀληθῶς μὲν εἰρήκει, παρ' ἐμοῦ γὰρ ἀκήκουσ' ἄλλ' οὐκ μοι εἰρηται τοῦ Κομνηνοῦ, ἄλλ' ἐξ ἑαυτοῦ ὄγους τούτους προήνεγκα. Ἦναγκάζετο γούν οὔτου· ὁ δὲ ἠρνεῖτο καθάπαξ μὴ εἰδέναι τι οὔτου τὸ σύνολον τὸν Κομνηνὸν Μιχαὴλ. Ἐν- ἠυτέρπιστο τοῦτοις στρατιωτικῆ τῆς ἀποδει- ἰ μὴ ὑπῆρχον οἱ μαρτυροῦντες, ἢ διὰ μάχης α (5). Ὀπλίσθησαν οὐ καὶ ἄμφω, εἰσῆλθον τάδιον, ξυνέβαλον ἀλλήλοισι, [P. 52] καὶ νε- ὁ κατηγορορούμενος, ἀπεβρίφη τε τοῦ ἵππου, ν νικῶσαν ὁ κατηγορὸς ἔσχηκεν. Συλληφθεὶς ρς (οὐδὲ γὰρ καιρίαν τέτρωται) καὶ αὐθις ἠρώ- ὡς ἂν καθομολογήσειε τὴν ἀλήθειαν. Ὁ δὲ ἰτέρου λόγου ἀντείχετο, καὶ μηδ' ὄλως εἰδέναι Κομνηνὸν διεμαρτύρητο Μιχαὴλ. Ἐπεὶ δὲ διὰ

nit, et indicium œlebra constituit. Causa hæc erat. Cum Demetrius Tornicius vitam finisset, essetque Thessalonicæ magnus domesticus, filius vero illius Michael Melenici et Serris, Michael comperta Tornicii morte, ægre rem tulit, tristisque ac vultu turbationem præ se ferens alloquentibus videbatur. Tornicius enim magni domestici consobrinam matrimonio sibi junxerat. Ut in his fieri amat, e Melenico quispiam, alium quidem nomine interrogavit « quanam de causa **101** Michael Comnenus sese animi tristis angeret. » Ille (namque causam optime callebat), « Tornicius, » ait, « Demetrius fato functus est, qui eum propinqua cognatione contingebat et res publicas administrabat, propterea morte illius tristis est. » Alius, « Non hoc mihi ita se habere videtur : neque enim propter Tornicium ita doleret affligereturque. Sed ut apparet, id in melius illi contigit. Quodsi hoc fuerit, vœ nobis : rursus enim res nostræ perturbatæ in magna confusione motuque erunt, quæ nunc sedatæ ac optime tranquillatæ cernuntur. » Tunc alius respondit, « Sed, o carum caput, licet tamen id acciderit, non ideo res nostræ male se habebunt. Namque magnus domesticus Thessalonicæ degens illam moderatur. Ethic ipse Comnenus Michael, illius filius, nostris urbibus operam præstat. Ab his itaque viris, iisque maximis, dum gubernamur, nunquam aliqua tempestate jactari poterimus. Præterea Callimani Bulgari soror Thamar, nulli nupta, matrimonio Michaeli Comneno jungetur. Et sic inter nos ac Bulgares pax conciliabitur. » Hæc ab illis inscio Michaeli Comneno dicta sunt. At unus ex his Manclavitæ colloquia inter se inita refert : ille imperatori denuntiat. Comprehensus uterque de iis quæ dixerant interrogatur. Et unus quidem accusabat, alius respondebat « accusatorem vera enuntiare, a me enim audiit. Verum ea inscio **102** Comneno effatus sum, cum ex memetipso verba illa protulerim. Cogebatur ille ut hoc indicaret. Verum ille negabat aliquid omnino de eo Michaeli scire Comnenum. Hinc militaris probatio, cum testimonia aliorum desiderarentur, præparatur, per pugnam scilicet experimentum. Ambo itaque armantur, in stadium intrant, configunt invicem, et accusator vincitur, qui equo dejectus victoriam accusatori concessit. Idem vivus comprehensus (neque enim letali vulnere vocem amiserat) iterum interrogatur, ut rem fateretur. Ille primum sermonem obstinate continuabat, et nihil horum Michaeli Comneno tenere contestabatur. Cum vero atrocioribus tormentis veritatem extorquendam esse statuisset imperator, quemadmodum ille accuratiora vitæ examina posebat questionem homini, quæ per

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

καλλιμάνου ἀδελφῆ. Pachymerius, ut supra, scæcum Thamar Callimani sororis nuptias, m filia Michaelis despote secretæ sponsalia ionem affectati imperii movisse tradit. ALL. le purgationibus per monomachiam et fer-

rum candens vide doctissimas et eruditissimas Martini Delrii dissertationes, [et Sixtum Senensem *Biblioth.* lib II, in fine. Sunt a sacris canonibus damnatæ et interdictæ sub pœnis gravissimis. ALL.

mortem inferitur, instituit. Manus retro condemnati alligatæ fuerunt, ut ense periret, oculi linteo involuero operiuntur. Sic enim condemnati solent construi et ictum necis excipere. His ita peractis, et vinctus, ut cervicem ad caput amputandum relinaret jussus denuo de iis quæ in questione erant exposcitur. Ille jurejurando etiam sacrosancto confirmavit nihil ullatenus horum conscius esse Michaelem Comnenum. Qui postmodum, licet non cæsus fuit, in carcerem abductus est, compedibus ac vinculis constrictus. **103** Universa tandem quæstio in Michaelem Comnenum conversa est, et iudices ad id destinati illi dicebant: « Quando de te sermones quidem haud comprobati referuntur a te illos mirando aliquo facinore refellendos esse necessum est, id autem erit per ferrum candens purgatio. » Tum ille veritate ipsa fretus: « Si quis esset, » dicebat, « qui me accusaret, cum eo utique contenderem, ostenderemque eum mentiri. At vero cum accusator nullus sit, de quo judicor? Porro me mira vultis conficere, ego sane is non sum qui miracula facere possim. Ferrum candens in manus vivi hominis cadens nescio quam ratione manus non comburat, nisi ille a Phidia vel Praxitele e saxo excisus vel ex ære conflatus sit » Hæc ille, et admodum hercle juste dicebat. Verum enimvero cum et Philadelphiensis metropolita Phocas rebus interesset, unice imperatori dilectus multisque humanitatis officiis acceptus, quod non virtute ac merito, sed imprudentia assecutus fuerat. Namque cum aliquando de rebus publicis nescio quid percunctaretur, libere sententiam suam ostendit, et, « O imperator, » inquit, « quamobrem in præsentem nos consulis, cum ipse semper per te, quod tibi visum fuerit, peragas? » Dixerat hæc, et moleste sane tulerat imperator, quandoquidem eos qui adstant sicutum allocutum ferunt: « An potuit a metropolita afferri quid audacius? et vos tolerastis. » Post brevem horam in eum suavissime effusus beneficia contulit, et honores consiliumque ab eo in negotiis secularibus capiebat. Quare tum **104** etiam imperator tanquam ministro usus est, qui seorsim ab aliis Comnenum Michaelem, cum et ipse sermones audirem in hunc fere modum alloquitur: « Nobilis quidem cum ipseis et ex nobilibus prognatus, ea et animo concipere et re præstare debes quæ nec a fide tua nec ab existimatione nec denique a cognatione tua aliena judicantur. Sed enim cum testes ad te convincendum non adsint, operæ pretium erit te ferro candenti veritatem designare » Ille magno ac virili animo, et quemadmodum pi-

πλείονος βασιάνου ἔδοξεν ἐπιγῶναι τὸν βασιλῆα ἀληθῆς, οἷος ἐκείνος τὰς ἐξέτασεις ἀκριβοῦς ποιούμενος, τὸν διὰ θανάτου ἐπήγαγε τῷ ἀνδρὶ Ἰαχόν. Ἐδίδοντο γοῦν αἱ χεῖρες ὀπισθεν τοῦ καπὶ καθέντος ξίφους ἔργον γενέσθαι, οἱ δ' ὀφθαλμοὶ ἐν ὑφάσματι ἐκαλύφθησαν· οὕτων γὰρ εἴωθε τοὺς κριτοὺς διασκευάζεσθαι καὶ τὴν πληγὴν λαβεῖν τῆς ἀκαιρέσεως. Ὡς γοῦν καὶ ταῦτα οὕτως ἴσμεν καὶ ὁ δεισμώντας κλίνει τὸν αὐχένα προστίτταται δέξεται τῆς κάρας τὴν ἐκτομήν, καὶ πάλιν περὶ τῆς ζητουμένην ἠρώτηται, ὁ δὲ μεθ' ὄρκων φρακτῶς βαίωσατο μηδὲν τι ὄλωσ συνιδέσθαι ἐπὶ τοῖς Κομνηνῶν Μιχαήλ, ἐκείνος μὲν τὴν πρὸς ἑαυτὸν εἰσθε ὀδεύσαι, τὴν δὲ πρὸς εἰρκτὴν ἐβάδισαι, καὶ χον αὐτὸν κλοιοὶ καὶ καθείρξει. Ἡ ἐξέτασις δὲ πρὸς τὸν Κομνηνῶν κατήντηκε Μιχαήλ, καὶ δι' ἡσκειν αὐτῷ οἱ τάχα κρίνειν τοῦτον λαχόντες, ὡς περὶ σοῦ ἀπειρημένοι τινὲς λελάληται λόγοι, ἐπεὶ διὰ τινος θαυματοποιίας τούτους ἀποσκευάσθη. Τὸ δὲ ἦν διὰ μύδρου ἀπόδειξις (6). Ὁ δὲ κῆρ ἔχον βοηθοῦσαν αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν, « Εἰ μὴ ἦν, » ἔλεγεν, « ὁ κατ' ἐμοῦ τι κατηγορῶν, πρὸς ἐνον ἂν ἐμαχισάμην καὶ ἀπέδειξα ψεύδεσθαι· καὶ γόρου δὲ μὴ παρόντος ὑπὲρ τίνος κρίνομαι; εἰ θαυματουργῆσαι με θέλετε, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπι τοῖς ὡστε καὶ τερατοποιίας ἐργάζεσθαι. Σιδῆρος πεπυρακτωμένος, εἰ ἐν χερὶ ἀνθρώπου ζωοῦ ἐμπέσει, οὐκ οἶδα πᾶς ἂν οὐ καύσειεν αὐτήν, εἰ πού τις εἴησται τῷ φεδία ἐκ λίθου ἢ τῷ Πραξίτη καὶ ἀπὸ χαλκοῦ ἐργασταί. » Ταῦτ' ἔλεγε, καὶ μὴ τὴν Θέμιν δικαίως. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ τῆς Φιλαδέων (7) μητροπολίτης Φωκάς συμπάρῃ τοῖς γέντοι, φιλούμενος πρὸς τοῦ βασιλέως καὶ πάντοτε λοφρονούμενος, — πέπονθε δὲ τοῦτο οὐκ ἐξ ἀρετῆς ἀλλ' ἐξ ἀναιδεῖας. Καὶ γὰρ ποτε τοῦ βασιλέως θομένου περὶ τινος τῶν κοινῶν πραγμάτων, ἐβήσιασάτο καὶ, « ὦ βασιλεῦ, » ἔφη, « τίς τις χεῖρ ἀρτίως ἡμᾶς ἔρωτᾷς, αὐτὸς αἰεὶ ἐξ ἑαυτοῦ τὰ δὲ τὰ σοὶ διαπραττόμενος; » Ταῦτ' εἶπε, καὶ πᾶς ὁ βασιλεὺς ἐσχετλίασεν, καὶ γε εἰρήκει πρὸς συμπαρισταμένους, « Τί οὕτω θρασύτερον ἐκείνου πολίτης εἰρηκεν, ὑμεῖς δὲ ἠνέσχεσθε; » μετὰ ἧς δὲ φιλοφρονῶς τοῦτον ἐδεξιώσατο καὶ ἔπειτα σύμβουλον εἶχεν ἐν ταῖς κοσμικαῖς ὑποθέσεσιν. Ἐδρηστῆρι γοῦν καὶ τότε ἐχρησάτο τούτῳ ὁ βασιλεῦς [P. 53] καὶ γε καταμόνας τὸν Κομνηνῶν παρατῆ Μιχαήλ, κάμου τῶν λόγων ἀπροσώμενος, ταῦτ' εἶπεν ὡς « Εὐγενῆς μὲν ἀνὴρ σὺ καὶ ἐξ εὐγενῶν γένους Δεῖ οὖν σε τὸ δέον ὑπὲρ τῆς ὑπολήψεως πιστῶς καὶ πάντως σοὶ τοῦ γένους καὶ νοῆσαι διαπράξασθαι Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔλεγχος παρὰ μετ'

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(6) Ἡ δὲ διὰ μύδρου ἀπόδειξις. Mirum quid in hoc ipso genere de muliere adultera sed penitente, et episcopo Didymotichensi commemorat Joannes Cantacuzenus, *Histor.* lib. III, cap. 27. Addam ipso tempore Lascarium hanc purgationem ferri candentis maxime fuisse in usu, ut oculatus testi refert Pachymerius lib. I, p. 33. Et nota καὶ εἶδεν ὁ γράφων ἡδῶν τῷ τότε ὑποστάντας τινὰς τοιαῦτα,

πλὴν ἀλωθῆτως ἀπαλλάξαντας τὸ θαυμασίον. Ferversæ probationem in homicidio apud Cyprum apud Theodorum Prodromum de Rhodhes et Dosiicii amoribus lib. I. ALL.

(7) Ὁ τῆς Φιλαδέων. Hic est Phocas Philadelphiensis episcopus, quem cum Arsenio triarcha videtur confundere Phranza. ALL.

ἐν σοί, δεῖ σε τῷ μύθῳ τὴν ἀλήθειαν παραστή-
 σθαι. » Καὶ ὁς μάλα γενναίως καὶ ἀνδρικῶς, καὶ ὡς
 ἂν τινα οἱ γραφεῖς ἐν μάχῃ ἀτρεστον διαγράψαιεν,
 « Οὐκ οἶδ' ὅπως τὸ τοιοῦτον κέκληται ἅγιον, ὡ δέσπο-
 τα, » ἔφη. « Ἄλλ' ἐγὼ μὲν ἀμαρτωλὸς εἰμι ἀνθρώ-
 πος, καὶ τερατουργεῖν τοιαῦτα οὐ δύναμαι. Εἰ δέ μοι
 συμβουλευτῆ, μητροπολίτης ὢν καὶ Θεοῦ ἀνθρώπος,
 τοῦτι διαπραΐξασθαι, ἐνδύσαι μὲν αὐτὸς τὴν ἱεράν
 σου πᾶσαν στολὴν, καθὼς εἰώθας ἐν τῷ θεῷ εἰσέρ-
 χεσθαι βήματι καὶ ἐντυχεῖναι Θεῷ, εἶτα δὴ ταῖς
 σαῖς χερσὶν ἐκπύρωσόν μοι τὸν σίδηρον, αἷς τοῦ
 θεοῦ ἐπάπτῃ θύματος, τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου
 τεθυμένου καὶ αἰὲν θυομένου παρ' ὑμῶν τῶν ἱερέων
 τε καὶ ἱεραρχῶν, καὶ ταῦταις δὴ ταῖς ἱεραῖς σου
 χερσὶν ἐπίθεσι τῇ χειρὶ μου τὸν σίδηρον, καὶ ταθάρ-
 βηκα εἰς τὸν Δεσπότην Χριστὸν ὡς πᾶσαν μὲν οὕτως
 ἀμαρτιαν μου παρορᾶσθαι, ὡς ἀποργήσει δὲ τὴν
 ἀλήθειαν. » Καὶ ὁ μὲν Κομνηνὸς Μιχαὴλ οὕτως
 εἶρηκεν ὁ δὲ μητροπολίτης, « Ὡ καλὴ νεανία, » ἔφη,
 « τοῦτο οὐκ ἔστι τῆς ἡμετέρας καὶ Ῥωμαϊκῆς κα-
 ταστάσεως, ἀλλ' οὕτως τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδό-
 σεως, οὔτε μὲν ἐκ τῶν νομῶν οὔτε δὴ πρότερον ἐκ
 τῶν ἱερῶν καὶ θεῶν κανόνων παρείληπται. Βαρβα-
 ρικὸς δὲ ὁ τρόπος καὶ ἀγνώστῳ ἐν ἡμῖν, προσταγῆ δὲ
 μόνον ἐνεργεῖται βασιλικῆ. » Καὶ ὁς, « Ὡ μέγιστε
 ἱεράρχα Θεοῦ, εἰ μὲν καὶ αὐτὸς ἐκ βαρβάρων γεγέν-
 νημαι καὶ βαρβαρικοῖς τοῖς ἤθεσιν ἀνατεθραμμαι
 ἢ καὶ νόμοις τουτοῖσιν ἐκπαιδευμαι, καὶ βαρβα-
 ρικῶς ἐκτισαίμην τὴν δίκην μου. Εἰ δὲ Ῥωμαίων,
 καὶ ἐκ Ῥωμαίων, κατὰ νόμους Ῥωμαϊκοῦς καὶ
 παραδόσεις ἐγγράφους ἢ κρίσει τερματισθῆτω μοι. »
 Ἐκεῖνος μὲν οὖν τοῖς λόγοις οἶον τοῦ νεανίου ἐκπε-
 πληγμένος (εἰκοστὸν γὰρ καὶ ἑβδόμον διήνυσεν ἔτος
 ὁ Κομνηνὸς Μιχαὴλ) καὶ τῷ μὴ ἐν συμφοραῖς τού-
 του ὄντος τὸ εὐγνῆς τοῦ φρονήματος καταπίπτειν
 μηδὲ τὸ τῶν νοημάτων χαλᾶν εὐπέθολον, πρὸς τὸν
 βασιλέα ἔλθων ὅσα κεν οὖν εἶπεν ἐκεῖνος αὐτὸς οὐκ
 οἶδα, πάντως δὲ ταῦτ' ἔμελλε λέξαι ὅσα τε καὶ οἷα
 ἤκουσεν. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς διάπειραν πολλὴν πε-
 ποιηκῶς οὐχ εὔρε κατά τι τὸν Κομνηνὸν Μιχαὴλ
 ὑπ' αἰτίαν ὄντα, καὶ ταῦτα καὶ τὸν ἀναίτιον εἰς αἰ-
 τίαν ἄγων τῇ βίᾳ ἢ τῶν λόγων ἢ τῶν μαστίγων.
 Πάντες γὰρ ἀπεραίνοντο οἱ τε τῶν Λατίνων οἱ τε
 τῶν Ῥωμαίων, καὶ μάλιστα τῶν Λατίνων, ἐπεὶ γε
 αὐτοὶ ἐλευθερώτερον χρώνται τῇ γλώττῃ πρὸς τοὺς
 δεσπότης, ἀθῶον εἶναι ἐπὶ πᾶσι τὸν Κομνηνὸν Μι-
 χαὴλ. Ἦκουσα δὲ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῇ κρίσει παρῶν,
 [P. 54] καὶ σὺν ἐμοὶ ὁ Μακρωτὸς Ἰωάννης, τάχα
 καὶ ἡμεῖς συναριθμούμενοι τοῖς κρίνουσι πρὸς τοῦ
 βασιλέως ὡς ξύλων ἂν τινες μηδὲν διαφέροντες
 ἐνταῦθ' ἴστανται. Ἐβούλετο γὰρ πάντα κατ' αὐτοῦ
 συμπηφίσεσθαι. Ἡμῖν δὲ οὐκ ἦν λόγος, ἀνευ λόγου
 τοῦ Μιχαὴλ Κομνηνοῦ κρίνομένου. Ἐφίλειτο γὰρ
 (φιληγε ἢ ἀληθεῖα) οὐ πρὸς ἡμῶν καὶ μόνον, ἀλλὰ
 καὶ πρὸς παντὸς τῶν ἐν τελεί τῶν τε στρατηγῶν τῶν
 τε στρατιωτῶν καὶ αὐτῶν τῶν τῆς ξυγκλήτου τοῖς
 τε γὰρ νάξουσι ἠδύς ἦν καὶ προσηνῆς ὁμιλῶν καὶ
 χαριεὶς ἐν λόγοις καὶ ἐν ἐπιτηθεύματι δεζωτάτος,

A ctiores inter pugnandum imperterritum hominem
 depinxissent, firmus ac stabilis, « Sacrum hoc, »
 inquit, « domine, quonam vocetur nomine, non
 novi. Ipse ego peccator sum nec ejuscemodi admi-
 randa efficere possum. Si vero tu mihi, qui metro-
 polita es et homo divinus, ut id expleam adhor-
 taris, age tu ipse sacrarum vestium apparatu in-
 tegro te circumvesti, quemadmodum Sancta sancto-
 rum ingredi soles et Deum alloqui ; dein tuis ma-
 nibus, quibus tangis sacrosanctum sacrificium, cor-
 pus Domini nostri Jesu Christi, qui pro orbe uni-
 verso oblatum est continuoque a vobis sacerdotibus
 et præsulibus offertur, ferrum mihi inflamma, et
 iisdem sacris tuis manibus ferrum acceptum manui
 meæ impone. Sic enim in Domino meo Christo con-
 fido, omnia eum mea delicta dissimulaturum veritatemque non sine miraculo patefacturum. » Hæc
 Comnenus Michael dixerat. Et metropolita, « O bone
 juvenis, » inquit, « hoc neque nostri neque Romani
 instituti neque ecclesiasticæ traditionis. Imo ne-
 que ex legibus, neque prius e sacris ac divinis
 canonibus desumptum est. **105** Sed barbaricus
 est iste modus, nobisque minime notus, qui jussu
 tantum imperatorio fit. » Et ille, « O maxime Dei
 antistes, si ex barbaris ipse genus ducerem et
 barbaricis moribus enutritus aut similibus legibus
 instructus fuisset, barbarico etiam modo pœnas
 lucrem. Sed si Romanus et ex Romanis, Romanis
 legibus et scriptis traditionibus judicium termine-
 tur. » Ille itaque juvenis sermonibus quasi attonitus
 C (Michael namque Comnenus septimum tunc et vi-
 gesimum annum agebat), et quod in infortuniis
 nihil de generosis cogitationibus demitteret nec
 sententiarum ingeniosum ac dextrum laxaret, ad
 imperatorem occurrit, et quænam ipse dixerit nes-
 cio, attamen illum quæcunque audierat, nec alia
 dixisse judico. Igitur imperator post varia multa-
 que experimenta nullius criminis aut facti reum
 Michaellem Comnenum deprehendit, eoque potissi-
 mum, quod innocentem et sermonum et flagellorum
 vi reum perageret. Omnes enim sive Latini sive
 Romani, sed maxime Latini, qui ore liberiore ad-
 versum dominos loquuntur, Michaellem Comnenum
 omnium plane insonem judicabant. Ego etiam quæ
 D iudicio interfueram, et una mecum Joannes Ma-
 crotus, uterque ab imperatore inter judices annu-
 merati, nonnullos nihil a lignis distantes ibidem
 interesse audivi. Namque ille volebat ut omnes si-
 mul in eum sententiam ferrent. Sed nos his neque
 attendebamus neque advertebamus animum, cum
 Comnenus Michael absque **106** ulla ratione in
 iudicium vocaretur. Diligebatur etenim, ita me
 amet veritas, non a nobis modo, sed ab unoquoque
 dignitate præfulgente, ductoribus copiarum, mi-
 litibus, convenis ; cum junioribus dulcis, usque faci-
 lis, eloquiis suavis, ad agenda tractandaque negotia
 incredibilis, senibus et sermone et prudentia senex
 habebatur, cujus impendio consuetudine illi oble-
 tabantur. Hæc tamen ita annuente Numine in eum

patrata sunt, quandoquidem, cum ac imperatorum culmen attollere decrevisset eum, et tormentorum igne et experimentorum conflatorio probavit, ne in solium evectus calumniis et accusationibus ex facili crederet, neque eo in loco constitutus, quo quidquid libuerit agere posset, plus justo celerius decerneret ac determinaret. Verum enimvero in aliis etiam, ut subsequens oratio indicabit, Numini probatus est. In extremo negotio imperator, quod etiam ipse auditione acceperam, enuntiavit, « Væ misero tibi, quam gloria cecidisti ! » Id porro erat, imperatorem fixius animo agitasse neptem, primam filiam filii sui imperatori Theodori, Irenen, quæ ipsi Michaelis secundi consobrini sui filia erat, Michaeli Comneno in matrimonium collocare. Quod et in imperatore Joanne aliisque pluribus factum est. Et his affinia non alia ratione evenire consuevere : licet enim ab Ecclesia prohibeantur, attamen publicæ gubernationis causa atque commodi imperatoribus permittuntur.

οὕτω πως συμβαίνειν · κἀν γὰρ τῇ Ἐκκλησίᾳ κεκώλυται, ἀλλὰ τοῖς βασιλεύσιν ἐφέται τῆς κοινῆς τιμηθείας χάριν καὶ τοῦ συμφέροντος.

51. **107** Igitur imperator, modo in quo diximus quæstionem sine imposito, Orientem progreditur, et Michaellem Comnenum suspectum habebat. Quando vero et generis claritudo et cum ipso conjunctio, necnon cum magnatibus affinitas non permittebant imperatori ut res ab eo gestas haberet contemptui, mittit eum ad Manuelem, qui ea tempestate patriarchatus gubernaculis assidebat, virum pietate insignem et vitæ instituto, licet uxorem duxisset, venerandum, literas tamen haud doctum, cum nec eorum sententiam quæ ipse percurrebat caperet ; quem scripto imperator compellat ut poenis quoque exactis Michaellem Comnenum increparet, jureque jurando fidem illius alligaret, nullas eum imposterum adversus imperatorem insidias moliturum, sed fidum ac incorruptum in dominum amoris obsequium exhibiturum, Ubi ea res sic evenit, imperator Comnenum in gratiam recipit, illique fratris sui Sebastocratoris Isaacii Ducæ neptem Theodoram nuptum dedit quam unicam pater illius Sebastocratoris filius Joannes, in adolescentia fato functus, reliquerat. Obiit equidem ille uxore Eudocia Angeli Joannis filia vidua, pupilla vero filia Theodora, quæ jam tum non infelicibus avibus Comneno Michaeli juncta fuerat, relicta, mater siquidem illius Eudocia, licet florente juventa feruida, **108** viro carere maluit ac virtutem sectari, Deo freta, cui se fortunasque suas devoverat. Hinc Deus virtutem matrimonio compensavit. Et hæc quidem ita se habuere.

⁸⁸ D : Καὶ εἰς εἴω διαπεραίουται, καὶ συζύγνυσι τῷ Μιχαὴλ τῷ Κομνηνῷ εἰς γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ : σεβαστοκράτορος Ἰσαακίου ἐγγόνην τὴν Θεοδώραν, ἣν μόνην ὁ πατὴρ Ἰωάννης κατέλιπεν σὺν τῇ αὐτῆς μητρὶ Εὐδοκίᾳ τῇ τοῦ Ἀγγέλου Ἰωάννου συνοῦσαν, τῇ θείᾳ τῶν στρατηγουπόλων.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(8) Ὁ Μανουὴλ, Non ergo Arsenius, ut Phranza. Gregoras : Ὅμως ἔδοξεν ὄρκοις αὐτὸν βεβαιώ-

Α τοῖς τε γέρουσι γηραιὸς ἔδοκει τὸν λόγον τε καὶ σύνεσιν, καὶ ἀσπασίως αὐτοῖς ἐνομιζέτο. Καὶ το οὖν. ὡς οἶμαι, γέγονεν ἐπ' αὐτῷ δοκιμασία χρεῖττονος. Ἐπὶ γὰρ εἰς τὴν βασιλείαν ἐμελλε θ ἀναβιβάσαι τοῦτον περιωπὴν, τῷ τῶν βασάνων καὶ τῷ διαπίρας χωνευτηρίῳ διδοκίμασεν, ἵνα εἰς τὸν βασιλεῖον ἀναβάς θρόνον ῥᾶον ἔχοι πιστὰ διαβολαῖς καὶ συκοφανταῖς, μῆτε θάπτον τὰς ἐφάσεις ποιεῖν ἐπ' ἐξουσία τοῦ πράττεν τὰ βουλή γεννημένος. Οὐ μὴν καὶ ἐν ἄλλοις καταξήτασθαι, πτωῶν ὁ λόγος δηλώσει. Ἐπὶ δὲ τέλει τῆς ἐπιστολῆς ταυτησὶ ἦν ὁ βασιλεὺς εἰρηκῶς, κάμει πάλιν λόγων ἀκροωμένου, « Αἱ ἑλευθέρων, οἷας δόξης ἔμασες, » Τὸ δὲ ἦν ὅτι περὶ πρὸς βουλήσεως ἦν τῷ βασιλεὶ τὴν ἐγγόνην αὐτοῦ, τὴν πρώτην θυγατέρα : υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου τὴν Εἰρήνην ἐπιδοῦναι τῷ Κομνηνῷ Μιχαὴλ εἰς ὁμοκοίτην. Ἴδὲ αὕτη πρὸς τὸν Μιχαὴλ ἀνεμιά δευτερεξέστη θυγατὴρ. Ἀλλὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῷ βασιλεὶ Ἰωάννῃ ἐγένετο καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις, καὶ εἴωθε τὰ τῶν

να. Ὁ μὲν ⁸⁸ οὖν βασιλεὺς οὕτως τὰ τῆς ὑπὸ θέσεως διαλύσας εἰς τὴν εἴω ἀπέει, ὁ δὲ Κομνηνὸς Μιχαὴλ, ὡς εἰρηκῶς, ὑπεδέξατο. Ἐπεὶ δὲ τὸ το γένους περιφανὲς καὶ πρὸς αὐτὸν συγγενὲς, εἴ μὴν τὸ πρὸς τοὺς μεγάλους γῆσιον τοῦτου οὐκ ἔστι τὸν βασιλεῖα ἐν περιφρονησὶ φέραι τὰ κατ' αὐτὸ τί ποιεῖ ; Στέλλει τοῦτον πρὸς τὸν πατριάρχην. Μανουὴλ (8) ἦν τότε τὰ τῆς πατριαρχίας διεθὴν πηδάλια, ἀνὴρ εὐλαθεὺς καὶ βίου καὶ πολιτείας σεμνῆς, εἰ καὶ γυναικὶ συνεζύγη, ἄλλως δὲ οὐκ ἔπειραμένος γραμμάτων, οὐδὲ ὡς ἀνεγνώσκων ἐπιπέτων τὴν ἔνοιαν. Καὶ γράφει πρὸς τοῦτον ὁ βασιλεὺς ἐπιτιμίων καθυποβαλεῖν τὸν Κομνηνὸν Μιχαὴλ καὶ ὄρκοις αὐτὸν ἐμπεδῶσαι, μὴ ἂν ποτε βουληθῆ ἀπιστίαν κατὰ τοῦ βασιλέως μελετῆσαι, φυλάττει δὲ καθαρὰν αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸν κρατοῦντα δαίμονα [P. 55] Γέγονε ταῦτα, καὶ ὁ βασιλεὺς τὸν Κομνηνὸν ἀνεδέξατο Μιχαὴλ, καὶ ζεύγνυσεν αὐτῷ εἰς γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Δούκα ἐγγόνην τὴν Θεοδώραν, ἣν μόνην ὁ πατὴρ αὐτῆς καταλείπει ὁ τοῦ σεβαστοκράτορος υἱὸς Ἰωάννης εἴτε ἐν μείραξιν ὡς τὸ χρεῶν ἐξέμειρεν χήραν μὲν τὴν αὐτοῦ γαμετὴν Εὐδοκίαν ἀφείκει, τὸν Ἀγγέλου Ἰωάννου θυγατέρα, ὄρφανὴν δὲ τὴν εἰς τὴν θυγατέρα Θεοδώραν, ἣτις εὐτυχῶς τῷ Κομνηνῷ τότε συνδέσχετο Μιχαὴλ. Ἡ γὰρ μήτηρ αὐτῆς Εὐδοκία καίτοι γε νέα οὖσα πάντοτε τὴν χηρείαν φέρει ἡσπασατο, ἀρετὴν δὲ ἐφιλεῖ καὶ καθάπερ προσέχεν Θεῷ. Διὰ ταῦτα καὶ ἀντιμισθίαν ἀντιλαμβάνεται πρὸς Θεῷ τὸ κῆδος. Καὶ ταῦτα μὲν ἔσχεν οὕτως.

σαντα, etc. Verba habes superioris capituli. Sed magis distincte et accurate Pachymerius, p. 52, ALL

νβ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς ⁹⁹ τὰ τῆς ἑω μέρη κατελι-
 φώς καὶ τοῦ ἑνιαυτοῦ ἐκείνου παρωχηκότος αὐθις ἐπὶ
 τὴν προκαθημένην τῶν Βιθυνῶν πόλιν ἀφίκετο Νί-
 καιαν. Καιροσ ἦν περὶ τὰ τοῦ χειμῶνος τέλη, καὶ
 φθίνων ἐτύγγανε Φεβρουάριος. Καὶ ὁ βασιλεὺς (9)
 ἐπὶ τῆς κλίνης ἐσπέρας καθήμενος (παρέδραμε δὲ
 καὶ μέρος τι τῆς νυκτός), αἴφνης γεγωνὺς ἄφω-
 νος (10), πρηνῆς ἐπὶ τῆς κλίνης πεσὼν ἦν τὸ ἀπό-
 τοῦδε ἀναυδος τὸ καθόλου. Χεῖρες δὲ ἰατρῶν ὑποῦρ-
 γουον ἐν τούτῳ, καὶ ἀμυχὰς ἐν τοῖς ποσίν ἐποίουν,
 καὶ ἐφόλιον (11) ταῖς ἀμυχαῖς ἐνέβαλλον, καὶ ἀλλ'
 ἄττα ἐπραττον, ὅποσα ἡ τέχνη ἐδίδασκειν. Ἄλλ' ὁ
 βασιλεὺς ὄλην τε ταύτην τὴν νύκτα καὶ τὴν ἐπιούσαν
 ἡμέραν καὶ αὐθις τὴν ἐτίραν νύκτα ἀκίνητος ἔκειτο·
 ἀποπληξία γὰρ ἦν ἡ νόσος, καὶ οὕτω βαρεῖα ὥστ'
 διαρκέσαι τοσούτον εἰς ἀκίνησίαν καὶ ἀφωνίαν. Μό-
 γις οὖν ἀνέπνευσε καὶ εἰς ἑαυτὸν ἤλθεν. Ἐλλοιωμέ-
 νος δὲ ἦν τὸ χρῶμα. Ἐσπευσε γοῦν καταλαβεῖν τὸ
 Νύμφαιον, φθάσας τε πρὸ τῆς βαιοφόρου Κυριακῆς,
 καθ' ἣν εἴωθε θριαμβεύειν ὁ βασιλεὺς. Ἐπιτείνας
 οὖν τὴν ὁδὸν ἀφίκετο εἰς τὸ Νύμφαιον, κάκεισε τὸν
 κατὰ τὴν βαιοφόρον θρίαμβον ἐξετέλεσε καὶ τὴν
 ἀναστάσιμον ἑωρτάκει ἡμέραν. Καὶ τὰ ἀπὸ τούδε
 τοῖς τοιούτοις ἐπεχωρίσθη (12) μέρεσι, τῇ κατασχού-
 ση τούτου νοσῶ κατὰ διαστήματα ἡμερῶν τρυχόμε-
 νός τε καὶ πιεζόμενος. Ποτὲ μὲν γὰρ ἐν τῷ παλατίῳ
 διάγων εὐθύς ἐπὶ κλίνης ἐπιπτεν ἄφρωνος, ποτὲ δὲ
 ἐφ' ἵππου βαίνων καὶ ὁδὸν βαδίζων ὑπὸ τῆς νοσου
 ἐγίνετο κάτοχος, καὶ οἱ συμπαρόντες κατεῖχον τε
 καὶ πρὸς ὥραν παρεφύλαττον, ὥστε μὴ γνωρίζεσθαι

52. Imperator cum in Orientem secessisset, anno
 elapso rursus ad reginam Bithynorum urbem Ni-
 cæam pervenit, Hiemis extremum erat, exitusque
 Februario impendebat, cum imperator vesperⁱ
 lecto assidens, exigua **109** noctis parte procedente,
 ex improvise vocem emittit: hinc pronum effusum
 loquela penitus destituerat. Medici curationem
 ejus recipere, pedes sacrificare, scarificationibus
 epholbium imponere, aliaque remedia, quæ ars dic-
 ctat, malo invenire. Verum imperator tota ea nocte
 et die subsequente, et quæ mox advenerat, alia
 nocte motus expers jacuit: morbus enim erat ner-
 vorum resolutio, adeoque gravis ut tanto tempore
 et motu et voce stupens atque attonitus privaretur.
 Tandem aliquando respiravit et in semet, colore
 tamen deperdito, rediit. Nymphæum ergo quam ce-
 lerrime, et ante Dominicam palmarum, qua trium-
 phare ille sueverat advehi curat, et accelerato iti-
 nere Nymphæum appellit, in quo die Palmarum
 triumphum egit et Resurrectionis diem celebravit;
 indeque assiduo loca illa frequentabat, morbo per
 intervalla dierum ingruente jactus conflictatusque,
 Quandoque enim in palatio degens subito in lectum
 amissa voce procumbebat; quandoque equitans
 inter ambulandum et morbo corripiebatur. Et qui
 aderant, sustinebant et ad tempus custodiebant.
 ne pluribus innoteceret. Dein sui compos per ostium
 in aulam revertebatur. Quandoque etiam clancu-
 lum in sellula per regiam a familiaribus deduce-
 batur. Sed cum moribus invalesceret, corpus impe-

⁹⁹ D: Εἰς ἐπιὸν περὶ τὴν Νίκαιαν ἀφίκετο, ἐνθα περιτὸν Φεβρουάριον ἐπὶ κλίνης τὸ πλεόν τῆς νυκτός καθήμενος
 καὶ πρηνῆς ἐπὶ κλίνης πεσὼν ἦν ἀναυδος. Οἱ δὲ ἰατροὶ ἀμυχὰς τοῖς ποσίν ἐποίουν, καὶ ἐφόλιον ταῖς ἀμυχαῖς ἐνέ-
 βαλλον. Ἄλλὰ ταύτην τὴν νύκτα καὶ τὸ ἐπιὸν ἡμερονύκτιον ἀκίνητος ἔκειτο· ἀποπληξία γὰρ ἦν ἡ νόσος. Μό-
 γις γοῦν ἀνέπνευσεν ἠλλοιωμένος τὸ χρῶμα, καὶ ἔσπευσε καταλαβεῖν τὸ Νύμφαιον πρὸ τῆς βαιοφόρου κυρια-
 κῆς, καθ' ἣν εἴωθε θριαμβεύειν. Καὶ ἐκεῖ καὶ τὴν Ἀναστάσιμον διεῖλε, καὶ τὸ ἀπὸ τούδε τοῖς τοιούτοις
 ἐπεχωρίσθη μέρεσι, τῇ κατασχούσῃ τούτου νοσῶ κατὰ διάστημα ἡμερῶν πιεζόμενος. Ποτὲ μὲν γὰρ ἐπὶ κλίνης
 ἐπιπτεν ἄφρωνος, ποτὲ δὲ ὁδὸν βαδίζων ἐφιππος ὑπὸ τῆς νοσου ἐγίνετο κάτοχος, καὶ οἱ συμπαρόντες κατεῖχον
 καὶ παρεφύλαττον, καὶ ἐπὶ εἰς λογισμὸν ἦκε σχολὴ πρὸς τὰ βασιλεία ὑπανέστρεφεν, ἐνίοτε δὲ καὶ φοράδην ἤγετο.
 Ἐπεὶ δὲ ἡ νόσος ἐπηνέκασε καὶ τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως κατέπιπτε, συνεχέστερόν γὰρ ἐγίνετο τούτο, καὶ ἡ
 ἀσθένεια τούτου ἐπίεζε, καὶ ἀφίκετο εἰς Σμύρνην, ὡς τῷ ἐκεῖσε προσκυνήσῃ Χριστῷ καὶ διὰ παρακλήσεων
 ἰλεων αὐτὸν ἀπεργάσοιτο. Καὶ ἀπελθὼν ἀναχωρῆν οὐχ εὖρεν. Ἄλλ' ἐν τοῖς Περικλύστροις τόποις σκηνοῦμενος,
 ἅ εἰσιν ἐγγύς Σμύρνης, χεῖρονος τοῦ πάθους ἐπηρεσθη. Καὶ καταλαμβάνει τὸ Νύμφαιον, καὶ ἐν τοῖς ἐγγύς
 τῆς χώρας βασιλείαις κήποις τὰς σκηνὰς ἐπήξατο. Ἐνθα καὶ τὸ χρεῖον ἐλειτούργησεν, ἐξήκοντα δυο ἑτῶν ὧν
 εἶξ ὧν τριακονταετρεῖς βεβασιλευκεν καλῶς καὶ ἀγαθῶς. Πρῶτος γὰρ ἦν καὶ πρὸς τὸ φιλανθρωπότερον αἰεὶ ἀπονείων,
 πρὸς πάντας φιλόδωρος, μᾶλλον δὲ πρὸς τοὺς μῆκοθεν. Ἐρώτων δὲ θῆλων ἠτάτο, ἐξ ὅτου ἡ σύζυγος αὐτοῦ
 Εἰρήνη ἐξ ἀνθρώπων ἐγίνετο, μάλιστα δὲ τῆς ἐξ Ἰταλίας Μαρκεσίνης, ὡς καὶ πίδαλα ὑποδείξει ταύτη δούνα
 κοκκοβαφῆ καὶ ἐπιστρίδας καὶ χαλινα, ἐπεσθαί τε αὐτῇ πλείους ἢ τῇ κυρίως δεσποίνῃ, ἀλλὰ τε πολλὰ ἐποίει
 ταῖς ἐκεῖνης δουλεύων ὀρέξεισι. Καρτερικὸς δ' ἦν ταῖς μάχαις, καὶ τοῖς μὲν κατὰ συστάδην πολέμοις οὐκ ἔχαιρε,
 τὸ ἄλλοπρόσαλλον τοῦ Ἄρειος δειλίῳ, τῇ καρτερία δὲ χρώμενος, καὶ ἐνταρίζων εἰς τὴν ἐναντίον καὶ τὴν θέρουσ
 ὥραν διαβιβάζων, ἐτι δὲ καὶ τὴν φθίνουσαν, ἐνίοτε δὲ καὶ παραχειμάζων τὴν νικῶσαν ἐλάμβανεν. Ἦν δὲ
 εὐσεβέστατος καὶ φιλόπτοχος, φιλοδίκαιός τε καὶ φιλόχριστος, τὴν βασιλείαν τῷ νιῷ Θεοδώρῳ κατελιπὼν
 ἐτῶν ὄντι λγ' τοσούτος γὰρ ἦν ὁ χρόνος αὐτῷ ὅσος ὁ τῆς πατρικῆς βασιλείας ἐτύγγανεν σχεδὸν γὰρ τῇ πατρικῇ
 ἀναρρήσει καὶ γέννησις ἐκείνου συνέδραμεν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(9) Καὶ ὁ βασιλεὺς. Gregoras, p. 49. ALL.

(10) Γεγωνὺς ἄφρωνος Gregoras, p. 50. ALL.

(11) Ἐφόλιον. Corrigendum censet Meureius
 φόλιον, barbara et peregrina voce, herbam signifi-
 cante. De qua sic in Glossario; Φόλιον *herbæ ge-
 nus* Demetrius Cpol. *Hieracosophii* lib. II, cap. 1:
 Φολίου βοτάνης, κάστου, σμύρνης ἀρρενικῆς, στά-
 χους Ἰνδικῆ· Occurrit illi pluries. Videturque *delta*
 esse, quæ Italis *foglia mollia*. Scriverio vero
 nostro aliter videtur, qui *legandum* putat, le-

vissima mutatione β in α, ἐφόλιον, ut dicat me-
 dicos scarificationem cucurbitularum pedibus adhi-
 buisse .et ἐφόλιον sive attractorium quoddam
 medicamentum scarificationi injectis et applicasse
 ad eliciendum sanguinem, cui rei νυφόρδτον aptum
 etc. Dioscorides Asclepiadesque alii videntur. De
 morbo autem imp. Jo. Ducæ Batatzis Nicephorus
 Gregoras, lib. II, cap. ult. DOUSA.

(12) Τοῖς τοιούτοις ἐπεχωρίσθη. Gregoras, p.
 50. ALL.

ratoris in pejus ruebat, cum solito longe frequentius malo divexaretur carnesque absumerentur, **110** quod deterius habebat et ali non poterat. Cum ergo medicorum ingenium de restituenda valetudine desperasset, ut respirare ipse paululum posset, Smyrnam iter meditatur, ut Christum, qui in ea insigniter colitur, adoraret precibusque effusis sibi propitium in tanto infortunio redigeret Accessit, omnia, uti instituerat, perfecit, nec tamen ex morbo convaluit. Porro in Periclystris commorans (locus is est prope Smyrnam, quod undique aquarum copia circumfluatur, sic dictus) majori sive potius atrociori malo oppressus, inde discedens, cum gravissime corpore urgeretur, Nymphæum proficiscitur, nec regias ibidem domos invisit, sed in hortis regis prope urbem imperatoria finxit tentoria; ubi et diem suum obiit extremum tertio calendis Novembris, sexaginta et duos annos natus, ut qui illius res exactius possidebant dixere. Ex his triginta tres probe integreque regnaverat. Leni animo fuit, semperque se humaniorem præbebat. Familiars parcius munerabatur: exteros, eosque qui tanquam legati ad eum venissent, magnificentioribus largitionibus, ut ab eis laudaretur, afficiebat. Amoribus muliebribus, postquam ejus uxor Irene Imperatrix ex hac vita excesserat, et potissimum Marcesinæ quæ ex Italia venerat, Annæ quidem imperatrice ex Alemania uxoris pedissequa, sed quæ postea in amore æmula fuerat, deditus. E cujus amore ita **111** ipse pendebat ut illi cocci-
neos calceos gestare permiserit et sagum et frænum non alterius coloris indulserit, plures illi famulos quam veræ dominæ donaverit, aliaque quamplurima libidinibus illius deserviens præstitit. Fuit illi animus belli ingens ac tolerans. Consertis præliis, variam Martis sortem extimescens, et in illis conserendis incertum animo agitans, minime delectabatur, sed fortitudine ac patientia, et verno

Α τοῖς πολλοῖς. Ἐπὶ δὲ εἰς λόγισμὸν ἐκπαύθη, καὶ πρὸς τὰ βασίλεια ἐπανίστραφεν, ἵνιστα δὲ καὶ ἡ δὴν ἐπὶ θρόνου ἐν τοῖς ἀνακτόροις ὑπὸ τῶν οὐκ ἤγετο. Ἐπεὶ δὲ ἡ νόσος ἐπηύξησε, τὸ σῶμα τοῦ σιλήως κατέπιπτε· συνεχίστερον γὰρ ἤρξατο τούτῳ γίνεσθαι. Σύντηξις γοῦν ἦν αὐτῷ τῶν σικῶν, [P. 56] καὶ τὸ δεινότερον ἡ ἀτροφία τοῦτον ζεν. Ἐπεὶ οὖν χεῖρες ἰσθρῶν εἰς τὴν νόσον ἐμῶν, παραμυθίαν βουλόμενος μικρὰν ἐφευρεῖν λησεν εἰς τὴν Σμύρνην ἀπελθεῖν, ὅπως τῷ ἐπροσκυνήσῃ Χριστῷ (13) παρακλήσιν τε ποιήσῃ ἰσθρῶν αὐτὸν ἀπεργάσῃτο. Ἀφικόμενος οὐ μὴ μὲν διαπράξατο, ἀνασκωπὴν δὲ τοῦ πάθους οὐχ ἰσθρῶν ἀλλ' ἐν τοῖς Περικλύστροις σκηνοῦμενος (τόπος ἴσθρῶν οὗτος ἐγγὺς ποῦ τῆς Σμύρνης, διὰ τὸ πᾶσι τοῖς ὑδασι περικλύζεσθαι οὕτω πως κατονομαζόμενος), μείζονος ἢ μᾶλλον χείρονος τοῦ πάθους ἰσθρῶν σθετο. Ἐκείθεν οὖν ἀπάρως πονήρως λίαν ἔχω σώματος καταλαμβάνει τὸ Νύμφαιον. Καὶ ἐν μὴ βασίλειοις οὐκ ἀπέθλην οἰκήμασιν, ἐν δὲ τοῖς ποῦ τῆς χώρας βασιλείοις κήποις τὰς ἀνακτοῦ σκηνὰς ἐνιδρύσατο. Ἐνθα καὶ τὸ χρεῶν εἰσῆλθεῖν σὲ τρίτην καλανδῶν Νοεμβρίου, ἐξήκοντα καὶ δύο ὡς οἱ τὰ περὶ αὐτοῦ ἀκριβέστερον εἰδότες ἔρασαν ἔτη βιώσας, ἐξ ὧν τριάκοντα καὶ τρεῖς βεβαίως καλῶς τε καὶ ἀγαθῶς. Πρῶτος γὰρ ἦν καὶ πρὸ φιλανθρωπότερον αἰετὸν ἀπονεύων. Δωρεαῖς μὲν τοῦ αὐτοῦ ἦτον ἐχράτε, πρὸς δὲ τοὺς ξένους μᾶλλον τοὺς ὡς πρῶτος ἀφικόμενους, δαψύλλων (15) τὴν χεῖρα προὔτεινεν, ἐν ὑπ' αὐτῶν νοῖτο. Ἐρώτων δὲ θήλων ἠττάτο. ἐξ ὅτου ἡ σὺς αὐτοῦ καὶ βασιλεὺς Εἰρήνη, ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο. λιστα δὲ τῆς ἐξ Ἰταλίας ἐλθούσης ὡς θεράπων μὲν τῆς ἐξ Ἀλαμάνων συζύγου βασιλίδος Ἄννης (ἀντιζήλου δὲ ταύτης γεγεννημένης Μαρκεσίνης τε ὀνομαζομένης τοῦ ἔρωτος ἠττάτο, καὶ ἐς τὸν τῆς ἀγάπης αὐτῆς ἐξεκρίματο ὡς καὶ πᾶσι ὑποδεδίσθαι δεῦνα ταύτη κοκκοβαφῆ καὶ ἔρασε

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(13) Τῷ ἐκείσε προσκύνῃ Χριστῷ. in hac ægritudine Joannis pietatem et nummorum in pauperes profusionem fuse enarrat Georgius Pachymerius (p. 70), qui a Christianis principibus omnino audiendus est. ALL.

(14) Ἐξήκοντα καὶ δύο. Gregoras. p. 50. Et nota annos vitæ illius Acropolitam numerare sexaginta duos, Gregoram sexaginta: in annis imperii conveniunt, cum uterque tres et triginta imperii numeret. ALL.

(15) Δαψύλλιστράν. Admirabitur non nemo quam ratione ejusmodi imperatores, qui paulo ante reliquam regiam supellectilem hostibus cesserant et omnia sua amiserant, extorres, et non sine continuis illisque immensis sumptibus, nunc cum Bulgariis, nunc cum Latinis, nunc cum Christianorum hostibus, et quod majus cuiquam videri poterit, cum Græcis ipsis belligerantes, tot recolligere pecunias potuerint, ut larga etiam manu largitionibus et retributionibus, non familiaribus modis sed exteris, supra etiam imperatorum consuetudinem effusissimis providerint. Cessabit omnino admiratio, si revocentur in memoriam quæ Pachymerio de ærario Joannis et Theodori scribit, p. 68. ALL.

(16) Ἄννης. Mortua namque Irene Annam Ale-

mannam, Manfredi Siciliæ regis sororem materem duxit. Gregoras, p. 45 et 91. Pachymerius lib. III, p. 181, et infra p. 185. Hujus Annæ post imperium adeptus Michael Palæologus maxime cupiens fuit. Itaque inflammatus libidine feretur, ut neque pudor neque pietas neque hominum fama a cupiditate illa revocarint. Mulieris et moniam et artes et ipsius imperatoris consuetudinem. Pachymerius, lib. III, p. 181, expressit. ALL.

(17) Μαρκεσίνης. Rem fusius pertractat Gregoras, p. 46. Quæ Gregoras de Nicephoro Blemmyda et exclusa Marcesina ab ecclesia tradit, vix hausisse ex epistola encyclica ejusdem Nicephori quæ quia adhuc inedita est, quod sciam ipsa digna sit quæ ob pietatem et summum in Christianam religionem zelum teratur omnium manibus hic exscribam Græce; quæ est: Νικηφόρου μοναχοῦ κ. τ. λ. Vide tomum CXL in Nicephoro Blemmyda Spondanus anno 1225, num. 19 mira occulta Nicephorum a Blemmyda dividit: Cum pejus quædam quæ majori pompa quam ipsa Anna incedere consueverat, ab ingressu templi Blemmydæ prohibita ab ejus abbate Nicephoro maxime virtutis atque auctoritatis viro, etc. Sane hic a Nicephorus a Blemmyda delectus non est AL

μαύρας και χαλινά ἐπισθαι τε αὐτῇ πλείους ἢ Α
 ρίως δεσποίνῃ, ἀλλὰ τε πολλὰ ἐποίει ταῖς ἐκεί-
 ρουλεύων ὀρέξεσι. Καρτερικὸς δὲ ἦν οὗτος ἐν
 κάχαις ὁ βασιλεὺς, καὶ τοῖς μὲν κατὰ συστά-
 πολέμοις οὐκ ἔχαιρε, τὸ ἄλλοπρόσβαλλον τοῦ
 ρ δειλιῶν καὶ τὸ παρὰ ταῦτ' ἀθλῶν ὑπολογι-
 ρς· τῇ καρτερίᾳ δὲ χρώμενος, καὶ ἐνεαρίζων
 ρ τὴν τῶν ἐναντίων γῆν καὶ τὴν θέρους ὥραν
 δάξων, ἔτι δὲ καὶ τὴν φθίνουσαν ὁπώραν δια-

ἐνίστε δὲ καὶ παραχειμάζων τὴν νικῶσαν
 ρ ἐνστάσει τε καὶ ὑπαμονῇ. Ἐτεθνήκει μὲν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης τῷ υἱῷ αὐτοῦ Θεοδώρῳ τὴν βασι-
 καταλειποῦς, τριάκοντα καὶ τριάκοντα καὶ τρία ἔτη διανύοντι. Τοσοῦτος γὰρ ὁ χρόνος αὐτῷ ὀπόσος τὴν πα-
 βασιλείας ἐτύγχανε· σχεδὸν γὰρ τῇ πατρικῇ ἀναρρήσει καὶ ἡ γέννησις ἐκείνου ξυνέδραμεν.
 Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς ⁴⁰ μὲν Θεόδωρος τῶν βασι-
 ἐπιέληπτο θρόνων. Τὴν νενομισμένην γούν
 ἀποδοῦς [P. 57] τῷ βασιλεὶ καὶ πατρὶ, καὶ κα-
 ρις ἐπ' ἀσπίδος ὡς ἔθος, καὶ ὑπὸ πάντων φη-
 ρις αὐτοκράτωρ (18), τοῦ Νυμφαίου ἀπάρας ἐπὶ
 ριλαδέφου ἀφίκετο. Μεγίστη δὲ αὕτη πόλις καὶ Β
 ἀνθρωπος καὶ ὑπὸ κλίσεισθαι δεδνημένους οἰκήτο-
 χουσα, καὶ μάλιστα τοξείαν ἀσκούστας· ἀγχι-
 νοῦτα δὲ τοῖς Περσικοῖς ὁρίοις αἰεὶ διαμάχεσθαι
 ὑπεναντίους τούτους ποιεῖ καὶ ἐθάδας πολέμων
 ἴεται. Ἐκείσε οὖν διακαρτερήσας μικρὸν καὶ
 πρεσβείαν στείλει πρὸς τὸν σουλτάν, ἐπὶ τὰ
 ὦν κερῶρηκη μέρη καὶ τὴν τῆς χώρας ταύτης
 κτημένῃν πόλιν τὴν Νίκαιαν. Ἐπει δὲ ἐχάρει
 πατριάρχουτος (19) ἡ Ἐκκλησία (πέφθακε γὰρ
 πατριάρχης Μανουὴλ μικρὸν τι τοῦ βασιλέως
 νου προτελευτήσαι), εἶδει δὲ πρῶτον πατριάρ-
 προδληθῆναι, ἐν' ἐπὶ τῷ βασιλεὶ τὴν στεφθε-
 ἐν τῷ ἱερῷ τελεσιουργήσῃ τεμένει, ἐζητεῖτο μὲν
 ρς τοῦ τοιοῦτου θρόνου, ἡ δόξα δὲ τοῖς πολλοῖς
 ῶ Βλεμμύδῃ (20) ἐτύγχανε Νικηφόρῳ, τῷ ἱμῶ
 τκάλῳ τῶν τῆς φιλοσοφίας λόγων τε καὶ δογμα-
 ἀνδρὶ ἐκ νεότητος τὸν ζυγὸν ἀραμένῳ τοῦ μονή-
 βίου καὶ περιβοήτῳ τυγχάνοντι καὶ περὶ λόγον
 ἱρετῶν, κἂν ἐνίων ὁ φθόνος, καὶ μάλιστα τῶν
 χόντων, οὐ μόνον οὐκ ἐκφανῆ τούτῳ τὰ τῆς ἀρε-
 ποίει, ἀλλὰ καὶ κακίας τινας αὐτῷ προσεκόλλα.
 ρ οὖν πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδώρον φιλιῶς διακει-
 ῖ παρ' αὐτοῦ ἐφιλέτο· τῶν γὰρ λόγων, ἐν οἷς
 ολλὰ ἐπεράνυτο, διδάσκαλον καὶ αὐτὸν ἐπεγρά-
 σσφὸς γὰρ ἦν εἰς ἄκρον ταῖς ἀληθείαις ὁ βα-
 ρ. Ὁ δὲ ὀκνηρότερος περὶ τὸ πρᾶγμα ἐτύγχα-

D : Ὁς τὴν νενομισμένην ὀσίαν ἀποδοῦς τῷ πατρὶ καὶ ἐπ' ἀσπίδος φημισθεῖς, τοῦ Νυμ-
 ἀπάρας πρὸς τὴν Φιλαδέφου ἀφίκετο. Καὶ ἐκείσε διακαρτερήσας μικρὸν καὶ περὶ τὴν Βιθυνίαν
 ῖ. Καὶ ἐπει ἐχάρει ἡ Ἐκκλησία (προτέθνηκε γὰρ τοῦ βασιλέως ὁ πατριάρχης Μανουὴλ), Ἀρσένιον
 μοναχὸν ἐξ Ἀπολλωνιάδος λίμνης μεταπεμφόμενος χειροτονεῖ πατριάρχην, ὅς καὶ μονημέρως διάκονος
 ἱεὺς καὶ πατριάρχης τέλειτο. Καὶ παρ' αὐτοῦ στεφθεῖς ἔξισιν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

1) Φημισθεῖς αὐτοκράτωρ. *Quamvis enim im-
 um jure hæreditario ad Theodorum Lascarim
 et, quia is a patre vivente non appellatus fue-
 rator, eo defuncto communi totius exerci-
 tionsensu ac nobilium omnium ac procerum
 ursu imperator salutatur : constabat enim
 nem nemini omnium nisi filio imperium relin-
 e voluisse, quod et pius esset in liberos et ne-
 alteri id destinaret. Quare autem filium vivens
) modo designare voluerit, pluribus prose-*

tempore in hostium locis degens et ætate trajiciens
 nec non et senescentes fructus expectans, quando-
 que etiam hibernans victoriam reportabat, impera-
 toris constantia ac patientia fatigatis hostibus. Mo-
 riturus imperator Joannes imperio filio suo Theodoro
 tres et triginta annos agenti relicto : tot enim æta-
 tis illius anni quot et paterni imperii erant : cum
 paternam enim acclamatione forte et natales illius
 concurrerant.

ἐλάμβανε, ἀποκαμνόντων τῶν ἐναντίων τῇ τοῦ βα-
 βασιλεὺς Ἰωάννης τῷ υἱῷ αὐτοῦ Θεοδώρῳ τὴν βασι-
 διανύοντι. Τοσοῦτος γὰρ ὁ χρόνος αὐτῷ ὀπόσος τὴν πα-

53. Igitur imperator Theodorus imperii habenis
 susceptis, justisque imperatori et patri, uti fieri
 amat, factis, et super scutum assidens, uti moris
 est, ab omnibus imperator acclamatus, Nymphæo
 discedens Philadephiam comitat, urbem ingentem
 et frequentem populis oppidanisque arma **112**
 sumere et maxime sagittis adversarium configere
 professis. Ea cum in finitimum agrum Persicum
 extendatur, bella cum hostibus continuo exercens
 gentem belli studiis asperrimam alit. Ibi paucis
 diebus, quibus legationem ad sultanum miserat,
 commoratus ad Bithynorum oras et ad primam il-
 lius regionis urbem Nicæam secessit. Sed cum pa-
 triarchæ orba Ecclesia foret (nam paulo antequam
 Joannes imperator moreretur, patriarcha Manuel
 vitam finierat), nec absque patriarcha imperatoris
 coronatio in sacro templo confici posset, dignus ea
 provincia et honore conquirebatur. Plurimorum
 suffragia in Nicephorum Blemmidam, præceptorem
 meum et philosophicorum sermonum ac dogmatum
 institutorem, virum et litteris virtute perquam
 celebrem et qui juvenis adhuc atque tenella ætate
 jugum monasticæ vitæ tulerat, respiciebant, licet
 nonnullorum, et maxime primatum, invidentiâ non
 modo tantæ virtutis lumen occuluerat, sed et vitia
 quædam homini appinxerat. Hunc imperator Theo-
 dorus diligebat, cui juncundissimus erat, quippe qui
 sermonum, quibus summopere delectabatur, ma-
 gistrum eum sibi adsciverat : sapientiæ enim culmen
 et re vera attigerat imperator. Ille ad tantam rem
 segnior esse, et imperator etiam ipse non impense
 nimis urgere, cui magnis volupe erat ab eo similem

quitur Gregoras, lib. III, qui subdit : Ἀνηγόρευτο
 δ' ὕστερον παρ' ἐχόντων τῶν ὑπηκόων ἀπάντων καθεσθεῖς
 ἐπ' ἀσπίδος κατὰ τὸ ἐν τούτοις ἱερατοῦ ἔθος.
 ALL.

(19) Ἐχάρει τοῦ πατριάρχουτος. Gregoras,
 p. 55. ALL.

(20) Πολλοῖς ἐπὶ τῷ Βλεμμύδῃ. Gregoras, p.
 55. Acropolita Manuelem vocat patriarcham demor-
 tuum, Gregoras Germanum : sed de his nos alibi
 egimus. ALL.

dignitatem non recipi. Reges scilicet eos qui patriarchatui **113** præsent moribus ac ingenio abjectiores moderatioresque, ut facilius eorum nutibus veluti jussis succumbant, peroptant, quod rusticioribus, cum sermonibus fidere nequeant, potissimum accidit : qui vero sapientiæ operam navant, rigidiores videntur et illorum jussibus adversantur. Propterea imperator Theodorus illius mentes sensumque leviter degustato ad alios se convertit, et cum plures non satisfacerent, monachum quemdam ex Apolloniadis lacu, præter paucas litteras cæterorum inscientem (solum enim rudimenta grammatices attigerat), nullis sacris ordinibus insignitum, Arsenium nomine, accersitum quam celerrime missis hominibus conduxit : nec ille renuit. Et Nicæa exire festinans præsulibus, ut quamprimum eum patriarcham efficerent, imperat. Illi audientes per unam hebdomadam diaconum sacerdotem et patriarcham consecrant.

ροτονησαι [P. 58] πατριάρχην αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, οἱ τὸν καὶ ἱερέα καὶ πατριάρχην αὐτὸν ἐκτελέσαντες.

54. Causa vero exitum Nicæa sollicitandi ea fuit. Bulgarorum princeps Michael, uxoris Theodori imperatoris frater, socero illius Joanni Asano ex Angeli Theodori filia susceptus, Joannis imperatoris obitu nuntiato, cum occiduas partes imperatoris copiis nudas orbasque conspiceret, animoque **114** agitasset regionem et in ea oppida ab imperatore Joanne Bulgariis surrepta ad Bulgarorum rursus dominatum, quod jam diu Bulgarorum cordi inhæserat, revocare, rem pro tempore opportunam, ut sibi videbatur, ratus, Hæmo prodiens transnatoque Hebrò paucissimo tempore multarum regionum potius est, multaque oppida nullo cum labore sibi devinxit, Bulgari siquidem habitatores externorum jugo dejecto generis consortibus accurrebant. Arces solo Romanorum præsidio munitæ cum ad repellendos hostium impetus non sufficerent in potestatem Bulgarorum nullo negotio ceciderunt, partim timore percussis et deditionem arcium pro salute et domum abitione prodentibus, partim repentiniæ Bulgarorum irruptioni, cum obviam ire non possent, aufugientibus easque custodibus vacuas deserentibus, aliis etiam temporis longinquitate defessis, cum præter modum custodiæ terminis illis protraheretur. Pleræque etiam arcium imperfectæ, viris et reliquis necessariis parum munitæ, præda hostibus patuerunt. E vestigio itaque expugnatae sunt Stenimachus, Peristitza, Crytizimus,

⁴¹ D : Ὁ γὰρ Βουλγαράρχης Μιχαὴλ, ὁ τούτου γυναικάδελφος, τὸν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου πυθόμενος ἔα τον, ἐπὶ τὰ δυτικά μέρη γυνὰ στρατευμάτων ἑάρα, βουλευθεὶς τὰ ἀφηρημένα ἐκ τούτων ἄστα ἐπέλεσασθαι, τὸν Ἐβρον διαπεράσας πολλά ὑφ' ἑαυτὸν ἐποίησατο. Μετετέθη μὲν οὖν ὁ Στενίμαχος, Περισπὴ Κριτζιμὸς, Γξέπαινα καὶ γὰ ἐν τῇ Ἀχριδῶ ξυμπαντα πλὴν Μυιάκου· τούτο γὰρ καὶ μόνον ὑπὸ Ῥωμαίων ἐφυλάκτο. Οὐστρα δὲ καὶ Περτεράκιον καὶ Κρυβοῦς καὶ τὸ παρακείμενον τῇ τοῦ Ἀδριάνου καὶ καλεῖται τον Ἐρραίμ τοῖς Βουλγάροις χειρίζωτο. Τούτου χάριν ἐσπευδε.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(21) Μοναχὸν τινὰ. Gregoras, p. 55. ALL.

(22) Ἐν μιᾷ ἐβδομάδι. Hujus ordinationem per hebdomadam absolutam, uti usitatam in ea

Α νεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς μαλακῶ αὐτοῦ ἐπειράτο· μᾶλλον γὰρ πρὸς βουλήσεως ἢ τῷ τὴν προστασίαν μὴ καταδέξασθαι. Ταπεινὸς γὰρ καὶ μετρίους εἶναι τὸ φρόνημα τοὺς χειρόντας οἱ κρατοῦντες ἐθέλουσι, καὶ προσπύχερῶς τοῖς σφῶν αὐτῶν βουλήμασιν ὡς πρῶτα γμασιν. Τούτο δὲ μᾶλλον οἱ ἀγροικότεροι πάσιν· οὐδὲ γὰρ ἔχουσι τοῖς λόγοις θαρρεῖν, οἱ δὲ λόγους ἀκαμπίστεροι φαίνονται καὶ τοῖς ἐκ ὀρισμοῖς ἀντιπέπτουσι. Ὁ γοῦν βασιλεὺς Θεὸς διὰ ταῦτα μικρὰν τινα πείραν λαθῶν τοῦ ἁγίου ἑτέρους ἐτρέπετο. Καὶ ἐπὶ δυσαρρεστῶν ἐπιγγὴν ἐν πολλοῖς, μοναχὸν τινὰ (21) εἶναι μαθῶν ἐπὶ Ἀπολλωνιάδος λίμνῃ ὀλίγων γραμμάτων πᾶσιν ἔχοντα (μόνον καὶ γὰρ ἐφύψατο τῆς γραμματικῆς παιδείας), ἀνίερων τελοῦντα καὶ Ἀρσένιον ὄνομα μόνον, ὡς εἶχε τάχους, στέλλει τοὺς αὐτὸν ἀεὶ καὶ ὅς ἀφίκετο. Ἐπεὶ δὲ τὴν ἀπὸ τῆς Νικαίας ἔσπευδε, διὰ τάχους τοῖς ἀρχιερεῦσι προστατῆται καὶ οὕτως διεπράξατο, ἐν μιᾷ ἐβδομάδι (22) ἰ

νδ'. Ἡ δὲ αἰτία ⁴¹ του ἐπισπεύδειν τὴν ἐπὶ Νικαίας ἔξοδον ἦν αὕτη. Ὁ Βουλγαράρχης Μιχαὴλ γυναικάδελφος τοῦ βασιλέως ἐτύγγχευε Θεοδώρῳ τῷ πενθερῷ αὐτοῦ τῷ Ἀσάν Ἰωάννη ἐκ τῆς Ἀγγέλου Θεοδώρου θυγατρὸς γενηθεὶς, τὸν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου πυθόμενος θάνατον, ἐπὶ τὰ δυτικά μέρη γυνὰ στρατευμάτων ἑάρα Ῥωμαϊκῶν, λαθεὶς τὴν ἀφηρημένην πρὸς τοῦ βασιλέως Ἰωάννου χώραν ἐκ Βουλγάρων καὶ τὰ ἐν τούτοις ἄστα Βουλγαρικὴν ἀρχὴν καὶ αὐτοῖς ἀνακαλίσσασθαι (ἵνα γὰρ ἐκ μακροῦ τοῖς Βουλγάροις ὠδίνετο) καὶ καιρὸν, ὡς ἔδοκει, κατιδῶν ἐπιτήδειον, ἔξορμήσας τοῦ Λίμου καὶ τὸν Ἐβρον διαπεράσας ἐν οὐκ ὀλίγον χρόνῳ πολλὴν τε χώραν ὑφ' ἑαυτὸν ἐποίησατο καὶ τὰ ἄστα σὺν οὐδενὶ παρεστήσατο πόνῳ. Βούλη καὶ γὰρ τυγχάνοντες οἱ οἰκότες τοῖς ἔμορφοι προσέτρεχον, τὸν ζυγὸν τῶν ἀλλογώσων ἀποκίμενοι. Τὰ δὲ ἄστα μετὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν καὶ μὴ ἀπολελειμμένα φυλάξωσι, οὐκ ἔξιον τοιοῦτως ἔμορφοῖς ἀντιμάχασθαι, εὐχερίως τοῖς Βουλγάροις ὑπῆρχε, τῶν μὲν πλοῖα ταραττομένων καὶ πλοῖων τῶν τὰ ἄστα καὶ λαμβανόντων τὴν πρὸς τὰ ἐκτὸς ἐλευθερίαν, τῶν δὲ πρὸς τὴν ἐξουσίαν γενομένην τῶν Βουλγάρων ἔφοδον μηδὲν ἔχόντων ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ χείρου νοῆσαι λύσιτελοῦν, ἀποδιδρασκόντων ταῦτα ἔρημα τῶν φυλαττόντων ἀπολεμμένων· ἄλλων δὲ ἴσως καὶ χρόνῳ ἀποκαμίντων, παρεπὶ θάνατος αὐτοῖς παρὰ τὸ μέτρον τοῦ χρόνου τῆς ρα

Ecclesia, narrat Acropolita, de qua nos egimus tractu *De ordinationibus Græcorum*. ALL.

(23) Ἐξορμήσας. Gregoras, lib. III, p. 53. ALL.

κῆς. Τὰ πλείω δὲ τῶν ἀστῶν καὶ ἀπεριποίητα ἦν A καὶ τῶν χειρωδῶν ὄπλων ἀμοιρα· Κατεσχέθη μὲν οὖν ἐκτοῦ παραυτίκα Στενίμαχος, Πριστίτζα, Κρυτζιμός, Τζέπαινα καὶ τὰ ἐν τῇ Ἀχριδῶ ξύμπαντα πλὴν Μνεϊάκου· τοῦτο γὰρ καὶ μόνον ὑπὸ Ῥωμαίων πεφύλακται. Οὐστρα δὲ καὶ Περπερακιον καὶ Κρυβοῦς καὶ τὸ παρακείμενον τῇ τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ κεκλημένον Ἐφραιμ τοῖς Βουλγαροῖς χειρίζονται. Τούτων οὕτω γεγενημένων καὶ τῶν ἐν δυσμαῖς Ῥωμαϊκῶν κλονομένων πραγμάτων, τῆς φήμης μέχρι καὶ ἐς βασιλείως ἐπιδραμούσης καὶ πλειόνων προτοδικίαν κακῶν τῶν προσόντων φαντασίαν παρεχομένης, οἱ περὶ τὰ βασιλῆα οὐ μικρῶς ἐταράχθησαν· ἠπίσταντο γὰρ ὡς τὰ πλείω τῶν δυτικῶν μερῶν Βουλγαροῖς οἰκοῦνται, καὶ ἀποστατήσουσι πάλαι Ῥωμαίων, προσφάτως δὲ χειρωθεῖσι τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ, καὶ οὕτω πῆξιν τῆς χειρώσεως, λαβούσης, ἔχθραν δὲ αἰετὸς Ῥωμαίους ἐνδομυχοῦσι.

νέ. Διὰ ταῦτα ⁴² καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἠδημόνει B τοῖς πράγμασιν, εἰ οὕτω κατ' ἀρχάς τῆς ἐξουσίας [P. 59] αὐτοῦ δυστυχῶς πράττει. Συναθροίσας οὖν τοὺς ἐν τέλει καὶ τοὺς εἰς στρατηγούς τεταγμένους, σὺν οἷς καὶ οἱ πρὸς πάππου αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου ὑπῆρχον αὐτῷ θεῖοι, ὁ τε Μανουὴλ καὶ ὁ Μιχαήλ, ἐβούλευσατο τί ἂν ἔχοι πρὸς τὰ γεγενημένα διαπράττεσθαι. Οἱ μὲν οὖν πλείους διαπερᾶσαι τὸν βασιλῆα τὸν Ἑλλήσποντον δεῖον ἔλεγον εἶναι καὶ στήσαι τὴν τῶν βουλγαρῶν φερόν. Τοῦτο δὲ τοῖς τοῦ κρατοῦντος θεοῖς τοῖς προειρημένοις οὐκ ἤρεσκον, οἷς καὶ προσεῖχε μᾶλλον ὁ βασιλεὺς, καλλῶν ἔνεκα. Ἦ τε γὰρ γνησιότης τοῦ γένους ἠνάγκαζε καὶ τὸ τῆς ἡλικίας γηραιὸν παρτεβίαζεν, οὐχ ἦττον δὲ πρὸς τοῦτο καὶ τὸ πολλῶν πραγμάτων ἴδρις αὐτοὺς γίνεσθαι παρέπειθε· φυγάδες γὰρ οὗτοι γεγονότες τῆς τοῦ C βασιλέως Ἰωάννου διακρατήσεως πολλοῖς προσωμίλησαν δεσπότηαις καὶ εἰς διαφόρους περιπλαυήθησαν τόπους, κἀντεύθεν, κατὰ τὴν ποιήσιν, εἶδον ἀστῆα καὶ νόον ἔγνωσαν. Καὶ ἦσαν μὲν ὡς ἀληθῶς οὗτοι νοήμονες, οὐκ ὀρθὰ δὲ ἐφρόνον τοῖς τῶν Ῥωμαίων πράγμασιν, αἰτίαν ἔχοντες τὸ παρευδοκιμηθῆναι τὰ πρῶτα παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ βασιλέως, μηδενὸς αὐτῶν εἰς ἀξίαν ἀνηγμένου βασιλέως ἀδελφοῖς διαπρέπουσαν. Εἶτα καὶ παρὰ τοῦ γαμβροῦ καὶ βασιλέως καὶ φυγαδῆαι τῆς Ῥωμαίων γεγενημένοι πρὸς αὐτοὺς ἐδυσμῆναινον. Καὶ ταῦτα μὲν ἴσως ἐρεῖ τις αἰτία εἶναι, τὸ δὲ ἀληθές τὰ D τῶν ἀνθρώπων ἦθη ἀθέβαια ὄντα καὶ ἀστατα τοιούτους τυγχάνειν ἐποιοῦν. Καὶ ταῦτα μὲν οὐ διελάνθανεν οὐδὲ τὸν βασιλῆα Θεόδωρον· τίως οὖν ὡς οἰκείους τοῦ αἵματος καὶ τὸ τιμᾶν αὐτοὺς διὰ παντὸς προελλόμενος ἐχρᾶτο πρὸς συμβουλάς. Ὑπετίθεντο γοῦν οὗτοι ὡς οὐ χρεῶν τὸν βασιλῆα διαπερᾶσαι πρὸς κῆν δυσμῆν, ὅτι τε κακῶς πράττει τὰ τοιαῦτα μέρη, καὶ ὡς νοσεῖ σχεδὸν ἀθεράπευτα, στρατεύμα τε μὴ ἔχειν τὸν βασιλῆα προσῆκον πράξει βασιλικῇ· ὁ γὰρ χειμῶν ἐκώλυε τὴν συνάθροισιν τῶν δυνάμεων. Καὶ

⁴² D : Βουλῆν οὖν ποιησάμενος, οἱ μὲν πλείους διαπερᾶσαι αὐτὸν τὸν Ἑλλήσποντον δεῖον ἔλεγον. Οἱ δὲ πρὸς πάππου αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου Μανουὴλ καὶ Μιχαήλ οἱ Λασκάρεις, οἷς προσεῖχε μᾶλλον τῇ τε γνησιότητι καὶ τῷ γέρει, οὐ χρεῶν διαπερᾶσαι τὸν βασιλῆα ἐβούλευσαν. Ἦ. τῶν πλειόνων γοῦν ἰσχυρὴ βουλή.

que nomine suo neque exspectatione hominum dignum quippiam conficiat, non tantum hostibus ablata confirmare, sed et reliqua sommo adversariorum incremento rerumque Romanarum imminitione disperdere ac dissipare. Et hæc quidem isti. Verum Georgius Muzalo apprime illi carus, qui magni domestici munere fungebatur, imperatorium progressum non **117** consulere modo, sed etiam cogere, nequæ in occusu erant, vel major eorum pars, in inimicorum potestatem venirent. Alii etiam non pauci viri celebres in magni domestici sententiam ierant. Igitur prælatum est plurimorum consilium. Maxime vero imperatoris ingens cupido ac animi ardor, ad itionem impense exagitatus, obvios quosque promptosque, pusillum sane exercitum, eosque qui inter ambulandum occurrebant, alios etiam qui a via non aberant, armis tamen quisque cæteros consequi valentes collegit, quos secum portans Hellespontum trajicit, magno domestico in Oriente relicto.

56. Hinc festinans Adrianopolim venit, ibique unico die commoratus postero die egreditur. Interim ex Bulgarorum speculatoribus unus imperatorem intuitus Adrianopoli exsiliensem citato cursu ad Bulgarum fertur (ille etenim circa Herbrum castra posuerat) et rem aperit, imperatorisque in eum **118** celerem irruptionem exponit, atque jurejurando confirmabat semet oculis propriis imperatorem pontem fluminis Hebri urbi proximam petrans-euntem conspexisse. Hoc quidem Bulgaros turbavit, non ita tamen ut loco, in quo castra fixerant, se moverent; quem retinebant mordicus, quousque accuratius pleniusque de his quæ rumor attulerat certiores fierent. Sed nec imperatorem Bulgarorum tentoria fugiebant, cum locum in quo exercitus erat addidicisset. Igitur celerius iter ingredi, equorum gressus properos urgere, summisque votis exoptare Bulgaris copiis occurrere, Sic ergo irruente forte fortuna ab instituto abducitur. Qui enim Romanis copiis præibant, in Bulgarici exercitus custodes incidunt, quorum plerosque ense trucidant, alios vivos capiunt, inter eos et cui summa belli credita fuerat. Cæteri fuga sibi consulentes summa nocte in Bulgaricum exercitum revertuntur, nuntiantque omnia, et jam imminere imperatorem contendent. Quare uti quisque Bulgarorum potuit, eorumque princeps in equum insiliens, in interiora Bulgaricæ regionis loca sese reci-

A τὸ ἐπιδημῆσαι κατὰ χώραν τὸν βασιλέα καὶ μὴ ἀξίον τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ τῆς φήμης ἐργασθεῖσθαι οὐ τῶν ἀφηρημένων καὶ μόνου βεβαίως ἐν τῇ ἐχθροῖς ποιεῖται, ἀλλὰ καὶ τῶν περιλειμμένων ἀφαιρέσειν αὐτὴν τε τῶν ὑπεραντίων πολλὰ μείζονα ὡς καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν πραγμάτων ἐλάττωσαι σμικρὰν. Ταῦτα μὲν οὗτοι, ὁ δὲ τὰ πλείεστα πεποιθμένος αὐτῷ Μουζάλων Γεώργιος, τὴν τοῦ μεγάλου δομestίκου δυνάμειν περιζωσμένος, τὴν βασιλικὴν παλαιωσιν συνεβούλευσε καὶ ταύτην κατῆπειγε, ἡ λαθὴ τὰ πάντα τῶν ἐν δυσμῇ ἢ τὰ πλείω τῶν ἐχθρῶν χερσὶν ἀλωθῆναι. Καὶ ἄλλοι δὲ τῶν ἰσχυρῶν οὐκ ὀλίγοι τῇ τοῦ μεγάλου δομestίκου ἐπιθυμῇ βουλῇ. [P. 90] Ἡ τῶν πεισιγνοῦν ἰσχυροῦς μάλιστα δὲ τοῦ βασιλέως τὸ πρόθυμον καὶ ὁ τῆς καὶ B διας αὐτοῦ ζῆλος ἐκκαὴς γυγνώσκων πρὸς τὴν κίσησιν. Καὶ προσλαβόμενος τοὺς ἑσοὶ συνακαλουθεῖν ἕτη καὶ μέτριον ἀριθμουμένους στρατεύματα, καὶ τοὺς πλείους οὐδὲν ζυτυχάνοντας, καὶ τοὺς ἑγγύτερον τῆς ἡμετέρας ὄντας καὶ δυναμένους αὐτοῖς ὄπλοις καὶ ἐπιπέσειν, διαπεραιούται τὸν Ἑλλήσποντον, ἀνελπῶν εἰς τὴν ἐν τὸν μεγὰν δομestικόν.

νς. Ἐντεῦθεν ⁴⁸, ὡς εἶχε τάχους, τὴν Ἀδριανὸν πόλιν πέφθακε. Μίαν δὲ καὶ μόνην ἡμέραν διακατερήσας ἐν ταύτῃ ἐξῆλθεν εἰς νέετα. Καὶ τις τῶν ἐκ Βουλγάρων κατοπητῶν τὸν βασιλέα τεθεαμένος τῇ Ἀδριανῷ ἐξερχόμενον δρομαῖς ἐπὶ τὸν Βουλγαρικόν ἴκετο (περὶ τὸν Ἔβρον καὶ γὰρ οὗτος ἐστρατιτεύετο) καὶ τὸ δρᾶμα διασαφεῖ καὶ τὴν τοῦ βασιλέως ἐξαγγελίαν κατ' αὐτοῦ ταχέως ἱεροδοῦν, καὶ ὅπως ἐβεβαιούτο ἢ μὴν ὀφθαλμοῖς τεθεῖσθαι τὸν βασιλέα τὴν πρὸς τῇ πόλει τυγχάνουσαν τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου γέφυραν διαβαίνοντα. Τοῦτο συνέχει μὲν τοὺς πλείους τὸν Βουλγαρον, οὐ μὴν τοῦ τόπου καθ' ὃν ἔλαθον στρατοπεδεύειν ἀπίστησαν, ἀλλ' ἔμμενον ἐκείσε μὴ χρις ἂν γνοῖεν τὰ τῆς φήμης ἀκριβεστερόν τι καὶ καθαρώτερον. Ἀλλ' οὐδὲ τὸν βασιλέα ἢ τοῦ Βουλγάρου κατασκήνωσις λήθηεν, ἀλλ' ἔμμεμαθῆσαν τὸν τόπον ὅπου δὴ στρατόπεδον εἶχεν. Ταχύτερον γὰρ τὴν πορείαν ἐποιεῖτο καὶ τῶν ἵππων τὰς κίσεις ἐπέτεινε, καὶ ἤρχετο τῷ Βουλγαρικῷ ζυτυχῶν στρατεύματι. Οὕτω γοῦν ἔχων ὀρημάματος ἐκ τῆς τῆς θάματος ἐσφαλῆ τυχηρῶς τοῦ βουλευμάτος. Οἱ γὰρ προάγοντες τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων τοὺς ἐκ φυλακῆν προτεταγμένους τοῦ Βουλγαρικῶν στρατοπέδου συμπεπτώκασι, καὶ πολλοὺς μὲν ξίφους ἐφ' ἑπεποίηται, ἄλλους δὲ ζωγρίας ἐλόντες, οὐκ αὐτῶν δὲ καὶ τὸν τὴν ἡγεμονίαν τῆς στρατείας ἔχοντά. ὁ δὲ ἕτεροι φυγῇ χρησάμενοι νυκτὸς βεθείας εἰς τὸν Βουλγαρικὸν ἀπέδρασαν στρατεύματα, καὶ διεγύστη

⁴⁸ D : Ὡς εἶχεν οὐκ ἔλαθον, τὴν Ἀδριανῷ πέφθακεν. Κάκειθεν ἐξείσε, καὶ τις τῶν Βουλγάρων κατοπητῶν τὸν βασιλέα τῆς Ἀδριανῷ ἐξίοντα τεθεαμένος δρομαῖς πρὸς τὸν Βουλγαρικὸν ἴκετο περὶ τὸν Ἐβρον ἐξαγγελίαν κατ' αὐτοῦ ταχέως ἱεροδοῦν. Καὶ οἱ προάγοντες τοὺς φυλακῆν Βουλγάρων ξίφει καὶ ζωγρία ἐλόντες, ἐκ τῆς τυχηρῶς διαμαθόντες, πλείους οὐδὲν ζυτυχάνοντας, καὶ τοὺς ἑγγύτερον τῆς ἡμετέρας ὄντας καὶ δυναμένους αὐτοῖς ὄπλοις καὶ ἐπιπέσειν, διαπεραιούται τὸν Ἑλλήσποντον, ἀνελπῶν εἰς τὴν ἐν τὸν μεγὰν δομestικόν.

ι, και τὸ πλεῖστον αὐτῶν ἤδη τυγχάνειν τὸν Α
 δισχυρίζοντο. Ὡς ἔτυχε γοῦν ἕκαστος τῶν
 ὡν και αὐτὸς ὁ τούτων ἄρχων, ἐπιβάς τοῦ
 ἐπὶ τὰ ἐνδότερα τῶν Βουλγαρικῶν ἐφέρετο
 Κατεδρῦπτοντο δὲ τούτων τοῖς τῶν δένδρων
 τὰ πρόσωπα, συνηρεφέσει τούτοις ἐμπί-
 ὃ δὴ και αὐτὸς ὁ Βούλγαρος πέπουθεν.
 ἔ αὐτῶν και γυμνοῖς ἐφεστρίδων εἰς τὴν
 οἰς ἵπποις ἐχρήσαντο. Οὕτω γοῦν διαδράντες
 αἰκίην ἀπέφυγον σπάθην. Ἐωθεν δὲ τὸν τό-
 σιας ὁ βασιλεὺς και ἔρημον στρατεύματος
 αἰκού κατιδῶν λελύπηται μὲν, οὐκ εἶχε δὲ
 δράσεια. Βουλὴν δὲ ποιησάμενος ἐπὶ τὴν
 χωρεῖ, κάκεισε δὲ ἀφιγμένοι αὐτοβοοὶ τὸ
 εἶλεν. [P. 61] ἄπαν γὰρ τὸ τείχος αὐτοῦ
 τωτο και διεξίδους εἶχε πολλές, κοταβεβλη-
 ῖ τούτο παρὰ τῶν Βουλγάρων σὺν τοῖς λοι-
 ῶν Ῥωμαϊκῶν, ἄστυον, εἰ και κάμαξι και
 αμαξῶν ξύλοις ἐδόκουν αὐτὸ κατοχυρώσα-
 οἰκῆτορες. Τροφῶν γοῦν ἡμίμορσει τὰ στρα-
 , αὐτοὶ τε και οἱ τούτων ἵπποι· ἐπέπληστο
 ιασμάτων τὸ ἄστυ. Και τάχ' ἂν και προσ-
 ἔν ἐκεχωρήκει ὁ βασιλεὺς και ἐπὶ τὸν Αἶμον
 εἰ τὰ ἐν αὐτῷ τυγχάνοντα φρούρια τὴν ἐπο-
 οῖητο (πτοῖαν γὰρ οὐ μικρὰν τοῖς Βουλγά-
 ῖαλεν), εἰ μὴ χειμῶν βαρύτατος αἴφνης ἐπισ-
 κώλυσεν αὐτὸν τῆς ὁρμῆς· πολλὴ γὰρ χιῶν πρό-
 τὸ πρόσωπον ἐπηλύγασε, και τὸ ἐπὶ ξένης και
 ; τὰ Ῥωμαϊκὰ χρονίζειν στρατεύματα οὐ καλὸς ἔδοκει τοῖς
 ἔμβουλεύουσιν. Ἡμέρας οὖν ἐξ ἐκείσε διακαρ-
 ὁ βασιλεὺς, ἐπὶ εἶχε τι ἕτερον δρᾶσαι, λείαν τὰ Βερόης
 ἄπαντα ποιησάμενος, ἀνδρας, γυναῖκας, νύπια,
 ; βόας και σύμπαν ἄλλο κινεῖσθαι δυνάμενον, εἰς τὴν
 Ἄδριανου τὴν ὑποστρογὴν ἐποίησάτο.
 Εἰσέθεν ⁴⁴ γοῦν ἐπιλεξάμενος ἀξιόλογον στρα-
 τερὶ τὰ ἐν Ἀχριδῶ φρούρια ἐπετόμφει τὰ
 τρου τοῖς Βουλγάροις χειρωμένα, εἰ πως
 εἰς τῆ τῶν Ῥωμαίων ὑπαχθεῖν ἀρχῆ. Ἐν
 οὖν ἀφιγμένοι σὺν τοῖς στρατεύμασι οἱ τῶν
 ἡγήτορες μηχανήμασι τε και ἐλεπόλεσι
 φρουρίων περιεγόντο· οἱ Βούλγαροι και
 ττων τῶν ἐν ἄστυσι φυλακῶν ἀπαλλάττονται,
 μίους ὄρων και μαχιμώτεροι συμπλακίεν
 ἡμασιν. Ἐν οὐ πολλῷ γοῦν τὰ πλείω αὐτῶν
 αντο. Ἄλλὰ και ὁ βασιλεὺς τὸν περὶ αὐτὸν
 ἰσας λαὸν ἐπὶ τὰ ἐν Ῥοδοπῆ ἄστυ κεχώρησε. Και
 Περιστίτξαν τοῖς μηχανήμασι, και μετ' αὐ-
 Στενίμαχον, και ἐπὶ τούτοις τὸν Κρυτζιμὸν,
 ατα ταῦτα πάντα και εἰς πρόσωπον κείμενα
 ; Ῥοδοπῆς ὄρους και τὰ ὀπίσω πάντα φυ-
 ε. Ἀφίκετο δὲ και εἰς Τζεπαιναν ἐν ἀκμῆ
 ; ἡ δὲ τοῦ τόπου δυσχωρία και τὸ ψυχρὸν
 οῦ οὐδε μικρὸν τι εἶασεν ἐν ταύτῃ προσκαρ-
 . Ἐπεὶ δὲ τὸ ἔαρ ἐπέλαμψεν, προστάγματα
 ὄν Στρατηγόπουλον Ἀλέξιον και Τορνίκην

: Κάκειθεν ἐπιλεξάμενος στρατεύματα περὶ τὰ ἐν Ἀχριδῶ φρούρια ἐπετόμφει τὰ κρατηθέντα ὑπὸ Βουλγάρων εἰ
 αὐθις τῆ τῶν Ῥωμαίων ὑπαχθεῖν ἀρχῆ. Ἐκείσε οὖν ἀφιγμένοι οἱ τῶν Ῥωμαίων ἡγήτορες ῥᾶον τῶν φρου-
 ριῶν τῶν πλείω αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ τὸ ἔαρ ἐπέλαμψε, προστάγματα ἔδωκεν πρὸς τὸν Στρατηγόπουλον Ἀλέξιον
 ας, ἵνα κατὰ Τζεπαινῆς ἀφίκοιντο. Ὁ και ἐποίησαν. Ἄλλὰ μῆτε πολεμίοις ἀξίοις ἐγκύρασαντες, κτύποις ἔχων
 ὡν διαβροθηθέντες ἀκόσμως ἐχρήσαντο τῆ ψυχῆ, πᾶσαν ἀποσκευὴν και τοὺς πλείους τῶν τοῖς Βουλγάροις
 ντες.

universo milite collecto Tzep̄nam progrederen-
tur. Quod et executi sunt. Sed in eo conatu mali
copiarum ductores esse deprehenduntur : nam
cum neque in hostiles copias incidissent neque
viros eos cum quibus arma conserere debebant,
tantum sonis et strepitibus auditis corneisque fra-
goribus haustis, turpiter sese conjecerunt **121** in
fugam, apparatu omni bellico et ex equis plurimis
Bulgarorum pastoribus ac porcariis derelictis. Hac
illi ratione fugitantes, equis armisque destituti.
rursum Serras pervenere. Propterea imperator
ira furoreque percitus imperavit eisdem ut modo,
quo recesserant, conflictum eundem atque pugnam
exciperent. At illi tanto conatui pares non erant.
μὴν οὖν βασιλεὺς διὰ ταῦτα θυμοῦ μὲν ἐπέπληστο, καὶ προσέταττον ἐξ ὀργῆς αὐτοὺς ἐκείνους, ὅπως ἐν ἡμέ-
ρῃ ἐπὶ τὴν αὐτὴν καὶ αὐθις μάχην χωρῆσαι· οἱ δὲ ἀδυνάτως εἶχον τῆς πράξεως.

58. Hæc cum ita evenissent, gravius quippiam
supervenit, quod ingentem adversus Romanos
noxam minabatur. Nam Meleniciotici exercitus
præfectus, cui Dragotæ nomen fuit, et natura qui-
dem uti Bulgarus Romanis infensus, et præter
innatum odium propter Joannem imperatorem mag-
is ac magis alienus : namque ingentia ab eo spe-
rans, et quæ ab imperatore Joanne acceperat,
multa licet atque magnifica, haud tanti æstimans
palam defectionem meditatur. Et jam omnibus e Mele-
nicum militibus coactis aliisque, **122** nec non etiam
ex circumjacentibus locis plurimis, Melenici mœ-
nia circumvenit et obsidione cingit et oppugnare
totis viribus contendit. Arcis custodia demandata
erat Nestongo Theodoro et Angelo Joanni, ad de-
fendendum oppida hostesque debellandos aptissi-
mis. Oppidani licet necessariis rebus abundarent,
aque tamen inopia laborabant, æstivo tempore
præ cæteris ad tolerandum maxime arduum ac
difficillimum. Illi neque enim prorsus aqua defecerat)
fortiter adversariis resistere, sagittis ferire, lapi-
dum jactu incessere, et omnium armorum genere
impetum sustinere. Horum certior factus imperator
ægre animo angi, et cogitatione optima usus,
celeritate qua potuit militibus in unum coactis, die
duodecimo, tam brevi temporis spatio tantum iter
καὶ τι τῶν βαρυτέρων, καὶ πολλὴν τὴν κατὰ τῶν ἡ-
μαίων βλάβην ἐπαπειλοῦν. Ὁ γὰρ τοῦ Μελένικου
προεξάρχων στρατεύματος, Δραγωτᾶς τοῦνομα
φύσει μὲν ὡς Βούλγαρος δύσνοιαν τρέφει
Ῥωμαίων, ἐτι δὲ πλέον φέρω τοῦ φυσικοῦ ἐπὶ τὴν
πρὸς τὸν βασιλέα ἀπέχθειαν (ἠλπισε γὰρ ἐξ ἐπὶ
μεγάλων τυχεῖν οὐδὲ γὰρ ἐκρινεν ἀξία τὰ παρὰ
βασιλέως Ἰωάννου ἐκείνῳ κεχορηγῆσα, καὶ τὰ
πολλὰ γενηθέντα), ἀποστασίαν φανεράν μεμλέ-
κεν. Καὶ δὴ πάντας τοὺς ἐν Μελένικῳ (24) συναγα-
στρατιώτας τε καὶ λοιποὺς, ἐτι δὲ καὶ ἄλλους παρε-
λους ἐκ τῶν περὶ τὴν χωρῶν, παρεκάθισε τοῦ Μελέ-
νικου ἀστυ καὶ ἐπολιόρκει τούτου καὶ ἐφιλονίκει παρὰ
ἦσαν δὲ ἐν τούτῳ τῷ ἄστυ προτεταγμένοι τῶν φιλο-
σότων ὁ τε Νιστόγγος Θεόδωρος καὶ ὁ Ἀγγέλος Ἰω-
ννης, καὶ ἀμφοτέροι δειξιοὶ ἀστυ φυλάξαι καὶ πι-
μίους ἐκτρέψασθαι. Ἔσπενοχώρει δὲ τοὺς ἐνδο-
ἄστυ οὐδὲν ἄλλο (καὶ γὰρ ἡμμοίρου τῶν χρη-
σάν) ἀλλ' ἢ τὴν τοῦ ὕδατος ἐνδοκίαν ἐν ὥρᾳ θέρους,
ἀνάγκαιότατον τῶν ἄλλων καὶ τῆ σπάνει βαρύνει.
Οἱ δὲ (καὶ γὰρ οὐ πάντῃ τούτους τὸ ὕδωρ ἐξίστα
καρτερῶς τοῖς ἐν ἐντοίῃς ἀνθίσταντο καὶ εἰσὶ τῶν
λίθων καὶ λίθοις ἐτίρωσαν καὶ πᾶσιν ἄλλοις ἐπι-
μάχοντο. Τούτων ἐν ἀκροῦσι γενηθέντες ἐπι-
λεὺς δυσφόρως τὴν ἀκοὴν ἤνεγκε, βουλὴν δὲ ἐπι-

⁴ D: Καὶ ὁ τοῦ Μελενικιωτικοῦ δὲ προεξάρχων στρατεύματος Δραγωτᾶς τοῦνομα ἀποστασίαν φανεράν μεμλέκεν, καὶ συναγαγὼν στρατιὰν πλείστην παρεκάθισε Μελένικον. Ἐρύλαττον δὲ τούτου ὁ Νιστόγγος Θεόδωρος καὶ ὁ Ἀγγέλος Ἰωάννης, οἱ καὶ γενναίως ἀντίεχον. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰς Σέρρας ἀφίκετο, καὶ ἐπεὶ ἐκπέπυστο τὴν τοῦ Ῥωμαίου δυσχωρίαν, καθ' ἣν ὁ ποταμὸς Στρώμων ρεῖ, Βουλγαρικῆ φυλάττεσθαι στρατιᾶν, οἱ καὶ πύλας ἐν αὐταῖς κατασκευάσαντες σπουδῆ περὶ τὸν ἐκεῖσε χώρον ἀφίκετο. Ἀποκόψας οὖν στρατιὰν πεζαιτέρων ὑπὲρ κεφαλῆς τῶν Βουλγάρων βαθρῆν εἰς τὸ ὄρος προστέταχεν, ἵππεύσει δὲ κατ' εὐθὺ τῶν πυλῶν τὴν ποιεῖν ἐκέλευσεν. Καὶ ἐπεὶ κατεῖδον οἱ Βούλγαροι μὲν ἀνωθεν οἰστοὺς βάλλοντας, κατεναντίον δὲ σταδία ὄσαν τὴν μάχην, εἰς φυγὴν ἐτρέποντο. Καὶ τὸ βασιλεὺς ἐφείπετο στρατεύματα, καὶ πολλοὺς σπάνης ἔργον ἐποίησαν. Ὡς δὲ λοιποὶ τὴν βασιλέως ἐφοδὸν τοῖς Βουλγάροις ἀντιγέιλαν, οἱ καὶ διαταραχθέντες ὡς εἶχον ἐφυγον. Ἐπειδὴ δὲ νύξ ἦν ἀσέληνος τῆ φυγῆ καὶ δυσχερῆς ὁ τόπος ἐπιπτόν τῶν ἵππων, ἕτεροι δ' αὐτοῦ καταπάτου, ἄλλοι τῶν ἐπεστρίδων ἀπεσφενδονοῦντο κατὰ κρημνῶν, ὡς εἴποιτο διασωθῆναι εἰς τὴν Βουλγάρων. Καὶ ὁ Δραγωτᾶς δὲ ἵππων ποσὴν ἅπαν τὸ σῶμα συντέθλαστο, καὶ τριταῖος τῆς ψυχῆν ἐξέφύσησεν. Ὁ γοῦν βασιλεὺς τὸ ἄστυ καταλαβὼν ἀσπίσιος ὤρθη.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(24) Est Melēnicus civitas non longe a Thessalonica. Georgius Cedrenus in Basilio Bulgaroctono, qui circa annum 1010 imperavit, dicit imperatorem ἐλθεῖν εἰς τὰ Ζαγόρια, ἐνθα τὸ λίαν οχυρώτατον ἱδρυται φρούριον ὁ Μελένικος, venisse ad Zagori

ubi in longemunitissimum castellum nomine Melēnicum confugerunt. Bulgari saxo situm ac prænitium ac vallibus altissimis undique cinctum. Ζαγόρη Μυσία Nysia, ubi Hæmus mons, ut est apud Nicetam. DOUSÆ.

ενος τὴν ἀρίστην, ὡς εἶχε τήχους, ἅπαν ξυν-
 ὡς τὸ στρατόπεδον δωδεκαταῖος τὰς Σέρρας
 εν, ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοσαύτην διαχύσας ὄδῳ
 σούτον ἐπαγομενος στράτευμα, ταῖς κατὰ
 ἢν εἰθισμένον μάχαις, ὁπλοῖς κατάφρακτον
 ποῖς φορταγωγαῖς διοικούμενον καὶ πάσαις
 ἄποσκευαῖς συγκροτούμενον καὶ περιφραγνύ-
 Ἔπει δὲ μέχρι Σερρῶν κατηντήκει, αὐτόθι
 τερεύσας, ἅμα πρῶτ' τὰ στρατεύματα συντα-
 ς καὶ τοὺς πεζικτεροὺς καὶ τοξοφόρους ἐμ-
 εν βαίνειν ἐγκλειυσάμενος, ἐπειπερ ἐπέπυστο
 οὐ Ροπελίου δυσχωρίαν, καθ' ἣν ὁ ποταμὸς
 ἦν ῥεῖ δι' αἰὲν συγκλειόμενος ὄρεσιν ὡς μόγις
 διὰ ταύτης ἐρχεσθαι, τοῦ ποταμοῦ στενωτά-
 τεργαζομένου τὴν διόδον (κλεισούρας τοὺς τοι-
 τόπους ὁ πολὺς κατονομάζει λαός), Βουλγα-
 υλάττεσθαι στρατιᾷ ἵππέων μὲν ὀλίγων [P. 63],
 δὲ πολλῶν (οἱ γὰρ Βούλγαροι καὶ πύλας ἐν
 ; κατεσκευάσαν μοχλοῖς καὶ κλειθοῖς ἡσφα-
 ς, ὡς ἄμαχα τούτοις ἐξ ἀμφοτέρων τυγχά-
 ῃς τε δυσκολίας τοῦ τόπου καὶ τῆς γεγενημέ-
 ρ' αὐτῶν προμηθείας τῆς λοιπῆς ὄχρυσώσεως),
 ταῦτα οὕτως ἔχειν ἐμεμαθήκει ὁ βασιλεὺς,
 ἢ ἐπὶ τὸν ἐκεῖσε τόπον ἀρίκτο. Εὗρε δὲ τὰ ἐν
 καθάπερ ἐπέπυστο. Ἀποκόψας οὖν τῆς τῶν
 ἔρων στρατιᾶς ὅσον ἦν εἰκὸς σύνταγμα, ὑπὲρ
 ἧς τῶν Βουλγάρων βαδίζειν εἰς τὸ ὄρος προσ-
 εν, ὡς ἂν ἐξ ὑπερδεξίων τοὺς Βουλγάρους βάλ-
 ἐξ ὑψηλοτέρων τῶν τόπων ἐν τοῖς χθαμαλοῖς
 υς τυγχάνοντας. Οἱ δὲ θάπτον ἐποίουσαν τὰ προσ-
 μενα ἦν γὰρ τὸ ὄρος δένδροις μὲν συνηρεφίς,
 ιον δὲ ποσὶ πεζαιτέρων. Ἴππεῦσι δὲ κατευθῦ-
 λῶν τὴν μάχην ποιεῖν ἐκέλευσεν. Ἐπεὶ γοῦν
 ῖον οἱ Βούλγαροι ἀνωθεν μὲν ἐκ τῶν βουνῶν
 ῖς ἑαυτοὺς βαλλομένους, σταδιαίαν τὴν μάχην
 μένους κατεναντίον, καὶ ἐν στενῷ κομιδῇ τὰ
 αὐτοὺς καθορῶντες εἰς φυγὴν ἐτρέποντο, καὶ
 ασιλικὸν αὐτοῖς ἐφείπετο στράτευμα. Πολλοὺς
 κείθεν σπάθης ἔργον πεποιήνται. Οἱ δὲ ἄλλοι
 ; καὶ τῶν Βουλγαρικῶν στρατευμάτων διασω-
 ; ἀπέδρασαν, καὶ τὰ περὶ τοῦ βασιλείως τοῦ-
 ἀπήγγειλαν, καὶ ὅσα δὴ ἐπέπόνθεισαν. Οἱ δὲ τῶ
 ; διαταραχθέντες τῆς ἀκοῆς, καὶ ὡς αἴφνης
 ; ἐπεισπέπτωκε τὰ θεινὰ, ἕκαστος, ὡς εἶχεν,
 ; τοῦ ἐφευρεθέντος αὐτῷ σχεδὸν ἐπιβᾶς, φεύ-
 ῶρησαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ νύξ ὑπῆρχεν ἀσέληνος
 ἦν ἡ φυγὴ, καὶ δυσχερὴς ὁ τόπος καὶ τὰ τῶν
 D δυσδιάγνωστα, ἐπιπτον μὲν ἐξ ἵππων ἔνιοι, ἕτεροι δὲ αὐτοὺς κατεπάτουν καὶ ἐφθειραν, καὶ ἄλλοι μὲν
 φεστρίδων ἀπεσφενδονούοντο κατὰ κρημνῶν ἄλλοι δὲ ἄλλως τέλος δύστηνον ἀπελάμβανον, ὡς ὀλίγους ἐξ αὐτῶν
 ὀθέντας εἰς τὴν Βουλγάρων χωρῆσαι. Τότε δὴ καὶ προϊστάμενος αὐτῶν Δραγωγᾶς ὁ πρεξάρχων τῆς ἀπισ-
 ἵππων ποσὶν ἅπαν τὸ σῶμα συντέθλασται, καὶ τριταῖος τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ἐξέφυσησεν. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς τῆς
 ῖς ἐκείνης τὸ ἄστυ καταλαβὼν τοῖς ἐκεῖσε φυλάττουσι ξυνωμίλησε, κάκεινοὶ ἀσπασίως τε τὸν αὐτοκράτορα ὑπέ-
 ιτο καὶ κρότοις ἐπήνον καὶ εὐφήμοις λόγοις ἐκύδαλλον καὶ ἀετὸν ταχὺν κατωνόμοζον.

A emensus, tantoque exercitu stataria sueto pugna,
 armis circumquaque munito, equis onerariis pro-
 viso, omni alio apparatu atque ornatu visendo fir-
 mato obvallatoque instructus, Serras advenit ;
 atque ibi cum pernoctasset, postero die summo
 mane recensitis copiis pedites ac sagittarios præire
 jussit, cum acepisset difficilem Ropeli transitum,
 per quem flumen Strymo duobus ocellus montibus
 præterfluit, adeo ut vix per viam currus præterire,
 flumine transitum quam angustissimum efficiente,
 ideoque, locum Clisuras vulgus appellavit, a Bulgaro
 milite, equitibus **123** quidem haud multis, pediti-
 bus plurimis, custodiri. Bulgari enim palis lorisque
 præmunitas fores in illis aperuerant, ut expugnari
 quidem et difficultate loci et per ipsos ex arte reli-
 qua munitione absoluta minime posset. Hoc ita se
 habere ubirescivit imperator, iter ad locum accele-
 ravit, et rem veram esse quam audiverat comperit.
 Expeditam itaque exercitu, quæ sufficere videbatur,
 cohortem separatam supra Bulgarorum capita mon-
 tem ascendere præcepit, ut a superioribus ac op-
 portunioribus locis Bulgaros in humilioribus repen-
 tes ferirent. Dicto citius audiunt : namque mons
 ille frequentibus arboribus consitus viam peditibus
 sternebat. Equitibus adversum portas pugnam conser-
 vere mandat. Verum ubi Bulgari ex collium emi-
 nentiori facie spicula mitti atque stataria pugna ex
 adverso urgeri sese deprehendunt, resque suas in
 extrema fortuna collocatas conspiciunt, in fugam se
 dedunt. Imperatoriæ cohortes insecutæ quam pluri-
 mos contrucidarunt. Reliqui cursu in tentoriis Bul-
 garicis saluti consulere, imperatoris res gestas et
 quæ ipsi passi fuissent enuntiare. Qui improvise
 nuntio et repentinis calamitatibus conturbati, uti po-
 terat quilibet, in oblatum sibi equum conscendens
 fugit ; et cum fugæ tempore luna sileret, locus dif-
 ficilis, nec viæ essent in promptu, **124** alii equis de-
 cidere, alii eos peditibus conculcatos interimere, alii
 es agis per præcipitia ejaculari, alii alio malo vitam
 misere amittere, adeo ux illis pauci incolumes ad
 Bulgaros regressi fuerint. Per id etiam tempus Dra-
 gotas Bulgarorum ductor, deflectionis auctor, equo-
 rum pedibus corpus totum dilaceratus tertio die leto
 malo emoritur. Imperator ea nocte in oppidum appel-
 lens custodes alloquitur, qui eum libentissime exci-
 pere, dein plausu et acclamationibus ingenique præ-
 D conio consalutare et celerem aquilam compellare.

Τὰ ἐκεῖσε ¹⁶ οὖν, ὡς ἦν εἰκος, οἰκονομήσας ὁ

59. Rebus itaque, uti par erat, dispositis impera-

D : Καὶ ἀπάρας ἐκείθεν εἰς Θεσσαλονίκην ἀρίκτο. Κάκειθεν τὸν Βαρδάριον διαπεράσας καὶ
 ἰοδηγὰ παρα μείψας ἐνόησε νοσημα ἰδρικόν. Διακαρτερήσας δ' ἐκείθεν μικρὸν περὶ τὸν Πριλαπον ὠρμη-
 Ἐκείθεν εἰς Βελσὸν ἐχώρει, καὶ ἅμα ᾧ φθάσαι ἐκείσε οἱ φύλακες τούτου ὄρκους λαβόντες ἐξῆλ-

tor, nec non eorum qui defecerant uxoribus ac filiis oppido in exsilium missis, et universa eorum supellectile fisco addicta, Melenico dicens Thessalonicam advehitur. Inde Bardarium transiens atque Bodena trajiciens castra collocat, quando **125** et morbo hedrico laboravit. Morbus hic per milites etiam divagatus est. Ibi itaque tantum ut malo mederetur cunctatus Prilapum petiit, ubi decenter rebus constructis, machinis comparatis, tormentisque quas helepos vocant cum vehiculis circumlatis Belesum adproperat, ut oppidum obsidione ex hostium manibus ereptum sibi vindicaret. Illi vel sola imperatoris irruptione attoniti, cum neque tormentorum applicationem sustinuissent, de pace pactiones faciunt, ut scilicet nulla eis inferretur noxa, sed cum armis et supellectile ipsis exitus pateret liber civitatis. Pactis sacramento ab imperatore confirmatis Beleso egrediuntur. Quos ubi conspexit plures numero, cum quingenti numerarentur, ingenti corpore conspicuos formaque egregios facti eum cœperat pœnitere, quando tot ac tales inimicorum se protruderent loca, Romanis hostes futuri. Sed jurejurando obstrictus libertatem quam promiserat, concessit. Inde cum toto exercitu exiens per Neustapolim iter arripit, loca arida et habitationum vacua et multitudini copiarum impervia. Exercitus itaque panis inopia per plures dies laboravit, et major equorum pars per duos dies aquam non degustaverat. Nos Strumitzæ oppidum prætergressi et per Melenici loca gradientes rursus Serras devenimus, ubi litteris **126** ex Oriente acceptis ab amico magno domestico Muzalone datis, quibus certior imperator redditur a Tachariis Musulmanos perturbari, omni festinatione properans diurna itinera longiora habere, ast ubi ad Hebrum, quem plebeius sermo Maritzam nuncupat, ventum est, res in Oriente non ita geri percipiens, celeritatem itineris moratus tardius ac per otium intendere, et imperatoribus solitas mansiones conficere. Recta vero e via ad orientem deflectens Didymotechum indeque Adrianopolim transfertur. Verum castella et oppida ab hostibus occupata, duobus exceptis, omnia imperator recuperarat, quorum alterum valde exiguum in collibus Achridæ situm, Patmon nomine, nullo deinceps negotio a Philantropeno Alexio Duca, in custodiam Achridanæ regionis ab imperatore relicto, expugnatum est; alterum Tzepæna firmissime septum munitumque in ipso maximorum montium Hæmi Rhodopesque, inter quos Hebrus fluvius præterfluit, con-

Α βασιλεύς, και τὰς γυναίκας και τοὺς παῖδας ἄπιστησάντων ἐξήρσας τοῦ ἀστεως, πάντα δι' αὐτῶν χρήματα δημοσιουθῆναι κελεύσας, ἐπὶ τοῦ Μελενίκου εἰς τὴν Θεσσαλονικίαν ἀφίκετο, καίθηεν τὸν Βαρδάριον διαπεράσας και τὰ Βοδὴ παραμείψας ὀλίγον ἐκεῖσε τὰς σκηνὰς ἐπέστη. Ἐσσησε δὲ νόσημα ἐδρικόν· τούτο δὲ καὶ ἐπίδη τοῖς ἐκεῖσε στρατεύμασιν ἐγενόνη. Διακαρτορικὸν οὖν ἐκεῖσε μικρὸν ὅσον ράϊσαι τὴν νόσον, [Ρ. 6] ἐπὶ τὸν Πριλαπον ὤρμησεν. Ἐκεῖσε οὖν προσπατωὺς συσκευασάμενος και μηχανήματα προσλάβωνος, και ἀμάξαις τὰς ἐλεπόλεις συγκομισάμενος, ἐπὶ τὸν Βελεσόν ἐχώρει πολιορκῆσαι και τῆς τῶν ἡλιή χειρὸς ἐξελεῖν. Οἱ δὲ και μόνον τῆ τοῦ βασιλέως ἐπὶ καταβρονηθέντες και μηδὲ ἀναμείναντες ἔσπναι μηχανήματα, εἰς συνθήκας ἔλθοντες ἐπ' ἑκάστη παθεῖν δεινόν, αὐτοῖς δὲ ὄπλοις και πύργου τοῦ ἀστεως ἐξελθεῖν, τοὺς ὄρκους πρὸς τοῦ βασιλέως λαβόντες ἐξήρσαν τοῦ φρουρίου. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπὶ περ αὐτοὺς ἐθέλατο παμπολλοὺς μὲν τὸν ἄστυ (εἰς γὰρ πεντακοσίους ἠριθμησαντο), εὐμὲν δὲ κεκτημένους τὰ σώματα και ἀγαθοὺς τὰς ψυχὰς ἐπὶ τῆ πράξει μεταμεμῆλται, εἰ τοσούτους πα τοιούτους ἐάσει πρὸς τὴν τῶν ἐχθρῶν ἐγκρίσθαι π ἐναντίους γενέσθαι Ῥωμαίους. Ὑπὸ δὲ τῶν ὄρκων ἀναγκασθεὶς ἀπέλυσε σφᾶς αὐτοὺς τὴν ἑαυτοῦ ἐκρίσιν. Ἐκείθεν οὖν μετὰ πάσης τῆς στρατιᾶς ὄρησας δι' τῆς Νευσταπόλεως τὴν πορείαν ἐποιετο. Ἀνυθρὸς ἢ ἐστὶν ὁ τόπος και ἀνοικτος και πλήθει στρατευμάτων δυσβάδιστος. Ἄρτου γούνη ἐν ἐνδείᾳ ἐν οὐ μετὰ ἡμέραις διήγεν ἡ στρατιὰ, και δυσὶν ἡμέραις πλείους τῶν ἵππων ὑπῆρξεν ἀγρευτοὶ ὕδατος. Ἐ γούνη τῆς Στρουμιτζῆς παραμείψαντες ἄστυ, και ἐπὶ τῶν τοῦ Μελενίκου χώρων βαδίσαντες, εἰς τὰς Σέρρας και αὐθὺς ἀπῆκειμεν. Ἐνθα και γραφᾶς ὁ αὐτοῦ βασιλέως δεξάμενος ἐκ τῶν τῆς ἀνατολῆς μερῶν πρὸς τοῦ φρουρίου αὐτοῦ πεμφθείσας μεγάλου δομestικῶν π Μουζάλωνος, ὡς τὰ τῶν Μουσουλμάνων πρὸς τὸν Ἰσχυαρίων κυμαίνεται, ἐπίτεινε τὴν ὁδὸν και μετὰ τὰς ἡμερησίους ἐποιεῖτο πορείας. Ἐπὶ δὲ τῆς Ἑβρον ἐπεφθάκει, ὅν και Μαρίτζαν χυδαίον ἐνομάζει λαὸς, και μὴ οὕτως ἔχειν τὰ ἐν τῆ ἑβρον μαθηκῶς πράγματα, τῆς ταχυτῆτος ἀνωίς ἐπὶ τῆ ἑβρον ἐπορεύετο και τοὺς συνέθετις βασιλεὺς ἐποιεῖτο σταθμούς. Παρακλίνας δὲ τῆς πρὸς τὸν ἑβρον εἰς τὸ Διδυμότοιχον ἀφίκετο, κακείθεν εἰς τὸν Ἀδριανού. Καὶ ἐπεὶ μηδὲν ἐναπολείπετο τῶν τῶν Βουλγάρων κατασχεθέντων φουρίων και ἄστων πάντα ὁ βασιλεὺς ἐχειρώσατο, πλὴν δυοῖν, τὰ φουρίου πάνυ μικροτάτου ἐν τοῖς βουνῶν πρὸ

σαν. Κακείθεν διὰ τὴν Νευσταπόλεως τὴν πορείαν ἐποιεῖτον. Τὸ γούνη τῆς Στρουμιτζῆς παραμείψαντες ἐπὶ τῆς Σέρρας ἀπῆσαν, οὐ και γραφᾶς ἐδέξατο ὁ βασιλεὺς πρὸς τοῦ Μουζάλωνος, ὡς τὰ τῶν Ταχარიων αὐθὺς κυμαίνεται. Ἀπᾶρας ἐκείθεν εἰς Ἀδριανού μολεῖ. Καὶ ἐπεὶ μηδὲν τῶν περὶ Βουλγάρων κρατηθέντων ἐναπολείπετο, πᾶρες ἡμῶν μικροτάτων Ἀχρῖδου και Πάτμου καλουμένων, ἃ και εὐχερῶς πάνυ ὁ Φιλανθρωπηνὸς εἶλεν Ἀλέξιος ὁ ἀστεως ἀλλου Τζεπαίνης, μᾶλλον ἐδυσφόρη ὁ βασιλεὺς. Διὸ και τῆς Ἀδριανού ἀπᾶρας κατὰ Τζεπαίνης χωρῆ. Ἐ χειμῶν μίγας γέγονεν, χιόνι τε πολλῇ τῆς γῆς ἐπηλυγίας τὸ πρόσωπον κατὰ τόπον ὅν Μακρολιβάρδα φασὶ σκεπῆ τῷ βασιλεῖ. Ἐκείθεν δ' ἄρας εἰς Στενίμαλον ἔκειτο, και κατευθὺ Τζεπαίνης ἐχώρει, και περὶ Βατκούσιον. Καὶ ἐπὶ τάλκει κατοπεύσαι τὸν τόπον, εἰ εὐχερῆστεραν τὴν εἰς αὐτὸν πορείαν σχοίη. Τίως ἢ κεν ἐκεῖσε, και ἰδὼν τὸ φουρίον δυσάλωτον και τὸν χειμῶνα βαρύν, τὴν μὲν στρατιάν εἰς τὸ πεδῖον ἀνήκεν, μόνος δὲ μετὰ τριῶν σφίραγα.

ς Ἀχριδοῦ καὶ καλουμένου Πάτμον, ὁ καὶ εὐ-
 πάνυ ὁ Φιλανθρωπικὸς Ἀλέξιος εἶλεν ὁ Δού-
 καταλειφθεὶς πρὸς τοῦ βασιλέως εἰς φυλακὴν
 Ἀχριδοῦ, καὶ ἀσσεως ἄλλου Τζεπαίνης ἄνο-
 νου, λίαν τυγχάνοντος ἐχυροῦ καὶ περὶ τὴν
 ἡν τελοῦντος τῶν δύο μεγίστων ὄρων, τοῦ τε
 καὶ τῆς Ῥοδόπης, καθ' ὧν μέσον ὁ Ἐβρος
 σαμὸς, ἐν δεινῷ μὲν ἐποίειτο ὁ αὐτοκράτωρ
 καὶ αὐτῶν ὡς τῶν ἑτέρων ἐκράτησεν, ἀλλ'
 χεῖρὸς αὐτοῦ [P. 65] κρείττω φανέντα ἔξω
 νουσι, μάλιστα δὲ ὑπὲρ τῆς Τζεπαίνης ἐδυ-
 τὰ μέγιστα. Ἔσπευσε μὲν οὖν καὶ κατὰ ταύ-
 ρατεῦσαι καὶ ὡς εἶχεν ἰσχύος ἀποπειραῖσθαι.
 οὖν ὥρα τοῦ θέρους ἦδη παρήει, καὶ τὸ μετ-
 ἔγγυς ἦν καὶ τοῦτο παραδραμεῖν. Ὁ δὲ
 τι τοῦ καιροῦ φροντίσας, μηδὲ τὸ τοῦ χειμῶ-
 υσωπῆσας θριμυ (ἐνὸς γὰρ καὶ μόνου τοῦ τὸ
 ἀποπλῆσαι βούλημα ἴστοχάζετο), τὴν στρα-
 τῆσαν ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ κινήσας, ἀμύξας τε
 λλίας συλλεγῆναι προστάξας ἀπὸ πανταχόθεν
 ἰν Μακεδόνων χώρας, τὰς μὲν ἐπὶ τῷ τὰ μη-
 ατα καὶ τὰς ἐλεπόλεις φέρειν, τὰς δὲ ἐπὶ τῷ
 ἰζεῖν τὰ ζωαρχῆ τοῦ στρατεύματος, καὶ συν-
 θῆναι κελύσας πληθύν πείων ἀνδρῶν τοξο-
 αὶ κορυνοφόρων οὐκ εὐαρίθμητον, ἐπεὶ πάντα
 αὐτῷ καὶ ὡς ἔδοξε κατηρτίσατο, τῆς Ἀδρια-
 πάρας κατὰ τῆς Τζεπαίνης ἔχῳρει. Τέτταρας
 αὐμοῦς παρήμειψεν ὁ στρατός, καὶ κατὰ τὸν
 ὄν Μακρολιβάδα κατονομάζουσι ἐτητύμως
 ὁ σχῆμα τὴν κλῆσιν οἱ πρώτως ἰδόντες θέμε-
 εινὸς συμπίπτει σφίσι χειμῶν. Ἐξ ἰσπέρας
 ἔξμενος, δὲ ὄλης τῆς νυκτὸς τὴν σφοδρότητα
 ἰχους καὶ τοῦ ἀνέμου προσεπιτείνας τὸ βίαιον
 τε χιόνι τῆς γῆς ἐπηλυγίας τὴν ἐπιφάνειαν,
 τῷ βασιλεῖ πολλὴν προὔξενησε τὴν δυσχέ-
 Ὁ τε γὰρ τόπος ἄοικος ἦν, καὶ ἐγγύτερον
 νον οἱ πολέμοιοι, καὶ ἡ προσδοκωμένη σπάνις
 ἀρχαίων οὐχ ἦττον τὴν ψυχὴν ἐπίεζε· τοῦτο
 ἰ μᾶλλον δεινότερον καθέστηκεν ἐν στρατεύ-
 Ἐς τοσαύτην γοῦν τὴν δυσφορίαν συνελᾶθεὶς
 ἑμῶν σὺνηθροικειτῶν στρατευμάτων, οὐ τῶν
 κῶν μόνον, ἀλλ' ἦδη καὶ τῶν ἐξ ἔθνους Λατίνων
 Σκυθῶν, καὶ τούτους τί δεῖ ποιεῖν ἠρωτήκει.
 γοῦν σχεδὸν ἐβουλεύσαντο εἰς τὴν Ἀδριανοῦ
 οστροπῆν ποιήσασθαι. Ὁ δὲ τὴν μὲν βουλὴν
 οὐκ ἀπέπεμψεν, ἀλλὰ πρὸς αὐτοὺς εἰρήκει ὡς
 μὲν ὅπερ κρείττον καὶ συμφέρον ἔδοξε κα-
 βουλεύσασθε· εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ἑτερόν τι σὺν
 ἡσάμι, οὐκ ἂν δέξασθε τοῦτο ὡς ἀπὸ δεσπότου
 ρὺς εἰρημένον καὶ ὑμῶν ὡς θεῶν προνοουμέ-
 Ξυνέφησαν ἀπαντες, ὡς « Ὅπερ ἂν τῷ σῶ δοξείε
 στερκτὸν αὐτὸ καὶ ἀσπαστὸν λογισαίμεθα. »
 μὲν οὖν πάντας ἀπέλυσε ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς
 κς ἀπέβαινα σκηναὺς ἐφ' ᾧ καὶ τροφὴ διὰ τὸν
 ἀχρήσασθαι, αὐτὸς δὲ εἰς τὸν αὐτοῦ κοιτῶνα
 μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐβουλεύετο τί μᾶλλον
 οἰεῖν. Τινὲς μὲν τῶν ἐξῴθεν βουλευσαμέ-
 ουλῆν εἰς ἔργον ἐβούλοντο θείναι, ἕτεροι δὲ
 εὶ τὸ κρείττον διακοηθῆναι τῷ βασιλεῖ διακεί-

A cursu. Imperator, quod non horum, sicuti cæterorum, potitus fuisset, quæ, uti potiora, subdi nequiverant, ægre angi, sed Tzephæna potissimum exagitari atque animo discruciaci. Quare in eam expeditionem maturavit, viresque voluit experiri suas, si quid proficerent. Elapsa jam æstate, extremi sub casum autumnus, neque tempestatis 127 neque hiberni temporis asperitate deterritus (id enim sibi tantum, rem suo modo et more facere, proposuerat), motis Adrianopoli cohortibus universis vehicula pleraque ex Macedonum regione hæc ad machinas et arietes transportandos, illa ad militiæ idonea victuique necessaria devehenda, undique cogi jubet. Dein peditum, sagittariorum. clavigerorum innumera multitudo conducta, cum B opportunissime parata esse omnia æstimasset, Adrianopoli discedens Tzephænam ferebatur. Mansiones quatuor miles emensus in locum, cui ex forma ab hominibus, qui primum conspexerant, apposite nomen Macrolibada inditum fuit, advehitur. Ibi fœda tempestas cœlo dejecta, quæ a vespere coorta per totam noctem frigoris vim et ventorum procellas intense continuans, multa que nive terræ faciem inasperans, mane imperatori atrox negotium facessit. Locus enim erat habitatorum vacuus; hostes instabant proximi, et de qua timebat, necessariorum inopia, quod in exercitu omnium pessimum accidit, non minimum animum excruciat. Tantis difficultatibus conflictatus copiarum, non Romanorum modo, sed ex aliis gentibus Latinorum ac Scytharum duces advocat, deque agendis consulit. Omnes fere in id convenerunt ut Adrianopolim remearent. Imperator haud spretæ eorum sententia infert: « Vos quidem quod et melius utiliusque fore judicastis, recte 128 probeque consulistis. Verum si quippiam etiam ipse, Deo auspice, excogitarim, an non illud, veluti a prudente domino, eoque qui de vobis, uti addeceret, providet, prolatum æquo animo accipietis? » Omnes acclamarant: « Quidquid fuerit majestati tuæ visum, acceptum et universis complacitum erit » Sic eos ad propria tentoria, ut corpus cibo propter hiemem reficerent, mandat: ipse in cubiculum suum introiens, cum iis qui circa eum aderant quid factu opus esset consulere. Quidam consilium, quod foris dederant, opere præstandum esse contendere; alii, quorum meliora iudicia censuerat imperator, adversari: « Iter enim, » aiebant, « retro nos ad Adrianopolim ducens exæquat illud quod ante ad Stenimachi oppidum fert, et quemadmodum ibi necessariorum copia, sic et Stenimachi affluit. Ubi ita egerimus neque timore, quem ex hostibus conceperimus, neque tempestatis asperitate retro cogi judicabimur. » Dictum approbaverat imperator. Et cum acris hiems mitesceret nivisque impetus stetisset, postero die receptui signum dari jussit. Inde copiarum cohortes desumens Stenimachum contendit, et cum ibidem exercitum exsaturasset, recta Tzephænam iter dirigit, pervenitque tandem

in oppidum Vatsunium, quod per plures dies maximo exercitui abunde effuseque posset alimenta suppeditare. Ex eo patrum suum Manuelem Lascarium, 129 qui monachis nomine dato nomen sibi Maximi assumpserat, et Allagii præfectum Constantinum Margaritem locum invisere misit, referreque si quis ad eum aditus militi facilis pateret. Isti oculati, omnibus loci partibus perpensis, ascensum facilem esse nuntiant, et maxime Constantinus Margarites, licet alii, qui loca optime noverant, contradicerent, Illius sermonibus fretus imperator cum universo exercitu ascensum tentat. Locus erat præruptus et ascensu arduus : glacies per universam viam conglomerata et levitate lubrica gressui properanti obstabat ; spissæ arbores ac foliis densæ culmen occuparant. Cohortes tota ea nocte focus accensis calefieri : plerorumque enim famuli cum attegiis dominos comperire non poterant. Omnesque parum abfuit quin fletum indesinentem et absque mœstitudiue flerent : nam fumus e rogis densitate arborum interceptus, cum in aere liber evagari nequiret, infra referebatur, oculosque ad extorsionem usque lacrymarum lædebat. Hoc ipsum imperator quoque expertus est. Verum, ut nox præterit et dies cœpit, oppidum obsideri haud facile posse cognoscens, militem in planitiem descendere iussit. Illi descenderunt. Imperator custos post eos cum exigua militum, quibus corporis custodia demandata erat, eorumque juvenum, manu remanserat ; dein et ipse, quemadmodum et reliqui, pedes (neque enim erat equo insidentem per collis prærupta iter agere) in campum devenit.

τῶν γὰρ πλειόνων οἱ ὑπηρέται μετὰ τῶν σκηνῶν αὐτῶν οὐκ μικροῦ δεῖν κλαυθμὸν ἀπαυστον, εἰ καὶ ἄλυπον· ὁ γὰρ ἐκ τῶν πυρκαϊῶν καπνὸς ὑπὸ τῆς τῶν δένδρων πυκνότητος συνέχόμενος, καὶ διέξοδον εἰς ἐλεύθερον αἶρα μὴ εὐρίσκειν δυνάμενος, κάτω ὑπνοστέει καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς ἄκρον ἔδρανε καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκπιέζειν κατηγόραζε δάκρυον. Τοῦτο καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπεπόνθει ὡς ἐκινῆσαι καὶ ἡμέρα ἐπέλαμψεν, ἀνεπιχείρητον εἰς πολιορκίαν εἶναι τὸ ἄστυ γυωρίσκας κατείναι προστεταχῆ ἐπὶ πεδίων τὴν στρατιάν. Καὶ οἱ μὲν ἀπήεσαν, ὁ δὲ φύλαξ ὅπισθεν μετὰ μετρίων ἐναπελείφθη στρατιωτῶν, καὶ τῶν βασιλικῶν τε καὶ νεωτέρων. Κατόπισθεν δὲ καὶ αὐτὸς κατήει πρὸς, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ· οὐδὲ γὰρ ἦν δυνατόν ἐπιβῆναι περὶ τὸ κάταντες τοῦ βουνοῦ.

60. 130 lbique per duos dies cunctatus et Batcunium depopulatus, rursus Adrianopolim indeque Didymotechum repetit. Ubi exercitus ductores eligit

κριται, τὸν ἀντίον εἰρήκασιν. Ἐρησεν καὶ γὰρ, αὐτὸς μὲν ἡμῖν ὁδὸς ἐστὶν ὀπίσθεν εἰς τὴν Ἀδριανουπόλιν, καὶ ἔμπροσθεν εἰς τὸ τοῦ Στενίμαχου ἄστυ καθίστηται· καὶ ὡσπερ ἐκεί τῶν χρειωδῶν ἐμοιρῆσαι ἔχομεν, οὕτω δὲ καὶ εἰς τὸν Στενίμαχον οὕτω πράξαντες οὐ δοξάμεν τοῖς πολεμίοις ἐκδεῖλαι· τῇ πρὸς αὐτοὺς οὐτε μὲν τῇ τοῦ χιμῶν δυσχεραία τὴν ὑποστροφὴν ποιήσασθαι. » Ἀρσενίου γοῦν ἔδοξε τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐπὶ τῆς δριμύτητος ὁ χιμῶν ἔλθε καὶ ἡ τῆς χιῶνος ἔστα φορὰ, τὴν ἐπιούσαν τὸ ἀνακλητικὸν ἠχῆσαι προσέταξεν. Ἐπὶ οὖν τὰς συντάξεις τῶν στρατευμάτων ἐκείνη ἀπῆε εἰς τὸν Στενίμαχον. Καντεύθεν οὖν τὸ ἐν αἰστίσασθαι κελύσας στρατεύματα κατεβῆ τῆς πελοποννηστικῆς ἐχώρης. Κατηντήκει γοῦν εἰς πόλιν ἐκκλημένην Βατκούνιον, ἰκανὰς ἡμέρας μετὰ ἐξαρξίσει δυνάμειν εἰς ζωάρκειαν στρατιάν. Ἐπὶ οὖν ὅπισθ' ἀλλοίωσεν τὸν θεῖον αὐτοῦ τὸν Διόνυσον (Μανουῆλ), μοναχὸν ὄντα καὶ Μάξιμον ὀνομαζόμενον καὶ τὸν τοῦ ἀλλαγίου αὐτοῦ ἀρχόντα τὸν Μάρτυρα τὴν Κωνσταντίνου, κατοπεύσαι τὸν τόπον, καὶ εὐχεριστεῖραν τὴν πρὸς αὐτὸν πορείαν σχοιῆσαι τὸ στρατεύμα. Οἱ δὲ ἀπίοντες καὶ τὰ περὶ τὸν τόπον κατασκοπήσαντες εὐχερῆ τυγχάνειν τὴν ἁπόδον : βασιλεῖ κατήγγελλον, καὶ μάλιστα ὁ Μαρμαρίτης Κωνσταντίνος, καίτοι γε πολλῶν τῶν εἰδότεων ἐπιλογόντων. Τοῖς γοῦν τούτου λόγοις πεισθεὶς ὁ βασιλεὺς μετὰ πάσης τῆς στρατιᾶς ἀνῆκε. Καὶ ἦν : πάντα ἀνάγκη τὸν χῶρον τὴν ἁπόδον, καὶ παρὰ τὸν ὄδον πᾶσαν πολυτέρας τε καὶ λείας βαδίσει διελθῆναι, καὶ ἡμεῖς ἐπιπλεονεκτήσειν τε καὶ λείας δένδρα πρὸς τὴν ἀκρόωρειαν. ἦν. Ἡ μὲν οὖν στρατιὰ τὴν νύκτα πᾶσαν ἐκείνην πυρκαϊὰς ἀνάψαντες ἐθερμαίνοντες ἠδυνήθησαν τοὺς σφῶν κυρίους εὐρεῖν. Ἐκλαυσεν οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ τὸν ἄστυ γυωρίσκας κατείναι προστεταχῆ ἐπὶ πεδίων τὴν στρατιάν. Καὶ οἱ μὲν ἀπήεσαν, ὁ δὲ φύλαξ ὅπισθεν μετὰ μετρίων ἐναπελείφθη στρατιωτῶν, καὶ τῶν βασιλικῶν τε καὶ νεωτέρων. Κατόπισθεν δὲ καὶ αὐτὸς κατήει πρὸς, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ· οὐδὲ γὰρ ἦν δυνατόν ἐπιβῆναι περὶ τὸ κάταντες τοῦ βουνοῦ.

Ἐκείσε γοῦν 47 ἡμέρας διανύσας δύο, καὶ εἰς τὴν κόμην πεποιηκῶς τὸ Βατκούνιον (25), εἰς τὴν Ἀδριανουπόλιν καὶ αὐθις ὑπέστρεψε, κάκειθεν εἰς τὸν Διδυμότειχον. Καὶ διαπεραιωθεὶς τὸν Ἑλλήσποντον, περὶ τὴν Λάμψακον σκηνοῖ, καὶ Γεώργιον τὸν Μουζαλάνα καὶ τὸν Μουζαλάνα καὶ πρωτοβεστιαρίον (26) καὶ μέγαν στρατοπεδάρχην (26) ποιεῖ, τὸν δὲ αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἀνδρόνικον μέγαν δομῆστικόν τὸν δὲ Ἀγγέλιον Ἰωάννην πρωτοστρατοῦρα, πρωτοβεστιαρίτην (27) δὲ τὸν Καρυανίτην κατὰ τὸν ἄστυ γυωρίσκας κατείναι προστεταχῆ ἐπὶ πεδίων τὴν στρατιάν. Καὶ οἱ μὲν ἀπήεσαν, ὁ δὲ φύλαξ ὅπισθεν μετὰ μετρίων ἐναπελείφθη στρατιωτῶν, καὶ τῶν βασιλικῶν τε καὶ νεωτέρων. Κατόπισθεν δὲ καὶ αὐτὸς κατήει πρὸς, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ· οὐδὲ γὰρ ἦν δυνατόν ἐπιβῆναι περὶ τὸ κάταντες τοῦ βουνοῦ.

47 D : Ἐκεῖ δὲ δύο ἀνύσας ἡμέρας, καὶ λείαν τὴν πόλιν πεποιηκῶς τὸ Βατκούνιον, εἰς Ἀδριανουπόλιν ἦκεν, κάκειθεν εἰς τὸν Διδυμότειχον. Καὶ διαπεραιωθεὶς τὸν Ἑλλήσποντον, περὶ τὴν Λάμψακον σκηνοῖ, καὶ Γεώργιον τὸν Μουζαλάνα καὶ τὸν Μουζαλάνα καὶ πρωτοβεστιαρίον (26) καὶ μέγαν στρατοπεδάρχην (26) ποιεῖ, τὸν δὲ αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἀνδρόνικον μέγαν δομῆστικόν τὸν δὲ Ἀγγέλιον Ἰωάννην πρωτοστρατοῦρα, πρωτοβεστιαρίτην (27) δὲ τὸν Καρυανίτην κατὰ τὸν ἄστυ γυωρίσκας κατείναι προστεταχῆ ἐπὶ πεδίων τὴν στρατιάν. Καὶ οἱ μὲν ἀπήεσαν, ὁ δὲ φύλαξ ὅπισθεν μετὰ μετρίων ἐναπελείφθη στρατιωτῶν, καὶ τῶν βασιλικῶν τε καὶ νεωτέρων. Κατόπισθεν δὲ καὶ αὐτὸς κατήει πρὸς, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ· οὐδὲ γὰρ ἦν δυνατόν ἐπιβῆναι περὶ τὸ κάταντες τοῦ βουνοῦ.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(25) Βατκούνιον. Nicetas Βατκούνιον scribit Dousa.

(26) Πρωτοβεστιαρίον καὶ πρωτοβεστιαρίον. De his dignitatibus consulendum esse Glossarium Meursii supra monuimus. Dousa.

(26) Μέγαν στρατοπεδάρχην. Quantæ dignitatis fuerit magnus stratopedarcha, ostendit idem Meursius in exactissimo opere. Item quis magnus do-

mesticus et protostrator, quæ officii nomina subsequuntur, nullibi melius quam ibi disc Dousa.

(27) Πρωτοβεστιαρίτην. Differabant dignitate munere ὁ πρωτοβεστιαρίτης et ὁ πρωτοβεστιαρίτης Clarum, ecce, ex hoc loco, et adnotatum ante ex Codino V. C. Joanni Meursio. Vide Glossarium in βεστιαρίον. Dousa.

τοιοχον. Αὐτόθι γοῦν εἰς ἡγεμόνας τάξας τὸν
 κάρην Μανουήλ, ὃν καὶ πρωτοσεβαστόν ἑπωνό-
 [P. 67] ἀνθρώπιον ἀφελέστατον, κακῶς εἰδὸς
 γεῖν, καὶ τὸν Μαργαρίτην Κωνσταντῖνον, ὃν
 σασ ὁ λόγος ἐδήλωσεν, ἄνδρα ἀγροικὸν καὶ
 οἰκῶν γεγεννημένον, μάζῃ καὶ πιτύροις ἀνα-
 μένον καὶ λαρυγγίζειν μόνον εἰδότα. Ἐξ
 τρων δὲ οὗτος ὄρμητο, καὶ ἐτέλει τὰ πρῶτα
 οὐ θέματος τουτουὶ στρατιᾶ, εἴτα καὶ τζαού-
 γουον, δοῆσαν δὲ παρασχῶν τῷ βασιλεῖ Ἰωάννη
 ρεχῆς ἐστὶ καὶ ὑπηρετεῖν ἱκανὸς ἐν τοῖς
 οἰς, ἐκείθεν ἐκβαλὼν τζαούσιον τῆς αὐτοῦ
 εἰς τὰξην, εἴτα αὐτῷ καὶ τὸ μέγας προσέ-
) δὲ βασιλεὺς Θεόδωρος ἀρχοντα τῆς αὐτοῦ
 λακε τὰξως, οὕτω μέχρις αὐτοῦ τὸ τοιοῦτον
 γεγονός. Ὁ δὲ καὶ τὸ μέγας προσέγραφε τῷ
 . Τούτους εἰς φυλακὴν τῆς χώρας εἴασε, καὶ
 ἡγεμόνας οὐκ ὀλίγους. Καταλειοίπει δὲ μετ'
 καὶ ἀξιόλογον στρατεύμα, προσετετάχει δὲ
 μὴδ' ὄλωσ ἐς μάχην ἐγκαταστήναι τοῖς πολε-
 ἱπερ κατὰ τούτων ὀρμήσαιεν Σκύθας προσ-
 εἰς συμμαχίαν · τοῦτο γὰρ ἡ φήμη προῦ-
 ἰαὶ εἰς σκύλευσιν δὲ εἰ κινήθειεν τῆς χώρας,
 ἀτρεμεῖν, ἐκ τε τοῦ Διδυμοτῆχου τὴν ἀσφά-
 ζοντας (ἐχυρόν γὰρ τὸ ἄστν) καὶ ἐκ τοῦ πο-
 Ἔβρου (μεσον γὰρ οὐτῶν στρατοπεδεύειν
 : ἐκέλευσεν), εἰ μὴ που ὀλίγη τις κατὰ τῆς
 ἱπεισφρήσαιε στρατιᾶ · κατὰ ταύτης γὰρ
 σθαι θαρρόντως τὴν ἐφοδον. Οὕτως γοῦν
 πάντα καταρτίσας ὁ βασιλεὺς, τὸν Ἑλλησπον-
 κεραιωθεὶς περὶ τὴν Λάμψακον τὴν σκηνὴν
 Κάκεισε τοὺς αὐτοῦ ὄφικίους τιτίμηκε καὶ
 τι, καὶ τὸν μὲν Μουζάλωνα Γεώργιον τὸν
 οὐς ἄλλους τούτω φιλούμενον, ὄντα μέγαν
 κον, πρωτοσεβαστόν τε καὶ πρωτοσεστιάριον
 κον στρατοπεδάρχην τιτίμηκε, τὸν δὲ αὐτοῦ
 Ἄνδρόνικον πρωτοσεστιαρῆτην ὄντα μέγαν
 κον κατωνόμασε, τὸν δὲ Ἄγγελον Ἰωάννην
 πριμικήριον τελούντα τιτίμηκε πρωτοστρά-
 πρωτοσεστιαρῆτην δὲ τὸν Καρυανίτην τιτιμη-
 ἄλλα ταῦτα μὲν οὕτως · διεξῆι δὲ τὰ περὶ

A Manuelem Lascarim, quem et protosebastum cogno-
 minavit, homuncionem ineptissimum militiæque
 inexpertum, et Constantinum Margaritem, cujus su-
 pra meminimus, rudem ac silvestrem virum et ex
 silvestribus prognatum, hordeaceo furfuraceoque
 pane enutritum, verbaque solum gula præclusa male
 enuntiantem ac distortentem. Is ex Neocastriis ori-
 ginem duxerat, et in eo themate primum militiæ
 operam navavit; dein tzausius factus est. Deinceps
 imperatori Joanni acer et ministrandi in aula per-
 opportunus judicatus, quieum inde amotum cohortis
 suæ tzausium præfecit, et Magnum ipsi postea
 apposuit. Ac imperator Theodorus suæ cohortis
 archontem, ad illa usque tempora nemini conces-
 sum, appellavit. Ille nomini Magnum præscribat.
 His aliisque multis ducibus custodiam regionis
 tradidit, et militem rei supparem assignavit, illis
 conditionibus, ne ipsi hostium pugnâ, si cum
 Scythis illi auxiliariis (id namque fama prævulgat-
 um fuerat) in eos impetum facerent adverso Marte
 sustinerent. Quod si illi regionem direptum ivis-
 sent, **131** ipsi Didymotæchi præsidio firmissimo
 fulti quiescerent: oppidum enim flumine quoque
 Hebro munitum erat. Eisdem inter ea loca castra
 ponere præceperat, ni exiguus admodum miles in
 regionem irrumperet: tum enim fidenter arma mo-
 verent. His præscriptis imperator Hellespontum
 transfretans apud Lampsacum tentorium figit, ubi
 suos officiis ac dignitatibus auxit. Georgium Muza-
 lonem, tantopere sibi ante alios dilectum, tunc
 magnum domesticum, protosebasti et protovestiar-
 rii magnique stratopedarchæ munere decoravit;
 fratrem illius Andronicum protovestiaritem magni
 domestici, Joannem Angelum magnum primicerium
 protostratoris Cryanitem protovestiaritæ titulo
 insignivit. Et hæc ita fuere. Oratio porro res eo-
 rum digerit ut futura magis dilucide enuntiet Lam-
 psaci paucis tempestatibus imperator commoratus,
 et Christi diebus solemnibus natalitis ac lumini-
 bus celebratis, post non multos dies Nymphæum
 ingreditur, ibique hibernat.

οῦ τῆς ἱστορίας λόγος, ἵνα τα μετὰ ταῦτα σαφέστερον ἀπαγγεῖλη. Ἐν τῇ Λαμψάκῃ γοῦν μικρὸν
 ἔτα προσκαρτηρήσας ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ τὰς τοῦ Χριστοῦ πανηγύρεις τῆς τε γέννας καὶ τῶν φώ-
 πληρωσας, διὰ μετρίων πάντων τῶν ἡμερῶν ἐπερθάκει τὸ Νύμφαιον.

Ἐκείσε γοῦν ¹³¹ παραχειμάσας, ἐπεὶ τὸ ἔαρ D 61. Sed vere jam appetente exercitu ingenti
 ε, πολλὴν συλλεξάμενος στρατιάν (28), — οὐ conflato, neque enim eos tantum qui inter milites

Ἐαρος δ' ἐπιόντος κατευθὺ τῆς δυσμῆς ἐχώρει, ἐλπίζων τοὺς περὶ τὸ Διδυμοτῆχον καταλειμμένους
 εὔρειν. Ἀλλὰ τούτους κακοβουλίᾳ ἐσφαλεν. Ἐπεὶ γὰρ ὁ τῶν Βουλγάρων ἀρχὸν μακρότερον
 τὸν βασιλεῖα ἐγίνωσκεν, Σκυθικόν, στρατεύμα εἰς σφετέραν συμμαχίαν προσκαλεσάμενος κα-
 τὰ ἐκπέπομφεν · ἠρίθμητο δὲ περὶ που τὰς τέσσαρας χιλιάδας, οἱ τὴν Ἀδριανου παραμείψαν
 περὶ τὸν ποταμὸν Ῥηγίνα ἐληίζοντες· καὶ τὰ περὶ τὸ Διδυμοτῆχον. Οἱ δὲ ἐκείσε στρατάρχαι τῶν
 ὧν ἐπιλεησμένοι προστάξεν κατὰ τούτων ἐξώρμησαν. Καὶ ἦσαν ὅπλοις κατάφρακτοι, οἱ δὲ Σκυ-
 ἴφοι ὀπλίται καὶ τόξοις χρώμενοι. Μακρόθεν οὖν οὗτοι βίβησι Ῥωμαίους ἐβαλλον, καὶ πιεζοὺς
 τας βράδιως ἐποίουν, καὶ τέλος τρέπουσιν. Ὁ μὲν οὖν Λάσκαρις ταχύτατον ἔχων τὸν ἵππον φυγὰς
 ριανου ὄχετο, ὁ δὲ Μαργαρίτης ἐάλω, καὶ ἄλλοι πλείστοι, οὐς καὶ ἀπευπόλησαν Βουλγάρους. Ὁ δὲ
 ὁ βασιλεὺς ἐσπεύσε διὰ τάχους περὶ τὸν τοῦ Βουλγαροφύγου χώραν ἐλθεῖν. Ὡς δ' οἱ Βούλγαροι
 ἰλικὴν ἐγνώσαν ἐφοδον, ἐφυγον, ὡς εἶχον ποδῶν. Οἱ πλείους δὲ τούτων περὶ τὰ μέγη Βιζύης ξίφους
 ἔνοτο. Περὶ τὸν ποταμὸν οὖν Ῥηγίνα τὴν σκηνὴν ἐπηξεν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Ἰολλὴν συλλεξάμενος στρατιάν. Gregoras, lib. III, p. 56. ALL.

censebantur, sed eos præterea qui nunquam inter militares copias fuerunt asserti, sequi voluit : namque confestim, qui in venationibus 132 capiendis feris, cervis et porcis, nec non accipitrum aucupio imperatoribus inserviebant, universis penitus inter milites conscriptis ingens militum vis exaggerata est. Imperatoris quoque studia animos, ut quid solito cumulatus deferrent concitabant. Hac ratione universas copias conflavit. Et cum Persarum principem Tachariorum molestia liberum legatis missis cognovisset, recta ex Oriente in Occidentem graditur. Namque cum Persarchæ res esse in tuto collocatas et sine discrimine apprehendisset, nihil de suo apud Orientem imperio hostile timebat. Igitur majore quam unquam vel pater illius Joannes vel ipse antea comparasset, exercitu instructo, ad transfretandum Hellespontum Lampsacum proficiscitur, etiam quos Didymotæchi reliquerat incolumes, uti illis mandaverat, offendere, illisque maximum exercitum majorem facere sperans. At illos ducum perversa consilia, prudentiam et fidelitatis vacua attriverant, quandoquidem Bulgarorum princeps longius 133 abesse imperatorem cognoscens, auxilium Scytharum sibi manum adscitam ad bona oppugnanda timoremque Romanis incutiendum in Macedoniæ loca amandat. Eorum numerus non ultra quatuor millia, ut rerum gnari Scythæ referebant, fuit ; nonnulli plures, alii pauciores affirmabant. Scythæ Adrianopolim prætercurrentes, quæ circum flumen cui nomen Regiæ est, et circum Didymotæchum oppida omnia prædis ac rapinis vestabant. Exercitui apud Didymotæchum præfecti, neglectis imperatoris mandatis arma sumentes in Scythas irruunt. Romani pro more suo gravi armatura præcincti erant, Scythæ levi et sagittarii. Quare de longinquo isti jaculis Romanos incessere, equos sauciare, et gravi casu ex equitibus pedites facere, tandem fugare. Itaque Manuel Lascaris equo velocissimo, quem Chrysopedem dicebat, fuga sese Adrianopolim intrusit. Constantinus Margarites et cum eo plures alii cohortium capita Bulgaris ac Scythis venundata capta sunt. De his certior factus imperator indoluit, maturiusque in Bulgarophygi locum festinavit, et gressum intendens festinationem acceleravit. Sed speculatoribus Scytharum exercitum prope esse denuntiantibus, ubi eos palantes audivit, eo universum exercitum movet, et uno die quadringentas 134 et amplius mansiones permensus est. Attamen in eos non incidit ; celere

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(29) Τὸν Περσάρχην. Gregoras, p. 56, ait fœdus cum Turcis, quod pater percusserat, renovasse. ALL.

(30) Καὶ ἦσαν ὅπλοις κατάφρακτοι, οἱ δὲ Σκύθαι κούφοι ὀπλίται. Romanos milites induxit etiam supra gravi armatura munitos et propterea inhabiles, contra Scythas levibus armis expeditos succinetosque, ubi Balduinum a Scythico equitatu circumventum captumque scribit. Herodianus, lib. vii, in expeditione quadam Maximini adversus Germanos, hoc eodem pene cum militiæ genere usum tradit : Μάλιστα δὲ οἱ ἀκοντιστῆς καὶ οἱ

A γὰρ μόνον τοὺς τεταγμένους ὀκαδεῖν προσίταν ἄλλα καὶ τοὺς μὴδ' ὄλως ἐν τάξει ποτὲ τελούτας : στρατιᾶς. Αὐτίκα γὰρ τοὺς ἐξυπηρετούτας : βασιλεῦσιν ἐν θήραις [ταῖς τῶν θηρῶν ἀγραις] ἢ φων τε καὶ [P. 68] χοίρων, καὶ τοὺς δι' ἰσθμὸν θηρεύοντας, πάντας ἀπαξιαπλῶς στρατιωτικοῖς : τέταχε τάγμασι. Καὶ ἦν τὸ συνηγμένον πλῆθος καὶ ἡ τοῦ κρατούντος δι' ἀρχὴν ἀνάγκασζε τοὺς καὶ τῶν εἰωθότων φέρειν τι περιττότερον. Οὕτω γὰρ πᾶσαν συναγοχίκει τὴν στρατιάν. Ὡς δὲ καὶ Περσάρχην (29) μὴ πράγματα ἔχειν παρα τῶν Τηρῶν προσειάν ἐξαποστειλάς ἐμμεμαθῆκει, κατὰ πρὸς τὴν θυσμὴν ἐκ τῆς ἐω ἔχώρει : καὶ ἡ ἔχειν τὸν Περσάρχην τῶν ἐκείνου πραγμάτων ἄμενος καὶ ἀσφαλῶς μένειν, οὐδ' ὄλως περὶ τῆς κατὰ τὴν ἐω ἐδεδείε ἀρχῆς. Τὴν πᾶσαν γοῦν ἐπιθροικῶς στρατιάν μείζονα τῶν ποτε παρὰ πᾶν πατρός αὐτοῦ βασιλέως καὶ τούτου συνιδήσας εἰς τὸ διαπεραιωθῆναι τὸν Ἑλλησπόντον ἔπεισεν εἰς τὴν Λάμφακον, ἐπίσας καὶ τοὺς κατὰ τὴν ἰσθμὸν καταλειμμένους σώους τε εὔρεῖν καὶ ἀπροστεταγμένα τούτοις καὶ οὐ μικρὰν προσίταν τῆς ἀμφοτέρων στρατιᾶς ἐμποιήσασθαι. Τούτοις δὲ ἰκοβουλία καὶ τὸ παρακοῦσαι τῆς βασιλικῆς κελσεως ἔσφηλεν. Ἐπεὶ γὰρ ὁ τῶν Βουλγάρων ἀρχιμακρότερον διαίγειν τὸν βασιλέα ἐγίνωσκε, Σκύθου στρατεύματα εἰς σφετέρων συμμαχίαν προσκαλεσένος κατὰ τῶν τῶν Μακεδονίας χώρων ἐκπίπει κέρδους τε χάριν καὶ τῆς πρὸς Ῥωμαίους τῆς φοβήσεως. Ἐρίθμητο δὲ περὶ πού τὰς τῆς χιλιάδας, ὡς οἱ εἰδότες ἔφασκον Σκύθαι. Τῶς οὖν καὶ πλείους, οἱ δὲ καὶ ἐλάττους ἔλεγον. Οἱ οὖν Σκύθαι τὴν Ἀδριανοῦ παραμείψαντες τὰ ἐπὶ τὸν ποταμὸν οὐ Ῥαγίνα τούνομα λίαν ἐποιῶν καὶ τὰ περὶ τοῦ Διδυμοτοχίου χωρία ἐσκόλευον δι' ἐπὶ τὸν στρατάρχην τοῦ εἰς τὸ Διδυμοτοχίον καταλειμμένου στρατεύματος, τῶν βασιλέως ἐπιληλθῆσιν προστάξων, καθοπλισθέντες ἐπὶ τῶν Σκυθῶν ἐφόρμησαν. Οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι ἔθος αὐτοῖς, δυσσυχθῆσιν ὅπλοις κατάφρακτοι : οἱ δὲ Σκύθαι κούφοι ὀπλίται (30) καὶ τόξων ἄριστοι. Μακρόθεν οὖν οὗτοι τοῖς βέλεσι τοὺς Ῥωμαίους ἔβαλλον καὶ τοὺς ἵππους ἐτίτρωσκον καὶ περὶ τὸν ἵπποτασ ῥαδίως ἐποίουν, καὶ τέλος τρίπυκτον : μὲν οὖν Μανουὴλ ὁ Λάσκαρις ταχύτατον ἔχειν ἵππον, ὃν καὶ Χρυσοπόδην ἐκάλεσε, φυγὰς εἰς τὸν Ἀδριανοῦ ὄχιτο : ὁ δὲ Μαργαρίτης Κωνσταντῖνος ἔαλλω, καὶ ἄλλοι πολλοὶ μετ' αὐτοῦ τῶν εἰς τὴν τεταγμένων τῆς στρατιᾶς, οὓς καὶ ἀπερῶσαν

ταξοῦται πρὸς τὰς Γερμανῶν μάχας ἐπιτήθειοι δασυὶ ἐπιτρέχοντες : τε αὐτοῖς κούφως οὐ προσδοκῶσι : ἀναχωροῦντες ῥαδίως : *Cæterum jaculatores in latius gerendo adversus Germanos bellomagere idonei videntur, siquidem expediti hos opprimunt incautum, facileque rursus in sui se recipiunt.* Jaculatores hos domo Mauros, rhoenos, Armeniosque et Parthos fuisse ibi auctor innuit. Eodem militiæ seu malitiæ nere Balduinus imperator a Sythico equi circumventus oppressusque viætur. Dousæ

ουλγάροις οἱ Σκύθαι. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς τὰ
 οὗτου μαθὼν ἠλιάθη, ἔσπευσε δὲ διὰ τάχους
 τοῦ Βουλγαροφύγου χώρον ἔλθειν, καὶ ἐπι-
 τὸν δρόμον δεξιέραν ἐποίησε τὴν κίνησιν·
 δὲ καὶ οἱ πευστήρες ἔφασκον ἐγγὺς τυγχάνειν
 ὑθινὸν στρατεύμα, ἔνθα αὐτοὺς περιπολεῖν
 , ἐκέισε καὶ πᾶσαν ἐκίει τὴν στρατιάν. Καὶ ἡμέρας μὲν μιᾶς πλείους τῶν τετρακοσίων διεξῆκε
 (9) σταθμούς, οὐκ ἐνέκυρσε δὲ τοῦτοις· ἐμμεθήκεσαν γὰρ (31) καὶ οὗτοι τὴν ταχυσίαν τοῦ βασι-
 ροδον, καὶ ὡς εἶχον ποδῶν ἔφυγον, καὶ πλείους δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ περιφανέστεροι τοῦ ἔθνους περὶ πο-
 ἰρη τῆς Βιζύης ξίφους ἔργον ἐγένοντο. Ἀποτυχῶν γοῦν τῆς ἐγχειρήσεως ταύτης ὁ βασιλεὺς περὶ
 οταμῶν ὡς Ῥηγίνα καλεῖται τὴν σκηνὴν ἐπηξέ, καὶ πᾶσαν ἐκέισε συνῆξε τὴν στρατιάν εἰς πλῆθος
 πολὺ

Ὁ μὲν τῶν ⁴⁹ Βουλγάρων (32) ἄρχων, ἐπειδὴ
 ἀπράξασθαι τι κατὰ Ῥωμαίων ἐδεδύνητο τοῦ
 ἰως ἐπιθεδημηκότος μετὰ τοσοῦτων στρατευ-
 ἔν τῇ δυσμῇ καὶ πεπλησιακότος τῇ αἰαυτοῦ,
 ονδᾶς ἐτράπετο, καὶ τὸν πενθερὸν αὐτοῦ τὸν
 Οὔρον, τοῦ Ῥηγὸς Οὐγγρίας ἐπὶ θυγατρί
 τα γαμβρῶν, μεσιτεύσαι τὰ εἰς εἰρήνην βε-
 ται. Καὶ πρῶτα μὲν ἐστειλε πρέσβεις πρὸς
 ασιλέα προεικονομήσοντας τὴν εἰς αὐτὸν τοῦ
 ἀφιξιν εἴω πτοίας τε εἶναι καὶ ἐντίμως πρὸς
 ασιλέως δεχθῆναι. Καὶ γέγονε ταῦτα, καὶ ὁ
 εἰς τὸν βασιλέα ἀφίκετο. Ἐδέχθη γοῦν παρὰ
 ὑτοκράτορος ἀσμένως τε καὶ μετὰ τῆς προσ-
 ῆς φιλοτιμήσεως καὶ οὗτος τε καὶ οἱ μετ' αὐ-
 ται τὴν εἰρήνην πεποίηκεν ἐπομοσάμενος δι-
 τε αὐτοῦ καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ τῶν
 ἄρχων ἀρχοντος, ἀπολυθῆναι μὲν πρὸς αὐτὸν
 ἰα τὸ τῆς Τζεποινης ἄστου (τοῦτο γὰρ καὶ μό-
 ρὰ τῶν Βουλγάρων κατείχτο ἀφ' ὧν ὁ βασι-
 ῶάννης ἐκράτει), εἰρήνην τε πρὸς τοὺς Βουλ-
 ῆχειν τὸν βασιλέα, καὶ ἐκάτερα τὰ μέρη τοῖς
 ῆροις ὀρίοις ἀρκεῖσθαι. Ἐπεὶ γοῦν οὕτως
 κατὰ γνώμην τετέλεσται τῷ κρατοῦντι, ὁ μὲν
 τοὺς τῆς ἀπεχωρήσεως ἐξέειπεν λόγους ἐξῆκε
 ἰκῶν χαρισμάτων τυχῶν (τὰ δ' ἦσαν εἰς εἰκοσι
 ἰας ἀποριθμούμενα ἀπάντων συνεισαγομένων
 ἰππων τε καὶ ὑφασμάτων καὶ ξοιπῶν), ὁ δὲ
 ἰεπαίνης περιμένων ἀπόλυσιν.

Συμβέβηκε ⁵⁰ δὲ τι ἐν τούτοις τῷ τότε πρᾶγμα
 σιον, μνήμης καὶ ἱστορίας ἀξίον. Ἡμέρα ἦν
 τιφανῶν τε καὶ ἰορτασίμων καθ' ἣν τὴν τοῦ
 οῦ μεταμόρφωσιν οἱ εὐσεβεῖς ἰορτάζομεν· καὶ
 ἰει καὶ ἀμφὶ τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν, ὡς τὸ
 , παρῆναι τὸν βασιλέα, εἰς ἀργίαν ὁ τοῦ ἀρί-
 αρετᾶθη καιρός. Ἡριστήσαμεν γοῦν καὶ αὐ-
 κι μικρὸν τι καθυδῆσαντες ἀνηγέθημεν· ἦδη
 ἦλιος τῷ ὀρίζοντι προσῆγγιζέ τῆς δυσμῆς.
 δὲ ὑπῆρχε τῷ βασιλεῖ περὶ δειλῶν ἰσπέρων
 D : Ὁ γοῦν τῶν Βουλγάρων ἄρχων πτοία ληφθεὶς εἰς σπονδᾶς ἐτράπετο, καὶ τὸν πενθερὸν αὐτοῦ
 ὶσον Οὔρον, τοῦ Ῥηγὸς Οὐγγρίας ἐπὶ θυγατρί τελοῦντα γαμβρῶν, μεσιτεύσαι τὰς ἐν εἰρήνην
 ευται. Καὶ ὁ Οὔρος εἰς τὸν βασιλέα ἀφίκετο, καὶ ἐδέχθη προσηκόντως, καὶ τὴν εἰρήνην πεποίηκεν,
 μοσεν ἀπολυθῆναι τὴν Τζεπαιναν καὶ ἐκάτερα τὰ μέρη τοῖς παλαιτέροις ὀρίοις ἀρκεῖσθαι. Καὶ εἰς
 χιλικάδας βασιλικῶν χαρισμάτων ὁ Οὔρος τυχῶν ἐξῆκε. Ὁ δὲ βασιλεὺς διεκαρτέρει τὴν τῆς Τζεπαινης
 ῶν ἀπόλυσιν. ⁵⁰ Συμβέβηκε *usque ad σκοποῦ (col. 1125 D 4) om. D.*

A enim adventu imperatoris cognito, citato cursu
 fugam arripuerunt, et plerique eorum et nationis
 celebriores circum Bizyæ loca trucidati sunt. Spe
 frustratus imperator ad fluvium cui Reginæ nomen
 castra metatur, ibique universum cogit exercitum
 insolentem sane atque amplissimum.

62. Bulgarorum interim princeps, ubi adversum
 Romanos imperatoris cum tam ubi ubere milite in
 Occidentem accessu illiusque vicinitate proficere
 quicquam non posset, amicitiam et fœdus petiit,
 et Rosum Urum socium, Ungariæ regis generum,
 cujus arbitrato communibus negotiis consuleretur,
 destinat. Primum tamen legati ad imperatorem
 præmissi, profectionem ad eum Uri, ut absque timo-
 re esset, quin etiam ut ille honorifice exciperetur,
 præparant. Et profecto ita se res habuit, et Urus
 ad imperatorem se contulit. Ipse et alii qui cum
 eo accesserant, lubentissime et debitis honoribus
 ab imperatore afficiuntur; quare suo et generi Bul-
 garorum principis jure **135** etiam jurejurando pacem
 firmavit, ea conditione ut Tzepænæ oppidum
 solum ex iis, sub ditione Joannis imperatoris erant,
 a Bulgaris tum occupatum imperatori restitueretur,
 imperator vice versa amicitiam et pacem cum Bul-
 garis continuaret, et uterque antiquis confinium
 terminis contineretur. Ubi res pro arbitrato impe-
 ratoris successit, Urus de reditu sermone collato
 egreditur imperatoris muneribus auctus. Eorum ad
 viginti millia, si donariorum omne genus, equorum
 item ac textilium et aliorum, in unum conferas,
 summa ascendit, Imperator Tzepænæ restitutionem
 exspectans Reginæ cunctabatur.

βασιλεὺς διεκαρτέρει ἐν τῷ τῆς Ῥηγίνης νόπῳ, τὴν
 63. Per id tempus res quidem dictu mira contigit,
 digna quæ hominum memoriæ et historicis monu-
 mentis commendetur. Dies erat solemnis et ex
 celebrioribus, quo Christi tansfigurationem pii
 nos celebramus; et cum sacro audiendo, ut moris
 erat, imperator adesse deberet, in diei vesperam
 prandium dilatatum est. Prandimus et ipsi, paulisper
 obdormimus, dein somno experrecti assurgimus,
 cum sol se in occasum præcipitaret. Sueverat im-
 perator nimis sero inequitans universum circumire

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

⁴⁹ Ἐμμεθήκεσαν γὰρ Gregoras, p. 56. ALL.

⁵⁰ Ὁ μὲν τῶν Βουλγάρων. Gregoras, p. 56. ALL.

exercitum, in cujus confine æquum paululum e
planitie assurgentem locum ascendere, indeque
universum exercitum lustrare, quem « urbem se
moventem cæterasque alias Romanas urbes tutan-
tem » nominat ; hocque ita patrabat continuo,
136 et licet vesperugo in occasum esse im-
mergeret, ipse nihilominus id idem neque segnis
præstabat. Castrorum intervallum quadraginta
stadia, nisi etiam plura addere velimus, exæquabat.
Ego itaque, Deo tunc mihi irato, imperatoris ni-
mium amans ac stolidus, ubi imperatorem equo vehi
accepi, in mulam propere saliens contento cursu
sequebar, temporis inopportuno, quod utique
debebam, minime conspicatus. Imperator equo
vectus cursum rapere. Mox me subsequentem con-
spiciens cursui imparem. suspicatus, si longius
ipse processisset, non secuturum, dixit, « Cave,
cursum contineas, sequere tamen commodius. »
Ille in sueta sibi loca advehitur : proceres ac viri
illustres itineris comites, quibuscum et ipse con-
veneram, undique eum constipantes adstant. Tunc
imperator, « Cognovistine », inquit, « quæ nobis
nuper nuntiata sunt ? » Nos, « Minime, imperator, »
diximus. Et imperator : « Quidam ante paucissimum
tempus adveniens, quod sane nobis displicet,
nuntiavit, Rosum Urum nobis fucum fecisse. Lucri
enim causa huc veniens pacem et amicitiam, quam
inter nos et Bulgaros meditatus est, fefellit et
pejeravit. Quæcumque ergo attentavit, fucus fuere
atque fallacia. Nec male compta illi responsio ad
jus deerit violandum, Bulgarorum nempe prin-
cipem, ejus generum, pacem hujuscemodi con-
ditionibus conflatam non recipere. Quid vobis
videtur ? Verumne est hoc, an verbum a mendace
confictum ? » Et nos, « Neutiquam, dicimus sermo
verus esse videtur : omnino namque falsus **137**
est atque incertus. Namque Rosus Urus non pro se
ipso modo, sed et pro genero suo Bulgarorum
principe juravit. At quonam modo id fieri potest,
hominem Christianum tali se perjurio dedecorasse ? »
Et imperator : « Pecuniarum fortassis aviditas in
simile cum flagitium conduxit. Et nos neque Bul-
garorum amicitia fruimur, et tantam nummorum
vim incassum, projecimus, » « Non est, » subdimus
nos, « non est hoc veritati consonum, imperator. »
Et imperator ad me potissimum conversus : « Tu
vero quid ad hæc ais ? » Tum ipse : « Non aliter de
his judico : aliorum approbo sententiam, fraudem-
que esse quam maximam potius quam veritatem,
quod circumfertur, existimo. Verum si, quod etiam
aliquando in nonnullis accidere solet, Urus sacra-
mentum violavit, nobis, ut ipse opinabatur, im-
ponens, attamen Numen ipse sibi iratum, nos vero
id pro nobis ipsis veritate justitiaque ipsa decertans

A ἐποχεῖσθαι καὶ σύμπαν διέρχασθαι τὸ στρατοπέδον
καὶ ἐμφὶ τὸ τοῦτου τέρμα εἰς τόπον ἀγγχώμαλιν καὶ
τελευτᾶ καὶ μικρὸν ὑπεραιεστηκῶτα τῆς πύλης
ἀνέρχασθαι, [P. 70] καὶ τὴν ὄλην καθορᾶν στρατῶν
ἦν καὶ πόλιν κινουμένην (33) ὠνόμαζε, πασαι τῆς
Ῥωμαϊκῆς ἄλλας πόλεις φυλάττουσαν. Τοῦτο δὲ ἐ-
τῶς ἐποίει διηγετικῶς, καὶ ὁ φωσφόρος δὲ εἴπερ
δουτικὸν εἰσθῆναι ὀρίζοντα ἐμελλεν, οὐ κατώκει τὴν
ἐργάζεσθαι. Τὸ δὲ τοῦ στρατοπέδου διάστημα ἐ-
που τὰ τεσσαράκοντα στάδια ἦν, εἰ μὴ γε καὶ πρὸς
Ἐγῶγε οὖν οὐκ ἀγαθὴ τότε τύχη χρησάμενος ὁ βασι-
λεὺς καὶ καὶ μάταιος, πεπυσμένος ἰππότῃ καὶ
τὸν βασιλείᾳ, τῆς ἡμίονου ὡς εἶχον τάχους ἐπέ-
δρομαίος ἐφειπόμενον αὐτῷ, οὐ τὸ τῆς ὥρας ἐπὶ
κατοπτεύσας, ἔπερ ἴδει. Ἐρ' ἵππου δὲ ὁ βασιλεὺς
ἐπιβάς ταχύτερον ἐπορεύετο, ὡς δὲ εἶδε μὴ κατὰ
αὐτοῦ μὴ δυνάμενον ἐκείνω συνῆκεσθαι, ὑπέλαβε
μὴ πως μακρύνας οὐχ εἶσομαι, εἰρήκει μαι, εἰ μὴ
ὄλως ἀπολειφθῆς, ἀλλὰ καὶ σχολαιότερον ἔρη.
Ἄπῃ γοῦν εἰς τὸν συνῆθη τόπον, καὶ σὺν ἐμῷ
ἐμφ' αὐτὸν λογάδες συνίστασαν, καὶ αὐτὸς ἤμα
συνῆλθον ἐπόμενος, καὶ περίστανται κατὰ κἀκὰ
πάντες. Καὶ ὁ βασιλεὺς, « Μιμαθῆκατε, » φησὶ, « τὴν
προσφάτως ἀπηγγελημένων ἡμῖν ; » καὶ ἡμεῖς, « Οἱ
κοῦν, ὦ βασιλεῦ. » Καὶ ὁ βασιλεὺς, « Ἰληθρῆς τι
πρὸ τίνος βραχείας ὥρας Ἰθῶν ἀπέγγειλ' ἵ τι
ἀδουλήτων. Τὸ δ' ἦν ὡς ὁ Ῥώσος Οὐρός ἡμᾶς ἐ-
πάτακε· χάριν γὰρ κέρθους Ἰνταυθὶ ἀπηγγεμένος ἵ-
μεσιταίαν τῆς εἰρήνης ἐθύεσκα καὶ ἐπίορκον ὡμῶς
φενάκη γοῦν ὑπῆρχε τὰ πάντα ἐκείνα ὄνα πεπεισῆς
καὶ ἀπολογία ἀναφορῶν ἔχει, ὡς φασὶ, πρὸς τὴν
τῶν ὀρκῶν διάλυσιν, ὅτι περ ὁ τῶν Βουλγάρων ἡ-
χῶν ὁ τοῦτου γαμβρὸς τὴν ἐπὶ συμφωνίαις ταῖσι τῆς
εἰρήνης οὐ καταδύχεται. Τί οὖν ὑμῖν δοκεῖ ; ἀρ' αὖ
θεὸς ἐστὶ τοῦτο, ἢ βῆμα πεπλασμένον πρὸς ψευδῆ
γού ; » Καὶ ἡμεῖς, « Οὐδ' ὄλως, δοκεῖ πως » ἔρη
« ἀληθείας τὸν λόγον ἔχεισθαι. Θάναυ γὰρ τυγχῶν
οὗτος ψευδῆς καὶ ἀθέβαιος, ὅτι πέρ ὁ Ῥώσος ὄνα
οὐ μόνον ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ γένους
αὐτοῦ τοῦ τῶν Βουλγάρων ἀρχόντος ἐπωμῶσαι ἔ-
σονται πεφυκὸς ἀνθρωπῶν ὄνα Χριστιανῶν ἡ-
κία τοιαύτη περιπέσειν ; » Καὶ ὁ βασιλεὺς, « Ἰπῶ
χρημάτων ἴσως ἐπιθυμία παρέπεισεν ἄν αὐτὸν ἐ-
τοιαύτην ἐξολισθησαι κακίαν. Καὶ ἡμεῖς οὐ μᾶλλον
τὴν τῶν Βουλγάρων ἀγάπην οὐκ ἔχομεν· ἀλλὰ τῶν
τοσαῦτα ἐπὶ κενῆς καταναλώκαμεν χρήματα·
« Οὐμενοῦν, » ἡμεῖς ἔρη, « ἀληθῆς τουτὶ καθίστα-
ται, βασιλεῦ. » Καὶ ὁ βασιλεὺς ἰδέα καὶ πρὸς ἡμᾶς
« Σὺ δὲ τί φάσκεις πρὸς ταῦτα ; » Καὶ αὐτὸς, « Οὐ
τωσί πως τοῦτοις ὡς καὶ οἱ ἄλλοι διακείμαι, ὡς
ἐπὶ πολὺ μᾶλλον ψεύδισθαι τὸ λελογμένον ἢ ἐ-
θεύειν οἴομαι. Εἰ δὲ, οἷα συμβαίνει ποτὲ καὶ ἐν ἡμῶν
καὶ Ὁρός οὗτοι τοὺς ὀρκους ἠθετηκέναι βέβαι-
λεται, [P. 71] δόξας ἡμᾶς ἐξηπατηκέναι, ἀλλ' ἵ

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(33) Πόλιν κινουμένην. Et ante Theodorum
Anna Comnena, *Alexind.* lib. XIII : Καὶ ἦν φοβερὸν
θεῖαμα ἐκεῖνο τὸ σύνταγμα καθάπερ τι πόλεως τεῖ-
χος ἀλλήλοις συναηροσμένοι. Lib. XV : Καὶ εἴπες ἄν

ἰδῶν πόλιν τινὰ ἔμφυχον πεπυργωμένην πορε-
σθαι κατὰ τὴν εἰρημένην ἐκείνην κινουμένην σύν-
ξιν. ALL.

ἴτος τὸ Θεῖον καθ' ἑαυτοῦ πολέμιον, ἡμεῖς δὲ
 κυτῶν τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ δικαίου ὑπερμα-
 ν. » Ταῦτ' εἶπομεν, καὶ ὁ βασιλεὺς τοῖς λελεγ-
 συνῆνεσι. Καὶ ὑποστρέφειν πρὸς τὰς σκη-
 ῳρμηκάμεν. νύξ γὰρ ἦδη. Ἄλλ' ἡ σελήνη
 ηνος οὐσα φῶς ἡμῖν παρέλχεν ὄρα·ν. Καὶ ὁ
 ὤς διερχομενος, » Τί ὑμῖν ροκεῖ περὶ τῶν λελε-
 ; » αὐθις ἠρώτα. Καὶ ἡμεῖς » φευρές τοῦτο,
 ιλεῦ. » Τοῦτο δὲ οὐχ ἀπαξ, οὐδὲ δις ἢ καὶ τρίς,
 καὶ πολλάκις πυθόμενος ἦν. Καὶ ἡμεῖς τὰς
 ἴσεις ἐξ ἴσου πρὸς τὰς πύσεις πεποιηκότας
 ἴμεν. Ὁ δὲ καὶ πάλιν ἠρώτα· Ἐπεὶ δὲ τοὺς
 σιγῶντας ἑώρα, πρὸς με τὸν λόγον ἀποστρέ-
 ῳτήκε, » Σὺ δὲ τί φῆς πρὸς ταῦτα : » τὴν τοῦ
 ἰου κλήσειν προσθείς· » Ἡ τοιαύτη ὑπόθεσις
 κότε, καὶ ὡς σὴ καθίστηκε μάγιστα. » Ταῦτι
 γε πρόφασιν ὄργῆς ζητῶν ἐφευρεῖν. Ἦν δ'
 Τίνος χάριν ἐστὶν ἐμῆ ; εἰ γὰρ μὴ καλῶς πε-
 : τὰς γραφὰς καὶ τοὺς ὅρκους τετέλεκα, μηδὲ
 κόντως αὐτὸν τε καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ὠκονό-
 σφάλμα τοῦτο ἐμὸν καὶ πταισμα μακρόν. Εἰ
 ἐπόντως ταῦτα γεγένηται καὶ ὡς οὐκ ἄλλως
 τί πρὸς ἐμὲ τὰ παρ' ἐκείνου πρὸς ἀνατροπὴν
 γενημένων τελοῦμενα ; » Καὶ ὁ βασιλεὺς οὐκ
 ἴως (τὴν γὰρ αἰτίαν εἰρήκειν) πάλιν λέγει,
 ἧς περὶ τῶν τοιούτων ; « Καὶ αὐτός, » Ἡλλά-
 ἦκειν, ὦ βασιλεῦ, ὡς ἐπὶ πλέον μοὶ δοκεῖ τὸ
 νον ψυδῆς, ἐπ' ἑλαττον δὲ ἀληθές. Τὸ δὲ ἐπὶ
 λήλοισ ἀκριβῶς ἀποφαίνεσθαι οὐ μοι δοκεῖ ῥῶτον
 » Ἦν δ' ἐκεῖνος, » Ἐν τοῖς ἀδῆλοισ ἐστὶ χάρις
 ις καὶ ἀληθῶς ἀποφαίνεσθαι· ἐπὶ γὰρ τοῖς
 καὶ οἱ ἀειδάραι λέγουσιν. » Ἦν δ' ἐγὼ, » Ἰδοῦ
 ῶν ἀειδάρων καὶ ἡμεῖς συντετάγμεθα· « Καὶ
 λεὺς χόλου πλησθεῖς » Σὺ πάντων εἴθε εἴφη
 ις καὶ ἀρτίως πάλιν μωρός. » Καὶ αὐτός
 ιε πλέον μὰ τοὺς λόγους ἀνταπεκρίθην, ἀλλ' ἦ,
 μὲν εἴμι μωρός, καὶ ἴνα σιωπῶ, οἱ δὲ φρο-
 ς λαλείτωσαν. » Ταῦτ' εἶπον, καὶ ὄργῆς ὁ βασι-
 ἀπλέτου πλησθεῖς ἐλκῦσαι μὲν ὤρμησε τὴν
 ν τοῦ κουλεοῦ, τῆς κώπης ἐπιλαδόμενος.
 τοῦτο μὲν κατέσχε· μακρόν γὰρ ταύτην ἀπο-
 τας πάλιν εἰσήξει· τῷ μεγάλῳ δὲ δομestίκῳ
 τῷ Μουζάλωνι Ἀνδρονίκῳ καταβαλεῖν με τοῦ
 προσέταξεν. Καὶ ὅς ἠρέμα πως ἦφθ. « Ἐκστηθι
 εστρίδος. » Καὶ αὐτὸς ἀπέβην τῆς ἡμιόνου.
 χρηστότατος περὶ ἡμᾶς βασιλεὺς τοὺς πολλὰ
 ἰὺ πατρός αὐτοῦ δι' αὐτὸν πεπόνθησας, ὡς ἐν
 πλῆθει καὶ πολλάκις διαπρυσίῳ ἐλεξε τῆ φωνῆ,
 ὀλλῶν μοι αἰτίος ἀγαθῶν οὗτος ὁ ἄνθρωπος
 » περὶ τῆς λογικῆς φάσκων παιδείας, [P.27]
 πολλῶν ὀφειλέτης τούτῳ τυγχάνω, » θνοῖν
 ῥόροι προσέταξεν τύπτειν με, χθιζὰ καὶ πρὸ
 τούτους χειροτονήσας. ὡς εἴκοσι τέσσαρας
 τὸν ἀριθμὸν, οὐκ οἶδ' εἰ μὴ δι' ἐμὲ, ἐν' εἰη
 νηὶ τοῦ δράματος εἰς τραγωδίαν μεμορφωμέ-
 ι οἱ μὲν ἐτυπτον, ἐγὼ δὲ σιγῇ τὰς τύψεις
 νον. Ὁ καὶ μᾶλλον τούτου ἐξέμαινε, ὅτι
 λως πρὸς δεήσεις κάμπτομαι καὶ πληττόμενος.
 : πολλὰς κατὰ πᾶντὸς ἰδεξάμην τοῦ σώματος

A habebimus. » Hæc imperator effata approbavit, et
 quisque nostrum ad tentoria progredi cœperat :
 namque nox omnia occupaverat, licet luna plena
 lumine collustraret. Imperator dein præteriens,
 rursus nos sollicitare, » quid nobis de prædictis
 videretur. » Et nos ; » Mendacium hoc est, impera-
 tor. » Et hoc non bis aut ter, sed sæpissime inter-
 rogabat. Et nos porro responsionibus interroga-
 tionibus ex æquo satisfaciens tacebamus. Ille
 rursus compellare **138** Sed cæteros obmute-
 scentes intuitus ad me convertens orationem infit :
 » Tu porro quid ad hæc dicis ? « et nomini officium
 addidit. » Hoc negotium ad te spectat, et tua potis-
 simum interest. » Hæc autem irascendi sibi causam
 procurans dicebat. Tum ego : » Quanam causa mea
 interest ? Si fideliter scripturas non executus sum.
 nec iusjurandum persolvi, neque uti par erat illud
 et quæ circa illud pertractari solent disposui,
 error hic quidem meus et imprudens culpa fuerit
 Verum si hæc uti decuit, et ratione, qua nihil
 melius, absoluta sunt, quomodo, quæ ille ad
 evertendum quæ confecta sunt meditatur, mea
 poterunt interesse ? » Et imperator rursus nescio
 quomodo (namque causam exposui) denuo profert :
 » Quid ipse de his sentis ? » Tum ego : « At sæpius
 effatus sum plus in se mendacii quam veritatis
 quod circumfertur, in se continere ; et in dubiis
 exquisite sententiam ferre, non ita facile mihi
 videtur. » Respondit ille : Sed in dubiis vere ac
 firmiter enuntiare, id prudentis est : de manifestis
 quippe et asini pronuntiauerint. » Tum ego : » Jam
 et nos inter asinos collocamur. » Et imperator
 ira inflammatus, « Tu semper, « ait, » haud sanus
 ineptis, et nunc quoque ineptis. » Ipse, nec aliud,
 ita me sermones ament, respondi : » At ego quidem
 ineptio, ideoque silentium est mihi ! qui sapiunt
 ipsi loquantur. » Dixeram. Imperator incredibili
 atque atroci percitus iracundia, ensis capulo manu
 compresso, vagina detegere tentat. Sed motum
 temperat, et quem paululum retexerat ensem, vaginæ
139 reddit. Dein magno domestico Andronico
 Muzaloni me de equo dejicere imperat. Ille voce
 submissa, « Secede, » ait, « sago. « Ego mula de-
 scendi. Tunc optimus erga nos imperator, nos qui
 multa a patre suo sui gratia aspera perpessi
 eramus, ut palam sæpeque multis audientibus
 clarissima voce testatus est virum hunc, me nempe
 intelligens, bona sibi plurima oportasse pro
 disciplina logica, qua eum institueram, nec non et
 alia non exigua se debere confessus, duobus
 clavigeris heri aut nudius tertius, nescio an propter
 me, ut dramatis scena in tragediam ad amissum
 converteretur, electis, et eorum numero ad viginti
 quatuor ascendente, verberibus appetere iussit.
 Illi itaque verberare, ego silentio verbera excipere.
 Id magis in furorem agebat imperatorem, quod nec
 verberibus cæsus ad supplicationes effunderer. Ubi
 vero frequentium verberum ictibus universum
 corpus fœdaverant, vix tandem ego voce debili ac

submissa, « Christe rex », inquam, « quot morbis afflictatus sum, quare eorum nullo vitam amisi, sed ad has me tempestates servasti? » His dictis imperator nonnihil, ut videbatur, veritus recessit. cum uni ex iis qui ipsum sequebantur dixisset, « Duc tecum ipsum. » Ille equo advehens interrogat quo abituri simus. Ego : « Præi ; quocunque lubentia trahit, sequar. » Rursus ille interrogans urgere, quando et ipse respondi : « Iter nobis ad Bardariotas, tibi magis expeditum ineundum est. » Res ita gesta est, et ad Bardariotarum tentoria convenimus. Ubi me eorum primicerius 140 conspexit, non sine admiratione percunctatur quænam me occasio in ejus tentorium conduceret. Tum ego, « Ut tantillum placide quiescam », aio. Paululum inibi commoror : jam enim et primicerius de me cognoverat omnia. Neque in multum cunctatus imperator ad tentorium me meum conferre præcepit, suspicatus vero ne molestia conflictatus fuga me subducerem, aliqua militum manu tentorium circumsepsit, et sic clanculum me custodiri mandavit. In meum adventus tentorium quiete sætatem agebam, neque in aulam vadens, neque familiares neque amicos alloquens, sed libris tautum incumbens, eorumque lectione me delectans, ciboque me opportune reficiens. Plerique itaque dies cum hoc vitæ meæ moderamine prætergressi sunt. Et imperator ingenium meum durum ac implacabile videns ægre ferebat. Augustus totus effluerat, neque ego de sententia mihi proposita aliquid movi. Interim præsules non pauci advenerunt imperatoris jussu, ut ipse cognoveram, licet ipsi id occultare studerent, nutu proprio processisse asseverantes, amicitia et bonæ erga me dispositionis gratia ingenue suadentes ut asperitate mentis aliquantum mollita ad imperatorem accederem rursusque illi me sub servitutis subderem jugo. Illis tamen cohortationibus ad id ipse adduci non potui. Dicebam enim, sive imperator in me optima quæque munifice admodum, quæ nullus ex imperatoribus, qui ante eum imperio præsuere, 141 administratorum cupiam dedit, contulerit, sive pessima et atrocissima, quibus alius omnibus flagitiis inquinatissimos unquam divexavit, in me attentaverit, sive hac sive illa ratione, nullo me modo illi inservitutum. Ego itaque neque de sententia neque de proposito dimoveri potui. Cum September appetet, despotæ Michaelis conjux Theodora cum filio suo Nicephoro ad absolvendas nuptias, uti Joannes imperator, imperantis pater, ante paucos annos convenerat, ad imperatorem proficiscitur,

¹ ἐπί δε usque ad ξυνῆλθεν lin. 17 col. sed.] Ἀφίκετο δὲ καὶ ἡ τοῦ δεσπότητος Μιχαὴλ γυνὴ Θεοδώρα τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Νικηφόρου τὸ πρὸς τὸν βασιλέα κηδεὺς ἀποπληρώσασα. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἔσπευδε τῆς σαλονίκης καταλαβεῖν, συνέπιπτον δὲ τούτῳ καὶ ἡ τοῦ δεσπότητος γυνὴ μετὰ τοῦ υἱοῦ, καὶ καθ' ὅσον τὰς βάσεις ἐποίουν, καὶ συμπεφώνηκε καὶ ἄκουσα δοῦναι πρὸς τὸν βασιλέα τὰ Σέρβια καὶ τὸ Δυρράχιον. τούτοις καὶ ὄρκοι προῦθησαν καὶ ἀπεστάλησαν πρὸς τὸν Μιχαὴλ, καὶ ὡς ἔκων ἀέκοντί γε θυμῷ ξυνῆλθον.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(34) Ὁ Σεπτέμβριος ἐπιστήκει μὴν. Gregoras D. 57. ALL.

μόγις ἰσχνῆ καὶ ἡρεμαία φωνῆ. » Ὁ Χριστὶ βασιλεὺς, » ἔφην, » πόσας νεύσασα νόσους, καὶ δὲ τὴν οὐδεμιᾶ τούτων κατέλυσα τὴν ζωὴν ἀλλ' ἐν ταῖς τοῖς με καιροῖς ἐταμίευες; » Ταῦτ' εἶπεν, καὶ ὁ βασιλεὺς οἷον αἰδισθεὶς ἀπελλάγη, ἐνὶ τῶν ἀκολούθῳ πόν με λαβὼν ἡρώτα ποῦ ἂν καὶ ἀπέλθοιμεν. Ἐπεὶ δὲ, » Ὅπου ἂν αὐτὸς βούλει, ἐπίπομαι. » Καὶ πάλιν οὗτος διὰ τῶν ἐρωτήσεων κατανώγκασε. Τότε καὶ αὐτὸς πρὸς τούτον ἀντίφην, ὡς Δεῖ ἡμεῖς πρὸ τούτων Βαρδარიώτας βάδισαι· τοῦτο γὰρ καὶ καὶ μᾶλλον συμφέρον σοι. Καὶ γέγονεν ἔπειτα καὶ ἐς τῶν Βαρδარიωτῶν ἀπήειμεν τὰς σκηνὰς. Ἰδὼν δὲ με ὁ αὐτῶν πριμμικῆριος θαυμάσας ἔφη· τί ἂν βουλόμενος ἐπὶ τὴν αὐτοῦ σκηνὴν ἔρχῃ; Καὶ ἔρωγε. « Μικρᾶς, » ἔφην « ἀναπαύσεως χάριν. Βραχὺ γοῦν τι προσκαρτέρησα τοῖς ἐκείνῃ· ἡ γὰρ καὶ ὁ πριμμικῆριος ἐμεμαθήκει τὰ κατ' ἐμὴν δὲ βασιλεὺς οὐδ' εἰς πολὺ μείλλησας διεμητήσαί τὴν σκηνὴν ἀφικέσθαι με. Δειδιῶν δὲ μή πως ἡμεῖς κατασχεθεὶς φυγῆ χρήσωμαι, προσέταξε μίσητα στρατιωτικὴν περιστοιχίσαι μου τὴν σκηνὴν καὶ ἐπιληθῶτως φυλάττειν δε. Ἐγὼ μὲν οὖν εἰς τὴν οὐκ ἀφιγμένος σκηνὴν ἡσύχως ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ διὰ τὸ βαζον, οὐκ ἐν ἀνακτόροις θαδίζων, εὐδί τινι τῷ ἐπιτηδείῳ καὶ συνήθῳ προσομιλῶν, ἀλλ' ἢ τῶν βίβλοι; προσανέχων καὶ ἀπογνώσει χρωόμενος τῆς τροφῆς μεταλαμβάνων κατὰ καιρὸν. Ἰκαναὶ γὰρ ἡμέραι οὕτωςί πῶς μου ἔχουσι παρωχῆκεσαι, εἰ ὁ βασιλεὺς ἡγανάκτει τὸ σκληρὸν μου καθορὸν ὀφρονήματος. Ἡάρηει γοῦν ὄλος ὁ Αὐγουστος, οὐδ' ὄλος ἐνδοῦναι εἶχον τῆς ἧς ἔσπευξα γινώσκον μικρὸν. Ἄλλοι γοῦν τῶν ἀρχιερέων ἀφίκετο πρὸς ἐμὲ, βασιλικῆ μὲν, ὡς ἠπιστάμην, τῆ προσεγγί, καὶ ἐκείνοι λαυθάνειν ἠθέλον, οἰκοθεν λέγοντες ἐκείσθαι πρὸς ἐμὲ φιλίας χάριν καὶ χρηστῆς διὰ τῆς σῶσ· πολλὰ τε λέγοντες τὸ ἀπόκροτον καταπέ με τῆς γνώμης καὶ τῆ βασιλεῖ ξυνελθεῖν καὶ ἐκ αὐτῷ πρὸς τὸν τῆς δουλείας συναλαθῆναι ζῆλον ἐν εὐρισκον ὄλος πειθήνιον· ἔφασκον γὰρ ὡς ἂν τὰ χρηστότατα ὁ βασιλεὺς ἐπιδείξειτο, [Ρ]ῆσιν οὐδεὶς τῶν βεβασιλευκότων ἐπὶ τινι τῶν ἀνακτοσάντων αὐτῷ ἐπιδείχων, ἢ τὰ χαίριστα καὶ κίριτα ἐν ἐμοὶ καταργάσασαίτο, οἷα οὐδεὶς ἄλλος τῶν κακίᾳ περιδοτῶν ἐν οὐδενὶ τῶν ἀπάντων πίπειται οὐδ' οὕτως οὐτ' ἐκείνως τῷ βασιλεῖ κατὰ τι δεῖσασαιμι. Ἐγὼ μὲν οὖν οὕτως εἶχον γνώμης καὶ ἐπιταθέτου σκοποῦ. Ἐπεὶ δὲ 15 καὶ ὁ Σεπτέμβριος ἐπιστήκει μὴν (34), καὶ ἡ τοῦ δεσπότητος Μιχαὴλ ἑστῆτος Θεοδώρα παρὰ τὸν βασιλέα ἀφίκετο μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Νικηφόρου τὸ πρὸς τὸν βασιλέα ἐκ

ούσονται, ὅπερ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ τοῦ Α' οὗτος πατήρ πρὸ χρόνων τινῶν συμπεφώνη-
 εν βασιλεὺς ἐσπευθε τὴν Θεσσαλονικὴν κα-
 ν, ἔνθα καὶ τοὺς λάμους ποιῆσαι βεβούληται.
 περ ἀπάραι ἐξ οὐπερ ἔκειτο τόπου τῆς εἰς
 ἰσσαλονικὴν φερούσης ἤπτετο καθ' ὁδὸν δὲ
 ἤς τοῦ δεσπότου συζύγου τὰς συμβιβάσεις
 ἢ μὲν οὖν τοῦ δεσπότου σύζυγος Θεοδώρα
 οὔσα τοῖς τοῦ βασιλέως λόγους συνάρχιστο-
 γὰρ τῶν ἐκείνου χειρῶν οὔσα, καὶ μικροῦ
 ἐν εἰρκτῇ τυγχάνουσα, οὐκ εἶχε τι ἄλλο δρᾶ-
 μπερῆναι γοῦν δοῦναι πρὸς τὸν βασιλέα
 ἢ τὰ Σέρβια καὶ σὺν αὐτῷ καὶ τὸ Δυρρά-
 τι. τούτοις καὶ ὄρκιοι ἐγγράφως προέβησαν
 σταλήσαν πρὸς τὸν δεσπότην Μιχαῆλ. Ὁ δὲ,
 ἢ ποιήσας, ἐκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ τοῖς ὁμο-
 ξυνῆλθεν· ἢ ὕχτο ⁵² γὰρ ἐλευθερωθῆναι καὶ
 ἰτὸν γενέσθαι καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὴν σύζυγον.
 ς τοιοῦτοις τῶν λόγων ὁ βασιλεὺς κάμει τῆς
 ἢ ἐκμοχλεύσας στερρότητος ἐχειρώσατο. Ἐξα-
 ς γὰρ τὸν πρὸς πάππου αὐτοῦ θεῖον τὸν
 οὖν Μανουὴλ καὶ τὸν πρωτοβεστιάριον τὸν
 λωνα Γεώργιον ἰλαροῖς καὶ ἀπλοῖς τισιν ἐχρη-
 ὄμοις καὶ με εἰλε, καὶ πρὸς αὐτὸν οἱ ἀποστα-
 λήγαγον. Καὶ γοῦν προσιῶν τῷ βασιλεῖ, καὶ
 ς κλίνας τὴν κεφαλὴν, μακρότερον ἔστην.
 Βασιλεὺς, « Οὐκ οἶδας ὅπη εἰώθεις ἴστασθαι; »
 οῦ σου γινώσκεις, καὶ πρόσθι. » Τῇ προσ-
 οῦν ὑπείβας τοῦ βασιλέως ἀπειθῶν ἔστην ἐκ πλαγίου αὐτοῦ, καθὼς περ εἶχον καὶ ἔθος. Τότε γοῦν μοι ὁ
 ὡς τῆς τοῦ δεσπότου Μιχαῆλ ὑποθέσεις πάσας ἀνεκινώσατο, καὶ ἐξ ἀρχῆς ὅπως προέβησαν διηγήσατο.
 μὲν οὖν ἐν τοῖς τοῦ Λαγγαδᾶ (τόπος δὲ ἐστὶν οὗτος) ἐγγύς που τυγχάνων τῆς Θεσσαλονικῆς ἐγένετο.
 Ἐπει δ' ⁵³ ὁ βασιλεὺς τὴν Θεσσαλονικὴν κατ-
 οῦς ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Μαρίας γάμους μετὰ
 οῦ τοῦ δεσπότου Μιχαῆλ Νικηφόρου, ὃν καὶ
 ἢν τετίμηκεν, ἐκπελήρωκεν. Ἐν τούτοις δὲ
 οὔ βασιλέως γραφὴ τις πρὸς αὐτὸν ἐξεπέμ-
 ἀρὰ τῶν ἐν τοῖς τῆς Βιθυνίας μέρεσιν ὄντων
 ς φυλακῆν εἶναι τοῦ τόπου προστεταγμένων,
 Μιχαῆλ Κομνηνός (35) Παλαιολόγος, [P. 74]
 μέγαν κοινοσταύλον (36) πρὸς τοῦ βασιλέως
 οὔ ὁ λόγος φθάσας τετιμῆσθαι διδῆλωκε καὶ
 ς ἀπάσης ταύτης χώρας ἡγεμονίαν ἐμπει-
 ς, φυγὰς ἔχτο καὶ ἐπὶ τὸν τῶν Μουσουλμάν-
 ς ἢει χῶρον. Ἐταράχθη (37) γοῦν ἐπὶ τούτοις
 ἢεὺς οὐ μικρῶς, καὶ με προσκαλεσάμενος,
 ὡς, » ἔφη, « τί γέγονεν; » Καὶ αὐτός, « Οὐδα-
 ἔφη, « ὦ βασιλεῦ· τί δὲ ἐστὶ το προσφάτως
 μίνον; » Ὁ δὲ φησιν, « Ὁ μέγας κοινοσταύλος
 ὕχτο usque ad ἐγένετο (in fine §) om. D. ⁵³ D : Ἐπει δὲ ὁ βασιλεὺς τὴν Θεσσαλονικὴν κατέλαβε, τὸς
 ς πληροῖ, καὶ δεσποτην τὸν Νικηφόρον τετίμηκεν. Ἦκε δ' αὐτῷ γραφὴ ὡς ὁ Παλαιολόγος Μιχαῆλ ὁ μέγας
 αὐλὸς τὴν Βιθυνίαν διεῖπον φυλακῆς ἔχτο περὶ τὴν τῶν Μουσουλμάνων, καὶ ἐταράχθη ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς.

Imperator ad urbem Thessalonicam, in qua nuptias
 adornare decreverat, properavit, jamque loco
 abierat. Discedens Thessalonicense iter ingreditur
 et inter eundem pactiones cum despotæ uxore
 adibat. Despotæ uxor Theodora licet invita cum
 imperatore concordabat, quippe quæ in manibus
 ejus cum esset, tantum non carceri mancipata,
 aliud agere nequibat. Convenit itaque Serbia
 castrum et cum eo Dyrrachium imperatori cedere.
 Et hæc jurejurando, quod scripto consignatum est,
 fuerunt stabilita et ad Michaelē despotam trans-
 missa. Ille, quod poeta retulit, lubenti illubentique
 animo juratus consensum præstitit: **142** namque
 uxorem et filium liberari et ad se venire sum-
 moperē exoptabat. Inter hæc imperator me quoque
 ex pertinacia, quæ mihi insederat, summotum
 expugnat. Patruo enim ex avo Manuele Lascari et
 protovestiario Georgio Muzalone ad me transmissis,
 lætisque ac placidis sermonibus captum, ad eum,
 qui missi fuerant, conducunt. Ipse ad imperatorem
 veniens et pro more caput inclinans, diutius stans
 hærebam. Et imperator: « An non tenes ubi stare
 solebas? Locum tuum agnoscis; eum petito. »
 Jussis imperatoris audiens abii, et e latere, quem-
 admodum prius sueveram, steti. Tum mihi Mi-
 chaelis despotæ negotia communicat, et a principio
 omnia dilucide narrat. Et hæc quidem apud Lan-
 gadam locum prope Thessalonicam gesta sunt.

64. Ubi Tessalonicam ventum est, nuptias
 filię suæ Mariæ cum filio Michaelis despotæ Ni-
 cephorō, quem et despotæ munere insignivit,
 adornat. Interea qui Bithyniæ partes tutabantur,
 quique in semet locorum custodiam receperant,
 litteris datis imperatori significant, Michaelē
 Comnenum Palæologum, magni stabuli comitis a
 Joanne imperatore, ut supra narratum **143** est,
 titulo condecoratum, et cui universæ illius regionis
 præfectura fuerat mandata, ad Musulmanos
 confugisse. Quare anxius imperator animo non
 leviter æstuat. Et me accito, « Tenesne, » ait, « quod
 gestum est? » Et ipse, « Nequaquam, » aio, « im-
 perator. Quid autem recens accidit? » Ille subdit:
 « Magnus comes stabuli fuga se surripuit, et ad
 Musulmanos venit. Quid de hoc animus suggerit?
 An ex Musulmanis exercitu conducto in nostras

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Ὁ Μιχαῆλ ὁ Κομνηνός. Gregoras, p. 57.

Ὁ μέγας Κοινόσταλος. *Magnus comes sta-*
κότος (Italorum *conto*, et *comite* Gallorum)
 ἢ, σταύλον et σταύλος, sive στάβλος Græco-
 ris *stabulum*. est igitur Κοινόσταυλος sive

Κοινόσταυλος (ita melius quam Κονόσταλος) qui
 Italis *contostabile*, Gallis *connestable*. Ὁ μέγας Κο-
 νοσταύλος non postrema dignitas in palatio Greco
 fuit. Consule Meursium in Glossario. Dousæ.

(37) Ἐταράχθη. Gregoras, p. 57. ALL.

irrupet ille provincia ? » « Neutiquam mihi videtur, o imperator, eum tale quid acturum : illius enim sensum ego et erga Romanos propensum animum pulchre calleo. » Et imperator : « Quamnam ergo ob causam fugitivus abiit ? » « Quod, inquam, ut tu bene nosti, imperator, non semel aut bis, sed sæpius atque sæpius atrocissima minabaris, in eumque iracundia concitatus, plurimis audientibus, te illi oculos effossurum jactabas. De his ille certior factus, cum a multis quidquid inter loquendum diceretur perdisceret, angebatur animo pœnasque exhorrescebat; tandem salutis suæ fuga consuluit. » « Et propter quid, » inquit imperator, « in ditione nostra moratus non est, licet mala hæc subiturus fuisset, in alieno solo felicitati in materno infortunium præferens ? » « Dedecet hoc humanum animum, o imperator ; dura siquidem atque aspera perpeti noxisque variis afflictari nonnulli ingenio validiori ac 144 ferociori et in humanæ vitæ casibus, ut ita dicam, obdurato, sustinebunt : sed vitæ ipsius discrimen et præcipuarum corporis partium imminutionem, dum quis sibi timet, haud videtur fieri posse ut patienter ferat, sed pro vitæ periculo currens, quantum in se est, molesta ac noxia subterfugit. » His dictis siluimus. Et post breve spatium, « Quid autem, » ait imperator, « existimas eum facturum ? » Ipse respondi : « suspicor eum non diu apud Persarum principem commoratum missurum, ut a majestate tua commissorum veniam consequatur, tanquam qui speret etiam in hoc negotio auxiliarem operam dicti principis non defuturam, et in veritatis confirmationem sacramentum etiam exposcet, sine quo, ut opinor, neutiquam ad te veniet. » Propter hæc imperator turbatus, rebus in incertis ac dubiis agitatus ; post paucos dies a cohortium Bithynicarum et Mesothyniæ præsidibus epistolæ ad imperatorem datæ sunt ; quæ erant epistolæ magni comitis stabuli de negotiis pertractantes in hunc fere modum, ad unumquemque illorem scriptæ : « Ego quidem imperatorium timorem animo volutans, hærensque ne quam subirem noxam, fugam arripui. Vos caute ac fortiter rerum militarium commissarum vobis curam agite. Custodiæ urbium ac oppidorum in tuto sint, universæque regionis defensio ac propugnaculum, uti moris est, procedat ; et quemadmodum mecum, ita et rursus vos gerite
Subscriptio magnum comitem 145 stabuli connotabat. His imperator litteris inspectis animum utinio gaudio exhilaratus sermonibus meis fidem adhibuit.

ἡ ἐπιγραφή τὸν μέγαν κονοσταύλον ἐσήμαινε. Ταῦτάς ὁ βασιλεὺς θεασάμενος τὰς γραφὰς ἰλαρῶς διετέθη πρὸς τὴν ὑπόθεσιν καὶ τοῖς λόγοις μου ἱμπεπίστεικεν.

65. Sed dum huc oratio perducta est, in historia

66 D. : Ἐπεὶ δὲ ὁ Παλαιολόγος ἐν τοῖς οἴκοις τῶν

ἀπέδρα καὶ ἐπὶ τὰ τῶν Μουσουλμάνων κηχῆται
Τί γοῦν ἄρα περὶ τοῦ τοιοῦτου διακοῆ ; μὴν τῆ
Μουσουλμάνων προσλαβόμενος στρατεύματα κατ' ἐπι
τέρας χωρήσει χωρας ; » « Οὐδαμῶς μοι δοκεῖ τῶ
τον, ὦ βασιλεῦ, » ἔφη « αὐτὸν διαπραΰνασθαι ; γὰρ
γὰρ γνώμη τοῦ ἀνδρός ἐπίγνω, καὶ τὸ τοῦ ἡμι
ματος ἐπίσταμαι φιλορώμαιον. » Καὶ ὁ βασιλεὺς
« Τίνος οὖν χάριν φυγὰς τῶν ἡμετέρων ἔγνω ;
« Ὅτι περ (38), » ἔφη, « ὡς οἶσθα, ὦ βασιλεῦ, ἀπαξ
οὐδὲ δις, ἀλλὰ καὶ μυριάκις ἠπαίειες αὐτῶν δεινότερα
καὶ ὠργίζου κατ' αὐτοῦ χαλεπῶς, καὶ πλῆθει παρόντι
πολλῶν ἔφασκες ἐκπέμψαι καὶ ἔφαξε οἱ τοὺς ὀφθαλμούς.
Ταῦτα ἐκεῖνος ἐμάνθανε καὶ παρα πολλῶν τῶν λεγομένων ἤκουε,
καὶ ἐκνετο τὴν ψυχὴν καὶ ἰδεῖν τὴν τιμωρίαν καὶ ἐφυγαῖν
ἐπίσπινσε τὴν ποιήν. » « Καὶ διὰ τί, » ἔφη ὁ βασιλεὺς,
« οὐκ ἐν τοῖς ἡμετέροις προσκαταίει καὶ εἰ παθεῖν
ἐμελλε τὰ δεινὰ ταῦτα, τῆς ἐπὶ ἄλλοδαπῆς εὐπραγίας
τὴν ἐν τοῖς ἰθαγενείαις ἡμῶν δυσπραγίας ; » « Οὐκ ἔστι
τοῦτο ψυχῆς ἐπίπτης, ὦ βασιλεῦ, δεινὰ μὲν γὰρ παθεῖν
μὴν πεσεῖν συμφοραῖς ἐνίοι ἂν ἱκανοὶ φανῶσι, σπῆ
τέρου γεγεννημένοι φρονήματος καὶ οἷον εἰπεῖν ἀκα
παθοῦς ἐν τοῖς τοῦ βίου πράγμασιν τὸ δὲ πρὸς αὐτῇ
τῇ ζωῇ δεδιέναι καὶ ἀκρωτηριασθῆναι τῶν κεραιῶν
σωματικῶν μερῶν προσδοκᾶν, ὑμῶν δοκεῖν τινα ἐν
τούτοις προσκατερεῖν, ἀλλὰ τὴν ψυχῆς τρέχων ἀποφυ
γῆν τῶν δεινῶν ὅση δύμις. » Ταῦτ' εἰπόντες σιωπήκαμεν.
Καὶ ὁ βασιλεὺς ἔφη, « Τί δὲ οἶμαι, » ὁ βασιλεὺς ἔφη,
« τοῦτον πρὸς τὸν Περσάρχην προσκατερεῖσθαι ἀποσταλεῖ
συνθεῖας πρὸς τοῦ σου κράτους ἀξιοθῆναι, ἔχων τὸν
Περσάρχην ἐπὶ τῇ ὑποθέσει μεσολαβούντα, ἵνα τῆσει
δὲ σε ὄρκον εἰς τὴν τῆς ἀληθείας βεβαιότητα οὐ
ἀνευ οὐκέτι μοι δοκεῖ παρά σὲ ἀφικέσθαι. » Τούτοις
ἦν τεταραγμένος ὁ βασιλεὺς, ἐν ἀμφοτέρω τυχάνων
τοῖς πραγμασίν. Ὡς δὲ μετ' ὀλίγου πρὸς ἡμέρας
γραφαι πρὸς τὸν βασιλέα ἐπέμψθησαν πρὸς τῶν
στραταρχούντων ἐν Βιθυνίᾳ καὶ Μεσοθύνῃ δὲ γραφαὶ
τοῦ κονοσταύλου μεγάλου ἐτύγχανον αὐτοὺς περιλήφει
ἔχειν οὕτως (πρὸς ἕκαστον τῶν τοιοῦτων ἐγγραφήκει) ὡς Ἐγὼ
τὸν ἐκ τοῦ βασιλέως φόβον [P. 75] ἐν τῇ καρδίᾳ ἔχων,
καὶ δεδιώς μὴ τί που πάθω δεινόν, ἔχρησάμην ὑμῖς
δὲ φρονίμως καὶ ἀνδρικῶς στρατιωτικῶν ἐγχειρισθέντων
ὑμῖν πραγμάτων ἔχεισθε, καὶ αἱ φυλακαὶ τῶν πολεχνίων
καὶ ἀσφαλεῖς ἔστωσαν, καὶ ἡ τῆς ἀπάσης χώρας τροπὴ
καὶ συντήρησις παρ' ὑμῶν ὡς ἔθος γενέσθαι, καθὼς
ἐπράττετε μετ' ἐμοῦ, καὶ αὐθις ποιήσεται.

ἔει. Ἐνταῦθα δὲ τοῦ λογοῦ γενόμενοι τὰ Τουρκομάνων ἀφίκετο, τούτῳ ὡς ἔρμαιον ἐντυχ

Theodori Douse et Leonis Allatii notæ.

(38) Ὅτι περ. Gregoras, p. 57. Nec diversa sunt quæ Phranza commemorat. ALL.

(59) Ταῦτα ἐκεῖνος ἐμάνθανε. Pachymeres, I, c. 9. ALL.

ις, ὡς θεόν ἐστίν, ἐμπλατύνωμεν· πολλῶν γάρ Ἀ
 ζήια τὰ ἐν τῇ φυγῇ γεγενημένα τοῦ Κομνη-
 χαῆ) ἐγγόνει, Ἐπει γὰρ οὗτος ἐν τοῖς οἰκῆ-
 ῶν Τουρκομένων ἀφίκετο (ἔθνος δὲ τοῦτο τοῖς
 ὀρίοις τῶν Περσῶν ἐφειδρῦον καὶ ἀσπόνδῳ
 κατὰ Ῥωμαίων χρώμενον καὶ ἀρπαγαῖς ταῖς
 των χαίρων καὶ τοῖς ἐκ πολέμων σκύλοις ἐπεν-
 μενον, καὶ τότε δὴ μᾶλλον ὁπότε τὰ τῶν
 ν ἐκυμαίνετο καὶ ταῖς ἐκ τῶν Ταχαρίων ἐφό-
 νηταράττετο), τῷ Κομνηνῷ Μιχαῆλ ὡς ἐρμιαῖω
 ντες τινί, καὶ λίχνον ὄμμα τοῖς αὐτοῦ ἐπιθα-
 πράγμασι, πάντα τὰ αὐτοῦ διηρηπάκασι, χρυ-
 ἴργυρον, ἵππους, ὑράσματα καὶ αὐτὰ δὴ τὰ
 τα οἷς οἱ αὐτοῦ ἐνεδίδυντο. Διαμερίσαντες δὲ
 ἄντας τοὺς ἐφεπομένους αὐτῷ, ἕκαστος τὸν
 ἡμέμον εἰς οἰκείαν δουλείαν ἠγάγετο. Ὁ δὲ Β
 ἰός Μιχαῆλ μόγις χεῖρας τούτων διεκφυγῶν
 εοῦ προνοία διασωθεὶς γυμνὸς ἀπάντων παρὰ
 ἱστάρχην ἀφίκετο. Ὁ δὲ οὐ κατὰ νήλην φυ-
 οῦτον εἰδέξατο (40), ἀλλ' ἀσμένως λίαν προσή-
 τό τε γὰρ εὐγενὲς τοῦ ἀνδρὸς ἐμεμαθήκει,
 ἄντες οἱ μετὰ τοῦ Περσάρχου μεριστάνες
 τες τὸ εἶδος αὐτοῦ καὶ τὸ φρόνημα τεθαυμά-
 και ὁ φησὶ τις τῶν παλαιῶν, τυραννίδος ἀξίον
 . Εἰς ὀλίγους γὰρ αὐτῷ ξυνιόντες λόγους ἐκ
 ὠν τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐπεγνώκισαν σταθερότητα·
 γὰρ αὐτοῦ στρατιωτικὴν ἐτεκμήρατο τέχνην
 ἦν ἐν τοῖς πολέμοις ἀρίθειαν, καὶ ὡς οὐκ
 ἂν εἴη τῶν προσήκοντων ἐν μάχαις. Χάριν
 ἴν τῶν ἐσκυλευμένων αὐτοῦ πραγμάτων καὶ
 ἰαμεμερισμένων ὑπαρξῶν γραφαὶ τοῦ συλ-
 εἰ καὶ εἰς μάτην, γέγεννηται, ἐν' ἐπισυναχθεῖεν
 ντα καὶ πάντες καὶ ἐπικομισθεῖεν αὐτῷ. Ἐπει
 ξυροῦ ἀκμῆς τὰ τῆς μάχης σφίσειν ἐφίστατο,
 τε γὰρ Ταχάριοι τὰ πλείω τῆς χώρας τῶν
 υλμάνων ληισάμενοι περὶ τὰ Ἄξαρα ἰστρα-
 ῦσαντο, πᾶσα δὲ ἀνάγκη ἦν καὶ πρὸς μάχην
 Πέρσας ἀντιστῆναι τοῖς Ταχαρίοις. Τὸν μὲν
 Κομνηνὸν [P. 76] Μιχαῆλ εἰς ἡγεμόνα (41) τῶν
 ιανῶν στρατευμάτων οἱ Πέρσαι εἶναι διατά-
 Ὁ δὲ ἐπεὶ ἐν ἀλλοδαπῇ ἐτύγχανεν ὢν, συμ-
 μὲν Μουσουλμάνοις ἀπεικταῖον ἠγείτο, μὴ
 ὡς ἐφασκεν οὗτος, ἐν μάχῃ πεισὸν τὸ εὐσεβεῖς
 αἱμασι συνακραθεῖν ἀνοσίους καὶ ἀσεβεῖς,
 δὲ θεῖα ἀναρρώσθεις καὶ γενναῖον ἀναλαβῶν
 ια πρὸς τὴν μάχην ἐξώρμησε. Τὸ μὲν οὖν
 αὐτοῦ διηρηπάκασιν. Οὗτος δὲ μόγις διεκφυγῶν
 γυμνὸς περὶ τὸν Περσάρχην ἀφίκετο. Ὁ δὲ
 ὡς τοῦτον προσήκατο, καὶ γραφαὶ στέλλονται ἵνα
 τὰ ἐσκυλευμένα ἐξ αὐτοῦ ἐπικομισθεῖεν αὐτῷ.
 δ' οἱ Ταχάριοι τὰ πλείω τῶν Μουσουλμάνων ἐλη-
 ζοντο καὶ περὶ τὰ Ἄξαρα ἰστρατοπεδεύσαντο,
 νηνὸς Μιχαῆλ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ῥωμαίων
 εἰληφώς στρατιῶν καὶ χάριτι θεῖα ἀναρρώσθεις
 μάχην ἐξώρμησε, καὶ τοὺς Ταχαρίους νενίκηκε,
 πρῶτος τὸν πρῶτος τούτων βαλὼν. Καὶ τις
 ἰχοῦρης τὸ ὑπ' αὐτὸν συλλαβῶν στρατεύμα
 τοῖς Ταχαρίοις προσώρμησε, κἀντεύθεν οἱ διώκοντες
 ν. Ἐπιπτον γοῦν Πέρσαι συχνοί. Μέχρι μὲν οὖν
 μακρῶν διαστημάτων τὴν διώξιν οἱ νενικηκό-
 ἰποιήθηται. Ὁ γοῦν Κομνηνός, Μιχαῆλ συμβῶν
 οὔτω τῷ μεγίστῳ στρατοπεδάρχῃ τῶν Περσικῶν
 υμάτων, ὃν πεκλάρπακιν οἶδασι Πέρσαι καλεῖν,
 ξυνηεὶ καθ' ὁδὸν, καὶ ἰπορευόντο πλείους ἡμέρας
 ἔνων τῶν πολεμίων. Ἐπει δὲ ἡ τοῦ λεγομένου
 πεκλάρπακι οἰκία περὶ τὴν Καστάμοναν ἦν,
 ἐκίσε
 ισαν. Τὸ δὲ τῶν Ταχαρίων γένος πᾶσαν τὴν
 ὑπὸ τοὺς Μουσουλμάνους κατέδραμε
 χώραν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Τοῦτον εἰδέξατο. Gregoras, lib, III, p. 58.

Immerius, p. 25. ALL.

Τὸν Κομνηνὸν εἰς ἡγεμόνα. Gregoras,

p. 58. Ex Gregora sua habuit Phranza, lib. I, c. 2

ALL.

vi pulsos devicit, a Michaele ipso primum exercitus hostilis ductore ad mammas vulnerato, qui, ut harum rerum periti affimarunt, ex eo vulnere non diu post animam efflavit. Debellati itaque ex ea parte, cui Comnenus præerat, Tacharii jam fuga terga vertebant. At vir quidam inter Persas celebris dignitate Amyrachures, maximæ apud Persas existimationis, quam multo abhinc tempore in suam gentem parum fidus proditorem conceperat, tunc exclusit, et cum universo milite suo Tachariis adhæsit. Hinc contraria cerni: namque paulo ante victores sese in pedes conjicere tergaque hostibus ad lacerandum dare. Itaque Persæ Tachariorum jaculis dilaniati frequentes cadere, quos per longa spatia victores subsecuti sunt. Michael Comnenus, cum ita sors tulisset, maximo Persicorum exercituum stratopedarchæt, quem Pelarpacim Persæ vocant, socius in itinere conjungitur. Sic per plurimos dies procedentes cum adversariis continuo subsequentibus singulis horis pugnam conserebant, et ad Peclarpacis habitationem quæ Castamon erat, gressum accelerarunt. Tunc Tacharii universam Musulmanorum regionem hostiliter percurreunt. At de his narratio hoc in loco 148 pedem sistat, et de prioribus verba faciat, ut recto ordine continuatio historię procedat.

σαν. Τὸ δὲ Ταχαρίων γένος πᾶσαν τὴν ὑπὸ τούτων μὲν ὁ περὶ τούτων λόγος ἀναμειμάτω, ἐχίσθω δὲ τῶν προτέρων, ἵνα καὶ καθ' ἑμὲν τὰ τῆς ἰστορίας προΐσται.

66. Igitur imperator Theodorus de rebus in Musulmanorum ditone gestis certior factus, magis suis quam illis animum advertens, ingens inde Romanis regionibus imminere periculum suspicatus, in Orientem quam celerrime pedem retuli, cum universis Romanorum copiis iter ad ea loca ingressus. Thessalonice vero et in aliis Occidentis partibus in custodiam reliquit avunculum Michaelem Lascarim, consignata illi exigua nec ampla Paphlagonum manu, et ex Scythis non ultra trecentis. Prilapi et vicinorum exercituum Scuterium, Xyleam dictum, digno ædepol cognomine: Belesi tractusque circa ipsum Calampacem Theodorum, quem tatam aulæ nuncupabant, Constantinum Chabaronem Albanum præfecit: me prætorem creatum omnibus hisce præesse jussit, non alio, ni fallor, scopo quam ut longiori ab eo discessu præteritorum ma-

μέρος τοῦ στρατεύματος τὸ παρὰ τοῦ Μιχαὴλ Κομνηνοῦ τεταγμένον τοὺς ἀντιτεταγμένους αὐτῷ Τηρίου κατὰ κράτος νενίκηκε, τοῦ Μιχαὴλ αὖ πρῶτως δορατὶ παρὰ μαζὸν βαλόντος τὸν τοῦ αὐτοῦ στρατεύματος προηγούμενον, ὃς, καθάπερ ἔφησαν οἱ νώσκοντες, μετὰ μικρὸν ἐκ τῆς βολῆς ἐπέθην. Καὶ ἦσαν μὲν ἐκ τοῦ κρατουμένου μέρους τοῦ Κομνηνοῦ ἐκνεκικημένοι οἱ Ταχαρίοι, καὶ πρὸς φυγὴν ἔχωρον· ἀνὴρ δὲ τις (82) τῶν ἐν Πέρσαις κρημῶν, τὴν ἀξίαν ἀμυραχούρας (μέγα δὲ τοῦτο π Πέρσαις), ἀπιστίαν περὶ τὸ αὐτοῦ γένος ἐγχεύον ἐκ μακροῦ τότε ταύτην ἐξῴδιον, καὶ τὸ ὕψος αὐτῶν συλλαβῶν στρατεύματα τοῦ Ταχαρίου κρημνίκε. Καὶ τὸ ἐντεύθεν τάναντία ἦν ἰδεῖν· οἱ πρὸ μικροῦ διώκοντες ἔφηνον καὶ νῦν αὖτὸν ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις πλήττεσθαι. Ἐπιπτον γοῦν οἱ Περσικοὶ τοῖς τῶν Ταχαρίων πλαττόμοιοι βέλεσσιν ἑμὲν οὖν μακρῶν διαστημάτων τὴν δίωξιν οἱ μακρότεροι ποιοῦνται. Ὁ γοῦν Κομνηνὸς Μιχαὴλ ἐβάν οὕτω τῷ μεγίστῳ στρατοπεδάρχῃ τῶν Περσικῶν στρατευμάτων ὃν πεκλάρπακιν (43) οἶδασιν ἰσχυρῶς καλεῖν, ξυνημι κατὰ τὴν ὁδὸν, καὶ ἐπιπῶν πάντων πλείους ἡμέρας ἐπεπομένους ἑαυτοῖς τοῖς κλημίοις ἔχοντες καὶ καθ' ὅραν μαχόμενοι. Ἐπὶ δὲ τοῦ λελεγμένου οἰκίᾳ πεκλάρπακι περὶ τὴν Καστιμονικὴν ἐτύγχανεν οὕσα, ἐκείσε σπεύσασαι ἐτηρήσασαι. Μουσουλμάνους κατέδραμε χώραν. Ἄλλ' ἵνα καὶ καθ' ἑμὲν τὰ τῆς ἰστορίας προΐσται.

ξς'. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Θεόδωρος ἐπεὶ τῶν γεγενημένων ἐν τῇ τῶν Μουσουλμάνων ἐπὶ τῆς χώρας, οὐ περὶ τούτων μᾶλλον ἔχων φροντίδα ἢ περὶ τῶν αὐτοῦ κινδύνων γὰρ οὐ μικρὸν ἐπισυμβῆσαι τοῖς Ῥωμαίοις ὑπέτοκασε χώροις) ἔσπευσεν πρὸς τὴν ἰῶ παλινοσθῆσαι. Καὶ δὴ πᾶσαν τὴν Ῥωμαϊκὴν στρατιάν μεθ' ἑαυτοῦ προσλαβὼν τῆς πρὸς τὴν ἰφρούσης ἐφῆπτετο. Καταλειοῖται δὲ ἐν τε τῇ Θεσσαλονικῇ καὶ τοῖς κατὰ δυσμῆν μέρεσιν ὡς περὶ φύλαξιν δῆθεν τῆς χώρας τὸν πρὸς πάππου αὐτοῦ τὸν Λάσκαριν Μιχαὴλ, μικρὸν τι περὶ τῶν συνοπτῶν ἐκ Παφλαγόνων στρατεύματα ἐπιδοῦναι καὶ τοῦ Σκυθικοῦ ὅσον εἰς τριακοσίους ἠριθμημένον, τοῦ δὲ Πριλάπου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν στρατευμάτων τὸν ὃν εἶχε Σκουτέριον Ξυλέαν ἀνωμασμένον εἰς δὲ τὸν Βελεσσὸν καὶ τὰ περὶ αὐτὸν τὸν Κωνσταντῖνον εἰς δὲ τὸν Βελεσσὸν καὶ τὰ περὶ αὐτὸν τὸ Κωνσταντῖνον.

85 D : Ὁ δὲ βασιλεὺς Θεόδωρος ἐπεὶ περὶ τῶν γεγενημένων ἐβύθητο, ἔσπευσεν πρὸς τὴν ἰῶ παλινοσθῆσαι, ἐπὶ δὲ Θεσσαλονικῇ καὶ τοῖς κατὰ δυσμῆν μέρεσιν εἰς φύλαξιν τὸν πρὸς πάππου θεῖον αὐτοῦ τὸν Λάσκαριν Μιχαὴλ μετὰ μικροῦ στρατεύματος, ὅσον εἰς τριακοσίους ἠριθμημένον, τοῦ δὲ Πριλάπου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν στρατευμάτων τὸν ὃν εἶχε Σκουτέριον Ξυλέαν ἀνωμασμένον εἰς δὲ τὸν Βελεσσὸν καὶ τὰ περὶ αὐτὸν τὸν Κωνσταντῖνον εἰς δὲ τὸν Βελεσσὸν καὶ τὰ περὶ αὐτὸν τὸν Κωνσταντῖνον.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(42) Ἄνθρωπος τις. Gregoras, p. 59. ALL.
(43) Πεκλάρπακιν est Beglerbegus apud Turcas (quos hic Persas vocat logotheta), dignitatis nomen satis notum. Beglerbegi significat ἀρχοντες ἀρχόντων, domini dominorum; et ipsi Bassæ appellati. In ms. Chronico Copolitano apud Meursium Μπεγλερπεκίς scribitur; et sæpe ibi occurrit. V. de Glossa-

rium. Prætor Greciæ historicus, Leunclavio sæpius laudatus, Πεκλάρπακιν scribit, et dicit, Beglerbegorum officium responderi dignitati vel officio logothetæ (idem hic innuit logotheta) quem nunc generalem campum vocare solemus. Vid. incomparabilis viri Pandecten Histor. Turc. cap. 14, ubi et emires exponit. Dousa.

εὐδωρον, ὃν καὶ τατᾶν τῆς αὐλῆς (44) κατα-
 τῶν δὲ Χαβάρωνα Κωνστατίνου εἰς ἠγε-
 οῦ Ἀλθάνου κατέστησεν. Ἐμὲ δὲ πραιτόρα
 ἡσας πάντων αὐτῶν ἀφῆκε προϊστάσθαι.
 δὲ, ὡς οἶμαι, πεποίηκεν, ἵνα τῇ ἐξ αὐτοῦ
 ἀποδημία εἰς λήθην ὧν ἐπιπόνθειν γενοί-
 ἰδὲ γὰρ εἶδὲ μὲ ποτε μετὰ τὰς πληγὰς λευ-
 ντα καὶ λόγοις χαρωποτέροις, ὡς εἰώθειν
 τὸν χοῆσασθαι. Ἴνα γοῦν τῇ χρονίᾳ ταύτῃ διατριβῇ τῆς ψυχῆς ἢ σκυθρωπότης διαλυθῆι μοι, πέπ-
 οτο. Τάχα δὲ καὶ ὡς δυσχεραίνων ἦν τὴν ξυναυλίαν μου βαρυνόμενος προσέκρουον γὰρ αὐτῷ πολλὰκις
 ἦδεν οὐ κατὰ τὸν διαπράττεσθαι θέλοντα.

Ὁ μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν ἑω ἀπῆει,
 κατελειμμένη τοῖς ἐν δυσμῇ. Τῆς γοῦν
 νίκης ἐξίῳ ἀρικόμην ἐπὶ τὴν Βερόλιαν
 ἄρ ὑπῆρχον καὶ οἰ τοῦ πάππα πρέσβεις, οὓς
 εἶν βασιλικῇ προστάγματι ἐμῆλλον. Κάκις
 προσκαρτερήσας διὰ τὴν τῶν πρέσβειων ἀπεκ-
 αὶ δὲ ἑτέρας τινὰς ὑποθέσεις, ἐκείθεν ἐξίῳ
 εἰς τὸ Ἄλθανου φερύσης ἠπτόμην. Καὶ δὴ
 ἰα παρελθὼν καὶ παραμείψας τὴν Καστορίαν
 περὶ τὴν Ἀχρίδα παραγγείλας ἀρικόμην
 Ἄλθανον, καὶ τούτου μετὰ τῶν τῆς χώρας
 κατεῖληκα τὸ Δυρράχιον. Κάκις διακαρ-
 ἡμέρας ὀκτώ ἐξῆεν πάντα τὰ καθ' ὁδὸν
 ἡσας καὶ καταρτίσας ὡς ἔμοιγε δέον ἐδόκει,
 κῆτα δὲ καὶ τὰ τοῦ Δυρράχίου (45). Ἐξορμή-
 ἰν τοῦ Δυρράχίου καὶ διελθὼν τὰ τῆς Χουνα-
 αὶ τὸ ὄρος ὑπερβὰς ὃ δὴ Κακὴν Πέτραν κατο-
 ουσιν, εἰς τὰ περὶ τὴν Μάτην ἀπῆειν, κἀν-
 ἐπὶ τὴν Δέρβην ἀφῆμαι. Πᾶσι δὲ τοῖς δὲ καθ'
 ντυχῶν τοῖς ἀμφὶ τὰ δῶτα καὶ τοῖς ἀμφὶ τὰ
 στρατεύματα καὶ τοῖς τὰ δημόσια διενερ-
 οὖς πράγματα, διὰ τῆς Κυτζάβειος παριῶν
 Πρίλαπον ἐγενόμην. Ταύτην γοῦν τὴν πορείαν
 Θεσσαλονικῆς μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ Πρίλαπου
 ἰὼν πεποίηκα τῶν μηνῶν χειμῶνος ὥρα. Δεκέτριος γὰρ ἦν ὁπότε τῆς Βερόλιας ἐξώρμων, καὶ τὸ Φεβρουαρίου
 πὶ τὸν Πρίλαπον εἶχέ με.

Ἐκεῖσε γοῦν ἀφῆμίνου μου φήμη πάμπαν
 οἷς ὡστὶν ὠπαισέφρησε. Τὰ δὲ τῆς φήμης, ὅτι
 ἠγεμονίαν τοῦ Ἀλθάνου πρὸς τοῦ βασιλέως
 Χαβάρων Κωνστατίνος πρὸς τοῦ δεσπότη
 ἡ ἑλλῶ μηχαναῖς τῆς γυναικαδέλφης αὐτοῦ
 ἡ τις προεῖχε μὲν ἄνδρα Σφραντζῆν τοῦπί-
 ὅτε δὲ ὑπῆρχε χῆρα· δόλοισ γὰρ αὐτῇ τὸν
 ἡνα μετέδοῦσα, καὶ γράμμασιν ἔρωτικοῖς
 ατα τούτου τὸ φρόνημα (κουφότερος γὰρ
 οὔτος περὶ τὰ τοιαυτα τυγχάνων ἦν, εἰ καὶ
 καλὸς ἐτύγχανε στρατιώτης), ταῖς πάγαις

duorum capitum loco (67 et 68): Καὶ διελθὼν τὰ τῆς Χουναβίας καὶ τὸ ὄρος τὴν κακὴν Πέτραν, τὴν Μά-
 ν Δέρβην, τὴν Κυτζάβειν, εἰς Πρίλαπον ἤχθην. Εἶτα τὴν Ἀλθανίαν κατέλαβον. Ἦλθον εἰς Ἀχρίδα, τὸν Σιδη-
 ρον, καὶ τῷ Πρίλαπῳ προσέσχον.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Ὁ τατᾶς τῆς αὐλῆς nomen dignitatis in
 politana, cujus meminit Codinus, de vesti-
 sejus et ornatu. Sed nullum munus suo tem-
 uisse scribit. Non satis liquet an hujus Tatæ
 o fiat in depravata veteri inscriptione Græca
 hæc nobis meditantibus suggestit multijugæ
 is vir mihique amicissimus Petrus Scrive-
 ETEIMHEAN· TATA. N. OI. GONEIE, BA-

A lorum obliviscerer. Namque post plagas acceptas
 149 nunquam me liberius dicere quæ seniore,
 nunquam verbis hilarioribus more meo uti conspe-
 xerat. Ut ergo longa ista mora mœrorem e pectore
 demerem, id egerat; fortasse etiam mei contu-
 bernii, quod fastidiebat, tædio. Sæpe enim in iis
 quæ ille contra jus fasque intendebat, ipse adver-
 sabar.

67. Imperator itaque in Orientem processit, ego
 in occiduis partibus restiti. Egressus Thessalonica
 Berrœam proficiscor, ubi et papæ legati immora-
 bantur, quos imperatorio mandato dimissurus
 eram. Ibi propter legatorum dimissionem aliaque
 nonnulla negotia paululum cunctatus, dein disce-
 dens Albani viam ingredior, et Serviis a tergo re-
 lictis, et Castoriam prætergressus, nec non Achrida
 elapsus, Albanum convenio, indeque cum nobilio-
 ribus urbis accolis Dyrrachium peto; ubi per dies
 octo rebus inter eundem peropportune præparatis
 adornatisque, ut mihi commodius videbatur, Pyr-
 rachiique negotiis compositis, in viam deducor, et
 Chunavia emensa, et montem quam Malam Pctram
 cognominant permeans, Matem progredior, inde-
 que Derbem appello, cum universis qui in itinere
 obviam facti sunt, quique vel oppida vel privatos
 exercitus vel publicarum etiam rerum summam
 150 peragerent, sermonem conserens; et per
 Cytzabim transiens Philapum contendi. Iter hoc
 Thessalonica cœptum ad Prilapum usque per tres
 menses tempestate hiberna perfecti. Decembri nam-
 que Berrœa egredior, et Februario exeunte Prila-
 pum appello.

68. Ubi eo venissem, vox quædam, sed nimis
 dira ad aures nostras advolat. Rumor erat Chaba-
 ronem Constantinum, cui Albani præfectura ab
 imperatore commissa fuerat, a Michaele despota,
 uxoris illius sororis Mariæ, quæ prius viro Sphran-
 tzæ cognomine nupserat, sed tum vidua ætatem
 agebat, insidiis circumventum captum fuisse. Illa
 etenim dolis subductum et litteris amatoris insi-
 diose compulsum (namque in his erat ille levior,
 licet miles præstans atque egregius) retibus illa
 suis intercipit. Hinc palam Michael defectionem

ΤΑΚΗΣ. ΚΑΙ ΑΠΟΦΗ. Α-ΓΥΝΒΑΒΕΙΣ. ΜΝΗΜΗΣ
 ΧΑΡΙΝ. Exstat in *Caraler* in Galatia, producitque
 ex schedis Busbequianis V. C. et de republica lit-
 teraria optime meritis Janus Gruterus, *Inscription*
 p. 1128. Dousæ.

(45) Κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τὰ τοῦ Δυρράχίου.
 Cf. Anna Comnena, *Alexiad.* lib. xii et xiii ALL.

fecit. Ego itaque Prilapi degens, ut primum flagitium audivi, qua potui diligentia litteras, quibus quæ evenerant indico, ad Michaelē Lascarim mitto cui et Pelagoniam accessum, ut eo profectus et ambo in unum coeuntes, de rebus quæ præ manibus erant, consilium iniremus. Ambo ergo Pelagoniam progredimur. Nobiscum Scuterius Xyleas advenerat: **151** eum enim militiam doctum velsaltem Romanorum partium fautorem existimabamus quandoquidem et imperator Theodorus non aliter de eo sentiebat; nam militarem ille experientiam præ se ferebat. ostentabatque se erga imperatorem reliquosque Romanos qua maxima benevolentia affici. Convenimus; delibetavimus Michaelē Lascarim cum universa militum manu, Romanorum nempe ac Scytharum, ex Berceæ locis, ubi castra metabatur, deflectere et Pelagoniam advehi in eaque tentoria locare. Eodem modo Scuterium Xyleam cum suo exercitu, multitudine longe ampliore, Michaeli Lascari conjungi et circa Pelagoniæ loca castra ponere. Locus ad Michaelis despote ac Servorum (hi enim etiam cum despota Michaelē fœdus inierant) impetum comprimendum satis idoneus atque opportunus, ut accepimus, erat. His decreta se completuros pollicitis relictis, ipse cum decenti famulatio atque servitio Achridam venio, si forte potuissem res Albanitarum corrigere. Albanum præmiseram imperatoris mensæ præfectum Isaacium Nestongum, cum illi antea, quidquid agendum esset circa administrationem, in mandatis pro more dedissem: nutu namque meo similia peragi injunctum fuerat; ministros item et publica procurantes, nec non ductores exercituum præfectosque urbium, utcunque mihi libuisset permutari. Satius itaque duxi Albanum **152** abire ad loci emendationem, nec non et cognoscendum quid mensæ imperatoris præfectus præstitisset. Præfectum mensæ, uti potui, Albano eduxi: gens enim Albanitarum conjurationem inierant et cum defectore Michaelē despota conspirant. Cum turbata omnia comperissem, Debris discedens (namque plures ibi dies quam opus esset perstiteram) undique me hostibus ambientibus, armata manu Achridam haud multo cum famulatu profectus sum. Ibi que oppidi custodiam mensæ præfecto committens, et Prespam præteriens et quod vulgo Siderocastrum dicitur, Prilapum perveni, et tunc me veluti in portum tranquillum et tutum invectum esse rebar. Mihi nihilo minus, aliisque qui ex nostris ibidem agebant, contraria evenere. Oppidorum enim ac castellorum adjacentium Michael defector Potitus, uno et solo Prilapo destituebatur; ideoque quam cupidissime ad illud occupandum festinabat: eo quippe subacto, sine ullo incommodo tutoque circum circa alia poterat expugnare. Neque diu post nos quoque defector Michael cum suo exer-

A ταύτης ἀλώσιμος ἐγγύοι. Τούντευθεν εἰς ἄπειραν (46) φανεράν ὁ Μιχαὴλ ἐξωρμήκει. Ἐγμὲν οὖν διάγων περὶ τὸν Πρίλαπον περὶ τοῦ γνημένου δράματος ἐπετύσμεν. Ὡς εἶχον γοῦν ἐπὶ δῆς πρὸς τὸν Λάσκαριν Μιχαὴλ ἐπιστόλῃν ἐπέφειν, τὰ ζυμβαθήκοτα τούτω διὰ ταύτης διαλογεῖσθαι καὶ ἐπὶ τὴν Πελαγονίαν ἀφίχθαι τοῦτον γεγραμμένως ἂν καὶ αὐτὸς ἀφιγμένος ἐκείσε καὶ ἄμφω αὐτῶν γεγονότες περὶ τῶν ἐνὰ χεῖρας ἡμῖν πραγμάτων τὴν ζυμβουλήν ποιησάμεθα. Συνήλθομεν γὰρ ἄμφω ἐν τῇ Πελαγονίᾳ, καὶ μεθ' ἡμῶν καὶ ὁ Σκουτέριος. Ὑπελαμβάνομεν γὰρ αὐτὸν ὡς στρατιωτικὸν εἶναι ἢ καὶ ῥωμαϊοφρόνα· καὶ ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος πολλὴν περὶ αὐτοῦ ὑπόληψιν, στραταγικὴν τε αὐτὸν ἀρχὴν ἔχει καὶ περὶ αὐτὸν καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων εὐνοίας εἶναι τὴν ἀκροτάτην. Ἐπεὶ οὖν ζυνήμεθα, ἐλευσάμεθα οὕτως, τὸν μὲν Λάσκαριν Μιχαὴλ βεῖν τὸ ὑπ' αὐτὸν ἄπαν στρατόπεδον, τὸ τῆς μαικῶν καὶ τὸ Σκυθικόν, καὶ ἀποχωρῆσαι τὴν Βέρροιας χώρων (ἐκείσε καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς σκηνῆς) καὶ ἐπὶ τὴν Πελαγονίαν ὀρμῆσαι στρατοπεδεύσαι. Ὡσαύτως καὶ ὁ Σουλίας Σκουτέρια λαβὴ τὸ ὑπ' αὐτὸν ἄπαν στρατιωτικὸν σύνταγμα (ἐκεῖνο γὰρ μᾶλλον εἰς πλῆθος ἠρίθμητο) καὶ σὺν αὐτῷ τῷ Λάσκαρι Μιχαὴλ, καὶ ἠνωμένους ἐν τοῖς τοῦ τὴν Πελαγονίαν μέρει στρατοπεδεύσασθαι. Ἡ ἐπικαιρὸν γὰρ ἦν ὁ τόπος ἐπὶ τὴν τοῦ δεσπότη Μιχαὴλ καὶ ἐπὶ τὴν τῶν Σέρβων, ὡς ἐπιθυμητὰ καὶ οὗτοι συμφωνοῦν λόγους πρὸς τὸν δεσπότη Μιχαὴλ ἐπεποιήντο. Ἐκείνους μὲν οὖν ἐκπληροῦν τὰ βεβουλευμένα ὑποσχεθέντους κατέλειπον, ἥρῃ μετὰ τῆς προσηκούσης ὑπηρεσίας μου τὴν Ἀχρίδα κατέλαβον, εἰ πως ἂν δυναθῆιν τὰ τῶν Ἀλβανῶν διορθώσασθαι. Προῦλαβον δὲ ἐξαποστείλαι εἰς τὸν Ἀλβανὸν τὸν ἐπὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης Ἰταῖον τὸν Νεστόγγον, ἔταγμα δούς αὐτῷ κατ' εἶδος λαμβάνου τῆς ἡγεμονίας περιλήψιν. Ὀριστὸν μὲν γὰρ ἐπ' ἀδείας ἔχειν με τοιαῦτα ποιεῖν, ἕως καὶ δημόσια διαπραγματομένους καὶ στρατιωτικῶν προισταμένους καὶ χωρῶν ἡγεμονίαν ἀνταλλάττειν ὡς ἂν βουλοίμην. Εἰλόμην οὖν αὐτῷ ἐπὶ τὸ Ἀλβανὸν καὶ τῆς τῆς χώρας ἐνεκεν διαφύλαξαι καὶ τοῦ μαθεῖν με τί ἂν ὁ ἐπὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης πεποιήκεν. Ἀπελθὼν γοῦν τὸν μὲν ἐπὶ τῆς τραπέζης, καθὼς ἂν εἶχον ἰσχὺς, τοῦ Ἀλβανίου ἐξήγαγον. Προῦφθασαν γὰρ τὸ τῶν Ἀλβανιτῶν ἔθνος, καὶ τῆς ἀνταρσίας ἐκπεπληρώκασιν· ἄκακτος γὰρ ἔσθαι ἔσθαι τὸν τῷ ἀποστάτῃ δεσπότη Μιχαὴλ. Ἐπεὶ γὰρ ἐστὶν εἰρων τὰ πάντα κυκώμενα, ἐκ τῶν δεσπότην (πλείους γὰρ ἐκείσε ἡμέρας ἢ ἔδει διεῖναι πρὸς τὸν κύκλῳ γὰρ εἶχον τοὺς πολεμίους) μετὰ τῶν τινῶν ἀνδρῶν τῶν ἐξυπηρετούντων μοι μεθ' ἡμῶν κατεῖχε τὴν Ἀχρίδα. Κάκιστε γοῦν τὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης εἰς φυλακὴν τοῦ κάστρου ἀφείκε, δὴ τὴν Πρίσπαν καὶ το οὕτω πως ἐπονομαζόμενος

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(46) Τούντευθεν εἰς ἀποστασίαν. Gregoras, lib. III, p. 56, jejune admodum. Fustus Pachymerus, B, I, c. 30. ALL.

κτρον, τῷ Πριλάπῳ προσέσχον, καὶ οἷον ἄνθρωπος εἰς λιμένα τινὰ προσοκείλαι με ἀκλυστον. δὲ ἔμοι καὶ τοῖς ἐκείσε οὖσιν ἡμετέροις τὰ τῶν γὰρ περίξ χωρῶν καὶ κάστρων ὁ ἐπιδραξάμενος Μιχαὴλ ἐνός καὶ μόνου τοῦ οὐ εὐλείπετο, καὶ ἔσπευδεν, ὅσον ἦν αὐτῷ ὑφ' αὐτὸν ποιῆσαι τὸν Πριλάπον· οὕτω γὰρ αὐτῷ καὶ ἀσφαλῶς τῶν περίξ κρατεῖν. γοῦν καὶ ἡμῖν μετ' οὐ πολὺ τὸ πρῶτον ὁ τῆς Μιχαὴλ μετὰ τοῦ περὶ αὐτὸν στρατεύματος ἄπαντος, καὶ ἀσπεύσας τοῦ οὐ ἀσπεύσας. Τὸ δὲ ἦν ἀσφαλῶς καὶ οὐ βράδιον χειρωθῆναι. Ἐθάρρει δὲ οὗτος μᾶλλον ταῖς τῶν οἰκιστικῶν ἀσφαλείαις. Τῷ τότε μὲν οὖν ἀπεκρούσθη, καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ λαβὼν ἐπανέειξε καὶ τοῖς τόποις περιπόλευεν, ἡμεῖς δὲ ἐγκλεισάμενοι τῷ τοῦ Πριλάπου ἄσπευ καὶ ὡς ἐν εἰρηκτικῶν γεγονάμεν. Καὶ τὰ μὲν ἐν ἡμῖν οὕτω ξυνέβη, ὁ δὲ τῆς ἱστορίας λόγος τῶν ἐπὶ τὴν ἑσθλῶν ἐχέσθω.

Ο μὲν οὖν βασιλεὺς διαπεραιωθείς τὸν Βυζάντιον, ὡς εἶχε τάχους ἐπὶ τοὺς τῆς Λυδίας κερκῶνας, καὶ περὶ τὰς Σάρδεις τὰς σκηνάς. Ὁ δὲ Περσάρχης σουλτάνος φυλακτικῆς ἐλάττειν ἔχων, εἶπεν ἂν ποιητῆς, τὴν χώραν καταλιπὼν, ἐπιπέτω καὶ τὸ τοῦτο στρατεύμαται, φυγῆς πρὸς τὸν βασιλεῖα χωρεῖ. Ὁ δὲ τούτου, καὶ δωρήμασιν αὐτὸν τε καὶ τοὺς οὐτὸν φιλοτιμῶς ἐδεξιώσατο, καὶ πρὸς τὴν ἰπαναζεύξαι τούτου, πεποίηκε, δούς αὐτοῖς μα μίτριον· εἰς τετρακοσίους γὰρ καὶ μόνον οὐ. Ἡγεμόνα δὲ τοῦ στρατεύματος τὸν Ἰσαάικον κατέστησεν, ὃν καὶ Μούρτζουφλον ἐπωνόμασε, τῷ γένει τούτου τοῦ πικλῆν ἐπιθέντων τινῶν αἰξῶν ἐιωθῶτων περὶ τὰς κλήσεις, πριμμικῶς τῆς βασιλικῆς αὐτῆς τελούντα. Ὁ δὲ τῆς ἀντίχαριν ἀντιδούνα θέλων τῷ βασιλεῖ οὐ τῆς Λαοδικείας ἀπεχαρίσατο, καὶ εἰσῆλθεν οὐ καὶ Ῥωμαϊκῆ φυλακῆ. Ἄλλ' ἐπ' ὀλίγον οὐσικάρτησεν, καὶ πάλιν ὑπὸ τοὺς Μουσουλτοῦ ἄσπευ τούτου γέννηται· οὐδὲ γὰρ ἦν δυνατὸν Ῥωμαίων φυλάττεσθαι. Ὁ μὲν οὖν σουλτάνος μὴ εἰσχε τοῖς Ταχάρσις ἀντίστασθαι, τῶν αὐτοῦ λογάδων, βουλευσάμενος εἰς ξυμφωνίας τοῖς Ταχάρσις ξυνῆλθε, φοροὶ τούτοις ἐγένοντο, καὶ ἔκτοτε τυγχάνουσιν αὐτοῖς οἱ Μουσουλμάνοι [P. 80] φοροῖ. Ὁ δὲ Κομνηνός (47) Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, οὐ πολλάκις ἐμνήσθημεν, ὄρκον πρὸς τοὺς λαβὼν εἰς ἀσφαλείαν πρὸς αὐτὸν ἐπανέειξε καὶ τοῖς οἰκείοις αὐτῆς ἀποκατέστη καὶ τῶν τῆλαυσεν.

πω πάνυ πολλὰ παρῆλθον ἡμέραι, καὶ ἐπερὶ δυσμῶν πραττόμενα λίαν ἐπεγνώκει ὁ

A citu universo aggreditur, et militaribus artibus oppidum attentat. Erat illud munitum et aggressum difficile, quamvis ille in oppidanorum insidiis spem nærentius fixerat. Attamen tunc ille repulsus est, qui recollecto exercitu regreditur et in circumstantibus locis oberrat. Nos Prilapi oclusi, ac si in carcere 153 circumventi essemus, astringebamur. Et res nostra ita se hebebat. Orationis porro series, unde digressa est, in Orientem revertatur.

B 69. Imperator Hellespontum transmittens quam celerrime ad Lydiæ loca devenit, et apud Sardes castra posuit. Persarum princeps sultanus timidi cervi cor habens, ut poeta loqueretur, propria deserens, quando illius exercitus attritus erat, fugitivus imperatorem convenit. Ille virum amplexatus, muneribusque eundem et socios ditatos honorifice a humanissime pertractavit, et in regionem propriam remisit, pusilla etiam militum manu concessa (nam quadringenti numero omnes erant). et exercitus ductorem instituit Isaacium Ducam, Murtzuphlum cognominatum, quod illius generi nonnulli, qui in similibus imponendis ludere solent, cognomen esse addiderant, tum imperatoriæ aulæ primicerium. Persarum princeps, par pari dare hostimentum cupiens, imperatori Laodiceam urbem donavit. ingressaque est in eam Romanorum, quæ paulum perduravit, custodia, urberursus a Musulmanis 154 occupata; neque enim fieri poterat ut a Romanis custodiretur. Sultanus ad resistendum Tachariis impar, cum proceribus consilio inuito, pacem et fœdus a Tachariis accipit seseque illis subdit: et ex eo tributa Musulmani Tachariis persolvunt. Interim Michael Comnenus Palæologus, cujus sæpius meminimus, jurejurando ab imperatore ut tutus ageret suscepto, reddit propriisque redditus bona sua recuperat.

70. Inter paucos dies, ubi res quæ in Occidente gerebantur quam maxime manifestas habuit impe-

: Ὁ δὲ βασιλεὺς διαπεραιωθείς τὸν Ἑλλήσποντον, ὡς εἶχε τάχους ἐπὶ τοὺς τῆς Λυδίας τόπους κερκῶνας καὶ τὰς Σάρδεις τὰς σκηνάς ἐπηξεν. Ὁ δὲ σουλτάνος τὴν αὐτοῦ χώραν καταλιπὼν φυγῆς πρὸς τὸν βασιλεῖα. Ὁ δὲ δωροὶς τούτου ἐδεξιώσατο, καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ ἰπαναζεύξαι πεποίηκε, δούς αὐτῷ καὶ στρατὸν τῶν ἐπιλέκτων, στήσας αὐτοῖς ἡγεμόνα Ἰσαάικον Δούκαν τὸν Μούρτζουφλον. Ὁ δὲ Περσάρχης τὸ ἄσπευ δικαίως τῷ βασιλεῖ ἐχαρίσατο· ἀλλ' ἐπ' ὀλίγον ἦν Ῥωμαίων. Ὁ μὲν οὖν σουλτάνος ἐπὶ μὴ εἰσχε τοῖς Ταχάρσις ἀντίστασθαι, εἰς συμβάσεις αὐτοῖς συνῆλθεν ὑπὸ τέλει φόρων, ἐξ οὗ ἕως νῦν φοροῖ λογούνται. Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ὄρκον παρὰ τοῦ βασιλέως λαβὼν πρὸς αὐτὸν ἐπανέειξε. D : Καὶ στίλνυτον κατὰ τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ μετὰ στρατεύματος. Ὁ δὲ διαβὰς τὸν Βροθάριον, ὃν οἱ παλαιοὶ ὀνομάζουσι, καὶ τῷ Δάσχαρι Μιχαὴλ ἐνωθεὶς τὴν Βιρρόικον ἐληίσαντο. Οἱ δὲ Σάρδοι τὴν Κῦζαβιν μαντικῶς τὰ περίξ Πριλάπου ἐσκέλευον. Ὁ δὲ Σκουτέρσις ἐμπλακῆς τούτοις ἀσύντάκτως ἤττηται.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Ο δὲ Κομνηνός. Gregoras, p. 56. Ex Gregora sua hausit Phranza, lib. 1, c. 2. Cf. Pachymen. 1, c. 9, p. 25. Ail.

rator, et pleraque a Michaele defectore occupari, transmittendusque esset rei militaris peritia præditus cum exercitu, qui adversariorum impetum sustineret, dictum Michaelem Comnenum elegit, illique exercitum ex Macedonibus collectum tradidit, numero hominum haud amplum, viribus infirmum plane atque inutilem. Ipse neque contra obniti neque jussa exuere idoneum ratus, cum pusillo et viribus imbecillo exercitu sese Thessalonicam confert. Inde Bardarium, quem antiqui Nasium appellabant, transvectus, et cum Michaele Lascari copulatus, cumque eo consilio inito, Berreæam irrumpunt, non quod eam aggredi vellent (neque enim id poterant), sed ut circa eam locæ prædam militibus darent. Et sane maximos 155 quæstus prædasque fecerunt. Nam animalium multitudinem non facili negotio numerandam milites adduxerunt. Interim dum isti in agro fertili præda onerantur. Servorum princeps defectoris Michaelis perfidiam edoctus, genere quidem fœdifrago et semper in beneficos et liberales ingrato et inhumano, et parvi emolumenti gratia amicitias poculum, ut dicitur, conculcante, exercitu mille hominum coacto Romanam ditionem infestat. Hi itaque Citzabim prætergressi Prilapi adjacentem regionem prædatum ibant. Porro Scuterius Xyleas cum suo milite, licet oppido appropinquasset. Servus omnia vastantes atque igne corrumpentes conspiciens, vir belli expertus et qui præliarem experientiam ne per somnium quidem degustarat (neque enim speculatores longe dimiserat, ut per eos hostium irruptionem atque insidias cognosceret), neque copias disponere edoctus, unumquemque, quo animus ferret, in Servos impetum facere concessit. Quare perturbato ordine, pauci ipsi Servis numerosioribus occursantes capi, quorum alii ensibus obruncati, alii vivi vinculis colligati deduci. Ipse quoque Scuterius Xyleas cum reliqua militum manu in Servos irruens fugatur, et montibus ac collibus præruptisque locis emensis, vix tandem salutem consequitur. Et hoc modo exercitus, qui Prilapi erat, dissipatur. Nos porro in Prilapi oppido concludimur et carceri, ut ita dicam, mancipamur.

156 71. Qui vero cum Michaele Comneno

D : Kai o αποστάνης Μιχαήλ στρατιωτῶν ἐπέμψας, στρατηγὸν ἐπιστήσας αὐτοῖς τὸν νόθον υἱὸν αὐτοῦ Δωρον, τοὺς ὄντας ἐκείσε ἐν ἀκαρεῖ ἐπέψατο. Ὁ γνούς ὁ Παλαιολόγος Μιχαήλ κατ' αὐτῶν ὄψεσθαι.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(48) Τοὺς αὐτῶν καὶ στρατεύματα. Pachymeres lib. 1, c. 10, p. 26. ALL.

(49) Ἀξιόν, non Ἀξιόν, neque Ναξιόν scribendum nota ex Joannis Tzetze chil. 10. ALL. — Ναξιόν ὀνομάζουσι. Certa est et liquida emendatio nostri Meursii, qui legendum monuit Ἀξιόν. Nam veteribus Bardarius fluvius Ἀξιόν dicebatur. Testis Zonaras. Annal. tom. III in Basilio Porphyrogenito. De Axio fluvio Nicetas, lib. III, De rebus gestis Isaacii Angeli, et multa Nicephoras Gregoras, lib. VIII Hunc Joannes Tzetzes, ut est apud Ortelium in Thesaurο geographico, Bardare, Sophianus Vardati vocat. Corrigitur in hac re insignis Theophylacti locus in Epist.: Θάτερον δὲ τὸ τοῦ γέιτο-

βασιλεὺς καὶ τὰ πλείω πρὸς τοῦ ἐντάρτου Μιχαήλ ἀλισκομένα, καὶ εἶδει στρατηγὸν ἄνδρα μετὰ στρατός εἰς ἀντιπαράταξιν στείλαι, τὸν εἰρημὸν Κομνηνὸν Μιχαήλ ἐξελέξατο, θεοῦ αὐτῶ καὶ στρατεύματα (48) ἐκ Μακεδονίας, πάνυ τε τῷ ποσῷ αἰσθητῶν καὶ ἀνοφελίστατον τῇ ποιότητι. Ὁ δὲ (καὶ γὰρ αὐτὸς εἶχεν ἀντιλέγειν τοῖς αὐτῶ προσταττομένοις) καὶ τὸ μικροπρεπὲς ἐκείνου, καὶ ἀπόλεμον στρατὸν τὴν Θεσσαλονίκην καταλαμβάνει, κἀκεῖθεν δὲ τὸν Βαρδάριον, ὃν οἱ παλαιοὶ Ναξιόν ὀνομάζουσι καὶ τῷ Λάσκαρι Μιχαήλ ἐνωθεῖς, καὶ ἀμφὶ βίαια ποιεσάμενοι κατὰ τῆς Βερροίας ὠρμηθήκατο, ἵνα μαχέσωνται αὐτῇ (οὐδὲ γὰρ ἐξῆν αὐτοῖς τὸν τι διαπράττεσθαι), ἀλλ' ἵνα λείπῃ τὰ περὶ τὴν ποιεῖσονται. Καὶ ἐσκύλευσαν πολλὰ ζώων γένη θύνην οὐκ εὐχερῶς ἀριθμουμένην οἱ ἀμφὶ ἐκ ἐλητίσαντο. Ἐν οἷς δὲ οὗτοι ταῦτα ἐποίησαν, ἰσχυρῶν ἀρχῶν τὴν τοῦ ἀποστάτου Μιχαήλ ἐπισημασθῶν, γένος ἐκπονηδόν καὶ μηδέποτε εἶδος χροῦ εἰς αὐτὸ ἐπιδειξαμένοις χρηστοῦ, ἀλλὰ διὰ τὸ κέρδος τὸ φίλιας ἀπορρίπτου καὶ κατακαταπίπτου στρατεύματα συναθροίσας ὡς εἰς χιλιούσων ἀριθμῶν κατὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐκπέμπομε χροῦ. Οὗτοι μὲν τὴν Κύτσαβιν παραμείναντες τὰ εἰς τὸν Πριλάπου ἐσκύλευον. Ὁ δὲ Σκουτέριος (δὲ Συλλας μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατεύματος ἔργου τοῦ ἀστῆως κειμένου, ὡς εἶδε τὸ τῶν Σκωτέρων στρατεύματα τὴν χώραν λαίβον καὶ πύρρα πικρῶ ἀναπτόμενα, ἄνθρωπος ἀδαῆς τὰ πολεμικὰ καὶ ἀδύνατος ἐμπειρίαν ἔχων στρατιωτικῆν (οὔτε γὰρ αὐτὸς εἶχε μακρῶν, ὥστε πῶρρωθεν μαθεῖν τὴν πολεμίων ἐφοδόν, οὔτε συνάξει στρατεύματα ἐπισημασθῶν) ἀπέλυσεν ἕκαστου κατὰ τῶν Σέρβων ὀρεῖς ἐβούλετο. Διαλυθέντες γοῦν τῆς συντάξεως καὶ ἄνευ τοῖς Σέρβοις πλείοσιν οὖσιν ἤλισσκοντο συμπλοκαίνοιο. Καὶ οἱ μὲν ἔργον μαχαίρας ἐγένοντο, καὶ ἐξωγροῦντο καὶ δισώματα ἀπήγοντο. Ἰστῶνται καὶ αὐτὸς ὁ Συλλας Σκουτέριος μετὰ τῶν ἀποσπασθέντων στρατιωτῶν κατὰ τῶν Σέρβων ὀρεῖς μόνως που δισώθη, ὅρη διεθῶν καὶ βουνῶν κρημνώδεις τόπους ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀποφυγῶν. Οὕτω μὲν οὖν τὸ ἐν τῷ Πριλάπῳ καταλίποντο στρατεύματα, καὶ ἡμεῖς ἐγκαταλείψαμενοι τῷ τοῦ Πριλάπου ἀσπί καὶ οἶον ἐγκαθεβιργημένοι γηγόναμεν.

oa. [P. 81] Οἱ δὲ 60 περὶ τὸν Κομνηνὸν Κομνηνὸν καὶ τὸν Δωρον.

vos ποταμοῦ, ὃν ἡ παλαιὰ μὲν καὶ Ἑλλήσποντος ἡ νέα δὲ καὶ βάρβαρος ὀνομάζει Βαρδάριον. P. 81 ram in ms ὀνομάζει Βαρδάριον. Quod oblitum quoque sagacissimo Meursio. Vide Glossarium in Βαρδάριαται. DOUSA.

(50) Ὁ δὲ Σκουτέριος. Quid? an Scuteris hic nomen proprium, an scribendum Σκουτέριος; Σκουτέριος sive Σκουτέριος officii nomen. Ferebat scutarius ac labarum imperatoris, Codino teste. Quem videtur et Meursii Glossarium in hac voce et in ὀρεῖς ἔχων. Marchionis dignitatem habuisse docet Gregoras, lib. VII. Meminit cujusdam Scuterii Cantuzenus, lib. III, cap. 96. DOUSA.

λαιολόγον καὶ οἱ περὶ τὸν Λάσκαριν Μιχαὴλ πεπύθασιν. Ἐπεὶ τὴν λείαν ἐν τῇ Βερόοια νται, περὶ τὸν ἐν Βοδηνοῖς χώρον ἐσκήνωσαν, τε οὐτα καὶ εἰς τροφὴν ἵππων χρῆσιμον. στάτης δὲ Μιχαὴλ ὁ δεσπότης τὰ τοῦ Ῥω- στρατεύματος ἀκριθῶς ἐγνωκώς, καὶ εἰς τοῦτο ἠρίθμηται καὶ ὡς πλὴν ὀλίγων τὸ πᾶν ἀνωφελὲς καὶ ἀχρήσιμον, ἐκλογὴν ποιησά- ἀπὸ παντὸς αὐτοῦ τοῦ στρατεύματος καὶ οἷον ἴνων τοὺς κρείττους χωρίσας καὶ ὡς εἰς πεν- οὺς αὐτοὺς ἀρίθμησας, καὶ στρατηγὸν χει- σάς τὸν νόθον αὐτοῦ υἱὸν τὸν Θεόδωρον (51), οὗ Ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος πέπομφεν. Ἐτυχε τότε καὶ ὁ Λαμπαρδάς Μανουὴλ μετὰ στρα- ος συρφετῶδους καὶ ξύγκλυδος πρὸς τοῦ βα- ἀποσταλεῖς τοῖς προσούσιν ἡγεμόσι συγκύρ- B καὶ κατεμέμεστο αὐτοὺς ὡς προλαβόντας καὶ ἰαν ἐργασαμένους, κάκεινον δὲ ἀμοιρου γενέ- οὐ κέρθους. Ἐν οἷς γοῦν τὰ τοιαῦτα συνωμι- οί τοῦ στρατεύματος ἡγεμόνες, τὸ ὑπὸ τὸν ρδᾶν Μανουὴλ συρφετῶδες στρατεύμα, ὧν οἱ ἰπωχοῦντο φορβάσι καὶ εἶχον αὐτὰς τὰ ἠ πεφορτισμέναις, μὴ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων εἶχοντο τῆς ὁδοῦ τῆς παρακειμένης τὸ ἄστρ ἰθνηῶν, ἵνα πρότερον τῶν ἄλλων διελθόντες αὐτοὶ οὕτω ποιήσαιντο. Ξυνητήκει γοῦν αὐτοῖς λείπει τῶν ἐν τοῖς Βοδηνοῖς ὄρων τὸ ἀποσταλῆν τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ στρατεύμα πρὸς τὴν Ῥωμαίων καταπολέμησιν. Ἄνδρες γοῦν στρα- γενναῖοι ὑψάχεσιν ἵπποις ἐποχοῦμενοι καὶ ἰλοῖς κατάρακτοὶ ἀνθρωπίσκοις ξυτυχόντες C καὶ ἀγενεῖσι καὶ θηλείαις ἵπποις ἐφεξομέ- ἀκαρεῖ πάντας ἐτρέψαντο τούτους. Φυγάδες οἱ ἐκ τούτων γεγεννημένοι καὶ πρὸς τὸν ἐν Μιχαὴλ ἀριγμένοι ἀπήγγειλαν αὐτῷ τὰ αἰ. Ὁ δὲ οὐκ ἐθροήθη τῷ αἰφνιδίῳ, ἰσχυρὸς τὴν χεῖρα καὶ τὴν γνώμην ἀνδρείος καὶ τὰ ἰμπειρος (πολλοὶς γὰρ καὶ πρότερον τοῖς οἷς ἐγγεγύμναστο) ὀπλισθεὶς καὶ δόρυ λαδῶν στρατιωτικόν, ὅπερ ἦν ὑπὸ τὸν Λάσκαριν ἐκ Παφλαγονίας ὠρμημένον καὶ εἰς πεντή- ἰνδρας ἠριθμημένον (ἐκεῖνο καὶ γὰρ μόνον ε τῶν ἄλλων κρείττον καὶ πολεμῆσαι δυνά- κατὰ τῶν ἐναντίων ὀρμῆ. Ὁ δὲ Λάσκαρις , ὡς εἰώθει, οὐ θώρακα ἀλλὰ θωρακίδιον εἰς, ὡς ἂν ἔχοι ῥαθίως φεύγειν, ἐκ πλαγίου D ρης ἦν καὶ ἐσκόπει τὸ γενησόμενον. Ὁ μὲν ἰνηνός Μιχαὴλ τῷ πρώτῳ ἐρχομένῳ ξυναν- ἰάλλει τῷ δόρατι καὶ ῥίπτει τῆς ἐφετρίδος ῥηθῆς τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ νόθος υἱός ας. Τοῦ πτώματος γοῦν ἀναστάς οὗτος προσ- τῷ Κομνηνῷ Μιχαὴλ, [P. 82] καὶ ἰδυσώπει

τηγῆ τοῦ ἀποστάτου Θεοδώρου συρρήξας βάλει τούτον τοῦ ἵππου καὶ ἰκέτην ὑπὲρ τοῦ μὴ θανεῖν δεχεται. ἴωσιν οὖν τούτον Τούρκῳ τινι, καὶ ὡς πεφονεύε τούτον. Καὶ ἐτρέψαντο τοὺς τοῦ ἀποστάτου. Εἶτα ἀφίκοντο Πριλαπον, καὶ ὀλίγας ἡμέρας προσμείναντες ὑπέστρεψαν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Θεόδωρος. Pachymeres, p. 26, vocat Manuelem, All.

A Palæologo et Michaelē Lascari erant, talia tulerunt. Berrœs omnia deprædati apud Bodenos castra lo- cant, planitiem fertilem alendisque equis apprime idoneam. Michael despota defector Romanum militem, quantus esset, et illius numerum plane callens, ex illisque præter paucos reliquos omnes neque usui neque ulli bono esse, ex universo suo exercitu electi et ex cunctis probatoribus secretis quingenti numero, filio suo spurio Theodoro du- ctore constituto in Romanas cohortes immittit. Ea etiam tempestate Manuel Lampardas eum tumultuario accollectitio exercitu ab imperatore, ut cum aliis ducibus aggregaretur, mittitur. Sed enim ipse ægre ferebat eos prædam præripuisse, semel lucri expertem labori superesse. Interim dum hæc inter se conferunt copiarum ducores, viles abjectæque Manuelis Lampardæ cohortes. ex quibus plerique gregalibus equis rerum necessariarum onustis vehebantur, insciis aliis ducibus inter, quod ultra Bodenorū oppidum extendebatur, continuant, ut aliis anteversis ipsi quoque prædam præoccuparent. Illis obviam fit in Bodenorū 157 montium claustris Michaelis defectoris agmen ad oppugnandos Romanos transmissum. Milites ergo fortes ac strenui, superbis equis vecti et armis undique septi, homunciones inermes ac putidos, equulis insidentes, nulla mora omnes terga vertere coegere. Ex his nonnulli, qui sibi fuga consuluerant, ad Michaelē Comnenū concedentes, quæcumque acciderant enarrant. Ille re insolita atque improvisa minime consternatus, vir manu validus, natura fortis, militiæ magna scientia et animo ingenti celebris, tanquam qui et antea præliis consueverat, armatus, hasta arrepta, et agmine, quod Michael Lascaris e Paphlogonia duxerat, quinquaginta tantum hominum conducto (illud namque solum pugnam sustinere uti cæteris præstantius poterat) in hostes armo movet. Lascaris Michael pro suo more non lorica, sed loricula circumdatus, ut expeditius in fugam sese conjiceret, e latere pugnæ eventum observat. At Comnenus Michael primo hostium obviam factus hasta percussus sagulo pellit. Erat is quem diximus, Michaelis defectoris filius spurio Theodoros, qui lapsu sublevatus Michaeli Comneno supplicatum venit, multisque verbis ne neci traderetur effla- gitabat. Eum Michael neque cognoscebat neque quis esset sciebat; quare Turcæ cuidam traditus occiditur. Dein Paphlagones pugnæ comites cum reliquis confligentes 158 alius alium trucidabant: tandemque pugna extrema Michaelis defectoris milites fugæ se dedere, Michaelis Comneni viginti et

amplius ex electioribus adversariis vivis captis, et pluribus aliis obruncatis, finem conatui fecere. Namque cum essent admodum pauci, aliis militibus. qui ante eos preliis se immiscuerant, ruptis ac dissipatis, ut antenarravimus, persequi minime poterant. Et sic illis misere ac infelicitate, quemadmodum et iis qui apud Prilapum ceciderunt, res evenit. Postmodum Michael Comnenus, Michael Lascaris et cæteri ductores cohortium a nobis compulsi et ad Prilapum accersiti, ut consilii causa accederent, volentes nolentes concedunt. Et per paucos dies nobiscum morati, cum vires ad cominus et aperto Marte Michaellem defectorem oppugnandum non suppeterent, relictis nobis revertuntur. Accolarum enim perfidiam animadvertunt, et eorum, quibus custodia tradita erat, leve atque inconstans prudenter cauteque ingenium subodorati sunt. Quare ipse cum iis qui in oppidi custodia erant (namque sic mandaverat imperator), Prilapi permansi.

την μαχίσασθαι Μιχαήλ, ἀφέντες ἡμᾶς ὑπίστρεψαν τὴν ἀμφίβολον τῶν εἰς φυλακὴν αὐτοῦ τεταγμένων νοσηχῶς ἐτακμήσαντο. Ἐναπελείφθη γοῦν καὶ αὐτὸς ἐν Πριλάπῳ τῶν ὄντων εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ ἀστειῶς· οὕτω καὶ γὰρ ὁ κρατῶν μοι προστέταχεν.

72. Michael defector altera vice nos adoritur, et cum in tuto sua vidisset (cognoverat enim imperatorias copias neque ad malum propulsandum neque ad resistendum idoneas) oppidum obsidione cinxit et aptavit arietes. 159 Oppidani, et qui cum nobis erant, una cum eo sentiebant. Igitur primum pertentat, et universum militem armatum oppido applicat, ad hoc sagittariis ac funditoribus quam optimis usus; scalas item advehit, ut illis muros ascenderet. Sed tunc quidem rejecti sunt, et ex illis plerique saxis telisque obruti ex hominum vita migrarunt. Et sic per dies nonnullos quiescere, rursumque ab oppidanis et nostris comitatus rursus in oppidum vehementius irrumpunt, et pari ratione rejiciuntur: neque enim aliquid proficere suo potius quam aliorum incommodo. Et tertium quoque vis illa mali incaluit, tertiumque restincta est. Hostis igitur finem turbandi facit, et quieta mente constitit, et appropinquare non audebat, tanquam qui majoribus quam inferret malis affligeretur. Verumtamen qui defectionem meditabantur, in commotione pugnae consilia magis se tuto exsequi posse existimabant. Mirum vero id audituris videbitur, si unius, non plures quam quadraginta famulos habentis, fide sola et veritate freti hominis vi compescerentur. Cum ergo pugna ac prelio infanda consilia malorum machinatores exsequi non possent, scelus in tranquillitate nec alia fraude moliuntur. Agmen enim, cui ad tutandum oppidum in urbe domicilium erat, vitæ sustentandæ causa propugnaculi eductum ad granaria transmittunt. Hæc præmeditati, cum

μὴ φρονηθῆναι. Ἦγνοι δὲ τούτων ὁ Κομνηνός, ὅστις ἦν οὐκ ἠπίστατος. Παραδίδωσι γοῦν αἱ Τούρκων τοῖ, καὶ ὃν κερύουσι τούτων. Εἶτα αἱ πλακύντες οἱ σὺν αὐτῷ Παφλαγόνες τοῖς λοκαῖσι ἰλος ἄλλον ἐβάλλε, καὶ τὸ τοῦ πολέμου τέλος εἰς ἡμᾶς μὲν οἱ τοῦ ἀποστάτου Μιχαήλ ἐπέειδον, εἰ ἀμφὶ τὸν Κομνηνὸν Μιχαήλ πλείους ἢ εἴκοσι ἐκκρίτων ζωγρήσαντες καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐπιέργον ποιήσαντες ἴσθησαν· οὐδὲ γὰρ εἶχον διὰ πάντων ὀλίγοι τυγχάνοντες, προδεδωραμένους καὶ ἐλαλυμένων τῶν προαπερχομένων στρατιωτῶν, εἰρήκειμεν. Οὕτω μὲν οὖν καὶ αὐτοῖς δυσχερῆ ἐξυπέθε τα πράγματα κατ' ἴσον τοῖς κατὰ τὸν Πριλάπον. Ὁ μὲν οὖν Κομνηνὸς Μιχαήλ καὶ ὁ Διευτὴς Μιχαήλ καὶ οἱ ἀμφ' αὐτοὺς ἡγεμόνες τυγχάνοντες τοῦ στρατεύματος, ἐπὶ κατὰ ἡμῶν ἐναγχεῖα καταλαβὴν εἰς τὸν Πριλάπον καὶ ἡμῶν ἐξυπέθε ἔκοντες ἄκοντες ἐπικύοντο παρ' ἡμᾶς, καὶ ἡμέρας προσκατερήσαντες μεθ' ἡμῶν, ἡμῶν εἶχον δυνάμεις συστάδην ἐξυπέθε καὶ τὸν ἴσον

τὴν γὰρ ἀπιστίαν τῶν οἰκητῶρων διενοήσαντο, καὶ ἡ ἀπιστίαν τῶν οἰκητῶρων διενοήσαντο, καὶ ἡ ἀπιστίαν τῶν οἰκητῶρων διενοήσαντο.

οἱ. Ἐπῆλθε δὲ γοῦν το ἄρτερον κατ' ἡμῶν ἀποστάτης Μιχαήλ, καὶ ἐπὶ ἐκχειρίαν εἶχε (ἐπὶ γὰρ ὡς αἱ βασιλικαὶ δυνάμεις ἀδυνατοῦσι τὸν ἀντιστάδην μαχίσασθαι), περιστοίχισε τὴν ἀφρουρῆ καὶ ἐλεπόλις ἴστα. Ἦσαν δὲ οἱ ἐντός καὶ σὺν ἡμῶν τὰ αὐτοῦ φρονούντες. Πρῶτος γοῦν περικύοντο, καὶ ἡμῶν τὴν ἐπίσταν αὐτοῦ στυμα τῷ ἀστει προσέβαλε, τοξοταῖς καὶ σφραδαῖς ἐπιστόχοις χρησάμενος. Καὶ κλίμακας ἔφερε ὡς ἂν διὰ τῶν κλιμάκων ἐπὶ τὸ ἄστυ ἀναρρήχισε το. Ἀλλὰ τούτο μὲν ἐτραπήσαν, καὶ πλείους ἐξ τῶν ἔργων φόνου γέγοννται, λίθοις βεβλημένοι ὀϊστοῖς. Καὶ μέχρι μὲν ἡμερῶν τινῶν ἠσυχία καὶ πάλιν οἱ ἐντός καὶ ἡμέτεροι τούτου; ἐπέσει καὶ αὐθις προσβολὴ σφοδρότερα ἐπὶ τὸ ἄστυ, καὶ ἀπόκρουσις ὁμοία· οὐδὲ γὰρ ἠδυνήθησάν τι κατὰ μᾶλλον πεπονθότες ἢ πρῶτον. Μέχρι καὶ τῶν προσέβαλε τὸ δεινόν, καὶ τὰ ὁμοία ἐπ' ἴσθησάνται. Ἠρέμισαν γοῦν οἱ ἐναντίοι καὶ ἐν ἡσυχίᾳ ἐπίστανον. Οὐδὲ γὰρ ἐτόλμων προσεγγίσει· μῆτις γὰρ ἐπασχον ἐγγίσαντες ἢ ἐποίησαν. Οἱ μὲν οὖν ἀπιστίαν νοσοῦντες ἐδόκουν ἐν τῇ κινήσει τῶν μετ' ἡμῶν τὰ ἐαυτῶν βουλήματα κατορθώσασιντο. [P. 8] θαῦμα δὲ ἂν εἴη τοῖς ἀκούουσιν, εἰ ἐνός ἀνδρῶς ἐτήνητο οὐ πλείους τῶν τετραράκοντα ὑπερέτας ἦντος καὶ μόνῃ τῇ πίστει καὶ τῇ ἀληθείᾳ τεθαμμάσθη ἵλις γοῦν ἀδυνάτως εἶχον μάχη καὶ κωδοιμῶν τῶν βούλια οἱ κατ' ἡμῶν φρονούντες τὰ σφῶν κωδοιμῶν σασθαι, ἐν ἡσυχίᾳ μεμετέθηκασιν τὸ δεινόν καὶ τῶν ψιν ποιησάμενοι τὴν τοῦ εἰς φυλακὴν τοῦ ἀστει συντεταγμένου στρατεύματος ζωαρχίας χάριτι ἐκχυσιν, ἐξάγουσιν αὐτὴν τῶν ἐπέλλεων καὶ ἐπὶ

οἱ D: Καὶ ἐπὶ ἐκχειρίαν εἶχε, περιστοίχισε τὸ ἄστυ καὶ ἐλεπόλις ἐπέσει, ὡς ἂν διὰ τούτων τὸ ἄστυ ἀναρρήχισαιτο. Ἀλλὰ τότε μὲν τραπέντες πλείστοι ἔργον φόνου θηγονισαν, αὐθις δὲ προσβολὴ περισοῖς περὶ τὸ ἄστυ; καὶ ἡ ἀπόκρουσις ὁμοία, ὡσαύτως καὶ ἡ τρίτη εἶτα ἡμέρα παρεκλήθητο καὶ οὕτως εἶλε τὸν Πριλάπον

λάκια ἀπάγουσιν. Ἐξ ἐρήμης γούν ἀνοίγουσι ἄλλας οἱ ταῦτα προμελετήσαντες. Καὶ ἄλλω ὁ τοῦ Πριλάπου ἄστου, οὐ πολεμίων ἀσπερ, οὐκ ἰότητι τόπου, ἀλλὰ τῆ τῶν φυλάκων ἀδελτηρία πιστία. Καὶ ἡμεῖς συναλωμεν καὶ δεσμώται μεν. Οὐδὲ γὰρ ἄνησεν ἡμᾶς τὸ τῆς ἀκροπόρουριον πέτρα γὰρ ἦν, καὶ ἄλωτῃ δεκαθάβ-λίμακι, εἴπερ ἐπῆσαν τινες πολεμήσαντες. καὶ νυκτὸς οἱ τάναντία φρονήσαντες ἡμέτεροι σαι καθ' ἡμῶν ἠβουλήθησαν ὡς ἡμᾶς τε ἀποκαὶ τὰ ἡμῶν ξυλλαβεῖν. Ἐπεὶ δὲ αὐτὸς ἐπεγνώκειν, τότε μὲν ἑαυτοὺς ἐφυλαξάμεθα ἦν ἡμῖν δύνατον, ἐπιλαμψάσης δὲ ἡμέρας τῷ τῇ Μιχαὴλ εἰς ξυμφωνίας ξυνηλθον. Κάκει-ν πρὸς ἡμᾶς δέδωκεν ὄρκους ἐλευθέρους μὲν καὶ μετὰ τῶν σφετέρων πραγμάτων παρὰ Β ἴρους αὐτοῦ εἰς τὴν χώραν διασωθῆναι τοῦ κς, ἡμεῖς δὲ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο πρὸς αὐτὸν ἴκαμεν φρούριον, Ἄλλ' ὡσαν οἱ ὄρσοι τούτου ; ἐπιόρκον γὰρ ὡμωμόκει. Ἔσχεν οὖν ἡμᾶς ἐν δεσμοῖς καὶ ἀπὸ χώρας εἰς χώραν μεταδιβαζομέ-ιδήτας.

Ἰὲν οὖν βασιλεὺς Θεόδωρος περὶ τούτων ἀκη-πετόπασε μὲν περὶ ἐμοῦ οὐ καλῶς, ἀνθρωπι-ε λογισμοῖς ἐπόμενος ὑπετόπασεν. Ὡς γὰρ ἦκει τούς κρείττους τῶν στρατηγούντων ἐν σμῆ, ἐν οἷς ἐθάρρει καὶ τὰ πολλὰ, ὑπὸ τὸν τῆν Μιχαὴλ γεγενῆσθαι, τούς μὲν καὶ πρὸ-κτασχεῖσιν τῶν φρουρίων, ἦγον τὸν Σκουτέ-υλέαν, τὸν Ῥαματᾶν Μανουὴλ, τὸν Πουλάχαν C καὶ τοὺς ἐπίουσι τῶν σὺν αὐτοῖς, αὐθις δὲ καὶ μετὰ-κατασχεῖσαι, εἴτ' οὖν τὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης-ου τὸν Νεστόγγον, ἐν αὐτὸς εἰς φυλακὴν, τροῖστορῆκειν, ἀποκατέστησα τῆς Ἀχρίδος, ους οὐκ ὀλίγους τῶν γνωρίμων τε καὶ ὀνομα-ὑπὸ τὸν ἀποστάτην ἐκόντας τελείσαι, ἐδεδίει-νὶ ἐμοί, μὴ ποτε καὶ αὐτὸς πάθω τὰ ὅμοια-ε καὶ γὰρ τὸν αὐτοῦ λογισμὸν τὸ εἶξ ὑπογυίου-ε ἐμοί παρ' αὐτοῦ. Οἱ δὲ τὰ κατ' ἐπὶ ἀκριεῖ-ἐπιγύοντες δισχυρίζοντο μὴ ἂν ποτε τοιού-ἦναι με. Ἐπεὶ δὲ χρόνος παρεῖρη συγνός, ν ἐπερχομένων δεσμωτῶν ἐμάνθανεν εἶναι με-νυκτῇ περικλείεσθαι ποδοκάκας τε καὶ χειρο-συνέχεσθαι, [P. 84] ἠγάπα τε τὴν πράξιν-προσφιλέστερον διετέθειτο, ὀρισμοὺς δὲ ἐπε- D κτημάτων περὶ τῶν ἐμῶν, μηδὲνα τολμῆσαι-ε βαλεῖν ἐν αὐτοῖς καὶ ζημίαν ἐπιβαλεῖν. οὕτω τὰ πράγματα.

Ὁ μὲν οὖν τῶν Βουλγάρων ἄρχων, ὁ γυ-ἴλρος αὐτοῦ Μιχαὴλ, ὃς πολλὴν τὴν ἔχθραν-ε αὐτοῦ τοῦ γαμβροῦ καὶ βασιλέως καὶ τῶν-ων ἐξέτρεφε, πρὸς τοῦ πρωτεξαδέλφου αὐτοῦ

A abesset 160 exercitus, portas aperiunt. Sicque Prilapi oppidum non virtute hostium, non loci imbecillitate, sed custodum socordia ac perfidia captum est, et nos una cum eo, et vinculis tradimur; quibus nec arcis castellum profuit: saxum namque erat, et expugnatum facillimum, si quis decem graduum scala illud adortus fuisset. In quod noctu, qui ex nostris adversus nos hostilia induerant, ad nos interimendos nostraque rapienda ingruere animum induxerant. Hæc edocti tum, uti vires concesserant, nos custodivimus. Sed ubi dies cœpit, cum Michaele defectore ad pactiones venio. Ille etiam jurejurando se obligaverat nos a noxa immunes et cum re familiari pro viribus salvos atque incolumes imperatoris ditioni redditurum. Sic non pusillum illud castrum dedidimus. Verumtamen jusjurandum cum ille nefarie jurasset, frustra fuit, quandoquidem ille nos vinculis colligatos de loco in locum transportabat.

Igitur imperator Theodorus, de his certior redditus, de me quidem haud ingenue suspicatus est, suspicatus est tamen humanis considerationibus ductus. Namque ut audiit ductorum celebriores, quibus quam maxime fidebat, in Occidente Michæli defectori cœssisse, partim antequam oppida expugnarentur uti Scuterium Xyleam, Manuelem Ramatam Pulacham aliosque nonnullos, partim post occupatas urbes, veluti mensæ præfectum 161 Isaacium Nestongum, cui ipse, ut antea narravi, Achridæ custodiam demandaveram, aliosque non paucos ex maxime notis atque nobilibus voluntarie se defectori subdidisse, de me quoque timebat, ne quid patrem simile: anxie enim illius animum turbabat, quod nuper ipse in me perpetraverat. At tamen de me rebusque meis enucleatius edocti me nusquam talem futurum contendebant. Post tempus non modicum ex internuntiis me vinculis addictum occludi carcere, compedibus pedes, caulis manus astringi recognoscens, facinus laudare, humanius in me affici, deque rebus meis, ne aliquis in eas intruderetur damnumque inferret, decreta evulgare. Et hæc quidem sic se habuere. Imperatori vero Theodoro res ita evenere.

Καὶ ταῦτα μὲν αὕτως ἔσχε, τῷ δὲ βασιλεῖ Θεοδώρῳ

73. Bulgarorum princeps, uxoris illius frater Michael, qui simulates et inimicitias, easque non leves, et in generum et in imperatorem et remdenique Romanam gerebat, a consobrino suo Callimano-

D : Ὁ δὲ τῶν Βουλγάρων ἄρχων, γυναικάδελφος τοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ, ἔχθραν μὲν εἶχε κατὰ Ῥω, ἀλλὰ πρὸς τοῦ πρωτεξαδέλφου αὐτοῦ Καλλιμάνου καιρίαν πληγὴν ἐπέβηκε. Ὁ δὲ Καλλι-τὴν ἐκείνου λαβῶν γαμετὴν τὴν Βουλγάρων ἀρχὴν ἐσφετερίζετο. Ἄλλ' ὁ Ῥωσος Οὐρος μετὰ μύτων ἐπελθὼν τῷ Τρινοῶ τὴν θυγατέρα τούτου, τὴν τοῦ Μιχαὴλ σύζυγον, εἴληπεν· ὁ γὰρ Καλ-ς προπεφόνευτο. Ἐπεὶ δ' ἐρήμος ἐναπελείθη κληρονόμου ἢ τῶν Βουλγάρων ἀρχῆ, οἱ προὔχοντες τὸν υἱὸν Κόνσταντίνου εἰς τὸ ἀρχειν αὐτῶν ἀνεδέξαντο. Ἴνα δὲ καὶ εὐπρόσωπος αὐτῷ ἢ ἀρχὴ γένοιτο ὕψιστον ἀπὸ κληρονομίας κρατεῖν, πρὸ τὸν βασιλέα Θεόδωρον πρεσβείαν πεπόμφασιν, ἵνα τὴν πρώτην θυγατέρα Εἰρηνην συζύξῃ τῷ τοῦ Τοίχου, ἐγγόνῃν οὖσαν τοῦ Ἀσάν. Ἐχώρισαν οὖν τὴν ἣν οἶχε γυ-καὶ πρὸς τὸν βασιλέα ἀπέστειλαν. Οὕτω γούν ἠρέμησαν τὰ τῶν Βουλγάρων.

consolis nonnullis **162** Trinobi civibus, extra diocetam urbem degens, letali vulnere accepto illico exspiraverat. Qui eum jugulaverat Callimanus, illius uxore ducta Bulgarorum principatum sibi quodammodo vindicasse visus est. Sed Rosus Urus cum exercitu Trinobum aggressus, filiam hujus Michaelis consortem recuperat: quidem enim Callimanum ex loco in locum aberrantem antea trucidarant. Cum vero hærede legitimo Bulgarorum principatus destitueretur, proceres in consilium conveniunt, eliguntque Tœchi filium Constantinum, ut sibi ipsis impetret; et ut speciosas regnandi causas haberet ac hæreditario jure regnum possidere videretur, legatos ad imperatorem Theodorum miseret, ut filiam suam majorem cui nomen Irene erat, in matrimonium Constantino Tœchi concederet, quæ illi legitime copularetur, tanquam quæ esset Asani Joannis, qui antea Bulgaris imperarat, neptis, ideoque ad talem dominatum pertineret. Sed quando Tœchi Constantinus alio eoque legitimo matrimonio vinciretur, uxorem a viro separatam ad imperatorem Theodorum deducunt. Sic se res Bulgarorum habebant, sic Theodorus imperator pacem recuperat: sic etiam tranquillitatem uterque aucupatur.

74. Post hæc Theodorum imperatorem morbus gravis invasit. Morbo medicinam facere medicis non poterant; frustra que remedia omnia, quæ **163** malo succurrere posse videbantur, tentata sunt. Longo itaque tempore noxa conflictatus, et corpus omne exsiccatus, prope finem in animo suo dedit pœnitentiæ locum, et monasticum habitum induens, quemadmodum res illius sedulo ac curiose intuiti mihi narrarunt, confessionem peccatorum animo

A Καλλιμάνου καιρίαν πληγὴν εἰδήσει καὶ τῶν ἄλλων Τρινόβου, ἔξω ποῦ τοῦ τοιοῦτου διαίγων ἀπεθνήκει. Ὁ δὲ φονεὺς αὐτὸν Καλλιμάνου τὴν ἐκείνου λαβὼν γαμετὴν ἔδοξε τὴν τῶν Βουλγάρων ἀρχὴν σφετερίσασθαι. Ἄλλ' ὁ Ῥώσος Οὐρός στρατευμάτων ἐπέλθων τῷ Τρινόβου τὴν θυγατέρα τοῦτου τὴν τοῦ Μιχαὴλ σύζυγον εἴληψε· τὴν Καλλιμάνου προῦλαβόν τινες πεφονευκέναι ἐκ τῶν εἰς τόπον φεύγοντα. Ἐπεὶ δὲ ἔρημος ἐναπελείφθη κληρονόμου γνησίου ἢ τῶν Βουλγάρων ἀρχή, ἐπεισὶ οἱ προῦχοντες εἰς βουλὴν τὸν τοῦ Τοίχου Κωνσταστίνου εἰς τὸ ἀρχεῖν αὐτῶν ἀναδείξαντάς τε λέυσαντο. Ἴνα δὲ καὶ εὐπρόσωπος (53) αὐτῷ ἐπιγένοιτο, καὶ ὡς ἂν γε δοξείεν ἀπὸ κληρονομιάσειν, πρὸς τὸν βασιλεῖα Θεόδωρον πρεσβεύειν παραφασιν, ἵνα τὴν αὐτοῦ θυγατέρα τὴν πρώτην καὶ Εἰρήνην κατονομάζετο, εἰς συζυγίαν τῆς Τοίχου Κωνσταστίνου ἐπέμψειεν καὶ συζυγῆσθαι μίμωσ αὐτῷ, ἐγγόνη οὖσα τοῦ προκατεάρχου τῶν γάρων τοῦ Ἀσάν Ἰωάννου καὶ προσήκουσα τῆς ἀρχῆς. Ἐπεὶ δὲ ἐτυχε τὸν Τοίχου Κωνσταστίνου νόμιμον ἔχειν, χωρισμὸν τοῦ ἀνδρός ἀπέπεσε, καὶ τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν βασιλεῖα Θεόδωρον ἐστειλαν. Οὕτω μὲν οὖν ἔσχε τὰ τῶν Βουλγάρων εἰρήνην, καὶ ἡρέμησαν ἐν ἀμφοτέροις τὰ πράγματα οὗ. Μετὰ δὲ ταῦτα ⁶³ νόσῳ (54) δευνῆ ὁ βασιλεῖα Θεόδωρος περιπέτωκεν. Ἀπίκαμον οὖν ἐν τῷ καὶ ἰατρῶν χεῖρες, καὶ πᾶσα τις ἄλλη θεμελίον ἀπέειρκεν. Ἐν οὐκ ὀλίγῳ γούν χρόνῳ τῆ νόσῳ ἐξετασθεὶς καὶ τὸ σῶμα ἅπαν κατασκελετευθεὶς τῷ τέλει λόγον μετανοίας ἐν ἑαυτῷ προσλαβὼν μοναδικὸν (55) ὑπέσχετο σχῆμα. Ὡς δὲ οἱ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς θεθεαμένοι μοι διηγήσαντο, καὶ ἐμολόγησιν ἐπέποιήκει (56) ψυχῆς ἀξίαν γενναίας καὶ

⁶³ D · Μετὰ δὲ ταῦτα νόσῳ δευνῆ ὁ βασιλεῖα περιπέτωκεν. Ἀπίκαμον οὖν ἐν ταύτῃ καὶ ἰατρῶν χεῖρες, ἢ οὐκ ὀλίγῳ γούν χρόνῳ τῆ νόσῳ κατεξετασθεὶς καὶ τὸ σῶμα ὅλον κατασκελετευθεὶς τὸ μοναδικὸν ὑπέσχετο σχῆμα καὶ ἐμολόγησιν ἐπέποιήκει ψυχῆς γενναίας καὶ μεγαλόφρονος, τὴν εὐαγγελικὴν μιμησάμενος πορνῆν, τῆς Μιτυλήνης ἀρχιερατικῶς προϊστάμενος εἰς τὴν τῶν αὐτοῦ σφραγιδῶν ἐξαγοσίαν μετακαλεσάμενος, καὶ ἰσχυρῶς τῶν αὐτοῦ ποδῶν πίπτει πρὸς τοῦδαρος, καὶ θακρῶν ρεύμασι τὴν γῆν ἐπλυνε, ἐν ἣ κατέκειτο, ὡς πηλὸν γενέσθαι ἐκ τούτων, καὶ τὸ « Ἐγκατελείπον σε, Χριστέ » συχνῶς ἐπεφώνει, τοῖς τῆς ἐξαστορίας τοῦτο συμπεριπέλωκεν. Ἐκείνος μὲν οὖν οὕτω βιώσας καὶ μήπω ὄλους τέσσαρας ἐνιαυτοὺς αὐτοκατακατεσκελετευθεὶς κατὰ τὸν Νοεμβρίον γὰρ ἀρχῆς ἐν Ἀγούστῳ μηνὶ τὸ τέλος ἔσχηκε τῆς ζωῆς. Ὁ μὲν οὖν νεκρὸς ἀπέκειντο τῶν Σωσάνδρων ἀπικομίσθη μονῆ, καὶ ἐτάφη ἐκεῖσε ὅπου καὶ ὁ βασιλεῖα καὶ πατὴρ αὐτοῦ. Τριετησίαν δὲ τρία καταλείπει παιδίαν, ἐν μὲν ἀρῶν τὸ νόμα Ἰωάννην, θήλειαν δὲ δύο τὴν Θεοδώραν καὶ Εὐδοκίαν. Ἡ ἑτέρα γὰρ δύο αὐτοῦ θυγατέρας ἀνδράσι συνέζευξεν, τὴν Εἰρήνην τῷ τοῦ Τοίχου υἱῷ. τὴν δὲ Μαρίαν τῷ ἀποστάτῳ Μιχαὴλ υἱῷ Νικηφόρῳ ἦτις καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ πενήτερου ἀποστάσεως τὸ κοινὸν ἀπέδοτο γυναικαί.

Theodori Douse et Leonis Allatii notæ.

(52) Ἐπεὶ δὲ ἐναπελείφθη. Grego, p. 60. ALL.
 (53) Ἴνα δὲ καὶ εὐπρόσωπος. Gregoras, p. 61.
 Et nota, quam Acropolita imperatoris filiam vocat Irenom Constantino Tœcho nuptam, a Gregora vocari, non sine memoriæ lapsu, Theodoram; quod etiam infra inculcat, p. 63. Namque Theodora, quemadmodum et Eudocia, innuptæ remanserant. Nota etiam Pachymerium. *Histor.* lib. 1, 35, tres tantum illi filias tribuisse. ALL.
 (54) Νόσῳ Gregoras, p. 61. Morbi illius naturam exprimit Pachymerius, lib. 1. ALL.
 (55) Τὸ μοναδικόν. Paulo ante obitum, ut scribit Gregoras, p. 61. Nec dissentit Phranza, lib. 1, cap. 3, ut alii viri principes et imperatores, et ex vulgo quicumque in ea natione pietatem cultumque divinum colere videri volunt, imminente morte fa-

dere esuevere. Paulum enim antequam vitam dant, quare vero id agent, fuse alibi diximus. Theodorus Monembasiensis et ejus stolidissimus exscriptor Matthæus Cigala, qui aiunt eum in sandrorum monasterio monachum factum admodum vixisse tandemque mortem obiisse βασιλεῖα ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεόδωρος δ'. Καὶ εἶδε τὸν κηρὸν καὶ τὰ τοῦ κόσμου, ὅτι εἶναι μάταια καὶ ἡ βασιλεία Θεοῦ εἶναι αἰώνιος. Ἀφησε τὴν βασιλείαν καὶ ὑπέστη τὴν μονὴν τῶν Σωσάνδρων, καὶ ἔγενε καλόγηρος, καὶ εἰρήσθη τῷ Θεῷ διὰ τῆς τῆς ταπεινώσεως. Καὶ ἀπέθανε. ALL.
 (56) Ἐμολόγησιν ἐπέποιήκει. Gregoras breviter p. 61. ALL.

ίφρους. Τὴν γὰρ εὐαγγελικὴν μιμησάμενος (57), τὸν τῆς Μιτυλήνης ἀρχιερατικῶς προ-
 νου εἰς τὴν τῶν αὐτοῦ σφαλμάτων ἐξαγορείαν
 κλεσάμενος ἐμπροσθεν τῶν αὐτοῦ ποδῶν πίπτει
 τοῦδαφος, καὶ δακρύων ἀπλέτοις βύμασι τὴν
 ἢ κατέκειτο ἔπλυνεν, ὥστε καὶ πάλιν γεγε-
 ναι ἐκ τούτων, καθὼς οἱ κατέιδόντες ταῦτα σαφῶς
] ἡμῖν παρεστήσαντο, καὶ τὸ « Ἐγκατελείπον
 οἱστέ, » συχνῶς ἐπιφώνει, τοῖς τῆς ἐξαγορείας
 τοῦτο συμπαραπλέκων. Ἐκείνος μὲν οὖν οὕτω
 ς (58) καὶ μῆπω ὄλους τέτταρας ἐνιαυτοὺς
 κατορήσας· κατὰ Νοέμβριον γὰρ ἀρξας, ἐν
 σφῶ μνηὶ τὸ τέλος ἔσχηκε τῆς ζωῆς. Ὁ μὲν
 κρὸς αὐτοῦ ἐν τῇ τῶν Σωσάνδρων ἀπεκομίσθη
 (59), καὶ ἐτάφη ἐκεῖσε ὅπου καὶ ὁ βασιλεὺς
 ἐτῆρ αὐτοῦ. Τεταλευτικῶς δὲ ὁ βασιλεὺς Θεο-
 δῶρ κατελελοίπει παιδία, ἐν μὲν ἀρῶν τὸννο-
 ῶνάην, δύο δὲ θήλια, τὴν τε Θεοδώραν καὶ
 ἰαν. Τὰς γὰρ ἐτέρας δύο αὐτοῦ θυγατέρας ἀν-
 πρό τούτου συνέξενξε, τὴν μὲν πρώτην τὴν
 ῖρηνην καλουμένην τῇ τοῦ Τοίχου νιῶ, καθάπερ
 , Κωνσταντίνῳ, τὴν δὲ ἐτέραν τὴν καὶ Μαρίαν
 σμένην τῇ τοῦ ἀποστάτου Μιχαήλ νιῶ Μιχη-
 ῆτις καὶ ἐν τῇ καιρῶ τῆς τοῦ πανθεραῦ ἀπο-
 κς τὸ κεινὸν ἀπέδοτο χρεῖος, ὡς μὲν τινες ἐφασκον,
 ὑπὸ τοῦ συζύγου Νικηφόρου τυφθεῖσα πολλὰς,
 εἶνοι ἐλεγον, φυσικῶ περιπεσοῦσα νοσήματι.

Ὁ μὲν οὖν ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως Θεοδώρου ὁ
 ης πάνυ ἀρῆλιξ ἐτύγγανεν ὡν ἐν τῇ καιρῶ
 ἰλευτῆς τοῦ βασιλέως καὶ πατρός· οὕτω γὰρ
 ν ἐνιαυτῶν ὑπῆρχεν ὀκτώ (60). Ὁ δὲ πατὴρ

D : Ἦν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ οὕτω τελείων ἐτῶν ὀκτώ. Ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ διαθήκην πεποίηκε
 μὲν ὡς ἐπὶ τῷ παιδί, τῇ δ' ἀληθείᾳ ἐπὶ τῷ πρωτοβεστιαρίῳ αὐτοῦ τῷ Μουζάλωνι Γεωργίῳ· του-
 ρο διετίθετο τὸ κράτος ἔχειν, μέχρις ἂν ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς εἰς ἡβην τελείαν ἀφίκοιτο. Καὶ προ-
 ἐπὶ τούτοις προστάξει τοῦ βασιλέως ὄρκοι παρὰ τῶν ἐντυχόντων τῷ τότε. ἥλλ' οὕτω τριταῖος ὡν ἐν
 ὁ τοῦ βασιλέως νεκρὸς, καὶ ὡς ἀπὸ κοινοῦ συνθήματος συνδραμόντες πάντες οἱ ἐκείσε (στράτευμα δὲ
 νόν) καὶ οἱ πρὸς βασιλέως κεκακωμένοι ἄνδρες ἐγγενεῖς, ὁ Στρατηγόπουλος Ἀλέξιος, οὗ τὸν υἱὸν τε-
 καν, ὁ Τορνίκης Κωνσταντίνος, ὃν εἶχε δέσμιον, ὁ Φιλῆς Θεόδωρος, ὃν τετύφλωκεν, ὁ Ζαχαρομίτης
 ιος, ὃν ἐκράτει, οἱ τέσσαρες υἱοὶ τοῦ πρωτοβεστιαρίου τοῦ Ῥαοῦλ καὶ αὐτοὶ καθειργμένοι, Νικηφό-
 Αλυάτης, οὗ τὴν γλῶσσαν ἐξέτεμεν, αὐτοβοῖ πρὸς τὴν Σωσάνδρων μονὴν κατὰ τοῦ ἐπιτρόπου πρω-
 τιαίου καὶ τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος, ξίφους ἔργον τούτους ἐποίησαν, καὶ τὸν
 ἰα ἐσκώπτου ὅτι ἀνδραρίῳ οὐτιδανῶ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐνεπίστευσεν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

1 Τὴν εὐαγγελικὴν μιμησάμενος πόρνην. Lucas C
 relista, c. vii, v. 57 ; καὶ ἰδοὺ, γυνὴ ἐν
 ἰλει ἥτις ἁμαρτωλὸς, etc., peccatricem ap-
 ris prostitutæ pudicitie mulierem. Cujus resi-
 tia in exemplum passim adducitur Hæc γυνὴ
 ὡλὸς est Maria Magdalene, soror Lazari.
 Cæsaris Baronii *Annal. ecclesiast.*, ad an-
 Christi 32, n. 16 et seqq. Dousa.

Ἐκείνος μὲν οὖν οὕτω βιώσας. Mores
 lori tanquam illi infensus tacet Acropolita.
 mus, si placet, ex Pachymere, p. 36. ALL.
 Τῇ τῶν Σωσάνδρων μονῇ. Monasterium
 osandrorum Magnesie Deiparæ virginis no-
 ipse imp. Joannes exstrui fecit, teste Gre-
 lib. ii, cap. 11 ; eumdemque sepultum inibi
 ap. ult. ejusdem libri. Dousa.

Acropolita octo annos nondum absolutos,
 ras sex annos natum refert, p. 62. Phranza
 ram sequitur. Pachymerius, lib. 1, p. 33,
 nem facit. Hinc erroris arguitur Flavius
 us, qui duos Theodoro filios dat, eorumque
 in Michaelē Palæologum ab eodem consti-
 refert, lib. viii, Decad. II Hist. *Et forte tunc
 it Theodorum Vatiari* (Batatium vel Batao-

A generoso ac magnifico dignam absolvit ; quippe
 evangelicam æmulatus meretricem, Mitylenensem
 archiepiscopum pro delictorum confessione accer-
 sens, ante illius pedes in solum obvolutus lacry-
 marum indesinenter fluentium rivis terram, in qua
 jacebat, conspersit, adeo ut ex illis lutum concin-
 natum sit. Sic qui illa conspexere plane nobis af-
 firmarunt ; et sæpe illud, « Deserui te, Christe, » inter
 confessionis verba immiscens inlambat. Itaille etate
 te peracta, nondum quatuor integros annos imperio
 politus mortem obit : principium enim regnandi No-
 vembrem, Augustum finem vitæ fecit. Cadaver illius
 in Sosandrorum 164 monasterium delatum, ubi
 imperator et pater illius antea humatum est. Fato
 functus imperator Theodorus tres reliquerat filios,
 masculum unum nomine Joannem, feminas duas
 Theodoram et Eudociam. Namque alias duas, an-
 tequam ipse mortem obiret, viris nuptum dederat,
 primam, cui et Irene nomen erat, Constantino
 Tœchi filio, ut diximus, alteram Mariam nuncupa-
 tam defectoris Michaelis filio Nicephoro ; quæ tem-
 pore defectionis soceri de medio excessit, ut quidam
 asserebant, a marito Nicephoro multis verberibus
 coercita, ut vero alii naturali morbo exstincta.

75. Theodori imperatoris filius Joannes in obitu
 imperatoris patris puer impubes erat et abhuc
 tenellus, octo annos neque eos integros natus.
 Ideoque pater illius ac imperator testamentum

D : Ἦν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ οὕτω τελείων ἐτῶν ὀκτώ. Ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ διαθήκην πεποίηκε
 μὲν ὡς ἐπὶ τῷ παιδί, τῇ δ' ἀληθείᾳ ἐπὶ τῷ πρωτοβεστιαρίῳ αὐτοῦ τῷ Μουζάλωνι Γεωργίῳ· του-
 ρο διετίθετο τὸ κράτος ἔχειν, μέχρις ἂν ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς εἰς ἡβην τελείαν ἀφίκοιτο. Καὶ προ-
 ἐπὶ τούτοις προστάξει τοῦ βασιλέως ὄρκοι παρὰ τῶν ἐντυχόντων τῷ τότε. ἥλλ' οὕτω τριταῖος ὡν ἐν
 ὁ τοῦ βασιλέως νεκρὸς, καὶ ὡς ἀπὸ κοινοῦ συνθήματος συνδραμόντες πάντες οἱ ἐκείσε (στράτευμα δὲ
 νόν) καὶ οἱ πρὸς βασιλέως κεκακωμένοι ἄνδρες ἐγγενεῖς, ὁ Στρατηγόπουλος Ἀλέξιος, οὗ τὸν υἱὸν τε-
 καν, ὁ Τορνίκης Κωνσταντίνος, ὃν εἶχε δέσμιον, ὁ Φιλῆς Θεόδωρος, ὃν τετύφλωκεν, ὁ Ζαχαρομίτης
 ιος, ὃν ἐκράτει, οἱ τέσσαρες υἱοὶ τοῦ πρωτοβεστιαρίου τοῦ Ῥαοῦλ καὶ αὐτοὶ καθειργμένοι, Νικηφό-
 Αλυάτης, οὗ τὴν γλῶσσαν ἐξέτεμεν, αὐτοβοῖ πρὸς τὴν Σωσάνδρων μονὴν κατὰ τοῦ ἐπιτρόπου πρω-
 τιαίου καὶ τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος, ξίφους ἔργον τούτους ἐποίησαν, καὶ τὸν
 ἰα ἐσκώπτου ὅτι ἀνδραρίῳ οὐτιδανῶ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐνεπίστευσεν.

cium vel Vatacium dicere debuit) *Græcorum, t
 appellabant imperatorem mori, duobus filiis super-
 stilibus, quibus pueris Michaelē Palæologum sibi
 affinitate conjunctum testamento dederat tutorem.*
 Et infra : *Michael Palæologus tutor crudelissimus
 pueros fidei suæ sub affini nomine ab eo, qui eum ex-
 tulerat, commendato cum interfecisset, imperium
 assumpsit.* In his postremis verbis alius Flavii
 errorprehenditur : Michael enim filium unicum
 Theodori Joannem exœcatum oclulumque in
 Nicetiatorum castro custodiisque circummunitum
 magna diligentia asservavit. Pachymerius, lib. iii,
 p. 191. Vide de hoc eodem Joanne occæcato Gre-
 goram, lib. iv, Phranz. lib. 1, c. 5, et alios. Imo
 Joannes hic Theodori filius, qui interfectus a
 Nichaele asseritur, post Michaelē ipsum super-
 fuit ; eumque post Michaelis obitum Andronicus
 F. imperans sua præsentia honoravit, beneficiis ac
 muneribus cumulavit, pro paterno scelere exora-
 vit, et veniam impetravit. Pachymeres, de Andron.
 Michaelis F., p. 103. Blondum sequitur Sabellicus
 Ennead. IX, lib. iv : *Reliquerat Theodorus Michaelē
 cognomento Palæologum filii tutorem, fecitque
 ex res adem Balduino et Venetis futuræ pacis, si*

fecerat, ut quidem videbatur, pro 165 filio, re autem, vera pro Georgio Muzalone protovestiarario. Hunc enim testamento Romanarum rerum omnium moderatorem ac dominum instituerat, ita ut penes eum Romani imperii totius esset summa, quoadusque imperatoris filius ad perfectam ætatem pervenisset. Mandata imperatoris eorum qui tunc aderunt jurejurando confirmata sunt. Sed nondum tertius dies, postquam imperatoris cadaver tumulo conditum est, decurreret, et tanquam ex composito quicumque illic comperiebantur Romani, cum ibidem non exiguo militum manus commeasset, concurrentes, necnon qui ab imperatore noxa atque incommodis attriti fuerunt nobiles et primæ conditionis homines, inter eos et Strategopulus Alexius, cujus filium Constantinum oculis spoliaverat, ipsum carceri constrinxerat; Constantinus Tornices magnus ab imperatore Joanne primicerius constitutus, sed ab ejus filio privatus; Theodorus Philes obcæcatus et ipse; et Zagarommata Georgius, quem imperator Joannes protovestiarium crearat, filius vero illius paracæmomenon elegerat, sed quem non diu postdignitate illa exuerat; Nicephorus Alyattes, paulo ante præfectus canicelli factus, postmodum nullam ob causam ab imperatore lingua imminutus, officio etiam absolutus; et plerique alii veri opportuni ac celebres cum militibus confusi festinanter ad Sosandrorum monasterium, ubi protovestiarium sede locata justa demortui imperatoris faciabat, properant, 166 et adversum protovestiarium ac tutorem illiusque fratres non sine clamore irrumpunt. Quare proto-

τούτου καὶ βασιλεὺς διαθήκην πεποίηκε, τάχα ἢ ὡς ἐπὶ τῷ παιδί, τῇ δ' ἀληθείᾳ ἐπὶ τῷ πρωτοβυστιάρῳ τῷ Μουζάλωνι Γεωργίῳ (61) · τοῦτον γὰρ διαθήκη ἐποίησε (62) τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀπάντων πραγμάτων κύριον, ὥστε τὸ κράτος ἔχειν ἀπάσης τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς, μέχρις ἂν ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς τελεῖαν τὴν ἡλικίαν ἀφίκοιτο. Καὶ προὔθεσεν ἢ τοῦτοις προστάξει τοῦ βασιλέως καὶ ὄρκοι (63) τῶν ἐντυχόντων τῷ τότε. Ἄλλ' οὕτω τριταῖος (64) ἦν ἐν τῷ αἵματι ὁ τοῦ βασιλέως νεκρὸς, καὶ ἀπὸ κοινοῦ συνθήματος συνδραμόντες πάντες (65) ἐφειρηθέντες ἐκείσε Ῥωμαῖοι — στρατεύματα δὲ ἰκανὸν συνηγμένον ἐκείσε, οὐ μὴν ἄλλα καὶ οἱ περὶ τοῦ βασιλέως κακωκωμένοι (66) ἄνδρες εὐγενεῖς τῆς πρώτης τυγχάνοντες τάξεως, ὧν εἰς μὴν ἔρχεν ὁ Στρατηγόπουλος Ἀλέξιος, οὗ τὸν υἱὸν Κωνσταντῖνον τετύφλωκεν, αὐτὸν δὲ καθεῖρξεν, ὁ Ἰωάννης τε Κωνσταντῖνος, ὃν μάγαν περιμικτήριον ἰβήσιλεύς Ἰωάννης εἶχε καὶ πρὸς τοῦ βασιλέως καθωσίωτο, ὁ Φιλῆς Θεόδωρος τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτὸς ἐξορωρυγμένος, καὶ ὁ Ζαγαρομμάτης Ἰωάννης, ὃν πρωτοβυστιάρτην μὲν ὁ βασιλεὺς ἀπέπεσε, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ παρακοιμώμενον πρὸς τιμῶσας μετὰ βραχὺ καθωσίωσεν, Νικηφόρος τε Ἀλυάττης, ὃν πρὸ βραχέος ἐπὶ τοῦ καουκίου τιμωρῶσας ὑστερον τὴν γλώτταν ἐπ' οὐδερμῆ ἀπέπεσε. [P. 86] βασιλεὺς ἐκτεμῶν καθωσίωσεν, ἄλλοι οἱ περὶ τῶν χρησίμων καὶ ὀνομαστῶν ἄνδρων, οἱ περὶ στρατιώταις ξυνιόντες καὶ ἅμα συνδραμόντες ἐπὶ τῇ τῶν Σωσάνδρων συνακίοντες μονῇ κατὰ τὸ πρωτοβυστιάρειον καὶ ἐκτερέσκου καὶ τῶν αὐτοῦ αὐτοβοῶν αὐτοῦ αὐτοβοῶν (67) ἐφώρμησαν · ἐκείσε γὰρ ἢ

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

tutoris nomine contentus esset Palæologus. Sed homo vehementi spiritu multaque prudentia non solum Balduini opes fregit, sed evertit etiam fundidit. ALL.

(61) Μουζάλωνι Γεωργίῳ. Erat is non claro genere ortus, sed ob cognitionem rerum et ad omnia aptitudinem atque morum urbanitatem a puero in aulam imperatoriam ascitus, ut cum multis æqualibus Theodoro imperatori collisor esset; qui ita se ad mores illius accommodavit, ut unus illi esset omnia faciens dicensque quidquid imperatori gratum erat. Amor eorum crescente ætate concrevit adeo, ut aquid eum jam imperatorem principem et autoritatis et gratiæ locum obtineret, solertissimus conjector, quod illi placeret, dexter negotiorum administrator et fidus arcanorum particeps; quas ob res celeriter protovestiarium dignitate ornatus uxorem ex imperatoria familia duxit. Ex Gregora. Vide etiam Pachymerium *Historiarum* libro primo. Quibus notabis monstrum et ἀνιστορησίαν Sabellici, *Ennead*, IX lib. vi: *Sunt qui Gregorium Imisolum tutorem a Theodoro relictum scribant, quem sacris operantem Palæologus interfecerat, recepta ad se puerorum tutela, quos pari injuria ac nescio an majore etiam sustulit.* Georgius in *Gregorium* evasit, Muzalon in *Imisolum*, obtruncatus ab exercitu et populo in *interfectum a Palæologo*, puer unicus in *pueros*, obcæcatus in *sublatum*. Quid de reliquis expectandum est? ALL.

(62) Τοῦτον γὰρ ἢ διαθήκη ἐποίησε. Gregoras, p. 62, Georgio addit secundum curatorem Arsepium patriarcham, quem tacuit Acropolita, Neque

diversus est Phranza ALL.

(63) Καὶ ὄρκοι. Gregoras, p. 63. ALL.

(64) Οὕτω τριταῖος. Gregoras, Pachymerius et Phranza tradunt fuisse perpetratum die nono, forte omnes vera nuntiant. Neque enim subito atque moriturus imperator, sepultura traditur. Quare sex primis diebus funus illius curatum et elatum, propositum populo, terræ tandem peritum nono vero die ab illius obitu, tertio sepultura Muzalones obtruncarunt. ALL.

(65) Συνδραμόντες πάντες. Solemnitas equiarum et frequens omnium concursus non debatur tam indignum spectaculum. Conveniunt enim in templum patriarcha cum clero universa matronæ, omnes nobiles, ut de more lugerent memoriam imperatoris celebrarent. Aderant omnes principes, plebei quoque non deerant, confluerat omnis exercitus, non eadem omnes sententia, alii luctum preferentes, alii necem spiritus et quod sane atrocius est, dum hymni concantantur, vel ut Acropolita dicit, dum sacrosanctum sacrificium offerretur et cultus divinus perferretur. Gregoras, p. 65. Similia sunt quæ narrat Phranza. ALL.

(66) Οἱ πρὸς τοῦ βασιλέως κακωκωμένοι. Pachymerius p. 23, 24, 61, 65. ALL.

(67) Καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ αὐτοβοῶν. Gregoras p. 66. Scriba hic ob similitudinem obtruncatum id quoque obiter advertam, Theophylactum nuncupabatur. eratque affinis Georgii Pachyme historici. Audiamus ab ipso libro primo, p. 1. ALL.

νην ὁ πρωτοβεστιαριος, καὶ τὴν ὄσιν τοῦ βασιλέως ἐπλήρου. Γνοὺς οὖν ὁ πρωτοειος τὴν ἐφοδον τοῦ λαοῦ ἄρμησε τοῦ ναοῦ ἔνδον γὰρ ἦν τῆς θείας μυσταγωγίας τελευτάπακρωμένως. Ἀλλὰ τινες τῶν τῆς βουλῆς συμπαρόντες αὐτῷ, δεισαντες μὴ ἐξιών καὶ εἰς ἐντρέψῃ καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐφελκύσθαι τὸν ἀνταῦθεν καὶ αὐτοὶ φωραθεῖαν, πρὸς ὀρκωμοσίας (68) ἰχώρουν. Ἦδη γὰρ τοῦ βασιλέως εἰς ἐσχάτας ὄντος ἀναπνοῆς Θεοδώρου, καὶ τῆς εἰς ἐπῆκον πάντων ἀναγνωσθείσης αὐτοῦ, τιν ἀπατες τὰ διατεταγμένα τῷ βασιλεὶ φεῖ ἀπαραιοῖτα. Εἶτα καὶ μετὰ τὸ ἀποβίωναι μύουσαι ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς. Τρίτον οὖν ἤδη διὰ ἱερημένα ὀρκιοι καὶ συνθήκαι ἐμπεδωθέντες εἰ τὸν πρωτοβεστιαριον συνίστασθαι τοῦ ναοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Ἀδρονικῷ, τὴν τοῦ μεσομοστικῶ ἀξίαν τετιμημένω, καὶ τῷ πρώτῳ ἀδελφῷ, ὃς καὶ πρωτοκωνηγὸς τετιμητο. Ὡς ἄλλοθι εἶδον γυμνοῖς τοῖς ξίφεσι κατ' αὐτῶν τας, ἐντὸς εἰσῆσαν τοῦ ἱεροῦ βήματος (69), ἢν παναγῇ περιπτυξάμενοι τράπεζαν ἐκείσε ἔργον γεγένηται, μηδὲ μετὰ τὸν φονὸν οἴκτον ἂν τῶν φονευτῶν τοιοῦτον γὰρ τὸν θυμὸν (70) ἄπας ἐνεδειξάτο κατ' αὐτῶν, ὥστε καὶ μεληκτεμόντες αὐτὸν, μᾶλλον δὲ κατὰ ἄρθρα, ἢ καὶ τῶν σαρκῶν διελόντες τεμάχια ἕκαστος τὸ τμήμα κρατῶν τῆς ἐπιθυμίας ἐνεφορήθησαν. Ὡτα μὲν τοιοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον.

Οἱ δὲ τοῦ Ρωμαϊκοῦ πλήθους ⁶⁸ οἱ τε τῶν ἐν τῶν στρατιωτικῶν ταγμάτων σὺν τοῖς ἱεροῦ καταλόγου (συμπάρῃν γὰρ αὐτοῖς καὶ ἀρχιερεῖς) σκέψιν ἐπεποιήντο περὶ τῶν κοινῶν

: Καὶ οὕτω συνελθόντες ἅμα τῷ ἱερῷ καταλόγῳ καὶ τῷ πατριάρχῳ σκέψιν ἔθεντο τὸ τίς ἐν εἴῃ ἀξιος ἐν κοινῶν πραγμάτων διοίκησιν. Ἐρωτοῦντο γοῦν οἱ Ρωμαῖοι, εἶτα Λατίνοι, εἶτα Σκύθαι, καὶ πάντες μνησὸν Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον ἐπέλεγον καὶ τοῦ παιδὸς ἐπίτροπον εἶναι καὶ τῶν κοινῶν διοικητῆν. Ἔν ὀλίγῳ ταινία δεσποτικῇ αὐτὸν ἀναδοῦσαι, καὶ μετὰ μικρὸν εἰς βασιλείαν ἀνήχθη περιωπῆν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Πρὸς ὀρκωμοσίας ἐτέρας. Certè si usquam hoc certe ævi Græcis hæc jusjurandum iust. et jurare sæpius pejerare fuerit ; jurarunt em proceres concertis verbis ex sententia atoris, antequam ille moreretur, se omnia iussim servaturos quæ ille in testamento ripserat ; deinde statim post ejus obitum int. Nam cum se cognosceret ob rerum noviproceribus invisum Muzalon, qui dignitatis astigium ægre ferebant, cum multi essent ad simul et tutela pueri et imperii administratio pertineret convocatis omnibus in curiam esse eis collocutus, haud ob stare subintulit se imperii administratione tum tutela pueri cessant. Proceres simul velut ex composito id reant, jusque jurandum priore sanctus datur nobilibus tum a plebe militari ; sibi que et æ suas quilibet exitum imprecantur, ni quod ent sanctis servassent. ac Muzalonis tutelam atoris vero fillo imperium insidiarum expers iolatum ad omnem posteritatem tuerentur. Jeinceps exortus in ecclesiam rueret et periculis Muzalo elabi conaretur, iidem simul, ne ille egrediens templo salutis suæ leret, denovo jusjurandum adjecerunt, velle

vestiarius cognita multitudinis irruptione templo, in quodivina mystagogiæ sacrum audiebat, egredi conatur. Sed quidam consilii ac facinoris fautores, qui cum eo erant, timentes ne suo exitu equo insidens multitudinis animos illectos sibi consociaret, indeque ipsorum perfidia propalaretur, ad novum jusjurandum adiguntur. Nam cum Theodorus imperator extremum spiritum ageret et illius testamentum omnibus audientibus percurreretur, universi sese jurejurando ad omnia imperatoris mandata sine ulla immutatione conservanda constrinxerant. Præterea postquam animam efflavit, pro iisdem sacramentum iterarunt. Tertium propter jam dicta novo jurejurando et pactionibus stricti protovestiario suadent, ut una cum fratre suo Andronico, magni domestici munere insignito, et majore alio fratre, qui protocynegus erat, mordicus templo adhæresceret. Sed multitudinem strictis ensibus adversum se irrudentem intuiti sese in sacrarium conferunt, et immaculatam amplexati mensam obruncantur, cum neque post necem paricidarum animos ad misericordiam allexissent. Tantoque populus furore insanit, ut eo membratim diviso sive potius in articulos aut minutissimas carnis particulas discerpto, quicumque proprium frustum manu tenens pro libidine exsaturati sint. Et hæc quidem sic evenere.

¹⁶⁷ 76. Verum ex Romano populo tum in dignitate constituti tum militarium cohortium ductores, et cum eis sacri senatus principes, quibuscum una et patriarcha et celebriorum archiepiscoporum plerique, de rebus publicis consularunt,

se omnia tuta quæ imperator præceperet, et cordi sibi esse æque ac propriam Muzalonis vitam, hinc non semel sed sæpius se religione obstrinxerant : et tan. en cum res ipsa cogeret. sive vindictæ studio sive odio sive neglectu, utinam non impulsu et adhortationibus jura divina atque humana violantes, necibus Muzalonum manus dedere. Vide quæ de his sacramentis et execrationibus præter Acropolitam referunt Gregoras, Phranza et Pachymerius. ALL.

(69) Τοῦ ἱεροῦ βήματος. Quid fuerit βῆμα, vide Glossarium Meursii in πρόθεσις. Dousæ. — Gregoras, lib. III, p. 65. Paria sunt quæ nobis dat Phranza : sed hujusce rei tragœdiam multo melius ac fusius prosequitur Pachymerius, lib. I, p. 55. ALL.

(70) Τοιοῦτον γὰρ τὸν θυμὸν. Causas tanti odii recenset Pachymerius. lib. I, p. 54. ALL.

(71) Trucidatis jam Muzalonibus et inepto ad imperandum Joanne immatura adhuc ætate, quæritur ab omnibus qui imperium regat, nutantem principatum sustentet, nec oneri cedat ; nec aptior indicatur Michael Palæologus. Vide Gregoram et Phranzam. Pachymerius quoque hæc fusius rem prosequitur. ALL.

quisnam earum administrationem in se suscipere dignus atque idoneus haberetur et aliis melius imperio consulere posset. Haud enim conveniens esse existimarunt, Romanum imperium, majestate ac dignitate tantum, a puerulo, qui vel fructibus alliei poterat vel talis adhuc luderet, gubernari: sed necessarium esse judicarunt eum clavum tanti imperii tenere et gubernacula rei publicæ tractare, qui tutam a naufragio navim adversariorum ventorum vi impetitam, variorum fluctuum strepitu turbatam ac fere obrutam, et ut verbo expediam, ingenti tempestate periclitantem, ideoque gubernatore generoso atque accommodo ad eam ab imminentibus opprimentibusque miseriis conservandam indigentem, conservare posset. Statim enim Persarum confinia ab irruptione adversus Persas concurrentium Tachariorum, cum non adhuc stabili amicitia firmarentur neque ad certam pactionem ac concordiam convenissent, notabilis turbabantur; et in Occidente ad Naxium flumen, omnia plebs Bardarium vocat, defector Michael omnia occupaverat, et in ea regione oppidula et castra sibi addixerat, adeo ut ea **168** sine ullo metu teneret et discrimine potiretur. Præterea et alia suspicio plurimos, sed prudentes potissimum, angebat, defectoris Michaelis inquam generi. Namque Manfredo Sicillæ regi, ut prænarra vimus, filiam Helenam matrimonio conjunxerat, et aliam affinitatem ex filia sua Anna cum Achais principe contraxerat, quin etiam Cpoli Latina gens Romanis adeo inimica, quam Balduinus sustinebat, in se derat. Hac ratione Romanorum imperium graviter ægrum vehementerque undique laborans qui probe regeret, proceres investigare, omnium nihilominus oculi in Michaellem Comnenum, cujus sæpe meminimus, ferri. Verum cum de hoc populus etiam ex postulandus esset, ut cujusnam ille sententiæ esset ipsi experirentur, et in quem magis animis propenderet cognoscerent, interrogationes secundum genera et ordines institutæ sunt. Et primum quidem Romani seiscitantur. Illi universi conferunt, unoque ore, non alium præter Michaellem

πραγμάτων, τίς ἂν εἴη ἀξίος τῆν τούτων εἰσαγελάειν καὶ κρειττόνως τῶν ἄλλων διευθετήσασθαι. Οὐ γὰρ προσήκον (72) ἐκριναι τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν τασαύτην οὕσαν ὑπὸ βρεφυλλίου ὀπωριζομένη καὶ ἀστραγαλιζόντος διευθύνεσθαι, 'ἀλλ' ἐμὰ χρεῶν εἶναι τὸν δυνάμενον τὴν τῶν Ῥωμαίων οὐκ ὀκνάσθαι (73) ἐπὶ τῶν οἰκίων καθῆσθαι βασιλεῦσιν πολλῶν μὲν ἐναντίων πνευμάτων [P. 87] κατακλιπόμενων αὐτῇ, ἀλλεπαλλήλων δὲ κυμάτων καταβοῶντων καὶ παραττόντων, καὶ ἰπλῶς εἰπεῖν ἐπὶ μὲν τυγχάνουσαν κλύδωνος, καὶ κυβερονήτου δὲ ἐπιπλοῦσιν γενναίου πρὸς τὸ ὑπερανῶ γενέσθαι τῶν ἐπιπλοῦσιν ταύτῃ δεινῶν. Αὐτίκα γὰρ μὲν ὁμοροῦντο Πέρσαις τοῖς ἐφόδοις ἐθρορυβοῦντο ὑπὸ τῶν ἐπιπλοῦσιν κατὰ Περσῶν Ταχαρίων· οὕτω γὰρ εἰς τὴν εἰρήνην ἀποκατέστησαν, οὐδὲ εἰς ζυμβιβάσασθαι συμφωνίας βεβαίως ἐξήνεσαν. Καὶ τὰ ἐν δυσχερείᾳ καὶ αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ Ναξίου, ὃν καὶ ἡμεῖς ἰσχυρὸν ὁ πολὺς καλεῖ λαός, ὁ ἀποστάτης Μιχαὴλ αὐτὸν ἐποίησαστο, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πολίτευσις ἐφύρτια παρεστήσαστο, καὶ ἀφρόβως τούτων ἐπιπλοῦσιν ἀκινδύνως ἐδέσποζεν. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ ἐπιπλοῦσιν προσδοκίᾳ τοὺς πολλοὺς, μᾶλλον δὲ τοὺς ἐχθροὺς ἐθραττε, τὰς ἐπιγαμβρίας φημι τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ· τὸν τε γὰρ ῥῆγα Σικελίας Μααρή, καθὼς προειρήκαμεν, τῇ αὐτοῦ θυγατρὶ Ἐλένη συνίεναι καὶ κῆδος δὲ ἄλλο ἐπὶ τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ Ἄνη· τοῦ τῆς Ἀχαιῶν πρίγκιπος ἐπέκοιτο, Ἦν δὲ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει τὸ τῶν Λατίνων γένος ἐχθρὸν καὶ αὐτὸ τυγχάνον Ῥωμαίοις, ἐν οἷς βασιλεύων ὁ Βαλδουῖνος ἐτυγχάνον. Οὕτω μὲν τῶν πραγμάτων δυσχερῶς εἶχεν ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴ, ἐξήτουν δὲ ἅρα οἱ προὔχοντες τὸν καλῶς τῶν προστησόμενον. Συμπάντων δὲ οἱ ὀφθαλμοὶ πρὸς τὸν Κομνηνὸν Μιχαὴλ ἀφώρων, οὗ πολλὰ λόγος ἀπεμνημόνευσεν. Ἐπειδὴ δὲ εἶδει καὶ ἐπιπλοῦσιν γενέσθαι πρὸς τὸν λαόν, ἵνα σχοίεν σφῶν αὐτῶν ἀπόπειραν τῆς βουλήσεως καὶ γνοίεν ἐκάστον πᾶσι ὅτι οὗτος ῥοπήν, αἰ πύσεις κατὰ γένη καὶ ἐτάξεις ἐγένοντο. Καὶ πρῶτον μὲν ἤρωτῶντο οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀπαξάπαντες ὁμοθυμαδὸν ὡς ἐκ στόματος τὸν Κομνηνὸν Μιχαὴλ εἶθελεν εἰσαγελάειν

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(72) Οὐ γὰρ προσήκον. De his omnibus vide Gregoram lib. III, et qui Gregoram exscribit, Phranzam, lib. I, c. 3. ALL.

(73) Ὀκνάσθαι. Navis optime confertur cum republica seu imperio, gubernator cum principe, curæ, turbæ, negotia, seditiones, tempora dubia cum marinis fluctibus, cives cum vectoribus. Theophylactus Simocatta *Mauric. hist.*, lib. I, c. 1: Χαλίνοιο λόγω τὴν ἐξουσίαν, φιλοσοφία τὸ κράτος οἰκίαις. Cicero epist. ad Q. Corificium: *Quamobrem, m. Quinte, conscende nobiscum et quidem ad puppim. Una navis est jam donorum omnium. quam quidem nos damus operam ut tutam teneamus: utinam prospero cursu. Sed quocumque venturi erunt, ars nostra certa non deerit.* Et in Sextiana: *Navis reipublicæ fluitans in alto tempestatibus seditionum et discordiarum.* Et in Pisonem: *Qui maximis turbidibus ac fluctibus reipublice navim gubernassem.* Choricus Sophasta oratione peracta in Procopium

D Gazæum: Ὅμως ἀπῆλθεν ὁ Δημοσθένης, καὶ πᾶσι ἐπιβίασεν θνήσκειν, καὶ τὴν Ἀθηναίων τύχην πᾶσι ἐπιβίασεν καταλιπὼν δίκην νεῶς περιεκυβερῶσιν ἀνέμων τε βία καὶ συγχύσει κυμάτων. Ὁ δὲ ἐνεγκοῦσαν ἀφῆκεν εἰς ἀσφαλῆ τε καὶ μέγιστον ἐπιβίασεν λιμένα τὸν ἱερίαν. Sed omnium optime que elegantissime turbas ac seditiones reipublice expressit Alcæus: Τὸ μὲν γὰρ ἐνθεν κύμα ἐκδεται, τὸ δ' ἐνθεν. Ἄμμες δ' ἂν τὸ μέσσον καὶ ῥῆμθηα σὺν μελαίνα χειμῶνι μοχθεύοντες μετὰ κύλων. Πῆρ μὲν γὰρ ἀντὶλος ἰστοπέδων ἔχει, λαὶ δὲ πᾶν ζῴδιον ἤδη, καὶ λακίδες μεγάλαι κατ' αὐτὰς Χαλᾶσι δ' ἄγκυραι. (Alcæi fragmentum dedi Hermanno Elem. doct. metr. p. 688.) ALL.

(74) Συμπάντων δὲ οἱ ὀφθαλμοὶ, Gregoras, 70. Artes etiam ipsius ad occupandum imperii (neque enim soti aliorum lubentibus rem commisset) fusius exprimit Pachymerius, lib. I. ALL.

ἰωμαϊκῶν πραγμάτων κηδεμόνα καὶ φρονι- A
αὶ ὡς οἰκεῖον δεσπότην ἔχειν αὐτόν. Καὶ τὸ
κὸν δὲ φύλον ἐρωτηθῆν οὐ πολλῆς ἐδεῖθη τῆς
σεως, ἀλλ' εὐθύς τὸν Κομνηνὸν Παλαιολόγον
χαρῆ ἐξήτουν καὶ οὗτοι ἀρχηγὸν ἀπάντων τε-
Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ Σκυθικὸν ἤροντο γένος, οὐ
ικῶς ἀπεκρίνοντο, ἀλλὰ καὶ λίαν Ἑλληνικῶς
συνετώς, καὶ οὐ κραιπτότα ἀλλον εἶδέναι δι-
ζοντο εἰς τὸ ἀρχεῖν ἀπάντων τοῦ Κομνηνοῦ
λ. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ ἱερός κατάλογος, ἐπεὶ
κομνηνὸν εἴορα Μιχαὴλ πρὸς τὸ ἀντιλαβίσθαι
ἰωμαϊκῶν πραγμάτων οὐ μικρῶς δυσχεραίνον-
λλ' οἶον κατοκοῦντα καὶ ἀναβαλλόμενον τὴν
ησαν καὶ τάχα καὶ ὡς αἰτίαν τιθέντα τὸν πρό-
ος προδόντα ὄρκον ἐπὶ τῷ τοῦ βασιλείως Θεο-
παιδί, οὐ μόνον ἀγράφως αὐτῷ συνεχώρουσιν
B
ράξεως, [P. 88] ἀλλὰ καὶ ἔγγραφον ἐξέθετο
ἐν ᾧ σὺν τῷ πατριάρχῃ οἱ ἀρχιερεῖς πάντες
γράφασι, διαλαμβάνοντα ὡς οὐ μόνον ἐν τῷ
σῶ βήματι τοῦ Χριστοῦ οὐχ ὑφέξει λόγους τοῦ
ιατος, ἀλλὰ καὶ στίφανοι θεϊότεροι τούτῳ πλα-
ται ἐνεκα τοῦ εἰς σωτηρίαν ἐηλυθῆναι τούτου
ριστωνύμου λαοῦ. Οὕτω μὲν τὸν τοῦ Κομνηνοῦ
ἢ λογισμὸν ἀποτινάξει τὴν δειλίαν φρονίμως,
ς δέων ἦν, ἀπειργάσαντο.

Καὶ οὕτω μὲν ⁶⁶ καὶ ὁ Κομνηνὸς Μιχαὴλ τὸν
C
αὶ τῆς βασιλείου αὐτῆς ὑπεσίδε. Καὶ πρῶτα
(76) ἐν τῷ δεσποτικῷ τούτου ἀνήγαγον ἀξιώ-
καὶ ταινίαν δεσποτικὴν τῇ τούτου περιτεθίασι
ἦ. Μικρόν τι πᾶν (76) χρονικὸν παρῆλθε διά-
α, καὶ ἐκὼν ἄκων εἰς τὴν βασιλείον ἀνήχθη
D
πῆν, πολλὰ πρὸς τῶν προῦχόντων ἐκβιασθεῖς,
ἰς τὰ κοινὰ τῶν πραγμάτων ἔμελε • καὶ γὰρ
ἦς βασιλικῆς ἀσπίδος οἱ τῶν ἐν τέλει καὶ οἱ
τῶν στρατευμάτων κραιπτότεροι ὄντες καθίσταντες
λικῶς ἐπευφήμασαν. Ἐπεὶ δὲ εἶδε καὶ βασιλικῶ
ἡματι τούτου στεφθῆναι, ἐπὶ τὴν προκαθημένην
τῶν Βιθυνῶν ἀφίκετο Νικαίαν, ἔνθα παρὰ τοῦ
ἰάρχου (77) Ἀρσενίου τὸ βασιλικὸν ἔταινιάθη
ἡμα. Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῶν τοῦ βασιλείως Θεοδώρου
του δοκούντων εἶναι καὶ μεγιστάνων ὁ Καρυα-
(78), ὃν καὶ πρωτοβεστιαρίτην ἐκείνος προέ-

D: Ἐπεὶ δ' ἀπὸ τῶν μεγιστάνων ὁ Καρυανίτης ἦν, ὃς καὶ φόνον κατεψηφίσαστο τῶν Μουζαλωνων, τούτου
τιλεὺς Μιχαὴλ, ἴνο μῆτι νεωτερίση, ἐν εἰρηκῇ ἔθετο. Ὁ δὲ ἀποδράς περὶ τὰ τῶν Περσῶν ὄχιστο, κατα-
εἰς δὲ ὑπὸ τῶν Τουρκομάνων πεφόνευσται. Ἐναπολείπτο δὲ ἀπὸ τῶν περιωνύμων ὁ Ἄγγελος Ἰωάννης
υποστράτωρ, ὃς κατὰ τὴν δυσμὴν ἦν. Τούτου πέμψας ὁ βασιλεὺς ἠθέλει ἀγαγεῖν, καθ' ὃδὸν δὲ βέλει τρα-
ετέθνῃκει. Ὁ γὰρ βασιλεὺς τὸν ἀτάδελφον αὐτοῦ μέγαν χειροτονήσας δομέστικον, καὶ τὰ στρατεύματα
ιδούς αὐτῷ, εἰς δῦσιν ἐπέπομφε κατὰ τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ. Ὦν δ' ἀνηγορεύθη, σεβαστοκράτορα
τούτου πέπομφεν. Συνῆν δὲ αὐτῷ καὶ Στρατηγόπουλος Ἀλέξιος καὶ ὁ πρωτοβεστιαρίτης Ραοὺλ Ἰωάννης.
ἤκε δὲ καὶ τὸν Στρατηγόπουλον μέγαν δομέστικον, καὶ τὸν ἰεῖς ἑτέρας μητρὸς ἀτάδελθον αὐτοῦ Κωνσταντῖνον
ἡμα τετίμηκε καὶ εἰς τὰ τῆς Παφλαγονίας ἔστειλε μέρη.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

5) Καὶ πρῶτα μὲν, Gregoras, p. 71. Ex Gre-
i sua descripsit Phranza. Pachymerus nihi-
inus primum eum ad magni ducis officium
tum tradit, lib. 1, p. 67. Quomodo postea ex
zno duca despote dignitatem induerit, et tum
ersorum tum favorabilium procerum sen-
ia et concertationes in pleno senatu, ubi
rvenerat et patriarcha et clerus fusissime
sequitur Pachymerius, lib. 1, 29. ALL.

6) Μικρόν τι πᾶν Gregoras, p. 78. Similia

Comnenum Romanarum rerum tutorem ac curato-
rem, et eum veluti dominum proprium agnoscere
se velle fatebantur. Cum ex Latina natione quæ-
reretur, non multa exspectatione opus fuit, tan-
quam quæ subito Michaelem Palæologum omnium
summum principem postulavit. Cum Scytharum
quoque genus percontarentur, non barbare sed
Græce admodum prudenterque respondit, et Mi-
chaele Comneno præstantiorem, cui summa im-
perii dedit deberet, se tenere **169** neminem conten-
debant. Quin imo sacer senatus Michaelem Com-
nenum multo nisu rerum Romanarum administra-
tionem detrectantem, procrastinantem atque delu-
dere provinciam conantem, et forte etiam non
multum ante tempus de Theodori imperatoris filio
B
sacramentum causantem, patriarcha et cæteri
omnes præules non tantum voce, sed scripto
etiam tomo, in quo ea continebantur, tantum
abesse ut pro tali conatu apud justum judicem
Christum rationem redderet, ut coronis divini-
oribus potius coronandus esset, quod in salutem
Christiani populi accessisset, suadebant, atque fa-
cultatem similia in se recipiendi concedebant. Sic-
que ut Comnenus Michael metum animo pelleret,
prudenter sane, et uti necesse erat, effecerunt.

77. Ita Michael Comnenus imperatorii dominatus
certamen adiit. Et primum quidem eum despotica
dignitate exornant: mox tænia etiam despotica
caput coronant. Nec multum temporis processit,
et ipse volens nolens **170** vi ab eminentioribus,
et quibus res publicæ curæ erant adactus ad im-
peratorium culmen ascendit. Etenim imperatorio
scuto, qui in dignitate, et alii cohortium celebri-
res, collocatum acclamationibus prosequantur,
et imperatorio diademate coronandus ad regi-
nam Bithynarum urbium Nicæam proficiscitur, in
qua a patriarcha Arsenio corona imperii decoratur,
Quando vero ex iis qui apud Theodorum impera-
torem selectiores esse ac præcipui videbantur,
Caryanites protovestiarii dignitate ab eo decoratus
reliquus erat, qui jam dictorum protovestiarii et
fratrum illius necem patraverat et tunc temporis

habent Phranza, c. 4: Pachymerius, p. 98. ALL.

(77) Ἐνθα παρὰ τοῦ πατριάρχου, Acropolis
plurima in hoc negotio silentio prætermittit, ne
invidiam suo conflet Palæologo. Ea tamen ex aliis
subministrantur, Gregora, p. 78. Nec diversa
sunt quæ scribit Phranza.

(78) Ὁ Κορυανίτης. Pachymerius, p. 63. Reli-
quos, si sibi adversari poterant vel suis conatibus
impedimento esse, ut de medio tulerit, habeto tibi
ex Pachymeris, p. 80. ALL.

Romanam militiam gubernabat, ne quid novi attentaret, in carcerem a Michaele imperator intruditur. Ille fuga sese surripiens ad Persas comeat, sed a quibusdam Turcomanis interceptus rebus spoliatur et ipse de medio tollitur. E principibus etiam et magni nominis viris Joannes Angelus, munere protostrator, in Occidente ætatem agebat, non exiguæ militiæ partis præfectum. Hunc post protovestiarium imperator diligebat Theodorus, illique in honoribus aliisque omnibus plane secundas tribuebat. Eum ut ad se duceret, quosdam e familiaribus imperator miserat: sed inter eundem metu obrutus expiravit. Hi itaque inter eos qui in dignitatibus erat et præcipui apud eum habebantur, primas sine controversia ferebant. Ceteri 171

leves homunculi, nulla consideratione digni, ideoque tanquam nullius sortis homines negleximus. Igitur imperator Michael antequam regio more coronaretur, fratrem germanum suum Joannem Comnenum magnum domesticum constitutum Romanis illi conceditis agminibus in occiduas partes adversus Michaelem defectorem dimittit, et illi Alexium Strategopulum, Joannem Raulum, primum protovestiarii Raulis filium, aliosque militiam doctos et cum adversario congregari, uti par est gnaros socios adjungit. Michael ipse imperator acclamatus fratrem suum germanum Joannem Comnenum sebastocratorem fecit, et ad eum in occiduis morantem dignitatis insignia transmisit. Strategopulum Alexium magnum domesticum crevit, et alterum fratrem Constantinum, ex alia ortum matre, Cæsaris munere decoratum, in Paphlagoniam mandavit, ut urbes in ea, exercitum oppidaque inviseret.

Κωνσταντίνον ἐξ ἐτέρης ὄντα τούτῳ μητρὸς τῷ τοῦ Καίσαρος τετιμημένον ἀξιώματι καὶ εἰς τὰ τῆς Παφλαγονίας ἴσταις μέρη, τὰς ἐκείσε πόλεις καὶ τὸν στρατὸν ἐπισκεψόμενον καὶ τὰ φρούρια.

78. Sed cum regendi potestatem sibi asseruisset, omnes ex quacunque causa ab imperatore Theodoro custodias mancipatos aut quomodolibet neglectos 172 liberavit et revocavit et munificentioribus donis coonestavit, et ut rem in pauca conferam, erga omnes dominatione splendidius usus est, et large effuseque pecunias distribuit. Tum Romanorum multitudinem, cujuscunque illa ordinis, cujuscunque generis aut instituti fuisset, multa exsultare lætitia et rebus secundis gaudere, intue-

θεῶν, ἐσώζετο, ὅς καὶ τῶν προειρημένων τοῦ πρωτοβεστιαρίου καὶ τῶν αὐταδέλων αὐτοῦ ἐργάσατο (ἐκεῖνος καὶ γὰρ τῷ τότε τῆν Ῥωμαστρατιὰν ἐπεκράτει), τοῦτον ὁ βασιλεὺς Μιχαὶλ μὴ τι νεωτερίσῃ, ἐν εἰρητῇ ἔθετο. Ὁ δὲ ἀπὸ ἐπὶ τὰ τῶν Περσῶν ἔρχετο, ὑπὸ τέτων δὲ Τουρμικῶν κατασχεθεὶς ἐσκύλευται μὴν τὰ αὐτοῦ καὶ εὖ δὲ πεφόνευται. Ἐναπολλέσκειται δὲ ἀπὸ τῶν μύλων καὶ περιωνύμων ὁ ἄγγελος Ἰωάννης, ὁ πρωτοστράτωρ ἦν καὶ κατὰ τὴν θυσίαν δεῖξον ὑφ' ἐαυτῶν οὐ συμκράν τινα μοῖραν τῆς στυγῆς. Τοῦτον μετὰ τὸν πρωτοβεστιαρίου ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος, κἄν ταῖς τιμαῖς καὶ πᾶσιν αἰσπλῶς τὰ δευτερεία ἔφερον· εἰς δὲ ὁ βασιλεὺς ἐστειλέ τινας τῶν αὐτοῦ εἰς αὐτὸν ἀγαγεῖν, καθ' ἃ δὲ δουλίας οὗτος βίβει τραχέως ἐτεθνήκει. Οὗτοι οὖν ἦσαν οἱ πρόκριτοι τῶν ἐκείνου καὶ οἱ κρισταῖοι τῶν ἐξωμάτων, οἱ δ' ἄλλοι ἀνθρώπων ὑπάρχοντων πολλοῦ λόγου ἀξία· διὰ τούτα καὶ ὡς κατακαταμένοι παρεῖθσαν. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Μιχαὶλ τοῦ βασιλικῶς στεφάνου τὸν αὐταδέλφον ἑαυτῶν Ἰωάννην τὸν Κομνηνὸν, μέγαν χειροτονήσας ἐπισκοπῶν καὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ τούτῳ παραδούς στρατάρχητα, εἰς τὰ δυτικὰ μέρη κατὰ τοῦ ἀπασταίου (Ρ. 1) Μιχαὴλ ἐκπέπομφε. Συνεξαπίστευσε δὲ αὐτῷ καὶ τὸν στρατηγόπουλον Ἀλέξιον καὶ τὸν Ῥαυλὸν Ἰωάννου τῶν πρωτοβεστιαρίου Ῥαυλὸν πρῶτον υἱόν, τοῖς δὲ καὶ ἄλλους στρατηγῶν εἰδότες καὶ μάχης δόξαν συμπλέκασθαι. Ἐπιτὸν δὲ ἀναγορεύθη καὶ βασιλεὺς ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ, τὸν μὲν αὐταδέλφον αὐτῶν Κομνηνὸν Ἰωάννην σεβαστοκράτορα τετιμημένον ἐξαποστειλάς αὐτῷ ἐν τῇ θυσίᾳ ὅτι τὰ τῶν αἰμάτων οὗτος σύστημα, τὸν δὲ στρατηγόπουλον Ἀλέξιον μὴ

ἐτετιμημένον δομίστικον, τὸν δὲ αὐταδέλφον αὐ-

τοῦ ἐτετιμημένον ἀξιώματι καὶ εἰς τὰ τῆς Παφλαγονίας ἴσταις μέρη, τὰς ἐκείσε πόλεις καὶ τὸν στρατὸν ἐπισκεψόμενον καὶ τὰ φρούρια. Ἐπεὶ οὖν ἔγκρατὸς τῶν βασιλικῶν στρατηγῶν ὁ Κομνηνὸς γενόμενος Μιχαὴλ, πάντας μὲν τοὺς ἐξ ὁποιασδὲ τινος αἰτίας κατασχετόντας ὄντας τοῦ βασιλικῶς Θεοδώρου ἢ καὶ ἄλλως παρεωρημένους ἀνερρύσατό τε καὶ ἀνεκαλέσατο, καὶ δωρημάτων ἀφ' ἑτέρου τούτους ἐδεξιώσατο. Ἀλλὰ καὶ ὁπότε πρὸς πάντας φιλοτιμώτερον ἐχρήσατο τῇ ἀρχῇ, ἐπέδωκεν ἐπιπέμπων τοῖς τὰ χρήματα. Καὶ ἦν ἰδὼν τῶν Ῥωμαίων πλῆθος, κἄν οἰουδὴ τινος ἔτυχε ἕργου καὶ οἰασδὴ τινος τύχης καὶ ἐπιτηθεύματος οὐ.

71 D: Καὶ ἦν χαρὰ ὡς ἐκ σκοτομῆνης εἰς φέγγος ἢ ἐκ κλύδωνος εἰς γαλήνην ἢ ἐκ χειμῶνος εἰς ἑαρινὴν ἢ λαλιῶνος εἰς νηνεμίαν ἢ ἐξ ἀθυμίας εἰς ἠδονήν. Οἱ δ' ἐν πόλει Λατίνου καὶ ὁ ἐν αὐτῇ βασιλεὺς κρασεύων ἴσται πρὸς τὸν βασιλέα ἀπὸ Θεσσαλονίκης ποιούμενον ζήτησιν, ἵνα δοθῇ ταῦτ' αὐτοῖς καὶ πᾶσαν τὴν ἄλλην χώραν ἐπὶ τῆς Κωνσταντινου. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀστεϊότερον μὲν σφᾶς ἀπαλογήσατό, ὡς Ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁ ἐμοὶ κατὰ ἡγεμονεύων ἐτεθνήκει· ὡς οὖν πατρίδος θελω ἀρχεῖν αὐτῆς. Ταῦτ' ἀκηκοότες οἱ πρέσβεις ὑποκνησιωσάντων ἡτὴν ἀκοήν, καὶ, « Παραχώρησον ἡμῖν ἐκ τῶν Σερβῶν » αὐτῶ ἐφησαν. Καὶ ὅς, « Ἐκεῖ πρῶτον ἡγεμονεύειν ἠρέσκον· καὶ οὐ χρεῖον ταύτην καταλείπειν με. » Οἱ δὲ, « Καὶ δὸς ἡμῖν ἐκ τοῦ Βολερού τὰ μέρη τῶν ἡμῶν. » Καὶ ὅς, « Πολλάκις, » φησὶν, « ἐκείσε ἐθήρευσα, καὶ οὐ μοι κίτριται ἀξίον ἀρεῖναι τοῦτον τὸν χώρον. » « Τί οὖν ἔφ' εἶπες ; » οἱ πρέσβεις ἀντήρουν. « Ἐγὼ μὲν, » ἔφη, « οὐδέν. Ἀλλ' εἴπερ τὴν ἐξ ἐμοῦ λαβεῖν θέλατε εἰρήνην ἐθέλω τοὺς ἐν Κωνσταντίνου Λατίνους πρὸς τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἀρχὴν μοῖρα πένε ἐκ τοῦ κομνηνίου ἡμίσην κἄν τοῦ χρυσοψήτειον (79) ὡσαύτως. Εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἔστω μάχη. »

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(79) χρυσοψήτειον sive χρυσοψήτειον, fornax in quo aurum coquitur et conflat. Suidas. Χρυσοψήτειον, ἑθα χρυσοψήτειον καὶ ἔφευσε τὸν χρυσόν. Δουσαί.

ος, πολλῆς τῆς ἡθονῆς ἐμφορούμενον καὶ ἐπι-
 τοῖς πράγμασιν. Ὡσπερ γὰρ τινεὶ ἐκ σκοτομή-
 αθείας (80) εἰς καθαρώτατον ἡλίου φέγγος
 ἢ καὶ ἀπο κλύδωνος εἰς γαλήνην ἢ ἐκ χειμῶ-
 ς ἔαρ ἢ εἰς νηνεμίαν ἐκ λαίλαπος, κάκ τῆς
 ; ἀνίας μεταμειφθεῖν εἰς ἡθονῆν, οὕτως ἀπαν-
 ἐγάνουντο καὶ ἐσκήρτων ὑφ' ἡθονῆς, τῆς προ-
 ἐπιλησμένοι ἀλγεινοτέρας καὶ πικρᾶς διαγω-
 δι μὲν οὖν ἐν τῇ Κωνσταντινου πόλει Λατίνοι (81)
 ἢ αὐτοῖς τάχα βασιλεύων Βαλδουῖνος πρεσβείαν
 κν πρὸς τὸν βασιλέα, ὑπέρογκά τινα ζητοῦντες
 πόπων οὐτα ἐγγύς καταφρονητικῶς γὰρ δια-
 ις πρὸς τὸν βασιλέα ὡς οὖν τῆς ἀρχῆς ἀψάμε-
 ρείας τὰς ζητήσεις ἐποίουν. Καὶ πρῶτον μὲν
 το ἀπὸ τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης ποιῆσθαι τὴν
 εν, ἕνα παράσχη ταύτην τοῦτοις ὁ βασιλεὺς καὶ
 τὴν ἄλλην χώραν ἀχρη καὶ τῆς Κωνσταντινου
 . Ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν τοιούτων ἀκροασάμενος
 κτερον πρὸς σφᾶς αὐτοῦς τὸν ἀπόλογον ἐποίησα-
 . « Ἡ πόλις αὐτῆ πατρίσ μου οἱ οὐνυχάκει· ἐκεί-
 ο ἰμὸς πατὴρ ἠγεμόνευεν, ὃν καὶ ὑμεῖς οἶδατε
 ἴσαν δομέστικον. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ οὗτος τὸ
 ἰξεμέτρισε, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐκείσε τέθα-
 Πῶς οὖν θεόν ἐστὶ ταύτην τὴν πόλιν ἐξω τῆς
 νυχάκειν ἀρχῆς ; » Ταῦτα ἀκηκότες οἱ πρέσβεις
 ηστώσαν ἔσχον τὴν ἀκοήν, [P. 90] ὡς τάχα
 ἴων ζητουμένων παράσχη τοῦτοις ὁ βασιλεὺς,
 εταβαλόντες τὸν λόγον, « Οὐλοῦν, » ἔφησαν, « ὦ
 εὔ, παραχώρησον ἡμῖν ἐκ τῶν Σερρῶν αὐτῶν
 χεῖν τὰ λοιπὰ. » Καὶ ὁ βασιλεὺς, « Οὐδ' αὐτὴν
 οσοήκουσαν ποίση τὴν ζήτησιν. Πρῶτως γὰρ
 ἢ πρὸς τοῦ μακαρίτου βασιλέως τοῦ θεοῦ μου
 εὔειν χώρας ἠρξάμην, καὶ πρῶτως ἐν αὐτῇ
 ἠγήσα, καὶ φιλῶ τὸν τόπον ὡς σύνθεσις ἰδα-
 ὦ χρεῶν γούν οὐδὲ ταύτην τὴν πόλιν καταλι-
 Εὐχερῶς γούν οἱ πρέσβεις ἐκ τόπου μετεπή-
 ς τόπου, καὶ μηδὲν ἔχοντες, εἰ καὶ τε λάβοιεν,
 » ὡς κερδήσαντες, καὶ, « Ὁ βασιλεῦ, » ἀντεῖ-
 καὶ δὸς ἡμῖν ἐκ τοῦ Βολεροῦ τὰ μέχρις ἡμῶν. »
 βασιλεὺς « Ἐν τοῦτοις τοῖς τόποις πολλὰ κεί-
 σα, καὶ σχεδὸν τὸ καλῶς χρᾶσθαι ταῖς θήραις
 τω μεμάθηκα, καὶ οὐ μοι κέρριται ἀξιον τοῦ-
 εἶναι τὸν χώρον, ἔνθα καὶ κάλιν ἀγαπῶ θη-
 καὶ ἀγραις ζῶων ἐφήδεσθαι. » Τί γούν ἡμῖν
 ; » ἀντέφησαν οἱ πρέσβεις τῷ βασιλεῖ. « Ἐγὼ
 ἔφη ὁ βασιλεὺς, « οὐδὲν. Ἀλλ' εἴπερ ἰθὺτε
 ἐμοῦ εἰρήνην λαβεῖν (καλῶς γὰρ με ἐπίστα-
 αι τὴν ἐξ ἐμοῦ μάχην ξυνίετε, ἦνίκα τὴν ἠγε-
 Βεθυνας καὶ Ταρσίας εἶχον, ὅπως ὑμεῖς οἶδα
 ασθαι), ἰθέλω τοὺς ἐν τῇ Κωνσταντινουπολει
 υς πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων τελεῖν ἀρχὴν με-
 μῖν τὴν ἐκ τοῦ κομμερκίου (82) αὐτῶν, τὴν
 ον ὡσαύτως εἰσοδοῦ. Εἰ ταῦτά μοι παρασχεῖν
 οίητε, εἰς εἰρήνην συνέρχομαι. Εἰ δ' οὖν, ἀλλ'

A ri omnes poterant. Quemadmodum enim, dum quis
 e densissimis tenebris in purissimum solis jubar
 emergens, aut e tempestate in tranquilla aut ex
 hieme in vernali aut ex procella in quieti accesserit,
 aut etiam ingentem mororem in gaudium transmu-
 taverit, lætitia differtur, ita omnes voluptate quadam
 perfundi et gaudio cumulari atque exsilire, miserri-
 ma deterrimaque prioris vitæ ratione e pectore
 oculisque amota. Latini, qui CPoli erant, et Bal-
 duinus illorum moderator ad imperatorem legatos
 prætumida quædam et pene absurda quæritantes
 miserunt. Contemptius namque erga imperatorem,
 tanquam qui tum primum Imperium assump-
 serat, affecti, immoderatis postulationibus urge-
 bant ; et ab ipsa Thessalonica initium facientes,
 ut eam sibi et reliquam omnem regionem
 CPolim usque imperator concederet, poscebant.
 His auditis imperator responsum lepidum sane
 neque invenustum dedit. Eam scilicet ur-
 bem sui patriam **173** quodammodo esse ; in ea pa-
 trem suum, quem ipsi optime noverant, ma-
 gnum domesticum principatum obtinuisse, in ea
 vitæ finem facisse, in eaque cadaver illius sepultu-
 ræ mandatam. Quomodo itaque ea urbs extra po-
 testatem meam fuerit ? Audiunt legati : adhuc
 tamen pruritu aurium aliqua concessurum impera-
 torem sperabant, et mutata oratione, « Igitur, » aiunt,
 « imperator, concede nobis ab Serris ipsis reliqua
 possidere. » Et imperator : « Neque juste neque de-
 center hæc postulatis. primum enim in ea a bea-
 tæ memoriæ imperatore patruo meo loci dominatum
 habui, illic dominationis meæ exordia, illic militiæ
 prima incunabula ; et loco tanquam familiari solo
 delector. Haud itaque erit operæ pretium illum
 amittere. » Legati de loco in locum facili negotio
 sermonem convertere, et cum nihil haberent, si
 quid impetrassent, eo contentos esse, ac si victo-
 riam fuissent consecuti. Et, « O imperator » excipiunt,
 « saltem nobis e Bolero ad nostra permitte. » Tum
 imperator, « Illis in locis sæpissime venationi ope-
 ram dedi, et venationibus non male uti in illis
 apprehendi. Indignum itaque videtur locis illis
 renuntiare, ubi rursus venationi incumbere gestio
 et ferarum capturis animam oblectare. » « Quid
 igitur nobis donas ? » legati imperatori responde-
 runt. « Ego quidem, » infit imperator, « nihil. Sed
 si pacem ex me habere concupiscitis (bene namque
 me nostis, et quid pugnando valeam ; jamque satis
 didicistis cum Bithyniis **174** Tarsisæque rerum poti-
 rer, quam ipse ratione bello configam), volo Lati-
 nos, qui CPoli sunt, Romano imperio eam ex tributo
 partem persolvant quæ introitibus proportionem
 respondeat. Hæc si præstare annueritis, pacem
 compono ; sin minus, pugnam edico, quæ Deo au-

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Ἐκ σκοτομήνης βαθείας. Pachymerius, p. 106. ALL.

(82) Τῶν κομμερκίων. *Commerciorum*. Vox Latina tota κομμέριον sive κομμέριον, *commercium*. Vide *Glossarium Meursii*. Dousæ.

spice, ut ita dicam, multo Romanis utilior erit. » Α ἴστω μάχη, ἥτις σὺν Θεῷ φάσαι μᾶλλον λυσινὰς Ῥωμαίους. » Οὕτω κατασχυνθέντες οἱ τῶν Λαῶν πρέσβεις ἀπρακτοὶ πρὸς τὴν Κωνσταντινουπόλιν ὑπενόστουν.

79. Ad Michaelē etiam defectorem legatū imperator Theodorum Philem, ab imperatore Theodoro luminibus orbatum, mittit. Legatio lenis erat, tanquam quæ ex pertinentibus ad se urbibus ac oppidis pleraque cederet; quæ defectori imperator, cum secum concilians permittebat, parva vero admodum repetebat, quæ haud decorum videbatur ab eo negligi. Sed durus atque inexorabilis defector oblati sermonibusque magis induruit; qui non modo legationi locum non dederat, sed in responsionibus etiam indecore admodum se gesserat. Inflaverat namque animos non solum cum Siciliae rege Manfredo, sed etiam cum Gulielmo Achaiae principe contracta affinitas: jam enim et hoc quoque matrimonium absolverat. Hinc horrendum turgere et 175 satis tumide ratiocinari. Propterea Theodorus Philes sermonibus illius cordi suo dolens, et illius responsis animo discruciat, ad imperatorem regreditur, illud defectori fassus: » Te stulte agere sat novi, ideoque loqueris indecora. Sed scias velim te quam citissime robor imperatorum ac Romanam virtutem experturum; et duceris, dum nulli usui erit, pœnitentia. » His dictis ad regem revertitur, stultitiæ non modicæ Michaelē incusans, quod ne leve quidem imperatoris postulatū expleverit, vel saltem Constantinum Chabaronem, et me, qui hæc scribo, servitute liberaverit, eum tanquam qui cum imperatore enutritus fuisset, sæpeque militariis industriis concertasset, me vero veluti affinitate cum imperatore conjunctum, quando et uxor lacrymabili gemitu ad pedes imperatoris provolveretur. Sed præcipue quod imperator ab imperatore Theodoro missus plerosque bello apud Bodenos confecto viros, quorum aliqui sanguine conjuncti erant cum defectore, alii ex exercitu magis spectabiles et genere illustriores, e carcere liberasset. Et hoc modo legatio ad defectorem transmissa se habuit. Imperator præterea ad Manfredum Siciliae regem, defectoris generum, ob eandem causam Nicephorum Alyatem canicleo præfectum legatum misit, ab eoque per duos fere annos detentum. Et quamquam ille ratione ex iis quæ quam cupidissime expetebat imperator, semel Michaeli defectori colligatus, et potiora ac utiliora animo 197 sibi fingens, efficeret? Porro imperator et ad Achaiae prin-

81D : Καὶ πρὸς τὸν ἀποστάτην δὲ Μιχαὴλ ἐστειλάτο πρεσβίαν διὰ τοῦ Φιλῆ Θεοδώρου, πολλὰ ὑπενοστήσας τῶν προσκόντων ἀστέων καὶ χωρῶν. Ἄλλ' ἦν πρὸς τὰς ἀποκρίσεις σκληρῶς· ἐφύσα γὰρ αὐτὸν οὐ μόνον τὸ τῆς Σικελίας Μαμφρέ κῆθος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπὶ τῷ πρίγγιπτι Ἀχαιῶν τῷ Γουλιέλμῳ. Ὁ δὲ βασιλεὺς πρὸς τὸν ῥῆγμα τῶν Μαμφρέ τὸν τοῦ ἀποστάτου γαμβρὸν πρέσβεις ἐστειλε διὰ τοῦ κανικλείου Νικηφόρου τοῦ Ἀλυάτου, ὃν καὶ κατὰ μεθ' αὐτοῦ ἐγγύς που δύο ἐτῶν. Καὶ πρὸς τὸν πρίγγιπτι Ἀχαιῶν διεπρεσβεύσατο· ἀλλ' οὐδὲ οὗτος εἴξε.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(83) Τῷ ῥῆγι τῆς Σικελίας τῷ Μαμφρέ. Gregoras, lib. III, p. 71. Pachymerius, p. 82. ALL.

(84) Τῷ Χρίγγιπτι. Iterum pura puta vox Latius, Χρίγγιπτι sive Πρίγγιπτι princeps. Τῶν Φράγγων ῥῆξ, Francorum rex, etc, DOUSA.

(85) Καντικλείου. Caniclei præfectura erat magna valde dignitas Cpoli. Vide omnino Meursii Glossarium, et adhibe Cantacuzenum, lib. I, cap. 14; et lib. IV, 40. DOUSA.

έρδους (86) κρατηθείς; Ὁ δὲ βασιλεὺς πρὸς Α
 ιπα Ἀχαΐας διεπρεσβεύσατο· ἀλλὰ καὶ
 κήδει τῷ πρὸς τὸν ἀποστάτην τεθαρρῆ-
 πολλα ἐκ τούτου προσγενήσασθαι αὐτῷ
 υ, εἰς οὐδὲν τοὺς λόγους ἐτίθετο.

μὲν οὖν 69 βασιλεὺς, ὡς προείφημεν, τὸν
 υ (87) αὐτοῦ σεβαστοκράτορα ἐν τῇ δυσμῇ
 ἀποστάτου ἐκπέμψας, καὶ τούτῳ τὰς δυ-
 χειρίσας καὶ τοὺς αὐτῶν στρατηγούς, προσ-
 τευθὴ τὴν πορείαν ποιήσασθαι, μέχρις ἂν
 ποστάτου ἐντύχη στρατεύματι. Ὁ μὲν οὖν
 ἰάτωρ (88) Ἰωάννης κατὰ τὸ προσταχθέν
 δὲ ἀποστάτης Μιχαὴλ μετὰ τῆς συζύγου
 τῶν οἰκίων περὶ τὰ τῆς Καστορίας μέρη
 ἴδεν. Ἄφνω δὲ ἐπήλθε τούτῳ βοή ὡς τὰ
 στρατεύματα τὰ τῶν Βοθηθῶν τέμπη δια-
 αὐτὸν χωροῦσιν. Οἱ μὲν οὖν (89) ἀκού-
 ῆς φωνῆς καὶ ποίαν οὐ μικρὰν ἐν φυχῇ
 πρὸς θρασυμὸν αὐνοὶ τε ὤρμησαν καὶ πάν-
 εαυτῶν ἐκίνησαν. [P. 92] Ἐπεὶ δὲ ἦν νύξ
 εἴρωα τις ὅπου φέρεται, πολλοὶ γεγόνασιν,
 τὸν δὲ ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν σεβαστοκράτορα κατὰ τοῦ ἀποστάτου ἐκπέμψας προστάξει κατευθὴ τὴν πορείαν
 αὐτοῦ ἐκπέμψας, καὶ τούτῳ τὰς δυ-
 χειρίσας καὶ τοὺς αὐτῶν στρατηγούς, προσ-
 τευθὴ τὴν πορείαν ποιήσασθαι, μέχρις ἂν
 ποστάτου ἐντύχη στρατεύματι. Ὁ μὲν οὖν
 ἰάτωρ (88) Ἰωάννης κατὰ τὸ προσταχθέν
 δὲ ἀποστάτης Μιχαὴλ μετὰ τῆς συζύγου
 τῶν οἰκίων περὶ τὰ τῆς Καστορίας μέρη
 ἴδεν. Ἄφνω δὲ ἐπήλθε τούτῳ βοή ὡς τὰ
 στρατεύματα τὰ τῶν Βοθηθῶν τέμπη δια-
 αὐτὸν χωροῦσιν. Οἱ μὲν οὖν (89) ἀκού-
 ῆς φωνῆς καὶ ποίαν οὐ μικρὰν ἐν φυχῇ
 πρὸς θρασυμὸν αὐνοὶ τε ὤρμησαν καὶ πάν-
 εαυτῶν ἐκίνησαν. [P. 92] Ἐπεὶ δὲ ἦν νύξ
 εἴρωα τις ὅπου φέρεται, πολλοὶ γεγόνασιν,
 τὸν δὲ ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν σεβαστοκράτορα κατὰ τοῦ ἀποστάτου ἐκπέμψας προστάξει κατευθὴ τὴν πορείαν
 αὐτοῦ ἐκπέμψας, καὶ τούτῳ τὰς δυ-
 χειρίσας καὶ τοὺς αὐτῶν στρατηγούς, προσ-
 τευθὴ τὴν πορείαν ποιήσασθαι, μέχρις ἂν
 ποστάτου ἐντύχη στρατεύματι. Ὁ μὲν οὖν
 ἰάτωρ (88) Ἰωάννης κατὰ τὸ προσταχθέν
 δὲ ἀποστάτης Μιχαὴλ μετὰ τῆς συζύγου
 τῶν οἰκίων περὶ τὰ τῆς Καστορίας μέρη
 ἴδεν. Ἄφνω δὲ ἐπήλθε τούτῳ βοή ὡς τὰ
 στρατεύματα τὰ τῶν Βοθηθῶν τέμπη δια-
 αὐτὸν χωροῦσιν. Καὶ ποῖα ληρθεὶς ἔρχετο, πολλοὶ δὲ καθ' ὁδὸν εἰσίνοντο, καὶ ὁ Πετραλίφας δὲ Θεό-
 αὐτοκαταπληκτοῦ τῆς τοῦ ἀποστάτου συζύγου, τόπῳ ἐντυχῶν χρημῶνδαι σὺν τῷ ἵππῳ ἀπόλειτο,
 ρσιν οὖν μέχρι τῶν Πηρηναίων ὄρων, ἃ δὲ διορίζει τὴν παλαιὰν τε καὶ νῦν Ἡπειρὸν τῆς Ἑλ-
 αὶ ἡμετέρας γῆς. Ἐπεὶ δ' οὕτω συνέβη, ἀδεικνύει ὁ σεβαστοκράτωρ δραξάμενος κατὰ τῶν ἀστῶν
 ἔλεον οὖν Ἀχρίδα, Διάβολον, καὶ πᾶσα δὲ ἡ περὶ τούτων χώρα, εἰς οὖν Ἡρέσπα, Πελαγονία,
 Μωλιτικός, ὑπὸ τῆν Ῥωμαϊκὴν ἐγγεγονέισαν ἐπικράτεια.

cipem legat : sed ille quoque propter affinitatem
 cum Michaelē inītam spei bonæ plenus, et ex ea
 multa sibi commoda promittens atque exs pectans,
 sermones ac postulata imperatoris contempsit.

80. Igitur imperator, ut prænarra vimus, consobri-
 num suum sebastocratorem in Occidentem adver-
 sus Micaelem defectorem misit, et copiis illi cum
 eorum ducibus conceditis recta iter ingredi jubet,
 quoad usque defectoris exercitui occurreret. Seba-
 stocrator Joannes dicto audiens recta proficiscitur:
 per ea tempora Michael defector cum uxore atque
 familiaribus in Castoriæ partibus castra locaverat.
 Hinc subito rumor occupat Romanas copias Bode-
 norum Tempe prætergressas in eam penetrare. Qui
 vocem audierant, metu non parvo in animo concepto
 in fugam sese ipsi conjicere, allosque omnes in
 eandem ciere, et cum nox esset tenebrisque omnia
 obducerentur, quo pedem quisque moveret incom-
 pertum habere ; hinc plurimi via æqne ac 177
 eese vitam dispergere. Theodorus etiam Petra-

traton δὲ ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν σεβαστοκράτορα κατὰ τοῦ ἀποστάτου ἐκπέμψας προστάξει κατευθὴ τὴν πορείαν
 αὐτοῦ ἐκπέμψας, καὶ τούτῳ τὰς δυ-
 χειρίσας καὶ τοὺς αὐτῶν στρατηγούς, προσ-
 τευθὴ τὴν πορείαν ποιήσασθαι, μέχρις ἂν
 ποστάτου ἐντύχη στρατεύματι. Ὁ μὲν οὖν
 ἰάτωρ (88) Ἰωάννης κατὰ τὸ προσταχθέν
 δὲ ἀποστάτης Μιχαὴλ μετὰ τῆς συζύγου
 τῶν οἰκίων περὶ τὰ τῆς Καστορίας μέρη
 ἴδεν. Ἄφνω δὲ ἐπήλθε τούτῳ βοή ὡς τὰ
 στρατεύματα τὰ τῶν Βοθηθῶν τέμπη δια-
 αὐτὸν χωροῦσιν. Καὶ ποῖα ληρθεὶς ἔρχετο, πολλοὶ δὲ καθ' ὁδὸν εἰσίνοντο, καὶ ὁ Πετραλίφας δὲ Θεό-
 αὐτοκαταπληκτοῦ τῆς τοῦ ἀποστάτου συζύγου, τόπῳ ἐντυχῶν χρημῶνδαι σὺν τῷ ἵππῳ ἀπόλειτο,
 ρσιν οὖν μέχρι τῶν Πηρηναίων ὄρων, ἃ δὲ διορίζει τὴν παλαιὰν τε καὶ νῦν Ἡπειρὸν τῆς Ἑλ-
 αὶ ἡμετέρας γῆς. Ἐπεὶ δ' οὕτω συνέβη, ἀδεικνύει ὁ σεβαστοκράτωρ δραξάμενος κατὰ τῶν ἀστῶν
 ἔλεον οὖν Ἀχρίδα, Διάβολον, καὶ πᾶσα δὲ ἡ περὶ τούτων χώρα, εἰς οὖν Ἡρέσπα, Πελαγονία,
 Μωλιτικός, ὑπὸ τῆν Ῥωμαϊκὴν ἐγγεγονέισαν ἐπικράτεια.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

είζονος κέρδους. Gregoras, p. 72, ALL.
 Τὸν αὐτᾶδελφον. Gregoras, p. 72, Hinc
 r Michaeli Palæologo duos fuisse fratres,
 s non ex eadem matre, Joannem et Cons-
 n. Pachymerius : Ὁ μὲντοι γε μέγας κονοσ-
 ὺς ἀδελφὸς ἐπιστήσας νέους ὄντας καὶ συνε-
 ἄτερος μὲν Ἰωάννης, ὁ δὲ δεύτερος μετ'
 Κωνσταντίνος ἐλέγοντο, ὀφφικίους οὕτω
 ἔνοος τὰς πρεπούσας ἐαυτῷ φυλακὰς κα-
 LL.

μὲν οὖν σεβαστοκράτων. Plura de his
 id Gregoram, lib. III, c. ult. ALL.
 ἰ μὲν οὖν. Hostes Græcis ipsis longe plu-
 t. Hinc ad militares artes animus adverti-
 Græci propius hostem castris motis mit-
 inem idoneum, qui hostiles exercitus con-
 vorturbet. Is noctu veluti transfuga cum
 e Ætolie princeps congregitur. Nuntiat illi
 n periculum impendere. Illius generos
 et Peloponnesi principem et Siciliæ regem
 legatos pacem Græcis largitionibus obtu-
 salus sua sibi curæ esset, antequam illa
 lia iniretur, sibi prospiccret. Michael paucis
 re indicata ante solis ortum fugit, eumque
 re alii sequuntur : ita Michaelis milites om-
 ugam se vertere. Mane socii fuga Michaelis
 , cum causam consequi non pssent et valde
 tum suorum numerum cernerent, in fugam
 nt, se a Michaelē proditos esse rati ; quos
 atos aggressi Græci maxima ex parte cæ-
 eteros paucis exceptis vivos capiunt, inter
 loponnesi et Achaiæ princeps fuit. Aliam
 victoriæ causam narrat Pachymerius p. 84
 m scilicet et illius equitum proceres Joan-
 Michaelis uxoris amore captos animoque
 ntes vim inferre pudicitie illius in animo
 e. Res Joanni displicet, et ærumnam gravem

C repellere minatur. Equites ridere et verbis etiam
 lacescere non desinunt. Sic Joannes principem tra-
 hit ad pugnam ; dum pugnatur inter eos, a Græcis
 victoria stetit. Siciliæ rex cum paucis suorum clam
 effugit. Jacobus Pontanus, not. in c. 4, lib. 1 Phran-
 zæ, mirum in modum in his nominibus sese im-
 plicat. Exsolvamus eum. Ubi asteriscum reposui,
 scriptum est in Græco τὸν τῆς Σικελίας ῥήγα Μα-
 φρέ Siciliæ regem Manfredum. Sequitur continen-
 ter καὶ τὸν τῆν Πελοποννήσου καὶ Ἀχαιῶν πρίγκιπα et Pelo-
 ponesi atque Achaiæ principem. Demendus est as-
 teriscus, et verba ita ut jacent in textu reponenda,
 si veritatem historiæ volumus. Similia Gregoræ ver-
 ba supra posuimus cap. 70. Sequitur Pontanus :
 Manfredus, Friderici secundi ex pellice filius et Si-
 cilie rex, quomodo potuit esse gener despotæ Epiri
 et a Michaelē Palæologo capi, quem Carolus Gal-
 lie rex in prælio interfecit, ut narrat Thomas Fa-
 zellus, Rerum Sicularum decad. XII. lib. VIII, equi-
 dem non video. Viderunt qui rem accuratius exa-
 minarunt. An ita arduum fuerit despotam Epiri
 Manfredi Siciliæ regi et Peloponnesi et Achaiæ prin-
 cipi Gulielmo filias suas collocasse in matrimo-
 nium ? Et tamen collocavit, si Acropolitæ, Gregoræ,
 Phranzæ fides adhibenda est, et sane adhiberi de-
 bet. Adde etiam Pachymerio, p. 82. En itaque quo-
 modo Manfredus Siciliæ rex et Peloponnesi princeps
 generi Michaelis fuere. Sed Manfredus interfecit
 fuit a Carolo. Quid tum ? Non potuit antequam in-
 terficeretur, uxorem ducere et gener Michaelis esse ?
 Narret quidquid velit Fazellus, oculatis ipse testi-
 bus magis credo. Addit Pontanus, omnino fugit ra-
 tio protovestiarium, et alium nominare voluit aut
 debuit. Sed hoc probandum erat, et ratio pro pro-
 tovestiario stat, nec alium nominare voluit aut de-
 buit, si mentis non desipiebat. ALL.

liphas, uxoris Michaelis defectoris frater, audentius A
 equum calcans ubi loca prærupta obviam facta
 sunt, ipse et equus præcipitati vitam posuere.
 Fugatique sunt ad proprios confinium terminos, sive
 montes Pyrenæos, qui veterem et novam Epirum
 a nostra Græcaque regione disterminant. Cum hæc
 ita evenissent, occasione sumpta sebastocrotor
 auxiliarium cohortium præsidio regionem vacuum
 deprehendens, in oppida quæ in ea erant, impetum
 facit. Et primum quidem Achridam, quam Bulgariae
 archiepiscopatum esse norunt omnes, secum una
 ctillius archiepiscopum Constantinum Cabasilam
 ducens, contendit. Cabasilas porro ab imperatore
 Theodoro erat sejunctus, tanquam qui suspectus
 illi foret non æquo in imperium animo esse. Namque
 fratres illius germani Joannes et Theodorus cum B
 Michaelē defectore vitam agebant, Theodorus inter
 illius proceres connumeratus, Joannes fere rerum
 universarum, publicarum nempe ac domesticarum,
 dominatum pro nutu agens ferensque. Ob hæc, ut
 diximus, Theodorus imperator non admodum archi-
 episcopo fidebat. Verum enim vero Michael imperator
 magis libere ac ingenue res pertractans, et Numini
 maximam ab ipso gestorum partem aut cuncta
 ascribens, archiepiscopo, qui tum sebastocratorem
 sequebatur, potestatem ad sua revertendi fecit.
 Itaque cum Achridam pervenissent, ut diximus,
 sebastocrotor militares machinas 178 in eos mo-
 vere, archiepiscopus sermone alliciendos esse existi-
 mare. Nec multum post tempus Achrida potitū sunt.
 In ea rebus sebastocrotor recte compositis Deabolim
 petit, cujus arcem omnibus machinis sibi adscis-
 cere constituerat, quare tormenta admovit, arie-
 tes instruxit, machinas omnis generis applicuit, et
 frequentibus irruptionibus infestans modis omnibus
 sibi oppidum expugnandum proposuerat. Et sane
 eum spes non fefellit: multis enim oppidanis occi-
 sis, non paucis vero telorum ictibus confossis, reli-
 qui demissis animis (natura quippe ad tutandas ur-
 bes occidentia natio mollior existit) Deabolim non
 contemnendum oppidum sebastocrotori dede-
 runt; et universa circa ea oppida regio, necnon D
 Prespa, Pelagonia, Soscus, Molyscus sub potestate
 Romanarum virium redactæ Romanis obnoxiae
 factæ sunt. Occidentalium quippe partium incolæ
 ita nati sunt ut omnibus præpotentibus facili ne-
 gotio succumbant. Hinc neces cladesque evitant,
 facultatibus suis majori ex parte consulunt. Et hæc
 quidem appetente vere gesta sunt.

γόνεισαν καὶ ὑπετάττοντο τούτοις. Τοιοῦτοι γὰρ εἰσι· οἱ
 ὑποκίπτοντες, ἔντεθεν τοὺς ὀλίθρους ἀποφυγάνουσι καὶ τὰ πλείω τῶν σφετέρων περιουσιῶν ἀπώλουν.
 Καὶ ταῦτο μὲν ὑπῆρξεν ἔαρος ἐνισταμένου.

81 Verum defector Michael in extremum discri-
 πα. Ὁ δὲ ἀποστάτης 70 Μιχαὴλ ἐπέκειτο

70 D: Ὁ δ' ἀποστάτης πάντα κίων κινήσας τοὺς οἰκίους, συνέλεξε, καὶ συμμαχίαν περὶ
 ῥηγὸς τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ προσέλαβετο εἰς ἰππότες τετρακοσίους. Ἐτερος δὲ τούτου γαμβρὸς ὁ
 χαιῆς πρίγκιψ τὴν πᾶσαν αὐτοῦ στρατιὴν συλλεξάμενος δι' ἑαυτοῦ τὴν πρὸς τὸν αὐτοῦ πῶς
 συμμαχίαν πεποιήσας, ἄγων πλῆθος ἰππέων τε καὶ πεζῶν. Συνήθροιστό γοῦν πεμπληθῆς στρατιάν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(90) Ἐάλω· Pachymerius, lib. II, p. 106. ALL.

ως οὐκ εἰς καλὸν ἀποθῆναι μέλλει τούτω τὰ
 ἰατα, ἀντιστῆναι ταῖς βασιλικαῖς δυνάμειν
 ἰλευτο, καὶ πᾶσαν μηχανὴν καὶ πάντα κέλων,
 ἰ παροικίας, κακίηκε. Καὶ τοὺς μὲν οἰκείους
 ἰπλῶς συλλέγειν πάντας συνήθροισι, συμμα-
 δε οὐ σμικρὰν παρὰ τοῦ ῥηγὸς Σικελίας τοῦ
 ἰοῦ αὐτοῦ προσελέβετο· ἀπαριθμηντο γὰρ οὗ-
 ἰς τετρακοσίους ἰππότας (91), ὅπλοις ἐχυροῖς
 ἰράκτους καὶ ὑψαύχουσι ἰπποῖς καὶ ἀγερῶσι
 ἰμένους, ἕκαστος τούτων ἐκ τοῦ σφετέρου γέ-
 ἰεχοῖτων συγγένους. Ἄτερως δὲ τουτου γαμ-
 ἰ Ἀχαιῶν πρίγκιψ τὴν πᾶσαν αὐτοῦ στρα-
 ἰ2) συλλεξάμενος δι' ἑαυτοῦ τὴν πρὸς τὸν αὐ-
 ἰεθερόν συμμαχίαν πεποίηκεν. Ἦγε δὲ οὗτος
 ἰπληθεὶς τὸ ὅπλιτικόν· ἐκ τε γὰρ τοῦ Φραγκι-
 ἰους ἐτύγγαν καὶ ἐκ τῶν οἰκητόρων Ῥωμαίων
 ἰς τε καὶ Πελοποννήσου, ὧν οὗτος ἦρχεν· οἱ
 ἰς δὲ τοῦ τῶν Λατίνων ὑπήρχον γένους. Συνήθροι-
 ἰον παμπληθῆς στρατιά, καὶ κατὰ τοῦ αὐταδέλφου
 ἰτοκράτορος τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωάννου τὴν
 ἰποιοῦντο. Ὁ δὲ (καὶ γὰρ εἶχε τὰς συμβουλὰς
 ἰς ἐκ τοῦ αὐταδέλφου καὶ βασιλέως) στρατηγικῶς
 ἰαντιπάλους μετήρχετο. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ μετὰ
 ἰκαφράκτων καὶ θώραξι κεχηρημένων δυνάμεων
 ἰρώτερα τῶν τόπων ἐκράτει, τοῖς δὲ ἐλαφρο-
 ἰτῶν ὀπλιτῶν, καὶ οἷς τὸ κινεῖσθαι ῥᾶν ὡς
 ἰέροις, τὴν κατὰ τὰς πεδιάδας μάχην πεποιθ-
 ἰρός τοὺς ἀντιπάλους προστέταχεν Ἦσαν δὲ
 ἰί μὲν ἐκ Σκυθῶν, οἱ δὲ ἐκ Τούρκων, πολλοὶ δὲ
 ἰτῶν Ῥωμαϊκῶν φύλων, οἷς καὶ μᾶλλον ἢ το-
 ἰτὸ ἐπιτήδευμα. Οὗτοι μὲν οὖν τοῖς ἐναντίοις
 ἰλλοῦτες μακροθεν τοῖς βέλεσιν ἐπληττον. Ἦρ-
 ἰμὲν οὖν ἐκ τοῦ τόπου οὗ Βορίλα Λόγγος τοῦ-
 ἰξυμπίπτειν τοῖς ἐναντίοις. Ὅστε γοῦν ἡμέρας
 ἰβαδίζειν αὐτοῖς παρεχώρουσιν οὕτε νυκτὸς
 ἰ. Συνερόγγυντο γὰρ αὐτοῖς ἡμέρας μὲν ἐν

A men res sua jam prorumpere conspicatus, impe-
 ratoris viribus obviam ire instituens, machinam
 179 omnem omnemque funem, ut proverbio fertur,
 movit; et proprium quidem militem plane univer-
 sum in unum coegit, addidit auxiliares copias, eas-
 que non contemnendas, generi sui regis Siciliae,
 quae ad quadringentos equites armis fortibus cir-
 cummunitos ac superbientibus et magnanimis equis
 insidentes (ex his singuli intersuos praecipui erant)
 numerabantur. Alius etiam illius gener Achaiae
 princeps universo exercitu collecto per semetipsum
 socero 180 auxilium tulit. Hic armatum agmen
 at iuei unumerabile e natione Francica et Romanis
 Achaiae et Peloponnesi, quibus ipse imperabat, in-
 colis, licet potissimam illius partem miles Latinus
 B compleret, lectum ducebat. Amplissimo itaque exer-
 citu comparato adversus Joannem sebastocratorem
 imperatoris fratrem bellum apparabat; qui frater
 sui imperatoris proficuis monitis ac consiliis innixus,
 militari calliditate adversarios eludebat; cum milite
 qnippe undequaque armato et thorace communito
 loca magis ardua detinebat: at leviori armatura
 iudutum, et qui veluti agilior quocunqve vellet
 expeditius se moveret, in planitie et agris cum hos-
 tibus configere jusserat. Pars eorum Scythae, alii
 Turcae, plerique etiam e Romana gente, quibus sa-
 gittandi peritia inerat. Hi cum hostibus manus
 conserentes eminus tellis ferire, et e loco, cui Bor-
 rilae Longo nomen est, adversarios urgere; quibus
 neque per diem iter sine molestia conficere, neque
 noctu quiescere eoncedebatur. Namque interdiu,
 C dum equi aqatum ducerentur, configere si quis
 ad potandum equum longius processisset. Illis
 etiam inter eundum congregi, et plaustris jumentis-
 que onerariis propinquantes, res quas illi condu-
 cerent, nec custodibus renuentibus, rapere. Atque

οὐ σεβαστοκράτορος Ἰωάννου τὴν ὁρμὴν ποιοῦντο. Ὁ δὲ στρατηγικῶς τοὺς ἀντιπάλους μετήρχετο. Ἐκεῖνο
 ρ μετὰ τῶν καταφράκτων καὶ θώραξι κεχηρημένων δυνάμεων τὰ ἐχυρώτατα τῶν τόπων ἐκράτει, τοὺς δ' ἐλα-
 ροὺς κατὰ τῆς πεδιάδος πρὸς τοὺς ἀντιπάλους ἀνθίστασθαι προστέταχεν. Καὶ οὗτοι οἱ μὲν ἐκ Σκυθῶν, οἱ δὲ
 ἰρκων, ἔτεροι δὲ ἐκ Ῥωμαίων, οἷς μᾶλλον ἢ τοξεία τὸ ἐπιτήδευμα, οἱ καὶ μακροθεν τούτους τοῖς βέλεσιν ἐπλη-
 ἰροῦσαντο μὲν οὖν ἐκ τόπου οὗ Βορίλα Λόγγος τὸ ὄνομα, καὶ οὗθ' ἡμέρας ἀνέτους βαδίζειν αὐτοὺς παρεχώρουσιν
 ἰυκτὸς συνερόγγυντο γὰρ αὐτοῖς ἡμέρας μὲν ἐν τοῖς τῶν ἰππων ποταῖς. Συνέπιπτον δὲ τούτοις καὶ καθ' ὄδου
 ἰς αἰμάξαις καὶ τοῖς φοραγωγῶσι υποζυγῶσι προσπελαζόντες ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς φορτίων ἐσχύλευον ὑποχωροῦν-
 ἰν φυλάσσοντων. Τούτο δὲ πολλάκις πεποιηκότες εἰς θάρσος κατὰ τῶν ἐναντίων οὐ μέτριον ἐληλάκασιν, ὥστυ
 ἰσὶ χεῖρας ἐμβαλεῖν καὶ αὐτῶν σκυλεύειν τὰ προστυχόντα. Οὕτω τὸ τοῦ ἀνάρτου Μεγαῆλ συνέσταλται στρα-
 ἰβία καὶ μόρις Στανον καὶ Σωστον καὶ Μωλυσκὸν παραμείψαντες· ἐσπευδε γὰρ ἐς τὸ τοῦ Πριλάκου ἄστυ γα-
 ἰ, ὅπως αὐτὸ διασώσειαν. Ἐκεῖ δὲ γενοῦντες, ἐς οἰκίαν ἕκαστος διασκεδασθέντες βουλήν βεβούλευται τὸν
 ἰυχῆς τρέχειν. Καὶ ὁ μὲν ἀποστάτης μετὰ τοῦ υἱοῦ Νικηφόρου καὶ τινων νυκτὸς ἐποχηθέντες ἀπέδρασαν, ὡς
 ἰστο τοῖς λοιποῖς, καὶ αὐτοὶ πρὸς φυγὴν ἐτάρανον. Τὸ μὲν οὖν Ῥωμαϊκὸν στρατεύμα καὶ ὁ νόθος υἱὸς Ἰωαν-
 ἰ ἀποστάτου τῷ σεβαστοκράτορι Ἰωanni προσήλθον καὶ τῷ βασιλεῖ τοὺς ὄρκους ἀπέδοντο, ὁ δὲ πρίγκιψ Ἀχαιῶν
 ἰ μετ' αὐτοῦ αὐτοῦ ἄλλο ἀλλαχθὲν διασκέπησαν. Καὶ ὁ μὲν πρίγκιψ κατὰ τὴν Καστοριαν ἐάλω ὑπ' ἀχυρμα-
 ἰ κουβείς κἄκ τῶν ὀδόντων γυμρισθεῖς, (εἶχε γὰρ τοὺς ἐμπροσθίους εὐμεγέθεις), καὶ δέσμιοι ἀπήχθη τῷ
 ἰ. Οἱ δὲ κοεῖτους τῶν πραγμάτων αὐτοῦ καὶ προσγενεῖς, οἱ τε Ἀσελιδεοῦσι, ὁ τῆς Καρυταίνης Ἰοφοὶ καὶ
 ἰ ὧν ὄνομαστῶν, οἱ μὲν κατὰ τὸν Πλαταμῶνα, οἱ δὲ κατ' ἄλλο μέρος ἐάλωσαν. Καὶ τὸ συμμαχικὸν στρατεύμα
 ἰ τοῦ ῥηγὸς Σικελίας σταλὲν ὑπὸ τεσσάρων κατεσχέθησαν, ὧν μὲν εἰς ἣν ὁ μέγας δομῆστικός ὁ Στρατηγὸς
 ἰ, ὁ Ῥεμφᾶς Νικηφόρος, οἱ δὲ δύο τῶν ἀνωμένων. Καὶ τούτους ὡς δεσμώτας πρὸς βασιλεῖα ἐπέμψαν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

In equitum numero multum inter se distant
 olita et Pachymerius. Acropolita non ultra
 zntas agnoscit, Pachymerius ad tria millia
 lit. ALL.

(92) Τὴν πᾶσαν αὐτοῦ στρατείαν. Pachymerius
 σὸν δὲ γὰρ πρίγκιπα ὅλον εἶχε σὺν τοῖς στρατεύμα-
 σιν. ALL.

id ubi sæpius perpetrarunt, animis adversus **181** hostes ingentibus resumptis, re ad mucrones et manus adducta, obvia quæque ex illis prædari. Igitur defectoris Michaelis exercitus hac quoque ratione attritus est, timoreque non modico lacessitus de salute propria desperaverat. Vi tandem et maximo suorum incommodo Stanum, Soscum ac Molyseum penetrantes (nam illis in animo erat ad Prilapi oppidum, ut illi suppetias ferrent, proficisci), ubi ad ea loca pervenere, propriæ quilibet opinionioni servientes, extrema quæque tentare, et pro anima, ut dicitur, currere pro viribus instituerunt. Interea defector Michael et filius Nicephorus cum nonnullis, sed valde paucis, quibuscum consilia sua et actiones communicare sueverat, noctu equis invecti viasque bene instructi sese repente abripiunt. Mane ubi dies processit, milites Michaelis fugam cognoscens una et ipsi in fugam impelluntur. Romanum agmen, et qui illud ducebant præstantiores, et defectoris spurius filius Joannes Sebastocratori Joanni accurrentes se dedunt, et imperatori fidem sacramento obligant. Princeps vero Achaiæ sociique alius alio dispersi sunt. Princeps apud Castoriam capitur sub palearum acervo absconditus, sed ex dentibus a quodam milite cognitus (namque dentes interiores ingenti magnitudine prominebant) et colligatus ad imperatorem advehitur. Agminum nobiliores affinesque Aseldetusi et Caritanæ **182** Jophredus aliique illustrium plures, Platamone alioque in loco capti vincitque ad imperatorem conducuntur. Auxiliaris item manus a Manfredo Siciliæ rege defectori transmissa, ad quadringentos, ut diximus, numerata, cum armis et equis a quatuor hominibus, magno nempe domestico Alexio Strategopulo, Nicephoro Rimpsa, qui Turca origine, Christianus nomen dederat, quorum fidem ingenuissime coluit, et aliis duobus, quorum nomina tempus nobis invidit, debellata est. Et hi quoque constricti vinculis ad imperatorem transportantur. Hac victoria nostri imperatoris consiliis potiti sunt, adeo ut fama illius ad ultima quæque orbis terrarum penetrarit: neque enim tales victorias plures sol vidit. Tunc porro oppida omnia et regionem universam nostri subegerunt.

Ἄλιξιός, ἄτερος δὲ ὁ Ῥιμψᾶς Νικηφόρος ἐκ Τούρκων ἔλκων τὸ γένος, ὀρθότατος δὲ γεγενημένος Χριστιανός ἐστι δὺο τῶν ἀνωτέρων ὑπὲρχων. Καὶ τούτους γοῦν δεσμώτας πρὸς τὸν βασιλεῖα ἐξέπεμψαν. Τοιαύτην γοῦν νίκην εἰς ἡμετέρων ταῖς βασιλικαῖς συμβουλαῖς κατορθώσαντο ὥστε τὴν αὐτῆς φήμην εἰς πάντα τῆς γῆς περιεῖναι τὰ πρὸ ὀλίγας γὰρ τοιαύτας νίκας εἶδεν ὁ ἥλιος. Τηλικαῦτα γοῦν πάντα τε τὰ ἄστυ καὶ πᾶσαν χώραν ὑφ' ἑαυτοῦ καταστῆσαι οἱ ἡμέτεροι.

82. Postmodum Joannes Sebastocrator Thessa- D πβ'. Ὁ μὲν οὖν ἱεὶς βασιτοκράτωρ Ἰωάννης

ἱεὶς D : Ὁ μὲν οὖν σεβαστοκράτωρ Ἰωάννης τὴν Θεσσαλίαν παρὰ μέγας πρὸς τὴν νέαν Πατρῴαν ἐκταπεδέυσαστο, ὁ δὲ στρατηγὸς πούλις σὺν ἑτέροις τα Πηριναῖα ὑπερβάντες ὄρη καὶ καταλιπόντες ἡμετέρων Ἰωαννίνοις στρατεύματι εἰς τούτου εἰς πολιορκίαν περὶ τὴν Ἀρταν ἦγον. Κατέλιπον δὲ τὸν ἐκείσε λαὸν οὐκ εἶεν

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

- (93) Ἐωθεν δὲ. Gregoras, p. 74. ALL.
- (94) Ὁ μὲν οὖν νόθος υἱός De hoc Joanne Pachymerii verba supra adduximus. ALL.
- (95) Ὁ δὲ πρίγκηψ Ἀχαιίας. Quomodo potea occupata Cpoli a Græcis dimissus fuerit, et Pachymerius, p. 86. Gregoras, lib. IV, p. 97, tantum urbes recenset. ALL.

Α τοῖς τῶν ἵππων πότις, εἴ ποὺ τις μακρότερον ἐ τὸν ἵππον ποτίσαι. Συνέπιπτον δὲ τούτοις καὶ ἰ ὁδόν, καὶ ταῖς ἀμάξαις καὶ τοῖς φορταγωροῖς ἰ ζυγίοις προσπελάζοντες ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς φασ ἰσχύλευον ὑποχωρούντων τῶν φυλαττόντων. Ἦ δὲ πολλάκις πεποιηκότες εἰς θάρσος κατὰ τῶν ἰ τῶν οὐ μέτριον ἐληλάκασιν, ὥστε καὶ χερσὶ χεῖ ἐμβάλλειν κἄθ' αὐτῶν σκυλεύειν τὰ προστυχόντα μὲν οὖν τοῦ ἀπώτερου Μιχαῆλ κἄθ' αὐτοῦ σάσπται [P. 94] στρατεύμα καὶ εἰς πτοίαν οὐ μικροῦ π κητήκει σχεδὸν γὰρ πᾶσαν σωτηρίαν ἀπερροσε Βία γοῦν καὶ μόγις Σταθὸν καὶ Σωσκόον καὶ Μολκῆ παραμείψαντες (σκοπὸς γὰρ ἔν αὐτοῖς εἰς τὸ τῶν ἰ λάπου ἄστυ γενέσθαι, ὅπως αὐτὸ διασωσάσαι) ἰ γεγονότες εἰς οἰκείαν ἑκάστος διάσκεδασθέντες ἰ τον περὶ ψυχῆς τρέχειν, ὅπως ἂν εἶχεν ἰσχύει, βούλευται. Καὶ ὁ μὲν ἀποστάτης Μιχαῆλ μὲν τῆ νιού αὐτοῦ Νικηφόρου καὶ τινων ἄλλων μετρίων ἰ δρών, οἷς καὶ εἴωθεν ἐμπιστεύειν τὰς ἀπὸ π ἰ ξεις, νυκτὸς τοῖς ἵπποις ἐποχηθέντες ἀπέδρασαν π λῶς τὰ τῶν ὁδῶν ἐπιστάμενοι. Ἐωθεν δὲ (93) π ἰ ἦδη γεγενημένης, ὡς οἱ τῶν στρατευμάτων π τὸν Μιχαῆλ ἀποδράντα, ἦδη καὶ αὐτοὶ πρὸς τὴν ἰ ἐπράποντο. Τὸ μὲν οὖν Ῥωμαϊκὸν στρατεύμα ἰ οἱ κρείττους τῶν ἐπικρατούντων αὐτοῦ καὶ ὁ νὸς τοῦ ἀποστάτου υἱός (94) Ἰωάννης τῆ σεβαστοκρατορι Ἰωάννη προσῆλθον καὶ χεῖρας αὐτῶν δίδωκε καὶ τῶ βασιλεῖ τοὺς ὄρκους ἀπέδοντο, ὁ δὲ πρὶν ἰ Ἀχαιίας (95) καὶ οἱ μὲν αὐτοῦ ἄλλος ἄλλαχοῦ ἰ σπάρησαν, καὶ ὁ μὲν πρίγκηψ κατὰ τὴν Καστη ἰ ἔλῳ, ὑπὸ ἀχυρμιᾶ τινι κρυβείς κἄθ' αὐτῶν ὁδῶν τῶν τινι στρατιωτῶν γνωρισθείς (εἶχε γὰρ ἰ ἐμπροσθίους εὐμεγέθεις καὶ προβεβλημένους ἰ φατωμάτων), καὶ δέσμιος ἀπήχθη τῶ βασιλεῖ δὲ κρείττους τῶν ταγμάτων αὐτοῦ καὶ προσπρῆ ὁ τε Ἀσίλ Λετουσί, ὁ τῆς Καριτανίας Ἰορρί ἰ ἄλλοι τῶν ὀνομαστῶν πλείους, οἱ μὲν κατὰ τὸν Πι ταμῶνα, οἱ δὲ κατὰ ἄλλο μέρος ἐάλωσαν, καὶ ἰσπται τῶ βασιλεῖ συναπήχθησαν. Καὶ τὸ στρατεύμα δὲ ἰστρατεύμα τὸ ἐκ τοῦ Ῥηγὸς Σικελίας τῶ π τῶ ἀποστάτη ἀποσταλὲν, ὡς εἰς τετραπλοῦς εἰρηκίμειν, ἰριθμημένον, αὐτοῖς ὅπλοις, πῶ ἰ ποῖς ὑπὸ τεττάρων ἀνδρῶν κατασχέθησαν, ἡ ἰ ἰ μὲν εἰς ἦν ὁ μέγας δομιστικός ὁ στρατηγός

ἰαν παραμείψας, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἄστυ τε καὶ ἄ
 κ ὀχυρωσάμενος, περὶ τὴν νῆσαν Πάτραν
 ὀπεδεύσατο, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν νόθον
 ὤ ἀποστάτου Μιχαὴλ Ἰωάννην. Ὁ δὲ μέγας
 ἰκος ὁ Στρατηγόπουλος Ἀλέξιος καὶ [P. 95] ὁ
 Ἰωάννης τὰ Πυρρήνια ὑπερβάτες ὄρη ἐπὶ
 ἄρταν ἐχώρουν, καταλιπόντες ἐν τοῖς Ἰωάννι-
 νάτοις μερικὸν εἰς πολιορκίαν τοῦ ἄστυ.
 ὅθεν οὖν οὗτοι τὴν Ἄρταν, κάκεισε γούν καὶ
 τούτοις ξυυτευχῆκει, οἷς καὶ πρὸς ὀλίγας
 συνομιλήσας κἄτα δὴ συναξάμενος τῆς Ἄρ-
 τῆν, καταλιπὼν τὸν ἐκεῖσε λαὸν οὐκέτι εὐ-
 πρὸς τοῖς ἡμετέροις διακείμενον· οὐ γὰρ
 οἱ τῶν στρατευμάτων τούτοις ἐχρήσαντο. Διὰ
 καὶ ἡ περιφανεστάτη ἐκείνη νίκη τοῖς Ῥω-
 ἐπιλάμψασα ἐν οὐ πολλῷ τῷ χρόνῳ πρὸς τοῦ-
 κ ἐχώρηκεν. Ἀπῆεν οὖν ἐξ ὀρθοῦ πρὸς τὸν
 ὀκράτορα Ἰωάννην τὸν τοῦ βασιλέως αὐτά-
 περὶ τὴν νῆσαν Πάτραν διαγόντα, καὶ τινὰς
 μετ' αὐτοῦ διακαρτηρήσας τῆς πρὸς τὸν βα-
 ρερούσης ἐψάμην. Ὁ μὲν οὖν νόθος υἱὸς τοῦ
 ἰτου Μιχαὴλ Ἰωάννης τῷ σεβαστοκράτορι ξυ-
 νστασίαν μετὰ καὶ ἄλλων τινῶν ἐμελίτα· καὶ
 σεβαστοκράτωρ Ἰωάννης κατὰ τῶν Λατίνων
 ἰκε καὶ τὴν Λεβαδίαν παράμειψας τὰς Θήβας
 ἰε, τὴν ἦν ὠδινε οὗτος ἀπιστίαν εἰς προῦ-
 ροῦφνε, καὶ μετὰ καὶ ἄλλων τινῶν ἀποδράς
 ἀποστάτην Μιχαὴλ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἀπῆει.
 ἰς μὲν οὖν τῷ ἄθρῳ τοῦ πράγματος ταρα-
 ὦκ εἶχε ὄπη γῆς σταίη, ἀλλ' ἐν πλοιαρίοις
 ἰς αὐτὸς τε καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικηφόρος καὶ ἡ
 ἰς τούτου καὶ τινες τῶν αὐτοῦ τὰς διατριβὰς
 θαλάττῃ ἐποιον, τὰς τε νήσους τὰς πέριξ
 ἰγιον εἶχον, Λευκάδα δηλαδὴ καὶ τὰς τῶν Κε-
 ν. Ἀλλ' ἐπεὶ ὁ τούτου νόθος υἱὸς Ἰωάννης
 αὐτὸν ἀπῆει, καθὰ δεδηλώται, ἀνερώσθη τῆς
 ἰας, καὶ τὸν ὄκνον ὑποσεισάμενος ἐπὶ τὴν
 ἐβάδιζε. Κάκεισε δὲ ἀφιγμένος, ἐπεὶ τοὺς
 οἰκήτορας προσκειμένους εὔρεν αὐτῷ, εἶχε
 τὸ τῆς Βονδίτζης ἄστυ παρὰ τοῦ μέρους τού-
 τούτου μόνον, συναγαγὼν τοὺς ἐκεῖσε εὐρισκο-
 τούς ἡμετέρους τῶν ὀρίων τῆς Ἄρτης ἐξῆ-
 Ἀλλὰ καὶ τοὺς πολιορκούντας τὰς Ἰωάννεια
 τῶν Ἰωαννίνων πεποίηκεν. Οὕτω μὲν οὖν
 κακῶν τὰ τῶν Ῥωμαίων εἴληχε πράγματα,
 καλῶς ταῖς βασιλικαῖς συμβουλαῖς γεγενη-
 ταῖς τῶν στρατηγούντων ἀνηκούσιαι καὶ ἀτα-
 ς τὸ μῆδεν σχεδὸν ἢ καὶ πάνυ μικρὸν κατ-
 τιν. Ὁ μὲν οὖν αὐτάδελφος τοῦ βασιλέως ὁ

liam prætergressus, et in ea oppidis ac castellis
 communitis, ad novam Patram, una secum spurium
183 Michaelis defectoris filium deferens, locat ten-
 toria. Magnus domesticus Alexius Strategopus et
 Joannes Raulus Pyrenæos montes transeuntes, Ar-
 tam properant, Joanninis militum manu ad obsiden-
 dum oppidum relicta. Artam itaque hi penetrarunt.
 In ea cum illis ipse quoque in colloquium veni, et pau-
 cos dies quotidianis congressibus versatus rebusque
 dispositis Arta egredior, cum multitudo illa non
 bene erga nostros afficeretur: milites enim non
 æquos se illis præbuerant. Ideoque victoria illa,
 quæ Romanis illuxerat, omnium ore concelebrata,
 non diu post in contrarium dilapsa est. Ipse recta
 via ad Joannem Sebastocratorem imperatoris fra-
 trem, apud novam Patram agentem, profectus, et
 nonnullos dies cum eo moratus, iter ad imperato-
 rem ingredior. Filius spurius defectoris Michaelis
 Joannes Sebastocratori adsidens cum quibusdam
 aliis defectionem meditabatur; et dum Sebastocrator
 Joannes adversus Latinos progressus præterita Le-
 badia Thebas prædaretur, quam secum conceper-
 at, palam defectionem parturit, et cum quon-
 dam sceleris conscii fuga arrepta ad defectorem
 Michaelē patrem proficiscitur. Ille re improvisa tur-
 batus, ubi pedem figeret, nescire. Sed naviculas ipse
 et filius **184** Nicophorus et uxoret ex familiaribus
 quidam conscendentes in mari moras trahere, et
 circa insulas, Leucada nempe et Cephalem,
 divertere. Sed quando illius filius spurius Joannes ad-
 eum, ut innuimus, accessit, exuta socordia segnitie-
 que deposita animos assumens Artam contendere. Eo
 appulsus cives universos in se propensos compariens
 (sub ditione quoque sua ad illum diem Bonditzæ
 oppidum remanserat), quos ibi offendit, simul col-
 lectis, nostros de finibus Artæ expellit, et Joannina
 obsidentes longius ab obsidione removet. Sic denuo
 Romana res affligi cæpit, et quæ imperatoriis
 adhortationibus prospere gesta fuerant, ducum
 inobedientia ac socordia in nihilum fere aut satis
 parum redacta sunt. Interim imperatoris frater
 Joannes Sebastocrator et socer illius Tornicius
 Constantinus pugna dimissa ad imperatorem Lamp-
 saci eo tempore moras trahentem remeant. Impe-
 rator Sebastocratorem Joannem despotarum digni-
 tate adornavit ob victoriam partam remunerans, et
 ut ea dignitate personis, quibuscum bella gesserat,
 despota cum despotis confligens exæquaret, Socce-
 rum vero illius Constantinum Tornicium, magnum

περὶ αὐτοὺς ἔχοντα· οὐ γὰρ καλῶς ἐχρήσαντο τούτοις. Διὰ ταῦτα καὶ ἡ περιφανεστάτη ἐκείνη νίκη
 ὀναντίον κεχώρηκεν. Ὁ δὲ νόθος υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ Ἰωάννης κατὰ τῶν Λατίνων ἐχώρηκε, καὶ τὴν
 κ παραμείψας τὰς Θήβας ἐσκύλευσε, τὴν δ' ἦν ὠδινε ἀπιστίαν εἰς προῦπτον ἐξύφνε, καὶ μετ'
 ἀποδράς πρὸς τὸν ἀποστάτην πατέρα ἦκε, μεθ' οὗ πλοιαρίοις ἐβάντες τὰς διατριβὰς ἐν τῇ θα-
 ἐποῖον. Ὅμως ἀνερώσθη, καὶ περὶ Ἄρταν ἀφιγμένος, ἐπεὶ τοὺς πάντας οἰκήτορας προσκειμί-
 εν αὐτῷ, εἶδε δὲ καὶ τὸ τῆς Βονδίτζης ἄστυ παρὰ τοῦ μέρους τούτου κρατούμενον, συναγαγὼν πάν-
 ἰς ἡμετέρους τῆς Ἄρτης ἐξήλασε. Ἀλλὰ καὶ τοὺς πολιορκούντας τὰ Ἰωάννεια. Ὁ μὲν οὖν σεβασ-
 τὸρ Ἰωάννης καὶ Τρνίκιος ὁ πενθερὸς αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐπανήσαν· ὃν καὶ τῶ τῶν δια-
 τειμήκεν ἀξιωματι, τὸν δὲ Τρνίκιον τῷ τῶν σεβαστοκρατόρων, καὶ τὸν αὐτάδελφον αὐτοῦ Κων-
 ἰν σεβαστοκράτορα κατανόμασεν. Ἀλλὰ καὶ τὸν Στρατηγόπουλον Ἀλέξιον δὲ ἐπιστολῆς τετίμηκε

primicerium, sebastocratoris munere insignivit. Sed et fratrem illius germanum Constantinum ex Cæsare sebastocratorem indigitavit. Et in his 185 sebastocratores differebant: nam imperatoris frater in ceruleis calceis aquilas auro contextas deferebat, Tornicius nudo hisce insignibus calceo utebatur. Quinimo et Alexium Strategopulum, magnum domesticum antea condecoratum, per epistolam Cæsarem instituit, missilem illi dignitatem elargitus. Et hæc quidem ita evenere,

τῶ τῶν σεβαστοκρατόρων τετιμῆκεν ἀξιώματι. Ἀλλὰ καὶ τὸν ἀυτῶδελεφον αὐτοῦ Κωνσταντίνου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως σεβαστοκράτορα κατωνόμασεν. Ἐν τούτοις δὲ τὰ τῶν σεβαστοκρατόρων διαφέρουν, ἐν οἷς ὁ μὲν αὐτοῦ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τοῖς κυανοῖς πεδίλοις ἐγκολλημένους εἶχε καὶ χρυσοῦφεις ἀετούς, ὁ δὲ νίκιος γυμνά τούτων τὰ πίδαλα ὑπεδέδετο. Ἀλλὰ καὶ τὸν στρατηγόπουλον Ἀλέξιον μέγαρον δουρίστα αὐτοκράτωρ τετιμῆκώς δι' ἐπιστολῆς τετιμῆκε Καίσαρα, διαπόμπιμον αὐτῶ τὴν τιμὴν χαρισάμενος. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω ξυνέβη.

83. Imperator cum Lampsaci hibernasset, appetente vere Cpolim comeat: namque quam cupidissime appetebat, omnesque suos eo referebat conatus, ut Latinorum e manu in libertatem Cpolim vindicaret. Hinc profectus est adversus Cpolim, non copiis fretus (neque enim tantum exercitum, qui similem civitatem obsidionem posset cingere secum ducebat), sed consobrini sui, cui nomen erat Aseli, sermonibus deceptus. Ille etenim mala fraude imperatorem eludebat, se inquietans penes urbis mœnia ædem habere, portasque in sua potestate esse, per quas imperatoris copias intra urbem sine strepitu et sine pugna quiret intrmittere. His sermonibus sibi dicendo fidem conciliabat. Affinitus enim et muneribus et honoribus eum auctum fuisse, et adversus Achaiæ principem pugna multa incommoda passum, multis bonis ac 186 gratis affluenter abundasse tunc, cum imperatori ea promissa dederat aliaque ab imperatore ipse receperat, hominem vera dicere suadebant; Igitur his fidens imperator in Cpolim arma movet et ex adverso Borealis cornu urbis in loco Galata vocato castra metatur. Et, ut quidem videbatur, Galatæ oppidum oppugnabat, re tamen vera clanculum per internuntios Aselem sollicitabat ut fidem, solveret suam. Ille ad lucrum, non ad veritatem inhians, fallacibus ac captiosis responsionibus alia atque alia confingens, rem protrahebat. Verum tamen cum tempus diutinum procederet ipseque nihil efficeret, imo etiam armatis cohortibus noctuque progressis illius ad domum appropinquatum fuisset (id enim ille, ut fieret, denuntiarat), tum mendacio fallere et vera confundere palam deprehenditur. Et cum ipse responsionem, qua objectis fieri satis posset, haud haberet, crimen in urbis principem

σεβαστοκράτωρ Ἰωάννης καὶ ὁ πενθερὸς αὐτοῦ Τορνίκιος Κωνσταντίνος τῆς μάχης ἐξείσθη, ὡς καὶ αὐτοκράτορα ἐπανέζευξαν περὶ τὴν Λάμπσακον ὅτι καὶ τὰς διατριβὰς ἐκείσε ποιούμενον. Τὸν μὲν ἰ σεβαστοκράτορα (96) Ἰωάννην ὁ βασιλεὺς τῶ τῶ δεσποτῶν τετιμῆκεν ἀξιώματι, ἀντίχαριν οἷον τῆ νίκης τούτῳ διδούς, καὶ ἵνα τοῖς μαχομένοις τῶ προσωπῶποις [P. 96] ἀντισταθμίζοιτο, δεσπότης τῶ δεσπότης μαχομένος· τὸν δὲ πενθερὸν αὐτοῦ τῶ Τορνίκιον Κωνσταντίνον μέγαρον πριμικλήριον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποπέμψας αὐτῶ τὴν τιμὴν χαρισάμενος.

πγ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῶ παραχειμασίας ἐν τῇ ἐκ τῆς φάκῃ, ἔαρος ἐπιλάψαντος κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κενώρηκεν· ἅπαντα γὰρ ἦν αὐτῶ σπουδῆ καὶ σκοπὸς τῆς τῶν Λατίνων χειρὸς ἀναρρόπησης. Ἐπῆλθε γοῦν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐ τῶ στρατεύμασι τεταρῶν κῶς (οὐδὲ γὰρ ἦγον ἀξιώματι στρατιῶν εἰς τοιαύτης πόλεως πολιορκίαν), ἀλλὰ λόγοις τοῖς τοῦ ἐξαδελφου αὐτοῦ, οὐ τῶ ὄνομα Ἀσέλ ἐξηπατημένος· ἠπάτα καὶ γὰρ τὸν βασιλέα, ὡς καὶ τὸς ἐν τῶ τείχει τῆς πόλεως τὴν οἰκίαν εἶχε πύλας εἶχε παρ' αὐτοῦ δεσποζομένης. δι' ὧν δὲ ἂν τὰ τοῦ βασιλέως στρατεύματα ἔσθον τῆς καὶ ἀφορητὴ καὶ δίχα μάχης εἰσπαγεῖν. Καὶ ἐπιστολῶν ταῦτα· τὸ τῶ συγγενὲς φαντασίαν ἰδί του ἀληθεύειν τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸ πλείονον δὲ ματῶν τῶ καὶ τιμῶν [τῶ] ὑποσχέσεις ἐνωμότους δόντα φράγκων... ἐν τῇ τοῦ πρίγκιπος Ἀλεξίου μάχῃ, καὶ προσδοκῆσας θεινὰ μάλιστα κῶμοιρὶ πολλῶν ἀγαθῶν, ὅτε καὶ τὰς τοιαύτας ὑποσχέσεις τῶ βασιλεὶ δίδωκε καὶ τὰς πρὸς αὐτὸν ἀντιθέσεις. Τούτοις οὖν, ὡς ἔφημεν, ἐλπίσας ὁ βασιλεὺς καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπῆλθε, καὶ ἀντιπέραν τοῦ ἰσθμοῦ (97) κέρως τῆς πόλεως ἐν τῶ τόπῳ τοῦ ἐκ τῶ κατωνομαζομένου ἰστροποπεδύσατο, καὶ τῶ δὲ δὲ δὲ τὸ τοῦ Γαλατῶ ἐμάχῃτο φρούριον, τῶ ἰσθμοῦ θεία κρύφα πρὸς τὸν Ἀσέλ ἐπέμπευ ὅπως τῶ σχέσεις πληρώσειεν. Ὁ δὲ πρὸς κέρδος οὐκ ἔπει πρὸς ἀλήθειαν· χιυδεῖς γοῦν ἐποιεῖτο τὰς ἐπισχέσεις, ἀλλὰ ἐπ' ἄλλοις προμασιζόμενος. Ἐπει τῶ ἰκανὸς παρερρῶν χρόνος καὶ οὐδὲν ἦνυσεν, αἰετῶ τῆς στρατιᾶς ὀπλισθείσης καὶ νυκτὸς ἀπίστας τῶ οἰκίᾳ τούτου προσεγγισάσας (τούτο γὰρ ἐκ τῶ γενέσθαι διεμνήσατο), τότε ψεύδεσθαι κῶμοιρὶ φανερώς. Καὶ ἐπεὶ οὐκ εἶχε τινα εὐλογον ἀπίστας ποιήσασθαι, τὴν αἰτίαν εἰς τὸν ἀρχοντα τῆς πό

τῶ D: Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔαρος ἐπιλάψαντος κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κενώρηκεν. Ἐπῆλθε γοῦν κατ' αὐτῶ τῶ ἐξαδελφῷ αὐτοῦ Ἀσέλ ἐξηπατημένος ὑπισχνουμένου ταύτην παραδοῦναι αὐτῶ, καὶ ἐν τῶ Γαλατῶ ἰστροποπεδύσατο, καὶ τὸ τοῦ Γαλατῶ ἐμάχῃτο φρούριον. Ἀπίοντι οὖν ἐκείθεν πρόσβεις ἐκ Λατίνων ἰστροποπεδύσατο, καὶ γέγονε χρόνον ἕνα.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(96) Τὸν μὲν οὖν σεβαστοκράτορα. Gregoras, p. 76. ALL.

(97) Ἀντιπέραν τοῦ Βορείου. Gregoras, p. 80.

De hac re pluribus agit Pachymeres, lib. II, c. ALL.

« Ὑπετόπασε » [P. 97] γὰρ εἶρηκεν, « οὗτος A καλὸν ἔστι τὰς κλαῖς με τῶν τῆς πόλεως καταπυλῶν, καὶ διὰ ταῦτα εἴληψε ταύτας αὐτός, ἢ τοῦτο ἔγωγε περὶ τὸ ἔργον ἀδυνατῶ. » Ἐπεὶ θαρῶς τὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀπάτην ἐπεγνώκει ὁ εὖς, ἐξῆει τοῦ τόπου. Καθ' ὁδὸν δὲ τρεῖς πρέσβητας αἰτουύτας πρὸς τὸν βασιλέα οἱ Λατίνοι φασιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς πεποίηκε ταύτην, εἰς ὃν δὲ καὶ μόνον ἓνα, ἐν στενῷ κομιδῇ ἐπισφίγγας τοῦτοις τὰ πράγματα.

Διαπεράσας γοῦν ⁷⁸ ὁ βασιλεὺς τὸν Ἑλλήσπυλῶν Πηγῶν κατέλαβε μέρη, κάκεισε τὰς θῶς ἐποίητο. Ἐπεὶ δὲ ὁ τοῦ θέρου παρῆει, ἀλλὰ γε δὴ καὶ ὁ τῆς ὀπώρας ἐδῶρη, τῶν ἄπαρας χώρων πρὸς τὴν ἐξ ἔθους (98) τοῖς ὕσιν οὔσαν ἀνάπαυσιν, ἐξ ὅτου τῆς Κωνσταν- γεγόνασιν ὑπερόριοι, κατηντήκει τὸ Νύμφαιον πρὸς τὸν ἀρχοντα τὴν Βουλγάρων ἀντίον πρὸς τὸν ἐπέπομφεν. Ἀπῆεν γοῦν αὐτὸν, καὶ διεβίβασα μετ' αὐτοῦ ἡμέρας τινάς. γὰρ τότε καὶ εὐορτάσμοι τοῦ Χριστοῦ ἡμέραι, τῶν γενεθλίων καὶ ἡ τοῦ βαπτίσματος, ἧ οἱ Βουλγάρων ἀρχοντες λαμπρύνονται μάλιστα, ὅτε οὗτοι τῶν Βουλγάρων ἀρχῶν τότε Κωνσταντρίστειν αὐτοῖς συνίνααι καμῆ καὶ θατὴν γενετῶν τελομετων. Τὰ προστεταγμένα μοι γοῦν τῶν τρινοβου ἐξῆειν, καὶ πρὸς τὸν βασιλεὺς ἐν τῷ Νυμφαίῳ διάγοντα. Ἐκείσε γοῦν ἰλεὺς παρεχόμεσε, καὶ ἐπιλάμψαντος ἔαρος Νυμφαίου ἐξῆει, τὴν λαμπρὰν τῆς ἀναστάσεως ἡμέραν προεορτάσας ἐν τῷ Νυμφαίῳ. εἰς δὲ τινὰς ἐν τοῖς Φλεβίοις διαβιβάσας, ἐπὶ οὗτω πως ἐπονομαζόμενον Κλυζόμενον ἀπελ- τήξατο τὰς σκηνάς. Ἐκείσε καὶ γὰρ εἰώθασιν ἰλεὺς τοῦ Νυμφαίου ἐξιόντες χρονοτριβεῖν καὶ οὐ τοῦ ἔαρινου παραμείδειν καιροῦ· ὁ τε γὰρ πεδιάς ἅπας καὶ χόρτον προβεβλημένη πολ- κροῦντα τοῖς ἵπποις, καταῤῥυτος δὲ τυγ- καὶ ὕδασι, ἐγγὺς δὲ αὐτοῦ κώμας ἔχει; καὶ πόλεις, ἐξ ὧν θαφιλῆ καθιστῆκει τὰ ἑ. Ἐκείσε γὰρ ὄντος τοῦ βασιλέως καὶ ὁ οὐκράτωρ ὁ Τορνίκιος ἐκ τῆς Νικαίῶν ἤμπε, καὶ δι' ὄχλου τῆ βασιλεῖ γέγονε διὰ οπατριάρχουσιντα Ἀρσένιον. Ὁ γὰρ πατριαρχῆρεν θρόνος, τοῦ πατριαρχέουσιντος Νικη- ὁς ἀπὸ τῆς Ἐφέσου εἰς τὸν πατριαρχικόν D θρόνον, ἀπάραντος τῶν ἐνθένδε πρὸς τὰ χ, μηδὲ εἰς ὅλον σχεδὸν ἐνιαυτὸν τοῦ πατριαρχ- ἰπολοῦσαντος θρόνου, Ὁ δὲ Ἀρσένιος αὐτός βεβλημένος εἰς τὸν πατριαρχικόν θρόνον πρὸς σιλίως Θεοδώρου, ἀνὴρ καὶ εἰς λόγον καὶ εἰς πανευφύστατος (99), καὶ λόγον μάλιστα τὸν : Ἦκεν οὖν εἰς Πηγάς, εἶτα πρὸς Νύμφαιον ἦκε καὶ περὶ Κλαζομένην, οὗ ἦξε καὶ ὁ σεβαστοκράτωρ ἰος, καὶ δι' ὄχλου γέγονε τῷ βασιλεῖ διὰ τὸν πατριαρχέουσιντα Ἀρσένιον. ὁ γὰρ πατριαρχικός ἔχρησε τοῦ πατριαρχέουσιντος Νικηφόρου, ὅς ἀπὸ τῆς Ἐφέσου εἰς τὸν πατριαρχικόν μετετίθηθαι θρόνον, ἀπάραντος τῶν μηδ' ὅλον ἐνιαυτὸν διαρκέουσιντος. Ὁ δὲ Ἀρσένιος προεκλήθη ἀπὸ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου, ὅς ἔχθραν ἔσχε οὐ βασιλέως, καὶ ἀνήχθη αὐτῆς Ἀρσένιος.

A refererat : « Neque enim decorum illi videbantur penes me, » aiebat ille, « claves urbis esse, ideoque eas abstulit, et ergo opus perficere nequeo. » Sic fraude hominis plane detecta imperator loco egreditur. In itinere tres legati a Latinis ad imperatorem missi pacem petunt : quam illis imperator non uno amplius anno concessit, cum res eorum in extremum jam discrimen adduxisset.

B 84. Igitur imperator Hellespontum trans abiit, et Pagarum partes, ubi **187** moras trahebat, occupat. Cum vero æstas præterlapsa fuisset necnon autumnus tempus excurrisset, inde discedens ad quietem imperatoribus de more, ex eo quo Cpoli extorres tempore oberrabant, destinatam, Nymphæum pervenit. Me porro ad Constantinum Bulgarorum principem legatum mittit. Abii, et cum eo per aliquos dies versatus sum, Namque ea tempestate festi dies Christi natalium ad baptismatis, quibus Bulgarorum principes magnificentiam ostentant, celebrabantur ; ideoque Bulgarorum principes Constantinus, ut cum eis tunc oculatus eorum quæ fiebant spectator adessem, cogebat. Mandata itaque mihi imposita exsecutus Trinobo exeo. et ad imperatorem tunc Nymphæi cunctantem, in quo et hibernaverat, me confero. Ineunte vere ille Nymphæo egreditur, prius ibidem læto ac splendido resurrectionis Dominicæ die concelebrato. Et dies aliquot Phlebiis egit ; inde ad locum Clyzomenem C dictum veniens tentoria collocat : namque ibi Nymphæo exeuntes tempus conterere et veris plerumque agere imperatores sueverant. Campus undique planitie excurrit, agro fertili atque herboso, qui plurimis equis **188** alendis suffecerit, aquis irriguo, et multorum vicorum ac urbium vicinitate ; unde vitæ necessaria affluenter suppeditantur, peropportuno. In eo cum esset imperator, sebastocrator Tornicius Nicæa accedens pro expatriarcha Arsenio modeste imperatorem rogat, patriarchale siquidem solium Nicephoro patriarcha, qui in patriarchale culmen ex Ephesino metropolita ascenderat, ex terreno ad cælestia promotus, cum nec integro anno patriarchatus præfuisset, sessore destituebatur Arsenius ad imperatorem Theodoro in patriarcham D fuerat electus, vir et verbo et opere quam dexterimus, et sermone præcipue, qui natura inditur : namque qui eruditione comparatur, parum omnino degustaverat. Etenim cum nonnulla ex encycliciis philosophatus perdidicisset, ne horum penitus inexpertus haberetur, neque ea ignorare, quæ ipse negligere sibi in animo proposuerat, videretur,

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Τὴν ἐξ ἔθους. Gregoras, p. 81. ALL.
Πανευφύστατος. Gregoras Arsenium usu

rerum est imperii administratione nec cum fossore quidem conferendum tradit, p. 66. ALL.

telo divini amoris corde saucius, rebus terrenis omnibus, a quibus se avelli œgre plerique sustinent, contemptis, monastico instituto nomen dederat. Hic imperatoria corona imperatorem condecoraverat : sed eum suis votis minime obtemperantem conspicatus, iniquior cum eo inimicitias exercuit. Neque ab eo abhorruerat Andronicus Sardensis et Manuel Thessalonicensis, cognomine Opsara. Sed Sardensis quando imperator Cpolim castra movit et prope eam sedem locavit, 189 ab Joannicio Philadelphensi monastico pallio induitur : ille enim continuo, et non sine molestia imperatoris animum sollicitabat, ut proficiscendi sibi daretur facultas Paphlegoniam, unde ipse ortum ducebat ; sed imperator distorta hominis sensu apprime callens, ne in eas partes abiret, impediabat : animo enim proposuerat propter eas quas cum imperatore simultates exercebat, res Paphlagonum perturbare. Verum imperator æquissimo eum sermone laccessit : « Sardium, non Paphlagoniæ metropolitatum tenes : Sardium ideo partes invisendæ, quibus continuo ovescere debes, ibique immorando greges tibi commissos pascere. » Igitur ubi imperatorem inexorabilem vidit, cum quid ageret ipse nesciret, monasticum vitam institutum complexus est, Thessalonicensis Manuel invitus Nicæa egressus in locis adjacentibus vitam ducebat. Arsenius item expatriarcha et ipse inde exiens in monasterium se intravit. Hinc universi prænes Lampsacum convenientes suffragio omnium mandatoque imperatoris Ephesinum antistitem Nicephorum in patriarchale solum invehant. Sed hic, ut jam dixi, neque per annum integrum cathedram moderatus e vivis excessit. Tunc sebastocrator Torniculus Arsenio impense deditus imperatorem urgebat, ut Arsenium iterum in patriarchalem sedem promoveret, et mira quædam ac portentosa Arsenii facinoræ in medium afferens continuo imperatorem ad molestiam usque exorabat, ut sibi minime æquum, 190 etiam invitus, in patriarcham eligeret. Sic imperator volens nolens, sebastocratoris consiliis locodato, ad patriarchalem dignitatem Arsenium rursum evehit. Et hæc quidem de Arsenio ita se habuerunt.

πράγματα διηγουσας προύξειν τῷ βασιλεῖ, πατριαρχεῖν τὸν δύσνον αὐτῷ βιαζόμενος. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς οὕτω μὲν τὰ ἐπὶ τῷ Ἀρσενίῳ.

85. Imperator Strategopulum Alexium Cæsarem Dπέ. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν στρατηγόπουλον

74 : Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν στρατηγόπουλον καίσαρα πέμπει τοῖς δυτικοῖς μέρεσι, καθήγγειλε δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποπειράσασθαι. Ναὺς οὖν τότε μεγίστη ἐκ Βυβυτίας εἰς τὴν Κωνσταντινὴν ἤρκετο καὶ ποταστάτος, ὃς παρεῖχε τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Λατίνους ἐν τριήρεσι καὶ πλοίοις καὶ λιμναδίοις καὶ δρόμῳ κατὰ Δαρδανελὸν χωρῆσαι. Καὶ γέγονεν οὕτως, καὶ κικλήσκοντο ἡ πόλις ἀνδρῶν τῷ βασιλεῖ ταύτης Βαλδουίνῳ μετατέλλοντο μετὰ φυλακτομίνην. Αἰφνης οὖν καίσαρ τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐπέη, ἔχων καὶ ἀνδραγαθίας ἐκείθιν ὄντας καὶ ἀκοιδοῦς ὡς ὅταν τὰ κατ' αὐτὴν. Καὶ μαθὼν ὅπῃ τινὰ περὶ τὰ τείχη χωροῦσαν εἰσέναι ὀπίτην ἐκεί ἦεν. Εἰσῆλθε οὖν ἐπὶ ταύτης ἀνήρ, καὶ ἕτερος, καὶ ἄλλος, καὶ καθιζήσας μέχρι τῶν ἐ'. Ἐτι δὲ καὶ πλείους ἄλλοι εἰσόντες εὗρον ἐνακαρπύουσα τείχη φύλλα, ὃν ἀναβάντες ἐξῶ τῶν τειχῶν ἐβόησαν καὶ πείθεισι τὰς πόλιν ἀπομαχεύσασθαι εὐθερῶν τῶν εἰς αὐτὴν

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(1) Ἄλλ' ὁ μὲν Σάρδεων δὲ ὁ βασιλεὺς. Hoc idem pluribus narrat Pachymeres, lib II, c. 1 ALL.

τὸν Καίσαρα μετα στρατευμάτων τινῶν οἰκο-
 ; ἐπὶ τοῖς δυτικοῖς ἐκπέπομφε μέρεσι, τοῖς
 οὔσι τῶν Ῥωμαίων ξυνελθεῖν εἰς μάχην,
 παραγγείλας (2) ὡς ἐν τῷ διέρχεσθαι, ἐπὶ τὰ
 ὅ τῆς ἐκεῖσε φερούσης πλησίον ὑπῆρχε τῆς
 ντινουπόλεως, ἐφοδῶν τινα κατὰ ταύτης
 θῆαι καὶ μέχρι τῶν πυλῶν αὐτῆς ἐπιδραμεῖν
 αεῦματα, ὡς ἂν πτοία παρ' αὐτῶν τοῖς οὔσιν
 λατίνοις ἐγγένηται. Ἐγένετο δὲ τῷ τότε καὶ
 ἦναι προνοία Θεοῦ. Ἐπεὶ γὰρ ναῦς μεγίστη
 λατινική ἐκ Βενετίας εἰς τὴν Κωνσταντινίου
 , καὶ νέος ἐν ταύτῃ ἐξουσιαστῆς παρεγέν-
 η καὶ ποτεστάτου (3) ἐπονομάζουσιν, ἀνὴρ,
 η, δραστήριος καὶ θρασύτερος εἰς τὰ μά-
 τούς ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει Λατίνους
 νιας εἰς μάχην, καὶ ξυμβουλεύσας ὡς δεῖ
 ἴς μὴ μόνον ἐντὸς ὄντας τῆς πόλεως τὴν
 αὐτοὺς φυλάττειν, ἀλλὰ καὶ κατὰ Ῥω-
 μί δρᾶν, ὡς ἂν μὴ πάντῃ καταφρονητικῶς ἐν
 ο' ἡμῶν διατίθωνται. Ἐπεισεν οὖν αὐτοὺς
 εἰς ὅσας εἶχον τριήρεις καὶ τισιν ἐτέροις
 λεμβοῖσι οἶον καὶ δρόμοσι, κατὰ τῆς
 Δαφνουσίας (4) χωρῆσαι, εἰ πως δυνηθεῖν
 παραστήσασθαι καὶ σκύλων εὐμοιρῆσαι τῶν
 ης. Κελεύεται οὖν ἡ πόλις ἀνδρῶν, καὶ ἦν
 καὶ νηπίους καὶ τῷ βασιλικῶς τάχα ταύτης
 οντι Βαλδουίνω μετὰ τινῶν μετρίων ἀνδρῶν
 μένη καὶ τηρουμένη. Αἰφνης οὖν ὁ Στρατηγός
 Ἀλέξιος ὁ Καίσαρ νυκτὸς ἐπιὼν τῇ Κων-
 ου προσήγγισεν. Ἐπὶ δὲ μεθ' ἑαυτοῦ εἶχε
 ῤρας τινὰς ἐξωρημένους (5) τῆς πόλεως καὶ
 τοῖσιν αὐτῶν στρατεύματι. Οἱ δ' ἐντὸς τῷ αἰφνιδίῳ κατασαισθέντες, ὡς εἶχον ἕκαστος, τὴν ἑαυτοῦ
 ἐπιπροματεύοντο. Καὶ ὁ Βαλδουίνος περὶ τὸ μέγα παλάτιον ἐχώρησεν. Οἱ δὲ περὶ Δαφνουσίαν
 καὶ Λατίνους καὶ ὁ ποτεστάτος, ἐπεὶ μὴ κατὰ αὐτῶν τι δρᾶσαι ἴσχυσαν, πρὸς τὴν πόλιν ἔπανε-
 ν ἀντιτάξασθαι γὰρ κἀντικεινῶν Θεός. Καὶ πλησιάσαντες εἰς τὴν πόλιν ὤρμησαν εἰσελθεῖν. Ἀλλὰ
 μακρὰ στρατεύματα τοῦτο γινόντες πῦρ ταῖς οἰκίαις τῶν Λατίνων ἐπέβαλον περὶ τὸν αἰγιαλὸν κει-
 καὶ ἐπέπρησαν ταύτας, πρῶτα Βενετικῶν, εἴτα τῶν ἄλλων γενῶν, ἄς Κάμπους ὠνόμαζον. Ὡς δ'
 τοῦτο Λατίνοι λαβόντες ἐντὸς τῶν τριήρων ὅσους ἔδύναντο, καὶ μᾶς εἰς τὸ μέγα παλάτιον χωρη-
 καὶ ὀξυκίνας τῶν Βαλδουίνου, ὑπεχώρησαν. Οὕτω μὲν ἡ Κωνσταντινουπόλις προνοία Θεοῦ ὑπὸ
 ον ἐγένετο, Ἰουλίῳ ἀγροῦτος κ', οὔσης ἐπινομήσεως δ', καὶ ἀπὸ γενέσεως κόσμου ἔτους ὄντος
 ὑπὸ Λατίνων κρατηθεῖσα χρόνους πενήκοντα ὀκτώ.

A copiis aliquibus fultum in occiduas partes mittit,
 ut cum Romani nominis hostibus confligeret, mo-
 nens sub ipsa protectione, quando via, per quam
 esset incedendum, prope Cpolim erat, in eam ir-
 rumpere et ad portas ipsas conducere agmina, ut
 timor Latinis incuteretur. Evenit vero tunc tem-
 poris, ut tale quid, ita providente 191 Deo, con-
 tingeret. Navis maxima Latinorum Venetiis Cpolim
 appulit ; cum ea juvenis auctoritate potens, quem
 illi potestatem vocant, accessit, vir, ut effectus
 comprobavit, factiosus et in pugnas audacior. Is
 Lalinus, qui Cpoli erant, ad ineundam pugnam con-
 citat, haud decorum esse dictitans, eosqui in urbe
 B essent, urbem seque tutando tempus conterere,
 sed aliquid etiam adversus Romanos machinari de-
 bere, ne nos illi adeo contemptum conterant et pro
 nihilo ducant. Suasit itaque in triremes, quotquot
 haberent, aliaque navigia. Lembadia nempe ac dro-
 mones, ingressos in Daphnusiam insulam pergere ;
 quam si in potestatem redigere forte potuissent, ne
 illi spoliis locupletarentur. Urbs igitur hominibus
 vacua, mulieribus ac infantibus et forte tunc im-
 peranti Balduino cum exigua aliorum manuguber-
 nabatur et custodiebatur. Interea improvise Cæsar
 C Alexis Strategopulus noctu adveniens in eam im-
 petum fecit, et cum viros secum haberet nonnullos
 ex urbe fugitivos et rerum illius apprime gnaros
 ex iisque sciscitans cognovisset foramen urbis
 muris inesse, per quod armatus miles introire pos-
 set, nulla mora operi incumbit. Et per illud quidam
 ingreditur, quem sequitur alius et iterum tertius,

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Παραγγείλας. Gregoras, p. 83. ALL-
 ἰποτίστας. Vox mere Latina, *podestas*. Di-
 sgenus, Italicum *podestà*. Sed et priscis La-
 omen officii et magistratus. Juvenalis Sa-
 :

*Prætextam sumere mavis,
 Fidenarum Gabiorumque esse potestas?*
 ius in Claudio : *Atque etiam per prvincias
 davit.* Apud alios scriptores Græco-Barba-
 ritur ποτεστάτος. Vide Glossarium Meursii.
 et ipsum non multo post auctor noster
 t. Dousa.

κωνουσίας. Gregoras, p. 85. Daphnusie me-
 icephorus patriarcha Cpolitianus in Brevia-
 torico (p. 44 A ed Lupar.). In codicis anti-
 ni margine, in quo erat Apoplus maris Eu-
 ne nomine auctoris, diversus ab eo qui est
 adnotatum erat Ἀπολλωνία ἡ νῦν Δαφνου-
 L.

Λυδοῦρας τινὰς ἐξωρημένους. Gregoras, p.
 n distinctius narrat Pachymeres, lib. II,
 phranza aliter lib. I, c. 4. Vesæue itaque
 ἡβελlicus *Rerum Venet.* Decad. lib X, in fi-

D) dem Græcorum oblatrat, quam sine aperto menda-
 cio lædere non potuit. Narrat siquidem quosdam
 Græcos, rerum præsentium pertæsos, cum Palæo-
 logo per fidos nuntios egisse ut certa noctis hora
 cum quibus sibi videretur copiis adesset : fore ut
 in urbem receptus sine ulla cæde rerum potiretur
 Palæologum occasionem minime negligentem silen-
 tio uocis cum expeditissimis copiis ad urbem ac-
 cessisset, quas per accessu ab hostibus loca, ne quid
 illi præsentire possent, mænibus admotas. cæsis
 portarum vigilibus proditores in urbem sine alia
 majore cæde accederunt. Balduinum et Pantaleo-
 nem Justinianum antistitem ad primum captæ urbis
 tumultum excitos. cum necessariis pretiosissimis-
 que rebus, quas nocturna illa trepidatione expor-
 tare potuerunt, ad Euripum se trepide recepisse,
 ubi navem ingressos continua navigatione in Eu-
 beam esse delatos. Et illi concurs Blondus Flavius,
 lib. VIII, Decad. II : *Inita itaque conjuratione Pa-
 læologus de recipienda urbe per idoneos est admoni-
 tus, Classe igitur imperatoria, quæ omnes asporta-
 verat Latinorum nervos in Pontico jam agente, ad-
 veniens exercitu Palæologus, refracta a conjuratis*

et hac ratione quindecim et forte plures viri urbem ingrediuntur. In ipso muro quemdam, cui custodia demandata erat, compertum, muro conscenso arreptum **192** pedibus extra muros projiciunt, alii strictis securibus et portarum vectibus disruptis in urbem introitum liberum exercitui aperiunt. Hac ratione Cæsar Strategopulus et cum eo Romani universi ac Scythæ (ex his enim copiæ conflatæ erant) urbem ingressi sunt. Cives re improvisa perculsi, ut quisque poterat, salutis suæ consulere. Hic quidam monasteria petere, et monasticum habitum, ut cladem evitarent, induere. Mulieres in murorum foramina conjici, et in cellis obscuris reconditisque abscondi. Civitati imperans Balduinus in magnum advolare palatium. Qui vero Daphnusiæ abierant Latini, et cum illis Potestas, eorum quæ gerebantur plane ignari, cum nihil adversum Daphnusiæ perpetrare potuissent (opem enim illis tulerat Deus), retrogressi in urbem contendere et in supernarum virtutum principis Michaelis templum in Anaplo situm conveniunt, adhuc eorum quæ patrabantur nescii. Id Romanæ copię audientes, igne in Latinorum domos propelittus adjacentes immisso, eas corrumpunt, et ante alias Venetorum aliarumque deinceps nationum, quas Campos vocant. Latini incendiis urbem inflammari **193** conspicientes, genis manibus diverberatis, quotquot habere potuerunt ex suis in triremes et alia navigia assumptis, retro cessere. Et triremibus una, in magnum palatium progressa Balduinum in maximo discrimine et extremo pene periculo, jam jamque vivum capiendum, recepit. Et ita ea res evenit, et Cpolis, ita Deo annuente, rursum sub potestate Romani imperatoris jure et merito venit, vigesima quinta mensis Julii, indictione quarta, anno ab orbe condito 6769, postquam hostes ea potiti fuissent annos quinquaginta octo.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

porta nocte concubia est adm. issus. Balduinus vero imperator et Pantaleo Justinianus patriarcha. navigio derepente cum suis omnibus et rapta supellectile ad Euripum sese profugire ceperunt. Audiat etiam denuo Sabellicus Ennead. IX, lib. VI: Sed dum ille Balduinus extremam vim formidat, domestica opprimitur, urbs vacua a paucis Palæologo prodita est. Et sunt qui dicunt eum abfuisse, cum hosti tradita est: sed sive adfuit, cum hostis in urbem receptus est, sive in castris fuit, satis constat, Byzantium proditione amissum. Alexius Strategopulus et non Michael Palæologus Cpolim capit. Quomodo enim qui Nicææ et Peritheorii commorabatur, Cpolim capere potuit? et sane si per Græcos de recuperanda Cpoli fidem certam habuisset, gloriosam adeo provinciam non demandasset Alexio, sed ipse per se ad similem triumphum accessisset, ut fecerat anno superiori, quo verbis Aselis fretus exercitum in Galatam duxerat ad expugnandum illud oppidum, ut videbatur, re tamen vera, ut Byzantium occuparet deceptus nihilominus promissis Aselis, re infecta, Nicæam revertitur. Adde eundem Michaellem non misisse Alexium ad occupandam Cpolim, sed ad debellandum Michaellem defectorem. et cum prope Cpolim exercitus esset ducendus, dedisse in commissis Alexio non ut caperet, sed ut tantummodo

ἀκριβῶς εἰδόμενος τὰ κατ' αὐτὴν, καὶ πυθόμενος αὐτῶν ἐμεμαθήκει ὅπῃ τινὰ (6) εἶναι περὶ τὸ πρὸς τῆς πόλεως δι' ἧς ἀνὴρ ὀπλίτης δύναιτο εἰσελθεῖν, μηδ' ὄλως μελλήσας τοῦ ἔργου εἰσελθεῖν, καὶ εἰσελθεῖν διὰ ταύτης (7) ἀνὴρ, καὶ ἐπιχειροῦσεν αὐτῷ ἕτερος, εἴτα ἐκείνῳ ἄλλος, καὶ οὕτως τῶν πεντεκαίδεκα, τάχα δὲ καὶ πλείους ἀνδρῶν εἰσῆλθον τῆς πόλεως. Ἐπεὶ δὲ περὶ τὸ τάχα εὐρον τὸν ἐμπειστημένον τὴν φυλακὴν, τοὺς αὐτῶν ἀναβάντες καὶ τῶν ποδῶν λαβόντες ἐκ τῆς πόλεως. Οἱ δ', ἄλλοι ἀξίνας ἐγγυρῶσαι καὶ τοὺς μοχλοὺς τῶν πυλῶν διαρρήξαντες ἰσχυρὰν πεποιήνται τὴν εἰς τὴν πόλιν εἰσοδὸν τεταύματι. Οὕτω μὲν οὖν ὁ Στρατηγόπουλος καὶ οἱ αὐτῷ πάντες Ῥωμαῖοι καὶ Σκύθαι τοιοῦτων καὶ γὰρ τὸ ὑπ' αὐτὸν συνεκεκρότην τεύματι ἐντὸς τῆς πόλεως ἐγεγόνεισαν. Οἱ δ' ἐν τῷ αἰφνιδίῳ κατασεισθέντες (8) τοῦ πράγματι εἶχον ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν ἐπηρεάζοντες. Καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τὰ σημεῖα ἐβάδιζον καὶ ἐνεδίδυντο ἄμφω, ὅπως τὸν φόρον ἐκρύβωιν. ναϊκῆς δὲ εἰς ὅπας τοίχων συνεστῆλλοντο καὶ στοᾶς σκοτεινὰς καὶ ἀποκρυφούς ἐκρύπτοντο. τῆς πόλεως κατάρχων Βαλδουῖνος (9) ἐπὶ τὸ παλάτιον ὤρμησεν. Οἱ δὲ ἐπὶ τὴν Δαφνουσίαν ἕλκοντες Λατῖνοι καὶ ὁ μετ' αὐτῶν ποτεστάτος (10), τὴν τῶν γινομένων γνωρίσαντες, ἐπεὶ μὴ κατὰ τὴν Δαφνουσίαν [P. 100] ποιῆσαι τὴν ἰσχυρὰν ἐλάβετο γὰρ ἐκείνων θεός, καλὸν δρομοὶ πρὸς τὴν πόλιν ἐπανεζεύγνυον. Μέχρι μὲν οὖν τοῦ νεοκράτου ἀρχιστρατήγου τῶν ἀνω δυνάμεων Μιχαὴλ εἰς τὸν περὶ τὸν ἐν Ἀνάπλῳ διακειμένον, οὐδὲν τῶν γεγενημένων ἐμεμαθήκεισαν. ἐκεῖσε δὲ μένοι καὶ ταῦτα μαθόντες εἰς τὴν πόλιν ὡς ἐπέλθουσιν. Ἀλλὰ τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατεύματα γνόντες πῦρ ταῖς οἰκίαις (11) τῶν Λατίνων ἐπαρὰ τὸν αἰγιαλὸν κειμένας, καὶ ἐπέπρυσαν τὴν

perteraret et Latinis timorem incuteret. Pachymerius, lib. II, p. 138. Quomodo postea Alexius ceperit, fuse narrant eorum temporum scriptores, Acropolita, Pachymerius et Gregoras, quorum dicta præponenda sunt Sabellicis et Blondi somniis. Balduinum cum rebus necessariis et pretiosissimis fuga ad Euripum appulisse, quicumque ejusdem atque Sabellicus et Blondi felicitis cerebri est. Qui enim necessaria imperii et dignitatis insignia et charissima hostibus prædam reliquit? ALL.

- (6) Ὅπῃ τινὰ. Gregoras, p. 85. ALL.
 (7) Εἰσελθεῖν διὰ ταύτης, Gregoras, p. 85.
 (8) Οἱ δ' ἐντὸς τῷ αἰφνιδίῳ κατασεισθέντες. Pachym., p. 147. ALL.
 (9) Βαλδουῖνος. Pachymerius, p. 144. ALL.
 (10) Ποτεστάτος. Pachymerius, p. 162. Μηδὲν τι τῶν γινομένων. Gregoras, p. 86, eodem die ad eos, qui Daphnusiæ obside capti Cpoli famam allatum. Nec videtur dissi. Pachymerius, p. 144. ALL.
 (11) Πῦρ ταῖς οἰκίαις. Gregoras et Pistorius statim in ipso ad urbem ingressu, antequam Daphnusiæ abierant revertentur, Cæsare Byzantium incendisse narrant, Acropolita post

τα μὲν τὰς τῶν Βενετῶν, εἴτα τῶν ἄλλων γενῶν, ἃς καὶ Κάμπους (12) κατανόμαζον. Ἐπει-
 (13) τὴν πόλιν πυρπολουμένην οἱ τῶν Λατίνων, τὰς παρειὰς ταῖς χερσὶ τύψαντες, καὶ λα-
 τούς ἠδύναστο ἐντὸς τῶς τριήρων αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν πλοίων, ὑπανεχώρησαν, μίᾳς τριῆ-
 ρ) εἰς τὸ μέγα παλάτιον ἀπελθούσης καὶ ἀναδεξαμένης τὸν Βαλδουῖνον ἐν χρῶ τῆς ζωγραφείας
 . Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω ξυνέβη (15), καὶ ἡ Κωνσταντίνου προνοία Θεοῦ καὶ αὐθις ὑπὸ χεῖρα
 ἰλέως, τῶν Ῥωμαίων ἐγένετο κατὰ λόγον δίκαιόν τε καὶ προσήκοντα, Ἰουλίου εἰκοστὴν καὶ
 ἄγοντος, οὐσης ἐπικειμένης τετάρτης, καὶ ἀπὸ γενέσεως κόσμου ἔτους ὄντος ςψξβ', ὑπὸ
 ἰν κρατουμένη χρόνους πενήκοντα καὶ ὀκτώ.

ἐρί γοῦν τὸ Μετεώριον τότε σκηνουμένον A
 λέως, ἐξαπίνης φήμη τις νύκτωρ τὰ τῶν
 περιεδομῆσεν ἁσῶς. Ἡ δὲ φήμη (16)
 θαρῖου τινὸς ἀγαθέλης τοῦ βασιλέως τῆς
 ἰνης μὲν Εἰρήνης, διὰ δὲ τοῦ μοναδικοῦ
 μετρομασθίσης Εὐλογίας, ἐκ τῶν τῆς
 μερῶν παρ' αὐτὴν ἀφικόμενου, ὃς καθ'
 μαθήκει παρά του τῶν Ῥωμαϊκῶν στρα-
 ἄλῶναι τὴν Κωνσταντίνου. Ὡς εἶχε γοῦν
) τοῦ βασιλέως ἀποκασιγνήτη παρὰ τὸν
 ἀριγμένη καταθαράζοντα τοῦτον εὔρε, καὶ
 ἰς ἐκείναι αὐτὸν τῆ χειρὶ, ὅπως ἂν γε καὶ
 σπειν, ἰσχυροτέρα τῆ φωνῆ ὑπολέγουσα ὡς
 , ὡ βασιλεῦ, τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ
 τοῦτο εἰρήκει, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπέμπε
 πρὸς ταύτην ἀνταποκρινόμενος. Ὡς δὲ τὸν B
 εἶδεν καὶ εἰρήκει, « Ἀνάστηθι, βασιλεῦ·
 οιστὸς ἀπεχαρίσατό σοι τὴν Κωνσταντινού-
 τῆς κλίτης ἀναστάς καὶ τὰς χεῖρας εἰς οὐ-
 ατεῖνας, « Κούτων μὲν » ἔφη (17). « τὸν λόγον,
 , καὶ αὐτὸς δέχομαι. Ὅν δὲ λόγον τὸ πρῶ-
 ς, ὡς τῆς Κωνσταντίνου κεράτηκα, οὐδα-
 οδέχομαι· πῶς γὰρ ἐκ τοῦ Μετεωρίου
 γενοίμην τῆς Κωνσταντίνου; ἀλλ' οὐδὲ
 α κατ' αὐτῆς ἀξιόλογον πίπομφα. Τὸ δὲ
 α εἶναι Θεῶ καὶ αὐτὸς ξυνομολογῶ, καὶ
) τὰ μικροῦ καὶ ἀδύνατα τοῖς οἷς ἂν βού-
 ρασθῆν καθίστηκε δύνατός. » Ταῦτ' εἰπὼν
 τέλει [P. 101] πάντας ξυνήθορσε, καὶ
 το εἰ ἀληθῆ δοκεῖ σφίσιν αὐτοῖς τὰ παρὰ
) ης. Καὶ οἱ μὲν συνέθεντο τὰ τῶς λόγων C
 ειν, καὶ μάλιστα οἷς ἡ τῶν Λατίνων ἔξοδος
) ρον ἐπεγνώσθη· εἶνοι δὲ τὸν λόγον ἤγον

86. Ea tempestate imperator castra Meteori
 rii disposuerat, noctuque ex improviso rumor
 quidam inter multorum aures perstrepuerat. Rumor a
 servulo quodam sororis imperatoris Irenes, sed
 propter monasticum habitum Eulogiae nominatae, e
 Bithynae partibus ad ipsam profecto, qui in itinere
 audierata Romanis copiis captam esse Cpolim, spar-
 sus fuerat. Illa propere imperatorem conveniens
 somno sopitum invenit; quare eum placide
 movere, et ut excitaret, altiore voce proloqui, » Te-
 nes, o imperator, Cpolim. » Sæpius hoc repetiit: im-
 perator immotus stans non respondebat. Verumtam-
 en cum illa sermone mutato dixisset: » Surge, impe-
 rator: Christus tibi Cpolim 146 elargitus est, » lecto
 assurgens manibusque in cœlum extensis, » Hunc, »
 ait' » sermonem, soror, et ipse amplector, sed quem
 primum dixeras, me Cpoli potitum, nullo pacto
 excipio. Quanam enim ratione, qui Meteorii sum,
 polim devicerim? qui nec tantas copias ad eam
 debellandam adornavi. Sed hæc Numini facillima
 esse et ipse fateor, citiusque ac commodius ea etiam,
 quæ fieri haud posse videntur, quibus ipse voluerit,
 concedere potens est. » Dixit, omnibusque qui ibi in
 dignitate erant convocatis, an vera ea esse illis
 viderentur quæ fama circumferrentur, interrogat.
 Quidam annuere, rumorem vera nuntiare, et potissi-
 mum ii quibus Latinorum exitus exquisitius com-
 pertus fuerat. Alii dubitare et in ambiguo ponere,
 qui divinæ judicia providentiæ non accurate tene-
 rent, ratiocinantes rem edifficillimis esse et ex illis
 quæ non ita facili negotio peraguntur. In his ser-
 monibus noctis spatium evigilatum est: ubi dies
 cæpit, spes omnes tenere ab exercitu, qui vera re-

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

inorum ex insula Daphnusia. Illi quatuor
 rbem incensam, eamque flammis circum-
 Acropolita ignem immissum in Latinorum
 ope littus jacentes, quas Campos appella-
 que factum consilio cujusdam Joannis,
 at famulus Balduini, tradit Pachymerius,
 ALL.
 κάμπους. G. Codinus in libello de rebus
 poleos, quem frater meus Georgius P. M.
 ο in Latinum transtulit, ejus statim in
 o notarum meminimus, hic in fine nobis
 cationem hujus loci præ cæteris advocan-
 : Ποῖσας (inquit) οὖν ὁ αὐτὸς βασιλεὺς D
 sius Junior) ἰκεστὶν καὶ λετὴν εἰς τὸν κάμ-
 ριθουαλίον μετὰ τοῦ πατριάρχου Πρόκλου.
 Diaconum: *Ut timentes Byzantii extra*
η, in loco Campus dicitur, essent perse-
 , et cætera, quæ in notis ad Codinum exi-
 litionis et diligentiae vir Joannes Meursius
 t. DOUSA.
) πει δὲ εἶδον, Gregoras, p. 87. ALL,

(14) Μίᾳς τριήρεος Gregoras, p. 86, scribit
 Balduinum cymba arrepta fuga salutem quæsisse.
 ALL.
 (15) Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω ξυνέβη. Phranza:
Tali modo urbs ampla illa et urbium imperatrix
auxilio Dei omnipotentis et Cæsaris peritia solertia-
que militari ab Itatorum Latinorumve manibus vin-
dicata, ad Romanos tandem postannorum novem et
quinquaginta, mensium trium, dierum quatuor in-
tervallum rediit. Cum Acropolita consentit Pachy-
 merius: Ἐν ὀκτῶ μῆνοισι πρὸς τοῖς πενήκοντα ἔτεσι
 κοτεχομένης τῆς πόλεως τοῖς ἰχθροῖς. ALL.
 (16) Ἡ δὲ φήμη. Pachymerius, lib. II, c. 26.
 ALL.
 (17) Τοῦτον μὲν ἔφη. Gregoras, p. 86, Et nota
 Gregoram hic dicere captam Cpolim a viris octun-
 gentis, cum supra dixisset eam captam a Cæsare,
 cum ne millenarium quidem exercitum adducere,
 nec ulla machinas ad dejiciendos muros paratas
 haberet. Pachymeres, p. 151. Brevius hæc eadem
 Phranza. ALL.

ferret, adventurum. At illius etiam diei intervallum consumitur, et horum nihil annuntiat. Anxii itaque omnes trahere cum animo suo et angere, et præcipue imperator. Verum tamen nocte ineunte bonus internuntius accessit, pleneque facinus fatetur, Romanum militem cum Cæsare Strategopulo intus Byzantium sedem locasse, et cuncta modo quo evenerant narrat.

δεις τοιοῦτος ἀρίστος. Ἦσχαλλον γοῦν αἱ τῶν ἀπάντων ψυχὰι καὶ ἠδημόνουν, καὶ μάλιστα γὰρ τοῦ βασιλέως· νυκτὸς ἐπιούσης (18) ὁ τὴν ἀγαθὴν ἀγγελίαν διακομίζων ἐτήλυθεν καὶ σαφῶς εἰρήκει περὶ τοῦ ὅτι περὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων στρατεύματα μετὰ τοῦ Καίσαρος Στρατηγοπούλου ἐντὸς τῆς Κωνσταντινου διαίτημα πάντα ὡς ἴσχευ ἀπήγγειλεν.

87. Igitur imperator Meteorio exiens, mirandum in modum suo bono **195** gaudens, Cpolim celerime festinabat, metuens ne Latini Daphusia revertentes et urbem introgressi pugna magna cum Romanis confligerent et numero superiores extramuros ejicerent. Sed hæc minime contigerunt, quippe qui resubita atque improvisa animos deturbati fugam præripuerunt, ut supra enarravimus. Imperator iter sollicitabat, et Calami colles emensus prope Achyraum castra posuit. Tunc Balduini Cpoli imperantis regia insignia allata sunt. Hæc autem erant operculum Latino more efformatum, unionibus interstinctum, in vertice saxulo rubeo renidens: cocco tincti calcei, et ensis ex serico rubro tegumentum indutus. Tunc multitudo etiam rem ita fuisse persuasa est, quandoquidem facinoris magnitudine temere adeo dictis fides adhiberetur efficiebat. Imperator loci mutationes longiores et velociore percurrens viam celeravit. Cpoli appropinquans animo agitare cœperat accessum ad urbem Deo magis convenientiorem quam regi instituire, et modum, quod ita fieret, excogitavit: per sermones nempe qui gratias Deo referrent, et voces pro imperio, sacerdotio, urbe et cultoribus universis supplices. Sed precationum scriptorem conquirens philosophum Blemmidam ad opus decreverat. Verum vir ille longe aberat: Ephesi namque ætatem agebat. Quare **169** res nimis differri ac procrastinari videbatur, cum tamen imperator ingressum impense admodum acceleraret, proptereaque animo angebatur. Sed ipse ardua imperatori complana vi. Nam, « O imperator, » dixi, « si a sancto viro preces hæc consoribi expotas, quiddicam ipse non habeo: si a quocunque, qui tamen scribere possit, voluntati tuæ satisfactum iri putas, ipse ego tibi quæ concupiscis efficiam et preces componam. » Id ut mellius probatur imperatori, et ut ingressus celer esset, a me componendas aliis prætulit. Ipse statim opus aggredior. Et nondum integer dies et nox excurrerant, et tres

ἐν ἀμφιβόλοις, οἷς οὐκ ἐν γνώσει τὰ τῆς ἀνοίας καθίστηκε κρίματα, ὑπολογιζόμενοι καὶ πρᾶγμα τῶν δυσχερεστάτων τε εἶναι καὶ μὴ κατορθουμένων. Ἐν τοῖς τοιοῦτοις μὲν λέγει τῆς νυκτὸς παρῆι διάστημα - ἐπεὶ δὲ ἡμέρα φωσκεν, ἐλπίς μὲν ἦν πᾶσι τὸν διακομίζοντα εἰ ἀφικέσθαι πρὸς τὸ στρατόπεδον, ἀλλὰ καὶ ἡμέρας ἐκείνης παραδεδραμηκεὶ διάστημα, καὶ

πῆ. Ἀπάρως γοῦν ὁ βασιλεὺς τοῦ Μεσθ' ἠδουῆς ὅτι πολλῆς τὴν Κωνσταντινουσαι (19) διὰ τάχους ἐπίσπευδε, δεδιώς μὲν τῆς Δαφνουσίας οἱ Λατῖνοι ὑποουστήσαντες καὶ λέως ἐντὸς γενόμενοι μάχην κατὰ Ῥωμαίων κρατερῶν, καὶ πολλῶν πλείους τῶν Ῥωμαίων τῶν τειχῶν ἐξω βάλλουσι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ ἄλλ' ἐκείνοι μὲν τὸ ἀθρόον τὰς ψυχὰς καπετες προλαβόν ἀποδρᾶναι, καθὼς ὁ λόγος· ἐδήλωσαν, ὁ βασιλεὺς δὲ τὴν πορείαν ἐπέτινεν. δὲ καὶ τοὺς τοῦ Καλάμου βουνοὺς προκει καὶ τῆς Ἀχυραίου ἐγγὺς ὁ βασιλεὺς ἐπέτατο τὴν νῆν, τότε δὲ καὶ τοῦ Βαλδουίνου τοῦ τάχα (20) λικῶς τῆς Κωνσταντινου κατέρχοντος τὰ βυδιακομίσθησαν σύμβολα· ταῦτα δὲ ἦν καλύπτρον νικητὸ σχῆμα καὶ μαργάραις πεποικιλμένη κεφαλῆς λιθίῳ κοκκίῳ, πύλαι τε κοκκοβαρσπάθη σφαιρὸν κοκκοβαρῆς ἐνδεδυμένη προκά. Τότε δὲ καὶ ὁ παλὺς λέως τὰ τῆς ὑποθέσεως ἐπιτο· τὸ γὰρ μεγαλεῖον οὐκ εἶα τοῦ πράγματος ἐπιστεῖν τοῖς λεγομένοις. Ἔσπευσεν οὖν ὁ θεπρὸς τὴν κίνησιν. Ταχυτέρας γοῦν καὶ μαρῆποιεῖτο τὰς μεταβάσεις. Ἐγγίσαντι γοῦν τῆ Κωνσταντινου βασιλῆ κατὰ νοῦν ἐπέθει θιοπριπιμαλλον ἢ βασιλικωτέραν τὴν εἰς τὴν Κωνσταντινου ποιήσασθαι παράδου. Καὶ τὸν τρόπον ἐσκέψαν, ἂν γένοιτο ὁ δὲ διὰ λόγων εὐχαριστηρίων τοθεῖον καὶ φωνῶν εὐκτηρίων ὑπὲρ το βασιλικῆς βαρραρίας ὑπὲρ το τῆς πόλεως καὶ τῶν αὐτῆς καὶ τοῦ ταύτης πληρώματος. Ἐπεὶ δὲ ἐξῆπτο εὐχὰς συγγραφασθαι μέλλοντα, τὸν φιλόσοφον μίδην πρὸς τὸ ἔργον ἐπινύξαι βιβούλητο. Μακρὸ ὁ ἀνὴρ· ἀμφὶ γὰρ τὴν Ἔφισον τὰς διατριβὰς ἐπ. Εἰς ἀργίαν [P. 102] δὲ τὰ τοῦ πράγματος ἐπ. Ὁ δὲ βασιλεὺς μελλήσειν οὐκ ἠθελε πρὸς τὸ οδον. Ἐδυσχέραινε γοῦν ἐπὶ τούτοις. Ἀλλ' ἐπὶ δυσχερὲς διελυσάμην τῷ βασιλεῖ. « Εἰ μὴ » ἔφην, « ὁ βασιλεὺς, ὡς ἐξ ἀγίου ἀνδρός ἦν εὐχὰς, ἄσπερο ἰθέλεις, γενέσθαι σοι, οὐκ χωρὶ

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(18) Νυκτὸς ἐπιούσης; Phranza. : Sed postquam nuntius alter etiam cum litteris a Cæsare ipso conscriptis supervenit, iis visis dubitationem a se amovit Deoque gratias egit et patriarcha totoque senatu assentientibus propter victoriam adeo admirabilem et facta Cæsaris ingetia quibus Romanum imperium amplificasset. Pachymeres, p. 152, ait eodem die,

quo capta est Cpolis, allatas etiam fuisse li Cæsaris. ALL.

(19) Τὴν Κωνσταντινου φθάσαι. Gregoras, I Pachymeris, lib. II. c. 31. ALL.

(20) Τοῦ Βαλδουίνου τοῦ τάχα. Seriem impurum Latinorum in Byzantio disposuit Gregor. p. 83 imā ALL.

ίουδότηνος, δυναμένου δὲ συγγράφειν προ- A et decem precatones conscribo, quamlibet proprio
βούλησιν ἐκπεπλησθαι σοι, ἰδοὺ σοι αὐτὸς argumento locupletem.

σιν ἀποπλησάμην καὶ τὰς εὐχὰς σοι συγγράψαιμι. » Ἐδοξε κρείττον τοῦτο τῷ βασιλεῖ, καὶ τῆς
εἰσόδου τὰς ὑπ' ἐμοῦ ποιηθησομένας προσέλετο. Ἐγὼ μὲν οὖν εὐθύς ἠψύμην τοῦ ἔργου, καὶ οὕτω ἡμέρα
ἡ καὶ νύξ, καὶ δέκα πρὸς ταῖς τρισὶ συνεγραψάμην εὐχὰς, ἐκάστην οἰκείον ἔχουσαν τὸν σκοπόν.

κατέλαβε (21) γοῦν ὁ αὐτοκράτωρ τὴν Κων-
σταντινουπόλιν. Τεσσαρεσκαιδεκάτην ἦγε τότε ὁ Αὐγου-
στίνου γοῦν εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν
ἦλθε τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἀλλὰ τὰς σκηνὰς
ἢ τοῦ Κοσμιδίου ἐπέτατο, τῇ ἄρχι διακει-
ν Βλαχερνῶν. Ἐκείσε γοῦν διασκευασίας,
ουασίας τὴν εἰς Κωνσταντινουπόλιν εἰς-
2) ἀπειργάσατο τρόπον τοιούτου. Ἐπεὶ δὲ ὁ
ριάρχης Ἀρσένιος οὐ παρῆν, εἶδε δὲ ἄρα
κ ἀρχιερέων τὰς εὐχὰς εἰς ἐπήκοον ἐξειπεῖν,
υζίκου (23) μητροπολίτης Γεώργιος, ὃν καὶ
κατωνόμαζον, ἐπλήρου τὴν χρείαν, καὶ εἰς
πύργων τῶν τῆς Χρυσείας ἀναβάς, ἔχων
τοῦ καὶ τὸ τῆς Θεοτόκου ἐκτύπωμα τὸ οὕτω
τῆς μονῆς παρωνομασμένον τῶν Ὀδηγῶν,
κοον ἀπάντων ἀπεστομάτισε τὰς εὐχὰς. Ὁ
αὐτοκράτωρ τὴν καλύπτραν ἀποβαλὼν καὶ
νας ἔπεσε χαμαί, καὶ πάντες δὲ οἱ σὺν αὐτῷ
αὐτοῦ ἐπὶ γόνυ κατέπεσον. Ἐπεὶ δὲ ἡ πρώτη
χῶν ἐκτελεσται καὶ ὁ διάκονος ἐσήμνηε τὴν
ν, πύργους ἀναστάντες τὸ Κύριε ἔλεσον, εἰς
ἀριμεῖσαντες, ἐπέδωσαν. Καὶ τούτων τετε-
ν πρὸς τοῦ ἀρχιερέως καὶ αὐθις ἑτέρα τις
θη εὐχή. Ὡς ἐν τῇ πρώτῃ γοῦν, καὶ ἐν τῇ
γ: γεγένηται, καὶ οὕτω πως διαπέπρακται
καὶ συμπληρώσεως τῶν ὄλων εὐχῶν. Ἐπεὶ
τωσί πως τὰ τῆς ἱεροπραξίας ταύτης γεγέ-
θεοπροπῶς μᾶλλον ἢ βασιλικῶς τὴν τῆς
ς πύλην εἰσῆλθεν ὁ βασιλεὺς. πεζὸς γάρ
, προήρχετο δὲ τοῦτου τῆς Θεομήτορος (24) ἡ
Μέχρι μὲν οὖν τῆς τοῦ Στουδίου μονῆς ἀπέ-
εκέισε τὴν εἰκόνα καταλιπὼν τῆς ὑπεράγνου
τοῦ Θεοῦ, ἐπιβάς τοῦ ἵππου ἐπὶ τὸ τῶς σο-
οῦ Θεοῦ ἄφικετο τίμενος (25). Ἐκείσε γοῦν
πότην Χριστῷ προσκυνήσας, καὶ τὰ εἰκόνα
εὐχαριστήσας, ἐπὶ τὸ μέγα κατηντήκει παλά-
εν εὐφροσύνη γοῦν καὶ θυμηθία πολλῇ καὶ
χαρᾷ τὸ Ῥωμαϊκὸν τῷ τότε γεγένηται
α· οὐδεις γάρ ἦν ὁ μὴ σχινοτῶν τε [P. 103] D
γαλλόμενος καὶ μικροῦ δεινῶν τῶ πράγματι
ν διὰ τὸ ἀπροσδόκητον τοῦ ἔργου καὶ τὸ
λλον τῆς ἡθονῆς. Ἐπεὶ δὲ εἶδε καὶ τὸ πα-
ν ἐντὸς γενέσθαι (26) τῆς Κωνσταντινου,

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

κατέλαβε γοῦν. Pachymeres, p. 170. ALL.
τὴν εἰς Κωνσταντινουπόλιν εἰσοδόν. Belle ad-
m hæc omnia Gregoras. ALL.
Ὁ τῆς Κυζίκου. Pachymeres. p. 160. ALL.
τοῦτου τῶς Θεομήτορος. Pachymeres, lib. II,
Gregoras, lib. IV, p. 87. Idque ante Michaelē
Iustinianum et Heraclium primus omnium
atorum egerat Joannes Comnenus, si fides
euda est Joanni Cinnamo, *Histor.*, lib. I. ALL.
Περὶ τὸ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ ἄφικετο τίμενος.
de hoc templo a Justiniano extracto di-
græci et Latini, omnia tamen infra digni-

88. Imperator decimo quarto Augusti die Cpo-
lim pervenit ; neque illo eodem die urbem introit,
sed apud Cosmidii monasterium prope Blachernas
tentoria locat. Ibi cum pernoctasset, postero die
Cpolim hoc apparatu ingreditur. Et cum patriarcha
Arsenio absente precatones illæ omnibus audientibus
a præsule recitandæ essent, Cyzici metropolitæ
Georgius, quem Clidam cognominabant, quæ neces-
saria erant supplevit : nam in unam ex aureæ portæ
turribus ascendens, secumque Deiparæ imaginem
ex monasterio Hodegorum gestans, omnibus audien-
tibus precatones recitavit. Interim imperator capi-
tis tegumento regio deposito flexisque genibus in
terram provolvitur, **197** omnesque qui cum eo
erant post eum in genua procumbunt. Sed preca-
tionum prima finita, diaconus indixit ut assurgerent.
Omnes stantes, « Domine, miserere, » centies
numerantes acclamarunt. His finitis a præsule rur-
sus alia precatio enuntiatur. Itaque ut in prima, ita
in secunda et in aliis factum est, et sic deinceps
usque ad integrum precatonum omnium recitationem
sacris precatonibus cæremoniisque fine posito,
Deo magis convenientius quam regi, portam
auream imperator ingreditur : pedes imperator
præeunte Dei Matris imagine proficiscebatur. Ad
Studii monasterium ventum est. Eo in loco imma-
culatissimæ Dei Matris imagine relicta equum con-
scendens ad sapientiæ Dei templum pervenit, et
Christo Domino adorato, gratiisque uti par erat re-
latis, ad magnum palatium appellit. Exsultatione itaque
et ingenti lætitia et inenarrabili gaudio Romanorum
omnis sexus repletus gestiebat. Namque qui non
saltaret vel ludibundus exsiliret nemo erat, tantæ
rei assensum vix præstans propter improvisum
opus et superaffluentem voluptatem. Quando vero
et patriarchæ ingrediendum erat Cpolim post
nonnullorum dierum excursum, sermonibus sua-
sionibusque adductus introit imperator in sacram
regiam, magnæ sapientiæ sacrarium, ac cathedram
pontifici consignandam. **198** Cum imperatore
omnes in dignitatibus constituti et patriciorum
præcipui et plebe universa accurrerent. Ibi imperator
manum patriarchæ continens, « Tene », inquit,

tatem : molimua enim omnium in dicendo opus
superabat. Ipse Michaelis Pselli facundissimi scri-
ptoris in idem templum terræmotu quassatum
disiectumque monodiam adhuc ineditam, dignam
tamen quæ legatur ab omnibus, dabimus, ut
meus ms. codex tineis exesus madoreque lacerus
suppeditabit. Non erit injucundus labor inter
lacrymas. Εἰς τὴν τῆς ἁγίας Σοφίας σύμπωσιν. Ἦν ἄρα
κ. τ. λ. *Exstat inter Opera Pselli nostræ editionis.*
Vide tom. CXXII.

(26) Ἐκεῖ δὲ εἶδε καὶ τὸν πατριάρχην ἐντὸς γενέσθαι.
Gregoras, lib. IV, p. 88. ALL.

« thronum tuum, domine, et a qua tandiu aber-
rasti, cathedra fruire. » Sic etiam patriarchæ ab
imperatore provisum.

ἐν ἔγχειρίῳ τῶν καθέδρων τῷ ἀρχιερεῖ. Καὶ συνήθροιστο μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐν τέλει
καὶ τῶν ἀρχόντων οἱ πρόκριτοι καὶ πᾶσα πλῆθυσ. Ὁ βασιλεὺς δὲ τῆς χειρὸς τοῦ πατριάρχου ἐπίλεξε
« Ἐχεις, » φησὶ, τὸν θρόνον σου, δέσποτα, καὶ οὐ τις ἐκ μακροῦ ἐστέρησαι. Νυνὶ τῆς καθέδρας ἐπέ-
καὶ οὕτω μὲν καὶ ἐπὶ τῷ πατριάρχει τὰ τοῦ βασιλέως ξυνέβη.

89. Ea tempestate accidit, quod non alienum a
narratione mea esse ducens hic scripto consignabo.
Orationem de recepta Cpoli composueram. Oratio-
nis argumentum, circa principium gratiæ Deo pro
beneficentia erga Romanos et misericorde suo au-
xilio ac patrocinio redditæ : inerat et orationi præ-
ter imperatoris præconia ad eumdem gratiarum
actio : sub calce adhortatio ut Andronicus Comne-
nus primus imperatoris filius cum imperatore et
patre in administratione advocaretur. Hoc multos
et potissimum dignitatibus præditos, quibus non
ex sententia res successisset, fugiebat. At ex nos-
tris, qui primas obtinebant, Joannes nempe des-
pota imperatoris frater, et socer illius sebastocrator
Tornicius (nam Cæsar Strategopulus, licet ades-
set, de his omnino nullam curam suscipiebat),
propositum ignorantes et postulata problematis,
imperatorem ad orationem audiendam compulserunt.
Imperator ægre ferebat : jam enim sub meridie
solis radii ingruebant, et prandii hora abierat.

μετὰ παραδρομῆν των ἡμερῶν λόγους καὶ τῆ
τούτων κειθεὶ εἰσῆλθε, καὶ ὁ βασιλεὺς εἰς τὴ
ἀπέλθεν ἀνάκτορον, τὸ τῆς μεγάλης σοφίας π

πθ'. Ἐγένετο δὲ τότε καὶ τι τοιοῦτον, ὃ μὲν
δοῦναι γραφῆ τῶν οὐ δεινῶν ἐλογισάμεν.
ἐπὶ τῇ ἀναρρῦσει τῆς Κωνσταντίνου συνημέ-
καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ λόγου κατὰ τὰς ἀρχάς εἶχε
ἦν πρὸς Θεὸν τῆς πρὸς Ῥωμαίους τούτου ἐπ-
γίας καὶ τῆς εὐσπλάγγου κηδεμονίας καὶ ε-
ψως, συνακεραίνυτο δὲ τῷ λόγῳ καὶ εὐρημα-
τὸν βασιλεία εὐχαριστήριος. Ἡ δὲ ἐπὶ τέλει
ἀξίωσις συναναγορευθῆναι τῷ βασιλεῖ καὶ τῷ
βασιλέως πρωτογενῇ παῖδα, τὸν Κομνηνὸν ἰ-
νικον. Τοῦτο ἐλάτθανε τοὺς πολλοὺς, καὶ μ-
τῶν ἐν τέλει, οἷς καὶ οὐ κατὰ γνώμην ἵκη-
πράγμα. Οἱ μὲν προὔχοντες τῶν ἡμετέρων,
δεσπότης Ἰωάννης ὁ τοῦ βασιλέως αὐτάδελφός
πενθερὸς τούτου ὁ σεβαστοκράτωρ Τορνίκιος
Καῖσαρ Στρατηγόπουλος, καὶ εἰ παρῆ, ἐν τοῖς
τοῖς, οὐδ' ὅπως εἶχε περὶ τούτων φροντίδα
σκοπὸν ἀγνοοῦντες καὶ τὴν ἀξίωσιν τοῦ προβλή-
ἠνάγκασαν τὸν βασιλεῖα ἐπ' ἀκροάσει γίνεσθαι
λόγου. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐδυσχεράκεν ἡδὲ γὰρ
σημβρινὰς (27), τὰς ἀκτύκας ὁ ἥλιος ἐβαλε,
τοῦ ἀρίστου παρῆει καιρὸς.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(27) Ἦδὲ γὰρ μεσημβρινὰς. Pachymerius, p. 161, ALL.

ADDENDA.

MONITUM.

Auctor sequentis Encomii simpliciter *Nicetas* ab editore vocatur, quin alio nomine distinctus
Quia autem S. Michael patronus erat Chonæ, patriæ Nicetæ Acominati, et scribendi genus ad
hujus Nicetæ facile refertur, ideo hoc opusculum operibus ejus accenseri posse censuimus, donec
antiquis codicibus probari possit nos perperam aut merito id fecisse. EDIT.

ΝΙΚΗΤΑ

ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥΣ

ΜΙΧΑΗΛ ΚΑΙ ΓΑΒΡΙΗΛ

NICETÆ

LAUDATIO SANCTORUM ARCHANGELORUM

MICHAELIS ET GABRIELIS.

(Edidit et Latinitate donavit Petrus Possinus, Soc. Jesu. — Tolosæ 1637, in-12.)

: δούλου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ φιλοσόφου, A *Nicetæ servi Jesu Christi, philosophi, laudatio sanctorum Archangelorum Michaelis et Gabrielis*
 μιον εἰς τοὺς ἁγίους ἀρχαγγέλους, Μι-
 χὰ καὶ Γαβριήλ.

ἀλλ' ἐπαινῶν τὸν Γαβριήλ ἐπαινέσομαι· ταυτὸν
 ἐχρήσθη καὶ Γαβριήλ ἐπισυνεῖν· ὅτι ὅλος ἐν ὄλω,
 ὅς ἐν ἑκατέρῳ, συμφωνία τε γνώμης, καὶ
 ; καθέστηκεν ἰσοτιμία. Ἄμφω δὲ τοὺτους
 ν, εἰς Θεὸν ἀνοίσω τὸν ἔπαινον· ὅτι πᾶσαν
 τὴν μεγαλοπρεπῆ τῆς θεαρχίας δόξαν ἐν ἑαυ-
 ρουσι συνειληφότες. Νεῦματί γὰρ ἀχρόνω (1)
 ἴμα τοῖς νοοῖς ὅλοις ὁ νοῦς ὁ πρῶτος ὑποστή-
 ρύτους δὲ τοὺτους τῇ τάξει καταστήσεται βου-
 πῆς ἂν ἄλλως τῆς ὑπερεχούσης δόξης μετ-
 καὶ λαμπρότητος ἢ καλλίστη καὶ ἀκροτάτη
 αὐτὸν κεχορημένους ὁμοιότητι ; Ἐπεὶ δὲ τῷ
 τὸ ὁμοίον κατ' ἀναλογίαν τῆς ὁμοιότητος ἐν-
 ται· εἴη ἂν ὁ τούτων ἔπαινος τοῦ ὡς ἐν ἐσά-
 αὐτοῖς ἀκηλιδῶτοις ἐνθεωρουμένου Θεοῦ.
 Ἐπαινῶν Θεοῦ μοι δεῖ παρουσίας ὡς πνεύμα-
 φωτός, τὸ μὲν, ἵνα λαμπρύνῃ καὶ καταφω-
 ῖν ἡμέτερον νοῦν, καὶ τοῦτον θεωριῶν ἀκραί-
 των ἀποτελεῖ θεωρῶν· τὸ πνεῦμα δὲ πάλιν, ἵν'
 ὄργανον τινὲ λογικῶ τῇ διανοίᾳ καὶ γλώσση
 μενον, πρὸς ἀκριβῆ τῶν θεωρουμένων ἐρμη-
 ταῖς πανσόφοις αὐτοῦ κατευθύνειν ἐμπνεύσε-
 τινι μετὰ οὖν ὑπῆρξε πρὸς πᾶν ἀρετῆς εἶδος
 ἰζομένῳ καὶ κατορθουμένῳ χειραγωγηθῆναι
 εἰς βίον πρὸς θεωρίαν, ἐκ θεωρίας δὲ πρὸς θεω-
 ψῶθῆναι, καὶ ὅλου μὲν τοῦ βλεπομένου κό-
 καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ματαιότητος καὶ ἀκοσμίας
 ἀβῆναι, ἐν τῷ δὲ τῆς ὑπεροσμίου τῶν θείων

Νεῦματι γὰρ ἀχρόνω, etc. Hinc intelligitur
 nasse hunc auctorem angelos ante mundum
 e omne tempus conditos, qua in sententia
 ue olim sanctorum fuerunt, et inter eos,

Michaelem laudans Gabrielem quoque laudabo :
 laudari quippe alter illorum nequit, ut laus etiam
 ad alterum eadem non pertineat : cum illos invicem
 consensus judiciorum et æqualitas naturæ
 mutuo vinculo conjunctionis intimæ copulet.
 Ambos porro hosce laudans Deum quoque com-
 munionem ejus laudis amplectar : quod omnem isti
 magnificentiam divinæ gloriæ comprehensam in
 se repræsentent. Cum enim eos primum omnipotenti
 nutu ante omne tempus cum aliis simul intelli-
 gentiis princeps intelligentiæ condiderit eo con-
 silio ut principatum a se una in omnes deinde re-
 liquas obtinerent : non ornasset illos sane tanta
 gloria quanta ad tam excellentem dignitatem sus-
 tinendam opus est, nisi pulcherrimam in eis
 quamdam et perfectissimam sui similitudinem ex-
 pressisset. Postquam autem simile in simili pro
 similitudinis ratione cernitur, laus utique quæ illis
 cunque tribuetur, Dei quoque, cujus illi speciem
 speculorum instar mundissimorum expriment,
 propria putabitur. Deum porro laudanti Dei mihi
 jam præsentia ipsius opus est, utpote et spiritus et
 luminis : lumine indigeo quo mens illustretur mea
 et purissimarum fiat contemplationum compos ;
 rursus vero spiritus qui mente linguaque mea tan-
 quam instrumentis utens ad liquidam contempla-
 tionem perceptarum rerum explicationem suis sa-
 pientissimis inspirationibus dirigat. Sane si quis

quod Nicetam hunc opinor præcipue movit, san-
 ctus Gregorius Nazianzenus, oratione]38. Illa tamen
 opinio minus hodie theologis probatur.

fuerit divina quadam manu ad omnem virtutis A normam conformatus, ad unguem factus quidam, officiorum omnium diligentia exactus, qui ea sanctitate vitæ ad contemplationem manuductus, per ejus gradus ad eam se attollat denique arcem mentis ac consilii, ut illinc mundum omnem istum aspectabilem ejusque fallacias ac vanitates alte supergressus despiciat, admotus autem choris divinarum mentium familiaritatem cum tanta illarum sublimitate ac splendore beatissimam coram et cominus usurpet, macte is primum ista felicitate sit, et in complexu tantæ gloriæ gaudeat sinu : tum hujus suæ tantæ lucis usuram aliquam et radios aliis impertiat, Ecclesiæque sacre recta sentiendo, qua sapienter excogitata pie proferendo, et splendorem ad ornatum affert fructum ad voluptatem. Procul hinc autem se summoveat quem hujus tam beatæ copię deficit : et aut se ad captandos cœlestium vocum sonos, modesti silentii quiete componat, si ea demissione in suam forte humilitatem queat alioris sapientiæ rivulum derivare : sin ne hoc dem expectare sustinet, tum is arcanorum sermonum indignus conscientia, ut impurus profanus profanus quidam habeatur.

Principium porro sermonis Deus is qui, ut cum B scriptura loquar, neque initium dierum, [neque] fiem vitæ habet, sed ab omni æternitate in omnem perpetuitatem temporis semper est. Qui cum bonus sit, aut, ut propius rem verbo assequar, ipsa bonitas, et perennis bonitatis fons, utique non debuit in solitudine consenescere, aut bonitatis propriæ deliciis solus frui. Neque enim id natura boni patitur, se ut unum intueatur, neque ejus in quo inest utilitatis vim circumscribit suam beneficentia. Summum igitur bonum oportebat, ad se adducendis in seque colligendis rebus omnibus redundantiam profusionis suæ declarare, institutumque in eo naturæ tenere propriæ : cujus singularis unitas vim habet mirabilem in unum omnia conflandi. Ejus itaque conciliatione cœlum terræ conjunctum est. Cœlum, inquam, sive qui C alio magis proprio appellandus est nomine universus ordo incorporearum mentium, ab antiquioribus theologis in tres hierarchias trifariam distributus est. Prima quidem omnium aliis ordine inferior ex sanctis angelis, tum ex sanctioribus Archangelis. Denique ex præstantioribus utrisque illis Principatibus concinna gradatione continuata serie constituitur. Altera vero hac proxime superior ex excelsis Potestatibus, excelsioribus Virtutibus, et utrisque istis prioribus dignitatis ordine Dominationibus inter se invicem ordinatis constat. Tertia demum quæ et omnium suprema triplici item ordine conficitur. Primum eorum divinatorum spirituum qui appellantur Throni, divinatorum deinde Cherubim ; postremo D in toto isto genere divinissimorum Seraphim. Prima omnium proximam intimamque primariæ bonitatis participationem ducit : eaque perficitur. Tum hujus fulgurans radiis in alios deinceps subjectarum hierarchiarum ordines haustum ex

(2) *Mia* μὲν τῶν ἄλλων. *Mia* hoc loco primam valet : quod exemplis ex Hebræa Græcaque lingua ductis multi astruunt. Mihi videtur etiam locutus ad hunc modum Catullus, epigr. 1 :

νόων θειότητος χρηματίσαι. Καὶ λαμπρυνίσθαι ὡς τὸν νοῦν ταῖς ὑπερφαστάταις μακρῶς ἐπιλαμπέτω δὲ καὶ ἄλλοις τὸν φωτισμὸν· καὶ μασί πανουσεῖσι καὶ νοήμασι πανευαγέσει τῆν Ἐκκλησίαν καταγλαϊζέτω καὶ κατατεροπέτω. Γ δὲ τούτων ἐστὴ κέτω ὅστις τοιαύτης ἀπολείπειται καριότητος, καὶ ἡ τῶν ἀνωθεν μόνον ἀκροασιῶν, εἴ τις ἄρα συνίσεως μετέχοι, ἢ μηδὲ τῶν ὡς πάντα βέβηλος καὶ μουσικῶν λογίων ἐλεγχίσθω.

'Ἀρχὴ δὲ τοῦ λόγου Θεός, ὁς οὐτ' ἀρχὴν ἐκ οὐτε ζωῆς τέλος ἔχων, κατὰ τὴν Γραφὴν· ὡς ἐπιειδὴ ἀγαθός ἦν, ἢ τότε ἀκριβῆς εἰπεῖν, ἀκροαθῆτος, καὶ ἀνέκλειπτος ἀγαθότητος παρὰ, οὐκ ἄλλαν ἄρα μονώτατος εἶναι, καὶ μόνος τῆς ἀγαθότητος κατατρυφῆν· οὐκ ἴδιον γὰρ ἀγαθοῦ ἑαυτὸν μόνον ἐπιστράφθαι· οὐ χρηστότετος τῶν ἄλλων ἔχοντι μόνῃ περιγράφεσθαι. Τετραπλοῦς πληθύνεσθαι τὸ ἀγαθὸν ἐν τῇ τῶν παραγωγῶν ἑαυτῶ πληθύνει τῆς ἰνοποιουῦ τῶν ὅλων οὐδαμῶς ἐστῆ μόνος ἐνότητος. Διὰ τοῦτο εὐρυνός παραγῆ. Οὐρυνός μὲν εἴτε κυριώτερον ὀνομαστέος ὁ πᾶς διάκοσμος τῶν ἁσμάτων νόων. Ὅς δὲ παρὰ τοῖς τῶν θεολόγων πρεσβυτέροις τριπλοῦς τακταὶ τριαδικῶς ἱεραρχίαι· μία μὲν καὶ τῶν ἄλλων (2) τῇ τάξει καταδειστέρα, τῇ ἐκ τῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν ἱερωτέρων ἀρχαγγέλων, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀρχῶν ἐν ἁρμονίᾳ στοιχῶ συνεισθεῖς δευτέρα δὲ καὶ ὑπὲρ αὐτῆν τῇ ἐκ τῶν ὑψηλῶν ἰσίων, καὶ τῶν ὑψηλοτέρων δυνάμεων, καὶ τῶν ἐκείνους κυριοτήτων τεταγμένων. Τρίτη δὲ καὶ ἐκ τῶν πᾶσων τῇ ἐκ τῶν θείων καλουμένων ἑαυτῶ καὶ τῶν θειοτέρων αὐτοῖς Χερουβίμ, καὶ τῶν ἁσμάτων πάσης τάξεως συγκροτημένη Σεραφίμ· πρῶτως μὲν καὶ ἀμείσως ὑπὸ τῆς ἀγαθαρχίας οὐκ ἀγαθονομένη καταστράπτεται· πρὸς τὰς ἰσίων κυρίας δὲ τῶν τάξεων τῶν ἀκτινοειδεῖς διακρίσεις τῶν φωτισμῶν δωρεάς. Οὗτος μὲν ὁ ὄντως ἁσμάτων ὄντος, οἷα θρόνος ὑπέρτατος τῶν ἁσμάτων καταστράπτεται. Ἡ γῆ δὲ αὐτῶ ὑποπόδιον ἀνάλογον καταστράπτεται τῶ θρόνῳ. Γῆν δὲ φημι νῦν τῶν αἰσθητῶν τῶν τῆν διακόσμησιν, ἢ δεύτερος κόσμος καὶ ὀρώμιος καὶ ἐστὶ, καὶ ὀνόμασται. Ἐν τῇ νῦν περὶ τούτου διαληπτῆς δὲ, οὔτε δὲ ἐπινοητοῦ καὶ πρώτου κόσμου παντὸς φλοισμῶν καὶ καίρος· Μιχαὴλ δὲ καὶ Γαβριὴλ οἱ τρισμύριον γαλοπρπηὶς ἡμῖν σήμερον ὑπόθεσις προδεδίκα

*Jam tum cum ausus es unus Italorum
Omne ævum tibus explicare chartis, etc.
Quo loco, unus, videtur esse, primus.*

αγγελικῆς μὲν τάξεως ἰδιαίτερος ταξιαρχίας δὲ τῶν θείων ἀγγέλων πανάριστοι ἐχοροστασίας, οἱ τοῦ νοητοῦ κόσμου παννὲς ὀφθαλμοὶ θεοπτικώτατοι καὶ φωταυγέ-οδεβλημένοι δι' ὧν ἐπὶ πᾶσαν ὄρα Κύριος Ἰροαιρέσει γὰρ ἀγαθοτάτη, καὶ νοδὸς ἀχράν-σι πρὸς τὴν θεαρχίαν μᾶλλον τῶν ἄλλων οἱ, καὶ πρὸς τὴν δόξαν αὐτῆς ἐντονώτε-μένοι τῆς ἀνωτάτω παρ' αὐτῆς καταξιού-οι δυνατοὶ ἰσχυρὶ ποιῆσαι τὸ θέλημα τοῦ ἰσυνετοῦ νοῆσαι τὸ βούλημα τοῦ συνετοῦ, τοῦ καὶ δυνάμειως πάσης καὶ συνέσειως θεωρουμένου. Οὗτοι δὲ νῦν οἱ μεγάλω-ἀγιώνυμοι, τῇ ἡμετέρῳ λογῶ προκείμενοι τοὶ ἂν καθηγῆσαιντο πρὸς αὐτόν. Οὐ γὰρ τῆς τῶν θείων μεγαλοπρεπείας ἐρικνεῖ-ἐπαίνους χαρίζεσθαι τοῖς ἀπίρῳ μέτρῳ ἢ τῶν ἀνθρώπων ὑπεραναβεβηκόσι νοῦν. ἰκεῖνοις τοῦ νοῦ καὶ λόγου καθηγεμόσι οἰκείαν αὐτοῖς ἤδη τὴν αἴνεσιν, ὡς ἐρι-γαζώμεθα· οὐ τὴν ἀγγελικὴν, ἥτις ποτὶ ἢ πολυπραγμονοῦντες, ἀνίψικτον γὰρ, ποικίλης ἐνεργείας ἢ διακονίας τὸν αἶνον τὰ περὶ τῆς αὐτῶν οὐσίας οὐκ ἀπεικό-ῖρεσθαι, ἢ σῦδρομος ἐπὶ τούτω τυγχά-ἐνεργείᾳ δι' αὐτῆς ἠρίμα καταθεωρεῖται. ὁ Θεὸς ἀγέννητος καὶ ἀνάτιος ὧν παν-αι χρόνου καὶ πάσης δὲ κτίσεως ὁπωμέ-στιν ἢ πρωτουργὸς αἰτία, Μιχαὴλ δὲ καὶ ρατιάρχαι τῶν θείων ὑπ' αὐτοῦ κατίστη-ν, οὐ μακροῖς ἔστιν ἀποδεικνύναι λόγους, μονη τῇ πάσης ἀποδείξεως ἐνεργεστέρα ἔρα ταῦθ' ἑαυτοῖς ὑποκείμενοι, ἀνωθεν τὰς ἱεραῖς ἐπομένως γραφαῖς διαλαμ-ῖ λαιτουργίας αὐτῶν, εἴτ' οὖν ἐνεργείας.

in, ad divinarnm rerum magnificentiam aspirare : aut demereri nobisque obligare lauda- a supernas illas mentes, quarum est infinito quodam intervallo supra humanum ca- ræstantia. Sed ipsis illis cogitationis et orationis usi ducibus exacta ad eorum ductum itraque pro nostræ facultatis modulo potius quam pro illorum merito laudationem ela- Quæ nulla quidem in subtili naturæ angelicæ disquisitione, qualis tandem sit, curiose tur, id enim frustra conaretur quidem, nisi si quid eorum ex variis operibus laude velut a, ex vi quæ in iis cernitur ad cognitionem ejus quæ illam continet atque exserit na- uaulatim suspicando atque æstimando potuerimus. Ac primum quidem summum illum ente genitum neque effectum causa, aut e principio excitatum esse quoquam Deum : vero ipsum atque effectorem tum ævi omnis ac temporis, tum universitatis omnis hujus dlicis quique sensu oculorum quique cogitatione mentium percipitur. Porro Michaelē in cælestis angelorum militæ summos Imperatores ab ipso esse constitutos, verbis qui- umentis pluribus approbari nequit. Ac ne necesse quidem est, cum hæc omni demon- fficacior certiorque fides doceat. Cujus unius par est, auctoritate persuasi, ejusque one constituta, cæteram sic demum instituemus considerationem ut a primo ipso repe- le per sacrorum consequenter commentariorum seriem omnem eorum functionis alicujus, itis memoriam persequamur.

εἰ, κατὰ τὸ θεῖον λογίον ἐκεῖνο, κάθηται, γίου αὐτοῦ. Ὅτι ποτὶ δὲ τὴν καθέδραν εον ; Οἶμαι δὲ τὴν ἀραρότως καὶ ἀμετα- ῖς οἰκείας αὐτοῦ δόξης ἰδρυσιν καὶ μονήν. ρόνου δηλαδὴ καθήμενῳ, οἷα δὲ βασιλεῖ ῖς δορυφόρους παρεστάναι. Δεῖ τῷ τῆς ῖ δισπόζοντε τὰ τῶν κτισμάτων καλλιστα

PATROL, GR. CXL,

A ipso fonte lumen gratuita communicatione pro- pagat. Cælum hoc verum nimirum unum, ac tali dignum nomine tanquam supremus quidam thro- nus Altissimo præparatus est Terra vero tanquam scabellum aptum humilitate sua ad usum tam vilem, subjectum illi throno est. Terram autem nunc appello universitatem omnem sensibillum corporum ; quæ secundus mundus materialis et aspectabilis et est et appellatur. Verum de hoc mundo capessenda modo nobis tractatio non est. Ne primum illum quidem intelligibilem, quam late patet, universum complecti disputatione va- cat. Orationem quippe nostram omnem hodie- nam hanc ad se jamdudum rapiunt Archangeli ter maximi Michael et Gabriel ; argumentum di- cendi magnificum in primis Archangelici ordinis individui duces et universi divinorum angelorum chori moderatores optimi. Mundique ejus omnis cujus animo cerni solo species potest velut duo quidam oculi lucidissimi, ad Dei usque visionem acres omnem in partem intenti : quibus orbem terrarum universum despicit Deus. Libera enim jam a principio ab ea constantissima electione animi et insceræ mentis amoribus purissimis ad divinæ majestatis adorandum excellentiam promo- vendamque gloriam intentiore quam cæteri studio C conversi, supremis honoribus ab ea merito di- gnantur. Illi potentes virtute ad faciendam volun- tatem potentis. Illi sapientes ad intelligendum consilium sapientis : aut ejus potius quem qui contemplantur propius potentia sapientiaque om- ni superiorem vident esse. Illi magno sanctoque insignes nomine. Ipsi scopus orationis nostræ. lidem, spero equidem, eam ad se dirigent ne aberret. Natura enim ac facultate nostra superius m, ad divinarnm rerum magnificentiam aspirare : aut demereri nobisque obligare lauda- a supernas illas mentes, quarum est infinito quodam intervallo supra humanum ca- ræstantia. Sed ipsis illis cogitationis et orationis usi ducibus exacta ad eorum ductum itraque pro nostræ facultatis modulo potius quam pro illorum merito laudationem ela- Quæ nulla quidem in subtili naturæ angelicæ disquisitione, qualis tandem sit, curiose tur, id enim frustra conaretur quidem, nisi si quid eorum ex variis operibus laude velut a, ex vi quæ in iis cernitur ad cognitionem ejus quæ illam continet atque exserit na- uaulatim suspicando atque æstimando potuerimus. Ac primum quidem summum illum ente genitum neque effectum causa, aut e principio excitatum esse quoquam Deum : vero ipsum atque effectorem tum ævi omnis ac temporis, tum universitatis omnis hujus dlicis quique sensu oculorum quique cogitatione mentium percipitur. Porro Michaelē in cælestis angelorum militæ summos Imperatores ab ipso esse constitutos, verbis qui- umentis pluribus approbari nequit. Ac ne necesse quidem est, cum hæc omni demon- fficacior certiorque fides doceat. Cujus unius par est, auctoritate persuasi, ejusque one constituta, cæteram sic demum instituemus considerationem ut a primo ipso repe- le per sacrorum consequenter commentariorum seriem omnem eorum functionis alicujus, itis memoriam persequamur.

Deus æternus, juxta divinum illud oraculum, sedet super thronum sanctum suum. Quidnam hanc esse tandem sessionem arbitrabimur ? Firmis- simam opinor illam atque immutabilem una sem- per in sententia constantiam et moram. Jam su- per thronum sedenti oportet nempe tanquam magno Regi satellites apparere. Oportet creatarum

uni omnium rerum Domino pulcherrimas earum A
 quasque præsto semper et coram adstare. Quis igitur ad Altissimi thronum proxime excubat? Quis idoneus inventus est qui ad ejus sublimitate inaccessæ majestatis intimum ac familiare ministerium quotidianus adhiberetur Michael hic nimirum et Gabriel est. Hi supremæ majestatis stipatores. Hi doctores sapientissimarum mentium. Et in arce quadam excellentiæ majori quam dici possit excessu celsitudinis supra omnem creaturarum rerum apicem collocati, Hinc jam mundi conditor reliquum ad opus aggreditur. Creat cælum et fundat terram. Lucis naturam promittit, et tenebras discernit a lumine. Deinde firmamentum extendit, et abyssos aquarum, quas partim B
 supra fundamentum suspendit, partim infra terræ superficies in cavernas et voragines rejicit. Plantarum deinde et animalium varias omne genus naturas et species, vel ex terra, vel ex aqua verbo excitat. Magna præterea luminaria astrorumque sparsam late multitudinem pulcherrimum orbi toto explicavit spectaculum, idemque sapientiæ ac potestatis suæ insigne monumentum. Quoniam igitur officio conditori res conditæ gratiam rependant? Laudatione una ob tot perfecta opera, sacroque hymno mixto ex concentu omnium cum sanctissimarum mentium symphonia confuso. Quis autem hujus cantici modum et tonum præit? Quis ejus carminis quod in laudem majoris omni laude C
 illis suo merito chori principibus angelici, illis præcellentibus Dei ministris, illis primarum strationum Dei participibus hoc tribuendum est ut in Dei concinendis laudibus musicæ omnium D
 rentur? Verum tamen reducamus in viam orationem, et sponte deinceps sua perrecturam ad qua dimittamus.

Homo igitur Dei manu ad auctoris imaginem C
 conformatus in paradiso Dei collocatus est. Inde illi ibidem edicitur quosque fructus fas sit carpere, quosque nefas attrahere. Quam ut ille legem infelici gustui posthabuit, eadem illi vindemia quæ prævaricationis uvam præcoem obtulerat, penam quoque præsentem exsili ex loco amœnissimo tristissimi propinavit. Deinceps illi paradisi clauditur. Appositi clavis loco Cherubim, nec inermes, sed muniti gladio versatili et flammeo quem non alium fuisse ab eo quod laudamus equidem crediderim: ab hoc, inquam, præcellentissimo intelligentiarum pari virtutum cælestium quasi fastigio et complemento. Cui ob scindendi quidem aciem et hostium conficiendorum vim romphææ nomen convenit. Natura vero quod sit ignea et materiæ deterioris noxiæque consumptrice D
 apüssime illi adjunctum quoque quadrat flammæ. Quæ quod dicitur versatilis, eo valere suspicor ut ad omnem cogitationis motum promptissima velocissimarum mentium alacritas, tum ad quemcunque nutum domini expeditissima facilitas et agilitas celerrima designetur. Quibus commendati dotibus Archangeli in eundem ordinem cum Cherubim ad portæ paradisi custodiam ascripti sunt, quo non tantum strenue perfun-

προσεχῶς παρεστηκέναι. Τίς οὖν τῶ τοῦ Ἰη παραδρέσει θρόνον; Τίς τῶν πάντων ἐγγύταται σιν τῶ ἀπροσίτῳ θεοπροσῶς τε λιταρῶν ἀνάγκῃ διατίταται; Ἡ δὲ ἄλλαν ὅτι Μιχαὴλ Γαβριὴλ, οἱ τῆς ὑπερότατης μεγαλοσύνης δοξα οἱ μυσταγωγοὶ τῶν ὑπερόφων νόων, καὶ τῆς κτίσεως ἀφράστοις ὑπεροχαῖς ὑπεραμύματα ἄπτεται λοιπὸν ἐντεῦθεν τῆς τῶν γινόμενων σίως ὁ γενεσιουργός· ποιῶν οὐρανόν, καὶ τῆ γῆν παράγει φωτὸς οὐσίαν, καὶ σκότος ἐκ φωτός. Εἶτα περιτίθει τὸ στερέωμα. Καὶ τῆς σους νόων ὑδάτων, ἅς μὲν ὑπεράνω τοῦ σπῆ μπεριρίζει, ἅς δὲ τοῖς κενώσιν ἐναποκα γῆς. Ἐπειτα φυτῶν καὶ ζώων τὰς παροθ σίας καὶ μορφὰς λογῶ τῆς γῆς καὶ τοῦ ὕδα B
 δίδωσιν. Οὐ ταῦτα δὲ μόνον, φωστῆρων δὲ καὶ ἀστέρων πλῆθη τε κατ' οὐρανόν καὶ κἀκε θεὶ συνίσσας καὶ ἰσχύος ἐπορίσατο. Τίς οὖν αὐτῶν ἀμοιβὴ τῶ ποιητῆ; Αἴνεσις ἐπὶ ταῖς ρνοῖς, καὶ ὕμνος ἱερός τοῖς πανιέροις συμπ νοῖς. Τίς κατάρχει τῆς τοιαύτης αἰνέσεως; τίς ἔθην ὕμνον τῶ ὑπερυμνήτῳ προοιμαζόμενῳ οἱ τῆς ἀγγελικῆς, ὡς εἰκός, καθ' ἑαυτοὺς χυ σίας; Οὐχ οἱ ὑπερφερεῖς διάκονοι τῆς θεοκρατίας; οἱ πρῶτως τῶν πρῶτων ἐλλάμψαν ὑπερπλο νοῖ, καὶ τῶν θείων εὐλόγως ὕμνήσαντες κτίσῃ ηγήσαντο; Ἀλλὰ μετενεκτόν λοιπὸν τὸν λέγον βαδίζοντα πρὸς τὰ ἑξῆς.

Ἄνθρωπος τοίνυν χειρὶ Θεοῦ καὶ εἰκόνι μορφῆ ἐν παραδείσῳ τέθειται Θεοῦ. Ἐκεῖθεν αὐτῷ ἡ ἐντολὴ ὧν τε καρπῶν μεταληπτέον καὶ οὐ προσπατέον. Ἐπεὶ δὲ ταύτην ἡδονῆς ἡμίσεια κρᾶς, καρπὸν παραβάσεως τοῦ παραδείσου τῆ ἔψιν ἐτύγα. Κλείεται δὲ λοιπὸν ὁ παράδεισος ἐκ Κλείς δὲ τὰ Χερουβιμ ἐτάγη οὐ μόνον, ἀλλὰ ἐκ στρεφομένη, ἣν οὐκ ἄλλην οἶμαι τινα εἶναι νοεῖσθαι ἢ τὴν νῦν ὑποκειμένην εἰς ἐκ τῶν οὐρανίων δυνάμεων τὴν κορωνίδα, τὴν ὑπερ τῶν τῶν νόων ξυνορίδα. Ῥομφαία μὲν οὐκ ἐκ τικὴ λέγεται καὶ τῶν ἐναντίων διαίρεται ἐκ δὲ ὡς πυρίνη τὴν φύσιν καὶ τῆς χεῖρονος ὡς μαχθηρᾶς ἐξαλαωτικῆ· στρεφομένη δὲ τῆ ταχίστη, καὶ λίαν τὴν νοεράν κίνησιν ἐκ τῆ πρὸς τὴν τοῦ δεσποτικοῦ νεύματος παρακί I
 τοῖς Χερουβιμ ἐκείνοις ὁμοταγῶς ἐστὶν τὸ τῶ παραδείσου θύραν ἐπιτηρεῖ, οἷς μὲν τὴν ἀπὸ τῆ χωροῦσα, ἡ ὁδοποιούσα, οἷς δὲ ἡλαδὴ θεοστίπος κηλίδος τε πάσης καὶ ῥύπων τὸ βάθος σπῆ καθηραμένος· οἷς δὲ πάλιν φραγμὸς ἀδελφῆ μάχαϊρα δίστομος προσπαπανῶσα οἷς οὐκ ἐστὶν ἐκ τῶν ἀψαύστων ἐπιφαῦσαι. Ἐπεὶ δὲ μετὰ ταῦτα ἐκ μὲν σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτῆς ἐν προσώπῳ Θεοῦ ἐφθείρεν ἐπὶ τῆς γῆς, πᾶσα δὲ διάνοια κομίδῃ ἐκ ἐκείτο τῆ πονηρίας, οὐ δίκαιον εἶδεξεν ἐκ τῆ πῆ

εἶναι ἐν αὐτοῖς. Ὅθεν τὴν ἄληθιν ἀθροῦς κατα-
 γῆν, καὶ πᾶν δὲ τὸ ταύτης ἀνάστημα τοῦ Θεοῦ
 ἐνοῦ κατατρέφασθαι ἐν χειρὶ φασὶ τῶν ὑψη-
 λῶν δυνάμεων, τοὺς τε τῶν οὐρανῶν κατα-
 ἄνωθεν καταρραγῆναι, τὰς τε πηγὰς τῶν
 ὡν κάτωθεν ἀναρραγῆναι. Οἷς ἀπάσης σαρκὸς
 υγιείης, μόνον τὸν δίκαιον ταῖς τούτων προ-
 ἐν κίβωτῶ ζυλίην πανοικεσία διασώζεσθαι.
 ἔν κατέισιν μὲν οὐρανῶν ὁ Κύριος ἐπὶ τὴν
 ἄλλὰ τίς ἢ κάθοδος τοῦ τὸν οὐρανῶν κατ' οὐ-
 κὶ τὴν γῆν πεπληρωκότος; Ὁ τάχα τὴν ἐπι-
 ῶν ἐπὶ γῆς ἔργων αὐτοῦ καινοτομίαν Θεοῦ τῇ
 κατάβασιν εἰρήσθαι; Κάτισι τοῖνυν πῆ μὲν
 οὐρανῶν τὴν ἀνάβασιν οἰκοκομοῦσιν ἀλογί-
 ῆν γλώσσαν καταμεριούμενος, πῆ δὲ ξενιζό-
 ἄνθρωποπρῆπῶς παρὰ τῷ Ἀβραάμ· εἶτα
 κὶ θείῳ τοὺς ἀθεμίτους ἀπολλύς. Συγκατέρχε-
 τῶ Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ, οὐ τῆς Ἀβραμιαίας
 καὶ ξένης ξενίας ἐκείνης κοινωοῦντες τῷ
 ἦ, ἀλλὰ καὶ παντὶ θείῳ κελύσματι θεαρ-
 ῦπουργοῦντες. Διαμερίζουσι μὲν ἔθνη κατὰ
 κς τε καὶ φυλάς· ἐκάστοις δὲ τούτων ἀγγελῶν
 ; ἐπιστάνουσι, καὶ κηδεμόνας. Καὶ ῥύμενοι
 οἰποιοῦνται καὶ σώζουσιν οὓς ἰδικαίωσιν ὁ
 αταστρέφουσι δὲ καὶ κατασπῶσιν οὓς ἔνδικος
 οὐ ψῆφος ἐκδίωσι πενωλεθρίῳ. Ἀβραάμ
 ν ἠγίασται Θεῷ, δι' ἃν καὶ ὁ ἔκγονος ἐπαινε-
 σῆλ.

orum super terram mirabilis effectio hoc a Scriptura nomine designatur? Descendit igitur
 hominum conspiratione temeraria ad conscendendum cœlum insanam turrin molientium
 in divisurus: nunc hospitalitatis Abrahæ capturus experimentum; tum igni et sulphure
 os consumpturus. Eunt illi comites Michael et Gabriel. Non ut Abramæ hospitalitatis illius
 itæ atque ab hominum tum moribus peregrinantis fructum simul cum domino præsentis
 perciperent, sed ut ad omne signum divinæ voluntatis summam ubique ad quodvis obse-
 i opera navanda diligentiam repræsentarent. Gentes igitur in linguas et tribus illi dividunt,
 isdem singulis curatores quosdam angelos et præsidēs præficiunt iidem. Jam ad eos ser-
 s quos eximendos a communi clade Deus censuit quam seduli sunt? qua eos vi, qua cura,
 benefica protegunt, eripiunt, tutum in receptum denique perducunt? E contrario vero ut
 it, obruunt atque omni atrocitate in eos detonant quibus hoc meritum exitium justus supre-
 licis calculus decreverat? Abraham exinde sanctificatus Deo est, ob quem et nepos ejus lau-
 Israel.

οὐ μὲν οὖν τῶν θείων ἀγγέλων ἄλλων ἐθνῶν
 τῶν κατακληρωνται· οὗτοι δὲ ἀρχόντες καὶ
 ἰσταὶ τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς Θεοῦ διαττάχτο.
 ὦ Ἰσαὰκ ἢ γέννησις ξενοπρεπῆς· κατ' ἐπαγ-
 γάρ (3). Ξενοπρεπῆς δὲ θυσία μετὰ ταῦτα
 ὄμενος φωνῆ ἀγγέλου πατρῴας μαχαίρας
 ττετο, τύπος ἱερωτέρως παραλαβανόμενος
 ἰας. Πῶς δ' ἂν Ἰακώβ τῆς οὐρανομήκευς
 κς ἐκείνης, καὶ τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων
 ῆς ἀγγέλων, ἢ τοῦ ἐπισταργιμένου Θεοῦ ἐγε-
 ὡρῆς, ἢ τῶν ὑστερον ὀφθεισῶν αὐτῷ παραμ-
 ἢ τῆς μετὰ τοῦ Θεοκθρώπου πάλῃς, ἐξ οὗ
 Ἰσραὴλ ἔτυχε προσηγορίας· πῶς ἂν τούτων
 τῆς θεωρίας, εἰ μὴ τοῖς ἀρχαγγελικοῖς τού-
 οῖς καταυθύνετο φρουρούμενος; Ἰφ' ἂν
 καὶ Ἰωσήφ ὑστερον εἰς Αἴγυπτον ὀδηγηθῆναι,

A guntur munere, sed etiam sapienter. Sunt enim
 quibus aditum permittant, et viam faciant. Quo-
 rum videlicet divina quædam secta est et cœlestis
 institutio innocentis vitæ, labe segregata omni
 illisque adeo ipsis perpurgata sordibus qua-
 rum esse solet, in humilitate tardorum corpo-
 rum tanquam in sentina locus proprius. Illis
 vero rursus vallum insuperabile moram objicit
 necessariam; vel si contra pergendi obstant
 audaciam, anceps occurrens gladius periculum
 intentat præsens, quorum cupiditati ad carpendum
 lignum vetitum temere præcipiti juste aditus ne-
 gatur, Ut autem omnis deinde caro in conspectu
 B Dei viam suam corruptit super terram, omnisque
 cogitatio ad malum impetu ruebat, non est visum
 consentaneum tantam inter corruptelam Dei Spi-
 ritum in homine permanere. Unde cum illa Deo
 sederet sententia, terram delendam universam
 quanta est et omnem ejus superbiam obruendam
 sublimium harum virtutum putatur usus ministre-
 rio ad cataractas cœlorum perfringendos desuper
 et ad abyssi fontes infra rumpendos. Ex quibus
 aquarum redundante copia cum extincta esse
 omnis caro, unus justus cum familia eorumdem
 providentia servatus fuisse merito creditur. Inde
 de cœlo Dominus descendit in terram. Quis hic
 descensus autem ejus, cujus præsentia cœlum im-
 plet et terram? An novorum forte operum mox

C Igitur alii quidem sancti angeli aliarum gentium
 sortiti præfecturam sunt. Istitis autem extra sortem
 Dei commendatione populi Israelitici regendi et
 protegendi demandata est provincia. Unde Isaaci
 generatio mirabilis, et inopinata, per repromissio-
 nem enim natus est, eorum administrata esse pru-
 dentia putanda est. Qui deinde Isaac cum altari
 esset inopinata victima impositus, voce prohiben-
 tis angeli paterni est gladii periculo subtractus.
 Quæ erant jam tum omnia ad sanctioris sacrificii
 figuram designata. Quomodo vero Jacob mirabilis
 illius cœlum terræ committentis scalæ ascenden-
 tumque per eam angelorum aut descendentium
 D incumbentisque illi Dei, rursus castrorum appa-
 rentium, tum luctæ cum divino viro quæ Israelis
 illi appellationem peperit: quo inquam ille modo

liqua hic deesse videntur in Græcis quæ nos Latine supplevimus probabiliter.

tot esset taliumque rerum tam præclara specie A visioneque dignatus, nisi harum archangelicarum mentium præsidio ubique et gubernatione uteretur. Quarum etiam deinde credo providentia ductum Joseph in Ægyptum ad ejus denique genti emersisse principatum : quo et ad humanitatem, et ad religionem usus tum cognatos ad se omnes attraxit suos, tum alienos atque externos ad ejusdem secum Dei cultum provocavit. Post hæc rursus eruit Dominus ex Ægyptiorum manibus Israel, modo jam satis opinor noto omnibus. Disruptis enim aquis illis immensis gurgitis altissimi siccis populum pedibus vasto mari traduxit. Cujus ipsius fluctibus persequentem obruit ac perdidit Ægyptium. Servatum hinc populum admovit sacro monti. Ubi divinis eum vocibus et legibus cœlestibus erudit. Atque hic in speciem soli Moyses et Aaron excipiendis Dei verbis portentisque procurandis Deo populoque ministerium navabant. Re autem vera Michael et Gabriel omnem illam ad sensus admirantis populi miraculorum pompam et oraculorum sonitum ex dignitate legislatoris Dei clam administrabant. Quod igitur illi præstare videbantur, hoc vere isti præstabant. Ac quemadmodum omnium auctor sapientia immediatis istis sui consilii ministris utebatur : sic isti Mose et Aarone quasi secundarum partium fidelibus quibusdam ministris usi magnificas per ipsos illas et divinæ indices potentie prodigiorum mirabilium editiones ostentarunt. Neque id in monte tantum aut in deserto. Jesum enim postea ad promissam illi populo terram solita providentia persecuti, præparantes ubique ac munientes viam et ad Dei requiem inducentes, fluvii refringunt impetum, muros sine machinis evertunt, dynastas ejus terræ diris et efficacibus exsecrationibus devovent. Hic Michael princeps exercitus Domini viri specie evaginatam manu tenentis gladium apprensus, quis esset declaravit et ut calceamenta solveret Josue præcepit : ea re significans si quid concretum erat atque hebes tardæ terrenæque cogitationis excutiendum esse omne per terram jam sanctam ingredienti. Idem ambo postea ut sanctiorum quorumque judicium et regum gloriæ servirent vim elementis attulerunt. Cælum cum sole et astris aliquando quidem stare coegerunt ad integram consumptionem impiorum. Nonnunquam vero cursus astrorum retorserunt omnium ad suos retro carceres reflexo impetu, ut eo prodigio vitæ promissum auctarium fideli regi confirmarent. Abstulerunt bella, a gentibus impiis tutati Israel sunt. Satrapas multos et magnos signo quidem ad memoriam aut vestigio relicto ex terra exterminarunt. Nam si absque illis fuisset, potueratne cum trecentis Gedeon myriadas debellare? Et quod quæso tam ferreum corporis ac lacertorum robur Samsoni sufficisset : aut quæ tandem id hoc durare potuisset asini maxilla ut ita Philistinorum exercitibus

καὶ τῆς Αἰγυπτίων ἀρχῆς ἐπιλαβίσθαι, καὶ τὸ αὐτὸν μὲν ὅλον ἐπισπᾶσθαι τὸ συγγενές, πρὸς τὸ κατ' αὐτὸν δὲ θεοσέβειαν καὶ τοὺς ἀλλοτρίους ἐπιλαβίσθαι. Μετὰ ταῦτα πάλιν ἐξείλετο Κύριος τῆς Αἰγυπτιακῆς χειρὸς τὸν Ἰσραὴλ. Πᾶσι δὲ δέλεος ἦν ὁ τῆς ἐξόδου τρόπος. Ὑδὼρ γὰρ ἀβύσσου ἐκ ἀναρρήξας τὸν μὲν ἀβρόχοις διετήγαγε ποσίν· οὐκ ἔστι δὲ τὸν διώκτην Αἰγύπτιον ἐξώλεσεν. Εἰς ὄρασις ἐκείνην ἐκείνην μετὰ ταῦτα προσαγαγῶν, θεσπιφωναίς καὶ θεσμοῖς οὐρανόις ἐπαιδαγωγῶντο. Ἦν τοίνυν ἐκεῖ τὸ μὲν ὁρώμενον, Μωσῆς καὶ Αἰσαίου Θεοῦ ῥήμασι καὶ τέρασιν ὑπερτετούμενοι, τὸ δὲ κρυπτόν δὲ Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ τῶν ἔργων θεολογίῳ πανευαγγῶς προεστηκότες. Ὅπερ οὐκ ἴσταντο οἱ τοῖς ἄλλοις καθεωρῶντο, τοῦτο γοῦν οὕτως ἐχρημάτιζον. Καὶ ὡσπερ ἡ πανουργὸς σοφίαις τοῦτοις ἀμείσως τῆς ἰδίας ἐπέχρηστο βουλή· οὕτοι Μωσαὶ καὶ Ἀαρὼν ὅσα καὶ ὑπερέτασις πιστοῖς, τὰς πανσθενεῖς ἐν αὐτοῖς ἐξεκαλυπτομένης σημαίας. Ἄλλ' οὐκ ἐν μόνοις ἐκείνοις τὰς μεγάλας ἐπέδειξαν. Καὶ τοῦ Ἰησοῦ δὲ μετὰ ταῦτα τὴν ἐπηγγελμένην τῷ λαῷ γῆν προκοπεύμενον, τὴν ὁδὸν αὐτοῦ κατασκευάζοντες, καὶ πρὸς τὴν Θεοῦ κατάπαυσιν εἰσάγοντες, ποταμῶν φράγαν ἀπὸ πλουσίαν τείχη δίκην μηχανημάτων κεντησίου δυνάστας ἀναθεματίζουσι γῆς. Ἐκεῖ Μιχαὴλ ὡς στρατήγηος Κυρίου καθὼς ἀνὴρ ἐσκασιμένην κατέχων ρομφαίαν ὀπτιζόμενος αὐτὸν ὅπου παρέφηνην, καὶ λύειν τὸ ὑπέδημα παρηγγύα τῷ Θεοῦ, καὶ μηδὲν παχὺ καὶ ἐκείσθητον τοῦ γένους κινήματος ἐπάγεσθαι, ὡς ἦδη τῆς ἀγίας ἐπέβη γῆς. Ἐπειτα κριτῶν καὶ βασιλέων τοῖς ἐπιπέροις μεγαλύνοντες, τυραννοῦσι στοιχεῖα. Οἱ σὺν ἡλίῳ καὶ ἀστροῖς ποτὲ μὲν ἰστώσιν εἰς εὐλειαν δυσμενῶν· ποτὲ δὲ καλινόρσον ἀκαταρτὴν τὸ πᾶν, πιστῶ βασιλεῖ ζωῆς πιστούμενοι πρὸς τὴν Ἄνταναιροῦσι πολέμους περιποιοῦνται τὸν Ἰσραὴλ ἔθνων ἀσεβῶν, καὶ σατραπῶν πολλῶν καὶ μνημόσυνον ἐκ τῆς γῆς περιαιροῦσιν. Πῶς ἐκείνων ἐν τριακοσίοις ἐκστράτεε μυριάδων· Σαμψὼν ἰσχυρὸν σώματος μόνῃ ἢ σιαγόνι ὀπτιζόμενος ἀλλοφύλων οὕτω κατέπαυσε δυνάμει· Οὐκ ἂν ὁ μὲν μέγας παρὰ Κυρίῳ Σαμουὴλ. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πάντων ὑπερέσχευ ἐχθρῶν. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πυρὸς φοβερώτερος τοῖς πυρίνοις ἔργοις καὶ πυρὸς ἀματι πρὸς οὐρανοῦς ὀχλούμενος ἔπτο. Οὐδ' ἂν τις ἄλλος τῶν ἐνθέων λόγοις ἐπέσημος ἐγγόνει προφητῶν, εἰ μὴ νοητῶν· οἱ στοι τῶν νόων κηδεμόνες λαμπροὶ προεστῆσαν τῶν ὁδῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἔργων προεστῆσαν πᾶν θέλημα θεῖον κατηύθυναν αὐτούς. Ἰσραὴλ καὶ τρεῖς νεανία φλογὸς καμίνου καιομένης· οὐκ ἔστι στάδος ἀλώθητοι κατεπιβαίνοντες, τὸν Σατάν ὑμῖν χρορεύοντες ἐδιεξίου. Ἰσραὴλ καὶ Ἰωάνης μὲν ἀσυνῆς τῶν ἀλλίου σπλάγγων ἐβλήθη. Δαυὶδ δὲ λέοντων δεινῶς βρυχομένῳ ἐσωσται, καὶ Ἀμβακούμ μὲν ἐν βίβῃ βλάμπεκ Ἰερουσαλὴμ εἰς Βαβυλῶνα τῷ βίβῃ τούτου ἐσωσται· οἱ σὺν ἡλίῳ καὶ ἀστροῖς ποτὲ μὲν ἰστώσιν εἰς εὐλειαν δυσμενῶν· ποτὲ δὲ καλινόρσον ἀκαταρτὴν τὸ πᾶν, πιστῶ βασιλεῖ ζωῆς πιστούμενοι πρὸς τὴν Ἄνταναιροῦσι πολέμους περιποιοῦνται τὸν Ἰσραὴλ ἔθνων ἀσεβῶν, καὶ σατραπῶν πολλῶν καὶ μνημόσυνον ἐκ τῆς γῆς περιαιροῦσιν. Πῶς ἐκείνων ἐν τριακοσίοις ἐκστράτεε μυριάδων· Σαμψὼν ἰσχυρὸν σώματος μόνῃ ἢ σιαγόνι ὀπτιζόμενος ἀλλοφύλων οὕτω κατέπαυσε δυνάμει· Οὐκ ἂν ὁ μὲν μέγας παρὰ Κυρίῳ Σαμουὴλ. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πάντων ὑπερέσχευ ἐχθρῶν. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πυρὸς φοβερώτερος τοῖς πυρίνοις ἔργοις καὶ πυρὸς ἀματι πρὸς οὐρανοῦς ὀχλούμενος ἔπτο. Οὐδ' ἂν τις ἄλλος τῶν ἐνθέων λόγοις ἐπέσημος ἐγγόνει προφητῶν, εἰ μὴ νοητῶν· οἱ στοι τῶν νόων κηδεμόνες λαμπροὶ προεστῆσαν τῶν ὁδῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἔργων προεστῆσαν πᾶν θέλημα θεῖον κατηύθυναν αὐτούς. Ἰσραὴλ καὶ τρεῖς νεανία φλογὸς καμίνου καιομένης· οὐκ ἔστι στάδος ἀλώθητοι κατεπιβαίνοντες, τὸν Σατάν ὑμῖν χρορεύοντες ἐδιεξίου. Ἰσραὴλ καὶ Ἰωάνης μὲν ἀσυνῆς τῶν ἀλλίου σπλάγγων ἐβλήθη. Δαυὶδ δὲ λέοντων δεινῶς βρυχομένῳ ἐσωσται, καὶ Ἀμβακούμ μὲν ἐν βίβῃ βλάμπεκ Ἰερουσαλὴμ εἰς Βαβυλῶνα τῷ βίβῃ τούτου ἐσωσται· οἱ σὺν ἡλίῳ καὶ ἀστροῖς ποτὲ μὲν ἰστώσιν εἰς εὐλειαν δυσμενῶν· ποτὲ δὲ καλινόρσον ἀκαταρτὴν τὸ πᾶν, πιστῶ βασιλεῖ ζωῆς πιστούμενοι πρὸς τὴν Ἄνταναιροῦσι πολέμους περιποιοῦνται τὸν Ἰσραὴλ ἔθνων ἀσεβῶν, καὶ σατραπῶν πολλῶν καὶ μνημόσυνον ἐκ τῆς γῆς περιαιροῦσιν. Πῶς ἐκείνων ἐν τριακοσίοις ἐκστράτεε μυριάδων· Σαμψὼν ἰσχυρὸν σώματος μόνῃ ἢ σιαγόνι ὀπτιζόμενος ἀλλοφύλων οὕτω κατέπαυσε δυνάμει· Οὐκ ἂν ὁ μὲν μέγας παρὰ Κυρίῳ Σαμουὴλ. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πάντων ὑπερέσχευ ἐχθρῶν. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πυρὸς φοβερώτερος τοῖς πυρίνοις ἔργοις καὶ πυρὸς ἀματι πρὸς οὐρανοῦς ὀχλούμενος ἔπτο. Οὐδ' ἂν τις ἄλλος τῶν ἐνθέων λόγοις ἐπέσημος ἐγγόνει προφητῶν, εἰ μὴ νοητῶν· οἱ στοι τῶν νόων κηδεμόνες λαμπροὶ προεστῆσαν τῶν ὁδῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἔργων προεστῆσαν πᾶν θέλημα θεῖον κατηύθυναν αὐτούς. Ἰσραὴλ καὶ τρεῖς νεανία φλογὸς καμίνου καιομένης· οὐκ ἔστι στάδος ἀλώθητοι κατεπιβαίνοντες, τὸν Σατάν ὑμῖν χρορεύοντες ἐδιεξίου. Ἰσραὴλ καὶ Ἰωάνης μὲν ἀσυνῆς τῶν ἀλλίου σπλάγγων ἐβλήθη. Δαυὶδ δὲ λέοντων δεινῶς βρυχομένῳ ἐσωσται, καὶ Ἀμβακούμ μὲν ἐν βίβῃ βλάμπεκ Ἰερουσαλὴμ εἰς Βαβυλῶνα τῷ βίβῃ τούτου ἐσωσται· οἱ σὺν ἡλίῳ καὶ ἀστροῖς ποτὲ μὲν ἰστώσιν εἰς εὐλειαν δυσμενῶν· ποτὲ δὲ καλινόρσον ἀκαταρτὴν τὸ πᾶν, πιστῶ βασιλεῖ ζωῆς πιστούμενοι πρὸς τὴν Ἄνταναιροῦσι πολέμους περιποιοῦνται τὸν Ἰσραὴλ ἔθνων ἀσεβῶν, καὶ σατραπῶν πολλῶν καὶ μνημόσυνον ἐκ τῆς γῆς περιαιροῦσιν. Πῶς ἐκείνων ἐν τριακοσίοις ἐκστράτεε μυριάδων· Σαμψὼν ἰσχυρὸν σώματος μόνῃ ἢ σιαγόνι ὀπτιζόμενος ἀλλοφύλων οὕτω κατέπαυσε δυνάμει· Οὐκ ἂν ὁ μὲν μέγας παρὰ Κυρίῳ Σαμουὴλ. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πάντων ὑπερέσχευ ἐχθρῶν. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πυρὸς φοβερώτερος τοῖς πυρίνοις ἔργοις καὶ πυρὸς ἀματι πρὸς οὐρανοῦς ὀχλούμενος ἔπτο. Οὐδ' ἂν τις ἄλλος τῶν ἐνθέων λόγοις ἐπέσημος ἐγγόνει προφητῶν, εἰ μὴ νοητῶν· οἱ στοι τῶν νόων κηδεμόνες λαμπροὶ προεστῆσαν τῶν ὁδῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἔργων προεστῆσαν πᾶν θέλημα θεῖον κατηύθυναν αὐτούς. Ἰσραὴλ καὶ τρεῖς νεανία φλογὸς καμίνου καιομένης· οὐκ ἔστι στάδος ἀλώθητοι κατεπιβαίνοντες, τὸν Σατάν ὑμῖν χρορεύοντες ἐδιεξίου. Ἰσραὴλ καὶ Ἰωάνης μὲν ἀσυνῆς τῶν ἀλλίου σπλάγγων ἐβλήθη. Δαυὶδ δὲ λέοντων δεινῶς βρυχομένῳ ἐσωσται, καὶ Ἀμβακούμ μὲν ἐν βίβῃ βλάμπεκ Ἰερουσαλὴμ εἰς Βαβυλῶνα τῷ βίβῃ τούτου ἐσωσται· οἱ σὺν ἡλίῳ καὶ ἀστροῖς ποτὲ μὲν ἰστώσιν εἰς εὐλειαν δυσμενῶν· ποτὲ δὲ καλινόρσον ἀκαταρτὴν τὸ πᾶν, πιστῶ βασιλεῖ ζωῆς πιστούμενοι πρὸς τὴν Ἄνταναιροῦσι πολέμους περιποιοῦνται τὸν Ἰσραὴλ ἔθνων ἀσεβῶν, καὶ σατραπῶν πολλῶν καὶ μνημόσυνον ἐκ τῆς γῆς περιαιροῦσιν. Πῶς ἐκείνων ἐν τριακοσίοις ἐκστράτεε μυριάδων· Σαμψὼν ἰσχυρὸν σώματος μόνῃ ἢ σιαγόνι ὀπτιζόμενος ἀλλοφύλων οὕτω κατέπαυσε δυνάμει· Οὐκ ἂν ὁ μὲν μέγας παρὰ Κυρίῳ Σαμουὴλ. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πάντων ὑπερέσχευ ἐχθρῶν. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πυρὸς φοβερώτερος τοῖς πυρίνοις ἔργοις καὶ πυρὸς ἀματι πρὸς οὐρανοῦς ὀχλούμενος ἔπτο. Οὐδ' ἂν τις ἄλλος τῶν ἐνθέων λόγοις ἐπέσημος ἐγγόνει προφητῶν, εἰ μὴ νοητῶν· οἱ στοι τῶν νόων κηδεμόνες λαμπροὶ προεστῆσαν τῶν ὁδῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἔργων προεστῆσαν πᾶν θέλημα θεῖον κατηύθυναν αὐτούς. Ἰσραὴλ καὶ τρεῖς νεανία φλογὸς καμίνου καιομένης· οὐκ ἔστι στάδος ἀλώθητοι κατεπιβαίνοντες, τὸν Σατάν ὑμῖν χρορεύοντες ἐδιεξίου. Ἰσραὴλ καὶ Ἰωάνης μὲν ἀσυνῆς τῶν ἀλλίου σπλάγγων ἐβλήθη. Δαυὶδ δὲ λέοντων δεινῶς βρυχομένῳ ἐσωσται, καὶ Ἀμβακούμ μὲν ἐν βίβῃ βλάμπεκ Ἰερουσαλὴμ εἰς Βαβυλῶνα τῷ βίβῃ τούτου ἐσωσται· οἱ σὺν ἡλίῳ καὶ ἀστροῖς ποτὲ μὲν ἰστώσιν εἰς εὐλειαν δυσμενῶν· ποτὲ δὲ καλινόρσον ἀκαταρτὴν τὸ πᾶν, πιστῶ βασιλεῖ ζωῆς πιστούμενοι πρὸς τὴν Ἄνταναιροῦσι πολέμους περιποιοῦνται τὸν Ἰσραὴλ ἔθνων ἀσεβῶν, καὶ σατραπῶν πολλῶν καὶ μνημόσυνον ἐκ τῆς γῆς περιαιροῦσιν. Πῶς ἐκείνων ἐν τριακοσίοις ἐκστράτεε μυριάδων· Σαμψὼν ἰσχυρὸν σώματος μόνῃ ἢ σιαγόνι ὀπτιζόμενος ἀλλοφύλων οὕτω κατέπαυσε δυνάμει· Οὐκ ἂν ὁ μὲν μέγας παρὰ Κυρίῳ Σαμουὴλ. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πάντων ὑπερέσχευ ἐχθρῶν. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πυρὸς φοβερώτερος τοῖς πυρίνοις ἔργοις καὶ πυρὸς ἀματι πρὸς οὐρανοῦς ὀχλούμενος ἔπτο. Οὐδ' ἂν τις ἄλλος τῶν ἐνθέων λόγοις ἐπέσημος ἐγγόνει προφητῶν, εἰ μὴ νοητῶν· οἱ στοι τῶν νόων κηδεμόνες λαμπροὶ προεστῆσαν τῶν ὁδῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἔργων προεστῆσαν πᾶν θέλημα θεῖον κατηύθυναν αὐτούς. Ἰσραὴλ καὶ τρεῖς νεανία φλογὸς καμίνου καιομένης· οὐκ ἔστι στάδος ἀλώθητοι κατεπιβαίνοντες, τὸν Σατάν ὑμῖν χρορεύοντες ἐδιεξίου. Ἰσραὴλ καὶ Ἰωάνης μὲν ἀσυνῆς τῶν ἀλλίου σπλάγγων ἐβλήθη. Δαυὶδ δὲ λέοντων δεινῶς βρυχομένῳ ἐσωσται, καὶ Ἀμβακούμ μὲν ἐν βίβῃ βλάμπεκ Ἰερουσαλὴμ εἰς Βαβυλῶνα τῷ βίβῃ τούτου ἐσωσται· οἱ σὺν ἡλίῳ καὶ ἀστροῖς ποτὲ μὲν ἰστώσιν εἰς εὐλειαν δυσμενῶν· ποτὲ δὲ καλινόρσον ἀκαταρτὴν τὸ πᾶν, πιστῶ βασιλεῖ ζωῆς πιστούμενοι πρὸς τὴν Ἄνταναιροῦσι πολέμους περιποιοῦνται τὸν Ἰσραὴλ ἔθνων ἀσεβῶν, καὶ σατραπῶν πολλῶν καὶ μνημόσυνον ἐκ τῆς γῆς περιαιροῦσιν. Πῶς ἐκείνων ἐν τριακοσίοις ἐκστράτεε μυριάδων· Σαμψὼν ἰσχυρὸν σώματος μόνῃ ἢ σιαγόνι ὀπτιζόμενος ἀλλοφύλων οὕτω κατέπαυσε δυνάμει· Οὐκ ἂν ὁ μὲν μέγας παρὰ Κυρίῳ Σαμουὴλ. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πάντων ὑπερέσχευ ἐχθρῶν. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πυρὸς φοβερώτερος τοῖς πυρίνοις ἔργοις καὶ πυρὸς ἀματι πρὸς οὐρανοῦς ὀχλούμενος ἔπτο. Οὐδ' ἂν τις ἄλλος τῶν ἐνθέων λόγοις ἐπέσημος ἐγγόνει προφητῶν, εἰ μὴ νοητῶν· οἱ στοι τῶν νόων κηδεμόνες λαμπροὶ προεστῆσαν τῶν ὁδῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἔργων προεστῆσαν πᾶν θέλημα θεῖον κατηύθυναν αὐτούς. Ἰσραὴλ καὶ τρεῖς νεανία φλογὸς καμίνου καιομένης· οὐκ ἔστι στάδος ἀλώθητοι κατεπιβαίνοντες, τὸν Σατάν ὑμῖν χρορεύοντες ἐδιεξίου. Ἰσραὴλ καὶ Ἰωάνης μὲν ἀσυνῆς τῶν ἀλλίου σπλάγγων ἐβλήθη. Δαυὶδ δὲ λέοντων δεινῶς βρυχομένῳ ἐσωσται, καὶ Ἀμβακούμ μὲν ἐν βίβῃ βλάμπεκ Ἰερουσαλὴμ εἰς Βαβυλῶνα τῷ βίβῃ τούτου ἐσωσται· οἱ σὺν ἡλίῳ καὶ ἀστροῖς ποτὲ μὲν ἰστώσιν εἰς εὐλειαν δυσμενῶν· ποτὲ δὲ καλινόρσον ἀκαταρτὴν τὸ πᾶν, πιστῶ βασιλεῖ ζωῆς πιστούμενοι πρὸς τὴν Ἄνταναιροῦσι πολέμους περιποιοῦνται τὸν Ἰσραὴλ ἔθνων ἀσεβῶν, καὶ σατραπῶν πολλῶν καὶ μνημόσυνον ἐκ τῆς γῆς περιαιροῦσιν. Πῶς ἐκείνων ἐν τριακοσίοις ἐκστράτεε μυριάδων· Σαμψὼν ἰσχυρὸν σώματος μόνῃ ἢ σιαγόνι ὀπτιζόμενος ἀλλοφύλων οὕτω κατέπαυσε δυνάμει· Οὐκ ἂν ὁ μὲν μέγας παρὰ Κυρίῳ Σαμουὴλ. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πάντων ὑπερέσχευ ἐχθρῶν. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πυρὸς φοβερώτερος τοῖς πυρίνοις ἔργοις καὶ πυρὸς ἀματι πρὸς οὐρανοῦς ὀχλούμενος ἔπτο. Οὐδ' ἂν τις ἄλλος τῶν ἐνθέων λόγοις ἐπέσημος ἐγγόνει προφητῶν, εἰ μὴ νοητῶν· οἱ στοι τῶν νόων κηδεμόνες λαμπροὶ προεστῆσαν τῶν ὁδῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἔργων προεστῆσαν πᾶν θέλημα θεῖον κατηύθυναν αὐτούς. Ἰσραὴλ καὶ τρεῖς νεανία φλογὸς καμίνου καιομένης· οὐκ ἔστι στάδος ἀλώθητοι κατεπιβαίνοντες, τὸν Σατάν ὑμῖν χρορεύοντες ἐδιεξίου. Ἰσραὴλ καὶ Ἰωάνης μὲν ἀσυνῆς τῶν ἀλλίου σπλάγγων ἐβλήθη. Δαυὶδ δὲ λέοντων δεινῶς βρυχομένῳ ἐσωσται, καὶ Ἀμβακούμ μὲν ἐν βίβῃ βλάμπεκ Ἰερουσαλὴμ εἰς Βαβυλῶνα τῷ βίβῃ τούτου ἐσωσται· οἱ σὺν ἡλίῳ καὶ ἀστροῖς ποτὲ μὲν ἰστώσιν εἰς εὐλειαν δυσμενῶν· ποτὲ δὲ καλινόρσον ἀκαταρτὴν τὸ πᾶν, πιστῶ βασιλεῖ ζωῆς πιστούμενοι πρὸς τὴν Ἄνταναιροῦσι πολέμους περιποιοῦνται τὸν Ἰσραὴλ ἔθνων ἀσεβῶν, καὶ σατραπῶν πολλῶν καὶ μνημόσυνον ἐκ τῆς γῆς περιαιροῦσιν. Πῶς ἐκείνων ἐν τριακοσίοις ἐκστράτεε μυριάδων· Σαμψὼν ἰσχυρὸν σώματος μόνῃ ἢ σιαγόνι ὀπτιζόμενος ἀλλοφύλων οὕτω κατέπαυσε δυνάμει· Οὐκ ἂν ὁ μὲν μέγας παρὰ Κυρίῳ Σαμουὴλ. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πάντων ὑπερέσχευ ἐχθρῶν. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πυρὸς φοβερώτερος τοῖς πυρίνοις ἔργοις καὶ πυρὸς ἀματι πρὸς οὐρανοῦς ὀχλούμενος ἔπτο. Οὐδ' ἂν τις ἄλλος τῶν ἐνθέων λόγοις ἐπέσημος ἐγγόνει προφητῶν, εἰ μὴ νοητῶν· οἱ στοι τῶν νόων κηδεμόνες λαμπροὶ προεστῆσαν τῶν ὁδῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἔργων προεστῆσαν πᾶν θέλημα θεῖον κατηύθυναν αὐτούς. Ἰσραὴλ καὶ τρεῖς νεανία φλογὸς καμίνου καιομένης· οὐκ ἔστι στάδος ἀλώθητοι κατεπιβαίνοντες, τὸν Σατάν ὑμῖν χρορεύοντες ἐδιεξίου. Ἰσραὴλ καὶ Ἰωάνης μὲν ἀσυνῆς τῶν ἀλλίου σπλάγγων ἐβλήθη. Δαυὶδ δὲ λέοντων δεινῶς βρυχομένῳ ἐσωσται, καὶ Ἀμβακούμ μὲν ἐν βίβῃ βλάμπεκ Ἰερουσαλὴμ εἰς Βαβυλῶνα τῷ βίβῃ τούτου ἐσωσται· οἱ σὺν ἡλίῳ καὶ ἀστροῖς ποτὲ μὲν ἰστώσιν εἰς εὐλειαν δυσμενῶν· ποτὲ δὲ καλινόρσον ἀκαταρτὴν τὸ πᾶν, πιστῶ βασιλεῖ ζωῆς πιστούμενοι πρὸς τὴν Ἄνταναιροῦσι πολέμους περιποιοῦνται τὸν Ἰσραὴλ ἔθνων ἀσεβῶν, καὶ σατραπῶν πολλῶν καὶ μνημόσυνον ἐκ τῆς γῆς περιαιροῦσιν. Πῶς ἐκείνων ἐν τριακοσίοις ἐκστράτεε μυριάδων· Σαμψὼν ἰσχυρὸν σώματος μόνῃ ἢ σιαγόνι ὀπτιζόμενος ἀλλοφύλων οὕτω κατέπαυσε δυνάμει· Οὐκ ἂν ὁ μὲν μέγας παρὰ Κυρίῳ Σαμουὴλ. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πάντων ὑπερέσχευ ἐχθρῶν. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πυρὸς φοβερώτερος τοῖς πυρίνοις ἔργοις καὶ πυρὸς ἀματι πρὸς οὐρανοῦς ὀχλούμενος ἔπτο. Οὐδ' ἂν τις ἄλλος τῶν ἐνθέων λόγοις ἐπέσημος ἐγγόνει προφητῶν, εἰ μὴ νοητῶν· οἱ στοι τῶν νόων κηδεμόνες λαμπροὶ προεστῆσαν τῶν ὁδῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἔργων προεστῆσαν πᾶν θέλημα θεῖον κατηύθυναν αὐτούς. Ἰσραὴλ καὶ τρεῖς νεανία φλογὸς καμίνου καιομένης· οὐκ ἔστι στάδος ἀλώθητοι κατεπιβαίνοντες, τὸν Σατάν ὑμῖν χρορεύοντες ἐδιεξίου. Ἰσραὴλ καὶ Ἰωάνης μὲν ἀσυνῆς τῶν ἀλλίου σπλάγγων ἐβλήθη. Δαυὶδ δὲ λέοντων δεινῶς βρυχομένῳ ἐσωσται, καὶ Ἀμβακούμ μὲν ἐν βίβῃ βλάμπεκ Ἰερουσαλὴμ εἰς Βαβυλῶνα τῷ βίβῃ τούτου ἐσωσται· οἱ σὺν ἡλίῳ καὶ ἀστροῖς ποτὲ μὲν ἰστώσιν εἰς εὐλειαν δυσμενῶν· ποτὲ δὲ καλινόρσον ἀκαταρτὴν τὸ πᾶν, πιστῶ βασιλεῖ ζωῆς πιστούμενοι πρὸς τὴν Ἄνταναιροῦσι πολέμους περιποιοῦνται τὸν Ἰσραὴλ ἔθνων ἀσεβῶν, καὶ σατραπῶν πολλῶν καὶ μνημόσυνον ἐκ τῆς γῆς περιαιροῦσιν. Πῶς ἐκείνων ἐν τριακοσίοις ἐκστράτεε μυριάδων· Σαμψὼν ἰσχυρὸν σώματος μόνῃ ἢ σιαγόνι ὀπτιζόμενος ἀλλοφύλων οὕτω κατέπαυσε δυνάμει· Οὐκ ἂν ὁ μὲν μέγας παρὰ Κυρίῳ Σαμουὴλ. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πάντων ὑπερέσχευ ἐχθρῶν. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πυρὸς φοβερώτερος τοῖς πυρίνοις ἔργοις καὶ πυρὸς ἀματι πρὸς οὐρανοῦς ὀχλούμενος ἔπτο. Οὐδ' ἂν τις ἄλλος τῶν ἐνθέων λόγοις ἐπέσημος ἐγγόνει προφητῶν, εἰ μὴ νοητῶν· οἱ στοι τῶν νόων κηδεμόνες λαμπροὶ προεστῆσαν τῶν ὁδῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἔργων προεστῆσαν πᾶν θέλημα θεῖον κατηύθυναν αὐτούς. Ἰσραὴλ καὶ τρεῖς νεανία φλογὸς καμίνου καιομένης· οὐκ ἔστι στάδος ἀλώθητοι κατεπιβαίνοντες, τὸν Σατάν ὑμῖν χρορεύοντες ἐδιεξίου. Ἰσραὴλ καὶ Ἰωάνης μὲν ἀσυνῆς τῶν ἀλλίου σπλάγγων ἐβλήθη. Δαυὶδ δὲ λέοντων δεινῶς βρυχομένῳ ἐσωσται, καὶ Ἀμβακούμ μὲν ἐν βίβῃ βλάμπεκ Ἰερουσαλὴμ εἰς Βαβυλῶνα τῷ βίβῃ τούτου ἐσωσται· οἱ σὺν ἡλίῳ καὶ ἀστροῖς ποτὲ μὲν ἰστώσιν εἰς εὐλειαν δυσμενῶν· ποτὲ δὲ καλινόρσον ἀκαταρτὴν τὸ πᾶν, πιστῶ βασιλεῖ ζωῆς πιστούμενοι πρὸς τὴν Ἄνταναιροῦσι πολέμους περιποιοῦνται τὸν Ἰσραὴλ ἔθνων ἀσεβῶν, καὶ σατραπῶν πολλῶν καὶ μνημόσυνον ἐκ τῆς γῆς περιαιροῦσιν. Πῶς ἐκείνων ἐν τριακοσίοις ἐκστράτεε μυριάδων· Σαμψὼν ἰσχυρὸν σώματος μόνῃ ἢ σιαγόνι ὀπτιζόμενος ἀλλοφύλων οὕτω κατέπαυσε δυνάμει· Οὐκ ἂν ὁ μὲν μέγας παρὰ Κυρίῳ Σαμουὴλ. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πάντων ὑπερέσχευ ἐχθρῶν. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πυρὸς φοβερώτερος τοῖς πυρίνοις ἔργοις καὶ πυρὸς ἀματι πρὸς οὐρανοῦς ὀχλούμενος ἔπτο. Οὐδ' ἂν τις ἄλλος τῶν ἐνθέων λόγοις ἐπέσημος ἐγγόνει προφητῶν, εἰ μὴ νοητῶν· οἱ στοι τῶν νόων κηδεμόνες λαμπροὶ προεστῆσαν τῶν ὁδῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἔργων προεστῆσαν πᾶν θέλημα θεῖον κατηύθυναν αὐτούς. Ἰσραὴλ καὶ τρεῖς νεανία φλογὸς καμίνου καιομένης· οὐκ ἔστι στάδος ἀλώθητοι κατεπιβαίνοντες, τὸν Σατάν ὑμῖν χρορεύοντες ἐδιεξίου. Ἰσραὴλ καὶ Ἰωάνης μὲν ἀσυνῆς τῶν ἀλλίου σπλάγγων ἐβλήθη. Δαυὶδ δὲ λέοντων δεινῶς βρυχομένῳ ἐσωσται, καὶ Ἀμβακούμ μὲν ἐν βίβῃ βλάμπεκ Ἰερουσαλὴμ εἰς Βαβυλῶνα τῷ βίβῃ τούτου ἐσωσται· οἱ σὺν ἡλίῳ καὶ ἀστροῖς ποτὲ μὲν ἰστώσιν εἰς εὐλειαν δυσμενῶν· ποτὲ δὲ καλινόρσον ἀκαταρτὴν τὸ πᾶν, πιστῶ βασιλεῖ ζωῆς πιστούμενοι πρὸς τὴν Ἄνταναιροῦσι πολέμους περιποιοῦνται τὸν Ἰσραὴλ ἔθνων ἀσεβῶν, καὶ σατραπῶν πολλῶν καὶ μνημόσυνον ἐκ τῆς γῆς περιαιροῦσιν. Πῶς ἐκείνων ἐν τριακοσίοις ἐκστράτεε μυριάδων· Σαμψὼν ἰσχυρὸν σώματος μόνῃ ἢ σιαγόνι ὀπτιζόμενος ἀλλοφύλων οὕτω κατέπαυσε δυνάμει· Οὐκ ἂν ὁ μὲν μέγας παρὰ Κυρίῳ Σαμουὴλ. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πάντων ὑπερέσχευ ἐχθρῶν. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πυρὸς φοβερώτερος τοῖς πυρίνοις ἔργοις

μηγατώδεις ὁράσεις τῶν ἐκθησομένων, ἐκεῖ ἄλλοι ὁράται Γαβριήλ. Ἐκ τῆς Βαβυλώνας δὲ ἦν ἄρα δὲ αὐτῶν Ἰσραὴλ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ ἦστο. Πλεονάκις οὖν, ἔν' εἶπω συνελών, τοῦ ἐν ὀλιγοροῦτες, πρὸς θεοῦ δὲ αὐτομολού- τοις ἐχθροῖς ὑποπίπτοντες ἐπρονομήοντο· κίς δὲ τὴν θείαν ἐπεκεκλημένοι ῥοπήν, διὰ βηλῶν τούτων καὶ λαμπρῶν ἀρχιστρατηγῶν ἀλεπῆς μὲν τυραννίδος πολυτρόπως ἀπηλλάτα ταις ἐαυτῶν δὲ χωραῖς, καὶ πόλεσι, καὶ τοῖς ἀποκαθίσταντο θεσμοῖς. Οὕτω μὲν οἱ παν- τῆς πανουργοῦ σοφίας τῶν ἀρχαιοτέρων ἡμάτων ὑπουργοὶ καὶ διαίκονοι καθειστήκα- στήριοι.

et calcantibus hymnosque Servatori mixto plausu chorearum concinentibus auctores iidem icipes lætitiæ consertis hærentes manibus, voce motuque præbant. Quin ab eisdem puto ut ex marinæ ventre bellus sine noxa Jonas exsiliret, utque inter leones horrendum rus integer sine damno servaretur Daniel, cui Abbacuc Babylonem Hierosolymis tanta via vi atque impetu nictu palpebræ correpta prandium tulit. Cui item ibidem obscuras futura- rum designationes visis perplexis adumbratas palam Gabriel edisserit. Age Babylone pos- dem id agentibus Israel Jerusalem postliminio revertitur. Sæpius deinde, ut dicam com- mi, Deo, miseri, contempto ad deos transfugæ victi ab hostibus captivi abducebantur. Sæpius divina invocata clementia, opera-istorum sublimium cælestis militiæ imperatorum servitute orum varie liberati suis terris atque urbibus legibusque reddebantur. Adeo se strenuos ti spiritus et a concrezione materiæ longissime remoti ejus in procurationis functione præ- rat cui præfecti fuerant, ut antiquioribus rerum parentis omnium sapientiæ studiis prompto ali ministerio servirent.

δὲ ὁ ἀσώματος, ὁ ἀόρατος, ὁ ὑπερουσίος οὐκ ἔστιν εἶδος ἄλλον πρὸς ὀλίγον ὀρώμενον καὶ ἀριπτάμενον, ἀλλὰ δὴ καὶ ὕλην εἶτ' οὖν τὴν ὑμετέραν καὶ μορφήν ὑποδύναι κατ- Ἰ, Γαβριήλ μὲν εὐθύς τὸ μυστήριον μυσταγω- εἰθύς δὲ τῶ ἱσραὴλ Ζαχαρία παραστάς τὴν στείρας ἀν-φῶ γέννησιν ἐκφραίνει τοῦ Βαπτί- Εἶτα τῆ χειραριπμένη Παρθένω χάριν εὐαγ- αι. Ἐν ἁγίῳ δὲ Πνεύματι καὶ Ἰψίστου ἐ τὸν Υἱὸν Θεοῦ χρηματίζει τεκεῖν. Ἐπεὶ δὲ κροθνεϊκῶν λαγόνων ἐν ὁμοιώματι βρέφους ὁ πιος ἐτέχθη, πᾶσα μὲν οὐρανια γηθομένη κ τὸ ἱερόν τῆς δοξολογίας αἰνεῖ μέλος. Μι- δὲ καὶ Γαβριήλ ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους τῶ ἡμῶν παρεπόμενοι, καὶ μετὰ τὸν πειρασμὸν αὐτῶ ἰσχυροῦμενοι, καὶ μετὰ τὸν πειρασμὸν αὐτῶ ἡμῶν, καὶ ἐν καιρῶ τοῦ πάθους τρόπον C νεπισχύοντες· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τῆς σαρ- ἰ σταυροῦ λυθέντι· καὶ γυμνῆ ψυχῇ πρὸς νας αἰθερῶν χωροῦντι προύηγοῦμενοι, καὶ τοῦ ς μὲν τοὺς προστάτας καταρράσσοντες τὰς ἐν κατειργμένας ψυχὰς ὡς πλάστη προσάγοντες. τῶ νοερώς προσαρμοζόμενοι· εἶτα τὴν ἐκ τριήμερον ἔγερσιν τοῖς ἄξιους ἐμφανίσαντες· ἢ πρὸς οὐρανοῦς ἀναβαίνοντι καὶ τὸν Πατέρα ἰντες θεοῶρητο. Κάτωθεν μὲν οὖν τοῖς ἀπο- ὡς ἄνδρες δύο λευχίμενοι δὲ ἄερος εἰδέ- πετόμενοι, καὶ τὸν τῆς δευτέρας ἐπιφανείας τοῦ ἀναλαμβανόμενου καταγγέλλοντες· ταις ς δὲ τούτων δυνάμετιν, Ἄρατε πύλας, ν· καὶ πύλαι αἰώνιοι, τὸ τάχος ἐπαίρομεναι, ελεῖ τῆς δόξης ὀδοποιήσατε τὴν εἰσοδὸν Ἄρ'

illuderet? An non inde magnus erat Samuel co- ram Domino? Non indidem hostibus suis omnibus superior fuit David? Non ille ipse Elias suo ipso igne terribilior igneis operibus cernebatur? Qui et curru vehens igneo assumptus in cælos est. Neque porro quisquam alius divinorum propheta- rum doctrina rebusve gestis paulo exstitit illustrior cui non isti cælestium spirituum præcipui, et duces fuerint itinerum, et adjutores operum, et omni cætera curatorum optimorum complexi pro- videntiâ motum omnem et progressum quo suis ad assectandos divinæ voluntatis nutus occultis mon- itis et instinctibus direxerint. Hi tribus pueris in ardenti fornace flammam tanquam thulamum

Quando vero incorporeus, invisibilis, supersub- stantialis Deus non jam corpus aereum ad exigui temporis speciem deproperatum, mox avolaturum. sed terram adeo ipsam lutum, nostram, inquam, substantiam et formam induere dignatus est, ad intimam statim cognitionem mysterii totius Gabri- el admittitur. Qui sacerdote fungenti repente astans Zachariæ nasciturum ipsi aperit ex anu sterili Baptistam. Tum gratia plenæ Virgini bono nuntio insperatæ salutationis oblato, cætera nego- tiatione legationis suæ rem denique sic conficit, inter eos ut conveniat: in Spiritu sancto virtute- que Altissimi Virginem Dei Filium parituram. Ut vero jam in virgineis visceribus in similitudinem humani fœtus assumpto corpusculo supersubstan- tialis est genitus, universa quidem gratulans mili- tia cælestis sacrum glorificationis hymnum cecini- at, Michael et Gabriel a principio incarnatum assectati præsto semper adfuerunt, qua, pro neces- sitate rerum, opportuna parentibus objicientes somnia, qua post tentationem in deserto mini- strantes, qua passionis tempore confortantes ac quodammodo collaborantes. Neque hoc solum, sed morte crucis corpore solutum, nudaque anima ad subterraneos inferorum penetrantem carceres ap- paritores isti præcesserunt. Qui etiam impressione subita percussos tenebrarum principes affligerunt. Tum ereptas ex eorum vinculis conditori animas adduxerunt, cæteraque sedulitate omni se suum- que obsequium ad majestatis ejus pompam et vo- luntatis omne signum accommodarunt. Ex sepulcro deinde resurrectionem quæ tertia die contigit iis

quos dignandos tanto honore Deus voluit manifestata: sic derum ad caelos et ad Patrem ascendentem comitari visi sunt. Tum ostenderunt se apostolis duorum virorum specie vestitu albo aperto aere devolantium, secundæ manifestationis ejus qui assumptus fuerat annuntiantes modum. At superioribus potestatibus, Attollite portas, inclamabant, et elevamini, portæ æternales, et introibit Rex gloriæ. Verum num dictis hactenus eorum ministerium circumscriptum est? Minime. Neque enim id cessabit a restitutione Unigeniti ad Patris sui dexteram, usque ad expectatam consumptionem et eam quæ illo tempore futura est magnificam Filii gloriæ manifestationem. Quo tempore extremo illo præconio faciendo, et vocalissima Dei jussu inflanda tuba cujus efficaci sono corruptæ ad incorruptibilitatem immutabitur, et creatura omnis surget et sistetur judicanda Creatori, sui terii diligentiam approbabit.

Sed jampridem evagantem eo unde est digressa orationem revocemus. Nam postquam rerum omnium potestas Filio est tradita, per omnem quidem terram dispensationis ejus nuntius et Evangelii sermo instar sonitus tonitruum vocalissime pervasit. At spiritualium harum potestatum hoc agente Providentia ad amplitudinis speciem magnificam prodigiis commendatus confirmatusque est. Deserto enim Israele veteri quod is verbo sacræ fidei restitisset impie; aut potius receptis in peculiare patrocinium illis omnibus quicunque ex eo populo se dociles ad pietatem præbuerunt, omnibus qui supra modum infrenes ac rebelles erant abjectis, sic demum sanctis divini verbi prædicatoribus ad conversionem gentium promovendam auxiliarem suam operam prolixam et assiduum repræsentarunt, eo successu ut celerrime universa terra cognitione Dei repletur. Prius tamen ab iisdem istis, ut divina narrant Apocolypsis, draco niger apostata ei usque ad repugnandum Deo contumax spiritus cum suis angelis debellatus est, et cælestibus ejectus sedibus in abyssum ac Tartarum relegatus est. Hujus merito victoriæ conciliatum ipsis præsentis hujusce festi honorem puto. Propterea synaxim archangelorum hodie gratulatione tanta concursuque celebramus Hoc illi deus meruerunt quo tempore ad divini nutum spiritus tanquam ad imperatoris signum concurrentes, et spiritali quodam impetu atque impressione in patrem malitiæ simul irrumpentes averterent illum in finem: et juxta divinam Scripturam illudentes et, sicut fulgur juxta visionem Jesu e cælo præcipitem exturbarunt. Cæterum quænam sit inter mentes incorporeas belli pugnarumque rati, ipsæ scilicet præclare noverint. Nos humilitatem cogitationum similitudine sublevantes ex ventorum conflictu vasto inter se cælo depræliantium nescio quam ad usurpandam hujus lectæ speciem nitebamur. Ut igitur in ventis vehementior infirmior superat: sic archangelorum violenta quædam in draconem sustinendo imparem prævalens conspiratio in chaos et caliginem miserum difflavit. Quem ejus illi casum suam ipsorum securitatem reputabant, sic se invicem commonentes: N forte ob eandem simile nos ipsi quoque aliquando in exilium deportamur, Nos vero p

Α οὖν ἐνταῦθα τοῦτοις καὶ ἡ διακονία περιγράφεται. Οὐδαμῶς. Οὐ γὰρ ἕως τῆς πρὸς τὸν γεννήτορα πρὸς τοῦ γεννηθέντος ἀποκαταστάσεως, μέχρι δὲ τῆς προσδοκωμένης συντελείας, καὶ κατ' αὐτὴν δὲ τῆς μεγαλοπρεπῆ τῆς τοῦ Υἱοῦ δόξης ἐπιφάνειαν τὸ τῆς αὐτῶν λειτουργίας ἐπιφαινοντες δραστήριον, σὺν πειγῆ μεγαλοφωνοτάταις κελύσματι θείῳ σάλπισσιν· οὕτως ὥστε τὸ φθαρτὸν μὲν ἀλλοιωθῆναι καὶ ἀκήρασίαν, παν δὲ τὸ πλάσμα τῷ πλάστῃ κτίσῃ μὲν ἀνίστασθαι.

Β 'Ἄλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ὅθεν ὁ λόγος πρὸς τὸν δρακόντα, πάλιν αὐτὸν ἐπανακτῶν. 'Ἐπεὶ γὰρ ἰσχυρῶς ὁ δὲ ὅλων ἐξουσία εἰς τὰς χεῖρας ὑπέρχε τῷ Υἱῷ, καὶ πᾶσαν μὲν τὴν γῆν ὁ τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ ὡς φωνὴ βροντῆς ἐνορμητικῶς ἐξέχευτο· ὑπὸ τῶν νεφῶν δὲ τούτων δυνάμεων μεγαλυνόμενος ἐπαινοῦτο. Τὸν πάλαι γὰρ Ἰσραὴλ ὅτι τῷ λόγῳ τῆς ἱερᾶς πίστεως ἀνιέρως ἀντιτίθετο καταλιπόντα μᾶλλον δὲ τὸ μὲν ὅσον τοῦ ἔθνους ἀσπῆρες ἀνελκίζοντες, ὅσον δὲ κομιδῇ δυστήνιον ἐπέβησαν, οὕτως τοῖς ἱεροῖς τοῦ Λόγου θεολόγοις εἰς τὴν τῶν ἰδίων περιποίησιν συνέδραμον, ὡς τάχιστα τὴν σύμπεσιν γῆν τῆς ἐπιγνώσεως αὐτοῦ πληροῦσθαι. Πρῶτον δὲ διὰ τούτων, ὡς καὶ θεοὶ φασιν ἀποκαλύψαι, δράκων ὁ μέλας, ὁ θεομάχος νοῦς καὶ ἀποστάτης ἅμα τοῖς αὐτοῦ καταπολεμηθεὶς ἀγγέλοις, καὶ τῶν οὐρανίων κατοικήτηρίων βίβη, ἀδυσσόν τε καὶ τάρταρον οἰκῆν καταδεδίκαστο. Τοῦτο καὶ τῆς παρουσίας οἰμαὶ πρόξενον ἑορτῆς, τοῦτο καὶ συνεισφορά τῶν ἀρχαγγέλων σήμερον πανηγυρίζομεν. Καθ' ἑκάστην καὶ καὶ πνεύματος θείου συνδραμόντες ῥόπη, καὶ νοητικῶς τῷ τῆς κακίας συρράγντες πατρὶ ἐπέβησαν τε τούτου εἰς τέλος καὶ κατὰ τὴν ἱερὰν Γραφὴν ἢ καταπαίξαντες καὶ ὡσπερ ἀστραπὴν κατὰ τὴν πρὸς Ἰησοῦ θεωρίαν ἐξ οὐρανοῦ βαλλόντες ἐξέβησαν. 'Ἀλλὰ τίς ὁ τοῦ πολέμου τῶν ἀσωματῶν τῶν εἰδένων ἂν ἐκεῖνοι σαφῶς. Εἰκάζουσι δὲ ἡμεῖς τῶν ἀνέμων κατ' ἀλλήλων ἐμπτώσει τὴν τῶν νοητῶν ἐκείνων πνευμάτων παρωμοιωσθῆναι πᾶσι. Ὡσπερ οὖν ἐν τούτοις τοῦ ἤττουτος ὁ σφοδρῶς ἐπικρατεῖ, οὕτως ἡ τῶν ἀρχαγγέλων βία καὶ τοῦ δράκοντος ἐνισχύσασα πνὸς τὸν μὲν εἰς πᾶν καὶ ζόφου ἐξέρριψατο· αὐτοὶ δὲ τὴν ἐκείνου πᾶν ἑαυτῶν ἀσφαλείαν τιθίμενοι, ἕτερος πρὸς τὸν ἄλλο ἐπέκτραγον· Μήπως, φασί, διὰ τῆς αὐτῆς ἀβύσσου τὴν ὁμοίαν ὑπενεχθῶμεν ῥίψιν. Τοιγαρῶν καὶ ἡμεῖς κροτήσωμεν σήμερον τὴν ἤτταν τοῦ δειπνοῦ νοῦς. 'Ἐορτάσωμεν τὴν ἐν νοῦ οὐρανοῦ, κατὰ τὸν ἰσχυρὸν εὐαγγέλιον, τοῦ Σατανᾶ πτώσειν, καὶ τῆς λαμπρᾶν τῶν ἀγγέλων νίκην φαιδρῶς πανηγυρίσειν ἐπὶ τὰς ἐφεξῆς αὐτῶν ἰριστείας τὸν λόγον καταγαγόμεν.

am delibemus huic gaudii: et victum impium communi hodie plausu gratulemur. Casum juxta divinum Evangelium de cœlo cadentis festa Lætitia prosequamur gloriosamque victoriorum hilaritate publica celebrantes ad cæteram rerum ab ipsis præclare gestarum percurram seriem orationem admittamus.

ούτων ἀπόστολοι, μάρτυρες, ιερέων τε καὶ κραταιούμενοι χοροὶ, οἱ μὲν τὸ κράτος καὶ τῆς ἀνεκαθην ἀσεβείας ἐκριξοῦντες, τὸν εὐ-θεοῦ Λόγου λόγον ἐνεφύτευσαν τῇ γῆ· οἱ ἄλλων μαιφρονίαις συμπλεκόμενοι καὶ μέχρις τούτοις ἀντικαθίσταμενοι, τὰς ἐναγείας μὲν τῶν δαιμονίων ἀντανεῖλον, αὐτοὶ δὲ θυσία ἐκτὴ τῷ τῆς δόξης κεκάρπωνται Θεῷ. Καὶ ἐν Κυρίῳ δικαιοσύνην ἐνδυσάμενοι πᾶν μὲν ἰρέσεων ἀπεσκοράκισαν, πᾶσαν δὲ θεολογίαν ἐν ἡμῖν ἐξέβλυσαν. Ὁμιλοῦν δὲ τῶν ἀσκητῶν τὰ τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας ὀπλιζόμενοι, καὶ ἡμῶν τροπούμενοι δικαιοσύνης, ἐν ὅροι Θεοῦ ἀπαπόουσι Σιών. Καὶ γὰρ πάντες μὲν οἱ ἐς λειτουργικὰ πνεύματα κατὰ τὸν μέγαν Ἰωάννην ὑπάρχοντες πρὸς τὴν τῶν σωζομένων τὴν γῆν προχειρίζονται διακονίαν· Μιχαὴλ (Γαβριὴλ) τοσοῦτω πιστοτέρην καὶ ἐνεργεστέρην αὐτῶν λειτουργίαν ἀναφέρουσιν, ὅσα καὶ ὑπερκεῖμενοι σοφίας περιουσία καὶ λαμπρό-μᾶλλον προσηγγίκασι τῇ ὑπερουσιότητι. Διὰ δὲ βλέπουσι, ὡς ὁ θεὸς φησι λόγος, τὸ ἐν τοῦ Θεοῦ. Ὡς περὶ αὐτὸς οὗτος ὁ θεὸς· Χριστὸς Ἰησοῦς ἔχει μὲν ἐκ δεξιῶν, ἔχει ἐξ ἐναντίων αὐτῷ συνεδριάζοντας, οἷς ἡ πρὸς τοῦ Πατρὸς δῆλον ἐστὶ κρητοίμα-τω, φημί, καὶ τῶν νοσῶν τούτων λειτουργ-ἐν ἐκ δεξιῶν, ὃν δὲ καὶ ἐξ ἐναντίων αὐτῷ τας ἐξ αἰῶνος παρεστήσατο. Δι' ὧν ὡς οἱ-τοῖς ὄλοις ἐντελλόμενος τῶν ὄλων ὑπερ-κῆθεται καὶ προμηθεύεται. Οὕτω τὰς διακονίας, εἴτ' οὖν λειτουργίας τῶν ἀσω-καθεωρήσαντες, φέρε δὴ λοιπὸν τίς αὐτοῖς πρὸς τὸν ὑπερούσιον ὁμοιότης, καὶ τίς ἡ κατανοίμεν, τῇ τῶν ὀνομάτων κοινωνία μιον αὐτῶν, ὡς ἂν εἶποι τις, ὁμοιότητα τιν τεκμαίρομενοι. Οὕτω γὰρ ἂν ἡ τούτων ἀργεστέρᾳ τῷ νῷ καταλειφθεῖη.

rerum magnifica quadam planeque regia Providentiæ ratione moderatur. Sed jam in- arum mentium functiones varias ac ministeria satis hactenus contemplati, age hinc dein- enam tandem sit illorum cum Deo similitudo, rursus quæ differentia, consideremus. Hancque um teneamus censeo, ut nominum indicio naturas indagantes attendamus eoque et qualis inter communionem continentur unius nominis, dissimilis, ut sic loquam, esse possit similitudo na- . Sic enim vim, ut opinor, hujus rei perspicimus clarius.

μὲν γὰρ οὐδὲν καθόλου τῶν ὄντων ἀκοινω- οτελῶς ἢ ἀδιαφορον πρὸς τὴν ὑπερούσιον εν· πάντα δ' ὅσα τὸ εἶναι πρὸς αὐτῆς εἰς πρὸς κοινωνίας τισὶ πρὸς αὐτὴν κακοι- καὶ διαφέρει διαφοραῖς δηλαδὴ. Ἄλλ' ἐστὶ ἡ κοινωνία πλεονάζουσα τὴν διαφορότητα τι δ' οἷς ἡ διαφορῶτης ὑπερβάλλουσα τὴν ἐλαττοῖ. Οἱ δὲ πείστη μὲν πρὸς τὴν θε- ἰχρηται τῇ ὁμοιότητι, διὸ καὶ ταῖς θεωνυ- ἰδὸν ἀπάσαις ἀξιοπρεπῶς κατακεικόσμηται· δὲ κείνηται τὴν ἑτερότητα. Σκεπτόν δὲ

Horum præsentī ope apostoli et martyres, pon- tificum sanctorumque reliquorum corroborati cho- ri; illi quidem, robore atque audacia superstitionis, quæ ex inferis emeserat, extirpata, pietatis semen Dei Verbi verbum in terra severunt. Illi vero cum crudelitate tyrannorum cominus con- gressi et usque ad sanguinem eis resistentes pro- fana quidem sacrificia dæmoniorum sustulerunt ipsi vero vivens hostia et acceptabilis Deo gloriæ immolati sunt. At sacerdotes Dei justitiam induti, peste omni hæreseon procul a contagione sinceræ fidei exterminata, sacræ nobis doctrinæ explica- tionem sanam et irreprehensibilem profuderunt. Cœtus porro sacer Ascetarum adversus peccati legem armati, illamque lege justitiæ permutantes in monte Dei sancto Sion acquiescunt. Cæterum cum illæ omnes sanctæ mentes juxta magum Apostolum administratorii sint spiritus, omnium- que salus qui ubique terrarum hæreditatem cap- iunt salutis eorum ad ministerii providentiæque partem aliquam pertineat: tanto plus tamen hac in administranda spiritali præfectura fidelitatis industriæque laude Michael et Gabriel supra reli- quos excellunt, quanto iisdem omnibus sapientia et nobilitate infra se relictis vicinior ad omnis perfectionis apicem divinitatem similitudo istos propior quam aliorum quemquam dignitasque ad- movet sublimior. Semper autem, ut divinum Ver- bum loquitur, vident faciem Dei. Quemadmodum igitur hic ipse Deus simul et homo Christus Jesus a dextris et a sinistris assidentes sibi habet ali- quos: eos scilicet quibus tanti consessus honor paratus a Patre est: ita dico spiritualium horum ministrorum adstare ei semper a dextris alterum, alterum a sinistris ad hoc officium quotidianæ apparitionis aut assessus æterna Dei voluntate electos et adhibitos. Quibus ut familiarissimis in- ternuntiis ac procuratoribus ad omnia utens, uni-

Nihil prorsus est omnium quod supremo rerum omnium principio aut diversum ita sit ut non in aliquo conveniat; aut rursus ita geminum nulla ut in parte differat. Sic ista temperantur in- vicem. Est in omni Dei opere character certi linea- menti quod auctorem referat; sunt et insignes item ad discernendum notæ. Verum in quibusdam similitudo tam expressa cernitur differentiam ut omnem pene obruat: in quibusdam ita exstat differentia nullam ut relinquere similitudinis spe- ctem videatur. Nostri autem archangelis prius ad-

illud genus pertinent illustrissima Dei similitudine insigni. Unde merito appellationibus quæ Deo conveniunt pene ornantur omnibus, differentia porro tenuissima dispares. Quod adeo sic demonstratur. Lux est Dominus, rationalis omnis et spiritualis naturæ illuminator. Lux vera quæ illuminat, juxta excelsam theologiam, omnem hominem venientem in hunc mundum. Lux item est Michael, lux Gabriel. Lux uterque pellucens et a Deo splendens. Lux corporeæ omnis representationis experts. Lux non ex accidenti, sed natura fulgens; vivens eadem et divini luminis splendorem referens. Lux secunda, primæ lucis expressum et illustre simulacrum ad similitudinem primi genii splendoris resultans, lux radios ejaculans et fulguris ad modum subjectorum oculos perstringens. Rursus angelus Dominus magni annuntiator consilii. Angelus filius et nuntius paternæ benevolentiae ac adversus homines amoris, Quid vero Michael et Gabriel? An non et ipsi angeli omnipotentis Domini? An non omnibus sibi naturæ ordine subjectis Dei gloriam annuntiant? An non in omnes gentes mandatum ipsi perferunt Domini? Spiritus est Deus spirans ubi vult et quando et quantum, omnem sensus et cogitationis aciem subtilitate substantiæ ac tenuitate fugiens. Ignis præterea Deus noster est, et ignis omnis malitiæ consumptor, animarumque expugnator omnium, cogitationum quoque omnium illuminator. Posthac et minister in terris visus est. « Ego enim, ait, in medio vestrum sum sicut qui ministrat. » Sed et ipse fecit angelos suos spiritus, leves, agiles, strenuos, et ministros suos flammam ignis, prunas immateriales, micantes ad omnem vibrandi agendique efficacitatem celeres, purgativam quamdam vim spirantes. Tales sibi ministros et famulos elegit qui non mora et ærumna optatum denique perficerent, sed perniciosissimo neque eo laborioso motu quicquid decrevit Deus fieri effectum cumulate representent. Quod si omnes quotquot sunt ad sui similitudinem designavit angelos, multo nimirum potiori ratione existimandus est istos omnium præcipuos ad exactissimam sui ipsius imaginem elimasse. Spiritus ille princeps, immensus, incomprehensibilis, perspicacissimus. Mens omni mente major quæ mentes omnes et potentia produxit et intelligentia penetrat ac pervidet. Omnium tamen conatus ad se vicissim cognoscendam frustrans: quod longe facultatem cognoscendi omnem habitumque transcendat. Mentis isti quoque puræ sunt et liquidæ, et cogitationum bonarum procreatrices quæ naturas quidem omnes se inferiores clarissime cognoscunt. At ipsæ imitatione Dei cognitionem inferiorum mutuum fugiunt. Vita est Deus, vitæ sibi ipsi suæ principium et fons, vitam impertiens omnibus viventibus, ipse a nemine sumens. Quale

(†) Προκαταρκτική. Αιτίας προκαταρκτικής τῶν νόσων eas appellant medicorum pueri quæ ab extrinseco incidunt. Nam eas quæ ex intima ratione temperamentis ac qualitatum corporis existi-

αὐτῶς, φῶς μὲν ὁ Κύριος πάσης φωτιστικὸς ἡ κῆς τῆς οὐσίας καὶ νοεῖας, φῶς ἀληθινὸν ὁ μ ζει, κατὰ τὴν ὑψηλὴν θεολογίαν, πάντα ἀφῆκ ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον · φῶτα δὲ Μιχαὴλ Γαβριὴλ διαυγῆ καὶ θιαυγῆ · φῶτα σωματικῆς φάσεως πάσης ἀμυγῆ καὶ λαμπρὰ τὴν φύσιν ζῶντα καὶ θεοειδῆ · φῶτα δεύτερα τοῦ πρώτου τὸς ἐναργῆ μίμηματα καθ' ὁμοιότητα τῆς πρῆστο γοῦ διαλλόμενα λαμπρότατος, ἀκτινοβολοῦσα καταστράπτοντα τοὺς ὑποβιβηκῶτας. Ἄγγελοι ὁ Κύριος τῆς μεγάλης ἐξαγγελτικῆς βουλῆς ἡ λος τῆς πατρικῆς ὁ Υἱὸς εὐδοκίας καὶ πᾶσι πίας. Τί δὲ Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ ; Οὐκ ἴσως Κυρίου παντοκράτορος ; Οὐκ αὐτοὶ πρὸς πᾶσιν τάξιν ὑποβιβηκῶς τὴν δόξαν ἀναγγέλλουσα Οὐκ αὐτοὶ πρὸς πάντα τὰ ἔθνη τὸ πρόσταγμα γέλλουσι Κυρίου ; Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ πᾶσι θέλει, καὶ ἡνίκα, καὶ ὅσον, πᾶσαν αἰσθησῶσιν τῆ τῆς οὐσίας λεπτότητι διακιδρασκῶν. Ἐδὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ πῦρ κακίας μὲν ἐξελκῶ ἀπάσης, ψυχῶν δὲ πᾶσῶν καθαρτῆριον. Καὶ νος ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη. « Ἐγὼ γάρ, » φασίν, μίση ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν. » Ἄλλὰ καὶ ἐποίησε τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα κούρα ἀεικίνητα, καὶ ἐνεργὰ καὶ τοὺς λακτυφῶν ἀ πρὸς φλόγας, ἀνθρώπους ἀύλους, ἀκτινοβολοῦν δραστηρίους, καθαρτῆριον πένοντας ἐνεργῶν. τουργοὺς δὲ καθίστασι καὶ διακονοῦς, οὐ χρ μόνον τὸ σπουδαζόμενον ἐπιτελοῦντας, ὄξυντ καὶ ἀκαμάτω βῶπῃ τὴν ἀσκοτικὴν βουλὴν φοροῦντας. Εἰ δὲ τοὺς ἄλλους, πολλῶν δῆπου τοὺς τῶν ὄλων ἀρχικωτέτους πρὸς ἐνεργῆ αὐτῶ παρήγαγεν ὁμοίωσιν. Νοὺς ὁ Κύριος ἀ ἀπεριούτος, εὐδικρινίστατος. Νοὺς ὑπέροχος, μὲν παραγωγῆς καὶ κατανοητικῆς ἀπάντων, οὐδενὸς δὲ νοουμένου ὡς ἔστιν, τῶ πᾶσιν νο δύναιμι ἢ ἐξεν ὑπερεκπίπτειν. Ἄλλὰ καὶ οὗτοι εἰσι καθαροὶ καὶ εὐδικρινεῖς, καὶ ἀγαθῶν γε ρεις ἔννοιῶν, καὶ πάσας μὲν τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἀκριβίστατα κατανοοῦσιν · φεύγουσι δὲ καὶ θεομιμήτως τὴν τῶν ὑπερέμνων κατανοῆσιν ὁ Θεὸς καὶ αὐτοζωῆ, ζωοῦσα μὲν ὅσα μετῆρ οὐ ζωομένη δὲ. Τί γὰρ ἂν καὶ εἶη τὸ τῆς π ζῶν ζῶσαν τὴν ἀπάσης ἀρχίζων ζῶσιν ; ἢ εἰσιν οὗτοι, καὶ προσφυως ἂν κληθεῖεν ὡς ἐτ τῆ αὐτοζωῆ προσεσχηκότες, καὶ τῆς ἐκείνου ὑπερμπιπλάμενοι ζωοδωρίας. Καὶ τὴν ἐπὶ κόνα μορφοῦμενοι τῆς ζωῆς, ἀκραίφονῃ ἡμ τῆς ζωαρχίας χρηματίζουσιν. Δύναμις ἰσθ καὶ ἐνεργεια, μᾶλλον δὲ αὐτοδύναμις καὶ ἐπ για πάσης δυνάμει; δυναμωτικῆς, πᾶσι γίας ἐνεργητικῆς · δύναμις δράσα μὲν τὴν πῆ μιν καὶ τὴν ἐνεργειαν · εἰς πάνθ' ὅσα μετῆ αὐτῆς, πάσχοῦσα δὲ ταῦτα τῶν πάντων ὑπ' ἡ προκαταρκτικῆ (†) τῶν ὄλων ποιήσεων ὑπᾶ

stunt, προηγουμένης iidem [vocare consuevit] Quæ ad hunc locum intelligendum nonnulli bent usum. Istic enim προκαταρκτικῆ δύναι est aliud a se distinctum ab extrinseco esse

εἰσὶ καὶ ἐνέργειαι Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ, ἃ οὐ ποιότητες ἀτελεῖς εἶναι, οὐν εἴξει πρὸς ὀδύουσαι, ἀλλὰ δυνάμεις ζῶσαι καὶ τῇ ἰνδρομον ἔχουσαι· καὶ τὴν ἐνέργειαν. Ἐπὶ τῶν ὑλικῶν σωμάτων καὶ φυσικῶν ἰδίᾳ ; οὐσίας καθ' ὃ ἐστὶν ὁράται λόγος, ἰδίᾳ δὲ ἡ δυνάμεις ἐπιτηδειότης, οὐσα πρὸς ἐνέργειαν ; ταῦτα ἢ ἐνέργεια οἶον οὐσίας ἀποτέλεσμα ἡ οὐσία διὰ τῆς ἐνούσης αὐτῇ δυνάμει, εἰς ἡ ἀπροσαγομένη. Ἐπὶ τῶν νοερῶν δὲ καὶ λησιῶν αὐτῇ αὐτῆς ἢ οὐσία δυνάμεις ἐστὶν καθ' ὃ γὰρ εἰσὶ καὶ δύνανται· καὶ ἀνεπιτηδειότης τὴν ἐνέργειαν· ὥστε δὴ καὶ οὗτοι ὑπερκεῖμενοι τῶν ὑποβιδηκότων δρῶσι μὲν ἐν δυνάμει θεοπροπέις τῆς ὅλης ἐνεργείας, ἡς δὲ μόνος αὐτοὶ τῆς πρωτουργοῦ δυνάμει οὐν αὐτενεργείας, ἐνεργοῦνται δυνάμει Ἁγιος ὄντως ἐκεῖνος καὶ μόνος ἀγαθὸς φύπηγῆ τε καὶ ρίζα παντός ἐστιν ἀγιασμοῦ ὁότητος. Ἁγιοὶ δὲ καὶ ἀγαθοὶ καὶ οὗτοι. ἐν ἀμεθέτως καὶ ἀνακτίως, οἱ δὲ μεθεκτῶς ἀληπτικῶς τῷ πρὸς αὐτὸν τὴν οὐσίαν καὶ τῆς ἀγιότητος ὑπερπλήρουμένοι καὶ ἀγαθοῦ αὐτόχρομα τὸ μετεχόμενον πεφύκασιν.

nit expedita proxime facultas, complementum quoddam substantiæ, quam virtutis ejus se est collatione perficit. Aliter porro se res habet in intellectualibus et expertibus materiæ Quibus ipsa sua facultatis vicem omnis sibi potestas et efficacitas expedita proxime subper se est. Per id enim ipsum possunt quo sunt: ac velut ex perenni fonte æternam inde effluam; eorum ut omnis (longe nimirum supra causarum infimarum egenam et defa- i finitimam agendi rationem) ex facultatis abundantia semper redundet operatio. Deo jam efficiendi modus, quo nimirum ab uno hac illi omni ita prompta atque facili sunt ornati pe- Qui item vere sanctus et solus bonus natura vere dicitur. Quippe sanctitatis et bonitatis omnis m et radix est. Sancti quoque nostri isti simul et boni. At ille propria nullique causæ de- ti alunde ducta et participata bonitate, cujus hauriendæ copiosius sua naturalis cum ejus eo propinquitas magnam ipsis opportunitatem præbuit, ut non jam in illis communicata bo- ed ipsa adeo primigenia cernatur.

σοφία πρὸς τούτους καὶ ἀληθεῖα, δικαιοσύνη C ἡρία καὶ τὰ παραπλήσια πρὸς τῶν θεοσό- ἰων ἢ θεαρχία προσηγορεύεται. Τί δὲ Μιχαὴλ εἶναι; οὐ σοφοὶ τὰ θεῖα; καὶ τῆς σοφίας τῆς τοῖς ἀξίοις διαπορθρευταί; Οὐκ ἀληθεῖς αἱ δικαιοὶ παρὰ Θεῷ; ἀληθείας δὲ καὶ ἡμῖν βραβεύεται; οὐ σωτῆρες κόσμου τὸν ὄντως Σωτῆρα πεφήνασι τοῖς σωζομέ- οὐκ ἢ τὰς τῶν πιστῶν προσευχάς ὡς εὐώδεις προσάγουσι Κυρίῳ, κάκειθεν τῶν αἰτου- τῆν πλήρωσιν εἰς σωτηρίαν τοῖς εὐχομένοις γούσιν; ἢ οὐκ ἢ καὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς ὄντες, οὐκ ἢ κίστα δὲ τοὺς ἐν ναῶ τούτων οὐσκυτεροῦντας ἰποπτεύοντες παντοδαπῶν D , καὶ πάσης δαιμόνων ἐπηρείας, καὶ τάσης , ἐξιώνται λύμης τε καὶ φθορᾶς; ἢ ὄσπερ ἢ τολμηρὸν εἰπεῖν, ὅσα κατὰ φύσιν ἐνορᾶ- ταυτά γε κατὰ τὴν αὐτοῦ εἰσιν οὗτοι με- καὶ ὅσα δὲ πληροῖ οὐσιωδῶς ἐκείνη ἀδια- τῶ παντὶ παρούσα, ταῦτα νοεραῖς οὗτοι , ὡς ὑπόπτεροι νόες κατεληφασιν· οὕτω θ' ὅσα δύνανται ποιεῖν ἐξ αὐτῆς ἐκείνη, ἢ τούτους τυχόν ἐν ἐκείνῃ δύνεσθαι ποιεῖν,

enim illud tantum esse posset quod vitæ primige- niæ cujus ex origine vitæ omnis usura derivata est, causa atque auctor existitisse vivendi jure di- ceretur? Vitæ isti quoque sunt, sicque merito vo- centur, ut qui perenni vitæ fonti adhæreant per- petuo, affluentiumque illinc vitæ munerum co- pia redundant; Vitæ principis imagine in se ad vivum expressa ad naturæ præcellentis exactam similitudinem conformati. Potens efficacique Deus est aut ipsa potius potestas ei efficacitas a se utrumque habens, potestatem omnem corroborans efficaciam acuens, utriusque auctor omnibus quæ illas cunque participant. Quorum nihil omnium quidquam simile patitur a quoquam, cum nulli non effectioni causa ipse extrinsecus succurrens ad- jutrixque adsit. Potestates et efficacitates item sunt Michael et Gabriel. Potestates, non qualitates im- perfectæ, aut habitus ad efficacitatem viam mun- nentes: sed facultates vivæ quarum naturæ expeditissima semper agendi vis comes adhæret in- dividua. Nam in materialibus separatis naturæ ratio, separatis item insita spectatur vis: quæ habilitas est quædam ad facile operandum instruens, tum ipsa denique nit expedita proxime facultas, complementum quoddam substantiæ, quam virtutis ejus se est collatione perficit. Aliter porro se res habet in intellectualibus et expertibus materiæ Quibus ipsa sua facultatis vicem omnis sibi potestas et efficacitas expedita proxime subper se est. Per id enim ipsum possunt quo sunt: ac velut ex perenni fonte æternam inde effluam; eorum ut omnis (longe nimirum supra causarum infimarum egenam et defa- i finitimam agendi rationem) ex facultatis abundantia semper redundet operatio. Deo jam efficiendi modus, quo nimirum ab uno hac illi omni ita prompta atque facili sunt ornati pe- Qui item vere sanctus et solus bonus natura vere dicitur. Quippe sanctitatis et bonitatis omnis m et radix est. Sancti quoque nostri isti simul et boni. At ille propria nullique causæ de- ti alunde ducta et participata bonitate, cujus hauriendæ copiosius sua naturalis cum ejus eo propinquitas magnam ipsis opportunitatem præbuit, ut non jam in illis communicata bo- ed ipsa adeo primigenia cernatur.

Ad hæc in divinis præterea oraculis sapientia, veritas, justitia, salus, et si quid ejusmodi est aliud, Deus appellatur. Quid Michael et Gabriel? an non divinarum rerum præditi sapientia sunt? non ejus- dem ad homines si qui tanto sunt digni munere institores velut quidam et interpretes? An non ii- dem veri et justii apud Deum? Nobis vero nonne illi veritatis et justitiæ præmia dividunt? Non mundi salvatores (secundo quidem loco post Sal- vatorem verum) salvati se exhibent? et nunquid orationes fidelium tanquam odorem suave fragran- tem Domino admovent? indidemque expetitarum rerum uberem copiam et votorum effecta ad salutem precantibus expediunt? an non in terras late omnes ex quadam velut specula beneficentissimæ provi- dentiæ despectantes universum genus hominum, et scilicet in eorum curam qui sancto ipsorum templo religionis officiis constanti pietate repræ- sentandis perseveranter insistent, peculiari stu- dio vigilantes, ab morborum omni genere, tum a malorum dæmonum impressione noxia, corruptio- neque omni ac pernicie corporum liberant? Quem admodum enim, nisi id dici videatur audacius,

quæcunque in Deo naturaliter inesse cernuntur, eadem Dei ex ejusdem ipsi consuetudine in sese ducunt atque expriment, et quæcunque per se ipsam illa implet natura nullo interclusa locorum intervallo quominus universo præsens orbi sit, eadem illi spatia celerrimarum mentium intellectualibus obeunt volatibus : ita quæcunque per seipsam illa valet, eadem isti forte dici queant posse illius vi perficere, ut quibuscum suas Deus ipsas appellationes rebus utique non vacuas communicet. In omnibus vero, ut semel dicam, divinis Proprietatibus quarum ipsi cum conditore rerum omnium communia obtinent nomina, hæc attendenda differentia : ut illi quidem hoc sit proprium a nullo accepisse quod sit esseque ita ; atque eum existendi supra omnem longe naturam existentem obtinere ac tueri principatum, constitutione certissima, firmitate immutabili, stante semper et perdurante constantia, ut nulla illi participatio similitudinis proprietatis in excellentia summæ differentiam adimat. Hi vero non tantum quod omnino sunt, sed quod hujusmodi sunt. Eaque utuntur conditione ac felicitate naturæ illi debent conditori rerum omnium ad insignem quamdam atque expressam sui similitudinem opus suum elaborare cupienti. Enimvero a nullo ipse conditus, atque ut sic dicam ex seipso natus. Illi vero conditi et ejus vi atque efficientia ad hunc existendi vel honorem excitati vel fructum. Rursus ille quidem præit celerrima operatione mentis longæque occupat quocunque velocius intelligentiæ creatæ motu consilii omnis boni excogitationisque initia prævertere. Cætarum istos habet assectatores in isto cursu omnium proximos. Qui cognitorum quidem aliqua ipsi per se efficiunt : alia inferioribus potestatibus declarantes illarum ascito concursu et cooperatione perficiunt. Atque illi quidem, utpote Deo, summus religionis cultus adhibetur. Michael et Gabriel sua item observantia ac religiosa veneratione dignantur tanquam ministri ejus ignei, et intelligentiæ natura volucres fulminea quadam incitatione, aut divina potius rapiditate motus, omnem supremæ voluntatis nutum obsequio impigro prosequentes. Sed jam ad eorum præcellentem et divinam gloriam considerationem sermonemque vertere parantibus unde aut quæ tandem verba suppetant quæ cum rei exæquari dignitate possint ? Neque enim verbosis disputationibus, opinor, sed mente pura ac Dei Spiritu collustrata ad cognitionem pervenitur divinarum mentium ita perspicuam, ut earum vis omnis ac natura, sic tanquam in speculo, clare cernatur. Incumbendum nobis igitur actioni est et mandatorum observationi, cujus beneficio purificatio corpori, illustratio animæ, deificatio menti sacro quodam modo comparatur. Verumtamen ne contemplationem quodam, et eam quæ sermone atque oratione fit considerationem, negligamus, at eam sane quantum erit in nobis situm omni co-

Α οἷς καὶ ταῖς θεωνομίαις αὐτῶ κοινωμένοι. Ἐν δὲ, καθάπαξ εἰπεῖν, τοῖς θεοκρεστῶτοις ἡ σὺν οἷς τῷ ποιητῇ κοινωνοῦμεσιν αὐτῶ τὴν θεὸν θεωρητέον, ὥστε τῷ μὲν οὐκ ἔκ τινος αὐ οὕτως εἶναι πάσης οὐσίας ὑπερουσίας ὑπερῶς καὶ ἀναλλοιώτως αἰε ἐστῶτι κατὰ πᾶσαν ἐκστάτην ιδιότητα τοῖς δὲ οὐ τὸ εἶναι μόνον, καὶ ὁ τοῦ εἶναι τρόπος ἐξ αὐτοῦ πρὸς ὑπερῶς ποιούντος ὁμοιότητα καθισταμένου τοῦ πνεύματος. Καὶ γὰρ ὁ μὲν ἀκτιστος καὶ αὐτογένετης ἂν τις εἴποι, οἱ δὲ κτιστοὶ καὶ ἐν ἐκείνῳ πηλαχόντες. Πάλιν ὁ μὲν ἡγείται πάσης τῆς ἀγαθῆς καὶ ἐνοήματος· οἱ δὲ λίαν ὀξέως ἐπεπόμνοι. Καὶ ἂ μὲν αὐτουργοῦσιν, ἂ ὑφειμέναις δυνάμεσιν ἐκφαινόντες ταῖς αὐτῶ δρομαῖς καὶ συνεργίαις, τὰ πάντα τελεσιουργοῦσιν. Καὶ ὁ μὲν ὡς Θεὸς θεραπεύεται καὶ λειτουργοῦσιν· Μιχαὴλ δὲ καὶ Γαβριὴλ οἷα δὲ λειτουργοὶ πρὸς νόες πτηνοὶ τὴν φύσιν καθιστώτες ἐμπύρωσιν ἐ τοῖς θεαρχικωτάτοις θελήμασι διακονοῦσιν. πῶς ἂν εὐπεθῶς τὴν τούτων θειότητα καὶ καταθέροισιν ; Οὐδὲ γὰρ μακρῶς οἶμαι διεξοδοῖς, νῶ δὲ καθαρῶ καὶ Θεοῦ Πνεύματι πνεύματι τὴν θεωρίαν τῶν θεῶν νόων ἕως ἐν ἐστὶ κατοπτρεύσθαι. Οὐκ οὖν ἐπιμελητέον τῆς προητοι τῶν ἐντολῶν φυλακῆς, δὲ ἧς τῆ σαρξὶ καθαρῆς, ἐλλομψίς δὲ τῆ ψυχῆ, καὶ τῶ νῶ ἐ λειτουργεῖται. Ἄλλὰ μὲν τῆς μετὰ λόγον ἀμειλῶμεν ἀντιποιητέον δὲ καὶ αὐτῆς ὅσα δ εἰ γε δὲ μελλοίμεν τῆς τῶν νόων ὄψεως ἐπιδήσασθαι. Ὁμοίως γὰρ ἀτέλης καὶ πράξι γος καὶ λόγος ἀπρακτος. Ἡ μὲν ἀμφίβολοι στυγνῆ, τῆς τοῦ λόγου χάριτος ἀστοχοῦσα ἠ φωτισμοῦ· ὁ λόγος δὲ πάλιν εἰκὴ βέβαιος εἰς καὶ τὸν ἐν αὐτῷ κομπάζοντα κενὸν ἀφίεις, εἰ τῆ πράξει βεβαιωθείς ἀραρωτος ἐνιδρυθείη· τὰ θεωρητέα πρακτέα, καὶ τὰ πρακτέα γέγονοι ρητέα τούτοις καὶ τὸ εἶναι τελείους, καὶ ὁμοίως γελοῖς, καὶ τὰς νοῖρωτάτας αὐτῶν ἐνεργεῖα δόξας καταλάμπουσιν. Διὰ τοῦτο περὶ τῶν φιλοσογητέον, καὶ περὶ τῶν βίον φιλοπονητέον τὸν μὲν τῆ μελέτῃ, τὸν δὲ τῆ ἀσκήσει κατὰ ὅτι μάλιστα. Οὕτω γὰρ κατορθοῦμενοι καὶ πνεύματι, καὶ τούτοις οἷα δυσὶ πτέρυξι πτεροῦσιν καὶ γῆθεν ἐπαιρόμενοι, τὸν ὁρώμενον μὲν ὑπερανabaίημεν, τῷ νοητῶ δὲ καὶ ὑπὲρ ἐκστάσει κρείττονι προσηγγικότες τῶν τ' ἄλλων νόων τῆς φωτοφανούς ἐμπλησθεῖημεν λαμπρῶς καὶ πρὸ πάντων τῆς ἀρχαγγέλικῆς ταύτης ἰσότητος καὶ θειότητος. Δὲ ὧν ἡρέμα καὶ ἡ σαρξὶ τὰτη παραγυνοῦται τριάς, οἷς μὲν ἑαυτῶν ἡ μυσταγωγούσα, οἷς δὲ μυσταγωγεῖν ἄλλους δυνάμεν πάντας ἀγαθοῦργοις λάμψουσιν εὐεργετῆ καὶ θύονεν. Ἄλλ' ὧ θεωροὶ καὶ λειτουργοὶ τῆς ἐκστάσεως καὶ πάντα νόων καὶ λόγων ὑπεραιρούσας ἰσότητος ὧ πνεύματα θεῖα καὶ πύρινα καὶ τῶν κοσμικῶν στοιχείων ἀρραγίσταυτα σταθῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων κραταιότατα τρίμματα τῶν σοφῶν οἱ σοφισταί, τῶν ἐγ

οἱ πάντων ὁμοῦ τῶν ἐθνῶν ἀριστοὶ προ-
 κηθεμένοι · τῶν ἀγγέλων οἱ δημαγω-
 γηγαγγέλων οἱ ἀρχηγοὶ, οἱ ἀρχόντες ἐν ταῖς
 ἐξουσιάζοντες ἐν ἐξουσίαις · οἱ δυνατοὶ
 αἰς δυνάμει, κυριοὶ δὲ ἐν ταῖς κυριότη-
 τῶν θρόνων σύσκηνοι καὶ συνόμελοι τῶν
 καὶ ἰσοστάσιοι τῶν Σεραφίμ · ὧ τὸν τρι-
 ἰον σὺν πᾶσιν αὐτοῖς ἢ πρὸ πάντων τρι-
 ἰνάοις τῶ ὑπεραγίῳ προσάδοντες ὑμνολο-
 γησθε Θεοῦ πλήσατε τὴν γῆν. Ὁμόνοιαν
 ὀφροσύνην θεοφιλή, ταῖς Ἐκκλησίαις ἀν-
 ὄσατε · καὶ τοὺς ἀναξίους τοῦ σώματος

Χριστοῦ εἰς ἐν πνεῦμα καὶ ἕνα καινὸν
 τὸ πλήρωμα καταρτίσασθε Θεοῦ. Ἡμεῖν
 ἢ παρόντα βίον κατεσθύνετε πρὸς τὸ εὖ-
 τε πᾶσαν καὶ λογισμὸν [καὶ λόγον πρὸς
 ἢ συντείνοντες τοῦ Θεοῦ · μεθισταμένους
 ὑπαθοῦς ταύτης ζωῆς καὶ ὄχληρᾶς μὴ δὴ
 οἰς τοῦ σκότους ἀγγέλοις χάριμα καταλί-
 κμῶς, ὧ θεοτότοι Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ,
 δῶτε ψυχὴν ἐξομολογουμένην Θεῷ καὶ
 μένῃ ὑμῖν, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐμβριμή-
 οὐ στερόρως ἀπορρίψαμενοι, αὐτοὶ δὲ μοι
 λαβοὶ καὶ ὑπέρμαχοι, καὶ πρὸς τὸν ὑπέρ-
 ωγοὶ καὶ μεσίται πανάριστοι γεγονημένοι
 ἢ πρὶν ἀποστῆτε τὴν ὡς αὐτὸν ἄγουσαν
 ἢ μαρίζοντες ἄχρις ἂν εἰς αὐτὴν τοῦ Θεοῦ
 ἢ ἰσιν εἰσαγαγεῖν, καὶ τῶ τῶν ἐφετῶν ἀκρο-
 ταρμῶσαι εἰς δόξαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ
 ἢ ματος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

C prae cæteris archangelicam horum sublimitatem.
 atque mirabimur. Cujus visionis tanto fructui hæc accedet insuper utilitas, quod tali
 atione exercitatis ac præparatis mentibus divinissima jam Trinitas manifestius ostenditur,
 n quantum humana capit imbellicitas se cognoscendam exhibens ; quibusdam etiam tantum
 m illo cumulans auctario, ut privato fructu multorum ad utilitatem propagato, arcanas
 res et mysteriorum sensus communicare aliis docendo posse concedat, ita neminem suæ
 issimæ illuminationis expertem sinens, sed quamvis diversos omnes uno beneficio suæ
 tionis complectens et beans. At vos, o contemplatores et ministri supremæ omnemque
 c sermonem excedentis supersubstantialitatis. O Spiritus divini, ignei, intelligentes. Ele-
 1 mundi firmamenta ac fundamenta solidissima Malignorum spirituum mallei validissimi.
 ites sapere docetis. Qui sanctis ut terris evolent pennas aptatis. O cunctarum simul gen-
 sides optimi, et providentissimi curatores, plebis Angelorum tribuni, Archangelorum
 es. Principes in Principatibus, potentes in Potestatibus, valentes in Virtutibus, dominan-
 tionationibus, Thronorum contubernales, sanctorum Cherubim familiares, et supremis om-
 iphiæ æquales. O qui hymnum trisagium cum illis omnibus, vel præ illis omnibus, æternis
 ctissimis modulationibus omni sanctitate sanctiori Deo concinitis. Replete terram pace Dei,
 n verum et conspirantem in uno Dei colendi atque amandi ritu concordiam Ecclesiis e-
 urate. Rejectisque indignis e Christi corpore, in unum spiritum novumque unum homi-
 uorum Dei fidelium multitudinem reformatæ. Nobis vero præsentem quidem vitam in id
 im est dirigite, actionemque nostram omnem, et cogitationem, et locutionem ad amussim
 eplaciti prorsus exigitis. Tum ad extremum ærumnosa ista et misera defunctos vita ne
 tis tenebrarum angelis magnum ad eorum gaudium relinquatis. Nequaquam, o divinis-
 xel et Gabriel, ne, inquam ne, quaeso vos, ne condonaveritis illis animam Dei laudes
 1, vos vero humiliter ac suppliciter deprecaturam, sed tetros quidem dæmonas minaci at-
 ando fremitu rejicite, mihi vero salvatores este boni et invicti, tum ad supremum Deum
 iales mediatoresque longe optimi Christum. Neque prius desistite ab expediendo mihi ad
 1, quam me in ipsam Dei requiem induxeritis, et summi votorum omnium compotem fa-
 emo expetendorum et desideriorum fini ultimo summo bono me conjunxeritis in gloriam
 Filii, et sancti Spiritus in sæcula sæculorum. Amen.

quæcunque in Deo naturaliter inesse cernuntur, A eadem Dei ex ejusdem ipsi consuetudine in sese ducunt atque exprimunt, et quæcunque per se ipsam illa implet natura nullo interclusa locorum intervallo quominus universo præsens orbi sit, eadem illi spatia celerrimarum mentium intellectualibus obeunt volatibus : ita quæcunque seipsam illa valet, eadem isti forte dici posse illius vi perficere, ut quibus ipsas appellationes rebus utique nunciet. In omnibus vero, ut sicut Proprietatibus quarum ipsi cur omnium communia obtinentur differenda : ut illi quæ a nullo accepisse quod existendi supra omnem tem obtinere ac tuere certissima, firmi perdurante similitudine omnir utur cor

οἷς καὶ ταῖς θεωνυμίας δέ, καθάπαξ εἰπεῖν. σεν οἷς τῷ ποιῶ- ράν θεωρη- οὔτωρ

ἡ πνευρῆ ἀγγελίας ! ὦ πεκρῆς ἀκοῆς ! Ἦς ἀφ' ἠρῶν μήκιστα, καὶ οὐχ ὄσα, χροῖς καὶ πρὸ τὸ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βιθυνίας χάσμα π ἀλλὰ πολλῶ ἀχανέστερον καὶ πορῶ-τερον κα Ἄδης χώρου ζῶντων ἀποικίζεται. Φεῦ, ὅτι ἐνθένδε ὑστάτην ναύτην ἄ..... δημίαν οὐκ ἴσθι δευρο ἐπάνοδος. Οὐχουν ἑλπίς ὄψασ τὰ φίλτατα τοῦ λοιποῦ ἢ παρ' αὐτῶν ὄρθι τη φιλτάτην κεφαλήν. Ἄλλὰ τίς ἀ δοίη τὸν θάνατον ἀντί σου : Τοῦτο δὲ ὅπερ Δαυιδ ηὔξατο, καὶ ταῦτα ἐπὶ παιδί στάντι αὐτῷ καὶ ζητοῦντι τὴν αὐτοῦ ψυχὴν. Εἰ δ' ἐκεῖνος τῆς οἰκίας ζωῆς ἐπόθει το θάνατον, πῶς οὐκ ἂν αὐτο.... μὴν ἀντί σου χαίρων τεθνήσκου ἀδελφοῦ καὶ φιλαδέλφωτάτου, ἦδη δὲ καὶ θεῶ..... ἀνακραθαίτε σχῆσει ἕτερα πολλοπλάσιονι. Ἄτ αὐτῶν μὲν γὰρ πατρικῶν σπεριμάτων καὶ μι αιμάτων γεγονάμεν πρεσβύ-ατος : μι καὶ πρῶτος τὴν πύλκν διεληλυθῶς τῆς γενέσι εἶθε καὶ τὴν τῆς ἐξόδου διεληλυθα πρῶ.... μεθ' ἐτέρως ὁμογνία καὶ πολλοστός. Καὶ μὴ φιλόστοργος καὶ φιλόλογος πατὴρ ἐξ Ἀσίας Βυζάντιον κατέρωτα..... ἀπαγαγῶν εἶθι τῶν ἐφήθων ἡλικία πότερον βίνοντα διαταῖα δασκόν... ν τὴν τε γραμματικὴν π... τὴν τοῦ ἐπικοῦ κύκλου χρηστομάθειαν περὶ μετὰ δὲ συχρὸν χρόνον κάκεινον ἐναατῶν ἡλικίας ἄγοντα χρόνον, ... ταῖς ἐμαῖς παρήθετο, ἐπισκῆψῆς πάντῃ γενέσθαι οἱ καὶ καὶ τροφεὺς καὶ παιδαγωγὸς καὶ δισδάσ Ἄ δὴ πάντα καὶ γέγονα τὰδελφῶ καὶ θεῶ τούτων σχῆσεων ἀνακραθείς καὶ τὴν ἀδελφικὴν ἡ μοι, ἀδελφεῖ φίλ... ὦ μοι, οτι δέισα!

Græcum subjecimus *Monodix* quam in Regio 1234 quer... Hautin, postea Baluzianus, quo continetur... publicae luce dignissimi pars tantum Latine prodi... metropolitæ *Monodia* in fratris sui mortem, 2° Fr... Is codex Joannis Scutariotæ manu sæculo... ex eo ortis quod folia quædam, aliis propter char... codicem versantium partim contrita et lacerata fuerunt

ΜΟΝΟΔΙΑ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΚΥΡΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΚΑΘΗΜΑΤΟΥ ΤΟΥ ΚΟΙΤ... ΟΣ ΚΥΡΟΥ ΝΙΚΗΤΟΥ ΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ.

ταῖς τούτῳ... προσθήκαις εἰς ἀκροτάτην A
 ἀν' ἐλήλακα. Οὐχ ἔττον δὲ κάκεινος εἰς τὴν
 ἰσχυρὴν ἐπέδωκε τοῦ φιλ... ὅτι μὴ
 ὡς εὔ πάσων πλείον ἢ δρών ἕως παρ'
 το ἦθεσι καὶ μαθήμασιν ἐμπαίδοτρι

ἡμᾶς μὲν εἶχον Ἀχῆναι, ἐκείνου δὲ
 τὰ βασιλικά τνηκαῦτα καὶ τὴν τά-
 τε καὶ πάσχειν δ... ψάμεθα.
 γὰρ πολλὰ καὶ μεγάλα πολλάκις ἐγὼ
 ἴσθαι οἶδαμεν ἀπονήμενοι· ἐκείνος δὲ
 ... οὐδὲ ἢ βαχῶ.

... καὶ οὕτως ὁ τῆς φιλαδελίας σύνδεσμος
 υπέρτονος καὶ ἀρκτος ἀμφοῖν διεγύετο. Εἰ δὲ καὶ
 κοιν... ἐνίοτε, φιλιτικὸν γὰρ καὶ ἐνοποιῶν B
 τὸ συμπαιθεῖν, πάρεστιν ἐπιλογίζεσθαι οἶαν...
 ἀγάπης πεπορίσμεθα π...
 θεις οὐδέπω προσταιρισάμενοι. Οὕτε ... εὐ-
 ρίσκοντ... γημα. Μῶνοι δὲ συνδιαφέρουτες
 ἀλλήλοισ ἡμῖν αὐτοῖς τὰ τῆς ξεντίας ἀλγευὰ καὶ
 τὴν ἐπ' ἀλλοδαπῆς παροικίαν... συνεκαμμένης
 στέργοντες. Διὰ τὴν αὐτόθεν πολλῶν ἰδρώτων ἀντ-
 αλλαττομένην παίδευσιν ἧς ταῖς τεχνολογίαις ἐμ-
 μελετῶν ... ἀξοίμεθα. Ἐγὼ μὲν περὶ διδασκαλῶν
 καὶ πρὸς τὰ πρεσβύτερα τῶν μαθημάτων παραβαλ-
 λόμενος, ὁ δὲ παρ' ἐμοῦ καὶ καθόσον ... κίας μέ-
 τρον ἔχωροι νεοττοτρούμενος πρὸς τὸ τελειώτερον
 καὶ ἤρημα πτεροῦμενος, ἕως διὰ το τῶν ἐγκυκλίων
 καὶ τῆς σοφιστικῆς κουφισγίαις οἷός τε ἦν κάπι τὰ
 μετωρότερα καὶ σεμνότερα θεωρήματα φέρεσθαι.

Ἄλλ' ἐπέειπε τῷδε τῆς ἀλικίας ἀφίκτο ἀνδρῶν-
 μονος ἐν ᾧ καὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν συγχῶν οὐσῶν
 εἶδει μίαν ἔγκριται ἦν ... αὐτῷ. ἐνταῦθα ...
 ἀλλὰ πῶς ἂν ἀδακρυτὶ τῆς τότε καινοτομίας μνήμην C
 ποιήσωμαι; ἢ πρώτη τῆς διαζαίξιως σχίζα τετόλ-
 μηται ... ἢ ταυτογνώμων ἀδελφικῆς σχέσεως μονῆς
 διαιριθέσθαι καθ' αἰρέσειν βίου δυάλεσθαι Ἐγὼ μὲν
 γὰρ ἄτε περὶ τῶν γονῶν ἐκ παιδός ὡς ἀπαρχὴ τῆς
 ἐκείνων τεκνογονίας τῷ ἰσῶ καθιρωθεῖς βῆματι
 πρέπον ἔν ἰδυσταθῶ βίῳ καὶ ἀπράγμονι καὶ μίαν
 αἰτήσθαι περὶ Θεοῦ ἐπισκέπτεσθαι τὸν ἄγιον αὐτοῦ
 νεῶν καὶ οὐδὲν προσκένειν ἀνθρωπίνῳ πράγματι
 ὅτι μὴ σχολῆ καὶ βίβλοισ χαρίζεσθαι. Ὁ δὲ πρὸς τοῦ
 μὲν σχολαστικῶ καὶ ψιλῆν θεωρίαν τῶν ὄντων ἐπα-
 γγυλλομένου τὸν πρακτικῶν καὶ φιλόκοινον καὶ
 πλειονας ὑποαβλόμνον ὕλας τοῦ φιλοσοφῆν ἐμδία
 εἶστο καὶ ἔσπασατο. Ἴνα δὲ πρὸς ἔργου αὐτοῦ καὶ
 εὐδα τὰ τῆς προθέσεως γένοιτο, παρεσκεῖαζέτο τε
 καὶ προσφῆρας ἐφωδιάζετο καὶ μὲν δὴ καὶ ὡς ὀργανά
 τικα εἶφα καὶ δεξιὰ πολιτείας μεταχειρίστο ῥη-
 τορικῶν τε καὶ νομοτριβειαν, παρ' ἐμοῦ μὲν τὰ
 πρώτα σοφοῖς τὰ πολιτικὰ καὶ πολυειδήμοσιν
 ἀνδράσι συνιστάμενος, μετὰ δὲ καὶ τύχη χρησάμε-
 νος. Ἦ δὲ τύχη ἐπεφύη τῷ νεοθαλῶ τὰς βασιλείας
 βλαστῆ ὡς σπυλαξ ἐπιπλοκομένη καὶ συμπνίγουσα
 γρρατικῶς ἐπέειν ἢ κατ' Ἀνδρόνικον τυραννίς, καὶ
 δὴ τοῖς βασιλείοις εἰσφθάρῃσα ὅτι καὶ ὁ ἐμὸς ἀδελ-
 φός τοῖς βασιλικῶ ὑπογραμματοῦσι συνετέτακτο,
 θεῶνδ' ἔπει καὶ παντὸς θηρίου μισανθρωπότερον,

καὶ ὡς λέαινα ἀρτιτόκος τὰς θηρευτικὰς κύνας βλοσυ-
 ρώτερον ὑποβλέπεται, οὕτω κάκεινη εἰ τι τῆς βασι-
 λικῆς θεραπείας δεξιὸν ἦν καὶ πιστὸν· ὑφωρᾶτο
 δὲ καὶ ἐν σπουδῇ πολλῇ εἶχεν ἐκποδῶν ποιήσασθαι
 τὸ μέντοι καὶ συγχῶς ἐνὶ γέ τῳ τόπῳ διαλωδω-
 μένη πεποίηκε.

Ταῦθ' ὁρῶν ὁ μισοτύραννος ἐκείνος ἢ γενικώτερον
 φάναι μιτοπόνητος ὁ ... ἀνθρωποφάγῳ τυράνῳ
 ἢ ὑπουργεῖν ταῖς ἐκείνου μαιφονίαις τὸ μὲν θρασύ-
 τερον, τὸ δὲ ἀσεβείας ... οἰμίζεν. Ἐγὼ δὲ πόρρω
 Διὸς ἰστασθαι καὶ κεραινόν.

Ἐνθεν τοι τὰ μὲν βασιλεία ὡς τυραννεία καὶ
 μακίτε βατὰ τοῖς γε... σεβῆν ἐθέλουσιν ἀντι-
 περίσταται καὶ ἐπὶ τὴν τῶν νομικῶν δέλτων αὐτο-
 μολ... μελίτην καὶ ἐπιστήμην καὶ βασιλείων τυ-
 ραννουμένων μουσειὰ νόμων καὶ ἀρχεία Θέμιδος
 ἀναλλάττεται, καὶ δὴ τὰ ἐν διφθέραις δι' ἀνά
 γνώσεως φιλοπόνως ἀναλεγόμενος ... αἰς πλαξ-
 τῆς ἐαυτοῦ καρδίας μεταγράφεται, καὶ κύριβις ἀπο-
 τελείται νομοθεσίας ζῶσα καὶ ἄζων ἐμψυχος. Εἶτα
 βασιλείας διαδεξαμένης ... ὑ τυραννίδα ἐπάνεισι
 κά... τὰ βασιλεία. Χοῆμά τι πολλοὺ ἀξίον καὶ
 συμδαινον ἐν νόμῳ πολιτείας ἐπιστασία τοσούτῳ,
 ... τῆ χθῆς τυραννίδι ἀντίξουν εἶδοκει καὶ ἐκ
 διαμέτρου ἀντίθετον.

Τοῦτο καὶ ἄλλην ἀρχὴν ἄλλοτε κόσμου ἔξειούτο.
 Οὐ μὲν δὲ ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν Θράκη πολλῶν ἀρμοστῆς
 καὶ τῶν ἐκείσε στρατικῶν συναξέων διανομῆς
 ἐπέλετο. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν μικρῶ ὕστερον. Ἡνίκα
 δὲ καὶ βίου ἀρχὴν καταβάλλεσθαι μεθ' ἡμῶν ἐσκέ-
 ψατο, ἐπεὶ χρῆ, εὔ οἶδα, διατίθεσθαι καὶ καθ' εἰαυτὸν
 σπουδαῖον εἶναι καὶ ὡς ἐν τιμῇ μικρᾷ πολιτείας τῆ
 ἰδία οἰκία ἐγγεγυνασμένον τὸν μέλλοντα μεγάλῳ
 καὶ κοινοτέρῳ ἐνε... κιμῆσαι πολιτεύματι οἶκον
 πρώτιστα ἐγὼ συστήσασθαι ἀγαγόμενος γυναῖκα
 τὴν περὶ Θεοῦ δεδομένην οἰκωφελῆ βοιβὸν ...
 ζευγμένην εἰς ὁμοσπαρκίαν παιδουργόν τε καὶ ἀδιά-
 σπακτον, καὶ τὴν τούτου συμπεριφορὰν προὔργου
 ποιήσασθαι μὴ καὶ ποιμανῆ ... κατὰ τὸ σοφὸν
 ἀπόφθεγμα. Ὡς οὖν οὐκ ἀδῆλος ἦν τοῖς πολ-
 λοις τοῦτο προθέμενος, πῶς ἂν διηγησάμην ὅποσοι
 καὶ ὅπως ... ἡμῖν ἐσπουδάκασιν; οὐ τόσοι περὶ
 τὴν Πηνελόπην μνηστῆρες ἐκάμασαν, ὅσοι περὶ
 ἐκείνον σχεδόν τε συνέ... φαγωγοί. Οἱ μὲν θυ-
 γατέρας οὐδ' ἀδελφᾶς μνηστεύοντες ἀμιλλώμενοι
 ἀλλήλοισ καὶ φιλοτιμῶς ἀντιπεδικνύμενοι, δι' ὧν
 ἕκαστος ἂν δυνηθείη τὸν περιμάχητον καὶ πολυέ-
 ραστον νυμφι... περιφάνειαν ἢ κάλλους
 λαμπρότητα ἢ καὶ ἀμφοτέρα προὔβαλλοντο· οἱ δὲ
 φρενῶν ὀλκὴν βαρυτέραν ἀντε... ὡς κάμοι
 πράγματα παρέχειν τὸν ἀδελφὸν ἐν ἀμφορίστῳ γενό-
 μενον καὶ τὴν κρίσιν ἀνατιθέμενον. Κάκεινος δὲ πρὸ
 πάντων εἰσθαι φάσκοντα ὃ ἂν ἡμεῖς ἐγκρινόμενοι
 καταγύσασατες.

Ἦς ψυχῆς φιλαδέλφης καὶ πιστευούσης ἐμοῖ...
 πάντα καὶ τοῦ ἡμετέρου ὅσα καὶ θείου ἐξηρημένης
 βουλήματος· ἐνθα δὴ καὶ εὐαγίστατα διεδείχθη ὅπως
 τῶν θρέμ... καὶ περὶ τὸ χρέμα τῆς ἀρετῆς εἶχε.
 Καὶ ὡς οὐδὲν αὐτῷ ἐνόμιζεν ἱρασιμώτερον τῶν πάν-

ψυχοὶ ἐκείνης θεσμοὶ καὶ οἷόν τις ἀκρόπολις τῆς Α Κωνσταντινουπόλεως ἐστὶ σωζομένη ἀπόρρητος. Ἐπεὶ δὲ ἡ . . . ὑρασία τῶν περὶ πᾶσι σεμινολογουμένων ἀδελφῶν δυᾶς εἰς . . . ἐν οὐρανοῖς μετεκλήθη πολιτεία μικρῶ πρότερον, εἶτα καὶ ὁ . . . ὡσὶν ἐκείνοις παρεξυγμῆτος ἐμὸς ἀδελφός τῶ κύκλῳ τῆς αὐτῆς γερούσιας ἐγγεγραμμένος συμπαρηλήφθη καὶ εἰς τὴν αἰωνίαν μετετάξατο σύγκλητον, τότε δὴ ἤσθοντο οἱ ἐν Νικίᾳ μεγαλοπολεῖται τῆς ἑαυτῆς ἀπαγωγῆς, τότε συμφρονήσαντες ἐπέγνωσαν ἑαυτοὺς γυμνοὺς τὴν καταστολὴν τῆς ἑαυτῶν δόξης ἀκαμφασάμενοι, τότε φυγάδας καὶ μεταστάτας ἀπολιτεύτους τε καὶ ὄλωσ ἀπόλιας . . . ὅθεν καὶ περιπαθέστερον ὠλοφύρατο ὡς τρικαυτὰ κατὰκρας ἐαλωκυίας τῆς πόλεως καὶ τὰ τιμαλφέστατα τῶν αὐτῆς ἀποθέτων . . . ἐστυλημένης καὶ τῶν ὀδωιάτων ἠθσαυρισματῶν τελείαν πεπονθυίας λάπαξιν, φεῦ ! οἷος Χριστιανικὸς πολιτείας σύνδεσμος ἔρρηκται . . . λίκου πόλεως ἰμάντωσις πέπτωκε, οἷα συστοιγία ἀγαθῶν ἀνατέτραπται, οἷον καλοκαγαθίας ἔντροπον σχοινίον ἐπίτασις μὴν συμφορῶν οὐκ ἔρρηξε κατὰ τὸ σοφὸν ἀπόφθεγμα, οὔτε περιστάσεων βία διέσπακε, θάνατος δὲ τὴν χρυσεῖαν τῶν ἀνδρῶν τούτων σειράν ἀναλύων καὶ καθ' ἕνα ἐκτῶν διέφθειρε, καὶ μὴν δὴ πρώτου οἰχομένου τοῦ πρῶτατου καὶ ἀγαθοῦ Μιχαὴλ τῆς εὐκόλου καὶ ἀκλουστάτης ἐκείνης ψυχῆς ὅσον καὶ οἷον ἡ ἀποικία τῆς μεγαλοπόλεως ἐκόπητο. Ἐψυχαγωγεῖτο δ' ὁμοῦς ἐπὶ πλουτοῦσκα τὸν πολυειδήμονα Ἰωάννην τὸν μέγαν . . . βουλῆ καὶ εὐσυνέσει πύλιν καὶ πολιτείας ἀρίστης ἐμφυχον ἔγαλμα.

Ὡς δὲ καὶ τουτονὶ προτεθέντα τὰδελφῶ μεταμικρὸν . . . μίλιτο καὶ προσπέπνεθον ἐπὶ τῷ λοιπῷ καὶ τρίτῳ σεμννομέν . . . Νικήτα τῷ τὰ ἐκείνων πάντα καλὰ συλλαβόντι ἑαυτῷ ἐμῷ ἀδελφῷ μετέωρος ταῖς ἰκολοίτοις ἐλπίσιν ἐσάλειεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τουτονὶ προσκαπέδαλε τοῦσχατον ναυαγήσασα, νῦν ὑπ' ἀμέτρον. καταποθέσια λύπησ πηπόντωται καταθύσκα ὑπόδρυχα. Μέγα δὲ Ἀσίας ἐπ' αὐτῷ ἤρτο πίνθος . . . ἐπέχρησε δὲ γοερὸν Εὐρώπη συνανοιμώξασα ὡς τὴν κοσμη ζῆρμῶν ἐπέυθετο. Εἰ δ' ἑκατέρων ἠπέτρων . . . ἡ τίς μετρεῖ ὅσον ἡ πείραν τῆς σῆς καλοκαγαθίας ἔγνωσε ἡ φήμη τὰ ὡτα περιεβόμβησας . . . ὡπὸν σὸν ὠλοφύρατο θάνατον, ὦ φιλότατη καὶ θεοστάτη ψυχῆ, τί ποτ' ἂν ἡμεῖς οὐ πεισόμεθα καὶ δράσομεν σχετλιάζοντες, οἱ μετὰ παντοδαπῆς, ὡς εἰπομεν, σθένος τῆ καθ' αἷμα οἰκειώσει πιεζόμενοι ὡς ἐμῶσται ἐπὶ τε μυρίων περὶ σοῦ χαριτῶν ἐπολελαυαῖτες εἰς κλήσμιον καὶ πρό γε τῆ σῆ ἀρετῆ φιλοτιμώμενοι καὶ μέγα ἐπὶ σοὶ φρονούντες καὶ σεμνοῦσται, εἶτα νῦν ἑαυτοῦς ἀφνης ἰδόντες τοῦ περὶ σοῦ φελοθέτου ἀπολαμπρύσματος γένος πολυσχιδῆς καὶ πολλαγῶσ τῆς Ἀσίας καὶ καθ' Ἑλλ . . . καχυμένον καὶ εἰς ὄσκα λαμπρὸν αἰρόμενον διὰ σοῦ καὶ ἐξευγενεζήσαν, ὅς ἔδει μὴ διασπάρθαι νῦν καὶ κατ' οἷον πινθῶν ἰδίᾳ ἑκαστος, ἀλλ' εἰς ταυτὸ συνελλυθῆσκα καὶ τὸν σὸν περιστάτας τυμβον, ὑπ' ἐμοὶ κορυφαῖο δυστήνω καὶ θρήνων ἐξάρχοντι πολύκλαυτον ξυναλ . . . καὶ οἰκροτα . . . ἀρμύσασθαι καὶ μέγα πένθος ἔρασμα καὶ οἷον ἡ περὶ τὸν Ἰωσήφ κρημεβαλῆ

τὸν Ἰακώβ ἐπένθησε θάπτουσα. Οὕτω γὰρ ἂν οὐ πάντη τοῦ κατ' ἀξίαν θρηνεῖν ἐνελέπομεν. Νῦν δ' ἐσκαδασμένοι, γυνῆ μὲν ἡ ἀξία σου καὶ δικαία μετὰ σοῦ ἐξικέσθα: εἰς γῆρας τὸ ἀδόμενον κορωνοδίον ἐν γωνία που ἐνδαπέδου μέση χοροῦ, παίδων ἀφηλίκων καὶ ἀνήθων καθημένη μελανείμων τὴν ἑαυτῆς μὴν χυρῖαν παίδων δὲ ὄρφανίαν ἐλευσιῶσ ὀλοφύρεται. Τῶν δὲ προγενεστέρων παίδων ἄλλος ἔρρων ἄλλαχῆ καθ' ἑαυτὸν οἰμῶζει καὶ μοναυλίαν κλαυθυμρίζεται. Τῶν δ' ἄλλως οἰκειουμένων καὶ καθ' αἷμα οἱ ἐν Ἀσία τὰ τῆς τραγωδίας πρὸς τοὺς ἐν Ἑλλάδι διένειμαν.

Ἀδελφός δ' ἐγὼ πολυτλήμων καὶ πολύθρανος χθῆς μὲν καὶ πρώην ἄλλου πένθους ἐποιοῦμην ὑποθέσεις ἐπὶ τε κοιναῖς καὶ ἰδίαις ἐμαυτῷ συμφοραῖς καὶ μάλιστα οἷς ὀδωιάτων καὶ ὄνομαστότατον (ναῶν, καὶ, ἀγίε δέσποτα, ὡς τρισὺλβιον τοῦτο τὸ τῆς Θεομήταρος τέμενος καὶ τοιοῦτου προστάτου δι' αἰῶνος δεόμενον) ἱερὸν Ἀθήνησι πιστευθεῖς καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ προϊστάμενος θυσιαστηρίου πνευματικῷ καὶ πλειστῶν ὅτι καὶ πολυειδῆ προσισχομένου διηνεκῶσ θείαν ἐνέργειαν εἶδον, οἱ μοι, οἱ μοι ! ἱεροσυλούμενον καὶ ἀποκοσμούμενον. Ἐμὲ δὲ τὸν ἐκείσε πεφυτευμένον τὰ πρῶτα πρὸς δεκάδων ἑτῶν τριῶν καὶ ὑπερέκεινα ἐκ τῆς αὐλῆς Κυρίου ἀποσπώμενον ὡς αὐαλίον ἤδη καὶ ἄγονον παντὸς ἀγαθοῦ γεράνδρον τῆς ἰταλικῆς ἀέλλης σφοδρότερον ἐμπνευσάσης μοι καὶ νῦν μὲν εἰς πολυρρόθιους ἀκτὰς ἡ περιέβρυτον σκόπελον ἔλαυνόμενον, νῦν δ' ἐπὶ φάραγγα ὑπῄρειον πρὸ τοῦ κοινοῦ κλύδωνος ἐξεθρασσώμην. Ἐδοθα παρέριμμα μεταναῦστο ἀπόκληρος, ἀνέορτος, ἀπολις, ἀγροιώτης ὡς ἐρημικῆ τῆς ὀλολυγῶν ἐπὶκλαυτον κατ' ἐμαυτὸν ἄδων τὰμα καὶ κοιναῖς κακὰ. Νῦν δ' ἀλλὰ τῶν τοιοῦτων ὡς οὐκέτι κλαυτέον μοι μόνον οὐκ ἐπιλέλησμαι.

Ὁ δὲ τῆς φιλότατης κεφαλῆς θάνατος ἐκείνος τελεκαῖος ἐπιπεπδωκῶσ ὡς ἡ δεκάτη τῶν Αἰγυπτίων πληγῆ ἡ τῶν πρωτοτόκων ὀλεθρος πάντα κοπετὰ εἰς ἑαυτὸν, ἐφεικλύσατο, πᾶσαν οἰμωγὴν, πᾶν γοερὸν μέλοσ, ὄλον καὶ σύμπαν δάκρυον. Ἐοικε γὰρ ἐκείνα μὲν προβαλίσει μοι ὁ ὀδοποιῶν τρίβον τῆ ὄρηγ αὐτοῦ οἷον τινα κολαστέρων περιστατικῶν γυμνάσια, μέγιστον δὲ ἀγῶνα τοῦτον ἐπενηνοχάει καὶ ὕστατον καὶ οὐ τὸ παράπαν ἀκίνδυνον. Τ . . . ἐκείνα ἀμυχαῖα καὶ οὐ πᾶν δυσούλωτὰ μοι τὰ πλήγματα τοῦ δε . . . καὶ τοῦ βάθους τῆς ψυχῆς καθικνούμενα ἡ τάχα μὲν πειρατέρων ἀνέθη κα . . . θεόμην ἐπισημαινόμενον ἐμ πρησμέν καὶ τῶν ὀμμάτων προκαλούμενος δάκρυα καὶ πῦρ κατέφλεγεν ἐπ' ἐκείνω θλίψων, νῦν δὲ τὰ καυστικά καὶ μονιμώτερα πυρὰ τῆς κολάσῶσ ἀνήφθησαν ἀνθρακες οὐ ποτὲ μοι δοκῶ σθεσθησόμενοι ἡ τοῦ . . . ἐγκάρδιον αἷμα καυσόμενοι, ὡστε με αὐτὸ τὸ δάκρυον ἐπέλειπεν εἶτε περὶ τὸ ἀναλωθῆναι τοῖ φθάσσει κακοῖς τὸ ἐν τῆ κεφαλῆ μου ὕδωρ ὑπεκρῦεν. εἶτε περὶ τὸν νῦν μέλλον πεπληγῆναι ὡσὶ χόρτον καὶ τελῶσ αὐανθῆναι τὴν πολυπαθεστάτην καρδίαν μου, κἀντεῦθεν μῆτε δακρύων λιθαδας πενθίμων λῶγων κρονῶν ἐξ αὐτῆς ἀναδίδοσθαι ὅσον ἔθηκε τὸ τοῦ πάθους μέγεθος καὶ παρ' οὐ τὸ ἐγκυλοσύμενον ἄλγος τῆ ψυχῆ ἐκκινώμενον βραύτερον ποτε γένοιτ' ἂν.

αθήτευκας· ὄθεν καὶ ἡ γλῶσσά σου ἄπαγομένης ἐλευθερίαν ὡς γραμματιεύς κάλαμος, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ὡς σπαρ-
 ν χειρὶ σου· λόγῳ γὰρ συνεστραμμένῳ καὶ ὑπὸ ζήλου πυρακτουμένου χειρός θαρβάρου καὶ βίαιον ὄρημα καὶ ἡ λαλιά οὐκ ἄωρος τὸν ἄνδρα ψευσαμένη, ἀλλ' πλασαμένη καὶ παρανόμων γραψαμένη Ὡ πῶς ἠνέσχου ὁ μήπω πρότερον ψεύ-
 τα γὰρ θανάτῳ τὸ ψεύδος ἐστύγηκας. Ἡ ὡς εἶλου θανεῖν εἰ δῆσοι ἐπὶ σωτηρία ; ἀνθρώπου οὕτως ἠνέσχου καὶ ψύσασθαι ς ὁ φιλολήθης γενέσθαι καὶ οὐποτε τὰ ς ψύσσει. Κατὰ ζῆλον δὲ Χριστοῦ καὶ οἰξὼ δῆπουθεν, ὅς ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτία γέγονεν, οὕτω τοῖς πᾶσι πάντ' ἐγένετο, τοῖς προστάτης, χεῖραις κηδεμών ὡ, κνοῖς πατήρ, πέντεσιν ἀδελφός, φίλοις ὡς πιστότατος, συγγενεῖσι φιλοικειότατος, αὐθ' ὑπερβολὴν ὑπερβάλλουσαν φιλαδελ-
 κῶν ἐχρῆν ἢ γυναῖκα ἐκείνου χρεῖαν, ρανίαν ἐν ἰσκαρία τοιαῦτα παθεῖν (ἐπεισι αὐτὴς ληρεῖν) οὔτε τὸν ἀδελφὸν ἐμὲ καὶ ἐκείνου λοιπῆς ψυχαγωγίας ἐκπεσεῖν καὶ ἀνωλεῖν βιοτῆν καὶ μογερωτέραν τοσοῦ-
 ῶ περιών ἐκείνος ὑπέλαφρον εἰργάζετο ἢ γὰρ μὴ παρῆν καὶ συνῆν, ἀλλὰ γε καὶ ἀρκοῦμενος ἀνέψυχεν ἐκεῖθεν ὡσπερ τιτὰ ἱπιπνέων αὔραν. Καὶ ὡς θεῖος Δαυιδ θαί ποτέ φησι παρακληθῆσθαι τὴν ἑαυτοῦ μνησθαι δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ παραχρημα-
 ε· οὕτω καὶ αὐτὸς ἀχθόμενος τοῖς παροῦ-
 ς, εἰ ποτέ τις ἐπέμνη μοι ἀγγελία ὑφ-
 ἡμης ἀδελφικῆς ἐμπύρευμα, ἐπεὶ τε ζῆν εὔ πράττειν εὐαγγελίζομένη, θαυμασίαν τὰ παράκλησιν εὔρισκον. Εἰ δὲ καὶ γράμ-
 ; φιλάτης ψυχῆς καὶ χειρὸς ἐδεδῆγμην, τε καὶ ὄψιν ἐκείνην ἠδιστην καὶ γλυκερῶν καταξομένη καὶ ὅλην αὐτὴν τὴν αὐτάδελ-
 κεφαλὴν ἀπέχειν καὶ περιπτύσσεσθαι, καὶ ἱρικεχυμένον τῆς ψυχῆς θλίψει ὡς νέφος ὅς θαυμασίας αἰθρίας αἴφνης ῥαγείσης ῥώχετο, καὶ φῶς γλυκυθυμίας περιελαμπε.
 ἐπὶ τῷ θανάτῳ ἐκείνου ὠδίνες ἄδου περι-
 ε, καὶ σκότος ἄθυμ... βαθύς καὶ θανά-
 λλει σκιά, ἐπεὶπερ ἔδου καθάπαξ ὁ ἐμὸς ρος. Ὡ οἶαν ἀπεβαλλομένη ἱερίαν ἀγκυραν, μὲν τὴν Ἀθήνησιν Ἐκκλησίαν οἰακίζοντι πικρὸς περιεῖναι κλύδωνος· νῦν δὲ πολ-
 μένῳ κυμάτων διαύλοις καὶ ποντουμένῳ τὴν ψυχὴν καὶ συνεῖχε τὸ ζῆν. Ἐκείνης γὰρ

ἄ εκκρεμάμενος ἠνεχόμενος ἐς θεοῦ τὸν παροικιαξί-
 μων βίον ἀβιώτων καὶ τῷ θανάτῳ ὠκνον ὑπακού-
 σαι πάλαι καλούση. Νῦν δ' ἐπεὶπερ ἐκείνη φρούδη τί ἐμοὶ καὶ τὸ ζῆν τοῦτο, ἢ πῶς ἀναβλητίον ἔσται μοι τὸ μὴ οὐ κατάδῦναι ἤδη πρὸς ἄδην ἀπάσαις ὀδύνας ὑπέραντων ; εἰς τοῦτο γὰρ μοι, ὡς εἴκεν, ἢ δύσμορος ζωὴ παρατέταται, ἵνα μακροτέρας ἐκτίσω δίκας καὶ διὰ πάντων διέξωμαι ἀλγεινῶν, κάκ τοῦ ἐν Χριστοῦ χειρὶ τοῦ πλήρους οἴνου ἀκράτου κεράσμα-
 τος πίνωμαι πολλαίς ὡς πάντες οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς γῆς. Ἄλλ' ἐπεὶ νῦν καὶ τὸν τρυγίαν ἐκεκνώθη, συνεκπέπωκα, ἤδη ἐς τὸ χρεῶν ἀπειμι διητηληκῶς μὲν τὰς ἐν σώματι θνητῶ δίκας ἀπάσαις σχεδόν.

Οὐκ εὐθυμος μένοι καὶ χαίρων μεταδίνω, ἔθεν δὲ ὡς τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ ζῆν εἰς ἀγαθὸν τι μετα-
 βολὴν πάντως εὐρήσων· φοβεῖ γὰρ με τὸ προσέρπον θεός ἔτερον, μὴ κάκ... ἀπὸν βαρυτέρας εὐθύνας ὑποκείσομαι, βίον βέβωκῶς οὐκ ἐνέγκλητον. Καὶ δεινὸν μὲν καὶ τοῦτο, δευότερον δὲ πολλῶ εἰ κάκει διαστήσομαι τὰδελφού, ἀλλὰ μεγίστῳ καὶ χαλεπω-
 τέρω χάσματι, ὁ μέσον ἐστήρικται τοῦ τε χώρου τῶν ἐν ἄδῃ βασανιζομένων καὶ τῆς εὐδαίμονος τῶν μακαρίστων ἀνθρώπων λήξεως, ἐπεὶ ἦν μετατάξασθαι τὸν ἀδελφὸν πεπίστευκα, εἰδὼς ὅπως μὲν εἰς ἀρ-
 χήνκα παραδείγματα ἐκείνων τὸν ἑαυτοῦ βίον ἀπευθύνων διακόσμησεν, ὅπως δὲ καὶ ἐν γῆ διατρί-
 βων ἔτι, ἐκείνοις, ὡς ἐξόν, εἰδῖσα συνεῖναι καὶ συναγλλεσθαι τὰ ὑπολείμματα ἀγίων σωμάτων ἐκείνων καὶ τὰ ἐκτυπώματα συλλέγων, συνοικιζό-
 μινός τε καὶ ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς σπόδόμενος· εἰς γὰρ οὐδείς ἦν ἀπάντων δικαίων τῶν ἐγγεγραμμένων ὅλων τῷ κύκλῳ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἑνιαυτοῦ, ὅς οὐ τῆ αὐτοῦ μνήμονι ἡμέρᾳ ἑορταστικῶς ἐκυθαίνετο ἰδίᾳ παρ' ἐκείνου θυσιάζοντος πνευματικῶς, καὶ γε-
 ραίροντος ὕμνοις καὶ παυχάρποις ὠραίων ἀπάρ-
 γμασιν. Οὐ γὰρ ἡγάπα δημοσίᾳ πανηγυρίζων, εἰ μὴ καὶ ἐν τῇ κατ' οἶκον ἑαυτοῦ ἐκκλησίᾳ ἀφοσιώτο τῷ ἐκάστῳ τιμημένῳ δικαίῳ, ὡς τῆς ἑνιαυσίου ὡς φωνῆν ἀγαλλιᾶσθαι, καὶ σωτήριον ἐν τῇ σκηνῇ, καὶ τῷ δικαίου ἐκείνου ψαλμικὸν διηνεκῶς ἐξα-
 κούεσθαι. Φίλος οὖν διὰ ταῦτα εὔ οἶδα παρὰ φίλους ἀφικετό, καὶ εἰς τὰς αὐτὰς αὐτοῖς αἰωνίας σκηναῖς εἰσῆλασε, καὶ συνεφορεῖτο τῆς ἀπεράντου μακα-
 ριότητος. Ἐντυγχάνει δὲ δῆπου καὶ περὶ ἡμῶν θαρσῶν, τὰ τε ἄλλα καὶ ὡς φιλάδελφος, οὕτως ὁ τοῦς ρυπώντας καθαίρων, ὡς πῦρ χωνευτήριον καὶ ὡς πόα πλυνόντων, καὶ ἡμῶν διὰ τῶν ἐνταῦθα πειρασμῶν ὡς διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος ἀποσμήξῃ, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἐξαγάγῃ ἀναψυχὴν, καὶ δικαιοῦσας διὰ τῆς Παρθένου δώσει κατοκεῖν ἐπὶ τὸ, αὐτὸ καὶ ἐν τόφῳ σκηνῆς θαυμασθῆναι αἰωνίως.

tra, sanguis et pituita, tanta est naturæ vis in rerum naturalium temperationibus. Sed jam ad secretionem considerationem veniamus. Sunt animantibus rationis expertibus tria plantasia quædam, irarum iror quidam, cupiditas quædam; in nomine ratio quæ phantasiâ nobilitat, deinde θυμός et ἐπιθυμία quæ duo eo sunt nobiliora quod rationem moderatrinem et gubernatricem habeant. Tria hæc λόγος, θυμός et ἐπιθυμία, ut sunt animæ humanæ pares essentielles, in tensionem et remissionem non suscipiunt. Nam ratione οὐσίας Socrates non est magis λογικός quam Plato, aut magis θυμικός, aut magis ἐπιθυμητικός. Sed ratione copulationis animæ et materiali corporis physici, organici, dicuntur hæc potestates qualitates non οὐσιώδεις, et proinde intensionem ac remissionem suscipiunt: adeo ut hic illo λογικώτερος, θυμικώτερος et ἐπιθυμικώτερος dicatur. Itaque bilis flavæ nimia copia hominem θυμικώτερον reddit. Pituita nimia hominem minus θυμικόν, quam par est, efficit. Sanguinis abundantia hominem ἐπιθυμικώτερον, interdum etiam lætiores reddit. Atra bilis hominem tristiores efficit. Præterea λόγος præsertimque πρακτικός interveniente phantasia, utitur sensibus tanquam instrumentis. Idcirco ratione qualitatis et potestatis non οὐσιώδεις recipit intensionem, et remissionem adeo ut unus altero λογικώτερος vel minus λογικόν licatur, interdum etiam idem seipso λογικώτερος dicitur, non ratione potestatis essentialis, sed propter meliorem corporis physici statum. Purgato enim cerebro, præsertim cum noxiis humoribus infestatur, aliquis ad ratiocinandum aptior reddi potest. Et quoniam quatuor humores in corporibus humanis plurimum possunt, ut patet, non immerito connectuntur conjugationes λόγου θυμοῦ ἐπιθυμίας, cum conjugationibus quatuor humorum, nempe bilis flavæ, bilis atræ, sanguinis ac pituitæ. Quas quidem conjugationes si quis diligenter pervestiget, nonaginta duas reperiet, etiam non annumerata simplici conjugatione, nec illa quæ simplici respondet. Nam septem aliæ conjugationes quæ in unitate sola intensionem ac remissionem suscipiunt, nullum aut perobscurum habent usum, quæ tamen si addantur simplici ac monoginta duabus, centum conjugationes constituent. Ex quibus intelligitur ratio συμπαθείας et ἀντιπαθείας hominum inter se, quæ ex animæ et corporis organici physici copulatione existit. Nemo vero putet nos tribuere causam omnis vitiositatis prævæ temperationi corporis organici physici. Nam quomodo τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνεται καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ καταλαμβάνει, nunc non est nostrum ostendere. Ad supremam animæ theologiam pertinet hæc tractatio. Cumque in republica fines præstantissimi sint τὰ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν τέλη, sicutque Ἀρχιτεκτονικοὶ imperatores, reges, principes et magistratus, videndum est imprimis et curandum, ut educatio, κοινωνία et vitæ ratio τῶν ἀρχιτεκτονικῶν ἀνδρῶν, ad ἀρχιτεκτονικὸν τέλος referatur. Qualis enim est ἡ σοφία inter omnes scientias, talis ἡ φρόνησις ἐν ταῖς πολιτικαῖς ἀρεταῖς. Et ut quædam scientiæ propter nobilitatem et accuratorem magis accedunt ad sapientiam; ita quoque artes quædam et scientiæ, quarum usus in republica cernitur, magis accedunt πρὸς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, tales sunt ἡ στρατηγικὴ, ἡ ἱατρικὴ. Nam, ut ait auctor noster, τρεῖς κοινωνοὶ τῷ ἀρχοντι ἀρμοδιώτατοι, φιλοσοφία, στρατεία, ἱατρικὴ, μετὰ τῶν ἰδιωμάτων αὐτῶν. Idem paulo ante dixerat: Ὁ βασιλεὺς οὐ κοινωνεῖ τοῦ λιθοξοῦ, ἀλλ' ἀποδέχεται, ὥστε τὸ ἀποδέχεσθαι τινὸς ἐστὶ, καὶ οὐκ ἄλλης τῆς κοινωνίας· που γὰρ τὸ κοινωνικὸν ὄνομα κεῖται, τῶν κοινωνούντων δηλοποιεῖ συμφωνίαν. Porro sapientia prudentiæ anto præstat, quanto mens animæ. Idcirco etiam Aristoteles sexto De moribus divinè dixit: Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ κυρία γέ ἐστι τῆς σοφίας οὐδὲ τοῦ βελτιοῦς μορίου, ὥσπερ οὐδὲ τῆς ὑγείας ἱατρικὴ· οὐ γὰρ χρῆται κύτῃ, ἀλλ' ὁρᾷ ὅπως γίνηται. Deinde subjicit verissimam sententiam: Ἐκείνης οὖν ἔτεκα (nempe τῆς σοφίας) ἐπιτάττει, ἀλλ' οὐκ ἐκείνη. Postremo acutissime ludificatur illos, si qui forte reperiantur, qui temerario iudicio prudentiæ sapientiæ audeant anteferre: Ἐτι ἔμοιον, inquit, κὰν εἴ τις τὴν πολιτικὴν φαίη ἀρχειν ἂν θεῶν, ἐτι ἐπιτάττει περὶ πάντα τὰ ἐν τῇ πόλει. Ex quibus intelligitur sapientiam esse reginam omnium scientiarum, omniumque artium, præsertim cum prudentia ipsa illius causa omnia administret. Idcirco dicebat Aristoteles, Εἰ δὲ θεῖον ὁ Νοῦς πρὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὁ κατὰ τὸν Νοῦν βίος πρὸς τὸν ἄνθρωπον θεῖος. Verum tamen illud constat quod doctissimus M. Tullius dixit: Omnes artes, omnesque scientias, communi quodam societatis vinculo contineri. Ex quo existit κοινωνίας sapientum inter se temque ἐπιστημόνων, denique artificum, secundum illud quod est magis et minus. Nam reipublicæ gubernator potius communionem ac societatem inibit cum duce exercitus, vel cum medico quam cum ardore. Et sapiens vir cum viro prudente potius communionem constituet, quam cum artifice. Eodem modo de reliquis judicandum est. Hactenus igitur de communione elementorum et rerum ex elementis compositarum atque adeo de communione hominum inter se. Quoniam autem rerum inter se communicatio maxime in figurarum coordinatione cernitur, sciendum est figuram orbicularem maxime accomodatam esse ad continendum et complectendum, quia nimirum ex omnibus figuris est capacissima, ἀλλοιότητά τε καὶ μέγιστα τεταγμένη. Idcirco orbis cœlestes hanc figurationem obtinent. Secundum orbicularem constitimus quadratam figuram. In tertiis consistit triangulum æquilaterum. Quamobrem omnium mundanarum figurarum orbicularis longe est præstantissima propter eas causas quas attulimus, et præter alias plures quas Plato et Aristoteles afferunt. At in ortu rerum aliæ figuræ habent locum quia ἐθὺ τῇ γενέσει in primis convenit. Quia vero res in orbiculari illa figuratione quodammodo suam perfectionem adipiscuntur, idcirco sic κατ' ἀνάγκην τῆς γενέσεως elementa ipsa et res quæ ex ele-

dius est inter audaciam et timorem, inter misericordiam et invidiam. Est etiam alacer, φιλόφιλος, humanus et prudens, et quoniam comparatio in his conjugationibus locum habet, circumspecte videndum est, quid cum quo conferamus.

QUARTI SERMONIS.

Quoniam ἐπιτάσιως καὶ ἀνάσιως vis permagnum habet usum in conjugationibus, uti supra demonstratum est, in hoc quarto sermone accuratissime probat ἐπιτάσιν καὶ ἀνάσιν, hoc est intensionem ac remissionem esse τοῦ ποιού, non autem οὐσίας καὶ τοῦ ποσοῦ. Ἐπιδέχεται δὲ, inquit Aristoteles, τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον τὰ ποι. λευκὸν γὰρ μᾶλλον καὶ ἥττον ἕτερόν ἐτρον λέγεται, etc. In hoc etiam sermone docet propter qualitatem res dici similes et disemiles. Ὅμοια δὲ ἡ ἀνόμοια, inquit Aristoteles, κατὰ μονὰς τὰς ποιότητας λέγεται. ὁμοίον γὰρ ἕτερον ἕτερον κατ' ἄλλ' οὐδέν, ἀλλ' ἡ καθ' ὅποιόν ἐστι. Sed quorsum hæc? Nimirum ut sciamus intensionem ac remissionem, similitudinem ac dissimilitudinem habere locum in enumeratis conjugationibus, non ratione οὐσίας, sed ratione τοῦ ποσού τῆς ποιότητος, quod etiam supra monuimus.

QUINTI SERMONIS.

In quinto sermone gravissime ac sapientissime disserit de hominum communionibus inter se. Convenit homini, inquit Galenus, ut sit sapientissimus. Alibi docet bene et æqualiter temperatum esse prudentem. Cum autem similitudo temperationum conjungat et consociet homines inter se, quo præstantior fuerit consociatio. Porro hic rursus duo sunt communicandi modi nobis diligenter observandi. Unus est κατὰ τὴν σοφίαν, alter est κατὰ τὴν πολιτικὴν φρόνησιν. Discrimen hoc elicitur ex discrimine σοφίας καὶ φρονήσεως, quod quidem discrimen cum multis in locis, tum x, De moris, ab Aristotele assignatur his verbis: Συνίσταται δὲ καὶ ἡ φρόνησις τῇ τοῦ ἠθους ἀρετῇ, καὶ αὕτη τῇ φρονήσει, εἴπερ αἱ μὲν τῆς φρονήσεως ἀρχαὶ κατὰ τὰς ἠθικὰς εἰσιν ἀρετὰς, τὸ δ' ὀρθὸν τῶν ἠθικῶν κατὰ τὴν φρόνησιν, Συνηρτμεναὶ δ' αὐται τοῖς πάθεσι, καὶ περὶ τὸ σύνθετον ἂν εἶεν, αἱ δὲ τοῦ συνθέτου ἀρεταὶ ἀνθρωπικαὶ, καὶ ὁ βίος δὲ ὁ κατ' αὐτὰς καὶ ἡ εὐδαιμονία, ἡ δὲ τοῦ Νου χωρισμένη. De communionem politia idem Arist. lib. viii moribus, quo in loco τὰς πολιτικὰς κοινωνίας καθ' ἑκάστην τῶν πολιτειῶν eleganter excendit.

SEXTI SERMONIS.

In sexto comparat scientiam cum arte, et naturam cum temperatione, docetque artem ad scientiam perinde se habere atque temperationem ad naturam. Præterea monet naturam et scientiam esse conjungendas, ut scientia naturam quasi informet. Denique constituit τὰξιν quamdam, ex qua poterimus cognoscere illud quod est magis aut minus τεταγμένον, hoc est, magis aut minus secundum naturam et scientiam. Quod ut perficiat, utitur mathematicis figurarum comparationibus, docetque figuram sphaericam esse supra alias omnes τεταγμένην deinde quadratam figuram, postremo triangulum æquilaterum. Quod igitur in mathematicis figuris, sphaerica figura, id est in rebus humanis sapientiæ et prudentiæ cum natura conjunctio, et quod in illis et quadrata figura, in his est scientiæ cum natura conjunctio. Postremo quod in illis æquilaterum triangulum, his est artis cum temperationibus naturalibus conjunctio. De præstantia sphaericæ figuræ hæc Aristoteles, Περὶ οὐρανοῦ β'. Ἄπαν δὲ σχῆμα ἐπίπεδον ἢ εὐθύγραμμὸν ἐστὶν ἢ περιφερύγραμμον, καὶ τὸ μὲν εὐθύγραμμον ὑπὸ πλειόνων περιέχεται γραμμῶν, τὸ δὲ περιφερύγραμμον ὑπὸ μιᾶς. Ἐπεὶ δὲ πρότερον τῇ φύσει ἐν ἑκάστῳ γίνεαι τὸ ἐν τῶν πολλῶν καὶ τὸ ἄπλοον τοῦ συνθέτου, πρώτον ἂν εἴη τῶν ἐπιπέδων σχημάτων ὁ κύκλος, etc. Quod si quis auctoris nostri factum ausit reprehendere quod mathematica physica admisceat, respondebit Proclus: Πρὸς δὲ τὴν φυσικὴν θεωρίαν τὰ μέγιστα συμβάλλεται μαθηματικά, τὴν τε τῶν λογῶν εὐταξίαν ἐναπαίνουσα καθ' ἣν δεδημιούργηται τὸ πᾶν, καὶ ἀνελογίαν τὴν φύσιν τὰ ἐν τῷ κόσμῳ συνδήσασα, ὡς ποῦ φησὶν Τιμαίος, καὶ φησὶ τὰ μαχόμενα καὶ προσήγορα καὶ συμπληθὴ τὰ διεισώτα ποιήσασα καὶ τὰ ἡπλά καὶ πρωτοουργὰ στοιχεῖα καὶ πάντα τῇ συμμετρῇ καὶ τῇ ἀρετῇ συνεχόμενα δείξασα. Quæ porro in extremo libro dicuntur περὶ τοῦ τριγωνισμοῦ circuli, non possum adduci, ut credam illa esse nostri auctoris, cum quia sunt præter institutam disputationem addita, tum etiam quia sunt puerilia. Nam verba hæc, τὰ γοῦν ατ, τα, ηβ, βω, οχ, χα, τμηματα τὰ ἐκ τῆς κύκλου περιφέρειας καὶ τῶν τριγώνων πλευρῶν γινόμενα, ἴστωσαν ἴσα τοῖς δυοῖν τριγώνοις τῷ δ' χωρ' quid aliud habent, quam αἰτιατικὴν εὐηθεῖς, ut loquitur Aristoteles? Additur deinde ratio quæ ignavum ingenium arguit, δηλοῖ γὰρ αὐτὸ καὶ ἡ αἰσθησις, cum demonstratione opus fuerit. Quamobrem credo ego addita esse illa a Græcologorum; quod etiam quilibet ex contextus serie nullo negotio conjicere potest,

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΛΑΣΚΑΡΙ

ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ

ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

THEODORI LASCARIS

FILII SUMMI IMPERATORIS DOMINI JOANNIS DUCÆ

DE NATURALI COMMUNIONE

SERMO PRIMUS

α' Ἐκ πολλῶν μὲν πραγμάτων καὶ ἄλλως γινόντες οἱ ἄνθρωποι ὅτι τὸ φύσει κρείττον τοῦ θείου, ὑπερέχει τε καὶ τοῦ τύχης, καὶ ἐξ αὐτῶν δὴ νοῆσαι δύνανται, ὧν ἐπιείγομαι λέξαι νῦν, καὶ οὐκ ἂν ἄλλως ἔχειν εἴπη τις τοῦτ' αὐτὸ ἢ ὡς ἡ φυσικὴ ἀκολουθία καὶ ἀληθῆς παραστήσει τήμερον δι' ἐμοῦ. Ἔστι μὲν οὖν φύσις καὶ κίνησις ἐν τῇ φύσει, ὡσαύτως δ' ἔστι καὶ μερισμός· πρὸς γὰρ Ἀριστοτέλην καὶ Πυθαγόραν καὶ Ἐρμογένην καὶ Ὅμηρον κοινῶς ἡ διαίρεσις, ὡσπερ καὶ αἱ στιγμαὶ μετροῦνται στιγμαῖς καὶ τοῖς ἀριθμοῖς ἀριθμοί. Τῇ μὲν γὰρ κινήσει εἰσι μέρη κινήσεως καὶ τοῖς μέρεσι διαφορά, καὶ οὐ θέσις ἐστὶν αὐτῶν ἡ ὁντότης, ἀλλὰ ποιότης ἡ κατὰ φύσιν, ὡσπερ οὐδέ τῇ φύσει ἡ κίνησις, ἀλλὰ τὸ εἶναι ἀρχὴν μὲν κινήσεως, περιέχειν δὲ καὶ ἀρχὴν καὶ αὐτῆς στάσεως· καὶ φύσις μὲν οὖν κινεῖ πάντα τὰ ἀπλῶς καὶ καθέκαστα, ἰδιότησι [καὶ] μερισμῷ συνάπτουσα θάτερα, οἷον ἂν ληφῆ κατ' ἰδιότητα φυσικῶς μέρη, ὡς ἐν τῷ πυρὶ τὸ καυστικὸν καὶ φωτιστικόν, καὶ ἐν τοῖς

ἄλλοις τὰ οικεῖα. Πότερον οὖν οὐκ ἀρχὴ τῶν ἐνὶ ἡ ἀρχὴ τῶν χειραίων, οὔτε τῆς ἐκείνων κινήσεως ἢ τῆς τούτων κινήσεως ; καὶ πότερον οὐκ σχήματων γραμμαι, οὐδ' ἀρχὴ σχήματα τῶν γ μῶν, ἀλλὰ τῶν ἴμφω στιγμῆ εἰ δ' οὕτως ἔ ἄρα ἡ ἐκ τῆς φύσεως κίνησις ἐν γραμμαῖς σχήμασι στιγμῆ· οὐδὲ γὰρ εἴμη τις φύσιν σχημ αὐτὴν, ἀλλὰ κινήθεισαν ἐξ ἀρχῆς φυσικῆς. ἄλλων οὖν ἀπάντων ὡσαύτως ἐχόντων καὶ τῶν τῶν ἀρχῶν τούτων οὐσῶν γνωρίμων, πολλῶ μ τὸ κατὰ φύσιν, κρείττον ἢ φύσις ἥτις ὑπερέ πάντων ἐστὶ, μὴ ἐντελῶς ὡς ἀρχὴ ποιεῖ, τὸ ἐκείνην ἡμῖν, ὅτι δὲ ἐνταῦθα καὶ κίνησις κα ρισμός εἰς διαφορά, πρόδηλον. Ἀριστοτέλην καὶ Ὅμηρον διαστέλλει κατὰ τὴν ὥραν ἡ κί ει γὰρ ἡ α πρὸς τὴν γ διὰ τῆς β διελεθη, ὅτι συνεχεῖ κινήσει διέρχεται, καὶ διαστελλέται τὸ λ ἡ α στιγμῆ πρὸς τὴν γ παρὰ τῆς β, δι' ἧς συνεχεῖαν τὸ συμφυές ἐστὶν αὐταῖς· τοῦτο δὲ κί

1. Cum ex multis aliis rebus intelligunt homines, illud quod natura est et constat, multo præstantius esse eo quod positione ac fortuna constat, tum ex iis quæ dicere aggredior, possunt animadvertere. Ac nemo sane hoc ipsum aliter se habere dixerit, quam quæmodo naturalis ac vera consecutio hodie per me manifestum exhibebit. Ac primum naturam dicimus esse et motum in natura, eodemque modo distributionem esse. Nam Aristoteles, Hermogenes, et Homerus inter se communi ratione dividuntur, quomodo etiam puncta punctis mensurantur et numeri numeris. Nam motui partes motus assignantur ; et partibus discrimen, neque

ipsa entitas, ut ita dicam, per quam hæ res est positio ; cum positio sit qualitas quæ ex se est : non secus atque id quod est natura ipsa, dicimus esse motum, sed naturam dicimus principium motus et quietis : ita ut continetur principatum gerat. Natura igitur movet omnia cunquesunt absolute, adeoque singularia ipsa prietatibus ac distributione connectens utraque. Ut si exempli gratia proprietatum partes sunt ; quales sunt in igni urendi et illustrandi proprietates : et in aliis quæ ipsorum propria sunt. Utrum igitur principium terrestrium non est principium aquatilium ? Itemque utrum principi

ρικὴ ποσότης διὰ κινήσεως · διαφορὰ τοίνυν Ἀριστοτέλει καὶ Ὀμήρῳ κατὰ κίνησιν καιρικὴν. μὲν οὖν τῇ κινήσει συνέχειά τις ἐστὶ μερισμῷ ποβαλλομένη ἢ χρόνου ἢ τρόπου ἢ ποιότητι τοῦ μένου, οἷον ὡς νεῦ πρὸς πτηνόν. Ἐν δὲ τῇ μερισμοὶ κράσεων κατὰ τὸ ἄλλο τε καὶ ἄλλοιόν ἄλλως. Ἐν δὲ ταῖς κράσεσιν οὐ διαίσεις με- ὅς, ὡς ἐπὶ τῆς φύσεως ταῖς κράσεσιν ἢ διαίσεις τμῶς, ἀλλ' ἔνωσις μερισμὸς, ὃ τισι φανῆ ὡς ἰν · ὡς γὰρ μερισμὸν τῶν συνθέτων ἐκ τῶν ἢ τῶν μερικῶν ἔνωσις, οὕτω δὴ καὶ τῶν ἔνωσις, διαίσεις κράσεων. Ἐκείθεν γὰρ ἔρισις κοινὸς μερισμὸς, ἐνταυθοῖ δὲ ἢ διαίσεις, ἐπειδὴ μερικῶν ὑποκειμένων ἐστὶ διαίσεις, γὰρ τοῦ πρώτου στοιχείου α ἕως τοῦ ἐσχάτου οἷζων τις οὐχ ἔνοϊ τὰ μέρη τῇ διαίρεισι · ταῖς δὲ μερίσιν εἰ λάβοιμεν αὐτῶν μερισμὸν, μᾶλλον μερῶν ἔνωσιν λάβοιμεν, ὥστε ἢ μὲν φύσει διαί- ἔνωσις, ἢ δὲ κατὰ κρᾶσιν ἔνωσις μᾶλλον διαί- . Κατὰ ταυτὸ γοῦν τὰ φύσει διαιρούμενα ἢ ὡς ἢ τῶν ἢ ποιότητι, οὐ κατὰ φύσιν διαιροῦνται · γὰρ τοῖς πᾶσι κοινῇ, ἀλλὰ κατὰ μερισμὸν ἔνωσις, πλὴν ἀρχούσης τῆς φύσεως · συμβάλλονται αἱ κράσεις ὡς μερικαὶ καθότι κράσεις κράσε- τέρας, ἐπειδὴ καὶ αὐταὶ μερικαὶ, οὐ μὴν δὲ ἔς πᾶσα ἐν πᾶσῃ κρᾶσει. Τὸ γὰρ μουσικὸν ὄν, τὸ σκυτευτικὸν ἐν τῇ φύσει · ἔστω τοίνυν τὸ ἔνωσιν μουσικόν, ἢ ὅτι ἢ φιλοσοφία τῆς φύσεως, ἢ ἔρισις ἐκ τῆς φύσεως. Ἐστω τοίνυν Ἀριστοτέλης

A Ὀμηρος, ἢ ὅτι ἢ κινήσις. Ἐν τῇ φύσει ἢ στάσις τῆς φύσεως · ἔστω ἄρα ἢ στάσις κινήσις · ἔχει δὲ ἀδυνάτως εἶναι αὐτὰ · ἀπλῶς γὰρ αἱ κράσεις ἐνούσθαι ἀποπον, ἰδίως δὲ γε εὐρίσκεται · ἐνωτικὸν γὰρ ἐν ἑτέρου, τὸ λευκὸν τε καὶ τὸ ξανθόν, καὶ τὸ μουσικὸν συγγενὲς τοῦ ἀριθμητοῦ, καὶ τὸ φιλόσοφον τοῦ θεολογικοῦ, καὶ τὸ ποιητικὸν τοῦ ῥητορικοῦ, καὶ ἢ στάσις τοῦ σωφρονικοῦ, καὶ τοῦ ἀνδρικοῦ ἢ κινήσις, ὡσαύτως καὶ ὁ κναφεὺς τοῦ σκυτέως, καὶ ἄλλων ἄλλα, κατ' ἰδιότητα συγγενῆ.

β'. Δύο γοῦν οἱ ἐνωτικοὶ τρόποι · ὁ κατὰ φύσιν καὶ ὁ κατὰ κρᾶσιν. Κοινὸς οὖν πάντων ὁ εἰς · κοινωνοῦσι γὰρ πάντα, ὅταν εἰς τὴν ποιότητα ἀναχθῶσιν, ἢ εἰς τὴν οὐσίαν, ἢ εἰς τὸ εἶδος, ἢ εἰς τὴν ὕλην, ἢ εἰς τὴν φύσιν κυρίως τε καὶ καθολικῶς, ἀλλὰ μερικῶς καὶ ἰδίως καὶ οὐ καθότι ποιότης, ἢ καθότι οὐσία, ἢ καθότι εἶδος, ἢ καθότι ὕλη ἐνοῖ, ἀλλὰ καθότι τί τινι συμβάλλεται, καὶ τὰ στοιχεῖα καθότι τῆς φύσεως κοινωνοῦσι, καὶ τὸ ὕδωρ οὐ φθείρει τὸ πῦρ, οὔτε τὰ ἄλλα τὰ μὴ ὁμότροπα, ὅτι δὲ πυρὶ μερικῶς ἐκρέυσει ὕδωρ ἐν αὐτῷ μερικόν κάρτα φθείρει αὐτό · τὰ γὰρ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις φθείρονται, ἔστιν ὅπου δὲ καὶ τὰ φάρμακα κατ' ἰδιότητα σωμάτων καὶ κράσεων κοινωνοῦν τε καὶ ὠφελεῖν, ποῦ δὲ καὶ φθείρειν διὰ τὸ αὐτὸ ἐν ἐκείνοις ἐνοικεῖον. Ὅμως καὶ ἐν μεταλλοῖς κοινωνία εὐρίσκεται, ἐν ἄλλοις δὲ καὶ διάστασις, καὶνὸν δὲ οὐχ ἦν, εἶπερ καὶ τὰ ἐν τῇ γραμμῇ σημεῖα οὐ παντάπασιν ἐνοῦνται κατὰ συνέχειαν · τὸ γὰρ πρῶτον τῷ τρίτῳ οὐχ ἐνοῦται εἰ μὴ διὰ τοῦ δευτέρου,

is illorum non est principium motus horum ? rea, utrum figurarum lineæ non sunt princi- : neque figuræ linearum sunt principium ? tius linearum ac figurarum punctum est primum ? Quod si ita est : utrum motus ille natura in lineis ac figuris existit, est punc- Nemo enim dixerit punctum esse figurarum am, sed potius a naturali principio motum esse. Cum igitur omnia alia eodem modo se unt, et hæc principia sint omnibus nota sane t (cum sit eo quod est ex ipsa multo præ- or, quippe quæ præter omnia sit) non vulgari nobis illa quæ sunt infra se, tanquam prin- a et causa efficit. Quod autem in natura sit et distributio in ea quæ inter se differunt, i est obscurum. Motus enim qui in hoc re conficitur distinguit Aristotelem et Home- Nam si motus a ad motum c per motum b uat, omnino continuata progressionem motus itur. Et rursus punctum a distinguitur a o e per punctum b per quod propter conti- nem duo extrema inter se cohærent. Hoc est motus et horæ quantitas in motu. Quare non intercedit inter Aristotelem et Homerum r motum temporaneum. Est igitur in motu ntia quædam quæ subicitur distinctioni, nporis, aut modi, aut ejus quod ex qualitate r, verbi gratia, ut si motum mentis cum atilis confera. In natura vero distributiones

C temperamentorum existunt ex eo quod est aliud, et ex eo quod est dissimile : itemque aliis modis. At in temperationibus divisio non est distributio (utin natura illa temperationum divisio est distributio), sed distributio ipsa est communio, quod quibusdam tanquam absurdum videri possit. Utenim singulorum seu particularium communio est distributio illorum compositorum quæ ex simplicibus constant, eodem modo communio temperationum est temperationum divisio. Illic enim divisio est communis distributio, hic vero ipsa divisio est communio, cum proprie subjectorum particularium sit divisio. Nam a primo elemento a usque ad extremum ω, qui distribuit, non unit partes dividendo ; at si trium partium distributionem sumimus, potius partium unionem sumimus. Quare divisio illa quæ naturæ ratione constituitur est unio. At ipsa unio quæ fit secundum temperationem est potius divisio Ex quo intelligitur illa quæ natura sunt et constant, cum dividuntur, tempore, modo, aut qualitate, non dividi secundum naturam (nam omnibus natura communis est), sed secundum distributionem temperationum, natura tantum principatum gerente. Nam conferuntur temperationes ut particulares eo quod temperatio cum aliis temperationibus componitur, quandoquidem et ipsæ sunt particulares, Verum non omnis temperatio cum omni temperatione. Nam quod musicum est in natura, esset quoque coriarium in natura : esto igitur coriarium

κι πρὸς αὐτὸς ἀλλήλαις συνέχειαν ἔχουσι, καὶ
 , καὶ πῶς. Ἐστω τοίνυν $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta$ ὁ κύβος,
 ἦτω ἡ α ἕως τῆς ἑκατέρας αὐτῆς $\beta \tau \epsilon$ καὶ τῆς
 ἡ δ πρὸς τὴν $\beta \tau \epsilon$ καὶ τὴν γ , καὶ ἡ ϵ πρὸς τὴν
 δ , καὶ ἡ ζ ὁμοίως πρὸς τὴν $\alpha \beta \gamma \delta$ · ἐνοῦνται
 ὕται πρὸς τὰς κλίσεις, αἱ δὲ θέσεις καὶ ἐνώσεις
 οἱ κυκλικαί, ὡσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀριθμηθεισῶν
 ὦν ἀλλὰ γεγωνιωμένοι καὶ κλίσεις ἔχουσαι .
 ἄρ ὀλη ἕως ὀλης τῆς B , καὶ αὐτῆ ἕως ὀλης τῆς
 αὐτῆ ἕως ὀλης τῆς Δ , καὶ ἡ E ἕως ὀλων τῶν
 Δ , καὶ ἡ Z ὁμοίως ἕως ὀλων αὐτῶν $A B \Gamma$
 ἰνεται γοῦν ἐκ τούτου ὅτι ἀπτονται μὲν,
 τὰς δὲ διόλου οὐ στρέφονται κυκλικῶς εἴτουν
 ις. Τμηθῆτωσαν γοῦν αἱ ἐπιφάνειαι δι' ὅλου
 κύβου πᾶχους, καὶ συλληθηθῆτωσαν κατὰ τὸ
 ν ἐξίσου ὅλα τὰ τμήματα · ἐκτίθεται γοῦν
 ἀμετρος τῆ Γ , καὶ ἡ B τῆ Δ , καὶ ἡ E τῆ Z ·
 οῦν ἡ μετὰ τὴν $A H$, καὶ ἡ μετὰ τὴν Γ
 ἡ μετὰ τὴν $B I$, καὶ ἡ μετὰ τὴν ΔK ,
 μετὰ τὴν $E \Lambda$, καὶ ἡ μετὰ τὴν $Z M$, καὶ
 ἡ μετὰ τὴν $H E$, καὶ ἡ μετὰ τὴν $\Theta \Sigma$, καὶ
 ἡ τὴν $I O$, καὶ ἡ μετὰ τὴν $K \Pi$, καὶ ἡ
 ἡν $A P$, καὶ ἡ μετὰ τὴν $M \Sigma$ · τεθητω
 α πρὸς τὴν $\beta \gamma$ ἐπιφάνειαν, τεμηθῆτω δὲ
 μερῶς, ὡσαύτως καὶ ἡ δ πρὸς τὴν $\alpha \gamma$ ἐπι-
 ἡ ἑνδεκαμερῶς ἑκατέρα τε καὶ ἑκατέρα, ὁμοίως

A τεμηθῆτω ἑνδεκαμερῶς, ἦγουν ἡ $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta$, τεμηθῆ-
 σθω δὲ ἑνεαμερῶς καὶ ἡ $\eta \theta \iota \kappa \lambda \mu$, τεμηθῆσθω δὲ
 ἑπταμερῶς καὶ ἡ $\nu \xi \omicron \pi \rho \sigma$, καὶ ἐνωθῆτωσαν αὐθις
 κατὰ τὸ ἀνάπολιν ἡ $\nu : \sigma :: \xi : \rho :: \omicron : \pi :: \eta : \mu ::$
 $\theta : \lambda :: \iota : \kappa :: \alpha : \gamma :: \beta : \delta :: \epsilon : \zeta$, καὶ συνέστηκε
 πάλιν ὁ τμηθεὶς κύβος τεμνόμενος · ἄρα κύβος εὐρί-
 σκεται καὶ συντιθέμενος καὶ ἐνούμενος, καὶ πάλιν κύ-
 βος εὐρίσκεται. Ὡς γὰρ ἡ $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta$ πρὸς τὴν $\eta \theta \iota \kappa$
 $\lambda \mu$, οὕτως ἡ $\eta \theta \iota \kappa \lambda \mu$ πρὸς τὴν $\nu \xi \omicron \pi \rho \sigma$, ἑκατέρα
 τῆς ἑκατέρας ὑπεροχὴν ἀνάλογον ἔχουσα. Εἰ δὲ καὶ
 εἰς πλείους τομὰς ἢ ἐλάττους κατὰ τὴν αὐτὴν ἀνα-
 λογίαν εἰς συνεχεῖς ἐπιφανείας τέμνουν τις τὸν κύβον
 περιέρσεται, τὰ αὐτὰ καὶ οὗτος εὐρῶν, κύβον εἶναι
 εἰάσει αὐτόν.

B εἰ. Ἐδείχθη γοῦν καθὼς εἶδει ἐν τῷ κύβῳ διττὴ
 συνέχεια, ἡ κατὰ κύκλον καὶ ἡ ἐξάετρος. Ἐστω
 γοῦν ἡ κατὰ κύκλον καὶ ἀριθμητὴ φυσικὴ, ἡ δὲ κατὰ
 τὸ ἄλλο σχῆμα κατὰ κράσιν καὶ μίξιν · αἱ γὰρ
 κράσεις μικταί, τὰ δὲ γεγωνιωμένα σχήματα
 ἔμφασιν ἔχουσι μίξεως, διὰ τοῦτο τὸ τοῦ κύβου
 σχῆμα καθότι γεγωνιωμένον μικτόν. Εἰ δ' ὅτι καὶ
 τοῦτο τῆς φύσεως καὶ ὁ κύκλος τῆς φύσεως καὶ
 κοινωνεῖν κατ' αὐτὸ εἶπερ δηλαδὴ τις στέρξω
 αὐτό · ἐν γὰρ τῇ φύσει καθότι τῆς φύσεως
 ἐνοῦνται ἀπαντα, ὡσπερ καὶ εἰς τὸ σημεῖον αἱ ἀπὸ
 τῆς περιφερείας τοῦ κύκλου γραμμαὶ εἰσπερχομεναί

ationem circularem, etiam secundum super-
 Quoniam autem harmoniæ partium omnium
 ropter numerum ad circulum referuntur,
 s vero omnium aliarum figurarum est maxime
 lis maximeque uniformis, neque mixtus
 l simplex et ex partibus non multis, est
 necesse secundum numerum, naturalem
 ere cubi continuationem, quando nimirum
 uli continuationem revocatur.
 m vero consideremus etiam cubum secun-
 ontinuas superficies, an ipsæ inter se conti-
 nem habeant, et qualem et quomodo. Esto
 a b e d e f cubus. Uniatursuperficies α cum
 e, nempe, b et c ; item d cum b et c ; item
 α b c d, itemque f cum a b c d e. Uniuntur
 n angulis inclinationum. Situs vero et co-
 nes ipsarum non sunt circulares, ut cum ad
 um lineas revocabamus, sed in angulos re-
 ur et inclinationes habent. Nam tota a
 ad totam b pertingit, et hæc usque ad to-
 item hæc usque ad totam d , et e usque ad
 b c d, item f usque ad totas a b c d e. Ex
 telligitur ipsas se inter se tangere, sed hoc
 id circularem conversionem et naturalem
 ionem non revocari. Secentur itigursu-
 s per totam cubi altitudinem, et colligantur,
 proportionem observata, omnes sectionis par-
 positus est igitur et substratus diameter a
 et b ipsi d , et e ipsi f . Esto igitur post ipsam a
 , pos ipsam c altera k , post ipsam b altera i ,
 sam d altera l , pos ipsam e altera m , post
 altera n , rursus post ipsam h altera o , post

ipsam i altera p , post ipsam k altera q , post ipsam
 l altera r , post ipsam m altera s , post ipsam n altera t .
 Apponatur igitur ipsa a superficiæ $b c$: se-
 cetur vero in undecim partes. Eodem modo ipsa d
 superficiæ $a a$ apponatur, et reliquarum quælibet
 altera alteri apposita similiter secetur in undecim
 partes nempe $a b c d e f$. Deinde $h i f l m n$ se-
 centur in novem partes. Postremo $o p q r s t$ se-
 centur in septem partes ac de integro coagmententur
 ipsæ partes facto initio a postremis, contrari-
 et inverso ordine. | o.t. | p.s. | p.r. | h.n. | i.m.
 | h. l | a. c. | b, d. | e. f. — Atque ita cubus
 sectus restitutus est. Cum igitur secatur, cubus
 reperitur, et cum componitur et coagmentatur, rur-
 sus cubus reperitur. Ut $a b c d c f$ se habet ad $h i l m n$,
 sic $h i k l m n$ ad $o b q r s t$: sic ut altera pars alieri
 cum proportionem excellat. Quod si quis in plures se-
 ctiones aut minores, observata eadem proportionem,
 cubum secare in continuas superficies conabitur,
 hic illsdem repertis; ipsum sinet esse cubum.

5. Probavimus igitur, ut oportebat, in cubo du-
 plicem esse continuationem, circularem unam, et
 alteram hexaedram. Esto igitur naturalis illa quæ
 est circularis et numerabilis, at illa quæ est secun-
 dum aliam figuram esto continuatio coagmentata
 et mixta. Nam temperationes sunt mixtæ. Porro fi-
 guræ angulis præditæ mixtionis habent speciem.
 Quamobrem figura cubica, quatenus est angulis
 prædita, est mixta. Quod si quis dicat et hoc et cir-
 culum esse naturæ, ideoque inter se communicare,
 non rejiciam; nam in natura ut sunt naturæ, uniun-
 tur omnia, quemadmodum in circulo omnes quæ

πᾶς εἰς τὸν πεφυκότα. Καὶ καθότι μὲν οὖν A
μονάσι εἰσι τε καὶ γεννώμενοι, ἔχουσιν εἰς τὸ
εἰθιμῶν χύμα τὴν ἔνωσιν, ὅτι δὲ διακριθέντες
ἄλλοις ἐνοῦνται, καὶ ἄλλοις ἕτεροι, καὶ οὐ κοι-
νῶς τύχουσιν, ἀπ' ἄλλήλων ἑναργῶς διακρίν-
θη' ὅτι καὶ κατὰ φύσιν καὶ κρᾶσιν γίνονται ·
τὴν πρώτην ἐκείνην πηγὴν ἐνοῦνται ἅπαντα ·
ἰονται δὲ ἀπ' ἄλλήλων ὅταν ἐξ ἐκείνης ποικι-
λῆ σφαλῶσι πρὸς μερισμὸν.

Ἡ μὲν οὖν τῆ φύσει συνοῦσᾶ συνακτικῆ ἰσχύς
καὶ ἔως τῶν λεπτοτάτων τῶν κρᾶσεων
ἴση, συνάγει δὲ πάλιν ὡς ἀρχικῆ τὰ μέρη
καθόλου, ἣ καὶ ταῖς κρᾶσεσιν οἰκία ιδιότη-
ς ἀπ' ἄλλήλων μερίζει, ἐνὸς δὲ κατ' ιδιό-
μερικῶς. Ἐχουσι δὲ τὰ μερικὰ ἐν μερικοῖς
πως τὴν ἔνωσιν, ὡσπερ καὶ ἐν τῷ Περὶ ψυ-
ριστοτείας μνήμην εἶναι ποιεῖ, καὶ γε ἀπλῆν
νομίζων, πολυπλόχους τὰς φαντασίας ὀνομά-
της. Εἰ μὲν οὖν τῆ ἀπλῆ ψυχῆ τὰς κινήσεις
ὅκους νοοῦμεν εἶναι, καὶ συμβάλλεσθαι μὲν
πρὸν ἄλλας, ἑτέρας δὲ πρὸς ἑτέρας, καὶ οὐχ
ὅτι πᾶς ἑαυτῆς ἐνοῦσθαι κοινῶς καὶ γε νοεῖρας

οὔσης καὶ οὐ μικτῆς, πολλῶ μᾶλλον τὰν κρᾶσει
δοξάσωμεν μὴ ἐνοῦσθαι κοινῶς, ἀλλ' ἰδίως, τὰς
καὶ ὕλην ἔχουσας καὶ διόλου μικτὰς, κατὰ τὸ εἶναι
κρᾶσεις αὐτὰς. Εἰ γὰρ καὶ κρᾶσις μὴ ἔχουσα εὐρεθῆ
ὕλην, ἀλλ' οὖν καὶ αὐτὴ καθότι κρᾶσις καὶ ἑτέρας
δὲ μὴ συμβάλλεσθαι · περιόντι γὰρ θέσει καταγίνου-
ται πράγματι, καίτοι διὰ τοῦτο κατὰ τὴν σχέσιν
ἀφορῶσι τῆς οἰκείας ὀρμῆς · πολυμερῆ γὰρ τὰ κατὰ
κρᾶσιν τελούμενα ὅτι αἱ κρᾶσεις πολυμερεῖς κατ'
ἐπισύνθεσιν · αἱ μὲν γὰρ ἐνοῦνται, αἱ δὲ ἐνοικειώτητι
διαστέλλονται · περὶ γὰρ τὴν εἰς κοινότητα ιδιότητα
οὐ λόγος αὐταῖς, ἀλλ' εἰς ιδιότητα ὁ σκοπὸς ἐπεὶ καὶ
οὐ καθότι ἐν ἐνὶ τέλει ἀφορῶσιν ὁμοῦ · ἔστι γὰρ ὅπου
καὶ φαῦλα τέλη τελοῦσι μίγνισαι κρᾶσεις, ἣ φύσις
δὲ οὐδὲν εἰς αἰσχροὺς ἀφορῶσα τέλος ἐποίησε. Διὰ
B τοῦτο καὶ παρὰ φύσιν ἐκείνα κέλονται · τὸ δὲ πλείον
μίγνισαι κρᾶσεις αἴσια τέλη τελοῦσι, Παράδοξον δὲ
δοκεῖται ταῖς κατ' ιδιότητα κρᾶσεσι μίγνυμέναις ἣ
τῶν ἑτέρων κρᾶσεων ἔνωσις · ἀφορᾷ γὰρ ἑκαστον εἰς
τὴν τοῦ ἐγγιστου ἔνωσιν · συνάγονται γὰρ μᾶλλον τὰ
ὁμοία ἢ τὰ ἀνόμοια, ὅτι τὸ συγγενὲς ἔλκει τὸ συγγενὲς.
Πότερου οὖν ἀπλῶς ἣ φύσις ποιήσασα δηλαδὴ τὰς ἀρ-

numerum: et quilibet alius numerus in
natura propagari et uniri potest. Et quo-
omnes ex unitatibus existunt et oriuntur,
mnium copulatio universalis ad numerorum
perenne revocatur. Eo autem quod sepa-
illi ab aliis uniantur etiam alii cum aliis
pulentur cum quibuslibet, a se inter se ma-
distincti sunt. Hoc autem ideo fit quod et
lum naturam et secundum temperationem
ar; nam in primum illum fontem uniantur
Discernuntur vero inter se cum a fonte
fecta varietatem acquirunt et in distri-
em veniunt.

is igitur copulandi quæ perpetuo naturam
atur, permeat distributionem etiam ad sub-
nas usque temperationes. Rursus autem
iceps causa revocat partes ad unionem
salem. At vis proprietatis utriusque si-
n partes inter se distinguit. Copulat au-
rticulariter secundum proprietatem. Parti-
a vero in particularibus variis modis ha-
opulationem ut etiam in libris *De anima* D
teles tradit. Et cum simplicem animam cre-
se, tamen multiplicia ipsius visa commemo-
igitur simplici animæ multiplices motus
intelligimus, et alios cum aliis componi,
veros cum diversis, neque simpliciter
quamvis ipsa sit intelligens, nullamque ad-
nem ferat, multo magis existimare debemus
rationes illo communi modo non uniri, sed
iri, cum præsertim et materiam habeant et
permisionem suscipiant eo quod sint
ationes. Nam etiam si detur aliqua tempe-
quæ materiam non habet, verumtamen
imperatio est, admisionem suscipit. Tem-

perationum igitur natura fert, ut cum tempera-
tionibus copulentur, neque cum diversis compo-
nantur. Nam rei positæ existenti accidunt, licet
etiam a re discedant pro ratione propensionis
propriæ. Nam multiplicia sunt quæ per tempera-
tionem constituuntur, eo quod temperationes
C etiam sint multiplices, propter compositionis ad-
ditionem. Aliæ igitur uniuntur, aliæ propter di-
versam proprietatem sejunguntur. Nam præter
illam generalem uniendi rationem temperatio
suam quæque proprietatem sequitur, cum non
semper ad unum finem simul dirigantur tempe-
rationes. Fit enim sæpe ut temperationes permi-
stæ effecta mala edant. At natura nunquam sibi
proposuit turpe aliquid efficiendum. Idcirco illa
præter naturam facta dicuntur. Sæpius vero tem-
perationes permistæ prosperos successus habue-
runt. Porro quod temperationes diversæ cum
temperationibus secundum proprietatem mistis
uniantur incredibile videtur. Nam unumquodque
cum proximo copulari solet. Potius enim similia
D quam dissimilia conglutinantur, quia id quod est
ejusdem generis attrahit etiam illud quod est
ejusdem generis. Utrum igitur, cum natura prin-
cipia simplicia constituisset, et ad misionem se-
cundum temperationem principia illa concurris-
sent, attraxerunt illud quod misceri potuit? Non
enim illud quod nullum omnino habitum est
consecutum turpissimum aliquid sibi proponit.
Esset enim erratum ac probrum naturæ. Postquam
igitur illud quod non erat esse cœpit et habitum
adeptum est, statim diffusum in diversas partes
varie permeat, atque idcirco aliis uniuntur et
diversis diversas, non tamen cum omnibus omnia
Facultate igitur omnia sunt unum in natura, sed se-

καὶ ταύταις οὐσίαις τὰ καὶ διαστάσεις. Πότερον τῶ ταύτας μερίζεσθαι συνεισῆλθε τῇ αὐτῶν σε τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ χεῖριστον, τὸ μικτὸν καὶ ασιῶδες, κακείνα τὸ ποικίλλον εἰσῆγαγον; καὶ γὰρ ποικίλλειν τὰ μέσα αἱ ἐναντιότητες, καὶ ἐπὶ τῶν σχημάτων. Ἡ γὰρ διάστασις τῶν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων οὔσα πολλή, αὐτὴν δὲ διὰ μέσου τινὸς ἀρμολογεῖν ὡς ὅπως οὖν, τὸ μέσον τούτων εἰς ἐποικίλλει τετραμερῶς ὀλυμερῶς· ἢ γὰρ τοῦ τοιούτου στέρησι ἀγαθοῦ ἐν ἔφρον, αὐτὴ δὲ τὴν ποικιλίαν, τὸ ποικίλον ἡμᾶτα, καὶ ταῦτα τὴν ἐνωσιν, ὥστε διὰ τοῦ τε καὶ ποικίλου τὰ διαστάτα συνήλθοσαν. Τῆς ἰν ποικιλίας τούτων καὶ τῆς ἐνώσεως ἑτέρων λόγοι ἔχουσι τὴν ἀπόδειξιν, περὶ δὲ τῶν ἰν ὄντων σκοπὸς ἐφαρμόδιος.

Διήρηνται γοῦν αἱ κράσεις ἀπο τῆς φύσεως ἰόπων ὅν πρὶν εἶπομεν, αὐταὶ δὲ μεμονωμένως· καὶ μίγνυνται. Θεωρητέον γοῦν αὐτάς καθ' ὅπως εἰσὶ τε καὶ κοινωνοῦσι. Τούτο δὲ οὕτως ἰθὴ· ἐξετασθέντων τῶν στοιχείων τε καὶ τῆς ε, καὶ ἢ μὲν οὖν φύσις κοινὴ πᾶσι καὶ πάντων ορρεῖται καὶ γνωματεύεται, καὶ κέντρον παν-ε εὐρίσκειται καὶ ἀρχὴ καὶ πηγὴ, καὶ τοι καὶ κρων ὅλη διάλου ἐστὶ καὶ τῶν μεσοτήτων ὁμοίως

interdum etiam conveniunt, ex eo fit ut con-
tiam ac distantiam illis accidere animadverta-
trum igitur cum dividerentur, una cum divi-
psarum irreperit bonum et malum, proclivi-
mitionem, et proclivitas ad secessionem,
varietatem induxerint? Nam contrarietates
intermediis varietatem afferre, ut etiam fit
ris, Cum enim distantia positionum et rerum
arum (quæ magna est) intermedio quodam
populanda: harum intermedio varietatem
uplicem adeoque multiplicem habilitas con-
it. Nam talis boni privatio habilitatem attu-
bilitas vero varietatem; varietas autem figu-
figuræ copulationem. Quamobrem quæ inter
ltum distabant, intercedente aliquo medio et
convenere. Rationes autem varietatis horum
ulationis alio in loco aliisque argumentis
strantur. Nunc vero tractationis ordo re-
ut, quemadmodum propositum est nobis, de
rationibus dicamus.

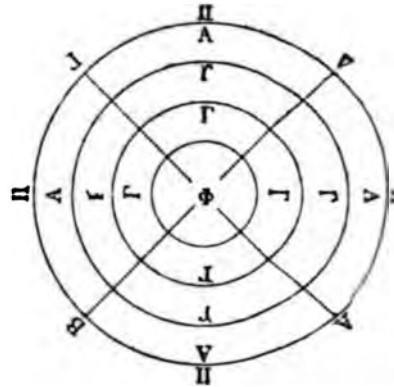
Distinctæ sunt igitur temperationes a natura
quem ante diximus. Ipsæ autem solitariæ in-
t se et miscentur. Sunt igitur ipsæ per se
am considerandæ quo modo existant et copu-
t. Hoc autem inveniri poterit si elementa et
am perscrutati fuerimus. Ac natura quidem
uniter et de omnibus dicitur, et quasi gnomo-
circumdatur et unde quaque centrum esse re-
r, principium et fons, licet etiam tota per to-
tremitates, medietates omnesque adeo partes
undas, neque ut particularis cum particulari-

A καὶ πανταχοῦ καὶ οὐχ ὡς μερικῆ μερικοίς, ἀλλ'
ὡς πάντων κοινῆ, αἱ δὲ κράσεις ἐν μὲν τῇ φύσει ὡς
καὶ τὰ στοιχεῖα, ἐπὶ δὲ ποικιλῶσι βέποιεν εἰς ὁ
πεφύκασιν ἐκάστη, καθὼς προείρηται. Εἰσὶ δὲ καὶ
κράσεις μὴ ὑλικαί, αἵτινες κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ
αὐταὶ κοινωνοῦσι τῆς φύσεως· εἰ γὰρ καὶ αὐταὶ μὴ
ὑλικαί, ὅλλ' οὖν ὅτι κράσεις μιχταί, καθὼς ἐν τῇ
προτέρῳ εἴρηται λόγῳ· οἶον ὡς ἐπὶ τῶν μουσικῶν
ἀρμονιῶν, ἐπὶ τῶν σχημάτων τῶν νοητῶν, ἐπὶ τῶν
σχέσεων τῶν τε ἀριθμητικῶν καὶ τῶν ἄλλων ὄν
εἶπομεν. Δι' ὅτι ὑλικαὶ κράσεις καὶ αὐταὶ τῇ ὁμοίᾳ
τάξει κοινωνοῦσι τῆς φύσεως καὶ μερίζονται, τὰ δὲ
στοιχεῖα οὐκ ἄλόγως κοινωνοῦσιν αὐτῆς, καὶ πρὸς
ἑαυτὰ πηγὴ ὄντα, καὶ τοι τῶν κράσεων, ἀλλὰ καθ'
ἀρμονικῶς λόγους διπλασίονας, ἡμιολίους τε καὶ
ἐπιτρίτους· πάντα γὰρ τὰ καθ' αὐτὰ ἠνωμένα, καὶ
μὴ δ' ἄλλων, κυκλικὴν τὴν συστροφὴν ἔχουσιν·
ἠγῶνται γὰρ καὶ τὰ τῶν σωμάτων μέρη καὶ μέλη,
τὰ τε τῶν ἀψύχων καὶ τῶν ἐμψύχων, ἀλλ' οὐ καθ'
αὐτὰ πρὸς αὐτὰ ὅλα τοῖς ὄλοις ἐνωσιν ἔχουσι, διὰ
τῶν μέσων δὲ ἐνοῦνται τὰ παρακάτερα, ἢ δὲ τῶν
στοιχείων ἐνωσιν οὐ τοιαύτη, ἀλλ' ὅλη τοῖς ὄλοις δι'
ὄλων καὶ οὐκ ἐν μέσῳ τινῶν. Ἔστι δὲ καὶ τάξις ἐν
αὐτοῖς κατὰ τε τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω, τὸ μᾶλλον τε
καὶ τὸ ἥττον, τὸ ποσόν, τὸ κοῦφόν τε καὶ βαρῆ, καὶ
κατὰ μὲν τὸ ἄνω καὶ κάτω, καὶ αὐτὰ θελοῖ ἢ

bus misceatur, sed ut omnium communis. Tempera-
tiones autem aliæ quidem sunt natura, ut etiam
elementa. Postquam vero varietatem susceperunt,
in illud influunt ad quod aptæ natæque sunt, quem-
admodum ante dictum est. Sunt autem quædam
temperations nou materiæ quæ ex eadem ratione
ipsæ quoque naturam participant. Quamvis enim
sint materiæ expertes, quia tamen sunt tempera-
tiones, sunt admitionis participes, ut etiam in
priori sermone docuimus, cujusmodi sunt in musi-
cis instrumentis, in figuris quæ sub intelligentiam
cadunt, in comparationibus arithmetiis et aliis
rebus quarum meminimus. Porro temperationes
materiæ etiam ipsæ eadem ratione cum natura
communem habent et dispartuntur. At ele-
menta non absque ratione participant illam,
etiamsi sibi sint fons et origo temperationum; sed
participant secundum harmonicas rationes nempe
duplas, sesquialteras et sesquitercias. Nam quæ-
cunque per se uniuntur et non per alia, circulare
conversionem habent, unitæ enim sunt corporis
partes, et membra tam animatorum quam inani-
matorum, sed non ipsa per se tota cum totis unita
sunt, sed intercedentibus mediis inter se unita sunt.
At elementorum communio non est talis, sed tota
totis per tota nullis intercedentibus mediis adunata
sunt. Est etiam ordo in his secundum superiorem
et inferiorem locum, id quod est magis et minus;
secundum quantitatem, levitatem, et gravitatem. Ac
ordo quidem secundum superiorem et inferiorem
locum manifeste cernitur. Nam ignis sursum fer-
tur, hæc subjicitur aer, aqua magis accedit ad ter-

ἐνάργεια · ἐνωφερές γάρ τὸ πῦρ, ὑπὸ δὲ ὁ ἀήρ, προσεχίστερον δὲ τὸ ὕδωρ τῆ γῆ · μέση ἢ γῆ. Πάντα καὶ γὰρ τὰ βάρη αὐτοφωδῶς πρὸς τὸ κέντρον ὁρμᾶ · τὸ μᾶλλον δὲ καὶ τὸ ἤττον, οὕτως. Μᾶλλον ἐν γῆ ὕδωρ καὶ οὐ πῦρ, καὶ ἐν αἰθέρι ἀήρ, καὶ οὐχὶ γῆ, καὶ ἐν αἰερί ὕδωρ καὶ οὐχὶ γῆ, καὶ ἐν ὕδατι ἀήρ καὶ οὐχὶ πῦρ. Ἔστι δὲ πᾶσι πάντα, οὔμνονον δὲ διὰ μέσου τινός, ἀλλ' αὐτὰ δι' ὅλων αὐτῶν, πλὴν κατὰ τὸ μᾶλλον τε καὶ τὸ ἤττον, ποσότητι δὲ καθότι τὰ περιεχόμενα τῶν περιχομένων ἐλάσσω, κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἐνάλογον στεγνωτότητα ἢ ὑγρότητα ἢ λειοτητα ἢ μακρότητα, ἢ λεπτότητα, κορυφότητα ὡσαύτως τε καὶ βαρῦτητα, καὶ τοῦτο γνωστόν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐναργείας ἐστίν · οὐδὲ γὰρ εὐλακρονέστερον γνοίη γε ἅν πᾶς οὐκ ἀπ' ἑαυτοῦ νοῶν τοῦτ' αὐτὸ ἢ ἐξ αὐτῶν · ἔχει γὰρ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τὴν τῶν ἑκατέρων εἰς ἑαυτὰ ἐνέργειαν εἰς τοῦμφανῆς τὰ ἑαυτῶν δεικνύοντα ἰδιώματα · τοῦτοις δὲ φύσις ἐστίν ἀρχῆ, μερισμὸς δὲ ὑπάρχει αὐτῆς · οὕτω γὰρ καὶ τὰ μετὰ ταῦτα τῆ ὁμοία ποικιλία ἐπακολουθεῖ. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀποδεικτικώτερον περὶ φύσεως καὶ κρᾶσεων χρῆ ἡμᾶς εἰπεῖν, οὐκ ἀναβαλλόμεθα, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν στοιχείων τε καὶ τῆς φύσεως ἀποδείξομεν διὰ τοῦ καταγραφέντος

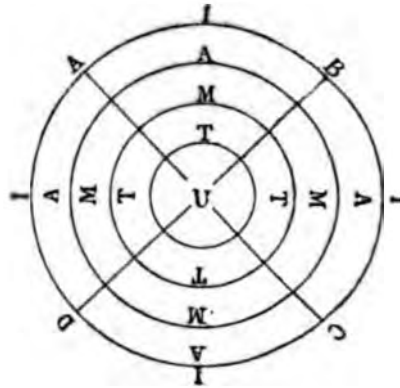
Α τουτουῖ κύκλου. Ἐστω τοίνυν ὁ κύκλος ἢ Α

Β Δεῖ γοῦν ἀποδείξαι ἐν αὐτῷ τὴν τῆς φύσεως καὶ τῶν κρᾶσεων διὰ τῶν στοιχείων τε καὶ φύσεως. Ἀχθῆτω ἀπὸ τῆς Α διάμετρος παρα τῷ κέντρῳ κατὰ τὴν Γ, ὡσαύτως καὶ ἀπὸ ἀχθῆτω περαιουμένη τῷ κέντρῳ κατὰ τὴν Δ· φθωσαν καὶ ἕτεροι τρεῖς κύκλοι · ἔνδον τοῦ Α

ram, media autem est terra ; nam omnia quæ gra-
via sunt sua sponte ad centrum feruntur. At se-
cundum id quod est magis et minus hoc modo.
Magis in terra est aqua quam ignis, in æthere aer
quam terra, in aere aqua, quam terra, in aqua po-
tius aer, quam ignis. Sunt autem interse omnibus
omnia, verum non intercedente medio quodam,
sed ipsa in ipsis totis, idque secundum id quod est
magis et minus, secundum quantitatem, ut cum com-
prehensa comprehensis minora sunt secundum pro-
portionem ejus, quæ est in corpore, soliditatis, aut
humiditatis, aut mollitudinis, aut raritatis, aut etiam
subtilitatis. Eodem modo secundum levitatem et gra-
vitationem. Atque hoc ex ipsa evidentiâ cognosci
potest Nemo enim (cogitans ipse per se) hoc ip-
sum verius quam ex ipsis rebus cognoscere potest.
Habent enim ipsa elementa utrorumque in se
efficientiam, ita ut manifeste suas proprietates
prodant. His autem natura principium est. Verum
his etiam inest distributio. Nam cætera quæ sequen-
tur deinceps similem varietatem retinent. Sed
quoniam oportet nos de natura et de temperationi-
bus sermonem facientes afferre probationes eviden-
tiores, sane differre nolumus. Ac ex ipsis elemen-
tis ipsæque adeo natura descripto hoc circulo quod
volumus demonstrabimus. Esto circulus A B C D.
Oportet igitur in hoc circulo naturæ et tempera-
tionum communionem tam in elementis quam in
natura ostendere. Ducatur ab A diameter per cen-
trum quæ terminetur in E. Eodem modo ducatur ex
B per centrum altera, quæ terminetur in D. De-
scribantur alii tres circuli intra circulum A B C D,
qui quidem æquali spatio inter se distent. Quanto
autem intervallo distent A et B, tanto etiam di-

stent C D. Scribatur in circuli centro litte-

Tollatur M sector, et adæquetur ipsi T, et
M, et I ipsi A : comperiemus M duplum esse
I, et A ipsius M sesquialterum, et ipsius A
tertium. Ponamus igitur T esse terram, M aqua
aerem, I ignem. Cum igitur circuli quatuor
nes cum N copulentur, copulatio totius est
efficiat, efficitur sane ut T M A I cum U
naturali uniantur. Porro quia in tres partes
triangula dividuntur, ac majores quidem per
circumcurrentis lineæ modum inflexas, obliquè
in rectum productas habent, ex eo tempera-
tionibus revera separari videmus, non
atque partes ipsas in sectores T M A I distribu-
rietate distingui cernimus. Nam generalis illi
convenientia, ad internos usque sectores tota
est figurata. Sed copulatio quæ est in N est indi-
perinde ac si dixerim constare ex quatuor I

ἢ, ἐξίσου ἔχοντες τὴν δεικτασίαν, ὡς ὁ Α πρὸς Α τῆ διαστάσει, ὁ Γ πρὸς τὸν Δ. Ἐγκείσθω δὲ ῶ κέντρῳ τὸ Φ. Ἀχθήτω οὖν ὁ Υ τομίους καὶ ῥήτω τῷ Γ, καὶ ὁ Α τῷ Υ, καὶ ὁ Π τῷ Α, καὶ ῥόνται ὁ μὲν Υ τοῦ Γ διπλάσιος, ὁ δὲ Α τοῦ ῥόλιος, ὁ δὲ Π τοῦ Α ἐπίτριτος. Τεθήτω γοῦν ὁ ῥὶναι γῆ, ὁ δὲ ὕδωρ, ὁ δὲ ἀήρ, ὁ δὲ πῦρ, τὸ δὲ ῥτρον καὶ φύσις. Εἰ γοῦν ὅτι αἱ κατὰ κύκλον ῥες τομοὶ πρὸς τὸ Φ συνάπτονται, ἢ διόλου δὲ ἢ κύκλος ἐστίν, ἐνοῦνται ἄρα καθ' ἑνωσιν ἢν ἢ Γ Υ Α Π πρὸς τὴν Φ· ὅτι δὲ τετραδικῶς ῥνται ἢ τριγωνικῶς, ἢ τὰς μὲν μείζους περι- ῥέχουσιν, εὐθείως δὲ τὰς πλαγίας, φαίνεται αἱ κράσεις ὄντως χωρίζονται κρᾶσεων, καθὼς ῥ εἰ, τοὺς Γ Υ Α Π μέρη ποικίλλονται· ἢ γὰρ τὸ Φ σχέσις καθολικῆ ἕως τῶν ἐνδοθεν τομέων Β ατισμένη διόλου, ἢ δὲ ἐν τῷ Φ συναφῇ ἀμερῆς, ῥ εἰπομαι, ὅτι ἐστὶν ὅλον ἐκ τεσσάρων σημείων ἑνῆ τοῦ ἐν τῷ κέντρῳ Φ, ὡστε ἢ μὲν κύκλω πόρῳ πρὸς τὸ Φ σχέσις ἐσχηματισμένη καὶ δὲ συναφῇ ἐπειδὴ ἐν στιγμοῖς ἀμερῆς καὶ ῥος. Εὐρίσκεται γοῦν ὅτι ἐν τῷ Φ τὰ στοιχεῖα ῥονται καὶ λαμβάνουσι πόρῳ τὴν σύνθεσιν κατὰ ῥας πρὸς τὰ τέλη αὐτῶν, ὡς αἱ ἐν τῷ κύκλω αἱ μοῖραι αἱ μείζονες πρὸς τὰς μείζονας, αἱ αἱ πρὸς τὰς πλαγίας, καὶ οὕτως κραθεῖσαι αἱ εὐθεία μετὰ τὴν τῶν περιφερῶν σχηματι- ῥ, ἑκάτερα πρὸς τὸ τῆς ἑκατέρας ἀρμόδιον κατὰ ῥς ἐπιστήμης ἀπόδειξιν. Τοῦτω δὲ τῷ τρόπῳ αὐτὰ ὁμοίως ἐνοῦνται τε καὶ ποικίλλονται.

Ἔστι γοῦν συγγενὲς μᾶλλον τὸ ὕδωρ διὰ ταῦτα τῆς γῆς, καὶ οὐ τὸ πῦρ, ὡς καὶ ὁ ἀήρ τοῦ πυρὸς μᾶλλον, καὶ οὐχ ἢ γῆ, καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ ἀέρος, καὶ οὐ τοῦ πυρὸς, καὶ ὁ ἀήρ τοῦ ὕδατος, καὶ οὐ τῆς γῆς, ὡς τὸ ἀνάλογον ἐν ταῖς τοῦ κύκλου δείκνυσι μοῖραις. Κέντρον γὰρ παντεχοῦ τε καὶ ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ τὸ Φ, ταῦτα δὲ ἐστὶν ἐν δι' ἄλλου καὶ ἐν ἑτέρῳ, καὶ γεινιάζον πρὸς ἄλλο· κατὰ τὸ μᾶλλον τε καὶ τὸ ἥττον, ὁμοῦ δὲ κατὰ τὴν τοῦ Φ ἑνωσιν συγγενῆ κοινῶς ἅπαντα κράσεις τε καὶ στοιχεῖα, κατὰ δὲ τὰς τομὰς καὶ τὰς θέσεις μερίζονται. Ἐπειδὴ δὲ πᾶν σῶμα κεχωρισμένον ἐκ τῶν ἑτέρων σωμάτων καὶ εἶδοσε ποιημένον καὶ μὴ ὡς ὕλη νοούμενον, ἀλλ' ἄμφω ὄν σὺν τῷ εἶδει· οὕτω γὰρ καὶ τι νομισθῆ, καὶ οὐχ ἄπλῶς ὕλη θεωρηθῆ· τὸ τριχῆ φέρει διαστατόν, τοῦτο δὲ τριῶν δέεται διαστάσεων, ὅπερ ἐξ ἀνάγκης ἀποτέλεσμα ἐστὶ τοῦ Γ Υ Α Π ἀναγκαίως, τὸ Υ τοῦ Γ εἶναι διπλάσιον, ἕνα προσλαμβάνοντα ταῦτα καὶ τὸ Α Π τετῶσιν ὁμοῦ τὰ καθέκαστα, καὶ πρῶτον μὲν οὖν σχήμα ἐστὶ τὸ τρίγωνον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ δῦο τῆς μονάδος διπλάσιος, ἢ δὲ μονὰς τε καὶ ἢ δυὰς τριάδα τελοῦσιν, ἐκ τῆς τούτων συνθέσεως ἐξ ἀνάγκης ἐστὶν ἢ τριάς, ἢ δὲ τριάς ἔχει μῆκος, βάθος καὶ πλάτος· καὶ βάθος μὲν τὴν μονάδα πυθμένα οὔσαν παντὸς κριθμοῦ, μῆκος δὲ τὴν δυάδα· πρῶτος γὰρ καὶ ἑτερομήκης ἐστὶν ἢ δυὰς· πλάτος δὲ ἑαυτὴν· εἰς τούμφαν γὰρ φέρει τὰ σχήματα. Οὕτω γοῦν κατὰ λόγον (1) σπερματικῶν ἀναλογιζόμενον διπλάσιον καὶ τὸ ὕδωρ ἀναγκαίως τῆς γῆς διὰ ταῦτα ἐγένετο, καὶ ἐπετίθησαν θάτερα ὑποκείσθαι παντὶ στερεῷ τε (2) καὶ πάσῃ τῇ ἐπ' αὐ-

C

U, quod est in centro, coheret. Quare circula- atque e longinquo reducta convenientia cum figurata et particularis. Copulatio vero quan- lem in punctis consistit, est individua et sim- lomperimus igitur elementa fundata esse ac x centro N, ac in remotis etiam partibus ad- re compositionem cum extremis suis secun- conjugationes, non aliter partes atque quæ in o assignantur majores cum majoribus, obli- um obliquis, atque ita inter se simul tem- e rectæ cum circularibus figurantur, inter avenienter secundum scientiæ demonstra- n. Hoc igitur modo et hæc similiter inter iuntur ac varietatem acquirunt. Quare aqua cognata est terræ quam ignis, et aer igni D quam terra, et aqua aeri magnis quam igni, aquæ magis quam terræ, quemadmodum pro- in circuli partibus ostendit. Semper enim ac vario centrum est U. Illæ vero partes sunt per aliud et in altero, et appropinquant ad secundum illud quod est magis ac minus, si- pro propter copulationem in ipso U omnia com- atione sunt cognata. Temperationes vero ac ita secundum sectiones et positiones distribu-

untur. Quoniam autem omne corpus separatum ab aliis corporibus forma præditum est, neque ut ma- teria intelligitur, sed utrumque est cum forma (sic enim aliquid esse putabitur, et non absolute ut mate- ria consideratum fuerit), hoc autem eget tribus in- tervallis qui necessario effectus est horum elemen- torum T M A I : ideo sane necesse est ut M ipsius T sit duplum, ut assumptis secum A I efficiant sim- liti singularia. Ac prima quidem figura est trian- gulum. Quoniam autem duo sunt unitatis duplum, unitas vero et binaribus numerus tria efficiunt, ne- cessario ex harum compositione constat ternarius. Ternarius autem habet longitudinem, altitudinem et latitudinem. Ac altitudinem quidem habet unita- tem quæ veluti fundamentum est cujuslibet numeri; longitudinem vero, binarium numerum (nam pri- mus numerus ex altera parte longus est binarius); latitudinem vero seipsum. Nam in lucem profert figuras. Hoc igitur modo secundum rationem ad gi- gnendum progredientem proportio aquæ cum terra comparatæ necessario dupli rationem obtinet, at- que duo reliqua insuper addita sunt ut esset quod a natura substerneretur compositioni omnis solidi et corporis et omnis in ipso superficiei atque adeo

ἕως σπερματικῶς, ratio ad gignendum progrediens, quæ in progressionē numerorum consideratur. BGO πρὸς τὸ στερεῷ τε καὶ σώματι καὶ πάσῃ τῇ ἐπ' αὐτῶν.

τῶν ἐπιφανείᾳ καὶ σώματι καὶ μήκει παντὶ παρὰ τῆς ἅπλως. Διὰ τοῦτο τοῖνυν τοῦ Γ τομῆς ἐστὶν ὁ Υ διπλάσιος, ἐν δὲ καὶ δύο τρία, καὶ ὕδωρ ἄρα καὶ ἡ γῆ τρεῖς μερίδες εἰσὶν ἕξισούμεναι, ἐν αἷς πρὸς τὴν τοῦ σκοποῦ ἐντελέθειαν ἐνοῦνται καὶ ἡ Α Π, καὶ τελοῦσι τὰ ἐξ αὐτῶν. Πάλιν ἐπειδὴ ὡς ὑποβάθρα ταῦτα ἐτέθησαν καὶ ὡς ὕλη παχυτέρα, ἣ συν ἀγονται καὶ τὰ ἕτερα, ἀναγκαιῶς λίξιαι κατεπειγόμεθα αὐτῶν τὴν συνάθροισιν, οὕτω γὰρ καὶ τὰς κράσεις, ἵνα νοήσωμεν πῶς ἔχουσι τὴν εἰς ἀλλήλας συγγένειαν.

γ'. Καὶ ὅτι μὲν οὖν τὸ Υ τοῦ Γ διπλάσιον, ἀλλὰ καὶ τὸ Α τοῦ Υ ἡμιόλιον, ὡσαύτως καὶ τὸ Π τοῦ Α ἐπίτριτον, ἀληθές· ἡ γὰρ καταγραφή τοῦ σχήματος καὶ ῥαδία καὶ ἀναγκαῖα καὶ οὐκ ἄλλως ἔχουσα ἐστίν, ἥτιν κατὰ τὸ συνεχῆς ποσὸν καταμετρομένη δεικνύειν δύναται τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν τῆς στοιχειακῆς ὕλης φέρειν εἰς ὅψιν ἀναλογίαν, τὴν περὶ τὸ ποσὸν, καὶ ὅτι ἀλληλουχία ὑπάρχει ἐν αὐτῷ. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐκ παραδειγμάτων ἐπὶ τὸ σαφέστερον δεῖ ἐπαγεῖν ἡμᾶς τὰ νοήματα, δεῖξομεν. Ἐστω δὲ τὸ παραδειγμα οὕτως· Ἦτω ὁ μὲν Γ τομῆς πεντάς, ὁ δὲ Υ δεκάς· περιέχεται γοῦν ὁ Γ ὑπὸ τὸν Υ· ἔστωσαν δὲ καὶ οἱ ἕτεροι τρεῖς Γ πεντάδες, οἱ δὲ Υ δεκάδες. Εἰ ἄρα διπλάσιος ὁ Υ τοῦ Γ, καὶ οἱ ἕτεροι Υ τῶν ἑτέρων Γ διπλάσιοι, εἰ δὲ τῶν ἄρα τεττάρων Γ τομῶν τῶν συναπτομένων καὶ ποιούντων τὸν ἔσω

κύκλον, διπλάσιοι οἱ Υ ὑπάρχουσι τομῆς, καὶ τοὺς Υ τομῆς ἄρα κύκλος περιέχει τὸν ὑπὸ τομῆς κύκλον κατὰ λόγον τὸν διπλασίονα, ὕδωρ ἄρα περιέχει πᾶσαν τὴν γῆν κατὰ τὸ διπλασίονα, ἐξογκοῦται τὸ λοιπὸν ὁ ὑπὸ τοῦ μίς κύκλος. Ἀναχθώμεν γοῦν καὶ εἰς ἕτερον τοῖνυν καὶ ὁ Υ τομῆς δεκάς, ὁ δὲ Α καὶ δεκάς, περιέχεται γοῦν ὁ Υ ὑπὸ τὸν Α· δὲ καὶ οἱ ἕτεροι τρεῖς τομῆς Υ δεκάδες, ὁ πεντακαδεκάδες. Εἰ ἄρα ἡμιόλιος Α τοῦ Υ, ἕτεροι Α τῶν Υ ἡμιόλιοι· εἰ δὲ τῶν ἄρα τομῶν τῶν συναπτομένων καὶ ποιούντων Υ ἡμιόλιοι οἱ Α τομῆς ὑπάρχουσι καὶ ὁ ἕτερος τομῆς ἄρα κύκλος περιέχει τὸν ὑπὸ τοῦ Α κύκλον κατὰ λόγον τὸν ἡμιόλιον, καὶ ὁ ἕτερος περιέχει τὸ ὕδωρ πᾶν κατὰ λόγον τὸν ἡμίονον ογκοῦται τοῖνυν ἡ στοιχειακὴ ἁρμονία· Μετάδωμεν καὶ πρὸς τὸν αἶρα δικαίως· ἔστω καὶ οὕτως ὁ Α τομῆς, πεντακαδεκάς, ὁ δὲ Α πέντε, περιέχεται γοῦν ὁ Α ὑπὸ τοῦ Π· ἔστω καὶ οἱ ἕτεροι τρεῖς τομῆς Α πεντακαδεκάς ἄρα ἐπίτριτος ὁ Π τοῦ Α, καὶ οἱ ἕτεροι Π ἐπίτριτοι· εἰ δὲ τῶν ἄρα τεττάρων Α τομῶν συναπτομένων καὶ ποιούντων τὸν Α κύκλον τοι οἱ Π τομῆς ὑπάρχουσι, καὶ ὁ ὑπὸ τοῦς Π ἄρα κύκλος περιέχει τὸν ὑπὸ τοῦς Α τομῆς κατὰ λόγον ἐπίτριτον, καὶ τὸ πῦρ ἄρα περιέ-

longitudinis. Quamobrem sectoris T duplus est sector M. At unum et duo sunt tria. Quare aqua et terra sunt tres particulæ quæ exæquantur inter se, in quibus ad scopi actum et perfectionem A et I uniuntur, et quæ ex se fieri possunt, efficiunt. Rursus quoniam illa ut fundamenta posita sunt et ut materia rudior ac impolitior, qua etiam cætera congregantur, necessitate quasi compellente ad exponendam illorum collectionem et conciliationem nostra festinat oratio. Hac enim ratione intelligimus quo pacto temperationes inter se cognitionem habeant.

3. Duplum igitur esse M ipsius T, et A ipsius T esse sesquialterum, et esse sesquitertium ipsius A vere dicitur. Nam descriptio figuræ facilis est et necessaria neque aliter se habet, cujus secundum D quantitatem continuam dimensio veritatem ostendere potest et ponere ob oculos elementaris materiæ proportionem (quæ in quantitate posita est) et in ipso quanto partium cohærentium. Quoniam autem adhibitis exemplis clarius explicare nos oportet, ostendemus. Esto vero exemplum hunc in modum. Sit sector T quinarius numerus, sector M denarius. Continetur igitur et coeretur sector T ipso M. Sint etiam alii tres T quinarii et alii tres M denarii, ergo si M sector est duplus ipsius T, alii etiam sectores M erunt dupli sectorum T. Si igitur quatuor sectorum T conjunctorum et interiorum circulum efficientium sectores M sunt dupli, circulus

ergo qui ex sectoribus M constat, continet et cet circulum qui ex sectoribus T constat secundum rationem duplam. Aqua ergo comprehendit ambitu totam terram secundum rationem duplam. Exinde molem acquirit circulus qui ex sectoribus T constat. Provehatur etiam consideratio in alterum circulum. Esto igitur sector M denarius, sector vero A quindenarius. Continetur igitur sector M sub sectore A. Sint etiam alii tres M denarii, et alii tres quindenarii. Si igitur A sesquialter est ipsius sectoris M: alii quoque sectores A erunt sesquialteri sectorum M. Si sectores A sunt sesquialteri quatuor sectorum conjunctorum et circulum M efficientium, et ergo qui ex quatuor sectoribus A constat, comprehendit ambitu suo circulum qui ex sectoribus T constat secundum rationem sesquialteram. Ergo comprehendit suo ambitu universam molem secundum rationem sesquialteram. Exinde transeamus ad aerem. Esto igitur etiam hic sector, quindenarius, sector vero I vicenarius. Continetur igitur sector A sub sectore I. Sint etiam tres sectores A quindenarii. Si igitur sector A sesquitertius sectoris I, alii quoque tres sectores A sunt sesquitertii. Si ergo quatuor sectores I sunt sesquitertii quatuor sectorum A conjunctorum et circulum I efficientium, et ergo qui ex quatuor sectoribus I constat, comprehendit suo ambitu circulum qui ex sectoribus

κατὰ λόγον ἐπιτίττον, καὶ ἰδέσθῃ ἄρα ἐν τῷ Α
τι τούτῳ κύκλῳ ποσότης καὶ σχίσις ἢ τῶν
ἰων καὶ ἢ πρὸς αὐτὰ καὶ τὰς κράσεις τῆς φύ-
σεως, δι' ὧν τὸ πᾶν ἔστι παρὰ τοῦ Δημιουρ-
ᾶ αὐτῶν καὶ τῆς φύσεως.

Ὅτι δὲ τις τὸ Φ ἐν τῷ κέντρῳ ἐγκείμενον ὁρῶν
κατηρήτω ὅτι τῇ γεωδαιτέρᾳ μοίρᾳ τῆς ὕλης
ἴσιν μᾶλλον ὠκειωσάμεθα, νοεῖτω δὲ ὅτι τὴν
λων στοιχείων καὶ κράσεων μεσότητα αὐτῇ
ωσάμεθα. Πανταχόσε καὶ γὰρ καὶ στοιχεῖα
κρίσεις καὶ φύσεις. Ὅπου γὰρ φύσις, καὶ μέση,
ἢ στοιχεῖα καὶ κράσεις, ἐκεῖ καὶ φύσις, ὅπου
ἄρα καὶ στοιχεῖα, ἔστι καὶ μέση, ὅτι καὶ φύ-
σεως οὐκ εἶναι καὶ χωρίζονται ταῦτα πάντα ἀπ'
ἑαυτῶν, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, καὶ τῇ οἰκείᾳ
μοίρᾳ καὶ τῇ φυσικῇ ιδιότητι, ὧν καὶ τοῖς εὖ B
σε περατουμένη ἢ γνώσις ἔστιν. Ὡσαύτως καὶ
ἰετᾶσις τούτοις τῶν ὑποδιπλασίων καὶ διπλα-
καὶ ἡμιολίων καὶ ἐπιτίττων ἀναλογίων ὄλω-
σαι, ἀλλὰ κατὰ τὸ τῆς γῆς στεγανὸν ἄγειν τὸ
τὸν διπλασιον λόγον ἔχειν νοήσουσι, διὰ τὴν
ταύτης συμπλήσιν τῇ ἀναλογίᾳ δὲ ὁμοίως
ἢς ἑτέροις ἀναλογισαμένοι, ὡς ἔστι τὸ ἀναλο-
οῖσουσι καὶ οὐκ ἀπατηθῶσιν, ὡς οἱ παντὴ ἀν-
μονες.

at secundum rationem sesquiterciam. Ignis
comprehendit sub se aerem secundum ratio-
sesquiterciam. Ostensa est ergo in hoc de-
o circulo elementorum quantitas et convenien-
temque communio naturæ cum illis et cum
rationibus, quibus intercedentibus universum
Opifice summo, ab ipsis et natura constru-
est.

ed ne forte quis errore capiatur videns U in
positum, quod videlicet magis terrestri ma-
portioni naturam potius assignaverimus, sciat
niversorum elementorum et temperationum
statem naturæ detulisse. Nam quoque versum
s, elementa, temperatio et natura rebus in-
ibi enim natura, ibi etiam est media; ubi vero
nta et temperationes, illic etiam natura. Quare
que temperationes sunt et elementa, illic
interest media nec aliam ob causam quam
st natura. Communicant autem hæc omnia in-
et separantur a se inter se, secundum id quod
agis et minus, itemque sua peculiari propen-
et naturali proprietate, quarum quidem affe-
im cognitio finita est sapientibus. Nec eodem
r modo investigare solent proportionibus sub-
s, duplas, sesquialteras et sesquitercias, sed
agna terræ soliditate aquam habere duplam
em intelligunt propter nimiam illius consti-
tem. Consimiliter in aliis accurate proportio-
n perpendentes, quod revera convenienter
idet, assignabunt, nec in errorem incident,
qui prorsus ignari sunt.

tioniam autem ex natura et ex elementis mi-

n Epicureos hoc dixit qui animum κρᾶσιν esse dicebant.

PATROL. GR. CXL.

εἰ, Ἐπεὶ δὲ καὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν στοιχείων ἢ
μίξις ἐγνωσται, καὶ τὸ ποικίλον ἐφανη, καὶ τὰ μέ-
ρη οὐ κοινῶς ὑπελείφθησαν, τα εὐθία τε καὶ περι-
φερῆ, τὰ τὸ μικτὸν δηλοποιούοντα εὐκρινῶς, ἀλλ' ἐν
ἑκάστῳ ποῖα τινὲ σχέσει πρὸς ἄλλα, ἄλλο τε πρὸς
ἑκάτερον καθ' ἑνώσειν καὶ διαστασιῶν ὡς ἔχουσι ἀπ-
εδείχθησαν, ἀχθῆτω καὶ πρὸς τὰ μετὰ τὰ στοιχεῖα ὁ
λόγος, ἦγουν ἐπὶ τὰς κράσεις. Καὶ γὰρ καὶ τοῖς
στοιχείοις αὐτοῖς κράσις προσάλληλα, καὶ τῇ φύσει
ἀπεδείχθη καθὼς ἔστιν, εἴτουν διπλῆ, κατὰ τε τὴν ἐν
στοιχείοις καὶ τὴν ἐν κράσεσιν. Ἐπεὶ δὲ ἡ τῶν στοι-
χείων ἀπόδειξις τὸ ποικίλον καὶ τὸ ἀμφιρρέπες καὶ
τὸ ιδιόρυθμον τούτων ἀπέδειξε, καὶ οὐκ ἂν ἄλλως
ἔχειν αὐτὸν αὐτὰ τις εἴπη, εἰ μὴ φιλίας ἢ καὶ νί-
κης ἔστιν, ἐγνωσται ἑναργῶς ἢ ἀλήθεια. Οὐ γὰρ
ἔστι τε κατὰ κόσμον, ὅπερ οὐ τῶν τεττάρων. Εἰ δὲ
τούτων ὡς ταῦτα ἔστιν· εἰ δ' ὡς ταῦτα ἔστιν, οὐχί
ἐνιαῖον ἔστιν, ὅτι ταῦτα μικτὰ πρὸς αὐτὰ. Μηδεὶς
δὲ νοῦν καὶ ψυχὴν ἢ τὰ ὅμοια σοφισζόμενος παρα-
βάλλῃ τοῖς λεγομένοις, καὶ ἀπατῶν τὴν ἀλήθειαν,
μᾶλλον δὲ ἑαυτὸν· τὸ γὰρ λίχνον καὶ ἢ βασκανία κι-
νεῖ εἰς τοὺς ἀναιθεῖς. Μικτὰ γοῦν τὰ πρῶτα καθ-
εστηκότα καὶ τὰ δεύτερα, εἴτουν αἱ κράσεις μικταί,
διπλῆ δὲ τοῖς μετὰ τὰ στοιχεῖα ἢ κράσις, ὅτι ταῦτα
διττὰ ἐμφυχὰ τε καὶ ἀψυχὰ, καὶ πάλιν πῶς ἐμψυχα

stio atque varietas cognita et manifesta nobis ex-
stitit, et partes non generaliter subductæ sunt, rectæ
nimirum et rotundæ quæ illud quod admistionem
suscipere potest manifeste ostendunt, sed singilla-
tim demonstravimus quali habilitate unumquodque
ad aliud et aliud ad utrumque hoc et illud secundum
copulationem et distantiam sit præditum, jam con-
vertatur nostra oratio ad illa quæ elementa ipsa
proxime sequuntur, nempe ad temperationes. Nam
quæ sit temperatio elementorum inter se, et quo
pacto ad communionem naturæ revocentur osten-
dimus. Nempe duplex est mistio, una quæ in ele-
mentis cernitur, altera quæ in temperationibus.
Quoniam autem cum de elementis diceremus, varie-
tatem et propensionem in utramque partem, et pro-
priam constitutionem illorum demonstravimus, se-
que hoc inficiari quisquam possit nisi sectæ alicui
addictus aut contentionis studio adductus, superest
ut veritatem manifeste nobis cognitam esse fatea-
mur. Nihil enim est in hoc mundo, quod non ex
quatuor constet elementis. Quod si ex his constant
quæ sunt in mundo, singula non aliter, se habebunt
atque ipsa elementa; quod si non aliter, nullum ex
singulis compositionis et admistionis experts erit,
cum elementa ipsa inter se mistionem suscipiant.
Nemo vero illis quæ dicta sunt a nobis callide op-
ponat mentis et animi copulationem, veritatem ip-
sam aut potius se ipsum decipiens. Nam petulanti,
et livor impellunt impudentes. Admistionem igitur
suscipiunt principia illa seu elementa, et secundo
loco concreta, quod nihil aliud est dicere quam tem-
perationes misceri posse (1). Est autem in iis quæ

πῶς δ' ἀψυχα ἕτερα, καὶ τοῖς μὲν οὖν ἀψύχοις οἶον λίθους τε καὶ μέταλλοις ἀπλοικῶς ἢ τῶν στοιχείων ἔστιν ἔνωσις. Ἀυτὰ γὰρ ἐκ τῶν στοιχείων, εἰ καὶ κράσις ἔστι καὶ τούτοις, ἐπὶ πλείον δὲ καὶ ἑλασσον τὴν γὰρ τῶν μετᾶλλων καὶ λίθων τινὲς ἐξετάζοντες ἰδιότητα, ἀνησιμωτάτην ταύτην εὐρίσκουσι ἀντικειμένην ποῦ ψύχει, ποῦ θερμότητι, ποῦ δὲ ὡσαύτως καὶ συναρήγουσα, ὥστε καὶ ἐν τούτοις τοῖς ἀψύχοις ἢ ἐκ τῶν στοιχείων ἰσχύς οὐ κοινῶς ἔστι πᾶσιν, ἀλλ' ὡς περὶ κάσιν ἀναλυθέντα δὲ καὶ ταῦτα ἐπὶ τὰ πρότερα ἐν ἐκείνοις δεικνύουσι τὸ μικτόν. Ποῦ γὰρ πῦρ ἐν χαλκῷ; τῆ χωνείᾳ δὲ συγχωρῶς ἐμβυλλόμενος καὶ κατὰ μικρὸν ἑλαχίστοις σποδοῦμνος ψήγμασι ποῦ ἀναλύεται. Εἶπε δὲ τις· Ἐν τῇ γῆ καὶ ὁ λίθος τῇ γῆ προσεχῆς, συγχρονόμενος δὲ ἀποστελλεῖ τὸ πῦρ· εἰ δ' ὁ λίθος τῆς γῆς καὶ ὁ χαλκός εἰς τὴν γῆν ἀναλύεται, ἔστι δὲ καὶ πῦρ ἐν τῇ γῆ, ἐκ τῆς τοῦ προσοχοῦς λίθου ἐκ τε ἐτέρων μετᾶλλων ἀποδείξωσ ὁ χαλκός εἰς τὸ πῦρ καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ συγγενῆ ἀναλύεται. Πολλά τις ἔχει λέγειν εἰς τὴν τῶν κράσεων ἀπόδειξιν, μικτὴν οὖσαν καὶ πολυμερῆ, ὡσαύτως καὶ πολυσύνθετον. Εἰ γὰρ τὸ πῦρ ἐν τοῖς λίθοις τε καὶ τῇ γῆν ἔστι καὶ ἐν χαλκῷ· ἐκ τῆς γῆς γὰρ συναγεται ὁ χαλκός· εἰς τὴν γῆν γοῦν ἀναλύ-

Α μνος, εἰς τὰ συγγενῆ ἀναλύεται. Ἄθετητόν τοιαῦτα, καὶ πρὸς τὰ ἄνω ἐπιμελητέον. Καὶ οὖν μέταλλοις καὶ ἄλλοις τισὶν ἀπλουτέρα στοιχείων ἔστιν ἔνωσις. Μηθεὶς δ' ἀμφί εἶναι καὶ τούτοις κράσεις τε καὶ σχέσεις καὶ τας οὐκ οὐκον δὲ ταῦτα μόνον πρὸς ἑαυτά, ἀλλὰ τοῖς ἐμφύχοις ὡς ἢ πείρα παρίστασιν. Ἐο καὶ τοῖς ἀψύχοις μέταλλοις καὶ λίθοις κράσις καὶ ἰδιότης· ἔνθα γὰρ κράσις, καὶ ἰδιότης· γὰρ τὰ κραθέντα ἐκράθησαν ἄν, εἰ μὴ σννειστέθρυσαν τῇ ἰδιότητι εἰς ἑαυτά.

ζ'. Καὶ περὶ μὲν τῶν μετᾶλλων καὶ λίθων περὶ δὲ τῶν πῶς μὲν ἐμφύχων, πῶς ἢ ἕτερα τῶν ἀψύχων τε λέγω καὶ κακῆς φυτῶν εὐ δίσταται ἢ τῶν στοιχείων ἐνὶ ὑπαρχεὶ γὰρ τούτοις ἢ ἀκτικὴ καὶ αὐξήτου ἄλλοιωτικὴ καὶ καθεκτικὴ τε καὶ ἐκκρετικὴ μίς, ἢ τε θρεπτικὴ πρωτίστως, δι' ἧς καὶ τε τούτοις ἐγγίνεται, στερίσκονται δὲ τῆς αἰε Τοῦτο δὲ πρόδηλον. Κράσις δὲ καὶ αὐτοῖς μὴ κράσις, ἀλλὰ παντὰ εἰσὶ μονοειδῆ, οὐκ τούτων καρποὶ διαφόρως εἰς τοὺς χυμούς σλονται· ἐκ τῶν καρπῶν καὶ γὰρ γεννῶνται χυοὶ δὲ μὴ κράσις πανταχόσε τὰ σπόριμα κοινῶ

elementa sequuntur duplex temperatio, quoniam hæc quoque sunt duplicis generis. Sunt enim animata et inanimata. Et rursus alia partim animata, partim etiam inanimata. Ac in inanimatis quidem, ut in lapidibus et metallis, simpliciter cernitur elementorum communio. Hæc enim ex elementis constat quibus si temperatio inest, his etiam inerit, sed secundum id quod est plus et minus. Quidam enim investigantes metallorum et lapidum proprietatem commodissimam hanc deprehundunt quæ opposita est nonnunquam frigori, nonnunquam etiam illam quæ calori, interdum quoque eodem modo quæ frigus aut calorem adjuvat. Quare vis illa quæ ab elementis proficiscitur non in his omnibus inanimatis communiter inest, sed prout natura comparata sunt. Hæc vero dissoluta in priora, in illis ostendunt quod misceri potuit. Utrum enim ignis est in ære? Attamen cum crebro injicitur æs in fornacem, paulatim multis ramentis quasi in cineres convertitur, dissolvi contigit. Præterea in terra ignem esse dicere possit aliquis. Nam ex saxo quod proxime ad terræ naturam accedit, attritu ignis exprimitur. Si vero saxum quod maxime ad terræ naturam accedit atque etiam æs in terram dissolvitur, est vero ignis quoque in terra, sane ex demonstratione saxi (quod habet naturam terræ affinem) et aliorum metallorum intelligimus æs in ignem, terram et ejusdem generis alia dissolvi. Sed posset quis multa dicere in hæc sententiam de mixture temperationum quæ multiplex est et varie coagmentat. Nam si ignis est in saxis et in terra, est etiam in ære. Nam ex terra concretum est æs. Quare cum dissolvitur in terram, in cognata sibi dissolvitur. Hæc igitur prætermittenda sunt, et ad altiora noster gentia revocanda est. Uniuntur itaque n saxa, et alia quædam simpliciore illa elementum copulatione. Nemini vero sit dubium quin h operationes, habilitates et proprietates insir ergo elementa inter se duntaxat copulantur, etiam in animatis, ut experientia probat. Et in inanimatis etiam metallis et lapidibus tertio atque proprietates. Ubi enim temperatio ibi proprietates. Neque enim quæ inter se temperat temperari potuissent, nisi impellente proprie unum confluisent.

6. Atque hæc quidem de metallis et lapidibus. De illis vero quæ partim animata sunt, partim inanimata, alia dicenda sunt. A plantis, in quæ partim animatæ sunt partim inanimatæ, est aliena elementorum communio. His enim inest vis et facultas attrahendi, augescendi, extendendi, retinendi et secernendi, in primisque sentiendi, per quam etiam talia his insunt. Caretem vi et facultate sentiendi. Verum hoc per se cum est et inter omnes constat. Porro temperatio quoque his inest. Nam si non inest ipsa, si sint una eademque forma prædita, certe varietate fructus plantarum non distinguuntur. Nam succi illi oriuntur ex fructibus. Quod si temperatio in omnes partes non diffunderetur, muniquam quadam ratione plantas sererent hoc colerentque ac earundem fructus meterent. Verum alius dixerit plantis ipsis non inesse temperationem, præterquam ille qui communi quædam ratione ubique plantas serere colique asseri, hoc unum est ex illis quæ fieri nequeunt. Falsis

τουργούντο καὶ ἐκέρπειον, τις δ' ἄλλος εἶπη οὐχ ἄ
 ὅτι κρᾶσις ἐστὶν αὐτοῖς, εἰ μὴ ὁ κοινῶς φυτουργεῖ-
 σθαι ταῦτα λέγων πανταχόσε καὶ σπείρεισθαι ; Τοῦτο
 δὲ τῶν ἀδύνατων ἐστίν. Ἀθετεῖν δὲ καὶ τὴν τῶν
 Ἀσκληπιάδων τέχνην ὁ τοιοῦτος ὀρίζεται, ἦν καὶ
 φαρμάκων συνίστασι πλῆθος ἐκ τε τῶν φυομένων,
 ἐκ τε μεταλλῶν, ἐκ τε τῶν συγχιρνώμενων πολυει-
 δῶν τε καὶ πολυκευάστων διὰ τῆς αὐτῆς ἀποδεί-
 ξεως. Ταῦτα γὰρ πάντα κρᾶσεων διαφορὰς ἔχουσιν·
 οὕτω γὰρ καὶ οἱ παῖνες ἐκάστη νόσῳ τὸ πρὸς
 ἀντίστασιν τούτων εἰς ἀναιρέσειν ταύτης ἐπ-
 ἄγουσι, καὶ οὐ πᾶσαι τὰ πάντα καίτοι ὄντα διά-
 φορα. Ἐξετάζουσι δὲ καὶ οἶνον πρὸς οἶνον καὶ πρὸς
 ἔλαιον ἔλαιον, καὶ πρὸς σπῶραν σπῶραν, καὶ καρπὸν
 πρὸς καρπὸν, καὶ ἐξετάσαντες αὐθις προσάγουσι τὸ
 καταλλήλον, καὶ τὸ ἀπροσφύες ἀποσειόνται τῇ τῆος
 νόσῳ, πρὸς ἄλλων νοσῶν ἀφοσιούντες. Εἰ μὴ γοῦν
 κρᾶσις ἦν ἐν αὐτοῖς, οὐκ ἂν ὑπῆρχε καὶ ἰδιότης, εἰ
 δὲ μὴ ἰδιότης, οὐκ ἂν συνθεάλλοντο πῶς μὲν εἰς
 τινα, διόλου δὲ γε εἰς ἄλλα, καὶ οὐκ εἶχον πορσφυῶς
 πῶς μὲν τισιν, ἄλλοις τε τελείως· οὕτω δὲ ἀποπον,
 εἰ καὶ τις πρὸς τούτου ἀνέβηται. Διὰ ταῦτα οἱ
 ἱατροὶ τὰ καταλλήλα πράττουσιν. Ἄλλ' ἔστι κρᾶσις
 καὶ ἰδιότης ἐν τε λίθοις, ἐν τε μεταλλοῖς, ἐν τε

φυτοῖς. ἡ γὰρ ἰδιότης μίγνυσι τῇ κρᾶσει κρᾶσιν καὶ
 χωρίζει κρᾶσιν ἐκ κρᾶσεως, οἱ γὰρ κρᾶσεις ἐν τῇ
 φύσει, καὶ ὅτι ἐξ ἐκείνης κοινωνοῦσι καθὰ καὶ τὰ
 στοιχεῖα· ἡ ἰδιότης δὲ τὴν αὐτῶν εἰς μερισμὸν δια-
 στέλλει κοινότητα. πολλὴ γὰρ ἡ ἰδιότης καὶ δυνα-
 μικωτάτη καὶ θαυμασία, καὶ οὐ μόνον τοὺς λίθους
 ἐκ τῶν μεταλλῶν, καὶ ἐκ τῶν ἑτέρων φυτῶν, καὶ
 ἐκ φυτῶν τὰ ζωόφυτα διαστέλλει, διὰ τε τὴν κρᾶ-
 σιν τὴν ἐν τῷ γένει ἐνὸς ἐκάστου οὐπερ εἰδὸς ἐστὶ
 καὶ τὴν αὐτοῖς συνοῦσαν ἰσχὺν εἰς τὸ διαιρεῖν, ἀλλὰ
 καὶ ἕως τοῦ ἐμφύχου διήκει ζῶον καὶ λογικῶν. Καὶ
 ὅτι μὲν οὖν καὶ τοῦτο καθότι ζῶον παραχωρεῖ
 συνιδιούσθαι τὰ τῶν ἄλλων ἰδιώματα, πρόδηλον,
 λογικῶν δὲ καίτοι ὄν τοῦτο, οὐ καινόν· τὸ δὲ καὶ αὐτὸ
 εἰς αὐτὸ διὰ ταύτης διαιρεῖσθαι καὶ ἐνοῦσθαι και-
 νόν, ὅπερ αὐτῇ ἰδιότης ἐργάζεται. Τὰ γὰρ τῶν στοι-
 χείων μετὰ τὴν φύσιν εἰσὶν εἰσὶν ἰδιώματα, τὰ δὲ τῶν
 κρᾶσεων καὶ ἐν τοῖς στοιχείοις καὶ μετὰ τῶν στοι-
 χείων, τὰ δὲ τῶν χυμῶν μετὰ τῶν κρᾶσεων καὶ ἕως
 τῶν ζώων, ἡ ἰδιότης δὲ γε πανταχοῦ. Ἰδιότης γὰρ
 κατὰ τὸ μᾶλλον ἠνωσε γῆν καὶ ὕδωρ, πῦρ καὶ αἶρα,
 ὕδωρ τε καὶ αἶρα ἢ γῆν καὶ αἶρα, πῦρ τε καὶ
 ὕδωρ, ὅπερ ὅλα δι' ὅλων ἐνοῦνται, οὐ τινὸς διὰ μέ-
 σον ἀλλ' αὐτὰ δι' αὐτῶν καθ' αὐτὰ, κατὰ τὸ μᾶλλον

constituit convellere Asclepiadarum artem quæ com-
 ponit pharmacorum multitudinem ex plantis, ex
 metallis et ex multiformibus multipliciterque compa-
 ratis temperationibus inter se permistis per eandem
 demonstrationem. Hæc enim omnia temperationibus
 differunt. Nam et hoc modo medici quod unicuique
 morbo obsistit ex illis selectum adhibent ut tollatur
 morbus. Non cuilibet morbo quælibet adhibent,
 quamvis temperatione differenti sint prædita. Nam
 qua re differat vinum a vino, oleum ab oleo, pomum a
 pomo, fructus a fructu diligenter investigant. Atque
 ita re diligenter expensa statim conveniens adhi-
 bent remedium, et quod non est aptum remonent
 a præsentī morbo et alii morbo destinant : Quare
 si temperatio illis non inesset, neque etiam inesset
 proprietas. Quod si proprietas abesset, non pos-
 sent prodesse aliquibus quidem aliquomodo, aliis
 vero penitus, nec apte congruenterque convenirent
 aliquibus quidem aliquo modo, aliis vero perfecte.
 Absurdum vero fuerit, si quis pertinacius hac de re
 contendere velit. Idcirco medici sæpe inter se cer-
 tant et diverse miscent. Quidquid contra illa quæ
 diximus afferatur, est temperatio atque proprietas
 in lapidibus, metallis et plantis. Nam temperatio-
 nem cum temperatione miscet proprietas, eadem-
 que separat temperationem a temperatione. Tem-
 perationes enim sunt in natura : quoniam participant
 illam communicantque, quemadmodum etiam ele-
 menta. Sed proprietas communitatem illam distra-
 hit in partes. Magna enim est proprietatis vis et miri-
 fica, quæ non solum lapides a metallis et plantas
 ab aliis, et a plantis illa quæ Græci ζωόφυτα ap-
 pellant, separat per temperationem quæ est in
 vino, cuiusque rei generis, cuius nimirum species

est, et per vim illam quæ valet ad dividendum ; verum
 etiam ideo magna vis proprietatis quod ad anima-
 tum etiam et rationis particeps animal pertineat.
 Ac illud quidem manifestum est per proprietatem
 effici ut aliorum proprietates copulentur, non quia
 sint animalia, cumque non sine ratione istud fiat,
 novum videri non potest. Verum ipsum in se dividi
 eadem vi et uniri, hoc demum novum est, quod tam-
 en eadem proprietas efficit et præstat. Nam prop-
 rietates elementorum sunt natura posteriores. At
 temperationum proprietates et in elementis et cum
 elementis sunt. Proprietates vero humorum sunt
 cum temperationibus atque adeo cum animalibus.
 Proprietas denique est ubique. Nam proprietas secun-
 dum id quod est magis copulabit terram et aquam,
 ignem et aerem, aquam et aerem, quæ quidem tota
 cum totis copulantur nullo intercedente medio, sen
 ipsa secum per secundum id quod magis est et mi-
 nus. Magna est igitur proprietatis vis et facultas. Hæc
 enim proprio modo per temperationes univit elementa
 cum animantibus, quando quidem temperationes et
 elementa lapidibus, metallis, velleribus et plantis in-
 sunt. Nam ubi est temperatio ibi etiam sunt elementa,
 quoniam in quo elementa in eo etiam sunt temperatio-
 nes. Porro, uti diximus, duplex est temperatio ; una
 elementis inest, hæc enim in sese inter se suscipiunt
 admistionem, altera singulis quæ ex elementis, con-
 stant, quia ipsa quoque singula ex elementis, inter-
 cedentibus temperationibus, sunt composita. Ipsa
 vero proprietas cum proprio et peculiari modo in
 animalibus elementa temperasset, in rerum natu-
 ram illa produxit, atque illis essentiam, materiam,
 inquam, dedit. Etenim aliis per temperationes vel-
 uti fonsset origo elementa existunt. Nam tempera-

τε και τὸ ἥττον. Πολλὴ γοῦν ἔστιν ἡ τῆς ιδιότητος ἡ δὲ ζωὸς οὐχ οὕτως ὑπαρξίς, ἀλλὰ φύσις μὲν δυνάμις· αὐτὴ γὰρ ιδιούτως και τοῖς ζώοις ἦνωσε τὰ στοιχεῖα διὰ τῶν κράσεων, ἐπειδὴ και λίθοις και μεταλλοῖς και ἐρίοις και φυτοῖς και κράσεις και στοιχεῖα εἰσιν· ὅπου γὰρ κράσεις και στοιχεῖα, ὅτι ὅπου στοιχεῖα, και κράσεις. Διττὴ δὲ ἡ κράσις ἢ τε ἐν στοιχείοις· ταῦτα γὰρ και μικτὰ εἰς ἑαυτὰ· και ἢ ἐν τοῖς ἐκ τῶν στοιχείων καθεκάστοις, ὅτι και ταῦτα ἐκ στοιχείων εἰσὶ διὰ τῶν κράσεων. Ιδιοτρόπως δὲ διὰ τῶν χυμῶν τὰ στοιχεῖα κράσσα, τοῖς ζώοις ἢ ιδιότης ἔφερε τὴν ὄντοτητα ταύτην, τὴν δὲ ὕλην φημί· τοῖς μὲν γὰρ ἐτέροις πηγὴ τὰ στοιχεῖα εἰσὶ διὰ τῶν κράσεων· κράσις γὰρ διαστῆλκει ἐν ιδιότητι και φάρμακον και φυτὸν και λίθον και μέταλλον, ὅτι κοινῶς ἐκ στοιχείων. Εἰ δ' ἀναδράμης ἀπὸ τῆς φύσεως· ιδιότης δὲ τοῖς ζώοις ἐκ στοιχείων γεννηθέντας χυμοὺς ἐνοῖ, και τούτους οὐκ ἀμέσως, ἀλλ' ἐκ τροφῶν κατὰ κράσιν ἐναργιστέραν και, ὅσον τῶν ἀψύχων τῆς κράσεως, τιμιωτέραν. Δεῖ γὰρ οὕτως εἶναι ταῦτα, ὅτι ἡ φύσις ἀπλή ἐστι, θεωρουμένη μεμονωμένως, τὴ στοιχεῖα δὲ οὐ μικτὰ καθ' αὐτὰ, ὅμως δὲ γε μικτὰ, ὅτι πρὸς αὐτὰ, ὡς εἶπομεν, μίγνυνται· αἱ δὲ κράσεις, καθότι οὐχ ὕλη, οὐδὲ μικτὰ, ὅτι δὲ ποιαί τινες ὑπάρχουσαι ιδιότητες, και σχήσεις κινούμεναι και μίγνυνται τὰ ἕτερα τοῖσδε ἢ τοῖσδε, μικτὰ δὲ κατὰ πρῶτον και ἀπλοικώτερον τρόπον τὰ τε φυτὰ τὰ τε μέταλλα τὰ τε ἄλλα ἃ προεῖπομεν ἐκ φύσεως παρά τῶν στοιχείων διὰ τῶν κράσεων λαμβάνουσιν ὑπαρξίς, ὡς ἀπλοῦστερα τῶν ζῶων κατὰ πολὺ, τοῖς

δὲ ζωοῖς οὐχ οὕτως ὑπαρξίς, ἀλλὰ φύσις μὲν τὰ στοιχεῖα, αὐτὰ δὲ τροφῆς, αἱ τροφαὶ δὲ χυμῶν ἐκ τροφῶν δὲ και χυμῶν τὰ ζῶα ἐστί, κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐκ χυμῶν παρά τῶν στοιχείων, ἢ δὲ ἐκ τροφῶν και χυμῶν, πλὴν δὲ διὰ τῆς κράσεως. Οὐκ ἂν ποτε γὰρ τις νοῦν ἔχων ἄτερ νοήσεως κράσεως, τοῖνον οὖν τοῖς μὲν πρώτοις τὰ ἄστερα προσεχῆ, τοῖς δὲ πῶρρω διὰ τῶν τῶν κρπλεῖσινα ποικιλίαν, πορρῶτέρω εἰσὶ τὰ ἀπλά. γὰρ εἶδει ὅτι τοῦτο εἶναι τοτοῦτον· τὰ μὲν γὰρ ταλλα, και λίθοι και φυτὰ, και λαχάνων ἐσμοῖ, χόρτων, και ὄσων ἂν τις εἴπῃ ἀψύχων, ἕρησι ψυχρότητι, ξηρότητι, μανότητι, εἰσὶ τε πῆ εἰλοῖονται και αὐξοῦσι και μένουσι· ζῶα δὲ και οὐκ ἀμέσως ἐκ πυρὸς και ἀέρος και ὕδατος πῆ διὰ τῆν κράσεων ἔκρασε και ἐποίησεν, ἀλλ' ἔει τῶν διὰ μέσον χυμῶν και κατὰ μὲν τῶν ἀρχῆν χυμῶν, ἐπειτα δὲ συνιστησι ταῦτα διὰ χυμῶν τροφῶν και πῶρρω στοιχείων ὡς ἀρχῶν ὄντων. γὰρ ἐν σαρκὶ γῆ, ποῦ δὲ πῦρ, ποῦ δὲ ὕδωρ, ποῦ ἀῆρ, τῆ μὲν αἰσθήσει και τῆ ποιότητι ἀφανῆ, δ' ἀληθεία γνωστά· ἐστί γὰρ και πῦρ και ἀῆρ ὕδωρ και γῆ ἐν αὐτῇ· λυθείσης γὰρ ταύτης, λται οἱ χυμοῖ, ὅπερ πρόδηλον· λυθέντες δὲ οἱ χυμοῖ εἰς τὰ ἐξ ὧν συναγόνται σύγκεινται, ὥστε και σκός οὔσης συνισταμένοις διὰ χυμῶν ἐκ πυρὸς γῆς και ἀέρος και ὕδατος, ὑπάρχει ἡ αὐτῆς ὕξις, ἐξ ὧν εἰσι και οἱ χυμοῖ.

ζ'. Ἐκ πυρὸς γοῦν και ἀέρος και ὕδατος γῆς ἢ φύσις διὰ χυμῶν τοῖς ζώοις τὴν ὑπα

tio per proprietatem distinguit ac separat pharmacum, plantam, lapidem et metallum, quia communiter ex elementis constant. Si vero digrederis a natura, proprietates in animantibus adunat procreatos ex elementis humores, idque non absque intermedio, sed secundum temperationem ex alimentis eo evidentiorum quo est praestantior temperatione illa quae inanimatis inest. Ita esse omnino necesse est. Nam natura simplex est, ut quae solitarie consideratur. Elementa vero per se admistionem non suscipiunt, verum possunt suscipere, quoniam secum inter se miscentur, ut diximus. Temperaciones vero qua ratione non sunt materia, neque admistionem suscipere dicuntur, sed qua ratione sunt proprietates qualitate quadam praeditae et habilitates quae impelluntur et miscent, alia hoc vel illo modo admistionem suscipere dicuntur. Quamobrem primo et simpliciore modo, plantae, metalla, et alia quae superius diximus, ex natura primum, deinde ex elementis per temperaciones in rerum natura existunt, nimirum quia animantibus ista multo sunt simpliciora. Sed animalia non ita existunt. Etenim natura movet elementa, haec autem alimenta movent, alimenta vero humores, ex alimentis demum et humoribus animalia constant, Principio quidem ex succis ab elementis, deinde ex alimentis et succis, sed per temperationem. Nemo enim mente praeditus aliquid intelliget absque

temperacione. Quamobrem primis quidem e conjunctiora et propria illa quae sunt simpliciora a longinquiorebus propter temperacionum multiplicem varietatem magis remota sunt simplicia enim res existerent ita esse oportuit. Nam metalla lapides, plantae, olerum et graminum copia et quot inanimata possit aliquis recensere, humore, gore, siccitate, raritate et existunt et immutantur et augescunt et consistunt. Natura vero non imdiata ex igne, aere, aqua et terra, per temperaciones animalia temperavit et conflavit, sed inpositis succis seu humoribus. Ac continuo quidem ex humoribus, deinde vero intervenientibus humoribus, alimentis, et longius remotis elementis temperacione illa componit. Nam in carne partim terra, partim ignis, partim aqua, partim etiam aer inest, quae quidem sunt obscura si ad sensum et qualitatem referas, sed si ad veritatem materiae cognosci et deprehendi possunt. Quod enim in carne ignis, aer, aqua et terra insint, ex eo quod dissoluta carne dissolvuntur humores manifeste intelliguntur. Humores vero dissoluti recolliguntur in illa quibus constant. Quare cum caro si per humores conflata ex igne, terra, aere et aqua, existens illius ex illis ex quibus humores sunt conflati constat.

7. Natura igitur per humores ex igne, aere, aqua et terra ut animalia existerent effecit, temperacionem autem proprietatibus varie temperacione

δέδοκε, κράσεων δὲ ιδιώμασι ποικίλως ἐκράθησαν. Ἐν γὰρ τῇ φύσει συνάγονται πάντα, ὡς ἐν κέντρῳ τε καὶ ἀρχῇ, μερίζονται δὲ ἀπ' ἀλλήλων διὰ τῶν κράσεων· οὕτω γὰρ καὶ διεχόμενα τούτοις καὶ διάφορα τὰ ὀρμήματα· τὸ γὰρ μάχιμον, τὸ πλεονεκτικόν, τὸν ἰκοινωνήσαν καὶ τὰ ἕτερα φύσεως, πῶς δοκεῖ ἢ ἐν αὐτῷ ἔχουσα καὶ συνάγουσα καὶ ἐνοῦσα πάντα μάχεσθαι καὶ πλεονεκτεῖν καὶ μὴ κοινωνεῖν προτρέπει αὐτά; Ἄδύνατον· ἀλλὰ ταῦτα πάντα καὶ τὰ πλείω τούτων τῶν κράσεων· φύσις καὶ γὰρ οὐδὲν εἰς τέλος κακὸν ἐποίησε, πάντα δὲ γε καὶ λίαν καλῶς εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν, ἐκ τῆς πρώτης καὶ κυρίας πάντων ἀρχῆς λαβοῦσα τὴν δύναμιν. Ἢ δὲ τῶν κράσεων ποικιλία, μεγεῖσα τῇ ιδιότητι, πολλὰ τὰ μὴ ὁμότροπα ἔφερε· ἀπειροί γὰρ αἱ κράσεις συνυπάρχουσιν ἄπειροι· ἀπειροὶ γὰρ αἱ κράσεις, καὶ καθὼς τὰ στοιχεῖα παρὰ τῆς φύσεως, ἀπειρα δὲ τα ἐκ τῶν στοιχείων, οὕτω δὲ καὶ κράσεις ἐν τοῖς στοιχείοις, ἀπειρα δὲ τὰ τῶν κράσεων ιδιώματα. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν μέταλλοις, καὶ ἐν λίθοις, καὶ ἐν φυτοῖς, καὶ τροφαῖς, καὶ ἐν χυμῶς, καὶ ἐν ζώοις ἢ τῶν κράσεων ἀπειρία ἐστίν, ἧτις καὶ ποικίλει πολυμερῶς τὰ τε σώματα, τὰ τε ὀρμήματα, τὰ τε ιδιώματα, τὰς τε ἐνεργείας, τὰ τε νοήματα, τὰς τε σχέσεις, τὰ τε σχήματα, τὰς τε ῥοπὰς καὶ καθ' ἑξῆς ἅπαντα, καὶ συνάγει διὰ ταῦτα

sunt. Nam in natura omnia copulantur tanquam in centro ac principio, sed alia ab aliis separantur per temperationes. Hinc enim ingenii et propensionis in rebus diversitas. Nam quod in rebus est proclivitas ad discordiam, ad superiorum partium affectationem, ad distinctionem et alia similia, hoc certe naturæ non est tribuendum. Quo pacto, quæso natura quæ in se comprehendit et colligit omnia et omnibus dat essentiam, videri possit impellere omnia ad discordiam, ad superiorum partium affectationem et disjunctionem? Hoc certe fieri nequit. Sed ista et istis plura alia temperationibus sunt tribuenda. Etenim natura proposito fine malo nihil unquam facere aggressa est, sed omnia pulchrius quam dici possit in lucem edidit, accepta nimium facultate a primo illo et præcipuo rerum omnium principio. Temperationum autem varietas cum proprietate mista, non unius similisque modi res multas edidit. Nam temperationes secum trahunt semper infinitas rerum novarum molitiones. Sunt enim infinitæ temperationes. Et quemadmodum elementa a natura existunt, sed sunt infinita quæ ex elementis componuntur, ita etiam temperationes sunt in elementis, sed sunt infinitæ temperationum proprietates. Idecirco in metallis, lapidibus, plantis, alimentis, humoribus et animalibus infinitæ sunt temperationes quæ varietatem multiplicem afferunt corporibus, incitationibus voluntariis, proprietatibus, actionibus, apprehensionibus, habilitatibus, figuris, propensionibus, et reliquis omnibus. Quapropter temperationes varietatem in rerum naturam introducunt, et uniusmodi rerum

τὸ ποικίλον, καὶ ἐξάγει τὸ ἐνιαῖον. Εἰ γὰρ ὡς ἐν τῇ φύσει, ὅτι τῆς φύσεως ἐνοῦνται, ἐνιαῖως ἅπαντα ὑπάρχον, καὶ ἐν ταῖς κράσεσι κατὰ φύσιν ἂν ἔπρατον, ὅτι δὲ γε ποικίλλουσι ταῦτα κράσεις, πολλὰ συνεισάγονται ἄτοπα καὶ ἀπροσφυῆ, πολλὰ δὲ γε καὶ ἀναγκαῖα καὶ προσφυῆ, ὥστε τὸ κατὰ φύσιν τελούμενον ἐκεῖνο καὶ ἀναγκαῖον, τὸ δὲ κατὰ κρᾶσιν διὰ τὸ ποικίλλον οὐκ αἰετὸ ἀναγκαῖον. Ἄλλ' ὅτε καὶ αὐτὰ ἢ κρᾶσις εὐκρινὲς· φυλάξει τὸ τέλος τοῦ πράγματος, εἰς ὃ ἀπιδούσα ἢ φύσις, τοῦτο γενέσθαι ἐκίνησεν αἴσια τέλη τέλει, ὅταν δὲ ταῖς ιδιοτροπίαις ἀπίδη καὶ λάθη ἐκείθεν τὴν σχέσιν, παρεκκλίνει τοῦ δέοντος. Μηθεὶς δὲ ὑποποσάσει ὅτι αἱ κράσεις οὐχὶ τῆς φύσεως εἰσι (λέγομεν ὡς ἐν τῷ διερχεσθαι τοὺς τῆσδε λόγους)· τοῦτο γὰρ ἀτόπον· πῶς γὰρ οὐ παρὰ τῆς φύσεως τὰς κράσεις ἔχειν ὀρμήσαμεν ἂν εἰπεῖν τὴν ὄντοτητα, τὰς μικτὰς μὴ ἐκ τῆς ἀπλῆς: Ἀπαγέτω ὁ οὕτως ἀπατηθεὶς τὸ ἀνεπιστημονικὸν καὶ ἱρηνάτω τὸ ἀληθές. Ἄλλ' εἰσι κράσεις, εἶσι δὲ καὶ φύσις, ὡσαύτως δὲ καὶ στοιχεῖα· κέντρον γὰρ καὶ ἀρχὴ φύσις ἀπανταχοῦ, ταῦτα δὲ πάντη περὶ αὐτὴν ὡς ἐν ἐνὶ ἡλίῳ ἀτμίδες ἐξ ὑγρότητος ἢ αὐχμοῦ ἀνερχόμεναι, κάκειθεν αὐθὶς διαλυόμεναι, καὶ πρὸς μικρὸν συναγόμεναι, καὶ οὕτως πεμπόμεναι, καὶ ποιούσαι τοῦτο αἰετὸ. Αἱ κράσεις γὰρ σχέσεις καὶ ιδιοτροπῖαι εἰσὶ τινες,

constitutionem ejiciunt. Si enim ut in natura, cujus ratione res omnes naturales unico modo uniuntur, existerent, in temperationibus etiam secundum naturam egerent. Sed quia varietatem illis temperationes afferunt, idcirco multa introducuntur inositate et aliena, multa quoque necessaria et naturæ congruentia. Quare quidquid secundum naturam efficitur, illud etiam est necessarium; sed quod secundum temperationem efficitur, propter varietatem non est semper necessarium. Sed si ipsa temperatio sincerum rei finem servat, ad quem spectans natura ut res procrearetur, viam suam exprompsit, tunc felix rei exitus solet existere; sin ad suas proprietates se convertit, et illinc habilitatem accepit, tunc a recto deflectere solet. Nemo vero existimet in his explicandis nos dicere temperationes non esse naturæ. Hoc enim esset absurdum. Quomodo enim temperationes id quod sunt a natura habere negare possemus? perinde ac si diceremus temperationes quæ admistionem suscipiunt ex simplici non misceri. Qui hoc modo deceptus est abjiciat ignorantiam et scrutetur veritatem. Sed sunt temperationes, est etiam natura, consimiliter etiam sunt elementa. Natura enim centrum est et principium, quocumque le vertas, illa vero omnia sunt circa ipsam: non secus atque in uno sole radii qui ex humore, aut vapore, aut æstu exorti sursum versus tendunt et illinc rursus dissipantur, paulatimque colliguntur et rursus mittuntur atque semper hoc modo iterantur. Sunt enim quædam temperationes, habilitates et proprietates, per quas uniuntur omnia pro eo

δι' ὧν εἰσὺνται πάντα κατὰ τὸ πεφυκός, καὶ ταυτὰ Ἀνοήσωμεν, ἐμφύχῳ ὄντι καὶ λογικῷ, τὰ τῆς φύ-
 μιν οὕτως. Ἐπεὶ δὲ φύσιν καὶ κράσεις πολλαχῶς καὶ τῶν κράσεων ἐκτελέσματα, καὶ διαστει-
 καὶ πολυμερῶς ἐξετάσαντες, ἐν τε νοήμασιν, ἐν τε
 λόγοις, ἐν τε σχήμασιν, ἐν τε ἐπιστήμασι, ἐν τε
 στοιχείοις, ἐν τε λίθοις, ἐν τε μέταλλοις, ἐν τε φυ-
 τοῖς, ἐν τε τροφαῖς, ἐν τε χυμοῖς, ἐν τε ζώοις, καὶ
 εὐρόντες πανταχοῦ τὰ ἴσα ἰδιώματα ἂν προσάλληλα
 φέρουσιν, ἢ φύσις καὶ αἱ κράσεις, καὶ πῶς ποτε
 κοινωνοῦσι καὶ κατὰ τί καὶ ἐν τίνι, πῶς δὲ καὶ
 πότε καὶ κατὰ τί καὶ ἐν τίνι οὐ κοινωνοῦσιν, ὁμοίως
 ἐξίσου ἐν ὅλας νοήσαντες καὶ εὐρόντες, ἀναγκαῖόν
 ἔστιν ἐρευνῆσαι αὐτὰ καὶ εἰς τὸ ἐμφυχον ζῶον καὶ
 λογικόν. Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ φύσις καὶ κράσις ἦτις
 ἐξετάζεται σὺν τῇ φύσει. Οὕτως γὰρ ἂν ἐν τούτῳ

ac natura singulorum fert, atque hæc quidem hunc
 in modum habent. Quoniam autem multis modis
 multipliciterque investigavimus naturam et tempe-
 rationes in mentis cogitatis, in rationibus, in figu-
 ris, in scientiis, in elementis, in lapidibus, in met-
 allis, in plantis, in alimentis, in humoribus et in
 animalibus, reperimus autem ubique proprietates
 quas conferunt sibi inter se natura et temperatio-
 nes, consimiliterque consideravimus et animadverti-
 mus quomodo et quando, secundum quid et in
 quo universa inter se communicent, et contra,
 quomodo et quando, secundum quid et in quo non
 communicent, necesse est considerationem et cir-
 cumspeditionem nostram ad animatum animal et
 rationis particeps transferre. Nam ad hoc spectat
 natura et temperatio quam cum natura perscruta-
 mur. Hoc enim modo in hoc animali animato et C

rationis particeps considerabimus naturæ et
 perationum effectus, et distinguemus inter præ-
 tiora et viliora, inter ea quæ sunt natura et
 quæ sunt fortuna, inter ea quæ ad scientiam
 tinent et illa quæ non pertinent, inter act-
 prudentum et actiones imprudentum ac imp-
 rum, inter actiones fortium virorum et act-
 hominum timidorum et temerariorum, inter a-
 nes temperantum, et actiones intemperantium
 stupidorum hominum, inter æquitatem et in-
 tatem cum aliquis inique aut plus habet, aut m-
 habet, inter falsa et vera, inter illud quod re-
 est, et illud quod aliquis opinatur esse cur-
 sit, inter bona et mala; quod nos perficiemus
 quirentes multarum rerum cognitionem et
 tiam adjuvante nos Dei numine.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΛΑΣΚΑΡΙ

ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ

ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

THEODORĪ I ASCARIS

FILII SUMMI IMPERATORIS DOMINI JOANNIS DUCÆ
 DE NATURALI COMMUNIONE

SERMO TERTIUS.

α'. Ἀναγκαῖόν ἐστι καὶ περὶ τῶν τοῦ ἀνθρώπου
 κοινωνιῶν τὸ ἀληθές δεῖξαι, ἐπειδὴ μέχρις αὐτοῦ ζύμ-
 पासαν τὴν ὑπὸ φύσιν ἐξετάσαμεν κοινωνίαν, τὴν γε
 κατὰ φύσιν οὖσαν καὶ κράσεις. Ἔστι δὲ καὶ μάλιστα

1. De communionis modis qui in homine consi-
 derari possunt quid sentiendum sit ostendere quoque
 nobis operæ pretium videtur. Quoniam autem hæc
 tenus universam communionem quæ est sub natura,

α' ἀναγκαῖον κατὰ συζυγίας δεῖξαι αὐτὸ, ἵνα
 τις ἔχων συνηθροισμένας ἐν τάξει, τῷ ἀληθεῖ
 ἐπακολουθῇ· καὶ οὕτως ῥάστην ἔχει τὴν
 μετὰ ταῦτα ἐπακολουθοῦσαν τῶν νοημάτων κα-
 tam illam quæ secundum naturam est, quan-
 secundum temperationes, investigavimus, est
 in primis necessarium secundum conjugationem
 ipsum demonstrare, ut quilibet simul ordine

δύσληπτον καὶ, συλλήβδην περιλαβὼν εἶπω, τὸν
 τῆς πραγματείας σκοπὸν σπερματικῶς ἀναμνη-
 σκεῖν πρὸ τοῦ τέλους τῆς παραγματείας· ἔχει δὲ
 πάντα. Ἐπτά τινων ὄντων τῶν ἐν ἡμῖν μερῶν
 ὑχῆς δηλονότι καὶ ὕλης, οὐκ ἰσότητι πασι ταῦτά
 ἔχοντα ἀνάσεις καὶ ἐπιτάσεις ἐν ἀτόμοις,
 ἐν τρισὶ καὶ δέκα συζυγίαις μερίζονται, αἱ καὶ
 μέρεσιν ἀριθμηθεῖσαι, ἐννήκοντα πρὸς τῆ
 δι γίνονται· διαιροῦνται δὲ αὐταὶ εἰς τέσσαρας
 ἀνά τρεῖς οὐσαι μία ἐκάστη, ὡν μία μὲν ἀπλή,
 ἄλλαι ἄλλαιπλουσί τε καὶ ἐπιτείνονται, καὶ τοῦτο
 ὄλων αὐτῶν. Καὶ ἀπλή μὲν οὖν ἐστὶν ἡτις καὶ
 ἐστὶν, ἡ ἐξίσου καὶ τὰ ἐπτά ἔχουσα, οἷον τὸ α
 καὶ οὐθὶς τὸ ε ζ η θ· ἐπιτάσεις γὰρ ἐν αὐτῇ
 ἐστὶν οὐτ' ἀνεσις, ταῖς δὲ μετὰ ταύτην πάσαις
 ἐπιτάσεις εὐρίσκονται καὶ ἀνεσις. Διὰ τοῦτο
 εἰς πλῆθος τῆ τῶν μεταθέσεων προχωρεῖ κοι-
 α· ὅταν γὰρ ὁ καθαρμὸς ἐν ἰσότητι τὸ α β γ
 καὶ τὸ ε ζ η θ, διπλασιασθῆναι οὐ δύνηται
 ἵ γε ἰδιωτροπικῶν τινῶ, εἰ μὴ ὅτι ὡς ἄτομον καὶ
 ς, καὶ ἄλλον καθαρμὸν ἔξει ὁμοιον, ὧν οὐκ ἔστι
 ἰορά. Ὅταν δὲ ὑφεμένον ἐν ἔχῃ τῶν γραφέντων
 χεῖαν ὀ έτερος, ἔξανάγκης πρὸσω ἔχει τὰ έτερα,
 ἡδὴ διαφέρει καθαρμὸς τοῦ καθαρμοῦ, καὶ τού-
 γινομένου, τοῦ μετατίθεσθαι καθ' ὑφέσεις τὰ
 χεῖα καὶ ἐπιτάσεις, τρισκαίδεκα πάσαι γενή-

σονται συζυγίαι, ἐννεηκονταχῶς πρὸς τὰ δύο διαι-
 ρούμεναι, ἐκτὸς τῆς ἀπλῆς. Καὶ πρώτη μὲν οὖν
 πάντως ἐστὶν ἡ ἀπλή, εἶτα ὡς ἐν τάξει αἱ μετὰ ταύ-
 την· δευτέρα δὲ τάξις τῶν συζυγιῶν ἡ τὰ τρία καὶ
 τρία ἔχουσα, τὰ μὲν α β γ πάντα, τῶν δὲ ε ζ η θ τὰ
 τρία, ὑφεμένου τοῦ ἐνὸς δηλονότι, ὧντινων ε ζ η
 θ τὴν ὑφῆσιν ἐναλλάξ θέμενος εὐρήσω τέτταρας
 συζυγίας α β γ ε ζ η α β γ ζ η θ α β γ
 η θ ε α β γ ε θ ζ αἱ διαφέρουσι τῇ μεταθέσει.
 Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν δευτέραν, ἡ ἡ τρίτα
 πρὸς τὴν ὑστάτην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ὑστάτης
 κραθὲν ἄτομον πρὸς τὸ ἐκ τῆς πρώτης τε καὶ τῆς
 τρίτης, καὶ τοῦτο τῶν τεττάρων κοινόν. Μετὰ δὲ
 ταύτην τρίτη τάξις τῶν συζυγιῶν ἡ τὰ τρία δύο
 ἔχουσα, τὰ μὲν α β γ πάντα, τῶν δὲ ε ζ η θ τὰ
 δύο, τῶν δύο ὑφῆσιν πασχόντων, ἄτινα διὰ τῆς με-
 ταθέσεως ἐναλλάξ ποιησάμενος εὐρήσω συζυγίαν
 θέσει τελείαν α β γ ε ζ α β γ ζ η α β γ η
 θ α β γ θ ε α β γ ε α β γ ζ θ αἱ δια-
 φέρουσι τῇ μεταθέσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς
 τὴν δευτέραν, ἡ ἡ τρίτη πρὸς τὴν ὑστάτην, οὕτω δὴ
 καὶ τὸ ἐκ τῆς ὑστάτης κραθὲν ἄτομον πρὸς τὸ ἐκ
 τῆς πρώτης τε καὶ τῶν ἐφεξῆς ἰως ταύτης, καὶ
 τοῦτο κοινόν καὶ τῶν ἑξ. Μετὰ δὲ ταύτην τετάρτη
 τάξις τῶν συζυγιῶν ἡ τὰ τρία καὶ ἐν ἔχουσα, τὰ μὲν
 α β γ πάντα, τῶν δὲ ε ζ η θ τὸ ἐν τῶν τριῶν ὑφε-
 deinceps. Jamque differt purgatio a purgatione
 Atque hoc modo transpositis elementis secundum
 remissiones ac intensiones, tredecim omnino con-
 jugationes(2) existent quæ dividuntur in nonaginta
 duas simplici illa conjugatione non numerata.
 Prima igitur omnium est illa simplex. Deinde
 ordine quæ sequuntur. Porro conjugationum ordo se-
 cundus est qui tria et tria habet *a b c* quidem om-
 nia, sed tria ex *e f g h*, subtracto videlicet uno qui-
 bus quatuor *e f g h* vicissim subtractis, quatuor
 conjugationes reperiam *a b c e f g | a b c f g h | a b c
 g h e | a b c e h f*, quæ quidem transpositione differunt
 inter se. Et ut differt prima a secunda, ac tertia a
 postrema, sic individuum temperatum ex postrema
 ab illo quod est ex prima et tertia temperatum.
 Atque hunc secundum ordinem consequitur conju-
 gationum ordo tertius, qui tria et duo habet: *a c a b c*
 quidem omnino, sed ex *e f g h* duo, duobus nimi-
 rum demptis et subtractis, quibus vicissim transpo-
 sitis reperiam conjugationem positu perfectam *a b c
 e f | a b c . f g | a b c . g h | a b c . h e | a b c . e g | a b c . f h*
 quæ differunt transpositione. Et ut prima differt a
 secunda, et tertia a postrema, ita etiam individuum
 ex postrema temperatum ab illo quod est temper-
 ratum et conflatum ex prima et reliquis deinceps ad
 hanc postreman usque. Atque hoc commune est
 trium. Hunc tertium quartus ordo consequitur qui
 tria et unum habet *a c a b c* quidem omnino et absque
 ulla subtractione, sed unum ex *e d e f*, tribus nimi-
 rum subtractis, quibus vicissim transpositis repe-

Locus perobscurus propter confusionem duarum vocum, nempe συζυγίας καὶ τάξεως. Cæterum ut
 caeremus retinimus vocem τάξεως, Habita ratione τάξεω partes appellantur συζυγίαι; atque tre-
 nis ordines respectu quatuor ordinum erunt potius συζυγίαι.

Hic rursus conjunctiones dicuntur respectu quatuor ordinum.

σιν πασχόντων, ἅτινα διὰ τῆς μεταθέσεως ἐναλλάξ A ταθείσεως βραίσουσα β γ ε ζ η θ β γ ε ζ α β γ η α β γ θ αἱ διαφέρουσι τῇ μεταθέσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν δευτέραν, ἢ ἡ τρίτη πρὸς τὴν ὑστάτην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ὑστάτης κραθὲν ἄτομον πρὸς τὸ ἐκ τῆς πρώτης τε καὶ τῆς τρίτης, καὶ τοῦτο τῶν τεττάρων κοινόν. Μετὰ δὲ ταύτην τὴν τάξιν ἑτέρα τάξις τῶν συζυγιῶν, τρεῖς καὶ αὕτη ἔχουσα τάξεις, αἷς ἔστι τῶν τεσσάρων μὲν σὺν ὑφέσει ἐναλλαγῇ ἕως δυάδος, τῶν δὲ τριῶν ὑφέσεις μὲν τοῦ ἐνός, τῶν δὲ δύο ἐναλλαγῇ καὶ ἰσότης. Αἱ τάξεις αἷσαι καὶ συζυγίαι, αἱ τὰ δύο μὲν ἐκ τριῶν ἔχουσαι, ἐκ δὲ τῶν τεσσάρων τὰ τέσσαρα, τὰ τρία, τὰ δύο, ἅς διὰ τῶν μεταθέσεων ἐναλλάξ θέμενος εὐρήσω ἐν μιᾷ ἐκάστη τάξει ἑνδεκα συζυγίας, ἃν ἡ πρώτη τάξις τούτων, πέμπτη δὲ τῶν ὄλων B ἔστιν ἡ α β ε ζ η θ α β ε ζ η α β ε ζ θ α β η θ η α β ε ζ α β ζ η α β η θ α β θ ζ α β θ ε α β ε η αἱ διαφέρουσι τῇ μεταθέσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν ὑστάτην, ἢ ἡ δευτέρα πρὸς τὴν δεκάτην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ἑνδεκάτης κραθὲν ἄτομον ἀνάπαλιν ἕως τοῦ ἐκ τῆς πρώτης, τοῦτο δὲ κοινόν καὶ τῶν ἑνδεκα. Μετὰ δὲ ταύτην τὴν τάξιν ἑτέρα τῆ συζυγιῶν, τρεῖς καὶ αὕτη ἔχουσα τάξεις, τῶν τεσσάρων μὲν σὺν ὑφέσει ἐναλλαγῇ ἕως τῶν δὲ τριῶν ὑφέσεις, τῶν δύο, τοῦ ἐνός δὲ ; λαγῇ. Αἱ τάξεων τάξεις καὶ συζυγίαι αἱ τὸ ἐκ τῶν τριῶν ἔχουσαι ἐκ δὲ τῶν τεσσάρων τσάρα, τὰ τρία, τὰ δύο, ἅς διὰ τῶν μεταθέσεων λᾷθεις εὐρήσω, ἐν μιᾷ ἐκάστη τάξει ἑνδεκα

γ ε ζ θ β γ ζ θ β γ η θ β γ ε ζ α β γ η α β γ θ αἱ διαφέρουσι τῇ μεταθέσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν ὑστάτην, ἢ ἡ δευτέρα πρὸς τὴν δεκάτην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ἑνδεκάτης κραθὲν ἄτομον ἄνάπαλιν ἕως τοῦ ἐκ τῆς πρώτης · τοῦτο δὲ καὶ τῶν ἑνδεκα. Μετὰ δὲ ταύτην ἡ πρὸς τὴν αὐτῆς τρίτη, ἑβδόμη δὲ γε τῶν ὄλων, ἢ τῶ π αὐτῆ ἰδιώματι βραίνουσα ἐκτός τῆς τῶν δύο θέσεως α γ ε ζ η θ α γ ε ζ η α γ ε γ ζ η θ α γ η θ ε α γ ε ζ α β γ γ η θ α γ θ ζ α γ θ ε α γ ε τ δ ρουσι τῇ μεταθέσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν ὑστάτην, ἢ ἡ δευτέρα πρὸς τὴν δεκάτην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ἑνδεκάτης κραθὲν ἄτομον ἄνάπαλιν ἕως τοῦ ἐκ τῆς πρώτης, τοῦτο δὲ κοινόν καὶ τῶν ἑνδεκα. Μετὰ δὲ ταύτην τὴν τάξιν ἑτέρα τῆ συζυγιῶν, τρεῖς καὶ αὕτη ἔχουσα τάξεις, τῶν τεσσάρων μὲν σὺν ὑφέσει ἐναλλαγῇ ἕως τῶν δὲ τριῶν ὑφέσεις, τῶν δύο, τοῦ ἐνός δὲ ; λαγῇ. Αἱ τάξεων τάξεις καὶ συζυγίαι αἱ τὸ ἐκ τῶν τριῶν ἔχουσαι ἐκ δὲ τῶν τεσσάρων τσάρα, τὰ τρία, τὰ δύο, ἅς διὰ τῶν μεταθέσεων λᾷθεις εὐρήσω, ἐν μιᾷ ἐκάστη τάξει ἑνδεκα

riam quatuor conjugationes | *abc.e* | *abc.f* | *abc.g* | *abc.h* | quæ transpositione differunt. Utenim se habet prima ad secundam et tertia ad postremam, ita quod ex postrema temperatum est individuum ad illud quod ex prima et ex tertia. Atque hoc quatuor commune est. Hunc quartum consequitur alias ordo conjugationum qui etiam habet ipse tres ordines, in quibus quatuor permutantur et subtractione ad duo rediguntur ; de tribus vero unum demitur, duo permutantur et æqualitatem retinent. Qui ordinum ordines et conjugationes existunt cum de tribus duo retinentur, et de quatuor, quatuor, tria, duo ; quibus transpositis et permutatis in unoquoque ordine undecim conjugationes reperiam. Ac primus quidem ordo hujus generis est sed universorum quintus *abefgh* | *abcfg* | *abefh* | (1) *abyhe* | *abef* | *abfh* | *abgh* | *abfh* | *abhe* | *abeg*, quæ differunt transpositione. Ut enim prima se habet ad postremam et secunda ad decimam, ita etiam individuum illud quod ex undecima temperatum est usque ad illud quod est ex prima. Hoc autem commune est undecim. Secundus quidem ab hoc ordo sed universorum sextus deinde consequitur, qui eandem quoque ipse permutationis proprietatem retinet excepta duorum de tribus transpositione, *bc.efgh* | *bc.efg* | *bc.efh* | *bc.fgh* | *bc,ghs* | *bc.ef* | *bc.fg* | *bc.gh* | *bc.hf* | *bc.he* | *bc.eh* | quæ differunt transpositione. Ut enim prima se habet ad postremam et secunda ad decimam, ita etiam contrario ordine individuum illud quod ex undecima temperatum est ad illud usque quod est ex prima. Hoc au-

tem undecim commune est. Hunc consequi primo hujus generis tertius, universorum se qui excepta duorum transpositione eandem permutationis proprietatem retinet, *ac.efgh* | *ac.efg* | *ac.fgh* | *ac.ghh* | *ac.ac,ef* | *ac.fg* | *ac.gh* | *ac.hh* | *ac,he* | *ac,he* | *ac,he* | quæ transpositione differunt. Ut enim prima se habet ad postremam aut secunda ad decimam etiam contra illud individuum quod ex undecimo temperatum est ad illud usque quod est ex prima autem undecim commune est. Hunc consequitur alius conjugationum ordo qui etiam ipse tres ordines in quibus quatuor permutantur etiam usque ad duo, de tribus vero duo permutantur et unum permutat. Qui ordinum ordines et conjugationes habentque de tribus de quatuor vero, quatuor, tria, duo, quibus permutatis reperiam in unoquoque ordine undecim conjugationes. Qui quidem est primus ordo generis, octavus vero universorum est, *aefgh* | *afgh* | *aefg* | *aghe* | *aef* | *afg* | *afgh* | *ahe* | *aeg* | quæ differunt transpositione. Ut enim prima se habet ad postremam aut secunda ad decimam, ita contra illud individuum quod ex undecima temperatum est, ad illud usque quod est ex prima. Hoc autem commune etiam est unum. Secundus ab hoc ordine consequitur ordo, nonus, qui in progressu eandem permutationem retinet, excepta unius transpositione, *befgh* | *befgh* | *bgh* | *befh* | *bef* | *bfg* | *befgh* | *bhe* | *beg* | quæ transpositione differunt enim se habet prima conjugatio ad postremam

(1) Hic in Græco desideratur *abefgh* ut sint undecim conjugationes

γίας, ὧν ἡ πρώτη τάξις τούτων, ὁρθῶς δὲ τῶν ὄλων, ἢ τῶν τριῶν. Αἱ τάξεις ταυτεῖς καὶ συζυγίαι αἱ τὸ ἐν ἔστιν ἡ α ε ζ η θ α ε ζ η α ζ η θ α ε ζ η θ α θ ζ α θ ε α ε η αἱ διαφέρουσι τῇ μεταθέσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν ὑστάτην, ἢ ἡ δευτέρα πρὸς τὴν δεκάτην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐνδεκάτης κραθεὶν ἄτομον ἀνάπαλιν ἕως τοῦ ἐκ τῆς πρώτης τοῦτο δὲ κοινὸν καὶ τῶν ἐνδεκα. Μετὰ δὲ ταύτην ἡ ταύτης δευτέρα, ἐνάτη δὲ γε τῶν ὄλων, ἢ τῶν αὐτῶν καὶ αὐτῇ ιδιώματι βαίνουσα ἐκτὸς τῆς τοῦ ἐνὸς μεταθέσεως β ε ζ η θ β ε ζ η β ζ η θ β η θ β θ ζ β θ ε β ε η αἱ διαφέρουσι τῇ μεταθέσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν ὑστάτην, ἢ ἡ δευτέρα πρὸς τὴν δεκάτην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐνδεκάτης κραθεὶν ἄτομον ἀνάπαλιν ἕως τοῦ ἐκ τῆς πρώτης τοῦτο δὲ κοινὸν καὶ τῶν ἐνδεκα. Μετὰ δὲ ταύτην ἢ πρὸς τὴν αὐτῆς τρίτην, δεκάτη δὲ γε τῶν ὄλων, ἢ τῶν αὐτῶν καὶ αὐτῇ ιδιώματι βαίνουσα ἐκτὸς τῆς τοῦ ἐνὸς μεταθέσεως γ ε ζ η θ γ ε ζ η γ ζ η θ γ ε ζ η γ ε θ ε θ ε γ ε ζ η γ η θ γ θ ζ γ θ ε γ ε η αἱ διαφέρουσι τῇ μεταθέσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν ὑστάτην ἢ ἡ δευτέρα πρὸς τὴν δεκάτην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐνδεκάτης κραθεὶν ἄτομον ἀνάπαλιν ἕως τοῦ ἐκ τῆς πρώτης τοῦτο δὲ κοινὸν καὶ τῶν ἐνδεκα. Μετὰ δὲ ταύτην τὴν τάξιν ἑτέρα τάξιν τῶν συζυγιῶν, τρεῖς καὶ αὐτῇ ἔχουσα τάξεις, αἷς ἔστι τῶν τε τριῶν καὶ τῶν τεσσάρων ἐναλλαγῇ, ὕψεις δὲ ἐκ μὲν τῶν τριῶν τῶν δύο, ἐκ δὲ τῶν τεσσάρων

μὲν ἐκ τῶν τριῶν ἔχουσαι, ὡσαύτως καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων τὸ ἐν, ἃς διὰ τῶν μεταθέσεων ἐναλλάξει θεὸς εὐρήσω ἐν μιᾷ ἐκάστη τάξει τέσσαρας συζυγίας, ὧν ἡ πρώτη τάξις τούτων, ἐνδεκάτη δὲ γε τῶν ὄλων, ἔστιν α ε α ζ α η α θ αἱ διαφέρουσι τῇ μεταθέσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν δευτέραν, ἢ ἡ τρίτη πρὸς τὴν ὑστάτην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ὑστάτης κραθεὶν ἄτομον ἐν ἀναποδισμῶ ἕως τοῦ ἐκ τῆς πρώτης ἀτόμου κραθέντος καὶ τοῦτο τῶν τεττάρων κοινόν. Μετὰ δὲ ταύτην ἢ πρὸς τὴν πρώτην ταύτης δευτέρα, δωδεκάτη δὲ γε τῶν ὄλων, ἢ τῶν αὐτῶν καὶ αὐτῇ ιδιώματι βαίνουσα, ἐναλλαγῇ τε καὶ μεταθέσει β ε β ζ β η β θ αἱ διαφέρουσι τῇ μεταθέσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν δευτέραν, ἢ ἡ τρίτη πρὸς τὴν ὑστάτην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ὑστάτης κραθεὶν ἄτομον ἐν ἀναποδισμῶ ἕως τοῦ ἐκ τῆς πρώτης ἀτόμου κραθέντος καὶ τοῦτο τῶν τεττάρων κοινόν. Μετὰ δὲ ταύτην ἢ πρὸς τὴν πρώτην αὐτῆς τρίτην, τρισκαιδεκάτη δὲ τῶν ὄλων καὶ ὑστάτη, ἢ τῶν αὐτῶν καὶ αὐτῇ ιδιώματι βαίνουσα ἐναλλαγῇ τε καὶ μεταθέσει γ ε γ ζ γ η γ θ αἱ διαφέρουσι τῇ μεταθέσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν δευτέραν, ἢ ἡ τρίτη πρὸς τὴν ὑστάτην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ὑστάτης κραθεὶν ἄτομον ἐν ἀναποδισμῶ ἕως τοῦ ἐκ τῆς πρώτης ἀτόμου κραθέντος καὶ τοῦτο τῶν τεττάρων κοινόν. Ἐχουσι τοίνυν οὖν ἕως δεῦρο τὸ τέρμα πάσαι αἱ τῶν τοῦ λογικοῦ ζώου μερῶν συζυγίαι, ἀναφαίνονται δὲ

secunda ad decimam, ita etiam contra illud individuum quod ex undecima temperatum est ad illud usque quod est ex prima conflatum. Hoc autem commune etiam est undecim. Tertius a secundo hujus generis ordo consequitur, universorum decimus qui in progressu eandem proprietatem retinet, excepta unius transpositione: *c e f g h | c e f g | c f g h | c e f h | c e f | c f g | e g h | c h f | c h e | c e g* quæ transpositione differunt. Ut enim prima conjugatio se habet ad ultimam aut secunda ad decimam, ita etiam contra illud individuum quod ex undecima temperatum est, ad illud usque quod ex prima conflatum est. Hoc autem commune est etiam undecim. Hunc ordinem consequitur alius conjugationum ordo, qui etiam ipse tres habet ordines in quibus tria et quatuor permutantur, ac de tribus quidem duo subtrahuntur, de quatuor vero tria. Qui sunt ordinum ordines et conjugationes habentque de tribus unum, eodemque modo de quatuor unam *a e | a f | a g | a h* | quæ transpositione differunt. Ut enim prima conjugatio se habet ad secundam, aut tertia ad postremam, ita etiam contrario ordine individuum illud quod ex postrema temperatum est, ad illud usque quod ex prima conflatum est. Atque hoc his quatuor commune est. Secundus ab hoc ordo consequitur, universorum duodecimus qui in progressu eandem quoque retinet proprietatem tam in permutatione quam in

transpositione, *b e | b f | b g | b h* | quæ quidem conjugationes transpositione differunt. Ut enim prima se habet ad secundam aut tertia ad postremam, ita etiam retrogrado ordine individuum illud quod ex postrema temperatum est, ad illud usque individuum, quod est ex prima conflatum, atque hoc commune est his quatuor. Tertius deinde a primo hujus generis ordo consequitur, universorum decimus tertius et ultimus qui in progressu eandem proprietatem retinet tam in permutatione quam in transpositione, *c e | c f | c g | c h* | . Quæ quidem conjugationes transpositione differunt. Ut enim prima se habet ad secundam, aut tertia ad postremam, ita etiam contrario ordine individuum illud quod ex postrema temperatum est in reversione (4) se habet ad illud usque individuum quod ex prima temperatum est. Atque hoc quatuor commune est. Hactenus conjugationes partium animalis ratione præditi finem et terminum habent. Sed emergunt præter conjugationes nonaginta duas et simplicem septem aliæ conjugationes quæ quidem in unitate sola intensionem habent. Idcirco has cum aliis non numeravimus, quoniam ordo in istis erat ordinis perturbatio. Sunt autem hæ: *a*, cum intensione; *b*, cum intensione; *c*, cum intensione; *e*, cum intensione; *f*, cum intensione; *g*, cum intensione; *h*, cum intensione. Cum autem dico cum intensione, dico etiam cum remissione. Utraque

(4) Reditum a postrema ad primam appellat reversionem, perinde ac si a meta ad carceres revertereris.

τῶν ἐννενηκονταδύο καὶ τῆς ἀπλῆς ἐκτός συζυγιῶν Ἀ ἐπτά ἕτεραι, αἵτινες ἔχουσι ἐν μονάδι μόνη ἐπίτασιν. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ταῖς ἄλλαις ταύτας ἀπεριθμησάμεν, ὅτι τάξεις ἦν ἐν ταύταις ἡ ἀτάξια · εἰσι δὲ αὐταὶ ἢ κατ' ἐπίτασιν α, κατ' ἐπίτασιν β, κατ' ἐπίτασιν γ, κατ' ἐπίτασιν ε, κατ' ἐπίτασιν ζ, κατ' ἐπίτασιν η, κατ' ἐπίτασιν θ. Ὅταν δὲ λέγω κατ' ἐπίτασιν, λέγω καὶ τὸ κατ' ἀνεσιν · τῶν πρὸς τι γὰρ εἰσι τὰ ἀμφότερα, ἀτινα ταῖς κυρίαις συναπαριθμούμενα τάξεις, ἑκατοντάδα τελοῦσι πάσας τὰς συζυγίας. Ἀλλὰ νῦν οὐ χρὴ λέγειν τοιαῦτα ἡμῆς, εἴτερον βραβεῖν ὀργυριωμένους, τιωπῆ δὲ μᾶλλον ἑαυτούς διδόναι καὶ δεῖ, καὶ δίκαιον διακρίναντες πράττομεν τοῦτο, ὅτι τὸ ἐν ταύτῃ τῇ τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης ἰσχύι συμβαλλόμενον τοσόνδε καὶ τοιόνδε ἐλέξαμεν, κἂν ταῖς συζυγίαις τῷ ἔκτῳ λόγῳ αὐτῶν περὶ τῶν ἀντιρρόπων τοῖς πρώτοις τοῦτο γε εἴπωμεν, ἐκείθεν τὰς ἀφορμὰς εἰς τοῦμφανῆς ἀξάντες. Νῦν δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τρέχουσαν λέξαι καθόσον δύναμις καὶ προαιρέσις.

β. Εἰρήσει δ' οὐδεὶς ὑπὸ ταύτας ἢ ὑπὲρ ταύτας ἀριθμὸν ἕτερον ἐν αὐταῖς · αἱ γὰρ μεταθέσεις καὶ τῶν στοιχείων ἐναλλαγῆαι οὔτε τοῦ τελείου προέβησαν, οὔτε μὴν κατέλειψαν τὴν ἐντελέχειαν, ἀλλ' ὡς ὀρίσθησαν ἕως δεῦρο, τὸν σκοπὸν ἐντελεχῶς ἐτελείωσαν. Ἔστι δὲ αὐταῖς κοινὰ μὴν τὰ ἐπτά τάδε α β γ καὶ τὰ ε ζ η θ ἐξ ὧν καθ' ὑφέσεις καὶ ἐπιτάσεις αἱ δώδεκα συζυγίαι γίνονται, ἐκτός τῆς ἀπλῆς καὶ τῆς ἀντιρρόπου αὐτῆ, εἰς τέσσαρας μεριζόμεναι

enim vox relationem significat. Quæ si numerentur cum illis proprie dictis ordinibus centum omnino conjugationes constituunt. Sed de talibus nihil nunc nobis est dicendum, cum alia via incedere cupiamus. Estque satius in præsentia silentio hæc præterire. Et justa sæne de causa facere nobis videtur, quod tot et talia selegerimus quæ in tanta naturalis scientiæ vi et copia inter se conferrentur. Ac comparationem quidem illam quæ in conjugationibus temperationum naturalium habet locum, sexto sermone persequemur, nunc vero ex illis quæ diximus occasionis commoditate captata et quasi in lucem educta de illis quæ primis illis respondent, hoc libro dicere pergamus. Jam vero ab scopum revertimur, ut quemadmodum constituimus, pro viribus nostris hanc disputationem absolvamus.

2. Neque vero reperire poterit aliquis supra aut infra illas quas enumeravimus, aliquem alium numerum in ipsis. Nam transpositiones et permutationes elementorum, neque extra perfectionem egressæ sunt, neque rursus a perfectione abfuerunt, sed ut definitæ fuerunt hactenus, perfectionem absoluteque adeptæ sunt. Sunt autem ipsis communia quidem septem *a b c* et *efgh*, ex quibus secundum remissiones et intensiones duodecim conjugationes existunt, excepta simplici et illa quæ ei respondet, in quatuor ordines distribuuntur; qui quidem ordines tres circiter numero habent conjuga-

τάξεις, ἀνά τρεῖς ἔχουσαι αὐταὶ συζυγίας · αἱ δὲ θεις εἰς πλείους μεριζόμεναι ἐννενηκοντα πρὸς δυοῖσι πᾶσαι γίνονται, ἐκτός τῆς ἀπλῆς καὶ τῆς ἀρόπου αὐτῆ. Διαφορὰ γοῦν ταύτας διττῆ, κατ' τασιν καὶ ἀνεσιν δηλαδὴ, καὶ ἡ μὲν τῶν ἐπτά σχόντων τὴν τε ἐπίτασιν καὶ ἀνεσιν τῇ μεταθεσει καὶ ἐναλλαγῇ ἐπισυνέβη, διὸ καὶ πλεῖθος ἐπ καὶ τοῦτο πεπερασμένον. Ἐννενηκοντα γὰρ πρὸς δυοῖσι πᾶσαι αἱ συζυγίαι καὶ ἡ ἀπλῆ, ἡ δὲ οὐ ρασμένη μὲν ἔστι κατ' ἀριθμὸν, ἐντός καὶ γὰρ πεπερασμένης, ἀλλ' ἀπειρος μάλιστα · πεπερα δὲ ὅτι ἐντός τῆς πεπερασμένης ἔχει τὴν ἀπειρῶν. Ὁ γὰρ ἐκ τῶν ἐννενηκονταδύο Χριστοφόρος ἔχει μὲν ἤττον καὶ μᾶλλον εἶναι χρηστός, ἢ ἡ Εὐφημίδης εἶναι δεινός, ὅτι καὶ ὁ Εὐφημίδης καὶ μᾶλλον ἔχει εἶναι δεινός, γενήσεται δὲ οἷα Χριστοφόρος χρηστός · καὶ τοῦτο πᾶσι κοινόν. Ἐ οὖν μία διαφορὰ κατ' ἐπιτάσεις τε καὶ ἀνεσεις μέχρι τῶν ἐννενηκοντα πρὸς ταῖς δυοῖσι καὶ τῆς ἀ καὶ περαιτέρω βῆναι οὐκ ἦν · ἡ δ' ἕτερα αἰ ἔστι καὶ ἀναριθμητὸς · πέφυκε γὰρ ἐπ' ἀπειρον καθ' ὑφέσεις καὶ ἐπιτάσεις θυμικὸν τὸν βῆμον ὅς ἔχει τινὰ συζυγίαν ἐπιτηθείαν κοινὴν ο θυμικόν, καὶ ὅτι μὲν οὖν τὸν θυμικὸν θυμικὸν μᾶλλον καὶ ἤττον ἀναγκαῖον ἔστιν, ἀλλ' οὐ τὸ καὶ ἐν αὐτῶν τινος ὑπολάβῃ, ἀλλ' ὅσα ἂν τῆς ο τῷ αὐτῷ συζυγίας ὑπάρχοντα ἢ ὡσαύτως ἂν ἄπειρος ἀρα καθ' ὑφέσεις καὶ ἐπιτάσεις θυμικὸν βαρῦτιμος, καὶ ἀνάδης ἐπιθυμητικὸς ἐπ' ἀπειρον

tionem quæ rursus in plures distributæ nonag cum duabus omnes existunt, excepta simplici illa quæ ei respondet. Duplex igitur in his est ferentia. Una est septem illorum quibus accidit tensio et remissio propter transpositionem et mutationem; idcirco multitudinem effecit eam finitam et terminatam. Nam omnes conjugationes sunt nonaginta duæ, præter simplicem. Altera differentia multitudinem numero non finit effecit, quæ tamen intra finitam consistit, quæ vis sit maxime infinita. Est autem finita, quæ ipsius infinitas intra finitam multitudinem consistit. Nam, exempli gratia, ex nonaginta duabus conjugationibus proponatur aliquod individuum singulari temperatione præditum: sitque Christophorus: potest sane esse minus aut magis proleptum etiam Euphemides acutus est quia est magis minus acutus et sagax? Nunquam vero fieri potest ut Euphemides acutus sit, Christophorus proleptus, que hoc omnibus commune est. Una igitur differentia est secundum intensionem et remissionem ad finitam et nonaginta usque conjugationes præter simplicem neque ulterius progredi licuit. Altera vero est finita et innumerabilis. Potest enim fieri ut secundum remissiones et intensionem infinita iracundus, nempe ille qui consistit in aliqua conjugatione ab efficiendum iracundum accommodatum. Quia vero diximus in illis iracundum necessarius magis et minus iracundum esse, nemo putet ut

πέφυκε μᾶλλον καὶ ἤττον, οὐ μὴν δὲ τὸ αὐτοῦ
 ἰον ὑπολάβη τις, ἀλλὰ τὰ ἐκ τῆς αὐτὸν κρᾶσι-
 συζυγίας κραθέντα ἄτομα. Ἰνόμασται δὲ τὰ τῆς
 συζυγίας τοῦ ἀνιάδου, καὶ τῆς αὐτῆς συζυγίας
 βαρυτίμου ἄτομα εὐκῶς εἰς τὰ τῶν ἐκατέρων
 ατα, ὅτι κοινῶς ἐκείνοις κατὰλληλος ὁ τῆς οὐ-
 αὐτῶν ἴστιν ὄρος, τῶν ἐκατέρων τῶ ἐκατέρω·
 γὰρ θυμικός θυμικοῦ ὄρον δέξεται, καὶ πᾶς ἐπι-
 ητικός ἐπιθυμητικοῦ, ἐπὶ τὸ θυμικός ἢ ἐπιθυ-
 κός τούτων ἕκαστος λέγεται. Εἰκοτως οὖν ἄρα
 ὡς τοῖς ἐκατέροις τὰ πολλὰ ἐλέχθησαν. Ἔστι
 ἄρα τῶ θυμικῶ βαρυτίμῳ καὶ τῶ ἐπιθυμητικῶ
 ἢ, καθὸ θυμικῶ καὶ ἐπιθυμητικῶ, ἐπιτάσεις
 οιστός τε καὶ ἀνείσει, ὅτι αἱ κρᾶσσαι αὐτοὺς
 γίαι, καθὸ πεφύκασιν εἶναι καθ' ὑφίσεις καὶ
 ίσεις, τὸ ἀδιόριστον ἔχουσι, οὔτε δὲ ὁ βαρυτί-
 κιάδης γενήσεται, οὔτε δὲ ὁ ἀνιάδης βαρυτίμος
 οτι. Διὸ ἀνείσεις καὶ ἐπιτάσεις αἱ αὐτῶν δέχονται
 γίας ὅτι αἱ κρᾶσσαι αὐτοὺς συζυγίαι ἀλλαγῆ-
 ού πέφυκε.

Δῆλον δὲ ταῖς πάσαις οἰκείων εἶναι αὐτὸ, ἐκ τῆς
 ἴου τούτων λίαν ἐτάσεως· οὐ γὰρ ἔτι ταῖς πᾶ-
 τὸ κατὰ πάντα κοινόν, ἐπεὶ κοινωνοῦσι πον,
 τίλλονται δὲ γε καὶ πον, ἐπειδὴ ἐπτά μὲν εἰσι
 κρᾶσαντα τῆν ἀπλήν, τὰ δὲ ἑοσάυτας ἐργασάμε-

να πάντως, οὐκ ἄλλα ἀλλ' ὅτι ἐπτά. Τί δὲ τὸ τῆ μᾶ
 ποιῆσαν ἀλλοιώσεις πολλὰς, πάντως ἐναλλαγῆναι καὶ
 διὰ τοῦτο ἐναλλαγῆναι. οὐ πεφύκασιν αὐται, ὅτι
 ἀπαξ ἐντελεχῶς μετηλλάγησαν ; Ὁ ἄρα βαρυτίμος
 θυμικός καὶ ὁ ἀνιάδης ἐπιθυμητικός, ἐν τοῖς ὡς αὐ-
 τοῖς ὁμοίοις, ἐπιτάσεις δέχονται καὶ ἀνείσεις, καθὰ
 ποιότητι ἐπιθυμητικοί τε καὶ θυμικοί. Κατὰ τὸν αὐ-
 τὸν δὲ λόγον καὶ αἱ αὐτοὺς συμπήξασαι συζυγίαι,
 ἀπείρους ἐν ἐπιτάσει τε καὶ ἀνείσει, θυμικούς καὶ
 ἐπιθυμητικούς ποιήσουσιν, ἐναλλάξουσι δὲ οὔποτ' ἄν.
 Καὶ ἀπ' ἀρχῆς γοῦν κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον τί τε συ-
 ζυγίαι καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ἄτομα ἕως τέλους ἐπιτάσεις
 δεῖξοναὶ καὶ ἀνείσεις, πλὴν δὲ γε τῶν οἰκείων ὄρων
 ἐντός, πότερον ἀπείροι θυμικοί, πλὴν θυμικοί καὶ
 ἀπείροι ἐπιθυμητικοί, πλὴν ἐπιθυμητικοί καὶ ἀπεί-
 ροι φρόνιμοι, πλὴν φρόνιμοι, ὅτι ἐντός τῶν οἰκείων
 ὄρων πάντες θυμικοί καὶ ἐπιθυμητικοί καὶ φρόνι-
 μοί εἰσιν. Αὐται γοῦν οἱ δύο διαφοραὶ, ἢ τε τὰς ἐν-
 νεπηκόντα καὶ δύο ποιήσασαι συζυγίας καὶ τῆν
 ἀπλήν, καὶ ἢ τὰς ἀπείρους ἀνείσεις καὶ ἐπιτάσεις
 ἔχουσα καὶ ταύτας τῶν συζυγιῶν ἐντός. Διὰ τοῦτο
 οὐκ ἂν τις ἐπιστήμη γενναῖος παραλογισθῆ διὰ τῆν
 ἐπιτάσειν, ὥστε ἔχει τὸν ἐν ὑφίσει θυμικὸν πρὸς τὸν
 ἐν ἐπιτάσει ἄλλον, ἀλλ' ἄλλον κρίνει τὸν θυμικὸν τοῦ
 ἐπιθυμητικοῦ, καὶ τοῦμπαλιν, Αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ πᾶ-

mque individuum esse magis et minus iracun- C
 , sed quæcunquæ ad eamdem cum ipso conju-
 nem referuntur, aut eodem modo sunt indi-
 a. Quare sævus qui secundum remissiones et
 siones est iracundus, infinitus est ; et sollici-
)let esse cupidus infinite magis et minus.
) vero hoc de uno eodemque individuo dic-
 putet, sed de omnibus individuis, quæ eadem
 igatione qua illud comprehenduntur. Porro no-
 singularis numeri omnia illa individua ap-
 untur, tam quæ eadem qua sollicitus, quam quæ
 m qua sævus conjugatione continentur, quo-
 i ipsis inter se utriusque conjugationis essen-
 nitio communis est. Omnis enim iracundus
 ndi definitionem suscipiet, et omnis cupidus
 li, quandoquidem horum singuli iracundi et D
 li dicuntur. Quare merito utriusque conjuga-
 ; multa individua suum nomen singulare obti-
 . Est igitur iracundo, sævo et cupido sollicito,
 enus ille iracundus, hic sollicitus est, indefini-
 tior et remissio, quia copulationes quæ ipsos
 erant, quatenus possunt suscipere remissiones
 ansiones, indefinitæ sunt et interminatæ. Ne-
 vero sævus sollicitus, aut sollicitus sævus una
 esse poterit. Idcirco remissiones et intensio-
 isciplantur ab ipsorum conjugationibus, quo-
 conjugationes ex quibus temperantur nullo
) permutari possunt.

Est autem perspicuum hoc omnium esse pro-
 conjugationum, ex accurata duorum istorum
 ratione. Neque enim inter omnes per omnia
 munitas : quando quidem partim communio-
 habent, partim etiam discrimen, quando etiam

septem sunt, quæ temperant simplicem conjugatio-
 nem : tot autem sunt omnino quæ agunt et tempe-
 rant, non alia quam septem. Quid autem illud est
 quod per unam conjugationem multas immutationes
 effecit ? Nimirum est ipsa permutatio : idcirco ipsæ
 conjugationes amplius immutari non possunt, quia
 videlicet semel perfecte immutatæ sunt. Quare sæ-
 vus qui est iracundus et sollicitus qui est cupidus
 in similibus consimiliter suscipient intensiones et
 remissiones, quatenus qualitate hæc sunt præditi,
 ut sint iracundi et cupidi. Eadem ratione conjuga-
 tiones ex quibus temperati sunt ipsi, infinitos et
 iracundos et cupidos efficient, secundum intensio-
 nem et remissionem. Nunquam autem accidit ipsis
 migratio ex conjugatione una in aliam. Eadem igitur
 ratione cum conjugationes tum individua ex
 illis conflata ad finem usque intensiones et remissio-
 nes suscipient, verumtamen intra suos fines et
 terminos consistent. Annon igitur infiniti sunt
 iracundi quatenus iracundi, et infiniti cupidi qua-
 tenus cupidi, et infiniti prudentes quatenus pruden-
 tes, non alii, quoniam intra suos fines et terminos
 consistunt omnes iracundi et cupidi et prudentes ?
 Hæc sunt igitur duæ differentiæ, nempe una quæ
 duas et nonaginta effecit conjugationes atque etiam
 simplicem : altera quæ infinitas remissiones ac inten-
 siones habet, easquo intra conjugationes. Quare
 nemo cui nobile fuerit ingenium scientia in erro-
 rem inducetur aut decipietur per intensiorem ita ut
 remisse cupidum conferat cum alio qui cum inten-
 sione aliqua alia qualitate præditus est, sed per sci-
 entiam iracundum a cupido alium esse judicabit et
 contra. Idem est observandum in omnibus conju-

σαις ταῖς συζυγίαις ἐστὶ καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν κρηθη- A
σομένοις ἀτόμοις. Οὐτε γοῦν εὐρήσει πλὴν τούτων
τις εἰ μὴ σοφίζεται ἢ οὔτε μὴν ἰλάσσω, εἰ μὴ κεκολο-
δωμένην κέκτηται τὴν διάνοιαν, πᾶσαι δὲ εἰσιν αὐ-
ται, καὶ παραιτέρω βεβηκέναι οὐ δύναται. Ἡ γοῦν
α β γ ε ζ η θ κεράννυσι τὸν ἀπλοῦν, ἐπειδὴ ἀπλῆ·
ἀπλὴν δὲ καὶ ἀπλοῦν ἐνταυθοῖ λέγω τὸν ἐντελῆ· αἱ
δ' ἄλλαι, ἐκάστη πρὸς τὸ ἴδιον ἰδίωμα. Πάντες γοῦν
εἰσιν ἄνθρωποι, ἐννευήκοντα πρὸς τοῖς δυσι, καὶ ὁ
ἀπλοῦς, εἴτουν ὁ ἐντελής. καὶ οἱ τῆς ἀντιρρόπου
ἐπτά. Πάντες δὲ γέ καὶ ὁ ἀπλοῦς ἄπειροι, οὐ κατὰ
τὸ ἄλλο καὶ ἄλλο, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἄλλος τε καὶ ἄλ-
λοισί· τὸ ἄλλο γὰρ δηλοῖ τὴν οὐσίαν, τὸ ἄλλος τὸ
ἄτομον, τὸ δὲ γε ἄλλοιον τὴν ἐπίτασιν τε καὶ ἄνεσιν.
Ἄλλοιοι γοῦν πάντες οἱ καθαρμοὶ, ὅσοι κατ' ἐπίτα-
σιν τε καὶ ἄνεσιν ἐν τῷ τῶν ἐπτά ἴστανται ὄρω, τῶν
α β γ δηλαδὴ ε ζ η θ. Ἄλλοι δὲ γε ὅσοι ταῖς ἐκ με-
ταθέσεων καὶ ἐναλλαγῶν τῶν συζυγιῶν γίνονται·
ἄλλοιοι δὲ ὅσοι μιᾶ ἐκάστη συζυγίᾳ ἐντὸς τῶν ὄρων
αὐτῆς ἰστάμενοι κατ' ἐπίτασιν εἰσι καὶ ἄνεσιν. Ἐχει
δὲ πλάτος αὐτὸ καὶ στενότητα. Μᾶλλον γὰρ καὶ ἤττον
οὐ διακρίνει τις θυμικόν, οὐτ' οὐ ἐπιθυμητικόν, τοῦτο
πλάτος ἐπειδὴ οὐ διωρίζεται, οὐχ ὡς ὅτι δὲ πᾶν πλά-
τος ἐστὶν ἀδιόριστον, ἀλλ' ὅτι ἀδιόριστον ποτὲ μὲν
ἔχει καὶ πλάτος, ποτὲ δὲ καὶ πλάτος ἐστὶν, στενότη-

gationibus, et in individuis quæ ex illis temperan- C
tur. Neque igitur plures quisquam reperiet conju-
gationes, nisi captiose agat : neque rursus paucio-
res nisi manca et imperfecta cognitione præditus :
cum nobis omnes sint numero comprehensæ, nec
ulterius progredi liceat : nempe *a b c e f g h* tempe-
rant simplicem hominem, quandoquidem simpli-
cem conjugationem constituunt. Simplicem autem
hominem et simplicem conjugationem pro eodem
usurpo, nempe pro perfecte temperato homine,
seu perfecte temperata conjugatione. Aliarum vero
conjugationum unaquæque suam habet proprieta-
tem. Omnes igitur homines sunt nonaginta duo : et
simplex nempe perfectus : itemque illi qui ex
septem simplici conjugationi respondentibus tem-
perantur. Porro omnes atque adeo simplex sunt
infiniti, non secundum aliud atque aliud, sed
quatenus alius quispiam estatque dissimilis : nam
aliud essentiam significat, et aliud individuum :
dissimile vero intensionem et remissionem. Omnes
igitur aliusmodi purgationes, quæcunque secun-
dum intensionem et remissionem sunt temperatæ, in
termino septem consistunt : nempe *a b c e f g h*. Aliæ
quidem sunt quotquot ex transpositionibus et
permutationibus conjugationum constant. At dissim-
iles sunt quotquot in unaquaque conjugatione
intra ipsius terminos consistunt habentque latitu-
dinem et coarctationem. Nemo enim distinguit inter
iracundum et cupidum secundum illud quod est
magis et minus : quandoquidem hæc latitudo non
est definita et certa. Non quod omnis latitudo sit inde-
finita, sed quia illud quod est indefinitum interdum
etiam latitudinem habet interdum vero est latitudo,

τα δὲ ὅτι καὶ ἄνεσιν καὶ ἐπίτασιν τὸ α τῆς β
γίας πρὸς ἄλλο α τῆς αὐτῆς ἔχει οὐκ ἂν μὴ τῆ
τῆς β εἶναι τὸ α πέφυκε δὲ τὴν ἐπίτασιν κα
ἄνεσιν. Πότερον διὰ ταῦτα ἐν ταῖς συζυγίαις δὴ
ταις πᾶν ἄτομον περιγράφεται, καὶ πάντες ἄ
ποι ἐννευήκοντα πρὸς τοῖς δυσίν εἰσι, καὶ ὁ α
καὶ οἱ τῆς ἀντιρρόπου ἐπτά, καὶ ἐπίτασιν ἢ
ταῖς οικείαις ἐπιδέχονται συζυγίαν, ἄτομα δὲ
ἄπειρα, οὐχ ὡς ἐκτὸς ὄντα τῶν συζυγιῶν, ἀλλὰ
τὴν ἐνδον ἐν ἐκείνοις αὐτῶν ἐπίτασιν τε καὶ ἄ
Ὅ μὲν οὖν ἡμέτερος ἐνταυθοῖ λογος τὴν τῶν
τοῦ λογικοῦ ζώου μερῶν κοινωνίαν ἐπιστήμη
ξαι, καὶ τοῦτο κατὰ τὸ παρελκον καὶ τῆς κοι
νίας συμβάλλεται. Ἴνα δὲ καὶ πρὸς ὁ πῆτα πῶ
ἐκάστην συζυγίαν ποιῆν ὁ ποιῆι ἄτομον ἴστω
B οὐκ ὀκνήσωμεν, καὶ ἢ φορτικόν, καὶ τὸ μὲν
τῶν συζυγιῶν ἢ καὶ ἄλλως τῶν ἐπιστήμη
μένων φυσιολογεῖν, οὐχ ὡς ἡμεῖς, ἀλλ' ὡς π
καὶ μάλιστα κραιπτόνως οἱ πλείους. Συζυγίας ἔ
οὔποι' ἂν ἐτέρας τούτων τις εὐρη, οὔτε ἐνῶ
ἐνηλλάγησαν, ὅτι οὔτε μὴν μεταθέσει, ὅτι μετ
σαν ἄριστα· ἀλλ' ἡμεῖς μὴν ἐνδεχομένως μιᾶς
στης ἄτομον ἐπεξέλθωμεν, φυσιολογοῦντες ἐν
μένως περὶ αὐτοῦ, καὶ ὅσον προοδευσώμεθα τῶν
λόμενων εἰσέρχασθαι ἐν αὐτῷ, καὶ ἐνδεχομένως δι

coarctatur etiam, quia *a* secundæ conjuga-
comparatum cum alio *a* ejusdem conjuga-
nis tum remissionem tum etiam intensionem
cipit. Neque vero natura ita comparatum
nisi omnia individua *a* ejusdem conjugationi
cundæ essent necessario propter videlicet inte-
nem et remissionem. Utrum igitur in his con-
tionibus omne individuum includitur et compre-
ditur ? et omnes sunt monaginta duo cum sim
et illis septem qui pari vi parique facultate co-
gationi simplici respondent ; utrum etiam inte-
nem et remissionem qualitates in suis qu
conjugationibus suscipiunt ? uniuscujusque
conjugationis individua sunt infinita : non
sint extra ipsas conjugationes, sed propter
sionem et remissionem quarum utraque int
jugationes ipsorum consistit ? Hoc igitur
sermone septem partium animalis ratione
communionem conati sumus ostendere, cujus
dem doctrinæ usum in communionibus rerum
ralium longius latiusque diffusum habere possu
Porro illud *a* quod unaquæque conjugatio
duum quod facit facere solet, ostendens non
vabimur, etiamsi tractatio hæc negoti et mole
plena sit. Ac plures quidem alii in hac sci
exercitati potuissent melius non eo modo quo
sed quo pacto maxime oportuit intra ipsas c
gationes, aut aliter hæc omnia explicare et p
ctare. At conjugationes alias præter illas nemo
rit reperire, quocunque modo immutet et t
ponat : quia perfectissime permutatæ et transp
sunt. Verum nos utcunque uniuscujusque con-
tionis individuum explicemus, et hæc qu

καὶ κρειττόνως, μὴ μισθώμεν παρὰ τινος Α μὲν, οὔτε τὸ ἀναγκαῖον · οἱ δ' ὅτι οἱ μετὰ τούτους αὐ-
 τὰς. Οἰδοῦσι γὰρ οἱ διερχόμενοι ἐπιστήμην
 φυσιολογεῖν καὶ πῶς οἰκονομεῖν τε καὶ συλ-
 λαι· διὸ πᾶσι μὲν καὶ πάντα καὶ κατὰ πάντα
 γεωρίτη πειθόμεθα, φυσιολογικῆ δὲ καὶ αὐτοὶ
 μὲν φειδοῖ τοῦ ἀνθρώπου, ἀναιροῦντες ταύτην
 καὶ ἐκ ταύτης (1) τῶν χαρακτηρισμάτων. Οὐδὲ
 θροεῖος ὁ μὲν ἔχων τὰ ἀκρωτήρια, φάσκει
 ἅ τὸν οὕτως ἠρμωσμένον ἢ οὕτως ταῖς συ-
 λλαῖς γὰρ σχημάτων διαφορά, ἐνθαδὶ δὲ
 καὶ ψυχῆς μερῶν ἰδιώματα, καὶ διὰ τοῦτο τὸ
 ἐκον ὁποῖον ἔστι καταληπτόν. Διὸ περὶ μὲν
 συζυγιῶν τάξεως καὶ εὐρέσεως καὶ θέσεως
 λλαγῆς ἀποδεικτικῶς εἰπόντες οὐκ ἂν ἐρυ-
 ομεν πάποτε, ὅτι περ εἰρήκαμεν κατὰ φύσιν,
 ἢ ἴσται δὲ ταύταις κατ' ἄτομον, οὔτε μὴν
 ἄμεν ποτε οὐθ' ὑποσταλῶμεν αὐτῶ καὶ ἐπὶ
 οὐθ' ὑπὸ τῆς κάτω φορᾶν ἄχθησόμεθα, ἀλλ'
 ἔνωσι φυσιολογήσαστες ὡς εἰκὸς τὴν διάκρισιν
 φοῖς ἀναθήσομεν, τοῖς δὲ γε μεθ' ἡμᾶς ἀνε-
 βουλομένοις τὰ ἐνδεχόμενα οὔτε ἡμεῖς κωλύσο-

ταῖς περὶ τὸ φυσιολογεῖν ἀναντιρρήτως φιλοτιμησού-
 νται, διὸ ἦν ἐκεῖνοι πρὸς τοὺς ἐξῆς τὴν ἐν ταῖς γρα-
 φαῖς συγγνώμην ἐθέλουσιν, ἐξ αὐτῶν ἡμεῖς ἐξαιτού-
 μεθα. Τοῦτο δὲ οὔτε δεῖλα ὡς πέφυκε γέγραφα, ὡς
 τὴν κατ' ἐμὲ γενεᾶν ἐμὲ εἶδεναι μέχρι καὶ τῶν ἀρ-
 ρήτων ἐντὸς τῆς φιλοσοφίας γινώσκων ἀφιλονείκως,
 οὔτε τὸ κρυπτόν εἶχόν τε καὶ κερδωτικὸν οἷα πά-
 σχουσι οἱ πολλοὶ, τὴν συνείδησιν ἁπατώντες καὶ γε-
 λαστοὶ γινόμενοι τῷ γελᾶν (2) καὶ ἐν οἰκίαι, ἀρκύοις
 ἀγχορίζόμενοι · ἀλλὰ φιλόσοφος ὢν καὶ τὸ ταπεινοῦ-
 σθαι γινώσκων καλόν, καὶ τὸ μέτριον ἀρετὴν, καὶ
 τὰ μέσα ἀκρότητας, καὶ τὰς ἀκρότητας ἐν μεσότητι,
 καὶ πρὸς τοῦτοις καὶ ἐπὶ τοῦτοις ὅτι θνητὸς, ὅτι πρὸς
 σποδούλους βωῶ, ὅτι πρὸς ἐπιστήμονας διατίθειμαι,
 Β ὅτι εἷς καὶ μόνος ἐστὶν ὁ κυρίως καὶ ὄντως σοφὸς
 οὕτως δὴ λέγω, πᾶσαν δὲ τὴν γνώμην ἡμῶν τοῖς
 κρειττόνως εὐρίσκουσι προσκολλώμεν. Τὴν χάριν
 δὲ τοῦ βιβλίου τῆς ἐπιστήμης δὴ ταύτης ἐξαυτῆς
 σὺν τῇ συγγνώμῃ αἰτούμεθα · ἴδιον γὰρ φιλοτιμεί-
 σθαι τοῖς ὁμοίοις οἱ ὅμοιοι δωρήματα τὰ καταλληλὰ.

naturalis scientiæ levi brachio attingamus
 si præcamus illis qui nunc campum ingredi
 ut idque interdum levio re brachio ut dixi-
 interdum etiam accuratius, ne forte in alicujus
 ensionem nostri perscrutendi studium incur-
 m qui philosophiam litteris persequuntur, no-
 io pacto in scientia naturali versari oporteat :
 iacto distribuere et colligendo concludere
 e sit. Idcirco in omnibus omnino et secun-
 nia Stagiritæ obtemperamus, nos quoque
 e naturalis studiosi rationes viri illius ad
 t ad concisum elimatas fusius explicamus,
 es hanc opinionem ex ille quæ per insigni-
 poris notas colligitur. Neque enim dicimus
 a modum : Fortis ille est qui magnas habet
 itates; sed. Qui hoc vel illo modo secundum
 rationes temperatus est. Nam ex insignitis
 is notis figuratōnum discrimen considera-
 ic autem humorum et partium animæ pro-
 es expenduntur. Quo fit ut illud quod ratione
 ditur, tacite intelligatur. Cum igitur de
 ationum ordine, inventionē, collocatione et
 tatione accurate diximus, nunquam erubes-
 , quod convenienter naturæ principiis docui-
 e temperationum conjugationibus, illud in
 luis ipsis ostendere : neque hoc ipsum un-
 ennemus neque subterfugiemus : neque vero
 ma quæquam descendemus, sed postquam
 qua perscrutati fuerimus, accuratorem dis-

quisitionem sapientibus relinquemus. Quod quomi-
 nus faciant neque a nobis, neque a fato aliquo
 impediuntur. Equidem hoc certo scio, fore ex po-
 steris aliquos qui non contradicendi studio eamdem
 in hac philosophiæ parte operam, ponant. Quare
 quam illi veniam a posteris suis libenter expecta-
 bunt hanc nos ab ipsis petimus. Neque vero
 ignaram et somniculosam operam in his conscri-
 bendis posuimus, et meum hoc sæculum testari
 potest res pleresque occultas et ab ipsa natura
 involutas mihi apertas et manifestas existere :
 quam sane cognitionem insolenter et intemperanter
 præ me ferre nolim. Neque hæc arcana mecum
 habui astute, ut solent multi qui conscientiam suam
 ipsi fallunt, ipsi se ridicule insanos ostentant; ac
 suis ipsi retibus suffocatur. Sed cum ego sim phi-
 losophus, sciamque modestiam esse cum honestate
 conjunctam et moderationem esse virtutem : item-
 que autem media sint, quæque extrema in humanis
 actionibus : præterea cum sciam me mortalem
 esse mihi que opem conservorum esse implorandam :
 me cum sapientibus versari, unum denique esse
 perfecte et vere sapientem : Ideo in hanc sententiam
 sermonem meum concludo : ut nostra sententiam
 adjungamus sententiæ illorum qui meliora repe-
 rient. Gratiam vero propter doctrinam et sententiam
 nostram hoc libro comprehensam deprecemur.
 Est enim æquum ut similes a similibus mutua stu-
 diorum munera studiose exspectent.

amma adjiciendum tertio sermoni Theodori Ducæ, in quo numerum conjugationum
 ob oculos ponere volumus.

Ἡ ἀπλή καὶ πρώτη συζυγία.
 α β γ. ε ζ η θ
 τάξις. 1 α β γ. ε ζ η
 ναίρειν δόξαι ἐκ δόξας, id est, opinionem ex opinione elicere.
 Ἐπεὶ γελαστοὶ τῶν γελαστῶν.

2 α β γ. ζ η θ
 3 α β γ. η θ ζ
 4 α β γ. ε θ ζ

'Η γ' τάξις. 5 α β γ. ε ζ
 6 α β γ. ζ η θ
 7 α β γ. η θ ε
 8 α β γ. θ ε ζ
 9 α β γ. ε ζ
 10 α β γ. ζ θ.
 'Η δ' τάξις. 11 α β γ. ε
 12 α β γ. ζ
 13 α β γ. η
 14 α β γ. θ

'Η ε' τάξις καὶ πρώτη τῶν ἄλλων τάξεων.
 15 α β. ε ζ η θ
 16 α β. ε ζ η
 17 α β. ε ζ θ
 18 α β. ζ η θ
 19 α β. η θ ε
 20 α β. ε ζ
 21 α β. ζ η
 22 α β. η θ
 23 α β. ζ θ
 24 α β. θ ε
 25 α β. ε η

'Η β' τάξις, β' τῶν ὄλων.
 26 β γ. ε ζ η θ
 27 β γ. ε ζ η
 28 β γ. ε ζ θ
 29 β γ. ζ η θ
 30 β γ. η θ ε
 31 β γ. ε ζ
 32 β γ. ζ η
 33 β γ. η θ
 34 β γ. θ ε
 35 β γ. θ ε
 36 β γ. ε η

'Η γ' μετὰ ταύτων, ἑβδόμη τῶν ὄλων.
 37 α γ. ε ζ η θ
 38 α γ. ε ζ η
 39 α γ. ε ζ η
 40 α γ. ζ η θ
 41 α γ. η θ ε
 42 α γ. ε ζ
 43 α γ. ζ η
 44 α γ. η θ
 45 α γ. θ ε
 46 α γ. θ ε
 47 α γ. ε η

'Η α' τάξις τούτων, ὀγδόη των ὄλων.
 48 α. ε ζ η θ
 49 α. ε ζ η
 50 α. ζ η θ
 51 α. ε ζ θ
 52 α. η θ ε
 53 α. ε ζ
 54 α. ζ η
 55 α. η θ
 56 α. θ ε
 57 α. θ ε
 58 α. ε η

A 'Η β' τάξις τούτων, ἐνάτη τῶν ὄλων.

59 β. ε ζ η θ
 60 β. ε ζ η
 61 β. ζ η θ
 62 β. ε ζ θ
 63 β. η θ ε
 64 β. ε ζ
 65 β. ζ η
 66 β. η θ
 67 β. θ ε
 68 β. θ ε
 69 β. ε η

'Η γ' τούτων, δεκάτη τῶν ὄλων.

70 γ. ε ζ η θ
 71 γ. ε ζ η
 72 γ. ζ η θ
 73 γ. ε ζ θ
 74 γ. η θ ζ
 75 γ. ε ζ
 76 γ. ε η
 77 γ. η θ
 78 γ. θ ε
 79 γ. θ ε
 80 γ. ε η

B

Ἄλλη τάξις α', ἑνδεκάτη τῶν ὄλων.

81 α. ε
 82 α. ζ
 83 α. η
 84 α. θ

'Η β' τούτων, δωδεκάτη τῶν ὄλων.

85 β. ε
 86 β. ζ
 87 β. η
 88 β. θ

Η' γ' τούτων, τρισεκαδέκατη τῶν ὄλων.

C

89 γ. ε
 90 γ. ζ
 91 γ. η
 92 γ. θ

'Ἐπτά ἑτεραι συζυγίαι αἵτινες ἔχουσιν ἐν μόνῃ ἐπίτασιν ἢ ἀνεσιν

ἢ κατ' ἐπίτασιν α
 ἢ κατ' ἐπίτασιν β
 ἢ κατ' ἐπίτασιν γ
 ἢ κατ' ἐπίτασιν ε
 ἢ κατ' ἐπίτασιν ζ
 ἢ κατ' ἐπίτασιν η
 ἢ κατ' ἐπίτασιν θ

Significatio litterarum.

α, λόγος,
 β, θυμός,
 γ, ἐπιθυμία,
 ε, αἷμα,
 ζ, χολή ξανθὴ,
 η, χολή μέλαινα,
 θ, φλόγμα.

D

(1) Hujus loci obscuritas illustrabitur hunc in modum: Cum fit distributio in quatuor ordines, tunc tredecim ordines respectu quatuor ordinum, non amplius ordines, sed συζυγίαι appellantur. Rursus cum fit distributio in nonaginta tres συζυγίας, tunc tredecim συζυγίαι non amplius συζυγίαι, sed

τάξεις appellantur respectu nonaginta τῶν συζυγιῶν, Ceterum, ut monet Galenus, quae est aequalis omni ex parte, et intensio ac remissionis expertis, reliquas parare debemus. Idque observandum in hiis ordinibus.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΛΑΣΚΑΡΙ

ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ

ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

THEODORI LASCARIS

FILII SUMMI IMPERATORIS DOMIMI JOANNIS DUCÆ

DE NATURALI COMMUNIONE

SERMO QUARTUS.

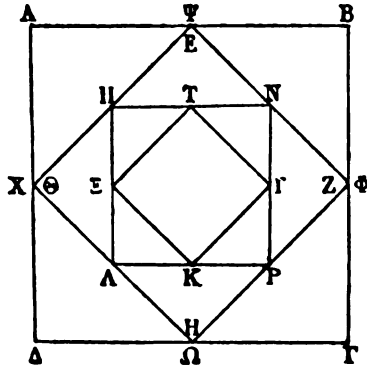
Τοσαυταχῶς οὖν τὰς ἐν ἀνθρώποις χυρῶν τε ψυχικῶν μερῶν κοινωνίας εὐρόντες γεγράφαμεν, δει, ἐρευνήσαντες πρὶν · οὐ περικλείομεν δὲ τὰ ματα τῶν τε κατὰ λόγον ἐργαζομένων, τῶν τε θυμῶν, τῶν τε κατὰ ἐπιθυμίας, καὶ τῶν ἐκάστῳ κωμένων χυμῶν ἐν ποσῶ · τοῦτο γὰρ οὐκ ἔχει ῶραν εὐρεῖν, ἀλλὰ μόνον τὸν ἀριθμὸν, καὶ τὴν ἰν, καὶ τὴν ποιότητα ἀπεδείξαμεν. Τὸ γοῦν, πό- και ὅποιαι αἱ κοινωνίαι τῶν ἀμφοτέρων, ψυχῆς δὲ καὶ χυμῶν, εἰδείχθη, πόσον δὲ μία ἐκάστη ἔχει

τὸ ποσὸν εὐρεθῆναι ἀδύνατον · ποσοῦ γὰρ οὐκ ἐπί- τασις καὶ ἀνεσις, ἀλλ' ἴσον καὶ ἀνισον · οὐ σφαλῆι δὲ τοῦτο τὴν ἐπιστήμην. Ἐπεὶ γοῦν αἱ κατ' ἀριθμὸν κοι- νωνίαι εἰσι δεδειγμέναι, ὡσαύτως καὶ μιᾶς ἐκάστης ἡ ἰδιότης · εἰ γὰρ καὶ τοῦ λογικοῦ λογικὸς ὑπερέχει, καὶ τοῦ θυμικοῦ θυμικός, καὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ ἐπιθυμη- τικός, πλὴν καὶ οἱ ἀμφοτέροι ἢ ἐπιθυμητικοὶ ἢ логи- κοὶ ἢ θυμικοὶ εἰσι, κἂν εἰς τούτων ἔχη ὅσην ἂν ἔχη τὴν κατὰ τὸ κοινὸν ποῖον ἐπίτασιν, ὁ κρινῶν δὲ διὰ τοῦτο οὐ παρασφάλλει ὥστε ἐπιθυμητικὸν τὸν θυμικόν

Tot numero humorum in hominibus et partium
si inventas a nobis communiones et investigatas
e, ut oportuit, tradidimus. Proprietatibus vero
ntium tum ex ratione, tum ex irascente vi
e facultate, tum denique ex cupiditate itemque
rietatibus humorum unicuique assignatorum,
um ac definitam quantitatem non attribuimus.
enim reperiri non potest: sed demonstravi-
duntaxat numerum, habilitatem, et qualitatem.
sunt igitur communiones utrorumque, nempe
i et humorum, a nobis ostensum est. Quantam
n quantitatem unaquæque communio habeat,

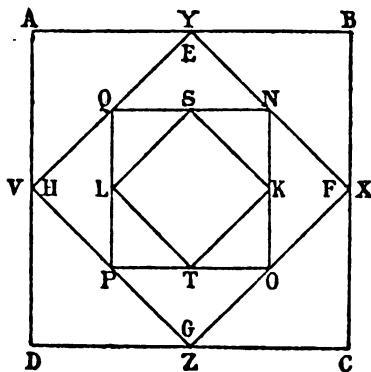
definite nemo reperire potest. Nam quantitatis non
est intensio et remissio, sed æqualitas et inæquali-
tas. Nemo vero hoc modo considerans a scientia
aberrare potest. Quoniam igitur quot sine numero
communiones ostensum est, eodem modo uniuscu-
jusque communionis proprietas declarata est. Si
enim rationis compos rationis compoti excellere
potest, enim iracundo, iracundus et cupidus cupido,
ita tamen ut ambo sint aut cupidi aut rationis com-
potes, aut iracundi. Et quamvis unus habeat quan-
tatumque habere post communis qualitatis in-
tensionem; non tamen fallitur qui ex illis que

οἶσθαι, καθαρῶς δὲ διακρίνει τὸν ἐπιθυμητικὸν ἐκ $A \Gamma \Delta$ τὸ μείζον τετράγωνον, ἢ δὲ $E Z H \Theta$ τὸ ἕλαστον τοῦ θυμικοῦ. Εἰ δὲ καὶ τὰ εἶδη τῶν καθεκάστων κλάτος ἔχει, ὥστε λέγεσθαι ἐν ἑαυτῶν εἶδος ποιότητα τὴν ἐπίστασιν, ὡς τὸ ἀπειρον, οὐκ ἄλλη καὶ αὐτοῦ ἡ ιδιότης γενήσεται, ἐστὶται δὲ ἡ αὐτὴ, ἀποδειχθήσεται δ' οὕτως καὶ τοῦτο, πρὸς τὸ δεῖξαι τούτῳ τῷ σχήματι, ὅτι τὸν θυμικὸν πρὸς θυμικὸν ἢ τῆς ποιότητος ἐπίστασις οὐκ ἄλλον τοῦ θυμικοῦ εἶναι τούτου ποιεῖ. Δεῖ γοῦν ἀποδειξάαι ὅτι οὐκ ἄλλο καὶ ἄλλο ταῦτα διὰ τοῦ ποσοῦ τῶ ἴσῳ καὶ τῶ ἀνίσῳ.

Ἐστω τοῖνον τὰ τοῦ σχήματος τετράγωνα ἢ $A B$

diximus, judicare voluerit; ita ut cupidum cum iracundo confundat, sed cupidum ab iracundo sincere vereque distinguat. Et quamvis individuorum formæ (1) latitudinem habeant adeo ut unaquæque forma intensionem in infinitum suscipere possit, tamen non ideo illa proprietas evadet, sed eadem manebit. Quod autem dicimus, hunc in modum demonstrabitur: Subjecta figura volumus ostendere intensionis qualitatem non efficere ut iracundus ab iracundo alius dici definiri possit. Oportet igitur demonstrare per quantitatis æqualitatem et inæqualitatem hæc aliud atque aliud non evadere.

Ex quadrangulis igitur hujus figure esto majus quadrangulum $A B C D$; $E F G H$ minus quadrangulum. Sint igitur $A B C D$ puncta a quibus triun- que lineæ cum $V X Y Z$ copulentur. Sint igitur

(1) Non hic de formis essentialibus, igitur, sed formis qualitatum in individuis.

$A \Gamma \Delta$ τὸ μείζον τετράγωνον, ἢ δὲ $E Z H \Theta$ τὸ ἕλαστον τετράγωνον. Ἐστωσαν γοῦν ἢ $A B \Gamma \Delta$ στεγνμαί εἰ ὦν πρὸς ἑκατέρας τὴν $X \Phi \Psi \Omega$ ἐνοῦνται. ἢ A γὰρ τῆ B καὶ αὐτὴ τῆ Γ καὶ αὐτὴ τῆ Δ , καὶ αὐτὴ Λ ἔστωσαν ἢ $\Psi \Phi \Phi \Omega \Omega X X \Psi$ καὶ ποιήσουςι τὸ ἕλαστον τετράγωνον $E Z H \Theta$. Ἐστωσαν γοῦν καὶ τὰ $N P \Lambda \Pi$ σημεῖα, μέσα τῶν $E Z H \Theta$ σημείων, ὡς καὶ τὰ $\Psi \Phi \Omega X$ τῶν $A B \Gamma \Delta$ σημείων. ὡς γοῦν ἢ A πρὸς τὴν B , ἢ E πρὸς τὴν Z , καὶ ὡς ἢ B πρὸς τὴν Γ , ἢ Z πρὸς τὴν H , καὶ ὡς ἢ Γ , πρὸς τὴν Δ , ἢ H πρὸς τὴν Θ , καὶ ὡς ἢ Δ πρὸς τὴν A , ἢ Θ πρὸς τὴν E , καὶ πάλιν ὡς τὸ ἐπιζευχθὲν $\Psi \Phi B$ τρίγωνον πρὸς τὸ $N Z P$ τρίγωνον, οὕτως καὶ τὸ $\Psi X A$ τρίγωνον πρὸς τὸ $\Pi E Y$ τρίγωνον, καὶ ὡς τὸ $X \Omega \Delta$ τρίγωνον πρὸς τὸ $\Lambda \Pi \Theta$ τρίγωνον, οὕτως καὶ τὸ $\Omega \Phi \Gamma$ τρίγωνον πρὸς τὸ $\Lambda \Pi \Theta$ τρίγωνον. Ἐστὶ γοῦν τὸ $\Psi \Phi B$ τρίγωνον ὁμοιον τῆ ποιότητι τῶν $N P Z$ τριγώνων, κλπ ἢ ἄλλ' οὐ τῶ ἴσῳ, καὶ καθεξῆς τὸ $\Psi X A$ τρίγωνον ἢ $\Pi N E$ τριγώνων, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ $X \Omega \Delta$ τρίγωνον τῶ $\Lambda \Pi \Theta$ τριγώνων, καὶ τὸ $\Omega \Phi \Gamma$ τρίγωνον τῶ $\Lambda \Pi \Theta$ τριγώνων, καὶ πάλιν εἰς τὸ ἐπιζευχθὲν $N P \Lambda \Pi$ τετράγωνον, ἀγκείσθωσαν κατὰ τὴν τούτου τοῦ $N \Lambda \Pi$ πρὸς τῶ $\Psi \Phi \Omega X$ τάξιν, τὰ $T Y K \Sigma$ σημεῖα ἐπιζευχθῶσαν δὲ καὶ ταῦτα τῶ $T Y K \Sigma$ καὶ ἐστὶται ταὶ ταῦτα ἴσα τὰ τρίγωνα. ὡς γοῦν τὸ $H \Lambda \Theta$ τρι-

æquales, linea quidem A lineæ B , et hæc lineæ C . et hæc lineæ D , et hæd lineæ A . Puncta igitur $V I Y Z$ ponantur media inter $A B C D$, et conjungantur inter se $Y X. X Z. V Y$ efficient que minus quadrangulum $E F G H$. Sicut igitur $N O P Q$ puncta media inter puncta $E F G H$, quemadmodum $V X Y Z$ puncta erunt media inter puncta $A B C D$. Ut igitur linea A habet ad lineam B , ita linea F ad lineam G : et ut linea C ad lineam D , ita linea G ad lineam H ; et ut se habet linea D ad lineam A , ita linea H ad lineam E . Rursus ut se habet conjunctum triangulum $Y X B$ ad triangulum $N F O$, ita triangulum $Y V A$ ad triangulum $Q E N$. Et ut se habet triangulum $Q H P$, ita triangulum $Z X C$ ad triangulum $P O G$. Est igitur triangulum $Y I B$ qualitate simile triangulo $U F O$, sed non æquali. Deinde triangulum $Y V A$ simile est triangulo $Q E N$; itemque triangulum $V Z D$ simile est triangulo $L G H$: denique triangulum $Z X C$ simile est quadrangulo $N O P Q$. Rursus conjuncto quadrangulo $N O P Q$ inscribantur puncta $S T K L$, eodem situ quo interjecta sunt puncta $N O P Q$, in quadrangulo $Y X Z V$. Connectantur etiam illa puncta $STKL$: erunt hæc quoque æqualia triangula. Oportet igitur triangulum $Q P H$ se habet ad triangulum $Y V A$, ita $N P$ ad $Q P H$. Ut autem se habet triangulum $P O G$ ad triangulum $V Z D$, ita etiam $T K O$ ad triangulum $P O G$. Et ut triangulum $O N F$ se habet ad triangulum $Z X C$, ita quoque triangulum $K N S$ ad triangulum $N O F$: Et ut triangulum $N Q E$ se habet ad $X Y V$, ita etiam $S Q L$ se habet ad $Q M E$. Ita ut utrumque utrimque ex inæqualitate et æqualitate excel-

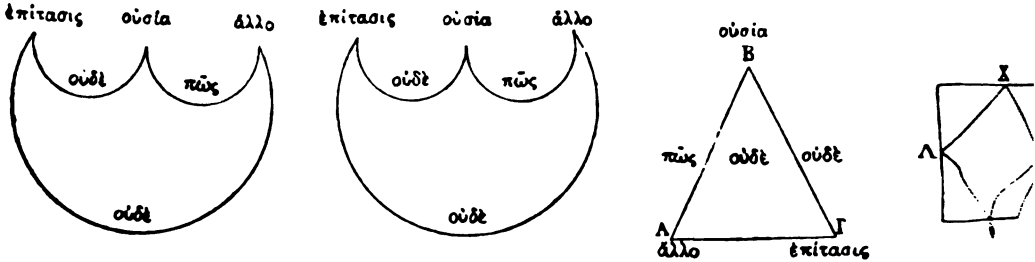
ρὸς τὸ Ψ Χ Α, οὕτως καὶ τὸ Τ Σ Π πρὸς τὸ Α
 ὡς δὲ τὸ Α Ρ Η τρίγωνον πρὸς τὸ Χ Ω Δ, οὐ-
 τὸ Σ Κ Α πρὸς τὸ Α Ρ Η, καὶ ὡς τὸ Ρ Ν Ζ
 πρὸς τὸ Ω Φ Γ, οὕτως καὶ τὸ Κ Υ Ρ πρὸς
 Λ, καὶ ὡς τὸ Ν Π Ε τρίγωνον πρὸς τὸ Φ Ψ
 καὶ τὸ Υ Τ Ν πρὸς τὸ Π Ν Ε, ἐκάτερον ἐκά-
 ῃν ὑπεροχὴν ἔχον ἴσων, κατὰ τὸ ἄνισον, καὶ
 κατὰ τὸ ἀπειρον, ἀλλὰ καὶ ὡς τὸ Α Β Γ Δ τε-
 ρὸν πρὸς τὸ Ε Ζ Η Θ, οὕτως καὶ τὸ Ν Ρ Α Π
 πρὸς τὸ Τ Υ Κ Σ ἐκάτερον ἐκατέρου κατὰ τὸ ἀνί-
 σισον ὑπερέχον τε καὶ ὑπεριχόμενον· ὡς γὰρ
 Γ Δ πρὸς τὸ Ε Ζ Η Θ, οὕτως καὶ αὐτὸ πρὸς
 Α Π, καὶ αὐτὸ, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, πρὸς τὸ
 Σ· καὶ ἐπεὶ γοῦν τοῖς ἐπι τὰ ἄκρα σημείοις
 Δ τὰ μέσα σημεία Ψ Φ Ω Χ ἐπιεσχθέντα
 ἢς ποιῶσι τετράγωνον, καὶ τὰ μέσα τούτων,
 ἢν αὐτὴν ποιότητα, ποιήσουσι τὸν Ρ Α Π,
 καὶ τὰ μέσα τούτων τὸ Τ Υ Κ Σ, ἀλλὰ καὶ
 Β Φ Ω Γ Ω Χ Δ Χ Ψ Α τρίγωνα τὰ κατὰ Ψ
 ἐνούμενα κατὰ τὰ μέσα σημεία Ν Ρ Α Π τὰ
 κα πρὸς τὰς Ψ Φ Φ Ω Ω Χ Χ Ψ γραμμὰς
 ἔχοντα κατὰ τὴν αὐτὴν καὶ ταῦτα ἀναλογίαν
 καὶ κατὰ τὸ ἄνισον, ὅμοια δὲ ὑπάρξουσι τῇ
 καὶ κατὰ τὰ μέσα τούτων ἄρα σημεία τὰ ἐγκεί-
 ις Ν Ρ Ρ Α Α Π Π Ν γραμμαῖς ἐπιεσχθέντα,
 ἰοῦντα ἰσολογήσουσι τῇ ποσότητι, οὐκ ἔν
 τοῖς προγεγεστέροις, ἀλλὰ τῷ ἴσῳ καὶ τῷ

ἴσῳ, ὅμοια δὲ καὶ αὐτὰ ἐστὶναι τούτοις ποιότητι,
 ὥστε οὐκ ἄρα τὸ κατὰ τὸ μείζον τετράγωνον, ἢ τρί-
 γωνον, ἢ ἕτερον τι ποιότητος εἶδος, τοῦ ἐλάσσονος
 διαφέρει ποιότητι, ἀλλ' ἐστὶ ταυτὸν κατὰ τὴν ποιό-
 τητα, καὶ ἐπὶ τὸ ἴσον καὶ ἄνισον ὡς εἴρηται, τοῦ
 ποσοῦ οὐκ ἄλλην ποιῶσιν ποιότητα, καὶ τὸ Α ἄρα Β
 Γ Δ ἐπιθυμητικὸν ἢ θυμικὸν ὁμοίον ἐστὶ κατὰ γε
 ποιότητα τῶ Ψ Φ Ω Χ ἐπιθυμητικῶ, ἢ θυμικῶ, καὶ
 τοῦτο τῶ Ν Ρ Α Π, καὶ τοῦτο τῶ Τ Υ Κ Σ, καὶ τὰ τρί-
 γωνα κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, καὶ ὁ θυμικὸς καὶ ὁ ἐπι-
 θυμητικὸς, ἀραώστατος καὶ ὁ λογικὸς καὶ οἱ μικτοὶ
 καὶ οἱ πάντες κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν, καὶ εἰδείχθη
 ταῦτα καθὼς εἶδει δεῖχθῆναι παρὰ τοῦ ἡμετέρου λό-
 γου. Δηλοῖ δὲ αὕτη ἡ ἀπόδειξις ὅτι περ οὐδὲ μία συ-
 ζυγία τῶν κοινωνῶν τῶ ἐπιστήμονι ἄλλη φανῆ, κατὰ
 γε τὸν τῆς ποιότητος λόγον, ἐπειδὴ καὶ ταῦτα τὰ τρί-
 γωνα καὶ τετράγωνα κἂν μείζω καὶ ἐλάττω ὦσιν,
 ἀλλὰ καὶ τὰς γραμμὰς καὶ τὰς γωνίας καὶ τὰ ἐμβαδὰ
 κοινῶς ἔχουσιν ὅμοια πρὸς τὸ ἐκάστου ποσόν· μείζον
 γὰρ καὶ ἐλάσσον τρίγωνον οὐκ ἔχει διαφορὰν, εἰ μὴ
 κατὰ τὰ τοῦ τριγώνου εἶδη, ἀπερ εἰ καὶ διαφέρει,
 διαφέρει τῶ ἕτεροειδεῖ, τὸ δὲ ὁμοειδὲς, εἴτε μείζον εἴτε
 ἐλάττον, οὐκ ἄλλο, καὶ θυμικὸς ἄρα, ἢ ἐπιθυμητικὸς,
 ἢ λογικὸς, ἢ φλεγματικὸς, ἢ αἱματικὸς, ἢ μελαγχολι-
 κὸς, ἢ ξανθοχολικὸς, ἢ καὶ τῶν μειγμένων ἔχόντων κατὰ
 ἀμφοτέρων τὴν κράσιν κατὰ τὰς πρὶν τῶν συζυγιῶν
 κοινωνίας σημειωθείσας, οὐ κατὰ τὸν τῆς ἐπιτάσεως

que hoc in infinitum produci potest. Præterea C
 drangulum ABCD se habet ad quadrangulum
 H, ita quoque quadrangulum N O P Q ad
 L. Ita ut utrumque utroque ex inæqualitate
 ter majus sit et minus. Ut enim quadrangu-
 B C D se habet ad quadrangulum E F G H,
 que ipsum ad quadrangulum NOPQ : et ipsum
 ratione ad quadrangulum S T K L. Quoniam
 media hæc puncta Y X Z V connexa cum
 s quæ sunt in extremitatibus, nempe cum
 , necessario efficiunt quadrangulum. Et rur-
 ermedia horum puncta ex eadem quali-
 ficiunt quadrangulum N O P Q : eodem
 modo horum intermedia puncta efficient
 angulum S T K L, atque triangula Y X B :
 : Z V D : V Y A, quæ conjunguntur et
 D in Y X Z V circa puncta intermedia
 Q, interjecta lineis Y X. X Z. Z V. V Y. cum
 ter se connexa ex eadem proportione cum sub-
 bus, quamvis inæqualia, similia sunt inter se
 te. Ergo intermedia horum interjecta lineis
 P. Q P. Q N, connexa inter se similia erunt
 oribus qualitate, sed proportione responde-
 llis ex quantitatis æqualitate et inæqualitate.
 bus intelligitur majus quadrangulum aut
 lum et quodvis aliud genus figuræ differre a
 si qualitatem spectes, sed si qualitatem,
 ferre. Et quoniam quantitatis æqualitas et
 litas aliam qualitatem figuræ non efficit,
), quod est cupidum esse aut iracundum si-
 t in qualitate, huic nempe Y X Z V, quod

est etiam cupidum esse aut iracundum : et hoc
 ipsum huic, nempe N O P Q : rursus hoc
 ipsum huic S T K L. Eadem ratione qualitate tri-
 angula uon different, sed quantitate. Eodem quoque
 modo rationis compotes et temperati qualibet tempe-
 ratione homines eamdem rationem eumdemque ordi-
 nem servabunt. Hæc enim omnia nostro sermone
 demonstrata sunt ut oportuit demonstrari. Nostra
 autem hæc demonstratio declara nullam conjugan-
 tionem copulationum scientia investigari posse præ-
 ter illas quas numeravimus, si qualitatis rationem
 spectes. Quamvis enim illa triangula et quadrangula
 majora et minora sunt, verumtamen suas lineas,
 suos angulos, sua denique spatia inter se similia
 habent, quacunque quantitate singula illorum sint
 prædita. Majus enim et minus triangulum non diffe-
 runt inter se nisi ex trianguli forma, quæ si diffe-
 runt, propter diversitatem formæ differunt : sed si
 similitudinem figuræ spectes, seu majus seu minus
 sit triangulum, aliud non erit. Iracundus ergo aut
 cupidus aut ratione præditus, aut pituitosus aut
 sanguineus, aut melancholicus, aut si qui habent
 mistam ex utrisque temperationem, ex descriptis
 supra conjugationum copulationibus, riterius ordi-
 nis non erunt quam cujus sunt propter intensionis
 aut remissionis rationem, quoniam non sunt alii
 sed dissimiles. Omnes igitur ordines reperiti sunt.
 Porro unusquisque ordo latitudinem habet et accre-
 tionem et diminutionem suscipere possit. Nec ideo
 alia communis qualitatis species seu aliud indivi-
 duum evadet propter intensionem et remissionem.

ἡ ἐνώσεις λόγον ἐτέρας οὐκ ἔστι φανῆ τάξεως ὁ ἄλλοις, ἢ ἐπίτασις οὐ ποσοῦ, ἀλλὰ ποιου, τὸ δὲ
 τε ἴσων οὐκ ἄλλος γὰρ, ἀλλ' ἄλλοις. Πάσαι γοῦν αἱ οὐσίας, ἢ ἐπίτασις, οὐδὲν ἄλλο
 τάξεις εὐρίθησαν. Ἐχει δὲ πλάτος ἐκάστη, ἵώστε δέ- ἐπίτασις ὅτι καὶ ἡ ἐπίτασις ἐν οὐδεμίᾳ οὐσία ἢ
 χεσθαι καὶ τὴν αὐξήσιν καὶ τὴν ὑποβίβασιν, καὶ οὐκ ἐπίτασις ὅτι καὶ ἡ ἐπίτασις ἐν οὐδεμίᾳ
 ἐν ἄλλο τὸ τῆς κοινῆς ποιότητος εἴτε εἶδος, εἴτε ἀτο- καὶ τὸ ἄρα παντὶ τῶ B, τὸ δὲ Γ οὐδενί, τῶ B
 μων γενήσεται διὰ τὴν ἐπίτασιν ἢ τὴν ἀνισον. Ἡ γὰρ ἄρα, οὐδενί τὸ T, ὅτι καὶ τὸ A B Γ Δ πρὸς τὸ

Χ οὐ τοῦ ποσοῦ ἐπίτασις διαφέρει· ποσῶ γὰρ οὐκ ἔστιν ἐπίτασις, ἀλλὰ τὸ ἀνισον, ὅπερ οὐκ ἄλλο τοῦ Α τὸ Α ποιήσει, ὡς τὸν ἴσον ὀρισμὸν· οὐδὲ γὰρ ἄλλον μὲν ὁ Α Β Γ κύκλος ὀρισμὸν δέξεται τοῦ Κ Α Μ Ν Ζ· ἀμφοτέρων γὰρ εἰς ἔστι κοινός· σχῆμα γὰρ ἔστιν ὁ κύκλος ἐπίπεδον ὑπὸ μιᾶς γραμμῆς περιεχόμενον, ἢ καλεῖται περιφέρεια, πρὸς ἣν ἀφ' ἑνὸς τοῦ ἐντὸς τοῦ σχήματος σημείου κειμένου, πάσαι αἱ προσπίπτουσαι εὐθεαὶ ἴσαι ἀλλήλαις εἰσίν. Εἴτε γοῦν τὸ Β τῶ Α ἴσον, εἴτε ἀνισον, τὸν αὐτὸν δέξεται ὄρον, ὧν δὲ ὁ ὄρος κοινός, κοινός καὶ ὁ τῆς οὐσίας ἐστὶ λόγος, καὶ τὸ τρίγωνον οὕτως καὶ τὸ πολὺγωνον, καὶ ἐπὶ τοῦ ἄρτιον τοῦτο καὶ περιτοῦ. Εἰ δὲ καὶ χρυσῶ ἄργυρος ἐνωθεῖ, καὶ αὐθυσ, οὐ διαφορά τούτοις ἄλλη καὶ τῆς ἐνώσεις γενήσεται, εἰ μὴ ἢ κατὰ ποιότητα. Ὁ μὲν γὰρ ἐνωθεὶς πρὸς τὸ λευκὸν ἔλθῃ, ὁ δὲ πρὸς τὸ πυρῶδες, οὐδεὶς δὲ τὴν ἐνούσαν ἀλλοιωθῆ πρὸς τῶν ἄλ-

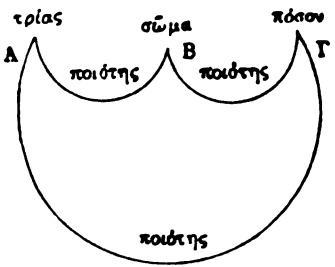
λων ἰσότητα ἢ ἀνισότητα· μὲν γὰρ ἴσων ἐκάστου ποσόν, ὥστε οὐδεμίᾳ ἐπίτασις ἢ ἄλλο φέρει τινὲ γενήσεται οὐκ ἔστιν· αἱ σύνθεσις ποιότητων διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀπλοῦν ἀναθετον το συνέθον ἐστὶ, ποιότητι δὲ εἰκότως ἢ καὶ ἡ ἐπίτασις ἐστὶ, ποσοῦ δ' οὐ. Οὐκ ἄλλο γὰρ ἄλλοιον ἐκείνο· οὔτε γὰρ χρυσός, οὔτε ἀμόνον μίγμα, ἀλλ' ἐξαπλάσιος ἄργυρος τῆ ἐνωστῆ ἐξαπλασίου χρυσοῦ κατὰ μὲν τὸ ποῖον ἄλλοιον καὶ ἀλλοιωθῆ, ποσῶ δ' οὐ. Διὰ τοῦτο οὐ τῶ εἰ σκοπεῖ τις, ἴδῃ ἂν ποτε τὴν ἐπίτασιν ἢ τῆ σιν, ἀλλ' ἐν τῶ ποιῶ. Δείξω δὲ τοῦτο οὕτως. Ἰσις δὲ γοῦν δείξαι ὅτι ἐν τῆ τῶν ποιότητων ἐλεύσει, ἐπισυμβαίνει ἐπίτασις κατὰ τὸ ἄλλοις αἰεὶ δὲ, τὸ δὲ ποσὸν οὐκ ἔχει ἐπίτασιν. Ἐἴ ἔστω τοίνυν τὸ Α Τ Γ ποσόν, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ Ν, δεῖ δὲ ἐν τοῖς ἀμφοτέροις σημείοις μὴ ὑπ-

Nam intensio et remissio non sunt quantitatis sed qualitatis. Aliud autem ad essentiam pertinet ad quam non pertinet intensio. Ex quo efficitur aliud nullo modo pertinere ad intensionem, quandoquidem in nulla essentia est intensio, at essentia est in omni alio, intensio ergo in nullo alio erit. Omni igitur B conveniet A ; at nulli B C conveniet. Nulli ergo C conveniet A. Quandoquidem neque A B C D differt ab V X Y Z propter quantitatis intensionem; nam in quantitate non est intensio sed inæqualitas; quæ quidem inæqualitas aliud A ab A non efficiet cum eadem definitionem habeat utrumque, ut neque circulus A B C definitionem aliam et diversam a definitione majoris circuli K L M N O suscipiet. Utriusque enim circuli una est definitio communis. Nam circulos est figura plana una linea comprehensa quæ circumferentia appellatur, ad quam omnes a centro figuræ ductæ lineæ rectæ æquales inter se sunt. Sive igitur B sit æquale ipsi A, sive inæquale, definitionem eandem suscipiet. Quorum autem definitio communis est, ratio quoque essentiae illorum est communis. Idem quoque observatur in triangulo, in multangulo : itemque in

pari et impari. Quod si argentum cum auro tur, non alia existet differentia ex hac ratione, quam illa quæ ex qualitate est. Aurum copulatum albedinem accepit, et argentum flavum auri colorem. Neutrum vero, usque neque argentum, quantitatem, quam aliorum æqualitatem et inæqualitatem commutavit; unicuique enim sua manserunt. Quare nulla intensio aut remissio, ut aliquid aliud sit quam quod est, enim est qualitatum compositio. Idcirco quo copulatur non est simplex sed compositum. merito remissio et intensio qualitatum dicuntur, quantitati vero inesse negantur. quod intenditur et remittitur aliud dissimile. Aliud quidem est sexcuplum auro copulatum a sexcuplo auro copulato. Ac qualitate quidem mutabuntur et dissimilia erunt sed ex quantitate nequaquam. Quare si quis generatim consideret, nunquam advertet intensioem aut remissionem quantitati inesse qualitati. Quod ita esse hunc in modum ostendit Strabo. Oportet igitur demonstrare in qual-

εἶχει ἐπίτασιν καθὸ ποσά. Ἐστὼ γοῦν ὀρμὴ A αἰ μὲν ποιὸν, ὡς λευκότης καὶ μελανότης, ἢ γλυκύτης καὶ ἀλυκότης, οὐδὲ οὕτως ἐπιταθῆ · λευκότης γὰρ λευκότητος λευκοτέρα οὐκ ἔστι, καὶ τὰ ἕτερα ἐν ἀτόμῳ δὲ ἢ ποιότης ποιεῖ ἐπίτασιν · σταφυλὴ γὰρ ῥοιᾶς γλυκυτέρα, ἢ ῥοιὰ σταφυλῆς, ἢ λευκὸν τοῦ λευκοῦ · λευκά δὲ πάντως ὑπάρχει θάτερα. Ἡ γοῦν ἰσχὺς τῆς ποιότητος τὸ μὲν αὖξει κατὰ ποιότητα, τὸ δὲ ἐλαττοῖ, αὐτὴ δὲ ἢ γλυκύτης ἢ ἢ λευκότης οὕτε ἐπιτάττεται οὕτε ἐλαττοῦται, μένει δ' αἰεὶ ἢ αὐτῇ. Κατὰ τὸν αὐτὸν γοῦν καιρὸν οὕτε γλυκὺ καὶ μὴ γλυκὺ, οὕτε λευκὸν καὶ μὴ λευκὸν, τί γνήσεται πώποτε, κἄν ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ τῷ ἐν ποιότητι δέχεται τὴν ἐπίτασιν καὶ ἄνεσιν · καὶ εἰ μὲν οὖν λευκὸν ἐνωθῆ καὶ μέλαν ὑφῆσιν πύσχουσιν · ἀλλοιοῦνται γὰρ ταῖς ἀκρότησιν · αἰ ἐναντία γὰρ ποιότητες θραύουσι τὰς ἀκρότητας, εἰ μίχθῳσι, τὰς ἐνούσας αὐταῖς, ἔσται δὲ τὸ μίγμα ἀλλοῖον καὶ οὐκ ἄλλο. Οὕτε γὰρ τὸ λευκὸν μὴ λευκὸν πάντη, οὕτε τὸ μέλαν πάντη οὐ μέλαν, ἀλλὰ πῶς μέλαν, πῶς δ' οὐ ; καὶ τὸ ἕτερον, κατὰ τὸ αὐτὸ, οἶον τὸ τῆς σπηΐας μέλαν καὶ τὸ ἄλευρον ἐνωθέντα, τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν τὸ ἐν αὐτοῖς ἀμειφθήσεται. Ἐπεὶ γὰρ εἰσιν ἐναντία, καὶ τραπῳσι, καὶ τὸ μὲν ἐκ τοῦ ἐναντίου ὑποστήσεται ὑφῆσιν τοῦ εἶναι λευκὸν, τὸ δὲ τοῦ εἶναι μέλαν, τῷ δὲ ἴσῳ καὶ τῷ ἀνίσῳ, οὐκ ἀμειφθήσεται, ὥστε τὸ μεδίμνου ποσὸν οὐκ εἰς κύλικος ἔλθειν, ἢ προσλαβεῖν θάτερον ἐκ θατέρου ὡς ὀτόσων τι, ἀλλὰ

ἄλλοιον ἢ μονάδων συνθέσεις, ἢ ἐνὸς καὶ ἐνὸς, καὶ εἰ μὲν ποιὸν, ὡς λευκότης καὶ μελανότης, ἢ γλυκύτης καὶ ἀλυκότης, οὐδὲ οὕτως ἐπιταθῆ · λευκότης γὰρ λευκότητος λευκοτέρα οὐκ ἔστι, καὶ τὰ ἕτερα ἐν ἀτόμῳ δὲ ἢ ποιότης ποιεῖ ἐπίτασιν · σταφυλὴ γὰρ ῥοιᾶς γλυκυτέρα, ἢ ῥοιὰ σταφυλῆς, ἢ λευκὸν τοῦ λευκοῦ · λευκά δὲ πάντως ὑπάρχει θάτερα. Ἡ γοῦν ἰσχὺς τῆς ποιότητος τὸ μὲν αὖξει κατὰ ποιότητα, τὸ δὲ ἐλαττοῖ, αὐτὴ δὲ ἢ γλυκύτης ἢ ἢ λευκότης οὕτε ἐπιτάττεται οὕτε ἐλαττοῦται, μένει δ' αἰεὶ ἢ αὐτῇ. Κατὰ τὸν αὐτὸν γοῦν καιρὸν οὕτε γλυκὺ καὶ μὴ γλυκὺ, οὕτε λευκὸν καὶ μὴ λευκὸν, τί γνήσεται πώποτε, κἄν ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ τῷ ἐν ποιότητι δέχεται τὴν ἐπίτασιν καὶ ἄνεσιν · καὶ εἰ μὲν οὖν λευκὸν ἐνωθῆ καὶ μέλαν ὑφῆσιν πύσχουσιν · ἀλλοιοῦνται γὰρ ταῖς ἀκρότησιν · αἰ ἐναντία γὰρ ποιότητες θραύουσι τὰς ἀκρότητας, εἰ μίχθῳσι, τὰς ἐνούσας αὐταῖς, ἔσται δὲ τὸ μίγμα ἀλλοῖον καὶ οὐκ ἄλλο. Οὕτε γὰρ τὸ λευκὸν μὴ λευκὸν πάντη, οὕτε τὸ μέλαν πάντη οὐ μέλαν, ἀλλὰ πῶς μέλαν, πῶς δ' οὐ ; καὶ τὸ ἕτερον, κατὰ τὸ αὐτὸ, οἶον τὸ τῆς σπηΐας μέλαν καὶ τὸ ἄλευρον ἐνωθέντα, τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν τὸ ἐν αὐτοῖς ἀμειφθήσεται. Ἐπεὶ γὰρ εἰσιν ἐναντία, καὶ τραπῳσι, καὶ τὸ μὲν ἐκ τοῦ ἐναντίου ὑποστήσεται ὑφῆσιν τοῦ εἶναι λευκὸν, τὸ δὲ τοῦ εἶναι μέλαν, τῷ δὲ ἴσῳ καὶ τῷ ἀνίσῳ, οὐκ ἀμειφθήσεται, ὥστε τὸ μεδίμνου ποσὸν οὐκ εἰς κύλικος ἔλθειν, ἢ προσλαβεῖν θάτερον ἐκ θατέρου ὡς ὀτόσων τι, ἀλλὰ

συνελη, ἀδύνατον, εἰ δὲ ἀσώματον, ἢ ποιότη-
σιν, καὶ οὐκ ἄλλο γενήσεται τὸ ἐπιταθῆν, ἀλλ'

positione inesse intensionem ex alteratione, ut
cam : idque non semper ; quantitati vero
nus est quantitas intensionem nunquam
ere. Esto igitur *a b c* quantitas : similiter
l m n quantitas. Oportet ostendere in
que punctis, seu terminis non inesse inten-
a quatenus quantitate sunt prædita. Esto
appetitio aliqua quæ sit *a*, et altera quæ sit
has appetitiones referantur *b* et *m* quæ sint
tio, itemque *c* et *n*, quæ sint intensio. In
tione igitur quæ est *b m* inest intensio quæ
n, aut ut denarii numeri insunt denariis) aut
itates insunt unitatibus ; *b m* erit intensio
a l, idque eodem modo quo denarii insunt
iis, aut unitates insunt unitatibus. Hic ergo
osita sunt, appetitio, accretio, intensio, ut
rius numerus. Quare si compositionem species
tiones ad propagandum prodientes, pri-
locum abtinebit punctum, seu vis atque
tas ad longitudinem progrediens : secundum
a obtinebit linea, seu vis atque facultas ad
dinem progrediens ; tertium locum superficies
abit, seu vis atque facultas ad altitudinem
rediens. Porro hæc tria vim atque facultatem
nt ad corpus constituendum, corpus autem
tantitatem perfectam constituendam compa-
2 est ; quantitas autem sub his tribus compre-
itur. Quod si sit aliqua res corpus, quo pacto
hoc terminos tres egredietur ? Quod si dicas
um corpus cum altero corpore uniri, hoc fieri

nequit. Rursus si incorporeum aliquid accedere
dicas, aut qualitas adveniet, atque hoc modo res
intensa alia non evadet, sed dissimilis ; aut uni-
tates advenient, atque agglutinabuntur, nempe
unitas una et altera unitas. Quæ quidem unitates
si sint qualitates abstractæ, et uni altera addatur,
ut albedo, nigredo, dulcedo, salsedo ; neque hoc
modo erit intensio qualitatis, nam albedo albedine
non est magis alba. Idem de cæteris dicendum
est. At qualitas in individuo intensionem efficit.
Uva enim granato est dulcior ; aut granatum uva
est dulcius, itemque album albo est magis album,
utraque vero omnino sunt alba. Quare vis quali-
tatis hoc quidem auget secundum quandam quali-
tatem, illud vero minuit. At ipsa dulcedo et albedo
neque intenditur neque remittitur, sed eadem
manet. Eodem igitur tempore nihil unquam dulce
et non dulce, album et non album existere pote-
rit, quamvis in alio atque alio suscipiet ex quali-
tate intensionem et remissionem. Quare si album
et nigrum uniantur, id sine remissione fieri
nequit ; extremitates enim mutantur seu aliusmodi
evadunt : nam in contrariarum qualitatum tempe-
rationibus et admistionibus extremitates ipsæ
frangi solent. Erit atem mistio aliusmodi non
alia. Neque enim album est quod omnino album
non fuit, neque nigrum quod omnino nigrum non
fuit, sed partim nigrum, partim non nigrum. Et
quod est alterum eodem modo, veluti sepiæ nigredo
et ferina inter se copulata albedinem et nigredinem

μεινὲν ἐκατὸν εἰς τὸ ὅσον ἂν ἐκ πρώτης τύχης ὑπάρχῃ ποσὸν, καὶ εἰς ἄλλα περιχωρήσειεν. Ὡς γὰρ ὁ πέντε ἐκ τριάδος καὶ δυάδος ἐστίν, ἀλλ' οὕτως γοῦν ὁ τρία τέσσαρα, οὕτως ὁ δύο τρία διὰ τὴν ἐνωσιν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐνωσιν ὁ συνελθὼν ἀλλοίως μὲν, οὐκ ἄλλω δὲ ποσῷ ὄρισται, ἢ τῆ τῶν συνελθόντων εἰς αὐτὸν· οὕτως γὰρ ὁ τρία τέσσαρα, οὕτως ὁ δύο τρία· τοῦτο γὰρ εἰ δυνατόν ὑπῆρχε γενέσθαι, ὑπῆρξεν ἂν ὁ πέντε ἐπτά, ὅπερ ἄτοπον· οὕτως καὶ ἐν λευκῇ καὶ μέλει οὐ ποσότης, ἀλλὰ ποιότης ἔχει λαβεῖν τὴν ὑπερσιν ἢ τὴν ἐπίτοσιν. Ἐπεὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ πέντε, εἰ καὶ κατὰ ποσὸν ὑποστῆναι ὑπερσιν πέφυκε, τὸ ἐλάχιστον τῆ αὐτῆ ἐγένετο ἢν ὑπέστη μονάδι· ἐλαττωθεὶς γὰρ ἕκαστος πάντως τῶν συνελθόντων γενήσεται ὁ τρία δύο, καὶ ὁ δύο ἐν, εἰ γοῦν κατ' ἐπίτασιν ὁ τρία τέσσαρα, καὶ ὁ δύο τρία ἐστίν, καὶ ὁ συνελθὼν ἐκ τούτων πέντε ἐπτά, ὅπερ ἄτοπον, ὡσαύτως κατ' ἀντισιν ἢ ὁ τρία δύο, καὶ ὁ δύο ἐν, καὶ ὁ συνελθὼν πέντε τρία· ἀδύνατα δὲ ταῦτα καὶ ἄτοπα. Εἰ δὲ ὁ τρία μὲν τέσσαρα, ὁ δὲ δύο ἐν, πεντάς μὲν νομισθῆ, ἀλλοιωθῆ δὲ τὸ εἶδος· οὐδὲ γὰρ συνελθούσης μονάδος καὶ τετράδος ὁ πέντε, ἀλλὰ δυάδος καὶ τριάδος ἀληθῶς· οὐδὲ γὰρ ἀκραίφως περιττός ἢ μονάς, οὕτως δὲ περιττοῦ καὶ ἀρτίου ἐστίν. Πρῶτον γὰρ οὕτως γένεσις· ἐν εἴτα δύο,

καὶ ἐξῆς τρία· τὸ ἐν γοῦν καὶ ἐν συντεθεῖν δύο, τῶν γοῦν τούτου, τὸ δὲ ἐν καὶ δύο τρία, περιττὸν δὲ ἐν καὶ τρία τέσσαρα, ἄρτιον, ἀρίστου, τὸ δὲ καὶ τέσσαρα πέντε ἀρτεπέριττον. Σκόπησον ἐν πᾶσι τὸ ἄτοπον, εἰ μὲν ἢ μονάς ἐτίσαν μονάδα καὶ ἢ τετράς ἄλλην καὶ ἐπιταθῶσιν ἐξ πεντάς, ἄτοπον· εἰ δὲ ἢ μὲν τετράς ὑπερσιν πάθη, ἐστὶν τετράς ἢ πεντάς· οὐδὲ γὰρ ὑπερσιν μονάς διέξαι' ἂν· τοῦτο γὰρ οὐ πεντάδα, ἀλλὰ πὲ ἀριθμὸν ἀνέλυσεν ἂν εἰς οὐδέν, καὶ τοῦτο ἔπειτα εἰ δὲ ἢ μὲν μονάς προσλάβῃ ἑτέρου μονάδα, τετράς μονάδος ὑπερσιν ὑποστῆ, τριάς πάσης γινεσται· πεντάς γοῦν τότο οὐχ ὅτι ἐκ μονάδος καὶ τετράδος; ἀλλ' ἐκ δυάδος τε καὶ τριάδος, τῆς πρώτης.

β'. Ὡστε τὸ μὲν ποιὸν ἐπιτασιν διπλαῖ ὄνεσιν, τὸ δὲ ποσὸν οὐ· συνέβη γὰρ ἐπιτασθῆναι τῆ τάσει καὶ ὑπερσιν τοῦ ποσοῦ τὴν πρὸς τετράδα, καὶ τριάδα, καὶ ἐπτάδα, ὅπερ ἄτοπον· τὸ γὰρ ἄρτιον καὶ περιττὸν ἐνωθέν οὐδὲν ἔπα ἐποίησεν· ὑπάρχει γὰρ ὁ δύο δύο, καὶ ὁ τρία τοῦτο ποσοῦ· ἕμειναν γὰρ οὗτοι εἰς τὸ ἐπτε ἄνισον. ἀλλὰ τῆ συνελθούσης τῆς ποιότητος· ποιότητα ἕτερα συνέβη μικτὴ ποιότητος· οὕτως γὰρ ἄρτιος, πάντῃ ἄρτιος, οὕτως ὁ περιττός μὴ καὶ ἄρτιος.

suam inter se contulerunt. Etenim quoniam sunt contraria, etiam frangentur, atque unum quidem ex contrariis aliquid de albedine remittet, alterum vero de nigredine. Sed ex æqualitate ex inæqualitate non accidet illa commutatio, ut medimni quantitas non potest in quantitatem calicis transire aut unum alterius quantitatem assumere, sed unumquodque in ea quantitate manet, quam primo habuit, etiamsi inter se conjungantur; ut enim quaternarius numerus constat ex ternario et binario, sed non ideo tria sunt quatuor, neque duo tria propter copulationem contra vero qui conjungitur numerus post copulationem dissimilis quidem evadit, sed alia quantitate non definitur, quam copulorum inter se numerorum qualitate. Neque enim tria sunt quatuor, neque duo tria, nam hoc fieri nequit; quinque enim essent septem quod est absurdum: ita etiam in albo et nigro non quantitas, sed qualitas potest recipere remissionem et intensionem. Quandoquidem si numerus ipse quaternarius ex parte quantitatis posset suscipere remissionem, eadem hac remissione, quam susciperet, minimum quid evaderet. Nam ex copulatis numeris quilibet numerus unitatum subtractione minor factus, evaderet ex ternario binarius et ex binario unitas. Si igitur per intensionem tria evadant quatuor et duo tria, idem accidet numero ex his duobus quinque septem composito; quod est absurdum. Eodem modo per remissionem tria duo evaderent et duo unum; idem quoque accideret numero ex his duobus quinque tribus constituto, quæ quidem fieri nequeunt et sunt absurda. Quod si pro tribus quatuor et pro duobus unum, quina-

rius quidem numerus efficietur, sed forma commutata fuerit. Neque enim copulatio unitatis quaternarii numeri proprie quaternarium afficit, binarii et ternarii. Unitas enim revera non numerus impar; quaternarius autem ex imparietate constat. Ita enim primum dicis, unum, deinde deinde tria. Unum ergo cum uno compositum, sunt; estque hic numerus par: porro unum et tria sunt. Estque hic numerus impar primus. Et si unum et tria, sunt quatuor; estque hic numerus par secundus. Unum et quatuor quinque, qui deesse impar secundus ex pari et impari constat. Considera igitur in omnibus quod sequitur absurdum. Si unitas alteram unitatem assumat et quaternarius alium numerum, et intendatur quaternarius aut quaternarius numerus, absurdum fuerit, si quaternarius unius remissionem suscipiat, quaternarius erit quaternarius. Neque enim unitas remissionem suscipere poterit. Quod si fieri possit, solum quaternarius, verum etiam quilibet numerus nihilum dissolveretur; quod etiam absurdum est. Quod si unitas alteram unitatem assumat, de fient; et si quaternarius unitatis subtractionem suscipiat, omnino ternarius numerus evadit. Constat igitur quaternarius non ex unitate et quaternario, sed potius ex binario et ternario; idem secundum naturam.

2. Ex quibus omnibus numeris efficietur in qualitate cadere intensionem et remissionem, in quantitate vero nunquam. Posset enim, si hoc verum esset per intensionem et remissionem quantitatis, quaternarius esse quaternarius ternarius et septenarius quod longe absurdissimum est. Par quidem

ς γοῦν ἐνταῦθα τῶν ποιότητων καὶ ἀλλοιώσεως, ἔσονται, λαβὼν χώραν ἐπιτάσεως καὶ ἀνεσεως, ἔφερειν ἄτοπα· ἐποίησε γὰρ τὴν πεντάδα ἅ καὶ ἑξάδα καὶ τετράδα, καὶ τριάδα, ὅπερ καὶ σοφιστικόν. Τοῦτο τοίνυν δεῖ νοεῖν ἡμᾶς· οἱ τῶν ῥηθέντων λευκοῦ καὶ μελανοῦ· τὰ μὲν ἀλλοιοῦνται, δεῖ ποσὸν οὐδέποτε ἀλλοιοῦτοί· γὰρ ἐπίτασις καὶ ἀνεσις ἐν ποσῷ, ἀλλ' ἴσον καὶ ἴσον. Εἰ μὲν οὖν ὕλη τὰ πράγματα θεωροῦνται, ἴσῃ πέρασι τοῦ ποσοῦ περιελείσθαι θεωροῦνται· οὐ γὰρ ἀμειψθεῖν τὸ τοῦ ἀλεύρου μεδίμνου· εἰς τὸ τῆς σιπίας κυάθου μελαν ποσόν, ἀμειψθέντο τούτων, καὶ τῆ ἀμείψῃ συνίθη ὕψισις, ἢ δὲ ποιότητι ποιότης ἐνωθεῖσα ἕτερα ποιήσειεν, οἷον ἄρτιος ὁ τέσσαρα, καὶ ὁ δύο, καὶ ὁ ἰσομερῆς, ὁ δὲ προμήκης. Ἄνισοι γοῦν καὶ εἰσίν, ἀλλοίως γεννώσι καὶ ὁ δύο καὶ ὁ τέσσαρα, κειθῆ μὲν ὁ ἰσομερῆς εἰς τὸν προμήκη, καὶ μὲν τοῦτο ἀλλοίως γενήσεται, προμήκης γὰρ· δεῖ τὸ ἄρτιον, οὗτ' ἄλλος οὕτε ἀλλοίως. ἄρτιοι καὶ οἱ συναλλθόντες καὶ ὁ εἶς αὐτῶν, ὥστε τὸ μὲν καὶ ἠλλοιώθη ἐνωθεῖ καὶ ἐπίτασις ἔλαβε, τὸ τὸν οὐκ ἠλλοιώθη· πάντες γὰρ τὸ οἰκτεῖον ποσὸν ὕλαξαν, ὁ δύο τὸ δύο, ὁ τέσσαρα τὸ τέσσαρα, εἶς τὸ εἶς ἴσῃ, τὸ δὲ ποῖον ἠλλοιώθη καὶ

A ἐπέταθη· ὁ γὰρ προμήκης, λαβὼν τὸν ἰσομερῆ, ἤμειψεν αὐτὸν εἰς τὴν προμήκη, εἰ δὲ καὶ ὅτι ἢ α β γ τῆς β γ ἀνισοῦ καὶ ἀλλοίως εἶπῃ τις, ἴσως ἔσται οὐ διὰ τὴν ἐπίτασιν ἢ τὴν ἀνεσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ μείζον καὶ τὸ ἔλαττον· τοῦτο γὰρ οὐ ποσοῦ, ἀλλὰ τοῦ πρὸς τι, ὡς καὶ Ἀριστοτέλης ἐν Κατηγορίαις φησὶν. Οὕτε γὰρ, κατὰ τὸν αὐτοῦ λόγον, ἐπίτασις καὶ ἀνεσις τοῦ ποσοῦ ὅτι τῆς ποιότητος, οὕτε τὸ μέγα καὶ τὸ μικρὸν ὅτι τοῦ πρὸς τι, ἴδιον δὲ τοῦ ποσοῦ τὸ ἀνισόν καὶ τὸ ἴσον, εὐρῆς δὲ καὶ ἐν ἄλλοις εἰτ' ἐπίτασιν εἰτ' ἀνεσιν τοῦ ποιού, τοῦ ποσοῦ δὲ αἰετὸ ἴσον, τὸ ἀνισόν, ὥστε ἀνισοῦ καὶ ὁ εἶς καὶ ὁ δεῖκα κατὰ τὸ ποσόν, ἀλλοίως δὲ κατὰ τὸ ποῖον· καὶ ὁξώδους ποιότητες εἶδη πολλὰ ἂν ἂν εὐρῆς ἐπιτεταμένα καὶ ὑψαιμένα τῷ ποσῷ δ' οὐ, ἀλλ' ἴσα καὶ ἀνισα, B Τίς δὲ τὰ μὴ ὁμοειδῆ συγκρίνει, ἀλλὰ τὰ ἕτεροειδῆ· καὶ συκομορέα συγκράτῃσθαι καὶ μείζον κλίμα, ὥστε κατὰ τὸ αὐτὸν χρόνον τὸ αὐτὸ πρᾶγμα μέγα καὶ μικρὸν, καὶ ἐναντίον αὐτὸ εἰς ἑαυτὸ, ὅπερ τῶν ἀδυνατῶν. Τὰ μὲν οὖν τῶν ἐν γένει το καὶ ὁράσει, ἦγον γλυκύτητος, ἀλυκύτητος, θερμότητος, ψυχρότητος, λευκότητος οἶον καὶ μελανοῦ, ἀκόῃς τε καὶ ἀφῆς, τραχύ καὶ λείον, καὶ τὰ ἐν ὄσφρασι δυσώδη καὶ εὐώδη καὶ μέσα καὶ ἀναποδείκτως ἢ ἐν ὄσφρασι δηλοῖ ὅτι περ τοῦ ποιού, ὁποῖως δὲ καὶ τὰ τῶν χω-

cum impari compositus nihil inusitatum tuit. Sic enim duo sunt semper duo; et tria, quod est quantitatis proprium. Nam hi numeri anserunt etiamsi æqualitatem et inæqualitatem isceperint. Sed cum qualitas cum qualitate tur, existit altera mista qualitas, Neque ar numerus omni ex parte existit neque qui non etiam aliqua ex parte par. Hic igitur qualitatem remissio et commutatio. At illic tate intensionem et remissionem suscipiente absurda existebant. Nam ex illa ratione rarius erat septenarius, senarius, quaternarius quod est absurdum et sophisticum. itur considerare nos oportet etiam in prædibō scilicet et nigro. Nam qualitate præditatis commutationem suscipiunt Quantitatis illa potest esse ejusmodi commutatio, quantum in quantitate intensio et remissio locum abent, sed æquale et inæquale. Si igitur ex a res naturales considerantur, his tribus quantterminis circumscribi et concludi cernuntur. enim commutari poterit medimni farinae tas in cyathi nigrum sepiæ sanguinem contiquantitatem, sed potuit in his qualitatibus aliqua commutatio, quam quidem commum consecuta est remissio et intensio. Porro s altera cum altera copulata intensionem ut quatuor est numerus par, item quæ duo. At quidem ex æqualibus partibus constat, hic era parte est longior. Sunt igitur inæquales i duo hi numeri copulati fuerint, aliusmodi t: Copulabuntur enim binarius et quateraurterus. Ac numerus quidem ex æqualibus

partibus constans in altera parte longiorem commutatus fuerit. Atque idcirco aliusmodi evadet, nempe altera parte longior. Sed si hos numeros quatenus sunt pares consideres, neque alii neque aliusmodi evadent. Nam qui copulati sunt inter se numeri sunt pares, et qui ex ipsis compositus est, est par. Quamobrem in his qualitas quidem commutata est et intensionem suscepit, quantitas vero non est commutata. Omnes enim suam quantitatem conservarunt, ita ut duo sint duo: quatuor, quatuor, et sex, sex. At qualitas commutata est et intensa. Nam altera parte longior assumptum numerum ex æqualibus partibus constantem, mutavit in altera parte longiorem numerum. Quod si quis dicat lineam *a b c* quia est inæqualis lineæ *b c* etiam fore fortasse dissimilem; respondemus hoc non accidere aut propter intensionem aut remissionem, sed propter illud quod est majus et minus; quod quidem non ad quantitatem, sed ad relationem pertinet quemadmodum etiam Aristoteles in Categoriis docet. Ut enim intensio et remissio non ratione quantitatis, sed ratione qualitatis rebus accidunt, ita etiam magnum et parvum non ratione quantitatis aut qualitatis, sed ratione relationis rebus accidunt. At quantitatis æquale et inæquale proprium est. In aliis quoque rebus animadvertere possis intensionem et remissionem esse qualitatis, æquale vero et inæquale semper ad quantitatem pertinere. Quare senarius et denarius numerus sunt inæquales ex quantitate, dissimiles vero sunt ex qualitate. Ac odoriferæ qualitatis multa genera reperire possis intensa et remissa ex qualitate, æqualio vero et inæqualia ex quantitate. Quis autem comparat inter se illa

μάτων. Οὐδείς γὰρ ἐρωτᾷ ἐν τῷ τριγώνῳ τῷ δεύρῳ λευκῶ, πόσῃ ἂν ἔχη τὴν λευκότητα ὁ αὐτοῦ ἐπιφάνεια πρὸς τὸ δεῖνα· τὸ γὰρ ποσὸν ποσοῦ. Τὸ δὲ λευκοτέρα τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ τριγώνου ἢ ἐπιφάνεια ἐπιτάσεως. Τῆς ποιότητος γούν ἢ ἐρώτησις· ἀνεσις καὶ ἐπίτασις τοῦ ποιού. Περὶ δὲ τῶν ἐν ἀριθμῷ ποιότητων εἴρηται.

γ. Ἐγνωσται δὲ καὶ ποσοῦ τὸ ἴσον εἰς αὐτοὺς καὶ τὸ ἀνίσον, ὡσαύτως καὶ τῶν ἐν τῷ στερεῷ, τῶν δέμονάδων καὶ τοῦ ἐνός καὶ τῆς γραμμῆς τε καὶ ἐπιφανείας οὕτως γνωστῇ ἢ μὲν μονάς καταχρηστικῶς λέγεται καὶ ἐν. Ἔστι δὲ κυρίως μονάς ἡ νοητὴ καὶ ἐκτὸς ὕλης, ἥς οὐδείς ἂν ἐξετάσῃ ποσοῦν· ἄλλος γὰρ οὔσα, πῶς ἐν ἐκείνῃ ποσον; Χύμα γούν νοητὸν ἐκ ταύτης ἀπείρων μονάδων, σχέσεις δὲ τινες καὶ συνθεσμοί, εἰς ὧν τὸ διωρισμένον ποσὸν εὐρίθη τε καὶ διωρίζεται· ποσὸν μὲν ἐν ἀριθμοῖς διωρισμένον συνίθη, αἱ σχέσεις δὲ καὶ ἐνώσεις καὶ οἱ σχηματισμοί τούτου εἰδωκαν. Εὐρίσκεται δὲ καὶ ἐν αὐτοῖς τούτου· αἱ μὲν γὰρ αἰσθηταὶ μονάδες ἄλλων ἔχουσι λόγον, αὐταὶ δὲ ἄλλον· ἐν γὰρ ταῖς αἰσθηταῖς μονάσι καὶ ταῖς νοηταῖς καὶ κοινωνία καὶ διαφορὰ, ὅτι γὰρ ὁ τριάκοντα εἰς τετράγωνος ἀριθμὸς καὶ ἐν ὕλῃ θεωρούμενος στερεός ἐστιν, ὡς καὶ ἐν μὴ ὕλῃ ἀληθής· ἔχουσι δὲ καὶ οἱ ἄμφω καὶ στιγμὴν καὶ γραμμὴν

καὶ ἐπιφάνειαν καὶ στερεόν. Σκόπει δὲ τὸ διαφ. ὅτι ὁ ἐν ὕλῃ θεωρούμενος καὶ ἀναλύομενος τὴν ἔχει τοῖς μέρεσιν· ἐν γὰρ τὸ ἐν αἰσθητοῖς ἢ μὴ τὸ δὲ ἐν ἔχει τὰ πέρατα τὸ α β γ, καὶ ὁμοῦ δὲ μέρεσι συνελθόν, ἔχει πάλιν τὸ α β γ, καὶ ἐβανομένη τούτου οἶον γραμμὴ ἔχει τὸ α β γ ἐν διωρισμένως κειμένοις σημείοις αὐτῆς, καὶ ἐπὶ ἐπιφανείᾳ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ ἐκάστῳ σκεπτικῶς ἔχει τὸ α β γ, καὶ ὅλον τὸ στερεόν ἔχει τὸ α β γ; ἐπειδὴ γὰρ ἐν ὕλῃ μονάς, ἐν ἴσῃ, ὡς καὶ θάλασσα Πλάτων καὶ Πυθαγόρας βῶσι. Τὸ δὲ ἴσον α β γ εἶναι ὕλη, ἄρα μονάς ἔχει τὸ α β γ. καὶ δὲ καὶ τῷ στερεῷ, καὶ τῇ ἐπιφανείᾳ, καὶ τῇ γραμμῇ, καὶ τῷ σημείῳ κοινὰ· οὐδὲ γὰρ ἴσον οὐδ' ὑπὸ ταῦτα, ἕτερα πέρατα καὶ ὅσον ἴσον τὸ ποσόν, τὸ δ' ἄλλο τούτου· ἐκείνῳ τὰ πέρατα ἄτερ τοῦ ἐν μορίοις τοῖς ελαχίστοις διαφόροις. Ἐκτός γὰρ καὶ μῆκος καὶ βάθος καὶ γραμμὴ καὶ ἐπιφάνεια, κοινὰ τῇ ὁμοιότητι. Τάξει δὲ πλὴν καὶ οὐθ' ὕλη δὲ, ἀλλ' αὐτ' αὐλία· τὸ μὲν γὰρ ἐν ὕλῃ δὲ αὐλον, σημείῳ δὲ οὐ κοινὴ ἡ ὁμοιότης αὐτῶν· μὲν γὰρ ἐνός τὸ σημείον ὡς ἐν ἔχει τὸ α β γ· οὐ γὰρ τὸ ἐν - τὸ δὲ ἀσώματον ὅν ἐκείνατον πᾶσι μονάς δὲ τούτου· οὔτε γὰρ τῇ σχέσει ὅτι οὐ σὺν αὐτῷ ἀπαριθμῆται τὸ α β γ ἔχει, οὔτε ὡς τοῦ ἐπίρου

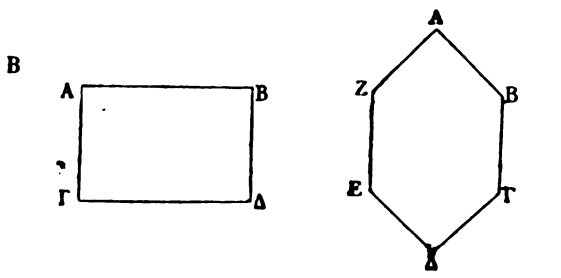
quæ non sunt ejusdem formæ, sed alterius? Et sycomorca parva dicuntur, itemque palmes major dicitur. Quare eodem tempore eadem res magna erit et parva et sibi contraria ipsa, quod sane fieri nullo modo potest. Quæ igitur ad gustatum et visum pertinent, nempe dulcedo, salsedo, calor, frigus, albedo, nigredo; itemque quæ ad auditum et tactum pertinent, asperum et leve; denique quæ ad odoratum, graveolentia et beneolentia, et horum omnium media, evidentissime et procul omni dubio qualitates esse cernuntur et judicantur. Consimiliterque illa quæ ad colores pertinent. Nemo enim interrogat de hoc vel illo triangulo quantum albedinem ipsius superficiem habeat cum hujus vel illius trianguli superficiem comparat; nam quantum ad quantitatem pertinet. At cum hujus trianguli superficiem illius superficie magis albam esse dicimus, hoc ipsum est intensio. De qualitate igitur interrogatio instituitur quia intensio et remissio sunt qualitatis. Atque hæc de qualitatibus quæ sunt in numeris dicta sunt.

3. Porro quantitatis æqualitas et inæqualitas in ipsis numeris perspicua est: eodemque modo in solidis alicujus numeris Unitatum autem, unius, lineæ, et superficie æqualitas et inæqualitas hunc in modum cognosci potest. Ac unitas quidem et unum non proprie usurpantur ut idem significant. Unitas autem proprie est illa, quæ sola mente percipi potest, estque extra materiam cujus quantitatem nemo possit pervestigare. Cum enim sit materæ experta, quomodo suscipiet quantitatem? Ergo flumen infinitarum unitatum, quod sola mente percipi potest, ab hac ipsa manans, habilitates quæ-

dam sunt et copulationes ex quibus discreta quantitas eruta est et expressa: nam quantitas discretam in numeris inde habemus, quam habetates, copulationes et figurationes propagat. In his enim discreta quantitas reperitur. Unitas enim quæ sub sensum cadunt aliam habent nem. Hæc vero unitates quæ sola mente percipiuntur, aliam quoque habent rationem; nam in partibus tam quæ sub sensum cadunt quam quæ intellectum est communio et differentia. Verum est triginta sex, quadratum numerum, sive materia consideretur sive extra materiam, esse solidum numerum. Atque ambo habent punctum, lineam, superficiem et soliditatem. Sed considera quadratum. Quod nimirum ille quadratus numerus, si materia consideratur et in materiam discretam tria habeat intervalla cum partibus materialibus nam unitas est unum concretum quatenus unitas in rebus sub sensum cadentibus consideratur. Porro unum habet tres terminos seu tres lineas b, c ; atque hoc unum cum partibus concretum habet rursus a, b, c . Et hujus unius concreti summa quantitas lineæ habet a, b, c , idque in punctis prædictis positus. Et posita superficies eodem modo in quoque puncto habet a, b, c ; et totum quodque solidum habet a, b, c . Quoniam autem unitas est in materia, unum est concretum, ut Plato, et Pythagoras clare docent. Unum autem quia est materiatum habet a, b, c ; unitas concreta habet etiam a, b, c ; atque hæc superficies, lineæ, et puncta sunt communia. Nam enim supra aut infra sunt alii termini, seu quantumcumque et qualecumque sit ipsum quæ-

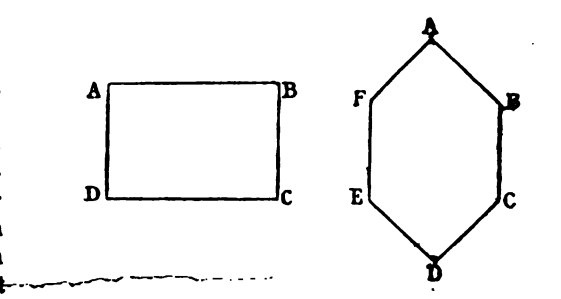
β γ ἐν ἑστὶ τούτων αὐλον γὰρ ὥστε καὶ ἄνωγες διὰ τοῦτο μία ἢ στήρησις τοῦ α β γ τῆς μονάδος διὰ τὸ αὐλον ἢ οὐδὲ ἐπίτασις οὐδὲ ἀνεσις, πανταχῶσε δὲ κοινὰ τὰ α β γ οὐ τε ἐν ὕλῃ, κἄν τε ἐν αὐλίᾳ, δέχονται δὲ οὐ κατὰ ποσὸν τὴν ἐπίτασιν ἢ τὴν ἀνεσιν, ἀ τὸ ποιὸν, ὡς καὶ κατὰ τὸ ποσὸν τὸ ἀνεσον, διὸ τοῦ μὲν ἐν ὕλῃ ἀριθμητοῦ ἐνὸς καὶ σις καὶ ἡ διαίρησις καὶ ὁ πολλαπλασιασμὸς λα ἰδιώματα, οὐ τὸ ἐν τῆς ὕλης ἀποστραφῆ. ὕλῃ, ἐκεῖ καὶ τὸ α β γ, κἄν ἐν ὄλῃ, κἄν γ, τῆ δὲ μόνῃ μονάδι οὐκ ἔστι τὸ α β γ. ἔ πρὸς συνδυασμοὺς καὶ συνθέσεις κεκινῆται τὸ ἐν, τῶ συνελθόντι πάσχει καὶ αὐτῆ πάθος, τὸ μετρεῖσθαι ποσῶ, καὶ νοεῖσθαι ἵστε οὔτε ἐν νοητῶ, ἀριθμῶ, οὔτε ἐν αἰσθητῶ ἢ ἐπίτασις συμβαίνει καὶ ἀνεσις, ἀλλὰ τῶ εἰδῆ καὶ θαπεροι ὑπὸ τῶν α β γ περατοῦν ἀτων, κἄν ἐν ὄλοις, κἄν ἐν μορίοις, ἀτερ τῆς καὶ ἀδιαστάτου μονάδος. Ἐν γὰρ τοῖς αριθμοῖς καὶ α καὶ β καὶ γ, τὸ δ' αὐτὸ καὶ θητοῖς ἀτερ τῆς ἀδιαστάτου ταύτης μονάδος, ν τῶν ἴσων ἀνεσις κατ' ἐπίτασιν, ὁ δὲ τού-

των κατ' ἀνεσιν κοινὰ γὰρ τὰ πέρατα, ἐπίτασις δὲ πρὸς ἀρτιοπεριττον ἀρτιοπεριττου, καὶ πρὸς περιττ- ἀρτιον περιτταρτίου. καὶ πρὸς ἀρτιον ἀρτίου, καὶ πρὸς ἀσύνθετον ἀσυνθέτου, καὶ κατὰ τοὺς ἄλλους. Τοῦτο δὲ οὐ ποσότητος, ἀλλὰ ποιότητος. Καὶ ταῦτα μὲν οὖν ἔστι τῶν ἀριθμῶν, τῶν τε ἐν ὕλῃ καὶ αὐ- λία, γραμμῆς δὲ καὶ ἐπιφανείας ταῦτα. Ἡ μὲν οὖν γραμμὴ ἀνεσις τῆ ἐπιφανείᾳ κατὰ ποσὸν, ἀλλῃ δὲ καὶ ἄλλοια ἀπολείπεται γὰρ τῶν τριῶν τὸ β γ, ἢ δ' ἔχει τὸ α β, λείπεται δὲ τὸ γ, ὥστε ἢ μὲν ἄλασσων, ἢ δὲ μείζων. Τεθῆτωσαν γοῦν ἢ α β γ δ ε ζ ἐπιφάνεια, ὡσαύτως δὲ καὶ ἢ α' β γ δ ἐπιφάνεια, τεθῆτωσαν δὲ καὶ ἢ α β γ

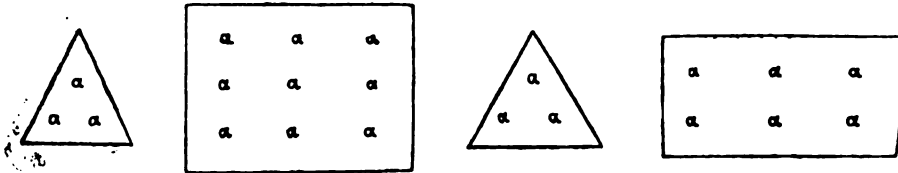

...lii quoque solido ab hoc illa omnia sunt com- excepto in partibus minimis discrimine; nam), longitudo, altitudo, linea, et superficies militudine communes. Sed si ordinem et tionem spectes, neque materiatae sunt, neorsus materiei expertes. Hoc enim unum eriatum, illud vero materiae experts. At in- ipsorum non est communis similitudo. punctis illa quae sunt unius materiati, ut abent a, b, c, unum enim est materiatum. ero est materiei experts non omnino caret llis. Hoc autem est unitas: neque enim per item habet a, b, c, aut ita, ut quando cum meratur habet a, b c. Neque in his mate- ertibus ita unum est, ut illud quod est unum. Quare in numeris ideo privatio i, b, c, duntaxat est primae unitatis: quia itas materiei experts est. In qua quidem simplici neque intensio neque remissio posi- cipi. Verumtamen quocumque te vertas, sive ria sive extra materiam, communia sunt utque intensioem et remissionem susci- on ex quantitate. sed ex qualitate, ut etiam ntitate aequale et inaequale suscipiunt. Quam- compositio, divisio et aliae proprietates n materia numerabilis, ipsum unum mate- i spoliant, cum ubi est materia ibi etiam sit t in toto et in parte; at unitati duntaxat n inest. Porro cum intelligitur unitas ut liens et sese promovens ad copulationes. fectiones illas suscipit quas compositae fi- uscipere solent, nempe ut quantitate men- et qualitate intelligatur. Quare neque in o illo qui mente sola percipitur, neque in late sub sensum evedente inest intensio et

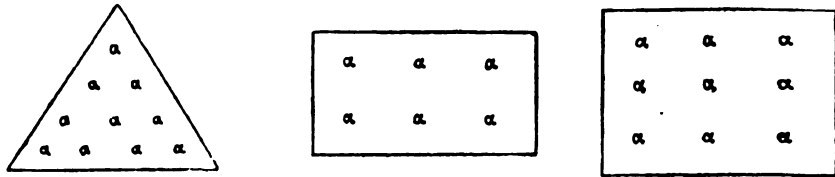
remissio, sed in qualitate: quandoquidem utrique numeri et hi qui sub sensum cadunt et illi qui mente percipiuntur terminis a b c circumscribuntur et terminantur tam ex toto quam ex parte, excepta prima scilicet omnis intervalli experte unitate. Quod si quis intensionem et remissionem ab aequalitate et inaequalitate non discernat, quo pacto diximus, eveniet ut de duobus aequalibus unus ex intensione sit inaequalis, alter vero ex remissione. Communes enim sunt termini. Nam ut etiam concedunt qui nostrae sententiam contrariam tuentur, est intensio in duobus numeris inter se comparatis, quorum uterque aut ex pari atque impari, aut ex impari ac pari constat, aut quorum uterque par est, aut uterque non compositus. Atqui hoc non est quantitatis, sed qualitatis. Atque haec quidem pertinent ad numeros tam materiatos quam materiae expertes, itemque ad lineam et ad superficiem. Esto igitur linea superficiei inaequalis ex quantitate. Nam aut demitur a, et tunc de tribus supersunt b c; aut demitur c, et tunc de tribus supersunt a b. Quare linea quidem est minor, superficies vero major, sunt igitur a b c d e f superficies, eodem modo a b c d.

γραμμῆ, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ β γ. Προεδείχθη δὲ ἅ καὶ ἐλάττων καὶ ἐναντία αὐτῇ ἑαυτῇ. Τὸ γὰρ μὲν ἔπειρ ἡ γραμμῆ λείπεται τῶν β γ, ἡ δὲ ἐπιφάνεια τοῦ ἐνδὸς γ μείζων γοῦν ἢ ἐπιφάνεια φύσει ἔστι δὲ ἡ ἐλάττων γραμμῆ μείζων καὶ ἐλάττων, ὅπερ ἄτοπον. Ἡ γοῦν α β γ μείζων τῆς β γ ὀνομαζίσθω γοῦν μείζων ἢ δὲ α β γ δ ἐλάττων τῆς α β γ δ ε ζ ὀνομαζίσθω γοῦν ἐκείνη ἐλάττων, καὶ εὐρεθήσεται ἡ α β γ ἐλάττων οὔσα καὶ μείζων ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ. Ἐπεὶ γάρ ἡ ἐπιφάνεια μείζων γραμμῆς, ἔστι δὲ καὶ ταύτη τὸ ἴσον καὶ ἄνισον κατὰ τὸ ποτὸν ἢ δὲ γραμμῆ ἐλάττων, ὑπάρχει δὲ καὶ αὐτῇ τὸ ἴσον καὶ ἄνισον, ὑπάρχει δὲ ἡ α β γ πάση γραμμῆ μείζων, ἡ δὲ α β γ δ ἐπιφάνεια πάσης ἐλάττων ἐπιφανείας, ἔστιν ἡ α β γ δ μείζων τῆς α β γ καὶ ἐλάττων τῆς α β γ δ ε ζ, καὶ ἔσται ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ μείζων

τῷ τρία ἴσος, τῷ δὲ εἴς ἄνισος· ὁ δὲ εἴς τῷ εἴς ἴσος B ἐνία σοῖ, τῷ δὲ δέκα ἄνισος, ἀλλὰ καὶ τῷ τῷ δὲ ἐνία ἄνισος, ἀλλὰ καὶ τῷ τρία· ὁ δὲ ἐνία τῷ δὲ δέκα τῷ δέκα ἴσος, τῷ ἐνία δὲ ἄνισος, ἢ

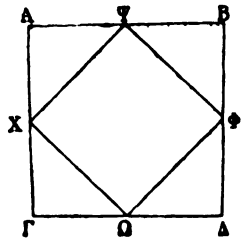

Est $a c d$ linea, itemque $b c$. Paulo ante demonstratum est duo abesse a linea, nempe latitudinem et altitudinem, unum vero a superficie, nempe altitudinem. Ex quo intelligimus natura superficiem linea majorem esse, lineam vero superficie minore esse. Atqui eadem superficies major et minor esse reperietur, quod quidem absurdum est. Esto igitur $a b c$ linea major minore $b c$ appelleturque *major*. Et superficies $a b d$ minore superficie major quæ est $a b c d e f$; dicatur ergo *minor*. Comperiemus unam et minorem lineam $a b c$ eodem tempore majorem et minorem esse. Quoniam superficies linea major est, et superficies superficiei æqualis aut inæqualis ex quantitate dari potest: præterea quoniam linea superficie minor est: et lineæ linea æqualis dari potest, est autem posita linea $a b c$ qualibet linea major, et $a b c$ qualibet superficie minor. Superficies ergo $a b c d$ erit major linea $a b c$ minor superficie $a b c d e f$. Atque una eademque superficies eodem tempore erit major et minor, ac ipsa sibi contraria; nam majus minori opponitur ut contrarium. Ac $a b c$ quidem linea erit major linea $b c$ et qualibet linea: minor vero superficie $a b c d$ et qualibet superficie: atque ipsa se uno eodemque tempore major erit et minor, eodemque

C modo erit sibi contraria: nam minus e jori contrarium, quod quidem est absurdum sane hoc non potest esse. Quomodo enim possit? Neque intensio et remissio est in eitate: nam quæ comparantur inter se generidem inter se debent esse. Linea ergo cum superficies cum superficie, solidum cum solidiferatur; in quibus omnibus si ex quantitate se comparentur inest æqualitas et inæqu non autem intensio et remissio, ut exempli videre est in his figuris quæ ex quantitate æquales et inæquales nam ternario ternumerus est æqualis, sed senario inæqualis, senario senario sed æqualis, novenario æqualis atque etiam ternario. Idem novenario novenario æqualis est, sed denario inæqu atque etiam senario; idem denarius denario æqualis est, sed novenario inæqualis etiam undecim numero: atque hoc in in produci potest. Nam semper habita æqualis inæquale dicitur. Et unum cum altero, ut m cum parvo potest conferri. Intensio vero et sio in ipsis ratione qualitatibus locum habet nim hac ratione in superficie atque in linea habere videntur. Sunt autem aliud atque ali

ἰδέα. Καὶ τοῦτο κατὰ τὸ ἀπειρον. Τὸ ἄνισον ἄ τας δὲ καὶ ἄνεσις κατὰ ποιόν, καὶ τοῦ μὲν τὸ ἄλλο, τοῦ δὲ τὸ ἄλλοιον, οὗθ' ἔνωσις οὔτε αὐτοποσότης τῶ ποσῶ ἐπίτασιν δῶη ἢ ἄνεσιν, οὔτε τὴν ποιότητα ἀποστέρησει ἐπιτάσεως καὶ ἀνέσεως, ὅπερ τοῦ ἄλλοίου ἐστὶ (1) : καὶ ἐπεὶ ἡ ἐπίτασις καὶ ἡ ἄνεσις οὐ τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ τοῦ ἄλλοίου. Καὶ τὸ α β γ δ τετράγωνον οὐκ ἄρα ἄλλο τοῦ ψ φ ω χ διαφέρει δὲ ποσῶ τῶ ἄνισῳ ποιῶ δὲ τῶ ἄλλοιῳ, εἴτουν τῆ ἐπιτάσει καὶ τῆ ἄνεσει, οὐκ ἄλλο γοῦν ἄλλ' ἄλλοιον τοῦ μείζονος τὸ ἐλαπτον, ὁμοειδῆς δὲ καὶ τῆς αὐτῆς

ἰδέα. Καὶ τοῦτο κατὰ τὸ ἀπειρον. Τὸ ἄνισον ἄ τας δὲ καὶ ἄνεσις κατὰ ποιόν, καὶ τοῦ μὲν τὸ ἄλλο, τοῦ δὲ τὸ ἄλλοιον, οὗθ' ἔνωσις οὔτε αὐτοποσότης τῶ ποσῶ ἐπίτασιν δῶη ἢ ἄνεσιν, οὔτε τὴν ποιότητα ἀποστέρησει ἐπιτάσεως καὶ ἀνέσεως, ὅπερ τοῦ ἄλλοίου ἐστὶ (1) : καὶ ἐπεὶ ἡ ἐπίτασις καὶ ἡ ἄνεσις οὐ τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ τοῦ ἄλλοίου. Καὶ τὸ α β γ δ τετράγωνον οὐκ ἄρα ἄλλο τοῦ ψ φ ω χ διαφέρει δὲ ποσῶ τῶ ἄνισῳ ποιῶ δὲ τῶ ἄλλοιῳ, εἴτουν τῆ ἐπιτάσει καὶ τῆ ἄνεσει, οὐκ ἄλλο γοῦν ἄλλ' ἄλλοιον τοῦ μείζονος τὸ ἐλαπτον, ὁμοειδῆς δὲ καὶ τῆς αὐτῆς

ἄρ τὸ εὐθύ καὶ περιφερές, ἰδιαιτάτον σε ταύτης πλατές · ὅς οὐκ ἐν ἄλλῳ τιμὴ εὐρεθῆσεται. Πέρα τῆς μὲν ἐπιφανείας γραμμαί · εἴτουν τὸ α β, ἡ κἄν ἄνισος, κἄν μείζων κἄν ἐλάττων · γραμμαί σιγμαί. Ὅλου δὲ τὸ α β γ, κἄν μείζων κἄν ἴσων. Ἴσοι γοῦν ὁ τρία, καὶ ὁ τρία, ὁ εἴξ καὶ ὁ εἴξ, ἰα καὶ ὁ ἔννεα, ὁ δέκα καὶ ὁ δέκα · ἄνισοι δὲ ἑκατέρους κατὰ τὸ μείζων καὶ ἐλαπτον · ὅπερ ἴσον καὶ ἄνισον. Καὶ αἱ γραμμαί κατὰ τὸν λόγον ἴσαι καὶ ἄνισοι · κατὰ τὸ μείζων καὶ ἴσων, ὅπερ ἴστιν ἴσον καὶ ἄνισον, ἄλλοια δὲ ἴσως διαφορῶ ἐπιφανεία, κατὰ ταυτὸ δὲ καὶ αἴ. Ἐπεὶ γοῦν καὶ γραμμῆ καὶ ἐπιφανεία, καὶ ἡ καὶ ἀριθμῶ αἰσθητῶ τε καὶ νοητῶ ποιότητι ταύτως καὶ παρὰ πράγματι (ἐπακολουθεῖ γὰρ ἰσῶ καὶ κίνησις καὶ φωνῆ, ἰσότης μόντοι καὶ ἰσότης μόντοι καὶ ἀνισότης κατὰ ποσόν, ἐπί-

οὔσιας καὶ ποιότητος, Καὶ θυμικός ἄρα ἡ πᾶς ἄλλος πρὸς τὸν ὁμοειδῆ οὐκ ἄλλος, ἄλλοιος τῆ ἐπιτάσει καὶ τῆ ὑφέσει, εἰ διαφέρει. Καὶ εἰδείχθη ταῦτα καθὼς εἶδει δείχθῆναι. Διὸ οὐκ ἄλλον τὸν θυμικὸν ἢ ἐπιθυμητικὸν ὁ κρινῶν διακρινεῖ τοῦ ὁμοειδοῦς, διὰ τὴν ἐκ ποιότητος ἄνεσιν ἢ ἐπίτασιν, εἰ τῶ ἐκ τοῦ ποσοῦ ἀπατηθῆ ἴσῳ καὶ ἄνισῳ κατὰ τούτους τοὺς λόγους · ἔχει καὶ γὰρ ἀκριβῆ τὴν ἀπόδειξιν. Οὕτω

quantitatis et non aliusmodi. Superficies quæ sex in se complectitur additis tribus intur et commutatur : et novem complectitur is sex, intenditur et dissimilis evadit, Item uæ decem complectitur superficies additis n aut undecim dissimilis evadit. Hoc autem alitatis. Atqui linea recta a b c æqualis est et ualis lineis a b c, a b c d, b c ; sed propter atatem est dissimilis. Nam lineæ hoc pro n est ut sit recta vel obliqua ; maxime vero rium, ut sit latitudinis expers : quæ quidem ietas in nulla alia re reperiri potest. Ter vero seu fines superficiei sunt lineæ ut, ex gratia, linea a b, quamvis æqualis aut inlis, major aut minor. Lineæ vero termini puncta. Totius vero a b c, hoc tres di siones, sive totum illud majus, sive minus sit. alia igitur sunt tria et tria, novem et novem, n et decem ; inæquales autem sunt inter : majoris et minoris comparatione : quod ne dicitur esse æquale et inæquale. Ea ratione lineæ æquales et inæquales ex ma et minoris comparatione dicuntur esse. Quæ ni vera est æqualitatis et inæqualitatis ra dissimilis vero dicitur superficies propter atis differentiam. Eodemque modo linea. iam igitur lineæ, superficiei, solido, nu sub sensum cadenti, itemque numero qui

mente percipitur, qualitati quoque atque adeo cui libet rei inest æqualitas et inæqualitas ex quanti tate, intensio vero et remissio ex qualitate, ac per illam quidem aliæ res dicuntur, per hanc autem dissimiles : certe neque unio, neque quantitas, quanto alicui intensionem et remissionem dabit : neque rursus qualitatem intensione et remissione privabit. Et quoniam intensio et remissio non aliud efficiunt sed dissimilitudinem afferunt. Qua drangulum ergo a b c d non erit aliud a quadran gulo y x z v. Different autem inter se ex quantitatis inæqualitate, et si qualitatem spectes ex dissimili tudine, hoc est ex intensione et remissione. Minus ergo triangulum non est aliud a majore, sed dissimile. Sunt autem unius formæ, unius essentia et qualitatis. Iracundus igitur et quilibet alius rati one alicujus qualitatis, quæ sit ejusdem speciei comparatus cum alio, non erit alius sed dissimilis propter intensionis et remissionis differentiam. Atque hæc demonstrata sunt ut oportuit demon strari. Quambrem non alium iracundum aut cupi dum indicare debet aliquis eum qui magis aut mi nus est iracundus, magis aut minus cupidus, cum sint ejusdem speciei. Neque debet decipi quanti tatis æqualitate et inæqualitate. Habet enim in his sermonibus accuratam demonstrationem. Atque hoc modo sapiens observabit naturales animalis rationis præditi communicationes, et quo ingenio

* Ὅπερ οὐ τοῦ ἄλλοίου ἐστὶ. Hoc videtur addititium.

γούν τὰς ἐν τῇ φύσει κοινωνίας τοῦ λογικοῦ ζώου ὁ ἐπιστήμων παρατηρῶν ἐν ἑκάστον γινώσκειν δύναται, καθὼς ἔχει φύσεως · καὶ οὐκ ἀπατηθῆναι ἂν ποτε, ἀλλὰ διακρινεῖ τὸ φύσει κρεῖττον καὶ τὸ θέσει καὶ ἰφαρμόσει ἐνὶ ἑκάστῳ τὸ κατάλληλον, ἐπειδὴ ἀποδειγμένας πάσας ἔχει τὰς κοινωνίας. Μηδεὶς δὲ μέχρι τῆς ὀψέως στήσει τὴν γνώσιν, ὥστε ἐκ τοῦ χρώματος τῶν καθεκάστων ἀπατάσθαι, καὶ τὰ

ἐνδότερα οὕτως ἔχειν. Εἰσι γὰρ σημεῖα πολλὰ τριχῆ καὶ φυσιολογικῆ δεδειγμένα, ἃ ἐξ ἑαυτοῦ νοεῖν τὰ τῶν ὑλικῶν διαθέσεων. Ὡσπερ ἰγού Λυδικῶ λίθῳ τοῖςδε λόγοις, ἐξ ἐκείνων τὰ λαμβανῶν, δοκιμαζέτω ὅπως ἀπελέγχῃ τὰ κίμνα, καὶ τὸ ὄν τοῦ μὴ ὄντος, καὶ ὅσα ἂν πεπται δι' ὅλων τῶν λόγων, δι' ἃ καὶ ὁ σκοπὸς εἶστον τέλος ἐναοξάμενος λήξει δυναμει τοῦ κρεί

quaque indole unum quodque sit præditum, cognoscere poterit. Neque unquam hallucinabitur, sed distinguet inter illud quod natura præstantius est et illud quod est positione ; et quod conveniet cuique rei accommodabit, quandoquidem demonstratas communicationes naturales habet. Nemo vero in solo aspectu acquiescat ita ut ex colore singularium judicans, in errorem inducatur, putetque quæ sunt intus ita se habere. Exstant enim signa multa in medicina et naturali scientia com-

monstrata, ex quibus affectiones corporeas cognoscere possumus. Quoties igitur ex illis signis judicare volet aliquis, his nostris sermonibus Lydio lapide probet conjecturas suas, ut eas cultas investigare et id quod non est, ab eis est distinguere possit. Denique notet diligenter his sermonibus complexi sumus, quorum sermo cum ad finem optimum tendat, felicem quoque optimum exitum juvante Deo Optimo Maximo sorturus est.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΛΑΣΚΑΡΙ

ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ

ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΔΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ.

THEODORI LASCARIS

FILII SUMMI IMPERATORIS DOMINI JOANNIS DUCÆ

DE NATURALI COMMUNIONE

SERMO QUINTUS

α'. Δύο εἰσι τὰ ζητούμενα εἰς ἐξέτασιν, τὸ φύσει κρεῖτον οὖν ἀκριβῶς ἰπακολουθήσαντες τῇ ἐξέτασει καὶ θέσει · ἐν δὲ τούτων κοινὸν ἢ διαφορά. Πό- μέχρι καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ λογικοῦ ζώου ταῦτα κ

1. Duo sunt quæ nobis ad investigandum proposita fuerunt ; nempe illud quod est natura et illud quod est positione : quorum duorum commune quicquid est, nempe differentia. Utrum igitur investi-

τήσαμιν ἐξετάσαντες, καὶ ἡ μὲν διαίρεσις τῶν κοι-
νῶν τεσκαταχῶς εὐραθείσα διείλε τῶν φύσει τὰ θέ-
σει, τῇ δὲ τομῇ ἀναγκάως συναναφανείσα ἡ δια-
φορὰ τὰ κρείττονα ἐναπέδιδεν. Ἐχει δὲ κρείττονα
ἡ φύσις ὅσα κατὰ τὸς ἀρχὰς ἐπακολουθεῖ· λέγω δὲ
ἀρχὰς τοὺς χυμοὺς καὶ τὰ μέρη τὰ τῆς ψυχῆς τοῦ
λογικοῦ ζώου, ἐπειδὴ ἐκ τῶν τειούτων σοφόν ζῶον
συνέπτακεν ἄνθρωπος. Πότερον οὖν τὰ μὲν τὴν ἐν
κοινοῦντι διαφορὰν ἰδεδίξαν, ἀπλᾶς τινὰς ὑποτιθέ-
μενα κοινωνίας, καὶ ἐν ἐπιτομῇ τὸ διαφορὸν ἤθροισ-
σαν, σύμβολα θέμενα τὰς συζύγιας ἀμετακίνητα.
Ἡ γὰρ καθόλου ἐστὶ καὶ φυσικὴ κοινωνία, καὶ εὐ-
θὴς καὶ ἀγαθὸς ἐστὶν ὁ συνιστακὼς ἐξ αὐτῆς, ἡ λει-
πεται τοῦ τελείου μέρος τι, καὶ ὁ ἐκ ταύτης λείπει·
ἂν ἡ μέση, καὶ ἀκολουθῶς, ἡ κατὰ τὸ τῆς ποιότητος
μᾶλλον καὶ ἥττον, καὶ οἱ γεννώμενοι τῇ γενέσεως
αἰτία ἐπακολουθήσωσι. Καὶ πρῶται μὲν οὖν αἰτίαι
τῶν κοινωνιῶν, ὡς εἴρηται, ἐν ἀνθρώποις χυμοὶ
καὶ θυμὸς, λόγος καὶ ἐπιθυμία, μετὰ δὲ ταύτας ἡ
τῆς παιδείας. Ὡσπερ γὰρ ἐν ὕλῃ τὸ εἶδος, ἐν ἀν-
θρώποις παιδεία· ὥστε εἰ μὴ ἀκηκοέναι τινὰ τινος
πάνυ καὶ γε φύσιν χρηστὴν ἔχοντα, οὐκ ἂν ποτε
γνώσιν εὐλαχῆναι τις εἴπη. Πολλοὶ δὲ καὶ τοῦτο πευ-

A
ράσαντες εὖρον. Ὡστε μεγάλως καὶ ἡ παιδεία εἰς
τὴν τελειοποίησιν συμβαλλεται. Ἐστὶ δὲ καὶ ἡ παι-
δεία διάφορος· πᾶσα γὰρ μάθησις εἰς τὴν καθόλου
ἀνάγεται, ποικίλλεται ἡ καθόλου δὲ διαφόρος, εἰς
φιλοσοφίαν, εἰς στρατείαν, εἰς ναυτικὴν, εἰς ὑφαν-
τικὴν, εἰς χρυσοποιητικὴν, εἰς ποιμενικὴν, εἰς
ὀψαρτυτικὴν, εἰς τεκτονικὴν καὶ πλείω τούτων πο-
λύ. Αἱ μὲν οὖν τῇ καθολικῇ κοινωνοῦσαι ὡς εἰκὸς
ἀριστοί. Ἐστὶ δὲ αὕτη φιλοσοφία· γνώσις γὰρ ἐστὶ
τῶν ὄντων ἢ ὄντα ἐστίν, ὡς εἰκὸς δὲ λέγω, οὐκ ὅτι
τὸν σκυτεῖα φιλοσοφεῖν, ἀλλ' ὅτι κατὰ λόγον ἐργάζε-
σθαι τὰ ἄκατασκευάζει πέδιλα· καὶ τὸν ὑφάντην
καὶ τὸν ἀργυροκόπον πρὸς τὰς μεταχειρίσεις ἐνὸς
ἐκάστου κατὰ τὸν τύπον αὐτὸν. Λέγεται γὰρ καὶ
σοφὸς ἀρχιτέκτων, οὐκ ὅτι δὲ γέ ὡς φιλοσοφῶν,
ἀλλ' ὡς ὅτι κατὰ λόγον τὸν πρίονα καὶ τὸν πέλαιον
κινεῖ πρὸς τὰς οἰκοδομὰς· ἀνάγονται γὰρ πᾶσαι
πρὸς μίαν ἐκάστῃ αἱ τέχναι τῆς φιλοσοφίας ἰδέαν.
Καὶ ὁ στρατηγὸς πολλὰς δεῖται φιλοσοφίας ἐν τε
βουλαῖς, ἐν τε κρίσεισιν, ἐν τε παρατάξει καὶ σχη-
ματισμοῖς πολέμου, καὶ ναυμαχίαις, καὶ πολιορ-
κίαις, καὶ ἐν ἄλλαις πολλαῖς πράξεσι ῥηταῖς τ' ἀρ-
ρήτοις. Ἐχει γὰρ ἡ στρατευτικὴ τὴν ὕλην τῶν ἐρ-

nem hanc accurate persecuti sumus, et omnia hæc
perscrutati ad animal ratione præditum proveci sum-
mus? Utrum etiam divisio communicationum in tot
genera ab illis quæ sunt positione, illa quæ sunt natura,
separavit? Utrum etiam illa quæ sunt præstantiora
commonstravit differentia illa quæ una cum
divisione statim exstitit? Habentur autem in rerum
natura præstantiora illa quæcunque proxime princi-
pia ipsa sequuntur. Principia vero dico humores et
partes animæ illius quæ animal ratione præditum
constituit, quandoquidem ex talibus constat sapiens
illud animal, nempe homo. Utrum igitur a nobis
demonstrata est in communitate rerum differentia
positis quibusdam simplicibus communionibus?
Utrum etiam differentia communicationum brevi-
ter et presse perstricta est ac comprehensa posi-
tis symbolis conjugationum immutabilibus? Vel
enim est generalis et naturalis communio, atque
ille qui ex hac constat, rectus est et probus, vel
deest aliquid, quod ad perfectionem requiritur.
Atque illi decrit aliquid qui ex hac communione
constitutus fuerit: vel est media, et proinde medii
qui ex hac constituti fuerint. Vel definitur ampli-
ore et minore qualitatis portione. Atque ex hac
constituti constitutionis et ortus causam sequentur:
ac primæ quidem causæ communionum, ut dictum
est, in hominibus sunt humores, facultas irascens,
ratio et cupiditas. Has consequitur eruditionis
communio. Nam eruditio in hominibus id est quod
in materia est forma; adeo ut qui etiam natura
optima sit præditus, nisi doceatur, nunquam cog-
nitionem aliquam sit consecuturus; id quod nemo
non fatebitur. Multi vero hoc ita habere experti
sunt. Quare eruditio ab perfectionem hominis
maxime confert. Est autem eruditio multiplex:

omnis enim disciplina ad generalem revocatur.
Varie autem et multipliciter distribuitur, in philo-
sophiam, in imperatoriam, in nauticam, textoriam,
aurificum artem, pastoritiam, culinariam, fabrillem,
et in multo plures alias: quæ igitur cum generali
illa sunt conjunctiores, merito habentur optimæ.
C Est autem illa philosophia prima, quæ est rerum,
quatenus sunt, cognitio. Dico merito non quod
existimem coriarium philosophari, sed quod oportet
coriarium, quæ conficit calceamenta, ex ra-
tione conficere; itemque textorem et aurificem
fungi suis muneribus et præstare ex forma artis suæ
quæ debent præstare. Nam architectus quoque dicitur
sapiens non quod philosophetur, sed quod ex ra-
tione serram et securim movet ad ædificandum.
Omnes enim artes ad unam singularem aliquam
philosophiæ ideam referuntur. Et imperator exer-
citus non vulgari opus habet philosophia in de-
liberationibus et in iudiciis, in orandis et in-
struendis copiis, in præliis navalibus, in obsi-
dionibus aliisque actionibus vulgo notis et igno-
tis. Habet enim ars militaris silvam operum et
subjecta indefinita. Hæc igitur omnia ad philoso-
phiam revocantur: ipsa vero est tanquam erudi-
tionis oculus et cacumen. Distincte igitur doceamus
quænam natura constent et quæ positione; ex
finibus autem hoc ipsum cognoscere poterimus.
Fines etiam principium et causam indicant. Ut
enim proportio partium circuli et comparatio cum
elementis ostendit illud, quod natura constat, et
illud quod positione, itemque proportio et compa-
ratio humorum cum ipsis elementis illud idem
ostendit: ita etiam communionum conjugationes
ostendunt naturales animalis ratione præditi pro-
prietates, et quomodo bonæ eunt et laudabiles,

γασίων και τὰ ὑποκείμενα ἄοριστα. Πάντα γοῦν ταῦτα εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἀνάγονται · αὕτη δὲ παιδείαις ἐστὶν οἷον ὀφθαλμὸς και ἀκρωρία. Διαχωρίζωμεν γοῦν τινα τούτων και τῶν ἄλλων φύσει και τινα θέσει · εὑρεθῆσεται δὲ τούτο ἐκ τῶν τελῶν · τὰ γὰρ τέλη δηλοποιεῖ τὴν ἀρχήν. Ὡσπερ γὰρ ἡ τοῦ κύκλου μερῶν ἀναλογία πρὸς τὰ στοιχεῖα τὸ φύσει δείκνυσι και τὸ θέσει, και ἡ πρὸς αὐτὰ τῶν χυμῶν ὁμοίως, και αἱ συζυγίαι τῶν κοινωνιῶν, και κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον τὰ τοῦ λογικοῦ ζώου φυσικὰ ἰδιώματα, και πῶς μὲν ἀγαθὰ πῶς δ' οὐ, ἄτινα μᾶλλον τοῦ θέσει ἢ τοῦ φύσει ἐστὶν · οὕτω δὴ και ἐν ἐπιστήμαις και τέχναις ἀναφανῆ τὸ φύσει τε και τὸ θέσει. Εἰ δὲ τις ἀφορῶν ὀδο πάντα τῆς φύσεως, και ὅτι πᾶσα τέχνη τῆς ἐπιστήμης, και διὰ τοῦτο ἡ πάντα τῆς φύσεως, ἢ οὐδὲν ἐστὶ φύσει, και ἡ πάντα τῆς ἐπιστήμης ἢ οὐδὲ ἐν ἐστὶν ἐπιστήμης, πλανᾶται. Οὐδὲ γὰρ ἔξω τῆς φύσεως ἄλλην φύσιν σπεύδουσαν δεῖξαι, ἀλλὰ τὰ μὴ κατὰ φύσιν γινόμενα εἶπουν τὰ μὴ καλῶς και εὐκρινῶς, οἷον τὴν μάχαιραν ἢ φύσει εὔρε τι πρᾶγμα, κινεῖ δὲ τις αὐτὴν παραλόγως · ἄρ' οὖν ἀλόγως ἢ φύσει εὔρε τὴν μάχαιραν ; Οὐκοῦν. Ἡ ὅτι τὸ ἐσθίειν τὰ ζῶα ἄριστον ἢ φύσει ἔδωκε δόμα · τὸ πρὸς κόρον ἐσθίειν εἰσάγει βλάβην · ἢ φύσει τὸ ἐσθίειν τοῖς ζῴοις εἰς βλάβην ἔδωκε ; Τοῦτο δὲ πῶς ; Και γὰρ συνιστάναι εἶξ οὐκ ὄντος ἢ φύσει σπεύδουσα πῶς τὸ πρὸς σύστασιν

A φθαρικὸν ἐποίησεν ἂν τοῦτο ; Οὐ φύσει δὲ. Ἐπισησε δὲ τὸ ἐσθίειν ἢ φύσει, οὐ φθαρτικῶς τὰχ συνισμένων διὰ τροφῆς, ἀλλὰ μᾶλλον συστατικόν. Πῶς πλουεκεῖ τοῖς φυσικοῖς ἰδιώμασιν τις κρᾶ και εἰσάγει τὰ μὴ κατ' εὐθείαν γινόμενα, οἷον, τὴν χεῖρα δακτύλου εἶχειν δὲ φύσει, εἶξ δὲ εἰσι δὲ τινεσ χεῖρες και εἰσαδάκτυλοι · και τὸ εἶχειν τὴν χεῖρα δακτύλου, φύσει · τὸ δὲ κλεῖ φύσει μὲν, ἀποτυχούσης δὲ τοῦ σκοποῦ. Ἐδιδότι και τὸ συμβεβηκὸς τινα δύναμιν. Ἄρ' οὖν ἐν τῇ φύσει ἀγαθὰ · και μὴ ἀγαθὰ · και τὰ ἀγαθὰ, ἴσα, τὰ δὲ μὴ ἀγαθὰ κατ' ἐλλείψιμς ἴσως δαίνε τε και πλεονασμοῦς.

B β'. Παντα μὲν οὖν ἀνάγονται εἰς τὴν φιλοσοφίαν πᾶσα μᾶθησι εἰς τὴν καθόλου παιδείαν, ἡς ἐπι φιλοσοφία, οἷον ὀφθαλμὸς και ἀκρωρία. Ποῖα ἢ και παραλόγως συλλογιζόμενοι ὑπολαμβάνουσι τὰ κατὰ φύσιν. Ἐστὶ δὲ αὐτοῖς τὸ συλλογιζέσθαι παραλόγως, ὅτι τὰ μὴ κατὰ φύσιν ὑπολαμβάνουσα Οὐκ ἐστὶ δὲ, κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον, οὐ τῆς φύσεως μὴ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ φύσει μὲν, πλεγματιούσης ἢ ἀπορούσης. Και τὰ τῆς παιδείας ὡσαύτως. Ἐγὰρ και τινεσ φασὶ τὰς οικίας διακρίσεις εὐλόγητες, Ὀνόμος εἶπε, μηδε τὴν τοῦ νόμου βίβλου ἰδτεσ, και τὸ μὲν εἶξ ἐπιστήμης ὄρμασ, ἴσως ἴω, ττοις ἐγγίνεται, τὸ δὲ μὴ κατὰ τοὺς ἐπιστήμης κονας φάσκειν, οὐ τελείας τῆς ἐπιστήμης. Τοῦτο

quomodo etiam non bonæ, quæ item magis positione constant, quam natura : ita etiam in scientiis et artibus luculentum existit, quod natura constat et quod positione. Quod si quis animam vertens omnia essenaturæ et omnem artem revocari ad scientiam, et idcirco asserat omnia esse naturæ, aut nihil esse naturæ, itemque aut nihil esse scientiæ : longe fallitur. Neque enim extra naturam aliam naturam volumus, aut possumus ostendere, sed quæ ex uatura non existunt dicimus illa esse adventitia, hoc est, quæ non præclare et sincere efficiuntur ut, exempli gratia, natura per artem conformavit rem aliquam, ut gladium, quo aliquis utitur præter rationem, an idcirco natura præter rationem gaudium invenisse dicitur ? Non profecto. Aut quia sensum hunc optimum natura dedidanimantibus, quod vesci oporteat : vesci autem ad satietatem est incommodum ; an idcirco natura animantibus dedit ut incommode vescerentur ? Etenim cum natura conformare constituit quod non erat, quo pacto ad conformationem, quod vim habet interimendi, pararet ? Sed sane hoc non est naturæ. Contra vesci animalia voluit natura, non ut in interimerentur animalia, quæ vescerentur sed potius melius constituerentur et corroborarentur. Sed qui fit ut excessus sint nonnunquam ex perversa temperatione naturalium proprietatum, et multa non recte constituta et conformata iu lucem edantur, ut, exempli gratia, hoc naturæ est ut manus quinque digitos, non sex

C habeat? Sunt autem manus quædam quæ sex habedigitos, ac manum quidem sex habere digitos naturæ, sep plures habere tunc contigit cum natura scopum non consequitur. Nam adventitia aliquando aliquid efficere potest. Sunt igitu natura bona et non bona. Ac bona quidem : æqua, non bona vero ex defectu et abunda nolent existere.

D Omnia igitur ab naturam revocantur, et on disciplina ad generalem eruditionem cujus philosophia est tanquam oculus et cacumen. Multi præter rationem colligentes existimant esse quædam non ex natura. Concludunt autem præter rationem cum aliqua non ex natura esse existimant sed mea quidem sententia, quæ non sunt natura illa non sunt dicenda non esse naturæ, cum natura sint, sed abundantis, aut in odia laborum. Idem judicandum est de illis quæ ab eruditione pertinent. Quoniam enim quidam suas sententias proferunt et laudant, dicentes legem ita habere et dictare, cum tamen librum legis nunquam videri fieri potest ut initium quo incitantur ad dicendam sententiam a scientia proficiantur : sed illud tunc et dicere non ex scientiæ regulis, non est minis in scientia bene exercitati. Hoc autem venire multis animadvertimus, quorum nos mis et eis idcirco parcimus. Hæc autem eo diximus ostendamus nos nolle alteram quædam naturam hoc nostro scripto proponere, cum naturam cuiusvis venire solent in natura ex temperationum]

τυμβαίνεν εἰς τινὰς εἶδομεν, οὐς φειδοῖ· ἅ
 α, διὰ τοῦτο οὐχ ἑτέραν φύσιν σπεύδοντες
 μτονὶ τὸ σπουδασμακ ποιοῦμεν, ἀλλὰ τὴν
 τὸ ἐν αὐτῇ κατὰ κράσιων ιδιότητος ἐπι-
 τα. Ἔστι δὲ πάντα ἐν τῇ φύσει, καὶ πᾶσα
 πιστήμη· Διαφέρει δὲ ἢ τιμῇ ἢ ποιότητι,
 χ, ἢ ποσοῦ ἴσῳ καὶ τῷ ἀνίσῳ, ἢ ἀνίστει
 σαι, καὶ κατ' ἄλλους λόγους, οἷον τιμάται
 θῶ τὸ μουσικόν, Θετταλία δὲ τὸ ὑφαντικόν,
 τὸ φιλοσοφεῖν, Φιλοσοφεία δὲ τὸ σκυτευ-
 μὲν οὖν ἀμφοτέρω παιδείας, μία δὲ ἐκάστη
 αὐτὸ τὸ τιμῆ. Ποιότητι δὲ, ὡς τὸ γλυκὺ
 τὸ ἀλυκόν ποιότητος. Λιχνεύεται δ' ἐν
 μὴ τοῖς ἄλλοις ἐρετὸν οὐ· Ἰπάρχει δὲ
 ιτος ἀμφο, συνθηεῖα δὲ, ὡς ὑφάντης μέρος
 ατων εἰσίας ὑφαίναν, διαφέρει τοῦ ἔτε-
 ντος. Ἰσῶ δὲ καὶ ἀνίσῳ, ὡς Αἰγύπτω παν-
 πληθος καρπῶν, Κοῶ δὲ πάντες καρποὶ
 ἐς τόσον δὲ κατὰ γε ποσόν, πλὴν δὲ ἴσοι
 ἴσῳ ἀνίσῳ καὶ ἴσῳ, ἐπιτάσαι δὲ καὶ ἀνίσαι,
 πτοῦτῆς φιλοσοφεί, ἀλλὰ καὶ Σιμπλικος,
 ἢ φιλοσοφία ποιότητος, δέχεται δ' ἐπίτασιν
 ν, καὶ κατ' ἐπίτασιν τε καὶ ἀνεσιν. Ἄρα
 ιε καὶ Σιμπλικίω ἢ φιλοσοφία φιλοσοφεί-
 α μὲν οὖν διὰ ταῦτα φιλοσοφίας, καὶ πάντα
 ικῆς, καὶ πάντα ὑφαντικῆς. καὶ πάντα χρο-

σοφίας, καὶ πάντα τεκτονικῆς, καὶ πάντα μιᾶς
 ἐκάστης οὐπερ ἴστιν. ἴστιν. Ἐχει δὲ καὶ τὴν διαφο-
 ρὰν κατὰ τὰς τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ κατηγοριῶν κοινωνίας
 καὶ διαστολάς· ἀνάγονται δὲ εἰς τὴν οὐσίαν, ὡσπερ
 ἄπασαι, οὕτω δὲ καὶ εἰς τὴν φύσιν τὰ ἐν τῇ φύσει,
 καὶ ἀποτυγχάνη τοῦ ὅλου, καὶ ἴσῳ πρὸς τὸ κατὰ
 φύσιν τρέχη ρυθμῶ. Ἰπάρχει δὲ τὰ τέλη τούτων τὰ
 μὲν κροίττω, τὰ δὲ χεῖρω. Ὡστε οὐ κατὰ τὸ φύσει
 κροίνονται· εἰ γὰρ ἐκρίνοντο κατὰ φύσιν, ἐτιμᾶτο
 ἂν καὶ Θετταλία ὡς Κορίνθω τὸ μουσικόν· ἴπσαι
 γὰρ αἱ συμφωνίαι καὶ αἱ τάξεις μουσικῆς εἰσι θεω-
 ρίας. Συμβάλλεται δὲ συμφωνία καὶ τάξις αἰεὶ εἰς
 οἰκισμὸν πόλεων τε καὶ κόσμου· ἐπειδὴ πόλεων,
 ὕφαντικὸν δὲ οὐ συνίστησι πόλιν. Τὸ μὲν γὰρ ἀνα-
 ρθῆν ἀφανίσει, τὸ δὲ ὑφανισθῆν, οὐκ ἀφανίσει· ἐτι
 αὐτὸ ἠφάνισται ὥστε τὸ μὲν ἀναγκαῖον, τὸ δὲ χρῆ-
 σιμον φυσικώτερον δ' ἴστι τὸ ἀναγκαῖον αἰεὶ· φυσι-
 κώτερον ἄρα καὶ τὸ μουσικόν τοῦ ὑφαντικοῦ. Εἰ δὲ
 τι· οὐκ οἶδε, τί τάξις καὶ συμφωνία, ἐξῆταξέτω τὰ
 περὶ τὴν ὑφαντικὴν· εὐρήσει δὲ καὶ συμφωνίαν ἐν
 αὐτῇ οὕσαν καὶ τάξιν. Καὶ τοῦτο προσηλόν. Οὐ μὴν
 δὲ, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰς οἰκοδομὰς κατὰ τὸν αὐτὸν λό-
 γον. Καὶ πανταχόσε τὸ δὲ τῆς τάξεως τιμωτέρου
 καὶ τῆς συμφωνίας, ὅτι καὶ αὐτὸν οὐρανὸν καὶ γῆν
 καὶ συμπάντα κόσμον, λέγω δὲ τῶν ἐξ οὐρανοῦ καὶ
 γῆς καὶ πάντων τῶν ὑπ' αὐτῶν περιχομένων καὶ

us, pertractare constituerimus, Sunt au- A
 dia in natura, et omnis ars sub scientia
 ienditur. Differunt autem inter se aut pre-
 aut qualitate aut consuetudine aut quanti-
 ualitate aut inæqualitate aut intensione aut
 ne et aliis rationibus, ut Corinthi musica
 habetur, in Thessalia textoria, Nicææ philo-
 philadelphicæ coriaria. Hæc omnia ad eru-
 referuntur, sed unaquæque civitas pretio
 putat illud quod in pretio habet. Differunt
 ualitate, ut id quod est dulce qualitatis est, et
 t salsum est quoque qualitatis. Sed fieri
 t quod apud nonnullos in deliciis habetur,
 non appetatur. Utrumque autem ad quali-
 fertur consuetudines differunt ut textor qui
 st partem pensi alicujus per texere, differt
 i alteram partem texere consuevit; æqua- B
 inæqualitate, ut apud Ægyptios est abun-
 rugum omnis generis et fructuum, apud
 rosunt quidem omnis generis fuges et fruc-
 non tanta est copia quanta apud Ægyptios.
 ivis similiter omnis generis fruges et fruc-
 Coos habebantur, differunt tamen æqualitate
 alitate: præterea intensione et remissione,
 oteles philosophatur, Simplicius quoque
 hatur. Est autem philosophia qualitas
 ipit intensionem et remissionem. Aristote-
 et Simplicius sunt philosophi et ille magis,
 is philosophatur. Ex quibus intelligimus
 la referri et revocari ad philosophiam, quæ
 ilosophiæ: et omnia ad imperatoriam ar-
 æ sunt imperatoricæ artis: et omnia ad

textoriam artem, quæ sunt textoricæ; et omnia illa
 ad aurificum artem, quæ sunt artis aurificum: item-
 que quæcunque sunt fabrilis artis, ad fabrillem ar-
 tem: denique omnia ad unam quamque artem, ad
 quam pertinent, revocari. Differunt autem ex com-
 munionibus et distinctionibus categoriarum quæ in
 philosophia traduntur: sed ut omnes ad substantiam
 revocantur, ita etiam quæ sunt in natura, sive
 aberrent aliquando a toto, sive æquabili ad naturam
 concinnitate ferantur, ad naturam omnia revocantur.
 Porro rerum naturalium fines alii sunt præ-
 stantiores, alii vero inferiores. Quare non ubique
 homines ex eo quod est natura de rebus judicare sol-
 lent; nam si judicarent, æque in Thessalia ac Corinthi
 musica coleretur: omnes enim concentus, omnesque
 ordinis rationes ad musicam tractationem pertinent.
 Concentus autem et ordo ad incolendas civitates,
 atque adeo ad mundum universum incolendum sem-
 per confert, sed ars textoria civitatem non consti-
 tuit: sublato enim concentu, nulla est civitas, quia
 sublatus est musicus concentus: sed hoc sublato,
 non necesse est, quia sublatum est nullam esse ci-
 vitatem. Est igitur musica necessaria, textoria
 vero utilis. Sed quod est necessarium, semper magis
 ad naturam accedit. Quare musica magis ad
 naturam accedit quam textoria, Quod si quis
 ignorat quid sit ordo et concentus, vel ipsam textori-
 am artem scrutetur: comperiet enim hanc con-
 centu et ordine carere non posse. Atque hoc omni-
 bus manifestum est. Quin etiam ædificia et reli-
 qua omnia eadem ratione consideret. Præterea ordo
 et concentus idcirco aliis excellunt quod ipsum cœ-

συναρμύων εἰς μίαν συναρμογὴν συμφωνία καὶ τάξις κινεῖται καὶ συνέχει, καὶ τὸ πλεῖον, ὅτι καὶ τῷ σώματι συμφωνία ψυχῆς καὶ ὕλης, ἴσου καὶ ἀνίσου, λευκοῦ καὶ μελανοῦ, εὐθείου καὶ περιφεροῦς, ἐλαχίστου καὶ μείζονος, καὶ ἄλλων τινῶν συνδραμούσα τῇ τοιαύτῃ ἀξίᾳ Θεοῦ δημιουργία, κρατεῖ καὶ συνέχει κἂν διέρθρωσε πρῶτον καὶ ἔαξε, καίτοι καὶ τοῖς ὑλικοῖς μέρεσι χυμοῖς δὲ λέγω, ἀναλογία καὶ τάξις, ἀλλὰ δὴ τὸ θαυμάσιον ὅτι καὶ αὐτοῖς δὴ τοῖς ψυχικοῖς μέρεσι, τάξις καὶ συμφωνία τοῦ μὴ καταπαύεσθαι τῶν ὄρων ἢ ἐλαττωθῆναι ἢ διαλύεσθαι.

γ. Ὡστε οὐδὲν οὐ τῆς φύσεως, ἀλλὰ πάντα μὲν ἔχει πρὸς αὐτὴν, τὰ μὲν γνησιωτέρως τῶν σχίσιν, τὰ δὲ πορρωτέρω. Ὑφαντικὴ γὰρ συμβάλλεται εἰς τὴν τῆς πολιτείας κοινωνίαν, πλὴν ἀλλ' οὐχ ὡς μουσικὴ· Δεῖ δὲ μὴ ἀπατάσθαι τῷ ἔθει τινὰ καὶ τιμῶν τὸ μὴ τιμίον. Ἐπειδὴ τῇ μουσικῇ τάξις καὶ συμφωνία, καὶ τὰ μὲν πάντα ἐν μουσικοῖς λόγοις ὑπάρχει ἐν οἷς καὶ τάξις καὶ συμφωνία· ὕφαντικὴ δὲ οὐτε μουσικὴν ὅλην ἔχει, οὔτε μὴν ἐν ὅλῃ ἐστίν· ὥστε φυσικωτέρα μὲν μουσικὴ, ἐπειδὴ τὸ καθολικώτερον ὑπάρχει καὶ φυσικώτερον, τὸ δὲ φυσικώτερον ἐξανόγκης καὶ τιμιώτερον ἢ μουσικὴ ἐπιστήμη ἄρα ταύτης διὰ ταῦτα τιμιώτερα. Διὰ τοῦτο μὴ ἀπατάσθω

Α τις ἡ συνθεσία ἢ σχίσιν ἢ ταῖς ἐτέραις ἰδιοτροπῶν εἰρημένων, καὶ ἐν ἐτέροις τουτῶν τῶν ἰδίων ιδιώμασιν. Ἔστι γὰρ διακεχωρισμένον τὸ φ τοῦ θέσει τε καὶ τοῦ κράσι. Ὑπάρχει γοῦν τῆ Νικαίᾳ τὸ φιλόσοφον, Φιλαδηφείᾳ τὸ σκυτευτικόν. Καὶ ὅτι μὲν οὖν καὶ τὸ σκυτευτικὸν συνίσταται, λεως μέρος ἐστίν. Ἔστι δὲ πολλὰ τοῖν δυοῖν ἢ ὅ φορὰ· τὸ μὲν γὰρ διαιροῦν φύσεις καὶ ἐνοῦν, καὶ ὀπωσοῦν μὴ εἶν τι μέρος ἀνίξερονύνητον, εἰρη τὴν σκυτευτικὴν, εἰρὸν δὲ φυσιοτροπείᾳ τῇ καὶ ἰγον διέρθρωσε τάξιν, σκυτευτικὴ δὲ οὔτε φυσικὴ γήσασα εἰρη τεκτονικὴν, οὔτε διελοῦσα χυρηνκίω. ἀμφω γὰρ φιλοσοφίας, καὶ οὐ σκυτευτικῆς, ὡπτε σκυτευτικῆς μὲν ἀφανισθείσης ἴσως, οὐκ ἔσπτε; εἶπη ἐφθάσθαι τὰς πόλεις· φιλοσοφία δὲ καὶ τὴ πάνυ μᾶλλον ἐβεται πάντων φθορὰ. Ἐπιπῆ ἰταύτης φθορὰ τῶν πλειόνων ἐστὶ φθορὰ, ἀφαντέρα καὶ κρείττων ἐστὶ.

δ. Δεῖ γοῦν ἔθει μὴ ἀπατάσθαι· οὐδὲν γὰρ ἰστειλε τὴν δοξάν τῶν πόλεων τε ἢ εἶθος, τὸ ἰκπ ἀρετῆς καὶ κακίας ὄργανον. Δὲ μὲν οὖν χίμφα φιλοσοφία καὶ σκυτευτικὴ, φύσεως, διαφέρει διτῆ ἀναγκαίω καὶ τῷ μὴ ἀεὶ ἀναγκαίω. Ὅτι δὲ τιμῶ τῆ μὲν τὸ (sic), τῆ δ' οὐ, συνθεσίας ἀμφω ἰ

lum, terram et mundum universum, hoc est rerum omnium quæ cælo et terra comprehenduntur, concordiam atque convenientiam gignant et foveant. Imprimis vero in corpore sit concentus animæ et materiæ. Denique æqualis et inæqualis, albi et nigri, recti et orbicularis, minimi et majoris, quod etiam omnium aliarum rerum convenientiam efficaciter opera Dei cum ejusmodi ordine concurrens hodie etiam foveat et contineat, et in principia conformaverit et constituerit. Præterea etiam in ipsis materialibus partibus, nempe in humoribus est proportio et ordo. Sed hoc imprimis mirabile est in animi partibus ordinem inesse et concentum, ut extra terminos suos et fines non excedant aut decedant aut dissolvantur.

3. Quare nihil est quod ad naturam non referatur. Quamvis autem omnia natura ipsa contineat, sunt tamen quædam quæ magis genuinam ad naturam habent relationem, quædam etiam sunt quæ longius a natura distant. Textoria enim est alicujus usus in communa omnium societate, sed non tanti quanti est musica. Verum cavendum est ne per consuetudinem in errorem inducamur, et quod non est colendum, colamus. Quoniam enim ordo et concentus inest in musica et omnia musicis rationibus continentur in quibus inest ordo et concentus; textoria autem neque musicam totam habet, neque in tota est musica, idcirco musica propius ad naturam accedit, quandoquidem musica est, magis universalis et idcirco diligentius colenda est, et majori in pretio habenda quam textoria. Quamobrem nemini imponat aut consuetudo aut relatio, aut aliæ rerum supra commemoratarum proprietates, aut denique proprietatum aliæ proprie-

tates. Est enim distinctum et separatum illud, quod natura constat ab eo, quod positione et temperatione constat. Nicææ igitur philosophia colitur, Philadelphicæ ars coriaria. Nam et coriaria quæ partem civitatis aliquando constituit, civitatis partem dicetur. Est autem magna ambarum facultatis differentia: nam quod universam naturam permeat et copulat, ut cui nulla pars est naturæ quæcunque tandem sit impervestigabilis, ars coriariam reperit, inventam dende naturali modocerta ratione conformavit et constituit. At ars coriaria, neque vi naturalis scientiæ fabrilem artem neque vi distinctionis artem aurificum reperit, utraque enim est philosophiæ et non artis coriariæ. Quare sublata de medio coriaria, nemo fortiter dixerit, civitates interiisse; sed si philosophia tolleretur, potius omnino sequeretur omnium rerum interitus. Quoniam autem philosophia interitus plurium est interitus, philosophia est multo magis necessaria, multoque præstantior.

4. Cavendum igitur ne consuetudine decipiamur. Nulla enim alia res studia diversa, sententiasque diversas diversis civitatibus attulit, quam consuetudo quæ est virtutis et vitii efficacissimum instrumentum. Ambæ igitur, nempe philosophia et ars coriaria sunt naturæ, sed differunt eo quod illa sit necessaria, hæc vero non necessaria. Quod autem hæc alicubi colitur, illa vero alicubi non colitur, est consuetudinis; ambæ enim, nempe philosophia et ars coriaria sunt naturæ. Sed in civitatibus coluntur, prout interior incitatio et incitatio est magis naturalis, aut a temperatione perfecta. Natura enim omnes comparati sunt ad philosophiam aut ad coriariam artem. Sed fieri neque-

ύσεως, κατὰ φυσικωτέραν ὁρμὴν δὲ καὶ κατα-
 ὄρμητ' αἰς πόλεις τιμώμενα. Περύκασσι
 δυνάμει πάντες φιλοσοφοὶ ἢ πάντες σκυτεῖς,
 τὸν δὲ τὸ κατὰ πῶαν οἰανδήτινα κρᾶσιν κρα-
 ῖδιως ἀλλοιωθῆναι. Κατ' αὐτοὺς δὲ τοὺς λο-
 καὶ στρατηγία καὶ ἐλαχίστη τέχνη ἄλλη ἢ
 αἰς κατὰ χεῖρον οὔσα καὶ κρεῖττον, οἷον τὰς
 πόλεις καὶ τὰ ἔθνη τὸ στρατιωτικὸν φυλάττει,
 ποικιλῶν δὲ οὐχ οὕτως. Πολλὰ γὰρ μὴ κτηνο-
 ἴστασι ζῶσι καὶ μένουσιν· οὐδὲ μία δὲ ἔστιν
 ἴευστος, οἷον Μιλήσιοι οὐ βουκόλοι, ἐμπειροὶ
 ναυμαχίας, καὶ μυρία πόλεις ἑτεροί. Ὅστε
 ἴσον ὁ διακρίων. Ἡ μὲν γὰρ πλειόνων δαίται
 φιλοσοφίας, καὶ πλειόνων ἐπιτηγχανούσα εἴη
 καὶ φυσικωτέρα καὶ τιμωτέρα πολλῶν θεο-
 φιλοσοφίας τρόπων καὶ πολλοὺς ἔχουσα, δεῖ-
 καὶ ἢ ἄλλη, πλὴν ἄλλ' οὐχ οὕτως, ὥστε τὸ
 τὴν ἐπιστήμην πλησιάζον πασῶν ἐπιστημῶν
 τεχνῶν ὑπάρχει καὶ τιμιώτερον. Εἰ μὲν οὖν
 αἰς πάντα, εὐρήσεις ἂν ἐξετάσων εἰς τὴν καθ-
 ταίειαν, ὡς εἴρηται, ἀναγόμενα.
 Ἡάτιον δὲ ἐν ἑκάστῳ ἐξετάζειν, ἄλλ' ἐκ τι-
 ἄντα νοεῖν. Ἰδῆς δὲ πάντα ἐπιστήμης ὄντα,
 ἑτερα, ἀτιμωτέρα, χεῖρω, κρεῖτω, καὶ κατὰ τὸ
 καὶ τὸ ἀνίσον, ἢ ἐπιτάσει καὶ ἀνίστει ἔχοντα

A τὴν διαφορὰν, πάντα δὲ ἐπιστήμης· κοινωνεῖ γὰρ
 εἰς τὴν παιδείαν ἅπαντα τέχνη, ὡς ἔν τινι κέντρῳ
 κύκλου, εἰς ὃ πᾶσαι προπίπτουσιν αἱ ἐκ τῆς περι-
 φερείας εἰσερχόμεναι εὐθείαι. Ἀλλὰ καὶ τῇ φύσει
 πᾶσα κρᾶσις ἐνοῦται κρᾶσει κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον,
 καὶ οὐκ ἔστι τι τὸ μὴ φύσεως, καὶ οὐκ ἔστι τις
 τέχνη μὴ οὔσα παιδείας, ἔχει δὲ ὡς πᾶσα κρᾶσις
 κοινωνίαν καὶ διαστολὴν ἐκ κρᾶσεων, οὕτω δὲ καὶ
 ἐπὶ τῶν τεχνῶν κοινωνίαι καὶ διαστολαί· μᾶλλον
 γὰρ ναυμαχικῶν συγγενὲς τοῦ ἱππικῶν ἢ ὑφαντικῶν,
 καὶ χαλκευτικῆς ἢ μεταλλικῆς ἢ ποιμενικῆς, καὶ
 ἄλλων ἄλλαι. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῆς φύσεως νοητέον,
 ὡς καὶ ἐν ταῖς χυμῶν μίξεσιν εἴρηται καὶ ταῖς
 τῶν στοιχείων. Ἐχει δὲ πᾶν ὃ τι τὸ φύσεως, ὡς
 εἴρηται, συμφωνίαν καὶ σχέσιν. Συμφωνία γὰρ καὶ
 σχέσις κόσμον καὶ πόλιν καὶ κώμην καὶ οἶκον συν-
 ἕσθησε. Καὶ αἱ μὲν κατὰ φυσικοὺς λόγους γιγνώ-
 μεναι συνάγουσι μὲν τινα διηρημένα, πλὴν ἄλλ' οὐκ
 ὁρθῶς, οἷον τις ἀρχῶν ἐρᾷ τῆς ποιμενικῆς· τοῦτο
 κρᾶσις· καὶ ὅτι μὲν ἡ φύσις ποιμενικὴ εἰδείξει, παρὰ
 τῆς παιδείας. Ἔστι τὸ μὲν ἐρώμενον φυσικόν, οὐ
 φυσικῶς δὲ ὁ ἐρῶν ἐρᾷ· ἀρχοντι γὰρ τί κοινόν ἢ ποι-
 μενικόν; Ἐρᾷ δὲ καὶ φιλοσοφίας ἕτερος, τοῦτο φυ-
 σικόν ὄντως, ἔστι δὲ καὶ κατὰ κρᾶσιν. Ἐκεῖ γὰρ
 κρᾶσις ἀρχικῆς καὶ ποιμενικῆς, ἐνθάδε δὲ ἀρχικῆς

ad aliqua temperatione præditum est, facile
 letur. Eodem modo ars imperatoria et mi-
 ars conferuntur inter se, ex eo, quod hæc sit
 r, illa præstantior. Ut ars militaris civitates
 tes conservat, sed ars pastoritia non item; C
 enim civitates multæque nationes carent
 tis et gregibus, cum tamen non careant re-
 victum necessariis, ut vivere et in suo statu
 nere possint. Sed militari arte nulla civitas
 potest: ut apud Milesios non sunt bubulci,
 men navalis militiæ sunt peritissimi. Ejus-
 infinitæ sunt civitates aliæ. Quamobrem
 te considera. Esse enim civitas ejusmodi
 t, quæ pluribus philosophiæ institutis opus
 et pluribus abundet: atque ejusmodi civitas
 luribus philosophiæ partibus opus habet, et
 is abundat, magis ex legibus naturæ est
 uta, ideoque præstantior. Esse etiam civitas
 usmodi potest, quæ philosophia quidem, sed
 ræque atque illa superior opus habet. Quare
 id scientiam magis accedit omnium scientia-
 xistit etiam præstantius. Quod si scruteris
 , comperies ad generalem eruditionem, ut
 est, esse revocanda.

ed singula scrutari in præsentia superva-
 esset; ex quibusdam igitur intelligenda sunt
 omnia. Porro, illa omnia præstantiora esse
 ries, quæ sunt scientiæ; comperies etiam
 esse scientia viliora, nonnulla nonnullis
 ntiora et inferiora ex æqualitate et inæqua-
 intensione et remissione inter se distincta.
 uen omnia ad scientiam pertinent. Nam
 m communionis vinculo cum generali cru-

ditione conjungitur omnis ars, non secus atque in
 centro circuli conveniunt omnes lineæ rectæ quæ
 a circumcurrente linea ductæ sunt. Quinetiam
 omnis temperatio vi naturæ cum temperatione
 eadem ratione copulatur. Neque quidquam est.
 quod non sit naturæ, neque ulla est ars quæ non
 sit eruditionis. Et ut omnis temperatio communio-
 nem ac distinctionem ex temperationibus habet,
 ita etiam artes conjunguntur inter se et distin-
 guntur. Nam militiæ navalis ars arti tractando-
 rum equorum magis est cognata quam ars textoria
 ; et ars metallica ærariæ arti magis est cognata
 quam pastoritia, et aliis aliæ. Hoc autem etiam in
 natura considerandum est, ut in humorum et ele-
 mentorum admistionibus dietum est. Cæterum
 quidquid est in natura habet concentum et relatio-
 nem, quemadmodum dictum est; concentus enim
 et relatio mundum, civitatem, vicum et familiam
 constituit. Ac temperationes quidem quæ ex natu-
 ralibus rationibus existunt quædam invicem di-
 visa copulant, sed sæpe non recte, veluti cum ali-
 quis imperator artis pastoritiæ studiosus est: hoc
 enim est temperatio; ac illud quidem ab erudi-
 tione manavit quod natura artem pastoritiam ho-
 minibus commonstraverit. Quod igitur tale est,
 naturale quidem est: sed qui illo studio ducitur,
 naturam proxime non sequitur. Nam ars pastoritia
 in imperatore est aliquid sordidum. Alter vero
 philosophiæ studiosus est, atque hoc revera est natu-
 rale. Istud etiam ex temperatione existit. Illic enim
 est temperatio artis imperatoriæ et pastoris, hic
 autem imperatoriæ et philosophicæ. Numquid igitur
 hoc quidem necessarium est, illud vero vile et

καὶ φιλοσοφίας. Πότερον οὖν τὸ μὲν ἀναγκαῖον, τὸ δὲ φαῦλον; Τοίγαρ τί συμβάλλεται ἀρχικῆ τὸ ποιμενικόν; Διὰ τοῦτο καὶ τὸν σοφὸν Φίλωνά τινες ἔσκωψαν τοὺς ἀγαθοὺς ποιμένας ἀγαθοὺς εἶναι βασιλεῖς εἰπόντα. Φησὶ δὲ καὶ ὁ ποιητὴς ποιμένας λαοῦ τοὺς βασιλεῖς, οὐ φυσιολογικῶς δὲ καὶ ἀποδεικτικῶς, ἀλλὰ ρητορικῶς καὶ αἰὼν ὑποθετικῶς καὶ τῆ ἀδείᾳ τῆ τῆς ποιήσεως· παράδειγμα γὰρ τοῦτο τίθησι, καὶ οὐχ ὡς ὅτι δεῖ ποιμένα εἶναι τὸν βασιλέα ποιμνίων, ἀλλ' ὅτι οἶον ποιμὴν εἶστιν ὁ βασιλεὺς. Τίθησι δὲ καὶ μάχας βασιλέων καὶ μυῶν, ἠρώων ἀνδρῶν ὑπόδειγμα σαφηνίζων πρὸς τοὺς ὀλιγωτέρους. Νομιζέτω δὲ τις τὸν Τρωξάρταον Ἀγαμέμνονα τὸν δὲ φυσίγατον Πρίαμον, τοῦτο τῶν ἀθροῶν, ἔστι δὲ τῷ σοφῷ Ὁμήρῳ σκοπὸς ἐπαινῆν ἀρετῆν, διὸ καὶ πᾶσαν γνώσιν πρὸς τοῦτο διὰ τοῦτο αἰχμαλωτίζει. Ποιμὴν μὲν οὖν προβάτων ἢ ἐτέρων ἀγέλην οὐδεὶς ἀρχων, κἂν ὅσους χόρτους ἀγέλος ἔχη· φιλόσοφος δὲ ὡς μακάριός ἐστι, κἂν οἴκου ψιλοῦ μόνον ἀρχῆ. Καὶ γὰρ οὐδεμία τις ἐστὶ γνώσις τῷ ἀληθεῖ διαδιδράσκουσα φιλοσόφῳ. Ὑπόδειγμα δὲ τὸ ρηθέν τοῦτο. Μετὰ δὲ τοῦτο μυριάττα ἐχόμενα τούτου πλὴν φυσικώτερα καὶ μὴ φυσικά, ἅτινα ἔντισσι κοινωνιαῖς ὑποπίπτει, ἐν τῷ ἄλλῳ καὶ τῷ ἄλλῳ· κἂν ἕτερα γὰρ, κἂν ἕτεροια, περὶ τὸ κέντρον συνάγονται ὅ ἐστιν ἡ καθόλου παιδεία.

indignum? nam quid ad imperatoriam pastoritia confert? Idcirco quidam illudebant sapientem Philonem quod bonos pastores bonos reges esse dixisset. Et poeta reges populi pastores appellat, non ex naturali scientia et doctrina hoc proferens, sed rhetorice et veluti hypothetice, atque ex poetica licentia; hoc enim tanquam exemplum proponit, non quod oporteat regem esse gregis pastorem, sed quod rex sit veluti pastor. Proponit etiam ranarum et murium pugnas, heroum cum hominibus inferioribus pugnas ob oculos ponens. Fingat autem aliquis Troxartum esse Agamemnonem et Physignathum esse Priamum; quod quidem exemplum est imbecilliorum hominum. Est autem sapienti Homero scopus propositus ut virtutem laudet, et idcirco omnem cognitionem ei subjicit. Nullus igitur imperator est pecudum aut ullius alterius gregis pastor, etiamsi quot herbas tot greges habeat; sed imperator ille qui est philosophus est beatus, etiamsi familiaris alicui duntaxat imperet. Nulla enim est cognitio quæ verum philosophum fugiat. Hoc autem satis perspicue illis quæ dicta sunt a nobis ostenditur. Consequuntur deinde innumera alia quæ partim ad naturam propius accedunt, partim longius remota sunt. Suscipiunt autem quasdam communionis rationes, ex quibus aliæ res atque dissimiles efficiuntur, sed sive sint aliæ sive dissiles in centro omnes conveniunt, quod quidem centrum est universalis eruditio.

6. Ac scientiæ quidem et artes ita se habent uti diximus, et in quamcunque partem se vertat ille qui res naturales investigat, semper reperiet com-

Α ς. Καὶ αἱ μὲν ἐπιστῆμαι καὶ τέχναι, οὕτως εἴρηται ἔχουσι, κἂν ὅσον τις φέρῃ δὲ τοῖς ποιμασί τινα ἕτεραν ἐξέτασιν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς κοινωνίας καὶ διαζύξεως, ταῖς τέχναις. Λέγω δὲ, τὰς εἰρημίας, εὐρήσι δ' αἰεὶ καὶ πάσας, κἂν κωνῆ, κἂν οὐ κωνῆ, μίαν ἐκᾶστην κοινωνοῦ ἐκᾶστη περὶ τὴν ἐπιστῆμην· ἐκείθεν γὰρ ἐπᾶσα οἰονεὶ ἡ παιδείας ἰδέα, καὶ αἱ πράξεις κατὸν αὐτὸν λόγον· πᾶσαι γὰρ, ὡς εἴρηται, κωνῶν καὶ διαστελλονται πρὸς αὐτάς. Περὶ τὴν φύσιν κοινὴ τῶν ὄλων ἐστὶν ἡ συνίεσις; ἔστι κοινωνία. Γίγνεται δὲ τοῦτο καὶ πᾶσι καὶ κόσμῳ, καὶ κώμῃ καὶ οἴκῳ, ἀλλὰ δὴ καὶ ἑτέροις. Τριχῶς γὰρ κοινωνεῖ τὸ λογικὸν ζῷον, ἰπὴ καὶ φύσει ἡ παιδείᾳ. Καὶ τῆς μὲν φυσικῆ κοινωνίας καὶ παιδείᾳ ἐστὶ, τῆ δὲ πράξεσιν οὐκ ἐπιδεῖα ἐστὶν, εἰ μὴ κατὰ τοὺς εἰρημένους λόγους, κἂν πᾶσα ὁμοιότης φύσεως, κἂν ἀγαθὴ κἂν οὐ, καὶ πᾶσα τέχνη ἐπιστῆμης ὡσαύτως, καὶ ὅτι ἐκείθεν ἔμμεν ἔνωσις. Καὶ τῆ μὲν οὖν φυσικῆ κοινωνίας, ὡς ἐρηται, πεπλεγμένη αἰεὶ καὶ παιδείᾳ. Κοινωνεῖ καὶ κλέπτῃς τὰ κλέπτη· τίς δὲ ἢ μετολοῦσα παιδείᾳ; Ἀλλὰ καὶ τέκτων τέκτονι, τοῦτο δὲ κωνῶν, ὡς καὶ τὸ ἄνω. Διαφέρει δὲ ὅτι τὸ μὲν φύσις καὶ τίς παιδείᾳ ἕκαστα, τὸ δὲ οὐτε φύσει οὐτε παιδείας. Οὐδὲ γὰρ μία φύσις, ἡ παιδεί

muniones et distinctiones in artibus. Dico autem comperiturum illum omnes artes communione vinculo connecti et ad scientiam revocari, si inter ipsas sit proxima et necessaria communio sive non sit, ut in superioribus diximus. Nam sicut prima illa scientia complectitur omnem eruditionem ideam, ut etiam natura complectitur temperationem ex eadem ratione. Omnes enim, ut dictum est, inter se communione conjunguntur aut distinguuntur inter se; sed ad naturam communiter universae temperationes revocantur, quæ sunt ipsarum inter se communio. Hoc etiam in civitate, mundo, in familia in individuo quolibet animadvertere potest. Triplex enim communio in animali rationis participe cernitur, aut enim temperationis naturæ aut eruditionis. Ac in naturali quidem communione eruditio quoque inest, sed in temperatione non semper inest eruditio, nisi forte ex illis rationibus quas attulimus, nempe quod omnis entitas, ut à dicam, sit naturæ, sive bona sit, sive non bona; et quod omnis ars ad scientiam referatur eodem modo et quod ex illis communionem inter se consociant. Naturali ergo communioni semper annexa est eruditio, uti dictum est: sed temperationum communio non semper annexa est eruditio. Nam fures dum inter se communione consociantur, quænam vis potest inter ipsos eruditionis intercedere communio. Præterea, faber cum fabro communione in atque hoc est temperationis, quemadmodum illud superius. Differunt autem eo quod hoc natura quædam et eruditio quædam temperaverit, illi vero neque sit naturæ, neque eruditionis. Nulli

θηροῖν συσκευάζει, εἰ μὴ παραλόγως ἀδι-
 παρὰ τῶν ἀφικεῖν ἐπιθυμῶν. Φυσικὴ δὲ
 α παιδεία αἰεὶ, εἴτε μερικῶς, ὡς τοῖς τέκ-
 νῳ ἐπειδὴ καὶ μερικωτέρᾳ ἐκείσε ἢ φυσικὴ
 , εἴτε καθολικῶς, ὡς ἀγαθὸς προαιρέσει κοι-
 νωτικῶς ἀγαθῶν τούτου γὰρ παιδείας. Οὐ λέγο-
 ῖται ὅτι οὐκ οἶδε παιδεῖαν οὐ κοινωνεῖ εἰς
 ἢ φιλοσόφως, ἀλλ' ὅτι ὁ καλῶς πράττων φι-
 λ. Τούτου δὲ τὸ καλῶς πράττειν τὸν στρα-
 τῆν τὸν ἀρχοντα, ἢ τὸν τεχνίτην, ἢ τὸν φιλον-
 ρίας καὶ σοφίας ἐστὶ ταῦτα γὰρ ἐπαχθήματα
 ἢς πρώτης ἐστίν. Οὐδεμία γὰρ μάθησις, εἰ
 προὔπαρχούσης γνώσεως, οὐδεμία δὲ γνώσις
 ἄτερ παιδείας τινὸς μέρους· πανταχόσε γάρ
 ἢ γνώσις καὶ παιδεία, ἔχουσι δὲ ἀλληλένδε-
 ς τὰ πράγματα καταλήψει. Καὶ ποῦ μὲν
 ἢ τῆς παιδείας γνωστὰ, ποῦ δὲ ἀγνωστα
 ἢ στρατηγίαν τις παιδεύομενος ἀναγκαῖα καὶ
 μὴνα καὶ ψευδῆ παιδεύεται γινώσκων, καὶ τὰ
 πως ἐκφύγειν τὰ δὲ γινώσκων καὶ πράττειν
 οὕτως δεῖ πολιορκεῖν ἢ κατοχυροῦν τὰ φρου-
 ῖα κατὰ τοὺς ἄλλους λόγους. Τούτου δὲ μεροῦς
 φιλοσοφίας. Ἡ γὰρ φύσις τὴν ἐπιστήμην δι-
 οῦ λογικῶς ζῶον διέπειρε, πῆ μὲν τεχνώσασα,

A πῆ δὲ δοῦσα δυνάμει, πῆ δὲ καὶ ἐντελεχῶς οὐ πᾶ-
 σαν, ἀλλὰ μέρος, πλὴν ἐξ ὅλης καὶ τούτου. Κἄν γοῦν
 καὶ ὁ στρατηγὸς οὐκ οἶδε τὴν ἐπιστήμην, ἀλλ' εἴπερ
 κατὰ τοὺς ἀληθεῖς πράττει τύπους, φιλοσοφεῖ καὶ
 ἀγνώστως ἐστὶ δὲ τούτου θῦμοσφου ἀνδρὸς, αὐτό-
 φυῶς τὸ καλὸν κάγαθὸν γινώσκοντός, πλὴν δὲ καὶ
 ἀκούσματά τινα σχόντος, ἀδῆλως μὲν εἰς τὸν νοῦν
 εἰσελθόντα. Περύκασι γὰρ τινα εἰσέρχεται φιλοσο-
 φίας εἰς τὸν νοῦν λόγια, λεγόμενα μὲν ὡς τύχουσι,
 δεχομένα δὲ καὶ ἀτέχνως, ἀλλὰ φύσιως εὐλακρυνεῖα
 φυσικῶς. Δεκτικὸς γὰρ ὁ νοῦς, καὶ οὐ πρὸς αὐτὸν
 ἔχοντά τις τούτων τι λέγει. Τὴν φυσικὴν γοῦν κοι-
 νωνίαν καὶ παιδεία οὐ λείπει τὴν κατὰ κράσιν
 δὲ, ὅτι μὲν ὅτι δ' οὐ. Κοινωνεῖ μὲν οὖν πᾶς παντὶ
 φυσικῶς τε καὶ κατὰ κράσιν. Ἔστι δὲ καὶ ὅπου
 B κατὰ κράσιν, καὶ τι καταφύσει, καὶ ὅπου κατὰ
 φύσιν καὶ τι κατὰ κράσιν. Εὐρίσκεται δὲ ὅτι τοῦ
 μᾶλλον φυσικωτέρᾳ ἔχοντος τὴν κοινωνίαν καὶ ἢ
 ἐνούσα κράσιν αὐτῶ ἕλλογος, τοῦ δὲ κατὰ κράσιν
 μᾶλλον καὶ ἢ οὔσα ἐπίσει τις φυσικὴ δυνάμεις διαλε-
 λυμένη ἐστὶ καὶ ἀλλορρεπής· καὶ τούτου γινώριμον.
 Ταῦτα δὲ δίδονται ἐτέρας διασφρασεως, ὥστε
 δεῖξαι καὶ ταύτης, πῶς ἐστὶ τὸ κρεῖττον· ἐστὶ δὲ
 αὐτῆ.

natura aut eruditio aliquid ad interitum com-
 nisi forte præter rationem injuria afficitur
 qui injuriam inferre volunt. At in naturali
 unione semper inest eruditio, sive in parte,
 i fabri inter se communionem constiunt
 loquidem hæc naturalis relatio, quæ est inter
 est aliquando magis; particularis) sive ge-
 ut, ut cum aliquis de instituto bonus com-
 em constituit cum omni bono proboque viro.
 im est eruditionis. Porro non negamus illum
 a est eruditus, participare eruditionem quam
 pat ex philosophia. Imo virum illum cujus
 es honestæ et præclaræ sunt philosophari-
 nus; nam ut imperator aut dux aut amicus
 ex virtute et honestate agat, itemque artifex,
 hilosophiæ et sapientiæ est: hæc enim sunt
 primæ sapientiæ quædam relatæ imagines.
 nim disciplina est, quæ non ex præcedente
 ione existat. Porro, nulla cognitio bona quæ
 ujus eruditionis expertus; nam longe lateque
 nnia cognitio et eruditio diffunduntur. Et D
 ræ sunt inter se rerum cognitiones ac com-
 siones. Ac in quibusdam rebus cognosci po-
 cille illa quæ sunt eruditionis, contra nonnun-
 cognosci nequeunt: ut si quis eruditur in arte
 li exercitum, ita eruditur ut discat necessaria,
 quæ usu venire possunt, adeoque quæ falsa
 hac disciplina, hæc quidem ut vitet, illa vero
 roscat et exsequatur; ut quod oporteat ita
 reurbes, aut propugnacula munire et cætera
 em rationibus. Hoc autem ad philosophiam
 refertur. Nam natura scientiam in toto
 i rationis participio disseminavit, ita ut par-
 tientiam in homine fabricata sit, par-

tim etiam vi et potestate dederit, si non absolute
 universum, at certe partem aliquam, quæ quidem
 pars de tota excisa est. Quamvis igitur dux exer-
 citus scientiam ignoret, verumtamen ex veris in-
 formationibus agens philosophatur, etiamsi, ut
 dixi, nescius. Est autem hoc viri philosophi qui
 sua sponte quod honestum et bonum est cognoscit.
 Nec fieri posse negamus ut quædam auditione ita
 perceperit aliquis ut vix in animum suum irre-
 pssisse illa persenserit; possunt enim quædam phi-
 losophica præcepta in mentem influere, quæ
 temere quidem ab aliquo pronuntiata sunt, sed ab
 audiente etiamsi non de industria at naturæ boni-
 tate suscepta sunt; nam ex natura mens quidlibet
 suscipere potest, quamvis quæ pronuntiantur au-
 dientis et suscipientis causa non dicantur. Naturalem
 ergo communionem eruditio non deseruit. Com-
 munionem vero illam, quæ est ex temperatione
 interdum quidem, interdum vero non deseruit;
 nam omnes communicant inter se ex natura
 et temperatione. Porro usu venit interdum, ut in
 quibus temperatio superiores partes et obtinet, in
 illis locis aliquis naturæ relinquatur et in quibus
 superiores partes obtinet natura, in illis quoque
 temperationi locus aliquis relinquatur. Verum quo
 quis magis naturalem habet communionem, eo me-
 lius constitutam et compositam habet temperatio-
 nem. Contra, quo magis ex temperatione communi-
 o constat eo magis vis naturalis atque facultas, qua
 præditta est, imbecilla et ad aliud, quam par est,
 proclivis est, quod etiam notum est. Sed hæc alia
 declaratione opus habent ut ostendamus etiam quo
 pacto ex hæc communionem constituitur aliquid
 præstantius. Declaratio autem hæc est.

ζ Ἀλέξανδρος μὲν Ἀριστοτέλει κοινωνεῖ, Ἐρμογῆναι δὲ Μάρκος· ἀμφοτέροι γούν βασιλεῖς καὶ σοφοί, καὶ οἱ φίλοι, παιδείας μεστοί, διαφέρουσι δὲ γε· Μάρκους δὲ ἀπατηθῆ μὴ παιδείας φίλους εἶναι τοὺς βασιλεῖς, κἄν ὁ μὲν τῆς ἀκροτάτης, ὁ δὲ τῆς πολὺ ταύτης ὑποδειστέρας· εἰσι γάρ ἀμφω φιλόλογοι καὶ φιλολόγοι, προσκεισθῶ δὲ καὶ τὸ λόγιον· ἔχον γάρ καὶ τοῦτο κατὰ πολὺ αὐτῆ ἢ κοινωνία φυσικῆ, ἔχει δὲ τὸ κρεῖττον ἢ ταύτης διαφορὰ κατὰ ἐπετάσους καὶ τοῦ ἑτεροίου· Ὅ μὲν γάρ φιλόσοφος καὶ ῥήτωρ καὶ πᾶν ἄλλο, ὁ δὲ ῥήτωρ καὶ πολυίστωρ. Ἐπίτασις γούν ἐν τῷ ἐνὶ, πολλὰ μέρη ὧ καὶ πάντα ἔχοντι, καὶ οἷον τὴν ὀλην ποιότητα, ἑτεροίότης δὲ, ὅτι καὶ τὰ μέρη ἄλλοια ὄντ᾽ ἔχει συναγαγών, ὑπάρχει δὲ καὶ Ἀλεξάνδρου ὑπερσσία καὶ βασιλεία ῥήτορες καὶ Μάρκου φιλόσοφοι. Ἐρα δὲ ὁ μὲν Ἀριστοτέλους, ὁ δὲ Ἐρμογῆνους ἀγαθοὶ γούν πάντες. Ἐχει δὲ ἡ ἐκλογία εἰς αὐτοὺς πολλὴν τὴν ἰσχύν· ὡς γάρ φιλοσοφία ῥητορικῆ, Ἐρμογῆναι Ἀριστοτέλης, ὡς δ' Ἐρμογῆναι Ἀριστοτέλης, Ἀλέξανδρος Μάρκω, ὡς ἀρα φιλοσοφία ῥητορικῆ, Ἀλέξανδρος Μάρκω, Ἔστι μὲν οὖν ἡ διαφορὰ οὐκ ἄλλοις λόγοις, ἀλλ' ἄλλοις, ἐπειδὴ ποιότης τίς ἐστίν ἢ καθόλου ἐπιστήμη. Ἡ γούν ἐπίτασις καὶ ἀνσις τὸ τιμιώτερον ἔφερε, πάντες δὲ καὶ πᾶσαι καλοκαγαθίας μεσταί. Ἔστι δὲ τούτοις ἡ κοινωνία καὶ κατὰ κράσιν οἷον

7. Alexander quidem cum Aristotele communio-
nem constituit, et cum Hermogene Marcus ; ambo
igitur sunt reges et ambo sapientes ; ambo illi
reges eruditionis sunt studiosi et ambo sapientes,
ac illi quidem cum quibus amicitiam consti-
tuunt, eruditione abundant, ita tamen ut unius
eruditio ab alterius eruditione differat. Nemo
vero errore deceptus neget reges esse eruditionis
studiosos. Quamvis enim Alexander supremæ illius
philosophiæ, Marcus autem eruditionis multo infe-
rioris sit studiosus, ambo tamen meliorum littera-
rum et eloquentiæ sunt perquam studiosi. Addidi-
mus ambos eloquentiæ quoque fuisse studiosos.
Magnos enim in ea progressus fecerant. Atque hæc
est naturalis communicio, eujus differentia habet
præstantiam et excellentiam ex intensione et dissi-
militudinis ratione ; nam unus philosophus est et
rhetor et omniscius. alter vero est rhetor et multæ
lectionis vir. Est igitur in uno intensio, quia philo-
sophiæ multas partes, atque adeo omnes habet et
quasi totam illam qualitatem induit. Præterea ex
ratione dissimilitudinis discrimen assignatur, quod
Aristoteles omnes philosophiæ partes easque varias
et dissimiles simul collectas comprehensas habeat.
Ac Alexander quidem infinitos penè famulos habet
et est rex, habet quoque philosophos. Marcus au-
tem est similiter imperator et rhetores habet. Ille
quidem Aristotelem amat, hic vero Hermogenem.
Sunt igitur omnes hi inter se probi. Valet etiam
propositio in his plurimum. Ut enim philosophia se
habet ad artem dicendi, ita se habet Aristoteles
ad Hermogenem et Alexander ad Marcum. Est
igitur differentia non quod aliæ sint rationes, sed

A καὶ κατὰ φύσιν, ἐπειδὴ ὅτι καὶ οἱ πάντες πα
ὑπῆρχον κοινῶς ὅτι δὲ καὶ τῆς κρεῖττονος καὶ
τῆς κρεῖττονος καὶ φυσικωτέρας. Ἐπάρχει ὁ
Τίτω Ἀπολλώνιος φίλος, Ἰάμβλιχος καὶ Πορφ
Νέρων δὲ καὶ αὐλητῆρες καὶ αὐλητρίαι. Εκ
μὲν καὶ ἡ τῶν ἀνδρῶν φιλοσοφία τῆς φύσεως,
ἐμπνευστῆ τέχνη τῆς φύσεως ἐστίν. Παράλογ
ὀλικῶς κοινωνεῖν τὸν ἀρχόνται ταῖς ὠδαῖς ἢ
μῆνης γάρ τοῦτο καὶ ἐκτεθηλυμένους ἐστίν·
φίλους δ' ἔχειν τοὺς βασιλέας σοφοὺς, ἀριστω
γούν τὰ ἀνδρῶν τέλη πρὸς τὰ τῶν ἐλεγε
καὶ αὐλητῶν, οὕτως καὶ οὗτοι πρὸς τῶν
δὲ οὗτοι πρὸς ταύτας, καὶ Τίτος ὁ τῶν πρὸς
πρὸς τὸν γυναικωνιτικὸν Νέρωνα. Ὡς ἀριστω
πρὸς τὰ τῆς μουσικῆς ἀποπτώματα, ἐπὶ
σοφὸς Τίτος πρὸς τὸν ἀστυον Νέρωνα. καὶ
δὲ ποτε Τίτον ἀκούσαι, τούδε τοὺς φησὶ
ἰστασθαι περὶ τὰς πύλας αὐτοῦ ὄσας ἐπιση
βασιλικῶς, καὶ φάναι· Αἱ ἐμαὶ θύραι πᾶσι
ἀνεγκυμαίνεσι εἰσι, τοῦ ἐνὸς περὶ τῶν δύο αὐτῶ
νύσαντος καὶ εἰσελθεῖν αὐτοὺς εἰ ἀριστὸν ὁ
ἐρωτήσαντος. Νέρων δὲ στεφόμενος ἀναιδῶς ἐπὶ
θέατρον ἀσέμνως ἐλήρει. Αἱ τῶν κατ' ἐπιστῆ
κοινωνίαι καὶ οἷον φυσικωτέραι· ἀρ' οὖν
τιμιώτεραι καὶ κρεῖττους τῶν κατὰ κράσιν καὶ
γωτέρων, ὡς καὶ τὸ τῶν ἀρχόντων ἐδειξε τέλος.

dissimiles, quandoquidem generalis scientia
qualitas quædam. Intensio ergo et remissio ef-
runt ut aliquid præstantius existeret. Omnes au-
illi, et omnes illæ scientiæ virtute et probi
abundant. Porro intercessit illis communicio
peratione, quemadmodum etiam ex natura
omnes eruditi fuerunt ; sed quatenus temper
illorum ad præstantiorem eruditionem fereba-
eo magis naturalis fuit. Consimiliter Titus Apo-
nium, Jamblichum et Porphyrium amavit, et
vero tibicines et tibicinas. Et quia virorum phi-
sophia ad naturam refertur, etiam ars instru-
tibias ad naturam refertur, sed hoc præter naturam
ut imperator se totum cantilenis tradat, hæc aut
dissoluti et effeminati est animi ; sed regum
tum virorum amantes esse, res optima
meque laudabilis. Ut igitur se habent virorum
ad fines tibicinum et tibicinarum, ita quoque
viri se habent ad tibicines et tibicinas ; et ut
se habent ad fines suos, ita etiam se habent
sapientum studiosus ad dissolutum et effeminatum
Neronem ; et ut philosophia se habet ad artem
quisquillas, ita etiam sapiens Titus se habet
illaudatum Nerorem. Porro cum renum
Tito philosophos illos pro foribus stare (erat eni
fores regio more oclusæ et obseratæ) uni philo-
phorum illorum indicanti, ut si placeret intro-
terentur, Titum respondisse perhibent quida
volo, inquit, meas fores omnibus philosophis
aperta. At Nero impudenter corona redimita
spectu theatri turpiter saltavit. Annon igitur
muniones quæ ex scientia existunt magis sunt
turales multoque majore in pretio habendo ? An

μὲν οὖν φύσει ἀεὶ τοῦ θέσει καὶ κρείττον
 κριτικόν, εἰ μὴ τις παραλογίζεται τὰ πρό-
 και γένους ἢ πατριδος ἢ τεκόντος εὐγενεία
 ενος παραλογους ποιεῖ τὰς κοινωνίας αὐτοῦ.
 γὰρ τοῖς σοφοῖς καὶ τοῖς σοφῶς πράττουσιν
 καὶ βίος ἐλετάζονται, ἢ ἀληθῆς καὶ θεία
 . Τὰ δ' ἄλλα θέσει καὶ πόρρω τοῦ φύσει ὄντα
 κρούονται. Διδάσκουσι γὰρ καὶ οἱ τοὺς ἀγῶνας καὶ
 θεία ποιούντες καὶ διδόντες τὴν νικῆν, καὶ οἱ τὰ
 α τελούντες τὴν νικῆν. Ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἴσοι τῶ
 τε οἱ ἀθλοῦντές εἰσιν, εἴτε οἱ πίνοντες, πρῶτον
 τῆ τιμῆ, ὥστε οὐδεὶς ἀν λήψεται τὸ γέρας, εἰ μὴ
 ν καὶ μόνος κατὰ τε τὰ ἄλλα καὶ τὸν πότον.
 ς δὲ τῶν ἀθλοῦντων ὁ κορυφαῖος, καὶ τῶν πινόν-
 ῶν ἔφορος, ὡς ἔφορος καὶ γὰρ τούτων ἐστίν.
 ἔνταυθα καὶ κράσις τε καὶ παιδεία, καὶ οὐ
 κωτέρα ἢ νίκη, οὐ δὲ θέσει καὶ μόνον. Ταῖς
 ς καὶ κράσις ἐστὶ, καὶ τῆ μὲν μέθῃ τριβῆ
 ἄτη, τῆ δὲ ἀθλήσει παιδεία τις· φύσιν γὰρ τὸ
 συνιστῶν φιλοτιμούμενος, τοῦτο συνίστησιν·
 ἡ μάχης ἔργα, δίσκος, δίαυλος, πυγμῆ, πάλη
 α, γρήσιμα πάντα, πολιτεία καὶ κόσμῳ καὶ
 ἡφελιμα, κἄν εἴη ἐκ τῶν τοιούτων τις αὐτῶ
 Ὅ δὲ Σαρδαναπέλιος καὶ Διονυσιακὸς ἔφορος
 τὴν αἰσῶν ἠδονὴν βλέπων, εἰς οὐδὲν τέλος

A καταλήγει τὸ τούτου σπούδσμα· τιμῆ δὲ ὁ μὲν τοὺς
 ἀθλοῦντας, ὁ δὲ τοὺς πίνοντας. τὸ μὲν πρῶτον φυσικώ-
 κωτερον, τὸ δ' ὕστατον ἀτιμώτερον. Οὐκ ἔστιν ἄρα
 τοῦ θέσει τὸ φύσει κρείττον; Καὶ μὴν, πᾶς εἴπη,
 ἔχει γὰρ πολλὴν τὴν ἀλήθειαν. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλα
 τινά, πῶς μὲν ἐξεχόμενα τούτων, πῶς δὲ διαφέροντα,
 στρατιώγια· μετὰ δὲ ἰατρικῆ, φιλόσοφος γὰρ καὶ
 αὐτῆ, Κοινὴ δὲ γεωργικῆ. Καὶ τὴν μὲν γεωργικὴν,
 εἰ κατὰ τοὺς ἀληθεῖς τις ἴδῃ λόγους, μεστὴν εὐρήσει
 παιδείας. Μὴ σκόπει δὲ ὅτι οὐκ οἶδε τοὺς λόγους ὁ
 γεωργός, ἀλλὰ σκόπει ὅτι κατὰ λόγον ἢ τέχνη γίνεται.
 Ὡσπερ γὰρ καὶ κυβερνητικὴ ἐκ τῆς πρώτης ἔχει
 τὰ σημεῖα, οὐκ οἶδε δὲ ὅπως γίνονται ταῦτα ὁ
 κυβερνήτης, οὕτως καὶ ὁ γεωργός, ἐκ τῆς πρώτης
 ἔχων τὰς ὡς εἰκὸς πράξεις δεδιδαγμένος, πράττει
 B μὴ ἐξετάζων· ἀποδεικτικὸς γὰρ λόγοις καὶ ἀνα-
 γκαίοις ἢ πρώτῃ συνῆξε αὐτὴν τὴν τέχνην. Ἐπειδὴ
 τὸ πλῆθος αὐτὴν ἐργάζεσθαι ἐμίλλεν ὁμολογούμενα
 δετινα δόγματα παραδοῦσα τοῖς πρώτοις, πρὸς τοὺς
 ἐπιβῆς ταῦτα μεταδίδονται ἄχρι νῦν ἀβασανίστως
 καὶ ἀνοξετάσως. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ ποιητῆς Ἡσιο-
 δος, ὅτι περ τῆς πρώτης ἢ θεωργικῆ ἐστὶν ὡς καὶ
 πᾶσαι· ἐξετάζει γὰρ καὶ καιροῦς καὶ τόπους καὶ
 λόγους καὶ πράγματα, καὶ ἐξετάσας οἷον παραδοσὶν
 τινα ποιεῖται εὐγενεστέρων. Καὶ τοῦτο διὰ τὴν

restantiores communicationibus illis quæ ex
 ratione, non ex ratione existunt, ut etiam
 a illorum imperatorum fines ostendunt?
 Quod igitur natura constat semper est præstan-
 ignius eo quod positione constat, nisi forte ali-
 um rebus facere velit et generis, patriæ et pa-
 nobilitate deceptas, præter rationem commu-
 oleat; nam virtutes et vita honesta omnibus
 ibus et sapienter agentibus habentur et sunt
 : divina nobilitas. Alia vero omnia negligun-
 ientibus, nulloque in pretio habentur, quæ
 im positione constant, et ab eo quod natura
 t longissime distant; nam qui certamina con-
 t et præmia proponunt docent victoriam et
 on vivis potando certant victoriam sibi pro-
 . Quod autem non sint genere æquales tum
 ationis causa certantes, tum etiam potantes
 nnes constat: sed æquales sunt præmio quod
 præmium accipiat, nisi solus ille qui victor
 ive in certaminibus sive in computationibus.
 rtaminibus quidem qui princeps est commu-
 nstituti cum certantibus in et cum potanti-
 orum præses; nam illorum princeps est ut ho-
 eses. Annon igitur hic est temperatio et eru-
 it quo magis ad naturam accedit in certamini-
 loria eo præstantior. Quo autem magis consti-
 constat illa in computationibus victoria eo
 lor. Porro in ambabus victoriis inest tempera-
 in temulentia tempus præter omnem ratio-
 nitur, in certaminibus vero est quædam eru-
 am qui præmium certaminis constituit natu-
 ādabili studio ductus, illud constituit. Ibi
 isco, cursu, pugna et lueta omnes exercen-

tur et in aliis rebus reipublicæ mundo atque vitæ
 utilibus ex quibus voluptas honesta quædam exsis-
 tit. At præses ille Sardanapalius et Bacchicus vo-
 luptatem rationis expertem duntaxat sibi proponens,
 ad nullum finem honestum et laudabilem pervenit.
 Ac ille quidem certantes honore afficit, hic vero
 potantes. Et illud quidem magis ad naturam ac-
 cedit, istud vero postremum est turpissimum. Nun-
 quid igitur quod natura constat est præstan-
 tius eo quod positione? Certe compellente veritate
 quilibet fatebitur. Sunt autem etiam alia quæ-
 dam quæ partim cum his coherent, partim ab
 iisdem differunt. Ut ars ducendi exercitum pri-
 mæ architectonicæ est proxima. Deinde medicina.
 Nam hæc quoque homines plurimum juvat. Agri-
 cultura vero est communis. Ac si quis agriculturam
 ex veris rationibus consideret, plenam eruditionis
 esse comperiet. Nemo vero offendatur eo quod
 agricola rationes non novit; is potius artem agri-
 culture ex ratione existere diligenter notet. Quem-
 admodum enim ars gubernandæ navis signorum
 cognitionem a prima accepit, quorum tamen ra-
 tionem reddere nequit, ita etiam agricola a prima
 illa scientia, ut est necesse, doctrinam actionum
 accepit: agit autem rationes non investigans. Nam
 prima scientia certissimis et verissimis conclusio-
 nibus hanc artem confecit. Cum autem vulgus
 hanc artem exercere vellet, sententiæ quædam
 ab omnibus receptæ, ab illa prima scientia quasi
 per manus traditæ et ad posteros propagatæ sunt,
 quarum quidem sententiarum rationes nemo scruta-
 tur. Testatur etiam Hesiodus poeta artem agriculturæ
 ut et omnes artes, a prima illa scientia manasse;

ὑπόθεσιν, και περι μιν ταύτης ἐς τόσον. Εἶπωμεν δὲ
περὶ ὧν ὑπεσχέθημεν.

Ἡ Στρατηγία μὲν οὖν τέχνη καλὴ και πρωτίστη, χρυσοχοικὴ δὲ περιττὴ. Κοινωνεὶ δὲ Κύρος μὲν παιδία τῶ οικίῳ στρατεύματι διδάσκων αὐτὸ τὸ λιτὸν και πρὸς περιττὰς ἀπέριττον χρήσεις. Κροίσος δὲ Πιακτωλοῦ ῥύσει πολλὴν συναθροίσας χρυσόν, ποιείται πρὸς χρυσοχοῦς τὰς κοινωνίας, διὰ τὸν μακαρισμὸν, οὐπερ οὐκ ἔξιώθη κἄν παρὰ Σόλωνος, χρυσοῦς τινος τρίποδας κατασκευάζων και πλίνθους. Κροῖσις ἤδη τούτοις και κοινωνία· και ἡ μὲν φυσικωτέρα, ἡ δ' ἄλλη ἐς τόσον βασιλεῖ ἀπρεπής. Τὸ μὲν γὰρ διδάσκειν τὸ στρατεύμα τὸν βασιλέα καρτερίας ὑπόδειγμα ἑαυτὸν δεικνύοντα φιλόσοφον. Βασιλέα γὰρ οὐ λαοῦ, ἀλλὰ σὺν τούτῳ και τῶν παθῶν αὐτὸν δεικνυσιν· ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι βασιλεῖς παθῶν τοὺς ὑπὸ χεῖρα ποιεῖν ἐθέλει. Ὡ τοῦ μακαρισμοῦ! Τὸ δὲ τρίποδας κατασκευάζειν χρυσοῦς και πλίνθους και ὅλας λαμίας χρυσοῦ, ὑφασμάτων, μαργάρων ἐπιπλῆν, οὕτε ἑαυτὸν βασιλέα δεικνυσιν ὁ τοῦτο ποιῶν, οὕτε βασιλεὺς ποιεῖ τοὺς βασιλευμένους, πασῶν ἡδονῶν δὲ γε και μάλιστα δούλους. Ἴσθι δὲ και τὸ τέλος τῶν ἀμφοτέρων, πιστὸν εἰς ἀπόδειξιν ὁ και πρόδηλον. Ὁ μὲν γὰρ ἐκ μικροῦ μέγα διὰ τὸ ἔλλογον ἀπὸ περάτων· εἰς περάτων· ὁ δὲ ἰδιώτης και ἄχρυσος και ἀπὸ περάτων και περάτων εἰς στιγμής, ὥστε ἡ κατὰ

Α φυσικωτέραν κρᾶσιν κοινωνία και μᾶλλον τῆς μόνον κατὰ κρᾶσιν και θέσιν. Ἰσραὶ γὰρ, τῆ οὔτοι, ἐπεὶ βασιλεῖς, ἀλλ' ὁ μὲν μεγαλοφυῶν μεγαλοφυῶν κοινωνός, ὁ δὲ μικρόνους και κωπικὸν κοινωνός· ἀνόμασται γὰρ ποτε και Τραϊανός· διὰ τὸ ἀγαθόν, Νέρων δὲ θηρίον, Ξέρξης δὲ καὶ ὅτι ἄγαν ἐν τῷ τὰς φύσει καταπεύσειν ἐστὶ αὐτὸν, πλατάνους κατασκευάζων χρυσοῦς ἐν τῷ αὐτῷ, ἡ μᾶλλον σὺν αὐτῷ τάχιον φυλλοῦρα Ὡστε αὐτὸ θέσει τινὰ τούτων ἢ ἑτέρων και μυρίων ὄντων ἐδόξασε, κἄν ἐδόξαζέτο θέσει, τὸ φύσει, ὅπερ και τίμιον και κυριώως και ἰσχυρὰ τιμωτάτων. Ἐρᾶ δὲ και βασιλεῶς ὑφᾶς τῶ φυσικόν· ἀνάγεται γὰρ τὸ ἐλάχιστον πρὸς τὴν και βασιλεῦς ἀποδέχεται λιθοξοόν. Τοῦτο μὲν Β πον· φέρει γὰρ τὸ ὅλον τὰ μέρη. Σκόπησον ἢ ἔλλογα ταῦτα· οὐκ εἶπον γὰρ ὅτι κοινωνεὶ βασιλεῖς ὑφάντης, ἀλλ' ὅτι ἐρᾶ, ἀλλ' οὐδὲ βασιλεῦς τῷ ἔξου ἀλλ' ἀποδέχεται ὥστε τὸ ἀποδέχασθαι, ἐστὶ και οὐκ ὅλης τῆς κοινωνίας. Ὅπου γὰρ κοινωνικὸν ὄνομα καίται, τὴν τῶν κοινωνῶν δηλοποιεῖ συμφωνίαν. Τοιοῦτος γὰρ ἐστὶ ἐκ οἰσπερ ἡδεται ξυνών, ὡς και τὸ φίλος τί ἐστὶν αὐτός· κοινωνεὶ μὲν γὰρ τοῖς ὁμοίοις, ἀποδέχεται και ποτε τὰ μὴ ὁμοία τις, οἷον ἵππον ἢ βοκῦνα. Οὐδεὶς γὰρ κοινωνεὶ ἵππῳ τινί, και οὐδε

nam tempora, locos, rationes, et res scrutatur, quibus investigatis doctrinam quamdam nobiliorem tradit. Hoc in praesentia exemplum proponere volumus. Ac de agricultura quidem hactenus. Dicamus vero de illis, de quibus nos dicturos polliciti sumus.

8. Ars igitur ducendi exercitum honesta est et praeclara, at ars aurificum est superflua. Porro Cyrus cum suo exercitu eruditionis ratione communicat, docens ipsam frugalitatem et in usu superfluo moderationem. Cræsus autem, ex Pactolo magna vi auri collecta, constituit communionem cum aurificibus, hoc modo beatum se fore existimans. Qua tamen beatitate, quam sperabat se consecuturum, a Solone dignus non est iudicatus, cum tripodes quosdam aureos et lateres quoque aureos sibi conficiendos curaret. Est igitur in ambobus temperatio ac communicatio, ac una quidem magis ad naturam accedit, altera vero regem non decet. Est enim regis docere exercitum continentiam et abstinentiam, seipsum exhibens philosophum. Nam non solum populi regem sed etiam perturbationum se ostendit; ex quo fit ipsum velle quoque suos milites perturbationum reges efficere. O veram beatitatem! Atqui tripodes et lateres aureos facit, et conclavia ipsa omni ex parte auro, texturis et unionibus complet: non ipse se regem ostendit, neque qui hoc facit illos quos regit reges efficit, cum perturbationibus et voluptatibus turpissime serviant. Porro amborum finis facillime ostendi potest, et nemini est obscurus. Unus enim ex parvo magnus evasit, a fine usque ad finem, idque per prudentiam et sapientiam:

C alter vero a fine et fine usque ad punctum: et auri expers evasit. Quare communio illa est ex temperatione naturali, multo mel praestantior est ea, quæ est ex temperatione constitutione. Nam reges isti honore sunt æquales. Sed unus est magnanimus ac fortis, et magnorum ac fortium socius; alter vero est angusti animi et cauponum socius. Et Trajanus olim appellatus est pater propter bonitatem, Nero fera, Xerxes caupo, quoniam naturas rerum cauponantibus Deo parem reddere volebat: cum platanos autem sibi conficiendas curaret virentibus foliis, potius cum ipso fluxis. Quare illud, quod constitutione constat neutrum illorum regum, neque hominum quamvis infinitorum, quæque gloriosum reddidit. Sed fac gloriosum reddidit quem eo quod positione constat multo magis eo quod natura est et constat, quod non in honore dignum est, sed etiam in primis locis dignissimum. Textor autem amat regem: nimirum hoc est naturale, cum illud, quod est nimirum ad totum referatur. Rex quoque lapidam superpit, nimirum hoc humanum est. Nam totam per suas non abjicit. Considera vero quam bene cum ratione quadrent. Non dixi textorem communionem constituere cum rege, sed regem am textorem. Neque rex lapidam amore prosequi sed suscipit duntaxat. Quare suscipere est al modo non penitus et omnino communicare. Ubi communionis nomen auditur, contentus: communionem junctos declaratur. Talis enim unusquisque, quales sunt cum quibus versatur:

νεὶ ἀνθρώπων τινὶ · ἔστι δὲ τινα μὴ κοινωνεῖν
 ἄλλ' ἀποδέχεσθαι οἷον τις στρατιώτης
 ἔχειται ὑλοσφύον· πρὸς χροῖωνεὶ δὲ · στρατιώτη δὲ
 κοινωνεῖ, ἵππῳ δὲ, ἢ λίθῳ, ἢ μαργαρω, ἢ ἑτέρῳ
 οὐ κοινωνεῖ, κοινωνεῖ δὲ καὶ ταῖς τροφαῖς διὰ
 ὕστασιν. Τοῦτο δὲ κοινὸν μὲν, ἔχει δὲ καὶ τινα
 ἄλλοι γὰρ ἄλλας, καὶ ἄλλας ἑτέροι, οὐθὲς
 ἢ κοινωνεῖ τροφῆς ἢ ἀποδέχεται. Ἐνεργῆς δὲ
 καὶ τῶν τροφῶν, ὅτι καὶ φύσις καὶ κρᾶσις, καὶ
 ἕτερα ἢ φύσις τῆς κρᾶσεως · εἰς τε γὰρ καὶ
 αἰς ἢ διαφορά καὶ ἐν τισι, τὰς δὲ κοινὰς καὶ
 αὐτῶν οἱ μᾶλλον αἰροῦνται. Ἔχει μὲν οὖν
 πάντα, ὡς εἰδείχθη, τὸ φύσει τοῦ θέσει τὴν
 ἰσότητα· κοινωνεῖ δὲ καὶ ἰατρῷ ὁ βασιλεὺς, τοῦτο
 οὖν καὶ φιλόσοφον · τρεῖς γὰρ κοινωνεῖται τῷ
 ἰατρῷ ἀρμοδιώτατοι, φιλοσοφία, στρατεία, ἰατρικὴ
 τῶν ἰδιωμάτων αὐτῶν, καὶ τῆς μὲν μιᾶς, κοινῆς
 ; καὶ διεπούσης πάντα πολλαχῶς, ὡς δεῖ κοι-
 νῶν ταύτη, διασαφῆσαι εἰπομεν. Σωτήριος
 ἔστι πασῶν καὶ πάντων αὐτῆ, καὶ διὰ τοῦτο
 κοινωνεῖν ταύτη τὸν ἄρχοντα, ἐπειδὴ σωτὴρ καὶ
 λητῆς ψυχῶν καὶ σωμάτων ἐστὶ, τῶν θυῶν δὲ,
 ἐπὶ ταύτην σωμάτων οὐσῶν σωτηρίων, ἐπι-
 νει καὶ ἐλάττωνι τροφῷ. Ἢ μὲν γὰρ τοῦ ὅλου

A ζώου φύλαξ ἀνθρώπου, ἢ δὲ παρὰ μέρος. Ἰατρὸς
 γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀναξίος ἄλλων, περὶ δὲ στρατηγοῦ,
 εἰς μυριοί, δηλονότι εἰς πάντες · οὐ γὰρ εἶπε μύριοι,
 ἀλλὰ μυριοί, τοῦτο δὲ τὸ πάντες δηλοῖ. Πρώτη μὲν
 οὖν ἢ στρατιωτικὴ ἦς ἔστι καὶ ἐξ ἦς παρὰ τῆς
 πρώτης καὶ ὁ φύσει στρατηγός, δευτέρου δὲ κρῖνομεν
 τὴν ἰατρικὴν, μετὰ δὲ ταύτας οὐ κοινωνεῖν δεῖν
 ταῖς ἄλλαις τὸν ἄρχοντα λέγομεν ἀλλ' οἰκονομεῖν,
 ἐπιτάσσων ὡσπερ ἐξ ἀκρωρείας τινὸς καθήμενος
 ὅπως κατ' ἐπιστήμην καὶ φύσιν τὸ πᾶν διεπίπται,
 καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου ταῦτα, τῶν δ' ἄλλων τὰ
 ἐπιόμενα καὶ ὅσον τὰ ἔλλογα. Χρηζέει γὰρ καὶ ὁ
 ἐλάχιτος βλάνουσιος τινος λογικότητος. Ὅς γοῦν
 οὕτως, ὡς εἴρηται, βιοτεύει, μακάριος ὅς δ' οὐ φαύ-
 λος. Ἐπει δὲ πανταχῶς τὸ φύσει τοῦ θέσει κρείττον
 εὐρέθη ἐκ πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ὄντων, μηδεὶς
 ἀπατάσθω τιμῶν τὸ μὴ τίμιον ἢ κοινωνεῖν αὐτῷ ·
 μία γὰρ ἐστὶν ἢ ἀληθὴς εὐγένεια καὶ τιμὴ ἐν ἐμψύ-
 χοις τε καὶ ἀψύχοις ἐν λογικοῖς καὶ ἀλόγοις καὶ
 πάσιν, ἢ φύσει εὐγένεια, καὶ μία κοινωνία ἢ κατὰ
 φύσιν καὶ ὅσον πρὸς ἐπιστήμην, αἱ δ' ἄλλαι οὐκ
 ἀγαθαί. Ταῦτα γοῦν ἐξετάσκατες, πρώτον εἰπομεν
 ἃ καὶ κεφαλαιωδῶς ἀπάρτι ἐν ἑκτῷ λόγῳ δηλωποιή-
 σαντες τὴν πραγματικὴν ἐντελεχῶς ἀπολύσομεν.

solet : quid enim est aliud amicus quam al-
 suere ? Nam similes cum similibus societatem
 tuere solent. At suscipit non similia aliquando
 is, ut equum, bovem, canem : nemo enim cum
 communionem instituit. Et nullus non com-
 munionem inquit cum aliquo homine. Usu autem ve-
 quando, ut homo cum aliquo homine com-
 munionem non inest, sed eum suscipiat, ut miles
 : hyeldopsum suscipit, sed non communio-
 nit : at cum milite aliquo communionem inquit,
 quo vero aut lapide, aut unione aut aliqua
 iodiore non inquit communionem aut societatem
 : rea, cum alimentis communionem inquit pro-
 corporis constitutionem, sed est aliquod die-
 en. Alii enim alios sibi cibos optant. Nemo
 non participat alimentum, aut ipsum suscipit ;
 ex alimentis intelligunt omnes esse naturam
 D perationem : ac naturam quidem tempera-
 esse præstantiorem. Nam discrimen alimen-
 ad aliquem finem spectat et in quibusdam
 tit. Communia autem et magis ad naturam
 entia elementa sapientes sibi potius eligunt.
 it igitur in omnibus illud quod natura est et
 itel quod est positione. Porro ex quoque cum
 o communionem inquit. Tres enim sunt commu-
 nes imperatori accommodatissimæ, philoso-
 nillia, medicina cum suis quæque proprie-
 . Ac nos quidem satis declaravimus quo
 ulla modis communionem illam et per om-
 meantem scientiam participare debeamus.
 im est omnium scientiarum et omnium ho-
 conservatrix, cujus compotem oportet esse
 torum, quandoquidem animorum et corpo-
 servator et curator. Cum autem dum sint

artes, quæ cum illa suprema hominum corpora con-
 servant, idque majore et minore modo : una qui-
 dem est custos totius hominis : altera vero ex
 parte. Nam, ut ait Homerus, vir medicus multis
 aliis præstat. Cum autem de duce exercitus agit.
 C Unus, inquit, est instar innumerabilium, nimirum
 est unus omnes : neque enim dixit μύριοι, sed
 μυρίαί. Quod satis intelligitur ex eo quod dicit,
 omnes. Ars igitur militaris est prima quam deinde
 consequuntur reliquæ : et qui natura est : se-
 cundum vero ab illa medicinam esse judicamus
 cum aliis, quæ consequuntur communionem inere
 non debet imperator, sed illas regere tanquam
 arte quadam imperans, ut omnia ex scientia et
 natura efficiantur. Ac de prima quidem scientia
 hæc dicta sint. Aliæ vero consequuntur quo magis
 cum ratione conveniunt. Nam ars vel minima se-
 dentaria rationis ope indiget. Qui igitur ita vivit
 (ut dictum est) beatus est : qui aliter, miser. Quo-
 niam autem ex omnibus quæ in universo modo
 sunt illud quod natura constat præstantius esse, eo
 quod positione constat, compertum est : nemo in
 errorem inducatur ut colat illud, quod non est col-
 endum, illudque participet. Una enim vera nobi-
 litas est, verusque honor in animatis et inanimatis,
 in ratione præditis et rationis expertibus, nempe
 illa nobilitas quæ natura constat, et una commu-
 nicatio est, nempe illa quæ ex natura est : idque
 quatenus ad scientiam requiritur, aliæ vero non
 sunt bonæ. Hæc igitur primum a nobis investigata
 attulimus quæ summam in sexto sermone se-
 quenti complexi, tractationem] hanc omnibus nu-
 meris absolutam reddemus.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΛΑΣΚΑΡΙ

ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ

ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΚΤΟΣ.

THEODORI LASCARIS

FILII SUMMI IMPERATORIS DOMINI JOANNIS DUCÆ

DE NATURALI COMMUNIONE

SERMO SEXTUS.

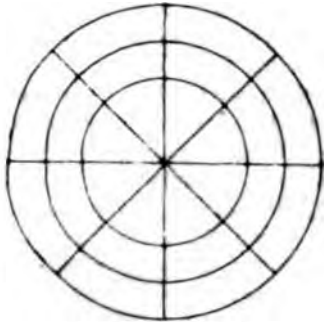
Ἀναγκαῖαι καὶ πρῶται πάντων φύσις καὶ ἐπιστήμη· τῇ μὲν γὰρ συνάγεται πᾶσα κρᾶσις, τῇ δὲ πᾶσα παιδεία· αἷς ἔστι τὸ φύσει τε καὶ τὸ θέσει. Λέγω δὲ φύσει πᾶν ὃ τι καλόν, θέσει δὲ τὸ δεικτικόν καλοῦ καὶ μὴ καλοῦ καὶ κακοῦ. Πότερον οὖν τὸ φύσει πᾶσι λαχῶς τοῦ θέσει ἀποδειχθὲν τιμιώτερον δηλοποιεῖν ὅτι καὶ τὸ κατ' ἐπιστήμην τοῦ κατὰ τέχνην ἔστι τιμιώτερον; Ὡς γὰρ εἰς φύσιν κρᾶσις, οὕτω δὴ καὶ εἰς ἐπιστήμην τέχνη, καὶ ὡς τιμιώτερα κρᾶσις φύσις, οὕτω τιμιώτερα τέχνης ἢ ἐπιστήμη· διὰ τοῦτο καὶ τὸ κατ' ἐπιστήμην γιγνόμενον τιμιώτερον ἔστι τοῦ κατὰ τέχνην γιγνόμενου, ὡς καὶ τὸ κατὰ φύσιν τοῦ κατὰ κρᾶσιν. Δεῖ γοῦν διὰ ταῦτα ἀρετῆς κοινωνεῖν· τοῦτο γὰρ μίγμα καὶ ἐπιστήμης καὶ φύσις. Δεῖται γὰρ αὕτη τῶν ἀμφοτέρων· ὅσον γὰρ

Α τις εὐ γε φύσις ὄν, εἰ μὴ τοι καὶ ἐπιστήμην ἢ ἄρετὴν ἐργάσται ἄν, ὡσπερ οὐδὲ ὁ μόνον ἐπιστὴ ἀκούσας, οὐκ ἔχει δὲ φύσει ἐργάσται ἀγαθόν· Ἄδύνατον δὲ ἐπιστήμην εἶδέναι τινὰ καλῶς κίθως, εἰ μὴ καὶ φύσιν ἔχει πᾶν χρηστὴν. Ἰπθρα μὲν οὖν ἔστι φύσις καὶ οἶον ὕλη. ἐπιστήμη εἶδος οἶον καὶ ἔκφανσις. Ὡσπερ γὰρ καὶ λίθῳ ἀδιαφόρους τῷ σχήματι βλέπομεν καὶ εὐ γε βέτερος μονοειδῶς ἐσχηματισμένους, καὶ διακρίμεν ὅπως ἐκείσε τὸ εἶδος τῆν ὕλην ἐμ... ἢ φυτὰ ἢ ἑτέρα τινα, οὕτω δὴ καὶ τοὺς βίους κρίνειν δυνάμεθα. εἰθ' οὕτως καὶ κοινωνεῖν βιοῦσιν· εἰς γὰρ τὰ σφαιροειδῆ ἢ τετραγώνια σματα ἔχοντα νοοῦμεν ὅτι ἀγαθῶς ἐκείσε τὸ εἶδος

Omniū rerum maxime necessariæ et primæ sunt natura et scientia; ad illam enim omnis temperatio deinde inest illud quod natura est et constat et quod positione. Quod natura constat illud appello, quodcunque honestum est et bonum. Quod positione constat illud appello, quod honestum et non honestum atque malum suscipere potest. Utrum igitur quod natura constat præstantius esse eo, quod positione multis modis demonstratum est? Quod si verum est manifestum erit, illud quod ex scientia eo quod est ex arte, esse præstantius. Ut enim temperatio se habet ad naturam: ita quoque ars se habet ad scientiam. Et ut natura est temperatione præstantior, ita etiam scientia est arte præstantior. Quamobrem illud quod ex scientia efficitur præstantius est eo quod ex arte efficitur, ut etiam illud quod est ex natura præstantius est eo quod est ex temperatione. Quare oportet nos virtu-

B tis esse participes; hæc enim est naturæ et scientiæ admistio. Natura enim utraque, nempe scientia eget. Nam quo aliquis est natura nisi scientiam aut scientiæ partem, aut ipsius scientiæ imaginem quamdam habeat, nihil unquam poterit ex virtute agere, ut etiam qui scientiam duntaxat percepit, nec habet naturam, boni præstare potest. Fieri autem nequit ut aliquid bene et laudabiliter scientiam teneat, nisi omnino bona sit præditus. Natura igitur, ut dicitur, est elementum et materia; scientia vero, ut dicitur, est forma veluti patefactio. Ut enim lapides figuratos, ut dicitur, cernimus et alios artificiose et uniformiter figuratos, atque discernimus quo pacto illic formam materiam informavit, tum plantas, tum et quælibet alia, ita quoque vivendi generum dis nere possumus: deinde cum hoc aut illo in viventibus communionem habere. Cum enim advertimus formam illam de bonitate prædic-

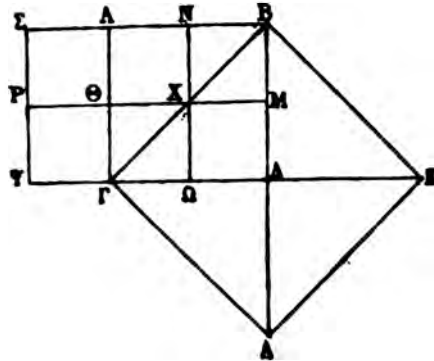
ουσαν η τα τριγωνα, εξαίρετον δε το πρωτον
 εν ολην την του ειδους εχον ισχυν· επειδη δε
 η αυτου επιφανεια προς το κεντρον η προς
 εξισου εκδιχεται λεψην η επιτασιν, ουκ ανισοι
 ισιν ευθειαι αι προς το κεντρον ερχομεναι, ουτε
 προς τον θηγον τεινομεναι δια την προσθεσιν
 λεψην, αλλ' ισαι αλληλαις μενουσιν. 'Αλλα και
 διαμετρος περαιουμένη δια του κεντρον αυτου
 κη πασαις εστι, καν του ελαττονος, καν του
 ος. Πρωτος μιν ουν το ειδος κατα ποιον κρει-
 ττην σφαιραν εμορφωσε, δευτερωσ δε γε το
 ρωνον, διαφερι δε οτι το μιν αιει και παντα-
 τας τε διαμετρος τας τε προς το κεντρον
 ομενας γραμμιας, διουλου φερει εξισου, το δε
 μερη ισα εχει και, ει τεμνοιτο, η αυξοιτο,

αι παλιν εχει τα μερη, πλην τας διαμετρος
 προς το κεντρον εχει τε και ισους. 'Επειδη
 αι μιν σχηματισθεισαι ισον αυτο και παλιν
 εν, αι δε τουτου διπλασιον, δειξει δε δει ου-

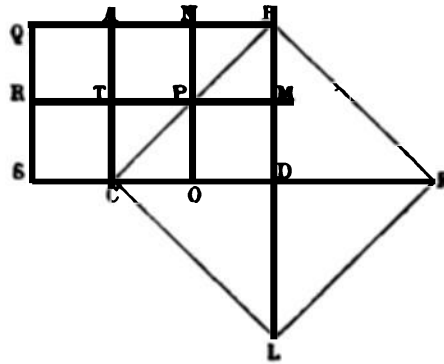
iformasse globosas, triangulares, et quadra-
 raras, tum illud in mentem revocamus quod
 s. Est autem prima illa figura sphaerica
 atissima, quæ veluti totam formæ vim obti-
 oniam enim tota ipsius superficies ad cen-
 et ad molem est æqualiter composita et
 iter suscipit subtractionem et additionem.
 ectæ lineæ, quæ ad centrum deferuntur, in-
 es esse non poterunt, neque etiam illæ quæ
 em tendunt, sive addas sive adimas, sed
 s inter se manebunt. Quin etiam omnis dia-
 ucta per centrum ipsius, est æqualis omni-
 metris, tum in minore, tum etiam in ma-
 bo. Primum igitur forma ex qualitate præ-
 s globum informavit. Secundo loco quadra-
 differunt autem inter se, quod sphaera omni-
 e diametros et ad centrum ductas lineas
 æquales. Quadratum vero partes habet
 s et sive secetur sive accretionem suscipiat
 s rursus habet partes exceptis diametris
 r centrum ductas partim æquales habet,
 inæquales, quandoquidem ex diametris
 lorum quædam in figuris redactæ æquale
 lum rursusefficiunt, aliæ vero duplum. Quod
 do demonstrandum est. Esto ABCD quadra-
 metri vero duo BC, NO quæ secant in cen-
 otum quadratum in duo trapesia eodem-

Α τως αυτο, εστω το Α Β Γ Δ τετραγωνον, διαμετροι
 δε η Β Γ Ν Ω τεμνοσι δε συζευγόμεναι αυται κατα
 το κεντρον Χ το ολον εις τε δυο τραπέζια και τρι-
 γωνα θ' ωσαυτως δυο, εκβεβλήσθω η Ν Α ειως τής
 Σ· εστω δε ως η Ν Α η Α Σ· εκβεβλήσθω δε και η Ω
 Γ και η Γ Ψ ως η Α Γ· εκχθήτωσαν δε και απο του
 κεντρον ευθειαι προς τα Θ Μ και αυθις εκβεβλήσθω

η Θ ειως τής Σ ως το Θ και το κεντρον Χ εκχθήτω δε
 και η Σ Ρ ειως τής Ψ και εστι το τής Ν Ω διαμέ-
 τρου, ισας εχον τετραγωνον τας πλευρας ισων τω Α
 Β Γ Δ τετραγωνω. 'Ως γαρ μεσση τής Ν Ω το Χ
 κεντρον, ουτως δε και τής Β Α μεσση το Ν ωσαυ-
 τως δε και τής Δ Γ το Ω, αλλα και τής Γ Α το Θ και
 τής Β Δ το Μ. 'Επει δε το Μ Χ διαστημα ισόν εστι
 τω Χ Θ και το Θ Ρ ισόν εστι τω Χ Μ τα δε τω αυτω
 ισα και αλληλοις ισα εστι, και τα αρη Μ Χ, Χ Θ, Θ Ρ
 διαστήματα ισα αλληλοις εστι και, επι το Χ κεντρον

que modo in duo triangula. Linea autem NA pro-
 ducatur usque Q. Esto autem linea AQ ut linea NA.

Producatur quoque linea OC usque ad S et esto
 linea CS ut linea OC. Præterea ducantur lineæ
 rectæ a centro ad T et M, ac rursus T producat
 usque ad R : sitque centrum P ut centrum T : pro-
 ducatur etiam linea QR usque ad S : quadratum
 diametri NO latera æqualia habens erit æquale
 quadrato ABCD. Ut enim diametri NO centrum est
 P, ita etiam lineæ BA medium N : eodemque modo
 lineæ DC medium est O. Præterea lineæ CA me-
 dium est T, et lineæ BD medium est M. Quoniam
 autem intervallum quod est inter M et P æquale

ἴστί τοῦ Α Β Γ Δ τετραγώνου, οὗ διάμετροι αἱ Ν Ω Α Μ Θ ἴστί δὲ διαστήματα ἴσα τῆ Μ Χ, Χ Θ, Θ Ρ συναχτικῶς καὶ τὸ Θ κέντρον ἴστί τοῦ Ν Ω Ψ Σ καὶ ἐπιὸς πρὸς τὸ Χ τὸ Α Β Γ Δ ἴστί, ἀλλὰ καὶ τὸ Ν Ω, Ω Θ καὶ πρὸς τὸ Θ τὸ Ν Ω Ψ Σ, ἀλλὰ τὸ Α Γ Χ Ρ, καὶ τὸ Ν Σ Ψ Ω, ἄρα τετραγώνον τὸ ἐκ τῆς Ν Ω διαμέτρου συνιστακός, ἴσόν ἐστί τῷ Α Β Γ Δ τετραγώνῳ ὧν γὰρ ἴσα τὰ μέρη, καὶ ἴσα ταῦτά ἐστί. Τὸ ἄρα τῆς ἐκ τῆς γραμμῆς ἀρχομένης Ν Ω διαμέτρου τετραγώνου, ἴσας ἔχον πλευράς, ἴσόν ἐστί τῷ Α Β Γ Δ τετραγώνῳ οὐπὲρ ἴστί διάμετρος ἡ Ν Ω. Καὶ εἰδείχθη παρ' ἡμῶν τοῦτο καθὼς ἔδει. Δειχθήσεται δὲ καὶ τὸ διπλάσιον. Ἔστι δὲ οὕτως·

β'. Ἡ τοῦ τετραγώνου διάμετρος τρισὶν ἴσαις ταύτῃ συζευχθεῖσα εὐθείαις διπλάσιον ποιήσει τετραγώνον, οὗ ἴστί διάμετρος. Δεῖ δὲ εἰδειχθαι ὅτ' αὐτὴ ἡ διάμετρος τρισὶν ἴσαις ταύτῃ συνθεῖσα πλευραῖς, διπλάσιον ποιήσει τετραγώνον τοῦ οὗ ἴστί διάμετρος. Γεγραφήτω τὸ Α Β Γ Δ τετραγώνον, καὶ ἀχθῆτω διάμετρος ἡ Β Γ καὶ ποιήσαι ὅμοια τὰ Β Δ, Γ Α, Β Γ. Ἦχθω ἀπὸ τῆς Β Γ διαμέτρου γραμμὴ εὐθεῖα ἐπὶ τὴν Κ ἴση ταύτῃ, ὡσκότως καὶ ἀπὸ τῆς ἐπὶ τὴν Α ἴση ταύτῃ, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀπὸ τῆς Α ἐπὶ τὴν Γ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, καὶ ἀπὸ τῆς Γ ἐπὶ τὴν Β, τετραῖσθω δὲ κατὰ διαμέτρου τὸ ἐκ τούτων τετραγώνον. Ἦχθω γοῦν ἀπὸ τῆς Β ἐπὶ τὴν Α διάμετρος,

ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς Γ ἐπὶ τὴν Κ αἱ τέμνουσι καὶ κέντρον ἀλλήλας. Εἰ ἄρα Γ Β τῆ Β Κ ἴση ἴση ἴσσι ἀρχὴ δὲ βίσις τοῦ Β Γ Δ τριγώνου, καὶ ἡ Β σις ἴστί τοῦ Δ Κ Β τριγώνου, καὶ ἡ ἄρα Γ Δ ἴση ἴστί τῆ Β Δ καὶ Κ Δ ἴση ἴστί τῆ Δ Β πλευρῆ Β Δ ἴση ἴστί τῆ Γ Α. Ὡν δὲ αἱ πλευραὶ ἴσαι βάσεις ἴσαι, ἴσαι καὶ αἱ γωνίαι ὧν γὰρ ἰ μέρη, καὶ ταῦτα ἴσα ἴστί. Τῷ ἄρα Γ Β Δ τριγώνῳ ἴσόν ἐστί τὸ Β Κ Δ τρίγωνον. Ἐπεὶ γοῦν τὸ Β ἴστί τῷ Γ Β Δ τριγώνῳ, ἴστί δὲ ἡμῖσιν τοῦ Α τετραγώνου τοῦτο, καὶ τὸ Δ Β Γ ὡ τρίγωνον τοῦ Α Κ τετραγώνου ἴσόν ἐστί τῷ Α Γ Β τριγώνῳ. ἐπὶ τοῦ μὲν Β Κ Α Γ τετραγώνου τί τῆ Β Γ γωνον τέταρτόν ἐστιν ὑπάρχει δὲ ἴση τῆ Β Γ τετραγώνῳ καὶ τὸ Δ Β Γ. Ἄρα τετάρτου τοῦ Α Γ Β τετραγώνου ἴσόν ἐστί τῷ Β Β Α Γ τριγώνῳ καὶ Α Β Γ Δ ἡμίσει. Ἐπεὶ γοῦν τὰ τοῦ Β Κ Α Γ ἴση ἴση ἴσσι εἰσὶ τοῖς δυσὶν ἡμίσεισι τοῦ Α Β Γ Δεῖ δὲ διάμετρος ἡ Γ Β, καὶ τὸ Β Κ Α Γ διπλάσιον ἐστὶ Α Β Γ Δ ὅ γὰρ οὗ ἴσόν ἡμῖσιν, τὸ ὅλον αὐτοῦ ἴσσιον ἢ ἄρα τοῦ τετραγώνου τῶν γωνιῶν ἴσσιος τετραγώνου τεθεῖσα πλευρὰ διπλάσιον ποιῶν, τοῦ οὐπὲρ ἴστί διάμετρος, ὅπερ ἔδει γ'. Οὐχ οὕτως δὲ καὶ τῆς σφαιρας, ἀλλως, καὶ διὰ τοῦτο ἄρα μονοειδέστερον τὸ κυκλικὸν σχῆμα τοῦ τετραγώνου τε καὶ ἰσότερον. Ἐκ

est intervallo quod est inter PT, erit quoque TR æquale ipsi PM. Atqui quæ eidem sunt æqualia, illa sunt inter se æqualia. Quare intervalla MP, PT, TR, æqualia inter se erunt. Et quoniam P est centrum quadrati ABCD, cujus diametri sunt NO, MT, sunt autem intervalla MP, PT, TR, æqualia inter se, necessario T centrum erit quadrati NOSQ. Et quoniam ut se habet ABCD quadratum ad suum centrum P : et præterea NO, MT ad idem centrum : ita quoque NOSQ se habet ad T, centrum : et præterea AC, PR : quadratum ergo NO, SO, quod ex diametro NO constitutum est æquale quadrato ABCD. Quorum enim partes eunt æquales, et ea inter se æqualia. Quadratum ergo quod ex diametro NO, tanquam linea initiali, constituitur, latera æqualia habens, est æquale quadrato ABCD, cujus diameter est NO. Atque hoc a nobis demonstratum est ut est ut oportuit. Demonstrabitur etiam ex altera diametro duplum quadrati effici hunc in modum.

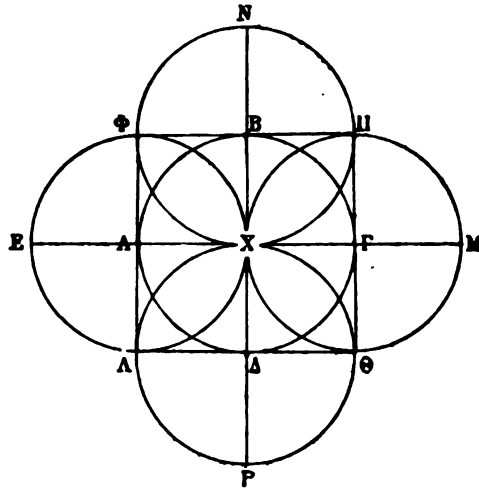
2. Quadrati diameter tribus sibi æqualibus rectis copulata, efficiet quadrati, cujus est diameter duplum. Oportet autem demonstrare hanc ipsam diametrum hac ratione cum æqualibus sibi lateribus conjunctam, effecturam duplum quadrati illius cujus est diameter. Describatur A B C D quadratum. Ducatur diameter B C et efficiat similia BDCA. Ducatur ab eadem BC diametro linea recta in K quæ sit ipsi diametro æqualis. Eodem modo K in L quæ sit illi æqualis. præterea L in C eadem ratione, et a C in B : secetur vero di-

metris quadratum ex his constitutum. Ducatur a B in L diameter : præterea A C in K centro D sese mutuo secent. Si igitur C æqualis lineæ B K, est autem ipsa basis trianguli BCD : est quoque B K basis trianguli Ergo latus CD est æquale lateri BD et latus CD est æquale lateri BD, et latus BD est æquale lateri CD quorum vero latera sunt æqualia ses sunt æquales, anguli quoque sunt æquales. Quorum enim partes sunt æquales et illa inter se sunt æqualia Ergo triangulo æquale est triangulum B K D. Quoniam triangulum B K D est æquale triangulo C D B autem dimidium quadrati A B C D. Triangulum quoque D B C quadrati B C L K est æquale triangulo A C B, Et quoniam quadrati quidem triangulum K D B tertia pars est, est autem triangulo A B C D. Quarta pars ergo quadrati B K L C, quæ est D B C, est æqualis triangulo A B C, quod est dimidium quadrati A B C D. Quoniam igitur duæ quartæ partes quadrati A B C D sunt æquales duabus dimidiis partibus quadrati A B C D cujus est diameter B C, et B K L C esse duplum quadrati A B C D. Nam dimidium est æquale alteri toti, totum illius est alterius duplum. Quare diameter anguli quadrati facta quadrati latus duplum efficiet quod est diameter, quod oportuit demonstrare.

3. Sed in sphaera non ita, sed aliter se res atque ideo figura circularis est magis nunc magis æqualis, quam triangulum: Nam in

διαμέτροι και αἱ πρὸς τὸ κέντρον εὐθεῖαι και τοῦ κέντρον κῶν ἀπαπτόνται, κῶν αὐτῶν, αἱ ἴσαι, τὸ δὲ τετραγώνου κατὰ τὰς διαμέτρος οὐχ ἔχει. Ἡ γὰρ ἐκ τῆς γραμμῆς ληφθεῖσα διά- ; τεθεῖσα πλευρὰ ἴσον τῷ εὐθὶ ἔστι διάμετρος τετραγώνου, ἡ δὲ κυρίως διάμετρος ἢ ἐκ τῶν ἢ ποιεῖ διπλάσιον. Εἶπω δὲ και ἄλλο, ὅπως ὅτι τὸ εἶδος κραιπτόνως το κυκλικὸν εἰδοποίησε α τοῦ τετραγώνου και πάντων πρὸς τὸ δεῖξαι, ἢ τοῦ κύκλου μέρη ἅπαντα ἴσα πρὸς τὸ κέντρον ἰτοῦ τετραγώνου· δεῖ δὲ τέμνειν διὰ τῶν δια- ἢ αὐτῶν και δεῖξαι ὅτι ἴσα τὰ μέρη πάντα αὐ- ἔστω ὁ Β Γ κύκλος, κέντρον δὲ τούτου τὸ Χ. ἡματα δὲ τὸ Α Γ Β Δ και ἄχθω ἀπὸ τῆς Α πε- μένη εὐθεῖα ἐπὶ τὴν Γ διὰ τοῦ Χ, ὡσαύτως ὁ τῆς Δ ἐπὶ τῆς Β αἰ εἰσι τοῦ Β Γ κύκλου εροι. Κέντρον δὲ πάλιν τῷ Β, κύκλος γεγράφθω , διάμετρος δὲ ἡ Χ Ν, ἑτέρα δὲ ἡ Φ Η. Ὡσαύ- ἢ κέντρον τῷ Δ κύκλος γεγράφθω ὁ Χ Θ, διά- ἢ δὲ ἡ Α Θ, ἑτέρα δὲ ἡ Ρ Χ. Και αὐθις κέν- ἢ Γ, κύκλος γεγράφθω ὁ Η Μ, διάμετρος δὲ ἡ και ἄλλη ἡ Θ Η. Και πάλιν κέντρον τῷ Α, κό- γεγράφθω ὁ Φ Χ, διάμετρος δὲ ἡ Ε Χ, και ἡ Α Φ. Ἄγω γοῦν ὅτι τὰ τῶν τοῦ Β κλου πέρατα διαμέτρων Β Γ Δ Α κέν- στί τῶν Φ Ν Η Η Μ Θ Θ Ρ Α Δ Ε Φ κύκλων,

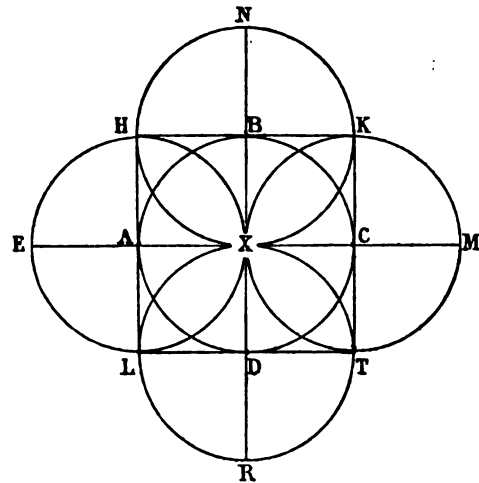
Α και ἁπάντων τούτων πέρας τὸ Χ. Τὰ γοῦν τοῦ Β Γ

κύκλου πέρατα τῶν διαμέτρων Β Γ Δ Α κέντρα ἐστὶ τῶν ἑτέρων κύκλων, τὸ δὲ Χ πέρας αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ πέρας τῶν Β Ρ Γ Δ Α κέντρων ἐστὶ τὸ Χ ὑπάρχει δὲ τὸ τῶν ἡμίσεων αὐτῶν διαμέτρων, ἀναγκαίως ὑπάρχει και τὰ Ν Μ Ρ Ε πέρατα τῶν ἐκτὸς ἡμι- κυκλίων ἡμίσεια τῶν Ν Χ Μ Χ Ρ Χ διαμέτρων·

Quoniam autem terminus diametrorum B C, D A

stri et lineæ rectæ ad centrum ductæ, et a centro ducuntur, sive minor sive major circulus, semper sunt æquales. At quam ratione diametrorum non ita se habet. sumpta illa quæ est linearum ratione diameter effecta æquale quadratum efficit ejus cujus diameter. At quæ proprie dicitur diameter, et angulorum ratione dicta diameter efficit atque duplum. Dicamus etiam aliud ut ostendamus circulem prætentiosem esse quam et aliis quibuslibet figuris. Ad ostendum quod circuli partes æquales esse ad centrum non quadrati partes; oportet secare circulum lineis ipsis. Esto B C circulus, centrum vero sit X. Intervalla vero sint A C B D. Ducatur ab A per X quæ terminetur in C: eodem a puncto D in punctum B ducatur altera lineæ sintque ambæ diametri circuli B C. Rursus in centrum B circulus describitur N K; sitque diameter X N, altera vero H K. Eodem modo in centrum D describitur circulus X T: sitque diameter L T, altera vero R X. Rursum circulo in centrum C circulus describitur K M, sitque diameter una X M, altera vero T K. Et rursus circulo in centrum A circulus describitur H X, sitque diameter una E X, altera vero L H. Dico igitur in quo B C fines seu terminos diametrorum nempe A esse centra circulorum H N K, K M T, T L E H, et horum omnium centrum esse X, terminates ergo diametrorum quæ sunt B C D A circulo B C. sunt aliorum circulorum centra, quorum vero istorum omnium terminus est X. Locus in Græca mendosus est:

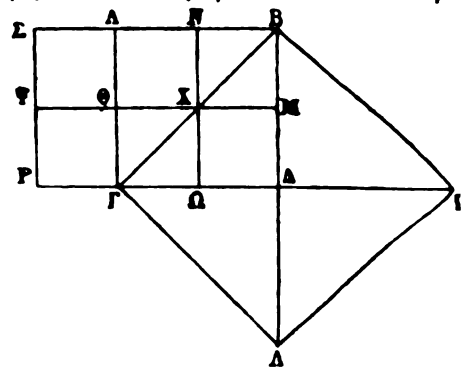

est centrum X. Est autem etiam centrum dimidiarum diametrorum, necessario quoque N M R E qui sunt termini seu extremitates exteriorum semicirculorum sunt dimidiæ partes diametrorum N X, M X, E X. Quoniam autem X B est dimidia diameter integræ diametri D X B, quandoquidem hujus centrum est X, B X quoque erit dimidia diameter integræ diametri N X, in circulo N H. Quoniam enim circuli A K centrum est B quorum vero dimidia sunt æqualia, tota inter se quoque sunt æqualia: sane diametri inter se erunt æquales (1). Eadem ratio est etiam aliarum diametrorum in aliis circulis. Nam diametri integræ X M dimidia pars est X E. Quoniam enim

ἐπειδὴ δὲ τῆς τοῦ Β Γ κύκλου διαμέτρου Α Χ Β ἡμισὺ ἐστὶν ἡ Χ Β ἐπειδὴ κέντρον ἐστὶ τούτου τὸ Χ, καὶ ἡ Β Χ ἡμισὺ ἐστὶ τῆς Ν Χ διαμέτρου τοῦ Ν Η κύκλου· ἐπειδὴ γὰρ ὑπάρχει τούτου κέντρον τὸ Β ὧν δὲ ἴσα τὰ ἡμίσεια καὶ τὰ ὅλα ἴσά ἐστι, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· τῆς γὰρ Α Χ Γ διαμέτρου τοῦ Β Γ κύκλου ἡμισὺ ἐστὶν ἡ Χ Γ ἐπειδὴ κέντρον ἐστὶ τούτου τὸ Χ καὶ ἡ Γ Χ ἡμισὺ ἐστὶ τῆς Μ Ι Χ διαμέτρου τοῦ Η Μ κύκλου· ἐπειδὴ ὑπάρχει τούτου κέντρον τὸ Γ· ὧν δὲ ἴσα τὰ ἡμίσεια, καὶ τὰ ὅλα ἴσα ἐστίν. Ὡσαύτως καὶ τῆς Β Χ Δ διαμέτρου τοῦ Β Γ κύκλου ἡ Χ Δ ἡμισὺ ἐστὶ τῆς Φ Χ διαμέτρου τοῦ Χ Θ κύκλου, ἐπειδὴ κέντρον ἐστὶ τούτου τὸ Δ· ὧν δὲ ἴσα τὰ ἡμίσεια, καὶ τὰ ὅλα ἴσά ἐστίν. Ὡσαύτως δὲ καὶ τῆς Γ Χ Α διαμέτρου τοῦ Β Γ κύκλου ἡ Χ Α ἡμισὺ ἐστίν, ἐπειδὴ κέντρον ἐστὶ τούτου τὸ Χ καὶ ἡ Α Χ ἡμισὺ ἐστὶ τῆς Ε Χ διαμέτρου τοῦ Φ Χ κύκλου, ἐπειδὴ κέντρον ἐστὶ τούτου τὸ Α· ὧν δὲ τὰ ἡμίσεια ἴσα, καὶ τὰ ὅλα ἴσά ἐστὶ καὶ ἡ ἀρα Ν Χ διάμετρος τῆ Β Δ ἴση ἐστὶ, καὶ ἡ Μ Χ τῆ Δ Γ ἄλλα καὶ ἡ Φ Χ τῆ Β Δ καὶ ἡ Ε Χ τῆ Α Γ καὶ ἑκάτερα τῆ ἑκατέρα ἴσά ἐστὶ· τὰ γὰρ τῶ αὐτῶ ἴσα, καὶ ἀλλήλοις ἴσά ἐστὶ, καὶ ὧν τὰ μέρη ἴσα, καὶ τὰ ὅλα ἴσά ἐστὶ καὶ τῶν ἀρα ἴσων διαμέτρων οἱ κύκλοι ἴσοι ἐστὶ, καὶ πάντα τὰ τοῦ κύκλου πέρατα ἴσά ἐστίν. Ἐπεί δὲ καὶ τὰ τῆς σφαίρας πέρατα δέχονται τοὺς αὐτοὺς κύκλους καὶ πέρατα, ὧν θάτερα θατέ-
ρους καὶ κατὰ τῆς σφαίρας μέρη πάντα ἴσά ἐστὶ, καὶ πᾶσα ταύτης διάμετρος τῶ ταύτης κέντρον

Ἀ κεραιουμένη· Ἄλλὰ καὶ ὧ συστήσεις σφαιρῶν ἐστὶ τῆ ἧς ἐστὶ διάμετρος, καὶ ὁ σχῆμα ποιήσει αὐτῆς διαμέτρου εὐθείαι ταύτη ἴσων ἐστὶ, καὶ καὶ τοῦ κύκλου· συνίστασθαι γὰρ αἱ Θ Γ Η Φ Α Α Φ Θ Δ Α τῶν κύκλων διαμέτροι τὸ Φ Η τετραγώνου, τοῦτο δὲ ποιήσεται καὶ αὐτῆς σφαιρῶν διαμέτροι ὅπερ ἴδει δεῖξαι.

δ'. Τοῦτο δὲ οὐχ εὐρῆ τις εἰς πᾶσαν γραμμὴν καὶ μὴν τοῦ τετραγώνου τὰς δια τοῦ μέσου καὶ καὶ ἠγμέναι, καὶ αὐθὶς πρὸς τὸ δεῖξαι ὅτι οὐτε ἴση τετραγώνῳ πᾶσα διάμετρος διὰ τοῦ κέντρον μέσου ἠγμένη, τὸ αὐτὸ ποιεῖ οὐ διάμετρος, ἴτερον ἴσον καὶ τῶ αὐτῶ· δεῖ γοῦν ἀνίσως τῆς τετραγώνου δεῖξαι διαμέτρους καὶ τὰ ἐκ τῶν γων

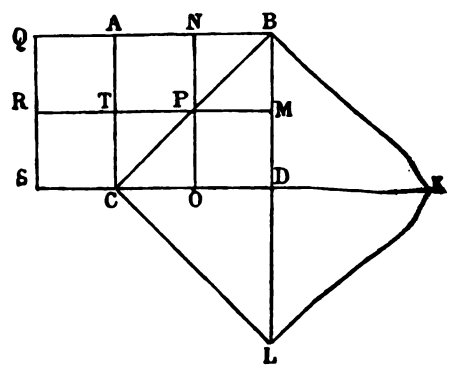

ἄλλα σχήματα εἴτε κύκλους εἴτε τετράγωνα ἔστω τὸ Α Β Γ Δ, προαπειδείχθη ὅτι ἡ Β Γ δι

circuli Κ Μ centrum est C, integræ diametri Μ Χ dimidia pars erit C Χ in circulo Κ Μ, Quoniam enim hujus circuli centrum est C : quorum vero dimidia sunt æqualia, tota enim sunt æqualia, etc., ut dictum est, de diametro Β Χ Δ in circulo Β C. Eodem modo Χ Δ est dimidia pars integræ diametri circuli Χ Τ R. Quorum vero dimidia sunt æqualia, etc Et ut C Χ Α integræ diametri in circulo Β C dimidia pars est Χ Α, quandoquidem centrum hujus circuli est Χ, ita in circulo quoque Η Χ erit Α Χ dimidia pars integræ diametri Ε Χ. Quorum autem dimidia sunt æqualia inter se, tota quoque sunt æqualia. Quare diameter Ν Χ erit æqualis diametro Β Δ et diameter Μ Χ erit æqualis diametro Α C. Præterea diameter R Χ erit æqualis diametro Δ Β, et diameter Ε Χ similiter æqualis diametro Α C, et singuli singulis æquales sunt. Quæ enim eidem sunt æqualia, inter se sunt æqualia. Et quorum partes sunt æquales integra quoque inter se sunt æqualia. Circuli ergo æqualium diametrorum sunt æquales, et omnes circuli extremitates sunt inter se æquales, Quoniam autem sphaeræ extremitates eoderm circulos capiunt, quorum singillatim partes inter se sunt æquales, eorundem quoque omnes simul partes erunt æquales et quælibet hujus diameter illis centro terminabitur. Quin etiam si sphaeram constituas, erat æqualis sphaeræ, cujus diameter est æqualis, et quam figuram efficiunt rectæ diametr̄ illinæ, ea ipsa figura erit ex

illa ratione æqualis diametris ut etiam diametrorum erant æquales. Nam circulorum diametrorum fuerunt Τ C Κ, Η Β Κ, Λ Α Η, Τ Δ Λ, ex quibus quadratum Η Κ Λ Τ. Hoc autem efficiunt sp̄ diametri, quod oportuit demonstrare.

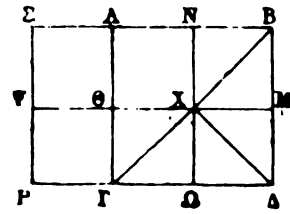
4. Hoc autem quod in circulo ostendimus, cadit in omnem lineam quadrati, et omne quadrati segmentum, quæ per medium et centrum ducuntur. Atque hoc idem valet ad probandum, non omnem quadrati diametrum per centrum et medium ducuntur idem quadratum efficere cum eo cujus est diameter neque omnem quadrati diametrum alterum quadratum æquale ei cujus est diameter. Quod

igitur ostendere inæquales esse quadrati diametrorum esse quoque inæquales figuras, quæ ex his

υπέστησε τὸ ΒΚΑΓ τετράγωνον, οὐ πλευρὰ
 ν. Ἐχει δὲ τὸ μὲν, ΑΒΓΔ δύο τρίγωνα τὰ
 τὰ δὲ ΒΚΑΓ· τίσσασκε ἴσα τοῖς δυοῖν τὸ
 ΔΔΚΔΓΔΔΓΒ, οὐ δὲ τὰ τεταρτὸν τοῖς
 δυοῖν ἡμίσειν ἴσα, τὸ ἅλον διπλάσιόν ἐστιν
 τοῦ ΑΒΓΔ· ἄρα τὸ ΒΚΑΓ τετράγω-
 νιπλάσιόν ἐστιν. Ἡ ἄρα τοῦ τετραγώνου τῶν
 ν διάμετρος διπλάσιον αὐτοῦ συνίστησεν ἂν
 ῶνον, ὅπερ εἶδει δεῖξαι. Δεικνύειν δὲ δεῖ
 γομένως τὰ ἀποδείχθῆντα. Διὶ γοῦν δεῖξαι
 ἢ ἡ ΝΩ διάμετρος τῶν εὐθειῶν τοῦ ΑΒΔ
 ῶνον, τετραγώνου τε θείσα πλευρὰ ἴσων και
 αὐτὸ ποιῆ οὐπὲρ ἐστὶ διάμετρος. Ἐπει τοῦτον
 τῶν ἐφ' ἐκάτερον ἀναλόγον ἐστὶ τὸ Ν τῆς ΒΑ
 ῖς, τοῦ ΑΒΓΔ τετραγώνου, ἐστὶ δὲ και ἡ
 τῆ ΑΒ, ὡς ἀπεδείχθη, και ἡ Α μέση ἀνά-
 ῖστι τῆς ΣΝ. Ἐπει δὲ τῆς Ν διαμέτρου πέρας
 ὀ Ω τοῦ ΑΒΓΔ τετραγώνου, ἐστὶ δὲ πέρατα
 Β πλευρᾶς ἡ Γ Δ, και ἡ Ω μέση ἀναλόγος
 ῆ Δ Γ. Και ἐπει δὲ ἡ Α γωνία μέση ἀναλόγος
 ῆ Ν Σ πλευρᾶ, και ἡ Γ γωνία μέση ἀναλόγος
 ῆ Ω Ρ πλευρᾶ· τοῖς γὰρ ἴσοις ἴσα προστεθέντα,
 ἴσά ἐστιν· ἐπει δὲ τῆ Ν Ω διαμέτρου μέση
 γός ἐστὶν ἡ Χ ὡς τοῦ ΑΒΓΔ κέντρου, ὑπάρ-
 ῖ ἡ Ν Ω τῆ ΑΒ ἴση, ἀλλὰ δὲ και τῆ Δ Γ ἀναγ-
 και τὸ Θ κέντρον ἐστὶ τοῦ ΝΩΓΣ τετραγώνου,
 ἢ τὸ Α μέση ἀναλόγος ἐστὶ τῆ Ν Σ πλευρᾶ. Ὡς
 οὐ ΑΒΓΔ τετραγώνου ἡ Ν Ως διάμετρος, ἢς

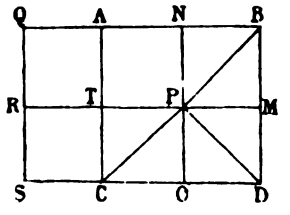
κέντρον τὸ Χ οὕτως και τοῦ ΝΩΓΣ τετραγώνου
 διάμετρος ἢς ἐστὶ κέντρον τὸ Θ. Ὡς γὰρ ἡ Μ Θ τῆ
 ΩΝ ἴση, οὕτω και ἡ Χ Ψ τῆ ΑΓ· και ὡς ἡ Α Γ τῆ Ν Σ
 ἴση, οὕτως και ἡ Ω Φ τῆ Σ Ρ και ἡ Χ Ψ ἄρα ὁμοίως τῆ
 Θ Μ. Ἐπει γὰρ ἡ Α Β ἴση ἐστὶ τῆ Ν Σ ἀλλὰ και τῆ
 Β Δ, και ἡ Β Δ ἴση ἐστὶ τῆ Δ Γ, και ἡ Δ Γ ἴση ἐστὶ τῆ
 Γ Α, και ἡ Γ Α ἴση ἐστὶ τῆ Α Β, και εἰ τῆς Α Β ἴσης πά-
 σαις ἐστὶν ἡ Ν Σ ἴση πάσαις ἐστὶ ταῖς ἴσαις αὐτῆ. Πάλιν
 ἐπειδὴ ἡ Ν Σ ἴση ἐστὶ τῆ Α Β ἀλλὰ και ἡ Σ Φ ἴση

ἐστὶ τῆ Ρ Ω, και ἡ Ρ Ω ἴση ἐστὶ τῆ Ω Ν, και ἡ
 Ν Ω ἴση ἐστὶ τῆ Ν Σ εἰ τῆς Ν Σ ἴση ἐστὶ πάσαις,
 ἡ Α Β ἴση ἐστὶ ταῖς ἴσαις αὐτῆ. Και ἐπει αἱ τοῦ
 ΑΒΓΔ τετραγώνου πλευραὶ ἴσαί εἰσι ταῖς τοῦ
 ΝΣΡΩ, και ταῦτα ἴσά ἐστι. Τὰ γὰρ ἴσα τεθέντα
 ἴσοις, πάντα ἴσά ἐστι, και ὧν ἴσα τὰ μέρη και ταῦτα
 ἴσά ἐστι, και αἱ διαμέτροι αὐτῶν ἴσαί εἰσι και τὰ
 κέντρα αὐτῶν ἴσους ἔχουσι τόπους, και τὸ Χ ἄρα Θ
 εἰς ὧν εἰσι κέντρα, και ταῦτα ἴσά ἐστιν. Ἡ ἄρα
 τοῦ τετραγώνου διάμετρος ἡ ἐκ τῆς πλευρᾶς, ἴσων
 τῶ οὐ ἦν τετραγώνου, ὅπερ εἶδει δεῖξαι· και ἐπει

ir, sive sint circuli, sive quadrata. Esto A B C
 dratum, supra ostensum est B C diametrum
 tuisse B K L C quadratum, cujus latus ipsa
 terefecta est. Habet autem quadratum ABCD
 angula, nempe D B C et A B C. At quadratum
 C habet quatuor triangula æqualia, nempe
 D L K, D C L, D C B. Quorum duo sunt
 ia duobus illis quæ illud superius quadratum
 tuunt. Cujus verò quatuor partes sunt tantæ,
 um duæ duabus dimidiis partibus alicujus sint
 les, certe totum illud est duplum hujus. Quare
 atum B K L C est duplum quadrati A B C D.
 ter ergo angulorum quadrati duplum ip-
 adratum constituit quadratum, quod oportuit
 istrare. Oportet autem hoc ipsum ex confessis
 ssime declarare. Demonstrandum est igitur
 diameter rectarum linearum N O, quadrati
 D, si fiat latus quadratum æquale constituat
 drato, cujus est diameter. Quoniam autem
 nediqm utrinque proportionale lateris A B in
 ato A B C D. Est autem N Q æqualis lineæ AB,
 s demonstratum est, sane A medium alterum
 tionale erit lineæ Q N. Quoniam autem
 tri N quadrati A B C D, terminus est O :
 item C D termini lateris A B, erit O simili-
 fium proportionale lateris D C. Et quoniam
 s medius A est proportionnalis lateris
 ngulus quoque C erit medius proportio-
 teri O S. Æqualibus enim æqualia si addan-
 tia sunt æqualia. Quoniam autem P est me-

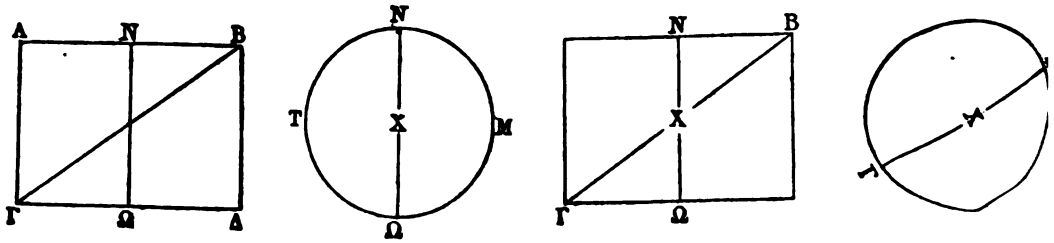
C dia proportionalis diametri N O, et est media illa
 quadrati A B C D centrum. Est autem N O linea
 æqualis lineæ A B, et præterea lineæ D C, necessa-

rio T centrum erit quadrati N O S Q. Ut enim N O
 est diameter quadrati A B C D, cujus centrum est
 P : ita quoque A C est diameter quadreti N O S Q,
 cujus centrum est T. Ut enim M T linea est æqualis
 lineæ N O, ita quoque P R est æqualis lineæ A C. Et
 ut A B est æqualis lineæ N Q : ita quoque linea O S
 est æqualis lineæ Q S. Linea ergo P R est æqualis
 lineæ T M. Cum enim linea A B sit æqualis lineæ
 N Q atque etiam lineæ B D, linea quoque B D
 erit æqualis lineæ D C, et linea D C æqualis lineæ
 C A, et linea C A æqualis lineæ A B. Quod si linea
 N Q lineæ A B est æqualis, æqualis est om-
 nibus huic æqualibus. Rursus quoniam linea N G
 est æqualis lineæ A B ; præterea linea Q S est
 æqualis lineæ S O, et S O æqualis est lineæ O N
 et linea O N æqualis est lineæ N Q : si linea A B
 æqualis est lineæ N Q, ut est æqualis est quoque
 omnibus et æqualis omnibus ipsi æqualibus. Et
 quoniam latera quadrati A B C D sunt æqualia late-

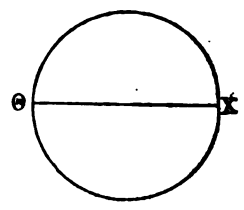
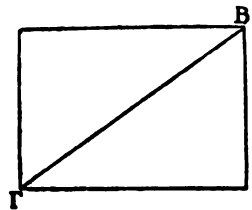
γών η κυρίως διάμετρος τοῦ τετραγώνου, η ἐκ τῶν γωνιῶν διπλάσιον τούτου ποιῆ, η δε ἐκ τῆς πλευρᾶς ἴσον αὐτῷ, οὐκ ἄρα ἴσα πάντα τὰ μέρη αὐτοῦ, ὅπερ ἴδει δεῖξαι. Δεῖ δε και τὰς διαμέτρους αὐτοῦ κύκλου διαμέτρους θείναι και δεῖξαι ὅτι ἀνίσους αὐτὰς

γενέσθαι, ὅπερ ῥάδιον, και εἰ τοῦτο, και σφαιρῶν ἀνίσους συστήσαι τοῦ Α Β Γ Δ τετραγώνου διαμέτροι εἰσιν η Β Γ Ν Ω. Δεῖ δε αὐτῶν δεῖξαι μέτρους κύκλων αὐτῶν, και εἰ κύκλων φανῶσι, σφαιρῶν ἀναγκαίως εἰσιν. Ἐστω η τῶν γωνιῶν κα

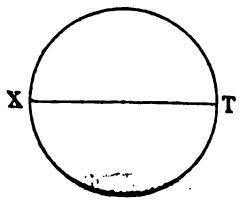
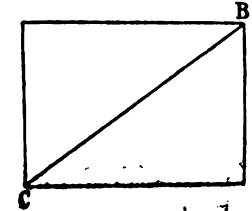
ρία διάμετρος, η Β Γ, ἑτέρα δε η Ν Ω μίσον δε τούτων, και οἶον κέντρον, τὸ Χ οὔδε γὰρ κυρίως κέντρον τοῦτο, ἀλλὰ μίσον, διαφέρει γὰρ τοῦ μίσου τὸ κέντρον κατὰ τὸν ἑμὸν λόγον, τὸ ὅτι αἱ πρὸς τὸ κέντρον προσπίπτουσαι εὐθείαι ἐκ τῆς περιμέτρου ἴσαι ἀλλήλαις εἰσὶ, τὸ δε μίσον τούτου, ὅτι πᾶσαι μὲν προσπίπτουσιν εἰς αὐτὸ, πᾶσαι δε ἀλλήλαις ἴσαι εἰσιν, ὡστε κυρίως κέντρον ἐπὶ τοῦ κύκλου και τῆς σφαιρας ὀνομάζεσθαι λέγομεν. πᾶν γὰρ εἰ τι κέν-

τρον, και μίσον και στιγμὴ και σημεῖον, ἐστὶ μίσον, η στιγμὴ, η σημεῖον, οὐ κέντρον, ἢ οὐδε πᾶσα εὐθεῖα γραμμὴ διὰ τοῦ μίσου ἴση και περατουμένη, κυρίως διάμετρος, ἀλλ' αὐτὴ κυρίως δε διάμετρος ἐστὶν η τὰ μείζω ἀμειωμένη ὑπ' αὐτῶν συνδιόουσα, οἶον η Β Γ, η δε και κυριωτάτη και πρωτίστη, η Χ Θ ἴση ταῖς οὐ ἐστὶ διάμετρος διαμέτρους πᾶσαις. γοῦν ὅτι η μὲν Β Γ ἢς μὲν μίσον τὸ Χ διάμετρος τε

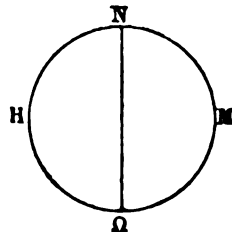
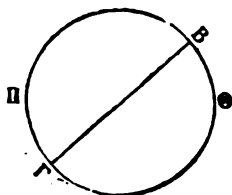
ribus quadrati N Q S O, ipsa etiam quadrata sunt C inter se æqualia. Nam si æqualia æqualibus addantur, omnia sunt æqualia. Et quorum partes sunt æquales, ipsa quoque sunt æqualia, et ipsorum diametri sunt æquales, et ipsorum centra æqualia loca obtinent. Æqualia ergo sunt X et T in quibus centra sunt. Si igitur quadrati illa, quæ est linearum diameter, fiat latus, constituet quadratum alterum æquale ei cujus est diameter quod demonstrare oportuit. Quoniam igitur quæ proprie diameter appellatur, nempe illa quæ angulorum quadrati est diameter, duplum quadrati illius cujus est diameter constituit: at illa quæ linearum dicitur diameter æquale quadratum constituit; non ergo æquales erunt omnes ipsius partes; quod oportuit ostendere. Oportet autem ipsius diametros circulis adaptare D et ostendere inæquales esse (quod nullo negotio fieri potest) et ut diametros inæquales, ita etiam si hæras inæquales constitui. Cum duæ sint diametri

quadrati A B C D, nempe B C N O oportet qualium circulorum esse diametros ipsos ostend. Quod si circulorum inæqualium sunt diametr cessario quoque inæqualium sphaerarum erunt metri. Esto angulorum quadrati diameter proprie dicitur diameter B C, altera vero medium vero harum et veluti centrum X. N enim proprie centrum est hoc, sed medium. meo iudicio centrum differt a medio, quod æ lineæ ex ciconferentia in centrum concurrent sint inter se æquales; at in medium quidem concurrant omnes lineæ, sed non sint æquales. Q proprie centrum in circulo et sphaera usurpamus. Omne enim centrum est medium, punctum et extremitas: at si quid est medium, non est punctum, aut extremitas aut centrum. U omnis linea recta per medium ducta et termin est proprie diameter, sed proprie est diameter linea recta, quæ a duabus majoribus extremita

Θ προσελάβετε κύκλῳ ἐν ἑαυτῇ περιγράψασα τοῦ διαμέτρου ἢ δὲ Ν Ω ἤς καὶ αὐτῆς μέσον τὸν Τ Μ· ἐπι τοῦν ἄ. Β Γ διπλάσιον τετραποιεῖ, οὗ ἐστὶ διάμετρος, τὸ γὰρ ἀπὸ τῆς τοῦ ἴωνου διαμέτρου καταγραφὴν τετράγωνον δι- ν ἐστὶ, τοῦ οὗ ἐστὶ διάμετρος ἢ τοῦτο συστήσασα, παρ' ἡμῶν ὀνομαζομένη διάμετρος ἴση οὔσα

πλευρὰ, ἴσην καὶ καταγράφει τετράγωνον οὗ ἐστὶ διά- μετρος τὸ δὲ διπλάσιον τοῦ ἡμίσειος μείζον, καὶ ὅς ἄρα κύκλος συμπεριλαβὴ τὴν μείζονα διαμετρον εἰς οικίαν διαμετρον, ἐξ ἀνάγκης μείζων ἐστὶ τοῦ τὴν ελαττονα συμπεριλαβόντος εἰς οικίαν διάμετρον· ὁ ἄρα Π Θ κύκλος, ὁ τὴν Β Γ λαβὼν, μείζων ἐστὶ τοῦ τὴν Ν Ω λαβόντος Τ Μ. Αἱ ἄρα τοῦ τετραγώνου διαμετροι

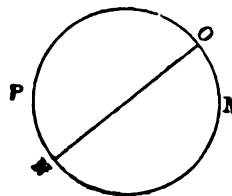
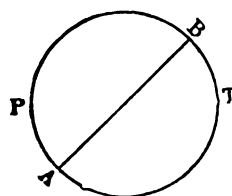

ἔσαι πλευραὶ τεθεῖσαι ἴσην τούτῳ ποιῶσι τε- νον, οὔτε πᾶσαι μὴ ἴσην, οὔτε πᾶσαι ἴσην ν ὑπάρχει διάμετροι· κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ λό- δὲ σφαῖραν πᾶσαι ἴσην ποιοῦσιν, ἀλλὰ αἱ μὲν α, αἱ δὲ ελάττονα, ἐπειδὴ καὶ ἡ τῆς σφαίρας κύκλους ἐστὶν ἐπιπέδεια, ἢ τε θεῖσαι αἱ τοῦ ἴωνου διάμετροι ελαττονας καὶ μείζονας ποι- ε σφαῖρας ὡς καὶ κύκλους, ὥστε οὐχ ὡς εἰς τὸν ν καὶ τὴν σφαῖραν τὸ εἶδος εἰδοποιήσῃ τὴν ὕλην, καὶ εἰς αὐτο, οὔτε εἰς ἐν ἑτέρον· τὰ γὰρ τοῦ

κύκλου μέρη ἴσα παντα, καὶ ὅσα ἂν ποιῶσιν αἱ τού- τῶ διαμετροι, ἴσα ἐστὶν, ὡς εἰδείχθη, αἱ δὲ τοῦ τε- τραγώνου οὔτε αὐτῶ ἴσην πᾶσαι ποιῶσιν ὁ ποιῶσιν οὔτε μὴ ἴσην, ἀλλ' αἱ μὲν ἴσην, αἱ δὲ οὐκ ἴσην. Τοῦτο δὲ καὶ εἰς ἑτέρα, καθὼς ἐν τοῖς κύκλοις εἰδείχθη. Τὸ ἄρα εἶδος κραιττόνως τὴν ὕλην σφαῖραν καὶ κύκλον ἢ τετράγωνον εἰδοποιήσῃ, καὶ εἰδείχθη καθὼς εἶδει τοῦτο δεῖχθῆναι. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ τριγώνου καὶ πάντων. Ἔστι δὲ οὕτως, αἱ τοῦ τριγώνου διάμετροι αἱ ἐκ τοῦ κέντρου καὶ μέσου διερχόμεναι, εἰ τεθῶσι

ata, ipsas copulat ut B C, maxime vero pro- l inter omnes prima, ut X T, quæ est æqua- nibus diametris circuli illius, cujus est dia- Dico igitur diametrum B C, cujus X est m circulum P T circumscriptum majorem ere circulo T M, quem assumit diameter N O nedium ἴτιδὲν ἐστὶ Χ. Quoniam igitur diame- dratum constituit duplum illius, cujus est ster (nam quadratum descriptum a quadrati

diametro, duplum est illius quadrati cujus est dia- meter ex qua effectum est). At illa diamater quæ nobis dicitur æqualis lateri quadrati illis ejus est diameter, quadratum constituit æquale illi cu- jus est diameter. Atqui duplum est dimidio majus. Circulus ergo, qui majorem diametrum comprehendit et sibi accommodat, necessario ma- jor est circulo illo qui minorem comprehendit, et sibi accommodat diametrum. Circulus ergo P T

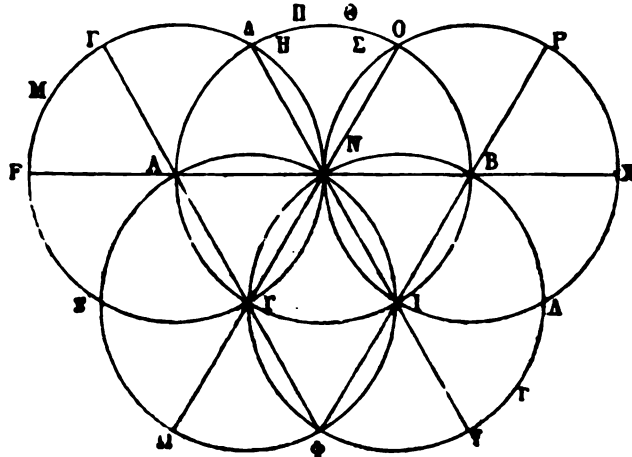

ajorem comprehendit diametrum A B, major D rculo P M, qui N O minorem assumit. Non ergo diametri quadratorum latera effectæ ia quadrata efficiunt, neque omnes inæqualia, omnes æqualium circulorum sunt diametri; lem ratione non omnes sphaeram æqualem nt, sed partim majorem, partim minorem. am autem sphaeræ superficies ex circulis t diametri quadratorum circulis accommo- majores et minores sphaeras efficiunt ut cir- Quare non ita forma materiam circuli et æ-informavit, ut sibi et aliis figuris haberent, abent. Nam circuli partes sunt omnes æquales

et quæcunque efficiunt circuli diametri æqualia sunt, ut demonstratum est. At non omnes quadrati diametri æquale quod faciunt, quadratum reddunt- neque inæquale sed partim æquale, partim inæ- quale. Atque hanc suam proprietatem aliis quoque figuris communicant, ut in circulis majoribus et mi- noribus demonstratum est. Forma ergo materiam globi et circuli præstantiori modo, quam materiam quadrati informavit. Atque hoc demonstratum est eo modo, quo demonstrandum fuit. Quod etiam in triangulo observari potest et in omnibus aliis figu- ris. Ac hunc in modum demonstratur, quæ ex centro per medium ducuntur trianguli diametri, si-

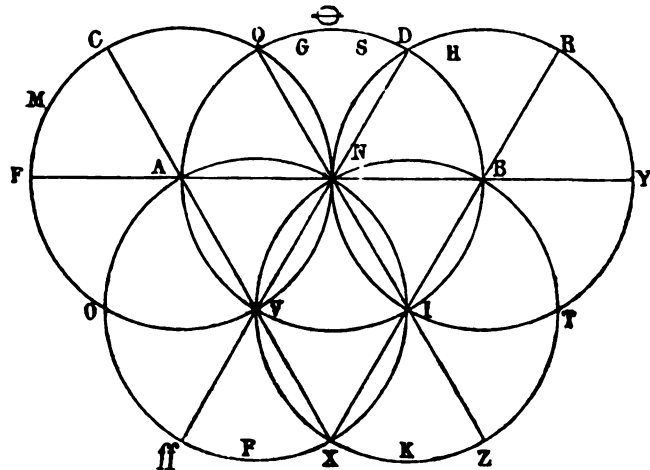
διαμέτροι, μείζονας και ελάττονας ποιήσουσι κύκλους, αλλά και τριγώνων ει τιθῶσι πλευραι, μείζονα και ελάττονα ποιήσουσι τρίγωνα, αι δε του κύκλου εκ του κυρίως κέντρου και μέσου διερχόμεναι και κύκλους ίσους, ει τιθῶσι, ποιήσουσι, αλλά και πᾶν ἄλλο σχῆμα. Δεί γούν ίσους δείξει τούς τούσδε τούς κύκλους, και τὸ εκ τῶν διαμέτρων αὐτῶν τριγώνων· εἴτα ὅτι οὐχ οὕτως και ἐπι του τριγώνου τῶ Ν

Α κέντρω, κύκλος γεγράφθω ὁ Π Θ διαστήματι τῶ και τῶ Α κέντρω, κύκλος γεγράφθω ὁ Ρ Η διαστήματι τῶ Ε Ν και τῶ Β κέντρω, κύκλος γεγράφθω ὁ Σ Α διαστήματι τῶ Χ Ν τῶ Ι κέντρω, γεγράφθω ὁ Ζ Ι διαστήματι τῶ Ψ Ν και τῶ τρω, κύκλος; γεγράφθω ὁ Ζ Κ διαστήματι τῶ αι γούν Α Β Ε Ν Χ Ν Ω Ν Ψ Ν διαμέτροι εἰ Π Θ Μ Π Σ Α Ζ Κ Ζ Τ κύκλων, ἑκατέρα ἐκ

κατὰ τὴν τῶν στοιχείων θέσιν. Ὡς ἄρα του Π κέντρον τὸ Ν και πέρατα τῆς αὐτοῦ διαμέτρου τὸ Α Β οὕτως και του Α Η κέντρον τὸ Α πέρατα δε τὸ Ε Ν τῆς quidem circulis accomendantur, majores et minores efficiunt circulos. Preterea, si triangulorum diametri latera constituentur, majora atque minora efficiunt triangula. At circuli diametri quæ per medium centrum proprie dictum ducuntur, circulos æquales semper efficiunt, atque etiam quamlibet aliam figuram æqualem. Oportet igitur æquales circulos hos demonstrare et illud quod ex diametris

Β αὐτοῦ διαμέτρου, και του Σ Α κέντρον μὴν πέρατα δε τῆς αὐτοῦ διαμέτρου τὸ Χ Ν, ὡς και του Ζ Τ κέντρον μὴν τὸ Ι πέρατα δε τῆς ipsorum constituitur triangulum, deinde non habere locum in triangulo. Centro N, intervallo EN, circulus describatur C G; item centro A, intervallo Y N, circulus describatur S L; item centro I, intervallo I N circulus describatur F T centro U, intervallo FFU circulus describatur Diametri igitur Α Β Ε Ν Χ Ν Ω Ν Ψ Ν circu

QHMGSLOKFT singulas suorum circulorum sunt. Et ex ordine elementorum collocantur Ut igitur se habet centrum N circuli QH, ita etiam se habent termini ejusdem diametri, nempe intervallum AB; ita etiam A centrum circuli MG, et termini diametri ipsius EN; ita etiam B centrum circuli

CSL, et termini diametri nempe YN; ita centrum I circuli FT, et termini diametri n intervallum ZN, ita quoque N centrum circuli et termini ipsius diametri, nempe intervallum Nam termini circuli QH sunt centra circuli MGS LFT OK. Quoniam igitur termini

ου, τὸ Ψ Ν καὶ τοῦ Ζ Κ κέντρον μὲν τὸ Υ Α
 δε τῆς αὐτοῦ διαμέτρου τὸ Ω Ν. Τὰ γὰρ Π Θ
 κέντρα ἐστὶ τῶν Μ Η Σ Λ Ζ Τ Ξ Κ κύκλων.
 οὖν τὰ τοῦ Π Θ τῶν διαμέτρων πέρατα
 Ο Ι Δ κέντρα ἐστὶ τῶν Μ Η Σ Λ Ξ Κ Ζ Τ
 , τὸ δε κέντρον μέσον ἐστὶ τοῦ κύκλου πρὸς
 αὐτὰ προσπίπτουσαι εὐθείαι ἐκ τῆς τούτου πε-
 ς ἴσαι ἀλλήλαις εἰσὶν, ὡς τὸ Ν ἄρα πρὸς τὸ
 το Χ πρὸς τὸ Β τῶν γὰρ ἐκατέρων κέντρον
 ς καὶ τῶν Α Β κέντρον τὸ Ν ἀλλὰ καὶ τὸ
 3, ἴσα ἐστὶ τοῖς Ν Β Χ Β κέντρον κοινὸν
 Β. Ἡ ἄρα Ρ διάμετρος τοῦ Σ Λ κύκλου ἴση
 Χ Ν αὐτοῦ διαμέτρου ὧν γὰρ ἴσαι τὰ ἡμί-
 κλι τὰ ὅλα ἴσα ἐστὶ, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὡς
 Ν πρὸς τὸ Ι καὶ τὸ Ψ πρὸς τὸ Γ τῶν γὰρ
 κέντρον τὸ Ι ὡς καὶ τῶν Δ Ι κέντρον τὸ Ν
 αὐτὸ Β Ι Φ Ι ἴσα ἐστὶ τοῖς Ν Ι Ψ Ι κέντρον
 γὰρ τὸ Ι ἢ ἄρα Β Φ διαμέτρος τοῦ Ζ Τ κύ-
 κλου ἐστὶ τῆ Ψ Ν αὐτοῦ διαμέτρου ὧν γὰρ ἴσα
 ἴσα, καὶ τὰ ὅλα ἴσα ἐστὶν. Ὡσαύτως δὲ ὡς
 ὡς τὸ Υ καὶ τὸ Ω πρὸς τὸ Υ τῶν γὰρ ἐκατέ-
 ρων τὸ Υ ὡς καὶ τοῦ Υ Ψ κέντρον τὸ Ν.
 αὐτὸ Α Υ Φ Υ ἴσα ἐστὶ τοῖς Ν Υ Ω Υ κέν-
 τρον γὰρ τὸ Υ. Ἡ ἄρα Α Φ διάμετρος τοῦ
 κλου, ἴση ἐστὶ τῆ Ω Ν αὐτοῦ διαμέτρου ὧν
 ἡμίσεια ἴσα, καὶ τὰ ὅλα ἴσα ἐστὶ, κατὰ τὸν
 ὅλον. Ὡς ἄρα τὸ Υ πρὸς τὸ Α καὶ τὸ Ε πρὸς
 ὧν γὰρ ἐκατέρων κέντρον τὸ Α ὡς καὶ τῶν

Α Β Α κέντρον τὸ Ν ἀλλὰ καὶ τὸ Γ Α Υ Α ἴσα ἐστὶ
 τοῖς Ν Α Ε Α κέντρον κοινὸν γὰρ τὸ Α. Ἡ ἄρα
 Γ Υ διάμετρος τοῦ Μ Η κύκλου ἴση ἐστὶ τῆ Ε Ν αὐ-
 τοῦ διαμέτρου. ὧν γὰρ τὰ ἡμίσεια ἴσα, καὶ τὰ ὅλα
 ἴσα ἐστὶν. Ἐπεὶ γοῦν ἡ Γ Υ ἴση ἐστὶ καὶ Ε Ν καὶ
 ἡ Α Β τῆ Ν Χ καὶ ἡ Ρ Ι τῆ Β Φ καὶ ἡ Ψ Ν τῆ Ι Δ
 καὶ ἡ Ω Ν τῆ Υ Ο καὶ ἡ Φ Α τῆ Υ Γ καὶ ἐκάστη
 ἐκάστη ἴση ἐστὶ, τὰ γὰρ τῶ αὐτῶ ἴσα, καὶ ἀλλήλοις
 ἴσα ἐστὶ καὶ οἱ Π Θ Σ Λ Ζ Τ Ξ Κ Μ Η κύκλοι,
 ἴσοι εἰσὶν ὧν γὰρ αἱ διαμέτροι ἴσαι, καὶ ταῦτα ἴσα
 ἐστὶν οἱ ἄρα κύκλοι πάντες ἴσοι εἰσι, καὶ τὸ ἐκ τῶν
 διαμέτρων αὐτῶν συνιστακὸς τρίγωνον ἴσόν ἐστὶν.
 Ἡ γοῦν Α Β διάμετρος τοῦ Π Θ κύκλου τὴν ἴση
 ταύτην διάμετρον Α Φ τοῦ Ζ Κ κύκλου προσλαβέτε
 πλευρὰν, καὶ αὕτη τῆς Φ Β διάμετρον τοῦ Ζ Γ κύ-
 κλου πλευρὰν, καὶ συστήτω τὸ Α Β Φ τρίγωνον. Ἐπι-
 τοίνυν ἴσαι εἰσὶν αἱ διαμέτροι, ὡς ἐδείχθη, ἀνοι-
 γκαίως καὶ τὸ ἐκ τούτων συνιστακὸς τρίγωνον, ἴσο
 πλευρὸν ἐστὶ καὶ ἰσογώνιον, τὸ ἄρα Α Β Φ τρίγωνον
 ἴσόν ἐστὶν, ἐπειδὴ ἰσοπλευρὸν ἐστὶ καὶ ἰσογώνιον.
 Αἱ ἄρα τοῦ κύκλου διαμέτροι ἐκ τοῦ κέντρου καὶ
 μέσου ἡγμέναι ἴσα ποιοῦσι σχήματα, ἐπειδὴ πᾶσα
 αὐτοῦ διάμετρος ἴση ἐστὶ, διὰ τοῦτο καὶ πᾶν αὐτοῦ
 μέρος πρὸς τὸ κέντρον ἴσον τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ ἐστὶ
 μέρος, καθὼς ἀπεδείχθη. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐπὶ τοῦ τρι-
 γώνου, αἱ γὰρ τούτου πλευραὶ οὐκ ἴσων ποιοῦσι τῆς
 αὐτοῦ διαμέτρου καὶ καθέτου κύκλου ἢ τρίγωνου
 τοῦ γὰρ κύκλου ἢ διαμέτρος τρίτον ἐστὶ τῆς τούτου

um circuli Q H, sunt D B U Q I A ; et in his
 ntra circulorum M G S L O K F T ; centrum C
 est medium circuli ad quod ductæ omnes a
 erentia lineæ sunt inter se æquales : ut
 se habet ad B, ita etiam Y se habet ad B :
 ue enim centrum est B, ut etiam termino-
 B, centrum est N. Atqui RB, IB, sunt æqua-
 s N B, Y B. Nam B centrum est commune,
 er ergo R I, circuli S L, est æqualis diame-
 N, Quorum enim dimidiæ partes sunt
 s, ipsa tota sunt æqualia. Ex eadem ratione
 ibet N ad I, ita etiam Z ad I utriusque
 ntrum est I. Non secus atque terminorum
 trum est N. Atqui B I X I æqualia sunt
 Z I ; nam I commune centrum est. Diameter
 X, circuli F T, æqualis est diametro Z N.
 n enim dimidiæ partes sunt æquales, et tota
 nt æqualia. Eodem modo ut N se habet ad U,
 m FF ad U ; utriusque enim termini centrum
 it N : centrum est terminorum U D. Atqui
 U sunt æqualia istis N U U FF. Nam cen-
 omme est U. Diameter ergo A X circuli
 ualis est diametro ipsius FF N. Quorum
 midia sunt æqualia, tota ipsa sunt æqualia,
 m ratione ut se habet N ad A, ita etiam E
 utriusque enim centrum est A. Non secus at-
 ninorum B A, centrum est N. Atqui C A U A,
 t sunt istis N A U A ; nam centrum commune
 Diameter ergo C U, circuli M C, æqualis est
 diametro E N ; quorum enim dimidia sunt

æqualia, et tota ipsa sunt æqualia. Quoniam igitur
 diametrum C U est æqualis diametro E N, diameter
 etiam A B erit æqualis diametro N Y, et R I dia-
 meter æqualis diametro B X, et diameter Z N
 æqualis diametro I Q, et diameter FF N æqualis
 diametro U D ; et diameter X A æqualis diametro
 U C ; denique singulæ singulis sunt æquales ; nam
 quæ eidem sunt æqualia illa inter se sunt æqualia.
 Et Q H S L F T O K M G sunt æquales, circuli ;
 nam figuræ, quarum diametri sunt æquales, ipsæ
 inter se sunt æquales ; et quod ex ipsis diametris
 constituitur triangulum æquale est. Diameter ergo
 A B, circuli G H assumat æqualem sibi diametrum
 A X circuli O K ; et ipsa assumat diametrum X B
 circuli F T. Fiantque latera et constituatur trian-
 gulum A C X. Quoniam igitur æquales sunt diame-
 tri, ut demonstratum est, necessario triangulum ex
 his constitutum est æquilaterum et æquiangulum.
 Diametri ergo ex centro ex medio ductæ æquales
 constituunt figuras, quandoquidem omnis circuli
 diameter est æqualis ; idcirco quilibet ipsius pars in
 centrum concurrens reliquis partibus est æqualis,
 ut supra demonstratum est. At hoc in triangulo
 locum non habet ; nam ipsius latera non efficiunt
 circulum, aut triangulum æquale triangulo aut
 circulo qui ex ipsius diametro conficitur, nam
 diameter circuli et tertia pars circumductæ lineæ
 quam si quis assumat et adhibeat, ut secet circum-
 ferentiam circuli, tres æquales diametro lineas effi-
 ciet ; quam quidem lineas si quis ut latera ponat,

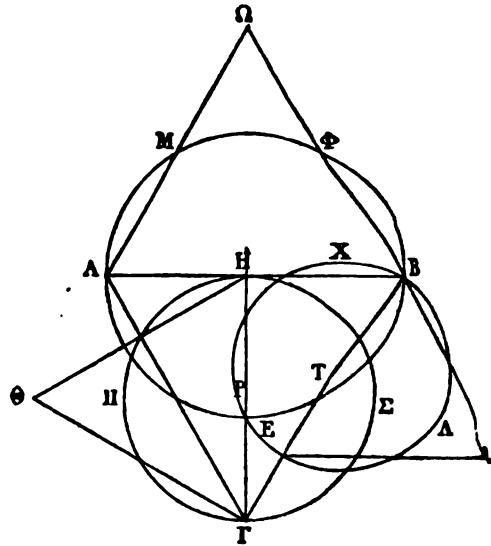
περιφερείας, ἢν τις εἰ λάβῃ καὶ τῆ διαμέτρῳ θείῃ τμηθεῖ, τρεῖς ἴσας αὐτῆ ποιήσῃ ἄς θείῃ πλευρᾷ ἰσογώνιον καὶ ἰσοπλευρον ποιήσῃ τρίγωνον, εἰ δὲ τρεῖς διαμέτρους κυκλώσει, τρίτον δὲ περιμέτρου θῆσαι διάμετρον, ὁ αὐτὸς καὶ πάλιν κύκλος γυνήσεται.

ε'. Οὐχ οὕτως δὲ ἐπὶ τοῦ τριγώνου· οὐ γὰρ τὸ τρίτον τῆ αὐτοῦ περιμέτρου ἢ καθέτου ἴσον τῆ αὐτοῦ διαμέτρῳ, ἀλλὰ μείζον, ὥστε μείζονα καὶ ἐλάττωνα καὶ κύκλον καὶ τρίγωνον ποιήσουσιν αἱ τούτου πλευραὶ τε καὶ ἡ διάμετρος καὶ ἡ κάθετος· ἔστι δὲ τοῦτο τῆς ἀνισότητος, καὶ περὶ μὲν τῶν ἄλλων τριγώνων οὐδεὶς εἰς ἀπόδειξιν λόγος· ἐναργῆς γὰρ ἡ θεα, οἷον τοῦ ἰσοσκελοῦς, τοῦ ὀξυγωνίου, τοῦ ἀμβλυγωνίου, ἢ ἀπόδειξις δὲ χρησίμος ἔστι δείχθῆναι ἐπὶ τοῦ ἰσοπλευροῦ. Ἔστι δὲ αὕτη ἡ τοῦ τριγώνου πλευρὰ καὶ ἡ διάμετρος ἢ διὰ τοῦ κέντρου καὶ μέσου ἠγμένη καὶ ἡ κάθετος, οὐκ ἴσους κύκλους ποιούσιν, ἀλλ' ἀνίσους, ἀλλ' οὐδὲ τρίγωνα ἴσα τῶ αὐτῶ· δεῖ δὲ τρίγωνον καὶ κύκλον σχηματογραφεῖν καὶ δείξαι ἀνίσους κύκλους τοὺς ἐκ τῆς πλευρᾷ τοῦ τριγώνου γενομένους καὶ τῆς διαμέτρου καὶ τῆς καθέτου, τῶ $A B \Gamma$ τριγώνῳ· κύκλος γεγράφθω ὁ $M \Phi$ κέντρον τὸ K καὶ τῆ $B E$ διάμετρον, ὁ $X \Lambda$ κέντρον τὸ N καὶ τῆ $H \Gamma$ καθέτου, ὁ $\Pi \Sigma$ κέντρον τὸ P ἢ ἀρα $A B$ πλευρᾷ, ἔστω τοῦ $M \Phi$ διάμετρος, τοῦ $A B \Gamma$ τριγώνου καὶ τοῦ $X \Gamma$ κύκλου διάμετρος ἢ $B E$ ἦτω πλευρᾷ, τοῦ $E B Z$ τριγώνου ἀλλὰ καὶ ἡ $H \Gamma$ κάθετο-
triangulum efficiet æquiangulum et æquilaterum, quod si qui tres diametros in circulum torqueat, tertiam partem circumferentiæ ponat circuli diametrum, idem rursus redibit circulus.

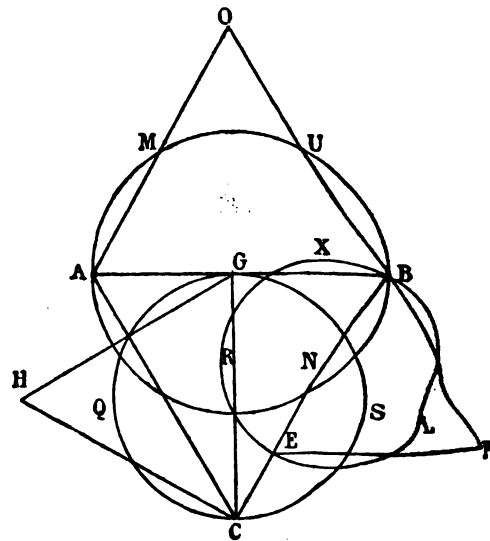
5. At idem hoc non habet locum in triangulo, nam tertia pars perimetri aut linea perpendicularis æquale triangulum ei quod fit ex ipsius diametro non constituunt, sed majus. Quare majorem et minorem circulum : itemque majus ac minus triangulum latera ipsius efficient, itemque diameter et linea perpendicularis. Est autem hoc inæqualitatis. Ac de aliis quidem triangulis non est quod demonstrationem instituamus ; potest enim evidenter animadverti in triangulo crurum æqualium, in acutangulo triangulo obtuso. Sed operæ pretium est demonstrare in triangulo æqualium laterum. Demonstratio autem in hunc modum conficitur. Latus trianguli et diameter, quæ per centrum ac medium ducta est, et perpendicularis linea non efficiunt æquales circulos, sed inæquales, imo neque triangula eidem æqualia efficiunt. Oportet describere trianguli et circuli figuram ac ostendere inæquales esse circulos qui ex latere trianguli [diametro ac linea perpendiculari efficiuntur.

In triangulo $A B C$ circulus $M U$ describatur, sitque centrum G . Itemque circum diametrum $B E$ circulus $X L$ ducatur sitque centrum N ; itemque circum perpendicularē lineam $C C$, circulus $Q S$ describatur, sitque centrum R . Latus ergo $A B$ trianguli $A B C$ sit diameter circuli $M U$ et diameter $B E$ circuli $X L$ sit latus trianguli $E B F$. Præterea $G C$ perpendicularis linea trianguli $A B C$, diame-

τος, τοῦ $A B \Gamma$ τριγώνου, διάμετρος δὲ τοῦ $\Pi \Sigma$ κύκλου, ἦτω πλευρὰ τοῦ $\Gamma H \Theta$ τριγώνου, καὶ τοῦ $M \Phi$ κύκλου διάμετρος, πλευρὰ δὲ τοῦ $A B \Gamma$ τριγώνου, ἦτω πλευρὰ τοῦ $A B \Omega$ τριγώνου. Ἐπι-

τοῖνον ἢ διάμετρος τρίτον ἔστι τῆς ὅλης τοῦ κύκλου περιφερείας, ὑπάρχει δὲ ἡ $A B$ διάμετρος τοῦ $M \Phi$ κύκλου, καὶ πλευρὰ τοῦ $A B \Gamma$ τριγώνου καὶ ἔπι εἰς ἀνάγκης καὶ τούτου τρίτον· ἐπειδὴ ἐν ἑτάμη-
ter autem circuit $Q S$, sit latus trianguli $C G I$. Eodem modo diameter circuli $M U$ quæ eadem est latus trianguli $A B C$ sit latus trianguli $A B \Omega$. Quoniam igitur diameter est tertia pars totius circumferentiæ lineæ circuli, est autem $A B$ diameter circuli $M U$, et latus trianguli $A B C$; est quoque

necessario circumcurrentis lineæ tertia pars. Quæ doquidem in aliis æqualibus lateribus hoc ipsum habet locum, quoniam $A B C$ perficit triangulum $A B C$, necessario $A B$ diameter latus afficit, majorem circulum constituent quam sint illi circuli qui circum trianguli perpendicularē lineam, &

αὐτῆ Α Β Γ ἀκέραια τὸ τρίγωνον Α Β Γ, ἢ ἡ τοῦ Α Β Γ Α Β διάμετρος θεθεῖσα μείζονα συνίστησιν ταῖς τοῦ τριγώνου καθέτου μέτρον συσταθασμένους κύκλους τὸν Μ Φ ἢ Γ Η κάθετος οὐκ ἴση τῆ Α Β πλευρῆ κατ' ἴσιν δὲ καὶ αὕτη διάμετρος τοῦ Π Σ κύκλου ἴση ἐστὶ καὶ ὁ κύκλος οὗ αὕτη διάμετρος, κατ' ἕλαττον ἀνίστος τῶ Μ Φ κύκλῳ, οὗ ἢ Α Β, καὶ τὸ ἄρα Γ Μ Θ τρίγωνον ἰσοπέδιλον καὶ διάμετρος, τοῦ Α Β Γ τριγώνου Π Σ κύκλου, πλευρὰ γεναμένη, συνίστησιν, ἴση, κατ' ἕλαττον δὲ τοῦ Α Β Γ τριγώνου. πλευραὶ ὑποτίθεισσαι ἀλλήλας, μείζους ἑαυδία μέτρον καὶ καθέτου ποιούσι πάλιν, ἕπει Α Γ τριγώνου οὐκ ἴση τῆ ἑαυτοῦ πλευρῆ ἴση ὅπου ἂν περάσῃ, εἰ μήτι κατὰ τὸ Γ ὁ ρακ τῆς Β Γ πλευρᾶς, καὶ γενήσεται καὶ πλευρὰ, ὅ τε καὶ τοῦ τῆς διαμέτρου ἀποστῆ ἴση, ἀνίστος, κατ' ἕλαττον ἴση τῆς Β Σ πλευρᾶς, δὲ ἢ αὕτη καὶ τοῦ Χ Λ κύκλου διάμετρος, ἴση καὶ ὁ Χ Λ κύκλος ἀνίστος κατ' ἕλαττον Μ Φ κύκλῳ οὗ διάμετρος ἢ Α Β ἢ γὰρ Β Γ ἴση ἐστὶ, καὶ τὸ ἄρα Ε Β Ζ τρίγωνον ὁ ἢ διάμετρος, τοῦ Α Β Γ τριγώνου καὶ τοῦ Χ Λ πλευρὰ γεναμένη, συνίστησιν ἀνίστος ἐστὶ, ἴση δὲ, τῶ Α Β Γ τριγώνῳ πάλιν δὲ ἢ διαμέτρου Μ κύκλου, ἐπειδὴ καὶ πλευρὰ ἐστὶ τοῦ τριγώνου, τᾶς Β Ω Α Ω πλευρᾶς ἴσης ταύτη

λαβοῦσα, ἐξ ἀνάγκης τῶ οὗ πλευρὰ, ἴση ἑοίκατο τρίγωνον τῶ Α Β Ω. Καὶ ἐπεὶ τοίνυν ἢ Α Β πλευρὰ μείζων ἐστὶ τῆς Β Γ (sic) διαμέτρου καὶ αὕτη τῆς Η Γ καθέτου, ἐπίστασι δὲ, ἢ μὲν Α Γ τὸν Μ Φ, ἢ δὲ Β Ε τὸν Χ Λ, ἢ δὲ Η Γ τὸν Π Σ, ἀναγκαίως Μ Φ μείζων ἐστὶ τοῦ Χ Λ, καὶ ὁ Κ Δ τοῦ Π Σ, καθὼς καὶ ἂς προσελάβοντο ἔχουσι διαμέτρους, καὶ τὰ ἄρα Α Β Γ Ε Β Ζ Γ Η Θ τρίγωνα οὕτως ἔχουσιν ὡς γὰρ ὁ Μ Φ πρὸς τὸν Χ Λ καὶ τὰ Α Β Γ πρὸς τὸ Β Ε Ζ, ὡς δὲ ὁ Χ Λ πρὸς τὸν Π Σ, τὸ Β Ε Ζ πρὸς τὸ Γ Η Θ ὡς ἄρα μείζων ὁ Μ Φ τῶν Χ Λ Π Σ, οὕτω καὶ τὸ Α Β Γ τῶν Β Ε Ζ Γ Η Θ, μόνον δὲ ἴση τῶ Α Β Γ τὸ Α Β Ω. Αἱ τοῦ τριγώνου ἄρα πλευραὶ καὶ διάμετρος καὶ κάθετος, οὐκ ἴσους κύκλους ἢ τὰ τρίγωνα πάντα ποιούσι, κατὰ τὸ κέντρον καὶ μέσον περατούμεναι, ὅπερ ἴδει δεῖξαι.

ζ'. Πρὸς τούτοις δὲ συγγενὲς τῶν λεγομένων ὡς ἀναγκαῖον κρίνομεν δεῖξαι ὅτι περ πάντων τριγώνων τὸ ἐκ τῆς τοῦ κύκλου διαμέτρου καταγραφῆν, τὸ ἡμισυ ἑμβαδὸν περιέξει ὅπερ ἔχει διάμετρον κύκλου πλευρᾶν, ὁ δὲ εὐγενὲς ὑπάρχει θεώρημα πρὸς τὸ δεῖξαι ὅτι ὁ κύκλος διπλασίων ἐστὶ τοῦ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ διαμέτρου καταγραφέντος τριγώνου ἰσοπλευροῦ. Δεῖ δὲ κύκλον γράψαι, καὶ λαβεῖν τὴν αὐτοῦ διάμετρον καὶ τρίγωνον θεῖναι πλευρὰν, καὶ συστήσασαι αὐτὸ, καὶ δεῖξαι ὅτι διπλασίος ἐστὶν αὐτοῦ ὁ κύκλος, οὗ ἔχει διάμετρον πλευρὰν ἢ ἰ κέντρῳ κύκλος γεγράφθω ὁ Π Θ διαστήμασι τοῖς Α Β Τ Ω Η Χ ἐπιζεύχθωσαν

um ducta linea efficiuntur. Quoniam autem perpendicularis G C non est æqualis ipsi AB, diameter circuli Q S, necessario circulus est ipsa diameter, erit minor et is circulo M U, cujus diameter est AB. Triangulo ergo G H C, cujus linea perpendicularis et diameter trianguli A B C et circuli Q S, major est, constituit triangulum inæquale, et minus triangulo A B C. Nam quæ latera substernuntur sicem ipsa majora se efficiunt diametro et perpendiculari. Rursus quoniam B trianguli non eo usque protenditur ut sit æquale lateri ubi terminetur, si non in C terminatur, terminus lateris B C. Terminabitur ergo fiet latus, siquidem nomen diametri non habet, eritque inæqualis et minor latere B C. Diameter vero B E diameter circuli X L; necessario circulus X L erit inæqualis et minor circulo A B, cujus diameter est A B; nam linea B C huic est, et triangulum igitur E B F quod describitur circulo X L latus effecta constituit inæquale minus triangulo A B C. Rursus diameter I U, quoniam etiam latus est trianguli assumptis lateribus B O, A O, æqualibus, nec constituit triangulum A B O, æquale ei est latus A B. Et quoniam latus A B majus est latere B E, et ipsum est quoque majus latere perpendiculari G C, constituit autem diameter

A B circulum M U, diameter vero B-E circulum X L, rursus diameter G C circulum Q S: certe pro ratione diametrorum triangula A B C E B F C G H se habebunt. Ut enim se habet M U ad X L, ita etiam triangulum A B C ad triangulum B E F: et ut se habet circulus X L ad circulum Q S, ita etiam triangulum B E F ad triangulum C G H. Ut ergo major est circulus M U circulis X L Q S, ita etiam triangulum A B C majus est triangulis B E F, C G H. Solum vero triangulum A B C est æquale triangulo A B O. Trianguli ergo latera et diameter et linea perpendicularis non omnes circulos æquales neque omnia triangula æqualia efficiunt, cum per centrum et medium ducuntur ac terminantur, quod oportuit ostendere.

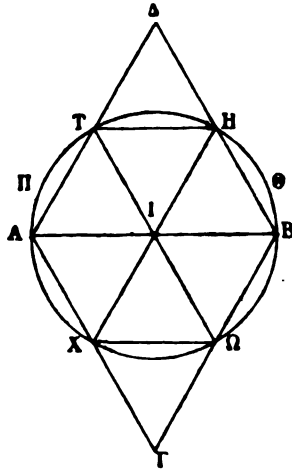
6. Præterea (1) operæ pretium existimamus ostendere illud quod cognatum est iis quæ sunt dicta, nempe omne triangulum ex diametro circuli descriptum dimidium spatium comprehendere ejus trianguli quod habet pro latere, circuli diametrum, quod sane theorema nobile est, et accommodatum ad ostendendum circulum duplex esse trianguli æqualium laterum a subtensa circuli diametro descripti. Oportet igitur circulum describere et assumere ipsius diametrum, ac ponere ipsam ut sit trianguli latus, et constructi trianguli ostendere circulum esse duplum, cujus triangulum pro latere habet diametrum. In centro I circulus scriba-

et usque ad num. 7 non puto esse ipsius auctoris. Vide Præfationem.

PATR. GR. CXL.

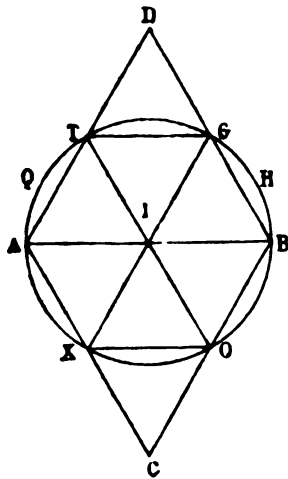
44

τοίνυν ἡ ΤΗΗΒΒΩΩΧΧΑΑΤΤ· ἐκβεβλήσθωσαν
 δεῖ αἱ ΑΤΒΗ ἕως τὴν Δ, καὶ συσταθῆσται τὸ ΑΒ

Δ τρίγωνον ἰσοπλευρον, ἰσογώνιον. Ἐπεὶ γὰρ ὡς ἡ
 Ι μίση ἐστὶ τῆς ΑΒ, οὕτως καὶ ἡ ΗΤ μίση τῶν
 ΑΔΒΔ· ἡ γὰρ ΑΙ ἴση ἐστὶ τῇ ΙΤ, ἐπειδὴ ΤΩ
 ἴση ἐστὶ τῇ ΑΒ, ἐπεὶ δὲ τὸ Ι μίση ἐστὶ τῆς τε ΑΒ
 καὶ τῆς ΤΩ, τὰ ἡμίση αὐτῶν ΑΙΤΙ ἴση ἐστὶ, καὶ
 ἡ ΑΤ ἴση ἐστὶ τῇ ΙΤ, ἐπειδὴ ἴση ἐστὶ τῇ ΑΒ ἢ Δ
 Α, καὶ ἡ ΑΔ ἴση ἐστὶ τῇ ΑΒ καὶ τῇ ΒΔ· κατὰ τὸν
 αὐτὸν δὲ λόγον καὶ ἡ ΒΙ ἴση ἐστὶ τῇ ΙΗ, ἐπειδὴ ἡ ΧΗ
 ἴση ἐστὶ τῇ ΒΑ· ἐπεὶ δὲ τὸ Ι μίση ἐστὶ τῆς ΒΑ Η

tur Q H, sintque intervalla A B, T O, G X. Connec-
 tantur igitur T G, G B, B O, O X, X A, A T. Produ-

cantur vero A T, B G, usque ad D. Et constituetur
 A B D triangulum æqualium laterum et angulorum:
 quoniam enim ut I est medium lineæ A B, ita etiam
 T G sunt media linearum A D B D; nam linea A I
 æqualis est lineæ I T, quandoquidem linea T O
 est tum lineæ ΑΒ, tum etiam lineæ ΤΟ, media
 ipsorum Α Η Τ erunt æqualia, et quoniam æqualis
 est linea Δ Α et linea Α Β; et linea Α Δ æqualis est
 lineæ Α Β et Β Δ; ex eadem ratione linea Β Ι æqua-
 lis est lineæ Ι Γ, quandoquidem Χ Γ linea æqualis

Α Χ, τὰ ἡμίση αὐτῶν Β Ι Η Ι ἴση ἐστὶ, καὶ ἡ
 ἴση τῇ Ι Η, ἐπειδὴ ἴση ἐστὶ τῇ Β Α ἢ Δ Β
 Δ ἴση ἐστὶ τῇ Β Α καὶ τῇ Α Δ. Τὸ γοῦν Δ
 τρίγωνον ἰσά εἰσι καὶ ἰσοπλευρα καὶ ἰσογ-
 ζεύθωσαν δὲ ταῦτα διὰ τῆς Τ Η, καὶ συ-
 τὸ Τ Η Ι τρίγωνον ἴσον αὐτοῖς· ἴσαι γὰρ τρε-
 ἐπιζευχθεῖσαι ἐξ ἀνάγκης ἰσοπλευρον ποιῶ-
 γωνον· αἱ γὰρ ὑποτείνουσαι Α Τ Β Η τὴ
 Η Ι τρίγωνα, ἴσαι εἰσιν ἐξ ἀνάγκης τῇ Τ
 τοῦ Η Τ Ι τριγώνου, ἐπειδὴ αὕτη ἐπίκειται
 Η Ι κατὰ τὰ μίση τῶν Α Δ Β Δ πλευρῶν
 Δ τριγώνου, καὶ ἐπεὶ γοῦν τὸ Τ Η Ι
 ἴσον ἐστὶ τοῖς Α Τ Ι Β Η Ι τριγώνοις, καὶ τὰ
 τρίγωνον ἴσον τούτοις ἐστίν. Ἐπεὶ γὰρ καὶ τὰ
 τῶν Α Δ Β Δ πλευρῶν τοῦ Α Β Δ τριγώνου
 βᾶσις ἐστὶ Τ Η ἴση ταῖς Τ Ι Η Ι πλευρῶν
 Ι τριγώνου· ὧν γὰρ τὰ ἡμίση ἴση καὶ ἡ
 ἐστίν· ἐπεὶ τοίνυν τὰ ἐν τῷ Α Β Δ τριγών-
 τέσσαρα Α Τ Ι Β Η Ι Τ Η Δ ἰσά εἰσι,
 ἐν τῷ Α Β Γ τριγώνω, Α Χ Ι Β Ω Ι Ω Χ Ι Ω
 γωνία τέσσαρα ἴση καὶ πρὸς αὐτὰ καὶ ἀλλῆ-
 ἐπειδὴ τοῦ Π Θ κύκλου ἡ Α Β διάμετρος ἡ
 πλευρὰ τῶν ἐκατέρων ἰσοπλευρῶν, ἰσογώνι-
 νων Α Β Δ Α Β Γ· ἡ δὲ ἰσά ἐστὶ, καὶ τὰ
 τούτων ἰσά ἐστὶ· λέγω γοῦν ὅτι ὀκτώ εἰσι τ-
 ὄσιν τριγώνοις ἴσοις Α Β Δ Α Β Γ τρίγωνα, ὡ-
 Α Τ Ι Τ Η Ι Η Β Ι Β Ω Ι Ω Χ Ι Χ Α Ι τὸ
 κύκλου ἐμβαδὸν περιέχει, λείπεται δὲ τοῦ
 Η Δ· τὰ γοῦν Α Τ Τ Η Η Β Β Ω Ω Χ Χ Α Τ:

est lineæ B A. Quoniam autem I medium
 rum B A, G X, dimidiæ partes ipsorum
 æquales erunt. Et lineæ B G æqualis erit B
 quandoquidem lineæ D B æqualis est lineæ
 lineæ B D æqualis est lineæ B A et lin-
 Triangula ergo A T I B G I sunt æqualia æ-
 laterum et æqualium angulorum. Conn-
 hæc per lineam T G, et constructur tri-
 T G I, æquale ipsis; nam tres rectæ lineæ
 connexæ necessario efficiunt æqualium
 triangulum, nam subtendentia latera A I
 angulorum A T I, B G I, necessario sunt
 lateri T G trianguli G T I, quandoquidem
 connexum est cum lineis T I, G I, per
 A D, B D trianguli A B D; quoniam igitur
 D lum T G I æquale est triangulis A T I B G
 gulum quoque T G D illis erit æquale; q-
 enim basis ipsius est circa media latera A B D
 guli A B D, erit æqualis lateribus T I G I
 T G I; quorum enim dimidia sunt æqualia,
 tota sunt æqualia. Quoniam igitur quatuor
 gula A T I B G I T G I T G D in triangulo
 sunt æqualia, triangula quoque quatuor
 O X I O X C, in triangulo A B C, erunt ἰ-
 æqualia, quandoquidem diameter A B
 G H est commune latus utriusque triangu-
 lium angulorum et æqualium laterum, nem-
 A B C; quæ vero æqualia sunt, et quatuor
 ipsorum sunt æquales. Dico igitur octo es-
 gula in duobus triangulis æqualibus A B D

ς τοῦ κύκλου περιφερείας καὶ τῶν τῶν τριγώνων
 κυρτῶν γινόμενα ἴσων τὰς δυοῖν τριγώνων
 Η Δ Χ ἢ Γ· ἅρα καὶ ἡ ἀίσθησις.
 ρ Τ Η τμήμα τοῦ Π Θ κύκλου τὸ Α Τ Β Η κατὰ
 τότητα προσλαβὼν ἀναπληρώσει τὸ τοῦ Τ Η Α
 νου ἔμβαδον. Ἐσαύτως καὶ τὸ Χ Ω τμήμα τοῦ
 Π Θ κύκλου τὰ Α Χ Β Ω τμήματα προσλαβὼν
 πληρώσει τὸ τοῦ Χ Ω Γ τριγώνου ἔμβαδον· ἔτι
 ἢ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ ἄψις αὐτῆ. Καὶ ὁμοῦ τὰ ἐν
 ἔμβασί τοῦ Π Θ κύκλου περιεχόμενα τρίγωνα
 τετραπλάσις τοῖς δυοῖν γωνίαι Β Δ Α Β Γ
 γωνία διπλάσιον ἄρα τὸ τοῦ Π Θ κύκλου ἔμβα-
 δον Α Β Δ τριγώνου, ὧν αἱ περιμέτροι ἴσαι,
 ἢ τετάρων ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ μίξουσι τριγώνων
 τριγώνων· ἔχει γοῦν ὁ κύκλος καὶ τὰ οκτώ.
 ἴσα κύκλος δώσει διαμέτρων καὶ συντήσει ἕκ-
 ας ἰσόπλευρον ἰσόγωνιον τρίγωνον, διπλασίως
 ἢ ἴσθι, καθὼς ἔδει δεῖξαι. Καὶ ταῦτα μὲν μέ-
 οῦδε, ὁ δὲ λόγος ἀναδραμέτω πάλιν λέγειν τὰ
 τῶν ἴσων καὶ ἀίσιων τῶν εἶδει σχημάτων
 ἀπαισθητῶν, ἵνα τὸ παρεμπιπτόν θεώρημα
 κίψας, πρὸς τὸν σκοπὸν βεβαιῆται, ὃ καὶ γενή-

Γοῦν οὐ μόνον τῷ κύκλῳ καὶ τῇ σφαίρῃ καὶ
 νῶ καὶ τετραγώνῳ γίγνεται ἡ ἔξοχὴ τοῦ κύκλου
 τὸ πάντα ἴσον, ἀλλὰ παντὶ σχήματι γραφομένη.
 ἰς δ' ἄλλοις τμήμα τὸν κύκλον ἢ τ' ἄλλα, ἀλλ' ἢ

Α τομῆ ἔστω διὰ τοῦ μέσου καὶ κέντρου κατ' εὐθεία
 οἰμῶσα, ἔν' οὕτως πᾶς περὶ τῶν εὐθειῶν, σχημα-
 τογραφῆ κατὰ λόγον. Περὶ δὲ τῶν τῶν οὐδὲ
 λόγος νυνί, ὅτιπερ οὐδὲ σκοπὸς εἰς αὐτὸ, ἀλλ' ὅτι
 πᾶς τὸ εἶδος ἐν ἑκάστῳ ἐγνωμάτευστι σχημάτων
 ἑτέρων διαχωρίσαν σχημάτων αὐτὸ. Ἔστι δὲ πρώτι-
 στον καὶ ἀκλινίστατον (1) σχῆμα ὁ κύκλος, δι' οὗ καὶ
 ἡ σφαῖρα συνίσταται, μετὰ δὲ τὸ τετράγωνον, εἴτα τὸ
 ἰσόπλευρον τρίγωνον, καὶ οὔτε κύλινδρος, οὔτε κῶνος,
 οὔτε πλαισίον, οὔτε πυραμὶς ὡς αὐτὰ, ἀνίστα γὰρ,
 μᾶλλον τοῦ τετραγώνου καὶ τοῦ τριγώνου εἶον· ἔχει
 δὲ καὶ ἐν ἑκάστῳ σχῆμα παντὶ διαφορᾶν τῇ
 ἰσότητι καὶ ἀισότητι. Ὅσα γοῦν ἔχουσιν ἰσοτέρων
 τῆν θέσιν, ἐκεῖνα καὶ κρείττονως παρὰ τοῦ εἶδους
 εἰδοποιήθησαν. Τῷ μὲν οὖν κύκλῳ καὶ τῇ σφαίρᾳ
 πᾶς ἐν ὁμοιογένει, ὅτιπερ οὐδὲν ἰσώτερον ἄλλο, ἢ
 ὡσαυτὰ, τῶν δὲ ἄλλων πάντων ὁ μὲν ἕμος λόγος
 διακρίνει τὸ τετράγωνον καὶ τὸ ἰσόπλευρον τρίγωνον,
 οὐκ ἄνευ τινῶν δὲ τοῦτ' αὐτὸ αἰτιῶν λέγομεν,
 ἀλλ' ὅτι καὶ ἀναγκαῖον εἰ δὲ παρὰ τὸν ἡμέτερον
 σκοπὸν ἄλλως πως ἐνὴρ τις εὖρη ἄλλο ἰσώτερον, χά-
 ρις καὶ τούτω πολλῇ, συγγνώμην δὲ καὶ ἡμεῖς· ἐξαι-
 τοῦμεθα ὅτι αὐτὸ ἀνίστον λέγομεν τῷ ἀκλινεί ἴσον,
 ἀλλὰ τὴν τιμὴν τῷ ἴσῳ ἀπόσειόμεθα. Ἔστω δὲ εἰ μὴ,
 ὡς ὁ ἡμέτερος λόγος εἶρηκεν, ἀλλ' ὡς ὁ ἐκεῖνου, τιμὴ
 τῷ δ' εἶρηκεν οὕτως, συμβάλλεται δὲ καὶ ὁ ἡμέτερος
 εἰς τὸν αὐτοῦ, ὅτι τὸ ἴσον κρείττονως τὸ εἶδος τοῦ

im sex A T I T G I G B I B O I O X I X A I C
 im circuli Q H comprehendunt(2). Supersunt
 i X O C, T G D. Segmenta igitur A T T G
 O O X X A, quæ ex circumcurrente linea
 i et lateribus triangulorum exsistunt, sint
 ia duobus triangulis T G D, X O C. Hoc enim
 neus demonstrat. Nam T G, segmentum
 Q H, assumpta quantitate A T B G, complebit
 m trianguli T G D. Eodem modo segmentum
 usdem circuli Q H, assumptis segmentis A X
 mplebit spatium trianguli X O C. Nam aspectus
 ioc demonstrat. Et triangula igitur octo simul
 rehensata ppetia circuli O H, quorum quatuor
 ulum utrumque, majus nempe A B D A B C
 tuunt, spatium circuli complebunt. Quare
 im circuli Q H duplum est trianguli A B C ; D
 circuli et amborum triangulorum perimetri
 equales, cum quatuor sint triangula in utro-
 riangulo. Habet igitur circulus octo triangula ;
 igitur circulus suppedabit diametrum ex qua
 tuatur triangulum æqualium laterum et angu-
 , duplus est ipsius trianguli; quod oportuit de-
 trare. Atque hæc quidem hactenus. Oratio vero
 atur ad propositum illud de figuris imparibus
 æqualibus et inæqualibus ut relicto hoc theo-
 e quod obiter incidit ad scopum festinet.
 en est igitur circulus duntaxat æqualitate exi-
 upra omnem figuram æqualem, verum etiam
 omnem figuram quæ describitur. Nemo vero

temere secet circulum aut alias figuras, sed sectio
 fiat per medium et centrum, ita ut in rectum procedat
 ut hoc modo omnis circulus ex ratione describatur
 ductis recta lineis ad terminos. Sed de sectoribus
 nunc non est nobis sermo institutus, quando neque
 scopus hic nobis est propositus, cum ostendere
 constituerimus quomodo unaquæque forma
 unaquamque figuram informavit, ut ab aliis
 figuris separaretur. Est autem prima et omnium
 maxime ordinata figura circulus, ex quo etiam
 globus constat, deinde quadratum, deinde triangulus
 æqualium laterum ; neque cylindrus neque conus,
 neque prisma neque pyramis sunt ejusmodi, nam
 magis inæquales sunt quam quadratum et trian-
 gulum, ut unaquæque figura discernitur ab altera
 æqualitate et inæqualitate. Quæcunque igitur
 solum habent æquabiliorē, illa sunt præstantiora,
 ut etiam talia ab ipsa forma effecta sunt. Quilibet
 igitur fatebitur nihil magis æquale esse quam cir-
 culum et sphæram, ab aliis autem omnibus meo
 judicio discernuntur quadratum et triangulum
 æqualium laterum quod non absque ratione dici-
 mus; imo est hoc necessarium. Quod si quis præter
 illud nostrum propositum reperiat aliam figuram
 circulo magis æqualem, illi magnam gratiam ha-
 bituri sumus. Veniam autem nos deprecamur quod
 negemus inæqualem figuram esse ordinatæ figuræ
 æqualem cum præsertim hoc modo illud quod est
 æquale inæquali præferamus. Sed esto aliqua alia

Γεταγμένα σχήματα ab auctore appellantur ἀκλινίστατα. Vide Aristotelem primo De celo.
 ἢ τμήμα ἰάν εὐθεῖας ut loquitur Aristoteles.

ἀνίσου εἰδοποιῆσαι φάσκει· οὐδεὶς γὰρ ἄκη ὀπιπρὸν τὸ ἀνίσου κρείττωνος εἰδοποιῆσε τὸ εἶδος, εἰ μὴ τι παραλογίζηται.

η'. Δέγομεν οὖν ὅτι ὡσπερ ἐν ὕλῃ τὸ εἶδος, ἐν φύσει παιδεία, καὶ ὡσπερ ὁ σχῆμα ἰσότερον κρείττωνος παρὰ τοῦ εἶδους εἰδοποιήθη τοῦ μὴ ἰσότητι ἴσῳ αὐτοῦ, οὕτως καὶ ἡ φύσις ἢ ρυθμισθεῖσα παιδεία καὶ οἷον εἰδοποιηθεῖσα κρείττων ἰσότητι τῆς μὴ παιδείαν σχοῦσας. Ἐχει δὲ πλάτος πολὺ τῆς σχοῦσας ἢ διαφορά ὅτι τις μὲν φύσις ἔσχηκε ὅλην παιδείαν, τις δὲ ἡμισυ, τις δὲ ὅλην παρὰ τε ἴτερα δὲ κατὰ βαθμίδας οἷον, ἕως τῆς μέσης, καὶ ἐκ τούτου ἕως τοῦ τῆς παιδείας κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἰσχύατος, ἢ δὲ μὴ σχοῦσα τέλειον, ἀτιμοτάτη τέλειον. Τρεῖς γοῦν εἰρήκαμεν κοινωνίας πρωτίστας, τῷ ἀρχοντι κοινωνεῖν ἅς εἶπομεν τῶν δ' ἄλλων ἐπιμελεῖσθαι ὅσας δὲ τῷ κοινῷ συμβαλλομένης ὄρεθ, εἰς τε σύστασιν καὶ εὐμάρτυρον, τοὺς δὲ μετὰ τὸν πρῶτον τῷ πρῶτῳ ὁμοιοῦσθαι ὀρίζομεν· εἰ γὰρ ἐκεῖνος κοινωνεῖ τοῖς φυσικοῖς τε καὶ πεπαιδευμένοις λόγοις, οὗτοι δὲ τοὺς αὐτοῦ λόγους, ὡσπερ τινὰς μορφαὶς αἰρόντες εἰς ἄλλήλους ποιοῦσι τὰς κοινωνίας, οὐδὲν ἔστιν ἄλλο, ἢ ὅτι κατὰ φύσιν καὶ παιδείαν κοινωνεῖ τῷ κοινῷ. Πόση δ' αὐτὸ τε ὠφελία κόσμου ὅποσιν λόγος μὲν ὀρίζει, φύσις δὲ κρείττη, καὶ τὸ μὴ λόγον καὶ φύσεως, πόρρω βαίνει,

figura præter circumulum maxime omnium ordinata. Verum ne sic quidem noster sermo inutilis fuerit. quo asseveramus æqualitatis formam inæqualitatis forma esse præstantiorem; nemo enim dixerit inæqualitatis formam æqualitatis forma esse præstantiorem, nisi rebus fucum aliquem faciat.

8. Dicimus igitur formam in materia id esse quod est in natura eruditio; et ut figura maxime omnium æqualis formam nacta est omnium præstantissimam, ita etiam natura eruditione ornata et quasi informata præstantior est ea quæ eruditione caret. Sed magnum quoque latum discrimen reperitur in natura eruditionem habente, quod quædam natura universam eruditionem habeat, quædam vero simplam, quædam rursus universam alicujus partis, altera vero ab infimis ad medium usque ascendit et a medio usque ad eruditionem. Eadem quaeratur natura quæ ad ultimum usque gradum descendit. Quæ vero tandem omnino eruditione caret, est maxime omnium ignobilis. Diximus igitur tres esse communicationes, primas scilicet quas habere societatem et communionem cum viro principe diximus. Aliæ vero ita sunt in pretio habendæ, prout conferunt ad communem illam societatem, sive ad constitutionem, sive ad faciliorem rationem pertineant. Illos proinde qui primum illum gradum assequuntur, primo similes esse dicimus (1). Nam si primus ille particeps est naturalium et eruditiorum sermonum, hi rationes illius tanquam formas quasdam suscipientes communicant inter se. Quod nihil aliud est quam communem illam communicationem in natura et in erudi-

A ἀγαθῶν μὲν πλήρης γαῖα, τὸ τ' ἐν πλήρῃ δ' Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἔστι τούτο εὐρεῖν χείρους; κλειούς, τοὺς ὀρισμῶς μὲν ἡμεῖς ἀναγγεῖρι καὶ τῶν ἀλήθειαν εἶπομεν, ἐράτω δὲ ὁ βουλι οἱ δ' ἄλλοι ὡς καὶ βούλοιντο διατρεχέτωσαν. Οἱ καλῶς, ὅτι πᾶς ἔχων νοῦν οὐκ ἂν ποτε ἀποστ τρώπων τῶν εἰρημῶν, ἀτε φιλοσοφίας καὶ ἐγγραματτόντων τὰς ὁδοὺς, ἐγὼ δὲ, κἄν ὁ πολὺς ἄνθρωπος ἀπαρίσκηται τὸ καλόν, οὐκ οὖν ἴσῳ ἀλλ' ἀνυποστόλως ἐρῶν καὶ αὐθις εἰρήσομαι.

θ'. Αὐτο γοῦν οἶδα εἶναι φύσιν καὶ τὸ συμβῆναι καὶ τὸ μὲν φύσεως ποίημά ἔστι καὶ λίαν ἰσότητι, π τοῦ συμβεβηκότος κατὰ κρᾶσιν μόνον γήρατος δὲ δεκτικὸν κρᾶσις καλοῦ καὶ μὴ καλοῦ καὶ κακοῦ ὡς καὶ τὸ συμβεβηκός, οἷον, ὅτι τις στρατιὰ κοινωνεῖ τινι, τοῦτο κρᾶσις· εἰ μὲν οὖν ἀγαθὴ καὶ τεχνῆ καὶ φύσει, ἢ κρᾶσις ἦδη καλοῦ δεκτικὴ ἢ μὴ καλῷ τῇ τεχνῆ καὶ τῇ φύσει, ὡς πῆμα γινέσθαι, ἀλλ' ἀπλῶς ὄντι, ἢ κρᾶσις δεκτικὴ μὴ καλοῦ· εἰ δὲ κακίστῳ κατὰ τε φύσιν καὶ τῇ κρᾶσις δεκτικὴ τοῦ κακοῦ, ἢ ἄρα κρᾶσις καλοῦ, καὶ μὴ καλοῦ καὶ κακοῦ. Τίς μὲν οὖν ἐν φύσει, καὶ τίς φύσις ἐν κρᾶσει, αἱ ἐξίσχ εἰς αὐτὸ; ἢ γὰρ ἀγαθὸ ἀγαθῷ κοινωνία, καὶ ἀλλὰ κατὰ φύσιν· ἐν ταύτῃ γοῦν τῇ κρᾶσει κα

tionem esse positam, vix autem dici possit, tum adjumentum societati humanæ afferre ratio præscriberet et natura ageret, et si ac natura nunquam declinaremus. Tunc enim norum tellus esset plena et mare plenum; quæ autem hoc non potest inveniri (nam et imperes et plures temperationes descripsimus, id quod verum est dixerimus), nostra amplius qui volet; alii vero ea insistant via quæ ipsis placuerit, quanquam scio quemlibet præditum nunquam discessurum a modis: dictis, eo quod in veram philosophiæ et sapientiam introducant. Ego vero etiam si multi hoc offendantur nunquam dubitabo id quod verum dicere, idque rursus repetam.

9. Duo esse certo scio naturam et accidens naturæ quidem opus præclarum est, at accidens ex temperatione existit. Temperatio vero bonum tum etiam malum suscipere potest, quoque accidens. Ut si miles cum aliquo conationem ineat, hoc ipsum est temperatio; si qui igitur bono se adjungat, propter artem et naturam temperatio bonum suscipit; si non boni particeps non est, ex natura vero potest esse, hoc est id quod est, ejusmodi temperatio bonum suscipere potest. Sin ex natura et ex arte improbus est aliquis, ejus temperatio malum suscipere potest. malum quoque potest suscipere pacto igitur temperatio est in natura et quæ ex natura est in temperatione? Nempe cum simul in eodem sequantur; nam boni cum bono

(1) Vide Thomam De ente et Averrhoem in Metaphysicis.

καὶν ταύτη τῇ φύσει καὶ κρᾶσις καταλλη-
 λήλων καὶ τὸ ὁμοῦ φυσικῶν, τίς δὲ κακὸς
 κοινωνεῖ, κρᾶσις γούνα, ἀλλ' οὐ φύσις ἐστίν, οὐ
 δὲ ὅτι ἐστὶ καὶ τιμὴ τῆς φύσεως, ἀλλὰ φύσεως
 καὶ τὰ κακίστα, πλημμελοῦσας δὲ γε ἢ ἀπορού-
 νθα καὶ τὸ συμβεβηκὸς προχωρεῖ· φύσις γὰρ
 φιλόσοφος ἐπιτυγχάνουσι τῶν οἰκειῶν σκοπῶν
 ἡλῶν κατὰ τὸ μᾶλλον, συμβαίνει δὲ συμβε-
 βαιὸν τὸ χρήσιμον, οὐ μὴν δὴ τὸ ἀναγκαῖον, οἷον
 τὸ λίθου τμηθῆναι καὶ ὡς ἔτυχε φερομένου,
 γιγνάντος ἐξ ἀνωμυλίας τόπου, ἢ ὅτι τῆς φορᾶς
 ἰσῆς τῆς κινουμένης αὐτῶν, εἰς καθέδραν ἐπιτε-
 τε γιγνοτοτος, οὐκ ἄρα φύσεως τοῦτο ἐστὶν ἢ
 πῖον, ἀλλὰ συμβεβηκὸς καὶ χρήσιμον, ὥστε
 ἰεν φυσικῶς, τὰ τῆς φύσεως ποιήματα οἰκεία
 αθά, τὰ δὲ κρᾶσεως τε καὶ συμβεβηκὸς, ὡς
 ; δ' οὐ, τιθεμένη καὶ ταύτην δόξαν ὅτι πάντα
 ὑσεως κᾶν κρείττω κᾶν χείρω. Εἴρηται δὲ ὅτι τὰ
 πακτα, ἀσθενούσας ἢ πλημμελοῦσας, τὰ δ' ἀγα-
 γιανούσας τε καὶ ἀλῆθινῆς· τούτων γούν τὴν
 ν φύσις ἰδοῦσα καὶ ὅτι τραπτῶν ἐστὶ τὸ ταύτης
 ἰοῦ δημιουργημα, τὸ σοφὸν δὴ λέγω ζῶων τὸν
 πον, καὶ ὅτι καὶ αὐτὴ ἀποτυγχάνει τινῶν,
 λήθη τοῦ· αὐτῆς καρπού, καλλίστην καὶ ἀρί-
 ὀδὸν ἐξευρούσα τὴν ἐπιστήμην· ἐπεί δὲ ταύτη
 ἰσι καὶ κρᾶσις, διαιεῖ ταύτην εἰς τέχνας, καὶ
 ις συνῆψεν αὐτῇ ὡσπερ καὶ τὰς κρᾶσεις ἐκυ-

A τῆ, ἵνα δὲ οὐκ ἔχει κατ' εὐθείαν τὴν σύμπεξιν καὶ
 οὐ καλῶς πῆπῆται, τοῖς τῆς παιδείας ἀρήγηται
 θεωροῖς, καὶ εἰς τὸ ἐντελεῖς βιοτεύῃ. Ἄλλ' οἴμοι !
 οἱ πλείους τὸ δῶρον μυσάττονται, οἱ δ' ἀγγυνοῦστα-
 τοι καὶ κυρίως ἐκ γύσεως ἀσπάζονται καλῶς καὶ
 ἀγαθῶς, καὶ τὴν ἐκ τούτου ὠφέλειαν διαδιδόσασιν
 διασπείρουσιν εἰς τοὺς ἀτημελήτους.

ἰ. Λέγομεν γούν διὰ ταῦτα πάντα ὅτι καλὸν ἐστὶ
 καὶ ὠφέλιμώτατον κοινωνεῖν ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων
 φιλοσοφίᾳ· ὁ μὴ γὰρ παιδευθεὶς ἔχων καὶ κοινωνεῖ
 ὁ δ' οὐ, κᾶν κοινωνεῖται σοφοῖς, ἵν' ἐκείθεν ἔχῃ ὠφέ-
 λειαν· εἴρηται γάρ ὅτι σοφῶν θύρας ἔκτριβε, πλου-
 σίαν δὲ οὐ, νοεῖ δὲ θύρας τὰ χεῖλη, καὶ ὅτι σοφῶν
 ἵνα τὰ ἀρετῆς ἀκούης λόγια, ἅτινα βελτιοῦσι ψυχῆν,
 τὸ πλουσίαν δὲ οὐ, ἵνα μὴ δῶλον περὶ τῆς ὕλης
 ἐκείνου λέγοντος, καταχθῆς ὑπὸ γῆν καὶ βελτιώσεως
 μὴ ὕλην, ἀτιμίας δὲ γε τὸ νοερόν. Ἄεῖ, δαί γούν
 καὶ φιλοσοφεῖν καὶ κοινωνεῖν φιλοσόφοις, ἵνα καὶ τὸ
 Γνώθῃ σαυτὸν ἔχωμεν, καὶ ἀρετὴν κτώμεθα, καὶ
 πάντων ἡγώμεθα καὶ ὡς ἐπόμενα ἔχωμεν· σοφίᾳ γάρ
 καὶ Θεὸς ἐξ οὐκ ὄντος τὸ πᾶν συμπέξα . . . ἔταξε
 καὶ σοφίᾳ κινεῖ, καὶ λύσει καὶ ἀλλοιώσει τοῦτο κρι-
 τῶνως σοφίᾳ ὅτι καὶ βούλεται, Ταῦτα μὴ οὖν καὶ
 ἡμεῖς καὶ τὰ πλείω τούτων καὶ πάντα διὰ σοφίας
 πεπράχθαι τὸ Θεῖον νοήσαντες, καὶ οὐκ ἄλλως τὸ
 ἀγαθὸν ἐν τοῖς οὐσι διακρίναντες εἶναι, ἢ διὰ σοφίας
 καὶ ἐπιστήμης, αὐτὰς ἡγαπήσαμεν, ἀγαπήσαντες

catio, temperatio est, sed ex natura. In hac
 temperatione est quædam natura, et in hac
 natura est quædam temperatio. Ambæ igitur inter
 consociantur et simul aliquid naturale confi-
 guratur. Rursus malus cum malo consociatur. Est
 temperatio, sed non natura. Non dico aliquid
 quod non sit naturæ : nam et pessima quæque
 naturæ quidem, sed abundantia aut defectu
 vitiosæ. Atque tunc accidens locum habet ; nam
 a et philosophus scopum sibi propositum at-
 tingitque plurimum. Contingit autem aliquando
 vitium accidens sit utile, ut si saxum sit exci-
 et temere feratur, sitque locus inæqualis, et
 quo modo labefactatum sit ex concitato motu
 atque apta cathedra, hoc non est naturæ,
 necessarium, sed, accidentis, quod tamen utile
 proavare naturæ opera naturaliter definimus, nem-
 pe a natura profecta sunt bona. At tempera-
 tio et accidentis opera partim sunt bona, partim
 vitiosa. Statuimus quoque omnia esse naturæ si-
 mplementiora sive sint viliora. Diximus autem
 quæ præter ordinem existunt, naturæ quidem
 sed deficientis aut abundantis, bona vero esse
 esse valentis et sinceræ. Cum igitur natura hanc
 rationem quasi perciperet videretque opus illud
 præstantissimum, quod a Deo habet, esse
 utile et versatile, intelligit sapiens illud ani-
 mæ tempore hominem, sentiretque se suum finem
 esse non consequi, nimirum sui fetus curam ge-
 pulcherrimam et optimam viam, scientiam ex-
 trahit. Quoniam autem in natura sunt etiam

C temperationes, ex eadem ratione scientiam in artes
 distribuit, artesque cum scientia perinde, atque
 temperationes secum consociavit. Ut quod non ha-
 beret, quamvis iam recta coagmentatione habentur,
 seu potius quod non recte coagmentatum esset, in-
 stitutis eruditionis compensaretur ad perfecte bea-
 teque vivendum. Sed pro dolor ! plerique donum
 hoc abominantur, et qui ingenio reliquis excellunt,
 bonum hoc amplectuntur quidem ut decet, sed
 tanti boni fructum communicant cum ignavis ho-
 minibus.

D Dicimus igitur et ex illis omnibus quæ diximus,
 colligimus præclarum esse et utile, si unusquisque
 hominum philosophiæ sit particeps ; nam qui eru-
 ditus est, et scientia præditus, cum aliis bonum hoc
 communicat ; qui vero scientiæ est expertus, abjun-
 gat se sapientibus ; nam inde magnopere quilibet
 juvari potest. Et sapiens quemlibet hortatur hunc
 in modum : Tere limina sapientum, non divitum, in-
 tellige limina, labia sapientum, ut institutis virtu-
 tis abundas, quæ animum meliorem reddunt ; at
 divitum limina terere noli, ne forte divitem au-
 dias de rebus materialis agentem, atque hoc
 modo sub terram detrudaris, ac materiam quidem
 meliorem reddas et auctiorem, particulam vero
 intelligentiæ capacem dedecore afficias. Oportet
 igitur philosophari, et cum philosophis versari, ut
 illud *Nosce teipsum* teneamus, et virtute præditi si-
 mus, ut etiam omnium duces simus, nosque omnia
 a tergo sequatur. Nam sapientia Deus totum hoc
 universum constituit et ordinavit, sapientia movet

δε ἡρενήσαμιν ἐρευνησαντες δε εὐραμεν, εὐρόντες A δε, ὡ ἡδύτετος τσσαύτης ! ὀλικῶς συνεζυχόμεν, λυθείμεν δε οὐκ ἂν ποτε ἐξ αὐτῶν, εἴ μὴ και εὐσεβείας λυθείμεν. Καλλίστη γοῦν κοινωνία φιλοσοφία, και κοινωνοὶ οἱ πρόφρομοὶ τῆς παιδείας, και ὅσοι κατὰ τὸ δυνατόν αὐτοῖς ἐκείνην ασπάζονται, οἱ δε μὴ τοιοῦτοι θηριώδεις και ἀκοινωνητοὶ. Ταῦτα μὲν οὖν, ὡς

ἡμῖν διανοήθη ἐγράφη, εὐχόμεθα δε τὰ μὲν τῶν τούτων μαθεῖν, τὰ δε χεῖρονα ἀποῖπᾶν δε τῆς σαρκὸς λυθῆν σχολίημεν, καταμῖεῖ ἔστι τὰ τῆς φιλοσοφίας κρείττονα τῶν τῆς φίας· νῦν δε γεγράφαμεν ὡς ἐγνώκαμεν, εἰ και τῆ τῶν σοφῶν ἀρίστουσι γνώμη, διὸ και τῆ γνώμην αἰτούμεθα.

omnia ; idem solvet et commutabit hoc universum A in melius eadem sapientia cum volet. Cum igitur hæc et hic plura nos animadverteremus, atque adeo omnia intelligeremus a præpotenti Numine per sapientiam esse fabricata : neque alia ratione bonum in rebus esse, quam per sapientiam et scientiam, in utraque acquiescere voluimus, et cum in utraque acquiescere vellemus, investigavimus. investigatam utramque reperimus, utrique repertæ (o admirabilem suavitatem !) totos nos dedimus et adjunximus, neque unquam ab utraque disjunge- mur, nisi forte a pietate disjungi possimus. Est igitur

philosophia pulcherrima omnium comm et eruditionis alumni, et quicunque pro viribus losophiam amplectuntur, pulcherrime omniu ter se communicant. Quod si aliqui non reperiuntur, feri sunt et inhumani. hæc ipsi prout intelleximus scripta sunt a nobis. ut autem omnes ut meliora quidem his cetera, et pejora vitent. Postquam vero ab hac caritate fuerimus, perfecte cognoscemus an philosophia insipientia præstantior. Nunc vero scripsimus cognitum habuimus, si forte sapientibus a nostra placere possent, ideo veniam depre-

ANNO DOMINI MCCLXX.

NICEPHORUS CHUMNUS

CANICLEO PRÆFECTUS

POST ASSUMPTUM AUTEM VITÆ RELIGIOSUM HABITUM

NATHANAEL MONACHUS

NOTITIA.

(Fabric. *Biblioth. Gr.* ed. Harles, t. VII, p. 675.)

Nicephorus Chumnus, canicleo præfectus, cujus filia Irene nupsit Joanni Palæologo, qui deinde imperator ab A. C. 1295. Vide Cangii *Familias Byz.*, p. 236. Eidem Cumnos, sub exitum vitæ facto monacho, *Nathanaelis* nomen inditum, ut conjicit Jo. Boivinus ad Gregoram pag. 761, et affirmat Cangius ad Zonaram p. 148. De inediis ejus scriptis vide, si placet. Caveum ad A. C. 1320 [in append. p. 24 ed. Basil. add. supra de scriptis Nic. Gregor. quæ Boivin. tom. IV ed. illius Gregoræ n. 7, inter excerpta additurus erat, aut in notis protulit]. *Orationem funebrem in Theoleptum, metropolitam Philadelphæ*, citat idem Boivinus pag. 759. Alia hujus Chumni pag. 751, 753, 754 seq., 761, 762, etc. Casauboniana p. 21. : *Inter libros mss. bibl. regię unus est inscriptus Ναθανάηλ τοῦ μοναχοῦ, τοῦ καὶ Χούμνου, qui Cpoli ante annos 300 vixit. In eo continetur oratio ad Thessalonicenses missa. et variæ epistolæ, ex quibus apparet, Nathanaelem illum fuisse alterum Jobum, cui tot adversa contigerunt. ut dici vix queat. Dignus auctor qui legatur vel ob summam in scriptis pietatem. Habetur, inquit Cangius, in bibl. regiam. 751 codex continens varia opuscula (1) et epistolas Nicephori Chummi, in quibus sunt sermones consolatorii duo, quorum alter ad imperatorem scribitur de morte Despotæ, filii, alter ad ejusdem Chummi filiam, imperatricem (Βασιλισσάν), de illius viduitate cujus tum annus erat*

(a) In cod. 2105 publ. bibl. Paris. secund. catal. codd. II. pag. 444 sq., sunt Nic. Chummi opusc. n. —30 : de mundi natura : de primis et simplicibus corporibus ; quod terra, cum in medio sit, infra se nihil habeat ; quod usque materia ante corpora, neque formæ seorsim, sed hæc ipsa simul constant ; contra Plotinum de anima rationali quæstiones variæ, ubi de metempsychosi, de belluis, utrum intellectu præditæ sint, necne, de corporum resurrectione et aliis disseritur ; de anima sensitiva et vegetativa ; quod non impossibile sit, etiam secundum physicas rationes, collocatam esse aquam in firmamento, tum, cum orbis terrarum creatus sit, eamque ibi esse et perpetuo manere ; de aeris natura ; de grandine, de ventis illorumque motu obliquo, contra veteres philosophos, qui aliter de ea re disputarunt ; de sancta Christi transfiguratione ; de B. Virginis assumptione, sive de ipsius assumptionis festi sanctione, qua decernitur, festum illud per integrum mensem, more veterum, continuandum ; consilium ad Thessalonicenses de justitia, et urbis Thessalonice laus ; imperialis sanctio contra illos qui injuriam faciunt, deque adigendis jurejurando iudicibus ; oratio in laudem imper-

Andronici senioris ; et alia opuscula una cum epistolis variis ad varios. Epistolæ etiam variæ Niceph. Chummi sunt in cod. 1000, n. 13. — In cod. 3010, n. 25 — 27, exstant oratt. illius ineditæ 1) in laudem Andronici Palæologi ; 2) in transfigurationem Domini ; 3) sanctio, ubi statuitur, natalis Domini feriam non tantum uno die, sed per totum mensem debere celebrari. In cod. Veneto Marc. ; qui continet Macarii Chrysocephali Ροδωιάν (de quo codice et de auctore Macario copiose et diligenter disputat c. Villoison in *Anecd. Græc.* tom. II, pag. 4 sqq.) sunt pag. 185 rect. *ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου τοῦ Χούμνου.* Villoison autem libro cit., pag. 72, docet, τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου, qui etiam a Byzantinis scriptoribus passim appelletur ὁ κανικλειος, vel ὁ κανικλης, vel ὁ κανικλειων, fuisse, qui præesset *caniculo* sive imperatoris atramento, quoniam vas, *caniculum* vocatum, a caniculis fictitiis sustentaretur. — In eodem codice, p. 185 vers., sunt Chummi epistolæ Laconicæ ineditæ, et specimen illarum dedit Villoison l. c. — Inter epp. Gregorii Cyprii sunt quædam ad Nicephorum Chumnum, quæstorem, et Theodori Muzalonis, magni logethæ, successorem, in cod. Cæsar

(1) Pleraque lucem viderunt in Anecdotis Boissonadii, excepto de anima quod Creuzerus cum Plotino de pulchritudine jam ediderat. Boissonadius Nicephorum carpit quod plerumque *instar concionatoris ecelesiastici* loquatur.

*te merito ordinari. Ad episcopum Philadelphie de miraculo in Cana. Ad eundem de 7
ab Elis. Ad filiam imperatricem de ipsius viduitate. Ad imperatorem de obitu Des
Consolatio in calamitate amici. De charitate erga proximum, et omnia relinquenda
quamur, et de benedictione paterna, quam surripuit Jacob, suadente matre. Chrys
quadam consultatione imperatricis. Chrysobullum ad cratem Servie. De reconciliandis
defecerant, chrysobullum. De iudicio adhibendo et eligendo genere dicendi. De his qu
ferebant quod rhetores quosdam imperitos objurgaverat. Chrysobullum de unione mo
lesio et S. Resurrectionis. Epistola CLXXII. Possevinus testatur id Vaticana exstare Nice
de oratione, iudicio et operatione, quid ex eis amplecti, quid fugere deceat. Fuere e
Chumnus, et Joannes Chumnus et Michael Chumnus, de quibus alibi.*

Vind. 67. V. Lambec. Comm. VIII, p. 1069 et 1072
sq. — Nicephori cujusdam *prætoris* alloquium;
inc. Τίς λαλήσει τὰς δυναστίας, in cod. 131 Ba-
rocc. Oxon. in quo cod. sunt quoque plura opusc.
Niceph. Blemmidæ. HARL.

[Nicephorus *Apelastus*, episcopo
bugd. in fine cod Coisl. 72, qui cont
sostomi homiliam 88, se scriptorem
(h. e. anno Christi 1072) fuisse pro]

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΧΟΥΜΝ

ΑΝΤΙΘΕΤΙΚΟΣ

ΗΡΟΣ ΠΛΩΤΙΝΟΝ ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ

—

NICEPHORI CHUMNI

ANTITHETICUS

ADVERSUS PLOTINUM DE ANIMA.

(Sub nomine Nathanaelis monachi Græce edidit Frid. Creuzerus post Plotini librum
tudine. Heidelbergæ. 1814. Interpretationem nostram addidimus).

eundem exstare in codice Vaticano n. 1374, huiusque libri lemma meliora me docuit, vel potius ejus lemmatis eruditus interpret Hieronymus Amati. Illud ita habet : Τοῦ σωφρατάτου ἐπισκοπ. τοῦ καρικλίου ἀντιθετικὸς πρὸς Πλωτίνου κ. τ. λ. Jam Amatius cum in codice agnosset manum Scipionis Carteromachi, hominis cæteroquin eruditi (cujus Vitam editurus est Ciampius professor Pisanus additis Amatii observationibus), ingeniose suspicatus est male correxisse eum, nec melius descripsisse illa ἐπισκ. κ. τ. λ. sic potius legenda, ἐπὶ τοῦ κανικλείου. Idemque vir doctus, cum sciret ea dignitate functos hos triumviros : Joannem Seylitzem, Leonem Magistrum et Joannem Camaterum, unius vel alterius eorum hoc in Plotinum opusculum esse persuaserat sibi, ac propemodum etiam mihi. Illud molestum fuit ad ejusmodi paucitatem hominum redigi illam dignitatem caniolei præfectorum. Quocirca ampliandum duxi, ac sicubi evocandus erat mihi ille Plotini adversarius, *Anonymum* evocavi, circumspiciens interea, an forte aliunde se offerrent mihi plures ex ordine τῶν κανικλείων. Unus se obtulit in Villoisoni *Anecdott.*, tom. II, p. 72, atque is ipse quem nunc quærebam. Nempe Villoisonus ibidem recenset opusculum codicis Marciani hoc titulo insigne : Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου τοῦ Χούμνου, neque alius impugnavit Plotinum ; et plane idem nomen ex rod. *Val. n. 112 postea expiscatus est Amatius*. Exstat enim ibi opusculum alius hoc titulo : Τοῦ σωφρατάτου ἐπὶ κανικλείου (ascripsit manus secunda κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Χούμνου) περὶ λόγων χριστιανικῶν καὶ ἰργασίας. Quid quæris ? Est *Nicephorus Chumnus*, idem, « qui et *Nathanael* dictus monachus factus, præfectus caniclei (1-2), et rerum potens sub Andronico seniore, cujus filia Irene nupsit Joanni Palæologo, qui deinde imperator ab a. C. 1295. » In cod. Regio Paris. et Colberteo ejus varia opuscula et aliquot epistolæ sic inscribuntur : Τοῦ παρακοιμημένου τοῦ Χούμνου, et deinde τοῦ Φιλίππουπόλεως (3), unde patria hominis cognoscitur. Atque ex ipsis Nicephori *epistoli Is. Casaubonus* (4) refert, apparere « illum alterum fuisse Jobum, cui tot adversa contigerint, ut dici vix queat. » Idem vir summus ibid. prædicat pietatem ejus et « dignum dicit qui legatur. » Disertum etiam appellat Cangius in ejus operibus diligenter versatus. Sunt autem satis multa, in his consolatio ad βασιλισσῶν, id est filiam imperatricem, de hujus viduitate ; alia item varii argumenti, cum civilis tum ad sacram Christianorum disciplinam pertinentis, etiam philosopha ; e quo genere hoc est adversus Plotinum. Etenim non modo in catalogo biblioth. Reg. Parisin., sed etiam a Labbeo *Bibl., nov., mss.*, p. 295, illa scriptio diserte tribuitur huic Nicephoro Chumno. Ille quidem in notitia codicis n. 2104 sic habet : « Contra Plotinum de anima rationali quæstiones variæ, ubi de metempsychosi, de belluis, utrum intellectu præditæ sint, necne, de corporum resurrectione et aliis disseritur. » Labbeus autem ita : « Antirrheticus adversus Plotinum ; animas non prius existere quam corpora (5). » Quod si igitur Fabriciana Bibliotheca eum usum præstaret, quem debebat præstare ; poteramus compendiarie via eo pervenire, quo eundum erat per ambages, quoque ego sine hujusmodi duce, qualem Amatius se præstitit, fortasse nunquam pervenissem. Sed in illa Bibliotheca, cæteroque laude dignissima, alias quoque idoneam satis operam ægre desideravi ; quæ narrare longum est. Nunc hoc unum voluit monitum, volumine quinto p. 688 Harl. not. w, pro Anonymo ponendum esse nomen *Nathanaelis*. Libelli virtutes vitæque non est quod operose persequar. Patet jam unicuique, et doctiores nec moniti intelligent. Hoc certum, philosophi partes sic satis sustineri a Christiano homine, qui rem suam gerere sciat sola ratione, nil usus auctoritate librorum sacrorum. Non minus autem Platonem tangit quam Plotinum Nicephorus. Quod et ipse sensisse videtur. Nam cum in exordio professus esset Plotinum a se peti, in clausula tamen posuit illa : Ἡμεῖς ἐξ ἀντιθέσεως ταῦτα πρὸς Ἠλλάδων καὶ Πλωτίνου. Inscribitur autem id opusculum cum in Vindobonensi libro tum in Vaticano Ἀντιθετικὸς, et potest huic titulo patrocinari hoc ipsum quod modo e libelli sine excitavimus ἐξ ἀντιθέσεως, nec minus illud, quod rhetorum quidem ἀντίθετα et ἀνθετικὸι λόγοι sæpius memorantur, licet non eodem, ut plurimum, significato (6) : tamen ex hoc genere scriptorum, quibus aggregari debet hic Nathanael, magis, quod sciam, frequentatur nomen ἀντιρρητικῶν. Sic, ut hoc utar, Josephi *contra Apionem* libri codicibus aliquot inscribuntur ἀντιρρητικά, et Eusebii Cæsariensis illud opus adversus Hieroclem in membranarum parte exhibetur hoc ti-

(1-2) Inter epistolas Georgii Cypri sunt quædam ad *Nicephorum Chumnum, quæstorem*, et Theodori Muzalonis, *magni logothetæ successoris*, in cod. Cæsar. Vind. 67. Vid. Lambecc. VIII, pag. 1069-1072, coll. Fabric. *B. Gr.* VII, p. 675 ed. Harl.

(3) Vid. Cangius in *Glossar.* II, p. 30, et patriæ notitiam hinc adde Fabricio *Bibl. Gr.* I. I. Etiam illud adde ipsius filium Joannem Chumnum nec minus claruisse cum scriptorum majore quam pro illis temporibus elegantia, tum virtute militari, ut me docuit idem Amatius, qui in cod. Vat. n. 112 hujus epistolam offendit hoc titulo : Τοῦ παρακοιμημένου τοῦ Χούμνου ἐκείνου κυροῦ Ἰωάννου, πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἐπιστολὴ, ὅτε κατ' ἄλλων πάντων τρόποιον σὺν Θεῷ ἵσταται κατὰ τῶν βαρβάρων.

(4) In *Casaubonianis* p. 21 ed. J. Chr. Wolf. Hamb. 1710. Mirari subit doctissimum Saxium in Onomastico nil memorare hujus hominis et scriptorum varietate et honorum amplitudine satis clari.

(5) Vid. Fabric. *Bibl. gr.* vol. VII, p. 675 seq. Harl. ibiq. excerpta Catalogi Parisini II, p. 444 seq. et Labbei *Bibl. nov. mss.* I. I. His ipsis locis rem confici, et Nicephorum hujus, quem exhibemus, libri auctorem esse ipse quoque Amatius vidit, meque postea per litteras monuit.

(6) Rutil. Lupus p. 125 Ruhnken. ; Quintilian. *Instit. orat.* IX, 2 10, p. 443 Spalding. ; Ernesti *Lex. technol. Gr. rhetor.* p. 27 ; quanquam sophistarum quoque feruntur ἀντιρρητικοί, ut Libanii, Choricii, aliorum. Cf. ibid. p. 29, ibique Photri *Biblioth. cod.* 160.

titulo: Ἀντιρρητικός πρὸς τὰ Τερκιδεύς (7); ac, si extremæ ætatis exempla quæris quæ Nicephorus triarcha Cpolititanus itemque Gregoras adversus dissidentes commentati sunt, ea Antirrheticorum mine singula appellantur (8). Jam cum Labbei quoque codices Antirrhети in hoc ipso libello titre præ se terant, equidem hunc pro veriore habuerim. Mutare nolui, utpote secuturus sum exemph Vindobonense et Vaticanum.

Quod disceptationis materiam attinet, eam suppeditarunt bini imprimis libri Plotiniani, alter τοῦ ἀλχηρός ἡμᾶς δαιμονος, *de genio nos sortito*; Enn. III, 4, p. 284 A; alter Περὶ ἀποριῶν ψυχῆς, *de his animæ*, Enn. IV, 3, p. 381—389, quibus Plotinus suam sententiam de metempsychosi exprimit. Cui eum philosophum favisse diserte testatur Augustinus *De civ. Dei*, x, 30, p. 266 A. Ita enim ille « Platonem animas hominum post mortem revolvi usque ad corpora bestiarum scripsisse, certissimum est. Hanc sententiam Porphyrii doctor tenuit Plotinus, Porphyrio tamen jure displicuit. » Quo de hunc consule Wytttenb. *ad Phædon.*, p. 211, et adde quæ idem de hoc philosophorum placito copiose asseruit. Nam ad Phædonem spectant potissimum hæc ipsa (vid. p. 42. 90 sqq. ed. Wyttt.); tamen et a Platoni dialogi adhibendi sunt, v. c. II quibus decretum ἀναμνήσεως pertractatur. Illud addendum est, videlicet reperiri in cod. Vat. n. 112 ejusdem Nicephori, uti quidem videtur (neque enim auctoris nomen habet), consimilis argumenti dialogum, quo illud decretum Platonis de animarum transmigratione ut apparet ex his: Ἔστι τῶν πρῶτον μὲν, οὗ μοι δοκεῖ μάλιστα (Πλάτων) χαίρειν τῇ εὐρίσκειν οἴεται καὶ πρὶν κοινῶν σώματι, τὴν ψυχὴν εἶναι· δεύτερον δὲ, ὅτι θεοὶ τὸ ζῆν ἐκ τεθνεῶτα ἐκ ζῆν· ἐπιτελεῖ λέγων ἕξῃς, ὅτι τυχὸι εὐαστοι· ὅτι τε ἐν φρουρᾷ τῶν ἐσάν· καὶ ἀνάγκη εἶναι, εἰς τὴν μεταχωρεῖν σώματα, ὡσπερ ὕδωρ ἐξ ἀγγείων εἰς ἀγγείων μεταφέρουσαν· ἡμῶι γοῦν δοκεῖ περὶ τοῦ καὶ θεῶν τὴν ζήτησιν πρότερον ποιήσασθαι. Ἔοικε δὲ τῷ τοιῶδε μάλιστα ἐπιχειρεῖν, τὸ φάναι τοῦτο ὅτι τις μάθῃ ἀναμνησθῆναι. Quod reliquum est, uti proxima a Plotino ætate illum ejus *de genio* libellum memoravit Ammianus Marcellinus (9), sic extremo quoque Byzantinorum ævo hæc Plotini de neodum penitus exolevisse, unumque hic Nathanaelis Antirrheticus edocere poterit.

(7) Olearius, in edit. Philostrati, *Animadvers.* Eusebii librum, p. 428.

(8) Fabricii *Bibl. Gr.* vol. VII, p. 615-333. Harl.

(9) Lib. XXI, cap. 14, 5. Locum jam indicavit Fabricius ad Porphyrii *vitam Plotini*, cap. 24. Quod

ad Ammianum nuper ascripsit Wagnerus pag. « Vivit Plotinus sæc. III et LIV libros reliquos quibus non superstes est nisi is quem commemorat Lindenbrogius (nimirum Περὶ τοῦ εἶδ. ἡμ. δ. concoquat qui potest, ego non possum.

ANTIOΘΗΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣ ΠΛΩΤΙΝΟΝ

ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ.

ANTITHETICUS IN PLOTINUM.

DE ANIMA.

Antitheticus adversus Plotinum; animas non prius existere quam corpora, neque ex aliis migrare in alia, sed neque in brutis mentem inesse, neque unquam futuram esse. Multis autem demonstrationibus utitur adversus illud, notitias nempe recordationes esse: ex quo dogmate tum Plotino, tum ante eum Platoni confirmatum est animas prius esse quam corpora. Et de resurrectione corporum mortuorum disputat, eamque ostendit pluribus quidem argumentis, et ex ipsis Platonis de animarum reviviscencia propositionibus, et bonorum semper manentium fruitionem

Ἀντιθητικὸς πρὸς Πλωτίνον¹· ὅτι μὲν σωμάτων πρὸ πᾶσιν αἱ ψυχῆαι, μὲν ἑτέρων² μεταχωροῦσιν εἰς ἕτερα, ἀλλ' οὐ τοῖς ἀλόγοις ἔστι³ νοῦς, οὐδ' οὐ μὴσιν νοῖτο. Πολλὰς δὲ καὶ τοῖς ἀποδείξει καὶ τὰς πρὸς ἐκεῖνο⁴ ἀπαντῶν, τὸ τῆς ἀπιστίας ἀναμνήσεις εἶναι· ἐξ οὗ δὲ δόγματα αὐτῶν Πλωτίνῳ καὶ πρὸ αὐτοῦ Πλάτωνι κατασκευασταὶ πρὸ τῶν σωμάτων τὰς ψυχὰς εἶναι· περὶ ἐγέρσεως σωμάτων τεθνεῶτων ἀγνοῦνται, καὶ δεικνύσιν ταύτην ἀλλὰ δὲ ἀνάγκη καὶ γ' ἐξ αὐτῶν τῶν τοῦ Πλάτωνος περὶ

Variæ lectiones.

¹ Vat. τοῦ σοφωτάτου ἐπὶ τοῦ κανικλείου Ἀντιθ. πρ. Πλ. Cf. Proöm. ² μὲν' αὐτῶν cod. Vat. ³ Vat. ⁴ πρὸς ἐκεῖν' Vat. ⁵ τοῦ omisit Vat.

τάς ψυχάς ἀναβιώσασθαι · θέστων, και ἀπό-
 λαιψιν δείκνυσθαι ἀπὸ μόνων ἀγαθῶν και
 πολλὰς ψυχῶν ὁμοῦ ἔχει και σωματίων μηδέποτε
 λήγουσαν.

α'. Ἐμοὶ τὸ παρὸν σπούδασμα, πρὸς Πλωτίνου και
 τοὺς ἐκείνου περὶ ἀρθάρτου ψυχῆς λόγους. Καὶ γὰρ
 ὅτι μὲν ὁ ἐν ἡμῖν νοῦς ἀπλοῦς, και ἀσύνητος, και
 καθ' αὐτὸν ὑπερῶς, και ζῶν ἐν ἐκτυφῷ ἔχων, και
 γε κριτικῶν πάσης φθορᾶς και κατὰ ἐλευθέρου,
 τοῦτο κάκειναι και τῆ ἀληθείᾳ κἀμοὶ δοκεῖ, και εἰ
 τις ἕτερος ὁρθῶς βούλοιο σκοπεῖν, και γε πρὸς
 πᾶν δῆπουθεν εὐθὺς θεῖτο (10), τὸ γε πρὸς τοῦτο
 φέρον, και τοῖς Πλωτίνου λόγοις καλῶς ἀποδεδει-
 γμένον. Πῶς γὰρ ⁹ και εἴη ἐκ συνθέσεως νοῦς, και
 ἐκ τινῶν μερῶν συνιόντων ; εἰ μὴ γὰρ εἴη ἅν πάντα ⁹
 ἐκ συνθέσεως, ἀπλῶν ὄντων σωματίων και πρώτων, ^B
 ἀλλ' οὕτως τούτων νοεῖ. Ἐκ γούν ἀνοήτων πᾶς ἐκ
 και ¹⁰ γίνετο νοῦς, ἢ πῶς ἂν ἅν ταῦτα οὐδαμῶς οὐ-
 δαμῶς ἐπίσταται (11), τῶν νοητῶν λόγῶν και ὑπὲρ
 ταῦτα, οὗτος εἴη αὐτῶν γενημένος, ἐγκρίσθαι ἂν
 δυναθεῖν ; εἰ δ' ἄλλων τινῶν παρὰ ταῦτα σωματίων
 συμπλακέντων ζῶσα και νοῦσα ψυχὴ συνέστα, εἰ
 μὴ παχυτέρων και ὑλωδεστέρων, ἀλλ' ἀτοκῶν ἐκ
 τῶν ¹¹ τοιούτων νοῦν συνιστάται· και ἐπεὶ μᾶλλον
 ἂν ἀνοηταῖνοι (12) ψυχῆ νοερά, ἀμοίρου νοησεως
 πάσης ¹² οὐσης τῆς ὕλης και τῆς τοιαύτης μάλιστα
 παχυείας ὕλης· εἰ δ' εἴη ἀπλουστέρων γε, και ἂ τὰ ¹³
 πρώτα πέφυκεν ὡς δὴ ¹⁴ ἀρχαὶ τῶν ἄλλων, ἀλλ' οὐκ
 ἔστιν οὐδ' εὐρεῖν ἔστιν ἀπλουστέρα οὐδαμῶς, οὐδ'
 ἐν αὐταῖς ἐπινοεῖται τῶν τεσσάρων εἴη ἂν δὴ τᾶλλα
 πάντα ¹⁵. και μὴ οὐδ' εἴη ὕλης δῆπουθεν και εἰδους
 συνθετοῦ νοῦς και ψυχὴ ἢ κατὰ τοῦτον, ὡς ἂ δὴ
 και αὐτῆ μὴ εἴη ἀπλῶν σύνθετο, ἀπλοῦν δ' εἴη
 σῶμα, συνθέσεως ἄλλης ἐκπλαγμένον. Ἄλλ' εἰ και
 τοῦτο, οὐτὲ τῆν ὕλην ἔστι δυναμένην νοεῖν τιθέναι (13),
 μέχρις ἂν αὐτὸ δὴ τοῦτο εἴη και μόνον ὕλη, οὔτε τὸ
 εἶδος αὐτὸ δὴ τοῦτο και μόνον θεωρούμενον εἶδος,
 ὡστε και αὐθις εἴη ἀνοήτων ἂν νοῦς εἴη· ὁ δὴ πρῶ-
 τον ὡς ἀτοκῶν ἢ και ἄνοιον εἰπεῖν ἐφύγομεν. Και
 τοῖνον ψυχὰ ζῶσα και νοερά, οὕτω δὴ και σῶμα
 πᾶν φύγει ὡστε τοῦτ' εἶναι, και πᾶσαν φύγει σύν-
 θεσιν ὡστ' εἴη αὐτῆς εἶναι. Καὶ μὴν και Πλωτίνος

A ostendit et animarum simul et corporum nunquam
 finiturum supplicium.

1. In hac mea lucubratione Plotinum et ejus de
 incorruptibili anima doctrinas refellere aggredior.
 Etenim quod in nobis sit mens simplex et incom-
 posita, et in se subsistens, vitamque in se habens,
 et omnis corruptionis et interitus nescia ; id et illi
 et sane mihi quoque videtur, et si quis alius recte
 inquirere velit, et mentem sinceram adhibere
 his omnibus quæ Plotini operibus bene de-
 monstrantur. Quomodo enim composita mens es-
 set ? quibus partibus congregientibus ? Si enim ex
 iis quibus omnia constant, corporibus simplicibus
 ac primis : sed ex his nullum cogitat. Porro ex non
 cogitantibus quomodo mens fieret, aut quomodo
 ad ea quæ nunquam illa appetunt, intelligibilia dico,
 ac etiam supra illa, cum ipsa ex iis sit, posset as-
 surgere ? Si vero ex aliis corporibus connexit vivens
 et cogitans anima consistat, aiquidem ea crassio-
 ria et fæculentiora, absurdum est talibus men-
 tem constare. Ac magis etiam desiperet mens in-
 tellectu prædita, cum sit omnis cogitationis expers
 materia et imprimis adeo crassa. Si autem ex sim-
 plicioribus et iis quæ prima nata sunt tanquam
 aliorum principia ; sed non sunt nec inveniri pos-
 sunt simpliciora neque ipsa imaginatione, quam
 quatuor quibus omnia cætera. Et sane neque ex
 materia et forma compositum aliquid est mens et
 quæ secundum ipsam est anima, ita ut ipsa non
 simplicibus componatur, sed corpus simplex sit,
 alius compositionis expers. Sed in hac hypo-
 thesi, neque materiam ut cogitandi capacem sup-
 ponere licet, quandiu nihil nisi ipsa materia et
 solummodo materia sit ; neque forma est, quæ non
 nisi forma et solummodo forma ad contempla-
 tionem pertinens, ita ut ex non intelligentibus mens
 fiat. Quod sane primum ut absurdum et demens
 dicere refugimus. Et igitur anima vivens ac cogi-
 tans procul abest ut sit corpus quoddam, et procul
 abest ut quadam compositione efformetur. Et sane

Varia: lectiones.

⁹ ἀναβιώσασθαι Vind. ⁷ τε add. Vat. ⁹ ἂν add. Vat. ⁹ και τὰ λοιπὰ πάντα τὰ ἐν σ. Vat. ¹⁰ και abest a Vat. ¹¹
 τῶν non est in Vat. ¹² πάσης νοῦς. Vat. ¹⁴ ἂ δὴ Vat. ¹⁵ τῶν — πάντα omnisit Vat.

Notæ.

(10) Suetam in Vatic., nisi forte vitlum subest,
 ut scriptum fuerit παρὰ πᾶν — θεῖτο ; tenenda
 locutio est. Ex Demosthene advers. Aristocr.
 664 laudant grammatici : πρὸς τὸ καλῶς ἔχον τί-
 σοθαίθ. Quocirca nil mutavi.
 (11) Ἐρικνεῖται in margine et sic Vat. recte.
 (12) Platonicum. Vid. Phileb. p. 42 d, Steph.
 p. 214 Bip. Epistol. XI fin. p. 169 Bip. Julian.
 Orat. II p. 57. III 114 Spanhem. et hujus not.
 ad Aristoph. Schol. Nubd. 486, coll. interpret. ad
 Mesych. I, 386 Albert.
 (13) Neque materia poni potest tanquam ea
 quæ cogitare queat, quandiu (s. quousque nil nisi
 ipsa materia et solummodo materia sit : neque spe-
 cies. (tanquam cogitans potest poni) quæ non nisi

D ipsa species sit solummodo species ad contempla-
 tionem pertinens. — Tenendum rarius και ad-
 jectum formulæ αὐτὸ τοῦτο μόνον. Plato Gorg.
 p. 182 : Ὅτι εἰεν παρασκευαί, αὶ μὲν μέχρις ἡδονῆς,
 αὐτὸ τοῦτο μόνον παρασκευάζουσαι. Elian. V. H.
 III, 17 : Ἡ αὐτὸ τοῦτο μόνον τῆν διάνοιαν ἀγαθοὶ
 γινόμενοι. De solemnī formula vid. Toup. ad Lon-
 gini Fragg. V, p. 396 ; Fischer. ad Æschin. s. v.
 αὐτός, ibique laudd. Add. Schæfer. ad Lamb. Bos.
 Ellips. p. 368, coll. Heindorf. ad Gorg. I. I. et
 Ast. ad Platon. Legg. p. 27. Insignioreem igitur fecit
 Nathanael h. l. abundantiam qua adjicitur in
 ea locutione μόνον : an elegantioreem, ipse viderit,
 Infra tamen communem locutionis modum sequit-
 tur,

et Plotinus, et si quis cum illo ante illum vel post illum recte et pulchre ejus naturam cognoverunt, simplicem eam scientes et neque secundum corpus neque secundum compositionem eam esse dicentes, sed aliud præter illa, quod nullam dissolutionem aut corruptionem recipiat. Quod autem easdem quas diximus animas creat et suscitatur ante corpora et sursum ponit et primo et soli existenti, et uni soli et immoto coaptat, ac inde eas abstrahit, et deiecit, et in corpora impellit, et ex aliis in alia transvehit et ex melioribus et sibi ipsis propriis in pejora neque ipsis convenientia, et multum huc illuc vagari eas jubet, et gravia hæc ex dementia patitur multa cogitans mens quæ nec prorsus intelligentia carenti animæ accidunt, id sane erubescens fateor non bene a bono Plotino affirmatum esse. Vel aliqua ex necessitate ad id doctrinæ abiit et id dicere sustinuit, eo quod non aliter vim effugere posset et difficultate sese expedire. Si enim quia, nascente anima una cum vitæ participantibus corporibus, accidit ut eum iis dissolvatur et corruptionem subeat, et quamvis immortalis, non immortalis sit; id neque ea patiuntur, elementa nempe prima ac simplicia quibus cætera corpora constant. Manent autem et transmigrantia in aliis subsistunt. Quoniam autem, corpore ac vita solutis, ab ite eorum unumquodque? Ad illud sane quod ipsis proprium et congenerum est, et ad quod tendit in composito corpore constitutum. Quod autem illud desiderat et scemper ad illud spectat et tendit, manifestum est, siquidem et viventibus adhuc corporibus, diffluit ac effunditur, et ad congenerum, ut diximus, ab ite, artele ejusdem generis elemento in ejus locum succedente, et locum hunc adimplente, ita ut hujus participantis animal permaneat, quoadusque vivere ac mortem effugere possit. Si igitur id ita se habet, omnino autem sic et simplicia corpora in composita constituta inde soluta rursus manent neque corruptuntur; quid obstat quin animus qui natura nihil patitur, cum iis viventibus corporibus natus, ut primo principio ac creatori visum est, deinde ipsis solutus, incorruptibilis et immortalis maneat? Si id autem nolis, nimirum immortale simul cum mortali, et incorruptibile cum corruptibili in vitam adduci, et hoc timens hanc ex necessitate legem adducis animam corpori præexistere et eam ex se sola vitam habere dicis, cujus corpus particeps efficit, de hoc jam accuratius inquirere conabor.

καὶ εἰ τις μετ' ἐκείνου ¹⁶ πρὸ αὐτοῦ ἢ μετ' ὀρθῶς καὶ καλῶς ἐπίγνωσκον τὴν αὐτῆς ἀπλῆν ταύτην εἰδότες, καὶ μὴδὲν μᾶτε κατὰ μᾶτε κατὰ σύνθεσιν οὔσαν, ἄλλο δὲ τι παρὰ τὴν λύσιν μηδεμίαν μᾶτε φθορᾶν καταδεδογμένον δ' αὐτὰς ταύτας ἄς ἐφημεν ψυχᾶς, προδ γὰρ (14) καὶ προὔφιστα τῶν σωμάτων, καὶ τίθησι καὶ τοῦ πρώτου ἐξάπτει καὶ μόνου ὄντος ἐνός μόνου καὶ ἀκινήτου ὄντος, εἴτ' ἐκείθεν καὶ βαλλεῖ κάτω καὶ ὅθει ἐπὶ σώματα, καὶ ῶν εἰς ἕτερα ἐμβιβάζει (15), καὶ ¹⁸ ἐξ αὐτῶν καὶ γνησίων αὐταῖς μᾶλλον ἐπὶ χεῖρω καὶ ταύταις προσήκοντα, καὶ πολλὰν τινε πλῆθην αὐτῶν, καὶ τὰ δευὰ ταῦτα εἰς ἕνα ἢ πολλὰ φρονῶν πάσχει νοῦς, ἀ μὴδὲ τῆ πᾶσι ἀλογῆ ψυχῆ συμβαίνει, τοῦτο δὲ καὶ αἰσχρῶς καλῶ Πλωτῆν μὴ καλῶς δεδογμένον. Ἡ πὶ ἀνάγκης πρὸς τοῦθ' ἔχει τοῦ ¹⁹ δόγματος, πρὸς τοσούτ' εἰπεῖν, μὴ ἔχων ἄλλως φηγεῖν τί καὶ ὁ μὲν ἦν αὐτῷ παρατείσθαι. Εἰ μὲν γὰρ γεννωμένης αὐτῆς δὴ ταύτης τῆς ψυχῆς, αἰ ζωῆς μετέχουσι σώμασι, συμβαίνει καὶ σὺ λύεσθαι ταύτην αὐτοῖς καὶ φθορᾶν ὑπομένειν γοῦν ὅπερ ἐστίν, οὐκ ἐστὶν ἀθάνατος, ἀλλὰ οὐδὲ ²¹ αὐτὰ ταῦτα πάσχει, τὰ ἐξ ὧν θαλονότων καὶ ἀπλῶν ὄντων τὰ λοιπὰ σώματα ἐν μῆνι δὲ καὶ μεταχωροῦντα ἐν ἄλλοις ἐστὶν δὲ ²² τοῦ σώματος καὶ τῆς ζωῆς λυθείσας τούτων ἕκαστον; Εἰς τὸ εἰσεῖον δηλονότι καὶ νῆς, καὶ οὐ δὴ ἐρίεται γεγονὸς ἐν τῷ συνθέσει. Ὅτι δ' ἐρίεται καὶ αἰεὶ πρὸς τοῦτο βλ. τὴν ὁρμὴν ἔχει δὴλον, ἐπὶ καὶ ζώοντων ἐστὶ μακρῶν βίαι καὶ ἐκχεῖται αὐτῶν καὶ πρὸς ὁ δὲ σίον ὡς ²³ ἐφημεν ἀπεισιν, ἐτέρου αὐθις ὁμᾶντισιόντος, καὶ τον ἐκείνου τόπον πληροῦν: ἂν δὲ καὶ τὸ μετέχον αὐτοῦ ζῶον μῆνη ²⁴ ὄτου καὶ πέφυκε ζῆν καὶ φεύγειν τὸν θάνατον τοῦθ' οὕτως ἔχει, πάντως δ' οὕτως ²⁵ τῶν ἀπλῶν σωμάτων ἐν τοῖς συνθέτοις γὰρ εἴτ' ἐκείθεν λυθέντα αὐθις μῆνη καὶ οὐ δὴ τί καλῶς καὶ τὸν ἀπαθῆ τὴν οὐσίαν νοῦς, δὴ τούτοις καὶ συγγενηθέντα τοῖς ζῶσι πρὸς ὡς τῷ πρώτῳ αἰτίῳ καὶ δημιουργῶ ἰδῆσθαι αὐτῶν ἀπολυθέντα, ἀφθαρτον μῆνειν καὶ ἀκίβη. Εἰ δὲ τοῦτο μὴ θέλεις, ἀμα δηλονότι το ἀθωκε θνητῶ καὶ τῷ φθαρτῷ τὸ ἀφθαρτον ἐπὶ τὸ ἀγεσθαι, καὶ τοῦτο φοβούμενος ταύτην ἐξ ἐπίθεσις αἰτίαν, ψυχὴν προὔφισταίνας σώματος ²⁶ αὐτὴν δὲ ταύτην μόναν ἀφ' ἑαυτῆς λέγειν ἔχειν, ἧς δὲ καὶ τοῖς σώμασι μεταδίδωσι, πρὸς αὐτὸ ἀκατῶν πυθίσθαι ²⁷ βουλομαι.

Variae lectiones.

¹⁶ κατ' ἐκείνου Vat. ¹⁷ μᾶτε add. Vat. ¹⁸ καὶ abest a Vat. ¹⁹ τοῦ abest a Vat. ²⁰ ὄταν Vind. dose ²¹ οὐδ' Vat. ²² πᾶ δὲ Vat. ²³ ὡς deest in Vat. reote. ²⁴ μῆνοι Vat. ²⁵ ἔχει — δ' οὕτως ab Vat. ²⁶ τοῦ σ. Vat. ²⁷ αὐτὸς — προθίσθαι Vind., cum v supra προθ. scripto.

Notæ.

(14) Hoc verbo augenda sunt lexica.
(15) Vel hoc verbo tangit fortasse Nathanael philosophorum de *Anaxida* corporum natura, vel de

corpore tanquam *naviculo* metaphoras. De vid. Catach ad Marc. Antonin. x. 8; p. 389

β'. Τίνος ταύτης ἡ ψυχῆς ζωῆς ἢ ψυχῆ μεταδίδω- A
σιν ; αὐτῆς ἐκείνης, ἢ δὴ καὶ τῆ ²⁹ ψυχῆ διὰ παντός
καὶ ἄλλοις ³⁰ σύνεστιν, ἢ ἑτέρων παρὰ ταύτην λέ-
γεις εἶναι τὴν ἐκ ψυχῆς μεταδιδόμενῃν τῷ σώματι ;
Εἰ μὴ γὰρ τῆς οἰκείας ζωῆς ἢ ψυχῆ μεταδίδωσιν,
ἀθανάτου ταύτης οὐσίας, δεῖ καὶ τὰ μετασχότα
σώματα τὸν ἴσον χρόνον ζῆν καὶ αἰδίου · εἰ δ' ἄλλη
μὲν ψυχῆς ζωῆ, ἄλλη δ' ἀπλῶς ζώων ³¹, καὶ ἡ μὲν
αὐτῶν τούτων φθορᾷ συνέστυκται, ψυχῆς δὲ ζωῆ
πάντη ἀνώλεθρος, πῶς δὲ μὴ ἴστω αὐτῆ τῆ ψυχῆ
ζωῆς εἶδος, φθορᾷ χόρηται τοῖς σώμασιν ; Καὶ
μὲν εἰ καὶ τοῦτο δύναται, ψυχῆ ἀθανάτως ζῶσα
φθορᾷ εἶναι δηλονότι ποιητικῆ ζωῆς ³¹, τίνος χῆ-
ρον ἐπὶ τὰ σώματα κατιούσα, ἔχει δ' ὥστε καὶ ζῆν
αὐτὰ ποιῆσαι καὶ κοσμησάσαι, οὗ τοῦ κρείττονος εἶδους
ψυχῆς, τοῦ δὲ χειρόνος μετῴκειν ; ἤτ' ἄρα φθόνου B
πάντως ἡρεῖς, ἢ ὅτι οὐ τὸ κρείττον καὶ ἄμεινον,
ἐκείνου δὲ μέλλον τὸ ³² καὶ ἄχρειον διεδύνηται · ἀλλ'
εἰ τὸ πρῶτον, πῶς ἂν εἴη, ἀγαθῆς ταύτης οὐσίας
καὶ ἀγαθὰ τινα πράξει βεβουλημένης, περὶ ἧ καὶ
προεθυμήθη, οὐκ ἔξ ἀνάγκης δὴ τίνος καὶ βίαις,
ἄλλ' ὥστε ταύτ' εἶ ³³ ποιῆσαι καὶ ζῶσασαι, φθον-
ρῶς σχεῖν καὶ τὴν τούτων τεμεῖν καὶ στενώσαι
ζῶν ; εἰ δ' ὅτι οὐκ ἔν αὐτῆς τῆς ψυχῆς ἀθανάτου
καὶ αἰε ζώσης τὴν ἴσην καὶ τοῖς ἄλλοις ἰσμοῖσιν
ζῶν, σκόπει μήποτ' οὐχ ἰσμοῖσιν καὶ τοῦθ' ὁμοίως
εἴη περὶ ταύτης εἰπεῖν. Εἰ γὰρ μὴ τοῦ οἰκείου
πέφυκε μεταδίδουσαι ³⁴, πῶς πέφυκε τοῦ ἄλλοτρίου,
ἵνα μὴ τοῦ ἑαυτοῦ λέγω, εἴπερ δὴ ἐναντία φθορ-
τὸν καὶ ἀφθορῶν, ἀθανάτου καὶ θνητόν ; Τί δὲ καὶ
γνοῦσα τοῖς μὲν ἄλλοις ³⁵ χρόνον ἀπειρίσει τοῦ ζῆν,
τοῖς δὲ πλείω ; Εἰ μὲν γὰρ πρὸς ἀρετὴν βλέπουσα
καὶ κακίαν οὕτω δὴ καὶ τὸ ζῆν μετρεῖ (16), τοῖς
μὲν ἵνα πλείω κατορθώσασαι τὰ βελτίω προαιρουμέ-
νους καὶ πλείω νέμουσα τὴν ζωὴν, τῶν δ' ἵνα τρε-
χόντων ἐπὶ τὰ χεῖρω κόψῃ τὸν δρόμον, κόπτουσα
καὶ (17) τὸν τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς δρόμον ³⁶, τούτων
τε κακίαν ἴδιαν ὡσπερ καὶ χυροῖς διάθεσιν καὶ
κίνησιν παρὰ τῆς ³⁷ ψυχῆς ἔχοντων · ἀλλ' ἤδη ὁρῶ-
μεν πολλοὺς μὲν τῶν κακῶν καὶ πάνυ τι ³⁸ κακῶν,
πάνυ τι ^{39, 36} καὶ ζῶντας, πολλοὺς δ' ἀρετῆ προση-
μένους, ἐν βραχεί τινι χρόνῳ ἅμα τε τοῦ ζῆν καὶ
τῆς περὶ τὰ καλὰ σπουδῆς πεπαυμένους. Ὅρωμαι
δὲ ³⁷ καὶ τοὺς μήπω ἡλικίας ἀψαμένους, περὶ ἀρετῆς
οὐδὲν μᾶτε κακίας εἰδότες ³⁸, ἀώρως οὕτω τοῦ ζῆν
ἐκστάντας, καὶ ὁ λόγος κινταῦθα τίνος ἕνεκα, εἰκό-
τως ³⁹, ἢ μιστ' ἀσφαλῆς. Ὅλωσ δ' ἀρετῆν ἢ ⁴⁰ κακίαν D
τίνος ἂν εἶναι φαίμεν ⁴¹, ψυχῆς ἢ σώματος ; ἢ γὰρ
ἀμφοῖν, ἢ ἑνὸς δῆπου τούτων. Ἄλλ' ἑνὸς εἴπερ εἶναι,

5. Quænam est hæc vita cujus, ut dicis, anima
corpus efficit particeps ? Illane est quæ animæ ipsi
semper et doloris expers inest, an aliam esse di-
cis eam quam anima corpori tradit ? Si propriæ
sibi vitæ anima corpus efficit particeps, cum ipsa
sit immortalis, oportet et participantia corpora
idem tempus et in æternum vivere. Si autem alia
est animæ vita, et alia simpliciter animantium,
ac ea quidem animantium corruptioni subjacet,
animæ vero vita omnino est incorruptibilis, quo-
modo quæ non est animæ vitæ forma, eam cor-
ruptibilem corporibus præbet ? Et si id quoque po-
test, si valet anima immortalis vita prædita corrupti-
bilem vitam communicare, quare ad corpora deve-
niens. devenit autem ut ea vivere faciat et ornet,
non melioris animæ formæ, sed inferioris ea partici-
pantia efficit ? Aut invidia omnino dices, aut quia
non majus te melius, sed illud minus et pejus po-
tuit. Sed si prius, quomodo fit ut anima, cum
bona sit et aliquid boni præstare velit iis in quæ
studium habet, non ex necessitate et vi, invida sit
earumque vitam secet ac minuat ? Si autem, quia
non potest anima et immortalis et semper vi-
vens, æqualem et aliis vitam dispensare, vide
ne non congruum sit hoc de illa dicere. Si enim
proprium transfundere nequeat, quomodo possit id
tradere quod ipsi extraneum est, ne dicam contra-
rium, siquidem contraria sunt corruptibile et
incorruptibile, immortale et mortale ? Quid autem
cogitans aliis quidem parvum tempus vivendi, aliis
longius inx. pertivit ? Si enim ad virtutem attendens
et malitiam ita vitam metitur aliis quidem meliora
eligentibus, quo plura recte faciant, longiorem tri-
buens vitam, aliorum autem ad pejora currentium
ut cursum secet, secans et vitæ temporis cursum,
his et illis propriam quasi ac separatam disposi-
tionem et motum ultra animæ motum habentibus ;
jam videmus multos quidem malorum et etiam
pessimorum, diu viveutes. multos vero virtuti
adhærentes, post breve tempus et vita simul et
boni studio cessantes. Videmus autem et eos
qui nondum adolescentiam attingere, de virtute ac
malitia nihil scientes, præmature ita e vita exeun-
tes ; atque ibi ratio qua de causa minime infail-
ibilis est. Virtutem autem vel malitiam utrius esse
dicemus, animæ an corporis ; Sunt amborum, aut
unius tantum. Sed si unius, sunt animæ erunt, siqui-
dem et inde omnes ad bonum et malum motus, Si
vero amborum, et ita animæ potius erunt quæ cor-

Varie lectiones.

²⁹ τῆ non est in Vat. ³⁰ ἄλλοτος Vat. ³¹ ζῶν, male. ³² ζωῆς non habet Vat. ³³ fort. add.
ἔπτον. ³⁴ Vind. οὐ male. ³⁵ μεταδίδουσαι Vat. ³⁶ Vind. πλείω, male. ³⁷ Suprascriptum πρόμον. ³⁸ π.
τῆν τῆς ψ. Vat. recte. ³⁹ Vind. πάνυ τοι. ^{40, 36} Vind. πάνυ τοι. ⁴¹ δε abest a Vat. ⁴² εἰδότες Vat.
⁴³ εἰδότες, Vat. ⁴⁴ καὶ Vat. ⁴⁵ φαίμεν Vat.

Notæ.

(16) Apodosis incipit a verbis ἀλλ' ἤδη ὁρῶμεν,
ut sæpius in hoc scripto ἀλλὰ apodosi ordiendæ in-
servit.

(17) Idem Nathanael in epistol. ms. ap. Villoi-

son, *Anecdott. Grr.* p. 72 : Εἰ Χριστὸν ὁρῶι τρέ-
χεις, καλῶς τρέχεις, καὶ κατὰ τὴν τὸν δρόμον· εἰ
δὲ πρὸς ἄλλο τε σπένδων βλέπεις, εἰκὴ καὶ μάτην
σπένδεις.

pore ut quodam utitur organo ; ita ut si virtutis ac boni amor eam teneat, quod per corpus in actum transit, neque corpus deponet quod et amorem et studium suum explebit. Idem erit dicendum et de anima quæ pejoribus lætatur. Quid volens illud quod sibi prius instrumentum erat, aptumque ad id quod volebat, despiciet ? Cujus autem rei causa illud pro pejore commutabit, idque pro alio, nihil meliore, imo vero plerumque inutili, siquidem ex hominum corporibus animalium induitur et circumdatur natura, et ex iis rursus ad plantas abit, et his colligatur vinculis arctioribus quam in prioribus erant, tanquam in iis radicata non habet quomodo inde facile exeat, post longum autem tempus et vix liberabitur, nescio quid melius in talibus versans operata, sive boni amore retenta, sive malum aut mala præferens. Et sane altera animæ forma fluxui et corruptioni serviens in qua vivimus, altera autem proprie ea est secundum quam honeste ut homines vivimus ; et inde manifestum : si enim tota nostra vita ab ipsa mente ac ea quæ secundum mentem est anima pendet, unde nobis mortes, cum mens non patitur ac sincera sit et ante nostrum animal et in ipso animali et post ejus dissolutionem perstet ? Unde, dum apud nos est ac manet ac vitam nostram continere potest ac vult, accidit ut apud nos alia moriantur ac vitam amittant, et alia viventia maneat ? Oportebat enim vel omnino nos vivere, mente vitam præstante ac continente quin aliquid patitur, vel omnino corrumpi, ea nos relinquente et abeunte. Non enim licet, non licet dicere eam divisam esse, ac discissam in diversas corporis partes ac ita eas vivificantem ; unde abierit in seipsam coarctata, ea mortua relinquere, iis autem in quibus inmanserit, vitam quoque protendere. Simplex enim ac neque magnitudinis neque corporis particeps, quomodo divideretur ? Quid autem patiens, impassibilis et indivisibilis et partium expertus, ad contractiones et comprehensiones abit, neque id in se tota patitur, per partes vero quas habebat mortuis corporis partibus adaptatas ? Sed absurdum hæc cogitare ac dicere de mente partium experti et prorsus impassibili. De ea autem quam diximus, fluxa anima et corruptibili nihil repugnat, quoniam hæc dividitur, et hoc modo omnes corporis partes invadit, spiritu quodam vitali vecta, et una cum eo undique pene-

A ψυχῆς ὡς εἶναι, ἐπεὶ κἀκείθεν αἱ περὶ τὰ κατὰ φύσιν κινήσεις· εἰ δ' ἄμφοιν, καὶ οὐχ ἕως μᾶλλον ἂν εἶναι ὀργάνω θῆ τινὶ τῶν σωματικῶν χρημένης (!8)· ὡστ' εἴτ' ⁴² ἔρωσ αὐτὴν ἀρετῆς τοῦ καλοῦ κατέχει, τοῦ γε δηλονότι διὰ τὸ σῶμα πράξιν ἰόντος, καὶ ⁴³ οὐκ ἀποθήσει τὸ σῶμα, καὶ ⁴⁴ τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐκ τούτου δὲ τοῦτ' ἐστὶ φάναι καὶ περὶ ψυχῆς, τὴν ὡς ἐννοηθεῖσθαι· ἢ τί καὶ βουλομένη, τοῦ γε γεγονότος ὀργάνου, δεξιῶ γε ὄντος πρὸς ἂν ἴσως περιφρονήσει, τίνας δὲ ἐνεκεν καὶ ἀνταλλάξσει τοῦ χειρότερου, κἀκείνο ⁴⁵ δ' ἐτέρου, μὴδὲν μὲν τίνος, πολλὰ δὲ τινὲ καὶ ἐπιπλεῖστον ἔχει, ἐκ σωμάτων μὲν ἀνθρώπων θηρίων κτείστων καὶ περιτίθεται φύσει, ἐκ δὲ τούτων ἕως ἄφωτα χωρεῖ, καὶ τούτοις συνδέεται δεσμοῖς, καὶ ἢ ἐν τοῖς πρόσθεν, καὶ ὡς περ ἐν αὐτοῖς μὴ οὐκ ἔχει ὅπως ῥαδίως ἐκείθεν ἐκχωρήσει, καὶ μακρῶ τινὲ καὶ μόλις ἀπαλλάττεται, οὐκ ἴσως πλέον ἐν τοῖς τοιοῦτοις γινόμενῃ δράσεια καὶ γ' ἔρωτι καλοῦ ἐπισχημένη ἢ κακῶν ἢ κακῶν μὲν· καὶ μὴν ⁴⁶ ἄλλο μὲν ψυχῆς εἶδος, ἢ φθορᾶ δουλεύον ἐν ᾧ δὴ ζῶμεν ⁴⁷, ἄλλο δὲ καθ' ὃ εὖ μάλα καὶ καλῶς ἀνθρώποι ζῶμεν ὡς δὲ ἄλλο· εἰ γὰρ τὸ ζῆν ἡμῶν ὅλον αὐτοῦ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ψυχῆς ἐξήπται, πόθεν ἢ θάνατος, ἀπαθούς τοῦδε καὶ ἀκηράτου καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ζῶον καὶ ἐν αὐτῷ δὴ τῶ ζῆν μετὰ τοῦτο λυθὲν καθεστῶτος ; πόθεν καὶ κατὰ ὄντος καὶ μένοντος καὶ γε τὴν ζωὴν ἡμῶν συνέχειν καὶ δεδυνημένον καὶ βεβουλημένον, ἡμῶν ἐστὶν ὅτι καὶ ⁴⁸ νεκροῦται, καὶ τὸ ζῆν λυσι, τὰ δὲ μένει ζῶντα ; Ἔδει γὰρ ἢ τὸ ὅλον ζῆν, αὐτοῦ γε τοῦ τὴν ζωὴν ⁴⁹ παρεσχηκότου συνέχοντος μὴδὲν πεπονθότος, ἢ τὸ ὅλον ἐφ' ἐκλιπόντος δηλονότι τοῦδε καὶ ἀποκεχωρηκότου γὰρ ἐστὶν, οὐκ ἐστὶν οὐδ' ἐκείνο πάντως εἴπερ μεμέρισται, καὶ σχιζόμενος περὶ τὰ τοῦ σώματος μέρη καὶ οὕτω δὴ ταῦτα ζῶντα ποιῶν ὁ νοῦς μὲν ἂν αὐτῶν ἀναχωρήσει ⁵⁰ εἰς ἑαυτὸν σῶσθαι καὶ νεκρὰ δὲ ταῦτα καταλείπει, οἷς δ' ἰσχύει τούτοις γε δῆπου καὶ τὸ ζῆν παραμένει ; γὰρ ὡν καὶ μὴ μεγέθους μήτε δὴ σώματος καὶ μηδὲνός, πῶς ἂν καὶ μερισθεῖη ; τί δὲ καὶ ἀπαθῆς (19) καὶ ἀδιαίρετος καὶ ἄμερῆς ὡς συναίρεσις καὶ συνολκᾶς ἦξει ⁵¹, καὶ οὐδὲ πάθος καθ' ὅλον ἑαυτὸν κατὰ δὲ μέρη, εἰ δὲ

Variaë lectiones.

⁴² εἴγ' Vat. ⁴³ καὶ abest a Vat. ⁴⁴ καὶ abest a Vat. ⁴⁵ κἀκείνου Vind., male. ⁴⁶ ὅτι add. Vat. ⁴⁷ Vind. δείξομεν, male. ⁴⁸ νοός Vat. ⁴⁹ πρὸς Vat. ⁵⁰ καὶ non agnoscit Vat. ⁵¹ καὶ add. ⁵² ἀναχωρήσει Vat. ⁵³ Vind. male ἔξει.

Notæ.

(18) Michael Psellus *De omnifar. doctrin.*, sect. 28, p. 60 : Τὸν παρ' Ἑλλήσι σοφῶν τὴν ψυχὴν Πλάτων μὲν καὶ Ἀριστοτέλης ὡς ὀργάνω φασὶ χρῆσθαι τῷ σώματι. — Sequuntur Peripateticorum, Cleanthis ipsiusque Plotini placita.

(19) Τί — παθῶν ἀπαθῆς. Ludit in vocabulo gemino. Illa formula τί παθῶν utitur ipse Plotinus pag. 438 B : Τί γὰρ παθῶν τις πρὸς ἄλλον ἔχει ;

quod tentare non debebat Villosion. *Anecdota* II, p. 235, licet Platoni frequens sit illa ait μαθῶν. Vid. Jacobs. *Addit. Animadv.* ad p. 327, ibiq. laudat. Wolf. ad *Demosth.* p. 348; Heusd. in *Specim. Platon.* p. 57. Adde dorf. ad *Euthyd.* Platon. p. 339, et Herma Viger. p. 759 ed. noviss.

εἶχεν ἐνηρμοσμένα τοῖς νεκρωθείσιν τοῦ σώματος
 μέρεισιν ; Ἄλλ' ἄποπον ταῦτα περί τοῦ ἀμεροῦς
 μοῦ⁵⁴ καὶ πατ' ἀπ' αὐτῶν ἀκαθοῦς καὶ ὑπολαμβάνειν
 καὶ λέγειν· περί δ' ἧς ἔφημεν βευστῆς ψυχῆς καὶ
 φθαρτῆς, οὐδὲν ἀπεικός, ἐπεὶ καὶ μεμείρισται αὕτη,
 καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον πάντα φθάνει τὰ τοῦ
 σώματος μόρια, πνεύματι δὴ τινι ζωτικῷ γε ὄντι
 ἐποχουμένη, καὶ μετὰ τούτου διαβαίνουσα τοῦ ζώον-
 τος σώματος πανταχῆ, ἐκεῖ δὲ⁵⁵ περαίνει, ὅποι⁵⁶
 δὴ καὶ τοῦτο συμπεραίνει. Εἰ δὲ τι πάθος τῶν μερῶν,
 καὶ τὸ γε πάθος τῆν τε τοῦ πνεύματος κινήσιν καὶ
 τῆν αὐτῶσιν⁵⁷ τῆς ψυχῆς στήσοι διαβάσιν, τοῦτό γε
 καὶ νεκρῶται, τοῦ τῆν ζωὴν ἐκέντος ἀπολειφθῆναι,
 καὶ μὴ δυνάμενον εἶ μετέχειν αὐτοῦ· καὶ δὲ γ'
 ἐπ' αὐτὸ μέρος τοῦ σώματος ἰὸν βάλαι τὸ πάθος ὃ
 δὴ καὶ τῆν ἀρχὴν ἴσχει· τοῦτο δ' εἶναι⁵⁸ τὸ πνεῦμα
 τῆς ζωτικῆς ὃν ψυχῆς ὄχημα, εὐθύς καὶ τὸ ζῆν
 ὅλον φθαρὸν πέπτται, ταύτης δὲ τῆς ζωῆς φθαρ-
 τῆς οὐσίας, ὡς ὑπεθέμεθα καὶ ἤδη δέδεικται· καὶ
 τοῖνον οὐ κατὰ νοῦν ἀπλῶς ζῶμεν, ἀλλὰ νοοῦντες
 εὖ ζῶμεν. Τῆς δὲ φθειρομένης ψυχῆς⁵⁹ ἔστι μάλ-
 λον εἰπεῖν καὶ τῆν φθειρομένην εἶναι⁶⁰ ταύτην
 ζωὴν· νοῦς δὲ καὶ ἡ κατὰ τοῦτον ψυχὴ καὶ ζωὴ,
 πεφυκῶτα παραμένειν τῆνδε τῆν ἀρμονίαν ἡρμο-
 σμένῳ τῷ σώματι, παραμένουσι συνεστῶσιν αὐτῆς,
 λυθείσης δὲ καὶ αὐτὸς ἀπολυεταί⁶¹, μηθὲν παθῶν
 ἀκέρατος τις καὶ ἀπαθῆς ὢν, καὶ οὐκ εἶτι πρὸς ἕτερα
 μεταβαίνει τῶν σωμάτων οὐδ' ὁμογενῆ τῷ πρώτῳ
 καὶ οὐ ἐξομοίτησιν, οὔτε πρὸς ἕτερα θηρίων τινῶν
 καὶ ἀλόγων, καὶ μηδαμῆ τοῦτω προσσηκόντων. Οὐ
 γὰρ ἐστὶ τούτων οὐθενός· ἢ τίνος ἐνεκεν μήτε πρὸς
 ἀρετὴν, μήτε πρὸς κακίαν ἀρμοζόντων αὐτῶν βου-
 λουμένῳ περί τὰς διαβάσεις ταύτας ἀρμόζεσθαι ; Τί
 γὰρ ἂν οἰκείον καὶ πράξι νοῦς, ἀλόγων εμπειῶν
 φύσει, καὶ ταύτη ἐνδαιτιώμενος ; Οὐκ ἔστιν οὐδ'
 ὄργανου τινὸς τυχεῖν ἐξ αὐτῶν, ψυχῆς νοῦν ἔχουσης
 καὶ λόγον, ἐξυπαρτετούμενου βουλημασιν. Ἐπὶ δὲ φυτὰ
 πῶς ἂν καὶ ἀρξοίτο ; ἢ ἵνα θρέψῃ (21) καὶ ἀξέσῃ ;
 Ἄλλ' οὐθενός τούτων οὔτε μετέχει, οὔτ' ἔστιν ἰρῶσα,
 ψυχὴ ἀμεγέθης καὶ νοερά. Πόθεν δὲ φυτοῖς ἐτέρωθεν
 τὸ ζῆν ; Ἄλλο ψυχῆς πάλιν εἶδος τοῦτο, μηθὲν συμ-
 βαίνον, μηδὲ ταυτὸν, μήτ' αἰθανομένους ὅπως ζῶσις,
 μήτε μετεσχηκίσει νοός. Καὶ γοῦν εἰ βούλει εἰς τρία
 ταῦτα διελῆσθαι ψυχὴν, πᾶσαν καὶ ζωὴν, νοῦν δη-
 λονότι καὶ αἰσθησιν καὶ τῆν ὁρωμένην ἐν τοῖς φυτοῖς,
 ὀρθῶς ἂν διελῶσι. Καὶ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον ὃ
 περί ψυχῆς λόγος πᾶς. Ἔστι δ' οὐδὲν δεινόν, ὡσπερ
 καὶ⁶² κεννονοῦσιν ἀλλήλαις καὶ τοῦ αὐτοῦ συμμε-
 χουσι ψυχῆς ὀνόματος, οὕτω δὴ καὶ πρωτῆν καὶ
 δευτέραν καὶ τρίτην ταύτας νοεῖν· καὶ τὰς μὲν

A trans vivens corpus, ibi finitur ubi et illud cessat. Si
 qua vero pars patitur, passioque spiritus motum et
 animæ permeationem sistat, ea pars emoritur, cum
 eam vitæ principium derelinquat, neque possit hu-
 jus particeps esse. Si autem ipsam corporis partem
 vulneret passio quæ principatum tenet ; cum hic
 spiritus sit animæ vitalis vehiculum, statim omnis
 vita corrupta finitur ; quoniam hæc vita corrupti-
 bilis est, ut supposuimus et jam demonstratum est.
 Et igitur non simpliciter secundum mentem vivimus,
 sed cogitantes bene vivimus. Hujus autem corruptæ
 animæ melius est dicere et corruptam esse hanc vitam ;
 mens vero et quæ secundum eam est anima
 ac vita, cum debeant cum corpore secundum hanc
 harmoniam concinnato conversari, permanent, ea
 durante, soluta autem et ipsa mens solvitur, nihil
 patiens, siquidem simplex et impassibilis est, nec
 jam ad alia transmigrat corporat neque primo con-
 genera ex quo egressa est, neque ad alia quorundam
 animalium et irrationabilium et nullo modo ci con-
 venientium. Non enim ullum ex his amat ; et cur
 amaret, cum nullum ex his neque ad virtutum ne-
 que ad malitiam deceat mentem quæ his disposi-
 tionibus adaptari velit ? Quid enim proprii ageret
 meus, ad irrationabilium naturam depressa, ac in
 illa degens : impossibile est organum quoddam
 aquod illa inveniri, ab anima mentem et rationem
 habente, quod voluntatem adjuvet. Ad plantas au-
 tem quomodo abiret ? Num ut eas nutriat et au-
 geat ; sed harum nullius est particeps neque amans
 anima magnitudinis expers et intelligens. Unde
 autem plantis vita ? Alia illa animæ species, non
 eadem, neque conveniens aut sentientibus anima-
 libus aut mentis participibus. Atque igitur si vis in
 tria illa dividere omnem animam ac vitam, nempe
 mentem, sensum vitamque eam quæ in plantis ani-
 madvertitur, recte divides. Et hunc modum habet
 omnis de anima oratio. Neque mirum est si,
 quemadmodum inter se communicant, et animæ
 nomen una retinent, ita et primam et secundam ac
 tertiam eas cogitemus ; et alias quidem inter se
 immediate communicare, alias vero mediate per
 eas quæ longe sunt neque ipsis proximæ. Anima
 enim intelligens, prima ; non autem eo ipso quod
 anima est ; siquidem secundum hoc non alia magis,
 alia minus ; omnes enim æqualiter animæ sunt
 sed quia simplex est et semper vivit et cogitat ac
 pertinet ad primum principium et naturas ac intel-
 lectus qui circa illud sunt. Secundus autem est
 sensus et quæ secundum cum est anima, quia et

Variæ lectiones.

⁵⁴ νοός Vat. ⁵⁵ δὲ Vat. ⁵⁶ ὅπη Vat. ⁵⁷ αὐτῆς Vat. ⁵⁸ ἔχει τοῦ, τὸ δ' εἶναι Vat. ⁵⁹ Vind. male ζωῆς.
⁶⁰ omisso in Vind. ⁶¹ ἀπολύεται Vat. ⁶² καὶ abest a Vat.

Notæ.

(20) De ὀχηματι ψυχῆς vid. Wytenbach. ad Plat. *Phædon*. p. 317. Cæterum hic Nathanaelis locus depravatus videtur.

(21) Coniunctum cum hujus loci argumento est *lepidus* dictum Plotini apud Joannem Philoponum

in Aristotel. *De Anima*, I, a. 2, a, b, indeque apud Suidam II. p. 354 : Διὸ καὶ θεῖως (αστεῖως Suid. probante Kustero) λίαν ὁ Πλωτῖνος εἶπεν, ὡς ὅσοι ἐμμανῶς κατὰ τὰς θρησκευτικὰς δυνάμεις ἐνεργοῦσιν οὗτοι κινδυνεύουσιν ἀποθνήσκειν.

primam capit et ei uniri potest et commisceri, et cum ea operari. Tertia vero est ponenda quæ nutritionis solummodo est capax. Si autem et sensus et hujus quæ tantum nutrit est aliquid intermedium, imperfectum quidem est quoad sensum et parum hujus habens, reliquum omne est juxta plantas; atque ita intermedium nonnullam communionem esse facit inter sensibilibus naturam et vitam nutritorum tantum et crescentium. Sit igitur et illud et dicatur quartæ animæ species. Ac igitur sic alia anima ab alia dependens, quæ, cum sursum sit, ad infimam descendit ea serie hujus participatione et communionem, et ea rursus ex inferiore loco ad primam ascendit, mediis adhærens, per easque sursum lata, ita ut omnis hic mundus motus ac vitæ particeps, sibi ipsi consentiens, sursum aspirat, minime a prima causaseparatus neque illius amorem solvens neque impetum, omnibus ejus partibus hanc primam causam ac unice existentem requirantibus.

67, ἢ τε ἄνω κάτσειν ἐπὶ τὴν παντελῶς κάτω, λιν αὐτὴν κάτωθεν ἀνεισιν ἐπὶ τὴν πρώτην, ἐξαφθεῖσα ἂν δὴ καὶ ὁ πᾶς κόσμος οὗτος καὶ κινήσεως καὶ περὶ 68 τῆς πρώτης αἰτίας οὐδαμῶς ἀπερρώγως (23), οὐδὲ γὰρ τὴν ἐρεσιον, πάντων τῶν τοιούτων μερῶν ἐκείνου

3. De anima quidem et ejus speciebus satis dictum est; et quod alia quidem est intelligens et simplex et immortalis; aliæ vero compositione effectæ et corruptioni et fluxui et dissolutioni subjectæ sunt; præterea quod mens, quæ in animali hominis parte est, non præexistit ipsi animali neque animal illud ipsi animæ, sed ambo simul Si autem simul et immortale facta esse, sed ex duobus alterutrum admittendum, sit vel mentem præexistere vel non in animali mortali esse (oportet enim corruptibilis aliud principium aliamque causam, alteram vero esse incorruptibilis), dicendum est et de eo quid nobis videatur. Herbam videmus et calamus et frumentum; sed neque herba calamus est, neque calamus frumentum. Utrum igitur frumentum est ante calamus, aut calamus ante herbam, an hæc simul? Si enim frumentum ante cætera, unde ortum est, et ex qua alia causa et principio quam ex iisdem unde illa? Si autem illa ante frumentum, quam aliam habuere causam diversam ab illa quæ frumentum produxit? ac uno verbo, si non illa, quomodo istud? ex illis enim est; si vero non hoc, quomodo illa? Ex hoc enim sunt. Et ambo hæc simul videmus, frumentum ante illa et illa ante frumen-

ἀμέσως ἀλλήλων κοινωνεῖν, τὰς δὲ διὰ τῶν ἐν τῶν πόρρω καὶ ὅσαι μὴν ἐγγιζομέναι αὐταῖς. Ὡς μὲν γὰρ νοερά πρώτη, οὐκ αὐτὸ δὲ τοῦτο, εἶναι ψυχὴ. Ἐπει κατὰ γὰρ τοῦτο οὐχ ἡ μὲν μὲν ἢ δ' ἦττον· πᾶσαι γὰρ ἐξίου ψυχαί· ἀλλ' ὅτι ρατος, καὶ αἰεὶ ζῆ καὶ νοεὶ καὶ γνησίως ἔχει πρὸς πρῶτον αἰτιον, καὶ γὰρ τὰς περὶ αὐτὸ 64 φύσεις νοεράς. Δευτέρα δ' αἰσθησις καὶ ἡ κατὰ τὴν ψυχὴν, αἵτε δὴ καὶ δευτικὴ 65 τῆς πρώτης, καὶ δὲ μὲν συμμίγνυσθαι ταύτην, καὶ συνανακαταστῆσαι καὶ μετ' αὐτῆς ἐνεργεῖν. Τρίτην δὲ θετέον, τῆς μόνου ἀντιληπτικῆν (22). Εἰ δὲ γὰρ καὶ αἰσθησις; καὶ αὐτῆς δὲ ταύτης τῆς θρηπτικῆς ἔστιν ἕως μίση ἀτέλης μὲν τὴν αἰσθησιν καὶ ὀλίγον αὐτῆς πῆξιν, τὸ δὲ λοιπὸν 66 ἅπαν κατὰ τὰ φυτὰ· καὶ ἐπὶ τῆς μεσιτεῦσιν, οὐκ ἀκοινωνήτων παντελῶς εἶσα πᾶσι τὴν τῶν αἰσθανομένων φύσιν πρὸς τὴν ἐν τῆς φημένους μόνου καὶ ἀξαναομένους ζώων. Ἔστι οὖν καὶ τοῦτο καὶ λεγέσθω τέταρτον εἶδος ψυχῆ καὶ γοῦν οὕτω ψυχὴ ψυχῆς ἄλλης ἄλλη προσηπ τῆ τῶν ἐφεξῆς μετέξει καὶ κοινωνία, καὶ αὐτῶν τῶν μίσην καὶ δι' αὐτῶν τούτων ἀνεκχεῖσθαι, ζωῆς μετέχων, συννεύσει πρὸς ἑαυτὸν ἄνω δὲ πρὸς αὐτὸν 69 πρὸς αὐτὸν ἐν οὐδενὶ καταλύσει; ἐν οὐδενὶ γὰρ ἐρεσιον, πάντων τῶν τοιούτων μερῶν ἐκείνου δὲ τοῦ πρώτου καὶ μόνου οὗτος ἐφεριμένων

γ'. Οὐ μὲν ἀλλὰ περὶ ψυχῆς μὲν καὶ τῶν τῆς εἰδῶν εἴρηται· καὶ ὅτι τὸ μὲν αὐτῶν νοερὸν καὶ ἀπλοῦν ἐστὶ καὶ ἀθάνατον 71, τὰ δ' ἐκ συσσεως γενοῦντα, καὶ φθορὰ καὶ ῥεύσει καὶ λθουλεύει· ἐπὶ δὲ καὶ ὅτι μήτε ὁ ἐν τῷ ζῳῳ τοῦ θρώπου νοῦς προὔπηξεν αὐτοῦ τοῦ 72 ζῳου, προὔφιστηκεν, μήτε τὸ ζῳον τόδε τοῦ νοῦ, ὁμοῦ ταῦτα. Εἰ δ' ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀρε; καὶ κινήσεως μὴ βούλει θνητὸν ἅμα καὶ ἀθάνατον γεγενῆσθαι 73, ἀλλὰ τῶν δύο θάτερον, ἢ προὔφιστηκεν δηλονότι τὸν νοῦν ἢ μὴ δ' ἐν ζῳῳ θνητῷ εἶ (δεῖ γὰρ τοῦ μὲν φθορῶν ἄλλην ἀρχὴν καὶ αἰεῖ εἶναι, ἑτέραν δ' εἶναι τὴν τοῦ ἀφθάρτου), λεκτίον ἡμῖν εἶη καὶ περὶ τούτου τόγος δοκοῦν. Χιὲ ὁρώμεν καὶ καλάμην καὶ σίτον· οὔτε δ' ἡ χλόη λάμνη, οὔθ' ἡ καλάμη σίτος· πότερον οὖν ἐστὶ πρὸ τῆς καλάμης 74, ἢ ἡ καλάμη πρὸ τῆς χλόης ὁμοῦ ταῦτα, καὶ χλόη καὶ καλάμη καὶ σίτος; Εἰ μὴ γὰρ ὁ σίτος πρὸ τῶν λοιπῶν, πόθεν γενομένου, καὶ ἐκ ποίας ἄλλης ἀρχῆς καὶ αἰτίας ἢ ἐξ ὧν ἐκείνη εἰ δ' αὐτὰ ταῦτα πρὸ τοῦ σίτου, ποῖαν ἄλλαν ἔχη τὴν αἰτίαν, ἑτέραν οὐσαν τῆς προεγεγομένης τῆς σίτου; καὶ ὅπως εἰ μὴ ἐκείνα, πῶς οὗτος; ἔξ ἑαυτων γὰρ· εἰ δὲ μὴ οὗτος, πῶς ταῦτα; ἔξ αὐτῶν γὰρ· καὶ ἄμφω δὲ ταῦτα συνορώμεν, τίς γὰρ σίτ

Variae lectiones.

68 τὸ δεest in Vat., male. 64 περὶ αὐτοῦ Vat. 65 sic Vat. Vind. male δευτικὴ. 66 καὶ τὸ λοιπὸν Vind. 67 προσηρητημένης Vat. male. 68 βλίποι Vat. 69 τῷ Vat. 70 ὑπ' ἐκείνου καὶ συνεχομένην addit Vi 71 καὶ — ἀθάνατον male exsulat e Vat. 72 τοῦ abest a Vat., male. 73 καὶ σῶμα καὶ ἀσώματον ad Vat. 74 οὔθ' — καλάμης desunt in Vind.

Notæ.

(22) Ad hæc et sequentia adhiberi potest locus in *Phædro* cap. 25; Ἡ ψυχὴ πᾶσα παντὸς ἐπιμελείται τοῦ ἐψύχου, κ. τ. λ.

(23) Id est ἀπεσχιζόμενος. Vid. Suid. in v. p. 255, ibiq. Gregorii Nazianzenii hæc, τῆς φθὸς ἀπερρώγως συζυγίας.

ον, κάκεινα πρὸ τούτου και οὔτε σίτου A
 ληθαμῶς ὄντος οὐκ ἂν γένοιτο οὔτε χλόη
 κ, ἀλλὰ τὴν ὄντα παρ' αὐτὸν τὸν σίτον,
 ἢ μὴ γεγεννημένον, γίνεσθ' ἂν και ἀπο-
 ἴτος ὡστ' ἴσθι ὁμολογεῖν ἐκ μιᾶς ἀρχῆς
 ; και κινήσεως τῆς αὐτῆς ἕτερον και ἑτε-
 και οὐ μᾶλλον ⁷⁶ πρότερον θάτερον ἢ ὁμοῦ
 ἰ δὲ μὴ τὸ μὲν τούτων φθασιτὸν τὸ δὲ
 ἀλλ' οὐδ' ἡμεῖς φαμεν νοῦν και ζῶον
 ; και ἄχυρα (24) εἶναι, ἀλλ' ὅτι χαλεπὸν
 φύσει, μᾶλλον δὲ τῷ δημιουργῷ ταῦτα,
 γῶδες, ἐκ μιᾶς, ὡς εἴρηται, κινήσεως και
 ἰρον και ἕτερον ἐν ταυτῷ προβεβῆσθαι.
 ταῦτα τὸ μὲν μακροβιώτερον ὡς ὁ σίτος
 ρημεν χλόης και καλάμης και διαρκεῖ
 τὰ δ' τὰ οὐ τοσοῦτον ὑφιστάμενα χρόνον, B
 και φθασιτὸν και ἀφθαρτον ὁμοῦ γεγενῆσθαι.
 γὰρ τις ὡσπερ ἐν τῷ σπέρματι τοῦ σίτου
 ἰνή τελεσιουργός τῶν ἐξ αὐτοῦ πάντων,
 ἀφανής, ὑστέριον δὲ καταφαινομένη τῶν
 τελεσιθέντων, οὕτω δὴ δύναμις ἴσθι και ἐν
 ἀρχῇ και αἰτία τοῦ ξῶου τοῦ ὑστερον ἐξ
 ἰτων. Καί μέχρι μὲν ἐν αὐτῇ ταῦτα ⁷⁷
 ἢ δύναμις, οὐτ' οὐδὲν τούτων οὐδ' ἡ δύνα-
 αίνεται, εἰς ἐνέργειαν (25) δὲ προαχθέντα.
 και ταῦτα φανερά, και ἡ ἔχουσα μὲν δύ-
 ἰρπυτοῦσα δὲ, ἐκ μὲν ⁷⁸ τοῦ θνητοῦ μόνου
 κ θνητὸν μόνον ζῶον, ἐκ δὲ τοῦ, τὸ μὲν
 ἰ, τὸ δ' ἀθανάτου, ξῶον εἰκότως, θνητὸν
 ἀθάνατον.

τε δ' ἴνεστι τῷ ἀνθρώπῳ νοῦς καθ' ἑαυτὸν C
 και μῆτι γε μηδαμῶς φθίνων, και διαφέ-
 ρύτω φύσει ἡμῶν τῶν λοιπῶν ζῶων και
 ἐκ τῶν ἐνεργειῶν δῆλον. Τὰ μὲν γὰρ αἰ-
 νῆ και φαντασία ξῶσιν, ὧν και ἀτελῆ δὴ ⁸⁰
 φατε, τοῦ τελείου μὲν ἔγγυς ἰοῦσαν και
 ἐν ἔχουσαν ⁸¹ γνησίως και γε ἰνδάλμασί
 σ αὐτὸν ⁸² τείνουσι κεχρημένην, τῆς δ'
 ὑσεως και ἐνεργείας πάντα πᾶσαι ἀπολειπο-
 κ εἰ τι δ' ἄλογα σοφίζονται ζῶα, κατὰ ταύ-
 ζονται ⁸³ σώστικὸν μόνον τῆς φύσεως, και
 ἴνειν τὸ γένος, οὕτω τοῦ δημιουργοῦ δόντος.
 κ εἰς τὸ εἶναι ταῦτα παραγωγῶν, και βούλε-
 κ διαμένειν και εἶναι. Και τοῖνον τὸ φρό-
 τῶν μέχρι τοῦ ἐξυρεῖν τραπῆναι, ἢ βλά-
 βουλήν, φυγεῖν, φθείρουσαν τὴν ξῶν. Ὡς D
 κίσεως ἔργα, και τὰ τῶν ἀραχνῶν νήματα,

tum; ac nisi frumentum esset, non essent herba
 neque calamus, sed quædam præter frumentum, et,
 nisi illa essent, neque esset ac gigneretur frumen-
 tum; ita ut confitendum sit ex uno principio et
 causa ac eodem motu aliud et aliud esse, neque po-
 tius aliud ante aliud sed ea simul. Si autem non
 eorum aliud est corruptibile et aliud incorruptibile,
 neque nos dicimus mentem et animal, frumen-
 tum quoddam et paleam esse, sed nihil esse naturæ
 difficile, a fortiori vero hujus creatori neque labo-
 riosum ex uno motu et causa, ut dictum est, aliud
 et aliud simul produci; et quemadmodum alia qui-
 dem diutius, ut frumentum diutius quam herba et
 calamus permanent, alia autem non tantum tempus
 subsistunt, ita et corruptibile et incorruptibile si-
 mul facta esse. Quemadmodum enim inest vis quæ-
 dam in frumenti semine, quæ omnia ex eo proced-
 entia perficit, primum quidem invisibilis, deinde
 autem suis productionibus manifestata, sic et vis
 est in primo principio et causa animalis quæ om-
 nibus ex se procedentibus revelatur. Ac dum
 quidem in ea hæc subsistunt potentia, neque eorum
 ullum neque potentia manifestatur; cum autem ef-
 fectu producta sunt, tunc et illa manifesta sunt et
 quæ ea continet potentia, abscondens quidem et ex
 mortali tantummodo animali mortale tantum ani-
 mal, ex illo autem quod ex parte mortale est, ex
 parte autem immortale, animal mortale simul et
 immortale producens.

4. Inesse aut homini mentem in se subsisten-
 tem neque unquam pereuntem, et ea præstare no-
 stram naturam cæterorum animalium ac irrati-
 onabilem naturæ ex operationibus patet. Alia enim
 sensu tantum et phantasia vivunt, quam imperfec-
 tam quamdam mentem dicitis, perfectæ quidem
 propinquam cognationemque cum ea habentem
 formisque eam tendentibus utentem, sed ejus
 naturæ et operationi omnino inferiorem; et si quid
 sapiunt irrationabilia, animalia, secundum eam sa-
 piunt quantum necesse est ut naturam servent et
 genus permaneat, concedente Creatore, quid ad
 existentiam adducens ea vult permanere et esse.
 Ac igitur eorum prudentia usque eo procedit ut ci-
 bum inveniant perniciemque ac periculum vitent
 quæ vitam corrumpunt. Ut apis opera, et ara-
 nearum teleæ, et gruum per somnum custodia ao

Variæ lectiones.

μᾶλλον Vat. ⁷⁶ θάτερον Vind., sed θάτερον in marg. ⁷⁷ πάντα Vat. ⁷⁸ οὖν add. Vat.
 — τὸ μὲν θνητοῦ absunt a Vind., male. ⁸⁰ δὴ abess a Vat. ⁸¹ ἔχουσα male Vat. ⁸² πρ. αὐτ.
 Vat. ⁸³ σοφίζεται h. l. Vat.

Notæ.

ἄχυρα Sic Vat. : χόρτον Vind. Illud præ-
 niam alibi etiam ἄχυρον et σίτος inter se
 atur. Vid. Evangel. Matth. iii, 12; Luc.
 vid. interpret. χόρτον esse ex glossemate
 ainc quoque intelligas quod Alexdrini in-
 sai. xxx, 24, pro pabulo (χόρτῳ) usurpant.
 i Thes. i, p. 27f.

ἐνεργειῶν Vind. Quod antea κίνησιν iterato
 IL. GR. CXL.

dixit Nathanael; vid. de hoc discrimine doctum
 interpretem Græcum *Topicorum* Aristotelis, p. 378
 Sylb; quem locum descripsit Suidas I, p. 742r Ex
 alio interprete Aristotelis alia exhibet Zonar. *Lex*
Gr. p. 723 sep., docente Tittmanno. Sequitur ibid
 p. 725 sep. luculentus in eadem rem locus Grego-
 rii Nyssent.

tutela contra eos qui male et insidiosè vigilant, et formicarum thesauri, et granorum scissiones ac divisiones ad germinationem conscisorum, et canis satiatius et ciborum reliquias abscondens, ut rursus habeat quod manducet, si nihil aliud occurrerit; et eo usque procedit amentium animulium prudentia, nihil autem ultra valet, ut neque cogitare, neque rationabiliter agere, sed neque quidquam eorum quæ ultra sensum sunt cupere, neque ad ea vel per ea studium habere possunt. Hominis autem mens et imprimis est intelligens, et sensus comprimit, eoque regit, et omnem amorem et cupiditatem evacuat; qua ratione cognationem cum intelligibilibus quæ supra sunt et omni materia expertibus habet. Hæc sunt hujus qui proprie homo est, hæc sunt intelligentis animæ studia, ad quæ non aspiciunt neque properat ulla irrationabilis natura. Quomodo enim quæ sensibus tantum inservit neque supra eos ullo modo tolli potest aut quidem contemplari, eadem via, qua mens, procederet? Mens enim sola cum intelligibilibus conjungitur, sensus autem nullus illa attingit, longe autem ab iis abest, neque iis qui corruptibiles sunt, curæ est quidquam incorruptibilem: anima autem immortalis neque irrationabili vita ac sensu læssa, a quonam summo desiderio expetetur nisi a semper existentibus? in quibus et animas Plotinus primum esse dicit, aliis motibus ad alia conversas, et inde decidere ubi versabantur, fieri ut quædam labantur, corpora ornare volentes, et ideo inferius descendere, sed re infecta inornatas evadere. Sed nos non ita; quid autem statuerimus de ipsa intelligenti anima, jam dictum est.

5. Dicendum nobis est et de scientia, quomodo fiat, iis qui de illa nihil sciunt, num aliud sit mentem esse, aliud scientiam esse. Etenim si necesse esset ubi vita ibi mentem esse; ubi autem mens, ibi et scientiam: si omnibus animalibus insit mens, scientia et illis inesset, geometriam, arithmeticam

Variae lectiones.

⁴ ὑπὸν Vat. ⁵⁵ μύρμηκες Vind. ⁵⁶ ἔχει Vat. ⁵⁷ δεδυνηται Vat. ⁵⁸ ποιῆσαι Vat. ⁵⁹ φῶ Vind. ⁶⁰ ἐκεῖ addit Vat. ⁶¹ ὅπη δὴ Vat. ⁶² ὅπη Vat. ⁶³ μέλλει Vind. ⁶⁴ ταύτας Vat. ⁶⁵ καὶ addit Vat. ⁶⁶ μὲν ἔστι Vat. ⁶⁷ ὅποι δὴ Vind. et sic ubique.

Notæ.

(29) Hæc solertiæ animalium exempla hujus ætatis scriptores a Plutarcho, Æliano, aliis hodieque obviis auctoribus sumpsisse vel unus Manuel Philes unumquemque doceat, qui Nathanaelis nostri æqualis illud carmen de proprietate animalium conscripsit.

(27) Id est, in quæ mens *penetrat* s. *inquiri*. Proprium verbi usum nullus locum disertius declarat quam hic Aristidis *Orat. in Minerv.* l. p, 10 Jebb.: Καὶ τῶν ἀνθρώπων ὅσοι θεωροῦσι οὐκ ἄτη πατεῖ τὰς κεφαλὰς, Ἀθηναῖα δὲ ἀνέχει καὶ ἰμβατεύει, τηροῦσα τὸ βῆλον συμτῆς γενέσεως. Colorem ex *Convivio* Platónico duxit Aristides, vid. cap. 18, 5, 9, p. 59 sep. Wolf.) Ille significatus *scrutandi* in Xenophontio *Symposio* obvius iv, 27. De cujus tamen loci lectione ambigunt editores. Minus jam ambi-

A καὶ γεράνων καθ' ὑπνοὺς ⁵⁴ φυλακὰς καὶ ἀμ-
τῶν κακῶς καὶ σφαλερῶς φυλασσόντων κα-
κῶν ⁵⁵ δὴ τινες θησαυροὶ, καὶ τομαὶ κόκκων
ρίσεις ἐκφύσεις ἀμὰ γε συντεταγμένων, κ
κορεσθεὶς καὶ τὰ τῶν βρωμάτων λείψανα
ἐν αὐτῆς ἔχει ⁵⁶ φαγεῖν, ἑτέρων αὐτῶ μὴ γ
καὶ μέχρι δὴ τούτων τὸ πολὺ τῆς τῶν ἀπρόν
φρονήσεως, ἄλλο δ' οὐδὲν πλέον, οὔτε νοῦς
νῆται ⁵⁷, οὔτε νῶ πράξει, ἀλλ' οὐδ' ἐπιθυμῆ
δέστος τῶν ὑπὲρ τὴν αἰσθησέν, οὐδὲ γε πρὶ
καὶ δὲ ἐκείνα οὐδεμίαν σπουδὴν θέσθαι ⁵⁸, εἰ
δὲ τοὺς καὶ τὸ πρῶτον φρόνιμον, μῦσι (26) μ
αἰσθήσεις, ὑπεράνω δ' αὐτῶν γενέσθαι ⁵⁹, καὶ
ὄλον ἔρωτα καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ὄλην ⁶⁰ ποιῆσαι,
δὲ ⁶¹ καὶ γνησίως ἔχει νοητῶν τῶ ἐκείν
των καὶ ἀκαρῶν. Ταῦτα τοῦ κυριακῆ ἡμέρας,
ταῦτα νοεράς ψυχῆς τὰ σπουδᾶσματα, ἐκ τῆς
βλέπει οὔτε φθάνει οὐδεμίαν φύσιν ἀλογῆσαι
γὰρ αἰσθήσαι μόνη δουλεύουσας, καὶ οὐδὲ μὴ
τὴν ἀρθῆναι δυναμένη οὐτ' ἰδεῖν ὅποι ⁶² κἢ ἢ
τεύει (27); Νοὺς γὰρ μόνος τοῖς νοητοῖς ἀπὸ
αἰσθησῆς δ' οὐδεμίαν τούτων ἐρεκνουμένην
κρῶν αὐτῶν ἀπεστῆν, οὐδὲ μέλλει ⁶³ ταύτη φησὶ
οὐση οὐδενός τῶν ἀφθάρτων. Ψυχὴ δ' ἀθέσθαι
μὴ λωδοθεῖσα (28) μηδὲν ἐξ ἐλλοίου ζωῆς καὶ
σεως, τίνος ἀλλοῦ, ἢ τῶν αἰεὶ ὄντων ἐν ἀφῆ
πόθῳ γένοιτο; ἐν οἷς καὶ τὰς ψυχᾶς Πλωτῖνίου
πρῶτον οὔσας, ὁριέσθαι ἄλλαις ἐφ' ἑταρα τρε
ἐκείνων τε ἐκπεσεῖν καὶ ἐν οἷς ἐγένεστο, ἐκ
τούτων σφαλερῶς, κοσμησῆσαι μὲν ταῦτα ⁶⁴ βί
σας καὶ πρὸς τοῦθ' ἰκίεσθαι κάτω, ὁμοῦ δ' εἰ
τούτου, καὶ ἀκόσμους ταύτας γεγενῆσθαι (29)
οὐχ ἡμεῖς οὕτως, ἀλλ' ὅσον ἐσμὲν ἐπεγνε
ψυχῆς νοεράς αὐτῆς ἐνεκεν, ἢ δὴ λείκεται

ἰ. Λακτίον δ' ἡμῖν ἂν εἴη καὶ περὶ ἐπ
ὄπης ποτὲ γίνεται, μηδὲν περὶ αὐτῆς εἰδῶ
εἰ χωρὶς μὲν ἔστι ⁶⁶ νοῦν εἶναι, χωρὶς δ' ἐστῆ
στήμην εἶναι καὶ γὰρ εἰ πᾶσα δὴ ποῦθεν
ὄπη δὴ ⁶⁷ ζωῆ, ἐνταῦθα καὶ νοῦν εἶναι ὅπη
ἐνταῦθα καὶ ἐπιστήμην εἶναι, ζωοῖς δὲ πᾶσα

D gitur de interpretatione sententiæ *Passive*
Coloss. ii, 18, ἀ μὴ ἑωρακεῖν ἰμβατεύειν,
certatim expresserunt Ecclesiæ Christianæ
Vid. interpret. ad l. i. et *Suicer. Thes.*
t. i, p. 1097. Adde Zonaræ *Lex Gr.* in ἡ
σαι, p. 709. Cyrilli *Lex ms.* Brem. apud
Thes. I, p. et Jacomellum ad Joan. *Ch.*
De Sacerdot., p. 53 sep. Atque ipse Nathanael
stoli verba videri possit ante oculos habere
(28) Passive vulgato modo *construxit*
λαδοῦσθαι Nathanael.

(29) Præter librum Plotinianum *De gen.*
usupra monuimus, h. l. *De pulchro ipso* libri
nifesto respicit Nathanael, et quidem cap
vum.

μη ἂν καὶ ἐν τοῖσι εἴη, καὶ γεωμε-
 ῖα ταῦτα καὶ ἀριθμητὰ καὶ δίκαιον καὶ
 κλόν καὶ φασίλον εἶδέναι κύνας καὶ γε-
 μύρμηκας, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ζώων·
 γραμμῆ, τί δὲ σημείων εἶδέναι· καὶ γε
 τριγώνων καὶ τετραγώνων φιλοσοφῶν
 ὡν δὴ τινων αὐτῶν ἐν ἐπιστήμῃσι ὄν-
 των τῶν κατ' αἰσθησιν ὄντων. Καὶ πολλὰ
 τελευπραγμαῖν αὐτοῖς γένοιτο περὶ τε-
 ς (30) κύκλων καὶ περὶ ἀστέρων δ' ἂν
 κίνοιο κεχημένα, τροφῆς ἀλιγώρηκόςι,
 κιν κατὰ (31), καὶ συνόδους αὐτῶν καὶ
 καὶ τὰ ἐντεῦθεν συμβαίνοντα μὴ ἀγνοεῖν
 αὐτῶν εἴ τι ἕτερον ⁹⁹ περὶ φύσεως καὶ
 τῆν ¹ ἐξύρηται τῶν ² καὶ λόγῳ. Καὶ δὲ
 ἴγον ³ Πλάτων ὁ μέγας καὶ Πλωτῖνος
 εἶν κινῶν καὶ γερῶν καὶ μυρμηκῶν
 . Πῶς δὲ καὶ φαίημεν ἐν αὐτοῖς τὰς
 ἀναμνήσεις εἶναι μνήμη μόνη κεχημέ-
 ῖσιν δ' ἐπ' οὐδεμίαν ἀρκεῖσθαι δυναμέ-
 δ' αὐτῶν καὶ ἀνθρώπων ἂν ἀποσταλῆ ⁴,
 ταυτὸν ⁵ εἰς οὐτὸς τε κἀκεῖνα, πῶστων
 ριζῶντων τε ⁶ καὶ γνωρίζοντων, κἀκεῖ-
 σόντων; Νοῦ μὲν γὰρ δεκτικὸν καὶ ἐπι-
 ν δὲ μόνον τὸν ἀνθρώπον ἐριζόμενός ⁷
 , λογικὸν ὄντα, καὶ τούτῳ διακροῦμεν
 εἰ δὲ μὴ τούτων ἀνθρώπος μόνος, ἀλλὰ
 : ⁸ οὐδὲν ἦρτον νοὸς μετέχει, καὶ λόγου
 ν εἰκότως, εἰ καὶ μὴ ἐκτὸς γε προχω-
 λ' αὐτὰς ἔνόντος, καὶ εἴη ἂν οὕτως οὐ-
 τα διαπέρον λογικὸν ἀλόγου, καὶ γε νοῦν
 φραμεν μετ' ἐπιστήμης εἶναι, καὶ ταύ-
 εἶναι, καὶ ὁ ἐν ἡμῖν νοὸς ἔστιν οὕτος,
 εἰς λοιποῖς ζώοις μετ' ἀπ' ἑαυτοῦ νοεῖν
 μης δεκτικὸν μηδεμιᾶς λέγοιμεν εἶναι,
 , οὕτως, καὶ νοῦν ⁹ τὸν μὲν εἶδῶτα καὶ
 ἐπιστήμης λέγοιμεν ἂν, τὸν δὲ μετ' ἑπ'
 ημῖνον ¹⁰ τοῦ γ' ἐπιστάμενου πεπαιδευ-
 δεδιδείχθαι, καὶ εἴη ἂν ὁ τοιοῦτος νοὸς
 ς, καὶ πᾶσ' ἂν ἄνω καὶ κάτω γέ-
 καὶ ἀπόπως ἔξει, εἴγε λόγον μὲν ἀλογον
 ἴν δ' ἄνουν. Ἄλλ' ἔτιον ἐπὶ τὸ πρῶτον,
 τῆτέον ἡμῖν ἔφαμεν ¹¹ εἶναι, ὅπως ποτ'
 ὀλονότι τοῖς μεθὲν μεθαμῶς περὶ αὐτῆς
 ἔγγινομένα. Τάχα γὰρ, εἰ μὴ ἐξ ἀνα-
 ὑδαρῶθεν ἂν ἀλλοθεν δόξειεν εἶναι· εἰ

A justum et injustum, bonum et malum noscerent
 canes, ciconiæ, formicæ et cætera animalia. Et sci-
 rent quid sit linea et quid signum; et dissererent de
 triangulis et de quadratis, in quibus alia in scientia
 continentur, alia sensibus subjacent. Et multum
 inquirerent de quadratura circuli, et de stellis multa
 curiose investigarent, cibum dedignantem infra-
 que spectare nolentes, earumque congressus et
 defectiones, et ea quæ inde accidunt ignorare no-
 lentes, neque si quid aliud de natura et iis quæ su-
 pra naturam sunt, inveniri possit mente et ratione.
 Atque secundum id magnus ille Plato et Plotinus
 nihil a canibus et gruibus et formicis differrent.
 Quomodo autem diceremus in iis scientias recor-
 dationes esse, cum sola memoria utantur, neque
 ad ullam recordationem pertingere possint? Quo-
 modo ad illis homo distingueretur neque unum et
 idem cum iis esset, si quidquid eum definit
 ac constituit, ab illos quoque pertineret? Mentis
 capacem et scientiæ solum hominem definientes
 esse dicimus rationabilem, et eo ab aliis il-
 lum sejungimus; si autem non modo homo, sed et
 irrationabilia mentis participia essent, et rationem
 merito participarent: non quidem extra proceden-
 tem, sed in iis existentem; atque ita non differret
 rationabile ab irrationabili, etsi mentem alteram
 esse diceremus cum scientia eamque scientiam ex
 mente, et mens nobis inest; alteram autem men-
 tem diceremus in cæteris animalibus esse neque per
 se cogitare valentem neque scientiæ capacem, et divi-
 deremus ita. diceremusque mentem esse scientem et
 scientiæ effectricem, alteram autem, quæ non po-
 test ab ipsa sciente doceri neque instrui, et foret
 talis mens quasi amens, et omnia susque deque
 ruerent et ridicula promeremus, siquidem rationem
 irrationalem poneremus, mentem vero amentem. Sed
 ad primum eundem quod nobis inquirendum esse
 diximus, quomodo scientia in iis qui de ea nihil
 noverunt, efformetur. Forte enim, nisi ex recorda-
 tione, non aliunde esse videretur. Si igitur scientia
 nihil aliud est quam eorum quæ prius animæ nota
 sunt, recordatio, et priusquam anima corporibus
 unita sit; si, postquam unita est et corporibus
 commista, memoria quodammodo, simulque cum
 ea scientiæ cognitio abigatur, deinde rursus
 ad eam anima redeat memoriam et scientiæ

Variae lectiones.

addit Vat. ⁹⁹ μηδ' ἂν εἴ τις ἕτερον Vat. ¹ καὶ ὑπὲρ αὐτὴν addit Vat., bene. ² νοὶ Vat. ³ καὶ
 ἔτ. λ. Vat. ⁴ Sic Vat. ἀποσταλῆ Vind. ⁵ ταῦτό Vat. ⁶ τε abest a Vat. ⁷ αὐτὸν δὲ καὶ
 εἶποι τὸν ἀνθρώπον Vat. ⁸ εἰ δὲ μὴ ταῦτα ἀνθ. μ., ἀλλὰ τί γε καὶ ἀλογα Vat. ⁹ νοὺς Vind.
 νου Vai. ¹¹ ἔφημεν Vat.

Notæ.

is enim ea ætate illa de quadratura
 stio extincta fuit, quæ antiquitas tot
 lgeania exerouerat. Quorum virorum
 inequam numerum recenset Gerardus
 scientiis mathematicis cap. 16. § 36,
 vicium. Cæterum huic disputationi ne
 s. adhibe Aristotelis in *Etik. Nicom.*

cap. 6, p. 105 sqq. Sylb.
 (52) i. e. *confunderentur, perturbarentur*, ut
 passim usurpant optimi quique. Sed formula varîe
 tractata et pluribus verbis addi solita, vid. Zenoph.
Cyrop. I, 3, 4; Luciani *Timon. d. 94*; *Vitar. auct.*
 96 Bip. Platon. *Gorg. § 64* (p. 482, p. 115
 Heind.), *Ibiq. Findels. et Heind*; *Phædon* p. 96,
 178 seq. Heind. hujusque not.

recognitionem, id esset firmum et omnino celebratum et validum ad hoc demonstrandum, nempe animas corporibus præexistisse. Sed non omnino huic adhaerendum, tanquam nihil opponi possit. Forte enim nobis diversum supponentibus, imo vero contrarium bene succederet. Cum enim anima sit immortalis ac semper moveatur, si ejus motus et operationes immortales cogitemus, recte cogitabimus. Quid igitur? nos ponere vis scientiam facultatem animæ esse in ea ab initio existentem, vel aliquid aliud ipsi postea additum, sed priusquam corpori uniatur? Et quid hoc aliud esset præter cogitationem, et unde superveniens, cum anima perfecta sit et perfectæ sint ejus facultates et motus? Sed nihil poteris dicere neque quidquam demonstrare. Si enim cogitatio facultas animæ est, omnes autem animæ, quæ semper in motu est, facultates immortales sunt, scientia quæ est cogitatio, et ipsa animæ facultas erit: non possumus vero prorsus eam credere oblivione corrumpi, neque rursus corruptam et emortuam denuo quasi reviviscere. Etenim neque anima in aliis corruptionem passa est neque unquam patitur. Ex iis igitur quæ tu supponis, et id necessario accidit, ex quæ hujus facultas sit effluere, neque scientiam stratam erit, nempe nullam animæ cogitationem quæ hujus facultas sit effluere, neque scientiam ipsam effluere et corrumpi. Sed neque modo inest animæ, modo non inest: reliqui enim animalis proprium est capax scientiæ fieri, anima immittente ac donante, rursusque scientiam amittere et rursus recipere ac rursus absque ea manere, et id sæpius; quod pati et aquam videmus, quæ frigida est, deinde calefacta, rursus quod erat, frigida fit; anima vero quoad scientiam ac mentem nihil tale patitur, quia neque quoad vitam patitur. Hæc enim duo essentialia animæ facultates sunt similiter ac habentes, vivere nempe et cogitare, quemadmodum ignis proprium est urere et lucere, et nihil horum amittit, quandiu ignis remanet. Neque vitæ hujus ulla est corruptio neque mentis. Corruptionem autem scientiæ et quæ secundum eam est memoriæ et cogitationis supponere et cogitare nobis hoc modo non licet; non licet utique supponere ac cogitare mentem corrumpi. Est igitur semper in anima scientia omnis et quæ secundum eam est memoria et cogitatio.

γιναι τινος οὐσιωδεις ψυχῆς και ὁμοίως ἔχουσαι, ζῆν ὁμοῦ και τὸ ²⁰ φατίζειν, και οὐδὲν τούτων ἀπόλλυσι, πῦρ δὴπου μένον. Οὐτ' οὖν ζωῆς ταύτης οὐδεμία φθορὰ, οὔτε νοῦ ²¹. φθορὰν δὲ ποθ' ἡμῶς ἐπιστήμη. και μνήμησ τῆς κατ' αὐτὴν κα

A γοῦν ἐπιστήμη μῆδεν ἕτερον, ἀνάμνησιν πρότερον μὲν ἐγνωσμένων ψυχῆ, και τὴν ¹² ἐνεῖναι τοῖς σώμασιν, ἐπειδ' ἐνεῖ τοῖς συμπύρρται, τῆς μνήμης ὡσπερ και ἡ τῆς ἐπιστήμης συνεκτέτριπται αὐθις ἐπ' αὐτὴν ψυχὴ πάλιν ἤκει τὴν τῆς ἐπιστήμης ἀνάμνησιν ¹³, τοῦ και γενναῖον και πάνυ τι ¹⁴ θρυλλοῦμενον εἰς ἀπόδειξιν τοῦ προῦσφεστέσθαι τὰ σωμάτων. Ἄλλ' οὐ πάνυ τι τοῦτω γε ὡς μηδεμίαν δαλονότι μηθαμῶς ἀπεί Τάχα γὰρ ἂν τι και ἄλλοτεον ἡμῖν ¹⁵ και τόγ' ἐναντίον, ὀρθῶς ἐκβαίη ¹⁷. εἰ τῆς ψυχῆς οὔσης και αἰε κινουμένης (23) δὴ τινας και τὰς κινήσεις καὶ εἴπερ νοοῖμεν ¹⁸, ὀρθῶς ἂν νοοῖται ἐπιστήμην ἡμᾶς και βοῦλει τίθησιν ψυχῆς και ταύτη ἐξ ἀρχῆς ἐνοῦσαν, ἢ ὕστερον μὲν αὐτῶ προσγεγεννημένον, τοῦ ταύτην ἐγγενέσθαι τῷ σώματι; Κα ἕτερον παρὰ τὴν νόησιν ὑποληπτίον, ἐπισσιῶν ἄλλοθεν, τελείας τῆς ψυχῆς ο και τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς και κινήσεως; ἂν ἔχοις εἰπεῖν, οὐδ' ἂν ἀποδείξαις νόησις μὲν ἐνέργεια ψυχῆς, πᾶσαι ψυχῆς αἰε κινουμένης ἀθάνατοι, ἐπιστήμ οὔσα, εἰκότως ἂν και ἐνέργεια ψυχῆς δὲ ²⁰ πάντως ἡμᾶς οὐδέ ταύτην ἴ λήθη, ἐφθάρθαι, εὐδ' αὐ φθαρεῖσαν και αὐθις ὡσπερ ἀναδιώσκειν, ἐπει μῆδὲ τοῦτ' ἐν ἄλλοις φθορὰν ἐπαθεν οὐδ' οὐ θη ²². Ἐκ μὲν οὖν ἂν αὐτὸς ὑποτίθης ἐστίν ἐξ ἀνάγκης συμβαῖνον, ἐκ δ' ἂν ἐ ἐκεῖνο μάλλον ἂν εἴη εὐ μάλα και καλῶς μένον, μῆτε δαλονότι μηδεμίαν νόησιν ψ ἐνεργειαν αὐτῆς ἀπερρύθηται μῆτ' συναπορρύθηται ²³ ταύτη και διεφάρθ οὐδὲ ποτὲ μὲν ἐνεῖναι τῇ ψυχῇ, ποτὲ δὲ τοῦ λοιποῦ γὰρ ζωῶν τοῦτο δεκτικὸν μὲν αὐτὸ γεγενῆσθαι, τῆς ψυχῆς ἐνείσεως και αὐθις δ' ἀπο βαλίσθαι ²⁴ ἀναβαλίσθαι και χωρὶς αὐτῆς αὐθις μεῖναι, και τῶσ ²⁵ ὁ δὲ πάθος και ἐπὶ τοῦ ²⁵ ὕδατος ἡμῶν ψροῦ μὲν ὄντος, ἐκ δὲ πυρὸς θερμότη ²⁶ ὅπερ ἦν πάλιν ψυχροῦ γεγονότος. ψυχῆ ἐπιστήμην και νοῦν οὐδὲν ἦν τοῖστω ²⁷ μῆδὲ κατὰ τὸ ζῆν πάσχει. Ἄμφω γὰρ τῶ δῆπου και νοεῖν, ὡς και τοῦ πυρὸς τῶ πῦρ δῆπου μένον. Οὐτ' οὖν ζωῆς ταύτης ²⁸ οὐδεμία φθορὰ, οὔτε νοῦ ²⁷. φθορὰν δὲ ποθ' ἡμῶς ἐπιστήμη. και μνήμησ τῆς κατ' αὐτὴν κα

Variae lectiones.

¹² ταύτην omis. Vat. ¹³ ἐπ' αὐτὴν ψυχὴν και Vat. ἐπ' αὐτὴν ψυχὴ εἶχει Vind. ¹⁴ τῶ sic proxime id. ¹⁵ και προσ. Vat. ¹⁶ ἄλλας ἡμ. Vat. ¹⁷ ἐκβαίη Vind. ¹⁸ νοοῦμεν Vat. ¹⁹ ²⁰ δὲ non agnoscit Vat. ²¹ μῆ δὲ Vind. ²² πάθοι Vind. ²³ Sic Vat. et Vind. marg., in ἐπορρρηκίνας. ²⁴ ἀποβαλίσθ' Vat. ²⁵ articulum non agnoscit Vat. ²⁶ τὸ non est in Vat. ²⁷

Notæ.

(33) Platonicum, ex *Phædro*. Vid. pag. 245 C, 61 Heind. ibiq. interpret. Conf. Davis. ab Cicæ.

Tuscul. Disp. 1, 23, et Wyttenbach. D *mortal. anim. ad Phædon*. p. xix.

ένους ἢ ἐνοοῦντας, οὐκ ἔστι τοῦτον τὸν τρόπον · μήτι γε καὶ τὸν νοῦν φθίρεισθαι τίθεισθαι
, Ἔστιν οὖν αἰεὶ καὶ ἐπιστάμη πάσα καὶ ἡ κατ' αὐτὴν μνήμη καὶ νόσεις ἐν ψυχῇ.

ἴτου δ' ὄντος καὶ ἀποδειγμένου, οὔτε τὸ A
κτισθαι τὴν ψυχὴν ἔστιν οὐδ' αὐτῶς, οὔτε
εστάναι ταύτην τοῦ ζώου τοῦ μετασχημάτος
πόθεν δ' ἑτέρωθεν ἡμεῖς ²⁹ ἀπαντῶσιν αἰ
τῆμαι μὴδὲν πρότερον περὶ αὐτῶν εἰδῶ-
μοὶ δοκεῖν, ὅτι ὡσπερ σὺ προδημιουργῶν
ῆς τῶν σωμάτων λέγεις μὴ ἀμαθεῖς μὴ δ'
τῶν ἐπιστημῶν εἶναι, ἀλλ' ἐν ζῳῇ τε
τελείῳ δὲ καὶ νῶ ³¹ τελούσας, τελείας
καὶ ³² νόησιν πάσαν καὶ ἐπιστήμην,
καὶ μοὶ ἀποδειγμένου συγγενῆσθαι ταύ-
σουσιν ἀρχῆν τοῖς μετέχουσι ζώοις, οὐδὲν
αλείας οὔσας ζῶν καὶ νοῦν, τελείας εἶναι
ἐπιστήμην ³³ καὶ τὴν γνῶσιν αὐτῆς ³⁴.
; ἔνεκεν οὐχ οὕτως ; Ἄλλ' οὐδενὸς οἴμαι,
σὺ φαίης οὐδ' ἂν δείξαις. Λείπεται τοίνυν B
αὐτὸ τὸ ζῶον τὰ νοεῖς ταύτης ψυχῆς
αἰσθησεως ὅν ζῶον, οὐδὲν μὲν τελειον
ἴτην τὴν αἰσθησῆν ἐνεργεῖ, μήπω τῶν
ἂν ὀργάνων τετελεσμένων, προκαχθέντων
ἴτε τελους, τότε ἔστι καὶ παντός τοῦ κατ'
ἀντιληπτικῶν, οὕτω δὲ καὶ νοῦν, ἐξ αὐτῆς
οὐκαταμειγμένον καὶ συνανακατακραμμένον αἰσθη-
σώματι, καὶ τελειον ὄντα κατ' ἄλλα καὶ
τὴν ἐπιστήμην, τελείων δεισθαι καὶ τῶν
δεῖν ἂν καὶ μετὰ σώματος δεῖξαι τῆ
ἰς ἐπιστήμῃς δύναμιν αὐτοῦ ³⁵ καὶ ἐνέρ-
ῳργα καὶ δ' ἐπὶ ταύταις εἶναι ἂν ψυχῆς,
α μὲν, αἰσθησεως καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς φαντα-
σεως ³⁶ δ' εὐθύς ἐξημέμνα κάκειναις ³⁷
ἰάνοια καὶ δόξα. Μετὰ τῶν τοιούτων νοῦς C
; ἐν τοῖς σώμασιν ἐνεργεῖ · καὶ ἐνεργεῖ
καλῶς δὲ καὶ τῶν ὀργάνων τούτων ἔχόν
οὐδὲν δ' ἀριστον, τοῦ ἀρίστου γε καὶ τοῦ-
επιχομένου. Ταύτη τοι καὶ ἔστιν ἐν οἷς μὲν
τῶν βοηθοῦντων ἐκτός δέεται, ἀλλ' αὐτὸς
ἔστιν αὐτῶν, τοῦ ἐπιπροσθούντος παντός
νακούφας · ἐν οἷς δὲ καὶ τοῦ βοηθοῦντος
ἔται, οὐχ ὡς ἐπιλαλησμένος τῶν προεγνω-
ῖτῳ δέεται, ἀλλ' ὥστε τὸ προπλασθῆναι πᾶν
τον αὐτὸς σαρκὸς πάχει ³⁸ καὶ ὕλης μι-
νηθῆναι ῥᾶστα ῥῆξαι καὶ ἀποθῆσθαι, καὶ
πῦρ σώμασι δὲ τισιν ἐμπαλεῖον παχυτέ-
ἐκτός πληγῆ ἐκτραῆναι, καὶ τὸ ἐν αὐτῶν
φῶς ὅσον καὶ οἶον, ἐπιστήμην πάσαν
ἔξει. Διὰ τοῦτο καὶ ὡν ἐφημεν αἰσθησεως
ἐξ αὐτῆς φαντασίας ἅμα δὲ καὶ διανοίας D
, πρὸς τὴν τῶν ὄντων ἐπιστήμην καὶ γνῶ-
εἶα δὴπου καθιστώσ φαινεται, πλησσομένων
ἴτην ἐγκατακρυμμένον τῇ ὕλῃ καὶ ἀπορρη-

6. Quæ cum ita sint, utdemonstratum est, neque
recordari animam admittendum est neque eam
animali eam continenti præexistere. Unde autem
occurrunt scientiæ nobis prius nihil scientibus ?
Ut mihi videtur, quemadmodum tu, animarum
præexistentiam docens, eas non scientiarum igni-
ras dicis, sed quoniam vita perfecta et mente
perfecta præditæ sint, perfectas quoque esse cogi-
tatione ac scientia, ita mihi demonstratum est
eas connasci et incipere ea animalibus
quæ eas accipiunt, et cum nihilominus perfectæ
sint vita ac mente, ita perfectas esse scientia et
cognitione. Aut quare non id ita esset ? Profecto
ut opinor, neque tu contrarium diceres, neque de-
monstrares. Restat igitur ut, quemadmodum ipsum
animal hanc intelligentem animam continens et
sensible, nihil tamen perfectum per hos ipsos
sensus operatur, nondum perfectis sensuum
organis ; postquam autem ad perfectionem adducta
sunt, tunc omnium quæ secundum sensum sunt
capax est, ita et mens ab initio immista et con-
fusa cum sensibus et corpore, etsi perfecta sit
reliquis et ipsa scientia, perfectis tamen organis
egeat per quæ simul cum corpore ostendat suam
in ipsa scientia virtutem et efficaciam. Organa
autem iis inservientia quæ longius ab anima stant,
sunt sensus et phantasia ; quæ autem ipsi animæ
adhærent et præcedentibus mista sunt, cogitatio
et opinio. Talibus organis mens scientiam in
corporibus operatur, et recte quidem operatur,
quando recte se habent illa organa ; nihil autem
excellit, ubi ea non excellent. Unde fit ut nullo
externo auxilio indigeat, sed sibi ipsa sufficiat, ab
omnibus obstaculis quasi emergens : aliquando
autem externo auxilio indiget, non quod oblita
sit eorum quæ prius noverat, sed ut ante se plas-
matum illud quod eam carnis crassitie circumdat
et materiam commistam facile valeat frangere ac
deponere, et quemadmodum ignis quibusdam cras-
sioribus involutus, externo ictu, effringatur, et
illud noscendi lumen quod in ea est, quantam et
qualem scientiam adimplere possit, ostendat. Ideo,
ut diximus, sensus et phantasiæ ex eo procedentis,
simul et cogitationis ac opinionis, ad entium scien-
tiam cogitationemque, ope indigere videtur, quæ,
ut ita dicam, eam ferunt materia involutam et
effringunt, et ejus lucem ad scientiæ contemplan-
tionem meditationemque evocant. Inde, mea qui-
dem sententia, scientiæ cognitio nobis advenit.
Unde mens eam cum corpore cogitat et rationi eam

Variæ lectiones.

αα addit Vat. ²⁹ αἰ abest a Vat. ³⁰ τελείως Vind. ³¹ νοὶ Vat. ³² κατὰ Vind. ³³ καὶ τελείας
ἐπίστ. Vat. ³⁴ αὐτὰ Vind. ³⁵ αὐτοῦ non est in Vat. ³⁶ αὐτοῦ Vat. ³⁷ κάκειναις Vat;
τῶν ὀργάνων ἔχόντων Vat: ³⁸ πάχει Vind.

tradit, neque est illa recordatio, neque oblitæ men- A
ti, secundum vestram sententiam, supervenit. Et sic igitur confutatur et solvitur illa opinio, nempe scientiam esse recordationem et animas corporibus præexistere, quæ nihil ante corpora ullo modo sunt. ἀνακησῶς αὐτῆς οὐσίας, μήτ' ἐπιλησμένω ⁴¹ ὡς, οὕτω γε καὶ διεληλεγκται καὶ λελυται τὸ τε τὰς ἐπιστῆμας ἀνακησῶς εἶναι, καὶ τὸ τὰς ψυχὰς σωμάτων μήτ' ἐ μὴδαμῶς οὐσίας, νομίζεσθαι εἶναι.

7. Hæc quidem de origine et incorruptibilitate animæ dicta sunt et demonstrata; demonstratumque una est animas non præexistere corporibus, neque ex aliis in alia migrare. Quoniam autem anima corpore soluta manet neque corrumpitur, inquirendum nobis est, quid per se sola actura sit et passura, et quomodo ipsum suum esse incolu- B
servatura, et integra omnino sit non modo secundum suam essentiam, sed et secundum facultates cum et hoc habeatur finis naturæ ejus ac creationis ut, animal rationale existens, secundum sensum et voluntatem vivat ac operetur. Cum enim duplex sit incorruptibilis et intelligens natura, et altera quidem semper per se subsistat, neque ullo modo cum corporibus uniatur, miscetur aut confundatur, quam dæmoniacam vos dicitis concedimusque nos primam sortem prope Creatorem semper commorandi ac conversandi amisisse, mea quidem sententia, etsi vobis non placeat, id nihil infirmat nostros conatus ac nostram demonstrationem. Quoniam igitur illa omne corpus ac omnes sensus fugit, altera autem secundum C
has animas simul cum corporibus nascatur et cum iis misceri confundique debet, neque ullo modo corpora renuit, non potest dici illam corpus induisse, neque hanc corpore liberatam esse, id semper fugientem et ab eo longe abeuntem, non fieri potest ob dictam rationem eam non servare id ad quod nata est. Sed ei opus est corpore in quo omnes suos actus operabitur. Opus est ei corpore quocum pejora vel meliora patietur, prout virtutem aut malitiam properaverit operari; et secundum vos quoque sive in felicitate viventium anima fiet, aut severa experietur, cum bonis quidem animis meliora, malis autem pejora reserventur, nostra ac vestra sententia, et mærores ac delicias et quæcunque alia non animæ solius aut solius corporis, sed D
amborum esse dicimus. Sed nondum ad id devenimus; solummodo autem hoc demonstratum est, nempe animam corpori compingi natura, neque

ζ. Οὐ μὴν ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ γὰρ ἀφθαρσίας ψυχῆς εἴρηται καὶ δεδεδεικται, ἀχθῆτος ἅμα καὶ τοῦ μήτε πρὸ τῶν σωμάτων ψυχὰς ὑφισταίναι, μήτ' αὐτῶν ἢ ἴσῳ μιν εἰς ⁴² ἕτερα. Ἐπεὶ δὲ ψυχὴ λυθῶσα ἡστος μένει καὶ οὐ διεφθαρται, προσησῶς ἢ ἂν εἴη, καὶ τί δέποτε, καθ' ἑαυτὴν γὰρ ἡσ καὶ κείσεται, καὶ πῶς αὐτὸ δὴ τοῦτο τὸ ἔσ περισῶσει, καὶ τὸ ἔσ ἀκῆρατος (35) ἢ οὐσίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν δεηπουθῶσι γειαν, ἴποι καὶ τοῦτο τέλος τὴν κατ' αὐτὴ καὶ δημιουργίας νενομίσται, ζῶσιν δεηπουσι διοικεῖν, κῶτ' αἰσθησιν καὶ προαίρεσιν κακινούμενον. Διττῆς γὰρ πῆσας τῆς ἀφθῆνοητῆς φύσεως οὐσίας, καὶ τῆς μὲν ἡσ τὴν ὑφιστασῆς ⁴³, καὶ μήτε θεῖ μὴδαμῶς σῆς εἰς ἐνώσιν καὶ μῆξιν καὶ κρᾶσιν σώμα δὴ καὶ δαιμονίαν ὑμῆς φατε καὶ ἡμῆς σιν μὲν ἀποστᾶσαν τῆς πρώτης μοίρας τῆς δημιουργῶν αἰ μινούσῆς καὶ στρεφομένης. τὸν ἐμόν ⁴⁴ λόγον, κᾶν ὑμῖν μὴ δεδεδεικται, τοῦτ' ἔσ τῖν οὐδῖν πρὸς τὴν νῦν ταράττον καὶ ἀπόδειξιν. Ἐκείνης γοῦν πᾶν σώμα ⁴⁵ σῆς καὶ πᾶσαν αἰσθησιν, τῆς δ' ἕτερας κατῶτας δὴ τὰ ψυχὰς ὁμοῦ τοῖς σώμασι γεγι καὶ συμμεμιχθαι τοῦτοῖς καὶ συνκακαεκραῖφυκνίας ⁴⁶, καὶ μὴδαμῶς ἡκιστ' ἀπανάσιν, σώματα ⁴⁷, οὔτ' ἐκείνην σεσωματωσθαι πειπεῖν, οὔτε ταύτην τοῦ σώματος ἀπαλλαγῆ τοῦτ' αἰ εὔγουσαν καὶ ἀποστρεφονένην, καθ' ὃν δὴ καὶ ⁴⁸ γέγονε λόγον, καὶ πρὸς ἴφυκην, οὐ μῖν οὔν σεσωκῖναι. Ἀλλὰ δεῖ γ σώματος, ἐν ᾧ δὴ καὶ γενομένη πᾶν τῆσ πράξι. Δεῖ καὶ μὴθ' ὅτου τὰ χεῖρω πῆσ βελτίω, ὡς ἐσθη, δεηλονότι ἀρετῆν ἢ καὶ τούτου κατεργασμένη ⁴⁹, καὶ ἢ τῶν ἔσ ἀπολαῦσει καὶ καθ' ὑμᾶς ⁵⁰ γένοιτο, ἢ τῶν πᾶν πειραθείη, καὶ πῖοῦντων κακῶς, ἐκπῖ μῖν ἀγαθαῖς τῶν ψυχῶν ἀμείνω, γαῖς δε ἀποκείσθαι τὰ κακῶ, καθ' ἡμᾶς γε καὶ ἡμ

Variæ lectiones.

⁴⁰ τὸν Vind. ⁴¹ ἐπιλησμένων Vat. ⁴² ἐφ' Vind. ⁴³ x. i. ὑφ. αἰ Vat. ⁴⁴ ἡμῆτερον Vat. ⁴⁵ σ Vat. ⁴⁶ καὶ πεφ. Vat. ⁴⁷ τὰ σώμ. abest a Vat ⁴⁸ καὶ deest in Vat. ⁴⁹ κατεργασμένη Vat. Vat. ⁵¹ ἡμῖν Vat.

Notæ.

(34) Proxime dixerat γνωστικὸν φῶς. Eam cognoscendi et quasi lucendi actionem nunc declarat vocæ Alexandrinis interpret. propria. Vid. Biel. *Thes.* iii, p. 536, ibid. *Cyrolli Lex.* ms. Brem. φαῦσιν, φῶς, φέγγος, quæ eadem habet Suid. in voce.

Zonaras autem *L. Gr.* p. 1796, φαῦσις, αργος, λαμπρότης.

(35) Ἀκῆρατος, quod tantopere frequethanael, nec Platonis displicuit. Locos et Ruhnkenius ad *Tim.*, p. 17.

καὶ τὰς γε λύπας καὶ ἡδονὰς καὶ εἰ τι
 εὐψυχῆς δὴ μὲν ἑσθ' αὐτῷ σώματος, ἀλλ'
 εἶναι λέγομεν (39). Ἄλλὰ μὴ ποὺ τοῦτο, ἀλλ'
 δεῖται κατὰ φύσιν εἶναι ψυχῆ, συνεζεύχθαι
 καὶ μὴ παντάπασιν ἐθέλειν αὐτοῦ χωρι-
 αὶ διὰ τοῦτ' οἶμαι καὶ ὑμεῖς ἀεὶ ταύτην ἐπ'
 ἢ τὰ ⁵² σώματα στρέφατε, καὶ οὐκ ἀφίστε
 αὐτῶν, ὡς ἐκτός δὲ τούτων ἄλλοθι ποῦ μὴ
 ἦν μὴδὲ πεφυκυῖαν μὴδαμῶς ἰδρυσθαι.
 ἦ καὶ ἐμοὶ πειρατίον ἂν εἴη, ἐς ὅσον οἶον
 ἔς δεῖξαι ὅτι γε ψυχὴ λυθείσα τοῦ συγ-
 γ- αὐτῆ σώματος, ἐπ' αὐτὸ δὲ τοῦτο, ὃ καὶ
 καὶ οὐκ ἐπ' ἄλλο ἐπάνεισι, καὶ γε πειρα-
 αὐτὰς δὴ ταύτας τὰς τοῦ Πλάτωνος ὑπο-
 καὶ ὡς ἐκείνος ἐξ ἄθου χυχῆς αὐθις ἐξ-
 ἰησι ⁵⁴ σώμασιν, οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν, ἢ ἐκ
 ἡρώτων λέγων τοὺς ζῶντας ἀναδιώσκεσθαι,
 κῆταις ἐπὶ τούτῳ ταῖς ἀποδείξεσιν ἐρεξῆς
 ρημένον. Ἐκ τῶν ἐναντίων, φησὶν, ἀνάγκη
 τάναντία, καὶ τοῦτ' ἐπὶ παντός ἀξίον καὶ
 ἰς γενέσεως, καὶ οὐδαμῶ βούλεται τῶν τοί-
 δὲν τυγχάνειν ἄλλως γεγεννημένων· καὶ τοί-
 εἶξον ἐξ ἐλάττονός φησι πρότερον ὄντος γί-
 μείζον, καὶ αὐτὸ τοῦλαττον ἐκ τοῦ μείζονος,
 δικαιοτέρον ἐξ ἀδικαιότερου, καὶ τὸ ταχύ ἐκ
 δέος, καὶ ἐξ ἀμείνου τοῦ χειρόν· καὶ περι-
 θέσις ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀπανταχῆ ὡσαυτῶς
 καὶ τὰ ἐναντία ἐκ τῶν ἐναντίων πεφυκυῖα,
 :· καὶ δυοῖν ὄντων πάντων τῶν ἐναντίων
 ῶτων δύο τίθησι καὶ τὰς γενέσεις, ἀπὸ μὲν
 ἢ ἐπὶ τὸ ἕτερον, ἀπὸ δ' αὐτῷ θατέρῳ πάλιν
 ὄν· μείζονος γὰρ καὶ ἐλάττονος ἀξίησις
 αὐθίσις· καὶ τὸ μὲν αὐξάνεσθαι καλεῖ,
 θίνειν, καὶ συγκρίνεσθαι καὶ διακρίνεσθαι,
 εσθαι καὶ θερμαίνεσθαι, καὶ πάντα οὕτω,
 ττι χρῆσθαι τοῖς ὀνόμασιν ἐνιαχοῦ. Ἐργω
 νταχοῦ οὕτως ἔχειν ἀναγκαῖον, γίνεσθαι
 ἄλλῃλων, γίνεσθαι τε εἶναι ἐκατέρου εἰς ἄλ-
 καὶ τοῖνον τῷ ἑργῷ γίνεσθαι τὸ καθεῦθεν
 κτίον, καὶ τῷ ζῆν δῆπουθεν τὸ τεθνᾶναι,
 μὲν τοῦ ἐργῷ γίνεσθαι τὸ καταδαρθάνειν ⁵⁶,
 ἀπὸ δὲ ⁵⁷ τοῦ καθεῦθεν τὸ ἀναγαίρεσθαι· ἐπὶ δὲ
 θανάτου, πῶς ἀπὸ μὲν τοῦ ζῆν γενέσεις πρὸς τοῦναντιον τὸ θνήσκειν, ἀπὸ δὲ τοῦ τεθνᾶναι (37) αὐθις
 σκεσθαι, καὶ οὕτω δὴ τοὺς τεθνεώτας ἐκ τῶν ζῶντων φησὶν εἶναι, τοὺς δ' αὐτὸς ζῶντας ἐκ τῶν τεθνεώτων
 ὄντας· καὶ ταῦτα ⁵⁸ δὴ Πλάτων, καὶ πρὸς ἡμῶν γε ταῦτα, καὶ ἡμεῖς ἐπέμεθα, καὶ ὀρθῶς ἔχει.
 μὴν ἀλλ' εἰδέναι βουλομεθα, τίνος ὄντος ἐλάτ-
 ε γε αὐξανομένου, τὸ μείζον γεγονός ἐσται.
 τινος, ἢ οἷοι ⁵⁹ οὐκ εἶσι μείζον, ἢ αὐτὸ δὴ
 εἶσι ὄν πρότερον, πρὶν δηλοῦσι μείζον γενέ-

A omnino ab illo velle separari. Et ideo, ut opinor,
 vos eam semper ad corpora ipsa volvitis, neque
 eam ab his dimittitis, utpote quæ extra ea alibi
 non possit neque valeret sedere. Id jam et mihi
 conandum est quam evidentissime possum, ostan-
 dere et animam corpore sibi congenito libe-
 ratam ad idem corpus quod deposuit neque ad aliud
 esse redituram : et conandum quidem ex ipsis
 Platonis principiis et ostendendum, quomodo ille ex
 inferno animas reducens in corpora immittat, non-
 nisi ex mortuis viventes reviviscere dicens ac
 talibus demonstrationibus deinceps utens. Ex con-
 trariis, inquit, necesse est contraria fieri, et id de
 omnibus censet ac de omni generatione, ac mi-
 nime vult quidquam tale aliter factum esse. Atque
 igitur majus ex eo quod ante minus fuerat dicit
 fieri majus, ex rursus minus ex majore, et justius
 ex injustiore, ac rapidum ex tardo, et ex meliore
 pejor. Et tractat ejus propositio de quibusvis ta-
 libus ita se habens et contraria ex contrariis nasci
 ostendens. Et cum omnia contraria duo sint, inter
 illa duas quoque generationes ponit, ex uno ad
 alterum, et ex hoc ad illud. Inter majus enim et
 minus est incrementum et corruptio. Et unum qui-
 dem crescere nominat, alterum vero corrumpi, et
 coagmentari et dissipari, et refrigescere et inca-
 lescere, et omnia ita. etsi alicubi nominibus uti
 non liceat. Re quidem ipsa ubique sic esse neces-
 sarium est, alia ex aliis nasci, et utriusque fieri
 mutuam generationem. Atque igitur vigilie som-
 num dicit contrarium esse, et vite mortem, et ex
 hac conjunctione fieri generationes, ex vigilia
 somnum, e somno resurrectionem. De vita autem
 ac morte, quomodo e vita generatio ad contra-
 rium, mortem scilicet, fiat, et ex morte ad revivi-
 scentiam, atque ita mortui ex viventibus sint dicit,
 viventes vero e contrario ex mortuis ; et hæc dicit
 Plato, et hæc nos sentimus eumque sequimur,
 atque hæc recte se habent.

καὶ ἐπ' ἐκείνης μὲν τῆς συζυγίας τὰς γενέσεις εἶ-
 ἀπὸ δὲ ⁵⁷ τοῦ καθεῦθεν τὸ ἀναγαίρεσθαι· ἐπὶ δὲ
 θανάτου, πῶς ἀπὸ μὲν τοῦ ζῆν γενέσεις πρὸς τοῦναντιον τὸ θνήσκειν, ἀπὸ δὲ τοῦ τεθνᾶναι (37) αὐθις
 σκεσθαι, καὶ οὕτω δὴ τοὺς τεθνεώτας ἐκ τῶν ζῶντων φησὶν εἶναι, τοὺς δ' αὐτὸς ζῶντας ἐκ τῶν τεθνεώτων
 ὄντας· καὶ ταῦτα ⁵⁸ δὴ Πλάτων, καὶ πρὸς ἡμῶν γε ταῦτα, καὶ ἡμεῖς ἐπέμεθα, καὶ ὀρθῶς ἔχει.

D 8. Attamen scire volumus ex quo minore ac
 crescente fiat majus, utrum ex alio quodam quam
 quod nunc majus est, an id ipsum quod minus
 erat priusquam majus fieret, deinde majus, quod

Varie lectiones.

on est in Vat. ⁵³ ἀνάγων Vat. ⁵⁴ ἐνίασι Vind. ⁵⁵ γίνεσθαι Vat. ⁵⁶ καταδαρθεῖν Vat. ⁵⁷ ἀπὸ δ
⁵⁸ μὲν addit Vat. ⁵⁹ ὅτι Vind.

Notæ.

Plotinus in libro, *Quid animal, quid homo*,
 asil. : Ἡδοναὶ καὶ λύποι φόβοι τε καὶ θαρ-
 ρισ ἂν εἴεν ; ἢ γὰρ ψυχῆς, ἢ χρωμένους ψυ-
 πει, ἢ τρίτου τινός ἐξ ἀμφοῖν κ. τ. λ. quæst
 t Suidasit. II, p. 46 Kust. Plotiniani loci
 in Platonis *Timæo*, p. 42 A, 327 Bip. Cf. p.
 le *Sympos.* p. 207 E, p. 240 Bip. Ad *Ti-*

maxum adhibe Proclum in Commentar. p. 326 seqq.,
 et confer eos qui ex eodem fonte sua prata irriga-
 runt : Porphyr. *De abst.* 1, 33, p. 54 ; Damascium
 Περὶ ἀρχ. p. 219 ; Michael Psellum Περὶ παντοδ.
 παιδ. sect. 44, p. 103.

(37) *Mori, mortuum esse.* Cf. Wyttenb. ad Pla-
 ton. *Phædon.* p. 142 seqq.

est, factum sit. Et quidem Plato priorem sententiam supponens non ex altero minore majus factum esse alterum dixit, quoniam ita hominum generatio non esset. Quomodo enim potest dici, altero incrementum aut corruptionem patiente, quod illud passus est, hoc in altero factum esse? Majus enim esse ac minus esse, illud sane et aliud, non autem est aliud et aliud id in quo hæc fiunt. Atque igitur de somno ac vigilia; qui nunc dormit, ille omnino evigilabit. Et generationes duorum contrariorum sunt; non alius est qui obdormit atque ita somno premitur, et alius qui evigilat, sed idem hæc duo. Et mortuum esse dicimur eum qui prius vivebat; et ex mortuo reviviscere nullum alium, sed illum ipsum qui mortuus fuerat, quemadmodum de dormiente qui B rursum evigilat. Et sic e minori crescente majus effectum est. Nonne sic ea se habent? Omnino sic. Vide igitur et considera quid dicamus hominem esse. Animal mortale omnino, dices, mente et ratione animaque rationali præditum, et duplicem eum esse dicimus, ex duobus unum, et corruptibilem et incorruptibilem, corruptibilem corpore, incorruptibilem anima, quæ permanet et nunquam dissolvitur. Cum unus specie homo sit, multifariam divisus est. Et est totus in unaquaque, in quotquot individua dividatur ac segregetur, et quolibet individuum paritor est totum, qua homo est. Sed species quidem eadam semper manet ac semper incolumis: cætera vero non eodem modo, sed quomodo, docebunt quæ sequuntur. Atque huc devenimus idque dicturi sumus.

9. Cum anima et corpore homo constet, ac mortalis sit unusquisque ac dissolutionis capax, dicimus hunc et mori ac vitam resumere; quoad animam quidem quæ est immortalis, non dicemus eum mori posse, quoniam ea neque potest mori, neque reviviscere. Ex morte enim oritur vita et ex mortuo, ut dicit Plato, et jam monstratum est. Anima autem non moriens, non verisimile est neque potest dici eam reviviscere. Cujus ergo id est? Reliquæ scilicet hominis partis, nempe quod in eo est, animalis ac corporis. Et ex illo mortuo non aliud sane corpus neque alius homo reviviscet, sed is qui prius erat vivens et deinde mortuus est. Et cum quo corpore D mortuus est vivificabitur, quia ex dormiente

σθαι, εἴθ' ἔπει ἐστι γέγονε μείζον 60 · και μὴν: Πλάτων ἐν τῇ ὑποθέσει τὸ πρότερον θεῖς οὐκ τοῦ ἐτέρου δὴ τινος ὄντος, ἕτερον ἔφησε μείσθαι, ἐπεὶ οὕτω γε οὐδὲ γένεσις ἀνθρώπου ἂν εἴη. Πως γὰρ εἴστιν ἐτέρου πάσχοντος αὐξήσιν, ὃ δὴ πέπονθεν ἐκείνου, τοῦτ' ἐν ἐτέρῳ γινέσθαι; μείζον 62 γὰρ εἶναι και ἐλαττον εἶναι, ποῦθεν και ἄλλο οὐκ ἄλλο δὲ και ἄλλο 63 ἐφ' ἧνεται ταῦτα · και τοῖνον ἐπὶ τοῦ καθεύδοντος γορναί, ὅς ἂν νῦν καθεύδῃ 64, οὐτος δὲ ποῦ γορῶς εἶσται και εἰ γένεσις δυοῦν ἀποναντίοιεν, οὐκ ἄλλου τινός τοῦ κατὰ φύσιν τοῦ, και οὕτω καθεύδοντος, ἕτερος ἕτερος, ὁ αὐτός ταῦτα · και τεθνηκέναι φησὶ ἡμεῖς ζῶντα · ἐκ δὲ τοῦ τεθνηκότος ἀναβιώσκει ἐκ τῶν ἄλλων, αὐτὸν δ' ἐκείνον τὸν τεθνηκότα γε δηλονότι τὸν καθεύδοντα, και αὐθις ἐπινοῦν. Και τὸ ἐξ ἐλάττονος αὐξανόμενον γινέσθαι 66. Ἡ οὐχ οὕτω ταῦτα; πάντως εἴ δὴ και σκόπει, τί ποτὲ φημεν ἀνθρώπου εἶναι θνητὸν πάντως, εἰρεῖς, νοῦ και λόγου και αὐτὸν ψυχῆς μετέχον, και διπλοῦν 67 εἶναι φημεν 68, ἐκ δυοῦν ἑνα, και φθαρτὸν δὲ ἀφθαρτὸν, τὸ μὲν τὸ σῶμα, τὸ δ' αὐτὸν ἴσον 69 και μήτι γε λυομένην ψυχὴν. Εἰς εἶδος ὧν ἀνθρώπος, εἰς πλείω μεμῆρισται ὅλος ἐν ἑκάστῳ, ἐφ' οὗς δὲ 70 ἀτόμω δαιρείται και τέμνεται, και ἑκάστος αὐτοῦ ὅλος ἐστίν ὃ τι δὴ και πέφυκεν ἀνθρώπος. γε τὸ μὲν εἶδος ἐν ταυτῷ μένει και αἰετῶν 71, τὰ δ' οὐ τὸν 72 ἴσον ἔχει τρόπον, τοῦ ἐφεξῆς ἂν εἴη λόγου. Καὶ πρὸς τοῦθ' ἰσχυρῶς εἰρησέται.

θ'. Ἐπεὶ γὰρ ἐκ ψυχῆς και σώματος ὁ ἀνθρώπος, και θνητός ἑκάστος και λύσιν φημεν δὲ τοῦτον 74 και θνήσκειν και πάλιν σκεσθαι, κατὰ μὲν τὴν ψυχὴν ἀθάνατον εἶναι φαίμεν 75 οὔτε θάνατον καταδέχεσθαι μηδ' εἶσται θνήσκειν αὐτὴν 77 οὐτ' αὐτὴν πάλιν σκεσθαι · ἐκ γὰρ τοῦ τεθνηκέναι τοῦτο, εἰ τεθνηκότος, καθὼς δὲ 78 Πλάτων φησὶ, κατέλειπται. Ψυχῆς δὲ μὴ θνησκούσης, οὐκ εἶσται εἰκόσ ταύτην, οὐδὲ λέγειν ἀναβιώσκεισθαι τοῦτο; τοῦ λοιποῦ ἀνθρώπου και γε (38) τοῦ ζώου και σώματος. Και ἐξ αὐτοῦ γε τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὅς ἦν πρότερον ζῶν, εἶσται. Και μὲθ' οὐ δὴ τεθνηκε σώματος, μετὰ

Variæ lectiones.

60 ἢ αὐτό — μείζον neglexit Vat. 61 αὐτῶν Vat. 62 μείζονος Vat. 63 οὐκ — ἄλλο desunt 64 καθεύδει Vat. 65 τεθνηκότα Vat. 66 και τὸν — μείζον Vat. 67 διπλοῦν Vind. 68 και addit. Vind. 69 αὐτὸν μ. Vat. 70 και addit. Vat. 71 αἰετῶν Vat. 72 δ' αὐτὸν Vind. 73 σύνθετον Vat. 74 τὸν φαίμεν Vat. 75 καταδέχεσθαι Vat. 76 ἐπεὶ — θνήσκειν adsunt a Vind. 77 αὐτὴ π. non est 78 και addit. Vat. 80 τοῦ non habet Vat. 81 γε addit. Vat.

Notæ.

(38) Semel monitum volo quod eruditioribus non obscurum est, illud και γε, quo mirifice delectatur Nathanael, sic junctum vix aliam auctoritatem habere quam Lucæ evangelistæ xix, 42; Act. apost, ii, 18 (quancquam hoc loco insigniter

variant codd. mss. Vid. Griesbach. N Alexandrinorum interpr. quos ille assidue videtur. Horum locos congregavit Bieliius i p. 91, ubi Cyrillus explicat προστίθε δὲ. ii, p. 108, interpretatur καίτοι.

καὶ ζῶσεται, ὅτι μὴ ⁸² δ' ἐκ τοῦ καθέδουτος ἴτε- A
 ρον λέγομεν ἐρηγορέσει, μηδ' ἄλλο μίξον γίνε-
 σθαι ⁸³, ἢ ὁ γε πρότερον τυγχάνον ἦν θάπτον. Καὶ
 γοῦν ἐξ αὐτῶν δὴ ⁸⁴ τῶν τοῦ Πλάτωνος θέσεων οὕτω
 δὴ καὶ δέδεικται, τὰ τε ἄλλα ἐναντία ὄντα ἐκ τῶν
 ἐναντιῶν γίνεσθαι, καὶ τοὺς τεθνεώτας αὐθίς τε
 ἀναβιώσκεισθαι καὶ αὐθίς ζῆν οὐδένης ἄλλους ὄντας
 ἢ αὐτοὺς δὴ τούτους, τοὺς καὶ πρότερον ζῶντας, αὐ-
 ταῖς δὴ ταύταις λέγω ⁸⁵ ταῖς ψυχαῖς, καὶ αὐτοῖς γε
 τοῖς ⁸⁶ σώμασι καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον ὁ πᾶς
 ἄνθρωπος τῷ τεχνίτῃ λόγῳ καὶ δημιουργῷ σοφῷ γε
 ὄντι πασιωθήσεται, καὶ οὐ διαπισεῖται κατ' οὐδὲν
 τούτων ⁸⁷ τῶν μερῶν, καὶ πλείον ὑπάρξει ἢ αὐτὰ δὴ
 ταῦτα τὰ κατ' οὐρανὸν σώματα, καὶ ὑμῖν γε ἄδεια,
 ἅτε δὴ καὶ πλείονος ἐν ⁸⁸ τῇ κατ' αὐτὸν δημιουργίᾳ
 γέμων τοῦ θαύματος, ὁρατὴν κτίσιν τε ⁸⁹ καὶ ἀερα- B
 τον εἰς ἐν συνίγων, καὶ μέσος τούτων ἐστὼς, τρί-
 τος, ὡσπερὶ κόσμος αἰσθητός τε καὶ νοούμενος
 κάτω μένων καὶ ἄνω φθάνων, καὶ τοῖς οὐρανίοις συν-
 ὄν, καὶ μίξον ἢ ἐκείνα θαῦμα οὗτος ⁹⁰ γνωρίζο-
 μενος. Σῶμα μὲν γὰρ πᾶν βευστῆς εἶναι φύσεως,
 οὐ τοῖς ἄλλοις μέσων τοῖς περὶ φύσεως εἰρηκόσιν,
 ἀλλὰ καὶ αὐτῷ θεοῦ Πλάτωνι, καὶ περὶ τῶν οὐρα-
 νίων οὕτως ⁹¹ ἐπέγνω, καὶ ἤλιον αἰεὶ γίνεσθαι καὶ
 ἀστέρας φησὶ καὶ μένειν αἰεὶ (39). Εἰ γοῦν καὶ ταῦτα
 τῶν σωμάτων εἶναι καὶ βέοντα εἰ καὶ μὴ ἐν τοῖς αὐ-
 τοῖς, ἀλλ' ὅμως διὰ παντός ἐστῆκεν, ἀθανάτω ψυχῇ
 καθ' ὑμᾶς διοικούμενα ⁹², τί κωλύει καὶ ἄνθρωπον
 λυθῆναι τε ⁹³ καὶ βύτῃ, εἴτ' αὐθίς ἐφ' ὅπερ ἦν
 πᾶν συνώντα, ὥστε καὶ αἰεὶ μένειν αὐτῇ δὴ τῇ ψυχῇ
 καὶ αὐτῷ τῷ σώματι ἀθάνατος διαμένει, τῆς ψυ- C
 χῆς αὐτῆς ἀφθάρτου γε οὐσης, καὶ μὴ πεφικυίας,
 μήτ' ἐν ἄλλῳ γίνεσθαι σώματι, μήτ' ἐνεργεῖν ὅσα
 δὴ καὶ πέφυκε μετὰ σώματος ὄντων: Εἰ γὰρ μὴ τοῦ-
 το, οὐκ ἂν ὅπερ ἐφημεν οὐδ' αὐτῇ τὸ πᾶν ὑπάρξει
 δίχα φθορᾶς, τῆς μετὰ σώματος ἐνεργείας φθορεί-
 σης αὐτῇ, ἢ δὴ ταύτῃ καὶ κατὰ φύσιν πρόσσεστιν.
 Οὐ μὲν ἄλλὰ καὶ δίχα σωμάτων κολάζει Πλάτων ψυ-
 χᾶς, φαύλης δὴ τινος ἐν τῷδε τῷ βίῳ ⁹⁴ γενημί-
 νας, καὶ πονηρᾶς καὶ ἢ κόλασις, ποταμοὶ Κωκυ-
 τοὶ (40), καὶ Πυριπλεγίθοντες, καὶ φοβερὰ βέοντα
 ἐκ τερτέρου ἄνω καὶ κάτω φέροντα καὶ κατα-
 σύροντα ταῖς ἑκαίς, καὶ μὴδ' ἐπιβῆναι λίμνης τῆς
 Ἀχιρουσίας εἶναι, καὶ κατὰ πρᾶξαι τοῖς ὑπ' αὐτῶν
 ἡδικομηταῖς εὐμενεῖσι χρῆσασθαι, καὶ οὕτω φυγεῖν
 τὸ κολάζεσθαι. Ἐγὼ δὲ πρῶτον μὲν οὐκ οἶδα, τί ἂν D
 ἀπαθῆς τῆν οὐσίαν πάθοι ⁹⁵ ψυχῇ, ποταμοῖς ἐμπε-
 σοῦσα ⁹⁶, εἴτ' ἐκ πυρός βέουσι, εἴτ' ἐξ ἄλλου κολά-
 ζοντες ⁹⁷. Πῶς δὲ καὶ δίκαις βεμμάτων ὄντων δῆποθ'

A non alium suscitari dicimus, neque aliud ma-
 jus fieri quam id quod prius minus erat. At-
 que igitur ex ipsis Platonis principiis ita de-
 monstratum est, alia quæ contraria sunt ex
 contrariis fieri, et mortuos resurgere ac rursum
 vivere nullos alios nisi eos qui prius vivebant
 cum iisdem animis et corporibus. Atque hoc
 modo omnis homo ab artificii ratione ac sapienti
 Creatore servabitur; neque excidet ulla sua parte,
 et magis existet quam ea ipsa quæ in celo sunt
 corpora et avobis sempiterna habentur, quippe qui
 suæ creationis gratia admirabilior sit, visibilem
 creaturam et invisibilem in unum coadunans et
 inter ambo medius stans, tertius, tanquam mundus
 sensibilis et intelligibilis, infra manens et rursum
 tendens et cœlestibus conversans, et majus, quam
 illa, miraculum existens. Omne enim corpus fluxæ
 naturæ esse non modo aliis qui de natura disserue-
 runt, sed et Platoni videtur, et de cœlestibus ita
 æstimavit et solem ac stellas semper existere et
 manere dicit. Si igitur ea corpora oaduca sunt,
 et licet caduca sint tamen perpetuo permanent,
 etsi non in iisdem substantiis, immortalis anima
 secundum vos gubernata, quid impedit quin homo
 dissolutus et dilapsus, deinde in id quod prius erat
 coeat, ita ut quemadmodum ipsa anima perpetuo
 manet ita et corpore permaneat, cum ipsa anima
 sit incorruptibilis, neque possit in alio corpore
 vivere neque operari ea quæ cum corpore operari
 debet? Nisi enim ita sit, non, quod diximus, omnino
 absque corruptione erit, ejus una cum corpore
 operatione corrupta quæ ad ipsam naturam perti-
 net. Atamen et Plato animas absque corporibus
 punit, eas nempe quæ in hac vita malæ et impro-
 bæ fuerunt. Et eæ pœnæ sunt fluvii Cocytus et Py-
 riphlegethon, atque horrenda fluentia ex Tartaro sur-
 sum et deorsum labentia, et magno impetu ruentia,
 neque Acherontis lacum transire sientia, ne iis
 quos injuria persecuti sunt, benevolis uti atque ita
 pœnam fugere possint. Ego autem primo nescio
 quid essentia impassibilis anima pateretur, in flu-
 viis incidens, sive ignem volventes, sive aliud pu-
 niens elementum. Quomodo autem et verticibus
 fluentorum inde salientium cohibita, et iis tanquam
 inevitabilibus vinculis illigata, cum iis volvatur et
 convertatur, neque possit, ut piscis, alio transire et
 enatare? Deinde homicidas et mœchos et parricidas
 et sacrilegos in eadem fluentia projicit. Et quidni qui-
 buscum peccaverunt corporibus cum iis et eas pu-

Varia lectiones.

⁸² μὴ Vind. ⁸³ γίνεσθαι Vat. ut sæp. ⁸⁴ τούτων addit Vat. ⁸⁵ λέγω non est in Vat. ⁸⁶ τοῖς
 ἀβείναι a Vind. ⁸⁷ τούτου Vat. ⁸⁸ ἐπὶ Vat. ⁸⁹ τὲ non est in Vat. ⁹⁰ οὕτω γε Vat. ⁹¹ ὄντως Vind. ⁹² ἡμᾶς
 διοικούμενα Vind. ⁹³ τὲ non est in Vat. ⁹⁴ ἐν τῷ τῆδε βίῳ Vat. ⁹⁵ πάθη Vat. ⁹⁶ ἐμπεζούσα Vind.
 male. ⁹⁷ ἄλλως κολάζοντες Vind.

Notæ.

(39) De hac æternitate cf. Wyttenb. *Disp. de
 placit. immortal. ad Phædon.* p. xxii seqq.

(40) De his fluviis inferorum pœniæque vid. in-
 primis Platon. *Phædon.*, p. 112, Steph. (p. 89
 Wyt., p. 242 Heind.), coll. *Görg.* sect. 81; *Crá-*

tyl. p. Heind.; *De Republ.* x p. 613 seqq. (p.
 321 seqq. Eip., p. 303 seqq. Ast.); *Æschin. Soc-
 rat. Axioch.* § 21, p. 166 seqq., ed. Fischer. *Plu-
 tarch. De:* S. N, V. p. 162. seqq., *ibid.* interpr

nit, quippe cum una cum iis tantum pati possint, sed ea omittens, illas solas punitum iri dicit? Et non modo in justitia omnino recta se habente, sed et quæ pœnæ non sunt capacia hoc modo cogitur punire. Et dum proverbium dicit petras coqui non posse, Plato nobis in Pyriphlegethonte animas coquit. Ignis enim violentus, et amara quantumvis aqua, et, si qua alia pœna est, non potest in solam animam pervenire, sed in animam corpori immistam et sensivam, et quidquid illis adversatur, etiam animæ adversatur, quatenus cum illis conjuncta est: et quod prius non passa esset extra corpus existens, id cum eo conjuncta patitur, sive lætum sive triste. Lætitia enim et tristitia amborum sunt, et in primis illæ quæ per sensum et ex sensu occurrunt, neque horum unius tantum, neque animæ neque corporis solius. Ac sane quidem bonis ac etiam optimis frui homines bonos atque ita præsentibus liberatos, ac supplicium juste improbos invadere non tantum vobis, sed etiam nobis placet, et nullo modo id negamus. Sic enim se habet, siquidem vita nostra in duas partes divisa est, alteram quidem ex quo natū sumus usque ad mortem, alteram vero, ex morte nobis resurgentibus ac deinceps incorruptibilibus. Non enim rursus morimur, sed mutamus hanc corruptibilem vitam pro vita perpetuo manente. Et si nos malos et improbos præsentem tempore præstiterimus, mala et nos illic manent in vita nunquam finem habitura; si vero bonos ac rectos, meliora; et quemadmodum deliciæ puræ ac nunquam cessaturæ erunt, ita sane et pœna idem tempus durabit, animam simul et corpus invadens, corpus vero illud quod improbe vixit, et improbæ huic animæ serviit, cum non justum sit, altero malum perpetrante, alterum pro illo pœnas perpetui, et foret quemadmodum si, Platone peccatis frædato, puniretur Plotinus aut alius quidam eorum qui minime crimina commisissent. Ac igitur nos ex antithesi hæc contra Platonem et Plotinum qui nostram de anima doctrinam impugnant diximus, an autem recte res-

αλλομένων⁸⁸ ἐνοχθεῖσα, καὶ ταύταις ὡσπερ ἄκτους⁸⁹ ἐνδεθεῖσα (41). δεσμοῖς ταύταις καὶ συνχθῆσται καὶ συστραφῆσται, καὶ οὐχ εἴξει οὐ μὲν οὐδ' ὡσπερ ἰχθύς ἐφ' ἕτερα μεταβῆναι καὶ διακῆσθαι; ἐπειτ' ἀνδροφόνους καὶ μοιχοὺς καὶ γε τραπεζοῦς¹ καὶ ἱεροσούλους κατ' αὐτῶν δῆπου βίω τῶν βουμάτων. Καὶ τί μὴ μὲθ' ὧν ἡμαρτεν σφῶν, μετὰ τούτων καὶ κολάζει ὡς καὶ μετὰ τοῦ ὄντος τοῦ πάσχειν αὐτάς, ἀλλὰ ταῦτ' ἀφείκει ἐπ' αἰωνῶν μόνων² κέχρηται ταῖς ποιναῖς. Καὶ μὴ οἷα εἰ δίκη³ μόνον ὀρθῶς ἐχούση τὸ πᾶν, ἀλλ' ἔτι καὶ τί μὴ πεφυκότα κεκοιάσθαι τόνδε τὸν τριπλῶς βεβήτου κολάζειν. Καὶ γε αὐτῆς παροιμίας ἐπ' ἀνακῆθους ἐψέει (42) λεγούσης, Πλάτων ἡμῖν τὰς ψυχὰς Πυριφλεγέθουσιν ἐψέει. Πῦρ μὲν γὰρ καὶ βλαπτικὸν ὄν ἔπως δῆποτε ὕδωρ, καὶ αἱ τὶ τινα ἕτερον ἔστι κολάζον⁴, ψυχῆς μὲν οὐκ ἔστι ἡ αὐτῆς⁵ μόνης οὐσης οὐδαμῶς ἐπικεῖσθαι, οὐκ ἐμειγείσθαι καὶ τῆ μετὰ τούτου αἰσθησέει, τὸ δὲ κατὰ τούτων, καὶ κατ' αὐτῆς ἔστι δρῶν τῆ κα τούτων ἀνακράσει συμπασχούσης καὶ συμπεσῆ καὶ ὁ δὲ πρότερον οὐκ ἂν ἔπαθε ψυχῆ χωρὶς σώματος γενομένη, τοῦτ, ἤδη μετ' αὐτοῦ πῦρ γενομένη, εἴτ' ἔστι⁶ τῶν ἡδίων, εἴτ' ἔστι τῶν γενῶν· ἐπεὶ καὶ ἡδοναὶ καὶ λύπαι τοῦ συναμφοτέ καὶ μάλιστα⁷ ὅσαι κατ' αἰσθησῶν καὶ ἐξ αἰσθησῶν ἀπαντῶσιν, καὶ οὐχ ἐνὸς δῆπουθεν τούτων, ἢ ψυχῆς μόνης οὐτ' αὐ σώματος. Καὶ μὴν ὅτι μὴ ἂ θῶν καὶ πάνυ τι⁸ ἀγαθῶν ἀνθρώπους ἔστιν ἀλαῦσαι χραστούς γε ὄντας, καὶ οὕτω τῶν παρὸν ἀπαλλαγέντας, καὶ κολασίς ἔστιν αὐ ἐνδικῶ, τιούσα τοὺς πονηροὺς, οὐχ ἡμῖν μόνον, ἀλλὰ ἡμῖν δίδονται, καὶ οὐδέποτε οὐ μὲν οὖν⁹ ἀνομογούμεν αὐτῆν· καὶ γὰρ οὕτως ἔχει τοῦ ζῆν ἢ καὶ βιούν εἰς δύο διηρημένου, τοῦ μὲν ἐξ ὅπου γενομένου μέχρι αὐτοῦ τοῦ τεθνάναι, τοῦ δ' αὖθις. Οὐ γὰρ¹⁰ ἀποθνήσκουσι αὖθις, ἀνταλλατόμεθα φθίνοντα τόνδε βίον τοῦ αἰετῆτος. Καὶ φαύλους¹¹ ἡμᾶς παρέξομεν ἐν τῷ παρόντι καὶ νηροὺς¹², πονηρὰ κακῆ μεταδέχεται, καὶ μὴ βίῳ μηδέποτε παυομένη, εἴτ' ἀμείνους καὶ πρὸς τοὺς ἀμείνω, καὶ καθὰ δὴ τὸ τρυφᾶν ἡμᾶς

Variaë lectiones.

⁸⁸ δῆπουθεν ἀλομένων Vind. ⁸⁹ ἀφίκτους Vat. mendose. ¹ δῆ τινας, καὶ μητρολοίας add. V. ² μόνον Vat. ³ καὶ αὐχ ὡδίκη Vind. ⁴ κολάζειν Vat. ⁵ αὐτῆς Vat. ⁶ εἴτε τι Vat. ⁷ πάνυ τοι Vind. ⁸ παυσομένην addit Vat. ⁹ adde ex Vat. ἐκ τεθνῶτων ἡμῶν ἀναβιωσκομένων καὶ ἡκίστα φθειρομένων. ¹⁰ οὐδέ γὰρ Vat. ¹¹ γαύλους γε Vat. ¹² κ. π. ἐν τῷ παρόντι.

Notæ.

(41) Fatalem necessitatem vinculorum metaphora declarat Nathanael, et ἐνδεῖν, ἐνδεσις similiaque proprie usurpantur de fato necessitateque. Hinc Herodotus ix, 16 dicit ἀναγκαῖα ἐνδεδεμένοι. Quam in rem plura monui in Dionysio, pag. 73 seq., ubi etiam Gatackeri animadversionem ad Marc. Antonin. x, 28 excitavi.

(42) Videri possit Nathanael ante oculos habuisse Aristidem qui Orat. sec. Plat. p. 230 Jebb. eumdem Platonem, qui frustra emendare studuisset Dionysium tyrannum, ita carpit: Ἐλελήθεις δὲ ἄρα σαυτὸν ἀπάσαις ταῖς παροιμίαις ἐνοχόμενος, εἰς πῦρ ξαινων καὶ γίθον ἐψέων, καὶ σπειρων τὰς πέτρας,

D ubi σπειρων non agnoscunt omnes libri. Illud πῦρ ξαινων in ipsis mortuorum pœnis numerat I silius Magn. De legendis gentilibus libris. p. 181 Garn. — Τῶν ἐν ἄθου κολαζομένων οὐδὲν πάσχο ἀνεκτότερον, ἀεχνῶς εἰς πῦρ ξαινοντες, καὶ κονω φέροντες ὕδωρ, κ. τ. λ. quæ componi poss cum Platonis Gorg. p. 159 Heind. Eoque ἡ adagio est usus Plato Legg. vi Vid. Schol. Ruk. p. 227. Cæterum alterius vim proverbii la dem elivare ipsæ Noster explicunt. Plura qui lit. is consulat Erasmum Adagg. p. 292, 321, 3 et Fischerum ad Æschin. Etyx. p. 99 in Inc ibid. laudd.

ρατον και μηδέποτε περαινόν, ούτω δὲ και κόλασις A titerimus, videat qui firmiter verum discernere
τόν ἴσον ἔχει χρεῖν, ψυχὴν ἑμοῦ και σῶμα ἰνδίκως valet.

ματιούσα σῶμα δ' ἑταίον τὸ και φαύλος θαλονότι βισώσαν, και τῆ κονεργῆ τῆδε δουλεύσαν ψυχῆ, ἐπὶ
μηδ' ὅσιον, ἐτέρου τὰ κατὰ κενερχότος, ἔταρον ἀντι τούτου τὰς τίσις ὑπέχειν, και παρακλήσιον ἂν
εἴη ὡσπερ ἂν εἰ τοῦ ¹³ Πλάτωνος ἡμαρτηκότος ἐστίζετο Πλωτίνος ἢ ἄλλος τις τῶν μὴ ταῖς δίκαις ἐνεχομένων.
Και νοῖον ἡμεῖς ¹⁴ ἐξ ἀντιθέσεως ταῦτα πρὸς Πλάτωνα και Πλωτίνον, τάναντία τῶν ἡμῖν διδογμένων
περὶ ψυχῆς εἰρηκῆτας εἰ δ' ὀρθῶς ἀντίεχομεν, εἰδεῖν ¹⁵ ἂν οἱ και τάληθις εἰδότες ἀσφαλῶς δοκιμαζέων,

Variae lectiones.

¹³ artic. abest a Vat. ¹⁴ ἡμῶς Vind. sed corr. ¹⁵ εἰδεῖν Vind.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΧΟΥΜΝΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΥΤΟΥ ΘΥΓΑΤΕΡΑ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑΝ

ΕΠΙ Τῷ ΠΑΘΕΙ ΤΗΣ ΧΗΡΕΙΑΣ ΑΥΤΗΣ ΕΣΚΑΙΔΕΚΑΤΟΝ ΑΓΟΥΣΗΣ ΧΡΟΝΟΝ.

Ἀνεῖται δὲ πρὸς θεοῦ καταρῆς και σαφῆνειαν ἐρμηνείας, και δὴ τεταπεινώται, τοῦ πάθους και
τοῦ προσώπου χαλάντος και ὑπεκλύοντος.

NICEPHORI CHUMNI

AD FILIAM SUAM IMPERATRICEM

OB VIDUITATIS EJUS MŒROREM CUM DECIMUM SEXTUM ÆTATIS ANNUM AGERET.

*Mæstias perspicuasque voces adhibet, formamque demissam affectat, præ dolore deficiens
ac vultu solutus.*

Ἐγὼ σε, βασίλισσά μου, φιλιτατον παιδίον ἐμόν,
ἐξ ὅτου και τῶν μητρικῶν ἀπορραγείσαν εἶδον
ὤδινον και βρέφος ἡμῖν ἀποτεχθεισῶν οἰκτιρμοῖς
μεγάλως Θεοῦ, πάντα εὐθὺς ἡγασάμενος ἐθίμην,
ζωὴν και πνεῦν, και φῶς τῶν ἐμῶν ὀμμάτων, και
ἀγαλλίαν καρδίας, και τρυφὴν και τέρψιν ψυχῆς,
και πᾶν δ τι τοσούτων ἢ και τῶν τοιούτων ἡδύτερον
πλῆον και τεμιώτερον και κρείττον. Καί γε περὶ
τὰς σὰς ἀνοτροφὰς λίαν ἐποημένος τούτο και
διὰ πάσης ἐκουσώμην εὐχῆς, Θεόν και καθικετύων
τὴν μὴν βροφικὴν ὑπερβάσαν κατιδεῖν σε ἡλικίαν,
εἰς τελευταρον δ' ἰλισκασαν, και οἶαν ὁ πᾶν τι πό-

Ego te, imperatrix mea, dilectissima filia, ex qua
maternis extractam visceribus nobisque divina mi-
sericordia, genitam vidi, te, inquam, omnia mihi
reputavi, vitam nempe ac spiritum et meorum oculo-
rum lumen et cordis lætitiā, deliciasque et
animæ voluptatem et quidquid hujusmodi est, et
si quid adhuc dulcius est et honorabilius et majus.
Et sane tuæ educationi nimium intentus, id inde-
sinenter postulabam, enixe Deum orans, ut te ad-
olescentiæ ætatem egressam viderem, et perfectio-
rem ingressam, et qualem mea vota et mens ardor
requirebant. Et illud quoque in omnibus meis

Ex codice regio 2105 (olim 1751), p. 271. Filia,
ad quam scribit Nicephorus Chumnus, Irene illa est
quam Joanni Palæologo, filio Androni Palæologi,
nupit: Eulogia Nicaphoro Gregoræ dicta, teste
Boivino ad Greg. vii, 5, p. 147, ubi sic Chumnus
laudatur: Ἦν δὲ τανικαῦτα μεσάζων τοῖς πρά-
γμασι σοφὸς ἀνὴρ και πολλὴν τὴν ἐμπειρίαν και
ἐνείκην πλουτῶν ἐς τὰ κοινὰ, και διὰ τούτο μάλα τοι
(leg. puo μάλα τι) πλείστως ἀπολαύων τῆς τοῦ
κράτουτος ἐυμνείας τε και ῥοπῆς, και πολλοῖς
τίσι βρέθων τοῖς χρομασι διὰ τούτα, Νικηφόρος ὁ
ἐπὶ τοῦ κανικαίου. Οὗτος θεπευτικαῖς τίσι λόγοις
και πράγμασι ὑπεκλύων τὴν τοῦ βασιλέως πράστα-
τα, κατὰ και λαυδᾶναι γαμβρόν ἐπὶ τῆ θυγατρὶ
τῶν ῥηθῆντα τοῦ βασιλέως υἱόν Ἰωάννην. Addam
Cantacuzen, 1, c. 14, p. 45: Ὁ ἐπὶ τοῦ κανικαίου

Νικηφόρος ὁ Χοῦμνος, σοφὸς ἀνὴρ και θαυμαστος
ἐν φρονήσει, πολλῆς τε ἀπολαύων πρὸς βασιλέως
εὐνοίας τε και τιμῆς, δι' ἣν και τὴν αὐτοῦ θυγατέρα
C Εἰρήνην τῷ υἱῷ αὐτοῦ τῷ δεσπότη Ἰωάννῃ πρὸς
γάμον κοινωνίαν ἡγάγεν ὁ βασιλεύς. De Canicla
dignitate vide Boivin. l. c.; Creuzer. ad Plotin.
De Pulchr. p. 398. Apponam Cangii locum e Bi-
bliotheca Fabricii Græca t. vii, p. 675: « Habe-
tur in bibl. regia num. 751 codex, continens
varia opuscula et epistolas Nicaphori Chumni,
in quibus sunt sermones consolatorii duo, quo-
rum alter ad imperatorem scribitur de morte
despotæ filii, alter ad ejusdem Chumni filiam im-
peratricem, βασίλισσαν, de illius viduitate, cujus
tum annus erat sextus decimus. »

precibus cum multo timore flagitabam, ut nullum hujus vitæ malorum unquam tibi occurreret, neque unquam tuum animo dolore mersum viderem neque gemitus ex adversis infaustisque rebus ortos audirem, si qua supervenirent adversa ac tristia, neque lacrymas ex tuis oculis fluentes cernerem, neque mœrorem aut tristitiam aspicerem in tuo vultu, tam pulchro, tam festivo, pace et omnibus gratis referto. Et optavi potius et omnino optavi et ardentem postulavi ut prius animam morte efflarem (et dulcis mihi ea mors fuisset), quam calamitatem aliquam animadverterem tuo cordi dolores afferentem,

θερμῶς ἐπυξάμεν θανάτῳ πρότερον τὴν ψυχὴν ἀποβαλίσθαι, καὶ ἢν ἂν μοι καὶ γλυκύς ἦεν θάνατος, ἢ δυσχερείας τινός εἰς αἴσθησιν ἰλθεῖν ἄλλως προξενούσης τῆ σῆ καρδίᾳ.

Hæc omnia et mater tua ineffabilis dilectionis excessu perpetuo tibi peroptavit efflagitavitque, totam animam effundens, totum desiderium, te lacte nutriens, fovensque simplexibus, et in ulnis ferens, neque sustinens vel paululum a te recedere! Quoties autem die noctuque divinas ædes petiit, nudis pedibus incedens paupertatemque induens, et ad puras venerandasque imagines festinans, et ante eas preces ardentibus supplicationibus ex profundo et ardenti corde faciens, eademque a Deo postulans!

Quot et quanta Deus ipse bona, nostras preces superantia, tibi nullis comparabilia abundanter et amanter contulit! Eximiam nempe animæ simul et corporis pulchritudinem, divini timoris sensum, mandatorum Christi observationem, morum puritatem, et quidquid est pulcherrimum aliaque vincit bona, si cum hocce conferantur.

Quæ conspicientes lætabamur nos qui te genueramus, et exsultabamus lætitia perfusi, ac te non modo putavimus generis nostri decus et gloriam fore, sed et firmiter expectavimus, rursum omnes spes nostras in Deo ponentes, et in purissima sanctissimaque et immaculata ejus Genitricis.

Neque nos ea spes et bona illa ac pulchra expectatio fefellerunt. Postquam enim ad hoc tempus et ad hanc ætatem, quæ nuptiis convenit, pervenisti, excitat Deus eum qui per ipsum misericorditer nobis imperat, et accipit, et erigit te ad magnitudinis, honoris et gloriæ fastigium illud, quod neque in votis habere neque mente cogitare ausi eramus Quæ deinde secuta sunt? Nos quidem, nescientes quantum tibi bonum superventurum esset, alias tibi nuptias parabamus, quæ minime tuos pios mores tuamque purissimam animam decebant; ut manifeste finis ostendit; apparuitque ex quo præcipitio ac barathro providens Deus te liberaverit, ex qua domo, omni turpitudine ac impietate plena. Et subruit tunc et irrita facit vana

(1) Imperatorem Andronicum.

Α. θος ἡμῶν καὶ τὸ τῆς ἐπιθυμίας σφοδρὸν ἐξεζήτη. Κάκεινα δ' ἐν πάσαις ἡμέραις ταῖς ἱκεσίαις σὺν πολλῇ τῷ θεῷ πεποιημένος, μηδὲν σοι μηδέποτε μεθ' αὐτῶν συναντῶσαι τῶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ δυσχερῶν, μηδὲ γενέσθαι μοι μηδέποτε ὀδυνημένης αἰσθῆσθαι τῆς σῆς καρδίας, μηδὲ στεναγμὸν ἀκούσαι ἐκ συντριβῆς ταύτης ἀναπεμπόμενον καὶ στενοχωρίας, ἐπίπτουστος τινός τῶν ἐκθλιβόντων καὶ λύπης πρὸς αὐτῆ, μηδὲ γε δάκρυον βλέψαι τῶν σῶν ἰσθμῶν ὀφθαλμῶν, μηδὲ σκυθρωπότητά τινα κατιδέω μετὰ κατὰφαιαν ἐπὶ τοῦ σοῦ καλοῦ καὶ ὡραίου προσώπου, καὶ γαλήνης καὶ πασῶν γέμοντος χερσίν. Καὶ ἠγάπησα μᾶλλον, καὶ πάνυ τε ἠγάπησα καὶ

Καὶ ἠγάπησα μᾶλλον, καὶ πάνυ τε ἠγάπησα καὶ

Ὅσα δὲ καὶ οἷα μῆτρων φίλων ἀρρήτων καὶ βολαῖς αἰεὶ διατέλεισε περὶ σὲ σπουδαίως καὶ δεκνυμένη, τὴν ὅλην ἐκχέουσα ψυχὴν, τὸν ἰσθμῶν, καὶ γαλουχοῦσά σε καὶ περιπτυσσομένη, ἢ φέρουσα διὰ παντός ἐν ἀγκαλίαις, καὶ μηδὲ τι μικρὸν ἀποστῆναι τῆς σῆς θείας μεθ' αὐτῶν ἀνεχθῆναι! Ὅσους δὲ καὶ τοὺς δρόμους ἡμερινούς τε καὶ νυκτερινούς παρὰ τοῦς θείους κατέτεινεν οἴαντι γυμνοῖς τοῖς ποσὶ περὶ βεδίζουσα καὶ προσκλιπεπυροῦσα, καὶ γε φθάνουσα πρὸς τὰς ἀχράντους καὶ σπιτάς εἰκόνας, καὶ τούτων ἐπίπροσθεν τὰς εὐχὰς καὶ θερμὰς ποιουμένη τὰς ἱκεσίας ἐκ βάθους καρδίας ζήουσας, κάκεινα πρὸς Θεοῦ ἐζητοῦσα!

Ὅσα δὲ καὶ Θεὸς αὐτὸς ἀγαθὰ μετὰ, καὶ ὑπερβαλλόντα πᾶσαν ἡμετέραν εὐχὴν, ἀπαράμιλλοι σοὶ πλουσίως καὶ φιλοτιμῶς παρέσχεντο χορηγήσας! κάλλος ὑπερφύετο ψυχῆς ὁμοῦ τε καὶ σώματος, συναίσθησι θεοῦ φόβου, ἐντολῶν Χριστοῦ τηρησῶν, κοσμιότητα ἡθους, καὶ πᾶν ὅτι κάλλιστον, καὶ ἡμῶν ἕτερον ἅπαν τὸ πρὸς τοῦτο παραβαλλόμενον.

Καὶ ταῦτα ὁρῶντες ἐχαίρομεν οἱ σὲ τεκόντες ἡμεῖς, καὶ πάντα σκιρτῶντες ἡμεῖς καὶ ἀγαλλώμενοι, καὶ τιμῆν καὶ μέγα κλέος καὶ δόξαν τοῦ γένους ἡμῶν οὐκ ἐνομίσαμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ βέβαια προσεδοχήσαμεν, ἐπὶ Θεὸν αὐτὸς θέμενοι τὰς εὐχὰς ἐπιπίδας καὶ τὴν αὐτὸν παναχράντως καὶ ἡμῶν καὶ πανυπεράγως τεκοῦσαν.

Καὶ τῶν ἐλπίδων τούτων καὶ τῆς χριστιανικῆς τῆς καὶ καλῆς προσδοκίας οὐ διεψεύσθημεν. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ πρὸς χρόνον καὶ ἡλικίαν ἔχεις ἀπέβουσαν γάμῳ, κινεῖ Θεὸς τὸν δι' αὐτοῦ φιλοθερμῶς ἡμῶν βασιλεύοντα (1), καὶ προσλαμβάνεται καὶ ἀνάγει σε μεγέθους πρὸς ὕψος, τιμῆς καὶ δόξης, ἧς ἡμεῖς οὐδ' ἐν εὐχαίς θείαις οὐκ ἂν ἐπαφίσαμεν, οὐδ' ἂν εἰς νοῦν ἐβαλόμεθα. Τὰ δ' ἐπαφίσαμεν; ἡμεῖς μὲν, μηδὲν εἰδότες τοῦ ἐπὶ τοῦ ἔντος (2) καλοῦ καὶ συμφέροντος, πρὸς ἕτερούς ἠτοιμαζόμενοι γάμους, μηδὲν τοῖς σοῖς θεοφιλῆσι τρόποις καὶ τῇ καθαρῶτάτῃ συντελούντας ψυχῆς, ὡς φανερώς ἐπὶ τοῦ τέλους νῦν ἐξεφάνη ἀπ' οἴου χρηματοῦ καὶ βεράθρου Θεὸς προειδῶς ἐξείλετό σε, οἴου καὶ οἴκου, πάσης ἀνομίας γέμοντος καὶ δυσσεβείας. Καὶ σφαλ

(2) Forsan; τοῦ ἐπιόντος.

λει δὴ καὶ καταργεῖ τότε τὰς ματαίας βουλὰς καὶ A
σπουδὰς ἡμῶν, καὶ περιφυλάττει καὶ περισώζει
καὶ ἔξαιρετικῶς τοῦ ἀλεθρίου ἑκείνου κακοῦ. Ἡμεῖς
δ', ὅπερ ἔφημεν, μὴδὲν εἰδότες τῆς τοῦ εὐεργέτου
Θεοῦ προνοίας καὶ τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ἐμβιθά-
σεως σοφῆς οἰκονομίας, ἡσυχάλομεν, ἠνιώμεθα,
ἀπελεγόμεθα τὴν ζωὴν, ὡς μέγαλον δὴ τινος δια-
μαρτόντες καλοῦ τούναντιον ἐπὶ τῆς ἀληθείας ὄν-
τος, καὶ ἡμεῖς ἠγνοοῦμεν.

Καὶ λέγω δὴ ταῦτα καὶ ἀνακινῶ πρὸς μνήμην,
ὡς ἂν δὴ καὶ τὴν σὴν ἐν γαλήνῃ καταστήσω ψυχῆν.
ἀνευγχοῦσαν ἐκ τοῦ μεγάλου κλύδωνος καὶ τῆς
πολλῆς ταραχῆς τῶν ἐπικυζόντων συχρῶν κυμά-
των, καὶ βυθιζόντων ταύτην πικρῶν λογισμῶν ὡς
εἰς θαλάσσης βάθος, εἰς βυθὸν ὀδύνας, ἐν ᾧ κατή-
γαγεν ἡμᾶς τὸ ὑπερβῆλλον μέγεθος τῆς ἐφορήτου B
ταύτης συμφορᾶς. Καὶ δέος μηποτε οὐχὶ τῶν σω-
μάτων πνιγμονὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἄλεθρον
ὑποσταίμεν τῶν ψυχῶν. Ἰν' οὖν τὸ πολὺ καὶ μέ-
γα τοῦτο τὴν ἐκ τῶν βαθύων ἐκχύνειν, καὶ σκοτό-
μαιναν τὴν ἐκ τοῦ πάθους ἐπιχυθεῖσαν ἡμῖν, ἐκ τῆς
σῆς ἀποτινᾶξης καρδίας, καὶ διαβλήψης πρὸς τὸ
μέγα πένθος τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ τὰ κατὰ σὲ οἰκο-
νομοῦντος συμφοροντως Σωτῆρος Χριστοῦ, διὰ
τοῦτο καὶ τοὺς παρόντας ποιῶμαι λόγους καὶ εἰς
ἐνθύμησιν ἔγω καὶ μνήμην τὰ προλαβόντα ὑπὲρ
πάντα νεῦν ἡμῶν πρὸς εὐεργεσίαν γεγεννημένα.

Προσβῆναι δὲ καὶ τοῖς ἐφεξῆς βούλομαι μὴ σπα-
ράττειται δὲ μου καὶ κλονεῖται καὶ συντρίπτεται
ἡ καρδία, καὶ οὐ δύνῃμαι κατέχειν αὐτήν, εἰς βάθος C
αὐτῆς καθικνουμένης καὶ συχρᾶ κεντούσης τῆς ἐκ
τοῦ πάθους διεπῆς ῥωμαίας. Καὶ οὐκ οἶδα τί πρά-
ξω, τοῦ μὴ προκειμένου σκοποῦ πρὸς λόγους ἔλκον-
τος παρακλήσεως καὶ παραμυθίας, τῆς δὲ γε συμ-
φορᾶς ἐκείθεν καθελκούσης καὶ πρὸς θρήνους καὶ
οἰμωγὰς ἀγούσης καὶ δακρύων πηγᾶς.

Ὁ ! οἷον γὰρ σκότος πικρὸν τοὺς ἰμοὺς ἐκάλυψεν
ὀφθαλμοῦς, θριμύσσον ὡς ἐκ καπνοῦ ταγανίζομένης
καρδίας, καὶ ὄλεος ἐκδιαζόμενον κινῶσαι καὶ ῥύθ-
ναι ποιῆσαι ! οἷα ὑπέμνα καὶ ἰδεῖν καὶ ἀκούσαι, ὁ
τάλας ἐγὼ ! οἷα ἀγγελίας περὶ σοῦ, θύγατερ, ἐν
ἐστῶσιν δέξασθαι φρεσὶ !

Δίσπονκᾶ μου, τὸ φῶς τῶν ἰμῶν ὀμμάτων, ἡ
γλυκυτάτη ὄψις, τὸ ἔρασμαῖώτατον κάλλος, ἡ μόνη ἐν
πᾶσι τοῖς πρὶν ἐπιρχομένοις ὄκνυθρωποῖς παρήγο-
ρος ἔμοι καὶ παραψυχῆ, πῶς ἔτι καὶ ζῶ καὶ πνέω, D
καὶ οὐκ εὐθὺς νεκρὸς ἐφάνην μετὰ τὴν σὴν ταύτην
θεοκαταφύου ἔμοι συμφορᾶν ; οἷν προέπεμψά σε
καὶ οἷον ὑποδέχομαι ! ἔπειτα ἄρα καὶ δυνήσομαι μέχρι
τούτου καρτερῆσαι καὶ ζῆν. Κρεῖττον ἦν ἔμοι σβι-
σθῆναι τὸν ὄλον ἢ τὴν πᾶσαν ὄρασιν ἀποβα-
λέσθαι, ἢ ἐν τοιοῦτῳ κατεῖν σε ζωφθεῖσαν σχή-
ματι, ὅποιον δὴ σε καὶ ἐνέδουσε καὶ περιέβαλε τὸ
πολὺ καὶ μέγα πλῆθος τῶν ἰμῶν ἀμαρτιῶν.

Ἄλλ' ἔνα μὴ ἐν τοῖς τοιαούτοις μηκύων, ἀντὶ πα-
ρακλούοντος καὶ κουφίζου πειρωμένου τῶν ἀλγει-
νῶν, γένωμαι σοι σφοδροτέρην μᾶλλον ἀνάπτων τὴν
φλόγα καὶ τοὺς ἀνθρακας ἑκαίων τοῦ πάθους καὶ
τῆς συμφορᾶς, ταῦτα μὴ ἐν τῷ νῦν ὄντι σιγήσειν
μοι δεκά, εἰς ἑτέρους δὲ παραπεμψῶ λόγους, μονοθίων καὶ
θρήνων ἐπιταφίων.

nostra consilia, et custodit te et servat et liberat,
et a malo illo te eripit. Nos vero, ut dixi, benevoli
Dei providentiam ejusque sapientem ad aliquid
melius tibi tendentem voluntatem ignorantes, dole-
bamus, gemebamus, vitam rejiciebamus, quasi
magnum aliquid bonum amissemus, dum plane
contrarium eveniret nobis nescientibus.

Et hæc dico, et in memoriam reduco, ut inæ
animæ tranquillitatem reddam, eamque ex hac
magna tempestate ac magno irruentium perpetuo
fluctuum tumultu eripiam, et ex amaris hisce sen-
sibus qui eam tanquam in profundum mare, in
doloris nempe abyssum demergunt, in quam et
nos deduxit calamitatis hujus intolerandæ nimius
excessus. Timeo enim ne tantum corporum nostro-
rum mortem, sed et ipsarum animarum perniciem
incurramus. Ut igitur hanc magnam nubem, et
profundas has tenebras, et noctem hanc ex dolore
nobis superfusam ex tuo corde dissipet et ad
illud misericordiæ Salvatoris Christi mare, qui
omnia nobis utilissima provides, aspicias, ꝑideo et
præsentem sermonem profero, et in memoriam
cogitationemque ea quæ præcesserunt, reduco,
quæ ultra spem ab nostram utilitatem facta sunt.

Accedere autem ad ea quæ secuta sunt, volo; sed
scinditur et agitur, et conturbatur cor, nec illud
continere valeo, cum in ejus profundum intret et
continuo illud transfigat dirus doloris hujus
gladius. Nec scio quid facturum sim, dum ex una
parte ad intentum hortationis consolationisque
propositum attrahor, et ex altera calamitas inde
me retrahit et ad gemitus, et lamenta, et lacryma-
rum fontes abducit.

O ! quantæ, quam amaræ tenebræ meos oculos
velaverunt ! ortæ, ut ita dicam, ex frixi cordis
fumo, et eos manes ac mortuos efficientes ! quanta
sustinui et videndo et audiendo, o ego infelix !
Quæ de te nuntia, o filia, firmiter et constan-
ter sustinui !

Domina mea, meorum oculorum lumen, dulcissimum
spectaculum, amabilissima pulchritudo, quæ
sola in superveniente tristitia me solabar et excita-
bas, quomodo adhuc vivo et spiro, neque statim
mortuus sum post mortiferam hanc mihi cala-
mitatem ? Qualem te dimisi, et qualem recipiam !
si tamen usque ad id temporis sustinere ac vivere
possim. Potius mihi erat exstingui totum solem et
omnem visum abjicere, quam in tali te habitu obtenebratam
videre, quali induta es et circumdata
propter meorum peccatorum multitudinem.

Sed, ne tantis immorans, tibi ardentem flam-
mam accendam, carbonemque doloris et calamitatis
excitem, nedum te adhorter et consolari nitar,
hæc impræsentiarum silere decet, et aliis relinquo
funebres hymnos et orationes.

Tu autem, imperatrix mea, dulcissima lux mea, quæ nunquam sine magni doloris affectu nos tristes ac demissos videre aut lacrymas ex oculis nostris fluentes aspicere sustinuisti, vide nunc quanta patiamur ; vide cordis nostri insolabilem dolorem, et jam nobis sis ipsa consolatrix miranda, quemadmodum et alia omnia quæ circa te sunt omnes miratur. Nihil enim ex aliis hominibus, ut ita dicam. nos potest consolari et mulcere, nisi tu ipsis operibus rebusque ostendas te generose eam ferre ac sustinere calamitatem quæ propter te nobis est intolerabilis.

Magna enim illa est et ultra quamvis cogitationem ; sed et multa tuæ animæ vis christiana, multa et pietas tua neque ulla ratione minor, multa et magna tua in Deum fiducia. Quanta et qualis, quam firma et segura tua in sanctissimam ejus Matrem spes ! Potes, si velis, multas alias magnasque cogitare et reputare causas Benefactori et Salvatore Christo gratias agendi eumque confitendi, simul et solatia et perfectissima refrigeria accipiendi. Multum potes et in ejus misericordia ineffabili et inenarrabili confidere. Ecce tibi optimus ac piissimus imperator, ecce piissima et amantissima Domina et imperatrix, nostra, vices patris ac matris erga te gerunt, et tibi se præstant, tanquam ipsi te genuissent. Ita omnem in te suam ouram impendunt.

και συμπαιδιστάτα δέσποινκα και βασιλις ἡμῶν, ἔστι πατρός τι πάντα και μητρός, και γίνονται σοι και ὡς γυνεὶ τακόντες. Οὕτω δὲ και πᾶσον φροντίδα τῶν κατὰ σὲ ποιοῦνται.

Ego vero, et quæ te genuit mater, et fratres tui, illud et volumus et semper erga te erimus quod et ipsa voles et cupies, aut quod tu, tanquam domina jusseris, et te circumdantes, ut quidam servi, in omnibus tibi omnimodo servire festinabimus ; nihilque eorum quæ ipsa volueris, non fiet, dummodo nos efficere potuerimus. Concede tantum nobis ut omni tristitia ac demissione expertem vultum tuum intueamur, tuam festivissimam formam, serenissimos et ornatissimos tuos mores, tuos dulcissimos et amore Dei plenos oculos ; fac ut videamus subridentia tua labia ; et quod superest tempus omne nobis non amarum erit. Hoc modo nobis omnem tuam erga nos caritatem dilectionemque ostende ; hoc modo parentes tuos solari velis reapse ; hoc modo nostræ propriæ vitæ auxiliari cures. Vides enim ut præ dolore dissolvatur jam ac defluat, et ad interitum decurrat.

θῆσαι τῇ ἡμετέρᾳ ζωῇ. Ὅρας και γὰρ ὅπως ὑπὸ τοῦ πάθους φθοράν.

Lex est e cœlis a Deo data ac simul humana, ut filii adimpleant quidquid voluerint parentes, sive magnum, sive parvum. Et hujus legis observatio

(1) Malim οἶα, adverbialiter pro ὡς βεβαια, quæ firmata.

(2) Horum unus fuit Joannes Chumnus.

Σὺ δὲ, βασίλισσά μου, γλυκύτατον ἔμην φῶς, μηδέποτε ἀπαθῶς ἀνασχομένη και μεγάλης χαρῆς ὀδύνης στυγρούς ἡμᾶς και καταρῆς ἰδεῖν, ἢ δ κρυον τῶν ἡμετέρων ἐκπίστων ὀφθαλμῶν. ἰδεῖν ἔποια πάσχαμεν, και τὴν ἀπαραμύθητον ὀδύνην ἰ τῆς καρδίας ἡμῶν, και γενεὴν κἄν τούτω θεουματις παρήγορος, ὡς και ἄλλα πάντα πάντες θε μείζουσι τὰ κατὰ σὲ ἔπει μὴδ' ἔστιν ἄλλος, ὡς ἰσ εἰπεῖν, ἐν ἀνθρώποις τρόπος ἡμᾶς θυνάμενος π ραμυθῆσασθαι και παρακαλέσαι, εἰ μὴ σὺ δαξαι αὐτοῖς ἔργοις και πράγμασι, και μὴ ῥῆμασι μόνις και λόγοις, ἔτι γενναίως και καρτερεῖς και ἰσπῆ ρεις αὐτῶν δὲ ταύτων, τὴν δια σὲ, ἰσνικήσων ἡμῶν, συμφορῶν.

Πολλὴ μὲν αὐτῇ και μεγάλη και ὑπερβολικὴ ἰσπῆσας ἐπέκεινα· ἀλλὰ και πολὺς ὁ τῆς σῆς πρῶ νισμὸς ψυχῆς, πολλὰ και ἡ εὐλάβεια και φῆ μισα ὑπερβολὴν ἀπολαίπουσθαι, πολλὰ και ἰσπῆ και ἡ πρὸς Θεὸν πεποιθήσας. Ὅσα δὲ και οἶα (1) βεβαία και ἀσφαλῆς και ἡ πρὸς τὴν παννύκτησ αὐτοῦ μητέρα ἰσπίς ! Ἐχεις, εἰ βούλεις, και πᾶς ἰσπῆσας και μεγάλας εἰς νοῦν βεβαίεσθαι και ἀπ ρίσασθαι τὰς ἀφορμὰς πρὸς εὐχαριστίας και ἰσπῆ μολόγησιν αὐτοῦ τοῦ εὐεργέτησ και σωτήρησ ἰσπῆστος, ἄμα δὲ και πρὸς παραμυθῆσιν σὴν και τὰς τῆσιν παρακλήσιν. Ἐχεις και θαρρῆσθαι σὸς και μεγάλα ἐπὶ τῷ εἰλεῖ και τοῖς ἀφῆστος ; ἀκακιδυγητόσ οἰκτιρμαῖς αὐτοῦ. Ἰσθού σοι και β σιλεύς ὁ φιλανθρωπότητασ πάντων και φιλοχριστι τατασ, ἰσθού και ἡ τῶν ἰσων τρόποσ φιλοχριστιτε τάτασ.

Εγὼ δὲ, και ἡ γεννήσασά σε μητέρα, και ἀδῆ φοί (2), ἰσθού και βουλόμεθα και δια σὲ παντόσ ὑπῆ σουμεν πρὸς σὲ ὅσον ἂν και αὐτὰ βουληθείης ; ἀγαπήσας, ἡ και, ὡς κυρία, προστάξας, και ἰ κλη περι σὲ στρεφόμενοι και, ὡς δοῦλοι δὲ τῷ πάντα και σπουδάσομεν ἐκ παντόσ τρόπου πρῶ μωσ θαρραῖσθαι· και οὐδὲν οὐδαμῶς ἔσται ; σῶν θελημάτων ἀτέλεστον, ἡρῶν ἐκπαροῦν δῆ μῆνων. Μόνον δίδου ἡμῶν ἐκτόσ πάσας σκυθρωπῆ τητοσ και καταρῆας τὸ σὴν ἰσπορῆν πρῶσωποσ, π σὴν ὠρμιστάτην μορφήν, τὸ γαλανότατον π σ σμειώτατον ἡθος, τοὺς γλυκυτάτοσ και φόβου θεῷ γέμοντασ ὀφθαλμοὺς· δὸς και ὑπομειδιῶντα τὴ σ χεῖλη κατιδέσιν· και τοῦ λοιποῦ ὁ πᾶς ἡμῶν ἰσπῆ χρόνος οὐδὲν ὀδύνηρόσ. Ἐν τούτω τῷ τρόπῳ π ὀλην περι ἡμᾶς δεῖξον ἀγάπην σὴν και στοργήν ; τούτω τοὺς σε τακόντασ παραμυθῆσασθαι και βσ λῆθητι και πρᾶξον· ἐν τούτω σπουδάσοσ και βσ ἐκλύεται ἡσθ και ὑπορῆσαι, και καθυπέσθαι πρῆ

Νόμος ἔσωθεν και δεδομένοσ παρὰ Θεοῦ και ἰ θρώπινωσ, πάντα και μικρὰ και μείζω, ὅσα δὲ ἰ βούλονται πατέρεσ, ὀφείλου (3) παῖδασ τοὺς εἶ ;

(3) Deest forsans verbum πράττειν, αὐτῆ τι aliud.

dem assecuta sit Quid quidem honor tibi, Deo illum confirmante, permaneat quandiu in hac vita durabit hominum genus.

Hæc autem omnia utrum tibi tristitiæ ac doloris causas afferunt, an multas et magnas gratiarum ad Deum actiones ejusque confessionem? Id posterius omnino. Nonne, ut decet, rependemus ipsi, una gratias agentes, ipsi inquam et purissimæ ejus Matri, cujus interventu, supra omnem cogitationem nostram, supra omnem sensum nostrum, talia providens Deus sapienter dirigit ad eum, quem scit ipse, finem, dolori omni et tristitiæ superiorem? Quoniam non corporibus solummodo vivimus homines, sed et immortalibus animis, et multo magis animis quam corruptioni obnoxiiis corporibus, qui sane recta Dei cognitione digni habiti sumus et secunda in Christo Jesu fide, sumusque ad nunquam finitura bona vocati, recteque in præsentibus istis et vanis fluxisque ac transeuntibus, nihil solidi ac firmi habentibus probamur. Si igitur generosi videamur, animose probationem ferentes, simul et in omnibus gratias agentes quæ Deo placerunt ac nobis evenerunt non simplicia illa tunc recipiemus, pro calamitatibus quas cum gratiarum actione sustinuerimus, sed et multiplicia, majorem ultimam benedictionem obtinentes quam prior erat, quemadmodum et generosus ille vir, et in omnibus undequaque accidentibus calamitatibus, et in omnibus tentatoris artificiiis imperturbatus mansit Job. » Euntes ibant, inquit, et flebant, mittentes semina sua; » et: » De mortuo, inquit, luge. » Et rursum: » Propter mortuum, effunde lacrymas, et dira patiens, incipe lamentum. » Attamen ut in patientia nostra possideamus animas nostras clamat Christus Salvator, clamat et testatur; quam patientiam ego mistum lacrymis et flebitis semen voco, ut et eorum qui terram versant, patientia laboribus multis sudorumque fontibus mista est. Et tibi plures illi manipuli, quos cum lætitiâ et exultatione portantes veniunt, » vana quidem materia conculcata et abjecta; illic vero, ii universi fructus e patientia orti, sinceri sunt, horreis cælestibus collecti, nunquam impensi: et his in terris multas affert et magnas ex Deo mercedes, qui iis qui amara patiuntur » sacros dirupit eosque lætitiâ circumdat, et luctum eorum in gaudium convertit. » Credens autem David » in terra semper viventium videre bona, » nihil aliud statim et ad se conversus dicit, nisi: » Exspecta Dominum, et viriliter age, et confortetur cor tuum; » eo quod beatum illud spectaculum non nisi ex patientiâ tibi occurrat ac fiat.

(1) Psalm. cxiv, 6.

(2) Sirach. xii, 14.

(3) Sirach. xxxvii, 16, cum varietate.

(4) Christus a quo Lucam xxi, 19: ἐν τῇ ὑπομονῇ ἡμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

(5) Psal. xxxix, 11; ἐστρέψας τὸν κοπετὸν μου

ἄλλα τῶν ἀπάσῶν ἐπανέγκαστο· ὅσαρ δὲ σοὶ Θεοῦ καὶ βεβαιούντος, παραμένει μέχρι κατὰ μέτρον ἂν θλονότι καὶ γίνῃς ἐκθρόνων παραμεινέτω τῷ βίῳ.

Ταῦτα δὲ πάντα πότερον λύπης ἔχει σοὶ μὲν καὶ ὀδύνης ἀφορμὰς, ἢ πολλὴν καὶ μεγάλην ὀφειλὴν εὐχαριστίας ἀπάσης καὶ ἀπομολογίας πρὸς Θεὸν; ἢ τοῦτο πάντως. Καὶ οὐκ ἂν ὅσον ἢ ἐπιδοῦμεν εὐχαριστοῦντες αὐτῷ, ἅμα δ' εὐχαριστοῦντες καὶ τῇ πανπεράγῳ τούτου μητρὶ, ἕως μεσιταίαις ὑπὲρ πάντα νοῦν ἡμῶν, ὑπὲρ αἰσθητῶν πάντων, τὰ τοιαῦτα Θεὸς οἰκονομῶν ἀγχι σφραγισθεὶς καὶ μαλλὸν ἐκείνος οἶδε τέλος, ὀδύνης αἰτίας καὶ λύπης ἀνώτερον; Ἐπειδὴ γὰρ οὐ μόνον ζῶμεν ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ψυχαίς ἀθάναται, πολλῶν δὲ μαλλὸν ψυχῶν ἢ σώμασι φθιμῶν, ἕως θεογνωσίας ὑγιούς ἤξιωμένοι καὶ ἀσφραγισθεὶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πίστει, πρὸς ἐκείνα κλονούμενοι τὰ μηδέποτε λήγοντα ἀγαθὰ, εἰκότως ἐδοκιμαζόμεθα ἐν τοῖς παρούσι τούτοις καὶ μετὰ καὶ ῥέουσι καὶ παρερχομένοις, καὶ μηδὲν ἄλλο μὴδὲ στάσιμον ἔχουσιν. Ἄν γοῦν καὶ γενναῖαι τινες φανώμεν εὐψυχῶς φέροντες τὴν δοκιμὴν ἅμα δὲ καὶ ἐπὶ πάντιν εὐχαριστοῦντες τοῖς τῷ θεῷ μαζόντι Θεῷ δεδομένοις καὶ ἡμῖν ἐπιτεταμένοις οὐκ ἁπλᾶ μόνον ἀπολαμβάνομεν κἀνταῦθα, ἀλλὰ πληγέντες εὐχαρίστως ἐκαρτερήσασμεν, ἀλλὰ πολλαπλᾶ, μείζονος τῆς ὑστάτης εὐλογίας ἐκχάνοντες ἢ τῆς πρώτης, ὡς καὶ ὁ γενναῖος ἐκείναις ἐν πάσαις ταῖς συμπεσοῦσαις συμφοραῖς πᾶσις τοῖς τοῦ πειράζοντος μηχανήματων ἀκαταστος ἔτυχεν Ἰωβ. « Πορευόμενοι (1) ἐπορεύουσι φησί, » καὶ ἐκλαίον, βάλλοντες τὰ σπέρματα τῶν » καὶ, « Ἐπὶ (2) νεκρῶ, » φησί, « κλαύσο καὶ αὐθις, » Ἐπὶ νεκρῶ κατὰ γῆρας δάκρυα, δεινὰ πάσῶν ἐναρξαι ἔργου (3). » οὐ μὴν καὶ ἐν τῇ ὑπομονῇ ἡμῶν κτήσασθαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν (4) Χριστὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ διαμαρτυρεῖται, ἢ ὑπομονὴν ἐγὼ μικτόν φημι σπέρμα δάκρυ καὶ κλαυθμοῖς, ὡς καὶ τὰ τῶν περὶ τὴν γῆν νοούντων μικρὰ δάκνουσι πόνοις καὶ ἰδρωμάτων νοῖς. Κάκει μὲν τὸ πλεον τῶν δραγμάτων, ἀπὸ μετὰ χαρῆς αἵροντες ἔρχονται καὶ ἀγαπῶντες ἀχρεῖον καὶ ὑλὴ πυρὸς καταπατηθὲν καὶ ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα δὲ τὸ ἐκ τῆς ὑπομονῆς ὄλον, ἀκήρατοι πὸς, ἀποθήκαις οὐρανίαις θησαυριζόμενον καὶ δαμῶς μηδέποτε θανατούμενον, κἀνταῦθα δὲ πρὸς Θεοῦ καὶ μεγάλας ἐπιδοῦμεν τὰς ἀμοιβὰς, καὶ διαῤῥήσσοντος τοῦ σάκκου τοῖς περὶ χουσι, καὶ περιζωννύοντος εὐφροσύνην, καὶ κοπετὸν στρέφοντος εἰς χαρὰν (5). Πιστῶν δὲ Δαυὶδ ἐν γῆ τῶν αἰεὶ ζώντων ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ οὐδὲν ἕτερον εὐθὺς καὶ πρὸς σὲ στραφεὶς λέγει

εἰς χαρὰν ἔμοι· διεῤῥήξας τὸν σάκκον μου, περιέζωσάς με εὐφροσύνην.

(6) Psalm. xxvi, 13, 14: πιστεύω τοῦ ἰδεῖν ἀγαθὰ Κυρίου ἐν γῆ ζώντων. — Ὑπόμεινο: Κύριον ἀνδρίζου, καὶ κραταιούσθω ἢ καρδία καὶ ὑπόμεινον τὸν Κύριον.

εινον τον Κύριον, και άνθριζου, και άνθριζου, και κραταιούσθω ή καρδιά σου, ώς τής μακαρίας εκείνης
 Ιαμόθεν έτέρωθεν ή εκ τής ύπομονής και άπαντώσης και γυγενημένης.
 υσσας γούλι και σύ μεγάλη και περιττά και A
 ς δάκρυών κατήνεγκες, πολλούς μιν και
 ς συμφοράς, πολλούς και έν αύτῷ τῷ κάθε
 συμφορᾷ, πολλούς και μετά τήν συμφορᾷν,
 εν καρδίαν ένδούσα τῇ φλογι και τῷ καύσωνι
 εἰς αὐτοῦ μαρασμῶ · δείξον λοιπόν κατ' ἴσον
 και τό τής ύπομονής, και Χριστῷ τούτο
 σσοντι και ζητοῦντι θύσον και καρποφόρη-
 ει τῇ έντολῇ ταῦτα κήσαι τήν σπην ψυχῆν,
 θαι δε και ήμᾶς τās ήμῶν πράξον, κενδυ-
 εις ἤδη και καταποθῆναι και έκλειστέναι
 θυμιας τῷ μηδαμόθεν άλλοθεν άνεψυχῆν και
 ησιν δύνασθαι δείξασθαι, ει μη σύ, ένικη-
 αἰς τής εύλαβείας ύπερβολαἰς και πρὸς Θεόν
 ἤσσειν, ἀμα δε και τῷ γενναίῳ και σταθερῷ
 ονημάτος, κρείττω σκαυτήν δείξεις και ύπερ- B
 γνηομένην τοῦ μεγάλου τοῦδε πάθους και
 ους ήμᾶς χειρωσμένης και κατεργούσης
 ρᾶς. Καί τοῦτον δὴ τόν τρόπον, ή τά πάντα
 σία σύ, και θαυμαστή παρήγορος ήμῖν κατα-
 μη ρήμασι μόνοις και λόγοις, ἀλλά και ἐρ-
 κτύτοις φανερόν τιθέισα ότι και παρεκαλέσατο
 ἰλίως παρεκαλέσατό σε Θεός, τής μεγάλης
 ; ύπομονής ἀμειψάμενος και τής θαυμαστῆς
 νίας. Ταύτην ἐγώ σοι, βασίλισσά μου, τήν
 ν, ταύτην προσάγω τήν ἱεσίαν, και δείξει
 εἶσα, ή και τά πάντα και βουλομένη και σπου-
 ισα τοῖς σέ τεκούσιν ήμῖν πράττειν κεχαρισ-
 Καί μη παρίδης μηδ' έν τοῖς παροῦσι θερ-
 ὀρᾶς δ' ὀπόσον, καθικετεύοντα τόν πατέρα,
 ηδαμῶς έτέρως ἤκιστα δυνάμενον ζῆν, ή εύθυ- C
 εις ἀγγελίας δεχόμενον περι σου, και τῶν νῦν
 ; θορυβούντων και τήν ὅλην καρδίαν σπαρατ-
 και νεκρούντων κουφιζούσας λογισπῶν. Να
 και εἴτι πλέον δύνῃ, πράξον εις ήμῖν παραμυ-
 και Θεός εἶσται σοι κίνταυθα κηδεμών και χορηγός εἰλέους παντός, ὁ και τῶν ἀρρήτων πατήρ οἰκτιρῶν.
 ην ἀλλά και έν τοῖς οὐρανόις εἶσται σοι πρυτανεύων και χαριζόμενος τήν άνέκφραστον εκείνην και μη-
 ε μηδέν πέρας ἔχουσαν εύφροσύνην, πρεσβεούσης και μεσιτεούσης πρὸς τούτο τής παναχράν-
 αι παναμώμου και πανυπεράγνου Μητρός αὐτοῦ.

Flevisti igitur, et tu multas et nimias lacrymas et lacrymarum fontes emisisti, multas quidem et ante calamitatem. multas vero et in ipso dolore et calamitate, multas et post calamitatem, totum tuum cor flammæ et igni et consumptioni inde ortæ tradens ; ostende nunc non minorem patientiam, eamque Christo jubenti ac poscenti immola et offer, et hac lege posside animam tuam ; fac utnos quoque animas nostras possideamus ; quæ in eo sunt ut præ tristitia dejiciantur ac deficient, eo quod non aliunde refrigerium et solamen possint accipere, nisi tu, tua eximia pietate et in Deum fiducia, simulque tuo generoso ac firmo animo vincens, teipsam majorem ac fortiolem magno illo dolore præstes, ac calamitate, quæ nos totos premit ac dejecit. Ethoc modo, tu, quæ in omnibus admirationem moves, sis nobis admiranda consolatrix, non verbis modo ac argumentis, sed et operibus ipsis manifestum faciens te a Deo perfectam consolationem accepisse, hanc magnam patientiam et hanc miram sufferentiam induisse. Has ad te, imperatrix mea, preces, hæc vota mitto; hæc accipe libens, quæ omnia vis et properas parentibus tuis grata facere. Neque despicias nunc (quam ardentem vides), supplicentem patrem tuum, qui non aliter vivere potest, quam si de te lætifera nuntia accipiat, quæ amare totum cor perturbantes et discerpantes et occidentes cogitationes mulceant. Hæc facias, et adhuc si valeas, his plura, in nostrum solamen ; et tibi Deus in hoc mundo curam et omnem misericordiam præstabit : quippe qui misericordiarum pater sit. Ac deinde in cælis tibi indesinentem illam et ineffabilem lætitiã largietur, interveniente et intercedente purissima et sanctissima et immaculata sua Matre.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΧΟΥΜΝΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΚΑΝΑ ΘΑΥΜΑΤΟΣ.

NICEPHORI CHUMNI

AD PHILADELPHIÆ EPISCOPUM

DE MIRACULO IN CANA FACTO

De miraculo quod Dominus Salvator in Cana A effecit et quod primum omnium est, bene inquiris quare non alia substantia, sed aqua in vinum conversa sit. Etenim non contrarium, vinum nempe aqua factum minus mirum fuisset, sive ad miraculi rationem, sive ad demonstrationem, si vim conversionis aut potentiae divinæ considerare velis : et in nuptiis ac convivio id convenientissimum fuisset. Quare ? Quia Paulus dicit : « Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. » — Stupefaciens simul et sapientes reddens eos qui non fuissent sobrii, iisque suadens ut nuptiis attenderent et legibus de ipsis constitutis uterentur, aquam bibentes, neque vinum, in quo, juxta Pauli vocem, est luxuria. Nunc vero aqua in vinum conversa, deliciarum est quasi materia, ad quas tamen Christus nullibi videtur hortari, quasque non permittit. Quod patet ex hac ratione quam nobis tradidit, docens inquirendum nobis panem substantialem nec quidquam aliud, neque ciborum voluptates. Et calicis mercedem participantibus promittens, non vini calicem, sed frigidæ dicit : id igitur aqua est. Quod enim in terra siccum est, et secundum Scripturam terra vocatur, id hoc loco est etiam calicis frigida aqua, communis hominibus aliisque animalibus potus, et iis illisque sufficiens. Neque ullum animal quidquam patietur vitam corrumpens, si aqua utetur ; neque homo quidquam tale patietur, cum tempus esset, quo aquam bibens vivebat, vinum ne noscens, quidem post diluvium enim, inquit, vinum ; ac statim post vini primam notitiam experimentum periculosum evasit.

Ex codice 2105, pag. 264. Episcopus Philadelphie, cui inscripsit Chumnus opusculum, Theoleptus est qui sub Andronico seniore vixit. [Vide tom. CXLIII. Edit.]

(1) Epist. ad Ephes. v, 18.

(2) Matth. vi, 3.

(3) Matth. x, 42, Ὅς ἴαν ποτίσῃ ἕνα τῶν μι-

Και δὴ τὸ ἐν Κανᾷ θαῦμα τοῦ Σωτῆρος Θεοῦ ἄλλων πρῶτον ὄν, καλῶς ἔχεις ζητήσας ἐχάριν οὐχ ἕτερον, ὕδωρ δ' ἦν εἰς οἶνον μετα-
Και γὰρ οὐδὲ τούναντίον, οἶνος ὕδωρ γὰρ οὐκ ἔλαττον ἂν ἦν οὐτ' εἰς θαῦμα, οὐτ' εἰς ἕξιν, εἰ μὲν βούλει τῆς μεταποιητικῆς, εἰ δ' ἐπιδημιουργικῆς θεϊκῆς λέγειν δυνάμεως · καὶ ἂν καὶ τὸν εἰκότα λόγον ἐπὶ τοῦ γάμου καὶ τοῦ ποσίου · τίνα τοῦτον ; ὃν καὶ Παῦλος φησὶ, « μεθύσκεσθε οἶνω, ἐν ᾧ ἐστὶν ἀσωτία. » ἐπὶ τὸν ἅμα καὶ σωφρονίζον τοὺς ἀκρατεῖς, καὶ πρὸς τὸν γάμον ὄραν καὶ νοῖς νενομισμένοι χρῆσθαι, ὕδατι χρωμένους, καὶ μὴ οἶνω, ἐν ᾧ ἂν εἴπομεν φωνῆν, ἀσωτία ἐστὶ. Νῦν δ' ὕδωρ νεχθέν εἰς οἶνον τρυφῆς τις, εἰπεῖν, ἐστὶν ὅτι ἦν Χριστός οὐδαμῆ φαίνεται οὐτ' ἐπιτρέπω συγχωρῶν · καί γε δῆλον ἐξ ἧς καὶ παρέδωκε εὐχῆς, τὸ ἐπιούσιον ἄρτον (2) ὥστε ζητεῖν ἵνα ὄν ἕτερον, μηδὲ βρωμάτων ἤδονάς. Καὶ πρὸς δὲ μισθὸν τοῖς μεταδιδούσιν ἐπαγγελλομένην οἶνου, ψυχροῦ δὲ λέγει (3) · τοῦτο δ' ὕδωρ ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς τὸ ξηρὸν, καὶ ἡμεῖς ὀφθῆναι τῆν ξηρίαν (4), τοῦτέστι τῆν γῆν καὶ ταῦθα τὸ τοῦ ποτηρίου ψυχρὸν ὕδωρ ἐπὶ κοινὸν ἀνθρώποις τε καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ζώων ἅμα μὲν ἐπὶ τούτων, ἅμα δ' ἐπ' ἐκείνων ἐπὶ καὶ οὐ μὴ τι πάθη ζῶων οὐδὲν φθειρόν τῆν ὕδατι κεχρημένον · οὐτ' ἀνθρώπος οὐκ ἂν ἐπεὶ καὶ ἦν ὅτε δὴ καὶ ὕδατι τρεφόμενος ἔσθ, πρὶν μηδὲν μηδαμῶς εἰδῶς. Μετὰ γὰρ τὸν κλυσμόν, φασίν, ὁ οἶνος · καὶ εὐθὺς ἐξ αὐτοῦ περὶ αὐτὸν πρώτης ἐπιστήμης καὶ κείρας ῥός (5).

κρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ μόνον. . . ἀπολέση τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

(4) Conf. Genes. 1, 9.

(5) Genes. ix, 20. Καὶ ἤρξατο Νῶε αὐτὸν γεωργὸς γῆς, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπέλωνα · καὶ ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη, καὶ ἐγυμνώθη οἰκῶ αὐτοῦ.

δ' οὐδὲν τῶν τούτων, εὐδ' ἀνθρώπου γ' ἄ
 ὦ Θεὸς· τῶν δ' ἐπιγαλλῶν τοῖς ζώσι μίλει,
 ρημί; καὶ ὑδατός· καὶ διὰ τούτο καὶ τὸ μὴ
 οὐνον ἄμα καὶ ἀφθονον· ἔρπῃ δ' ἰσθλεῖν ἐν
 ἐκείνου πρόσταγμα (1), διὰ τὸν καρπὸν
 οὐ τοῦ καλοῦ (2), τῆς ὄρας καὶ τῆς βρώ-
 τηθέντες καὶ τῶν ἐντεταλμένων ὀλιγωρη-
 εῖσχομεν.

ἢν ἄλλὰ τούτων δὴ τὸν τρόπον τούτου καὶ
 ος πλείω καὶ ἄμεινω λόγον ἔχειν, πλείω
 ἢ παιδείμᾶ, σωφροσύνης εἵνεκα καὶ τοῦ μὴ
 ; καὶ ἀσώτως βιοῦν. τοῦ γε δηλονότι τὸν
 ὡρ γυγνησθαι ἢ τὸ ὑδωρ εἰς οἶνον μεταβα-
 ῖν (3) μὴ τὸ πρῶτον καὶ ἄμεινον, μὴ δ'
 ρως, ἐπὶ δὲ τοῦ δευτέρου τὸ θαῦμα τὸ ὑδωρ
 ἀποιεῖν, καὶ εὖ καὶ καλῶς, καθὰ δὴ καὶ ἐν
 ἢ εἰρηκότες ἴσμεν, αὐτὸς ἐπιστήσας, τὸν
 ζήτησας. Ἄλλὰ σὺ μάλλον τίς ἐν καὶ
 ἰαμῆτος καὶ πολυπράγμων ἡσά; ἱερέροι ἂν
 οὐ καρδία μὴ καθάρᾳ καὶ ὁρώσα Θεόν, δια-
 ἢ δ' ἐν αὐτῇ ἀναδεικνύσθαι ἐκ' ἐκείνου ἀκαρι-
 αβαίνουσι καὶ τὰ ἐκείνου θαυμασία, ὅστις σι
 κ τοῦ Πνεύματος ἔχειν ἀσφάλως ἐρευνηῖν τὰ
 ἴματος; Ἐπει δὲ καὶ ἡμεῖς ἱερεῖς τὸ δοκοῦν
 ας. ἱερούμεν, τῷ σὺ πνεύματι καὶ τῇ εἰς
 ἀρῆσάσθαι χάριτι.

αὐτὰ ἐπ' ὑδατος, τὸ μὴ πρῶτον τῶν ἄλλων,
 ἰχασον τῶν ἄλλων καὶ ἐπὶ σταυροῦ, ὁρώμεν
 α γυγνησθῆναι· καὶ τὸ μὴ πρῶτον, αὐτὸ δὴ
 ἢ ἐν Κανά καὶ ἐν γάμῳ, ἐν δὴ καὶ διεξιόντες
 ἐπὶ δὲ τοῦ σταυροῦ ὑδωρ ῥυῖν ἐκ τῆς τοῦ
 ς πλευρᾶς (4), μεταβαλόντος εἰς τοῦτο τοῦ
 αἵματος ἐπ' ἰσχάτου τῶν θαυμάτων, ὡς
 πρῶτου Χριστὸς αὐτὸς εἰς οὐδὲν τοῦτο με-

ἴματι εἰς ταῦτον ἵνα ἀμφὸ τὸ θαύματι,
 ὦτον τὸ τ' ἰσχατον. Ἐκεῖ μὲν γὰρ γάμος,
 ἔτουτον Θεός (5), ὅτι καὶ τίμιος (6)· τίμιος
 εἰς αὐτοῦ παίδων εἵνεκα, οὐς καὶ εἰσποιεῖ-
 ιστός καὶ Πατέρα αὐτῶν εἶναι λέγει Θεὸν
 τὸν ἴδιον, καὶ προερέπει γι κατὰ ταύτην
 ῖσει ἀνθρώπους ὄντας τολμᾶ ἐπικαλεσθαι
 Πότε δ' αὐτοῖ τούτῳ εἰσι, καὶ πότ' ἐπικαλού-
 ρησίως εἰσίν; Ὅσηνίκα δηλονότι καὶ δι'
 καὶ Πνεύματος αὐθις ἀναγεννηθέντες (7)
 Χριστὸν ὄλον φορέσωσι διαιωνίζον καὶ ἀφ-
 ἔνδυμα. Τί λοιπὸν; ἢ μὴ τοῦ βαπτίσματος
 ἢλη εἰς ἧς καὶ τὸ ἀναγεννησθαι ἡμῖν· τὸ δὲ
 ἴματος ἀφανῆς, καὶ τοῖς ἀπίστοις οὐ πάνυ
 ὦν ὅτι τοσαῦτα ὑπερρυῖ καὶ μεγάλη ἴστιν
 ἔδνημένον· Οὐ γὰρ ὕρωσι τὸ Πνεῦμα, καὶ,

enes. III. 19, 'Ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου σου
 ὦν ἄρτον σου.

ἢ τοῦ κακοῦ?
 Veruaculo, sed negligentissime, *ρουρηγοῖ*
 eteres dicebant potius ὅτι τι.

Janne. XIX, 34: Εἰς τῶν στρατιωτικῶν λόγῃ αὐ-
 ἰ πλευρᾶν ἔνυξι, καὶ εὐθὺς ἐξῆλθεν αἷμα καὶ

Nihil vero tale curæ est Deo, hominis causa ;
 necessariorum autem ipsi cura est pro viventibus,
 panis, inquam, et aquæ. Et ideo unum quidem
 nobis otium abundat ; panem vero in sudore
 manducare, Dei mandat est, propter fructum
 illum venustum, quem venustate ac gula victi præ-
 ceptorumque negligentes comedimus.

Attamen hoc modo cum id meliorem videatur
 majoremque rationem habere, plusque continere
 doctrinæ propter sapientiam ac vitam frugalem
 continentemque, nempe cum melius videatur vinum
 in aquam verti quam aquam in vinum ; quid est
 quod non prius ac melius aut neutrum, sed secun-
 dum, nempe aquam miraculum converterit, bene,
 ut in exordio diximus, inquiris. Sed quis melius
 quam tu et exquirens ac multum laborans recte
 inveniret, cujus cor purum est ac Deum videns,
 cujusque cogitationes ad eum ascendentes plene
 illius miranda penetrant, ita ut et cum spiritu ea
 que sunt Spiritus valeas penetrare. Quoniam vero
 nos ut nostram sententiam diceremus hortatus es,
 dicemus tuo spiritui et ei, quæ ex ipso est gratia,
 confidentes.

Hæc duo miracula in aqua facta videmus, unum
 quidem primum omnium cæterorum, alterum au-
 tem ultimum aliorum, et in cruce. Et primum
 quidem illud est quod in Cana et in nuptiis,
 quod nunc explanamus ; aqua vero in cruce
 effusa ex Salvatoris latere, ultimo miraculo in
 aquam converso divino sanguine, ut in primo
 Christus ipse in vinum convertit.

Atque opinor ad idem ambo miracula tendere,
 primum ac ultimum. Ibi enim nuptiæ, et eas ho-
 norat Deus, quia sane honorandæ sunt ; honorandæ
 autem sunt, futurorum filiorum causa, quos adoptat
 Christus, ac Patrem eorum esse dicit Deum pa-
 trem suum, et homines incitat ut eum invocare
 secundum hanc relationem audeant. Quando autem
 id sunt, et quando eum legitime invocant? Quando
 saue per aquam ac Spiritum regenerati Jesum
 Christum totum ferunt sempiternum et incorrupti-
 bile vestimentum. Quid denique? Fons baptisma-
 tis manifestus est ex quo regeneramur. Quod au-
 tem est spiritus, invisibile est, et infidelibus mi-
 nime credibile est tot et tanta supra naturam posse
 aquam efficere. Non enim vident Spiritum, et quia
 eum non vident, neque intelligunt commutationem

(5) Gregorius Naz. Ora. XL, p. 648: Μιμήσο-
 μαι Χριστόν . . . ὅς καὶ θαυματουργεῖ γάμῳ καὶ
 τιμᾷ συζυγίαν παρουσίᾳ.

(6) Epist. ad Hebr. XIII, 4: Τίμιος ὁ γάμος ἐν
 πᾶσι.

(7) Joann. III, 5: Ἐάν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὑδα-
 τος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βα-
 σιλείαν τοῦ Θεοῦ.

aque in illum. Convertit igitur ac transformat eam A
in vinum Christus, ut credibilem efficiat ejus con-
versionem in Spiritum, ac simul ut ex nuptiis et
genita natura confirmet incorruptibilem regenera-
tionem.

Ideo et in cruce ex divino latere sanguis et aqua,
quia hæc ambo Christus, ex puro virgineo sanguine
caro factus et aqua baptizatus, et balneo ablutus,
non sui causa, sed pro totius mundi piaculo.

Hæc nos de primo omnium Salvatoris miraculo-
rum novimus; hæc de ultimo et in cruce peracto.
Et cum aqua vinum facta sit, et rursus sanguis in
aquam versus sit, nihil incredibile est vinum fieri B
ipsam sanguinem hujus qui talia perfecit mi-
racula, extremum nobis et salutare mysterium et
calicem quem ipse, Ecclesiæ hujus immaculatæ
quam sibi acquisivit sponsus, ex perenni fonte mi-
scet, vitæ æternæ, iis qui participant, pignus. Ita
ut in hoc uno quod in Cana factum est, non solum
aliorum primo, et solo in hoc genere, totam
esse demonstratam salutis nostræ virtutem fidem-
que solide stabilitam.

Tu autem si quid excelsius noveris et docueris,
utpote qui Dei miracula, hocce et cætera bene, imo
melius penetrare valeas, huic et nos mentem ad-
hibentes, tuæ scientiæ participes erimus.

(1) Joann. iii, 8: Τὸ πνεῦμα, ὅπου θέλει, πνέει,
καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις· ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν
έρχεται καὶ ποῦ ἵπάγει· οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεν-
νημένος δι' ὕδατος.

ὅτι μὴ ὁράσκειν (1), οὐδ' αἰσθάνονται τῆς ἐς τὴν
ὑδατος μεταβολῆς καὶ μεταποιήσεως. Μ
γούνη καὶ μεθίστησκει εἰς οἶνον τοῦτο Χριστός,
καὶ τὴν ἐς αὐτὸ τὸ Πνεῦμα μεταβολὴν το
στώσεται, καὶ ἅμα τὴν τῆς ἐκ γάμου κ
τῆς φύσεως πρὸς τὴν ἀφθαρτον πιστώσεται
νησιν.

Διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐκ
πλευρᾶς αἷμα καὶ ὕδωρ (2), ὅτι καὶ ἅμ
Χριστός, ἐξ ἀγνῶν παρθενικῶν αἱμάτων
σάρξ, καὶ ὕδατι βαπτισθείς, καὶ λουτρῶν
νος, οὐχ ἑαυτοῦ χάριν, ἀλλὰ παντός τῶ
καθάρσιον.

Οὕτως ἡμεῖς ἴσμεν περὶ τοῦ πρώτου τῶ
πάντων τοῦ Σωτῆρος ἐπεγνωκότες θαύματα·
ἐπὶ τοῦ ἐσχάτου καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Ἐκ
μὲν ὑδατος οἶνου, αἵματος δ' αὐθις ὕδατι
μένων, οὐδὲν ἀπίστον, μὴ οὐχὶ καὶ οἶνον ἐκ
αἷμα τοῦ τὰ τοιαῦτα θαυματουργοῦντος γὰρ
τὸ τελευταῖον δέχου μυστήριον καὶ ἡμῶν·
ριον, καὶ γούνη κρατῆρα ὄν αὐτός, ὁ καὶ
ἀσπίλον Ἐκκλησίας ἡγάγετο νυμφίος ὢν,
καὶ πηγῆς κινῆς, ζωῆς αἰωνίου τοῖς
χορηγῶν. Ὡστ' ἐν ἐνὶ τούτῳ τῷ ἐν Κανᾷ,
πρώτῳ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ μόνῳ γε ὅτι
ἡμῶν ἀποδειχθῆναι τὴν τῆς σωτηρίας ἐκ
στερῆραν τὴν πίστιν ἐνιδρῶσθαι.

Σὺ δὲ ὁ τι ἂν ἄλλο καὶ γνοίης ὑψηλότε-
ροῦ διδάξαι, ἅτε καὶ Θεοῦ τῶν θαυμάτων·
καὶ τῶν ἄλλων, ἐς τὰ μέγιστα καὶ πλείους
δεδυννημένος, τούτῳ δὲ καὶ αὐτῶν τὸν νοῦν κ
τες (4), τούτου ἂν καὶ γνοίμεθα.

(2) Videtur excidisse verbum forsan ἐ.

(3) Scilicet in Eucharistiæ sacramen-

(4) Cf. Bæhr. ad Herodot. t. I, pp. 8.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ

Ἐπὶ τῇ πρὸς τὸν Ἥλιαν αἰτήσει τοῦ Ἐλισσαίου καὶ τοῖς κατ' αὐτὴν διαπορημένοις
τούτοις δὲ καὶ ἐτι πλείω ἐκ τῶν Εὐαγγελίων καὶ ἠπορηται καὶ λελυνται.

EJUSDEM AD EUMDEM

In petitionem Elisæi ad Eliam et in dubia quæ de illa proponuntur; insuper plura ac majora ex
liis in dubium vocata sunt ac soluta.

Prius quidem habebat me timor, ne nimis audax videre si sacras Scripturas

Εἶχε μὲν ἐμὲ καὶ πρότερον (1) φόβος,
μικρός ἦν οὗτος, μὴ τί γε τολμᾶν, ἐπ

¹ E codice regio 2103, pag. 266, 2.

(1) Forsan cum de miraculo factum in Cana inquireret; vel sententia in genere prolata.

ιοντα, εις βάθος ἢ εις ὕψος τούτων περιᾶσθαι A
 μηδ' ἐξετάζειν, μηδ' ἔσθαι· μηδ' δεῖ, μηδ' ἂ μηδ'
 τι ἀσφαλές, μηδ' γε πολυπραγμασίην, μηδ'
 ὑμναζέειν και δοκιμάζειν ἰθὺς τον νοῦν
 ς ἀποκρύφους αὐτῶν, ἐπι μὴδ' πασιν ἀρεῖ-
 αὐτα και ὅσα τοῦ Πνεύματος, ἀλλ' οἷς και
 ιστί δεδομένον, δεδονησθαι δηλονότι τῶν δε-
 νων ἐπικνεῖσθαι και ὑπηγορευμένων τῶ
 ατι· και τὸ τῆς θείας φωνῆς πρὸς τοῦτ'
 μᾶλλον φέρειν, « Ἐρευνᾶτε (1) τὰς Γραφάς. »
 τι μὴ πρὸς πάντας εἶναι τὴν προτροπὴν,
 τι πρὸς ἐκείνους, οἷς και τὸ εὐρίσκειν ἐστίν
 θῶς ἐστιν ἐν αὐταῖς, καθαρμένους ὄλους
 μα και γλώτταν και ψυχὴν και διάνοιαν, και
 ὅν τρόπον τοῦτον δεδυναμένους, χωρὶς κη-
 φωτός εἶναι τοῦ ἕϊου δεκτικούς, και ἀποκα- B
 ν και μύσεων ὑψηλοτέρων τοῦ καθ' ἡμᾶς
 α τῆς κατ' αὐτὸν ἰσχύος και φύσεως. Εἰ γὰρ
 οἷς χερσίν οὐ θέμις τῶν ἁγῶν ἀπεισθαι
 καθαῶν, ἢ που πολὺ και πλείστον ὅσον τὸ
 νοῦν μὴ καθαρμένον μηδὲ διάνοιαν ἐμβιβά-
 λιάζεσθαι και προσχωρεῖν και εἶον συμπαρε-
 ϑηαι τοῖς ὑπερκειμένοις, και μηδὲν ἐπικτηίς,
 ἢ μετ' ἁκαρπυνοῦς ἀγισμοῦ και ἧς εἰπομεν
 ς καθάρσεως.

μὴν ἀλλ', ἐπειδὴ Θεοῦ και ταῦτα φωναι,
 εἶτε (2), και εὐρήσετε, κρούετε και ἀνοργήσε-
 ῖ πρόσκειναι και αὐτοί, ζητοῦντες εὐρεῖν. Και
 αεν δὴ πρῶτον τὸν νοῦν, ὡστ' ἐν προσοχῇ
 ρῆσαι και ταπεινώσει και συντριβῇ καρδίας·
 ὡτὸν ἀγομεν ἐπὶ τὰς ἐγκλειούσας πύλας και
 κερύβειαι αὐτῶν τῶν θείων Γραφῶν, βαλλοντα C
 αὐτάς, οὐκ ἀφόβως δε, και γοῦν μετὰ πολ-
 ος τοῦ θείους ζητοῦντα ῥαγῆναι ταύτας ἐφ'
 και ὑπονοεῖσθαι αὐτῶ, και δὴ γενόμενον
 μηδὲν ἰδὸν μῶτε νοῆσαι μὴτ' εἰπεῖν, ἀλλ'
 ἐν και διδασχθείη, ὡς ὑπὸ παραπετάσματι τῶ
 ἐνω κρυπτόμενον και μὴ πάνυ τι δῆλον ὄν
 ἄλλοις.

μὴν ἀλλ', ἐπεὶ ταῦτ' ἀρχὴν τῶν ἐφεξῆς ὑπο-
 εις ἐπὶ τούτοις οὕτως ἔχουσι και θαρρέειν
 εἰπαισιν, ἐκ' αὐτὸ και δὴ λοιπὸν ἤκομεν, ὁ
 ν και ζητοῦντές ἐσμεν. Ἔστι δὲ τοῦτο τί ;
 τὰ τὸν Ἠλίαν και Ἐλισσαῖον, ὧ δέπουθεν
 ὄντι και ἀπόρη πλείω και μείζω συνεισέρ-
 τῆς αὐτῆς ὄντα και ταῦτα ἐρεύνης και ἀπο-

νοῦ μὴν γὰρ Ἠλίας Θεοῦ εἰρηκότος Ἐλισ-
 χρεῖσαι ὡστ' αὐτοῦ εἰς προφήτην (3), και
 Ἐστ' ἄμφω ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην ἰόντες, Ἠλίας
 καταξας τῇ μελωτῇ τίμνει (4), και βαίνουσι
 ἡρᾶς, τῶν βρυμάτων αὐτοῖς ὑποκίχωνρότων.
 ἐ τούτῳ Ἠλίας ἐπιτρέπει Ἐλισσαῖον τὸ δο-
 κῶ αἰτῆσαι, ὡς και ἐσόμενον αὐτῶ, του
 (5) πεποιηκότος. Ὁ δὲ τὸ ἐπ' ἐκείνω πνευ-

legens, earum profunditatem vel altitudinem pene-
 trare tentarem, et si inquirerem ea quæ non oportet,
 aut quæ non securum est inquirere, et si nimio
 ardore studio incumberem, et si exerceri, et ex-
 plorare vellem eorum mentem quæ in iis abs-
 conduntur, cum non omnibus detur ea et quidquid
 est a Spiritu sancto, sed iis tantum quibus da-
 tum est, penetrare posse et intelligere dogmata a
 Spiritu sancto prædicata. Ac is est sensus divinæ
 hujus vocis : « Scrutamini Scripturas; » ea exhorta-
 tio non ad omnes pertinet, sed ad eos tantum
 quibus licet recte invenire quæ in eis continentur,
 mundum habentibus corpus et linguam et animam
 et cogitationem, atque ita, cum sine macula sint,
 divinæ lucis capacibus, ac revelationum initiatio-
 numque nostra mente ac vi et natura excelsiorum.
 Si enim immundis manibus non licet sancta ac
 pura tangere, sane quamplurimum timendum est
 ne mens aut cogitatio non mundata nequeat adire
 et accedere ac pervenire ad ea quæ supra ipsam
 versentur, neque penetrari valeant, sine perfecto
 illo candore perfecta que, quam diximus, purifica-
 tione.

Attamen quoniam Dei hæ quoque voces sunt :
 « Quærite, et invenietis, pulsate, et aperietur, » ac-
 cedimus et nos, quærentes ut inveniamus. Et pul-
 samus primum mentem, ita ut in attentione vige-
 lem et humilitate ac contritione cordis ; deinde
 ipsam ducimus ad portas claudentes et celantes
 divinas Scripturas, eas quidem pulsantem, non
 absque timore, et cum maximo metu cupientem
 eas frangi sufficienter ac aperiri, et, quando intus
 fuerit, nihil privati aut cogitare aut dicere, sed
 quantum satis erit ut doceatur, tanquam tapete
 perspicuo velatum neque multitudini manifestum.

Attamen, quoniam hæc principium eorum quæ
 secutura sunt, supposuimus, hisque se ita habentibus,
 fiduciam habere nobis licet, ad id tandem
 venimus, quod nunc quærare debemus. Quid autem
 illud est ? Quod ad Eliam et Elisæum spectat,
 unum quidem ac difficile, cui plura et majora con-
 junguntur, quæ eodem egent examine, nec minus
 D difficilia videntur.

Audit enim Elias Deum dicentem ut Elisæum
 loco ipsius in prophetam unget ; et ungit. Deinde
 ambo ad Jordanem procedentes, Elias flumen pal-
 lio pelliceo percutiens dividit, et per siccum incedunt,
 fluctibus iis obedientibus. Deinde Elias Eli-
 sæo permittit ut a se quidquid placuerit, postulet,
 tanquam ipsi adfuturum, efficiente Elia. Ille vero
 postulavit ut spiritus Eliæ duplex super ipsum fle-

Joan. v, 39.
 Matth. vii, 7.
 II Reg. xix, 7.

(4) IV Reg. ii, 8.
 (5) Ob Ἠλίαν melius τοῦ Ἠλίου.

ret. Et difficile quidem arbitratus est Elias quod A postulatatum erat, sed non omnino neque semper. Sed « Si videris me, inquit, quando tollar a te, erit tibi ita ut postulasti. » Et abierunt postea. Postquam autem abiere, Elisæus currum ignis, aspicit, in eoque Eliam statim raptum atque ablatum. Et postquam id vidit, et in petita gratia confidit, statim conversus ad Jordanem, pallio pelliceo et ipse flumen percutit. Illud autem minime obedit neque finditur neque dividitur ut prius, neque siccum dat Elisæo apud ipsum videre aut transire. Et propheta, cum mœreret quod non modo non duplicem, ut postulaverat, sed ne simplicem quidem spiritum accepisset, atque ignei currus et Eliæ ascensionis spectator factus : et pallium quidem pelliceum idem, et Jordanis idem et in iisdem B fluctibus ; divisio autem nulla neque eadem ac prius separatio. Quid deinde ? Hinc rursus ad Eliam vertitur et illius Deum invocat : in hac prece autem Jordanem rursus percutit, et secat verberans, et illum tanquam per siccam terram transit, neque magis neque minus quam Elias et ejus spiritus, sciens jam se eadem posse.

βαίνει, οὐ πλέον οὐδὲ μείζον, ἀλλ' ὅσον Ἡλίας καὶ δυναμείος.

Et hæc quidem ita se habuerunt. Ibi autem quaeritur et illud : Quare non obvius, sed durus Elias Elisæi postulationi occurrit, tanquam invidia actus neque patiens se minus habere quam eum qui ad ipso unctus erat ? Quaeritur autem, et maxima difficultate abundat illud, quod Elias in oculis Elisæi currum ascendat et sursum currat, Jordanis vero ab Elia divisus Elisæo resistat, neque cedat, neque obediat : et hæc sunt spiritus qui super illum erat, et juxta preces Elisæi, duplex super Elisæum factus erat. Non enim verisimile erat mentitum esse Eliam, neque quisquam id dicere auderet. Sed quid ?

Sed nondum hoc. Sed de priore credo oportere nos prius loqui.

Queritur ac moleste fert et dolet Elias, quando Elisæus contendit quod ignorabat ille ac nesciebat Eliæ spiritum. Oportebat enim ut ille non eum spiritum, neque eum duplicem postularet. Nunc autem idem est ac si quis sciens divitiarum thesauros esse apud aliquem, thesauros quidem sciret, C numerum vero nesciret, sed minores eos ac dimidios credens, duplices eos peteret ; atque ita quaerens, eos ipsos, et neque iis plures postularet.

Quis enim major spiritus ac vis in prophetam fieret quam posse voce aquam in cœlis coercere ac stabilire, et sursum manere, cum tamen natura nequeat cogi ac manere, et per determinatum tempus, eam coacervare ita ut voce rursus ruere

μα ἐπ' αὐτῷ, γενέσθαι διςὸν αἰτρεῖται (1). σκληρὸν Ἡλίας τὸ αἰτηθῆναι νομίζετε, ἀλλ' αὐτὸ καὶ κατὰ, οὐδὲ μέχρι παντός· ἀλλ', « Ἐὰν ἰδῆς με φησὶν, ἀναλαμβάνομενον, ἴσται σοι οὕτως. » ἀπήσσαν ταῦτ' εἰπόντες. Ἐπεὶ δ' ἀπήσσαν, Ἐσαῖος ἄρμα πυρὸς βλέπει, ἐπὶ δὲ τούτου Ἐυθύς ἀρπαγέντα φερόμενον ἄνω. Καὶ ὅτι πρὸς εἶδε καὶ τεθάρρηκεν ἤδη τὴν χαίρειν, καὶ ἐστραφεῖς ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, τῇ μελωτῇ καὶ τὸς κατάσσει· ὁ δ' οὐχ ὑπέκει (2), οὐδὲ ἔζητε ὡς τὸ πρῶτον οὐδὲ διαιρεῖται, οὐδὲ ζῆλον εἶδε διδῶσιν ἐν ἑαυτῷ οὐτε βλέψαι τὸν Ἐλισσαίου, οὐκ ἐπὶ τούτου βῆσαι. Καὶ ὁ προφήτης ὁ ἄσπας ἑαυτὸν ἔζητε καὶ δὴ λαβεῖν ἔκρουσε, μὴ ἐπ' ἑαυτῷ, ἀλλ' οὐδ' ἀπλοῦν ευρημαίως, καὶ τοὶ ἄσπας ἄρματος καὶ τῆς τοῦ Ἡλιοῦ ἀνοδοῦ θεοῦ φησὶν νημένος· καὶ ἡ μὲν μελωτῇ ἡ αὐτῆ, καὶ ἡμεῖς ὁ αὐτός, καὶ βίβροις αὐθις ἐν τοῖς αὐτοῖς· ἡ δὲ διαιρέσεις ἦκιστα οὐθ' ἡ τομῇ κατὰ τὸ πρῶτον ἡγεῖται δὴ κούθεν ἡ αὐτῆ. Τί λοιπόν ; Ἐπιστρίψαι αὐτὸν πρὸς Ἡλίαν, καὶ τὸν ἐκείνου ἐπικαλεῖται ὅτι ἡ δὲ τῷ ῥήματι τούτῳ τὸν Ἰορδάνην αὐθις ἔκρουσε καὶ ῥήγνυσι παταξας, καὶ ὡς ἐπὶ ζηρᾶς αὐτῷ ἡ τὸ ἐκείνου πνεῦμα, γνοὺς εἶναι καὶ αὐτὸς ἦν

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἐνταῦθα δὲ ζητεῖται καὶ αὐτὸ, τί ὅτι μὴ προσηγῆς, ἀλλὰ σκληρὸς ἔπι ἐπὶ τὴν τοῦ Ἐλισσαίου αἰτήσιν ἀπαντᾷ, ὡς φθόνου δῆπου γε ἡγμένος καὶ μὴ ἀνεχόμενος εἰς ἔχριν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ χρισθέντος. Ζητεῖται δὲ, C πλείστης ὅσης ἔστι μετέχον τῆς ἀπορίας, καὶ Ἡλίαν μὲν ἐν ὄψεσιν Ἐλισσαίου ἐπ' ἄρματος β καὶ δραμαῖν ἄνω, Ἰορδάνην δ' ὑπ' αὐτοῦ τμηθῆναι πρὸς Ἐλισσαίου ἀντέχειν, καὶ μὴθ' ὑποχερῆ μὴτε καθυπείχειν, καὶ ταῦτα τοῦ ἐπ' ἐκείνου ἔκρουσε, κατὰ τὸ δοκοῦν Ἐλισσαίου, διπλοῦ ἐπὶ τὴν γεγεννημένου· οὐ γὰρ ἦν εἰκος ψεύσασθαι ἢ οὐθ' οὐδεὶς ἂν εἶποι. Ἀλλὰ τί ;

Ἀλλὰ μήπω τοῦτο· ἀλλὰ περὶ τοῦ πρώτου χρῆναι οἰμαί εἰρεῖν ἡμᾶς πρῶτον

Δυσχεραίνει καὶ δυσανασχέτῃ καὶ ἀσπας Ἡλίας, αἰτησαμένῳ τοῦ Ἐλισσαίου, ὅτι ἐπὶ αὐτῷ ἦν αὐτός καὶ μὴ τὸ πᾶν εἰδώς τοῦ κατ' αὐτὸ πνεύματος· εἶδε δὲ οὐ τοῦτο οὐδὲ διπλοῦ ἐπὶ αὐτὸ ζητῆσαι. Νῦν δ' ἴσται ταυτόν, ὡς περὶ αὐτὸ παρ' ἑτέρῳ χρημάτων θησαυροῦς εἶδως, τοὺς θησαυροῦς ἔδει, τὸν δ' ἀριθμὸν οὐκ ἔδει, ἀλλ' εἰ τοὺς καὶ τοὺς ἡμίσεις ἰσῶς νημίζων, θεαλοῦς αὐτὸν εἰζῆται· οὕτω δὲ ζητῶν, αὐτοῦς ἐκείνου, καὶ τῶν ὄντων πλείους, εἰζῆται.

Τί γὰρ ἂν πλέον καὶ γίναιτο ἐπὶ προφήτῃ ἔκρουσε καὶ ἰσχύος, ἡ ὕδωρ μὲν ἐν οὐρανοῖς γλῆ δεδυνῆσθαι πεδῆσαι (3) καὶ ἰδρῶσαι, καὶ μὴ ἄνω μὴ πιφυκὸς καρτερῆν βιάσασθαι καὶ μὴ καὶ τοσοῦτον ἐπὶ χρόνον, εἴτ' ἄθροον, ὥστε ῥυ-

(1) IV Reg. 11, 9 : Καὶ εἶπεν Ἐλισσαῖ· Γενηθήτω δὲ διπλᾶ ἐν πνεύματί σου ἐπ' ἐμέ.

(2) IV Reg. 11, 14.

(3) III Reg. xvii, xviii.

ἡ ἀθήνη ἀθήνη πρᾶξι καὶ κατὰ γῆς ἐκχύσαι· A
 ἢ ἀνωθεν ἀκλύσαι κάτω, τόπον οὐχ ἕτερον,
 ἢ ἔχον τὸν ἄνω, ἐπὶ δὲ ἔθεσαν ἐπὶ θυσίαν,
 ἢ ἄνωθεν, ἀλλὰ καὶ ὑδωρ ἔπερ ἐπ' αὐτὴν
 καὶ πάντα τὰ περὶ αὐτὴν, ἐκάλωσε συμφλέ-
) ; Πάντως δὲ οὐδὲ τοῦτο μικρὸν, ὅτι ἄρτω
 ἢ καὶ ὑδατι βραχεῖ καὶ τῇ δυνάμει τῆς βρώ-
 ταύτης τισσαράκοντα ἡμέρας ἔπορεύθη καὶ
 ῥάκοντας νύκτας (2). Ἄλλὰ τι καὶ εἰς Σάρα-
 3) ἦκε, καὶ ἦν ἤκουσε χήρας, ἐπειδὴ, παρ'
 γινόμενος, παρ' αὐτῆς δῆκου καὶ ἦν σκηνώ-
 ραμοὶ κακεῖ τίνα καὶ ὅσα καὶ οἶα τὰ θεού-
 τὸ περὶ τὴν ὑδρίαν τοῦ ἀλεύρου κενουμένην
 ἵποτε λείπουσαν, ἀλλ' αἰεὶ πληρουμένην· τὸ
 ἦν καψάκην τοῦ ἐλαίου ὡσαύτως ἔχον (4).
 ἢ καὶ νεκρὸν τὸν τῆς αὐτῆς χήρας παῖδα B
 ἤγειρε (5), τί τις ἂν φαίη τούτου μείζον;
 τοῖνυν τοιούτων καὶ τοῦ ἐνεργούντος ταῦτα
 ατος τὸ διπλοῦν τί ποτ' ἂν γίνοιτο καὶ ὅσον;
 « Ἐάν ἴδῃς με, » φησὶν (6), « ἀναλαμβάνω-
 » σχεδὸν τοῦτο λέγων· « Ἐπεὶ μὴ ταῦτό σοι
 ἴκνωται μὴδ' ἰκανῶς ἔχει πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ
 ἢ πνεύματος, ἀλλ' οὐκ ἔτι καὶ ὑπὸ πυρός
 ἢς ἀρπαγέντα με καὶ λαμβανόμενον (7) ἰδῶν
 οὐκ ἂν πλείον τοῦ ἐν ἐμοὶ ὄντος καὶ μείζον
 νομίσεις οὗτ' εἶναι παρὰ σοὶ ζητήσεις, πλείον
 θεὸς τοῦ νῦν σοὶ καὶ νομιζομένου καὶ τοῦ γε πρὸς τὴν
 αἰτήσιν κατ' αὐτὴν ἐρχομένου.

ἢ ταυτα μὲν ἐφ' οἷς καὶ περὶ τῶν κατὰ τὸν
 καὶ Ἐλισσαίου διηπορηκότες ἐσμέν· ὁ λόγος
 σαχθεὶς ἐφ' ἕτερα μείζω καὶ ὑψηλότερα, ἐχό-
 ῶν λελογμάνων, ἄγει.

γὰρ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἄγγελος φαίνεται
 χάρις· καὶ δὴ φανείς καὶ περὶ παιδὸς αὐτοῦ
 ἄνθρωπος εὐαγγελιζόμενος, « Ἔσται μέγας, »
 (8), « καὶ αὐτὸς ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει
 ἵσταται Ἡλιοῦ, » Καὶ σκόπει μοι κἀνταῦθα
 τὸν Ἡλίον ὅσον καὶ οἶον μέγα καὶ μέγιστον,
 ἢς ὄντος ἄλλου, μήτε πλείονος μήτε μείζονος.
 τοῦτο περὶ τοῦ παιδὸς εὐαγγελίσασθαι τῇ
 ρία.

πει δὲ καὶ αὐχίς, Χριστοῦ ταῖς φωναῖς προσ-
 9), Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ καὶ δι' ἀγγέλου τὰ
 καὶ λελαληκότος· « Οὐκ ἐγήγηται, » λέ-
 0), « μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου
 πιστοῦ· » τοῦ ποίου τούτου; τοῦ ἐν πνεύ-
 καὶ δυνάμει Ἡλιοῦ ἐλθόντος. Ἄλλὰ κἀνταῦθα D
 μβαῖνον ἄπορον, οὐχὶ μικρὸν πάντως. Εἰ γὰρ
 τιστῆς τῶν λοιπῶν πάντων καὶ προφητῶν
 , τί οὐχὶ καὶ ἐν μείζονι πνεύματι, οὐδ' ἐν

III Reg. xviii, 38. — Forsan συμφλέξαν,
 ἴθησε καὶ ἔβαλε· ignis, πῦρ ἀνάλωσε συμ-

II Reg. xix, 6, 8.

II Reg. xvii, 9 : πορεύου εἰς Σαρεπτά.

II Reg. xvii, 16.

II Reg. xvii, 17.

V Reg. ii, 10.

egerim fere ἀναλαμβάνόμενον. Excidit præ-
 , quod fieri amat.

ab alto attrahere, non alium habentem locum,
 nisi illum superiorem; postquam autem eum in vic-
 timam injecit, non modo eam, sed et aquam,
 quam in ipsam infudit et omnia quæ circa ipsam
 erant, complexus est ac incendit. Neque illud par-
 vum est quod exiguo pane, ac exigua aqua et cibi
 hujus virtute quadraginta dies incessit et quadra-
 ginta noctes. Dein venit in Sarephtha, et apud vi-
 duam diversatus est aliquandiu. Vide tunc quæ et
 quanta et quot miracula. Vide hydriam farinæ
 vacuefactam et nunquam deficientem, sed semper re-
 pletam; olei videlicet lagenam eodem modo se habentem.
 Quod ejusdem viduæ mortuum filium Elias susci-
 taverit, quid hoc majus diceretur? Eorum igitur
 talium operantisque talia Spiritus, duplum quale
 et quantum esset! Sed, « Si videris me, inquit,
 sursum ablatum: » quasi diceret: « Quoniam hæc
 non tibi sufficiunt ut demonstraretur qualis sit qui
 in me est spiritus, sed videns me raptum et sur-
 sum ablatum neque plus quam in me est neque
 majus esse credes, neque apud te majus esse concu-
 piscis, majus ex ipso visu illud sciens et igitur
 edoctus quam prius credideras et cujus desiderio
 tenebaris. »

Sed ea quidem sunt in quibus ambigimus de
 Elia et Elisæo. Sermo autem ad alia majora et ex-
 celsiora adductus, præcedentibus tamen conjuncta,
 nos ducit.

Et enim in Evangeliiis angelus apparet Zachariæ;
 et postquam apparuit et de filio Joanne propheti-
 zans: Erit, inquit, magnus, et ipse procedet in
 spiritu et virtute Eliæ. Et hic etiam considera
 quantum et quam excelsum et sublime sit quod
 ad Eliam spectat, cum nihil sit aliud neque celsius
 neque majus quod de filio Zachariæ evangelizari
 possit.

Considera et rursus, Christi vocibus attendens
 Christi Dei, per angelum nota illa verba dicen-
 tis: « Non surrexit, inquit, major inter natos
 mulierum Joanne Baptista. » Qualis erat Joanne
 s? In spiritu et virtute Eliæ venerat. Atque
 quod hic occurrit, non caret difficultate, neque om-
 nino parvum est. Si enim Baptista cæteris omnibus
 vel prophetis major est, quid est quod non in ma-
 jore spiritu, neque in majore virtute, sed in iisdem

(8) Luc. i, 15, 17.

(9) Sic προσσχόντες supra. Nil mutandum in hoc
 auctore. Grammaticus Bachm. Anecd. t. II, p. 369,
 ait πρόσχες esse Atticorum, idque δι' εὐφωνίας
 Idem tradit scholiastes in Pauli Silent. Themas
 v. 12: Τὸ πρόσχες διὰ δύο σσ ὠφελε γράφεσθαι
 ἐπεὶ δὲ κακαφωνου ἐγένετο οὕτως, ἀποβάλλει τὸ
 ἦν σ.

(10) Matth. xi, 11.

ac ipse Elias ? Aut quomodo salvum erit illud majus quam apud Eliam, si Elias nihil minus, sed idem habuerit ? Quis autem minor quidem Baptista, major vero illo in regno cœlorum ?

Sed accipe prius a me quæ prius et ab angelo dicta sunt. « Convertet enim, inquit de Joanne, multos de filiis Israel ad Dominum Deum ipsorum. Deinde addit : » Et ipse præcedet in spiritu et virtute Eliæ. » Averterant enim tunc filii Isarel vultum et corda eorum a facie Dei ; averterant inde et converterant ad Baal, et ipsum sequebantur, et omnia hæc quæ et historiæ et libri referunt, contra altaria Dei, contra ejus sacerdotes, dirissima facta sunt. De illis irascitur Elias, et mala illa in eos qui fecerunt convertit, et in prophetas opprobrium et in sacerdotes indignationem, et liberat Israel ex suo errore, et ad Deum rursum convertit. Illo igitur spiritu, illa virtute opus erat, ut multos filiorum Israel conveteret, et ei submissos salvaret. Et illud est, opinor : » In spiritu et virtute Eliæ venturus est. »

κάνταυθα τὴν δυνάμειος εἶδει, πολλοὺς τῶν υἱῶν στρέψαι, καὶ ὑπ' αὐτῷ γε τούτους σεσῶσθαι. Καὶ καὶ τῇ αὐτῇ τῷ Ἡλιοῦ δυνάμει.

Superest demonstrandum, et quid præterea ? quomodo major est Baptista. Eo ipso baptismate quod perfecto in Christo perfectionem antecedit, et populum ipsi præparat, non modo ex filiis Israel, sed ex omni natione genere hominum ; neque illud modo, sed quod et Christus ad ipsum venit, et, inclinato capite, baptismate recipit, ille ipse qui agnus Dei est, et omnia mundi peccata tollit, et in baptismate purificat ; ipse est Christus qui minor quidem Joanne reputatus, major tamen illo est. Etenim in omni baptismate, cum aliud ad baptizantem pertineat, aliudque ad baptizatum, qui baptizat baptizato major esse videtur. Sed non eodem modo de Christo est, cum Deus sit, et aqua baptizantem baptizet spiritu, sine quo baptismate non licet in regnum cœlorum introire. Hujus perfecti baptismatis et Joannes fit particeps. Quomodo autem ? Manu quidem purissimum caput in aqua

(1) Matth. xi, 11 : 'Ο δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστίν. In explicando difficili hoc, sed mystico, Evangelii loco, refutandisque quorundam sententiis suaque expounding, versatur Phot. Epist. 135, quæ legatur dignissima.

(2) Luc. 1, 16,

(3) III Reg. xviii, 18, 21 : Καὶ εἶπεν Ἡλιοῦ... Ἐπορεύθη ὅτις τῶν βασιλῶν... εἰ ἐστὶ Κύριος ὁ Θεός, πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ· εἰ δὲ Βαάλ, πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ.

(4) III Reg. xix, 10 : Ἐγχοτέλιπόν σε οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν καὶ τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν ἐν ρομφαίᾳ.

(5) III Reg. xix, 10 : Καὶ εἶπεν Ἡλιοῦ· Ζηλῶν ἐξήλωκα τῷ Κυρίῳ παντοκράτορι.

(6) III Reg. xx, 21 : Ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω ἐπὶ σὲ κακὰ. Verba sunt Eliæ.

κλείωνι δυνάμει, ἀλλ' ἐν τοῖς αὐτοῖς καὶ ἰσὺ τῷ Ἡλιοῦ ; ἢ πως περισσώθησεται τὸ μείζων τοῦ Ἡλιοῦ μηδὲν ἔττον μηδ' ἑλαττον, ἀλλὰ ἰσχηκότες ; Τίς δὲ καὶ ὁ μικρότερος μὲν τῆς πίστεως, μείζων δ' αὐτοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν νῶν (1) ;

Ἄλλ' ἐκεῖνά μοι πρῶτα, τὰ καὶ παρὰ τοῦ λου πρῶτα, λάβε. « Ἐπιστρέφει » γὰρ, πρὸς Ἰωάννου φησὶ (2), « πολλοὺς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν. » εἰτ' ἐπάγει : Ἐὰν τὸς προελύσεται ἐν πνεύματι Ἡλιοῦ καὶ δυνάμει Ἀπίστρεψαν μὲν μὲν γὰρ καὶ τότε οἱ πῶ Ἰσραὴλ πρόσωπον καὶ τὰς καρδίας αὐτῶν πρὸς τὸν Θεοῦ· ἀπίστρεψαν ἐκείθεν καὶ ἐπέβησαν ἐπὶ Βαάλ, καὶ ὀπίσω αὐτοῦ ἠκολούθησαν (3), καὶ ἐκεῖνα, ὅσα καὶ ἱστορίαι καὶ βίβλοι φησὶ, πρὸς τὸν Θεοῦ, κατὰ τῶν ἱερῶν αὐτῶν, ἢ τὰτα κατεπράχθη (4)· ζῆλοὶ δ' ἐπὶ τούτοις ἦσαν καὶ στρέφει τὰ κακὰ ταῦτα κατὰ τῶν πητῶν (6) καὶ τῶν γε προφητῶν τῆς αἰσχρῆς καὶ ἱερῶν τῶν προσοχθισμάτων (8), καὶ τὸν Ἰσραὴλ ἐκ τῆς πλάνης, καὶ ἐπὶ Θεῷ στρέφει. Ἐκεῖνου καὶ γένου τοῦ πνεύματος, Ἰσραὴλ ὥστε τὸν Βαπτιστὴν ἐπὶ Θεὸν αὐτὸν τούτ' ἐστίν, οἶμαι, τὸ ἐν πνεύματι αὐτὸν εἶς

λείπεται δεῖξαι — καὶ τί λοιπὸν ; — δι' μείζων ἐστὶν ὁ Βαπτιστῆς· αὐτὸ δὲ τούτ' ἡ βάπτισμα, πρόδρομον ὄν τοῦ τελείου καὶ ἐν τῷ καὶ λαὸν ἰτοιμάζον κατεσκευασμένον αὐτῷ, καὶ παίδων Ἰσραὴλ μόνον, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἐξ καὶ γένους ἀνθρώπων παντὸς, καὶ οὐ τούτο νον· ἀλλ' ὅτι καὶ Χριστὸς πρὸς αὐτὸν ἔρχεται κλίνας τὴν κορυφὴν, τὸ βάπτισμα καταί αὐτὸς οὗτος ὁ καὶ ἀμνὸς ὢν τοῦ Θεοῦ καὶ κόσμου πᾶσαν αἴρων ἁμαρτίαν (9), καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι, οὗτός ἐστι Χριστὸς ὁ καὶ τερος μὲν τοῦ Βαπτιστοῦ νομιζόμενος καὶ α μείζων. Καὶ γὰρ ἐπὶ παντὸς τοῦ βαπτίσματος μὲν εἰς Βαπτιστὴν τελούντος, τοῦ δ' εἰς ἑσπνον, ὁ γε βαπτίζων τοῦ βαπτιζομένου μὲν δοκεῖ· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐπὶ Χριστοῦ, Θεοῦ ἕνεκα τὸν βαπτίζοντα ὕδατι βαπτίζοντος πνευματικῶν δὲ πνεύματος καὶ χωρὶς οὐκ ἐστὶν οὐδ' ἡ

(7) III Reg. xviii, 25 : Καὶ εἶπεν Ἡλιὸς προφήταις τῆς αἰσχρῆς.

(8) III Reg. xvi, 32 : Καὶ ἐστῆσε (Achab) στῆριον τῷ Βαάλ ἐν οἴκῳ τῶν προσοχθισμάτων τοῦ. Ibid. xviii 29 : Καὶ ἐλάλησεν Ἡλιὸς ὁ εἰτις πρὸς τοὺς προφήτας τῶν προσοχθισμάτων Suidas in Μελχὸμ Ἰπροσθθισματα γὰρ κα λύγματα τὰ εἰδωλα προσαγορεύειν ἐκώθεν ; φη. Vide ibi Ernest, in Glossi sacris p. 89 pag. 119.

(9) Joan. 1, 29 : Ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Verba sunt Baptistæ, ad eum accederet Jesus baptizandus.

(10) Matth. iii, 11 : Ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὕδατι... ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυροῦς ἐστίν... αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν τῷ ἁγίῳ καὶ πυρί. Cf. Luc. iii, 16.

εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Τοῦ τοιοῦτου βαπτίσματος τελείου οὗτος καὶ Ἰωάννης ἐν μεθίξει γίνεται (1). Γίνεται δὲ πῶς; χαρὶ μὲν ἐν ὕδατι τῆς ἐσχράντου κορυφῆς ἀπτόμενος, Πατὴρ δ' ἄνωθεν ἐκρούων μαρτυροῦντος (2), Πνεῦμα δ' ἐν ὀφθαλμοῖς περιστερᾶς ἐν εἶδει καταβαῖνον ἰδῶν (3), καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον τῆς Τριάδος ἅλης οὕτω φανερωθείσης αὐτῷ, εἰ μὲν βούλει, εἰς βάπτισιν, ὃ ἐμὸς λόγος, εἰ δ' οὐκ, εἰς ἔλλαμψιν· ἕς δὴ πανουργοῦ Τριάδος καὶ τὸ πᾶν ἴσθι τῆς τοῦ βαπτίσματος χάριτος, τὸ πᾶν ἴσθι καὶ τὸ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐς αὐτὴν βαπτισμένων, καὶ τὴν ὁμολογίαν ἀσφαλῆ καὶ ἀρραιφνῆ φυλακτόνων, μηδὲν τι τοῦ ὀρθοῦ παρανεστημένον, μηδὲ ταραττον μηδὲ συγχίον μηδὲν ἔχουσαν, καὶ τὸ στερρὸν αὐτῆς σαλεύον καὶ περιτρέπον αὐτὴν.

(1) Ipse Joannes Baptista ad Jesum verba faciens in evangelio Matthæi III, 14: Ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με;

(2) Matth. III, 17: Καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρα-

Angens, Patrem vero desursum audiens testificantem, Spiritum autem oculis sub columbæ specie descendentem videns; et hoc modo tota Trinitate ipsi se manifestante, sive in abluitionem velis, sive in illuminationem. Cujus omnipotentis Trinitatis est omnis baptismatis gratia, et omnis nostrum qui in ipsa baptizati sumus salus, et fidelem ac puram servamus confessionem. nihil a recto aberrantem, neque quidquam confusionis aut impuritatis habentem, et quod ipsius firmitatem agitare aut labefactare valeat.

νῶν, λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα. Cf. Marc. I, 11; Luc. III, 22.

(3) Matth. III, 16; Marc. I, 10; Luc. III, 22; Joann. I, 32.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΧΟΥΜΝΟΥ

ΔΙΑΘΗΚΗ

ΚΑΙ ΠΡΟ ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΗΣ ΩΣ ΕΠ' ΑΥΤῆ ΤΗΤΕΛΕΥ Τῆ
Τῆ ΔΙΑΘΗΚῆ ΜΙΚΤΟΣ ΣΥΝΤΑΚΤΗΡΙΟΣ.*

Σπουδαίει δὲ πρῶτον δεῖξαι ὅτι κρείττον καὶ λυσιτελέστερον ἐν ὑγείᾳ σταθερᾷ καθιστώτας διατίθεσθαι, ἢ νόσον ἀναμῆνιν λύουσιν, καὶ ἡμίραν ἐσχάτην χωρίζουσιν τῆς ζωῆς. Ὅποιας δ' ὁ λόγος ἔτυχεν οἰκονομίας, ἀρμοζούσης ἐντέχνως καὶ κατὰ καιρὸν ἐκείστω τὸ πρόσφορον, ὡς μήτε τι τῶν δεόντων εἰρησθαι δόξαι παραλειφθῆναι, μήτε τὸ ἐξ ἀνάγκης ταπεινὸν παρεμπίπτον, καὶ ὃ μὴ ἴσθι φυγεῖν, ὑπεκλίειν καὶ πάνυ τι χαννοῦσθαι καὶ χαλᾶν τὸν τόνον ποιεῖν, εἰδέειν ἂν οἱ τὸν λόγον ἐπιμελῶς μετιόντες.

NICEPHORI CHUMNI

TESTAMENTUM

ET ANTE MORTEM, TANQUAM IN IPSA MORTE TESTAMENTO
MIXTUS SERMO VALEDICTORIUS.

Ostendit primo melius esse ac utilius in firma sanitate testamenta componere quam labantem, expectare et ultimam vitæ diem. Quanta autem prudentia sit oratio, perite accommodans et opportune uniuersique, quod convenit, ita ut nihil eorum quæ dicenda sunt, omitatur, neque ex necessitate orta debilitas, quæ vilitate nequit, dissolvat aut infirmet aut relaxet sonum, animadvertent quicunque orationem hanc attente adhibunt.

Ἔθος τοῦτο σχεδὸν τοῖς πᾶσιν, ἢ τοῖς γε πλείστοις, ἐπὶ τὰ τελευταῖα τοῦ βίου καὶ τὴν τοῦτου καταλύσιν ἀφικνουμένοις, περὶ διαιρέσεις τῶν ὑπαρχόντων καὶ μερισμούς, καὶ οἷς ἂν βούλοιντο κλήρους προσεγνωσμένους, τὴν σπουδὴν ἔχει, καὶ γε τὴν ψυχῆν αὐτὴν, πρὸς τὴν ἔξοδον ἐπιεγομένην, ἰθρλεῖν

Solent fere omnes, aut saltem plerique, in vitæ exitu et appropinquante dissolutione, de dividendis bonis et distribuendis, quibus voluerint hæredibus curam agere, et animam ipsam, jam ad exitum impulsam, rursus ad sollicitudines ac labores, qui ipsam minime decent convertere. Mihi quidem

* E codice 2105, p. 245, 2.

morum videtur, si homo, in ipsa ultima die constitutus, non jam omnes rebus terrestribus adherentes cogitationes rejecerit, sed, adhuc, de propriorum bonorum cogitationibus, imo vero de bonis ipsis sollicitus sit, convertatque se ad ea quæ mundana sunt, dum ad alia jam vocatur, nesciens in quænam, utrum in jucunda, an in tristia, et quæ in æternum protenduntur; neque ad illud tantum et constanter aspiciat, quo, anima soluta a corpore, ab ducentibus transmittenda est, nesciens quisnam ipsam accepturus sit locus, utrum supplicii an quietis? Hanc porro doctrinam et disciplinam habemus, ut presentem vitam, mortis meditationem faciamus, quæ bene futurum sæculum nobis præparabit et commode nos huic adaptabit. Et beati qui his hortationibus totam mentem adhibentes, totam vitam iis submittere, cum iisque vivere conantur.

ποιείσθαι (1). Καὶ μακάριοι γε οἱ ταύτη νουηχῶς πεισθέντες ὑποθίσθαι τῇ παραινέσει, καὶ ταύτη συζητοῦν ὅταν σπουδάσκοντες ὑποθίσθαι τῇ παραινέσει, καὶ ταύτη συζητοῦν.

Quando autem quis eas in oblivione posuerit, mortemque ipsam tanquam vitæ hujus rerum meditationem fecerit, his adhortationibus contradicens, me, ut dicebam, ille in stupefactionem incipit, cum hoc modo ultimis diebus et in ipso fine utatur. Etenim si velis, dum jam te pungit mors, testamenta conficere, aliunde vero non sustines a bonis decidere, quidni omne vitæ tempus mortis tempus reputes, et priusquam verè finis adveniat, ad ipsum respiciens, scribas?

Etenim res ita se habet: cum nati simus mortales, una nobiscum gignitur quæ vitam dissolvit corruptio et fluxus. Et sane nobis in viam et vitæ cursum incidentibus non modo licet ab initio constanter animadvertere quem ad finem requiescere debeamus, sed jam in his quæ prætereunt, aspiciere possumus adjunctam corruptionem. Vita enim nostra tanquam in vestigiis tota incedit, et mors accurrens ac comitans id quod vita transacta reliquit, id statim accipit comprehenditque, et omnibus vitæ partibus fluentibus traueuntibusque occidimur, quæque jam morti adjiciuntur. Ita ut, si mors te in timorem injiciens, ultima die te testamentum conficere cogit, quidni et hodie, illa regnante (et quanta possideat, omnino vides), testamenta scribis, corpus quidem validum habens, mente vero nondum violento morbo turbata, neque ea cogitatione cum formidine agitatus, quod nempe jam moreris.

κραταιᾶς κατασεισάσης νόσου, μηδὲ τὴν διάνοιαν νῆν;

(1) Gobilis est Ciceronis locus Tusc. 1, 30: «Tota philosophorum vita, ut ait idem (Plato), commentatio mortis est.» Vide Wyttenb. ad Phædon. p. 207, et in Philom. t. III, p. 96. Joannes Climac. p. 145: Καὶ θάναμα ὄντως, πῶς καὶ Ἑλληνίς τι τοιοῦτον ἐφθέγγετο, ἐπὶ καὶ φιλοσοφίαν, τοῦτο εἶναι ὀρίζονται, μελέτην θανάτου; Seneca

A ἐπιστρέφειν αὐθις εἰς μερίμνας καὶ τοιαύτας ἀσλίας μὴδὲν αὐτῇ προσηκούσας. ὁ δὲ μοι καὶ τὴν θαυμάζω ἐπεισιν, εἰ ἄνθρωπος, ἐν αὐτῇ ἡμενος τῇ ὑστεραία, οὐχὶ καὶ πάντας εὐθύς τοῖς παροῦσιν ἐνεχομένους ἀπόλλυσι λογισμῶν ἄλλ', εἴ τι ταῖς περὶ τῶν προσόντων φροντισμῶν μᾶλλον ὧν εἶχε, συνεισηγμένος, ἐπιστρέφει τῶν ἐν τῷ βίῳ ποιῆται, ἐν ἄλλοις δὲ τισὶ μετλούμενος, οὐκ εἰδώς δ' ἐν οἴοις, ἢ θῆσει δεικτικῶν σκυθρωποῖς, εἰς ἀπέραντον δ' ὁμοῦς παρακωλύοις, οὐδὲ πρὸς ἐκεῖνον μόνον παντελῶς ἀπιστηφῶς βλέπει, ὅποι δηλονότι, λυθεῖσα τοῦ σώματος, ψυχὴ μετασταίη ὑπὸ τῶν ἀγόντων διασπείσκει καὶ ποῖος αὐτῇ μεταδέξεται χώρος, καὶ οὐκ ἐκπαύων. Ἐχομεν δὲ καὶ ταύτην πάντα πᾶσι καὶ νοουθεσίαν, πάνυ τι τὸ μέλλον ἐμὴ ἐπιμετῶς οἰκονομοῦσαν καὶ καταρτίζουσαν πρὸς τὰ συμφερόντως, μελέτην αἰεὶ θανάτου τὸν τῆς ζωῆς προσχόντες (2) τῇ νοουθεσίᾳ, καὶ τὴν ἐνταῦθα πᾶσι

C Ὅταν δὲ τις μὴ μόνον ταύτης καταλογισμῶν φανείη, ἀλλὰ καὶ τὸν θάνατον μελέτην ὡσαύτως ταῖς (3) τῶν ἐν βίῳ πραγμάτων, πρὸς τὴν παντελῶς τοῦ παραγγέλματος ἤκων, ἐμοῦ, εἰ ἔφη, οὐκ ἄλλω θαύματος ὁ τοιοῦτος, τοῦτον δὲ τρόπον τοῖς ὑστάτοις καὶ τῇ τελευτῇ κεχρημένῳ. Καὶ γὰρ, εἰ βούλει, ὑπὸ τῆς σὲ τοῦ θανάτου γράφειν διαθήκας, ἄλλως δ' οὐκ ἐπιχρῆσθαι δεκτικῶν τῶν προσόντων, τί μὴ καὶ πάντα ζωῆς χρόνον θανάτου χρόνον γε λογίζῃ, καὶ, πρὸς καθαρῶς τὸ τέλος ἀφικέσθαι, πρὸς αὐτὸ γὰρ βλέπων;

D Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· θνητοῖς ἡμῶν γε γονοῖς συναποτίκτεται πῶς καὶ ἡ τὴν ζωῆν ἀλύουσα φθορὰ καὶ ρεύσις. Καὶ γε παρὰ τὴν ἐμπροσθεῖ καὶ τὸν δρόμον τοῦ βίου μὴ μόνον ἡμῶν ἐξ ἀρχῆς ἀπταιστος ἐνοραῖν πρὸς ὃ δὲ καταπάνασσόμεν τέλος, ἀλλ' ἤδη καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμῶν, ἐν τούτοις ἔστι συννοητὴν καὶ τὴν φθὴν εὐθύς παρεξυγμένην· ὡς γὰρ ἐν ἔχνεσί τισι· νοῦσης τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀπάσης καὶ τοῦ σώματος παραθέοντος καὶ συμπαρομαρτούντος, ὅπερ πᾶσι παρῆκε διαβάσσει, τοῦτ' εὐθύς αὐτὸς μετασπείρει ὑφέλλει, καὶ νεκρῶμεθα λοιπὸν πᾶσι τοῖς τῆς ζωῆς μέρεσι ρέουσι καὶ παρερχομένοις, καὶ γε τῷ βίῳ τῶν προσγενομένων. Ἄιστ'. εἴπερ ὁ θάνατος δεδιττόμενος ἐπὶ τῆς τελευταίας βιάζεται διαθεμνηθῆναι, τί μὴ καὶ τὴν σήμερον, ἐνδυναστεύσῃ τούτου (καὶ βλέπει πάντως ὅποσον ἐγκατελεῖται τῇ), γράφεις τὰς διαθήκας, ἐρρωμένως μὴ ἐπὶ τοῦ σώματος, μὴ πῶς δὲ τὸν νοῦν διεφθαρμένον οὐμένου ὑπὸ δέους ἔχων ὅτι θνήσκεις τεθαυρηδῶς

Epist. 26: «Meditare mortem.» Adde Diogeni Epist. 10 init in Notit. Mss. t. X.

(2) Codex sic; sed olim fuit προσσχόντες. C. not. 9, col. 1386.

(3) Relinquo ὅταν φανείη καὶ τιθεῖται, cum deantur sic ab auctore ipso, non a librario. lieta.

γὰρ δὴ καὶ τοῦτο, ὅταν πυρετός λάβρος (1) ἄ
 χθεις ἐκείνη, κρείττω καὶ ἰατρῶν τέχνης
 σης ἄλλης μηχανῆς τῆν ἑαυτῶν ἔχω, καὶ τὴν
 καὶ λύσειν καταργηζόμενος εὐτόμως, καὶ γε
 τῶν παραδόντων τὴν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώμα-
 ὅταν ῥίγος ἐπισφραῖσεν τὴν ἄνθρωπον συγκαλοῦσθαι
 ἰκόν ἔργον, καὶ τὴν τούτου πέρατὰ καταλαμ-
 νεροποιῶν φύχως, τοῦ ζωτικῶς πνεύματος
 λομένου καὶ βίᾳ περὶ τὴν καρδίαν ἐναχω-
 ς, εἴτα προσιών τις διαλέγεται περὶ γραμ-
 τῆν οὐσίαν καταμεριζόντων καὶ ἀποτατῶν
 ἄρουσ τοῖς ἐπι τῶ βίᾳ περισευμένους, καὶ ὁ
 ἴτα συμβουλεύει, ὁ δὲ, πρὸς τὴν ἐκείνην εὐθύς
 εἰς θεῖως τὴν καρδίαν, ἑαυτὸν τῆς μακρᾶς
 ῥ' ἢς ἠγάθει τὸν πάντα τῆς ζωῆς χρόνον κα-
 ἄνος, καὶ διελύχθη δὴ τότε το παρῆστος
 τῆς ἀκλειοῦς συναισθησῶς τοὺς μόχθους
 ς καὶ πᾶσαν αὐτῶ τὴν προτίραν σπουδῆν
 καὶ μάτην ἐκπεπονησθαι καὶ πρὸς οὐδὲν θρη-
 αντῆσαι ; ὅταν γοῦν ταῦτα, καὶ τοιοῦται
 ἰουμένω τὰδε τοῖς λογισμοῖς προσεκτιθεῖνται
 γνησίων εἰσιν οἱ καὶ τῶν ξένων, οἱ, χρεῖος
 αὐτοῖς ἀνάγκης ἐξ ἀνάγκης ἐκφυλεμένον,
 κα ἐκείνου καὶ πρῶτα διαλαβεῖν ἐκζη-
 , καὶ γε βιαζόμενοι συμμερίσασθαι τὰς κτή-
 ἴον δὴ καὶ τοῦτο ; Ὅ μὲν γὰρ διακρίει κατὰ
 κείαν, εὐ μὲν δὲ κατὰ τὴν ἐκείνων ἐκάστου
 ἰν οὐδέ γε κατὰ τὴν ἀπληστον ἔρῃσιν· καὶ
 λοιπὸν δυσκασχετοῦντες ἀπεστρίφονται τὴν
 ὁ μὲν πλεον εἰσπράττων ἢ ὅσον ἐκείνος ἐκῶν
 ἴδωσιν, ὁ δὲ τὴν ἴσην μετῶν δυσχεραίων
 ἰ πάντω τε καταθεθεγμένους ἔστιν ὅς καὶ τὸ
 ἄνθρωπον ἀπειπάτο τελῶς, καὶ ἡ πρόφασις
 ς καὶ τὸ δικαίωμα γοναίων· » πολλῶ γὰρ
 » φησί, » νομίσεις, βεβαίαις ἐν ἑλισίω
 » οὐ μὲν ἄλλῃ, καὶ τοῦ καιροῦ καλοῦντος
 πάντα καὶ τὸ πειθεῖν παρῆσάμενοι, ἐς μάχας
 πολλὰς καὶ πρὸς ἀλλήλους χωροῦσι, τὸν τοῦ πάθους
 ἴριδος ὡσαύτῃ καιρὸν καὶ πολέμου τιθέντες.
 τὰ ἐπιτύθει τῆνα ; Ὅ, τρόπον ὃν ἔρημεν,
 ἰγμένους πρὸς τὴν ἐκδημίαν, τὰ μὲν ταῖς
 χαυνοθεῖς καὶ μαλακισθεῖς, ἅμα δὲ καὶ
 ἰ λογομαχίας, τὰ δὲ βουλόμενος ἑαυτὸν
 αἰ, ἀπαλλαστόμενον ἤδη τοῦ βίου, καὶ τῆς
 ταύτης ἐπιτηρείας καὶ περὶ αὐτὸν τε καὶ τὸ
 ἰγνωμοσύνης, ἀρεῖς τὰ κατὰ γνώμην ἐν
 ἰς γράφειν, γράφει τὰ τῆς τυραννίδος. Εἴτα
 ἰματα τελευταίαν φασὶ βούλησιν καὶ ἐκίνη-
 ἰ διαθήκην, καὶ ὡς ἔξεστιν οὐθενὶ ἀθετεῖν
 ἰποιεῖν· καὶ τοιαῦτα οἱ βιασάμενοι ἰσχυρὰ
 ἰκα τοῖς ἀπροαιρέτοις καὶ καταναγκασμέ-
 ἰψηφίζονται.

οὐκ ἐγὼ οὕτως· ἀλλ', ὅπερ ἐκ παντὸς
 δοκιμάσας ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἀριστον ἔργον,
 ς καὶ ἐπὶ τοῖς ἑμαυτοῦ πράξω. Τὸ δὲ ἐστὶ (2) ;
 ἰτε νόσου μηδὲν ἐνοχλεῖ, νῦν, ὅτε μὴ κατα-
 ἰδ. λαῦρος.

ἰ eodex. Forsan τί δὲ ἐστὶ ; τὸδε δὲ ἐστὶ τί ;

Quidnam patieris quando te adurens febris
 consumet, medicorum arte et alia quavis validior,
 ac violenter corruptionem dissolutionemque ope-
 rabitur, solvetque animæ et corporis vinculum ;
 aut quando frigus sensim procedens omnem agi-
 tabit corporis molem, extremasque partes occupa-
 bit ubicumque mortem ferens ; quando vivificans
 spiritus coercebitur et in cor tandem recedet, ac
 deinde aliquis accedens, tecum ager de codicillis
 bona tua dividendum hæreditatesque tuas iis qui
 supererunt assignantibus, tuque, statim ac audie-
 ris corde vehementer turbatus, teipsum a longo
 errore et perpetua illa vanitate avertes, qua tota
 vita deceptus es nesciens, convincerisque statim
 certo intellectu omnes illos labores omnemque
 priorem curam vane impensam fuisse nec quid-
 quam utile habuisse ? Quando hæc igitur agi cõpe-
 rint, et quando illi talibus occupato supervenient
 vel extranei, qui tanquam ex necessitate debitas
 illius res ac divitias comprehendere nitantur, pro-
 priaque ipsius bona sibi ipsis distribuere cogant,
 quid inde evenit ? Hic enim dividit pro sua
 voluntate, non juxta uniuscujusque eorum bene-
 placitum, neque juxta inexpletam cupiditatem.
 Et illi indignantes gratiam renuunt, alius quidem
 plura exspectans quam quæ ille volens ac libens
 tradit ; alius vere æqualem tantum sibi partem
 donari non fert, nec seipsum non plus accipere.
 Est qui totum quod ipsi concessum est rejiciat,
 prætextumque decendem jusque generosum adhi-
 beat : « Multo majora, inquit, exspectabam, et
 firma spe nitebar. » Sed tamen, num tempus
 ad lamenta ac gemitus invitat, alii eo quod
 non iis pro mente successerit in pugnas sæpius
 abeunt, lacrymas doloremque omittentes, doloris
 tempus, belli ac litium tempus designantes.

Et quæ postea sequuntur ? Qui, quo modo dixi-
 mus, ad mortem ita adductus est, eorum quidem
 vanis sermonibus debilitatus ac mollius et subac-
 tus, seipsum jam vita liberatum, volens quoque
 liberare ab insana hac insolentia, non in testamen-
 tis prohibitu disponit, sed juxta mentem tyrannidem.
 Deinde codicilli ultimam dicunt voluntatem et im-
 mobile quoddam testamentum, et tale ut nemini
 liceat illud avertere et contemnere. Talia igitur jus-
 serunt fieri, et valida ac rata decernunt quæ non
 voluntarie, sed coacte facta sunt.

Non ita, ego. Quod omnimodo optimum esse in
 talibus expertus sum, id jam in propriis faciam.
 Quid autem illud est ?

Nunc, cum nullus me impedit morbus, cum non

in lecto solutus recumbo, neque de vita non modo incertum est num hujus futura sit crastina dies, sed jam et de hodierna differunt inter se mediciet pugnant, dum alii spiritum usque ad vesperam iturum esse contandunt, alii vero circa sextam aut nonam aut quam aliam ex arte aut ignorantia statuerunt horam, dissolvendam esse animam dicunt et a corpore erupturam : cum nihil veri aut manifesti ipsais dicentibus et affirmantibus apparet, neque rursus interrogantibus ; sed cum totum corpus valet, valetque ratio propria operari et recte discernere ; nunc cum nemo me turbat aut agitat, statui testamentum meum conficere, et confectum est, nihil coacti aut inconsulti continens.

Et optimum est illud omnino et universis apud omnes iudices sententiis, et quantum mihi quidem videtur, apud reliquos etiam homines. Omnes enim leges et legislatores id ante omnia, ut ita dicam, examini subiciunt, et quam maximam rei hujus rationem habent, testamenta fuisse confecta, dum testatoris mens in sanitate, tanquam in solido fundamento, stabilita erat. Ac bene quidem id curaverunt legiferi et iudices, quippe quod justissimum omnium sit. Ut e contrario impium prorsus est, si quis aliquid e contra violenti adhibeat.

Si igitur hæc ita se habent (ac prorsus ita se habent). quandonam magis decet examinantes fidem scriptis arhibere firmam, neque dubitare, quam cum ambulanti ac valenti et vim habenti quidquid agendum sit, agenti, ac toti in se et in suis cogitationibus bene disposito, quæ ipsi visa sunt, composita fuere ? Et sane qui in extremis testamenta curant conficiuntque, illud et curant ante alia quam maxime ostendere eum nempe validum fuisse cum testamenta confecit, etsi revera mente ac lingua defecerit ; quasi nihil omnino præsentibus testamenta auxiliarentur, si quid ejusmodi defuerit.

Habe igitur et hæc circa ea : et animadvertite mentem et linguam valentis, et ægrotantis robusti, et membris deficientis, vigore dissoluto. Eximina et cogitationem minime impeditam et circa proprios motus liberam neque ullo morbo agitatam et perversam, et ægrotationis pondere ac torpore vincam : et adhuc quam maximo timore laborantem animam et valde turbatam, jam se dissolvi sentientem, et a sensibus recedentem organaque relinquente, vix voce respirantem ac loquentem, et si minus obscure et interruptis verbis, sed prorsus invitam et coactam. Hæc itaque animadvertite : et nisi velis veritate offendi, vim tribue iis quæ manifeste ex entibus revera et apparentibus stabiliuntur ; et omnes, tu sane legislator et recto utens

A λύνων ἐπὶ κλίνῃς ἐπί, μὴδὲ περὶ ζωῆς, μὴ ἀμφίβαλος ἢ αὐριον εἰ ταύτης ἔσται, ἀλλ' ἢ περὶ τῆς σήμερον, ἰατροὶ διαφέρονται καὶ ζήχουσαν, οἱ μὲν δὲ καὶ πρὸς ἑσπέραν ἤξει ἀρτίσιν τὰς ἀναπνοὰς φιλονεικούντες, οἱ δὲ ἔκταν ἢ ἐνάταν, ἢ ἦντινα ἐκ τῆς τέχνης ἀμαθίας κατεσχόπησαν, ὡσαν λυθῆναι φασὶ τὴν τοῦ σώματος ἀπορρογοίαν, γνωστὸν δ' ἐπὶ τοῦ ὄντος οὐδὲ δῆλον οὐτ' αὐτοῖς τοῖς καὶ λίαν ἰσχυριζομένοις, οὐτ' αὖ τοῖς πᾶσι νοῖς· ἀλλ' εὐκατὰ μὲν ὅλον τὸ σῶμα, κίρην ἰλοισμοὶ δρᾶν τὸ ἑαυτῶν καὶ ὀρθῶς φασὶ ὅτι ταῦτα, μὴδὲν ὄντος τοῦ ταράττου καὶ ῥυθούτου, δεῖν ἔργων ἀπειργάσθαι μοι τὴν ἑσπέραν (καὶ ἀπειργασταί), μὴδὲν βίαιον τῇ φύσιν ἀβούλητον ἔχουσιν.

B Καὶ κράτιστόν γε τοῦτο πάντως καὶ περὶ ταῖς πᾶσι ψήφοις ἀπάσαις, καὶ παρ' ἀφῆ ἔμοιγε δοκεῖν, τοῖς λοιποῖς ἀπάσαι. Αὐτίκα γὰρ νόμοι πάντες καὶ νομοθεταὶ τοῦθ', ὡς ἐπὶ πρὸ παντὸς ἄλλου διασχοποῦνται, περὶ τοῦτον ὅλον ποιοῦνται λόγον, ἐπ' ἀκραίφνους τὰ τοῦ συντάττουτος γνώμης, ὡς ἐπ' ἀσφαλοῦς ἰδρῦσθαι τὰ διατάγματα. Καὶ καλῶς γε τοῦτο τοῖς νομοθεταῖς καὶ τοῖς δικασταῖς θυσκοῦδ' αἶε δὲ καὶ δίκαιον ἐν παντὸς μᾶλλον· ὡς ἰτίον παντελῶς ἀνύσιον, εἰ τι δηλονότι παρὰ κραταιοῦν τις βιάζεται.

C Εἰ γοῦν τοῦθ' οὕτως (ἔχει δὲ πάντως), μᾶλλον εἰκὸς ἔστι τοῖς ἐξοτάζουσι περὶ τῶν γένων βεβαίαις ἀφίχθαι τὰς πίστει, καὶ μὴ αὐτοῦς ἀμφιβάλλειν, ἢ ὅταν ὑγιαίνοντι καὶ ζῶντι, καὶ μετ' ἰσχύος σύμπεαν τὸ πρακτέον στήν ἔχοντι, καὶ ὅλη γε τῇ διατεθειμένῃ ἑαυτῶν λογισμῶν ὄντι, τάτταται τὰ δεδωγμένῃ μὴ οἱ ἐν τοῖς τελευταίοις ἀπουδασταί καὶ εφείς τῶν συνταγμάτων, τοῦτο καὶ σπουδὴ μᾶλλον πρὸ τῶν ἄλλων δεικνύει, ἐρρωμένως τὸν καταλύοντα νοός καὶ γλώττης ἔχθαι π. διαθήκας, ὡς τοῦ γέ τινος τούτων αὐτὰς ἐφθαι μὴδὲν εἶναι ποιοῦντος τοῖς προἰσχημίστα εἰς συμμαχίαν.

D Ἐχει (1) δὲ τοῖνον περὶ ταῦτα καὶ σὺ, καὶ νοῦν καὶ γλώτταν ὑγαίνοντος τὸ ὅλον, καὶ εσύντος, εἰρωστοῦντος, καὶ τὰ μέλη διακίτου, τοῦ ψυχικοῦ τόνου παραλελυμένου· Σκόπη καὶ διάνοιαν ἀκώλυτον παντάπασι καὶ εἰς περὶ τὰς ἰδίας κινήσεις, μὴδὲν ὑπ' οὐδενὸς εμυδαμῶς σαλευομένην καὶ περιτριπομένην, κισου πεπεδημένην βαρύτητι καὶ νεύει. Ἐπιτὴν ὑπὸ δέου, ὅτι πλείστου ἀγωνιώσαν σκόπη καὶ μάλα τι τιθορυθημένην, αἰσθητῶν ἡδύσεως, καὶ τῶν μὲν αἰσθητῶν ἀναχῶν, καὶ ἀπορρήγνυμένην ὀργάνων, τοῖς δὲ φωνιόλιγον ἐμπνέουσιν καὶ ἐνεχούσαν, καὶ, εἰ πλέον ἀσημον καὶ παρακκομμένο, ἀλλ' εὐὸν ἀποτρόπαιον καὶ καταναγκασμένο. Σκόπη

(1) Quem compellet nescio ; ex sequentibus imperatorem adloqui suspicari quis poterit.

εἰ, εἴ γε μὴ βούλει λυμαινεσθαι ταῖς ἀλη- A
 οῖς τὸ κράτος τοῖς καὶ προδήλως ἐκ τῶν
 ἰ φαινομένων κραταιουμένοις, καὶ πάντας,
 οἱ σὸ νομοθέτης κατὰ τῆς ἑρθείας μεταποι-
 ψήφων, τάττε ἰσχυροῦς ὄντας καὶ ἀκαίλους
 σώματος καὶ ὑγείας, ἀλλὰ μὴ κατακα-
 νόσοις καὶ παραλυούσαις τοῦ ζῆν ἄγω-
 καὶ κατατεινομένους, διαθηκῶν μεμνησθαι.
 δικασταῖς ἐνδικῶς ἐπίτροπέ τοις τοιοῦτοις
 τῶν διαταγμάτων προσπέγειν καὶ ὅλους
 οὐν ἔκιστα ποιοιμένους. Ταῦτα δὲ νομοθετεῖ, καλῶς ἐπισκευμένους, καὶ τοῦ δικαίου μὴ μόνον,
 καὶ τοῦ συμφέροντος τῆ τε κληροδοτοῦντι καὶ τοῖς κληρονομοῦσιν, ὡς εἰκός, προμηθεύμενος,
 τοῦ συμφέροντος : πρώτων μὲν ἐτι κατ' B
 πᾶσαν, ὅπερ ἔφη, μηδὲν ἐκείνος βιασθεῖς,
 οὐδὲν ἔχων σπαρτασομένην τὴν καρδίαν,
 ὡς πράττων καὶ δευτέρως τὰ θεοσημένα,
 διαιρεῖν καὶ πρυτανεύειν προσκόντως καὶ
 ἰ συνοῖσαι καὶ ζῶντι καὶ ἀποχομένῳ ·
 : καὶ οἱ τὰς μερίδας λαγχάνοντες οὐδὲν αὐτῶ
 οὐσιν, οὐδ' ἐπαχθεῖς τινες ἔσονται καὶ βα-
 νηκεπιθέμενοι μετὰ τῆς νόσου, καὶ γε τὸν
 ἰστούσας καιρὸν πρὸς τὴν πλουσιαν καὶ
 ἰπιθυμίαν προσλαμβάνοντες σύμμαχον, ἀλλὰ
 ἰ τοῖς νεμηθείσι, σαφῶς εἰδότες ὡς οὐδὲν
 αὐμνοῦν ἔσται πλέον βιασκαμένοις, ἅμα δὲ
 ἰότης μὴ τοῦ παντὸς ἐκστήσονται διαπισόν-
 ἰριστίαν ἐπὶ τοῖς δωρεῶν ἤκουσι καταγνω-
 ἰ Εἴσεσι γὰρ εὐθύς καὶ ἐπιδιατάττεσθαι C
 ; διαθήκῃς πενταδῶς τοῦ ἀγνωμονας ἐξορί-
 οῖς δ' εὐγνωμονοῦσιν ἀμετακίνητον ποιεῖν
 τὴν χάριν · οἷς καὶ συνήνεγκε πάντως, χω-
 ἰ ρις ἀπάσης καὶ φιλονεικίας καὶ τῆς ἐπὶ δικα-
 καὶ δικαστῆς ἑλέως, ἀπειληφόσιν ἐν τῇ
 ἰα τοῦς κλήρους, πολλῶ μὲν πρότερον ἀπονειμημένους, τότε δ', ὡς ἔδοξε τῷ διελόντι, σφίσι
 σποικιθέντας.
 ἰνυ δὲ ἔξην μεγαλοψυχίας, ἅμα δὲ καὶ φιλο-
 καὶ τῆς περὶ τὸ παρῆχθαι ἐλευθερίας, πότε
 δικαίως ἀποίσταται τις, ἐκ τῶν ἐνότων καὶ
 λατοῦν ἔχει δοκῶν ἀπονέμειν, ἢ τῶν ἄλλο-
 ἰεταδιδούς, καὶ ὧν ἄκων ἐκπίπτειν νενομι-
 ἰαθάπαξ. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς τελευταίοις μηδὲν
 ἰων ἔχων μὲθ' ἑαυτοῦ φέρειν, πάντων δ'
 ἰος, καὶ τοσοῦτον δυνάμενος αὐτῶν συμμε- D
 ἰδσον καὶ τῶν μηδέποτε προσγεννημένων,
 ἰντα προῖτο τοῖς βουλομένοις, οὐδὲν μᾶλλον
 ἰκαὶ ἢ νόθα καταχαρίζεσθαι · ἂ γὰρ μὴ δε-
 ἰκατέχων, μεθῆκε. Καὶ γοῦν οὐδ' ἔστι τότε
 ἰ τοῖς ἐμπαθεστάτοις πρὸς οὐδὲν τῶν παρον-
 ἰθμα προσπάθεια · πῶς γὰρ ; οἷς ἤδη μὴ
 ἰεματῶν καὶ πραγμάτων, ἀλλὰ τι καὶ τοῦ
 ἰ λύσις καὶ ἀπόθεσις γίγνεται. Διὰ τοῦτο
 ἰ θερμοὶ τινές εἰσιν οἱ τῶν ἐκείνου μεταλαγ-
 ἰς ὁμολογεῖν αὐτῶ καὶ πάνυ τι τὴν χάριν
 ἰ μόνουσι · ἀλλ' ἀμβλυτέραν ὥσαντι πρὸς τοῦτο
 ἰ οὐ καὶ τρυφῶν μὲθ' ἑβαλεν εἰς νοῦν, μὲθ' ὅσον ἐν γραφαῖς, τῶν προσόντων μὲθ' ὀποσονοῦν
 αἰ.

περὶ ψυχῆς δὲ ἤντινα τότε μίαν καὶ τῶν
 ἰ ποιεῖται βοηθεῖν αὐτῇ δεδνημένων νε-

A iudicio, jube validos et corpore ac sanitate
 robustos non vero frangentibus ac dissolventibus
 morbis laborantes et agitados, testamenta conficere.
 Ac simul iudicibus juste præcipe ut talibus testa-
 menti præsertim adhæreant ac se totos impen-
 dant, minime rationem eamdem eorum quæ aliter
 fiunt, habentes. Hanc legem feras, bene consulens,
 et non modo justitiam, sed et utilitatem intendens
 tum testatoris, tum hæredum ipsorum.

Quomodo utilitati consules? Quia omnino libere,
 ut dicebam, neque coactus, neque ullo modo agi-
 tatum cor ferens, sed libenter ac libere, quæ ipsi
 bona videntur faciens, scit et dividere et procu-
 rare convenienter, quidquid utile erit tum viventi,
 tum defuncto ; deinde quia qui partes obtinuerint,
 neque in ipsum infenso animo erunt, neque ei
 importuni et molesti, una cum morbo eum pre-
 mentes, et ipsum calamitatis tempus cupiditatis et
 malæ ambitionis auxiliarium adhibentes ; sed con-
 tributis contenti erunt, bene scientes nihil sibi
 ipsis amplius futurum, si vim adhibeant, simul
 vero metuentes ne ab omnibus destituantur, si
 ingratos se pro gratuito donatis ostendant. Licet
 enim statim aliud testamentum conficere, et ex eo
 omnino ingratos excludere, gratis vero immobilem
 statuere donationem ; quibus et contulit omnino
 absque lite ac controversia et ante tribunalia ac
 ad iudices citatione, præstituto die hæreditatem
 accipientibus, multo ante distributam, tunc, ut dis-
 tributori placuit, eas suas fecisse.

Atque igitur magnanimitatis et honoris et in
 dando liberalitatis opinionem sibi acquireret justius,
 si ex eis quæ ipsi liberum est dare et quibus frui
 potest, dare videtur, quam si ipsi jam externa et e
 quibus excidere invite creditur. Etenim in extremis
 nihil proprii secum ferre valens, omnibusque de-
 nudatus, eaque distribuendi capax quasi nunquam
 ad se pertinuissent, etsi omnia cupientibus cederet,
 non magis propria donare videtur, quam aliena ;
 quæ enim jam non valet continere, dimisit. Non
 enim tunc vel generosissimis remanet ullus ad
 præsentium quodlibet affectus. Quomodo enim
 remaneret ? Quibus jam non modo divitiarum ac
 opum, sed et corporis dissolutio fit et depositio.
 Idcirco non ardent qui bona ejus percipiunt,
 illi gratias agere ejusque meminisse ; sed ab id
 mellem ostendunt mentem, eo quod ille, cum sa-
 nitate frueretur et deliciis, non statuerit, ne scri-
 pto quidem, bona sua ipsis distribuere.

Et de anima, quam nunc eorum, quæ ipsam
 adjuvare queant, mentionem facit, eam, ut ita

dicam mortuam et inanem facit, neque ullo modo Deo gratam, cum neque lex vetus infirmi aliquid aut emortui in sacrificium adhiberet. Quoniam enim id quod offertur, vitam nunquam cessantem remunerationem habet, quomodo inane offerretur? quomodo et abominandum, ut jam mortis participes?

Et sane etsi quis plurimi faceret tanquam viventia mortuo donare manere, neque prorsus corrumpi, eo quod non pro tempore neque quando dignum erat, sed ut ita dicam, morticina facta sint, quoniam iis pro anima tempus adest (ut quibusdam visum, et mihi quoque videtur), cum adhuc mens et corpus robore ac sanitate florent, ad testamenta eundem est, et bona dividenda, et quibus placet, concedenda, eo quod qui in extremis constitutus bona dividit, nullam sibi a nemine honoris aut gratiæ confessionem vindicat. Sed adhuc gratiores facit eos qui in hæreditates veniunt et parvi sunt, quod ius et longiore tempore noverunt quantum lucri facturi sint per eos qui ante se perceperunt; neque in fine, etsi minus desiderio et cupiditate ferantur aut indigne et ægre sustinent, aut in concedentem indignantur, et pro gratis irati fiunt. Abit vero et emigrat tranquillus qui moritur, quoad illos saltem, neque ab ullo quolibet modo turbatur. Etsane quicumque cum eo conjuncti sunt toti hujus solius temporis ac rei sunt, soliusque abeuntis ac defuncti hujus quem amant, meminere, ac de ejus morte dolent, ad illud unum spectantes neque ullius alterius rei rationem habentes neque quidquam aliud cogitantes quod dolorem ac præsentem statum deceret.

ποθουμένου, και τοῦ γε ἐπ' αὐτὸν πένθους, πρὸς οὐδέν ἄλλο βλέποντες, μηδὲ περὶ μηδεὸς ποιούμενοι τὸν λόγον και τὰς στραφὰς τῶν λογισμῶν ἔχοντες οὗτι γε προσήκοντος τῷ πάθει καὶ ὀρωμένοις.

Absque dubio quisvis eum laudat, qui priusquam finis adveniat, ad illud aspicit, recte sane ac bene dispositus. Laudo et ego et plus quam alii, nec alio modo oportere statui de meis pro voluntate disponere. Et sic dispono.

Igitur id primum omnes scire ac bene scire volumus, et qui nunc meo testamento adsunt, et qui futuro illud tempore legent, nos nihil ex injusitia, quantum in memoriam redit, conscios esse post maturum examen laboremque, bonis nostris addidisse, quæ multa sunt, Dei misericordia ac dono; frequentibus quoque hujus beneficiis, qui nobis cum divina sanctitate imperat. Neque, cum ipsius misericordia plurimum posse visi sumus, nemo est ex iis qui nostræ potestati subjecti sunt, qui violentas aut tyrannicas aut affigentes manus nostras expertus sit, ingemueruntque a nobis quidquam mali perpessus. Neque extraneorum cupiditate ac mutatione minores visi sumus. Ideo nihil nos

Α κρῆν τινὰ πῶτον, ὡς εἰπεῖν, και ἀκερδῆ και γε μὴ παντάπασιν, ἔμοι δοκεῖν, Θεῷ και νῦν, ὅτι μὴδ' ὁ παλαιὸς νόμος ἀρρωστον οὐκ ἀπνουν (1) ἤγεν εἰς θυσίαν. Ζωῆς γὰρ λαγούσης τὸ προσσηνεγμένον ἐνταλλαγήν ἢ ἂν ἀχρεῖον και ἀνευχεθῆι; πῶς και ἐ νεκρότητος μετέχον;

Ἄμλει τοι και εἴ τις ποιοῖτο περὶ πλείσας ὡσαῖ και τεθνήωτι τὰς δωρεὰς αὐτῶν και μὴ παντάπασιν γε διεφθάρθαι, αἵτι δὲ κατὰ καιρὸν και ὅτ' εἰκὸς ἦν, θνησιμίας εἰπεῖν, γιγνομένης, ὧτι ψυχῆς ὄντος τῆς τοῦ καιροῦ, ὡς τισιν ἰδοῦσι καὶ μοι ποταμὸν αὐτῶ και σώματος τετοιωμένων καὶ ἰσχυρῶν ὑγείαις ἀκμαζόντων, ἰτέον πρὸς τὰς ἐκείνων διαιρετίων τὰς ὑπάρξεις, και προσσαρμωπὴν αἰροῖτο, ὡς τοῦ γε πρὸς τοῖς ἐσχάταις ἐπὶ τὰς δικαιοματίας σπουδάζειν ἐμπαρέχειν οὐδὲν παρ' οὐδενὸς ἔχοντος οὔτε φιλοτιμίας οὔτε ὁμολογίαν. Ἐτι τε και πλείον ἐγγνώμη τούτους εἰς τούτους κλήρους ἐρχομένους, και μικροὺς τούτους ὄντας, τὸ πόρρωθεν αὐτοῖς προστεταῖσιν πλείονι τῷ χρόνῳ, πᾶν ὅσον κερδανούσῳ προειληφῶτων ἀνωθεν ἐπεγνωκότας · και οὐδ' ἐπὶ τέλους, καὶ ἐλαττον ἀποφέρωνται τῆς και τῆς ἐπιθυμίας, οὔτε δυσανασχέτου καὶ χαλεπαίνοντες, οὐτ' αὖ νεμεσῶντες τῷ χρόνῳ και ἀντ' εὐχαρίστων γιγνομένοι ὀργιστοί. Ἄρα και ὁ τῶν ἐκδημίαν στελλόμενος ἀτρέμας, τὸ γὰρ τούτους, παρά μηδεὸς μηδὲν τεθορυβημένους τοῖνυν πάντας οἱ συνιόντες αὐτοῦ δὴ τούτοις και γίνονται τοῦ παρόντος καιροῦ και τοῦ ματος, και τοῦ χωρισμοῦ και τῆς ὑποχώσεως πρὸς οὐδέν ἄλλο βλέποντες, μηδὲ περὶ μηδεὸς ποιούμενοι τὸν λόγον και τὰς στραφὰς τῶν λογισμῶν ἔχοντες οὗτι γε προσήκοντος τῷ πάθει καὶ ὀρωμένοις.

Ἄμλει τοι και πᾶς τις ἐπήνησε τὸν οὐ καθ' ἑαυτὸν, πρὶν τὸ τέλος ἀφικέσθαι, πρὸ πόρρωθεν ἀπιδόντα, εὐ γε και καλῶς δεκτικὸν Ἑπαινῶν δὲ κάγω και πλείον τῶν ἄλλων, οὐχ ἢ τούτων δὴ τὸν τρόπον δεῖν ἔγνω τὰ κατὰ ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς ἐκθέσθαι · και διεκτέθημαι.

Και τοῖνυν τούτο πρῶτον πάντας εἰδέναι καὶ τι ὀρθῶς εἰδέναι βουλόμεθα, τούτους τε νῦν καὶ τῷ διατάγματι και τούτους τῷ χρόνῳ ὑστερον εἰμένους, ὡς οὐδέν ἡμεῖς εἴς ἀδικίας, ὅσον ἐπιμῆς ἦκει, ἑαυτοῖς σύνισμιν πανταχόθεν εἴσπρα και βασανίζουσιν, οὐμνοῦν εἰς προσθήκην ἐκπροσοῦσιν ἰσπουδακασί, πολλοῖς οὕτως, τιμῶν Θεοῦ και χορηγίας, ἐτι δὲ και συχναὶ εὐποιίας τοῦ θεοφιλῶς ἡμῶν και ὁσίως πρὸς (2). Οὐδ' ἐπειδὴ και δεδυνῆσθαι ὑπερβουνοῖσι πλείστον ἰδοῦμεν, οὐδένες τῶν ὧτι τῆς ἡμετέρας χειρας και δυνάμεως, οὐτέ τινας και τυραννικῆς οὐτ' ἐκθλιβούσης οὐδαμῶς ἴθησαν, οὐδ' ἐπιστάξεν οὐδεὶς ἐπ' οὐδενὶ τῷ

(1) De conditionibus hostiarum in veteri lege vid. Levit. c. xxx.

(2) Imperatoris, scilicet.

ὡς ὡς πεποθῶς ὑφ' ἡμῶν. Οὐδὲ γὰρ τῶν ἠπιθυμίας οὐδεμιᾶς καὶ μεταποιήσεως φάνηται. Διὰ τοῦτο καὶ ὀφείλει οὐδὲν φα- ἀπλοῦν οὕτε πολλαπλοῦν (1) ἀποδοῦναι, ὡς ἤσαντες ἢ βία καὶ πονηρῶς ἀφελόμενοι, ἢ μάλλον τὸ ἀδικεῖν ἐχθρὸν ἡμῖν ὢν δια- ἤμισθη, καὶ πᾶν τὸ ἐξ αὐτοῦ ἐδιδούχθη εἶναι καὶ πολέμιον. Καὶ μὴν καὶ τοῖς ἄλλοις εἶνα συμβουλευόντες, οὓς καὶ προσῆκον ἔν- συμβουλευοντων ἀκούειν· καὶ συχνοὶ τινες τοῖς ἡμῖν λόγοι ἐξεπονήθησαν, προσανέχον- ται.

ὅσοι καὶ παραιτεῖσθαι νῦν οὐκ οἶδ' ὅτι δεῖ ἢ ἐπιθυμίας δεῖσθαι, ἐγνωσμένων δὲ τινων ἡμῶν, τῶν γὰρ πρὸς ἀνθρώπους καὶ κακὰ ἡμῖν σφόδρα βουληθέντας καλῶς ἐξεργασμένων. ἢ ἐμοὶ παρὰ πολλῶν καὶ τοῦτο μέγα δὴ ἴσθαι ἐπιθυμίας, χαλεπῶ τινι βληθέντων ἢ οὐδεμιᾶς δ' ἄλλης οὐδαμῶς λόγον ἐχούσης ἐκνημύων· ὑπερὸν ὢν καὶ τότε ἔφη, « Ἰλωσ ἰης, Κύριε, » καὶ νῦν δὲ φημι, « καὶ τῆς οὐ μηδαμῶς τῆς δ' ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐν ζῆλοσότητος πείρασ λάβοιεν καὶ φιλανθρω- πικῶς μὴ στήσαις αὐτοῖς μήτε τάς τε, μήθ' ἐσχύσασθαι ἐν καρδίαις αὐτῶν, ἁμαρτίαν. » βασιλεῦσι δ' ἡμῶν, εἰ καὶ μὴ πᾶν ὅσον εἰκός πρὸς χρέος δίκαιον ἔχον ἀποχρώντως ἀπο- ἔωθεν (οὐδὲ γὰρ ἔν, οὐτ' ἔστι πρὸς τὰς εὐεργε- τίας δ' αὐτὰς ὀπόσαι, καὶ τὰς ὑπερβολὰς ὁράτε ἰθὺς) τὸ ἱκανὸν ἐκπλήσαι, ἀλλὰ γὰρ τὸ πᾶν ἰδὼν τε ἔν ἐς πλεῖστον ἐξ ὅλης ψυχῆς, ὅλης δίας καὶ διακονίας, ἀποδεδῶκα μὲν, καὶ εἰ μὴ αὐτὸν ἐφικνούμενον (τοῦτο γὰρ παντὸς μᾶλλον) ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας οὐκ ἐλλείπον δύνα- μί δὲ τι καὶ συνεισηνέγκαμεν ἐκ τῆς πᾶν ἠπιθυμίας ἐς τὰ κοινῆ χρήσιμα καὶ πάνθη- λυστικαὶ ἔχοντα, ταῖς σοφαῖς τοῦ βασι- λευτοῦ μὴ ἵαν ἀγενῶς βουλαῖς καὶ ἢ, οὐκ ἐμὸν ἂν εἶη λέγειν, τοῦ δ' ἐγκρίναν- τοῦτο μοίρας καὶ διακονίας ἡμᾶς· παρὶ τιμῆ τῆ ἀληθείας λέγειν (2) καὶ παριστάνειν, ἢ καὶ σκοφαντίας καὶ φθόνου παντὸς γεν- ἢ τῆ ἰσχὺν ἐχούσης καὶ τῆ φωνῆν ὑψηλο- τειδῆ καὶ πάντων ἰσχυρότερον, ἐμοὶ δοκεῖν, καὶ (3) ὥστ', εἰ τις καὶ ζῶσιν, εἰ τις καὶ ἢ, εἰ καὶ μᾶλλον ἡμῖν ἐπιπράξειν ἐθέλει, ἢ πλεον ἔσται, τῶν πραγμάτων ἅμα δὲ ἢ ἐπὶ τοῦτοις βαθέως συνεινῶν καὶ ὀρθῶς κρίνειν, ἀντεπιβῶντων. « Μυῖαι σαπριοῦ- σιν. » φησὶν ὁ εἰπὼν (4), καὶ τὰ καλὰ ὁ οὐλήσεται (5) μὲν, οὐ δύνησεται δὲ παρὰ τοῖς οὖν ἔχουσι καὶ δικαίως ἐξετάξει καὶ διαίτη- σοις.

ἢ ἄλλ', ἵνα μὴ περὶ τούτου πολλὰ λέγειν καὶ πάντα καθεξῆς πειρώμενοι λέγειν, ἐτέ-

tere lege sancitum erat ut, pro surrepto iudicio, quinque redderentur, quatuoroves pro iudicio. xxii. 1

n excidit τοῦτο?

Veritas παρακατῆς dicta fuit Bacchylidi it, 7. Æschines orator ibid. 16 : Οὕτως

debere dicimus neque quidquam aut simplex aut multiplex reddere nobis incumbit, ut sycophantis accidit et iis qui violenter et injuste aliquid abstulerunt. Injustitia enim nobis odio plus quam quodlibet fuit, et quidquid ex ea oritur, abominandum nobis fuit, ut funestum et hostile. Imo et aliis consilia dedimus, quos decebat nos consulentes audire; et frequentes a nobis de iis orationes elaboratæ sunt, hortantes ut justitiam amplectantur, injustitiam vero omnimodo fugiant.

μὲν αἱ δικαιοσύνας, φεύγειν δ' ἐκ παντὸς τρόπου

Quapropter non credo mihi implorandam esse aut orandam veniam, cum nobis succurrant quæ in homines qui malis per magnis nos opprimerent voluerunt, bene egerimus. Mihi enim accidit ut multi valde et plurimum nocuerint, dira invidia sollicitati, neque ulla alia rationis aliquid præferente causa impulsus. Pro quibus et tunc dicebam : « Sis iis misericors, Domine, » et nunc dico ; Nunquam iram tuam experiantur, bonitatem vero illam et misericordiam sentiant, quam in omnes illa indignes effundis, neque statuas illis aut hoc, aut aliud, quodcumque in cordibus eorum inoleverit, peccatum. »

Imperatoribus vero nostris, etsi non quantum justum erat ac deditum, sufficienter reddidimus. — Non enim licebat neque licet beneficiis (quanta enim sint et quot numero videtis), digne respondere. Sed quantum, quodque valuimus, id ex tota anima, toto corde ac mente reddidimus; et si minus quod dignum erat, assecutus sum, non tamen mea voluntate defeci. Si quid et profuimus ex toto ardore publicis rebus et ad omnium utilitatem pertinentibus, sapientibus imperatoris consiliis sententiisque non nimis ignave servientes, non meum est id dicere, sed ejus qui nos ad id muneris officiique assumpserit. Id et relinquo dicendum et affirmandum, veritati ipsi, quæ plus quam calumnia aut sycophantia aut invidia valet clariusque clamat, quippe quæ omnia robore, ut mihi videtur, superet veritas. Ita ut, si quis et in nos viventes, et in nos mortuos frustra ac sine exitu vellet insurgere, nihil amplius illi fiet, cum res ipsæ, et una qui eas profunde intelligunt judicantque, contra reclamant. « Muscæ putridum reddunt oleum, » dicit sapiens. Et pluchra, volat quidem invidia, non poterit vero corrumpere apud eos qui iudicio gaudent et juste volent inquirere et judicare.

Attamen, ne cum, de eo multa dicere possimus, si singula dicere tentaremus, aliam viam quam

ἰσχυρὸν ἔστιν ἀλήθεια, ὥστε πάντων ἐπικρατεῖν τῶν ἀνθρώπων λογισμῶν.

(4) Eccles. x, 1.

(5) An repetendum σαπρίζειν animo? vix puto. Excidisse verbum videtur; ἀμαυροῦν, verbi causa, simile aliud.

propositam sequeremur, hæc censeo mihi omnino omittenda ac Deo confidenda qui omnia novit et manifesta et obscura, et manum veritati porrigit neque sinit eam a quocumque vinci aut conculcari. Reliquum est ut ad propositum redeam idque conficiam.

Volebamus igitur bona nostra disponere nostramque de his voluntatem statuere. Id igitur perficimus, propositum nostrum adimplentes.

Et ea est nostra voluntas, ut super omnibus bonis nostris, vitæ nostræ socia et comes ad hujus vitæ felicitatem ab ipso Deo conformi mecum anima parata, constituatur, et ut ante alia animæ meæ curam habeat, quidquid conveniens est, pro ea statuens neque sollicitudine quæ ipsi debetur, inferior. Et sane animæ meæ studium habent licet omnino quidquid ipsi videbitur ex meis bonis impendere, neque ullam rationem de impensis reddere. aut de his quæ egerit. Et filiis hæreditatem præstabit et aliis genere propinquis. Et servis bene faciet, et alia omnia pro potestate faciet, ut a nobis plurima eorum dicentur, et dictu magis necessaria per partes exponentur.

Porro mihi sic volenti ac disponenti nulla obstat lex aut refragatur, neque contradicit; sed omnes, ut ita dicam, tum divinæ, tum humanæ leges ad id simul ferunt, mihi nempe ut liceat de meis facere quidquid volo. Ac simul quid justius esset, quam ut ea quæ omnia quæ egomet ipse, participat, me defuncto, super iis bonis constituatur, quippe quæ nihil minus quam ipse, ad ea operam contulerit? Contigit enim nobis, et mirum in modum contigit domum adaugere, non modo metendo ubi non seminaveramus, et colligendo unde dispereramus, et benedictionem non modo ab accedentibus accipiendo, sed et ab iis qui nostrorum conscii erant et nobis prosperum successum et alia bona precabantur; (quæ sola ratio agros solet pingues reddere et fructus producere, et uberes reditus et abundantiam afferre; dum contraria ratio valde ac juste abradit, et neque manum, neque sinum adimplet metentis et colligentis); sed et firmis laboribus et consiliis optimæ hujus ac mirandæ uxoris. Non id dicendo erubescio, veritatem omnibus præponens. Nobis vita floruit ac multum, quantumque licebat profudit, aliis ex non minoribus initiis, imo vero ex majoribus, non eadem adeptis.

ἀριστῆς ταύτης καὶ θαυμαστῆς ὁμοζύγου. Οὐ γὰρ

(1) Sic vernacule « remplissant le but. » Sed qui diligenter scribunt talem loquendi modum fugiunt, cujus metaphora est inconcinna; scopus enim tangitur, non impletur; ad scopum pervenimus, eum non implemus. Sunt tamen vel boni scriptores qui ad hunc lapidem impeerunt, aliud agentes profecto. Possem, si his essent hic locus, Harpii, Campofortii, vivorum etiam eorumque

ἄρα τῆς προκειμένης εἴημεν τραπεζῆτες, ταῦτα δοκῶ μοι παντελῶς παρῆσειν, καὶ γε τῷ Θεῷ ῥῆσαι πάντ' εἰδότε καὶ φανερὰ καὶ ἀφανῆ, χεῖρα ὀρέγαντι τῇ ἀληθείᾳ καὶ μηδὲν ταῦτα οὐδένος μῆτε κρατεῖσθαι μῆτε κατακρατεῖσθαι χωροῦντι· λοιπὸν δ' ἂν εἴη πρὸς τὸ προκίπταναι καὶ τὰ τῆς προθέσεως συμπεραίνειν,

Σκοπὸς γοῦν ἦν ἡμῖν περὶ τῶν ὑπαρχόντων θεῖσθαι καὶ τὴν ἐν τούτοις ἡμετέρας γνώμην ἵλον θείαν. Τούτων καὶ συμπεραίνομεν ἕδρα, τὴν πὸν πληροῦντες (1)

Καὶ βουλήσεως οὕτως ἔχομεν, ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῷ βίῳ κοινωνόν. ἐπ' εὐδαιμονίᾳ ταύτῃ ἐμοψυχίαν ἐκ Θεοῦ συνηρησμένην, καίαν καστάναι, καὶ γε πρὸ τῶν ἄλλων τῆς καὶ φυχῆς φροντίδα πεποιθῆσθαι, πᾶν ὅσο γνήσιον ὑπὲρ αὐτῆς θεοφιλῶς πράττουσαν, καὶ τὴν ταύτην ἐπιμελείας οὐκ ἀπαλλαστομένην, ἐὰν ἐν τούτῳ τὴν σπουδὴν ἐχούσῃ ἐξέσται ταύτῃ σὺν καὶ τὸ δοκοῦν σύμπαν ἐκ τῶν πραγμάτων εἶσαι, μὴδὲ τιμὴ τῶν ἀπάντων μηδραμῶς λήψαι, μῆτε τῆς δαπάνης, μῆτε τῶν πραγμάτων. Καὶ παισὶ κληρῶν χορηγήσει καὶ τοῖς γνησίως ἔχουσι πρὸς γένος. Καὶ οὐκ ἔλας εὐ ποιήσῃ. τὰλλα πάντα πράξει κατ' ἐξουσίαν, ὡς καὶ εἰρήσεται τὰ πλείω τούτων καὶ μᾶλλον ὡς λεχθῆναι κατὰ μέρος ἐκτεθέτα.

Ἄταρ ἔμοι οὕτω βεβουλημένῳ, ἅμα δὲ καὶ τιθεμένῳ, ἀντιτίθῃσιν οὐδεὶς πάντως οὐδ' ὥστε τῶν νόμων, οὐμνοῦν οὐδ' ἀντιλέγει· ἀλλὰ καὶ ὡς εἰπεῖν, ἅπας θεσμὸς καὶ ἀνθρώπινος πρὸς ὁμοῦ φέρουσι, ἐξεῖκα μοι ποιεῖν ἐπὶ τοῖς πᾶν ὅσον βούλομαι. Ἄμα δὲ καὶ δίκαιον τί ἂν νοίτο τούτου γε μᾶλλον, ἢ τὴν πάντων ὧν μετέχω καὶ ταύτην ἐξ ἴσου μετέχουσι, ἀτι μὴδὲν ἤττον αἰτίαν γεγενημένην μὴδ' ἐλαττο ταῦτα συμβαλομένην, ἐπ' αὐτοῖς τούτοις, ἐμοῦ ἰόντος, καὶ καθάπαξ ἐγκαταστῆναι; Ἐγένετο ἡμῖν, καὶ πάνυ τι καλῶς ἐγένετο, τὸν οἶκον ἵπσαι, οὐκ ἐκ τοῦ θερίζειν μόνον ὅπου καὶ ἐσπῆν καὶ συνάγειν ὅθεν διεσκόρπισαμεν (2), καὶ γὰρ εὐλογίαν μὴ μόνον ἐκ τῶν περιούτων, ἀλλὰ πᾶν τῶν συνειδῶτων πάντων καὶ τὴν εὐθηνίαν ἡμῶν τὰλλα τῶν ἀγαθῶν συνευχομένων, καρποῦσθαι· δὴ καὶ μόνος τρόπος ἀρούρας οἶδε πιαίνειν καὶ πούς ἐκτρέφειν, καὶ γενναίως τὰς ἐπιπέσεις τοὺς πλεονασμούς εἰσφέρειν, ὡς τοῦ ἐνωστῆς παντός εὐ μάλα καὶ δικαίως καταξαραινόντος, μῆτε τὴν χεῖρα μῆτε τὸν κόλπον πληροῦντος θερίζοντος καὶ συνάγοντος· ἀλλὰ τε καὶ τῆς φιλοπονίας, ἅμα δὲ καὶ περινοίας (3) τῆς ἀσχυνοίμην λέγων, παντός μᾶλλον προτιμῆν

excellentissimorum hominum, exempla in me proferre.

(2) Respectu ad hæc verba Matthæi xxv, Σκληρὸς εἰ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἐσπείρας συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας.

(3) Conf. similia apud Gregor. Nazians, t. 291 C.

εν ενεθήνησαν ἡμῶν ὁ βίος καὶ πλείστον εἰς ὅσον οἶόν τε ἦν ἐς τὰ μάλιστα προῆκε, τῶν ἄλλων, οὐκ ἐξ ἑων τῶν ἀπορῶν, ἀλλὰ γε καὶ πολλῶν μειζόνων, οὐ τὰ ἴσα κατακτηταμένων.

Ἐ μὲν γὰρ ὅλον ἔμπεδόν ἐπιθεύς τοῖς τοῦ Α ἰντος κελύσμασι καὶ ταῖς ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἀτων ἀσχολίαις. ἦγον οὐδαμῇ σχολῆν τῶν οἶκον ἐπιστρέφεισθαι καὶ προσκολλίσκειν τούονους καὶ φροντίδας· αὐτῆ δὲ τὸ ἐκντῆς ὅλον ἴσα καὶ τὸ ἐμὸν ἄντ' ἐμοῦ συνεισφέρειν. Ἐξ μὴ μόνον οὐδὲν τῶν ὄντων, ὅποι μὴ προσῆκε ἴεν, παρακώλυτο, ἀλλὰ τι καὶ πρόσθεοι ταύτη ρισμοὶ ἐκ δικαίων τῶν τρόπων ἐπενοθέησαν, ρισσὰ τῷ οἴκῳ μετὰ πολλῆς τῆς περὶ τοῦς ες εὐσπλαγγίας, πολλοῦ καὶ τοῦ περιαλγείν ες δυστυχοῦσι συμπαθῶς ἐπιπέμπεισθαι, καὶ ἰρίοντα τῶν ἄλλων γυγίνεσθαι, καὶ πολλῶν ἰπαινετῶν, ἣ κατὰ τὴν θευμαστὴν ἐκένυν, ναις ταῖς τοῦ Σολομῶντος σοφίαις, οὐδαμῇ δ' ἔξυραμένην, ἦν ἐγὼ σμικροπρεπῆ τινα καὶ νακτικὴν μᾶλλον νομίζω, πρὸς ἄτρακτον τάς εἰρίδουσαν καὶ ταλασιῶν ἐπιμελουμέ- κει περὶ ἔρια καὶ ἱματισμοῦς καὶ δισσὰς χλαίνας, καὶ σιτηγίας καὶ τραπέζας οἰκετῶν (1), καὶ τοιαῦτα, τὸ ον καὶ σπουδαῖον καὶ μεγαλεφρεῖς δεικνύσαν.

Ὅπερ ἔφην, τίνα μᾶλλον ἐπιτριπίον ἂν τ' ἐμὲ τὰ κατ' ἐμὲ καὶ ἡμέτερα, εἰ μὴ καὶ ἔγχε ταῦτα ἐπιτέτραπθαι δεῖν ἔγνω, καὶ ῥαπται. Αὐτῆ καὶ καλῶς ἄμα καὶ θεοφιλῶς μῆσει, τὴν ἐπὶ πᾶσιν ἐξουσίαν καὶ ελευ- τοῦ δρῶν κατὰ βούλησιν ἀνέγκλητον πανταλῶς εἰττω δικαστηρίου παντὸς ἔχουσα, πάντ' εἰεί- τυμπερόντως ἄμα καὶ κοσμικῶς διαπραξαμένη. οὐς κληρους, πρὸς τὴν ἐμὴν ὀρώτα γνώμην, παρῖξεται.

ἴτον μὲν οὖν ὑπὲρ τῆς ἐμῆς, ὅπερ ἔφην, φιλο- ε ψυχῆς. Καὶ τῆς φιλοπονίας ἔσται τὸ πρῶ- ῆ τοῦ Θεοῦ μητρὶ, πρὸς ἦν καὶ ἐν κοιλίας ἠν μητρὸς, καὶ ἦν τοῦ βίου παντὸς κρα- στίπην ἐθέμεν, ἣ δὴ καὶ προσεκπνεύσω το πνεῦμα προσημενος, κακίᾳ μὲν πᾶσι καὶ εα δεδουλευκὸς πίστιν δ' ὁμῶς ὀρθὴν καὶ τὴν ελικὴν περισώζον, καὶ διὰ ταύτην μόνην καὶ τῷ βίῳ γενομένης ἀντιλήψεις θαρρόου, μηδὲν ὦν τῆς τῶν ἐμῶν τρόπων γεγενημένης φαν- ε, ταύτῃ δὴ, καὶ διὰ ταύτην τῆ ἀναθεμιμένη μνησὶ καὶ παρ' ἡμῶν ἐξ αὐτῶν ἰδρυμένη κρη- , χρυσίου νομισματα καθοσιώσαι (2).

καὶ τὸν ἐμὸν χοῦν προστρίψαι καὶ βόρβορον φόν σῶμα, καὶ κρύψαι τὸ ἀκάθαρτον τῷ κα- ἰδῶραι τοῦ ἱεροῦ, μηδὲν μὲν τούτου μνηδ' ἄπτε- προσῆκεν, ὅτι μηδὲ θεμιτὸν ἀκάθαρτον ἐγγύς- τῶν καθαρῶν, καὶ διὰ τοῦτο μακρὰν ἀπέλη- ε μᾶλλον δίκαιον, καὶ ἐξῶσθαι καὶ ἀπερρίφθαι ν ἐν ἀχρείοις καὶ βέβηλον ἐν βεβηλοῖς. Καὶ) ἐκεῖ δὲ κείμενον ἀνακαλεσαι σὺ, πάντα γε ε, καὶ μητὲρ τοῦ πρὸς ζήτησιν ἐλθόντος τοῦ

Ego quidem totum meimperatoris jussis tradens et pro republica laboribus, nunquam omisi propriis incumbere iisque operas cogitationesque impendere. Illa vero, quidquid ad se pertineret, adimplens id, quod ad me spectaret pro me conferebat. Unde non modo nihil honorum effluens quo non oportebat, periit: sed et reditus et fructus ex justis rationibus excogitati sunt, et domni superflua, cum multa erga pauperes misericordia, multaque erga infelices compassione et affectu. et aliis praestantia accessere et multo magis, laude digna quam quae mulier illa miranda, sola Salomonis sapientia, non autem aliunde, inventa, (quam ego illiberalem opificem potius censeo), ad fustum manus admovens et laneas vestes conficiens, et in lanis ac vestimentis ac duplicibus lacernis, et victu et domesticorum mensis ac talibus virtutem et ardorem et magnanimitatem ostendit.

Sed, ut dicebam, cuinam post me potius commendarem quae ad me pertinet ac nostra, nisi et praesens illi commendari oportere stavissem: et illi commendata sunt. Illa enim et bene et religiose administrabit, et cum in omnia potestatem, et pro voluntate agendi immunem libertatem et omni tribunali majorem habitura est, omnia convenienter et digne peraget. Et haereditates ad meam attendens mentem, ita administrabit.

Primo quidem de mea anima, ut dixi, sollicita erit. Ea ejus prima cura sit, Dei genitrici, in cujus sinum, inde e ventre matris, projectus sum, et quam vitae omnis validam protectricem proposui, cui spiritum commendans, laetus exspirabo; qui spiritus, licet omni malitiae ac parvitati servierit, fidem tamen veram et evangelicam servavit, et per eam solum ac propter eas quae in vita, gratias accepit, confidit, non obstante morum meorum miseria. Et et propter eam soli templo a nobis a fundamentis erecto, aureos nummos consecrare. Hoc prope templum volo meos cineres et lutum, miserum hoc corpus deponi, et impurum puro templi limine abscondi, quod limen nihil tamen tangere deberet, eo quod nefas sit quidquam impuri quod mundum est tangere, et justum esset meum corpus longe rejici et expelli inane in inania et profanum in profana. Et ut tibi jacens corpus revoces tu, Immaculata Virgo, et mater Illius qui eum qui erraverat quaesitum venit. eum qui omnibus culpis et malis delapsus erat, et qui manus in cruce tetenderat, non ut attraheret et revocaret et salvaret justos tantum,

PROV. XXXI, 10 : Γυναίκα ἀνδρείαν τίς εὐρή- . . . μνηρομένη ἔρια καὶ λίνον, ἐποίησεν εὐ- φων ταῖς χερσὶν αὐτῆς . . . καὶ ἀνίσταται ἐκ οἴκου καὶ ἔδωκε βρώματα τῷ οἴκῳ καὶ ἔργα ταῖς ἱστίαις.

(2) Relictum est hic ut et infra non semel. spatium vacuum, quo nummorum numerus, nondum a testatore constitutus, postea posset inscribi.

(3) Codex, ὧς.

sed ut omnes e manu maligni eriperet et nullum eorum qui ad ipsius imaginem facti erant amitteret. Ita sane hoc terrenum corpus tot immunditibus corruptum advocos et animam iis (quot et quantis scis ipsa) maculatam benigne accipias et cures, neque avertas a puero tuo tuæ protectionis vultum salutarem. Oportebat enim noscum eo corpore quocum reformati sumus Christi sanguine, tota vita in tua domo projici (idque nos optime docuisset); quoniam vero decipientis et occidentis fallacia et dolo et prava electione anima ad divinam creatam imaginem in tentoriis peccatorum maluit illud habitare (foetidum hoc tentorium dico), et adhuc videns quod omni impuritate replebatur, nunc mortuum dimisit maculis plenum et projectum in delubri tui limen. Tu autem benigna, et misericors et compatiens, et preces exaudiens, immundæ animæ et corpori indulgeas, quæ pessimis desideriis et voluptatibus indigne indignis servierunt, et totam meam terram a pessimo Belial et peccatis conculcatam sanctuarii tui terræ misceas et hujus terræ virtute salves; animam vero, quocumque voles, tuo apud Filium interventu (flectitur enim et te intercedentem exaudit), longe a perpetuo manentibus flagellis, ac æternis suppliciis mittas.

τοίνυν ἐπὶ ἀσώτῳ ψυχῇ καὶ σώματι, καὶ γε ταῖς κακίσταις ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ἀτόποις ἐκτόπως δεδιὸς καὶ τὴν ἑμὴν γῆν ὄλων τῷ πονηρῷ Βελίαρ καὶ ταῖς ἀμαρτίαις καταπατατημένην τῇ τοῦ ἱεροῦ μίξῳ γῆ, καὶ γε τῇ ταύτης δυνάμει τὴν δὲ ψυχὴν, ὅποι σὺ βούλει, ταῖς πρὸς τὸν υἱὸν μεσιτείαις (πέθεται γὰρ, καὶ πρὸς ἐταίμῳς ἐπακούει), πόρρω πον πάσης αἰεὶ μενούσης μάστιγος καὶ βασανίζουσης ἀθάνατα πέμψον.

Attamen, quoniam ea (oportet et nunc et semper orare) te oravimus, et ex iis plurimis beneficiorum miraculis quæ per vitam experti sumus, et de futuris possimus confidere, neque de salute nostra desperare, permitte nunc nostri valedictorii sermonis ac testamenti reliqua conficere.

Quid igitur? Imperatoribus nostri qui multa dedere, licet nihil invicem reddidimus, neque reddere possumus, etiamsi totam manum plenam afferamus, nuncideo omnino nobis deficiendum esse putabimus? Sed improbi prorsus ac ingrati meriti dicemur. Unde, etsi minus dignum sit decensque, sed tamen quomodocumque reddendum est, gratitudinis ostendendæ causa, aureos nummos et ex æquo inter Patrem et imperatorem, et Filium et imperatorem dividendi sunt.

Postea pueros nostros, tu quæ inter omnes matres filios tuos diligis, considera, si quidem quatuor nobis filii sunt, et duæ filiæ.

Et earum primam, sponsam Deo omnium regibentem libens offerentes conjunximus. Utinam divino illo conjugio ac thalamo numquam decidat, neque ejus splendorem amittat! Quod autem perse-

(1) Respectu ad parabolam boni pastoris Matth. XVIII, 12: 'Εάν γενηται τινη ανθρωπω ρ' προβατα και πλανηθη εν εξ αυτων, ουχι, αφεις τα 99 επι

Α πλανηθέντος (1) και πασαις ἀμαρτίαις ἐσχάτοις κακοῖς ἐγκατολισθησασσας πλάσσει γε τὰς χεῖρας τείναντός ἐν σταυρῷ, οὐχ ἵνα ἀνελευθήσῃ καὶ ἀνακαλέσῃται καὶ σώσῃ μακαίους καὶ τοὺς ἤττον ἡμαρτηκότας, πάντας ἐκ χειρὸς ἀρπάσῃ τοῦ πονηροῦ, κατὰ τὴν ἰδίαν εἰκόνα γεγενημένων οὐδαμζομιωθῆ. Ναί, καὶ τὸν ταῖς ἀσωτίαις ἰρὲντα χοῦν ἀνακαλεσαι, καὶ τὴν ψυχὴν κατεστιγμένην (ὄρας ὀπόσον) εὐμενῶς κρῖσαι, καὶ μὴ ἀποστρέψῃς ἀπὸ τοῦ παθῆναι τῆς σῆς ἐπίσκοπῆς κοσμοσωτήριον ἐπὶ Ἐδεῖ μὲν γὰρ ἡμᾶς μεθ' οὗ καὶ ἐπακείσθαι ματος αἵμασι θείοις Χριστοῦ ἐκλεῖσθαι καὶ πτεῖσθαι μᾶλλον διὰ βίον παντός ἐν οἴκῳ ἢ εἶχεν ἐν ἡμῖν τοῦτο καλῶς). ἐπεὶ δὲ ταῖς τῶντος καὶ κτεινόντος ἐμπαιγμοῖς καὶ καὶ γε μοχθηρᾷ τῇ προαιρέσει, ἢ πρὸς τὴν εἰκόνα δημιουργηθεῖσα ψυχὴ σκηνώματι ἰμᾶλλον ἠγαπησεν ἐγκατοικεῖν (αὐτὸ δὲ λέγει σῶδες σῆνος), καὶ ἐπι ζῶν, ὅτε δὴ καὶ ἰμον ἀκαθαρσίας, νῦν ὡδε νεκρὸν ἀφῆκε ἰγέμον καὶ ἐβρίμμενον ἐπ' ἰδάφους τεπ τῶν σῶν· σὺ δὲ πάντως εὐμενῆς, συμπᾶθαι καὶ γοργεπῆκοος πρὸς ἰευσίας, καὶ σπλα

Οὐ μὲν ἄλλ', ἐπειδὴ ταῦτα, θεοῦ ὄν ἐπαρουτι καὶ διὰ παντός ἰκετεύειν, καθικεκαὶ κακ τῶν ἐν τῷδε τῷ βίῳ περὶ ἡμᾶς πλείστου γεγενημένων ἐν εὐεργεσίαις θαυμάτων ἔχοπερὶ τῶν μελλόντων θαρρῆειν, καὶ τῶν πρὶ C ρίαν οὐκ ἀπογινώσκων ἐπιπέδων, φέρε δὴ ἔξῃς προσδῶμεν τοῦ συντακταρίου καὶ δια:

Τί γούν; τοῖς ἐμοῖς βασιλεῦσι πολλὰ ἰεπεὶ μηδὲν ἀντάξιον ἀπεδώκαμεν, οὐτ' ἔχη δούναι, καὶν ὄλην τὴν χεῖρα προσοίσωμεν ἰἀπολειφθῆναι διὰ τοῦτο δεῖν εἶναι καὶ τῷ ἠγησομεθα; ἀλλὰ πονηροὶ τινες πάντως ἰμονες δίκαιως ἀκούσομεν. Ὅθεν εἰ καὶ ἰκαὶ ἀξιοχρεων, ἀλλ' ἀποδοτέον ὀποσοσῆ, ἰτος εὐγνωμοσύνης ἔνεκεν, χρυσίου νομίσματα καὶ διαιρετέον ἐξ ἰσου τῷ τε πατρῖ σιλας, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ βασιλεῖ (2).

Μετὰ τοῦτο, παῖδας ἡμῶν, ἢ φιλόπαις ἰμᾶλλον μήτηρ, ἐπίσκοψαι, οἱ δὴ καὶ τῆς ἡμῶν υἱοὶ, θυγατέρες δὲ δύο γεγέννηται.

Καὶ τούτων τὴν πρώτην, νύμφην Θεῷ τῷ πάντων ἐκοῦσαν ἐκόντες φέροντες ἔνυρη; Καὶ γένοιτο ταύτην μήτε τοῦ νυμφῶνος μ θείας παστάδος ἀποκείσιν, μήτε τῆς ἐκεί

τά ὄρη κορυθεῖς, ζητεῖ τὸ πλανώμενον Luc. XV, 4.

(2) Andronico Seniori et Andronico Jun

τος. Ὡς μὲν οὖν καὶ συμπαραμεινοί, καὶ δι' ἧς ἔσται τῶ· νυμφίῳ συνδεδεμένη, μηδὲν λυτῆς ἐκείνου φαιδρότητος, θείῳσι θαρρείν καὶ ραινομένοις, ὄλην τὴν ψυχὴν ἐξόπισθην αὐτοῦ ῥαμένην θείσα, καὶ τὴν καρδίαν ὄλην δεινῶς ὅω βεβλημένην καὶ τετρωμένην ἀσφαλῶς αὐτῷ ὀλλήσασα, καὶ γε τῆς ἐκείνου δεξιᾶς ἀντινομένης ἐξημμένη καὶ πρὸς τὴν ἐν αὐτῷ χειροῦσης κατὰπαυσεν. Ταύτη τοι καὶ ὀλίγα

δεικνύει τῶν κάτω, ὅτι μὴ καὶ μόνων τῶν κίων τῆ φθείρομένη ζωῆ, ὀλίγα καὶ ἡμεῖς ἀπεμερισάμεθα, τὸ δόξαν ἱκανὸν ἱκανῶς χορηγήσαντες. ἐμὴν μεγάλαις μὲν Θεοῦ δωρεαῖς, ὑπερβολαῖς ἢ οὐκ ἐπιτρεπτοῦ τοῦ δι' αὐτοῦ βασιλεύοντος, εὐεστατήν καὶ εὐτυχιστάτην βασιλεύσαν (1), ὁ βασιλεὺς οὕτω τοῦ Θεοῦ κινήσαντος καὶ δόξαν ἡμῶν ἐφ' ἧ δὴ εἴλετο τῶν υἱῶν ἡγάριστον τὰ πάντα καὶ καλλίστην (2). Καὶ ἡμεῖς πάντως καὶ μετὶ ἐκπλήξεως ὡσανεὶ τὴν χρηρτα τῶν τρόπων θαυμάζετε, ἧς ταῖς περιουκαὶ τὸν ἐμὸν ὄλον πόθον πρὸς ἐαυτὸν ἐκύσας νῶσαι πεποιήκεν. Ἄλλ', ὧ μοι σὺ καλλίστη αἰετὶ ἀμφωτέρων τῶν γενῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικατ' ἐκλογὴν ἢ ῥηοσμενη, καὶ θάυμασιωτάτη, μὴ τῶν ἄλλων πάντων μόνον ἐμοί, ἀλλὰ καὶ προτιμωμένη πνοῆς καὶ ζωῆς, σοῦ χάριν' καὶ ὅς ἐμοὶ μνησόμεθεις, μετὰ τοὺς πρώτους ἐκαίκαὶ μεγάλους φόβους, ἐτι δεκτικώτερος καὶ πιος γίγνεται, ὅτι σε οὐκ ἐτ' ὄψομαι (3), οὐδ' εἰ αἶν τοῖς ἐν ἄθου φρικτὸν καὶ ἀπείδεις (μᾶλλον δὲ, τοῦτο ἔσονται θεοῖ, οἶδα, πολλὰ καὶ χαλεπὰ ἀξίως

τῶν ἐνταυθοὶ κακῶς Βεβιωμένων), σὺ πρὸς ἡσά διαλύσεις, ἢ τὸ γε δευτερον κουφοτεραῖς τὰ στενγνὰ ταῦτα καὶ σκυθρωπά, ὡς ἐν τοῖς εἰ πάσαν εἰς ἀναρῶν συμβαμάτων κουφίζεις ἕως ἐξαίρεις πικρίαν μόνον ὀφθείσα· καὶ γε ἢ καταπαύεις καρδίας σβεννύσα, καὶ θραυσμὸν ἕεις, καὶ κοιμήσεις ψυχῆς παθαινομένης καὶ ὦν τάρραχον. Τί τοῦ σοῦ χωρισμοῦ πρὸς κόδραστικώτερον; πῶς οἶσω, τοὺς ὀφθαλμοὺς, μᾶλλον δ' ὄλους ἐρρύνηκῶτας ἀποβαλόμενος, ἢ καλλος καὶ τὸ τοῦ προσώπου ἄνθος καὶ τὸ ὀρφῆς ὠραῖον ἄθιατον; Τίς ἀνθ' ἡμῶν ἐν ὁμοισεῖται γλυκαίων καὶ στενγνάζοντα παρακακαὶ παραμυθούμενος, τῷ χωρισμῷ ἢ καὶ ταῖς μάστιξιν ὀδυνώμενος; Οἱμοί, ὅτι με λίθος ἢ βαρὺς καὶ τάρρος συγκρύψει, καὶ, ἡμῶν τῷ κεννημένων καὶ προσιόντων, καὶ γοεραῖς ἰσκαλουμένων τὸν πατέρα, κόνις ὦν κωφῆ πᾶ μόνῃ γεγυμνωμένα πάσης σαρκος καὶ πω, ὅ τὰ πολλὰ νῦν ἐγὼ λαλῶν, οὐδαμῆ οὔτε νῆς ἡμῶν οὔτε τῆς λαλιᾶς ἐπαίων γνωσθή-! Ἄλλὰ περιττὸν ἴσως ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις μη-

A veratura sit et in æternum cum sponso conjuncta futura sit, neque unquam huic splendorem amissura, confidimus ex his quæ videmus: tota enim anima post illum currit, et totum cor miro amore percussum et vulneratum firmiter. Illi adunat, et ejus dexteræ protensæ adhæret, quæ ad quietem æternam ipsam ducit. Huic sane paucis indigentibusque solis quæ corruptibili isti vitæ necessaria sunt, pauca et nos relinquimus, quod vobis videtur sufficere concedentes.

Meam, Dei quidem dono, nimia autem Hujus qui per Deum imperat, misericordia, faustissimam felicissimamque imperatricem, ipse imperator, sic Deo movente quod sibi placeret, sponsam uni filiorum quem voluit, optimo ac pulcherrimo elegit. Et vos videte omnino et cum stupore morum bonitatem admiremini, cujus excessu totum meum amorem ad se attraxit et corripuit. Sed, o pulcherrimum conjugium ex utroque sexu virorum ac mulierum egregie formatum, et admirandum par, non modo aliis omnibus a me prælatum, sed et meo spiritui ac vitæ, tui causa mors quæ mihi imminet, post primus illos magnosque timores, mordacior amariorque fit, eo quod te non jam videbo, neque, si quid in inferis horrendi ac funesti sit (imo vero non unum tantum; erunt vero, scio equidem, multa ac dira in eos qui his in terris male vixerint), tu sub oculos veniens, id dissipabis, aut leviora facies hæc tristitia ac horrenda, ut nunc, ubi appares, omnem ex miseris eventibus ortum mœrorem mitigas ac omnino auferas; et sane cordis motus sedas et extinguis, et vulnera sanas, et afflictæ animæ cogitationumque tumultum lenis. Quod durius supplicium quam a te separari? Quomodo sustineam, postquam oculos clausero, imo vero totos eos effluxos amisero, tuam pulchritudinem et vultus tui florem tuæque fortunæ splendorem jam non contemplari? Quis pro vobis, mediis in cœtibus erit leniens et afflictum consolans et adhortans vestri separatione et futuræ vitæ pœnis vulneratum? Eheu! me teget gravis lapis, et tumulus me operiet; et cum vos amore ducti accedatis, et dulci voce patrem compellabitis, ego cinis inanis et ossa omni carne nudata et sensu, ego qui nunc tot verba emitto, neque vocem vestram. neque vestros sermones audiam! Sed forsam est superfluum sictalibus immorari, quoniam hic neque cantus est neque tragedia, sed sola mortis memoria, et ut paucis dicatur, ut rem præsentem decet, quæ humanæ naturæ sunt necessario, ut pote mortali, vincita. Unde et ab his recedens, longos annos vivas, et læteris, et exsultes

Annotator recentissimus, quem Boivinum uspicor, ad marginem codicis; «Irenen, iostea Kulogia nominata est.» Nupserat i Palæologo.
dem annotator: «Nondum itaque obierat tū Chumni gener.»

(3) Similes querelas, ut philosophis et christianis indignas, ac prorsus indecoras, vituperat Joannes Chryst. Eclog. p. 229: Εἰ γὰρ ἐπίστατον ὅτι ὁ τετελευτηκῶς οὐ τετελευτηκεν, . . . οὐκ ἂν τοιαύτας ἀφῆκαν φωνὰς ἐπιστικῆς γημούσας, «Οὐκ ἔστι σε ὄψομαι.»

neque quidquam triste unquam experiaris, Deo inter prospera vitam vestram ducente et sinceram divitias præstante, dum vos irreprensibiles in mandatis ac justitiis ejus ambulabitis, et in iis præceptis quæ semitis nostris lumen faciunt. In quibus et jugiter adhærere et nunquam declinare aut transgredi, neque pedes ad lapidem offendere, duram nempe et optimam conscientiam lædentem ex acuto et infructuoso corde ortam cogitationem, vestrum est gratissimum opus et omnium linguis jactatum, mirandumque est omnino votum vestrum. Et igitur nos non solum totum amorem nostrum et desiderium, sed omnes fere divitias impartiemur nec vestrorum quidquam vobis deerit; quodcumque autem vel minimum a matre accipietis, illud scitote ita mihi visum et juxta meam voluntatem factum.

εἰδῆσιν θραύοντα λογισμὸν ἐξ ἀκροστόμου καὶ ἀκάρπου καρδίας (2), ἔργον ὑμῶν ἐπιμελῆς, πᾶν πάντων κείμενον γλώσσαις καὶ πάνυ τι θαυμαζόμενον σπούδασμα. Καὶ γοῦν ἡμεῖς ὑμῖν οὐ ἴσμεν μόνον ψίλτρον καὶ πόθον τὸν ὅλον, ἀλλὰ τι καὶ τὸν ὅλον σχεδὸν πλοῦτον κενώσαντες, καὶ ὑμετέρων ὑμῖν οὐδενὸς ἔτι μικρὸν δ' ὅσον πρὸς μητρὸς λήψασθε, τοῦτ' ἴστε καὶ ἡμεῖς δι καὶ κατὰ γνώμην γεγεννημένον.

Tu veromihī filiorum primogenite, meæ deliciæ B meumque ornamentum, meæ gloriæ splendida corona, dulcis et omnino suavis aspectus, et totius animæ meæ cordisque ineffabiles amores excitans, vide et a longinquo et jam nunc qui post me futurus sis et quantus, gratus nempe et semper matri obedire paratus et facere quæ ipsi placuerint ipsamque juverint, legem Dei observans. Nihil enim præstare potes quod digne ejus doloribus, cum te genuit, aut ejus curis, cum te aleret, aut aliis, quæcunque fuerint, beneficiis respondeat, etiamsi te totum impendas, vitamque profundas. Quid enim? Si, quod accepisti, reddideris, corporis in matris visceribus formationem, simulque animæ cum illo conjunctionem, et cum tantis doloribus natiuitatem, inquit Job, et quæcunque alia tibi nutriendo ac adaugendo evenerint, et ad id ætatis elato C (occurrat autem et longa felixque senectus, ut et mens, juxta preces nostras, tibi occurrit profunda et gravis, quidquid tuam ætatem decet, transgresso et senilem intellectum dignasque sene cogitationes in juvenili corde ponenti). Si igitur et existentiam, et quæ deinde tibi evenerunt bona a matre, ex ejus curis et precibus accepisti, quid et quantum pro his omnibus a te reddi oporteret, ut quidquid decet a te redditum fuisse videatur! Cum non possis, da quantum potes, honorem nempe absque mensura, sed quodam excessu superadditum; quo magis enim dabis, eo majus lucrum facies. Reddas matri quidquid ad me pertinet, et quidquid

κύνειν, ἐπὶ μηδὲ μονοψῆδια τὰ παρόντα καὶ τὸ καὶ θρήνος ἐπιτάφιος, μνήμη δὲ μόνη θανάτω ὡς ἐν βραχίσει φάναι καὶ καθόσον προσήκει τὰ ἐξ ἀνάγκης τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, θνητῆ παρῆζευγμένα. Ὅθεν καὶ, ἀφήμενος τοῦτο ἐς μήκιστα, φημί, χρόνων μηκίστων καὶ ο νοιό γε καὶ συναγέλλοιο, καὶ λάβρις μηδεὶς δέποτε πείραν μηδενὸς τῶν λυπούτων, τῶν εὐθυμοτέρων αἰὶ τὸν βίον ὑμῖν ἄγοντος φῆν ἀραιφνῆ χορηγούτος, ἀμέμπτους ἐν τολαῖς αὐτοῦ καὶ τοῖς δικαιοῦμοσι, καὶ τριβοῖς ὑμῶν φῶς ἐμποιοῦσι προσταγμῆσι πρὸς αὐτὸν ὁρθῶς ὀδηγούσι, πορευοῦσας τὸ ἐμμένειν αἰὶ, καὶ μηδαμῆ παραλίαν παρενηνέχθαι, μηδὲ τοῦ; πόδας ἤκιστα πῆ; δόξαι προσκόχαι, σκληρὸν ἴσως καὶ τῆν πῶ δόξαι προσκόχαι, σκληρὸν ἴσως καὶ τῆν πῶ

Σὺ δὲ μοι τῶν υἱῶν ὁ πρῶτος (3), τὸ ἐμ φημα καὶ καλλώπισμα, ὁ τῆς ἐμῆς καυχῆς πρὸς στέφανος (4), ἡ γλυκεῖα καὶ κατὰ θλιγούσα ἐρατεινὴ σφίς, καὶ τῆς ἐμῆς ὀλης καρδίας ὀλης, στοργαῖς ἀρρήτοις ἐς βάθος μένη, σκόπει μοι καὶ μακρόθεν καὶ ἐκ τῶν ἄν καὶ μετ' ἐμὲ γένοιτο καὶ ὅσος, εὐγνώμων ἐ πρόθυμος πάντα καθυπείκειν μητρὶ, καὶ φίλ τειν αὐτῆ καὶ χειραρισμένα, Θεοῦ ταῦτα κεκλευσμένος. Ἐχει γὰρ οὐδὲν ἱκανὸν οὐδ' ἀξίον, οὔτε τῶν ἐπὶ σοὶ ὀδίνων, οὔτε τῶν φείων, οὔτε τῶν ἄλλων ὧν ἔτυχες καλῶν, ἐ καὶ σιαυτὸν ὅλον πρῶν, ζωῆς ὀλιγορήσας. Ἦ εἰ, ὅπερ εἶπρας, ἀποδῶς, σύμπληξιν σώμ σπλάγγχνοις μητρικοῖς, ἅμα δὲ καὶ ψυχ τοῦτο δεσμὸν, καὶ σὺν μόχθῳ γέννησιν, γει (6), καὶ τᾶλλα ὅσα καθεξῆς ἄς ἀπήνητῆς μένω καὶ ἀξαναμένω καὶ πρὸς τοῦθ' ἡλικίας ἐληλακότε (ἀπαντήσοι δὲ καὶ γῆρας βαθὺ κα ὡς καὶ νοῦς, κατὰ τὰς εὐχὰς ἡμῶν, ἀπήνητῆσι καὶ πολίος, παντὸς προανακνύσας τοῦ πρὸς προσήκοντος, καὶ πρεσβυτικῆν σύνεσιν ἐπὶ θείας καρδίας καὶ γηραιούς λογισμούς)· εἰ τὰ τὰ πρῶτά σοι τοῦ εἶναι παρὰ μητρὸς, καὶ τὴ ξῆς δὲ καὶ τοῦ εἶναι τὰ μὲν ἐπιμελείας σ τὰ δ' εὐχὰς μητρικαῖς, τὶ ἂν καὶ ὅσον ὑπὲρ τούτων ἀποδοῦς πᾶν ὅσον προσήκου φανείας ἐσ δωκῶς; Ἐπεὶ δὲ μὴ ἔχεις, ὅς ὅσον ἔχεις, τῆ μὴ κατὰ μέτρον, ἀλλ' ὑπερβολαῖς τισι προσε μίνην· ὅσον γὰρ ἂν δώσεις (7) πλείον, τοσοῦτι

(1) Conf. Psalm. cxviii. 105

(2) Si non totus esset Chummus in Bibliorum imitatione, quam et hic inesse ob adjectivum ἀκροστόμου suspicor, ob alterum ἀκάρπου suspicarer meminisse Æschylei versiculi in Septemthebana de Amphiarao: Βαθειῶν ἄλοκα διὰ φρενὸς καρπούμενος.

(3) Joannes, puto, Chumnus, qui fuit cubicularius. Huic parentavisse vide Niceph. Gregoras

oratione, cujus lemma protulit Fabricius Gr. i. VII, p. 645.

(4) Videtur meminisse verborum Salo Prov. xvii, 6: Στέφανος γερόντων τεκνα· καύχημα δὲ τέκνων πατέρες αὐτῶν.

(5) Id adverbium est e rarissimis.

(6) An Job. xiv, 1?

(7) Puto scripsisse δῶνης; nihil mutavi esset inter duas malas lectiones eligendum

μεις πλέον. Ἐνταῦθα μοι κένωσον καὶ τὸ ἔμοι
 λλον, καὶ πᾶν τὰ πρὸς ἀποτέρους, τοῦ πα-
 ὑπεκστάντος, τῇ μητρὶ Ἰραῖου, εὐγνωμοσύνην
 ἵσον ἐπὶ τούτοις, ὑπακοὴν πρέσβης, ἐκπλήρω-
 ἰσταλμάτων, τὸ πᾶνθ' ἔτοιμον εἶναι τσαύτη
 οιαύτη θεωρεῖται μητρὶ παιδαγωγεῖν καὶ φιλό-
 σοφῶν πρώτων τὴν ὄνησιν ἔχοντα πλείστην καὶ
 τὴν. Καλὸν σοὶ καὶ μάλα τι συνοῖσον εὐσέβειαν
 καὶ εὐλαβεῖσθαι, καὶ τὴν πολλὴν αὐτῆς ἐν
 θεραπείῳν εὐλαβεῖσθαι. Ταῦτα δὲ πράττε· καὶ
 ἀδελφοῖς ἀντὶ πατρὸς Ἰσο, φιλόποισ ὁμοῦ καὶ
 Ἰφρος, εἰρήνην τὴν μετ' αὐτῶν καὶ πάντων
 ἰώκων, ἀγάπην ἐν εὐθύτητι ψυχῆς ἣν Θεὸς
 ἰσταί. Ὑπεροφρανεῖας ὑπερφρονητῆς ἰσθι, κατ'
 εἰς μὲν τῶν ἄλλων, κατ' αὐτῆς δὲ καὶ μόνης ὄλας
 ἰρῶς ἐπληρούμενος, καὶ γενναῖός τις πρὸς αὐτὴν
 καταταγαμένος, ὥστε μὴ τι φανεῖται ταύτη
 λωμένος. Ἀδικίαν ἐξ ὄλας ψυχῆς βδελυξάμενος
 ἵσον. Καί γ', ἐν τούτοις ἔχων καὶ κατευθύνων,
 ἐν ἀγαθοῖς ζῆθι, καὶ τῶν τοῦ πονηροῦ πασῶν
 ὧν ἀνώτερος καὶ ὑψηλότερος περισώζου,
 τοῖς αὐτοῦ κέντροις μῆτε πλετσοόμενος, μῆτε
 ὄμενος. Βλάψοι σε δὲ καὶ μηδεὶς ἔτρος, ταῖς
 μεθοδεῖαις (1) καὶ τέχναις κεχρημένος, καὶ
 περὶ ἐπιβουλεύων ἢ ἀφανῶς βλάπτων. Καί
 καὶ κατάρθου, ἐπιδαίνων καὶ καταπατῶν
 ῥάκοντα μὲν σκολιὸν σκολιά σοι σοφίζόμενον
 πινουόντα, ἀλλὰ καὶ λέοντα (2) ὠρύόμενον καὶ
 ῥα καὶ βρῶσιν τὴν σὴν ψυχὴν ἐκζητούντα (3).
 καὶ ὅσον ἔλαχος εἰς κληρὸν, ἡμῶν προῖκά
 καὶ μεριστάντων καὶ τελείως ἀποτιστάντων. Καί
 ἐ τελευταῖον μέρος χάριν ἑτέραν ἀπειληφῶς ἔχει,
 μετῶν τσαούτων ἐν ἀπομνηθεῖα, ἀγαπῶν ἐν τούτῳ.
 μὴν ἀλλ' ἐπιστρεπτεῖον ἤδη καὶ πρὸς σέ μοι C
 ἑτέρον μὲν τῷ χρόνῳ, μηδὲν δ' ἔττον ἀποφε-
 ρντοργῆς ἡμῶν καὶ φίλτρον, ἄτε δὲ καὶ
 ἔττον τῆς πατρικῆς μετέχοντα σχέσεως καὶ
 ταύτη προσεχόντων. Ὡς γοῦν πρὸς ὁμοτίμους
 μοι τοῦ λόγου, τὴν ἰσην καὶ πρὸς ἀποτέρους
 ἴσαν, ἴσας δὲ καὶ τὰς εὐχὰς ποιοῦμαι. Καί
 καὶ σοὶ καὶ ἐπιτόχομαι ὅσα δὲ καὶ εἰρηται καὶ
 ὁ σοῦ γεννηθέντι συναξάμενος, ἐπηυξάμενος.
 ἴσας ἐν μὲν τοῖς καλοῖς καὶ ἀμεινοσι μηδενός
 μοῖραν ἀποκεκομισμένος, τοῦ δὲ χειρόνος παν-
 ἴσας κρείττων, μηδενός μετέχων, καὶ σε κακία
 ἴσας μηδαμῶς ἐν οὐδενὶ κρατήσοι χειρωσαμένη,
 ἀρεταῖς ἀπάσαις τὸν εὐρετὴν ταύτης καὶ
 ἴσας νικῶν, καὶ νικῶν ταῖς μετρικαῖς εὐχαῖς
 πλερισμένος, καὶ πρὸς τὰς ἐπιβουλάς, ἢ δι' D
 τοῦ πολεμίου πειρωμένου ἢ δι' ἑτέρων
 κριμένου, ἀπερίτρεπτός τις καὶ κραταιός πα-
 λων. Ἐπαυξῆται, εὖ οἶδα, μητρὸς θερμῆ
 Θεὸν ἰσχυρόν καὶ ἐξουσιαστὴν κατὰ πάσης
 μένης δυνάμειως ἀρωγὸν ἐπικαλουμένη καὶ γε-
 μένη, ἢ δὲ καὶ οὐδὲν οὕτως ἦθιον ὡς υἱός

utrique debetur, post meam mortem, matri tuæ
 tribuas : sinceram gratitudinem, pro beneficiis
 tantis obedientiam quoque addas, mandatorum
 adimpletionem ; in omnibus tantæ ac tali, tamque
 piæ et filiorum amanti matri obedire semper pa-
 ratus sis, et inde plurimam ac maximam utilita-
 tem percipies, Pulchrum tibi est et valde utile ma-
 tris pietatem venerari, et quam maxime in omni-
 bus hujus reverentiam curare. Hæc igitur age :
 et fratribus sis pro patre : paterno simul ac frater-
 no amore plenus, pacem cum iis et cum omnibus
 habens, caritatemque eam in animæ recludine,
 ut jubet Deus. Superbiam contempnas, contra nihil
 aliud, contra eam vero solam tota supercilia at-
 tollens, generoseque in eam tanquam acie pugnans,
 ita ut nunquam ei servire videaris. Injustitiam
 toto corde abominatus odi. Hæc observans et ad-
 implens, in omnibus bonis vive, et supra omnes
 maligni machinas assurgens, ac excelsior in effectus
 stes, neque ejus aculeis læsus, neque ictus. Nemo
 autem alius te lædat, istius dolis et artibus usus
 sive aperte insidiatur, sive obscure lædat. Sed firmus
 ac reclus maneat, premens et conculcans draconem
 istum obliquum obliqua tibi insinuantem sua-
 dentemque, sed et leonem rugientem et tuam ani-
 mam rapere ac vorare quærentem. Ama quidquid
 in hæreditatem sortitus es a nobis qui tibi id gratis
 impertivimus et perfecte rependimus. Et nunc ult-
 mam partem, gratiam alteram accipe ac retine
 nummos aureos Et si quid aliud bonorum nos-
 trorum tanti aestimetur hoc contentus sis.

ἔχει, νομίσματα χρυσοῦ , ἢ εἰ τι ἑτέρον
 Sed tamen nunc oportet me ad te converti ;
 qui mihi ætate quidem secundus es, non mi-
 nus autem dilectionis et amoris a me obli-
 nes, quippe qui non minus habeas paternam for-
 mam et quæ ad eam pertineant. Cum igitur ad eos
 qui pari apud me honori sunt, sermonem habeam,
 ad utrumque eadem consilia easdemque precæs
 dirigam, ac tibi opto percorque quæcumque dicta
 sunt et ei qui prior te genitus est, precatus sum.
 Neque minorem in pulchris bonisque partem re-
 feras ; quidquid vero malum est, superes, nihil tale
 experiens, neque ulla malitia te vincat domitetque,
 in omnibus vero virtutibus malitiæ inventorem et
 auctorem vincas, et vincas matris precibus arma-
 tus et adversus ejus insidias, sive per se inimicus
 tentet, sive per alios artificia struat, constans ac
 fortis resistas ! Tibi auxiliabitur, ut scio, matris
 ardens fides, Deum fortem ac omnipotentem adver-
 sus omnem oppositam potestatem adiutorem in-
 vocans et præstans, cui sane nihil tam jucundum
 est quam filius matrem lætificans, et juxta ipsius
 mandata hanc legis partem, quam diligentissim

ὡς μεθοδεῖας diaboli dixit Paulus ad Eph.

Psal. xc, 13 : Κατάπατήσεις λέοντα καὶ
 ῥα.

(3) Petr. I Epist. v, 8 Ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διά-
 βολος, ὡς λέων ὠρύόμενος, περιπατεῖ, ζητῶν τίνα
 κατάπέρ.

observans, atque deinceps quidquid decet piæ matri tribuens, ita ut, propter Deum, et meis adhortationibus obedias, quod voluerit mater, id exsequaris et ardentem sequere. Et tibi apud Deum erit pro mercede gloria, et apud omnes nomines, præsertim vero apud pios, splendida ac pulcherrima tibi adoptabitur gloriæ corona, dulces ac suaves vel his in terris tui amoris fructus carpenti; sed et in futura ac æterna vita, quales neque oculus vidit, neque auris audivit neque in cor hominis ascenderunt sinceris deliciis fruere. A nobis autem, quid tibi bene sapienti amplius erit quam ea quæ prius accepisti, et ea vota quæ nunc facimus? Si quid amplius iis addi oporteat, ultimum sane donum et gratiam addimus, nihil quidem minus, sed omnino primogenito æquale.

νῦν δὲ τῶν εὐχῶν, τί πλέον ἔστι σοι ἐγνωμονοῦντι; ἢν δὲ τι καὶ πλέον δέη προστεθῆναι, ἀθλονότι δωρεάν καὶ χάριν προστίθειμεν ἤδη, μηδὲν μὲν ἕλλαντον, τῷ πρωτοτόκῳ κατ' ἴσον.

Et hæc quidem nobis videntur. Reliquus est filiorum quartus.

Qui enim in medio est ac tertius, libenter omisi, neque qua erga eum voluntate sim, scio et quo in ordine ponam, quippe qui vitæ monstrosam confusionem et inordinationem elegerit, pro ea vita quæ prius ordinata erat et sapiens et nobis placens; utrum cum iis qui eandem vitæ formam gerunt, cui et ipse a teneris libens se ipsum tradidit, et in qua etiam nunc versatur, minime quidem moribus, sed solo habitu ac vestimento et sane invitus, a nobis decoris causa quasi coactus; an ibi, quo mala ac prava ejus electio ducti, longe scilicet à Deo et a virtute. Accessit enim et accurrit ad vocantem Christum, et crucem ejus sustulit et se illum securum esse promisit; deinde in rectis semitis claudicavit, et postquam bene ad celestis agri aratrum manum misit, qui multa bona in cælestibus horreis collit, avertit se retro, eheu! et malas cupiditates libidinesque cordis sui secutus est, et qui prius intra Christi Ecclesiam vivere elegerat, nunc maligni præda apparet, simul a salutari ac sacro expulsus grege, totus scelesti ac perfidi dæmonis flagellis ac vulneribus confossus, qui non per januam, sed aliunde per præcipitia ascendit in eos quibus insultare solet, ille malitiæ auctor, et boni fugam et nobis prorsus electionem infelicibus proponere amat. Non enim omnimodam virtutem ei concedemus, nos omnino culpa liberantes. Et si nos in bono firmiter stare vellemus, fugeret Sathanas et certo recederet, et post nos ejiceretur cum Christo in acie stantes, qui et mundum universum et hujus principem, tentatorem istum devicit. Sub

(1) Pro ὡς forsitan οἷς. — Paulus I ad Cor. II, 9: Ἄσφαλμὸς οὐκ εἶδεν.

(2) De monastica vita id est intelligendum, quam a puero fuerat amplexus natu tertius ille Chumni filius.

(3) Matth. XVIII, 30: Εἰ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τῷ σταυρῷ αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθήτω μοι Conf. Luc. XV, 27.

(4) Sap. Sirach. XXIII, 30: Ὅπισω τῶν ἐπιθυ-

μῶν σου μὴ πορεύου. Cf. I, II, p. 124, n. 1.
καὶ τοῦτο δὲ τὸ μέρος ἐπὶ πλείστον ὅσον ταυμένος. Καὶ γοῦν τὸ εἶδος πᾶν θεοφιλι περιωσῶζων, ὥστε καὶ Θεοῦ χάριν καὶ ταῖς παραινέσεις εἰκων, πάντ' ἴσο μητρὶ πρὸς βούλοιο ὑποτασσόμενος καὶ ἐφεπόμενος πικρὰ καὶ κείσται μὲν σοι δόξα παρὰ Θεοῦ πρὸς γυνομένη, ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις μάλιστα γὰρ τοῖς εὐσεβοῦσι, λαμπρὸς οὖν καὶ καλλιστος ἐναρμολοῦσθαι στέφανος, ἢ καὶ γλυκεῖς κἀνταῦθα τοῦδε τοῦ σπουδαίου καρποῦς τρυγῶντι· ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἀπὸ καὶ ἀπεράντοις, ὡς οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν οὔτε ἤκουσεν, οὔτε ἀνέβη ἐπὶ καρτίῳ ὄψασθαι οὕτω τὴν τρυφὴν ἐκείρατον τρυγῆσαι. Ἐπὶ δὲ, ὧν καὶ προλαβῶν πραγμάτων ἀπέβη, ἢν δὲ τι καὶ πλέον δέη προστεθῆναι, ἀθλονότι δωρεάν καὶ χάριν προστίθειμεν ἤδη, μηδὲν μὲν ἕλλαντον, τῷ πρωτοτόκῳ κατ' ἴσον.

Καὶ ταῦτα μὲν ὑμῖν· λοιπὸς δ' ὁ τέταρτος υἱῶν.

Τὸν γὰρ ἐν μέσῳ καὶ τρίτῳ ἐκῶν παρὶ μὲθ' ἔχω τίς περὶ αὐτὸν γίνωμαι τὴν γὰρ οἱ τάξω, σύγχυσιν ἀλλόκοτον βίου καὶ ἀπέμνον, ἀντὶ τοῦ πρώην κοσμίου καὶ σώφρονος ἡμῖν ἐπεράστου, πότερον μετὰ τῶν ἐπὶ τῆς σχήματος τελούντων, ὃ δὲ καὶ οὗτος ἐν ἐκῶν εἶναι φέρων ἑαυτὸν ἐνῆκε (2), καὶ ἠρώμενος ἐν τούτῳ, ἤκιστα μὲν τοῖς τρόποις ἀμπεχόνῃ καὶ ταῖς περιβολαῖς μόναις καὶ δῆκουθεν ἀέκων, παρ' ἡμῶν ὡσαυτεῖ τοῦ χάριν τετραρνημένος, ἢ ὅποι πονηρὰ καὶ μοχθηρὰ ἐξάγει προαιρέσεις, πόρρον Θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ καθήκουτος. Προστίθει γὰρ καὶ προθύμως προσέδραμε τῷ καλοῦντι καὶ τὸν σταυρὸν ἤρε καὶ ὀπίσω κατακόλο τοῦ (3) ἐπηγγελματο· εἰθ' ὄλαις ταῖς εὐθείαις τρίβοις, καὶ βαλῶν καλῶς ἐπ' ἀροτρον χεῖρας νίου γεωργίας καὶ πολλὰ τὰ γὰρ ἐν ὁ αἰωνίαις θησαυρίζουσας, ἐστράφη ὀπίσω οἰμωκῶν ἐπιθυμιῶν (4) καὶ θελημάτων τῆς αὐτοῦ, καὶ τῆς Χριστοῦ μάνδρας ἐντὸς ἐπρώτον ἐνδραχθῆναι, θήραμα νῦν εἰλωθὲν ὄραται, ὁμοῦ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐσπέρης ποίμνης. στυγματίας ὅλας ταῖς τοῦ ἁγίου κλέπτου (5) μάστιξι καὶ πληγαῖς, μὴ διὰ τῆς ἀλλ' ἀλλαχόθεν ποθεν διὰ κρημνῶν τρωπῶτος (7), οἷς ἐκείνος εἰώθεν ἐπιπηδᾶν, ὃ δὲ τῆς κακίας, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ καλοῦ φυγῆναι τοῖς τὰ πάντα μοχθηροῖς τὴν προαίρεσιν τετραρνημένος. Οὐ γὰρ τὸ πᾶν αὐτῷ δύναντο ἰσχύος, ἑαυτοῦ ἐξαρούμενοι παντελῶς τῆς

μῶν σου μὴ πορεύου. Cf. I, II, p. 124, n. 1.

(5) Excidit forsitan nomen τοῦ πονηροῦ ἢ belluæ, cujus præda fuerit Chumni filius

(6) Juncta sunt ea nomina et apud J. X, 8.

(7) Gregorius Nazianz. Orat. XXVIII, p. 10: δοικα δὲ τοῦς ληστὰς καὶ κλέπτας, μὴ, διὰ τῆς ὑπερβάντες, ἢ ἀναιδεῖα συλησωσιν, ἢ δὲ κλιψωσιν, ὥστε θύσαι.

μόνον καὶ ἡμεῖς βουλευθείμεν ἐπὶ τοῦ
 αἰῶνος ἐστάναι, φεύξεται ὁ Σατανᾶς, οἶδ'
 ποχωρήσει, καὶ ἡμῶν ὀπίσω καθυπαχθή-
 αὶ Χριστοῦ καὶ τεταγμένων καὶ συνιστα-
 ῶ τὸν κόσμον ὅλον, καὶ αὐτοῦ δὴ τὸν
 τὸν πειραστὴν τοῦτον, νεκροκότος, Ἰφ'
 ἦρι καὶ κεφαλῇ καὶ σὲ διὰ παντός τοῦ βίου
 ἴθαι ἐγὼ καὶ νομίσεις καὶ θαρρήσας, καὶ
 ρὸς αὐτὸν πορείαν ἀμεταστρεπτή κατα-
 πακτουμένη τὴν τοῦ καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπα-
 ἴρω, κεφαλὴν καὶ τῆ τοῦ ξύλου ἀποπλα-
 καὶ θανατώσαντος βρώσει, καὶ αἰεὶ δ'
 τοιοῦτοις πειρωμένοις τρυφαῖς καὶ ἡδο-
 ῆταις σαρκῶς, ὁρῶ σε νῦν (ὡ πόσον καὶ
 ἐν τοῖς ἐμοῖς ὀφθαλμοῖς !) τοῖς ἐκείνου
 ἠμπατούμενον καὶ συντριβόμενον θανατη-
 σί. Κἄν καὶ αὐτὸς εἰς σκληρὸν ὤσανε
 καρδίαν μεταβῶν ἀναισθητῶς ἔχης τοῦ
 αὶ τῆς συντριβῆς, ὅλην ἀποσυληθεὺς καὶ
 αὐὸς τὴν δαίνοισαν, ἀλλὰ πότ' ἀνανήψεις,
 πως καὶ λογισμῶν καὶ σακτουῦ γνήση, ὁ
 ἔ-ῶν (1) καὶ τῆ πρώτῃ γε καὶ μετ'
 κία συνείης ἐμφρόνως, νῦν δ' ὑποσυρεῖς
 νύκαι, καὶ, ὅτε μᾶλλον ἴδεις σε τῶν ἀγνω-
 κτηδῶς ἀπηλλάχθαι, νουνεχιστέρας ἐπι-
 ἡλικίας, τότε πρὸς τὰ χεῖρῶ μεταστραφείς
 ἢ τὴν ταλαιπωρίαν (2) ἐν τῷ ἀκάνθας
 σοὶ τὰ πικρὰ κέντρα τοῦ πονηροῦ : Καί
 ἴσον τὸ ἐκλίνειν ἀπὸ τῶν ἐντεταλμένων
 οἰστοῦ τοιοῦτον καὶ τὸ τὸν ζυγὸν αὐτοῦ
 θαι τὸν ἐλαφρὸν καὶ χρηστὸν (3), καὶ
 ἰας καὶ βάραθρα, καὶ τοιαύτας ἀνωμάλους
 ὀμματι συνθλιβούσας, ἀποδραμεῖν, ἀφέντα
 μὲν καὶ ἐπιπορεύεσθαι τὴν ἐν εὐλογίαις
 νην γῆν καὶ τὴν δι' αὐτῆς πρὸς παρά-
 εν ἔξεπίσομεν φέρουσαν, πατεῖν δὲ τὴν
 αὶ τριβόλους ἐν κατάραις φύειν καταδι-
 (4) καὶ γεωργεῖν. Ἐτε ἔλπις ἐμοὶ μὴ τί
 ἴλος τὰς ἐπὶ σοὶ τῆς μητρὸς καλὰς ἐκείνας
 καταισχύσαι, καὶ ματαιας ἀπεληλεγμένας
 Ἐπιστρέψατε πρὸς με, καὶ ἐπιστραφή-
 ἰς ὑμᾶς, λέγει Κύριος (5) . » ἐπιστρέψον
 ἢ ἐπιστραφήσεται σου, καὶ γε τὰ συντρίμ-
 τούς ἐξ ἀφροσύνης ὁδωδῶτας καὶ μάλα
 γασμένους καὶ σεσηπότας μύλωπας, ἐξιά-
 ρς καὶ τίνα τρόπον ; Ἐλκίον ἐπιχέας καὶ
 ἐταδέσμους (6), μηκέτι τοῦ καλοῦ μὴτ'
 ἦναι, μὴτ' αὐθις ἀπορρήσῃναι, μηδὲ μὴ
 καὶ τότε τὰ ἰάματά σου ταχὺ ἀνατρίβει,
 μου ῥαγήσεται σοὶ τὸ φῶς (7) τὴν νῦν
 ν σκοτόμαιναν καὶ ἀχλὺν ὅλην διωσά-
 ἀποτινάξας, καὶ ἰάσις τῆ σῆ σαρκὶ καὶ
 ερεῖ, « Σωτηρία σου εἰμι ἐγὼ (9), » καὶ

endum forsān ἐτῶν.

itur nonnihil deesse.

th. xi. 30 : Ο γὰρ ζυγὸς μου χρηστὸς,

ἴσιον μου ἐλαφρὸν ἐστίν.

ies. iii, 17 : Ἐπικατάρματος ἢ γὰρ ἐν τοῖς

ν ... ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατρίβει

A quo salvatore et capite cum te per totam vitam
 acturum esse putarem et confiderem, et ad eum
 constanter cursum tuum directurum, caputque
 serpentis hujus qui ad initio decepit, et fructus
 comestione in errorem inducit occiditque, ten-
 tatque semper et deliciis et voluptatibus et
 carnis remissione decipere, video te nunc, (o quan-
 tum et quale in oculis meis malum !) dæmonis
 pedibus mortiferis conculcatum et contritum. Et si
 ipse in durum lapidem cor tuum convertens neque
 affectum, neque contritionem sentias tota mente
 tua abrepta et male decepta, nonne evigilabis,
 et intelliges et rationis tuique ipsius fles, qui
 adhuc in teneris annis et prima post eos juventute
 sapienter intelligens, nunc vero dementia cor-
 reptus, et, cum potius oportuisset te ab ignoran-
 tia liberari, prudentiorem ætatem ingressum, tunc
 ad pejora in miserandam infelicemque vitam
 cucurristi, dum ut spinæ in te infiguntur amari ini-
 mici aculei ? Ea enim est sors eorum qui a Christo
 declinant ; qui jugum Christi leve ac suave exou-
 tiunt. et ad invia et profunda, et inordinatas ob-
 staculisque refertas semitas, incurrunt, dum ambu-
 lare et incedere in plena benedictionibus terra et
 ad paradisum, unde decidimus, ferente, deberent,
 conculcare vero eam quæ et spinas et aculeos in
 maledictionibus gignere et ferre damnata est. Spes
 adhuc mihi est fore ut tandem non opprobrio opti-
 mas illas matris tuæ de te spes fallere vellis, et
 vanas abire demonstres. « Convertimini ad me, et
 convertar ad vos, dicit Dominus. » Convertere et tu,
 et convertetur ad te, et contritiones tuas, et ex
 dementia orta et producta et corrupta vulnera
 sanando auferet. Quomodo autem ? Oleum infundens
 desuper et ligamina imponens, quæ neque ea sinent
 a bono recedere aut sursum frangi. Ac brevi sana-
 bit te, et matutinum lumen has tenebras quæ
 nunc te comprehendunt franget, et omnem horro-
 rem repellet et deturbabit, et sanatio carni tuæ et
 cura fiet ossibus tuis, et animæ tuæ dicet : « Salus
 tua ego sum, » et eam salvabit. Et tunc nos, pater
 simul. ac mater, teneri et mites, nedum duri ac
 justa ira pleni, filii amantes erimus ; et quod ad
 te spectat, bene pœnitentiam agentem et ad prio-
 rem Deoque dilectam vitam redeuntem, providi
 erimus, ne eorum quæ ad cursum conferunt defectu
 dejiciaris et indolens officii que despiciens flas ; et
 concedemus quod tibi sufficere possit, quatuor-
 decim nempe auri talenta, mille aureos nummos
 adæquantia. Tantam igitur dicimus fore tuam par-
 tem, si te bonum converteris.

ἐπιμελεια γενώσεται τοῖς ὀστέοις (8), καὶ τῆ ψυχῇ
 σεσωκῶς αὐτὴν ἔσται. Καὶ τοῖνον ἡμεῖς, πατήρ

(5) Zachar. i. 3,

(6) Luc. x, 34 : Κατεδήσει τὰ τραύματα αὐτοῦ
 ἐπιπέχων ἐλαίου καὶ οἴνου.

(7) Isai. lvi, 8.

(8) Proverb. iii, 8,

(9) Psalm. xxxiii, 3.

ἰμοῦ καὶ μήτηρ, καὶ μετ' ἐμὲ αὐθις μήτηρ, μελιχιοί, προσηνεῖς, ἐπὶ τῆς νῦν ἐπιπλήξεως καὶ δικαίας φιλόπαιδες ἐσόμεθα καὶ τὸ ἐπὶ σοί, καλῶς μετεγνωκότει καὶ πρὸς τὴν πρώην πολιτείαν τὴν καὶ Θεῷ φίλην ἐπ' οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προμηθεῖς, ἵνα μὴ τῇ ἐκλείψει τῶν συντετακέντων πρὸς τὸν ἄρθεμον ἔγκοπῃ σοὶ γένηται βραθυμία, καὶ γε τοῦ σπουδασματος ὀλιγωρία, καὶ χορηγήσομεν δὲ τὸ ἀποχρῶν καθάπαξ, χρυσοῦ τάλαντα τέτταρα καὶ δέκα, χιλίων ἀπαριθμησιν νομισμάτων δηλοῦντα. Τοσοῦτον γὰρ φαιμεν εἶναι καὶ τὸ ἐπιδο μέρος (1), ἐν ἐπιστροφῇ δηλονότι τοῦ καλοῦ γεγονότι.

Te vero, ultimum et reliquum, ut dicebam, meorum filiorum, Nicolaum meum, nescio quæ et qualis te maneat fortuna, ubi vita mea fracta erit, cum adeo imperfectæ ætatis sis, neque adolescentiam absolveris. Magnam vero fiduciam præstant eamque validam tui mores, jam ad bellum accincti ac bonas spes polliciti ; incutit vero mihi timorem mors plerumque improvisa superveniens, cum neque diem crastinam videre certi simus. Sed id ad me attinget, sed et tua tenera ætas me ad timendum inducit, quæ nondum res valet accipere easque gerere ; timeo ne forte, cum sis junior, patre tuo mortuo, nemo te protegat manumque tibi porrigat, te ad meliora verbis et exemplis ducturus ; ac deinde ne tam bonæ indolis nihil jam tibi supersit, si inimica fortuna fluctibus latuerit dæmonque malus te tentaverit.

πλέον ἴσται, θυσιμενοῦς τύχης ἑναποκρυβεῖσθαι πλείονος.

Sed quid mihi hæc sunt ? Sis misericors ac benevolus, qui multam in Christo virtutem ac potentiam adeptus es, multa unguenta, multa miracula, sancte ac magne Nicolæ, indigentium ardens protector, ad quem ego meum dilectissimum filium ferens, e maternis visceribus ereptum, commisi et consecravi ; et multum ideo fiduciæ habui, quod prius maxima ac deinde tuæ erga me bonitatis protectionisque testimonia retuli, etsi ingratus ipse miraculis visus sum, ita ut metuendum potius mihi sit, ne mea improba et prava vita filius non in bonum utatur. Unde et a me ille sejunctus, et tua sola protectione confidens ac vivens et operans, meliora multo quam pro nostris precibus ac voluntate referet. Tunc igitur, qui eum tibi infantulum ut servum acceperis, et nunc, ut ita dicam, tua gratia emeris et a nobis traditum habueris, adjuva eum et libera ab omnibus insidiis, tuisque alis eum obumbrans, ei requiem præbeas sole diei usto, et sagittis in die volantibus vulnerato, neque permittas eum luna per noctem aut a timore nocturno et a qualibet re perambulante in tenebris turbari et capi. Et hoc modo eum ab omni malo immunem serves, vitam ejus in bonis dirigas, eumque quantum licet defendas. Deinde ita per omnem virtutem ductum, te duce, et ductore et protectore, Christo repræsentans in æternum exsultantem et supernæ beatitudinis hæredem constituas.

Σὲ δὲ τὸν ὑστατὸν μοι καὶ λοιπὸν, ὅπῃ τῶν παιδῶν, τὸν ἐμὸν Νικόλαον, οὐκ οἶδα καὶ ποῖα ὑποδέξεται τύχη, τῆς ζωῆς ἐμοῦ σης, ἐν οὕτως ἀτελεῖ σοὶ καθεστεικότει τῆ ; καὶ μήπω τὴν μερικακίαν παραμείψαι. Ἄ μὲν γὰρ θαρρῆναι καὶ πολλὰ δεῖδωσι θαρρῆναι ἔπος, παραγυμνούμενος ἤδη καὶ τῆς χεῖρας ἡμῶν μνηστευόμενος τῶν ἐλπίδων · φησὶ δὲ με τοῦ θανάτου ἀπροόπτως τὰ πολλὰ ἐπιπλήξει περὶ τῆς αὐρίου μηδεμιᾶς οὐσίας ἔργα. Ὡς τοῦτο μὲν ἐμοῦ χάριν · πολλὰ δὲ καὶ τὸ ἐπὶ ἐν χρόνῳ δεδίδεται, καὶ τὸ πρὸς ἀντιλήψαι πραγμάτων οὐχ οἶόν τι ἐπι αὐτῶν ἐπιπέσει καὶ δεδίδεται, μὴ ποτὶ σοὶ νεωτέρῳ ὄντι, π νάτω τὸν πατέρα ἀποδαλομένῳ, οὐκ ἐπαύσει οὐδὲ γε χεῖρα ὀρέξει, ἐπὶ τὰ βελτίω διακίσει προσεμειδίαζων · εἴτα τῆς ἀγαθῆς φουσεως εἰ κευθμῶσι καὶ πειραθείσθαι δαίμονος καὶ

Ἄλλὰ τί τούτων ἐμοί ; ἴλωσ μοι καὶ εἴης ὁ πολὺς μὲν ἐν Χριστῷ θύναμαι καὶ σίαν, πολὺς δὲ καὶ τὰ μύρα, πολὺς καὶ τὰ ματα (2), ὁ θερμὸς τῶν ἐπιδομένων προστάτης ἱερός καὶ μέγας Νικόλαος, πρὸς ὃν ἐγὼ αὐτόν μοι τὸν φίλτατον, ἄρτι τῶν μητρικῶν ἐκτραγῆντα, θερμῶς πιστεύσας ἐπέθηκα. καὶ τι τῷ δόγματι καὶ πλείστα καὶ μεγάλα τεβη τεκμήρια παμμεγέθη πρότερον καὶ καθεξῆς ἐσῆς περὶ ἐμὲ φιλανθρωπίας καὶ προστασίας νεγκάμενος, εἰ καὶ ἀγνώμων αὐτὸς ἐφάνην τομασιν, ὥστε περὶ τούτου θεός μᾶλλον, μ ἐμῆς φαύλης καὶ πονηρᾶς μενούσης ζωῆς οὐκ εἰς καλὸν ἀπόναίτο · ὄθεν καὶ χωρὶς οὐσῆμενος, καὶ ὑπὸ τῆ σῆ σκέπη μόνῃ καὶ θαρρῆζῶν καὶ στρεορμενος, οἶδ' ὅτι ἀμεινόντων ἐπι καὶ βελτιόνων τῶν κατ' εὐχὴν καὶ βούλησιν ἐπειραθήσεται. Καὶ γοῦν, ὡς καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτόν οικέτην παρειλκφῶς, καὶ νῦν ὡνητῆσ τῆς σῆς χάριτος παρ' ἡμῶν ἀποδεδόμενον, εἰσαι, καὶ ῥίου μὲν αἰε πάσης ἐκ παγίδος ἦτος (3), ὑπὸ δὲ τῆς σῆς πτέρυγας σκείασας ἐμῆθ' ἡμέρας τῷ ἡλίῳ συγκαίόμενον καὶ μενον καὶ τοῖς ἐν αὐτῇ πετομενοῖς τειρωσῆ βέλαισι, μήτε τῇ σελήνῃ τὴν νύκτα, μηδ' ὑπὸ νυκτερινοῦ καὶ πράγμαδος μητενὸς ἐν σκέπῃ πορευομένου μήτε ταρρατόμενον μῆθ' ἄλλισα. Καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον ἀθιγῆ κακοῦ παρ :

(1) Luc, xv, 12 : Πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβόλλον μέρος τῆς οὐσίας.

(2) Nicolai filii patronus, quem invocat pie Chumys, S. Nicolaus, Myrorum in Lncia episcopus, cognominatus fuit Myroblytes ac Thaumaturgus. De eo exstat Lequenti Dissertatio id Conti-

nuatione Memor. Desmol. t. VI ; quam I nomen auctoris ac raritatem indicare visu Exstant et in cod. 400 inediti in S. Nic Græci versus.

(3) Psalm. cxxiii, 7 ; Ἡ ψυχὴ ἐμῶν ὡς στῆ ῥύσθη ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων.

ζων, ἐν ἀγαθοῖς ἴθυσεν τῆς ζωῆς, ἐκτείνας εἰς ὅσον δυνατόν εἰς πλείστον. Εἶθ' οὕτω διὰ πάσης ἀρε-
γμένου ὑπὸ σοὶ καὶ ὁδηγῶ καὶ χειρογωγῶ καὶ προστατῶ, Χριστῶ παραστήσας ἐν τοῖς αἰδίοις συν-
λόμεινον, καὶ γε κληρονόμον διέξαις τῆς ἐκείθεν μακαριότητος.

Ἐφ' ἡμῶν δὲ σοι, παιδίον φιλιετο, ἐκ τῶν καθ' Α

φθαρτῶν καὶ γήενων ἤξει πρὸς κληρονομίαν
τῆ μητρὶ ἐπισκέψαμεν, ἴσα καὶ ἐρότιμα λόγῳ
πρὸς τοὺς ἀδελφούς καὶ πρώην, καὶ νῦν δ' ἐν
ἐσχάτοις, δεδωρημένοις. Καὶ γοῦν, ὡς ἐν βρα-
τῷ ὄλον καθαρῶς φάναι, πᾶν ὅσον τὰρ' ὑπὸ τῆς
ἰς, τοῦτο νόμιζε καὶ ἡμῖν εἶναι τὸ δειδογμένον,
ἢν ἀλλ', ἐπειδὴ καὶ πρὸς σὲ ταῦτα καὶ λείπε-
διαλεχθῆναι πρὸς ἄλλον οὐδένα, ὅτι μὴδ' ἐστὶ
ὄν πᾶσα ἀνάγκη, αὐθις πρὸς ὑμᾶς ἐπιστρέφω
ἢ φημι. Ἐχγετε, φιλιετοὶ καὶ τέκνα, τὴν τελευ-

εἶς ἐμοῦ ἤδη παραινεσθε καὶ νοθεσθε, καὶ

ἵστατέ μοι καλῶς τὴν καλὴν ταύτην παρακα-

λην. ἔχετε καὶ τοὺς κλήρους οὐ πάντ' ἀπασιν

εἶς, οὐδὲ γε τὰς ὑστάτας ταύτας τῶν δωρεῶν,

ἀρκείσθε οἱς ἕκαστος ὑμῶν ἕλαχε, μηδὲν ὅς ἀν-

μενοι, μηδὲ μεταποιούμενοι πλείονος. ἔχετε

ἄς εὐχάς, καὶ βιώητε κατ' αὐτάς· καὶ τύχοιτε

ἐν τῶν ἐν αὐταῖς, καὶ ἐκοπίσθητε τούτων ἐπ'

ὅς· καὶ χαιροῖτε ἐπὶ ἐν Χριστῶ τὴν χαρὰν

αὐτῶν, ἐν τε τοῖς παρούσιν, ἐν τε τοῖς ἀπερᾶν-

διαρχῇ καὶ ἀκήρατον πρυτανεύοντι, μεσιτείαις

πανυπερέγγου καὶ ἀσπίλου μητρὸς αὐτοῦ,

θειῶν ἀγγελῶν, τῶν σεπτῶν ἀποστόλων, τῶν μακροτύρων,

τῶν ἱεραρχῶν, τοῦ Νικολάου, καὶ πάν-

τῶν ἁγίων.

A nobis vero tibi, dilectissime filiole, ex corrupti-
bilibus terrenisque bonis in hæreditate dabuntur
quæ matri mandavimus, æqua et aque æstimabilia
nempe iis quæ fratribus et prius et nunc in extre-
mis. data sunt. Atque igitur, ut paucis vocibus
loquar, quidquid ab ea accepturus es, illud crede
et nobis visum esse. Sed tamen postquam et hæc
de te dicta sunt, et jam neminem habeo quem allo-
quar, aut quem alloqui necesse sit rursus ad vos
me convertam dicamque : Habete, dilectissimi filii,
ultimam meam adhortationem ac consilium, et obser-
vate bene pulchrum hoc depositum. Habete et hære-
ditates non omnino ignobiles, neque donorum vilis-
sima, et contenti estote eis quæ singuli obtinetis, ni-
hil petentes amplius, nihil vobis amplius vindican-
tes; habet et preces nostras ac juxta illas vivite; et
assequamini quidquid in eis continetur, et a nulla
earum deficiatis. Et semper hac lælitiâ fruamini
et præsentem tempore ac futuro, in Christo perpetuo
ac ejus regnante, purissimæ et immaculatæ Ma-
tris ejus intercessione, divinorumque angelorum,
venerandorum apostolorum, martyrum, pontifi-
cum, sancti Nicolai, et omnium sanctorum.

μακροτύρων, τῶν ἱεραρχῶν, τοῦ Νικολάου, καὶ πάν-

τῶν ἁγίων.

ΘΕΣΠΙΣΜΑ

ΕΠΙ ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΚΑΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΟΡΤΗ

ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΧΡΙΣΤΟΝ ΠΑΝΤΟΣ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ *

Ὁ μὲν ὄθεν καὶ κατέβη ἐς οὐρανοῦς αὐθις μετὰ σαρκὸς ἀναβεηκότος ἐξ ἀγνῆς Παρθένου
οσληφθείσας αὐτῶ, τῆς δὲ παναγίας ταύτης Μητρὸς αὐτοῦ, τὸ νῦν δηλονότι τελούμενον, τροπον
ἠδὲ ὁκνησεν ἐς αὐτὸν μεταπτώσης. Καὶ γοῦν τὸ θέσπισμα βούλεται μὴ κατὰ μίαν μόνην
ἡμέραν, κατὰ τὸ πάλιν κρατήσαν ἔθος, τὴν εορτὴν ταύτην τελεῖσθαι, ἀλλ', ἐξ ἀρχῆς τῆς καὶ
ώτης τοῦ μηνὸς ἐν ᾧ τὸ μυστήριον, ἀρξάμεν, μέχρις αὐτοῦ παντὸς ἐξήκειν, κάκει δὴ
μπεραίνεν ὅποι καὶ ὁ μὴν περαίνει *.

EDICTUM

DE MAGNA ET PERFECTA CELEBRATIONE

TOTIUS MYSTERII AD CHRISTUM SPECTANTIS.

*Christi ipsius, qui ascendit rursus in cælum, unde venit, cum carne adjuncta ei ex sancta Virgine,
am Matris ejus sanctissimæ transfiguratae in hunc modum, quem probavit etiam nunc perficien-
tem. Edictum quippe mandal, ut hoc festum non per unam solam diem, secundum antiquam consuetu-
iem celebreretur, sed ut inde a primo in illo mensis, cui assignatum est hoc mysterium, illud peragatur
utinuo usque ad ejus idem, et finis mensis designet simul finem festorum.*

μὲν ἢ τοῦ Θεοῦ Μητρὸς, εὐ δὲ διὰ παντὸς τὸ
ἁνθρώπων ποιούσα γένος, θαυμαστὰ οἷα καὶ

codd. regis 2105, p. 113, et 3010, p. 362,
andis deinceps, illo littera A, hoc littera B. In

Quam mirabilia sint et excedentia omnem vitam,
ea quæ Dei Mater perpetuo in hominum genus

utroque titulus et illa quasi προθεωρία sine varietate
leguntur sed notandum in B locum illum

contulit beneficia, omnes homines probe intelligunt, et optimæ intentionis sunt omnes qui talia confiteri et prædicare aggrediuntur. Etenim nullus est sensum et rationem habens qui non illud vehementer exoptet. Omnes autem probe sciunt esse vere super omnem virtutem naturamque sermonis de hoc convenienter loqui vel parem gratiam referre posse quantum vis zelantissimos; non solum si unusquisque sua voce et lingua talia nitatur concinnare, verum et si omnes in unum conveniant ad illud, quicumque nunc sunt et quicumque antea vita functi sunt: non certe, neque si foret labium unum osque unum quo omnes erumperent in unam vocem, ne paululum quidem sic aptissima etiam symphonia attingere valerent ad sublimem hanc tam magnificorum mirabilium confessionem quæ excedens cuncta ad infirma deprimi minime potest. Est igitur omnis natura hominum vere inferior et impotens ad hujus virtutis indagacionem, ut dignum quid de tot et tantis beneficiis loqui possit: sed et impotens quoque foret quam accipere posset linguas ipsas Angelorum et Archangelorum vel si qui sint aliorum spirituum in Dei laudibus perpetuo assuetas, et acciperet eas et adimpleret cantica gratiarum creberrima: non enim homines tantum, verum etiam potestates coelestes obstupescit mirabilium excellentia et sublimitas quæ pro nobis patrata fuerunt hodieque producantur.

λογικὴν φύσιν ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπουρανίους δυνάμεις, ὑπερβαίνον ἐκπλήττει τῶν θαυμασιῶν τὸ μέγεθος, ὑπὲρ ἡμῶν ἀπείρων ὄσων καταπραχθέντων καὶ νῦν ἐνεργουμένων.

Attamen quod hæc semper ordineque celebrari debeant pleni firmiterque censemus, atque confidimus. Ergo ut sermonem obiter opportuneque ordiamur ab hoc quod fuit in principio: homo plasmatus manu Dei divinæ consors effectus est imaginis, inde super omnes visibiles creaturas honore coronatus. tanto majore gloria et decore donatus, quanto formationis ejus verbum altius efferebatur, cum accepit unde imaginem quam gerebat conservaret, si custodiri præcepta curarit. Postquam autem per voluptatem nudatus est, et, præcepta parvipendens, decipientibus fidem adhibuit: statim decidit, in ipso loco ubi constitutus fuerat in voluptate, et fruitione multorum maximorumque bonorum, simulque amisit meritum

integrum a θεοπισμα ad περαίνει fuisse serius lineola transversa inductum, ab ipso ut videtur librario, ab eo saltem homine qui opusculorum in codice contentorum indicem confecit. In eo igitur indice generali, quum primum hocce scripsisset lemma, τοῦ αὐτοῦ θεοπισμα ἐπὶ τῇ μεγάλῃ καὶ τελευταίᾳ ἑορτῇ τοῦ κατὰ Χριστὸν παντὸς μυστηρίου, eo deleto, novum substituit, hisce scilicet conceptum verbis: τοῦ αὐτοῦ λόγος ὅπως δεῖ ἑορτάζειν τὴν ἑορτὴν τῆς κοιμήσεως τῆς ὑπραγίας θεοτόκου ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ ἀγγούστου μηνὸς μέχρι τῆς ἐσχάτης. Nova illa Andronici lex, an diu vigerit nescio; nec Strozæ licrum de Assumptione consuleri potui, in quo forsitan is antiquitatum liturgicarum locum tractatus fuit. — Apponam non intempestive e codice regio 1630, pag. 61, 63, 133, tria

ὑπερφυῶ παντὶ τῷ βίῳ παρέσχετο πάντες ἄνθρωποι σαφῶς εἰδότες, καὶ γνώμης εὖ εἰσ-
τες ἔχοντες ἀνομολογεῖν καὶ κηρύττειν· καὶ ἀπάντων ἔστιν οὐδεὶς, αἰσθήσεως γοῦν κα-
σμών μετέχων, μὴ τοῦτο σφόδρα βεβουλημέν-
μὴν ἀλλὰ καὶ πάντες εὖ εἰσι καὶ καλῶς
ὡς ἔστιν ἀληθῶς ἐτὶρ πᾶσαν λόγου καὶ
καὶ φύσιν ἐφ' ἱκανὸν ταῦτα ἐξισχύσαι ἢ
ἢ τὴν ἀνάλογον καὶ πάνυ τι προτεθυμημέν-
χαριστίαν πράξει, μὴ ὅτι γε καθ' ἓνα φθ-
νοὺς καὶ κατὰ μίαν γλῶσσαν ἕκαστον ἐπιχει-
ἀποθέμην, ἀλλ' οὐδ' εἰ πάντες εἰς ταύτην (1)
ιόντες, ὅσοι τε νῦν εἰσι καὶ ὅσοι πάσαι γῆν
οὐμένου, οὐδ' εἰ χεῖλος ἐν καὶ ἐν σπινθέρ-
τῆν μίαν (2) γεγόμηναι, οὐδ' οὕτως ἢ ἢ ἢ
B μικρὸν ἔσχον ἐγγὺς εἶναι τοῦ τινα ταύτην
νίαν παγκόσμιον πρὸς ἀνομολόγησιν ἐπα-
τῶν θαυμάτων μεγαλείου μὴ κάτω πίπτουσι
τοῦ παντὸς ἀπολειπομένην. Ἄλλ' ἔστι μὲν
μικρὰ πᾶσιν φύσιν ἀνθρώπων καὶ ἀσθενί-
τοῦτό γε δυνάμει ἐξεταζομένη, ὡστ' ἔχω
τι τῶν τασούτων καὶ τοιούτων εὐεργε-
εῖρει· ἔστι δὲ καὶ αὐθις ἀσθενῆς, εἰ καὶ τὴ
λίκας αὐτὰς ἢ καὶ ἀρχαγγελικάς, εἰ ταῖ
αὐτῶν γλῶσσαι πρὸς διηκεῖς ὕμνους εἰς
Θεοῦ, βουληθεῖη προσλαβεῖν καὶ προσλαβεῖ,
συνεργάζοιτο τοὺς εὐχαριστηρίους ἀποπλη-
οὐ γὰρ ἀνθρώπους μόνον καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς

C Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ καθεξῆς αἰεὶ ταῦτα τ-
βεβαίαις ἡμῖς τὰς πίστεις καὶ ἀσφαλεῖς
τὰς ἐλπίδας. Καὶ, ἐν ἡμῖν ὁ λόγος, ὡς
ἀρχὴν ἀνελεῖν, ἐκείθεν καθ' ὁδὸν προφοί, ἢ
μὲν ἀνθρώπος χειρὶ Θεοῦ, καὶ μετέσχε θεο-
νος (3), καὶ τούτῳ πλείω τετίμηται πάν-
ὄρωμένων· εἶχε δ' ἂν καὶ πλείον ἀπειληρένο
καὶ δόξης, πρὸς ὃ καὶ μάλλον ὁ τῆς κατ' αὐ-
μιουργίας ἔφερε λόγος, καὶ ἀπέλαθεν ἂν,
εἰκόνα περιτώσας, μετὰ τῆς ἐντολῆς ἐφί-
Ἐπεὶ δ' ὑφ' ἡδονῆς ἐκλάπη, καὶ, τῶν προσ-
των ὀλιγωρώσας, ἐνεπίστευσεν τοῖς ἀπατώσει
μὲν εὐθὺς ἐκείθεν ὅπη καὶ τρυφῆς (4) ἐσχᾶ
πολλῶν καὶ μεγάλων ἀγαθῶν μετουσίας· ἔσ-
δ' ὁμοῦ καὶ ἧς ἀξίας ἐμέλλεν ἀμείνωνος περ

D

epigrammata, εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Θεοτόκου
Ζῆς καὶ θανοῦσα· ζῶσα τίκεις παρθένος.
Σαῖς ἠγκαλιζοῦ πρὶν με χερσὶ, παρθένε, Θε-
σῆς ἔσπασα μητρικὸν γάλα. Τὸ πνεῦμά σου ἢ
τὸς ἠγκαλισμένος, Τὸ σῶμα πέμπω πρὸς
τὸ χωρίον. — γ'. Γῆν ἐκ πόλου μοι, γῆς ἐγὼ
πόλον Ἰδοῦ τίθημι, μητρὸν παρθένε.

(1) Poterunt admoveri, si tanti est, Joani conisimiles hyperbolæ ex initio laudationi nis Palæologi (Vide tom. CLVIII).

(2) Genes. xi, 1: ἐν πάσα ἢ γῆ χεῖλο γωνῆ μία πᾶσι.

(3) Genes. ii, 7: ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν πον. Vide et i, 27.

(4) In Bibliis non semel paradisi dicitur δεισος τῆς τρυφῆς.

τοίφει παλιν εἰς γῆν συντριβείς τῇ ἁμαρτία, ἅπερ ἦν φυλάξας, μήτε γενόμενος πρὸς ὃ δὴ του καὶ ὑψηλότερον παιδαγωγούμενος ἔκα-

ὶ ὃ μὲν οὕτως ὤλισθε, Θεοῦ καὶ τῆς θείας ἰσῶν μοίρας· ὃ δ' αὖθις βούλεται πρὸς ἑαυτὸν αἰ. Βούλεται τοῦτο, καὶ σκοπεῖ τῆς φιλανθρωπότητος μέγεθος. Ἐαυτὸν ὄλον εἰς ἡμᾶς οὐκ ἔπαυεν ὡσαύτως (1), καὶ γε βαστάσαι πεπτωκότας καὶ ἰαθεῖν κειμένους, οὐκ εἰς ἕπερ ἡμεῖς μόνον, καὶ πρὸς ὃ παρήγαγε πλάσις αὖθις ἀνασωμικῆτι μήτε παρὰ τοῦ φθουρόντος ἐπιβουίνους, μήτε πίπτοντες, μήτ' αὖθις ἀχρειου-

τα Θεὸς βούλεται, καὶ πρὸς αὐτὴν εὐθύς B τὴν ἐπ' ἰσχυρῶν τῶν χρόνων ἑαυτοῦ Μητρὶν ἢ καὶ τὸν ὄλον παραγαγεῖν κόσμον ἀπὸ ἑαυτῆς γενεῶν ἐκλίξας. Καὶ γίνεται δὲ τοῦτο μυστήριον πρὸ πάσης κτίσεως, εἰπεῖν, ἀπομείνον· εἶτα, κατὰ γενεάς τυποούμενον καὶ λαμβάνον, σώζει κενωθῆσα, ὅποι δὴλονότι ὃ (2) αὐτοῦ ἢ σκιά περιδείχθη. Καὶ δὴλον πανταχῶς σκοπούμενον.

λοῦται (3) μὲν γὰρ εἰς Αἴγυπτον Ἰσραὴλ καὶ Φαραὼ τυραννείσθαι πικροῖς ἐπιεισμοῖς προσηκῶν, καὶ καταπονόμενος ὑπὸ βαρύτητος, καὶ γε πρὸς αὐτὰ δὴ ταῦτα κατασπυρόμενος αἰ βίβλοι φέρουσι καὶ ἱστορίαι παλαιῶν περὶ διηγημάτων· ἐγείρεται δὲ Μωσῆς, ζηλῶν τῶν πασχόντων, καὶ φεύγει μὲν Αἴγυπτον, ὡσεὶ δὲ Θεῶ. Κάκεινο βλέπει τὸ μέγα καὶ τὸν ὄραμα (4) πῦρ ἐν τῇ βάτῳ, πῦρ καίον ἰδαμῶς κατακαίον (5), ὅτι μὴδ' ὕστερον ὃ ἐκ καλίσας αὐτὸν (6), εἰσιῶν τὴν παρθένον, κατέφλεξεν, οὐτ' οὐδὲν οὐδαμῶς ἐλυμῆνατο. Μωσῆς τότε, καὶ πατεῖν γῆν ἁγίαν ἁγίαν εὐθύς, καὶ τὰ ὑπόδηματά τῶν ποδῶν λύσαι (7)· ὡσεὶ καὶ ἀποτίθεται. Τίνος χάριν; Ὅτι μὴδὲ ἴσως νεκρὸν οὐδὲν ἐκεῖ ψαύειν, ὅποι Θεοῦ σία, καὶ τύπος Ἐδέμ τῆς ἀφθάρτου, πρὸς ἣν τε φανείς ἡμᾶς αὖθις εἰσοικίσαι προμηθύει, εἰ σύμβολα δίδωσιν· ἢ τάχα καὶ ἀπερρίχθαι ἴσσαι πᾶς ὅσον ἐξ ἁμαρτίας βοήθημα τῆς ἡς σαρκῶς ἡρμοσε, καὶ τοὺς γυμνοῦς τοῦ ἰθαφρεῖν ἡμᾶς πόδας ἐπὶ τῶν ὄρων βησομέαι τῆς κεφαλῆς τοῦ δράκοντος (8), ὃς αὐτοὺς σκας ὑπέδησεν. Εἶδε ταῦτα Μωσῆς καὶ τὴν ἴσσαν ἐντεῦθεν Ἰσραὴλ πιστοῦται, καὶ ἀπερ-θυρρῶν τῇ δυνάμει τῆς ὄψεως, καταμαθῶν καὶ τὴν κοινὴν πάντων ἐλευθερίαν ἀνθρώ-ῶς ἀπὸ Φαραὼ τυραννίδος τότε τὸν Ἰσραὴλ,

Paul. Epist. ad Philipp. ii, 7, de Christo; ἢ ἐκίωσε, μορφὴν δούλου λαβών. Cf. p. 50. A sine articulo.

B. δηλοῦται. Ad rem vide Exodum c. i.

Exod. iii, 3: Εἶπε δὲ Μωσῆς· Παρελθὼν ἰδὲ τὸ ὄραμα τὸ μέγα τοῦτο.

Exod. iii, 2: ὄρα ὅτι ὃ βάτος καίεται πυρὶ·

A propter quod meliori bono potiri in proximum habebat: et rursus in terram conversus est attritus peccato; neque quod erat custodiens neque ad hoc melius erectus ad quod instruebatur et vocabatur.

Ille vero sic titubavit ut a Deo et a divina felicitate excideret; sed iterum ad Deum assurgere studet. Studet autem cum bonitatis altitudinem recogitat ejus qui seipsum omnino pro nobis exinanens, ut sustineret lapsos et assumeret erigeretque ad se prolapsos, non solum reddens quod antea eramus, sed ad quod nos perduxit iterum salvando reformans, ut neque ab invidi hostis machinationibus caperemus, neque iterum peccarem, neque denuo absque fructibus essemus.

Hæc eadem cupit Deus, et per antiqua tempora in suam Matrem directo respicit, eligens eam antequam ordinaret orbem universum ex omnibus a se creatis generationibus. Sicque apparuit hoc mysterium Dei ante omnem creationem decretum, sed, ut ita dicam, absconditum: deinde secundum generationes figuratum et sub umbris positum ibi salutem operatur, ubi typus ejus vel umbra quædam demonstratur et accipitur. Et hoc evidenter novit qui rem attente considerat.

Servus factus Israel in Ægypto sub Pharaonis tyrannide premebatur; acerbis pressuris misere lacessitus fessusque pondere et multitudine laborum, ad hæc extrema dejiciebatur quæ de illo narrant Biblia et veterum historię: surrexit autem Moses zelans super patientes, fugiensque Ægyptum sese Deo approximavit. Videtque visionem hanc magnam et stupendam, ignem in rubo, ignem urentem, minime vero consumentem, quia ille qu: Moysen ex rubo vocavit, postea descendens ad virginem, ejus virginitatem nec abstulit neque vel minimum obscuravit. Tuncque audit Moyses se calcare terram sanctam, et jussus solvere calceamenta pedum suorum, solvit et accessit. Quarenam? Quia non licet quidquam mortuum locum tangere ubi Deus præsens est. Typus quoque immaculatæ (Virginis) ut Edem, ad quem nos regressuros et inhabitaturos symbolis multis præ-nuntiavit ille qui in Virgine apparuit: et statim jubet nos rejicere quidquid in remedium et auxilium contra peccatum infirmæ carni coaptavit, et sic liberos ab omnibus confidenter pedibus calcare serpentes, et caput draconis qui nos decipiendo indumentis carere fecerat. Hæc vidit Moyses et credidit in libertatem Israel et abiit confisus in virtute visionis, ita docens communem omnium hominum libertatem, Deum quippe nasciturum propter nos ex Matre virgine, ut quemadmodum tunc

ὃ δὲ βάτος οὐ κατεκαίετο.

(6) Exod iii, 4: Ἐκάλεσεν αὐτὸν ὁ Κύριος ἐκ οὗ βάτους.

(7) Exod iii, 5: λύσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ὃ γὰρ τόπος, ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν.

(8) Respectu ad Ps. xc, 13.

exemit Israel ex tyrannide Pharaonis, ita nos adumbrabat ex antiquis diebus ab acerbo tyranno, qui est Satan, liberandos esse. Igitur, ut dixi, solvit omnes malo servientes, et quod liberaverit e manu forti Ægyptiorum figura est mysterii salutis et symbolum salvandorum in finem.

Sed iterum Ægyptii tentant persequi eos qui servitute fugiebant; currebant post eos cum omnibus equis et curribus nitentes in eos irruere: citoque occupassent et redegissent in novam et acerbioram servitute, nisi subito circumfusa salvasset, nubes scilicet quæ obumbrabat per totam diem et abscondebat eos: nubes symbolum evidens est sicut et vellus Gedeonis. Vellus illud imbrem ostendit vivificantem de cælo propter nos aridos et pene mortuos cadentem; nubes autem Virginem significat quæ nobis præbetur ut umbraculum universa terra et omnibus cælis immensius.

Sed propter quid aliud mare Rubrum in mirabilia elatum et Dei populum multum salvavit, submersit vero robur Pharaonis et principes Ægyptios, quomodo tanta potuit operari nisi quia ad illam vere offerebatur quæ finis erat earum quas Abraham suscepit promissionum, et per quam facta est multiplicatio seminis Abrahæ, quod multiplicatur ex ipsa generatum, orbem universum regenerans, et in seipso adunans omnes dum ipse congregat veros Abrahæ liberos?

Deinde petra producit aquam, maximum miraculum, et spargit undique fluenta quæ in continuos fluvios effluunt: et populus siti perustus in deserto bibit usque ad satietatem. Petra autem pars est montis qui typum habet Virginis ex qua prodiit Christus Lapis angularis et vitalis petra, sive cum a Deo longe essemus nos congregavit, et statuit in infrangibile vinculum secum; sive quia nos potavit aqua ex seipso effluente et saliente in vitam quæ nunquam deficiet.

Quid amplius? famem patiuntur in deserto, quæ est acerbissimus dolor: illi ergo iterum in Moysem concitantur ad iram, qui nullo modo exorto tumultu perterritus, dixit eis: « Si enim cum percussit petram fluxit aqua, nonne et panem poterit dare? » Qui eis produxit cibum non ex terra, et qui patens est panes etiam ex lapidibus proferre, in novum miraculum mutata potentia; unde ergo illos nutrit? de cælis eos satiavit tunc ostendens perseverare

(1) Phrasis est biblica ἐπ' ἰσχυάτων ἡμερῶν; conf. pag. 110, 17.

(2) Exod. XII, 8: κατεδίωξεν (Φαραώ) ὀπίσω τῶν υἱῶν Ἰσραήλ.

(3) Forsan ἵππους, vel ἱππῆς, ἐλάοντες.

(5) Ex. XIII, 21: Num. X, 34.

(6) Vide Judic. VI, 37, sqq. — B sive articulo ὁ.

(7) Exod. XV, 4: ἀρματα Φαραώ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἐρρίψεν εἰς θάλασσαν, ἐπιλέκτους ἀναβάτας τριστάτας· κατεπόθησαν ἐν Ἐρυθρῇ θαλάσῃ.

(7) Vide Genes. XV, 5.

οὕτως ἡμᾶς ἐπ' ἡμερῶν ἰσχυάτων (1) τοῦ Σατάν ῥύσασθαι τυράννου, ~~Θεὸν ἐκ~~ μῆτρὸς· νου καθ' ἡμᾶς γαγονότα. Καὶ γοῦν, ὅτι σῶζει κακῆ τού τυραννομένους, καὶ τῆς βίαιης Αἰγυπτίων χειρὸς ἀπολύει ὁ τοῦ σωτηρίου μυστηρίου τύπος καὶ τὰ σύμβολα τῶν ὑπερῶν ζομένων.

Οὐ μὴν ἀλλὰ πειρῶνται πάλιν Αἰγύπτιοι τῶν δουλείων φευγόντων καταδίωκειν ὀπίσω (2), κατεδίωκον ἄρμασιν ὄλοις, ἵπποις, ἐλάοντες ἐπ' αὐτούς. Καὶ τάχ' ἂν κατέλαθον καὶ αἶον αὐθις ἄγοντες ἐπὶ πικρὰν δουλείαν, ἢ μὴ λίπα περιφανῶς ἢ τοῦ μέλλοντος σκιά κρηπίδος κρητῆς ἡμέρας ὅλης ἐπισκιάζουσα (4) πᾶν ἡμερῶν οὐσα, νεφέλη σύμβολον ἐναργῆς, ὡς ὁ πᾶσι αὐθις πόκον (5). Τὸν γὰρ ζωτικὸν οὗτος ἄρμα τῆς ξηρῆς ἡμᾶς ἄτε καὶ νεκρούς ὄλους κατέλαθ'· δὲ νεφέλη τῆς παρθένου σαφῶς προγράμματος· κόσμου πάντως σκίπη καὶ πάντων φανείσθαι ἢ νῶν πλατυτέρα.

Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῦτο μὲν δὴ τοσοῦτον. Ἐμφάνητερο γοῦν καὶ διασώζουσα μὲν τῶν ἡμερῶν περιούσιον, βυθίζουσα δὲ δύναμιν Φαραώ καὶ στάτας Αἰγυπτίους (6), πόθεν ἀλλοθεν τὰ πᾶσι ταῦτα δεδύνηται, ἢ πρὸς αὐτὴν δὴ ταύτην καὶ ἀναφίρουσα, πρὸς ἣν καὶ τὸ τέλος τῶν Ἀβραάμ ἐπηγγελμένων, καὶ ὁ πληθυσμὸς τοῦ σπέρματος τοῦ ἐξ αὐτῆς γεννηθέντος (7), κόσμον ὅλον ἀνήσαντος καὶ οἰκειωσαμένου μὲν ἑαυτῶν, οἰκίαν μὲν δὲ γνησίους τῶν Ἀβραάμ;

Εἶτα πέτρα πηγάζει (8) καὶ τὸ πλέον τοῦ ματος, ὅτι μεταφερομένη ρεῖθρα προβάλλει ποταμούς ἀννάους (9)· οἱ δὲ πίνουσιν εἰς δίψην κάμνοντες ἐν ἀνύδρῳ. Καὶ ἡ πέτρα πηγάζει ὄρους τύπον ἔχοντος τὴν παρθένον, ἐξ ἧς ὁ σπέρμα ἀκρόγωνος λίθος (10) καὶ ζωῆς πέτρα, συνάπτων ἡμᾶς ἀπὸ Θεοῦ μακρυνθέντας καὶ ἔχων εἰς ἀρραγῆ σύνδεσμον, τὸ δὲ ποτιζῶν αἰδίως ἐκλύζον καὶ μὴ ποτε λήγουσαν ζωῆς παρέχον.

Τί ἔτι: πεινῶσιν ἐν ἐρημίαις, καὶ πάθος τῆς λεπώτατος λιμὸς αὐτοῦ καταλαμβάνει· οἱ δὲ πᾶσι φέρονται κατὰ Μωσείως, μηδεμιᾶς μετῴκηται ἐν ἐλπίσει μηχανῆς φαινομένης· « Εἰ γὰρ ἐπέφρασι « πέτραν, καὶ ὕδωρ ἐρρήθη, μὴ καὶ ἄρτους ἐταί δούναι (11); » Ὁ δ' ἀπὸ γῆς μὲν αὐτοῖς φῆν οὐκ ἤνεγκε, καὶ ταῦτ' ἐξ ὄνου ἄρτους καὶ λίθους γενέσθαι (12), τῆς αὐτῆς τῶν προτέρων θεοῦ μεταποιούσης δυνάμει· ψωμίσει δὲ πόθον ἔτι

(8) Exod. XVII, 6.

(9) Psal. LXXVII, 16: ἐξήγαγεν ὕδωρ ἐκ πέτρας καὶ κατήγαγεν ὡς ποταμούς ὕδατα.

(10) Christus ἠερογενεῖς dictus fuit non in apostolicis epistolis. Fons locutionis est Isaiæ XXVIII, 16.

(11) Psalm. LXXVII, 20: ἐπέφραξε πέτρα καὶ ἐρρήθησαν ὕδατα καὶ χεῖμα ἄρτοι κατεκλυσθησαν καὶ ἄρτοι δυνήσονται δούναι;

(12) Respectu ad verba Satanæ, Matth. 1: εἰπέ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γίνωνται.

ρίφει (1), ἐκείθεν εἶπαι δεικνύς καὶ τὰ A
 ελοῦμένα. Καὶ οἱ τῶν ἄρτων ἀπεργνώκότες
 μέννα, κακὴν τινά τροφήν καὶ πολλῶ
 υμίνου τιμιωτέραν, ἅμα δὲ καὶ ἀφρονον,
 δίκην πᾶσι τοῖς κομιζέσθαι βουλομένοις.
 ἰὰρ ἀπολαμβάνειν, μὴ καθ' ὅσον μόνον
 τῆ χρεῖα ἀλλὰ καὶ περιττὸν ἔχειν κτᾶ
 καὶ ἄλλως ἢ τὸ περιττεῦσθαι ἀνόητον
 ἠλονότε θαῦμα καταργοῦν τὴν ἀπληστίαν,
 καὶ τὴν ἀπιστίαν διορθοῦμενον, εἰ τούτου
 πλέον ἀπετίθουν, ὡστ' αὐθις ἔχειν, ἀπειλεί
 νυ διδομένου, τῷ προλαβόντι (2) χρῆσθαι,
 τῷ χορηγοῦντι θαρρόντες ἦσαν αἱ καὶ
 παρέχειν διδουμένην. Τοῖς μὲν οὖν ἡ
 πιστήριξε τὴν καρδίαν, μηκέτι διαπιστεῖν B
 τῶν ἀπόρων, ὡς οὐχὶ γνηστέαι τούτοις
 οἰσι πρὸς Θεὸν καὶ γνησίως ἐπικαλουμέ
 νη δηλονότε καὶ Μωσῆς (3) ὁ μέγας ἐκείνου
 γνήσιος αὐτῷ γινόμενος μετὰ παρρησίας
 το, καὶ πάντ' εἶχεν εὐθὺς ἀπαντῶντα πρὸς
 ταις ἐπιστήριξε δ' ὁμοίως οὐ τοὺς (4) τότε
 ὦν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τοὺς καθιξῆς
 κη, μὴ διαπιστεῖν οὐμνοῦν ὡς οὐ καταθέσε
 ἡμᾶς ἐξ οὐρανῶν ἄρτος ζωῆς (5) καὶ τρυ
 κωνίων παρκετικός.

ὁ λοιπὸν ἡ χρυσῆ καθίσταται στάμνος καὶ
 τὸ μάννα (6), καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ μέλλοντος
 λάμπρως φέρει.
 καὶ καὶ τὰς πλάκας βλέπει καὶ τὸν ἐν αὐ
 ρακρον νόμον (7) μὴ τοῖς ἐκτός μόνον βοη
 σωματίων ὡσανεὶ κινδυνευόντων σωστικόν C
 ἔτοι καὶ ψυχῶν ἐφικνούμενον καὶ παιδα
 ταύτας, καὶ γε σφαιερᾶς πάσης ἐξαιρού
 ῖ Θεοῦ δόξης. Βλέπει δὲ ταῦτα, καὶ, τὸν
 ς ὁρωμένοις καλῶς προσέχων μάνθανε τὸν
 τον λόγον δακτύλῳ Θεοῦ, πνεύματι θείῳ,
 ἰνῶ γραφέντα, καὶ τῶν πατρικῶν κόλπων
 α μὲν, οὐκ ἀποστόντα δὲ, μονοντα δ' ἐν
 καὶ πληροῦντα πάντα, χωρητὸν γενέσθαι
 τρὸς κόλποις, καὶ τούτου δὴ τὸν τρόπον
 σαι κόσμον ὅλον, καὶ ψυχὰς ῥύσασθαι,
 κκοτε καὶ σκιᾷ θανάτου (8) κατεχομένους.
 ἢ ἀλλὰ ταῦτα μὴν οὕτω καὶ οὕτως ἀνωθεν
 τὴν παρθένου Θεοῦ μητέρα διὰ πολλῶν
 κλων ἦκοντα τῶν συμβόλων, πανταχῇ παρ
 δύνανται θαυμάτων ὑπερφῶν εὐρήσεις, ἅμα
 σωτηρίαν τῶν ἐσχάτως κινδυνευόντων. Καὶ
 διεξίεται παρῆκεν ὁ λόγος, ὅτι μηδὲ πέ
 ὄτε γε διὰ πάντων (τοῦτο γὰρ παντός μάλ
 κτου), ἀλλὰ μὴδ' ἐπ' ἱκανὸν αὐτῶν ἰκίεσθαι
 κὶ πῶς γὰρ; ὅπου γε καὶ ταῦτα ὦν ἄρ

quæ prius effecta fuerant. Et qui panes non habe
 bant manducaverunt manna, novum quoddam ali
 mentum, multo quam postulabant pretiosius, simul
 abundans et lectu facile his qui illud requirebant.
 Licebat enim assumere non solum quantum nec
 cessitati sufficeret, sed etiam habere quod su
 perfluum perderetur, inutileque ad quemcunque
 usum. Alterum certe sic habebatur miraculum,
 quod excluderetur insatiabilis appetentia, et simul
 corrigebatur incredulitas, dum si propter abundan
 tiam plus quam satis erat colligeretur, ad servan
 dum in futurum, sic, deficiente forsitan donante,
 accipiens frueretur, non possibile foret, quia sic
 non confidant duci suo quasi non valens esset
 ad dandum et semper et adundantius. Illis ergo
 cibus ille refocillavit cor, ne animo frangerentur
 in quacunque tribulatione, diffidentes a Deo exau
 diri cum converterentur ad eum ut invocarent, sicut
 certo sciebant exauditum fuisse Moysem magnum
 et legitimum Dei servum cum fide postulantiem et
 invocantiem, qui et omnia statim obtinuit juxta pe
 titiones. Sed et sic refocillavit non tantum corda
 hominum qui tunc erant, omnes autem simul eos
 qui postea facti sunt, ne omnino diffiderent quin
 propter nos de cælo caderet panis vitæ et volupta
 tis præstans æterna bona.

Cæterum in tabernaculo positum fuit vas au
 reum includens manna, quod in se splendide pro
 fert imaginem futurorum.

Sed mecum considera sacras Tabulas et in illis
 scriptam legem Dei vivificantem, quæ non solum
 externe auxilium præstat, quasi corporibus in peri
 culo versantibus salutem proferat, sed quæ etiam ad
 animas attingit et docet illas, et ab omni vana gloria
 revocat ad Deum. Hæc considera attentissimo spi
 ritu, disceque sermonem digito Dei subsistentem
 Spiritu Dei in Virgine scriptum, e sinu Patris ex
 euntem quidem, sed non relinquentem, sed in eo
 manentem et repletent omnia, contentum simul in
 sinu Matris, ut ita salvaret universum mundum et
 animas liberaret mersas in tenebris erroris et igno
 rantie et in umbra mortis sedentes.

Hæc autem adeo sunt vera, ut si a principio quæ
 ras quæ de Mater Dei per multa et singularia sym
 bola significantur, semper et ubique invenies ines
 se potestatem mirabilium supernaturalium simul
 atque salvationis eorum qui in extremis periculis
 versantur. Et sermo plerumque cum ista loquitur
 liquet aqum non esse non modo ad omnia expri
 mendum, quod plane impossibile est, sed ne quidem
 ad quoddam exponendum quod conveniret earum

de Exod. xvi.— Deuter. viii, 3 : ἐψώμισί σί
 προσλαβόντι.
 Νουῦσῆς.
 ὁμοίως αὐτούς.
 spectu ad Joan. vi, 33 sq. : ὁ γὰρ ἄρτος
 στευ ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ

ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ... Εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ·
 ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς.
 (6) Vide Exod. xvi, 33.
 (7) Deuteron. v, 22.
 (8) Frequens in Bibliis metaphora. Psal. cvi, 14
 ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐκ σκοτόυ καὶ σκιᾶς θανάτου.

rerum. Nec mirum. Cum ergo de istis modo diximus, non ut quædam seligentes inter multa delibare narrando confideremus, sed ut solummodo per strictiorem indicationem, dicta nuper demonstrarem, scilicet salutare esse semper et ubique figuras et umbras eorum quæ postea absque velo de Virgine revelata et ostensa fuerunt. Postquam enim adimpletæ sunt figuræ et umbræ depulsæ veritasque inter homines sincere illuxit, gloriam afferens Virgini quæ splendore suo cælos omnes obscurat, cælestesque cunctas claritates longe vincit atque ipsa Seraphim et Cherubim superat, quis sermo vel quæ lingua tot et tantorum mirabilium poterit exponere plenitudinem? Ego igitur vereor ne pœna dignus inveniar, qui non jam manum sed impura labia ad arcam Deo plenam ad moverim, veteris illius miraculi iteratione mihi proposita, quod moneretur prohiberi eos qui non sunt absque macula, ne audeant accedere vel ad umbras arcæ: et hoc a Deo ipso mihi videbar audire: « Quare te cum sordes non expurgaveris salutari carbone, sicut fecit Isaias, neque linguam exemeris pondere malorum quæ ea irretiunt, mirabilia sustines enarrare quibus impar est etiam angelorum natura, quæ hæret præ ignorantia, intelligens celsitudinem? »

His territus cogitationibus, non possum ultra accedere. Sed cum a te salvatus sim, o Mater Dei. a te dum ceciderim, erectus, dum frangor, reffectus, numquid tandem virtutem sermonis adeptus, et quamdam emittere vocem permissus, non potero conari ut loquar? Minime ergo tacebo mysterium salutis, sed ut licebit eructabo.

Nos sub jugo suo servos tenebat ille qui a principio erravit et apostatavit a Deo, nosque gloriæ ejus a qua decidit et avulsus est hæredes futuros temptationibus lacescebat, propter antiquam rebellionem in passiones nos præcipitans quasi compedibus vinciebat inextricabilibus, ne iterum ab ejus tyrannide liberati, possemus ad Dominum regredi, et, morte nobis pro custode constituta, in infernum includeret et custodiret sub portis tenebrarum. Nos vero ejus potestatis tyrannicæ triste servientes, neque tantis in quibus versabamur malis permoti, gaudebamus de ruina, gloriabamur in passionibus quæ nos ad mortem usque trahebant, propter errorem et tantam dejectionem misericordia digni. Et quales erant qui talia patiebantur? imaginem Dei gerentes, miserrime jacentes in servitute et sub tyrannide inimici, miserrimique magis propter insensibilitatem, quia, factorem deserentes, seipsos hosti tradebant, qui manu dura tenens, sequentes

(1) Codd. *αὐτάδε*. In A præsertim conjunctio *δε* passim ad encliticarum modum est scripta, accentu rejecto.

(2) Percussus est a Deo Oxa, quod arcam fœderis

A τῶς ἐμνήσθημεν, οὐχ ὥστε καὶ ὀλίγα ἐκ ἡμᾶς ἀπολεξαμένους ἱερεῖν, ταύτου χάριν ἔμεν, ἀλλ' ὥστε μόνον ἀφασθαι, καὶ τὸ λιχθὶ δειξαι, σώζοντας εἶναι δηλονότε πανταχοῦ πους, καὶ τὰς σκιάς τῶν ὑστερον ἐπὶ τῆς δίχα παντὸς ἐπικαλύμματος λαμπρῶς ἐφορῶ. Ἐπεὶ δ' οἱ τύποι παρήλθον καὶ ὑπεχώρησαν, καὶ καθαρῶς ἡ ἀλήθεια γέγονεν ἐν ποίς, δόξαν φέρουσα τῇ παρθένῳ πάντα, ἀποκρύπτουσα καὶ ὑπερανθεαίνουσα μὴ ἴνω λαμπρότητας, αὐτὰ δὲ (1) *κένωσαν* Σεραφίμ καὶ Χερουβίμ ἀφιεῖσαν, τίς ἂν ἡ ποία γλώσσα τῶν τοσούτων καὶ τοσούτων καὶ φρικτῶν θαυμάτων ἐκδιηγείσθαι κενὴ πλῆθη; Ἐγὼ μὲν οὖν δίδοικα μὴ ποτὶ μετὰ κατὰ κρίμα γένοιτο φέρον εὐθύνην, εἰ, μὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ χεῖρισεν ἀνάγνοις τῇ θεοφιλῆ εἰμι κιδωτῶ, πόρρωθεν αὐθις ἑτέρου ἢ ἀπειλούντος, ἅμα δὲ καὶ ἀπειργοντος τῶν μὴ ῥῶν μηδὲνα τολμᾶν προσάπτεσθαι μηδὲ τρεῖς σκιάς κιδωτοῦ (2) · *κακίενο* τοῦ Θεοῦ ἀκούσαιμι λόγοντος · « Ἴνα τί σὺ, μῆτις τῶν ῥύπων χρησάμενος ἀνθρακι, καθ' Ἡσαίως, μῆτις τὴν γλώτταν ἀνείς τοῦ ἐπικειμένου τῶν πεδούντων κακῶν, ἐκδικεῖσθαι πρὸς ἂ μὴδ' ἀγγέλων ἐξαρκεί φύσις; ἀπο γὰρ αὐτῆ κατανοοῦσα τὸ μέγεθος. »

Τούτων με φοβούντων τῶν λογισμῶν, προσβῆναι τοῖν ἐρεξῆς. Πλὴν, ὅτι διὰ σοῦ σμαι, μῆτερ Θεοῦ, καὶ πῶς ἂν ἀνωρθώθη, τριβίς ἀναπέπλασμαι, πῶς ἂν ὄλω, λόγοι μὲν ἔχων καὶ φωνὴν τινα δυνάμενος ἀφίεναι τι σπουδάσαιμι πρὸ τοῦ ταῦτα κηρύττειν; οὐδὲ τὸν τῆς σωτηρίας σιωπήσομαι τρόπον ὡς ἐνόν, ὑμνήσω.

Εἶχε μὲν ἡμᾶς δουλωσάμενος ὁ καὶ τὴν πλανήσας καὶ ἀποστήσας Θεοῦ, καὶ δόξης μὲνης ὄθεν αὐτὸς ἐκβληθείς ἀπερρέφει κληρῶν μέλλοντας ἐν μηχαναῖς ἀπωσάμενος, πρὸς δ' ἐπὶ τῆς ἀτιμίας πάθη κατενεγκῶν, καὶ εἶχον ὡς ὄνοι πέδαις δεσμεύσας ὡς μὴδ' ἔχω ἡμᾶς, ἐκλυθέντας τῆς αὐτοῦ πυρρανίδος πρὸ δεσπότην ἀναδραμεῖν, καὶ θάνατον ἡμῶν ἐφύλακα, καὶ καθεῖρξεν ἐν ἄθου καὶ πύλας ἐκατησφαλίσατο. Καὶ ἡμεῖς ἡμεν τῇ τούτῃ στεία καὶ τυραννίδι δουλεύοντες, μὴδ' αὐτῶν τούτων ἐν οἷς ἐσμεν δηλονότε κακοῖ ἀισθησῶν τῇ δ' ἀπωλείᾳ συνευφραϊνόμεναι, πάθη τῶν ἡμεν ἐξ ὧν ἐπ' αὐτὸν ἐτρέχομεν θάνατον, ἀ τῆς ἀπάτης καὶ τῆς τοσαύτης ἀδοξίας· καὶ τίνας; οἱ τῆς εἰκόνας Θεοῦ, ἐλεινότεροι τῆς λείας καὶ τῆς του ἐχθροῦ τυραννίδος, πολὺν ἄθλοι τῆς ἀναισθησίας, ὅτι τὸν δημιουργαταλιπόντες, φέροντες ἑαυτοὺς τῶν πολεμῶν

manu contrectasset, ut est in li Reg. c. vi. et alia exempla similia.

(3) Vide Isai. vi, 6, 7.

καμεν · ὁ δὲ χειρωσάμενος ὅλους εἶλκεν ἅλο- A
τας προθύμως εἰς βάρβαρα τὸ ἑαυτοῦ κα-
τον.

ἢν ἀλλὰ παρεῖν μέχρι πωτὸς οὐκ ἦν τοῦ
εἰσι πλάσαντος καὶ τῆς ἰδίας μεταδόντος
καὶ τῆς τιμῆς · οὐκ οὐκ οὐκ παρεῖν, οὐδ'
τρόπον ὃν εἶρημεν δούλους ἀγομένους, οὐς μὴ
λευθέρους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπὶ γῆς ἀπάντων
προκρίχρινε · χωρεῖ δ' εἰς αὐτοῦς, καὶ τοῦ
ντος ἐξαιρείται, καταλύσας τὴν δυναστείαν,
καὶ τὸ τῆς ἀγνοίας διαλύσας σκότος ὑφ' ὃ
εἰ πλανωμένους ἡμᾶς · χωρεῖ δὲ πῶς; — 'Ἄλλ'
εἰ μοι καὶ ὁ πᾶς λόγος, ἐπειδὴ καὶ πάντες
καὶ σύμβολα, καὶ οἱ προκηρῦττοντες πόρρω-
ταῦθα πληροῦσι, τέλος ἔχοντες τὴν παρθέ-
ιτὸς καὶ γὰρ ὁ προαιώνιος τοῦ Θεοῦ Λόγος B
εἰς αὐτῆ, καθαρᾷ οὐσῃ καὶ ἀμωμῶ, καὶ τί
ἢ τοῦ καταλόντος ἀξία, σὰρξ γίνεται δι'
φορησας ταύτην ἐκ τῶν αὐτῆς ὑχράντων καὶ
ων αἱμάτων, καὶ τὴν κατ' εἰκόνα προσλα-
ύσιν ὅλην φθειρίσας, μίγνυται ταύτῃ, καὶ
πτεῖ τῇ κοινωνίᾳ, τοὺς ἰδίους αὐθις ἐπανα-
πρὸς ἑαυτὸν, καὶ οἰκειούμενος τοὺς ἀπω-
ς τῇ ἁμαρτίᾳ.

ες ὁ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας τρόπος · τοῦτο
εἶπε καὶ προτυπούμενον καὶ προμηνύμενον,
τοῖς προφήταις λαλούμενον, φρικτὸν καὶ μέγα
ριον, Θεὸς μεγέθυνος ἀνθρώπος, ἵνα σώσῃ τὸν
πον, Θεὸς ἐν μήτρᾳ Παρθένου καὶ σωματού-
καὶ πλαττόμενος, καὶ χρονικὴν καταδεχόμε-
νησιν, καὶ ὡς βρέφος ὀρώμενος καὶ βαστα- C
ς ἀγκαλίας μητρὸς, ὁ τὰ πάντα πληρῶν καὶ
οὐ μηδὲως χωρούμενος. Πρὸς ταῦτα τίνες
ν, τίνες ἀρχαγγέλων, οὐ κατεπλάγησαν;
Σεραφίμ, ποῖα Χερουβίμ, οὐκ ἐθαύμασεν,
εἰ τὴν τοσαύτην τοῦ Θεοῦ κένωσιν καὶ τὸς
γον αὐθις ὄγκον τῆς περὶ ἡμᾶς φιλανθρωπίας
ἰς ἐπέκεινα πάσης ὑπεβολῆς ἀγαθοτητος.

γαροῦν καὶ πᾶσαι τῶν οὐρανῶν δυνάμεις
ἀνύμνησαν, καὶ μεθ' ἡμῶν δεῖν ἔγνωσαν
εἰ γενεαῖς ἀπάσαις τὴν Παρθένον μακαριζόν
καὶ μακαριζόντων ὁμοῦ μετ' αὐτῶν δὴ τούτων
τῶν οὕτως ὑπερφῶν αὐτῇ μεγαλείων γε-
νησιν, ἔμοῦ δ' ὅτι καὶ τὴν κοινὴν ἐλευθερίαν
τῆς ἡμῶν ὑπῆρξεν ἀπολαβεῖν, ἅμα δὲ καὶ τῶν D
θς εὐεργεσιῶν χάριν, ἃς οὐ διελεπον οὐδ' οὐ
εἰ λήκη διὸ παντὸς καταργαζομένη. Παρα-
να καὶ γὰρ ἡμᾶς ἰδία ὡσανεὶ κληρονομίαν,
νῦ Υἱοῦ αὐτῆς αἱμασιν ἀπὸ τῆς μοχθηρᾶς καὶ
ς δουλείας ἐξηγορασμένους, ἐκείνα καὶ πεποι-
πῆρ ἡμῶν καὶ ποιεῖ, ὧν καὶ γέμει σύμπας ὁ
ἐξαισιῶν αἰεὶ τελουμένων.

εὐδὴ γὰρ ὁ κατὰ τῆς πρώτης ἡμῶν ἐπιχειρή-
ἐλευθερίας, καὶ κακῶς αὐτὴν ἀφελόμενος, τὴν
ἡμῶν καθύβρισεν ἀξίαν, ἀπαλλάττεται δ' οὐδ'
καὶ κατὰ τῶν δευτέρων αἰεὶ μηχανώμενος
ων ἐπὶ πολλῶ πρὸς δόξαν γεγεννημένων, οὐ-
εν ἄλλοθεν ἡμεῖς ἐξάντις τῶν αὐτοῦ ποικίλων

A trahebat gaudenter in infernum, quod est domus
ejus.

Non poterat autem nos omnino deserere qui ma-
nibus nos plasmaverat, propriam imaginem et glo-
riam tribuens : igitur neque deseruit neque amovit
creaturas quas dicebamus in servitutem mortis
destinatas, dum eas non modo liberas fecerat, sed
insuper ut essent super omnia quæ sunt in terra.
Venit autem ad eos et ex potente eripit, ejus sol-
vens potentiam, et dissipans umbram ignorantie
qua nos involverat deceptos et errantes. Quomo-
do autem venit? Huc enim tendebat totus meus
sermo, sicut et omnes figuræ et omnia symbola, et
omnes a retro prophetie huc adimplentur finem
unum habentes Virginem. Ipsum enim æternum
Dei Verbum descendens in illa quæ erat pura et
irreprehensibilis, et de cætero quodammodo digna.
Eo qui veniebat, factum est pro nobis caro; hanc
carnem assumens ex innocente et immaculato
Virginis sanguine, accipiens totam naturam vitia-
tam in imagine Dei, sese illi miscuit, et reformavit
illam hac unione, suos iterum salvans et ad te erigens
uniensque quos vastaverat et exinaniverat peccatum.

Talis est nostræ salutis ordo : tale est quod olim
præfiguratum est, prænuntiatum et per prophetas
prædictum, tremendum maguumque mysterium :
Deus nempe homo factus ut hominem salvaret, Deus
in utero Virginis incorporatus et formatus, et tem-
poralem accipiens generationem, visus et gestatus
ut puer inter matris brachia, dum ipse omnia
replet et nullibi omnino loco mutari potest. Ad hæc
quinam angelorum et archangelorum non obstu-
perunt? Quæ seraphim, quæ cherubim non mirata
sunt, tantam cum cernerent Dei exinanitionem, et
simul tantam exuberantiam, amoris Dei, et super
eminentiam excellentis bonitatis?

Omnes itaque virtutes cælorum propensius in hym-
nos eruperunt et nobiscum agnoverunt ab omni-
bus generationibus benedicendam esse Virginem
tum propter ea quæ ipsi collata sunt magna et su-
pernaturalia; tum quia per illam nobis datum est de-
super accipere communem libertatem, simulque
propter cætera beneficia quæ nunquam intermisit,
quin in nos supra modum abunde perfecit. Sus-
cipit enim nos quasi propriam hæreditariam fam-
iliam proprii Filii sui sanguine redimendos ex
miseranda vilissimæque servitute, propter nos ista
fecit et nunc quoque facit, quibus omnis nostra
repleatur vita bonis faustissimis et æternis.

Cum autem ille qui prius contra nostram liber-
tatem insurrexit eamque nobis misere ademit, inte-
gram nostram foedans dignitatem, non cesset pos-
terioribus hisce et pretiosissimis semper insidiari
bonis quæ proxime ad gloriam nos ornant, per
nullum alium, o Virgo, ejus varias effugiamus se-

ductiones quam per te quam heroem ducem belli invenimus et potentem patronam, undique ipsius frangentem fervidos impetus. Ille enim duplex suscitatur bellum, sive nostras saucians animas ipsis occulte insidians, sive illas impellens ad res externas, ut sic manifeste suam compleat in illis invidiam et malitiam. Tu vero fortis contra utrumque bellum potens praestas omnibus auxilium nec solum succurrere desideras, sed et facile potes. Nobis idcirco succurris et praecedis, ut pugnes atque ut prius mala ingruentia corrigas et innoxia reddas quam ab eis omnino infirmemur. Neque hoc solum. Sed cum adversus ejus insidias, agentes nihil proficimus et difficillime impetum sustinemus, quasi voluntariis malis succumbentes (ille enim nos voluntarie corruptos impugnans libere agit in id quod desiderat : vult autem pessima et ad haec impellit), et indignationem Dei contra nos provocamus, qui, iuxta concitus ira, statutam parat infligere poenam, tu cito praevenis et apud illum facta mediatrix, hunc maternis precibus juribusque flectis; nam super propria jura preces protendens et illi commemoras quod similis tui ex natura tua participavit, et quod in tuis visceribus illum gestasti, ex uberibus tuis lac illi praebuisti, et quod passionis suae finem cernere praestolata juxta erucem ubi moriebatur steteris, omnia et ipsa patiens quae ipse pro nobis reis et damnatis subiit ut nos solveret a judicio. Illum ergo converti facis pia negotiatrix; insuper donans ut Deum nedum iratum, imo diligentem et bonis cumulantem experiamur; donans ut ab eo bona dona que suscipiamus pro malis quae suscepturi eramus et poenis quasolvere debuissimus. Nihil enim est omnino quod tu desiderans pro nostra beneficentia a Deo non possis impetrare: imo potes omnia certe et donas multo magis et facilius quam forte nos in votis habere possumus. Propterea videris et petitiones praevenire et nos quasi dona jam accepta efflagitamus omnia quibus indigemus, et quae ante postulationes per te nobis fiunt. Cum autem aliquando in rebus utilis perperam desideramus, perperam questudemus et agimus, tu ipsa haec optime dirigens et agens, in hoc maxime ostendis bonitatis thesaurum, quia circa quae non cogitamus neque petimus, vel etiam cum desideramus et tendimus ad pejora, nos istis violenter eripis aut etiam facis ut multum proficiant, cum in ipsis vere potest inesse utilitas: quasi invito henevolens in hanc nos trahis viam, et deinde sensum et scientiam adepti, vim diligamus qua in experientiam boni introivimus. Ita nos e vitis eripis, illa longe depellens, ne primum in ista impingamus cum improviso periculum instat cadendi; et si forte inciderimus ruinam et perniciem reformas: et si quid horum potenter praeva-luerit, tu nostram experta fiduciam, et periculum evidenter aperis, et potissimum remedium praebes

μαχωνμάτων, ἢ σὲ, Παρθένε, πρόμαχον καὶ σάτιν κραταιῶν κακτημένοι, πανταχόθεν αὐτῷ τρέπουσαν τὰς ὁρμάς. Ὁ μὲν γὰρ ὀπιλοῦν τὸν πόλεμον, τὸν μὲν, ψυχῶν αὐτῶν καθικνο καὶ ἀφανῶς ταύταις ἐπιβουλεύων, τὸν δὲ, πρὸς τὰ ἐκτός καὶ φανεράν ἐν τούτοις πληρῆ ἀπέχθειαν· σὺ δ' ἄλλ' ἀπαντὰς ἀμφοτέρωθε κούρος κραταιά, πάντα βοηθεῖν μὴ μόνον γε μένη, ἀλλὰ καὶ βραδίως δεδυνημένη. Ταύτη τὴ βοηθεῖς προῖσταμένη καὶ προμαχοῦσα, καὶ, ἐκ καθαρώς ἡμᾶς αἰσθῆσθαι τῶν ἐπιόντων κακῶν, πεις ταῦτα καὶ καταργεῖς. Οὐ τοῦτο δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἐπιβουλὰς ἐκείνου ἵνα μὴ ἡμεῖς ἀντιπράττομεν, συμμαχοῦμεν δὲ πᾶσι, ἰθαίρετοις ὡσανεὶ κακοῖς περιπίπτουσι· ἢ ἢ κεραιῶν ἐκόντας φθειρομένους ἀγχι καὶ ἐκείνῳ πρὸς ὅτι καὶ βούλοιο· βούλεται δὲ καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τὰ χεῖριστά, νεμισθᾶ μὲν θεός ἐστίν, πρὸς ὄργην δικαίαν κεκνημένος, βούλεται τὴ θύνακ ἐνδίκους εἰσπράττεσθαι· σὺ δὲ φθῆκας ταῦθα γιγνομένα μιστις, ταῖς μητρικαῖς κεραιαῖς παρρησιαῖς, καὶ ὡς ὑπὲρ ἰδίων κεραιῶν τοὺς ἐκτεροῦς, τὸ τῆς φύσεως ἐκπροβαλλομένη, ἅμα δ' ἴσως κάκεινα προβαλλῶν ὡς αὐτὸν σπλάγγχοις ἐνδιέξω καὶ μαζοῖς ἢ καὶ γάλα ἐπότισας καὶ πῆθος αὐτοῦ τὸ τῆς κατιθεῖν καὶ σταυρὸν ἠνίσχου (1) καὶ θάνατον πάνθ' ὅσα ἐκὼν ἐκείνος δι' ἡμᾶς τοὺς καταπονεμένους, τῆς καταδικῆς ἀπολυτροῦμενος, καὶ κάμπτεϊς πρὸςθεύουσα· εἴτα δίδως ἡμῶν ὀργιζομένους, φιλοκθρωπευομένους πειραῖσθαι· δίδως καὶ πάσχειν ἐν παρ' αὐτοῦ καὶ δωρεὰς δάνειν ἅνθ' ὧν ἐμῆλομεν κακῶς πάσχειν καὶ δικαίως ἀποτινῆναι. Οὐδὲ γὰρ ἔστιν οὐδὲ οὖν, ὃ γε σὺ βουλομένη μὴ τι καὶ δεῖ πρὸς εὐεργεσίαν ἡμῶν ἐκ Θεοῦ κατατίθεσθαι ἰσχυρίεις πάντα πάντα πασι, καὶ νέμεις πολλῶν καὶ ῥῶον ἢ ὡς ἂν ἡμεῖς ἐπευχαίμεθα. Διὰ τοῦτο χορηγεῖς προκαταλαμβάνουσα τὰς αἰτήσεις ἡμεῖς οἰοῦντι κατόπιν τῶν δωρεῶν ἡκομεν αἰτεῖ πάντων, ὧν ἂν ἐν χρείᾳ γενοίμεθα, καὶ ἐκ αἰτήσεων ἡμῶν διὰ σοῦ γιγνομένων. Καὶ τῶν τῶν συμφερόντων ἔστιν ὅτι κακῶς ἡμεῖς ἡμῶν μένων, ἅτε καὶ κακῶς ἐπεγνωκότων καὶ πετυρομένων, αὐτὰ ταῦτα πράττεϊς ἀρίστως· ἐμοῦσα, καὶ γε τὸν πλοῦτον τῆς φιλοκθρωπί τούτῳ πλέον ἀποραίνεις, ὅτι περὶ ὧν ἡμεῖς οἶδαμεν, οὐτ' οὐδὲν αἰτοῦμεν, ἔστι μὲν οὖν ὅτι βουλόμεθα τὰ χεῖρω, ἐν τούτοις ἡμᾶς βιάζονται πάντι ποιεῖς κεχρηῆσθαι, λυσιστελέσι οὐσι ὀληθῶς κεχρηῆσθαι, ἀκοντας ὡσπερὶ τὸν τοῦτον εὐεργετοῦσα, εἰ καὶ μετὰ τὴν αἰσθησιν ἀγαπῶμεν ἐν πείρᾳ τοῦ καλοῦ γυγόντες. Καὶ σημάτων τοίνυν ἀπαλλάττεϊς, τὰ μὲν πῶς ἀναιροῦσα, ὡς μὴδ' ἐν αὐτοῖς ἡμᾶς μὴδὲ γὰρ ἀρχὴν ὀλῶναι, μέλλοντας ἤδη ἀπροόπτως ἀλότων δὲ καὶ συμπεσόντων τὸ βλαβερὸν ἐκτρέ

(1) Stabat enim juxta crucem : vid. Joann, xix, 25.

α τούτων και κατίσχυον ἐν δυναστείᾳ, ἡ τῶν πίστων ἡμῶν δοκιμαζομένης, και ὁ καταφανὴς ἡμῶν πίστεως ἐπινοίας και ἰατρικῆς κρείττων και τῶν θεωρούντων ἰσχυρῶς οἰούτοις βοηθεῖν δύνασθαι, ἀλλ' ἡμεῖς ὡς ἴσμεν ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλοις ὀφθαλμοῖς καθαμεν, εὐθύς (ὡ πολλῆς και μεγάλης και ἀμείνης ἰσχύος ! ὡ θερμῆς ἐπινοίας ! τῆς τῶν κακούτων ἐπιλλαγῆς !) ἀνίστασθαι ; νεκροῦς κειμένους, και, πλὴν ἀναπνοῶν μυσθῶν τινων και τούτων, τὸ ζῆν ὄλοντας, φυγαδεύεις δὲ νόσους ἀνηκέστους, κραταιὰ διαλύεις, μηδενὶ τινι τῶν ἄλλων εἰκοντα. Ὅθεν και οἱ τῆς ἐσπέρας ἐν ἡμεῖς σκηνοῦντες πρωτοὶ τινες αὐθις ἐκ ἀγαλλιάσει τρυφῶντες (1), και διπλᾶ ὅτι τε μηδεν ὡς ἐκ τῶν συνεχεθέντων ἔλους κερὰται, και ὅτι διὰ σοῦ τῆν σωτηρίαν οὐδ' αὐθις οὐδαμῶς βλάψει, σοὶ διὰ παντὸς προσανέχοντα.

καὶ ταῦτα μὲν κοινὰ πᾶσι καθ' ἕνα και κατὰ εἰπεῖν, ἐπιγινώσκοντα ἃ δ' ἐν ἡμῶν διαποῶς ἂν εἰπὼν ἀποχρώντως ἂν εἰποίμι ; μεθ' ἡμῶν ὁ χρόνος, και μὴ ὅτι γε γλώσσα, ἀλλ' οὐδ' ἂν μυρίαὶ ὄσαι μὲν, ὡς τ' ἄλλην ἔχειν ἄλλα διεξίταται. και τὰ πρὸς ἕκαστον ἡμῶν σαφῶς διαφέρομαι, τῶν ἀπάντων οὐδεὶς ὅς ἐπὶ τούτῳ ἐπιγινώσκοντα. Καὶ γὰρ τὸ τε σχῆμα και ὁ λόγος εἰσποιεῖται πάντας, ὁ τ' ἡμῶν ἐπινοίας ἵστε πάντως ὡς ἐπὶ παντὶ κἀμφοραῖς κεχρημένῳ, και τούτων αὐθις ἐπιγινώσκοντα, εἰ τις εὐ ἔχων ἀπαλλάττειτο, ἡθελῆς ἡξιωμένως. Διὰ τοι τοῦτο και ἄλλων ἀπάντων αὐτὸς ἀποδομολογεῖσθαι τοῦ Θεοῦ δίκαιος, ἢ μᾶλλον, ὅσον εὐχαριστῶν ἔφημεν και πολλῶν ἑτέρων (οὐ μόνον ἂν ἡλικῶν και ὄσων) κοινῇ πᾶσιν εἰς ὀφειλὴν ἔρχεται, τοῦτ' ἔμοιγε μὴ τὸ πᾶν ἡμῶν και πολλῶν πλείονος ἐν προσθήκῃ προσθήκῃ τῶν ἰσθῶν ἔρχεται λόγον, και εἰ μὴ οὐ, ἀλλ' οὐκ ἀποτινύνται τα δύνατά, τοῦτ' ἂν ἀγνωμονῆσαιμι. Πλατυνομένῳ μοι δὲ ἐν εἰκότῳ πλατυνῆσεται και τὸ στόμα, ριστηρίοις, ὡς γούν ἐπικτόν, ἐπιθέμενον, οὗτο πᾶσιν ἐν ὁποῖοις εὐρον ἐγὼ στενοῦσιν εὐρυχωρίαν δηλονότι ψυχῆς και παρδίας (2).

ἡμῶν μὲν ἡμᾶς, και εἰς θρόνον τοῦτον, ταύτην τῆν ὑψηλὴν και πασῶν τῶν ἀλιούσων, ἐξ αὐτῶν σπαργάνων ἐνδιέβασας και γε διὰ τῶν εὐθυμοτέρων ἡμῶν τὸν βίον οὗτο σὸν ἐξ ἀρχῆς βούλημα, και εἴχομεν τοὶς δεξιότης συνόντες και τῶν ἀριστιῶν

A præstantiusque omni scientia omnique arte medicorum et omnibus iis qui videntur posse in talibus auxiliari, si nempe in te solam omnem reponamus spem, statim (o immensa et maxima et omnipotens virtus ! o fervidum remedium ! o celerrima malorum evacuatio !) erigis nos morte affectos, et debiles, ultimum quasi vite flatum exhalantes : fugas autem morbos insanabiles, et potens dolores solvis omnibus cæteris impares. Unde et nos qui vespere in domo luctus plorantes sedebamus, mane iterum procedimus in lætitia exsultantes, et duplici gaudio lætamur et quia ne unum quidem ex malis ingruentibus vere in finem nobis dominari potuit, et quia per te salutem accipientes indubitanter confidere posuimus quod nullum ex exterioribus vel minime nobis denuo nocere possit, dum in te plenam fidem habuerimus.

εὐλόγηται, ἔχοντες κἀπὶ τοῖς ἐξῆς οὐχ ἡκιστα θαρρῆν ὡς

Sed hæc omnibus communiter et singulis pro tempore contigerunt : quæ vero mihi excellentius facta sunt quomodo sufficere possim ad dicendum? Deficit tempus narranti ; non quod unam tantum habeam linguam, sed et quamvis illam in mille possem dividere, ut alia aliud proclamaret. Et insuper si mecum mature recogitem quid unusquisque valeat, nullus est, ut opinor, qui in illo negotio duplicem habeat scientiam. Etenim auctoritatis forma ratioque semper vigent, et hæc mea regula ; nam ipsi probe scitis quantum totus efficiat pro eo qui gravaria patitur, et contra in gratiarum actionis erupam cum aliquis moritur bonus miseratione divina dignus habendus. Propterea magis quam cæteri omnes Matri Dei me confiteri justum est, præsertim cum gratias referre quam maximas propter ea quæ dixi et alia permulta, (quis enim dicere possit quot et quanta sint?) officium existat solemne et necessarium communeque omnibus, illud sacrum munus non modo totum mihi incumbit, sed et multo magis pro multitudine bonorum de quibus sermo est, et si non attingere potero ejus meritum, at saltem non inficiabor pro posse confiteri. Dilatabo ergo cor meum et simul dilatabitur os meum vocibus gratiarum juxta id quod possum et quod statui ; cum ita invenerim in quantiscunque curis coarctatus et latitudinem mentis et cordis dilatationem.

Magnificasti enim nos, eripiens ex istis pannis miseriam et extollens usque ad thronum istum et sortem hanc sublimem et cæteris omnibus excellentiorem, a principio volens et curans ut fortissime semper vitam rexerimus, unde possemus ita in bonis et perfectioribus consistere, ut a nullo

picit Psalm. xxix, 6 : Τὸ ἐσπέρας ἀλιουθῶν, και εἰς τὸ πρωὶ ἀγαλλιάσεις. ὑμῶν δὲ dictum pro ἐν δόμῳ κλαυθμῶν is est bene græca, phrasis ipsa orien-

(2) Orationis color est biblicus. Psalm. cxviii, 32 : ἐπλάτυνῶς τὴν καρδίαν μου. Isa. v, 14 ; ἐπλάτυνεν ὁ ἄδης τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Atque sic alibi.

vel minime unquam dimoveremur, dummodo voluntati tuæ obsequentes cordis nostri desideria fugeremus. Postquam autem, a recta bonorum via deflectentes, ad ea quæ non oportet convertimus, juste immisit cruciantes dolores. Conclusi igitur quasi quibusdam seris propriis desperationibus, adversis contriti, et dolentes, nullam undique spem redemptionis habentes, te ipsam suscipimus in omnes difficultates pugnantes, et infortunia confringentem, cum habeas universum harum rerum regimen, et nobis donas in secundis negotiis proficere, et eadem quæ prius adversa erant feliciora deinde experiri.

Nunc autem eo devenit conceptus sermo ut optime singula proferrentur clarissima miracula adimpleta in nostrum auxilium et in profligationem innumerabilium impugnantium undique inimicorum (quomodo eos numerarem?). Surgunt enim agminibus pressis ex universa terra; surgunt autem alii, ex propria nostra impietate occasionem sumentes, alii vero nos impugnant propter quamdam in nostris rebus utilitatem (quæ res tamen omnino sunt dona elargita nobis gratia tua); etenim illos triste movent bona et felicitas nostra. Si igitur separatim impugnant, parum turbantes, et minus insidiantes, forte non erit negotium nobis insurgentibus resistere. Sed aliquando omnes circumfusi contra aliquem irruunt, et vim faciunt ex omnibus partibus et simul, cum nulla sit potior ad istas pugnas præparatio quam vigilantia et meditatio, subvertunt præsertim voluntates et cogitationes corrumpunt. Quis in istis extremis pro nobis aget et omnia vertet in melius? quis inter varias et multiplices gravissimasque pugnas quas sustinemus pro nostra pace decertans, hostes ut aiebamus. vere dissipabit? Quis nobis etiam dormientibus se constituit custos semper vigilans, qui perseverantibus curis supervenientia mala præveniat? Quis ut murus ferreus circa nos positus et arcus intentos et gladios districtos cum feriunt confringit? et omnes insidias a nobis avertit? Quis iterum flagellat Ægyptum percutiens primogenitos, plagas inducens statutas numero, Pharaonem submergens, gentium superbiam dejiciens, et ita salvat Israel electum suum? Quis (ne longius protraham sermonem) has multas magnasque operatur virtutes? Et qui sumus nos pro quibus tot et tanta patrata sunt miracula? Hæc autem mente revolvens aiebam: «Aversus es a nobis, nec iterum nos respicies in misericordiam.» Tu vero dixisti: «Absit ut vos dimittam vel ut unquam vos derelinquam: neque auferam misericordiam a vobis propter Virginem Matrem quæ fervidis suis precibus compassionem meam implo-

A ὑπ' οὐθενός ἄν οὐδ' ὅπως οὖν ἠνωχλήθημ τοῦ σοῦ θελήματος ὅπως καὶ μὴ τῶν ἁμῶν ἐπορεύθημεν (1) · ἐπεὶ δὲ, τῆς ἐὶ εὐθείας ἐκτραπέντες, πρὸς ἄ μὴ προσῆκη φημεν, ἤκεν εἰκότως ἐνοχλοῦντα τὰ λυπη γοῦν ἡμεῖς ἐν ἀθυμίαις ὑπὸ τῶν ἰδίων ἰσῶν συσφιγγόμενοι, καὶ ταῖς δυσχειραῖαι γνάζοντες, ὧν τῆς λύσεως οὐδ' ἐν ἐλπίσῃ φαινομένης, αὐτὴ πρὸς τὰς δυσκολίας καὶ, διωσαμένη τὰς ἀνάγκας, ἐπειδὴ καὶ σοὶ τῶν τοιούτων θεῖσμός, ῥάοισιν ἡμᾶς ε χρῆσθαι τοῖς πράγμασι, καὶ γε βέλτερος α τούτων ἀποπειρᾶσθαι τῶν προτοῦ δυνεργῶν.

Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ λόγος ἐνταυθοῖ τῶν κατὰ σαφῶς ἔχε τὰ καθ' ἐκάστην ἐναργῆ τῶν ματα, πρὸς ἐπικουρίαν μὲν ἡμῶν, θεοῦ δ' ἐπιόντων (πόσων ἄν εἰποῖμι;) πάντων ἡστων, καὶ παταχῶθεν βαλλόντων ἐχθρῶν. Ἰ μὲν γὰρ ἀπὸ πάσης σχεδὸν ἀνίστασθαι κινούνται, οἱ μὲν τὴν ἰδίαν ἀσπίδα ἔχοντες, οἱ δὲ μηδὲν ἕτερον ἐγκαλοῦντες ἰστά τινὰ τὰ ἡμέτερα (χορηγίαι ταῦτα κα δῶρα σῶν χαρίτων), καὶ πλήττει τούτω ἀγαθῶν εὐθηνία. Εἰ μὴν οὖν ἀπὸ μέρους ἰεσαν, τὰ μὲν ὡσανεὶ διανοχλοῦντες, τοῖς ἐπιβουλεύοντες, τάχ' ἄν καὶ μικρὸν ἢ οἱ ἦσαν πρᾶγμα πρὸς ἄμυναν ἀντεπιούσι · ἢ πάντες κύκλω κατὰ ταῦτόν περιέρρουσι, ε προσπαλαίουσι μέρει καὶ δευτέρῃ μελετῶ δὲ καὶ πρὸς ταῦτι παρεσκευασμένοι οὐ αὐτοῖς πλέον τῆς παρασκευῆς καὶ μελέτης, πονται δὲ μᾶλλον αὐτοῖς βουλευμάσι καὶ τι σκευαῖς (2) συμφειρόμενοι, τίς ἐστὶν ὁ ταῖ καὶ πρὸς τὸ κρείττον ἡμῖν μετασκευάζω τὴν ἡσυχίαν ἡμῶν ἐν τοῖς πλείστοις ἐγὼ: πολεμῶν, καὶ πρόπον τὸν εἰρημένον τοῦς ἁμυνομένους; τίς ὁ καὶ καθεύδουσιν ἡμῖν νος φύλαξ διὰ παντός ἄγρηπνος, καὶ ταῖς ἐπιστασιαῖς τὰς ἐπερχομένας βλάβας ἰ τίς ὁ σιδηροῦν περιτιθεῖς τεῖχος, καὶ τόξα καὶ ῥομφαίαν ἐρχομένην ἐν αὐτῷ σισπὶ καὶ πάσας μηχανὰς ἀπωθούμενος; τίς ἰσ γυπτον μαστίζων, καὶ πατάσων πρῶτος καὶ πληγὰς ἐπάγων (3) ἀριθμουμένας, καὶ Φαραῶ, καὶ καθαιρῶν ἐθνῶν ἐπαρσιν, κα ζῶν Ἰσραὴλ κληρὸν ἰδίων; τίς (ἕνα μὴ καθ' ἐκάστον λέγων) ὁ τὰς πολλὰς ταύτας κ λας ἐνεργῶν δυνάμεις; καὶ τίνες ἡμεῖς, τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα δ' ἡμᾶς θεύματα; εἶπον εἰς ἑμᾶν τὸν βλέψας · «ἀπίστῃ ἡμῶν (4), καὶ οὐκ εἶτι οὐ μὴ προσθῆς εἰ μούς βλέψαι (5) · «Σὺ δ' εἶπας · «Οὐ μὴ ἂ

(1) Et hoc est biblice dictum. Ezechiel xx, 16: Ὅπως τῶν ἐνθυμμάτων καρδίας αὐτῶν ἐπορεύοντο.

(2) Α. κατασκευαῖ,

(3) Psalm. xxxvi, 19, 16

(4) Exod. xii, 29; Κύριος ἐπάταξε πᾶν πρῶτο-

τοκον ἐν γῇ Αἰγύπτῳ.

(5) Exod xi, 1: Ἐτι μίαν πληγὴν ἐγὼ

(6) Isa. LXIV, 7: Ἀπίστῃσαν τὸ πρῶτον ἀπ' ἡμῶν.

(7) Phrasis biblica Lament. iv, 16: Οὐκ ἐπιβλέψαι αὐτοῖς.

ποτε ὑμᾶς ἐγκαταλίπω (1), οὐδ' ἀποστήσω A μου ἀπ' ὑμῶν (2), διὰ Μητέρα καὶ Παρθένους αἰεὶ τὸ συμπαιθεῖς θερμῶς ἐκκαλοῦν. Τοῖνον οὐδ' ἀφιστάς · ἐλλ' ἐκεῖνα κενάουτα σχεδὸν ὁμοῦ τὰ πάλαι θυλλοῦμενα· ὧν λόγος προλαβὼν ἐμνήσθη καὶ καθιεξῆς πλείω ἰης, ὡς καὶ μηδὲν ἔλαττω ἐκ τῶν νῦν ἢ τῶν πολλῶ δὲ μᾶλλον, τὴν σὴν θαυμάζεσθαι κραταῖαν χεῖρα. Καὶ γοῦν ἔσμεν ὡμῆ λαὸς ἠλημέως, ἢ τῶν οἰκτιρῶν αὐτὴν ἔχοντες τὴν Παρθένον. ἰ δὲ τοῦτ' ἐσμέν, ἔδει μὲν ὑμᾶς, ὡ νῦν τε εἰ καὶ τοῖς χρόνοις ὑστερον συνεισόμενοι τῷ πάντως γὰρ οὐδ' ὑμᾶς τοὺς μὲθ' ἡμᾶς ἀνὴς ἐπιλείψει τὰ θεώματα), καὶ χρήματα προσφέρειν καὶ καρποφορεῖν πάντα πράξειδόμενοι μηδενὸς ὧν ἔχομεν, ἐτι μὲθ' B οὐδὲν ἴδιον, ἐλλ' ὅσον ἂν προσενέγκωμεν ῥότες κομίζομεν. Καὶ ἀπόδοτε πᾶς, εἰ καὶ πᾶς, ἐλλ' ὅσον μὴ τῆς προσηκούσης εὐγνωεῖς δεκεῖν καθέπαξ ἀπολελεσθαι. Ὁ δὲ παρὼν ὑπο βούλεται λόγος, ἐλλ' ἕτερον τρόπον τὴν κομῆν εἶναι· τίνα δὲ τούτων; ὑμῶν, εὐχα, τὰ δυνατὰ πᾶσι, πάντας ἀποτεινῆναι, λαῖν καὶ κατὰ πάντα χρόνον, ἅτε καὶ τὰς εὐεῖς κατὰ πάντα τούτων κομίζομένους· εἰ δ' ἄλλὰ τοῦτο μὲν εἰς γνώμην ὑμῶν ἀνείηται), γε νῦν ἡμεῖς θεσπίσαι δεῖς ἔγνωμεν.

μὲν οὗτος ἡδὴ προσάγει, καθ' ὃν τὸ τῆς C ὡς, εἴπου μεταστάσεως (3), ἢ πρὸς τὸν οὐρανοῖς ἐνδημίας (4), ἢ ὁ τι τοιοῦτό τις τὴν ἰορτὴν βούλοιο λέγειν, ἐνεργηθῆν φαίτη Παρθένου· καὶ ἡμεῖς, κατ' εἶθος πάλαι ἐν, ἐν μὲθ' ἢ τινι τῶν ἡμερῶν, μέση τοῦ πανηγυρίζομεν, νηστία τὰς πρὸ αὐτῆς (5) ἢ ἀγνισθέντες. Καγὼ τὸν τῆς νηστίας ἐπαίω, οὐ πᾶν τε τὸ λοιπὸν ἀποδέχομαι, μίαν ἐκτεκαληρῶσθαι τῆ πανηγυρίαι πρὸς τὰς παν· ὑμνηθῆναι ἡμέραν. Ἀλλὰ τοι μίαν εἶναι τὴν, ἐφ' ὅλης μεριζομένην τὰς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ μέχρι τῆς νῦν διαφερόντως γε τιμωμένης, ἢ νῆς τελευταίας, τοῦτο δεῖν οἶμαι, κἄν τῷ βούλομαι νομοθετῆσαι. Καὶ πᾶς τις πᾶν ἢ νόμον ἐρεῖ δίκαιον, ὁ καὶ ποσῶς γοῦν

hieron. xxxi. 6 : Οὕτε μὴ σε ἀνῆ, (ὁ Κύριος D ὡς μὴ σε ἐγκαταλίπη. Cf. Paral. I, xxviii, supra p. 119, n.

Paral. I, xvii, 13 : το εἰλός μου οὐκ ἀποστήσω τοῦ.

Itumque nomen reperitur de Assumptione usurpatum : cf. Morcelli Calendarum ad ag. — Vide Addenda.

io eodices. Cogitabam de rescribendo ἐκδη- uod sæpius de morte fuit metaphoricè dis- sed me retraxit, non Clementis Alexandrini uem exhibuit inter alios hanc significatio- ustraturus vir doctiss. Anal. t. XIII, p. 625, pli potius Epist. II ad Cor. v, 8 : θαρρῶμεν δὲ σκούμεν μᾶλλον ἐκδημησῶμεν ἐκ τοῦ σώματος : ημῶσαι πρὸς τὸν Κύριον. In epigrammate Pal. III, 3) de Cresphonte displicet meta- umid nomen ἐκδημία, quod in lemmate le-

rat. » Itaque non elongas, sed hæc quæ innumera- bilia antiquitus celebrata sunt et modo commemo- ravit sermo meus etiam nunc labentibus sæculis renovas et multiplicas, ut nihil minus, verum etiam magis nunc quam olim, potens glorificetur manus tua. Nos ergo sumus populus misericordiæ, pro pietate patronam et advocatam habentes Virginem.

Tales cum simus. oportet vos, sive qui nunc vi- vitis, sive qui subsequentibus temporibus in finem futuri sunt (nullis enim hominibus vobis non magis ac nobis miracula deerunt) res omnes offerre Deo et fructus universos operum, ne uno quidem de iis quæ possidemus reservato, cum nihil nobis proprium sit, sed quantum offerimus omnia receperimus. Totum ergo dato, et si non totum, at certe tantum ut non videamini debite gratitudinis immemores. Præsens autem sermo non hoc solum sibi vult, sed alterum intendit modum accedendi ad Deum. Sed quis est ille modus? scilicet quod omnes solvant hymnos, gratiarum actiones, singuli omnia quæ possunt, præsertim per omne spatium temporis, cum in singulis vitæ momentis beneficia accipimus indesinenter. Et nunc cum istud omne ad vestram doctrinam dedicatum sit, optime novimus et intelligimus decretum festi a nobis tradendum esse.

Equidem jam instat mensis ille in quo divinitus patratum in Virgine declaratur mysterium mortis, seu transmirationis, seu habitationis in caelis apud Filium, seu festi hujus alio nescio quo adhuc nomine, si quis velit, nuncupati : et nos juxta morem antiquitus constitutum, in una diem medii hujus mensis festum celebramus jejunio prius sanctificatis diebus quæ præcedunt. Ego vero. jejunii legem laudans et approbans, non magnum quid judico unam diem fuisse ad festum constitutam pro nocturnis psalmodiis. Sed credo unam esse observandam festivitatis diem, medium tenentem inter omnes quæ sunt a principio mensis usque ad hanc quæ ultimo excellentius est celebranda et in præsentem hujus legem statuere volo. Et hanc legem justam habebit quicumque vel minimum intelliget

gitur· ὁ ε' (κίων) ἔχει Κρησφόντην ἀναιρούοντα Πολυρόντην τοῦ Πατρὸς τὸν φονεῖα· ἔστι δὲ καὶ Μεροπη βάρτρον κατέχουσα, καὶ συνεργούσα τῷ υἱῷ πρὸς τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐκδημίαν. Languet ninium vel in lemmatis oratione et improprium quid sonat vox ἐκδημία. Quæ fuit olim proposita a critico excellentissimo, correctio ζημίαν, mentem scriptoris assecuta est, non ejus ipsam manum. Dederat, opinor, ἐκδικίαν

(5) Anastasius Sinaita *De tribus quadragesimis*, in ipso fine : Ἐτυπώθη . . Ἀπ' ἀρχῆς ἀγούστου νηστεύειν ἄχρι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καὶ πάλιν διαλυεῖν. Sancitum est id jejunium in Nomocanone ap. Cotel. Monum. t. I, p. 138. Τὰς δὲ ἀπὸ πρώτης ἀγούστου πάλιν (νηστεύομεν), τοῦ Σωτήρος διὰ τῆς Θεοτόκου κοιμήσιν, ὡς περὶ μέγα δῶρον. Quo tamen de jejunio non consentiebant vel orthodoxi.

quantum Virgini debitores sumus ut incessanter illi decantemus hymnos ; quicumque, inquam, hujus festi sublimitatem sentiet.

Itaque, ut dixi, non aliud initium mensis aliudque erit festi, neque jejuniu magis affligemur quam hymnis delectabimur : sed simul utrumque et sic certe magis augebitur et protrahetur festivitas : atque requiescent incolæ nec non viatores omnes, ut universum omnibus, inquam, fiat solemne festum diei unius ejusdemque. Et simul primam diem mensis et duas alias, festi scilicet et jejunii primam intelligimus diem, nihil ex sequentibus neominimum excludentem, nihil interum ex hac in qua exprimitur mysterium, nihil certe quoque ex ultima, hymnorum gratia et cæterorum quæ ad festivitatem pertinent, quia hæc in quacunque omnia pari cultu observantur. Quod autem dico de prima die hoc de reliquis intelligetur juxta eum ritum assignatum. Non enim multas et diversas hasce dies, festum separantes, sed unam esse festivitatis unius rationem statuit lex mea quam hæc princeps civitas, cæteras longo antecellens maxima cura servabit semper suæ patronæ et custodi : et secundum choros festum dividens pro monachis et sacerdotibus, non vero pro cæteris ex omni conditione (nam pro beneficiis communibus communem omnino oportet esse gratiarum actionem). Festum igitur agetur pernoctando inter preces ethymnos in uno templorum, primo quidem ante alia in illo templo miraculis frequentibus conspicuo, quod ex prodigio altero, Ex Hodegon nuncupatur ; secundoque in altero templo, et ordine in aliis : quam autem vocamus mediam mensis et mysterii certe plenitudinem significantem novimus, ibi celebrabitur, ubi velut in terrestri firmamento seu cælo altero, in templo, inquam, quod, si quem juvaret vocare sublime, magnum, maximum inter omnia, non alienum foret a veritate, cum in ipso habitat Dei sapientia : solemnitatem vero quæ in finem servatur mensis et ultima futura est splendide recipiet clarissimum quod est in Blachernis templum.

(1) *Ædes intelligenda Virginis Hodegeteriæ, de qua multus est Cangius in Const. Christiana ; dictæ Ἐξ ὀδηγῶν, quia hic loci Virgo duobus cæcis apparuerat, eosque ad ecclesiam duxerat. Sed variatur in narranda nominis origine. Verba ἐν τῷδε τῶν νεῶν indicare videntur, in hac ecclesia edictum Andronici fuisse lectum.*

(2) *Ecclesia S. Sophiæ significatur, quam hyperbole oratoria terrestre firmamentum aut alterum cælum vocat. Non aliter Phranzes iii, 8, p. 84 : Τὸν παμμέγιστον ἐκείνον ναὸν καὶ θειότατον τῆς Θεοῦ Σοφίας, τὸν οὐρανὸν τὸν ἐπίγειον . . . καὶ στέρνωμα δευτέρου. Similes hyperbolæ poetastri anonymi in cod. 1630, p. 133, 2, εἰς χρυσῆν ἀντύγα ναοῦ τοῦ Σωτῆρος. α'. Πόλον μὲν αἰθῆρ, ἀστρο, μήνη, φωσφόρος Δόμον δὲ Σωτῆρ, ἀγγέλοι, μήτηρ φλοῖ. Τις ἐσότης πρὸς ταῦτα ποῖα σύγκρισις ; Τὴν ἦσαν εὐρεῖς) οὐρανῆ, πλὴν προσκύνει. β'. Ω τοῦ πόλον κάτσει Χριστὸς εἰς δόμον, Ἡ καὶ πόλον τέ-*

ἤσθημένος ὡν αὐτοὶ ἀκατακάστων ὕμνων πωνός ὀφείλομεν τῇ Παρθένῳ, ἅμα δὲ καὶ το γέθους τῆς ἑορτῆς ἡσθημένος.

Τοιγαροῦν, ὅπερ ἔφην, οὐκ ἄλλη μὲ ἀρ, μνηός, ἄλλη δ' ἴσται τῆς πανηγύρεως, εὐ στεύσομεν πλεον ἢ τοῖς ὕμνοις τρυφίσσοσ ὁμοῦ ταῦτα, καὶ γ' ἐπὶ πλεον τὰ τῆς ἑορτῆς ; καὶ παρρωτέρω, κάκει δῆπου καὶ παύσεται ἐπ μὴν ὁ πᾶς ἰὼς παύσεται, ὡς εἶναι δὴ τοῦτο πείν, ὅλον ἱερομνησίαν, καὶ μίαν δῆτα καὶ τὴν. Ἄμα τε πρώτην τοῦ μνηός, καὶ δευτέραν τῶ λων, τῆς ἑορτῆς, τῆς νηστείας, πρώτη ἰσῆ ; οὐδὲν ἀποπερομένην τῶν ἐφεξῆς ἔλαττω, εὐ τῆς ἐν ἧ τὸ μυστήριον, οὐδὲ γὰρ τῆς ἑορτῆς ; ὡν χάρειν καὶ τῶν ἄλλων τῶν προσκύνει ; πανηγύρει, ἀλλ' ὁμοτίμως ταύτη πάντα τῶν νην. Ὁ δὲ φημι περὶ τῆς πρώτης τοῦ ἡμ καὶ ταῖς λοιπαῖς κατ' ἴσον τρόπον ἀκονεσασ μαθὲν τῶν γιγνομένων μὴδ' αὐτῶν ἄλλεσ μήμι τῆς μέσης καὶ κυρίας, μήτε τῆς ἱ ρηκότες ἴσμιεν, ἰσχάτης, τῶν ἑορταζόντων ἰ γὰρ μᾶλλον πολλάς τινὰς ταύτας τῆς ἡ δαιουσίας, ἢ μίαν εἶναι τῆς ἑορτῆς ἀποτύσης ὁ ἐμὸς βούλεται νόμος, ἐν ἡ β αὐτῇ, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάσων κρατούσα, σασα πόλις τῇ πολιοῦχω κράτιστον ἐν χροῦ παντὶ φυλάξει, καὶ γὰρ κατὰ χορείας τῆν διελομένη, τῶν μὲν μοναστῶν, τῶν δ' ἱερῶν, τῶν λοιπῶν τῶν ἐξ ἀπάσης μοίρας ἀπολεμ νων (ὑπὲρ γὰρ κοινῶν τῶν εὐεργετημάτων εἶναι δεῖ πάντως καὶ τὴν εὐχαριστίαν), τὴν τῷδε τῶν νεῶν διανυκτερεύουσα ταῖς προς καὶ τοῖς ὕμνοις, πρώτη δὴ τῶν ἄλλων, ὅποι τῶν θαυμάτων αὐτουργός ἀφ' ἑτέρου παλιν ἰ τος Ἐξ ὀδηγῶν καλεῖται (1), τὴν δ' ἐν ἑτέρῳ καθέξῃς ἐν ἄλλοις ἔν δὲ μέσῳ ἔφημεν κ ; γὰρ μυστηρίου ἐνταῦθα δὴ τελεῖται, ἐνθα δὴ ἰ ἐν ἐπιγεῖῳ δὴ τινι στειρώματι ἢ οὐρανῷ δι ὁ τι τις τοιοῦτον ὑψηλὸν καὶ μέγα καὶ μὲ ἀγαπᾷ λέγειν, οὐκ ἔξω που τῆς ἀληθείας λῆ ἐνοικός ἐστιν ἢ τοῦ Θεοῦ σοφία (2) ἰ τὴν δ' ἡ λος ἰούσαν καὶ τελευταίαν τοῦ μνηός ὁ ἰ βλα ναις φαιδρός φαιδρῶν ὑποδέχεται νεῶς (3).

Ὀεκε τόνδε τὸν δόμον ἰ Ἄμφω δὲ μᾶλλον ἰ κα ἦλθε σὺν φίλοις. Καὶ τὸν δόμον τέθεικεν ἰ νέον. — γ'. Κάλλος ἦν ἔρις ἰ οὐρανός ἀστροπ χει νικᾶν ἰ Αἰθῆρ ἀστράπτων ἦτε πρὸς τὰ ἰ εἰς δὲ δόμος προῦβάλλετο δεσποτ, κτῆν μόνον ἰ Ἐσβίτο οἶα λύχνος κᾶλλια οὐμάνια. — δ'. μὲν αἰγλήντα καὶ ἀστῆρας ἦδὲ σελήνην, Ὁ καὶ σὺ φέρεις, οἶδα, φαινότατε. Ἄλλ' ὅτε χορὸν καὶ χρυσῆν ἀντύγ' ἀθρήσω, « Μικροῖ : « φαίνεις, καὶ σὺ καὶ ἡέλιος. » Similis color epigrammatis ibid. p. 56. εἰς ναὸν τῆς ὑπερ Θεοτόκου ἰ Παρθένου παμβασιλεία, τῆς δόμος νός ἐστιν, Ἐυπηρ τῶν γρονίων πρώτα φέρων μων. Οὗτος ἐκείσ' ἀνέγει ἰ σὺ δὲ θῆκας, Πο γῆθεν ἰ Αντύγος οὐρανῆς εὐερίην κλίμακα.

(3) *Frequens mentio in Byzantinis aucto Blachernarum ; quo in Constantinopoleos s bio ecclesia sita fuit Deiparæ.*

λα μὴν ἡμῶν οὕτως ἐπιγνωκότων τὴν ἐορ- A
 μῆσαι, ἢ μᾶλλον τὸν τροπεὺν τούτου ἐν πλείοσι
 ἡμερῶν ἡμῶς καθογαῖσαι, ἔστιν ὅστις οὐκ
 ἔσται τὸ δεδωγμένον, οὐδὲ γε ἀράτιστον εἶναι
 ται, καὶ πρὸς τὴν ἑαυτῶν εὐθύς ἀνίσταται τὴν
 ἰ, προθυμίας ὧν τρέχειν καὶ συντελεῖν πᾶν τῆ
 ὄρει, τὸ γε αὐτῷ προσῆκον; Ἐγὼ μὲν οὐκ
 ἀλλά τοι καὶ τούτων ὑπὲρ πολλῶν δηλον-
 :ῶν ὀφλημάτων μικρῶν ἢ οὐδεμίαν εἶναι τὴν
 :ν ὁ γε φιλόσοφος ἔρει καὶ περὶ τοῦ παρόντος
 κειμένου· ἀμα δὲ καὶ οὐδὲ προσάγειν μᾶλλον
 εἶναι φῆσει τὸνδε τὸν τροπεὺν ἢ μεγάλων δὴ-
 ἀξιουμένων εἶναι. ποῶν δὲ τούτων; ὁμι-
 λησὺ, κοινωνίας ἀγγέλων σὺν ἡμῖν ὑμνούων,
 ἰλων συρφωνίας μεθ' ἡμῶν ἐορταζόντων,
 :ν τῶν καλλίστων, ὅσα δὲ τοῖς τοιούτοις εἰς B
 ἢ κεν ὁ πνευματικὸς οἶδε λόγος.
) ὀρτίμων quorumque charismatum quæ in talibus contingere novit mens spiritualium stu-

ι εἶνα τί μὴ μακρότερον, ἴσως ἂν εἶποι τις, καὶ
 ἀνός, εἴπερ ἐρετικὸν ἔν, τοῦ βίου τῶν καλῶν
 μεθεξομεν, στυχοροῦσόμεν δ' ἐν οὕτω βρα-
 ῶν τὸν τῆς ἐορτῆς χρόνον, φθονοῦντες ὡσπερ
 ; τῆς πλείονος ἀπολαύσεως; Τοῦτ' οἶδαμεν
 εἰς, καὶ γε τὴν πανηγυρίαν ἐς μάλιστα ἀπο-
 πλὺς ἡμῖν ἐγένετο λογισμὸς, καθυφῆκαμεν
 λης τῶν πολλῶν χάριν, ὡς ἂν δὲ πάντας, ἴσης
 ἰ τῆς προθυμίας ἐξημῖνοι, καὶ εἰσίστησι
 ἴσον, τοῦ βράστου πᾶσι νομοθετημένου. Εἰ
 ἄρ χρημάτων θησαυροὺς κενὸν εἶδει ἢ πό-
 κρησθαι, μεγάλης δὲ τίνος ἰσχύος ἐργῶ, τῆς
 ; μικρᾶς οὐσίας, ἐξέκλινεν ἂν τις ἴσως, τὸ C
 δυνῆσθαι πρόφασιν ἔχων· νῦν δ' οὐδὲν τῶν
 :ν· ἀλλ' ὅπερ ἐφημεν, ἀγιασμοῦ καὶ τρυφῆς
 ἰα καὶ φαιδρᾶς πανηγυρίως, ἧς ἀπολειφθῆ-
 ὅτε γε βραθυμίας, ἀλλ' οὐδ' αἰσθήσεως ὑγιούς
 ὕ εἰδότες ἐν οἷς ἔστιν ἀπώγει μετὰ τοῦ καλοῦ
 ὄται. Καίτοι γε καὶ, πόνων εἴπερ εἶδει καὶ συ-
 καμῶν, ὑπερ τίνος ἂν μᾶλλον δικαιοτέρων ἢ
 ὡσιτελέστερον τις ἐνδρωσεν, ἢ ἐν τῷδε καὶ
 ὁ πῆρυξ προθυμίας ἐπεκτεινόμενος; Εἰ γὰρ
 κρῶν ἐνεκεν καὶ φαύλων ἔστιν ὅτι πραγμά-
 :ερμοχρῆστας κατιθεῖν ἔστιν ἐπίου, καὶ κλέ-
 ἰ ὄκοῦν κέρδος τῆς ταλαιπωρίας τὴν αἰσθησιν
 ὕχι μὲμφως ἀξιοί, οὐς τὸ μὴ θελῆσαι μόνον
 :πανηγυρίως λαμπρὸν ἐξημῖωσι;

οὐ τοῦτο λέγω μηδένα μὴ δεῖν ἀπὸ πάσης τῆς
 ἐκ πάντων τι πίπτειν βραθυμίας ψυχῆς, ὅτι
 ἱμαί τινα τῶν ἀπάντων ἐς τοσοῦτον ἀγνωμο-
 εἰθεῖν, οὐδ' αὖ ὡσπερ ἐν νεκρότητι ζῆν αἰ-
 :ε καὶ ἀναισθητῶς ἔχειν πρὸς ἅπας καλόν,
 λην ἀπὸ νόρκης καὶ παντελοῦς ἀκνησίας φυ-
 :ν πανηγυρίαν· ἀλλὰ τὸ μὴ διὰ πάσης ἢ, τὸ
 ἴτερον, μὴ διὰ τῆς πλείονος ἰκίσθαι σπουδᾶ-
 :υτ' ἐν αἰτίᾳ καὶ, ὡς ἐγκλημα τοῦ λοιποῦ τοῖς
 ἠσασσι γίνεσθαι τὸ παρὸν βούλεται ψήφισμα.
 :ε καὶ ἀγανάκτησιν ἐπανατίεσται, οὐχ ἥττω
 :υτοῖς, ἢ τοῖς ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἐν εὐαγγελίοι

Nobis autem ita de reverenti celebratione festi
 edoctis, vel potius de modo quo plures has dies
 sanctificandas habemus, si quis male ferens hoc de-
 cretum illudque maximi momenti judicans statim
 temereque ad obedientia retrahat animam suam,
 zeloque præcipiti concitatus finem solemnitatis
 ambiat et festinet in celebrando, illud numquid ipsi
 profectui erit? Ego non opinor: sed e contra cer-
 tum est parum vel nihil multorum debitorum suo-
 rum ipsum esse soluturum, quod faciet facta dili-
 gens et imprimis ac presentem solemnitatem bene
 dispositus: simul autem testari poterit ille quod
 nos qui accedemus juxta ritum huncce statutum,
 majorum quorumdam bonorum erimus digni. Quo-
 rumnam? Conversationis Dei, societatis angelorum
 nobiscum canentium, concentus apostolorum hu-
 jus nostræ festivitatis partem ambientium; uno
 in talibus contingere novit mens spiritualium stu-

Sed forte quis adhuc quærat quare non diutius,
 non semper, hisce vitæ bonis gaudebimus, coarctabi-
 mus autem brevius festivitatis tempus, quasi
 nosmetipsos fraudantes uberrima voluptate. Ita et
 nos sentiebamus, et sæpe solemnitatem in longiores
 protrahere moras cogitavimus; pepercimus autem
 in gratiam multorum, ut scilicet omnes quasi uno
 eodemque zeli fervore inflammantur et idipsum
 sentiant et sic facilius unalege dirigantur. Si enim
 oporteret thesauros exhaurire aut subire labores
 quibus magnæ vires adhibendæ forent ab eo qui
 ad hoc impar existeret. se non posse juste ille que-
 reretur. Nihil autem horum accidit; sed, ut dixi-
 mus, benedictionis, sanctæque lætitiæ et refulgentis
 solemnitatis uno proponitur, quæ si negligan-
 tur, signum est non modo segnitæ, sed etiam sen-
 sus minus recti, et ignorantie eorum quibus ad per-
 fectionem absque labore pervenitur. Quod si, ut
 certe apparet, laborum suscipienda est multitudo,
 ad quid potiori jure et quæstuosius quis insudabit,
 quam ad hoc in quo summe proficitur secundum
 quod nisus fuerit zelo et contentione. Etenim si
 quosdam videmus in minimis vilioribusque negotiis
 supra modum voluntarie patientes, quibus spes
 lucri sensum mœstitiæ et pœnam laboris quasi om-
 nino lenit, qua non erunt vituperatione digni, quos
 avertit sola voluntas repugnans festivæ solemniti-
 tati!

Et non possum quin dicam quemcumque cras-
 sissimæ ignavie notam animæ suæ inurere, qui
 totum festivitatis cursum non celebraret; neminem
 enim judicarem omnium vestrum tantæ esse insul-
 sitatis, tanta vitali fortitudine carere qua ad omne
 bonum vivide movemur, ut propter torporem et
 nimiam quietis insaniam omnem festivitatem neg-
 liggeret: præsens itaque decretum huc tendit ut
 noscant ignavi, quod si non toti studeant interesse
 festo vel saltem ejus majori parti, hoc illis in crimen
 et in accusationem cæterorum vertetur. Eo ipso
 enim divinam incurrunt indignationem non minus

quam illi qui, ad cœnam evangelicam vocati, sese A diversis de causis excusarunt, villæ visitandæ, uxoris ducendæ, jugorum quinque boum recens emptorum experientiæ faciendæ. Etenim, sicut illis non erat æqua excusatio, ita nec istis, et nullus unquam adducere poterit sufficientem, cum nihil sit utilius, neque aptius nedum ad retrahendum, verum etiam ad fortius impellendum, quam invitari et suaderi sensu ad festivitatem celebrandam. Quid enim hac fiet honorabilius? quid majorem utilitatem proferet? Et quandonam in omnibus erit simul et quod utile est et quod jucundum? Te ergo afficiat omnium eorum ad quæ te studeres applicare lucrum majus et multo præstantius, etiamsi non valeas ea quæ sunt invisibilia introspicere et eorum quæ parent solummodo consideres voluptatem B et pulchritudinem, choros scilicet sacerdotum cœtus monachorum, aliorumque permultas turmas Virginis laudes canentium: horum omnium legitimum ordinem, gravitatem et cum cœlestibus similitudinem. Quantam vero lætitiā et voluptatis abundantiam infundunt pia sacraque carmina Dei laudibus plena et solemnitate addentia! Et quis est qui se avertat ab his omnibus quæ audiet et contemplabitur, ut rebuscæteris libentius inhæreat quam festo huic? Nemo omnium prorsus!

De cætero quid amplius dicam? age continuo festi societatem insume ut ea quæ ipsi sunt apta adimpleas; expiare jejunio, temperantia mundare, et sanctificare precibus: in gaudio spirituali omnia tibi sint pariter spiritualia, Si velis, Davidem imitare choros saltantium ducentem; subsilientem ante arcem et saltantem in jubilatione. Et si fores in extremis terræ cum apostolis accurre; pro certo enim mihi est, eos invisibiliter adesse, hymnosque profundere abundantes, sicut olim subito omnes adfuerunt ex finibus terræ accurrentes ad solvendo Virgini funebrium cantus. Sequere coryphæos, neque chorum derelinque, ne accedas ad nuptialem domum jam reclusam, et ne, dum intus celebrantur sancta mysteria, stes exterius pulsans et conquerens quod excludaris a lætitiā. Age igitur; certa bonum certamen, ante cæteros præcurre, et jacturam probe edoctus, ad Matrem Dei iterum accede videndam.

Si, cum aliquid ex his quæ aliter relucet, licet non vere utilia sint, sed e contra brevi corrumpantur, sub quadam specie honoris et bonitatis proponitur participandum. non potes quin ante

(1) Vide Lucam xvi, 16 seq.

(2) A, προσανέχειν. ἢ τοῦτο τῶν... B, προσανέχειν, ἢ τοῦτο τῶν... Quam feci correcto sententiam probabilem parit. Puto tamen aliud quid latere.

(3) Respicitur narratio biblica (II Reg. vi) de Davide ante arcem saltante.

(4) Puto hic innui ab auctore piam de Mariæ dormitione fabulum. Narrat enim Germanus, apo-

κληθείσιν, εἶτα παραιτησαμένοις (1) ἐπὶ τῶν ἀγροῦ θέωριᾳ, καὶ γάμῳ γυναικὸς, καὶ πάντε νενηγῶτων δοκιμασίᾳ. Καὶ γὰρ, ὡς ἐκείνοις οὐκ εὐλογος ἢ παραιτήσις, οὐδ' εὐλογος, καὶ ὅποιαν τις ὡς ἐξαρκούσαν ἐξὲ προβάλλοιτο, οὐδενὸς ὄντος μήτε λυσιστῆ μήθ' οἴου μεθέλκειν ἰσχυροτέρου καὶ πρὸς στρέφειν τὸν γοῦν μετ' αἰσθήσεως εἰς τὴν ἐπιειγόμενον. Τί γὰρ ἂν ταύτης καὶ γένος τιμωτερον; ἢ τί πλείω τὴν ὄνησεν φέρω τῶν ὄλων κατ' ἴσον μετὰ τοῦ λυσιστελοῦτα προσίσταται πολὺ καὶ τὸ χάριεν; ὡς τ' ἢ τὸ ἐλετω σε πάντων ὃν μείζον καὶ πολλῶ μᾶλλον ἐφ' ἃ σπουδαίσις ἐνασχολομενος, ἢ εἰ δὲ πρὸς τοῦτο καθερῶς βλέπει ἀοράτως ἡμεῖς γενοῦ τῆς τρυφῆς καὶ τοῦ κάλλους τῶν ἡμεῖς χοροῦς ἱερῶν βλέπων, χοροῦς μοναστῶν, καὶ ἄλλας τῶν Παρθένου ὑμνούτων, πάντως τῶν ξίαν, τὸ σεμνὸν πάντων, καὶ τὴν πρὸς τὴ μίμησιν. Ἄ δε καὶ θεῖα καὶ ἱερά μέρη καὶ τὰς αἰνέσεις πληροῦντα, κοσμοῦσι τὴν ποίαν ἡδονῆς ὑπερβολὴν ἀπολείπει; ἢ τίς, εἰ τοιούτων ἀκουσμάτων ἅμα καὶ θεαμάτων εἰς ἑτέροις ἀγαπήσει μᾶλλον, ὡς δὴ τισὶ μὴ ἡδύως προσανέχειν, ἢ τοῦτο; τῶν ἁπάντων οὐδεὶς.

Καὶ δὴ μοι λοιπὸν δεῦρο πᾶς τῆς ἑορτῆς ἐν αὐτῇ τὰ εἰκότα τελείσθητι, ἀγνίσθητι τῇ δι' ἐγκρατείας καθάρθητι, ταῖς προσευχαίσθητι. πάντ' ἔστω σοι πνευματικὰ, πνευσεῦσης τῆς πανηγύρεως. Εἰ βούλει δέ, καὶ ἵστησον τῆς κιβωτοῦ, καὶ χορεύσον ἐν ἀγαθῇ καθηγημένοι τῶν ἀλμάτων τῷ Δαυιδ (3) καὶ Κἄν τῆς εἰς, ἑσχαταγῆς μετὰ τῶν ἀποστόλων πείθομαι γὰρ αὐτοῦ καὶ πάλιν, μόνον μὴ μένους, ἀθρώους ἀφίχθαι καὶ συνεργάζεσθαι ὕμνους, ὡς πάλαι ποτ' αἴφνης ἐκ περάτι συνελθόντες ἦσαν τοὺς ἑξοδίους (4). Μὴ γολεῖσθαι τῶν κορυφαίων, μηδὲ κατοπιν τῆς μηδὲ κλεισθέντος τοῦ νυμφῶνος (5) ἔλθης, ἐν λονότι ταῦτα τῶν ἱερῶν τελείται, μὴ μείνης κρούων, εἶτα σεαυτὸν ταλανίζων ὅτι πᾶ ἀπεκλείσθης. Ἴθι σπουδαίως τὴν καλὴν ἀμιλλώμενος, καὶ προτρέχων τῶν ἄλλων, καὶ μίαν εὐ εἰδώς τῇ τοῦ Θεοῦ Μητρὶ δευτέρου D ναί.

Εἰ τι τῶν ἐτέρως λαμπρῶν, μηδὲν δ' οὐκ ἔστιν ἀναγκαῖον, ἄ τε καὶ ταχὺ φθειρομένην τῶντων δ' ὁμοῦ δὴ τινων τιμίων, πη μεταλαγχάνειν, οὐ ἂν ἠνέσχου μὴ πρότερ

stolos Mariæ morituræ, imo dormituræ, et assumendæ, subito nec expectatos, nec s minis ac turbinum fragore, adtisiæ, ac se in humeros sustulisse, ὕμνοις καὶ φωτισμοῦ τῆς Παρθένου πρὸς τὸ μνημα τιμίως καὶ ἑξοδιστοῦτας.

(5) Respicitur parabola de virginibus fati Matth. xv, 10, καὶ ἐκλείσθη ἡ θύρα.

δοξαῖν μεταλαγχάνειν· νῦν δὲ τοσοῦτον ὄντος
τιμιωτέρου τοῦ γενομένου κέρδους, ἀλλὰ
παραχωρηθεὶς ἔμπροσθεν καταλαμβάνειν; Μὴ
πάντως, ὁ φιλόθεος καὶ φιλόστομος, καὶ τῶν
ἐπιγνώμων· ἀλλ', ἐν αἰφθάλσει τῶν παρόν-
των, ταχὺς σύνεσο τοῖς τελομένοις.

κοινῇ πανήγυρις ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγίων.
ὡθεν ἄγγελοι κατιόντες μεθ' ἡμῶν μίγνυνται
ἰθρῶπων· νῦν ἀνθρώποι προσιόντες εἰς ταυτὴν
εἰ τοῖς ἄγγελοις, καὶ μετὰ θεῶν ὡς ἐπὶ χο-
ρῶν ἄδουσι μέλος, τὴν Παρθένον ὑμνοῦντες.
καὶ Χριστὸς, μέσον τῶν ἑορταζόντων γενόμε-
νος οὐδὲν οὐκ ἔστιν οὐμνοῦν εἰπεῖν μείζον, εὐ-
χαριζόμενος τὴν Παρθένον. Νῦν αὐτὸς ὁ Θεὸς
ἐκ τῆν μητέρα μετακαλεῖται, καὶ τὴν πανα-
κράτους ψυχὴν ἐν τοῖς κόλποις ὑποδεξάμενος,
ἐκ τῶν ἀναφέρει, προκαμπήτων ἄγγελων καὶ
ἀνθρώπων πληροῦντων. Νῦν ἡ Παρθένος καὶ τῶν
ἐπιγίων μεθίσταται μὲν ἡμῶν, οὐκ ἀφίσταται δε-
ξιῶν ἀνωθεν ἐποπτῶνσα διὰ αἰῶνος. Νῦν δὲ
καὶ τῶν ἄλλων πάντων ἀφεμένους, αὐτῆς
τῆς ἑορτῆς γενέσθαι, εὐφημοῦντας, ψάλλον-
τες ὑμνοῦντας, πάνθ' ὅσα πρὸς χάριτος ἡμῶν
ἐκ τῶν δυνατῶν πληροῦντας. Καὶ γοῦν οὕτως

ὦ Θεοῦ μητερ, εὐμένως δέχου, καὶ τοῖς
ἐπιγίων οἰκτιρμοῖς χρωμένη, τρέπε μὲν ἐχθρῶν
καὶ βεβηλωμένων, ὡστε μὴδὲν ἡμᾶς ἐξ ἐπιβουλῆς
καὶ βλαβερῶς βλέπτεσθαι· τρέπε δὲ τοὺς ἐν
οὐρανῷ πολεμοῦντας, καὶ διὰ παντός δεικνυ-
σάμενος καὶ μελετώντας πάνθ' ὅσα δε-
ξιῶν ἡμῶν σκευάζουσι καὶ μελετώσι. Σύντριβε
ἐκ τῶν πᾶν κατ' ἡμῶν ἐντεινόμενον, (1) καὶ ῥομ-
καινομένην ἐπὶ τοὺς κινουμένους στρέψε. Πρό-
δουλεῖς πρόμαχος, τὴν σὴν ἐκτείνασα κρα-
τεῖρα, καὶ βάλλε κάτω κεφαλὰς δυσμενῶν,
ἵσθαι τῆς ὑβρεως ὀρέξαι ὅπόσον ἐπαιρομένης·
τοὶ πρόσμιεν ἡμεῖς οὐκ ἐφ' ἄρμασιν, οὐδ' ἐπὶ
οὐδ' ἐπὶ ῥομφαίᾳ καὶ τόξοις, ἐπ' οὐδενὶ τῶν
ἐπιγίων ἡκίστα θαρρόντες· ἐπεὶ καὶ μικρὰ πάντα
ἴλα, καὶ ὅποια τις, καὶ ὅποσα τις εἶπη, καὶ
ἐν οὐδαμῶς ὄφελος τοῖς μὴ ταῖς πρὸς σὲ
στερόβαις ἐπίσει καθωπλισμένοις, ὅν ἡμεῖς
ἐπὶ σὲ καλῶς θέμενοι, μὴ πίσσομεν ἐξ αὐ-
τῶν φανείημεν κατησχυμμένοι· δίδου δὲ κρα-
τεῖρα ἐν παντὶ χρόνῳ φαιδρῶς πανηγυρίζειν,
δε τὴν ἑορτὴν ἀκατάλυτον εἶναι δίδου διὰ
αἰῶνος.

espicitur Ps. xxxvi, 14, 15, Ῥομφαίαν ἐσπά-
σαι ἀμαρτωλοῖο ἐντειναι τὸξον αὐτῶν ... Η

A alios primus gestias in partem ejus venire, num-
quid nunc aliis dimittes tantum fructum omnibus
longe præstantiorem, negligens illum imprimis
lucrari? Nequaquam ita sit, o philothee, qui festis
delectaris et bonorum probus es arbiter; sed cum
sensum habeas præsentium, bonorum impigre as-
sistas solemnitatibus.

Nunc enim festivitas adest communis cœlitibus
et terrestribus. Nunc angeli ciues superni de cœlis
descendentes miscentur nobis hominibus: nunc
homines ascendentes angelis occurrunt, ut in
unum chorum adunati, melodis vocibus canentes,
laudes dicant Virginis. Nunc etiam Christus medius
inter festum celebrantes laudibus quibus nihil ma-
gnificentius dici potest, vicem Virgini reddit. Nunc
B ipse Deus e cœlo superveniens Matrem revocat
et ejus purissimam suscipiens animam in cœlum
elevat, angelis deducentibus eam in multitudine
laudum. Nunc Virgo etiam corpori nostro proxima
constituitur; nunquam enim nos oblita, de cœlo
despicit et custodit in sæcula. Nunc ergo opor-
tet ut nos, cæteris omnibus prætermisissis, omni
festivitati interesse acclamantes, psallentes, gratias
agentes. officio nostro sic pro posse satisfacientes,
fungentes. Et certe sic erit.

Tu vero, o Mater Dei, benigne nos suscipe, et
solitæ memor pietatis, hostes profliga qui nos la-
tenter lacessunt, ne unquam ex eorum insidiis
malum feramus et damnum; dissipa quoque eos
cum manifeste pugnant, in omnibus ostendens vana
esse quæ parant et moliantur contra nos continuo
et undique insurgentes. Arcum confringe contra
nos intentum, et gladium quo petimur contra vi-
brantes ipsos converte. Nobis adesto constans pro-
pugnatrix et patrona, extendens potentem manum
tuam ut conteras capita insolentium hostium, quos
vides malitia sua et superbia supra modum inflatos.
Ecce tibi occurrimus non in curribus, neque in
equis, neque in gladio, neque in sagittis et arcubus,
in nullo eorum vel minimum confidimus, adeo sunt
parva et debilia quot et quantacunque quis dicat,
et ipsa sunt plane inutilia illis qui non firmis-
sima spe in tuum auxilium præcinguntur. Et nos,
plenissime in te confisi, nunquam dejiciemur ab eis,
neque victi apparebimus. Dona ergo ut constanter
per omne tempus statutum splendide celebremus
hoc festum, et per ipsum in festum æternum transire
per omnia sæcula.

Ῥομφαία αὐτῶν εἰσελθοὶ εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν καὶ τὰ
τόξα αὐτῶν συντριβεῖν.

ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ

—
CONSTITUTIO CYPRIA
ALEXANDRI PAPÆ Γ

GRÆCE PRIMUS EDIDIT, LATINE REDDIDIT AC NOTIS ILLUSTR

VINCENTIUS RICCARDUS

CLER. REG.

—
(Romæ excudebat Stephanus Paulinus MDCXXXVI)

—
EMINENTISSIMO PRINCIPI

FRANCISCO BARBERINO, S. R. E. CARDINALI VICECANCELLARIO.

Incredibili, ut par erat, Eminentissime Princeps, ad vestigandum sagacitate, te strabam in Altempsiana bibliotheca Græcorum Euchologia, ut quæ in impressa ipsis exemplaribus percipi possent errata; cum ecce, dum alacri promptoque vultu omnia pervolvens, emissitiis circumspectans oculis intuerer, se offert in Cyprio q Euchologio Διατάξεις, Constitutio Alexandri Pontificis, ejus nominis quarti. Eam ꝑ perlegens, sentio nec Latine nec Græce hucusque editam, imo nec in Pontificum q actis, quæ tamen summam Romanæ sedis in Græcos et Cypri insulam auctoritate timonio prodal, ac pleraque ecclesiasticis incognita scriptoribus pandat. Ne aute oblecta silentio interiret prorsus, a perpetua oblivione vindicans, Latinam e Græco exi

suscipiatque nomine, fausto utique felicitique. Aspiret Deus ! Interim demittat se paululum E. T., laxamentum capiat curarum, et blandis litterarum lenociniis animitus blandienti plaudat catulo ac longo jam labore fesso, decidoque sudore gravato et anhelanti occurrat benigne, ipsumque pariter ac prædam ejus ex ore pendentem gratulabundo vultu passisque ulnis amplectere.

E domo S. Andreae de Urbe. Kalend. Febr., anno 1636.

E. T. humillimus servus

VINC. RICCARDUS, Cler. Reg.

CONSTITUTIONIS CYPRIÆ

HISTORIA

AVINCENTIO RICCARDO, CLERICO REGULARI, ADORNATA.

Cyprus, Pamphylis maris insula, procul a continenti discreta, ad ortum occasumque Ciliciæ ac Syriæ objecta, portibus distincta, loci amœnitate summa, feracitate multiplici, opum copiarumque ubertate adeo referta, ut jure Macaria sit vocata : seipsa nimirum, caducarum opulentia ; rerum, felix ac beata ; novem quodam regnorum sedes, Romani olim populi tributaria ; ab apostolis ipsis Christianæ fidei sanctissimis formata institutis : Græco ut eloquio, sic ritu pie orthodoxoque fere semper culta ; Agarenorum crebrius pressa tyrannide, pluries a Græcis quibus parebat imperatoribus in libertatem asserta ; duodecimo tandem a Christo sæculo, Græcis, ob sævam eorum in Anglos inhumanitatem, quos quassata classe in Cypria littora exanimis impactos exturbantibus ac protrudentibus, Anglica illa martia virtute Helladum oppressis abactisque ducibus a Richardo Anglorum rege ultro temereque laccessito, insula subacta universa, in Latinorum ditionem potestatemque cessit : Richardum enim invictum, quem amicum rejecerat hospitem, violatis hospitii juribus infensum postea sub malo sustinuit sensitque hostem. Deinde Lusianis paruit Gallis, qui regio eam nomine a Romanis pontificibus auctam locupletarunt. Sed cædibus, dissidiis, seditionibus distracta ac fœdata, in superos contumax, in pares fastuosa, in Romanam sedem ingrata, ecclesiasticis fulminibus icta, pugnaci procerum ac præsulum vastatur dissidio. Quocirca perduellibus Romanæ sedi pontificibus extrusis, Græcanica eliminata perfidia, abstractisque quatuordecim Græcorum episcoporum sedibus, ecclesiastica contracta provincia, quatuor tantum totius insulæ a Cælestino hujus nominis tertio antistitem sedes, duobus cuilibet urbi datis præsulibus, Latino nimirum et Græco, singulis suo cujusque patrio ritu pontificia munia in una eademque obeuntibus urbe. Horum primas cum olim ad quartum fere usque sæculum metropolitano scius jure Paphensis esset archiepiscopus, deinde Constantiensis, duodecimo demum a Christo sæculo Leucosiensis, exstitit, reddita Leucosia, regia olim urbe, totius insulæ metropoli. Defuncto autem Leucosiæ præsule Græco, elegerunt Græci gentilem suum Germanum, qui, ut urbanæ gentis, ita et urbis insulæque universæ integro se plenoque jure antistem factum ratus, nomen et jus assumpsit archiepiscopi, et metropolitico jure Græcos omne totius insulæ suæ ditionis esse contendit. Quo pontificio jure et munere perfungente, Hugo, Latinus Leucosiæ archiepiscopus, insurgit ; Germanum non rite electum nec canonice ordinatum criminatur, incusat, injuste jus dare oblatrat ; unum dantaxat eumque Latinum esse archiepiscopum in universa insula metropolitico constitutum jure, ex summorum pontificum decretis, contentioso pugnacique tumultu instat, urget, probat ; Græcum Germanum, ut aliena jura invadentem, deturbaturus e solio ad suum provocat tribunal eumque insectatur moleste exagitatque graviter. Quæ omnia acerbo ferens animo Germanus, facta ad Alexandrum IV Rom. Pont. appellatione, Hugonis eludit judicium. Ad Romanam convolat urbem, gentilium suorum episcoporum frequentia stipatus ; illatam sibi expostulat injuriam ; indigna et intoleranda se iniique perpassum conqueritur ; pontificiam implorat opem, qua Cyprios, quibus universa agitabatur insula, sedaret fluctus. Mittit etiam et Hugo Leucosiæ archiepiscopus suos oratores, accessurus potius ipse nisi veritus insulam sine ulla relinquere antistite, rectore pastoreque destitutam prorsus omni. Viros præficit legatque Romam, alieno quidem nomine, revera tamen jura Latini metropolitæ propugnaturus apud acerrimum juris propugnaculum, in summa æquitatis arco, apostolica

nimirum sede, praesidia defensionis suae constituens. Excepit omnes Alexander benigne audivique amice. Diversis tamen pugnantium episcoporum studiis commotus graviter, pacis provinciam suscipiens, Anagninae, Latii urbe patria, in publico consensu, ipso astante Germano tribusque aliis Graecis Cypri episcopis, Nicolao Soliae, Ioachim Carpasii et Matthaeo Leucarum, ac Hugonis Latini Leucosiae archiepiscopi, oratoribus, plurimisque consistentibus S. R. E. cardinalibus, pacis auctor Pontifex, auditis matureque expensis utriusque dissidentis partis rationibus; et fratrum consilio pacifica constitutione sanxit, Germanum quoad viveret archiepiscopi jure, nomine, munere potendum; neve unius Leucosiae civitatis duo forent archiepiscopi, et jura cum daret Germanus, jura eripere videretur Hugoni, Neucosiae sedem Hugoni, Soliae vero Germano tribuit, Nicolio ad Arsincoem vacantem Ecclesiam a Solaeensi translato; et omnia metropolitana Graecorum jura Graeco imperantibus Germano, cunctis deinceps ademit Graecis: siquidem defuncto Germano nullum alium Graecum metropolitanam eligendum statuit, ne contra sacros canones duo essent in una provincia metropolitanae, nomenque, jus, munus archiepiscopi, unius tantum postea futurum, Latini nimirum Leucosiae pontificis; caeteros vero Germani posteros episcopos, Soliae tantum nomine et sede ~~consistendos~~, ac Latino Leucosiae metropolitanae metropolitico jure, ut et reliquos Graecos pontifices esse subiacendo pronuntiat; Graecorum item praesulum sedes in Latinorum urbibus, locat, expressis utraqueque juribus, sua unicuique plane tribuens, Graecos episcopos in Latinorum imperio ac ditione cordi animo quam pacatissimos constituit.

Edita primum haec Constitutio est anno Domini 1260, ab Alexandro pontifice summo, Romano eloquio, Romanorum pontificum more; deinde a Graecis, gentilibus suis consulentibus, Graece redita, et Leoni Solaeensi novo episcopo successore anno Domini 1297 ex Leucosiae tabulario exhibita, germanaque locupletium testium assertione publicitus comprobata. Verum qua bellorum incuria, qua Latinorum incuria, Latina excidit editio, et Graeca tantum, e Graecis librariis nunquam citius parentibus exarata, in vetusto quodam ms. Cyprio Euchologio Altempsianae bibliothecae reperitur; eam, ne, ut hucusque alto silentio praeteritam, sic etiam oblitescerem, ipsa prorsus oblitterata, e Graeco germano exemplari Latinitati rursus restituere, et Latine ac Graece nunc primum publicae Ecclesiae honore edere visum est.

ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΚΥΠΡΙΑ
 ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑ

ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ.

CONSTITUTIO CYPRIA
 ALEXANDRI PAPÆ IV.

κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου πάπα τοῦ τετάρτου
 ὁδινῶς (1) καὶ κανονικῶς ὀρισθέντα ταῖς
 ἐνόοις ἐν τῇ νήσῳ Κύπρου Ἐκκλησίαις,
 τοῖς ἐν ταύταις ἀρχιερατεύουσιν, Ἰταλοῖς
 καὶ Γραικοῖς.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ἐπίσκοπος, δούλος τῶν δούλων
 θεοῦ, πρὸς τὴν μέλλουσαν τοῦ πράγματος μνή-

τὸ διηνεκὲς τὸ τῆς δίκης σέβας (2) ἐκτείνεται
 ὡς ἐν τῷ τοῦς ἐν τῶν ἀμφιλογιῶν διαπληκτι-
 , οὐποτε παρασκευάζονται τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ
 σίζοντας τὴν ἀγάπην τῇ τῆς εἰρήνης σιγῇ
 αἰσθηθῆαι ἔθεν τοι εἰς τὰς ἀντιστάσεις αἰς
 διαφωνοῦσιν ἐκκλησιαστικοί, οὐκ διὰ τοῦτο
 ἀλλήλους χρῆ ἐῖναι εἰρηναίους, ὅτι ἐν τοῖς
 ὀφείλουσιν εἶναι εἰρηνικοί τῇ τῆς κριτικῆς
 ὡς ἐπιμελεῖα, καὶ πρὸς τὴν διαλλαγὴν τῆς
 ἰας, ἐν ἀγάπῃ δεσμῶ ἐξόχως χρεῶν ἐπαγρυ-
 οῦ γὰρ ἐν βιαίου πνεύματος ζῆλῳ, ὃ πολ-
 τὴν τῶν πραγμάτων ἀνατρέπει κατάστασιν,
 ν στεφρότητα θλῆ, οὐτ' ἐν τοῖς τῶν θυρίδων
 ε, τοῖς κλιστάις ἐκ τῶν διχονοιῶν ὀρμωμέ-
 ὃ τῆς καθολικῆς ἐνώσεως προκόπτει αἰδέσει-
 πλὴν ἤχοι λεπτῆς αἵρας, τουτέστιν εὐμνεῖ
 ἰτε κούφου πνεύματος, ἢ τῶν ἀμφιλογούντων
 νται ζέοντες οἱ θυμοί.

Ἐπεὶ δὲ ὁ εὐλαβῆς ἀδελφός ἡμῶν Γερμανός,
 ἐκ Κύπρου Γραικῶν ἀρχιεπίσκοπος, μετὰ τῶν
 λαβοῦς ἀδελφοῦ ἡμῶν ἀρχιεπισκόπου Λευ-
 κισίᾶ ἐπιτρόπων, τῷ καθ' ἡμᾶς ἐνεδήμησαν δι-
 ῶ · ὁ αὐτός τῶν Γραικῶν ἀρχιεπίσκοπος

exemplari Altempsiano a librario nota
 m ad latus ipsius Constitutionis additur,
 ος καὶ προδιὰλεξις δ' ἦν αἰτίαν γέγονεν ὁ
 Ὁρδινιασμός κανονικῶς ἐκτεθεῖς μέσον Λα-
 ται Γραικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἀρχιερίων ἐπὶ
 τοῦ ἐν γένους Πρασίνου, Ἰταλοῦ, καὶ Γερ-
 Πησιμάνδρου, Γραικοῦ, ἀμφοτέρων ἀρχιεπι-
 νήσου Κύπρου. Prologus et præfatio enar-
 zuzam ob quam præsens Constitutio cano-
 lita sit inter Latinorum et Græcorum Ec-
 clie archiepiscopos, Hugonem nimirum ex ge-

*Decreta Alexandri papæ IV rite et canonice consti-
 tuta in controversia Ecclesiarum insulæ Cypri
 earumque præsulum tum Italorum, tum Græco-
 rum.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei,
 ad futuram rei memoriam.

Cum justitiæ cultus perpetuo longe lateque ex-
 plicetur manifeste quando contentiosæ litigantium
 concertationes, quæ charitatem nullatenus concii-
 liant, sed perimunt, pacis silentio supprimuntur ;
 idcirco in obortis controversiis, quibus discordes
 inter se ecclesiastici contendunt viri, qui hoc ipso
 quod aliorum pacis assertores esse convenit, inter
 se debent esse pacati, accurato judicialis cog-
 nitionis examine charitatisque vinculo ad dissen-
 siones reconciliandas summo necesse est studio
 invigilare : non quidem in vehementi procellarum
 strepitu, qui sæpe sæpius tranquillum perturbat
 rerum statum ; neque turbarum tumultu, qui cre-
 brius acri dissensionum impulsu catholicam uni-
 onis convellit observantiam ; sed potius in sonitu
 auræ lenis, placida nimirum mansuetudine sedati
 spiritus, qua ardentis dissidentium mitigantur
 animi.

Postquam reverendus frater noster Germanus,
 archiepiscopus Græcorum qui sunt in Cypro, et
 procuratores reverendi fratris nostri archiepiscopi
 Leucosiæ ad tribunal nostrum devenerunt, tum
 ipse Græcorum archiepiscopus, tum alii cum ipso

nere Præsini, Italum, et Germanum Pesimandrum,
 Græcum, utrumque archiepiscopum insulæ Cypri.
 (2) Pacem longo et obacuro interpretis hyperbato
 præclare commendat pacis studiosus pontifex,
 ducto exordio a verbis Isaïæ (xxxii, 17) : *Et erit
 opus justitiæ pax, et cultus justitiæ silentium, et
 securitas usque in sempiternum* ; licet Græcus in-
 terpres verba detorserit tenebrasque, Latini ser-
 monis fortasse parum gnarus, effuderit, adeo ut
 Œdipo pene opus fuerit ad ænigmata Græcanicæ
 dictionis intelligenda.

; Ῥώμης ἀρχιερέᾳ οὐ γινώσκει, οὔτε εἰς Α
κατεταγμένους αὐτῶ Γραικοὺς τινὰ ἀδειαν
ρίας ἐπέχειν, αὐτὸν τῷ ἰδίῳ θήματι προ-
ῖνα ἐπὶ τισὶ ζητήμασιν ἃ προὔβαλλετο
τοῦ ὡσπερ διετάξην ἐκζητεῖν, ἀποκριθεῖν.
ὁ αὐτὸς ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς ὑπένεγκε
ῖργον ἐνδοῦς. καὶ ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ, ὡς
φέρων ἐπιτιμίου ἀπόφασιν, πολλὰς τῷ
Γερμανῶ καὶ τῇ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ ἐπέφερε
ὑτάτας, εἴ ὧν ἀποδείκνυται παθεῖν ζημίας
δους μεγίστας. Τοῦτου ἐνεκεν ὁ τοιοῦτος
; ἀφ' ἡμῶν μετὰ τῶν ἄλλων ἐζητήσῃ, τοῦ
θαι τὰ ἐπνευθέντα βάρη αὐτῶ διὰ τοῦ
Λευκωσίας ἀρχιεπισκόπου, τὸν αὐτὸν τε
τοιοῦτον καὶ τῶν ὁμοίων τῆς μὴ ὀφειλο-
ζουσίας ἐπὶ τοῖς Γραικοῖς καὶ τῶν αὐτοῖς Β
ἐν ἐκκασιμοῖς καὶ ἄλλοις δικαίῳ παρα-
ἐπιμελετώμεν κωλύσαι. Κἂν καὶ ἐνωπιον
ῖρηθέντος Τουσκουλιανῷ ἐπισκόπου, ὃ δὲ δῶ-
ἐκροσθῆναι τὰς τοιαύτας ἐγκλήσεις, οἱ προῖ-
ς διεδικαίουτο ἐπίτροποι ὅτι ὁ ἀρχιεπισκο-
υκσίας ἐνεκεν τῆς τοιαύτης αἰτίας οὔ ποτε
ιν ἐκλήη παρὰ τινος ἀνθρώπου ἢ νομίμως·
οἱ παρ' αὐτοῦ ὑπερ αὐτῆς τῆς αἰτίας, πλὴν
ες τινὰς χροίας νυνὶ ἐστάλησαν· καὶ διὰ
εἰ τοῖς προβληθεῖσι παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀρχιε-
υ Γερμανοῦ οὐκ ὄφειλον ἐπέχειν κρίσιν.
εἴ ἡμετέρας προστάξεως, μῆπως τῷ τῶν
ἀρχιεπισκόπῳ δοξείεν ἀπειναῖν τὸ τῆς
ἐλήρωμα, εἰδιάσατο τούτους ὁ αὐτὸς ἀκρα-
ταῖς ζητήσεσι τούτου, ὡσπερ τοῦ ῤηθέντος Γ
κόπου, ἀποκριθῆναι.

ἐντὸ τοίνυν ἐν τῇ κρίσει, ὅτι προτροπῇ
; καταστάσεως τοῦ τοιοῦτου Γερμανοῦ οὐδε-
ἐγγρόνοι· ἐπεὶ πρὸς τοὺς προμνημονευθέν-
τόκοπους δίκαιόν τι τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἐκλέ-

. Σήμερον δὲ οὐδεμία ἀπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν
τῆ ἀρχιεπισκοπῆ Κύπρου ὑπόκειται, ἀλλ'
ἃ δίκαια τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔχει. *Ab*
canone tertie synodi, ex supplicatione cu-
episcopi Cypri, Rhegini vocati, statutum
usam Cypri Ecclesiam esse primatem ac sui
caput; et prohibitus est Antiochenus epis-
acere in ea ordinationes: statuit autem ca-
Trullan, et eam habere jura Cpolis, ac pa-
cclesias etiam provinciarum Hellespontii, et
iam Cyzici ipsorum episcoporum ordinationi-
episcopo Cypri faciendas. Hodie vero nulla
cclesiis Cypri archiepiscopatu subdicuntur,
que jura Cpolis habet. Fortassis quia jam suo
re in Latinorum ditionem cesserat; sed fal-
iam jus αὐτοκεφαλαῖον inde ab apostolorum
rehabuerat. Clarissime id patet ex eodem ad
stallato canone 8 synodi tertie; dixit enim:
τὸ ἀνεπηρέαστον καὶ ἀβίαστον οἱ τῶν ἁγίων ἐκ-
τῶν κατὰ τὴν Κύπρον προστάτες κατὰ τοὺς
τῶν ὁτίων Πατέρων, καὶ τὴν ἀρχαίαν συνή-
δῃ ἑαυτῶν τὰς χειροτονίας τῶν εὐλαβεστάτων
ων ποιοῦμενοι. *Habeant jus suum intac-*
inviolatum qui sanctis in Cypro Ecclesiis
al, secundum canones SS. Patrum et veterem
tudinem, per seipso ordinationes reverendis-
m episcoporum facientes. Confirmat veterem
tudinem, jura sua antiqua firmat consilium,

tate polleret, ad suum tribunal ipsum provocasse
Germanum ut quibusdam contra ipsum prolatis
querelis, eo quod de ipsis statuis et inquirere, re-
sponderet. Cum autem idem archiepiscopus Ger-
manus id agere detrectaret, in ejus personam, ut
ferebatur, excommunicationis sententiam ferens,
ipsum Germanum ejusque Ecclesiam innumeris
onerasse gravaminibus, quæ jacturas easque gra-
ves, maximeque impendia sibi imperatore demon-
strat. Quocirca ejusmodi Germanus et alii cum
eo petierunt a nobis ut in jus suum Germanum
assereremus, et illata ei a dicto Leucosiæ archiepi-
scopo gravamina sarciremus, ipsumque ab ejus-
modi et similibus non licita facultate in Græcos et
qui ad eos spectant, decimarum impositione aliis-
que jurium extorsionibus, actis, cohibere curare-
mus. Et quamvis coram præfato Tusculano epi-
scopo, cui sane ejusmodi dederamus audire con-
troversias, archiepiscopum Leucosiæ nunquam
propter eam causam in judicium legitime saltem
a quoquam homine vocatum fuisse præfati procu-
ratores testati fuerint, neque ab ipso hac de causa
tametsi propter alia quædam negotia nunc se fuisse
missos, atque adeo ne his quæ ab archiepiscopo
Germano objecta fuere non opus esse constituere
judicium: nihilominus, en videremur negasse arch-
iepiscopo Græcorum justitiæ copiam, de mandato
nostro auditor ipse ad dictas Germani querelas.
præfati archiepiscopi nomine, eos respondere com-
pult.

Retulerunt itaque ad judicium, ordinationis
ejusdem Germani nullum plane exstitisse manda-
tum; deinde jus eligendi archiepiscopum nullo
modo præmemoratis convenisse episcopi; tum

non novum tribuit; jus id autem erat jus αὐτοκε-
φαλαῖον. nimirum ut metropolita Cypri a synodo
Cypri eligeretur et ab episcopis ejusdem insulæ
consecraretur, non a patriarcha Antiochiæ vel ab
alio quovis. Cum itaque Germanus se Græcorum
archiepiscopum creatum existimaret, tanquam Græ-
corum metropolita ejus insulæ, jure αὐτοκεφα-
λαῖον nolebat Hugoni metropolitano Latino pare-
re. Attamen, qui ea privilegia semper intelligun-
tur salva jure προτιμῆσεως, prælationis Romani pon-
tificis, ideo eum solum dilionem in ipsum habere
tutetur.

(7) Ὁ αὐτὸς ἀκρατής. Idem auditor, nimirum
cardinalis. Olim enim cardinales constituebantur au-
ditores peculiarium causarum a summo pontifice.
Innocentis III. Regest. xiii ep 45: *Tibi et F. ar-*
chidiacono Tullensi venerabilem fratrem nostrum
H., Ostensem episcopum, constituimus auditorem,
Epist. 197: Priori et fratribus SS. Quatuor Corona-
torum. Cum super usu et jure parochiæ inter vos
et N. priorem ac conventum Lateranensem conten-
tio verteretur, dilectum filium nostrum C., tituli S.
Joannis et Pauli presbyterum cardinalem, dedimus
partibus auditorem; qui petitione audivit et testes
utrinque recepit. Et Regest. xv, ep. 150; *Coram*
dilecto filio P. tituli S. Cæcilie presbytero cardina-
li, quem vobis dedimus auditorem. Vide etiam
epist. 43 et 69.

eos tempore quo ad electionem faciendam conveniant, vinculo generalis censuræ fuisse detentos; demum apostolicas litteras, quibus dabatur eis præfata eligendi potestas, ab innodatis vinculo excommunicationis fuisse latas: quibus de causis continuo ipsi Leucosiæ archiepiscopo, qui tunc temporis aberat, per ipsius legatos visum fuisse ad electionem sive confirmationem vel consecrationem non esse procedendum; ejusmodi iudicium, quod vocant, a Leucosiæ archiepiscopo ideo factum fuisse, quia ex mandato sanctæ memoriæ Cælestini, prædecessoris nostri, qui insulam Cypri ob incolarum Græcorum contumaciam et perfidiam in papam, dederat catholicis Latinis eam tenere, factum fuit ut, ejectis illinc Græcorum sedibus, quatuor Latinorum episcopi ac sedes constituerentur, quarum pontificis in Græcorum loco suffecti decimas aliaque ecclesiastica jura quæ Græcorum episcoporum in ea insula erant bona substitutionis jure obtinerent: et uni ex quatuor sedibus, nimirum Leucosiæ, eundem Cælestinum reliquas subjecisse sedes, potestate ut cæteris omnibus ejus insulæ ecclesiis metropolitica præset auctoritate. Postea vero dictus Albani episcopus, legationis quaungebatur auctoritate sive jurisdictione, constituit, ejusque constituto fuit ab apostolica sede confirmata, ut in præfata nimirum insula quatuor tantum essent episcopi Græci, ac certa quædam loca in Latinorum haberent diocesisibus qui deinde Leucosiæ archiepiscopo tanquam eorum metropolitæ, ac Latinis quorum in diocesisibus erant, episcopis se ipsos, obedientiæ juramento præstito, devoverent. Quocirca clare constat nullum alium metropolitam nisi Leucosiæ archiepiscopum in ea insula, quæ una sane provincia est, vel potuisse vel debuisse jura dare. Quapropter

(8) Ἐπιπέμιον καθολικοῦ. De universali ista censura nihil in actis impressis Romanorum pontificum nec in ecclesiasticis tabulis. Innuit ex Emilio lib vii Petrus Maturius in notis ad part. III Summæ S. Antonini, § 21, cap. 8, ad an. 1254, dicens: *Innocentio IV summo Pontifice Cyprii quique veræ pietatis exemplum contemplari potuerunt. Insula duos habebat archiepiscopos, Latinum Græcumque, Latinum imperitantem Græco, Græcum, quod parere nollet, solum vertere coactum. Episcopis Græcis ab archiepiscopo Latino re divina faciendâ interdictum. Ad hoc nobilitatis veteris Cypriæ, bonam partem loco impiorum habitam, distractam insulam aliorum aliter de re sacra jureque pontificio sentientium contentione, nullam formam consentientis veræque pietatis.*

(9) Προτροπῆς Κελεστίνου. Utique hujus nominis tertii, quandoquidem quartum id præcepisse rationi consentaneum minime videtur, cum is decima octava a suæ creationis die vita excesserit, et in adeo brevis temporis intervallo non potuit res Cyprias curare, necdum familiaribus et urbanis expeditis; nec etiam Cælestinum II, creatum an. 1143, cum necdum Cyprus in Latinorum ditionem venisset, et triginta fere post Cælestinum II annis, sub Luca patriarcha CP, an. 1170, ut ex synodali ejus deserto relato a Balsa none in Nomocan. Photii, tit. 18, cap. 28, plus quam duodecim essent in ea insula episcopi

ἄγεσθαι οὐδενὶ τρόπῳ πρόσθεσι· καὶ αὐτοὶ ἐκλογῆς καιρῶ, ἣν περὶ τοῦ ποιῆσαι οὐλλοκοῦντο δεσμῶ ἐπιτιμίου καθολικοῦ (8)· ἀποστολικὰ γράμματα, ἐν οἷς γέγονεν αὐτοῖς ἰρηθεῖσα τοῦ ἐκλεγῆσθαι παραχλωρημένη αἰδηφορισμῶ ὑπελημμένων ἐπορίσθησαν· ἐξ ἡσπουδαίως αὐτῶ τῶ τῆς Λευκοσίας ἀρχιεπὶ δὴ τῶν αὐτοῦ τοποτηρητῶν, ὅς τότε τοῦ ἀπῆν, τοῦ μὴ πρὸς τὴν ἐκλογὴν, εἶ· ἐκείνῳ χειροτονίαν προίρχεσθαι. Τὸ τοιοῦτον γέγονε δίκαιον καλούμενον, ὑπὸ τῶ τῆς Λευκοσίας ἐπισκόπῳ, διὰ τοῦτο μετὰ προτροπῆς τοῦ τῆς γούς μνήνης Κελεστίνου (9), τοῦ προερχόντος ἰὸς τὴν τῆς Κύπρου νῆσον ἕνεκεν τῆς ἀπιστίας ἀπιστίας τῆς πρὸς τὸν πάπαν τῶν Γραικῶν τῶν ἐκείνη τότε κατοικοῦντων, παρεχόμενοι τῶν Λατίνους Λατίνους ταύτης κρατῆσαι, γέγονε ἡ ἐκείσε ἐξωσθέν των τῶν Γραικῶν θρόνον τῶν ἐπίσκοποι καὶ καθέδραι Λατίνων καταστήσῶν οἱ ἀρχιερεῖς ἐν δεκαταίαις καὶ τοῖς ἄλλοις ἐσιαστικοῖς δικαίοις, ὧν οἱ τῶν Γραικῶν ἐκείσε ἐν τῇ τοιαύτῃ νήσῳ εἶχον, ἀγαθὰ διεδέξατο· τῶν καθεδρῶν τεσσάρων μίαν, ἣτοι τῆς Ἀλβανὸς Κελεστίνος προεβίβασε, τῇ δυνάμει τῶν χεῖν ἐν πάση ταύτῃ τῇ νήσῳ διὰ μητροπολιτικῆς τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν. Μετέπειτα δὲ ὁ ῥηθῆναι βανῶν ἐπίσκοπος ἀδείξει τῆς αὐτοῦ τοποτηρητικῆς δικαιοδοσίας διετάξατο, καὶ ἡ αὐτοῦ διατάξι κυρώθη διὰ τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας, τοῦ τῆ προλεχρῆν νήσῳ τέτταρες ἐπίσκοποι ἴ μόνον εἶναι, καὶ τινεὶ τόπους ἐπέχεον ἐν ταῖς Λατίνων ἐνορίας· οἱ μετὰ ταῦτα τῶ τῆς Ἀλβανὸς ἀρχιεπισκόπῳ ὡς μητροπολίτῃ αὐτῶν, καὶ τοῖς τῶν ἐπίσκοποις, εἰς ὧν ἐνορίας κατέστησαν αὐτῶν καθυπέσχοντο δεσμῶ ὑπακοῆς. Φαίνεται οὖν ῥῶς ὡς ἄλλος μητροπολίτης πλὴν τοῦ τῆς ἰ

Græci, quorum jura ratione appellationis triarcha CP. cognoscebantur. Qui ergo fieri tuit ut Cælestinus II Græcos ejecerit episcopos quatuor tantum Latinos constituerit? Quo necessario asserendum est, Cælestinum non fuisse ejus nominis tertium, creatum an. 1143, tempore namque Clementis III, cui proximo successit Cælestinus III, Ricardus Angeliæ regis, ejectionis Græcis dicibus, subigit. Verum quæ Hugonis oratores in judicio detulerunt Alexandro pontifici non cohærent ea quæ Jos. Maginius in Ptolomæi Cosmographiam, agens Cypro, scripsit, dicens: *Fuere olim in insula pri quatuordecim episcopi iique omnes Græci, nocentius autem III, petitionibus regis Alisiani nuens, ad quatuor tantum redegit, tum Græcos Latinos: cum hi Cyprii oratores asserant id non esse penam, deficientibus Græcis ab obedientia Romanæ sedis, nec ab Innocentio III, sed ab ejus præcessore Cælestino III, qui, ejectis Græcorum pontificibus, quatuor tantum in ea insula Latinos constituit sedes. Deinde Petrus, Albani episcopi Innocentii IV legatus, summi pontifici autoritate, quatuor Latinis episcopis quatuor addidit eos episcopos in distinctis locis a Latinorum sedibus sedes suas habentes, qui suos illarum cœsum Græcos regerent.*

σίας ἀρχιεπισκόπου ἐν τῇ αὐτῇ νήσῳ ἧτις ἐστὶ μία ἄπαρχία, οὐτ' ἔδύνατο οὐτ' ἄρειε τάττεσθαι. Ἰθὺν μετὰ τῶν ἄλλων ἐξήθουν οἱ προλεχθέντες ἐπίτροποι ἐν ὁ γέγονε πρόκριμα περὶ τῆν τοῦ προδιαλεχθέντος Γερμανοῦ ἐν τῇ τῆς Λευκοσίας ἐκκλησία κατὰστασιν, καὶ εἴ τι ἐκ τούτου, ἢ ἐνεκεν τούτου παρηκαλούθηκα, διατάξασθαι ἡμᾶς μὴ ἔχειν τὸ κύρος καὶ κωλύσαι ἡμᾶς τὸν τοιοῦτον Γερμανὸν τοῦ μὴ σκοπικῶν δικαίων.

Τελευταίον, ὁχλήσων ἐπὶ τούτοις γεγυνοῦσας, καὶ πολλῶν ἔνθεν κἀκεῖθεν γεγυνοῦσων θέσεων παρὰ τῶν ἐκείρη παραστῆσαι πεταγμένων ἐπὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀποδείξεων τοῦ δικαίου ἔδοκε ἐκτετάσθαι εἰς μέγας τὰς τῆς ὁχλήσεως διχονοίας, ὁ ῥηθεὶς ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς ἡμῖν καθικείμενος ταπεινῶς, τοῦ μὴ τοσαύταις μακρολογίαις περιέλκεσθαι τῇ πτωχείᾳ τῆς τῶν Γραικῶν Ἐκκλησίας καὶ τοσαύταις ταῖς δυσκολίαις προσφέρεσθαι· βουλόμενοι τῆν κατὰστασιν αὐτῆς καὶ εἰρήνην, ὀφειλομένῃ εἰρηρικῆ διατάξει ἀποστολικῆς καταστάσεως προμήθειαν ἐπάγειν, δεῖ ἢς κατασιγήσουσι τῶν ὁχλούντων οἱ λογισμοὶ καὶ ὑπὸ ὑποταγῆ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας (10) οἱ προῤῥηθέντες Γραικοὶ ζῶν ἀξουσι μετὰ τῶν Λατίνων εἰρηρικῶν. Οὐδὲν θαυμαστὸν τὸ λοιπὸν ἔθνος τῶν Λατίνων καὶ Γραικῶν, τῆς Ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς Κύπρου ἐκ διαφόρων ὁχλήσεων σαλευομένης, παραγῆ κυμαίνεσθαι· ἐξαιρήται, καθὼς θαυρομένῃ δ ἐκίπερον τῆν ὑπόθεσιν, τὸ ἀτυμπεραστὸν τῶν ἀρεσιῶν περὶ τῆν τοῦ τέλους τάξιν ἐνεκεν τούτου ὅτι ὡς ἡ διαφορά τῶν σωμάτων καὶ ἡ τῶν ἡθῶν ἀσυμφωνία ἐβάδισαι γενῆν διχονοίας ἐν τῇ ἀναστροφῇ τῶν ὁμοζώντων ὑπὸ ποικίλαις συνηθείαις πικρατηρήσεων τῶν γενεῶν. Ἡμεῖς οὖν, οἱ ἐκ τῆς ἐκκειμένης ἡμῖν τῆς ἀποστολικῆς λειτουργίας ὀφειλομένῃ καὶ ὀρεγόμεθα τοῖς τ' ἐγγύς τοῖς τε μακρὰν φάσκεν εἰρήνην, ποσίχοντες ἐπιμελῶς θεραπεύειν τοῦ τὰς προλεχθείσας Ἐκκλησίας βεβαία τάξει διενθύνεσθαι πρὸς ἀλλήλας, καὶ ἀμοιβαία ἐν Χριστῷ εὐφραίνεσθαι τῇ εἰρήνῃ, ἰκανωτέρως προμεθευσάμεθα τὰς τούτων διαστάσεις ἡσύχου διατάξεως κατευναξέειν, ἀρεστῇ συμβουλῇ ἢ κριτικῆς ἐκκοπῆς μαχαίρᾳ διακληροῦν.

Τοῖνυν τῶν ὁχληρῶν φιλονεικίῶν ἔνθεν κἀκεῖθεν ταῖς τῶν λεπτοτάτων ἀποφοαῖς, τῶν τε θορύβων τῶν διαλέξεων εἰς τὸ ἀπέραντον αἰεὶ προβαίνόντων· προστάττοντες τῇ τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν βουλῇ καὶ τῇ πληρώματι τῆς ἀποστολικῆς ἐξουσίας· ὄντων ἐνώπιον (11) ἡμῶν τοῦ ῥηθέντος Γερμανοῦ, τοῦ τῶν Γραικῶν ἀρχιεπισκόπου, καὶ τῶν εὐλαθῶν

(10) Τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας. Romæos vocat Græcos. Sic primo vocati sunt ii qui sub ditone erant imperatoris Græcorum, cujus imperii sedes eum Cpolis esset, ab ipsis nova Roma nuncupata, idcirco Græcorum imperium Romaniam appellabant. Concilium Lugdunense sub Innocentio IV, ad unitatem Romanæ Ecclesiæ totum Romaniam, id est Græciæ, imperium. Eos autem qui illi parebant imperio Romæos nuncupabant ut a Romanis Latinis antiquæ Romæ nominis etiam inflexione discernent. Clare id in hac ipsa Constitutione, παρὰ

præfati procuratores pariter cum aliis petierunt ut decretum contra jus latum, ordinationis assumpti jam Germani ad Leucosiæ Ecclesiam, et quidquid ex hac ejus ordinatione vel ejus causa factum deinde fuisset, nos constitueremus esse irritum, ac prohiberemus ne Germanus iste aliqua ulla archiepiscopi jura exerceat in Cypro.

ἐπεργάζεσθαι τι ἐν τῇ Κύπῳ περὶ τῶν ἀρχιεπι-

Tandem super his oborto tumultu multisque positis quæstionibus ab iis qui utriusque partis patrociniū sustinebant: quoniam ex ipsis juris probationibus in longum videbatur protrahendas fore controversiæ dissensiones, dictus archiepiscopus Germanus humiliter supplicavit nobis ne tam longis ejusmodi disputationibus eum circumveniri ac distineri, attenta Ecclesiæ Græcorum paupertate: neve tot tantasque morosas difficultates in medium afferri sineremus: consulentes statui ipsius et paci, æquum duximus pacifica constitutione ex apostolica dispositione salubre inire consilium, quo dissidentium quiescant litigia et sub ditone Ecclesiæ Romæorum vitam præfati Græci cum Latinis ducant pacificam. Nec mirum si Latinorum Græcorumque genus Ecclesiæ ipsius Cypri variis agitæ turbis, seditionibus perturbatum æstuet, cum excrescat, ut dijudicamus, id quod præbebat ansam dissidiique materiam suggerebat, multiplex nimirum illa juris alterutrinque dicendi dandive indiscreta actionis facultas, eo quod etiam varia corporum ac morum discrepantia parere consuevit dissidia in familiari conversatione eorum qui sub variis diversarum nationum institutis simul vitam ducunt. Nos ergo, qui injuncto nobis apostolico munere cum pace pascere tenemur et cupimus non modo eos qui prope, verum etiam eos qui longe sunt, sollicit mederi studentes præfatis Ecclesiis eas firma constitutione inter se componendo, quo mutua in Christo pace fruantur, satis opportune consulimus harum dissidia placida constitutione sedare, consistoriali nimirum deliberatione seu judicialis decisionis gladio ea dirimentes.

Cum igitur graves seditiosæque contentiones levissimis jactatis objectionibus per tumultuantes disputationes, in infinitum vincendi studio procidentis, in utraque parte sint obortæ, de fratrum nostrorum consilio et plenitudine apostolicæ potestatis, constitutis coram nobis dicto Germano archiepiscopo et reverendis fratribus

τοῦ τῶν Ῥωμαίων ἐπισκόπου λαμβανέτω ἕκαστος Λατῖνος ἐπίσκοπος. Unusquisque Latinus episcopus sumat juramentum fidelitatis. ab episcopo Romæorum, nimirum ab episcopo Græcorum ejus insulæ. Romæum Latino opponit quia ejus insulani in ditone olim fuerant imperatoris Orientis.

(11) Ἐνώπιον. Tres tantum recensentur episcopi ejus insulæ, quia quartus Arsiones in Papho jam obierat, ejusque sedes vacabat, ut extrema parte hujus Constitutionis patet.

nostris Nicolao Soliæ, Joacim Carpasii, et Matthæo Leucarum, episcopis sedium Græcorum, ac Leucosiæ archiepiscopi procuratoribus, præsentî hac constitutione decernimus, et pro utriusque Ecclesiæ pace super deductis et aliis quæ inter eos seditioso in posterum tumultu dissidii causam parere possent, inviolabiliter sancimus, in insula Cypri, in diocæsis Latinorum episcoporum et sub Leucosiæ metropoli quatuor tantum constituendas esse Græcorum pontificum sedes, olim a præfato Albanensi episcopo suis discretis locis : quoniam et in ea insula etiam quatuor tantum Latinorum episcoporum dignoscuntur esse sedes : unam quidem pontificiam sedem Ecclesiæ Græcorum apud Soliam in Leucosia ; alteram apud Arsinoem in Papho ; tertiam apud Carpasium in Famaugusta ; quartam apud Leucas in Nemeso esse volumus ; et ex his urbibus sedes esse vocandas, ac pontifices qui hac canonice regant Eccle-

(12) Τεσσαρες μόνον. Germanus enim, cum sibi usurpasset nomen archiepiscopi Leucosiæ, præter quatuor episcopos, quinque Græcorum sedes efficiebat contra decretum Cælestini et Innocentii. Et fortasse Petrus, Albani episcopus, Innocentii IV legatus, quatuor Græcis episcopis quatuor dederat Ecclesias et palatia in eisdem urbibus in quibus Latinorum episcoporum erant sedes ; Alexander vero IV Græcis episcopis quatuor urbes diversas ab urbibus Latinorum, in eisdem tamen Latinorum diocæsis decrevit, a quibus urbibus episcopi nomen sortirentur, ut a Solæa sede Græci episcopi in diocæsi Leucosiæ Solæensis episcopus vocaretur. Firmatur id ex Joanne Maginio dicente : *In insula Cypri archiepiscopus Græcus ac cæteri Græci episcopi in ditione erant Latinorum, a quibus, facta eorum electione in regio consilio, confirmabantur episcopi et eorum appellationis causæ cognoscebantur. Neque ob id in Latinorum episcoporum urbibus sedes habebant : nam Alexander IV in urbibus eorum locavit sedes, ut in ejus Summa quæ Alexandrina vocatur habetur.* Quam utinam legere contigisset ! Exstiter autem olim episcoporum etiam sedes eadem ipsæ urbes, ante Latinorum imperium. Nam in concilio Ephesino assidebat Evagrius Solæensis episcopus, et in Nicæno II Eustathius episcopus item Solæensis. Ex conciliorum autem actis has elicio urbes exstitisse episcoporum sedes : Paphum, Salaminam seu Constantiam, Solæam, Trinituntum, Thamassum, Cittiium, Curium, Chytrium, Amathum, Carpasium, Arsinoem, Neapolim, Cyrenem. In concilio Sardicensi reperiuntur duodecim nomina episcoporum insulæ Cypri, sine tamen civitatum vocabulis. Ex synodo CP., sub Luca patriarcha coacta propter depositionem Joannis episcopi Amathuntis, apud Balsamonem in can. 12. Carthagin., colligitur eo anno, nimirum 1170, plus quam duodecim exstitisse ejus insulæ episcopos, Joannes Maginius : *In universa insula quatuordecim olim fuere episcopi.* Plinius, l. v *Hist. nat.*, cap. 30 : *Oppida in insula quindecim : Paphos, Palæpaphos, Curia, Cittiium, Coriacum, Salamis, Amathus, Japet hos, Sole, Tamasus, Epidaurum, Chytri, Arsinoe, Carpasium, Golgi, fuere et ibi Cinyra, Marium, Idalium.* Stephanus his aliam addit urbem : *Ἔστι δὲ καὶ Πανάκρου πόλις Κύπρου. Est autem et Penacrus urbs Gypri.* In Menæis Græcorum die 4 Mail, Τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Θεοδοῦτου ἐπισκόπου Κυρηνίας τῆς Σύπρου *Sancti Theodoti martyris, episcopi Cyriniæ Cypri*, sub Licinio imp. In act. 1 conc. Ephesi : *Τῆς Κερήνης Κύπρου, Cirenæ Cypri.*

ἡμῶν ἀδελφῶν Νικολάου Σωλείας, Ἰωακείμ Κίου, Ματθαίου δι Λευκαρῶν, τῶν τῶν Γρθῶν ἐπισκόπων, καὶ τῶν προῤῥηθέντων ἐκ τῶν τοῦ τῆς Λευκοσίας ἀρχιεπισκοποῦ τῆ πσθ διατάξει κατεστήσαμεν, καὶ καταστάσι κεί, ὑπὲρ εἰρήνης ἑκατέρας Ἐκκλησίας ἐπιπροβληθεῖσι καὶ ἐτέροις, ἃ δύναται ἐκ ἐκείνων ὑστερον γενῶν ἀποστάσεως παρενοχλουμένῳ θείσιν, ἀπαρῥαύτως τάττομεν, τὴν νῆσον πρὸς τοῦ λοιποῦ ἐν ταῖς ἐνορίαις τῶν Λατίνων σκόπων καὶ ὑπὸ τῆ τῆς Λευκοσίας μητροπόλεως μόνον (12) ἔχειν Γραικῶν ἀρχιεπισκοπῆς θείδρας, πάλαι διὰ τοῦ προλεθθέντος Ἰωάννου ἐπισκόπου ἰδίοις ἀποταχθεῖσας τόποις ἅπασιν ἡ τοιαύτῃ νήσῳ τίσσασιν μόνον διαγωγῆσιν ἡν ἄλλοι Λατίνων ἐπισκόπων μίαν μὴ ἔχουσιν καὶ καθέδραν τῶν Γραικῶν Ἐκκλησίας ἡ τῆς Λευκοσίας (13) παρὰ τῆ Σωλείας, ἄλλῃ ἐν Πάφῳ (14) παρὰ τῆ Ἀρσινῶ (15) τρίτῃ ἐν Ἀμμοχώστῳ | Stephanus verbo Πηγῆς. Ἔστι δὲ πόλις ἐν Κερή τῆς Κύπρου. *Est vero civitas in Cyrene Cypri consilio vero vii, act. iv, reperitur, Ex archiepiscopi Leonii, episcopi Neapoleos Cypri.* Ex quibus insulæ magnitudo innotescit, et Alexandriam non tunc primum fundasse Ecclesias, sed pontificias instaurasse sedes jam antiquatas.

(13) Λευκοσία. In Menologio Græcorum, Typico S. Sabæ, sic 12 Junii, Τοῦ ἁγίου Τριλάου ἐπισκόπου Λευκοσίας τῆς Κύπρου. *S. Triplicis episcopi Leucosiæ Cypri.* Nicephorus tamen Constantinus lib viii, cap. 42, vocat eum episcopum Iensenem Sozom. etiam l. i *Hist.*, cap. 11, τὸν Λατίνων ἐπισκόπον, *Ledrensem episcopum.* A Latinis Nic vocatur, et tempore Innocentii III metropolim jure aucta erat, cujus archiepiscopi confirmati summum pontificem spectabat, a quo et pal accipiebat. Innocentius III, *Regest.* xiv, ep. ad Hierosolymitanum patriarcham, apostolice legis legatum : *Præsentata nobis electione quam lecti filii capitulum Nicosiensis Ecclesiæ de dilecti filii magistro Durando, ejusdem Ecclesiæ thesaurario, celebrarunt, electionem eam sufficienter minare nequivimus, secundum apostolicam morem. Verum quia onerosum esset et græ propter maris et viarum pericula, ob hoc ite ad sedem apostolicam remeare, pallium pontificalis officii ad te, tradendum eidem, duximus destinandum, fraternitati tuæ districte mandantes, etc. Tu ipsum præcipuis conferas episcopatum sub forma quam tibi transmittimus.*

(14) Ἐν Πάφῳ. S. Hieronymus in Vita Hilarionis *Ingresso Hilarione Paphum urbem Cypri, et in littere Orientis, olim metropolis totius insule utpote proconsulis sedes, ex Act. apost. cap. 13. In primo concilio Nicæno Paphi episcopus primus locum tenebat inter episcopos Cypri : Provincie Cypri, Cyrillus Paphensis, Gelasius Salaminensis.* Item et in concilio Cpolitano primo. In concilio tamen Ephesino, in fine actionis, reperitur prior *Ῥηγίνος ἐπίσκοπος πόλεως Κωνσταντίας, deinde Σαπρικίου ἐπίσκοπος πόλεως Κερήνης. Rheginus episcopus Constantiæ, Sapricius Paphi Cypri.* Et in act. sæpius Constantia Cypri metropolis vocatur.

(15) Ἀρσινῶ. In conc. Chalced., act. 1, *Proech episcopus Arsinoe.* Stephanus decem urbes vocatas nomine tradit, quarum, inquit, ἑβδὴ Κύπρου, ἡ πρότερον Μάρτιον λεγομένη. *Septem Arsinoes est in Cypro, quæ olim Marium vocabatur.*

(16) Ἀμμοχώστῳ. Famaugustam sic Græci

ἡ Καρπασία (17). καὶ τῆς τιμῆς ἐν Na- A sias nomen et auctoritatem pontificii muneris ha- παρὰ τῷ Ἀσκαρίῳ βολέμεθον εἶναι. καὶ ἐκ heur.

κατονομαζέσθαι, ὡς καὶ τῶν ἁγίων ἁγγέλων ἐκείνων ἐκείνων τοῦ τῶν- ιονικῆς οὐδὲν ἔστιν.

ἡ ὁσάκις ἐκείνη τῶν προέχουσιν τῶν Γραι- κιδρῶν σχολῆς ἐπιτακτορ. ἕτερος ἐκ τῶν τοῦ θρόνου κληρικῶν τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύμα κληθείσης χάριτος (18) εἰς ἐπίσκοπον ψηφι- οῦστος ἐπιχωροῦσι τῶν ἐκλογῆν ὁ Λατίνος οὗς εἰς οὐ ἴσοίαν οὐ βούλῃ ἐκείνῳ ἔστιν, εἰ εὐρήσει ἀπαριστοιμένῳ προσώπῳ στανῶ, καὶ ἀδία, ὀρθῶς ταχθείς, καὶ οὐ δυσκόλως τοῦσαι διὰ τῶν Γραικῶν ἐπισκοπῶν τῶν πλη- θορῶν, οὗς ἐπὶ τούτῳ ὁ αὐτὸς Λατίνος καλέ- σαιστος ἀποσιμαίει χειροτονίας ὄρον. Τὴν τεκτὴν φροντίδα τῶν μοναστηρίων, τῶν ἐκ- B ον, τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ τῆ αὐτοῦ πόλει καὶ ἰουρία τυγχάνοντων, ἰδιαίη παρατιθείς αὐτῷ καὶ λαμβάνων παρ' αὐ- ὁμοτου ὁμολογίαν ὑπακοῆς ἐν σχήματι τοιού-

Quodlibet autem quavis personarum sedium Græcorum vacare contigerit, suo orbatu episcopo, alius ex eadem sede clarus, invocata sancti Spiritus gratia, per suffragia eligatur in episcopum, cujus sane electionem is Latinus confirmabit episcopus in cujus diocœssi series illa est, modo invenit auctoritate canonica riteque ordinata peractam electionem personarum gravitate venerandæ; ac sine ulla mora efficiet ut a Græcis vicinarum diocœsum episcopis quos ea de causa idem Latinus vocabit episcopus, consecrationis gratia ei conferretur. Episcopalem curam monasteriorum, ecclesiarum, cleri, populi in ea civitate et diocœssi consistentium propria auctoritate ei tradet et præscriptam ab eo recipiet obedientiæ confessionem in hac forma :

Γερμανός, ἐπίσκοπος Σωλείας τῆς τῆς ἰας ἰουρίας, ἐκ ταύτης τῆς ὥρας καὶ κα- πιστός ἔσομαι καὶ ὑπακούων τῷ ἁγίῳ τῆ ἁγία τε Ῥώμης Ἐκκλησία καὶ τῷ μου Οὔγκῳ, ἀρχιεπισκόπῳ Λευκοσίας, αὐτοῦ τε διαδόχοις κανονικῶς εἰσερχομε- νῶν ἔσομαι ἐν βουλῇ οὗτε ἐν ἔργῳ τοῦ κὶ τὴν αὐτῶν ζῶν, ἢ μέλλῳ, ἢ κρατηθῆ- κῆ κρατήσαι. Βουλὴν ἢν τις ἐμοὶ ἢ καθ' ἢ διὰ μηνύσεως ἢ διὰ γραμμάτων δηλώ- C

Ego Germanus, episcopus Soliæ diocœssi Leucosiæ, ex hac hora et deinceps ero fidelis et obediens S. Petro sanctæque Romanæ Ecclesiæ, et domino meo Hugoni, archiepiscopo Leucosiæ, ejusque successoribus canonice intrantibus. Non ero in consilio neque in facto ad perdendum vitam eorum vel membrum, seu ad capiendum captione mala. Consilium quod mihi per se ipsum, vel per nuntium, vel per litteras credituri erunt, ad damnum eorum nulli pandam. Papatus Romanæ Ecclesiæ ac canonum SS. Patrum

baggesta arena, eo quod in ærnæ medio ad vita sit et velut in arenario. Ἄμμος enim π significat, χωστὸς vero aggestum, a verbo ἄγγω, obruo. De ea Sozomenus lib. vi c. 32. Cum Epiphanius in urbe ampla ea que imma sacerdotio fungeretur. Olim Salamis, e Constantia vocata. Stephanus, Κωνσταντία ὑπὸν Σαλαμίς. Constantia est Salamis in o S. Hieronymus De locis Hebr. ex Act. apost.: πῆ. civitas in Cypro insula, nunc Constantia, quam Trajani principis tempore Judei, in- tis omnibus accolis, deleverunt. In primo con- vicæno vocatur Salamis, in Ephesino vero tantia, et ejus concilii tempore totius insulæ polis erat : nam in act. vi, Rheginus episco- nstantiæ Cypri metropolis. In Chalcedonen- ti, Olympius episcopus metropolis Constan- D concilio vii, Nicæno ii. act. i, iv et vii, inter politas recensetur Constantius episcopus iatiæ insulæ Cypri, Imo multo ante Conci- phisenum, circa an. 375. metropolis erat, si- n in consilio Ephesino fuit Rheginus Constan- scopus, Troili successor: de quo idem concil- i: vii: Doceant pientissimi magistrinum Troi- sanctæ ac beatæ memoriæ episcopus qui nunc vit vel sanctæ memoriæ Sabinus qui illum ssit, vel qui ante illos venerabilis Epipha- aliqua synodo ordinati fuerint. Et tumen anius tertius a Rhegino metropolita fuerat. es lib. vi, cap. 9: Epiphanius, Constantiæ ur- bri episcopus, concilio episcoporum illius in- onvocato, statuit ne quis Origenis libro legat. care autem episcoporum concilium erat mē- ite munus. Claricus Sozom. lib. vi, cap. 23 :

Epiphanius Salaminæ quæ est urbs Cypri, fuit episcopus; et paulo post: Epiphanius in disciplina monastica cum apud Ægyptios, tum apud Palæstinos illustrissimus habitus est. Postea quoque apud Cyprios in non minori gloria fuit, apud quos electus est primariæ urbis totius insulæ episcopus. Ea urbs prædicatione S Pauli cohonestata celebri nomine existit Act. xiii, Paulus et Barnabas abierunt Seleuciam et deinde navigaverunt Cyprium, et cum venirent Salaminam prædicaverunt verbum Dei in synagogis Judæorum. Et fortasse tunc metropolis effecta cum post concilium Nicænum Paphus, crebris concussa terre motibus, fuit destructa. S. Hieronymus in Vita S. Hilarionis: Ingressus Hilarion Paphum.... quæ frequenter terræ motu lapsa, nuc ruinarum tantum vestigiis quid olim fuerit ostendit.

(17) Καρπασία. Conc. vi act xviii : Joannes episcopus civitatis Καρπασίων insulæ Cypri. Stephanus: Καρπασία, πόλις Κύπρου, ἢν Πυγμαλίῳ ἔκτισ- σεν, ὡς Ἑλλάνικος ἐν τοῖς Κυπριακοῖς. Διονύσιος δὲ διὰ διφθόγγου Καρπασίας αὐτὴν φησιν. Ξενα- γόρας δὲ Κάροθον αὐτὴν φησι, Θεόπομπος Κάρ- πῆτον. Carpasia, civitas Cypri, quam Pygmalion ædificavit, ut ait Hellenicus in Cypricis. Dionysius per diphthongum effert, Carpaseiam; Xenagoras scribit Carpathiam, Theopompus vero Carpasum.

(18) Ἐπικληθείσης χάριτος. Innocentius III Regest, xv, epist, 204, capitulo Nicociensi: Un- versita vestræ mandamus quatenus, convenientes in unum et sancti Spiritus gratia, ut moris est, invo- cata, iu Patrem et episcopum animarum vestrarum vobis personam canonice ac concorditer eligatis, quæ prodesse valeat: et præsente.

ero defensor et custos salvo ordine meo, contra omnes homines. Vocatus ad synodum veniam, nisi canonico fuero præpeditus impedimento. Legatum sedis apostolicæ, quem certum esse cognovero, venientem ac remeantem honorifice tractabo et in necessitatibus adjuvabo. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia.

ἔμποδισμῷ. Τὸν δικαίον τῆς ἀποστολικῆς ἰδρας, τιμῆσιν, καὶ ταῖς αὐτοῦ χάριταις ἐπαρκίσω. Οὕτως Εὐαγγέλια.

Et hanc confessionis formam unusquisque Latinus episcopus insulæ Cypri a Romæorum suæ diocesis episcopo pro se suaque recipiat Ecclesia.

Ac si eam electionem irritam esse Latinus agnoverit episcopus, ad depositionem procedat eo modo quo rationi congruum est esse procedendum.

Ad ordinandum autem Græcum episcopum electum vocati a Latino pontifice qui ejus sunt diocesis Græci, sine ulla tergiversatione et mora, ex debito præsentis constitutionis et ordinis occurrant, et invocationes et omnia quæ consecrationi congruant explere teneantur.

Græcorum tamen depositio episcoporum, ut et translatio et ejectio, soli Romano pontifici ob apostolicam eminentiam peculiari reservata est privilegio, ut in illis non secus ac in cæteris episcopis pontificiæ dignitatis conditio servetur et eminentia.

In nulla Græcorum Ecclesia suo orbata pastore Latinus episcopus episcopum creare audeat, nisi forte ille qui episcopum eligere tenentur, aliquem qui eam regat Ecclesiam eligere detrectaverint immoderata dilatione, trium nimirum mensium vere decurso tempore, juxta concilii generalis constitutiones. In quo sane eventu potestas non sit Latino episcopo alium quempiam in sede viduatæ Ecclesiæ constituere, nisi gentilem Græcum honori ac gradui tanto respondentem.

Bona Ecclesiæ Græcorum suo orbatæ episcopo œconomus et capitulum ejusdem sedis futuro ex fide servant episcopo, eique postea tradant.

Cæterum episcopi ejus insulæ canonice in præfatis sedibus constituti facultatem habeant leges constituendi monasteriis, ecclesiis, clericis et laicis Græcorum sibi conceditis, eaque omnia quæ legitimo jure muneri dignitatis vel episcopali statui convenire cognoverint, præcipiant. Latini episcopi nihil horum prorsus sibi usurpent nisi in his tantum causis in quibus metropolitæ legitimo jure da-

(16) Τῶν Γραικῶν ἐπισκόπων καθαιρέσις. Peculiare id munus Romani pontificis Innocentius III, *Regest.* xv, epist. 137. Cremonensi episcopo, apostolicæ sedis legato: *In episcopum Vicentinum depositionis sententiam promulgasti. Quamvis ad id sine nostro speciali mandato procedere non debueris,*

Λ σαιεν εἰς αὐτῶν ζημίαν, οὐδενὶ φανεροῦ παπᾶτον τῆς Ῥώμης Ἐκκλησίας καὶ τὸν ρατισμον τῆς τῆς Λευκοσίας Ἐκκλησίας τούτων ἁγίων Πατέρων κανόνας ἴσως λαμβανόμενος καὶ κατήγων, φυλαττομὲ ἡμῶς τύξως, κατὰ πάντων ἀνθρώπων, εἰς σύνοδον ἤξω, εἰ μὴ ἔμποδισθῶ ὅν ἀληθῆ νήσω, ἐρχόμενον καὶ ἐπεὶ Θεός μοι βοηθήσει, καὶ ταῦτα τὰ τοῦ Θ.

Καὶ τοῦτο τὸ σχῆμα παρὰ τοῦ τῶ ἐπίσκοπου τῆς αὐτοῦ ἐνορίας λαμβανῶν ὁ τοῦ, καὶ τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας ἑπισκοπὸς τῆς νήσου Κύπρου.

Κὴν δὲ ἐκείνην τὴν ἐκλογὴν γνωρίζῃ ὁ ἐπίσκοπος ἀκυρωθεῖσαν, ἐπιχειρήτω τῆ σαι, καθὼς ἐπιχειρητέον ἐστὶν εὐλόγως.

Τὸν δὲ Γραικὸν ἐπίσκοπον εἰς χειροτονίαν παρὰ τοῦ Λατίνου ἀρχιερέως οἱ τῆ ἐνορίας Γραικοὶ κληθέντες ἀνευ χωρισμοῦ, σιωῶ ἀπὸ χρέους τῆς παρουσίας καταστάσεως διατάξεως συνελθεῖν, καὶ ἀνακλήσεις καὶ τὰ ἀνήκοντα τῇ χειροτονίᾳ πληροῦν ἐνέχονται.

Πλὴν ἡ τῶν Γραικῶν ἐπισκόπων καθαιρέσις καὶ ἡ μετάσεις καὶ ἡ ἐκστασις, μόνῃ Ῥώμης ἀρχιερεὶ κατὰ τὴν ἐξοχὴν τὴν ἐπιτοῦ φυλαχθῆ προνομίῳ, ὅπως ἐν ἐκείνοις ἐν τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις ἢ τῆς ἀρχιερείας κατάστασις καὶ ὑπεροχὴ φυλαχθεῖται.

Ὅποια δὲ τις Ἐκκλησία Γραικῶν ἀπορημένος, ὁ Λατίνος ἐπίσκοπος ποιεῖν ἐπὶ τῆ σκοπον οὐ τολμήσει, εἰ μήπως ἀμελοῦν ὀφειλόντων περιουσία τῇ φορᾷ ταύτῃ τοῦ τειν τινὰ ὡς τὴν αὐτὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ τὰς διατάξεις τῆς γενικῆς συνόδου (2) νυίας διαδρομῆς τριμηνιαίου καιροῦ ἐπ' εἰ ἐν τῷ δὲ μὴν μὴ ἐχέτω ἀδειαν ὁ Λατίνος τοῦ καθιστᾶν τῇ χηρευούσῃ Ἐκκλησίᾳ, εἰ Γραικὸν καὶ τιμῆς καὶ βαθμοῦ ἰσοσούτης ἀξί φωνοῦντα.

Τῆς δὲ Γραικῶν Ἐκκλησίας ἀπορούσης ἐν τὰ αὐτῆς ἀγαθὰ ὁ οἰκονόμος, καὶ τὸ κεφάλαιον αὐτῆς καθέδρας τῶ μέλλοντι ἐπισκόπῳ πρὸς πιστώσας, καὶ ἐπισφραγίζετωσαν τῷ μόνῳ ἐπίσκῳ.

Τοῦ λοιποῦ οἱ ἐπίσκοποι τῆς αὐτῆς νήσου νικῶς ταχθέντες ἐν τοῖς προληφθεῖσι τῶν θώκοις ἐχέτωσαν τάττειν ἐν μοναστηρίοις, σίαις, κληρικοῖς καὶ λαϊκοῖς Γραικῶν, ἀπὸ τετραμμένους, καὶ ταττέτωσαν πάντα ἂ διαγται τῇ λειτουργίᾳ τῆς ἁγίας ἢ καὶ ἐπιτάξεως ἀνάκειν νομίμῳ δικαίῳ· εἴ ὧν οἱ ἐπίσκοποι παρεκτός ἐκείνων μόνων τῶν ἀ-

cum hoc sit unum ex illis quæ sibi sedes apostolicæ specialiter reservavit. Et epist. 175: *Cum eorum translatio fieri non potuit vel debeat sedis apostolicæ licentia specialis.*

(20) Γενικῆς συνόδου. Nimirum Chalced. 25.

μετροπολίτης ἐκ νομίμου δικαίου δύναται ἄ
 σίαν ἐξασκεῖν εἰς τοὺς τοῦ συνερῖθου αὐτῶν
 μόνους, μηδὲν ἀρπαξέτωσαν.

ἰ αἰτίαι αἱ ἐνήκουσαι τῇ ἐκκλησιαστικῇ
 εἰ ἀποστραφῶσιν ἐν τοῖς Γραικοῖς, εἰς τὸν
 μόνον ἀρχιερέα κρινίσθωσαν. Ἐάν δὲ εἰς
 καὶ Γραικὸν, εἴτε ὁ Γραικὸς ἐγκαλεῖται,
 Λατῖνον τοῦ τόπου ἀρχιερέα ἀναπερίστω-
 τικῶς διαχωριζόμεναι, πλὴν σωζομένης τῆς
 κῆς καθέδρας ὑπεροχῆς, πρὸς ἧς βοήθειαν
 εἰ θλιβόμενοι δύνανται ἀμίσως ἐπαναστρέ-
 παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Γραικοῦ γίνηται τις
 κατὰ τοῦ Λατῖνου ἐπισκόπου εἰς οὗ ἐνο-
 αὐτὸς τυγχάνει Γραικὸς ἐπίσκοπος, εἴ
 ε, ἐντεῦθεν ἀνατρεχέτω καὶ πρὸς τὸν τῆς
 ε ἀρχιεπίσκοπον.

προύση τε διατάξει θεοπίζομεν ἵνα ἐν τῇ
 ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ Λατῖνου ἀρχιερέως, χωρὶς
 κριθῆς τῆς ἐπισκοπῆς τῶν Γραικῶν καθέ-
 εθ' οὗ τὸ ἀρρατῆριον τοῦ ἐνόχου ἢ τοῦ δι-
 ε' τιν' ἔχει ὁ Γραικὸς ἐπίσκοπος, τὸ αὐτὸ
 ἀγνωσκηται, καὶ μηδὲν ἄλλο εἶναι κριτή-
 κιοδοσίας διατεταγμένως ἐν τοῖς Γραικοῖς·
 ε ἐν τινὶ ἐκκλησίᾳ Γραικῶν τοῦ τοιοῦτου
 ἢ ἀρχidiaconικῆ, ἢ ἄλλῃ ἐξουσία ἐκπεπλεγ-
 οῦσα τεταγμένως κριτήριον ἀκοῆς ἐξ ἄρ-
 οῦ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας τὸν Γραικὸν
 ν, καὶ ἐντεῦθεν κατὰ βαθμὸν οἱ αὐτοῦ ὑπο-
 οἱ ὅποταν τούτων τι ἴσεται προκαλέσονται.
 χιεπίσκοπῶ μόντοι καὶ τοῖς Λατῖνοις ἐπι-
 ὑπὲρ πταισμάτων ἢ ἀδικιών, καὶ τῶν αὐ-
 ἰων, τῶν ἐκκλησιῶν τε αὐτῶν ἐπιμελητίων
 ε ἐν τοῖς Γραικοῖς τῶν αὐτῶν πόλεων ἢ
 ἐν ἐπίνοις τοῖς συμβάμασι προσήκειν
 κα τὴν ἐξουσίαν ἐν οἷς αὐτοῖς ἐκ δικαίου
 ε τοῖς Λατῖνοις.

τὴν σύνοδον δὲ τοῦ Λατῖνου ἐπισκόπου ὁ
 ε ἐπίσκοπος ἐν τῇ αὐτοῦ ἐνορίᾳ τὸν θρόνον
 χων, ἀπᾶξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μετὰ τῶν ἡγουμέ-
 τῶν ἱερέων αὐτοῦ, τῶν τὴν φροντίδα τῶν
 ἐχόντων, κρατεῖται ἐνεπηκόως συντρέχειν·
 ννοδικὰ τούτου θεοπίσματα ἃ μόντοι τοῖς
 κῶν ἔθεισι μὴ ἐναντίοις τῇ καθολικῇ πίστει,
 ες Γραικῶν Ἐκκλησίας ἀνεχομένοις μὴ ἄν-
 ε, λαμβάνειν τε καὶ φυλάττειν. Ἴνα δὲ μὴ
 ες Γραικοὶ ἐπίσκοποι βαρύνωνται βάρει δι-
 ε δεισθαι τούτοις ἔρχεσθαι ἐκ τῆς τοιαύτης
 ε ὀφείλειν, καὶ εἰς τὰς ἐπίσκοπικὰς συνό-
 ἀρχιερέων Λατῖνων τούτους ἔρχεσθαι, εἰς τὴν
 ες ἐπιτηρήσει μόντοι τῶν Γραικῶν ἐπι-
 ἢ τῶν αὐτοῖς ὑποτεταγμένων, ἐκείνην βου-
 ειν τοὺς Λατῖνους ἀρχιερεῖς ἐν ταῖς ἰδίαις
 ἢ ἐνορίαις τὴν ἐξουσίαν, ἣν τῶ μητροπο-
 αῖς ἐπιτηρήσει τῶν αὐτοῦ συνερῖθων καὶ
 οὗ ὑπηκόων παραχωροῦσι τὰ κανονικὰ
 τε.

χιεπίσκοπῶ μόντων καὶ τοῖς Λατῖνοις ἐπι-
 δταν ταύτας τὰς ἐνορίας τὰς περὶ τοὺς

tum est, erga eos qui suo sunt suffraganeo subjecti
 jurisdictionem exercere.

Causæ quæ ad ecclesiasticum spectant forum, si
 controvertantur inter Græcos, a suo eorum gen-
 tili judicentur pontifice; si vero inter Latinum et
 Græcum; sive Græcus accusetur, ad Latinum loci
 pontificem referantur judicialiter dirimendæ, salva
 tamen apostolicæ sedis prærogativa, cujus opem
 vexati omnes immediate possunt implorare. Si ab
 episcopo Græco aliqua instituitur accusatio adver-
 sus Latinum episcopum in ea diœcesi in qua Græ-
 cus est episcopus, inde, cum necessitas postulave-
 rit, ad Leucosiæ recurratur archiepiscopus.

Præsentī hac Constitutione sancimus ut in civi-
 tate vel diœcesi in qua audientia forum actoris.
 vel rei est Latini pontificis, extra locum in quo
 episcopalis Græcorum constituta sedes est, si quid
 Græcus habet episcopus, ab uno eodemque foro
 cognoscendum esse, nec aliud quodquam legiti-
 mum esse tribunal juris dicendi Græcis, nisi forte
 in aliqua Græcorum Ecclesia ejusdem regni, vel
 archidiaconali, vel alia potestate rite a principio
 exemptum audientiæ forum exititerit; a quo ab ea
 Ecclesia ad Græcum episcopum, et hinc gradatim
 qui in ejus sunt ditone, quotiescunque his aliquid
 contigerit, se appellaverint.

Archiepiscopo et episcopis Latinis ad canonicè
 cognoscendum de criminibus vel injuriis et juribus
 ipsis suarum Ecclesiarum, in casibus illis potesta-
 tem in Græcos suarum civitatum vel diœcesum esse
 volumus, in quibus de jure ipsis Latinis convenit.

Ad synodum Latini episcopus Romæus qui ejus
 diœcesi sedem tenet episcopus, ac pariter abbates
 ejusque sacerdotes animarum curam habentes se-
 mel in anno expedite accedant, et synodica decreta
 quæ, Græcis quidem institutis catholicæ fidei non
 repugnantibus, et a Græcis receptis Ecclesiis non
 adversantur, suscipere et observare teneantur.
 Ne autem dicti episcopi Græci ex hujus observa-
 tione Constitutionis, qua ad episcopales etiam sy-
 nodos Latinorum pontificum accedere coguntur
 duplici græventur onere, statuimus ad diœcesanam
 synodum eos non esse cogendos.

In puniendis vero Græcis episcopis vel in eorum
 ditione constitutis, volumus Latinos pontifices in
 suis civitatibus et diœcesibus eam habere auctori-
 tatem quam metropolitæ in puniendis suis suf-
 fraganeis sibi que subjectis canonum concedunt de-
 creta.

Quando archiepiscopus et episcopi Latini eas
 diœceses in quibus Græci consistunt cum diœces-

sano vicario jure visitaverint. hac servata justitiæ A mensura pecuniarum a parochiis exigendas esse pronuntiamus : nimirum ipse archiepiscopus a quinque tantum parochiis exiaret : Paphi episcopus a quatuor, Famaugustus a tribus, et Nemesi similiter a tribus. Eam autem pecuniam a Græcis suæ diocesis et parochiæ singulis accipiant annis. Singulæ vero parochiæ summam præbeant triginta solidorum tornesiorum sive totidem byzantios, qui non exsuperent, sed eam exæquent quotam. Licet sane parochiarum numerum quæ ratione visitationis solvere tenentur, attenda Romanorum paupertate, ex misericordii provisione ita mediocrem esse decreverimus, quoniam vero Latinis quidem episcopis suarum Ecclesiarum bona ideo tradita sunt ut in ipsis debitum ministerii eorum munus integre, cum B necesse fuerit, explere valeant, si necessitas orthodoxæ fidei vel obedientiæ promptitudo quæ Romanæ debetur Ecclesiæ, vel morum disciplina postulerit, pluries ipsos Græcos esse visitandos, volumus, quo sine ullo Latinorum gravamine visitationis munus exsequatur, Græcos ipsos quidquid visitationi debetur suis sumptibus persolvere ; quando vero canonum constitutiones ipsi episcopis visitationis munus injungunt, tunc opus est ut Latini ipsi suis impensis munus obeant, cum etiam apostolus Paulus, nostri status exemplar, aliquoties victum sibi ipsi suarum labore manuum comparaverit, ne gravis foret iis quibus Evangelium prædicabat, qui cum doctori necessarios subministrare sumptus detrectassent eo ipso impediebant ne C prædicationis mysterium propagaretur.

Ut autem breviter quod æquum et justum est præcipiamus : habeant Latinorum Ecclesiæ in præfata insula decimas et oblenta jam consuetudo exigendi ejusmodi decimas per pontifices et clericos Latinorum executioni deinceps mandetur. Quocirca cum in hac parte servandam esse consuetudinem asseramus, nemo eorum existimet se immunem a solutione decimarum jure canonico et divino debitarum.

Quamvis itaque et Græcorum Ecclesiam regni Cypri ex hac constitutione non sit deinceps quidem habitura metropolitam suæ gentis, volumus tamen ejusmodi Germanum, Græcorum archiepiscopum, quoad vixerit nomine et honore dignitatis archiepiscopalis frui. Quam ob causam et eum usque ad mortem a potestate et ditione Leucosiæ archiepiscopi immunem prorsus esse volumus et decernimus, ac præcipimus ut, defuncto ejusmodi Germano, nullus alius Græcus archiepiscopus in præfata constituatur regno. Verum, ne ejusmodi ar-

Γραικούς, μετὰ τοῦ τῆς ἐνορίας δικαίου πτωταί, τὸ αὐτὸ ἐν ταῖς ἀπητημέναις ἐκ ἀπαγγέλλομεν τῆς δικαιοσύνης μέτρον αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον πέντε μόνον, τὸν τῆς τέσσαρας, τῆς Ἀμμοχώστου τρεῖς, καὶ Νεμισσοῦ ὁμοίως τρεῖς. Ἄ δὴ ἀπὸ τῶν Γραικῶν αὐτῆς ἐνορίας καὶ τῆς τοῦτου ἐπιτροπῆς ἵτωσαν κατ' ἔτος, ὧν ἐκάστη κεφαλαιῶν τριῶν σόλιδος τουρνεσιῶν, ἢ τοσαῦτα βυζάντια (ἢ μὴ περιττεύοντα, πλὴν ἐξισούμενα τούτω τῷ Πλὴν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπιτροπῶν τῶν μένων ἐπισκέψιας χάριν, κατανοουμένης τῆς χρείας τῶν Ῥωμαίων, διακρίνομεν εἰς αὐτοὺς οὕτως μετριοποιῆσαι. Ἐπεὶ μὲντοι τῆς τοιαύτης ἐπισκόποις πρὸς τοῦτο εἰσι τὰ τῶν αὐτῶν ἀγαθὰ παρακεχωρημένα, τοῦ ἑκάστη περὶ τὸ χρέος τῆς αὐτῶν ὑπουργίας οὐκ ἰσχύειν τὰ τῆς χρείας πληροῦν θέλομεν, ἢ ἢ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἢ τὸ ἀσῶσον τῆς ἡ τῆς ὀφειλομένης τῆ τῆς Ῥώμης Ἐκκλησίᾳ τῶν ἁθῶν ἀπαιτήσαι παιδείους τοῦ ἐπισκόπου τοὺς αὐτοὺς Γραικοὺς πολλαίς, ἀποτόσω ἐπὶ τοῦτο περὶ αὐτοὺς ἀνευ τινὸς βάρους ἐπὶ τῆς ἐπισκέψιας χρείας ἰδίαις δαπάναις. Ὅτι αὐτοῖς αἱ τῶν ἁγίων διατάξεις κανόνων ταῦτ τρέπωσιν, ὀφείλουσι διαχωρηγεῖν. ἐπεὶ καὶ ἰστολος Παῦλος τὸ πρὸς ὑπόδειγμα τῆς ἐκ καταστάσεως ἐνίοτε ἑαυτῶ τὴν ζωὴν τῶ τῶν κόπων ἐκτέτατο, τοῦ μὴ φορτικὸς εἶναι τοῖς οἱ ρυττε τὸ Εὐαγγέλιον, οἵτινες κατοκνοῦντες ρυγεῖν τῷ διδασκαλῷ δαπάνην, κατὰ τοῦτε τῆς χωρηγίας στεροθῶσι μυστηρίου.

Ὡς ἐν κεφαλαιῶ δὲ τὸ ἀνήκον δίκαιον τοῦ εἶναι τὰς δεκατίας ἐν τῇ προλεχθείσῃ νήσῳ τῶσαν αἱ τῶν Λατίνων ἐκκλησίαι, καὶ ἡ συνι παρακεκρατημένη εἰς τὴν τῶν τοιοῦτων δαλῆψιν ἀπὸ τῶν ἀρχιερίων καὶ τῶν κληρικῶν Λατίνων, εἰς τὸ ἐξῆς διαπραττομένη φυλακτι Διὰ τοῦτο μέντοι ἐν τούτῳ τῷ μέρει λ φυλακτιὸν τὸ ἔθος, μὴ τις αὐτῶν νομιζέτω ὑπεξήρημενον τῆς τῶν δεκατειῶν λύσεως τῶν λομένων κανονικῶ καὶ θεῶν δικαίων.

Τοίνυν κἄν καὶ ἡ τῶν Γραικῶν Ἐκκλησία τῷ Κύπρου ῥηγάτου κατὰ ταύτην τὴν ταίξιν, οὐκ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα μετροπολίτην τοῦ αὐτῆς εἶναι θέλομεν μέντοι τὸν τοιοῦτον Γερμανὸν τὸν τῶν κῶν ἀρχιεπίσκοπον κέχρηται ἂν ζῆ τῶ τῆς ἀρχιεπισκόπης ἀξίας ὀνόματι καὶ τιμῇ χρῆσθαι. οὐ ἔνακεν τοιοῦτον μέχρι τελευτῆς καλύομεν ὑπὸ τῆ ἐξ τοῦ τῆς Λευκωσίας ἀρχιεπισκόπου πανταλῶς ε καὶ τάττομεν ὡς, τελευτήσαντος κοῦ τοιοῦτου μανοῦ, τοῦ μὴ τιν' ἕτερον ἀρχιεπίσκοπον Γραταχθῆναι ἐν τῷ προλεχθέντι ῥηγάτῳ. Πλὴν το

(21) Βυζάντια. Nummi genus unius aurei. Innocent. III, lib. 1 epist. ad regem Portugallie : *Pater tuus centum byzantios annuatim Romanæ Ecclesiæ constituit censuales*. Horum autem pondus ex responsione ejusdem regis ad pontificem elicitur : *respondet enim se pro censu annuali decem anno-*

rum jam misisse mille aureos. Itaque singulanzantii unum pendebant aureum. Clarius ider gest. xv, ep. 179, ad patriarcham Antiochei *fratri tuo mille byzantios dedisse, ad mille orum valentiam*.

οὐσίτου ἀρχιεπίσκοπου Γερμανὸν περιφερῆσαι Ἀ
 γνωσμένου τοῦ θρόνου αὐτοῦ, τὸν προλεχθέντα
 σπον τῆς τῶν Γραικῶν καθέδρας τῆς ἐν τῇ
 κτῆς Λευκοσίας ἐνορίας ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τοῦ
 γημένου τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ, λύομεν αὐτὸν,
 τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τοῦ Ἀρσινου, τὸν τῆς
 ἐνορίας σχολάζοντα, τῇ τῆς ἀποστολικῆς
 ἰας ἀδείᾳ καὶ τῇ βουλῇ τῶν προῤῥηθέν-
 ἀδελφῶν· καὶ μεταφέρομεν καὶ δίδομεν αὐτῷ
 τὸν τοῦ διερχέσθαι ἐλευθέρως εἰς τὸν αὐτὸν θρό-
 νῳ προῤῥηθέντι δὲ Γερμανῷ ἀρχιεπισκόπῳ
 ηθεῖσας, τὸν θρόνον καὶ τὴν τῆς Σωλείας Ἐκ-
 κλησίαν ἐν πνευματικοῖς καὶ ἐν καιρικοῖς κατὰ τὴν
 ἡ βουλῆν καὶ ἐξουσίαν παρκαθίμεθα, παρ'
 ἰ κρατηθῆσόμενα αὐτῇ τῇ τιμῇ αἰ, καὶ τῷ
 ἀρχιεπισκοπικῆς ἀξίας ὀνόματι ἐπισκοπικῶς B
 κινόμενα· οὗτος μόντοι τοῦ εἶναι αὐτὸν ἐλεύ-
 ῃ ἐν τῷ ῤῥηθέντι θρόνῳ τῆς Σωλείας, ἢ παρὰ
 κκλησίᾳ τῶν Γραικῶν τοῦ Ἁγίου Βαρνάβα τῆς
 ιασίας, ἢν εἰς τὸν ἐπίσκοπον τοῦ αὐτοῦ θρό-
 νου τῆς τοιαύτης εὐεργεσίας τῆς ἡμετέρας
 κείως καθήκειν εἰς τὸ διηκτικῶς βουλόμεθα καὶ
 τὴν αὐτοῦ θέλησιν κατοικεῖν. Αὐτοῦ δὲ τοῦ
 ἐπισκόπου θανάτου, ἐν τῷ τῆς Σωλείας θρόνῳ
 εἰς αὐτῇ χρηρῆση, ἀπλοῦς μόνον τοῦ τῶς Γραι-
 κῶν ἐπίσκοπος χειροτονείσθω, ὅς τῷ τῆς
 οσίας ἐπισκόπῳ τῷ αὐτῷ τρόπῳ ᾧ καὶ οἱ ἄλλοι
 εἰς ἐπισκόποις, κατὰ τὴν πρόνοιαν τῆς παρουσίας
 αὐτὸν μόντοι Γερμανὸν, τὸν τῶν Γραικῶν
 ἰον, οἷς μοναστήρια, ἐκκλησίας, κληρὸν καὶ
 τῶν Γραικῶν τῆς πόλεως Λευκοσίας καὶ ἐνο-
 βουλόμεθα ἔχειν ἐκείνην τὴν ἐξουσίαν τὴν
 σπουδίαν τῷ ἐμπεισταμένῳ θρόνῳ αὐτοῦ, ἢν
 ἄλλοι τῶν Γραικῶν ἐπίσκοποι τοῦ τῆς Κύπρου
 ἰτου ἐκ τῆς τοιαύτης προμηθείας εἰς τοὺς Γραι-
 κούς αὐτοῖς ὑποταγμένους ἐπιπράττουσιν.
 οὐλομένου αὐτῷ τῷ τῶν Γραικῶν ἀρχιεπισκόπῳ
 τε, ἢ τὴν τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς ἀξίας λειτουργίαν
 ἀσκήσουσι, αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν
 κόνων τῶν Λατίνων ἐπὶ τοῖς Γραικοῖς περὶ τὴν
 ἐλευθέρωσιν τῶν ἀρχιεπισκοπικῶν ἐξουσία
 ἡσικεῖν τὴν τῆς διενέξεως ὕλην ἀφελείσθω.
 ἔττομεν τοίνυν καὶ θεσπίζομεν τοῦτον αὐτὸν
 ἐπίσκοπον τῶν Γραικῶν Γερμανὸν, ἕως ἂν ζῇ,
 τῆς καταστάσεως τῆς τοιαύτης διαταγῆς ἄνευ
 ἰορίας τῶν Λατίνων ἀρχιερέων ἐλευθέρως, ὅταν
 εἰ κανονικῶς τοὺς Γραικοὺς τοὺς ἐκλεχθέντας
 Κύπρῳ καθέξῃς χειροτονήτους εἰς ἐπισκόπους,
 ἀπὸ τῶν Λατίνων ἀρχιερέων, εἰς ὧν παροικίας
 , ἐπισφραγισμένους, ἀδείᾳ μητροπολιτικῇ,
 τὰς ἱερὰς τάξεις προβιβαζόμενους, χειροτο-
 τούς δὲ ἄλλους τοῦ αὐτοῦ ῤῥηγῆτος Γραι-
 κῶν ἐπισκόπους συγκαλείτω πρὸς τὸ τῆς τοιαύτης
 σπουδίας μυστήριον τελεῖν· καὶ περὶ πάντας
 Γραικοὺς τοῦ αὐτοῦ ῤῥηγῆτος τῇ αὐτῇ ἀδείᾳ
 ἐμέτω τὴν τῆς ἐπισκέψεως λειτουργίαν ὅταν
 ἢ δικαίου ἐπιμεληθῆ· καὶ ἐν ταῖς τοιαύταις
 κοπαῖς, ἢ ἐν αὐτοῖς ἀνήκουσι λόγῳ ἐπι-
 τῆς, ἢν μητροπολιτικὴν οἱ θεῖοι κανόνες παρὰ

chiepiscopus Germanus palabundus oberret nullo
 suo acceptus throno, præfatum episcopum sedis
 Græcorum Soliæ, diœcesis Leucosiæ, a suo quo
 tenetur Ecclesiæ vinculo solvimus et ad episcopa-
 lem sedem Arsinoes, diœcesis Paphi. vacantem,
 apostolicæ potestatis auctoritate ac præfatorum
 fratrum nostrorum consilio, transferimus, eique
 potestatem facimus libere progrediendi ad suam
 eam sedem. Præfato vero Germano archiepiscopo
 prædictam Soliæ sedem et Ecclesiam in spiritua-
 libus et temporalibus, ex eorumdem consilio ea-
 demque potestate deferimus, ab ipso semper cum
 suo retinendam honore et archiepiscopalis dignitatis
 nomine et episcopali auctoritate regendam; ita ut
 in sua sit potestate et voluntate pro suo libitu in-
 colere vel dictam Soliæ sedem vel degere apud
 Græcorum ecclesiam S. Barnabæ Leucosæ, quam
 ad episcopum hujus sedis ex præsentis nostræ
 hujus Constitutionis beneficio perpetuo spectare
 volumus. Eo autem archiepiscopo defuncto, sine
 ulla controversia Soliæ sedem quoties suo fue-
 rit orbata pastore, ex Græcorum duntaxat gente
 episcopus eligatur, qui Leucosiæ episcopo, eodem
 modo quo et alii episcopi Græci Latinis tenentur
 subesse episcopis, ex præsentis tenore Constitutionis
 etiam ipse subsit.

Γραικοὶ ἐπίσκοποι ὀφείλουσιν ὑποκείσθαι τοῖς Λα-
 διατάξεως ὑποτατῆσθω.

Ipsam porro Germanum Græcorum episcopum
 ad monasteria, ecclesias, clerum et populum Græ-
 corum Leucosiæ civilitatis et diœcesis regendum
 promovemus, ea potestate præditum in concedita
 sibi sede, quam alli Græcorum episcopi regni Cypri
 ex ejusmodi provisione in Græcos sub eorum
 ditione constitutos obtinent.

Eo tandem Græcorum archiepiscopo vivente,
 sive archiepiscopalis dignitatis munere fungente,
 ipsi quidem archiepiscopo et episcopis Latinorum,
 ut exciendi materia dissidii tollatur, de archiepisco-
 palibus consequendis juribus supra Græcos ablata
 sit potestas.

Præcipimus igitur et mandamus ut ipse Græco-
 rum archiepiscopus Germanus, quoad vixerit,
 ex hujus dispositione Constitutionis, sine Latino-
 rum controversia episcoporum, quotiescunque
 Græci in Cypro canonicè fuerint effecti, ut postea
 ordinentur episcopi, et a Latinis pontificibus in
 quorum sunt diœcesibus consignati, auctoritate
 metropolitana ad sacros ordines promovendi, eos
 libere censeat; alios vero ejusdem regni Græco-
 rum episcopos ad ejusmodi ordinationis sacra-
 mentum perficiendum advocet, et in Græcos omnes
 ejusdem regni eadem auctoritate visitationis munus
 exerceat quoties de jure exercendum erit; et in
 istos episcopatus vel in eos qui ratione episcopatus
 in ejus sunt ditione, quam metropolitanicam divini
 tradunt canones, plenariam eam habeat potestatem,
 eosque in vita ipsius archiepiscopi regat: siquidem

Latini quorum hæc aliaque sunt jura ex præsentis constitutionis sanctione, post ejusmodi archiepiscopi mortem ea obtinebunt; eo autem nolente nullatenus se ipsos ingerant: salva in ejusmodi re et in reliquis aliis casibus manente potestate Leucosiæ archiepiscopi et Latinorum episcoporum. Archiepiscopus tamen Græcus eam habeat potestatem quam ipsi Leucosiæ archiepiscopo ratione metropolis et aliis Latinis episcopis ratione diœcesum in Græcos omnes præfati regni ex nostra dispositione hæc traditi constitutio

τοῖς ἄλλοις ἐπισκόποις τοῖς Λατίνοις λόγῳ ἐνοριῶν τῆς ἡμετέρας διατάξεως δίδωσι τὸ κατὰστημα,

Dicto item Græcorum archiepiscopo vivente, quemadmodum et deinceps, quoties in Romæ civitatis et diœcesis Leucosiæ jus dicendum erit de criminibus et aliis, sine præfato archiepiscopo Germano Latinus assidebit archiepiscopus. Quæ jurisdictioni Latinis aliis episcopis præfati regni per hanc constitutionem in episcopos, clericos aliosque Græcos earumdem civitatum et diœcesum tradita est. Quamvis et archiepiscopis Germani personam, quousque vixerit, in omnibus et per omnia volumus immunem esse ab archiepiscopi Latini potestate, tamen ab ipso quidem præsentis constitutionis incipiat observatio.

Idem ipse Germanus archiepiscopus concessæ sibi Soliæ sedis nomine Latino archiepiscopo legitimam obedientiæ professionem ex superius tradita forma faciat. Ex ejusmodi autem professione et obedientia nullam prorsus volumus Latinum archiepiscopum habere potestatem puniendi ipsius archiepiscopi Germani personam, aut quidquam ei præcipiendi in quovis unquam casu ut per singulare immunitatis privilegium ejus duntaxat personæ ex hac constitutione datum, sine ulla prorsus perturbatione usque in finem quietam ipse tranquillamque vitam ducat.

Quoties autem a præfato Germano, Græcorum archiepiscopo, ad Latinum appellatum fuerit archiepiscopum, teneat appellatio, salvo prælacionis jure apostolicæ sedis. Leucosiæ archiepiscopus post dicti Germani, Græcorum archiepiscopi, mortem, Græcos suæ provincie in civitatibus vel diœcesibus suffraganeorum suorum degentes jure suæ metropolis, quod ei convenire volumus, visitabit. Ab omnibus autem harum civitatum Græcis generatim in quavis civitate pro singulis parochiis sumet singulis annis vel summam sexaginta solidorum tonnesiorum vel totidem byzantios non minoris vel majoris valoris, nec amplius quidquam.

Eandem potestatem quam hisce præsentis constitutionis decretis in judicio latis tum Græcis, tum Latinis pontificibus regni Cypri tradidimus, etiam decretam esse Syris ejusdem regni, qui eisdem ac Græci præditi sunt moribus et institutis, ex com-

Α χωρεῖται, ἔχεται περιουσίαν καὶ ἐν τῇ ἐσθῇ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τούτου ἀρχίτω· καὶ γὰρ οἱ Λατῖνοι πρὸς οὓς εἶσι ταῦτα καὶ ἄλλα δίκαια, κατὰ τὴν παρούσης διατάξεως θέσπισμα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τοιοῦτον ἀρχιεπισκόπου καθέξουσιν αὐτοὶ ἢ μὴ θέλοντες μηδαμῶς ἐμβαλλέσασθαι ἐκείνοις ἐπιζομένης ἐν τοσούτῳ τῷ τῆς Λευκωσίας ἀρχιεπισκόπου καὶ τοῖς Λατίνοις ἐπισκόποις καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς συμβάσει ἐξουσίας· ἀλλ' οὖν ὁ Γραικὸς ἀρχιεπίσκοπος ἔχεται ἐξουσίαν, ἢν αὐτῷ τῇ τῆς Λευκωσίας ἀρχιεπισκόπου λόγῳ μητροπόλεως, καὶ αὐτὸν περὶ πάντας τοὺς Γραικοὺς τοῦ βῆθόντος βῆθόντος

Πλὴν τοῦ βῆθόντος ἀρχιεπισκόπου τοῦ Γραικῶν ζῶντος, ὡς περ καὶ μετέπειτα, ἐκαστὸν ἐνορία καὶ τοὺς Ῥωμαίους τῆς πόλεως Λατικῆς ἐνορίας, χωρὶς τοῦ προλεχθέντος ἀρχιεπισκόπου Γερμανοῦ, ἐν ἐγκλήμασι καὶ ἄλλοις ὁ Λατικὸς ἀρχιεπίσκοπος παρακαθῆται· ἢ τοῖς ἄλλοις λαϊκοῖς ἐπισκόποις τοῦ προβῆθέντος βῆθόντος διὰ τῆς τῆς διατάξεως εἰς ἐπισκόπους, κληρικούς καὶ τῶν ἄλλων Γραικοῦς τῶν αὐτῶν πόλεων καὶ ἐνοριῶν παρακαθῶρηται. Κἄν καὶ τὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γερμανοῦ πρόσωπον μέχρις αὐτοῦ τελευταίου πᾶσι πᾶσιν ἐξηρημένον εἶναι θέλωμεν ἀπὸ τῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Λατικῶν ἐξουσίας, θραως μὲντοι ὁ αὐτῷ ἢ φύλαξις τῆς παρούσης διατάξεως ἀρχίτω.

Ὁ αὐτὸς Γερμανὸς ἀρχιεπίσκοπος ἐνόματι τῆς Σωλείας θρόνου· τῆς παρακαχωραμένης αὐτῷ τῆς Λατικῆς ἀρχιεπισκόπου ἐνόμοτον ὁμολογίαν ποιῶν τῷ ὑπακοῆς κατὰ τὸν ἐγνωσμένον τύπον ἐκείνη· Ἐκ τῆς ὁμολογίας δὲ καὶ ὑπακοῆς τοιαύτης ὁ Λατικὸν ἀρχιεπίσκοπον διανοεῖσθαι εἰς τὸ τοῦ τῶν Γερμανοῦ τοῦ ἀρχιεπισκόπου πρόσωπον ἢ ἐτάττειν τι αὐτῷ ἐν ὀπισθῆσθε χεῖρσιν οὐδὲν βουλόμεθα ἔχειν περιουσίαν, ἵνα, παρακαχωρηθῆ μόνον ὑπεξαίρεσις τῷ προσώπῳ αὐτοῦ, ταύτη ἢ διατάξει ἐντελῶς καὶ ἀδισαίστως διαῆγη.

Εἰ πο-ε δὲ ἀπὸ τοῦ προλεχθέντος Γερμανοῦ, τοῦ τῶν Γραικῶν ἀρχιεπισκόπου, ἐκκλησθεῖν πρὸς τὸν Λατικὸν ἀρχιεπίσκοπον, σωζομένης τῆς ἀποστολικῆς τοῦ ἀποστολικῶν θρόνου ἐγκαλεισθεῖν ὁ δὲ τῆς Λευκωσίας ἀρχιεπίσκοπος μετὰ τὴν θάνατον τοῦ βῆθόντος Γερμανοῦ, τοῦ τῶν Γραικῶν ἀρχιεπισκόπου, τοὺς Γραικοὺς τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ἢ τῆς πόλεων ἢ ἐνοριῶν τῶν αὐτοῦ συνερίθων ἐνοριῶν τῆν αὐτοῦ μητροπόλεως, ὁ αὐτῷ θέλωμεν αὐτοῦ ἐπισκέψεται. Μίαν μόντοι ἐν ἐκαστῇ πόλει ἐνορίῳ παρὰ πάντων τῶν Γραικῶν τούτων τῶν πόλεων κοινῶς κατ' ἐπιτροπὴν λαμβανέτω κατ' ἔτος ἢ ἑξήκοντα σόλιδος τουργεσιῶν κεφάλαιον, ἢ ττοσάκτα βουζάντια τὰ ἰσόποσα τούτοις, μὴ πλέον.

Ἐκατέρων τοίνυν ἐξουσίαν, ἢτοι Λατικῶν καὶ Γραικῶν ἀρχιεπισκόπων τοῦ τῆς Κύπρου βῆθόντος δικαιοῦς τοιοῦτοις ὅροις τῆς ἡμετέρας διατάξεως, ὁμοίως καὶ τοῖς Σύροις τοῦ αὐτοῦ τὰ αὐτὰ κατὰ τῶν Γραικῶν ἔθνη καὶ ἔθνη, κεισὸν τε δικαιοῦς ἀπὸ

ἢ ἀπὸ τῶος φυλάττουσιν, ἐπισφραγισμένη τῇ Α μuni juris sententia a cunctis observanda, consi- gnata presentis hujus sanctionis auctoritate man- damus.

ἢ μὴ δ' ἑτέροις τοῦς τῆς ἡμετέρας διατάξεως ; τολμῆσαι παραβῆναι, ἢ ἐτι μητροπόλεως ἢ μητρόπολιν αὐτοῦς λόγους διαζητεῖν· πλὴν ἐν τῷ τῇ ἀληθείᾳ πάντων εἰρήνῃ, ἑκάτεροι μὲντοι ἀλλήλους μέλη διὰ ὁμοφυχίας συνένωσιν καὶ συναθείας, γένοιτο τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς ἐν κ. Δμην.

δοθεῖς Ἀναγκία διὰ χειρὸς τοῦ μαίιστωρος Ἰερ- ου, τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας Ῥώμης κουβουκου- νου καὶ νοταρίου, τῇ ἐνάτῃ Ἰουλίου, ἰνδ'. γ', τοῦ Κυρίου σαρκώσως χιλιοστῶ διακοσιοστῶ ἰστῶ, τοῦ τοῦ παπάτου ἀρχιερέως τοῦ τετάρ- τικα Ἀλεξάνδρου πέμπτου ἔτους ἄγοντος.

Nemo autem utriusque partis hujus nostræ con- stitutionis decreta infringere audeat, aut metropo- lis vel immunitatis rationes suas amplius disqui- rere ; sed in Christo, qui est omnium pax vera, singuli invicem membra per unanimum concordiam et eorumdem morum institutionem effecti, unum efficiamur corpus ejusdem capitis. Amen.

Datum Anagninæ manu magistri Jordanis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ cubicularii et notarii, die nona Julii, indict. iii, anno Incarnacionis Dominicæ 1260, pontificatus Alexandri. papæ IV anno 5.

Ἰ. Ἀλεξάνδρος Ἐκκλησίας Υπέργα- γῶ Ὁττω πίσκοπος ὡ Στέφανος πίσκοπος	Ἀναστάσιος		Καθολικῆς ἐπίσκοπος ψα. Τουσκουλάνου ὑπέργαγα. Πραϊνεστίνης ὑπέργαγα.
	ὁ ἅγιος Πέτρος	ὁ ἅγιος Παῦλος	
	Ἀλεξάν- Πάπα	δρος τέταρ	
	το	ς	
	νεο λογιερ		

Ego Alexander Ecclesiæ Sub- Ego Otto Episcopus Ego Stephanus Episcopus	Svscipe		Catholicæ Episcopus scripsi Tusculanus subscripti Prænestinus subscripti
	Sanctvs Petrvs	Sanctvs Pavlvs	
	Alexan- Papa	der IV	
	ωνη υπαριε		

Δι τῶν καρδινάλιων ὑπογραφαί.

Ῥῶ ἀδελφὸς Ἰωάννης (22), ὁ πρεσβύτερος καρδινά- C του Ἁγίου Λαυρεντίου ἐν Λευκίῃ, ὑπέργαγα.

Ῥῶ ἀδελφὸς Οὐγγος, ἐπιτεγραμμένος πρεσβύ- τῆς Ἁγίας Σαβίνης καρδινάλιος, ὑπέργαγα.

Ῥῶ Ρικάρδιος, τοῦ Ἁγίου Ἀγγέλου διάκονος ἰναλίας, ὑπέργαγα.

Ῥῶ Ὀκταβιανός, ὁ τῆς Ἁγίας Θεοτόκου Μα- τῆς ἐν Πλατεία ὁδοῦ διάκονος καρδινάλιος, ὑπέργαγα.

Ῥῶ Ἰωάννης, τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐν τῇ φυ- 1) Τουλλιανοῦ διάκονος καρδινάλιος, ὑπέργαγα.

Ῥῶ Ὁτομπόνος, τοῦ Ἁγίου Ἀδριανου διάκονος ἰναλίας, ὑπέργαγα.

ἢ γενοῦσας ἐπιμελοῦς τῆς παραθεσιως τοῦ του μεταγράμματος πρὸς τὰ ἀρχαία γράμμα- ἰμολογοῦμεν τοῦτο τὸ μετάγραμμα ἀληθῆς εἶ- D ναι τὴν ἀληθῆ περιληψιν τῶν ἐξ ἀρχῆς γραμ- μων, ἰδόντες ἂ μεταγράφησαν ἐκ προσταγῆς καὶ πῶς ἡμετέρας, καὶ διακριστικῶς ἐπερχομένης τοῦ κάτωθεν γεγραμμένου νοταρίου οὐδενὸς κειμένου οὐδ' ἐλαττωθέντος γράμματος, ἢ συλ- ; τὸ ἐλαττοῦν ἢ ἄλλοιόν τὴν τῆς ἀληθείας γασιν. Ἦτινι μεταγραφῇ δημοσία πιστεύειν ἐν κρίσει καὶ ἐκτὸς βουλόμεθα ὡσπερ καὶ τοῖς ἐς γράμμασιν. Εἰς οὐ πράγματος μαρτυρίαν ἐλεωτέραν πιστώσιν τὸ παρὸν μετάγραμμα, ἢ ἠμόσιον δικαίωμα, ληφθῆν ἀπὸ τῶν κυρίων

Cardinalium subscriptiones.

Ego frater Joannes, Sancti Laurentii in Lucina presbyter cardinalis, subscripti.

Ego fr. Hugo supradictus presbyter. sanctæ Sa- binæ cardinalis, subscripti.

Ego Riccardus, Sancti Angeli diaconus cardina- lis, subscripti.

Ego Octavianus, Sanctæ Dei Genitricis Mariæ in Via Lata diaconus cardinalis, subscripti.

Ego Joannes, Sancti Nicolai in Carcere Tulliano diaconus cardinalis, subscripti.

Ego Otthobonus, Sancti Adriani diaconus car- dinalis, subscripti.

Et diligenti facta collatione hujus transumpti cum antiquo exemplari, fatemur hoc transumptum esse verum ac veram comprehendere sententiam primi exemplaris, scientes, ea quæ descripta sunt ex nostro decreto et voluntate et accurata discus- sione a subscripto notario fuisse exarata, nihil addito, neque syllaba vel littera dempta quæ mi- nuat vel mutet veritatis substantiam. Cui publico transumpto fidem in judicio et extra haberi volu- mus non secus ac primo exemplari. In cujus rei testimonium majoremque fidem, præsens tran- sumptum seu publicum instrumentum, a præfatis veris exemplaribus descriptum, cum Facultatis si- gillo procuratori Leucosiæ Ecclesiæ tradidimus.

1) Ἐγὼ Ἰωάννης. In actis Alexandri IV im- nis non reperitur nomen istius cardinalis. In- sia tamen Sanctæ Agnetis Romæ in marmorea

inscriptione consecrationis ejus ecclesiæ, factæ ab eodem Alexandro IV anno 1254, est Joannes card. tituli S. Nicolai in Carcere Tulliano.

γραμματων των προλεχθέντων επισφραγίσμασιν ενεργίας, τῷ ἐπιτρόπῳ τῆς ἐν Λευκωσίᾳ ἐκείνης παρέσχομεν.

Scipum Leucosiae in aula archiepiscopi, anno ab Incarnatione Domini 1297, indiet. xv, die 4 Maii. Theobaldi publici notarii calamo scriptum praedictum decretum a praefato domino archiepiscopo viva vocis oraculo editum in civitate Leucosiae, in aula archiepiscopi, ipso archiepiscopo pro tribunali sedente, coram iudicialiis testibus: Adamo Carmeli, magistro Thoma, jurisconsulto Sarephano; domino Cintino doctore, sacerdote; domino Crispino, sacerdote et exarcho ecclesiae Leucosiae; clia Alemanno, exarcho; magistro Beneto, Viennensi; Petro Rhexiensi, catholico notario; Nicolao Mutelario, catholico notario; Bernardo Risinii e Rivalto domestico; et compluribus aliis testibus ad hoc specialiter vocatis.

τοῦ Μουτσαρίου καθολικοῦ νοταρίου · Μπερνάρδου ἄλλων μαρτύρων εἰς τοῦτο κληθέντων ἰδίως.

Et ego Theobaldus, Veronensis, publicus notarius, praedictum transumptum ex germanis exemplaribus papae jam exhibitis, quemadmodum reperi in originali, ita in hoc transumpto de verbo ad verbum interpretans descripsi, ex mandato et jussu domini iudicis et officialis, ut supra dictum est, nihil addito vel detracto aut mutato de scripturae substantia nisi forte ex incuria aliqua littera vel syllaba inconsiderate oculos effugiens mutata fuerit, et nunc consueto meo sigillo obsignavi. Et diligenti facta collatione huius transumpti cum originalibus litteris, comprobatur hoc transumptum verum esse vereque respondere exemplari scripto nobis exhibito, quod ex mandato et voluntate nostra descriptum est, cum discussione notarii inferioris descripti. Testes autem horum fuere domini, nimirum, Erithlus Bernensis; Thomas Retomi, caballarius; magister Coraldus, Anconitanus; magister Guillelmus, Templi advocatus; Petrus Anselmi et Guillelmus Lamperti, ambo notarii publici. In cuius rei testimonium majoremque fidem praefatus minister suo hoc firmavit testimonio. Ego Theobaldus, Veronensis, forensi et imperiali auctoritate publicus notarius, ex originali scripto desumptum esse fateor. permissione et facultate domini, cuius id muneris est, mihi facta ejusque discussione inserta, propria manu subscripsi et ex fide transtuli nihil addito vel detracto quod sensum mutare queat vel exemplaris scripti sententiam; et a domino papa Leone œconomō et Soliae electo episcopo rogatus huic depositioni adfui et peculiari meo sigillo signavi.

Λέοντας, οἰκονόμου καὶ τῆς Σολείας ὑποψηφίου (23), ζα, καὶ τῷ ἐμῷ ἰδίῳ βουλλωτηρίῳ ἐπισφραγισάμην.

(23) Τῆς Σολείας ὑποψηφίου. Ὑποψήφιος est episcopus per suffragia electus, non tamen adhuc consecratus, quasi sub calculis ac suffragiis, eo quod tantum calculus electus, necdum praesentatus imperatori, nec renuntiatus, nec consecratus, Codinus, De offic. Cpolit., cap. 20, n. 4, postquam per suffragia duodecim episcoporum electus est

A Γέγραπται ἐν Λευκωσίᾳ, ἐν τῇ τοῦ ἀρχιεπισκοπῆς αὐλῇ, ἐπεὶ ἀπὸ τῆς ἐνσάκου οἰκουμένης, ἐπὶ ἰνδ. ιε', Μαΐου δ', τῷ τοῦ Θεοπαύλου κεινοῦ νοταρίου καλὰ μὲν γραφὴν τὸ προῤῥηθὲν πρόσταγμα ἀπὸ τοῦ προλεχθέντος κυροῦ ἀρχιεπισκόπου ἐμψύχου ἡμετέρου χρησιμοδοτήματι, ἐν τῇ πόλει Λευκωσίᾳ ἐν τῇ τῷ ἀρχιεπισκόπου αὐλῇ, αὐτοῦ τοῦ ἀρχιεπισκοπῆς ἐκ βήματος καθημένου ἐνώπιον τῶν δικασταίων Ἀδάμ, τοῦ ἐπὶ Καρμῆλου · τοῦ μαΐστορος Θωμᾶ τοῦ νομοδιδασκαλοῦ, τοῦ ἐπὶ Σαραφᾶ · τοῦ κυροῦ Κωνσταντίνου, διδασκαλοῦ ἱερέως · κυροῦ Κρισπίου, ἱερέως καὶ ἐξάρχου τῆς τῆς Λευκωσίας Ἐκκλησίας... κλιὰμ Ἀλεμάννου, ἡ ἐκλειφθέντος ἐγγῶν · μαΐστορος Βαινέτου ἀπὸ Βιέννας · Πέτρου ἐπὶ τῆς Ρηγίου, ἀποστολικοῦ νοταρίου · Νασίου ἐπὶ Ρετίνου ἀπὸ Ρεβάλλου, οἰκειασκοῦ, καὶ ἄλλων

B Κἀγὼ Θεοπαύλος ἀπὸ Βερόνας, δημόσιος κληρικός, τὸ προῤῥηθὲν μετάγραμμα ἐκ τῶν κληρικών τῶν Πάπας γραμμάτων τῶν προκταθέντων καὶ ἐν τῷ κυρίῳ ἔγρον, οὕτως ἐν τούτῳ τῷ μεταγραφῆται ἀπὸ λόγου εἰς λόγον μετάγραψα ἐξ ἐπιτροπῆς καὶ προτάξεως τοῦ προῤῥηθέντος κυρίου δικαστοῦ καὶ ἡμετέρου κληρικοῦ, ὡς ἄνωθεν διδῶνται · οὐδενὸς προστεθέντος ἢ ἐκλειφθέντος ἐκ τῆς τῆς γραφῆς οὐσίας, εἰ μὴ τις γράμματός τινος ἢ συλλαβῆς χάριν ἀσυνεφείας, καὶ νῦν τῷ ἰδίῳ σφραγίσματι τῷ ἐκείνῳ ἐσφραγίσκα. Καὶ γεγονυίας ἀκριβῶς ἀντιπαράθεσως τῆς τοιαύτης μεταγραφῆς ἀπὸ τῶν κυρίων γραμμάτων, μαρτυρεῖται τοῦτο τὸ μετάγραμμα ἀληθές, καὶ τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ κυρίου ἐγγράφου ἡμῖν ὑπέδειξε, ἐπιτροπὴ δὲ ἐπιταγῆς καὶ θελήσεως ἡμετέρας ἢ διακρίσει τοῦ νοταρίου κάτωθεν γραμμαμῆνον. ἢ δὲ μάρτυρες τούτου γεγονασί κύριοι Ἐρεθίλος ἐπὶ Βέρνου, Θωμᾶς ἀπὸ Ρετόμου, καθολικὸς κληρικός, μαΐστορ Κοράλδος ἀπὸ τῆς Ἀγκόνας · ὁ μαΐστορ Γουλιέλμος ἀπὸ τοῦ Τέμπου συνήγορος · ὁ Πέτρος ἐπὶ Ἀνσελμου, καὶ Γουλιέλμος τοῦ Λαμπέρτου, δημόσιοι νοταριοί. Εἰς οὗ πράγματος μαρτυρίαν καὶ περισσοτέραν ἀσφάλειαν ὁ προλεχθεὶς ἡμετέρος τοῦτο ἐσφράγισε τῆς αὐτοῦ μαρτυρίας. Ἐπὶ Θεοπαύλου ἀπὸ Βερόνας, τῆς αὐλῆς καὶ ἀδείας δημόσιος κληρικός, ἐκ τοῦ κυρίου ἐγγράφου λαβὼν ἀδείαν καὶ προστάξει τοῦ κυρίου τοῦ τὴν λειτουργίαν ἐκπληροῦντος ἐμοὶ γεγονυίας, καὶ τῇ αὐτοῦ ἐπιτροπῇ τῇ ἰδίᾳ χειρὶ ὑπέγραψα καὶ πιστῶς μετέθεκα, οὐδενὸς προστεθέντος ἢ ἐκλειφθέντος ἡμετέρου ἄλλοιούσιν τὴν ἀπόφασιν ἢ τὴν τοῦ κυρίου ἐγγράφου περιλήψιν · καὶ ἀπὸ τοῦ κυρίου ἐπὶ παρακληθείς εἰς ταύτην τὴν δημοσίαν θέσιν σφραγίσκα

patriarcha Cp. sedente imperatore in throno, legitur ὁ ὑποψήφιος πατριάρχης · ὁ ὑποψήφιος γὰρ μὴ τότε λέγεται, καὶ καθιερῶν ἐπ' αὐτοῦ · Venit electus, seu suffragiis obnoxius (sic reddit Gretserus), et usque enim hoc nomine appellatur, et sedet in illo throno. Deinde renuntiatur patriarcha ab imperatore, ac demum consecratur in ecclesia S. Sophiae

Alexandri IV Constitutionem Cypriam confirmavit Sixtus IV anno 1472. Ejus bullam extulario S. Sophiæ Nicosiensi, in bibliotheca S. Marci Veneta asservato, edidit vir ssimus D. de Mas Latrie in *Historia insulæ Cypri* (1re partie. Documents). Eam, quam-æculis duobus posteriorem, priori subjicimus propter materiei cognationem.

SIXTI IV

ROMANI PONTIFICIS

BULLA

AD EPISCOPOS GRÆCOS, ARMENOS, NESTORIANOS ET JACOBITAS IN INSULA CYPRO CONSTITUTOS.

Jurisdictionem ecclesiasticam in locis tantum eorum sedi olim assignatis, Soliæ scilicet, Arsinoe, Lefkara et Karpasso, exercent.

(1472. Jan.-Aug. — Romæ.)

(Venise Bibl. de Saint-Marc. Ms. LVI. Classe IV de l'app. aux Mss. latins. Cartulaire de Sainte-Sophie de Nicosie pièce n. 94).

tus episcopus, etc. Ad perpetuam rei memo-
ne, fide dignorum relatibus, ad nostrum per-
auditum quod, in civitate et diocesi Nico-
ibus, fuit esseque consuevit et hodie est
opus Grecus, loci Soliæ², qui ultra locum
ictum, unde nomen summit, et in quo tribunal
re potest, in civitate et diocesi predictis, in
udicium ecclesiæ Latine, que pastore jam diu
uit³ qui jura et libertates ecclesie predictæ de-
lere et tenere posset aut sciret, omnia et sin-
t que jurisdictionis et officii episcopalis occu-
t et exercere presumit; ubi dictus Grecus
opus et alii Armenorum seu Jacobitarum et
um diversarum sectarum heresin et scismatici-
m etiam ibidem et in aliis regni Cypri diocesi-
et etiam civitatibus, que Latinis diocesanis

subjecte et sub ipsorum cura existunt, quecumque,
contra sacros canones, Apostolice Sedis regulas,
ac sanctorum Patrum consuetudines, nullos ad
ordines sacros nisi per simoniam et pecuniam et
alias illicitas pactiones, et aliquatenus bigamos.
spurius et quoscumque ex illicito cohitu procreatos
penitus inhabiles, alios et alias omnino litterarum
imperitos ordinant et promoveri⁴ permittunt; et,
quod deterius est, propter nimiam ignorantiam,
ecclesie Romane decreta spernentes, quarto et
tertio quandoque consanguinitatis et affinitatis
gradibus tam in contracto quam in contrahendo
matrimonio dispensare, ac pro libito matrimonia-
les et alias causas spirituales audire et deffinire,
nec non dinittendi uxores et alias accipiendi li-
centiam prebere, in maximum Romane ecclesie et
Latine vilipendium, ac Latinorum prejudicium, ad

a bulle d'Alexandre IV de l'an 1260, connue
l'histoire ecclésiastique sous le nom de *Con-
tion chypriote*, avait confirmées décisions de
stin III (a), en vertu desquelles les anciens
hés grecs étaient réduits à quatre, nombre des
hés latins institués dans l'île, et avait ordonné,
utre que les évêques grecs ne résideraient
dans les mêmes villes que les évêques latins.
fut assigné pour le siège de l'évêque grec du
èse de Nicosie; Arsinoé, pour celui de Baphos;
asso, pour celui de Famagouste, et Lefkara,
celui de Limassol. Les autres évêques dissis-
s durent plus tard résider et exercer leur ju-
tion dans ces mêmes lieux, afin de ne point

gèner l'action des pasteurs catholiques. La cour de
Rome était obligée de rappeler de temps à autre
ces prescriptions, dont les évêques des communions
orientales cherchaient toujours à s'éloigner.

² La vallée de Solia au N. de l'Olympe.

³ *Que pastore jam diu caruit.* Il paraîtrait, d'après
ces expressions, que l'archevêché de Nicosie va-
qua quelque temps entre la démission de Guil-
laume Gonème et la promotion de Louis Pérez Fa-
brice; ou bien que la cour de Rome ne reconnut
pas comme valables les nominations de Jacques le
Bâtard et de Guillaume Gonème son successeur au
siège métropolitain.

⁴ Au Ms. *promoventi*.

Vide in *Patrologia Latina*, tom: CCVI

quorum tribunal et jurisdictiones pro tempore A existentium ut verorum et catholicorum archiepiscopi et episcoporum, ad quos in hujusmodi matrimonialibus ac aliis spiritualibus causis cognitio et diffinitio pertinet: bigamis quoque ut ad missam et divina officia celebranda et ecclesiastica sacramenta quaecumque promoveri possint concedere non verentur: confessiones vero audire, et confitentes de quibuscumque etiam Apostolice Sedi reservatis peccatis et delictis eorum, per se vel alios sacerdotes, quinimo nonnunquam per eos qui sacerdotes non sunt seu esse non constat, absolvere non formidant; quo sic, propter ignorantiam et parum fidei catholice peritiam habentes, minimeque sacrosanctæ Romane ecclesie constitutionibus, de icomenico consilio Florentie¹, tempore felicis recordationis Eugenii pape IV predecessoris nostri celebrato, obediens cum crimina, scismataque et prave hereses ab hominum et illorum populorum mentibus extirpari deberent, errores seminant, et veri Dei cultus et honorum morum sacrarum ac substitutionum regule et Apostolice Se-

¹ Le concile général de Florence ouvert le 26 février 1439 et fermé le 26 avril 1442, avait réuni les Grecs et les Arméniens à l'Eglise catholique. Le concile de Rome ou de Latran, suite de celui de Florence, reçut la profession de foi des Syriens ou Jacobites, des Nestoriens ou Chaldéens et des Maronites; mais l'union ne fut pas de longue durée. Les collections ecclésiastiques renferment quelques documents concernant l'église chypriote, et se rattachant à ces événements qu'il est utile de rappeler ici.

Florence, 5 novembre 1441. Le pape Eugène IV envoie à l'archevêque de Rhodes copie d'une requête des évêques grecs de Chypre, se plaignant de ce que les Latins de l'île, nonobstant l'union prononcée entre les deux églises, s'éloignent de la société des Grecs et refusent souvent de les admettre à leurs mariages, aux funérailles, aux processions et autres solennités. Ordre est donné à l'archevêque de voir ce qu'il peut y avoir de légitime dans ces réclamations et d'y satisfaire, si elles sont fondées (Rinaldi, *Annal. eccle.* 1441, § 6, t. XXVIII, p. 370, Brémond, *Bullar. ord. Prædicat.*, t. III, p. 143).

Rome, 2 août 1445. Timothée, archevêque de Tarsous, métropolitain des Chaldéens de Chypre, et Elie, évêque des Maronites ou Macariens du même royaume, ayant adressé leur profession de foi catholique au concile de Latran, Eugène IV confirme ces prélats dans la possession des privilèges épiscopaux dont ils devront jouir au même titre que les autres évêques de la chrétienté: il leur reconnaît expressément le droit de bénir le mariage de leurs fidèles avec des catholiques, à la condition que la célébration sera faite dans ce dernier rit; enfin, il défend d'appeler désormais les Chaldéens du nom hérétique de Nestoriens. Rinaldi, *Annal. eccle.* 1446, § 21, t. XXVIII, p. 466; Labbé, *Concil.* t. XIII, col. 1225.)

Rome, 3 août 1447. Les Grecs habitant Chypre, Rhodes et autres îles d'Orient niant que leurs évêques se fussent réunis à la foi catholique lors du concile de Florence, et affectant de dire au contraire que les Latins avaient adhéré aux croyances des Grecs; d'autres prétendant que le décret d'union signé au concile était contraire à la foi, le pape Nicolas V charge André, archevêque de Nicosie, de ramener tous les dissidents à l'Ortho-

dis ordinations atque decreta spernuntur et aguntur, in maximum prejudicium ecclesie nicosiensis et ipsius prelati, qui metropolitanum regno Cipri existit.

Nos igitur ad quos pertinet nedum ipsius ecclesie ac venerabilis fratris nostri Ludovici² archiepiscopi Nicosiensis, ac successorum suorum archiepiscoporum Nicosiensium, suffraganeorum Latinorum episcoporum, provincie Nicosie, iura et honores defendere, sed illa multis diebus officere incrementis, motu proprio, non a viis Ludovici archiepiscopi vel alterius superioribus nobis petitionis instantiam, sed de nostra libertate et ex certa scientia, auctoritate apostolica hoc perpetue constitutionis edicto³, sub excommunicationis pena late sententie quam quilibet contrafaciens vel contraveniens, ipso facto ab aliquâ alia declaratione, incurat, prohibemus de cetero aliquis episcoporum, tam Grecorum quam Armenorum seu Jacobitarum vel Nestorianorum⁴, vel aliarum quarumcumque sectarum qui ex nunc sunt, seu pro tempore erunt, an-

doxie, et d'employer à cet effet, s'il est nécessaire le bras séculier. (Rinaldi, *Annal. eccle.* 1447, t. XXVIII, p. 514.)

Rome, 1450. Les Chaldéens de Chypre revinrent à leurs anciennes croyances, nonobstant l'adhésion qu'ils avaient faite à la foi catholique et l'union contractée, Nicolas V charge l'archevêque de Nicosie de les prévenir de leurs erreurs, besoin de les excommunier. (Rinaldi, 1450, t. XXVIII, p. 555; Reinhard, *Hist. de Chypre*, pr. p. 102.)

Les principales difficultés que rencontra l'union durable des communions d'Orient à la communion catholique vinrent, surtout chez les Grecs, du peuple lui-même. Si la Réunion des Eglises de Chypre et de Constantinople n'eût dépendu que des empereurs, il n'est pas permis de douter qu'elle eût été réalisée longtemps avant 1450 et qu'elle eût duré ensuite; mais les sentiments de concilium des empereurs et de quelques patriarches furent toujours dominés par l'orgueil, l'ignorance, la haine du nom latin, sentiments invétérés de la masse du peuple et du bas clergé des provinces grecques.

² Louis Perez Fabrice.

³ Au Ms. edito.

⁴ Les Nestoriens n'aimaient pas qu'on leur donnât ce nom réprouvé. Ils s'appelaient toujours Chaldéens, du nom du pays où leur croyance religieuse et leur rit avaient pris naissance. Pour descendre à leurs désirs et les encourager à persister dans leur soumission après le concile de Florence, le pape Eugène IV, avait défendu d'appeler les Nestoriens de Chypre d'un autre nom que celui de leur nation de Chaldéens. L'usage l'emporta sur toutes les prescriptions: la chancellerie apostolique elle-même dut s'y conformer. L'usage est d'ailleurs justifié par le fait que l'hérésie de Nestorius s'était étendue bien de la Chaldée et de la Mésopotamie. Les navigateurs européens, en doublant le cap de Bonne-Espérance à la fin du siècle, furent tout étonnés de trouver sur la côte de Malabar et dans l'intérieur des Indes, ce christianisme inconnu pour eux distinguant deux personnes en Jésus-Christ, séparant le fils de Marie du fils de Dieu.

⁵ Au Ms. *Septarum*.

futurum erit in civitate et diocesi Nicosien-
aut in alia aliqua civitate seu diocesi regni
sub cura aliorum suffraganeorum metropo-
archiepiscopi Nicosiensis et episcoporum
rum immediate seu mediate existentibus,
aliquid aut aliquam jurisdictionem conten-
ere habere vel exercere, nisi inter suos, in loco
si vocatur Solia, a quo etiam episcopus Gre-
enomen sumit et tribunal seu jurisdictionem
palem, tamquam suffraganeus ac vicarius
presulis, inter suos Grecos exercere, secun-
postolicas ordinationes, consuetudinem et
a, ut dicitur, est provisus.

imiliter, in loco Arsinoy et similibus, extra
es, in dictis locis per singulas dioceses ha-
eu tenere, et etiam eisdem et quibuscumque
resentibus et futuris Grecorum seu Armeno-
taliorum et jus eorum ecclesie Christianorum
opis sub penis eisdem que de cetero causas
moniales et alias quascumque spirituales au-
t qualitercumque diffinire, seu de illis aliquo
se intrudere, vel jurisdictionem exercere
alitercumque in et super matrimoniis con-
vel contrahendis dispensationem, seu qua-
umque divorcia facere, seu thori separationem
re, seu aliquos ad sacerdotium vel ad alios
unque sacros ordines, nisi penitus per
um diocesanum Latinum sive ejus vicarium
iter examinatos et approbatos pro idoneis que
sdem solemniter et in scriptis presentatos :
m promovere, neque pecuniam aliquam
rea recipere, vel qualicumque petere, ac
adem penis et censuris; neque de cetero
o clam seu palam legere seu predicare, seu
is confessiones audire, seu de peccatis eorum
ntes aliquos Latinos vel Grecos, seu Arme-
at Jacobitas, vel alterius cujuscumque ritus
eclesie, absolvere in dictis civitatibus seu
sibus dicti regni Cypri possit, seu presumat
is modo, nisi ille talis prius per diocesanum

u Ms. penis.

Anville place l'Arminoé, que l'on sait avoir
dans l'île de Chypre, à Poli, village du
t de Chrysocho; le P. Lusignan et l'archi-
rite chypriote Kyprianos croient que cette
une ville est Arsos, bourg dans l'intérieur

A in cujus diocesi fuerit, vel per ejusdem vicarium
episcopalem ad hoc ordinatum, precedente bona
de vita ejus et confessorum seu predicatorum fa-
ma, diligenter examinata, et claris documentis ca-
tholicis et idoneis repertis et solemniter appro-
batus fuerit, et ab ipso diocesano vel ejus vicario
licentiam eodem anno quo debet predicare et confi-
tentis audire seu absolvere solemniter et in scri-
ptis obtinuerit.

Quodque etsi qui confessiones audire, et simili-
ter si qui Greci vel alii episcopi in civitatibus et
diocesis sub archiepiscopi Nicosiensis seu alicu-
jus suffraganeorum suorum episcoporum dicti regni
Cypri cura et protectione mediate vel immediate
existentes qualitercumque et quandocumque, ex-
ceptis locis Solie, Arsinoy², Lephcare³, et Car-
pasii⁴, de quibus quidem locis episcopi Greci no-
men sumunt, et ibidem inter suos Grecos tribu-
nal, ut dicitur, possunt et solent, aliquid quod ad
officium seu jurisdictionem episcoporum clam seu
palam exercere; et super matrimonialibus et aliis
spiritualibus causis audire seu cognoscere, vel ad
sacros ordines sine licentia diocesani Latini quem-
piam promovere, vel aliquid in similibus et aliis
connexis et dependentibus ab eisdem facere seu
attemptare vel aliter se intrudere presumpse-
rint, ipso facto excommunicationis pene sententias
incurrant, et pro excommunicationis publicentur et
evitentur, donec absolutionis beneficium ab Apo-
stolica Sede habuerint; et hujusmodi absolutio
archiepiscopo Nicosiensi qui pro tempore fuerit
vel ejus vicario speciali comitatur. Decernentes
ex nunc irritum et inane si secus super his per
quoscumque quavis auctoritate scienter vel igno-
ranter contingerit attemptari, non obstantibus
constitutionibus, etc. Nulli ergo, etc.

Datum Rome, apud Sanctum Petrum, anno In-
carnationis Dominice millesimo CCCCLXXII, pon-
tificatus nostri anno primo.

de l'île à l'est de Paphos, au bas du Troodos.
Les évêques grecs de Paphos, prenaient le titre d'é-
vêques d'Arminoé.

² Lefkara, dans le Mazoto, près du mont Sainte
Croix.

⁴ Risa Karpasso, dans le Karpas.

INDICES

DUPLICIS TOMI

INDEX

AD

JOELIS HISTORIAM BYZANTINAM.

(Tomi superioris col. 223-287. — Numeri Lectorem revocant ad cifras grandiores textui Latino hinc

- Acephali, 43.
Ægyptus Ægyptiorum rex, 8.
Æsculapii ætas, 11.
Africa unde nomen traxerit, 9.
Alexander Alexandriæ ep., 37.
Alexander Hierosolym, ep., 33.
Alexander M. Nectanebi filius, 7.
Alexandri imperium liberi partuntur, 23.
Alexandria, 7.
Alexius patriarcha, 60.
Ἀλλήλεγγυον, 61.
Anastasius Dicorus vivus sepelitur 43, sq.
Anatolius patriarcha, 41.
Anaxagoræ ætas, 22.
Andragathius Gratiani percussor, 39.
Andreas Constantis percussor, 47.
Anthimus Nicomed., 35.
Antiochia a Seleuco condita, 23.
Antonius Cauleas patriarcha, 56.
Antonius Studita patriarcha, 59.
Apollinaris hæresiarcha, 34.
Apollonius Tyanensis, 29.
Aquila, 30.
Arcadiopolis, 40.
Arethas (S.) 44.
Aristarchus Hippocrati æqualis, 23.
Artabanes Dario Hystaspis succedit, 22.
Artaxerxes Longimanus, 22.
Artaxerxes Memor, 5.
Artemius, 33.
Astrologia a Persis inventa, 4.
Astronomiam quis primus litteris mandaverit, 4.
Astyages, j. q. Darius Medus et Artaxerxes, 21.
Athanasius Jacobitarum patriarcha, 46 sq.
Autonomus (S.), 45.
Baal, 4.
Babylas Antioch., 33.
Bardesanes hæresiarcha, 30.
Barnabæ apostolus, 43.
Basilides hæresiarcha, 30.
Basilius accubitor, 59.
Basilius Scamandrenus patriarcha, 59.
Brumalia, 6.
C. Cæsar (Caligula) Tiberii filius, 26.
Cæsares unde vocentur, 24.
Callinicus patriarcha, 30.
Cambyses, i. q. Darius 5, i, q. Nabuchodonosor, 23.
Caracalus Antonino (Basso) succedit, 31.
Carpocrates hærr., 30.
Celsæus hærr., 33.
Cerdon hærr., 30.
Cerinthus hærr., 30.
Chalcopratea, 40.
Chaldæi Hebræorum libros comburunt, 22.
Chariton confessor, 34.
Chous Persarum rex, 7.
Christi epistola, 61. Imago Edesena, 57. Hieropolitana, 58.
Chrysopolis, 45, 51.
Clemens ὁ Στρωματικός, 31.
Colossenses Rhodii, 23.
Commodus Severi frater, 31.
Constantinus Licudes, 64.
Corus, 14.
Cosmas patriarcha, 65.
Cosmas Tzintzilucius, 62.
Crux (S.), 46.
Cyprianus, 32.
Cyprii metropolitæ Antiochensi non subjecti, 43.
Cyriacus patriarcha, 50.
Cyrillus (S.), 8.
Dalmatarum monasterium, 49.
Daniel, 5.
Darius Arsami filius, 7.
Demosthenes quando vixerit, 23.
Dictator quid, 24.
Didii Juliani mors, 31.
Didymus Origenis sectator, 44.
Diocletiani mors, 35.
Diogenes quando vixerit, 23.
Dionysius Alexandris ep., 3
Dionysius Corinthi ep., 30.
Ἐλεγκῶν monasterium, 63.
Elesbaas Æthiopum rex, 4
Empedocles, 23.
Euagrius Origenis sectator, Eugenia (S.), 32.
Eustathius patriarcha, 60.
Euthymius patriarcha, 58.
Eutyches hærr., 34.
Februarius senator, 6.
Flavianus Romæ ep., 33.
Forum boarium, 46.
Galba Antoninus, 32.
Galenus medicus, 31.
Galli quando Urbem cepere
Gastria monasterium, 54.
Georgius Boraphus, 50.
Georgius Maniaces, 61.
Germanus patriarcha, 47, i
Gregorius ὁ Θεοματουργός, 3
Gregorius ὁ Θεολόγος, 39, 58.
Hebdomum; 60.
Heraclitus, 22.
Heraclius Justiniani *κλεινὸν* frater, 48.
Hercules Sampsoni æqualis,
Hercules Tyrius, 4.
Herodoti ætas, 22.
Hierosolyma, 8.
Homeritæ, 44.
Homerus et Hesiodus quando rint, 14.
Ἡ Γραμμὴ quando sit celebrari, 44.
Ignatius ὁ Θεοφόρος, 30.
Ignatius patriarcha, 55.
Jacobitæ, 47.
Jacobus Zebedæi filius, 25.
Joannis Baptistæ reliquiae, 5
Joannes Chrysostomus, 40.
Joannes evangelista et thugus, 29, 60.
Joannes orphanotrophus, 6
Joannes patricius, 49.
Joannes Xiphilinus, 64.

- ius, (FI) 8, 10, 14, 27.
 ius Bringas, 58.
 portus, 45.
 Gordiani, 32.
 Gordiani pater, 32.
 anus (imp.), 33.
 ani triclinium, 48.
 is martyr, 30.
 sa a Seleuco condita, 23.
 stius martyr, 32.
 ncellus, 63.
 as Origenis pater, 31.
 s Hebraicas quis invenerit, 3
 us (imp), 28.
 gus Esculapio aequalis, 11
 onius ὁ Πνευματομάχος, 39.
 m quis invenerit, 4.
 sei Persæ, 4.
 s urbem a Gallis captam
 at, 6.
 as Saracenorum princeps,

 s hæresiarcha, 34.
 anorum monasterium, 63.
 elis monasterium, 60.
 n hæresiarcha, 30.
 s evangelista monasterio-
 conditor, 27.
 s (imp.) Junoris successor,

 (S.) vestis, 42.
 laneta, 3, 4.
 us papa, 47.
 s mensis i. q. Nisan et
 nenoth, 26.
 ius Antioch, 42.
 ei Evangelium a Barnaba
 riptum, 43.
 illa ψευδοπροφήτις, 30.
 ini mors, 36.
 us confessor, 47.
 lius (S.) patriarcha, 56.
 l Cerularius, 63.
 tum, 65.
 eletæ, 47, 48.
 nus hæc, 30.
 us ep., 32.
 Navatus, 33.
 Nectarius, 39.
 Negra urbs, 44.
 Nestorius, 31, 34.
 Nicephorus (S.) patriarcha, 53.
 Nicolaus Chrysoberges patriar-
 cha, 60.
 Nicolaus heresiarcha, 30.
 Nicolaus patriarcha, 56.
 Oatum, 43
 Olei consecratio, 43.
 Onesimus martyr, 29.
 Origenes, 31.
 Orpheus ad m qua Prometheus æ-
 tate, 11.
 Paulus Samosatis, 31, 34.
 Peribleptæ monasterium, 61.
 Petrus Alexandrinus martyr, 35.
 Petrus Fullo, 43.
 Pherecydes quando vixerit, 23.
 Philippi duo imperatores, 32, 33.
 Philippopolin quis condiderit, 32.
 Philippus diaconus, 29.
 Philo Judæus, 27
 Phoenix rex, 4.
 Planetis quis nomina dederit, 3, 4.
 Polycarpus martyr, 30.
 Polyeuctus patriarcha, 58.
 Pricilla ψευδοπροφήτις, 30.
 Procopius martyr, 35.
 Prometheus Deboræ aequalis, 11.
 Prote insula, 57, 65.
 Ptolemæi tredecim, 23
 Publianus (imp.), 32.
 Purpuræ inventio, 4.
 Pythagoras Artaxerxi Longimano
 aequalis, 22.
 Quintilis mensis, 24.
 Resurrectione octo, 26.
 Romus Romæ rex, 6. Romus et Re-
 mus, 6.
 Sabatius hæc, 35.
 Sabellius hæc, 32.
 Salomonis libri aboliti, 19.
 Saracenorum origo, 9.
 Saturninus hæc, 30.
 Seleuciam quis condiderit, 23.
 Sergii patriarchæ, 47, 60 :
 Serpens æneus, 16.
 Severus hæc, 34.
 Severus (imp.), M. Aurelii filius,
 31.
 Sextilis mensis i. q. Februarius,
 7, i. q. Augustus, 24.
 Sibyllæ ætas, 16. Sibylla Erythræa
 16.
 Sidus Ægypti filius, 8.
 Sigma, 62.
 Simon magus, 27.
 Sisinnius patriarcha, 60.
 Sephæ portus, 45.
 Sophianæ 45
 Sperdius magus, 22.
 Stephanus patriarcha, 56.
 Studii monasterium, 60, 62, 64, 65.
 Symholum fidei quando recitetur,
 43.
 Symeon Clopæ filius, 30.
 Symmachus, 31.
 Synæon hæc, 33.
 Tarasius patriarcha 53.
 Tatianus hæc, 30.
 Terbelus Bulgarus, 49
 Tessarescædecatis, 35.
 Theodorus martyr, 35.
 Theodorus Mopsuest, 34.
 Theodorus Myxes, 50.
 Theodorus Pharan, ep. , 48.
 Theodotion, 31.
 Theodotus hæc, 31.
 Thoophylactus patriarcha, 57.
 Thessalonica a Philippo condita,
 7.
 Thucydides quando vixerit, 22.
 Tiberias a quo sit condita, 25.
 Timotheus apostolus, 29.
 Titi mors (imp.), 28.
 Vespasianus Neronis filius, 28.
 Xerolaphi columna, 40.
 Zacharias Hierosolym, patriarcha,
 46.
 Zagoria regio, 50.
 Zenonis ætas, 23.

INDEX SCRIPTORUM

ET ALIORUM QUORUMDAM

QUI IN NICETÆ CHONIAIÆ HISTORIA BYZANTINA MEMORANTUR.

Ex Bibliotheca Fabricii ed. Harl. tom. VII.

(Revocatur Lector ad numeros in textu Græco unci inclusos.)

- A
 n Isaci, Latinus interpres, 95, 96. Ob ma-
 perfidiam excæcatus, linguaque exsecta, *ibid.*
 bgarum Christi litteræ, 223.
 picus canis, 260. Fabula de culicæ qui, post leo-
 pugnatum, aranæ filo implicitus omnem glo-
 misit, 317. De leone sub asini pelle, 41.
 enus. θανατοποιός, Icarum more misere cadens, 78
 annorum in Terram Sanctam expeditio sub
 o, imp, 41 seq. Alemanni, perinde ut Armenii
 um cultum respuunt, et azymis utuntur in sa-
 na, 257. Alemannicum tributum, 308.
 andri M. vox; Τά τῆθε καὶ τῆθε πάντ' ἑμὰ, 309.
 εὐκλῆρα φασὶ ταῖσι πᾶσιν ἀπρόσκαπα, 393. Ejus
 hispidum, 231.
 us Contostephanus, astrologus, 293.
 ius Comnenus, Bryennii filius, a Niceta monas-
 ticus cæremoniis initiatur, et vocatur Athanasius, 272,
 273.
 Ad Alpheum fluvium et Arethusæ fontem allo-
 cutio, et divinatio de mutanda Latinorum fortuna, 393.
 Amazones Alemannicæ cum Penthesilea sua chry-
 sopode, 41.
 Andronicus Comnenus, βιβλαβάρωται χρόνιος ὢν ἐν
 βαρβάρους, 200. Eruditorum lautor, sed disputationibus
 de religione infensus, 212. Oraculum engastrimythi et
 hydromantæ adit, et sinistra prolocutum spernit, 217,
 248. Ejus oratio de negligentia imperatorum, 209. Erudi-
 ditio, 149. Præscit primam litteram nominis successo-
 ris, 172. Fjus veneficia, 167. Litteræ ejus Bellerophon-
 tæ, Lapardæ datæ, 180 seq. Theodosii patriarchæ de
 eo judicium, 164. Jam interficiendi querelæ, 224. Vox,
 Κύρις ἀληθῶν, et ἱναὶ κάλαμον συντετριμμένον πρᾶσπι-
 κλαρι, 225. Statua ejus imagine Saturni, 213. Epicureus

et Chrysippeus, lascivus et amoribus perditus, 206. Constitutio in naufragorum spoliatores, 209. Ejus iurandum Manuelli Comneni datum 149. Divinarum litterarum peritus, et qui Pauli Epistolae subinde in ore haberet, *ibid.*; atque ex illis epistolas suas ornaret, 206. Praesagia imperium ei portendentia, 163 et interitum, 226, seq. Incestus fratris et sororis uterinus nuptias a concilio desiderat probari, 168.

Anglorum, in Terram Sanctam expeditio, 267. Ὁ τῶν πελαγοπόρων ἀκτάρχων Βρετανῶν εὐεργετὴς Ἰταλίνους, *ibid.*

Anna Comnena, Caesariensis, 4. Ejus eruditio et indignatio contra maritum, Nicophorum Bryennium, rapiendo imperio non satis promptum, 7, 8.

Antiocheni ludi Circenses in gratiam Manuelli Comneni, 71.

A chiloichi dictum. Ἐς ἑντέσσην κέρνας πολλὰκις μεταβίβασθαι τὰ χέρων καὶ κέρων συλλέγοντα μακρῶς, 150.

Asania dictum: famam ad remissionem et actiones cuiusque velut ad Lydium lapidem exigendam, 200.

Astrologia a principibus fere omnibus suspicatur, 63 seq. Contemnitur ab Andronico Comneno, hydromantes praeferebat, 218. Manuel Comnenus τῶν ἀστρολογούντων διὰ ἐπιστολῆς, 64, et pro oraculis habet, 100, 110. Ab illis decipitur, 142. Astrologi de Alexio nato consulti, 110. Vix vident quae ante pedes sunt, 36. Constantinus, astrologorum princeps, ἀπειρηκτόν, scrupulum minutissimum, forte negligens, sibi non cavet, sed incautus interficitur, 247 seq.

B

Josephus Balsamon, 30.

Theodorus Balsamon, magnus Antiochiae episcopus, peritissimus juris, ὑπὲρ τῶν τότε πάντας ὀνόμαστρον εὐεργετὴς, abbasio Angelo spe patriarchatus CP pol. deluditur, 259 seq.

Basilacus vates, Pythonis spiritu futura praesagens, ad quem, velut ad Amphiarai et Hammonis oraculum, populus confluebat, 287.

Nicephorus Basilacus Paulinae Epistolae CPoli interpretatus, 137.

Basilus Bulgaroetonus, 230.

Basilus Camaterus. Vide Camaterus.

Basilus Rentacenus, qui Isaacium Comnenum in eloquentia et re militari erudit, 237, 238.

Basilus Τετράλειος, chartularius, 34, 67. Basilus Τρικύβητος, 82. Basilus Τρικύβητος, 89. Basilus Chozas, 270. Batazes, 279, 314.

Bellerophonis statua, Pegaso inasidentia, 414.

Nicephorus Bryennius, Annae Comnenae maritus, eruditus et eloquens, 4, 7, 8. Qrestia de Macedonia civitate, oriundus, 5.

C

Nec Caesari semper favit fortuna, 303.

Calchas vates, 304, ex Homero.

Basilus Camaterus, patriarcha CPol, 169, 172, 222, 259, 312. Ejus sygrapha, se omnia facturum probaturumque quae Andronicus vellet, 169.

Gregorius Camaterus e scriba logotheta 7, 73, 74, 75.

Joannes Camaterus, dromi logotheta, 71, 74 seq. Caniciei praefectus, postea Bulgariae patriarcha, 176. Patriarcha CPol., 332, 338, 381 seq., 407. Ejus κατάχρησται λόγοι, 332.

Canones prohibentes translationem episcoporum, 259; patriarcham vel alium clericum rebus saecularibus se immiscere, 164, 316.

Καταχρηστικὸν πικρὸν, in quo anathema adversus Deum Muhamedis, 138, 141. Illud ipsum respicitur quod Sylburgius in *Saracenicis* edidit.

Chasii ad nutum principum suorum quilibet audentes et de rupe se praecipitantes, 253, 341.

Chaldaica fornax, naphtha incensa, 200.

Chalibures mimus, Isaaco Angelo gratus, 232.

Christi ad Abgarum litterae, 223. Ὁ ἐν τῇ χυλκὴ νηΐ, 176. Monasterium Χριστῶ ἐλευθερίων, ab imp.

Alexio Comneno conditum, 6. Sepulcrum, 26. Sepulcrum lapis, 144. Imago, per quam locutus cum Mauris fertur, 213. Imagines Christi et sanctorum tapae intextae, 13. Imago cum cruce in forum allata ad eandem plebem, 153. Festum Ascensionis, 160. gines terrae allissae, 193. Crucifixi imago Mese siensis, 283.

Chrysanthus, episcopus Thessalonicensis, 31. Chrysostomi loca de sacra Eucharistia, 339. Chrysostomo comparatus Theodosius patriarcha Chamaus chartularius 204. Theodorus Chamaus 176, 270.

Ex Cimbrorum dævictorum ossibus sepum factum Marium, fabula, 48.

Joannes Cinnamus, de dicto, *Pater major* in disserens, 213.

Conradi imp. oratio ad milites in expeditione sol., 64 seq.

Constantini Magni corona, 221. Sepulcrum et bus spoliatum, 308. Clavos Dominicas crucifixus no equi alterum galeae infixit, 284.

Constantinus Mesopotamitanus, in vita Alexii fratris princeps, 321. Idem e lectore dicitur 316, et archiepiscopus Thessalonicensis, 317. templum, dextra palatium tenens, Id. dejectus.

Constantinus Stethatus astrologorum haeculo probatissimus, 247, 248.

Constantinus Tornicius, praefectus urbis, Constantinopolitanae plebis icon, 152.

Cosmas Attici, patriarchae CPol., vaticinium, 63. execrationi orbitatem suam Manuel Comneno tam refert, 55. Crimini datum ei quod cum Neophaceret, 54.

Crux pretiosissima ex lychnite gemma, 20. C particula, 284. Cum crucibus, imaginibus et l gellis obviam euntes hosti, 367, 390. In summo signo se crucis munit Isaacius Angelus imp.

Cyrillus, ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ, 333. Ejus locus de Eristis, *ibid.*

D

David, ὁ ἐλεωδός, 70.

Demetrii martyris e sepulcro unguentum ebul Thessalonicae, 197. Vide infra, Theodorus I dæmoniacos e se argentum et de Demetrii ad B migratione vaticinantium, 238.

Demetrius Poliorcetes, Lamiae amore insanies

Diogenes Romanus imperator, 20, 124.

Diomedis (S.) monasterium, 172.

Dositheus Venetus, Vitaliani filius, monachus S ta et patriarcha Hierosol., 259. Denique CPolis 260. Utraque sede exiit. *ibid.* Falsus vates, 259.

E

Elias, vir eruditus, librum de tonitruum et terr motuum significacionibus consulens, 137.

Engastrimythi, 143, 217, 258.

Oraculum Delphicum, Epicydidi redditum, 124. Epimethei mos, ὃ τὸ μέλειν οὐκ ἦν, τὸ δὲ μεταπι 105. Epimetheus Prometheus stultior, 251.

Ephori monasterium, 226.

Epistolae sagittis alligatae et cum illis transmissae 89, 185.

Erostratus, qui templum Dianae Ephesiae inaece 373.

Eruditio principibus utilis, 4. Ejus ratione habita in creando imperatore, 7.

In Evangelia juratum, 31, 50, 335, 369. Evangelio codices gemmis ornati, 284.

Eudocia, Alexii Angeli Comneni filia, 343.

Euergetae monasterium, 354.

Eumathius Philocales, praefectus urbis CPol.

Euphrosyne, Alexii Angeli Comneni imp. uxor, tibus dedita divinationibus, 355.

Eustathius, Dyrrhaeii episcopus, 137.

Eustathii, Thessalonicensis archiepiscopi, 31

sua Manuelem Comnenum oratio, 140. Elogium, 98.

tratus Macedo, 15 seq.

hymius, Novarum Patrarum episcopus, de *dialer major me est*, disserens, 212 seq. ychii locus de Eucharistia, 333.

F

lus cum Saracenis, propinato invicem ex incisa ipe pectoris vena sanguine, 262. nci tantum metuunt nec cœlum ruat, 378. Franci, sim Flamini, 356.

G

rgius Dishypatus, lector in Magna Ecclesia CPol.

orgii martyria festum, 323.

gori Nyssenii verba de Eucharistia afferuntur, *ὡς οὐδὲν κερῶς ἔστιν ἢ ἐκ τὸ σώμα*, etc., ex h. orat. cap. 37, tom. II, p. 534, licet Nyssenius non retur.

vel insulares, εἰ τὴν σύνεσιν ὑπέρου φιλότεροι.

H

giochristophorites, Stephanus, dictus Antichristorites, 189. Ejus sententia in insidiatores Andro-

215, 216.

ammonis et Amphiarai oraculum, 287.

maxobii Scythæ, 11.

nnonis Carthaginiensis fastus et aves omisissæ,

illum deum esse canerent, 267.

rosolymorum rex, Amerigus, 104. Hierosoly-

ni fratres (φρίριοι), 187. Templarii.

opocrates, a Persarum rege invitatus, recusat me-

ostibus Græcorum, 372. Ejus dictum, *optinam*

vis habitudinem esse periculosam, 317.

toris laus et utilitas, 2. Stylus simplex, per-

us et amœnus eam decet, 3.

nerus, 55. 102, 107, 173, 225, 232, 274, 304,

322, 338, 414. In Odyssea, 51. Jupiter Home-

51. Irus alter Homericus, 165.

I

ibi in Andronicum Comnenum, 227.

ncus, Ἰδαγκός, pro Joanne, Blanchorum lingua

ir, 301.

ginum cultum æque rejiciunt Alemanni et

nii, 257. SS. imagines securibus excisæ, 356.

rram allisæ, 193. Conculcatæ cum SS. roii-

, in fœda loca abjectis, 368. Pro sellis et sca-

adhibitis, 383. Imaginibus sacris exornati vici

s, in ingressu imperatoris, 21. Imagines Christi

actorum ex musivo opere, 270.

peratoris litteræ *ἰουδιοσήμενοι, σφραγίδι τε*

τῆ καὶ σαρκῶ νῆμα· ἰμπεδὸν κόγχης ἀναδεδυ-

αίματι, 34, 92, 115, 138, 280, 341, 387. Tempo-

pubertatis Alexii Comneni, Alexius Sebas-

tor βατραχίῳ colore subscipit verbum *ἰταρῆ-*

ς, 150.

næ(B.) templum a Marciano imp. conditum, 134.

acii Angeli breve epistolium ad Μεγαλοπόλιτας,

CPpolitianos, 221. Cum fratre Alexio Comneno,

Castor et Pollux alternis oritur, 290. Vatieli-

de Friderici imp. interitu, 262. Astrologiæ

r, 342, 358. Λόγια καὶ ὀμῶς συντίθει, 357. Tan-

i ex tripode, 239, d. in Græco. Præsigio de

tudine et felicitate imperii sui temere credit,

277. Monetam adulterat, 284. Medicos quod

quam purgationes præscribere scirent, per-

it, 321.

J

nnis Comneni somnium divinatorum de Ale-

lio, 12. Triumphus de Persarum, 18. Mo-

oratio, 28. Elogium, 31. A bello cum Christia-

srendo abhorret, 26.

innes Ducas, 63.

nais Theologi sedes, cognomento Αἰθραίων, 156.

e simulacrum, solem stare jubentis, 414.

Juratum per sepulcrum Christi, 106; 380. Per evangelia, 31, 50, 335, 369. Per sacram Eucharistiam, 175. Per caput imperatoris, 87. Per senectutem suam jurat Andronicus, 215.

L

Latini crudeles in victos, 193 seq. *Intra*, Turæ.

Λατινικὴ κόρυθα, fastus Latinus, 26. Latinorum

παρεκτροπὴ πίστεως, 348.

Leo Styppiota (ὁ Στυππῆς), patriarcha CPol., 36.

Leo Monasteriota, 239. *Στομα τῆς συγλάθου* dictus,

201.

Leontius patriarcha Hierosol., 259.

Leontius, monachus, patriarcha CPol., 259.

Lopadii episcopus, ab Andronico excæcatus, 186.

Lyrici versus, 343. Ab interprete additi ex Horatio.

Lysimachi (an Lysippi?) Hercules, 355.

M

Ἀπὸ τοῦ ἀνδράνος τοῦ ἀλομένου Μάκρωνος, 154, 155,

Wolf. *ex Macronis, ubi calechumeni instituuntur,*

τὰ ἱερά κατοχυρούμενα, 294.

Maga, in patriarchico considens solio et in templo

cantans saltansque, 368.

Magis artes, 94. Magis inanimatus exuritur,

165.

Mahomedis doctrina damnata anathema Deo Ma-

homedis non dicendum, 139, 141.

Mamalus scriba ab Andronico combustus, 200.

Manganis, Μεγγάνων domus, martyri sacra, 283.

Manuelis Comneni imperium prædictum, 30. Lit-

teræ binæ ad clerum, 34. Ad Byzantynos, 124. Pa-

tientia in ferendis diceriis, 121. Somnio monitus,

123 seq. decretum de sententia, an Christus sit si-

mulus offerens et qui offertur, 137. Adversus Astro-

logos, 143. De dicto: *Pater major est me*, 138. De

Deo Mahomedis non execrando, 139 seq. In agone

habitus monachi induit, 143. *Vide et infra* in Ni-

cephorus Phocas.

S. Mariæ. Θεομήτορος imago a CPolitiano imp-

eratoribus in bello, 11, 103, 364, et triumpho, 13,

circumducta sedes Tamiahi, 106. Imago Mariæ Ho-

degetris, 243. Templum παντανάσεως Θεομήτορος,

281. Mariæ imagines singulari devotione coluit Isaac

Angelus, 284 seq., 289.

Marayas ab Appolline excoriat, 115.

Martinus cardinalis, 401.

Martyres suos Christus miraculis remuneratur,

197. Quadraginta martyrum templum, 213, 226, 284,

Mauropuli somnium, 124.

Menandri versus in Byzantinorum ebriositatem,

251.

Michaelis archangeli templum in portu, 283.

Aliud Colossis 115, 140, 270. Statua CPoli ante

templum, 154, 155.

Michael Italicus, archiepiscopus, 42.

Michael Ægineta, patriarcha CPol., 36, 161. Ejus

prædictio et elogium, 53. Patriarchatu ultro cessit

et in Oxiam insulam rediit, *ibid.*

Michael, Nicetæ Choniatæ frater, archiep. Athe-

niensis, 390, 391.

Michael Sicidites, astrologus et magus, 96. Mon-

achus factus *σύγγραμμα περί τῶν θείων μυστηρίων* com-

posuit, 97.

Michael, rhetor Thessalonicensis, 137.

Minervæ imago, ut occidentalium fantriciis, a ple-

be comminuta, 459.

Monguntinus episcopus, cancellarius regis Ger-

manorum, 130, 244.

Monachi, barba et titulo tenuis 135, 324. In mo-

nachos assentatores invectiva, 357. Monachi *γυμνό-*

ποδες, χαμμένα, Stelitis, 240. Eorum *μίλων ἄμφιον*, 94.

Τὸ κατὰ Χριστὸν τριδώνιον, 273.

Monii martyris templum, 279.

Morotheodorus, 255.

Moses *καυρόκρανον*, sive *caput bubulum*, per ebrietatem conflatum, comminuens, 226.

Musurium, *Σουλτανικόν γράμμα*, *Sultani litteræ*. quarum auctoritate milites conscribere licebat, 269.

N

Nephon monachus, 54.

Nemataresæ monasterium muliebri, *τῆς Νηματαρίας*, 315.

Nicephorus *Vide supra*. Basilaces et Bryennius.

Nicephorus *Καλογράφος*, 51. Nicephorus spado, 204.

Nicephori Phocæe sanctio de monachorum agris non multiplicandis, a Manuele Comneno renovata, 135. Patina porphyretica, 75. Eum Joannes Zimisceus, sporta attractus, nocu oppressit, 85.

Nicetas, Chonarum episcopus, divinandi facultate præditus, 141. A quo Nicetas scriptor historicarum ex sacro baptismate susceptus est, 142. Ejus de Alexio Comneno præesagium, *ibid.*

Nicetas Acominatus Choniates de se ipso, 272, 273. Quomodo, capta urbe CPoli a Latinis, fuga sibi consuluerit, 378 seq., et Selybria cum familia substituerit, 381, 382. Senator CPolitans, cum urbs caperetur 414. Patriam suam *Χώρας* memorat, 256, 270, 410. *Πόλιν εὐδαίμονα και μεγάλην, παλαι τῆς Παλασσίας* (leg. *Κολλοσσά*), 115. Isaaci Angeli *ὑπογραμμάτιος*, 254. Philippopolitane regionis ἀρχὴ et ἀπογραφή ipsi commissa, 257. Ab Alexio Murzufo sine causa ab officio logothetæ secretorum remotus, 363 seq. Amicis suis magis amicam habere se ait veritatem, 257, et popularibus suis 362. Horret scribere bella, quibus non vincunt Græci, 628. Ad Alpheum fluvium apostrophe, 393. Negat se velle vituperationem pro historia scribere, 311. Ejus præesagium, 378. De Manuele Comneno, 141. Exposulatio, quod bonis viris mala per malos fiant, 74. Quod Turcæ Christianorum occupent regiones, 76. Quod imperium traditum indignis. 322 sep. Quod CPolis a Latinis tot mala pertulit, 369. Threnus in captam urbem, 370 seq. Cognatum suum, Levitam, sive diaconum, Choniatem, memorat, 128. De fratre Michaele Choniata, Athenarum archiepiscopo, 390 seq. *Ἦκων διὰ πάσης σοφίας, και παντοίων μάθησιν λογικὴν ἐπιών*, 391.

Nicetas Muntanus, patriarcha CPol., 259.

Nicolaus, archiepiscopus Corinthius, 410. Alius episcopus Nicænus, 184.

O

Oracula de fati et successione imperatorum, 27-28, 110, 143, 149, 218, 226, 227, 229, 272, 277, 279. Libelli, qui ea continerent, exusti, 200. Oracula vana, 199. Ambigua ad vitandum mendacii probum, 218. Oraculum in perjuros, Epicydidi redditum, 125. *Ὀρραϊκά κορύματα*, 194.

Osiris et Typhon fratres, Ægypto noxii, 294.

P

Παντοπόπτον monasterium, 157.

Panteugenus. *Infra in Soterichus Alius*, 289.

Παντοκράτορος μονή, prope quam sepultus Manuel Comnenus, 143, 165.

Papa pro quolibet sacerdote, 232. Papa (de episcopo Rom.), 130, 140, 306, 348.

Monasterium in Papycio monte, 343.

A Patriarcha petenda venia perjuri et perditionis pro dissolvendo anathemate, 248.

Πατριάρχων τελετή, festum in memoriam victorum a J. Comneno Scytharum, 11.

Paulus apostolus, *πνευματορήτωρ Ταρτίους*. Imago ejus, exitio Andronici imp. pendente, lacrymavit, 227.

Periplepti monasterium, 219.

Phœnix, Achillis præceptor, 238.

Poetæ (Homerus), 199.

Circumforanenus quidam, cui Poeta nomen, 181. Ancora sacra, 336. Aures in mentem perfratas habere, 376. Belierophonis instar desertos campos querere, 415. Cadmea victoria, 50. Utææ pinnam vellicat, 244. Crocodili lacrymæ, 181, 190. Empedoclea lis, 167. Dum ferrum candat, *ἰσὺς τῆς σιδήρου ἐν ἀκμῇ*, 79. Labyrinthus Creticus 195. Eudymionis more stertere, 376. Fœnum in cornu gurgit 36. Leonem auribus tenere, 12. Laconica flagella, 35. Laconica canis, 179. Ceadas carcer Laconicus, 19. *Ἄδου στομία*, *id.*, 22. *τὴν λεοντὴν ἐννέχων τῆ ἀλωπῆ*, 41, 184. Lupus sub pelle ovina delitescens, 161. Multis lacrymis tegere dolorem, 118. *Μελίσσα ἐκκίψας ἐκλήθου τῶν οὐκασί*, 50. Mortuo in aurem insuurrare, 107. Mercurium Moly destituit, 224. Syrenius *cantus ibid.* *Μυρμιδόνων μῦθος*, 230. Mustelam fœtum prodidit, 387. *Ἰπτασθαὶ κατὰ Ἠλέγασον*, Pegasus instar, 248. *Ἵού φιλοτερος*, 224. Pistillo nudiores, 40, 368. Protei instar, 42, 159, 316. Sirenum cantus, 135. Tantalii saxum, 169. Tantalæa sitis, 338. *Τανάλας νεκρῆς*, 413. Pecunias prodire vetat, ut *Ἰασηνὰς λειψίας*, 39. Pecuniam *νέουρα τῶν πραγμάτων ἀρίστης τῶν παλαι τῆς κατωνόμασι*, 42. Fumum tributi dum fugiat, precipitant se in ignem servitutis, 49. *Ἐξορμαιζοσθαὶ*, 54. *Ὅσσαν ἰωασπῶν ἢ τὸν Ἄθων ἐκκαλίωσθα*, 55. *Εἰρήνης ὁ πόλεμος προΐτασις*, *sequenter pacis bellum*, 61. *Ἄνὴρ ἐρμαικός ὀμοῦ και ἀρεσις*, 63. *τίμι τὸ ἀρχόμενον ἐξομοιοῦσθαὶ τῶ ἀρχοντι*, 69. *Ἡράκλειος σκύφος*, 75. *Θερικίλια χορῶσα*, 79. Chameleontem perjurum ad veritatis candorem reducere, 89. Omphala serviens Hercules, 91. Persei prestigis, 94. *Νεοταὶ ἀκαίδευσία δραστηκωτέρα πυρός*, 109. (Confer Isidorus Pelus. IV, epist. 300). *Κολῆς κλυθμῶνος και στήριον ἀδου*, 122. Phaeton paternum administrans curam, 146. Ixion pro Junone nubem comprehendens, 141. Procul a Jove procul a fulmine, *ibid.* Monachus ad aquilam confluentes, 149. Polypus petris adrens, 6. 151. Ut equus cursor flagellis concitatus, 158. Leonem rugientem irritare et camelum ad stilitum vomitum provocare, 164. *Θεκάπηλοι*, 168. In sole clarior, *ibid.* Cyclopia coena, 171. Aquileonium, corydali juventa, 175. *τὴν νεύουσαν ἐκὼ κληρούμενος πλάστιγγα*, 180. A providentia exitus vitæ deletus, *ibid.* Phineus ab Harpyis spolatus, 182. Priapus, 128. Tithono et Saturno annoxi, 2, 182. Cæneus ex muliere vir factus, 184. Victimæ Tetchinum, 200. Insanus Canyses, crudelis Tarquinus ant Echetus et Phalaris, vel hospitium mactatores Tauroscythæ, 200. Chimæræ instar juncta inter se pugnantia, 204. Bacchi instar *τῆς θεῆς*, *Σοβάδας*, *Μαινάδας*, *Βάχχας* ducentis, 206. *Πρωσσὸν ἰαδριμῆμα*, 207. Ex viperæ carnibus panacem nasci, 208. *Ἄολι* utres, quibus ventos componit, 211. Cymba Charontis, *ibid.* Jolaus hydram Heracli occidens, 215. Sardonius risus, 218. Cyclopus more carnem et sanguinem vorare calidum et adhuc stillantem, 220. *Μίλοι σισαπός*, 221. Senex *σοροδαίμων*, 222. Centauri instar partem hominis habens, 227. *Ἀσπίδι*, aures obturanti, canere, Æthiopem lavare, 15. Cyprius plane Hectoreus, 16. *Ἀθροὶ μακροί*, 17. *Υκτίαις κερσὶ προσδέχισθαὶ*, 18. Heliadum instar fieri, 25. Læcernam in meridie accendere, 29. *Ἀποσίτοι καρναγῆτων ἀρεϊκῶν*, *ibid.* *ταῖς δόρασιν ὄρη μεταωρεισεν και μεταθήσεν κομπαζοντες*, 231. *τῶν χαρωνισίων οὐκίστων ἀξίος*, 232. *Ὀυχ ὡσπερ ἀπὸ ὀνός*, *ἀλλ ἐκ τῶν ὤτων εἴλεκε τὸν αἰτοκράτορα*, 261. Euripo inconstantior, 273, 288. Phœnicis instar raro conspici, 282 seq. Judicio tanquam lapide Herculeo uti, 287. Si aqua fauces strangulat quid bibemus? 291. Mare arare, terra navigare, montes in medium mare transferre. Olympo Athos imponere, 292 seq. Capita pro scabellis supponere,

atus vehemens ex antro Corycico erumpens, culi auribus fide digniores, 299. Ubi in Latino

Comicus et sententia affertur quæ in Græco lat. Fama ad lapidem Lydium, λίθον Μάγνησσαν, ipsas et experientiam exigenda, 299. ῥόφιμοι, 307. Antonios et Augustos somnians, on magis rem novit quam qui in extrema habitant, 312. Ἀρτίμων ὁ περιφόρητος, καὶ ὁ πολυομματός καὶ ὁ ἱκατόνχειρ Βριαριεύς, 312. olampides ad solem evanescent, *ibid.* Πάντα ἰσχυρῶς, 316. Tanquam a loto aut cantu Sirenum s. 321. Συγκαθεύδων τῷ φασκολίῳ, καὶ πρίθων τὸν ἰ. καὶ πάντα τίθεις τοῦ χρηματίζεσθαι δεύτερα, ortus Alcinoi, *ibid.* Ἐκ τραγικοῦ εἰς κωμικόν, δι τοῖς βουλομένοις καὶ τῶν ἐσχάτων ἐπιθυσιῶν ὑπερβαίνει, 414. Κατὰ τοὺς σπαρτοῦς Γίγαντας, 344. Κύμα λα, 348. Ἀλιεύς πληγῆς κοιμίζεται νούν, 349. Sybarmensa, 282. C. Polis nihil aliud quam Sybaris elebris, 349. Duces cervis timidiores, 349. σ κρουδί λαφοί legerem ὡσπερ οἱ ἄλαφοι. Dictum i eujusdam, τὸ τῆς συνινύσεως φίλτρον βλάψει ἢ ὠφελήσει, 353. Dipsadis morsus, 357. Ἐς ναὶ αἰῶνας, ita leg., pag. 363, pro μετέωνος. ρίστου πρόδρομοι, 368. Verba non ex labiis, pectore promanantia, 380. Ἡ βῶ καὶ κινήσω ἰ δόρατι, 386. Παλιμβολός ὑπὸ δσπρακόν καὶ κύ- *id.* Γραικῶν ἀπατηλοτέρως, *ibid.* Πεττευτὰ τὰ ἀνθ- , καὶ νίκη ἐπαμείβεται ἀνδράς, 393. *isæ thermæ*, 341.

R

ani (S.) porta, 406.
ni, Scythæ Hyperborei, 84. Τὸ Χριστιανικώτα-
ις, 337.

S

no, Θεσοφόρος, 136. Ejus libri de adjurandis
ibris, 95, 261. Salomonias et Sybaritica mensa
mptuosissima, 282.
mon, episcopus Laodicenus, ἑκτομίας, sive
81.
icemorom συναγωγῶν, 339. Metatum (μιτᾶτον)
direptum, 356.
anapali epitaphium, 206.
us Sethus, astrologus et magus, 96, 97, 306,
hæ captivos demonibus suis immolabant, 397.
ii, Tribali, 11.
illa, simul ac e materno utero prodiit, de tatis
nitatis rerum philosophata esse fertur, 281.
udo monachus Sicidites, Eucharistiam non
isionem resurrectionis, sed sacrificium dun-
esse docens et proinde corruptibile, 332, 333.
Allafiam contra Creyghthonum, 539.
ais, versus, ad evertendam Pisistrati tyran-
hortantes, 375, 376.
iplem Saphiæ CPoli, 157. Θεοῦ Σοφίας, 13. In
is imperatores inaugurari, 294. Ὁ μέγας νεῶς
τῆς θείας καὶ ἀρρήτου, Σοφίας ὠνόμασται, 115. Τὸ
ου μέγιστον τέμενος, 163, 221, 381.
richus Panteugenus, Theopolitanus (h. e.
Antiochæ) episcopus ὑποψήφιος (h. e. suffra-
ctus licet episcopatum potuerit, ut e Cinna-
icimus), 137.

Leo Styppiota, patriarcha CPol. 36.
Theodorus Styppiota, 38, 39. (ubi τῷ μὲν λόγῳ τὰ
πρῶτα non vertendum *facundia princeps, sed auc-*
toritate), 73, 74, 75.

Symbolum fidei ab imperatoribus inaugurandis
rubro colore scriptum, 294.

Leo Synesius Peusæensis, 185, 186.

T

Themistocles præ Miltiadis tropæis dormire nes-
cius, 51.

Theodorus Castamonita, λόγων σοφωτέρων μέτοχος,
280.

Theodorus Dalibrenus, 176, 212.

Theodorus Irenicus, χαρίεις τὸ ἦθος, μάλα τοῦ
τοῦς λόγους ἀποτορνύειν εἰδώς καὶ ἀπομήκυνειν εἰς περι-
όδους ρητορικῶς, 318.

Theodorus Capellanus, 59.

Theodori Mancaphæ, imperium affectantis, mo-
neta argentea, 255.

Theodori martyris, miraculis clari, imago, 51.
Memoria ejus septimo die primi Jejuniorum, 151.
Τοῦ Μυροβλήτου νεῶς Thessalonicæ, 193. Ubi Wol-
fus habet *Theodorum* debet ponere *Demetrium*
ex p. 197.

Theodorus Mazuca, scriba, apud Man. Comne-
num gratosus, 140.

Theodorus Panthecus, præfectus urbis CPol.,
domesticus secretarius et prætor, 135.

Theodosius, patriarcha CPol., 139, 149, 142, 149,
157, 163, 170. Patre Armenio natus, 164. In Tere-
hantum insulam secedit, 168.

Singularia scripta de capta a. C. 1185. Thessa-
lonica, 197. Confer quæ in Alatii Συμμίχτοις et scrip-
toribus post Theophanem.

Timothei musici modulis Alexander in furorem
conjectus, 313.

Timotheo dormienti fortuna urbes, in unum rete
contractas, in sinum tradens, 277.

Θωμαίτης δῆμος, 154, 165.

Thomas, patriarcha CPol., Venetiis missus, 401.

Thomas veneficus, 84.

Titus imperator, templo Hierosolymitano liben-
ter volens parcere, 157.

Τὸ τοῦ τραγωδοῦ (Euripidis) ἢ γλώσσ' ὁμῶμοχ' ἢ δε
φρῆν ἄνωμοτος, 90.

Turcis crudeliores Latini, 370. Turcæ φιλανθρω-
πεύομενοι πρὸς τὸ χριστιάνημον, 256.

V

Veneti, cives Romani. 112. Male ab Alexio Ange-
lo Comneno habiti et Pisanis postpositi, eum vicis-
sim per Henricum Dandulum ulciscuntur, 347.

X

Xerxis navarchus eadem die coronatus et securi
percussus, 167.

Georgius Xiphilinus, τῶν ἐντρόφων τοῦ βήματός
τις, 160. Wolf. *quidam ex ordine sacerdotum.*

Georgius Xiphilinus, per 7 annos patriarcha CPol.,
316, 318, 332.

Z

Ζυντζεπίτζης, alter Thersites, 202.

INDEX ANALYTICUS

AD

NICETÆ CHONIATÆ HISTORIAM BYZANTINAM

(Revocatur Lector ad numeros grandiores textui Latino insertos)

A

- A littera Manueli imp. suspecta, 190.
 Aaron Mosis frater, 59.
 Isaacius Aaron Alexium prostratorem calumniatur, 188; propter magis studium et perfidiam excæcatus, 190; ab Isaacio Angelo lingua privatur, 192.
 Abdera, 680.
 Abgarus, 453.
 Abydus oppidum, 131, 209.
 Accipiter ominusus, 327.
 Accipitris cacumen (Ἰερακορομφίτις) a Joanne imp. in deditionem accipitur, 19.
 Acclamationes imperatoris, 198, 350.
 Ace olim loppe a Conrado Cæsare recuperatur, 516.
 Achia a Latinis occupatur, 806.
 Achilles, 647.
 Achridus, 535.
 Acrisius, 77.
 Acrocorinthus 100. A Latinis obsessa, 807.
 Actium Græce Nicopolis, 860.
 Adana capta a Joanne imp., 29.
 Adramyttium, 191, 361, Cephure direptum, 636.
 Adrianopolis olim Orestias, 360, a Scythis obsidetur, 830.
 Adrianopolitani Alemannum juvenem incendio dent, 84. Friderico pœnas dant, ib.
 Adriaticum mare æstnosum, 222.
 Egyptus a Manuele imp. invasa, 208, ejus amara, 209.
 Æolus, 427.
 Eronesia insula, 118.
 Etolia nunc Artinia, 98.
 Ἄστροῦ Χώρος, 539.
 Agareni a Joanne imp. debellati, 36.
 Agarens quidam volandi cupidus, 156.
 Agathopolis, 515, 852.
 Αἴψα oraculum de Comnenorum successione, 220.
 Alani Romanorum auxiliares crudelitatem Siculorum imitantur, 471, vincuntur ab Alemannis, 535.
 Alba vela lætitiæ signa, 216.
 Aldebrandinus Attaliæ tyrannus, 842.
 Alemanna nobilis Manuelis imp. uxor, 72.
 Alemannæ viragines, 80.
 Alemanni in Palæstinam proficiscuntur Conrado duce, 80; cum Romanis dissident, 83; cum Adrianopolitanis pugnant, 84; castra vallo non cingunt, 85; Melas fl. inundat, 86; Cpolim relinquere inque Asiam trajicere coacti, 87; ab Asianis fraudantur, 88; a Turcis superati, 89; ad Mæandrum flumen eos devincunt, 94; in Palæstinam expeditionem faciunt ducente Friderico, 525; cum Armeniis in religione consentiunt, 527; imagines non adorat, ib.; Romanos sibi insidiantes, 506, 533; vincunt, 534; Turcas, 540; in patriam redeunt, 546; Græcorum ostentationem derident, 629; iis 16 auri talenta pendenda a Romanis, 631.
 Alemannicum tributum, 631.
 Alemannus singulus quinquaginta Iamaedus fugat, 543.
 Alexander comes a Siculis ad Romanos dedit, 121.
 Alexandri Magni rostra svium 470, dictam: « Τὰ τῆδε καὶ τὰ τῆδε πάντα ἐμά » 633; in furorem adactus Timothei modulis, 642.
 Alexius Hungarus Mariæ Comnenæ maritus a Manuele socero imperio destinatus, 147; divortio facte Hunnorum rex declaratur, 221.
 Alexius Joannis Axuchi filius protosistror Anan mittitur, 128; Alexii Comn. filiam uxorem habet, 135; a Manuele imp. in monasterium detraditur, 187; ejus uxor mœrore confecta obit, 188.
 Alexius Blachus, v. Ibancus.
 Almuzes Hungarus patria profugus a Joanne imp. recipitur, 24.
 Alpheus flumen, 86.
 Alpicharan a Joanne imp. Laodicea ejectus, a Amalechitæ a Mose dissipati, 22.
 Amasia, 152; satrapia, 159; Masuto Clizasthlan filio assignata, 689.
 Amazones, 80.
 Amara Ægypti, 209.
 Amerigus Hierosolymorum rex Manueli, imp. per fidus, 208; Tamiathum obsidione liberat, 212.
 Amerigus Alemannorum rex Friderici filis, Italia et Sicilia potitus, 627; legatis Cpolim missis Græciam sibi vindicat, ib.; ingentem auri vim quantum sibi solvi vult, 628, 630; ejus Iugum Alexii imp. ostentationem derident, 629; obit, 633; superbus et imperandi cupidus, 633; Siculos graviter vexat, 634; crudelis in conjuratos, 634.
 Aminsus, 689, 699.
 Amphipolis, 413; a Siculis occupata, 465.
 Anabarza Armeniorum urbs expugnatur, 33.
 Anchialum, 482; provincia, 505; a Blachis vastatur, 568.
 Ancona Manuelis imp. socia, 262; ab Alemannis obsessa, 263; a Manuele adjuvatur, 264.
 Ancurii monasterium, 432.
 Ancyra Masuto Clizasthlan filio tributa, 689.
 Ancyranus satrapa Pseudalexium Cilicem adjuvat, 608; tributum a Romanis poscit, ib.; Romanos debellat, 624; postulata accipit ab Alexio imp., 626; Alexio III auxilia mittit, 668.
 Andronicus Catacalo, 625.

- castellum, 455.
 odulium, 432, 867.
 a gens profusionibus rempublicam pessum-
 ; Venetos et Pisanos committit, 842.
 i.
 is Isaaci imp. frater, v. Alexius Comn. III.
 is IV Isaaci imp. filius fugit, 711; cum Ve-
 dus init, 715; Cpolim ingreditur, 728; ur-
 dio lætatur, 734; Bonifacio marchione sibi
 o contra Alexium patruum educit, 735; im-
 , patri præfertur, 736; avarus et sacrilegus
 tinas cohortes in palatium traducere cupit,
 fursus in carcerem conjectus, 746; neca-
 nicus ignavus, 254; ejus clades et ad An-
 m Comn. fuga, 319; filii strenui, ib.; fugit
 cum, 345.
 Alexii III filias, Isacii Comn. vidua, 660;
 o Lascari nubit, 673.
 antinus Philadelph., Theodora Comn. ma-
 ix creatus, 126; a Sicilia capitur, 127; filii
 3; ab Andronico Comn. in custodiam datur,
 ror ejus Joannis Cantacuzeni uxor, ib.
 tantius repressis Blachis, 570, imperium af-
 ib.; excæcatur, 571.
 cia Alexii III filia a Stephano Triballorum
 repudiata, 705; cum Mursusio fugit, 755;
 apta, 803,
 es sebastocrator contra Blachos missus Isaa-
 suspectus fit, 489; ei se purgat, 502.
 Isaaci imp. filia ab Alemannis capta Philip-
 sano despondetur, 635.
 Alexii III filia, Andronici Contostephani vi-
 ; Alexio Palæologo nubit, 673; cum patre
 23.
 us Andronici Comn. carnifex, 296; Andro-
 filius, 319; a Nicænsibus receptus, 349;
 n urbe eorum defendenda, 368; ab Androni-
 . in gratiam receptus, 371; Hagiochristo-
 m occidit, 443; in magnum templum confu-
 s; a multitudine Cpolitana imperator sa-
 450, 453; e magno palatio in Blachernium
 453, 464; benignus, 465; bellum contra Si-
 acrius gerit, ib.; finit, 468, 474; Balduinum
 dum Siculos in judicium adductos in carce-
 rjeit, 476; se neminem occisurum esse edi-
 ; Turcas muneribus tribustisque annuis pla-
 t; uxore mortua Belæ Hungari filiam ambit,
 ustra contra Cyprum ducit, 483; Blachos se-
 devincit, 487; ab Alexio Barna infestatur,
 milites cohortatus, 500; Branam vincit, 502;
 capiti et uxori insultat, 507; seditiosis ignos-
 ; ut sacrificulus deridetur, 509; suburbana
 jubet, 510; in Blachos expeditionem facit,
 iræus contra eos egressus, 521; Lobizum
 im obsidet, ib.; Mangapham seditiosum frus-
 ugnat, 522; a Caichosroe sibi proditum in
 m conjicit, 524; Fridericum Alemannum in
 inam proficiscentem sibi que suspectum infes-
 5, 526; Dositheum ad patriarchæ dignitatem
 ehære studet, 531; ejus in Alemannos inconsu-
 et insolentia, 536; fœdere cum iis renovato,
 ona dat et accipit 539; Turcas identidem de-
 540; liberi ejus tres, 548; diuturnum impe-
 perat, 549; seditiionibus multis conflictatur,
 rudelis et iracundus, 556, 560; denuo contra
 s profectus in capitis periculum venit, 562;
 victoriam jactat, 564; spes vanas alit, 565;
 s ulciscitur, 569; Constantium Angelum ad-
 Blachos missum, 570, seditiosum excæcat,
 mmittit se Theodoro Castomoniæ, 574; pue-
 3; luxuriosus, 579; omnia miscet, 580; sa-
 crilegus, 582; avarus, 584; beneficus ib.; contra
 Blachos ducit, 589, frustra monetur de fratris insi-
 diis, ib.; Basilacium vatem vicit, 590; regno ab
 Alexio fratre ejectus, 592; cæcatur inque monaste-
 rium conjicitur, 595; tempus imperii, 596; ejus
 figura, ib.; ab Alexio III minus custoditus de imperio
 recuperando deliberat, 710; iterum imperator
 salutatur, 727; Alexio filio et Latinis Alexii III fu-
 gam nuntiat, ib.; pactionem a filio cum Latinis ini-
 tam probat, 728; erga Latinos liberalior, 729; filio
 postponitur a Cpolitans, 736; ejus ineptiæ, 737;
 e palatio ejicitur, 745.
 Isaacius Mariæ Pannoniæ conjux, 792.
 Michael Turcas debellat, 163.
 Theodora Conradi Cæsaris uxor, 477.
 Theodorus a Prussensibus receptus, 349; Prusa
 expugnata ab Andronico Comn. excæcatur, 374.
 Anna Franca Alexii imp. sponsa ab Andronico
 imp. ducitur, 375; cum eo profugit, 452.
 Annorum inde a mundo condito summa, 349, 392,
 444, 719, 730, 743, 752, 839.
 Antiochia obitur a Joanne, 36, 41, et Manuele
 imp. 141; suburbana a Joanne imp. vastata, 41;
 ludi circenses in Manuelis honorem instituuntur ab
 incolis, 141.
 Antiochia Phrygiæ, 251, magno periculo liberatur,
 655.
 Aphamea Propontidis, 668.
 Aphanianum palatium, 644.
 Ἀποβάθρα βασιλέως murus, 721.
 Apollonii Tyanei præstigiæ, 861.
 Aprum oppidum, 820; ejus excidium, 831.
 Aqua a Persis infecta, 231.
 Aqua marina, remus et arena a sultano petita, 251.
 Aqueductus ab Andronico instauratur, 428.
 Aquilæ simulacrum, 861.
 Arabes, 214.
 Arabici equi, 240.
 Arcadiopolis, 588; a Scythis expugnata, 833.
 Archilochi dictum, 300.
 Archizupanus Bachinus, 122.
 Argo navis, 131.
 Argos occupatum a Scuro, 800; a Latinis, 806.
 Armala oppidum, 549.
 Armenii debellati a Joanne imp., 29; a Barbaris
 vexati, 45; cum Alemannis in religione consentiunt,
 527.
 Arsacidæ, 46.
 Arsanes amera, 551, 657.
 Artinia olim Ætolia, 98.
 Asan Blachus Mysos ad defectionem concitat, 482,
 485; devictus, 487; ingeniosus et solers, 520; ejus
 uxor et frater Joannes in Romanorum potestate, 521;
 ejus de famo et Alexio imp. judicium, 613; prædic-
 to sibi a sacerdote interitu, 617; occiditur, 618.
 Asiani Alemannos turpissime fraudant, 88; bellis
 intestinis laborant, 340.
 Asini simulacrum, 860.
 Alexius Aspietes a Blachis capitur, 613; ejus sup-
 plicium, 829.
 Constantinus Aspietes a Blachis fugatus cæcatur
 ab Isaacio imp., 560.
 Michael Aspiettes, 251; cæditur, 254.
 Assyrii equites, 214.
 Astacenus sinus, 474.
 Asteris Insula, 114.
 Astrologia derisa, 69, 126; neglecta a Contoste-
 phano, 199; a Manuele imp. probatur, 126; repu-
 diatur, 286.
 Atapacus Persarum dux Phrygia vastata, 250;
 occiditur, 252.
 Athenæ a Scuro frustra infestantur, 800.

- Athyra, 711; a Scythis excinditur, 832.
 Attali urbs, 50; a sultano oppugnatur, 340; Aldebrandinum tyrannum habet, 842; frustra a Caichosroe oppugnatur, 843.
 Augurium equi, 69; corvorom et cornicum, 840.
 Augusteo, 307.
 Augustus Cæsar, 860.
 Aulici rempublicam negligunt, 292; parum fideles, 320; ad calumniandum proclives, 296.
 Aulo mons, 118.
 Aulonia, v. Bare.
 Aulonia Hellesponti, 711.
 Aurigarum status, 865.
 Auripes Allemanna virago, 80.
 Axius flumen, 666.
 Alexius Axuchus, v. Alexius.
 Joannes Axuchus Persa Joanni imp. charus et magnus domesticus, 14; eum Annæ Cæsariisæ reconciliat, 16; imperatori consulit, 55; proceres in Manuelis verba jurare jubet, 62; Cpolim missus ejus imperium firmat, 65; peditum dux, 103; summum exercitus imperium accipit, 109.
- B
- Baal, 334.
 Babas mons, 625.
 Baca expugnatur a Romanis, 29.
 Bacchi columnæ, 412.
 Bachini Archizupani cum Manuele imp. certamen singulare, 133.
 Bactunium, 679.
 Baimundus in Palæstinam proficiscitur, 14.
 Balduinus Palæstinæ rex, 184.
 Balduinus Xensæ imp. frater, 221; occiditur, 234.
 Balduinus Siculus contus a Romanis captus, 470; Isaacium imp. blanditiis placare studet, 476.
 Balduinus Flandriæ comes cum Dandulo contra Byzantinos ducit, 714; cum Murzuflo pugna, 750; Danduli opera imperator creatur, 769; pius et mitis, 790; provincias peragrat, 791; oppidis præsidia imponit, ib.; Thessalonica potitur, 793; Byzantium reversus, ib.; cum Bonifacio marchione in gratiam redit, 794; ad Thraciæ urbes recuperandas ducit, 811; Adrianopolim obsidet, ib.; a Scythis captus in carcerem conjicitur, 814; ejus miserabilis interitus, 847.
 Josephus Balsamenus Joannis Hagiotheodoritæ affinis cum Michaele Palæologo dissidens, 77.
 Balthasar, 770.
 Barbari apud Manuelem gratiosi, 226; bipenniferi, 447, 721; crudeles in hostes, 681.
 Bare s. Aulonia oppidum munitur, 121.
 Barna a Blachis expugnatur, 568.
 Nicephorus Basilaces, 275.
 Basilacius vates, 590.
 Basillisci simulacrum, 866.
 Basilius Batazes Mangaphæ asseclas persequitur, 522; Occidentis magnus domesticus, 571; Constantinum Angelum levirum castigat, ib.; a Blachis vincitur, 587.
 Basilius Bulgaroctonus, 488.
 Basillii Rentaceni supplicium, 484.
 Basilius Tzintziluces Cpolim a Manuele Comn. misus, 65.
 Bastralita Batazem interficit, 642.
 Andronici Batazis cædes, 236.
 Basilius Batazes, v. Basilius B.
 Joannes Batazes Comnenus, v. Comnenus Joan. Bat.
 Batazes juvenis Alexii III jussu ceditur, 642.
 Bathos, 658.
 Bathys oppidum, 89.
 Batracho castrum, 679.
 Belas Hunnus, 167; Hungariæ rex, 347, a Isaacii imp. socer, 569.
 Beli judices, 344; ne obsides fiant sese abduci, 538.
 Bellerophon, 849, 858.
 Belligradum oppidum, 133, 166, 347.
 Bempesum Mesopotamiis oppidum, 37.
 Beræ monasterium, 363.
 Berrhoea nunc Chalepum, 37; a Joanne Blacho occupata, 819.
 Berroe Thraciæ oppidum, 20, 518.
 Berytus ab Alemanni capitur, 546.
 Bidyna, 588.
 Bithynia Persis erepta, 14; Triballi eo deducti, 23; seditiosa, 349.
 Bizys, 664; a Latinis recuperata, 810; a Scythis expugnari nequit, 834.
 Blachernæ locus, 428.
 Blachernium palatium, 351; littus, 415.
 Blachi olim Mysi Hæmi montis accola, 482; a Romanis deficiunt, ib., 485; devincuntur, 487; cum Scythis conjuncti iterum ab Isaacio imp. debellatur, 515; qua ratione pugnant, 519; cum Comanis Romanis provincias vastant, 561; Isaacium imp. in capitis periculum adducunt, 562; urbes munitas iradunt, 568; Isaacio imp. pœnas dant, 569; Constantini Angeli interitu elati Romanos rursus iradunt, 572; vincunt, 587; pacis conditiones a Romanis oblatas asperrantur, 612; Romanos superant, ib., 616; ducibus privantur, 618, 621; Thraciæ urbes populantur, 643; cum Comanis impressionem in Thraciam faciunt, 691; urbes contra Latinos concitant, 809; Latinos in insidias pellectos fundunt, 812; Philippopolim vastant, 829; Thraciæ urbes expugnant, 830, 831.
 Blachia magna olim Thessalia montana, 841.
 Bladisthlabus Iazæ Hungarorum regis frater, 16.
 Bonifacius Montisferrati marchio, 497; cum Dandulo contra Byzantinos se conjungit, 714; magni sibi pecunia promissa Alexium IV adjuvat, 750; Dandulo imperio removetur, 789; Mariam Pænniam uxorem habet, 792; a Balduino deficiit, a conjugis filium Manuelem imperatorem deperit, 793; Balduino reconciliatus, 794; Græciam expulsum ducit, ib.; Larissa potitur, 799; Scurum inter, ib., Bœotiam expugnat, 805; Athenas, ib.; Eubæam, ib.; Peloponnesum, 806; obsidet Acrocorinthum, 807; Thessalonicensium defectionem ulciscitur, 818; a Scythis devincitur, 819; oram Græcam tenet 841.
 Borea, 852.
 Bosphorus, 494.
 Alexius Branas legionum dux, 359; Lopadianos devincit, 363; Siculos, 468; regnum affert, 490, 491; Adrianopolitanus, 492; Cpolim oppugnat, 492; devictus cæditur a Conrado Cæsare, 502; ejus vultus modestia insignis, 507.
 Demetrius Branas navarchus, 71.
 Joannes Branas a Siculis capitur, 411.
 Michael Branas Gabræ falsas laudes evertit, 173.
 Theodorus Branas Alexii Branæ filius ab Alemanni superatur, 535; Alexium Angelum imperatorem salutatur, 593; dux adversus Persas mittitur, 625; Thraciæ præfectus, 664; a Scythis fugatur, 831.
 Branizoba, 166, 347; ab Hunnis excisa, 24.
 Britanni nunc Inglini, 546; rege duce in Palæstinam proficiscuntur, ib.; Cypro potiuntur, 547.
 Brundusium oppidum, 97.
 Alexius Bryennius, v. Comnenus Alexius Bryennii filius.
 Nicephorus Bryennius Annæ Comn. Cæsariisæ maritus, 8; Orestiadæ oriundus, 9; ejus contra Joannem imp. motus, 15; veneno interficitur ab Andronico

eo Comn. 337.

Bucanum Cpoleos, 733.

Bucoleonis portus, 289.

Bulgaris et Mysis dominatus olim conjunctus, 480.

Bulgarorum episcopus, 339.

Byzantium, v. Constantinopolis.

C

Cæneus e muliere vir, 369.

Cæsarea a Masuto occupata, 45; Daduni filio ab eo datur, 152; a Clizasthane expugnata, 159; Coppatino filio assignatur, 689.

Caichosroes Iconii sultanus Mangapham ad se profugum prodit, 523; fratribus propterea invisus, 524; a liberis regno pulsus, 540; ejus filii a Friderico Alemannorum rege vincuntur, 540; foedus cum Romanis initum violat, 653; Mæandrias urbe vastat, 654; mire erga captivos benignus, 655; Clizasthlanis e Christiana filius, 689; a Rucratino fratre regno exutus, 690; confugit ad Leburnem, ib.; ad Romanos, 691; imperio recuperato Maurozomem adjuvat, 827; Attaliam frustra oppugnat, 843.

Calabria, 123.

Calamanus male contra Scythas res gerit, 123.

Constantinus Calamanus Augustus Philippæ conjugio excidit, 183; ab Armeniis capitur, ib.

Calcei purpurei insignia imperatoris, 8; virides protovestiarum, 672.

Calchas vates, 622.

Calibures scurra, 580.

Calixa, 692.

Calliopolis, 539.

Calomodius negotiator ditissimus procerum insidias effugit, 692.

Calonymus insula, 475.

Calumniatores aulici, 296.

Calydonii apri statua, 687; in palatium transferatur, 738.

Basilias Camaterus patriarcha creatus, 339; excecatur, 346; patriarchatu pellitur, 530.

Gregorius Camaterus secretorum logotheta, 13.

Joannes Camaterus dromi logotheta, 141; Stypiotæ insidiatur, 145; ejus mores, 148; canicili præfectus, 355; patriarcha fit, 681; Calomodium liberare cogitur, 693; Cpolim relinquit, 784; Didymotichi obit 837.

Cambyses, 405.

Manuel Camyzes protostator Isaacio imp. magnam pecuniam mutuo dat, 502; Fridericum Alemannum cum exercitu insectari jussus, 526, ab eo vincitur, 533; Ibanum seditiosum persequitur, 678, ab eo capitur, 679; ejus opes ab Alexio III diripiuntur, 681; a Chryso tandem redemptus, 707; deficit ab Alexio III, et seditiones excitat, ib.; fugatur, 709.

Canabus Nicolaus imperator creatus, 744; a Murzufio in custodiam datur, 746.

Canes Laconici sagaces, 359.

Canes Siculis infesti Romanorum cadaveribus parcunt, 471.

Caniclei munus, 78; præfectus, 355.

Andronicus Cantacuzenus Fredericum Alemannum Isaacio imp. suspectum facit, 526.

Joannes Cantacuzenus mutilatus in prælio cum Servitiis inito, 121; Mariam Comn. Andronici sebastocratoris filiam uxorem habet, 136; a Turcis occiditur, 240.

Joannes Cantacuzenus ab Andronico Comn. interceptus, 345; uxor ejus Constantini Angeli soror, 336.

Joannes Cantacuzenus Cæsar Isaaci Angeli imp. sororem in matrimonio habet, 489; ab Andronico

imp. excecatur, ib.; a Blachis devincitur, ib.

Manuel Cantacuzenus adversus Pseudalexium Cilicem mittitur, 610.

Michael Cantacuzenus Alexium Angelum imperatorem salutatur, 593.

Theodorus Cantacuzenus a Nicæensibus receptus, 349; urbem strenue defendit, 364, 367; occiditur, 368.

Theodorus Capellanus sive Castellanus Siculus ad Romanos deficit, 117.

Capharda expugnata a Joanne imp., 38.

Capito puer, 294.

Cappadocia, 152; a Transmanio Persamenio occupata, 27; frigida, 46.

Carea magni palatii porta, 452

Caria a sultano Iconiensi vastatur, 654.

Castamon Persarmeniorum urbs a Joanne imp. expugnatur, 25; a Tanismanio Persamenio recuperata; 27; a Joanne imp. iterum capitur, 28.

Theodori Castamonitæ potentia, 574 interitus, 575.

Castra Nova in Asia condita a Manuele, 194.

Catabate locus Cpoleos, 355.

Andronicus Catakalo dux adversus Persas missus, 625.

Catascepe locus, 270.

Catena ad classem hostilem Cpoli arcendam extensa, 718.

Catides explorator garrulitatis dat pœnas, 254.

Cattari, 206.

Theodorus Cazanes contra Persas ablegatus, 623.

Celæne oppidum, 231.

Celbianus tractus, 481.

Centenarium turris, 451.

Cephalas Lapardam prodit, 361.

Cephalenia insula, 114.

Cerasus, 699.

Chalce, 353; carcer, 582; castellum, 696.

Chalcedon, 320.

Chaldaica fornax, 404.

Chalepum, olim Berrhœa, Mesopotamiæ urbs a Joanne imp. frustra oppugnatur, 37.

Nicophorus Chaluphes Acrocorinthi præfectus, 101.

Leo Chamaretus Laconum tyrannus, 841.

Characeni Turcæ, 255.

Charax ubi sit, 255; castellum, 310.

Charbatia, 206.

Chasiorum erga magistratus observantia, 517.

Chasius capitur, 700.

Chele oppidum, 401; capitur ibi Andronicus imp., 453.

Chius insula, 224.

Chliara urbs, 194.

Chœrobachorum planities, 85.

Chonæ olim Palaasæ (Κολασσαι), 230; Maurosomii subjectæ, 842.

Choniates Ievita Nicetæ Choniatæ cognatus fortitudine insignis, 257.

Basilios Cozos seditiosus captus excecatur, 553.

Chramus Hungariæ locus, 167.

Christi locus a barbaris sæpe occupatus, 56; ad Abgarum litteræ, 453.

Chrysanthus Tessalonice præfectus, 652.

Chrysioplysia, 453.

Chrysopolis, 695.

Chrysopolus nauta Andronicum Comn. in fuga adjuvat, 169.

Χρυσόπους Alemanna virago, 80.

Joannes Chrysostomus, 328; ejus de Eucharistia sententia, 682.

Chrysus Blachus a Romanis deficit, 643; Strum-

mizam et Procasum occupat, 605; ab Alexio III frustra obsessus, 668; pactionem cum eo init, 672; Camyse redempto, 707; seditiones excitat ib.; cum Alexio III in gratiam redit ejusque neptem ducit, 709.

Theodorus Chumus chartularius, 335; dux adversus Siculos creatus, 413; alterum Pseudalexium captum occidit, 553.

Cisba, 692.

Cilices, 68; piratæ, 141; ambiguse fidei, 609.

Cilicis montes, 53.

Cimbri a Romanis devicti eorumque ossibus Massiliensium vineæ cinctæ, 95.

Joannes Cinamus, 430.

Cingularium, 541.

Cionium, 319; littus, 475.

Claudiopolis a Manuele contra Persas defenditur, 257.

Cleri auctoritas in comitiis imperatoris, 66.

Clausa Zybritze (κλεισούραι τοῦ Τζυβριτζῆ) angustias, 232.

Clizasthanes Masuti filius Iconii sultanus, 152; a propinquis infestatur, 153; a Manuele imp. differtur, 154; muneribus oneratur, 157; Dadunem et Iagupasanem affines profligat, 159; corpore æger, animo ferox, 160; inconstans et perfidus, 161; prudens 227; Manuelem imp. insigni clade afficit, 231; pacem ei ultro offert, 245; pæce a Romanis violata Atapacum contra eos mittit, 250; annos 70 natus Romanorum finem infestat, 480; filiis regnum distribuit, 689.

Clypeus pro navi, 253.

Cœla loca, 209.

Cœlesyria ab Joanne imp. perlustrata, 36.

Κολασσαί (Palassæ) nunc Chonæ, 230.

Colonia nunc Taxara 72, 541, 689.

Comani cum Blachis conjuncti provincias Romanas vastant, 561, 691; Ruricam adjuvant, 692.

Cometes, 326.

Comnena gens causa interitus reipublicæ, 701.

COMNENI: Alexius I primus e gente Comnena, imperator, 7; ejus liberi, 8; Irenen uxorem de Annæ filis studio objurgat, 9; imperium male quæsit, ib.; ejus ingenium, obitus et funus ib., 12.

Alexius Joannis imp. filius, 23; obit, 51.

Alexius Briennii et Annæ Comn. Cæsaris filius magnus dux adversus Siculos profectus, 124; ab iis capitur, 125.

Alexius II Porphyrogenitus Manuelis imp. filius, 220; imperator designatur, ib.; admodum adolescens patri succedit, 271; magnam palatium relinquit, 331; venando deditus, 333; coronatur, 343; Andronici Comn. jussu suffocatur, 354; anno ætatis 15, imperii 3, 356.

Alexius protosebastus Manuelis imp. patruelis viduam ejus amat, 293; superbus, 299; Mariam Cæsaris oppugnat, 306; in gratiam cum ea redit, 312; ejus mores, 317; ab Andronico Comn. infestatur, 316; comprehensus a prætorianis germanis, 323; Adronici jussu excæcatur, 324, rei militaris peritus, 325.

Alexius Manuelis imp. et Theodoræ Comn. filius Irenem sororem ducit, 337; ab Andronico excæcatur, 401; in monasterium conjicitur, 556.

Alexius Joannis Comn. Bataxis filius, 341; patria profugus capitur et Andronici jussu excæcatur, 342; navarchus creatur, 483; raptus, ib.; ad Siciliæ regnum mittitur, 484.

Alexius Manuelis filius Andronici imp. nepos Oenæum, Sinopen et Trapezantem tenet, 842.

Alexius III Angelus Isaacii imp. frater Andronici Angeli filius, 319; dux adversus Pseudalexium, 552;

fratri insidiatur, 589; imperator salutatur, 668; ejus profusiones, 597; conjux Euphrosyna, 600; infelicis imperii omina, 603; Comnenus quam Angelus appellari mavult, 605; ignavis se dat, ib.; contra Pseudalexium Cilicem frustra bellat, 608; Blachis pacis condiciones offert, 612; Isaacium Comn. generum adversus eos mittit, 613; Ibancum profugum suscipit, 623; male contra Persas rebus gestis, 624; pacem turpissimam cum his init, 628; Alemannis instantibus, 627; eorum legatos ostentatione fallere studet, 629; sexdecim auri talenta perdere Alemannis coactus, 431; imperatorum monumenta spoliatur, 632; Amerigi Alemanorum regis morte a tributo pendendo liberatur, 633; Caphurem piratam decipit, 637; dignitates venales habet, 638; uxoris fide conjugii sibi in suspicionem adducta, 641; Bataxem juvenem occidit, 642; frustra contra Blachos ducit, 643; conjugem in monasterium abstrudit, 646; revocat, 647; facilis, ib., 651; Constantinum Mesopotamitanum evehit, 648; contra Blachos expeditionem facit, 650; Constantinus a summo ængnitatis gradu dejici patitur, 651; Iccalanæ mercatores bonis privat, 653; Andronicum Ducem contra Persas mittit, 657; ægrotus, 658; frustra decem contra Scythas, 667; contra Chrysum Blachum, 665; filiabus iterum nuptis, 673; ludos ludicros instituit, 674; contra Ibancum seditiosum copias mittit, 675; Camyxis opes diripit, 681; Ibancum male dolo captum in vincula conjicit, 686; Calchosreem profugum recipit, 691; Cpolitanos seditiosos placat, 695, 697; naves spoliatur, 699; perfidus in Racratium, 700; contra Michaellem Comn. seditiosum ducit, 701; et naufrag periculo evadit, ib.; Camysem et Spyridonacem seditiosos coercet, 707, 708; cum Joanne Zagoras principe pacem componit, 708; Isaacii fratris custodiam negligit, 710; Venetorum classem contemnit, 716; eos frustra agressus, 722; fugæ se mandat, 723; annos 8 imperavit, 724; ejus ingenium et mores, ib.; imperium recuperari conatur, 735; Eudociam filiam Securo in matrimonium dat, 803; Alexium Ducem Marandum excæcat, 840; Halmyri degit, 808; a Bonifacio archione ad Alemanorum regem mittitur, 819.

Andronicus Joannis imp. filius sebastocratoris; obit, 41; Alexii fratris funus Cpolim advehit, 6; ejus liberi, 135.

Andronicus Manuelis imp. patruelis captus a Persa, 68; Isaacii sebastocratoris filius, 135; a Manuele in custodiam datus, 133; e carcere aufugit, 135; cum Eudocia Adronici patris filia rem habet, 136; denuo in carcerem conjectus, ib.; custodiam decipit, 159; rursus captus, 140; dolo elabitur, 160; a Manuele in gratiam recipitur, 172; Cilicis præfectus cerebro superatur ab Armeniis, 180; ab incertum Manueli invisus fugæ se mandat, 181; Kesseli supplex, 294; Censæ habitare jussus, 296; imperium affectat, ib., 316; Cpolim proficioscitur, 300; classe Romana potitur, 322; Alexium Comn. protosebastum excæcat, 324; coram Theodosio patriarcha demissus, 328; eum insectatur diceriis, 329; Cpolim ingressus in Manuelis imp. tumultu lacrymat, 332; injustus, 339; veneficus, 336; nuptias incestas perficit, 337; Basilium Camaterum patriarcham creat, 339; sævit in proceres, 343, 345; Xenam imperatricem suffocari jubet, 348, imperator declaratur, 349; coronatur, 352; Alexium II imp. e medio tollit, 353; Annam Francam Alexii II imp. sponsam ducit 357; jurejurando Manueli imp. dato solvitur, ib.; Andronicum Lapardam excæcat, 361; Nicæam obsessam, 363; in deditionem accipit, 369; sævit in civium primores, 727; Prussa vi capta, 371; crudelissime in cives agit, 373, 419; Dopadium expul-

374. *Isaacium* liberat, 376; interimit *Macrodotum Ducam*, 379; *Sebastianos fratres*, 384; *Ale-Comn. generum* excæcat, 401; in domesticos ejus t, 403; *Tripsychum* excæcat, 407; *Siculorum* essionem negligit, 414; *luxoriosus*, 416; *plea magistratum* vexationibus defendit, 421, *rem navalem* tuetur, 423; *aquæductum* reno- 428; *viros doctos* colit, 431; *ejus studia*, 433; *vos omnes e medio tollere* statuit, 434; *magis am dat*, 441; *seditione ab Isaacio Angelo* mota o pellitur, 448; *profugus*, 432; *capitur*, 453; *umeliose tractatur*, 455; *obit* 458; *duos annos* avit, ib.; *ejus forma et valetudo*, ib.; *ejus er- l. Paulum* reverentia, 461; *de ejus exitu* ver- 462.

Andronicus Alexii Comn. filius Bryennii nepos catur, 556; *item ejus filius*, 560.

na Cæsariissa Alexii I filia primogenita Bryen- kor, 8; *conjurat contra Joannem imp.*, 14, 16; *ta*, 15; *veneno ab Andronico Comn. tollitur*,

avid præfectus Tessalonicæ ignavus, 386.

avid Manuelis filius Andronici imp. nepos, 842; *mprio Asiæ* contendit, 827; *Heracleam et* *agoniam tenet*, 842; *Latinorum auxilliis adju- ascari* resistit, 844.

docia Andronici sebastocratoris filia, 135; *ejus* tus, 136; *captivitas*, 140; *Michaeli Gabræ* nu- 73.

annes Alexii filius natu maximus, 8; *a patre* rio destinatur, ib.; *quomodo rerum politus sit*, *nagnum palatium* occupat, 11; *initia regni*, et , 12; *clemeus erga cognatos* seditiosos, 14; *adversus Persas* expeditiones, 17; *Scythas* ar- olgat, 19; *Patzinacarum* solemnia instituit, *sanctos veneratur*, 22, 26; *Triballos devictos* comediensem provinciam traducit, 23; *digni- quas tribuerit* quatuor filiis, ib.; *ejus de Alexio* somnium, ib.; *Hunnos* debellat, 24; *Italiæ oras* imas occupat, 25; *contra orientis gentes* du- .; *e Persarmeniis triumphum* agit, ib.; *Gan- urbem* expugnatam, 28, ammittit, 29; *Lebu- Armeniorum regnem* bello persecutus, ib.; *n et Anabazam castra* vi capit, ib., 33; *Sy- t Mesopotamiæ urbes* triennio subjicit, 36; *a Iconienses* ducit, 42; *Persas ab incursionibus* prohibet, 44; *Ochyras* exstruit, ib.; *militum* in- ationem excitat, ib.; *expeditionem contra Con- inum Gabram Trapezuntis tyranum* suscipit, *Neocesaream* frustra opugnat, 47; *Rhyndace-* oppidum obsidet, 49; *Pugusa palude* potitur, *illis duobus* privatur, 51; *adversus Antiochiam* isicitur, 52; *aprum interfecturus telis suis* vul- ur, 53; *moribundus Manuelem fil. successorem* esignat, 56; *ejus obitus et laudatio*, 62.

annes Joannis imp. accubitor, 13.

annes Isaacii sebastocratoris fil. Alexii I imp. i, 42; *ad Persas* deficit, 48; *Masuti filiam* ux- abuisse fertur, 72.

annes Andronici sebastocratoris fil. ob ince- rascitur, 136.

annes Ratazes contra Persas mittitur, 323; *ma-* domesticus et *Traciæ præfectus Andronicum* tatur, 318; *ei adversatur*, 340; *obit*, 544; *ejus* .

annes Andronici fil., 232; *imperator* designatur, *dux adversus Siculos* creatur, ib.; *oculis pri-* obit, 466.

annes Crassus seditiosus occiditur, 697.

anne Andronici et Theodoræ Comn. fil., 337; *ma-* a patre suo excæcatum luget, 402.

ancius Alexii I fil., 10; *Joannem fratrem* in oc-

cupando regno adjuvat, 13; *a patre Sebastocratoris* dignitate ornatus, ib.; *cum Joanne fratre* dissidens et *exsul*, 42; *ejus forma in ingenium*, ib.; *fratris* re- conciliatur, ib., 43.

Isaacius Joannis imp. fil. sebastocrator, 23; *obta* animi iracundiam a patre imperio exclusus, 58, *ejus* captivitas et *querimonia*, 66; *cum fratre in gratiam* redit, 70; *formidolosus*, ib.; *Cosmæ Attice patriar-* chæ immolat, 106.

Isaacius Issacii sebastocratoris ex filia nepos ab Armeniis captus liberatur, 376; *Cypro* potitur, 377; *grassatur in cives*, ib., 443; *Isaacii Angeli* imp. classem vincit, 483; *sæviti in captivos*, 484; *ab Inqlinorum rege* capitur, 547; *liberatus impe-* rium affectat, 611; *obit*, 612.

Isaacius sebastocrator Alexii III imp. gener, 604; *contra Blachos* missus, 613; *captus ab iis*, 616; *obit*, 626; *Theodora ejus fil.*, ib.

Manuel Joannis imp. fil. natu minimus sebasto- crator, 23; *injussu patris Persas* adortus verbera- tur, 47; *patrem* comitatur, 52; *imperator a patre* creatus, 58; *et a proceribus* salutatus, 52; *Axucho* magno domestico præmisso, 65; *Colim profici-* citur, 67; *cupide a Byzantinis* excipitur, 68; *ejus* ingenium forma, ib.; *a patriarcha* unctus, 70; *cum Isaacio fratre in gratiam* redit, ib.; *adversus* *Masutum Persam* bis ducit, 71; *uxorem* habet *Ale-* mannâ nobilem, 72; *fidem conjugii parum* servat, 73; *rei publicæ* bene consultit, ib.; *Joannis Puzeni* consilio rem navalem abrogat, 75; *Theodoro Styp-* piotæ favet, 78; *subito liberalis et humanus* exsistit, ib.; *Alemannis* benigne respondet, 81; *eorum* potentiam metuit, 82; *eorum agmen* cum copiis subsequitur, ib.; *iis insidiatur*, 88; *ex improbo* argento monetam eudit, 89; *adversus Siculos* exp- editionem suscipit, 102; *Scythias devictis Coreyæ* promontorium *Coryphonem* obsidet, 103; *nullos* habet filios e conjuge priore, 108; *turam ligneam* ad expugnandam *Coryphonem* exstruit, 109; *Roma-* norum et *Veneorum* seditionem placat, 113; *Coryphonem* in deditionem accipit, 116; *ab exp- ditione* adversus *Siculos* suscepta, 116; *desertit*, ib.; *Pelagonia ordinata* *Sevios* debellat, 119; *M^oshaalem* *Palaëologum* adversus *Siculos* ducere jubet, 120; *de debellatis* *Serviis*, 121; *et Hungaris*, 122; *trium-* phat, 123; *complures duces* adversus *Siculos* mis- sos amittit, 124, 126; *astrologiæ operam* dat, 126, 200; *in bellum* contra *Siculos* gerendum 300 cen- tenariis impensis, 127; *pacem* cum iis init, 129; *re-* novat bellum, 130; *a Maio* deridetur, ib.; *cum Hun-* nis bellat, 133; *in Armeniam* profisciscitur, 134; *Antiochiam* ingressus *pugnam ludicram* in stituit, 141; *uxore mortua Xenam* ducit, 151; *Clizasthiani* *Iconii* sultano amicitiam simulat, 154; *muneribus* eum onerat, 157; *Stephanum Pannum* affinem *Pan-* noniæ regem facere conatur, 165; *Andronicum* *Comn. in gratiam* recipit, 172; *contra Hunnos* exp- ditionem facit, 175; *Zengminum* recuperat, 174; *Isaem* *Serviæ* tyrannum sibi subjicit, 178; *Alexium* *Hugarum* generum imperatorem designat, 179; *Andronicum* *Ciliciæ* præficit, 180; *sibi invisum* per- sequitur, 182; *A exium* protostratorem ad *eucl-* lum induendum adigit, 187; *magos* insectatur, 192; *Nova Cas'ra* in Asia condit, 194; *Andronicum* *Con-* tostephanum bello *Pannonico* præficit, 194; *milit-* tum acclamationibus celebratur, 198; *ejus supersti-* tio astrologica, 199; *de Pannoniis devictis* triumphat, 204; *Servios* placat, 206; *classem Andronico* *Con-* tostephano duce contra *Ægyptios* mittit, 208; *Ame-* rigi perfidia frustratam, 213; *amittit*, 218; *pacem* cum *Sarracenis* componit, 219; *filio recens* nato *Alexii* nomen indit, 220; *eum successorem* sibi de-

signandum curat, ib.; Alexium generum Pannoniæ regem facit, 221; Mariam filiam Montisferrati marchionis filio uxorem dat, 222; Venetos opibus privat, 223; in gratiam cum iis redit, 225; Dorylæo, 227; et Subleo munitis, 229; expeditionem contra Turcas facit, 230; gravem cladem accipit inque summum capitis periculum venit, 332; pacem a sultano ultro oblatum accipit, 245; ejus somnium, 248; pacationis conditionibus neglectis, 250; Atapacum Persam contra se missum vincit, 251; Italos contra Alemanos concitat et corrumpit, 230; acerbus tributorum exactor, 255; ejus cum Theodora nepti incestus, 286; barbaris favet, ib.; monachos locupletari vetat adque rigidiorē vitam revocat, 270; militum disciplinam negligit, 372; ejus de sententia « Pater major est me » decretum, 276; de Machometi deo controversia, 278; de vitæ suæ fine ineptiæ, 286; de ejus morte præ sagium, 284; astrologia repudiata cucullo indutus obit, 287; regnavit annos triginta octo 288; in Pantoocratoris monasterio sepelitur, 289; Alexii fil. curam Theodosio patriarchæ mandavit, 329; Blachernium palatium muro cinxit, 500.

Manuel Andronici imp. fil., 169, 323, 348; sebastocrator, 439; patrem a sævissimo facinore prohibet, ib.; excæcatur, 466.

Manuel Joannis Batasis filius, 341; patria profugus comprehenditur et ab Andronico excæcatur, 342.

Maria Andronici filia Theodori Dasiostæ conjux, 68.

Maria Cæsariissa Manuelis imp. filia Alexii Hungari conjux, 147; a marito divortio sejuncta Montisferrati marchionis filio nubit, 222; in Alexium protosebastum conjurat, 300; in asylum confugit, 302; plebem ad seditionem concitat, ib.; ab Alexio obsidetur, 306; in gratiam cum eo redit, 312.

Maria Isaacii sebastocratoris filia, 165.

Michael Joannis sebastocratoris filius seditiosus, 700.

Theodora Alexii imp. filia Constantini Angeli uxor, 126.

Theodora Andronici filia, 135.

Theodoræ Issacii sebastocratoris filiæ incestus, 184, 266; superbia, 266.

Theodora Isaacii sebastocratoris filia Alexii III neptis, 620; Ibanco despondetur, ib.; Chryso nubit, 709.

Concilium sanctum, 338.

Conon Petunæ comes, 825.

Conradus Alemannorum rex in Palæstinam proficiscitur, 83, 84; Romanis irascitur, 84; cognatus ejus Adrianopoli crematur, ib.; in Asiam trajicit, 87; milites oratione cohortatus, 91; trans Mæsandrum fl. traducit Turcasque gravi clade afficit, 94.

Conradus Cæsar Montisferrati marchio Moguntinum episcopum vincit et capit, 262; Mariam Cæsariissam ducit, 222; Alexium protosebastum impugnat, 300; milites concione cohortatur, 310; cum Alexio in gratiam redit, 312; Theodoram Isaacii imp. filiam in matrimonium ducit, 497; Isaacium imp. labascentem confirmat, 498; milites mercede conducit, 499; Branam seditiosum devincit cæditque, 504; in Palæstinam profectus Sarracenos debellat 516; occiditur, 517.

Constantia urbs a Mysis expugnatur, 706.

Constantineum forum, 196.

Constantini Magni corona, 430; clavi, 583; sepulcrum a furibus spoliatum, 632.

Constantinopolis Alemannis relinquenda, 87; ab Andronico Comn. occupatur, 332; ab Alexio Brana

oppugnatur, 492; suburbana a Latinis meris vastantur, 510; viæ publicæ trabibus a Latinis obstruuntur, 512; a Latinis obsidetur, 718 bis corripitur, 722, 731; expugnata, 753; dirigitur, 757.

Copolitani cupide Manuelem Comn. suscipiunt seditiosi, 304; se invicem calumniantur apud Ananicum imp., 335; crudelissime ab eo tractantur, 419; seditiosi, 446; Isaacium Angelum imperatorem salutant, 430; opifices Latinorum ædes diripiunt, 511; seditiosi, 625; Isaacium iterum imperatorem salutant, 727; eamque Latinos concitare student, 741; in Angelos cæcitate et seditiosi, 743; imperatorem salutant laum Canabum, 744; Alexium Ducem Muræ 746; ignavi et ad servitutem proclives, 773; procerum calamitatibus insultant, 785; a Latinis et Scythis vexantur, 815.

Constantinus Armenius fortitudinem perdit, certamine singulari ab Eustratio victus in fugam vertitur, 31; captivus factus Byzantio aufugit, Constantius Ducas, v. Ducas.

Constantinus Mesopotamitanus Isaacio imperiali, 591; Alexio III conciliatur imperatorem, 640; ut Euphrosyna e monasterio revocari operam dat, 647; diaconus creatur, 648; post Theosalonicensis designatur, 649; superbi ambitiosus, ib.; fratres evellit, ib.; cunctas libertates amittit, 651.

Constantinus Patrenus, 344.

Constantinus Rhadænus sebastus, 672.

Constantinus spado fisci præfectus bipenni conciliat Isaacio Angelo, 727; Alexio Ducem Ilium flo, 744.

Conti qui sint, 400.

Коракон Нормал, 53.

Alexius Contostephanus astrologus a plebitana imperator salutatus, 600; in carcerem mittitur, 601.

Andronicus Contostephanus exercitui præfatus, 71; magnus dux adversus Pannonios creatus præclaram victoriam reportat, 199; adversus ptios cum classe missus, 208; Amerigi fratri miathi expugnatione frustratur, 213; ejus testes oratio, 214; controversiam in domo abortam componit, 313; classi ab Alexio præfatus, 321; ad Andronicum deficiit ab Andronico excæcatur, 346.

Andronicus Contostephanus Alexii III in ner, 604; Euphrosynam socrum apud imperatorem calumniatur, 641.

Joannes Cantostephanus exercitui præfatus Manuele imp., 71; classi ab Isaacio imperiali, 483 ptus, ib.; ad Siciliæ regem ducitur, 484.

Stephanus Contostephanus magnus dux adversus Liculos, 103; diem supremum obit ejus contra eos indignatio, ib.

Copatinus Caichosrois sultani Iconiensis patrem regno pellit, 542.

Copatinus Clyzasthlanis filius Melitenem, ream et Taxaram hæredite accipit, 689.

Coreyræ promontorium Corypho, v. Corypho qui vocatur Gymni insulam Corypho tradunt, 79.

Corinthii Siculorum captivi, 129.

Corinthus urbs a Siculis deripitur, 99; a occupata, 800.

Corua cervina uxorum stupra significans Corvorum Nidi Ciliciæ montes, 53.

Corycium antrum, 610.

Corypho Coreyræ promontorium Siculorum sidium 96; a Romanis diu oppugnatum, 10.

Jam in deditioem accipitur, 116.
Cosmas Atticus Aegineta patriarcha sanctissimus, 106; a **Manuele** imp. patriarchatu pellitur, 106; **Manueli** imp. filiorum orbitatem et **Stephano** **Contostephano** interitum vaticinatur, 107.
Cosmidium, 719, 751.
Cottyanum, 689.
Catyalium a sultano Iconiensi vastatur, 340.
Cozas Scythicæ phalangis dux, 813,
Cabratia, 206.
Crenum locus, 562, 852.
Creta, 342; ejus labyrinthus, 395.
Creticum mare, 342.
Crizimus locus, 678.
Cruz et **lychnite** gemmata, 40.
Χρυσόπευς, 80.
Cuperium Thraciæ oppidum, 663.
Curia sacra, 323; magna, 451.
Currus pro arce, 21.
Cyprus insula, 209; ab **Isaacio** **Comn.** occupatur, 377; ab **Inglinorum** rege expugnata, 547; **Hierosolymitanorum** regi donatur, ib.
Cypaella ab imperatoribus invisa, 363, 482, 592, 643.
Cyrilli de eucharistia sententia, 682.
D
Dadibra urbs a Persis occupatur, 624.
Theodorus **Dadibrenus** **Alexium** II imp. strangulat, 354; ab **Andronico** imp. punitur, 429.
Dadunes **Mazuti** gener **Cæsares** et **Sebastiæ** sultanus, 152; regio a **Clizathlane** spoliatus, 159.
Dæmoniacci **Blachos** ad seditionem concitant, 485.
Dalmatæ, 705.
Ad Damalim palatium **Scutarium**, 280.
Damatrya, 718.
Damocrania, 711.
Danæ, 77.
Ericus **Dandulus** **Venetæ** classis dux, 713; cæcus, ib.; **Copolim** obsidet, 718; cum **Murzuffo** frustra paciscitur, 751; imperio exclusus **Balduinum** imperatorem creandum curat, 789; **Bonifacium** marchionem repellit, ib.; ad **Thracias** urbes recuperandas ducit, 811; in capitis periculo versatur, 814; obit, 820.
Daonium a **Scythis** captum, 831.
David, 58, 59, 60.
Debellum, 723.
Dei genitrix ab **Joanne** imp. invocatur, 22; in triumpho agendo veneratio ei tribuitur ab **Joanne**, 26 et **Manuele** imp., 205.
Delectorum legiones, 39.
Demetrius martyr, 379; unguentum et sepulcro ejus ebulliens, ib.; in ejus honorem templum a **Petro** et **Asane** **Blachis** extruitur, 485.
Demetrius **Poliorecetes**, 452.
Demetriza, 649.
Deploratio **Cpoleos**, 763.
Deses **Serviæ** satrapa coercetur, 178.
Deuterum **Cpoleos**, 722.
Didymotichum, 791; **Euri** fl. exundationibus defenditur, 825; frustra a **Blachis** obsidetur, 835.
Diippum **Joannis** theologi ædes, 307.
Diogenis **Romani** imperatoris clades, 41.
S. Diomedis monasterium, 547.
Dionysius **Hungarorum** dux, 173; a **Romanis** devincitur, 202.
Diplocionium locus (**Διπλοῦς κίων**), 595.
Dirce fons, 99.
Georgius **Disypatus** magni templi lector in capitis discrimen adductus, 406.
Docæa, 689.
Doloicus **Pleæ** comes, 714; in **Thraciam** profec-

tus, 811; a **Scythis** occiditur, 814.
Domini **Rostra** incendio deleta, 733.
Domus **Isaacii** **sebastocratoris** in **pandocheum** mutata, 585.
Dorylæum oppidum instauratur, 227; **Mazuto** **Clizasthlanis** filio assignatum, 689.
Dositheus monachus vates **Ispacio** imp. familiaris, 529; **Hierosolymorum** patriarcha designatur, ib., patriarcha œcumenicus creatus, 531; e dignitate excidit, 532.
Drama oppidum, 556.
Drungarii magni domus, 583.
Alexius **Ducas** **Murzuffus** **Latinis** resistit, 742; unde **Murzuffus** cognominatus sit, ib.; imperium affectat **Isaacium**que imp. e palatio elicit, 744; imperator salutatur, 746; **Alexium** III in carcerem coniectum, ib.; interficit, ib.; **Nicolaum** **Canabum** in custodiam dat, ib.; ejus ingenium, 748; locupletes multat, 749; **Latinos** infestat, ib.; pacificationes ejus irritæ, 751; hostilia renovat, 752; cum **Euphrosyna** et **Eudocia** ejus filia fugit, 755; ab **Alexio** III excæcatur, 804; ejus miserabilis interitus, ib.
Andronicus **Ducas** **Isaacii** **Comn.** ex **Armeniorum** custodia liberandi auctor, 377; ejus supplicium, 379.
Andronicus **Ducas** contra **Persas** mittitur, 657.
Constantinus **Ducas** contra **Persas** missus, 251.
Joannes **Ducas** hæretiarca adversus **Siculos** mittitur, 125; controversiam in domo angusta obortam componit, 312; **Nicææ** urbi præfectus prohibet **Andronicum**, 318; **Cpolitano**rum seditionem fovet, 447; imperator creari cupit, 450; **dromi** **logotheta** paciscendi causa ad **Fridericum**, **Alemannum** missus, 523; **Isaacio** inap. eum suspectum facit, 526; capitis periculum evitat, 562.
Isaacius **Ducas** **Joannis** **Ducæ** filius, 447.
Theodorus **Ducas** imperium frustra affectat, 765.
Dyrrhachium s. **Epidamnus** capitur **Guillelmo** **Siculorum** rege, 385; ab eo relinquitur, 472.
E

Ecclesia **Magna**, 343.
Echetus, 405.
Edemius hortus, 193.
Edessenus comes, 37.
Elephanti simulacrum, 861.
Eleutherium, 733.
Elissæus, 851.
Elpumes **Scytha** **Branam** seditiosum adjuvat, 503.
Empedocles, 336.
Endymio, 772.
Eonopolita eunuchus accubitor adversus **Pseudalexium** missus rem male gerit, 608.
Ephesus, 289; **Lascari** subjecta, 842.
Ephori monasterium, 460.
Epicydidi datum oraculum, 250.
Epidamniæ naves, 208.
Epidamnii **Alexium** **Isaacii** imp. filium imperatorem salutant, 717.
Epidamnus. v. **Dyrrhachium**.
Epimetheus, 209.
Equi augurium, 69, 603; arabicorum ornamenta, 240.
Equi effrenati statua, 861.
Equites **Assyrii**, 214.
Equitis status, 848.
Eretrienses captivi a **Dario** in **Asiam** deducti, 130.
Ericus **S. Pauli** comes cum **Dandulo** societatem inicit contra **Romanos**, 714.
Erricus **Balduini** imp. frater cum **Petro** **Planico** **Asianas** urbes occupat, 796; **Theodorum** **Philadelphensem** fugat, 798; contra **Blachos** profectus **Copolim** redit, 814; in **Thracia** grassatur, 819; **Orestidem** frustra obsidet, 821; imperator creatur, 847;

- Blachos vincit, 852.
 Eruditionis ratio habita in creando imperatore, 15.
 Eneas Isaacii filius, 59.
 Euboea a Venetis occupata 224.
 Euboicæ naves, 208.
 De Eucharistia controversiæ et theologorum variæ sententiæ, 682.
 Euergetæ monasterium, 722.
 Eumathius Philocales præfectus urbis ad Amerigum Alemanorum regem legatus, 630; turpissimam pacem cum eo init, 631.
 Euphrates fl., 36.
 Euphrosyna Isaacii Angeli mater, 305.
 Euphrosyna Alexii III conjux Cpolitano sibi conciliat, 600; superba atque impudica eamdem atque imperator auctoritatem affectat, 606; eum Constantino Mesopotamiano conciliat, 639; imperatori in suspicionem adulterii adducta. 94! aulicorum patrociniū implorat, 644; in monasterium abstruditar, 646; pristinam auctoritatem recuperat, 647; de imperii successore deliberat, 659; Contostephanum coerces, 687; divinationi dedita. ib.; comprehenditur a Cpolitano, 727; cum Murzufio fugit, 755; ad Alemanniæ regem mittitur, 819.
 Euripus, 224.
 Eurus fl., 823.
 Eurystheus, 688.
 Eustathius Dyrrhachinus, 275.
 Eustathius pontifex Thessalonicensis doctissimus, 399.
 Eustratius Macedo Constantinum Armenium certamine singulari fugat, 31.
 Euthydemius Novarum Patrarum episcopus, 430.
 Eutychiei theologi de Eucharistia sententia, 683.
 In Evangelia jurant proceres, 62.
 Ezyismenus Blachus Thessalonicam tenet, 818.
- F
- Fatum evitari non potest, 342.
 Fera quarta et septima jejunii dies, 189.
 Ferrum tessera, 163.
 Flamini nunc Franci, 731.
 Flandriæ comes Balduinus, 714.
 Forum Constantineum, 196.
 Franci cum Dandulo contra Byzantinos ducentes se conjungunt, 714; olim Flamini, 730; Cpolim incendunt, ib.; imperium Cpoleos sortito accipiunt, 854; v. Alemanni.
 Franciæ rex cum Friderico Alemane in Palestinam proficiscitur, 546.
 Francochorium regio inter Saumet Istrum fluvios sita a Joanne imp. occupatur, 25; a Manuele imp. devastatur, 122.
 Constantinus Francopolus mercatorum naves spoliat, 699.
 Fratres Hierosolymitani Isaacium Comn. redimunt, 376.
 Fridericus Conradi Alemanorum regis filius cognati sicuti necem ulciscitur, 84; Alemanorum rex creatus Italos sibi subjicere conatur, 260; in Palestinam expeditionem suscipit, 525; cum Isaacio imp. de transitu regni et commeatu agit, ib.; imperatori suspectus, 526; excursionibus commeatum sibi parat, ib.; Philippopolim ingreditur, 527; Romanos fugat, 534; Græcorum insolentiam deridet, 537; non adversante Isaacio in Asiam trajectus, 538; Turcas devincit, 540; in fluvio aliquo Armeniæ perit, 545; præclara ejus laudatio, ib.; filius ejus compluribus Syriæ oppidis potitus obit, 546.
 Fusca vela navium tristitiæ signa, 216.
 Constantinus Gabras Trapezuntis tyrannus, 45.
 Constantinus Gabras Manuelis ad sultanum legatus, 159.
- Michael Gabras Eudociæ Comn. maritus, 17
 falsæ ejus laudes, ib.
- G
- Gabras Turca pacis componendæ causa a Cimthlane missus ad Romanos, 145.
 Gadium portæ, 412.
 Galiza Rossorum toparchia, 168.
 Gangra Ponti urbs a Joanne imp. expugnata, 2
 a Persis recuperatur, 29.
 Genua Manueli conciliata, 260.
 Genuenses piratæ Creta potiuntur, 843.
 Georgius sebastus, 348.
 D. Georgius martyr, 663.
 Georgius Censotes, 667.
 Gerhardus Antiochiæ princeps, 142.
 Germani prætoriani Alexium Comn. protsebatum comprehendunt, 323.
 Germanis auxiliariibus Corcyræ custodiæ mandata, 118.
 Græci frequentes ad Barbaros in colonias abeunt, 657.
 Græcia, 78; a Latinis occupatur, 794, 805; plures tyrannides distracta, 840.
 Græcus ignis v. Ignis Græcus.
 Graogala, 255.
 Alexius Guido a Blachis victus, 587.
 Alexius Guidus Occidentis domesticus Friderico Alemannum cum exercitu subsequi iussus, 526.
 Andronicus Guidus 300 Italos devincit, 845.
 Guillelmus Siculorum rex 224; adversus Andnicum imp. ducit, 385; expugnat Dyrrhachium, i Thessalonicam, 386; Isaacio imp. immanitatem improbat, 475.
 Gymni Corcyræ incolæ Rogerio Siculo insul tradunt, 97.
 Cyrolymna, 720.
- H
- Hæmus mons, 182.
 Stephanus Hagiochristophorites, v. Stephanus.
 Joannes Hagiotheodorites Manueli imp. a matris, 74; a Theodoro Styppiota a summo dignitate gradu de pulsus, 77.
 Halyorpii dies, 363.
 Hannonis Pœni falsa victoriæ jactantia et 8561.
 Harmala, 552.
 Harpyiæ, 566.
 Helena Lacœna, 215; ejus statua, 863.
 Ηγιάδες, 60.
 Hellespontus, 316.
 Heraclea Ponti Davidi Comneno subjecta, 842.
 Herculanus scyphus, 149.
 Hercules, 417; ejus statua Lysimachi 687, 859.
 Hippicum, 404.
 Hippocrates Cous, 650, 767.
 Historiæ laudes, 4; stylus, 5.
 Historicorum vana magniloquentia, 95.
 Hodegetria Matris Dei imago, 497.
 Hodegium monasterium, 497, 698.
 Hungari Branizobam excindunt, 24; gravi prævincuntur a Joanne imp, ib; cum Serviis foedere conjuncti, a Manuele imp. superantur, 121; Romam infestant, 133; victoria reportata pacem in eu 134; a Manuele imp. libertatem vindicant, 14
 ejus affinitatem recusant, 166; Gabram et Bran Romanos fundunt, 173; Zeugminum amittunt, 17 vincuntur ab Andronico Contostephano, 199; Alexium Manuelis generum regem accipiunt, 221.
 Hungarica statua dejecta a Romanis, 196.
 Hungaricus triumphus, 204.
 Hydralis, fl., 428.

- Hyelium** Phrygiæ oppidum, 252.
Hyelocastellum, 360.
Hylas, 828.
Hyperborei Scythæ Rossi, 168.
Hypopsephius Theopolitanus, 275.
- I
- I littera** Andronico imp. formidabilis, 378.
Iadadara urbs a Venetis expugnatur, 715, 716.
Iagupasan Amasiæ, Ancyræ et Cappadociæ sultanus Masuti gener, 152.
Iambici versus in Andronicum, 462.
Iazas Hunnorum princeps, 165.
Ibancus s. Joannes Blachus Asanem interficit, 618; Ternobo occupata, 619; oppugnatus Romanos auxilio vocat, 620; ad imperatorem confugit, 621; ejus forma et mores, 623; Romanis utilem operam navat, ib.; a Romanis deficit, 675; Alexii nomen adsciscit, 676; insigni stratagemate Alexium Camyzem capit, 679; sævit in captivos, 681; malo dolo ab Alexio III captus in vincula datur, 686.
Iberes orientales, 499.
Iberia, 45.
Iberica tela, 328.
Iconienses, 27; a Joanne imp. debellantur, 42; Andronicum Comn. et Theodorum Dasiotam capiunt, 68; a Manuele imperatore bello petuntur, 71; v. Masutus. Clizasthlanes. Caichoroos.
Iconium a Manuele Comn. obsidetur, 72; ab Alemannis expugnatur, 541.
Ispaxoxoxoptis; castellum Joanni imp. in deditio-nem traditur, 19.
Ignis Græcus, 102, 496; Cpoleos partem corripit, 816.
Imagines sanctorum a Siculis ludibrio habitæ, 388; ab Armeniis et Alemannis non coluntur, 527.
Imperatores Romani desides, 481; voluptatis amantes, 521; mortuorum sepulcra spoliant, 632, 855; astrologiæ dediti, 702; D. Mariæ imaginem belli sociam adsciscunt, 751.
Imperium ab A in I transiturum, 857.
Inglia, v. Britanni.
Insulæ Principis, 326.
D. Irene templum conditum a Marciano imp. incendio deletur et instauratur, 269.
Irene Alexii imp. conjux Annæ filix favet, Joannem filium apud maritum calumniatur, 8, 10; in amicitiam cum filio redit, 17.
Irene Euphrosyne imperatrix filia Andronici Constosephani conjux, 641.
Theodorus Irenicus, v. Theodorus.
Isaacus patriarcha, 59.
Isaacius Isaacii Comn. Sebastocratoris ex filia nepos, v. Comnenus.
Isauri latrones, 141.
Isauria provincia, 52.
Ismael Abrahami patriarchæ filius, 59.
Ismaelites, 499, 566, v. Turcæ.
Israelitæ, 94.
Ister fl. trajicitur a Scythia, 19, 103; ab Hunnis, 24.
Istrium Mesopotamiæ oppidum a Joanne Comn. direptum, 38.
Itali equites lancearii, 141; pugnam Iudicram instituere jubentur, ib. 300; ab Andronico Guido devicti, 845.
Italia Amerigo Alemannorum regi subjecta, 627.
Italix urbes a Manuele imp. corruptæ et concitæ contra Alemannos, 262.
Michael Italicus pontifex Philippopolitanus, 83; Alemannorum regem iratum placat, 84.
Ithaca insula, 114.
- Ixion**, 295.
- J
- Jacobus** patriarcha, 59.
Jejuniorum dies, 189.
Jeremias, 851.
Jerosolymytæ qui Frerii dicuntur Isaacium Comn. redimunt, 576.
Jesus Navis filius, 489, 857.
Jofredus mariscaldus Bonifacium marchionem revocat 794.
Joannes Blachus Asanis et Petri frater obses Romanis datus, 521; Blachorum dux fit, 622; Zagoræ princeps cum Ibancus conjunctus, 679; Constantiam et Varnam expugnat, 706; cum Alexio III pacem init, 709; contra Latinos Romanos concitat, 808; bellum parat, 810; in insidias pellectos vincit, 812; Serras capit, 816; Thracias urbes expugnat, 829; Didymotichum frustra obsidet, 835; Balduinum imp. aliosque captivos trucidat, 847; devincitur ab Erri-co, 852.
Joannes Chrysostomus, 328.
Joannes Hagiotheodorites, v. Hagiotheodorites.
Joannes Cœnopolita contra Camyzem missus, 708.
Joannes protovestiarus, 672.
Joannes Puzenus quæstor, 73; antea dromi protonotarius, ib.; inhumanus, 74.
Joannes Sebastocrator, v. Angelus.
D. Joannis Theologi templum, 307; splendidissimum, 314.
Joannes Tyrannus belli judex, 443.
Joannizæ sedes in monasterium muliebre mutata, 548.
Jolaus, 417.
Joppe nunc Ace a Conrado Cæsare recuperatur, 516.
Jordanes fl., 94.
Josephus Balsamenus Hagiotheodoritæ affinis cum Michaelæ Palæologo dissidet, 77.
Josephus Mariæ maritus ubi fugam stiterit, 212.
Judæorum cœmeterium, 382.
Juno, 295, 403; ejus statua, 856.
Judices beli, v. beli judicæ.
Judicum corruptorum insectatio, 402.
Jupiter, 102, 403.
Justiniani cadaver invenitur, 855.
- L
- Lacerium**, 254.
Manuel Lachanas, 372; suspenditur, 374.
Laconia occupatur a Latinis, 806; a Chamareto, 841.
Laconici canes sagaces, 359.
Joannes Lagus præfectus prætorio plebis seditionem excitat, 694.
Lamia Demetrii Poliorcetis meretrix, 452.
Limpe, 255, 655.
Lampia, 230.
Laodicea a Joanne imp. capta et mœnibus cincta, 17; Phrygiæ urbs, 255; a Mourozome occupata, 842.
Laodicenses Phryges a Magaha vexantur, 523; liberaliter excipiunt Alemannos, 539.
Andronicus Lapardas tribunus militum, 199, 233; bellicosus, 341; Profugus, 359; captus Andronici imp. jussu excæcatur et in monasterium detruditur, 361.
Lapis sepulcri Christi, 269.
Lardea, 518.
Larissa a Bonifacio marchione expugnata, 799.
Theodorus Lascaris Annæ Alexii III filiam ducit, 675; Ibancum seditiosum debellat, 678; Latinis fortiter resistit, 720; imperium frustra affecta, 755; a Petro Plancio fugatur, 796; cum Maurosome

et Davide Comn. de imperio Asiæ contendit, 827; Nicæam multasque insulas tenet, 842; Plusiadem Davidi Comn. eripit, 844.

Latina phalanx optima, 493.

Latini feroces, 62; milites mercenarii fortes et fideles, 321; cruenti, 325; Cpoli ab Andronico Comn. expulsi insulas vexant, ib.; crudelissimi, 590; mercenarii Cpoleos surburbana vastant, 510; contra Byzantinos expeditionem faciunt, 713; Cpolim obsident, 718; occupant, 728; avari sacrosancta profanant, 729; superbi, 741; Murzuflo insidiantur, 752; Cpolim iterum oppugnant, ib.; capiunt, 753; diripiunt, 757, 775, eorum insectatio, 763; Cpolitans insulant, 786; provincias sortito distribuunt, 787; patrio ritu imperatorem creant, 788; Asianas urbes occupant, 796; Prusam frustra obsident, 797; Theodorum fugant, 798; Larissam capiunt, 799; Bœotiam, 805; Athenas, ib.; Eubœam, ib.; P. Ioponnesum, 806; contra Blachos seditiosos se convertunt, 809; Romanos fugant, 810; a Scythia in insidias pellecti devincuntur, 812; iterum fugant, 816; in Thracia grassantur, 819; Orestiadem obsident, 821; obsidione soluta gravem cladem accipiunt, 824; Didymotichum oppugnant, 825; Didymotichinis et Adrianopolitanis opem ferunt, 837; Davidem Comn. contra Lascarium adjuvant, 844; Ericum imperatorem designant, 847; Cpoleos simulacra evertunt, 848; eorum diligentia, 849; sacerdotes imperatorum sepulcra spoliant et statuas conlant, 855, 856.

Lebunes Armeniorum rex a Joanne imp. debellatur, 29; Caichosroem profugum recipit, 690.

Legati ab Isaacio imp. parum honorifice tractati, 536; vecordes Fridericum Alemannum et Isaacium imp. committunt, 526.

Leo Monasteriotes, v. Monasteriotes.

Leo Styppiota patriarcha, 70.

Leo Synesius, 372; suspenditur, 374.

Leontius Hierosolymorum patriarcha, 529.

Leontius monachus patriarcha œcumenicus, 530.

Libanus, 586.

Libelli de imperatorum successione, 405.

Lictores purpurati, 447.

Lineus thorax, 503.

Limmorchir Phrygiæ oppidum, 252.

Litoboes miles, 584.

Litteræ sagittis alligatæ, 177, 371; quomodo a Manuele imp. obsignentur, 66.

Lizii, 262.

Lobizus castellum frustra ab Isaacio imp. oppugnatur, 521.

Longobardia, 121.

Lopadiani seditiosi devicti, 363; eorum episcopus ab Andronico imp. excæcatur, 374.

Lopadium, 44, 46; expugnatur ab Andronico imp., 374.

Loti uxor, 420.

Ludi circenses Antiochiæ celebrati, 141; Cpoli, 363, 375, 521.

Luma castrum, 251.

Lupæ simulacrum, 860.

Lychnites gemma, 40.

Lydi seditiosi, 522.

Lydia a Lascari occupata, 842.

Lydius lapis, 613.

Lysimachi statua Herculis ab Euphrosyna mutilata, 687, a Latinis conflatur, 859.

M

Macedonicæ legiones, 39.

Machometi doctrina damnata, 278.

Machometus Caltamonis tyrannus, v. Muchumetus.

Macra olim Stagira, 595.

Macro andron, 732.

Constantinus Macroducas tribunus militum, 2 liberandi Isaacii Comn. auctor, 376; ejus suus, 379.

Mæander fl., 71, 252; ab Alemannis superatus, 94.

Mænades, 417.

Majus classi præfectus pacem reconciliat inter Siculos et Romanos, 128; imperatorem ut dicit cogitur, 133.

Malea promontorium procellosum, 98, 225.

Maleinus, 384.

Malum Percicum incantatum, 192.

Mamalus Alexii II scriba ab Andronico imp. cecidit, 403.

Manganicæ ædes regis, 331, 389; destruntur, 382.

Manganicum monasterium, 10, 382.

Theodorus Mangaphas Philadelphiensis ab Isaacio imp. deficit, 521; frustra oppugnatur, 522; Mortheodorus appellatus, ib.; pactioem cum imperatore componit, ib.; profugus a Chairis Iconii tano proditur, 523.

Manuel Camyzes, v. Camyzes.

Manuel Lachanas, v. Lachanas.

Maraptica Andronici imp. meretrix, 452.

Marchio Montisferrati, v. Montisferrati Marsi.

Marcianus imp. D. Irenæ templum condidit, 2

S. Maria Romanorum Bellona et triumphat, 26, 205; ædes ejus Tamiathi, 212.

Maria Pannonia Bonifacio marchioni nupta; Thessalonica a Blacis obsessa, 818.

Marii Cimbrica victoria, 95.

Marinus Venetorum post Danduli mortem regnavit, 820.

Marsyas fl., 23.

Marsyas excoxiatus, 231.

Martinus cardinalis, 824.

Martyres Christus miraculis remuneratur, 24

Martyrum 40 templum, 431.

Massiliensium vineæ Cimbrorum ossibus circumdantur, 95.

Masutus Iconii sultanus Muchumetum adjuvit, 27; a Manuele imp. debellatur, 71; regnum sibi

restituit filii, 152; ejus filia Joannis Comn. uxorem accepit.

Masutus Clizasthanis filius Amasiæ, Antiochiam

Dorylæi urbium hæres, 689.

Mauricius imp., 431.

Maupoli somnium, 248.

Manuel Maurozomes de imperio Orientis condidit, 827; ejus opes, 842.

Theodorus Maurozomes cum classe ad Ægyptum mittitur, 208; contra Persas pugnat.

Theodorus Mazuca apud Manuelem imp. gratias agit, 281.

Mediolanenses a Manuele contra Alemannos devicti, 231.

Mediolanum ab Alemannis dirutum, 261.

Megarita pirata, 484.

Melangia instaurata a Manuele, 71.

Melangii Alexio III parum addicti, 609.

Μίγας Βουβός (Niger Tumulus) locus, 490.

Melas fl. Alemannis infestus, 85.

Melitina occupata a Clizasthane, 168; Coppus Clizasthanis filio assignata, 689.

Meludianum palatium, 248.

Menander Byzantinorum ebrietatem perstrinxit, 544.

Mercurius, 455.

Mesene Thraciæ oppidum, 663; a Scythia occupatur, 832.

Mesopotamia, 38.

Methone, 806.

Michaelis archiducis monasterium exstruitur, 270.
Michael Choniates Nicetas frater episcopus Atheniensis urbem a Suro defendit, 800.
Michael Italicus, v. italicus.
Michael Oxytes patriarcha electus Manuelum imperatorem ungit, 70; patriarchatu privatus in Oxiam insulam redit, 105; curiam sacram exstruxit, 324; **Alexium** Comn. protosebastum consolatur; ib.
Michael Thessalonicensis, 275.
Milii fornix, 507, 732.
Militaris disciplina dissoluta, 388.
Militum indignatio contra Joannem imp., 44; acclamatio, 198; erga Constantinum Angelum perfidia et apud Isaacium imp. excusatio, 570.
Miltiades, 102.
Minervæ statua, 738.
Mitatum Sarracenorum synagoga a Francis diripitur, 731.
Mitus Ibanci frater in exsilium missus, 687.
D. Mocii martyris templum, 523.
Moguntinus episcopus cancellarius a **Conrado Montisferrati** marchione captus, 262.
Monachi barbati, 271; mendicij, 498; eorum avaritia cobihibetur, 260; parasiti, 737.
Monasteria: Oxie, 70; Papyii montis, 127; **Michaelis** archiducis, 270; Terebinthi insulæ, 315; **Pantacratoris**, 332; **S. Diomedis**, 387; **Pantepopti**, 361; **Beræ**, 363; **Manganicum**, 382; **Ancarii**, 432; **Periblepti**, 444; **Ephori**, 460; **Sosthenii**, 488; **Hodegium**, 497, 698; **Studii**, 529; **Pantanaasæ**, 575; **Nematerum**, 646; **Euergetæ**, 722.
Leo Monasteriotes, 344; senatus os ab **Andronico** appellatus, 406; **Isaacium** imp. cavillatur, 488.
Monembasia, 581; **Rogerii** impetum sustinet, 97.
Montisferrati marchio **Fridericum** Alemanorum regem infestat, 261; ejus filius **Conradus**, 223; v. **Conradus** Cæsar. **Bonifacius**.
Mopuestia a **Pyramo** fl. irrigata, 67.
Morabus fl., 559.
Morotheodorus, v. **Mangaphas**.
Mortuorum extrema Iotio, 476.
Mosynopolis, 411, 468, 558.
Moses propheta, 22, 59.
Muchumetus **Gastamoni** urbi præest, 27; cum **Masuto** Icomii sultano in gratiam redit, ib.; ejus potentia et genus, 45.
Mulieris sedentis statua, 865.
Mundus navis, 714.
Murzufus, v. **Alexius** **Ducas**.
Musurium quid sid, 551.
Myriocephalum oppidum, 231.
Mysi nunc **Blachi**, v. **Blachi**.
Mysiæ et **Bulgariæ** dominatus olim conjunctus, 480.
Nabuzardan, 770.

N

Naufragorum incolumitati ab **Andronico** consultum, 423.
Nauplium, 807.
Stephanus **Neeman** **Serviorum** princeps a **Manuele** imp. coercetur, 206.
Nematerum monasterium muliebre, 646.
Neocæsaria, 47, 61.
Νεόκαστρα a **Manuele** imp. condita, 194.
Nepho monachus a **Michaele** patriarcha in carcerem conjectus, 107; **Cosmæ** **Attico** patriarchæ carus, ib.
Neuzius locus, 571.
Nicæa Bithyniæ urbs florentissima, 318; Persarum dominatione liberatur, 14; seditiosa ab **Andronico** imp. expugnatur, 363; a **Theodoro** **Lascari** occupata, 842.

Nicæas miles **Andronicum** Comn. capit, 140.
Nicæenses **Isaacium** Angelum et **Theodorum** **Cantacuzenum** profugos recipiunt, 349.
Nicephorus spado accubitor **Andronici** imp. 412.
Nicephorus **Palæologus** **Trapezuntis** tyrannus, 295.
Nicephorus **Phocas** cohibuit monachorum avaritiam, 270.
Nicetas **Chonarum** episcopus vates, 284.
Nicetas **Choniates** suorum temporum scripsit historiam, 5; **Isaacii** imp. scriba, 518; **Philippopolitane** provinciæ præfectus, 526; **Isaccio** imp. ut cum **Alemannis** in gratiam redeat persuadet, 536; **Alexium** Comn. in monasterium deducit, 557; a **Murzufio** loco movetur, 749; **Cpolim** relinquit, 777; puellam nobilem tuetur, 779; cum monibus **Cpoleos** expostulat, 782; **Selybriam** proficiscitur, 784.
Nicetas **Muntanus** patriarcha designatur, 530.
Nicolai **Corinthii** episcopi interitus, 841.
Nicolaus episcopus ut **Nicæa** dedatur, suadet, 369.
Nicomedia, 520.
Nicopolis, 841; latine **Actium**, 800.
Niliaci equi statua, 871.
Nilotica bestiola qua vescabatur **Andronicus** imp., 417.
Nilus fl., 208.
Nisæus equus, 246.
Nisus, 559; munitur, 178; spoliatur a **Blachis**, 569.
Nova **Castra**, v. **Νεόκαστρα**.

O

Obsides a **Friderico** **Alemanno** cæsi, 544.
Occidentales expeditionem in **Palæstinam** faciunt 14; **Romanis** infesti, 259; **Manueli** imp. formidabiles, 260.
Ochyra exstruuntur a **Joanne** imp., 44.
Oenæum vinosum, 463; ibi habitare **Andronicus** jubetur, 298; **Alexio** Comn. subjectum, 842.
Ogygia urbs **Pristhlaba**, 486.
Omina infelicis imperii, 603.
Opifices **Cpolitani** **Latinis** infesti pænas dant, 511.
Oraculum de **Joannis** imp. morte, 55; de **Comnenorum** successionem, 220; in perjuros, 250; e libris petium, 276; de spacio imperii **Manuelis**, 289; ambigua ad vitandum mendacii probum, 442; de **Andronici** imp. moribus, 462; de tauriformi rege, 464.
Orestias **Macedoniæ** urbs opulenta, 9; nunc **Adriapolis**, 360; frustra ab **Errico** obsidetur, 821.
Orientales **Alemannos** turpi fraudi persequuntur, 88; **Nanueli** imp. non timendi, 260.
Orontes fl., 36.
Osiris, 603.
Ostenta de **Branæ** defectione, 308.
Oxia insula, 105.
Oxia monasterium, 70.

P

Pactarius **Turcas** in insidiis pellicit, 18.
Theodorus **Pasiates** cum copiis adversus **Servios** ablegatus, 206.
Pæones, **Hunni** et **Hungari** **Serviorum** socii, 121, v. **Hungari**.
Alexius **Palæologus** uxore repudiata **Irenen** **Alexii** III filiam ducit, 673; **Ibancum** persequitur, 678; seditionem **Cpolitano**rum reprimit, 696; **Sipyridonem** seditiosum coerces, 708.
Andronicus **Palæologus** dux adversus **Siculos** creatus, 412.
Georgius **Palæologus** **Alexium** Angelum imperatorem salutatur, 593; perit, 678.
Michael **Palæologus** dissidet cum **Josepho** **Balsamo**, 77; adversus **Siculos** mittitur, 120; imperium

- ei abroceatur, 124.
 Nicophorus Palaeologus, Trapezuntis tyrannus, 295.
 Palossina ab Occidentalibus bello petitur, 13, 83, 524; ab Aegyptiis, Sarracenis occupata, 516.
 Palasse (*Kolassai*) nunc Chonae, 230.
 Palatia: Magnum, 11, a plebe diripitur, 453; ejus porta Darea, 452; Melidianum, 258, 448; Scutarium 280; Blachernium, 351; Philopatium, 331, 380; Manganicum, 351, 380, Amphamianum, 614.
 Pamphylia, 18.
 Pamplianus Turcarum dux Alemannos fundit, 89.
 Panasium, 254.
 Pangæus mons, 690.
 Panium oppidum, 820.
 Pannonii cum Romanis bellant, 173; devincuntur ab Andronico Contostephano, 202, v. Hungari.
 Pantanassæ monasterium, 573.
 Theodorus Pantechnus urbis praefectus, 506.
 Pantepopti monasterium, 361.
 Panteugenus Isaacium imp. comprehendit, 395.
 Pantocratoris monasterium, 332.
 Papa a Manuele imp. contra Alemannos concitatur, 261; eum ad pacem cum Siculis faciendam cohortatur, 128; Alexium Isaaci imp. filium adjuvat, 715.
 Paphtagones remuneratur Andronicus Comn., 334; Davidi Comn. subjecti, 842.
 Papuces v. Pupaces.
 Papyii montis monasterium, 127, 557.
 Paridis et Veneris statuæ, 856.
 Patræ Novæ, 430.
 Constantinus Patrenus, 344.
 Patriarcha Manuelem imperatorem ungit, 70; v. Leo Styppiota. Michael Oxites. Cosmas Atticus. Theoposius. Basilius. Camaterus, Nicetas Muntanus. Leontius. Dositheus. Georgius Xiphilius. Joannes Cameterus.
 Patzinacarum solennia a Joanne imp. instituuntur, 23.
 S. Pauli comes, 714; in Manganio monasterio sepultus, 818.
 S. Pauli imago Andronici exitium deplorat, 461.
 Pax tributis redempta a Romanis, 608, 626, 631.
 Pegæ Hellesponti urbs, 765, 796.
 Pegasus, 849, 858.
 Pelagonia, 119.
 Peloponnesus, 78.
 Peneus fl., 790.
 Pentachir castrum, 251.
 Pentapolis incendio deleta, 763.
 Pentapolitani Turcæ oppressi a Manuele imp., 162.
 Pentheseia, 80.
 Peræa Picridi, 87.
 Perama freti Cpolitani littus alterum, 384.
 Pergamum 194.
 Periblepti monasterium, 444.
 Perinthus a Scythis expugnatur, 831.
 Periphetes, 195.
 Persæ ob perfidiam a Joanne imp. debellati, 17; ab incursionibus prohibentur, 44; fugiendo pugnant, 229; infesti Romanis, 624; Dadibram urbem occupant, ib.; Romanos vincunt, 625; v. Turcæ.
 Persarmenii devicti a Joanne imp., 25.
 Persicum malum incantatum, 192.
 Petebinus Antiochiæ satrapa Manuelis imp. socer, 151; Petebini filia a Manuele imp., ducitur, ib.; marito mortuo ab aulicis ambitur, 292; v. Xene.
 Petraliphæ fratres, 110.
 Petrus Blachus Asanis frater Mysos ad seditio-
- nem concitat, 482, 485; devincitur, 387; Romæ seditiosum obsidet, 610; rerum iterum petitur a ceditur, 621.
 Peucia locus, 320.
 Phaeton, 291.
 Phalaris, 46.
 Pherepum expugnatur a Joanne imp., 38.
 Philadelphia, 340; ab Isaacio imp., 38.
 Philadelphienses ad Andronicum deducunt, 342; in Alemannos perfidi, 539.
 Philadelphia Cpoleos, 738.
 Philea, 760.
 Philippa Petebini filia Andronici Comn. amore capta, 181; Calamannum aspernatur, 187.
 Philippica provincia, 384, 412.
 Philippopolis Hunnis erepta, 24; Alemanni eo veniunt, 83, 527; a Blachis vastata, 892.
 Philippus Alemannus Ireneæ Isaaci imp. filius descenditur, 635; Alemannorum rex, 711; Alexium Angelum levirum adjuvat, 715.
 Philocales, v. Kumathius.
 Philocalius Murzufi socer Nicetæ Choniatae vaccedit, 749.
 Philomelium, 71; ab Alemannis deletur, 540; multi Romani eo commigrant 656, 657.
 Philopatium palatium, 331, 380; circus equestris, 15.
 Phineus, 366.
 Nicophorus Phocas cohibuit monachorum avaritiam, 270.
 Phrerii v. Frerii.
 Phrygia, 17; Turcis subjecta, 50; superior, 66; ab Apataco vastatur, 250.
 Pirene fons Acrocorinthi, 100.
 Pisani cum Venetis dissident, 712.
 Pisanus nauclerus Alexii Angeli fugam adjuvat, 71.
 Piscatores classem imperatoriam vexant, 404.
 Pisistratus, 771.
 Pithecææ munitiones, 71.
 Piza expugnatur a Joanne imp., 36.
 Petrus Plancius ad Asianas urbes occupandas cit, 796; vulneratur, 823; Pegia petitur, 843.
 Plaustrorum vallum a Scythis exstructum, 1.
 Pleæ comes, 714.
 Plusias a Davide Comneno ad Lascarium dedit, 841.
 Pœminianm, 796.
 Polytimi ædes, 351.
 Pontifex Romanus v. papa.
 Porphyretica patina, 1. 9.
 Porta Magni palatii quomodo aperatur, 12.
 Portæ Cpoleos Divi Romani, 854; *Terræstris* 15, 345, 493, 495, Orientalis, 205; Charisti, 465; *Littoreles*, 495; Xylocerci, 528; Aurea, 754.
 Praca recuperatur a Romanis, 68.
 Præsagium de Manuelis imp. morte, 281.
 Priapus, 367.
 Prilapum, 708.
 Primogenitorum jura præcipua, 59.
 Principis insulæ, 326.
 Pristhala urbs Ogygia in Hæmo sita, 486.
 Prodigium pueri capitonis, 294.
 Propompus piscis, 576.
 Propontis ad Branam deficit, 494; amœna, 521, 668.
 Prosacum frustra ab Alexio III obsidetur, 665, 668.
 Prote insula, 326.
 Proteus, 319.
 Prusa seditiosa ab Andronico imp. expugnata, 371; crudeliter tractatur, 372; frustra a Latinis obsidetur, 797; a Lascari occupata, 842.
 Prusenses Theodorum Angelum profugam red-

piant, 340.

Prusenum castellum, 534.
 Prusus exercitui praefectus, 71; Fridericum
 Alemannum placat, 85.
 Psalmographus, 56.
 Pseudalexius seditiosus, 545; Usthalonae cogno-
 mentum accipit, 554; ejus interitus, 552.
 Pseudalexii alterius seditio et exsilium, 553.
 Pseudalexius Cilix seditiosus, 608; strangulatur,
 613.
 Pterygionites spado Annam Comn. Caesariissam
 veneno tollit, 337; Xenam imp. suffocat, 348; pueri
 duo Isaacium imp. regunt, 576.
 Pupacess. Papuces Axuchi satelles audacia insi-
 gnis, 110, Andronici Comn. fugam adjuvat, 171.
 Pusgusa palus a Joanne imp. recuperatur, 50.
 Putza, 73.
 Pylus, 806.
 Pyrae incensae ob speciem majoris exercitus, 320.
 Pyramus fl. Mopsuestiam irrigans, 66.
 Pythia locus, 701.

Q

Quadraginta martyrum aedes, 431.
 Quaestio de Eucharistia, 275, 682; de dicto: « Pa-
 ter major est me, » 276; de Machoneti deo, 278.
 Quinta Pontica urbs, 46.

R

Racendyta seditiosus excæcatur, 554; avaritia
 Thracibus calamitates parat, 664.
 Raimundus Antiochiae princeps, 36, 37; a Roma-
 nis debellatur, 74.
 Constantinus Raul Alexius Angelum imperatorem
 salutatur, 593.
 Basilii Rentaceni supplicium, 484.
 Rhædestus oppidum, 590; Scythia expugnatur, 831.
 Rhodope, 708; a Latinis recuperatur, 846.
 Rhodus insula a tyranno occupata, 842.
 Rhyndacus fl., 28.
 Rhyndacenum oppidum, 49.
 Rizardus Siculus Tangri affinis a Romanis captus,
 470; ab Isaacio imp. in jus vocatus in carcerem
 conjicitur, 477.
 Rogerius Siculorum rex Corcyram occupat, 97;
 diripit Thebas, 98; Corinthum, 99; complures
 Romanorum duces captos in custodiam dat, 124, 127.
 Roma vetus, 128.
 Romana statua erigitur boni omnis causa, 196.
 Romani cum Venetis dissident, 113; a Latinis
 fugantur, 796, 798; milites a Latinis repudiati ad
 Joannem Mysum se conferunt, 808; Thracas ad de-
 fectionem impellunt, 809; a Latinis superantur, 810;
 Orientales Occidentalibus non subveniunt, 826; eo-
 rum negligentia, 850.
 Diogenis Romani clades, 41.
 Romanus Calizæ princeps Comanos reprimit, eum
 Rurica bellat, ib.
 Rossi ab Hungaris debellantur, 122; Scythæ hy-
 perborei, 168; gens Christianissima, 691; Romanos
 contra barbaros adjuvant, ib.
 Rostra Domini, 733.
 Rucratinus Aminso et Docæ oppidis præest, 689;
 Caichosroem fratrem regno pellit, ib.; Romanos
 adoritur, 700.
 Ruricas Ciabæ princeps Romanus Rossum vexat,
 692.
 Russii meta, 865.
 Ruzium a Scythia expugnatum, 850.

S

Sabbatius Armenitus, 307.
 Sacerdos quidam captivus. Asani interitum præ-
 dicit, 617.
 Sacra pecunia imperatorum præda, 499.

Sagittæ auratæ Cpoli immissæ, 130.
 Sagitarius Pæra, 256.
 Salomonis prophetæ dictum, 118.
 Sames ameras Romæcorum fines vastat, 481.
 Sangarius fl., 44.
 Sanguinis mutua gustatio in fœdere icendo, 536.
 Sardanapalus, 417.
 Sardica spoliata ab Hunnis, 24; nunc Triadiza, 132.
 Sarraceni a Romanis superantur, 211; pacem cum
 iis; 219 sanguinem mutuo gustant in fœdere icen-
 do; Latinis humaniores, 702; v. Persæ.
 saturnus, 367.
 Savus fl., 25.
 Scala imperatoris murus, 72.
 Scala turrita ad Coryphonem expugnandam ex-
 tructa, 109.
 Scincus bestiola Niliaca, 417.
 Sciron, 195.
 Sclavini, 224.
 Sclærænæ sebastæ monumentum, 810.
 sclerus Sethus, v. Sethus.
 Scopia, 569, 818.
 Scurus Nauplii tyrannus, 799; a Latinis fugatur,
 ib.; Athenas frustra obsidet, 880; Thebas capit, 803;
 Acrocorinthum confugit, 807; Nicolaum Corinthium
 episcopum excæcatum interficit, 841.
 Scutarium palatium ad Damalim, 280.
 Scyllæ status, 861.
 Scythæ a Joanne imp. dolo invaduntur, 19; plaus-
 trorum vallo castra circumdant, 21; a Manuele imp.
 vincuntur, 103; Calamanum Romanorum ducem
 fugeant, 123; eorum mores et arma, 124; cum Bla-
 chis contra Romanos se conjungunt, 515; cum iis
 Thraciam vastant, 643, 663; urbes nesciunt obsi-
 dere, 663; in Macedoniam impressionem faciunt,
 673; Joanni auxiliares, 810; Latinos in insidias
 pellectos fundunt, 812; Cpolitano vexant, 815;
 Thracias urbes expugnant, 830, 831; Didymotichum
 frustra obsident, 835.
 Scythicæ legiones, 38, 39.
 Sebastia urbs, 152; vastatur, 159.
 Sebastianorum fratrum supplicium, 384.
 Selybria, 784; a Scythia frustra oppugnatur, 854.
 Sennacheribus Balduino imp. insidiatur, 791.
 Sepulera imperatorum spoliantur, 632.
 Serpentis præstigiæ, 193.
 Serræ, 411; a Blachis captæ et incensæ, 816.
 Serranus ager a Siculis vastatur, 467.
 Servi is. Triballi devicti in provinciam Nicome-
 diensem traduntur, 23; a Manuele imp. debel-
 lantur, 119; seditiosi iterum vincuntur, 121; ab
 Isaacio, 569.
 Sestus oppidum, 131, 209, 636.
 Sclerus Setbus magus excæcatur, 192; a Step-
 hano Hagiochristophorita adhibetur ad futura investi-
 gata, 442.
 Sezerini obsessi incolumitatem redimunt, 38, 40.
 Sibylla philosopha inde ab utero matris, 577.
 Sicidites Michael magus excæcatur, 193; ejus de
 mysteriis divinis liber, 194.
 Sicilia Amerigo Alemannorum regi subjecta, 627;
 graviter ab eo vexatur, 634.
 Siculi Romanas oras vexant, 82; eorum præsi-
 dium Corypho, 96; tyrannus Rogerius, 97; sinus
 Corinthiaci oras populati, 98; Thebas, ib.; et Co-
 rinthum diripiunt, 99; complures Romanorum duc-
 ces capiunt, 125, 127; adversus Romanos expedi-
 tionem faciunt, 385; Thessalonicam expugnata
 vastant, 386, 392; Amphipolim tenent, 465; Cpolim
 petunt, ib., 467; a Romanis fugantur, 468; classem
 reducunt, 474; permulti fame pereunt, 475.
 Signus fl., 636.

- Simulacra Christi et sanctorum in triumphis agendis adhibita, 26, 205; in viis publicis proposita, 42.
 Sinis 195.
 Sinope Alexio Comn. subjecta, 842.
 Sirenes, 455.
 Sirmium olim Zeugminum, 122.
 Smolenorum provincia, 680.
 Smyrna a Lascari occupata, 842.
 Sodoma, 244.
 Solium porphyreticum, 431.
 Solomo archiepiscopus Laodicensis a Turcis occisus, 163.
 Solonis versus in Atheniensium tameritatem, 771.
 Solymas Persa ablegatus ad Manuelem imp., 162.
 Sophiæ templum, 316; invocatur a Niceta Choniata, 783.
 Sothenii monasterium, 488.
 Sozopolis Pamphyliae urbs Joanne imp. capitur, 18; a sultano Iconiensi expugnatur, 340.
 Sphingum statuæ, 861.
 Sphoracium Cpoleos, 776.
 Sponsæ in nuptiis cibo potuque abstinere, 673.
 Joannis Spyridonacis defectio, 708.
 Stagira nunc Macra, 595.
 Stanum, 709.
 Statuæ Romana et Hungarica, 196.
 Statuæ publicæ Cpoleos: Calydonii apri, 687, 758; Minervæ 838, Junonis, 856; Paridis et Veneris, ib.; Anemodulion, 857; equitis, ib.; Herculis Trihesperi, 859; asini 860; lupæ, ib.; viii cum leone pugnantis, 861; niliaci equi, ib.; elephantis, ib.; Spingum, ib.; equi effreni, ib.; Schyllas ib.; aquilæ, ib.; Helenæ, 863; muhieris sedentis, 863; aurigarum, ib.; basilisci, 866.
 Stæles interdiu videntur, 500.
 Stenimachus castellum, 686.
 Stephanus Hunnorum rex, 24.
 Stephanus Gazæ Hunnorum regis frater, 165; veneno necatur, 167.
 Stephanus Gazæ Hunnorum regis filius patri succedit, 165.
 Stephanus Hagiochristophorita Alexium II imp. strangulat, 354; Antichistophorites, 381; Macroducum et Ducam lapidibus obruit, ib.; ab Andronico imp. ut futura inquirat adhibetur, 442; ab Isaacio Angelo occiditur, 444.
 Stephanus Neemanis filius Triballorum princeps monachus fit, 704; ejus filius Eudociam Alexii III, filiam repudiat, ib.; a fratre Volco occiditur, ib.
 Stethati Constantiani astrologi interitus, 505.
 Sthlabus Varenus, 846.
 Joannes Stiriones pirata ab Isaacio imp. auxilio ascitus 636, a Caphure fugatur, ib.; eum dolo captum occidit, 637.
 Stœchiode, 848.
 Strategema Joannis imp. contra Sozopolim, 18; ad hostem incautum faciendum, 20.
 Strummiza, 644, 665.
 Strymo fluvijs, 467.
 Michæl Stryphnus classis dux, 637; Thessalonicensis pontifex, 651; rem navalem pessumdat, 716.
 Studii monasterium, 526.
 Stumpium oppidum a Blachis occupatur, 569.
 Leo Styppiota Manuelli imp. a manu, 74; Hagio-neodoritam loco pellit, 77; ob Camateri Logothetæ calumnias excæcatur, 145.
 Subleum oppidum instauratur, 229.
 Sultanus Iconiensis vexat Romanos, 226; gravi clade eos afficit, 231; Manuelem imp. ad pacem ineundam invitat, 244; pacis portæsus, 248; Atapacum adversus Romanos mittit, 250. Vide Masutus, Glizasthianes, Caichosroes.
 Sybaris, 717.
 Symbolum ab imperatoribus scriptum, 603.
 Symplegades, 131.
 Synademus a Theodoro Lascari capitur, 823.
 Synagoga Sarracenorum Mitatum, 731.
 Synesius, 372; suspenditur, 374.
 Syri gulosi, 141.
 Syrophœnissæ urbes, 36.
 T
 Tamiathus Ægypti urbs a Romanis obaidetur, 211.
 Tangre Siculorum classi præfectus, 470; rex, 548; ejus filius Isaacii imp. filiam ducit patrique succedit, ib., 635.
 Tanismanus Persarmenius Castamone urbe recuperata Cappadocia potitur, 27.
 Tantalii direptio, 654.
 Tantalus, 340.
 Taronites Gregorius protovestiarus, 13.
 Tarquinius, 405.
 Tarsia urbs, 319; Nicomedis vicina, 553.
 Tarsus capta a Joanne imp. 29.
 Constantinus Tatticius seditiosus excæcatur, 55A.
 Taurocomus, 516.
 Tauroscythæ hospites mactant, 405; bellis intestinalis conficiantur, 692.
 Taxara olim Colonia, 72, 541.
 Telchin perniciosus, 443.
 Telephus, 647.
 Tempe Thessalica, 708.
 Tempa Cpoleos: Magnum, 67; Irenæ instauratur, 209; Dippum Joannis theologi, 307; Salomonis, 314; Sophiæ, 316; Verbi, 327; Christi Servatoris, 353; martyrum quadraginta, 431; Mocii martyris, 523; Michælis archiducis instauratur, 581; apostolorum, 855; Dei, 694.
 Templum Turcarum introitu profanatur, 553.
 Tenebium pagus, 210.
 Terebinthus insula, 315.
 Ternobus Hæmi montis urbs munitissima, 619.
 Terus Latino præsidio urbis Rusii præfectus, 839.
 Testudo magica, 190.
 Thebæ a Siculis diripiuntur, 93; imperatori perdere solent vestes sericas, 608.
 Thebani custodia tenentur a Siculis, 129.
 Θεῖα μυστήρια, 55.
 Themistocles, 102.
 Theodorus Balsamus Antiochenus episcopus ab Isaacio imp. fallitur, 531.
 Theodorus Capellanus. Vide Capellanus.
 Theodori Castamoniræ potentia 574; interitus, 575.
 Theodorus Dadibrenus Alexium II imp. strangulat, 354; ab Andronico imp. multatur, 429.
 Theodorus Dasiotes ab Iconiensibus captus, 62.
 Theodorus Irenicus rempublicam administrat, 652.
 Theodori martyris imago Corintho a Siculis ablata, 101; ejus templum Tessalonicense, 389; unguentum sepulcro ejus ebulliens, ib.
 Theodorus Philadelphiensis ab Erico profigatus, 978.
 Theodorus Styppiota. Vide Styppiota.
 Theodosius patriarcha adversatur Manuelli imp. de Machometi deo, 279; cum Alexio protosebasteo expostulat, 312; ei propterea invisus, 314; ad Andronicum Comn. proficiscitur, 328; Armenius genere, 329; Andronicum insectatur dictionibus, 328; in monasterium decedit, 339; et Xene et palatio ejiciatur consentit, 344.
 Thericlea aurea, 158.
 Theseus, 193.
 Thessalia a Siculis occupatur, 465; montana nunc Magna Blachia, 841.
 Thessalonica a Siculis capta, 386, a Romanis

recuperatur, 471; Dometrii martyris sedes, 485; Balduino imp. se dedit, 793; a Bonifacio marchione occupatur, 794; a Blachis ei eripitur, 818.

Thessalonicensis portus, 385.

Thomaitica ædes, 327.

Thomas Stephanum herum veneno tollit, 167.

Thomas Venetus patriarcha Cpolititanus, 824, 854; ejus corporis habitus, ib.

Thonus 215.

Thracia a Scythis vastatur, 19, 810, 867.

Thule, 639.

Thyades, 417.

Thyesti filia quinquaginta, 417.

Timothei moduli, 642.

Timotheus quo modo olim pictus sit, 567.

Tithonus, 367.

Titus imperator Salomonia templo pepercit, 314.

Tonitru doctorum exitium significans, 276.

Constantini Tornicis logothetæ interitus, 848.

Demetrius Tornicius, 344.

Toruses Armenius, 134, 180.

Trachis, 845.

Tralles oppidum, 251.

Trapezus, 45, 295; ab Alexio Comn. occupata, 842.

Triadiza, 520; olim Sardica, 568; a Blachis vastatur, ib.

Triballi, v. Servii.

Tripolitanus comes, 36.

Tripsychus, Basilus, 177.

Tripsychus Constantinus hæresiarcha Xenam suffocat, 348; Alexium imp. 354; excæcatur, 407.

Trojani Armenii, 796, 814.

Τροπιδὸς Ἄθος, 742.

Tunium pagus, 210.

Turcæ a Joanne imp. debellantur, 17; in insidias pelliciantur, 18; ab incursionibus prohibentur, 44; Phrygia potiti, 50; Alemanni ad Bathym urbem vincunt, 89; ad Mæandrum fl. ab Alemannis profligantur, 94; Romanos vexant, 144; nocturno prælio fugantur, 163; Romanos devincunt, 232; perfidiæ suæ Alemannis dant pœnas, 540; avari, 541; Dadibram urbem occupant, 624; Romanos fundunt, 625; Ancyrani auxiliares Romanarum captivos in suam potestatem accipiunt, 668.

Typho, 603.

Tyrus, 516; Alemannorum arx adversus Sarracenos, 547.

Tzitzituces Basilius chartularius Cpolima Manuele imp. ablegatus, 65.

U

Unguntum a Theodori et Dometrii martyrum sepulcris ebulliens, 389, 397.

Usthalonas Pseudalexius, 551.

V

Varenus Sthlabus, 846.

Varna a Mysis expugnatur, 706.

Vela alba, 216; fusca ib.

Veneris simulacrum, 856.

Venetis cum Manuele imp. conjunctas, 103, 200.

Veneti Romanorum socii, 103; eorum apud Coreyram seditio, 113; frequentes Cpoli consederunt, 222; spoliati a Manuele imp. insulas vexant, 223; cum Siculorum rege fœdus faciunt, 225; Manuelli reconciliantur, ib.; cum Pisanis dissident, 712; Dandulo duce contra Romanos bellum parant, 713; Cpolim navigant, 717; obsident, 718; occupant 727; sacerdotium Opoleos sortito accipiunt, 854. v. Latini.

Venetus quidam Nicetam Chonia'em a Latinis defendit, 777.

Versus de Andronici imp. exitio, 426; de tauriformi rege, 464; Solonis in Atheusiensium temeritem, 771.

Viri cum leone pugnantis status, 861.

Vitielinus, 529.

Volcus Triballus Stephanum fratrem victum occidit, 704.

X

Xanthia, 680.

Xene Petebini filius a Manuele imp. ducitur, 151; ab aulicis ambitur, 292; Alexio Comn. protosebastro favet, 293; o magno palatio concedere cogitur, 331, 343; Andronici jussu suffocatur, 348; ejus imagines, 432.

Manuel Xerus Persam sagittarium interficit, 256.

Xerxis nanarchus, 336.

Georgius Xiphilinus legatus perfidus, 321; vasorum magnus custos, 533; patriarcha designatur, ib.; Constantinum Mesopotamitanum canonibus solvit, 648; ei dignitatem abrogat, 651; septem annos patriarchatu functus, 681.

Xylocerci porta, 520.

Z

Zaces Persa Romanos lacessit, 41.

Zagora, 520, 679.

Zagrotaxotæ, 714, 721.

Zeugminum Joanni imp. deditur, 25; castellum munitissimum, nunc Sirmium, 122; ab Hunnis occupatum, 168; a Romanis recuperatur, 174.

Zeuxippum locus, 460.

Basilius Zicandlas Turcas debellat, 163.

Basilius Zinziluces chartularius parum prospere cum Hunnis pugnat, 133.

Zinziphices, 410.

Zita spado, 335.

Zumprus fera qualis sit, 433.

Zungra castellum, 610.

Zupanus Servius ab Isaacio imp. debellatur, 569.

Zurulus Thraciæ oppidum, 603; a Latinis recuperatur, 810; expugnatur a Scythis, 832.

Zybrizæ angustia, 232.

INDEX

IN

GEORGII ACROPOLITÆ ANNALES

Hujus tomi col. 966.

(Revocatur Lector ad numeros crassiores textui insertos).

A Achaia princeps v. Villharduinus. Achris n. Achridos, 28, 42, 78.	114, 119, 126, 149, 151, 177, 178. Achraus, 30, 40, 195.	Aeropolita Georgius, 48, 50, 67, 68, 84, 93, 99, 137, 145, 148, 153, 158, 161, 175, 183, 187.

- Actuarius, 66.
 Adrianopolis, 23, 41, 43, 46.
 Agni thema 13.
 Albanitas, 152.
 Albanum, 28, 46, 93, 148.
 Alyattes Nicephorus, 93, 165, 175.
 Amastria oppidum, 20.
 Amyrachura, 147.
 Ἐν Ἀμαστρίᾳ, 192.
ALEXI:
 Alexius Angelus, Isaacii filius, 6, 10.
 Alexius Angelus Comnenus Isaacii frater, 6, 7, 10, 11, 16, 19.
 Anna Alexii Angeli Commeni fil., Theodori Lascaris uxor, 10, 16, 29, 34, 35.
 Anna Michaelia Angeli fil., principis Achis uxor, 65.
 Anna Theodori Angeli fil., 65.
 Demetrius Angelus Theodori fil., 65, 85.
 Eudocia Alexii Angeli Commeni fil., cralis Servis Murzuphli Sguri uxor, 10, 15.
 Eudocia Joanni Angeli fil., 107.
 Joannes Angelus primicerius, mox protostrator, 122, 131, 170.
 Joannes Angelus Theodori fil., 66, 67, 75.
 Irene Alexii Angeli Commeni fil., Alexii Palmologi uxor, 40.
 Irene Theodori Angeli fil., Joannis Asanis uxor, 65, 89.
 Isaacius Angelus, 6, 8, 20, 22.
 Manuel Angelus Michaelis (I) fr., Joannis Asanis gener, 47, 65, 69.
 Michael (I) Angelus Comnenus, Joannis Angeli Sebastocratoris fil. nothus, 27.
 Michael (II) Angelus Comnenus, Michaelis (I) fil. nothus, 27, 69, 146. Thodoræ maritus, 95, 141.
 Nicephorus Angelus Michaelis (II) fil. nothus, Theodori Ducæ gener, 95, 99, 141, 142, 181, 184.
 Theodorus Angelus, 44, 65, 95, 97, 99.
 Andronicus Sard. episcopus, 188.
 Anna Alexanna, 110.
 Antiochia ad Mæandrum, 17.
 Antonius et Cleopatra, 66.
 Appoloniadis lacus, 113.
 Aristophanes comicus, 87.
 Ex Armenia uxor Theodori Lascaris, 29, 34.
 Arsenius patriarcha, 113, 170, 188.
 Arta, 16, 183, 184.
ASANES:
 Asan, 21.
 Anna Joannis (II) fil., 69.
 Callimanus Joannis Asanis fil., 77, 78.
 Helena Joannis (II) fil., 52, 54, 56, 62.
 Joannes (I) Asanis fr., 22, 23, 26.
 Joannes (II) Asanis fil., 22, 35, 44, 69.
 Maria Joannis (II) ex concubina fil., 44.
 Maria Joannis (II) ex Irene Angelina fil., 65, 69.
 Michael Asanis fil., 79.
 Michael Joannis (II) fil., 65, 69.
 Petrus Asanis fr., 22, 23.
 Thamar Callimani soror, 69, 101.
 Theodora Joannis (II) fil., 65.
 Asidecæ (Anseau de Cahieu) Theodori Lascaris gener, 44, 42, 185.
 Aseldetusi (Anseau de Toucy), 181.
 Atramyctium, 13.
 Aulonia, 13.
 Aurea porta (ἡ τῆς Χρυσίας πύλη), 196, 197.
 Austria (Ἰουστράτιον), 63.
 Autorianus Michael patriarcha, 13.
 Azara, 146.
 Azatines sultan, 74.
B
 Balduinus (I) Flandrus, 15, 22.
 Balduinus (II) Petri Cortenacensis fil., 28, 47, 62, 172, 192, 195.
 Bardariotæ, 139.
 Bardarius fil., 124, 154, 167.
 Bais, 13.
 Basilus Bulgarica, 20, 26.
 Baternium opp., 128.
 Belebudii regio, 84.
 Belesus opp., 84, 125.
 Berbeniacum, 39.
 Beris monasterium, 77.
 Beroe, 119.
 Beroa, 97.
 Bisaltia, 99.
 Bithynia, 13.
 Bizye opp., 44, 59, 91.
 Blachernæ, 196.
 Blachia magna, 66.
 Blemmides Nicephorus, 54, 68, 112, 196.
 Bodena opp., 91, 97, 99, 124, 156, 157, 175.
 Bolerum, 46, 173.
 Bonditza, 184.
 Borilas Longus, 180.
 Borilas Bulgarus, 35, 36.
 Bulgaroetonus. Vide Basilus.
 Bulgarophygm, 133.
C
CABASILÆ:
 Constantinus Achrid. episc., 177.
 Joannes id.
 Theodorus, id.
 Κακὴ πύργα, 149.
 Calamus vicus, 30, 195.
 Calampaces Theodorus, 148.
 Callipolis, 39, 54.
 Camaterus Joannes patriarcha, 13.
 Caminas mons, 30.
 Campanus Thessalonicensis, 85.
 Κάμπτοι, 192.
 Camytæ Joannes, 22, 41, 43.
 Canlacuzenus Joannes ἐπὶ τοῦ καπασματός, 93. Tracensium dux, 95.
 Caritania, 181.
 Caryanita protovestiarita, 131, 170.
 Castamona, 147.
 Castoria, 97, 98, 149, 176.
 Gelbianum, 14, 39.
 Cenchræ, 51.
 Cephallenum insule, 194.
 Ceramidas castellum, 51.
 Charabon Constantinus, 148, 152.
 Chalifa Babylonius, 76.
 Charioros, 39.
 Chariopolis, 26.
 Chliara, 30.
 Chotobus opp., 84.
 Christopholis, 70, 78.
 ἡ τῆς Χρυσίας πύλη, 196, 197.
 Chysopodes equus, 133.
 Chunabia, 149.
 Cissi castellum, 55, 77.
 Claudiopolis, 26.
 Clavigeri a Theodoro Duce lecti, 139.
 Clidas Georgius Cypri, metropolitā, 196.
 Clototinitza ad Hebrus, 45.
 Clysomene, 187.
 Cometes, 69.
COMNENI:
 Alexius magnus Comnena, 14.
 Davides Alexii fr., 14, 20.
 Manuel Andronici imp. fil., 14.
 Michael Palmologus Comnenus v Palmologus.
 Constantinus Tœchi fil., 162, 187.
 Cottophre Manuel, 64, 71.
 Contostephanus Theodorus, 71, 94.
 Copas Irenicus Theodorus patriarcha, 35.
 Cosmidii monasterium, 196.
 Cotetes Nicolans, 55.
 Crales Servis, 10.
 Cræ Albanii castellum, 93.
 Crux imperatoria, 22.
 Crybus opp., 114.
 Cryzimus opp., 114, 120.
 Culzulatus Thessalonicensis, 5.
 Cylzabis, 159, 155.
 Cyzicus, 51.
D
 Dacibyza opp., 64.
 (Jandulus) Venetus, 15.
 Desabolis, 178; magna et parva, 93.
 Debræ, 152.
 Demetrias, 66.
 Demetrius Bulgaricus archiepiscopus, 36.
 Demetrius (S.), 88.
 Derbe, 149.
 Dermorcailes Lenticani præbites, 31.
 Didymotichum, 43.
 Dragotas Bulgarus, 80, 81, 121, 124.
DUCE:
 Alexius Ducas Murizuphli, 8, 10, 11.
 Alexius Ducas Philanthropenus, 128.
 Eudocia Theodori Ducæ fil., 164.
 Joannes Ducas Vatatzes, 29; imperator, 34, 111.
 Joannes Isaacii fil., 107.
 Irene Isaacii neptis. Michaelis Palmologi uxor, 106.
 Irene Theodori Ducæ fil., Constantino Tœchi nupta, 162.
 Isaacius Ducas Murizuphli, Vatatzes, fr. 99, 102, 189.

Maria Theodori Ducæ fil. 95, 142, 164.
Theodoro Theodori Ducæ fil. 164.
Theodoros Ducas Lascaris.
Vatatzæ fil., 52; imperator, 111, 164.

E

Ephraem opp., 114.
Ericus v. Henricus.
Euphrosyne Alexii Angeli Comneni uxor, 20.
Euripus S. Eubœa, 47, 67.

F

Ferrum candens, 403.
Flamulius magnus heteriarcha, 39.
Francorum in Terram sanctam expeditio, 94. Francorum rex, 62.

G

GABALE FRATRES:
Joannes, 92.
Leo Cæsar, 49, 92.
Galata, 186.
Ganos opp., 55.
Germanus patriarcha, 54, 77.
Gratiana opp., 42.
Gudeles tyrannus, 97.
Gulamus Albanita, 93.

H

Hebrus s. Maritza, 58, 77, 84, 126, 131.
Henricus imperator Cpolititanus, 29, 42.
Heraclea, 25.
Heraclea Pontica, 20.
Hodegorum monasterium, 196.
Holcus Hellespontii portus, 39, 50.
Hyacinthi (S.) monasterium Nicænum, 20, 35, 77.
Hyalensis Michael, 99.

I

Isthathines Iconii sultan, 16, 74.
Iatropolis, 85.
Inancus Bulgarus 23.
Iolenta Balduini imperatoris soror, 28.
Iophre, 181.
Irene v. Angeli, Ducæ, Lascaris, Palæologi.
Irenicus v. Copas.
Ises protostrator, 41, 43.
Isphrsus Armenius, 64.

J

Januenses Rhodo potiti, 22.
Joannes Hierosolym. rex (*Jean de Brienne*), 48, 56.
Joannicus Philadelph. episcopus, 189.

L

Labida locus, 83.
Lampardas Manuel, 156.
Lampetus Michaeli Angeli legatus, 98.
Lampsacus, 49, 49, 73.
Langadas prope Thessalonicam, 142.
Lagidica, 183.

Larissa, 67, 99.

LASCARIS:

Alexius et Isaacius Theodori Lascaris fratres, 37, 38.
Eudocia Theodori Lascaris fil., 12, 33, 37, 92.
Irene Theodori Lascaris fil. Vatatzæ uxor, 12, 29, 41, 52, 54, 35, 56, 67.
Manuel Theodori Lascaris fr., 115.
Maria Theodori Lascaris fil., regis Ungarorum filio nupta, 12.
Michael (Maximus monachus) Theodori Lascaris fr., 115, 128, 130, 133, 142, 148, 150, 156.
Michael Lascaris Thessalonicensis, 25.
Theodorus Lascaris Alexii Angeli gener, 10; imperator, 11; moritur, 34.
Theodoros Ducas Lascaris v. Ducæ. Latini Cpoleos inquilini, 8.
Latinorum *καθίστα*, 105.
Lebadia opp., 183.
Leiton Rhodiorum castellum, 93.
Lentiana cast., 13, 31, 39, 91.
Leucas ins., 184.
Libadarius Michael, 72.
Litoboes Nicolaus, 81.
Lopadium, 12, 31.

M

Macre mons, 42.
Macrenus Joannes, 40, 97.
Macrolibas, 127.
Macrotus Joannes, 93, 105.
Madyta opp., 39, 55.
Mæander fl., 14.
Magidia, 36.
Magnesta, 40.
Maliasenus Michaelis Angeli affinis, 98.
Manclavita, 81, 99.
Manfredus Siciliæ rex, 168, 174, 176, 179, 182.
Manuel Thessalonic. archiepiscopus, 188.
Marcesina Vatatzæ concubina, 110, 111.
Marchio Montisferrat. (Bonifacius), 15.
Margarites Constantinus, 129, 130, 133.
Maria Petri Cortenacensis fil., Theodori Lascaris uxor, 28.
Maria Sphrantzæ vidua, 150.
Maria Ungara, 14, 15, 20, 54, 61.
Maris (S) lac et cingulum, 22.
Maritza fl., 35, 58, 78.
Mate, 149.
Matrimonia illicita principibus concedi, 106.
Maximus patriarcha, 35.
Melenicus castellum, 42, 80, 81.
Mesembria opp., 21.
MESOPOTAMITÆ:
Constantinus Thessalonic. archiep., 38.
Joseph, 93.
Mesotynia, 144.
Metheorium, 193.
Methodius patriarcha, 77.
Michael (S). archangelus, 57, 192.
Mniacum opp., 114.

Molyscus, 178, 181.
Morothedorus v. Theodoros.
Mosynopolis, 10, 26, 42.
MUZALONES:
Andronicus, 131, 139, 166.
Georgius imperii procurator, 116, 126, 131, 142.
Joannes mysticus, 72.
Natu maximus, 166.
Murtzuphlus v. Ducæ.

N

Naupactus, 16.
Nazarsai, 76.
Neocastra, 14. Neocastorum thema, 30, 130.
NESTRONGI:
Andronicus, 39, 40.
Isaacius, 40, 151, 181.
Neustapolis, 84, 125.
Nicæa, 12, 31.
Nicéphorus patriarcha, 185, 189.
Nicetiatæ castellum, 64.
Nicolaus empiricus, 68.
Nicolaus manclavita, 81.
Nymphæum, 30, 73, 91, 109, 110, 187.

O

Opsaras v. Manuel Thessalonicensis.
Opsicia, 50.
Opsicii thema, 13.
Ostricium v. Austria.
Ostrobi locus, 97.
PALÆOLOGI:
Andronicus Michaelis imp. fil., 198.
Constantinus Michaelis imp. fr., 171, 184.
Eulogia s. Irene Michaelis imp. soror, monacha, 193.
Joannes Michaelis imp. fr., 171.
Maria Andronici fil. natu maxima, 60.
Michael Andronici fil. Comæntus, 90, 97, 99, 142, 145, 154, 168; imperator, 169.

P

Panium, 26.
Papæ legati, 149.
Patmus castellum, 126.
Patra Nova, 182, 183.
PATRIARCHÆ:
Joannes Camaterus.
Michael Autorianus.
Theodorus Irenicus Copas.
Maximus.
Manuel.
Arsenius.
Nicéphorus.
Arsenius iterum (v. suis locis).
Peclarpaciis, 147.
Pegæ, 41, 51, 72, 73, 137.
Pelagius legatus, 32.
Pelagonia, 46, 84, 170, 178.
Pergamus, 30.
Pericystra, 63, 110.
Peristhlaba magna, 23.
Peritheorium, 26.
Perperacium, 114.
Persæ Tacharis tributarii, 154.

PETRALIPHÆ:

Joannes magnus chartularius, 42, 63, 71.
 Theodorus Michaelis Angeli *γυ-
 νακάδης*, 97, 93, 177.
 Petri regis Bulgariae pars, 23.
 Petrus imperator (*Pierre de Cour-
 tenay*), 28.
 Pharsalus, 67.
 Philadelphia, 14.
 Philanthropenus v. Ducæ.
 Philoremus Rhodiorum castellum,
 93.
 Philes Theodorus, 91, 165, 174.
 Philippopolis, 22, 23, 25.
 Philippus Petri Cortenacensis fil.,
 26.
 Phlebia opp. 187.
 Phocas Philadelph. metropolita,
 99, 103.
 Platamon, 7, 182.
 Pomanenum, 13, 31, 37, 39.
 Potestas (*νεκροταφία*), 191.
 Prætor, 148.
 Prespa, 152, 178.
 Prilapus, 28, 46, 84, 125, 148, 150,
 160.
 Pristitza, 114, 120.
 Probatus hortus, 71.
 Probatus opp., 23.
 Proscus opp., 84.
 Pulchras, 160.
 Pyrenæi montes Epirum et Græ-
 ciam disterminant, 177, 183.

R

Rædestam, 26.
 Ramatas Manuel, 160.
 RAUL:
 Alexius protovestiarus, 71, 99.
 Joannes Alexii fil., 171, 183.
 Regina fl., 133, 134.
 Reliquiæ ab imperatoribus ad cas-
 tra et bella portantur, 22.
 Rentina castellum, 70.
 Rhipsas Nicephorus, 182.
 Rhodus a Januensibus capta, 92;
 a Græcis recepta, 94.
 Roberius imperator, 28.
 Romæus Michaelis Epirotæ per-
 cussor, 27.
 Ropelii augustiæ, 122.

Rossi, 35.

S

Sabbas Sampsoni urbi domina tur,
 14.
 Scopia opp., 84.
 Scuto allevatur imperator novus,
 170.
 Scyloioannes, 26.
 Sey thæ, 58, 63, 70.
 Sebastocratorum insignia, 185.
 Serbia castellum, 141, 149.
 Servæ, 38, 46, 78.
 Sgurus, 15.
 Siderocastrum, 152.
 Sigrena opp., 50, 73.
 Smyrna, 94, 110.
 Solis defectus, 67.
 S. Sophia, 197.
 Sosandrorum monasterium, 164,
 165.
 Soscus, 178, 181.
 Spartenus Thessalonicensis, 85.
 Sphranthzes, 150.
 Stadia opp., 49.
 Stagiræ mons, 42.
 Stanum, 181.
 Staridola, 91.
 Stasenus Synadeni affinis, 40.
 Stenimachus opp., 84, 114, 120.
 Sthlavus despota, 42.
 STRATEGOPOLI:
 Alexius, 97, 120, 165, 171, 182,
 185, 198.
 Constantinus Alexii fil., 165.
 Strinabus opp., 21.
 Strobos, 91.
 Strummitza, 125.
 Strymon fl., 122.
 Studii monasterium, 197.
 Stumpium opp., 84.

T

Tacharis. Tachari, 72, 73, 74,
 75, 126, 146, 154, 167.
 Trenia despotarum, 170.
 TARCHANIOTÆ:
 Nicephorus, 60, 71, 96.
 Synadenus, 40.
 Tarsia, 173.

Tartari, 58.

Tatas sulæ, 148.
 Taurus columna, 11.
 Ternobus s. Trinobus, 26, 162,
 Ternobi episcopus patriarcha,
 55, 61.
 Tamar v. Arsanes.
 Thebæ, 183.
 Theodora v. Angeli, Asmes, De-
 cæ.
 Theodorus Philadelphia domus,
 14.
 Theophilopulus Georgius, 32.
 Thessalonica capta, 85.
 Thracensium dux, 93.
 TOARNICI:
 Constantinus, 120, 165, 181, 188.
 Demetrius, 71, 97, 108, 101.
 Traianopolis, 26.
 Tripolis ad Mæandrum, 75.
 Turcomani, 145, 176.
 Tzausius, 130.
 Tzæpæna, 84, 114, 120, 126, 135.
 Tzulucones, 80.
 Tzurulo opp., 56, 59, 63, 91.
 Tzyrithon magnus chartularius,
 85.

U

Urus Russus, 134, 162.
 Ustra opp., 114.

V

Venetis eripitur Callipolis, 54.
 (Viliharduinus) Guillelmus Achaie
 et Peloponnesi princeps, 94,
 174, 179, 181.

X

Xanthia, 42.
 Xerus Naupacti metropolita, 93.
 Xyleas Prilapi præfectus, 148,
 151, 155.

Z

Zagarommates Georgius, 165.
 Zichna opp., 77.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR

NICETAS CHONIATES.

(Operum continuatio.)

Ex libro VI Thesauri Orthodoxæ Fidei. Contra
 Macedonium. 9
 Ex libro VIII. Contra Nestorium. 33
 Ex libro IX. Contra Eutychem. 37
 Ex libro X. De quietata synodo quæ quærtam syno-
 dum confirmavit; convocata sub imperio Justiniani. 67

Ex libro XII. Contra Aphtartodocetarum hære-
 sim. 75
 Ex libro XV. De sexta synodo. 81
 Ex libro XVII. De hæresibus Armeniorum. 89
 Ex libro XX. De superstitione Agarenorum. 105
 Ordo qui observatur super iis qui a Saraceniis ad
 Christianorum fidem se convertunt. 129
 Ex libro XXIII. Contra Eustratium Nicææ metropoli-
 tani. 155

Ex libro XXIV. Adversus Soterichum patriarcham Antiochenum electum.	137	Hæc omnia exstant post Regesta Gregorii IX, quem vide in <i>Patrologia Latina</i> ad ann. 1241.	
Ex libro XXV. Synodus Cpoli habita propter illud dictum: « Pater meus major me est. »	201	Germani Epistola 1 ad Cyprios.	601
Ex libro incerto. De Lizacinorum hæresi.	282	Ejusdem ad eosdem epistola 2.	613
<i>Recensio codicis Medicæi XXIV in quo continentur Nicetæ Choniatæ Thesaurus.</i>	283	GERMANI HOMILIÆ.	621
ANONYMI GRÆCI.		I. — In Exaltationem venerandæ crucis et contra Bogomilos.	622
Epistola ad Innocentium III, pontificem Romanum scripta post captum a Latinis Cpolim, regnante Henrico imperatore.	293	II. — In vivificam crucem tertia Jejuniorum Dominica.	643
MICHAEL ACOMINATUS CHONIATA ATHENIENSIS ARCHIEPISCOPUS.		III. — Ejusdem argumenti, tempore medii Jejunii.	659
<i>Michaelis Acominati Viua, res gestæ, scripta.</i>	299	IV. In restitutionem imaginum.	659
§ I. — Varia Athenarum, durante medio sævo, fortuna usque ad finem sæculi XII.	299	V. — In D. N. Jesu Christi sepulturam, in die magni Sabbati.	675
§ II. — Michaelis ejusque fratris pueritia Chonis et Choli acta.	301	VI. — In SS. Deiparæ Annuntiationem.	677
§ III. — Rerum status; legum per Græciam abolitio.	303	VII. — In SS. Innocentes.	735
§ IV. — Michael cum Leone Sguro certamen init.	305	DECRETA SYNODALIA.	757
§ V. — Quæ Athenis post Michaelis tempora acciderunt.	309	MICHAEL CHUMNUS THESSALONICENSIS METROPOLITA.	
§ VI. — Michaelis senectus et obitus.	309	De gradibus cognationum.	759
§ VII. — Scriptorum Michaelis catalogus et recensio.	311	THEODORUS DUCAS LASCARIS IMP.	
MICHAELIS ACOMINATI SCRIPTA.		<i>Notitia ex Leonis Allatii Diatriba de Theodori-</i>	759
Oratio habita in die festo Palmarum.	323	SCRIPTA :	
Epistolæ ad Eustathium Thassalonicensem archiepiscopum.	329	Liber De divinis nominibus.	761
Laudatio funebris ejusdem.	337	Canon exhortatorius ad sanctissimam Deiparam.	771
Laudatio funebris Nicetæ Choniatæ.	361	De communione naturali libri sex, <i>Vide in Ad-</i>	<i>addendis.</i>
Oratio ad Alexium Comnenum: Ut omni modo vexatis Atheniensibus succurrat.	377	METHIDIUS MONACHUS.	
Deploratio de amissa urbis Athenarum dignitate.	383	<i>Notitia.</i>	779
THEODORUS ALANIÆ EPISCOPUS.		Methodii Libellus de schismate vitando.	781
<i>Notitia.</i>	385	NICEPHORUS II CP. PATRIARCHA.	
Theodori ALANICUS, sive Sermo epistolaris ad episcopos CP. de suo per Alaniam itinere.	387	Contra eos qui dicunt mortuos sacro oleo un-	805
Ejusdem ex inedito opusculo ad fratrem natu minorem.	413	CONSTANTINUS ACROPOLITA.	
THEODORUS ANDIDENSIS EPISCOPUS.		<i>Notitia.</i>	807
<i>Notitia.</i>	413	SCRIPTA :	
De divinarum Liturgiæ symbolis ac mysteriis.	417	Sermo in S. Joannem Damascenum.	814
MANUEL MAGNUS RHETOR CP.		— in sanctam Theodosiam.	887
Apologia, cui præmittuntur fratris Francisci quæsitæ per epistolam.	469	ARSENIUS AUTORIANUS CP. PATRIARCHA.	
PANTALEO CP. DIACONUS.		<i>Notitia.</i>	934
<i>Notitia.</i>	483	SCRIPTA ;	
SCRIPTA :		Carmen Anacreonticum in Dominicam Resurrectionis.	935
Tractatus contra errores Græcorum.	483	Privilegium pro monasterio SS. Deiparæ a prompto Auxilio.	939
Narratio miraculorum Michaelis archangeli.	373	Arsenii Testamentum,	941
MANUEL CHARITOPULUS CP. PATRIARCHA		GEORGIUS ACROPOLITA.	
Solutiones quarundam quæstionum de jure patronatus et de translatione episcoporum.	591	<i>Notitia.</i>	957
GERMANUS II, CP. PATRIARCHA.		<i>Index personarum in Acropolitæ historia memoratorum.</i>	963
<i>Notitia historica ex Oriente Christiano.</i>	593	SCRIPTA :	
<i>Notitia bibliographica ex Fabricio.</i>	593	Georgii Acropolitæ Annales, a capta anno Christi 1204 a Latinis Cpoli usque ad eandem anno 1261 a Michaele Palæologo recuperatum.	969
SCRIPTA :		ADDENDA.	1221
Germani Epistolæ ad Gregorium IX papam et ad cardinales de unione Ecclesiarum, cum Gregorii IX responso duplici; definitio apoerisiorum Pontificis, quod Spiritus sanctus a Patre Filioque procedat æqualiter, cum Germani responso; item acta concilii Nymphææ in Bithyria pro ulione habit.		Incerti auctoris, fortasse Nicetæ Choniatæ, Laudatio SS. Michaelis et Gabrielis.	1221
		Nicotæ Acominati, Atheniensis metropolitæ, Monodia in Nicetam Choniatem fratrem suum (Textus Græcus). Latine supra col. 361.	1247
		Theodori Ducæ Lascaris De naturali communione libri sex; Græce ex ms. Reg. MMIV. Latine ex edit. Basil.	1259

ISIDORUS CATHOLICUS.

Notitia	1297
SCRIPTA.	
Antitheticus adversus Plotinum de anima.	1299
Ad Eliam suam viduam oratio consolatoria.	1437
De miraculo in Cana facto.	1451
De petitione Eliam ad Eliam.	1455
Testamentum.	1465

De festo Conceptionis S. Martini.

129

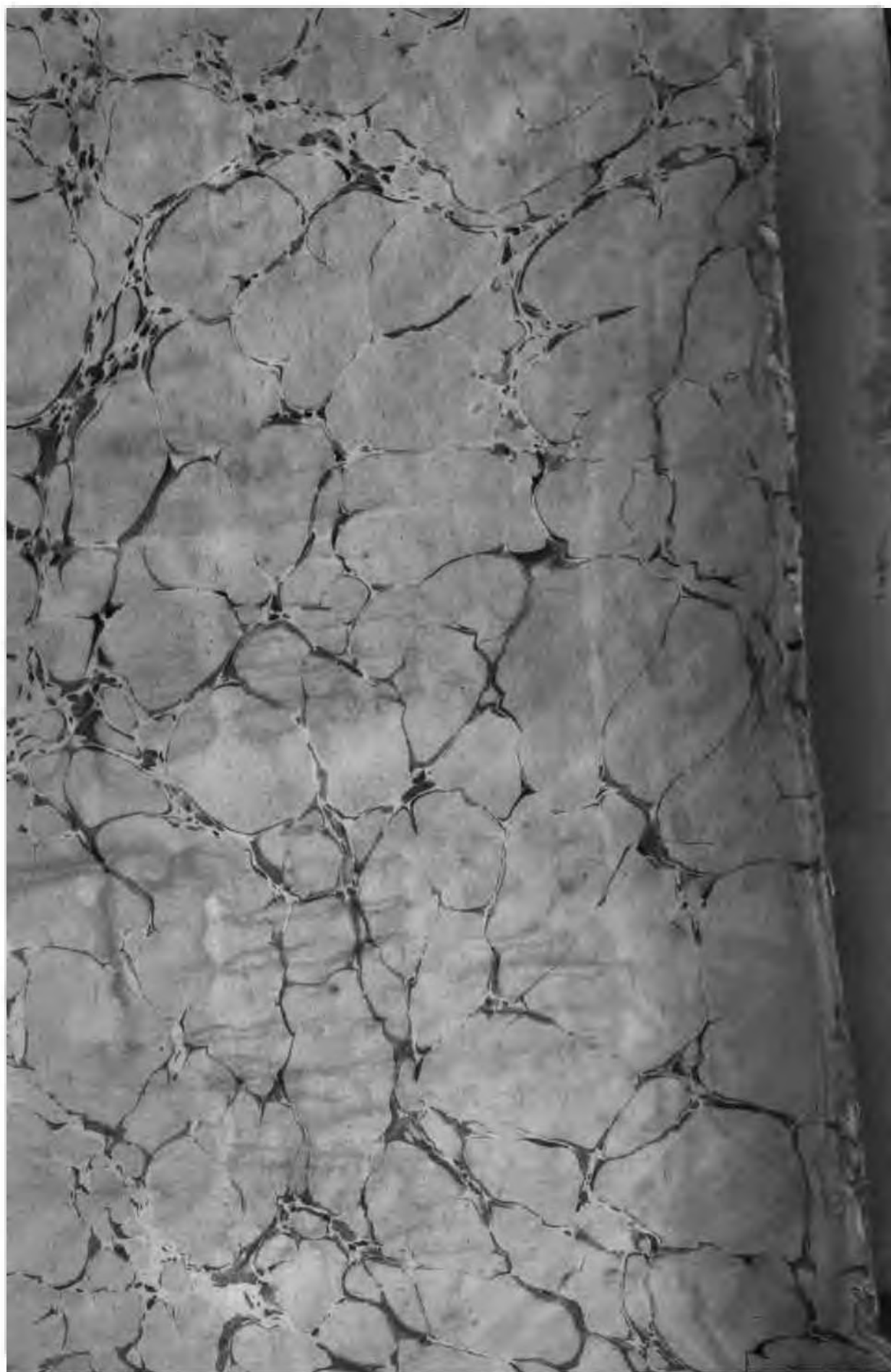
ALEXANDER IV PAPA.

CONSTITUTIO CYPRIA.

SIXTUS IV PAPA.CONFIRMATIO CONSTITUTIONIS CYPRIAE ALEXANDRI
IV. 1501

FINIS TOMI CENTESIMI QUADRAGESIMI.

Laval, imp. et stér. E. JAMIN.

Stanford University Libraries
Stanford, California

Return this book on or before date due.

~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~
DOES NOT
CIRCULATE

Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были отданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все пометки, примечания и другие записи, существующие в оригинальном издании, как минимум о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отправляйте автоматические запросы.
Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>